

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
ग्रन्थारंभः	२	१४
संवत्सरनामानि	२	२५
अयनम्	२	२७
यज्ञकर्तव्यम्	२	२
ऋतुः	३	७
मासः	३	१२
संक्रान्तिनिर्णयः	३	२७
संक्रान्त्यान्दनानि	३	३
संक्रान्त्युपवासः	४	८
संक्रान्तिश्राद्धम्	४	१८
विष्णुपादादिस्वरूपम्	४	२६
मङ्गलेषुसंक्रान्तिवैधः	४	२९
शत्रौस्त्रानादिनिवेषः	४	१२
जन्मक्षेपसंक्रान्तौशान्तिः	५	१८
चांद्रमासस्वरूपम्	५	३०
श्रावणादिमासव्यवस्था	५	७
अविमासक्षयमासौ	६	९
मलमासेकार्यकार्यौ	७	१६
गुरुशुक्रवालेवार्हस्पत्येव	९	१६
निर्णयः		
मलमासव्रतम्	१०	१४
पक्षनिर्णयः	१०	२५
तिथिनिर्णयः	११	२६
तिथौसामान्यविशेषवैधः	११	५
कर्मकालव्याप्तिः	११	७
सुप्तशास्त्रम्	११	९
खर्वौदयहिसादिस्वरूपम्	११	२२
मुख्यकालालाभेगौराः	१२	२
एकभक्तः	१२	७
नक्तम्	१२	८
हरिनक्तम्	१२	२९

॥ प्रकरणम् ॥	पत्रं	पंक्तिः
अभाचितम्	१३	४
नक्षत्रव्रतकर्मकालः	१३	५
व्रतपरिभाषानवाधिका- रिणश्च	१३	७
स्त्रीणांव्रतोधिकारः	१३	१५
स्त्रीकर्तृकैतिकर्तव्यता	१३	१८
व्रतेसंकल्पः	१३	२५
करणा निवारयोगाश्च	१३	२७
भद्राविचारः	१४	९
खण्डखण्डतिथिविचारः	१४	११
व्रतनियमाः	१४	१३
प्रतिमास्वरूपम्	१४	३०
उद्यापनाशक्तौ	१५	१०
दैवेरजतनिषेधः	१५	१३
व्रतिनः परान्ननिषेधः	१५	१४
व्रतीनामभ्याभक्ष्ये	१५	१६
गृहीतव्रतत्यागे	१५	२६
उपवासानुक्त्याः	१६	१
स्त्रीव्रतेगंधनामूलादि	१६	१९
सप्तकादौ निर्णयः	१७	४
रजोदर्शने	१७	९
त्वस्यप्रतिबंधेप्रतिनिधिः	१७	१२
श्रद्धकर्तृकैत्रास्रगानधि- कारः	१७	१९
काम्येप्रतिनिध्याभावः	१७	२६
अनेकव्रतसन्निपाते	१७	३१
प्रतिपदादितिथिनिर्णयः	१८	१७
तिथिवर्ग्यानि	१८	२२
एकादशी	१९	३
गृहस्थोपवासः	२०	२३
उपवासनिषेधभक्ष्यानि	२१	१७

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
दशमीवेधस्वरूपं	२१	१९
विधनारत्नाद्योपनासम्	२२	२१
वेधयोस्मार्तवैसवपरा	२२	२६
वैसवस्वरूपं	२२	३१
माधवमतेवैसवैकादशी	२३	७
निर्णयः संग्रहः		
स्मार्तैकादशी	२४	२
हेमाद्रिभनेएकादशी	२४	१२
वहुवाक्यविरोधनिर्णयः	२५	९
दशम्यामेवभोजनं	२५	१३
एकादशीमुपवासाधिकारी	२५	१७
उपवासासमर्थ	२५	२५
व्रताकरोगप्रायश्चित्तं	२५	२५
काम्यव्रतविधिः	२५	२७
व्रतघ्नानि	२६	१
असक्तौजलपानं	२६	३
व्रतिनोनियमाः	२६	४
नियमभंगेप्रायश्चित्तं	२६	५
एकादस्याश्वाहप्राप्ते	२६	१४
अव्रतघ्नानि	२६	२४
शयनीवैधिनोमध्येफला	२६	२८
दिनिषेधः		
द्वादस्यानुलसीप्राशस्त्यं	२७	११
द्वादस्यावज्योनिः	२७	१२
द्वादस्यानिषिद्धाव	२७	१७
रोगप्रायश्चित्तं		
अशोचं	२७	२१
रजोदर्शनादौद्वादशीव्रतं	२७	२१
शवराद्वादशी	२७	२३
अष्टौमहाद्वादश्यः	२७	२७
अल्पद्वादशीकर्मोपकर्षः	२८	२

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
सकृदेपारंगानुकल्पः	२८	६
हरिकारस्वरूपं	२८	१०
एकादस्यामुपवासानिक्रमे	२८	१६
द्वादशीतिथिनिर्णयः	२८	२०
अमायायोगविशेषः	२८	२६
उत्तिकालः	२९	१
पौर्णमासीष्टीकालः	२९	३
उष्टीदिनेचंद्रदर्शनेप्रायश्चित्तं	२९	२३
उत्तिस्थालीपाकः प्रथमारभ्य	३०	७
लपुष्पमासादिविचारः		
प्रतिपदद्विस्त्रयाहर्षक्षेपः	३०	५
शेषपर्वणियागारम्भः समा	३०	९
त्रिकालः		
विक्रान्तिकालः	३०	१७
अन्वारभनियापशैतोमेव	३०	२७
आधानकालः	३१	७
तन्मन्त्राणि	३१	१२
सोमशुक्लकाधानकालः	३१	१४
अमायाश्राद्धकालः	३१	२५
पिराडपितृपूजाकालः	३२	७
संपूर्णदर्शकमेकमः	३३	२३
पिराडपितृपूजाकर्णेप्रायश्चित्तं	३३	२४
चम		
अनक्तिकामावस्याश्राद्धकालः	३३	३०
कुतपःस्वरूपं	३४	१२
दर्शनेकश्राद्धपाने	३४	१४
अनुपनीतविशुद्धिनाममा	३४	१८
श्राद्धाधिकारः		
अमाश्रादानिक्रमेप्रायश्चित्तं	३४	२२
साग्निकनिर्गमस्वरूपं	३४	२३
ग्रहणान्नभोजनादि	३४	२८

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
ग्रहोदयास्तेभोजनकालः	३५	३
ग्रहास्तेसंध्याहोमादि	३५	८
आतुरादिभोजनावधिर्वेधकाले	३५	१२
पक्वान्नत्यागः	३५	१६
द्रव्यविशेषेदोषाभावः	३५	२०
वेधकालेभोजनेशपञ्चित्रं	३५	२४
ग्रहोक्त्याप्योपवास	३५	२८
खेयंस्नातेभोजननिषेधः	३५	३०
ग्रहयोगविशेषः	३६	७
स्नानजपहोमदानादिकालः	३६	९
नदकरणे	३६	१४
ग्रहोतीर्थविशेषः	३६	१६
मासविशेषकाश्चिच्छेष्टा	३६	१२
तीर्थसंभवेजलतारनयम्	३६	१५
ग्रहोपगम्यतीर्थस्मरणदि	३७	१
ग्रहोप्राह	३७	४
आमात्रादिविचारः	३७	८
भोक्तृदोषोदानुःश्रेयोधिकं	३७	१२
ग्रहोसंक्रमादिप्राहसंपाते	३७	१४
अशौचेग्रहप्राहादि	३७	१८
रजस्वलायाःग्रहोस्नानं	३७	२१
रात्रौविस्नानप्राहादि	३७	२४
रात्रौत्येग्रहप्राहादिवाच्यं	३७	२६
ग्रहणम्		
ग्रहणदिनेवार्षिकप्राहप्राज्ञे	३७	२८
ग्रहोप्रागममेवहीक्षाग्रहणं	३८	८
जन्मरण्यादौग्रहणं	३८	१४
ग्रहणादिष्वप्यग्निः	३८	२०
प्रतिमादानं	३८	२१
ग्रहणावलोकनं	३९	२८

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
मंगलकालेग्रहणवेधः	३९	२९
ग्रहोप्रागदिप्राश्चर्यं	४०	४
कुसुमेग्रहोप्रागदि	४०	११
प्रापञ्चिकम्		
ग्रहणान्तरितपूर्वसंकल्पि	४०	१५
नद्रव्यहेतुण्यम्		
ग्रहणज्ञाननिमित्तविचारः	४०	१२
समुद्रस्नानम्	४२	१७
नवविधिः	४२	२५
इतिप्रथमपरिच्छेदसमाप्तिः		
चैत्रारभःमीनसंक्रमश्च	४३	१५
संवत्सरप्रतिपत्तिर्गौमः	४३	१७
मलमासेसंवत्सरप्रतिपत्तिः	४३	२२
रायः		
तैलाभ्यंगः	४३	२८
वासनिकनवरात्रम्	४३	३०
प्रपादानं	४४	४
उदकभदानम्	४४	७
गौरीदोलोत्सवहनीया	४४	१२
सौभाग्यशयनव्रतं	४४	१४
मन्वादिनिष्ठम्	४४	१६
अत्रप्राहपुक्तम्	४४	२६
मलमासेमन्वादि	४४	२७
मन्वादिप्राहपिण्डरहितं	४४	२८
मन्वादिप्राहकरणे	४४	३०
वसावतिप्राहानि	४५	१
मत्स्यजयन्ती	४५	५
सर्वाजयन्त्यः	४५	६
कल्यादिनिष्ठम्	४५	२४
लक्ष्म्युत्तिः	४५	३०
भवान्युत्तिः	४६	१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अशोकाष्टमी	४६	३
चैत्रशुक्लाष्टम्यायोगविशेषः	४६	५
लौहित्यस्नानम्	४६	७
रामनवमीतसूजाविधिश्च	४६	१०
चैत्रशुक्लादश्यादोलोत्सवः	४६	८
द्वादश्यादमनोत्सवः	४८	१०
दीक्षवतोदमनारोपणम्	४८	१५
चैत्रशुक्लत्रयोदश्यामनेग	४९	२३
जतम्		
चैत्रशुक्लचतुर्दशी	४९	२६
महाचत्रीतत्रतम्	४९	२८
चैत्रपूर्णिमामन्वादि	५०	५
चैत्रशुक्लत्रयोदश्यायोग	५०	१०
विशेषः		
कृष्णचतुर्दशी	५०	१६
वैशाखारम्भसूत्रमेवसंक्रान्तिः	५०	१९
धर्मव्यतिदानं	५०	२०
वैशाखस्नानम्	५०	२२
वैशाखतुलसीसमर्पणम्	५१	३
अश्वत्थसवनम्	५१	७
एकभक्तादिजतम्	५१	९
अशक्तौग्रहस्नानं	५१	१६
मलमासेस्नाननिष्पत्तिः	५१	१८
मलमासेपवासादौ	५१	२०
वैशाखेदानविशेषः	५१	२१
जतोद्यापनविधिः	५१	२३
अक्षयतृतीया	५२	४
अथयुगादि	५२	८
युगादिश्राद्धे	५२	१७
युगादिस्नानदानादि	५३	८
उदकुम्भदानं	५३	१०

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अत्रविभोजनेप्रायश्चित्तं	५३	१७
अत्रपवासेदानं	५३	१९
मलमासेयुगादिमन्वादि	५३	२०
श्राद्धकर्णप्रायश्चित्तं	५३	२८
समुद्रस्नानम्	५३	३०
परशुरामजयंती	५४	९
वैशाखसप्तम्यांगोत्पत्तिः	५४	६
वैशाखद्वादश्यायोगविशेषः	५४	१०
नसिंहजयंतीनिरमयः	५४	१४
जतविधिः	५५	४
वैशाखीशर्णिमाविधिः	५५	१५
अत्रकृष्णजिनदानं	५५	१९
ज्येष्ठमासकृत्यंस्वसंक्रान्तिश्च	५५	२१
रंभातृतीया	५५	२२
दशहरास्नानं	५५	२५
मलमासेदशहरास्नानं	५५	३१
दशश्रवमेधेषुपुण्यविशेषः	५६	५
अत्रगङ्गाप्रतिमाश्रजा	५६	१०
दशहरास्तोत्रपाठः	५६	२२
सेतुबन्धरामेश्वरप्रतिष्ठा	५६	२८
ज्येष्ठकादशीनिर्जला	५६	३०
ज्येष्ठीशर्णिमापासावित्री	५७	२
जतम्		
आषाढमासकृत्यंमिथुन	५८	५
संक्रान्तिश्च		
रथयात्रा	५८	६
शुक्लदशमीमन्वादि	५८	९
शुक्लद्वादश्या	५८	१०
विष्णुश्रयणोत्सवः	५८	१५
मलेष्टनक्षत्रेषु	५८	२६
अथचातुर्मास्यजतारंभः	५८	३१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अज्ञातोचातुर्मास्यः	५९	९
अज्ञोवेत्रतादि	५९	११
चातुर्मास्यग्रहाविधिः	५९	१९
शाकादिनिषेधः	५९	२७
आभिषाणि	६०	२४
हविषाणि	६०	३१
तत्रैतन्नकरोफलम्	६१	९
चातुर्मास्यजनसमाप्तौफलानि	६१	२२
शमीद्वौदिनिषेधः	६१	२८
धारणपारणव्रतं	६१	३
तत्रमुद्राधारणम्	६२	३
आषाढयोगिमास्यांकोकि लाव्रनम्	६२	२२
अत्रशिवशयनोत्सवम्	६२	२६
आसर्ज्या	६२	२७
आवराणसर्कसंज्ञातिश्च	६२	३०
केशकृत्तनादि	६३	११
नदीरजोदोषः	६३	१३
समुद्रगसुरजोदोषाभावः	६३	१६
नदीलक्षणां	६३	१९
महानदीरजोदोषः	६३	२०
महानद्योनदाश्च	६३	२४
तत्तोरवासिनान्तरजोदोषः	६४	११
गंगाजलसंपर्कदोषाभावः	६४	३
व्रतनक्षत्रादोरजः	६४	४
कचिद्वजोदोषाभावः	६४	६
उक्ततृतीयामधुभवा	६४	९
मुक्तचतुर्थ्यागणेशपूजा	६४	९
नागपंचमी	६४	१०
हादस्याद्विब्रतं	६४	१७
अत्रपवित्रारोपणं	६४	२४

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
चतुर्दश्याशिवेयविज्ञा	६४	२९
अधियासः	६४	२३
पवित्रारोपणयोगेणकालः	६४	२४
पवित्रलक्षणा	६४	२५
शिवपवित्र	६५	२
पवित्रकरणेअधिकारी	६५	६
पवित्राकरणेमायश्चित्तं	६५	८
देवताविशेषपवित्रकालः	६५	१०
शुक्लचतुर्दशी	६५	१३
उपाकर्मकालः	६६	८
ग्रहासंक्रमादौउपाकर्मकालः	६६	१०
सिंहस्थाकेउपाकर्मः	६७	१७
शुक्रोत्सादौमथमोपाकर्म	६७	२६
मलमासेउपाकर्मनकार्यं	६७	३१
उत्तर्जनकालः	७०	४
अधिशृङ्गाविश्वमनध्यायः	७०	२१
नदीअवरोजोदोषाभावः	७०	२३
रक्षावधेन	७०	२४
अत्रैवहयग्रीवोत्पत्तिः	७१	३
अवराणकर्म	७१	५
अभूत्यशयनव्रतं	७१	१०
अथमाहमासकृत्यसिंह संक्रमश्च	७१	१२
अत्रगोमसवशान्तिः	७१	१३
कृष्णतृतीया	७१	२५
कृष्णचतुर्थीवहला	७१	२५
हलपृष्ठा	७१	३०
शीतलाव्रतं	७१	३०
जन्माष्टमी	७१	३१
जन्माष्टमीपारणकालः	७६	२
देवस्थादिश्रुतिमाष्ट्या	७६	३०

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
अध्यामाकुशग्रहणं	७७	१५
शुक्लव्रीषाहरितालिकव्रत	७७	१८
सिद्धविनायकचतुर्थीव्रतम्	७७	२४
तत्रचंद्रदर्शननिषेधः	७८	१
ऋषिपंचमीव्रतम्	७८	८
भाद्रशुक्लसूर्यपक्षी	७८	१५
कार्तिकेयशर्जनं	७८	१८
दूर्वाष्टमी	७८	१८
इदमगस्त्योदयेकन्यालेनिषेधः	७८	२५
व्रतविधिः	७९	२
अज्ञाननिपकम्भसपेत्	७९	६
अत्राधिमासेप्राप्ते	७९	८
जेष्ठाष्टमी	७९	९
भाद्रशुक्लहादशीपारंग	७९	२५
पार्श्वपरिवर्तनोत्सवः	८०	१
शक्रध्वजोत्थानं	८०	३
श्रवणाहादशी	८०	८
अत्रोपवासः	८०	३०
पारगानिर्गोपः	८१	१
वामनजपंतीव्रतं	८१	२९
दुग्धव्रतम्	८२	२०
अनन्तचतुर्दशीव्रतम्	८३	२
अग्रत्याग्यन्तकालश्च	८३	११
पौर्णमास्याप्रपितामहान्तरं	८४	९
स्तिउद्दिष्टप्राह्म	८४	२६
अथाभिन्नमासकन्यासक्रमश्च	८४	२६
अथमहालयप्राह्मकालः	८४	२६
विधवायामहालयः	८५	२६
सहस्रमहालपेवज्येतिष्यादि	८५	३०
अस्यापवादश्च	८६	८
पक्षप्रादेपिण्डविधिः	८६	१५

प्रकरणम्	पत्र	पङ्क्ति
सन्ध्यासिनामहालयः	८७	३
महालयेगौराकालः	८७	३
गौराकालासंभवे	८७	७
महालयेदेवताः	८७	१५
अनेकमातृकस्य	८७	१५
जीवन्मातृकस्य	८७	२०
मातामहीनापार्थक्यं	८७	२२
पार्वतीकोद्दिष्टव्यवस्था	८७	२९
अशक्तौत्राह्यानिषमः	८८	२
एकोद्दिष्टस्वरूपम्	८८	४
अनेकपाकादितन्त्र	८८	५
पाणिहोमः	८८	६
विश्वेदेवौधुरिलोचनौ	८८	९
दक्षिणा	८८	१०
पितुरधिकारः	८८	११
महालयेतर्पणं	८८	२१
मलमासेनकार्यं	८८	१८
प्रथमादमहालयः	८८	२८
महालयस्यनित्यकाम्यत्वे	८८	२९
तदतिक्लमेभायश्चित्तं	८८	३१
भरणीप्राह्म	८९	२
कपिलाष्टमी	८९	६
अत्रस्नानदानादि	८९	१२
चंद्रमसी	८९	२१
मघावधेश्राह्म	८९	२५
महालक्ष्मीव्रतम्	८९	२८
दोषचतुष्टयमलक्षणं	९०	३
त्रिष्टुष्टयवमलक्षणं	९०	३
अन्वष्टकाप्राह्म	९०	१२
अत्राधिकारी	९०	३०
अनुपनीताधिकारक	९०	३१

प्रकरणम्	पत्र	पं
अन्नसुवासिनीभोजनं	९१	१०
अकरणेप्रायश्चित्तम्	९१	२३
महालयप्रेमत्यादिकं	९१	२६
त्रयोदशीश्राद्धं	९१	२६
अविभक्ताधिकारः	९२	२
अत्रपितृनिषेधः	९२	१४
एतन्मूलमासेकार्यम्	९२	१५
मघात्रयोदशीमहालयसु	९२	२५
गादिश्राद्धं		
महालयपञ्चतुदशी	९२	२६
एतदेकोद्विष्टं	९३	९
पितामहादिशस्त्रघाते	९३	१८
अत्रश्राद्धकरणेगौराकालः	९३	२८
अमायाविशेषः	९४	४
अग्निनशुक्लप्रतिपदिदोहित्रे	९४	८
रामानामहश्राद्धकार्यम्		
शुक्लप्रतिपदिनवरात्रारम्भः	९४	८
उपवासादि	९६	८
पूजाकालः	९६	१३
प्रतिपदिवैश्वस्यादियोगे	९७	७
अत्रप्रतिपदसर्व	९७	११
रात्रौकलशस्थापननिषेधः	९७	१६
कलसस्थापनविधिः	९७	१९
देवीपूजाविधिः	९७	२१
कुमारीपूजाविधिः	९८	६
कुमारीनामानि	९८	११
कुमारीलक्षणाणि	९८	१५
काम्यकुमारीजानिः	९८	१७
वेदपारायणादि	९८	१९
एकोनरच्युदादि	९८	२०
लोचपाठविधिः	९८	२१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
दिनचूषापूजादिवह्निः	९८	२६
पूजापूजाप्रतिनिधिः	९८	३१
पूजासोनिर्णयः	९९	२
प्रतिपदादिषुपूजनम्	९९	४
आशौचेनवरात्रम्	९९	२४
स्त्रीणांभक्त्यामूलादि	१००	१
ललिताव्रतम्	१००	३
सरस्वतीपूजा	१००	११
षष्ठावित्त्वामन्त्रादि	१००	१७
पञ्चिकापूजादि	१०१	१०
सासामर्थ्यं	१०१	१३
सप्तम्याङ्गोदहेमूर्तिप्रकारः	१०१	२४
देवीमूर्तिस्थापनम्	१०२	२
सप्तमीपूजाविधिः	१०२	१२
गोस्तुतिः	१०३	६
महासमीकालः	१०३	१३
अत्रपञ्चवतोनोपवासः	१०४	१६
महानवमीकालः	१०४	२४
लोहाभिसारकविधिःपूजामं	१०५	२
त्रयश्च		
चामरमन्त्रचूषमन्त्रश्च	१०५	१२
अश्वमन्त्रः	१०५	१६
ध्वजमन्त्रः	१०५	२२
पताकामन्त्रः	१०५	२५
गजमन्त्रः	१०६	२
खड्गमन्त्रः	१०६	८
कुरिका	१०६	१३
करारकमन्त्रः	१०६	१६
धनुः	१०६	१८
कुन्त	१०६	२०
चर्मोदिशनाः	१०६	२१

प्रकरणम्	पृष्ठ	पङ्क्ति
कनकदण्डमंत्रः	१०६	२२
डुडभिः	१०६	२५
शुद्धिमंत्रः	१०६	२७
सिंहासनमंत्रः	१०६	२८
अष्टम्यास्तानादिदेवीषु	१०७	२
जाव	१०७	२
अरुणोदयेवल्लिदानं	१०७	२८
महानवमीकालः	१०७	१८
नवहोमादिविधिः	१०८	३
होमद्रव्याणि	१०८	१९
वल्लिदानंतन्मकारः	१०८	२९
कृष्णरात्रदिवसि	१०९	६
शतचण्डीविधिः	१०९	१९
सहस्रचण्डीविधिः	११०	२
नवरात्रपारणानिर्णयः	११०	१६
पारणोत्तकादिप्राप्तिः	१११	११
रत्नस्वलापारणम्	१११	१६
दशम्यादेवीविसर्जने	१११	२७
विजयदशमी	११२	१४
अपराजिता पूजा	११२	१०
अत्रशमी पूजा	११२	२०
वल्लोराजनम्	११२	२४
आश्विनशुक्लपञ्चम्या	११२	२७
आश्वयुजिकृत्यं	११३	१
अत्राययण	११३	३
अश्वयुज्यासहस्रव्रता	११३	९
आययणाकरणोपपत्तिं	११३	१६
कार्तिकमासस्तुलासंक्रान्तिश्च	११३	२२
कार्तिकस्नानकालः	११३	२३
देशविशेषकालम्	११३	३१
कार्तिकेयमचनंदविशेषः	११४	३

प्रकरणम्	पृष्ठ	पङ्क्ति
स्तानाध्यमंत्रः	११४	१०
कार्तिकेयहस्तानं	११४	१४
अमृतलसीधत्रीमाला	११४	१५
अगस्त्यादिपञ्चाणि	११४	२३
लक्ष्मणलसी पूजा	११४	२९
धत्रीवनभोजनम्	११५	२
हिंदलव्रतंतत्पुष्परागम्	११५	४
अत्रनेलादिवर्जनं	११५	११
अत्रविष्णुदीपदानम्	११५	१२
अत्रदीक्षायाफलं	११५	१३
कृष्णदिव्रतम्	११५	१३
व्रताकरणनिन्दा	११५	१६
आकाशदीपविधिः	११५	२१
कारकचतुर्थी	११५	२५
गोवत्सहादशी	११५	३०
द्वादश्यादिपंचमुदेवादि	११६	७
नीराजनम्	११६	२
यमदीपस्तनत्रयश्च	११६	२
नरकचतुर्दशी	११६	११
कृष्णचतुर्दश्यामभ्यङ्गः	११६	१२
अभ्यगस्तानद्रव्याणि	११६	२९
अथमदोषेदीपदानं	११७	१४
आषपञ्चशकभोजनम्	११७	१०
यमनर्पणं	११७	१८
जीवन्पितृकविधिः	११७	२५
भीष्मनर्पणम्	११७	२६
अमायांशान्तरभ्यङ्गः	११७	२८
अत्रदिवाभोजनभावः	११८	५
लक्ष्मीपूजा	११८	६
दीपोत्सवगृहादिसंस्कारः	११८	१२
अलक्ष्मीनिस्ताराणाम्	११८	१८

॥ निर्णयसिंधोः सूचिः ६

प्रकरणम्	पृष्ठ	पंक्ति
शुक्लप्रतिपदिगोत्रीऽ	११८	२०
वलिगजाभजनम्	११८	२१
रात्रोगोपूजाकालः	११८	२८
अत्रघृतकीऽ	११८	१७
गोवर्द्धनपूजा	११९	१९
मार्गपालोवन्धनं	११९	२४
तत्रनीराजनम्	११९	२७
यमहितीया	११९	३१
भ्रातृहितीया	१२०	८
कार्तिकशुक्लनवमीपुगादिसु	१२०	१९
त्रकर्तव्यम्		
शुक्लैकादश्याभीष्मपंचकविधिः	१२०	२३
तत्रपारणं	१२१	८
देवीन्यायनं	१२१	१६
चातुर्भास्यत्रतोद्यायनम्	१२१	२४
शुक्लास्तादौकर्तव्यता	१२२	२
कार्तिकीद्वादशीपौर्णमासी	१२२	३
चमन्वादि		
वैकुण्ठचतुर्दश्युपवासः	१२२	४
विश्वेश्वरप्रतिष्ठापवासश्च	१२२	६
कार्तिकत्रतोद्यायनं	१२२	१२
कार्तिकपौर्णमासितत्रयो	१२२	१८
गविशेषः		
मन्द्यावतारविधिः	१२२	२५
अत्रविपुलैः सवः	१२२	२७
वयोत्सर्गः	१२२	३०
स्नानिकार्तिकेयदर्शनं	१२२	३१
मार्गशीर्षमासश्चिकसंक्रा	१२३	३
निश्च		
कालाहकीतिथिः	१२३	४
अत्रोपवासाध्यादि	१२३	९

प्रकरणम्	पृष्ठ	पंक्ति
कालभैरवपूजा	१२३	१०
नागपंचमी	१२३	१४
चपावरीयोगविशेषः	१२३	१७
पिशाचमोचनपात्रा	१२३	२६
पौर्णमास्यादत्तात्रेयोत्पत्तिः	१२३	३०
असृष्ट्यामसृका	१२४	२
तत्कालनियमः	१२४	५
अत्रश्राद्धकरणायश्चिह्नं	१२४	१५
मलमासश्राद्धाभावः	१२४	१८
पौषमासधनुषसंक्रमश्च	१२४	२६
एकादशीमन्वादि	१२४	२९
अमायामर्द्धोदयः	१२४	३०
तत्रदानविशेषः	१२५	१२
माघमासस्तत्रस्नानं	१२५	२१
मासोपवासः	१२५	२४
मूलकनिषेधः	१२६	३
स्नानाधिकारिणः	१२६	७
मलमासेस्नानावृत्तिश्राद्धाय	१२६	७
राहेमलमासेस्नानातिः		
स्नानारम्भमन्त्रप्रत्यहः	१२६	८
सूर्यार्घ्यमंत्रः	१२६	१२
स्नानकालः	१२६	१३
स्नानेतीर्थविशेषः	१२६	२२
अशक्तौग्रहस्नानं	१२६	२९
स्नानेनियमाः	१२७	३
तिलस्नानद्वानादि	१२७	९
माघानेदम्पत्योर्वस्वदानं	१२७	१६
मकरसंक्रान्तिः कर्कादिसं	१२७	२२
क्रान्तिश्च		
दानविशेषः	१२७	२५
हस्तचतुर्दश्यायमनर्पणम्	१२८	३१

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
प्रकृतानिलचतुर्थीदुर्द्विराज	१२९	१	चैत्रकृष्णमतिपदिवसनो	१३४	९
रूजाच			संवः		
कुंदचतुर्थी	१२९	४	अवनेतिनिकेस्त्रानम्	१३४	१२
श्रीपंचमी	१२९	५	होलिकानमस्कारमंत्रः	१३४	१५
रथसप्तमी	१२९	७	चतुकुसुमप्राशनमंत्रश्च	१३४	१६
अत्रस्नानकालः	१२९	१२	चैत्रमावास्यामन्वादि	१३४	१९
जलदीपोत्सवविधिः	१२९	१२	द्वितीयपरिच्छेदः समाप्तः	१३४	२०
अष्टस्नानम्	१२९	२५	भकीर्णनिर्णयारम्भः	१३४	३१
अर्घ्यमंत्रः	१२९	२६	गभीधानम्	१३५	१
अत्रदानविशेषः	१२९	२९	प्रथमर्तौदुष्टमासतिथ्यादि	१३५	१
दानमंत्र	१२९	३१	तत्रह्नीणासकृवर्जनम्	१३५	१४
रथसप्तमीमन्वादिश्च	१३०	३	तत्रशान्तिः	१३५	२१
भीष्माष्टमी	१३०	६	प्रथमर्तौरजस्वलापाविधिः	१३६	१२
तर्पणमंत्र	१३०	९	रजस्वलानिमणाः	१३६	१४
काम्यश्राद्ध	१३०	१३	रनौदशीनास्त्वह्नीगमन	१३६	२०
भीष्महादशी	१३०	१५	निषेधः	१३६	२८
महामाघीयोगविशेषश्च	१३०	५०	ऋतुकासेतिथ्यादि	१३६	२५
अत्रदानविशेषः	१३०	९९	तत्रनक्षत्राणि	१३६	२८
अथाष्टका	१३०	२०	समविषमदिनेपुत्रकसौम्यतिः	१३७	३
फाल्गुनमासःकुंभसंक्रांतिः	१३०	२४	षोडशरात्रवधिफलं	१३७	५
हस्त्याष्टमाज्ञानकुम्भजिः	१३०	२४	देवपितृकर्मणि व्यवस्था	१३७	१२
शिवरात्रिजनन	१३०	२६	औतकर्मणिचतुर्थदिवसेष्य	१३७	१३
योगविशेषेणश्राद्ध	१३१	२६	धिकारः		
तत्रपारणानिर्णयः	१३१	२८	आदिकादृष्याहोह्नीगमनं	१३७	१९
मंतिमासिशिवरात्रिजननम्	१३२	२७	अनेकभाष्यस्यनुयोगपद्य	१३७	२९
अभावास्यायुगादि	१३२	४	ऋतावगमनेदोषः	१३७	३१
नक्षत्रयोगेश्राद्ध	१३२	५	कचिदगमनेदोषाभावः	१३८	२
होलिकापूर्णिमा	१३२	९	होमाकरणमायश्चित्तं	१३८	४
महोलिकाभावः	१३२	१२	अत्रमलमासशुक्लाह्वादि		
मन्वादिर्षीमं	१३४	७	घणिकायं	१३८	६

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अनुगमनेस्नानादिविचारः	१३८	८
स्त्रीणां स्नानाभावः	१३८	९
पूर्वात्तरदिनकल्पना	१३८	१०
उत्तरज्योदर्शनकालस्तनस्ना	१३८	१३
वैकृद्वित्रिरादि		
संगजेरजसिविशेषः	१३८	१८
रजस्वला नामन्योन्यस्पर्शे	१३८	२३
असवर्णीस्पर्शे	१३८	२४
चांगलादिस्पर्शे	१३८	२६
रजस्वलायानैमित्तिकं स्नाने	१३८	३०
ज्वरितस्नाने तु कल्पः	१३८	३१
रजोज्ञाने ग्रहस्पर्शः	१३९	३
भोजनावसरे रजोदर्शने	१३९	५
अथ संसवननत्रकालः	१३९	६
संसवककचविचारः	१३९	८
उत्तरज्योदर्शनादि	१३९	१३
तत्र तिथ्यादि	१३९	१६
तत्र वाराः	१३९	१७
अथ सीमन्तकालः	१३९	१८
सीमन्ते तिथिवारनक्षत्राणि	१३९	२४
प्रतिगर्भमावृत्त्यावर्तिः	१३९	३०
सीमन्तान् भोजने प्राप्य भित्ति	१४०	४
गर्भिणी धर्माः	१४०	६
तस्य तिथयोः	१४०	२५
सन्निकाग्रहप्रवेशः	१४१	१
सतीत्यानम्	१४१	४
अथ जातकम्	१४१	६
राजोद्विष्टादि	१४१	१०
आग्रहे मविचारः	१४१	१५
आशौचानो रजातकम्	१४१	१८
अतीते जातकमौलिकालः	१४१	२४

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
अथ जन्मनि दुष्टकालः गण	१४१	२७
नश्च	१४१	
एषां दानानि	१४२	३
अथाक्षेपाफल	१४२	६
अेषाफलम्	१४२	९
तलफलम्	१४२	१२
अभुक्तफलफलम्	१४२	१४
मूलदृष्टः	१४२	१८
मूलस्य स्वर्गाद्यवस्थाने	१४२	२५
कन्यादरविषये	१४२	२६
दुष्टान्नक्षत्रांतराणि	१४२	२६
अतीतानादि दुष्टयोगाः	१४३	६
कृष्णाचतुर्दशी	१४३	१०
सकनक्षत्रजनने	१४३	१३
ग्रहरोजननम्	१४३	१४
ग्रहरोजननशान्तिः	१४३	१५
नानाविक्रमाकारजनने	१४३	२२
उपरिदं नोत्पन्नौ	१४३	२६
अकाले दं नोत्पन्नौ	१४४	४
अथ त्रिकशान्तिः	१४४	१४
पक्षीशृजा	१४४	२४
दत्तकपुत्रप्रतिग्रहदानविधिः	१४४	३१
स्त्रीभूदायधिकारः	१४५	१३
भूदकृतं कहेमः	१४५	१७
दत्तकदायादिस्वरूपम्	१४५	२१
यमलोभैः सकनिष्ठता	१४६	७
सन्निकास्नानम्	१४६	१२
नामकमेतत्रकालः	१४६	१४
वर्णक्रमेण राशेर्वर्मादि	१४६	२१
यासनायानि	१४६	२३
नक्षत्रनामानि	१४६	२८

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
स्वाज्ञाहरेन्द्रालनच	१४७	७
दुग्धपानम्	१४७	११
करोवेधः	१४७	१३
करोतिद्वयमाणम्	१४७	२३
ताम्बूलभक्षणम्	१४७	२४
निष्क्रमणम्	१४७	३७
जीविकापरिक्षा	१४८	७
उपवेशने	१४८	८
अन्नभाशनम्	१४८	१८
जन्मनक्षत्रस्यास्तत्वे	१४८	२३
अष्टपूर्तिर्जनदिनेकार्या	१४८	२७
कार्यनियमः		
दृष्टवारेजन्मतिथ्यादि	१४९	९
जन्मतिथिद्वयेद्विकी	१४९	११
कटिस्तम्भम्	१४९	१३
चौलकमेतन्नवाल	१४९	१७
मातरिगर्भिरयाम्	१४९	२९
ज्वरादौमङ्गलनिवेधः	१५०	८
मातृरजोदोषः	१५०	१०
मुहूर्तोत्तरचौलेनिवेधः	१५०	१४
एकगान्जयोरेकक्रिया	१५०	१७
अशौचसङ्कटेचौलम्	१५०	१८
चूडासंस्काराणादि	१५०	१९
चौलभोजनेप्रागुचितम्	१५१	६
स्त्रीणांसंस्कारः	१५१	७
समंत्रामंत्रकश्च	१५१	८
विद्यारम्भकालः	१५१	११
धनुर्विद्या	१५१	१८
न्यूनपनीतशर्म	१५१	२०
उपनयनंतत्रकालः	१५१	२९
विशादीनावसेतशुतः	१५२	७

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
गुरोरेनिष्ठस्यापिकर्कोदौ	१५२	१७
गुरुवल्लभुभन्वम्	१५२	२३
उपनयनेनियमः	१५२	२७
नैमित्तिकभनध्यायः	१५२	३०
गलग्रहशुक्लपक्षपराह्णारम्भ	१५३	२
प्रत्याभादिविवारः		
अनध्यापनिधीनां	१५३	१०
सोपपदा	१५३	१०
प्रदोषस्वरूपः	१५३	११
अनध्यायानां विधानम्	१५३	१५
पुनरुपनयनादौ	१५३	१९
प्रतिवेदोपनयनेकालानियमः	१५३	२१
ग्रहणादौग्रहनिवेधः	१५३	२१
यजुषामतिप्रसवः	१५३	२४
प्रशस्तनक्षत्राणि	१५३	२५
शरत्ताभेदेननक्षत्राणि	१५३	२९
पुनर्वसुनिवेधः	१५३	३१
मशस्तवासा	१५४	१
शरत्ताभेदेननक्षत्रम्	१५४	२
वेदभेदेनदाराः	१५४	३
वर्गभेदेनमशस्तवार	१५४	४
संभ्रागर्जने	१५४	६
सायंगर्जनेतत्रशान्तिः	१५४	१०
उपनयनाधिकारिणः	१५४	१६
प्रकादीनां विशेषः	१५४	२२
कुण्डगोलकयोरुपनयनं	१५४	२९
ब्रह्मचारीणां भिक्षा	१५५	५
संस्कारलोपे	१५५	६
अनीतसंस्कारः	१५५	१०
उपनीतस्यमध्याह्नसंध्या	१५५	१७
ब्रह्मयज्ञः	१५५	२४

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
ब्रह्मचारीधर्माः	१५५	२६	मातृगोत्रनिर्गोपः	१७०	२४
गुरुहस्तिभोजनं	१५५	३०	सगोत्राविवाहेप्रायश्चित्तं	१७१	३
मेखलादण्डाजिनयज्ञोप	१५६	२	कन्याविवाहकालः	१७१	७
वीतलक्षणा			गुर्वर्कयोर्वात्य	१७१	२६
उपवीतसंख्या	१५६	२४	गुरुशान्तिः	१७२	६
ब्रह्मचारीधर्मलोपे	१५६	२९	कन्यादानारः	१७२	२६
संख्यालोपे	१५७	३	आतृणांसंस्कृतानामधि	१७३	२९
अग्निकाव्यलोपे	१५७	६	कारः		
स्त्रीसंगे	१५७	९	स्वयंवराणां दीश्राद्धे मानुर्हान्	१७३	९
उपवीतादिनाशे	१५७	१२	तेनान्दीश्राद्धम्		
अभिवादनप्रकारः	१५७	१३	परकीयकन्यादानेनान्दीश्राद्धं	१७३	१२
पुनरुपनीते निमित्तानि	१५७	१७	गोव्यादिदानम्	१७३	१७
स्त्रीणां मुपनयन	१५८	१	अथ मासनिर्गोपः	१७३	१८
अनध्यायः	१५८	२६	अष्टमासनिर्गोपः	१७४	३
महामात्यादिजन्तं	१६०	९	दशरोषाः	१७४	१०
समावर्तनं	१६०	१३	गुर्वनिचारेयातचन्द्रे	१७४	१३
शर्वभृतपिराणौचम्	१६०	२२	अकालरक्ष्यादौ	१७४	२०
स्नानकत्रनाचरणे	१६०	२७	भूर्कपादावपवादः	१७४	२८
कुटुरिकाबंधः	१६०	३०	कन्यावैधव्ययोगे कुम्भविवाहादि	१७५	२
अथ विवाहः	१६१	२	विष्णुमूर्तिदानम्	१७५	१०
सापिंडनिर्गोपः	१६१	७	प्रतिकृलादि	१७५	१९
त्रिगोत्रान्यपे विशेषः	१६१	१३	वितादौ मृते विवाहः	१७५	२५
मातुलकन्याविवाहः	१६३	१४	नत्रविनायकशान्तिः	१७६	२
जीवन्मुक्तिपञ्चादिकस्य	१६४	८	प्रतिकृलापवादः	१७६	३
सापिंड	१६४	१०	मातृजोदर्शने	१७६	७
कन्यासापिंड्याम्	१६४	११	नाद्यनंतरं श्रीभूजा	१७६	१२
सापत्न्यमातामहकुले	१६४	१६	एकक्रिया निर्गोपः	१७६	१८
दत्तकसापिंड्यमनिर्गोपः	१६५	१४	द्विशोभननिवधः	१७६	२९
गोत्रप्रवर	१६६	२५	द्विशोभनापवादः	१७६	२९
द्विगोत्रा	१६९	२५	संकटे विशेषः	१७७	४
स्वगोत्राद्यक्षाने	१७०	२२	विवाहमथ्यश्राद्धम्	१७७	१५

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
मासिकापकर्षः	१७७	१०	औपासनेविशेषः	१८२	१४
यमयोर्द्विशेषः	१७७	११	अथदेवकोत्थापनं	१८२	१७
भिन्नभातजयोः	१७७	२३	विवाहमध्यसपिरानियमः	१८२	२०
प्रत्युद्वाहोनिषेधः	१७७	२७	प्रथमादिकन्यावरनियमाः	१८२	२४
कन्यारजोदर्शने	१७७	३१	चैत्रादौविशेषः	१८२	२८
रजसिप्रायश्चित्तम्	१७८	१४	वधूश्रवणः	१८३	१
तद्विवाहवरस्यप्रायश्चित्तं	१७८	१९	द्विगमनम्	१८३	१७
गन्धर्वादिविवाहः	१७८	२३	पुनर्विवाहः	१८३	२१
बलादपहारेकन्यायाः	१७८	३०	द्वितीयविवाहेऽग्निनिर्णयः	१८४	२
विवाहमध्येऽप्राशौचम्	१७८	३	वहुभार्यस्यसधर्मिणाद्विती	१८४	४
अप्राशौचेनादीभ्रातृम्	१७९	६	यविवाहेकालः		
अप्राशौचेविशेषः	१७९	१६	तृतीयविवाहनिषेधः	१८४	२७
धर्माद्येविवाहकरणे	१७९	२१	अर्धविवाहः	१८४	२९
कन्यागृहेभोजननिषिद्धे	१७९	२५	आधानं	१८५	१०
विवाहनक्षत्राणि	१८०	३	ज्येष्ठेसाग्नौ	१८५	३१
विरुद्धेनक्षत्रेदानादि	१८०	४	गृहस्थस्याप्यभ्ययनम्	१८६	३
विवाहेमण्डपः	१८०	७	अकृताधानज्येष्ठाद्युमातिवि	१८६	३
हरिदालेपनं	१८०	१०	नाकृताधानपरिवेत्ता		
विवाहेवेदी	१८०	१२	जीवाद्येज्येष्टौषाभावः	१८६	१५
अंकुरार्पणार्थमृदाहरणं	१८०	१८	अकृताधानपितृसत्त्वप्याधानं	१८६	२९
वरवरणम्	१८०	२५	अथशूद्रसंस्कारः	१८७	३
वाग्दानोत्तरवरसूतौ	१८०	२६	अथशूद्रकालस्तत्र	१८७	२४
वरस्यदेशोत्तरगमने	१८१	३	जलाशयस्यकूपनिर्णयः	१८८	२
शुक्लदाने	१८१	४	उत्सर्गकरणे	१८८	८
वाग्दानोत्तरपूर्ववरसत्वे	१८१	७	दक्षारोपः	१८८	१०
द्वितीयादिविवाहनान्दीप्रा	१८१	२०	अथमूर्तिप्रतिष्ठाकालः	१८८	१३
दम्			उग्रादौविशेषः	१८८	२६
लग्नघटीस्थापनम्	१८१	२६	लिङ्गस्थापनं	१८९	२
वरस्यमधुपर्कम्	१८१	२९	देवीस्थापनं	१८९	१०
कन्यादानम्	१८२	१२	अधिकारिणाः	१८९	२०
गृहप्रवेशशोभेविशेषः	१८२	१३	स्त्रीशूद्रयोरधिकारः	१९०	३

प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्र	पंक्ति
प्रतिभाभेदः	१९०	१०	स्वामीसेवा	२०२	१६
मूर्तौ स्नाननिषेधः	१९०	२६	गजाश्वदोला	२०२	१८
लिंगेतिशेषः	१९०	२७	नृत्यम्	२०२	२०
लिङ्गपरिमाणम्	१९०	३०	राजदर्शनम्	२०२	२१
पंचस्तत्रै	१९१	२	कृपविक्रयौ	२०२	२२
गृहेलिङ्गद्वयनिषेधः	१९१	११	अथसेतु	२०२	२७
अविभक्तानां प्रथमकृत्वा	१९१	१८	अथपशुकृत्यम्	२०२	२८
स्त्रीश्रद्धयोः प्रजाधिकारः	१९१	२१	गजदेतर्द्धदः	२०३	३
शालग्रामकृपादिनामध्वमा	१९२	७	निक्षेपः	२०३	३
दिव्यवस्था			ऋणमोक्षः	२०३	५
अथपार्थिवप्रजा	१९२	९	राजमुद्रा	२०३	७
रुद्राक्षधारणम्	१९२	२५	अथनौका	२०३	९
लिंगमहास्नाने	१९३	१०	भोगः	२०३	११
विल्लोमहास्नाने	१९३	१४	शमश्रुकर्म	२०३	१२
पंचायतनम्	१९३	१७	ईधनसंग्रहः	२०३	२८
पंचायतनेदिशा	१९३	२०	नवाञ्जम्	२०४	१
केशवादिमूर्तयः	१९३	२३	नवभोजनपात्रम्	२०३	३०
लिङ्गार्चाप्रतिष्ठादिविधिः	१९३	३०	नूतनफलादिभक्ष्यः	२०४	२
उपधानेपुनः प्रतिष्ठाविधिः	१९८	१९	होमेऽर्घ्यादिनिपातः	२०४	४
जीर्णोद्धारविधिः	१९८	१२	शान्तिः	२०४	७
तुलसीग्रहणकालमंत्रौ	२००	१	ज्वरादौफलम्	२०४	११
पुष्पादेः पशुघ्नित्वे	२००	११	अथभैषज्यम्	२०४	२४
शिवनिर्माल्यद्रव्याणि	२००	२८	अथारोग्यस्नानम्	२०४	२६
वारालिङ्गादौनिर्माल्यम्	२०१	८	दन्तकाष्ठनिषिद्धानिम्	२०४	२९
अथकृशीकाल	२०१	२२	आमलकस्नानम्	२०५	६
धान्यग्रहणम्	२०१	२७	नैलनिषेधः	२०५	१२
अथवस्त्रम्	२०१	३१	प्रतिमसवलैलाभ्यगोति	२०५	२१
अथालंकारधारणम्	२०२	४	लस्नाननिषिद्धदिनम्		
	२०२	११	गृहारम्भः	२०५	२९
	२०२	१२	गृहप्रवेशः	२०७	७
	२०२	१४		२०७	२६

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
अथवनुर्यपरिच्छेदः	२९०	१०	अथवर्षजनलम्	२३८	१४
अथश्राद्धनिर्णयः	२९०	१४	कुतपाः	२३८	२३
श्राद्धस्वरूपम्	२९२	१५	अथवर्ज्यानि	२३९	४
अथश्राद्धभेदाः	२९२	८	श्राद्धदिनकृत्यम्	२३९	१४
श्राद्धदेशाः	२९२	२८	पाकानिः	२४०	११
सप्तगोत्राः	२९३	१४	पाककर्तारः	२४१	११
कुलानि	२९३	१६	वस्त्राणि	२४१	१४
अथनिविद्धदेशाः	२९३	२२	श्राद्धकर्तृरुद्धिपुण्यादि	२४१	१५
परकीयभूमौभूस्वामीपितृभ्यो	२९३	२८	श्राद्धपरिभाषा	२४२	७
अमागदानविचारः			गोत्रनामोच्चारणम्	२४२	१३
श्राद्धकालः	२९४	१४	गोत्रज्ञाने	२४२	२२
अधिकारिणाः	२९६	४	नामोच्चारणविशेषः	२४२	२५
श्राद्धमुख्यगौणाधिकारिणाः	२९९	१०	वद्वचानांविशेषः	२४३	९
तत्रप्रसंगेनधनभातानिर्णयः	२२०	१५	विभक्तनिर्णयः	२४३	५
अथपितरः	२२३	१८	सव्यापसव्यनिर्णयः	२४३	१२
दर्शदौसपत्नीकानां	२२४	१९	आचमनकालः	२४३	२०
मातुःप्रथमश्राद्धम्	२२४	२३	शिवविस्मृश्चोत्तरं	२४३	२५
अथविश्वेदेवाः	२२५	२०	विनियुक्तदत्तन्यागः	२४४	२
अथविप्रास्तत्रवतमब्राह्मणाः	२२५	२६	ऊहनिर्णयःमातामहेषु	२४४	६
अथमध्यमब्राह्मणाः	२२६	४	विशेषः		
अथवर्ज्याब्राह्मणाः	२२६	७	श्राद्धसंकल्प्यादि	२४४	२३
विप्रनिमन्त्रणम्	२२९	१२	उननिमन्त्रणं	२४४	२६
देवपितृभेदेनोपवीतं	२२९	१४	पाद्यमण्डलम्	२४५	३
श्राद्धभेदेनविप्रसंख्या	२२९	१८	पाद्यगर्तः	२४५	१०
देवपितृभेदेनविप्रसंख्या	२२९	५	मंडलेगोमयादि	२४५	१४
निमन्त्रितानादरेप्रायश्चित्तंश्रा	२३०	१८	पाद्यपत्नीनिर्णयः	२४५	१८
द्धोक्तुर्वैज्यानिच			पाद्योत्तरमाचमनम्	२४५	२२
अथश्राद्धवस्तुनितत्रादौकुशाः	२३२	५	विप्रोपवेशनदिशा	२४५	२५
अथहविः	२३२	२८	वद्वचादिविशेषः	२४५	२८
क्षीरेविशेषमाहिष्यापवादः	२३५	१०	अतिथेरुल्ला	२४५	३०
वर्ज्यव्याणि	२३६	४	विप्रासनानि	२४६	५

प्रकरणम्	पत्रं	पङ्क्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पङ्क्तिः
नीवीवधन	२४६	१५	संश्रवणनिपत्रिः	२५३	२५
वैश्वदेवार्चा	२४६	२९	अर्घ्यपात्ररूपा	२५४	५
अर्घ्यनिर्णयः	२४७	७	पितृरूपा	२५४	१०
अर्घ्यपात्राणि	२४७	१०	भोजनदेशमण्डनं	२५४	२६
अर्घ्यपात्रमानं	२४७	११	भोजनपात्राणि	२५५	२
विश्वेदेवानामज्ञाने	२४८	८	भोजनपात्रमानानि	२५५	६
आदाहेगन्धाः	२४९	३	कात्यादिनिषेधः	२५५	१०
त्रिपुण्ड्रनिषेधः	२४९	१२	कदलीनिषेधः	२५५	१५
ऊर्ध्वपुंड्रविकल्पः	२४९	१८	भस्ममयीदा	२५५	१७
आदाहपुण्याणि	२४९	२३	हस्तशोधनं	२५५	२०
निषिद्धपुण्याणि	२५०	१	अग्नौकराणाम्	२५५	२२
अथभूपाः	२५०	१८	पत्राग्निनिर्णयः	२५५	२३
दोषाः	२५०	२५	अग्न्यभावेनिर्णयः	२५५	२४
वस्त्राणि	२५०	२७	अतिषट्क-निर्णयः	२५६	३
यज्ञोपवीतादीनि	२५०	२८	अग्नौकरणेसम्पापसूच्यं	२५७	७
वस्त्रादीनां निष्क्रमः	२५०	३०	पाणिहोमः	२५७	११
दीपिकादिदानम्	२५०	३१	अपत्तिकसविधिः	२५७	३२
कंडकादिदानं	२५१	३	अनुपनीतेरग्नौकराणां	२५७	३६
स्त्रीआहुतेहिन्दुरादि	२५१	४	साग्रेर्विदेशादौ	२५८	५
कार्पासादिवस्त्रादीनि	२५१	६	पाणिहोमपयुक्षणादि	२५८	११
स्त्रिश्रद्धयोरुपवीतं	२५१	८	विश्रावमनादि	२५८	१७
जलपात्राणि	२५१	९	आपस्त्वानामग्नौकराणां	२५९	१
उपानहौ	२५१	१४	नसृगन्पादेर्विशेषः	२५९	२
ऊर्ध्वचामरादिदानं	२५१	१६	महालपादावग्नौकराणाम्	२५९	२५
अलंकारः	२५१	१८	आदिकादावग्नौकराणां	२५९	२६
आदर्शदि	२५१	२१	जीवयित्रादेर्विधिः	२५९	३१
वन्दीमोक्षः	२५१	२८	मानुदित्वे	२६०	२
पितृरूजनं	२५१	३०	परिवेषणम्	२६०	५
पित्रर्घ्योत्सादनं	२५२	३	परिवेषणपात्राणि	२६०	१३
अर्घ्यपवित्राणि	२५२	१८	भोजनपात्रेतिनिषेधः	२६०	१७
पित्रावाहनं	२५२	२५	स्त्रेहादीनां हस्तेन पवित्रपात्रे	२६०	१८

प्रकरणम्	पत्र	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्र	पंक्तिः
घृतपात्रस्थापनं	२६०	२०	पिण्डप्रमाणानि	२६५	२३
पात्रालम्बनं	२६०	२१	अत्रपित्रादिनामाज्ञाने	२६६	२
पात्रेऽङ्गनिवेशनं	२६०	२४	मातामहादिपिण्डदेशः	२६६	५
अन्नसंकल्पः	२६१	१०	एकोद्दिष्टानां देशः	२६६	१३
ब्राह्मणप्राणादि	२६१	१४	दर्भलेपाः	२६६	१५
आयोजनविधिः	२६१	२९	लेपापवादाः	२६६	१७
वित्रादिवलविधिः	२६१	२	नीर्वाविश्रंसनम्	२६६	२८
अभिश्चरणादि	२६२	५	अञ्जनाभ्यञ्जने	२६६	२८
भोजनेनियमाः	२६२	११	पिण्डपूजा	२६७	३
विप्राणामन्त्रेणस्पर्श	२६२	२३	स्वस्तिवाचनादि	२६७	११
विप्रसुदश्चावे	२६३	४	अक्षय्योदकम्	२६७	१४
विप्रवमने	२६३	५	दक्षिणानिर्णयः	२६७	१६
आदिकेवमने	२६३	१३	स्वधावाचनम्	२६७	२०
दर्शदौवमने	२६३	२०	पिण्डप्रवाहणम्	२६७	२३
पितामहवमने	२६३	२८	विप्रविसर्जनम्	२६७	२४
सपितृकीकरणवमने	२६३	२९	पिण्डप्रतिपत्तिः	२६८	५
महैकोद्विष्टवमने	२६३	३०	पिण्डोपघाते	२६८	९८
द्विहंसकल्पादौवमने	२६३	३१	पिण्डनिषिद्धकालः	२६८	२९
तीर्थमहालयादौवमने	२६४	३	महालयादौप्रतिप्रसवः	२६८	३१
तृप्तिप्रश्नादि	२६४	४	उच्छिष्टोद्घासनकालः	२६८	१४
आहुविशेषेतृप्तिप्रश्न	२६४	८	विश्वदेवकालः	२६८	२०
विकिरप्रतिपत्तिः	२६४	१२	वरुचानोर्विश्वदेवकालः	२७०	४
उत्तराचमनं	२६४	२४	नित्यआहुति	२७०	१०
पवित्रविसर्जनम्	२६४	२८	एकादश्यादौआहुति	२७०	२०
गरुडपात्रम्	२६४	२९	रात्रौपरपक्षेभोजनेनिषिद्धम्	२७१	१
पिण्डदानविधिः	२६४	३०	अथआहुतुकल्पः	२७१	१०
पिण्डकालः	२६५	१	विप्राभावेदर्भवदुः	२७१	११
पिण्डदेशः	२६५	६	आमआहुति	२७१	१३
रेखाकरणदि	२६५	७	आमापवादाः	२७१	२५
पिण्डप्रयोगानि	२६५	१३	आमपरिमाणम्	२७२	२
पिण्डमाषाः	२६५	१५	आमआहुतिपिण्डः	२७२	८

मकराणाम्	२७२	१३	पकराणाम्	२७२	१३
आमप्रादुर्हः	२७२	१६	आहेआशोचमात्रौ	२७२	१६
आमप्रादेनिषिद्धानि	२७२	२५	आशोचोत्तरविभे	२७२	२५
भूद्रस्यामप्राद्धाधिकारः	२७२	३१	आहेभाष्यारजोदर्शने	२७२	३१
हेमप्रादुर्हम्	२७३	५	रजस्वलायांप्रादुर्हम्	२७३	५
जातकर्मणिहेमनिधम्	२७३	७	अन्वारोहरोप्रादुर्हम्	२७३	७
हेमप्रादेपिरादानादि	२७३	१६	सापलमानुरन्वायुक्ते	२७३	१६
हेमप्रादेनिषिद्धानि	२७३	१९	अन्यकालारोहरो	२७३	१९
संकल्पप्रादुर्हम्	२७३	२०	प्रादुर्हसंपाते	२७३	२०
संकल्पप्रादेवर्ज्यं	२७३	२७	पित्रोर्मृताहेक्ये	२७३	२७
अशक्तौपिरादुर्हम्	२७४	४	प्रादुर्हसम्पातेसागसिद्धिः	२७४	४
असशक्तौतर्पणादि	२७४	१३	प्रादुर्हवृत्तिविचारः	२७४	१३
प्रादुर्हभोजनेमायश्चित्तं	२७४	२६	प्रादुर्हागतर्पणान्	२७४	२६
क्षयाहप्रादुर्हम्	२७४	८	प्रादुर्हागतर्पणापवादः	२७४	८
पावेणोकोद्विष्टविचारः	२७४	१९	प्रादेनित्यतर्पणम्	२७४	१९
सन्वासिनप्राद्विकप्रादे	२७४	३१	तर्पणाविधिः	२७४	३१
आद्विकेसपत्नीकनिषेधः	२७५	३	तिलतर्पणनिषेधः	२७५	३
ज्येष्ठानुग्राहिके	२७५	३१	तदपवादः	२७५	३१
पत्न्याः कर्तृत्वे	२७५	३	वृद्धिप्रादुर्हत्तन्निमित्तानि	२७५	३
अपुत्राणां विशेषः	२७५	१५	तत्कालः	२७५	१५
गोविप्रहतादौ	२७५	१८	आधानंगवृद्धिप्रादुर्हम्	२७५	१८
मातामहनिषेधः	२७५	२२	वृद्धिप्रादुर्हदेवताः वृद्धिप्रा	२७५	२२
पितृव्यादिप्रादे	२७५	२७	देविश्वेदेवाः	२७५	२७
क्षयाहदेविश्वे	२७५	३	वृद्धिगदौमानुश्रजा	२७५	३
अहणादिनवार्षिकं	२७५	४	वृद्धोवयोदीरा	२७५	४
मलमासेवार्षिकं	२७५	१०	गौरित्तस्यास्यादिमातरः	२७५	१०
दर्शवार्षिकमात्रौ	२७५	१६	संस्कारयोगपथे	२७५	१६
आद्विकेवृषोत्सर्गः	२७५	१८	वृद्धिप्रादेतन्त्रता	२७५	१८
शुद्धिप्रादुर्हम्	२७५	१९	कर्मावृत्तौरुध्वावृत्तिः	२७५	१९
वर्षान्तेसपिरादुर्हम्	२७५	२६	वृद्धिनिषेधः	२७५	२६
क्षयाहाज्ञाने	२७५	२८	वृद्धौअधिकारः	२७५	२८
मृतमासाद्यज्ञाने	२७५	२८	जीवमित्तकः	२७५	२८

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
सन्ध्यादिपितृकल्पः	२८९	२७	मुण्डनेकालाः	२९६	१०
सामेर्विशेषः जीवन्मुक्तः	२८९	२८	मुण्डनविधिः	२९६	२५
स्यविशेषश्च			जीवन्मुक्तस्यतीर्थं	२९६	२९
वृद्धावितिकर्तव्यता	२९०	९	तीर्थपरार्थस्नानंमुण्डनं	२९६	३०
विश्रालाभे	२९०	१५	तीर्थश्राद्धविधिः	२९७	३
अत्रदक्षिणा	२९०	३०	एतौतीर्थमात्रोश्राद्धं	२९७	७
पिरादिविधिर्विकल्पः	२९१	२	आशौचनीतीर्थश्राद्धं	२९७	११
मन्त्रोद्विचारः	२९१	१५	तीर्थश्राद्धेवनोनि	२९७	१६
पितृजीविते	२९१	२६	तीर्थश्राद्धपिराद्व्यापि	२९७	२२
मातामहजीवने	२९२	१२	विधवायाविशेषः	२९७	२४
मातृजीवने	२९२	२५	जीवन्मुक्तस्यतीर्थश्राद्धं	२९७	२७
जीवन्मुक्त्यर्थेविशेषः	२९२	२७	आशौचनिर्गोपः	२९८	३
तीर्थमात्रश्राद्धं	२९२	२९	स्वावशौचं	२९८	४
सामेर्विशेषः	२९३	२	पाताशौचं	२९८	११
जीवन्मुक्तश्राद्धं	२९३	६	उत्रोत्तमपितृस्नानं	२९८	१८
पितामहजीवने	२९३	१५	सत्तिकायाः कर्मोपकारः	२९९	६
प्रपितामहजीवनेऽभयजीवने	२९३	२०	जननेप्रथमादिदिने	२९९	८
वृत्तममृतानांविशेषः	२९३	२५	मृताशौचं	२९९	२४
विभक्ताविभक्तानां	२९४	६	नालेच्छेदोत्तरमृतौ	२९९	२६
कर्मणिविभक्ता	२९४	२२	नामोत्तरद्व्योत्तमोः श्वे	३००	१
विभक्तानांपंचमहायज्ञवैश्वदे	२९४	२३	अत्रदहनस्वननेविचारः	३००	४
वादिदेवपूजा			द्व्योत्तरविवर्धोत्तमः	३००	२६
तेषांतीर्थश्राद्धाधिकारः	२९४	३०	त्रिवर्धोत्तमपुनयास्वैमृतौ	३००	३१
तीर्थश्राद्धं	२९५	१०	कृतचूडमरणौ	३०१	१
तीर्थयात्राविधिः	२९५	१३	शिशुमृतौमात्रापित्रोः	३०१	८
एतश्राद्धकार्यविशेषः	२९५	३०	कन्यामृतौ	३०१	११
यात्रामध्येआशौचं	२९६	३	भूदस्यविवाहात्स्वै	३०१	१३
मात्रेतीर्थमात्रौ	२९६	४	चौलोत्तरवाग्दानात्स्वै	३०१	२१
नदीपुतीर्थेषुविशेषः	२९६	८	अनूदश्रुदस्ययोऽशादम	३०१	२२
तीर्थयात्रादिनक्त्यं	२९६	१०	ध्यमरणौ		
तीर्थवपनंतीर्थोपवासश्च	२९६	१६	वाग्दानोत्तरकन्यामृतौ	३०१	२३

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्ति	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्ति
अनुपनीतेखननादि	३०२	६	शवानुगमने	३०८	३०
अनुपनीतिपिण्डादि	३०२	१५	रोदनेच	३०९	८
अहाशौचेविशेषः	३०२	२१	आशौचान्नमस्यो	३०९	१६
वालमरणादौविशेषः	३०२	२३	स्वामीमरणोदास्याशौचं	३०९	२५
पंचवर्षान्तरपिण्डादौ	३०२	३०	दास्यादौविशेषः	३०९	२८
स्त्रीणां पिण्डादिविकल्पः	३०३	८	दासभेदाः	३१०	३
जात्याशौचं	३०३	१५	दासमरणस्वामिनः	३१०	९
स्त्रीभूदयोर्विशेषः	३०३	२९	प्रतिलोमजानां	३१०	१०
आशौचसङ्कीर्णविचारः	३०४	१३	रात्रौजननमरणेच	३१०	११
आशौचैः ग्रास्यर्शता	३०४	२०	आहिताग्निमरणे	३१०	१३
अनुपनीनादौविशेषः	३०४	२८	अतिर्क्राताशौचं	३१०	२०
दत्तकादिपुत्रमरणे	३०५	३	देशान्तरेविशेषः	३१०	२७
दत्तकमरणजनकस्य	३०५	१०	देशान्तरलक्षणम्	३११	५
उद्धाकस्यामृतोदोपिनादेः	३०५	२३	पित्रोर्देशान्तरमरणे	३११	८
पतिव्येहकन्यामरणोपसवेच	३०५	२४	सापत्नमानुदेशान्तरमरणे	३११	१३
पितृमृतौकन्यायाआशौचं	३०६	९	आशौचसंपाने	३११	१७
भगिनीमृतौआहारा	३०६	११	रात्रौयामशेषादौ	३१२	२४
मातामहादिमरणे	३०६	१३	ब्रह्मादिवृद्धरपवादः	३१२	२५
दौहित्रादिमरणे	३०६	१३	मानुरन्वाणेहरो	३१४	५
वधुत्रयमरणविशेषः	३०६	३०	सन्निकाग्निदयोर्विशेषः	३१४	१४
ग्राममध्यशवाधिसूने	३०७	१४	आशौचसन्निपातेकार्याका	३१४	१९
श्यालाकादौजामातृनः	३०७	२२	यविचारः		
क्रियाकतुर्विशेषः	३०७	२५	आशौचापवादःपंचवाकर्तृ	३१४	२७
पत्न्यादिमरणे	३०७	३०	नोपवादश्च		
सुदुमृते	३०७	३१	ब्रह्मचारिणोविशेषः	३१४	३०
शवस्पर्श	३०८	१०	समावर्तनोत्तरविशेषः	३१५	१७
निर्हरणादौ	३०८	१५	कर्मतोपवादः	३१५	२५
निर्हरणादौभृत्तिग्रहणे	३०८	१७	तुलाहनादौ	३१५	३१
शवालंकरणे	३०८	२२	निवेदेवहनादौ	३१६	१०
अनायुहणे	३०८	२३	दीक्षितस्यस्वानुष्ठाने	३१६	१६
हीनवशे संस्कारे	३०८	२९	अङ्गिजीविशेषः	३१६	१८

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्ति
श्रौतकर्मसुविधेयः	३१६	२०
स्मार्तकर्मणि वैश्वदेवे	३१७	१६
संध्यादिषु	३१७	२०
ग्रहणोच्चाशौचापवादः	३१७	३०
संक्रान्तौ कन्योद्वाहे वि	३१८	१
अयद्वयतोपवादः	३१८	४
मृतदोषतोपवादः	३१८	१४
आत्मघाते	३१८	१६
आत्मघाते संस्कारकर्तुः आ	३१८	३०
यश्चिन्तम्		
आहन्ताग्निदुर्मरणो	३१९	७
प्रमादमरणो	३१९	१७
वैधमरणो	३२०	८
प्रयागादिमरणो	३२०	२२
काश्यानात्मघाते	३२१	२
आत्मघाते संवत्सरोद्धे विशेषः	३२२	१
आत्मघाते प्रापश्चिन्त	३२२	१०
चण्डालादिहने प्रापश्चिन्त	३२२	१५
श्लेष्मीकृतानां विशेषः	३२३	१
पतितोदकविधिः	३२३	४
नारापणावलिप्रयोगः	३२३	२१
सम्यहने विशेषः	३२४	१०
कुचिद्विधानादाशौचापवादः	३२४	२२
सत्यामरणो	३२४	३०
कृतजीवच्छाद्वे विशेषः	३२५	१५
आहिताग्नीत्रेयिनप्रणो	३२५	२१
परांशरविधिः	३२५	२८
प्रोषिते कालपरीक्षा	३२६	११
परांशरे विराशौ च	३२६	२४
परांशरदोषपत्नीपुत्रयोश्च	३२६	२५
अनीनसंस्कार	३२६	२८

प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
प्रेतसंस्कारकालः	३२७	१
निषिद्धनक्षत्रादौ मृते दाह	३२७	८
विधिः		
कृतसंस्कारस्यापुनरागमनम्	३२७	२०
सर्पसंस्कारविधिः	३२७	२५
अस्य कर्मनिर्णयः	३२७	३०
धर्मपुत्रविधिः	३२८	२५
आसन्नमरणोदाहानि	३२८	१०
योक्षधेनुः	३३०	११
कराधेनुः कर्तुः कृत्तव्यम्	३३०	२६
दुर्मरणो प्रापश्चिन्त चण्डाला	३३०	३१
दिस्यर्शं		
रत्नस्वलास्यर्शं	३३१	३
खंडादौ मरणो	३३१	८
रात्रौ मरणो	३३१	१२
रात्रौ मरणो निवेयः	३३१	१६
सवपयुषिने	३३१	१७
सात्रे विशेषः	३३१	२६
समारुद्धारण्यो विशेषः	३३२	१
विच्छिन्नाग्नेः	३३२	२
प्रेताधानं	३३२	३
अरण्यो नोशो	३३२	६
पत्न्यामरणो विशेषः	३३२	१६
देशात्तरमृते	३३३	१
अनुपपत्तीनां	३३३	६
कपालाग्न्यादिग्रहमरणो	३३३	१३
विशेषः		
दाहविधिः	३३४	५
दम्पत्योरकदा मृते	३३५	१३
उदकदानम्	३३५	२७
सहगमने पादौ च	३३५	२६

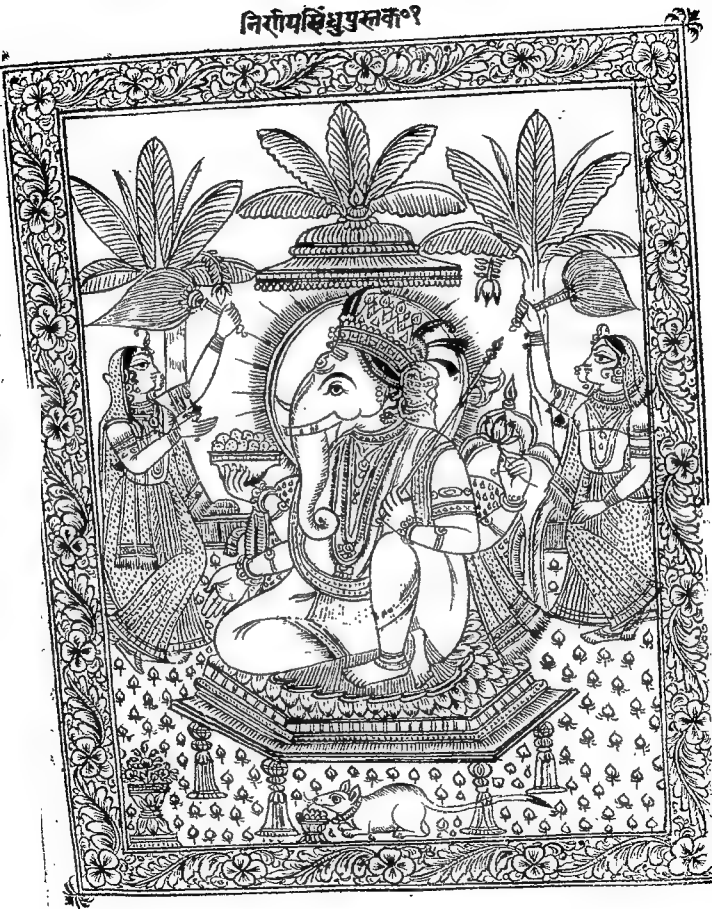
प्रकरणम्	पत्रं	प्रकरणम्	पत्रं	पंक्तिः
अंजलिष्टुतिः	३३६ १४	दीपदानं	३४७ ९	
कामोदकम्	३३६ २३	मासिकानि	३४८ २	
प्रवेशनादिविधिः	३३७ ३	अनेषुवर्जानि	३४८ ४	
आशौचविनियमः	३३६ ३१	सपिंडीकरणं	३४८ २३	
पत्न्यकर्तृत्वेरजोदर्शने	३३७ २३	साग्निककर्तृकविशेषः	३५० २६	
क्रियाकर्तृत्वांशे	३३७ २४	साग्नोपेतविशेषः	३५० ३०	
प्रेतपिण्डविधिः	३३७ ३१	द्वयोस्ताम्रित्वे	३५१ ८	
मुहुर्मृतादौविपर्यये	३३८ ६		३५१ १५	
शिर्गादिविपर्यये	३३८ १०		३५१ २९	
पिण्डद्रव्याणि	३३८ २१		३५२ ९	
प्रेतपिण्डोनिषिद्धानिप्रेताय	३३९ १५	श्रद्धांशसपिंडीकरणम्	३५२ १०	
वपवाः		विण्डीकरणनक्षत्राणि	३५३ ६	
आकाशोजलक्षीरस्थापनं	३३९ २९	डीकरणोऽधिकारिणः	३५४ १	
दशाहमध्यदशपाते	३३९ २८	व्युत्क्रममृतेसपिण्डीकरणं	३५४ ४	
अस्थिसंचयनं	३४० १७	पितामरुसपिण्डने	३५४ १०	
संचयनेनक्षत्राणि	३४० १९	पितामरुदशाहमध्ये	३५४ १९	
तीर्थस्थानिसंप्रविधिः	३४१ १	पितृमृतौ	३५४ २३	
नवभ्रातृ	३४२ १	स्त्रीसपिंडीकरणोविचारः	३५५ ३	
नवभ्रातृवर्ज्यानि	३४२ १८	अपञ्चायाःसपिण्डने	३५५ २३	
नवभ्रातृविघ्नं	३४२ २९	कौकिलमृतानुसारिणां	३५५ ३९	
अन्वाराहोणनवभ्रातृ	३४३ २	भर्तृसपिंडनेविशेषः	३५६ ५	
आशौचान्तिदिनकृत्यं	३४३ ६	अन्वचारिणांसपिण्डने	३५६ ११	
एकादशाहकृत्यं	३४३ ३१	सपिण्डनमयोगः	३५६ २२	
सद्यःशौचेएकादशाह	३४४ २	पाथेयभ्रातृ	३५६ २५	
एकाद्विष्टस्वरूपम्	३४५ २	मयमादेनिषिद्धानिविधना		
एकादशाहवैश्वदेवः	३४५ १४	निवृ	३५८ ५	
अथवपोत्सर्गः	३४५ २१		३५८ ११	
स्त्रीषुवोत्सर्गनिषेधः	३४६ ८	त्रिपकराणि	३५९ ११	
पश्चानम्	३४६ १३	जलचारीमृतौ	३५९ २४	
शय्यादानम्	३४६ २४	सन्तिकारजसलामृतौ	३६० ४	
शय्याप्रतिग्रहप्राप्यन्ति	३४७ ६			

	<p>प्रकरणम् ॥ पत्रं पंक्तिः ॥</p> <p>गर्भिणीमारुते ३६० २२</p> <p>अन्तरोदणविधिः ३६१ ७</p> <p>विधवाधर्माः ३६२ १२</p> <p>समासविधिः ३६२ २१</p> <p>समासप्रयोगः ३६४ २१</p> <p>अष्टोभाज्यदीनि ३६४ २२</p> <p>पतिधर्माः ३६० १०</p> <p>पतिस्कारः ३६८ ११</p> <p>॥ समाप्तमिदं सूचीपत्रम् ॥ शुभम् ॥</p>	
--	--	--

	<p>अथ शुद्धपत्रलिखने ॥</p> <p>पत्रं पंक्तिः अशुद्धं शुद्धं</p> <p>१३७ ९ चर्येदिन चर्येदिन</p> <p>३९० ९ पञ्चावा पञ्चावा</p> <p>१८६ १४ कीवादा कीवादा</p> <p>३९६ १९ दक्षिणा दक्षिणा</p> <p>३४६ १३ एकपंक्तिदिगन्तिभईहैसोव्यर्थे</p>	
--	---	--

	<p>१६ २२ लोत्रपाठमपि दशवारकयो न उक्तमविष्ये तस्य दशपामेन च लोत्रांगमाः इति नृदिः ॥</p> <p>११३ २२ कार्तिकस्नानं कार्तिकमासः ॥</p>	
--	--	--

<p>॥ अथ शुद्धपत्रलिखने ॥</p>		
------------------------------	--	--

श्रीगणेशायनमः कारुरेकेनिकेतं रामसीतालनायुक्तं विस्वामित्रान्ववायव्रततिसमाप्तं।
वशाखिनं वंदे १ लक्ष्मीसहायंकल्पद्रुतलंजितगोकुलं वर्हापीउधनश्यामं महः किंचित्।
पास्महे २ यथादसंस्मृतिः सर्वमंगलप्रतिभूमेता तान्भद्ररामरुक्माख्यान् श्रीतातवस्मा
लुमः ३ सर्वकलारासंदोहनिदानं यत्तदहं युनदीसोदरीमं वासुमारव्यानौ मिसादरं
४ विंदुमाधवपादाजरोलवीकृतवियहं आपोसंभातरं भद्रदिवाकरमुपास्महे ५ हे।
द्रिमाधवमते प्रविचार्य सम्यगालोच्य तत्त्वमयतीर्थकृतां परेषां श्रीरामरुक्मस्तनयक
मलाकराख्यः कालेयथामतिविनिर्णयमातनोति ६ संति यद्यपि विद्वांसस्तन्निबधाः
कोटिशः तथाप्यसुख्यवेदार्थी केचिद्विज्ञातुमीशति ७ तत्र संक्षेपतः कालः षोढा अष्टा
ज्यनमृतुर्मासः पक्षो दिवस इति तत्राष्टौ माधवमते पंचधा सावनः सौरश्चादौ नाक्षत्रीवा
हस्यन्य इति गुरोर्मध्यराशिभोगेन वाहस्यन्यः सच ज्योतिः शास्त्रप्रसिद्धः हेमाद्रिस्त्वय
योर्धर्मशास्त्रेऽनुपयोगात्तिस्रस्यैव विधा आह तत्र वक्ष्यमारोः सावनादिद्वादशमासेरु
तदहं मलमासे तु सति षष्टिदिनात्मक एको मास इति द्वादशमासत्वमविरुद्धं ० तथा
च व्यासः षष्ठ्या तु दिवसैर्मासः कथितो वादरायणोरिति तत्र चादौ दृष्टिभेदः तदा
गर्गः प्रभवो विभवः सुक्तः प्रमोदोऽथ प्रजापतिः अंगिराः श्रीमुखो भावो युवा धाता तथै
व च ईश्वरो ब्रह्म धान्यश्च प्रमाथी विक्रमो दृषः चित्रभानुस्तु भानुश्च तारणाः पार्थिवो
ऽव्ययः सर्वजित्सर्वधारी च विरोधी विकृतः खरः नंदनो विजयश्चैव जयो मन्मथदुर्मु
खो हेमलवो विलंबो यविकारी शर्वरीश्वरः शुभरुक्को भनः कौधी विस्वावसु पराभ
वो प्रवंगः कीलकः सोम्यः साधारणविरोधकृत् परिधावी प्रमाथी च आनंदो राक्षसो
नलः पिंगलः कालयुक्तश्च सिद्धार्थो रौद्रदुर्मती दुर्दुभीरु धिरोद्गारी रक्ताक्षः कौधनः स
य इति यद्यपि ज्योतिषे गुरोर्मध्यराशिभोगेन प्रभवादीनां माघादौ प्रवृत्तिरुक्ता तथा
पि प्रभवादीनां चांद्रत्वमप्यस्ति ॥ ० चांद्राणां प्रभवादीनां पंचके पंचके पुग इति माधवो
क्तेः तेन चांद्रः प्रभवादिश्चैत्रसिते प्रवर्तते वाहस्यन्यस्तु माघादौ तयोर्विनियोगो ज्योति
निर्वंधे ब्रह्मसिद्धान्ते व्यावहारिकसंज्ञोपकालः स्मृत्यादिकर्मसु योज्यः सर्वत्र तत्रापि ज्ये
षो वानर्मदोत्तरे आर्ष्वेराः स्मरेत्सर्वत्र कर्मादौ चांद्रसंवत्सरं सदा नान्यथा स्माह त्तरा
दौ प्रवृत्तिस्तस्य कीर्तिनेति अयं ननु सौरर्तुत्रयात्मकः सौरर्तुत्रितयं प्रदिष्टमयनमिति दी
पिकोक्तेरन्यद्विधं दक्षिणामुत्तरं चेति कर्कसंकांतिर्दक्षिणां मकरं न्यं अतयोर्विनियोगमा
ह मदन्तरत्ते सत्यव्रतः ॥ देवतारामवाय्यादिप्रतिष्ठादशुखे रवौ दक्षिणा शशुखे कुर्वन् न
तत्फलमवाप्नुयात् वैखानसः मातृभैरववाराहनारसिंहत्रिविक्रमाः महिषासुरहंजी च
स्थाप्या वै दक्षिणापने वैश्वे अय्यर्थे ननु दक्षिणापनरावेति नियमः ॥ धर्तव्यं च ते दक्षिणा
पने निषिद्धाया देवप्रतिष्ठाया देवविशेषे प्रतिप्रसवात् तथा चोक्तं रत्नमालायां गृहस्ते
शत्रिदश प्रतिष्ठा विवाहचौलव्रतवंधर्तव्यं सोम्यापने कर्म शुभं विधेयं यद्गर्हितं तत्सज्जद

क्षिरोचेति अस्यापवादः काशीखंडे सदाकृतपुगंचासुसदाचारुत्तरायणा सदा महोदय
 आसुकाष्पानिवसतां सतां इत्यनमं ऋतुमासदयात्मा मलमासेतुमासदयात्मकस
 कोमासस्तेनमासदयात्मकत्वमविरुद्धं सद्देधाचांद्रस्योरश्च चैत्रारंभोवसंतादिश्चा
 दः मीनारंभोमेघारंभोवासोर ॥ मीनमेघयोर्मेषद्वययोर्वावसंतरतिवैधायनोक्तेः
 अतयोर्विधिनियोगमाह त्रिकांशमंडनः श्रोतस्मात्तक्रियाः सर्वाः कुर्याच्चांद्रिष्यर्तुषु तदभा
 वेतुसौरर्तुष्विति श्रुतिर्विदंमंतं सद्दिविधोपिषोढा वसंतो ग्रीष्मो वर्षा शरद्वर्गः शि
 शिर इति इति ऋतुः मासश्चतुर्दश सावनः सौरश्चाद्रो नाक्षत्र इति विंशतिनः सावनः अर्कसं
 क्रान्तिः संक्रांत्यवधिः सौरः यद्यपि हेमाद्रिभाधवकालादशीयालोचनेन मेघसंक्रांत्या समा
 नायाममावास्या कत्वं चैत्रत्वमितिलक्षणाच्च मेघसंक्रांतिश्चैत्रत्वं प्रतीयते तथापि मेघ
 संक्रमेदशीद्वये सति वैशाखस्यैवाधिक्यात् सर्वभाविन्नेन मीनस्यैव चैत्रत्वं युक्तं एवमेषा
 दयैवैशाखाद्याः अतो मीनसंक्रांत्यमध्यस्थयोरीमासीकत्वं आद्यार्तोऽथैकत्वं वा चैत्रत्वं
 मितिलक्षणात् मीनस्यैव सौरश्चैत्रः एवं वैशाखादयोपि मेघाद्याः ॥ अथ सौरमास
 प्रसंगात्संक्रांतिनिर्णय उच्यते तत्र शर्वतोप्यरतोऽपि संक्रमान्त्युरापकालघटिकास्तु
 योऽंशेति सामान्यतः पुण्यकालः सर्वैरुक्तः विशेषस्तु चेतोऽत्र नामकाः संग्रहश्रीकाः
 प्रागूर्ध्वादश शर्वतः षड्वन्ति सद्दत्तराः शर्वतस्त्रिंशत्वांशः शर्वतोऽप्यरतः सर्वाः पराः
 स्पृष्टं शर्वीः योऽंशोऽत्राः ऋतुभुवः पश्चात्खवेदाः पुनः सर्वा योऽंशोऽत्राः पुनर
 योऽंशोऽत्राः पुनरुक्तमेषादितः ॥ अस्यार्थः ॥ मेघप्रागूर्ध्वं च दशघटिकाः पुण्यकालः दृष्टे
 र्वा योऽंशः मिथुने पराः योऽंशः कर्के र्वास्त्रिंशत् ॥ सिंह र्वा योऽंशः कन्यायां पराः यो
 उशां तुलायां प्रागूर्ध्वादश ॥ हस्तिके र्वा योऽंशः धनुषि पराः योऽंशः मकरे चत्वारिं
 शत् पराः ॥ इदं च हेमाद्रि मतेनोक्तं ॥ माधवमतैव तत्र पराविंशतिः पुण्याः कुंभे र्वा यो
 उशा मीने पराः योऽंशेति १२ याप्युत्तरा पुण्यतमामयोक्ता सायं भवेत्सायदिसा यि
 र्वा र्वा तु योक्ता यदिसा विभाते साप्युत्तरा त्रिनिधेधनः स्यात् अर्वा उ-निशीया
 द्यदिसंक्रमः स्यात् सर्वे हि पुण्यपरतः परे हि ॥ आसन्नयामद्वयमेव पुण्यं निशीथम
 ध्येन दिनद्वयं स्यात् कर्कटेष्वेव मिति युवा च हेमाद्रिस्त्रिंशत्तया परार्कः ऋषः प्र
 देषे यदिवाहरे त्रिपरं हि पुण्यं त्वथ कर्कटश्चेत् प्रभातकाले यदिवा निशीथे सर्वे
 हि पुण्यं त्विति माधवार्यः ॥ अत्र मूलवचना निमाधवा परार्कहेमाद्रादिषु दृष्ट्या
 नि सर्वासंक्रांतियुदानविशेषो हेमाद्रोदानं कांड उक्तः ॥ विस्वामित्रः मेघसंक्रमणो
 भानो मेघदानं महाफले दृष्टसंक्रमणोदानं गवां प्रोक्तं तथैव च वस्त्रान्नयानदा
 नानि मिथुने विहितानि तु घृतधेनुप्रदानं च कर्कटे पिविशिष्यते ससुवर्गं ह्यत्र
 दानं सिंहपिविहितं तथा कन्याप्रवेशे वस्त्राणां विष्मनादानमेव च तुलाप्रवेशे ॥
 धात्यानां गोरसानामपीष्टदं अन्नकीचलिते भानो दीयदानं महाफले अन्नकीच

श्रिकः धनुः प्रवेशे स्वस्वाणां यानां च महाफले मय प्रवेशे दासणादानमप्येत्थैव च कु
मप्रवेशे दानं तु गवामं बुद्ध्यास्य च मीनप्रवेशे स्नानां मालानामपि चोत्तममिति च
उपवासमाह हेमाद्रावायस्त्वः अयने विषुवच्चैव त्रिरात्रौ योषितो नरः स्नात्वा यस्त्वर्चये
दानं सर्वकामफलं भवेत् असक्तो तु दृढवसिष्ठः अयने संक्रमेच्चैव यद्दशो चंद्रसूर्ययोः अ
होरात्रौ धितः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते अत्रोपवासः संक्रांतिदिने दानादितु पुण्यकालदि
नस्याचार्यचूडामणिः विधिलाघवाः पुण्यकालदिनस्योभयमिति दृष्ट्वा रदं च पुत्रिष्टस्या
तिरिक्तविषयम् आदित्ये ह निसंक्रांतौ यद्दशो चंद्रसूर्ययोः उपवासी न कर्तव्यः पुत्रिणा गृहि
णा सदेति जैमिनिवचनात् अत्र आह युक्तं हेमाद्रौ विष्णुधर्मे आह संक्रमणो भानोः प्रशस्ते
दृष्टिवी पते अपराकै विष्णुः आदित्यसंक्रमेच्चैव विषुवच्चायनद्वयं जन्मममभूदयश्च एतां
सुं आह कालान्वेकाम्पानाह प्रजापतिरिति यदाहादशदिनैरवागयतां शप्रवृत्तिर्भवति त
दा पुण्यं वक्तुमयनयद्दशं अस्यां संक्रमेण सिद्धेयनयद्दशं व्यर्थं स्यादित्यपराकैः हेमा
द्रावपि गालवः अयनो शकतुल्येन कालेनैव स्फुटं भवेत् मृगकर्कादिगोसूर्ययाम्पौ दगय
ने सति तदा संक्रांतिकाले स्युः कृत्वा विष्णुयदादय इति अयनो शक्युतिरूपे संक्रांतिका
ले पितृपुत्रं पुण्यकालादि ज्ञेयमिति स एव व्याचख्यो तच्च मेघायनं दृष्ट्वा यनमिवादि स
र्वज्ञेयं माधवीये पिजावासिः संक्रांतिषु यथा कालस्तदीयेष्वयने तथा अयने विश
तिः शर्वा मकरे विशतिः परा इति मकरायरो शर्वा विशष्टिकाः पुराणाः मकरसंक्रांतौ
तु यश्चादि शतिः पुराणाः असत्रायने न तत्र संक्रांतिवत् विष्णुयदादयः प्रवर्तते तेन तत्रा
युक्तं पुण्यकालादि तत्रापि ज्ञेयमिति स एव व्याचख्यो विष्णुयदादि स्वरूपदीपिकाया मु
क्तं हर्षप्रिष्टेयसिंहदृष्टिकषट्चर्कस्ययः संक्रमः कन्यामीनधनुर्दृष्ट्वा यद्दशो गीत्यास्यं तु
ला मेघयोः प्रोक्तं तद्विषुवंगमे यनकमुदकर्काटके दक्षिणमिति हर्षप्रिष्टेयपदं नमु
मिषुनम् अत्र च यि उरहितं प्रादं कुर्यात् तथा चायराकै मात्स्ये अयनद्वितये प्रादं
विषुवद्वितये तथा संक्रांतिषु च सर्वासु पि उ निर्वयणा ह नरति आह शूलपाणिस्त्वस्य
निर्मूलत्वात् समूलत्वेऽपि ततः प्रभृति संक्रांतावुपरागादियवसु त्रिपिंडमाचरेच्छा
ह मेको हि संमृता ह नीति मात्स्योक्तग्रहणाग्रहणावदिकल्पस्याह तन्न अस्य पाव
णानुवादकत्वेन पिडा विधायकत्वात् पिडो व्यक्तिः अन्यर्थकपदे पिडानुवादन्नित्ववि
धौ च षट्कर्तुः प्रथममक्षवद्धे रूपायने मंगलकृत्येषु विशेषमाह ज्योतिर्निबंधेना
रदः त्याज्योः सूर्यस्य संक्रांतेः शर्वतः परतस्तथा विवाहादिषु कार्येषु नाज्यः योऽश
योऽश एतत्पुण्यकालोपलक्षणं भानोः संक्रांतिभोगश्च कुलिक आह यामकर
तिज्योतिः प्रकाशवर्जेषु परिगणानां अयनव्यतिरिक्ता सुदशसु संक्रांतिषु रात्रौ
स्नानप्राह्मदिनकार्यं अहि संक्रमणो पुण्यमहः कृत्स्नप्रकीर्तितं रात्रौ संक्रमेण
भानोर्दिनाहं स्नानदानयोः अहं रात्रौ दधस्तस्मिन् मध्याह्नस्योपरि क्रिया ऊर्ध्व

संक्रमणोचोर्दसुदयान्तरद्वयं। शरीरं चेदहं त्रेतुयदा संक्रमते रविः। प्राहुर्दिनद्वयं पु
 रणं सुक्तामकरकर्कटाविति। वृहवसिष्टादिवचनैरहः पुरणत्वोत्थाः॥ रात्रौ संक्रमणोभा
 नोर्दिवाकुर्यात्तु तक्रियाः। सर्वस्मान्परतो वापि प्रत्यासन्नस्य तत्फलमिति वसिष्टवच
 नाचार्योद्देशोऽस्नानादिनिषेधप्रतीतिः। यानितु। विवाहव्रतसंक्रांतिप्रतिष्ठाक्रतुजन्म
 सु। तथोपरगयात्रादौ स्नानेदानेनिशाशुभेति॥ राहुदर्शनसंक्रांतिविवाहात्पयष्ट
 द्विषु॥ स्नानदानादिकं कुर्यान्निशिकाम्यव्रतेषु चेत्पादीनि। विष्णुगोभिलादिवचनाति
 तानिमकरकर्कसंक्रांतिविषयाणि सुक्तामकरकर्कटाविति॥ तयोर्दिवानुष्ठानस्य
 पर्युदस्तत्वादिति हेमाद्रिमाधवादयः॥ वस्तुतस्तु प्रागुक्तवचनैः। तयोर्दिनद्वयपुरण
 त्वादेरेवापर्युदासान्मकरकर्कटयोरपि स्नानदानं परेऽहनीत्यादिभिरहः पुरणत्वो
 क्तैः। अहः पुरणत्वानुपपत्त्या कल्परात्रिनिषेधस्य च। प्रत्यक्षरात्रिविधिना वाधात्स
 र्वसंक्रांतिषु॥ रात्रावनुष्ठानविकल्पः स च देशाचाराद्यवतिसुत॥ इतियुक्तः पंथाः॥
 अथ नयोस्तु वक्तव्यो विशेष आचरणमाधेयवक्ष्यते॥ ज्योतिर्निबंधगर्गः। यस्य जन्म
 क्षमासाद्यरविसंक्रमणं भवेत्॥ तन्मासाभ्यंतरे तस्य वैरक्षे शधनस्याः॥ तगरस
 रोरुहयत्रैरजनीसिद्धार्थलोभसंयुक्तैः॥ स्नाने जन्मक्षमागते रविसंक्रांतिपक्षिणीते
 यादानाध्ययनकर्मसु॥ यतुगीतः॥ संक्रांत्यां पक्षयो रंते ह्यदृश्यां आहवासरे॥ सा
 यं सध्यान्कुर्वीत कुर्वंश्च पितृहाभवेदितिकर्मोपदेशिमांसासीक्तैः॥ सायं पुरणका
 ले संध्यानिषेधमाहुस्तन्मूलं॥ अन्यच्च वहुवक्तव्यं विस्तरं भोजनैर्नोच्यते॥ इति संक्रां
 तिनिर्णयः॥ १० पक्षपुगजश्राद्धमासः॥ सहेधा॥ शुक्लादि रमांतः। कृष्णादि वैशाखीमां
 तश्च॥ तथा च त्रिकांशमंडनः। चांशोपि शुक्लपक्षादिः कृष्णादिर्वेति च हि धेनुत्वादिश
 भेदेन तद्व्यवस्थामाह॥ कृष्णपक्षादिकं मासं नागी कुर्वन्तिके चनायेयी कृंतितेष्वा
 मयी शेविंध्यस्यदक्षिरा इति। विंध्यदक्षिणो कृष्णादिनिषेधादुत्तरतो द्वयोरभ्यनु
 त्तागम्यते। तत्रापि शुक्लादि मुख्यः कृष्णादिर्गोराः। शास्त्रेषु चेत्तु शुक्लप्रतिपदे वा
 चांद्रसंवत्सरं भोजनं॥ तदुक्तं दीपिकायां॥ चांशोऽहो मधुशुक्लगप्रतिपदारंभ इति
 ॥ नहि ये कृष्णादिमयं ते तेषां वत्सरं भोजयते। अतः शुक्लादि मुख्यः। कृष्णादिना
 मलमासा संभवाच्च॥ चांद्रस्य सर्वं सत्त्वभोगेन नास्तीति मासः। सावनादीनां व्यव
 स्थानाहेमाद्रौ ब्रह्मसिंहोति। अमावास्यापरिक्लिन्नो मासः स्याद्वाह्यरास्यनु। सं
 क्रान्तियोरमासीभ्यां तथैव नृपवैस्पयोः। अत्र ब्राह्मणादीनां वचनां तरेण यत्र क
 र्मविष्ये॥ वसन्ते ब्राह्मणोऽतीतादधीतेत्यादिवत्मास उक्तस्तत्र दर्शातत्वमात्रे नि
 यम्यते। ननु सर्वकर्मसु दर्शातएवेति। वृष्ट्याद्यर्थसोभरेहीयादिनिधननियमव
 द्धिधिलाघवात्॥ त्रैवर्णिकानां सर्वकर्मासु मासविशेषविधेस्सावनादीनां श्रद्धा
 नुलोमादियरत्वापत्तेश्चेति गुरुचरणाः॥ ज्योतिर्गर्गः। सौरमासो विवाहादौ य

हादौ सावन स्मृतः॥ अधिकीयितृ कथंचिच्चादौ मासः प्रशस्यते॥ अथ्यष्टमः॥ विवाहव्रतय
 नेषु सौरमानं प्रशस्यते॥ पार्वरोत्तमका आदे चंद्रमिष्टं तथादिके॥ स्मृतं तरे॥ एकीद्विवि
 वाहादावृणादौ सौरसावनौ॥ जोतिर्गर्गः॥ आयुर्दायविभागश्च प्रायश्चित्तक्रिया तथा॥ साव
 नै नैवकर्तव्या शत्रूणां चायुयासना॥ विष्णुधर्म॥ नक्षत्रसत्रारण्यना निचंदौ मासेन कुर्या
 द्गगणात्मकेनेति॥ ब्राह्मे॥ तिथिस्त्येचरुष्मादित्रते सुक्तादिमवंचाविवाहादौ च सौरादिमा
 संकल्पे विनिर्दिशेत्॥ अथ मलमासः॥ तत्रैकमात्रसंक्रांतिरहितः सित्तादिश्चादौ मासो मल
 मासः॥ एकसंक्रांतिरहित्यमसंक्रांत्येन संक्रांतिहयवत्वेन च भवति॥ मलमासीद्देधा॥ अ
 धिमासस्य मासश्चेति तदुक्तं कावकशृणु॥ यस्मिन् मासेन संक्रांतिसंक्रांतिहयमेव वा॥ म
 लमासः सविसेयो मासः स्यात्तत्रयौ दशेति॥ सत्यवतौ पि॥ राशिद्वययत्रमासे संक्रमेति दिवा
 करः॥ नाऽधिमासो भवेद्देधमलमासस्तु कैवलमिति॥ अधिकमासस्य कालनियममाह॥
 वंशिष्टः॥ हात्रिंशदिर्मितैर्मसैर्हिनैवोऽशभिस्तथा॥ षट्कानां चतुःक्षेराय तत्तदधिकमा
 सकरति॥ एतच्च सावनादिमानेन संभवार्थः॥ ननु नियमार्थः॥ अथ यथावोऽशनाधिकं हा
 त्रिंशत्मासानंतरं कृष्णपक्षनियमेन सुक्तादित्वमभापतेः॥ तेन सनाधिककाले मलमास
 पाते पितृदोषः॥ अतएवौक्तमाधवीयो मासे त्रिंशतमे भवेदिति॥ हयस्यापि ज्योतिःशास्त्रे॥
 असंक्रांतिमासो धिमासः स्फुटः स्याद्विसंक्रांतिमासस्य परस्मै कदाचित्॥ हयः कार्तिकादि
 त्रयेनात्यतः स्यात्तत्तदावधमधे धिमास इत्येव॥ एकः क्षयात् सर्वपरतश्चैक इत्यधिमास इत्ये
 व वतीत्ययं भवतीत्यर्थः॥ अत्र विशेषमाह॥ जावालिः॥ मास इत्येव मध्ये तु संक्रा
 तिर्नयदा भवेत् प्राकृतस्तत्र शब्दः स्यादधिमासस्तथोत्तर इति॥ उत्तरस्वकालाधिक्येन सर्व
 स्मिन्नित्यर्थः॥ यनुब्रह्मासिंहंति॥ चैत्रादर्वाङ्गाधिमासः परतस्त्वधिलो भवेदिति॥ तत्र चैत्रा
 त्सर्वमसंक्रातिहये शब्दो नाधिकः किंतु परतस्यार्थः॥ यच्च ज्योतिःसिंहंति॥ धरकनागते सूर्ये
 श्विके वायधन्विति॥ मकरे वायुकुंभे वा नाधिमासो विधीयत इति॥ तद्विश्विकादिचतुष्टये
 मलमासे सति सर्वतुलाकन्यागते सूर्ये स्यात्सर्वमाव्यधिमासस्य कालाधिक्यमात्रनिवे
 धार्थं न त्वधिकमात्रस्या॥ दशानां फाल्गुनादीनां प्रायोमासस्य च कश्चित्॥ ननु सकृत्वं भ
 वतीत्येषा शास्त्रविनिश्चयः॥ इति हेमाद्रौ॥ विष्णुधर्मविरोधात्॥ मलमासेऽप्यकादिनि
 वेधानुपपत्तेः॥ मकरे वायुकुंभे चेति हयं तार्थं प्राप्य भावात्॥ सयस्यागमनकाल
 उक्तः सिंहान्तशिरोमरी॥ गतोऽप्यदिनं देगतिं शाककाले तिथौ शैर्भविष्यत्ययं गा
 सूर्यः॥ गजाज्ञाभिभूभिस्तथा प्रायशो यकुवेदं दुर्वर्धः क्वचिन्नो कुमिञ्चेति॥ अथ
 यश्चत्वारः॥ अद्वयः सत्या॥ नंदः नवा॥ एषा मातिलोम्येन याते॥ ९७४ तैमिरेवर्धेकश्चि
 त्सयमासः सर्वजात इत्यर्थः॥ त्रिययः यंचदश ईशा एकादश चैको॥ ९९१५ एवंमिने
 पाते कश्चिद्विष्यतीत्यर्थः॥ अंग६॥ अक्षपा॥ सूर्याः ९२॥ एकत्र ९२५६॥ गजाः ८॥ अ
 द्वयः ७॥ अग्निः ३॥ भूः १॥ एकत्र १३७८॥ कुः १॥ वेदः ४॥ इंद्रः १॥ एकत्र १४९१॥ गावः

॥कुः॥॥एकत्रा॥१९॥एते

र्यनिरूप्यते॥तत्रजावालिः॥नित्यनैमित्तिकेकुर्याच्छ्राद्धं कुर्यान्मलिम्बुचे।
वाशेत्काम्यनैवकदाचन॥अयंचकाम्यनिषेधश्चरंभसमाप्रिविषयः।
येमासान्तेषुममसम्मतः॥त्रतानांचैवयज्ञानामारंभश्चसमायनमिति॥तेनैवीकृत्वा
त॥असूर्याःअधिकमासास्त्यर्थः॥तत्रमंडलंतयतेरविरिति वचनात्॥कारीर्यादे
म्यस्यात्वरंभसमाप्रौभवतएवेत्यादिरत्यत्रविस्तरः॥काठकगृध्रेऽपि॥मलेन्नन्यगतिं
कुर्यान्नित्यनैमित्तिकीक्रियामिति॥तानिनैमित्तिकानिदीपिकायामुक्तानि॥यन्नैमि
तिकमग्निनक्षत्रगताग्राधानमर्शसुवासंस्कारादिविलोयनेसतिपुनःप्रोक्तं प्रतिष्ठा।
दिकमिति॥गत्वंतरयुतंनुसीमादिहेयमेव॥तत्रकर्तव्यामुक्तानिकालादर्शः॥द्वाद
ःसयिंशंतर्कमयहराजन्मनोः॥सीमंतेयुंसवेष्ट्राहंहावेतौजातकर्मच॥रोगेशांतिर
लभ्येचयोगेश्राहंत्रतानिच॥प्रायश्चित्तनिमित्तस्यवशात्तर्वेयत्रच॥अष्टोदकुंभम
न्वादिमहालयपुगादिषु॥आहं दर्शय्यहरहः आहं मूनादिमासिकं॥मलिम्बुचायमा

॥आहंतु सर्वहृष्टेषु तीर्थेष्वेव पुगादिषु॥मन्वादिषु वयान
भूरिहरणानां संश्लेषासनयोः क्रिया॥पूर्वहोमश्चाययरांसाग्ने

ष्टिश्रयवैशि॥नित्याग्निहोत्रहोमश्च देवतातिथिश्जननां स्नानंच स्नानवि
धेयवर्ज्जने॥तर्प्यरांचतिमितस्यनित्यत्वादुभयत्रचेति॥एतौयुंसवतसीमंतौ॥एतच्चग
र्भाधानाद्यन्मप्राशनांतस्कारेयलक्षणां॥तदुक्तं दीपिकायां॥गर्भाधानमुखंच
विधि

योश्चपित्रमधिकेमास्येवमाघाचरेदिति॥अलभ्येयोगेश्राहं दययप्रकाटौकाम्याय
पित्रतादीनिकार्यारणीत्यर्थः॥सर्वेपरत्रमलेषु द्वेचेत्यर्थः॥महालयशब्देनमघात्रयो
दशपुत्रांतरिमाधवः॥दर्शश्चाहंमलेयिकार्यायतुच्छपृष्ठंगः॥संवत्सरातिरेकोराप्रा
सोयःस्यान्मलिम्बुचे॥तस्मिंस्वयोदर्शेश्राहंनकुर्यादिंदुसंक्षयर्तितात्काम्यदर्शश्चा
द्विविधं॥काम्यनैवकदाचनेति वचनात्॥दर्शंचकाम्यश्चाहंकर्मांचेदिनश्चेत्यादि।
नायातवल्क्येनोक्तं॥नित्यंतुमलेषिभवत्येव॥दर्शय्यहरहः आहं दानंच प्रतिवास
रं॥गोभूतिलहिरण्यानां मासेषि स्यान्मलिम्बुचरतिमात्योक्तैरिति॥हेमाड्याद
यः॥दिवोदासीयेपि॥अनिंदुरिंदुशर्णांचहरिवारेनुधाष्टमी॥नाधिमासेपरित्या
ज्याःसीमंतानाशनेशिशीरिति॥अनिंदुदर्शः॥द्विविधमय्यमाश्राहंनकार्यमिति
त्वयराक्तः॥तत्रयद्विहितकर्मउत्तरेमासिकारयेदित्युक्तेः॥वक्ष्यातुदिवसेरिति॥शु
द्धमासकरणीयिशास्त्रार्थोपपत्तेर्दर्शश्चाहंमलेनकार्यमिति प्राचीनगोडाःशूलया
शिश्चसंवत्सरप्रदायेपि॥एकरासिस्थितेसूर्येयदादर्शद्वयमवेत्त॥दर्शश्चाहंतदा
दौस्यान्नपरत्रमलिम्बुचे॥अत्रापि प्राग्वह्यवस्था॥यद्यपिकालादर्शे सर्वं वा र्विकं

मलमासे द्वितीयाद्यादिकं तु शुद्धमास एव कार्यः॥ असंक्रांतेऽपि कर्तव्यमादिकं प्रथमं हि
 जैः॥ तथैव मासिकं श्राद्धं सपिंडीकरणं तथेति॥ हारीतीति॥ आदिकं प्रथमं यस्यात्तत्कु
 र्वीतमलिस्तु चे॥ चतुर्दशे तु संप्राप्ते कुर्वीत पुनरादिकमिति स्मृतं तरोक्तेऽप्युनरादिकं
 द्वितीयादिवार्षिकं त्रयोदशे मासेऽतीते चतुर्दशे दिने कुर्यादित्यर्थः॥ यत्तु सत्यं तत्र
 वर्षे वर्षेषु यच्छ्राद्धं मातापित्रोर्मृतैर्हनि॥ मलमासे न तत्कार्यं व्याघ्रस्य वचनेन येति॥ त
 द्वितीयादिवार्षिकविषयः॥ आदिकं प्रथमं यस्यात्तत्कुर्वीतमलिस्तु च इति॥ सर्वोक्त
 वचनात्॥ यत्र द्वादशमासिकं शुद्धमासे भवति तत्र त्रयोदशेऽधिक एवादिकं कार्यं॥
 यत्र त्वधिकमभ्येद्वादशमासिकं तत्र तस्य द्विराष्ट्रं त्रिंशत्वा॥ चतुर्दशे शुद्ध एव प्रथमा
 दिकमिति निष्कर्षः॥ तेन द्वितीयादि शुद्धमास एव॥ षष्ठी च द्वौ दयोऽदिवोदासीये म
 न्यारिजाते चैवं॥ मलमासमृतानां तु यदा स एवाधिकस्या तदा तत्रैव कार्यं॥ यदा ये
 दीनसिः॥ मलमासे मृतानां तु श्राद्धं यत्प्रतिवत्सरं॥ मलमासेऽपि कर्तव्यं नायेषां तु कथं
 चनेति॥ यत्तु द्वादशेऽष्टः श्राद्धीया हनि संप्राप्ते अधिमासो भवेद्यदि॥ मासद्वयेऽपि कुर्वीत
 श्राद्धमेव न्येयुर्गतीति॥ यच्च व्यासः॥ उत्तरे देवकार्याणि पित्रुकार्याणि चोभयोरिति॥
 तन्मासिकादि विषयः॥ योगादिकं मासिकं च श्राद्धं चापरपक्षिकं॥ मन्वादिकं तैत्थिकं च
 कुर्यान्मासद्वयेऽपि चेति स्मृतिचंद्रिकीति॥ तैत्थिकं तीर्थं श्राद्धं॥ तच्च मासद्वयेऽपि कार्यं मि
 ति त्रिस्थलीसेतौ महाः॥ कैचित्तु॥ प्रतिमासं मृता हे च श्राद्धं यत्प्रतिवत्सरं॥ मन्वादौ च पु
 गादौ च तन्मासोरुभयोरपीति मरीविवचनात्॥ वर्षे वर्षे तु यच्छ्राद्धं मातापित्रोर्मृतैर्ह
 नि॥ मासद्वयेऽपि तत्कुर्याद्वाघ्रस्य वचनेन येति गालवीति॥ तत्र त्रयोदशे मासद्वये कार्यं
 मित्याहुस्तत्तच्छ्राद्धं॥ प्रतिमासे मृता हे क्रियमाणां मासिकं॥ प्रति संवत्सरं क्रियमाणां कल्पा
 दि श्राद्धमिति मरीविवचसो मदनरत्ने आख्यानात्॥ गालवीयस्य च मासद्वयान्मके क्ष
 यमास इति माधवेन व्याख्यानात् यच्च कैश्चिदुक्तेः॥ प्रथमादिकं मासद्वये कार्यं॥ आदिकं
 प्रथमं यस्यात्तत्कुर्वीतमलिस्तु चे॥ त्रयोदशे च संप्राप्ते कुर्वीत पुनरादिकमिति यमीति
 रिति॥ तदपि चित्यं॥ पुनरादिकं द्वितीयादिवार्षिकं त्रयोदशे तीते चतुर्दशे कुर्यात्॥ अ
 न्यथा संवत्सरं न वर्धेत श्राद्धं तत्र मृतैर्हनीति यैर्दीनसि विरोधस्यादिति हेमाद्रौ षष्ठी च
 द्वौ दयेवा॥ एतेन न वर्षे तन द्विष्टाच्छुद्धेऽपि कुर्यादेवेत्येतत्तद्व्याख्यामाना भावात्परा
 स्ता॥ सर्वव्याख्यानां हारीतीये प्रथमग्रहरामेव मानं॥ यदपि निर्णया मृतैर्हर्षोक्तका
 लादर्शवचनात् मलमासे श्राद्धं दिनस्य बन्धनानिरासार्थं पित्रुद्देशेन ब्राह्मणं भोजयित्वा
 शुद्धमासे सपिंडं श्राद्धं कुर्यात्॥ पिंडवर्जं मसंक्रांते संक्रांतौ पिंडं संपुतं॥ प्रति संवत्सरं
 श्राद्धमेव मासद्वयेऽपि चेति॥ द्वादशे यशोक्ते रिति॥ तदपि विन्यसे सर्वोक्तवचनस्य स्य सर्व
 भाव्यधिकमासविषयत्वात्॥ तत्र हि मासद्वयश्राद्धं सुकृतं तदाह सत्यतया॥ एक एव स
 दमास संक्रांतिद्वयं संपुतं॥ मासद्वयगतं श्राद्धं मलमासेऽपि शस्यतरति मासद्वयगतं श्वीसं

कांतगतं क्षयगतं च॥ मलमासे क्षयमासे॥ अविशद्वाततत्सर्वाधिमासे चेति हेमाद्रिः॥ दीपि
 कापि॥ तत्प्राक् संसृज्यधिमासको यदि भवेत्तत्र त्रयसां वत्सरं तस्मिन्कुट्टतया क्षये च वचनात्कुर्ष्य
 हूयोः कोविदरति॥ कात्वादर्थेयेतद्विषय एवेत्यलं बुद्धना॥ मलमासवर्ज्यास्तुक्तानि काला
 दर्श॥ अनित्यमनिमित्तं च दानं च महदादिकां॥ अग्राधानाध्वराश्वतीर्ययात्रामरेक्षणम्
 ॥ देवारामतडागादिप्रतिष्ठा मौजिवंधनं आश्रमस्वीकृतिः काम्यवृद्धौ तर्गश्च निष्क्रमः॥
 राज्याभिषेकः प्रथमश्रुता कर्मव्रतानि च॥ अन्नप्राशनमारंभो गृहाणां च प्रवेशनं॥ स्ना
 ने विवाहो नामानियत्र देवो महोत्सवः॥ व्रतारंभसमाप्ती च कर्मकाम्यं च यापयन्तां॥ प्राय
 श्चित्तं तु सर्वस्य मलमासे विवर्जयेत्॥ उपाकर्मात्सर्जनं च यविव्रदमनार्थं॥ अवरोह
 ष्वहेमंतः सर्पाणां वलिरुकाः॥ ईशानस्य वलिर्विष्णोः शयनं परिवर्तनं॥ दुर्गेद्रस्याय
 नोत्थाने च जीत्यानं च वज्रिणाः सर्वत्र प्रतिषिद्धा नित्यरत्रान्या चर्चं वैकृतिः॥ अत्र मू
 लवचना निहेमाद्रिमाधवादिभ्यो ज्ञेयानि दिवोदासीयेऽपि॥ यात्रोत्सवं च देवादि सपथं
 दिव्यमेव च॥ मलमासे न कुर्वीत व्यासस्य वचनं यथेति॥ अयं निर्णयः क्षयमासे पिज्ञेयः
 रविसंक्रमहीने यो वर्ज्या वर्ज्यविधिः स्मृतः॥ सयवतु हि संक्रांते मलमासे य्युदी रित
 रति॥ काठकगृहीक्तेः क्षयमासे मृत्तानो प्रत्यादिके विशिषो हेमाद्रौ॥ तिथ्यर्हं प्रथमे
 र्वादितीयेर्हं तथोत्तरः॥ मासाविति बुधैश्चित्तौ क्षयमासस्य मध्यगो आदिकवद्दीपने
 पिज्ञेयं॥ यन्मलमासे वर्ज्यमुक्तं तच्छुक्रगुर्वारस्तादिष्यपि ज्ञेयं तदाह दृहस्यतिः॥ वा
 लेवायदिवाहदृष्टुं केवास्तु गते गुरौ॥ मलमासे उवैता निवर्ज्ययेद्देवदर्शनमिति॥ अना
 दिदेवता नृहस्वाऽशुचः स्युनेष्टमार्गवे॥ मलमासे य्यनाह तृतीये यात्रा विवर्ज्ययेत्॥
 आह तृतीये दोषाभावमात्रं न तु फलमिति वाचस्पतिमिश्राः॥ तन्ना॥ असति बाधके
 फले हेतुत्वाक्षतेः॥ लल्लोपि॥ नीचस्थे वक्रसंस्थे यतिचरणगते वालदृष्टास्तुगे वा
 ॥ संन्यासे देवयात्रा व्रतनियमविधिः कर्णवेधस्तदीक्षा॥ मौजीवंधोंगनानां परि
 रायनविधिर्वास्तु देवप्रतिष्ठा वर्ज्याः सद्भिः प्रयत्नाज्जिदशयति गुरोसिंहराशि
 स्थितिचेति॥ दीक्षायागदीक्षा आगमदीक्षा च॥ तथा॥ उद्यानचूडा व्रतबंधदीक्षा
 विवाहयात्रा च वधुप्रवेशः॥ तडागकूपजिदशप्रतिष्ठा दृहस्यतो सिंहगते न कु
 र्यात्॥ दिवोदासीये॥ गुर्वादिन्ये गुरोसिंहे नष्टेषु केमलिस्तु चे॥ गृहकर्मव्रतं या
 त्रामनसापिन चिंतयेत्॥ अस्यायवादः॥ तत्रैव ब्राह्मे॥ मुंडनं चोपवासं च गौत
 म्यां सिंहगे गुरौ॥ कन्यागते तु हस्वायानतु तत्रीरवासिना तथा आद्यासागौतमी
 गंगाहितीया जानू वीस्मृता॥ सर्वतीर्थफलं स्नानाद्गौतम्यां सिंहगे गुरौ॥ संहिता
 प्रदीपि॥ स्यात्समरात्रं गुरुशुक्रयोश्च बालत्वमन्नादशकंच वाद्यं॥ दृष्टौ सिते जा
 वशुभौ शिशुत्वे शस्त्रो यतस्तानुयचीयमानाविति॥ वशिष्टः॥ अतिचारगते जी
 वे वर्ज्ययेत्तदनंतरं॥ व्रतीहाहादिकार्येषु अष्टाविंशतिवासरां वात्यादिलक्षणा

मुक्तं ब्रह्मसिद्धांते ॥ रविणा संतिरन्येषां ग्रहाणां मल उच्यते ॥ ततो वीर्यार्द्रकं प्रोक्तमूर्ध्ववा
लं प्रकीर्तितमिति ॥ वाल्मादियरिभारां च वृत्रशक्तिवालः शुक्रो दिवसदशकं पंचकं चैव वृहदः
पश्चादहोत्रितयमुदितः पक्षमेघां क्रमेण ॥ जीवो वृहदः शिशुरपितथा पक्षमनैः शिशू
नौ वृहो प्रोक्तौ दिवसदशकं चापरैः सप्त रात्रौ ॥ पश्चिमतः उदयेदशदिना नि ॥ वालः अ
स्ते पंचदिनानि वृहदः सर्वतो दिनत्रया वालः पक्षं च वृहदृत्यर्थः ॥ जीवो गुरुः ॥ अन्यत्र त्व
न्यथोक्तं ॥ प्राक्यश्चादुदितः शुक्रः पंचसप्तदिनं शिशुः ॥ विपरीतं तु वृहत्वं तद्वदेव गुरो
रपि रितेषां पक्षाणां व्यवस्था माह ॥ मिहिरः ॥ वहवो दर्शिताः कालायेवास्मै वार्द्रकं पिवा ॥
ग्राह्यास्तत्राधिकाः शेषादिशभेदादुत्पादीति ॥ दिशभेदं च मदनरत्ने गार्ग्यः शुक्रो गुरुः प्रा
क्यपराक्चवालो विधेदशवंतिषु सप्त रात्रौ ॥ वंशेषु हरोषु च षट्पंचचशेषे च देशे त्रिदि
नं वदेति रतिः ॥ अस्मादेरपवादः ॥ काशी खंडे ॥ नयहास्तीदयस्तौ दोषौ विस्तेस्वरालये
त्रिस्थलीसेतौ ॥ वायवीये ॥ गोदावर्यां गयायां च श्रीशैले ग्रहरादये ॥ सुरासुरगुराणां च
मोक्षदोषो न विद्यते ॥ ग्रहरादये तन्निमित्तकं कुरुक्षेत्रयात्रादानादवित्यर्थः ॥ तदाह वि
स्थलीसेतौ लज्जः ॥ उपलब्धे शीतलभाउभा नोरर्द्धे रथैकपिलारथ्यवस्थां ॥ सुरासुरमोक्षम
ये पितृर्ययात्राविधिसंक्रमणे च शस्तः ॥ इत्यलवद्गना ॥ मलमासे वृत्रविशेष उक्तो हेमाद्रौ
पामे ॥ अधिमासे तु संप्रति त्रयस्त्रिंशद्देवताः ॥ उद्दिश्या ह्यदा ते नष्टश्चीदानफलं लभेत् ॥
अधिमासे तु संप्रति गुडसर्पिर्युतानि च ॥ त्रयस्त्रिंशदशयानि दातव्यानि दिने दिने ॥ साज्या
नि गुडमिश्राणि अधिमासे नृयात्रमा ॥ त्रयस्त्रिंशदशयानं कां स्य पात्रे निधाय च ॥ सघृतं च
हिरण्यं च जह्मराय निवेदयेत् ॥ विष्णुरूपी सहस्रान्शुः सर्वपापप्रणाशनः ॥ अश्वपानप्र
दानेन मम पापं व्ययो हुतुः ॥ नारायणजगद्गीतमांस्करप्रतिरूपकः ॥ व्रतेन निनपुत्रोऽश्वसेप
दं चापि वर्द्धया ॥ यस्य हस्ते गदा चक्रे गुरु उभयस्य बाहनं ॥ शंखः करतले यस्य समे विष्णुः प्रसी
दन् ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणानि मेघघटिकादिना ॥ यो वंचयति भूतानि तस्मै कालात्मने नमः
कुरुक्षेत्रमयं देशः कालः पर्यदि जीहरीः ॥ अष्टमी सममिदं दानं गृहारापुरुषोत्तमः ॥ मलानां
च विषुद्धार्थं पापप्रशमनाय च ॥ पुत्रपौत्राभिरुद्धार्थं तव दास्यामि मांस्करः ॥ मंत्रेणानेन यो
दद्यात्त्रयस्त्रिंशदशयकान् ॥ प्राप्नोति विपुलं लक्ष्मीं पुत्रपौत्रादिसंपदं रतिः ॥ रतिमीमांस
ककमलाकरमहकृते मासमलमासस्य मास निर्णायः ॥ यस्य निर्णायस्तः ॥ देवे मुख्यः
शुक्तपक्षः कृष्णः पितृविशिष्यतर्तिमाधवेनोक्तः ॥ अथ तिथिनिर्णयः ॥ तत्र तिथिर्ह
धा ॥ शुद्धा विहाचा विधरहिता शुद्धा ॥ न त्सहिता विहा ॥ तत्र शुद्धायामसंदेहादिहा निर्णी
यते ॥ तत्र सामान्यतो विधमाह माधवीये ष्ठीतसि ॥ यस्य हृदये पितृतिथयस्त्रिष्वंत्यो
त्ररां ॥ त्रिभिर्मुहूर्तैर्विध्यंतिसामान्यविधिः स्मृतर्ति ॥ हेमाद्रिमदनरत्नादौ तु द्विमुहूर्तौ
युक्तः ॥ उदितं देवतं भानोपि त्रयमस्मिन्नेव ॥ द्विमुहूर्तौ त्रिरहश्च सा तिथिर्हयकव्ययो
रिति विष्णुधर्मोक्तेः ॥ द्विमुहूर्तं त्वचानुकल्पः ॥ द्विमुहूर्ताधिकर्तव्यायातिथिर्हृद्गामिनी

ति। दक्षिणादिशोक्तेः अयं वेधः प्रातरेव सायं तु त्रिमुहूर्तैर्वेध एव। यांति थिंसमनु प्राप्य या
 त्सं पमिनीयति॥ सांति थिंसदिने प्रोक्ता त्रिमुहूर्तैर्वया भवेदिति स्कांदोक्तेः। दीपिकायि॥
 त्रिमुहूर्तगानुसं कला सायं ति॥ यानि तु॥ त्रतो यवा सस्त्रानादौ घटिकैकाऽपिया भवेत्॥
 उदये सांति थिर्याहा विपरीतानुर्पेतके। रयादीनि स्कांदादिवचनानि तानि। वैस्वानराधि
 करगाम्यायेनाऽवयवस्तत्तां त्रिमुहूर्तप्रशंसापराणि॥ ति थि वि शेषे वेध विशेष स्कांदे।
 नागोद्गादशनाडीभिर्दिकुं च दश भिस्तथा॥ भूतोद्गादशनाडीभिर्द्वयं तु त्तरं ति थि
 मिति॥ अयं चो यवा सांति रिक्त विषय रति॥ वक्ष्यते॥ इति वेधः॥ तत्र सर्वांति थिर्यदहं क
 र्म काल व्यापिनी सेवया कर्म रोगी यस्य यः कालस्तत्काल व्यापिनी ति थिः॥ तथा कर्मा
 गिकुर्वीत हासद्वीनकारणमिति विष्णुधर्मोक्तेः॥ दिनद्वये तद्वा प्रावेकदेश व्याप्तौ वायु
 गमवाक्यान्निर्णयः॥ तस्य शर्वावाधेनी यपत्रेः॥ कर्म कालस्य प्रधानत्वाच्च युग्मवाक्यं तु नि
 गमः॥ युग्माश्रियुगं भूतानां वराण्योर्ध्वसुरं ध्रयोः॥ रुद्रे ग्राहादशी युक्ता चतुर्दश्यां च र
 र्णिमा॥ प्रतिपद्युगौ मावास्या तिथ्यो युग्मं महाफलं॥ एतद्व्यस्तं महादोषं हंति पुराणपुराण
 तमिति॥ अत्र रं भ्रांताः शहा द्वितीयादिनवम्यं तति थि वाचकाः॥ रुद्र एकादशी॥ द्वितीया
 तृतीया युता सा च द्वितीया युते तिस्र्युग्मा नीत्यर्थः॥ इदं च युक्तं पक्षे अमा प्रतिपद्युग्मं
 स्पशर्णिमाया अतत्रैव सत्वात्॥ इति केचित्॥ तत्वं त्वमा प्रतिपद्युग्मा नृक्षमपक्षलिं
 गात्॥ यस्य हृदयपरमिदं तत्र हि शेषवाक्यैः कृते ति थि विशेषेऽप्युद्यत रति॥ दशमी तृता पुराण
 समुच्चये॥ संशरोदशमी कार्यमिच्छिता सर्वया यवेति॥ संशरीं युक्त पक्षे त्रयोदशी तु सुमे
 गुनी ज्ञा॥ त्रयोदशी तु कर्तव्याद्वादशी सहिता मुन रति॥ कृष्ण पक्षे त्वापलंबः प्रतिपक्ष हि ती
 यास्या द्वितीया प्रतिपद्युता च नृथी संयुता या च सा तृतीया फलप्रदा॥ ये च मी च प्रकर्तव्या यस्यापु
 न्ना च नारद॥ कृष्ण पक्षे दशमी चैव कृष्ण पक्षे च नृदं शी॥ सर्वविहा प्रकर्तव्या परविधानकुत्र
 चित्॥ दशमी च प्रकर्तव्या सदुगी हि जसत्तम॥ यस्मिन् दशमी च मावास्या कृष्ण पक्षे त्रयोदशी॥ ए
 ताः परयुताः सस्याः पराः सर्वे रा संयुता रति॥ यनु व्याघ्रः॥ खर्वोदयं स्तथा हि सा त्रिविधे ति थि
 लसरा॥ खर्वोदयौ परौ सजौ हि सा स्यात्सर्वकालिकीति रवर्षः साम्येदयो द्विस्तयोः परा॥
 हिंसा स्यस्तत्र सर्वे न्यर्थः॥ एतच्छाहादि विषयं॥ द्वितीयादि युग्मानां हृत्पत्तानियमादि
 शु॥ एको हिंसादि दृष्ट्या दोहा सदृष्ट्यादि चोदने ति व्यासोक्तेः॥ नियमादि युजतदनादि देव
 कर्मसु एको हिंसादि ति र्येष्ट्यादा विन्यर्थः॥ कर्म काल व्याप्तिभावे कर्मोपक्रम कालं मेव या
 द्या॥ कर्मोपक्रम कालगत कृतिभिर्ग्राह्या॥ न युग्माद रति॥ दीपिकोक्तेः॥ यानि तु॥ यांति
 थिंसमनु प्राप्य उदये याति भास्करः॥ सांति थिः सकलाज्ञेया दानाध्ययन कर्म स्तिन्या॥
 दीनानि त्रिमुहूर्तादि सुतिरिति निर्णयशैली अथैकभक्तंतत्कालः पाधे॥ मय्यान्ह
 व्यापिनी या ह्येकभक्ते सदा ति थिरिति॥ मय्यान्ह अयं च धाम क्त दिन तृतीयांशः॥
 तेन यद्यपि द्वादशार्धं तर्पणं प्राप्यते॥ तथापि दिनाहं समये तीने भुजते नियमेन यत्न ए

कमन्त्रमिति प्रोक्तमनस्तस्यादिवैवहीति स्कांदोक्तेः षोडशसप्तदशादिदं शुभकालः ॥
दीपिकायां तु मध्याह्नात्पदलेत्रिभागदिवसे स्यादेकमन्त्रमिति ॥ ततः सूर्यास्तपर्यन्तं गी
राः ॥ दिवैवहीत्यस्य वैयर्थ्यापत्तेरन्यथा ॥ अत्र सर्वे युग्माः प्रियरेयुः शुभये युग्माः मि
स्तदभावो शोभा मिस्तत्राः पिसाम्यं वैषम्यं वेति षट्पक्षाः ॥ तत्राद्ययोरसंदेह एवात्
नीयेतु सर्वे हि गीरा शुभव्याप्तेः सत्त्वात् सर्वेति माधवः ॥ युग्मवाक्यान्निर्णायरतिहेमा
द्रिः ॥ चतुर्थपक्षे परैव संकल्पकाले सत्त्वादिति केचित् ॥ गीराकालव्याप्तेश्चतुर्थपक्षे स
त्त्वात् वैषम्ये गीरां शोभा मितायाधिका सायाद्या ॥ साम्ये शर्वाः ॥ अयं च सतंत्रैकमन्त्रनिर्ण
यः ॥ अन्त्यो गे उयवास प्रतिनिधौ तदनुरेणानिर्णयः ॥ अथ नक्तं ॥ तच्च दिनानशन
सर्वरात्रिभोजनं ॥ तत्र प्रदोषव्यापिनीयाद्या ॥ प्रदोषव्यापिनीयाद्यातिथिर्नक्तत्रते स
देति वत्सोक्तेः ॥ प्रदोषस्तु ॥ त्रिमुहूर्तप्रदोषः स्यात् भानावस्तंगते सति ॥ नक्तं तत्र नुक्त
न्यमिति शास्त्रवितिश्वयस्तिमदनरत्ने व्यासोक्तेः ॥ तत्रापि त्रिदंडोत्तरं याद्या ॥ साया
संध्या त्रिघटिका अस्तादुपरिभास्तत्र तिस्कांदोक्तेः ॥ दंडत्रयस्य संध्यात्वात् ॥ तत्रा
चत्वारिमानिकर्माणि संध्यायापरिवर्जयेत् ॥ आहारं मेषु न निद्रां स्वाध्यायं च चतुर्थ
कमिति मार्कंडेयेन भोजननिषेधात् ॥ मुहूर्तेन दिननक्तप्रवदंति मनीषिणः ॥ नक्त
त्रदर्शनान्नक्तमहं मन्ये गणाधियेति माधवीये भविष्योक्ते ॥ मोगस्तु ॥ प्रदोषोस्त
मया हर्धघटिका हयमिष्यत इति वत्सोक्तेः ॥ प्रदोषसंध्या च दिनरात्रौ संधौ मुहूर्तः
॥ अर्वागस्तमया संध्या व्यक्तीभूतानतारकायावत् ॥ तेजः परिहानिवशाद्गनीरू
र्ध्वोदययावदिति वराहोक्तेरित्याहुस्तन्ना ॥ अस्य संध्या वंदनानध्यायादि परत्वात् ॥
अतएव तत्र खंडमंडलस्य संध्यात्वमुक्तं विज्ञाने स्वरेणाप्यत्र मदनरत्ने नक्तस्यैव ध
त्वाद्वागप्राप्तभोजनगोचरो निषेध इत्युक्तं तन्नाविधेर्निषेधाविरोधात् ॥ अन्यथा क
पिंजलानित्यत्र त्रिभ्यो धिकानां हि संनस्यात् ॥ सायंकाले नक्तं तु दिनहये प्रदोषस्य
शेतेयं ॥ अतथा त्वपरत्र स्यादस्तादव्यायनो हि सेति ॥ जावास्त्रिचनत् ॥ प्रदोषा
व्यापिनी न स्याद्वानक्तं विधीयते ॥ आत्मनो हि गुराह्या मंडी भवति भास्करे ॥
तन्नक्तं नक्तमित्याहुर्न नक्तनिशि भोजनमिति स्कांदोक्तं च यस्यादीनामपि सायान्नै नक्तं
॥ नक्तं निशायां कुर्वीत गृहस्थो विधिसंयुतः ॥ यतिश्च विधवा चैव कुर्यात्तत्सदिवा क
रमिति ॥ तत्रैव स्मृत्यंतरात् ॥ उदमयुत्रविधुरोदसक्षराम् ॥ युत्रवतस्तरात्रावेवा
नाश्रमीय्याश्रमी स्यादपत्नीकौ पिपुत्रवानिति संग्रहोक्तेः ॥ सौरनक्तं तु दिवैव ॥ त्रि
मुहूर्तस्तगेवाहिनिशि चैतावतीतिथिः ॥ तस्यां सौरं भवेन्नक्तमहमेव भोजनमि
तिसुमेतूक्तेः ॥ हरिनक्तं विशेषः कालादर्शस्कांदे ॥ उदयस्थासदाश्वहा हरिनक्तं त्रते
तिथिरिति ॥ अन्यनक्तं तु संक्रान्तादावपि रात्रावेव ॥ निषेधस्य गणाप्तभोजनगोच
रत्वेन वैधावाधकत्वात् ॥ दिनहयव्याप्नोयरा ॥ उभयोर्यदिवा तिथ्योः प्रदोषव्यापि

नीतिथिः॥ तत्रोत्तरजनकस्यादुभयत्रापि सायनरतिकालादर्शजावास्तिवचनात्॥ अन्य
 क्षेषु एकभक्तवन्निर्णयः॥ अत्रविशेषोमदनरत्नेगारुडः॥ हविष्यभोजनंस्नानं सप्तमा
 रत्नाघवं॥ अग्निकार्यमधःशय्यानक्तभोगीषडाचरेत्॥ अग्निकार्यं व्याहृतिहोमः॥ ३९
 तिनक्तम्॥ अयाचितेन विशेषवचनाभावादुपवासवन्निर्णयः॥ अथनक्षत्रजनकाल
 ॥ विष्णुधर्मः॥ उपोषितव्यं नक्षत्रयस्मिन्नस्मिन्मियाद्रविः॥ युज्यतेयत्रवातानिशीथे
 शिनासहेतिमाधवीयेस्कादे॥ तत्रैवोपवसेदक्षेयनिशीथादधोभवेत् उपवासेयद
 संस्यान्नदिनत्रैकभक्तयोः॥ अथत्रतपरिभाषा॥ तत्राधिकारिणोमदनरत्नेभविष्ये
 अत्रयस्तुयेविप्रास्तेषांश्रेयोविधीयते॥ त्रतोपवासनियमैर्नानादानैस्तथानृपाच
 नग्रियहरामुपवासविषयं॥ अतएवदेवः॥ आहिताग्निरनङ्गोश्चब्रह्मचारीचतेत्र
 यः॥ अत्रतएवसिद्धिंतिनैवांसिहिरनश्रतो॥ एकादश्यादौतुवचनाद्वतीतिवक्ष्या
 श्रद्धस्याप्यधिकारः॥ श्रद्धेवरीश्वर्योपिवरीत्वादर्ममहेति॥ वेदमंत्रस्वधास्वाहाव
 षट्कारादिभिर्विनेतिआसोक्तेः॥ प्राच्यास्ता॥ वैश्यश्रद्धयोर्द्विराधिकोपवासनिवे
 धः॥ वैश्याःश्रद्धाश्वयेमोहादुपवासंप्रकुर्वते॥ त्रिरात्रंयंचरात्रंवातेषांशुष्टिर्नविद्यते॥
 चतुर्थमक्षरांवेश्यश्रद्धेवापि विधीयते॥ त्रिरात्रंनुनधर्मज्ञैर्द्विहितं ब्रह्मवादिभिरितिहे
 माद्रौवचनात्॥ यावदुक्तनिवेधश्चयेके॥ प्रकरणात्महातयोविषयइति युक्तं॥ सर्वसं
 रामपियनुस्कादे॥ नास्तिस्त्रीरांष्टयकुर्येन्नव्रतनायुषोषरां॥ भर्तुःशुश्रूषयेवैता
 लोकानिष्ठानुव्रजंतिहि॥ यदेवेभ्योयच्चयित्रादिकेभ्यः कुर्याद्भर्ताभ्यर्चनंसत्क्रियांच त
 स्पृष्टुं साफल्यं नामचित्तानारीभुंक्तेभर्तुःशुश्रूषयेव॥ आदित्यपुराणी॥ नारीखल्वन
 नुज्ञाताभर्तुवापिसुतेनवा॥ विफलेतद्वेत्तस्यायत्नरोमोर्ध्वदैहिकमिति॥ और्ध्व
 दैहिकं पारलौकिकं तद्वर्जं ननुज्ञाविषयं॥ भार्यायत्नमतेनैवव्रतादीनाचरेत्सदेति॥
 कात्यायनोक्तेः॥ अत्रविशेषोहरिवंशः॥ स्नानंचकार्यंशिरसस्ततःफलमवाप्नुयात्॥
 स्नात्वास्त्रीप्रातरुत्थाययतिविज्ञापयेत्सती॥ तथा॥ गृहीत्वौदुंबरपात्रं सकुशं साक्षा
 तंतथा॥ गोशृंगदक्षिणं सिंच्य प्रहृष्टीयाच्च तज्जले॥ औदुंबरं ताम्रमयं॥ ततोभर्तुः सती
 द्यान्ता तस्य प्रयतस्य च॥ आत्मनश्चाभिषेक्तव्यं ततः शिरसितज्जले॥ उपवासेषु कर्त
 व्यमेतद्विब्रतकेषु चेति॥ सर्वव्रतेषु संकल्पविधिश्चभारते॥ गृहीत्वौदुंबरपात्रं वारिषा
 र्णमुदञ्चुरवः॥ उपवासेतु गृह्णीयाद्यदासंकल्पयेद्बुधः॥ हस्तेनैवेत्यर्थः॥ यथेति यादय
 त्फलमिहैदमर्थः॥ अथव्रतारंभकालः॥ मदनरत्नेगार्यः॥ असुगेचगुरोः शुक्तेवाले
 दृष्टे मलिम्लुचे॥ उद्यायनमुपारंभं व्रतानां नैवकारयेत्तत्तत्तमालायां सोमसौम्यगुरुशु
 क्कवासराः सर्वकर्मसु भवंति सिद्धिदाः॥ भावुभौ मशनिवासरेषु च प्रोक्तमेव खलुकर्म
 सिद्धति॥ तथा॥ विरुहसंसारहयेचयोगास्तेषामनिष्टः खलुपाद आद्यः॥ सर्वधृतिस्त
 व्यनियता नामासर्वोप्यरिष्टः परिषस्य चार्हम् तिसस्तयोगे प्रथमे सवज्जेयाघातसंज्ञे

नवपंचश्रुत्वा गंडेति गंडे च षडेवनाऽऽशुभेषु कार्येषु विवर्जनीयाः ॥ अथ भद्रा ॥
 तथा च संग्रहे ॥ कृष्णिदिशि यो रूध्वं सप्तमी भूतयोरर्धा ॥ शुक्ले वेदे श्यो रूध्वं भद्रा मन्वा ॥
 सुखं सौख्यं ॥ श्रीपतिः ॥ न सिद्धिमायाति कृतं च विष्णो विद्यारिधातादिकमत्र सिद्धं ॥ अ
 वहारसमुच्चये दशम्या मष्टम्या प्रथमघटिका पंचकपरं ॥ हरिद्युः सप्तम्या हि दशघटिकां
 ते विघटिकां ॥ तृतीया रक्तायां संवमघटिकाभ्यः परतरं ॥ शुभं विष्टेः पुच्छं शिवतिथिच
 तुर्थ्यां सुविरमि ॥ तत्रैवा ॥ सूर्यरात्रि सिते पक्षे कृष्णे चैव तु हस्त्रिकी ॥ सूर्यरात्रि सुखं
 त्यामं हस्त्रिक्याः पुच्छं मेव च ॥ माधवीये ॥ विष्टिर्यदा हनितीत्येव यदा र्द्धजाता ॥ र्द्धां र्द्धजा ॥
 निशितदा शुभदा च पुच्छं ॥ ब्रह्मयामले ॥ दिनं भद्राय दारात्रौ रात्रिभद्राय दारिवा ॥ नत्ता
 जं शुभकार्येषु प्राहरे वं पुरातनाः ॥ श्रीपतिः ॥ षट्पयोष्म तो द्वादशशंकरा च योरं दरा
 द्वा निनवक्रमेण ॥ र्द्धां र्द्धां परभागयुजि विरं तनमोति विष्टे स्मृता नि ॥ ब्रतारंभे च
 विशेषो मदनरत्ने सत्यव्रते नोक्तः ॥ उदयस्थितिथिर्याहिन भवेदि नमध्यभाक् ॥ साखं
 ज्ञानव्रतानां स्यादारंभश्च समापनमिति ॥ देवलः ॥ अभुक्ता प्रातराहारं स्नात्वा च म्यस्या
 हितः ॥ सूर्याय देवताभ्यश्च निवेद्य व्रतमाचरेत् ॥ मदनरत्ने भविष्ये द्वादशमासं यदा दानं
 शौचमिदं नियतं ॥ देवराजं प्रह्वयेन संतोषयित्वा र्द्धं न ॥ सर्वव्रते च यं धर्मसामग्री
 दशधा स्मृतः ॥ अभिहीमस्तु देवताया हति होमो वेति वर्द्धमानः ॥ यतु ते नोक्तं ॥ सर्वमेतत्पु
 राणोक्तं ब्रह्मव्रतं परं ॥ व्रतान्तरं तु विंशन्तरं सत्वे होमो न्यथान ॥ अतएवैकादशं शिष्टा
 नां होमानां चरामिति ॥ तन्न ॥ जपो होमश्चेति च द्यमारौ कवाकत्वेनास्य काम्यमिति
 परत्वात् ॥ तत्वेन ॥ सातदशयुमिन्त्रविन्दादिप्रकरणास्थेनैव न व्रतं न विशेष होमविधि
 भिरस्योपसंहार इति ॥ विष्णुधर्मे ॥ तज्जय जपन ध्यानतत्कथाश्रवणादिकं ॥ तद्वृत्तं
 च तन्नामकीर्तनश्रवणादयः ॥ उपवासकृतमिति युगाः प्रोक्ता मनीषिभिः ॥ कीर्त्तयेत् ॥
 वहि श्रीमान् यजान्स्ति तं पतितं चरजस्वलां ॥ न स्पृशेन्नाभिभायेत न स्नेत व्रतवासरे ॥ ४
 ष्ठी चंद्रोदये अग्निपुराणे ॥ स्नात्वा व्रतवता सर्वव्रते पुत्रतपूत्रैः ॥ सप्त्याः सुवर्गामय्या
 दाशशक्त्या वैभू मिशपिना ॥ जपो होमश्च सामान्यं व्रतान्ते दानमेव च ॥ चतुर्विंशद्वादशवा
 पंचवात्रपयववा ॥ विप्राः सत्यायथा शक्तिर्यो दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ अत्र विप्रा इति पुंस्त्रिं
 गनिर्देशात्पुमांस एव भोजनं तु स्त्रियः ॥ एवं सहस्रभोजनादावपि ॥ विरूपैकशेषस्य प्र
 मारणांतरं विना ॥ पुक्तत्वात् ॥ अतएव दयोर्यजमानयोः प्रतिपदं कुर्याद्दहभ्यो यजमाने
 भ्यद्रसादौ विरूपैकशेषा यो गात्पत्नमिमांसे हित्व वहुत्वेवानसंभवती तु क्तमाचार्यैः
 पार्थसारथिना च ॥ एतेनैकस्य ब्राह्मणस्याहत्या भोजनं परास्तां वहुत्वस्यैकपदं पुन्या
 ब्राह्मणान्वितत्वेन भोजनान्वयाभावादिन्यत्र विसरः ॥ अद्रस्य प्रतिष्ठावद्विप्रदारा
 आहति होम इति वर्द्धमानः ॥ व्रतमूर्त्यो व्रतदेवता प्रतिमाः ॥ प्रतिमा स्वरूपं च मदनर
 त्ने भविष्ये ॥ अनुक्तद्रव्यतत्त्वं रव्या देवता प्रतिमा नृपा ॥ सोवरी राजतीता श्री हस्त्रजा मा

त्रिकीतया॥ चित्रजापिष्टलेखोत्पत्तिजविज्ञानुस्सतः आमाषान्मलययंतकर्तव्याशाख्यः
जितैः तत्रैव ब्राह्मे॥ आसद्रयमनादेशेन होतिषु विधीयते॥ मंत्रस्य देवतायाश्च प्रजाप
तिरिति स्थितिः॥ मंत्रो नुक्ती समस्तमाहतिरूपो मंत्रः॥ प्रजापतिश्च देवतेति कल्पतरुः॥
वर्धमानधृतदेवीपुराणे॥ होमो ग्रहादिप्रजायां शतमष्टाधिकं भवेत्॥ अष्टाविंशतिरेह
वायथा प्राप्तिविधीयते॥ मदनरत्ने॥ अनुक्तसंख्यायत्र स्याच्छतमष्टात्रं शतं॥ वर्धमा
नधृतदृष्टशातातयः॥ उपवासं हि जः कृत्वा ततो ब्राह्मणभोजनं॥ कुर्यात्तेनास्यसगु
ण उपवासो भिजायते॥ व्रतोद्याय नानुक्ती नुष्ट्यी चंद्रोदये नंदिपुराणे॥ कुर्यादुद्या
यनंतस्य समाप्नोयदुदीरितं॥ उद्यायनं विनाय नुतद्रुतं निष्फलं भवेत्॥ यदि चोद्यायनं
नोक्तं व्रतानुगुणतश्चरति व्रतानुसारतो दद्यादनुक्ती द्यायने व्रते॥ गाश्चैव कांचनं दद्या
द्दत्तस्य परिश्रतये॥ असक्तौ नु नारदीये॥ सर्वेषामप्यलाभे तु यथोक्तकरणां विना॥ विप्र
वाकं स्मृतं शुद्धं व्रतस्य परिश्रतये॥ हृथा विप्रवचोयस्तु गृह्णाति मनुजः शुभं॥ अदत्त्वा द
क्षिणां यापः स्यात्तिनरकं प्रवंधारते॥ वेदोपनिषदि चैव सर्वकर्मसु दक्षिणा॥ सर्वत्र
नुमयो हि सा भूमिर्गीवोथ कांचनं॥ विजवायः॥ शिवने त्रीद्वयस्याद्रजतं पितृवत्त्वभं॥
अमगलेतद्यत्नेन देवकार्येषु वर्जयेत्॥ टीउरानंदे देवीपुराणे॥ व्रते च नीर्थः धन्यने
प्रादेः यिच विशेवतः॥ परान्नभोजनादे विपस्यान्तस्य तत्फलम्॥ एष्ट्यी चंद्रोदयेः प्रि
पुराणे॥ नित्यस्नायी मिताहारे गुरुदेव हि जावकः॥ क्षारं क्षौद्रं चलवरां मधुमांसा नि
वर्जयेत्॥ क्षारास्तु तत्रैवोक्ताः॥ निलमुद्राहते शिष्यं शय्ये गोधूमकोद्वौ॥ धान्यकंदे व
धान्यचशमी धान्यंतथैव च॥ स्निग्धान्यंतथा यण्यमूलं क्षारगराः स्मृतः गोधूमानां तु
तत्रैव प्रतिप्रसवः॥ त्रीहिषष्टिकमुद्राश्च कलापाः सतिलं पयः॥ श्यामाकाशशालिनी
वारा गोधूमाद्या व्रते हिताः॥ कृष्णालातुवात्री कपालं कीर्त्तिका स्यजेत्॥ चरु
भैक्षं सक्तुकरां शशाकं दधिघृतं मधु॥ श्यामाकाः शालिनी वारायावकं मूलंतंडुलम्
॥ हविष्यं व्रतनक्तादावधिकार्यादिके हिताः॥ मधुमांसं विहायान्यद्रुते च हितमीरितमिति
॥ शमी धान्यमायादि॥ पालंकी मध्यदेशे योर्ह॥ रतिप्रसिद्धा॥ ज्योत्स्निका कोशातकी॥ मि
ताक्षरायां गौतमः॥ चरुभैक्ष्यं सक्तुकरायावकं शाकपयोदधि॥ घृतमूलफलोदका
निह वीं स्युन्नोन्नरप्रशस्तानि॥ पयोदधिघृतं च गायमिति॥ अमेच विशेषः॥ एकाद
शी चानुमीत्यादि प्रकारावस्थेते॥ गृहीतव्रतस्या गौतमदनरत्ने कृष्णगलेयः॥ सर्वव्रतं
गृहीत्वा यो नाचरेत्काममोहितः॥ जीवन्भवति चंडाली मृतः स्वाभिजायते॥ तत्र प्राय
श्चित्तमुक्तं एष्ट्यी चंद्रोदये च भिगरु उपुरागायोः॥ क्रीधान्ममादात्त्वोमाह व्रतभंगो भवे
द्यदि॥ दिनत्रयं न भुजीत मुंडं शिरसा यवेति॥ प्रायश्चित्तान्मातस्मृतिं कांतव्रतानुष्ठा
नं नास्तीति गम्यते॥ यत्नु॥ प्रायश्चित्तं तत्कृत्वा पुनरेव व्रती भवेदिति वचनं॥ अतिकं
तमपि व्रतं कार्यमेवेति शूलपाणिः॥ तन्मध्यं व्रतलोपे व्रतशेषसन्नेये॥ एतच्च शक्त

विषयं॥ अशक्तौतकालहेमाद्रीपुराणांतरे॥ उपवासासमर्थश्चेदेकं विभक्तं भोजयेत्तावद्वा
 दिवाद्याहुक्तश्चेद्द्विष्यंतथा॥ भुक्तं कृतं भोजनं॥ ब्राह्मणभोजनं विनेति शेषः॥ सहस्रस
 म्मिता नृदेवीं जयेद्वा प्राणसंयमान्॥ कुष्णीहादशसंख्याकान्यथा शक्त्वातुरो नर इति॥
 शुद्धित्वे मान्ये॥ उपवासेष्वसक्तानां नक्तं भोजनमिष्यते॥ मदनरत्ने वायवीये॥ इय
 दातोपवासस्य फले प्राप्नोत्यसंशयं॥ तथा अयार्कं देवलः॥ ब्रह्मचर्यं तथा शौचं सत्यमा
 मिषवर्जनं॥ व्रतेष्वेतानि चत्वारि वरिष्ठानीति निश्चयः॥ मान्ये॥ तस्मात्कृतोपवासेन
 स्नानमभ्यंगसर्वकं॥ वर्जनीयं प्रयत्नेन रूपघ्नं तत्परं नृप॥ अमेचनियमास्तत्र त्रान्वे
 षणीयाः॥ अथ स्त्रीव्रतेषु विशेष उच्यते॥ तत्र हेमाद्रीव्रतकांडे गारुडे॥ गंधालंकारतोह
 लपुष्पमाला तुलेपनं॥ उपवासेन दुष्यति दंतधावनमंजनमिति॥ इदं च सभर्तृकोपवा
 सविषयं॥ अंजनं च सतां बूलं कुंकुमं रक्तवाससी॥ धारयेत्सोपवासापि अवेधव्यकरं
 तः॥ विधवायतिमार्गेण कुमारी वायद्वहूयेति तत्रैव भविष्योक्तं॥ तथा विष्णुधर्मं॥
 सर्वेषु तूपवासेषु पुमान्वाथ सुवासिनी॥ धारयेद्भक्तवत्स्वाराणिकुसुमानि सितादिच
 विधवा शुक्तवसनमेकमेव हि धारयेत्॥ मरुर्या॥ पुष्पालंकारवत्स्वाराणि गंधधूया
 तुलेपनं॥ उपवासेन दुष्यति दंतधावनमंजनममदनरत्ने व्यासः॥ दंतधावनपुष्पा
 दिव्रतेष्वस्यान दुष्यतीति॥ यद्यपीदं सर्वोपवासविषयं प्रतीयते तथा पिशिलाचार
 त्तोभाष्याधर्थं क्रियमाणं न वरात्रि रात्रावुपवासविषयमेव॥ नत्वेकादश्यादिवि
 षयं॥ असहज्जलपानाच्च सक्तं बूलचर्वणं॥ उपवासाप्रशस्येति दिवा स्वापा॥
 चमैथुनादित्यपार्कं देवलेन तन्निषेधात्॥ नचास्यपुविषयत्वेन सावकाशत्वात्
 स्त्रीणां तांबूलादिप्राप्नोतीति वाच्यं॥ तांबूलादिप्रापकस्यैकादशीतरविषयत्वेन
 वैपरीत्यस्यापि सुवचत्वात्॥ यतु हरिवंशे॥ अंजनं रोचनं चैव गंधाः सुमनसस्तथा॥
 व्रते चैवोपवासे च नित्यमेव विसर्जयेत्॥ शिरसोभ्यंजनं सौम्येनैव मेतत्प्रशस्यते॥ न
 यादयोर्न गात्रस्य स्नेहेनेति स्थितिस्सूतेति॥ तत्रैवोक्तं पुराणकत्रतविषयं॥ नतु सर्व
 व्रतसर्वोक्तविरोधादि निमदनरत्न उक्तमा॥ तत्रैव अश्रुप्रयातो रोषश्च कलहस्य कृति
 स्तथा॥ उपवासाद्वृताहापिसद्योभंशयति स्त्रियां॥ स्त्रियमित्युपलक्षणां॥ मदनरत्ने सि
 वधर्मदानं व्रतानि नियमज्ञानं ध्यानं दुर्तं जयः॥ यत्नेनापि कृतं सर्वं को धितस्य नृप
 भवेत्॥ अथ सक्तकादौ निर्यायः॥ तत्र शवस्य शीवयोः सर्वस्मात्कर्मनिवृत्तिर्नि
 वन्धेषु स्पष्टं॥ गौडस्तुता शौचादावपितामाहुः॥ जानूर्ध्वं क्षतजं जीते नित्यकर्म
 नचाचरेत्॥ नैमिषिकं च तदधः स्ववद्रक्तौ नचाचरेत्॥ लोतकं च समुत्पन्नं च रक्तं
 शिमेथुने॥ धूमोद्गारे तथा वांती नित्यकर्मणि संयजेत्॥ इत्येभुक्तं त्वजीर्णं च नैव भु
 क्त्वापि किंचन॥ कर्मकुर्यान्नरो नित्यं सक्तकेशृतकेतयेति कालिकापुराणात्॥ वसुत
 सुसर्वं नृदेवीं जोजोपक्रमात्रात्र विषयत्वमस्येति युक्तं प्रतीतः॥ तथा हेमाद्रीयाभंगा

भिरीसुतिकादिश्चकुमारीवायरोगिणी॥यदाऽशुद्धातदाभ्येनकारयेत्प्रयत्नास्वयमिति॥पु
 रोपेधविधिःलिंगस्याविवक्षितत्वात्॥तदनयस्मिन्त्रतेयस्त्रजाधक्तंतदन्येनकारयेत्॥शरी
 रनियमान्स्वयंकुर्यादितिहेमाद्रिर्व्यवस्थो॥नत्रतिनात्रतरतिविष्मक्तेश्चाचारंभक्तुन
 भवत्येवाशुद्धित्वेविष्णुः॥बहुकालिकसंकल्पोगृहीतश्चपुरायदिसूतकेमृतकेचैवत्र
 तंतनैवदुष्यति॥एतत्काम्यपरं॥नित्यत्वनारथमपिकार्यमितिगोडाः॥मदनरत्ने॥स
 र्वसंकल्पितंयच्चत्रतंसुनियतत्रतैः॥तत्कर्तव्यंनरैःशुद्धंदानार्चनविवर्जितं॥माधवी
 येकौर्म्ये॥काम्योपवासेप्रजातेत्वंतेराशुतसूतके॥तत्रकाम्यत्रतंकुर्याद्दानार्चनविव
 र्जितमिति॥एतेनसंगेऽधिकारात्तद्गतंगदेवसजादिकार्यमितिर्वर्धमानोक्तिः॥परस्मा
 ॥प्रारब्धसजादिकार्यमेवनवरात्रेतुतत्रैवविशेषवक्ष्यामः॥एवंरजस्वलापि॥यत्ना
 स्यत्रतः॥प्रारब्धदीर्घतयसानारीणांयदजोभवेत्॥नतत्रापित्रतस्यस्यादुपरोधःक
 दाचनेति॥तन्मतिनिधिनाकारयेदित्येतत्परं॥तदुक्तंमदनरत्नेमात्सेचनरात्रजोयमे
 रजामन्येनकारयेदिति॥प्रतिनिधयश्चनिरीयाशृतेयेटीनसिभार्यायसुव्रतंकुर्याद्वा
 र्यायाश्चपतिर्त्रतं॥असामर्थ्येपरस्माभ्यांत्रतभंगोनजायते॥स्कांदेपि॥पुत्रवाविनयो
 त्रेतंभगिनीभ्रातरंतथा॥सयामभावयवान्ब्राह्मरांवानियोजयेत्॥काम्यायनः॥पि
 तृमातृभ्रातृपतियुर्वर्थचविशेषतः॥उपवासंप्रकुवीराःपुण्यशतपुरांलभेत्॥मदना
 रत्नेप्रभासखंडे॥भर्तापुत्रपुरोधाश्चभ्रातायत्नोसस्वापिचा॥यात्रायाधर्मकार्येषुजायं
 तेप्रतिहस्तकाः॥अभिःकृतंमहादेविस्वयमेवकृतंभवेत्॥तत्रैववायवीये॥स्वयंकर्तुमश
 क्तश्चकारपीतपुरोधसेति॥तत्रैववायवीये॥स्वयंकर्तुमशक्तश्चत्वारपीतपुरोधसा॥इ
 दंचसर्ववर्गीसाधारणमविशेषात्॥यत्रकश्चिन्नहोस्रआह॥शूद्रस्यब्राह्मणादिवप्र
 तिनिधिर्यत्नोन्नतः॥जयस्तयस्तीर्थसेवाप्रज्यामंत्रसाधनं॥विश्रैःसंयादितंयस्यसंप
 न्ततस्यतत्फलमितिमरीविवचनादिति॥तत्रच्छ्रुत्वा॥प्रज्यादीनांशूद्रैश्चसंभवादिष्ये
 प्रायदर्शनादित्यप्येतास्यब्राह्मणादिगोचरत्वात्॥यदाह॥उपवासीव्रतंहोमतीर्थ
 स्नानजपादिकमितिहर्षार्धसूत्रापिसंयदोषः॥स्त्रीशूद्रयतनानिषडितिमातवीये।
 जपनिषेधानां॥ब्राह्मणोहोमनवरास्ययःकुर्यात्कर्मकिंचनः॥सतांजातिमवाप्नोतिइह
 लोकेपरत्रचेत्कालहेमाद्रौमरीचिनिषेधाच्च॥वस्तुतस्तसंस्मरणात्वाचनमात्रमत्रै
 व्यतरति॥प्रतिनिधेःकावार्तेत्यलम्॥अत्रविशेषमाहत्रिकांउमंउनः॥काम्येप्रतिनिधि
 र्नास्तिनित्येनेमित्रिकेचसु॥काम्येषुयत्कमादूर्ध्वकेचित्प्रतिनिधिर्विदुः॥नस्यान्यतिनि
 धिर्मंत्रस्वामिदेवाभिरर्च्यसु॥सदेशकालयोनीस्तिनाररीरन्निरेवसा॥नापिप्रतिनि
 धातव्यनिषिद्धंवल्लुकुत्रचित्॥हिरण्यकेशिस्तत्रेपि॥नस्वामित्वस्यमायीयाःपुत्रस्य
 देशस्यकालस्याग्नेर्देवतायाःकर्मणाःशूद्रस्यचप्रतिनिधिर्विद्यतरति॥अथव्रतादिसा
 निपातेनिरीयः॥तत्रतिथिद्वयसन्निपातेनचोक्तंदानहोमादिक्रमेणानुष्ठेयमविरो

धात॥ इदं हवीरव्येखेवा॥ एकमध्येन्यकाम्यकर्मांरभस्तुनभवत्वेवागुराफलादृते॥ यस्यय
 जेव्रततेतरायन्नस्यायेतयन्नचिर्नैतिगृह्णातीतिरागाकधृतश्रुतेः॥ यत्रव्रतादिकर्ममात्र
 मनंगेनव्यवधानदोषस्सर्वत्रसाम्यात्॥ शिष्टास्त॥ कीर्तिकस्तानादिमध्येलसहोमतला
 भारतश्रवणादिआचरति॥ तन्नित्यमध्येकाम्यमध्येतुचिंत्यं॥ यत्रनक्तैकभक्तादौविरोध
 स्तत्रप्राथम्यादेकभक्तकार्यनक्तनपुरेद्युस्तत्रिथोगोणकालेकार्यं॥ समकालीनविरुद्ध
 व्रतादौत्वेकंस्वयंकृत्वात्यद्वार्यादिनाकारयेदितिमाधवः॥ यत्रतुशिवरात्रादौतिथिमध्ये
 पारणायाहिभोजनेप्राप्तं॥ भूताद्यम्योर्दिवाभुक्त्वा रात्रौभुक्त्वाचमवर्शि॥ एकादश्यादिवा
 रात्रौभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत्॥ रतितन्निषेधश्चातत्रपारणायावैधत्वादिवैवभोजनं॥ नि
 षेधस्तुरागप्राप्तभोजनविषयः॥ एवमष्टम्यादिनक्तत्रतेसंक्रान्तादौरवौसकष्टचतुर्थ्या
 चरात्रौभोजनं॥ यत्रवृष्टम्यादौदिवाभुजितनिषेधः संक्रमेचरात्रावितिनिषेधद्वयंतत्रोप
 वासएवकार्यः॥ यद्यपिपुत्रिणाउपवासोपिनिषिद्धस्तथाप्युपवासनिषेधेनकिंचित्
 भक्ष्यंप्रकल्पयेदितिवचनात्॥ किंचिद्वसयित्वोपवासः कार्यः चांद्रायणमध्येएकाद
 श्यादौतुभोजनमेवकार्यं॥ चांद्रायणस्यकाम्यत्वेननित्यवाधकत्वात्॥ अवाधेनगत्या
 तरासंभवाच्च॥ एकादश्यामेकांतरोपवासादियारणायाजलपारणं कृत्वावसेत्॥
 आयोवाअशितमनशितंचतिश्रुतेः॥ एवंहादश्यामासोपवासश्चाहमदोषादिविज्ञेय
 म्॥ एवंकाम्यनैमित्तिकनित्यत्वादिकृतंवलबलस्वयम्भूमितिदिक्॥ इतिनिर्णयसि
 धौपरिभाषासमाप्ता॥० अथप्रतिपदादिनिर्णयः सुक्तप्रतिपदपरान्ह्यापित्वेहर्षा
 आद्या॥ पुग्मवाक्यात्प्रतिपत्संमुखीकार्यायाभवेदापराहिकीतिस्कादौक्तेः सुक्तास्या
 त्प्रतिपत्तिथिः प्रथमतश्चेत्तापराहैभवेदितिदीपिकोक्तेश्च॥ अपरान्हश्चयंचाभक्ते
 दिनेचतुर्थोभागः॥ तदभावेसायान्ह्यापिनीयाद्या॥ तदभावेतुसायान्ह्यापिनीपरिगृ
 ह्यतामितिमाधवोक्तेः॥ रुष्मानुपरा॥ रुष्मात्तत्ररत्नोखिलेतिदीपिकोक्तेः॥ रुष्मापि
 वैवैत्यनंतमहः॥ सर्वतिथिषुवर्ज्यानुक्तानि॥ मुहूर्तदीपिकायामूक्यांउदहतीफला
 निलवरावज्जैतिलाम्लेतया॥ तैलेचामलकुंदिवप्रवसताशीर्षकपालांत्रकं॥ निष्ठा॥
 चांश्चमसरिकाफलमथोदंताकसंज्ञमधुघृतस्त्रीगमनंक्रान्तिपदादिखवमाषोड
 शाः॥ शीर्षनारिकेलंकपालंअलावू॥ अत्रयदेलं॥ भूपालः॥ कूष्मांडंउदहतीक्षारमूल
 कं पनसफलं॥ धात्रीशिरः कपालांत्रनखचर्मतिलानिच॥ सुरकर्मीगजासेवाप्रतिप
 त्प्रभृतित्यजेत्॥ नखंशिबी॥ चर्ममसरिका॥ द्वितीयांतुरुष्माशर्वा सुक्तात्रेतिहिमा
 दिः॥ रुष्माद्वितीयादिमा॥ शर्वाह्यदिसासितानुपरतः सर्वेतिदीपिकोक्तेः॥ माधवानं
 तमहमतेतुसर्वापिद्वितीयापरा॥ तथाचमाधवः॥ शर्वेक्षरसतीप्रातः परेकस्त्रिमुहूर्तगा
 ॥ साद्वितीयापरोगेष्ट्या शर्वविहान्तोन्यथेति॥ तृतीयांतुसर्वमतेरंभाव्यतिरिक्तापरैव
 ॥ तेनपुग्मवाक्परंभात्रतेविषयं॥ रंभाख्यावज्जैयित्वातुतृतीयादिजसन्नमा॥ अमेधुसर्व

[illegible]

विषयं॥ अशक्तौ तु कालहे मादौ पुराणांतरे॥ उपवासा समर्थश्चेदेकं विप्रं तु भोजयेत्तावद्वा
 दिवा दद्यादुक्तश्चेद्द्विगुणं तथा॥ भुक्तं कृतं भोजनः॥ ब्राह्मणभोजनं विनेति शेषः॥ सहस्रस
 म्मिता नृदेवीं जयेद्यप्राणसंयमान्॥ कुर्वीह दशसंख्याकान्यथा शत्रूणां नरं रति॥
 शुद्धित्वे मान्ये॥ उपवासेषु सक्तानां नक्तं भोजनमिष्यते॥ मदनरत्ने वायवीये॥ इत्य
 दातो यवासस्य फले प्राप्नोत्यसंशयः॥ तथा अयं राके देवलः॥ ब्रह्मचर्यं तथा शौचं सत्यमा
 मिषवर्जनं॥ व्रतेष्वेता निचत्वारिवरिषा नीतिनिश्चयः॥ मान्ये॥ तस्मान्मृता उपवासे न
 स्नानमभ्यंगहर्षकाः॥ वर्जनीयं प्रयत्नेन रूपघ्नं तत्परं नृपा॥ अमेचनियमास्तत्र तान्ने
 षणीयाः॥ अथ स्त्रीव्रतेषु विशेष उच्यते॥ तत्र हे मादौ व्रतकांडे गारुडे॥ गंधालंकारतो
 लपुष्पमालानुलेपने॥ उपवासे न दुष्यति देतधावनमंजनमिति॥ इदं च सभर्तृको यवा
 सविषयः॥ अंजनं च सतां बूलं कुंकुमं रक्तवाससी॥ धारयेत्तु यवासपि अवेधव्यकरं
 तः॥ विधवायतिमर्गिराकुमारी वायदह्येति तत्रैव भविष्योक्तैः॥ तथा विष्णुधर्मैः॥
 सर्वेषु तपवासेषु पुमान्वायसुवासिनी॥ धारयेत्तत्र वस्त्राणि कुसुमानि सितानि च
 विधवाश्च क्तवसनमेकमेव हि धारयेत्॥ मत्तुरपि॥ पुष्पालंकारवस्त्राणि गंधधूपा
 नुलेपने॥ उपवासे न दुष्यति देतधावनमंजनम् मदनरत्ने व्यासः॥ देतधावनपुष्पा
 दिव्रतेष्वस्यानदुष्यतीति॥ यद्यपीदं सर्वोपवासविषयं प्रतीयते तथा पिशितं चारा
 न्नो माग्याद्यर्थं क्रियमाणानवरत्रि रात्र्युपवासविषयमेवा॥ नत्वेकादशादिवि
 षयं॥ असक्तज्जलपानाच्च सकृत्तां बूलचर्चणात्॥ उपवासप्रशयितदिवा स्वाया
 च्चमैषु नादित्यपराके देवलेन तन्निषेधात्॥ न चास्य पुंविषयत्वेन सावकाशत्वात्
 स्त्रीणां तांबूलादिप्राप्नोतीति बाध्यं॥ तांबूलादिप्रायकस्यैवैकादशीतरविषयत्वेन
 वैपरीत्यस्यापि सुवचत्वात्॥ यत्तु हरिवंशे॥ अंजनं रीचनं चैव गंधाः सुमनसस्तथा॥
 व्रते चैवोपवासे च नित्यमेव विस्मर्जयेत्॥ शिरसोभ्यंजनं सीम्येनैव मेतन्मशस्यते॥ न
 पादयोर्नैर्गात्रस्य स्त्रेहेनेति स्थितिस्मृतेति॥ तत्र त्रैवोक्तपुण्यकत्रतविषयः॥ ननु सर्व
 व्रतवोक्तविरोधादिति मदनरत्न उक्तम्॥ तत्रैव अश्रुप्रयातो रीषश्च कलहस्यकृति
 स्तथा॥ उपवासाद्ब्रतादपि सद्योभंशयति स्त्रियं॥ स्त्रियमित्युपलक्षणं॥ मदनरत्ने शि
 वधर्मदाने व्रतानि नियमज्ञानं ध्यानं हुते जयः॥ यत्नेनापि कृतं सर्वं कौथित्यदृष्ट्या
 भवेत्॥ अयस्सक्तदो निरीयः॥ तत्र शावस्त्या शौचयोः सर्वं स्यात्तर्कमिति ह प्रतिनि
 वन्धेषु स्पष्टेवा॥ गौडास्तु तां शौचादावपितामाहः॥ जातु र्ध्वं क्षतं जेजेते नित्यकर्म
 न चाचरेत्॥ नैमित्तिकं च तदधः स्वदत्तं न चाचरेत्॥ लीनं केचन मुनयश्च रक्कम
 शिमेयुने॥ धूमोद्गारे तथा वांती नित्यकर्मणि संत्यजेत्॥ इत्येभुक्तं त्वजी रौचनैव भु
 त्वापि किंचन॥ कर्मकुर्यान्नरो नित्यं सततं कृतं केतयेति कालिकापुराणात्॥ वस्तुत
 सुहृदं नृदेवी प्रजापक्रमात्रमात्रविषयत्वमस्येति युक्तं प्रतीतः॥ तथा हे मादौ याज्ञेग

भिरीसूतिकादिश्चकुमारीवाथरोगिणी॥

तास्वयमिति॥

लिंगस्याविवक्षित

रनियमान्स्वयंकुर्यादितिहेमाद्रिव्याचख्यो॥नत्रतिनांनत्रतइतिविष्णुक्तेश्चाचारंभस्तु
भवत्येवाशुद्वित्वेविष्णुः॥वहुकालिकसंकल्पोगृहीतश्चपुरायदिसूतकेमृतकेचैव
तंतनैवदुष्यति॥एतत्काम्यपरा॥नित्यत्वनारव्यमपिकार्यमितिगोडाः॥मदनरत्ने
वसंकल्पितंयच्चत्रतंसुनियत्नत्रतैः॥तत्कर्त्तव्यंनरैःशुद्धदानार्चनविवर्जितं॥मा
येकौर्मै॥काम्योयवासेप्रज्ञातेत्वंतराशृतस्तके॥तत्रकाम्यत्रतंकुर्याद्दानार्चनवि
मिति॥एतेनसंगेऽधिकारात्तद्वर्तोगदेवसजादिकार्यमितिवर्धमानोक्तिःपरा
॥प्रारब्धसजादिकार्यमेवनवरात्रेतुत्रैवविशेषवक्ष्यामः॥एवंरजस्वापि॥य
सत्यत्रतः॥प्रारब्धदीर्घतयसानारीणांयदजीभवेत्॥नतत्रापित्रतस्यस्यादुपरोधः
दाचनेतितत्प्रतिनिधिनाकारयेदित्येतत्परं॥

सजामनेनकारयेदिति॥प्रतिनिधयश्चनिरायाशृतेयैठीनसिभायीयसुत्रं
यायाश्चपतिर्त्रतं॥असामर्थ्येपरस्वाभ्यांनत्रभगौनजायते॥स्कांदेपि॥पुत्रंवाविनरं
येतंभगिनीभ्रातरंतथा॥एवामभावसवान्त्राहारांवानियोजयेत्॥काम्यायनः॥
हेमादृभाद्वयतिशुर्वर्थेचविशेषतः॥उपवासंप्रकुवीराःपुरणेशतपुराणलभेत्॥मद
रत्नेप्रभास्वत्॥भर्तापुत्रपुरोधाश्चभ्रातायत्नीसस्वापिचा॥यात्रायाधर्मकार्येषु
तेप्रतिहस्तकाः॥एभिःकृतंमहादे
कश्चकारपीतपुरोधसेति॥तत्रैववायवीये॥स्वयंकर्तुमशक्नोत्यन्तारपीतपुरोधसा
देवसर्ववरीसाधारणमविशेषात्॥

तिनिधिर्पेत्तौनश्च॥जयस्तयस्तीर्थसेवाप्रज्ञयामंत्रसाधनं॥

नंतस्यतत्फलमितिमरीचिवचनादिति॥ननुच्छ्रम्

श्रायदर्शनादितिन्यायेनास्यब्राह्मणादिगोचरत्वात्॥यदाह॥उपवासोन्नतंहीमतीर्थ
स्थानजपादिकमितिस्वर्वाधस्तदापिसंख्यदोषः॥स्त्रीश्चदयतनानिषडितिमानवी

निषेधात्॥ब्राह्मणोहिमवरीस्ययःकुर्यात्कर्मकिंचनः॥सतांजा

लोकेपरत्रचेत्तिकांलहेमाद्रौमरीचिनिषेधाच्च॥वस्तुत

त्यतइतिप्रतिनिधिःकावार्तेत्यलम्॥अत्रविशेषमाहत्रिकांउमंडनः॥काम्येप्रतिनि

नीस्तिनित्येनेभिर्विकेचसः॥काम्येषुयत्कमाद्धेकेचित्प्रतिनिधिर्विदुः॥नस्यान्त्र

धिर्मेत्रसामिदेवाभिकीर्त्तुसु॥सदेशकालयोनीस्तिनारणोरग्निरिवसा॥नायिप्रति

धातव्यनिषिद्धंवलुकुत्रचित्॥हिरण्यकेशिस्त्रेयि॥नस्वामित्वस्यभायीयाःपुत्र

देशस्यकालस्याग्नेर्देवतायाःकर्मणाःशदस्यचप्रतिनिधिर्विद्यतइति॥अथत्रतादि

निपातेनिराीयः॥तत्रतिथिद्वयसन्नियातेतत्रोक्तंदानहोमादिकमेणानुष्ठेयम

धाता॥ इदं शरीरं वेदेवा॥ एकमध्येन काय्यकर्मां भस्म न भवत्येवा॥ गुराफलादृते॥ यस्य य
 नेत्रततेतरायज्ञस्तायते यज्ञनिर्गृह्णातीति राकाधृतश्रुते॥ यत्र त्रतादिकर्ममात्र
 मनगेन व्यवधानदोषस्सर्वत्र साम्यात्॥ शिष्टास्त॥ कीर्तिकस्तानादिमध्ये लक्ष्यो मतुला
 भारतश्रवणादिश्चाचरति॥ तन्नित्यमध्ये काय्यमध्ये तु चिन्त्यं॥ यत्र नैकैकभक्तादौ विरोध
 स्तत्र प्रायम्यादेकभक्तकार्येन कृतं तु परे तु सति यो गौराकाले कार्यं॥ समकालीन विरुद्ध
 त्रतादौ त्वेकं स्वयं कृत्वा न्यद्र्यादिना कारयेदिति माधवः॥ यत्र तु शिवरात्र्यादौ तिथिमध्ये
 पारणायाहिभोजनं प्राप्तं॥ भूताद्यमोर्दिवाभुक्त्वा रात्रौ भुक्त्वा च परेशि॥ एकादश्यादिवा
 रात्रौ भुक्त्वा चाक्षय्यां चरेत्॥ इति तन्निषेधश्च॥ तत्र पारणायां वैधत्वाद्दिवैव भोजनं॥ नि
 वेधस्तुरागप्राप्तभोजनविषयः॥ एवमष्टम्यादिनक्तत्रते संक्रान्तादौ रवौ संकष्टचतुर्थ्या
 चरात्रौ भोजनं॥ यत्र त्वष्टम्यादौ दिवाभुजिनिषेधः संक्रमेचरात्राविति निषेधद्वयं तत्रोप
 वासरवकार्यः॥ यद्यपि पुत्रिण उपवासोपि निषिद्धस्तथाप्युपवासनिषेधे तु किंचित्
 मस्य प्रकल्पयेदिति वचनात्॥ किंचिद्दशयित्वा यवासः कार्यः चाक्षय्यामध्ये एकाद
 श्यादौ तु भोजनमेव कार्यं॥ चाक्षय्यास्य काय्यत्वेन नित्यवाधकत्वात्॥ अवाधेन गत्यं
 तरो संभवाच्च॥ एकादश्यामेकांतरोपवासादियारणायां जलपारणां कृत्वा यवसेत्॥
 आयोवाश्चित्तमनश्चित्तं च तिश्रुते॥ एवं द्वादश्यामासोपवासश्चाद्वादश्यादिभुजेय
 म्॥ एवं काय्यनैमित्तिकनित्यत्वादि कृतं बलाबलस्वयमूहमिति दिक्॥ इति निर्णयसिं
 धौ परिभाषा समाप्ता॥ ० अथ प्रतिपदादि निर्णयः शुक्लप्रतिपदपराह्वयापि त्वेह शरी
 राद्या॥ पुष्पवाक्पात्रप्रतिपत्संमुखी कार्यायां भवेदापराह्वी कीर्तिस्कादौ क्तेः शुक्लास्या
 त्प्रतिपत्तिथिः प्रथमतश्चेत्तापराह्वे भवेदिति दीपिकोक्तेः॥ अपराह्वयं च धाम्ने
 दिने चतुर्थ्यो भागः॥ तदभावे सायाह्वयापि नीयाद्या॥ तदभावे तु सायाह्वयापि नीयरी
 ह्यनामिति माधवोक्तेः॥ कृष्णानुपरा॥ कृष्णात्तरतो खिलेति दीपिकोक्तेः॥ कृष्णापि स
 र्वे वैत्यनेन तदहः॥ सर्वतिथिषु वर्ज्यान् शुक्लानि॥ मुहूर्तदीपिकायाम् कृष्णां उदहती फला
 निलवरां वर्ज्जितिला म्लेतया॥ नैलं चामलकुंदिवं प्रवसता शीर्षं कया लोत्रकं॥ निष्ठा॥
 चांश्चमस्सरिकाफलमथोदंताकसंज्ञं मधुघृतं स्त्रीगमनं कृत्वा न्यतिपदादिष्वेव माषोऽ
 षः॥ शीर्षं नारिकेलं कया लोत्रं चलात्वा॥ अत्र यदोलां भूपालः कृष्णां उदहती सारं मूल
 कं पनसं फले॥ धात्री शिरः कया लोत्रं नखचर्ममिति लानि च॥ सुरकमीगना सेवा प्रतिप
 त्पृथुतिन्यजेत्॥ नखं शिंवी॥ चर्ममस्सरिका॥ हिनीया तु कृष्णा शर्वा शुक्लोत्तरं ति॥ हेमा
 द्विः॥ कृष्णा हितीयादिमा॥ शर्वा ह्येयदिसा सितानुपरतः सर्वे तिथिपिकोक्तेः॥ माधवानं
 तमहमते तु सवीपि हितीया परा॥ तथा च माधवः॥ सर्वे धूरसती प्रातः परे कस्त्रिमुहूर्तगा
 ॥ सा हितीया परोपेया सर्वविद्वाततो न्यथेति॥ नृतीया तु सर्वमतेरं भाव्यति रिक्ता परे व
 ॥ तेन पुष्पवाक्परं भावत विषयं॥ रंभाख्यां वर्ज्यित्वा तु नृतीयादिजसत्तमा॥ अनेषु सर्वे

कार्येषु गरायुक्ता प्रशस्यन्ते तत्र ह्येव त्रीन् ॥ गौरी व्रते तु विशेषमाह माधवः ॥ मुहूर्तमात्रसत्ते
 विदिने गौरी व्रतं परं ॥ शुद्धाधिकायामयेव गरायोगप्रशंसनादिति ॥ चतुर्थ्यपि सर्वमते गरो
 शत्रुतातिरिक्ता परैवा ॥ पुष्पवाक्यात् ॥ एकादशी तथा षष्ठी अमावास्या चतुर्थिका ॥ उयो ॥
 व्यापरे संयुक्ता पराः सर्वैरा संयुता इति ॥ माधवीये वृहद्दशिते अत्र ॥ नागचतुर्थी मध्याह्न
 व्यापिनीयं च मीयुता च याद्येति ॥ माधवीये निर्णया मृते चोक्तम् ॥ युगं मध्यं दिने यत्र तत्रोपो
 म्यफली स्वरात् ॥ क्षीरेणा ज्ञायं च म्यां शजयेत्तय तो नरः ॥ विषाशितस्य नश्यंति नता
 हिंसंति पन्नगारतिमाधवीये देवलोक्तेः ॥ युगं चतुर्थी सर्वमध्याह्न व्याप्तौ ॥ सर्वान्त्रयपक्षेषु परे
 वयं च म्यां शजोक्तेः गरो शत्रुते तु तृतीया युतेव ॥ चतुर्थी तु तृतीयायां महापुण्यफलप्रदा ॥
 कर्तव्या व्रतिभिर्वत्सगरानाथ सुतोषिणीति हेमाद्रौ ब्रह्मवैवर्ती ॥ माधवीये तु ॥ गरोशा
 व्रते मध्याह्न व्यापिनी मुख्या ॥ चतुर्थी गरा नाथस्य मातृविद्वा प्रशस्यते ॥ मध्याह्न व्यापि
 नी चेत्स्यात्परतश्चेत्यरेह नीति वृहस्पतिवचनात् ॥ प्रातः शुक्लतिथैः स्नात्वा मध्याह्ने सजा
 येन्येति तत्कल्पेभिधानाच्च ॥ तेन परदिने तत्वे परा ॥ अन्यथा सर्वे युक्ते ॥ वस्तुतस्तु भा
 दशुक्ते चतुर्थ्यादौ यत्र गरो शत्रुत विशेषमध्याह्न सजोक्ता तद्विषया रणिव प्रायुक्तवच
 नानि ननु सार्वत्रिकाणि ॥ संकष्टचतुर्थ्यादौ बहूनां कर्मकालानां बाधाय तैः ॥ तेन सर्वत्र
 गरोशत्रुते सर्वे वै निशि ह्य ॥ संकष्टचतुर्थी तु चंद्रोदयव्यापिनी याद्या दिनहयेतत्वे मातृ
 योगस्य सत्त्वात् सर्वे वै निक्ते चित् ॥ अन्ये तु दिने मुहूर्तत्रयादिरूपस्य तृतीया योगस्याभावा
 त् ॥ परदिने माधवोक्तमध्याह्न व्याप्ति सत्त्वान्संरक्षन्वाच्यं परे न्याचसते ॥ दिनहयेतदभावे
 तु परेव गौरी व्रते सर्वे वा ॥ गरोशगौरी बहुला व्यतिरिक्ताः प्रकीर्तिताः ॥ चतुर्थ्यः पंचमी विद्वा
 देवतांतरयोगांतरति ॥ मदनरत्ने ब्रह्मवैवर्ती ॥ पंचमी तु माधवमते सर्वपि सर्वी चतुर्थी
 संयुता कार्या पंचमी परया ननु ॥ देवकर्मणि पित्रे च शुक्तयक्षे तथा सिनरतिहाशी तोक्तेः
 ॥ हेमाद्रि मते तु कृष्णा सर्वा सिता परा ॥ कृष्णा सर्वयुता सिता परयुता स्यात्पंचमी तिदीपिको
 क्तः ॥ वस्तुतस्तु हारी तोक्तेरुपवासविषया ॥ प्रतिययं च मीचैव सावित्री भूतशर्मा
 ॥ नवमी दशमी चैव नोयोध्याः परसंयुता इति ब्रह्मवैवर्ती ॥ यनु ॥ यच मीनु प्रकर्तव्या ॥
 षष्ठ्या युक्ता तु नारदे न्यायसंवीयं तन्नागसज्जाविषयमित्यनेतमह निस्सीया मृतादयः ॥ च
 मत्कारचित्तामशोच ॥ पंचमी नागसजायां कार्या षष्ठी समन्विता ॥ तस्यां तु नुविता नागा
 इतरा सचतुर्थी केति ॥ तेन नागसजादौ परे वा ॥ यनु मदनरत्नद्विदोदासीययोः श्रावणाय
 चम्यतिरिक्ता सर्वे न्युक्ते ॥ श्रावणो पंचमी शुक्ला संभोज्ञा नागपंचमी ॥ तां परित्यज्य पंच
 म्यश्चतुर्थी सहिता हिता ॥ इति संयहोक्तेः ॥ गरोशस्कंदयोगाभ्यां क्रमान्नागः शुभाशुभ
 ॥ मित्रा मित्रे तयोः पत्रे नागानामाखुवर्हिणामिति ॥ षट्त्रिंशन्मताच्च चतुर्थी युतत्वं मुक्तं
 ननु पवासादिविषयम् ॥ यत्रैवाहने ॥ षष्ठी सर्वमते स्कंदव्रतातिरिक्ता परैव पुष्पवाक्यात्
 ॥ नागविहानकर्तव्या षष्ठी चैव कदाचनेति स्कादाच्च ॥ सप्तमी सर्वेव पुष्पवाक्यात् ॥ ष

व्यापुतासप्तमीचक्रैर्व्यातातसर्वदेतिस्कांदाच्च निर्णयाश्रुते॥यष्टीचसप्तमीचैववार
 श्वेदशुगामालिनः॥योगोयंप्रकीनामसूर्यकोटिग्रहेःसमः॥अष्टमीतुसर्वमतेहृष्टा
 र्वोसितायरा॥व्रतमात्रेष्टमीकृष्णार्धशुक्लाष्टमीपर्यन्ते॥माधवोक्तैःपरयुक्तशुक्ला
 ष्टमीपूर्वपुनरुद्देति॥दीपिकोक्तैश्च॥शिवशक्त्युत्सवेतुयुत्ररा॥पसहयेयुत्रैरेवशिवश
 क्तिमहोत्सवरतिमाधवोक्तैः॥दिवौदासीयेभविष्ये॥यदायदासिताष्टम्यावधवारोभवे
 त्कचिन्॥तदातदाहिसायायाएकभक्ताशनेनृया॥संध्याकालेनथाचैत्रेप्रसुतेचजना
 र्हेने॥उवाष्टमीनकर्तव्याहंतिपुराणपुराकृतं॥नवमीतुसर्वमतेहृष्टावृष्णवाक्पातान
 कुर्व्यान्नवमीतातदशम्यांतुकदाचनेतिस्कांदाच्च॥दशमीतुसर्वपरवेतिहेमाद्रिः॥
 कृष्णार्धोत्तराशुक्लादशम्येवैव्यवस्थितेतिमाधवःवल्लुतल्लुभुव्यानवमीसुतेवग्राह्या॥
 दशमीतुप्रकर्तव्यासदुर्गादिजसत्रमेत्यापस्नोक्तैः॥यत्रासंस्मर्यादशमीकार्यार्हवयापर
 यायवेति॥अगिरसीक्तंनवमीयुक्तालाभेओदपिकीयासेतोवनेया॥अथेकादशी॥
 तत्रैकादशपुपवासेदेधा॥निषेधपरिपालनात्मकीव्रतरूपश्च॥तत्राद्यः॥नशंखेनपि
 वेत्तौयंनखादेनस्यभूकरो॥एकादश्यांनभुंजीतपशयोरुभयोरपिशक्तिर्कोर्मदेवलो
 क्तः॥अग्निपुराणीया॥गृहस्थाव्रतचारीचआहिताशिस्रथैवचाएकादश्यांनभुं
 जीतपशयोरुभयोरपीति॥नचात्रपर्वदासेनव्रतविधिसूदेतव्रतादिशब्दाभावात्
 ॥व्रतरूपत्वाव्रतवैवर्ते॥प्राप्तेहरिदिनेसम्यक्विधायनियमंनिशि॥दशम्यामुप
 वासस्यप्रकुर्यादेष्टम्वं व्रतमिति॥उदंचशिवभक्तादिभिरपिकार्यम्॥वैष्णवोवाय
 शैवोवाकुर्व्यादेकादशीव्रतमितिशिवधर्मोक्तैः॥वैष्णवोवायशैवोवासोरोप्येतत्स
 माचरेदिति॥सौरपुराणाच्च॥सोपिदेधा॥नित्यःकाम्यश्च॥उपोष्येकादशीनित्यं
 पशयोरुभयोरपीतिगारुडोक्तैः॥पक्षेपक्षेचकर्तव्यमेकादश्यामुपोषरामिति
 नारदोक्तैश्चनित्यता॥यदिहृदिक्षुसायुज्यश्रियंसंततिमान्ननः॥एकादश्यांन
 भुंजीतपशयोरुभयोरपीति॥कोर्मदिसुफलश्रुतेश्चकाम्यता॥उभयेकादशी
 व्रतश्चगृहस्थातिरिक्तानामेवनिन्य॥गृहस्थस्यतुशुक्तायामेवव्रतंनित्यंनह
 स्माया॥एकादश्यांनभुंजीतपशयोरुभयोरपिवनस्यपतिधर्मोयंशुक्तामेवसदागृही
 तिदेवलोक्तैः॥नचानेननिषेधपालनमेववनस्यपतिविषयेउपसंह्रियतेननुव्रतमिति
 वाच्यम्॥अस्यपर्वदासेनव्रतविधिपरत्वात्॥अस्यार्धोत्तराशुक्लाष्टमीपुराणवचनेनिषेधपा
 लनेगृहस्थस्याधिकारोक्तिविशेषःस्यात्॥निषेधस्यनिरुद्धिमात्रपरत्वेनविशेषानपे
 क्षणादुपसंहारायोगात्॥अभावस्यधर्मत्वाभावाच्च॥तस्मादेनैवसर्वेयामेकादशीव्र
 तविधायिनोसामान्यवाक्यानांवनस्यपतिविषयेउपसंहारान्नगृहस्थस्यकृष्णार्ध
 नित्यव्रतप्राप्तिः॥कथंतर्हि॥संक्रान्त्यामुपवासंकरुहेकादशिवारंवेदसूर्यग्रहेचैव
 नकुर्व्यानुव्रतान्गृहीतिनारदादिवचनेषुकृष्णनिषेधः॥प्राप्ताभावादितिचेत्॥

३५५॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥१००॥

राचनेति॥पापोगृहस्थस्यायादीकार्त्तिकीमध्यस्थ्यायाकृष्णा॥हितायापुनर्वती॥विध्यते
 अथकृष्णायांतुनविधिः॥सर्वविधीनांवनस्थयतिषूपसंहारात्तन्निषेधः॥प्राप्तभावा॥
 ता॥शय्यादिवाक्यत्वंपुत्रगृहिगोचरमित्यनेतमहहेमाद्रादियथाः॥दीपिकापिअसि
 तानुशयनीवोधोतरस्याय्यथोनस्यात्तात्मजिनीपीति॥मदनरत्नेभविष्यः॥५॥यथाशु
 क्तातथाकृष्णाद्दशीमेसदाप्रिया॥शुक्लागृहस्थैःकर्त्रेवामोगसंतानवर्हिनी॥मुमुसु
 भित्थाकृष्णानतेतेनोयदर्शितेति॥निषेधयालनंकास्यव्रतंचसर्वकृष्णायांसर्वगृहिणां
 संभवत्येव॥पुत्रवांश्चसभार्यश्चबंधुयुक्तस्तथैवच॥उभयोःपक्षयोःकास्यव्रतंकर्या
 नुवैष्मवमिति नारदोक्तेः॥एतच्चसर्वकालादशीउक्तम्॥विधवायावनस्थस्ययतेश्चैका
 दशीदयोः॥उपवासोगृहस्थस्यशुक्लायामेवपुत्रिणाः॥भुजेर्निषेधःकृष्णायांसिद्धिस्तस्य
 ततोव्रतरति॥प्राच्यास्तुवैष्मवगृहस्थानांकृष्णापिनित्या॥नित्यंभक्तिंसमायुक्तेर्नरैर्विष्णु
 परायणैः॥यक्षेयक्षेचकर्त्रेवमेकादश्यामुपयोगं॥सपुत्रश्चसभार्यश्चसजनोभक्तिं
 पुतः॥एकादश्यामुपवसेत्पक्षयोरुभयोरपीतिनारदोक्तेरित्याहुःपुत्रशृङ्गायत्यमात्र
 वचनः॥नारायणारुद्रौ॥पुमांसएवमेपुत्राजायेरन्तित्यत्राप्यमात्रवाचित्वोक्तेः॥जन
 पेद्दुधापुत्रानितिलिंगात्॥यौत्रीमातामहस्तेनेतिमनूक्तेः॥पुत्राश्चपत्यमित्यर्थेस्त्री
 भ्योठकिपीत्रेपरत्यापत्तेः॥पुमान्पुत्रोजायतरतिच॥उपवासनिषेधेविशेषोवायवी
 यंउक्तः॥उपवासनिषेधेत्किंचिद्दृश्यंप्रकल्पयेत्॥नदृष्यन्त्युपवासेनउपवासफलंलभे
 त॥भक्ष्यंचतत्रोक्तं॥नक्तंहविष्यान्नमथोदनेंचफलेतिलाःक्षीरमयांबुचाज्यम्रायत्यश्च
 गव्येयदिचापिवायुःप्रशस्तमत्रोत्तरमुत्तरंचेत्यलं॥तत्रदशमीवेधोद्देधा॥अरुणोदयवे
 धःसूर्योदयवेधश्चेति॥आयोगारुडोदशमीशेषसंपुक्तोयदिस्यादरुणोदयः॥नैवोयोध्यं॥
 वैष्मवेनतर्हिनेकादशीव्रतमिति॥अरुणोदयस्वरूपंचमाधवीयेस्कादे॥उदयात्माकृचा
 तस्तुघटिकाअरुणोदयर्तिायदपि॥उदयात्माकृपदाविप्रमुहर्त्रहयसंपुता॥संश्रुणोका
 दशीनामतत्रैवोपवसेद्गहीतिगारुडोत्तोरधर्मादिवचनं॥यच्चभविष्य॥आदिगोदयवेला
 याःप्राश्नुहर्तहयाचिता॥एकादशीतुसंश्रुणोविद्यापारिकीर्त्तितेति॥नदप्युपसंहारमाये
 नदंचतुष्टयपरमेव॥हेमाद्रावप्येवं॥पुत्रव्रह्मवैवर्त्तेचतस्त्रीघटिकाःप्रातररुणोदयनि
 श्चयः॥चतुष्टयविभागोत्रवेधादीनांकिलोदितः॥अरुणोदयवेधःस्यात्तादृशघटिकात्र
 यं॥अतिवेधोद्दिघटिकाःप्रभासेदशीनाद्रवे॥महावेधोपितत्रैवहस्पतेर्कोनदृश्यते॥तुशि
 यस्तत्रविहितोयोगःसूर्योदयेवधैरिति॥नदप्यवयवहारुणोदयवेधविशेषपरमेवे
 तिमाधवीयेमदनरत्नेच॥अथस्तदयवेधः॥तथापिहेमाद्रौमाधवीयेगारुडो॥उदया
 त्माकृत्रिघटिकाव्यापितेकादशीयदा॥संदिग्धैःकादशीनामवर्ज्येधर्माकाक्षिभिः॥उद
 यात्माशुहर्तैनव्यापितेकादशीयदा॥संपुक्तैकादशीनामवर्ज्येधर्माहृदयो॥हेमा॥

दोरात्रैर्योऽस्य ममागो रुरोदय उक्तः ॥ निशः प्रांते तु यामे हि देववादि व्रतादने ॥ सारस्
 तान्ध्र्येनैवारुणोदय उच्यते इति स्थिते ॥ अत्रैके यथा सर्वेषां रात्रौ मूहर्तदयेन कोऽपि
 रात्रिः प्रांतरेति वचनाच्च रात्रिमानवशात्साहचर्येणैकैरुणोदयाः ॥ तदाह हे मा
 दिः ॥ साहचर्यिकात्रयोक्तिरष्टाविंशतिघटिका मानरात्रिविषयामहत्ररास्तरात्रीरपेक्ष्य
 तस्यो घटिकारसुक्तमिमाह ॥ तत्राचरुणोदयशब्दस्य अनेकार्थत्वापत्तेः ॥ नचमूहर्तद
 यमर्थः देउहयेकमूहर्तदिवेधानां तथाप्यनुपपत्तेः ॥ नहिते वा यामाहत्वमरुणोदयत्वा
 चास्ति मूहर्तदयस्य यामाहस्य च तस्यो घटिकारस्यनेनोपसंहाराच्चनतदर्थः ॥ नचसा
 हंनु घटिकात्रयमित्यनेनापितदापत्तिः शंका ॥ तेनचतुर्दशवेधस्यैवोक्तः ॥ चतुर्दशघटी
 दशमीसत्वे हि वेधस्तदर्थः ॥ दिघटिकादौ नदयोगाच्च ॥ यत्रमता क्रियतारुणोदयेवेध
 इत्यपेक्षायां साहचर्यिकात्रयनियमादरुणोदयेह घटिकानां नूनं दशमीसत्वेन दोषर
 तिः तत्रुक्तं ॥ हिंदे उदावपितदापत्तेः ॥ दशमीशेषसंपुक्तोयदिस्यादरुणोदयः ॥ निवेपो
 य्यं वैष्णवेन तद्विनेकादशीव्रतमिति गारुडोभविष्यचयोगमात्रे निवेधान् नारदीयेषु ॥
 लववेधेपि विभेददशम्येकादशीत्यजेत् ॥ सुराया विंदुनाष्ट्यंगं भावतिर्मलं ॥ स्कां दे
 पि ॥ कलाकाष्टादिगन्धैर्वहश्यते दशमीविभो ॥ एकादश्यां न कर्तव्यं व्रते रात्रौ न कदाचने ॥
 तिमाधवोप्याह ॥ सोऽयं कलादिवेधोरुणोदयवेधेऽस्योदयवेधे च समान इति ॥ तिगमे
 पि ॥ सर्वप्रकारवेधोयमुपवासस्याहस्यक इति ॥ अतएवमाधवेनारुणोदयाद्युदयेऽल्पा
 दशमीस्यर्शसंयुक्ता ॥ कृत्स्नघटिकायोगे संदिग्धा ॥ मूहर्तमात्रे संपुक्ता उदये संकीर्ण
 त्युक्ता ॥ अरुणोदयवेलायां दशमीघटिसंगता ॥ संयुक्तेकादशीतां नुमोहिमेदत्रवान्
 प्रभुरिति गोभिलाद्युक्तेः ॥ सर्वोक्तगारुडादेश्च ॥ सामान्यतो विशेषतश्चारुणोदयवेधो
 निविद्धः ॥ यत्नश्चममागोरुणोदय इति हेमाद्रिरुक्तं ॥ यच्चमहत्ररात्रीरिति तत्पर
 मतां स्वयमेव हविर्तेऽप्युक्तं ॥ वेधतारतम्यचदोषतारतम्यादुपपद्यते इति ॥ दोष
 तारतम्यचमापश्चित्तारतम्यादवगम्यते तत्रोक्तं हेमाद्रौ स्थित्यतरे ॥ अज्ञानाद्यदि
 वामोहात्तुर्ध्वेनेकादशीन्नरः ॥ दशमीशेषसंपुक्तां प्रापश्चित्तमिदं चरेत् ॥ लक्ष्म्या दं
 नरक्षीर्तांगांच दयात्सवत्सिकां ॥ सुवरी स्यादेकं देयं तिलद्रोणसमन्वितं ॥ विधानां
 रंतत्रेव ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्त्रिंशद्वांच दयात्सवत्सिकां ॥ धरणा स्याद्वैकं देयं तिलद्रोणा
 मथापि वेति ॥ अत्रवेधतारतम्यायवस्थिति हेमाद्रिः ॥ निशः प्रांते इत्यपि दोषाधिकार्य
 मेव ॥ तस्माच्चतुर्घटिकात्मका चरुणोदय इति सिद्धं ॥ तेन घट्यं चांशहंशानंतरं दश
 मीप्रवेशे चरुणोदयवेध उक्तो भवति ॥ अल्पोपितं वैकस्येनोक्तः ॥ उदयोपरिविहा
 तुदशम्येकादशीपदि ॥ दानवेभ्यः प्रीणानार्थं दत्रवान्पाकशासन इति ॥ स्थित्यतरेषु
 दशम्याः प्रांतमादापपदोदे निदिवाकरः ॥ तेन स्पष्टं हरिदिनं दत्तं जस्मा सुरायति ॥ त
 चरुणोदयवेधो वैष्णवविषयः ॥ तदास्मिन्वेष्णवग्रहणान्तस्वरूपं तु माधवीये स्ता

दे॥परमापदमापन्नोहर्षवासश्चयस्थितो॥नैकादशीत्यजेद्यस्तुयस्यादीक्षास्तिवैष्णवी॥विस्व
 र्थिताखिलाचारःसहिर्वैष्णवउच्यते॥अत्रानेषामतिप्रसक्तैरभ्यभिचारोद्देष्टवदीक्षा
 वज्रमेववैष्णवत्वायद्यपियित्रादेरागमदीक्षायातन्मात्रस्यैववैष्णवत्वंनतुपुत्रादेः॥त
 य्यापिस्वपारपर्यप्रसिद्धमेववैष्णवत्वस्मात्तत्त्वंचमन्यतेवृद्धाः॥तत्त्वसागरेभविष्ये॥या
 य्याशुक्तातथाकृष्णायथाकृष्णतथोत्रा॥तुल्येतेमन्यतेयस्तुसर्ववैष्णवउच्यते॥के
 चित्तदशम्यान्वमीवेधमपित्यजेति॥तत्रमूलमृग्यं॥उदयवेधस्तुपरिशेषात्स्मार्त
 गोचरः॥तदाहमाधवः॥अरुणोदयवेधोत्रवेधःसूर्योदयतथा॥उक्तोद्दोदशमीवे
 धोवैष्णवस्मात्त्रयोःक्रमात्॥हेमाद्रिस्तु॥केयांचिदहंरात्रेपिदशमीवेधमाह॥अहंरा
 त्रेतुकेयांचिदशम्यावेधश्च्यते॥कपालवेधस्याहाराचार्यायेहरिमियाःनतन्मममंतय
 स्मात्रियामारात्रिरिष्यतत्रित्तद्भवैवर्त्तना॥अथार्थः॥अनद्यतनेलडित्यत्रातीतायाःरात्रे
 पश्चिम्यामहयमागामिन्याःरात्रेःश्रुत्यामहयंदिवसश्चसकलघोद्यतनःकालः॥रत्न
 महाभाष्येसएववर्त्तमानःकालसकादश्यहोरात्रेउपोष्या॥तन्मध्येदशमीप्रवेशविहा
 सान्याया॥अतएवहेमाद्रौदशम्यासंगदेमेराअर्धरात्रात्पररातुवर्त्तयेच्चतुरोयामा
 नसंकल्पाचनयोःसदेति॥तत्रदोषउक्तः॥चतुरोयामानदिवसस्येत्यर्थः॥स्वमतेतुरा
 त्रेस्त्रियामत्वात्प्रहरत्रयएवशर्वशेषः॥तेनचतुर्थप्रहरएववेधोयुक्तःसोम्यरुणोदय
 एवसूर्योदयविनानेवज्ञानदानादिकक्रमइतिमाकंउयपुराणात्॥प्रत्नवोहर्षुखंक
 त्परितिकोशादरुणोदयमारभ्यसूर्याशुप्रवृत्तेस्तत्रैवनिवेधः॥तेनमतेभेदाद्यवस्थे
 तिकेचित्॥केमुक्तिकन्यायेनारुणोदयवेधस्येवेयस्तुतिरितिनुमाधवः॥यस्तदिक
 पंचदशमित्येतिवेधः॥सउपवासातिरिक्तविषयरतिमाधवः॥सर्वप्रकारवेधोयमु
 पवासस्यदृषकः॥साहंसप्तमुहूर्तस्तुयोगोयंवाधतेत्रतमितिनिगमादित्यलं॥तत्रमाध
 वमतेवैष्णवैरुणोदयविधान्याया॥यदोत्वेकादश्येवशुद्धासतीवर्द्धतेहादशीवोमयं
 वातदापरोपोष्या॥सकादशीहादशीवाधिकाचेत्यज्यतांदिना॥शर्वेयाघंतूत्रस्यादि
 तिवैष्णवनिर्णयः॥इतिमाधवोक्तेः॥स्मात्त्रैसूर्योदयविधान्याया॥यदात्वेकादशी
 शुद्धासतीवर्द्धतेहादशीचसमान्नावातदाशहस्यैःशर्वायतिभिरुत्तरकाय्याप्रथमेह
 निसंशर्गाव्याप्याहोरात्रसंयुता॥हादश्यांचतथानातहस्यतेपुनरेवचदशीकाय्याशु
 हस्येश्वयतिमिश्रात्रराविभोइतिस्कांदोक्तेः॥वर्धमानोऽप्येवमाहउभयद्वौतुषुहो
 विहावासर्वेषांपरेव॥संप्रर्णोकादशीयत्रभानेपुनरेवसासर्वैरेवोत्रकाय्यापर
 तोहादशीयदिइतिनारदोक्तेः॥हादशीमात्रद्वौशुद्धायांशर्वेव॥नचेदेकादशीविष्टे
 हादशीपरतःस्थिता॥उपोष्येकादशीतत्रपदीकैत्यरमंयदमितिनारदोक्तेः॥हाद
 शीमात्रद्वौतुषुहद्वेववस्थिते॥शुद्धाश्वोत्रराविहास्मात्त्रिर्णयईदशः॥इतिमा
 धवोक्तेश्च॥मदनरत्नेष्वेव॥यनु॥विहाप्यविहाविज्ञेयापरतोहादशीनचेत्॥अवि

द्वापिचविहास्यात्परतोहादशीयदीतिहेमाद्रौपप्रवचनम्॥तदेकादश्यादृहोत्तेयं॥तद
 क्रमाधवेन॥एकादशीहादशीचेत्पुमयवर्देनेयदा॥तदाश्वदिनेत्याज्यस्मान्नैयीह्यपरं
 दिनमिति विहैकादश्याहादशीमात्रदृहोचसर्वेषां परेवा॥तत्रैवेकादशीमात्रदृहो गृहि
 राःशर्वायनेरुत्तरा॥सर्वोक्तपशोक्तेः॥एकादशीविहृदाचेत्कुक्तेरुक्षेत्रे विशेषतः॥उत्त
 रानुयतिःकुर्यात्तद्वर्षासुपवसेद्गृहीतिप्रचेतसोक्तेः॥एतच्छुद्धाविहानुत्समितिमाधव
 ॥त्रयोदश्यांनलभ्येतद्वादशीयदिकिंचन॥उद्योत्येकादशीतत्रदशमीमिश्रितायिवे
 तिस्त्वादात्॥अविहानिनिविहैश्चनलभ्येतेदिनानि॥मुहूर्तैःयचभिर्विहायासैवेका
 दशीतिथिरितिऋष्यशृंगोक्तेः॥मुहूर्तयंचकमरुणीदयमारभ्यतेयम्॥अन्यथोत्रे
 क्ति एकादश्यभावासंभवान्॥तथाचसएवा॥सर्वत्रैकादशीकार्याहादशीमिश्रिता
 नरेः॥प्रातर्भवतुवामाभूयस्मान्नित्यमुपोषणमिति॥यदपिहेमाद्रिराशुदसमाशु
 दन्त्यनावाधिकद्वादशिकाचेत्सर्वेषां परेवेत्तुक्तेनदपिवैस्वविषयम्॥स्मार्त्तानां तु
 सर्वेवेत्यविरोधः॥हेमाद्रिमतेनूच्यते॥तत्राशुद्धाविहाद्वयीनंदात्रेधान्नसमाधिकैः
 षट्प्रकाराणुनखेधाहादश्यनसमाधिकैरित्यष्टादशेकादशीभेदाः॥तत्रशुद्धाधिक
 न्ननद्वादशिकाशुद्धाधिकसमद्वादशिकाचसकामैःशर्वातिष्कामैरुत्तराकार्या॥प्रथ
 मेहानिसंश्रौति सर्वोक्तस्त्वादात्॥ऊनद्वादशिकायां तु विष्णुप्रीतिकामैरुपवासद्वयं
 कार्यम्॥संश्रौंकादशीयत्रभातेपुनरेवसा॥लुप्यतेद्वादशीतस्मिन्नुपवासःकथंभ
 भवेत्॥उद्योत्येदेतिथीतत्रविष्णुप्रीतानतत्परैरितिदृहवसिष्टोक्तेः॥शुद्धन्याःशुद्धा
 धिकाशुद्धसमाविहन्त्याविहसमावाधिकद्वादशिकाचेत्सर्वेषां परेवेतिहेमाद्रिः॥
 मदनरन्ते तु शुद्धाधिकापरासंश्रौंकादशीयत्रेति सर्वोक्तं॥अत्राश्वी॥शुद्धायादास
 माहीनासमाहीनाधिकोत्तरा॥एकादशीमुपवशेनशुद्धावैस्वमीमपीतिस्त्वादात्शु
 द्वायैकादशी॥उत्तराहादशीनचेदेकादशीविष्माविनिनारदोक्तेः॥यत्तुअविहापिच
 विहास्यादितियाप्तच्छुद्धाधिकापरं॥यत्तुसंश्रौंकादशीन्याज्यापरतोहादशीयदि॥
 उद्योत्याहादशीशुद्धाहादश्यामेवपारणमियादितहेस्ववपरं॥स्मार्त्तानां तु सर्वेवेत्तुक्ते
 ॥विहन्त्यासमद्वादशिकां तु मुसूराणां पुत्रवतांचपरा॥अन्येषां सर्वेषां पुत्रवतोपि सर्वे
 तिमदनरन्ते विहन्त्यान्त्यनद्वादशिकाचसैवसर्वैःकार्येतिहेमाद्रिः॥मुसूराणां परा
 न्येषां सर्वेतिमदनरन्ते॥विहसमासमद्वादशिकोनद्वादशिकाचमुसूराभिः॥परा
 न्यैःसर्वकार्या॥दशमीमिश्रितासर्वहादशीयदिलुप्यते॥शुद्धेवद्वादशीराजनु
 पोष्यामीक्षकांसिमिरितिव्यासोक्तेः॥मीक्षकांसिग्रहणादन्येषां सर्वेवा॥सर्वत्रैका
 दशीकार्याहादशीमिश्रितानरेः॥प्रातर्भवतुवामावायतोनित्यमुपोषणमितिपा
 शोक्तेः॥विहृदाधिकसमद्वादशिकाचसर्वेषां सर्वेवापारणाहेनलभ्येतद्वादशीक
 लयापिचेत्॥तदानीं दशमीविहायुद्योत्येकादशीतिथिरितिऋष्यशृंगोक्तेः॥मा

धवमतेनु अत्र गृहिणां शर्वा यतेह तत्रा विहाधिक नून द्वाद शिकामोक्षयापस्यविष्णु श्री
कामैः पराकार्या ॥ गृहस्थेन नून तं कार्यं ॥ एकादशी द्वादशी च रात्रि शेषे त्रयोदशी ॥ उप
वासं न कुर्वीत पुत्रयौ त्रसमन्वितः ॥ इति कौर्मदिनस्थये उपवास निवेधानां दशम्येकाद
शी विद्वाद्वादशी च सयं गता ॥ क्षीणा सा द्वादशी ज्ञेयान्तं नु गृहिणाः स्मृतमिति ॥ द्वादशा
तातयोक्तेश्च ॥ गृहिणाः शर्वत्रोपवासः एकादश्या शुद्ध नून त्वे शुद्ध सम त्वे वा द्वादश्या नून
न सम त्वयोरेकादश्या सुपवासः ॥ यानि नु दशम्यनुगता हंति द्वादश द्वादशी फलं ॥ धर्म
पत्यधनायं वित्रयोदश्यानुयारणमिति कौर्मदीनि दशमी वै धत्रयोदशी पाररायो ॥
निषेधकानि तानि विहितमिन्न यराणि ॥ अत्र मूलवचनानि तद्व्यवस्थावाकरे ज्ञेया
यत्र कालहेमाद्रौ ॥ बहुवाक्यविरोधेन संदेहो जायते यदा ॥ द्वादशी नु यदा याद्या त्रयोद
श्यानुयारणमिति मार्कंडेयोक्तेः ॥ संदिग्धेषु च वाक्येषु द्वादशी समुपयोग्येत् ॥ तथा वि
वदिषु च सर्वेषु द्वादश्या समुपयोगां ॥ पाररां च त्रयोदश्यामाज्ञेयं मामकी मुने इति पा
योक्तेश्च ॥ वेधसंदेहे ज्योतिर्विदां विप्रनिपतौ धाय राकार्यं न्युक्तम् ॥ तद्वैष्णवविषयमि
त्यलेव द्वा ॥ अथात्रोपयुक्तं किंचिदुच्यते ॥ तत्र दशम्यामेकादशी योगे दशमी मध्य
एव भोजनं कार्यम् ॥ एकादश्यां न भुंजीतेति तस्या एव निमित्तत्वात् ॥ निषेधस्तु निवृ
त्त्यात्मा कालमात्रमपेक्षत इति देवलोक्तेश्च ॥ केचिन्नु ॥ एकादशी त्रतां गत्वेन शर्वत्रो
कभक्तविधानादि धिस्मृष्टे च निषेधानवकाशात् न का म्यत्रतां गेभोजने निषेधः त्र
वर्ततेति तेनेकादशी मध्ये पिशुर्वदिने भोजनमिमाहुः ॥ अत्राधिकारी माधवीयेकात्पार
नोक्तेः ॥ अष्टवर्षाधिकी मर्त्याश्च शीति नून वत्सरः ॥ एकादश्यामुपवसेत्यस्योरुभ
योरपीति भविष्ये ॥ ब्रह्मवैवर्ते ॥ ब्रह्मचारी च नारी च शुक्ता मेव सदा गृहीति ॥ य
नु विष्णुं यत्नो जीवति यानारी उयो म्यत्र तमाचरेत् ॥ आयुष्यं हरते भर्तुर्नरकं चैव गच्छ
तीति इति तद्भर्तुर्नु ज्ञाविषयमिति प्रायुक्तम् ॥ उपवासासामर्थ्ये नु मार्कंडेयकौर्मयोः
एकभक्तेन न तै न तथैवायाचितेन च ॥ उपवासेन दानेन निवेदाद शिको भवेत् ॥ अ
त्र एकभक्तेन यो मर्त्य उपवास त्रतं चरेदित्येकभक्तादि स्यवास शब्दस्तद्दर्शनादि शार्थः
तेन तत्प्रयुक्ताः सर्वधर्मास्तद्व्यवस्थानाय ज्ञेयि भवन्ति ॥ संकल्पमेवैकाभक्तादि यदेनो
हः कार्यं इति मदनरत्ने ॥ तथा सामर्थ्यं प्रतिनिधिना कारयेदिति प्रायुक्तम् ॥ त्रताक
रणी प्रायश्चित्तमाह ॥ माधवीयेकात्प्रायनः ॥ अर्के यद्वहये रात्रौ च नु ईष्य स मोदिवा ॥
एकादश्या महोरात्रे मुक्ता चां द्रापरां चरेदिति ॥ अथ का म्यत्रत विधिर्बुनारदीये ॥
दशम्यादि महीपालत्रिदिनं परिवर्जयेत् ॥ गंधतां बलपुष्यादि स्त्री संभोगं महायश
ः ॥ तत्र दशम्या विधिः कौर्म ॥ कां स्य मां संमसुरांश्च चराका न्कोरदसकान् ॥ शाकं
मधुपरा न्च तपजे दुपवस न्स्त्रियां तथा ॥ शाकं मां संमसुरांश्च पुनर्भोजनमेथुने ॥
द्युतमन्युपाने च दशम्या वैष्णवस्य जेत् ॥ मदनरत्ने नारदीये ॥ अक्षारलवणाः सर्वे

हविष्यान्ननिषेविराः॥अवनीतल्यशयनाःप्रियासंगमवर्जिताः॥व्रतघ्नानाहहेमाद्रौदे
वलः॥असंख्यजलपानाचसंख्यजलचर्चणात्॥उपवासःप्रशश्येतदिवास्वापाच्च
मेषुनात्॥अशक्तौतमदनरत्नेदेवलः॥अत्ययेचांनुपानेचनोपवासःप्रशश्यति॥अ
त्ययेकष्टे॥विष्णुरहस्ये॥गान्ध्यागशिरोभ्यंगतांवलंचानुलेपनम्॥व्रतस्योवर्जये
त्सर्वयज्ञान्यन्ननिराकृतं॥एषुप्रायश्चित्तमुक्तंनिर्णयाभूतेसंगृहे॥स्नानहिसकयोःस
ख्यंरुत्वास्तेन्यचहिसनं॥प्रायश्चित्तंरतीकुर्याज्जयेन्नामशतत्रयं॥मिथ्यावादेदिवा
स्वापेवहशोनुनिषेवरी॥अष्टाक्षरंरतीजप्राशतमष्टोत्तरंशुचिः॥३०॥नमोनाराय
णायेत्यष्टाक्षरः॥तत्रपैठिनसिः॥तांवलचर्चरोस्त्रीसंभोगेमांसनिषेवरी॥व्रतलो
पोनचेत्कुर्यात्तस्मावदुजिवर्जनमिति॥संभोगीऋतुकालादन्यत्रारितःसेकात्मसं
भोगमृतेन्यत्रस्यःस्मरति तत्रैवकान्यायनोक्तःहेमाद्रौवशिष्टः॥उपवासेतथाश्राद्धे
नकुर्यादंतधावनं॥देतांकाष्ठसंयोगोदहत्यासप्तमेकुलम्॥काष्टग्रहणान्त्वो
खाद्यनिषेधरतिहेमाद्रिः॥विष्णुरहस्ये॥आहोयवासदिवसेस्वादिन्वादंतधावनं॥
गायत्राशतसंस्तनमंत्रप्राश्यविशुध्यति॥निर्णयाभूतेन्यासः॥वर्जयेत्तारोमांसं
ताहेयौषधंसदेति॥एकादश्याश्राद्धप्राप्तौकान्यायनश्चाहउपवासोयदानित्यः
श्राद्धंनैमित्तिकंभवेत्॥उपवासंनदाकुर्यादाद्यायपितृसेवितं॥मातापित्रोःस्येष्टा
नेभवेदेकादशीयदि॥अभ्यर्चयितृदेवांश्चाजिघ्रेत्पितृसेवितमिति॥हेमाद्रवा
दि सर्वनिबंधेष्वेवएतेनेकादशीनिमित्तकंश्राद्धादश्याकार्यमिति वदंतःपरास्ताः॥
किंच॥महालये॥सपक्षःसकलःसज्यःश्राद्धोउशकंप्रतीतिश्रुतयोऽशत्वं॥यौषे
कादश्याचमत्वादिश्राद्धंस्याहापरितानेचतत्सैकादश्याविहितंश्राद्धंवाधितमेव
स्यात्॥यदपिस्मृतिचंद्रिकायांपठति॥अन्नाश्रितानिपायानितद्रोक्तुर्हानुरेवच॥
मज्जनितियतरस्तस्यनरकेशास्वतीःसमाउजि॥तस्यापिरागप्राप्तभुजिगोचरस्यै
धंश्राद्धगोचरयतांमहत्साहसमित्यलम्॥योपिअकृतश्राद्धनिचयाजलपिउविना
कृताइतिलघुनारदीयेकादश्याश्राद्धनिषेधःसमातापितृभिन्नविषयः॥सर्ववा
चेतद्ग्रहणात्॥निचयश्राद्धप्रतियहः॥अव्रतघ्नानाह॥मदनरत्नेदेवलः॥सर्वभूत
भयंवाधिःप्रमादोगुरुशासनं॥अव्रतघ्नानियत्यनेसंख्येदेतानिशास्वतः॥स्कादिपि॥
अष्टोतान्यव्रतघ्नानिआयोमूलफलपयः॥हवित्रीह्मणाकाम्याचण्डोर्वचनमौष
धं॥नारदीये॥अचकलोचुरांप्रोक्तःह्रीणांनोवरवरीनिमूलफलपयस्तोममु
पभोग्यंभवेच्छुभे॥नत्वेवभोजनंकेचिदेकादश्याउधैःस्मृतं॥अस्यापवादः॥श
यनेच॥इत्यादिमत्पार्थपरिवर्तने॥तरोमूलफलाहारिहृदिशल्पममार्पयेत्॥इ
दंवातिसकष्टविषयम्॥एतेचाविरोधिनीनिर्णयाःसर्वव्रतेषुज्ञेयाः॥तत्रैकाद
श्यासंकल्पः॥गृहीत्वोद्वरयात्रचारिण्यामुदमुखः॥उपवासंतुह्लीयात्पद्म॥

नागदेवतमश्लेषा॥मस्तकोमृगशिरः॥प्रथमपाद इत्यन्योसचसर्वेषां॥अथेष्टिकालः॥गो
मिलः॥पशताउपवस्तव्याःयसादयोभियस्यव्यति॥उपवासोऽन्वाधानं॥तत्रमध्याह्ने
तत्सर्वंवा॥यवप्रतियत्संधौतदिनेयागः॥श्वीहोवायमध्याह्नेयदियवसमाप्यते॥उपो
ष्यतत्रसर्वेक्षसदहर्ग्यागरयतेरितिलोगासिवचनात्॥अत्रचहेधाविभागः॥आवर्त्त
नानुसर्वाहोद्यपराहस्तःपरः॥मध्याह्नस्तयोःसंधिर्यदावर्त्तनमुच्यतइतिमदनर
लेवचनात्॥मध्याह्नाहर्धसंधौमाधवमतेपरेहियागः॥अपराहेश्वारात्रौयदियव
समाप्यते॥उपोष्यतस्मिन्नहनिश्वीभूतेयागरयतेरितिलोगासिणोक्तैःहेमाद्रिरूप
राहसंधावपिपरदिनेप्रतिपञ्चतुर्थीशेचशेदयेचासतिहितीयादिष्वसंतस्येसति
सर्वेद्युर्ग्यागः॥पर्वरोशेहितीयेतुयस्यंतुहिजातिभिः॥हितीयासहितंयस्याहवयन्या
श्वलायनाइति॥हितीयेत्विनितुकैमुतिकन्यायेतुर्ग्याशयरं॥तुरीयेत्विनिश्वलायाशि
पाठःस्पष्टार्थस्वा॥तथा॥भूतायंचदशीशर्गाहितीयासयगामिनी॥चरुरिष्टिरमाया
स्याभूतेकव्यादिकीक्रियेतिवौधायनवचनात्चेत्तच्चिवान्॥मदनरलेपि॥चतुर्दशी
चतुर्थामात्रमास्यानदृश्यते॥श्वीभूतेप्रतियच्चैत्यात्सर्वीनत्रैवकारयेदिति॥यजुमा
धवः॥यसुवाजसनेयीस्यात्तस्यसंधिदिनातुरा॥नकाप्यन्वाहिनिःकिंतुसदासंधिदि
नेहिसेमाहा॥यच्चकालादशैष्युक्तं॥आवर्त्तनादधःसंधियद्यन्वाधायतदिने॥परेक्षरि
ष्टिरिमाहुर्विषावाजसनेयितइति॥यच्चमदनरले॥मध्यदिनात्स्यादहनीहनीहयसि
न्प्राकृपर्वणाःसंधिरियंतृतीया॥सारस्वर्षिकावाजसनेयिमन्यातस्यामुयोध्यायपरेद्यु
रिष्टिरिति॥एतत्पौरोमासीपरमिति॥नत्रैवा॥आवर्त्तनोर्ध्वमर्वागस्ताशौवासमाप्रेदेमा
ध्याह्नदवीकसमाप्तातृतीयेत्यर्थः॥नत्कर्काभाष्यदेवजानीश्रीअनेतभाष्यादिसकलान्
च्छाखीयग्रंथविरोधादहनादरात्रौयेत्यम्॥पौरोमास्याविशेषमाहकान्यायनः॥संधि
श्वेत्संगवाहर्धप्राकृप्यवर्त्तनाद्वैः॥सापौरोमासीविज्ञेयासयःकालविधौनरेः॥अ
मायाविशेषमाहवौधायनः॥हितीयात्रिसुहृर्जाचेत्प्रतियद्यापरान्कि॥अन्वाधानंच
तुर्दश्यापरतःसोमदर्शनात्॥कान्यायनश्चा॥यजनीयेहिसोमश्चेद्धारुण्यादिशिदृश्य
तेतत्रव्याहृतिभिर्हत्वादंडद्यादिजातयइति॥एतच्चवौधायनवाजसनेयिविषयंतेत्रिंश
यशुतौतुचंद्रदर्शनेपिवागुक्तः॥एसावैसुमनानामेष्टियमद्येजानेयश्चाच्चंद्रमाअभ्यु
देत्यस्मिन्नेवास्मेलोकेक्रवमवतीति॥

अन्यतरपि॥यदहःपश्चाच्चंद्रमाअभ्युदेतितदहर्ग्यज
निर्मांस्त्रोक्तान्भ्युदेतीतिमदनरलेप्येवम्॥आपस्तंबभाष्यार्थसंग्रहेप्येवम्॥अतः
पसहयस्यस्वस्त्राद्यवस्थितित्वाहवयन्याश्वलायनाइतिनश्वीहिसंधिविषयमि
तिमाधवः॥शेषपर्वणीष्टौविशेषमाह॥माधवीयेगार्ग्यः॥प्रतियद्यप्रतिष्ठायायदिवे।
ष्टिःसमाप्यते॥पुनःप्रणीयन्नलेष्टिःकर्त्तव्यायागवित्तमैः॥यस्याग्नेर्जीयन्नियमःइति

द्वादशोरेकचित्तैरेणोपवासः॥पार्थकीतुशक्तस्योपवासद्वयं॥एकादशीमुयोष्येवद्वाद
शीसमुयोषयेदिति विष्णुरहस्यात्॥अशक्तौद्वादश्यामेवा॥एवमेकादशीमुक्त्वाद्वाद
शीसमुयोषयेत्॥सर्ववासरजंपुरणंसर्वमाप्नोत्यसंशयमिति तत्रैवोक्तैः॥यदा त्वत्मा
द्वादशीतदैवोक्तं मात्स्येयदा भवति स्वत्मापिद्वादशीयारणादिने॥उषःकाले ह्यंकु
र्यान्प्रातर्मध्याह्निकंतदा॥नारदीये॥अत्मायामथ विप्रेन्द्रद्वादश्यामरुणोदये॥स्ना
नार्चनक्रियाकार्यादानहोमादिसंपुनराति॥संकटे तु माधवीयेवलः॥संकटे विषमे
प्रातेद्वादश्यां पारयेत्कथं॥अद्विक्तयारणांकुर्यात्पुनर्भुक्तं न दोषकृदिति॥संकटे च
योदशी प्रादप्रदोषादौ॥अत्र केचिदाहुः॥अथ कर्षवाकान्यनाहिनाशिविषयाणि
॥अग्निहोत्रादीनां तु श्रौतत्वेनायकधीयोगादिति॥द्वादश्यां च प्रथमया दमतिक्रम्य
पारणां कार्यं॥द्वादश्याः प्रथमया दोहरि वासर संज्ञितः॥तमतिक्रम्य कुर्वीत पार
णां विष्णु तत्पर इति निर्णयामृते॥मदनरत्ने च॥विष्णुधर्मोक्तेः॥अत्र केचित्संगिरन्ते
॥यदा भूयसीद्वादशी तदापि प्रातर्मुहूर्तत्रये पारणां कार्यम्॥सर्वेषामुपवासानां प्रा
तरे वहि पारणीति वचनादिति॥अस्मद्गुरुवक्त॥वह्नां कर्मकालानां विना कारणं
वाधायैः प्रागुक्तवचने श्रुत्याद्वादस्यामेवाय कर्षविधानादपराह एव कार्यम्॥
प्रातःशुक्लसायं प्रातर्दिजातीनामशनां श्रुतिचोदितमिति वदपरान्वाचित्वे व्युप
यन्तः॥तच्च वाक्यं वैयर्थ्यं॥पुनर्भोजनसायं पारणां निवृत्त्यन्वात्तस्येत्याहुः॥प्रमादेन
एकादश्युपवासातिक्रमेः परार्कं वाराहे॥एकादशी विपुता चेद्द्वादशी यतः स्थिता
उयोष्याद्वादशी तत्र यदीहैतत्परमं दमिति केचिन्नु॥विष्णुना चेदि नियतेति॥अत्रावि
रोधनो नियमास्सर्वत्र ते सुबोद्धव्याः॥अन्ये च तवरात्रे वक्ष्यन्त इति दिक्॥इति श्री रामा
कृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टकृते निर्णयसिंधौ एकादशी निर्णयः॥०॥द्वादशी तु
सर्वे वयमं वाक्यात्॥द्वादशी तु प्रकृतं व्या एकादश्यापुना प्रभो॥इति स्कांटाच्च॥त्र
योदशी तु सर्वमते शुक्ता॥सर्वारुह्योत्ररा॥त्रयोदशी तिथिः सर्वस्मिन्तोयासितः पा
श्चादिति दीपिकोक्तैः॥शुक्लत्रयोदशी सखीयराकृष्णत्रयोदशी तिमाधवाच्च॥चतु
र्दशी तु सर्वमते कृष्णा सखी शुक्लोत्ररा॥उपवासे च तुर्दश्यपि परेति मदनरत्ने॥यी
र्णिमामावासे तु सावित्री व्रतं विना परेयाद्ये॥भूतविद्वेन कर्तव्ये दर्शपूर्णकदाच
न॥वज्रपित्वा मुनिश्रेष्ठसावित्री व्रतमुत्तममिति ब्रह्मवैवर्तीत्॥अमायां योगि
शेषमाहा॥परार्कं शातातयः अमावास्यां भवेद्दारायदाभूमिसुतस्य वै॥जान्दवी
स्नानमीत्रेणागोसहस्रफलं लभेत्॥अमावासे मवारं रारवि वारेण सप्तमी॥चतु
र्थीमीमवारं रारविषु वत्सदृशं फलं तत्रैव व्यासः॥सिनीवाली कुहूवीपियदिसीम
दिने भवेत्॥गोसहस्रफलं दद्यात्स्नाने च नैमो निनाकृतं॥हेमाद्रौ दहन्मनु॥अ
वराणस्विधनिशार्द्रा नागं देवतमस्तुके॥यद्यमारवि वारेण यतीयातः स उच्यते॥

नागदेवतमस्तेषां॥मस्तुकोमृगशिरः॥प्रथमयादृत्यन्योसचसर्वेषां॥अथेष्टिकालः॥गो-
भिलः॥पशंताउपवस्तव्याःपसादयोभियस्यारति॥उपवासोऽन्वाधानं॥तत्रमध्याह्ने
तत्सर्वेषां॥यवप्रतियत्संधौतद्दिनेयागः॥सर्वाह्वेवायमध्याह्नेयदिपर्वसमाप्यते॥उपो-
ष्यतत्रर्वेषस्तदहर्ष्यागर्यतेरतिलोगासिचवचनान्॥अत्रचदेधाविभागः॥आवर्त्त-
नानुसर्वाह्वेयराहस्ततःपरः॥मध्याह्नस्ततयोःसंधिर्यदावर्त्तनमुच्यतइतिमदनर-
त्नेवचनात्॥मध्याह्नाहर्धसंधौमाधवमतेपरंक्षियागः॥अपराह्नेथवारात्रौयदिपर्व-
समाप्यते॥उपोष्यतस्मिन्नहनिश्वोभूतेयागर्यते॥रतिलोगासिगोक्तैःहेमाद्रिरूप-
राहसंधावपिपरदिनेप्रतिपञ्चतुर्यंशेचंद्रोदयेचासतिहितीयादिष्वनंतस्येसतिष-
र्वेद्युर्ग्यागः॥पर्वरांशेहितीयेतुयस्यंतुद्विजातिभिः॥हितीयासहितंयस्याहवयन्या-
श्वलायनारति॥हितीयेत्वितितुक्कैमुतिकन्यायेनतुर्ग्याशयरं॥तुरीयेत्वितिश्वलायाशि-
पाठःस्यस्यार्थस्व॥तथा॥भूतायंचदशीशरणीहितीयास्यगामिनी॥चरुरिष्टिरमायां
स्याभूतेकव्यादिकीक्रियेतिबोधायनवचनात्चेत्स्विवान्॥मदनरत्नेपि॥चतुर्दशी
चतुर्यामात्रमावास्यानदृश्यते॥श्वोभूतेप्रतियच्चेत्याहर्ध्वीतत्रैवकारयेदिति॥यजुमा॥
धवः॥यसुवाजसनेयीस्यात्तस्यसंधिदिनानुरा॥नकाप्यन्वाहिनिःकिंतुसदासंधिदि-
नेहिसेत्साहायचकालादर्शयुक्तं॥आवर्त्तनादधःसंधियद्यन्वाधायतद्दिने॥परंकरि-
ष्टिरिमाहुर्विवावाजसनेपिनरति॥यच्चमदनरत्ने॥मध्यंदिनात्स्यादहनीहनीहयसि-
न्प्राक्यवराःसंधिरियंतृतीया॥सारखर्विकावाजसनेपिमन्यातस्यामुयोव्याथपरंयु-
रिष्टिरिति॥एतत्पौर्णमासीयरमिति॥तत्रैव॥आवर्त्तनोर्ध्वमवीगस्ताद्रौवासमाप्तेदेमा-
ध्याह्नदवीकुसमाप्तातृतीयेत्यर्थः॥तत्कर्कभाष्यदेवजानीश्रीअनेनभाष्यादिसकलान-
च्छास्त्रीयग्रंथविरोधादहनादराचोयेस्यमा॥योर्गमास्यांविशेषमाहकान्यायनः॥संधि-
श्वेत्संगवाहर्धंप्राक्युर्ग्यावर्त्तनादवे॥सापौर्णमासीविज्ञेयासद्यःकालविधौनरे॥अ-
मायांविशेषमाहवैधायनः॥हितीयात्रिसुहृतीचेत्प्रतियद्यापराहिकी॥अन्वाधानंच-
तुर्दश्यापरतःसोमदर्शनात्॥कान्यायनश्चा॥यजनीयेहिंसोमश्चेद्धारुणंदिशिदृश्य-
नेनत्रव्याहृतिभिर्हत्वादंडंयाद्विजानयति॥एतच्चवैधायनवाजसनेपिविषयंतेतिश्री-
यशुतौनुचंद्रदर्शनेपियागउक्तः॥एषावैसुमनानामेष्टियमद्येजानंयश्चाचंद्रमाअभ्यु-
देत्यस्मिन्नेवास्मैलोकेक्षवंभवतीति॥

अनुपंतरेपि॥यदहःपश्चाच्चंद्रमाअभ्युदेतितदहर्ष्यज-
निर्मास्त्रोकात्रभ्युदेतीतिमदनरत्नेष्वेवम्॥आपस्तेवभाष्यार्थसंग्रहेष्वेवम्॥अतः
पक्षदयस्यस्वस्त्याद्यवस्थितितन्वाहवयन्याश्वलायनारतिनुसर्वाह्वेसंधिविषयमि-
तिमाधवः॥शेषपर्वरांशोविशेषमाह॥माधवीयेगार्ग्यः॥प्रतियद्यप्रतिष्ठायायदिवे-
ष्टिःसमाप्यते॥पुनःप्रणीयक्षत्वेष्टिःकर्त्तव्यायागवित्तंमैः॥यस्याग्नेर्नीयन्वियमःइति

मदनरत्नेयारिजातः॥ एवं यवीन्यांशः॥ प्रतिपदश्च त्रयोदशः यागकाल उक्तः॥ क्वचित्
तिपत्रुर्पाशेषियागः संधिर्घट्टपरान्ते स्यादागं प्रातः परे हनि॥ कुर्वीराः प्रतिपद्वागे च नृपे
पितृदुष्टतीतिरुद्दृशानातयोक्तेः सतत्परिणामाय रमिति मदनरत्ने॥ पर्वणि प्रतिपदः स
यस्य रवेः श्राद्धं प्रक्षिप्य संधिर्ज्ञेयं नदाह माधवः॥ रुद्रिः प्रतिपदो यास्तितर्ह्यं पर्वणि सि
येत्॥ सयस्याहं तथा क्षिप्त्वा संधिनिर्णयतो सदेति॥ कान्यायनोपि॥ परे ह्निघटिकसू
नास्तथैवाभ्यधिकाश्च याः॥ तदहं कृत्वा शर्वसिन्हासं रुद्री प्रकल्पयेदिति एवं स्मार्त्ता
स्थालीपाके ज्ञेयं॥ तत्रेष्टिस्थालीपाकावाधानं गृहप्रवेशनीयः॥ होमानंतरं भाविन्यो
र्गमास्यां प्रारंभणीयो॥ ननु दर्श॥ यद्यारंभे मलमास योषमास शुक्लादि भवति॥ ता
दाप्यारंभः कार्यः॥ यानि तु॥ उयरागो धिमासश्च यदि प्रथमपर्वणि॥ तथा मलिस्तु चेयो
वेन न्वारंभः भणमिष्यते॥ गुरुभार्गवयोर्मोक्षे च दसूर्यग्रहे तथेति॥ संग्रहवचनानि॥ ता
म्यालस्यादिना तिक्तां तशुद्धकालप्रारंभविषयाणि॥ नामकर्म च दर्शेष्टियथा कालं
समाचरेत्॥ अति याते सति तपोः प्रशस्ते मासि पुण्यमेतत्परा कर्त्तव्यं वचनादिति॥
प्रयोगयारिजाते उक्तं चेत्तत्प्रयोगरत्ने भेदेः॥ कालादर्शे तु नामकर्म च जातेष्टिमिति या
ठः॥ याज्ञिकाः॥ आधानानंतरं योर्गमासी चेत्तलमासगा॥ तस्यामारंभणीयादीनकुर्वी
तकदाचनेति॥ त्रिकां उमं उ नववचनाच्छुद्धकाल एवाविभक्षेष्टिमाह्वारं भं कुर्व्यादित्याहुः
॥ कालादर्शे स्मृतिसंग्रहेपि॥ आरंभदर्शे प्रयोगेष्टिमाह्वारं त्रिस्यवादिमं॥ प्रतिष्ठापंचक
र्माद्याः मलमासे विवर्जयेदिति॥ अथ विवृतिः॥ तत्राय संवत्सः॥ पदी स्यादपि पशुना यदि
सोमेन यजेता सोमावास्या योर्गमास्यावेति यांश्च त्रप्रकृतितः काले सिद्धे पिसद्यः कालता
विधेया सांगतोक्तेः॥ अत्र योर्गमास्यमावस्या शब्दाभ्यां तदंत्यस्य रणोऽयतेति न तदंत्य होरात्र
इत्यर्थमाह॥ रामां उरः॥ माधवोपि॥ रक्षादिविवृतिः सर्वायं रण्ये वेति निर्णयः॥ अत्र विशेष
यमाह त्रिकां उमं उ नः कान्यायनश्चा॥ आवर्तनात्माकूपदियर्वसंधिः कृत्वा तु तस्मिन् प्रकृ
तिविवृत्याः तदेव यागः परतो यदि स्यात्तस्मिन् विवृत्याः प्रकृतेः परे द्युरिति॥ धूर्त्तस्वाम्याद
योप्येवमाहुः॥ यउल्लेखितं सांगायाः विवृतेः पर्वकालत्वादावर्तनात्माकूपं संधौ संधिमभिज्ञो
यजेतेति प्रकृतेः प्रतिपदिसमाप्तिनियमान्॥ प्रकृत्यनंतरं प्रतिपदि विवृत्ययोगात्॥ शर्वे
द्युर्विवृतिरित्युक्तं तंत्ररत्नेयार्थसारथिना॥ यद्यपि प्रकृतेः सर्वत्वादशर्वमेन स्यादित्यायसं
वेनोक्तं॥ तथापि हेतुवादेन शुतिमूलत्वाभावाद्गवांसु मभिव्याहारादिना॥ वदप्राभारण
मिति तदाशयः॥ आययरोतु विशेषवक्ष्यामः॥ अन्वारंभणीयानुचनुद्देश्यो कार्येति हि र
ण्यकेशि रत्नो मातृदत्तये अन्वेयां पर्वण्येव॥ पशो सोमे च कालांतरमप्याह कान्यायनः॥
अमावास्या नवाहविये स्थानं विवेति॥ शुक्लपक्षे कृत्तिकादि विशाखांते षुदेवन सत्रेष्टि
निकेशवस्वागीमाचख्ये॥ चातुर्मास्ये क्षपिहादशग्रहयथा प्रयोगपक्षयोर्नक्षत्रेष्ट्यारंभः
यावज्जीवसांवत्सरप्रयोगो लुफालुग्वेवेत्यावा आरंभः॥ पशो नु विशेषमाहा कान्यायनः

अहोदहो भवति नियतपर्वसंधिपरस्तात्कृत्वा तस्मिन् न ह निनुपशुंसद्य एव द्यहं वा ॥ आरभ्याथ
प्रकृतिरयचेत्तपर्वसंधिः पुरस्तात्कृत्वा तस्मिन् प्रकृतिमयतुस्यात्तुः सद्य एव ॥ अधिकारपशु
स्तृतीयो मोयेन सवनीयेन वा समानतेनो वा कार्य इति त्रिकोऽमं रनः ॥ सोमेत्वायस्त्वः ॥ अमावा
स्यायां होत्वा यजनीये वा मावास्यायां यजनीर्य वा सुत्यमहः ॥

मास्यां यजनीये वा सुत्यमहरिति ॥ लाट्या यनस्तत्रैः पिः सर्वपक्षस्य प्रथमे ह निदीक्षेत्तदृष्ट्वा वा
॥ सर्वपक्षः शुक्तयक्षः ॥ नक्षत्रयोगमपीत्ययमर्थः ॥ चैत्रादिशरीमाया।
श्वित्रादि नक्षत्रयोगे दीक्षेतेति ॥ आधानं तु यवग्लि नक्षत्रेषु चोक्तं ॥ नक्षत्रवर्नकं गार्हपत्यमा
दधानीत्यादिकर्मकालव्यापि ग्राह्यं ॥ दिनहयेतत्ते परग्राह्यं संकलस्य पक्षे गिलाभात् ॥ सर्व।

नक्षत्रयोगे तदेव ग्राह्यं ॥ यत्र त्रीणि सन्नि यतिता
तुर्नक्षत्रं च वलीय रतिहिरण्यके शिस्तत्रात् ॥ नक्षत्रवर्नकं गार्हपत्यमा
दधानीत्यादिकर्मकालव्यापि ग्राह्यं ॥ दिनहयेतत्ते परग्राह्यं संकलस्य पक्षे गिलाभात् ॥ सर्व।
नक्षत्रयोगे तदेव ग्राह्यं ॥ यत्र त्रीणि सन्नि यतिता
तुर्नक्षत्रं च वलीय रतिहिरण्यके शिस्तत्रात् ॥ नक्षत्रवर्नकं गार्हपत्यमा
दधानीत्यादिकर्मकालव्यापि ग्राह्यं ॥ दिनहयेतत्ते परग्राह्यं संकलस्य पक्षे गिलाभात् ॥ सर्व।

॥ ४८ ॥ नक्षत्रमिति ॥ अत्र प्रकरणादाधानकालवाधः ॥ तेन रोमस्य वसंतकाल
तानवाध्यते ॥ इति रुद्रदत्ततौ ॥ नारायणदत्तौ चोक्तं ॥ धूर्तस्वामी तु ॥ सोमस्यापि यज्ञतु
लस्यापि नक्षत्रे इति ॥ लिखनादुभयकालवाधं मम्यते ॥ श्रीरामांशरक्तकालोत्तरविधा
नेवा सर्वकालानादरेवेति पक्षद्वयमुक्तवान् ॥ नत्राद्येऽत्रिकादिकालोत्तरस्य यथाधा
संताद्यवाधेन विधानां तथा सोमेषु दृग्यनसर्वपक्षपुराणह सन्निपाते यज्ञकालो।
नादे श इति ॥ क्वां रोगसूत्रोक्तो दृग्यम सोमाभिः संधिरूपकालोत्तरविधानादुदगयनेत्वं
येह्यत इत्युक्तं ॥ हिती पपक्षे तु यदैवेन कालोत्तरविधानादुदगयनेत्वं येह्यत इत्युक्तं ॥

यनमेदिनि सर्वकालानादर उक्त इति भरद्वाजस
त्रात् सर्वशस्त्रविस्वजित्सर्वदृष्ट इति वत्हयोरप्रयोगान् सर्वकालवाध इति ॥ तेन दक्षि
णायनेऽपि भवतीत्युक्तं ॥ षट्पुरुभाष्ये देवराजभाष्ये तत्रैव षट्पक्षेऽपि ननु भवती
त्युक्तमिति दिक् ॥ आहं त्वमावास्यात्रेधा विभक्तदिनद्वितीयोऽशेषो यो पराह भागस्तभ्याग्या
यिनी सायिके ग्राह्या ॥ यिं ज्ञात्वा हार्यकं प्राहं स्त्री रोगराजनिशस्यते ॥ वासरस्य तृतीयं शेना
तिसंध्या समीपतः ॥ इति कान्यायनोक्तेः ॥ दर्शप्राहं तु यत्तु त्रीं यार्वा रातन्मकीर्तिता।
पराहं यिह राणां च तत्र दानं प्रशस्यत इति शातानयोक्तेः ॥ दिनहयेतत्र
आपीदर्शो ग्राह्यः ॥ यक्षभये धरेष विहितः सर्वा पराह स्थित इति दीपिकोक्तेः ॥ यनुका
र्त्ताजिनिः ॥ भूतविहाममावास्यां मोहादज्ञानतोपि वा ॥ आह कर्मणि ये कुर्युस्ते यामायाः
प्रहीयत इति ॥ तदपराह चतुर्दशी वैधायरमिति ॥ आह हेमाद्रिः ॥ अपराह व्याप्तिपरमिति

माधवः॥दिनद्वयेपरान्हव्याश्राद्धभावे शतोव्याप्तौ चतिथिस्ये रवेति हिमाद्रिः॥यदा चतुर्दशी या
मंतुरीयमनुश्रयेत्॥अमावास्यासीयमाराणां तदेव श्राद्धमिष्यत् इति कात्यायनोक्तेः चतुर्द
श्याश्चतुर्थ्यामंदर्शः श्रयेत् चतुर्दशीयामत्रयस्यादित्यर्थः॥सीयमाराणां परदिने परान्ह
व्यापिनीनेत्यर्थः॥व्यतिरेकमाह॥वर्द्धमाना ममावास्या लक्ष्येद परे हनि॥यामांस्त्री न धि
वांत्वापि पितृयज्ञस्ततो भवेत्॥ततः श्राद्धं चादिनद्वये परान्हव्याश्राद्धौ तिथिद्वयो चहारी
तः॥त्रिमुहूर्त्तौ च कर्त्तव्या श्रद्धां स्वर्वा च वक्ष्ये॥कुहूरध्वर्युभिः कार्पायथ्ये सामगीतिभिः
॥त्रिमुहूर्त्तौ भावे तु सर्वानेत्यर्थः॥पिंडपितृयज्ञस्तु कात्यायने र्यागदिनात्सर्वेषु कार्यैः
वर्त्तवांगत्वात्॥पिंडपितृयज्ञ इति तत्संज्ञात्॥व्याख्यातं चैतत्कर्त्तव्यं॥सर्व एव दर्शान्
पिंडपितृयज्ञौ न यश्चात्कुतः अंगत्वात्॥तथा च श्रुतिः॥न स्मार्त्सर्वेषु पितृभ्यः क्रियते उ
न्नमर्हद्वान्यजंत इति॥सर्वेषु पितृभ्यो यज्ञे निष्पत्तिरिति तस्मात्तदेव भ्यः प्रतनुत इति
चातेन तन्मते गमेवासे॥तदुक्तं॥अंगवासमभिव्याहारादिना तेन कर्त्तव्यमने चतुर्दशी पु
क्तदर्शे पिंडपितृयज्ञ इति श्री अनेतभाष्ये नृपरे धरि सुक्तं॥अत्र हे धाव्या चारो ह स्पते॥
आयस्ते वानां तु परदिने मुहूर्त्तमपि दर्शसत्वे तत्रैव पितृयज्ञः॥तदा हायस्ते वः॥अमावा
स्यायां यदहश्चंद्रमसन्नयस्यति तदहः पिंडपितृयज्ञं कुरुत इति॥अस्याहश्चंद्राया व्या
ख्यायि उं पुक्तः पितृयज्ञः पिंडपितृयज्ञः स च कर्त्तव्यतरं तु दर्शशेषः॥यथा वक्ष्यति॥पितृया
ज्ञः स्वकालविधानादनंगस्यादिति॥तंच यदहश्चंद्रमसन्नयस्यति यंच दश्यां प्रति यदि
वा तदहः कुरुते॥यदहस्तयोः संधिस्तदहस्तित्यर्थ इति॥श्रीरामाराणो व्याह॥पिंडपितृय
ज्ञस्तु यवसंधि मंदहोरात्रावपराह इति॥अतः सर्वसंधिदिने हि पितृयज्ञः॥शनययश्रुति
रपि॥यदेवैष तपुरस्तान्यश्चादृशेऽपि नृभ्यो दरातीति यवसंधिदिने हि सर्वतः यश्चा
हाचंद्रो न दृश्यत एवेत्यर्थः॥सत्यायोढोपि पितृयज्ञे प्रक्रम्य दृश्यमाने तूयोष्यश्चै भूते य
जत इत्याह॥हिमाद्रिस्तु अमावास्या शरस्तिथि वचन एव॥सर्वोक्ताय संवत्सत्रे यदुक्तं न
यस्येतीति तत्र स्योमि प्रेतः॥अतश्चतुर्दश्यां चंद्रस्य क्षीणत्वात्तु कर्त्तव्यं पिंडपितृयज्ञः॥पि
तृयज्ञं तु निर्वर्त्य विप्रश्चंद्रस्येऽयिमानिति मन्त्रैः॥यदुक्तं॥यदहस्त्वेव दर्शनं नेति चंद्रमा
तत्स्याये स्याते यं क्षीणो राजनिचेत्यपीति॥यदुक्तं॥दृश्यमाने पितृचतुर्दश्ये स्ये स
याते यं क्षीणो राजनिचेत्यपीति॥यदुक्तं॥दृश्यमाने पितृचतुर्दश्ये स्ये स्ये ति च कात्यायनो
क्तेः॥दृश्यमाने पितृकृति गीभिलोक्तेः॥यस्यां संध्यागतः सोमो मृणालमिव दृश्यते॥अ
पराह्ने क्षयस्तस्यां पिंडानां करणं भुवमिति॥हारीतोक्तेः॥चंद्रस्य कालश्चोक्तः॥का
त्यायनेन॥अष्टमं शेषं चतुर्दश्याः क्षीणो भवति चंद्रमाः॥अमावास्या एमं शतपुनः किल
भवेदग्निरिति तेन सर्वेषु रेव पितृयज्ञं नृचिवात्॥कर्त्तव्यं चोर्थे रय्यपराह्ने पिंडपितृयज्ञः च
द्रदर्शने मावास्यामिति॥कात्यायनसूत्रे दर्शनेन स्य यवोक्तः॥तस्मिन् क्षीणो ददा
तीति श्रुतेः॥अतस्तन्मते चतुर्दशी पुक्तदर्शे पितृयज्ञे सति परदिने यागार्थात्सिद्धः॥तदे

तत्सर्वोक्तसमपि हेमाद्रिकर्कादिव्याख्यानमापस्तम्बेनभ्युपगमात् कानीयवौ धायना ॥
दिविषयं ॥ आश्वलायनानामपिशेषपर्वशिपिंउपितृयज्ञः ॥ तथा च सूत्रम् ॥ अमावास्याः
यामयराह्णेपिंउपितृयज्ञरतिः अत्र नारायणादिति ॥ अमावास्या शब्दः प्रतियत्यचदश्याः
संधिवचनोप्यत्रायराह्णशब्दः ॥ समन्वयात्तद्व्यहोरात्रेवर्तते ॥ तस्यायराह्णेचतुर्थभागे
पिंउपितृयज्ञः कार्यः ॥ औपवसथ्येयजनीयेवाहनियदान्वहोरात्रसन्धौतिथिसंधिः स्या
त्रद्वीयवसथ्यएवाह निश्चित्यतर्ति ॥ अतएवमुहर्तमयमावास्याप्रतियद्यपिचैववेत्
तदत्रमक्षयंज्ञेयंयवशेषंतुपर्ववदितिहेमाद्रौवचनापिंउपितृयज्ञपरमुक्तं ॥ प्रयोगपारि
जातिः अयंचस्मात्त्रिभिमतः ॥ संसर्गादर्शश्राद्धव्यतिषंगेराकार्यः ॥ व्यतिषंगेनामोम
योस्सहानुष्ठानं ॥ एतच्चस्थालीयाकेनसहेपिंउपितृयज्ञमुहर्त्येति ॥ सूत्रेदृष्टिकृतोक्तं ॥ खं
उपर्वशिपुकेचिदाहुः ॥ सर्वेह्यिंउपितृयज्ञव्यतिषंगेराश्राद्धं कृत्वापरं ह्नि केवलः
पिंउपितृयज्ञः कार्यः ॥ दृष्टिकृतान्वसत्पंचशर्वेषुमासिमास्यथावरात् ॥ काम्यमाभ्युदयेष्ट
म्यामेकोदिसमयासममित्युदाहृत्यसर्वेषुचतुर्षुस्थालीयाकादुहृत्याग्नौकरगमित्युक्ते
दर्शश्राद्धेस्थालीयाकौनियतर्तिगम्यते ॥ स्थालीयाकश्च पितृयज्ञएवेति सर्वदिनेव्य
तिषंगः सिद्धः ॥ प्रयोगपारिजातिस्तुवार्धिकाश्राद्धेरप्यव्यतिषंगउक्तः ॥ किमुतदर्शश्राद्ध
स्यान्यायविदस्त्वाहुः सूत्रस्यदृष्टेः संसर्गादर्शविषयत्वात् ॥ खंउपर्वशिपुसर्वदिनेके
वलंश्राद्धंपरदिनेचकेवलः पितृयज्ञः कार्यः ॥ अतएवोक्तं दृष्टिकृतानात्रासर्वस्थाली
याकश्चाद्यते सर्वश्राद्धेषुप्रसंगादिति ॥ प्रयोगपारिजातोक्तिरप्येतद्विषयेव सर्वदिने
चश्राद्धेग्नौ करगमेवनयाशिहोमः ॥ चतुर्धाद्येषुसाग्नीनावहोहोमोविधीयते ॥ यि
अब्राह्मणहस्ते सादुत्तरेषुचतुर्ध्वीतिपरिशिष्टेनियमात् ॥ नचलौकिकाग्नौपक्वस्य
कथं गृह्याग्नीहोमः ॥ नान्नाग्नौपक्वमन्याग्नौ जुहुयादितिनिवेधान् ॥ मैवम् ॥ आहस्य
एवत्वेनमाग्नीपचनाग्नौवाकर्तव्यत्वात् ॥ तस्मात्सर्वेषुः केवलंश्राद्धंनव्यतिषंगः
उदमेवचपुक्तं आहिताग्निनातुसर्वाधानिनाहीधानिनावासंसर्गोखंडेवाददर्शश्रीता
ग्नौष्टयगेवपितृयज्ञः कार्यो नतदर्शश्राद्धव्यतिषंगेरोतिविस्तरभीतेर्विरामः ॥ संसर्
गादर्शचविशेषमाह लौगाक्षिः ॥ यस्यांतकर्मनिर्वर्त्यवैश्वदेवंचसाधिकः ॥ पिंउपज्ञं
ततः कुर्यात्ततोन्वाहार्यकंबुधरतिपक्षांतकर्मन्वाधानम् ॥ अन्वाहार्यकं दर्श
श्राद्धम् ॥ अयमेवसाग्नेर्जीवपितृकस्यपिंउपितृयज्ञकालो ज्ञेयः ॥ तस्यापिकान्याय
नेनहोमोतमनारंभोवेत्याज्ञानात् ॥ पिंउपितृयज्ञाकरोप्रायश्चित्तमाह ॥ पराशरमाध
वीयेकान्यायनः ॥ पितृयज्ञात्ययेचैववैश्वदेवात्ययेपिच ॥ अनिष्टानवयजेननवान्न
प्राशनेतया ॥ भोजनेयतितान्नस्यचरुर्वैश्वानरोभवेदित्यलम् ॥ प्रकृतमनुसरामः ॥
निरग्निकादिभिस्त्वमावास्यापराह्णव्याश्वलाभेकुतपकालव्यापिनीयाद्या ॥ भूतविद्वा
यमावास्याप्रतिपन्निश्रितापिवा ॥ पित्रेकर्मणि विहद्विद्याहाकुतपकालिकीतिहारी

तोक्तैः। अर्देवनिर्गिकादिविषयः॥ सिनीवालीहिजेः कार्यसाधिकैः पितृकर्मणि। स्त्रीभिः
शूद्रैः कुहः कार्यतया चानधिकैर्हिजेरितिलोकाशिवचनात्॥ अत्रसाधिकेपासनाभिर
पीतिमदनपारिजातेउक्तम्॥ कुतयश्चापरान्धव्याप्लामेनुकल्पः अयान्दयव्यापी
यदिदर्शस्थितिस्ये॥ आहिनायेः सिनीवालीतिरप्यादेः कुहमतेतिजावालिनाभावे
विधानात्॥ तेनसाध्यानांनिरायावायराहव्यापिन्येवमुत्थातिथिसाम्यद्विस्यैः स
मव्याप्तौखर्वादिनानिर्णयः॥ वैषम्येधिकादिनद्वयेयराहस्यशेकुतयव्यापिनीतिमा
धवः॥ इदमेवमुक्तम्॥ हेमाद्रादिमतेकुतयव्यापिन्येवनिर्ग्यादेर्मुत्था। सिनीवालीदृष्ट
चंद्रातथाचव्यासः॥ दृष्टचंद्रासिनीवालीनष्टचंद्राकुहः स्मृतेति॥ सर्वदिनेपरदिनेएववात
द्यापित्वेसेवग्राह्या। अश्वव्यापित्वेवैषम्येः धिककालव्यापिनीग्राह्या॥ दिनद्वयेशतः स
मव्याप्तौतिथिस्येखर्वादिहीसाम्येचपरा। तिथिस्येसिनीवालीतिथिरहीकुहः स्मृता॥
साम्येपिचकुहर्ज्ञेयावेदवेदांगवेदिभिरितिप्रचेतोवचनात्॥ दिनद्वयेसंशर्णाकुतय
व्याप्तिस्ततिथिरुहावेवभवतीत्यनंतरवचनान्यरेवेति॥ कुतयस्त॥ अहोमहर्त्रीदि।
ज्ञेयादशयंचवसवेदा॥ तत्राहमोमहर्त्रीयः सकालः कुतयः स्मृतइतिमात्स्योक्तेः॥ तु
लादानयिददेवप्रीत्यर्थपरासहो नुयरायाद्येत्यत्रविसरः॥ दर्शचमासिकवार्षिकादि
आहप्राप्तौकालदर्शे विशेषउक्तः॥ दर्शस्यचौदकुंभस्यदर्शमासिकयोरपि॥ नित्यस्य
चाहिकस्यापिदर्शिकाहिकयोरपीत्युक्ता॥ सप्त्यातेदेवताभेदाच्छ्राद्धयुगं समाचरे
नातिमित्रानियतश्चात्रशर्वांनुसानकारणमितिनिर्णयदीये॥ नष्टचंद्रयदाकालेसुयाह
दिवसोभवेत् वैश्वदेवंस्यप्राहंकुर्यात्प्रादर्शकर्मणाः॥ अमाप्राहंचानुपनीतोपिकुर्या
त्प्राहश्रुलपारो। अमावास्याशुक्लपक्षस्यचंदशीषुचैत्युपक्रम्यएतच्चानुपनीतो
पिकुर्यात्सर्वेयुयवसु॥ प्राहंसाधारणानामसर्वकामफलप्रदं॥ भार्याविरहितोप्येन
नप्रवासस्योपिनिष्पशः॥ शूद्रोप्यमंत्रवत्कुर्यादनेनविधिनावधरतिमात्स्योक्तेः॥ अ
माप्राहानिक्तमेप्रायश्चित्तमुक्तम्विधाने॥ न्यसुवाचजयेन्मंत्रशतवारंदिनेदिने॥ अ
माप्राहंयदानास्तितदासंशर्णमेतितत् अत्रशर्वांक्तसाधिकपदेनाहिनाभिः सार्त्ताभिः।
मांश्चशृणोविह्निनाशिकादिश्चनिरग्निकः॥ तथाचहेमाद्रिग्नौकरणाप्रकरणे॥ सा।
ग्निरावनग्निरुजिज्याणावयाशुवा॥ कुर्यादग्नीक्रियान्निलोकिनेतिनिश्चितमि
ति॥ स्मृतिवाक्समुदाहृत्यपस्वस्त्रीकृतीपासनतपासमुह्निनाशितयाभार्याविधुरतया
वाग्निरहितस्तस्यहिज्याणोजलादोवाहोमर्तित्वावचक्षे॥ मदनपारिजातेप्येवमार्द
मेवसाधिकातथिकस्वरूपं सर्वत्रज्ञेयम्॥ अथग्रहणंनिर्णयते॥ तत्रचंद्रग्रहणोपस्मि
नयामेग्रहणंस्मार्त्तवंप्रहरत्रयंनभुंजीत॥ सूर्यग्रहेतुप्रहरचतुष्टयंनभुंजीत॥ सूर्य
ग्रहेतुनाश्रीयातर्ष्वयामचतुष्टयं॥ चंद्रग्रहेतुयामास्वीनृत्वाजहृद्वर्तेर्विनीति॥ माघवी
येदृष्टोतमोक्तेः॥ ग्रहणंनभवेदिदोः प्रथमादधियामतः॥ भुंजीतावर्तनात्सर्वप्रथमेप्र

यमादधः॥ इति मार्कंडेयोक्तेः अथ अधः॥ ननु चंद्रग्रहे यामचतुर्थ्यनिषेध उच्यते ननु सूर्यग्रहे सूर्योदयात् प्राक् भोजनाप्राप्तेः॥ मैवं॥ वचनस्य प्रथमयामे सूर्यग्रहे सति सर्वेषुः शर्वरात्रे भोजननिषेधपरत्वात्॥ चंद्रसूर्यग्रहे विशेषमाह माधवीये॥ दृढवशिष्टः यस्तोदये विधीः शर्वनाहर्भोजनमाचरेदिति॥ अहोरात्रे स्नानमाधवीये व्यासः॥ अमुक्तयोरस्तगयोरधात् दृष्ट्या परे ह नीतिः॥ विष्णुधर्मसिंहे॥ अहोरात्रं न भोक्तव्यं चंद्रसूर्यग्रहे यदा॥ मुक्तिदृष्ट्या भोक्तव्यं स्नानं कृत्वा ततः परम्॥ अहोरात्रनिषेधः सूर्यस्य यस्तोस्ते मदनरत्ने मार्ग्यः॥ संध्याकाले यदा राहुर्ग्रहे सति शशिमास्ते॥ तदहर्नैव भुंजीत रात्रावपि कदाचन॥ सायं संध्यायां सूर्यस्य यस्तोस्ते शर्वेन्द्रिरात्रौ च न भोक्तव्यं प्रातः संध्यायां चंद्रस्य यस्तोस्ते शर्वरात्रावुत्तरेन्द्रिच न भोक्तव्यमिति रथः॥ चंद्रयस्तोस्त उत्तरदिने संध्याहोमादौ न दोषः तदा हो शनाः॥ यस्तो वास्तो गते त्विंदो ज्ञात्वा मुक्त्यवधारणं॥ स्नानहोमादिकं कार्यं भुंजीते हृदये पुनः॥ एतदनाहिता प्रिविषयं॥ अपराह्ने व्रते पायनीयमस्तीति॥ काम्याया नोक्तेः तस्य श्रोतवेन विहितत्वेन च प्रवृत्तत्वात्॥ अद्रिर्न तं कुर्यादिति निर्णयदीयः॥ रागप्राप्तभोजने कालनियमो यम्॥ तेन ज्वरादा विवनभोजनमिति॥ कर्कानुसारिणः॥ वा लब्धदानुरागतुग्रहयामास्तर्ध्वमेकयामो निषिद्धः॥ सायाह्ने ग्रहणं चेत्त्यादपराह्ने न भोजनं॥ अपराह्ने न मध्याह्ने मध्याह्ने न तु संगवे॥ भुंजीत संगमे चेत्त्यान्तर्ध्वं भोजनं क्रियेति मार्कंडेयोक्तेः॥ इदं च वालादिविषयं॥ वालदृष्टानुरेर्विनेति शर्वोक्तेः॥ विधकाले ग्रहरोवायकमन्त्रेत्याजं॥ सर्वेषामिव वरुणां नोस्तकं राहुदं रणे॥ स्नात्वा कर्माणि कुर्वीत श्रितमन्त्रे विवर्जयेदिति॥ हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्मतात्॥ श्रुतमिति तदंतरितस्योपलक्षणात्॥ नवश्राद्धेषु यच्छिष्टं ग्रहयर्षु धितं च यदिति मिताक्षराया वचनात्॥ भार्गवा च नदीयिकायां श्रुतिर्निबंधे च मेधातिथिः॥ आरनालेपयस्तकं दधिक्षिप्त्वा जप्याचितं॥ मणिक॥ स्थोदकं चैव न दुष्प्राहस्तकं मन्त्रार्थमुक्तावल्यां॥ अन्नेपकमिह त्याज्यं स्नाने सव॥ सने ग्रहे॥ वारितकारनालादितिलदर्भैर्न दृश्यति॥ जले त्वदीयो गां विषयः॥ यदीधितं जले पीत्वा यादृक्कुं समाचरेदिति तत्रैवाचतुर्विंशतिमते अथ जलस्य दोषोक्तेः॥ विधकाले ग्रहरोवा भोजने प्रायश्चित्तमुक्तमाधवीये काम्यायनेन॥ चंद्रसूर्यग्रहे मुक्ताप्राजायत्येन शुद्ध्यति॥ तस्मिन्नेव दिने मुक्तात्रिरात्रे रोवशुद्ध्यतीति॥ ग्रहरोचत्रिरात्रमेकरात्रे वायवासः श्रेयोर्थिना कार्यः॥ एकरात्रमुपयोग्ये वेस्नात्वा दत्त्वा च शक्तिः॥ कंचुकादिव सूर्यस्य निवृत्तिः पापकोशतः॥ त्रिरात्रे समुपयोग्ये वेग्रहरोचंद्रसूर्ययोः॥ स्नात्वा दत्त्वा च विधिवन्मोदते ब्रह्मणा सहेति हेमाद्रौ लैंगोक्तेः॥ इदं च पुन्य निरिक्तविषयं॥ आदित्ये ह नि संक्रांतौ ग्रहरोचंद्रसूर्ययोः॥ पारंगं वायवासं च न कुर्यात्पुन्रवानुग्रहीति जैमिनि वचनात्॥ यदा नुरवे र्यस्तास्तदा पुत्रिणाः प्रहरदयं हि त्वावालादिव द्वाजने न नृपवासः॥ सायाह्ने ग्रहणं चेत्त्यादिति शर्वोक्तमार्कंडेयवच

नात्॥सायाहेसंगवेश्रीयान् शारदेसंगवादधः॥मध्याहेपरतोश्रीयान्नीयवासोरवि
 हेरनिस्तृतेत्येतिहेमाद्रिः॥शारदीयराहः॥माधवमतेनुपत्रिणीपितत्रीयवासव॥
 अहोरात्रनभोक्तव्यमितिपूर्वोक्तनिषेधस्यतेनापियालनीयत्वात्॥उपवासनिषेध
 सुव्रतरूपीयवासपरः॥हृद्येकादशीनिषेधवदिति॥मदनरत्नेष्वेवार्द्रमेवचपुक्तं
 ॥वर्द्धमानसु॥अहोरात्रनभोक्तव्यमितिशातातपीयाये॥सूर्याचंद्रमसोलोकानस
 यान्प्राप्तिमानवदिति॥फलश्रुतेर्मुक्त्यदर्शनेउपवासःकाम्योनत्वयनिषेधस्याहत
 न्ना॥अव्रतनत्वेपिप्रागुक्तविधुधर्मनिषेधावश्यंभावात्॥तथाव्यासः॥रविग्रहःस
 र्य्यवारेसीमसोमग्रहस्तथा॥चूडामगिरिनिख्याततत्रदत्रमनंतकम् १ वारेष्वप्येषु
 यत्पुण्यग्रहोचंद्रसूर्ययोः॥तत्पुण्यंकीटगिरातियोगेचूडामगौस्तथा॥अत्रचा
 द्यंतयोःस्नानंकर्यात्॥यस्यमानेभवेत्स्नानंयस्नेहोमोविधीयते॥मुच्यमानेभवेदानं
 मुक्तेस्नानंविधीयते॥इतिहेमाद्रौवचनात्॥स्नानंस्यादुयरागादौमध्येहोमःसुरार्च
 नमितिब्रह्मवेवर्त्ताच्च॥सर्वेषामेववर्णानांस्तनकरादुदर्शने॥सचैलंचभवेत्स्नानं
 स्नानकानंचवर्जयेदितिहृदयशिक्षेकेश्च॥सचैलंचमुक्तिस्नानपरमितिमदनरत्ने
 उक्तंभार्गवाच्चनदीयिकायाम्॥चतुर्विंशतिमते॥मुक्तौयस्तुनकुर्वीतस्नानंग्रहरास
 तके॥सस्तकीभवेत्त्रावत्तयावत्प्रादयरोग्रहः॥इदंचस्नानममंत्रकंकार्यमिति स्म
 तिरन्नावलाम्॥तत्रतीर्थविशेषोभारते॥गंगास्नानंकुर्वीतग्रहोचंद्रसूर्ययोः॥म
 हानदीषुचात्यासुस्नानंकर्याद्यथाविधि॥महानदीष्वयिमासविशेषेकाश्चिद्वेष्टाः॥
 प्रयागेदेविकारिवासनिहत्याचवाराम्॥सरस्वतीचंद्रभागाकौशिकीतापिकीता
 था॥सिंधुर्गंडकीचैवसरस्वःकार्तिकादिताः॥मूलंहेमाद्रौस्पष्टम्॥व्यासः॥इंदो
 र्त्वंक्षगुरांपुराणंरवेर्दृश्युरांततः॥गंगातोयेनुसंप्राप्तेइंदोःकीटीरवेर्दृशः॥गवांको
 टिसहस्रस्ययत्फलंलभतेनरः॥तत्फलंलभतेमर्त्यौग्रहोचंद्रसूर्ययोः॥असंभवे
 तमाधवीयेशस्वः॥वापीकूपनउगेषुगिरिप्रसवरोषुचा॥नयान्नदेदेवस्नानेसरसी
 मृदुतांनुनि॥उष्मोदकेनवास्त्रायाद्ग्रहोचंद्रसूर्ययोः॥अत्रतारतम्यमाहमार्कंडे
 यः॥शीतमुष्मोदकात्पुण्यमपारकंचयरोदकान्॥भूमिष्टमुदुतात्पुण्यंततःप्रसव
 र्णीदकान्ततोपिसारसंपुण्यंततोपुण्यंनदीजले॥तीर्थतोयंततःपुण्यमहानद्यंत
 पावनं॥ततस्ततोपिगंगांतुपुण्यंपुण्यस्ततोबुधिरिति॥उष्मोदकमातुरविषयम्
 ॥तथागोदावरीमहापुण्याचंद्रराहुसमन्विते॥सूर्यचंद्राहराण्यस्तितमोभूतेम
 हामुने॥नर्मदातोयसंस्पृक्ततक्त्याभवंतिहि॥स्थवीचंद्रोदयेप्रभासखंडे॥गा
 वानागास्त्रिलाधान्यरत्नातिकनकंमहीं॥संप्रदायकुरुक्षेत्रेयत्फलंलभ्यतेनरैः
 तदिदंग्रहोभोधोस्नानाद्भवतिषड्रुगां॥तत्रैवसौरपुराणोबुधिसनानुयुक्तम्यादा
 नानियानिलोकेषुविख्याता निमनीधिभिः॥तेषांफलमवाप्नोतिग्रहोचंद्रसूर्य

गोः॥ दिवीपुशो॥ गंगाकनखलेपुराणप्रयागं पुष्करं तथा॥ कुरुक्षेत्रं महापुराणं राहयस्ते दि
 वाकरे॥ स्नानासंभवे स्मरणावाकार्यं॥ स्मृत्वा शतक्रतुफलदृष्ट्वा सर्वधनाशना॥ स्मृत्वा गो
 पधपुराणं तु पीत्वा सौत्रामण्यं लेभेत्॥ स्नान्वावाजिमखं पुराणं प्राप्नुयादविचारतः॥ रविचंद्रोप
 गे च अथ नेचोत्तरे तथेति॥ मार्कंडेयोक्तेः॥ अत्र आह माह ऋष्यशृंगः॥ चंद्रसूर्यग्रहे यस्तु
 आहं विधिवदाचरेत्॥ तेनैव सकलाष्टथ्यीदत्राविप्रस्य वैकेरे॥ भारते॥ सर्वस्वेनापि कुत
 यं आहं वैराहदृशने॥ अंकुर्वीरा सुनास्तिक्या नृपके गौरिव सीदति॥ विष्णुः॥ राहदृशने
 दत्ते हि आह माचंद्रतारका॥ इदं चामानेन हे भ्रावाकार्यं न त्वनेन॥ आपद्य न प्रीतीर्थे च
 चंद्रसूर्यग्रहे तथा॥ आमा आहं प्रकुर्वीत हे म आह मया पिवेति॥ शातातयोक्तेरिति॥ हे माद्रि
 माधवादयः॥ अथार्कं सुयत हि जानायाकाभावे दृश्यं तीर्थं आह वत्॥ पाकाभावे हि जा
 तीनामाम आहं विधीयत इति सुमंतुक्तेः॥ संहिके यो यदा सूर्यं यस्ते पर्वसंधिषु॥ गजका
 यानुसो प्रोक्ता तस्यां आहं प्रकल्पयेत्॥ घृतेन भोजयेद्दिप्रान् घृतं भूमौ समुत्सजेदिति॥ वा
 यवीयोक्तेः श्रेयाह॥ विज्ञाने श्रोण्याह॥ ग्रहण आहं भोक्तुं होषो दानुस्त्वभ्युदय इति॥ स
 तके मृतके भुंक्ते गृहीते शशिभास्करे॥ क्वायायाह स्तिनश्चैव न भूयः पुरुषो भवेदित्यापस्त
 वे भोजननिषेधाच्च॥ अयं च निषेधः आह भोक्तुः हस्तिह्यासाह चर्यात्॥ अत्र ग्रहणा
 निमित्तक आहं नैवामासं क्रांत्यादि निमित्तकानां सिद्धिः॥ दार्शिकालभ्ययोरपीति कालाद
 शौक्तेः अत्राशौचमध्ये पिस्तान आहं दि कार्यमेवा॥ सतके मृतके चैव न होषो राहदृशने॥ ता
 वदेव भवेच्छुद्धिर्यावन्मुक्तिर्न दृश्यते इति माधवीये हृदवशिष्टोक्तेः स्मार्त्तकर्मपरित्यागो रा
 होरन्यत्र सतके इति व्याघ्रपदेः क्तेः॥ कालादर्शे अंगिराः॥ सर्वे वराः॥ सतके पिमृतके रा
 हदृशने॥ स्नान्वा आहं प्रकुर्वीर नृदानं शाख्यविवर्जितं॥ मद नयारिजातेष्वेवा॥ तेन स्ना
 नमात्रं प्रकुर्वीत दानं आह विवर्जितमिति निर्मूलं वदेत्तोगोडाः यरास्ताः॥ इयं च शुद्धिर वि
 शेषान्मन्त्रदीक्षापुरश्चरणादिसर्वस्मार्त्तकर्मविषया॥ मद नरत्वेष्वेवा॥ रजस्वत्यायास्तु
 भार्गवाच्च न दीपिकाया॥ सूर्योदयनिषेधः॥ न सतकादि दोषो स्तिग्रहे होमजयादियुग्ले
 स्नायादुरक्षापि तीर्थोदृत्यवारिरोति॥ अत्र स्नानेनेमिन्निके प्राप्ते नारीयदिरजस्वला
 यात्रांतरिततोयेन स्नानं कृत्वा त्रतचरेदित्यादि मितासरोक्तो विधिर्ज्ञेयः॥ तथा ग्रहणो रा
 त्रावयि आहं दि कार्यं॥ ग्रहणोदाह संक्रांतियात्रार्तिप्रसवेषु च॥ दानेनेमिन्निके ज्ञेयं रा
 त्रावपि न दिष्यत इति अथार्कं व्यासोक्तेः॥ चंद्रग्रहे तथा रात्रौ स्नानं दानं प्रशस्यत इति दे
 वलोक्तेः॥ यदा तु ज्योतिः शास्त्रगम्योदिने चंद्रग्रहो रात्रौ च सूर्यग्रहं न दस्तादिनका
 र्यम्॥ सूर्यग्रहो यदा रात्रौ दिवा चंद्रग्रहस्तथा॥ तत्र स्नानेन कर्तव्यं तदघातं च न कचिदि
 ति षट्त्रिंशन्मतान्॥ ग्रहणादिने वार्षिक आह प्राप्ते न प्रयोगयारिजाते गोभिलः॥ दर्शर
 विग्रहे पित्रोः प्रत्याष्टिकमुपस्थिता॥ अनेनासंभवे हे भ्राकुर्यादमेन वासुत इति॥ अत्र
 दर्शरविपितृसुतशब्दाः प्रदर्शनार्थान्यायसाम्यात्॥ तेन चंद्रग्रहे पिसर्पिडादिवाचिकमा

नादिनातदिनेयवकार्यमिति मदनपारिजाते व्याख्यातं ॥ एष्वी चंद्रोदयेष्वेवेति नयानि आ-
मश्राहं प्रकुर्वीत माससंवत्सरादृतेरिति अनेनैवाधिकं कुर्वीत आचामेन न कचिदिति म-
रीचिलो गाष्ट्यादि वचनानि तानि ग्रहादिनातिरिक्त विषयाणि ॥ निर्गीया मतेष्वेव ॥ यानि
तु ग्रहाणां तु द्वितीये हि रजो दोषा नृपचमो ॥ यस्तोदये यदा चंद्रे प्रत्यष्टं समुपस्थितं ॥ त-
द्दिने चोपवासः स्यात् प्रत्यष्टं तु परे हनि ॥ तथा ॥ यस्तावे वास्तमानं नुरवीं प्राप्नुतो यदि ॥
प्रत्यष्टं तु तदा कार्यं परे हत्येव सर्वदा ॥ चंद्रसूर्योपरागे च तथा श्राहं परे हनीत्यादी निव-
चनानि तानि महानिवेधेषु क्वाप्यनुपलभान्निर्मूलानि ॥ प्रत्युत श्लोक्त निवेधेषु तदिने ए-
व श्राहमुक्तमित्यलं ॥ ग्रहादि सप्तदिनपर्यंतं रामगोपालाद्यागमदीक्षोक्ता शिवाचं न-
चंद्रिकायां ज्ञानार्णवे ॥ मंत्राद्यारंभं कुर्वीद्ग्रहो चंद्रसूर्ययोः ॥ ग्रहाद्यापि देवेशिका-
लः सप्तदिनावधीति ॥ रत्नसागरे ॥ सतीर्थैर्कविधुयासेतं तु रामनयनं ॥ मंत्रदीक्षां प्रकु-
र्वीत मासस्तीक्ष्णशीधयेत् ॥ अत्र सूर्यग्रहामेव मुख्यं ॥ सूर्यग्रहाकाले तु नान्यदने-
धितं भवेत् ॥ सूर्यग्रहाकाले न समो नान्यः कदाचन ॥ न मासतिथिचारदिशोधनं स-
ूर्यपर्वराति ॥ तत्रैव कालोत्तरवचनात् ॥ चंद्रग्रहे तु यादीक्षायादीक्षां तत्र चारिणं ॥ वनस्य
स्य च यादीक्षादिर्यो सप्तजन्मस्त्विति ॥ तत्रैव योगिनी तत्रैव निवेधाच्च ॥ ग्रहा वज्रमराणा-
दौ निषिद्धं ॥ तदुक्तं ज्योतिषे ॥ त्रिषट्दशा योपगतं नराणां शुभं प्रदस्याद्ग्रहं रवींद्रोः ॥
हिसप्तनंदे शुचमध्यमं स्याच्छेषे निष्ठं कथितं मुनींद्रैरिति ॥ आयसकादंशं नदाः न वारु-
पच ॥ मदनरत्ने रगी ॥ जन्मसंप्राप्तिर्यत्कादंशं मस्येति शाकरे ॥ दृष्टोरिष्टप्रदो रं हज्जन्म-
र्सेति धनेपि च ॥ रिष्कदादंशं अकानवनिधनं अष्टसप्तमता राष्ट्वी चंद्रोदये विष्णुधर्मे ॥
यन्मसत्रगतो राहृयं सति शशिभास्कारे ॥ तज्ज्ञातानां भवेत्सीताये नराणां तिवर्जिताः ॥ तत्रै-
व पुराणां तरे ॥ सूर्यस्य संक्रमो वापि ग्रहा चंद्रसूर्ययोः ॥ यस्य त्रिजन्मनक्षत्रे तस्य रोगो य-
वा मृतिः ॥ तस्य दानं च हीमं च देवाचं न जयीतथा ॥ उपरागाभिषेकं च कुर्वीच्छांतिर्भविष्य-
ति ॥ स्वर्गो न वायपिष्टेन कृत्वा सूर्यस्य च कृतिम् ॥ ब्राह्मणयददे त्रस्य न रोगादिश्च तत्कृत-
॥ जन्मनक्षत्रं तत्सर्वोत्तरे च त्रिजन्मनक्षत्रमित्युच्यते ॥ जन्मदशमे को न विंशति तारा रति-
के चित् ॥ सूर्यस्य तदाकारस्य राहोरित्यर्थः ॥ अश्विनसागरे भार्गवः ॥ यस्य राजस्य नक्षत्रे
स्वर्मां नुरुपरज्यते ॥ राजस्य भंगं सुहृन्नाशं मरणां वा त्रिनिर्दिशेत् ॥ राजस्य नक्षत्रे अभिषेक-
नक्षत्रमिति तत्रैव व्याख्यातम् ॥ मार्गवाचं नदीपिकायां ज्योतिस्सागरे ॥ सीवरीं कारयेत्ता-
गं यले नाथपलाहं ॥ तदंशं न तदंशं न फणायां भोक्तिकं न सेत् ॥ ताम्रयात्रे निधायाथ
घृतक्षरीं विशेषतः ॥ कांसे वा कांति लोहे वा न्यस्य दद्यात्सदक्षिणं ॥ चंद्रग्रहे तु रीप्यस्य
विंदे दद्यात्सदक्षिणम् ॥ नागरुकमयं सूर्यग्रहे विंदे च हेमजं ॥ नुरंगरथगोभूमिति ला-
स्यिश्च कांचनं ॥ कालविवेके पिसुवरीं निर्मितं नागं सतिलं कांस्यं भाजनं ॥ सदक्षिणं
सर्वस्वं च ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ सीवरीं राजतं वापि विंदे कृत्वा स्वशक्तिः ॥ उपराग

भवत्तैराह्निदेवि प्रायकल्पयेत्॥ मंत्रस्तु॥ तमो मय महाभीम सोमसूर्यविमर्दनाहे मता राप्र
दानेन मम शांतिप्रदो भव॥ विधुनुद नमस्तुभ्यं सिंहिकानंदनायुता॥ दानेनानेन नागस्य रक्षमां
वैधजाडयाना॥ अत्र शंतिरियुक्ता हे माद्रो मान्ये॥ यस्य राशिं समासाद्य भवेद्ग्रहा संभवस्तु
नतस्य प्रवक्ष्यामि मंत्रौ यधिसमन्विता॥ चंद्रो यरागं संप्राप्य दत्त्वा ब्राह्मणवाचने॥ संप्रज
चतुरो विप्रान् शुक्लमात्मनो लेयने॥ सर्वमेवो यरागस्य समानी यौषधादिकं स्थापयेच्च
तुरकुं भानू ब्राह्मणान् सलिलान्वितान्॥ गजाश्चरण्या वल्मीकसंगमाद्दृगो कुलात्॥
राजद्वारप्रदेशाच्च मृदमानीय निक्षिपेत्॥ यंचगम्यं यंचरन्तं यंचत्वक्कृपं वयस्त्रयो॥ रोचने
पद्मकं शंखं कुंकुमं रक्तचंदनं॥ शुक्तिस्फटिकतीर्थानुसितसर्वपद्मगुलान्॥ पद्मकंदे
वदारुंच विधुक्तां शतावरी॥ वलांच सहदेवींच निशादितयमेव च॥ गजदंतं कुंकुमं च
तथैवोशीरचंदनं॥ एतत्सर्वं विनिक्षिप्य कुंभेष्ववाहयेत्पुराणं॥ सर्वैः समुद्राः सरितः ती
र्थानि जलदानदाः॥ आयांतु यजमानस्य दूरितक्षयकारकाः॥ यो सोवज्रधरो देव आदित्या
नां प्रभुर्मतः॥ सहस्रनयनश्चंद्रो ग्रहपीडां व्यपोह तु॥ मुखं यः सर्वदेवानां सत्तांचिरमितद्यु
तिः॥ चंद्रो यरागं संप्रतामभिः पीडां व्यपोह तु॥ यः कर्मसाक्षी लोकानां धर्मो महिषवाहनः
॥ यमश्चंद्रो यरागो न्यायग्रहपीडां व्यपोह तु॥ रक्षोगणाधियः साक्षान् लोकां जनसमप्रभः
खड्गहस्तो भीमश्च ग्रहपीडां व्यपोह तु॥ नागयाशधरो देवः सदा मकरवाहनः॥ सजला
धियतिर्हं वीर्यग्रहपीडां व्यपोह तु॥ प्राणरूपो हिलोकानां सदा कृष्णमृगप्रियः॥ वायुश्चंद्रो यरा
गो न्यायग्रहपीडां व्यपोह तु॥ यो सोमो धियतिर्हं वः खड्गभूलगदाधरः॥ चंद्रो यरागं कलुषं ध
नदो व्रज्यपोह तु॥ यो सावित्रधरो देवः पिनाकी हृषवाहनः॥ चंद्रो यरागं यायानि सनाशय
तु शंकरः॥ त्रैलोक्येयानि भूतानि स्थावराणि चराणि च॥ ब्रह्मविष्णुर्कुरुक्षेत्रं दहेतुम
मया तं क॥ एवमावाहयेद्देवानां त्रैभिश्च वारुणैः॥ एतानेव तथा मंत्रान् स्वरीयते विले
खयेत्॥ तां प्रहृथवा लिख्य नववस्त्रे तथैव च॥ मस्तके यजमानस्य निदधु स्ते हि जौत्तमा
॥ कलशान्द्रव्यं संपुक्तां नूनां नारुय समन्वितां॥ गृहीत्वा स्थापयेद्गृहं भद्रपीठोपरि॥
स्थितां॥ सर्वैरेव नु मंत्रैश्च यजमानं हि जौत्तमाः॥ अभिषेकं ततः कुर्यान्मंत्रैर्वीरुरासक्तकैः
आचार्यमर्चयेत्॥ पश्चात्स्वर्गायतं निवेदयेत्॥ आचार्यं दक्षिणां दद्याद्दानं च स्वशक्ति
तः॥ होमं वापि प्रकुर्वीत निलैर्व्याहृतिभिरथ॥ दानं च शक्तिनो दद्याद्यदीहे दानं नोहितं
॥ सूर्यं ग्रहसूर्यं नाम पुक्तां नृणां च कीर्तयेत्॥ अनेन विधिना यस्तु ग्रहो स्नानमाचरे
त्॥ न तस्य ग्रहो दोषः कदाचिदपि जायते॥ इति ग्रहाणां शान्तिः॥ भार्गवाच्च नदीपिका
यां॥ ब्रह्मसिंहं ते॥ सर्वैः पटस्थितं वीर्यं खस्यं तं लावुर्दयः॥ ग्रहं रां गुर्विणी जानुनप
र्येत पटविना॥ तथा मंगलरूपेषु वैधविशेषो हे माद्रो॥ त्रयोदश्यादिनां चर्चुर्द्विदिनां न
वकं क्रवं॥ मांगलेषु समस्तेषु ग्रहो चंद्रसूर्ययोः॥ प्रकारान्तरं त्रैलोक्यं॥ द्वादश्यादि
नृतीयां तो वैधरं दुग्रहे स्मृतः॥ एकादस्यादिकः सौरिचतुर्थ्यंतः प्रकीर्तितः॥ इदं चरणी॥

यासे अहं खंडग्रहे ॥ न पोरिति न वैवोक्ते ॥ इदं च यस्मात्ते त्रिदिने र्वमिति ॥ नारदेन यस्मात्ते
 विशेषोक्ते यस्मात्तु भिन्नग्रहणपरं ॥ ज्योतिर्विधेयवत् ॥ ग्रहणात्मातमया अंगलेषु
 तुत्रयं ॥ यावच्चरविणा भुक्ता भुक्ते भेदधकासुवत् ॥ अस्यानिचायेयादि मंडलानि न तत्फ
 लवर्गाविकारादि फलं च देवो ज्योतिर्यम ॥ पुरश्चरणा चंद्रिकायां ॥ चंद्रसूर्योपरागे च स्ना
 त्वा प्रयतमानसः ॥ स्पृशादि मोक्षययेते जयेन्मंत्रसमाहितः ॥ जयादशांशतो होमस्तथा
 होमात्तु तयं ॥ तयं रास्यदशांशेन मार्जनं कथितं किला ॥ तत्रैव देवतास्यं ध्यात्वा त्मानं
 प्रसज्य चानमोते मंत्रमुच्चार्य तदेतदेव ताभिधां ॥ द्वितीयां नाम हयश्चादभिषिचाम्यनेन
 तुतो यैरंजलिना शुद्धैरभिषिचेत्समूहं नि ॥ मार्जनस्य दशांशेन ब्राह्मणानपि भोजये
 त् ॥ जयाच्चां सर्वको होमस्तयं रां चाभिषेचनं ॥ भूदेवसज्जनं यंच प्रकारे ज्ञा पुरश्चि ॥
 नयां होमाशक्तौ जयं कुर्याद् होमसं ख्याचतुर्युगां ॥ एवं कृते तु मंत्रस्य जायते सिद्धि रत्नया ॥
 ग्रहणाप्रसंगात्कु रक्षेत्रप्रतिग्रहे प्रायश्चित्तमुच्यते ॥ तत्रारुणास्तुतो ॥ प्रतिग्राही कु रक्षेत्रे
 न भूयः पुरुषो भवेत् ॥ तथा यिमनसः शुद्धौ प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ तत्र कृद्दयं कुर्यादेद
 वेन समन्वितं ॥ मंत्रेणावायजेतां यजयेद्वालससप्रकं ॥ वायो कूपत उगादि खनने वि
 सृजेद नमिति रणत च यद्गर्हिते नाजयेति कर्मणा ब्राह्मणा धने ॥ न स्यो न्मर्गे रा सुंति
 दानेन तपसैव चेति मन्त्रैरुत्सर्गे त्रं रजेयमिति दिक् ॥ ग्रहणांतरितस्य र्वसंकलित
 द्रव्यस्य हे गुरो भवतीति शिषाः ॥ यंति च लघुत्रस्यैव वैर्देवान् व्यमिति नोका श्यावक्ता
 व्यं कुत्रचित् कुचित् ॥ अहीरात्रमतिक्रम्य तदाने हि युगां भवेत् ॥ दशांतरं यर्वसु स्यात्
 तचंद्रग्रहे भवेत् ॥ सूर्यग्रहे सहस्रतत्परणो न तं कस्मृतमिति ॥ अत्र मूलचिंत्वा ॥ अत्र
 केचिद्दोद्गुत्वा आहुः ॥ ग्रहणास्य निमित्तत्वेन तन्निश्चयस्य प्रयोजकत्वात् ॥ ज्योतिः
 शास्त्रादिना जातस्य ज्ञानस्य निमित्तत्वे प्राप्तिः ॥ स्नानं दानं तपः आहुमन्ते नैरादृशं ने
 ॥ चंद्रसूर्योपरागे तु यावदंशन गोचर इति जावात्मा दिवचने मुद्रा शिप्रयोगाच्चा सुषज्ञा
 नस्यैवोपसंहारस्यायेन निमित्तत्वं ॥ अमथादशौलक्षणा स्यात् ॥ तेन मेघाच्छादने धादी
 नाजन्मसप्राप्त्यादि निषिद्धदशीनां च स्नानाद्वा दौ नाधिकार इति कल्पतरु रप्याह
 दर्शनशब्देन चा सुषज्ञानं मृद्यते न ज्ञानमात्रं अज्ञातस्य निमित्तत्वा संभवा निमित्तम
 हि ज्ञेवा ॥ ज्ञानलाभे दर्शनयदवैयर्थ्यापत्तेः नेन चा सुषधी योग्यः कालः पुरायः ॥ योग्य
 त्वेच प्रयत्नातयेन यचा सुषज्ञानं प्रतिबंधकरा हिन्याते न मेघकुने योग्यता भावान्
 स्नानादीति ॥ निर्णया मृत्ये वने देन तुक्कुम् ॥ यदि चा सुषज्ञाने निमित्तं स्यात्तदा सूर्य
 ग्रहो यदारा त्रीदिवा चंद्रग्रहं स्यात् ॥ तत्र स्नानं न कुर्वीत दद्याद्दानं च न क्वचित् इति वा
 क्यं व्यर्थं स्यात् ॥ चा सुषज्ञानाभावेन प्राप्ताभावात्तत्सर्वकत्वाच्च निषेधस्या ॥ न चेदं यस्मा
 स्तप्यं ॥ रविचंद्रयोरस्नानं तरं रात्रिदिवा ग्रहणात्वादि ति वाच्यं ॥ तत्र यदस्य ग्रहपरत्वे
 अधिकरणात्वा योगान्निमित्तपरत्वे च तद्ग्रहनिमित्तकस्नानादेरस्ता आगम्य भावापत्तेः

अथ तत्रेति गविदिने उच्यते ॥ सावे श्वदेशीति वदुःशाभूते अयि ॥ तन्नातादृशमेतल्लिगाभावा
 त्तातयोर्निमित्तत्वेधिकरणत्वे वाऽन्यप्रयुक्तत्वा नाद्यभावापत्तेश्च ॥ किंच ॥ नेक्षे तोयं तमा ॥
 दिव्यं नास्ते यांतं कदाचन ॥ नौ यरक्तं नवारिस्थं न मध्यं न भसो गतमिति मनुवंचने वा ध्येता ॥
 दृष्टोरिष्टप्रदो राहुरित्यादि चानवात्र विहिते दर्शने निषेधात्प्रवृत्तिवत्पर्युदासनीयतापि
 तयुक्तेति वाच्यम् ॥ दर्शनस्य निमित्तस्यानुवादेन विधेयत्वाभावात् ॥ एतच्चात्रैव श्यामः ॥
 तत्वे वा दर्शनस्य विधौ तत्र स्नानविधौ च विरुद्धविक्रदयापत्तेः ॥ अलुसकृदर्शन ॥ ० ॥ वि
 धानेन संकोचरति चेन्न ॥ मुक्तिं दृष्ट्वा ततः स्नायादिति मुक्तिस्तानेपि चासुषज्ञानस्य निमि
 त्तत्वापत्तेः ॥ अस्तु किंचिच्छिन्नमिति चेन्न ॥ यस्मात्ते तयोः परे घुरुदये दृष्ट्वा भ्यवहरेच्छु
 विरिति दर्शनोत्तरं भोजनविधानादंधस्य सर्ववैधकालश्चायावदर्शनं भोजननिषेधाप
 त्तिः ॥ मध्येऽधीभूतस्य सुतरं यावच्च सुप्राप्नुयवास प्रसंगश्च ॥ अथानलोलुपतया तत्र ता
 नमात्रे विवक्ष्येत तत्सर्वमपि निर्वृज्जनस्वीक्रियताम् ॥ एतेन यत्केन विदुक्तं स्य रीस्ता
 नं मुक्तिस्तानं च यस्य दर्शनं तेनैव कार्यं नात्येन ॥ त्वाप्रत्ययेन समानकर्तृकत्वावगतेरि
 ति ॥ तन्निरस्तम् ॥ कातर्हि न स्य गतिः ॥ कातर्हि न स्य गतिः ॥ दृष्टोरुदयेऽप्यविशेषणत्वाद्गृहे
 कत्ववदविवक्ष्याऽर्थनः सिद्धज्ञानमात्रानुवादत्वे सर्वसुस्थम् ॥ अगुल्याद्यनादेष्यग्रह
 व्याख्यावाद दर्शनस्यार्थत्वम् ॥ न चोक्तयोग्यतापिसाध्वी ॥ दर्शनोत्तरं मेघदूने योग्यताम
 वायत्पादनाद्यभावापत्तेः तेन तत्र देखावक्ते देन ज्योतिश्शास्त्रावेद्यत्वमेव योग्यता ॥ किंच ॥
 रजो दर्शने नारीत्रि रात्रमशुचिर्भवेदित्यत्रार्थस्त्रीराणां माशौचाभावप्रसंगः ॥ यनुवर्हमा
 नेनोक्तं ॥ ज्ञानोत्तरं राधिकारे ज्ञानकाले स्नानकाले ज्ञानाभावात् ॥ एवं दर्शनोत्तरं मुक्तिप
 र्यंतमस्यैव योग्यतेति ॥ तदपि प्रतिज्ञामात्रं ॥ यस्मात्ते तयोः परे घुरुदये दृष्ट्वा भ्यवहरेच्छु
 विरित्यादिवाक्यवैयर्थ्यापत्तिः ॥ चासुषज्ञानादस्य यानुययत्रैवार्थादुदये स्नानसिद्धेः ॥
 ननु मुक्तिस्ताने शास्त्रीयमेव ज्ञानं निमित्तं न चासुषांचंद्रसूर्यग्रहेणाघातः ॥ तस्मिन्नहनि
 र्घतः राहोर्विमुक्तिविज्ञायत्वात्कुर्वीत भोजनमिति दृष्टं गौतमेन विज्ञायेति ज्ञानमा ॥
 चोक्तैः ॥ यत्तु ॥ मुक्तिं दृष्ट्वा नुभोक्तव्यं स्नानं कृत्वा ततः परं ॥ मेघमालादिदोषेण यदिति मुक्ति
 र्नेह श्रुते ॥ आकलय्य तु तत्कालं स्नान्वाधुं जीतवाग्यतः ॥ इति गौडनिषेधे वचनात्तेनैव ॥
 अज्ञानस्य निमित्तत्वभावेन निमित्तमहि भैव ज्ञानलाभे वाक्यवैयर्थ्यात् ॥ यस्मात्तेपि
 तदापत्तेश्च ॥ किंच ॥ दर्शनं पुंसो विशेषणमुपलक्षणं वा ॥ नाद्यः ॥ दर्शनावच्छिन्ने
 काले स्नानं तुलादानादेर्वाधानात् ॥ दर्शनविच्छेदे कृतमपि स्नानादिन ग्रहणानि निमित्तं स्या
 त् ॥ नान्यः यावदर्शनगीचरति यावत्पदवैयर्थ्यप्रसंगात् ॥ दृष्टग्रहणोत्तरमपि स्नाना
 दापत्तेश्च ॥ ज्ञानपक्षेऽप्येव दोषसुलभरति चेत् ॥ भूस्त्रीसिद्धिज्ञानवाचकं पदं श्रूयता ॥
 ततस्तस्यान्वयो विचार्यता ॥ दृष्टिस्तु अथ तत्र ति वैयर्थ्यकथनं तर्हि ज्ञानं लभ्यते ॥ संज्ञां
 नो स्नायादिति वदयादित्येवेहि ॥ अश्रुतत्वाद्देवतोदेष्यविशेषेण विवक्षा कृते वाक्यमे

दोषि॥ अस्तुतर्हि दृष्टं ग्रहणानि मित्रमिति चेत्॥ यस्मात्सोत्रस्नानाय त्रेः॥ विशिष्टोद्देशे वा
 कर्मभेदाच्च॥ तवाप्येतन्न लमिति चेत्॥ यावद्दर्शनगोचररतिवचनेन तन्निषेधात् तवत्वम
 ग्रह इव यस्मात्तेपि स्यात्॥ किंचादर्शनस्य विधिरनुवादो वा॥ आद्ये ग्रहणोद्देशेनादर्शना
 विधिरुतदर्शनविशिष्टस्नानविधिरुतस्नानोद्देशेन दर्शनविधिः॥ नाद्यः॥ ग्रहोद्देशेन स्ना
 नविधाने दर्शनविधाने च वा कर्मभेदात् एतेन हितीयोपियारस्तः॥ न तृतीयः॥ स्नानस्या प्रा
 त्रेः॥ दर्शनस्य निमित्तत्वेनाविधेयत्वाच्च॥ अन्यथा सोमवमनादौ प्रसज्जनविधिः केन वार्य
 त॥ अथ नानावाक्येषु क्वचिदर्शनविशिष्टस्नानविधिः॥ क्वचिच्च प्राप्ते दर्शने निमित्तकृत्य
 स्नानमात्रविधिः॥ तन्ना॥ स्नानस्य प्रधानस्य प्राप्तौ तदंगदर्शनप्राप्तिः॥ तस्यां च निमित्ते सति
 स्नानमित्यन्योऽप्युच्यते॥ एवं दर्शनविधौ सति तन्निमित्तकस्तानविधिः॥ सति च प्रधान
 स्नानविधौ तदंगदर्शनविधिः॥ एवमधिकारे प्रयोजकत्वे च योज्यम्॥ त्कार्यसर्वकालवि
 धौ चास्त्येव वा कर्मभेदः॥ अन्यथा स्नानोत्तरमपि दर्शनमंगस्यात्॥ न हितीयः॥ तत्रापि दर्श
 नग्रहयोर्निमित्तत्वे स्नानहया यत्रैर्दर्शनादृत्तैर्निमित्तिकादृत्तिप्रसंगात्॥ दर्शनविशिष्टग्र
 हणस्य विशिष्टस्यानुवादे वा कर्मभेदाय त्रेः॥ न च हविरार्तिर्दृष्टिशिष्टं निमित्तमिति वाच्यम्॥
 आर्तिमात्रस्य हि निमित्तत्वे निषेधाद्यात्तैरपि तत्राप्यत्रैर्निमित्तकत्वं भगाक्तं विशिष्टोद्दे
 श्यत्वं॥ इह तु ग्रहणमात्रस्य निमित्तत्वेन काचित्स्थितिः॥ न स्मादर्शनवाक्यानां यस्मात्स्नानविध
 यत्वाद्नादेश्याग्रहयत्वाद्वा स्नानस्य वार्थतः प्राप्तेरुद्देशेन निमित्तं॥ तेन मेधाच्छादने च
 धादेः स्नानादिभ्यो न्येत्पले वेदवाद्यैस्संस्त्रायितम्॥ इति ग्रहणानिर्णयः॥ अथ समुद्रस्ना
 ने॥ आश्वलायनः॥ समुद्रे पर्वसु स्नायादमायां च विशेषतः॥ यापेर्विसुच्यते सर्वैरमायां स्ना
 नमाचरन्॥ भृगुमौमदिनैस्नाने नित्यमेव विवर्जयेत्॥ भारते॥ अश्वत्यसागरीसेव्योन
 स्सृष्ट्यौ कदाचन॥ अश्वत्यमंदवारे तु सागरं यवृणोः स्थिते॥ पृथ्वीचंद्रोदये स्कांदि॥ पुना
 तियवृणोः स्नानान्तर्येणोः स्सरितां पतिः॥ कदाचिदपि नैवात्र स्नानं कुर्यादपर्वणि॥ अ
 स्यापवादस्तत्रैव प्रभासखंडे॥ पर्वकाले च संप्राप्ते नदीनां च समागमे॥ सेतुबंधे तथा सिं
 धोतीर्थेऽप्येवमुक्तं॥ एवमादिसुसर्वेषु मेध्यैः सुखमसु॥ तथा विनामंत्रविनाय
 र्वसुरकर्मविनानरैः॥ कुशाग्रेणापि देवेशिनः स्सृष्ट्यौ महोदधिः॥ न कालनियमः से
 तो समुद्रस्नानकर्मणि॥ तद्विधिश्च तत्रैव॥ पिप्पलादसमुत्पन्नैकृत्यै लोकभयंकराणा
 मारांते मया दत्तमाहारार्थं प्रकल्पनामिति याधारां प्रसिष्य॥ विश्वाची च घृताची च वि
 श्वयोनि विशांपते॥ सान्निध्यं कुरु मे देव सागरे लवणां भसि॥ नमस्ते विश्वगुप्ताय नमो वि
 ह्सी अयां पते॥ नमोजलाधिरूपाय नदीनां पतये नमः॥ समस्तजगदाधारशंखचक्रग
 दाधरा॥ देवदेहि ममांशुं तव तीर्थं निषेवरो॥ त्रितत्वात्मकमीशानं नमो विष्णुमुमायति
 ॥ सान्निध्यं कुरु देव शसागरे लवणां भसि॥ अश्विश्च योनिरनिलावदेहोरेतो धाविष्णुश्च
 तस्य नाभिः॥ एतद्ब्रह्म नृणां उवसन्त वाक्यं नतो वगाहेन यतिर्नदीनामिति भारतोक्तं॥

यद्विधाविधिवत्त्वात्सर्वरत्नोभवान्श्रीमान्सर्वरत्नाकरोयतः॥सर्वरत्नप्रधानस्त्वं।
 दृष्ट्वागार्थमहोदधेरुत्पद्येदत्वातर्ययेत॥यथोक्तंश्रद्धीचंद्रोदयेरकांटे॥पिप्पलादं विकरं
 चक्रतांतजीविकेश्वरावशिष्टं वामदेवं च पराशरमुद्रायति॥वाल्मीकिं नारदं चैव बालखि
 मोस्तथैव च॥नलेनीलंगवांसं च गवयं गंधमादनं॥जाववंतं हनूमंतं सुश्रीवंचांगदंतथा
 मैदं च द्विविदं चैव वृषभं शरभं तथा॥रामं च लक्ष्मणं चैव सीतां चैव यशस्विनीं॥रत्नांस्त
 तययेद्दिहान्जलमध्ये विशेषतः॥आत्रहस्तं वयं यंत्यं किंचित्स्वचराचरं॥मया दत्तेन तो
 येन नृभिमेवाभिगच्छन्ति॥

इति श्रीमीमांसकनारायणभट्टसरिस्तुरामकृष्णभट्टात्मजदि
 नकरमहानुजकमलाकरभट्टकृते निर्णयसिंधौ प्रथमपरिच्छेद
 निर्णयसिंधौ द्वितीयपरिच्छेदे संवत्सरादि निर्णयः

अथ संवत्सरप्रतिपदमारभ्य॥तिथिरुक्ते च कृष्णादि त्रैशुक्तादिमेव च॥विवाहादौ च
 सौरादिमासं कृत्वे विनिर्दिशेदिति ब्राह्मणप्रायसो नुसत्यतिथिनिर्णयस्तत्त्वम्यं च निरूप्य
 ते॥तत्र मीनसंक्रांतौ यथा तद्वोऽशष्टिकाः पुराणकालः॥रात्रौ च निशीथा आकृष्य तत्र
 संक्रमेत्सर्वोत्तरदिनाहं पुराणं निशीथे तु दिनहं पुराणमिति सामान्यनिर्णयादवसेयम्॥
 अथ तिथिनिर्णयः॥तत्र चैत्रशुक्लप्रतिपदि वत्सरारंभः॥तत्रौदयिकीयाद्या॥चैत्रे मासि
 जगद्ब्रह्मा ससर्ज प्रथमेहनि॥शुक्लपक्षे समग्रं तु तदा सूर्योदये सती तिहेमाद्रौ ब्राह्मणैः
 दिनहयतया प्रावव्याप्तौ वार्षवैवा तदुक्तं जातिनिर्वंधे॥चैत्रसितप्रतिपदियौ वारौ कौदये
 सर्ववैशः॥उदयदिनये सर्वो नौदययुगले पितृवः स्यात्॥यस्माच्चैत्रसितादिरुदयाभ्यानोः
 प्रवृत्तिरुदेरिति॥वत्सरादौ वसंतादौ वलिराजितथैव च॥शर्वविदेव कर्तव्या प्रतिपत्सर्व
 दातुधैरिति॥दृढवशिष्टौ कौः॥चैत्रमासस्य या शुक्ला प्रथमा प्रतिपद्वेत्॥तद्विज्ञातृ
 कृत्वा शेषवासं सुसज्जनं॥संवत्सरमवाप्नोति सौख्यानि भृगुनंदेनेति हेमाद्रौ विष्णुधर्मो
 क्तः॥यदा तु चैत्रमलमासी भवति तदा देवकार्यं स्य तत्र निषिद्धत्वा कुहे मासि संवत्सरारंभः
 कार्यरति केचिदाहुः॥निष्कर्षस्तु शुक्लादेर्मलमासस्य सौतर्भवति चोत्तरायादिवचनाद
 थि मवर्धतः याता न मलमासमारभ्येव वर्षप्रवृत्तेः॥शुक्लात्तादा विवमलमासे एव कार्य
 रति वयं प्रतीमः॥ननु शुक्लादौ चैत्रशुक्लप्रतिपदंतरस्याभावाद्युक्तं तन्मध्यवधानुशा
 ने॥मलमासे तु शुद्धप्रतिपदंतरस्य संभवात् कुहे एव॥वत्सरारंभो युक्त इति चेन्न तौ सिान
 हि प्रतिपदंतरसत्वं प्रयोजकम्॥हिः करणापत्तेर्वैशं शहयायने च॥अपि तु वत्सरारंभः॥
 स तु मलमासेषु युक्तं प्राक्॥न हि चैत्रशुक्लादिर्मलमासः॥शर्ववर्षं न भवतीति ब्रह्मणापि
 सुवचं॥अत्रैते लाभ्यगो निन्यः संवत्सरादौ वसंतादौ वलिराजितथैव च॥ते लाभ्यगमकु
 र्वीणो नरकं प्रतिपद्यन्ति तद्वद्वशिष्टौ कौः॥अस्यामेव न वराचारंभः॥तदुक्तं मार्कंडेयपुरा
 णे॥शरत्काले महाशक्नियते यादवार्थिकीति॥तत्र परं पुनैव व्याख्या॥अमायुक्तानकर्त

आप्रतियचंडिकाचनेसुहृन्मात्राकर्तव्यादिनीयादिपुणान्वितेतिदेवीपुराणात्। निस्रोहे
 ताः पराः प्रीक्षाः तिथयः कुरुनेदना। कार्त्तिकशुक्लपौर्णमासीश्वेत्त्रेमासिचभारतेतिहेमा।
 द्रोत्राहोक्तैः॥ पराः परसुताः॥ अत्रविशेषः पारणादिनिर्णयश्चाशारदनवरात्रेवश्यते।
 अत्रप्रपादानमुक्तमयार्कैर्भवित्ये॥ अतीतेफाल्गुनेमासिप्राप्तेचैत्रमहोत्सवे॥ उपर्ये
 न्हिविप्रकथितेप्रपादानेसमारभेदित्युपक्रम्यततश्चासृज्येदिहाचमंत्रेणानेनमान
 वः॥ प्रपेयं सर्वसामान्याभूतेभ्यः प्रतिपादिता। अस्याः प्रदानान्तरसूच्यं नृहिपिताम
 हाः॥ अनिवायं नृतेदेयं जलेमासचतुष्टयमिति॥ तथा॥ प्रपादानुमशक्तैर्नविशेषाद्
 र्ममीशुना॥ प्रत्यहं धर्मघटकोवस्त्रसंवेष्टिताननः॥ ब्राह्मणस्य गृहे देयः शीतामलजल
 शुचिः तत्रमंत्रः॥ एषधर्मघटोदत्तो ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः॥ अस्य प्रदानात्सकलाम
 मसंजुमनोरथाः॥ अनेनविधिनायसुधर्मकुंभं प्रयच्छति॥ प्रपादानफलं सोपि प्रा
 प्नोतीह न संशय इति॥ चैत्रशुक्लतृतीयायां गौरीमीश्वरसंयुता॥ संस्रमदोलोत्सवं कु
 र्यात्॥ तदुक्तं निर्णयासृतेदेवीपुराणी॥ तृतीयायां यजेद्वींशं करेण समन्वितां॥ कु
 कुमागरुकर्षेरमणिवस्त्रसुगंधकैः॥ सुगंधधूपदीपैश्च दमनेन विशेषतः॥ आदौ।
 लयेत्ततोवत्सशिवो मातुष्टये सदेति॥ अत्रैवसोभायशयनत्रतमुक्तमात्यंतसंतमासमा
 साद्यन्तीयायां जनप्रिये॥ सोमाग्यापसदास्त्रीभिः कार्येषु त्रसुखे सुभिरिति॥ अत्रापि
 यरपुंतेवा। इयंचमत्वादिरपि॥ अत्रैवसंगात्सर्वमन्वादि निर्णय उच्यते॥ ताश्चोक्तादी।
 पिकायामृतिथ्यधीनतिथिस्तित्थ्यां शक्येभोनलोग्रहः॥ तिथ्यर्को न शिवोऽश्वो माति
 थिमन्वाद्ययोमधोरिति॥ तिथिः शर्मा मा। अभिस्तृतीया नेति वैशाखे नास्तीत्यर्थः॥
 आशादशमी। कृत्तिमः कृष्णशमी। अनलस्तृतीया। ग्रहो न वमी। अर्को ह्यदशी नेति
 मार्गानेत्यर्थः। शिवसकादशी। अश्वः सप्तमी। मधोश्चैत्रादारभ्येतामन्वादय इत्यर्थः॥
 अत्रमूलवचनानि हेमाद्रौ ज्ञेयानि॥ एताश्चमन्वादयो हेमाद्रिमते युक्तयस्तस्याः यो
 र्वाहिकाः कृष्णयस्तस्याः अथराहिकायाः प्राः पूर्वाहेतुसदायाः शुक्लामनुयुगाद
 यः॥ देवैकमीशियिचैवृक्षस्यैवायराहिकारतिगारुडवचनात्॥ अथोमन्वादिपु
 ग्गादिकमीतिथयः॥ पूर्वाहिकास्तित्थिरेविज्ञेया अथराहिकाश्च बहुलैरतिदीपिको
 तैश्च॥ कालादर्शेत्पराहन्माः पितृमन्वादिस्युक्तं॥ तत्पुत्रमिति पुगादि निर्णये
 वक्ष्यामः॥ अत्रप्राहमुक्तमात्ये॥ कतेप्राहं विधानेन मन्वादि सुयुगादिषु। हायनानि
 हिसाहसं पितृरां नृभिर्दं भवेदिति मन्वादिप्राहं मलमासे। सति मासद्वये पिकायां। म
 न्वादिकं तेतिथिकंचकुपीन्मासद्वयेपि चेति स्मृतिचंद्रिकोक्तेः॥ अत्रपि उरहितं प्राहं कुपी
 न्॥ नदुक्ते कालादर्शे॥ विमुवायनसंज्ञातिमन्वादि सुयुगादिषु॥ विहायपि उनिर्वापस
 र्वप्राहंसमाचरेदिति॥ मन्वादिप्राहं च नित्यमकरणी प्रायश्चित्तदर्शनात्॥ तदुक्तं
 त्विधाने॥ त्वं भुव प्रतिमंत्रं च शतवारं जले जयेत्॥ मन्वादयो यदा नूला कुरुते नैव वापि

यश्चि॥ एवं प्रायश्चित्तवीक्षादिदर्शनं तानि ध्यानवति आहानि निमित्तानि ॥ अमा मनुयुग
 ज्ञाति धृतिपातमहालयाः ॥ आन्वसृकं तु सर्वकः परानवमः प्रकीर्तितास्तु ज्ञानि चकारद
 सकाग्रहाराग्राहासप्रतिः पुत्रकाम्यानि आहानि पित्रोः स्येत्त्वमावास्या ऋतुसंक्रान्त्यन्य
 काः ॥ अपरयसेनवाञ्छेदेमन्वादिषु युगादिषु ॥ आषाढी कार्त्तिकी माघी वैशाखी चैत्यनयका
 २ १२ ई १२ ४ १ ई २ १४ ४ मिलित्वा हासप्रतिः ॥ चैत्र शुक्ल तृतीयैव मत्स्यजयंती ॥ अ
 त्रैव प्रसंगाद्दृशवतारजयं त्यो निर्णीयंते ॥ तत्र पुराणसमुच्चये ॥ मत्स्यो भूदुत भुम्दिने मधु
 सिते कूर्मो विद्यो माधवे ॥ वाराहो गिरिजासुते नभसि यभूते सिते माधवे ॥ सिंहो भाद्रपदे
 सिते हरि तिथौ श्रीवामनो माधवे ॥ रामो गौरिति यावतः परमभूद्रामो नवम्या मधोः १ ॥
 कृष्णो ह्यस्यानभसितपरे चाश्विने यदशम्या ॥ बुधः कल्की नभसि समभूक्तवष्ट्या
 क्रमेण ॥ अहो मध्ये वामनो रामो मम्यः क्रौञ्चश्चापराक्षे विभागे ॥ कूर्मः सिंहो बौद्धक
 ल्की च सायंकृष्णौ कालसायं च सर्वेति ॥ केचित्तु स्फुटान् श्लोकान् पठति ॥ यथा ॥ चैत्रे
 तु शुक्लपंचम्या भगवान् मीनरूपधृक् ॥ अश्विने तु शुक्लद्वादश्या कूर्मरूपधरो हरिः ॥ चैत्रे कृष्ण
 नवम्या तु हरिर्वीरारुद्ररूपधृक् ॥ नरसिंहश्चतुर्दश्यां वैशाखे शुक्लपक्षे ॥ मासे भाद्रपदे शुक्ल
 द्वादश्यां वामनो हरिः ॥ राघः शुक्लतृतीयां रामो भार्गवरूपधृक् ॥ चैत्रे शुक्लनवम्यां तु रा
 मो दशरथात्मजः ॥ नभस्येति द्वितीयायां वलभद्रो भवद्वरिः ॥ आवरीवहुलेष्टम्या कृष्णो भू
 र्जीकरसकः ॥ अश्वे शुक्लद्वितीयायां बौद्धः कल्की भविष्यतीति ॥ कौक राक्ष वाराहपुरा
 राख्येन वाक्या नियतंति ॥ आषाढे शुक्लपक्षे तु एकादश्यां महानिथौ ॥ जयंती मत्स्यना
 म्नीति तस्यां कार्यमुपीषणां ॥ नभो मासि तृतीयायां हरिः कमठरूपधृक् नभस्य शुक्लपंचम
 वराहस्यजयंति का ॥ वैशाखे तु चतुर्दश्यां नरसिंहः समुपयत ॥ वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीया
 यां भृगुदहः ॥ मासि भाद्रपदे शुक्लैकादश्यां वामनो हरिः ॥ चैत्रे नवम्यां रामो भूतकौशला
 यापरः पुमान् ॥ आवरीवहुलाष्टम्यां वासुदेवो जनार्दनः ॥ यौषधुक्ते तु सप्तम्यां कुर्याद्दो
 स्यश्जने माघशुक्लतृतीयायां कल्किनः प्रजने हरेः ॥ प्रातः प्रातस्त्वमध्याह्ने सायसायंत
 यानि शिः ॥ मध्याह्ने मध्यरात्रौ च सायं प्रातरनुक्रमेति ॥ तदत्र समूलत्वं निर्णयै सति क
 ल्पभेदे न व्यवस्थादृश्या ॥ एताश्च न तदुपासकानां निनाः ॥ अन्वेषां तु काम्याः ॥ जन्माष्ट
 म्याद्दोतु विशेषवस्थाम् ॥ चैत्र शुक्लपंचमी कल्यादिः ॥ तदुक्तं हेमाद्रौ मान्ये ॥ ब्रह्मरूपो या
 नस्यादिः कल्यादिः सा प्रकीर्तिता ॥ वैशाखस्य तृतीयायाः कृष्णायाः फाल्गुनस्य च ॥ ये च मीचे
 त्रमासस्य तथैवां मातया परा शुक्लत्रयोदशी माघे कार्त्तिकस्य तु सप्तमी ॥ नवमी मार्गशीर्ष
 सप्तमे ताः संस्तराम्यहे ॥ कल्याणा मादयो हेतादत्र स्यात्स्यकारकाः ॥ अत्र सर्वोपि निर्णयो म
 न्वादि वन्ते यः ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ शुक्लायामथ पंचम्यां चैत्रे मासि शुभानना ॥ श्रीर्ब्रह्मलोका
 न्मा नुव्यं संप्रापके शवात्तया ॥ ततस्तोष्ट्रजये तत्र पस्त्रदमी ननु चति ॥ चैत्र शुक्लाष्टम्यां
 भवानुत्पन्निः ॥ तत्र नवमी पुता आह ॥ अष्टमी नवमी शुक्लानवमी चाष्टमी पुतेति ब्रह्मवैद

त्रीता॥ अत्रभवानीयात्रोक्ताकाशीखंडे॥ भवानीयस्तपस्येतपुक्ताष्टम्यामधोनरः॥ नजानु
 शोकंलभतेसदानंदमयोभवेदिति॥ अत्रैवाशोककलिकाप्राशनमुक्ताहेमाद्रौलैंगो॥ अशोक
 कलिकाप्राशनमुक्ताहेमाद्रौलैंगो॥ अशोककलिकाचाष्टौपेयिवेतिपुनर्वसौ॥ चैत्रेमासि।
 सिताष्टम्यांनतेशोकमवाप्नुयुः॥ प्राशनमंत्रस्तु॥ त्वामशोकवरभीष्टंमधुमाससमुद्रवापि
 वामिशोकसंतप्तोमामशोकंसदाकुर्विति॥ अत्रविशेषः॥ श्रद्धाचंद्रोदयेविष्णुः॥ पुनर्वसुवु
 धोयेताचैत्रेमासिसिताष्टमी॥ प्रातस्तुविधिवत्तात्वावाजयेयफलंलभेदिति॥ तिथितत्वे
 कालिकापुराणो॥ चैत्रेमासिसिताष्टम्यांयोनरेनियतेद्विः॥ स्त्रायाद्वोहितोयेषुसयाति।
 ब्रह्मराः॥ यदाचैत्रंतुसकलंमासंशुचिः॥ प्रयतमानसः॥ लौहित्यतोयेयः॥ स्त्रायात्सकैवल्यमवा।
 पुयात्॥ लौहित्योब्रह्मपुत्रः॥ मंत्रस्तु॥ ब्रह्मपुत्रमहाभागशंतनोः॥ कुलसंभवा॥ अमोघागर्भसं
 भूतयायैलौहित्यमेहराचैत्रशुक्लनवमी॥ रामनवमी॥ तदुक्तमगस्त्यसंहितायां॥ चैत्रेनव
 म्यांप्राकृत्यक्षेदिवापुरेपुनर्वसौ॥ उदयेगुरुगोरांश्वोः॥ स्त्रीचस्थेयहयचको॥ मेघशशि
 प्रातेलनैककंदकाहयो॥ आविरासीत्सकलयाकौशल्यायोपरः॥ पुमान्॥ तस्मिन्दिनेतुक
 त्तव्यमुयवासव्रतंसदा॥ तत्रजागरणंकुर्यादधुनायपरोभुवीति॥ रयंचमध्याह्नयोगिनीया
 द्या॥ चैत्रशुद्धेनवमीपुनर्वसुपुतायदि॥ सेवमध्याह्नयोगेनमहापुराणतमाभवेदितितत्रै
 वोक्ते॥ तथा॥ चैत्रेमारेनवम्यांनजातोराजः॥ स्वयंहरिः॥ पुनर्वस्तुसंपुक्तासांतिथिः॥ सर्वका
 मदां॥ श्रीरामनवमीप्रोक्ताकीटिसूर्य्ययहाधिका॥ तथाकैवलायिसदोयोध्यानवमीशहरं।
 ग्रहात्॥ तस्मात्सर्वात्मनासर्वैः कार्य्येनैवममीव्रतं॥ शर्वेद्युरेवमध्याह्नयोगेकर्मकालव्याप्ते
 सेवग्राह्या॥ दिनहयमध्याह्नव्याप्तौतदभावेवाशुद्धिनेपुनर्वसुसंपुक्तामपिपिच्छापरैवका
 र्यात्तदुक्तमाधवीयेगस्त्यसंहितायां॥ नवमीचाष्टमीविहात्याजाविष्णुयरायरोः॥ उयोषरां
 नवम्यांचदशम्यांचैवपारणामिति॥ अष्टमीविहासकृष्णापिनयोष्येतिमाधवः॥ रामार्चनचं
 दिकायामपि॥ विदेवचेदस्तुक्तात्रनेतत्रकथंभवेत्॥ विहानिवेधश्चवराणांचनवमीचेतिवा
 क्यतः॥ वैष्णवानांविशेषाहुः॥ तत्रविष्णुयरेरपिदशम्यादिषुदृष्टिश्चेदिहास्यामेववैष्णवैः
 तदयेषांचसर्वेयांव्रतंतत्रैवनिश्चितमिति॥ अत्रदशम्यादिषुदृष्टिश्चेदिति तदेषामितिच
 वदन्॥ यदाप्रातस्त्रिमुहूर्त्तानवमीदशमीचक्षयवशात्तस्मिन्दिनात्प्रागेवससायनेतदा
 स्मात्तानांतत्रैवएकादशीनिमित्तीयवासान्॥ नवमीव्रतागयारणालोयःस्यात्॥ अतोष्टमी
 विदेवस्मान्नैवकार्या॥ वैष्णवानांनवरुणोदयविदेकादश्याहेयत्वान्नयारणालोयप्रसंगर
 तिहितीयेवर्त्तेः कार्य्येतिस्त्वयंति॥ दशमीदृष्ट्याभावेष्टमीविहायाइवमध्याह्नव्यापित्वेष्टमे
 चवैष्णवैरपिविदेवोयोष्येनर्थसिद्धम्॥ इदंव्रतंतस्योगयथकृत्वनायेनकार्य्येनित्यं॥
 तदुक्तंहेमाद्रावगस्त्यसंहितायां॥ उयोषरांजागरणंयिहनुहिरपतर्पणं॥ तस्मिन्दिनेतु।
 कर्त्तव्यंब्रह्मातिममीशुभिः॥ सर्वेषामप्ययंघर्मोभुक्तिमुक्तैकसाधनः॥ अशुचिर्वीपिपा
 पिष्टः॥ कृत्वेदंव्रतमुत्तमं॥ इत्यस्यान्तर्व्रतानांयथारामस्तथैवसः॥ यस्तुरामनवम्यांतुमु

क्रिमोहादिसूद्धीः॥कुंभीयाकेषुघोरिषुयच्यतेनात्रसंशयःतथाअकृत्वामनवमीव्रतंस
 व्रततोत्रमात्रतान्यनिकुरुतेनतेषांफलभागभवेत्॥प्राप्तेश्रीरामनवमीदिनेमर्त्योविमूढ
 धीः॥उयोषरणंकुरुतेकुंभीयाकेषुयच्यते॥अत्रकेचित्तदुयासकानामेवेदं व्रतं निर्यन
 त्वयेषामित्याहुः॥अन्येन अकरोदौषप्रवराणां तस्मान् सर्वात्मना सर्वैः कार्यं वै नवमी
 व्रतमिति सर्वोक्तवचनाच्चजन्माष्टम्यादिवदिदमपि सर्वेषां नित्यं॥अन्यथाजन्माष्ट
 म्यादावपितदुयासकानामेव नित्यतामुक्तः कौवारयितेत्याहुः॥अत्रविशेषो हेमाद्रव
 गस्त्यसंहितायां॥आचार्यै चैव संशयवृणुयात्पार्थयन्निति॥श्रीरामप्रतिमादानं करि
 ष्येहं हि जौत्तमभक्ताचार्योभवप्रीतः श्रीरामो सित्वमेव चानथा॥स्वगृहे चोत्तरे देशे दान
 स्योज्वलमउप॥शस्त्रचक्रहनुमद्भिः प्राग्द्वारे समलंकृतं॥गरुडच्छार्ङ्गवारौश्च दक्षिणो
 समलंकृतं॥गदाखड्गौ गदैश्चैव यश्चिमेषु विभूषितां यमस्वस्तिकनीलैश्च कौवेरे सम
 लंकृतं॥मध्ये हस्तचक्रं कृष्णं वेदिकापुक्तमायतमृततः संकल्पयेद्देवं राममेव स्मरन्
 नै॥अस्यां रामनवम्यां च रामाराधनतत्परः॥उयोष्याष्टसुयामेषु प्रजयित्वा यथाविधि ।
 ३॥मां स्वर्गामयी रामप्रतिमां च प्रयत्नतः॥श्रीरामप्रीतयेदास्ये रामभक्ताय धीमते॥प्रीतो
 रामो हरत्वा शुभापातिसुबहूनि मे॥अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि महानि च॥ततः स्व
 र्गामयी रामप्रतिमां यलमानतः॥निर्मितां हि मुजां दिव्यां मां कश्चित् जानकी॥विभ्रती
 दक्षिण करे ज्ञानमुद्रामहाभुने॥वामे नाभः करेणारादेवीमालिङ्ग्य संस्थिता॥सिंहासने
 राजते त्रयलहयविनिर्मिता॥नथा॥अशक्तो यो महाभाग स तु वित्रानुसारतः॥पलेनाथ
 तदर्शनतदर्हीर्ह न वामुने॥सौवर्ण्यराजतं चापिकारयेद्द्रुघनंदनं॥पार्थभरतशत्रुघ्नौ धृ
 तकुत्रकाराबुभौ चापहयसमायुक्तं लक्ष्मणं चापिकारयेत्॥दक्षिणांगिदशरथेषु त्रिवि
 द्दशरातत्परं॥मानुरं कगते राममिंद्रीलसमग्रभं॥पंचामृतस्नानं सर्वं संशयविधिवत्ततः
 कौशल्यामंत्रं॥रामस्य जननी चासिरामरूपमिदं जगत् अतस्त्वां प्रजयिष्यामि लोकमा
 तर्नमोस्तुते॥नमोदशरथायेति प्रजयेत्तृपितरंततः॥अत्रदशवरणायंचावरणादि
 जान्यत्रेत्या॥अशोककुसुमैर्युक्तमर्घ्यं दद्याद्विचक्षणाः॥दशाननवधार्थाय धर्मसंस्था
 पनाय चाराक्षसानां विनाशाय देव्यानां निधनाय चापरित्राणाय साधूनां जातोरामः स्व
 यं हरिः॥गृहाराध्यं मया दत्तं मानुभिः सहितो नघाशुभ्यां जलं पुनर्दत्वा यामेयामप्रजये
 त्॥दिवैव विधिवत्कृत्वा रात्रौ जागरणं ततः॥ततः प्रातः समुत्थाय स्नानं संध्यादिकां कि
 याः॥समाप्य विधिवद्दामं प्रजयेद्विधिवन्मुने॥ततो होमं प्रकुर्वीत मूलमंत्रेणामंत्रवित्॥
 सर्वोक्तपमकुंडे वा स्थे उले वा समाहितः॥लौकिकाद्यौ विधानेन शतमष्टोत्तरंततः॥सा
 जेन पायसेनैव स्मरन् राममनन्यधीः॥ततो मन्त्रासुखं नोप्य आचार्यं प्रजयेन्मुने॥ततो
 रामं स्मरन् दद्यादेवं त्रयुदीरयन्॥३॥मां स्वर्गामयी रामप्रतिमां समलंकृतं॥चित्रवस्त्रं
 पुगच्छं चारामोहराघवायते॥श्रीरामप्रीतयेदास्ये नृशे मवतुराघवः॥इति दत्वा विधाने

नदद्याद्देदक्षिणांभुवोऽब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः॥इति॥इयंमलमासेनका
 र्या॥सुजप्रमज्जजप्रस्यानोपवासःकृतोभवेत्तु॥नकुर्व्यान्मलमासेतुमहादानेव्रता॥
 निचेतिमाधवीयेसंप्रहवचनात्॥ननुगमनवमीव्रतस्यनित्यत्वादेकादशीवन्मलमासेपि
 कर्त्तव्यतास्यादितिचेत्॥अत्रब्रूमःनैकादशुपवासस्यव्रतत्वेनप्राप्तिःकिंतुएकादश्याना
 मुज्जीतपक्षयोरुभयोरपीत्यादिनिषेधस्यमलमासेपिपालनीयत्वान्॥रुक्षेकादश्या॥पु
 न्रवद्दहिराश्वार्थीदुपवासःप्रसज्यते॥नत्विहतथेतिव्रतत्वेनप्राप्तिर्वाच्यासाचनिषिद्धे
 त्यप्रसंगः॥स्यस्यमासविशेषाख्याविहितंवर्जयेन्मले इतिनिषेधाच्च॥एवंजन्माष्टम्यादा
 वपिवीहव्यम्॥इतिरामनमी॥चैत्रशुक्लेकादश्यादोलोत्सवउक्ताब्राह्मणे॥चैत्रमासस्या
 शुक्तायामेकादश्यानुवैष्णवेः॥आदोलनीयोदेवेशःसलक्ष्मीकौमहोत्सवैरिति॥चैत्र
 शुक्लद्वादश्यादमनोत्सवः॥द्वादश्याचैत्रमासस्यशुक्तायादमनोत्सवः॥बौधायनादिभि
 र्गोक्तःकर्त्तव्यःप्रतिवत्सरमितिगमार्चनचंद्रिकोक्तेः॥अर्जुनव्रतमथोदोलाश्रावणोतंतु
 शजने॥चैत्रेचदमनोरोपमकुर्वीरोगोव्रजत्यधः॥इतितत्रैवपामवचनाच्च॥शिवभक्तादिभि
 सुचतुर्दश्याहोकार्यंतत्रस्यात्स्वीयतिथिषुवत्सादेहमनार्पणमितितत्रैवोक्तेः॥तिथ्यप
 स्ता॥बह्विर्विरिंभोमिरिजागरोशःफणोविशास्वीदिनकृतमहेशः॥दुर्गांतकीविश्वहरी
 स्मरश्चशर्वशशीचेतिथिषुश्रमार्सुक्ताः॥अथागमोक्तदीक्षावतोदमनारोपणविधि
 ॥गमार्चनचंद्रिकोक्तः॥तत्रैकादश्या॥क्रियालोपविधानार्थंयन्त्रयाविहितंप्रभो॥नमेवि
 प्रोभवेदत्रकुरुनाथदयामयि॥सर्वथासर्वदाविष्णोममन्त्रंरमागतिः॥उपवासेनत्वादेव
 तोषयामिजगत्पते॥कामकौधादयोयेतेनमेसुव्रतयातकाः॥अथप्रभुतिदेवेशयावद्देशे
 धिकंदिनं॥तावद्रक्षात्वाकार्यंसर्वस्यास्यजगत्पते॥इतिदेवंसंप्रार्थ्यदमनमादमयंच
 गयेत्प्रोक्ष्यवारिणाप्रक्षालाशीकमूलेदेवाग्नेवा॥अशीकायनमस्तुभ्यंकामस्त्रीशोक्त
 नाशन॥शोकार्तिहरमेनित्यमानंदजनयस्वमे॥इत्यशोकां॥उत्पादिकालपर्यंतकालरू
 पोमहावलः॥कलतेचैवयःसर्वतस्मैकालाम्नेननमः॥इतिकालमावसंतापनमस्तुभ्यं
 वृक्षगुल्मलताश्रया॥सहस्रमुखसंवासकामरूपनमीसुतइतिवसंते॥काममस्तुसमुद्भू
 तरतिवाय्यपरिप्लुता॥अविगंधर्वदेवादिविमोहकनमीसुते॥इतिदमनंचसंप्रज्यानमीसु
 यंचवाराणायजमदाल्हादकारिणे॥मन्मथायजगन्नेत्रेतिप्रोतिप्रियायते॥इतिदमनमु
 पस्याय॥ॐ कामायनमइतिसंप्रज्यनिशायंदेवायेयंचवर्णे॥अंदनेनवाष्टदलेकत्वाव
 हिश्वतुरसंतद्वहिर्वंतुलत्रयंतद्वहिर्वंतंचनुरसंचकृत्वातत्रकुंभंसंस्थाप्योपरिवस्त्रेष्टद
 लेदमनेष्टजयित्वा॥क्षजार्थदेवदेवस्यविष्णोर्लक्ष्मीयतेःप्रभो॥दमनंत्वमिहागच्छसन्नि
 धंकुरुतेनमः॥ॐ क्लीकामदेवायनमः॥ॐ ईशरत्येनमः॥इत्यावाहा॥ह्रींदिदिशुक्तीं
 कामायनमः॥बीजादिनमोतंसर्वत्रा॥मस्तुशरीरायनमः॥अनंगायनमः॥मन्मथाय ।
 वसंतसंखा॥स्मरणं॥इक्षुचायाय॥पुण्यास्त्राय॥इतिश्जयित्वाॐ तत्सर्वरूपायवि

महे कामदेवाय धीमहि॥ तन्नो अन्नं गः प्रचोदयादित्यष्टोत्तर शतं संमंत्र्य शजयित्वा हीनमः॥
तिपुष्पांजलिं दत्त्वा॥ नमोस्तु पुष्पवाणा यजगदाह्लादकारिणी॥ मम या यजगन्नेत्रे त्रिप्री
तिप्रिया यते॥ इति नत्वा॥ अमंत्रितो सिद्धेशपुराणपुरुषोत्तम॥ प्रातस्त्वांशजपिष्ठा मि
सान्निधौ भवते नमः॥ निवेदयाम्यहे तुभ्यं प्रातः दमनकं शुभं॥ सर्वथा सर्वदा विद्मो नमस्ते
स्तु प्रसीद मे॥ इति देवं संप्रार्थ्य पुष्पांजलिं दत्त्वा॥ अस्त्रिणा चक्रमंत्रेण वारं कुर्यात्॥ ततः
प्रातर्नित्यशजं कृत्वा पुनर्देवं संप्रज्यादूर्वागंधाक्षतपुक्तं दमनमादाय मूलमंत्रं पठित्वा दे
वदेवजगन्नाथं बोद्धितार्थं प्रदायक॥ इति स्थांशरयः कामान्मम कौमेश्वरीं प्रिया॥ इदं दम
नकं देवगृहाणामदनुग्रहात्॥ इमांसावत्सरीशजो भगवन्परिश्रया इति मंत्रं चोते पुनर्मूलमं
त्रेण देवं समर्पयेत्॥ ततो गदेवताभ्यः स्वस्वमंत्रेण दत्त्वा प्रार्थयेत्॥ मणि विद्रुममालाभि
र्मंदारकुसुमादिभिः॥ इयं सावत्सरीशजा तवास्तु गरुडध्वजा॥ वनमालां यथा विद्मो कौस्तु
भं सततं हृदि॥ तद्दहामनकीं मालां शजो बहूदये बहू॥ जानता जानता वापिन कृतं यत्तवा च
न॥ तत्सर्वं दर्शिता या तु त्वत्सदा द्रमार्थे॥ जिते ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावना॥ न
मस्ते स्तु हृषीकेश महापुरुष सर्वज्ञ॥ मंत्रहीनमिति च संप्रार्थ्य यच्चोपचरैः पुनः संप्रज्य
पारयेदिति॥ दीक्षारहितानां तु नास्ते वसमर्प्यं गम्य॥ अत्र च द्वादशी मन्त्रं स्वीकृत्य पारणा
होया ह्य॥ पारणाहे नलम्ये तद्दशी यटिका पिचेत्॥ तदा त्रयोदशी ग्राह्या पवित्रं दमनार्प
णं इति तत्रैवोक्तेः॥ गौरीपिकाल उक्तस्तत्रैव॥ हरौ न दमनारोपः स्यात्तद्धो विघ्नतीयदि
वैशाखे श्रावणी वापि तत्रिथो स्यात्तदर्थं गम्य॥ आवणवधिशुक्लालेकत्रैवमिति नार॥ इति
पाठांतरम्॥ इदं मलमासेन कार्यं॥ उपाकर्मोत्सर्जनं च यवित्रं दमनार्पणमिति॥ कालादरे
मलमासवर्जं सुपरिगणनात्॥ उपाकर्मं च हव्यं च कर्म्यं च वृत्तं च तथ्या॥ उत्तरे नियतं कुर्यात्
तर्ह्यतन्निष्कले भवेदिति माधवीये॥ प्रजापतिवचनाच्च॥ शुक्लास्तौ नु कार्यं मेवाश्वौ॥
क्तवचनात्॥ उपाकर्मोत्सर्जनं च यवित्रं दमनार्पणं॥ इति शानस्य दत्तिविष्णोः शयने परिव
र्त्तनं॥ कुर्याच्छुक्लस्य च गुरोर्मौ र्ये योतिविनिश्चयः॥ इति सौमित्रिर्विष्णोः शयने परिव
र्त्तनं॥ इति दमनारोपः॥ चैत्रशुक्लत्रयोदश्यामनं गत्रं ते हे माद्रो भविष्ये॥ चैत्रोत्सवे सकललोकम
नो विनोदे कामत्रयोदशतिथौ च वसंतपुक्तं॥ पत्न्या सहार्च्यं पुरुषप्रवरो यथो सिद्धो भाग्यरूप
सुतसौख्ययुतः सदा स्यात्॥ इति त्रसाश्वीया ह्य॥ त्रयोदशतिथिः श्वः सितरतिदीपिकोक्तेः॥
चैत्रशुक्लचतुर्दशी श्वीया ह्य॥ मध्ये आवणमासस्य याचशुक्ला चतुर्दशी॥ सारात्रिआपिनी
ग्राह्या नामाशुक्ला कदाचनेति॥ हे माद्रौ वीधा यनोक्तेः॥ पराश्वी नृगामिनीति वायतः॥ अत्र
केचित्॥ यथा शुतमेवार्थं वर्णयेति॥ निशि भ्रमंति भूतानि शक्तयः शूलमृधतः अतस्तत्र
तुर्दश्या सत्यां तद्वज्रं न भवेदिति ब्रह्मवैवर्त्तनात्॥ हे माद्रि माधवादि लिखनमप्येवम्॥ संप्र
यविदस्त्वाहः॥ चतुर्दशी तु कर्त्तव्या त्रयोदश्या युता विभो इति स्कादुत्सर्गः॥ तदपवादश्च
वृत्तीये कादशी यष्टी शुक्लपक्षे चतुर्दशी॥ शर्वविहंत कर्त्तव्या कर्त्तव्या परसंपुतेति नारदी॥

वचना॥ तदयवादाश्चामधोः श्रावणमासस्येति॥ तत्रायवादाभावे पुनरुत्सर्गस्य स्थिति रिति
न्यायेन सर्वविधे वयाद्येति सिद्धति॥ ब्रह्मवैवर्ते तु सामान्यरूपमन्यत्र सावकाशमिति चातेन र
वदिने सुहृत्त्रयवधे र्वा अन्यथोत्तरेति॥ चैत्रशरीमासामान्यनिर्णयात्परेवा॥ अत्र विशेषे
निर्णयाय ते विष्णुस्मृतौ॥ चैत्री चित्रायुता चैत्या तस्या चित्रवस्त्रप्रदानेन सौमाम्यमात्रेति
इति॥ तथा कल्पतरौ ब्राह्मी॥ मन्देवार्के गुरौ वापि वारे ध्येतेषु चैत्रिका॥ तत्राश्वमेधजं पुरायं।
स्नानश्राद्धादिभिर्मवेदिना अत्र सर्वदेवानां मनश्च जोक्ता॥ तत्रैव वायवीये॥ संवत्सरक
ता र्चायाः साफल्यार्थं खिलान्मुशान्॥ दमनेनार्चयेच्चैत्रां विशेषेण सदा शिवमिति॥ अ
त्र स्वीयतिथ्या समुच्चय इति केचित्॥ स्वीयतिथा वकरणे अत्र दमनश्च नमित्यन्ये॥ दीक्षि
तं तदि तरे विषयत्वेन व्यवस्थित्यपरे॥ इयं मन्वादि रपि॥ सा च सर्वमुक्ता॥ चैत्रकृष्णत्रयोद
श्यां महावारुणो संज्ञको योगीशु प्रसिद्धः॥ तदुक्तं वाचस्पतिहर्तौ पुल्ल्याणी च स्कंदे।
वारुणो न समापुक्ता मधो कृष्णत्रयोदशी॥ गंगायां यदिलभ्येत सूर्यग्रहशतैस्समा॥ शनि
वारसमापुक्ता सामहावारुणी स्मृता॥ गंगायां यदिलभ्येत कोटि सूर्यग्रहेस्समा॥ शुभयो
गसमापुक्ता शनौ शतमिषायदि॥ महामहेति विस्मिता त्रिकोटिकुलमुदरेत्॥ तत्रैव मौ
तिषे। चैत्रासिनि वारुणा कृष्णपुक्ता त्रयोदशी सूर्यसुतस्य वारे॥ योगीशु मेसामहती महता
गंगाजलेर्क्ष्यग्रहकोटितुलेति विश्वलीसेतौ ब्रह्मांशु राणा॥ वारुणो न समापुक्ता मधो कृ
ष्णत्रयोदशी॥ गंगायां यदिलभ्येत शतसूर्यग्रहेस्समेति॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यां विशेषः ८
ध्वीचंद्रोदये॥ पुल्लस्यः॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्याः स्त्रायाश्चि वसन्निधौ॥ न त्रेतन्वमात्रेति
गंगायां तु विशेषतः॥ इति॥ गौडिस्त्वेतदेव शुक्लचतुर्दश्यामित्येव देवलीयत्वेन पठितं॥ इति।
रामकृष्णस्तु कर्मलाकरमहकृते निर्णायसिंधौ चैत्रमासः॥ मेघसंक्रमे प्रागपरदशयदि
काः पुरायकालः॥ रात्रौ नु प्रागुक्ता॥ अत्र धर्मघटादिदानमुक्तं ८ ध्वीचंद्रोदये या मे॥ तीर्थ
चतुर्दिने स्नानं तिलैश्च पितृपर्यणं॥ दानधर्मघटादीनामधुसूदनश्च न॥ माधवे मासि
कुर्वीत मधुसूदनमुदितं॥ अथ वैशाखस्नानं॥ तत्र ८ ध्वीचंद्रोदये विष्णुस्मृतिप्रमोः
तुलामकरमेघेषु प्रातः स्नाने विधीयते॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनमिति सो
रमास उक्तः॥ अन्त्यसूदयमुक्तं॥ तत्रैव या मे॥ मधुमासस्य पुक्तायामेकादश्यामुपवि
त्॥ पंचदश्यां च भो वीरमेघसंक्रमणं तु वा॥ वैशाखस्नाननियमं ब्राह्मणनामनुयथा॥ म
धुसूदनमभ्यर्च्य कुर्यात्संकल्पपर्वकं॥ तत्र मंत्रः॥ वैशाखं सकलमांसं मेघसंक्रमणं र
वे॥ प्रातः स्नानियमः स्त्रासि प्रीयताममधुसूदनं॥ मधुहंतुः प्रसादेन ब्राह्मणनामनुयथा
न॥ निर्विघ्नमुत्तुमे पुरणं वैशाखस्नानमन्वहं॥ माधवे मेघगेभा नीशुररे मधुसूदनं॥ प्रा
तः स्नानेन मेनाथफलदो भवपापहन्ति॥ तीर्थविशेषोपि तत्रैवोक्तः॥ मेघसंक्रमणं
भानौ माधवे मासियत्ततः॥ महानद्यां दीतीर्थे न देसरसि निरिरे॥ देवस्नानेथवा स्ना॥
यां यथा प्रमेजला शये॥ दीर्घिका कूपवापीषु नियता ताहारिं स्मरन् इति॥ संकल्पे च तत

तीर्थनामयाज्ञा॥ अज्ञानेन विष्णु तीर्थमिति वदेत्॥ यदान्तायतेनामतस्य तीर्थस्य भोहिजा
॥ तत्रेत्नु चारणं कार्यं विष्णु तीर्थमिति त्विति॥ तीर्थस्य देवता विष्णुस्सर्वत्रापि न संशय इति
त्रैलोक्ये॥ तथा न्योपि विशेषस्तत्रैव याग्ये॥ तुलसीकृष्णगौराख्यातयाभ्यर्च्य मधुह्रिद्यावि
शेषे रात्रिः स्नात्वा तत्रागच्छामवेत्॥ माधवस्तुलसीमास तुलसीया चैव चरन्॥ त्रिदं
ध्यं मधुहंता नास्ति तस्य पुनर्भवः॥ तथा॥ प्रातः स्नात्वा विधानेन माधवे माधवप्रिया॥
श्रीकृष्णं पूजयित्वा त्रैलोक्ये तद्वदुत्साहः॥ कृष्णोत्पदक्षिणांतु सर्वदेवमयं ततः॥ पितृ
देवमनुष्याश्च तर्पयेत्स चराचरम्॥ योऽश्वत्थमर्चयेद्देवमुदकेन समेततः॥ कुलानामपु
ते तेन तारि तं स्यान्न संशयः॥ कंडुयष्टतौ गांस्तु स्नात्वा पिय्यलतर्प्यं तां॥ कृत्वा गीविंद
मभ्यर्च्य नदुर्गतिमवाप्नुयात्सर्कभक्तमथोनक्तमया चित्तमतेद्रितः॥ माधवे मासि यः कु
र्यात्स्नानं तेनैव मीमितम्॥ वैशाखे विधिना स्नानं देवनद्यादिके वहिः॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं
च भूशय्या नियमस्थितिः॥ व्रतदानं देवीदेवि मधुसूदनं हजने॥ अयि जन्मसहस्रीत्यं
यापेदहं तिदाहरणं॥ मदनरत्ने स्कां दे॥ प्रपाकार्या च वैशाखे देवे दयागलंति का उपायान
तव्यजनं कुरु ब्रह्मवासां सिचंदनं॥ जलयात्राणि देयानि तथा पुष्पगृहाणि च॥ दाना
कानि च चित्राणि द्राक्षारंभाफलान्यपि॥ तिथितत्त्वा॥ ददाति यो हि मेधादौ स कूनं बुध
त्वितात्॥ पितृनु हि श्यविप्रेभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते॥ तथा॥ वैशाखे यो घटं पूर्य स भोजं
वै हि जन्मने॥ ददाति सुरराजं देवसयाति परमांगतिं॥ एवं संशरी स्नाना शक्तौ ग्रहं वा स्ना
यात्॥ तदुक्तं तत्रैव याग्ये॥ त्रयोदश्यां चतुर्दश्यां चैशाखां च दिनत्रयं॥ अपि सम्यग्विधा
नेन नारी वायुसुधीपि वा॥ प्रातः स्नानं स नियमस्सर्वपापैः प्रमुच्यते इति॥ यदा वैशाखे
मलमासो भवति तदा काम्यानां तत्र समाप्तिनिषेधान्मासदयं स्नानं तन्नियमाश्च कर्तव्याः
॥ मासो यवासचांद्रायणादि तु मलमासस्य वसमाययेत्॥ तदुक्तं दीपिकायां नियतस्त्रिं
शदिनत्वात्कुभे मास्यारभ्य समाययेत् मलिने मासो यवासव्रतमिति॥ अत्र दानविशे
ष उक्तोऽयं वामनपुराणे॥ गंधाश्च मासानि तथा वैशाखे सुरभीणि च॥ दद्यानि
हि जमुख्येभ्यो मधुसूदनतु सुयो॥ एवं स्नानेन तेन स्नोद्यायने कार्यम्॥ तदुक्तं तत्रैव या
ग्ये॥ समं वै वहिः स्नात्वा नद्यादौ विमले जले॥ एकदा दश्यां च द्वादश्यां यो शिमास्यानया विधा
उयोष्य नियतो भूत्वा कुर्याद्दद्यायने बुधः॥ मंडपं कारयेदादौ कलशं तत्र विन्यसेत्॥ नि
ष्केगावातदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः॥ शक्त्वा वाकारयेद्देवैः सौवर्गलक्षणां त्वितं॥ लक्ष्म
मुने जगन्नाथं हजयेदासने बुधः॥ भूषणैश्चंदनैः पुष्पैर्दीपैर्नैर्वेद्यसंचयैः॥ एवं संहज्य
विधिवद्वात्रौ जागरणं चरेत्॥ श्रीभूते कृतमैत्रेय ग्रहवेद्याग्रहानुयजेत्॥ होमं कुर्यात्पुन
त्तेन यायसेन विचक्षणाः॥ तिलाज्जेन यवैर्वापि सर्वैर्वापि स्वशक्तिः॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा
शतमष्टोत्तरं तु वा॥ व्रतादिस्मरनेनैव श्रद्धं विष्णुरनेन वा॥ व्रतसंश्रित्तिस्त्रिद्वयं धेनुमेकां य
यस्तिनी॥ यादुको यानहौ कुरुंगुरवे व्यजनं तथा॥ शय्यां सोयस्करो दद्याद्दीपिकां दयं रा

तथा॥ ब्राह्मणान् भोजयेद्विशिष्टेभ्यो दद्याच्च दक्षिणां कलशान् जलसंस्मरणं तेभ्यो दद्याच्च
 वांस्तथा॥ एवं कृते माधवस्य उद्यापनविधौ शुभे॥ फलमाप्नोति सकले विष्णुसायुज्यमाप्नु
 यान्॥ एतावत्प्रशक्तौ तत्रैवोक्तं॥ वैशाखा विधिना स्नात्वा भोजयेद्ब्राह्मणान् दशाक्षरं
 सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः॥ इति वैशाख शुद्ध तृतीया अक्षय तृतीयोच्यते॥ साप्र
 र्वाह्णे व्यापिनीयाद्या॥ दिनद्वये पितृह्यौ परैरेव॥ तदुक्तं निर्णीयामृतं नारदीये॥ वैशाखे
 शुक्लपक्षे तृतीया रोहिणी युता॥ दुर्लभा बुधवारं रासीमेनापि युता तथा॥ रोहिणी बु
 धयुक्ता पिश्र्व विद्वा विवर्जिता॥ भक्त्या कृता पिमांघातः पुरापहंति पुराकृतं॥ गौरी विना
 यकोपेता रोहिणी बुधसंयुता॥ विना पिरोहिणी योगात् पुरापकोटिप्रदासदेतिार्यपुगा
 दिरपिसावोक्ता रत्नमा लायां॥ माघे पंचदशी कृष्णानभस्य च त्रयोदशी॥ तृतीया माधवे
 शुक्लानवमूर्जियुगादय इति॥ यनुगोडा॥ माघस्य योर्णिमायां तु घोरं कलियुगं स्मृतमि
 ति॥ ब्राह्मोक्तं॥ वैशाख मासस्य च या तृतीया नवम्यसौ कार्त्तिक शुक्लपक्षे॥ नभस्य मास।
 स्य तमिस्त्रयस्यैव योदशी पंचदशी च माघे इति विष्णुपुराणे॥ चकारे रातमिस्त्रयस्तानुं
 गे पिश्र्वी नुरोधात् प्रणिमास्येव जेयाद्दे शुक्लैरन्यादिकं तन्निर्मूलमित्याहुः॥ तन्नादशेन
 माघमासस्य प्रवृत्ते हायरं युगमिति भविष्यविरोधान्॥ एतेन ब्राह्मणानुसारात् प्रणिमा।
 यामेव युगादिप्राहं॥ वदं कुलयाणिः परास्तः॥ तेन कल्पभेदात् व्यवस्थिति तत्त्वं॥ एते
 न कार्त्तिकेन वमीशुक्ला माघमासे च प्रणिमेति नारदीयं व्याख्यातं॥ निर्मूलोक्तिर्नारदी
 याज्ञानकृता॥ अत्र प्राह मुक्तं मान्ये॥ कृतं प्राहं विधानेन मन्वादिषु युगादिषु॥ हाय
 नानि दिसाहंसे पितृणां तृप्तिदं भवेदिनि॥ भारतेपि॥ यामन्वाद्यो युगाद्यश्च तिथयस्तासु
 मानवः॥ स्नात्वा हत्वा च दत्त्वा वाजप्याने तफलं लभेत् इति॥ प्राहं पिश्र्वीह्वापिनीया
 द्या॥ प्रवृद्धे तु सदाकार्याः शुक्लामनुयुगादयः॥ देवे कर्मणि यि अचक्षुस्ते चैवापराहि
 के इति याज्ञोक्तं॥ प्राहं शुक्लैर्हेतया कृष्णेषु युगादिकवयो विदुः॥ शुक्लैर्बोधीहिकेयाद्ये कृ।
 क्षे चैवापराहिके इति हेमाद्रौ नारदीयवचनाच्च॥ दीपिकायि॥ अथो मन्वादि युगादि।
 कर्म तिथयः प्रवृद्धिकाः सुःसिते॥ विज्ञेया अपराहिकाश्च बहुले इति॥ स्मृत्यर्थं सारं
 पि। युगादि मन्वादि प्राहं शुक्लपक्षे नृदय व्यापिनी तिथिर्ग्राह्या॥ कृष्णपक्षे पराहं व्या
 पिनीति॥ दिवोदासीये गोभिलः॥ वैशाखस्य तृतीयां यः सर्वविद्वा करोति वै॥ हयंदेवा
 नं गृहं तिकव्यं च पितरस्तथेति॥ तेनेयं प्रवृद्धा व्यापिनी॥ दिनद्वये तत्रै परैरेवेति॥ धर्म
 तत्त्वविदो हेमाद्रादयः॥ अनेतमहंस्तस्यैव धृतिव्यतिपातो युगमन्वादयस्तथा॥ स
 सुखा उपवासे सुहृन्नादावेति माः स्मृतार्याह॥ दानादाविति प्राह संग्रहः॥ उपवासे
 स्त्वग्रे वस्थते॥ यनु मार्कंडेयः॥ शुक्लपक्षस्य प्रवृद्धे प्राहं कर्प्यादि चक्षुराः॥ कृष्णपक्षा
 पराहं हिरोहिणां नूनलंघयेत्तरोहिणी नवमो मुहूर्तः॥ अत्र शुक्लपक्षयुगादि प्राहं प्रवृद्धे
 कार्यमिति श्रुलयाणिः॥ निर्णीयामृतादयस्तु कालादर्शः॥ माप्राहं मापराहिकं शुक्ला॥

यस्यमन्त्रं तदादीनां पुगादीनां विनिर्णयः ॥ इत्युक्त्वा देवशुक्लस्यादिवचनं विष्णुभजनादिविष-
यं प्रादेत्वा पराहिके वेति व्यवस्थोजगदुः ॥ सेयं प्रवृत्तानेकवचो विरोधात् ॥ प्रवृत्ते देविके
कुप्यादित्यादिवचनादेव सिद्धे वचनं वै यथ्या च स्वाकं यविलसितमात्रमित्युपेक्षणीया ॥
किंच ॥ कालादर्शोक्तिर्ययमूलावचो मूलावा ॥ नाद्यः ॥ पुगादिश्राद्धस्यामाश्राद्धविक्रान्ति-
त्वेन न्यायतो पराह व्याप्तावपि ॥ वचनेन तस्य वाधात् ॥ नान्यः ॥ अतिदेशदेवाय पराह प्रा-
प्रेवचनं वै यथ्यात् ॥ अप्रतिशस्त्रमर्थवदिति न्यायात् ॥ तेन यदि कालादर्शोक्तेः कथं
विच्छादाज्जयेन समाधित्वा तर्हि न्यायप्राप्तकृष्णयस्य पुगादिविषयत्वेन सा व्यवस्था य-
नीयेति दिक् ॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ भविष्यी ॥ वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीयायां तथैव चागं-
गातो येनरः स्नात्वा मुच्यते सर्वं किल्बिषैः ॥ तस्यां कार्यो यवैर्होमो यवैर्विष्णुसमर्चयेत् ॥
यवान् दद्याद्दिजातिभ्यः प्रयतः प्राशयेद्यवानिति ॥ अत्र दानविशेषस्तत्रैव भविष्योऽस्मां
प्रक्रम्य ॥ उदकुंभान् सकनकान् सान्नान् सर्वरसेः सह ॥ यवगोधूमचराकान् सकुद-
धौदनं तथा ॥ यैषिकं सर्वमेवात्र संसदाने प्रशस्यत इति ॥ देवीपुराणोपि ॥ तृतीया-
यां तु वैशाखे रोहिण्यर्क्षे प्रशस्यतु ॥ उदकुंभं प्रदानेन शिवलोके महीयते ॥ मंत्रस्तु ॥ एष
धर्मघटोदत्तौ ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्य प्रदानात्तु यत्तु यितरोपि यिनामहाः ॥ गंधो-
दकतिलैर्मिश्रं सान्नां कुंभं फलान्वितं ॥ यितुभ्यः संप्रदास्यामि अक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ अत्र च
पिंउरहितं प्रादं कुर्यात् ॥ अयनं हि तथे प्रादं विषुवद्वितीयेन तथा ॥ पुगादिषु च सर्वा सुपिंउ-
निर्वपणादनेरिति हेमाद्रौ पुलस्त्यवचनात् ॥ अत्र रात्रिभोजने प्रायश्चित्तमृग्विधाने ॥ रा-
त्रौ भुंक्ते वत्सरे तु मन्वादिषु पुगादिषु ॥ अभिस्वष्ट्रिं मंत्रं च जयेदशतया तैरिति अपरा-
र्क्यमः ॥ कृतोपवासाः सलिलं ये पुगादिदिनेषु चादास्यत्यन्नादिसहितं तेषां लोकामहो-
दया इति ॥ वैशाखे मलयासे सति तत्रैव पुगादिः कार्याः तथा च हेमाद्रौ ऋष्यशृंगः ॥ दशह-
रासु नोत्कर्षश्चतुर्थ्यपि पुगादिषु ॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गे ह्येतदित्येष्टयादि त इति ॥ एतदश-
हरादिकं दृष्ट्यादिसंक्रमेऽसंक्रमा चंद्रे दृष्टेरवावित्यादिना सौरमासीत्तैरित्यर्थः ॥ काला-
दर्शोपि ॥ अष्टौ दकुंभमन्वादि महालयपुगादिस्त्रिंशति मलमासकर्तव्येषु परिगणनाच्चा म-
हालयशब्देन मघात्रयोदशपुच्यते इति माधवः ॥ स्मृतिचंद्रिकायां मासद्वयैककर्तव्यमित्यु-
क्ते ॥ यौगादिकं मासिकं च प्रादं चापरयक्षिकं ॥ मन्वादिकं तैर्यथैकं च कुर्यान्मासद्वयैव यि-
ति ॥ अपरपक्षः कृष्णपक्षः न तु महालयः ॥ तस्य तत्र निषेधात् ॥ मदनरत्ने मरीचिः ॥ प्रति-
मा संस्तुता हे च प्रादं यत्प्रतिवत्सरं ॥ मन्वादी च पुगादी च तन्मासोरुभयोरपीति ॥ प्रतिव-
त्सरे क्रियमाणं कल्पादिश्राद्धमित्येव व्याचख्यौ ॥ अत्र श्राद्धाकरणे प्रायश्चित्तमृग्वि-
धाने ॥ नयस्य द्वावामंत्रं च शतवारं तदा जयेत् ॥ पुगादयो यदा न्नाकुर्वन्ते नैव चापिय-
ति ॥ अत्र समुद्रे स्नानं प्रशस्तं ॥ तदुक्तं दृष्टी चंद्रे दये सौरपुराणे ॥ पुगादौ नुनरस्नात्वा वि-
धिं च वरुणो दधी ॥ गीसहस्रप्रदानस्य कुरुक्षेत्रे फले हियतत्तत्फलं लभते मर्त्या भूमिदा

नस्पचधुवमिति॥ अयं निरीयः सर्वयुगादिषु बोद्धव्यः॥ रतिपुगादिनिरीयः इयमेव नृतीयापर
 सुरामजयेती॥ साप्रदोषव्यापिनीयाद्या॥ तदुक्तं भार्गवाचनदीपिकायां स्कादप्रविष्योः॥ वै
 शाखस्यसितेयक्षेत्रतीयायां पुनर्लो॥ निशायाः प्रथमेयामिरामाख्यसमये हरिः॥ स्वीचुंगैः षट्
 ग्रहेषु क्रमेण शुभे राहस्युत्तरेण काया सुयोगार्भादवतीर्णा हरिः स्वयमिति॥ दिनद्वयेतद्व्या
 प्रावेशतः समव्याप्नोचयरा॥ अन्यथा सर्वे वतदुक्तं॥ तत्रैव भविष्ये॥ शुक्लानृतीयावेशखे
 शुद्धोपयोगादिनहये॥ निशायां शर्वया मेचेदुत्तरायत्र शर्विकेति॥ वैशाखशुक्लसप्तम्यांगो
 त्यन्तिः॥ तदुक्तं षष्ठीचंद्रोदये ब्राह्मे॥ वैशाखशुक्लसप्तम्याजनुनाजान्हवीपुरा॥ क्रोधान
 यीतापुनस्तुक्ताकर्णारंधानुदक्षिराता॥ तांतत्र प्रजयेद्देवी गंगा गगनमेखलामिति॥ अ
 त्रिशिष्टाचारमध्याह्नव्यापिनीयाद्या॥ दिनद्वयेतद्व्याप्रावेकदेशव्याप्नोवाश्वी॥ युग्मवा
 क्पाता॥ वैशाखशुक्लद्वादश्यायोगविशेषो हेमाद्रौ॥ ज्योतिषशास्त्रे॥ यंचाननस्यो गुरुभू
 मिषु त्रैमेये रविः स्याद्यदि शुक्लपक्षे॥ मासाभिधानाकरभेरायुक्तातिथिर्व्यतीयातर्तीह
 योगः॥ अस्मिन् गोभूमिहिरण्यवस्त्रदानेन सर्वपरिहायपापं॥ सुरत्वमिद्वत्त्वमनामय
 त्वमर्थाधियत्नं लभते मनुष्यरति॥ यंचाननः सिंहः॥ मासाभिधानातिथिर्द्वादशी॥ करभो
 हस्तः॥ वैशाखशुक्लचतुर्दशी नृसिंहजयेती॥ साप्रदोषव्यापिनीयाद्या॥ तदुक्तं हेमाद्रौ नृ
 सिंहपुराणो॥ वैशाखशुक्लपक्षे चतुर्दश्यानिशामुखे॥ मञ्जन्मसंभवे पुराणप्रतयापत्र
 राशानं वर्षे वर्षे तु कर्त्तव्यममसंतुष्टिकारणमिति॥ दिनद्वयेपितद्व्याप्रावेशतः समव्या
 प्नोचयरा॥ विषमव्याप्नोत्वधिकव्याप्तिमती दिनद्वयेष्वव्याप्नोपरा॥ परदिने गौराकाल
 आप्तेः सत्वात्॥ शर्वदिने च तदभावात्॥ यनु॥ ततो मध्याह्नवेलायां नद्यादी विमले जलं
 तिउपक्रम्य परिधाय ततो वा सो ब्रतकर्म समारभेदिति॥ तत्रैवोक्तं॥ तत्संकल्परूपव्रतो
 यक्त्वमविषयं॥ नत्वेतावता मध्याह्नव्यापिनीयाद्येति भ्रमिन्ये शर्वोक्तवचनविरोधात्
 न॥ वैशाखस्य चतुर्दश्या सोमवारेऽनिलर्षके॥ अवतारो नृसिंहस्य प्रदोषसमये हि जा
 रति॥ टोउरानंदे स्कादात्॥ कूर्मः सिंहो वै हकल्की च सायमिति शर्वोक्तपुराणसमुच्चया
 चेति केचित्॥ तत्पुनश्च वचसामनाकरत्वेन निर्मूलत्वे हिमाद्रौ नृसिंहपुराणो॥ मञ्ज
 न्मसंभवे पुराणप्रतयापत्राशानमित्युपक्रम्य॥ स्वाती नक्षत्रयोगे च शनिवारिनुमहत्ता
 सिद्धियोगस्य संयोगे वशिजे करणतया॥ पुंसां सोभाग्ययोगे न लभ्यते देवयोगतः॥ स
 र्वैरितैस्तु संयुक्तहत्याकोटि विनाशनं न दन्यतरे योगे महिने यापनाशनं॥ केवले पिप्रक
 र्त्तव्यमहिने व्रतशुभ्रं अन्यथानरकं यातियावच्चंद्रदिवाकरावित्युक्ता॥ ततो मध्याह्नवे
 लायां नद्यादी विमले जले॥ इत्यादिना मध्याह्ने एवाव्रतविधानाच्चतुर्दश्युत्तरार्धे वशिजे
 करणो मध्याह्ने च स्यष्टजन्मप्रतीयतो संघ्यायां जन्मनुकाप्यनूक्तेर्मौख्यतकते तदशा
 त्रिरीयश्च हेयवेति॥ इयमेव योगविशेषेणानिप्रशस्ता॥ तदुक्तं त्रैवा॥ स्वानिनक्षत्र
 योगे च शनिवारिनुमहत्ता॥ सिद्धियोगस्य संयोगे वशिजे करणतया॥ पुंसां सोभाग्ययोगे

नलभ्यते देवयोगतः । तथा एभिर्योगैर्विनापि स्यान्मद्दिनं यायनाशनं । तथा ॥ सर्वेषामेव
 र्णानामधिकारोऽस्मि मद्भूते ॥ मद्भूतैस्तु विशेषाकर्तव्यं मत्परायणैः ॥ तथा ॥ सिंहः स्वर्गा
 मयो देयो मम संतोषकारकः ॥ तथा ॥ विज्ञायमद्दिनं यस्तु लब्धयेत्यायकृत्तरः ॥ स्याति
 नरकं घोरं यावच्चंद्रदिवा करौ ॥ उदंचसंयोगश्च कृत्वा येन निष्काम्यं च ॥ अथात्र वि
 शेषः ॥ मध्याह्ने मृद्धो मयति लामलकस्तानं कृत्वा ॥ नृसिंहदेवदेव शतवज्रमद्दिने शुने ।
 उपवासं करिष्यामि सर्वभोगविवर्जितम् ॥ इति मंत्रेण संकल्प्य कृत्वा चार्प्य कृत्वा सायं का ।
 लेहिं मीनं तत्र मन्मूर्तिः स्थाप्या लक्ष्म्या स्तुत्यैव च ॥ पलेन वा तददं न तददं न वा पुनः ॥
 यथा शक्तिर्या कुर्वीहि त्रशाक्यविवर्जितं तत्तु ॥ नृसिंहमूर्तिं शक्त्या कृते सुवर्गा सिं
 हं च कलशोपरि संश्रजरात्रौ जागरां कृत्वा ॥ प्रातः पुनः संश्रज्या ॥ नृसिंहाच्युतदेव शलक्ष्मी
 कांतजगत्पते ॥ अनेनार्चा प्रदनेन सफलाः स्युर्मनोरथाः ॥ इत्याचार्या यदत्वा ॥ महं शेषे
 न राजाताये जनिष्यति चार्ये ॥ तां स्वमुद्धर देवेश दुःसहाम्भुवसागरात् ॥ यात कारी वम
 यस्य व्याधिदुःखां बुवारिभिः ॥ तीत्रैश्च परिभूतस्य महादुःखगजस्य मे ॥ करावलंबनं
 देहि शेषशायि नृजगत्पते ॥ श्रीनृसिंहरमाकांतमक्तानां भयनाशनं ॥ ह्रीं रां बुधिनिका
 सि त्वंचक्रपारी जनार्दन ॥ त्रते नानेन देवेश भुक्तिमुक्तिप्रदो भवेति प्रार्थयेदिति संक्षे
 पः ॥ वैशाख्यौ र्णामास्यौ विशेषः ॥ अथ राके जावालिः ॥ शृणान्मुदकुंभं चैवैशाख्यां च
 विशेषतः ॥ निहिं प्रथमं राजायगीदानफलमाप्नुयात् ॥ सुवर्गा तिलपुत्रैस्तु ब्राह्मणा ।
 नृसंप्रपंच च ॥ तयैवेददयात्रैस्तु ब्रह्महत्यां व्ययो हतिरिति ॥ कुंभदानं मंत्रस्त्वस्य तृतीया
 प्रकरणी उक्तः ॥ भविष्येति ॥ वैशाख्ये कात्रिकी माधीति ययो तीव्रजिताः स्नानदानवि
 हीना स्नाननेयाः यां उदं न अत्र कृष्णजिनदानं कार्यं ॥ तथा च विष्णुः ॥ कृष्णजिनेति ला ।
 नृकृष्णान् हिरण्यं मधुसर्पिषा ॥ दद्यात्तयस्तु विप्राय सर्वं तत्र तिदुष्कृतमिति ॥ इति कमला ।
 करमद्भूतेति र्णाय सिंधौ वैशाखमासः ॥ रघुसंक्रांतौ शर्वाः योऽशघटिकाः पुरणकाल
 रात्रौ संक्रमे सति प्रागेवोक्तं ॥ ज्येष्ठशुक्लतृतीयायां रभात्रतमुक्तं माधवीये भविष्ये ॥ भद्रे कु
 रूख्यमत्तेन रभाख्यं त्रतमुत्तमं ॥ ज्येष्ठशुक्लतृतीयायां स्नाताः ते यम तत्परेति ॥ साष्टविंश
 याद्या ॥ इह त्रयातथारंभासावित्री त्रतये नृकी ॥ कृष्णशमी च भूताचक्रव्याससुखी ।
 तिथिरिति स्कांदोक्तेः ॥ ज्येष्ठशुक्लदशमीदशहरा ॥ तदुक्तं हे भाद्रो ब्राह्मे ॥ ज्येष्ठमासि सि
 ते पक्षे दशमी हस्तसंयुता हरते दशया पानितस्मादशहरा स्मृतेति ॥ वाराहेयि ॥ दशमी ।
 शुक्लपक्षे तु ज्येष्ठमासि कुजे हनि ॥ अवतीर्णाय तः स्वर्गादस्ते च शरिहरा ॥ हरते दशय
 पानितस्मादशहरा स्मृतेति ॥ स्कांदे तु दशयोगा उक्ताः तथा ज्येष्ठमासि सि ते पक्षे दशम्या ।
 बुधहस्तयोः ॥ व्यतीपातिगरानंदे कृत्वा चंद्रखरवौ दशयोगे नरः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमु
 च्यते इति ॥ अत्र बुधमौमयोः कल्पभेदेन व्यवस्था इयं च यत्रैव योगवाह्यं सेवयाद्यायो
 गाधिकी फलाधिकात् ॥ ज्येष्ठमलमासि सति तत्रैव दशहरा कार्यी ननु शुद्धे दशहरा सुनो

त्सर्वश्चतुर्विधपुगादिस्त्रिणिहिमाद्रोऽष्टमंशंगीतेः तथा स्कादे॥ यांकाचित्तरितं प्राप्य दद्या
 दध्यं तिलोदकं॥ मुच्यते दशभिः पापैः समहापातकोपमैः॥ अत्र विशेषः काशीखंडे॥ जे
 रेमासि सिते पक्षे प्राप्य प्रतिपदं तिथिं॥ दशांशमधिकं स्नात्वा मुच्यते सर्वपातकैः एवं स
 र्वीसु तिथिषु क्रमस्नायी नरोत्तमः॥ आशुक्र
 पक्षे दशमी प्रतिजन्माघमुत्सृजेत्॥ तथा॥ लिङ्गदशांशमेध
 शहृद्वादशहरतिथौ॥ दशजन्माज्जितैः पापैस्त्यजते नात्र संशयः॥ तथा भविष्योत्तरका
 शीखंडयोः॥ निशायां जागरं कृत्वा समुपोष्य च भक्तिः॥ पुष्पैर्गंधैश्च नैवेद्यं फलैश्च दश
 संख्यया॥ तथा दीप्येच्च तांबूलैः सजयेच्छ्रद्धयान्वितः॥ स्नात्वा भक्त्या तु जान्नुयाद् दशकृत्वो
 विधानतः॥ दशप्रसूति कृष्ट्यांश्च तिलान् सर्पिश्च वेजलीं॥ सकृद्विंशान् गुडपिंडान् दद्याच्च द
 शसंख्यया॥ न तो गंगा तटे रम्ये हेम्वारूपा वा तथा गंगायाः प्रतिमां कृत्वा वक्ष्यमाणं स्व
 रूपिणीं॥ संख्याप्य सजयेद्देवीं तदलाभे मृदापि वा॥ अथ तत्राप्यशक्तैश्च स्त्रियैश्च नैवेद्य
 वि॥ वक्ष्यमाणं मंत्रैराकुर्वीत्स जाविशेषतः॥ नारायणं महेशं च ब्रह्माणं भास्करं तथा भ
 गीरथं च नृपतिं हिमवतं नगेश्वरं॥ गंधपुष्पादिभिः सम्यग्यथा शक्तिं सजयेत्॥ दशप्र
 स्यांस्तिलान् दद्याद्दशविभ्रं पयवच॥ दशप्रस्यानयवान् दद्याद्दशसंख्यगवौस्तथा प्र
 स्याः षोडशयलानि॥ यत्नतु॥ मुश्मिनां पलं स्मृतमिति महार्णवे उक्तं॥ मन्थकच्छप
 मंडुकमकरादिजले चरान् कारयित्वा यथा शक्तिं स्वर्णं नरजतेन वा॥ तदलाभे पिष्टमयान
 भ्यर्च्य कुसुमादिभिः॥ गंगायां प्रक्षिपेदाज्यदीपांश्चैव प्रवाहयेत्॥ पुष्पाद्यैः सजयेद्गंगामंत्रे
 स्नानेन भक्तिः॥ उ० नमः शिवायै नारायण्यै दशहरायै गंगायै नमो नमः॥ इति मंत्र
 तु यो मंत्रो दिने तस्मिन् दिवा तिशां॥ जयेत्येव सहस्रारि दशधर्मफलं लभेत्॥ काशीखंडे
 त्वस्यो मंत्र उक्तः॥ नमः शिवायै प्रथमं नारायण्यै पदं ततः॥ दशहरायै पदं मिति गंगायै मंत्र
 एव वै॥ स्नातः प्रणवादिश्च भवेद्दिशासरो मनुः॥ सजादानं जयो होमं ते नैव मनुना॥
 स्मृतं इति॥ अत्र गंगाजले स्थितः॥ यः पठेद्दशकृत्वस्तदरिद्रो वापि वासुमः॥ सोऽपि त
 त्कलमाप्नोति गंगं संक्ष्यपलतः॥ इति॥ स्तोत्रं च प्रतिपदादि दशमी पर्यंतं दिनद्वयं
 ख्यया यठनीयमिति शिष्टाः॥ अत्र सर्वोपविस्तरः स्तोत्रादि च महकृतत्रिस्वली सेतोरव
 धेयः॥ विस्तरभीते स्तनलिख्यते॥ एवं कुर्वतः फलमुक्तं काशीखंडे॥ एवं कृत्वा विधाने
 न वित्रशाठ्यविर्वर्जितः॥ उपवासी वक्ष्यमाणैर्दशपापैः प्रमुच्यते॥ सर्वान् कृत्वा मानवाप्नो
 ति मेघव्रह्मणिलीयत इति॥ अस्यां सेतुबंधुराभेधुरस्य प्रतिष्ठा दिनत्वादि शेषे राक्षसाका
 यी॥ तदुक्तं स्कादे सेतुमाहान्ये जे रेमासि सिते पक्षे दशमी बुधहस्तयोः॥ गगनं देवतीया
 नेकस्याचंद्रेष्टरेवो॥ दशयोगे सेतुमध्यं लिङ्गरूपधरं हरं रामो वै स्थापयामास शिवलिङ्ग
 मनुत्तममिति॥ इति दशहरा॥ जेष्ठशुक्लैकादशी निर्जलाः॥ तत्र निर्जलमुपोष्य विभ्रं
 जलकुंभान् दद्यात् इति निर्णया मृतं उक्तं मदनरत्ने स्कादेपि॥ जेष्ठमासि च पक्षेष्टया शुक्लै

कादशीशुभा॥ निजलंसमुपयोग्यं जलकुंभान्संशर्करान्॥ प्रदाय विप्रमुख्यो मोदते
विष्णुमनिधौ॥ ज्येष्ठयोरीमास्यां सावित्रीव्रतं॥ तदं तैत्तिरीयं विष्णुः॥ ज्येष्ठमासि सिते
यज्ञे ह्यदश्यां रजनीं सुखे॥ इत्युपक्रम्य॥ व्रतं त्रिरात्रिमुद्दिश्य दिवारात्रिं स्थिरा भवेदिति॥ अं
नेषु पसेद्वतम्॥ ज्येष्ठमासि सिते यज्ञे शर्मायां तथा व्रतं॥ चौरां पुरा महाभक्ता कथिते
ते मया वृत्तेति॥ दाक्षिणात्यां चैतदेवाद्रियंते॥ एतच्चा मावास्यायाम्युक्तं निरीया मृते भवि
ष्ये॥ अमायां च तथा ज्येष्ठवटमूले महासती त्रिरात्रो योषिता नारी विधिनानेन शजयेत्॥
मदनरत्ने त्विदं वाक्यं च दश्यां तथा ज्येष्ठे इति पठित्वा ज्येष्ठयोरीमास्याम्युक्तम् न तथा॥
अशक्तैर्न त्रयादश्यां नक्तं कुर्याज्जितेन्द्रिया॥ अयाचितं च नुद्दश्याममायां समुपयोग्या॥
मिति॥ तनुयाश्चास्याद्रियंते॥ हिमाद्रि समयी पोतादिषु तु भाद्रपदयोरीमाया मुक्तम्
तनुनेदानीं प्रचरति॥ गौडस्तु॥ मेघे वा वृषभे वा पिसावित्रीं तं विनिर्दिशेत् ज्येष्ठ शुक्ल च
नुद्दश्यां सावित्रीं मच्चयेत्तिया॥ वटमूले सोपवासान ता वै ध्वमा पुष्टिरिति पराशरैके
अनुद्दश्यां प्रदोषे व्रतम्॥ दिनद्वयेन द्याप्रोपरे वेत्याहुः॥ तन्निर्मूलम्॥ अत्र शर्मा मावा
स्ये रक्ष विद्महे याज्ञे॥ भूतविहानकर्त्रेणाश्च मावासा च शर्मा॥ वर्जयित्वा नरं ज्येष्ठसावि
त्रीव्रतमुत्तममिति॥ ब्रह्मवैवर्तनां॥ भूतविहानसिनीवाली ननु तत्र व्रतं चरेत्॥ वर्जयि
त्वा नुसावित्री व्रतं नुशिखिवाहनेति मदनरत्ने ब्रह्मवैवर्ते पित॥ प्रतिपत्त्यं च मो भूतसावि
॥०॥

चौवटशर्मा
मा॥ नवमीदशमी चैव नो योग्याः परसंयुता रति॥ यदा त्वष्टादशघटिका च नुद्दशी तदा
पराशराद्याः॥ रक्ष विद्महे वसावित्री व्रते यं च दशीतिथिः॥ नाज्योष्टादश भूतस्य स्युश्चैत्र च परे ह
नीतिमाधवः॥ वस्तुतस्तु॥ भूतोष्टादशनाडीभिर्ह्रस्वयुज्जरांतिथिर्मित्यस्य व्रतं तरे सा
वकाशत्वादि शेषतः॥ प्रवृत्त रक्ष विहा विधायकं च चनेन तस्य बाधादष्टादशनाडी।
वेधे पितृर्ध्वे वेत्यं पंथासाधुः॥ अत्र शर्मा मानुरो धेने वयया त्रिरात्रं संपन्निर्भवति॥ तथा
त्रयोदश्यां ग्राह्यतसाः प्रधानत्वात्॥ अयं निरीयोऽमायामपि ज्येष्ठः॥ पारां नु योरीमां
ते कार्याः॥ अत्र स्त्री व्रते सुविशेषः॥ परिभाषाया मुक्तः॥ अत्र विशेषो भविष्ये॥ गृहीत्वा वा
लुकां पात्रे प्रस्थमात्रं पधिशिरा॥ ततो वंशमये पात्रे वस्त्रयुग्मेन वेष्टिते॥ सावित्री प्रतिमां
कुर्यात्सौवर्गीं चापि ह्रस्वणी॥ सां ह्रस्ववती साधीं प्लने वेद्यदीपकैः॥ रजत्या कंदरूत्रै
अशुभैः कुंकुमकौसरैः शजयेदिति शेषः॥ रजनी हरिद्रा॥ कंदरूत्रं सौभाग्यं तनुः॥ सावि
त्रारव्या तं चापि वाचयितुं हि जितम्॥ रात्री जागरणं कृत्वा प्रभाते विमले ततः॥ तामपि
ब्राह्मणोदत्वा प्रणियत्यक्षमाययेत्॥ मंत्रस्तु॥ सावित्री यं मया दत्ता सहिरण्या महासती।
ब्रह्मराः श्रीरानार्थी यत्रा स्तुता॥ व्रते नानेन रजेंद्रं वै ध्वं नाशुपातकं चिदिति॥
ज्येष्ठयोरीमास्यां विशेष आदिपुण्ये ज्येष्ठमासि तिलान्दद्यात्सोरीमास्यां विशेषतः
अश्वमेधस्य पशुरपंत्या मोनिन संशयः॥ विस्मरणि॥ ज्येष्ठी ज्येष्ठा पुता वेत्यान्तस्यां ह

त्रोपानमरावेननरोराधित्यमा प्रोतीतिहेमाद्रौमौतिवे॥एंद्रेगुरुःशशीचैवपाजाययेरवि
 स्तथा॥२॥श्रीमाज्येष्ठमासस्यमहाज्येष्ठाप्रकीर्तना॥इयंमत्वादिरपि॥साधौवीन्द्रिकीयाध
 ॥विशेषस्तुचैत्रैउक्तः॥तथापराकैवामनपुराणो॥उदकुंभांबुदानंचतालदंतचंचंदनं॥
 त्रिविक्रमस्यप्रोत्थदातव्यंज्येष्ठमासिनुरति॥इतिकमलाकरभट्टकृतेनिर्णयसिंधौ
 तुप्रागेवोक्तं॥आषाढशुक्लद्वितीयापारयोत्सवः॥तदुक्तंतिथितत्वेत्कांटे॥आषाढस्य
 सितपक्षेद्वितीयापुष्यसंयुता॥तस्यांयेसमारोप्यएमंमंभद्रयासहयात्रोत्सवंप्रव
 र्त्त्यथप्रीणयेथहिजान्वहनं॥तथा॥अस्याभावेतिथौकार्य्यायात्रासंप्रीतयेममा
 आषाढशुक्लदशमौपौर्णमासीचमत्वादिः॥साचषष्ठीहेयापिनीतिप्रागुक्तं॥आषा
 ढशुक्लद्वादश्यांअनुराधायोगारहितायांपारणकुर्व्यात्॥तदुक्तंभविष्ये॥आभाका
 सितपक्षेषुमेत्रश्रवणारेवतीसंगमेनहिभोक्तव्यंद्वादशद्वादशीहरेत्॥अस्यार्थः॥
 आषाढभाद्रपदकार्तिकशुक्लद्वादशीषुअनुराधाश्रवणारेवतीयोगेपारणंकुर्वी
 दिति॥अत्रयद्युप्यतावदेवोक्तम्॥नयाप्यनुराधाप्रथमयादएववर्त्यः॥तदुक्तंविष्णु
 धर्मेमैत्राघपादेस्वपितीहविष्णुःपौष्पांत्यपादेप्रतिबोधमेति॥अनेअमध्यपरिवर्त
 मेतिसुप्रिप्रबोधपरिवर्तनमेववर्त्यमिति॥वस्तुतस्तु॥षष्ठवचनमिदंचनिर्मूलमेव॥
 अत्रैवविष्णुशयनोत्सवउक्तोहेमाद्रौमाहो॥एकादश्यांशुक्लायामाषाढेभगवान्
 हरिः॥भुजंगशयनेशेतेक्षीराणीवजलेसदेति॥कल्पतरौयमः॥क्षीराब्धौशेषययैके
 आषाढ्यांसंविशेद्वरिः॥निद्रांत्यजतिकर्त्रिंशतयोस्तंभजयेत्सदा॥ब्रह्महत्यादिकंपा
 यक्षिप्रमेवव्यपोहति॥हिंसात्मकैस्तुकिंतस्ययज्ञैःकार्य्यमहात्मनः॥प्रस्थायेचप्रबो
 धेचप्रजितोयेनकैशवः॥दोउरानंदेपिकांटे॥आषाढशुक्लैकादश्यांकुर्यात्सप्रमहो
 त्सवः॥अयंद्वादश्यामयुक्तः॥आभाकासितपक्षेषुमेत्रश्रवणारेवती॥आदिमध्याव
 सानेयुप्रस्थायावर्त्तनोत्सवः॥निशिस्वायोदिवोत्थानंसंध्यायांपरिवर्त्तनं॥अत्रत्रया
 दयोगेपिद्वादश्यामेवकारयेत्॥आभाकाधेसुमासेषुमिथुनेमाघवस्यवा॥द्वादश्यां
 शुक्लपक्षेचप्रस्थायावर्त्तनोत्सवाउतिभविष्योक्तेः॥द्वादश्यांसंधिसमयेनक्षत्राणां
 मसंभवे॥आभाकासितपक्षेषुशयनावर्त्तनादिकमितिवाहोक्तेः॥द्वादश्यामि
 त्यत्रापियारणाहोमात्रंविबक्षितं॥पारणाहेष्वरवात्रैघटादीन्वादनंमुहुरितिरा
 मार्चनंचंद्रिकीकैः॥अत्रैकादशीद्वादशयोर्दशमेदनव्यवस्था॥उदंचमलमासेन
 कार्य्यं॥इशानस्यवलिर्विष्मोशयनंपरिवर्त्तनमिति कालादर्शनिषेधात्॥यदपि॥ए
 कादश्यांशुक्लीयान्तंजोतीकर्कटस्यवा॥आषाढ्यांवानरोभक्त्याचातुर्मास्यव्रत
 क्रियामिति॥हेमाद्रौब्रह्मचैववर्त्तनदपिमलमासेसतिद्रष्टव्यं॥मिथुनस्थोयराभानुर
 मावास्यादयंस्तृतीया॥हिरायाटःसविज्ञेयोविष्णुःस्वपितिकर्कटइतितत्रैवमोहचूडो
 त्तरोक्तेः॥अत्रैवचातुर्मास्यव्रतारंभउक्तोभारते॥आषाढेनसितपक्षेएकादश्यामुपो

ज्येष्ठमासः॥मिथुनसंज्ञातोपराः॥मोउशमटिका॥अरणाः॥तेजो ४

धितः। चानुमीस्यव्रतं कुर्वीत यत्किंचिन्नियतो नररति॥ अस्य नित्यत्वं तत्रैवोक्ता। वार्षिका
 श्वरोमासान्वाहयेत केनचिन्नरः। व्रतेन नो चेदाप्रोति किं त्विषं वत्सरो भवे॥ असेभवे
 तुलार्केपिकर्तव्यं तत्पयलत॥ रति॥ तिन आषाढशुक्लैकादश्यां वीर्यामास्यां वारंभः॥ स
 माश्लुकार्त्तिकशुक्लद्वादश्यामेवातदुक्तं हेमाद्रौ भारते॥ चतुर्दश्यां वै वीर्यां चानुमी
 स्य व्रतं नरः॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां तत्समाययत्॥ अस्यां भस्मशुक्लां स्नादा
 वधिकार्यः॥ नशेषेन मूढं च शुक्रगुर्वेन वातिथेः॥ खंडं चिंतयेच्चादौ चानुमी
 स्य विधी नररति॥ हेमाद्रौ मार्गशुक्लैः॥ उदंचितीयारं भविष्यं। प्रथमारं भस्म न भव
 त्वेव॥ आशौचमध्ये पिहितीयारं भो भवति॥ अशुचिर्वाशुचिर्वापि यदि स्त्री यदि वा
 पुमान्॥ व्रतमेतन्नरः कृत्वा मुच्यते सर्वपातकैरिति॥ मार्गवाचनदीपिकायां स्कांदो
 क्तः॥ आश्वेसूतकं न स्याद नारं मे च सूतकमिति विष्णुवचनाच्च॥ यर्तुः॥ असंकांतं
 तथामासं देवेयि त्रैचकर्मणि॥ मलमासमशौचं च वर्जयेत् मतिमान्नरः॥ रतिहेमा
 द्रौ॥ चानुमीस्यव्रतप्रकरणो भविष्यवचनां तत्प्रधानुमेव रामेव वदसंवहं मध्येयति
 तमिति ज्ञेयं॥ अथ यापि अस्य सर्वोक्तस्य विवाहादेश्च चानुमीस्यव्रतैकः प्रसंगः॥ प्र
 करणानिवेशेयि वा। प्रथयारं भविष्यं ज्ञेयम्॥ केचित्तु॥ प्रतिवर्षं च चानुमीस्यव्रत
 प्रयोगाणां भिन्नत्वादाशौचादिपाते॥ द्वितीयादिप्रयोगो न भवत्येवेत्याहुः॥ तन्ना॥ प्र
 तिवर्षं चयः कुर्याद्देवैस्स नृहरिम्॥ देहांतेपि प्रदीप्ते न विमाने नार्कवर्चसा मो
 दने विष्णुलोके सौयावदाहृतं संप्रवमिति हेमाद्रौ भविष्यवचनादिन्यासां विस्तरः उदं
 चशिवभक्तादिभिरपिकायां। शिवे वा भक्तिं संयुक्तो भानो वा गरानायके कृत्वा व्रत
 स्य नित्यमयथोक्तफलभाग्यवेदिति ब्रह्मवैवर्तना॥ व्रतग्रहणप्रकारस्तु हेमाद्रौ
 भविष्ये॥ महाशजाततः कुर्याद्देवदेवस्य चक्रिणाः॥ जातीकुसुममालाभिर्मंत्रेणा
 नेन शृजयेत्॥ सुप्रेतयि जगन्नाथे जगत्सु प्रभवेदिदं मविबुद्धे च विबुध्येत प्रसन्नो मे
 भवाच्चुता॥ एवंतां प्रतिमां विष्णोः शृजयित्वा स्वयं नरः॥ प्रभाये चायतो विष्णोः कृत्वा
 जलिपुटस्तथा॥ चतुरो वार्षिका आसान् देवस्यो न्यायनावधि॥ रमं करिष्ये नित्यमं
 विर्विघ्नं कुरु मे च्युता॥ उदं व्रतं मया देवगृहीतेयुरतस्तवा॥ निर्विघ्नं सिद्धिमाया तु प्रसा
 दात्तव केशवा॥ गृहीते स्मिन्नव्रते देवययं च त्वं यदि मे भवेत्॥ तदा भवतु संपूर्णं त्वत्प्रसा
 दात्त नार्दना॥ गृहीते स्मिन्नव्रते देवययं शरीरं भियेष्टं॥ तन्मै भवतु संपूर्णं त्वत्प्रसादात्॥
 ज्जनार्दने नित्यं मार्गवाचनदीपिकायां नृसिंहयश्चर्यायां च भविष्ये॥ आवरो व
 र्जयेच्छाकं दधिभाद्रपदे तथा॥ दुग्धमाशुपुजे मासिकार्त्तिके हि दलं त्यजेत् शुक्ल
 म्॥ स्कांदेपि चानुमीस्यकले॥ चत्वार्येनानि नित्यानि चतुरश्रमवर्णिनां॥ प्रथमे
 मासिकर्त्तव्यं नित्यं शाकव्रतं नरैः॥ द्वितीये मासिकर्त्तव्यं दधिव्रतं मनुजमं॥ तृतीये
 तृतीये तु चतुर्थेपि निशा मय॥ हि दलं वह्नीजं च वृंताकं च विवर्जयेत्॥ नित्यान्ने

तानिदिष्टेद्रवतासाहमेनीधियाः॥जंवीरंरजमायांमूलकरंमूलकं॥कृष्णंउंचेसुदेउच
चातुर्मास्येजुधः॥अत्रमूलचिंतयतयाविशेषाददरीधावीकृष्णंउंतिनिशीत्यजेत्॥जीर्ण
धावीफलंयाद्युक्तयंचित्कायशोधनमिति॥तीर्थसौख्येस्कोदे॥वार्धिकांश्वजुरेमासान्प्र
मुनेचजनार्देने॥मंचस्वद्धादिशयनंवर्जयेद्भक्तिमान्नरः॥अत्रतोवर्जयेद्वाय्वांमासंमधुय
रोदने॥यदोलेमूलकंचेवहंताकंचनभक्षयेत्॥अभक्ष्यवर्जयेद्दशमसूरसिन्धुसर्वपा॥राज
मायानकुलत्याश्चआशुधान्यंचसंयजेत्॥शाकंदधिययोमायान्आवरादिषुवर्जयेत्॥
अत्रत्यजेदितिर्वर्जनसंकल्पस्यःपर्युदासोज्ञेयः॥ब्रतोयक्रमान्॥अत्रकेचिच्छाकाख्यं
त्रपुष्पादीन्यमरकोशस्यशक्यते॥सिन्धुमेनेतिशाकः॥रतिक्षीरस्वामिनाम्याख्यानात्॥अंज
नमात्रस्यनिषेधमावहता॥अमेनुशकशट्स्वपत्रादि॥दशविधशाकेयोगरूढित्वात्॥यो
गाचरूढेर्धलीयत्वात्॥स्यादीनामभिन्यामाषनेत्यातस्यावसने॥नेनमूलपत्रकरीरामभ
लकांअधिरूढकाः॥त्वक्पुष्पकवंचेतिशाकंदशविधंस्मृतमितिक्षीरस्वामिनोक्तस्यशा
कस्यनिषेधरति॥अधिरूढकंदशविधंस्मृतमितिक्षीरस्वामिनोक्तस्यशाकस्यनिषेधरति॥
अधिरूढकंचेकुरः॥वसुतस्तु॥तत्रत्कालोद्भवाशकावर्जनीयाः॥प्रयत्नतः॥बहुबीजम
वीजंचविकारीचविवर्जयेदितिभविष्यवचनात्तत्कालोत्पन्नानांदशविधशाकानांनिषे
धः॥अत्रतत्कालोद्भवजातीयत्वविवसितान्नतन्मात्रकालोद्भवत्वंगौरवात्॥तेनात
पादिशोधितानांवर्षीतरी॥दवानामपिनिषेधः॥अत्रतत्कालोद्भवजातीयत्वविवसितं
नतन्मात्रकालोद्भवत्वंगौरवात्॥तेनातपादिशोधितानांवर्षीतरी॥दवानामपिनिषेधः॥
अत्रतत्कालोद्भवजातीयत्वमात्रेविवसितान्नतन्मात्रकालोद्भवत्वंगौरवात्॥तनायका
लोद्भवानांचविवादीनांनिषेधः॥अत्रतत्कालोद्भवार्तिवीशवशात्स्वस्वकालोद्भ
वानांसर्वेषांनिषेधरतिनिष्कर्षः॥बहुबीजमित्यनेकबीजमितिचेत्॥इतरवयवायेस
याबीजावयवायत्रवहवसदित्यन्ये॥अवीजंकदलादि॥वसुतस्त्विदंमहानिवेधेषभावा
न्निर्गलमेव॥आचारप्रदीपे॥हंताकंचकलिंगंचविल्वोद्वरभिःसह॥उदरेयस्यजीर्यति
तस्यहरतरोहरिः॥तथापर्णकंदैवलः॥ब्रह्मचर्यंतथाशींचसत्यमामिषवर्जने॥ब्रतेवेत्ता
निचत्वारिवरिष्ठानीतिनिश्चयः॥आमिषाणिचोक्तानिश्माश्चनंचद्रिकायांयामे॥आणं
गर्भीचमीनुजंवीरंवीजशरकं॥अयन्नशिष्टमायादिपदिस्योरनिवेदिता॥दग्धमन्मस
रंचमांसंचेयष्टधामिषां॥रुच्यंतत्रदेशलभ्यंमुपेदेवेविवर्जयेत्॥यामेकार्तिकमाहात्म्ये
॥गोक्कागीमहिषीदुग्धादमृदुग्धादिमिषां॥यामेमसूरिकाप्रोक्ताअन्नंयर्षुधितंतथा॥
दिजक्रीतारसाःसर्वलवणभूमिजनया॥ताम्रयात्रस्थितगव्यंजलेयत्त्वलसंस्थितम्
आत्मार्ययाचितंचान्नमामिषंतस्मृतंतुधेः॥तथा॥विष्यावात्तंरजमायांअमसूरसंधि
तानिचा॥हंताकंचकलिंगंचमुपेदेवेविवर्जयेत्॥संधिताविलवराशकादीनि॥तत्रैववि
स्पृधमे॥चतुर्विधोहमासेषुहविष्याशीनयायभाक्हविष्याशितुष्टशीचंदोदयेभविष्ये

हेमंतिकहिताहिन्धातः ॥ डायवा सिला ॥ कलायंकं गुनीवारवासुकंहिलमोचिका ॥
 पक्षिका कालशाकं चमूलकं केमुकेतरनाकंदः सैवन्धसामुद्रेगये च दधिसर्पिषी ॥ पयो
 नुडु तसारं चयनसाम्रहरीतकी ॥ पिप्पलीजीरकं चैव नागरं च तिनिरी ॥ कदलीलव
 लीधात्रीफलान्यगुडैश्च ॥ अत्रैलयकं मुनयो हविष्याणि प्रचक्षते रति ॥ मदनरत्नेष्वे
 व ॥ सितमस्विन्नमनूष्ययकं धान्यं ॥ तं तुलागं केमुकं केमुजा रति ॥ प्राच्यमुप्रसिद्धः कंदः ॥
 ॥ नारिकेलं चैव कदलीलवलीतया ॥ आप्रमामलकं चैव यनसं च हरीतकी ॥ व्रतो
 तरप्रशस्तं च हविष्यं मन्यते तु धा ॥ अन्यान्यपित्रतात्पुक्ता निहेमाद्रौ मविष्ये ॥ स्त्रीवानरो
 कामभक्तौ धर्मार्थं सुदृढव्रतः ॥ गृह्णीयानियमाने तान्दंतधावनसर्वकान् ॥ तिषां फ
 लानिवह्यामितकर्तृणां पृथक्पृथक् ॥ मधुरखरो भवेद्राजापुरुषो गुडवर्जनात् ॥ तैलस्य
 वर्जनाद्राजसुंदरंगः प्रजायते ॥ कटुतेलपरिम्यागाच्छुनाशः प्रजायते ॥ योगाभ्या
 सी भवेद्यस्तु सत्रस्य पदमाप्नुयात् ॥ तं बूलवर्जनाभ्दो गीरककंठश्च जायते घृतन्यागा ॥
 चलावरणं सर्वस्तिग्धतनुं भवेत् ॥ शाकयक्काशनाभ्दो गी अयक्का दोऽमलो भवेत् ॥
 भूमौ प्रस्तरशायी च विप्रो मुनिवरो भवेत् ॥ एकांतरोयवासेन ब्रह्मलोकं महीयते ॥ धा
 रणा नखरो मणां च गंगा स्नानफलं लभेत् ॥ मौनव्रती भवेद्यस्तु तस्यात्ताऽस्वलिता भ
 वेत् ॥ भूमौ भुंक्ते सदा यस्तु सृष्टिवाः पतिर्भवेत् ॥ प्रदक्षिणा शतं यस्तु करोति स्तुतिपा
 ठकः ॥ हस्युक्तविमानेन स च विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ अयाचितेन प्राप्नोति पुत्रान् धर्मान् श
 वतः ॥ षष्ठानकालभोक्ताय कल्पस्थायी भवेद्विधिः ॥ परोषु योनौ भुंक्ते कुरुक्षेत्रफलं
 लभेत् ॥ गुडवर्जितं नरो दयत्तभ्रं तेनाश्रभाजनं ॥ सहिरण्यं नरश्चेष्टलवरास्याप्ययं वि
 धिः ॥ सुप्ते देवे तु गोत्रं दूतेनाश्रभाजनं ॥ सहिरण्यं नरश्चेष्टलवरास्याप्ययं विधिः ॥ सुप्ते
 देवे तु यो विष्णोः शिवस्यां गणामर्चयेत् ॥ यंच वर्योऽस्तु यो नित्यं स्वस्तिकैः पत्रकैः सथा ॥
 स्याति रुद्रलोकं हि गणाय न्युपवाप्नुयात् ॥ अथैवां समायौ कार्तिकां दानानि नक्तैव
 स्त्रयुगं ॥ एकांतरोयवासे गौः ॥ शय्याभूशयने ॥ षष्ठकालभोजने गौः ॥ त्रीहिगोधूमादि
 न्यागैर्हेमप्रीक्षादि ॥ रुक्ते गोयुगम् ॥ शाकाशने गौः ॥ ययो व्रते च ॥ मधुदधिघृतव्रते सुवा
 से गौश्च ॥ ब्रह्मचर्यं स्वर्गी मूर्ति ॥ तं बूलव्रते वा सोयुगम् ॥ मौने घृतकुंभो वस्त्रयुगं घंटा च
 दिवायेरंगमालिका करणौ धेनुर्हेमयमं च ॥ दीपव्रते दीपिका वा सोयुगं च ॥ भूमिभोज
 ने यर्षा भोजने च कांश्यपात्रं गौश्च ॥ चतुष्यथ दीये गौयासे च गौर्द्वौ ॥ प्रदक्षिणा शतं व
 स्त्रं ॥ अनुक्ते सुस्वर्गी गौश्चेत्यादिकं हेमाद्रौ ज्ञेयं ॥ तथा ॥ भार्गवाच्च न दीपिकायां या प्रो
 शयनी वौधनी मधेशमी दुर्वायमार्गकैः ॥ भृंगराजेन देवांस्तु नार्चयितुं कदाचन ॥ हेमा
 द्रौ या प्रो ॥ आषाढादि चतुर्मीसानभ्यंगं वर्जयेन्नरः ॥ समाप्नोति पुनर्दद्यान्निलते लपुनं
 षट्म् आषाढादि चतुर्मीसं वर्जयेन्न खलु तनं ॥ वृताकं वृजने चैव मधुसर्पिर्घटान्तिनं ॥

कार्त्तिक्यांतमुनर्हेनं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ अग्न्यामयिवर्जितसंकल्परूपाणि पृथ्वी च ।
 द्रोदये ह्येयानि ॥ द्योउरानन्दे स्कां दे ॥ एकांतरं ह्यंतरं वा कुर्यान्मासो यवासकां ॥ अनोदनं
 फलाहारनक्तव्रतमथापि वा ॥ अत्रैव तत्र प्रमुद्राधारणमुक्तेरमाचनचंद्रिकायां भवि
 स्ये ॥ शयन्यां चैव बोधिन्यां च कर्त्तव्यं तथैव च ॥ शंखचक्रविधानेन वह्निस्तोभवेन्नर
 ति ॥ अत्र प्रतनूनतदा मोक्षश्च तदतिशयवेदात् ॥ सहो वाचयाश्च वल्क्यस्तस्मान्मा
 त्महिताय हरिभजेत् ॥ सुश्लोकमौलेर्वीर्यं गेह्यश्रिना संघतर्जितशतपथयुते ॥ प्रते
 विस्म्य अज्ञाचक्रैस्तु तत्रेजन्माभोधितं नैवेद्यं चर्षणीं द्रा ॥ मूले वाह्ये दधने न्ये पुराणा लि
 गान्यंगे तावका न्ययंति ॥ इति सामवेदात् ॥ अग्निहोत्रं तथा नित्यं वेदस्याध्ययनं यथा ॥
 ब्राह्मणस्य तथैवेदं तत्र प्रमुद्राधारणमिति यत्र पुराणा चेति ॥ ब्राह्मणः श्रुतियो वैश्यः
 शूद्रो वा यदि वेतरः ॥ शंखचक्रांकिततनु सुलसीमं जरीधरः ॥ गोपीचंदनलिङ्गा गोद
 दृष्टश्च दधं कृतश्रित्काशीखंडात् ॥ तत्र कारस्तुरमाचनचंद्रिकायां ज्ञेयः ॥ पृथ्वीचंद्रो
 दयस्तु ॥ यस्तु स तत्र शखादि लिङ्गांकिततनुर्नरः ॥ संभाष्य रो रं वयाति यावदिंद्राश्च नृदं
 शेति वृहन्नारदीयोक्तैः ॥ शंखचक्राधं कनं च गीतनृत्पादिकं तथा ॥ एकजाते रयं धर्मो
 न जातु स्याद्भिज्जन्मनः ॥ शंखचक्रैर्मृदायस्तु कुर्यात्तत्रायसेनवा ॥ संप्रद्वह हिः कार्यः सर्व
 स्माद्भिज्जन्मरा ॥ यथाश्मशानजं काष्ठमनर्हं सर्वकर्मसु ॥ तथा चक्रांकितौ विप्रः सर्व
 कर्मसु गार्हितः ॥ तथा शिवकेशवयोरंकाच्छूलचक्रादिकान् हिजः ॥ न धारयेत्तमतिमा
 न्चैदिके वर्त्मनि स्थित इति विष्णुः ॥ शंखचक्रादि च नानात् ॥ ऋग्वेदादिश्रुतीनाममार्थ
 त्वादस्य श्रुतीनां वा सत्त्वाच्चक्रादिधारणं शूद्रविषयमित्युच्यते ॥ नृत्वं चोद नार्थं निविह
 मिति श्रीधरस्वामी ॥ यद्यपि निषेधस्य प्राप्तिराये सत्त्वादि विधिविना च तदयोगादयजीव
 विरोधेन न तोयश्च करोतीति वन्विकल्पो युक्ता स्यात्पि एकजाते रयं धर्म इत्यनेन सा
 मान्यवाक्यानामुपसंहारात् ॥ हिजातिनिषेधो नित्यानुवाद इति तदाशयः ॥ अत्र शिष्टा
 चार एव संकुटपाशानिः सरणास्तुतिरिति संक्षेपः ॥ आषाढपौर्णिमास्यां की किलात्र
 तमुक्ते हेमाद्रौ भविष्ये ॥ आषाढपौर्णिमास्यां न संध्या काले द्युपस्थिते ॥ संकल्पयेन्मास
 मिकं आचरोत्प्रत्यहं संहं स्नानं करिष्ये नियतात्र ह्यचर्यं स्थिता सती ॥ भोक्ष्यामि नः ॥ भू
 शय्यां करिष्ये प्राणिनां दयामिति ॥ अस्मिन् कृतव्रतत्वात्सायाह्वापिनीयाद्या ॥ अत्रै
 व शिवशयनोत्सव उक्तो हेमाद्रौ वामनपुराणे ॥ पौर्णिमास्यामुमानाथः स्वपते चर्मसं
 स्तरे ॥ वेद्यां च जटाभारं समुद्रयाहिवर्षणा ॥ मदं न रलेप्येवं ॥ इयं प्रदोषमापिनी ॥
 अत्रैव व्याससंज्ञा ॥ तत्र त्रिमुहूर्त्तचैत्रैवेति संख्या स पदतौ ॥ त्रिमुहूर्त्ताधिकं याद्यं ॥
 पर्वण्ये प्रणामयोरिति वचनात् ॥ इति श्री रामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टाते नि
 र्णयसिंधौ आषाढमासः कर्कसंक्रांतौ सख्यं त्रिशङ्काः पुराणकालः ॥ सूर्योदयोत्तरसंक्र
 मेण परतरवपुराणं ॥ रात्रौ निशीथ्यात्माक्परतश्च संक्रमेत्परा कर्कहेमाद्यनंतमहादि

मनेश्वरैर्नरदिनयोः पंचनाड्यः पुरायकालः॥ धनुर्मीनावतिक्रम्य कस्यांचमिथुनं तथा॥
 श्वीयरविभागेनरात्रौ संक्रमतेरविः॥ दिनांते पंचनाड्यस्तु तदा पुरायतमाः स्मृताः॥ उ
 दये पितृयायं च देवे पित्र्ये च कर्मणीति स्कांदोक्तेः॥ श्वीयरविभागेनेति मकरकर्क
 भिन्नसंक्रांतिपरः॥ वक्ष्यमाणवज्रो विरोधादित्युक्तं मदनरत्ने॥ तेनायमर्थः॥ रात्रौ श
 व्भागे मकरे उदये पंचनाड्यः पुराणः रात्रावपरभागे कर्कसंक्रमेदिनांते पंचनाड्यः पु
 रणः॥ विषुवतोस्तु श्वदिने पंचापरदिने च यंचेति॥ वाक्यांतरानुरोधेनात्तेन हेमाद्रिः।
 माधवयोः सर्ववचनानां चाविरोधः॥ माधवमतेन॥ अहं रात्रे तद्घं वा संक्रांतो दक्षिणा
 यतोऽर्धमेव दिने यांघ्यावनोदयतेरविरिति॥ बृहद्भाग्योक्तेः॥ मिथुनात्कर्कसंक्रां
 तिर्यदस्यादं शुमालिनः॥ प्रभाते वानिशीथे वानदापुरायंतु श्वं तत्र निभविष्योक्तेः श्वं
 दिनसवपुराणं॥ दाक्षिणात्यास्त्वतदेवाद्रियंते॥ अत्र रात्राद्यपि स्नानादिभवतीत्युक्तं
 प्राक्॥ अत्रानोपवासादि श्वं मुक्ते॥ तथा कर्कके शादिकर्तननिधिदं॥ कुंभे कर्कट
 के वापिकस्यायां कर्मुके रवौ॥ रोमसं उग्रहस्थस्य पितृन् प्राशयते यमरतिः। सुमंतु च
 चनादित्युक्तम्। जीवन्मिदं कृतिरीये गुरुभिः॥ अथ नदीनारजोदोषः॥ हिमाद्रावत्रिः।
 सिंहकर्कटयोर्मध्ये सवीनद्योरजस्वलाः॥ न स्नानादी विकर्माणि तासु कुर्वीत मानवः
 ॥ इदं च सुद्रनदीषु॥ सिंहकर्कटयोर्मध्ये सवीनद्योरजस्वलाः॥ तासु स्नानेन कुर्वीत व
 ज्ञपित्वा समुद्रगारतिव्याघ्रोक्तेः॥ मात्स्ये त्वगस्त्योदयावधित्वमुक्तम्॥ यावन्नोदेति भग
 वान्दक्षिणाशाविभूषणं॥ तावद्जीवहानघः करतोयाः प्रकीर्त्तिताः॥ करतोया अ
 त्यतोयाः॥ तथा कात्यायनः॥ याः शेषमुपगच्छंति यीक्षे कुसरितो भुवि॥ तासु प्रादृषि
 न स्नानायादशरीरं शवासरं॥ इदं चायदि स्मृति संगृहे धनुस्सहस्राण्येते तु गतिर्यीसां
 न विद्यते॥ न तानदी शब्दवहा गती स्ते परिकीर्त्तिताः॥ महानदीषु भविष्य उक्तम्॥ आदौ
 तु कर्कटे देवि महानद्यो रजस्वलाः त्रिदिनं तु चतुर्थे हि शुद्धासुर्जाह्वीयथा॥ महानद्य
 अत्राहो॥ गोदावरी भीमरथी तुंगभद्रा च वेणिका॥ नापी ययो धीविध्यस्य दक्षिणोत्प
 कीर्त्तिताः॥ भागीरथी नर्मदा च यमुना च सरस्वती॥ विशेषाच्च विहस्ता च विंध्यस्योत्तर
 तः स्थिताः॥ हादशैता महानद्यो देवर्षिश्चेत्संभवाः॥ मदनरत्ने पुराणां तरे॥ महानद्यो
 देविका च कावेरी वंजरा तथा॥ रजसानुप्रदुष्टाः स्युः कर्कटादौ अहं नृपाः॥ कात्यायनः। क
 र्कटादौ रजोदृष्टा गोमती वासरत्रयम्॥ चंद्रभागा सती सिंधुः सरयू र्मदा तथा॥ इदं गंगा
 द्यतिरिक्तविषयं॥ गंगा च यमुना चैव सप्तज्ञाना सरस्वती॥ रजसानां भिभूयंते ये चान्ये न
 दसंज्ञकाः॥ शोणा सिंधुः हिरण्यारवाः कोकिलो हितवर्धराः शतद्रुश्च नदाः सप्तयावनाः॥
 परिकीर्त्तिताः॥ इति देवलोक्तेः॥ यत्तु प्रथमं कर्कटे देवि अहं गंगारजस्वलेत्यादिवचनं त
 जाह्वीभिन्नगोदावर्ष्यादि॥ गंगां तरे परमिति मदनरत्ने॥ अन्ये त्वं तर्गतं रजो विषयम्॥
 गंगाधर्मद्रवः पुराययमुना च सरस्वती॥ अन्ये त्वं तर्गतं रजो विषयम्॥ गंगाधर्मद्रवः पु

रायायमुनाचसरस्वती॥ अंतर्गतस्वतीदोषाः सर्वावस्थासु चामलारतिनिगमोक्ताः॥ तीरवा
 सिनानुरजोदोषोनास्तिननुततीरवासिनामितिनिगमोक्ताः॥ तीरवासिनानुरजोदोषोना
 स्तिननुततीरवासिनामितिनिगमोक्ताः॥ रजोदुष्टमपिजलगांजलयोगेयावनं॥ गंगा
 भसासमायोगादुष्टमय्युपावनमितिमात्स्योक्ताः॥ नूतनकृपादौतुयोगियाश्वत्थः॥
 अजभावोमहिषश्चब्राह्मणीचप्रस्तिका॥ मूर्धन्यवोदकंचैवदशरथेराशुद्यतीति॥
 कचिच्चदोषमाहवाध्यादः॥ अभावेकृपापीनामनपायिययोभूताम्॥ रजोदुष्टेपि
 पयसियाममोगोनदुष्यति॥ गौडालु॥ अन्येनापि॥ समुद्रनेरतिहितीयेयादेयाठः॥ तेनो
 दूतेनदोषः॥ तथाचनसुस्त्वानेतिप्रागुक्तमित्याहुः॥ वसिष्ठेपि॥ उपाकर्म्मणिचोत्तर्गे
 प्रेतस्त्वानेतथैवचा॥ चंद्रसूर्य्यग्रहेचैवरजोदोषोनविद्यतरत्यलंविस्तरेण॥ आवराशुक्तं
 तीयामधुसवारव्याघ्रैरुत्तरेषुप्रसिद्धा॥ सापरपुताग्राहेतिदिवोदासः॥ आवराशुक्तंचतुर्थी
 र्वयुता॥ मानुविहोगरीश्वरइतिवचनात्॥ आवराशुक्तंचचमीनागप्रजापतेरैवेतिस्वामा
 निर्यायउक्तम्॥ चमत्कारचिंतामणौ॥ पंचमीनागप्रजायांकार्यावष्टीसमन्विता॥ तस्यानु
 विनानागारतरासचतुर्थिकेति॥ आवराशुक्तंचचमीशुक्तंचमौक्तानागपंचमी॥ तांपरित्यज्यं
 चम्यःचतुर्थीसहिताहिताइतिमदनरत्नेभिधानाच्चा॥ तेनपरैवेति॥ अत्रविशेषोहेमाद्रौभ
 य्ये॥ आवराशुक्तंचचमीशुक्तंचक्षेत्राधिपः॥ दारस्योभयतोलेस्वामीमयेनविद्योत्वरा
 प्रजयेहिधिवहीरदधिद्वर्षीकुरैःकुशैः॥ गंधपुष्पोपहारैश्चब्राह्मणानांचतयरीःयेतस्यां
 प्रजयंतीहनागान्भक्तिपुरःसरः॥ नतेषासर्पतीवीरभयंभवतिकुत्रचिदिति॥ आवरा
 शुक्तहादश्यादधिब्रतंप्रागुक्तं॥ तत्कादीनांत्वनिषेधःतत्रदधिव्यवहाराभावादितिब्र
 ते॥ अत्रैवविष्णोःपवित्रारोपणमुक्तम्॥ हेमाद्रौविष्णुरहस्ये॥ आवराशुक्तंचचमी
 स्थेदिवाकरे॥ हादश्यावासुदेवायपवित्रारोपणंस्मृतं॥ हादश्याश्वरावापियंचम्यामथ
 वाहिजा॥ आनुकूल्येषुकर्तव्यंचदश्यामथापिवेति॥ शिवेनतत्रैवकालोत्तरं॥ आवादां
 नेचतुर्हस्यांभस्मनभसोस्तथा॥ अष्टम्यांचचतुर्हस्यांपस्योरुभयोःसममितिअन्ये
 वतानानुवक्ष्यते॥ अविवासनंतुदीपिकायाम्॥ गौरीहोतरितेकालेपूर्व्वयुर्वीधवास
 नमिति॥ गौराकालोरामाचनंचदिकायाम्॥ पवित्रारोपणंविष्णोश्चावराशुक्तंचचमी
 ॥ कार्तिकपवधिशुक्लार्त्तिकर्तव्यमितिनारदः॥ हेमरीयतामर्क्षेमिःस्त्रैःकौशेयपप्रजेः
 कुशैःकाशेश्वकार्यासैर्ब्राह्मण्यकर्त्तितैःशुभः॥ कृत्वात्रिगुणितंस्त्रैत्रिगुणीकृत्यशो
 धयेत्॥ तत्रोन्नमंयवित्रंतुषष्ठासहशैस्त्रिभिः॥ सप्तम्यासहितंहाभ्यांशताभ्यामध्यम
 स्मृतं॥ साशीतिनाशनेनैवकनिष्ठंतत्समाचरेत्॥ साधारणयवित्राशिभिःस्त्रैसमा
 चरेत्॥ उन्नमंतुशतयंथिपंचाशद्वंथिमध्यमं॥ कनिष्ठंतुयवित्रंस्यात्तुषड्विंशद्वंथिशोभ
 नं॥ षट्त्रिंशच्चतुर्विंशद्दशैतिचकंचना॥ चतुर्विंशद्दशाविन्तिकेमुनयोविदुः
 ॥ हेमाद्रौविष्णुरहस्यत्वन्पथोक्तम्॥ अष्टोत्तरशतकुर्याच्चतुःपंचाशदेववा॥ सप्तविंश

तेरेवाथ ज्येष्ठ मध्य कनीयसं॥ अधमं नाभिमात्रं स्याद्गुरुमात्रं द्वितीयकं॥ प्रलंबं तो जानु
मात्रं प्रतिमायां निगद्यते॥ शिवयवित्रं तु तत्रैव शैवागमे॥ एका शीन्यथ वास्तु त्रैल्लिंश
ता चाष्टयुक्ता॥ येषां शतावाकर्तव्यं तुल्यं यथ्यं तालकं॥ हादशंगुलमाना निव्यासा
दशंगुलानिवा॥ लिगविस्तारमाना निचतुरंगुलकानि चेति॥ हेमाद्रौ कालोत्तरे युगध
र्मै॥ कृते मणिमयं कार्यं त्रैतायं हि मसंभवापदजं ह्यपरे प्रोक्तं कार्या संतु कलौ स्मृतं॥
अधिकारिणोपिते त्रैव विष्णुरहस्ये॥ ब्राह्मणास्त्रियो वैश्यस्तथास्त्री शूद्रस्य च वा स्वध
र्मावस्थिताः सर्वे भक्त्या कुर्युः पवित्रकं॥ तथा॥ अतो देवेति मंत्रेणादिजो विद्मो निवेद
येत॥ शूद्रस्य मूलमंत्रो वा येन वा क्षजयेद्दरिं॥ एतच्च नित्यं॥ न करोति विधानेन पवि
त्रारोपणं नुयः॥ तस्य संवत्सरी प्रजानिष्कला मुनिसत्तमा॥ तस्माद्भक्तिः समायुक्तो न
रैर्विष्णुरायरोः॥ वर्षे वर्षे प्रकर्तव्यं पवित्रारोपणं हरेरिति तत्रैवोक्तं॥ देवता वि
शेषेति योपितं त्रैवा॥ धनदश्चरमागौरी गणेशः सोमराद्गुहः॥ भास्करश्चंडिका वा च वा सु
किञ्चनार्थमः॥ चक्रपाशिर्हृन्गश्च शिवो ब्रह्मा तथैव च॥ प्रतिपत्तु भूतिर्द्विताः प्रज्यास्ति
थिषु देवताः॥ यथोक्ताः सुक्तयस्ते तु त्रिथयः प्रावरास्य चेति॥ तथा हेमाद्रौ कालोत्तरे॥ च
तुर्दश्या मथाष्टम्यां सर्वसाधारणं तु तदिति॥ तत्प्रकारं सुगमार्चनं च द्विकायाम्॥ ततस्त्वा
नियवित्राणि वैरावे पुटके सुमे॥ संस्थाप्य सुचिवस्त्रिणा विधाय पुरतो न्यसेत्॥ अरन्ति
संमिता वैरीकुर्व्यात्तु यद्विशताकुरौः॥ क्रियालोपविधानार्थं यत्नया विहितं प्रभो॥ म
येतन्क्रियते देवतवतुल्यं पवित्रकं॥ न मे विप्रो भवेद्देवकुरु नाद्यदयो मयि॥ सर्वथा सर्व
दा विद्मो मम त्वेयं मागतिः॥ उपवासं न देवत्वातो यया मिजगत्पते॥ कामको धादयो ये ते
व मे सुव्रतघातकाः॥ अथ प्रभृति देवेशया वंद्यै शेषिकं दिने॥ तावद्दृष्टान्वया काव्या सर्व
स्यास्य नमोस्तुते॥ इति देवसंप्राप्त्यं कुंभं संस्थाप्य तत्र वंशपात्रे॥ ॐ संवत्सरस्य पागस्य
पवित्रीकरणाय भो॥ विष्णुलोकान्यवित्राय आगच्छे ह नमोस्तुते॥ अनेन मूलेन चावा॥
होत्रममध्यमकनिष्ठेषु॥ विष्णुब्रह्मरुद्रान् संत्वरजस्तमां सिवेदत्रयं वनमालायां प्रकृति
चावाहृत्त्रिंशद्ब्रह्मविष्णु रुद्रान्यथिषु क्रियायोरुषीः वीराः विजया ईशा अयरा
जिता मनोन्मनी जया भद्रा मुक्तिश्चेत्यावाहं संश्रया ॐ संवत्सरकृताचीयाः संश्रयी
फलदोपियत्॥ पवित्रारोपणं येतत्कुरु कुंभरतेन मः॥ विष्णुतेजो भद्रं रम्यं सर्वपात
कनाशनं॥ सर्वकामप्रदं देवतवांगेधारयाम्पहं॥ इति देवकरं मंगलसत्त्वं वधा देवं सं
श्रयनिमंत्रयेत्॥ आमंत्रितो सिदेवेश पुराण पुरुषोत्तम॥ प्रातस्त्वा क्षजयिष्यामि सा
निध्यं कुरु के शवा॥ ह्रीरोदधि महानाग शय्यावस्थित वियह॥ प्रातस्त्वां रजयिष्यामि
सन्निधौ कुरु तेन मः॥ निवेदयाम्पहं तुभ्यं प्रातरे तत्पवित्रकं॥ सर्वथा सर्वदा विद्मो न म
स्ते सुप्रसीद मे॥ ततः पुष्पांजलिं दत्त्वा त्रैजागरां कुर्यादित्यधिवासनं॥ प्रातर्ज्ञित्य
प्रजाकृत्वा गंधद्वीक्षतयुतं पवित्रमादाय॥ देवदेवनमस्तुभ्यं गृहारो देयवित्रकं॥ य

वित्रीकरणाथीयवर्षशजाफलप्रदं॥पवित्रकंकुसवाधयन्यादःकृतकता॥सुदीभ
 म्हेदेवत्वप्रसादानुरेश्वर॥मूलसंपुटितानेनदत्तांगदेवताभ्योनाभासमर्म्यमहानैवे
 द्यदत्तानीराज्या॥मणिविद्रुममालाभिरियादिभिर्दमनारोयोक्तमंत्रैःप्रार्थयित्वा॥गुर
 वैत्राहरोम्यश्चदत्तास्यचधारयेत्॥तथा॥मासपक्षमहोरात्रत्रिगतधारयेत्तथा॥
 देवेतस्त्रसंदर्भदेशकालविवक्षया॥अकरसो नुतत्रेवा॥पवित्रारोपणकालेनका
 रैतिकथंचन॥तदापुतेजयेमंत्रस्तोत्रवायिसमाहित इत्युक्तम्॥इतिपवित्रारोपः॥
 आवराशुक्तचतुर्दशीष्वयुतायाः॥अत्रवक्तव्यविशेषश्चैत्रचतुर्दश्याशुक्तः॥अ
 थोपाकर्मःतत्रवक्तव्यं॥प्रयोगपारिजातेशोनकः॥अथातःआवराभासेश्वर
 राक्षसपुतेदिने॥आवरायांआवराभासस्यचम्याहस्तसंयुते॥दिवसेविदधीतेतदुपाक
 र्मयथोदिने॥अध्यायीपाठनिकुर्यात्त्रयोयासनवह्निनेति॥अत्रयोरामासुपसंहा
 रस्यायेतयजुर्वेदीपरैतिहेमाद्रिः॥अत्रहस्तपुत्रायचम्युक्ता॥कारिकापि॥तन्मासे
 हस्तपुत्रायचम्यावातदिष्यतइति॥केवलचम्याहस्तपुत्रेअस्मिन्दिनेइति
 हेमाद्रिः॥उयासनवह्निनेतिउक्तमर्हदयमिदं॥केचित्तोकिक्कमीप्रकुर्वते॥इति का
 रिकोक्तलौकिकाग्निनाविकल्पते॥तत्रापिअध्यायेरन्वास्वइतिस्त्रातसशिष्यवि
 तदधिकारिकस्याचार्याग्नीनामस्यायावन्मोजुदयादितिनिषेधात्तौकिकस्य॥तद
 भावेतस्मात्त्रैतिनिर्गवः॥यद्यपिदीपिकायांवेदोपाकतिशेषधिप्रजननेयसेसितेआव
 रो॥इतिशुक्तपक्षेपिसर्वेषामुत्सुकालत्वेनोक्तः॥वस्वमारागार्ग्यवचनेनकुंहीगा
 न्प्रतिविहितस्तस्याविरोधिनःसर्वान्प्रतिप्रवृत्तिश्च॥तथापिआवराभाससंबंध
 स्यस्त्रोक्तत्वात्॥हस्तपक्षेपिकार्यमितिहृदः॥तथाचसत्रम्॥अथातोआध्यायीपाक
 रणामोषधिनंमादुर्भावेश्वरोनआवरास्यचम्याहस्तेनवा॥अत्रआवराशुमुखी॥
 मीमोराः॥तस्याहर्द्वययोगेहेमाद्रौआसः॥धनिशसंयुतकुर्वाच्छावराकर्मपक्षे
 त्॥तत्कर्मसफलज्ञेयमुपाकरणासंज्ञितं॥आवरोनतुयत्कर्मसुत्रराधाटसंयुतं
 संवत्सरकृतोध्यायस्तत्सुरारैक्येतीतिप्रयोगपरिज्ञातेगार्ग्यपि॥उदयव्यापि
 नीतिवविश्वर्षेघटिकादय॥तत्कर्मसफलज्ञेयतस्यपुराणत्वतनकमिति॥शर्वगुरुत्र
 राधाटयोगेपर्युःश्वराभावेघटिकादयश्चैवापचम्यादौकार्यं॥नतुशर्वविश्वार्ग्य
 संगवैपिअपवादाभावात्किंच॥पर्युःसंगवास्यर्शेनिषिद्धशर्वयहरीकिम्यानम्॥
 संगववाक्यश्वरावाक्यचेति॥चेत्रहिंघ्रीहिवाक्यादश्वाफवाक्माचमासमिमांसा
 मस्यपादनेस्यादितिमहत्सांतिप्यनेनपर्वीमीदृगिकमाख्यातेनिषेधप्रवेशस्तोभा
 यत्रसाम्यात्॥श्वरापुतेदिनेसंक्रांतादौउपाकर्मनकुर्वेतिक्रमात्सामर्थ्यमुक्तिः॥
 ग्रहसंक्रांतियुक्तेषुहस्तश्वरापर्वेस्तिहेमाद्रौ॥निषेधात्पचम्यादयोयाः॥अत्र
 ग्रहसंक्रांतिदिनेयथाप्राप्तेस्त्वेकपाकर्मनकार्यम्॥इत्येकोवाक्यार्थः॥तेनाथ

वैवेदिनामपिनिषेधः॥अथयाहस्तादित्रयेप्रत्येकंयहसंक्रांत्योषवाक्पकलनायनेः॥
मदनरत्नेपि॥यदिस्याच्छावरणंपर्वग्रहसंक्रांतिदूषिता॥स्यादुयाकरणांशुक्तपंचम्याश्रा
वरास्पनु॥स्मृतिमहारीवे॥संक्रांतिग्रहणंवापियदियर्षणिजायते॥तन्मासेहस्तमु
धस्ताचेत्संक्रांतिग्रहणंतादा॥उपाकर्मनकर्त्रीतपरतेश्चनदोषरुदिति॥मदनरत्ने
गार्ग्योपि॥यद्यहंरात्रादवीकृतग्रहःसंक्रमणवचानोपाकर्मतदाकुर्याच्छावरणंश्रव
रोपिवा॥एतेनग्रहणकालेश्रवणसत्वेत्यवनिषेधोनावीगितिपूर्वशकापरास्ताग्रह
विशिष्टानांहस्तश्रवणयर्षणांप्रत्येकंनिषेधेतद्युक्तोपाकर्मनिषेधेचविशिष्टदेशे
वाक्पभेदात्पंचम्यासंक्रांतौनिषेधाभावायत्रैश्चातेनाहंरात्रात्पूर्वग्रहसत्त्वमात्रेउ
पाकर्मनिषेधोनतद्योगः॥यत्रप्रतिपन्निश्रितेनेवनोत्तराषाढसंपुतेश्रवणेश्रावणं
कुर्यग्रहसंक्रांतिवर्जितरतिप्रतिपन्निश्रितंनिषेधकंवचनतन्निर्गलेहेमाद्रौनिगम
ः॥ग्रहयोगोगुरुहंतिसंक्रांतिःशिष्यघातिनी॥तयोहंस्तुत्तराषाढाउपाकर्मणिवैष्णवे
अत्रचवेदोपाकरणेप्रतिकुलीरेसंस्थितेर्वौ॥उपाकर्मनकर्त्र्यंकर्त्र्यसिंहपुक्तको
रतिवचनदेशांतरविषयो॥नर्मदोत्तरभागेतुकर्त्र्यसिंहपुक्तकोकर्कटेसंस्थितेमा
नाउपाकुर्यानुदक्षिरादितिग्रहस्यतिवचनादितिप्रयोगपारिजातेनोक्तं॥पराशरमा
धवीयेष्वेवांसाभगानांसिंहस्थिरवातुकेस्तद्विषयदंपुरेडाशचतुर्दीकरावदुयस
हीयता॥इतिवयंपश्यामःकालादर्शे॥अध्यायानामुपाकर्मश्रावणानेत्तिरीयकाः॥व
द्वचाःश्रवणोऽप्युःसिंहस्थौर्कोभवेद्यदि॥सहस्तपुक्तपंचम्यांतद्वहणसंक्रमे॥अ
सिंहार्केऽप्युपाश्रवणोनव्यवस्थयेति॥तन्मूलालिखनाच्छुत्रविरोधाच्चचित्प्रास्त
त्रेहिश्रवणोनश्रावणस्येतिचांद्रमासः॥एवौक्तौनसौरः॥तस्यपंचम्याभावाच्छ्रुतिला
संगाभ्यामुभयपक्षेवृत्तिद्वयविरोधाच्चातेनसिंहस्थौर्कोभवेद्यदितदाकर्केऽप्यु
हणसंक्रमेसति॥असिंहार्केपुक्तपंचम्याश्रावणीवावद्वचाः॥पौष्ययांतेत्तिरीयाइति
व्याख्येयं॥तेषांसौरमासाभावाच्छ्रावणोशर्यानुद्गमादौतुवद्वचपरिशिष्टे॥अदृष्टोप
धयस्तस्मिन्मासेतुनभवंतिचेत्तदाभाद्रपदेमासिश्रवणोनतद्विषयतरति॥तत्राप्यनु
द्गमेतुकुर्यादेवातदार्थिकमित्याचक्षतरतिस्तत्रावावर्धनैर्भवंवार्थिकां॥एतच्चपुक्ता
स्तादावपिकार्या॥उपाकर्मोत्सर्जनंयवविचदमनायेरामिति॥दमनारोयेलिखितव
चनात्॥निषेधैर्मित्रिकेज्येहोमयज्ञक्रियासुचाउपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहवेधोन
विद्यतरतिप्रयोगपारिजातेहेमाद्रौसंग्रहीतैः॥यर्षणियहरोसतिष्वंत्रिात्रादिवे
धाभावेवक्तुमिदंतेनयर्षणियहरोपिचतुर्दश्यांश्रवणोकार्यमितिहेमाद्रिः॥प्रथमा
रंभलुनभवति॥गुरुभार्गवयोमौढेवावालेवाईकेपिवा॥तथाधिमाससंसर्गमलमा
सादिषुदिजा॥प्रथमोपाकृतिर्नस्यान्तकर्मविनाशरुदिति॥तत्रैवकश्योक्तैः॥त

त्रयप्रभारं भेदं हि आहं कुर्यादिति नारायणारुणौ। एतच्चाधिमासेन कार्यं। उपाकर्म तयो
 त्सर्गप्रसवाहोत्सवायकाः। मासद्वयोपराकार्यावर्जयित्वा तु येन कर्मिति॥ मोतिः परा
 शरोक्तेः॥ उत्सर्गः कालद्वयोपराकर्मोदिकर्मणि। अभिवेकादिद्वयोपराकर्मोत्सर्गो
 युगादिस्थितिकाम्यायनोक्तेः॥ यत्तु॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गोदिकर्मोत्सर्गोदिकर्मोत्सर्गो
 स्य शृंगवचस्तत्सामगविषयं तयोसिंहोक्तैः॥ एतच्चापराह्णकार्यं॥ उपाकर्म
 पराह्णस्यादुत्सर्गः प्रातरेव त्विति। अध्यायानामुपाकर्मकुर्यात्काले पराह्णकोऽर्वा
 ह्णो विस्तीर्णस्यादिति वेदविदो विदुरिति हेमाद्रौ गोभिलोक्तेः॥ वस्तुतस्तु॥ भवेदुपा
 कृतिः शरीमास्यां शर्वाह्णसंवन्धितप्रवितो वचनात्सर्ववाक्यसामगविषयं तेषामप
 राह्णस्योक्तेरित्यनुयदेव स्थते॥ दीपिकापि॥ अस्य तु विधेः शर्वाह्णकालः स्मृत इति
 याजुषास्तयवर्णिकुर्युः। तच्चायसं वैरोदयिकं याज्ञेयं स्तुतं शर्वायवर्णोदयिकं
 कुर्युः। आवरांते त्रिरीयकाः वद्धवाः श्रवणो कुर्युः। ग्रहसंक्रान्तिवर्जिते। इति गार्ग्यो
 क्तेः॥ संप्राप्तवान् शुतीर्गह्णायवर्णोदयिकं पुनः। अतो भूतदिने तस्मिन् नोपाकरण
 मित्यतः। इति कालिकापुराणाच्च॥ अथ वेदोपसंयुक्ते यवर्णि स्यादुपक्रियाः। दुःखा
 शोका मयप्रस्ताराष्ट्रे तस्मिन् हि जातयस्मिन् मदनरत्ने गार्ग्योक्तेः॥ अत्र सिंगाभटीये
 विशेषः॥ श्रवणाः आवरां यवर्णसंगवस्थग्यदा भवेत्। तदैवोदयिकं याज्ञेयं नान्यदोद
 यिकं भवेत्॥ पराशरमाधवीयेपि गार्ग्यः॥ श्रवणीयोरामासीतु संगवात्परतो यदि
 तदैवोदयिकी याज्ञेयानामोदयिकी भवेत्। कर्मकालमाह कालादर्शनिगमः। श्र
 वणां प्रीत्ययं वा प्रतिपत्तयस्तु हर्तकैः॥ विहास्याच्छादसोतत्रोपाकर्मोत्सर्जनं भ
 वेत्। अत्र योरामासीत् श्रवणाहस्तयो रूयलशरीतेन तावपि संगवस्थो। उदयेषट्प
 टीत्यर्थो शुतो यवर्णि वार्कमेकुर्युर्न भस्पाकर्मकर्मग्यजुःसामगाः क्रमात्। इति श
 र्वीचंद्रोदयेतन्ना। विष्णुर्ह्यघटिकादयमिति शर्वोक्तविरोधात्। सामान्यवाक्यादोद
 यिकी कर्मयर्थी प्रायाद्यानशर्वा। संगवनिमित्तं शर्वविहाय वादाभावात्। माद्रादौ
 कालांतरे वास्तुन तु निषिद्धं। नहि श्रीशुलाभे निषिद्धमावयहरां युक्तं। अतस्त्वपरेषु
 संगव्याप्तोऽर्थनिषेधः। तदभावे तु नेति मुख्यवस्थाप्ययास्ता। विधिष्वेव म्यात्।
 मासनिषेधे तथाप्यत्र शर्वविहावचनसन्नेहिसा युज्यते। एवं श्रवणोपि ज्ञेयं। एत
 च्छुदाधिकपरं तेन यथाग्रिहोत्सर्गोत्सर्गकालवाधे सामान्यस्या जीवतावच्छि
 न्कालेदर्शादिरनुष्ठानाय याज्ञेयांशुशफाद्यभावे यागाक्षिप्रनिषिद्धवर्ज्यद्वय
 तथात्र संगवाभावनिषिद्धवर्ज्यकर्मयर्थी प्रोदयिके कालांतरे वा नुष्ठानेन तु कदापि
 निषिद्धः। अथ वादाभावे उत्सर्गस्थैव प्राप्तेः। तेन प्राशस्यमात्रपरमिदं काम्यायनादी
 नां तदिह न ह्येव शर्वाह्णव्याप्रावेकदेशस्य शेषं वा शर्वं वेति हेमाद्रिः। यदपि श्रवणीदुर्ग
 नवमीदूवीचैव हताशनी। शर्वविहाः प्रकर्तव्या शिवरात्रे वलेहि नमिति। ब्रह्मवैवर्ते

इह यवित्रश्रवणकर्मदिदेवकर्मविषयमिति हेमाद्रिः। अतएव वचनात्कुलधर्म
 तादावपि सर्वे वा। मदनरत्नेष्वेवं। मदनपारिजातेऽपि। सर्वविद्यायां श्रवणं वाजस।
 पिनामुपाकर्मैत्युक्तम्॥ मदनरत्ने तु पूर्ववर्ण्योऽदिके कुर्युः श्रवणं तैत्तिरीयकारे
 ॥१॥ वच् चपरिशिष्टावच् चान्प्रतिकर्मविधानार्थं प्रवृत्तेः। तत्र तैत्तिरीयकः कर्म
 वेध्ययोगान्पूर्वोक्तकालिकापुराणादौ सामान्यत औदयिकपर्वप्राप्तेस्तन्निषे
 धेन वच् चानां श्रवणविधानां तैत्तिरीयकपदां अनुवादत्वात्तस्य च प्राप्ताधीनत्वा
 त्। प्राप्तेऽप्यनुर्वेदिमात्रपरत्वात्। सर्वयजुर्वेद्युपलक्षणाार्थं। अवयुस्यानुवादो वा
 तनुविधायकं येन विशेषविधिना उपसंहारः स्यात्। अनुवादत्वात्तस्य संहारनदोषः।
 अत्यथोदयिकपर्वविशिष्टाया कर्मोद्देशेन कर्तृविधी कर्तृविशिष्टोदयिकपर्व
 वेधो वा कर्मोदायनेः। औदयिकपर्वविधी वा कर्मोदायनेः। तस्मात्तैत्तिरीयकपदा
 वेवस्यासर्वयजुर्वेदिनामोदयिकमेवापर्वेत्युक्तं तन्ना नतावत्परिशिष्टे वच् चा
 न्प्रत्येवविधिः॥ धनिसृष्टप्रतियद्युक्तत्वात्सृष्टसमन्वितमित्यादि॥ तदुदाहृतं।
 एवपरिशिष्टे वेदान्तरधर्मविधीमां दर्शनात्। नाप्यनुवादोऽयं कालिकापुराणा
 दवच् चादीनामपि तदायनेः। कुर्युरित्यस्याविधित्वेन तस्यैवार्थवादत्वेनैतन्मात्रा
 नुवादित्वाच्चानवतैत्तिरीयकानां यद्येतदिधिरस्ति येनानुवादः स्यात्। नववाक्य
 भेदः तैत्तिरीयकपदमात्रस्य कर्ममात्रस्य वा उद्देश्यत्वायोगेन ह विरक्तिवदसर्व
 ब्राह्मणमुपनयीतेति वच् चागत्या विशिष्टस्योद्देश्यत्वात्। अत्यथोत्रगर्हवच् चपद
 स्याप्यविवक्षायत्याश्रवणस्य सर्वसाधारणायपत्रे। तस्माद्देमाद्रिमते मेव युक्तमि
 ति दिक्। उदचशिष्यानध्यापयत आवसथ्येऽथौ॥ अनध्यापयतो नाधिकार इति।
 कर्कः। श्रवणमपि यहरादिदुष्टाया कातीयभिज्ञैः प्रोक्ष्यघांकार्यैः तैस्तु श्रा
 वणयंचम्या॥ संज्ञातिग्रहणं वापि योरीमास्यापदाभवेत्। उपाकृतिस्तु यंचम्या।
 कार्यावाजसनेपिभिरिति स्मृतिमहारीवेवाजसनेपि यहरादिति हेमाद्रिः। उद
 स्वसत्रोक्तकालपरत्वाद् वच् चपरमपिशंखायनेस्तु हस्तकार्यं। आयस्तं वैराथ
 र्वरोऽश्वप्रोक्ष्यघां यजुर्वेधायनः। श्रवणायोरीमास्यामायाह्या चोपाकृतिस्तु
 चेप्रोक्ष्यघांमपि दोषेऽप्याह्याकार्यमितेवमर्थेन च्छाखीयविषयं वा॥ सामगा
 लु॥ श्रवणो हस्तिकुर्युः वच् चाः श्रवणो चैव हस्तोऽसामवेदिन इति निरीयामृते
 गोभिलोक्तैः सोऽयुत्तरः॥ धनिसृष्टप्रतियद्युक्तत्वात्सृष्टसमन्वितं। श्रवणं क
 र्मकुर्वीरवच् चयजुःसामपाठकारतिमदनरत्नेपरिशिष्टेः॥ गार्ग्योपि॥ सिंहे
 रवौ नुपुष्पक्षेर्हवीन्हेः विवरे वहिः। कुंदोगामिलिताः कुर्युः कृत्स्नं स्वस्रकुंदसां।
 युक्तपक्षे नुहस्तेन उपाकर्मपरहितं कमिति। अविवरे यहादिदोषहीनोऽप्यक्षे
 र्ववीन्हे। उत्सर्गः पराहिकमुपाकर्मैत्यन्वयः। विवरेदिति पाठोऽज्ञानकृतः। अन्य

सुविशेषः सर्वमेवोक्तः॥ प्रयोगपारिजाते गोभिलः॥ उपाकर्मोत्सर्जनं च न स्यात्॥
 नामपीष्यते॥ धारणाध्ययनांगत्वाद्दृष्टिणां ब्रह्मचारिणां॥ उत्सर्जनं च वेदानामुपा-
 करणकर्मच॥ अरुत्वावेदजप्येन फलनामोतिमानवः॥ सर्वथा लोपेन कुरु-
 वासश्च वेदोदितानां नित्यानामिति मनुनाः॥ भोजनोक्तैः॥ एवमुत्सर्गेषु॥ अथ प्रस-
 गादत्रैवोत्सर्जनमुच्यते॥ तच्च यौषमासे रोहिण्यां तत्कृष्णाय वा कुर्यात्॥ यौष-
 मस्य रोहिण्यामस्य कायामथापि वा॥ जलांते कृंदसां कुर्यादुत्सर्गविधिवद्दहिरि-
 ति॥ यातवत्त्वोक्तैः॥ आवरणं प्रोष्टपद्यां वोपाकृतौ कमेण यो यश्चुक्तप्रतिपदिना
 यश्चुक्तप्रतिपदिवा कार्यम्॥ अर्हयं च मासानधीयीते तितेनैवोक्तैः॥ अर्हः पंचमो
 येयुसाई चतुरत्यर्थः॥ यत्तु हारितः॥ अर्हयं च मासानधीयीतार्धसमुत्सर्जेन॥
 पंचार्हयस्य न्वेति॥ तदा यात्पुपाकर्मविषयं॥ बोधायनात्॥ योष्यामाध्यावाक-
 पुः योष्यामाध्यावोत्सर्जेन तितत्सत्त्वात्॥ तैत्तिरीयसु तैष्यां कार्यं॥ तैष्यां योरी-
 मास्यां रोहिण्यां वा विरमेदिति तत्सत्त्वात्॥ वट्टचेलुमाध्यां कार्यं॥ अध्यायोत्सा-
 र्जनं माध्यां योरीमास्यां विधीयतः॥ इति कारिकोक्तैः॥ कानीयात्॥ भाद्रपदे कुर्युः
 ॥ उत्सर्गश्चेन्न दानिष्यति यथा प्रोष्टपदेपिवेति॥ काम्यापनोक्तैः॥ सामगालु॥ सिंहा-
 र्केषु कुर्युः॥ तथा च सिंहरोवोत्तिगाग्यवचनं सर्वमुक्तं॥ सर्वरूपाकर्मदिने
 वा कार्यम्॥ पुष्ये नूत्सर्जनं कुर्यादुपाकर्मदिने यवेति हेमाद्रौ खादिरशुशोक्तैः॥
 पदासिंहस्ये सूर्ये सतितन्मध्यस्थहस्तानसत्त्वात् कुर्युः कर्कस्थी भवति॥ तत्स-
 तस्मिन् पुष्ये उत्सर्गं कृत्वा तद्वत्तरहस्ते उपाकर्मसामगाः कुर्युः मासे प्रोष्टपदे हस्त-
 सुख्यः सर्वो भवेद्यदा॥ तदा च आवरणं कुर्यादुत्सर्गं कृंदसां हि जरति तत्रैव परिशि-
 शोक्तैः॥ अत्र द्वावपि सोरोमासे जेयो॥ तेषां सोरस्यैवोक्तैः॥ अत्र विशेषमाह का-
 र्णाजिनिः॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गं यथा कालं समेत्य च॥ ऋषीन्द्रमयान् कृत्वा
 रजयेत्त्रयं यत्र नः॥ इत्युपाकर्मण्युत्सर्गं च त्रिरात्रं पश्चिणी महोरात्रं वानध्यायः॥
 तिमिताक्षरायामुक्तं॥ अत्र नदीनारजोदोषो नास्ति॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गं रजोदो-
 षो न विद्यते इति गार्ग्योक्तैः॥ अत्रैव रक्षाबंधनमुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये॥ संपात्रे आवरा-
 स्यां तैयोरीमास्यां दिनोदये॥ स्नानं कुर्वीत मतिमाच्छ्रुतिस्मृतिविधानतः॥ उपाक-
 र्मोदिकं प्रोक्तमृषीणां चैव नर्यरां॥ उपाकर्मणिकर्तव्यमृषीणां चैव रजनं॥ ततो
 पराह्णं समये रक्षायोटलिकां शुभा॥ कारयेदसतैः शस्त्रैः सिद्धार्थैर्हं मभूषितैरि-
 ति॥ अतोपाकर्मनंतरं सूर्यातिथ्यावार्थिकस्यानुवादेन नुविधिः॥ गौरवान्
 प्रयोगविधिमेतेन क्रमायोगाच्छ्रद्धादौ न दयोगाच्च तिनपरिगुरुपाकरोपि सर्व-
 दुरमरहेतत्करणसिद्धेः॥ इदं भद्रायानकार्यं॥ भद्रायानेन कर्तव्ये आवरणं फाल्गु-
 नीनया॥ आवरणं च प्रतिहेति यामदहति फाल्गुनी नि संयहोक्तैः॥ तत्सत्त्वेन गवा-

वधितदंतेकुर्यादिति निर्णयामृतं॥ मंत्रस्तु॥ येन वदो वलीराजा दानं वंदो महावलः॥ तेना
 त्वा मयि वध्ना मिरसे मा च लमा चला॥ ब्राह्मणोऽत्रियैर्वै शैश्च देरन्येश्च मानवैः॥ कर्त्रो
 रक्षिका चारो हि जान संशय शक्तिरति॥ अत्रैव हय श्रीवो न्यतिः॥ तदुक्तं कल्पतरोः॥ आ
 वराणां अवगिजातः सर्वहय शिरहरिः॥ जगाद सामवेदं तु सर्वकल्पयना शनमस्त्रात्वा
 संस्रजयेत्तु शंखचक्रगदाधरं॥ आश्रयायेन श्रवणा कर्मिणः॥ आवराणां पौरोमा
 ण्याश्रणा कर्मिणि॥ तत्रास्मययोगिनीयाद्या॥ अस्मि ते स्थालीया कं श्रयपित्वा
 तिस्रजान्॥ अतएव निशीथे दर्शप्रयोगांतः यातनियमा तदंगैः प्रसंगसिद्धिरुक्ता
 दशः॥ अन्यथा परेद्युः प्रसंगः प्रसंगस्य॥ याज्ञिकस्तु पौर्णिमादर्शशतयोश्च
 दशः पर्वीते शरावदहोरात्रवाचित्वा तत्रैव कर्मकालायाभिधीयतेति विवृतिरुक्ते
 यथैवेच्छंति॥ आवराणां दिमासचतुष्टयकल्पयसिद्धितीयास्तु अश्रुत्पशयनव्रतं॥ तत्र
 चंद्रोदयव्यापिनी॥ दिनहयेतत्परेति निर्णयामृतं॥ इति श्रीमीमांसकरामकृष्णभा
 हात्मजकमलाकरभट्टकृतैर्निर्णयसिंधौ आवराणामासः ५ सिंहपराः योऽशब्दिका
 : पुराणकालः॥ अन्तर्द्वयवत्॥ अत्र गोप्रसवेऽमु तसागरे नारदः॥ भानौ सिंहग
 ते चैव यस्य गोः संप्रसूयते॥ मरणांतस्य निर्दिष्टं सुऽभिर्मासेर्न संशयः॥ तत्र शांतिप्र
 वक्ष्यामियेत संयद्येतुभं॥ प्रसूतांतस्य रादेवतांगो विप्राय दाययेत्॥ ततो होमं प्र
 कुर्वीत घृताक्तैराजसर्वयैः॥ आहूतीनां घृताक्तानामयुते जुहुयात्ततः॥ आहूतिमि
 श्राय होमः॥ सोपवासः प्रयत्नेन दद्यादि प्रायदक्षिणामिति॥ तथा॥ सिंहराशौ गते
 सूर्यगोप्रसूतिर्यदा भवेत्॥ यौषेचमहिषीसूते दिवैवाश्वतरे तथा॥ तदानि संभवे
 त्किंचित्त्रक्ष्णैः शान्तिकचरेत्॥ अस्य वामेति सूक्तेन तदिहो रिति मंत्रतः जुहुयात्॥
 चतिलाजेन शतमष्टोत्तराधिकं॥ मृत्युजयविधानेन जुहुयाच्च तथायुतं॥ श्रीसूक्ते
 न ततः स्थायाच्छांतिसूक्तेन वा पुनः॥ मध्यरात्रे निशीथे वा यदा गोः कंदते तदा॥ या
 मेवास्वर्गहे वा यि शांतिकं सर्वं वदि शेत्॥ एवं आवराणो वडवा प्रसवो दिवानिषिद्धः॥
 तदुक्तं मथर्ववेदिनां गार्ग्यपरिशिष्टे॥ याधेनुधेचमहिषी आवराणो वडवादिवा॥ सिं
 हे गावः प्रसूयंते स्वामिनो मृत्युदायकारिता॥ अत्र तदुक्ता मृताख्याशांतिः काय्या॥ भा
 द्रकृष्णतृतीया कज्जली संज्ञा॥ सा परयाद्येति दिवोदासी येऽनुक्तम्॥ भाद्रकृष्णचतुर्थी॥
 वहलाख्या मध्यदेशे प्रसिद्धा सा पराह व्यापिनीयाद्या॥ दिनहयेतत्परेच्छी॥ गौय्याश्चतु
 र्थावतधेनु रजादुर्गीर्चनं दुर्भरहोलिके च॥ चत्सस्य रजा शिवरात्रिरेताः परान्वितां धं
 तिनृत्यं सुराष्ट्रमिति दिवोदासी ये वचनात्॥ अत्र वत्स रजायाः दृश्यया दानादे तु रजा
 शदेन वहलभ्या रसुते रतिसख व्याचख्यो॥ मद नरलेप्ये वम्॥ अत्र गो रजाया
 वाना शनं चतुर्वैकोक्तं॥ भाद्रकृष्ण षष्ठी हल षष्ठी॥ सा सप्तमी युतेति दिवोदासः॥ भा
 द्रकृष्ण सप्तम्यां शीतला त्रते नवश्वीयाद्येति हेमाद्रिः॥ अथ जन्माष्टमी॥ सा च कृष्णा

दिमासेनभाद्रपदकृष्णशुक्लमी॥ तथाभाद्रपदेमासिकृष्णशुक्लमासकलीयुगे॥ अष्टविंश
तिमेजातः कृष्णसौदेवकी सुतरति कल्पतरौ ब्राह्मणे॥ अत्रैदमाध्वमतं॥ अष्टमी
देवा॥ जन्माष्टमी जयंती चेति॥ तत्राद्याकेवलाष्टमी॥ येन कुर्वति जानतः कृष्णजन्मा
ष्टमी व्रतं॥ ते भवति नराः प्राज्ञव्याख्याप्राश्चकानने इति स्कादात्॥ दिवा वायदिक्
रात्रौ नास्ति चेद्गोहिरी कला॥ रात्रियुक्ता प्रकुर्वीत विशेषेणोदसंयुतामिति पुराणं
तरात्॥ आवरोवह लेयक्षे कृष्णजन्माष्टमी व्रतम्॥ न करोति नरो यस्तु भवति कुर
राक्षस इति भविष्योक्तेः श्वकेवलाष्टम्या एवो योष्यन्वावगते॥ सेवरोहिणी पुत्रज
यती॥ कृष्णशुक्लमासभवेद्युक्ते कारोहिणी यदि॥ जयंती नाम सा प्रोक्ता उयोष्यासा
प्रयत्नतारति वह्निपुराणा॥ अष्टमी कृष्णस्य स्यरोहिणी कृष्णसंयुता॥ भवेत्तौ
ष्टपदेमासि जयंती नाम सा स्पृतेति॥ विष्णुरहस्यादि वचनाच्च ज्योतिरादिवत् संह्या
कर्मभेदः॥ रोहिणी योगश्चाहोरात्रे मुख्यः॥ निशीथे सत्वि मध्यमः॥ दिवसादावधमः
॥ अहोरात्रं तयोर्योगोऽसंशयो भवेद्यदि॥ शुद्धैर्मध्यहोरात्रे योगश्चेत्तामुयोष्ये
दिति वशिष्ठसंहितोक्तेः॥ अर्द्धरात्रे तु योगो यं तारायत्पुदये सति॥ नियतामाशु वि
स्त्रानः स्रजं तत्र प्रवर्त्तयेदिति॥ विष्णुधर्मोक्तेः॥ वासरे वा निशायां वा यत्र स्वस्था
यिरोहिणी॥ विशेषेणानभोमासे सेवो योष्यामनीषिभिरिति पुराणांतराच्च॥ वि
शेषेणेति॥ शुतेर्भाद्रपदे पीदे॥ आवरोवानभस्येवेति ब्रह्मसंहिता॥ गौडस्तु॥ नि
शीथ एव रोहिणी योगो जयंती नाम येत्याहुः॥ तन्ना॥ वासरे वा निशायां वेति विशेषे
धान्॥ योगविशेषात्॥ गुराणां कलमित्येत्या॥ नेष्य करोदोषशुतेरुयेत्याः॥ तत्र ज
न्माष्टमी व्रतं नित्यं सर्वोक्तवचनेषु अकरो निंदाशुतेः॥ वर्षे वर्षे तुषानाशे कृष्णज
न्माष्टमी व्रतं न करोति महाप्रज्ञा ली भवति कानने इति॥ स्कादेवी साशुतेः॥ न
करोति नरो यस्त्विति॥ सर्वमुक्तेरवस्त्री लिंगमतं त्रयम्॥ मदनरत्ने स्कादेव त्रफलमा
युक्तां जन्माष्टमी व्रतं ये वै प्रकुर्वन्ति नरोत्तमाः॥ कारयेत्यथ बालोकां लक्ष्मीसेवां सदा
स्थिरा॥ सिध्यति सर्वकाम्यी शिखने जन्माष्टमी व्रतं इति॥ जयंती व्रतं तु नित्यकाम्यं॥ म
हाजयार्थं कुरुतां जयंती मुक्तये नय॥ धर्ममर्थं च कामं च मोक्षं च मुनिपुंगवा॥ ददा
ति बांक्षितानर्थान् नृपे चाप्येति दुर्लभारति स्कादादौ फलश्रुतेः॥ अद्वा नेन नृपत्या
यं शवहस्तस्य भोजने॥ तस्यायं लभते कुंति जयंती विमुखो नरः॥ न करोति यदा वि
ष्मोर्जयंती संभवं व्रतं॥ यमस्य वशमायनं सहने नारकीयथा मित्य करो निंदाशु
तेः॥ यदा शर्वैः परैर्गुर्वारोहिणी योगसदा जन्माष्टमी जयंती मंत्रं नृताज्ञेया॥ न
तु जन्माष्टमी व्रतं शय्यकार्यं॥ विष्णुश्च खलवत्॥ तदुक्तं माधवेनेवा॥ यस्मिन् वर्षे
जयंती खो योगो जन्माष्टमी तदा॥ अतर्भूता जयंती स्यादस्यो गप्रशस्तितः॥ इति
॥ मदनरत्ने निर्णयाश्रुते गौडमेथिलमतेष्वेवा॥ केचित्तु रोहिणी संयुतो योष्या सर्वा

गोष्ठविनाशिनी॥ अर्द्धरात्रादधश्चोर्ध्वकलयावायदाभवेत्॥ जयंतीनामसाग्रीत्तार
 र्वपापप्रणाशिनीत्यग्निपुराणादर्द्धरात्रयवरोहिणीयोगस्य प्राशस्त्यात्॥ मुहूर्तम
 पिलभ्येतेत्यादीनां चार्द्धरात्रयोगेषु यत्नेन जयंतीव्रतं भिन्नमित्याहुः॥ तत्त्वं तु हेमा
 द्रिमतं जयंतीव्रतं भिन्नमेव॥ उदये चाष्टमीत्यस्य तेन जयंती परत्वोक्तेः॥ किंच॥ सेहिरायाम
 दरात्रे च यदरुणाष्टमी भवेत्॥ तस्यामभ्यर्चनं शौरेर्हं नित्यापं विजन्मजमिति विष्णुधर्मोक्तेः॥
 समायोगे तु रोहिण्यानिशीथैराजसत्रम्॥ समजायत गोविंदो बालरूपी चतुर्भुजः॥ तस्मिन्
 स्रजयेत्तत्र यथा विज्ञानुरूपतः॥ इति वह्निपुराणा चार्द्धरात्रस्य कर्मकालत्वमवसीयते॥
 अतः कर्मणो यस्य यः कालः स्यादिव च नान्यूर्ध्वं त्रैव प्राप्तेः॥ परदिने सती पिरोहिणीयो
 गस्य न प्रयोजकत्वं॥ अन्यथा बुधवासरादेरपितत्वापत्तेः॥ किंच॥ जयंती शङ्करात्रिंशे
 यवचनः॥ अभिजिन्मामनक्षत्रं जयंतीनामशर्वरी॥ मुहूर्तौ विजयो नाम यत्र जातो ज
 नार्दन इति हेमाद्रौ ब्रह्मा उपुराणात्॥ तेन न योगिरोहिण्यां गौरात्वान्न व्रतभेदः
 ॥ वासरे वा निशायावेति तत्कैमुक्तिक्रमायेन निशीथयोगस्यैव स्तुत्यर्थः॥ श्रद्धादिने अर्द्ध
 रात्रयोगाभावे वा प्राशस्त्यर्थमित्याहुः॥ अन्ये तु यद्यपि दिवा वा यदिवारौ नास्ति चेद्दो
 हिणीकला॥ रात्रिपुक्ता प्रकुर्वीत विशेषेणोदसंयुतामित्यनेन रोहिणीयोगाभावेऽर्द्धरात्र
 आग्नेर्ग्राह्यतोक्ता तथापि यस्मिन् वर्षे जयंतीयोगो नास्ति तत्र जयंतीव्रतलोपे प्राप्तेः स
 मीमात्रेपि जयंतीव्रतं कार्यमित्येव परमिदमिति तदाशयः॥ अत्र हि सत्रायागूर्ण्यविश्व
 जिताय जेत॥ यथामसंभवे कुर्याद्विष्टि वै स्वानरीं हि ज इति वदोहिणीयोगाभावे विधानात्र
 त्कार्यापत्तिः स्येव॥ अत एवोक्तं जयंतीनामशर्वरीति॥ यत्तु स्तोत्रं॥ उदये चाष्टमी किं
 चिन्नवमी सकलापदि॥ भवेत्तु यत्तु पुक्ता प्राजापत्यर्क्षसंयुता॥ अपि वर्षशतेनापि तस्य
 ते वाथवानवेति यच्चयापे॥ भेतयोर्निगतांतां तु प्रेतत्वं नाशितं तु तेः॥ यैः कृता आवरोमा
 सि अष्टमी रोहिणीपुता॥ किंपुनर्बुधवारैरासो मेनापि विशेषतः॥ किंपुनर्नवमीपुक्ता कु
 लकीत्यास्तु मुक्तिदेति तदनादिविषयः॥ उपवासाश्रवणादित्यनेन भट्टः॥ जयंती पर
 मिति हेमाद्रिः॥ उदये च द्वादशे रतिके चित्॥ तच्चा॥ चंदोदयसत्त्वे अर्द्धरात्रे नवमी सकले
 त्ययोगान्मानाभावाच्च॥ तेन शर्वधुः सत्रमी विदे परदिने सूर्योदये घटिकापियाद्या॥ शर्व
 विदाष्टमीति यामी क्तेरित्युक्तं॥ अतो न व्रतभेदो नाप्यनभीवरुचुः॥ गौडस्त॥ नवमी क्ष
 यपरमिदं वचनं॥ नवमी सकलापदीति विशेषोक्तः॥ एतत्सर्वदिने जयंत्यभावपरमित्या
 हुः॥ जयमादिसर्वायवादीयमित्याचार्य ब्रूडामरायादयः॥ वयं तु सत्यं व्रतभेदालोकास्तु
 जन्माष्टमीमेवानुतिष्ठंति॥ नहि आवरो वानमस्येवारीहिणीसहिताष्टमीयदरुणा
 नरेलंबासाजयंतीति कीर्तिता॥ आवरो न भवेद्योगो न भवेत्तु भवेदुवमिति माधवीयेव
 शिशुसंहितोक्तापि माद्रिजयंती केनापि क्रियते॥ यद्वा गुणात्फलं सत्रमेव त्ववर्चसकामपु
 पनयेदिति वदित्यसौ तच्चा॥ नित्यत्वा नुपपत्तेः॥ अत्र गौरा मुख्यचंद्राभ्यामेक एव मास

रन्त्ये॥ तन्ना॥ एकवाक्ये उभयतिर्देशो वा शब्दयोर्गता॥ अतो जयंती व्रतस्यापि निम
त्वादपवासहयं कार्यमिति ब्रूमः॥ अतएव हेमाद्रिमदनरत्नादौ जन्माश्चमी व्रतं जयं
ती व्रतं च भिन्नमुक्तं॥ भिन्नकालत्वात्सर्वथा तावदंतर्भावो नेति सिद्धं॥ यद्यपि श्रद्धाया
रावात्मापि रोहिणीपुत्रैव कार्यं तित्यथा नांतत्वं प्रतीयते॥ तदपि जयंती परमेव॥ इदं
च काम्यमेवेत्यनेन भट्टः॥ तदूषणं हेमाद्रौ ज्ञेयम्॥ नित्यकाम्यमिति तु बहवः॥ ननु प
थाविद्युष्टं खलयोगेन अवग्राह्यं दशी वामनं जयंत्यादिसर्वसिद्धयथावेकादशी ख
ल्यापि यथा॥ तथा॥ कलाकाशमुहूर्तपियदाक्ष्णशमीतिथिः॥ नवम्यां सेवया शा
स्यात्सप्तमी संयुता नहीत्यादिवचनादहोदयादिवद्योगाधिक्ये फलाधिक्यात्परं वज्रमा
श्मीपुत्रैति चेत्॥ चार्त्तमात्यन्तहितत्र व्रतभेदो ह्योर्नित्यत्वं हयोरकरणो दोषो वा श्रुतः
॥ इह त्वेनेत्स्विर्भिर्हेतुभिः संज्ञाभेदादभेदात्फलभेदाच्चोपवासभेदः स्पष्ट एव॥ ए
कदेव तत्वाच्छ्रवणाद्दशी व्रतपारणालोपक्षोपि॥ तेन व्रतद्वयमेव युक्तं॥ हयोर
पिनित्यत्वात्॥ केचित्तु॥ त्रैतायादापरं चैव राजनृकृतपुगेतथा॥ रोहिणीसहिता चैव
विदग्धिः समुद्योयिता॥ अतः परं महीपालसंप्राप्तेतामसे कलौ॥ जन्मनोवासुदेवस्य भ
विता व्रतमुन्नममिति॥ हेमाद्रौ बन्दिपुराणात्॥ कलौ जन्माश्चमी व्रतमेव न जयंती व्रत
मिमाजुः॥ तन्ना॥ तामसे कलावित्युक्तं॥ परमश्रेयो हेतोरस्य कलौ पापि नादुर्ध्वमन्वु
च्यते॥ तेन कलौ तामसानकारिष्यति किंतु धर्मा एवेत्यर्थः॥ अस्याश्च द्वादशत्राक्षराणां
चारभविष्यंतिकलौ पुगेत्यादौ विधिकल्पनापत्तेः॥ अत्र निशीथवेधसंबन्धाः॥ इदो
क्तवचनेषु तस्यैव मुख्यकालोक्तेः॥ अश्मीशिवरात्रिश्च घृहाराद्यादधो यदि॥ इत्थं ते
घटिकायासां सर्वविदाप्रकीर्तितेति॥ माधवीयेपुराणतन्ना॥ अहं रात्रे न रोहिणीपाप
दाक्ष्णशमी भवेत्॥ तस्यामभ्यर्चने शीरे हतिपापं त्रिजन्मजमिति भविष्योक्तेः॥ अश्
मी रोहिणीपुत्रानि सर्वदेहं जने यदि मुख्यकालरतिरत्यातस्तत्र जातो हरिः स्वयमिति वसि
ष्ठसंहितोक्तेः॥ तत्राश्मीदिधारेहिणीरहितानयुता च॥ आद्यापि चतुर्दशी॥ सर्वेयुरेव॥
निशीथयोगिनी परेयुरेवोभयेयुरनुभयेयुश्चिनात्राद्ययोरसंदेह एव॥ कर्मकालव्याप्तेः॥
जन्माश्चमी रोहिणीचशिवरात्रिस्तथैव च॥ सर्वविदेव कर्त्तव्यातिथिभाते च पारणामिति भृगु
क्तेः॥ अस्मात्केवलरोहिण्यपवासीपिसिद्धः॥ अत्ययोः परेवाप्रातः संकल्पकालव्याप्तेर
धियात्॥ वर्जनीयाप्रपत्तेन सप्तमी संयुताश्मीति॥ अहं वैवर्त्तं च॥ एवमंशतः समव्या
प्रावपि॥ विषमव्याप्तीत्याधिक्येन निरुध्यः॥ रोहिणीपुत्रापि चतुर्दशी॥ सर्वेयुरेव निशीथे
हिणीपुत्रा परेयुरेवोभयेयुरनुभयेयुश्च॥ अत्राव्याधयोरसंदेहः॥ कार्यविदापि सप्त
म्यारोहिणीसहिताश्मीति पापी क्तैः॥ जयंती सर्वविद्यायामुपवासं समाचरेदिति गार्
डाया॥ सप्तमी संयुताश्म्यां निशीथे रोहिणी यदि॥ भविता साश्मीपुराणायावच्चंदरिवा
कराविति बन्दिपुराणाच्च॥ द्वितीयेन संदेहवा॥ तृतीयपक्षे परेवा॥ वर्जनीयाप्रयत्नेन

सप्तमीसंपुताष्टमीपरेन्दि॥ सऋष्ठापितकर्त्रे आसप्तमीसंपुताष्टमीतिब्रह्मवेवर्त्तन॥ चतु
र्थ्यपित्रेद्या॥ सर्वेषु निर्णीयेष्टमी॥ परेन्दिरोहिणीपर्युष्टमी सर्वेन्दिरोहिणी॥ उभयेद्युक्त
भयस्य निर्णीया संवेद्योवेति॥ आद्ये पर्युष्टयंती योगस्य सत्वात्यरेवेति माधवः॥ तदुक्तं ते
नैवा॥ यस्मिन्त्वे जयंत्याख्यो योगो जन्माष्टमी तदा॥ अतर्भूता जयंत्यां स्यादृह्योगा प्र
शस्तिरति॥ सर्वविद्याष्टमी या तु उदयेन वमी दिने॥ सुहृत्तमपि संपुक्तां संप्रणीसाष्ट
मी भवेत्॥ कलाकाष्टा मुहूर्त्तापि यदा कृष्णाष्टमी तिथिः॥ नवम्यां सेवया द्या स्यात्सप्त
मी संपुतानहीति या मोक्तेश्च॥ केचित्तु हेमाद्रावष्टम्याः प्राधान्यात्तस्यां सर्वेषुः कर्म
कालव्यापित्वात् सर्वैवा॥ यां प्रनु सर्वेन्दि निर्णीयेष्टम्यभावे ज्ञेयं॥ अतर्भा वोक्तिस्तु मू
र्वधे प्रणामात्रमिमाहुः॥ अन्ये तु सर्वे विद्याष्टमीति वाक्ये जन्माष्टम्यां स्वरूपे दये सप्तमी
वेधनिषेधात्॥ कलायटिका मात्रा यो दपिकी या द्या॥ कार्या विद्यापि सप्तम्येति जयं
ती परया॥ जयंत्यां सर्वविद्याया सुयवा संसमावरेदित्येकवाक्यत्वात्॥ तत्रापि हयोर्नि
त्पत्वात्कालभेदाच्चोपवाससहयं भवत्येव॥ यदा तु केवलाष्टमी शुद्धाधिकान्तादा मागहे
तोः सप्तमी वेधस्याभावात् सर्वैवा यदि वा विद्वत्सना तदा परदिने या द्या नित्ये रभावात् सर्वै
व॥ एवं सर्वो रण्यो दपिकवाक्या नि सप्तमी वेधपरिणामे॥ ये तु जन्माष्टमौ सर्वविद्वांसः
क्षांसकलामपि॥ विहाय न वमी शुद्धादं सुयवासवदिमाहुः॥ ते निमूलत्वा दुपेक्ष्याः॥ सु
हृत्तमपि संपुक्ते तिरोहिणी योगे एव मा जन्ती क्तेः॥ तिथ्यंते पारणा वाक्या नानिर्विषय
त्वायतेः॥ तच्च जयंती पराणि॥ शुद्धाधिकयराणि वा नानि॥ भूम्वायेः सर्वविद्याष्टम्या म
पितिथ्यंते पारणी क्तेः॥ तेन कलाकाष्टेति वाक्योत्तरवशात् जयंती परमेतत्॥ तत्वे तु
अष्टम्याः कर्मकालव्याप्तिर्दिवा वा यदि वारा नौ नास्ति चेद्दोहिणी कला॥ रात्रिपुक्ता
प्रकुर्वीतेति सर्वैवा केरोहिणी योगाभावे या द्यत्वे क्तेर्वचनात्कर्मकालव्यापिनां न्या
त्तासर्वोपरावात्पिरोहिणीपुता जयंत्यां या द्या॥ माधवमदनरत्ननिर्गीयाष्टतानेन
भट्टगो उभेथिलयं यादिष्येवमिति॥ पुक्तं तु उपवाससहयं कार्यम्॥ हयोर्निपत्वादि
तिवयं॥ अंत्ययोः परैव॥ सप्तमी संपुताष्टम्यां भूत्वा ऋक्षे हि जौत्तम॥ प्राजायत्येहितीये
न्दि सुहृत्तैर्दे भवेद्यदि॥ तदाष्टयामिकं पुरणं प्रोक्तं व्यासादिभिः पुरेति स्कांदात्॥ सुह
र्त्तनापि संपुक्ता संप्रणीसाष्टमी भवेत्॥ किंपुनर्नवमीपुक्ता कुलकोट्या सुमुक्तिर्देति
पायाचेति दिक्॥ निवादिनोपासकालु॥ जन्माष्टमी रामनवमी शिवरात्र्यादौ सर्वे
न्दि कर्मका॥ लीनां तिथिस्तत्तादिवि सुहृत्तैर्परैव तिथिर्मा द्या॥ उदयव्यापिनी या द्य
कुलेतिथिरुपोषणो॥ निवाक्ते भगवान्नेयं वा क्छितार्थफलप्रदरति॥ हेमाद्रौ मा
त्स्योक्तमुक्ति सप्तमी व्रते भविष्योक्तैरित्याहुः॥ तन्ना॥ यदि हि तीये दिवसे तु ऋक्षान्तिथ्यो
पुजिः स्थान्तदीयवासः॥ सर्वे प्रकुर्वीद्विसेहितीये दिने शमक्ते यतदा व्रतायमिति॥
मत्स्यवाक्येन तत्रैवोपसंहारत्॥ सर्वैथत्वेमानाभावात्॥ ऋक्षान्तिथ्यो हस्तसप्तम्योः

अथवाऋषियंचम्यादौतदायन्तिः॥शिष्टाचारान्नेतिचेन्ना॥तस्यन्यायवचोविरोधे
यत्वात्॥इदानींकापिनिवाक्कीयासनाभावाच्चेतिसंसेयः॥पारंगतु॥तिथिरष्टगुणं
हन्तिनक्षत्रंचचतुर्गुणं॥तस्मात्प्रत्यक्षतःकुर्व्यातिथिभातेचपारणामितिब्रह्मवैवर्तनी
॥तिथ्यर्क्षयोर्दशहोदनक्षत्रांतेमथापिवा॥अर्द्धरात्रेयवाकुर्व्यात्पारंगत्वपरहनी
तिहेमाद्रौवचनाच्चार्द्धरात्रेषुभयाते॥अन्यतरांतेवेतिमुख्यःयसः॥सर्वेष्वेवोयवासि
सुदिवापारणामिष्यतरत्रिब्रह्मवैवर्तत्वमविषयं॥दिनेमुख्यकालालाभेऽन्यतरांते
वाज्ञेयम्॥गोउल्लु॥नरात्रौपारंगकुर्व्यादतेवेरोहिणीव्रतात्॥तत्रनिशयपितकु
र्याद्ब्रज्जपित्वामहानिशांमितिब्रह्मांडपुराणाद्वात्रोसार्द्धप्रहरमध्येकार्यं॥महानिशा
तुविज्ञेयामध्यममध्ययामयोः॥तथा॥मध्यमप्रहरमात्रेविज्ञेयातुमहानिशेतिस्म
त्यतरात्॥कल्पतरौमदनरत्नेचैवाकामधेनौगर्गस्तु॥महानिशातुविज्ञेयामध्य
मप्रहरद्वयमित्याह॥वृहशातातयस्तु॥महानिशाद्वष्टिकैरात्रौमध्यमयामयोरि
त्याह॥वेद्याठपरमेतदित्यन्ये॥महानिशायामन्यतरांतेतृतीयदिनेपारणं॥अप
रेहनीतिपारणीत्तरदिनपरन्वात्॥जयंत्यामुभयांतापेक्षणादिनाहुः॥तत्त्वतुम
हानिशातोर्वागन्यतरांतलाभेमहानिशातिषेधः॥महानिशायामेवलाभेत्त्रैवपा
रणामितिसर्व्वेदेजयंतीपरं संयोगस्योयोष्यत्वात्॥जन्माष्टम्यातिथ्यंतमात्रेपारणं
॥अशक्नोतुवह्निपुराणो॥भांतेकुर्व्यातिथ्यर्वापिशस्तुभारतपारणामिति॥गा
रुडेविष्णुधर्मच॥जयंत्यांरुर्व्विद्यायामुपवासंसमाचरेत्॥तिथ्यंतेवोत्सवांतेवा
त्रतीकुर्वीतपारणामिति॥अशक्नोतुतिथ्यंतेतिथिभांतेवापारणंयत्रचोदितं॥
यामत्रयार्द्धगामिन्यांप्रातरेवहियारणा॥सद्यवोत्सवांतः॥तिथ्यंतेवोत्सवांतेवात्र
तीकुर्वीतपारणामितिकालादर्शोक्तैश्चेतिसंसेयः॥अष्टम्यांविशेषोहेमाद्रौभवि
ष्ये॥ततीष्टम्यातिलैःस्नातो नद्यादौविमलेजले॥सुदेशेशो भनंकुर्व्यादेवकाःस
तिकागृहं॥तन्मध्येप्रतिमास्थाय्यासाचाप्यष्टविधास्तुता॥कांचनीराजतीतापी
पैत्रिलीमृन्मयीतथा॥वाक्षींमणिमयीचैववर्णाकैर्लिखितायवा॥सर्बलसस
संप्रणीयर्ष्यकैंचपदादते॥देवकीनेत्रचैकस्मिन्प्रदेशेस्तिकागृहे॥प्रसृतांच
प्रसृतांचस्थापयेन्मंचकोपरि॥मानत्रवालकंसुप्रयर्ष्यकेस्तनयापिने॥यशोदात
त्रचैकस्मिन्प्रदेशेस्तिकागृहे॥तद्वचकल्पयेन्मार्त्यप्रसूतवरकनकां॥कश्यपो॥
वसुदेवोयमदितिश्चैवदेवकी॥शेषोवेवलमद्रैःपयशोदाक्षितिरन्वभूत्॥नंदःप्र
जापतिर्दक्षोगर्गश्चापिचतुर्मुखः॥गौर्धेनुःकुंजरश्चैवदानवाःशस्त्रपाशयः॥ले
खनीयाश्चतत्रैवकालियोयमुनाहृदे॥रत्यवमादियत्किंचिच्छक्यतेचरितंमम॥
लेखयित्वाप्रयत्नेनप्रजयेद्भक्तिनम्रः॥मंत्रेणानेनकोतेयदेवकीप्रजयेन्नरः॥
गायद्भिःकिन्नराद्यैःसततपरिचृतावेणुवीणानिनादैःशृंगारादर्शकुंभप्रवररत

करैः किं करैः सेव्यमाना ॥ पर्यं के स्वास्तु ते यामुदितनरमुखी पुत्रिणी सम्पगाले सादेवी दे
वमाता जपति सुतनया देवकी कांत रूपा ॥ पादौ संवाहयंती श्रीर्देवक्याश्चरणां तिके ॥ नि
वस्यं यं कजे शयानमो देव्यै श्रिये रति ॥ शंखे तोयं समादाय सपुष्पकुशचंदनं ॥ जानु
भ्यां धरं गीगत्वा चंद्रायां धनिवेदयेत् ॥ अहं रात्रे वसोदारां पातयेद्दुःखं यथा ॥ नाडीव
र्दीपनं वक्षीतामादेः करं मम ॥ ततो मंत्रेण वेदधा चंद्रायां धीं समाहितः ॥ सीरोदा
री वसं भूतश्चित्रिनेत्रसमुद्भव ॥ गृहणायां शशांके मंगे हि रण्या सहितो मम ॥ ज्योत्स्ना
पतेन मस्तुभ्यं नमस्ते मोतिषा पते ॥ नमस्ते रोहिणी कांतश्चर्यं नः प्रतिगृह्यतां ॥ यथा
पुत्रं हरिं लब्ध्वा प्राप्ता ते निर्हृतिं परां ॥ तामेव निर्हृतिं देहि सुपुत्रं दर्शयस्व मे ॥ इति देवक्य
र्ध्यः ॥ ततः पुण्यां जलं दत्वा यामेयामे प्रशजयेत् ॥ प्रभाते ब्राह्मणान् शक्त्या भोजयेद्
क्तिमान्तरः ॥ ३० नमो वासुदेवाय गोब्राह्मणहिताय वृषातिरक्तु शिवं चालु इत्युक्त्वा
मां विसर्जयेत् ॥ इदं प्रतिमासं कृष्णाम्यामयुक्तं मदनरत्ने वह्निपुराणी ॥ प्रतिमासं
च ते श्रजामहम्यायः करिष्यति ॥ मम चैवाखिलान् कामान् संप्राप्य न्यसंशयं ॥ त
था ॥ अनेन विधिनायस्तु प्रतिमासं नरेभ्यः ॥ करोति वत्सरं शरणायावदागमनं हरेः ॥

दद्याच्छ्रद्धां संप्रशंती गोभीरनेनैरलंकृताम् ॥ इति जन्माष्टमी
व्रतम् ॥ भाद्रमावास्यायां कुशग्रहणमुक्तं हेमाद्रौ हारीतेन ॥ मासेन भस्यमावास्या त
स्यादर्भोच्यो मतः ॥ अयातयामास्ते दर्भा विनियोज्याः पुनः पुनः ॥ नभाः आवराः तेन
दर्शिता मासे जन्माष्टम्यंतरे दर्शी लभ्यते ॥ मदनरत्ने तु ॥ मासेन भस्यमावास्या तस्याद
र्भोच्यो मत इति मरीचिकायुक्तम् ॥ नभस्यो भाद्रपदः ॥ तेन महालयं तर्गतं दर्शी ल
भ्यते ॥ गोणमुख्यं चंद्राभ्यामेक एव दर्शी लभ्यते ॥ भाद्रपदमुक्ता तृतीयाया हरितालि
काव्रतं तत्र परायाद्या ॥ सुहर्षमात्रसत्वे पिदिने गोरीव्रतं परे ॥ सुहाधिकायामप्येवंग
रायोगप्रशंसनादि प्रतिमाघे वीक्षते ॥ आधामधुश्रावणिका कज्जली हरितालिका च
तृथी मिश्रिता स्त्रीभिर्दिवान् कुरु विधीयते ॥ तृतीया नभसः शुक्लामधुश्रावणिका स्त
ता ॥ भाद्रस्य कज्जली लक्षा शुक्ला च हरितालिका इति ॥ दिवौ दासो दाहृतवचनाच्च ॥
भाद्रशुक्लचतुर्थ्यां सिद्धिविनायकव्रतम् ॥ तत्र मध्याह्न्यापि नीयाद्या ॥ प्रातः शुक्ल
तिलैः स्नात्वा मध्याह्ने शजयेन्त्येति ॥ हेमाद्रौ भविष्यते वैवशजोक्तैः ॥ मदनरत्ने
वम् ॥ परदिने एवं शीनसाकल्पेन वाममध्याह्न्यायां भावे सर्वपक्षेषु दृष्टीयाद्या ॥ ना
याचरहस्यतिः ॥ चतुर्थी गरानायस्य मातृविद्याप्रशस्यते ॥ मध्याह्न्यापि नीचे तस्या
न्यरतश्चेत्यरेहतीति ॥ मातृविद्याप्रशस्ताया चतुर्थी गरानायके ॥ मध्याह्ने परतश्चे
त्स्यान्नागविद्याप्रशस्यते ॥ इति भाषवीये स्मृत्यंतरे च ॥ तत्र गरीशरुयं स्कां दे ॥ एक
दंतं शूर्यकर्षाणां गमनीयवतीति नम् ॥ शशांकुशधरं देवं ध्यायेत्सिद्धिविनायकमिति ॥
यं रविमौमयोरतिप्रशस्ता ॥ भाद्रशुक्लचतुर्थीयां भीमराजं केशवायुता ॥ महती सा ॥

त्रविघ्नेशमर्चित्वेष्टलमेनरः॥ इतिनिर्णयमाहतेवाराहोक्तेः॥ अत्रच
दृदर्शनंनिविदम्॥ तथाचापरार्धे मार्कडेयः॥ सिंहादित्येष्टकपक्षेचतुर्थोचंद्रद
रीनः॥ मिथ्याभिहयरांकुर्थात्रस्मान्पश्येन्नतंतदेति॥ चतुर्थीतपस्येदित्यन्वयः॥
प्रधानक्रियान्वयलाभात्तेनचतुर्थीमुदितस्यपंचम्यांनित्येधः॥ गौशम्येवमा
हः॥ पराशरोपि॥ कसादित्येचतुर्थीतुष्टौचंद्रस्यदर्शनम्॥ मिथ्याभिहयरांकु
र्थात्रस्मान्पश्येन्नतंतदा॥ तदोषशांतयेसिंहः प्रसेनमिति वैपठेदिति॥ श्लोकस्तु॥ वि
ष्णुपुराणे॥ सिंहः प्रसेनमवधीतसिंहोजाववताहतः॥ सुकुमारकमारोदीस्तवसेष
स्यमेतकरति॥ भाद्रशुक्लपंचमीऋषियंचमी॥ सामध्याह्न्यापिनीया
द्या॥ राजात्रतेषुसर्वेषुमध्याह्न्यापिनीतिथिरितिमाधवीयहारीतोक्तेः दिनद्वये
तत्त्वे हेमाद्रिमतेपरा॥ सितापरपुतास्यात्पंचमीतिदीपिकोक्तेः॥ माधवमतेष्व
पुण्यवाक्यानिर्णयस्तुपुक्तः॥ ऋषियंचमीषष्ठीयुतेतिदिबोदासः॥ अत्रऋषीन्
प्रतिमासुसजयित्वाऋषभमिजशाकेनवर्त्तनम्॥ एवंसप्तवर्षाणि कृत्वासप्तकुं
भेषुप्रतिमाः संस्रजपरिहृतमंत्रेणाष्टोत्तरशततिलाहतीर्हन्तासप्तब्राह्मणान्भो
जयेदितिनिर्णयाश्रुतेः॥ भाद्रशुक्लषष्ठीसूर्य्यषष्ठीसासप्तमीयुतेतिदिबोदासः
॥ शुक्लेभाद्रपदेष्टमांस्नानंभास्तरसजनं॥ प्राशनंयचगव्यस्य अश्वमेधश्लाधिक
मिति वचनात्कल्पतरोमविध्योपि यथाभाद्रपदेमासिषष्ठीस्यामृतवर्षम्॥ योस्याय
श्रुतिगांगेयंदक्षिणापथवासिनः॥ ब्रह्महत्यादियायैस्तुमुच्यतेनावसंशयः॥ गांगेय
स्वामिकार्तिकेयः॥ भाद्रशुक्लाष्टमीहर्वाष्टमीसाष्टमीयाद्या॥ आवरीद
र्गनवमीदूर्वाचैवहताशनी॥ सर्वविहातुकर्त्तव्याशिवरात्रिर्वलेर्दिनमितिहेमाद्रौद
हयमोक्तेः॥ शुक्लाष्टमीतिथिर्यातुमासिभाद्रपदेभवेत्॥ दूर्वाष्टमीतुसाज्ञेयानोत्तरा
साविधीयतइतिपुराणसमुच्चयाच्च॥ पुत्र॥ सुहृन्नेरोहिणोसूर्याष्टमीवायुदिवापरा॥
दूर्वाष्टमीतुसाकार्याज्येष्टामूलचवर्ज्येदिति॥ तत्रैवपराकार्येपुक्तं॥ तत्सर्वदिनेज्ये
ष्ठादियोगेद्रष्टव्यम्॥ दूर्वाष्टमीसदात्माज्येष्टामूलहंसपुता॥ तथा॥ रेवती
जिताहर्वाहंमयसानिनामथा॥ भर्तुराहुर्हरामूलेतस्मानापरिवर्ज्येदिति॥ तत्रैवत
न्रियेधात्॥ रदमगस्त्यादयेकमार्कचनकार्यं॥ शुक्लेभाद्रपदेमासिदूर्वासंज्ञातथाष्टमी
॥ सिंहार्कएवकर्त्तव्यानकमार्ककदाचना॥ सिंहस्येष्टोत्तरमासूर्य्यः पुदितेमुनिसत्रमे॥
इतिमदनरत्नेष्ठादीर्कोक्तेः॥ आगस्त्यउदितेतातसजयेदृष्टोभ्रवां॥ वैधव्यपुत्रशो
केचंद्रशर्वाणियंचचेतितत्रैवदोषोक्तेः॥ भाद्रशुक्लाष्टम्यामगस्त्योदयेभाविनिस
ति॥ सर्वकृष्णाष्टम्यामेवकुर्यादितिहेमाद्रिः॥ दीपिकायैव॥ रदचत्रनेस्त्रीणांनित्यं॥ या
तसजयतेदूर्वामीहादिहयथाविधि॥ त्रीणिजमानिवेधमेलभतेनावसंशयः॥ तस्मा
त्संजनीयासाप्रतिवर्षवधूजनैरितिपुराणसमुच्चयात्॥ पराज्येष्ठादिकंविनाष्टमीन

लभ्यते॥ तदा तत्रैवोक्तं॥ कर्तव्या वैकभक्तेन ज्ञेया मूलं यदा भवेत् दूर्वा मभ्यर्चयेद्भक्षणं न
 धृदिव संनयेदिति॥ अत्र विधिर्मदनरत्ने भविष्यो॥ सुचौ देशे प्रजाता या दूर्वा या ब्राह्मणा न
 म॥ स्यात्पुलिंगं ततो गंधैः श्रेष्ठैः ससर्चयेत्॥ दध्यहोतेर्हज्जिष्ठे अर्घ्यं दद्यात्त्रिलोचने
 ॥ दूर्वा शमीभ्यां विधिवत्तजयेच्छ्रद्धयान्वितः॥ मंत्रस्तु॥ त्वं दूर्ध्वं मृतजन्मा सिवंदिता सिं
 रासुरेः॥ सौभाग्यं संतति देहि सर्वकार्य करी भव॥ यथा शाखा प्रशाखा भिर्विस्तृता सिम
 हीतले॥ तथा ममापि संतानं देहि त्वं मज्जामरमिति॥ अत्रान्नियत्कं भक्षयेत्॥ अन्नमि
 यक्कमश्रीयादन्नं दधि फलं तथा॥ अक्षरलवसां ब्रह्मन् श्रीयान्मधुरान्वितमिति तत्रैव
 भविष्योक्तेः॥ भाद्रपदेऽधिमासे सति निर्णयदीये स्कां दे॥ अधिमासे तु संप्राप्ते न भक्ष्य
 दये मुनेः॥ अर्घ्या कृद्दूर्वा व्रतं कार्यं परतो नैव कृत्तव्यं॥ अत्रैव ज्ञेया प्रजोक्ता माधवी
 ये स्कां दे॥ मासि भाद्रपदे शुक्लपक्षे ज्येष्ठा संपुतारा त्रियस्मिन्दिने कुर्याज्ज्ञेयायाः प
 रिश्रजनमिति॥ इयं ज्ञेया योगवशेन सर्वा यरावाद्या॥ दिनहययोगे परा॥ सर्वे हि रा
 त्रियोगे सर्वे वा॥ नवम्या सह कार्यं स्यादष्टमी नात्र संशयः॥ मासि भाद्रपदे शुक्लपक्षे ज्येष्
 ठा संपुता॥ रात्रियस्मिन्दिने कुर्याज्ज्ञेयायाः परिश्रजनमिति तत्रैवोक्तेः॥ अस्या यदा
 यस्मिन्दिने भवेज्ज्ञेया मध्याह्नाद्द्वयमप्यगुः॥ तस्मिन् हविष्यं सजाचरुना चैव सर्वं वा स
 रे इदं केवलं तिथौ न क्षत्रे चोक्तम्॥ तत्राद्यं केवलं तिथौ कार्यं॥ अन्यं केवलं तदुक्तं मा
 त्त्ये॥ प्रत्यादिकं तिथावुक्तं यज्ञेयां देवं व्रतं॥ प्रति ज्ञेया व्रतं यच्च विहितं केवलं उनि
 ॥ तिथावेवाचरेदाद्यं द्वितीयं केवलं करति॥ अतएव मदनरत्ने भविष्येन सत्रमात्रे
 उक्तं॥ मासि भाद्रपदे यज्ञे शुक्ले ज्ञेया यदा भवेत्॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा अभिर्मन्त्रे श्वर
 जयेत्॥ इति॥ दाक्षिणात्यास्त्वर्हस्यं वकुर्वेति॥ हेमाद्रौ स्कां देयि॥ मासि भाद्रपदे शुक्ल
 पक्षे ज्येष्ठा संपुते॥ यस्मिन् कस्मिन्दिने कुर्याज्ज्ञेयायाः परिश्रजनमिति॥ तथा॥ मे
 त्रेणावाहयेद्वी ज्ञेयायां तु प्रश्रजयेत्॥ मूलविसर्जयेद्वी त्रिदिनं व्रतं सुत्रमिति॥ मं
 त्रस्तु॥ एष्टे हि त्वं महाभागे सुरासुरनमस्तुते॥ ज्येष्ठं त्वं सर्वदेवानां मत्समीपगता भवेत्
 वासतामप्रिवरणीमिति॥ संश्रज्य ज्ञेयायेतेन मस्तुभ्यं ज्ञेयायेतेन मो नमः॥ शर्वीयेतेन
 मस्तुभ्यं शांक्त्यैतेन मो नमः॥ ज्येष्ठे ज्येष्ठे तयो निष्ठे त्रिस्तुभ्यं सत्यवादिनि॥ एष्टे हि त्वं
 हाभागे अर्घ्यं गृह्णस्व स्वतीत्यर्थः॥ भाद्रपदशुक्लदादश्यां श्रवणा योरहितायां॥
 पारणां कुर्यात्॥ आभाकासितपक्षे छितिदिवा दासी दाह नवचनात्॥ उयो ज्ये
 कादशी मोहान्तरांशवरीयदि॥ करोति हं तितु राणं दादशहादशी भवमिति तत्रै
 व स्कांदाच्चा॥ अस्य तत्रैव प्रतिप्रसवः॥ मार्कंडेयः॥ विशिष्येण महीया लश्रवणां वर्द्धने
 यदि॥ तिथिस्थे नमोक्तं व्यंदादशीं लघयेन्न हीति॥ केचित्तु॥ यदा त्वपरिहार्यो योगस्त
 दाश्रवणानक्षत्रे त्रैधा विभक्ते मध्यमविंशतिपटिकायोगं त्यक्त्वा पारणां कार्यं॥ तदुक्तं
 विष्णुधर्मं॥ शुभे श्रमश्च परितर्पनेति सुप्रिप्रबोधपरिवर्तनमिव वर्ज्यमिति॥ केचित्तु॥

चतुर्द्विभज्यमध्यपादहयवर्जमाहः॥ अत्रमूलं चिंत्यं॥ अत्रैव विष्णुपरिवर्तनोक्तं व
 कुर्यात्॥ संध्यायां विष्णुसंस्तव्यं प्रार्थयेत्॥ मंत्रस्तु॥ तिथितत्वे उक्तं॥ ३० वासुदेवजग
 न्नाथप्राप्तेयं द्वादशी तत्वा॥ पार्थेन परिवर्तनं स्वसुखं स्वपिहिमाधवेति॥ अत्रैव शक्रध
 जोत्थाय नमुक्तं मयारके गंगेरा॥ द्वादश्यां तु सितेयसे मासि प्रोच्यते तथा शक्रमुत्था
 पयेद्वाज नृविश्वश्रवणवासवे॥ इयमेव श्रवणद्वादशी॥ तत्रैकादश्यां द्वादशी श्रव
 णयोगे सेवो योष्या॥ एकादशी द्वादशी च वैष्णव मयितत्र चेत्॥ तद्विष्णुश्रृंखलं नाम
 विष्णुसायुज्यरुम्भवेदिति॥ विष्णुधर्माक्षेः॥ नारदीयेषु॥ संस्थे कादशी राजन द्वा
 दशी मयि संस्थे शत॥ श्रवणं ज्योतिषां श्रेष्ठं ब्रह्महत्यां व्ययोहति॥ द्वादशी श्रवणस्य
 द्वादशी देकादशी यदि॥ स एव वैष्णवयोगो विष्णुश्रृंखलं सन्ति तत्र ति॥ हे मादौ मा
 त्स्योक्तेश्च॥ दिनद्वये द्वादशी श्रवणयोगे पिश्वी॥ निर्णया मृतत्वं सर्वार्हं मन्यथा पठि
 तं॥ द्वादशी श्रवणस्य च स्थे देकादशी यदीति॥ तेन हे माद्रि मते एकादश्याः श्रवण
 योगाभावे पितृयुतद्वादशी योगमात्रेण विष्णुश्रृंखलं भवति॥ निर्णया मृतमते तु॥
 श्रवणस्यैकादशी द्वादशीभ्यां योगे एव विष्णुश्रृंखलं नान्यथेति॥ यदानिशीथानं
 तं रस्योदयावधिवाकलामात्रमपि श्रवणसंभवति तदा पिश्वी व॥ तदुक्तं तत्रैव
 नारदीये रमां प्रकृत्य॥ तिथिनक्षत्रयो र्योगो योगश्चैव न राधिया॥ द्विकलोपदिलभ्ये
 तसंज्ञे यो ह्यस्यामिक इति॥ योगः॥ शिवरात्रादौ शिवयोगे आदिः॥ द्वादशी श्रवण
 स्य द्वादश्यापुण्यतमा तिथिः॥ ननु सति तेन संपुक्ता तावत्वेव प्रशस्यत इति मदनरत्ने
 मात्स्याच्च॥ दिवोदासीयेत्॥ अत्र प्रथमपादे चेच्छेवरा हरिवासरे॥ तदा श्वीमुपव
 सेत्प्रातर्भाति च पारणमित्युक्तं॥ इदं तु निर्मूलत्वात् सर्वविरोधाच्चोपेक्ष्यम्॥ इयं बुध
 वारेति प्रशस्ता॥ बुधश्रवणसंपुक्ता सेव चेद्वादशी भवेत्॥ अत्यंतमहती सा स्यादत
 भवति चाक्षयमिति हे मादौ स्तादात्॥ यानि तु यदति॥ उत्तराषाढसंमिश्राधोरात्रम
 ध्यान्द्वापिवा॥ आसुरी सेवना रास्यादतिपुण्यं प्रशस्तं॥ उदय व्यापिनी प्राद्याधो
 राद्वादशिसंपुता॥ विश्वस्य संपुता सा चेन्नैवो योष्या शुभे शुभिरिनादीनि वचना॥
 नितानि निर्मूलानि॥ यदपि स्थूलार्थसारे॥ उदय व्यापिनी प्राप्तेत्युक्तं॥ यच्च दृढं नार
 दीये॥ उदय व्यापिनी प्राद्याश्रवणद्वादशी तत्रैरिति॥ तद्यदा शुद्धाधिका द्वादशी परदि
 ने एवोदये श्रवणयोगः प्रवृत्ति च तद्विने काले योगस्तत्परं॥ दिनद्वये उदययोगे श
 र्वे व संस्मर्यताम्॥ श्रवणद्वादशी तत्र तु द्वादश्याः श्रवणपुक्तायाः॥ अलाभे एकाद
 श्याश्रुतपुक्तायाः॥ लाभे तत्रैव कार्यं यदान प्राप्यते अक्षद्वादश्या वैष्णवं क्वचित्॥
 एकादशी तदो योष्याया पद्मी श्रवणां न्वितेति मदनरत्ने नारदीयोक्तैः॥ यदा परैव
 संपुता तदा परा तत्र शक्रे नोपवासहयं कार्यं॥ एकादशी मुयोभ्येव द्वादशी समुयो
 षयेत्॥ न चात्र विधिलोयः स्यादुभयोर्देवतं हरिरिति भविष्योक्तैः॥ यत्र विष्णुधर्मे

पारणांतं व्रतं ज्ञेयं व्रतांते विप्रभोजनं॥ असमाप्ते व्रते सर्वे नैव कुर्याद्दत्तांतरमिति॥
तदेतद्दिनपरमा॥ अत्र गौडाः॥ शृंगुराज नृपरां काम्यं श्रवणाद्वादशी व्रतमिति॥ स्थू-
लशीर्षवचनात् काम्यमेवेदं॥ तेनाशक्तस्य नित्यं कादशी व्रतमेवेति मन्यते॥ द्वादश्यामुप-
वासेन शुद्धात्मा नृप सर्वशः॥ चक्रवर्तिनस्तुल्यं संप्राप्नोत्यनुलांश्रियमिति गौडविंशे भा-
क्तोऽप्योक्तैश्च॥ राक्षसात्मास्तु॥ एकादश्यां नरो भुक्त्वा द्वादश्यां समुपोषणात्॥ व्रतद्वय-
कृतं पुराणं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयमिति वाराहवाचनपुराणे क्तै॥ श्रवणाद्वादशी व्रतमेवेत्याहुः॥
भुक्तेति फलाघातपरत्वनपरमा॥ अन्नाश्रितानि पापानि रतिनिषेधात्॥ उपवासद्वयक-
तुन शक्तो जितरोयदि॥ प्रथमे हि फलाहारी निराहारो परं हनीति॥ दिवोदासीये भविष्यो-
क्तै॥ अशक्तौ तु॥ गृहीतैकादशी व्रतो यस्तं प्रत्युक्तं मात्स्ये॥ द्वादश्यां भुक्तपक्षे तु न ह्यत्र श्र-
वणादि॥ उपोष्यैकादशीं तत्र द्वादश्यां हजयेदिति॥ सजयेन्नृपयवसेदित्यर्थः॥ अ-
गृहीतैकादशी व्रतश्चेदेकादश्यां भुक्त्वा द्वादश्यामुपवसेत्॥ एवमेकादशीं भुक्त्वा द्वादशीं॥
समुपोष्येत सर्वशः पुराणं सर्वं प्राप्नोत्यसंशयमिति नारदीयोक्तैः॥ पारणां तु उभयोर्नै-
त्यन्तरं ते वा कुर्यात्॥ तिथि नक्षत्र नियमेति तिथिभांते च पारणमिति स्कांदात्॥ तिथि नक्षत्र-
संयोगे उपवासो यदा भवेत्॥ पारणां तु न कर्तव्यं पावनैकस्य संस्य इति नारदीयादिति
हेमाद्रिः॥
यद्यप्यत्र नक्षत्रमात्रांते पारणां प्रतिभाति तथापि तिथिमात्रांते ज्ञेयं॥ ननु कर्त्तव्यं तेति थि-
मथेपि॥ याः काश्चिन्नियमः प्रोक्ताः पुराणानक्षत्रयोगतः॥ कर्त्तव्यं ते पारणां कुर्यात् वि-
नाश्रवणारोहिणीमिति विष्णुधर्मश्रवणात्मात्रे पारणानिषेधात्॥ रोहिण्यां तु भांते कुर्या-
त्तिथ्येवापीति वन्ति पुराणां तदंतेत्यस्तु॥ न त्वेवमस्तीति नक्षत्रांतो नु कल्प इति मद-
नरले॥ असंभवेत्॥ तिथ्यंतेति थिभांते वा पारणां यत्र चोदितं॥ यामत्र योर्धगा मिमांसा
तरे वहि पारणोति ज्ञेयं॥ यत्र मदनरले द्वादशी वृद्धौ श्रवणा वृद्धौ वा॥ श्रवणांत एव पारणां
कुर्यात्॥ पारणां तिथि वृद्धौ तु द्वादश्यामुपसंस्यात्॥ वृद्धौ कुर्यात्त्रयोदश्यां तत्र दौषो नु
विद्यत इति वन्ति पुराणादि सुकृमा॥ तत्र कुर्यादेतस्यामेव श्रवणापुक्ते कादश्यां वि-
हित विजयैकादशी व्रतपरं॥ ननु श्रवणाद्वादशी व्रतपरमिति मदनरले गौडाक्षु श्रवणा-
द्वादशी परमाहुः॥ अत्र विधि मदनरले विष्णुधर्मोक्तं॥ तस्मिन्दिने तथा स्नानं यत्र क्वचन॥
संगमे॥ तथा॥ दधोदनं पुतंतस्यां जलधरां घटं द्विजे वस्त्रं संवेष्टितं दत्वा कुर्यात्पानं हमेव
च॥ नदुर्गतिमवाप्नोति गतिमय्यां च विंदति मंत्रस्तु भविष्ये॥ घटे जनाई न रजामभिधाय
॥ नमो नमस्ते गोविंद बुधश्रवणा संज्ञका॥ अधोयसं स्यं कृत्वा सर्वसौख्यं प्रदे भव॥ प्रीय-
तां देवदेवेशो मम संशयनाशनः॥ वामनावतारं निमिजो यवास्तु व्रतहेमाद्रौ भविष्ये॥
द्वादश्यां ते विधिः प्रोक्तः श्रवणेन युधिष्ठिरा॥ सर्वपापप्रशमनः सर्वसौख्यप्रदायकः॥ ए-
कादशी यदा सा स्याच्छ्रवणेन समन्विता॥ विजया सा तिथिः प्रोक्ता भक्तानां विजयप्रदे तु

पञ्चम्या॥ अथकालेवदुतियेगनेसायुर्विणीभवेत्॥ सुखेनवमेमासिपुत्रसावामनंहरिप्रि
 पायुक्ता॥ एतत्सर्वसमभवदेकादश्यायुधिष्ठिर॥ तेनेशदेवदेवस्यसर्वथाविजयातिथिः
 ॥ एषामुष्टिः समारम्भात्ताएकादश्यामयातवा॥ श्वमेवसमारम्भात्ताद्वादशीश्रवणान्विते।
 सुयसंहारादेकादश्यामेवा॥ सुष्टिः फलेभागवतेष्वमस्तेधेतुद्वादश्यावामनोत्यत्रिरुक्ता
 ॥ श्रीगायाश्रवणाद्वादश्यामुहर्त्तमिजितिप्रभुः यहनसत्रतारायाश्रुस्तज्जन्मदक्षिणा
 द्वादश्यासवितानिष्टुन्मध्यदिनगतोनृयविजयानामसामोक्तायस्याजन्मविदुर्हरेः॥ श्री
 गायाचंद्रेअभिजिच्छ्रवणप्रथमोशः॥ गौडाश्रयेवं॥ अत्रकल्मषेदाद्यवस्था॥ नदिधि
 श्चाहेमाद्रावप्रियुरारो॥ नदीनासंगमेस्त्रायादचयेदत्रवामन॥ सोवर्गोवस्त्रसंयुक्तंद्वा
 दशोगुलमुच्छ्रितम्॥ ततोविधिवत्संश्रयाहिरण्यमेनयात्रेणादद्यादर्थप्रयत्नतः॥ नमा
 स्तेयमनाभायनमस्तेजलशायिने॥ नभ्यमर्घ्यप्रयक्त्वामिवालवामनरूपिरोनमःकम।
 लकिंजल्कपीतनिर्मलवाससे॥ महाहवरिषस्कंधधत्त स्कंधायचक्रिरो॥ नमःशार्ङ्ग
 सीरवाणायाणयेवामनायच॥ यज्ञभुक्फलदात्रैववामनायनमो नमः॥ देवेष्वरायदे।
 वायदेवसंभूतिकारिरो॥ प्रभवेसर्वदेवानां वामनायनमो नमः॥ एवंसंभजयित्वातद्वाद
 श्यामुदयेरवेः॥ अंगारसहितंतेनुब्राह्मणायनिवेदयेत्॥ वामनः प्रतिशुक्लतिवामनोहं
 ददामि॥ वामनं सर्वतोभद्रं हि जायप्रतिपादयेत्ति॥ अनंतभद्रोप्याह॥ श्रवणाद्वादश्या
 जनार्दननामाविष्णुः सत्यते॥ श्रवणोकादश्यावामनावताररति॥ श्रवणपुनर्द्वादकादश्या
 लाभेनुदशमीविहायश्रवणापुताकार्या॥ दशम्येकादशीयत्रसानोयोप्याभवेत्तिथि॥ श्र
 वणोननुसंयुक्तासाचेत्यात्सर्वकामदेतिवह्निपुराणादिसुक्तंमदनरत्ने॥ राजाचमध्यादे
 कार्या॥ अहोमध्येवामनोरामरामावितिस्वोक्तवचनात्॥ भागवताच्च॥ अत्रैवदुग्धत्र
 तंसंकल्पयेत्॥ तदुक्तदुग्धमाश्वपुजेमासीति॥ अत्रेदं चिंत्यते॥ दुग्धत्रनेपायसादिबर्ज
 नवेति॥ नेति केचित्॥ नहिप्रकृतिवर्जनेविकारवर्जनं पुत्रं॥ दधिघृतादीनामपि वर्जना
 पत्रैः॥ नचयत्रप्रकृतिरसोपलंभस्तद्वर्जनमितिवाच्यं॥ मांसविकारस्यैष्टदध्यादेश्चाव।
 र्जनापत्रैः॥ तस्मादध्यादिवसायसादिभक्ष्यमिति॥ अत्रब्रूमः॥ यत्रविकारेप्रकृतिरसोप
 लंभस्तत्प्रत्यभिज्ञावातत्रविकारस्यापिनिषेधः॥ अस्तिचमांसविकारेमांसप्रत्यभिज्ञा
 सत्त्वानपायात्तयनुश्रौष्टदध्यादेरनिषेधायतिरिति॥ तन्न॥ श्रौष्टमिति विकारनहितेन नि
 षेधानुनथाचवित्तानेश्वरः श्रौष्टमेकशकंस्त्रैरामारण्यकमथाविकमित्यत्रश्रौष्टमिति वि
 कारनहिताच्छ्रुत्पूजादीनामपिनिषेधस्याह॥ नन्वेवंसंभित्यनिर्देशावसागोपयःपरि
 वर्जयेदितिसंधितादिस्त्रीरनिषेधेपिदध्यादियहणस्यात्॥ सत्यं प्राप्तं। वचनेनपरनिषेधः
 नदाहापरकेशंखः॥ स्त्रीराणियासभस्याणितहिकारशनेबुधः॥ सप्ररात्रं व्रतं कुर्यात्प्रय
 ज्जेनसमाहितरति॥ व्रतंगोमूत्रपावकं॥ तस्मात्पायसेदुग्धरसोपलंभाद्वर्जने॥ अतएवा
 मिश्रापांदधिसज्जेषिमाधुर्गोपलंमास्योरूपस्यपुत्रंभीमांसकैः॥ तदुक्तम्॥ ययएवयनी

भूतमभिसेत्यभिधीयतरति॥दध्यादिभुतदभावादवर्जनमिति॥ इतिद्विध्वत्रते ॥
 भाद्रशुक्लचतुर्दश्यामनंतव्रते॥तत्रविभुहेतीयौदपिकीयाधेतिमाधवः॥तदुक्ता॥उदयेत्रिभु
 हतीपियाद्यानंतव्रतेतिथिरिति॥मध्याह्नेभोज्यवेलायामिति॥कथायांश्वरणादुपरिहिदेवे
 भ्योधारयतीतिवहिकल्पनात्॥सजात्रतेषुसर्वेषुमध्याह्न्यापिनीतिथिरितिमाधवीयेव
 चनान्मध्याह्न्यापिनीयाधेतिनुदिबोदासः॥प्रतापमार्तुंउप्येवं॥निर्णयामृतेनुघटिकामा॥
 त्राय्यौदपिकीयुक्तंतयाभाद्रयदस्यांतिचतुर्दश्यादिजोत्तम॥यौर्णमास्याःसमायोगेव्रतंचानं
 तंकरेदितिभविष्योक्तेः॥मुहूर्तमपिचैत्रार्द्रेप्रणीमायांचतुर्दशी॥संहरणीतांविदुस्तस्यां
 जयेद्विष्णुमय्यमितिस्तादाचेति॥अत्रमूलचिंतं॥तत्तुविध्यर्थवादयोर्भिन्नार्थत्वेएक
 वाक्यतायोगात्संदिग्धेषुवाक्यशेषादितिनायेनप्रतीयरावामध्याह्न्यापिन्येवमुख्या ॥
 माधवस्तु सामान्यवाक्यानिर्णयकुर्वन्भांतएव॥अनंतव्रतस्यपुराणान्तरेष्वभावाच्चिंतं
 धांतरेष्वभावाच्चवचननिर्मूलमेवेति॥द्विह्यौदपिकत्वेप्रतीत्यात्सर्वेतिपुक्तं॥ अ
 यागस्यार्थः॥ तत्कालोव्रतेहेमादौभविष्ये॥कन्यायामगतेस्त्वर्थेचर्वावेसप्रमेदि
 ने॥कन्यायांसमनुप्राप्तेर्घटकालोनिवर्तते॥तेनउदयोतरं सप्रदिनमध्येरत्यर्थः॥यस्या
 मे॥आसप्ररात्रादुदयाद्यमस्यदानयमेतत्कालनरेहा॥यावत्समाःसप्रदशाथवासुर
 योर्धमय्यत्रवदंतिकेचित्॥यमस्यागस्त्यस्या॥उदयकालश्चदिबोदासीयेउक्तः॥उ
 देतियाम्याहप्रसंक्रमाद्रवरेकाधिकेविशतिमेष्टगस्त्यः॥ससप्रमेस्तद्वसंक्रमाच्चप्रया
 तिगर्गादिभिरप्यभाशि॥अत्रविधिर्विस्तुरहस्ये॥काशपुष्यमयीरम्याकृत्वामूर्त्तितुवा
 रुणोः॥प्रदोषेविमसेज्जातुप्रतीकुंभेस्वलकृतां॥कुंभस्यांरजयेज्जातुपुष्यधूपविलेपनेः
 दध्यस्तवलिंदद्याद्रौकुर्वात्यजागरम् सजाचवश्यमाणाध्यमंत्रेराकार्या॥प्रभाते
 तांसमादाययायासुराण्यजलाशयेनिशावसानेतांपश्यन्जलांतेप्रतिमांमुनेः॥अर्घ्यदद्या
 दगस्त्यायभक्त्यासम्यगुपोषितः॥ मात्येतु॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंतथैवसौ
 वरीमन्यायतवाहदंडं॥सर्वकाशमपीत्वमशक्तौ॥चतुर्भुजंकुंभमुखेनिधायधान्यानि
 संप्राकुरसेषुताति॥सकाशपुष्यास्ततश्चक्रियुक्तंमंत्रेणदद्याद्विजयंवाया॥धेनुंवहस्ती
 रवतीचदद्यात्सवस्त्वधुंताभरणांदिजाया॥भविष्ये॥विरुद्धोसप्तधान्येष्वंशयात्रनिधा
 पितेः॥सौवर्गोशेष्ययात्रेणामवंशमयेनवा॥मूर्द्धिस्थितेननम्रेणानुम्यांधरणीग
 तः॥विस्तुरहस्ये॥अगस्त्यःस्वनमानेतिपठन्मंत्रमिममुनेः॥अर्घ्यदद्यादगस्त्यायशूद्रे
 मंत्रविधिरुच्यं॥काशपुष्यप्रतीकाशवह्निमारुतसंभवाभिन्नावरुणायोःपुत्रकुंभयोने
 नमोस्तते॥विध्यद्विदस्यकरमेघतोयविषायह॥रत्नवल्लभदेवेशलंकावासनमो
 स्तते॥वातापिभंसितोयेनसमुद्रःशोषितःपुरा॥लोपासुदायतिःश्रीमान्प्रोसीतसे
 नमोनमः॥येनोदितेनपायानिविलयंयानिआधयः॥तस्मैनमोस्त्वगस्त्यायसशि
 ष्यायसपुत्रिणोः॥अगस्त्यःस्वनमानेतिविप्रोर्धविनिवेदयेत्॥राजपुत्रिमहाभागोऽहं

विपनिवरातने॥ लोयासुद्रेनमस्तम्भमर्धमेप्रतिगृह्यताम्॥ दत्तवमर्धमौरगप्रशिष्य
 विसर्जयेत्॥ अर्चितस्त्वयथाशक्त्या नमोगस्त्यमहर्षये॥ ऐहिकामुष्मिकीं दत्त्वा कार्यसि
 द्विजस्वमे॥ विसर्जयित्वा गस्त्यं तं विप्राय प्रतिपादयेत्॥ अगस्त्यो मे मनस्योस्तु अगस्त्यो
 स्मिन् घटे स्थितः॥ अगस्त्यो हि जरुरेण प्रतिगृह्णानुसक्तः॥ दानमंत्रः अगस्त्यः सप्त
 जन्माद्यनाशयत्वा वयोरयं॥ अतुलं विमलं सौख्यं प्रयच्छन् महासुने॥ प्रतिग्रहमंत्रः॥ वि
 द्युरहस्ये॥ त्वजेदगस्त्यमुद्दिश्य धातुमेकं फलं संहोम कृत्वा ततः यश्चाहर्जयेन्मानव
 फलं॥ होमश्चार्धमेवैराजयेत्॥ भविष्येदत्वायै सप्रवर्षा शिक्नमेरानेनया उव॥ ब्राह्म
 णाः स्याच्चतुर्वेदः सत्रियः पृथिवी यतिः॥ वैश्ये च धान्यनिष्पत्तिः शूद्रश्च धनवान् भवेत्॥
 सावदापुश्च यः कुर्यात् परं ब्रह्म गच्छति॥ इत्यगस्त्यार्थः॥ भाद्रयोर्गमा
 स्यां प्रयिता महात्परां स्त्रीनुद्दिश्य आदेकार्यं॥ तदुक्तं हेमाद्रौ ब्राह्मणार्कडेययोः॥ नांदी
 सुस्नानां प्रत्यहं कन्याराशिगते रवौ॥ योर्गमास्यां कर्तव्यं वराहवचनयथेति॥ नांदी॥
 सुखत्वं चोक्तं ब्राह्मे॥ यिता यिता महश्चैव तथैव प्रतिता महः॥ त्रयोसु सुखो ह्येते पि
 तरः परिकीर्त्तिताः॥ तेभ्यः सर्वतराये च प्रजावंतः सुखे धिताः॥ ते तु नांदी सुस्नानादी स
 मुद्दिशितं कथ्यते॥ एतच्च प्रत्यहं मितुक्तेः॥ यस्य आहूयसे सकृन्महालयपसे चावश्य
 कमिति प्रयोगपारिजाते॥ अत्र माता महाअपिकायाः॥ यितरीयत्र सज्जते तत्र माता॥
 महाअपिरिति धौम्योक्तेः॥ यितृशब्दस्य च जनकपरत्वे बहुवचनविरोधेन यितृभावात्॥
 न परत्वात्॥ वार्षिके तु वचनान्निवृत्तिः॥ न च जीवन्मृतकस्यान्वसृकायां मातृशब्देन
 दायन्तिः॥ इष्टाय तैः अतएव स उक्तः॥ आदेयुस्व मातृमाता महयोद्दिष्टादि निमदनरत्नं॥
 कालादौ शौ॥ एतत्तृतीवन्मृतकशब्दे वक्ष्यामः॥ केचित्तु अजहन्नक्षराया पित्रादयो य
 त्रमाता महासेना वनेत्याहः॥ न चात्र नाम्नां नांदी आह धर्मा निदेशः॥ वैष्णवादिशब्द
 देवतापरस्वकर्मनामत्वाभावात्॥ नायिनांदी सुखत्वं॥ यितृ विशेषणम्॥ पारिभाषि
 कत्वादिति दिक्॥ तथा निर्णयदीयेगार्ग्यः॥ योर्गमासी युसर्वासु निविष्टं यिउयातना

वर्जयित्वा प्रोष्टपदीयथादर्शस्तथैव सेति॥ • ॥

इति श्रीमीमांसकारामहोदयमहात्मजकमलाकरभ

ट्टकृते निर्णयसिंधौ भाद्रपदमासः॥ • ॥

कन्यासंक्रमेयराः षोडशघटिकाः पुराणाः॥ शेषं प्राग्वत्॥ अथ महालयः॥ तत्र पृथ्वी
 चंद्रोदये दृढमनु॥ आषाढी मवधि कृत्यं च मेयसमाश्रिताः॥ कौस्तुभियतरं कि
 ण्णं च मय्यन्वहं जलम्॥ कन्यायोगे पुरायतमत्वं माह॥ णाठ्यायनिः कन्यास्याकी॥
 न्वितः पक्षः सौम्यतं पुराय उच्यते रिति॥ अत्र विशेषमाह रूढमनु॥ मध्ये वायुदिवाय्यं ते य
 त्र कन्यां त्रजे रविः॥ स पक्षः सकलः श्रेष्ठः आहूयौडशकं प्रति तथा त्रहोऽमां कडेययोः॥
 कन्यागते सवितरिदिना निदशयंच च॥ पार्ष्णीनेह विधिना आह तत्र विधीयते॥ त

था॥ नत्रैव योऽशदिनामुक्तानि॥ कन्मागते सवितरियाप्यहानि तु योऽश॥ क्रतुभिस्तानि तुला
निदेवो नारायणो ब्रवीत्॥ अत्र हे माद्वि॥ योऽशत्वं त्रैधाया च ख्यो॥ निधिरुद्रा पक्षस्य योऽश
दिनत्वे आह वृद्धयमित्येकः पक्षः॥ भाद्रशर्षिमया सहेति द्वितीयः॥ अभिनसुक्तप्रतिपदा स
हेति तृतीयः अमरवतुषुक्तः॥ अहः योऽशकयतुषुक्तप्रतिपदा सह॥ चंद्रश्या विशेषेण सा
पिदशी तिका स्मृते निदेव लोके॥ अत्र पंचपक्षाः॥ ननु कहे मादौ ब्राह्मे॥ आश्वयुक् कृष्णप
क्षे तु श्राद्धं कार्यं दिने दिने॥ त्रिभागहीनं पंचवा त्रिभागत्वं हि भववा॥ दिने दिने इति पक्षपर्यंत
त्वं सुक्तम्॥ त्रिभागहीनमिति पंचम्यादि पक्षः॥ भोजगीतिथिमारभ्य पावंचार्कसंगममिति
वाच्यता॥ अहं मित्यष्टम्यादि पक्षः॥ त्रिभागमिति दशम्यादिः॥ त्रिभागहीनमिति॥ चतुर्दशी स
हितप्रतिपदादि चतुष्टयवर्जनाभिप्रायेणोक्तिकल्पतरुः॥ अत्र दिनपदं तिथिपरम्॥ वीसया
तत्पक्षीयतिथित्वं॥ आह व्याप्यतावच्छेदकं तिनयंचंद्रशतिथि व्यापिश्राद्धं सिद्धाति॥ तिनचतु
ईशी निषेधो न्यक्षपक्षपरश्चिन्तितोऽशः॥ तन्ना॥ श्राद्धं शस्त्रहन्तस्यैव चतुर्दश्यं महालयम्॥

३ त्यादि विरोधात्॥

पत्रकश्चिन्नरात्रयलोपेन तृतीयभागहीनं पक्षादि पक्षतृतीयभागमेकादश्यादि तद
द्वं च पौदश्यादि॥ उत्रोत्रलघु कालोक्तेरिति तन्ना॥ गौतमादिवशेन मूलकल्पनालाघवा
त्॥ पक्षमित्यत न्ययापत्तेः॥ पंचमूर्धं चतत्रापि दशमूर्धं ततोऽप्यतीति दिवसु धर्मोक्तेः॥ ष
ष्ठायेकादश्यादि पक्षावपि ज्ञेयाविति तत्त्वं॥ कालादर्शेयि॥ पक्षाद्यादि चंद्रशर्षितं पंचम्यादि
दिगादि च॥ अष्टम्यादियथाशक्ति कुर्यादाय पक्षकं॥ पक्षदि प्रतिपत्तादि दशमी॥ दशी
तमिति सर्वत्रा॥ गौतमीयि॥ अथापरपक्षे श्राद्धं पितृभ्यो दद्यात्॥ पंचम्यादि दशी तमष्टम्यादि
दशम्यादि सर्वस्मिंश्चिन्ति॥ तथैकस्मिन्नपि दिने श्राद्धं सुक्ते हे मादौ नागरखंडे॥ आ

याह्नाः पंचमपक्षे कमासस्येदिवाकरे॥ यो वै श्राद्धं नरः कुर्यादेकस्मिन्नपि वासरे॥ तस्य संव
त्तरपावत्सृज्यापितरोक्तमिति॥ अत्र शक्राशक्रपरायवस्थिति प्राचः॥ तन्ना॥ तदा च कष
दाभावात्॥ त्रयोदश्यादि पक्षसंबन्धिनः॥ नत्रैव निर्दिष्टाः॥ ब्राह्मेणैव कारेण तस्यैव पंचमा
पक्षायोग्यवच्छेदोक्तेरिति गोऽशः॥ तन्ना॥ एकस्मिन् पीति विरोधात्॥ तेन फलभूमाथि
नात्यातिका र्थीतीति तत्त्वम्॥ तत्र चतुर्दशी श्राद्धाभावे पंचम्यादि दशम्यादि पक्षौ॥ तन्तत्त्वे
यस्यायेकादश्यादिकौ संवचतुर्दश्यभावे द्वादश्यादिः तन्तत्त्वे त्रयोदश्यादिरिति व्यवस्था॥
विधवायास्तु विशेषः स्मृतिसंग्रहे॥ चत्वारः पार्वणाः प्रोक्ता विधवायासंदेवहि॥ स्वभर्तृ
स्वशुरादीनामातापित्रोस्तथैव च॥ ननोमानामहानां च श्राद्धदानमुपक्रमेत्॥ तथा॥ श्वश
रांचविशेषेणानातामहास्तथैव चेति॥ अशक्तौ तु स्मृतिरन्तावल्याम्॥ स्वभर्तृ प्रभृतित्रि
भ्यः स्वपितृभ्यस्तथैव च॥ विधवाकारेणैकादश्याकालमनंदिता॥ विधवास्वयं संकल्प्य
कत्वा न्यहो हराहाराकारयेदित्युक्तं॥ प्रयोगपारिजाते॥ सकृन्महालये च वज्रपेतिथ्या युक्त
॥ ४ धीचंद्रोदयमाधवप्रयोगपारिजातादिषु॥ वसिष्ठः॥ नदायो भार्यातद्विज्ञेयं नदीपति

जन्मसु। एषु आहं त कुर्वीत गृहीतुं प्रथमं कुर्यात्। जन्मभूतं तत् सर्वं तत्रैव च त्रिजन्मानि। एतद-
 र्थः॥ प्राजापत्ये च यो ह्येव पित्रर्क्षे मार्गवे तथा॥ यस्तु आहं प्रकुर्वीत तस्य पुत्री विनश्यति। प्रा-
 पत्यं रोहिणीयौ स्मरे वती। यिन्नमया। अमान्यपि प्रत्यरादीनि तत्रैव ज्ञेयानि। केचित्तु न ह-
 यका मरव्यारभ्य ग्रथिपितृकालमे॥ गंते वै धृतिपाते च पित्रास्यामासुते सुभिरिति संयहन्त-
 ॥ नंदाः प्रतिपत्तयस्यैकादश्याः। अस्वः सप्रमी। कामस्त्रयोदशी। आरोभीमः॥ भृगुः शुक्रः। अ-
 ग्रिमं कृत्रिका। पितृभं मघा। कालभं भरणी॥ अत्र पित्रास्यामास्त्याहः॥ तत्र मूलं मृगशिर-
 तं च स कृन्महालयविषयं। स कृन्महालये काम्ये पुनः आहैस्त्रिलेखुच॥ अतीतविषये चैव
 सर्वमेतद्विहितं येदि तिष्ठथी चंद्रोदये नारदोक्तः॥ अस्यापवादो हेमाद्रौ दृष्टी चंद्रोदये च॥
 पराशरमाधवीये मदनपारिजातादिषु चैवम्। निर्णयदीपिकायात्॥ पितृमृताहे निषिद्धः।
 दिने यसि स कृन्महालयः कार्यरत्नुक्तम्॥ आधाढ्याः पंचमेयस्यैकमासं स्थेदिवाकरे। मृता-
 हनिपितृयो वै आहंदास्यति मानवः॥ तस्य संवत्सरे यावत् संवत् प्राः पितरो भ्रूवमिति नागर-
 स्वोक्तेः॥ यातिथिर्यस्य मासस्य मृताहेतुप्रवर्तते॥ सातिथिः पितृपक्षे तु सजनीयाप्रयत्नत-
 ॥ तिच्छेदो न कर्तव्यो विना शौचं यदृच्छयापि॥ उआहं च कर्तव्यं विच्छिन्ने नैव कारयेत्॥
 अशक्तः यस्तमभ्येतु करोत्येकदिने यदा॥ तिषिदेषिदिने कुर्यान्पि उदानं पथाविधीतिका-
 सायनोक्तेः॥ अत्र मूलं चिन्ता तथा यस्तु आहं करोपि न नंदादिषु पिउनिषेधश्च न्याह परा-
 शरमाधवीये कार्क्षाजिनिः॥ नभस्य स्या परेयस्यै आहं कार्यदिनेदिने॥ नैव नंदादिवर्त्त-
 स्या नैव निधाचतुर्दशीति॥ अत्र आहंमित्येकवचनादिनेदिने रति की सावशाच्च सोमयागं
 वदेकस्याभ्यासे नैकप्रयोगपरमिदं। अतः प्रतिपत्तमृतिष्वेकावज्ञेयित्वाचतुर्दशीमिति। या-
 त्तवल्कीयं प्रयोगमेदयरं॥ तनुपंचम्यादियस्य विषयं। प्रतिपत्तमृतिस्त्रिंशतिविशिष्योक्तेः॥
 निर्णयदीये दृष्टी चंद्रोदये मदनपारिजाते चैव। अन्यकृष्णयस्य परं यातवल्कीयं॥ एतत्पर-
 त्वे नैव निधाचतुर्दशीति विरोधादि तिगोडाः न ज्ञा॥ आहं शस्त्रहन्त्येव चतुर्दश्या महालये
 रतिविरोधात्॥ तत्तनुतिथितस्तत्र वारादिनिषेधो य उदाहृतः॥ स आहं तन्निमित्ते स्यान्नातु-
 धेगकृते घसावितिदिवा रासीये दृढगार्ग्योक्तेस्तन्निमित्ते प्रक्षान्ते च ज्ञेयः॥ स कृन्महाला-
 ये तु वचनानिषेधः॥ अन्यत्र न कोपि निषेधः कार्क्षाजिनिस्मृतेरिति॥ अतो नंदादौ सपिउ-
 क आहं पुत्रवती यधिकारः॥ अत्रिरपि॥ महालये स्याहे च दर्शे पुत्रस्य जन्मनि॥ तीर्थे पि-
 तिर्वयेत्पिउत्तरं विवारादिके व्यपि॥ सर्वोक्तं नंदादिनिषेधस्तु। मृताहानि कर्मयोरी-
 मास्यादि मृत आहं तन्निमित्ते च ज्ञेयः॥ यत्तु स्मृत्यसारे॥ विवाहत्रतचूडासुवर्धमर्हं तद-
 र्हं कं॥ पिउदानं मृदास्नानं न कुर्यात्त्रिलतर्पणमिति॥ तस्यात्रापवादो दिवा रासीये दृह-
 स्यतिः॥ तीर्थे संवत्सरे प्रेते पितृयागे महालये॥ पिउदानं प्रकुर्वीत युगादि भरणी मये॥
 महालये गया आहं मातापित्रोः स्येह नि॥ कृतोद्वाहो पितृकुर्वीत पिउनिर्वपरांसदेति॥
 निर्णयदीये नंदादिनिषेधः प्रत्यहं भिन्न आहं विषयः। सोऽप्याह व्यापि आहं प्रयोगेक

नितुप्रसहं पिशदानं कार्यमेवेत्युक्तं॥ तदयमर्थः संपन्नः॥ षोडशाहं व्यापि आदे कोनयिउनिषेधः॥ मृ
ताहेः सक्तमहालये पितयेतिकेचित्॥ तत्रापि निषेधस्तु पुक्तः॥ प्रसहं आह भेदे पितृतीयातादौ
च तथा॥ अन्यत्र मृताहातिकमेव पिउनिषेध इति॥ समासिनां तु द्वादश्यां आहं कार्यं॥ यतीनां च
वनस्थानां वैस्ववानां विशेषतः॥ द्वादश्यां विहितं आहं कृत्स्नपक्षे विशेषत इति॥ दृष्टीचंद्रोदये
संयहोक्तेः॥ अत्रयस्य आहं करणे गौरा कालमाहं मादौयमः॥ हं सेवर्षासुकन्यास्थेशर्के।
नापि गृहे वसन्॥ पंचम्योरंतरे दद्याद्भयोरपि यस्योः॥ आश्विनकृत्स्नपंचम्योर्मध्यं
र्यः॥ तत्राप्यसंभवे भविष्ये॥ ययेदीयान्विताराजनस्थानां पंचदशीभुवि॥ तस्यादयानवेद
त्रपितृभ्यो वै महालये॥ तत्राप्यसंभवे भारते॥ यावच्च कन्यातुल्योः कमादास्ते दिवाकरः॥
अन्यत्रेतपुरं तावत्तयावद्दृष्टिकदर्शनं॥ ब्राह्मे॥ दृष्टिके समति क्रांते पितरो देवतैः सह॥ नि
यस्य प्रतिगहं तिशापदत्तासुदारुणां॥ यत्र जातूकरणं॥ आकांक्षति स्म पितरः पंचमया
समाश्रिताः॥ तस्मात्त्रैव दातव्यं दत्तमन्यत्र निष्कलमिति॥ ततः फलानि शयहानि परं॥ क
मागच्छतुवानवेति तुर्यपादे वायाः॥ तिन कन्यायोगे प्राशस्यमात्रं॥ अतः आह विवेकोक्तं
आह दयहेयं॥ इदं च आह मनेनैव कार्यं॥ नामान्नादिना॥ मृताहं च सपिउं च गया आहं म
हालयं॥ आपन्नोपिन कुर्वीत आहं मां न कर्हि विदिति स्मृतिदयं रोगालवोक्तेः॥

अथात्र देवताः संयहे॥ तातां वा त्रितयं संपन्नजननीमातामहादिवयं सस्त्रिस्त्री॥
तनयादितातजननी स्वभ्रातरस्तत्स्त्रियः॥ तातां वा त्वमभिगम्य यत्पुत्रं यत्पुत्रं जायापिता
सद्गुरुः शिष्याः पितरो महालयविधीतीर्थे तथा तयोरो॥ अस्यार्थः॥ तातत्रयीपितृत्र
यी॥ अत्रात्रयीवा॥ स्मृत्यर्थसारेपि॥ महालये मातृआहं दृष्ट्युक् प्रशस्तमिति॥ अत्रविशि
मः स्मृतिदयं रोगालवः॥ अनेकामातरो यस्य आहं चापरपक्षिके॥ अर्थदा
ने दृष्ट्युक् कुर्यात्पिउं मेकं तु निर्वयेत्॥ जीवन्मातृकस्तु सायन्मातुरेको हि सं कुर्या
न्पार्वणां॥ आह दीपकलिकाया तु पार्वणमुक्तम् अन्वष्टव्यं च यन्मातुर्गया आहं महालयं
॥ पितृपत्नीभुय आहं कार्यं पार्वणावष्टवेदिति रुहन्मूक्तेः॥ सस्त्रीनिमातामहानो सया
त्कीकत्वेपि विभवे सति मातामहीनो दृष्ट्युक्तार्थः॥ महालये गया आहं दृष्टी चान्वष्टका
सुच॥ ज्ञेयं द्वादशदिवसं तीर्थं प्रोष्टे मघासुचेति निगमोक्तेः॥ हे मादिमते त्वन्नवदेव तमे
व॥ महालये गया आहं दृष्टी चान्वष्टका सुचा नवदेव तमे त्रेष्टं शेषं द्यौरुषं विदुरिति॥
धर्मोक्तेः॥ तातभ्रातापितृभ्यः॥ जननीभ्रातामातुलः॥ तत्स्त्रियः पितृभ्यास्त्रीमातुलानी
भ्रातृजायाः पितृव्यसमातृस्वसृभगिनोऽपत्यमर्त्युक्ताः॥ नेन सायन्यायै सधवायै रतिप्र
योगो ज्ञेयः॥ एतासु सतीषु न तद्दृष्टी देरी न द्वादशलोयान्॥ जायापिताश्च सुरश्च शूर्य्यत्रो
पलस्याः॥ अत्र मूलस्मृतिचंद्रिकायां ज्ञेयं॥ अत्र पार्वणोको हि दृष्ट्यवस्थोक्ता हे मादौ पुरा
णांतरे॥ उपाध्यायगुरुश्च पितृव्याचार्यमातुलाः च सुरभ्रातृसुत्रपुत्रत्विक् शिष्य
पौत्रकाः॥ भगिनीस्वामिद्विद्वज्जा मातृभगिनीसुताः॥ पितरौ पितृपत्नीनां पितृमीतु

अयास्वसा॥सखिद्रमदशिव्यायास्तीर्थेचैवमहालये॥एकोहिरविधानेनहजनीयाःप्र
 यत्नतरति॥रतरेषां पित्रादीनां पावरां मर्थसिद्धं॥अत्ररुमान्यत्वेप्याचारद्वयवस्था॥अ
 शन्नौतुष्ट्वीचंद्रोदयेचतुर्विंशतिमतेच॥एकस्मिन्ब्राह्मणोसर्वानाचार्यादीन्प्रहज
 येत्॥दशहृदशवायिउन्मदद्यादकरांनतु॥एकोहिरस्वरूपंवाहयाज्वल्कः॥एको
 हिरुदेवहीनमेकार्थकयवित्तकम्॥आवाहनाग्रोकरारहितत्वयसम्यवदिति॥अत्रै
 कपाकोवैश्वदेवंतत्रयिउवर्हिश्चैकमितिस्मृत्यसारेउक्तम्॥अत्रयागिहोमः॥यि
 उवर्हिजातिकरत्याह॥प्रयोगपारिजातेआचार्यः॥काम्यामभ्युदयेष्टम्यामेकोहिरमा
 योष्टमेचतुर्व्युकरेहोमःयिउश्चात्रदिजातिकरति॥पावरांकोहिरयोःसमानतंत्रत्वे
 तुअग्निसमीपएव॥अत्रधुरिलोचनोवैश्वदेवो॥अधिकमागतेसूर्येकाम्येचधुरिलोच
 नाविनिहेमाद्रावादिन्यपुराणात्॥अत्रप्रतिदिनंभिन्नप्रयोगत्वादक्षिणाभेदेवाप्रयो
 गेष्वादेनेववादक्षिणोतिहेमाद्रावुक्तम्॥एतच्चसमस्तपितृकादिनाजीवत्पितृकेना
 यिकार्यं॥इदौतीर्थेचसंयत्नेनातेचयतितेसति॥येभ्यएवयितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स
 यंमुनरतिकाम्यायनोक्तेः॥यत्तुर्कोऽयः॥दर्शप्राहंगयाप्राहंगप्राहंगचायरयक्षिकं॥न
 जीवत्पितृकःकुर्यात्तिलैस्तरुणामेवचेतिततसमस्तपित्राद्यतिरिक्तविषयेकाम्यप्राह
 परंच॥अत्रवहवक्तव्यंपितृकनजीवत्पितृकनिर्णीयेत्येयं॥एतच्चजीवत्पितृकेनयि
 उरहितंकार्यं॥मुंडनंपिउदानंचप्रेतकर्मचसर्वशः॥नजीवत्पितृकःकुर्यादुर्विणीयति
 रेवचेति॥इहिरातस्यपिउनिषेधान्॥आत्वास्वमाद्वार्षिकोदोनुवचनाइवतीतिव
 द्यामः॥तथाह्वागलेयः॥यिउयत्रनिवर्त्तनमघादिषुकथंचना॥सांकस्यनुतदाप्राह
 प्रतिदिनंप्राहोन्नरंसकृन्महालयेतुपरिहकार्यं॥तदुक्तंनारदीये॥पक्षप्राहयदाकु
 र्यात्त्रय्यंरातुदिनेदिने॥सकृन्महालयेचैवपरहमितिलोदकं॥गर्गोपि॥पक्षप्राहहिर
 रपेचअनुब्रज्यतिलोदकमिति॥तथाप्रयोगपारिजातेगर्गः॥रुक्षेभाइयदेमासिप्राह
 प्रतिदिनंप्रवेत्॥पितृणांप्रत्यहंकार्यंनिषिद्धाहेयितर्यं॥सकृन्महालयेभस्स्यादंष्ट
 कास्वेतएवहिरुदिनेषिद्धदिनेपिकार्यम्॥तिथितीर्थविशेषेषुकार्यंप्रेतेचसर्वदेतिस्मृ
 त्यसारेक्तेः॥तीर्थेतिथिविशेषेचगयायांप्रेतयसके॥निषिद्धेपिदिनेकुर्यात्त्रय्यंराति
 लमिश्रितमिति॥स्मृतिरत्नावलावचनाच्च॥एतच्चप्राहंमलमासेनकार्यं॥तदाहभृगुः
 ॥वृद्धिप्राहृतथासोममग्राधेयंमहालयं॥राजाभिवेकंकाम्यंचनकुर्याद्भानुलक्षिते
 रति॥हेमाद्रौनागरखंडेपि॥नभोवायनमस्योवामलमासोपदामवेत्॥सत्यमःपितृप
 क्षःस्यादत्यत्रैवतुयंचमः॥एतच्चपित्रोर्मरणीप्रथमादेरुताकृतमितित्रिस्यलीसेनोभ
 द्वाः॥इदंचनित्यकाम्यं॥पुत्रानापुस्तथारोम्यमैश्वर्यमनुलेतया॥प्राप्नोतिपंचमेदत्वा
 प्राहकामाश्वपुष्कलानितिजावायुक्तेः॥वृश्चिकेसमतिजातेयितरौदेवतैःसह॥निः
 श्वस्यप्रतिगच्छंतिशायंदत्वासुदारुणमिति कार्त्स्न्यंजिनिवचनाच्च॥तदतिक्लमेप्रायश्चित्त

युक्तमृग्विधानेदुरोच्यस्यमंत्रचदशमासहिमासयोः॥महालयपयदास्रनतदासंक्षर्णमिति
तदिति॥हिमासयोःकस्यानुलयोर्महालयप्रादयदाहीनमित्यर्थः॥अत्रभरण्याप्राहमनि
प्रशस्ता॥तदुक्तं॥एष्वीचंद्रोदयेमास्ये॥भरणीपितृपक्षेनमहतीपरिकीर्तिता॥अस्याप्राहंरु
तयेनसगयाप्राहंरुभवेत्॥एष्वीचंद्रोदयेश्रीधरीपेवहस्यतिः॥नभस्यापरपक्षसहिती
यायदियाम्यमे॥नृतीयाचायितारमभिःसहिताप्रीतिदायितुः॥एतत्पक्षेयक्षीयोगविशेषे
राकपिलासंज्ञा॥तदुक्तं॥वाराहे॥नभस्यरुक्षपक्षेजुरोहिणीपातभूसुतैः॥युक्तायक्षीपुरा
राज्ञैःकपिलापरिकीर्तिता॥त्रतोपवासनियमैर्भास्करंतत्ररजयेत्॥कपिलाचद्विजाया
यदत्वाक्रतुफललभेत्॥पुरारासमुच्चये॥भाद्रमास्यसितेपक्षेभानौचैवकरेस्थिते॥पाते
कुजेचरोहिराणांसायक्षीकपिलाभवेत्॥अत्रदर्शांतत्वेनमहालयोभाद्ररुक्षपक्षोदयेयत्तु
क्तनिर्णयामृतहेमाद्रौच॥हस्तार्कस्तुफलातिशयार्थः॥संयोगेनचतुरांगवैनिर्दिष्टापरमे।
ष्टिनेतितत्रैवोक्तेः॥अत्रविशेषोहेमाद्रौस्कांटे॥देवदारुंतथोशीरंकुंकुमैलामनःशिलाप
त्रकंपप्रकंयक्षीमधुगन्धेनपेषयेत्॥क्षीरेनालोऽपकल्केनस्नानंकुर्वीत्समंत्रकं॥आप
स्त्वमसिदेवेशजीतिषायतिरेवच॥पापनाशयमेदेववाञ्छनःकायकर्मजा॥पंचगव्यकृत
स्नानःपंचभंगैस्तुमार्जयेत्॥पंचभंगैःपंचपल्लवैः॥तथा॥रत्नेनीनाविधैर्युक्तसौवर्णका
रयेद्रविं॥शक्तिस्तुयसाहर्धंतदहंकर्षतोपिवा॥सौवर्णमहरांकुर्याद्रौक्यं चैवतथारथं
॥अस्त्वितिपियःकश्चिन्नोपिकुर्यादिमंविधिं॥प्रभासत्वेरे॥स्थायपेदत्ररांकुंभंचेदनौद
काहरितं॥रक्तवस्त्रपुगङ्गुलंताम्रपात्रेरासंयुतं॥रथोरेकपलस्यैवयकचक्रःसुचित्रकः
॥सुवर्णीपलसंयुक्तामूर्तिस्तूर्य्यस्यकारयेत्॥ततःस्तूर्य्यंचकपिलाचदद्यात्संरज्यभक्ति
रति॥ततःस्तूर्य्यंकपिलाचवोऽशोयचोरैः॥संरज्यदद्यात्॥दिव्यमूर्तिर्जगच्चसुर्दादशान्मा
दिवाकरः॥कपिलासहितोदेवोमममुक्तिंप्रयच्छता॥यस्माच्चकपिलेपुराणसर्वलोकस्य
पावनी॥प्रदत्तासहस्रैरामममुक्तिप्रदाभवेति॥विशेषांतरंतत्रैवज्ञेयमितिदिक्॥इय
मेवचंद्रयक्षी॥सांचंद्रोदयव्यामिनीप्राद्या॥उभयत्रतथात्वेरर्वा॥तदुक्तंभविष्ये॥तदह
द्रपदेमासिषष्ठ्यापक्षेसितेनरे॥चंद्रयक्षीत्रतंकुर्यात्सर्ववेधःप्रशस्यता॥चंद्रोदयेयदाय
क्षीरर्वाहेवापरेहनि॥चंद्रयक्ष्यसितेपक्षेसैवोष्याप्रयत्नतरति॥अष्टम्यामाश्वलायने
न॥माघावर्षसंतप्राहमुक्तं॥एतेनमाघावर्षेनोष्यथाअपरपक्षेति॥इदं सप्रम्यादिषु।
त्रिष्वहःसुकार्यमितिनायरावृत्तिः॥हरदत्तस्तुमघासुक्तवर्षीसुभवंत्रयोदशीप्राहमि
तिआचर्य्यो॥एष्वीचंद्रोदयेज्ञात्ते॥आषाढ्याःपंचमेपक्षेगयामभ्यासमीस्त्ता॥तत्रनि
त्रेयोदशीगजकुयागयानुस्नानुपेतके॥० आस्त्रिनहृदयाष्टम्यामहालक्ष्मीव्रतम्॥तत्र
निर्णयामृतपुरारासमुच्चये॥श्रियोर्चनंभाद्रपदेसिनाष्टमीप्रारभ्यकस्यामगतेचस्तूर्य्य
॥समापयेत्तत्रतिथौचयावत्स्तूर्य्यस्तर्ष्वार्द्धगतोपवसाति॥तत्रेन॥नम्यागने॥

मीप्रावृषिप्रियः॥दोषेऽनुभिः संनृत्ता सर्वसंपत्करीतिथिः॥तथापुत्रसौभाग्यराजापुत्री
शिनीसाप्रकीर्तिता॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनयाजाकन्यागतेरवौविशेषेणपरित्याजानवमी॥
द्वितीयादीति॥दोषचतुष्टयंतत्रैवोक्तम्॥त्रिदिनेचावमेचैवअष्टमीनोपवासयेत्॥पुत्र
हानवमीविद्वास्वघ्नीहस्तार्द्धमेरवाविनि॥त्रिदिनावमदिनलसराचरनमालाया॥यत्रै
कःस्थितिर्तिथिद्वयावसानवारश्चैवमदिनतदुक्तमर्थः॥यःस्पृशेद्वदतिथिचय
सवारस्त्रिद्युष्टककथितमिदं ह्यचनेष्टरनेचसर्वेनिषेधाः प्रथमारभविषयाः॥मध्ये
तुसतिसंभवेत्तेया॥व्रतस्यघोउशब्दसाध्यत्वेनमध्येमागायोगात्॥इयंचंद्रोदयव्यापि
नीयाद्या॥तत्रैवशजायुक्तैः॥परदिनेचंद्रोदयाहर्द्विमुहूर्तव्यापित्वेयैवकार्या॥अन्य
याहर्द्वैवाश्रवावापरविद्वावाद्याहर्द्वेयसदा॥त्रिमुहूर्तपिसाशजापरतश्चोर्द्धगामि
नीतिमदनरत्नेनिर्णयामृतेचसंप्रहोक्तैः॥अर्द्धरात्रमतिक्रम्यवर्ततेयौत्ररातिथिः॥त
दातस्यातिथौकार्यमहालक्ष्मीव्रतसदेति॥वचनाच्चेतिसंक्षेपः॥ ॥ इतिमहाल
क्ष्मीव्रतनिर्णयः अथनवम्यामन्वष्टकाश्राद्धं॥तत्रकान्यायनः॥०

अन्वष्टकासुनवभिः पिउः आहमुदाहृतं॥पित्रादिभान्मध्यंचततोमातामहंतकम्॥
इष्ट्वीचंद्रोदयेव्रह्मोडे॥पितृणां प्रथमं देवा न्नाहं रातदनेतरम्॥ततोमातामहानां च
अन्वष्टकैकमः स्मृतः॥आहं हेमादौ ह्यगलेयः॥केवलास्ताः क्षयेकार्यादृदावादौ प्रकीर्तिता
॥अन्वष्टकासु मध्यस्थानां कार्या सुमातरः॥दीपिकायां तु मान् आहमादौ कार्यमितु
क्तम्॥मातृयजनंतन्वष्टकास्वादितरति॥हेमादौ ब्राह्मेणि॥अन्वष्टकासुकमसोमातृहर्ष
तदिष्यतेति॥अत्रशशामेदेनव्यवस्थेतिष्टथ्वीचंद्रोदयः॥जीवन्ति नृकविषयमितिनि
र्णयदीयः॥इदंचजीवन्ति नृकेनापिकार्यं॥तदुक्तं निर्णयामृतेभैत्रायणीयपरिशिष्टे॥
आन्वष्टकंगयाप्राज्ञोसन्तोयच्चमृतेहनि॥मानुः आहंसुतः कुर्यात्पितर्यपिचजीवतीति
यद्यपिजीवन्ति नृकस्यपंचायन्वष्टकाश्चवश्यं कर्तव्यास्तथाप्यशक्तस्यैवमावश्यकः॥मो
क्षयद्यष्टकाभूः यपितृलोके भविष्यसीति हेमादौ यायुक्तैः॥सर्वासा मेवमाहं रागां आहं क
नागतेरवौ॥नवम्यादिप्रदातव्यं ब्रह्मलब्धवराय तदतिष्ठतेनावश्यकत्वोक्तेः॥अत्रसा
र्वीसामित्युक्तैः॥स्वमातरि जीवे नामपि सत्यं न मान्मोदयात्॥तन्मरुतो सति तस्येताभ्यश्च
इदधादित्युक्तं॥जीवन्ति नृकनिर्णयेऽरुभिः अत्रसर्वासानामनिर्देशेनेको ब्राह्मणोध्यः॥
यिउश्च॥नामैकेषु द्विवचनादिप्रयोगेऽनुक्तं नारायणराट्टेन॥अन्वष्टका आहंत आगश्च
तोभिलीयानो मध्यमायामेव न सर्वा सु॥आन्वष्टक्ये मध्यमायामिति गोभिलगोतमा वि
निर्द्धेगपरिशिष्टात्॥अत्रभर्तृमरणोत्तरं सर्वमृतमाहं न कार्यमिति केचिदाहुः॥य
देतिचाहंतवम्यां कुर्यान्नमृतेभर्तृरित्युक्तेति॥तदेतन्निर्भूलं त्वान्मूर्खं प्रनारणामात्रं
आहं दीपकलिकायां॥ब्राह्मे॥पितृमानुक्तलोपनायाः काश्चिन्नमृताः खियः॥आहंहीमा
तरोक्षेयाः आहंतत्रप्रदीयतेति॥अत्रदेशाचारद्वयस्था॥इदंचानुपनीतेनापिकार्यमात

दत्तं आह शूलपाशौ मात्स्ये ॥ अमावास्यासृकाक्ष्मपक्ष्यचदशीषु चेत्यभिधाय ॥ एतच्चातु
 पनीतोपिकुर्यात्सर्वेषु पर्वसु ॥ आह साधारणं नाम सर्वकामफलप्रदं भार्याविरहितो ज्येष्ठ
 त्रप्रवासस्थायिनिन्यशः ॥ शूद्रोऽयमेव त्रवत्कुर्यादनेन विधिना बुधरति ॥ तेन सायैरेवेदमि
 ति परास्तं ॥ अन्वसृकातः पृथगेवेदमातुः आह मित्यपि परास्तम् ॥ लाघवेन मूलैक्यादष्ट
 कयदाविशेषाच्च ॥ तेनात्यत्रान्वसृका आह स्यात्प्रधानत्वं वचनात् ॥ अवेष्टेरिव रा
 जसूयांतर्गताया एतयान्नाधकामं याजयेदिति फलार्थत्वं ॥ अत्रासृकान्वसृका श्वीनु
 रोधानां तथाः प्रियुराशौ ॥ अन्वसृका सुवृद्धौ च गमायां च स्येह नि ॥ अत्र मातुः पृथक्
 आह मन्त्रयति नास्ति ॥ आयस्त्वानां त्वसृका सुवृद्धौ चेति भाष्यकारैः ॥ यागादष्ट
 कायोमातुः आह ॥ छंदोगे स्त्वचमातुमाता मह आदेन कार्ये किंतु त्रिषु रुषमेवा ॥ नयोषि
 ष्यः पृथग्दद्यादवसानदिना हते कर्षु समन्वितं मुक्ता तथा धं आह वौडशं ॥ प्रत्याहिकं च
 शेषेषु पिंडाः स्युः पितृति स्थितिरिच्छंदोगपरिशिष्टात् ॥ अन्वसृका सुतेषां कर्षु विधानादि
 ति शूलपाशौ ॥ यत्र तमिस्त्वपसेन वमीपुण्याभाद्रपदे हि सा ॥ चत्वारः पार्वराः कार्यः
 पितृपक्षे मनीषिभिरिति तद्देशाचारतो व्यवस्थितं ज्ञेयं ॥ इदं जीवन्मृतकेनापि सपिंडकं
 कार्यं ॥ हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ अन्वसृका सुचस्त्रीणां आहं कार्यं तथैव चेत्युपक्रम्य
 पिंडं त्रिवंशं कार्यं तस्यामपि नृपौ त्रमेति वचने आह विधिना पिंडदाने प्राप्ते पुनस्तत्की
 र्त्तनं यस्य जीवन्मृतगर्भणीयतित्वादिति नापि उदानं निषिद्धं तस्य तन्माप्यर्थमिति तातच
 रणाः ॥ अत्र सुवासिनी भोजनमुक्तं मार्कंडेयपुराणो मातुः आदेन संप्राप्ते ब्राह्मणौ
 स्तह भोजनम् ॥ सुवासिन्ये प्रदानव्यमिति शातानयो ब्रवीत् ॥ भर्तुरयेश्वरानारी सह
 दाहेन वा मृता तस्यास्थाने निपुंजीत विप्रैः सह सुवासिनी ॥ तत्रैव मदालसा वाक्यं स्त्री
 आह पुत्रदेयासुरलंकाराव्यो विति ॥ मंजीरमेखलादामकर्णिकाकं कणादय इति
 अत्राशक्तावनुकल्पमाह आश्वलायनः ॥ अनउहोयवसमाहरेदग्निना वा कक्षसु यो
 घेदेयो मेष्टकै प्रतिनत्वेवान्वसृकाः स्यादिति ॥ हेमाद्रौ यितामहः अमावास्यावती यातयो
 रोमास्यसृका सुच ॥ विहाच्छ्राद्धमकुर्वीत नरकं प्रतिपद्यते ॥ अकरणो च प्रापश्चिन्न
 मुक्तं मृगविधाने ॥ अभिर्युभिर्ज्येष्ठं त्रंशतवारं नुतदिने ॥ अन्वसृकं यदा श्रूयं संश्रूया
 तिसर्वथेति ॥ एतत्पक्षे द्वादश्यां विशेषः पृथ्वी चंद्रोदये वा पवीये ॥ संभासिनो व्याहिका
 दिपुत्रः कुर्याद्यथाविधि ॥ मघालये तु यच्छ्राद्धं द्वादश्यां पार्वरां नुतदिति ॥ अथ त्रयोद
 शी आह ॥ तत्र चंद्रिका त्रयोदशी भाद्रपदी कृष्णामुखा पितृप्रिया ॥ नृप्यति पितरस्त
 स्यां स्वयं पंचशतं समा ॥ मघायुतायां तस्यां नुजलाघैरयितोषिताः नृप्यति पितरस्त
 ह त्ववीराणामपुतायुतं ॥ प्रयोगपारिजाते शंखः ॥ प्रोक्ष्य घामतीतायां मघायुतां च
 योदशी प्राप्य आहं तु कर्त्तव्यं मधुना यापसेन चाप्रजामिष्टायशः स्वर्गमारोग्यं च चन
 तथा ॥ चरणां आह सदा प्रीताः प्रयच्छन्ति यितामहाः ॥ एतन्नित्यमपि पृथ्वी चंद्रोदये ॥

विष्णुधर्मप्रोक्तयद्यमतीतायां तथारुहमत्रयोदशीमित्युक्ताः। एतांस्तु आह कालानुवै
नित्यानाह प्रजापतिः॥ आह मे तेष्कुर्वीर्यानां रक्तप्रतिपद्यते रक्तैः। एतच्चाविभक्तैर
यिष्टयुक्कार्यं॥ तथा च हेमाद्रौ विभक्तावा विभक्तावाक्युः आहं यथ कुसुताः॥ मया
सुचततोत्पन्ननाधिकारः यथ विधाविति॥ अपरा के वायवीये। हे सेहस्तस्थिते यावु
मघा पुक्तात्रयोदशी॥ तिथिर्वैवस्वतीनाम साक्षात्पुनरुत्पत्तिः॥ अत्र च॥ अपि नः सकुलेषु या
नोदघात्रयोदशीमा॥ या यसमधुसर्पिर्म्या प्राकृष्टाये कुंजरस्य वेति विष्णु मनुवचने केवलत्रयो
दशी सुतेर्मघाशुरा रतिकल्पतरुः॥ ललाषाणि मुने वलवाक्यानामर्थवादत्वादिधौ मघा योमा
सुतेर्विधिलाघवादिशिशुमेव निमित्तमित्याह॥ वस्तुतस्तु॥ मधुमासैश्च यस्यायसेन च। एष नो
दास्यति आहं वर्षा सुचमया सुचेति वसिष्ठवचने केवलमघा सुतेर्विनिगमनाभावादुभयभि
न्ननिमित्तप्रबोक्तवचनाच्च योगाधिक्यफलाधिक्यत्रतएव यातवल्कः॥ तथा वर्षात्रयोदश्या
मघा सुचविशेषतश्च। त्रयोदशी आहं नित्या अत्यन्ताप्य॥ अत्र त्रयोदश्या वहुपुत्रा पुत्रवमा॥
रिरास्तु भवंतीमा पसं वीर्ये पुत्रवमारिभयपदोषसहिष्मोरपत्त्या चार्थिनः स्मृत्यंतरे कृ
नार्थिनो वाधिकार रतिकल्पतरुः॥ अयमनिर्दया तदर्थिनो नधिकारान् फलांतरकामस्यैवाधि
काररतिहलापुधः॥ एतत्सिंहरहितं कायामघा पुक्तात्रयोदश्यापि उतिर्कपरो हिजः॥ स संतानेने
वक्तव्यं नित्यं ते कवयो विदुरि तिहृत्पराशरोक्तेः॥ इदं मलमासे पिकार्यं॥ मघात्रयोदशी आ
हं प्रत्युपस्थितिहेतुकं॥ अनन्यगतिकेनैकनैव स्यात्तलिमुचेर तिकाठकगृहोक्तेः॥ यानितु
अगिराः॥ त्रयोदश्यां रुहमस्यैः आहं कुस्तेनरः॥ यंच त्वत्सज्जानी यात्स्येष्टपुत्रस्य निश्चित
॥ वामनुपुराणो॥ त्रयोदश्या तु वै आहं न कुयी तुत्रवानरहीमा दिवचनानि॥ तानि पुत्रवद्विष
याशिवा महालयस्य भिन्नत्रयोदशी विषयाशिवा काम्य आह विषयाशिवा सपिंडक आह वि
षयाशिवेति केचित्॥ हेमादिप्रमुखास्त्वैकवर्ग आह विषयाशिवा॥ आहं नैवैकवर्गस्य त्रयोदश्यामु
यक्रमेत्॥ ननु भासत्रयेयस्य प्रजाहिंसंति तस्येति रतिकाष्ठी जिनिस्तेः॥ यद्यपि। पितरो यत्र ज
ते तत्र मातामहा अयौ तिथौ योक्ते नैकेवलमित्यवर्गस्य प्राप्तित्वापि यामोहादिप्रतिषेधोय
मिमाहुः॥ वयं नुपश्यामः॥ पुत्रवद्विषया रपेवेति॥ असंज्ञानस्तु यस्य स्य आहं प्रोक्ता त्रयोदशी॥ स
ज्ञानपुक्तेयः कुयी त्रयस्य शहयो भवेदिति॥ हेमाद्रौ नागरस्वरोक्तेः॥ सर्ववाक्यमय्य संज्ञानस्यै
वैकवर्गनिषेधकमिति॥ अत्र मघात्रयोदशी महालयपुगादि आहानां तत्रैराप्रयोगः॥ ननु प्रस
गसिद्धिरित्यत्र विसारः॥ अयंचतुर्दशी॥ यथैवेदोदये प्रवेताः
रुहारेह गालोहाद्यैर्विद्युज्जलविद्याग्निभिः॥ नस्ति दक्षिणपन्नायेतेषां शस्ता चतुर्दशी॥ त्रजे
॥ पुत्रानः पितरो यस्य मृताः शस्त्रेणावाहताः॥ तेन कार्यं चतुर्दश्यां तेषां तृप्तिमभीक्ष्णता॥ नाग
रखंडे॥ अपमृष्टुर्भवेद्येषां शस्त्रपुत्रप्रापिवा॥ आहं ते यो प्रकृत्यं चतुर्दश्यां न राधियां॥ ए
तच्च प्रापो नाशकशस्त्रादिविद्योदकोदधनप्रपतने श्रेष्ठतामिति॥ गोतमोक्तदमरणीय
लक्षणां॥ एकयोगनिर्देशानां सर्वेषां नुत्सधमीणामेकस्यापि यदुच्यते॥ सर्वेषां तत्तमजेय

मेकरूपाहितेस्मृतारमुशनसोक्तेऽतच्चतुर्तक्रियाणामेवेतिवक्ष्यामः॥मरीचिः॥विषशस्त्र
 श्यायदादित्यग्नाहाराधातिनां॥चतुर्दश्याक्रियाकार्यान्त्रयेषां तु विगर्हिताः॥आहाराधा
 तीतेनहतीततुत्रहहा॥तस्ययनितत्वादितिशूलपाणिः॥अत्रोद्देश्यविशेषास्याविवक्षित
 चान्ता॥स्त्रीणामपिशस्त्रादिहानामेकोद्दिष्टकार्यनपार्वणमिति॥श्रीदत्तोपाध्यायः॥इदंवि
 यादिकहानामेवप्रसवादिमृतानामितिवाचस्पतिमिश्राः॥यनुशकटायनः॥जलाधि
 भ्यांविपन्नानांसमासेवागृहेपिवा॥आहंकुर्वीततेषांवेवर्जयित्वाचतुर्दशीमिति॥तत्रापश्चि
 त्तार्थजलादिमृतविषयमित्याकरेउक्तं॥अतएववैधत्वात्सहगमनेयिनकार्यमितिहेमाद्रिः
 एतच्चदेवपुत्रमेकोद्दिष्टकार्यमित्युक्तंप्रयोगपारिजातोत्तच्छाहं देवहीनं चेत्सुत्रदार्धनस्यः
 प्रेतपसेचतुर्दश्यामेकोद्दिष्टविधानतः॥दिवपुक्तंनुतच्छाहं देवहीनं चेत्सुत्रदार्धनस्यः
 वपुक्तमित्येवंमनुरव्वीत्॥मविध्यपि॥समत्वमागतस्यापिपितुःशस्त्रहतस्यच॥चतुर्दश्यांतुक
 त्रयमेकोद्दिष्टमहालयो॥चतुर्दश्यांतुयच्छाहंसंयितीकरोक्तं॥एकोद्दिष्टविधानेनतत्कार्यंश
 खधातिनरतिसंवत्सरप्रदीपहारितः॥विषेदेवांश्चतत्रापिप्रजपित्वाततोमलान्॥येवैशस्त्रहत
 लेषांआहंकुर्वीदंतद्वित॥अत्रैकोद्दिष्टवचनानांनिर्मूलत्वं॥समूलत्वेपिपार्वणशक्तपरा
 शिविष्वादिबचनैःप्रकरणात्॥कृष्णपक्षीयपार्वणावगतेरितिशूलपाणिः॥तन्ना॥वाक्पेन
 प्रकरणास्वाधात्॥पित्रादीनांपार्वणंआत्रादीनामेकोद्दिष्टमितिगोदावीचः॥तन्ना॥पितुरि
 त्पेनेनविशेधात्॥विशेषवाक्येवैयर्थ्यापत्तेश्च॥अत्रशस्त्रहतस्येवचतुर्दश्यामिति नियमोतच्चतु
 र्दश्यामेवशस्त्रहतस्येति॥आहंशस्त्रहतस्येवचतुर्दश्यामहालयोपितामहोपिशस्त्रहतश्चेको
 द्दिष्टदयकार्यम्॥तदुक्तंहेमाद्रौस्मृतं॥एकस्मिन्नुद्योर्वैकोद्दिष्टमिति॥त्रिषुशस्त्रहतेषुपा
 र्वणामेवकार्यापनुदेवस्वामिनोक्तं॥त्रिषुपिशस्त्रहतेषुप्रत्येकोद्दिष्टत्रयकार्यंतुपार्वणमा
 हस्यवचनाभावादिति॥तदुक्तं॥पित्रादयस्त्वयोयस्यशस्त्रेय्यीतास्वनुक्रमात्॥सभूतेपार्व
 णांकुर्यादाहिकानिष्टयकृष्टयगितिहृत्पराशरोक्तेः॥एकस्मिन्नुद्योर्वीपिविपुच्छ
 स्त्रेणावाहते॥एकोद्दिष्टं सुतः कुर्यात्त्रयाणां दर्शवद्भवेदिति॥स्मृतं तत्राचेतिष्टथीचंद्रोदये॥
 उक्तं॥अथराक्षसंहेमाद्रौचैवायस्त्वचैवशस्त्रादिनाहतस्तस्यवाधिकेमेवपार्वणमेकोद्दिष्ट
 वाकार्यम्॥ननुआहृत्यप्रसंगसिद्धेरितिष्टथीचंद्रोदये॥अत्रआहाकरोशिमापरयस्य
 दिनांतरे पार्वणो नैवकार्यमिति तत्रैवोक्तं॥यद्यपिशस्त्रविप्रहानांचष्टगिंदंष्ट्रिस
 रीस्येः॥आत्मनस्त्यागिनांचेवआहमेषानकारयेदितिह्मगलेयाथैः॥शस्त्रादिहानां
 आहंनिषिद्धं॥तथापिप्रमादमृतानांआहार्हत्वात्कार्यम्॥वृहादिभिन्नबुद्धिसर्वमृतानां
 नकार्यं॥यनुचतुर्दश्यांतर्पणीयालुप्यिदोदकक्रिया॥इतिब्राह्मेतद्वैराग्यमितिशूलपा
 णिः॥लक्षणायांमानाभावात्पतितेनाधिकर्तव्यं कर्तव्यं पतितस्य चेति गयादिवदिशेष
 विधिवलात्पतितानामपिकार्यमिति न च गौः॥तत्त्वंनुसमत्वमागतस्येत्यादिवशात्॥कृ
 तक्रियाणांकार्यंनान्येषामिति वयंप्रतीमः॥यनुमनु॥नयेत्यजियोहोमोलौकिकाभौवि

धीयते॥ न दर्शनविनाशमाह माहितायेर्विधीयते रति॥ अत्र षष्ठीर्देहे नृत्वे नोक्तं॥ तद्यथाश्रुत
मेवमन्मते षष्ठी चंदोदयः॥ आहिताग्नेः पिउ पितृपुत्रकल्पेनाश्रादनिषेधार्थमिदं ननु संका
त्यारण्यात्सहजवत्॥ कृत्स्नपक्षमाह मन्दिने सुप्रोपमाहिताग्नेर्दर्शनियम्यते रति तु वयं॥ द
र्शनयावरो न विनाश्रादं॥ तेन कापि वार्षिकादावैको हि संनेति हरिहरः॥ इति चतुर्द
शी॥ अमायां विशेषमाह॥ अयराकं यमः॥ हं से करस्थिते या नु अमावास्या करान्विता
॥ सोत्तेयाकुं जरच्छाया रतिवैधायनो व्रवीत्॥ वनस्य तिगते सोमेयाच्छाया प्राप्नुसी भवे
त्॥ गजच्छाया तु सा प्रोक्ता तस्यां श्रादं प्रकल्पयेत्॥ भारते॥ अजेन सर्वलोहेन वर्या सुनि
यत व्रतः॥ हस्तिच्छाया सुविधिवत् कारो मजनवीजिते॥ श्रादं दद्यादिति शेषः॥ आश्विन
शुक्लप्रतिपदि दौहित्रस्य माता महश्रादं मुक्तं हेमाद्रौ संयुहे च॥ जातमात्रोपि दौहित्रो विप
मानेपि मातुलोक्त्या न्माता महश्रादं प्रतिपद्याश्विने सिते रति॥ इयं संगवम्यापि नीयासे
ति निर्णयदीयेत॥ प्रतिपद्याश्विने शुक्लदौहित्रस्त्वेकपावरी॥ श्रादं माता महकुयात्स
पितासंगवे सदा॥ जातमात्रोपि दौहित्रो जीवत्यपि च मातुले॥ प्रातःसंगवयोर्मध्ये या
युक्लप्रतिपद्वेत्॥ इति वचनात्॥ अत्र समूलत्वं विस्मयं॥ इदं च मलमासेन
कार्यं॥ स्यष्टमासविशेषाख्याविहितं वर्जयेन्मले रतिनिषेधात्॥ इदं जीवसिद्धकेनैव का
र्यमिति शिष्टाः इदं वशिष्टाचारानुसंयिउ कार्यमिति केचित्॥ पिउ रतिं न तु पुक्तं॥ जीवसिद्ध
कस्या॥ मुउ नं पिउदानं च प्रेतकर्म च सर्वशः॥ न जीवसिद्धकः कुर्व्यादुर्विणीयति रेवचेति द
क्षेण पिउनिषेधात्॥ आन्वष्टक्यवद्विशेषवचनाभावाच्चेति संक्षेपः॥ ॥ इति कमला
करभट्टकृते निर्णयसिंधौ महः लयनिर्णयः ॥० अथा

श्विनशुक्लप्रतिप

दिनवराचारं भस्मनिर्णयः॥ तत्र भार्गवाच्च नदीयिकायां देवीपुराणो॥ सुमेधा उवाच॥ शृ
णु राजन् प्रवक्ष्यामि च उिका स्रजन क्रमा॥ आश्विनस्य सिते पक्षे प्रतिपत्तु शुभे दिने॥ इत्युय
क्रम्योक्तं॥ शुद्धे तिथौ प्रकर्तव्यं प्रतिपच्चौर्ध्वगामिनी॥ आयास्तना उिका स्यक्ता योउ शहाद
शायिवा॥ अयराहं च कर्तव्यं सुहसंतिकां सिभिः इदं चायाहे योगिमा प्राशरूपद्वितीयदि
ने प्रतिपदो अभवेत्तेय॥ तथा तत्रैव देवीपुराणोऽमरतत्रैव देवीवचः॥ अमापुक्ता न कर्त
व्या प्रतिपत्तु जने ममा॥ सुहर्नमात्रा कर्तव्या द्वितीयादिगुणान्विता॥ आयाः योउ शना गीसु
लब्धा यः कुरुते नरः॥ कलशस्यापनतत्र हरिं जायते प्रवत्॥ मार्कुंडेयदेवीपुराणायो॥
सर्वविदा तु या शुक्ला भवेत्प्रतिपदाश्विनी॥ नवरात्रव्रतं तस्यां न कार्यं शुभमिच्छता॥ दिश
भंगो भवेत्तत्र दुर्भिक्षं चोपजायते॥ नंदायादशीपुक्तायां वत्रस्यान्मम स्रजनमिति॥ स्कान्दे
पि॥ प्रतिपद्याश्विने मासि सा शुद्धा शुभदा भवेत्॥ भाद्रेयचंदरी कृत्स्ना तया पुक्ता न शस्ये
ते॥ विरूढफलदा सा हि पुत्रद्वारभया वहेति॥ तथा॥ वज्रं नीया प्रपन्नेन अमापुक्ता तु या
र्थिवा॥ द्वितीयादिगुरोर्गुक्ता प्रतिपत्सर्वकामदा॥ तथा देवीपुराणो॥ योमा स्रजयते नित्यं

द्वितीयादिगुणान्विताः॥प्रतिपक्षारदींज्ञात्वा सोऽनुते सुखमवयं॥यदिकुर्वीदमापुक्तप्रतिपक्ष
स्थापनंममा॥तस्यशामापुतदत्ताभस्यशेषकरोम्यहं॥आप्रहान्कुरुतेयस्तकसशस्थापनम
तस्यसंपहिनाशःस्याज्जेसुःपुत्रोविनश्यति॥अमापुक्तानकर्तमाप्रतिपक्षंउकार्चने॥धना
भिर्विशेषेणावंशहानिश्चजायते॥नदशकलयापुक्ताप्रतिपक्षंउकार्चने॥उदयेदिसुहृन्नापिया
ह्रासोदयगामिनीति॥देवीपुराणो॥याचाश्चपुत्रिमासेस्याप्रतिपक्षद्वयान्विताः॥शुद्धामावर्त
स्यांशतयत्तफलप्रदं॥रुद्रयामले॥अमापुक्तासदाचैवप्रतिपक्षंनिदितामता॥तत्रचेत्थापयेत्
भद्रमिष्यजायतेक्रवं॥प्रतिपक्षद्वितीयातुक्तंभागेयसाकमीणीति॥यद्यपिरुद्रयामलशमरं
निर्मूलान्तायाव्यविरोधान्प्रचाराच्चतहचनानिलिख्यते॥तिथितत्त्वेदेवीपुराणोपि॥प्रातरावाहं
देवीप्रातरेवप्रवेशयेत्॥प्रातःप्रातश्चसंश्रजप्रातरेवविसर्जयेत्॥तत्रैवा॥शरत्कालेमहाप्रजा
यतेयाचवार्धिकी॥साकार्योदयगामिनीनतत्रतिथियुग्मता॥तथा॥कुहूकाष्टोपसंपुक्तोवर्ज
प्रतिपक्षि॥राजनाशायसाश्रोक्तनिदिताचाश्चरजनेरति॥समुवचनेषुकलशस्थापनय
स्यात् तदेवप्रथमेदिनेतिथिभ्योऽनन्यवशादि॥तस्यप्रतिपक्षयुग्मावासेतिमुष्मवाक्यात्॥सु
क्तास्याप्रतिपक्षिःप्रथमतर्हिदीपिकीक्तो॥पुक्तपक्षेदशविदेतिमाधवोक्तेश्चा॥शर्वदिनेमा
प्रसवाधेमानाभावादिनिकेचित्त्वस्तु॥शर्वोक्तवाक्येषु चउकार्चनप्रजननहरणादुपवा
सादेश्चाभावात्प्रधानदेवीप्रजादावपिरेतिपुक्तं॥कलशस्थापनयहोतृपलसहान्॥अत
एवदेवलः॥व्रतैयवासनियमेषटिकैकायियाभवेत्॥सातिथिस्तदिनेप्रजाविपरीतातुयेतुके
ति॥अत्रघटिकासुहृन्तरिगीडाः॥यदातुशर्वदिनेसंश्रणीशुद्धाचभूत्वा॥परदिनेवर्द्धतेतदासंश्रणी
त्वादमायोगाभावाच्चर्ह्वेवा॥यानिचद्वितीयायोगनिषेधकानिवचनानिकेचित्त्वतान्यपिपुष्ट
धिकनिषेधयशायिरदिने॥प्रतिपक्षोऽन्यतासत्वेनुदशीयुतापिरर्ह्वेवयाहा॥तदाहलक्षः॥तिथि
शरीरंतिथिरेवा॥कारणान्तिथिःप्रमाणान्तिथिरेवसाधनमिति॥पानित्वमापुक्ताप्रकर्तयेत्यादी
निवृत्तिहप्रसादेवचनानिनासिखलत्वेसयेतद्विषयाणि॥अत्रेदंनत्वम्॥शर्वोक्तसर्ववाक्यानां
हेमाद्राद्यलिखितत्वननिर्मूलत्वात्तैश्चात्मनिर्णयस्यानुक्तेःसामान्यनिर्णयान्तरैवव्यापवितो
उनिबधेषु॥विशेषनिर्णयादौदधिकीयास्यातत्रापिघटिकैकेत्यस्यद्विसुहृन्तस्त्वितिक्तेर्द्विसुहृन्त
याहा॥उदिनेदेवतंभानावित्यत्रद्विसुहृन्ताविरह्येतित्रैदयिकाद्विसुहृन्तत्वनियमान्॥तेन
उदयेदिसुहृन्तीत्याद्यनुसारोपि॥सुहृन्तमात्रकर्तव्येतिनुद्विसुहृन्तस्त्विति॥अमथाद्विसुहृन्त
विधिवैयर्थ्यात्॥केचित्सुहृन्तमात्रेतिवचनान्॥ततोऽनन्यत्वेपरनेत्याहुः॥गीडाअप्येवम्॥
अत्र देवीप्रज्ञेवप्रधानंउपवासादित्वं॥असृष्ट्यांवनवम्यांचजगन्मातरंमविकां॥प्रजपि
त्वाच्चिनेमासिविशोकोजायतेनरुतिहेमाद्रौभविष्येतस्याएवफलसंबंधात्॥नवमीतिथि
पर्यंतंरुद्रप्रजाजयादिकमिति तत्रैवदेवीपुराणान्॥शरत्कालेमहाप्रजाक्रियतेयाचवार्ध
कीतिमाकौड्यपुराणाच्चा॥शर्ववचनादसमीनवमीप्रज्ञेवप्रधानमन्यत्सर्वमंगमितिगीडाः॥
एकाहयष्टोपिदेवीपुराणो॥यस्त्वेकस्यामथाष्टम्यांनवम्यामथसाधकः॥प्रजयेद्हरदंदेवी

महाविभवविस्तारैरिति॥ तत्त्वतुराजसमेनयागैः॥ समप्रधानायाः सहिताः अथ्यवेष्टेरनयाः प्राधान्या
मंयाजयेदित्येकत्वान्मध्यविधानाच्चयथाफलार्थोवहिः प्रयोगस्तथात्रनवरयमध्यस्थानाः अष्ट
प्यानवम्यावाफलार्थः पृथक् प्रयोगः॥ रूयनारायणधृतदेवीपुराणो॥ महानवम्यां प्रजेयं सर्वका
मप्रदायिका॥ सर्वेषु वत्सवर्गेषु तव भक्ता प्रकीर्तिता॥ कृत्वा प्रीतिं यशो राजपुत्रा युद्धं न संयद॥
साचकाम्यानि याच॥ एवममैरपितदा देवाः कार्यं प्रश्नजनमविभूतिमतुलां लब्धुं चतुर्वर्गप्रदाय
कमिति॥ यो मोहादथ बालस्यादेवी दुर्गम हो त्सवे॥ न प्रश्नयति दं भाहू देवा हाय्यथ भैरवा॥ कु
हा भगवती तस्य कामानि सान्निहंति वैरिणि॥ कालिका पुराणे फलनिंदाश्रुतेः॥ वर्षे वर्षे विधात
व्यस्याप नंच विसर्जनमिति तिथिं तत्वे देवी पुराणाच्च॥ अत्रोपवासादिकमुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये
॥ एवं च विध्य वासिमानवरात्रोपवासतः॥ एकभक्तेन न क्तेन तथैवायाचितेन च॥ प्रजनीयात्
नेर्देवी स्थाने स्थाने पुरे पुरे॥ गृहे गृहे शक्ति परे श्रीमया भवने वने॥ स्नानैः प्रमुदितेर्हं श्रेत्राहा
रैः सत्रियैर्नृपैः॥ वैशेष्ये शूद्रे भक्तिपुत्रैर्हं चैरन्यैश्च मानं वैरिति॥ यत्तु॥ हयनारायणीये भवि
ष्ये॥ एवं नानास्त्रे च्छरणीः प्रजते सर्वदस्युभिरिति॥ तन्नाम सधजापरमिति॥ विनामं चैस्नाम
सीत्यात्किरातानां तु सम्मतेति तत्रैवोक्तेः॥ मदनरत्ने देवी पुराणेपि॥ कमां संस्थेरवो शक्तमुक्त
मारभ्य नंदिका॥ अयाचीद्यथैकाशीनक्राशी वाथ वाचदः॥ भूमौ शयीत चामं अकुमारीर्मा
जयेत्मुदा॥ वस्त्रालंकारदाने च संतोष्याः प्रतिवासरं॥ वलिच प्रत्यहं दद्यादोदनं मांसमावव
त्॥ त्रिकालं प्रजयेद्देवी जयस्तोत्रपराशरतिनां दिका प्रतिपदि तिमेधिलाः॥ वृष्टीतिगोऽऽ॥
तच्च प्रजनं राजौ कार्यं॥ आश्विने मासि मेघांते महिषासुरमर्दिनी॥ निशासु प्रजयेद्भक्ता सोपवा
सादिकः क्रमादि ति देवी पुराणान्॥ सयहेपि॥ आश्विने मासि मेघांते प्रतिपद्यति तिमेधिवत्॥
तस्यां तत्र प्रकुर्वीतरात्रौ देवी प्रश्नयेत्॥ रात्रिरूयायनो देवी दिवारूपो महेश्वरः॥ रात्रि तत्र मि
दं देविसर्वपापप्रणाशनं॥ सर्वकामप्रदं दृष्ट्वा सर्वशत्रुनिर्वहणं॥ रात्रि तत्र मिदं तस्य रात्रौ कर्त
व्यतेष्यते॥ तत्र तत्र मिदं यस्मादप्यथानरके गतिरित्यादिवचनाच्च॥ रात्रि तत्र मेवाभिप्रेत्समाध
येनोक्तं तस्य तत्र तत्त्वादिति॥ ननु रात्रि भोजनादिति॥ ननु॥ मासि चाश्वपुजे पुक्तेन वरात्रे
विशेषतः॥ संप्रश्ननवदुर्गां च नक्तं कुर्यात्समाहितः॥ नवरत्राभिधेकर्म नक्तं तत्र मिदं स्तुतं॥
आरभेन वरात्रस्येत्यादि स्तोत्रात्॥ माधवोक्तेः अश्विनमेव प्रधानमिति चेत्॥ नन वरात्रोपवास
तस्यादेरनुपपत्तेः॥ न च पाशिकनक्रानुवादोय॥ नित्यानित्यसंयोगविरोधात्॥ नद्यन्निहोत्रे
दशमपक्षे प्रास्यदध्ना जुहोतीत्यस्येन्द्रियकामहोमेनुवादो घटते॥ नित्यवदनुवादायोगादित्यु
क्तं चार्त्तिके॥ तथात्रापि तत्र तद्देवगुणात्फलमिति ज्ञेयम्॥ ननु रात्रेः कर्मकालत्वे तद्या
पिनी सर्वेषु प्रतिपत्त्यापुयात्॥ मैवं॥ न्यायतः प्राप्तावपि सर्वोक्तवचनेर्वाधात्॥ यथा सर्वेषुः क
र्मकालमपि नीमयित्यक्ता स्वत्यापि परैव
रामनवमीति प्रायुक्तं० य
यावा निशीथे सती मपि सर्वोक्तज्जाष्टमीत्यक्ता रोहिणीपुत्रायैवेति माधवेनोक्तं तथात्रा
पि वस्तुतस्तु॥ रात्रेः कर्मकालत्ववचसां हेमाद्राद्यल्लिखनान्मूलत्वं विमृश्य मेव त्रिका॥

लेखयेदित्यादिष्वविरोधाच्च॥ माधवोक्तिस्तु पाक्षिकनक्तानवादर्त्युक्तं तस्मात्सर्वपक्षेषु परैव
 प्रतिपदि तिसिद्धं॥ अत्र केविन्न वरात्रशब्दो न बाहोरात्रपरः तद्वदसमाप्तिरस्यमाह सीमाप्रति
 पन्निशि॥ प्रारंभो न वचं आस्तु न वरात्रमतीत्यवदिति॥ देवीपुराणादिमाहुः॥ तन्नाश्रुतिहा
 सद्वदो नानाधिकात्वाय तत्रै॥ अत्र मूलाभावाच्चेतनतिथिवाच्ये वायम्॥ तदुक्तम्॥ तिथिर्
 द्यौतिथिहासेन वरात्रमपार्थक्यं॥ अथ रात्रे न दोषो यं न वरात्रतिथिस्तथेति॥ सच न वरात्र
 शब्दकचित्संस्मराया कर्मवाची॥ यथा प्रारंभो न वरात्रस्येत्यत्रेति दिक्॥ प्रतिपदि च वैध
 त्वादियोगनिषेधो भार्गवाच्चैतदीपिकायां॥ देवीपुराणो॥ त्वाष्ट्रवैधतिपुक्ताचेतप्रतिपच्च
 ठिकाश्चेन॥ तयोरेते विधातव्यकलशारोपण एहेति॥ चित्रावैधतिपुक्तापि द्वितीयापुक्ता
 चेत्तसैव याद्येत्तुक्तं दुर्गात्सवे॥ भद्रान्विताचेत्प्रतिपत्तुलभ्यने विरुद्धयोगैरपि संगता स
 ती॥ भिवायराह्ने विवुधैर्विधेया श्रीपुत्रराजादिविद्विहेतुरिति॥ यदानुवैधत्यादिरिहारिण
 प्रतिपत्तुलभ्यते तदोक्तं तत्रैव कात्यायनेन॥ प्रतिपद्याधिते मासि भवो वैधृतिचित्रयोः॥ आ
 द्ययाहोय रित्यप्रारंभे न वरात्रकमिति॥ भविष्येति॥ चित्रावैधृति संस्मरणं प्रतिपद्ये भवेत्तुप
 त्याज्यांशुशास्त्रयत्त्वाद्यास्तु रीयांशुतुष्टजनमिति रुद्रयामलेपि॥ वैधृतौ पुत्रनाशः स्याच्चित्रा
 याधननाशनं॥ तस्मान्नस्थापयेत्कुंभे चित्रायां वैधृतौ तथा॥ संस्मरणं प्रतिपद्येव चित्रापुक्ता
 यदा भवेत्॥ वैधृत्यावापि पुक्ता स्यात्तदामध्यदिने रवौ॥ अभिजित्तुमुहूर्तैयत्र तत्रस्थापनमि
 व्यतेरति॥ चित्रादिनिषेधमूलं चित्यं॥ रुद्रकलशस्थापनं रात्रौ न कार्यं॥ न रात्रौ स्थापनं
 कार्यं न च कुंभाभिषेचनमिति मान्योक्तेः॥ भास्करोदयमारभ्य यावत्तुदशनाडिकाः प्रातः
 काल इति प्रोक्तस्यापनारोपणादि विधिति विष्णुधर्मोक्तेः॥ रुद्रयामले॥ स्नानं मंगलिकं
 कृत्वा ततो देवीप्रसजयेत् शुभाभिर्घृति काभिश्च सर्वैकृत्वा तु वेदिकां॥ यवानुवैवाययेत्तत्र
 गोधूमेश्चापि संयुतान्॥ तत्र संस्थापयेत्कुंभे विधिना मंत्रसर्वकं॥ सेवराजं तं वायिताम्र
 मृगमयजं तु वेति॥ अथ प्रजाविधिः॥ सा च जयंती मंत्रेणान्
 वाक्षरेण वा कार्या॥ तदुक्तं दुर्ममक्ति तरे गिरणां देवीपुराणो॥ कुरु देव्यास्तमंत्रेण प्रजा
 क्षीरघृतादिभि रितुक्ता॥ जयंती मंगला काली भद्रकाली कया लीनी॥ दुर्गाक्षमा शिवा
 धात्री स्वधा स्वाहानमोस्तुते॥ अनेनैव तु मंत्रेण जय होमो तु कारयेदिति॥ उ० दुर्गे दुर्गे र
 क्षिणि स्वाहेति न वाक्षरः॥ तत्र प्रतिपदि प्रातरभ्यंगं कृत्वा देवकालौ संकीर्त्य ममेह जन्म
 नि दुर्गा प्रीतिहारं सर्वोपच्छाति सर्वकदीर्घा पुर्विपुल धनपुत्रपौत्राद्यतवह्निन संततिवृ
 हि स्थिरलक्ष्मी कीर्त्ति लाभशुभपुत्रराजयसदभीष्टसिद्धयर्थं शारदन वरात्र प्रतिपदि विहितक
 लशस्थापनं दुर्गा प्रजाकुमारी प्रजादिकरिष्येति संकल्प्य महीर्षोरिति भूमिं स्पृष्ट्वा ओष
 धयः समिति यवान्निक्षिप्या कलशे चित्तुं भंसं स्थाप्य उममेगं गेति जलेनाश्रय्य गंधदा
 रामिति गंधया ओषधी रिति सर्वोषधीः कांठाकांठादिनिद्वीः॥ अथ त्वेव रित्यं च पल्ल
 वाः॥ स्योनाष्टयिवीतिसप्तमृदः॥ पाकलिनी रिति फलं॥ सहिरण्यपरत्नानीति यंचरत्नानि

हिरण्यचसिन्नापुवासुवासारतिवस्त्रेणावेष्टा। शर्णादर्वीतिशरीयात्रनिधायातत्रवरणां
संज्ञज्यजीर्णायांचूतनायावाप्रतिमायांदुर्गीमावाद्यज्ञजयेत्॥ तद्यथा॥ शर्वोक्तमंत्रमुक्त्वा
आगच्छवरदेदेविदैत्यदर्थनिषूदनि॥ प्रजागृहारासुमुखिनमस्तेशकरप्रियेसर्वतीर्थम
यंवारिसर्वदेवसमन्वितं॥ रमधटंसमागच्छतिष्ठदेवगणैः सह॥ दुर्गेदेविसमागच्छ
निध्यमिहकल्पया॥ वलिप्रजागृहारात्वमस्याभिः शक्तिभिः सहेत्यावाद्यशर्वोक्तमंत्रेणा
घोउशोपचारैः प्रजयित्वा मासभक्तवलिकृष्णां उदिवलिवानिवेदयेत्॥ ततः कुमारो
जातदुक्तं हेमाद्रौ स्तां दे॥ एकैकां प्रजयेत्कृत्यामेकवृद्धातथेवच॥ हिगुरात्रिगुरावापि प्र
त्येकं नवकंतुवा॥ तथा॥ नवभिर्लभतेभूमिमेष्टुर्ध्वं हिगुरोतनु॥ एकवृद्धालभेतक्षेम
कैकेन श्रियलभेत॥ एकवर्षांतुयाकृत्वा प्रजायेतां विवर्जयेत्॥ गंधपुष्पफलादीनां प्री
तिस्तस्यानविद्यते॥ ततश्चिद्वर्षमारभ्या॥ दशवर्षययं ता एव प्रज्या॥ तत्त्वयाः॥ तासांचक्रमे
राकुमारिकात्रिमूर्तिः॥ कल्याणी रोहिणी काली चंडिका शांभवी दुर्गा सुभद्रेति नामभिः
प्रजाकार्या॥ आसांच प्रत्येकं प्रजामत्राफलविशेषाश्च तत्रैव ज्ञेयाः॥ सामान्यतस्तु मंत्रा
स्तरमयीं लक्ष्मीमादृशं रूपधारिणीम्॥ नवदुर्गात्मिका साक्षात्कृत्या मावाहयाम्यहं॥
एवमभ्यर्चने कुर्यात्कुमारीणां प्रयत्नतः॥ कंचुकैश्चैव वस्त्रैश्च गंधपुष्पास्तदादिभिः॥
नानाविधैर्मह्यभौजैर्भोजयेत्प्रायसादिभिः॥ तथा॥ यथिस्फुटितशीर्षां गीरक्तप्रयप्र
णां किताम्॥ जातं धांकेकरां कार्णीं कुरुपांतनुरो मशंसं त्यजेद्गिरां कन्यां दासीं गर्भ
समुद्भवां॥ तथा॥ ब्राह्मणीं सर्वकार्येषु जयार्थं नृपवंशजां॥ लाभायैवैश्ववंशोत्थासुत
यैश्च दवंशजां॥ दारुणोचांत्यजातानां प्रजयेद्विधिनानरः॥ इति॥ अत्र वेदपारायणम
युक्तं रुद्रयामले॥ एवंचतुर्वेदविदो विप्रान् सर्वान् प्रसादयेत्॥ त्रैयांचवरणां कार्यं वेदप
रायणा यवैरिति॥ तथा॥ एकोत्तराभिष्टुष्टानुनवमीयावदेव हि॥ चंडीपाठं जयेच्चैव जा
ययेद्वा विधानतः॥ तिथितत्वे चाराहीतत्रे॥ प्रणावंचादितो जप्तास्तीत्रवासं हितां पठेत्॥
अत्रैव प्रणावदद्यादित्युवाचादिप्ररुषः॥ आधारेस्था यधित्वानुपुलकं प्रजयेत्सुधीः॥ इ
स्तसंस्थापनादिवयस्याहं विफलं भवेत्॥ स्वयंचलिखितं यच्चष्टदेवालिखितं भवेत्॥ अ
त्राहणो नलिखितं चापि विफलं भवेत्॥ अरिष्टं दादिकं मस्य पठेत्स्तोत्रे विचक्षणाः
स्तोत्रे न दृश्यते यत्र प्रणावतत्र विमसेत्॥ सर्वत्र पाठो विज्ञेयस्त्वयथा विफलं भवेत्॥ ए
वं नवमीययंतं प्रत्यहं प्रमहं कुर्यात्॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ देवीपुंशो॥ यदा ये दिवसे कु
र्याच्चंडिका प्रजनादिकं॥ हिगुरास्तु द्वितीये द्वित्रिगुरांतत्परं हनि॥ नवमीतिथिपर्यंतं
द्या प्रजनादिकं॥ हिगुरास्तु द्वितीये द्वित्रिगुरांतत्परं हनि॥ नवमीतिथिपर्यंतं दद्यात्प्रजा
पादिकमिति॥ एतेन नवरात्रे प्रजैव प्रधानां॥ उपवासादित्वंगमिति गम्यते॥ तिथिहासे तु ति
थिहयति मितं प्रजादिमहालयश्चाद्वेदकदिने आहृत्या कार्यं॥ इहोतद्वेदावृत्तिः॥
तो नवरात्रोपवासादिसंकलंकुर्यात्॥ स्वस्थाशक्तावन्मेनवा प्रजादिकारयेत्॥ स्वयं

य्यस्ततोवापिप्रजयेत्प्रजयीतवेति॥तरंगिन्यादेवीपुराणात्॥इदंचदेवीप्रजनंशुक्रास्तादावपिका
 र्या॥तदुक्तं धर्मप्रदीये॥नष्टे शुक्रे तथा जीवेमिहस्ये चरहस्यतो॥कार्याचैवस्वदेव्यच्चाप्रत्यक्षं
 कुलधर्मतरति॥मलमासेवचनाभावान्नभवति॥अत्रसाध्वस्याध्वप्रजनमुक्तंमदनरत्नेदेवी
 पुराणो॥आश्वयुक्तशुक्लप्रतिपत्तस्वातियोगेशुभेदिनेश्वसुचैःप्रवानामप्रथमंश्रियमाहर
 त्॥तस्मात्साध्वैर्नरेस्तत्रप्रसोशोप्रहयासह॥प्रजनीयाश्चतुरंगानवमीयाचदेवहि॥शांतिः
 स्वल्पयनंकार्यं तदातेषांदिनेदिने॥धासंभल्लातककुण्डवचासिद्ध्यर्थकास्तथा॥येचवर्गोन
 सत्रेराग्रंथितेषांनुवधयेत्॥वायमैवीरुगोःसौरैःशाकैर्मंत्रैःसर्वैस्सर्वैः॥विश्वदेवैस्तथायेये
 हीमःकार्योदिनेदिने॥कलत्रैरेवेतदप्येत्यदि॥ज्येष्ठयोगेपुरातत्रगजाश्चाष्टौमहाबलाः॥
 दृष्टिवीमवहनृष्वंसौलवनकाननां॥कुमुदेरवतौपयःपुष्पदंतौयवामनः॥सुप्रतीको
 जनोनीलसस्मात्तस्त्रप्रजयेत्॥शाकादहस्मारभ्यनवम्यांतंचसर्ववत्॥अश्ववद्दोमादीनां
 र्यः॥० अथप्रतिपदादिषुविशेषोदुर्गाभक्तितरंगिन्याभिव्यि॥ केशसंस्कार
 रद्व्याशिप्रदधानप्रतिपदिने॥यक्तैलेलहितीयायांकेशसंयमहेतवे॥पट्टोरमितिगौड्याः
 दपरांचतृतीयायांसिंदूरालक्तंकंतथा॥मधुयुक्तंचतुर्थ्यातुनिलकनेत्रमंडनमपंचम्यामंग
 रागचशक्पालंकराणांतिचाषष्ठांविस्वतरोबोधंसायंसंभ्रासुकारयेत्॥सप्तम्यामातराणीय
 गृहमध्येप्रप्रजयेत्॥उयोवरांमयासृम्यामात्मशक्पातुप्रजनं॥नवम्यामुयचंडायाःप्रजांकु
 र्यादलितथा॥संश्रयप्रेषणांकुर्व्यादशम्यासावरोत्सवैः॥अनेनविधिनायस्तुदेवींप्रीणाय
 तैरः॥स्कंदवमालमेदेवीतपुत्रधनकीर्तिभिः॥कृत्यतत्कार्येवैल्लेगो॥कस्यायांरुक्षयसेतु
 प्रजयित्वाहंभेषिवा॥नवम्याबोधयेद्देवींमहाविभवविस्तरेः॥शुक्लपक्षचतुर्थ्यातुदेवीकेश
 विमोहरां॥प्रातरेवतुपंचम्यास्त्राययेत्सुशुभैर्जलैः॥षष्ठांसायंप्रकुर्वीतविवस्वक्षेधिवास
 ने॥सप्तम्यापत्रिकाप्रजाअष्टम्याचायुषोपरां॥प्रजाचजागरश्चैकनवम्यांविधिवहलिः॥
 विसर्जनेदशम्यातुत्रीडाकोनुकमंगलेः॥अत्रनवम्याबोधनासामर्थ्येष्टष्ठांबोधनमिति
 स्मार्त्ताः॥फलभूमार्थिनःसमुच्चयस्वल्पेननवम्यामंत्रःकालिकापुराणो॥इयमास्यसितेय
 सेनवम्यामाहंभेषिवाश्रीहृक्षेवोधयामित्वायावत्प्रजाकरोम्यहम्॥अत्रस्त्रीव्रतविशेषः॥
 अथशौचेविशेषोनिर्णयामृतेविश्वरूपनिबधे॥आश्विनेशुक्ल
 पक्षेत्वारव्येनवरात्रके॥शावाशौचेसमुत्पन्नेक्रियाकार्याकथंबुधैः॥सूतकेवर्तमानेच
 तत्रौत्पन्नेसदाबुधैः॥देवीप्रजाप्रकर्तव्यापशुयज्ञविधानतः॥सूतकेप्रजनमौक्तदानंचैववि
 शेषतः॥देवीसुदृश्यकर्तव्यंतत्रहोयीनविद्यते॥रति॥कालादशैविष्णुरहस्येयि॥सर्वसंक
 लितपञ्चव्रतमुनियतव्रतैः॥प्राक्तत्रैम्यनरैःपुण्ड्रानाचनविवर्जितमिति॥गौडनिबधेति
 यितव्येषुक्ता॥आश्विनरुक्षनवम्यादिशुक्लप्रतिपदादिषष्ठादिसप्तम्यादिकैकंकर्मअ
 तश्चमध्येआशौचपातेपिनदोषःसंकलौव्रतसचयोरिति॥विष्णुक्तेरिति॥आरब्धंस्वयमेव
 कार्यं॥अनारब्धंस्वयेनकारयेदितिदिवोदासः॥रजस्वलात्वयेनकारयेत्॥सूतकादिवहि

हिरण्यचक्षिष्वायुवासुवासारतिवस्त्रेणावेष्टा। शर्णादर्वीतिशरीयात्रनिधाय। तत्रवरुणां
संज्ञ्यजीर्णायानूतनायांवाप्रतिमायादुर्गीमावाद्यज्ञयेत्॥ तद्यथा॥ शर्वोक्तमंत्रमुक्त्वा
आगच्छवरदेदेविदैत्यदयनिषूदनि॥ प्रजागृहारासुमुखिनमस्तेशंकरप्रियेसर्वतीर्थम
यंवारिसर्वदेवसमन्वितं॥ रमघटं समागच्छतिष्ठदेवगणैः सह॥ दुर्गेदेविसमागच्छसा
निध्यमिहकल्पया॥ वलिप्रजागृहारात्वमस्याभिः शक्तिभिः सहेत्यावाद्यशर्वोक्तमंत्रेणा
घोउशोपचारैः प्रजयित्वा माघभक्तवलिकूष्मांडादिवलिवा निवेदयेत्॥ ततः कुमारिप्र
जातदुक्तं हेमाद्रौ स्कां दे॥ एकैकां प्रजयेत्कृत्या मेकदद्यात्तथैव च॥ हिगुरां त्रिगुरां वा यिप्र
त्येकं नवकृतुवा॥ तथा॥ नवभिलभतेभूमिमेभ्युर्ध्वं हिगुरो नतु॥ एकदद्यात् नवमेतस्मै
कैकेन प्रियलभेत॥ एकवर्षानुयां कृत्या प्रजायेतां विवर्जयेत्॥ गंधपुष्पफलादीनां प्री
तिसुखानविद्यते तेन द्विवर्षमारभ्या॥ दशवर्षययं ता एव प्रज्या॥ न त्वन्याः॥ तासां चक्रमे
राकुमारिका त्रिमूर्तिः॥ कृत्याणीरोहिणी काली चंडिका शांभवी दुर्गा सुभद्रेति नामभिः
प्रजाकार्या॥ आसांच प्रत्येकं प्रजामंत्राफलविशेषाश्च तत्रैव ज्ञेयाः॥ सामान्यतस्तु मंत्रा
क्षरमयीं लक्ष्मीमाहारां रूपधारिणीम्॥ नवदुर्गात्मिका साक्षात्कृत्या मावाहयाम्यहं॥
एवमभ्यर्चनं कुर्व्यात्कुमारीणां प्रयत्नतः॥ कंबुकैश्चैव वस्त्रैश्च गंधपुष्पाश्च तादिभिः॥
नानाविधैर्भक्ष्यभोज्यैर्भोजयेत्पायसादिभिः॥ तथा॥ यथिस्फुटितशरीं गीरं कृष्यप्र
सांकिताम्॥ जातं धांकेकरं कार्णीकुरुयात्ततुरो मशां संत्यजेद्गिरां कृत्यां दासी गम
समुद्भवां॥ तथा॥ ब्राह्मणीं सर्वकार्येषु जयार्थे नृपवंशजां॥ लाभाय वैश्यवंशो न्यासुत
थैश्च द्रवशजां॥ दारुणोचां त्यजातां प्रजयेद्दिधिनानरः॥ रतिः॥ अत्र वेदपारायणम
युक्तं रुद्रयामले॥ एवंचतुर्वेदविदो विप्रान् सर्वान् प्रसादयेत्॥ तेषां च वरणां कार्यं वेदप
रायणाय वै रतिः॥ तथा॥ एकोत्तराभिदद्यान्नववमीयावदेव हि॥ चंडीपाठं जयेच्चैव जा
ययेद्वा विधानतः॥ तिथितत्त्वे वाराही तत्रै॥ प्रगावचादि तौ जप्तास्तोत्रं वा संहितं पाठेत्॥
अत्रैव प्रगावद्यादित्युवाचादि ररुषः॥ आधारे स्थापयित्वा तु पुस्तकं प्रजयेत्सुधीः॥ ह
स्तसंस्थापनादेव यस्माद्देविफलं भवेत्॥ स्वयंचलिस्वितं यच्च शूद्रेण लिखितं भवेत्॥ च
ब्राह्मणेन लिखितं तच्चामिविफलं भवेत्॥ ऋषिर्ब्रह्मादिकं तस्य पाठेत्स्तोत्रं विचक्षणा
स्तोत्रेन दृश्यते यत्र प्रगावतत्र विन्यसेत्॥ सर्वत्र पाठो विज्ञेयस्त्वन्यथा विफलं भवेत्॥ ए
वं नवमीपर्यंतं प्रत्यहं प्रत्यहं कुर्यात्॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ देवीपुशो॥ यदा ये दिवसे कु
र्व्यांचंडिका प्रजनादिकां॥ हिगुरास्तु द्वितीये द्वित्रिगुरांतन्यरेह नि॥ नवमीतिथिपर्यंतं रु
द्रा प्रजनादिकां॥ हिगुरास्तु द्वितीये द्वित्रिगुरांतन्यरेह नि॥ नवमीतिथिपर्यंतं रुद्रा प्रजना
यादिकमिति॥ एतेन नवरत्रैश्चैव प्रधानां॥ उपवासादि त्वंगमिति गम्यते॥ तिथिहासे तु ति
थिद्वयमिति त्रैज्यादिमहालयश्चाद्रुवदेकदिने आहृत्या कार्यं॥ हृदोतहदेवास्त्रिः॥
तोनवरत्रौपवासादिसंकलंकुर्व्यात्॥ स्वस्थाशक्तावन्मनवां प्रजादिकारयेत्॥ स्वयं वा

यमनोवापिप्रजयेतजयीतवेति।तरंमिन्यंदेवीपुराणात्॥उदंचदेवीरजनंशुक्रास्त्रादावपि
 र्या॥तदुक्तं धर्माप्रदीपे॥नष्टेषुकेतयाजीवेमिहस्येचरहस्यतो॥कार्याचैवस्वदेवचोप्रत्य
 कुलधर्मतरति॥मलमासेवचनाभावानभवति॥अत्रराधस्याध्वजनमुक्तमदनरत्नेदेवी
 पुराणे॥आश्वयुक्तमुक्तप्रतिपत्तस्वातियोगेशुभेदिनेर्ध्वसुचैःश्रवानामप्रथमंघ्रियमाहर
 त्॥तस्मात्साध्वेनैरेस्तत्रश्रीशेषदयासह॥एजनीयाश्चतुरगानवमीयावदेवहि॥शान्तिः
 स्वल्पयनेकार्यंनदातेषांदिनेदिने॥धामभद्रातंककुशेवचासिदार्थकास्तथा॥पंचवर्षेन
 सूत्रेरायंथितेषांनुबंधयेत्॥वायव्येवीरुःशैरैःशक्तिर्मन्त्रैःसर्वेष्वैः॥वैश्वदेवैस्तथाप्ये
 हीमःकार्यादिनेदिने॥कस्ततैरेतदयेन्यदपि॥ज्येष्ठयोगेपुरातत्रगजाश्चाष्टीमहावलाः॥
 श्रुतिवीमवहनर्षहंसशैलवनकानन॥कुमुदेरावतीयसःसुष्यंदेजोयवामनः॥सुप्रतीको
 जनोनीलस्तस्मात्तस्त्ररजयेत्॥शाकाहसामारम्यनवम्यांतचर्षवत्॥अश्ववदोमादीम
 र्याः॥अथप्रतिपदादिषुविशेषोद्गर्भाभक्तितरंमिन्मभविष्ये॥केशसंस्त
 रद्व्याशिप्रदधातुप्रतिपदिने॥पक्षितैर्लहितीयायांकेशसंयमहेतवे॥पहरोरमितिगीउपा
 दयराचतृतीयायासिंदूरस्तक्तंकतथा॥मधुयकंचतुर्थ्यातुतिलकंनेत्रमंडनमयंचम्यामंग
 रागंचशक्तालंकराणांनिवाधस्यावित्वतरोबोवंसायंसंभ्यासुकारयेत्॥सप्तम्याप्रातरातीय
 गृहमध्येप्ररजयेत्॥उद्येष्टांमथाष्टम्यामात्मशक्तातुधजनं॥नवम्यामुयंचरायाःशक्ताकु
 र्याहलितथा॥संस्तव्येष्टांकुर्यादशम्यासावरोत्सवेः॥अनेनविधिनायमुदेवीप्रीताया
 तेनरः॥स्कंदवसस्तस्मैवीतपुत्रधनकीर्तिभिः॥न्यायतत्तारावैर्लिंगो॥कतायास्तस्मपक्षेत्
 रजयित्वाहंमेषिस्तनवम्याबोधयेद्देवीमहाविभवविस्तरैः॥मुक्तपक्षचतुर्थ्यातुदेवीकेश
 विमोक्षरां॥प्राग्देवतुयंचम्यास्त्राययेत्सुशुभैर्जलैः॥षष्ठ्यासायंप्रकूर्वांतवित्वरहोधिवास
 नं॥सप्तम्यापक्वित्वाजाश्वम्याचायुषोषरां॥शक्ताचजागम्यैकनवम्याविधिवद्विनिः॥
 विसर्ज्यनंदशम्यनकीयाकौतुकमंगले॥अननवम्याबोधनमात्मयैष्ट्याबोधनमिति
 स्माजीः॥फलमर्थितःसमुच्चरत्ये॥नवम्यामेत्रःकालिकापुराणा॥उद्येष्टास्यमितेय
 स्तेनवम्यामहंश्रीहरेवोधपाभित्वायावत्तजाकरोम्यहम्॥अत्रश्रीव्रतेविमेषा
 यमकेचैविरोपीनिर्गोपामृतेविष्णुरूपनिबंधे॥आपितेमुक्त
 पक्षेत्प्राग्देवतुयंचम्यास्त्राययेत्सुशुभैर्जलैः॥षष्ठ्यासायंप्रकूर्वांतवित्वरहोधिवास
 नं॥सप्तम्यापक्वित्वाजाश्वम्याचायुषोषरां॥शक्ताचजागम्यैकनवम्याविधिवद्विनिः॥
 विसर्ज्यनंदशम्यनकीयाकौतुकमंगले॥अननवम्याबोधनमात्मयैष्ट्याबोधनमिति
 स्माजीः॥फलमर्थितःसमुच्चरत्ये॥नवम्यामेत्रःकालिकापुराणा॥उद्येष्टास्यमितेय
 स्तेनवम्यामहंश्रीहरेवोधपाभित्वायावत्तजाकरोम्यहम्॥अत्रश्रीव्रतेविमेषा

शेषवचनां भावंतः॥स्त्रीणां चनवरात्रेतांबूलादिचर्वणंभवति॥तदुक्तं व्रतहेमाद्रौ गारुडे
॥गंधालंकारतांबूलपुष्पमालानुलेपनं॥उपवासनदध्यंतिदंतधावनमंजनमिति॥ए
त्संभर्तृकोपवासविषयं॥अन्यथात्रविशेषःपरिभाषायामुक्तः॥आस्विनशुक्लपंचम्या
मुयांगललितात्रतंमहाराष्ट्रेषुप्रसिद्धं॥तत्रयद्यपिकथायांकालविशेषोनीकृतस्तथापि॥
त्रौजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रनिखनेरिति रात्रौजागरोक्तेःशक्तिप्रजाया॥रात्रौप्रश
स्त्याचरात्रियापिनीयाद्येतिकेचित्त्वसुतसुवचनंविनारात्रौप्रजायांमानाभावात्॥उ
गारस्यचांगत्वात्॥युग्मवाक्यात्तुमुक्ताजागरणेनत्रैवद्वयार्थव्रततथा॥ताराव्रतेषुसर्व
रात्रियोगोविशिष्यतेरतिकालहेमाद्रौवचनाच्चर्षविद्यायाद्या॥रात्रिशतःर्षविश्ववच
नइतिहेमाद्रिः॥अस्यचमुक्ताजागरणरूपत्वादितिसाधुमतीमः॥मुक्ताजागरणंयत्रै
कंपदम्॥तस्मिन्व्रतेरत्यर्थः॥अस्यथाशुक्लेत्यसंगतेः॥दिवोदासीयेत्येवं॥आश्विनशुक्
लक्ष्मिलनक्षत्रेसरस्वतीस्थापनं॥यथोक्तंनिरायासृतेदेवीपुराणे॥मूलनक्षत्रेसुराधी
प्रजनीयासरस्वती॥प्रजयेत्यत्रहंदेवयावेहैस्त्वमृशकं॥नाध्यापयेन्नचलिखेन्नाधीयी
तकदाचन॥पुस्तकेस्थापितेदेविविद्याकामोहिजौत्तमः॥संग्रहे॥आश्विनसप्तमिपक्षेमे
धाकामःसरस्वती॥मूलोनावाहयेदेवीश्रवणेनविसर्जयेत्॥मूलस्याद्यपादेआवाहनमि
तिशिष्टाःश्रवणाद्यपादेचविसर्जयेत्॥आदिभागोनिशायांतुश्रवणास्यपदाभवेत्॥संप्र
षरांतदादेव्यादशम्यांचमहोत्सवइतिचिंतामणौब्रह्मांडपुराणात् ॥ ० ॥ ० ॥

अथषष्ठी॥गोडनिबंधेदेवीपुराणे॥

जैष्ठानक्षत्रपुक्तायांषष्ठावित्वाभिमतं॥सप्तम्यामूलपुक्तायांयत्रिकायाःप्रवेशनं॥र
तीयाढापुताष्टम्यांप्रजाहोमाद्युपयोगं॥उत्तरेगानवम्यांतुवलिभिःप्रजयेच्छिवां॥श्रवणे
नदशम्यांतुप्रणियमविसर्जयेत्॥कालिकापुराणे॥बोधयेद्विल्वशाखायांषष्ठादेवींफले
षुच॥सप्तम्यांविल्वशाखातामाहृत्यप्रतिप्रजयेत्॥पुनःप्रजातथाष्टम्यांविशेषेयासमाच
रेत्॥जागरंचस्यंकुर्यादहलिदानमहानिशा॥प्रभूतवलिदानंतुतवम्यांविधिवच्चरेत्॥
विसर्जनंदशम्यांतुकुर्याद्देशरदोभद्वैः॥मूलिकर्हमनिर्क्षेपैःक्रीडाकौतुकमंगलेः॥अ
त्रसर्वत्रतिथिनक्षत्रयोगादरोमुखःकल्पः॥तदभावेतुतिथिरेवयाद्या॥तिथिःशरीरेन
स्यतिथौनक्षत्रमाश्रितं॥तस्मात्तिथिंप्रशंसंतिनक्षत्रंनतिथिंविनेति॥विद्यापतिलिखित
वचनात्तिथिनक्षत्रयोर्गोदस्यैरेवानुपालनं॥योगाभावेतिथिर्ग्राह्यादेव्याःप्रजयक
र्मणीति॥तत्रैवदेवलोक्तेश्च॥अत्रचयत्रौप्रवेशात्तर्ष्वेधुःसायंकालेष्वसमावेतमर्ष
दिनेधिवासनकार्यं॥सायंकालेयंतासत्विचधिवासनलोपः॥षष्ठांसायंप्रकुर्वीतमि
त्स्वरक्षेधिवसनमिति॥र्षवचनादितिकल्पतरुः॥सायंश्रुतिःफलातिशयमात्रार्था
ननुकर्मलोपस्याचार्यचूडामणिः॥अत्रकर्मःविल्वसमीपंगत्वादेवींविल्वचसंश्रय
प्रार्थयेत्॥तत्रमेव॥रावणस्यवधार्थीयराभस्यानुग्रहायच॥अकालेब्रह्मणाबोधेदे

आस्वपिकृतः पुरा॥ अहमयाश्रितः यस्यां सायाहेवोधयाम्येतं॥ श्रीशैलसिखरेजातश्रीमलश्री
 केतन॥ नेतमोसिमयागच्छशमीदुर्गीस्वरूपतः॥ इति॥ एवं देवीमधिवास्य परदिने निमित्तित
 वल्गुशाखायत्री प्रवेशशजां॥ तदुक्तं हेमाद्रौ लैंगे॥ मूलाभावे तु सप्तम्यां कैवलायां प्रवेशयेत्॥ पु
 ष्याभ्यां नवविल्वस्य फलाभ्यां शाखिकांतया॥ तथैव प्रतिमां देव्याः स्नात्वा म्युष्यप्रवेशयेत्॥
 अत्र चोपवासशजादावौदधिकी सप्तमीयाद्या॥ ननु पुंमवाक्यान्वर्त्ती॥ युगाद्यावर्षद्विष्यस
 म्प्रीयावर्त्ती प्रिया॥ रवेरुदयमीक्षते न तत्र तिथियुग्मतेति॥ कृत्यतत्त्वार्गीवोदाहृतवचनात्॥
 भगवत्याः प्रवेशादिविस्मर्गताश्रयाः क्रियाः॥ तिथ्यावुदयगामिसां सर्वास्वाकारयेद्बुधः॥ ३
 नितिथितत्वेनेदिकेश्वरपुराणाच्च॥ दुर्गीभक्तितरंगिरायामप्येवम्॥ तत्रापि घटिकीतो नूनते
 पराकार्या॥ ब्रतोपवासनियमेषटिकैकापिया भवेत्॥ इति देवलोक्तैरिति गौडः॥ दाक्षिणा
 न्मास्तु सर्ववचनमहत्त्वायुग्मवाक्यान्वर्त्तकुर्वेति॥ यत्रिकाशजाचर्चनीहे एव कार्या॥ ननु मू
 लानुरोधान्मध्याह्नादाविति॥ कृत्यतत्त्वार्गीवो उक्तं यत्रिकास्तु॥ रंभाकवीहरिद्रावजयंतौ वि
 ल्वदाडिमौ अशोको मानसश्च धाम्नादिनवयत्रिका इति तत्रैवोक्ताः॥ अस्यामेव सप्तम्यां देवी
 त्रिरात्रमुक्तं हेमाद्रौ॥ प्रतिपदादिनवतिथिषु उपवासादिकरणासामर्थ्ये सप्तम्यादिदिनत्रये वा
 कुर्यात्॥ तदाह धौम्यः॥ आश्विने मासि शुक्लैकतुकार्त्तव्यं नवरात्रकम्॥ प्रतिपदाकमेवोपवाच
 नवमी भवेत्॥ त्रिरात्रे वापि कर्त्तव्यं सप्तम्यादियथाक्रमं॥ अतएव हेमाद्रौ देवीपुराणे मंगलाव्रते
 ॥ आश्विने वायव्यामाधे चैत्रे वा आवर्गोपि वा॥ ऊर्ध्वास्यम्यादिकर्त्तव्यं व्रतं शुक्लावधिं हरेः॥ या
 वच्छुक्ताः शुमीशक्रउयोष्यातु विधानतः॥ दानं होमो जपः शजाकन्याभोगास्तथान्वहं॥ म
 हाभैरवरूपेण अस्थिमालाधराभ्ये॥ शजनीया विशेषेण वस्त्रे श्रीमपुरादिषु॥ इति मासचत
 रयेभिर्धाय॥ अथ नवरात्रं च सप्तयंत्रिकादिवा॥ एकभक्तैरनक्तैनायाचितो यो धितेः क
 मान्॥ शजयेताश्विने शक्रयावच्छुक्ताः शुमी भवेत्॥ सर्वकार्याणि सिद्ध्यति शक्रनास्तत्र संशय
 उत्पुक्तं॥ दिव्ये कारात्रमुक्तं॥ देवीपुराणी॥ नवरात्रव्रतेशक्रस्त्रिरात्रं चैकरात्रकं॥ व्रतचरति
 यो भक्तस्तस्मै दाम्यामिवाहितं॥ तत्रापि सप्तम्याः प्रजने शर्वोक्तो निर्णयः॥ अत्र तिथियोग
 यथैतन्नेणोपवासः॥ तिथिद्वयनिमित्तं शजादिकं तु मेदेना॥ अत्र विशेषो निर्णयामृतं भवि
 ष्ये॥ सप्तम्यां नवगेहानि दारुजा निनवा निचारकं वा चित्रभावेन कारयेत्स समाहितः॥ दु
 र्गा एहं प्रकर्त्तव्यं च नुरसंशो भनम्॥ तन्मध्ये वेदिकां कुर्याच्चतुर्हस्तां समां शुभां॥ तस्यां
 सिंहासने क्षौमं कं वलाजिनसंयुतं॥ तत्र दुर्गां प्रतिष्ठाप्य सर्वलक्षणां संयुतां॥ मुजे श्वतुर्भि
 रुचिरेर्दशभिर्वा विभूषिताम्॥ तत्र द्वादकवर्गीमां त्रिनेत्रां शशिं शिखराम्॥ अनेककुसु
 माकीर्णां कपर्देन सुशीमिताम्॥ नितेव विवसन्नदकिंकिरीकाराणां दितो॥ मूलचक्र
 रं उशक्तिवज्रयाशासिधारिणीं॥ धंदाक्षमालाकरकपानपान्नलसंकरं॥ तदग्रे क्तिन्नशि
 रसं महिषं रुधिरांशुतं॥ तिस्रमाईतुं कंठनाले चर्मासिधारिराम्॥ देवीधृतकरा श्रीवैश्वदे
 नोरसिताडितां नागपाशेन विसिंघं हर्षं शेषाणिविदुतमां वमदुधिरवक्त्रेण धुन्वती॥

सदानुरागा। सर्वतोमानुचक्रे रासेवमानासुरेस्तथेति। तत्र देवी प्रकट्त्वे व्याहे मी वाराज तौ तथा
 । मृदाक्षी लक्ष्मी येता स्वप्न श्रुते च प्रजयेत् वा क्षी दारु मयी देवी मूर्ति स्थापने विशेषो दुर्गा भ
 क्ति तर्गिरा पदे वी पुरा रोपाम्ना स्या शुभदा दुर्गा प्रवृत्त्या जयवर्द्धिनी । पश्चिमाभिमुखी नि
 त्यं न स्थाप्या सोम्य दिशु स्वी । प्रतिमा भावे विशेषस्तत्रैवा हे मराज तमृदा तु शैल चित्रार्थित
 पि वा । स्वप्ने श्रुते र्विता देवी सर्व काम फल प्रदा । यद्यद्यस्या युधं प्रोक्तं तस्मिंस्तं प्रतिप्रजयेत्
 दिवी भक्ता र्विता पुंसां राजा युः सुत सौख्यदा ॥ कथ्यत त्वारो वे कालिका पुराणी ॥ लिंग स्या
 प्रजयेद्देवी मंडल स्या तथैव च ॥ पुस्तक स्या महां देवी पावके प्रतिमा सु च ॥ चित्रे च त्रिशि
 खरे जल स्या वापि प्रजयेत् ॥ विल्व पत्रै र्यजेद्देवी तथा जाती प्रसन्नकैः । नाना पिष्ट कर्तव्ये
 यैर्हृ यदी यैर्मनोहरैः ॥ भगलिंगाभिधानैश्च भगलिंग प्रगीतकैः । भगलिंग क्रियाभिश्च
 प्री रायेद्दर चंडिका म् ॥ परैर्नो क्षिप्यते यस्तु यः परान्ना क्षियन्त्यपि ॥ तस्य कुदा भगवती श
 यं दद्यात्तु दारुणं ॥ चित्र मृन्मादौ स्नानाद्य संभवे तत्रैवोक्तम् ॥ अन्निक स्यापिते खरे
 स्थापयेद्दयैरो यवेति ॥ अथ सप्तमी प्रजाविधिः ॥ प्रतिपद्युक्त विधिना
 फल संकीर्तनां तेन वयत्रिका मृन्मय दुर्गा प्रजागच्छ सर्व कल्याणी ति सर्वोक्तं मंत्रयुक्त्वा
 विल्व वृक्ष महा भाग सदा त्वं शंकर प्रियः ॥ गृहीत्वा तव शाखां च देवी सजां करोम्यहं ॥ शा
 खां च्छेदो मृदुदुःखं न च कार्यं त्वया प्रभो ॥ गृहीत्वा तव शाखां च प्रजादुर्गे ति च स्मृतिः ॥
 उन्निसृपत्रिके देविसर्व कल्याण हे तवे ॥ प्रजा गृहारा सकलामस्माकं वरदा भव ॥ मेरु
 मंदर कोला सहि मवच्छिखरे गिरौ ॥ जात श्री फल वृक्ष त्वमं विकायाः सदा प्रिय रतिसं
 प्रार्थ्यः ॥ ॐ छिद्वि फट् २ ॐ हुं फट् स्वाहे ति छित्त्वा संप्रज्य ॐ चामुं उवल रति वाग्धो
 ये रा देवी तां च गृहे प्रवेश्य ॥ आरोपिता सिदुर्गे त्वं मृन्मयां श्री फले पि च ॥ स्थिरा गतिता
 तं भूत्वा च गृहे त्वं कामदा भवेति स्थिरी कल्प रभादि यत्रिकाः पंच गम्ये नयं चामुते न च स्ना
 ययित्वा वस्त्रेणा वेष्टुं स्थापयेत् ॥ ततः सर्व वत्सं कल्पं कृत्वा अस्नानादाय देवी मावाह
 येत् ॥ आवाहयाम्यहं देवि मुरग मय्या श्री फले तथा ॥ कैलारा शिखरा देवि विद्याद्रोहि मय
 र्वृत्ता त आगत्य विल्व शाखायां चंडिके कुरु सन्निधिं ॥ स्थापिता सिमया दुर्गे प्रजयेत्त्वा प्र
 सीद मे ॥ आपुरारो ग्य मे श्वर्यं देहि देवि नमोस्तुते ॥ दुर्गे दुर्ग स्वरूपा सि सुर ते जो मये र्विते
 । पद्म वैश्व फलो पेतेः पुष्पैश्च सुमनोहरैः ॥ पद्म वै संस्थिते देवि प्रजयेत्त्वा प्रसीद मे ॥
 आपुरारो ग्य मे श्वर्यं देहि देवि नमोस्तुते ॥ दुर्गे दुर्ग स्वरूपा सि सुर ते जो मये र्विते ॥ पद्म
 वैश्व फलो पेतेः पुष्पैश्च सुमनोहरैः ॥ पद्म वै संस्थिते देवि प्रजयेत्त्वा प्रसीद मे ॥ दुर्गे दे
 वि रहा गच्छ सान्निध्य मिह कल्पय ॥ यत्तु भागान् गृहारा त्वं योगिनी कोटिभिः सहेति त
 नौ मूल मंत्रेणा पाद्यादि गंधां तोयचारैः संप्रज्या अमृतौ भवे च श्री वृक्षं शंकर स्य सदा प्रि
 यं । विल्व पत्रं प्रयच्छामि पवित्रं ते सुरेश्वरी ति विल्व पत्रम् ॥ ब्रह्मा विष्णु शिवादी नाद्रोरा
 पुष्पं सदा प्रियं ॥ तत्रै दुर्गे प्र यच्छामि सर्व कामार्थ सिद्धये ॥ रतिद्रोरा पुष्पं निवेद्य धूपादि

दक्षिणांतां प्रजां मूलेन कृत्वा प्रार्थयेत् ॥ ३० ॥ महिषघ्नमहामाये चामुंडे च उमा ललिनि ॥ आपुरा
 रोम्यमैश्वर्यं देहि देवि नमोस्तुते ॥ कुंकुमेन समालय चंदनेन विलेपिते ॥ विल्वपत्रकतापीडे
 दुर्गे हं शरणागतः ॥ रुयं देहि यशो देहि भगं भगवति देहि मे ॥ पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान् कामांश्च
 देहि मे ॥ सर्वमंगलमंगलैरतिचसंप्रार्थ्य यत्रिकां प्रजयित्वा ॥ कदलां ब्राह्मणीदाडिभरकंदतिकां
 धान्येलक्ष्मीहरिद्रायां दुर्गां माने चामुंडां कवौ कालिकां ॥ विल्वशिवांश्च शोके शोकरहितां ज
 यंत्यां कार्त्तिकीं चावाह्यं संप्रज्य दुर्गायै वलिदद्यात् ॥ अत्र शस्त्रादिप्रजावक्ष्यते ॥ ततः स्तुतिपठे
 त् ॥ तदुक्तं शिवरहस्ये ॥ दुर्गां शिवां शांतिकरीं ब्रह्मणीं ब्रह्मणां प्रियां ॥ सर्वलोकप्ररोचीं च प्र
 रामामि सदा शिवाम् ॥ मंगलां शोभनां सिद्धानिः कलोपरमां कलाम् ॥ विश्वेश्वरीं विश्वमातां
 चंडिकां प्ररामाम्यहं ॥ सर्वदेवमयी देवी सर्वरोगभयापहा ॥ ब्रह्मेशविष्णुनमितां प्ररामामि
 सदा उमां ॥ विंध्यस्थ्यां विंध्यनिलयां दिव्यस्थानविलासिनीं ॥ योगिनीं योगमातां च चंडिकां
 प्ररामाम्यहं ॥ ईशानमातरं देवीं रश्मिमीश्वरीं प्रियां ॥ प्ररामां स्मि सदा दुर्गां संसारखं वतारणी
 ॥ यदं यदनेस्तीत्रं शुक्लयादापियो नरः ॥ समुक्तः सर्वपापैस्तु मोदते दुर्गाया सह ॥ ० ॥ ०

अथ महाशमी

सा च परयुता ॥ शुक्लपक्षे शमी चैव शुक्लपक्षे च तुर्दशी ॥ सर्वविघ्नानकर्तव्या कर्तव्या परसंपुते
 ति ॥ ब्रह्मचैव त्रीता ॥ मदनरत्ने स्तुति संपुष्टे ॥ शरन्महाशमी प्रज्ञानवमी संपु
 ता सदा ॥ सप्तमी संयुतानि त्वं शोकसतापकारिणी ॥ जंभेन सप्तमी पुक्ता प्रजितानु महाशमी ॥
 इंद्रेण निहतो जंभस्तस्माद्दानवपुंगवः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सप्तमी मिश्रिता शमी ॥ वर्जनीया
 प्रयत्नेन मनुजैः शुभकोक्षिभिः ॥ सप्तमीः शल्यसंपुक्ता मोहादज्ञानतोपिवा ॥ महाशमी प्रकु
 र्वीरणी नरकं प्रतिपद्यते ॥ सप्तमी कलया यत्र परतश्चाशमी भवेत्तानेन शल्यमिदं प्रोक्तं पुत्रयो
 ब्रह्मयप्रदं ॥ तथा ॥ पुत्रान् हंतियश्च हंति राष्ट्रं हंति सराज्यकं ॥ हंति जातान् जातोश्च सप्तमी स
 हिताशमी ॥ तिनत्रिमुहूर्तैर्वधुः ॥ तदा घटिका मात्राया दपिकीयाद्या ॥ त्रतो यवा सनियमे घटिके
 कापिया भवेत् ॥ इति देवलोके ॥ ॥ गोशत्रयैव माहः ॥ अतएवोक्तं भोजयजेनानच सप्तमी सल्य
 समीयेतेति ॥ इयं भौमेति प्रशस्ता ॥ अश्वस्यामुदिते सूर्ये दिनां तेन वमी भवेत् ॥ कुजवारो भवेत्
 च प्रजनीया प्रयत्नतः ॥ इति मदनरत्ने वचनात् ॥ सप्तमी शल्यसंविद्वर्जनीया सदाशमी ॥ स्लोका
 पिसामहापुराणाय सूर्योदयो भवेदिति मदनरत्ने स्तुति समुच्चयवचनात् ॥ अशमी नवमी
 पुक्ता नवमी चाशमी पुतेति यावद्वचनाच्च ॥ इयमेव मूलपुक्ता चैव महानवमी सत्ता ॥ आश्वपुक्
 शुक्लपक्षे याशमी मूलेन संपुता ॥ सामहानवमी प्रोक्ता त्रैलोक्येषु सुदुर्लभेति हि माहोस्कोदानां
 मूलपुक्ता पिसप्तमी युता चैव त्रैलोक्येषु सुदुर्लभेति हि माहोस्कोदानां
 त्याज्याशमी बुधैः ॥ लेशमात्रेण सप्तम्या अपि स्याद्यदि दूषिता ॥ महाशमी सर्वैद्युः सर्वहृत् आ
 पित्वे प्रवीन्यथा ॥ प्यरे वेति निर्गोपदीयमत्तं ॥ एतच्चतुर्ध्वत्वादुपेक्ष्य मारुतनायकाश्च न देवी
 पुराणी ॥ सप्तमी वैधसंपुक्ता येः कृतानु महाशमी ॥ पुत्रदार्धनेर्हाना भ्रमती हपि शववतः ॥

निगुभट्टयाभट्टकासाश्रमधेयादचनक्रियातस्माद्विसृजनीविहाक्त्यादुर्गाष्टमीतुवेरिति।
यच्चमोहचुनोत्रेप्राप्त्येवाश्रमिन्समिताष्टम्यामहोरात्रेनुयार्थनी॥भट्टकालीसमुत्पन्नास
मीयाद्वासमायुतेतितातथातत्राष्टम्याभट्टकालीदसयत्विनाशिनी॥प्रादुर्भूतामहाधीरायौ

म्या।
।यत्तुतत्रैवपरदिनेष्टमीमन्त्रेपिषष्टविहाविवायकंवचनम्।यदाष्टमीतुसंप्राप्यष्टमेपातिदि-

तत्परदिनेदशम्यानवम्यभावविषयः॥यदाष्टम्यादयेनस्यानवमीचापरहनि।तदाष्टमीप्र
याष्टमीष्टमीतदाकुर्यादस्यथान्वशुभमवतिरितिदुर्गात्सर्वोक्तंयैतिमदनरत्ने॥वस्तुतस्तुष्टं

नययस्तिवृद्धवचनादष्टमीनवमीदशमुक्ताः॥अस्यवार्त्तवैविरोधादितिदिक्॥यत्तुचहं
नदिष्टि।कारणमध्यैसजाविधानार्थविहितंन्यामहाष्टम्याममष्टजाकरोति॥तस्मैसजाप

॥सुपुनारायणीयेनाह॥

॥उत्तः।वापभागनिविहानिकववापुधानिच।अत्रविशेषोहेमाद्रौनिर्वायासृतेभवि-

तरिशुक्तपक्षेष्टमीयुता।मूलनक्षत्रसंयुक्तासामहानवमीसुता।नवम्यासृजितादेवी

तिप्रतापायन्नविद्यते।यावन्नचाह
विलेपने।यथासंशुष्यते
।एकभ

पुनैर्वैकुण्ठेऽप्येवमानवेः। स्त्रीभिश्चकुरुषादूलतहिधानमिदं शृणु। जयाभिलाषी नृपतिः
 प्रतिपन्नप्रभृतिक्वमात्। लोहाभिसारिकं कर्मकारयेद्यवदष्टमीति॥ लोहाभिसारिकक
 र्मविधानं तत्रैवोक्तम्। प्रागुदकप्रवरोदेशेयताकाभिरलंकृतं। मंडपं कारयेद्व्यनवस
 प्रकारं परमाद्योऽशहस्तमित्यर्थः। आग्नेयाकारयेत्कुंडं हस्तमात्रं सुशोभनं। मेखालात्रय
 संयुक्तं यो न्याश्वस्यदलाभया। राजचिह्नानि सर्वाणि शस्त्रान्यस्त्राणि यानि च। आनीय म
 उयेतानि सर्वाणि त्राधिवासयेत्। ततस्तु ब्राह्मणः स्नातश्चुत्तावरधरः शुविः। उं कारयेत्
 र्वकैर्मंत्रैस्तस्मिं गेर्जुह्यादृतम्। शस्त्रास्त्रमंत्रैर्हीतव्यं पायसं घृतं संयुतम्। हुतशेषं तुर
 गाणां राजानमुपहारयेत्॥ लोहाभिसारिकं कर्म तेनेतद्विभिः स्मृतं। घृतयल्पयन्नान
 श्वान् गजान् च समलंकृतान्॥ आमयेन्नगरे नित्यं वेदिधीषुरः सरान्। प्रत्यहं नृपतिः स्ना
 त्वासंस्तुयिष्ये देवताः॥ राजयेद्राजचिह्नानि फलमात्यविलेयनैः। यस्याभिसरणाद्वा तौ
 विजयः समुदाहृतः॥ राजा मंत्राश्रयस्यामिपुराणोक्तानहंतव। यैः सजिताः प्रयच्छन्ति
 कीर्तिमायुर्यशो वलम् अथ मंत्राः॥ विष्णुधर्मोत्तरोक्तः॥ कृत्रस्यायथो बुद
 ष्ठादयति शिवाये मां वसुंधरम्॥ तथा ष्ठादय राजानं विजयारोग्यद्वये॥ चामरस्य॥
 शशांकं करसंकाशक्षीरदिशिरयां डुर॥ प्रोत्तारया शुदुरितं चामरमलदुर्लभम्॥ अश्वानां
 दृष्ट्यर्थं रवंतं राजनमहं करिष्ये। सूर्ये पुत्रमहाबाहो कृपाद्वयं नंदनाशति कुरुतुरंगाणां
 रेवंताय नमोनमः। अनेन मंत्रेण राजा। अथाश्वस्य गंधर्वकुलजातस्त्वमाभूयाः कुलद्वय
 कः॥ ब्रह्मणः सत्यवाक्येन सोमस्य वरुणास्य च॥ प्रभावाच्च हुताशस्य बर्हयत्वेन तुरंगमान्
 ॥ तेजसा चैव सूर्यस्य सुतीनां तपसा तथा॥ रुद्रस्य ब्रह्मचर्येणाय वनस्य वलेन च॥ स्मर
 त्वं राजपुत्रस्त्वं कौस्तुभं च मणिं स्मर। योगति ब्रह्महा गच्छेन्महामुनिर्हान्तया॥ भूराहा
 नृतवादी च क्षत्रियश्च पराशुखः। सूर्या चंद्रमसौ वायुर्यवत्यस्येति दुक्तं तत्र जाश्वतोरा
 ति क्षिप्रं तच्च पापम्भवेत्तव॥ निष्कृतो यदि गच्छेत्पापदधनि तुरंगम॥ रिसन् विजित्य स
 मरिसहभर्ता सुखी भव॥ अथ धजस्य॥ शक्रवैतो महावीर्यं श्यामव
 र्णा चैवाम्यहं पत्रिराजनमस्ते स्तुतयानारायणध्वज॥ कोश्ययेयारुणाश्रतनीगारे
 विष्णुवाहना अप्रेमेयदुराधर्वरुरोदेवारिसूदनं॥ गरुडान्मारुतगतिस्त्वयि सन्निहि
 तोयतः। सारवंत्यायुधान्यत्ररक्षस्त्वं च रिसन्दह॥ अथ यताकायाः
 ॥ हुतभुग्वसवोरुद्रावायुः सोमो महर्षयः॥ नागकिन्नरगंधर्वयक्षभूतगरायहाः। प्र
 मथ्यास्तसहादित्यैर्भूतैर्गोसां नृभिः सहा शक्रः सेनायतिस्करी वरुणाश्चाश्विनस्त्व
 यि। प्रदहंति रिसन् सर्वां नराजा विजयमृक्कुतया निप्रयुक्ता न्यरिभिरायुधानि समंत
 तः॥ यत्तन्नृपरिशत्रूणां हतानि तव तेजसा। हिरण्यकशिपोर्युद्धे युद्धे देवासुरे तथा
 कालनेमिव धैर्यदृष्टद्वित्रिपुरधातनेः शोभितासि तथैवायुशोभया स्मांश्च संस्मर॥
 नीलान् श्वेतानि मान्दृष्ट्वा नश्यन्त्वा शुन्यारयः॥ व्याधिभिर्विधेयैः शस्त्रैश्च

धेनिर्जिताः॥ इतनारवतीनाम्नाकालरात्रिश्चयास्तृता॥ दहन्वाश्रुरिषन्सर्वान्पताकेत्वं
मयाचिता॥ अथगजस्या॥ कुमुदैरावरीयप्रपुष्पदंतोयवामनः॥ सुप्र
तीकोजनीनीलरत्नेष्टोदेवयोनयः॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चवनात्यष्टौसमाश्रिताः॥ मद्रोभद्रो
मृगश्चैवगजःसंकीर्णसक्च॥ वनेवनेप्रसृतास्तेस्मरयोनिमहागजः॥ पातुत्वावसवोरुद्रा
आदित्याःसमरुद्राणाः॥ भर्तारंरक्षतांगेदस्वामिवत्प्रतियात्मता॥ अवापुहिजयपुद्गेगम
नेस्वस्तिनोव्रजेति॥ श्रीस्तेसोमाहलंविष्णोस्तेजःसूर्याज्जवोनिनात॥ स्थैर्यमेरोज्यंरुद्राद्य
शोदेवात्पुरंदराना॥ पुद्गेरक्षतुनागास्त्वादिशश्चसहदेवतैः॥ अश्विनौसहगंधर्वैःपातुत्वांस
र्वतःसहेति॥ अथस्वप्नमंत्रः॥ असिर्विशसनःखड्गस्तीक्ष्णाधारोदरगदः
॥ श्रीगर्भोविजयश्चैवधर्मधारस्तथैवच॥ एतानितवनामानिस्वयमुक्तानिवेधसा॥ न
संक्रुतिकानेगुरुद्वेदेवोमहेअरः॥ रोहिण्यश्चशरीरंतेदेवतंचजनाईनः॥ पितापितामहो
देवस्त्वमांयालयसर्वदा॥ नीलजीमूतसंकाशस्तीक्ष्णादंष्ट्रःकृशोदरः॥ भावपुद्गेमर्धरा
श्चअतितेजास्तथैवच॥ रयंयेनघृताक्षोणीहतश्चमहिषासुरः॥ तीक्ष्णाधारयपुद्गायत
स्मेखड्गायतेनमः॥ अथकुरिकायाः॥ सर्वापुधानांप्रथमंनिर्मितासिपि
नाकिना॥ श्रुलापुधाद्विनिष्कृष्यकृत्वामुष्टिगृहंशुभं॥ चंडिकायाःप्रदत्तासिसर्वदुष्टनि
वर्हिणी॥ तथाविस्तारिताचासिदेवानांप्रतिपादिता॥ सर्वसत्वांगभूतासिसर्वाशुभनिव
र्हिणी॥ कुरिकेरक्षमांनित्यशान्तिपुष्पमोक्तुते॥ अथकहारकसजा रक्ष
गानिगजात्रक्षरक्षवाजिधनानिच॥ ममदेहसदारक्षकहारकनमोक्तुते॥ कहारकोमध्य
देशकटारीरतिप्रसिद्धः॥ अथधनुःसजा॥ सर्वापुधमहामात्रसर्वदेवारि
सदन॥ चापमांसमरेरक्षसाकंशरवरेरिह॥ घृतरुक्षेनरक्षार्थेसहारायहरेणच॥ त्रयीमू
र्त्तिगतदेवधनुस्त्रनमाम्यहं॥ अथकुंतसजा॥ प्रासपातयशस्त्रस्वमतयाना
कमायया॥ गृहाणाजीवितेतेषांममसैन्यचरसनां॥ अथचर्मसजा॥ शर्मप्र
दस्त्वंसमरेचर्मसैन्ययशोद्यमे॥ रक्षमांरक्षणीयोहंतायनीयनमोक्तुते॥ अथकन
कदंडमंत्रः॥ प्रोत्सारणापदयानांसाधूनांरक्षणायचत्रह्यणा निर्मितश्चासिअव
हारप्रसिद्धये॥ यशोदेहिसुखंदेहिजयदोभवभूपतेः॥ नाडयस्वरिषन्सर्वान्हेमदंडनमो
क्तुते॥ अथदुंदुभिमंत्रः॥ दुंदुमेत्वसयत्नानांघोरोदयकर्षणाः॥ भवभू
मिपसैसानांतथाविजयवर्द्धनः॥ यथाजीमूतशब्देनस्त्रीणांजासोभिजायते॥ तथाचत
वशब्देनत्रयस्त्वस्त्रुहिवीरयो॥ अथशंखमंत्रः॥ सुरपस्त्वशंखपुरणपा
नामंगलानांचमंगलं॥ विष्णुनाविधृतीनित्यमतःशान्तिप्रदोभव॥ अथसिंहासन
मंत्रः॥ विजयोजयदोजेनारिपुघातीशुभंकरः॥ इःखहाधनदःशान्तःसर्वारिष्टविनाशनः
॥ एतेष्टौसन्निधौयस्मात्तवसिंहामहावलाः॥ तेनसिंहासनेतित्वंवेदेमंत्रैश्चगीयसे॥
त्वपिस्थितःशिवःशान्तस्त्वयिशक्रःसुरेश्वरः॥ नमस्तेसर्वतोभद्रमद्रोभवभूपतेः॥ त्रै

लीकजयसर्वस्वसिंहासननमोस्तुते॥तथैवकर्मविहानिस्नानिस्नानिनिशिलिभिः॥लोहाभि
सारिकंकर्मकृत्वेवंमंत्रशर्वकं॥अष्टम्यांनियमंरुत्वाशर्वान्हेत्नानमाचरेत्॥कुंकुमचंदनचंप
कचतुःसंभैःशैलपिष्टैश्च॥चर्चितगायत्रीदेवीकुसुमैरभ्यर्चयेद्ब्रह्मभिः॥कुमुदेःसयमपुष्पैःस
धूपदीपैस्सनेवैधैः॥मांसैर्वसुपहारैर्मंगलशब्दैःसमुक्कूलितैःविहितच्छत्रैर्यानेःस्पंदनशित
शस्त्रधारिभिलोकैः॥तुष्टैःपञ्चस्त्रादिभुजिवेद्यतेसर्वमेवभगवत्यै॥दुर्गासप्तजनीयाचतुर्हि
नेद्रोगापुष्पकैः॥ततःस्वर्जनमस्तुत्यशत्रूणांवधसिद्धये॥रुक्तेतविजयंराजंमुभिर्यंचान्म
नेष्टयः॥पुनःपुनःप्रणाम्यासिंसेस्मरन्बृहदयेशिवां॥सर्वकृत्वेतिकौरव्यश्चष्टम्यांजागरंनिशि
॥नटनर्तनगीतेश्चकारयेत्सुमहोत्सवं॥एवंहृद्योनिशांनीत्वाप्रभातेअरुणोदये॥घातयेन्म
हिषान्नेष्टानयतो नतकंधरान्॥शतमईशतेवापितदहंवाययेच्छया॥सुरासवभृतैःकुंभै
स्तर्पयेत्पररेमेश्वरी॥कापालिकेभ्यस्तर्पयेत्सीदासजनेतथा॥ततोपरह्नुसमयेनवम्यां
वैरथ्येस्थितांभवानींभ्रामयेद्गृष्टेस्वयंराजालशब्दान्॥कश्चिच्चोयोतीवीरोविधृतोत्येन
खड्गवान्॥भूतेभ्यस्तुवलिंदधानंत्रेणानेनसामिधं॥सरक्तं सजलेचान्नं गंधपुष्पास्तैर्धृतं
॥वीर्यं त्वारानुसमूलेन दिग्विदि सुकिरेद्वलिं॥मंत्रश्च॥वलिगृह्णन्निर्मदेवा आदिम्यावस
वत्तथा॥मरुतश्चाश्विनोरुद्राःसुयर्णाःपन्नगाःयहाः॥असुरायातुधानाश्चपिशाचौरग
राक्षसाः॥इकिमीयक्षवेतालाःयोगिनःस्तनाशिवाः॥जृम्भकाःसिद्धगंधर्वामालाविद्याध
रानगाः॥दिकूयालालोकपालाश्चयेवविघ्नविनायकाः॥जगतांशांतिकर्तारोब्रह्माद्याश्चम
हर्षयः॥माविघ्नमाचमेयापमांसंतुपरिपथिनः॥सौम्याभवंतुन्माश्चभूतप्रेताःसुखावहाः
॥० इतिमहाष्टमी॥० महानवमीतुहर्वपुतायाद्याशर्वोक्तवचनात्॥नवमीदुर्गा॥
त्रतेआवरीतिदीपिकोक्तेः॥आवरीदुर्गानवमीदूर्वांचेवहृताशिनी॥रुद्रविद्याप्रकृतेर्याशि
वरात्रिर्वलेर्दिनमिति॥हेमाद्रोयामीक्तेश्चमविष्येपि॥अश्विपुक्शुक्लपक्षेनअष्टमीमूलसं
युता॥सामहानवमीप्रोक्तात्रैलोक्येपिसुदर्भमिति॥मूलसुपलक्षणाश्च॥दुर्गासप्तसुनवमी
मूलाधस्तत्रयान्विता॥महतीकीर्तितातस्यादुर्गोमहिषमर्दिनीमितिमदनरत्नेलैंगान्॥अ
त्ररजयेदिन्यप्येशेषः॥यानिनु॥साकार्योदयगामिमांनित्यावुदयगामिमाविमिसादिप्रा॥
युक्तानितानिनवमीभिन्नतिथिपरिणि॥नवम्यांविशेषोक्तेः॥विधश्चसुहृत्त्रयेरौवज्ञेयः॥
यद्यपिहेमादिमतेसुहृत्तद्व्याप्तापिवेधोक्तितथापिस्त्रयोदयएवसः॥सायंतुत्रिसुहृत्तएवत
दुक्तंदीपिकाया॥त्रिसुहृत्तैरानुसकलासायमिति॥माघवैपि॥सायंतुत्रयातहन्पूनया
तुनविध्यतेरति॥तेनत्रिसुहृत्तयोगेशर्वानवमीशर्वोक्तवचनात्॥नकुर्यान्नवमीतातदश
म्यानुकदाचतेतिस्कांदेपरानिवेधाच्च॥त्रिसुहृत्तयोगाभावेतुनिविद्यापिपरेवकार्येतिनि
ष्कर्षः॥यत्नु॥नवम्यांचजपेहोमंसमाप्यश्वरूपिवेति संयहोक्तेः॥त्रतेचजागरंचैवनव
म्याविधिवदलिरितिदेवीपुराणाच्च॥नवम्यांहोमवल्गादिविहितंनवाश्वपुक्शुक्लनवमी
सुहृत्तैवाकलापदि॥सातिथिःसकलाज्ञेयालक्ष्मीविद्याजयार्थभिरिति सौरपुराणान्॥स

यदीदयेपरिक्ताप्रणीत्यादपरयदि। वलिदानं प्रकर्तव्यं तत्र देशेषु भावहं॥ वलीदने कृते ह्येषां पु
 त्रभंगो भवेत्तु येति मदनरत्ने देवीपुराणाच्च वलादौ पराकाय्या॥ उपवासादौ तु सर्वेति मदनरत्ने
 उक्तम्॥ प्रतापमार्ते उयेवा॥ यत्तु अष्टम्यां वलिदानेन पुत्रनाशो भवेदुवमिति कालिकापुराण
 तत्संधि रजा प्राशस्त्यपरं॥ अष्टमीतवमीसंधौ तृतीयाखलुकथ्यतरति तत्रैव तदुक्तैः॥ का
 मरूपनिबंधे॥ अष्टम्यां शेषभागश्च नवम्यां सर्वेष्ववचातत्रया क्रियते रजा विज्ञेया सामहाफ
 ला॥ अष्टमीमात्रे भवत्येवा॥ आश्विने रजयित्वा तु अर्द्धरात्रे स मीषु च॥ घातयंति यश्च न भक्त्य
 ते भवंति महाफलाः॥ तथा॥ कस्यासंस्थिरवा वीशेषु क्ताष्टम्यां प्ररजयेत्॥ सोपवा सो निहा
 र्हे तु महाविभव विसरेः॥ तथा॥ पशुघातश्च कर्तव्यो गवयाजवधस्तथेति॥ रूपनारायणीये दे
 वीपुराणात्॥ तत्रैव भविष्ये॥ तस्मादियं महापुराणानवमीपापनाशिनी॥ उषोष्यामुप्रयत्नेन
 सततं सर्वपाथि वैः॥ निर्णयदीये तु महानवमीपरदिने पराह व्याधित्वे पराश्रयथा श्रवी॥ आ
 वर्तनात् सर्वकालेन वमीस्यात्परेह निदर्गाच्चातत्र सर्वेषुः श्रवीहै त्वष्टमीयदीति धोम्यवचना
 दित्युक्तं॥ अस्त्युत्तारद नवमीविषयत्वं स मूलत्वं च विशृणु॥ यानि तु॥ नंदायां ज्वलने वहि
 ःशरीयां पशुघातने॥ भद्रायां गोकुल कीर्तनं तत्राप्येति॥ नवम्यामपराहै तु वलिद
 नं प्रशस्यते॥ दशमीवर्ज्ये तत्र नात्र काय्या विचारोति॥ नंदायां दर्शने रक्षा वलिदाने दशमु
 च॥ भद्रायां गोकुल कीर्तने शनाशाय जायते॥ इति ब्रह्मवैवर्त नारदादिवचनानि॥ नानि शुभ
 धिकं निषेधयराणीति॥ मदनरत्ने॥ तथा कालिकापुराणो॥ नवम्यां वलिदानेन कर्तव्यं तु यथा
 विधिः॥ जयं होमं च विधिवत्कुर्यात्तत्र विभूतये॥ केचित्तु॥ शर्वीषाढा पुताष्टम्यां रजा होमाय
 योषरामिति॥ शर्वीषा देवीपुराणादष्टम्यां होममाहुः॥ अत्येनु द्विविधवाक्यवशादष्टम्यामा
 रभ्य नवम्यां समापयति॥ समुच्चयस्तु पुक्तः रुद्रयामले तु विकल्प उक्तः॥ तन्न निर्मूलम्॥ दुर्गाभ
 क्ति तरंगिरायादिगोउग्रं ये खपिनवम्यां होम उक्तः॥ होमे च विशेष उक्तोऽमरं तत्रे॥ याय संस
 र्पिषा युक्तं तिलैः सुक्तैर्विमिश्रितं॥ होमये द्विविधं दत्तादशांशेन नृयोत्तम॥ रुद्राध्याये प
 या होमो मंत्रेण केन साध्यते॥ तथा स्तोत्रजये होमं श्लोकेन केन साधयेत्॥ यदा स प्रसतीज
 ये होमं मंत्रेण वा सरः॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं चासुराग्रये विचे॥ इति नवाक्षर इति केचित्॥ रजोक्तो
 याष्टरतिपुक्तम्॥ रुद्रयामलेपि॥ प्रधानद्रव्यमुद्विष्टपायसालं तिलास्तथा॥ किंशुकैः सर्व
 धैः शंगोली जाह्नवी कुंभे रपि॥ यैर्वी श्रीफलैर्हि मेरुना विधफलैस्तथा॥ रक्तचंदनखंडे शुभ
 गुलेष्टमनोहरेः॥ प्रतिश्लोकं च जुहुयात्सर्वद्रव्याणि चक्रमात् नवाक्षरेण चाहत्वा नमो
 देव्या रतीति चेति॥ रहस्ये तु॥ प्रतिश्लोकं तु जुहुयात् नृपाय संतिलस र्पिषे त्युक्तम्॥ दुर्गाभक्ति
 तरंगिराया तु तिलैर्जयंती मंत्रेण च होम उक्तः॥ पुरश्चरं काव्यं तु विल्वपत्रपुते स्तिलैरिति
 ॥ कालिकापुराणाद्विल्वपत्रे श्वेति स्मार्तः॥ नञ्॥ अत्र मानाभावात्॥ अथ वलि
 दाने॥ तत्र मेघकृगमहिषस्वमासानामुत्तरोत्तरं प्राशस्त्ये फल विशेषास्ततो व
 सेय इति दिक्॥ वलिप्रकारस्तु देवीपुराणो॥ कस्यासंस्थिरवो शक्र सुक्ताष्टम्यां प्ररजयेत्॥

ह्रीरापुष्पैश्चवित्वाभ्रजातीपुष्पाभावंपकेः॥पंचाहंलवणीयेतंगंधपुष्पैःसमन्वितं॥विधिवत्कालि
कालीतिजप्रास्वरेनघातयेत्॥३०॥कालिकालियज्ञेश्वरिलोहदंडायेनमः॥इतिमंत्रः॥तदुत्थरु
धिरंमांसंगृहीत्वाघतनादियु॥आदिशहाचरकीविदारीपायराक्षस्यः॥नेर्कतेभ्यःप्रदातव्यं
महाकौशिकमेवितम्॥मंत्रसुवदध्यते॥तथा॥तस्यायतोनुयःस्त्रायान्कृत्वाशत्रुनुपैष्टिकं॥ख
ड्रेनघातयित्वातुदद्यात्कंदविशाखयोः॥अशक्तौब्राह्मणोनचकुष्मांडादिभिर्वलिदानंकार्यम्
तदन्तंकालिकापुराणो॥कृष्णंडमिसुदंडंचमांसंसारसमेववा॥सनेवलिसमाःप्रोक्तास्तुप्रो
क्तागसमाःसदा॥रुद्रयामलेपि॥क्वागमावेतुकृष्णंडंश्रीफलंवामनोहरं॥वस्त्रसंवेष्टितं
हत्वाहृदयेक्षुरिकादिना॥तथा॥ब्राह्मणोनसदादेयंकृष्णंडंवलिकर्मणि॥श्रीफलंवा
सुराधीशहृदयेनैवतुकारयेत्॥हृदेविकल्पः॥माषान्नेनवलिहंयोब्राह्मणोनविजानता॥
कालिकापुराणो॥उत्तराभिमुखोभूत्वावलिसर्वमुखंतथा॥निरीक्ष्यसाधकःपश्चादिमंमं
त्रमुदीरयेत्॥यशुस्त्वलिरुयेराममभाग्यादुपस्थितः॥प्रणामाप्रिततःसर्वरूपिणवलि
रूपिणां॥चंडिकाप्रीतिदानेनदत्तुरायहिनाशनः॥चासुंउवलिरुयायवलेतुभ्यंनमोस्तुते
यत्तार्थंयशवःसुखाःस्वयमेवस्वयेभुवा॥अतस्त्वांघातयाम्यघतस्माद्यज्ञेवधोवधः॥ऐं
ह्रींश्रीमितिमंत्रेणातंवलितन्त्वरूपिणां॥चितयित्वात्पसेतुष्यमूर्द्धितस्यतुभैरवा॥रस
नात्वंचंडिकायाःसुरलोकप्रसाधकः॥ह्रींहींखड्गेतिमंत्रेणाध्यात्वा॥खड्गंचरजयेत्॥र
जमित्वाततःखड्गंआहंफडितिमंत्रकैः॥गृहीत्वाविमलेखंडंहृदयेदलिसुत्रमे॥३०॥ह्रीं
ऐंह्रींकौशिकीतिरुधिरंराय्यायतामिति॥वलिदेनेतुदुर्गायाःसर्वत्रायविधिःस्मृतः॥मं
त्र्यसुत्रैः॥नवम्यांश्वेवत्सजाकन्याभूतिमिच्छता॥दक्षिणंवस्त्रमुपमंचआचार्यीय
निवेदयेत्॥०॥अथात्रप्रसंगाकृतंचंडीविधानमुच्यते॥ रुद्रयामलेपि
॥शतंचंडीविधानंचप्रोच्यमानंमयाशृणु॥सर्वोपद्रवनाशार्थंशतंचंडीसमारभेत्॥सो
उशस्तभंसंपुक्तंमेउपयस्त्वोन्वले॥वसुकीरायुतोवेदीमध्येकुर्णीचिभागतः॥यकेष्ट
कचितारम्यामुक्तायेहस्तस्मितां॥यंचवर्णीरजौमिश्रकुर्यान्मंडलकंशुभं॥यंचवर्णी
वितानंचकिंकिरींजालमेडितं॥आचार्येणसमंविप्रान्वरयेद्दशसुत्रतान्॥ईशा
मोस्यापयेत्कुभंश्वौक्तविधिनाहरे॥वारुण्यांचप्रकर्तयेत्कुंडलस्त्रालक्षितं॥मूर्त्रिदे
व्याप्रकुर्वीतसुवर्णस्यपलेनैव॥तदंर्हंनतदंर्हंनतदंर्हंनमहामतेः॥अष्टादशभुजादेवी
कुर्याद्वाःशुकरामपि॥यदकूलसुगच्छन्नादेवीमध्येनिधाययेत्॥देवींसंरज्यविधिवत्
जयंकुर्युर्दशहिजाः॥शनमादौशतेचोतिजयेन्मंत्रेनवर्णीकां॥चंडीसंप्रसर्तौमध्येसंपु
टायमुदाहृतः॥एकंहेत्रीणिचत्वारिजयेद्वितचतुष्टयं॥रुद्राशिकमशखदत्तश्चजना
दिकमाचरेत्॥यंचमेदिवसेप्रातर्होमंकुर्याद्विधानतः॥गुडचीयायसंहवीनतिलाञ्जु
क्ताचयवानपिचंडीयाठस्यहीमेतुप्रतिष्ठाकंदशोशतः॥होमेभुर्याद्गृहादिभ्यःसमिदा
जचरुत्क्रमान्॥दुत्वाशरीद्रुतिदद्यादिभ्योदक्षिणांक्रमान्॥कपिलांगांनीलमणिं

श्वेताश्वकृत्रचामरे॥ अभिषेकं ततः कुर्युर्यजमानस्य ऋत्विजः॥ एवं कृतेः मरेशानसर्ववि
 हिः प्रजायते ॥ इति॥ अथ सहस्रचंडी॥ सा च तत्रैवोक्ता॥ सहस्रचंडी वि
 धिवत् शृणु विष्णो महामते॥ राज्ञ्यं श्रेमहो न्याते जनमारे महाभये गजमारे श्वमारे च पर
 चक्रमये तथा॥ इत्यादिविविधेदुःखे क्षयरोगादि जेभये॥ सहस्रचंडिका पाठं कुर्याद्वाकार
 येन या॥ जापकालुशतं प्रोक्ता विशदलश्वमं उयः॥ भोज्याः सहस्रविप्रेन्द्राः गोशतदक्षि
 र्गादि शेन॥ गुरवे हि गुरां देयं शय्यादानं तथैव च॥ समधान्यं च भूदानं श्वेताश्वं च मनोहरं
 पंचनिष्कमितामूर्तिः कर्त्तव्या बार्हस्पतनः॥ अष्टादशभुजा देवी सर्वायुधविभूषिता॥
 अवारितान् दानव्यं सहस्रं प्रत्यहं विभोः॥ शतं वानियताहारः ययः यानेन वत्तयेत्॥ ए
 वं यश्चंडिका पाठं सहस्रं तु समाचरेत्॥ तस्य स्यात्कार्यं सिद्धिस्तु नात्र कार्या विचारोति
 ॥ एतद्व्ययं यद्यपि महानिबन्धेषु नास्ति॥ तथापि प्रचरद्भयं तदुक्तमिति दिक्॥ वाराही तं
 त्रे॥ संकटे समनुप्राप्ते दुष्प्रसिद्धिं तस्यामये तथा॥ जातिध्वंसे कुलोच्छेदे य्या पुषो नाश आग
 ते॥ वैरिहृदो व्याधिरहो धननाशे तथा क्षये॥ तथैव त्रिविधो न्याते तथा चैवोपपातके॥
 कुर्याद्यन्नाहूताहं ततः संपद्यते शुभं॥ श्रयोदहिः शनारुद्राद्राज्यदहिस्रया परम
 साचितितं देवि सिद्धेद होत्रा च्छतात्॥ सहस्रवत्तना लक्ष्मी राहू गोतिस्त्रयं स्थिरा॥ शु
 क्तामनोरथान् कामान्नरो मोक्षमवाप्नुयात्॥ च च्छा शताहं त्रियाहं तं सर्वाः सिध्यं
 तिसिद्धयः॥ इति शतचंडी सहस्रचंडी विधिः॥० अथ नवरात्रपारणानि
 र्णयः॥ सा च दशम्यां कार्या॥ आश्विने मासि शुक्ले तु कर्त्तव्यं नवरात्रं॥ प्रति
 यदादि क्रमेणैव यावच्चतुर्वर्षी भवेत्॥ त्रिरात्रं वापि कर्त्तव्यं सप्तम्यादियथाक्रममिति हे मा
 द्वेधौ म्यवचनात्॥ तवमीति थियर्थं तद्व्यासजाजयादिकमिति प्रागुक्तं वचनेनैवमीयं
 ते प्रधानं भूतप्रजाद्युक्तेरुपवासादेः श्रावणेन तत्पर्यंतं त्वात्॥ आदि शष्टे नोपवासोक्तेः॥
 सर्वोक्तत्रिरात्रं तेन वम्या अय्युषो व्यत्वाच्च॥ न च पारणां तत्वेन त्रिरात्रं॥ विष्णुत्रिरा
 त्रादौ तथा प्रसक्तैः॥ न च त्रयोपवासे मानाभावरतिवाच्या॥ एवं च विध्यवा सितान्नवरा
 त्रौपवासतः॥ एकभक्तेन न क्तेन तथैवायाचितेन च॥ राजनीयाजने देवी स्याते स्थाने
 युरेपुरे॥ इति हे मा द्वेधौ म्यवच्छेदः॥ नवरात्रं समाख्यातो न वम्या अय्युषो व्यत्वाच्च॥ तनु
 तिथिहासे वा य्युपवासा भवतीति कथं समाख्या॥ तेन कर्मविशेषेन नवरात्रशब्दो रू
 ढः॥ अत एवोक्तं देवीपुराणे॥ तिथिहृदौ तिथिहासे नवरात्रमपार्थक्यमिति चेन्न॥ ति
 थिहासे पितृवतिथीनामुपेक्ष्य त्वान्नवरात्रत्वाक्षतेः॥ एतेन रात्रीणां प्राधान्याद्वासे
 अमा मादाय नवत्वमिति सूक्तं॥ परास्ताः॥ यत्र देवीपुराणे॥ कस्यासंस्थे रवौ श
 क्तश्च क्तमारभ्य नदिकां॥ अयाची घृथं वै काशीन क्ताशी वाथ वाग्यत इति॥ त्रत च
 तुष्टयं शुक्लं तल्लोहाभिसारिकं विषयम्॥ तस्य जयाभिलाषी नृपतिः प्रतियत्नभूति क
 मात्॥ लोहाभिसारिकं कर्मकारयेद्यवदशमीति॥ भविष्ये अश्वमीपर्यंतं मेवोक्तेः॥

रुपनारायणो ननु नदी। दत्तप्रयोगेऽथ गेनात्मा तस्य नवव्यापारोऽनुक्तः। यथा यथा निर्गोपसिंधुः।
 क्षिणे शुक्रपक्षे नुनवरात्रमुपयोजितः॥ नवम्यापारं कुर्व्यादशमीमिश्रितानचेत्॥ दशमीमिश्रित
 यत्रापारो नवमी भवेत्॥ दुःस्वहारिद्राक्षते यातया व्रतविनाशिनी त्रिदशनाशालिखितं वच।
 नम्॥ यच्च रुद्रयामल उतिवदति॥ अष्टम्या सह काय्या स्यान्नवमीपारणे दिने॥ यो मोहादशमीवे
 क्षेन वम्यांचिकायजेत्॥ पारं च प्रकुर्व्यादेतस्य पुराणं निरर्थकं॥ नवम्यापारिता देवी कुलहदि
 प्रयच्छति॥ दशम्यापारिता देवी कुलनाशं करोति वै॥ तस्मात्पारं कुर्व्यान्नवम्यां विबुधाधिये
 न्यादीनियदिसमूलानितदालौहाभिसारिकुनंदादि व्रतचतुष्टयविषयाणि तस्याष्टमीपर्यंतमेवो
 क्तेरित्युक्तं प्राक्॥ अत्र यामहाष्टम्यां परविद्यायां पारणाविधाने सर्वनिबधैर्विरोधोद्वीरः स्यात्॥
 यानि तु कैश्चिद्विस्मितानि॥ नवम्यापारणाविधायकानिवचना निता निहेमाद्रादि विरुद्धानि
 रूलानि॥ समूलत्वेऽपि यदादि न ह्येनवमी तदा हितीयदिने उच्यते यत्तेयारणां किं नुनवमी
 मध्ये कार्यं तेवनेया निशिवरात्रिपारणावत्॥ अत्र केचित्॥ पारणाहेस्तकादि प्राप्नोतदतिक्र
 म्यपारं कुर्व्यादित्याहुः॥ तन्मदं॥ काम्योपवासप्रक्रांतत्राश्रुतस्तत्के॥ तत्र काम्यव्रतं कुर्व्याद्वा
 नाचैनविवर्जितमिति माधवीये कौर्म्योक्तेः॥ अतः यत्तु विवाहे शुभ्रादेहो मेचने जये॥ प्रारब्धस्त
 केन स्यादनारब्धे तुस्तकमिति विष्णुवचनाच्च आशौचमध्ये पितृत्वं व्यक्तावगतेः॥ पारणांत
 त्वाद्गतस्या॥ प्रारं भक्तनैवीकः॥ प्रारं भीवरं गयते संकल्यो व्रतसत्रयोः॥ नंदीमुखविवाहादीश्च
 देपाकपरिक्रियेति॥ रुद्रयामलेपि॥ सतके पारं कुर्व्यान्नवम्यां होमसर्वकं॥ तदंते भोजयेद्दिशा
 न्दानं दद्याच्च शक्तिरति॥ तदंते सतकांते॥ एवं स्त्रीभिरपि रजोदरीनमध्ये कर्तव्यमेव पारणाश
 ॥ संप्रवृत्ते पिरजसिन्या जंहादशी व्रतमिति माधवीये ऋग्वचनान्॥ हादशी व्रतमित्युपल
 क्षणम्॥ प्रारब्धदीर्घतपसां नारीणां यद्गौ भवेत्॥ न तत्रापि व्रतस्य स्यादुपरोधः कदाचनेति त
 त्रैव सत्यव्रतवचनात्॥ किंच॥ एकादश्यादौ यच्च शाश्वतयातिमासां ते पारणा यन्निः॥ मासोपवा
 सांते यच्च शाश्वतयातिजीवना संभवश्च॥ यत्तु॥ नियमस्यायदा नारी प्रपश्येदंतरारजः॥ उच्ये
 यत्तु नारात्रीः स्नात्वा रोषचरे द्रुतमित्यगिरो वचनम्॥ यच्च हारीतवचना॥ नियमस्याव्रतस्यास्वीर
 जः पश्येत्कथंचन॥ त्रिरात्रं क्षिपेद्द्वैत्रतरोषसमापयेदिति॥ तद्धि वचोपवासविषयम्॥ तासां
 तत्र भोजननिषेधादिकेचित्॥ वयं तु प्रायुक्तसत्यवचने दीर्घतपसामिति विशेषणीयादना
 हादशी व्यतिरिक्तसकलैकाहोपवासविषयोपनिषेधः॥ त्रिरात्रं वरात्रादिर्यत्र ते पुरजो मध्ये
 वयारोति व्रमः॥ आशौचमध्ये तु सर्वापि पारणा भवति॥ प्रायुक्तकौर्मवचनादिति सिद्धम्॥ अ
 यंचोपवासपारणा निर्गोपः सर्वव्रते सुबोधव्यत्यलभ्यसा॥ दशम्यादेवी विसर्जयेत्॥ तदुक्तं
 दुर्गाभक्तिरंगिण्यादेवीपुराणे॥ ततः प्रातः स्नपित्वा दशम्यां विधिशर्धकं॥ संप्रेषणांतु कर्त
 व्यगीतवादित्रनिस्वनेः॥ रुपंदेहि यशो देहि भगं भगवति देहि मे पुत्रान्दि हि धनं देहि सखीन्का
 मांश्च देहि मे॥ महिषासि महाभाये च मुंडे मुंडमां लिनिश्चापुरो गम्य मे स्वर्गं देहि देहि नृणां कृते॥
 इति संप्राप्त्ये देवी नुन तत उत्थाय येदुधः॥ अत्रिष्टदेवि चंडेशि शुभं शंखं प्रगृह्य च॥ कुकुरं मयक

सारा मयाभिः शक्तिभिः सह॥ गच्छ गच्छ परं स्थानं सस्यानंदे विचरिष्ये॥ ब्रजस्त्री तो जलद्वये स्त्री
यतां च जले त्विहेति उत्थाप्य जले नीत्वा॥ दुर्गदे विजगन्मातः स्वस्थानं गच्छ श्रुति॥ संवत्सरे व्यती
तेतु पुनरागमनाय वै॥ रमां श्रुतां मया देवियया शक्त्या यथादिता॥ रक्षार्थं त्वं समादाय ब्रजस्थानम्
उत्तममिति॥ जले प्रवाहयेत्॥ इयमेव विजया दशमी॥ सा च द्वितीयदिने अवरायोगाभावे श्वी
याद्या॥ तदुक्तं हेमाद्रौ स्कांदे॥ दशम्यां नृनरैः सम्यक् श्रुजनीया पराजिता॥ सेमार्थं विजयार्थं च
वोक्तविधिना नरैः॥ नवमी शेषपुत्रायां दशम्यामपराजिता॥ दद्याति विजयं देवि श्रुतिं जयव
र्हिनी॥ तथा॥ आश्विने शुक्लपक्षे नृदशम्यां प्रजयेन्नरः॥ एकादश्यां न कुर्वीत प्रजनं वा पराजि
तमिति॥ यदा नृशर्वदिने अवरायोगाभावः परदिने चालापितयोगिनी तदा परैरेवा॥ तथा च हेमा
द्रौ ब्रजतटां केशयः॥ उदये दशमी किंचित्संश्रुतां कादशी यदि॥ अवराहस्य दशकाले सा तिथिः
विजयाभिधां अवराहस्य नृशरीयां काकुत्स्थः प्रस्थितो यतः॥ उल्लंघयेत् पुः सीमानं तदिह ततो
नराश्रिता॥ काले पराह्णे॥ परदिने अवरागाभावे तु सर्वपक्षेषु शर्वैव॥ मदनरक्षयेत्वं॥ जोतिर्मि
वंधेरत्नकोशे च नारदः॥ ईषत्संध्यामतिक्लान्तः किंचिदुद्विग्नतारकः॥ विजयो नाम कालो यस्य
वर्कामार्थसिद्धिदः॥ ईषत्स्य दशमी शुक्लां शर्वविद्रां नकारयेत्॥ अवराणां नापि संपुत्तारं ज्ञापय
भिषेचने॥ सूर्योदये पदारान् नृदश्यते दशमी तिथिः॥ आश्विने मासि शुक्लैर्नृ विजयांतां वि
दुर्बुधाः॥ अत्रायं निर्गलितार्थः॥ अथ राह्णे सुस्यः कर्मकालः॥ तत्रैव व्रजापुत्रीः॥ प्रदोषे मी
राः॥ तत्र दिनद्वये अथ राह्णां व्यापित्वैश्वरी प्रदोषव्याप्तेराधिकात्॥ दिनद्वये प्रदोषव्यापित्वैव रा
॥ अथ राह्णां व्याप्तेराधिकात्॥ इदं शुद्धनित्यावत्काले अवराणां सुरोहिणीवदप्रयोजकः॥ दिनद्वये
थ राह्णां सूर्योदयात्तौ वा अवराणामुत्तारं॥ तत्रापि परदिने अवराणां सत्त्वे स्वस्वार्थपरैवेति हि
क्॥ अत्र विशेषो भार्गवाचनं नदीपिकायां मविष्ये॥ शमीयुक्तं जगन्नाथं भक्तानामभयकारं अर्च
यित्वा शमीवृक्षमर्चयेत्ततः पुनः॥ शमीमंत्रं सुहेमाद्रौ गोपयन्नाहरो॥ अमंगला नाशमर्नी शम
नीदृक्कृतस्य च॥ इदं स्वप्रवाशिर्नैधं प्रयच्छेत् शमीं शुभांतथा मविष्ये शमी शमयते यावत् शमी लो
हितं कंटकी॥ धारिण्यं नृनाराणां नरमस्य त्रिवादिनी॥ करिष्यमाणायान्नायायया काले सुखं
मया॥ तत्र निर्विप्रकृती त्वं भवश्रीराम प्रजितेति॥ तथा॥ गृहीत्वा सासतामार्द्रां शमीं मूलगतं
मृदं॥ गीतवादित्रनिर्घोषैरा नयेत्स्वगृहं प्रति॥ ततो मूसुगावस्त्रादिधारयेत्स्वजनैः सहेति॥ अ
त्र वलनी राजनमुक्तं कृत्यरति॥ तत्र मंत्रः॥ चतुरंगं वलं मम निरिच्छं ब्रजत्विह॥ सर्वत्र विनयो मे
सुखं त्वमादा नुरेश्वरीति॥ गीतनिर्घोषैर्नृनिर्घोषैः॥ कृतान्नी राजनराजा वलद्वये यथाक्रमं॥ शोभ
ने स्वजनं पश्येत्तल्लो गोष्ठसन्निधौ॥ अस्पर्शत्वा निशुभां शुभदेशं तत्रैव वसेत्॥ आश्विन
योरीयां सीयं याद्या॥ सा विधीतं मंत्रेण भवतोः मायी रीमास्यो परेशिरीयिकी कृते॥ अत्र
विशेषस्तिथित्वेनैगे॥ आश्विमां योरीमास्योत्तरे जागरणं निशि॥ कीमुदी सा समास्थाता
काय्या लोकीर्बभूतयो॥ कीमुद्योतयेत्स्वस्ती मिदं मे खवतस्थितं॥ सुगंधिर्निशिसदे स अक्षिर्जाग
रं चरेत्॥ तथा॥ निशीथे वरदालक्ष्मी कीजागर्नीति भाषिणी तस्मै विन्नं प्रयच्छति अक्षीः की

उकरोति॥ अत्रैवाश्वपुजीकर्मोक्तमाश्वलायनेन॥ आश्वपुजामाश्वपुजीकर्मति॥ तच्छेयवर्षाका
 र्यविकृतिना॥ आययरांनुयवर्षाकार्ये॥ शरदाश्वयरां नामयवर्षास्य तद्व्यते॥ इति शौनकोक्तेः
 ॥ तत्रापिशेषवर्षाकार्यमिति प्रायुक्तं॥ तच्च ग्रीहिभिरिष्टग्रीहिभिरिव यजेत॥ यवभ्यो यवैरिष्टायै
 रेव यजेत ग्रीहिभ्य इति॥ अतादृशयोरीमासयोरैककर्मत्वेनेकद्वयनियमान्॥ दशैस्याः परयोरी
 मासाश्च तदिदिपिकोक्तेः॥ यवाश्वयरां त्रैधात्रीघ्राययरां यवाश्वयरां श्यामाकाश्वयरां चेति॥ ए
 षो कालः शुभो॥ गृहमेधी ग्रीहिवाभ्यां शरदसंतयोर्यजेत श्यामार्कैनीवारेवर्षास्वायकाले वाप्येन॥
 पुराणैर्वेति॥ आयसंववापि॥ वर्षासु श्यामार्कैर्यजेत॥ शरद्री ग्रीहिभिः॥ वसंतेयवैर्यथर्तुवैराय
 वैरिति॥ तत्रापि श्यामाकाश्वयरां मन्यमिति ते तु अनाहिताभैर्निषे॥ यवाश्वयरां च कार्यमिति स्म
 तैरज्ञासुक्तं तान्॥ सवैर्ग्रीहिष्वदेवतासंयहानामेवमं चारणाम्ना च॥ आहिताभे सुयवाश्वयरा
 स्याप्यनित्यत्वम्॥ अथिवाक्त्रियायवैस्त्रितिसंज्ञात्॥ यदात्रीघ्राययरां न समानं तत्र ता॥ श्यामाकै
 लु प्रस्तभं कुर्यान्नाययरां॥ यद्विवातदयिसमानं तत्र मित्यादिना श्वयराह तौ परिश्रमवतां सुल
 भमित्यलम्॥ इदं च यवाभावे शुक्तयसे देवनसत्रे कृतिकादिविशालंते कार्यमिति स्मृत्यर्थसा
 रे उक्तम्॥ बौधायनीयेकैश्वस्वामिनाय्येवमुक्तम्॥ परिशिष्टे॥ श्यामार्कैर्ग्रीहिभिश्चैव यवै
 र्वाऽम्योक्तकालतः॥ प्रायश्चुपुज्यते वश्येन घ्राययरां नयः॥ त्रिकां उमं उनीयवम्॥ यदा त्वे
 तदाश्विनयोरीमास्योक्तिर्यते तदेककालत्वादाश्वपुजीकर्मोरीऽस्य च समानं तत्र ता भवति॥
 तदेतद्वृत्तिज्ञाता एकवर्हि रध्याजेति सत्रे स्यष्टमुक्तं॥ अस्याकरौ प्रायश्चित्तमुक्तं स्मृति च
 द्विकायां कालाप्यनेतया॥ भीजने पतिता न स्य चरुर्वैश्वानरो भवेत्॥ कारिकापि॥ अहुता
 ययरां श्रीयान्नवान्नं यदिवैनरः॥ वैश्वानराय कर्त्तव्यश्चरुः शरीद्रुतिस्तवेति॥ अग्निविधा
 नेन॥ समिद्रायामत्रैव वर्षे वर्षे जयेच्छताम्॥ आश्वयरां यदा न्नं तदा संशरी मिति तदित्युक्तं॥
 एतच्च यद्विमलमासे कार्यमन्यथानेति प्रायुक्तम्॥ अस्योप्याहिताग्न्यादिविशेषः शौनकादेर्न
 यदित्यलं भूयसा॥ इति श्रीमहकमलाकरकृते निर्णीयसिंधौ आश्विनमासः॥

॥ अथ कार्त्तिकस्नानम्॥ तुलासंक्रमणप्राकुरादशघटिकाः पुरायाः॥ रात्रौ
 प्रायुक्तम्॥ अथ कार्त्तिकस्नानम्॥ तत्र ऋषीचंद्रोदये विष्णुस्मृतिायमयोः॥
 तुलामकरं मेघेषु प्रातस्नानं विधीयते॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनमिति॥ सौरमा
 स उक्तः॥ प्रायश्चैतुदेवाद्रियते॥ दाक्षिणात्या सु॥ आश्विनस्य तु मासस्य या शुक्लैकादशी भ
 वेत्॥ कार्त्तिकस्य त्रतानीह तस्यां वै प्रारमे सुधीरिति या योक्तेः॥ भार्गवार्चने च॥ प्रारभ्ये का
 दशी शुक्ता माश्विनस्य तु मानवः॥ प्रातः स्नानं प्रकुर्वीत यावत् कार्त्तिकमास्कर॥ इति विष्णु
 हस्योक्तेः॥ हेमाद्रौ चादिपुराणैः॥ सरी आश्विपुजे मासि योरीमास्यो समाहिता॥ इत्युक्तामा॥
 संसमयं पर्याचभक्त्वा समाप्यते कार्त्तिकयोरीमास्यामित्यनेभिधानाच्चाश्विनशुक्लैका
 दश्या योरीमास्यां वारभ्य कार्त्तिकशुक्लहादश्या योरीमास्यां वा समापयेदित्याहुः॥ मदनया
 रिजाते विष्णुः॥ कार्त्तिकं सकलमासे नित्यं स्नायीजिते दिवः॥ जयन् हविष्यभुक् शांतः सर्वपा

येः प्रमुच्यते अत्र देशविशेषः पापकार्त्तिकी प्रक्राम्या ॥ कुरुक्षेत्रे कोटिगुणो गगनायामयितस्मः त
तोऽधिकः पुष्करे स्याद्धारवत्यां च भार्गवा ॥ उरणाः पुर्यश्च सत्रैव मुनयो मथुराधिकाः दुर्धमः का
को विप्रामथुरायां नृणां मिह ॥ यत्रार्चितः स्वकरूपं भक्तैर्भ्यः संप्रयच्छतीति ॥ इदं च स्नानं का
स्थं यंचनदेव्यतिप्रशस्तं ॥ शतं समास्य स्नानं स्नानेन तस्याप्यते फलं ॥ तत्कार्तिकेयंचनदेसह
स्नानेन लभ्यते ॥ कार्तिकेविंदुतीर्थे यो ब्रह्मचर्य्यपरायणः ॥ स्नास्य सुनुदिने भानौ भानुजा त
स्य भीः कुतश्चादिकाशीखंडोक्तेः ॥ भानुजो यमः ॥ इदं च प्रातः स्नानं संध्यां च कृत्वा कार्यं ॥
तेन विनेतरकस्मीनधिका रादिति वर्धमानः ॥ यद्यपि प्रातः संध्यायाः सूर्योदये समाप्तिस्
यापि वचनवत्तादनुदितहोमवद्भविष्यति ॥ स्नानं मंत्रश्च तत्रैवा ॥ कार्तिकेहं करिष्यामि प्रा
तः स्नानं जनार्दन ॥ प्राप्य तत्र देवेश दामोदरमया सह ॥ इमं मंत्रं समुच्चार्य्य मोनी स्नायाद्
ती नरः ॥ इति ॥ अर्घ्यं मंत्रोपितत्रैवा ॥ त्रिभिः कार्तिके मासि स्नानं विधिवन्ममा ॥ गृहाराध्यं
मया दत्तं दनुजैर्नियूदना ॥ नित्येनैमिन्नि केरुष्मकार्तिके पायनाशने ॥ गृहाराध्यं मया दत्तं
राधया सहितीहरे ॥ इमं मंत्रं समुच्चार्य्य योर्ध्वं मघं प्रयच्छति ॥ सुवरीरत्नपुष्पांशु प्रसी
खेन पुण्यवान् ॥ सुवरीरत्नां प्रथिवी तेन दत्तानं संशयश्च ॥ एवं संपरी स्नानां शत्रौ अह
स्नायात् ॥ वाराणास्यां यंचनदे अहं स्नातां तु कार्तिके ॥ अमीते पुण्यवपुषः पुण्यभाजातिनि
र्मलारतिकाशीखंडोक्तेः ॥ अथ मालाधारं गाम् ॥ तत्र स्कांदे द्वारकामाहा
न्ये ॥ निवेद्य के शवे मालां तुलसीकाष्ठसंभवां ॥ वहते यो नरो भक्त्या तस्य नैवा स्ति पातकम् ॥ न
ज ह्या तुलसीमालां धात्रीमालां विशेषतः ॥ महापातकसंहंघं धर्म्मकामार्थदायिनीम् ॥ वि
द्मुधर्म्म ॥ स्तुते तु पानिलो मानिधात्रीमाला कलौ नृणां ॥ तावद्द्वयं सह स्नानं वै कुर्वे वसन्ति
वेत् ॥ माला पुग्मनु यो नित्यं धात्रीतुलसि संभवं ॥ वहते कठं देशं कल्पकोटिदिवसेन ॥
तुलसीकाष्ठसंभूते माले कृष्णजनप्रिये ॥ विभर्मित्वा महं कठं कुरुमां कृष्णवत्सवं ॥ एवं सो
प्रार्थ्य विधिवन्मालां कृष्णालेपिताम् ॥ धारयेत् कार्तिकेयो वै स गच्छेद्देष्वयं दमिति ॥ अ
त्र मूले विन्यम ॥ तथा काशीखंडे ॥ कार्तिके मासि मे पात्रायेः कृता भक्ति तत्परैः ॥ विंदुतीर्थं
तस्नाने स्नेषा मुक्तिर्निरतः ॥ भार्गवाच्च नदीपिकायां नृसिंहपुराणे ॥ अगस्त्यकुसुमे देवं
योर्ध्वं येषु जनाहं नम् ॥ दर्शनात्तस्य देवर्षे नरकं नाश्रुते नरः ॥ विहाय सर्वपुण्याणि मुनिपुण्ये
राके शवं ॥ कार्तिकेयोर्ध्वं येषु भक्ता वाजयेय फलं लभेत् ॥ स्कांदे कार्तिके माहात्म्ये ॥ मालती
मालया विद्मुः केतव्या चैव प्रजितः ॥ समासह संसुप्रीतो भवतु मधुसूदनः ॥ इच्छी चंद्रोद
ये पात्रे ॥ कार्तिके नार्चितो ये शुक्रमलैः कमलैः सह राः जन्मकोटिषु विप्रे दनतेषां कमलाष्ट
हे ॥ कार्तिके के शवेश जायेषां नाभासुतेः कृता ॥ तेनिर्भर्त्यरवेः पुत्रवसंति त्रिदिवे सदा ॥
तुलसीदललक्षणां कार्तिकेयोर्ध्वं येषु ॥ यत्रैयत्रे मुनिश्रेष्ठमौक्तिकं लभते फलं ॥ स्कांदे
कार्तिके माहात्म्ये ॥ धात्रीकायां नृपः कुर्यात्सिद्धदानं महा मुने ॥ मुक्तिं प्रयाति पितरः प्रसादा
न्माघवस्य तु ॥ धात्रीफलविलिप्ता गोधात्रीफलविभूषिताः ॥ धात्रीफलकृता हारो नरो ना

रायकोभवेत्॥ धात्रीक्यासमाश्रित्योच्चैश्चक्रधारिणम्॥ पुष्पेपुष्पेभ्यमेधस्फलप्राप्तेति
मानवः॥ तथा॥ कार्तिकेमासि विप्रैर्धात्रीदृष्टोपशोभितः॥ वनेदामोदरविद्युन्वित्रा नैस्त्रिषयेदि
मु॥ मूलनपायसेनायहोमकुप्योद्दिचसराः॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छ्रृङ्गास्वयंभुजीतबंधुभिरिति॥
तथा॥ कार्तिकेहिदलव्रतप्रायुक्तम्कार्तिकेहिदलं त्यजेदिति॥ पापेपि॥ कार्तिकमाहात्म्ये॥ रा
जिकामादकंचैव नैवाद्यान्कार्तिकव्रती॥ हिदलेतिलैलंचतथा न्यम्निहसितं॥ स्कांदेपि॥ का
र्तिकेवर्जयेन्नरहिदलं बहुवीजकं॥ माघमुद्रमस्तराश्चरणांश्चकुलन्यकाः॥ निष्ठावाराजमा
याश्चाहकोहिदलं स्मृतं॥ नूतनायपिजीर्णानि नानि सर्वाणि वर्जयेत्॥ अत्रकेचित्॥ उत्प
न्निसमयेदलहयस्य भवति तद्भूतं शर्वगत्मा हिदलमुच्यते रसाहः॥ उदाहरति च॥ वीजमेव स
मुभूतं हिदलं चांकुरं विना॥ दृश्यते यत्र सस्ये बुहिदलं ते निगद्यते रति॥ अन्ये तु लक्षणायां माना
भावात्॥ वचनस्य च निर्मूलत्वाद् हिदलात्मकं यस्य स्वरूपं तदेव वर्जयेदिति साहः॥ तथा नारदीये
॥ कार्तिकेवर्जयेन्नैलं कार्तिकेवर्जयेन्मधु॥ कार्तिकेवर्जयेत्कां स्य कार्तिके शुक्लसंश्रितं॥ कां
स्य तस्यात्र भोजनं॥ शुक्लं यदुपयुज्यते॥ संश्रितं लवणांशकः॥ तत्रैवाकार्तिके विद्युन्मूर्त्यये दीप
दानाहिवं व्रजेत्॥ तथा॥ कार्तिके तु कृतादी दद्यात्प्राणान्मविमोचनी॥ तथा॥ कार्तिके कृच्छ्रं
वीयः प्राजायस्य परेयवा॥ एकांतरेयवा सीवान्निरात्रो यो धितो यिवा॥ षड्वाहिदशयस्त्रिंशमासेवा
वरवर्णिनि॥ एकमन्त्रेन तन्त्रेन तथैवावाचितेन च॥ उपवासे न भैरव्ये रात्रजेते परमं यदं॥ अ
स्यपि नियमाः प्रायुक्ताः॥ ग्राह्यमुक्तं स्कांदे॥ ज्रीहयोः यवगोधूमाः प्रिमंगुलि लशालयः॥ एतै हि
सात्विकाः प्रोक्ताः स्वर्गमोक्षफलप्रदाः॥ काशीरवः॥ ऊर्जयवान्मन्त्री पादवान्मन्त्रवायुन॥ हं
ताकं सरणी चैव शूकशिबीश्च वर्जयेत्॥ शष्ठी चंद्रोदये पापे॥ नोर्जो वंधो विधातयो व्रतिना के
न चिन्वति॥ तथा॥ नारदीये॥ अत्र तेन क्षयेद्यस्तु मासं दामोदरप्रियम्॥ तिथ्यं कृपो निमवा
प्रोतिनात्रका यो विचारणा॥ अमासयिते लतावृक्षे शकृत्तना दिवर्जनेन संकल्पयारि प्रा
युक्ता नि॥ तथा॥ कार्तिके आकाशदीप्योत्क्रोतिर्णीयामृते पुष्करपुराणे॥ तुलायां तिले नैलेन
सायं काले सभागते॥ आकाशदीप्योदद्यात्मासमेकं हरिप्रति॥ महतीं प्रियमा प्रोतिरूपसो
भाग्यसंयदमिति॥ न हि विद्युद्देमादौ आदिपुराणे॥ दिवा करे स्नाचलमौलि भूते गृहादहरे पुरु
षप्रमारात्॥ स्यात्कृतियति यदृशदारुमारेष्य भूमावथ तस्य मूर्द्धि॥ यवांगुल छिद्रपनास्तु मध्ये
हि हस्तदीप्यो अथ पट्टिकास्तु॥ कृत्वा च तस्मिन् दलास्तु नीतुयाभिर्भेदे दृष्टि शानु सारी॥ तत्का
शिकायां न महाप्रकाशी दीपः प्रदेयोदलग्ना स्याद्यो॥ निवेद्य धर्माय हराय भूम्ये दामोदराय य
यधर्मराजे॥ प्रजायति भ्यस्त्वय सति तभ्यः॥ प्रेतेभ्य एवाय तमस्थितेभ्य रति॥ अपरार्कं त्व
योमनो यथा॥ दामोदराय न भसि तुलायां लोलया सह॥ प्रदीपं ते प्रपच्छामिनमो न जाय वेधसे
रति॥ कार्तिके कृष्णचतुर्थी करकचतुर्थी सा चंद्रोदये व्यापिनी या ह्यदि न हयेत त्रैलोक्यं कार्तिका
कृष्णदादशी गोवत्संज्ञा प्रदोष व्यापिनी या ह्यदि न हयेत त्रैलोक्यं॥ पुग्मवाक्वात्॥ चत्स्रज
वरश्चैव कर्तव्या प्रथमे हीति निर्णीयामृते भिधानाच्च॥ अत्र विशेषो मदन्तरलो॥ विद्युः॥ एव

सातुल्यवर्णचशीलिनीं गाययस्तिनीं ॥ चंदनादिभिरालिख्य पुष्पमालाभिरञ्जयेत् ॥ अर्घ्यं तां
 मयेपात्रैकत्वापुष्पाक्षतैस्त्रिलैः ॥ पादमूले तु दद्याद्दे मंत्रेणा नैनपाउवा ॥ क्षीरोदार्णवसंभूते सु
 सुरतमस्कृते ॥ सर्वदेवमयेमातर्गृहाणा र्घ्यतमो नमः ॥ ततो मायादिसिद्धान्तवदकान् विवेक्ष्य
 त्वा ॥ सुरभित्त्वजगन्मातर्देविविष्णुषदे स्थिता ॥ सर्वदेवमये प्रासं मया दत्तमिदं यत् ॥ ततः ॥ सर्व
 देवमये देवि ॥ सर्वदेवे रलंकृते ॥ मातर्ममाभिलषितं सफलं कुरु नदि निरति प्राप्येत्
 तथा ॥ तद्विनेतै लयकंचस्यालीयकं पुष्टिष्ठिरा ॥ गोक्षारंगो घृतं चैव दधितं च वज्रयेत् ॥ अं
 तिर्नवधेनारदः ॥ आग्निनेरुक्ष्मपक्षे तु हृदश्यादिषु यंच सु ॥ तिथिपूक्तः सर्वरात्रे नृणां नीरा
 जनाविधिः ॥ नीराजये युर्देवांस्तु विप्रान् गाश्चतुरंगमान् ॥ जेष्टान् श्वे सान् जनशय्याश्च मातसु
 ख्याश्च योषितरति ॥ निर्णयापृते स्कांदि ॥ कार्त्तिकस्यासिते पक्षे त्रयोदश्या निशामुखे ॥ यमदीये वा
 हिर्दद्यादपमृतुर्विनश्यति ॥ मंत्रस्कः ॥ मृतुनाया शर्दडाभ्यां काले नरपामया सह ॥ त्रयोदशी दीप
 दाना न्तर्यामिजः प्रीयतां ममेति ॥ कार्त्तिके रुक्ष्मचतुर्दश्यां प्रभाते चंद्रोदये भ्यंगं कुर्यात् ॥ तदुक्तं नि
 र्णयापृते भविष्योत्तर ॥ कार्त्तिके रुक्ष्मपक्षे तु चतुर्दश्यां मिनोदये ॥ अथ श्यमेव कर्त्तव्यं स्नानं नर
 कभीरुभिः ॥ इतश्चेदः ॥ मदनरत्ने कालादर्शे च विधूदय रतिपाठः ॥ दिनोदयरतिपाठान्तर्यामि
 दयोत्तरं त्रिसुहृन् स्नानं वदतां गौडानां तदनुसारिणा चाजते वा ॥ सर्वविधचतुर्दश्यां कार्त्तिकस्य
 सिते तरे ॥ पक्षे प्रह्वसमये स्नानं कुर्यात्प्रयत्नतः रतिगौडः ॥ स्मृतिदयं गोपि ॥ चतुर्दशी चाश्वपु
 जस्य रुक्ष्मा स्वात्पक्षपूक्ता च भवेत्प्रभाते ॥ स्नानं समप्यनुरं स्तु काव्यं सुगंधितैर्लेन विभूतिभि
 र्भिरिति ॥ षष्ठी चंद्रोदये ब्राह्मे ॥ आश्वपुक् रुक्ष्मपक्षस्य चतुर्दश्यां विधूदये ॥ तिलैर्लेन कर्त्तव्यं
 स्नानं नरकभीरुगोति ॥ कर्त्तव्यं मंगलस्नानं नरे र्निरयभीरुभिरितिकालादर्शपाठः ॥ उभयत्र
 अश्वपुगित्यमावां स्यांतमासमभिप्रेत्योक्तम् ॥ तथा ॥ नैले लक्ष्मीजले गंगादीयावलाश्चतुर्दशी
 ॥ प्राप्येति शेषः ॥ प्रातः स्नानं तु यः कुर्याद्यमलोकं न पश्यतीति ॥ दिनद्वये चंद्रोदये पिवतुर्दशी
 सत्वे तदभावे व्यरुणोदये संहरौ स्वेवा दिनद्वये चतुर्दश्याः साम्ये च षष्ठदिने भ्यंगं कुर्यात् ॥ षष्ठिदि
 नचतुर्दश्यामिति वचनात् ॥ षष्ठदिने रात्रौ वा सञ्जसे वयाद्या ॥ दिनद्वये प्यसत्त्वरुणोदयव्याधिनी
 ग्राह्या ॥ पक्षे प्रह्वसमये रत्नपूक्तः ॥ वक्ष्यमाणं वचनाच्च ॥ तदभावे तु चतुर्दशी हासं सर्वेषुः प्रवे
 र्पहर्षेति त्रयोदशी मध्ये रात्रौ भ्यंगं कुर्यादिति दिवोदासः ॥ कैचिदत्र वचनमपि साधकं वदति ॥
 तिथ्यादौ तु भवेद्यावान्हासो हृदिः परेह नीति ॥ नावान्याद्यः ॥ सर्वेषु सुरहृद्योपि स्वकर्मरोगाति
 तन्मंदः ॥ नहीदं वचनं षष्ठदिनस्या षष्ठ्याद्यन्वविधत्ते ॥ नक्तं जन्माष्टम्यादौ दिनद्वये कर्मकालमा
 प्रभावे वाकांतरे रा षष्ठदिनस्य ग्राह्यत्वमुक्तं ॥ तत्र मुख्यकाले तत्रियैरभावे पितृवैवातुष्टाने
 बोधकमिदम् ॥ नचात्र तदस्तीति पत्तिं चिदेतत् ॥ तिनचतुर्थयामगामिनीयाद्या ॥ अतएव स
 र्वजनाय यराः ॥ तथा रुक्ष्मचतुर्दश्यामाग्निनेर्कोदयात्परा ॥ यामिमाः पश्चिमेयामेते लार्घ्य
 गोविशिष्यति रति ॥ मृगांकोदयवेलायां त्रयोदश्या परा मवेत् ॥ दर्शनामंगलस्नानं दुःखशो
 कभयप्रदमिति कालादर्शे त्रयोदशी निषेधाच्चातिनायमर्थः ॥ यथा विहोत्रे यावत्तीव्रं सायं

प्रीतः कालेषु व्याप्य कालस्य गुरुत्वं तथा प्रचतुर्दशी चतुर्थयामां रूढादधे चंद्रोदयानामुत्तरोत्तरस्य
व्याप्यत्वाद्गुरुत्वमिति ॥ यदपि हि वोदासीये ॥ त्रयोदशी यदा प्रातः स्यात्तत्तुर्दशी ॥ रात्रिं शे
त्वमावास्या तदाभ्यं त्रयोदशी तिथिं च न तद्माहि निर्णयाभ्यां तस्य लिखितत्वेन निर्मूलः ॥ समूलत्वे
यस्य रूढादया चतुर्थयामां यदाह मस्तत्परमिदं ॥ अतएव सर्वज्ञ नारायणो न तथा कृष्णचतुर्द
श्यामिति चतुर्थयाममात्रे स्नानमुक्तम् ॥ ज्योतिर्निबंधेनारदोपि ॥ रसासितचतुर्दश्यामिदं स्यति
थावपि ॥ ऊर्ज्जीदोस्वातिसंपुक्ते तदादीयावली भवेत् ॥ कुप्योत्सल यमेतच्चरीयोत्सवदिनत्रयं ॥
ये तु त्रयोदशीमध्ये स्नानमाह सेया माशयेन विप्रः ॥ अरुणोदयतो न्यत्र रिक्तायां स्वातियोनरः
तस्याहिकमवौ धर्म्मो नश्यत्येव न संशयश्चि ॥ दिवोदासीये भविष्यवचनं ॥ तत्तुरखकालचतुर्द
श्यभावेपि तत्रैव स्नानमिति व्यवपरमिति सर्वसिद्धम् ॥ चतुर्दशिकात्मको रूढादयश्चित्तत्रैवो
क्तम् ॥ मदनरत्नेयाप्रि ॥ अयामार्गमयो जुं वी प्रपुच्छाटमथायरम् ॥ भ्रामयेत् स्नानं मध्ये तु नरक
स्य स्यादायवे ॥ प्रपुच्छाटश्चक्रमर्हः ॥ मंत्रस्तु ॥ श्रीतालोष्टसमायुक्तसंकटकदलान्वितः ॥ हरपाय
मया मार्गभ्राम्यमाराः पुनः पुनरिति ॥ अस्यामेव प्रदोषे दीयान्दद्यादित्युक्ते हेमाद्रौ स्कांटे ॥ ततः
प्रदोषसमये दीयान्दद्यान्मनोरमान् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भवनेषु मठेषु चेति ॥ दिवोदासीये
पित्राहो ॥ अमावास्या चतुर्दश्याः प्रदोषे दीयदानतः ॥ यममार्गधकोरेभ्योऽप्यने कार्तिके नरः
खंडति यो नु सर्वं हि प्रदोषे दीयान्दद्यापरिगुः स्नायादिति दिवोदासीये उक्तम् ॥ अत्र नरकोदेश
नचतुर्दशितुक्ते दीयदानं कार्यम् ॥ तत्र मंत्रः ॥ दत्तो दीयश्चतुर्दश्यां नरकप्रीतये मया ॥ चतुर्दश्रि
समायुक्तः सर्वपापाय लुप्तये ॥ तत्रैव लैंगे ॥ माघयज्ञस्य शाकैः न भुञ्जान् तद्विने नरः ॥ प्रेतास्त्वा
यां चतुर्दश्यां सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ अत्र यम तर्पणमुक्तम् ॥ मदनपारिजाते ॥ दृढममुना ॥ दी
योत्सवचतुर्दश्यां कार्यं तृयम तर्पणम् ॥ मदनरत्ने ब्राह्मे ॥ अयामार्गस्य पञ्चाशिभ्रामयेच्छि
रक्षयि ॥ ततश्च तर्पणार्थं धर्म्मराजस्य नामभिः ॥ यमाय धर्म्मराजाय मृत्यवे चांतकाय च ॥
वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षाय च ॥ औदुंबराय दध्राय नीलाय परमेष्ठिनो च कोदराय पित्राय चि
त्राय प्रायैवे नमश्चि ॥ तर्पणप्रकारस्तु हेमाद्री ॥ एकैकेन तिलैर्मिश्रान्दधान् व्रीक्षीजलांज
ली च ॥ संवत्सरं तपायं तस्मिन्ना देवनश्यति ॥ तथा मदनरत्ने स्कांटे ॥ दक्षिणाभिमुखो भूत्वा
तिलैः सव्यं समाहितः ॥ देवतीर्थं न देवत्वान् तिलैः प्रेताभियोयतः ॥ तथा ॥ यज्ञोपवीतिना कार्यं
प्राचीना कीर्तिना युवेति ॥ उदं जीवन्ति तृकैर्नापि कार्यं ॥ जीवन्ति तापिकुर्वीत तर्पणाय मभी
ष्मयोरिति याज्ञोक्तेः ॥ अत्र भीष्म तर्पणं मय्युक्तम् ॥ दिवोदासाये तन्मकारस्तु माघे वस्थते ॥
॥ इति नरकचतुर्दशी ॥ कार्तिकी अमावास्या यो प्रातरभ्यंगं कुर्यात् ॥
तदुक्तं कालादशी ॥ प्रत्यक्षे आश्वयुज्दशी कृताभ्यंगादिमंगलः ॥ भक्त्या प्रव्रजयेद्देवी मलक्ष्मी
विनिवृत्तये ॥ अस्मिन्मास्मानि ॥ आदिशहात्यं चत्वर्युदकस्नानादिरुयसं ग्रहः ॥ तदुक्तं युष्क
रपुराणे ॥ स्वातिस्थितेरवा विदुर्दृष्टिस्वानिगतौ भवेत् ॥ यंचत्वर्युदकस्नायी कृताभ्यंगविधिर्
रः ॥ नीराजितो महालक्ष्मीमर्चयं क्रियममुते ॥ आश्वयुज्दशी रतिदशी शतः प्रत्यक्षस्वातिपुक्त

तिथियरः॥ तदुक्तं ब्राह्मणे॥ ऊर्जं सुक्तद्वितीयायां तिथिमुक्त्वातिशयोक्तिः॥ मानवो मंगलस्वायीने
वलक्ष्म्या विद्युत्पते॥ तत्रैवा॥ श्वभूते चरशे चकार्तिकप्रथमदिने॥ यदा स्वाती तदा मंगलान्
कुर्यादितोदये॥ कश्यपसंहितायां तु दीयावलीदर्शप्रक्रम्य॥ इदं क्षयेयिसंक्रांतोरवोपाते
दिनक्षये॥ तत्राभ्यंगो न दोषाय प्रातः पापाय नुत्रये रतिस्वातियोगविना व्यभ्यंग उक्तः॥ मा
न्ये॥ दीयेतीरां जनतां दत्र सैषा दीयावली स्मृता॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ भविष्ये॥ दिवा तत्र नमो
क्तव्यमृते बालानुराजनात्॥ प्रदोषसमये लक्ष्मीं प्रजयित्वा ततः क्रमात्॥ दीयदृष्टाश्च दात
व्याः शक्तादेव गृहेषु च॥ तत्रैवाभ्यंगमभिधाय॥ एवं प्रभातसमये त्वमावास्यां न राधिया॥ क
त्वा नुपावरांश्चाहं दधि क्षीरमृतादिभिः॥ दीयान् दत्त्वा प्रदोषे तु लक्ष्मीं प्रजययथाविधिः॥ स्वल्
कतेन भोक्तव्यं सितवस्त्रीयशोभिना॥ अथ प्रदोषव्यायीयाद्यः॥ तुलासंस्थे सहस्रांशो प्रदो
षो भूतदर्शयोः॥ उल्काहस्तानराः कुर्युः पिष्टं गामार्गदर्शनमिति ज्योतिषोक्तेः॥ दिनद्वये स
न्नेयरः॥ इदं करजनीयोगदर्शः स्यात्तु परे हति॥ तदा विहाय सर्वेयुः परे हि सुखरात्रिकेति ति
थितत्वे ज्योतिर्वचनात्॥ दिवोदासीय तु प्रदोषसकर्मकालत्वात्॥ अहं रात्रे भ्रमत्येव लक्ष्मी
रात्रिपुं नुहात्॥ अतः स्वलेकतालिप्रादीयेर्जायज्जानोत्सवाः॥ सुधाधवल्लिताः कार्याः
युष्ममालोयशोभितारति॥ ब्राह्मणे च प्रदोषाहं रात्र्या यिनी मुख्या॥ एकैकं व्याघ्रोपरे व॥
प्रदोषमग्न्यानां ददंश्चैतन्नेयभावात्॥ अग्न्यायग्नौ प्रकृते न्यथा हं पितृयगायगौ॥
प्रदोषमग्न्यानां ददंश्चैतन्नेयभावात्॥ अग्न्यायग्नौ प्रकृते न्यथा हं पितृयगायगौ॥
दविरोधाच्चैतुक्तम्॥ अत्रैव दर्शयरात्रे लक्ष्मीनिःसारं॥ मुक्तं मदनरत्नं भविष्ये॥ एवं ग
ते निशीथे तु जने निद्राहं लोचने॥ तावन्नगरनारीभिः श्रूयंति मवादनैः॥ निष्काश्यते प्रह
राभिरलक्ष्मीः स्वगृहागरात्॥ कार्तिकसुक्तप्रतिपदि गोक्षी उन्नमुक्तान् निर्णया मृते॥ अ
स्यामेव रात्रौ वलेः प्रजां काहेमाद्रौ भविष्ये॥ कृत्वेतत्सर्वमेव हर रात्रौ देत्ययने वलेः॥ प्रजां
कुर्यान्नृपः साक्षाद्भूमौ मउलकेषु मे॥ वलिमालिख्ये देत्येदं वरांकेः यंचरं गैः॥ गृहस्य
मध्ये शालायां विशालायां ततोर्चयेत्॥ लोकश्चापि गृहस्यातः शय्यायां सुकृतं तुलैः॥ सं
स्थाप्य वलिराजं फलेः पुष्पैश्च प्रजयेत्॥ मंत्रस्तुता मे॥ वलिराजं नमस्तुभ्यं देत्यानवव
दिता॥ इदं शत्रो मराराते विष्णु सान्निध्यो भवेति॥ तथा॥ वलिमुद्दिश्य दीयते दानानि कुरु
नंदन॥ याति तान्पुत्राय राणाहं मये वंसं प्रदर्शितमिति॥ तदेतत्सर्वं विहायां प्रकृते न्य॥ सर्वं
विद्वा प्रकृते न्यशिवरात्रिर्वलेर्हि नमिति॥ हेमाद्रौ या प्रोक्तेः॥ माघवेपि॥ क्लृप्तं सर्वं च सर्वेयु
रुपवासवदाचरेदिति॥ निर्णयामृतेयि॥ या कुहः प्रतिपन्निश्चातत्रगाः प्रजयं नृपः॥ प्रज
नात्त्रीणि वर्द्धते प्रजागावो महीयति रिति॥ तथा॥ भद्रायां गोकुलक्षी उन्नमुक्तं शो वै विन
श्यति॥ भद्रायां द्वितीयायां॥ तथा॥ प्रतिपद्यतिकरं द्वितीयायां तु गोर्चनम्॥ कृत्रं
दं करिष्ये ते विव्रनाशं कुलक्षयमिति॥ तथा॥ प्रतिपदं संयोगे क्षी उन्नमुक्तं॥ परवि

द्वयुयः कुर्यात्पुत्रद्वयधनसया॥ इतिदेवलवचनाच्च॥० एतेचविधिप्रति
 वेधाः श्वदिनेप्रतिपदः सायान्द्वयान्वित्वे॥ द्वितीयदिनेचंद्रदर्शनसंभवेचनेयाः॥ गवांकीडा
 दिनेयत्ररात्रौहृष्येत्तचंद्रमाः॥ सीमाराजायश्चन्द्रेतिपुराणासमुच्चया
 त्॥ दिनहृष्येसायान्द्वयान्वित्वेपुरेवयाद्या॥ वर्द्धमानतिथौनंदायदासाईत्रियामिकाहि
 तीयाहृदिगामित्वाहृत्तरात्रवैद्यतइति॥ तथा॥ त्रियामगादर्शतिथिर्भवेच्चैतसाईत्रिया
 माप्रतिपदिहृदौ॥ दीयोत्सवेनेमुनिभिः प्रदिष्टेअतीत्यथाश्वघुतेविधेयइति॥ पुराणासमु
 च्चयादितिनिर्णयामृतकारः॥ साईत्रियामिकेत्यनेनचंद्रदर्शनाभावउक्तः॥ द्वितीयायाः
 यचधामक्तचतुर्थीशरूपायराह्ण्याप्रावेवचंद्रदर्शनसंभवात्॥ वयंत्वेतद्वचनहयंश्वदि
 हासंभवेवेदित्यमितिब्रूमः॥ दिनहृष्येप्रतिपदः सायान्द्वयान्वित्वेपुरेवयाद्या॥ रात्रौवलि
 प्रजाविधानेनकर्मकालमायित्वात्॥ परदिनचंद्रोदयेचतन्निषेधादितिदिक्॥ मदनर
 नेतुश्वविद्यायोगीकीडा॥ नीराजनमंगलमालिकेतूत्रचकार्या॥ कार्तिकेयुक्तपक्षेनुवि
 धातहितयंभवेत्॥ नारीनीराजनंभवेत्प्रातः सायंमंगलमालिका॥ यदाचप्रतिपत्त्वत्या
 नारीनीराजनंभवेत्॥ द्वितीयायांतदाकुर्यात्सायंमंगलमालिकामितिब्राह्मोक्तेः॥ लभ्यते
 पदियाप्रातः प्रतिपद्वटिकाहयं॥ तस्यानीराजनंकार्यंसायंमंगलमालिकेतिभविष्योक्तेः॥
 प्रातर्वापदिलभ्येतप्रतिपद्वटिकाशुभा॥ द्वितीयायांतदाकुर्यात्सायंमंगलमालिका॥ का
 र्तिकेयुक्तपक्षादौत्वमावास्याधृतीद्वयम्॥ देशभगमयानेवकुर्यान्मंगलमालिकामिति
 देवीपुराणाचेत्युक्तं॥ अत्रविशेषोहेमाद्रौब्राह्मे॥ वलिप्रतिपदप्रक्रम्य॥ तस्मात्तदुत्प्रेक
 त्रैव्यंप्रभातेतत्रमातवेः॥ तस्मिन्घृतेजयोपस्यतस्यसंवत्सरजयः॥ पराजयोविरुद्धश्चला
 मनाशकरोभवेत्॥ दयिताभिश्चसहितैर्नैयासाचभवेन्निशेति॥ अत्रगीवर्द्धनप्रजादिमा
 र्गपालीशजनादिवोक्तं॥ हेमाद्रौनिर्णयामृतेचस्कांदे॥ प्रातर्गीवर्द्धनंश्रज्यघृतंचापिसमा
 चरेत्॥ भूषणीयास्तथागावः प्रज्याश्वावाहदोहनाः॥ गीवर्द्धनश्चगीमेयेनकार्येचित्रे
 रावा॥ मंत्रस्तु॥ गीवर्द्धनधराधारगीकुलत्राराकारक॥ वृहदाहुततच्छायगवांकोटिप्रदोभ
 व॥ गीमंत्रस्तु॥ लक्ष्मीयीलीकपालानाथेनुरुयेरासस्थिता॥ घृतंवहतिस्तथैममपापंय
 योहतु॥ तत्रैवस्कांदे॥ ततोयराह्ण्यसमयेश्वस्यादिशिभारत॥ मार्गयालीप्रवध्रीयातुंगसंभे
 थपादये॥ कुशकाशमयीदिवालेवकैर्वह्मभिर्मुने॥ दर्शयित्वागजानश्चान्सायमस्यास्तेले
 नयेत्॥ इतिहेमादिरैजैर्देस्तवध्रीयाभार्गयालिकां॥ नमस्कारततः कुर्यान्मंत्रेणानेनसुत्र
 त॥ मार्गयालिनमस्तेस्तसर्वलोकसुखप्रदे॥ विधेयैः पुत्रद्वयैः पुनरेहिप्रतस्यमे॥ नी
 राजनंचतत्रैवकार्यंराज्यजयप्रदम्॥ राजानोराजपुत्राश्चत्राहोणाः श्रद्धातयः॥ मार्गया
 लीसमुल्लेख्यतीरुजः सुः सुखान्विताः॥ तत्रैवाटित्यपुराणीकुशकाशमयीकुर्याद्यष्टि
 कांसुनवाहृदाम्॥ तामेकतोराजपुत्राहीनवरांस्तथान्यतः॥ गृहीत्वाकर्षयेयुस्तायथा
 सारंमुहुर्मुहुः॥ जयेत्तहीनजातीनांजयोराजस्तवत्सरमिति॥ अथयमद्वितीया ॥

तिथिपरः॥तदङ्कत्राहो॥ऊर्जंशुक्तहिनीपायांतिथिमुत्वातिश्रुगो॥मानवोमंगलस्त्रायोने
वलक्ष्म्यविपुत्यते॥तत्रैवा॥रथेभूतेचदर्शचकार्त्तिकप्रथमदिने॥यदास्वातीतदाभ्यंगस्त्रानं
कुर्व्यादिनोदये॥क्षयपसंहितायांनुदीपावलीदर्शप्रक्रम्य॥इदक्षयेपिसंक्रांतोरवोपाते
दिनक्षये॥तत्राभ्यंगोनदोषायप्रातःपापापनुत्रयेरतिस्वातियोगंविनाय्यभ्यंगउक्तः॥मा
त्स्य॥दीयेतीरांजनादत्रसैषादीपावलीस्मृता॥अत्रविशेषोहेमाद्रौभविव्ये॥दिवातत्रनभो
क्तव्यमृतेवालानुराज्जनान्॥प्रदोषसमयेलक्ष्मीप्रजयित्वाततःक्रमात्॥दीपवृक्षाश्चरात
व्याःशत्रुपदिवगृहेषुच॥तत्रैवाभ्यंगमभिधाय॥एवंप्रातःसमयेत्वमावास्यांनराधिया॥स
त्वानुयावराश्राहंदधिक्षीरमृतादिभिः॥दीयान्दत्त्वाप्रदोषेतुलक्ष्मीप्रज्ययथाविधिः॥स्वले
कृतेनभोक्तव्यंसितवस्त्रीपशीभिना॥अयंप्रदोषव्यापीयाधः॥तुलासंस्थेसहस्रांशौप्रदो
षोभूतदर्शयोः॥उल्काहस्तानराःकुर्मुःपिन्हराणामार्गदर्शनमितिज्योतिषोक्तेः॥दिनद्वयेस
त्वेपरः॥हेउकारजनीयोगदर्शःस्यानुपरेहनि॥तदाविहायप्रवैद्युःपरंहिमुखरात्रिकेतिनि
धितत्वेज्योतिर्वचनात्॥दिवादासीयनुप्रदोषसकर्मकालत्वात्॥अहंरात्रेभ्रमत्येवलक्ष्मी
राश्रयिनुगृहान्॥अतःस्वलेकृतालिप्रादीयेर्जायज्जनोत्सवाः॥सुधाधवलितःकार्प्याः
युष्यमालोपशीभितारनि॥त्राहोक्तेश्चप्रदोषाहंरात्रव्यापिनीमुख्या॥एकैकव्याप्नोयैर्व॥
प्रदोषःसंज्ञानाहंरात्रेनृयेयाम्नातः॥अग्न्यपरदेपुनर्त्रयंआहंपितृयशयगोः॥
प्रदोषःसंज्ञानाहंरात्रेनृयेयाम्नातः॥अग्न्यपरदेपुनर्त्रयंआहंपितृयशयगोः॥
तेनिशीथेनुजनेनिद्राहलोचने॥तावन्नगरनाराभःश्रूयाः॥उमवादनेः॥निष्काश्यतेप्रह
राभिरलेक्ष्मीःस्वगृहांगरान्॥कार्त्तिकशुक्लप्रतिपदिगोत्रीउनमुक्तान्निरीयामृते॥अ
स्यामेवरात्रौवलेःसजीक्ताहेमाद्रौभविव्ये॥कृत्वेतत्सर्वमेवेहरात्रौदेत्यपतेर्वलेः॥प्रजा
कुर्व्यान्त्युपःसाक्षाद्भूमौमंडलकेषुमे॥वलिमालिख्यदेत्येद्वरार्केःपंचरंगकेः॥गृहस्य
मध्येशालायांविशालायांजतोर्ध्वयेत्॥लोकश्चापिगृहस्यांतःशय्यायांशुक्ततडुलेः॥सं
स्याप्यवलिराजानंफलेःपुष्येश्चप्रजयेत्॥मंत्रस्तुयामे॥वलिराजनमस्तुभ्यंदेत्यदानववं
दिता॥इदंशत्रौमरारातेविष्णुसान्निध्योभवेनि॥तथा॥वलिमुदिश्यदीयंतेदानानिकुरु
नेदन्॥यानितान्यस्यारुपादमर्थेवंसंप्रदर्शितमिति॥तदेतत्सर्वविहायोप्रकर्त्तव्यं॥सर्व
विद्याप्रकर्त्तव्याशिवरात्रिर्वलेहिंमिति॥हेमाद्रौयाप्रोक्तेः॥माधवेपि॥वस्तुत्सवंचसर्वेषु
रुपवासवदाचरेदिति॥निरीयामृतेपि॥पाकहःप्रतिपन्मिश्रातत्रगाःप्रजयन्त्युपः॥प्रज
नात्त्रीणावर्द्धतेप्रजागवोमहीयतिरिति॥तथा॥मद्रायांगोकुलक्रीडासदेशोवैविन
श्यति॥मद्रायांहितीयायां॥तथा॥प्रतिपद्यधिकारं॥हितीयायांनुगोर्वनम्॥कृत्रके
दंकरिष्येतेवित्रनाशंकुलक्षयमिति॥तथा॥प्रतिपदशंसयोगेक्रीडननुगवांमते॥परवि

द्वेषुयः कुर्यात्पुत्रदारधनक्षया ॥ इति देवलवचनाच्च ॥ एते च विधिप्रति
 षेधाः शब्ददिने प्रतिपदः सायान्हम्यापित्वे ॥ द्वितीयादिने चंद्रदर्शनसंभवे च ज्ञेयाः ॥ गवां क्रीडा
 दिने यत्र गौदृश्येत चंद्रमाः ॥ सोमो राजायश्च नृहंति सुरभीषजकांस्तथेति पुराणसमुच्चया
 त् ॥ दिनद्वये सायान्हम्यापित्वे नृपरे वयाद्या ॥ वर्द्धमानतिथौ नंदाय दासाई त्रियामिका द्वि
 तीयाद्विद्वामित्वाद् नरातत्र चैव्यतरति ॥ तथा ॥ त्रियामगादंतिथिर्भवेच्च तसाई त्रिया
 माप्रतिपद्विद्वदौ ॥ दीयोत्सवेने मुनिभिः प्रदिष्टे च तौ तथा शब्दपुते विधेय रति ॥ पुराणसमु
 च्चयादिनि निरोगा मृतकारः ॥ साई त्रियामिकेत्यनेन चंद्रदर्शनाभाव उक्तः ॥ द्वितीयायाः
 पंचधामक्तचतुर्थी शरूपाय राहू म्या प्रावेव चंद्रदर्शनसंभवात् ॥ वयंत्येतद्वचनद्वयं पूर्वमि
 द्वांसंभवेवेदितव्यमिति नृमः ॥ दिनद्वये प्रतिपदः सायान्हम्याप्त्वा भावेन पूर्वैवा ॥ रात्रौ वलि
 षजा विधानेन कर्मकालम्यापित्वात् ॥ परदिने चंद्रोदये च तन्निषेधादिति दिक् ॥ मदन्तर
 तेन सर्वविद्यायां गौक्रीडा ॥ नीराजनमंगलमालिकेतत्तरत्रकायी ॥ कार्त्तिके शुक्लपक्षे तु वि
 धानहितं भवेत् ॥ नारी नीराजनं भवेत् प्रातः सायं मंगलमालिका ॥ यदा च प्रतिपत्त्वस्या
 नारी नीराजनं भवेत् ॥ द्वितीयायां तदा कुर्यान्सायं मंगलमालिका मिति ब्राह्मीकैः ॥ लभ्यते
 पदिना प्रातः प्रतिपद्विद्वदौ ॥ तस्या नीराजने कार्ये सायं मंगलमालिकेति भविष्योक्तैः ॥
 प्रातर्वापदिलभ्येत प्रतिपद्विद्वदौ शुभा ॥ द्वितीयायां तदा कुर्यात्सायं मंगलमालिका ॥ का
 र्त्तिके शुक्लपक्षादौ त्वमावास्याधरीद्वयम् ॥ देशमंगमया चैव कुर्यान्मंगलमालिका मिति
 देवीपुराणाच्चेत्युक्तं ॥ अत्र विशेषो हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ वलिप्रतिपदं प्रक्रम्य ॥ तस्मात्पूतं प्रक
 र्त्तव्यं प्रभाते तत्र मातं वै ॥ तस्मिन्पूते जयो यस्य तस्य संवत्सरं जयः ॥ पराजयो विरुद्धश्चला
 मनाशकरो भवेत् ॥ दयिताभिश्च सहितैर्नैयासा च भवेन्निशेति ॥ अत्र गोवर्द्धनप्रजादिमा
 र्गपाली प्रजनादि वक्तुं ॥ हेमाद्रौ निरोगा मृते च स्कांदि ॥ प्रातर्गोवर्द्धनं प्रज्यपूतं चापि समा
 चरेत् ॥ भूषणीयास्तथा गावः क्षन्त्याश्वावाहदोहनाः ॥ गोवर्द्धनश्च गोमेयेन कार्ये ध्वजे
 रावा ॥ मंत्रस्तु ॥ गोवर्द्धनधराधारगोकुलचाराकारक ॥ बहुबाहुकतच्छायगवांकोटिप्रदो भ
 व ॥ गोमंत्रस्तु ॥ लक्ष्मीपीलीकपालानाधेनुरुपेरासंस्थिता ॥ घृते वहति यज्ञार्थे ममयापेय
 यो हतु ॥ तत्रैव स्कांदि ॥ ततो यराहू समये सर्वस्यांदिशि भारत ॥ मार्गयाली प्रवध्रीया नृगस्तु मे
 थपादये ॥ कुशकाशमयीं दिव्यालेव कैवेंद्रमिमुने ॥ दर्शयित्वा गजानंश्चान्सायमस्यास्तेले
 नयेत् ॥ स्तुते होमे हि जेद्रेस्तु वध्रीया मार्गया लिका ॥ नमस्कारं ततः कुर्यान्मंत्रेणानेन सुत्र
 त् ॥ मार्गपालिनमस्तेस्तु सर्वलोकसुखप्रदे ॥ विधेयैः पुत्रदाराद्यैः पुनरेहि त्रतस्य मे ॥ नी
 राजनं च तत्रैव कार्ये रायजयप्रदम् ॥ राजानो राजपुत्राश्च ब्राह्मणाः श्रद्धातयः ॥ मार्गया
 लीं सुल्लेख्यतीरुजः सुः सुखान्विताः ॥ तत्रैवाटित्य पुराणोक्तं कुशकाशमयीं कुर्याद्यष्टि
 को सुनवां दृढाम् ॥ तामेकनीराजपुत्राहीनवर्णास्तथान्यतः ॥ गृहीत्वा कर्षयेयुस्तं यथा
 सारं सुहृदुहृदः ॥ जयेत्तहीनजातीनां जयोरान्तस्तु वत्सरमिति ॥ अथ यमद्वितीया ॥

तुप्रतिपद्युताग्राह्यसुक्तनिर्णीयाश्रुतादौ॥यमहिनीयामध्याह्न्यापिनाश्वविद्याचेतिहेमादिः॥अ
त्रविशेषोहेमादौस्कादि॥उज्जैशुक्तद्वितीयायामपराह्वेचयेद्यमम्॥स्नानहत्वाभानुजायापमलोचं
नपश्यति॥उज्जैशुक्तद्वितीयायांश्रुजितस्यपितोयमः॥वेष्टितःकिन्नरेहृष्टैस्संस्पृष्टतिबन्धिता
तथाभविष्ये॥प्रथमाश्रावरीमासितयाभाह्वयेपरा॥तृतीयाश्रुजमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत्॥
श्रावरीकलुषानामतयाभाह्वेचगीर्मला॥आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेयाम्यकामनेमुक्ता॥प्रथमा
यात्रतेद्वितीयायांसरस्वतीरुजातृतीयायांश्राहमुक्ताचतुर्थीमुक्ता॥कार्तिकेयुक्तपक्षस्यद्विती
यायांपुषिश्चिरा॥यमोयमुनयाश्वभोजितःस्वगृहेर्वितः॥अतोयमहिनीयेयत्रिमुलोकेषुविश्रुता
अस्यांनिजगृहेविप्रनमोक्तव्यंतोमरैः॥स्निहेनभगिनीहस्ताभ्योक्तव्यंश्रुष्टिवर्दनम्॥दानानिच
प्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः॥स्वर्गालंकारवस्त्रान्नश्यासत्कारभोजनैः॥सर्वाभगिन्यःसंभ
जाश्रमावेप्रतिपन्नकाः॥प्रतिपन्नाःमाताभगिन्यरतिहेमादिः॥पितृव्यभगिनीहस्तात्प्रथमायां
पुषिश्चिरा॥मातुलस्यसुताहस्ताद्वितीयायांतयातृया॥पितृमीनःस्वसुःकमेतृतीयायांतयोःकरता
चतुर्थ्यांसहजायाश्रमभगिनीहस्तात्परमसर्वाभुभगिनीहस्तात्भोक्तव्यवत्तवर्दनम्॥यस्यातिथौ
यमुनयायमराजदेवः॥संभोजितःप्रतिजगत्स्वसुहृदेन॥तस्यास्वसुःकरतलादिहयोभुनक्ति
मोतिरत्नसुखधाममनुव्रमंसः॥गौरास्ता॥यमंचवित्रयुप्रचयमहतोश्वरजयेत्॥अर्घ्यश्चात्रप्रदा
तमोयमायसहजहृदयैः॥संभ्रुता॥एद्येहिमात्रंउजपाशहस्तयमानकालोकधरामरेश॥भानुद्विती
याकृतदेवशृंगारग्राह्याचार्यंभगवन्नमस्ते॥भानुसंवातुजाताहंभुस्वभक्तमिदंशुभं॥प्रीतयेयम
राजस्ययमुनायाविशेषता॥जिह्वायत्रातेतिवदेदितिस्मात्तः॥इत्यमदाभमित्यप्याहः॥ब्रह्माउपुराणी
या॥यानुभोजयतेनारीभ्रातरंशुभमेतिथौ॥अर्घ्येचापितोवृत्तेनसावेधव्यमायुयात्॥भानु
राष्ट्रःसुयोराजन्मभवेत्तत्रार्हिवित्॥कार्तिकशुक्लनवमीयुगादिः॥सा
शर्वाहिलीयाद्याशुक्तपक्षस्यत्वात्॥अत्रयिउरहितश्चाहंकर्त्तव्यमप्यत्राशुक्तम्॥अत्रैवविष्णु
त्रिरात्रयुक्तंहेमादौयायेकार्तिकेयुक्तनवमीमवाप्यविजितेद्विषः॥हरिविधायसौवर्णतुलस्या
सहितेविभुः॥रजयेद्विधिवद्भक्त्यात्रतीतत्रदिनत्रयं॥ततोययोक्तविधिनारुप्याहेवाहिकंशि
धिमिति॥कार्तिकशुक्लकादश्याभीष्यंचकत्रतमुक्तंनारदीये॥अतोमरैःप्रयत्नेनक
र्त्तव्यंभीष्यंचकं॥कार्तिकस्यामलेमक्षेस्तात्वासम्पन्नतेस्थितः॥एकादश्यांशुहलीयाहृते
यंचदिनात्म
कमिति॥तद्विहितं॥गोमयेनस्तात्वामोनीयंचाश्रुतैःपंचगव्यैर्विष्णुसंस्तव्यसंभ्रजपायस
न्निवेद्यद्वादशाक्षरमष्टोत्तरशतंजप्ता॥उ०नमोविष्णवेति॥षडक्षरेणाष्टताक्तान्पवान्त्री
हीश्याष्टोत्तरशतंहुत्वाभूमौस्वयेत्॥संबंधचदिनेषुकर्यात्॥विशेषस्वाद्येन्हिहरेःपादौसंभ्र
जंत्रिगोमयंप्राश्यं॥द्वितीयेन्हिविल्वपत्रैर्जातुनीसंभ्रज्यगोमूत्रं॥त्रयोदश्यांभृगराजेननाभिं
संभ्रज्यक्षीरं॥चतुर्दश्यांकरवीरैःस्कंधंसंभ्रज्यदधिप्राश्यं॥पौरोमास्यांहोमांतेलोहीयायप्रतिमा
स्त्वचक्रहंसारुषवस्त्ववेष्टिताप्रस्थतिलोपरिस्थांरुन्नाधर्मराजनामभिःकरवीरैःसंभ्रज्य॥

यदत्यजन्मनिष्ठातेतज्जन्मनिवापुनः॥ तत्सर्वं प्रशमयानुमसायंतवश्जनादिनिपुण्यांजलिं
 प्रा॥ कृष्णप्रतिमां च संश्रयविश्रायदत्वा विप्रानुसंभोज्यदक्षिणां दत्वा यंच गम्यं प्राशय्यो गीमा
 स्यां नक्तं भुजीते तिलघुनारदीये॥ यंच गम्यं प्राशयनस्य दक्षिणोतिहेमाद्रिः॥ हेमाद्रौ भविष्यतु शकै
 र्मुत्तन्नेवीयंचाहं वस्त्रनमुक्तं॥ अंतेष्पुक्ता॥ यद्भीष्मयंच कमिति प्रथितं दृष्टिं व्यामेकादशी प्रभृति
 यंच दशी निरुद्धम्॥ मुत्तन्मभोजनपरस्य नरस्य तस्मिन्निष्ठं फलं दिशति माउवशां र्धन्वेति॥ त
 थायामे॥ यंचाहं यंच गम्या शीभीष्मायार्थं यंच सु॥ अहः स्वयितथा दधानं त्रेणानेन सुव्रतं॥ स
 त्यव्रताय सुचये गंगेयाय महान्मे॥ भीष्मायेतद्दाम्यर्घ्यमाजन्मत्तल्लवारिरो॥ वैयाघ्रपद्यो ज्ञा
 येति च॥ सभ्येनानेन मंत्रेणातर्प्यं तां सार्ववर्षिकमिति॥ कार्तिकं शुक्लद्वादश्यां रेवतीनक्ष
 त्रयोगरहितायां पारसं कार्थ्यं॥ नक्षत्रं हेमाद्रौ आमाकासितपक्षे भुमेन श्रवणं रेवती॥ सं
 गमेन हि भोक्तव्यं द्वादशीं हेरेता॥ रति॥ यदातुरेवती योगरहिता द्वादशी सर्वथानलभ्य
 ते॥ तदरिबन्धाश्चतुर्थयादवर्जयेत्॥ वचनं तु प्रायः कलघुनारदीये॥ कार्तिके शुक्लपक्षस्य
 कृत्वा चेकादशीं नरः॥ प्रातर्हत्वा शुभान् कुंभान् प्रयाति हरि मंदिरं॥ मदनरत्ने वारहे॥ एकाद
 शी सोमपुता कार्तिके मासि भासिनि॥ उन्नराष्टादस्यो गे अनेता सा प्रकीर्तिता॥ तस्यां यजियते
 भस्त्रे सर्वमाने तस्युता॥ अस्यामेव शत्रौ देवीत्यापन सुक्तं हेमाद्रौ यामे॥ एकादश्यां च शुक्लायां
 कार्तिके मासिके शवम्॥ प्रसुप्तं वीधयेद्वा नौ श्रद्धा भक्तिं समन्वितरति॥ मदनरत्ने यि भविष्य
 ॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु एकादश्यां दृष्टा सुता॥ मंत्रेणानेन राजेन्द्रे वसुध्याय ये द्विजः॥ रामा च न
 चं हि कादौ द्वादश्या सुक्तम्॥ पारणा हे हर्षरात्रे धंदादीन्वादयन्सुहुरिति॥ अत्र देवाचारतो
 व्यवस्था॥ तत्रे वंदे वंदे वस्यस्तानं सर्वं महद्भवेत्तमहाश्जानतः कत्वा देवसुध्याय ये सुधीः॥ मं
 त्रास्तु वाराहपुराणो उक्ताः॥ ॐ ब्रह्मेन्द्राभिकुवेरस्य सोमादिभिर्वेदि तवं दनीय॥ तुभ्यस्वदे
 वै शजगन्निवास मंत्रप्रभावेन सुखेन देव॥ इयं द्वादशी देवप्रबोधार्थं विनिर्मिता॥ त्वमेव सर्व
 लोकाणां हितार्थं शेषशायिना॥ उन्निष्टो त्रिष्टो गोविंद न्यजनिं जगत्पते॥ त्वयि सुप्रेजगन्नाथ
 जगत्सुप्रभवेदिदम्॥ उत्पिते चैतरे सर्वं मुनिष्टो त्रिष्टो माधवा॥ गतामेयावियं चैव निर्मलं निर्म
 लादिशः॥ शारदा निचपुष्पाणि गृहारा ममके शवा॥ इंदे विष्णुरिति प्रोक्तो मंत्र उन्त्यायने हरेरिति
 ॥ एवं देवसुध्याय नंदे चानुमीत्यव्रतसमाभिकुर्यात्॥ नक्षत्रं भारती॥ चतुर्दशीं हर्षवैचार्यं चानुमी
 त्यव्रतनरः॥ कार्तिके शुक्लपक्षे तु द्वादश्यां तु समायेते॥ लघुनारदीये॥ चानुमीत्यव्रतानां च सुमा॥
 भिः कार्तिके स्मृता॥ मंत्रश्च निर्णयमृते सनत्कुमारेणोक्तः॥ इदं व्रतं मया देवकृते प्रीत्यै तव प्रभो॥
 त्वनं संदृष्टांताया तु त्वत्प्रसादाज्जनाहं नेति॥ अथ वाराहोक्तो बोधिनीविधिः
 एकादश्यां रात्रौ कुंभे घृतयात्रोपरि हेममायमिंतं मत्स्यं यंचा मृतेन संस्नाय्य कुंकुमपीतवस्त्रपुगय
 प्राधेः संश्रयमन्यादिदशावतारानुसंश्रयजगतरां कृत्वा प्रातर्देवमाचार्यं च वस्त्राधेः संश्रय॥ जग
 दादिजगद्द्वयो जगदादिरनादिमान्॥ जगदाधो जगदीनिः प्रीयतां भेजनाहं नरति॥ नत्वादक्षिणां
 दत्वा ब्राह्मणान् भोजयेदिति॥ तथा ब्राह्मे॥ महान् र्यरेवेगो आमये त्स्य दने स्थितं॥ उत्पिते देव

वैश्वनगरेपार्थिवः स्वयं॥ चतुरोर्वायिकान्मासान्ननियमयस्ययत्नतः॥ कथयित्वादिजेभ्यस्तद
 धाम्भक्त्यासदक्षिणं॥ यस्यभस्यस्यनियमः कृतस्तद्वन्द्यादित्यर्थः॥ उदंशुकास्त्रादावविका
 र्योऽप्यशोचेतुषजाममेनकास्येत॥ कार्तिकहादशीयोर्गमासीचमन्वादिः॥ साक्षीहिकीयाद्या॥ अ
 न्यतप्रायुक्तम्॥ कार्तिकशुक्लचतुर्दशीवेकुंठसंज्ञासाविस्त्रुसजायारात्रिमापिनीयाद्या॥ तदु
 क्तंहेमाद्रौभविष्ये॥ कार्तिकस्यसितेयस्यचतुर्दशानराधिया॥ सोपवासस्तुसंप्रज्यहरिरात्रौजिते
 द्रियाइति॥ अस्यास्यवविश्वेश्वरप्रतिष्ठादिनन्तान्तत्वीत्यर्थयदोयवासादिक्रियतेतदारुणोदयका
 पिनीयाद्या॥ तदुक्तंत्रिस्थलीसैतोसनन्तुमारसंहितायां॥ वर्षेचहेमलेवास्मेमासेश्रीमतिकार्ति
 के॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यामरुणभुदयंप्रति॥ महादेवतिथौब्राह्मेमुहूर्तमणिकर्णिके॥ स्नानावि
 श्वेश्वरोदेव्याविश्वेश्वरमष्टजयदिति॥ तत्सर्वदिनेचोयवासः कार्यः॥ ततः प्रभातेविमलेकृत्वाष्ट
 जामहाभुजो॥ देवयारोर्महाधाम्निवनेस्मिन्नक्तयारणारजितत्रैवोक्तैः॥ शिवरहस्येविष्टजाजा
 गरायुक्तोक्तम्॥ ततोहृणोदयेजातेस्नास्नास्नाचभस्मना॥ संध्यां समाप्यविश्वेशमामभ्यर्च
 यथाविधि॥ मभक्तान्भोजयामासुर्चस्योवुभुजस्ततः॥ अत्रकार्तिकव्रतोद्यापनमुक्तं
 ॥ याप्रेकार्तिकमाहान्ये॥ अथोर्जव्रतिनः सम्यगुद्यापनविधिंशृणु॥ ऊर्जशुक्लचतुर्दश्यां कुर्या
 दद्यापनं व्रती॥ तुलस्याउपरिष्ठात्तु कुर्यान्मंडपिकांशुभाम्॥ तुलसीमूलदेशेचसर्वतोभद्रमेव
 चा॥ तस्योपरिष्ठात्कलशंचरत्नसमन्वितं॥ सजयेत्त्रदेवेशोवर्णगुर्वनुत्तया॥ राज्ञाजागर
 रांकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः॥ ततस्तुयोर्गमास्यांवेसयतीकान्द्विजोत्रमान्॥ त्रिशम्भितानथे
 कंवास्वशक्त्यावानिमंत्रयेत्॥ अतोदेवारतिहाभ्यांजुहुयात्त्रिलयापसं॥ ततोर्गाकपिलांदद्या
 त्सजयेद्द्विधिवद्भूमिति॥ कार्तिकीयोर्गमासीपराद्या॥ अमायोर्गमा
 स्योपरैरितिदीपिकोक्तैः॥ अत्रविशेषोहेमाद्रौब्राह्मे॥ पुराणमहाकार्तिकीस्याजीवेदोः कृत्तिका
 सुच॥ तथा॥ जाप्रेयंतुयदाऋक्षंकार्तिक्यांभवतिकचित्रं॥ महतीसातिथिर्येयास्नानदानेषुचो
 त्रमा॥ यदानुयाम्यभवतिकृक्षंतस्यांतिथौकचित्रं॥ तिथिः सापिमहापुराणमुनिभिः परिकीर्त्ति
 ता॥ प्राजापत्यंतुयदाऋक्षंतियोतस्यांनराधिया॥ समहाकार्तिकीप्रोक्तादेवानामपिदुर्लभेति॥
 पाप्रेशिशस्त्रासुयदाभानुः कृतिकासुचंचंद्रमाः॥ सयोगः यपकेनामपुष्करेखतिदुर्लभः॥ यम
 कं पुष्करेप्राप्यकपिलायः प्रयच्छति॥ सहित्वासर्वपापानिवेश्वबलभनेयदं॥ यमः॥ कार्तिक्यां
 पुष्करेस्नानः सर्वपापैः प्रमुच्यते॥ माघांस्नानः प्रयागेतुमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः॥ अस्यामेवसायं
 कालेमनस्यावतारोजातस्तुक्तंयाप्रेकार्तिकमाहान्ये॥ वरान्दन्वायतोविष्णुर्मन्युरूपीभवेत्त
 तः॥ तस्यादत्तंरुतंजपंतदक्षयफलंस्मृतं॥ अत्रविपुरोन्सवउक्तीभागीवाचनदीपिकायां॥
 योर्गमास्यांनुसंध्यायांकर्तव्यस्त्रिपुरोन्सवः॥ दद्यादनेनमंत्रेणप्रदीयाश्चसुरालये॥ कीटाभं
 गामसंकाश्चरक्षाजलेस्थलेयेविचरंति॥ जीवाः॥ दद्यात्प्रदीपंनवजन्मभागिनोभवंतिनिमंस्व
 पचाहविप्राः॥ अत्ररघोःसर्गोतिप्रशस्तः॥ तदुक्तंमान्ये॥ कार्तिक्यां
 रघोःसर्गकृतान्नक्तं समाचरेत्॥ शिवंयदमवाप्नोतिशिवव्रतमिदंस्मृतमिति॥ अत्रकार्तिके

यदर्शनमुक्तं काशीखंडे॥ कार्तिकाष्टमिकायोग्य कुर्यात्वाभिदर्शनम् सप्रजन्मभवे हि प्रोथना
 ह्यो वेदपारगति॥० इति श्रीमहत्कमलाकररुते निर्णयसिंधोकार्तिकमासः ८
 राक्षिकेश्वरीः योऽशघटिकाः पुराणाः शेषप्राप्ततामार्गीश्वर्यदृष्टाष्टमीकालाष्टमीसारात्रियां पि
 नीयाद्या॥ मार्गीश्वरीसिताष्टम्याकालभैरवसन्निधौ॥ उयोष्यजागरकुर्वन्सर्वपापैः प्रमुच्य
 तेऽति काशीखंडाद्वात्रिंशत्तत्त्वावगतेः॥ रुद्रव्रतेषु सर्वेषु कर्तव्या सम्मुखीति स्थितिः त्रह्यवेवर्त्ता
 च॥ दिनहृये शतैरात्रियाप्रावृत्तैरेवा॥ भैरवोत्पत्तेः प्रदोषकालीनत्वादिनिके चित॥ नन्वा॥ शिव
 रहस्ये मध्याह्ने भैरवोत्पत्तेः प्रवणान्॥ तथा च तत्रैवा॥ नित्ययात्रादिकं कृत्वा मध्याह्ने संस्थितेर
 वा तिसृपकम्पत्रहणारुद्रैव ज्ञाने उक्ता तदोपरुपादनवधानमत्रः श्रीकालभैरवः॥ आ विराशीत्रदा
 लोकानुभीषयन्निखिलानपीति॥ अत्रोपवासएव प्रधानमित्युक्तं तत्रैव उयोषणायांगभूतमर्थदा
 नमिह स्थितं॥ तथा जागरणारौद्रजायामवतुष्टये संख्यायामपि रज्जेवोक्ता॥ तिनमध्याह्नव्यापिनीपुक्ता
 दिनहृये शतः संशर्गायां वा तद्वाप्तो र्द्वैवा सर्वैकवचनात्पारणतुष्टा तरेवायामवयोर्ध्वगमिमांशान्
 रेव हियारोतिवचनात्॥ अत्रचकालभैरवश्चोक्ता निस्थलीसेतो॥ कृत्वा च विविधां श्रजामहासम्भार
 विलसैः॥ नरो मार्गीसिताष्टम्यावार्धिके विप्रमुत्सजेत्॥ तथा॥ तीर्थे कालोदके स्नात्वा कृत्वा तय्यं रागत
 रः विलोक्त्वा कालराजानन्त्रियादुदरे निहन्ति॥ इयंच कार्तिकपूजे नरगोराचोद्वाभिप्रायेणा॥ मार्गी
 श्वर्यशुक्लपंचम्यानागश्रजोक्ता हि माद्री स्कंदे॥ शुक्ता मार्गीश्वरे पुराणायावरोयाचपंचमी॥ स्नानदाने
 बृहत्कलानागलोकप्रदायिनीति॥ इयंच नगरजायां यष्टीपुते वयाद्या॥ पंचमीनागश्रजायां कार्या य
 द्वाचमन्विता॥ तस्यां तु तुषितानागाः नररासचतुर्थिके ति मदनरत्ने वचनात्॥ मार्गीश्वर्यशुक्ल यष्टी
 चंपा यष्टीति महाराष्ट्रेषु प्रसिद्धा॥ सीत्रगुतायाद्या॥ वरापुनारिति युग्मवाक्यात्॥ श्रद्धां न्देविकं कु
 र्यादिति वचनादस्य चंदेवकर्मत्वादियमेव योगे विशेषेण चयेत्युच्यते॥ नृकंज्रालोऽपुणो मन्वा
 रिमाहात्म्ये॥ मार्गीमाह यदे शुक्ला यष्टी वैधुत्संयुता रविचरिणसंयुक्ता सा च येतीह कीर्तिनेति॥ वि
 शाखाभो मयोगिनसाच येतीह विष्णुनेति मदनरत्ने पाठः॥ मार्गीश्वर्यमलेषु लेशेषु सांवांरेशु मालिनः
 शततारागते चंद्रे स्तिंगस्याहृतिंगचरमिति॥ इययोगवशेन श्रद्धां परावाकार्या॥ चंपा यष्टी सप्त
 मीपुतेति दिवोदासः॥ इयमेव स्कंद यष्टी सीश्वरीपुता॥ कृष्णाष्टमी स्कंद यष्टी शिवरात्रिश्चतुर्दशी
 ताः शर्वपुताः कार्यास्ति स्थिते पारणं भवेदिति श्रुक्तेः॥ परे हि राजावाघायामध्ये पारणासंभवे र्दो
 अमयोत्तरे वेति दिवोदासः अष्टयर्थ्यंत यष्टीपुसेना विदारक स्कंद महासेन महावलः॥ रुद्रो मा
 त्रिजघ्न कर्तृगंगा गर्भेन मोक्तैरतिराजत स्कंदे संश्रज्य॥ विप्राय दद्यादिति दिवोदासः॥ मार्गीश्वर्य
 शुक्लचतुर्दश्यापि शाचमीचतुर्तीर्थे आहं निस्थलीसेतो भैरुक्त्वा तस्य प्राप्ते पेशाच स्वपिनाद्यु
 देश्य कल्पे पावणात्वाद पराह व्यापिनी आद्या॥ अज्ञाननामपि शाचाद्युदेश्यत्वे को हि स्तृत्वा न्म
 ध्याह्नव्यापिनीयाद्या॥ अज्ञाननामपि शाचाद्युदेश्यत्वे को हि स्तृत्वा न्मध्याह्नव्यापिनीति॥ कुल
 धर्मवदादे नृत्तरेवा॥ मार्गीश्वर्ययोरीमास्यां दत्तात्रेयो मन्त्रिः॥ नृकंज स्कंदे स द्यादिखंडे मार्गीश्व
 र्येन यामासि दशमे हि सुनिर्मले॥ मृगश्वर्यपुते योरीमास्यां तस्य च वासरे॥ जनयामासदेदीप्य

मानं पुत्रं सती शुभं ॥ तद्विष्णुमागतं तत्तात्वाच्च त्रिनीमाकरोत्स्वयं ॥ दत्तवान् स्वस्य पुत्रत्वात् दत्तात्रेयरीक्ष
रमिति ॥ इयं प्रदोषव्यापिनी तिष्ठद्वाः ॥ मार्गशीर्षमानंतरा सुमी अष्टका ॥ एवं योषादिमासत्रये
पि ॥ हिमंतशि शिरयोश्चतुर्णां मपरयक्षारामसुमी अष्टका एकस्यां वेत्याश्वलायनोक्तेः ॥ एकस्य
मस्य म्यां वैकाकार्येति हरिदत्तः ॥ कचिन्यं च पुत्राः ॥ प्रोष्टयथाष्टकाभूयः पितृलोके भविष्यसी
तिया प्रवचनात् ॥ तत्सर्वं संप्रीमुषर्वेद्युः ॥ तत्परनवमी अन्वष्टका सुचं प्रादुमुक्तं कालादर्शं ॥
मार्गशीर्षं च योषे च माघे प्रोष्टे च फाल्गुने ॥ रुद्रपक्षे च र्ध्वेद्युः रत्नष्टका रति ॥ यत्तु विष्णुः ॥ अ
मावास्या स्तिस्त्रोष्टका स्तिस्त्रोष्टका रति ॥ यच्च कौर्मैः अमावास्याष्टका स्तिस्त्रोष्टका रति ॥ योषमासादि
पुत्रिधिनि ॥ जच्चतुर्थ्या अनावश्यकत्वात् ॥ याचाप्यमाचतुर्थ्या स्यात्तांचतुर्थ्या त्वयन्तः ॥ इति
वायुब्रह्मांडपुराणात् ॥ आदमेतस्त्वर्कवाणीनरकं प्रतिपद्यते ॥ इति विष्णुक्तेरिति श्रुत्या शि
॥ शारवाभेदाद्यवस्थेति तत्त्वं वायुब्रह्मांडयोः ॥ आधाष्टयेः सदा कार्यो मासे रमासदा भवेत्तस्य
कैः कार्यानृतीया स्यादेव द्यगतो विधिः ॥ योषादि क्रमः ॥ अन्वष्टकानु प्रागेव निर्णीता ॥ तत्रा
ष्टम्यपराह व्यापिनी प्राद्या ॥ अथाच्छादनपर्यन्तं आदंयावत् रावध्वे दित्याश्वलायनकारि
कोक्तेरपराह कालत्वाच्च पार्वरास्या ॥ र्ध्वेद्युः रत्नष्टका आदयो क्त अष्टम्यनुरोधेन निर्णयः
अतएव सत्रमा र्ध्वेद्युः पितृभ्यो दद्यात् ॥ अतरेयुरत्नष्टकमिति च ॥ अत्र च कामकालो विधे
देवौ ॥ इति आदि क्रतूदक्षावष्टम्यां कामकालकावितिसायणीये शंखोक्तेः ॥ अत्र आहोकरसे
प्रायश्चित्तमुक्तं ऋग्विधाने ॥ सभिर्द्युभिर्जयन्मंत्रं शतवारं जतु तद्दिने ॥ आन्वष्टकं यदा श्रुत्वं संप्राप्ति
याति सर्वथेति ॥ अशक्तीत्वाश्वलायनः ॥ अथ श्रौभूतेष्टकाः पशुना स्थालीयाकेन वाप्यनृ
होयवसमाहरे दग्निना वाकक्षमुयोषेदेवाभेष्टकेति तत्त्वं वानष्टकः स्यादिति ॥ मार्गशीर्षो विष्णु
मलेमासे सति तत्राष्टकानकार्याः ॥ चतुर्णां मिति ग्रहरादि युक्तं नारायणश्रौतौ ॥ काठकाष्ट
द्वेयि ॥ महालयष्टका आहोयाकर्मोद्यधिकर्मयत् ॥ स्पष्टमासविशेषाख्याविहितं वर्जयेत्तत्र
इति ॥ मार्गादिरवित्रारयुक्तो म्यं व्रतं मुक्तं हेमाद्रौ ॥ तत्र भस्मप्रापुक्तानि संप्रदेहसौधर्मैः ॥ यत्र वि
त्वं तुलस्या स्त्रिपलं मथ घृतं मार्गशीर्षोदिभक्ष्यं मुशीनां त्रिसिलानां त्रिपलं दधितथादुग्धं का
गोमयं च ॥ त्रिव्रतोयांजलीनां त्रिमरिचकमथो त्रिपलाः सक्तवः सुगो मूत्रं शर्करा सद्विरि

इति श्रीमहकमलाकरकृते निर्णयसिंधौ मार्गशीर्षनिर्णयः ॥ १२४ ॥
धनुः सक्तं मेयराघोडशघटिकाः पुराणाः ॥ अत्यन्तप्राग्वत् ॥ अत्रोत्सर्जननिर्णयो वक्तव्यो
युयाकर्मप्रसंगात्प्रागेवोक्तेः ॥ कल्पतरौ भविष्ये ॥ योषेमासियद्वादे विष्णुश्चाष्टम्यानुधीमे
त ॥ तस्यां स्वानंजयोहीमस्तर्पणं विप्रभोजनं ॥ मन्वीतयेकतेदं विशतसाहसिकं भवेत् ॥ अ
त्रैवरोहिण्यादीयोगे सुरयत्नमन्वेतत्रैवज्ञेयम् ॥ योषशुक्ले कादशी मन्वादिः सा चोक्ता प्राक
॥ योषयोर्लिमानंतरः सप्रम्यष्टमीनवम्योष्टकाद्याः प्रागुक्ताः ॥ योषामावास्याया अहोदयो
गविशेषः ॥ जुहुक्तं मदन्तरत्ने महाभारते ॥ अमार्कं यातप्रचरोषुक्ता चेत्तोषमाघयोः ॥ अहो

दयःसविज्ञेयः कीदृशस्ययदेः समः॥ इतिपुष्पमाघयोर्मध्यवर्तिनीयोधीपौरीमास्युत्तरामा
 वास्येत्यर्थः॥० इतिभटाःपुष्पस्यमाघस्यचेत्यर्थउक्तोमदनरले॥तत्र॥हेमाद्रि
 विशेषात्॥० तत्रहिमाघरवोक्तः॥तथा॥दिवैवयोगःशस्तीयनगुरवोक्तो
 चेनेति॥इदमर्थमन्यनिवधेयभावातिर्गयाभृतमात्रोक्तोर्निर्मूलमेवा॥तेनहेमाद्र्यादिमते
 रात्रावर्द्धोदयोभवत्येव॥केचित्तुकिंचिदहोमहोदयइत्याहस्तानिर्मूलम्॥हेमद्रोमदनरले
 चस्कांटे॥माघामायाव्यतीयातेआदित्येविष्णुर्देवते॥अर्द्धोदयंतदित्याहुःसहस्रकेयहे।स
 म॥तत्रैवा॥माघमासेरुध्मपक्षेयंचदश्यांरवेर्दिने॥वैष्णवेनतुचक्षेराव्यतीयातेसद्वर्त्तमे
 व्रतंकुर्यादित्येत्थेत्थयः॥तत्रैवैवब्रह्मविष्णुमहेशानांसीवर्णाःयत्नसंख्ययाः॥प्रतिमासुप्रक
 त्रैव्यासुदद्वैतद्विजोत्रम॥सायंशतत्रयंशभोदोराणानांतिलयवतः॥कर्त्र्योयवर्ततोविष्णुसद
 योःप्रवसंख्यया॥शंभुरत्रब्रह्मा॥शय्यात्रयंततःकुर्यादयस्करसमन्वितं॥तिलैर्होमकृत्वा
 प्रतिमादद्यादितुक्तं॥स्कांटे॥अर्द्धोदयेतुसंप्राप्तेसर्वंगंगासमंजलम्॥शुद्धात्मानोद्दिजाः
 सर्वेभवेतिब्रह्मसम्पिताः॥यत्किंचिद्विद्यतेदानंतद्दानंमेरुसन्निभमिति॥अत्रदानविशेषो
 निर्णयाभृतेस्कांटे॥चतुःषष्टियत्नंमुख्यममंत्रंतत्रकारयेत्॥चत्वारिंशत्यत्नंवायव्यंचवि
 शतिरेववा॥अमंत्रपात्रम्॥तच्चकोस्यमयमित्युक्तंतत्रैवा॥एवंसुघटितंकार्यंकोस्यभाज
 नमुत्तममिति॥तथा॥निधाययायसेतत्रयममदलेलिखेत्॥यमस्यकारिंकायांतु कर्ष
 मात्रं सुवर्णाकं॥तदभावेतदईवातदईवाविकारयत्॥भूमौतुतंडुलैःसुदैःकृत्वासदलमु
 त्रमम्॥अमंत्रस्यापयेत्रत्रब्रह्मविष्णुशिवात्मकंतेषांशजाततःकार्यंश्चेतमात्मैस्तुशोभनेः॥
 वस्त्रादिभिरलेकृत्यब्राह्मणायनिवेदयेत्॥मंत्रं॥सुवर्णीयायसामंत्रयस्मादेतत्रयीमयं
 आयत्रैस्तारकंयस्मात्तद्गुहाराद्विजोत्रम्॥समुदमेखलाष्टवीसम्यग्दातुंअयत्नला॥तत्फ
 लंलभतेमर्त्यैःकृत्वेदंदानमुत्तममिति॥० इतिश्रीकमलाकरभट्टकृतेनिर्णय

सिधौषोषः॥१० अथमाघस्नानं॥०

तत्रविष्णुः॥तुलामकरमेघेषुप्रातःस्नायीसदाभवेत्॥हविष्यं ब्रह्मचर्यंचमाघस्नानंमह
 त्फले॥ इतिशौरमासउक्तः॥० ब्राह्मेतुसावनमासउक्तः॥एकादश्यांशुक्लप
 क्षेयौषमासेसमारभेत्॥द्वादश्यांघोर्णिमायावाशुक्लयक्षेसमायनंरति॥यायेपि॥पुष्पस्ये
 कादशीशुक्लामारभ्यस्यउलेशयः॥मासमात्रेनिराहारस्त्रिकालंस्नानमाचरेत्॥त्रिका
 लमर्चयेद्दिष्णुन्यक्तभोगोजितेंद्रियः॥माघस्येकादशीशुक्लायावद्विद्याधरोत्तमेति॥त्रि
 कालस्नानमासीयवासविषयं॥निराहारइत्युक्तेः॥४४वीचंद्रोदयेत्वन्यथा॥विष्णुः॥
 दर्शवायोरीमासीवाप्रारभ्यस्नानमाचरेत्॥पुराणान्यहानिप्रिशन्नमकरस्थेदिवाकरइति
 अत्रदर्शमिति॥शुक्लादिमुख्यचांद्रामिप्रायेणा॥अयंतुयक्षीनेदानींप्रचरति॥अत्राधिका
 रिणोभविष्ये॥ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोयभिक्षुकः॥वालवृद्धपुवानश्वनरनारीन
 पुंसकाः॥स्नात्वामाघेयभुजेतीर्थेप्राप्नुवतीसितंफलं॥याये॥सर्वेधिकारिणोयत्रविष्णुः॥

भक्तौ यथा नृपा ब्राह्मे ॥ उष्मोदकेन वा स्नानमशक्वे सति कुर्वते ॥ दृढे बुसर्षगात्रेषु उष्मोदनं विशिष्यते ॥ वैष्णवाभृते गौड निवंधे ॥ पौष्पांशु समतीतायां पावदवति पौर्णिमा ॥ माघमासस्य तावद्विज्ञा वि
 स्मोर्विधीयते ॥ पिष्टाणां देवतानां च मूलकं नैवदापयेत् ॥ ब्राह्मणो मूलकं धुत्वा चरे चंद्रायणं त्रैलोक्यं
 अथ यायाति नरकं क्षत्रविदं शूद्र एव चावर्जनीयं प्रयत्नेन मूलकं मदिरोपमे ॥ यदा तु माघो मूल
 मासो भवति तदा काम्यानां तत्र समाप्तिनिषेधान्मासहयत्नानंतं नियमाश्च कर्तव्याः ॥ मासोपवा
 सयदं चंद्रायणादि तु मूलमास एव समाययेत् ॥ तदुक्तं श्रीपिकायां ॥ नियतस्त्रिंशदिनत्वाच्छुभे
 मास्यारभ्य समाययेत् मलिनमासीयवासवत्रयमिति ॥ मासीयवासयदं चंद्रायणादेरुपलक्षणां
 स्नानारंभे च मंत्राविष्णुनोक्ताः ॥ तत्र चोत्थापनियमं गृहीयाद्विधिरुच्यते ॥ माघमासमिमं शं
 र्णां स्नास्येह देवमाधवा ॥ तीर्थस्यास्य जलेनित्यमिति संकल्प्य चेतसीति ॥ प्रत्यहं मंत्रं श्रवणं ॥
 दुःखदारिद्र्यनाशाय श्रीविष्णोस्त्वोत्तराय च ॥ प्रातःस्नानं करीष्यमाधेयाय विनाशनं ॥ मकर
 रस्थैरवौ माधेगोविंदाभ्यां तमाधवा ॥ स्नानेनानेन मे देव यथोक्तफलदो भव ॥ रमं मंत्रं समुच्चार्य
 स्नायात्मीनसमन्वित इति ॥ प्रत्यहं सूर्यार्घ्यं मंत्रं च पृथक् चंद्रोदये प्राये ॥ संवित्रे प्रसवित्रे च परं धा
 मजले ममा ॥ त्वं त्रैजसापरिभ्रष्टं पापं यातु सहस्रयेति ॥ स्नानकालश्च सूर्योदयः ॥ त्रिस्थली से
 तो ॥ संप्राप्ते माघमासे तु तपस्विजनवत्त्वमे ॥ क्रीडांति सर्ववारीणां समुद्रच्छतिभास्करे ॥ पुनीम
 सर्वपापानि त्रिविधानिन संशय इति नारदीयोक्तः ॥ मकरस्थैरवौ यो हिन स्नात्यभ्युदितैरवामिति
 ॥ माघमासे रंत्यायः किंचिदभ्युदितैरवामिति च पापं प्रवचनात् ॥ यो माघमासु षसि सूर्यं करामि
 तमे स्नानं समाचरेत्ति चारुनदी प्रवाहे ॥ उहृत्य सप्रयुक्तान् पितृमातृवश्यान् स्वर्गं प्राप्य मरिह
 धरो नरो सी इति भविष्योत्तरवचनाच्च ॥ ब्राह्मे त्वदणोदय उक्तः ॥ अरुणोदये तु संप्राप्ते स्नानकाले
 विचक्षणाः ॥ माघवाग्निपुंगवध्यायन्यः स्नाति सुररजित इति ॥ तथा ॥ अरुणोदयमारभ्य प्रातः
 कालावधि प्रभो ॥ माघस्नानवतां पुराणक्रमात्तत्रावधारणा ॥ उन्नमंतु सनसं त्रैलुपतारं तु मध्या
 मं ॥ सवितर्युदिते भूयततो हीनं प्रकीर्तितमिति ॥ तेनात्र शक्त्येषां स्ववस्था ॥ इदं च स्नानं प्रश
 स्तं ॥ कौश्याः शतगुणं प्रोक्तं गंगायमुनसंगमे ॥ सहस्रगुणिता सापि भवेत्तस्मिन् प्रवाहिनी ॥ पथि
 माभिमुखी गंगा कालिंदा सह संगता ॥ हंतिकल्पकृतं पापं सा माघे नृप दुर्लभे सा दियामादिवचो
 भ्यः ॥ विस्तरसुविता महत्तत प्रयागसे तो ज्ञेयः ॥ ब्राह्मे ॥ यत्र कुत्रापि वा माघे प्रयागस्मरणां विर
 करोति मज्जनं तीर्थं सलभं द्रोगमज्जनम् ॥ तथा समुद्रेऽप्यतिप्रशंसं ॥ तदुक्तं पृथ्वीचंद्रोदये प्रभा
 सखंडे ॥ माघे मासि च यः स्नायात्तैरुत्प्रेरणाभावः ॥ योऽरीकफलं तस्य दिवसे दिवसे भवेत्तु ॥
 माघस्नानं काम्यमेवेति केचित् ॥ विष्वादिवाक्ये सदा वर्षशहान्ति काम्यमिति तु पुंक्तं
 मासयर्थं तं स्नानं संभवेत्तु अहमेकाहं वा स्नायात् ॥ महामाघी पुरस्त्य तश्लोतत्र दिनत्रयं
 मिति लिङ्गान् ॥ अस्मिन् योगे त्वं शक्नोषि स्नायादपि दिनत्रयं ॥ प्रयागे माघमासे तु अहस्नानं
 स्य फलम् ॥ नाश्वमेधसहस्रे रान्तकलं भते शुवीनादियामादिवचनात् ॥ अत्र मकरसंक्र
 मस्य सप्तमी माघीति अहं ज्ञेयं ॥ माघपुंक्तं दशम्यादीन्ये ॥ मकराय अहं ज्ञेयं परं ॥ माघस्या

यश्च हरति केचित् ॥ त्रयोदश्यादीतिवहवः ॥ महामाघीपुरस्कृत्यसस्तौ तत्र दिनत्रयमिति पादौ के
 : ॥ एतस्यार्थवादत्वाद्यत्किंचिदिनत्रयमिति मदाः ॥ तन्वत्तुसंदिग्धे सुवाक्यशेषादिति सा पात्रयो
 दश्याद्येवेति ॥ प्रयागं विनापि पात्रे ॥ अस्मिन् योगे न्वशक्तौपि स्नायादपि दिनत्रयं ॥ माघस्तानेति
 यमास्तु नारदीये ॥ नवह्निसेवयेत्वातां घृस्तातोपिवरान्ते होमार्थं सेवयेद्दह्निं शीतार्थं नकरा
 चन ॥ अह्नयहनिदातव्यास्तिलाः शर्करयान्विताः ॥ त्रिभागस्तु तिलानां हि चतुर्थः शर्करान्वि
 तः ॥ अतश्च गोवशरोहं सर्वमासचयेद्दती ॥ तथा ॥ अप्रातः तशरीरस्कृत्यः कष्टं स्नानमाचरेत् ॥
 यदेयदेश्वमेधस्पर्शं प्राप्नोति मानवः ॥ तथा ॥ शरत्तृचक्रधरं देवमाधवं नाम भजयेत् ॥ वह्निं
 हत्वा विधानेन ततस्त्विवाशनी भवेत् ॥ भूशय्यात्रह्यचर्येण शक्तः स्नानं समाचरेत् ॥ अशक्तौ
 ब्रह्मचर्योदौ स्वेच्छासर्वत्रकथ्यते ॥ तिलस्नायीतिलोद्दतीतिलहोमीतिलोदकी ॥ तिलमुक्तं
 तिलदाता च स्रुतं तिलायापना शनारति ॥ तथा ॥ प्रयागासंभवे काश्यादंशाश्च मेधजनितं फ
 लं तेषां भवेद्बुधमिति स्नानोत्तरं मदनपारिजाते विष्णुः ॥ काश्यामौ नानमस्कृत्य भजयेत्पुरुषोत्तम
 म् ॥ अथ यमेव कर्त्तव्यमाघस्तानमिति श्रुतेः ॥ भविष्ये ॥ तिलमा मलनाश्चैव तीर्थं देयास्तु नित्यशः
 ॥ ततः प्रज्वालयेद्दह्निं सेवनार्थं हि जन्मना ॥ एवं स्नाता वसानेन भूमौ प्रदेयमवारितम् ॥ भोजये
 द्दिजदायत्नं भूयः पदस्त्रभूयसोः ॥ कंचलाजिनरत्नानि वासांसि विविधानि च ॥ चोलकानि च देया
 नि प्रच्छादनपटास्तथा ॥ उपातहोतया गुप्तमोचकौ पायमोचकौ ॥ अनेन विधिना दद्यान्माधवः ॥
 प्रीयतामिति पादौ ॥ भूमौ शयीत होतव्यमाजं तिलसमन्वितम् ॥ तथा ॥ अन्नं चैव यथा शक्त्वा देयं
 माघेन राधिया ॥ सुवर्णारक्तिका मात्रं दद्याद्देवदेवितया ॥ माघान्ते तु विशेषो नारदीये ॥ माघावसाने
 सुभगेष्वर्चसंभोजने स्मृतं ॥ सूर्यो मे प्रीयतां देवो विष्णु मूर्तिर्निरंजनः ॥ देयसो वीरससीरस्त्रसप्र
 धान्यसमन्वितः ॥ त्रिशनुमोदका देयाः शर्करातिलसंपुनारति ॥ अत्रैकादशी विधानेन त्रतस्यो
 घायनं तथेति पात्रवचनात् ॥ दर्वे हि उपवाससज्जनादिकृत्वा परे हि तिलचर्चां मेरुशेखरे शतं ॥
 होमं कृत्वा सवित्रे प्रसवित्रे चेति शर्वोक्तं मे त्रमुक्ता ॥ दिवा करजगन्नाथप्रभाकरं नमो मुने ॥ परिर
 रौकुरु ब्रह्माय स्नानमुषः पतेरिति स्नाययेदिति संक्षेपः ॥ मकरसंक्रांतौ हेमाद्रिमते पराश्वत्वा
 रिशतशुद्धिकाः पुराणाः ॥ त्रिशत्कर्कटकेनां श्लोकमकरे तु दशाधिकारि त्रह्येवैवर्त्तनात् ॥ माधवमते
 तु विंशतिः ॥ त्रिंशत्कर्कटके शर्वामकरे विंशतिः परेति ॥ द्वादशसिद्धौ केः ॥ यदा तु सूर्यास्ता दर्व
 संक्रातिर्भवति तदो मयमते शर्वमेव पुराणकालः ॥ रात्रौ तु प्रदोषे निशीथे वा मकरसंक्रमे माधव
 मते हि नीयदिन एव पुराणं ॥ यद्यस्तमप्येलायां मकरे याति भास्करः ॥ प्रदोषे वाह्ये रात्रे वा स्नानं दा
 ने परे हनीति द्वादशगमिवचनात् ॥ असमयः प्रदोषः ॥ प्रदोषे शर्वरात्रे ॥ कामुक्तं तु परित्यज्य रुधे
 संक्रमते रविः ॥ प्रदोषे वाह्ये रात्रे वा स्नानं दानं परे हनीति भविष्योक्तेः ॥ तदा भोगः परे हनीति
 हेमाद्रियादः ॥ कालादर्शनिर्णयामृतमदनरत्ने पारिजातादयोऽप्येव मृचः दाक्षिणात्याश्चेते
 वाद्रियंते ॥ यत्र हेमाद्रियाः ॥ घोवाशरीयकार्ये द्वितीयस्तथार्थे यथा प्रदोषे शर्वं मुलार्थाहं रात्रे परे
 हीमुक्तम् ॥ तस्मै नमो ॥ तेन परे हि पुराणवक्तुं प्रदोषे रिति ॥ दिनद्वये पुराणनिरासार्थं महेश

त्रयहराम्॥ हेमाद्रिस्मर्यसारांतेभदादिमतेनुनिशीषात्तर्क्यथाक्षरंक्रातीर्हृदिनेपरदि-
पुरणम्॥ धनुर्मीनावतिक्रम्यकमाचमिषुनेनया॥ हवींपरविभागेनरात्रौसंक्रमणायदा॥ शिवं
पंचनाप्रकृतदापुरणतमाःसूताः॥ उदयेपितथापंचेवेपित्रेचकर्मणीतिस्कांदवचनात्॥ ह-
परविभागेनेतिमकरकर्मभिमविषयम्॥ शर्वोक्तवचोविरोधादितिमदनरत्नेउक्तंमघश्रीतिपुं-
तीतिअतीतिचोतरायणो॥ इत्यादिविरोधाच्च॥ तेनशर्वैकवाक्यनयायमर्थः॥
त्रौशर्वभागेमकरसंक्रमेयरेहमुदयेपचनायः॥ उरायाः॥ रात्रावपरभागेकर्मसंक्रमेहृदिनीं
पंचनाप्नोति॥ एवंसर्वेषामविरोधः॥ मकरेसामानेनपरदिनेपुरणत्वेपिपुराणातिशयार्थमिदं॥
यजुदेवलयनयाथौआसन्नसंक्रमंपुरणदिनाईस्नानदानयोः॥ रात्रौसंक्रमोभानोविषुवत्प-
नेदिवेति॥ अत्रमाधवः॥ अयनेदिवाज्ञातेतदहंपुरणम्॥ कर्कशर्षमक-
रेणम्॥ एतन्मध्यदिनायनपरमितिहेमाद्रिस्तुराचोविषुवत्प्रासन्नदिनाई॥ पुरायमयनेत्वास-
नेदिनेपुरणम्॥ दिनेइतिपाठेउभयत्रदिनाईपुरणमिनाह॥ एतदेवोक्तंटीपिकायां॥ अथय-
नमधःपञ्चान्निशीषाभवेत्॥ यद्यासन्नमहस्तर्दमयवापुरणमिति॥ तत्रतुआसन्नसंक्रम-
मित्यस्यविषुवत्येवान्वयः॥ अयनेरात्रौसंतिदिनेपुरणम्॥ कस्मिन्नित्येसायांकर्कशर्षमिमक-
रेयेन्हीतिवाक्यांतरवशादर्थेउच्यमानेनकोपिविरोधः॥ यत्ननेतमहः॥ अ-
यसंक्रमंराभातोर्निशीषात्प्राग्यदाभवेत्॥ अयनेविषुवत्तत्रप्रादिनांतिमनाटिकाः॥ पंचपुर-
तमाःपञ्चान्निशीषाभवेत्तथा॥ आपाःपरदिनस्यापितदहमेवनिर्णयति॥ अपराह्येव-
म्॥ अस्मंगतेपदास्यैर्मयंयातिदिवाकरः॥ प्रदोषेवाहंरात्रेवातदापुरणदिनहयमितिबोध्य-
नवचनात्दिनहयवापुरणकालः॥ तदापुरणदिनांतरमिति॥ मदनरत्नेपाठः॥
उज्जरप्राचीदीप्यास्त्विदमेवादियंते॥ अत्रापरिहर्षवत्प्राप्त्यम्॥ तिथितत्वादिगोउच्यमासुप्र-
दोषाहंरात्रभिन्नेरात्रेःशर्वभागेशर्वदिनेपरमागेचपरदिनेपुरणमन्यसंक्रान्तिवत्॥ विशिष्य-
कोतिर्हंशान्॥ प्रदोषश्च॥ प्रदोषोस्मयदाहर्धघटिकादयमिद्यतेरतिवसोऽन्यथाहः॥ तत्रच-
स्मंगतेरतिव्रितपवैयर्थ्यापत्तेः॥ अतःप्रदोषयदेनतद्विज्ञैवरात्रिकच्यते॥ अतएवयावत्कोद-
यतेरविरिति॥ हृद्गार्ग्यादिभिर्दक्षिणायने॥ शर्वत्ररात्रौसंक्रमेहृदिनमुक्तम्॥ वसोऽन्य-
व्यध्ययनादियरा॥ इहनुत्रिमुहूर्तएवप्रदोषः॥ मकरेदानविशेषोहेमाद्रौस्कादे॥ धेनुतिलमयी-
राजन्दद्याद्यश्चोत्ररामणो॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिविदनेपरमेसुखं॥ विष्णुधर्मे॥ उत्तरेत्यने-
विप्रावस्त्रदानंमहाफलेतिलशर्करामनङ्गहृदन्वयेगेःप्रमुच्यतेरति॥ शिवरहस्येति॥ तस्मात्
ध्मनिलैःस्नानंकार्यंचोद्धर्तनमुभे॥ तिलदियाश्चविशेषःसर्वदेवोत्रायणो॥ तिलनेलेनदीप-
श्चदेयाःशिवगृहेषुभाः॥ कल्पतरौकालिकापुराणो॥ होमनिलैःप्रकुर्वीतसर्वदेवोत्रायणो॥
तान्युदेवायविशेषोहाटकेनसमंदरेत्॥ उत्तरायणमासापुनरकस्मान्प्रशोचति॥ तत्रा-
मकरेरात्रावपिश्राद्धादिभवतीमुक्तेप्राक्मायामायांयोगविशेषोर्द्धेदयःप्रागेवोक्तः॥ माघ-
कृष्णचतुर्दश्यायमतर्यरासुक्तंहेमाद्रौपमेना॥ अनर्वाभुदिनेकालेमाघकृष्णचतुर्दशी॥ स्ना

तसंतर्प्यतुयमंसर्वपापैः प्रमुच्यतेति॥ माघशुक्लचतुर्थीसप्तदशव्यापिनीयाद्या॥ माघशुक्लच
तुर्थीतुनक्तत्रतपरायणाः येत्वादुंदेचपिष्मन्तितेर्थाः स्फुरस्फुरदहामितिकाशीखंडात्॥ माघमा
सेचतुर्थीतुतस्मिन्कालउपोषितः॥ अर्चयित्वातुयीदेविजगरतत्रकारयेत्तुति॥ त्रिस्थलीसेतो
लेंगाच्च॥ रयमेवकुंदचतुर्थीसप्तदशव्यापिनीयाद्या॥ माघशुक्लचतुर्थीतुकुंदपुष्पैः सदाशिवम्
॥ संश्रज्योदिनत्राशीसप्तमीति श्रियनरति॥ कालादर्शकौर्मौक्तैः॥ माघशुक्लपंचमीश्रीपंचमी
॥ तदुक्तैहेमाद्रौवाराहे॥ माघशुक्लचतुर्थीतुवरमराध्वचश्रियः॥ पचम्यांकुंदकुसुमैः शजांकुपी
समृद्धये॥ रयमाध्वमतेरवा॥ हेमाद्रिमतेपरा॥ चैत्रशुक्लेशीपंचमीतिदिवोदासः॥ माघशुक्लस
प्तमीरथसप्तमीसांश्रुणोदयव्यापिनीयाद्या॥ सूर्ययहरातुल्यातुशुक्लमाघस्यसप्तमी॥ अरुणो
दयवेलयातस्यास्त्रानं महाफलमिति चेदिकायां विद्युवचनात्॥ अरुणोदयवेलामाशुक्लमाघ
स्यसप्तमी॥ त्रयागोयदित्यभ्येतकांतिरुय्यंहेः समेतिवचनाच्च॥ यनुदिवोदासीये॥ अचलासप्त
मीदुर्गाशिवरात्रिर्महाभरः॥ द्वादशीवत्स्रजायां सुखदाप्राप्तुतासंदेति॥ षष्ठीपुतन्वमुक्तं॥ तथा
दाहर्वैतिथदिकादयषष्ठीसप्तमीचपर्युः सयवशादरुणोदयात् एवमसाध्यतेतत्परं ज्ञेयम्॥ त
त्रयस्यासप्तमीसयप्रवेशफरुणोदयेस्त्रानेकार्यम्॥ मदनल्लभविष्मोत्तरं॥ माघमासिसितेपक्षे
सप्तमीकौटिभास्कराः॥ कुर्युः स्नानार्घ्यदानाभ्यामापुशरीरपसेषदः॥ अत्रविधिहेमाद्रौभविष्म
कृत्वाषड्यामिकभक्तसम्प्रयानिश्चलंजलां राग्येतेचालयेयास्त्वेदत्वाशिरसिदीयकं॥ तथाजलेप्र
प्रक्रम्यान्नकेनचालनेयावत्तावत्त्रानंसमाचरेत्॥ सोवर्षोराजनेयात्रेभक्तालातुमयेयवा॥
तैलेनवर्जितोत्तम्यामहारजनरेजिता॥ महारजनंकुसुभम्॥ समाहितमनाभूतादवाशिरसिपक
म्॥ भास्करं हृदयेभ्याम्वाङ्ममं त्रपुदीरयेत्॥ नमस्तेरुद्रपायसांनोयतेतमः॥ वरुणाय नमः
स्तेहुरिवासनमीसुते॥ जलेपरिहरेहीपेध्यात्वा संतर्पयेवताः॥ चंदनेन लिखेत्प्रमथयत्रंसक
रीकं॥ मध्ये शिवंसपत्नीकंपरावेन वसंयुतां॥ हर्षादिदलेसुरविमानुविवस्वभ्दास्कारसंवित्रकंस
हसकिरणासर्वात्मकान्संश्रज्यहृदगच्छेदिति॥ स्नानमंत्रशुक्लाशीखंडे॥ यद्यजन्मरुतं पापं
याजन्मसुसप्तम्॥ तन्मिरेगचशोकंचमाकरीहंतुसप्तमी॥ एतज्जन्मरुतं पापं यच्चजन्मातराजित
म्॥ मनोवाक्पायजंयच्चतातातातेचपेपुनः॥ रति सप्तविधं पापं स्नानान्ने सप्तसप्तिके
नरः॥ केशवादिनमालोक्यशृणां निष्कलुषो भवेत्॥ दिवोदासीयेमदनरत्ने च॥ रसुदंडेनजले
चालयित्वा सप्तार्कयत्राशिचशिरसिनिधाया॥ हर्षोक्तैर्मंत्रैस्तान्वातिलपिष्टमयाहृयहेमं सूर्य्यं॥
संश्रज्यप्रापयद्यात्॥ अर्घ्यमंत्रमदनरत्ने॥ सप्तसप्तिवहप्रीतसप्तलीकप्रदीपन॥ सप्तमीस
हितोदेवगृहाराध्यं दिवाकरा॥ ततः॥ जननी सर्वलोकानां सप्तमी सप्तसप्तिके सप्तव्याहृतकेदे
विनमस्तेरुय्यमंडलेरतिप्रार्थयेत्॥ सौगगमि॥ अर्कयंत्रैः सवदरेः दृष्टीकृतस
चंद्रनैः॥ अष्टमाविधिनाचर्मदघादादित्यनुष्ठये॥ अत्रदानविशेषो हेमाद्रौभविष्म
ताम्रपात्रेयथाशक्तामृगमयेवायमक्तिमान् स्थापयेन्निलपिष्टं च सधृतं सगुडं तथा॥ काचनेता
लकंकृत्वा अशक्तलिलपिष्टजं सक्ताधरकृत्वैरायुष्यैर्धूपैर्याचयेत्॥ दानमंत्रसु॥

आदिमस्य प्रसूदेन प्रातः स्नानफलान् च। इष्टदीर्घमिष्टदः सधर्मयद्वत्तुनास्तकं॥ ज्ञानकं करणीम्...
 ज्ञानत्रैवोक्तं॥ दीपयात्रमिति हे मादो॥ तत्रैव भविष्योत्तरो॥ एवं विधाय ध्वजं रविवाजिपुक्तं हि मे च हे म...
 तदीधितिना समेता। दद्याच्च माधसितसममिवासेयः सोऽसंगवक्रगातिरिव महीभुनक्ति॥ इयं मन्वादिरे...
 योर्वादि कीयासा॥ यदा माधो मलमासो भवति तदा मासद्वय...
 मन्वादिष्टादिकुर्यात्॥ मन्वादिकं तेर्यथैकचक्रुयीन्मासद्वये विवेति स्मृतिचंद्रिकोक्तेः॥ माधपुष्पा...
 भीभीष्माशुभी॥ तदुक्तं हे माद्रीयामे॥ माधे मासि सितोऽष्टम्या सतिलभीष्म तयरां॥ आह च येन रा...
 कुर्युस्तेस्य संततिभाषिनरति॥ भारतेयि॥ पुष्पाष्टम्यानु माधस्य दद्याद्भीष्माय योजन...
 संबन्धरुतं पापं तत्संख्येन नश्यतीति॥ धवलत्रिवं धे स्मृतिः॥ अष्टम्यानु सिते पक्षे भीष्माय नु...
 तेलोदकं॥ अन्नचविधिबहयुः सर्ववर्णादि जातयः॥ सर्ववर्णां कृते हि जातयश्चित्तसंयोजना॥ तय...
 रामं त्रस्तत्रैव॥ भीष्मः सातनवावीरः सत्यवादी जितेन्द्रियः॥ आभिरभिरवात्रो नु पुत्रयोत्रो चित्ता...
 क्रियाय॥ वैवाप्रयद्यगोत्राय सांस्तत्त्ववराय च॥ अयुत्रापददाम्येतज्जले भीष्माय वर्मणी॥ वस्तुना मव...
 ताराय शंतनोरा मजाय च॥ अर्घ्यं दद्याद्भीष्माय चाम्बलत्रहचारिरोरिति॥ एतच्च जीवमिदं निर्णी...
 येषि चरौ रुक्तं॥ एतच्चायस्येन कार्यमिति दिवोदासीये॥ अत्र आदं का म्यम्॥ तयरां नु निष्पात्रा...
 ह्यराधाभ्ये वर्णादयुर्भीष्माय नो जले॥ संबन्धरुतं ते वापु रायं नश्यति सन्न मेति मदं नरत्नवचनात्...
 माधपुष्पाददशी भीष्माददशी॥ न्यायं तमिदं वीरतत्त्वनाम्भविष्यति॥ सा भीष्माददशी शेषा...
 सर्वपायहराभुमिति हे माद्रीयामवचनात्॥ इयं सर्वपुतायुग्मवाक्यात्॥ माधी शर्मा मायरे सुक्तं प्रा...
 क्तं॥ तथा हे माद्री ज्ञाते॥ मया स्य योश्च जीवेदो महामाधीतिकं यते॥ तत्रैव ज्ञोतिवे॥ मिषदृष्टेय...
 सौमिः सिहे च पुरुचंद्रमाः॥ आस्करः श्रवणार्धे च महामाधीतिसास्तुता नद्याभविष्ये॥ वैशाखी कार्ति...
 कीमाधीतियथोती वरजिताः॥ स्नानदानविहीना स्नाने याः पांडुनेदना॥ तथा॥ तिलपात्राणि दे...
 या निष्कचुकाः कंवला सयेति॥ माधयोर्श्रीमानेन राशुभीमाधी अष्टकान् निर्णयः॥ सर्वैरुत्स...
 हकारयोश्च तृतीया मय रक्षाणां मष्टमी अष्टका एकस्यां वेत्याशुस्त्राय नोक्तेः॥ तथा माघाष्टकप्र...
 क्रम्यतामेकाष्टकेत्या चक्षतदायसंभवचनाच्चेत्प्रादिप्रयोगाभिजाते हेयम्॥ ॥ ॥ ॥

इति भट्टकमलाकरकृते निर्णयसिंधौ माधः समाप्ते ॥

कुंभेश्वरीः षोडशदिकाः पुराणाः॥ शेषं प्रावत्॥ फाल्गुनरुक्ताष्टम्या विशेषः कल्पतरौ॥ फाल्गु...
 नस्य च मासस्य रुक्ताष्टम्या महीपते सुयुक्तम्या॥ जानादा शरथेः यत्नी तसि च न निजानकी॥ उ...
 योषितोरघुपतिः समुद्रस्य तटे तदा॥ रामयत्नी च संरक्षा रीता जनकनंदिनीति॥ फाल्गुनी च नु...
 दृशी शिवरात्रिः॥ साचकेषु चिह्नं चनेषु प्रदोषव्यापिनी याद्ये सुक्तं॥ केषु चिन्निशीथव्यापिनी...
 तत्राद्या माधवीये वायवीये॥ त्रयोदश्यस्तो गे सूर्ये च तस्यैव नाड्यु॥ भूतविदा नृपा तत्र शि...
 वरात्रि व्रतं चरेत्॥ स्मृत्यंतरेयि॥ प्रदोषव्यापिनी याद्या शिवरात्रि चतुर्दशी॥ रात्रौ जागरणं य...
 स्मात्तस्मात्तं सयुषोषयेत्॥ अत्र प्रदोषो रात्रिः॥ उत्र रादं तस्या हेतुत्वोक्तोः॥ कामिके पिया आ...
 दित्यास्तमये काले अस्ति चतुर्दशी॥ तदत्रिः शिवरात्रिः स्यात्तसां भवेदुन्नमोन्नमेति॥ हि

शिवायित्तैव नारदसंहितायां ॥ अहंरात्रयुनामत्रमाधकृष्णचतुर्दशी ॥ शिवरात्रि व्रतं तत्र सोऽप्य
 मेधफललेभेत् ॥ स्मृत्यन्तरेऽपि ॥ भवेद्यत्र योदश्यां भूतव्याघ्रा महा निशा ॥ शिवरात्रि व्रतं तत्र कु
 र्याज्जागरांतयेति ॥ ईशानसंहितायाम् माधकृष्णचतुर्दश्यामादिदेवो महा नि
 शि ॥ शिवलिंगतयो भूतः कोटिसूर्यसमप्रभः ॥ तत्कालव्यापिनीयाद्या शिवरात्रि व्रतं व्रतौ ॥
 नार्हं रात्रादध्याध्यायुक्तायत्र चतुर्दशी ॥ नैव तत्र व्रतं कुर्यादायुरेभ्यर्घ्यं हानितः ॥ अहंरात्रय
 द्वितीयया प्राग्यधरी ॥ तृतीयया माघघटी द्वितीयरूपपरिमाधवः ॥ वचनं तत्रैकं प्राक् ॥ एवं स
 ति पूर्वैर्युरेवोभयव्याघ्रौ पूर्वैव ॥ त्रयोदशी यदा देवि दिनभुक्तिप्रमारातः ॥ जागरे शिवरात्रि
 कार्ये भद्रा जयन्ति ते ॥ इति स्तोत्राच्च ॥ दिनहये निशीथव्याघ्रौ तु हे माहि
 मने रत्नी ॥ अहंरात्रात्पूरस्ताच्चैज्यायोगो यदा भवेत् ॥ सर्वविदेव कर्त्तव्या शिवरात्रि शिवप्रिये
 रितिया प्रवचनात् ॥ मदनरत्नेष्वेवम् गौरात्र्येवमाह ॥ निर्णयः पृते तु सर्वापि शिवरात्रि
 प्रदोषव्यापिन्वेव ॥ अहंरात्रवाक्यानि केन युक्तिकमायेन प्रदोषस्तावकानीत्युक्तं ॥ तन्ना ॥ अहंरा
 त्रस्य सर्वकर्मकालत्वे क्तिः ॥ परदिने प्रदोषनिशीथोभयव्याघ्रित्वात्पर्येवेति तु माधवः ॥ उदमेव
 च युक्तं प्रतीतः ॥ परेयुः प्रागुक्तं अहंरात्रस्यैकदेशव्याघ्रौ पूर्वैर्युः संहरांतद्याघ्रौ च संस्थापरेयुः
 प्रदोषनिशीथोभययोगे सर्वैकं संहरांत्याघ्रौ ॥ सर्वैव ॥ यथा अहंरात्रेयस्यांतलभ्यते याचतु
 र्दशी ॥ तस्यामेव व्रतं कार्यं मत्प्रसादायिभिन्नैः ॥ तदुर्ध्वाधोत्विताभूतासाकार्यावृत्तिभिः स
 देति माधवमते शानसंहितोक्तेः ॥ सर्वैर्युर्निशीथस्य परेयुः प्रदोषस्येत्येकैकव्याघ्रौ तु पूर्वैव ॥
 ज्यायोगस्य प्राशस्त्यात् ॥ तच्चोक्तं नागरखंडे ॥ माघफाल्गुनयोर्मध्ये ज
 सिताया चतुर्दशी ॥ अतंगेन समायुक्ता कर्त्तव्या सा सदातिथिरिति ॥ याधेयि ॥ अहंरात्रात्पूर
 स्ताच्चैज्यायोगो यदा भवेत् ॥ सर्वविदेव कर्त्तव्या शिवरात्रिः शिवप्रिये रिति ॥ स्तोत्रेऽपि भवेद्य
 त्रयोदश्यां भूतव्याघ्रा महा निशी ॥ शिवरात्रि व्रतं तत्र कुर्याज्जागरांतयेति ॥ महतामपि
 पापानां हर्षवे निष्कृतिः पुरा ॥ नृदशकुर्वन्तं पुंसां सर्वैर्युर्निशीथाहर्धं प्रवृत्ता परेयुश्च निशी
 थाहर्धं गेव समाप्ता तदा परेयुरेकव्याघ्रसत्त्वात्परैव ॥ माघासिते भूतदिन हि राजन्तु येति यो
 ग्यदित्येव दृश्या ॥ ज्याप्रयुक्तान्तु जातुकुर्याच्चि वस्यरात्रिं प्रियं कृच्चि वस्येति वचनात् ॥
 एवं दिनहये प्रदोषव्याघ्रमावे निशीथव्याघ्रसत्त्वात् सर्वैव ॥ तेन दिनहये निशीथव्याघ्रौ प्रदो
 षव्याघ्रानिर्णयः ॥ दिनहये प्रदोषव्याघ्रौ निशीथेन निर्णयः ॥ एकैकव्याघ्रौ प्रदोषव्याघ्रा
 तु निशीथेन निर्णय इति ॥ इत्येव च विभीमसेनवारेषु शिवयोगे चातिप्रशस्ता ॥ हे मादो ती
 र्यखंडे लगे ॥ फाल्गुनस्य चतुर्दश्या कृष्णपक्षे समाहिताः ॥ कृत्तिवासे च परलिंगमर्चयति
 शिवशुभे ॥ तेषां तिथिपरमं स्थानं सदा शिवमनामयं ॥ शिवरात्रि पारंगोतु विरुद्धवाक्यानि दृश्यं
 ते ॥ स्तोत्रे ॥ कृत्तया समीकंदयसी शिवरात्रि चतुर्दशी ॥ सत्ताः सर्वयुताः कार्या
 स्तिथ्यंते पारंगं भवेदिति ॥ जन्मा समीरे हरी च शिवरात्रि स्तिथेव च ॥ सर्वविदेव कर्त्तव्या ति
 थिमांते च पारंगमिति ॥ तिथिमध्ये पारंगं स्तोत्रे उक्तम् ॥ उयो यशां चतुर्दश्या चतुर्दश्या

चपाररांभूतेः सुकृतलक्षेणलभ्यतेवाः चवानवा॥ ब्रह्मणोदरमध्येतुयानितीथीनिर्णयः॥ स
निभवंतीहभूतायांपाररांकृते॥ तिथीनामिवसर्वासायुषासत्रादिषु॥ तिथ्यंतेपाररांकुर्याद्विना
शिवचतुर्दशीमिति॥ अत्रयामत्रयादबीकचतुर्दशीसमाश्रितदेतेतदर्थगामिनांनुमानलिखितमभ्य
वेति॥ हेमाद्रिमाधवादयोऽप्यवस्थामाहः॥ तन्ना॥ तिथ्यंतेतिथिमांतेवापाररांपत्रचोदितं॥ यामत्रके
धृगामिनांप्रातरेवहिपाररांमादिरामाप्यवचनेरेव अवस्थसिद्धेरुभयविधवांस्वैष्यर्थस्यदृष्ट
हरत्वात्॥ वयंतुतिथ्यंतेपाररांभवेदितिरुक्ताष्टमादिविषयमेव ननुशिवरात्रिविषयमत्रतदपाररां
नुसर्वपुतत्वमात्रकयनार्थं॥ कथमन्यथास्कांदे एवभूतसहृदयवाक्वत्रितिथिमध्येपारराविधानं
ते॥ तस्माद्विनाशिवचतुर्दशीमित्युदंलंशिवरात्र्याः सर्वप्रकारेषुतिथिमध्यस्यपाररांतिरुमशि
ष्टाचारोप्येवमेव॥ दीपिकायांतुगतावपितिथ्यंतेएवोक्तं॥ ब्रततिथेरंतेनिशीथेयिवाश्रीयादिति॥ म
दनरत्नकात्यादशीयोक्तु॥ साष्टमययर्थ्यंतेत्यापिनीचेत्परंरुनि॥ द्वैवपाररांकुर्यात्पाररांनेकरो
वभाषितुक्तम्॥ तन्ना॥ तिथिमध्येपारराविधानानिषिद्धफलयोगाच्च॥ तिथ्यंतांनपेक्षरापदोऽत्र
सक्तौ॥ चतुर्थयादासंगतिः॥ तेनेदंशिवरात्रिभिरुत्रतपरंतेयम्॥ इदं ब्रतं संयोगव्यक्तमायेनमिमे
काभ्यं॥ तथाचमाधवीयेस्कांदे॥ परात्परतरंनानि शिवरात्रिः परात्परम्॥ नरुजयतिभक्तोऽरु
देप्रभुवनेष्वरं॥ जंतुर्जन्मसहस्रेषुभ्रमतेनात्रसंशयरात्रिः॥ अकररात्र्यवायुशुतेः वर्धेवर्धेमहदि
विनरोनारीयतिव्रता॥ शिवरात्रौमहादेवंनित्यंभक्ताप्रसजयेदितिबीशाशुतेः॥ अरांवायदिकशु
भ्येत्तुक्षीयतेहिमवानपि॥ चलंयेनेकदाचिदेतिश्वलेद्विशिवव्रतमितिबचनाच्चनित्यता॥ ममभ
क्तस्तुयोद्विशिवरात्रियुयोषकः॥ गणत्वमस्ययंदिव्यमस्ययंशिवशसनम्॥ सदीनृभुक्तामसं
भोगान् नतोमीक्षमवाप्रयादितिस्कांदात्॥ हादशादिकंभनस्याचतुर्विंशादिकंतुवेति॥ तत्रैवेकान
संहिताबचनात्काम्यता॥ तत्रैवा॥ शिवरात्रिव्रतंनामसर्वपांयविनाशनम्॥ आचंशलमनुष्मा
रांभुक्तिमुक्तिप्रदायकं॥ अत्रजागरेयवासज्जाः समुदिताः ब्रतन्तुप्रत्येकम्॥ समुदितानीक
लसंबंधात्॥ यतु॥ अथवाशिवरात्रिचरुजाजागरणीयेतु॥ तथा॥ अखंडिन
ब्रतोयोहिशिवरात्रियुयोषयेत्॥ सदीनृकामानवात्रोतिशिवेनसहमोदते॥ कश्चिसुरापविषेय
व्रतहीनोपिपः पुमान्॥ जागरंकरुतेतत्रसरुदसमतोव्रजेदिमादिसंकांदेतदनुकल्पत्वादशक्तपरे॥
माधेतप्रातिमासशिवरात्रिरुशिवरात्रिशब्दस्यमाधकस्यचतुर्दश्यामेवरुढत्वात्॥ माघमासस्य
शेषेमाप्रयमाफाल्गुनस्यचा॥ कस्याचतुर्दशीसानुशिवरात्रिः प्रकीर्तितेतिहेमाद्रौवचनाच्चनापनि
र्णयस्तत्रेति॥ रात्रौयामचतुर्थयेज्जाविधानायस्मिन्दिनेधिकांरत्रिमात्रिः॥ सायासासायैव
वैवेति॥ हेमाद्रिरुचिवान्॥ वसुतस्तु॥ प्रतिमासकस्यचतुर्दश्यामपि॥ सर्वकामप्रदंरुस्यचतुर्
दश्यांशिवव्रतमित्युक्तम्॥ चतुर्दशादंकर्व्यंशिवरात्रिव्रतंशुभमितिहेमाद्रौकालोत्तरं॥ शिव
रात्रिशब्दप्रयोगांकोऽपाचनायिहोत्रनिमात्रिहोत्रयमसीत्वनदमीमात्रिः स्यादेवा॥ अतः प्रशेष
निशीथोभयव्याप्रेवनिर्णयस्तिवपंप्रतीमः अस्यांभोहेमाद्रौस्कांदे॥ आशौमार्गशिरेमासिदी
पोऽवदिनेपिवा॥ एक्ष्मीमासाधमासेवाहादशिवमुपोययेत्॥ एवंहादशवर्धेषुहादशैवतपोध

नाना॥वरयेदिति शेषः॥चतुर्दशवाविप्रानाचार्यचरत्वा॥कुंभोपरित्यजेद्वसुमपासहितं शिवं॥सो
वर्गोऽप्यवरोप्येष्टमभे संस्थितं शुभे॥रसुकुंहे मीमूर्त्तिं संसृज्य स्थिरं चलवालिं गेपंचामृतसहस्रशततद
द्वीमतः कुंभेः संस्त्राय संसृज्य जागरणं कृत्वा परेषु स्त्रियां सहस्रशतं बाहुत्वा विप्रेभ्यो वस्त्राणि द्वादश
गाश्च दत्त्वा चार्या यधेनुं शय्यां च दत्त्वा॥विप्रान् भोजयेदिति मद नरत्ने उक्तं॥माघमावास्यापुगादिः॥
तदुक्तम्॥माघमासे त्वमावास्येति॥अन्यत् प्राग्वत्॥तथा सोपिविशेषो विष्णुपुराणे॥माघाक्षिते
यंचदशी कदाचिदुपेतियोगं यदि वारुणेन॥अक्षराकालः सपरः पितृणां नष्टस्य पुंरपे नृपल
भ्यते साविति॥वारुणं शतमिया॥इदं च कुंभादिभ्ये जेयमिति हेमादिः॥भारते॥काले धनिष्ठा यदि
नाम तस्मिन् भवेत्तु भूपाल तदापि नृभ्यः॥दत्तं तिलाक्षं प्रददाति तृप्तिं वर्षां पुतंत नृकुलजे मनुष्ये रि
ति फाल्गुनी यो रीमासी हीलिका॥सा च सायान् व्यापिनी याद्या॥सायान् हे होलिकां कुर्यात् सर्व्वा
हे कीडनं गवामि निवचनादिनि निर्णयामृत उक्तं॥जीति निर्निबंधे तु॥प्रतिपद् तमद्वा स्या र्विता
होलिकादिवा॥संवत्सरं च तद्वाष्टुं पुरंदरं हति साधु नम्॥प्रदोष व्यापिनी याद्या पोर्णिमा फाल्गुनी म
दा॥तस्यां भद्रा मुखं स्नान्त्वा राजा होला निशा मुखे इति नारद च चनान्॥प्रदोष व्यापिनी सुक्ते हेमाद्रौ
मदनरत्ने च भविष्ये॥अस्यां निशा गमेयार्थं संरक्ष्यः शिशवो गृहे॥गोमये नोपलिभे च सचतुष्केष्ट
हंगरी॥इत्यादिना तत्रैव तद्विधानाच्च॥नेनेयं सर्व विद्वा॥आवरी दुर्ग नवमो दुर्ग चैव नृता शिनी॥
सर्व विदेव कर्त्तव्या शिवरात्रिर्वलेर्दिनमिति बृहस्पतः सर्व्वेवर्त्तनं केच्य॥दिनद्वये प्रदोष व्यापिनी यरे
व॥सर्व्वदिने भद्रा सत्वात्॥तत्र च होलिका निषेधान्॥तदुक्तं निर्णयामृत मदनरत्ने च॥पुराणस
मुच्ये॥भद्रायां दीपिता होलाराष्ट्रभंगं करोति वै॥नगरस्य च नैवेद्यं स्नात्वा परिवर्त्तयेत्॥त
था भद्रायां देन कर्त्तव्ये आवरी फाल्गुनी तथा॥आवरी नृपतिं हंतिया मंदं हति फाल्गुनी॥तथा
॥दिना होत्वरतो विस्त्यात् फाल्गुनी यो र्णिमा यदि॥रात्रौ भद्रा वसाने तु होलिका दीप्यते तदेति॥
यदा तु सर्व्वदिने चतुर्दशी प्रदोष व्यापिनी परदिने च र्णिमा स्या यवशात् सायान् तत्र गोमयसमा
प्यते तदा सर्व्वदिने संसृणी रात्रौ भद्रा सत्वात् तत्र च तन्निषेधान् परं हति प्रतिपद्येव कुर्यात्॥सा
र्दया मत्रयं वा स्याद् द्वितीय दिवसे यदा॥प्रतिपदं हं माना तु तदा सा होलिका स्तेति भविष्यवच
नादिनि निर्णयामृत कारः॥मदनरत्ने प्येवम्॥यत्तु वक्तव्यं हि परित्यजेदिति भविष्य॥वह्नी
होलिकायां वह्निं प्रतिपदं वर्ज्येदित्यर्थः॥तदुक्तं भिन्नविषयमिति तत्रैवोक्तम्॥अन्ये तु तस्यां
भद्रा मुखं स्नान्ति॥प्रदोष व्यापिनी न स्या यदा सर्व्वदिने तदा॥भद्रा मुखं वर्ज्येत्पित्वा होलिकायाः
प्रदोषनमिति नारद वचनान्॥निशा गमे प्ररक्ष्ये त होलिका सर्व्वदा बुधेः॥नदि वा रजये नृदं दार
जिता दुःखदा भवेदिति दिवोदासी ये वचनान्॥यामत्रयोर्द्वयुक्ता चैत्यं यत्तु भवेत्तिथिः॥भ
द्रा मुखं परित्यज्य कार्या होलामनी विभिरिति विद्याविनोदे मिधानां च॥भद्रा मुखं विहाय स
र्व्वदिने एव कार्य्यं न्याह॥भद्रा मुखं तु नायुक्तं यंच वदंगलकस्तथैकेति रत्नमालोक्तं जेयं
॥शिष्टाचारोऽप्येवमेव॥अत्र चैव दयहरां तदांतोऽवोऽग्निं शिभद्रा वर्ज्यो रीमा स्या होलिका
दीपनम्॥अथ परं हि यस्तो दयस्तदा सर्व्वदिने भद्रा वर्ज्यं रात्रिचतुर्थ्या मेदिष्टि पुच्छे वा हो

निरूप्यति यत्किं न तु प्रकीर्णवक्तुमुपयतः ॥ तत्रादौ संस्कारे युगमीधानम् ॥ तत्र प्रथमरजोदरीनेह ॥ म
यहरा संकमादि फले तत्रांसादि च पितृकृतप्रयोगदीपिकायां भद्रकृतप्रयोगरत्ने च ज्ञेयम् ॥ किं चि
त्तु यति ॥ मदनरत्ने नारदः ॥ अमारिक्ताद्यमीषशीदादशीप्रतिपत्सपि ॥ परिघस्य तु सर्वोद्देश्यतो यो नो
वेष्टनो ॥ संघास्यस्य वे विष्णामसुभं प्रथमार्त्तवे ॥ रोमीयति तत्रादः खीपुत्रिणी भोगमाग्निनी ॥ पति
व्रताक्ते शमीकी सूर्यवारदिसुकमाता ॥ वैधर्म्यसुतलाभश्च भैरवशत्रुविवर्दनं मित्रलाभः शत्रुदृदि
कुलार्हिवंधुनाशनम् ॥ मरणां वंशदृष्टिश्च निराहारः कुलस्यः ॥ तेजश्च सुतनाशश्च कुलहानि सि
धिकमात् ॥ गर्गाः ॥ सुभगा चैव दुःशीला वेध्या पुत्रसमन्विता ॥ धर्मपुत्रा व्रतघ्नी च परसंज्ञानमोदि
नी ॥ सुपुत्रा चैव दुःसुत्रा पितृवैश्वरनासदा ॥ दीना प्रजावती चैव पुत्राढ्या नित्रकारिणी ॥ साधीप
तिप्रियानित्यसुपुत्रा कष्टचारिणी ॥ स्वकर्मनिरता हिंसापुण्यपुत्रादिसंपुता ॥ नित्यधनचयास
क्ता पुत्रधन्यसमन्विता ॥ मूर्खा चाना पुण्यवती दस्वर्हादेः कमात्फलम् ॥ नारदः ॥ कुलीरदृष्टव
यो मनुष्यकृत्मा तुलाघटाः ॥ राशयः सुभदाज्ञेयानारीणां प्रथमार्त्तवे ॥ गर्गाः ॥ सुभगाश्चेत्तव स्वास्या
तदृढवस्त्रा यतिव्रता ॥ क्षौमवस्त्राक्षितीशास्यान्ववस्त्रासुखान्विता ॥ दुर्भगा जीर्णवस्त्रास्यादो
गिरीरक्तावाससा ॥ नीलांबरधरानारीपुष्पिताविधवातनः ॥ वस्त्रे सुर्विषमारक्तविंदवः पुत्रमाप्नु
यान् ॥ समाश्चित्यकाचित्फिलस्यात्यथमार्त्तवे ॥ अत्र स्त्रीसंगवर्जनमाह ॥ वसिष्ठः ॥ प्रभूतदो
ये पददृष्टते तस्युत्तदा शांति ककर्मकार्यं ॥ विवर्जयेदवतदेकशय्याया वदजोदरीनसुत्तमेदि
जोतिर्निबंधवसिष्ठः ॥ आर्धर्तौ येषु कुर्जमधुसुचिनभस्याश्च पुक्कापवारारिक्तापवीष्टवस्त्रः
पितृपरसर्दनरात्रि संघ्राय रहितः ॥ मिश्रीया मूलनीलविवरमनरुणाया धिक्कास्त्रे च रक्षोमातः ॥
पापस्य लघनसदरुणजरनीलरक्तांबरं च ॥ आर्धर्तौ दुर्भगानारी विष्कुंभे च द्रजस्त्रला ॥ वैध्या चैवा
तिगंडे च शूलशूलवती भवेत् ॥ गंडे तु सुश्रुलीनारी व्याधाते चान्मघातिनी ॥ वज्रचंखेरिणी मीक्षाया
ते च यतिधातिनी ॥ परिधे मृतवंध्या च वेष्टनोपनिमारिणी ॥ शेषाः सुभावहायोगायथानामृ
लभदाः ॥ शांतिमाह प्रयोगवारिजतिशेनकः सार्त्तवानां तु नारीणां शांतिवक्ष्यामि शेनकः पंच
मेह्विचतुर्थे वायहानिथ्यः पुरः सरम् ॥ दोराप्रमाराधानेन त्रीहिराशिचयं भवेत् ॥ कुंभचयं न्यसेद्वा
शोततुवस्त्रादिवेशितम् ॥ हरये त्रीर्थसलिलैः प्रतिकुंभं दृष्ट्यकुंभं ॥ सूत्रेनाथनवर्चनं प्रसुव
आयत्तय ॥ ऋचायाः प्रवतसह द्वायया चतनः कमान् ॥ मध्यकुंभे क्षिपेद्वा न्यमौषधानि च
हेमच ॥ उदंबरः कुशाहवाराजीवकटविल्वका ॥ विष्कुंभे चतुलसीवर्हिषेशखपुष्पिका ॥ शता
वर्ष्यशृंगाच निर्गुंरीसर्षपद्वय ॥ अयामार्गः पलाशश्च यनसो जीवकस्तथा ॥ प्रियगवश्च गोधू
मात्रीहयोश्च न्यसेत् ॥ क्षीरे दधि च सर्यश्च यमयंत्रेन योत्पले ॥ कुण्डकत्रयं युजावचामभद्रकमुत्त
का ॥ हात्रिशदोषधानीहयथासंभवमाहरेत् ॥ मृत्तिकाश्चोषधादीनि तत्रैव राक्षियेत्कमात् ॥
कुंभोपरि न्यसेत्तावकास्यमृदेणुना प्रज्ज ॥ भुवने शरीरं न्यसेत्तत्र वद्राणी च पुरंदरम् ॥ जपेद्वा यत्रीमा
होमा क्रीडस्त्रे च जपेत्ततः ॥ स्थाने दक्षिणं कुंभं मृत्तिकां जपेदथ ॥ चत्वारिंशदस्रज्जानि चतु
र्वैत्राराणि च ॥ संस्थानुत्तरं कुंभं श्रीरुद्ररुद्रसंख्यया ॥ शान्दं दक्षिणं चतुर्वैत्रं संस्थानुत्तरं

त॥ कुम्भस्य पश्चिमे देशे शांतिहोमं समाचरेत् ॥ दूर्वाभिलिलगोधूमेः पायसेन घृतेन च ॥ तिसृभिश्चैव ह
 वीभिरेकैका जाह्नविर्भवेत् ॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं मष्टोत्तरं तु वा ॥ गायत्र्येव तु होतव्यं हविरत्र च तु
 स्य ॥ ततः सितकृतं हत्वा समुद्राहर्मिः सज्जनः ॥ सेतुनामा मधारांतां शरीरांश्च तिमथाचरेत् ॥ अथा
 भिक्षुकं कुर्वीत प्रति कुम्भस्य तोदकैः ॥ आयोहिरेति नवभिः स्तुक्तेन च ततः परम् ॥ इदो अंगं अर्चये
 वपावमानैः क्रमेण तत् ॥ उभयं शृणु वचनं स्वस्तिदा विशयकं या ॥ त्रैयं वक्तेन मंत्रेण जातवेदशश
 कया ॥ समुद्रमेष्टारमादित्रायं नो च त्रिभिः क्रमात् ॥ रश्माप्यं च वेने वदे वस्य त्वेति मंत्रतः ॥ मंत्रेण यत्
 मीशानं नमये रुद्रस्य न तु रुद्रहोति मंत्रेण भुवनस्य पितरं तथा ॥ पानेरुदंति मंत्रेण शिवसं कल्पं च तः
 ॥ इदं तादृशं भयं च मंत्रेणैव भिक्षे च येन ॥ धेनुं ययसि तीक्ष्णदादाचार्य्याय च भूषणैः ॥ सदक्षिणामनङ्गाहं प्र
 दद्याद्ब्रजापिने ॥ महाशक्तिं प्रजयाय ब्राह्मणं च भोजयेत्ततः ॥ मदनरत्ने नारदः ॥
 तत्र शांतिं प्रकुर्वीत घृतं हवीं तिलाक्षतैः ॥ प्रत्येकाष्टशतं चैव गायत्र्या जुहुयात्ततः ॥ स्वर्गो भूतिस्तान् रथा
 न् सर्वदेवापनुत्तये ॥ प्रकारं नरं मदनरत्ने देयं ॥ विसृज्य मोक्षते ॥ ग्रहरोरजोरश्ने न जानकर्म प्रसादये
 तिवक्ष्यामः ॥ प्रथममूर्तौ पुष्पवत्सा विधिविशेषः ॥ स्तुतिचंद्रिकायां म ॥ प्रथममूर्तौ तु पुष्पिण्याः पतिपुत्रवती
 स्त्रीयः ॥ अस्तौ रासं कंत्वा तस्मिंस्तान् पुष्येशयेत् ॥ हरिदं गंधपुष्पादीन् द्रव्यं तां ब्रूलं स्वजम् ॥ दी
 पेनैराजनं कुर्यात्सदीपे वा सयेद्रहो लवणं फलमुद्रादि दयात्ताभ्यः स्वशक्तिं ततः ॥ द्वितीयां तु पु
 तं न्ययमानाह ॥ प्रयोगपारिजाते रसः ॥ अंजनं भ्यं जने स्नाने प्रवासे रतधावनं ॥ लकुटी स्नातं वा ना
 शयहारामीक्षरां तथा ॥ अत्रिपि ॥ वर्जयेत्पुष्पमांसे च योत्रे स्वर्वं च भोजनं ॥ गंधमांसे
 दिवा स्थायेतां ब्रूलं चास्य शीघ्रं न दधे शरावे भुंजीत ये पंचाजलिनायिवत् ॥ मदनरत्ने हारीतः
 रजः प्राप्ते च दधेः शयीत ॥ भूमौ काष्ठीयसे पाणी मृगामये चाश्रीयताम् ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ आ
 हारं गौरसंतां च पुष्पालंकारधाराम् ॥ अंजनं कंकतं गंधाः पीठशय्याधिरोहणं ॥ अग्निसंस्पर्शनं
 चैव वर्जयेच्चिदं तत्र ये ॥ तथा ॥ प्रथममूर्तौः सर्वस्त्रीगमनं न कार्यं ॥ प्रायजोदशं नात्यंजीने यादृक्त्वा
 यतमध्वः ॥ अर्थीकारेण शुक्रस्य ब्रह्महत्यामघातपुयादि नितं त्रैवाश्वलायनोक्तिः ॥ ततः अतीगमन
 माह ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ वोऽशर्तुर्निशास्त्रीणां तस्मिन् पुष्पमांसे विशेदिति ॥ अत्र
 तावय्याह गीतम् ॥ ऋतां पुष्यां सर्वं ववा प्रतिविहवर्जमिति ॥ मनुः ॥ अनुः स्वाभाविकः
 स्त्रीणां रात्रयः वोऽशस्त्रताः ॥ तासां माघाः चतसस्तु निदिने कादशी च या ॥ त्रयोदशी च शेषाः सु
 प्रशस्तादशरात्रयः ॥ मदनरत्ने देवलः ॥ तस्माच्चित्रा च चंडाली युष्मितां परिवर्जयेत् ॥ तत्र त्रिथ्यादी
 नाह श्रीधरः ॥ वस्त्राष्टमी यच्च दशी च नृथी च ॥ उर्दशी मय्युभयत्र हि ना ॥ शेषाः सुभाः सुस्तिथयो निषे
 के वाराः शशां कार्यं सिर्ते इजानां ॥ उभयत्र हि ना ॥ शेषाः सुभाः सुस्तिथयो निषेके वाराः शशां कार्यं
 सिर्ते इजानां ॥ उभयत्र यस्मद्दे ॥ आर्य्यगुरुः सितः शुक्रः ॥ इदं जोषुधः ॥ विष्णु प्रजे शरविमित्रसमी
 रयोऽस्मद्भूलोत्तरावरुणानि निषेककार्यं ॥ हस्तानि पुष्यवसुशीतकराश्चित्रादिनाथ्यमध्यम
 फलाविफलाः सुरन्यो ॥ विष्वादिदे वान्यनक्षत्राण्युक्ता निरले मालायां ॥ भेषादस्य माग्निभा
 नृशशिनः शर्वोदिति वीकृतिः ॥ कद्रूजापितरो भोगो यमर्षी त्वष्टर्य्यो मारुतः ॥ शंकाती त्वय

यमित्ररंदनिर्जितसोयंचविश्वेविधिर्गोविंदोवसवोमुपाजवरणाहिवृध्यष्टयाभिधाः॥उत्तराशः
 द्वेनोत्तरात्रयः॥अत्रमूलस्यप्रत्यक्षमुक्तम्॥ याज्ञवल्क्येनतु॥ एवंगच्छन्सि
 यंक्षामामधोमूलचवर्जयेदित्युक्तम्॥तेनात्रविकल्पः॥अत्रसमासुपुत्रीविषयमासुकन्येतिज्ञेयमुग्मा
 सुपुत्राजायंतेस्त्रियोःपुग्मासुरात्रिष्वितिहेमाद्रौशंखीकैः॥तत्रायुत्रोत्तराप्रशस्ता॥ तदाह
 आपस्तंबः॥ तत्रायुत्रोत्तराप्रशस्तेति॥तत्रैवव्यासः॥रात्रौचतुर्थ्यायुत्रःस्यादत्मापुर्दत्त
 वर्जितः॥यंचम्यायुत्रिणीनारीयस्यापुत्रकमध्यमः॥सप्रम्यामप्रजायौषिदष्टम्यामीश्वरःपुमा
 न्॥नवम्यासुभगानारीदशम्याप्रवरःसुतः॥एकादश्यामधर्म्यास्त्रीद्वादश्यापुत्रघोतमः॥त्रयोद
 श्यासुतायायावरीसंकरकारिणी॥धर्मज्ञश्चकृतश्चआत्मवेदीदृढव्रतः॥प्रजायंतेचतुर्दश्या
 यंचदश्यापतिव्रता॥आश्रयःसर्वभूतानांघोऽश्याजायतेपुमानिति॥अत्रचर्च्यदिननियेधेयि॥
 स्नातांचतुर्थेदिवसेरात्रौगच्छेद्विचक्षारति॥महाभारतीकैश्चतुर्थेहनिस्नातायापुग्मासुवागभेसं
 दधातीतिहारीकैर्विकल्पोक्षेयः॥ तत्रापि॥स्नानंरजस्वायास्तचतुर्थेहनिशस्यते॥गम्या
 निवृत्तेरजसिनानिवृत्तेकथंचनेत्यायस्तस्वीकृत्यवस्थाज्ञेयाप्रभासखंडेमरीचिः॥शुद्धाभुश्चतु
 र्थेहि ॥

॥ स्नानेनस्त्रीरजस्वा॥दैवकर्मशियेच्येचयंचमहनिशुश्रू
 ति॥श्रीतकर्ममथेरजस्वाचेत्रचतुर्थेदिनेयधिकारः अथपदात्रिरात्रिणीस्यादथैना
 मुहयेदित्यायस्तेवस्नान्॥चतुर्थेहनिगोमूत्रमिश्राभिःस्नातावासीयोक्तजालानिमंत्रेधीरये
 दितिमीमेयुक्तं॥एवंसर्वत्रश्रीतकर्मरणीतिधूर्तस्वामीरामाडारादयः॥अत्रसर्वासुपुग्मासुगमनमाव
 श्यके॥पुग्मास्त्रिगुहवचननिर्देशादितिचित्तानेश्वरः॥तत्रैकस्यांरात्रौसकदेवकार्यम्॥सुस्थ
 रंदौसकसुत्रंस्वस्वरायंजनयेत्पुमान्॥ इति याज्ञवल्क्योक्तेः इदंचर्चौगमन
 मन्सकालेप्रतिबंधादिनागमनासंभवेआहैकादश्यादावधिकार्यम्॥ब्रह्मचार्येवयद्वापराया
 चनस्त्रश्चवर्जयेदिति याज्ञवल्क्योक्तेः॥ व्याख्यातेचेदमितासुरायाम्॥यत्रआ
 हादौब्रह्मचर्येविहितंतत्रायुतीगच्छती नत्रह्यपर्यस्वलनेदोषरतिपात्रीणीतिवृद्धेनैवासीचतु
 र्दश्यायहगमदनलेय्येवमपन्नाहेमाद्रौशिवहस्ये॥दिवाजन्मदिनेचैवचनकुर्यान्नेषुनत्रती॥आ
 हंत्वाचमुक्ताचश्रेयोर्थीनचपर्वस्तिनि॥तद्वृत्तविषयम्॥ब्रह्मचार्येवभवतियत्रतत्राश्रमे
 वसन्तिमनूक्तेः॥दर्शद्वैतुनभवत्येवापर्वणायथ्युदस्तत्वात्॥अमावास्यामष्टमीचपौर्णमा
 सीचतुर्दशी॥ब्रह्मचारीभवेन्नित्यमण्यौस्नानकीदृजि॥ इतिविष्णुपुराणाच्चा माधवीये
 तु॥अनुकालेनियुक्तौवानेवगच्छेन्स्त्रियंकाचित्॥तत्रगच्छन्समाश्रीतिसिद्धफलमेववत्ति
 तिद्वदमनूक्तेः॥आहैब्रह्मचर्येनियतमित्युक्तम्॥एथ्वीचंद्रोदयेत्येवम्॥एतत्सतिसंभवेज्ञेय
 म्॥अनेकभाष्येस्यतुयौगयर्थेहेमाद्रौक्षयः॥यौगयधेनुतीर्थीनांविवाहक्रमशोव्रजेत्॥र
 क्षणार्थमपुत्रांवायहणक्रमसोपिवेति॥गृहणश्रुत्यहणम्॥अग्निताने॥विष्णुयोनिर्जयेत्स
 क्तंयौनिस्त्वन्निभिर्ब्रती॥गर्भाधानंततःकुर्यात्सुपुत्रीजायतेक्रवम्॥अगमनेदोषमाहय॥

राशरः ऋतुस्वातंत्र्योभाष्यसन्निधौनोयगकृति॥ घोरयाभ्रराहस्याभययेतिनात्रसंशयः॥ च
 स्थापवादमाहमदनरत्नेवासः॥ आधितोषधनस्थोवाप्रवासेस्यथयवसु॥ ऋतुकालेपिनारीणां
 हस्याप्रमुच्यते॥ हृदयध्यामसहृतामृतायस्यामपुष्पिणी॥ कस्यांचवहपुत्रांचवर्जयमुच्यते॥ हृदय
 ध्यामसहृतामृतायस्यामपुष्पिणी॥ कस्यांचवहपुत्रांचवर्जयमुच्यतेभवान्॥ हृदंगतरजस्तम्॥ ग
 र्भाधानांगहोमाकरोप्रापश्चित्तमाह पारिजातेप्राप्तलायनः॥ गर्भाधानस्याकरणात्रज्ञात
 दुष्यति॥ अष्टत्वागोहिजेदत्वाकुप्यासुसवनपतिः॥ गर्भाधानं चमलमासुक्तादावपिकर्ष
 उत्सवेषुचसर्वेषुसीमंतऋतुजन्मसु॥ सुगसुरजयोश्चैवमौल्यदीयोनविपतरतिमोतिनिबंधभृक्तेः
 तैगमनेयराशरः॥ ऋतौतुगर्भंशक्तिनान्स्नानंमेषुनिनःसूतः॥ अष्टौतुपदपाकेकेचसूतपुरिषव
 न्॥ स्त्रीणांतुनस्नानमउभाष्यमुचीस्यातांदयनीशपनंगतौ॥ शयनादुत्थितानारीशुचिःस्यादुर्ग
 पुमान्॥ इतिहृदशातानयोक्तैः॥ अत्रकश्चिदिशेषउच्यते॥ तत्रराजौरजसिज
 ननाद्येचरात्रिविभागोक्त आद्यभागादयेचेत्सर्वदिनेयाद्यः॥ परतस्तत्ररमितिमितासरायां॥ यन्त्राभागा
 ईरात्रात्प्राक्कास्योदयात्तद्दिनमिमुक्तम्॥ तत्रदेशाचारस्यस्या॥ तथा॥ सप्तदशदिनपर्यंतंउत्तर
 जोहृदोस्नानमात्रम्॥ अष्टदशेयकारत्रम्॥ ऊनविरोद्यहः॥ विंशतिप्रभृतित्रिरात्रमितिततएवतेयम्
 ॥ यन्त्रा॥ चतुर्दशदिनादकांगसुचिन्वनविपतेरतिनत्रस्नाननभृत्तित्वमभिप्रेतम्॥ एतच्चयस्याविंशति
 दिनोत्तरप्रायशोरजस्तत्रेव॥ यस्यास्त्वर्वाकृमायशोरजस्तत्रोक्तंस्मृत्यंसरे॥ चतुर्दशदिनादर्थप्रती
 रजोवतीनामेकादशदिनाद्यागसुचिन्वनास्ति॥ एकादशेदिनेयकारत्रंउर्ध्वत्रिरात्रमिति॥ प्रयोगयादि
 नेष्वेवं॥ योगजेतुत्रैवविशेषःसंग्रहे॥ रोगेणपद्मजःस्त्रीणामन्यहंरिप्रवर्तते॥ नांशुचिलुभवेत्त्रेनयस्या
 हेकारिकंमतमिति॥ कर्माधिकारस्तर्जोनिवर्तते॥ रणधाचारानतावेत्स्यात्स्नानापिस्त्रीरजस्त
 ॥ मावत्प्रवर्तमानंहिरजीनेवनिवर्तते॥ इतिआहृदमांशोश्लोकेः॥ तत्रापिस्वकासिच्यु
 विरेवेत्ताहच्युष्टंगः॥ रोगजेवर्तमानेयिकालेनिर्मातृकालजे॥ तस्मात्प्रलेपमत्रःस्यादस्यसांसकरो
 भवेत्॥ तथा॥ रजस्वलायारनस्वलांतरस्यशेषकामतःस्नानां॥ कामतःउपवासः॥ यंचगव्याशनं॥
 असवर्णानांत॥ ब्राह्मणाःसत्रियादिस्यशेषकमेणाद्यज्जार्दपादीनरुज्जातिकज्जः॥ सत्रियादीनां
 नरुज्जपादसवः॥ सत्रीयादीनांहीनवर्णस्यशेषत्रिरात्रमुपवासः॥ विश्वामित्रोः॥ अर्धयास्यशेषोदरात्रेदि
 त्रवा॥ एतच्चकामतः॥ अकामतस्तप्राज्ञुदेरनशनम्॥ अकामतस्यांगलादिस्यशेष्यनशनमेव
 प्राज्ञुदेः॥ कामतस्तुप्रथमेहिग्रहः॥ द्वितीयेद्यहस्तृतीयेरकाहः॥ चतुर्थेगुह्यहसकाहीना॥ मुंता
 नायाश्चउलादिस्यशेषपद्मजः॥ उच्छिद्योःस्यशेषनरुज्जपादिस्यशेषप्राज्ञुदेः॥ स्मृत्यंसरे
 तसर्वत्रवालापलायाःस्यशेषस्नानेकृतेभुक्तिः॥ पश्चादनशनप्रत्यापारति॥ स्नानविधिंराहयराशरः॥
 स्नानेनेमित्रिकेप्राप्तेनारीपदिरजस्वला॥ पात्रानरितनोयेनस्नानंकृत्वात्रतंचरेत्॥ सिकगाचाभवे
 द्विःसागीपांगकयंचनः॥ ननखापीउनेकुप्यान्नापहास्यधारयेत्॥ चमरजस
 लास्नानादिवत्तवत्वमः॥ ब्राह्मणपुराधाधिनशीम्यभेयुहस्तानिलाखंडलवासवेषु॥ विश्वार्थम
 स्त्रीत्रभाद्रमेयवर्गनास्नानविधिःप्रदियः॥ ज्वरमिभूतायापारीरजसाचपरिनुताकयंतस्याभ

वेक्ष्ये च शुद्धिः स्यात्किं न कर्मणा ॥ चतुर्थे ह नि सं प्राप्ते स्थिते दमा तु तां स्त्रियं ॥ सा संचैला वगाघायः स्त्रिया
पुनः स्थिता ॥ दशदशकृत्वा चामि च पुनः पुनः ॥ अत्रे च वा स सं स्या गस्ततः सुदामवेतु सेति ॥
रदचातुरमावेनेयम् ॥ आतुरे स्त्रान उत्यने दशकृत्वा धनातुर इति राशौ रैः ॥ रजसो राने तु पराशर
माधवीये प्रजायति ॥ अविज्ञाते मले सा च मलवद सनायदि ॥ कृतं गृहे युदुष्टं स्याच्छुद्धिः स्यात्स्त्रिया
त्रतः ॥ दिवजा नीये कारिकायाम् ॥ उच्छिद्यतु हि जाती तां रजः स्त्रीयदियस्यति ॥ उपवास मघोच्छिद्ये
धोच्छिद्ये अहं क्षियत् ॥ अथ पुंसवनम् ॥ प्रयोगयारि जीते जातु कर्णः ॥ हिती वेवात्
तीये वा मासि पुंसवनं भवेत् ॥ रजोगर्भे भवेत्कार्ये सीमंते न सहायवा ॥ गृहस्थति ॥ तृतीये मासिकर्तुं
अगृह्ये रजसो भनं ॥ गृहे चतुर्थमासे तु यष्टे मास्यथ वाष्टमे ॥ सकृत्पुत्रता गृष्टिः ॥ स्तेन प्रतिगर्भे म
पि भवतीति ज्ञायते ॥ वद्ध च कारिकापि ॥ कर्त्ता स्याद्देवरस्त्रियायस्याः पशुरसंभवः ॥ आवर्त्तन रंदं क
र्म प्रतिगर्भे मिति स्थितिः ॥ ब्राह्म ॥ गर्भाधानादि संस्कृता पिता प्रेष्टतमः स्मृतः ॥ तदभावे कुलीनः
स्य दंधवो वा न्य गोत्रजः ॥ मदनरत्ने स न त्रतः ॥ मृती देशांतरगतो भर्त्ता स्त्रीयधमं
स्वता ॥ देवरी वा गुरुवीथिवं श्ये वा पिसमाचरेत् हेमाद्रौ यमः ॥ प्रथमे मासि हि ती
ये वा यदा पुंसवनं चैरा चंद्रमा पुत्रः स्यादिति ॥ बराहः ॥ हस्तो मूलं च वराः पुनर्वसु गगशिरस्त्रिया
पुष्य ॥ पुंसं के पुकार्ये खेता नि शुभानि धियाया नि ॥ अनुराधा पि पुनस्तु ॥ अनुराधानुह विवाहं येन
इति श्रुतिः ॥ गर्भापि ॥ पुन्या मय वरा स्त्रिया हस्तश्चैव पुनर्वसुः ॥ अभिजिती शुभाश्चैव अनुराधा त
याश्च पुनर्वसुः ॥ रिक्ता यर्ध च न वमीत्युक्ता पुंसवने शुभीः ॥ सीति निर्बंधे वसिष्ठः ॥ मृत्युश्च सौरिस्तन
हानि र्होः मृत प्रजा पुंसवने बुधस्याः काकी च वंध्या भवती हस्तके स्त्री पुत्रलाभो रविभीमजीवः ॥ अत
वे लोभनस्याप्ययमेव कालः ॥ दीपिका योतु चतुर्थे न वलो भनमित्युक्तम् ॥ अथ सीमंतः ॥
हेमाद्रौ वैजवायः ॥ अथ सीमंती न्ययने चतुर्थे यच मे यष्टे यमेवेति ॥ वसिष्ठः चतुर्थे स
ममे मासि यष्टे वाप्यथ वाष्टमे ॥ हेमाद्रौ शंखः ॥ गर्भस्य दने सीमंती न्ययने यावद्दानं प्रसवः
कार्क्षाजितिः ॥ गर्भलेभनमारम्य यावत् प्रसवस्तदा सीमंती न्ययने कुप्यां कं खस्य वचनं यथा
॥ मासश्चात्र सौरः सावनी वा ॥ कालविधाने ॥ चतुर्थं यथाष्टममासं भाजि सौरागर्भे प्रथमं विधेयम्
॥ सीमंतकर्म द्विजभा मिनीनां मासिष्टमे विष्णुवल्लि चकुर्यात् ॥ वसिष्ठः ॥ चतुर्थे सावने मा
सि यष्टे वाप्यथ वाष्टमे ॥ जीति निर्बंधे नारदः ॥ अरिक्ता यर्ध दिवसे कुज जीवार्क वासरे ॥ कालवि
धाने ॥ सीमंते तिष्य हस्तदि ति हरिशशभृत्तोक्ष विष्णुत्रयः ॥ यस्तच्छिद्रं चाह वसिष्ठः ॥ चतुर्दशी
चतुर्थी च अष्टमी नवमी तथा ॥ यष्टी च दशैवेव पक्षदि द्वाह्याः स्मृताः ॥ कमदिता सुति धिपु व
र्जनीयाश्चापि ॥ भूताष्टमनुतत्वा कदशशेषास्त शोभताः ॥ कालनिर्णये ॥ शुभसंस्थे निशा
नाये चतुर्थी च चतुर्दशी ॥ योगी मासी प्रशंसेति केचित् सीमंतकर्मणि ॥ गृहस्थतिः ॥ शर्वपक्षः शु
भः प्रोक्तः कृष्णश्चात्यंत्रिकं विना ॥ चतुर्दशी चतुर्थी च शुक्लपक्षे शुभं प्रेदे ॥ नारदः ॥ विप्रश्च त्रिपयोः
कृष्णदिवा सीमंतकर्म तत् ॥ वैश्यश्च दकपौरि तदिवा निश्य पिके चना ॥ वाराः शर्वोक्ता यवा ॥ एतच्च
सकृदेव कार्यमिति विज्ञाने श्वरः ॥ सकृच्च संस्कृता नारी सर्वगर्भेषु संस्कृतेति दिवलोक्तेः ॥ सकृत्पु

तेगर्भवाकार्यमितिहेमाद्रिः॥सहस्रकृतसंस्कारःसीमतेनहिजस्त्रियःस्यंपंगर्भप्रसूयतेसर्वःसंस्तो
भवेदितिहारेतोक्तेः॥सीमंतौन्यनंकर्मनस्त्रीसंस्काररूप्यते॥केचिद्वर्गस्यसंस्काराद्यतिगर्भप्रसूजो
रितिहेमाद्रौविष्णुवचनाच्च॥संयवास्त्रीपथकृतसीमंताप्रसवेवुकथयन॥शूरीतपुत्राविधिवत्पुनःसं
स्कारमर्हति॥सीमंतेभोजनेप्रायश्चित्तमुक्तंयशशरमाधवीपेक्षीयेन॥ब्रह्मोदनेचसीमेचसीमंतौन्य
यनेतथा॥जातकर्मनवश्रौंश्चमुक्ताचांद्रायणंचरेत्॥अग्निधानेत्॥अराखेजयेन्मंत्रशतवारंम
संशयः॥सीमंतेचयदाभुंक्तेमुच्यतेकिल्लिवात्रेति॥अथयोगभिरीतत्यतिधर्माः॥वरहः॥
सामिषमशनेयन्तात्प्रमदापरिवर्जयेदतःप्रभृतिः॥गृध्रकारिकाभिः॥अंगारभूमास्थिकयालवुक्षी
शूर्यादिकेषूपविशेन्नारी॥सोत्स्वलापेटयदादिकेवायंत्रेनुवाधेनतथोपविश॥नोमार्तनीमो
मयपिंडकादोक्तुर्यान्नवारिण्यवगाहनंसा॥अंगारभूमाननखैर्लखेदस्माकस्त्रिवर्गममोम
कुर्यात्॥नोमुक्तकेशीविवहायवास्याभुंक्तेनसंध्यावसरेनशीते॥नामंगलंवाक्यमुदीरयेत्साधू
मालयंवृक्षतलेनयायात्॥विष्णुधर्मोत्रे॥कटुतीक्ष्णकषायामिन्नसुखलवणानिच॥आम्यसं
व्यवायचगर्भिणीवर्जयेत्सदा॥हेमाद्रौकोडित्यः॥मुंडनेपिंडानंचत्रेनकर्मवसर्व
नजीवत्पितृकःकुर्यात्तुर्विणीपतिरेव॥मितासरायां॥उदन्वतींभस्तिनानेनस
केशादिकर्तनं॥अतर्ह्यन्त्यापतिःकुर्वन्नप्रजाजायतेक्रवम्॥श्वीवृद्धोदयेगार्हो॥गयायांयिद्धा
नस्यनकदाविनिराक्रिया॥अत्रकालेदाप्रत्ययस्मृतेर्निविद्धकालसेवापवादोतनुजीवत्पितृगर्भि
णी॥ययाशोचादिनिमित्तस्या॥अग्निहोत्रेयावजीववत्कालपरत्वाभावात्॥असयाआशोचेनि
मित्तेपिंगयायात्राद्दृष्टस्यात्॥यत्रतुनिमित्तसंयोगस्यापवादोयथाशोचेग्निहोत्रादेः॥यथा
बाजीवत्पितृकस्यमातुर्गयावृत्कादीनत्रतदेवभवतिनात्यदितिसंक्षेपःप्रयोगयारिजातकस्य
यः॥गर्भिणीकुंजयश्चादिशेखहर्षादिशेहराम्॥आयामंशीप्रगमनंशकयरीपारांमज्जनांशो
कंरक्तविमोक्षचसाधसंकुक्तासनेववसायंदिवास्वायंरत्रौजागरणंयजेत्॥मदनरत्ने
स्कांटे॥हरिद्राकुंजमेवैवसिंदरकजलेतथा॥कृषीसंकचतोवृलेमंगलाभरणंभुमं॥केश
संस्कारकवरीकरकर्णविभूषणं॥भर्तृगणप्यभिच्छंतीद्वयेद्वर्भिणीनहि॥वृहस्पतिः॥चतुर्थेमा
सिषसीवाप्यष्टमेगर्भिणीयदा॥यान्नित्यंविवर्त्मास्यादायादेनुविशेषतः॥यात्रवल्क्यः॥
दीहृदस्याप्रदानेनगर्भोदीषमवाप्तयात्॥वैकृत्यमरणंवापितस्मात्कार्यप्रियंस्त्रियाः॥भीष्टदं
गर्भिणीप्रियम्॥तत्रैवाश्लायनः॥वयनंमेषुनंतीर्थवर्जयेद्गर्भिणीपतिः
॥आहंचसप्रमायासाहर्षंवाप्तवदेवित्॥आहतंभोजनमितिप्रयोगयारिजातः॥कास्मि
धानेमुहूर्तदीपिकायांच॥सीरंशवानुगमनंनखैर्हंतनचपुडादिवास्तुकरणंत्वतिद्वरयानं॥उ
दाहमीयनयनंजलधेयगहमायुःसुधार्यमितिगर्भिणीकापतीनाम्॥रक्तसंयहिसल
वः॥वहनंवयनंवेवर्जयेच्चारिरोदरां॥नावआरेहरांवेववर्जयेद्गर्भिणीपतिः॥च
ञ्चवि॥प्रयत्नगर्भीपतिरधिपानंमृतस्यवाहंशुरकर्मसंगम्॥तस्यानुयतिनगयादितीक्ष्ण
मागादिकंवास्तुविधिंनकुर्यात्॥प्रयत्नगर्भीपतिनाभवेन्नासप्रयात्परं॥ययमासात्परतः॥

तिर्नवमेरिखवासिनी॥० अथस्रतिग्रहप्रवेशः॥गर्गः॥ शहरिपेदवयोस्सुखा
जीवारुणायोरपि॥ पुनर्वसोयुष्यहस्रधनिष्टासुत्रासुचा॥ मित्रेत्वाष्टेतथाश्विमांस्तुतिर्कागारवे
शने॥ एतच्चसंभवे॥ प्रस्रतिसंभवेकालेसद्यप्रवेशयेदितिवसिष्टोक्तेः॥ तच्चैनेर्त्तत्साकार्यम्॥
वासुरायांभोजनग्रहंनैर्त्तत्सास्तिकाग्रहमिति वसिष्टोक्तेः॥ विष्णुधर्मोत्तरे॥ दशाहंस्तिकागा
रमायुधेश्वविशेषतः॥ वह्निनातिदुकालातिःशरीकुंभैःप्रदीपकैः॥ मुशलेनतथावारिवर्णाकै
श्चित्रितेनच॥० अथजातकर्मः॥ पारिजातेवसिष्टः॥० सुत्वाजातेपितापुत्र
संचेलंस्नानमाचरेत्॥ मनुप्राज्ञामिवर्देनातुंसीजातकर्मविधीयते॥ वर्दनच्छेदनं॥ हिमाद्रौवै
जवायः॥ जन्मतोनेतरंकार्यंजातकर्मयथाविधि॥ दिवादतीतकालंचेदतीतेस्तुतकेभवेत्तृ
थीचंद्रोदयेविष्णुधर्मो॥ अक्षिन्ननाभिकर्तव्यंश्राद्धंचैषुव्रजन्मनि॥ पुत्रपदेनकमापिगृह्यते॥
॥ तदाह तत्रैवकास्त्रीजिनिः॥ प्रादुर्भवेपुत्रपुत्रीयहृणोचंद्रसूर्ययोःस्नात्वातनत्रमात्मीयान्
पितृश्राद्धेनतर्पयेत्॥ एतच्चरात्रावधिकार्यम्॥ पुत्रजन्मनि यात्रायां शर्वर्यादन्नमक्षयमिति
त्रैवव्यासोक्तेः॥ वैजवायः॥ जातमात्रकुमारस्यजातकर्मविधीयते॥ स्ननप्राशनतः
शर्व्वनाभिकर्तनतीयिवा॥ एतेननैमित्तिकमपीदं॥ जातेष्टिबुद्धांशोचांतेकार्यमिति शंकापरा
स्ता॥ जातिकुमरिपितृगामामोदासुरये॥ तदहरितिहारीतीकैश्च॥ अत्रश्राद्धमनिनहेत्वावा
कार्यमित्युक्तं तृथीचंद्रोदयेचादित्यपुराणी॥ जातश्राद्धेनदधातुयकांलत्राज्ञाशेषपीति॥ हे
मादिकु॥ पुत्रजन्मनिकुर्वीतश्राद्धहेमैवबुद्धिमान्॥ नपकेननचामेनकस्यारण्यमिका
मयन्नितिसंवर्त्तकैर्हेमैवेत्याह एतच्चजननाशोचैमरणाशोचैवकार्यमित्याह॥ मिताक्षरायां
प्रजायतिः॥ आशौचैनुसस्यत्यनेपुत्रजन्मयदाभवेत्॥ कर्तुंस्नात्वालिनीशुद्धिःशर्वांशौचैनु
द्यति॥ कैचित्तु॥ मृताशौचस्यमध्येतुपुत्रजन्मयदाभवेत्॥ आशौचायगमेकार्यंजातकर्मयथा
विधीति॥ स्मृतिस्त्रयोक्तेराशौचांतेकार्यमित्याहुः॥ स्मृत्यर्थसरिपिधिकल्पउक्तः॥ मृदुध्रुवचर
क्षिप्रमेखेवासुदयेपिच॥ गुरौशुक्तेयवर्कंदेजातकर्मचनमच॥ मृदाहिलक्षरामाहश्रीधरः॥ शि
क्षिणपुत्रमंस्थिरंशिरिशमूलेंदीरगादारुणां॥ क्षिप्रंचाश्विदिनेशुष्यमनलेंद्राश्रीनुसाधारणं
उयंशर्व्वमयांतकमृदगतिताम्रांत्यमैत्रंचरं॥ विष्णुस्नातिशतीउवस्वदितयःकुयुःस्वसंज्ञाफले
अत्रसर्व्वत्रजातनामकर्मादावुक्तकालातिर्क्रमेनक्षत्रादिकंज्ञेयं॥ देशकालोपघाताद्यैःका
लातिक्रमणमपि॥ अतस्सर्गज्येष्ठसितेत्कार्यंवात्रायणारतिमदनरत्ननारदीकैः॥ मृदस्य
तिरपि॥ मुखालाभेविधिज्ञेनविधिश्चिन्त्यःप्रमादतः॥ नक्षत्रतिथिलयानांविचार्य्यैवपुनःपुनः
॥ स्तुतकेसंभ्यादौविशेषवक्ष्यामः॥ अथजन्मनिदुष्टकालाः॥० तत्रगंडांतः॥
जीतिर्निबंधेनरदः॥ शरीरंनदाख्ययोस्तिथ्योःसंधिर्नादीदयेतथा॥ गंडांतंमृदुदेजन्मपात्री
दाहव्रतादिसु॥ कुलीरसिंहयोःकीटचाययोर्मनमेखयोः॥ गंडांतंमंतरालंस्याहुटिकाईमृति
प्रदं॥ सार्पद्रयीह्ममेखंत्यमोदशांशोभसंधयः॥ तदत्रैमेखायपादाभागांशंतसंज्ञकाः॥ र
त्नमालायांयोह्माश्विनोःसायपिअक्षीयोअथचज्येष्टामूलयोरंतरालं॥ तदंशंतस्याचनुनी॥

डिकं हियात्राजमोदाहकालेनियम् ॥ रत्नसंयहे ॥ नवनीतारिष्टे ॥ सर्वेषां गणनातामे
 परिभागी विधीयते ॥ वर्जयेदृशनेन श्रावत च वारणासिकं भवेत् ॥ तिथ्यर्क्षगंडे पितृमातृनाशे लभेत्
 संघीतं नयस्य नाशः ॥ सर्वेषु नो जीवति हंति वं धून् जीवन्तु नः स्याद्दुर्वारणाशः ॥ अथैषा
 दानम् ॥ उत्तरं गार्ग्ये ॥ तिथिगंडे त्वनहं नहं ने धेनु रूच्यते ॥ काचनेल यगंडे तु गंडो विनश्य
 ति ॥ उत्तरे तिलयात्रे स्यात्तु यथे गोदानमुच्यते ॥ अत्राप्रदानं त्वं स्थे स्यात्सर्वीषाढितुं काचने ॥ उत्त
 रतिथ्यचित्रासुखायाढो भवस्य च ॥ कुर्याच्छांतिं प्रयत्नेन नक्षत्राकारजां बुधः ॥ अथैष
 याफलम् ॥ मूर्द्धास्यनेत्रगलकांसमुगंचवाहु ॥ हजानुगुह्यपदमित्यहिदेहभागः वारणा
 दिनेत्रहृतमुक्शुतिनागरुद्रयसंदयंचशिरसः क्रमशस्तु नाजः ॥ एतं पितृक्षयो मातृनाशः
 कामक्रियारतिः ॥ पितृभक्तीं वलीखप्रस्थागी भोगी धनी क्रमात् ॥ अष्टाफलमुक्तं ब्रह्म
 यामले ॥ अष्टादो जन्तनी माता हिते ये जन्तनी पिता ॥ तृतीये जन्तनी भ्राता स्वयं माता चतुर्थे के
 ॥ आत्मानं ये च मे हंति षष्ठे गीत्रक्षयो भवेत् ॥ सप्तमे चोभयकुलं ज्येष्ठं भ्रातरमष्टमे ॥ नवमे स्व
 सुरंहंति सर्वे हंति दशांशक रति ॥ अथ मूलफललक्षणम् ॥ अमुक्तमूलसंभवपरि
 त्यजेच्चवालकं ॥ समाष्टकं पितृयायवानतन्मुखं विलोकयेत् ॥ तदा धयादके पितृविषयते जन्त
 न्यय ॥ तृतीयके धनक्षयश्चतुर्थकः सुभावः ॥ प्रतीयं न्यपादतः फलं तदेव सार्यमे ॥ अमुक्त
 मूलं त्वाहृद्वद्वसिष्ठः ॥ ज्येष्ठान्येष्टिका चैकामूलादीष्टिका दय ॥ अमुक्तमूलमिमांसीतं
 तत्र विवर्जयेत् ॥ केचिज्ज्येष्ठान्यमूलाद्ये च पादं अमुक्तमूलमाहुः ॥ कश्यपसंहितायां त्वन्यो
 क्तं ॥ मूलाद्यपादजो हंति पितरं तृतीयजः ॥ मातरं स्वातृतीयो र्थान् सुहृदं चतुरो यजः ॥ फलं
 तदेव सार्यं प्रतीयं त्वं न्यपादतः ॥ अथ मूलवृक्षः ॥ जयार्णवे ॥ मूलं स्तंभ
 स्तुचाशाखायत्रं पुष्पं फलं शिखा ॥ विदाश्च सुनयश्च विदाश्च वसवस्तथा ॥ नंदार्णवगारवा
 दशमूलमेदः प्रकीर्तितः ॥ मूलमूलविनाशयसंमेहानिर्धनस्य ॥ त्वचिभ्रातृविनाशाय शाखा मातु
 र्विनाशकत्वात् ॥ पत्रे सपरिवारः स्यात्तु ध्येधुनयं वल्लभः ॥ फले सुलभते राजंश्चिखायामल्पजीवितं ॥ अ
 न्यत्र त्वन्योक्तं ॥ मूले सप्तयटी सुमूलहं ननं स मेष्ट सुखस्यो ॥ त्वद्विगंधुविनाशने च विटपे रुद्रै
 तो मातुलः ॥ पत्रे कैंः सुकृतिस्तु वाराकुसुमे मंत्रि फले सागरे ॥ राजा वक्रिश्चिखाल्यं मातु रितितन्म
 लाग्निपे स्यात्फलं ॥ मूपाय वल्लभः ॥ वृषासि सिंहे सुघटे च मूलं दिवि स्थितं पु
 ण्तुलागतां त्य ॥ यानालगं मेघधनुः कुलीरनकेषु मर्त्ये स्थिति संस्मरति ॥ स्वर्गे मूलं भवेद्वा जं या
 नाले च धनमामां ॥ मृतुलोके यदा मूलं तदा श्रुतं समादिशेत् ॥ वसिष्ठः ॥ नेर्कस्य भो
 दूतसुतः सुतावाक्षि प्रादवश्यं च सुनिहंति ॥ तदं न्यपादे जनिने निहंति तस्योक्तमिदं ॥ हि भवेत्
 लत्रां ॥ सुरेशता राजनिता धवाय जं द्विदेवता राजनिता तदेवरं ॥ पुरंदरं जनिनः सुतस्तथा स्वस्वा
 यजं हंति न पुत्रिका यति ॥ प्रयोगपारिजाते ॥ मूलजाधुसुरं हंति व्यालजाचने
 रंगना ॥ माहेंद्रजायजं हंति देवरं द्विदेवजा ॥ नृसिंहप्रसदि ॥ धवाय जं हंति सुरेंद्रजा तार्थे वय
 त्मा भगिनी पुमांश्च ॥ द्विदेवजा देवरासुहमाभ्यापी तु जामासु निहंति स्तुः ॥ पत्नयजामयजं

नाहंति मृत्सृजः पुमान् ॥ तथा भार्या ससारं वा शालकं वा हि देवजः ॥ कम्कदि वरं हंति विशाखां
 तसमुद्भवा ॥ आद्यपादत्रयेनैव आद्यमेतु पुमान् भवेत् ॥ नहन्मादेवरं कन्मातुत्तामिश्रहि देवजा ॥
 तदहंती भ्रवावर्गी दुष्टाश्चिकुच्छवत् ॥ वित्राद्यार्हं पुष्पमभ्येदि पादे हवीषाढाधिष्ण्या परिह
 तीये ॥ जातः पुत्रश्चोत्तरार्हं विधत्ते मातापित्रोर्भातरं बालनाशं ॥ हि मासं चोत्तरादौ षः पुष्पे चैव
 त्रिमासिकः ॥ शर्वायाद्यासु मेमासि वित्राया राणासिकं फलं ॥ नवमासं तथा षष्ठे मासूले चासु
 कवर्धकं ॥ अस्यायं च दशे मासि पुत्रदर्शनवर्जिता ॥ वसिष्ठः ॥ अतीयातेऽगहानिः
 स्यात्परिधेमृत्पुमादिशेत् ॥ वैधृतौ पितृहानिः स्यान्मर्त्ये दावंधतां त्रजेत् ॥ मूले समूलनाशः
 स्यात्कुलनाशो धृतौ भवेत् ॥ विहृतांगे च हीने च संध्योरुभयोरपि ॥ यवरायपि प्रसूतौ च
 सर्वा रिष्टमयप्रदः ॥ तदहं तदं न जानात्सु यादजा तस्यैव च ॥ तस्माच्छ्रुतिप्रकुर्वीत यद्दाराणां
 कूरचेतसा ॥ गर्गः ॥ कृष्णाचतुर्दशी वीढां कुष्पी दादौ शुभं स्मृतं ॥ द्वितीये पितरं हंति तृतीये हं
 ति मातरं ॥ चतुर्थे मातुलं हंति पंचमेवं शनाशने ॥ षष्ठे च धननाशः स्यादात्मनो वधनाशनं ॥
 देवकीर्त्रिः ॥ यद्येकस्मिन् धिष्ये जायते इह हि तरेण वा सजाः ॥ पितुरं तत्करसेने यद्यपरे प्रीतिर
 तु सा स्यात् ॥ गर्गः ॥ एकस्मिन्ने वनक्षत्रे भाचोर्वी पितृपुत्रयोः ॥ प्रसूतिश्च तयोर्मृत्युर्भवेदेक
 स निश्चितः ॥ शौतकः ॥ ग्रहो चंद्रसूर्यस्य प्रसूतिर्यदि जायते ॥ व्याधियी डातदा स्त्रीणां च ॥
 दौतश्च तददर्शनात् ॥ इत्यं सजापते यस्य तस्य मृत्युर्न संशयः ॥ शौतिल्ला ॥ तदहं चापि पतेरुयं सुव
 र्णो न प्रकल्पयेत् ॥ सूर्यग्रहे सूर्यरूपं हे मंचंद्रतराजते ॥ राहुरूपं प्रकुर्वीत नागेनैव विचक्षराः
 नागः सीसम् ॥ वयाणां चैव दूषाणां चैव रुपाणां स्यायनं वकारयेत् ॥ आकृष्टे नाय्यायस्सस्वभी
 नोरिति प्रजामवा ॥ नक्षत्रदेवतायास्तन्त्रेणा ॥ संक्षये तु यजेत्सूर्यं समिद्धि चार्कं संभवैः ॥ चंद्र
 ग्रहे च यालाशैर्हवी भीरुहमेव च ॥ समिद्धिर्ब्रह्महृक्षस्य मेशाय जुहुयादुधः ॥ आर्जुनचरुणा
 चैव तिलैश्च जुहुयात्ततः ॥ पंचगव्यैः पंचरत्नैः पंचत्वक्पंचयक्षत्रैः ॥ जले रोगधिकल्लैश्च ॥
 भियेकं समाचरेत् ॥ मंत्रैर्वीरुणा संभूते रागो हिष्टादिभिस्त्रिभिः ॥ इमं मंगं परतस्तत्वायामी
 ति मंत्रकैः ॥ यजमानस्ततो दद्याद्भक्ष्या प्रतिष्ठति त्रयं ॥ मात्यैः ॥ अकालप्रसवानार्थः कालाती
 तप्रजास्तथा ॥ विहृतप्रसवश्चैव युग्मप्रसवकालस्तथा ॥ अमाभुया च सुंदाश्च अजातम्यं जना
 स्तथा ॥ हीनांगाश्च धिकांगाश्च जायते यदि वा स्त्रियः ॥ यशवः यक्षिराश्चैव नृपैश्च वसरी स्याः
 ॥ विनाशस्तस्य देशस्य कुलस्य च विनिर्दिशेत् ॥ निर्वीस्ये त्रानगरात् ततः शांतिं समाचरेत् ॥
 विष्णुधर्मी त्रे ॥ उपरि प्रथमं यस्यायं ते च शिशोर्हिजाः ॥ दंते र्वासहयस्य स्याज्जन्मभार्गवसत्त
 म ॥ द्वितीये च तृतीये च चतुर्थे पंचमेतथा ॥ यदादं ताश्च जायंते मासि चैव महं भवेत् ॥ मातरं पितरं
 वा यखादे दानानं भवेत् ॥ अथोर्ध्वं तज्जननशांतिः ॥ गजदृष्टगंतवा
 लेनौ स्थं वा स्नाययेद्दिजः ॥ तदभावे तु धर्मज्ञकां चने वा वरसने ॥ सर्वेष्वधेः सर्वगं वैर्धौ जेः पुष्पैः
 फलैस्तथा ॥ पंचगव्येन रत्नैश्च मृत्तिकाभिश्च भार्गव ॥ स्नाययेदित्यन्वयः ॥ स्नालीया केन धाता
 रंक्षयेत्तदनेतरम् ॥ सप्ताहं चात्र कर्तव्यं तथा ब्राह्मणमोजनम् ॥ अष्टमे हनि भद्रासनी परिवा

लतिवेष्य॥भद्रासनेतिवेष्येनेष्टदिर्मूलैःफलैस्तथा॥सर्वोवर्धैःसर्वगंधैःसर्वबीजैस्तथैव॥स्त
 पयेत्तज्जपेच्चपिबहिर्लोमसमीरणम्॥यवतांश्रुतयास्यातान्देवदेवचक्रेशवम्॥एतैरामिवजु
 ह्यात्तद्वृत्तमग्नौयथाविधिः॥ब्राह्मणानां गृहात्तन्मन्त्रसंश्रयदक्षिणा॥अष्टमेहनिविप्राणां तथा
 देयात्रदक्षिणा॥कांचनरजतं गाश्च भुवं वाधनमेव च॥दंतानामयमेमासिषष्टेमासिततः पुनः॥
 दंतायस्य च जायंते मातावाभ्रियतेपिता॥वालकोभ्रियतेतत्र स्वयमेवन संशयः॥दधिक्षोद्रघृता
 क्तानामभ्रत्यसमिधोतया॥जुहुयादद्योत्ररशतंसमंत्रेण गुमंत्रविता॥धेनुचदक्षिणा दद्यात्ततः
 संपद्यते सुखं॥जोतिर्निर्वधे तु अष्टमः शुभरसुक्रमः॥अष्टमादिसुदंतोत्थानं शुभावहमिन्वतां
 दुरासंविज्ञानं बहुव्रीहिणा वानवमासादिग्रहणम्॥ ब्रह्मयामले॥ प्रथमंदंत
 निर्मुक्तिरुर्ध्वं बालस्त्वैव भवेत्॥केशायमानुलस्ये हतशोभोक्ता महर्षिभिः॥श्रीवर्णराजतं वापि
 तान्त्रकोत्समयंतु वा॥दध्योदनेन संशर्षाणां दद्याच्छिशोः करे॥समंत्रं भाजनं दत्त्वा सपश्येन्मातु
 लः शिशुं॥सालं कारं सवस्त्रं च शिशुमाक्षिप्य सादरं॥ तत्र मंत्रः॥ रक्ष मां भागिने
 पत्निरक्ष मे सकलं कुलम्॥गृहीत्वा गात्रं तं स न प्रसजो भव मे सदा॥निर्विघ्नं कुरु कल्याणं निर्वि
 घ्नं च स्वमांतरं॥मय्यात्मानमधिशप्य चिरं जीव मया सह॥एवं कृते विधाने तु विघ्नः कोपिन जायते
 इति॥ अथ त्रिकंशंतिः॥ शान्ति सर्वस्वे॥सुत त्रये सुता चेत्स्यात्तत्र त्रये वा सुतो प्र
 दि॥मातापित्रोः कुलस्थापितदानिष्टं महद्भवेत्तज्जपेत्तत्र शोधने हानिर्दुःखवासुमहद्भवेत्॥त
 त्रशान्तिप्रकुर्वीत वित्तशालं विवर्जितः॥जातस्यैकादशहा वहादशहा शुभेदिने॥आचार्यमृत्ति
 जोतृत्वाय हयत्तपुरःसरं॥ब्रह्मविष्णुमहेशेष्टप्रतिमाः स्वर्णतः कृताः॥क्षयेद्वाप्यराशिस्थाः कंच
 शीघ्रं शक्तिताः॥पंचमेकलशेरुद्रं शजयेद्द्वंद्वं खया॥रुद्रस्तृत्तानि च त्वां रशानिस्तृत्तानि सर्व
 शत आचार्यैर्जुहुयात्तत्र समिदाज्यतिलांश्चरुं॥अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा विशतं तु वा॥देवता
 भ्यश्चतुर्वक्त्रादिभ्यो ग्रह पुरःसरम्॥ब्रह्मादिमंत्रैरिदं स्पृष्टं नृदं भया महे॥ततः सिद्धं कृतं हुत्वा
 बलिं रक्षां हुतिमतः॥अभिषेकं कुटुंबस्य कृत्वा चार्यं प्रशजयेत्॥हिरण्यधेनुं रेकाचक्रं त्रिजा
 दक्षिणा ततः॥आमस्य वीक्ष्यां कृत्वा शान्तिं यातुं कारयेदिति॥ब्राह्मणान् भोजयेच्छक्तादी
 नानायांश्च तर्पयेत्॥कृत्वा वै विविधानां शान्तिं सर्वां रिक्षादिभ्युत्तरे॥ इति मर्गसंहितोक्तं त्रि
 कंशंतिः॥अन्येषु मूलादिक्षेत्रेषु शान्तिप्रयोगपारिजाते शान्तिरलिचक्षेयं॥मिताक्षरायां
 मार्कंडेयः॥रक्षणीया तया षष्ठीनिशान्त्रविशेषतः॥एवौ जागरणं कार्यं जन्मदानं तथा वलिः
 पुरुषो शस्त्रहस्ताश्च नृत्पगीतैश्च योषितः॥एवौ जागरणं कुर्युर्दश्यां चैव स्तुतके॥आसः
 स्तुतिका वासनिलया जन्मदानं मदेवताः॥नासां यागनिमित्तं तु शुद्धिर्जन्मनि कीर्तिता॥प्रथमे
 दिवसे षष्टे दशमे चैव तर्पदा॥त्रिष्वेते पुनः कुर्यात्स्तुतं पुत्रजन्मनि॥ अपरार्के ब्राह्मे
 कस्याश्च तस्मिन् राकाद्यावातघ्नी चैव पंचमी॥कीडनार्था च बालानां षष्ठी च शिशुरक्षणी॥स्वप्ने
 नृक्षजनीयां वै वैश्वेद्री नैर्हि जातिभिः॥राकानुमतिः सिनीवाली कुहरिति च तसः कर्माख्यर्थः॥
 अथ दत्तकपुत्रपरिग्रहविधिः॥ पारिजाते शौनकः॥ शौनको हं भवस्यामि पु

त्रसंयद्दुःखं नमः॥ अपुत्रो मृतपुत्रो वा पुत्रार्थं समुपयोग्यं च वां सखीकुंडलेदत्वा उष्णीषं चांगुलीयकं
 ॥ वधून् नैतत्संभीज्य ब्राह्मणं श्वविशेषतः॥ अन्वाधानादियत्र त्रैकृत्या जीत्यवनां तं कं॥ दातुः
 समे संगत्वा तु पुत्रं देहीति याचयेत्॥ दाने समर्थो दाता संयेयते नेति यंच मिः॥ देवस्य त्वेति मे त्रै
 राहस्ताभ्यां परिरुद्धं च॥ अंगादे गे नृचं जप्त्वा प्रायाशिशुमूहं नि॥ गृहमध्यं तमाधाय च संह
 त्वा विधानतः॥ यस्त्वाह देव्यं चैव नृभ्यमग्रं चैकया॥ सांमीदददित्येताभिः प्रत्येकं यंच मि
 लया॥ स्विष्टकृदादि होमं च कृत्वा शेषं समापयेत्॥ ब्राह्मणानां सपिंडं युक्तं त्रैव्यः पुत्रसंयद्दः॥
 तदभावे सपिंडो वा न्यत्र तु नैव कारयेत्॥ मिताक्षरादौ तु व्याहृतिभिराज्ये न हीम उक्तं॥ सच हो
 मो॥ त्रैजलशर्वकंदेयः॥ न च वा इमां त्रेणा॥ व्याहृतिभिर्हृत्वा प्रतिगृह्णीयादिति वसिष्ठोक्तेः॥ मा
 ता पिता वा दद्यात्तां यमभ्दिः पुत्रमायदि॥ सहशं प्रीति संयुक्तं सजेयोदत्रिमः सुत इति म
 नूक्तेः॥ तत्रैव वसिष्ठः॥ न त्वेवं कुरु पुत्रं दद्यात् प्रतिगृह्णीयावान् स्त्री पुत्रं दद्यात् प्रतिगृ
 ह्णीयाद्वा अन्यत्रानुज्ञानाभ्दं तुरिति॥ इदं च भर्तृसत्त्वे॥ अन्यथा॥ दद्यान्माता पिता वा यसं स पुत्रो
 दत्रिमः स्मृत इति॥ वत्स आसवची विरोधः स्यात्॥ दानं प्रतिग्रहौ यत्नस्य
 स्यात्॥ समं त्रक होमस्य पुत्रप्रतिग्रहं गत्वात्॥ व्याहृत्यादि मंत्रयति च स्त्री शूद्रयोरनधिकार
 रात्॥ तयोर्दत्तकः पुत्रो न भवत्येवेति सुहृद्विवेके रुद्रधरेणोक्तं॥ वाचस्पतिश्चैनमाह॥ तन्न॥
 भवतु ज्ञया स्त्रिया अपि प्रतिग्रहोक्तेः॥ यद्यपि मेधातिथिना भार्यात्ववददृष्टरूपं ददृष्टरूपं दत्त
 कत्वं होमसाध्यमुक्तं स्त्रियाश्च होमासंभवस्तथाऽपि त्रतादिव हि प्रहाराहोमादिकारयेदिति ह
 रिनाथादयः॥ संवेधत त्विमे वम्॥ एवं शूद्रस्यापि॥ स्त्री शूद्राश्च सधर्मा रा इति स्मृतेः॥ अतए
 व शूद्रकर्त्रे क होमो विप्रहारे वयशरेणोक्तः॥ दक्षिणार्थं तु यो विप्रः शूद्रस्य जुहुयाद्दक्षिः॥ ब्राह्म
 णास्तु भवेत् शूद्रः शूद्रस्तु ब्राह्मणो भवेत्॥ अत्र माधवाचार्यः॥ यो विप्रः शूद्र
 दक्षिणां मादाय तदीयं हविः शान्तिपुष्ट्यादिसिद्धये वैदिकैर्मंत्रैर्जुहीन तस्य विप्रस्यैव दोषः॥ शूद्र
 स्तु होमफलं लभेतेति व्याचक्षे॥ दत्तकविशेषः॥ कालिकापुराणे॥ यितुर्गो
 त्रेणायः पुत्रः संस्कृतः शयिवीयते॥ आचूडांतन पुत्रः स पुत्रतोयाति चान्तः॥ चूडयायः मसं
 स्कारानि जगोत्रेण वैकृताः॥ दत्ताद्यास्तनपास्ते स्युरन्यथा दास उच्यते ऊर्ध्वतुपंचमाहर्षान्नद
 त्ताद्याः पुता नृया॥ गृहीत्वा यंच वर्याय पुत्रेष्टि प्रथमं वरं इति॥ यंच मोर्धं तु स्वदानेच्छीरिव दानं
 नान्यथा॥ विक्रयं चैव दानं च ननेयाः स्युरनिच्छवः॥ दातुः पुत्राश्च सर्वस्वमात्मनैव तु योजयेत्
 इति हेमाद्रिमाधवपुत्रव्यासदृष्टादिवचनात्॥ यच्च याज्ञवल्क्यः॥ स्वकुटुंबाविरोधेन देवं दा
 र सुतादते॥ इति तहर्षं स्वदानानिच्छु संस्कृतं पुत्रपरम्॥ तेन सर्वस्वदानेच्छु स्वदानेच्छु दारपु
 त्रदानं सिद्धम्॥ यो हि॥ हिय भायारणाः सुशेवो मोदयो मनसामन्त्रवाता॥ इति शुनौ दत्तकनिषे
 धः शीघ्रैरसातिशयार्थः॥ अन्यथा भुतः शेषादि प्रतिग्रहश्चौतलिंगविरोधापत्तेः॥ उपेयान्नव
 पुत्रतामिच्छते॥ इदं च श्रौतलिंगसंयदत्तकीतपरम्॥ न दत्तकपरम्॥ दादशविधपुत्रमध्य
 दत्तात्मानुस्वयं दत्तः॥ कीतश्च नाम्नां विकीत इति॥ याज्ञवल्क्येन तयोर्दत्तकाभेदोक्तेस्तयोश्च द

त्रोरसेतरेषां पुत्रत्वेन परियहरतिकलौ निषेधात् ॥ तेन संस्कारोत्तरं दत्तकी न भवत्येवेति सिद्धम् ॥ यत्राविश्वजिदधिकरणेष्वेतत्पुत्रादीनां ज्ञातित्वेन स्वरश्वाव्यत्यासुत्रत्वेन दानमात्रं कानिराकृतं ॥ जन्मपुंस्त्वस्य दानेन तत्रानिष्यते ॥ दासत्वेन दानं भवत्येव ॥ पुत्रस्वत्वाभावं दत्तपुत्रकयविक्रयादिभुनः शेषविक्रयादिभ्यो तत्किं गतं ॥ दासकयविक्रयादिव्यवहारयोगान्स्वैयं ॥ पुत्रः कनिष्ठो ज्येष्ठयोः कनिष्ठयोः च सर्वजः ॥ कथं तयोर्विभागः स्यादिति चेत्संशयो वेत्ता ॥ सदृसस्त्रीप्रजातानां पुत्राणां भविष्यति ॥ न मातृनो ज्येष्ठमस्ति जन्मतो ज्येष्ठमुच्यते ॥ न कनिष्ठायोः पूर्वज्ञान एव ज्येष्ठः ॥ न ज्येष्ठायोः पश्चात्ज्ञान इत्यर्थः ॥ स एव आद्याधिकारी ॥ अथ यमयोः संस्कारक्रमार्थं ज्येष्ठकनिष्ठभाव उच्यते ॥ मनुः ॥ जन्मज्येष्ठेन चाहानं सुव्रतारणां स्वपिस्मृतं ॥ यमयो ज्येष्ठवर्गं युजन्मतो ज्येष्ठतामता ॥ देवलः ॥ यस्य ज्ञानस्य यमयोः पश्यति प्रथमं मुखं ॥ संतानः पितरश्चैव तस्मिन् ज्येष्ठं प्रतिष्ठितं ॥ भागवते तु ॥ दौ तदा भवतो गर्भौ सति वैशविद्यं यादिसुक्ते ॥ यश्चादुत्पन्नस्य ज्येष्ठसुक्तम् ॥ अत्र देशचारतो व्यवस्था ॥ पूर्वमेव सुक्तम् ॥ गर्भोऽयमेव देशविशेषनिर्देश एव गर्भं यदहो नात्यत्र ॥ अन्वयात्तर्ह्ययं यातु अथ सूक्तिकास्तानम् ॥ १० ॥ ज्योतिषे ॥ करेद्रभाग्या निलवा सवात्पमैत्रेदवाधि क्रवभेदिपुंसां तिथ्यावरिके शुभमामनेति प्रसक्तिकास्तानविधिं मुनीन्द्राः ॥ १० ॥ अथ नामकर्ममदनरत्ने दृढस्यति ॥ द्वादशे दशमे वापि जन्मतोऽपि त्रयोदशे ॥ षोडशे विंशतौ चैव द्वात्रिंशवर्षातः क्रमात् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ अहमेकादशे नाम ॥ हेमाद्रौ भविष्ये ॥ नामधेयं दशम्यां तु द्वादश्यामासिके च न ॥ अष्टादशे हनि तथा वदं त्यमे न नीषिराः ॥ दशम्यामतीतायामिति ज्ञेया ॥ आशीचापगमेनामधेयमिति विष्णुः ॥ गृह्यपरिशिष्टे ॥ जननादशरात्रे व्युत्प्रेषत रात्रे संवत्सरे वानामकरं रात्रम् ॥ व्युत्प्रेषतीति ॥ ज्योतिर्विधेर्गर्गः ॥ अमासं क्रांतिविष्णुदौ प्राप्ता कालेऽपि नाचरेत् ॥ श्रीधरः ॥ मित्रादिन्यमयोत्तराशतमिषकुस्वानीधनेष्टासु तप्राजेशाश्चिशंकायौ ह्मदिनकृतपुष्पे सुराशौ स्थिरे ॥ छिद्रोऽप्येव दशो विहाय न वमीं शुद्धिमेभार्गवत्ताचार्यामृतयादमागदिवसेनामानिकुर्याच्छिशोः ॥ मनुः ॥ शर्मांतप्राद्वरास्यस्याहर्मांतं सत्रियं स्युता ॥ वैश्यस्य धनसंयुक्तं शूद्रस्य प्रेष्यसंयुतम् ॥ मदनरत्ने नारदीये ॥ सूतर्कातेनामकर्मविधेयं स्वकुलोचितं ॥ नामशब्देन मासस्य मंगलं सुसमाक्षरेः तत्रैव गार्ग्यः ॥ मासनामगुरोर्नाम दद्यात्कालस्य वैयिता ॥ कस्मिन्नेतोऽनुत्तमश्च कीदृशोऽयं जनार्दनः ॥ उपेक्षो यत्तु पुंस्त्वो वा सुदेवस्तथा हरिः ॥ योगीशः पुंडरीकाक्षो मासनामास्यनुक्रमात् ॥ अत्र मार्गशीर्षादिश्चैत्रादिर्वाक्रमश्च मदनरत्ने ॥ नन्मासनामप्रथमं दद्यात्संबुद्धचैव हि ॥ देवालयगजाश्वा नो व्रक्षारणां वापि कुर्यात् ॥ सवीयराणां मरणानां चिह्नार्थं यो वितातुराणाम् ॥ काव्यानां च कवीनां च पश्चादीनां च सर्वेशः ॥ राजप्रसादवास्तुनां नामकर्मविशिष्यते ॥ नाक्षत्रमपि नामकार्यं ॥ अभिवादनं च समीक्षितं ॥ नन्मातापितरौ विद्यानामोपनयनादिनां लापनोक्तेः ॥ कुलदेवतामासनं च संवद्वेपिता नाम कुर्यादिति मदनरत्ने शंखोक्तेः ॥ त

चनक्षत्रपादासराठाक्षरं कुयीदित्युक्तं परिशिष्टे ॥ तदक्षरादिकं नामयस्मिन् धिष्मिप
दक्षरमिति ॥ सुदर्शनभाष्ये तु ॥ गौरेमश्वमेविवसुहृदि रादौ दान्ये च वा त्पश्ववणा श्वयुक्तु ॥ शेषेषु नाऽऽ
योः कपरः स्वरोयः स्वाधीरदीर्घः सविसर्गसंरुक्तम् ॥ दान्य इति ॥ श्रीष्टपदे तत्रादौ दान्ये च रहिः श्री
सुपाद इति ॥ अत्यमयभरणी शब्दः सुतावुक्तः ॥ तत्र श्ववणादौ ववादि रहिः ॥ अयभरणाः आयभ
रणा इति ॥ मदनरत्ने वसिष्ठः ॥ जन्माहेद्वादशाहे वा दशाहे वा विशेषतः ॥ उ
त्तरपश्चात्काले च लघुव्यासवाक्याः ॥ श्ववणादिनिर्भन्तवस्वातामृगी शरस्तथा ॥ प्राजायसंधनि
सच प्रशस्तानामकर्मणि ॥ अथ स्वद्वारोहः ॥ पारिजाते रहस्यतिः ॥ खद्वारोहस्तक
र्तव्योदशमेहादशे पिया ॥ योऽशे दिवसे चापि द्वाविंशे दिवसे पिया ॥ जीतिर्निवेधे ॥
कारत्रये वैष्णवे वती सुदि तिहये चाप्यिन कधुवेधु ॥ कुयीच्छिन्नानृत्यते अतद्दो दोलनं वै सुखि
नो भवति ॥ तत्रैवा ॥ आदौ लाशयने पुंसां हादशी दिवसः शुभः ॥ त्रयोदश लुकमापानन सत्रवि
चारणा ॥ अत्यस्मिन् दिवसे चेत्यात्रियं गायत्री प्रशस्यते ॥ अथ दुग्धपानं ॥
वृसिंहः ॥ एकत्रिंशदिने चैव ययः शंखेन पाययेत् ॥ अन्नप्राशनन सत्र दिवसोदयत्रिभु ॥
अथ करीवेधः ॥ मदनरत्ने वसिष्ठ श्रीधरो ॥ मासे यष्टे सप्तमे वा सुमेवा ॥ वै
ष्ठीकरीं हादशे योऽशे ति ॥ मध्ये नान्दः रक्षभागे नरा औनसत्रे हेदे तिथौ वर्ज्यत्वा ॥ अत्र ज
न्मासो वर्ज्यः ॥ जीतिर्निवेधं गार्गः ॥ मासे यष्टे सप्तमे वा यष्टे मासि वत्सरे ॥
करीवेधं प्रशंसंति पुष्पापुः श्रीविवदये ॥ मदनरत्ने ॥ त्रयमे सप्तमे मासि अष्टमे दशमिथवा ॥ हा
दशे च तथा कुयीं करीवेधं शुभावहं ॥ हेमाद्रौ आसः ॥ कार्तिके यौषमासे वा चैत्रे वा फाल्गुनेथ
वा ॥ करीवेधं प्रशंसंति सुक्तपक्षेषु मेदिने ॥ श्रीधरः ॥ हरिहरकरचिन्तासौम्ययौष्मीत्ररा
य्यादिति वसुधुघटास्ती सिंहवर्जेषु लत्रे ॥ शशियुर्वुधका आनां दिने पर्वरिक्ता र हिनतिथिषु सु
हेनैधने करीवेधः ॥ मदनरत्ने रहस्यतिः ॥ द्वितीयादशमी यष्टी सप्तमी
च त्रयोदशी ॥ हादशी यचमी शस्ता तृतीया करीवेधने ॥ सोवर्णी राजपुत्रस्य राजती विप्रवैश्ययोः
सहस्रचापसीसूविमध्यमांशुगुलात्मिका ॥ हेमाद्रौ देवलः ॥ करीरधरवैष्णवा नविशेदय
जन्मनः ॥ तदक्ष्णा विलयं पाति पुरयोधा अपुरातनाः ॥ शंखः ॥ अंगुष्ठमात्रसुखिंशे करीं नमवतो
पदि ॥ तस्मै आहं न दानं दत्तं चेदासुरं भवेत् ॥ अथ तावूलभसरां ॥ चंडे श्वरः ॥
साहं आसहपेदघातं वूलप्रथमेशिशः ॥ कर्हरादिकं समिधं विलासापहिताय च ॥ मूलाकं
चित्रकरजिह्वाहरं दं मेधुयौष्मे सथा मृगशिरोदिनि वासरेषु ॥ अर्कं हुजी वभृगुवोधन वासरेषु
तावूलभसरां विधुनिभिः प्रदिष्टः ॥ अथ निष्कमराय ॥ जीतिर्निवेधेयमः ॥
तृतीयेपि चतुर्थे वा मासि निष्कमरा भवेत् ॥ यमः ॥ ततस्तृतीये कर्तव्यमासि सूर्यस्य दर्शने ॥
चतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशुं च द्रस्य दर्शना ॥ अत्र सूर्ये दोः कर्मीणीये च नयोः आहं न विद्यते इति
कंदो गय परिशिष्टात् ॥ हं दीगानं निष्कमरी रहि आहं वास्ती निकलतः ॥ व्यासः ॥ मैत्रेयुष्य
पुनर्वसु प्रथमभेयोः सेतुकूले विधौ ॥ हस्तिचैव सुरेश्वरे च मृगमेतारासु शस्ता सुचकुप्यो नि

कमरां शिशोर्बुधगुरुशुक्रैस्वरिकैतिथी॥ कमाकुंभजुलामृगारिभवने सौम्यग्रहा लोकिता
मदनरत्ने॥ अत्रप्राशनकाले वाक्यं निष्क्रमणक्रिया॥ विष्णुधर्म॥ दिगीशानादिनेतव
तथा चंद्रार्कयोर्दिजः॥ राजनंवासुदेवस्य गगनस्य चकारयेत्॥ वहिर्निष्काशयेद्देहात् शंख
पुराणाहनिःस्वनैः॥ चंद्रार्कयोर्दिगीशानादिशां च गगनस्य च॥ निक्षेपार्थमिदं दध्नि ते मे रक्ष
तु सर्वदा॥ अत्र प्रमत्तं प्रमत्तं वा दिवा रात्रमया पिवा॥ रक्षतु सततं सर्वदेवाः शक्रपुरोगमाः मा
धवीये॥ मार्कंडेयः॥ अयतो यत्र विन्यस्य शिल्पमांडाति सर्वशः शस्त्राणि कै
वस्त्राणि ततः पश्येत्तुल्यस्य॥ प्रथमं यत्पश्येत्तुल्यस्ततो मांडस्वयंतदा॥ जीविका तस्य वा
लस्य तेनैव तु भविष्यति॥ अथोपवेशनं॥ प्रयोगपारिजाते॥ यात्रे विष्णु
धर्मच॥ यंचमे च तथा मासि भूमौ तमुपवेशयेत्॥ तत्र सर्वे ग्रहाः शस्त्राभीमोप्यत्रा
विशेषतः॥ उज्जरात्रितयं सौम्यं पुष्पं शक्रदेवतम्॥ प्राजापत्यं च हस्तश्च शस्त्रमाश्विनमित्र
मे॥ वराहं राजयेद्देवं दधिबीजं तथा द्विजं रक्षेन्न वसुधेदेवि सदा सर्वगतं शुभे॥ आपुः प्रमारां स
कले निक्षिप्य स्तुतिं प्रिये॥ अचिरादायुः स्वस्वस्यैकेचित्परं यथिनः॥ जीवितारोग्यवित्तेशु नि
र्दह स्वाचिरं गतात्॥ धारिण्यं शेषभूतानां माता त्वमसि कामधुक्॥ अजरा चाप्रमेया वसुधै
तनमस्त्वतां॥ चराचराणां भूतानां प्रतिष्ठानां यथा हसि॥ कुमारं याहि मातस्त्वं ब्रह्मा तदनुमनं
ता॥ अथान्प्रशने॥ पारिजाते नारदः॥ जन्मतो मासि वृष्ट्या तस्यै
रेणान्नाशनं परं॥ तदभाविष्टमे मासि तव मेदशमे पिवा॥ द्वादशे वा पिष्टे स्यात्सीरेणान्नाशनं
परं॥ संवत्सरे वा संप्रसी॥ केचिदिच्छंति यं णिः॥ मदनरत्ने लीलाक्षिः॥ वषटेन प्राशनं जाते
मुदंते सुवेति॥ शेखा॥ संवत्सरेन प्राशनं मई संवत्सरे वेति॥ नारदः॥ वषटे वाप्य
ष्टमे मासि पुंसां स्त्रीणां तु यंचमे॥ सप्तमे मासि वार्क्यं नवान्नप्राशनं शुभं॥ रिक्ता दिनं स्य नंदं॥
द्वादशी मष्टमी ममांशुक्तांतिथयः॥ प्रोक्ताः सितजीवत्वासराः॥ चंद्रवारं प्रशंसति कृष्ण
चां त्यत्रिकं विना॥ श्रीधरः॥ आदिपतिष्य वसुसौम्यकरा निलाश्विचित्राजविष्णुवरुणोन्न
योधमिश्राः॥ बालान्नमोजनविधौ दशमे विष्टुद्देहिद्रां विहाय नवमीतिथयः शुभाः स्युः॥
वसिष्ठः॥ बालान्नमोजनं वधने च राजाभिषेके खलु जन्मधिष्यत्॥ शुभं त्वनियं सततं वि
वाहे सीमंतयात्रादिषु मंगलेषु॥ मार्कंडेयविष्णुधर्मयोः॥ ब्रह्माणंशंकरं विष्णु
चंद्रार्कौ च दिगीश्वरान्॥ सुवेदिं शश्वसं सज्जहत्वा वही तथा चरं॥ देवतापुरतस्तस्य वायुं
गगनस्य च॥ अलं कृतस्य दातव्यमन्नं यात्रे सकाचने॥ मध्याह्नं दधि संयुक्तं प्राशयेत्प्रायस्तु
वेति॥ अथादृक्षन्ति॥ व्यवहारनिर्णये॥ नवां वरधरो भूत्वा राजयेच्च विरायुषां॥ मार्कंडेय
नरो भक्ता राजयेत्पयतस्तथा॥ नतो दीर्घायुर्व्यासं रामं द्रौणिं कयं वलिं॥ प्रल्हादं च हनूमंतं
विभीषणं मया च येत्॥ स्वनक्षत्रं जन्मतिथिं प्राप्य संसृजयेन्नरः पृथीं च दधि मत्तै नवर्षं वर्षं
पुनः पुनः॥ तिथितत्त्वेन नाम भिस्तिलहोमोप्युक्तः॥ आदिपुराणाः॥ सर्वे श्वजन्म दिवसे स्वा
तैर्मंगलत्वारिभिः॥ गुरुदेवाभि विप्राश्च राजनीयाः प्रयत्नतः॥ स्वनक्षत्रं च पितरौ तथा देवः प्र

जायति॥प्रतिसंवत्सरं यत्नात्कर्तव्यमहोत्सवः॥ कल्पचिन्तामणौ॥ गुडदुग्धति
 लान्दद्यादस्तेयं यौवने च वेद्येत्॥युगुलनिवसिद्धार्थद्वारागोरोचनादिकम्॥संक्षमभानुविघ्नेशो
 महर्षिप्रार्थयेद्विदम्॥चिरजीवीयथात्वेभोमविष्यामि तथा मुने॥सुखवान्वित्तवाञ्छेवश्रियायु।
 कश्च सर्वदा॥मार्कंडेयनमस्तेस्तसप्तकल्पांतजीवन॥आपुरारोग्यसिद्धार्थं प्रसीद भगवन् मुने।
 चिरजीवीयथात्वे तु सुतीतां प्रवर हिज॥कुरुष्व सुनिश हलतया मां चिरजीविने॥मार्कंडेय म।
 हाभागसप्तकल्पांतजीवन॥आपुरारोग्यसिद्धार्थं मस्माकं वरदो भव॥सतिलं गुडसंमिश्रमंज
 स्तुष्टुमि ते ययः॥मार्कंडेयादरं लब्ध्वा पिबाम्पापुर्विदृष्टये॥रति ययः पिवेत्॥तिथितत्वे स्कां दे
 ॥स्वडेन न स्वकेशानां मैथुना धगमौ तथा॥आमिषं कलहं हि सां वर्षे ददौ विवर्जयेत्॥ त
 चैव हीयिकायां॥ कृतांतकुजयोर्वीर्यस्य जन्मतिथिर्भवेत्॥अनृक्षयोगं संप्राप्नोमि
 प्रसूत्य यदेयदे॥कृतांतः शनिः॥तस्य सर्वो यथि स्तानं गुरुदेवा प्रिष्ठजनं॥दृढमनुः॥मृते ज
 न्मनि सक्तां तौ भ्रातृजन्मदिने तथा॥असृश्यस्य रीते चैव न स्नायादस्ववारिणां॥अत्र जन्मति
 थि रौदमिकी याद्या॥युगाद्या वर्षे दृष्टिश्च सप्तमी यावन्ती प्रिया॥खरुदयमीक्ष्यं ते न तत्र तिथियुग्म
 तैति कल्पतत्प्राणीवैवचनात्॥विशेषो मन्त्रतश्च दधर्मज्ञेयः॥ अथ कटिस्त्रं॥प्रयो
 गयारिजेति ब्राह्मे॥प्रतिसंवत्सरं तत्संवेदस्येन्द्राणां विधियं॥दत्वा गोभूहिरगपादि ता
 यास्वर्णादिनिर्मितं॥वघ्नीयात्कटिस्त्रं च वासः संयुध नूतनं॥हर्षो कुरैरथा जिन चरणा च यि
 ता किनं॥आयुष्यहोमं कृत्वा च तर्पयेत्पितृदेवताः॥० अथ चो लम्॥ प्रयोगया
 रिजातेषु रुशिष्यः॥ जानाधिकारं जन्मादि तृतीये हेतु चो लकं॥आद्ये हेतुर्वैतेके वि
 त् पंचमे हेति तीयके॥उपनीतासंवेदेति विकल्पाः कुलधर्मतः॥दृढस्यतिः॥तृतीये हे शि
 शो गीमी जन्म तौ वादि शेषतः॥पंचमे सप्तमे वापि स्त्रियाः पुंसोपि वा स सं॥तत्रैव नारदः॥जन्मत
 सु तृतीये हे श्रष्टमिच्छति पंडिताः॥पंचमे सप्तमे वापि जन्मतो मध्यमे भवेत्॥अधमे गर्भतः स्या
 नु नवमे काद शिष्येति॥ पारिजाते दृढस्यतिः॥ उन्नयय रागे सूर्ये विशवाक्तो
 म्यगोलके॥सुक्तपक्षे शुभप्रीकृष्टपक्षे शुभेतरत्॥अशुभोत्पत्तिभागस्यानृक्षस्य क्षेत्रे विधा
 कृते॥तत्रैव वसिष्ठः॥द्वित्रियं च मसप्रम्यामेकादश्यतथैव च॥दशम्यां च त्रयोदश्यां कार्यं क्षीरं।
 विज्ञानता॥तृसिंहीये॥यस्य सती चतुर्थी च नवमी च चतुर्दशी॥द्वादशी दर्श पूर्णिमा प्रतिपत्तये
 व निदिताः॥वसिष्ठः॥खरे गारुक् स्यैव सूर्यपुत्रस्यैव हि॥निदिता दिवसा क्षीरे शिवाः का
 र्यकराः शुभाः॥ जोतिर्निर्वधे दृढस्यतिः॥ पापयहाणां वाराही विप्राणां शु
 भदेरिवि॥श्रविषाणां समासुतीर्विदुः सूहाणां शनौ शुभः॥हस्ताश्चि विष्णुयोद्माश्च विद्यादित
 पुष्यमे॥सौम्यचित्रे नवक्षौरे उत्र मातव नारकाः॥त्रीण्युत्र गरि वायव्ये रोहिणीं वारुणा तथा॥
 क्षीरे वृषमध्यमाः प्रोक्ताः शेषाद्वादशगर्हिताः॥निधने जन्म न सत्रे वै न सेचं दमाष्टमे॥दियन्करे
 वधे क्षीरे प्रत्परं च विवर्जयेत्॥अत्र लघु शुद्धि रस्ये च योगाः जोतिर्विद्वो ज्ञेयाः॥अन्ये च दि शिवा
 शमशुक्रम निर्यापेव स्यते॥एतच्च शिशीमीतरि गर्भिर्या न कार्यं न दाह॥जोतिर्निर्वधे मदनर

नेचरुहगार्ग्यः॥ उत्रचूडाकृतौ मातायदिसागभिरीगभवेत्॥ शस्त्रेणामृतुमाप्रोतितस्मात्क्षीर
 विवर्जयेत्॥ अस्यायवादमाहातत्रैव नारदः॥ स्नानोर्मातरिगभिरीयाचूडाकर्मनकारयेत्॥ पंचाहा
 मागद्योर्ध्वतुगभिरीणामपिकारयेत्॥ यदिगर्भविपत्तिः स्याच्छिशोर्वा मरणायदि॥ सहोयनीमा
 कुर्याच्चैतदादोयो न विद्यते॥ रुहस्यतिः॥ गर्भिण्यामातरिशिशोः क्षीरकर्मनकारयेत्॥ व्रताभि
 धेकेत्येवस्यात्कालो वेदव्रतेष्वपि॥ गर्भिण्यामपि पंचमासपर्यंतं न दोषश्चुक्रं महर्त्रदीयि
 कायांगार्ग्येण॥ पंचममासादूर्ध्वमातुर्गर्भस्य जायते मृतुरिति॥ मदनरत्ने रुहस्यतिः॥ उत्रचू
 डाकृतौ मातागभिरीयादिसागभवेत्॥ विद्यधने गुरुस्तत्रेदयती शिशुरहनः॥ गर्भमातुः कुमार
 स्य न कुर्याच्चौलकर्मन॥ पंचमासादधः कुर्यादत ऊर्ध्वं न कारयेत्॥ गर्गः ज्वरस्यो
 त्पादनयस्य लग्नं तस्य न कारयेत्॥ दोषनिर्गमनात्पश्चात् स्वस्थो धर्म समाचरेत्॥ लग्नमिति
 मंगलयलक्षणात्॥ जोतिर्गर्गः॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु मातायदिरजस्वला॥ त
 दासमृतुमाप्रोति पंचमं दिवसं विनाः॥ वसिष्ठः॥ यस्य मांगलिकं कार्यं तस्य माना
 रजस्वला॥ ऊर्ध्वं तदेवा॥ तत्रैव रुहस्यतिः॥ प्रातमभ्युदयश्चाद उत्र संस्कारकर्मणि यत्नीरज
 स्वला चेत्स्यान्न कुर्यात्प्रतिनातदा॥ पितृति कर्त्तृमात्रो यलक्षणात्॥ संकटे तु वाक्सारो उक्तम्
 अलाभेषु मुहूर्तस्य रजो दोषेषु पस्थिते॥ श्रियं संरजविधिवत्तत्रो मंगलमाचरेत्॥ एतच्च मंड
 नोत्तरं न कार्यं॥ नमंडनाच्चापि हि सुंनं च गोत्रैकतायां यदि नाहमेदरति॥ मदनरत्ने वसिष्ठो
 क्तः॥ तत्रैव कात्यायनः॥ कुले ऋतुत्रयादर्वीष्टं उनान्नमुंने॥ प्रवेशाभिर्गमोनेष्टेन कुर्या
 न्मंगलनयम्॥ रुहमनुः॥ एकमातृजयोरेकवत्सरे पुरुषस्त्रियोः॥ न समानक्रियां कुर्यान्मा
 तृमेदविधीयते॥ आशौचे तु संग्रहे॥ संकटे समनुप्राप्ते स्तनके समुयागते॥ कृष्णोऽभिर्भूतं ह
 त्वा गां च दद्यात्पयस्विनीम्॥ चूडोयनयनोहाहप्रतिष्ठादिकमाचरेदिति॥ जोतिर्निर्वेद्य
 रुहेद्योऽशौर्वर्षविवाहाद्वेतथैव च॥ अंतर्वल्गाच जायायां नेष्यते सुंनं कचित्॥ अमो विशे
 यो विवाहप्रकारो वदयते॥ दीपिकायां॥ नचूडाजन्ममात्रेयदारुणो मुशनी कुजे॥ प्रतियद्
 दरिद्रा सुविधारं भक्ष्यं च मे॥ प्रयोगरत्ने॥ मध्ये शिरसि चूडास्यादक्षिणान्तु
 दक्षिणे॥ उभयोः पार्श्वयो रत्रिकश्ययानां शिखामता॥ माधवीयेष्वेवम्॥ चापसं वस्त्रा
 हातृष्ठांके शान्तिनीया॥ यथर्विशिखानि दधाति॥ यथर्वि॥ प्रवरसंख्यया॥ तासां मध्यशिखा
 वर्जमुपनयने वत्पनं कार्यम्॥ प्रतिदिशं प्रवपतीत्युपनयने तेनैवोक्तेः॥ रिक्तो वा रथो न पिहि
 तोयन्मुंडस्तस्यैतदपि धानं यच्छिखेति श्रुतेः॥ विशिखेत्युपवीतश्च यत्करोति न तच्छतमिति
 निषेधाच्च॥ सत्रे तु वचनात्क्षिखं॥ यवनमिति सुदर्शनभाष्ये उक्तम्॥ यत्र कुमारा विशिखा
 इवेति लिङ्गं तच्छेदो गपरं॥ अपरार्कं मदनरत्ने च लोगाक्षिः॥ दक्षिणातः कसुजा वसिष्ठाना
 मुभयतो त्रिकश्ययानां मुंडाभृगवः॥ पंचचूडाः॥ अंगिरसो वाजिमेके मंगलार्थं॥ शिखिनो
 न्येपथा कुलधर्मे वेति॥ कसुजां शिखा॥ वाजिः केशयंक्तिः स्मृतिद्वयेण॥ एका शिखा दक्षि
 णतो वसिष्ठो वस्यं चांगिरसाभृगोऽनिका शिखा कश्यपगोत्रजानां शिखो भयत्रापि

यथाकुलवा॥ एतच्छ्रुतिरिक्तविषयं॥ श्रुदस्यानियताः केशवेशाः शिवसिद्धेः॥ यत्तु या
 प्रो॥ नशिखीनोपवीतीत्यानोचरेत्तसंस्कृतागिरमिति श्रुदमुपक्रम्योक्तम्॥ तदसच्छ्रुत्येति
 केवित्॥ विकल्परहितमुक्तम्॥ अतएवहारीतः स्त्रीश्रद्धौ नुशिखां कृत्वा क्रीडादेरुपगतोपि
 वा॥ प्राजापत्यंप्रकुर्यातां निष्कृतिर्नान्यथा भवेत्॥ एतत्परिग्रहयक्षी॥ अत्रदेशभेदाद्यव
 स्थितिदिक्॥ ज्योतिर्निबंधे॥ नन्नदोत्ररदेशे तु सिंहस्य देवमंत्रिणि॥ शुभक
 र्मनकुर्वीतनिषेधो नास्ति दक्षिणे॥ अत्रभोजने प्रायश्चित्तमुक्तं माधवीये॥ निर्द्व
 र्नेचूडहोमे तु प्राङ्मकरणात्रया॥ चरेत्तसांतयनं भुक्त्वा जातकर्मणि चैव हि॥ अतोप्येषु
 तसंस्कारेषु यत्नासेन शुद्धाति॥ एते संस्काराः स्त्रीणां मंत्रकाः कार्य्याः॥ होमस्तु समंत्रक
 इति॥ प्रयोगपारिजाते॥ आश्वलायनोपि॥ होमकृत्यंतु पुंवत्या तस्त्रीणां चूडाकृतावपीति
 मयुरपि॥ अमंत्रिकानुकार्य्ये स्त्रीणां माददशेषत इति होमोप्यमंत्ररत्येके॥ संस्काराः स्त्री
 णामहोमकाल्स्त्रीस्युरिति स्थत्यर्थसारे होमोनेति वृत्तिरुक्ता॥ अथ विचारंभः॥ मदनरत्ने वृ
 सिहः॥ अक्षरस्त्रीकृतिकुर्यात्प्राप्तये च महायने॥ उत्ररायणोस्यैकुंभमासं विवर्जयेत्
 दीपिकायापवर्षे पञ्जसके कालेष हीरिकांशानि कुजं॥ अनध्यायान्विना न त्वादिव्ययका
 तेषु रं॥ श्रीधरः॥ हस्तादित्यसमीरमित्रपुरुजित्यौष्मास्त्रिविद्यायुनेष्टारकर्षादिनौदयादि
 रहिते राशौ स्थिरे चोभा॥ यो॥ यस्यैष्टरानि शाकरे प्रतियदरिक्ता विहायाष्टमीयष्टीमष्टम
 ष्टमशुद्धभाजि भवने प्रोक्ता क्षरे स्त्रीकृतिः विष्णुधर्मे॥ इजपित्वा हरिं लक्ष्मीं तथा देवीं सरस्वती
 म्॥ स्वविद्यासूत्रकारोऽश्वसुविद्याश्च विशेषतः॥ एतेषामेव देवानां नामात्तु ह्याहुतं॥ द
 क्षिणाभिर्द्विजैराणां कर्त्तव्यं चात्र धनं॥ अथ धनुर्विद्या॥ दीपिकायां॥ अदितिगुरुयमार्क
 स्वातिचित्रात्रिष्य भ्रवहरिवसुमूलेष्विंद्रभागांस्तमेमुरानिशशिबुधवारिविष्णुवोधे विष्यो
 वेसुसमपतिथियोगे चापिविद्याप्रदाने॥ अथानुपनीतस्य विशेषः॥ प्रागुपनयनात्कामचा
 रवादभक्षा इति॥ भस्मणालशुवादेरपीतस्य विशेषः॥ प्रागुपनयनात्कामचारवादभक्षा इति
 मभस्मणालशुवादेरपीति हरदत्तः अपराकै॥ इदृशातातयः॥ शिशोरभ्युक्षणां प्रोक्तं बालस्या
 चमने स्थ तम्॥ रजस्वलादिसंस्पर्शे स्नानमेव कुमारके॥ प्राकूचूडाकरणादालः प्रागन्नाश
 नाच्छिष्टः॥ कुमारकस्तु विनोयोयावर्त्तौ जीनिबंधनम्॥ आपसंबोपि॥ अत्रनाशनात्प्रया
 तो भवत्तासंवत्सरादित्येके इति गोतमीपि॥ न तद्वयस्य रीनादाशौ च॥ तस्यानुपनीतस्य चंड
 लादिस्थस्यापि स्थानी न स्नाने॥ इदं च षष्ठवर्षीयाक्॥ ऊर्ध्वतस्नानं भवत्येव॥ बालस्य
 पंचमादृषाद्रसार्थशौचमाचरेदिति स्थूतेः॥ कामचारदिके व्येवम्॥ ऊर्ध्वतस्नानं भवत्येव॥ बालस्य
 पंचवर्षीत्यस्य च॥ चरेदुक्तं सुदृष्टेव प्रायश्चित्तं विष्णुदये॥ अतो बालतरस्यास्य नायराधो
 नयातकमिति स्थूतेरिति हरिदत्तः॥ स्थत्यर्थस्य व्येवम्॥ अथोपनयनम्॥ आश्वलायनः॥
 गर्स्तथेष्टमेवाद्ये पंचमेसममेपिवादिजन्वे प्राप्नुयादि श्रीवर्षे त्विकादशे नृयः॥ मनुः॥ त्रह
 वर्चसकामस्य कार्य्यविप्रस्य पंचमे॥ राजो वलार्थिनः षष्ठैव श्यस्यार्थार्थिनौष्टमे॥ विष्णुः
 यष्टे तु धनका

नोविप्रः पुनः संस्कारमर्हति॥ जोतिर्निर्वन्धेनारदः सर्वेषां जीवभुक्तवाराः प्रोक्त
 त्रनेशुभाः॥ चंद्रकौमध्यमौ ते यौ सामवाहजयौः कुजः॥ शास्त्राधियतिवारश्च शास्त्राधियवत्
 तथा॥ शास्त्राधियतिलयं च दर्शयन्ति त्रयं त्रते॥ शास्त्राधियाश्चरन् संयते॥ अग्यर्वसाम
 यजुषामधियागुरुसौम्यभौमसिताः॥ जीवसितौ विप्रारणोऽत्र स्यादग्यर्वशो चंद्रश्रुतिपा
 रिजाते बृहस्पतिः॥ बह्वानां गुरोर्वशीयजुर्वेदजुषां कवेः॥ सामगानां घरास्स नोरथर्वविद्व्या
 रवेः॥ अत्र स्तयादिदैवतेभ्यो ते यः॥ विस्तरमप्यानीयते॥ लक्षः॥ त्रते हि सर्वसंध्यायां वारि
 होयदिगर्जति॥ तद्दिने स्यादध्यायो त्रतं तत्र विवर्जयेत्॥ जोतिर्निर्वन्धे॥ नांदीश्रा
 देहते चेत्स्यादध्यायस्त्वकास्तिकः॥ तदोपनयनं कार्यं वेदार्भनकारयेत्॥ एतद्बह्वचा
 तिरिक्ता नांतेयां तद्दिने वेदार्भाभावात्॥ अतस्तेषां मुपनयनं न भवत्येव॥ एतच्च प्रातस्तुति
 ते॥ सायंस्तुति ते तु द्विदैवचरं प्रपयित्वा सायं संध्योत्तरं होमं कुर्यात्॥ न संध्यागर्जिते काले
 न हस्तु स्यात्तद्विते॥ ब्रह्मोदनं यच्चैदं ग्रीष्ममभ्युदयं तीतिसंयहोक्तेरिति॥ प्रयोग
 लेभट्टचरणाः॥ अत्र शांतिरप्युक्ता॥ नृसिंहप्रसादे॥ ब्रह्मोदनं विधेः सर्वप्रदोषे गर्जि
 तं यद्वि॥ तदा विप्रकारं ते यं वदोरध्ययनस्य तु॥ तस्य शांतिप्रकारं तु वक्ष्ये शास्त्रानुसारतः॥ प्र
 धानं याय संसाज्यं द्रव्यं शांति यजौ भवेत्॥ स्तुतं बृहस्पतेर्विद्वानुपदेव्यता विष्टदये॥ गायत्री
 चैव मंत्रस्याव प्रायश्चित्तं तु सर्वथा॥ धेनुं स्ववत्सं कोदया हाचार्या ययसिनीं॥ ब्राह्मणान्
 भोजयेत्पश्चात्ततो ब्रह्मोदनं चरेत्॥ उपनयने चाधिकारिणाः॥ माधवीये बृहत्पुनो
 क्तेः॥ पितापितामहो भ्राता तातयो गोत्रजो यजः॥ उपानये धिकारी स्यात्पूर्वाभावे प
 रः परः॥ प्रयोगरत्ने॥ यित्ते कोपनयेत्तु तदभावे पितुः पिता॥ तदभावे पितुर्भ्राता तदभावे पिहो
 दः॥ यितेति विप्रयं न सत्रियदेः॥ तेषां परोहित एव॥ उपनयनस्य दृष्टार्थत्वात्॥ तेषां चा
 ध्यायनेन धिकारात्॥ अत्र यद्यस्य ज्येष्ठभ्रात्रभावे धिकारः॥ असंस्कृतानुसंस्कार्या भ्रा
 तृभिः सर्वसंस्कृतैरिति याज्ञवल्क्योक्तेः॥ तेनेदमविभक्तं परम्॥ सर्वं तु विभक्तं परम्॥ मातुः रजो
 दोषे तु प्रागुक्तम्॥ अथ यष्टमूकादीनां विशेषः॥ प्रयोगपारिजाते ब्राह्मे॥
 ब्राह्मणं ब्राह्मणं जातो ब्राह्मणः सरति शुतिः॥ तस्माच्च खंडविपरिहृतं ब्रह्म न पश्युः॥ जहदग्न
 दरो गात्रं शुक्रागविकलांगियुः॥ मन्त्री नम्रैश्च मूकैश्च शयनस्थे निरिद्रिये॥ अस्त्रं स्त्रियु चैनेषु
 संस्काराः स्युर्यथोचितम्॥ मन्त्री नम्रौ न संस्कार्यावितिके चिन्मचक्षते॥ कर्मस्वनधिकांश्च
 याति न्यनास्ति चैतयोः॥ तदयमेवं संस्कार्यं मपरित्वाद्भ्रम्यथा॥ संस्कारमेवं ब्रह्मो मादी नूकरोमा
 चार्यं स्वतु॥ उपनेयांश्च विधिवद्वाचार्यः स्वसमीयतः॥ आनीयादिसमीयं वा सावित्री स्तुत्य
 वाजयेत्॥ कसास्त्रीकरणादन्यत्सर्वं विप्रेणंकारयेत्॥ स्वमेव हि जैजीतो संस्कार्यो कुं उ
 गोलकाविति स्तुत्यं सारिष्येवम्॥ कुंडगोलकयोः संस्कार्यत्वं आदेति येष्वक्षेत्रजपुत्रविष
 यः॥ अत्र स्यात्ब्राह्मण्येनोपनयनाद्यप्राप्तिः इत्यपरकीः॥ उपनयनं च कुमारं भोजयित्वा कार्य
 म्॥ प्रागेवैतत्तदहं भोजयंतीति मदनं पारिजाते गोभिलोक्तेः॥ गायत्र्युपदे शश्चोत्तरतो ये कार्यः

॥ उत्रेणाग्रिमुयविशतः प्राप्नुस्व आचार्यः प्रत्यप्नुस्व रतरोधी हि मोरतिशां स्वायनसूत्रोक्तेः
यद्यपिकात्यायनेनायास्मिन् विधीमत्वा होत्रस्तोत्रेः प्रत्यप्नुस्व तस्युक्तादक्षिणा तसि सृतआ
सीनाय वैकेरिति विकल्प उक्तः ॥ तथापिकातीयानामेव सः ॥ वक्ष्यानां तूत्ररखा ॥ वेदेक्यातामि
क्षयां विशेषमाह कात्मीयनः ॥ मातरमेवायेभिस्तेन ॥ पराशरमाधवीये ॥ मातरं
वाससारं वामानुर्वीमगिनी निजा ॥ भिस्तेन भिक्षां प्रथमं याचनेन विमानयेत् ॥ अथ सं
स्कारलोपे शीतकः ॥ आरभ्या धानमाचीलात्काले तीते तु कर्मणां ॥ व्याहृता जसुसं
स्तुत्य हुत्वा कर्म यथाक्रमं ॥ स्तेष्वेकैकलोपे तु यादृक्कुं समाचरेत् ॥ चूडया चर्द्धे कृच्छ्रः
स्यादाय दिव्यमिरितम् ॥ अनायदितु सर्वत्र हि गुरां हि गुरां चरेत् ॥ पारिजाते कात्याय
नः ॥ लुप्रे कर्मणि सर्वत्र प्रायश्चित्ते विधीयते ॥ प्रायश्चित्ते कृते यश्चाह्नुतं कर्म समाचरे
त् ॥ स्मृत्यर्थे सारे चैवम् ॥ कारिकायां तु प्रायश्चित्ते कृते तीतं कर्म कृताकृतमित्युक्तम् ॥ प्राय
श्चित्ते कृते यश्चादतीतमपि कर्म वै ॥ कार्यमित्येक आचार्यो नेत्येतु विवक्षित इति ॥ त्रि
कांडमंडनेन तु ॥ कालातीनेषु कार्येषु प्राप्नुवत्स्व परेषु च ॥ कालाती तानि ह्येव विद
व्याहत्राणि तु रत्नम् ॥ तत्र सर्वेषां तत्रेणानां दीक्षादं कुर्यात् ॥ देशकालकर्मैक्यात् ॥ ग
राशः कियमाणां नो मातृणां जनने सक्तम् ॥ सक्तदेवमवेच्छाद्मादेन पृथगादि स्थितिर्हो
गपरिशिष्टात् ॥ एतदहना मयस्यानां पुगयत्संस्कारकरणा विषयमिति वीर्यदेवः ॥ अतीत
संस्काराणां पुगयत्करणा इत्यने ॥ तत्रापि वीर्यलस्य उयनीत्यासहेतियस्ते उयनीति दिने
वतमुत्थानेन हर्षदिने ॥ सहत्वस्य दिवसे कौसन्निह्यतरत्वात् ॥ च्छाद्यारोप्येव ॥ उयनीति दिने
मध्याह्नं संध्यामाह ॥ पारिजाते जैमिनिः ॥ यावद्ब्रह्मोपदेशस्तत्तावत्संध्यादिकेन
च ॥ ततो मध्याह्नं संध्यादिसर्वकर्म समाचरेदिति ॥ ब्रह्मगायत्री ॥ यत्तु वचनम् ॥ उयायने तु क
र्तव्यं सायं संध्युयासनां ॥ आरभेद्ब्रह्मयज्ञं तु मध्याह्ने तु परे हनीति ॥ तच्छाखांतरविषयमिति पा
रिजातः ॥ विकल्प इति युक्तं यस्यामः ॥ उयनयनाग्रिस्त्रिगुणाचार्यः ॥ अहमेतमग्रिधारयं ती
त्यायसु वीक्ते ॥ वीधायनसूत्रे तु सदाधारणमप्युक्तम् ॥ उयनयनादिरग्रिस्तमीयासनमिमा
चक्षते पाणिग्रहणादित्येके ॥ निर्योधार्यो नुगते विमंथ्य इति ॥ इदं जातारणि यक्षे ॥ अथ यथा
मयना संभवात् ॥ ब्रह्मयज्ञे विशेषमाह ॥ नत्रेव जैमिनिः ॥ अनुयाकृतवदस्य क
र्तव्यो ब्रह्मयज्ञकः ॥ वेदस्यानेतु सावित्री गृह्णेत नक्षत्रीयतरति ॥ येयां तदिने एव वेदारं भस्मि
नेदमिति दिक् ॥ अथ ब्रह्मचारिधर्मीः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ मधुमांसां जनेच्छिद्युक्त
स्त्रीप्राणा हि संनां ॥ भास्कारलोकनाश्री लपरिवादादि वर्जयेत् ॥ मनुः ॥ अभ्यंगमं जने च क्षणी
रुयान्तं च धारणी वर्जयेदिति प्रकृतम् ॥ पारिजाते ॥ कौर्म ॥ नादर्शं चैव वीक्षेत नाच
रेदंतथा वनं ॥ गुरुच्छिद्यं भेषजार्थं प्रयुजीत न कामतः ॥ एतन्निषिद्धमधा दिविषयम् ॥ अथ
स्य गुरुच्छिद्यं सर्वदा प्राप्ते ॥ सचेद्वाधीपीतकामं गुरोश्छिद्यं भेषजार्थं सर्वप्राप्तीयादिति
॥ वसिष्ठोक्तेः ॥ ज्येष्ठानां तु रित्यपि ज्ञेयम् ॥ पितृजैस्यस्य भ्रातुरुच्छिद्यं भोज्यमित्यापसं वीक्ते ॥

गुरुपुत्रेनसुतस्यसारे उक्तम् ॥ गुरुवदुंरुपुत्रस्यादयत्रोच्छिद्यभोजनात् ॥ प्रचेताः ॥ तावूलाभ्यजनं
 चैवकोस्यपात्रेचभोजनं ॥ पतिश्चब्रह्मचारीचविधत्तचविवर्जयेत् ॥ यमः ॥ मेखलाभ्यजिनंउभय
 वीतंचनित्यशः ॥ कौपीनंकरिस्त्रेचब्रह्मचारीतुधारयेत् ॥ अग्नीधनंभैक्ष्यचर्यामधः शष्पागुरो
 हितं ॥ कुर्यादिति शेषः ॥ मेखलामाहाश्वलायनः ॥ तेषामेखलामौजीब्राह्मणस्य धनुर्मास्यवि
 यस्यावीवैश्यस्येति ॥ आचार्यः ॥ त्रिवृतामेखलाकार्यात्रिवारस्यात्समावृता ॥ तद्वययस्त्वयः का
 र्याः यंचवाससत्राधुनः ॥ मनुः ॥ मौजीत्रिवृत्समाश्रयणकार्याविप्रस्यमेखला ॥ विहृताग्रंथिनेति
 नत्रिभिः यंचभिरवना ॥ अथदंडः ॥ मनुः ॥ ब्राह्मणोवैल्वपालाशौहत्रियोवाग्व्या
 दिरी ॥ येष्यलौदुर्वेशेवैश्योदंडानर्हतिधर्मतः ॥ यथाममावेगोतमः ॥ यज्ञियोवा सर्वेषांमूर्धलला
 टनासायप्रमाराशति ॥ अजिनमाहाश्वलायनः ॥ अहतेनवाससासंवीतमैरो
 येनचाजिनेनब्राह्मणंशौरवेणसत्रियमाजेनवैश्यमिति ॥ यद्यप्येरोयशवेनभृगीचर्मवोच्यते
 सरपाठमितिपाणिनिस्मृतेः ॥ ऐरोयमेगयाअर्माधमेरास्यैराभुमेत्रिखित्यमरकोशाच्च ॥ त
 थापिहृद्मरुवस्ताम्यजिनानोतिशखोक्तेः सर्वेषांवाशेरवमितिशखोक्तेः चमृगचर्मणासह
 भृगीचर्मसोविकलोक्षेयः ॥ वस्त्राजिनयोस्तुविकल्पः कार्यासंवाविहृतमितिगीतमौक्तेः
 अथयज्ञोपवीतम् ॥ मनुः ॥ कार्यासमुपवीतस्याद्विप्रस्योर्ध्ववृत्तंविहृतम् ॥ मदनपारिजोतेदेवलः ॥
 कार्यासक्तौमगीवालशरावल्हरणादिकं ॥ यथासंभवतोधार्यमुपवीतंदिजातिभिः ॥ शुक्लो
 रोशुविः सत्रंसंहर्तांगुलिमूलके ॥ आवर्त्ययसावत्यातत्रिगुणीकृत्यपलतः ॥ अत्रिगुणैश्चम
 त्रैस्तत्प्रक्षालोर्ध्ववृत्तंविहृतम् ॥ अष्टदक्षिणामावृत्तसावित्रिगुणीकृतम् ॥ ततः अष्टदक्षिणाम
 त्रैसमंस्थानवसूत्रकं ॥ त्रिरवेष्टुदंडवधाब्रह्मविध्वीचरान्मते ॥ तन्नवतंनुकार्यसावित्र्या ॥
 त्रिगुणंकार्यन्नवसूत्रंनुतम्वेदितितेनेवौक्तेः ॥ भृगुः ॥ वामावर्त्तवस्त्रितेत्रिगुणीकृतत्वादक्षिण
 वर्त्तवस्त्रितेत्रिगुणंकार्यं ॥ सकलसंनुः ॥ एवंत्रितंनुकमित्यर्थः ॥ कंदोगपरिशिष्टे ॥ त्रिवृत्तं
 वृत्तंकार्यंनुतत्रयमधोवृत्तं ॥ त्रिवृत्तंचोपवीतंस्यात्तस्यैकोग्रंथिरिष्यते ॥ ऊर्ध्ववृत्तंदक्षिणंकर
 मूर्ध्ववृत्तंत्वावलितं ॥ काम्यायनः ॥ एष्टदेशेचनाभ्यांचवृत्तंयद्विदंतेकदि ॥ तदाय्यमुपवीतं
 स्थानातिलेवंनवीकृतम् ॥ वसिष्ठः ॥ नामेरुर्ध्वमनापुष्यमधोनाभेस्तयक्षयः ॥ तस्मान्नाभि
 समंकर्युदयवीतंविचक्षणाः ॥ पारिजातेदेवलः ॥ उपवीतंवदोरेकोहेतयेतरयोः
 स्थिते ॥ एकमेवयतीनांस्यादितिशास्त्रस्यनिश्चयः ॥ सयवा ॥ बहूनिवापुष्कामस्य ॥ तत्रममत्रमाह
 सयवा ॥ यतोपवीतमितिवाव्याहस्याबापिधारयेत् ॥ हेमाद्रौ ॥ यतोपवीतेदेवा
 र्येओतेस्मात्रेचकर्मणि ॥ तृतीयमुत्तरीयार्थंवस्त्राभावेतद्विष्यते ॥ देवलः ॥ सावित्र्यादशह
 त्वादिर्मंत्रिनामिसुदक्षियेत् ॥ विच्छिन्नवाप्यचोयातंभुक्तानिर्मितमुत्सृजेत् ॥ मनुः ॥ मेख
 लाभ्यजिनंउभयपवीतकमंडलु ॥ अशुप्राशपविनशविहृत्लीतामनिमव्रत ॥ अथेतन्तोयेमया
 यश्चित्रम् ॥ मनुः ॥ अहत्वाभैक्ष्यचरामसमिधचयावकं ॥ चनानुरः समरात्रमवकीर्णीकृतं
 चरेत् ॥ चमत्साआपदिनागेतुयातवल्त्वः ॥ भैक्ष्याप्रिकार्येन्यक्तातुसमरात्रमनातुरः ॥ का

प्रावकीर्णरत्नाभ्यां जुगुप्सादादतिरयः॥ उपस्थानंतः कुप्यात्तमासिचत्वेन ननु॥ मंत्रास्तु॥
 ॥ मिताक्षरायां ज्ञेयाः॥ सख्येनैव नु च विधाने॥ मानसी के जये मंत्रं शतं संख्यं शिवालये॥ अ
 धिका र्थं विना मुक्ती न पाये ब्रह्मचारिणः॥ स्मृत्यर्थं शरीरे॥ संख्याधिकार्यं लोपे
 स्नात्वा स महसं जयः॥ भिक्षालोपेष्ट शते॥ अभ्यासे द्विगुणं पुनः संस्कारश्चेत्तु क्रं॥ आशर्कं सं
 वर्तः॥ यः संख्यां चैव नोपास्ते अधिका र्थं यथा विधि॥ गायत्र्यस्य सहस्रं तु जयेन्नात्वा समाहितः॥ अ
 धिका र्थं संख्यादये कार्यम्॥ अधिका र्थं ततः कुप्यात्संख्यां रुभयोरपीति॥ यात्रवल्केना क्ते
 सायमेव वा॥ सायमेवायि मिन्धीते नैके रितिलो गाक्षिणो क्तेः॥ पारिजाते शता तयः॥
 ब्रह्मचारी तु यो श्रीयान्मधु मां संतथैव च॥ प्राजापत्यं चरेत्तु ब्रतं शेषं समा ययेत्॥ अविधाने॥
 संवो धिया जयेन्मंत्रं लसं चैव शिवालये॥ ब्रह्मचारी स्वधर्मं युस्नं चेत्तर्गमेव नत॥ स्त्रीसंगम
 तु मनुः॥ अवकीर्णं तु कामेन गर्दभेन चतुश्चये॥ स्था लीपाक विधाने न यजेद्दे निर्कृति नि
 शि॥ विस्तरस्तु मिताक्षरादौ ज्ञेयः॥ उपवीतना शेतुहारीतः॥ मनोव्रतयती भिष्यतस्व आत्मा हुती
 हुत्वा पुनः प्रतीयात॥ तत्रैव मरीचिः॥ ब्रह्मसत्त्वं विना मुक्ते विरमूत्रं कुरुते यवा
 ॥ गायत्र्यस्य सहस्रं रात्राणां यामेन सुप्रति॥ मनुः॥ भो शर्हं कीर्तयेदं ते स्वस्य नाम्नोऽभिवा दने।
 आपुष्या न भवसो म्येति वाच्यो विप्रो भिवा दने॥ अकारश्चास्य नाम्नो ते वाच्यः स्वोक्षरः सुतः॥ श
 र्मन्नि तिनकारा तश्चैव र्थः॥ अभिवा दन प्रत्यभिवा दनादौ विशेषः॥ स्मृत्यर्थं सारया रिजाता
 दौ ज्ञेयः॥ यमः॥ जायानयिका नीयां संसंख्याया मभिवा दयेत्॥ विना शिष्यं च पुत्रं च दौहित्रं
 दुहितुः यति॥ अथ पुनरुचयनयनं॥ पारिजाते शता तयः॥ लघुनेष्टं जनं जग्धाप
 लोडं च तथा पुनः॥ उष्ट्रमा तु यकं भाश्च रासं भीक्षोर भोजनात्॥ उपायनं पुनः कुप्यात्तमं कच्छं चरे
 त्मुहुरिति॥ हेमाद्रौ दृढमनुः॥ जीवन्यदिसमागच्छेद्दुनकुं मे निमज्ज च॥ उष्ट्रस्य स्ना
 पयित्वा स्वजातकर्म दि कारयेत्॥ तत्रैव याये॥ प्रेतशय्या प्रति याही पुनः संस्कारम
 र्हेति॥ चंद्रिकायां बो धायनः॥ सिंधुसौवीरसौ राष्ट्रानृत्या प्रत्यंत वासिनः॥ अगवंगकलिगा
 अगत्वा संस्कारमर्हेति॥ हेमाद्रौ प्रायश्चित्तं कोडं दृढं गौतमः॥ स्वरमुष्टं च महिषमनं द्वाहम
 जेत्या॥ वस्तुमारुह्य मुखजः कोशे चांदं विनिर्दिशेत्॥ मार्कंडेयः॥ स्वरमारुह्य विप्र
 सुयोजनं यद्विगच्छति॥ तत्पक्षच्छत्रं यो प्रोक्तं शरीरस्य विशेषं॥ पुनर्जन्म प्रकुर्वीति घृतगर्भं
 विधानतः॥ मदनरत्ने मिताक्षरायां च स्नानमात्रमुक्तम्॥ मनुः अ
 ज्ञाना न्याश्य विगमूत्रं सुरासं ससृग्मेव च॥ पुनः संस्कारमर्हेति त्रयो वरगादि ज्ञातयः॥ मिता
 क्षरायां पराशरः॥ यः प्रत्यवसितो विप्रः प्रव्रजा तो विनिर्गतः अनांशक निवृत्तश्च गार्ह
 स्थ्यं चैचिकी र्थेति॥ स चरेत्त्रो शिष्ठं च त्रि शिवां द्रायणा निच॥ जातक म्मीदिभिः सर्वैः सं
 स्कृतः शुद्धमाप्नुयात्॥ बो धायनसूत्रे॥ अथो यनी तस्य व्रतानि मवंति ना मस्योच्छिष्टं मुं
 जोता मत्रपितृस्यैवाभ्या नस्त्रिया सहस्रं जीतमधु मां स आदसत काना निदशा दसंधिनी क्षीरं
 च्छत्राक निर्यासो विलायनं गणानं गणिकान् मिसेतेषु पुनः संस्कारः प्रतिषिद्धे दशममनमिसे

के वामथाप्युदाहरंति॥ सुरासुं सिंधुसौवीरमवतीदक्षिणापथं॥ एतानि ब्राह्मणोगत्वा पुनः सं
स्कारमर्हति॥ अथ पुनः संस्कारं व्याख्यास्यामो देवयजनप्रभृत्याप्रिमुखा नृत्वा यालाशीं समिधं
माजेनान्मेधाया वाचयति॥ पुते स्वादि सारुद्रावसुवः० कामाः स्वाहेन यान्नस्य प्रायश्चित्ते जु
होति यम आत्मनो मिन्द्राभूतु नरप्रियश्च सुरदादिति॥ द्वाभ्यामथ यक्वा जुहोति स प्रते अये धृतेन
स्वाहेन या आहूतीरुपजुहोति येन भेवाः पवित्रेणेति तिस्रभिरनुकंदसं सिद्धं कर्म भूति सिद्धिमा
धेनुवरप्रदानादथापरमापरिधाना नृत्वा यालाशीं समिधमाधाया यान्नस्य प्रायश्चित्ते जुहोत्या
आहूतीजहति॥ अथापरे ब्राह्मणवचनादेव सावित्रा शतकृत्वो यृतमभिमेध्य प्रायश्कृतं
प्रायश्चित्तो भवति॥ गुरोर्वाप्युक्तिं संभुंजीनायाप्युदाहरंति॥ वयनं दक्षिणादानं मेखलादंडमा
जिनं भैक्ष्य चर्या व्रतानि च निवर्तते पुनः संस्कारकर्मणीति॥ आश्रयाय नमो॥ य
थोयेत शर्वस्य तादिना पुनः॥ संस्कार उक्तः॥ तथा॥ पित्रादिव्यतिरेकेण ब्रह्मचारिणः प्रेतकर्म
करोति पुनरुपनयनमित्ययं कर्कदयः॥ त्रिस्थलीसेतौ॥ कर्मनाशा जलस्य शीतकरतो या वि
लंघनात्॥ गंडकी बाहुतरणास्तुनः संस्कारमर्हति॥ गौडस्तु॥ करतो या जलस्य शी
तकर्मनाशा विलंघनादित्येवंति॥ तन्ना॥ दानधर्मेषु करतो या स्नाने प्राशस्योक्तेः॥ करतो ये
सदा नीरे सरिकेष्टेति विश्रुते॥ आज्ञावयसि योराणां पापं हरकरो भवेत्ति स्मृतिर्दयशा च द्विक
लिखितस्नानमेवात्र॥ पाराशरः॥ अजिनं मेखलादंडो भैक्ष्य चर्या व्रतानि च॥
निवर्तते हि जातीनो पुनः संस्कारकर्मणि॥ हरदत्तस्तु॥ यस्यैवेदमधीत्यामं च
दमधीतुमिच्छत तस्य पुनरुपनयनं तेन प्रतिवेदमुपनयनं कर्तव्यमिहा॥ अथैतेन नम्यंते॥
सर्वेभ्यो वै वेदेभ्यः सावित्रं नूयत॥ रसापसं वोक्तेः॥ नहि धिः कारिकायां॥ वै
दांतरमधीत्यैव क्रत्वेदं ये त्वधीयते॥ उपनीतिरियं ते धामलं करणवर्जिता॥ यदैनदुपनीत
स्य प्रायश्चित्तं यदा भवेत्॥ कृताकृतं च वयनं मेधाजननमेव च॥ मेधाजननसंभवे व्रतचर्या
भवेदिह॥ अनुप्रवचनीयं च तदभावेदयं नहि॥ परिदानं न कार्यं स्यान्निमित्तानतरं त्विदम्॥
शर्वस्यावाचये स्यानेतत्सवितुर्हृणीमहेरति॥ यनुहारीतः॥ द्विविधा स्त्रियः ब्रह्मवा
दित्यः सद्यो वधश्च॥ तत्र ब्रह्मवादिनो नामुपनयनमशीधनं वेदाध्ययनं स्वगृहे च भैक्ष्य चर्येति
॥ सद्यो वधूनामुपनयनं कृत्वा विवाहः कार्य इति॥ तद्युगांतरविषयम्॥ पुरा कलेमुनारीयं
मौजीवधनमिष्यते॥ अध्यायनं च वेदानां सावित्रीवाचनं तथेति यमोक्तेः॥ अथा॥
नध्यायाः॥ पारिजाते॥ हारीतेः॥ प्रतियस्तु च नृदृश्यामष्टम्यां पर्वणोर्वयोः॥ स्नानध्यायेव श
र्वर्यानाधीयीत कदाचन॥ नारदः॥ अयने विषुवच्चैव शयने बोधने हरेः॥ अन
ध्यापस्तु कर्तव्यमन्वादिषु पुगादिषु॥ निर्गोपामने॥ चातुर्मास्यदिनीयासु
मन्वादिषु पुगादिषु॥ अनध्यापस्तु कर्तव्यमयाचसोयपदानिधिः॥ गर्गः॥ युवाहर्ष
तपस्ये च यादिनीया विधुक्षये॥ चातुर्मास्यदिनीयासाः प्रवदंति मनीषिराः स्मृत्यर्थं हरिपि
॥ आषाढी कार्ति कीफाल्गुनी स मीपस्यदिनीयासु चेति॥ मनुः॥ उपाकर्मणि चोत्तर्गत्रि

त्रंक्षपरांस्मृतं॥ अथकासुमहोरात्रमृत्वातुचरात्रिधिति॥ उत्सर्गेतुमनूक्तपक्षिपहोरात्राभ्यांअह
 स्यविकल्पइतिविज्ञानेश्वरः॥ अथकाशेदनसप्रम्यादिवयंशेयं॥ तिस्रोसृकास्त्रिरात्रमपामिकेइति॥
 गीतमीकैः॥ अत्रत्वात्त्रितिस्रोरात्रत्वेतासु॥ चांद्रांतस्यपर्वत्वेनैवनिषेधसिद्धिरितिसर्वतुनातप
 राः॥ एतेनित्या॥ नैमित्तिकानय्याह॥ याज्ञवल्क्यः॥ अहंप्रेतेखनध्यायः शिष्यत्विगुरुभ्य
 धुधु॥ उपाकर्म्मशिवात्सर्गेखशाश्रीत्रियेतथा॥ संध्यागर्जितनिधीतभूक्तंयौल्कानियातने॥ समा
 प्यवेदंकाशिशमारण्यकमधीत्यच॥ पंचदश्यांचतुर्दश्यामसृम्याराहुस्सजकेअतुसंधिषुभुक्तावा
 आहिकंप्रतिगृह्यच॥ पशुमंडकनकुलम्बाहिमाजीरमृषकैः॥ कृतेतरेत्वहोरात्रंशकपतितयो
 ऋये॥ ग्रहोद्युनिशोक्तावपियस्तासेअहमित्युक्तं प्राक्॥ स्मृत्यर्थसारेतु॥ रात्रौयहेतिसोरात्री
 ॥ दिवाचअहमित्युक्तम्॥ अतुः सौरः॥ भुक्तेत्युत्सवविषयं॥ ऊर्ध्वमीजनादुत्सवेइतिगीतमीकैः
 आहिकर्म्महेतोद्विष्टमिन्नम्॥ तत्रतुअहमितिमनुः॥ स्मृत्यर्थसारेचैवं॥ यनु॥ पश्चाद्यंतरायेअह
 सुयवासोविप्रवासश्चेतिगीतमीकम्॥ तत्प्रथमाध्ययने॥ याज्ञवल्क्यः॥ अत्रोद
 गर्दभीलूकसामवारात्रनिस्वने॥ अमेध्यशवशूद्रांतश्मशानयनितान्तिके॥ देशेमुचावान्मा
 निचविद्युक्तानितसंज्ञवे॥ भुक्ताईयाशिरंभोतरईरात्रेतिमारुते॥ यासुप्रवर्षेदिग्दाहेसंध्यानीश
 रभीतिसुधावतःइतिगंधेचशिष्टेचग्रहमागते॥ खरेष्टयातहस्यश्चनौदक्षिराराहीहरी॥ सम
 विशदनध्यायानेतौस्तात्कालिकात्विदुः॥ वारोवंशः॥ शतंततुवीरोतिहरदत्तः॥ अमेध्याःस
 तिकादयः॥ स्तनितंगर्जः॥ वर्षातोमन्त्रगर्जहृष्टिविद्युतांयो गयधेआकालिकः॥ वर्षासुतात्का
 लिकइतिनारायणः॥ सेत्रेयोपनिषदिअयत्रौवर्षेत्रारात्रमिति॥ मृगादिज्येष्ठांतवर्षेष्टुः॥ तेष्विना
 वर्षादौत्रारात्रमनध्यायइतिवेदभाष्येउक्तम्॥ संध्यागर्जेतुहारीतः॥ सायंसंध्यास्तनितेरात्रिः प्रा
 तःसंध्यास्तनितेहोरात्रम्॥ रात्रौविद्युत्परात्रावविधिः॥ विद्युतिनक्तंचापररात्रादितिगीतमीकैः
 दिनवृतीयांशोत्ररंतुविद्युतिसर्धरात्रमित्याहसरण्विभागादिप्रवृत्तौसर्वमिति॥ अहंरात्रेमध्यया
 महयेश्रतिविज्ञानेश्वरः॥ मध्यंदउचतुस्येइतिनिर्यासृते॥ मनुः॥ नविवाहेनकतहेनसेनायानसे
 गे॥ नभुक्तमात्रेनाजीरौनवमित्वानस्तुतके॥ रुधिरंचस्तुतेगात्राच्छेराचयपरिहते॥ कीर्मे॥
 श्लेष्मांतकस्यकायायांशाल्लेमधुकस्यच॥ कदाचिदयिनाध्येयंकोविदारकवित्ययीः॥ मनु
 ॥ शयानः प्रोढयादश्चकृत्वाचैवावसक्तिकाम॥ नाधीयीतामिषंजग्धास्तनक्तान्माद्यमेवच॥
 प्रोढयादः पादोरिययाददाता॥ आसनारूढयादोवेतिहरिदत्तः॥ सीययदास्त्वपिप्रागुक्तं॥ स्मृत
 यर्थसरे॥ श्रवणाद्वादशीमहाभरण्योः प्रेतहितीयायोरथसप्रम्यामाकाशे शवदर्शनैवाहोरात्रम्॥
 असर्पिरेगुरोत्रारात्रम्॥ आचार्येउयाध्यायेचयक्षिणीआचार्यभार्यापुत्रशिष्येखेहोरात्रं॥ अ
 युस्यातिगोविप्रमृतौत्रारात्रयः॥ अयनेविषुवेचयक्षिणी॥ आकालवश्येच॥ आरण्यमाजीरस
 र्पनकुलयेचनखादेरंतरागमनेत्रारात्रम्॥ आरण्यश्चशृगालादिवानररजकादौद्वादशरात्रं
 खरवराहौष्टचांडालस्तनिकादकपाशवांदौमासम्॥ भोगवयाजानास्तिकादौविमासं॥ शशमे
 वश्वपाकादौघरमासम्॥ गजगंडसारससिंहव्याघ्रमहापातकिकुतघाटावटमनध्यायः॥ शो

मनदिनेचानध्यायः॥ विवाहप्रतिष्ठायापनादिष्वसमाप्तेः॥ सगोत्राणामनध्यायः॥ उदयेक्षमये
वापिमुहूर्तत्रयगामियत्॥ तदिनेतदहोरात्रमानध्यायविदोविदुः॥ केचिदाहुः कविदेशपावत्र
दिननाडिकाः॥ तावेदवत्वनध्यायो नतन्मिषेदिनातरे॥ प्रदोषेत्वाहप्रजापतिः यक्षीचद्वादशी
चैवत्रहरात्रौननाडिकाः॥ प्रदोषेनत्वधीयातृतीयानवनाडिकाः॥ निर्णयामृतनेगर्गः
रात्रौयामत्रयादर्वाकसप्रमीवात्रयोदशी॥ प्रदोषः सतुविज्ञेयः सर्वविधाविगर्हितः॥ रात्रौन
वसुनाडीसुचतुर्थीयदिदृश्यते॥ प्रदोषः सतुविज्ञेयोवेदाध्ययनगर्हितः॥ कौर्मन्नध्यायास्तु
नागेषुनेतिहासपुराणयोः॥ नधर्मशास्त्रेयस्युपवर्ग्येनानिवर्जयेत्॥ शौनकः नि
मेजयेचकाम्येचक्रतोपारायरोपिच॥ नानध्यायोस्तिवेदानांयाहरो

गृहलोस्मृतः॥

इत्यनध्यायाः॥

अथमहानाम्नादिव्रतम्॥ श्रीधरः॥

निश्चिनस्तत्रवाः॥ शर्वगोदयनिरीक्षराम्॥ चोलवत्सर्धमाख्यातंसगोदानव्रतेषुच॥ एतेषां
लोपेशौनकः॥ व्रतानिविधिनाकृत्वास्वशाखाध्ययनचरेत्॥ अकृत्वाभ्यस्यतेयेनसयायीवि
धिघातकः॥ प्रत्येकं कृच्छ्रनेकेकंचरित्वाज्याहृतीः शतम्॥ हत्वाचैवतुगायत्र्याख्यायादित्या
हशौनकः॥ स्मृत्यर्थसारेण॥ त्रीन्यज्ञादशवाक्यान्कृत्वापुनर्व्रतंचरेदित्युक्तम्॥ अथ
समावर्तनम्॥ सुरेश्वरः भीमभानुजयोर्वीरनेस्तत्रेचत्रतोदिने॥ ताराचंद्रनिषुद्धोचस्यान्समावर्तन
क्रिया॥ बौधायनसूत्रेनुरोहिरापातिष्येउत्तरयोः फाल्गुन्योर्हस्तिवित्रायामेद्विशिखयोर्वीस्तायादि
सुक्तम्॥ वसिष्ठः॥ स्नानंमध्याह्नकालेनुरोहारायाकारयेच्छुभंशर्वाह्नेतदभावेतुकुर्यात्
स्नानंयथाविधिः॥ सर्वव्रतवोविवाहस्येतिस्त्रयाघटादक्षिरागयनेविवाहस्तदासमावर्तनमपित्र
त्रैवा॥ अथ्योदगयनेसमावर्तने अनाश्रमीनतिष्ठेतेतिविशेषः॥ स्यादित्युक्तेसुदर्शनभाष्ये॥ एता
च्चब्रह्मचारिव्रतलोपप्रायश्चित्तकृत्वाकार्यम्॥ तदाहबौधायनः॥ शौचसंख्यादर्भमि
क्षान्त्रिकार्यराहित्यकौपीनोपवीतमेखलादंजनाधारिणोदिवास्वायच्छत्रयादकास्त्रविधा
रलोहर्तनानुलेयनंजनयूतनृत्यगीतवापादिभिर्कृतौब्रह्मचारीकृच्छ्रत्रयचरेन्यहम्भाहतिहो
मंचकुर्यात्॥ समावर्तनोत्तरशर्बमृतनानात्रिरात्रमाशौचकार्यम्॥ आदिशीनोदकंकुर्यादाव्रतस
समापनात्॥ समाप्तेतूदकंदत्वात्रिरात्रमशुभिवेदितिमन्त्रैः॥ आदिशीब्रह्मचारीतिविज्ञानेश्वरः
॥ उल्लेखार्थेयदिकश्चिन्मृतस्तदात्रिरात्रमध्येविवाहकार्यमथानेतिसिष्यत्रिजननेतुसत्यपि
नात्रैरात्रं॥ तत्रातिक्षाताशौचभावाडकंदत्वेतिवचनाचेतिदिक्॥ तत्रापि विकल्पः॥ पितृयु
पिश्रुतेनेवानुदोषोभवतिकर्हिचित्॥ आशौचकर्मणोनेस्यात्तद्वहंवाब्रह्मचारिणामितिहंदो
॥ परिशिष्टात्॥ स्नानकव्रतानाहव्यासः॥ यत्तौयवीतदिनयंसोदकंचकमउल्लुम्बकं चोष्णीष
ममलंघाडकेचायुपानहौ॥ ऐक्यचक्रंउद्वेदंरुतंकेशनस्वः सुविः॥ वेदोदभंभट्टः॥ मनुः॥ उषा
नृशेचवासश्चतुर्ममेर्नधारयेत्॥ उपवीतमलेकारमजंकरकमैवव॥ अथान्यपिबद्धचयश्च
स्तदादिभ्योहियानि॥ अथकुरिकावन्मः॥ ज्योतिर्विधेनारदः॥ कुरिकावधेनवस्तेनृपा
रांम्राकुरयहात्॥ विवाहोक्तेषुमासेषुशुक्लपक्षेयनसंगे॥ जीवेशुक्तेचभूपुत्रेचंद्रतारावत्वा॥

कौलोदाहादीनामस्मादचनादमागम्यमित्युक्तम् ॥ इह स्यात्तिरपि ॥ उह सुते वासिणा नैमी
तुलस्पसुता द्विजेः ॥ मत्स्यादाश्चनराः सर्व्वमभिचाररताः स्त्रियः ॥ उत्तरो मयथा चैव स्रष्टया ॥
न्दरां रजस्वला ॥ इत्यनाचारत्वमाह ॥ अतएव हेमाद्री मार्या ॥ कर्णाटकादीनां तत्कारिणां
आदि निषेधः ॥ वीपदेवेनापिलिखिते ब्राह्मणे ॥ यत्र मानुलजो दाही यत्र वैद्यस्य वीपतिः ॥ आह
नगच्छेत्तद्विप्रदातं यच्च निरामिषमिति ॥ तस्मात्मातृतः यंच पितृतः सप्रचन्यनो हहेदिति सि
द्धं ॥ संबन्धविवेको समेतुः ॥ ब्राह्मणानामेकपितृस्वधानामादशमादश्या विच्छिन्ने भवति ॥ आ
सप्तमाद्रिक्थविच्छिन्ने भवति आतृतीयापितृविच्छिन्नमथापितृशौचक्रिया विच्छेदाद्
हहा ॥ तुल्यो भवति ॥ अस्यायमाह ॥ अलयाणिः ॥ जीवन्निवादित्रिजस्य
इप्रयिता महादयस्त्वयः आह देवतात्वात्पितृभाजो भवति ॥ तद्धर्षत्रयो न वपुरुषययं तालेय
भाजः ॥ आह कर्त्ता च दशमरति ॥ दशमाहर्षसापि उपनिवृत्तिः ॥ दशमादिसुपलस्याम् ॥
तेन पितृयितामहजीवने न वपुरुषययं तं पितृजीवने चाष्टपुरुषययं तं सापि उपमिति ज्ञेय
म् ॥ अपुत्रधनयहो सन्निहिताभावे सप्रपुरुषययं तमधिकारः ॥ धनयाहिरामारभ्य तृती
यः यौत्रस्तदहं आह विच्छेदः ॥ अन्वयाधनहारित्वे पुत्रं आह्यपरकरी त्रस्तहेत्यर्थः ॥ आह
तीयादिसुपलस्याम् ॥ अत्र ज्ञानं तु स्त्रीणां त्रिपुरुषीषिण्यत इति वक्षिष्ये ॥ एतन्नाशे र्वा
धयं सापि उपनतु विवाहादौ ॥ तत्र प्रवृत्तवचनैः यंच मत्वसप्रमत्व नियमादिति मेधातिथिप्रसूता
हिराणां ॥ वायानोत्तरमेतदिति बुद्धिविवेकः ॥ मानुलविषयकानीनकमा विषयं चैतत् ॥ अ
न्वया अत्र ज्ञानं तथा स्त्रीणां सापि उपसंप्रयोरुचं ॥ प्रजानां भर्त्सापि उपसंप्रयोरुचं ॥ प्रजापतिरिति ॥
कीर्त्तना विरोधः स्यादिति रत्नाकरस्तुति तत्वादिगो उच्यते ॥ पुत्रं चैतत् ॥ अन्वयाकर्मोत्पन्नोपु
षत्रपययं तमेव सतकं स्यान्नीर्ध्वम् ॥ सायलमाता महकुलेत्वाह मितासरायां संस्तः ॥ यद्येकजा
तावहवः एथकुक्षेत्राः एथकुजनाः ॥ एकपितृशय्यकुशीचापितृस्त्वावर्त्तते त्रिषु ॥ एथकुक्षेत्रा
भिन्नजातीयस्त्रीषु जाताः एथजनाः सजातीयभिन्नमातृषु जाताः ॥ अत्र त्रिपुरुषसापि उपमि
ति विज्ञाने चोरो व्याचक्षौ ॥ एथोचरोदये सापि उपमितीपिकायां चैवम् ॥
मदनयारिजाते तु एथकुक्षेत्राः भिन्नमातृजा एथजनाः भिन्नजातीयाः ॥ एतद्विजातीयसायलमा
तृकुलविषयम् ॥ सर्व्वसायलमातृकुले वतः पुरुषं सापि उपमि ॥ पंचमी सप्रमी चैव मातृतः पितृ
नस्तथेति ॥ वसिष्ठोक्तेः ॥ सप्तमी मित्राहारादीनां सत्रियादिदारेभ्यश्च विप्र
कुलविषयं वेत्युक्तम् ॥ तत्सक्यो लकसितत्वाद्भ्यो नरविरोधाच्च निरुक्तम् ॥ पितृपत्न्याः सर्व्वमा
तृत्वरस्युक्ता समेतुना तदस्य निभागिनियानीति एथ द्विषेधाच्च ॥ अन्वयास्यपितृत्वेन निषेधा
त् ॥ सायलमानुलत्वादिनिर्देशोऽर्थः ॥ अतएव तेन स्मृतिर्कौमुद्यां स्वर्गसायलमाता महकु
लपरत्वेन तथैव शखचनं व्याख्यातम् ॥ तेन वासिष्ठयं च मां सप्रमी मतीतेति व्याख्येयम् ॥ त
स्मात्मायैव मास्यापुत्रा प्रयोगरत्ने भिन्ने ॥ स्मृति तत्वादिगो उच्यं येषु च सयलमाता महकुले
वदक्रं वाचनिकमेव सापि उपमि ॥ यथाह समेतुः ॥ मातृपितृसंबन्धाच्चासप्रमाद विवाहा भवेति

आपंचमादयेमां॥पितृपत्न्यासर्वाभारतलभ्यतरेमाउत्तराहृदयिरेमत्तुमस्यरुतदहतरथ
 मगित्सदपत्नानिभामिनयमिन्नयत्तिवत्कारिणःसुसयाभ्यापयिपुरितद्वति॥आपंचमा
 दिति॥अहं॥हृदयिरेमत्तुमस्यरुतदहतरथ॥तिरेवच
 ॥ब्रह्मदातुंरोधैवसंततिःप्रतिविध्यते॥तद्वगिमोमादृष्यसाररतिनुआकरेनपदितम्॥क
 विद्वन्नादविवाहः॥यथायुष्यपरिशिष्टेचविरुहसंवंधासुययच्छेतेसुक्ताविरुहसंवंधःस्व
 यमेवोक्तः॥यथाभार्यास्वसुहृदिवापिद्वयपत्नीस्वसांचेति॥वैधायनः॥मानुःसपत्न्यमभि
 नीतसुताचविवर्जयेत्॥पितृव्यपत्न्यामभिनीतसुतांचविवर्जयेत्॥अतोमादृष्यसुःसपत्न
 पुत्रकस्याप्यविवाहाः॥स्यापत्न्यामातृकुलजाभितमदनयारिजातीकैरितिकेचित्॥केचित्तुमि
 श्रोभ्रातापितुःसमरतिमनूक्तेस्तत्तन्मामादृत्वात्रतिनुमीतामहंताज्येष्ठभ्रातृपत्नीमभिनीतुषि
 वाद्याः॥तथाउत्पादकब्रह्मदात्रीगीमान्ब्रह्मदःपितेतिमनूक्तेरुत्तरान्निपुणसंसापिञ्ज्य॥
 सस्वापिनिर्वायः॥अतस्तेषांकन्यानोद्वाद्याः॥गायत्र्याउपदेष्टुश्चकन्यानिवोद्देहिजुः॥गुरो
 श्चकन्यांशिष्यावातत्संत्यापिनेष्यते॥पुरुषत्रयपर्यंतभ्रात्रादेर्नैतद्विद्यते॥वाकसंवंधक
 तानांतुल्लेहसंवंधमाभिनां॥विवाहीजनककर्तृव्योक्तोक्तगर्हाप्रसज्यतेरतिवचनाचेसाहः॥त
 त्रमूलंचित्यम्॥दत्तकविषयेतुअने॥तत्रगीतमःउर्ध्वसप्तमापितृवंधुभ्योकीजिनश्चमातृ॥
 वंधुभ्यःपंचमादितिबंधुहरणाददत्तकमात्रपरमिदंकिंतुसंतानेयि॥एतत्तद्दीवजादिसर्व
 द्यामुष्यायणपरमितिहरिदत्तः॥ अत्रस्मृतिचंद्रिका॥ भिषागा
 यउत्पादयतिनस्मादीजिनोयूर्ध्वसप्तमादित्यर्थरति॥दत्तकसज्जनकविषयमेतद्वितिसापिञ्ज
 मोमासायातेनदत्तसज्जनककुलेसामयोरुषेजननीकुलेयांचयोरुषंसापिञ्ज्यम्॥दत्तकीना
 दिपुत्राणांवीजवत्तुःसपिञ्जता॥सप्तमीपंचमीचैवगोत्रित्वंयालकस्यचेतिवृहन्मनूक्तेः॥वी
 जिनश्चेतिगीतमोक्तेश्च॥यालकपितृकुलेनपंचपुरुषंयालकमातृकुलेत्रिपुरुषम्॥तथाभा
 यारंकेपैदीनसिः॥वीनुमातृतःपंचपितृतःपुरुषानतीत्योद्देहि॥एतत्सत्यवयाचरंभ्यो॥
 दत्तकादीन्पुत्रान्पितृव्यसंतोनिवर्त्तयिउगोत्रार्थयान्॥प्रत्येतद्वचनेपंचपितृतृतिनात्या
 न्प्रतीति॥यत्र॥ वृद्धगीतमः॥ खेगिनेषुक्रुतायेस्युर्दत्तकीतादयःसुताः॥
 विधिनागीत्रमायांतिनसापिप्रविधीयते॥ यच्चवसिष्ठः॥ अत्यशाखोभ्रवी
 दत्तःपुत्रश्चेवोपनायितः॥खेगिनेरासशाखोक्तविधिनास्यान्वशाखभागिति॥यच्चनारदः॥
 धर्मीर्यवर्द्धताःपुत्रास्तत्रज्ञेनेरापुत्रवत्॥अथयिउविभागित्वेनेषुकेवलमीरितमिति॥न
 त्यालककुलेसामयोरुषः॥सापिञ्जनेत्येवपरञ्जनसर्वयासापिञ्जनिषेधपरमितिसापिञ्ज
 मोमांसायाम्॥ मदनयारिजातादपिदत्तकानुप्रवेशेऽस्यसापिञ्जप्रतिभाति॥त
 याहि॥तेनत्रीनतीत्येतुदाहृत्ययस्यमातादत्तपुत्रीप्रतियहीत्राशुकीकृतानस्याःप्रतिय
 हीतुःकुलेत्रीनतीत्येति॥पंचपितृतृतिपस्यदत्तपुत्रपितृनस्यपुत्रनकुलेनद्विषय
 मिसुक्तम्॥वस्तुतस्तु॥इतिवचसामहानिवंधेषुपुत्राण्यनुयलेभादयराक्तीदित्तिखनामा

रम्याष्टमीवरः मूलपुरुषमारम्भद्वितीया तृतीयादिकामुद्देहिताहः॥ सिद्धास्तु नवभूवरयोः
 स्वतः सापिञ्जकिनुकूटस्थसंनतितात्वात्॥ तस्यापि ज्ञेयत्वेन॥ अतोष्टमवरप्रतिक्रियायाश्च सापि
 ञ्जिकन्यायाः कूटस्थनसापि ज्ञातृत्वं सति स्थित्वाहरस्तां प्रति सापिञ्ज एवेत्यविवाहः॥ सा
 ज्ञासापिञ्जयोः प्रतियोगिभेदेन विरोधादित्याहः॥ इदमेव युक्तम्॥ आशीचिप्येवंसापिञ्जये
 म्॥ यत्र नुमध्ये विच्छिन्नमपि सापिञ्जमंडकानुतिवयुक्तम्॥ आशीचिप्येवंसापिञ्जये
 म्॥ यत्र नुमध्ये नरसुवन्नैते यथा कूटस्थोत्पत्तयोः कस्योऽनुत्तरी॥ तत्र निवृत्तिः॥ तदयमप्योत्सवः
 स्तत्रापिनसापिज्ञासापिज्ञयोर्दोषः॥ संवधिभेदात्॥ तेन तत्र न विवाहः॥ अत्र कूटस्थमार
 गणानाकांक्षी॥ तदुक्तम्॥ वध्वावरस्य वातानः कूटस्थाद्यदिसप्तमः॥ यंचमीचेतयोर्माता तत्कामि
 ज्ञेयनिवर्तनरति॥ कूटस्थो मूलपुरुषः॥ विश्वरूपनिबंधोः एवमुक्तप्रकारेणापित्वंधुसुसप्तमा
 न्॥ ऊर्ध्वमेव विवाह्यत्वं यंचमा न्मातृवंधुतः॥ संतानोभिद्यते यस्मात्तद्वज्राडमयत्रच॥ तमा
 दायगणोद्गीमान् वरयावच्चकन्यकां॥ स्थितित्विनारदः॥ आसप्तमात्वं चमाचवंधुभ्यः पितृ
 तः॥ अविवाहासगोत्राचसमानप्रवसतया॥ अत्र वंधुभ्यः इति यंचमी निर्देशात्पितुः पितृ
 सुपुत्रानुसप्तमीमातुः॥ पितृष्वसुपुत्राच यंचमीमपित्यजेत्॥ एवमन्यवंधुभ्योऽप्येत्यम्॥ तत्रापि
 गोत्रान्येवौगपि विवाहं कुर्यात्॥ वस्यमात्वावचनात्॥ त्रिगोत्रगरानाचमातामहगोत्रापि
 क्षयानुसायेक्षया॥ अन्यथापितुः पितामहदुहितौर्हि त्रीषु त्रीपरिणीयास्यात्॥ मधाः मा
 तामहगोत्रापेक्षया त्रिगोत्रांतरिर्न विवाहप्रसंग इति संवधतत्वादयोगोऽयथाः॥ संवध
 वेकेश्वलया शिरय्याह॥ यंचमात्सप्तमाच्चावौगपि त्रिगोत्रांतरिना विवाहः॥ असंवधाभावे
 न्मातुः पितुर्नैवोदकेन वा॥ साविवाहाद्विजातीनां त्रिगोत्रांतरिनाचयेति तद्वत्संज्ञैः सप्तम
 पिकर्त्तव्यं त्रिगोत्रांतरतोऽपि तदेव लोकेऽस्तेति॥ एतच्च दक्षिणात्यानमन्यते॥ यच्च वसिष्ठः॥
 यंचमीसप्तमीचैवमातृतः पितृतस्तथेति॥ यच्च विसुपुत्रात्तमा॥ यंचमीमातृपक्षाच्च पितृपक्षा
 चसप्तमीम्॥ इहस्थ उद्देहिकमाप्येन विधिना नृपेति॥ तस्यंचमीसप्तमीमतीत्येति आख्येय
 मयंचमेसप्तमेचैव येषां वैवाहिकी क्रिया॥ क्रियायरा अपि हि ते पतिताः श्रुतौ गतारत्यपर
 र्कमरीविबचनात्॥ ह्यरलतायो शंखलित्वितौ॥ सप्यितानुसर्वेषां गोत्रतः साप्रयोरुकी॥ पिंड
 क्षोदकदानं च आशीचंचतदानुगम्॥ गोत्रं संतानम्॥ आशीचेतानमिष्याय्यगच्छतीत्यर्थः॥
 मुद्दि विवेके मुद्दि विनामरौ च दक्षि॥ सर्वेषामेव वर्णानां विज्ञेयासाप्रयोरुकी॥ सप्यिताना
 ततः पश्चात्समानोदकधर्मता॥ ततः कालवशात्तत्र विस्मृतौ नाम गोत्रतः॥ समानोदकसं
 नुतावन्मात्रापिनश्यति॥ समोर्ध्वत्रयः सोदकास्तनो गोत्रजाः॥ तेष्वेव दक्षेऽविभक्तधनास्ते
 ते सप्यिडाः परिकीर्त्तिताः॥ तेनाविभक्तधनाभावे विभक्तः सप्यिडोधनहारीनाम्येत्यर्थः॥ ते
 न विवाहे आशीचेधनयहयोचत्रिधा सापिञ्जसिद्धम्॥ यत्र यंचमीमातृतः परिहरत्सप्तमीपि
 तृत्स्वी नृमातृतः यंचपितृतो वेति यैरनसिद्धौ त्रीनित्यनुकल्प इति माधवोक्तेः॥ यंचमीस
 प्तमीचैवमातृतः पितृतस्तथा॥ दशभिः पुरुषैर्यथा तान् श्रोत्रियाणां महाकुलात्॥ उद्देहसप्त

महर्षेस्तदभावेन सप्तमीम् ॥ यंचमीतदभावेन पितृपक्षेय्यं विधिः ॥ सप्तमी च तथा यथा यंचमी
चतुर्थे वच ॥ एवमुदाहृत्य कस्मान्दोषः शाकदायनः ॥ तृतीया वाचतुर्थ्या वा पक्षयो रभयोर
पि ॥ विवाहयेन्मनुः प्राह पाराशर्यो गिरायमः ॥ यस्तु देशानुरूपेण कुलमगिराचोदहेत् ॥
नित्यं संयवहार्यः स्याद्देहां चैतत् प्रदर्शयते ॥ इति चतुर्विंशतिमतात् ॥ चतुर्थी मुदहेत् कसा चतु
र्थं यंचमीपि वा ॥ यराशरमते यक्षीयंचमी न तु यंचमीमिति यराशरे क्तः चानुकल्पत्वेनाप
दियंचम्यादियरिरायने कार्यमिति प्रतीयते ॥ अत्र हि तदभावे इति स्पष्टमेवानुकल्पत्वमु
क्तम् ॥ तन्न यथा श्रुतं ज्ञेयम् ॥ श्रवोक्तमरीचिवचो विरोधात् ॥ वस्तुनिविकल्पा संभवात् ॥
यंचमात्सप्तमादीनां यः कसा मुदहेद्दिजः गुरुतल्मीसवितेयः सगोत्रा
चैव मुदहन्ति विविक्तेः ॥ यराशरस्य मूलाभावश्च ॥ तस्मात्तदनपारिजाताद्युक्तदिशा
दन्नकसायत्नसंबंधाय नु प्रवेशे ब्राह्मणादीनां क्षत्रियादिसंयुतं विषये या श्रवोक्ता निने
यानिनत्वमुक्तं इति भ्रमितव्यम् ॥ यतुस्मृतिचंद्रिका माधवादयश्चाहुः ॥ तृतीये संगच्छा
वहे चतुर्थ्ये संगच्छावहा इति शतपथश्रुतेः ॥ तृप्राजहर्मा तुलस्य वयोषा भागसेये नृष्यसे
यो वयामिवेति ॥ गर्भे नु नोजनितादं पती करिति च मंत्रवर्णात् ॥ मातृष्यसमुत्तानुकेचित्
पितृष्यसमुत्तानुत्तया ॥ विवहेति क्वचिद्देशे संकीर्णायिसंयुतामिति प्राज्ञातयोक्तेश्च ॥ मा
तुलकसीदाहः कार्यः ॥ यद्यपि पितृष्यसुकसीदाहोपि प्राप्तस्तथाप्यस्वर्गलोकाविहितमि
ति ॥ निषेधादचनोतरेण तदुदाहस्याविधानाचनकार्यः ॥ अयं नु दाक्षिणासित्यशिक्षा ॥
चारात्कार्य इति ॥ न च श्रवोक्तश्रुतीनामर्थवादमात्रता ॥ मानोतरेणासिद्धोऽपरिहिंदेवे
भ्यो धारयतीति वदनुवादानुययन्याविधिकल्पनात् ॥ यतुशातातयः ॥ मातुलस्यसुतामुदा
मातृगोत्रांतथैव च ॥ समानप्रवरंचैव न्यक्तांचांद्रायरांचरेत् ॥ यच्च मनुः पितृष्यसेयीभूमि
तोस्वस्वीयामातुरेव च ॥ मातृश्वभ्रातुरात्स्यगत्वांचांद्रायरांचरेत् ॥ एतास्तिस्वस्त्यभाया
र्थेनोपयुक्ते तदुद्दिमान् ॥ यच्च व्यासः ॥ मातुः संयुतायत्नेन वज्रोनीयादि
जातिमिरिति ॥ तज्जाधर्वादि विवाहोद्दमातृविषयम् ॥ तत्र पितृगोत्रानि द्वे ॥ अतएव मा
कंडेयपुराणम् ॥ गाधर्वादि विवाहे युपितृगोत्रेण धर्मविदिति ॥ ब्राह्मादिविवाहे तु परितो
येवेति ॥ महसो मे श्वरे पितृतीये ध्यायेत्वा कृपादे मातुलकसीदाहमुदाहृत्य स्मृतिविशेषे
नाचारप्राप्तस्यास्य वार्तिके वाधोक्ता वपिश्रवोक्तश्रीतुल्लिगवलीयस्वादस्य कर्तव्यता माह
तदितदन्नकस्यालोकद्विभ्रमातृसौदरकस्याविषयत्वेनासवरीमातुलकस्याविषय
त्वेन युगोतरपरत्वेन चोपयन्मम्यवित्प्रतिरमरीयं यथा तथा ॥ तथापि कलौ ताव
न्निविद्धमेव ॥ गोत्रात्मातुः सखिलाच्च विवाहो गोवधस्तथेसादिपुराणात् ॥ माधवीये बोधाय
नोप्यस्य निदा माह ॥ यंच भाविप्रतिपत्तिर्दिशि गतः तथोत्तरतः नुयेतेन स्त्रियाचसहभोजनं
प्रवर्धितमोजनं मातुलपितृष्यसुदहिदपिरिरायनमिति ॥ अथोत्तरतः सीधुषा नादिकमुक्ता
इतरइतरस्मिन् कुर्वन्नुदयति इतरइतरस्मिन् चिति महसो मे श्वरेणापि स्मृतिविरुद्धा नामातुल

कसौदाहादीनामस्मादचनादप्रमाणमित्युक्तम् ॥ इह स्यात्तिरयि ॥ उदयने वा सिरा नैमी
तुलस्य सुता द्विजैः ॥ मत्स्यादाश्च नराः श्वेयमभिचाररताः स्त्रियः ॥ उत्तरे मय वा चैव स्रष्टा ॥
नृणां रजस्वला ॥ इत्यनाचारत्वमाह ॥ अतएव हे माद्री मात्स्या ॥ कर्णाटकादीनां तत्कारिणां
आदे निषेधः ॥ वीपदेवेनापिलिखितं ब्राह्मणं ॥ यत्र मातुलजो दाही यत्र वैद्यलीपतिः ॥ आह
नगच्छेत्तद्विप्रकृतं यच्च निरभिधमिति ॥ तस्मात्मातुलः यच्च पितृ तत्सप्रचयः क्रौहदिति सि
द्धं ॥ संबन्धविवेके समुत्तुः ॥ ब्राह्मणानामेकपितृसंख्यानमादशमादस्य विच्छिन्ने भवति ॥ आ
सप्रमाद्विषयविच्छिन्ने भवति आतृतीयातिरिक्ता विच्छिन्नरमयापि डांशी चक्रिया विच्छेदाद्
सहा ॥ तुल्यो भवति ॥ अस्यार्थमाह ॥ अलयाणि ॥ अत्रापि चादितिक्रमस्य
द्वप्रयिता महादयस्वयः आददेवतात्वात्पितृभाजी भवति ॥ तदर्थं त्रयो नवपुरुषययं तात्प
भाजः ॥ आदकर्त्ता च दशम इति ॥ दशमादर्थसापि उपनिवृत्तिः ॥ दशमादित्युपलक्षणात् ॥
तेन पितृपितामहजीवने नवपुरुषययं तं पितृजीवने चाष्टपुरुषययं तं सापि त्रयमिति ज्ञेय
म् ॥ उपुत्रधनयहो सन्निहिताभावे सप्रपुरुषययं तमधिकारः ॥ धनयाहिणामारभ्य तृती
याः पौत्रस्तदर्थं आद विच्छेदः ॥ अमया धनहारित्वे पुत्रआदाय करणी त्रसहैव न्यर्थः ॥ आतृ
तीयादित्यनूढकत्वाविषयम् ॥ अत्र ज्ञानां तु स्त्रीणां निपुणो विद्यायतः तिवसि शैलेः ॥ एतकांशे वनि
षयं सापि उपनतु विवाहाद्यैः ॥ तत्र द्वौ क्रवचनैः यंच मतसप्रमतनियमादिति मेधातिथिप्रमुखा
हितात्मा ॥ वायानो त्रमेतदिति सुदिविवेकः मातृकुलविषयकानीनकत्वाविषयं चैतत् ॥ अ
न्यथा अत्र ज्ञानां तथा स्त्रीणां सापि उपसंगो हवः ॥ प्रजानां मर्त्तसापि उपसंगो हवः प्रजापतिरिति ॥
कीर्त्तना विरोधः स्यादिति रत्नाकरस्मृतिरत्नादिगोऽयं याः ॥ पुत्रं चैतत् ॥ अन्यथा कसौ त्रौ पुरु
षत्रयपर्यंतमेव सतकं स्यात्तीर्थम् ॥ सायलमातामहकुलेत्वाहमितासरायां संखः ॥ यद्येकजा
तावहवः एयकुक्षेत्राः एयकुजनाः ॥ एकपितृता एयकुक्षेत्रापि उस्वावर्तते त्रिषु ॥ एयकुक्षेत्रा
भिन्नजातीयस्त्रीभुजानाः एयजनाः सजातीयभिन्नमातृभुजानाः ॥ अत्र त्रिपुरुषसापि त्रयमि
ति विज्ञाने श्रोत्र्या च स्त्री ॥ एयुचं श्रेयसापि त्रयमिदं यथा चैवम् ॥
मदनपारिजाते तु एयकुक्षेत्राः भिन्नमातृजा एयजनाः भिन्नजातीयाः ॥ एतद्विजातीयसायलमा
तृकुलविषयम् ॥ स्वर्गसायलमातृकुले चतुःपुरुषसापि त्रि ॥ यंच मी सप्रमी चैव मातृतः पितृ
तत्सथेति ॥ वसिष्ठेऽशैः ॥ सप्रमीमिति ब्राह्मणादीनां सत्रियादिदारेभ्यः सपि
कुलविषयं चैव युक्तम् ॥ तत्सकपीलकस्थितत्वाद्भ्योतरविरोधाच्च निरूप्यम् ॥ पितृपत्न्याः स्वर्गमा
तरत्युक्ता समुत्तुना तदस्यानिभाभिनिपातीति एयुक्षेत्रे यथा च ॥ अन्यथा सपि उत्वेन निये
त्वा ॥ सपत्नमातृत्वादिनिर्देशीत्यर्थः ॥ अत्र एव तेन स्मृतिर्नियुक्ता स्वर्गसायलमातामहकु
लपरत्वेन तथैव संखचनं व्याख्यातम् ॥ निनवासि संखं सप्रमीमतीति व्याख्येयम् ॥ त
स्यात्मा चैव व्याख्यायुक्ता प्रयोगरत्ने भिः ॥ स्मृतिरत्नादिगोऽयं येन सपत्नमातामहकुले
वदं क्रवाचनिकमेव सापि त्रयमुक्तम् ॥ यथाह समुत्तुः ॥ मातृपितृसंवद्वाच्चा सप्रमाद्विवाहा भवति

आयचमादयेमां॥ पितृपत्न्यः सर्वा मातरस्तभ्रातरौ मातुलास्तद्भगिमो मातृषसारस्तदुद्दितरश्च
भगित्यसदयत्मानि भागिन्यानि अमया संकरकारिणः सुस्तथा ध्यायपितुं रेतद्वेति॥ चायवमा
दिति मातृकुले त्रिगोत्रांतरितविषयवेति प्राच्याः॥ मात्ये॥ समानप्रवरांचैव शिष्यसंततिरिव च
॥ ब्रह्मदानुर्गुरोश्चैव संततिः प्रतिविध्यते॥ तद्भगिमो मातृषसारं रतितुं चाकरेन पदितम्॥ क
विद्वचनादविवाहः॥ यथा शृणुपरिशिष्टे च विरुद्धसंवेधा मुपयच्छेतेत्युक्ता विरुद्धसंवेधः स्व
यमेवोक्तः॥ यथा भार्या स्वसुहृद्दिनापितृपत्नी स्वसा चेति॥ बौधायनः॥ मातुः सपत्न्या भगि
नी तत्सुता च विवर्जयेत्॥ पितृपत्न्या भगिनी तत्सुतां च विवर्जयेत्॥ अतो मातृषसुः सपत्न
पुत्रकन्याप्यविवाहाः॥ स्यात्पत्न्या मातृकुलजा मिति मदनयारिजाती क्रीरितिकेचित्॥ केचित्तु श्रि
ष्टोभ्रातापितुः समरतिमनूक्तेस्तत्पत्न्या मातृत्वात्तन्मिनुमीता महत्तात्प्रेष्टभातृपत्नी भगिनी नपि
वाद्या॥ तथा उपादक ब्रह्मदा चोर्गरीयान् ब्रह्मदः पितेति मनूक्ते पुरुषा त्रिपुरुषसापिंशु॥
सत्त्वापि निर्वार्यः॥ अतस्तेषां कन्या नोदाद्याः॥ गायत्र्या उयदे शुश्रूकन्यो नैवोदहे हिजः॥ गुरो
श्च कन्यां शिष्यो वा तत्संतत्यापि नैव्यते॥ पुरुषत्रयपर्यंतं भात्रदेर्नैतद्विद्यते॥ वाक्संवेधज्ञा
तानां तु लहसंवेधमाणिनां॥ विवाही वनकर्त्तव्यो लोकगर्हा प्रसज्यते रतिवचनाच्चेमाहुः॥ त
त्र मूलचिंत्यम्॥ दत्तकविषये तूच्यते॥ तत्र गीतमः उर्ध्वसप्तमांस्तिवृधुभ्यो वीजिनश्चमातृ॥
वधुभ्यः पंचमादिति वधुपहरणाद्दत्तकमात्रपरमिदं किंतु संताने वि॥ एतत्क्षेत्रजादिसर्व
द्या मुख्या यरापरमिति हरिदत्तः॥ अत्र स्मृतिचंद्रिका॥ निषीगा
द्य उपादयति तस्माद्दीजिनी पृथ्वे सप्तमादित्यर्थ इति॥ दत्तकस्य जनकविषयमेतद्विज्ञापिष्य
मीमांसायां तेन दत्तस्य जनककुले सप्तम्योरुपेजननीकुले यांचयोरुपेसापिंशुम्॥ दत्तकीना
दिपुत्राणां वीजवत्तुः सपिउता॥ सममीपंचमीचैव गोत्रित्वं पालकस्य चेति बृहन्मनूक्तेः॥ वी
जिनश्चेति गीतमोक्तेः॥ पालकपितृकुले तु यंचपुरुषं पालकमातृकुले त्रिपुरुषम्॥ तथा वा
परकोपेटी नसिः॥ वीजमातृतः पंचपितृतः पुरुषानतीत्योदहेदिति॥ एतत्स एव व्याचक्षौ॥
दत्तकादीन् पुत्रान् पितृपत्न्यस्तो निवर्त्तयितुं गोत्रार्थं यान्॥ प्रत्येतदुच्यते पंचपितृतं रतिनात्या
नुप्रतीति॥ यत्र॥ बृहद्गीतमः॥ स्त्रीगोत्रेषु कृतां ये सुदत्तकीनादयः सुताः॥
विधिना गोत्रमायां तिनसापिंशुं विधीयते॥ यच्च वसिष्ठः॥ अत्यशास्त्रोभ्यो
दत्तः पुत्रश्चैवोपनायितः॥ स्त्रीगोत्रे राखशास्त्रोक्तविधिना स्यात्वं शास्त्रं भागिति॥ यच्च नारदः॥
धर्माथैव हि ताः पुत्रास्तत्र गोत्रेणापुत्रवत्ता॥ अशयि रविभागित्वं ते सुकेवलमीरितमिति॥ त
न्यालककुले सप्तम्योरुपे॥ सापिंशुं नैवैषरत्नसर्वथा सापिंशुं नियेव यरमिति सापिंशु
मीमांसायाम्॥ मदनयारिजातादपि दत्तकानुपवेशेः सप्तसापिंशुं प्रतिमाति॥ त
याहि॥ तेन वीजनीत्येव तुराह त्वयस्वमाता दत्तपुत्री प्रतियहीता पुत्री कृता तस्याः प्रतिय
हीतः कुले वीजनीत्येति॥ पंचपितृतं रतितुं पस्य दत्तपुत्रं पिना तस्य पुजनं कुकुले तद्विषय
मितुक्तम्॥ वस्तुतस्तु॥ श्रवणवचसा महानिबन्धे युक्ताप्यनुपलंभपर्याकीर्तिरिखनाभा

वात्॥ सर्वोक्तवस्थायाश्च प्रतिमत्तानुसन्तर्धरेतस्विस्वितेष्वाभेवशीभते। ममनुयात्ककुनेर
 कपिउदानक्तिपान्वपिनरुसंसात्पीरुषमेवसापिंप्रवीजिनश्चेति॥ गीतमोक्तैर्जनककुलेयिताव
 देवजीन॥ मातृरसादितुसवर्गासायलमातृकुलपरमयथैकजातावहवर्ति॥ शांस्वेकवाक
 सादितिपुक्तंप्रतिभाति॥ अतएवास्याद्यामुख्याणांत्वेमाद्विप्रवरमंजरीरुत्तिष्ठन्नाययाम
 दिभिरुक्तं॥ भट्टसीमेश्वरेणापिठयायाःकुंतिभोजस्यपालककमात्वेपिऊर्ध्वसप्रमाप्तिवंधु
 भोवीजिनश्चेतिगीतमोक्तैर्द्विमायाःठयायाःजनकस्यश्वरसेनस्यकुलेयिसाप्रयोरुषंयालक
 कुलेयितावदेव॥ सापिंड्यमुक्तमपिबाकारणाग्रहोत्पत्त्या॥ सापिंड्यादीकाम्यानुदत्तकीता
 दीनांजनकंगोत्रेणोपनयनेकतेजनककुलेसाप्रयोरुषंसापिंड्यपालकमातापितृकुले॥ त्रि
 पुरुषपिंडेनिर्वापान्निर्वापलक्षणांविपुरुषंसापिंड्यपालकगोत्रेणोपनयनेतत्कुलेसाप्रयो
 रुषमिमुक्तम्॥ तन्ना॥ चूडीपायनसंस्कारानिजगोत्रेणवेकताः॥ दत्ताद्यास्तनयास्तेस्वरमथा
 दासउच्यतेरति॥ कालिकापुराणादुपनयनांतरदत्तकनिषेधात्त्रिपुरुषमित्यत्रापिमूलंमृ
 ग्यमित्येववहना॥ मातृपितृद्वारकसापिष्टावतीनांकमानामिपसख्यामवाजयेयिनोक्ताः॥
 उद्देदःपितरौपितुश्चपितरौतजन्मकृदंयतिहृदंतस्यचतुष्कमयचतनौव्यस्यकमान्बोउशः
 वंशारंभकदेयतीप्रमितिरीत्यासेप्रकशेरदाएकैकान्वयकम्पकाःपितृकुलेन्यासप्रकशंभुवे
 ॥यद्यप्येकस्यवहवःसुताःसुलदधीहतु॥ संबंधसाम्पादैकैवगणितेय्यवधार्यताम्॥ एक
 स्मान्मिथुनानुताथदुहितोहृदयंतदुपातस्मादुदचतुष्कमयचतनौतःबोउशानोरदाः॥ पा
 वत्प्रमकसमप्रिन्नतवःकन्याहेकान्वयेतादेतेर्गुणितारसेकस्वहशेवंशेसपिंडाःपितुः॥
 मातुर्जन्मददयतीचमिथुनहृदंतयोःसागरस्तस्याःयंचमकसमश्चमितिरीत्येकान्वयःपुंसु
 ते॥ हृदाहृदपुगंतौव्ययतीत्येचकक्षशरक्षोरण्य॥ सप्रगुणाःशरम्भविधौमातुःसपिं
 डाःकुले॥ कुलहयस्यकम्पकायुतामिथःसपिंडकाः॥ हिमोमुदग्धरहशोविवाहकर्मवर्जिता
 रति॥ एतच्चसर्ववर्गासाधारणम्॥ सर्वत्रसापिंड्यसम्भवादिनिविज्ञानेश्वरोक्तैःपंचमात्मन
 माहर्धमातुतःपितुतःकमातु॥ सपिंडानिर्वर्तनसर्ववर्णेष्वयंविधिरितिहरनाथधृत्तदेवल
 वचनाच्च॥ संबंधतत्वेमुमतु॥ पितृष्वसुसुतामातृष्वसुसुतामातृसुतामातृसंगोत्रासमा
 नार्षयींविवाहचंद्रायणचरेत्यरित्यप्येनामातृवदिभृयादितिदिक्॥ ऋषेरिदमार्थप्रवरः॥
 गोत्रप्रसिद्धं॥ समानेआर्षेगोत्रेयस्तस्माज्जानायानभवतितां॥ अथसंक्षेपेणा
 गोत्रप्रवरनिरायः॥ नौचभिन्नोनिषेधेनिमित्ते॥ संगोत्रायदुहितरनप्रयच्छेदि
 त्यापस्तंबोक्तैःअसमानप्रवरैर्विवाहउतिगीतमोक्तैश्च॥ नचगोत्रलक्षणमाहाप्रवरमंजरी
 बोधायनः॥ विश्वामित्रोजमदन्निर्भरदाजोथगोतमः॥ अत्रिर्वसिष्ठःकश्यपश्चैतेसप्रर्षयः
 ॥ सप्रानामृषीणामगस्याष्टमानांयदयंतद्वीत्रमिति॥ यद्यपिकेवलमार्गवैष्णवैरेणा
 दिमुकेवलंगिरसेषुचहरितादिमुनेतत्॥ भृग्वेगिरसोरुक्तैश्चनेनगतेः॥ तथाप्यत्रेष्टापत्रिरे
 वेतिकेचित्॥ अतएवसम्प्रत्यर्थसरिप्रवरैरकादिवात्राविवाहउक्तः॥ यद्यपिविसिष्टादीनांगो

त्रत्येयुक्तम्॥तिथ्यासप्रवित्तेनतदयत्नत्वाभावात्॥तथापितत्त्वमाविवक्षितव्ययत्नत्वेन
गीत्रत्वेयुक्तम्॥अतएवहर्षयोपरयोचेतद्गीत्रम्॥अत्रविशेषोस्मृत्यन्तेप्रवरदर्योत्तेय
म्॥प्रवरास्तुप्रवरणानिप्रवराः॥कल्पकाराहिवासिहेतिहोतावसिखदित्यध्वरित्यादि
नायेषांवरणामामनन्तिप्रवराः॥तच्चवरणंयद्यपिगीत्रभूतस्यापिक्वचित्दृश्यते॥तथा
पिश्र्ववहविभेदोद्वयः॥अन्यथतिथ्याचार्ययसकार्यपरत्वादिनिर्देशानुययनेः॥अन्ये
तुतद्गीत्राणांआर्येयरतिभेदमाहुरितिदिक्॥तत्त्वेनगीत्रभूतस्यपितृपितामहप्रयिताम
हाएवप्रवराः॥पितृवाग्रेथयुत्रौथयोत्रनिशतयथश्रुतेः॥परंपरप्रथममित्याश्रयात्॥
यनोक्तेश्च॥अत्रविशेषमाहवौधायनः॥एकएवऋषीर्यावत्प्रवरैष्वनुवर्तते॥तावन्स
मानगीत्रत्वमत्यत्रभृग्वगिरसांगरादिति॥स्मृत्यसारे॥त्रियमारातयावापिसन्नयावा
नुवर्तते॥एकस्यदृश्यतेयत्रतद्गीत्रंतस्यकथ्यते॥भृग्वगिरोगरीषुतुमाधवीयेस्मृत्यन्तरे
यचानोत्रिषुसामामादिविषादस्त्रिषुहयोः॥भृग्वगिरोगरीष्वंशेषेस्त्रिकोपिचारयेत्॥शे
षगीत्रेष्वेकोसमानःप्रवरैर्विवाहंवारयेदित्यर्थः॥वौधायनोपि॥भृग्वगिरसावधिरुत्य
आर्येयसन्निपातेःविवाहस्यार्येयाणां॥आर्येयसन्निपातेःविवाहःषष्ठ्यार्याणामिति॥
भृग्वगिरोगरीष्वंशेषेस्त्रिकोपिचारयेत्॥भृग्वगिरोगरीष्वपिजमदग्निगौतमभरद्वाजे
कप्रवरसाम्येसर्वेषामप्यसाम्येवासगीत्रत्वादेवाविवाहइतिदिक्॥ अथगीत्रा
णिप्रवराश्चोच्यते॥ तत्रवौधायनः॥ गीत्राणांतुसहस्राणिप्रयुक्तान्या
हुर्दानिच॥ऊनयंचाशदेवैषांप्रवराऋषिदर्शनात्॥ तत्रसप्रभृगवः॥ वत्सा
विदाःआर्हिषेणायस्त्रामित्रयुवःवैसाशुनकाइति॥वत्सानांभार्गवाःआवनाप्रवानौर्वजा
मदर्येतिभार्गवौर्वजामदर्येतिवाभार्गवव्यावनामवानेतिवा॥विदानांभार्गवव्यावनाम
वानौर्ववेदित्यंच॥भार्गवौर्वजामदर्येतिवाएतौहोजामदर्यसंज्ञौ॥आर्हिषेणानांभार्ग
वव्यावनामवानांआर्हिषेणानूयेतिभार्गवाःआर्हिषेणानूयेतिवा॥एषांत्रयाणांपरस्परमवि
चाहः॥वात्सानांभार्गवव्यावनाप्रवानेतिवत्सपुरोधसयोः॥यंचभार्गवव्यावनामवानवा
त्सपुरोधसेतिवैजवनेमथ्येति॥एतेत्रयःकचित्॥एषामपिश्र्वैरविवाहः॥अत्रतत्रद
रास्याऋषयोऽन्यविशेषोमन्त्रतेप्रवरदर्योत्तेयः॥यस्त्वानांभार्गववैतहव्यसावेतसे
ति॥मित्राणुवानांभार्गववाध्यसुदिवोदासेति॥भार्गवाःआवनदिवोदासेतिवा॥वाध्यश्चमे
कोवा॥वैत्सानांभार्गववैत्यर्थेति॥एतेएवश्येनाः॥शुनकानांशुनकेतिवागार्त्तमदेति
वभार्गवगार्त्तमदेतिहोवाभार्गवशीनहोत्रगार्त्तमदेतित्रयोवा॥वैदविश्वजीतिर्वाभार्ग
ववैदवैश्वजीतिरिति॥साठरमाठराणांभार्गवशाठरमाठरेति॥एतौहोक्वचित्॥यस्त्वादीनां
स्वगणांत्पत्कासवर्षविवाहः॥तदुक्तंस्मृत्यसारे॥यस्त्वामित्रयुवोवैसाःशुनकाःप्रवरैक्यतः
स्वस्वहित्वाग्रांसर्वविबहेषुःपरवैरिति॥ अथोगिरसः॥ तेगौतमाभर
द्वाजाःकेवलोगिरसश्चेतिविधा॥तत्रगौतमादशः॥आयास्याःशरद्वेताःकौमडादीर्घतमसः

औशनसः कारेणुयालयः॥ राहुगणानामंजकावामदेवाहदुव्याचेति॥ तत्रायास्यानो
 आंगिरसायास्यगीतमेति॥ शरदंनानामांगिरसीतथ्यकावतमीतमकीमडेतिवा॥ आंगिर
 सायासीशिजगीतमकाक्षीवतेतिवा॥ आंगिरसीतथ्यगीतमीशिजकाक्षीवतेतिवा॥ अं
 गिरसीतथ्यगीतमीशिजकाक्षीवतेतिवा॥ आंगिरसीशिजकाक्षीवतेतित्रयोवा॥ दीर्घतम
 सामांगिरसीतथ्यकाक्षीवतमीतमदेर्घ्यतमसेतित्रयोवा औशनसामांगिरसगीतमीशनसे
 तित्रयः॥ करिशुयासानामांगिरसगीतमकारेणुयालेतित्रयः॥ राहुगणानामांगिरसराहु
 गणगीतमेति॥ सोमराजकानामांगिरससीमराजकगीतमेति॥ वामदेवानामांगिरसवाम
 देवगीतमेति॥ हहदुव्यानां अंगिरसीमांगिरसवाहदुव्यगीतमेति॥ आंगिरसवामदेवका
 मदेववाहदुव्यगीतमेति॥ उतथ्यानां अंगिरसीतथ्यगीतमेति॥ औशिजानां आंगिरस औ
 शिजकाक्षीवतेति आप्लवः॥ आंगिरस आयास्यौशिजगीतमकाक्षीवतेतिकान्यायनः॥
 एनौहीकचित्॥ राघुवानामांगिरसराघुवगीतमेतिकेचित्॥ तत्रमूलं चित्॥ एषां सर्वेषां
 तमानामविवाहः॥ अथभरहाजाः॥ तच्चत्वारः॥ भरहाजाः॥ गर्गीः॥
 ऋक्षाः कवयुरिति॥ भरहाजनो आंगिरसवाहस्यत्यभरहाजेतित्रयः॥ गर्गीनामांगिरसवाह
 स्यत्यभरहाजस्यत्यगार्ग्येतिपंच॥ आंगिरसस्यत्यगार्ग्येतिवा॥ अंत्ययोर्व्यत्ययोवा॥ भारह्यत्र
 गार्ग्यसेत्येतिवा॥ गर्गमेदानामांगिरसतैत्रिकापिभुतेति॥ ऋक्षारणांकपिलानोवांगिर
 सवाहस्यत्यभरहाजवान्दन्मातवचसेतिपंच॥ आंगिरसवान्दन्मातवचसेतित्रयोवा॥
 कपीनामांगिरसामहोयवीरुक्ष्यसेति॥ आमभुवानांगिरसभारहाजवाहस्यत्यमंत्रवरा
 मनवेतिपंच॥ अथैकचित्॥ भरहाजानां सर्वेषामविवाहः॥ अथकेवलांगिरसः॥
 हरितानामांगिरसीवरीवयीवनाचेति॥ आघीमांधातावावात्सानामांगिरसमांधातुकीत्सेति॥ क
 रावारणामांगिरसाजमीठकाखेति॥ आंगिरसघोरकखेतिवा॥ रथीतराणामांगिरसवैरुयरायी
 तरेति॥ आंगिरसवैरुसपार्धदश्चेतिवा अष्टदशपार्धदवैश्चरूपेतिवा॥ अन्यघोरसनाविमोह
 लेतिवा॥ विष्णुहृद्वानामांगिरसघोरकुत्सत्रासदस्यवेति॥ एषां स्वगणविहाय सर्वैर्विवाहोभ
 वति॥ हरिनकुत्सयोस्तनमवति॥ अथात्रयः तच्चत्वारः॥ आत्रेयाः बाभ्रुतकाः गविष्ठिराः सुद्र
 ङारति॥ आधानामात्रेयार्चनानशय्यावाचेति॥ बाभ्रुतकानामात्रेयार्चनानशवाभ्रुतकीति॥
 घनंजयानामात्रेयार्चनानधानंजयेतिक्वचित्॥ गविष्ठिराणामात्रेयार्चनानशगाविष्ठिरेति॥
 आत्रेयगाष्ठिरयोर्वातिथेतिवा॥ सुद्रलानामात्रेयार्चनानशयोर्वातिथेतिचामरप्यसुमंग
 लवैजवायानामात्रेयार्चनानशय्यावातिथेति॥ आत्रेयार्चनानशगाविष्ठिरेतिवा॥ सुमंग
 लानामत्रिसुमंगलशय्यावाचेतिकेचित्॥ अत्रेः पुत्रिकापुत्राणामात्रेयचामरप्ययोत्रिकेति
 ॥ अत्रीणां सर्वेषामविवाहः॥ अथविश्वामित्राः॥ तेदशः॥ कुशि
 कात्नीहितायैलकाः कामकायनाः अजाः कनाः धनंजयाः अथमर्धणाः शरणाः इंद्रकीशिका
 रति॥ कुशिकानां वैश्वामित्रदेवरातीदलेति॥ लोहितानां वैश्वामित्राश्चकलोहितेति॥ अंत्य

योर्धनयोवावेष्मामित्रमाधुक्तं दसाय केति वा॥ वेष्मामित्राण्य केति ही वा॥ शैलकानां वेष्मामित्रा
गाविधिनरेवरोति॥ वेष्मामित्रैरसकैरवरोति वा॥ कामकायनानां वेष्मामित्रं देवश्वसं देतरसे
ति॥ अजानां वेष्मामित्रमधुक्तं दसाय केति॥ वेष्मामित्राशमरथ्यवाधूलेति वा॥ अथमर्षणानां वि
ष्मामित्रायमर्षणकौशिकेति॥ शरणानां॥ वेष्मामित्रयोररोति ही॥ वेष्मामित्रदेवगनशररोति
वा॥ इंदकौशिकानां वेष्मामित्रं दकौशिकेति ही॥ धनंजयानां वेष्मामित्रमाधुक्तं दसयानां जये
ति॥ वेष्मामित्रमाधुक्तं दसायमर्षणोति वा॥ कनानां वेष्मामित्रकात्यान्कीलेति॥ एतेवौधायनो
क्ताः॥ शैलिकानां वेष्मामित्रमाधुक्तं दसरोहिरोतिरेणुनां वेष्मामित्रगाथिनरेरावेति॥ वेष्मनां
वेष्मामित्रगाथिनवैनवेति॥ जह्नुनां वेष्मामित्रशालकायनकौशिकेति॥ आशमय्यानां वेष्मा
मित्रासपथ्यवाधूलेति उदवेष्मनां वेष्मामित्रगाथिनरेरावेति॥ एते आश्वलायनमात्योक्ताः
अथैस्त्वयेपिषद्गणाउक्ताः॥ तैष्यत्रमन्त्रतौ शेषा॥ राधावेष्मामित्रा
रामविवाहः॥ अथकश्यपाः॥ तैयंचानिधुवाः कश्यपाः शंडिलारेभाः
लौगाक्षयश्चानिधुवानां काश्यपावत्सारनैधुवेति॥ कश्यपानां काश्यपावत्सारासितेति॥ रिभा
रां काश्यपावत्सारे भेति॥ शंडिलानां काश्यपावत्साराशंडिलेति॥ अतस्थाने देवलोवासितो वा
॥ शंडिलासितदेवलेति वा॥ काश्यपाः सितदेवलेति वा॥ अतयोर्धनयोवा॥ देवलासितेति ही
वा॥ लौगाक्षीनृवक्ष्यामः एषां कश्यपानामविवाहः॥ अथवसिष्ठाः॥ तै
यंच॥ वसिष्ठाः कुंडिनाउयमन्यवः॥ यराशराजा नृकरणीश्चेति॥ वसिष्ठानां वासिष्ठेद्रप्रमदाभ
रहसिति॥ वासिष्ठेयिको वा॥ कुंडिनां वासिष्ठेभेनावरुणाकौडिमेति॥ उयमन्त्रनां वासिष्ठेद्र
प्रमदाभरहासमेति॥ वसिष्ठाभरहस्विंद्रप्रमदेति वा॥ आधयोर्धनयोवा॥ यराशराणां वासि
ष्ठशाक्यपाराशर्येति॥ जानूकरणीनां वासिष्ठत्रिजानूकरणीति॥ वसिष्ठानां सर्वेषामविवाहः॥
वाहः॥ अतस्यात्रिभिश्च॥ अथागस्त्यः॥ तैचत्वारः॥ रध्मवाहाः सोम
वाहाः सोमवाहाः यज्ञवाहाश्चेति॥ आधानामागस्त्यदाह्यं च तैध्मवाहेति॥ आगस्त्येको वा
सोमवाहानामागस्त्यदाह्यं च तसोमवाहेति॥ सोमवाहानां सोमवाहोत्पः॥ यज्ञवाहानां यज्ञ
वाहोत्पः॥ आद्यौष्ठोक्तावेवा॥ सारवाहानां तदेतास्त्रयः॥ दर्भवाहानां तदेतास्त्रयः॥ अगस्त्य
नामागस्त्यमहिंद्रमायो भवेति॥ इर्यामासानामागस्त्ययोरीमासपारोति॥ हिमोदकानां
मागस्त्ये हिमवर्चिर्हिमोदकेति॥ याणिकानां मागस्त्ये नायकयाणिकेति॥ एतेष्वदकचित्
॥ आगस्त्यानां सर्वेषामविवाहः॥ अथदिगोवाः॥ शौगशेशिरीरामाणि
रसवाहस्यत्यभारहाजकात्यान्कीलेति यंच॥ कात्यान्कीलयोः स्थाने शौगशेशिरीवा॥
औगिरसकात्यान्कीलेति त्रयोवा॥ एषां भरहजैर्विष्मामित्रैश्चाविवाहः॥ एवकपिलानां
कनानां च॥ संकृतिप्रतिमाधादीनामागिरसगौरिवीतसं॥ हन्येति॥ शक्त्यागौरिवीतसं हन्ये
ति वा॥ एतेनां स्वगणस्थे वैसिष्ठेः शौगशेशिरीरैर्गणक्षिभिश्चाविवाहः॥ कश्यपैरपीति प्रयो
गपारिजति॥ लौगाक्षीणां काश्यपावत्सारासिष्ठेति॥ काश्यपावत्सारासितेति वा एतेह॥

[illegible]

जरादीनां माध्यंदिनीयानामप्याचरणाच्च॥ एकस्मिन् प्रवर्तते मातृगोत्रे वरस्य च॥ तमु
दाहेन कुर्वीत सा कस्या भगिनी स्य तेति मातृकुले प्रवरचितनमुक्तं तदा सुरादिविवाहो ढापर
मिति हि क॥ विस्तरस्तु यथा तरेभ्यो ज्ञेयः॥ सगोत्रादिविवाहे प्रायश्चित्तं स्पृश्यं सारं॥ इत्य
सगोत्र संबंधविवाहविषये स्थिते॥ यदि कश्चित् ज्ञातृत्वात् कस्या मद्रूपगच्छति। गुरुतस्य
व्रताच्छ्रद्धेर्भक्त्योऽप्यतां व्रजेत्॥ भोगतस्तोपरित्यज्यालये जननीमिव॥ अज्ञानादेर्देवै
मुद्ये त्रिभिर्गभंस्तु कश्यपः॥ एवं सापिंसेपि॥ सपिंडा यत्पदारेषु प्राणानां गोविधीयते॥ इ
ति हृदयमीक्रे॥ तिथितत्त्वैवौ धायनः॥ सपिंडा सगोत्राच्चेदयस्यो ययच्छेत्मातृवदेनां विभू
यात्॥ कस्या विवाहकालोऽनौ जोतिर्निबंधे॥ यउ ह मध्येनो द्वाधा कस्या वर्षद्वयं यतः॥ सी
मोर्भुक्ते ततस्तद्द्वंद्वं च तथानलः राजमात्रैः॥ अयुर्मेदुर्भगा नारीयुर्मेतु विधवा भवेत्
। नस्माद्भूमि त्विनेपुमिविवाहे सायति व्रता॥ मासत्रयाद्धर्मयुग्मवर्षयुग्मेपि मासत्रयमे
व्यावृत्तः॥ विवाहसु हि प्रवर्तितं संतो वाक्यादयः स्त्रीजनितजन्ममासात्॥ यराशरमाधवीये
तु॥ जन्मतो गर्भाधानादयं च माहृत्यं शुभं॥ कुमारी वरणादानं मेखलाबंधनं तथे मुक्तं
॥ संबंधतत्त्वैयमः॥ कस्या दशवर्षीणि या प्रदत्ता वशी हरे॥ ब्रह्महत्यापितुस्तस्याः साकमा
वरयेत्त्वयं॥ भारते॥ त्रिशद्वर्षः षोडशाहं भार्या विंदे तन्त्रिका॥ द्वादशवर्षोऽष्टवर्षो वाधर्मे
सीदति सत्वरः॥ अतो प्रहृत्तैरजसिकसां दद्यामिता सकृत्॥ तत्रैव॥ सप्रसंवत्सराद्द्वंद्वं विवा
हः सार्धवर्षीकः॥ कस्याः शस्ये राजन्यथा धर्मी गृहीतः॥ राजमात्रैः॥ राहुयस्ते तथापु
देपितृणां प्राणसंशयः॥ अतिप्रोढा च या कस्या नानुकुल्यं प्रचक्षते॥ चकारादतिवालापि
प्राणसंशयस्तुक्ते॥ मनुः॥ त्रिशद्वर्षो वहेत्कमांस्तुत्वाद्दशवर्षीकी॥ द्वादशवर्षोऽष्टवर्षो
वाधर्मेसीदति सत्वरः॥ यद्यपि॥ विवाहस्त्वष्टवर्षीयाः कस्याः शस्यते बुधैरिति संबन्धी क्रे
रनर्जश्चैरजस्तलेत्यादेः श्वदशवर्षाहर्षे विवाहो निषिद्धस्तथापि दानुरभावेद्दशषोडशा
हे ज्ञेये॥ श्रीणि वशीरएतु मतीकां सीतपितृणां स नमिति॥ यराशरमाधवीयेवौ धायनोक्ते
श्च॥ मनुः॥ स्त्रीसंबंधे दशैतानि कुलानियमवर्जयेत्॥ हीनक्रियनिष्कुरुष्वनिष्कुरोरो मशा
रीसं॥ सप्या मया व्यस्यारिश्चित्रिकुशिकुलानि च नथा॥ नर्षदृष्टं नदीनां नो न च भीम
रानामिका॥ यमः॥ तस्माद्द्विहाहेयत्कस्या वाचनं मती भवेत्॥ तथा मूलजा
दीनां फलमायुक्तम्॥ तथा वशी वश्यहर्मेयादिघटितविचारो जोतिर्विभ्यो ज्ञेयः॥ वि
स्तारानुनोच्यते॥ अयुर्वर्कवलं॥ जोतिर्निबंधे गरीः॥ स्त्रीणां युसुव
लश्चेष्टपुरुषाणां रवेर्वलं॥ तयोश्च द्रवलंश्चेष्टमिति गर्गेराभाधितं॥ जन्मत्रिदशमारिस्थः
प्रजया शुभदी गुरुः॥ विवाहे यचतुर्या द्वादशस्यो मृतिप्रदः॥ देवलः॥ नष्टात्मजाधन
वती विधवा कुशीला पुत्रान्विता ह तधवा सुभगा विपुत्रा॥ स्वामिप्रिया विगतयत्र धवा ध
नाढ्या वध्या भवेत्सुरगुरोर्कमशी भिजन्म॥ दृहस्यति॥ कथवायकुलीरस्थी जीवोय्य
शुभगोचरः॥ अतिशीमनतां दद्याद्विवाहो यनयादिषु॥ लब्धे द्वादशमचतुर्थं जन्म नि

यथायमेव नीयेच॥ प्राप्तिप्राप्तिग्रहणी जीवैवेधव्यमाज्ञोतिगर्गः॥ सर्वत्रापि सुमंदयात्तदा
शास्त्रान्तरं गुरु॥ यच्च यथाहोरेव सुभगो चरतामता॥ सप्रमात्यं च वर्षं युस्वोच्चस्वर्गगतो
दि॥ अशुभोपि सुमंदयाच्छुभदक्षैषु किं पुनः॥ रजस्वलायाः कस्याप्यगुरुशुद्धिनचितये
॥ अशुभेपि प्रकर्तव्यो विवाहस्त्रिगुणाचनान्॥ अर्कगुर्वैवल्लोयीयो हि राप्यर्कवलास्त
॥ कस्यांचंद्रवलाप्रोक्ता वयलीत्यनतो वला॥ अश्ववर्षा भवेद्देशेन वर्षाचरो हिरी॥ दश
भवेत्कस्याचतुर्ज्वरजस्वला॥ अथ रहस्यतिशान्तिः॥ शौनकः॥ कस्य
कोदाहकालेन आनुकूल्यं न विद्यते॥ ब्राह्मणस्योपनयने गुरोर्विधिरुदाहृतः॥ सुवर्णेन
गुरुं कृत्वा पीतवस्त्रेण वेष्टयेत्॥ रशानां धवलं कुंभं धास्योपरि निधाय च॥ दमनमधुप
स्यं च पलाशं च वसर्षयान्॥ मोसी गुडं च यामागीं विंडीं शंखिनीं वचाम्॥ सहदेवी हरि
क्रांतां सद्यो वधी शतावरीं वलां च सहदेवीं च निशादितयमेव च॥ कृत्वा ज्यभागययंतं स्व
शाखोक्तविधानतः॥ ग्रहोक्तमंडलेभ्यश्च पीतपुष्पाक्षतादिभिः देवज्ञोत्तरे काले ततः
कुंभानुमंत्रणं॥ अश्वत्थसमिधश्चाज्यपायसं सर्पिषा युतम्॥ यवत्री हितिलाः सान्ज्यमं
त्रेणो वृहस्पतेः॥ अश्वीत्तरशतं सर्वहोमशेषं समाययेत्॥ पुत्रदारसमेतस्य अभिवेकं स
माचरेत्॥ कुंभाभिमंत्रणी क्तैश्च समुद्रजैश्च मंत्रतः॥ प्रतिमां कुंभवस्त्रं च आचार्योपनि
वेदयेत्॥ ब्राह्मणान् भोजयेत्पश्चाच्छुभदः स्थानं संशयः॥ रतिरहस्यतिशान्तिः
शौनको गुरोर्दित्येव नीयाते वक्राजी चारणे गुरो॥ नष्टेशशिनि सुकैवावाले दृष्टे यवागु
रो॥ यौधेचे त्रयवर्षा सुशरयधिकमासके॥ केतुहमेति रंशे के सिंहस्थः मरमं चिणि
॥ विवाहव्रतनयावादिपुरहर्म्यगृहादिकम्॥ शौरविधोयविधां च यत्नतः परिवर्जयेत्॥
मदनपारिजाते जीतिः॥ सागरि॥ वाले शुक्रे दृष्टे शुक्रे नृदे जीवेन
ये जीवे॥ वाले जीवे जीवे सिंहं सिंहं दित्ये जीवा दित्ये॥ तथा मलिसुचे मासि सुराचार्येति
चारणे॥ वापी कृयविवाहादि क्रियाः प्रागुदिता रूपजेत्॥ सिंहस्थं मकरस्थं च गुरुयत्ने
न वर्जयेत्॥ लघ्वः॥ अती चारंगतो जीवस्तं राशिनं तिचे मुनः॥ लुप्तः संवत्सरो ज्ञेयः सर्वकर्मवहि
कृतः॥ सिंहस्थं गुरोरयवादमाहयराशरः॥ गोदाभागीरथी मध्येनोदाहः सिंहगे गुरोः मक
रस्थे सर्वदेशे तथा मीनगतरेवो॥ वसिष्ठोपि॥ विवाहोदक्षिणकूले गीत
म्यानेतरव्रतं॥ भागीरथ्युत्तरे कूले गीतम्यादक्षिणे तथा॥ विवाहो व्रतबंधश्च सिंहस्थे तेन
दुष्यति॥ कस्यादा नृकममाह याज्ञवल्क्यः॥ विवाहो व्रतबंधः॥ पितापितामही भ्राता सा
कुली जननी तथा॥ कस्याप्रदः श्वनाशे प्रकृतिस्थः परः परः अप्रयच्छन् स माप्रोतिभूरा
हस्यामृतावृती॥ गम्यान्तमावेद नृणां कस्याकुप्योत्सवंपरं॥ भ्रातृणां संस्कृतानामेवाधि
कारः॥ याज्ञवल्क्यः॥ असंस्कृतानुसंस्कारां भ्रातृभिः सर्वसंस्कृतेः॥ भ
गिन्यश्च निजादं शाहं शंनुत्तरीयकं॥ अत्र त्रकारेण सर्वसंस्कृतेरित्यस्यानुवृत्तेर्विवाह
पर्याप्तद्वयदाने सांशसमांश्च तृतीया भागदाने वा संस्कृतयहरां चर्थस्यात्॥ अतः कर्तव्यं

मोय॥ तेनानुयनीतभ्रातृमात्रादिसत्त्वेमात्रादेरेवाधिकारो न भ्रातुरित्युक्तं संवधतत्वादे० क
 यास्वयंवरेमातुर्हृतत्वे चत्ताभ्यामेवनादीश्राद्धकार्यतत्रचस्वयंप्रधानसंकल्पमात्रं कल्पान्द्रा
 ह्मराहाराकारयेदिति प्रयोगपारिजाते॥ वरसुसंस्कृतभ्रात्राद्यभावेस्वयमेवनादीश्राद्धकुर्वी
 नमाता॥ पुत्रेषु विधमानेषु नान्येकारयेत्सधामिति निषेधादुपनयनेन कर्माधिकारस्य जा
 तत्वाच्चेति॥ श्रद्धी चंश्रीदयः॥ माधवीयेः परार्के च नारदः॥ पितादधा
 त्स्य कस्यांभातावानुमतेपितुः॥ मातामहोमातुलंचसकुल्योवाधवस्तथा॥ मातात्वभावे स
 र्वेषांप्रकृतौ यदिवर्त्तते॥ तस्यामप्रकृतिस्थायोक्त्यादयुः स्वजातयः॥ सकुल्यः पितृयक्षीयः
 बाधवोमातृवंश्यः॥ मदनपारिजातेकात्यायनः॥ स्वयमेवौसीदधातुपित्रभावेस्वबाधवा
 मातामहस्तौत्याहिमाताबाधमजोसुता॥ ततोभ्यामौसीभिन्नाधर्मजोनियोगात्क्षेत्रजामा
 तामहोमातुलोवादधातु॥ तेनौसीदानेपितृवंधुषु सन्नुमातामहादीनां नाधिकारः॥ अनुम
 तिर्विना॥ अस्यायवादस्तत्रैव॥ दीर्घप्रवासुपुत्रेषु योगे सुचवंधुषु॥ मातातु समपेदधादौर
 सीमपिकल्पका॥ मनुः॥ यदातु नैव कश्चित्प्रात्कन्याराजानमाव्रजेत्॥ परकी
 यकन्यादाने विशेषः॥ मदनरत्नेखांटे॥ आत्मीकन्यसुवरो न परकी
 योक्तुकन्यका॥ धर्मे राविधिनादानं समगीत्रेपियुज्यते॥ अत्र प्रकृतिस्थग्रहादप्रतिस्थे
 न कृतमकृतमेव॥ स्वतंत्रो यदि तैकार्यकुपीदप्रकृतिगतः॥ तदप्यकृतमेव स्यादस्वातंत्र्यस्य
 हेतुन॥ इत्यपरार्के नारदोक्तेः॥ यदितु सप्रयदी विवाहहोमादिप्रधाने जा
 तंतदागवैकल्पेपितादृत्रिर्विवाहस्य॥ गौडअप्येवमाहुः॥ तत्रैव मरीचिः गौ
 रीददन्नाकटखं वैकुण्ठरोहिणीददत्॥ कन्याददद्ब्रह्मलोकं रौरवतुरजस्वलो अथमा
 सनिर्णयः॥ तत्र जन्मासासे विशेषः प्रायुक्तः॥ जीतिः प्रकाशे व्यासः माधफाल्गुन
 वैशाखे च घृष्ठा मार्गशीर्षके॥ ज्येष्ठे वाषाढमासे च सुभगा वित्तं संयुता॥ आवरो वापि यो येना
 कन्याभाद्रपदे तथा॥ चैत्राश्वयुक् कार्तिके सुयाति वैध्वयंतो लघु॥ नारदः॥ माघ
 फाल्गुनं वैशाखज्येष्ठमासाः शुभावहाः॥ कार्तिको मार्गशीर्षश्च मध्यमौ निर्दिताः घरे॥ व
 सिष्ठः॥ यौषपिकुर्वीत्युत्कर्त्तव्यं तैर्के चैत्रे भवेत्तद्योगतो यदा स्यात्॥ प्रशस्तमाषाढकृतं
 तं विवाहं वदति गर्गमिथुनस्थितेर्के॥ आचार्यचूडामरीजोतिर्गंगराजमार्जडी॥ मांगले
 सुविवाहेषु कन्यासंवरणेषु च॥ दशमासाः प्रशस्यन्ते चैत्रयोषीववर्जिताः॥ आयसं
 वः॥ सर्वकृतवो विवाहस्य शिशोमासो यरिहायो ज्ञमं च नैवाधं॥ अत्र माघफाल्गु
 नाषाढवर्जनवमासा सुरख्यः काल इति सुदर्शनमास्ये विलायां ब्रह्मविद्यातीर्थे श्रीकृष्ण॥
 बोधायनसूत्रेपि॥ सर्वमासा विवाहस्य सुचितयस्तयस्यमित्येके॥ तेन द्रव्यैर्नैरे
 वर्जयेच्छिरसंबंधिनो मासो योषवैत्रो विवाह इति निर्णयाय नृत्याख्याने मौख्ये कृतमि
 त्युपेक्षम्॥ निश्चितं सर्वेषु द्वादशस्यपि मासेषु उहहेदितिकात्तादरीः॥ येन जीतिषे माघा
 दिविधये गृह्यसूत्राणां हि जयरत्नेन प्रावत्माच्छूद्रादिपराः॥ जीतिषे॥ वात्स्यायनं वदन्

नमिच्छति तथारेभ्यो यनचोत्तरं ॥ श्रीनारायणं नमस्कृत्य विहाय मुनयो मां उभयशिष्या जगुः चैत्रं प्रोक्ताप
राशरः ॥ यरिराये तोषवदौर्भाष्यं रक्षायाः कृदिवनुस्यं न हितार्कं श्रित्तिरिदं बुधैः ॥ चंडेश्वरः
मार्गमासितया ज्येष्ठेष्टारय रिरायं त्रतम् ॥ ज्येष्ठपुत्रद्विजो सुयत्नेन परित्यज्येत ॥ कृतिकास्य
रवित्यक्ता ज्येष्ठपुत्रस्य कार्येत ॥ उत्सादिषु कार्ये बुदिना निदशवर्जयेत् ॥ रत्नकीशे
॥ जन्मदौ जन्मदिवसे जन्ममासे सुभं न्यजेत् ॥ ज्येष्ठमास्याद्य गर्भस्य सुभं वर्ज्यं स्त्रिया अपि ॥
पराशरः ॥ अज्येष्टा कन्यका मंत्रज्येष्ठपुत्रो वरो यदि ॥ व्यप्यो वातयो सत्रज्येष्टो मासः
सुभप्रदः ॥ मिहिरः ॥ ज्येष्ठस्य ज्येष्ठकन्याया विवाहो न प्रशस्यते ॥ तयोरन्यतरे ज्येष्ठे ज्येष्टो मा
सः प्रशस्यते ॥ द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्ता वेव ज्येष्ठ सुखावहं ॥ ज्येष्ठत्रयं न कुर्वीत विवाहे सर्वसं
तं ॥ यजुः ॥ सार्वकालमेकं विवाहमिति तदा सुरादि विवाहविषयं ॥ धर्म्यं विवाहे सुकाल
रीक्षणं नाध्यै क्षितिगृह्यपरिशिष्टात् ॥ रत्नमालाया मप्येवम् ॥ तेनासुरादयो माघं चेत्ता
दि निषिद्धकैश्च यि भवंति ॥ अथ दशदोषाः व्यवहारोच्ये ॥ वेधश्चल
ज्ञाचंतये वयातः खार्त्तरवेद्यो दशयोगचक्रम् ॥ पुतिश्च जामित्रमुपयहश्च बाणास्त्वज्जे
च दशदोषाः ॥ एषां लक्षणं जीति ये ज्ञेयम् ॥ अतीचारगे गुरो तु वसिष्ठः ॥ अतीचारगे तेने
वेवर्जयेत्तदनंतरं ॥ विवाहादिषु कार्ये बुधैर्विशतिवासरात् ॥ रत्नमालाया ॥
एकयचनवपुग्मवर्दशत्री शिसत्रचतुरखलाभः ॥ द्वादशजट्टवभादि राशितो घातव
दरंति कीर्त्तिनो बुधैः ॥ नारदः ॥ भूवा एतदहस्ताश्वरसदिकवन्दिशे ल
जा ॥ वेदावसुशिवादित्या घातचंद्रो यथाक्रमम् ॥ यात्रायां पुहकार्येषु घातचंद्रं विवर्जयेत्
॥ विवाहे सर्वमांगले चो लक्ष्मोन्नतवधने ॥ घातचंद्रो नैव चित्तरतिपाराशरो व्रवीत् ॥ जीति
निबंधे ॥ विवाहचो लत्रतवधयते यदा भिषेके चतथै वरातां ॥ सीमंतयात्रासु तथै
व जातेनोचितनीयः खलु घातचंद्रः ॥ अकालजामवे सुधेदिसुन्नीहमृष्टयः ॥ प्रत्यर्कय
रिचेषेद्रवाया भध्वनयो यदि ॥ दोषाय मंगले नूनमदोषायैव कालजाः ॥ अकालवृष्टि
स्वरूपे मां हल्लः ॥ योषादिचतुरे मासान् प्रोक्ता वृष्टिरकालजेति ॥ शार्ङ्गधरः ॥
निर्घाते क्षितिचलने ग्रहपुद्गेरुद्दरी नैवैव ॥ आयं च दिनात्कमापरिणीतानाशमुपया
ति ॥ उल्कायाते द्रवाय प्रवलवनरजो धूमनिर्घातविद्युद्वृष्टिप्रत्यर्कदोषादिषु सकलबुधै
स्याजमेवैकमात्रं ॥ दुःस्वप्ने दुर्मित्रेष्टशुभफलहरो दुर्भोगा भ्रातृवद्दी ॥ चोलीमौ जीति
बंधे परिरायनविधौ सर्वदा त्याज्यमेव ॥ जीतिः प्रकाशः ॥ अवीक्ष्यो
उशनाश्वः संक्रांते पुरापदाः परतः ॥ उपनयनत्रतयात्रायपरिणयनादी विवर्ज्यास्ताः गर्भ
दिभ्यश्च दिनमेकं च ग्रहसंप्रदिनानि तु ॥ भूकंथचसमुत्पन्ने अहमेव तु वर्जयेत् ॥ उल्का
याते विद्विषसं धूमेयं च दिनानि च ॥ बज्रयाते चैकदिनं वर्जयेत्सर्वकर्मसु ॥ दर्शनादर्श
नाद्वाहुके लीः संप्रदिनं त्यजेत् ॥ यावन्ते दहमस्तावदशुभः समयो भवेत् ॥ अस्यायवदि
दुतसागरे ॥ अथ दिवसत्रयमध्ये मृडयानीयं नदा भवति ॥ उभ्यातदोषशमनं तदेव संसा

हरचार्याः॥ संवधतन्ने॥ भूकंयादेर्न दोषोऽस्ति हृदि श्राद्धे कृते सति॥ अथापरिहार्यकमाया
 वैधव्ययोगे विशेष उच्यते मार्कंडेयपुराणे॥ बालवैधव्ययोगे तु
 कुम्भं प्रतिमादिभिः॥ कृत्वा लयंततः यश्चातकमोहाद्येति चार्यः॥ तत्र पुनर्भूदोषाभा
 व उक्तो विधानस्त्विति॥ स्वर्गावुपि यत्नानां च प्रतिमाविष्णु रुपिणी॥ तया सह विवाहे तु
 नर्भूत्वन जायते॥ सूर्यारुणसंवादे॥ विवाहात्सर्वकालं च चंद्रतारावलांबिते॥ विवाहो
 क्ते च मथमाकुंभेन सह चोदहेतु॥ स त्रेण वैद्येन त्र्यश्वा दशतं नूतन विधानतः॥ इति
 कृतं देहं तयोरेकांतमदिरे॥ ततः स मंचनस्याय प्रमज्ज्य सलिलाशये॥ ततो भिविचनं
 यो न्यचयं ववारंभिः॥ कुम्भं प्रार्थयान्तं वै॥ वरुणा गखरूयाय जीवनां समाश्रय॥
 यतिजीवय कन्यायाश्चिरं पुत्रसुखं कुरु॥ देहि विष्णु वोरं देवकम्या पालयदः स्वतः॥ ततो
 लंकारवस्त्राढ्यां वराय प्रतिपादयेत्॥ इति कुम्भविवाहः॥ त्रिदान
 मपि त्रैविक्रमादिभिः॥ पञ्चाधुमा मय्यसहस्रविधा रोगोऽतस्मिन् दया विधितुं वि
 ष्णोर्भक्तिं च नुर्भुजा॥ सुद्वर्गी सुवर्गो न वित्रशक्ता यवा पुनः॥ निर्मिता कचिरे शस्त्रमहा
 चक्राजसंयुता दधानां वाससी पीते कमलोत्पलमालिनी॥ सदक्षिणी च तां दधान्मन्त्रे
 न सुदीरयेत्॥ यन्मया प्राचिजनुधि प्रन्यायति समागमः विधौ यविश शस्त्रायेहं तो वाति
 विरक्तया॥ प्राप्यमानं महाघोरं यशः सौख्यधनाय दम॥ विधव्या यतिदः सौधनाशाय सु
 खलव्यये॥ बहसौ भाग्यलभ्ये च महाविष्मिरिमां तनु॥ सौवर्गी निर्मिता शक्ता नुभ्यं स प्र
 ददेहि जा॥ अन्वधायाह मस्मीति विवारं प्रजपेदिति॥ एवमस्त्विति तस्यां क्रि गृहीत्वा स्वगृहे
 विशतं ततो वैवाहिकं कुर्याद्विधाता मृगीदृशः॥ अन्येष्वन्यविवाहदृशे च न दयस्ते
 त्रैव ज्ञेयाः॥ विलरभयान्नोच्यंते॥ अथ प्रतिकूलादि॥ जोतिर्निव
 धे गार्गः॥ कृते तु निश्चये यश्चान्मृत्यु भवति कस्य चित्॥ तदानमंगले कुर्यात्तं
 तं वैधव्यमाप्नुयात्॥ जोतिर्मेधातिथिः॥ बधूवराय धृतिने सुनिश्चिने वरस्य गेहिय्यथ क
 लकायाः॥ मृत्युर्पदि स्यान्मनुजस्य कस्य चित् तदानकार्यं खलु मंगलं बुधेः॥ मंगले
 विवाहः॥ सृतिचद्रिकायाम्॥ कृते वाऽनिश्चये यश्चान्मृत्यु भवति स्य गो
 त्रिणाः॥ तदानमंगलं कार्यं नार्गे वैधव्यं दं क्रवमा॥ भृगुः॥ वाग्दानानंतरं यत्र कुलयोः क
 स्य चिन्तुतिः॥ ततो दाहो नैव कार्यः स्ववंशस्य दोषतः॥ शौनकाः॥ वरव
 धोऽपि ताभ्यामापि न्यचस होदरः॥ पितृव्यस्त्रीसुतो भ्राता भगिनी चा विवाहिता॥ एभि रत्र
 विपक्षे च प्रतिकूलं बुधेः सृते॥ अथैरपि विपक्षे सुके विदुर्न तद्वेत्॥ मोडयः॥ वाग्दा
 नानंतरं मायापि नाभ्यामापि यथेति॥ विवाहो नैव कर्तव्यः स्ववंशहि तमिच्छता॥ संकटे तु
 मेधातिथिः॥ वाग्दानानंतरं यत्र कुलयोः कस्य चिन्तुतिः॥ तदा संवत्सरादर्थं विवाहः शुभ
 शो भवेत्॥ सृतिरत्नावलाम्॥ पितुरहमशौचं स्यात्तदं मानुरेव च॥ मासत्रयं तु भार्याया
 सुदं भ्रातृपुत्रयोः॥ अन्येषां तु सपिशाभाशौचं मासमीरितम्॥ तदं ते शमनिकं कृत्वा त

तो लयं विधीयते ॥ अतिप्रकाशः ॥ प्रतिकूलैः पितृव्यो विवाहो मासतः परः शांतिविधाय
गोदत्वावादानादिचरेत्तुनः ॥ शांतिविनायकशांतिं तथा च मेधातिथिः ॥ संकटे समुत्प्राप्ते
याजवन्त्संनयो गिना ॥ शांतिरुक्ता गरीशस्य कृत्वा तां सुभमाचरेदिति ॥ प्रतिकूलेन कर्त्तव्यो गच्छेत्
वरतुत्रयम् प्रतिकूलैः पितृव्यमिच्छावद्द्विविधम् ॥ प्रतिकूले सपिउस्य मासमेकं विवर्जयेत् ॥ जी
तिः सागरे ॥ दुर्मिहो रश्मिगोचरिणी प्राणसंशये ॥ प्रोढाया मयिकमायां नानुकूलं प्रतीक्ष
ते ॥ मेधातिथिः ॥ पुरुषत्रयपर्यंतं प्रतिकूलं खगोलविज्ञानम् ॥ प्रवेशनिर्गमोत्तमं तथा मुंनमं उने ॥ प्रे
नकर्मण्यनिर्वर्त्य चरेत्तास्युदयक्रियाम् ॥ आचतुर्थतः पुंसि च मे सुभदं भवेत् ॥ अथ
जीदोषनिर्णयमाहा ॥ माधवीये ॥ प्रारंभात् प्राविवाहस्य मातापदिरजस्वला ॥ निहस्ति
स्य कर्त्तव्या सह त्रुतिवोदनात् ॥ प्रारंभात् नदीप्रादाता नदीमुखं विवाहादा विद्यादिना नैव प्रार
भोक्ते ॥ मेधातिथिः ॥ चोलेष्वत्र तथैव च विवाहे यत्नकर्मणि ॥ भाष्यं रजस्वला यस्य प्रायस्य नरो
भने ॥ वधूवरसमयौर्जननी चेजस्वला ॥ तस्याः सुदेः परं कार्यं मागल्यं मनुरप्रवीत् ॥ सुद
मनुः ॥ विवाहव्रतवृत्तसु मातापदिरजस्वला ॥ तदनमंगलं कार्यं सुदो कार्यं सुभेषु भिः ग
र्गः ॥ यस्योदाहादिमागल्यं मातापदिरजस्वला ॥ तदनमंगलं कर्त्तव्यमापुः सयकरं यतः नदीप्रा
दोत्तरं रजोदोषे तु कथं कारिकासु ॥ सति कोरकयोः सुदो गारपादो मरुत्वं ॥ प्राप्ते कर्मणि सुदिः
स्यादितरस्मिन् सुद्यति ॥ अलाभे सुमुहूर्तस्य रजोदोषे च संगते ॥ श्रियं संवत्स्य नक्त्यां न्यासिष्य
शमंगलम् ॥ हिमीमायमितां यमो श्रीसूक्तविधिनार्थयेत् ॥ प्रत्येकं यमं सुदत्वा अभिषेकं समाचरे
दिति ॥ सतकादिसंकटे तु कृष्णं गीर्भर्तुं हला यवसिनी गावरत्ना विवाहादिकुर्यादिति च प्रमुक्तं ॥
अथैकक्रिया निर्णयः ॥ अतिनिर्वंभे रमनुः ॥
एकमावृजयोरेकवत्सरे पुरुषस्त्रिषोः ॥ न समानक्रिया कुर्यात्प्राग्भेदे विधीयते एतेनैकं स्वपुं लो वि
वाहदयमेकदिने निविष्टं प्राग्भेदाभावात् ॥ नारदः ॥ सुवोदाहात्यरं पुत्री विवाहो न चर
तुत्रये ॥ ततयोर्व्रतमुदाहृत्य उनादमिउने ॥ वराहः ॥ विवाहस्वेकजातानो वराहमासाभ्यन्तरे
यदि ॥ असंशयं त्रिभिर्वर्षेस्त्रिकाविध्या भवेत् ॥ नमं उनाद्यापि हि मदनरत्ने वसिष्ठः ॥
नपुं विवाहो ध्वंशुत्रये पि विवाहकार्यं दुहितुः प्रकुर्यात् ॥ नमं उनाद्यापि हि मुंनं च गोत्रैकतायां य
दिनात् भेदः ॥ शकोदरप्राग्भेदात् विवाहस्तस्य सुर्गपाणिपहणं विधेयम् ॥ वराहसमये मुनयः स्व
पुंनमुंनं मुंनं नो विचार्यम् ॥ एतदप्युक्तं त्रैवा ॥ अतुत्रयस्य मध्ये रमाहस्य प्रवेशनं ॥ तथा
दोकीदरस्यापि विवाहसु प्रशंसते ॥ सायनस्य ॥ फासुने चैव मासे तु पुनोदाहोपनायमे भिदा
दस्य कुर्यात्ततुत्रयपिले वने ॥ संहिताप्रदीये ॥ अर्धं विवाहान्नयस्य नैव कार्यं विवाहोदहितुः
समाहं ॥ च प्राप्य कमां चतुरां नयं च वधूः प्रवेशात् सुहृन् नदी ॥ मदनरत्ने वसिष्ठः ॥
दिशो भनैकं हरे विने संभुमं यथा नवभिर्दिनैः सु ॥ आवश्यकं शोभनं मुसो नादरे यथा
य विभेदो वा ॥ संकोदरप्रसूता नानादिबायं त्रयं भवेत् ॥ भिन्नोदरप्रसूता नानादिशा ता नदी वरी
त् ॥ अतिनिर्वंभे कास्यपनः ॥ कुने चतुत्रयपदवी कृमं उना ननु मुंनं ॥ अतिनिर्ग

मोनेष्टोनकुर्माङ्गलत्रयम्॥ कुर्वन्मुनयः केचिदप्यस्मिन्वत्सरेलघु॥ लघुवायुरुकार्येवाप्राप्तनेमी
 तिकंतुयत्॥ पुत्रोद्वाहप्रवेशाख्यः कस्योद्वाहस्तु निर्गमः॥ मुउनेचीलमित्युक्तत्रोद्वाहोत्तमगला॥ चो
 लेमुउनेमवोक्तवर्जयेन्मउनात्परं॥ मौजीचोमयतः कार्ययतो मौजीनमुउने॥ अमिनेवत्सरेयित्यात्र
 दहस्तत्रमेदयेत्॥ अमेदेतुविनाशः स्यान्नकुर्माङ्गलमउये॥ संकटे तु कपर्दिकारिका सुवराहमि
 हिरश्च॥ उद्वाहपुत्रीनयिताविदध्यात्पुत्रातरस्योद्वाहनं कदाचित्॥ यावच्चतुर्यदिनमत्रश्वसमाप्य
 चासौहहनेविदध्यात्॥ कश्यपः॥ मौजीवधस्तथोद्वाहः परमासाभ्यन्तरेयिवा
 ॥ पुत्रोद्वाहनं कुर्वन्विभक्तानां न दोषस्तत्॥ जोतिर्विवेधे॥ विवाहमारभ्य च
 तुर्यमध्ये आदेदिनं दशदिनं यदित्यात्॥ वैधव्यमाश्रोतितदा सुकमाजीवेत्यतिशेदनयत्पतास्या
 त्॥ तथा॥ विवाहमध्ये यदि चेत्स्यादहस्तत्रस्वमुखाः पितरो न यान्ति॥ दृष्टे विवाहे परतस्तु कुर्या
 द्वाहं स्वभामिर्न तद्वययेत्॥ ये वा भद्रं द्रव्यं तिष्ठन्नाभिरिति श्रुतेश्च॥ मासिकविषये हेमाद्रो शा
 द्वापयति॥ प्रेतश्चाद्यानिसर्वाणि सपिंडीकरांतया॥ अथ कथं यापिकुर्वीत कर्तुं नदीमुखे हि जः॥
 दृष्टिं विना प्रकर्षेदोषमाह॥ तत्रैव उशनाः॥ दृष्टिश्चाह विहीनस्तु प्रेतश्चाद्या
 नियश्चरेत्॥ सश्चादीनरके धीरे पितृभिः सह मज्जतीति॥ मेधातिथिः॥ प्रेतकस्मीत्य
 निर्वर्त्य चरेत्ताभ्युदयकियां॥ आचतुर्यं ततः पुंसि यं च मे शुभं दमवेत्॥ सत्यं तरे॥ स
 पिंडीकरणाद्वागीयस्तु कथं तां यि॥ पुनरप्यथ कथं ते दृष्टुं तरे निषेधनात्॥ स्मृतिसारा
 वत्साम्॥ आतृपुगे स्वसृपुगे भ्रातृस्वसृपुगे तथा॥ एकस्मिन्मउये चैव न कुर्माङ्गलं न ह
 यम्॥ सोदरविषयमेतत्॥ यमः॥ एकोदरप्रसूतानामेकस्मिन्वासरे पुनः॥ विवाहं नैव कुर्वीत
 संजोपरिमुउने॥ गार्ग्यः॥ भ्रातृपुगे स्वसृपुगे भ्रातृस्वसृपुगे तथा॥ न कुर्माङ्गलं किं।
 चिदेकस्मिन्मउये हि॥ एकस्मिन्वासरे प्राप्ते कुर्यापमलजातयाः॥ क्षौरं चैव विवाहं च मौजीवध
 नमेव च॥ जोतिर्विवेधेनारदः॥ एकोदरयोर्दयोरैकदिनोद्वाहने भवेत्ताशः॥ नद्यं
 तर एकदिने केव्याहः संकटे व शुभं॥ ऊर्ध्वं विवाहाच्छुभो नरस्य नारी विवाहो न अत्र त्रयस्यात्।
 नारी विवाहात् न ददेषि शस्तनरस्य पाणिग्रहमाहुरायाः भिन्नमातृजयोस्तु एकविवाहात् न दहे॥ यि
 शस्तनरस्य पाणिग्रहमाहुरायाः भिन्नमातृजयोस्तु एकविवाहात् न दहे॥ मेधातिथिः॥
 दृष्टकृमातृजयोः कार्यो विवाहस्त्वेकवासरे॥ एकस्मिन्मउये कार्यः दृष्टकृवेदिकयोस्तथा॥ पु
 य्यपट्टिकयोः कार्यं दर्शनं न शिरःस्थयोः॥ भगिनीभ्यामुभ्याम्यो च यावत्तत्रयदी भवेत्॥ यमयो
 लुविशेषः भद्रकारिकायाम्॥ एकस्मिन्वत्सरे चैकवासरे मउये तथा॥ कर्तव्यं मंगलं स्वसौभ्री
 चोयमलजातयोः॥ जोतिर्विवेधेनारदः॥ प्रत्युद्वाहो नैव कार्यो नैकस्मिन्मउये हि
 दयम्॥ नैवैकजन्मयोः पुंसि रैकजन्मे तु कथमेकं॥ तथा॥ नैव कदाचिद्वाहो मे कदापु
 उ न हय॥ नैकजन्मे तु कथमेदं पुत्रयोरैकजन्मयोः न पुत्रीद्वयमेकस्मिन् प्रदद्यात् कदाचनेति॥ क
 न्यायारजोदशनेतश्चरार्को संवर्तः॥ माता चैव पिता चैव ज्येष्ठभ्राता तथैव च॥ त्रयस्ते नरकं या
 निदृष्टाकलो नरजस्तो॥ हारीतः॥ पित्रोर्हितया कमारजः पश्यन्मसेस्तताः साकमातृवलीक्ष्या

नम्यति हेयलीयतिः॥ देवलात्रिकस्थिताः॥ शर्वादेतदेवाभूराहत्यापितुस्त्वः साकमा
द्वलीयति॥ यत्नां समुदहेत्कमात्रासरो ज्ञानद्वयः॥ अत्राहेयप्रयोगेयंतविद्याह्वलीयति
॥ माधवीयेवीधायनः॥ श्रीशिववीधायनमतीकांक्षेतपितृशासनः॥ विष्णुः
ऋतुत्रयमुपास्थिवकसाकुर्यात्स्वयंवरः॥ अत्रवरस्यदीयाभावमाहयमः॥ कस्याहादश्वदीया
याप्रतावसेदहे॥ भूराहत्यापितुस्त्वः साकमावरयेत्स्वयं॥ स्वयंवीयतां यत्नीनावममेक
दावनां ननुतां वेधकी विद्यामनुः स्वायंभुवीव्रवीत्॥ मनुः॥ अलंकारं नादरी तपितृदत्तं स्वयंवरः॥
पितृदत्तमातृदत्तं स्त्रीयाधरितं हरेत्॥ अवरं प्रत्याह॥ पितृदत्तं चाच्छुक्तं तु कस्यामृतामतीहरन्॥
सहिसाम्यादति कामेदत्तां प्रतिबोधनात्॥ अत्रमायश्चित्तमुक्तमाप्सामनेन॥ कस्यामृता
मती सुदंष्ट्रानिच्छतिमात्मनः॥ सुद्धिचकारपितृतामुदहेदावृत्त्यधीः॥ पितामहं नृत्स्व
आलुगम्यादेदितः सुधीः॥ दातावधिगृहेत्यन्तात्पालयेच्चरजोवती॥ दद्यात्तदनुसंस्वागाः शक्त
कस्यापितापदि॥ दातव्येकापिनिःस्विनदानेन स्थापयाविधिः॥ दद्याद्वात्रासरोध्वजमतिनिःस्वः
दक्षिणाम्॥ तस्यातीतं त्र्यंस्वयं वराय प्रतिपादयेत्॥ उयोप्यत्रिदिनं कन्याश्रीबीत्यागं यम्य
दृष्टरजसेदद्यात्कन्योपेरन्भूषणं॥ तामुदहन्वरं चाधिकृष्यांतेजुः कयाहिजरति॥ मरुतः॥
पारिजातेयत्तयाध्वः॥ विवाहिवितेयते होमकाल उपस्थिते॥ कस्यामृतामतीदृष्टाकयं
कुर्वति याज्ञिकाः॥ स्थापयित्वा तं कस्यामचयित्वा यथाविधिः॥ सुजानामाहुतिं कुत्वा तत्सं
प्रवर्तयेत्॥ बोधायनसूत्रे॥ अथयदिकन्योपसाधमाना वीक्षमाना वारजसा
स्यान्तामनुमंत्रयेत्॥ पुमांसीमित्रावरुणोपुमांसावधितानुभो॥ पुमांनिद्रश्चसूर्यश्चपुमांसं
चदधात्वियमिति॥ अथहादशरात्रमलंकृत्य प्रायेत्॥ येवगम्य मथ सुदंष्ट्रानि
हेत्॥ अत्रगांधर्वीयष्टीविवाहास्तयवस्थावाकरेह्या॥ मनुः॥ वडातुह्योपिप्रस
स्रवस्वचतुरेवरान्॥ विदुश्शूद्रयोस्तु नानेवविद्याहस्यानयस्तसात्॥ वतुरः॥ आसुरगांधर्वारक्ष
मेशावात्॥ तान् राक्षसवर्जान् वैश्यशूद्रयोः सखा॥ आसुरं वैश्यशूद्रयोः॥ हेमाद्रौपि
नसिः॥ राक्षसी वैश्यस्यापिशचः शूद्रस्यापि प्रवेताः॥ येशचो संस्तुतप्रस्तुतानां प्रति
लोमं जानाच॥ मनुः॥ राक्षसासुरी वैश्ये शूद्रे चान्यसुगर्हितः॥ सत्रियादिः संकटे येशचमाह
॥ माधवीयेवत्सः॥ सर्वोपायैरसाध्यायात्सुकस्यापुरुषस्यया॥ चौर्येप्यापिविवा
हेनसाविवाहारहः स्थितांगांधर्वीदिविवाहेस्युदकदर्वकंदानमाह॥ तत्रैवयमः॥ नौदने
नेनवाचाचकसायाः पतिरुच्यते॥ याणिमहरासंस्कारान्पतित्वं संप्रेमये॥ पराशर
माधवीयेदेवलीयि॥ गांधर्वीदिविवाहे सुपुनर्वैवाहिकोविधिः कर्तव्यश्चत्रिभिर्व
र्गैः समर्थनादिसाक्षिकः॥ त्रैवर्णीकैर्गांधर्वीरीविप्रवर्जैर्मधिकारउक्तः॥ तत्रैवपरिशिष्टे
गांधर्वीसुरं येशचाविवाहारक्षसाश्चयः॥ धर्मपरिश्रयत्नेयुपश्राद्धोमोविधीयते॥ अतो
होमादावस्तुतेभार्यात्वाभावाद्दरंतरापदेया॥ तथाचअत्रैववसिष्ठबोधायनो॥ वलादपर
ताकस्यामंत्रेयं दिनं संस्त्राता॥ अथसीविधिवदेयायेथाकस्यामंत्रेयवसेति॥ अत्रमंत्रसंस्त्रा

रभावेत्यस्मैदानस्यसर्वविवाहेषुसाम्याह्लादयहरेराक्षस्यैशाचयोर्विशेषवचनं व्यर्थं॥ तेनतयो
 दिनसंख्यातासंख्यातावेत्याकस्यानुमत्याभावेत्यस्मैदेयेतिआख्येयं॥ मदनपारिजातेनारदः
 पाणिग्रहणिकामंत्रानियतदारलक्षणां॥ तेषांनिष्ठाचविज्ञेयाविहस्तिः सप्तमेयदे॥ स्मृति
 चंद्रिकायामयार्वेचैवं॥ आशौचेतुयात्तत्त्वः॥ दानेविवाहेयज्ञेचसंयामेदेशविप्रवे॥ आ
 ययपिचकस्यांसाद्यः शौचविधीयते॥ कैयामित्यपेक्षिते॥ ब्रह्मपुराणोक्तं॥ दा
 तः प्रतिगृहीतुश्चकन्यादानेचनोभवेत्॥ विवाहविधौः कन्यायालाजाहोमादिकर्मणीति॥ व्रत
 यज्ञविवाहेषुश्राद्धेहोमर्चनेजपे॥ आरव्यैस्तुक्तं तस्यादनारव्यैस्तुक्तकमिति विष्णुवचना
 च॥ प्रारंभस्तनैवोक्तप्रारंभोवरणयज्ञसंकल्पोव्रतसत्रयोः नादीमुखविवाहादौश्राद्धेयाक
 यरिक्तियेगि॥ वरणामिति मधुपर्कपरं॥ गृहीतमधुपर्कस्ययजमानाच्चक्रत्विजः॥ यश्चाद
 शौचेयतिनेनभवेदितिनिश्चयः॥ इतिब्रह्मोक्तः॥ मधुपर्कान्तर्गतमवत्येवाशौ
 चमितिमुहिविवेकः॥ रामांशरभाख्येयं॥ नादीमुखविवाहविश्वस्यत्यतरे॥ एक
 विशत्यहर्त्येविवाहेदशवासराः॥ त्रिषट्चौलीयनयनेनादीश्राद्धविधीयते॥ आरंभाभावे
 यच्चविष्णुः॥ नदेवप्रतिष्ठाविवाहयोः श्वंसंभृतयोरपीति॥ अत्रप्रायश्चित्तमाहमदनपारिजा
 तेविष्णुः॥ अनारव्यविशुद्धार्थं कन्यां देहं दुह्याहृतं॥ गां दद्यात्पंचगव्याशीततः शुद्धतिस्रस्त
 की॥ सयहेयि॥ संकटे समुप्राप्तेस्तुके समुयागते॥ कन्यादिभिर्दृतं हुत्वा गच्छद्यात्पयस्वि
 नी॥ त्रौतीयनयनोद्वाहप्रतिष्ठादिकमाचरेत्॥ यदैकस्तकप्राप्तिस्तेवाभ्युदयक्रिया॥ अना
 दिषुविशेषः षट्त्रिंशन्मते॥ विवाहोत्सवयज्ञेषुत्वेतराश्चतस्रस्तके॥ परैरनप्रदातव्यंभीकृतं
 चहिजौत्रैः॥ परैरसंगौत्रैः॥ भुजानेषुतुविशेषुत्वेतराश्चतस्रस्तके॥ अत्यगोहोदकाचाताः स
 र्वेतेषुचयः स्मृताः॥ एतदाशौचातर्हमष्टयकृतान्त्रिविषयम्॥ तदशौचमन्तेत्याज्यमित्यर्थः
 ॥ अष्टयकृतं तेनहस्यतिगृहं॥ विवाहोत्सवयज्ञेषुत्वेतराश्चतस्रस्तके॥ अष्टैरसंकलिनास्तेषुनहो
 वः परिकीर्तितइति॥ धर्मार्थविवाहकरणीफलमुक्तं महाभारते॥ ज्ञात्वास्त्वित्तसामर्थ्यादेकं
 वोद्वाहयेद्भिजम्॥ तेनायाजोतिरतत्स्थानं शिवभक्तो नरोक्तं॥ अयरावैदक्षः॥
 मातापितृवहीनतुसंस्कारोद्वाहनादिभिः॥ यस्याययतितस्येदुगयसंख्यानविद्यते॥ म
 दनरत्नभविष्ये॥ विवाहादिक्रियाकालेनक्रियासिद्धिकारणम्॥ यः प्रयच्छति
 निधर्मज्ञः सोऽप्येधफलंलभेत्॥ कन्यागृहेभोजननिषेधोपितत्रैव॥ अत्रजायांतुकन्याया
 नभुंजीतकादाचन॥ दोहित्रस्यमुखं हृत्वा किमर्थमसुशोचति॥ अयरावैआदिपुराणौ
 विष्णुजामातुरं मन्येतस्यकोपेनकारयेत्॥ अत्रजायांतुकन्यायांजायायात्रस्यैवैगृहे॥ ब्रह्म
 देयानेवेकसोदत्वाश्रीयात्कादाचन॥ अथभुंजीतमोहाच्चैत्यस्येनरकैवसेत्॥ तत्रै
 वकश्यय॥ अहतंयत्रनिर्मुक्तवासः प्रोक्तंस्वयंमुवा॥ शस्तेतन्मागलिकेषुतावत्कालेनसर्व
 दा॥ यत्रनिर्मुक्तंनूनं॥ विवाहमप्येस्त्रियासहभोजनेपिनदीयस्याहहेमादौप्रायश्चित्त
 कोदगालवः॥ विवाहकालेयात्रायांयथिचौरसमाकुलेअसहायोभवेद्दिप्रसदाकार्यंदिज

नमिः॥ एकयानसमारीहकयात्रेचभोजने॥ विवाहेयथियात्रायां कृत्वाविप्रो नंदोवभाक्
॥ अथयादीयमाप्रोतिपश्चाच्चोदयरां चरेत्॥ मितासुरायां मय्येवम्॥ रत्नमालाया
म्॥ मूलमेवमृगरोहिणीकैरेयौ समारुतमयीतरान्विते॥ भोमशोरिविवारवर्जिते
पाणिमीउनविधिविधीयते॥ अत्रानिष्ठनक्षत्रादीदानमुक्तंजीतिवे॥ वियत्तरेगुंउदयानि
धनेतिलकांचना॥ प्रत्येकवरां दद्यात्कागं दद्यात्त्रिजन्मसु॥ चंद्रेचशरं वलवरांचतारेतिथौवि
रुहेत्वयत्तं दुलाश्च॥ धान्येचदद्यात्कारणेचवरियोगेविरुहेकनकंप्रदेयम्॥ विवाहेमउयमा
ह॥ वसिष्ठः॥ योउशारत्निकंकुर्याच्चगृहीरोयशोभितं॥ मउयंतीरयोपुंक्ततत्रवे
दिंप्रकल्पयेत्असहस्रतुरचयेकउयंवादिषट्करं॥ देवज्ञमनोहरः॥ चित्रा
विशारताशततारकाचिनीज्येष्ठाभरण्यौशिवभाच्चतुस्यम्॥ हित्वापेशलफलतैलवेदि
काप्रदानकंकंउनमउयादिकं॥ हेमाद्रौव्यासः॥ कउनदलनयवारकंमउयमृहेस्त्रिवर्णाका
घखिले॥ तत्संवधिगतागतमृष्टेवेवाहिकंकुर्यात्॥ यवारकंचिकसाइतिप्रसिद्धं॥ वैवाहि
केतुदिवसेशुभेचायातिथौशुभेचतृथिकंप्रकुर्वीतविधिरुहेनकर्मणा॥ वेदीमाहभारद्वः॥ हस्तोद्धि
तांचगृहंलैश्चतुरस्रांसमतता॥ स्तंभैश्चतुर्भिसुश्रृंखणीवामभागेतुसप्रनि॥ समांतथाचतुर्दिसुसो
यानैरतिथीभितो॥ प्रागुदत्प्रवरांभ्रातृभहंसशुक्रादिभिः॥ एवंविधामारुक्तेमिधुनंसापि
वेदिकांमिति॥ सप्रथमते॥ मंगलेशुचंसर्वसुमउयोरुहमानतः॥ कार्यः योउश
हस्तोवाङ्मनहस्तोदशावधिः॥ स्तंभैश्चतुर्भिरैवात्रवेदीमध्येप्रतिष्ठिता॥ हस्तोवधाः॥ सोपानप
श्चिमतः॥ उपरिभागेउक्तपरिमाणमिदं॥ अथमृदाहरणम्॥ जीतिर्निबंधः॥ भारद्वः
कर्तव्यमंगलेश्चोदयमंगलायांकुरार्थम्॥ नवमेसप्रमेवापिचमेदिवसेपिवा॥ तृतीयेवीज
नक्षत्रेशुभवारेशुभोदयेसम्यग्हास्यलंकृत्यवितानध्वजतारणो॥ सहवद्वित्रचत्वार्यंगत्वाप्रा
यत्रांदिशां॥ तत्रमृत्सिक्ततांशुशृणागृहीत्वापुनरागतः॥ मृगमयेष्यवावेरावेपुपात्रेषुयोज
येत्॥ अनेकवीजसंयुक्तांतोयपुष्पोयशोभितो॥ शौनकः॥ आधानंमर्मसा
स्कारंजानकर्मचनामच॥ हित्वात्रविधातम्यमंगलैःकुरवायनम्॥ दहस्यतिः॥
आत्यंतिकैशुकार्यैशुकार्यैसर्वोकरार्थम्॥ अत्रैववादानेहरिदावेदंनंचकार्यम्॥ जी
तिःप्रकाशः॥ चतुर्थीमउयःश्रेष्ठःसप्रमयचमलथा॥ नवमेकादशीश्रेष्ठेनेशेष्यतृतीयको
विवाहेमस्त्रोदयेवाकसावरणमाचरेत्॥ वरस्यापिवरणमाहचउधरः॥ उपवीतंफलपुष्पवा
सासिविविधानिवा॥ देयंवरायवररीकसाभात्रादिजेनवेति॥ वाढानोत्रवरंमरणेश्वराकं
स्थितिचंद्रिकायांचवसिष्ठः॥ अष्टिर्वाचाचदत्तायांभियेतोर्ध्ववरोपदि॥ नचमंजोयनीनस्या
कुमाशियितुरेवसा॥ यत्नारदः॥ उदाहितापिसाकसानचेत्संप्राप्तमैथुना॥
युनःसंस्कारमर्हवयथाकसात्रयेवसेति॥ यच्चकान्यायनः॥ चरोयद्यन्या
तीयःयतिनःस्तीवसवचा॥ विकर्मस्थःसग्रीत्रोवादासोदीर्घामयोपिवा॥ ऊढापिदेयासान्मस्ते
सहावरणभूषणोति॥ इदंलौनिबिद्धम्॥ देवरेणसुतोयत्रिदत्ताकसानदीयनेरसादित्यपरा

गोकलौ निषेधात् ॥ दत्ताश्व ऊढाय ॥ ऊढायाः पुनरुदाहमिति हेमाद्रावुक्तेः ॥ अतएव स
 गीतासंवितादिविवाहे यिभोगतस्तोयमित्यन्यालये ज्ञानीमिवेत्युक्ताः ननु कापि पुनर्विवाह उ
 क्तः ॥ देशांतरगमने तु कात्यायनः ॥ वरयित्वा तु यः कश्चित् प्रणश्येत्पुरुषो यदा ॥ अन्तागमा
 स्त्रीनतीत्यकाम्यं वरयेद्दत्तम् ॥ अथ रक्ते नारदेऽपि ॥ प्रतिगृह्यतु यः कस्यां वरो
 देशांतरं व्रजेत् ॥ नीचं नृत्तं न समति क्रम्य कस्यां वरयेद्दत्तम् ॥ सुल्कदानेन मनुवसिष्ठो ॥ कस्यां
 दत्तं सुल्कायां श्रियते यदि सुल्कदः ॥ देवराय प्रदातव्या यदि कमानुमन्यते ॥ चंद्रिकायां
 कात्यायनः ॥ प्रदाय सुल्कां गच्छेद्यः कस्यां स्त्रीं धनेन तथा ॥ धाया सावर्षमेकं तु देयान्म
 स्मे विधानतः ॥ अनेकेभ्यो हि दत्तायामनूढायां तु तत्रैव ॥ शर्वागतश्च सर्वेषां लभ्येता घवरस्तुता
 म् ॥ यश्चाहारेण यदनेन स्याः प्रतिलभेत सः ॥ अथागच्छेन्नवोढायां दत्तं शर्व्ववरो हरेत् ॥ मनुः
 नातु शुश्रुमजा त्वेन सर्वेषां पिहि जन्मसु ॥ सुल्कं संसेन मूलेन कंदं दहि त्विदं यम् ॥ अमाचद
 शयित्वा मावोढुः कामाप्रदीयते ॥ ते उभे एक सुल्केन वहेदित्यब्रवीन्मनुः ॥ मनुः ॥ नद
 वाकस्य चित्कालो पुनर्देया हि चक्षुराः ॥ दत्त्वा पुनः प्रयच्छन् हि प्राप्नोति पुरुषा दत्तम् ॥ यंच यश्चा
 नृतेहं नीतुन्नासहस्रपुरुषा दत्तम् ॥ स एवा ॥ एतन्नुन परं च कुनी परं जातसाधवः ॥ यदस्य स्या
 न्यनुता य पुनरित्यस्य दीयते ॥ सहा दाहदानीति नीरपेता निसहस्रसहस्रम् ॥ भारतेत्येवम
 याज्ञवल्क्यः सहस्रं दीयते कामाहरं स्तोत्रं च दंडमाकम् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ दत्तामपि
 हेरेत्याजः श्रेयाश्च हरश्चा व्रजेत् ॥ सर्वस्य दोषसत्त्वे ददमिति ॥ विज्ञानेश्वरः ॥ संबंधतत्त्वे वसिष्ठः
 ॥ कुलशीलविहीनस्य यश्चादियति नस्य च ॥ अयस्मारि विधर्मस्य रोगिणां वैषधारिणां दत्तामपि
 हरं कानां संगो नोढा नयैव च ॥ मनुः ॥ यं उच्यते वधरादीनां विवाहोऽस्ति यथोचितम् ॥ विवा
 हासं भवेतेषां कनिष्ठो विवहे नृदा ॥ पितृयं पुत्रेण यत्ने परदारमुने युवा ॥ विवाहाधानयज्ञादौ
 परिवेदो न ह्यवरा ॥ अमहत्कर्म विलसतीति तेनोच्यते इति हिक् ॥ अत्र नादीश्वरः विशेषेण
 दधिकारि विशेषचारैव स्यामः ॥ इदं चायं विवहे पितृकुलीनां ॥ द्वितीयादीं वर एव कुर्यात् ॥ ना
 दीश्वरः पितृकुलीनां यथापि यहे पुनः ॥ अत ऊर्ध्वं प्रकुर्वीत स्वयमेव नृणां दिकमिति स्मृतेः ॥ त्रि
 कांडमंडनोपि ॥ पितृकुलीनजीवतोः कुर्यात्पुनः यागियं यहे पुरा ॥ पितृकुलीनो मुखश्वरः ॥ ना
 क्तं तस्य मनीषिभिरिति ॥ रेणुकारिका ॥ उक्ते काले विवाहां गच्छ्यान्नादी
 मुखं पितृ ॥ देशांतरे विवाहश्चेन्न वगन्ता भवेदिति ॥ लघुघटी स्यापनमाह ॥ नारदः ॥
 यं गुलमिति स्नेहं दादं गुलमायतम् ॥ कुर्यात्पातालवज्राभया त्रैतदशभिः यत्नेः ॥ ताभ्या
 नैजलेः शर्षपभ्यां वा यवांश्चुमे ॥ मंडलादौ दयं वीक्ष्य रेवतत्रविनिक्षिपेत् ॥ तत्र मेतः ॥ शु
 र्यं त्वमसि यं चारुं ब्रह्मरुणानिर्मितं पुरा ॥ भावाभावाय दयतोः कालसाधनकारणमिति ॥
 वरस्य मधुर्यं माह ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ प्रतिसवत्सरं त्वर्थाः स्नातकाचार्यया
 र्थिवाः प्रियो विवाहश्च तथा यज्ञं प्रवृत्तिजः पुनः ॥ अत्र विशेषोऽयं परिशिष्टः ॥ वरस्य यामवे
 च्छाखीयं कर्मेतच्छाख्यामधुर्यं इति याज्ञिकाः ॥ जयंते मु ॥ वरणावत्तद्वैजयंता नृणां

स्वयं वमधुयर्क इत्याह ॥ तनुनाशियंते दृढाः ॥ अत्रयं चाराता भवेद्द्रव्यातदं विस्तरस्तत्रादिशृष्य
परिशिष्टादेर्विस्तरादिलसंगमधुयर्कादिविधिव्यस्वगृह्याज्ज्यः ॥ कमां दाने प्रतितामहर्षकते
त्युक्ते ॥ स्तन्यर्थसारेनादीमुखिविवाहे च प्रथितामहर्षकं ॥ नामसंकीर्तयेदिहानन्यत्रपितृष्वकं
नादीमुखिविरतिवृत्तवाद्यतिरिक्तविययम् ॥ गृहपरिशिष्टे पित्राधानुलोम्याभ्यानात् ॥ व्यास
मुक्तासमुद्देहे त्कमांसावित्रीग्रहणतथा उयोधितः सुतांदयादर्चितायदिजायतु ॥ भुञ्जेति म
धुयर्कवैधभोजनपरं ॥ गृहपरिशिष्टं ॥ कमांवरयमाराणामेवधर्मोविधीय
ते ॥ प्रत्यप्नुस्वावरयतिप्रतिगृह्णतिमाप्नुयाः ॥ मदन्तरमेहेमादौ चक्षुष्यष्टंगः ॥ वर
गोत्रसंमुच्चार्यप्रथितामहर्षकं ॥ नामसंकीर्तयेदिहानकन्यायाश्चैवेमेवहि ॥ तिष्ठेत्स्वमुखो
दातावरः प्रत्यप्नुस्वो भवेत् ॥ मधुयर्कादिनायेनांतस्मै दद्यात्सदक्षिणां ॥ उदयात्रतोगृहमेने
रानेन दद्यायेत् ॥ गौरीकन्यामिमं विप्रययाशक्तिविभूषितां ॥ गौत्राय शर्मणो नृप्येदं विप्र
समाश्रयः ॥ भूमिगां चैव द्वासीं च वासां च स्वशक्तिनः ॥ महिषीं वा जिनश्चैव दद्यात्सर्गमगी
नपि ॥ ततः स्वगृहविधिना होमाद्यं कर्म कारयेत्तयथाचारविध्यानिर्गम्य कुतूहलानि च ॥ ए
तत्कन्यादानं त्रिः कार्यमिति शौनकः ॥ गृहप्रवेशनो यहीमेविशेषमाहात्म्यसाधनः ॥ अर्हं रात्रे
यतीतेतु परेषु आतरवहि ॥ गृहप्रवेशनीयः स्यादित्युक्तविदो विदुरिति ॥ श्रीयासनहोमेविशेष
माह ॥ शौनकः ॥ यदिरात्रौ विवाहादिसंनः स्यात्तथा सति ॥ उपक्रम्योत्तरस्या
नः सायं यरिचरेदं ॥ यदिरात्रौ नवनाडीमध्येऽप्युत्पत्तिरुदाते देवहीमारंभः ॥ तदुत्तरं चेत्पर
दिने सायं मारंभं प्रतिमुदर्शनमाख्ये उक्तं ॥ अथ देवकोत्थानं ॥ समेव दिव
से कुर्याद्देवकोत्थायनं बुधः ॥ यस्त्वं च विषमं नेष्टुं क्तां च मसत्रमौ ॥ निर्णयदीयेम
म्यः ॥ नादींश्चादेकतेयश्चापावन्मातृविसर्जने ॥ दर्शश्चाहं स्यश्चाहं स्नानं शीतोदके
नचाप्यश्वस्वधाकारं नित्यं श्राद्धं तथैव च ब्रह्मयज्ञं चाध्ययनं नदीसीमातील्य न ॥ उपवासं त्रैतये
वश्चाहं भोजनमेव च ॥ नैव कुर्यात्संयिडाश्च मयोदासनावधिः ॥ दृढस्यति ॥ तीर्थविवा
हे यात्रायां संश्रामे देशविष्वे ॥ नगर्यामदीहे च स्थास्थानं नृप्यति ॥ योगयात्रवल्लः ॥ श्रोतिषे
न स्नायादुत्सवेति तिमंगलं विनिवर्त्तय ॥ अनुदृज्यसुहृद्भूला च यित्वेष्टदेवताम् ॥ श्रोतिषे
॥ स्नानं संचैलं तिलमिश्रकर्म प्रेतानुयानं ॥ कलशप्रदानं ॥ अर्घ्यं तीर्थं मरदर्शनं च
च विवर्जयेत्तंगलतीव्रमेकम् ॥ माससहं विवाहादौ व्रतप्रारंभं न च ॥ जीर्णभां डादिनस्यामं गृ
हं समार्जनं तथा ॥ ऊर्ध्वं विवाहासुत्रस्य तथा व्रतवधनात् ॥ आत्मनो मुंडनं चैव वषट्कारं
मेव च ॥ अम्यंगे सनके चैव विवाहे सुत्रजन्मनि ॥ मांगल्येषु च सर्वेषु नृप्यति गोपिचंदनं ॥ जी
तिर्निबंधे ॥ उदाहालयमे सुधीय दिवसे र्दत्तं गृहे कन्याहत्या त्रज्जननीं सुये निजतनुं मे
ष्टेयति मेष्टकं ॥ यौषे च शसुरयतिं च मलिने चैत्रे स्वयिनालयेति शृंती यितरं निहंति नम्यं
तेषामभावे भवेत् ॥ निबंधे ॥ विवाहालयमे यौषे आवाढे चाधिमासके ॥ न सा भर्तृगृहे
तिष्ठेच्चैत्रे पितृगृहे तथा ॥ हेमाद्रौ स्तुतं तरे ॥ विवाहव्रतं तूडासुवर्षमर्हं न दृढं ॥ पितृ

दानमृदास्नाननकुर्व्यान्निलनयगाम्॥ अथवधूप्रवेशः॥ जयतुगे॥ मार्गसीर्येतथा
माधेमाधवेज्येष्टसंज्ञके॥ सुप्रशस्तेभवेदशमप्रवेशोनवयोषिताम्॥ नारदः॥ आरभ्यो
हाहदिवसात्सुखेवाप्यष्टमेदिने॥ वधूप्रवेशःसंपत्येदशमेथ्यसमेदिने॥ संग्रहे॥ विवा
हमारभ्यवधूप्रवेशोयुग्मेतिथीषोडशवासरोत्ताः॥ ऊर्ध्वततोद्देश्युजिपंचमातादतःपरस्त्रान्नि
यमोनचालि॥ नारदः॥ समेवर्षेसमेमासेपदिनारीगृहं व्रजेत्॥ आयुष्यंहरतेभर्तुः
सानारीमरणां व्रजेत्॥ प्रयोगरत्नेतु॥ वधूप्रवेशःप्रथमेतृतीयसुभप्रदःपंचमकेयवादि॥ हि
तीयकेवाथचतुर्थकेवाथशेषवियोगामयदुःस्वदस्यादितुक्तम्॥ नतनमूलचिन्म॥ वृद्धव
सिष्टोपि॥ यस्याष्टमेवादशमेदिनेवाविवाहमारभ्यवधूप्रवेशः॥ पंचांगसेसुददिनविनामि वि
धावसद्गोचरेयिकार्यः॥ लब्धः॥ स्वभुवनपुरप्रवेशेदेशानांविश्वेनयोदहि॥ नव
वध्यागृहगमनेप्रतिसुक्तविचारणानास्ति॥ मांडव्यः॥ नित्ययानेगृहेजीर्णप्राशनां
नेसुसप्तसु॥ वधूप्रवेशमागलेनमौड्ययुरुमुक्तयोः॥ मोतिःप्रकाशे॥ वामेसुकेन
बोढायाःसुखेहानिश्चदक्षिणे॥ धनं धान्यं चटस्थसर्वनाशःपुरस्थिते॥ नवीढायास्तवेध
ययदुक्तं ससुखेभूमी॥ तदेवविबुधेज्येकेवलं तुहिरागमे॥ रक्षतीभुदितेसुकेत्रयायादक्षिणा
परा॥ यस्याहभुदिनेचैवयायास्तवेत्तरेदिशे॥ व्यवहारतत्वे॥ योष्मात्काराच्चश्रवणाच्चयुग्मेहस्तत्र
येमूलमथोत्तरासु॥ पुण्येचमेत्रेचवधूप्रवेशीरिक्तोत्तरेव्यक्तकुजेचशस्तः गर्गः॥ व्यतीपातिच
संक्रांतौग्रहोपेधमावपि॥ आहविनासुभंनेवप्राप्तकालेपिमानवः॥ तथा॥ अमास
क्रांतिविख्यादोप्राप्तकालेपिताचरेदिनि॥ अथहिरागमने॥ ऋक्षोच्ये॥
मायकालुनवैशाखेमुक्तपक्षेसुभेदिनेसुर्वादिन्यविमुहोत्पन्नान्निपत्तीहिरागमः॥ वाद
रायराः॥ नीहारासुदिनोत्तरादिनियुरुब्रह्मानुराधाचिनी॥ शक्रेभास्करवायुविष्णुवरुण
त्वाष्टप्रशस्तेतिथी॥ कुंभाजालिगतेरवौ सुभकरेप्राप्तोदयेभार्गवेजीवतास्युजितादिनेनववधू
वेशमप्रवेशःसुभः॥ अथपुनर्विवाहः॥ श्रीधरीये॥ पुनर्विवाहवक्ष्यामिदयस्योःसु
भरहिद॥ लयेदुलनयोर्द्वेग्रहजारादिसंभवे॥ अन्येसुसुभकालेषुदुष्टयोगादिसंभवे॥ वि
वाहेचापिदयस्योगशीजारादिसमुद्भवे॥ नस्यदोषस्यशांत्यर्थपुनर्वैवाहमिष्यते॥ याज्ञव
ल्क्यः॥ सुरापीव्याधिताधूर्त्तावंध्यार्थप्राप्रियंवदा॥ स्त्रीप्रस्त्राधिवेत्त्रयायुरुषद्वेष्टिरीत
या॥ मनुः॥ वंध्याष्टमेधिवेत्त्रव्यादशमेतुमृत्तप्रजा॥ एकादशेस्त्रीजननीसद्यस्त्व
प्रियवादिनीति॥ संग्रहेतु॥ अप्रजादशमेवर्षेस्त्रीप्रजादादशेत्यजेत्॥ मृत्तप्रजापे
चदशेसद्यस्त्वप्रियवादिनी॥ एकायुक्तक्यकामार्थममालस्युपरच्छति॥ समर्थस्त्वोषधित्वा
र्थःपूर्वाढामयंवहेत्॥ याज्ञवल्क्यः॥ आज्ञासेयादिनीदशावीरसंप्रियवा
दिनी॥ नृजन्माप्यस्तृतीयांशमद्रवीभरणांस्त्रियाः॥ मनुः॥ अधिविन्नातुयाना
शेनिर्गच्छेदेषितागृहात्॥ सासयःसन्निरोदव्याज्जावाकुलसन्निधाविते॥ हेमाद्रौ
कान्तायनः॥ अधिशिष्टादिशुश्रूषावहुभार्यःसवरीया॥ कारयेत्तद्वहन्वेज्येष्टयागर्हि

तानवेदिति॥ याज्ञवल्क्यः॥ सत्याममासर्वणायां धर्मकार्येन कारयेत्॥ सवर्णासु वि
धौ धर्म्येऽप्येयानविनेतरा॥ द्वितीयविवाहो मेयिमाह॥ कामायनः॥ सशरीरमासु नरी
रानुदोदुंकारणांतरात्॥ यदिच्छेदश्चिमान्कर्तुं कहीमीत्यविधीयते॥ स्वेष्टावेव भवेदोमोलो
किकेन कदाचन॥ त्रिकोऽमउनेपि॥ आध्यायविद्यमानायां द्वितीया मुद
हेद्यदि॥ तदा वैवाहिकं कर्म कुर्यादावस्येति मान्॥ सुदर्शनभाष्ये तु द्वितीयविवाहो मो
लौकिकेऽवतर्षायां सतस्तुक्तम्॥ इदं चासंभवे॥ तत्र चाभिद्वयसंसर्गः कार्यः॥ तदाह
शौनकः॥ अथास्मैर्यस्योर्योगस्य पत्नीभेदजातयोः॥ सहाधिकारसिद्ध्यर्थं महवक्ष्या
मिशौनकः॥ आरोगा मुदहेत्कतां धर्मलोभमयान्त्वयम्॥ कतेन त्रविवाहे च त्रतोनेतु परेह नि
ष्टयत्कस्यं डिलयोरभिसमाधाय यथाविधिः॥ तत्र कृत्वा जमागोतमन्वाधानादिकं ततः॥ जुहुया
त्सर्वयत्पत्नीतया न्वाख्यं आहृतीः॥ अभिमिलेपुरोहितं सक्तं नवर्चेन तु॥ समिध्येनं समारो
य्यं च येनेयो निरिच्छत्॥ प्रत्यवरोहेत्यनया कनिष्ठयो निधायते॥ आजमागोतं तत्रादिकं त्वार
भ्यतदा दितः॥ समन्वारत्तरा नाभ्या पत्नीभ्यां जुहुयात्तु॥ चतुर्थी तमेताभिर्कृत्वा यद्विर्यया
क्रमश्चावशिष्य रतीत्यग्निनाग्निः समिध्यते॥ अस्तीदमिति तिसृभिः पाहिमोश्च मृकया॥ त
तः स्विष्टकृदारम्ये होमशेषं समापयेत्॥ गोपुगंदक्षिणा देयाश्चात्रियाया हितां मये॥ यस्मिरे
कायदिमृतादध्याते नैव तां पुनः॥ आदधीता न्यासादं माधानविधिना गृहीति॥ चौचाय
नं सूत्रेण॥ अथ यदि श्रुहस्यो हे भार्ये विदेत कथं तत्र कुर्यादिति॥ यस्मिन् काले वि
देतो भावस्त्री पारिचरेदयं प्रियमुपसमाधाय रिस्तीर्या जम्बिलाप्य सुवि॥ चतुर्थी तं गृहीत्वा न्वा
ख्यायां जुहीति नमस्तु त्वेगदावर्धयेत्वा स्वधीर्यत्वा माना॥ इदं भिमतस्त्वेदं स्थापितं स एवा
ब्रह्मन्वेदसु स्वाहेत्यथायेनेयो निर्कृत्वा यत्तिसमिधिसमारोपयेत्॥ श्रुतिमुपसमाधाय जु
ह्वानुदुध्य स्वाग्रति॥ समिधमाधाय परिस्तीर्य सुविचतुर्थीत्वादयो भार्ययोरन्वाख्ययो र्य
जमानो भिमृशति यो ब्रह्मा ब्रह्मराज्ये तेन सक्तं नैकं चतुर्थी तं जुहोत्या प्रियुस्त्वा कृत्वा यको
जुहीति स निमित्तं संकल्पेयामिति पुरोनुवाक्यामन्त्रवाक्यस्य स्विष्टकृत्यभृति सिद्धमाधेनुवर
प्रदानादशायैराग्निदं भस्मे हतशेषं निदधाति ब्रह्मजज्ञानं पिता विराजमिति दाभ्या॥ द्विती
या दिविवाहे काल उक्तः संयते॥ प्रमदाश्रुति वा स एदितः पुनरुदाह विधिर्वरस्य च॥ विषमे
पुगवत्सरे शुभो पुगले चापि मृतिप्रदी भवेत्॥ तृतीयविवाहनिधौ मान्ये॥ उदहेदिति सि
ध्यर्थं तृतीयां कदाचन॥ मीहादत्तां नतीवापियदि गच्छेत्तमानुधी॥ नश्यत्येव न संदेहो गो
स्य वचनं यथेति॥ संयते॥ तृतीयाय दिचोदाहे न हि सा विधवा भवेत् चतुर्थी दिवि
वाहार्थं तृतीयेकं समुदहेत्॥ न हि धिस्तरविशमो हंसेवा॥ वरसंकात्य स्वस्तिवाचनं नारी आ
देहत्वा चार्थं दत्त्वा॥ आहृत्तेनेति ह्याया पुनस्तस्य मर्कसंश्रज्यगुदीदं दत्त्वा वस्त्रांतं भिरावे
द्य॥ त्रिलोकवासि नृसप्तो च्छायया सहितो रे॥ तृतीयोदाहं जेदो धेति नारय सुखं कुर्वति
संपार्थ्य जलेन विःसिचेत्॥ मम प्रीति करयेयं माया स एष पुरातनी॥ चर्चका ब्रह्मसा स एष

स्वाकं प्रतिरक्षतु॥ नमस्ते मगले देवि नमः सवित्रात्मजे॥ अहिमांसाय या देवि यत्नीत्वं मे दहा गता॥
 अर्कत्वं ब्रह्मराण्यसृष्टः सर्वप्राणिहिताय च॥ ब्रह्मराणां मादित्सुत्वं देवानां प्रीतिर्वहनः॥ तृतीयो ह
 हजं यायं मृत्युचासु विनाशयेति॥ ततः आचार्यः कथय गीता मादित्यप्रयोगं सवित्रायै नमः प्रपूज
 मर्ककत्वा ममुक गीताय वराय दास्ये इति वाग्दानं कृत्वा वरस्य मधुयुक्तां कृत्वा नृपतः पदं धृत्वा स
 स्तिन इति स्तुतं ज्ञात्वा सर्ववत्कमां दत्वा कंकसा मिमांसे हनकमादानं मे त्रसुत्कादक्षिणां दद्या
 त्॥ ततो गायत्र्या वेष्टितस्त्वे राट्टहन्ता मेति मंत्रेणा कंकसां वधार्कस्य चतुर्दिक्षु कुंभेषु विधुंसस
 आर्यं प्रतिष्ठाप्या धारते स गीमिरिति वृहस्पतये यस्मै त्वा कामका माये नृचायये व्यस्तसमस्त वा
 दति भिराज्यं कृत्वा चार्याय गीयुगं दत्वा॥ मया कृतमिदं कर्म स्यादरेषु जरायुणा॥ अर्कीयत्यानि
 नो देहि तत्सर्वं क्षुभं मर्हसीति न मेदिति दिक्॥ इति निर्णयसिंधी विवाहः॥
 अथाधानम्॥ रत्नमालायां प्राजायत्येवमसहिदैवे पुण्ये ज्येष्ठसिंदवे कृत्तिकासु॥
 अथाधानं सुत्रराणां त्रये पित्रादित्यकीर्तिं तं गर्गमुख्यैः॥ आश्वलायनः॥ अ
 याधेयं कृत्तिकासुरो हिरण्यमृगशिरसि फाल्गुनीसु॥ विशाखयोरुत्तरयोः प्रोक्ष्य दयोरिति वा
 कस्मिंश्चिदसंते॥ यद्वं शिवाक्षरा मादधीत श्रीस्रवर्षा शरत्सु त्रयैवैश्या यकृष्टाय सिन्॥ क
 स्मिंश्चिदता वा दधीत सोमेन पक्ष्माणो नर्तुं शक्यं न नक्षत्रमसीमाधानेन कृत्वा धनालोचनमात्री
 दिपरः॥ अथोखलु यदैवेन अहो यन मे दद्यादधीत सैवास्य इति॥ तदेतदात्र स्याति वेत्तं वा अ
 हायुक्तस्य भवतीति बोधायनोक्तेरिति मद नरत्ने॥ बृहद्गार्ग्यः॥ पुष्याग्रे यं सुत्ररा
 दित्योऽस्य ज्येष्ठा चित्रा कृत्तिका हिदैवेदु मेषु॥ कुर्युर्वन्धाधानं माधवं संतप्रीक्ष्योऽन्ते ध्वेव विप्रदिवा
 र्णाः॥ कालादर्शः॥ अग्निहोत्रदर्शं शर्मा मासावयुत्तराय यो॥ उपक्रम्य यथा कालमुपासीर नृधि
 जातयः॥ सीमं च यमुवं च सर्वाश्च विकृतीरयि॥ सोम्यायेने यथा कालं विदधुर्गृहमेधिनः॥ अ
 त्रविशेषः प्रथमुक्तः॥ अग्निहोत्रकाल उक्तं ह्यहो गपरिशिष्टे॥ उदिते नुदिते चैव समयाभ्युषि
 ते तथा॥ सर्वथा वत्रैते यज्ञः तीयं वैदिकीं सुतिः॥ एषां स्वस्वैर्न वैवा॥ रात्रिस्तु योऽशे भगिग्रहन
 स्रुत्तमूयिते॥ काले त्वनुदिते तात्वाहो नं कुर्याद्दिचक्षराः॥ तथा॥ प्रमात समये
 तीते नष्टे नक्षत्रमंडले रविर्याव नष्टस्येत समयाभ्युषितं च तत्॥ रिखामात्रं प्रदश्येतरश्चिभिश्च
 समन्वितं॥ उदितं तद्विजानीया तत्र होमं प्रकल्पयेत्॥ आश्वलायनः॥ उयोदयमु
 षित उदिते वासायंतु सखा॥ अस्तमिते होम इति॥ गौरा कालमाह सखा॥ प्रदोषां नो होमका
 लः सगवांतः प्रातरिति॥ ह्यहो गपरिशिष्टे॥ यावन्तस्य द्वाभ्यां तेन मस्रक्षणिं सर्वतः॥ न च लो
 हितमायेति तावन्तायंतु हयने॥ औयासनेत्येवम्॥ तस्याग्निहोत्रे प्रादुक्कराहोमकालोऽन्ता
 स्यात्ताविति॥ आश्वलीयनोक्तिः॥ आथावसथ्याधानं॥ यास्करः॥ आवसथ्या
 धानं दारकाले हायाधकाल एकेवामिति॥ हायाधकालो विभागकालः॥ मद नरत्ने वा
 सः अग्निवैवाहिको येन न गृहीतः प्रमादिना॥ पितृयुपरिते तेन गृहीतव्यः प्रयत्नतः योऽष्ट
 हीना विवाहा भिगृहस्य इति मयते॥ अन्नं तस्य न भोक्तव्यं दृष्ट्या याको हि सस्यतः॥ ज्येष्ठभात

निकयं पुत्रस्तु कारयेत् ॥ अग्निहोत्रे धिकारोऽस्ति शंखस्य वचनं यथेति ॥ कृतमित्यर्थः ॥ एन
 ज्ञायामेवेति हेमाद्रिः ॥ यनुयितुः सत्यस्य नुज्ञानेनादधीतकदाचनेति ॥ तत्सत्यधिकारे ज्ञेय
 ॥० अथ शूद्रस्य संस्कारः ॥ यमः ॥ शूद्रोऽप्येव विधः कार्य्यविनामंत्रेण संस्क्रान्तः ॥ न
 न चित्समस्तु जह्नुं दसाते प्रजायति ॥ जह्नुं दसामंत्रेण ॥ व्यासोऽपि ॥ गर्भाधानं पुंसवनं सीमं
 जातकर्म च ॥ नामक्रिया निष्क्रमोन्नयाशनं वयनक्रिया ॥ कर्णविधौ त्रतदिशो वेदारंभः क्रि
 विधिः ॥ केशांतः स्नानमुद्राहो विवाहाग्निपरिग्रहः ॥ त्रेताभि संग्रहश्चैव संस्कारः षोडशस्मृता इत्युक्ता
 ॥ न वैताः कर्णविधातामंत्रवर्जं क्रियाः स्त्रियाः ॥ विवाहो मंत्रतस्तस्याः शूद्रस्यामंत्रेणोदशेति ॥ म
 नरत्ने हिरण्यगर्भदाने तु ॥ गर्भाधानं पुंसवनं सीमं तौ न्ययनं तथा ॥ कुर्युर्हिरण्यगर्भस्य तत्तद्विज
 गवस्तुक्ता ॥ जातकर्म दीक्षाः कुर्युः क्रियाः षोडश चापरा ॥ इत्यत्र स्त्रिया जातकर्म नामकर
 ॥ निष्क्रामान्नप्राशनचूडा विवाहाः षट् ॥ शूद्राणां तु षडेते यंच महायज्ञाश्चैत्येकादशे तुक्ता ॥ रूपना
 यराहरिहरभाव्ययोरेवम् ॥ शार्ङ्गधरेस्तु ॥ द्विजांश्चोडशैवस्युः शूद्राणां द्वादशैव तु ॥ यंचैव मिश्र
 जातीनां संस्कारानाममंत्रतस्याह अथ पराकृत्युक्ता ॥ गर्भाधानमृतौ पुंसस्तथाह ॥ एतच्चातुर्व
 र्यं परम् ॥ न द्विजातिमात्रपरं ॥ तथा सत्ययनयनं विधाय वाचं स्यादिति ॥ ते
 नतन्मतेऽप्येवं भवति ॥ ब्राह्मे तु ॥ विवाहमात्रसंस्कारं शूद्रोऽपि लभतां सदेत्युक्तम् ॥ अत्र सदसं चूद्र
 णी चरत्वेन देशभेदाद्वा व्यवस्था ॥ यनुमनुः ॥ न शूद्रे पातकं किंचिन्न च संस्कारम
 ॥ तीति तदर्थं माह मेधातिथिः ॥ यत्कामान्यतौ निविष्टौ सीया तृतादिन तदतिक्रमेऽस्य यायं यथादि
 जानाम् ॥ उयनयनरूपं संस्कारं च नार्हतीति तत्र तूष्णीं कार्य्यः ॥ शूद्रो वरीश्वनुर्थी यिवरीत्वाद
 र्ममर्हति ॥ वैदमंत्रस्वधा स्वाहा वयङ्कारादिभिर्विनेति व्यासोक्तैः ॥ अमंत्रस्य तु शूद्रस्य विप्रो मंत्रे
 रायस्य तेऽतिमरीत्युक्तैश्च ॥ इयं परिभाषा सर्वार्थी ॥ तेन शूद्रधर्मे सुसंबन्धविघ्नरामे चः य
 वनीयः सीपियौ राणा एवेति श्रुत्याणि ॥ एवस्त्रीणां मयीति दिक् ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥
 इति रामकृष्णमहान्त्यजकमलाकर
 भट्टकृते निर्णयसिंधौ संस्कारनिर्णयः
 अथ शूद्रकालाः ॥ ० ॥

तत्र जलाशयस्याः वराहः ॥ हस्ती मघानुराधा पुष्यधनिशो त्रराशिरो हिरण्यः ॥ शतभिषगिस्वारं मे
 कृयातोऽशस्यति मगाराः हेमाद्रौ भविष्यी ॥ तस्मिन् सलिलसंस्पर्शो कार्त्तिके तु विशेषतः ॥ युनयके
 विदिच्छंति मतीते चोत्रायणी ॥ न काले नियमस्तत्र सलिलं तत्र कारणादीपिकायि ॥ मातृदे
 उ शूद्रौ मुरजिदशयने माघयदस्य शुक्ले मूलायाढो त्रराशिश्च वरायु र्कारे यौष्मशकाजचंद्रे ॥
 मंत्रे ब्राह्मचर्यरामदनरवितियो १२ सद्दिनौ यावृतीये ॥ कार्य्यतोयः प्रतिष्ठास्युरुसितदिने का
 लमुदें सुलभे ॥ वराहः ॥ आग्नेये यदि कोशे आमस्य ग्रहस्य वा भवति कुर्यः ॥ नित्यं स करोति भयं
 दाहं च समानसंतापः ॥ नेर्कृत्ये बालभयं वनितास्य च वायव्ये दिक् त्रयसेतन्यक्ता शेषास्तु शुभा
 वहाः कृयाः ॥ वास्तुशास्त्रे ॥ भूतिपुष्टिपुत्रहानिपुंरधीनां शमृत्युसंपदं शत्रुवाधां ॥ किंचित्क्षौ

स्वशंभुकोणादिकुर्यात्कुर्यामधोगेहमर्थस्यंच॥ उत्सर्गविधिश्चैत्रोवच्चपरिशिष्टे॥ अ
 थातोवापीकृत्यतडागयत्नया स्वास्याम्॥ पुरापि न्युदकसमीपेऽग्निसमाधाय वारुणां चरुं अयमि
 त्वायामीति यंच॥ त्वन्नो अग्ररतिहेरममेव रुरोति च॥ स्विस्तकतन्नवममार्जनांते धेनुतारयेत्॥
 मनुमंत्रयेदिसलिलयवित्रं कुरु सुदुःखता अमृता संतु नित्यम्॥ मां तारयेती कुरु तीर्थी
 भिर्येकं लोकास्त्रोक्तं तरेतीयेते चेति पुच्छाग्नेवारय उत्रीयीयो अस्मानित्यथा पराजितायां दिक्षु
 त्यापयेत्॥ सस्यवसां भवतीति हिं कृतं चैद्विंशत्वारतीत्यलं कृतं विषा मर्यादादितरां वा शक्नादसि
 र्णांततउत्तरजेव पितृमनुष्याः प्रीयतामिति॥ ब्राह्मणान् भोजयित्वा स्वस्वयनेन वाचपीता विसृ
 तुमा न्यो ज्ञो स्मत्वा ते जलाशयोत्सर्गविधी ज्ञेयः॥ कुर्यादेतस्मात्की करोदोष उक्तो भविष्यी॥ सदा ज
 लयवित्रं स्यादय वित्रम संस्कृतं॥ कुशाग्रेणापिराजं दनस्य स्वयम संस्कृतं॥ तथा वापी कृत्य तडागा
 दो यजलस्याद संस्कृतं॥ अयेय तमद्वेत् सर्वपीत्वा चंद्रायणं चरेत्॥ अथ दक्षो रो यथा
 म॥ चंडे चरः॥ आदित्यं चादपितु निष्य विशाखपीधमूली त्ररात्रय तुरंगमवारुणाश्वा
 नेषु तारकगरोषु न हितं नराणां हृदादिशेषा मिहो यदिसंतिथीरा॥ अथ मूर्ति प्रति
 ष्ठा॥ वसिष्ठः॥ हस्तत्रये मित्रहरित्रये च योऽस्य दयादित्य सुरेज्यं भेषु॥ निस्त्रोत्तरा च दश
 शां कामेषु सवर्ग मरस्यायन सुत्रं संस्थात्॥ मात्स्ये॥ चैत्रे वा फाल्गुने वा पौर्णिमे वा माघे वतया माघे
 वा संवदे वा नां प्रतिष्ठा सुभदा भवेत्॥ नारदस्तु चैत्रं निषेधति॥ विचैत्रे चैव
 मात्स्ये॥ दशमं च पौर्णिमां॥ तेषां प्रतिष्ठा॥ चतुर्मास्ये नित्यमुत्तराश्वि
 ति॥ नारदः॥ प्रतिष्ठां कर्तव्यां चतुर्मास्ये॥ प्रतिष्ठां कर्तव्यां चतुर्मास्ये॥ प्रतिष्ठां कर्तव्यां चतुर्मास्ये॥
 यां योधनप्रदा॥ चतुर्थ्या नाशमां प्रतिष्ठामस्य स्यात्सुखवहा॥ विनायकस्य देवस्य तथा तत्र हितप्र
 दा॥ यंचम्या श्रीयुता कर्तुं वरदा च तथा भवेत्॥ षष्ठीालक्ष्मीयुता नित्यं संप्रयागे गानां शिनी॥ अ
 ष्टम्या धान्यवहलानवम्यां च विनश्यति॥ भद्रकाल्याः कृतानत्र कर्तुं भवति नृपये॥ धर्मद्विकरी
 ज्ञेया दशम्यां तु तथा तिथी॥ एकादश्यां तथा युक्ता दश्यां सर्वकामदा॥ त्रयोदश्यां तथा ज्ञेया॥
 चतुर्दश्यां विनश्यति॥ कृत्स्नयसेयं च दश्यां कर्तुंः स्य करी भवेत्॥ पंचदश्यां तथा युक्ते सर्वका
 मकरी भवेत्॥ मात्स्ये॥ आषाढे देनया मूलशुक्लरात्रयमेव च॥ मेघाश्रवणरो
 हिराणः श्रवाभाद्रपदानया॥ हस्तो धिनी रेवती च पुष्यो मृगशिरस्तथा॥ अनुराधा तथा स्वाती
 प्रतिष्ठा सुप्रशस्यते॥ श्रीयतिः॥ शिहिरा पुत्ररीधमं वै स्य करदित्या धिनी वास
 वानुशर्धे देवती वमेषु गदिते दिक्षोः प्रतिष्ठा यनं॥ पुष्यशुक्लमिति सुरेश्वरकयो विनाशिव
 स्कंदयोर्भेत्ति मरुचैः करिर्निर्कृति मेदुर्गादिकानां सुभम्॥ गारां परितः दक्षो यस्तु भूता सुरा
 राणां अथ मफा शिसरस्वत्यादिकानां च योऽस्य अवि सुगत नाम्ना वा स वे लोकानां निगदित
 मखिलां तां स्थापनं च स्थिरेषु॥ तेजसिनी क्षेमकदं प्रिदा हविधायिनी स्याद न दहदावा॥ आन
 दस्तु त्वा विनाशिनी च स्यादि वारेषु भवेत्प्रतिष्ठा॥ माधवी ये वेखानसः॥ मा

भैरववाराहनरसिंहत्रिविक्रिमाः॥ महिषासुरहंशश्चस्थाप्यावेदक्षिरायने॥ वैशद्योऽर्थलिंग
प्रतिष्ठायां विशेषः॥ हेमाद्रौ लक्षणासमुच्चये॥ उत्तराशागतेभानौ लिंगस्थापन
त्रमे॥ दक्षिणोत्तरयनेष्वत्रिवर्गार्द्धभयावहं॥ स्वर्गहे स्थापनेनेष्टं तस्माद्देवक्षिरायने॥ स्थाप
नप्रकर्तव्यं शिशिरादावुत्तये॥ प्राद्विस्थापितं लिंगं भवेद्दरदयोगदं॥ हेमते॥ ज्ञानदं चैव श्रे
ष्टं स्यादयनेभुक्तिमीहताम्॥ दक्षिणोत्तमुमुखं मलमासेन सादयोरिति शेषसिद्धांतशेखरो
क्तैर्भुक्तिकां माशिशिरैर्गर्भभूतिदम्॥ लक्ष्मीप्रदं वसंते च योऽमेच जयशान्तिदं॥ यतीनां सर्वकाले
च लिंगस्थारेयं गमनं॥ रत्नावल्यां॥ माधुफालुनं वैशाखज्येष्ठाषाढेभ्युपचसु
॥ मासेभ्युक्तयक्षेभुलिंगस्थापनमुत्तमं॥ विष्णुरग्याह तत्रैव वैखानसः॥ मार्गशीर्षादिमासी
हैर्निदितां ब्रह्मणापुरा॥ मासेभुफालुनः श्रेष्ठश्चैत्रो वैशाख एव च॥ वृषे वा व्याश्वयुष्यासेऽप्यव
रोमासि वा भवेत्॥ वैधायनसूत्रे विष्णुप्रतिष्ठासुपक्रम्य द्वादश्यां श्रोणायां वा या निचात्मानिपु
रणपक्षं चारणीति॥ कृत्तिकादिविशखांतर्क्षित्यर्थः॥ सर्वदेवेभ्युमासविशेषो हेमाद्रौ विष्णुर्धर्मः॥
मायेकत्रैर्विनाशाय फालुनेषु भदा भवेत्॥ लोकानंदकर्तृचैत्रे वैशाखे वरसंयुता॥ आश्वयुता
सदा ज्येष्ठाषाढे धर्मवृद्धिदा॥ आवरोधनहीना स्यात्प्रोष्टयादेविनश्यति॥ आश्विने नाश
मासीति वह्निना कान्तिकेतया॥ सौम्ये सोमाग्यं मनुजैर्लयेषु स्थिरुत्तमा॥ दोषान्विताधिमासे
स्यात्कृत्तरात्मनस्य चेति॥ अत्र आवराश्विनयोर्निषेधो मार्गशीर्षविधिश्च विष्णुमतिरिक्तावि
षयः॥ पूर्वोक्तवचनादिनिहेमाद्रिः॥ माघावराभादयदनिषेधः॥ शिवमतिरिक्तविषयः॥
तत्र तस्योक्तैः॥ देवीस्थापने तत्रैव विशेषो देवीपुराणो॥ दिव्यामाघेऽश्विने मासे उत्तमा सर्वकाम
दातया॥ नतिथिर्न च नक्षत्रन्योयवासीत्रकारणम्॥ सर्वकाले प्रकर्तव्यं कृत्स्नपक्षे विशेषतः
अन्यश्चात्र विचारो हेमाद्रौ ज्ञेयः॥ नारदः हंत्यर्थहीना कर्त्तारं मंत्रहीना तु ऋत्वि
जः॥ स्त्रियं लक्षणाहीना तु न प्रतिष्ठासमोरियुः॥ अत्राधिकारिणा उक्ताः॥ कृत्यकृत्य।
नरो देवीपुराणो॥ वर्णाश्रमविभेदे देवाः स्थाप्यास्तु नान्यथा॥ ब्रह्मा तु ब्राह्मणीः स्था
प्या गायत्रीसहितः प्रभुः॥ चतुर्वर्गोऽस्तथा विष्णुः प्रतिष्ठाप्यः सुखायिभिः॥ भैरवोऽपि चतुर्वर्गो
रत्यज्ञानोत्थमतः॥ मातरः सर्वलोकैस्तु स्थाप्याः प्रजाः सुरोत्तमाः॥ लिंगग्रहयतिर्वीर्यसिं
स्थाप्यतु यजेत्सदा॥ शिवसर्वस्वमविष्य॥ यस्तु रजयते लिंगे देवादिं भांजयत्यति॥ ब्राह्मणस्य
विर्यो वैश्यः शूद्रो वा मत्स्यरायाः॥ न स्य ग्रीतः प्रदास्यामि शुभान् लोकाननुत्तमां च॥ तिथितत्वे
स्कांटे॥ शूद्रः कर्माणि योतिष्यस्त्रियानिकुरुते प्रिये॥ तस्याहमर्चोऽगृह्णामि चंद्रखंडविभूषि
ते॥ ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वा न प्रस्थश्च सुव्रते॥ एवं दिने दिने देवि रजयेद्विकायति॥ समासी
देवदेव शप्रणवेने व रजयेत्॥ नमो ते न शिवे नैव स्त्रीणां रज्या विधीयते॥ एतच्च पुराणप्रसि
द्धीनां लिंगरजाविषयो॥ यानि तु त्रिस्त्र्यलीसंतो॥ नारदीये॥ यः शूद्रसंस्थ
श्च लिंगवाहरिमेव वा॥ स सर्वयाननाभोगी यवराचंद्रतारकां॥ याखंडरजितं लिंगं नत्वा पाखं
उत्तं ब्रजेत्॥ आभीररजितं लिंगं नत्वा नरकमश्नुति॥ यः यद्भिः रजितं लिंगं विष्णुवापिनमेतु यः

सकोटिकुलसंयुक्तश्चाकल्यैरेवसेरित्यादीनि तानि नूतनस्थापितस्त्रिंशद्विषयाणि। अत्र
प्रतिष्ठिते लिंगमंत्रविद्विषयाविधि। तदा प्रभृतिश्रद्धाया विद्यापिनसंस्मृतं तत्रैवोक्तेः। अत्र
तिष्ठायानुष्ठानादीनां नाधिकारः। स्त्रीणां मनुष्यानां स्त्राणां च नरेश्वराः। स्थापनेनाधिकारो
स्ति विष्णोर्वीशंकरस्य वा। यः श्रद्धासंस्कृतं लिंगं विष्णुवायुनमैश्वर्यं। रं हेवात्यंतदुःस्वनि
यस्य न्यामुष्मिकैकिमु। श्रद्धेवानुयनीती वास्त्रियो वायुति तोयि वा। केशवं वा शिवं वा विष्णु
स्वानरकमश्रुतं रिति। वृहन्नारदी येस्कादोक्तेरिति त्रिस्थलीसेतोयिता महच
रणाः। चतुर्वर्णैरिति श्रद्धां कृत्व चनादिस्यादिति स्थाया श्रद्धास्य विकल्प्य रतिमुक्तं यस्यामः।
तत्रैव गीतमः। शिवाचने सदायैव शुचिः कुर्यादुदयुखः। वाचस्पतिमतः।

प्राक यश्चि मोदगास्य सुप्रातः सायं निशा सुवेति। प्रयोगयारिजाते गृह्यपरिशिष्टे। प्रतिमाः प्रा
गुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ
त्र प्रतिमाः प्रागुत्थीरुदयुखोयजेताम्यव प्रागुत्थः। एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयः। अन्यत्र च लाची सु। अ

श्रेष्ठमिहोच्यते॥ सट्टयंचकचतुर्मीनं मध्यमं विविधं स्थितं॥ त्रिंशोकांशुलमानं यद्विविधं तत्कनी
 यं॥ एवं नवविधं प्रोक्तं चरलिंगं यथाकामं॥ अथ यंच सत्री निर्णयः॥ गीतमीतंत्रे
 लिंगमस्तकं विस्तारेलिगीकृत्य समोमतः॥ यद्विस्तारिगुणितं तद्वीठं व्यवस्थितं॥ प्रनालि
 कांतयैव स्यात् यंच सत्रविनिर्णयः॥ अत्रैतदन्तं॥ लिंगमस्तकं विस्तारेलिगीचतां समं कृत्वा
 तत्रिगुणसूत्रवेष्टनाहं लिंगस्थौलं कृत्वा तत्समं त्रंचनुसंवापीठविस्तारमधश्चोर्ध्वंचकुर्या
 त्॥ यदीदं चतातुल्लिगीचतातीद्विगुणापीठमध्ये लिगाद्विगुणसूत्रं लपीठे चता॥ तृतीयांशे
 नकाठं कृत्वा तस्योर्ध्वमधश्च समं वप्रहयं वा कृत्वा लिगाविस्तारयष्टांशेन यदीधोपरि वा ह्यमिस्व
 लं कृत्वा तदेतः संलग्नं तत्समं स्वातंत्र्यं कृत्वा पीठादहं लिंगसमदीर्घापीठादहं दीर्घावामूलैर्दोर्ध्वं समं विस्त
 रायथैतदहं विस्तारं तृतीयांशेन मध्ये स्तापीठवत्समं स्तलाप्रणालिकांकुर्यादिति अत्रमूलैर्हिंसां
 शिस्वरेशे वागमेचनेया॥ तिथितत्वे त्राह्ये॥ सर्वत्रैव प्रशस्तोजः शिवसूर्याचनं विना॥ तत्रैव वा एव पात्रयोः॥
 गृहे लिंगं हयं तां च शालयामदयंतथा॥ द्विचको हारकायास्तु नां चैव सूर्यं हयंतथा॥ शक्तित्रयं तथा नां च
 गरीशत्रयमेव च॥ होशं स्तोनां चैवैव भग्नां च प्रतिमां तथा॥ नाचैवैव च त्रयाम् तस्य कूर्मीद्विदशकं त
 था॥ गृहे यदि द्वाभ्यां अथ नां चैवः प्रजावसुंधरी॥ एतासां प्रजानां नित्यमुदेंगं प्राप्नुयाद्दही॥ शालया
 मां समाः प्रजाः समेषु हितयं नहि॥ विषमं नैव प्रजास्तु विषमेत्येक एव हि॥ शालयामशिलाभ्या
 प्रजनीया सचक्रका॥ खंडितां सुष्ठितां वापिशालयामशिलाभुभा॥ वारहो॥ दद्याद्भक्त्या यदीदं वि
 शालयामशिलानरः॥ सुवर्णसहितं दिव्यं दृष्ट्वा दानफलं लभेत्॥ तत्रैव॥ यः पुनः प्रजयेद्भक्त्या श
 लयामशिलाशतं॥ तत्फलं नैव शक्तौ हं वक्तुं वर्धशतैरपि॥ विष्णुपुराणं॥ ब्राह्मणसत्रियौ वैश्यः
 शूद्रश्च शथिवीयते॥ स्वधर्मतत्परो विष्णुमाराधयति नात्थया॥ अविभक्ता नाम पिष्टं देवप्रजामा
 ह प्रयोगयारिजाते॥ आचलायनः॥ दृष्ट्यग्येकया कानां ब्रह्मयतो हि जातिनां॥ अग्निहोत्रं सुराची च
 संध्यानि त्वं भवेत्तथ क॥ तत्रैव विष्णुधर्मं॥ शालयामशिलां वापि चक्रां कित्तं शिलां तथा॥ ब्राह्मणः
 प्रजयेन्निस्पृहः सत्रियादिर्न प्रजयेत्॥ इदं स्वर्णसहितं प्रजाविषयं शूद्रो वा नुयनीतो वा स्त्रियो वा य
 तितोपि वा॥ के शवं वा शिवं वापि स्पृष्ट्वा नरकमश्नुते॥ ब्राह्मणपतिर्हं विष्णुनस्पृष्टो यश्च नृत्त॥
 सनाथा मृतनाथा वा तस्यानासी हनिच्छति॥ स्त्रीणां नुयनीतानां शूद्राणां च जनैश्चर॥ स्पर्श
 ने नाधिकारोऽस्ति विष्णोर्वी शंकरस्येति स्कांदात्॥ स्पर्शरहिता तु तयोर्भवत्येव॥ शालयामं नस्प
 शेनुही नवरी वसुंधरी॥ स्त्री शूद्रकरसंस्पर्शं वज्रस्य शार्ङ्गविक्रमं॥ मोहाद्यः संस्पृष्टो योपि
 द्वापिकदाचन॥ सपतेन र्के धीरे यावदाभूतसंस्पर्शं॥ यदि भक्तिर्भवेत्तस्य स्त्रीणां वापि वसुंधरी॥
 दूरं देवास्पृशन् प्रजंका॥ रयेत्सु समाहितः इति वारहोक्तं॥ शालयाममात्रं निषेधो न प्रतिमादौ
 ॥ सर्ववर्णैस्तु संप्रजाः प्रतिमा सर्वदेवताः॥ लिगा मयि नु प्रजानि मशिभिः कलिना निचेति॥ तत्रै
 वे क्तेः॥ चत्वारो ब्राह्मणैः प्रजास्वयोरज्यप्रजातिभिः॥ विष्टैर्हं विवसं प्रजो तथैकः शूद्रजातिभि
 रिति स्कांदाच्च॥ अन्ये तु द्दीप्तिगादीक्षितविषयत्वेन व्यवस्था माहः॥ विष्णुधर्मं॥ तयोर्भवं भवे
 च्चां वैसा चेद नवधा स्तना॥ रत्नजहिमजां चैव राजनीतां प्रजातया॥ रित्कचोत्तथा लोही शिलजा

इमंजातया॥ अथमाद्यमावदितेयामृगमपीप्रतिमावया॥ स्यांकलानितैवेवसेयानि॥ तत्रैवयायेन
लित्रामंत्रकम्पा॥ तत्राया मलकीतुलारजासुखैवयाभवेत्॥ मयाययाशिलासुखस्तथास्यानुम
हंफले॥ तथा॥ मयमात्रेगर्तस्यायवाहंदिगमुच्यते॥ शिवनाभिरित्स्वांतस्त्रियुलोकेमुद्वेभं
तत्रैव॥ शालिया ममयीमुद्रासंस्थितायत्रकुत्रचिव॥ वाराणास्यायवाधिकंसमंताद्योजनत्रय॥ यो
मृतस्तत्समीयेतुमृतीवानीयंतैतिकं॥ सर्वोमोक्षमवाप्नोतिसत्यसत्यंनत्वास्था॥ तत्रैव॥ चक्रं क
मिथुनंक्षयंनैकंचक्रांकमर्चयेत्॥ चक्रांकमिथुनात्साहंसालग्रामंप्रक्षयेत्॥ तत्रैववाराहे॥
स्नेहदेशेषुचैवापिचक्रांकोयत्रतिष्ठति॥ योजनानांतथावीरिममक्षेत्रेवसुधरो॥ तत्रैवशालया
मंत्रकम्पा॥ कयकीतापरितेयामध्यमायाचिताधमा॥ प्रयोगयारिजातेवाराहे॥ खंवलक्षणासंय
न्तापारंपर्यंक्रमगता॥ उन्नमासातुवितेयागुरुदत्तापितत्समा॥ अथयार्थवक्षजा
नंदियुगरो॥ आपुष्यानुवलवानश्रीमात्रपुत्रवानधनवानसुखीवरमिष्टलभैस्त्रिंश
यार्थिवयःसमर्चयेत्॥ तस्मानुयार्थवेलिंगतेयंसर्वार्थसाधकं॥ तत्रैव॥ गोभूरिणयवस्वादिव
लियुष्यनिवेदने॥ शियोनमःशिवायेतिमंत्रंसर्वार्थसाधकं॥ सर्वमन्त्राधिकंस्वायमाकारयः व
उत्तरः॥ भविष्ये॥ मूर्तयोस्तेशिवस्येतादृषीदिकमयोगतः॥ अथैय्यताःप्रश्नजालुवेद्यालिंगे
शिवयजेत्॥ अत्रनेप्राचीमयतःशमीरित्स्वयामलेनिषेवान्तातरालंगेशिवंप्राचीर्किंतुप्रसि
द्धैव॥ तिथितत्वेदेवीयुगरो॥ मृदाहरणसंधर्तेप्रतिष्ठाहानमेवच॥ स्नयनंक्षजनंचैवविसर्जन
मनःपरो॥ हरोमहेअश्चैवशूलयागोःपिनाकधृक्॥ शिवःपशुपतिश्चैवमहादेवरतिकमात्रा
स्कीदि॥ शुक्लाण्यपिचयत्राशिश्रीरुद्रस्यनिवेदयेत्॥ तत्रैवभविष्ये॥ धृतरौ
अथोलिंगसकृत्स्नयतेनर॥ सगोलक्षफलमाप्यशिवलोकेमहीयते॥ योगिनीतत्रै शि
वागरेत्स्वकचस्वर्गागारेचशर्वकं॥ इमोगरिवंशवाद्यमधुरींचनवादयेत्॥ आइहमाद्रैस्त
दे॥ सुध्वा रुद्रस्यनिर्माल्यसवासाआधुनःशुचिः॥ प्रयोगयारिजातेक्रियासारंमध्यमानामिका
मध्ययुष्यंसंशुद्धयजेत्॥ अंगुष्ठतर्जनीयाम्यानिर्माल्यमयनोदयेत्॥ अथनीतंचनिर्माल्यंच
देशायनिवेदयेत्॥ अथन्यमस्तकंलिंगंसदाकुर्वीतक्षजकः॥ शूलयागोलिंगे॥ वरंप्राणापरि
त्यामःशिरसीवायिकर्त्तन॥ नंचैवाऽक्षय्यंजीतशिवलिंगेमहेध्वर॥ स्तकेमृतकेचैवनत्याज
शिवप्रजनम्॥ तिथितत्वेलिंगे॥ विनाभस्मत्रिपुंड्रंविनारुद्राहमालया॥ क्षजितोपिमहादेवो
नस्यात्तस्यफलप्रदः॥ तस्मान्मृदाधिकर्त्तव्यंललाटेवैत्रिपुंड्रं॥ रुद्राक्षचारोविशेषश्चिवरह
स्य॥ एकवक्त्रःशिवःसाष्टादृहहत्याव्ययोहति॥ अवध्यत्वंप्रतिस्तीतोवह्निर्लोकंभरोतिच॥ द्वि
वक्त्रोहरगौरीस्याहोवधाधधनाशकत्वा॥ त्रैवक्त्रोद्यप्रिजन्माययापराशिराणाययेत्॥ चतुर्वक्त्रः
स्वयंरुद्रनरहत्याव्ययोहति॥ पंचवक्त्रासुकालाभिरगम्याभस्मयायनुत्॥ षड्वक्त्रासुगृहीतेयो
भूराहत्यादिनाशयेत्॥ सप्तवक्त्रास्त्वनंतःस्यात्स्वर्गोत्थेयादिपापहृत्॥ विनायकोऽष्टवक्त्रःस्या
त्सर्वानृतविनाशकत्वा॥ भैरवोनेववक्त्रासुशिवसायुज्यकारकः॥ दशवक्त्रःस्सतोविष्णुर्भूत
प्रेतभयापहः॥ एकादशमुखोसुदोनानायतफलप्रदः॥ द्वादशास्यंलयादित्यःसर्वैरोगनि

वहंशाः त्रयोदशमुखः कामः सर्वकामः फलप्रदः ॥ चतुर्दशस्य श्रीकंठो वंशोद्धारकरः परः ॥ इति
तथा ॥ विनामंत्रैरायोधने रुद्राक्षमुविमानवः ॥ सयातिनरकाच्छोरा न्यावदिंशश्चतुर्दशपंचामु
तयं चंगव्यस्नानकाले प्रयोजयेत् ॥ रुद्राक्षस्य प्रतिष्ठायां मंत्रं च क्षरतया ॥ अथ कादिमंत्रं च तया
नत्र प्रयोजयेत् ॥ यदा ॥ ॐ अघोर ॐ ह्रीं अघोर तर ॐ ह्रीं ह्रीं नमस्ते रुद्र रुद्र ह्ये स्वाहा ॥ अनेनाभि मंत्र
धारयेत् ॥ तथा ॥ अष्टोत्तरशतकाय्यं चतुष्यं च शदेव वा ॥ सप्रविशति मानावाततो हीनाधमास्तुता
प्रजायति ॥ मोक्षार्थं यंच विशन्ना धनार्थं त्रिंशतं जयेत् ॥ पुण्यार्थं यंच विशन्ना यंच दश्याभिचार
के ॥ सप्रविशति रुद्राक्षमालया देहं सस्थया ॥ यत्करोति नरः पुण्यं सर्वकोटिगुणं भवेत् ॥ यो द
राति हि जेभ्यश्च रुद्राक्षं धुवि ससुखम् ॥ तस्य श्रीतो भवेद् रुद्रः स्वयं देव प्रपच्छतीति ॥ यदा र्थादर्शो बोधदेवः
रुद्राक्षान्कं देशहृदशैवा ॥ वाक्षो हि देः कलाभिर्नयनपुगक्तैर एकमेकं शिखायां ॥ वक्षस्य साधिकं यः क
लयति शतकं सखयन्नीलकंठः ॥ हेमाद्रौ शिवधर्मे ॥ स्नानं यलशते ते ये अथ
पंचविंशतिः ॥ यलानां देसहस्रे तु महास्नानं प्रकाश्रितं ॥ पंचविंशत्यलं लिंगे त्वभ्यंगं कारयेद्यथा ॥ शिव
स्य सर्पिषा स्नानं प्रोक्तं यलशते न च ॥ तावता मधुना चैव दध्ना चैव ततः पुनः ॥ तावतैव च क्षीरेणागव्येने
व भवेन्नतः ॥ भूयः सार्द्धं सहस्त्रेण यलानां मे सवेन च ॥ रसेन कारयेत् स्नानं भक्त्या चोष्मा बुनाततः ॥ विष्वा
देवो मुक्तां दे ॥ क्षीराहशगुणां दध्ना घृतेनैव दशोत्तरम् ॥ घृताहशगुणां क्षौद्रं क्षौद्रं चैव स वजं तथा ॥ ब्राह्मे ॥
देवानां प्रतिमाय च घृताभ्यंगं समापयेत् ॥ यलानि तत्र देया निष्प्रदेया यंच विंशतिः ॥ रुद्रं को
टीकृता मिपायेत् ॥ तत्रैव संयहे ॥ शिवकुसेनायदा तव्यं ते वैद्यस्य शमो शकं ॥ यादो दकं
प्रसादं च लिंगे चं श्रययत् ॥ यंचापतनसन्निवेशमाहवोयदेवः ॥ यदा र्थादर्शश्च ॥
शमी मध्यगतैर्हरीनहरभूदेव्यो हरी शंकरे भास्ये नागसुतारवौ हरगणेशां जां विकास्यायिताः ॥ दे
व्या विष्णुहरैकं तरवयो लंबोदरे जे चरेनाम्बाः शंकरभागतोति सुखदायस्ता सुहानि प्रदाः ॥ शं
करभागतः ईशानकौराणादरम्यप्रदक्षिणमित्यर्थः ॥ अत्र दिक् स्वरूपमुक्तं ॥ प्रयोगपारिजाते मं
त्रशास्त्रे ॥ देवस्य सुखमारम्यदिश प्राचीं प्रकल्पयेत् ॥ तदा दिपेरिवाराणामंगाधावरणास्थितिः ॥
अत्र क्रमः ॥ याप्ते ॥ रविर्विनायकश्चंडी ईशो विष्णुसुयंचमः ॥ अनुक्रमेण शृज्यंते सुक्तं मेनुमह
इयं तथा शृज्यं जकयोर्मध्ये प्राचीं प्रोक्ता विचक्षणैः ॥ अथ के रावादि सूत्रयः
वोपरे वयदा र्थादर्शो ॥ के विगावादा पुद्गुये प्रजासुक्तं ममात्रिनाः ॥ वाची नृहसानि श्रीपशाच्चगे
विगये चये ॥ अत्र के विरत्पाद्यैः के शवविह्वलाश्चतुर्विंशति सूत्रयोभिधीयंते ॥ शास्त्रं स्वाच्छक्रगदे ते ये
रम्यः ॥ शिष्टो भुजे प्रमत्तयतः सिद्धं ॥ अत्र दक्षिणाधः करकमेरात्तयं ॥ दक्षिणाधः करकमादिति
हेमाद्रौ वचनात् ॥ तेन हेमाद्रिणा संवादः ॥ विशदेन विपरीतगच्छित्यर्थः ॥ अत्रापि शादित्यनुवृत्तिः
॥ संस्मृत्य च चोत्तरार्थः ॥ गयिरत्यत्रापि शादित्यनुवृत्तिः ॥ संस्मृत्य च गदायमेत्यर्थः ॥ विपरीते यम
गदे चापिशंखा द्वेयंच ये शंखाश्चकपयेत्यर्थः ॥ विरत्पापियमचकैत्यर्थः ॥ तेन गयिरत्यष्टौ सूत्रयः
चपेरत्यत्र ॥ अत्र मूलं हेमाद्रौ ते पम् ॥ अथवो धायनसूत्रं वैविकामां चानुसृत्य लिं
गां प्रतिष्ठोच्यते ॥ यजमानः स्त्रीं कृत्वा लेश्वरं दशहृदशवोदशान्यतरहस्तं ॥ मंये कृत्वा श्रिये ह

स्तमात्रचतुरस्रकुंडलं वा स्वं तो ॥ हस्तमात्रवेदीनेर्नृते वा सुमंडलमध्ये वेदीतदुपरि सर्वजोम-
 द्वे च कृत्वा प्राणाना यस्यां मूर्त्तिं देवस्य सा निधिसिद्धये दीधी पुरं स्त्री सर्वकामसमृद्धयस्य ॥
 स्वकामो सुकमूर्त्तिं प्रतिष्ठाकरिष्यति ॥ संकल्पगरीशश्च जनपुण्यावाचनमात्राकाशजननादी-
 श्चानि कृत्वा चार्थं चतुरोऽश्विजश्च कृत्वा वस्त्राणि सजयेत् ॥ अथाचार्यो यदत्र संस्थितमिति सर्व-
 पान् विकीर्णयोषिष्ठे तिकुशोदकेन भूमिं प्रोक्ष्य देवाचार्यानुयातुधानाश्च यानुविष्टो देवजन-
 रक्षसेति भूमौ प्रदेशं कृत्वा स्मृत्तनुलायदनिर्माणं राम उप प्रतिष्ठा कृत्वा अकृत्वा सर्वरात्रौ हिर-
 राण्यो यथा तदेवंपंचगव्यहिरण्ययवहवीचन्यपलाशयैर्गोरायो हिष्टेति तिस्रभिर्हिरण्यवरीति च-
 तसभिः यवमानः सुवर्जनरत्ननुवाकेनाभिषिञ्च्य आहतिभिश्च रद्विष्णुरिति पुष्पफलपवहवीः
 समर्थेन मस्ते रुद्रमन्त्रं वरति ॥ इति हरा मिति हस्ते कंकारं वध्वा वा ससाक्षाधश्च वते हे उ उ उ न-
 ममिति जले धिवासयेत् ॥ इदं यो धाय नोक्तं ॥ नतश्च लिंगेऽर्चायां वात्राप्रतिष्ठाप्य गोक्षीरे नी-
 वारचं कृत्वा आत्मभागांते यलाशो दुं वराश्च यशस्य मार्गं संमिदिरजेन चरुणा तिलैर्वा-
 प्रत्येकमंशं विशति मंशो वाहुती लोकापलमूर्त्तिं मूर्त्तिं यनिभ्यो हत्वा स्याप्य देवमंत्रेण राक्षसोक्त-
 सभिर्जलेनैवास्वर्वाभ्येष्ट सहस्रमंशं शतमंशं विशति वाहत्वा अर्घ्यं तु भिरित्यनुवाकेन दशह-
 ती जुहुयात् ॥ मतिद्वयं हीमांते देवयादनाभि शिरःस्थेता आसहीमे चोत्तरतः सजलकुंभे संपातं तये-
 त् ॥ तिष्ठो मन्त्राग्निं द्रोपेदो रतिं द्रस्यो नेति श्रुति मूर्त्तेः ॥ अघोरेभ्यः रतित्यनेः शर्वस्य ॥ अम-
 आयाहीत्यनेः ॥ अग्निं हतमित्यग्नि मूर्त्तेः ॥ नमः शर्वाय च यस्य यतये चेतियस्य पतेः ॥ यमाय सोमा-
 यमस्य ॥ असिंहिरीरेतियजमान मूर्त्तेः स्तुहिष्ठुतं तत्पतेरुयस्य ॥ असुत्वं तमिति नैर्ऋतेः ॥ आकृष्य-
 नः स्य मूर्त्तेः योरुद्री च मीरुति तत्पतेरुद्रस्य ॥ रममी चरुः ॥ शची देवीः जलमूर्त्तेः ॥ नमो भवायेति
 भवंस्य ॥ आनो निषुभिः ॥ वायो नावात आवातु ॥ वायु मूर्त्तेः ॥ तमीशानं तत्पतेरीशानस्या आवा-
 स्वा ॥ कुवेरस्य ॥ वयं सोमस्वरति सोम मूर्त्तेः ॥ तनुरुषायेति मंहो देवस्य ॥ अमित्वा ईशानस्य च निव-
 लस्येत्वा काशस्य ॥ नमः उयाय चेतितत्पतेर्भीमस्य ॥ ततो देवस्य यादोः स्थेता ॥ एवं द्वितीयं हुत्वा
 ॥ नाभिः ॥ तृतीयं मध्यः ॥ चतुर्थैः उरः ॥ पंचमेशिरःस्थेता प्रतियर्कः यैरोयातजले नदेन मभिषिचैत्
 गमः ॥ अथ हस्तोदिशे यत्नमाय्यानीशाभयेत् ॥ अथ रविगानां दोहं देवानामग्निस्त्वापनहीमा-
 दिनायै ॥ ततो दिवं नत्वा ॥ आगते देवं देवेशं विश्वरूपं नमोस्तुते ॥ नृद्विषादं भुष्टुते नृद्विषादं
 रद्विषादं ॥ मिति सत्राग्ने उतिष्ठ प्रज्जगन्मयं रति ॥ अथ अग्निगन्तव्यं महीने ॥ पुत्रारणोऽधुना वाक-
 य ॥ अग्निः सतिरिति सत्राग्ने यददी च पदितं नरं रत्नं नृद्विषादं ॥ अथ नमः ॥ स मष्ट शतमंशं
 विशतिना यत्तु जलेन पातयेत् ॥ ततो देवाग्ने नृद्विषादं नृद्विषादं नृद्विषादं नृद्विषादं ॥ स मष्ट शतमंशं
 श्रुतिव्यामावी रजानुमिति च संस्थाप्या ॥ आयाय स्वदधिकी वस्य स्तेजो सिंभुवाका ॥ अथ गोक्षीरे
 चाष्टमैः संस्थाप्या ॥ लिंगे चैव नमस्ते रुद्रमन्त्रं वरं त्यथाभिः संस्थाप्य घृतेनाभ्युज्जीहते नै-
 न प्रक्षाल्य गंधं दत्वा संपाती दकेनाभिषिञ्च्य सयज्ञं चतुर्भिर्जुभेरायो हिष्टेति त्रिभिर्जु-
 प्रोषिति ॥ प्रत्येकं समुद्रं मेष्टेति चतुर्भिर्कालशेषिति प्रत्येकं समुद्रं मेष्टेति चतुर्भिर्कालशेषिति च-
 मिति संस्था

यजोद्वरादिपीठेऽर्चामुपवेश्यपरितोऽदिक्षुसजलकुम्भान्संस्थाप्यगंधपुष्पद्वीःक्षिप्त्वा
 येसप्रमृदः। द्वितीयेपुष्कारपर्याशमीविकंकतासंतकत्वचःपल्लवाश्च। तृतीयादिषुसप्रधान्यपं
 चरत्नफलपुष्पाशिकुशदूर्वागोरोचनाःसंपातोदकसर्वोषधीःक्षिप्त्वाक्रमेणयोहिष्ठेतित्रिभि
 हिररपित्तुर्भिःपवमानानुवाकेनवाचमिषिंभैककुंभेशमीयलाशवटरवदिरविल्वाश्चत्य
 विकंकतयनसाम्रशिरीषोद्वाराणांयक्ष्वानुकर्षायांश्चक्षिप्त्वाश्चत्येऽवश्यमिषिंभ्यपंचरत्नो
 दकेनहिरण्यवर्णांरतिसंस्थाप्यवाससीदन्वीयवीतादिदीपान्तकृत्वा॥ हिरण्यगर्भः॥ यच्चात्म
 दाःप्राणान्तःयस्मिन्निधौः॥ यंकंदरी॥ आयोहयन्॥ यश्चिदायोरत्यष्टोपिष्टदीपान्दत्त्वा
 सुवर्णाशलाकयानैजस्यान्नस्यमधुशृतेचगृहीत्वा॥ चित्रदेवान्तेजोसीतिमंत्राभ्यां॥ ३० न
 मोभगवतेतुभ्यंशिवायहरयेनमः॥ हिरण्यरेतसेविष्णोविश्वरूपायतेनमरतिचदक्षिणसंघेदे
 वनेत्रेमन्त्राश्चास्तिवन्तः॥ अजेतिस्त्वैजनेनमधुनावांत्पादेवस्यत्वेतिमध्वाजशर्कराभिरुत्पाते
 नैवाजनेनपुनरंजयेत्॥ अचान्मीतिशेषः॥ स्थिरलिंगेनस्वर्णसूत्रागंधेन३० नमोभगवते
 रुद्रायहिरण्यरेतसेयरायपरमात्मनेविश्वरूपायोमाप्रियायनमस्तु३० त्वाजनादिनाजयेत्॥ त
 तच्चादशमव्यादिदर्शयेत्॥ ततःकर्त्ताचार्यापगावृत्तिगृभ्यश्चदक्षिणां दद्यात्॥ अथाचार्यः
 प्रत्यक्षमाहोपरावेवदन्पुरुषसूक्तैर्ननुत्वावंशपात्रेयचवर्णादभेदेवस्यनीराजनकारणि
 त्वा रुद्रायचतुर्व्यादौ दद्यात्॥ मंत्रस्तु॥ ३० नमो रुद्राय सर्वभूताधिपतये दीनशूलध
 रायौमादयिनायविश्वाधिपतये रुद्राय वै नमो नमः॥ शिवमगर्हितकर्मस्तु स्वाहेति॥ अथत्यप
 र्णभूतेभ्योनमरति॥ केचिदेतद्वाचोस्थिरप्रतिष्ठायामिच्छन्ति॥ अथाचार्यः सर्वतोभेदेवानावा
 हयेत्॥ मध्येब्रह्माराशवीदिसुहृद्ब्रह्मलोककपालान्॥ ईशानेन्द्राद्यंतरालेषुवसन्तुरुद्रान्चादि
 तान्अश्विनौविश्वानुदेवान्॥ पिद्वन्नागान्स्कंदरथी॥ ब्रह्मेशानाद्यंतरालेषुदक्षविष्णु
 दुर्गास्वधाकारंश्वरुोगान्समुद्रान्सरितःप्रकृतःगरायतिचेति॥ मध्येयवदथिर्वीमेरुसंस्था
 प्यदेवंचावाह्य॥ प्रागादि॥ वज्रशक्तिदंडंखड्गपाशंअंकुशंगदांशूलं॥ तद्वाह्ये गौनमभरद्वाजं
 विश्वामित्रंकश्यपंजमदयिवसिष्ठमत्रिमरुधनीं॥ तद्वाहीनवयहान्॥ तद्वाह्यरुद्राकौमाशि
 ब्राह्मीचाराहीचासुराणां॥ विष्णुवीमाहेश्वरीवैनायकीति॥ एतानामभिरवाह्यसंरज्जाह्मीवारा
 चीयादेवतेमंत्रेणावाह्यमण्डलामध्येर्वायांमुप्रतिष्ठोभवेतिनिवेद्य॥ संप्रज्यवह्नीमंडलदे
 वतानां नामभिल्लिलाज्जेनदशदशाहतीर्हृत्वाशय्यायादेवमारोग्यपुरुषसूक्तोत्तरनारायणा
 भ्यांस्तुत्वादेवेसांसंकुर्यात्॥ यथा॥ पुरुषात्मनेनमः॥ प्राणान्तामे० प्रकृतिं तत्त्वाय० बुद्धिं त
 त्त्वाय० अहंकारं तत्त्वाय० मनस्० रतिसर्वोमे० प्रकृतिं तत्त्वाय० बुद्धिं त० हृदि॥ शब्दं० शिरसि॥ स्य
 रीतं० त्वचि॥ रुयतं० हृदि॥ यवैरसंगंधश्रोत्रं त्वक् चक्षुर्जिह्वाप्राणवाक्पाणिपादपाशु
 स्थश्चिभ्यं प्रेजोवायुश्चाकाशन्तरजस्तमोदेहं तत्त्वानि विन्यसेत्॥ ततःपुरुषसूक्ताद्यमृ
 तयंकरयोः॥ तदुत्तरंजातुनीः॥ तदुत्तरं कर्त्तव्यं॥ तेषामुपनिषत्तिसः॥ नाभिहृत्कंठेषु॥ तस्माद
 धेतिहयवाहीः॥ ब्राह्मणोत्येतिहयनासयोः॥ नार्येतिहयमस्त्रीः॥ अंत्यं शिरसि॥ केचित्तत्त्व

न्यासमन्त्राहुः॥ पुरुषप्रकृतिमहदहकारतत्त्वानि॥ शब्दस्पर्शरूपरसगंधतन्मात्राणि॥ आ
काशवायुतेजोऽग्निविद्युन्मृत्तन्वक्चक्षुरसनघ्राणवाक्पाणिपादयास्यस्थमनस्त्वानी
ति॥ केचिदेतानि स्थिरसिंहादिवेच्छन्ति॥ ततः सुखशायी भवेति शब्दायां देवं स्यापयित्वा मंडल
शय्यो रत्नरालेन गतमिति प्रेष्यं दत्त्वा मण्डलदेवताभ्यो नामभिः पायसेन चरुणां वा वली नृदपात्र
नीवारचरुशेषेणादिमलिनां देवस्थिरप्रतिष्ठायां स्थिरसिंहादीन् यं विशेषः॥ अभिस्थापनहोम
वर्जं सर्वशर्वशर्ववत्कृत्वा रत्नानीमयिस्थापनं कृत्वा सर्वोक्तहोमं कुर्यात्॥ नान्नैवारश्चरुः॥ वि
धुश्चेत्तर्बोक्तहोमं कृत्वा॥ पुरुषसंज्ञेन प्रष्टव्यमां जुह्वेद विष्णुरिति॥ पादौ स्थाप्य पुनस्ता एव
त्वाविष्णोर्भुक्मिति नामिंस्त्विति॥ पुनस्ता एव हत्वा तोदेवेति शिरः स्थाप्य पुनस्ता एव हत्वा पुरुष
संज्ञेन सर्वो गंस्त्विति॥ स्थिरसिंघं चेदयिस्थापनादि सर्वोक्तसंमिदां जित्वा हुतीं हत्वा यातुर
युरित्यनुवाकान् तोदये सहस्राणीत्यनुवाकाभ्यां प्रष्टव्यमां जुह्वत्वा सर्वोक्तेरुद्धरतिभूतस्त्विति॥ पु
नस्ता एव हत्वा सर्वोक्तेरां सर्वो गंस्त्विति॥ ततो धामंतरति शर्णा हुतिं जुह्वामवा॥ एवं मधिवा
सने कृत्वा यरेधुः सद्यो वाकीठिकां स्थापयित्वा महीमृत्सिंहावाह्यदितियोरिति स्तुत्वा॥ ह्रीं नमस्ति
संक्षयते नैव शर्णा हुतिं हत्वा त्रिसृष्टां ह्यस्यांतरति देवमुत्थाप्य पुण्यां जस्मिन् हत्वा॥ पुरुषसंज्ञेन सु
त्वो हुत्यमि तुत्थाप्या॥ कनिकरं दिति संज्ञेन विष्णुं सद्यो जातमिति यंचानुवाकैर्लिंगगृहं प्रवेश्य यी
ठिकायां॥ इहादिनामभिरुद्धना निक्षिप्त्वा सप्रधानं कुर्यात्॥ इयामनः शिलाः सिंहापायसेन सं
लिप्य प्ररावेनां गत्या संस्तुत्वा सुवर्णशलाकामंतरिता कृत्वा ॐ सुलभै प्रतिष्ठितं परमेश्वरे सु
त्वाऽतो देवेति विष्णुं रुद्रेण च स्थापययेत्॥ ततः प्राणप्रतिष्ठा॥ चलाचरी दीवधिवासनांतप
रेधुरुत्तिसृष्टां ह्यस्यांतरति देवमुत्थाप्या॥ पुरुषसंज्ञेन नारायणाभ्यां स्तुत्वा धृते श्रीहचरु
हत्वा तदेवतामंत्रेणादशा हुतीं हत्वा नामभिर्जुह्यात् अयमेसाहा० सोमाय० चन्वतरये० कु
क्षे० अनुमन्यै० प्रजापतये० यरमेश्विने० ब्रह्मणे० अयये० सोमाय० अग्नेयेनादाय० अयये
नपतये० प्रजापतये० विष्णो देवेभ्यस्सर्वेभ्यो देवेभ्यः॥ भूर्भुवः स्वः अयये सिद्धतेरिति॥ त
तः सप्तते पुनस्त्वित्वाभ्यां शर्णा हुतिः॥ ततः आचार्योपाध्यायधीरिति सर्वोपाधीः समर्थसंया
तो दंके देवमंत्रेणाशतवारमभिमन्त्रे नैवाभिविधेत्॥ तत उन्निष्टेति देवमुत्थाप्य विधत्तश्च सु
रित्युपस्थापयेद्व्यात्वा जयेत्॥ ब्रह्मणे नमः॥ एवं विष्णवे रुद्राय रुद्रादी नश्ये॥ वसुभ्यो रुद्रे
भ्य आदि न्येभ्यो अग्निभ्यो मरुभ्यः कुबेराय गंगादिमहानदीभ्यो भीमो माभ्या मिद्रा यिभ्यां धाक्
यथिवीभ्यां धन्वतरये सर्वेषां यविष्णो देवेभ्यो ब्रह्मणे रति॥ ततः संयातो दंकेन यजमानम
भिविधयेद्व्यात्वा॥ प्रतिष्ठितं परमेश्वरेति पुण्यां जस्मिन् विद्युसचिसुनंद ब्रह्मैवमज्जानुय
हाय गृहीतं विग्रहं करचरणपदयविनंशखचक्रायां ध्वजं विजवाहनधुपितं निजहत्क
मले स्थितं सर्वलोकसाक्षिणमणीयां संपरमेश्वरिणं श्रियं गमयेति॥ मंत्रेणापुण्यां ज
लावागंतं विभाव्याचीयां विन्यस्य प्राणप्रतिष्ठा कुर्यात्॥ यथा॥ प्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रह्मणि
धुरुशः ऋषयः ऋम्यजुः सामानि कृदांसि॥ क्रियामयवसुः प्राणा स्यादेवता चोवीजं क्रौ

शक्तिः प्राणप्रतिष्ठायां विनियोगः॥ ततोऽत्र आदीनक्रमेण शिरोमुखहृदयगुह्यादेः सुविन्यस्यो
 कं स्वर्गधं उच्यते अथि अत्रिजो वायु आकाशात्मने आहृदयाय नमः॥ ३० चक्रं जगन्नेत्रं शब्दस्पर्शरूप
 रसगन्धात्मने शिरसे स्वाहा॥ ३१ टं ठं डं ढं रां उं औ त्रल्लक् चसुर्जिह्वा प्राणात्मने ऊ शिखायै वाय
 ट्॥ ३२ नेयं दं धं नं रं वाक्यागियाद याशयस्थात्मने ऐकवाचाय ह्रं ३३ यं फं वं भं मं औ वचना
 दात विहरणी त्सी नं दात्मने औ नेत्रत्रयाय वौ यट्॥ ३४ यं रं लं वं शं यं संहं वं हं अमनोबुद्धहं कार
 चित्रात्मने अः अस्वाय फट्॥ एवं आत्मनि देवे च कृत्वा देवैः स्थापयेत्॥ ३५ आहो कीं यं रं लं वं शं यं संहं सः
 देवस्य प्राणारह प्राणाः ३६ संहं सः देवस्य जीव रहस्थितः॥ ३७ आहो कीं यं रं लं वं शं यं संहं सः
 देवस्य स्वेन्द्रियाणि॥ ३८ औ औ हीं औ यं रं लं वं शं यं संहं सः देवस्य वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रघ्राणा प्राणा र
 हागन्धस्वस्त्वयुसस्वेन सुचिरं तिष्ठं तु स्वाहेति॥ ततोऽवीहृद्यं गुह्यं दत्वा जयेत्॥ अस्मै प्राणाः प्रति
 स्तु अस्मै प्राणाः स्वरं तु च॥ अस्मै देवत्वमर्चयेमामहेति च कचनेति॥ ततः प्रणवेन संरुध्य स
 जीवध्यात्वा क्तवाधौ रिति ऋचं जप्त्वा कर्णो गायत्री देवमंत्रं च जप्त्वा पुरुषसूक्तं नोपस्थापयाद्
 नाभिश्चिरं सुखं द्वा द्वैवीति विज्ञेयं॥ ततः कर्त्ता स्वागतं देवदेवेशमभ्याग्याच्च मिहागतः प्राकृत
 त्वमहं ब्रह्मा मां वात्सव्य परिपालय॥ धर्म्मार्थकामसिद्ध्यर्थं स्थिरो भव शुभाय नमः॥ सान्निध्यं तु सदा देव
 स्वाचार्योपरिकल्प्य॥ यावच्च द्रावनी सूर्यास्तित्यं प्रतिघातिनः॥ नावच्च यात्र देवेशं स्थेयं भक्ता उ
 क्यं या॥ भगवन् देवदेवेश त्वं यिता सर्वदेहिनां॥ येन रूपेण भगवत्स्वया व्याप्तं च चराचरं॥ तेन रु
 पेण देवेश स्वाचार्या संनिधी भवेति नमः॥ एतदंतं सर्वदेवानां समानं॥ देवमंत्रं च सुलं मंत्रं वैदि
 की वाचा हः॥ अथाचार्यः कर्त्ता वालिङ्गमर्चवा॥ ३९ भूः पुरुषमावाहयामि॥ ३९ भुवः ३९ स्वः ३९
 भूर्भुवः स्वः पुरुषमावाहयामीत्यावाह्यं प्रणवेना संनदत्वा तेनेव द्रवीश्यामाक विष्णुं क्रीता यममि
 थ्याद्यं॥ इमा आयः शिवतमाः इताः इततमा मे ध्यामि ध्यतमा अमृता अमृतरसाः पादा स्तां जु
 येत प्रतिशुभं तां प्रतिशुक्तां भगवान्महाविष्णुर्विष्मवेन मरतिपाद्यं॥ भगवान्महादेवोरुद्राय
 नमः इति लिङ्गे॥ इमा आयः ० आचमनीया॥ स्नाजुयतामिति स्नालवंगं कं कोलकक्षरमि
 माचमनीयं॥ आयः क्षीरकुशाभ्यश्चाक्षतेर्यं वंतुलेः॥ यवेः सिद्ध्यर्थं के अवे॥ अर्घ्यं इत्यर्थं॥
 ततो विदमंत्रैः प्रणवेन चरत्तां बुकलशेन संस्तुयि देवि सु रिति विष्मि नमो अस्तु नीलश्रीवाये
 तिलिङ्गे प्रतिसरं विस्वस्य देवं त्वा॥ इमे गंधाः शुभादिभ्यः सर्वगंधैरलं कृताः॥ इता ब्रह्मयवि
 त्रेण इताः सूर्यस्य रश्मिभिः॥ इता इमा दिष्टवत्॥ इति गंधाः इमे मात्माः शुभादिभ्यः सर्वमा
 लेरलं कृताः॥ इता ० मालं इमे पुष्पा रतिपुष्पं॥ वनस्य तिरसो धूयो गंधाढी धूय उन्नमः॥ आ
 प्रेयः सर्वदेवानां धूयो यं प्रतिशुभं तां॥ प्रतिशुभं तां प्रतिशुक्तां त्विमादि॥ धूयं॥ जीतिः सुकंचने
 जश्च देवानां सतंतं प्रियः॥ प्रभाकरः सर्वभूतानां दीयो यं प्रतिशुभं तां इति दीयेदत्वा विष्णौ॥ संक
 र्षणा वा सुदेव प्रद्युम्ना निरुद पुरुषोत्तमा धीमजं जृप्तिं सां सुतज नार्हे नो यं देहरि कृष्णेति द्वादश
 नामभिः केशवादि द्वादशनामभिर्वीपुष्याणि समर्थं ते रं वतर्पणं कृत्वा याय सधृतां पुनश्च री
 र्कं रावपुनः गुह्यं दनहमिदं दानानि यवित्रं ते वि तनमिति निविद्य कशरमाजमिधं जुह्यात्॥ वा

मुदेवाय स्वाहा॥ संकर्षणाय॥ अयुधाय॥ अनिरुद्धाय॥ शंभवे॥ प्रिये॥ स्वस्वत्ये॥ पुष्ट्ये॥ विश्वेश्वरि
हृत्वा विश्वानुकम्॥ तदस्य प्रिया॥ प्रतद्विष्णुः परोमात्रया॥ विचमे॥ त्रिदेवः त्रिहादशनामभिश्च
अमुष्मे स्वाहेति जुहुयात्सिंगे तु दीयानं कृत्वा भवाय देवाय शर्वाय ईशाय॥ पशुयतये॥ रुद्रा
य॥ उत्राय॥ भीमाय॥ महते देवाय॥ नमस्तुभ्यं शिदत्वा तैरेव तर्पणं कृत्वा पवित्रतो रतिपा
यसंगुडोदनं च निवेद्य शर्वां कृत्वा नामभिः कृशं कृत्वा भवस्य देवस्य यत्मे स्वाहा रत्नाद्यष्टभिः पु
डोदनं कृत्वा भवस्य देवसुताय स्वाहेत्याद्यैर्हृदि दीद नं कृत्वा अयं कमानो महान्तमानसो के आ
रात्रे गोघ्नं विकिरितं विलोहितं सहस्राक्षं सहस्रशरितं ऐर्हृत्वा शिवाय शंकराय सह मा
नाय शितिकं ठाय कपदिने॥ तत्राया॥ अरुणाय॥ अयं गुमीराणाय॥ हिरण्यवाहवे॥ सखि
जराय॥ वसुणाय॥ हिरण्ययेति च जुहुयात्॥ ततः खिष्टकंदो दिशेषसमाप्य षड्वक्त्रं सर्व
हविर्भविष्य वेत्ति गायवा वल्लिरयात्॥ मंत्रं सुत्वा मेकमाघं पुरुषं पुरातनं नारायणं विष्ट
जयजामहे॥ त्वमेव यज्ञो विहितो विधेयस्त्वमात्मनात्मन प्रतिशुक्ली स्वहृष्यमिति॥ सिंगे तु
नारायणाय देव रुद्रशिबमिति वदेत्॥ ततो अत्ययं गुभूमुवः स्वश्रमिति विश्रुतं वाह तं शे
वं निधाय अग्निना सह प्रदक्षिणी कृत्य विश्वभुजे सर्वभुजे आत्मने परमात्मने नमः॥ इति न
त्वा अश्लीयं कंडलहयं स्वयुग्मिना चार्यं रजयित्वा॥ आचार्यो यशतस्त्वं तदहं द्वादश
तिस्र एकां वा गां दत्वा कृत्वा ग्म्योपि दक्षिणां दत्वा शतं द्वादश वा विप्रान् भोजयेदिति संखे
यः॥ प्रासादमात्रे नूतने तु मान्स्यां कृत्वा जलाशयं प्रतिष्ठाविधिमेव कुर्यात्॥ गीतकारणा वा
ची प्रक्षेपादि तु न भवति द्वारलोपात्॥ वाहरा होमस्याने वा सुहोमः॥ अथ नृदेव॥

इति कमलाकरभट्टकृतसिंग

चीप्रतिष्ठाविधिः॥ अथ पुनः॥

प्रतिष्ठा॥

नामधित्यहयशीर्षं च वरात्रे चांशलमयं स्पर्शदधिता वन्हिता यवा॥ अरुणयजनसं
स्पृष्टा विप्रश्च त्रजदधिता॥ संस्कार्येति शेषः॥ यदार्थादंशो द्वादशो॥ स्वं इति स्फुटिते दग्धे अ
ष्टे मानविवर्जिते॥ यागहीने यश्च स्पृष्टे यति ते दृष्टभूमिषु॥ अथ मंत्रावृत्तिं चैव यति तस्या
र्शदधितो॥ यागहीने यश्च स्पृष्टे यति ते दृष्टभूमिषु॥ अथ मंत्रावृत्तिं चैव यति तस्यार्शदधिते
दशस्वेति सुनो वक्तुः सन्धिधानं द्वौ कसः॥ यागः रजा॥ यश्च गुर्दं भादि॥ पंचरात्रे॥ स्वं इ
तास्फुटिता दग्धायस्मादचीं भयावहा॥ तस्मान्न समुदरे तान् गृह्णोक्तविधानं नरः॥ अचीं
भगादा बुयवासः कार्यः॥ नरजो विज्वे श्रीयात्सुराचीं विज्वे तथेति॥ त्रिस्तुभूमौ कौः॥ सि
द्धांतशेखरे॥ चौरचांशलपतितश्चोदत्वाः स्पर्शने सति॥ शिवायुयहंतौ चैव प्रतिष्ठापुनरा
चरेत्॥ पंचरात्रे॥ अगादंगादिसंघाने प्रतिष्ठापुनराचरेत्॥ जलाधिवासं विहितं नेत्रोनी
लनवर्जिताम्॥ शुद्धिविवेके विष्णुः॥ इत्यवन्ततशो चानोद्वताचीना भूयः प्रतिष्ठापने शु
द्धिरिति॥ अचीः प्रतिष्ठापनं नृद्वयस्यात्मादेरुक्तं वेत्त॥ शीचं सत्त्वापुनः प्रतिष्ठापकुर्यादित्य

तयः॥ स्मृत्यसारेष्वेवम्॥ तद्विधिर्वैधायनसूत्रे॥ सर्वप्रतिष्ठितस्याबुद्धिर्ष्वमेकरात्रं हिरात्रमे
कमासे हि मासे वाचनादिविच्छेदे अदरजस्वलाद्युपसर्गने सर्वोक्तकाले पुराणाहं वाचयित्वा यु
म्भान् ब्राह्मणान् भोजयित्वा निशायाजलाधिव्यासं कृत्वा श्रोभूते कलशसंरोनयं च गम्येन त
त्र नम्रैः स्नायपित्वा अयं कलशं शुद्धोदकेनाश्रय्य तस्मिन् नवरत्नानि प्रक्षिप्य तं कलशं तत्र द्वा
यत्रा अष्टसहस्रमष्टशतमष्टाविंशतिवारं वा भिमं अतेनोदकेन देवं स्नाययेत्॥ ततः शुद्धोदकेन
स्नययेदष्टसहस्रगणदलाय व्यासं भवमर्चयित्वा गुह्येन निवेदयेदिति॥ बुद्धिर्ष्वनुविच्छेदे सर्वोक्तं प्रति
ष्ठेत् पुनः कुर्यात्॥ सर्वोक्तं विष्णुवचनात्॥ इदं मूलमासं पुनः कालादावपि कार्यमिति मदनरत्ने हे माहो
वा॥ देवाचीं प्रास्तुदभेदेन शुभलायणीं काश्यपः॥ वापीं कृपारामसे नु सभातडागव प्रदेवतायुतनभे
दने प्रायश्चित्तं च तस्माद्गृहीतुं हयादिदिविष्णुमीनस्ते विष्णोः कर्माणीयादित्येति॥ यादेवता॥
ये ब्राह्मणा भोजयेदिति॥ शंखलिखितौ॥ प्रतिमारा मकूयसंक्रमध्वजसेतुनियान्तं गेयुतं समुत्थ्या
न प्रति संस्कारो यशं च निपातिता नामिति॥ समुत्थ्यानं प्रतिक्रिया॥ प्रति संस्कारः पुनः प्रतिय्या॥
अष्टशतं पराः दशैत्यर्थः॥ अथ जीर्णीकारः सचलिगादौ दग्धे म
ये च लिखे वा कार्यः॥ अथ वानादिसिद्धप्रतिष्ठितं लिगादौ भगादिदुष्टे पिनकार्यः॥ तत्र तु महाभिवे
कं कुर्यादिति विविक्रमः॥ कर्त्री सुकदेवस्य जीर्णीकारं करिष्ये इत्युक्तां पुराणाहं वाचयित्वा चार्यं शुविज
यत्वा लिगौ॥ उं व्यायकैश्चरहृदयापनमः॥ उं व्यायकैश्चरशिरसे स्वाहेति॥ एवं सर्गं कृत्वा धीर
मंत्रं शतं जप्त्वा प्रतिप्रतिय्या धीरेण शुतसर्वयैः सह संहृत्वा दिभ्यो नाभा वलिंदत्वा जीर्णीदेवं प्रण
वेन संश्रय्य ब्रह्मादि मंडलदेवानां हौमं सर्वोक्तं कृत्वा देवं प्रार्थयेत्॥ जीर्णीभयमिदं चैव सर्वदेवावहं
वृणां॥ अस्मीह रिक्तं तेषां तिः शास्त्रिस्मिन् कथिता त्वया॥ जीर्णीकारविधाने च नृपराष्ट्रहितावहं
॥ नरधितिष्ठ तं देव प्रहरामित वात्तयेति॥ ततः क्षीराज्यमधुर्वीभिः समिष्टिश्चाद्यैर्नरसहस्रं शतं वा
देवमंत्रेण हृत्वा॥ अमातां दशं शेषं लिंगवालनार्थं सहस्रं शतं वा पायसेन हृत्वा लिगं प्रार्थयेत्॥
लिगरूपं समागत्य येन दंसमधिष्ठितं॥ पायास्त्वं समिते स्थानं संत्यजे वशिवाज्ञया॥ अत्र स्थाने च
या विषामर्चं विधेयं चैव॥ शिवेन सह संतिष्ठेति मंत्रेन जलेनाभिविच्य विसर्जयेत्॥ ततोऽस्वमंत्रि
नेन स्वनित्रेण स्नात्वा लिगमाहायनयादौ वा मदेवेन लिंगं प्रणवेन मूर्त्रिक्षियेत्॥ दारुजंतु मधुना
भ्याधारीरादहेत्॥ हेमरत्नादिमयं तदग्धं च स्नितं वा योग्यं चेत्॥ पुनस्तत्रैव स्थापयेत्॥ ततः शां
तिं अघीरेणानिलैः सह संहृत्वा प्रार्थयेत्॥ भगवन् भूतभयेश लोका नाथ जगत्पते॥ जीर्णीलिंगस
मुद्धारः कृतस्तवात्तया मया॥ अभिना दारुजं दग्धेऽपि प्रशेलादिकं जले॥ प्रायश्चित्ताय देवेश
अधीरास्त्रिणातयितम्॥ तान् तो ज्ञानतो वापियथोक्तं न कृतं यद्वि॥ तत्सर्वं शरीमेवास्तु त्वत्प्रसा
दान्महे श्वरेति॥ ततो यजमानः प्रार्थयेत्॥ गोविप्रशिलिभूयाना माचार्यस्य च यज्वनः॥ शांतिर्भव
तु देवेश अकिं दं जायतामिदम्॥ मूर्त्रैर्नृविशेषः॥ त्वत्प्रसवेन निर्विघ्ने देहिनी मीययत्पत्नी॥ वासं क
रु सुश्रेष्ठतावत्वे वात्सके ग्रहे॥ वसन्तं शेषं हि त्वेह मूर्त्रैर्वै तव सर्वं वत्॥ पावत्कारयते भक्तः सु
रतेऽप्यववाह्निमिति॥ ततो नवा मूर्त्रैर्लिंगं बाह्यं त्वोक्तं विधिना स्थापयेत्॥ मूलं त्रिपुराशेऽष्ट

इतिजीर्णोद्धारः॥ अथतुलसीयहरणम्॥ देवयाजिकलनेस्मृतिसा
 २॥ त्वंभूतोऽन्यतीयातेभोमभागवतानुया॥ यद्वैश्येवसंकातोहादृश्यास्तत्कदय॥ तुलसीवेवि
 चित्तंतितेहिंदतिहरेःशिरः॥ विष्णुधम्मोत्तरा॥ रविवारविनादवीतुलसी हा
 दर्शाविना॥ जीवितस्याविनाशाप्यनप्रचित्वातधर्मीवित्तया॥ संकातावर्कपक्षातेहादृश्यानि
 शिरःशिरः॥ येच्छिन्नंनुलसीपत्रेतिच्छिन्नहरिमन्त्रं॥ यामे॥ हादृश्यातुलसीपत्रेधात्रीपत्रेच
 न्नाति॥ नूनातिसनशगच्छेन्निरयानतिगर्हितान्॥ रुद्रयामन्त्रं॥ हादृश्याच
 दिवास्वायतुलस्यवच्यस्तथा॥ विष्णुश्चेदिवस्त्रानवर्ज्जनीयसदाबुधेः॥ विष्णुधर्मीनहिंया
 तुलसीविप्रोहादृश्यावेष्टवक्तवित्॥ देवार्थेतुलसीच्छेदोहोमार्थेसमिधानया॥ इदृश्येनदुष्यत
 गवार्थेतुलसीस्यच॥ यहरामंत्रसुयामे॥ तुलस्यमृतनामासिसदात्वाके
 शवप्रिया॥ केशवार्थेविचित्रामिवरदाभवशोभनेरति॥ पारिजातेदक्षः समिसु
 व्यकुशादीनांदितीयःप्रहरोमन्त्रः॥ अथयुष्मादिःपुष्पितत्वम्॥ भार्गवा
 चनेभविष्ये॥ प्रहरतिष्ठतेजातीकारवीरमहर्निशं॥ तुलस्याविल्वपत्रेषुसर्वेषुजलजेषुच॥ नपुष्प
 धितदोषोस्तिमालाकारगृहेपिच॥ रुहन्नारदीये॥ वर्ज्यपुष्पधितपुष्पवर्ज्यपुष्पि
 तंजलं॥ नवर्ज्येतुलसीपत्रेनवर्ज्यंजान्दवीजलं॥ तत्रैवयामि॥ तुलसीपुष्पधिता
 नेवविल्वंतुत्रिदिनावधि॥ पत्रंयचदिनात्सांशेषपुष्पधितेविदुः॥ स्कादे॥ य
 लाशदिनमेकंनपुष्पंजंघदिनत्रयं॥ पंचाहविल्वपत्रेचदशहंतुलसीदलम्॥ यदार्थादृश
 राघवमहस्त्वमयाह॥ विल्वंयामार्गजातीतुलसिसमिश्रताकेतकीभृंगहवीमंदाभोजादिदभी
 मुनिनिलतगरव्रह्मकल्हारमल्ली॥ वंयाम्भारातिकुंभीदमनमरुवकाविल्वतोहानिशस्तात्रिशत
 ३०॥ अथ ३ का १ धृ ई रीशो ११ दधि ४ निधि ९ वसु ८ भू ९ भू ९ यमा २
 भूयरावंम्॥ अस्वार्थः॥ शताशतावुरीमंदःमंदारःअहिनीगकेशः॥ मुनिरास्वः॥ अम्भाराति
 कारवीरः॥ कुंभीयाटलेतिवैदिकनिघंटुः॥ अरयःयटः॥ ईशाःयकादृशः॥ उदधयश्चत्वारः॥ निध
 योनव॥ वसवोष्टी॥ भूरेकःयमोहोविल्वमारम्भाहियंयंतगरापित्वा॥ दर्ममारभ्यपुनस्त्रिशय
 दिगरापेदिमर्थः॥ एतद्दिनीत्रंयुष्पधितानीत्यर्थः॥ दोउरानंदेस्कादेदमनमुपक्रम्य॥ तस्यमन्त्रा
 भगवतःपरमप्रीतिकारिणि॥ शुक्लापुष्पधितापिनन्दुष्टाभवतिकचित्त्रनिधितत्वमात्स्ये॥ वि
 त्वपत्रेचमाध्यंत्तमालामलकीदले॥ कल्हारंतुलसीचैवयप्रंचसुनिपुष्पकां॥ एतत्पुष्पधितंन
 स्यान्तुंशाश्वकलिकास्तथा॥ स्मृतिसारवत्मान्॥ जलजानाचसर्वेषोपचाराणांमहतस्यचासु
 शपुष्पस्यरजतमुवर्णीकृतयोरपि॥ नपुष्पधितदोषोस्तिनीयतोपस्यत्रैवहि॥ मुकुलेनीक्षेदे
 वचंपकेर्जलजेर्विना॥ अथशिवनिर्मात्यनिर्णयः॥ सिंहांतशेखरि॥ ५१
 हिरण्यगौरजताश्रीरप्याशुकारिका॥ विहायशेषनिर्मात्यंचेदेषायनिवेदयेत्॥ अम्भवा
 न्नादिपानीपतांवलंगंधपुष्पकां॥ दद्याच्चरायनिर्मात्यंशिवसुक्तेनंसर्वशः॥ अचार्यशिवव
 ज्ञानामाशाभंगेतुलसकां॥ धनस्यभक्षणेतिषापादीनलस्यमीरितंनिर्मात्येभक्षितेत्सपादत

॥ इति रीतिः ॥ दाने च भक्षणसमं न ददति न दयेत्तरी ॥ अन्नाभा भक्षणो यदा निर्मालस्य जपे सुधीः ॥
 ग्रामचक्रसाहसर्मर्दनसहितं ततो कामती भक्षणो दीप्ताभाय चित्रनवान्तः ॥ निर्मालस्य जपे सुधीः ॥
 इत्युक्तं ततोऽप्यर्थं श्रवणं समीपिकार्यो मङ्गलानवः ॥ स्मृत्यर्थसंनिधिः ॥
 वसौर निर्मालने वेद्य भक्षणो चाद्रे ॥ अभ्यासे हि गुरा ॥ अभ्यासासे यतनम् ॥ अभ्यास निर्माले भिन्ननाय
 येयेवमिति ॥ रदं च मीतिर्लगाद्यतिरिक्तविषयम् ॥ तथा च पुरुषार्थप्रबोधे भविष्य ॥ मीतिर्लिंगवि
 नास्मिन् यः रजयति स त्रमः ॥ तस्य नैवेद्य निर्माल भक्षणो मङ्गलं ॥ शास्त्राभो भवेत्लिंगवारा
 लिंगे स्वयं भुवि ॥ रसलिंगे तथा र्वचसुरसि ह प्रतिष्ठिते ॥ इदं ये चंद्रकांते च वरीकृत्यादि निर्मिते ॥ शि
 वदीक्षा वतामं जेनेद भक्ष्यमितीर्यते ॥ तथा ॥ वारा लिंगे स्वयं भूते चंद्रकांते हृदि स्थिते ॥ चाद्रायरा
 समं जेयं संमौ नैवेद्य भक्षणम् ॥ लिंगे स्वयं भुवे वारीरज्जैरसि निर्मिते ॥ सिद्धप्रतिष्ठिते चैव न चंडाभि
 कृतिर्भवेत् ॥ यत्र चंडाधिकारो लिख्यते न मानं न वै ॥ चंडाधिकारो नो यत्र मोक्षं तत्र मक्तिः ॥
 त्रैविकृत्याम् ॥ वारा लिंगे च लोहे च सिद्धलिंगे स्वयं भुवि ॥ प्रतिमासु च सर्वा सुन चंडो धि
 कृती भवेत् ॥ अत्रा ब्रह्महापि सुविर्भूत्वा निर्मालं पसुधारयेत् ॥ तस्य यापमहच्छीघ्रनाशयिष्ये म
 हाव्रते ति स्तादाद सुविमानयाद्यं शिव निर्मालं किंतु स्तात्वेति स्मात्तः ॥ अत्रुपनीतेन नयाद्यमिति
 श्रीदत्तः ॥ शिवदीक्षा हीनैर्नयाद्यमिति शेषः ॥ तिथितत्त्वे हेमाद्रौ च वाराहे ॥ अत्राद्यं शिवनैवेद्यं प
 त्रे पुण्यजलं फलं ॥ शालग्रामशिलासंगात् सर्वयाति य विव्रताभ्यं चायतनं ज्ञायां तत्रेणानिवेदित
 मित्यर्थः ॥ शिवपुराणे ॥ ये वीर भद्रशयिताः शिवभक्तिपराः सुखाः ॥ श
 भीरव्यत्र देवे सुये भक्ता ये नदीक्षिताः ॥ त्रियामनर्हमीशस्य तन्मसाद चतुष्टयम् ॥ काशीस्वंडे
 जलस्य धारया श्रद्धां विधेयस्तानजन्मनः ॥ रम्यजालंधरो बंधः समस्तसुरवल्गवः ॥ तथा ॥ स्त्रा
 पयित्वा विधानेन यो लिंगं स्त्रय नो हं कं त्रिः पिवेत् त्रिविधं यापं तस्यैहा सुविनश्यति ॥ लिंगं स्त्रय नवा
 र्मिर्धः कुर्यान्मूर्ध्नि भिषे च नो ॥ गंगा स्नानं फलं तस्य जायते त्रिविधा भूतनः ॥ इदं श्रद्धावाक्पवशा हि मे
 श्वरविषयमिति केचित् ॥ काशीस्थपुराणा प्रसिद्धं सर्वलिंगविषयं ॥ काशीस्वंडे रज्जि
 श्वराख्याने तथैव दर्शनादित्यने ॥ अथ लघुः ॥ राजमात्रं उः ॥ अक्षे सुत
 रयो र्मैवैश्वर्यमधामूलानुराधाश्चिनी ॥ प्राजापत्यकरदिवे वतगुरुप्राप्तियपादे सुच ॥ निर्दोषैर्ह
 यमैर्हले अमुमनो मालाभिरभ्यर्चिर्नैर्हत्वा क्षेत्रयने र्वलिहलधरः क्षेत्रततः कर्षयेत् ॥ प्राज्ञेश्वर
 वराणां त्रादिति मध्यामात्रं उतिष्याश्चिनी ॥ योष्मानुष्ममरीचयः शनभिसंस्त्राती विशास्त्रा तथा ॥
 ॥ जीवाकैंद सितेदं नंदनं दिने लत्रे चक्षेभ्यो दये ॥ सस्यानां वपने नथैव लवने शलाकाया रीपरी
 ॥ चंडेश्वरः ॥ हस्तचित्रादिस्नानैरिव र्वांश्च वरात्रये ॥ स्थिरलये पुरो वारेकी
 जघार्यंत शुक्रयोः ॥ उं च नृदाय सर्वलो कहिताय देहि मे धान्यं स्वाहा ॥ लेखयित्वा इमं मंत्रं धाम्ना
 गारिनि धारयेत् ॥ सस्यदहि परं कुर्यान्मजितं प्रतिष्ठजयेत् ॥ इक्ष्वाहि सुखं गमनं गमनं मभिन्नं
 सुनारीषु ॥ व्ययमपि सस्यधानां ननु धावुधवासरैः कुर्यात् ॥ शनिवारं च नो कार्पे धनधान्ययो
 उधैः अथ वस्त्रम् ॥ श्रीपतिः ॥ रोहिणीसुकरयंचकैश्चिभे सुत्रासु चपुत

[illegible]

नेसुरं प्राप्तिवा जिवसुवारणं करेयुः॥ ऐतैषु गोमहिषदंति तुरंगमादिना नाना प्रकारयशुजा
 तिगतिः प्रशस्ता॥ अथ गजदंतच्छेदः॥ मोतिर्निर्वंधे॥ लाष्ट्वैष्वेक्षवेष्टि
 तामादित्येव सुदैवतो दंतिना शुभदं कर्म पुण्ये हस्ते च कीर्तितं॥ अथ निक्षेपः॥
 भरणी त्रीणि सर्वाणि आर्द्रांश्चेयामघातया॥ चित्रा मेषा विशाखा च मूलमृग पुनर्वसु॥ एभिर्द
 तं प्रयुक्ते च यथ निक्षिप्यति धनं॥ दृष्टौ धावमानस्य धनिनो नोपययते॥ अथ ऋणा
 मोक्षः॥ श्रीधरः॥ वागीशमंददिवसां शकलप्रयुक्ते रिक्ता सुमंददिवसे कुलिकोद
 येच॥ मैत्रहितीययदमेत्रमुहूर्तप्रयुक्ते राशुद्रमेव ऋणमोक्षमुशंतिसेतः॥ अथ रा
 जमुद्रा॥ शुद्धवक्षिप्रचरेषु मेयुयीगे प्रश्लेशनिचंद्रवर्जं॥ वारेति यौधराज
 यादये च मुद्रा प्रतिष्ठा शुभदा हिराज्ञा॥ अथ नौः चरेभ्यः॥ यौष्माश्विनी तु
 रगवारुणमित्रचित्रा शीतौ स्मरस्मि बसवो नलवंत्यमूनि॥ वारे च जीवभृगु नंदनकै प्रशस्तौ
 कादिसंघटनवाहनमेव कुर्यात्॥ अथ भोगः॥ गुरुभागवमानुराधा विधान
 यौष्माश्विरोहिणीषु स्यात्॥ स्वासुत्ररासुकुर्यात् शयनारानभोगभोगादीन्॥ अथ श्म
 शुकर्मा श्रीपतिः॥ पुण्येषु संचाश्विनींश्चेद्वेचरा केहस्ते त्रिकेभ्यः दिव्याः॥ क्षौरका
 र्यवैष्णवादि त्रये च सुक्ता भौमादि स्यात्ते गिरावात्॥ न स्वातभुक्ता कटभूषिता नामभ्यगयात्रा
 समरोत्सुकानां॥ क्षौरे विदध्यानि शिसंध्यो र्वाजिजीविसूरां नवमेन चान्ति॥ त्रिस्थलीसेतौ
 बृहगायः॥ ॥ रथारक्षोरिवारेषु रात्रौ पाते
 वनाहनि॥ आदाह प्रतिपदिक्ता भद्राक्षौरेषु वर्जयेत्॥ गार्ग्यः॥ मरुपमाह र्शिमाया तचतुर्दश्य
 रमीतया॥ आशुसन्निहि तं यायं त्रिषु ते लभगेक्षुरे॥ राजमार्तं उः॥ देव
 कार्ये पितुः आहरे वरं शयपरिस्वये॥ क्षौरकर्मन कुर्वीत जन्ममासे च जन्ममे॥ बृहस्पतिः॥
 राजकार्ये निपुक्ता नानराणां भूयजीविनां॥ शमश्रुलो मनस्वकुं देनास्त्रिकालविशोधनं॥
 तथा॥ क्षौरं नैमित्रिकं कार्यं निषेधे सत्यिषुवा॥ पित्रादिमृतिदीक्षासु प्रायश्चित्ते च तीर्थको
 के चित्रजराहं मन्यथा यठेति॥ मुंडनस्य निषेधे पिकर्तनं नुविधीयते रिति॥ नारदः
 न्यविप्राज्ञया यज्ञे मरुणौ वधमोक्षणे॥ उहाहे स्त्रिलवारक्षीतिथिषु क्षौरमिच्छं भारते
 प्राशुखः शमश्रुकर्माणि कारयितुं समाहितः॥ उदसुखो वायुभूत्वा तया पुर्विदंते महत्॥
 अथ रार्के॥ उदसुखः प्राशुखो वाचयनं कारयेन्मुधीः॥ कैशश्मश्रुलो मनस्वानुद क
 संस्थानि वापयेत्॥ दक्षिणं करं मारभ्य धर्मा र्थं यापय संक्षये॥ शिखा धनं वसंस्कारे शिखा
 यतु शिरो वयेत्॥ यज्ञीनां तु विशेषो निगमे॥ कक्षीयस्य शिखा वर्ज्यं ऋतुसंधिषु वापयेदि
 ति॥ अन्येपि विधिप्रतिषेधाः प्रायुक्ताः॥ अथ धनसंयहः॥ ब्रह्मानिला
 कं मधमूलं त्रिष्वर्शे रोद्रे यौष्मातुराधगुरुविष्णुविशाखयुक्ते॥ वारे कुजार्कं भृगुनंदनसोमजा
 नां मेधिधनस्य करणं भवति प्रशस्तम्॥ अथ नवान्नशः॥ श्रीपतिः॥ रेवती
 सुतिष्ठतुर्वसुहस्तज्यतः दृष्ट्यापि दितयेषां॥ शुत्ररासुकथिते दृष्ट्युक्तानां प्राशनं च सनवान

विधानं॥ अथनवभोजनयात्रया॥ जीतिनिर्वंधे॥ भोज्ययात्रं सुधासिंघो वटये
हंसमाहरेत्॥ तजानप्राशनप्रीतिकाले भोजनमाचरेत्॥ अथनववर्षीफलदिभ
क्षराम्॥ चेश्वरः॥ मूलाश्विनीतिथ्यहर्गंडमेव योऽष्टौ त्रैदयपुनर्वसुवासवेवु॥ वा
रेषु भूमितनयार्कजवभर्ज्जंतोऽल्लनूतनफलाय शनं हितार्थी॥ अथ होमे आहुतिपा
तः॥ जीतिये॥ तरुणिविष्टयुभास्कारिचंद्रमा कुजसुरेखविधुतुदकेतवः॥ रवि
मतीदिनभंगराण्येष्वावतिस्वंगत्रितयंत्रितयंत्रसेत्॥ दिनकरार्कितमः कुजकेतवीहृतधु
जः सुभनाशकरास्तताः॥ दहनचक्रमिदं प्रविलोक्य तां दहनकर्मसिखं सर्वसमूहये॥ अ
थशांतिरुक्ताविष्णुधर्म॥ कुर्यात्सुखे चैव संजाते हवने शुभे॥ शांतिविधायगां द
द्याद्वाहणाय कुट्टे विने॥ आयसौ प्रतिमां कृत्वा निक्षिपेत्तामधो मुख्या॥ गोमूत्रमधुगंधाद्यैर
र्चित्वा प्रतिमां ततः॥ स्तस्य निधाय संप्रजतत्र होमो विधीयते॥ अत्रायवादः क्रियासरि॥ नित्ये
नैमित्तिके दुर्गाहोमादौ न विचारयेत्॥ अथ ज्वरदोषलां प्रीयतिः॥ स्वा
न्याश्वेयारौद्रस्वां सुशां केरी गोत्रिवाधने यस्य पुंसः॥ तद्देवसंज्याहतीनिः प्रयत्नः स्यादुश्वा
वेल्लेन्येजन्नापि वैद्यः॥ आघुत्यत्रियस्य मैत्रेयस्यो लिप्राणां ज्ञायते तस्य कच्छात्॥ वैद्ये
सौम्ये रोगमुक्तिस्तुमासा हि शत्या स्याद्वाहसरां गंधासु॥ यदाहंसे वासवे स हिंदे वे मूलाश्विमे
रयि धिष्येन वाहात्॥ याम्येत्वाश्वे वे स वे वारुणे॥ वैनेरुजस्य चूनमेकादशाहात्॥ आहि
दुधमिष्य संज्ञेयमाख्यप्राजापत्यादि न्योसप्ररात्रात्॥ जीतिये॥ एका
हो निधनं दशाहमनि लावाणां वियम्य वृताः संप्रांका विलयश्च मासपुगलं मासो मृतिः पक्ष
कः॥ हीमासां वयं विंशतिर्दश निशाः पक्षांति पक्षान् स्थाः॥ मासो यश्च दशांति पक्षककुम्भी
अदिनात्यधिभातु॥ देवज्ञः॥ नुरागवरुणार्येद्रावापुमेंद्रिष्वर्वायमरहनविशा
खापायवरिणायुक्ताः॥ तिथिपुनर्वमिषसीहादशीवाचतुर्थीभवति मरणायोगीरो मिरा
कालहेतुः॥ अत्रकुम्भे मीनस्तत्र प्रतिमां स्रज्पदादशदलेषु संकर्षणादिहादशमूर्तीहाद
शादिमांत्वा संप्रज्ज्वरीशमितिलक्षीराग्निगीयन्तद्देवताये अशोत्रराते हुत्वा देव्यो हन
वर्त्तिदस्वाचार्योपगां प्रतिमां च दत्त्वा विमान्भीजयेदिनसंक्षेपः॥ विशेषस्तत्र तद्देवाद्रौ या
दार्थादर्शचक्षेयः॥ अथ भेषजम्॥ चेश्वरः॥ मूला नुराधमृग
तिथ्यपुनर्वसी च योऽष्टाश्विनीश्रवणाशककरत्रये च॥ वरिषु वाक्यपतिसिनेंदुदिने प्रश
स्तं भेषजं भक्षयामसीमुहिते नुरागाम्॥ अथारोग्यस्तानम्॥ श्रीयतिः
इंदो वीरिभार्गवे च पुष्ये सुसांयादिमस्तानि पुकेषु भेषु॥ ये मेवांते वापि कुर्यात्कराविचैव स्ना
ने रोगनिर्मुक्तजंतुः॥ चरेदिलये रविर्भीमवासरि रक्तेतिथौ स्याद्दहले च पक्षे॥ धिष्मचरे
रीगनि योऽपितां स्नानं नराणां निरुजन्वकारि॥ अथ दंतधावनम्॥ इष्टी च
क्षोदये विष्णुः॥ प्रतिपदशष्ठीसुवतुर्दशष्ठीसुवच॥ नवम्याभातु वारे च दंतका
ष्टं विवर्जयेत्॥ नारदः॥ चतुर्दश्यष्टमीयोर्मासी संक्रमणी सुच॥ नंदा सुचनवम्यां च दंत

काष्टं विवर्जयेत्॥ आदेयज्ञे च नियमे तथा प्रोषितमर्तृका॥ व्यतीयाते च संक्रान्तानंदाभूताष्टयव
सुतैलक्ष्मीररतिमासंदतकाष्टं च वृजयेत्॥ वसिष्ठः॥ शश्वत्सुकवारे सुकुजाहि व्रतवासरे॥
जन्माहेश्राद्धदिवसे दतकाष्टं विवर्जयेत्॥ हेमाद्रौ स्कांटे॥ अभ्यंगजलधि
स्नाने दतधावनमेश्यते॥ जातिचनिधने चैव तत्कालव्यापिनीतिथिः॥ संवत्तः रवी
विवाहेश्राष्टौ च वृजयेदंतधावनं॥ यासः॥ अलामेदंतकाष्टानां निषहायां तथा
तिथौ॥ अयां ह्यदशगंड्यैर्विदध्याहंतधावनम्॥ अथा मलकस्नानं व्यासः॥
श्रीकामः सर्वदा स्नानं कुर्वीतामलकैर्नरः॥ सप्तमी नवमी चैव यवकालं विवर्जयेत्॥ चंद्र
सूर्यो यशो च स्नानमामलकैरुपजेत्॥ क्रतुः॥ यष्टी च सप्तमी चैव नवमी च त्रयोदशी॥ संक्रा
ंतौ रवि वारे च स्नानमामलकैरुपजेत्॥ यत्रुः॥ नवमी दशमी चैव वृत्तीया च त्रयोदशी॥ प्रतिप
द्वादशी कृष्णस्नानं तासु विवर्जयेत्॥ यचः॥ दर्शस्नानं न कुर्वीतामाता पित्रौ लुजीवतौ॥ पुत्रः
कुर्वन्निराचष्टे पित्रोरुन्नतिजीविते रत्निकरावयमाद्यैः॥ स्नानमात्रनिषिद्धं॥ तन्मो गार्थस्नान
परंतन्निराचष्टे पित्रोरुन्नत्यनेमि त्रिकपरमिति॥ हेमाद्रिः॥ अथ तैलनिषेधः॥
कामायनः॥ यक्षादी चरवौ यक्ष्यारिजायां च तथा तिथौ॥ तैलेनाभ्यगमान् शु
चतुर्भिः परिहीयते॥ गर्गः॥ पंचदश्यां च तुर्दश्यां मष्टम्यारवि संक्रमे॥ द्वादश्यां सप्त
मी यक्ष्यो लैलस्यर्शं विवर्जयेत्॥ न च कुर्यात्तृतीयाया त्रयोदश्यां तिथौ तथा॥ शाश्वतौ गति
मन्विह च दशम्यामपि यदितः॥ तत्रैवायुर्वेदे॥ यस्यां दिनस्येष्टम्यामे
कदश्यां च यवसु॥ द्वादश्यां च तुर्दश्यां च यस्यां प्रतिपत्तिथौ॥ व्रते आह दिने जन्मत्रितये अ
वगाह्योः॥ अष्टौ तत्र फाल्गुनेषु यतीयाते च वैधृतौ॥ विष्टियोगे च संक्रांतौ मन्वादिषु पु
गादिषु॥ नाभ्यंगो तत्र वालातां हृद्भाजुनदोषहृदिता॥ व्यवहारं तन्वि॥ संक्रांतिभद्रा यति
यातं वैधृती यक्ष्यसमीयवसुना कर्कभूसुते॥ स्नाने हि तीया दशमी च गर्हिताः यक्ष्यादिमाधा
रदधावनैधमाः॥ अस्यायवादमाह तत्रैव प्रचेताः॥ सर्वपंगधने तलं च यत्रैलं पुष्यवास्तिता
अन्यद्वययुतं तैलं न दुष्यतिकदाचन॥ आयुर्वेदे॥ निषिद्धतिथिवारस्य मह
रोषयिरात्रिषु॥ किंचिद्दोषतपुक्तं वा विप्रयादरजीवितम्॥ भातौ हवींस्त्रिभौ मे भूपुक्तं।
पुष्यपुंगुगौ॥ सर्वेषां सर्वदा तैलमभ्यंगेषु न दुष्यति॥ मंगलेष्वप्येष्टयः॥ मंगलस्य विद्यते
स्नानं दृष्टिः प्रक्षींस्वेषु च॥ स्नेहया त्रसमायुक्तं मथ्यान्हात्मा कुतदित्यते॥ इति
मदनपारिजाते कामायनीकैः॥ हेमाद्रौ वृहन्नुः॥ तैलाभ्यंगो नार्कवारे न भौमे
नो संक्रांतौ वैधृती विष्टि यक्ष्योः यवस्य स्यान्ने चैष्टः सरष्टः प्रोक्ता मुक्ता वासरे सूर्यस्तौः।
तिलस्नाननिषेधसुष्टं त्रिंशन्ने॥ तथा सप्तम्यमावास्या संक्रांतियहजन्मसु॥ धनपुत्र
कलत्रार्थं तिलमिष्टं न संस्पृशत्॥ अथ ग्रहभः॥ जोतिर्निवधे वा
दरायणाः॥ वैशाखे फाल्गुने यौषे आवरो मार्गशीर्षके॥ सूचारं भः शिलामारः स्रमारभः
प्रशस्यते॥ नारदः॥ सोम्याः फाल्गुनं वैशाखमाघश्रावणा कार्तिकाः॥ मासास्यु

ईहनिर्मोहोपुत्रारोग्यधनप्रदाः॥अत्रवृषसिहवृश्चिकाःवेशाखश्रावणकार्तिकाःसौरश्री
 या॥ रतिकास्तदशीः॥ तत्रैवकारणतत्रै॥स्थिरमासेस्थिरेशशोस्थिरैः
 शीनववेश्मना॥कुर्वीतस्थापनंशंकोःशेमुस्थापनमेववा॥कार्तिकनिधेधनुलापरः॥कु
 मेमाधेयिसर्वेषामेदिराणामुपक्रमः॥महर्षयःप्रशंसतिधामागारविहायच॥निधेधोवास
 हयः॥याकभोजनशालादौमार्गशीर्षश्चफाल्गुनः॥रथ्यागृहमठादौचसहस्यःसुचिरेव
 जु॥योवावाढनिधेधनुप्रधानगृहपरः॥नप्रधानगृहारेभंकुर्यात्तौषेधुचावपीतितत्रैवो
 क्तैः॥ जोतिस्तत्वे॥श्रव्यापरा स्युनभोत्तयोषेयाम्पोत्रास्यसहसिहिति
 ये॥कार्यगृहजीववृद्धीगार्कनीचालगोजीवसितोचहित्वा॥ रत्नमालाया॥
 कर्कतजहरिकुंभगतैर्कैर्ध्वपश्चिममुखानिगृहाणि॥तोलिमेवदृष्टश्चिकपतिदक्षिणा
 तरमुखानिवदति॥दिवज्जवह्नमः॥श्रीकोधाम्यपचतानिःयसुत्वंस्वामिर्नःस्वसगरभृत्सु
 नाशम्॥रत्नधाम्यमिति कालादर्शयातः॥स्वश्रीप्राप्तिवन्तिभीतिचलस्त्रीकुप्युश्चेत्त्रायागृ
 हारंभुकास्ते॥गर्गः॥अत्रराश्रुगरोहिराणामुष्मेमेवैकरत्रये॥धनिष्ठाहितयेयोष्मेगृहारभःप्र
 शस्यते॥रोहिराणाश्रवरात्रयेदितिपुगेहसत्रयेमूलकोरेवसुत्रफाल्गुनीपुुरगभेमेनोत्र
 रावाढयोः॥शस्तबासुकुजाकैर्वर्जितदिनैर्गोकुंभसिहेमुखे॥कमापामिषुनेनभःसुचि
 सहोराधीर्जकेफाल्गुने॥ कालादर्शमनकुमारः॥ आदित्यभोमवर्जित
 सर्वेवाराःशुभःप्रदाः॥ वासुशास्त्रिः॥ मार्गशीर्षेतथायोषेवेशाखश्रावणोत
 था॥फाल्गुनेचह्रातवेश्मसर्वसंयत्नदंभवेत्॥कार्तिकेमाघमासेचचैत्रेज्येष्ठेतथाश्विने
 ॥मास्यावाढेमादयदेनकुर्यात्सर्वथागृहं॥हितीयाचतृतीयाचयचमीसप्रमीतथा॥त्र
 योदशीचदशमीदृणाचैकादशीतथा॥वैष्णारभेषुभायस्यविशेषाःसुक्तपक्षगाः॥
 व्यवहारसारे॥शिलाभासःप्रकर्तव्योगृहाणाश्रवणोमृगो॥योष्मेहस्तेचरोहिराणामुष्मा
 श्विसुत्ररात्रये॥ वासुप्रदीये॥ अधोमुखेमेविदधीतस्वातशिलास्तथैवो
 र्ध्वमुखेश्वपटं॥तिर्य्यग्मुखैर्दरकायाटयानगृहप्रवेशोमृदभिर्धुवैश्च॥लघ्नः॥स्नानच
 पाकशयनंचभोजनगजालयवाजिगृहधनस्यदेवस्यश्रवदिदिशिक्लमेषामध्येसभाभू
 यनिवेशनाया॥ शिल्पशास्त्रिः॥ कमासिहेतुलायामुजगयतिमुखं
 शंभुकीरोग्रिस्तातवायव्येस्यात्रदास्यत्वलिघर्मकरैश्शस्तातवदति॥कुंभेमीनेचमेधे
 निर्ऋतिशिमुखस्वातवायव्यकीरोचायेकीरोमुखंवेष्टयमियुनगतेकर्कदेरक्षस्वात
 तत्वचिंतामणौ॥यत्रदेर्ध्वगृहादीनांहात्रिशदस्तोषिका॥ननत्रचित्तयेदीमानयुगाणा
 यव्ययादिकान्॥ राजमार्गः॥ आयव्ययोमाससुदिदृशागारेनचित्ता
 येत्॥शिलाभासादिनोकुर्यात्त्रयागरेपुगाने॥ व्यवहारतत्वे॥ निधेधेध
 पिकालेषुस्वानुकूलेषुभेदिनेदृशाकाष्टगृहारेभेमासदोषोनविद्यते॥चैश्वरः॥दृशीदि
 त्वदमीवावतश्रवस्यवर्जयेद्गृहं॥उत्तरास्यनकुर्वीतनवम्पादिचतुर्दशी॥अमावास्यादमी

यावत्प्रथमासंविद्वर्जयेत्॥ नवम्यादौ तथायाम्यावत्कृष्णाचतुर्दशी॥ पुनरेष्टयायवास्तृत्वाकर्तृ
 यंवासुरोपगां॥ सायाहवर्जदिवसेरात्रोत्क्रामहानिशाम्॥ वराहः॥ दक्षिणार्धवैकीर्णकृत्वा
 रजोशिलासमेत॥ प्रथमाम्॥ शेषाः प्रदक्षिणेन संभ्राष्ट्वेव सप्तम्याम्॥ कालादर्शवा
 सुशास्वेत॥ स्वाते चैव शिलासासेष्टयचक्रं प्रशस्यते॥ तच्चोक्तं शांतिरजै॥ च
 नृहस्तप्रमारां नृखात्वागर्तं समेततः कुंभोदकैः सेचयेत्पुःशांतिपाठः पुरःसुरां॥ ततर्शानदिग्भा
 गे साक्षतरत्नयंचक्रं साजकुंभे स्थिरं मुक्तावासुभजनशर्बकां॥ कुंभोपरिशिलासासकर्तृव्यस्त
 र्जनंतरं॥ अथ गृहप्रवेशः॥ गृहस्यतिः॥ नंदायां दक्षिणहारे भद्रायां पश्चि
 मेनत॥ जयायामुत्तरं हारं रणीयां शर्वतो विशेत्॥ वसिष्ठः॥ कृत्वा शुक्रं दृष्ट्वा तो वा मतो
 कं विप्राचक्ष आनयतः शरीकुंभं॥ हर्म्यं रम्यं ते रणसंस्थितानिः स्त्रीभिः स्वकीयां गीतवाद्यैर्विशेषं
 ॥ अथ हारतत्वे॥ सौम्यायने आचारा मार्गयोर्वेजः क्षल्लयोपचयोदयांशे॥ वामागते
 कं गृहवासुभजां कृत्वा विशेषेण भूकूटमुदं॥ वासुशास्वे॥ लयान् प्रागादिर्तोदिक्षुहोहोराशी
 तियो जयेत्॥ एकमेकं न सत्कोणैः सूर्यवामे विचित्रयेत्॥ वसिष्ठः॥ चंद्रजाप्ये सितवा
 सेरुतुश्रीकरं सुतमहार्थलाभदम्॥ सूर्यस्तु दिवसे स्थिरं प्रदक्षिणं चौरमयमत्र निर्दिशेत्॥
 रत्नकोशे॥ उभे च निष्ठा मृदुवाकरीषु स्वायं भुवक्षेत्रियुचोतरासु॥ अक्षीराचंद्रश्च भद्रो
 दृपस्यतिथावरिके च गृहप्रवेशः॥ नारदः॥ प्रवेशो मध्यमीनेयः सौम्यकार्तिक
 मासयोः॥ माघपौर्णुनं वैशाखज्येष्ठमासेषु शोभनः॥ अक्षय्यात् मनाच्छन्नमदत्तवलिभोजनं
 गृहनं प्रविशेदीमान् आपरा माकरो हितं॥ जेष्ठः सुदृगृहपरः॥ गृहगार्ग्यः भातो अमीम
 स्य विहाय वारो भूलादियोगाननुमानवापि॥ रिक्ता निथींश्चापि मृदुधुवर्षे सौम्यायने च प्रवि
 शेद्गृहाणि॥ रत्नमालायां॥ त्वाष्ट्रमित्रशशियुष्यदेवताभ्यामनेति मुनयो
 मृदुत्यथा॥ मित्रगीहरतिभूषणावरोक्षीतमंगलविधानमेषु च॥ रोहिण्युत्तरात्रयंचक्रवानि॥
 प्रवेशश्च वासुभजां कृत्वा कार्यः॥ जीर्णोद्भवे तथा धाने तथा गृहनिवेशने॥ नवप्रासादमव
 ने प्रासादपरिवर्त्तने॥ दाराभिवर्त्तने तथा सादे सुगृहेषु च॥ वासुप्रशमनं कुप्यीत्पूर्वमेव वि
 चक्षरा॥ रतिमास्योक्तेः॥ तत्रैव॥ कृत्वायनोद्दिजवरानथ शरीकुंभे
 दध्यस्तं प्रदलपुष्पफलोयशोभनम्॥ दत्वा हिरण्यवसनानि तथा हि ज्येष्ठो मंगलपशांति
 निलयं सुगृहं विशेत्॥ गृहोक्तो हीमविधिना वलिकर्मकुपी न प्रासादवा सुशमने च विधि
 उक्तः॥ सतर्पयेद्दिजवरानथ भस्मभोज्यं मुक्तावरः स्वभवेन प्रविशेत्स्वरूपम्॥ अथ
 कलिचर्माणि॥ गृहचारदीये॥ समुद्रायुतः स्वीकारः कर्मउलुविधारणम्॥
 हिजानामसवर्णां सुकमारूपपमस्तथा॥ दिवराजसुतो नर्तनं धूपकैः पशोर्वधः॥ मांसदानं
 तथा आदेवान् प्रस्थाप्य मस्तथा॥ दत्ताक्षनायाः कत्यायाः पुनर्दीनपरस्वच॥ दीर्घकाले ब्रह्म
 चर्यं न मेधाश्च मेधकौ॥ महाप्रस्थानगमनगोमेधश्च तथा मखः॥ इमां च धमी च कलिपुगेव
 जीनाहर्मनीयिणा॥ कर्मउलुः सोदकं च कर्मउलुमिमुक्तं॥ मृगमयीवा॥ दत्ताकृदा॥ अढायाः

पुनरुदाहरेयं शंगोवधस्तथा ॥ कलौयचनकुर्येतथातृजायोकमंजुमिति हेमाद्रौ वचना
 त् ॥ ऊढायाः पुरा पुरुषसंयोगान्ते देयति केचनेत्यादिभिर्विवाहोक्ता ॥ हेमाद्रौ प्राज्ञे ॥
 गोत्रात्मातुः सपिंडाच्च विवाहो गोवधस्तथा ॥ नराश्वमेधी मयं च कलौ वर्ज्यं हिजातिभिः ॥ गीचा
 तृगीत्रजायाः पितृश्वसुः ॥ मातुः सपिंडात्मातुस्तातत्कन्याया विवाहः कलौ न कार्यः ॥ तेनया
 नितदिधायकानितानि पुगांतरविषयाणि ॥ तथा च न्यासः ॥ तृतीयां मातुः
 तः कन्यां तृतीयापितृतस्तथा ॥ सुक्तेन चोद हिष्यति विप्राः पापविमोहिताः ॥ इति क
 लौ तन्निर्दिष्टमाह ॥ मानतस्तृतीयां मातुलकन्यामित्यर्थः ॥ उक्तं चैतन्मातुः ॥ मयं
 स्त्रीभ्यश्च सुरमाचाममिमादिनाविहितमपि वर्ज्यम् ॥ हेमाद्रौ चादिसुराणो ॥
 विधवायां प्रजो न्यत्रैदेवरस्यनियोजनं ॥ वात्स्यायनयोः स्तनयोः स्तुकीरणमेन संस्कृतिः ॥ कन्या
 नाम संवर्णानां विवाहश्च हिजन्मभिः ॥ आतनापि हिजा आराधर्मपुद्गेन हिंसेन ॥ हिजस्याथो
 तृतीयोऽपि शोधितस्यापि संग्रहः ॥ सत्रदीक्षा च सर्वेषां कमंजुविधोरणम् ॥ महाप्रस्थानग
 मनं गोसंज्ञमिच्छ गोसवे ॥ सीत्रामरणा मपि सुराण्यहं स च संग्रहः ॥ अथिहोत्रह वयसाश्च
 लेहोलीढापरिग्रहः ॥ इन्द्रस्ताभ्यामपि सपिंडमयं शंकोचनं तथा ॥ प्रायश्चित्तविधानं च विप्रासं
 मरणांतिकं ॥ संसर्गदोषस्ति यास महायातकानिष्कृतिः ॥ संसर्गदोषस्तत्सर्गाच्च पंचमरसु
 क्तः ॥ स्तेयं च तदस्यानि महायातकानि प्रहस्य हसुरापानशूरन सानित्रीणि ॥ तेषां कामकृता
 नाम मरणांतिकं प्रायश्चित्तं विप्राणां कलौ नैत्यर्थः ॥ मरणांतिके हिजातिवधनिमित्तं हृदयं
 हृदिगुणं ब्रह्मवधनिमित्तं च हिंसा भवति ॥ तच्चतुर्थेनास्ति निष्कृतिरिति निश्चिदं ॥ न चान्ना
 हस्याविधिना तदाधः ॥ तेन घातमहस्यानिमित्तं स्येव वाघोत्तजातिवधनिमित्तस्य ॥ भिन्नविष
 यत्वात् ॥ संसर्गिणस्तु कामतोऽपि ब्रतस्थे चोक्तेर्न मरणांतिकम् ॥ नापिलेये तेन राजो वधं
 कृत्वात् ॥ तेन तयोर्मरणांतिकाभावात्तयोरिव निष्कृतिर्ना संसर्गत्रयाणाम् ॥ पुगांतरे तु कलौ
 निषेधवलादेव प्रवृत्तिः ॥ संतदिप्रपरं न श्रियादेः ॥ तदुक्तं विप्राणां मरणांतिकमिति ॥ वि
 शेषस्त्वसंस्तनं प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् ॥ वरातिथिपितृभ्यश्च पश्याकरराकिया ॥ दत्तोरसे
 तरेषां पुत्रत्वेन परियहः ॥ सवर्णां मागनादृष्टेः संसर्गः शोधितैरपि ॥ अथो जीसमहेष्टत्रेप
 रिमागो गुरुः स्त्रियाः ॥ परोद्देशात्संसागः उद्विष्टस्यापि वर्जने ॥ प्रतिमाभ्यवृत्तार्थापसंकल्प
 श्वसधर्मकः ॥ अस्थिसंवयनाहर्ध्वमंगस्य शीनमेव च ॥ शामिचं चैव विप्राणां सोमविक्रयणा
 नया ॥ षड्भक्तानशने चानहरणा हीनकर्मणा ॥ माधवीयेष्ट्योचं चोदये च ॥
 श्रद्धेयुदासुगोपालकुलमित्रादीसीरिणां ॥ मोमाननादृहस्यस्य नीर्यसेवातिहरतः ॥
 शिष्यस्य गुरुदारेयुगुरुवद्वृत्तिशीलता ॥ आपहृतिर्हिजाय्याणामश्वस्तनिकता तथा ॥ प्र
 जायैतु हिजाय्याणां प्रचारोपरिग्रहः ॥ ब्राह्मणानां प्रवासित्वसुरताधिधमनक्रियाभस्ता
 न्कारादिदृष्टां स्त्रीसंग्रहो विधिनोदितः ॥ यतश्च सर्ववर्णेषु भिक्षाचर्याविधानतः ॥ नवोद
 केदशाहचरसिंहा गुरुणीदिता ॥ ब्राह्मणादिषु श्रद्धस्यचनादिक्रियापि च ॥ भृग्वधिय

तन्निवृत्तहादिमरणांत्या॥ गोतृनिशिष्टेषु यस्मिंश्चिद्विषयचमनक्रिया॥ पितापुत्रविशेषेषु सा
 क्षितांदेउकल्पना॥ यत्नेः सायं गृहत्वचसुरिभिरुत्पदशिभिः॥ एतानि लोकायुष्मर्थकलेरदोम
 हात्मभिः॥ निवर्तिता निविहृद्विषयवस्थाश्वकंतुधैः॥ सुरग्रहणस्य तत्कर्तुः संयहोयवहार
 कः॥ नचमध्यंचेति सामान्येन निविहृद्व्यानेनोपसंहार इति वाच्यम्॥ निषेध
 सनिवृत्तिमात्रफलत्वेन विशेषानयेत्वात्॥ नहि स्यादित्यस्य न ब्राह्मणो हमादित्यनेनोपस
 हारे हिंसांतरस्यादोयत्वायनेत्या॥ निरूपितं चैतदेमाद्विगण्यत्रेत्तु परस्यते॥ सुरग्रहस्योद्दे
 शस्यसौत्रामणिविशेषणाविवक्षया वाज्रयेयेपि निषेधः॥ सौत्रामण्यांतुपयोयहावास्मुरि
 तायसुवोक्तैर्वैकल्पिकपथैर्यदेरप्यधिकारः॥ वाज्रयेयेतु न त्वाप्तो मानाभावात्तौ मसुरयोः
 सहस्यगोनांशे सुरग्रहवत्वात्तत्स्यतत्तयायागनामत्वेन ताविना संज्ञायोगात्कलौ नाधिका
 ररतिपुक्तं प्रतीमः॥ त्रिकांउमंडनादिलिखनंतु निर्मूलमनाकारे च॥ एतैति॥ एकाहाद्वाह्यरा
 सुदोयोनिवेदसमन्वितरस्युक्तेः॥ आद्यस्याशौचस्य संकोचः॥ ननस्य निष्कृतिर्दृष्टाभूवदिय
 तनाहनेरस्युक्तस्य प्रायश्चित्तस्य विधानमुपदेशः कलौ कर्तैवल्लिप्येति न्यासीक्तैः॥ पतिना
 संसर्गदोषसत्त्वियानित्यनेत्यर्थः॥ केचिदाहुः ते मूर्खाः मानाभावात्॥ तैनायमर्थः
 तत्संसर्गात्तुपंचमः॥ स्तिये च॥ तदस्यानिमहायानकानि॥ ब्रह्मवधसुरायानगुरुतस्यानिची
 शितेषाकामाहृतानांप्रायश्चित्ते कलौ न ते सुकामती मरणांतस्यैवोक्तेः॥ नन्यानेहादशा
 द्द्वैदुरपि आत्मनो ब्रह्मवधनिमित्ते च चतुर्विंशत्यहमिति चतुर्गुणाद्वादशाद्यायत्रैस्तस्य च चत
 र्येनास्ति निष्कृतिरिति निषेधात्मा॥ सर्पिणो व्रतस्यैवोक्तेः॥ स्तिये च राजोवधकर्तृत्वात्ताम्रवधा
 पतिः॥ अतो वैयुरप्युक्तोधिकारः॥ नचविधितानिषेधवाधानां॥ आत्मवधदोषायवादेपि न
 सवधाभावात्॥ पुंशोतरदोषसाम्येपि कलौ दोषाधिक्यात्॥ एतद्विप्रयम्॥ सवर्णात्मा
 सवर्णाश्च त्रियादिः॥ तयादृष्टैः॥ अयोनीशिष्यादौ॥ चतस्तुपरित्यागाः॥ शिष्यगुरुगा
 चयेत्पुक्तं स्थागः॥ यदेदेशेन ब्राह्मणायुर्थे आत्मत्यागः॥ यहायदेदेशात्मत्यागोदानं मनसा
 यात्रमुद्दिश्येत्पुक्तं॥ उद्दिश्य स्यत्तस्य वर्जनं प्रतिग्रहसमर्थोपीत्पुक्तं॥ वेतनयहरोनप्रतिमा
 श्जा॥ स्वाशौचकालादिज्ञेयं॥ स्पृशेत्तु विभागनः॥ तस्य शः॥ यडिति उयो विनस्य हं स्थि
 त्वा धान्यमब्राह्मणादरेदित्युक्तमन्यैर्यो॥ आपदिक्षात्रादिद्वर्जितः॥ मुखेनैव धर्मदश्रिमि तु
 कंधमनं॥ दशहेनैव सुदोतभूमिस्थं च न वीदकमित्युक्तोदशाहः॥ ग्रवेतुवरंदत्वेत्पुक्ताद
 क्षिरा॥ श्रुदेमुदासंगीयालेति॥ केदप्येकं स्निहयकं यच्चदुग्धेन पाचितं॥ एतान्यश्रद्धा नमुजो
 भोमानिमनुरव्वीदित्यपराकंसुमंतुक्ता श्रुदस्याकक्रिया॥ पितापुत्रविवादितुसाक्षिणा
 त्रिपुणोदमरस्युक्तः॥ सायं गृहत्वम्॥ विधुमिसन्नमुसलेरस्युक्तं॥ शब्दी चंद्रेरातु॥ अतंतिव
 सुधाविप्राः शब्दी वीदर्शनायतु॥ अनिके नायनाहारायत्रसायं गृहासु
 ते॥ रतिविस्तुपुराणोक्तो निविहः॥ त्रेनाज्ञातशीलपंथादेः आहारी विनियोगेन कार्यः कला
 वित्यर्थ उक्तः॥ अस्त्रांशो गोवधस्येति वापाठः॥ दिवराचसुतोत्पत्तिः कलौ पंचविधवर्जयेत्वा

प्रिहोत्रतदर्थमाधानम्॥एतच्चसर्वाधानपरं॥अर्हाधानेस्यतेश्रोतस्मार्त्यश्रोतुष्टयकृ-
तिः॥सर्वाधानंतयोरैककृतिः॥ध्वषुगाश्रितेतिलोगाश्विवचनादिनिस्थतिचंद्रिकायाश्च
।एतेनचत्वार्यष्टसहस्राणिचत्वार्यष्टशतानिच॥कलेर्यदागमिष्यतितदात्रेतापरिवृह-
संसासश्चनकर्तव्योब्राह्मणोनविजानतेतिआसवचनव्याख्यातं॥सर्वाधानेपिविशेष
माहदेवलः॥यावद्वर्णाविभागोस्तियावदेदःप्रवर्तते॥संसासंचाप्रिहोत्रचतावत्कुम्भा
त्कलोपुगेति॥अत्रध्वषुगाश्रितेतिलोगाश्विवाक्पेध्वषुगानिहतादीनीत्येकार्थः॥
अन्येनुयुगस्यध्वकले॥सर्वाभोगःसचत्वार्यष्टसहस्राणीति॥ध्वोक्तावाक्चतुश्चत्वारि
शच्छतवर्षावच्छिन्नतस्मिन्भोगेसर्वाधानकार्यं॥तदंतरंजयावद्वर्णाविभागोस्तीतिवा
क्पाद्वर्णाविभागपर्यंतमर्हाधानमित्याहुः॥संसासश्चिदः॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इतिश्रीमन्मारायणभट्टसरिस्तुरमहात्म्यमहात्म्य

जदिनकरभट्टानुजकमलाकरकृतेनिर्णय

सिंधोतृतीयपरिच्छेदेकलिवर्णानि।

तृतीयपरिच्छेदःसमाप्तः॥०

इतउत्तरश्चादनिर्णयः॥

उल्लवोदरायनमः॥नानानिवंधवैमत्यभ्रानचित्रोद्दिधीर्षया॥कमलाकरसजेनक्रि-
यनेश्चादनिर्णयः॥तत्स्वरूपमाहटथीचंद्रोदयेमरीचिः॥प्रेतेपिहृत्स्वनिर्दिश्यमोक्षयुक्ति
यमात्मनः॥अहयादीयतेयत्रतच्छ्राद्धपरिकीर्तितं॥ब्राह्मणस्त्रीकोरातश्चतुर्थ्यतयदीप
नीतयिज्ञाद्युद्दिश्यकस्यागः॥आहमित्यर्थः॥तत्रयद्यपिहीमपिउभोजनानिप्रधानमितिहे
मादिः॥होमश्चपिउदानंचतयाब्राह्मणभोजना॥आहश्राद्धाभिधेयंस्यादेकस्मिन्नौयचारि
करति॥श्रीधरश्चतथापिक्वचिदिशेषवक्ष्यामः॥निमित्तभेदेभोजनस्यपिज्ञानंवाविधौ
धोनप्राधान्यविरुद्धादि॥असोमयाजिनोदधिययोयामवना॥यच्चशूलपाणिः॥नित्यं
आहमंदेवस्यादध्यैयिउविवर्जितमितिहारीतीयेनित्यआहमघादोपिउनिवेधोस्तिनच
प्राप्तिविनाशः॥नचातिदेशविनाप्राप्तिः॥नचागत्वेनविनातिदेशः॥प्रधानस्यानतिदेशा
यनु॥नोदीमुखानाप्रत्यहंकत्ताराशिगतेरवौ॥पीरामास्याप्रकर्तव्यवराहवचनंयथेति
॥योरीमास्याआहविहितेतन्नोदीमुखःकैरन्याकांक्षाया॥ब्राह्मे॥पितायितामहश्चैव
तथैवप्रयितामहः॥त्रयोष्टशुमुखाद्येतेपितरःसंप्रकीर्त्तिताः॥नेम्यःसर्वतरयेचप्रजाव
तःसुखेधिताः॥तेनुनोदीमुखानोदीसमृद्धिरितिकथ्यतेरतिवचनोक्ताः॥एवंचतस्मिन्
आदिपिज्ञादित्रयोर्ध्यानांप्रसन्नमुखत्वरूपविश्वेदेवव्याहृतनोदीमुखत्वेपारिभाषिकं॥त
दुक्तं॥प्रसन्नमुखसंज्ञासुमंगलीयायतनुतेरति॥अतएवात्रनोदीआहधर्मातिदेशः॥नो

दीमुखशब्दस्य देवतापरस्य कर्मात्मात्वाभावात्। नापिनोदीमुखत्वं पितृविशेषणं॥ पारिभाषिक
त्वात्॥ तथा चैतस्य श्राद्धस्य कर्मात् शिगतेरवैविधानात् निमित्तावपि कर्मागते सर्वे काम्यचतुर्
लोचनाविति वाक्पादुरिलोचनौ विधेदेवौ। इदं श्राद्धे तु॥ मातृश्राद्धे तु सर्वे स्यान्ति हराणां तदनंतरम्
ततो मातामहानां च ह्येतादृशस्य तस्मादिवाक्पादुरोधेन मातादि त्रयमातामहादि त्रयाणां।
देवतात्वे सिद्धे ते यामेव विधेदेव साधारणं ऊर्ध्ववक्त्रीरूपेनोदीमुखत्वं॥ अतएवात्र वचनं॥
ऊर्ध्ववक्त्रीसु ये तत्र तेनोदीमुखसंज्ञितारति॥ तच्च॥ नोदीमुखेभ्यो देवेभ्यः प्रदक्षिणा कुशांशने।
पितृभ्यस्तत्सु खेभ्यश्च प्रदक्षिणामिति स्थिति रित्यंशरवचनादि धेयां देवानां पितृणां च विशेषे
यसां। तथा च नोदीश्राद्धमिति कर्मनामधेयं॥ अतएवात्र नोदीमुखे सत्यवसरसंकीर्त्तौ वैश्वदेवि
केरतिवचनात् सत्यवसरविधेदेवौ॥ अत्र पितृशब्दस्य सपिंशीकरणात् श्राद्धजस्य पितृभावात् त्रिप
रत्नेन मातृपितृमातामहादि साधारणत्वं सर्वत्र नोदीमुखत्वं विशेषराभास्यं प्रदक्षिणादृष्टौ
ह्येनोदीमुखान् पितृन्॥ यजेतदधिकर्कंधुमिश्रान् पितृगन्धैः क्रियेति याज्ञवल्क्योक्तौ रिति
यथांतरे। कलौ श्राद्धे मधुने वदेयम्॥ अज्ञता गोपसु श्वेव श्राद्धे मांसं तथा मधुदेवराच्च सुतोत
त्रिः कलौ यंच विवर्जयेत्॥ इति श्राद्धदीपकलिकामदनपारिजातयोर्निर्णयोक्तेः

॥ पंचेति नपरि संख्या॥ दशत्रयापत्तेः॥ कलावत्पनिषेधवाक्यां न
र्थक्यापत्तेश्च॥ अतः प्रदर्शनमात्रार्थमेतत्॥ एतदाक्षोपात्तत्वापाधिना च यंच त्वोपपत्तिः॥ य
ज्यच्छ्राद्धे मधुना हीने तदसेः सकलैरपि। मिष्टान्नैरपि संयुक्तं पितृणां नैव हत् प्रये॥ अणुमात्र
मयि श्राद्धे यदि न स्याच्च माक्षिकं नामापि कीर्त्तनीयं स्यात्पितृणां प्रीतये तत्॥ इति हेमा
द्रोत्रास्तवचने॥ यच्च॥ कथंचिदपि विप्रेभ्यो न दत्तं भोजने मधु॥ पिशस्तु नेव दातव्याः कदा
चिन्मधुना विनेति॥ श्राद्धदीपकलिकायां नागरखंडवचनम्॥ यच्च॥ सुमे
नं ब्राह्मणस्योक्तं मांसं त्रिपयैव शेषयोः॥ मधुप्रधानं श्रद्धसर्वेषां चाविशेषियदिति हेमा
द्रोषलस्य वचनेन तत्कलियुगातिरिक्तयरां न च यथाचारप्रदेयं तु मधुमांसादिकं तथा॥ दे
शाचारः परिग्राह्यः तत्र देशो यजैर्नरैः॥ अस्यथाप्यति तोतेयः सर्वधर्मवहित्तरति श्राद्धं प्रह
मृह नारदीये वचनादिशाचारतो अयस्येति वाच्यम्॥ कलिनिषेधवैयर्थ्यापत्तेः॥ तस्मात्क
लौ श्राद्धे मधुने वदेयमिति सिद्धम्। केचित्तु॥ कथंचिदपि विप्रेभ्यो न दत्तं भोजने मधु॥ पिशस्तु
नेव दातव्याः कदाचिन्मधुना विनेति॥ नागरखंडवचने कालेदां प्रत्ययस्मरणेन निषिद्धस्य क
लिकालादेः सर्वस्यापवादाम्भेजेन मधुनिषेधेपि यिरे मधुकली देयमेवा। कलौ मधुनिषेध
वाक्यानां भोजनपरत्वात्॥ तेन सर्वकाले तिस्रायां द्वापि दत्तत्वे विशेषतः॥ भोज्यात्रेति ला
नृद्वहानिरंशाः पितरोगता इति॥ यथा भोजनेति लनिषेधेपि न पिरे तन्निषेधस्तथात्र यिरेन
मधुनिषेध इत्याहुः॥ सप्तमे उपकारकत्वेनातिदेशोक्तेः॥ तेन भोजनं प्रधानं पिशो गापि उदान
मात्रविधिस्त्वंगभूतात्कर्मोत्तरमेव प्रकरणांतरमायादिति॥ तच्चाज्ञातश्राद्धे न दद्यात्प्रयक्तानं
सोऽहोऽपि॥ नपक्वं भोजयेद्दिशान् सक्कृदपि कदाचनेत्याधेजीतश्राद्धे श्रद्धाद्वादी भोजन

स्य निषेधेनांगत्वापत्तेः॥ नतोपशोकरोतीति वदयजीमविरोधेन विकल्पापत्तेः॥ तेन प्रादुर्ग
 भेधयत्वेनोभयप्राप्तीनिषेधः पुरुषासौवादीक्षितो न रदाति ननु होति नासो मया जीसेनयेदिति
 वदितितत्वं॥ धर्मप्रदोयेपि॥ यजुषां पितृउदानं तु वच्चां हि जाचनं॥ प्रादुर्गभेधयत्वाद्भयं
 सामवेदिना॥ तच्च॥ पितृनयजेतपितृभ्यो दद्यादिसुभयप्रयोगदर्शनाद्यागदानोभयान्मकामि
 तरो देवता इति पितृदेयकत्वाद्यागत्य विप्राये स्या च दानन्वमित्यविरुद्धं॥ एतेन नाप्यागः॥
 देवतोद्देशेन सा गोपागः॥ या गोद्देश्या च देवते तात्माश्रमादिति गीउमतमयास्तं॥ विधेश्वविशो
 धोद्देश्यकत्वस्य तस्येदमिति स्वसागरूपप्रतियोगित्वस्य वादेव तात्वात्॥ तत्रैव समुत्तः॥ प्रादुर्ग
 रत्नान्वाच्येयस्करमुदाहृतं॥ आदित्यपुराणी॥ न संति पितरश्चैतित्वात्
 न सियो नरः प्राहं न कुस्तेतव तस्य रक्तं पिवंति ते॥ तद्देवानाह विश्वामित्रः॥ नित्यं नेमिभिरिक्तं का
 म्यं हृदि प्राहं सपिउतं॥ पार्वणं चेति विज्ञेयं गोष्ठां सुध्यर्थमश्नं॥ कर्मगं न वमं प्रोक्तं देविकं द
 शमं स्मृतं॥ यात्रां स्वेकादशं प्रोक्तं पुष्पार्थं द्वादशं स्मृतमिति॥ एषां लक्षणाभिमुख्ये॥ अहं स
 ह नित्यं च्छादंतं नित्यमिति कीर्तितम्॥ वैश्वदेवविहीनं तदशक्तां वुदकेन तु॥ एको हि संतु य
 च्छादंतं नैमिभिरिक्तमुच्यते॥ तदप्यदेवकर्तव्यमपुमान्भोजयेदिति जान्॥ कामायविहितं काम्यं
 मभिप्रेतार्थसिद्धये॥ हृदोपनिषत्तयते प्राहं हृदि प्राहं तदुच्यते॥ गंधोदकतिलैर्पुक्तं कुर्यात्तात्र च
 नुष्ठया॥ अर्घ्यार्घ्यं पितृयात्रे मुप्रेतपात्रं प्रसेचयेत्॥ ये समाना इति द्वाभ्यामेतत् प्रेसं पितृउ
 त्॥ नित्येन तु ल्यं शेषं स्यादेको हि स्थित्या च यि॥ एतद्भयमेव स्त्रियाः॥ तेन स्त्रीकर्तृकं स्त्रीसं
 प्रदानं केचन भयनियमाः॥ इति कल्पतरुः॥ अमायां चैव यन्त्रिं
 यते तत्पार्वणमिति स्मृतम्॥ क्रियते पर्वणाय दानं पार्वणमिति स्थितिः॥ अत्र पर्वणं च नृदंश्य
 स्त्रीचैव अमावास्या च योगिमा॥ पर्वण्येता निराजं द्रवि संक्रमं तथेति विष्णुपुराणीकं
 संक्रांसादि॥ गोष्ठ्याय त्रिजयते प्राहं गोष्ठी प्राहं तदुच्यते॥ वह्नां विदुषां सम्यं सुखार्थं पितृ
 तृप्तेयं॥ क्रियते शुद्धये यत्र ब्राह्मणानां भोजनम्॥ सुध्यर्थमिति तत्प्रोक्तं वै न ते यमनो विभि
 ॥ निषेककाले सोमे च सीमंती न्ययने तथा॥ ज्ञेयं पुंसवने चैव प्राहं कर्मांगमुच्यते॥ देवानु
 दिश्य य च्छादंतं देविकमुच्यते॥ गच्छ नृदेशांतरं यजुः प्राहं कुर्यात्तु सार्थं॥ यात्रार्थमिति
 तत्प्रोक्तं प्रवेशे च न संशयः॥ शरीरो यचये प्राहं मथो यचयवच॥ उपस्य मे तद्दिने यमो
 यचापिकमुच्यते॥ गोष्ठ्यां प्राहं कर्तुं समुदाये संभूय सामयी संपादनेन पुगयत्री र्थीदिप्राप्तौ
 विदुषां प्राहं संपदासुखार्थं भिन्नपाकाशक्नो वृद्धपितृकः प्राहं मेकः कुर्यादिति कल्पतरुः
 शंखधरश्च॥ शुद्धिप्राहं प्रायश्चित्तांगमिति मेथिलाः॥ अत्र पार्वणो को हि संतु
 हि सपिंडीकरणं कंचतुर्विधमेव मुख्यं॥ तस्यैवायं प्रयवः॥ अथ प्राहं दे
 शाः॥ ० ॥ मनुः॥ सुविदेशं विविक्तं नुगो मये नो पलिप्य च॥ दक्षिणा प्रवरां चै
 व प्रपत्ते नो पपादयेत्॥ इत्थी चंद्रोदये विष्णुधर्मे॥ दक्षिणा प्र
 वरोद्देशे तीर्थी दो च गृह्येत्॥ भूसंस्कारादि संपुक्ते प्राहं कुर्यात्प्रयजतः॥ तत्रैव प्रभासं

[illegible]

नामपिपिंडोक्तेः॥ येवांधवावांधवावेमादित्यणावांधापत्रेऽनामगोत्रसर्वप्रादनिषेधोनाम
त्रेतिगोत्रः॥ विप्रासुतस्यशूद्राशुत्रप्रादनिषेधोनामत्र॥ अत्रदानचान्तसागाहर्षकार्यमिति
मैथिलाः॥ तन्न॥ अत्रमागस्यप्रादपरविमानाभावात्॥ अन्नदानेन
निषेधात्॥ त्यागाहर्षकरोपज्ञेनअवधानापत्रेऽन्विचमानाभावात्॥ इदंचस्वाम्यनु
ज्ञाभावे॥ तदुक्तं तत्रैवत्राहो॥ सेननिमेषगृहेयस्वाम्यनुज्ञापिते
सुच॥ प्रादभेतेयदानमवर्ज्यमतेषुनोच्यते॥ किरातेसुकलिंगेयुक्तोक्तोसुतसिमुच॥ सि
ंधारुत्तरकूलेषुनर्मदायाश्चदक्षिणे॥ सर्वेराकरतोयायान्देयप्रादमुच्यते॥ इदंचास्यविम
यं॥ अत्रत्यातत्रत्यानांसर्वप्रादाकरणापत्रेः॥ नर्मदादक्षिणोप्यवादः॥ स्तोत्रे॥
समस्ययोभद्वोयत्रयत्रगोदावरीनदी॥ शयिआमपिहृक्त्वायांसंप्रदेशोतिपावनः॥ पर
कीयत्वायवादप्रादित्यपुराणोऽष्टवीपर्वताः पुराणानदीतीराशियानिच॥ सर्वारापस्वामि
नामाहनेहितेषुपरिश्रमः॥ वनानिगिरयो नद्यस्तीर्थमायतनानिच॥ देवस्वाताश्चगत्रो
अनस्ताम्यंतपयिष्यते॥ स्मृतिमांरे॥ नेकनासानचदीयेनांतरिक्ष
कदाचन॥ अतिस्मृतुदितंकर्मतकुपीदशुनिःकचिता॥ दिवोवासीये॥ अत्रदेशेतथा
रात्रौसंभयायाविप्रवर्जितः॥ नप्रादमाचरेद्विहान्नचाकाशकथंचन॥ अथ
प्रादकालः तेषसंक्रांतिपगादिमहालयादयः प्रायेणहर्षपरिच्छेदहर्षेउक्ता
एवा॥ केचित्तुच्यते॥ एव्यीचंद्रोदयेदृश्यगशरः॥ प्रादहर्षव
चंद्रेभक्त्वायायहरासंक्रमे॥ नवोदकेनवानेचनवच्छनेतथाएह॥ नवैसवेसुचहेतेपित
रोहिमघास्वपि॥ पितरः सहयन्यनमसकासुमघासुचेति॥ शातातपयाः
नवोदकेनवकृपादावितिकेचित्तुवर्षीयक्रमेऽहोप्रवेशे॥ इतिगोत्रः॥
नवान्नप्रादविशेषोमीतिये॥ अत्राशेषाहर्षेसूर्यगृहेत्रानिशात्मके॥ नवान्नैर्भोज
नप्राद॥ जन्मचंद्रतिथीनच॥ अक्षेयाकृतिकाजिष्ठाश्रृजपदेकेसुच
भृगुभोमंदिनेरिक्तेतिथीनांधान्वोदनं॥ तत्रैवदृष्टिकेसुक्तपक्षेतुनवान्नशस्यतेबुधे
अतः कृष्णपक्षेनेतिगोत्रः॥ मैथिलास्तुअक्तताययरांचेवधान्यजातंनरोत्तमेतिवारा
होक्तेः प्रतिधाम्यप्रादमाहुः॥ तन्नजातयदस्यप्रादयोग्यसहपरत्वात्॥ हेमा
द्रोजातकर्यः॥ शंखप्रादरमावासांशीराचंद्रोदितोत्रमाः॥ अथकातुभवेत्यमंतत्रदत्र
तथाक्षयं॥ तत्रैवशंखः॥ यदाविद्युतीयातोभानुवारस्तथैवच॥ पञ्चकनामतत्रोक्तम
यनांचचतुर्गुणा॥ याज्ञवल्क्यः॥ अत्रासायकारहिः कृष्णपक्षीयनेहया॥ इत्यत्राक्षरा
संपत्तिर्विषुवत्सूर्यसंक्रमः॥ अतोपातो गजच्छायाग्रहरांचंद्रसूर्ययोः॥ प्रादप्रतिरुचि
श्रेवप्रादकालाः प्रकीर्तिताः कृष्णपक्षः सर्वोपि॥ शोकेनाप्यपरयक्ष्णानातिक्तेमेमासि
मासिवाशनमितिस्थितेः॥ ऊर्ध्ववाचनुर्य्यायदहःसंपद्यतेऽस्मत्तचतुर्दशीमितिकासापने
क्तेः मासिमासिकार्यमपरपक्षस्यापराह॥ अथानित्यापसंवीक्तेः॥ वीशयासर्वकृष्ण

हेतुनिर्णयः॥तेनोयसंहारान्महालयपरत्वंपरास्तं॥अत्रप्रत्यहंपचम्यादियदहःसंपत्तिर्वैति
 त्रयःयक्षाः॥यदेकदिनेऽप्राहंतदादार्शयथगेवा॥याज्ञवल्क्येनामावास्यायाः
 यथकुनिर्देशात्॥एतेनकृष्णयक्षेयदहःसंयद्यते॥अमावास्यायांतुविशेषेरोतिनिगमा
 क्तेश्च॥गुरोऽपरयक्षप्राहस्यामावास्येतिशूलपाणिमतमय्यपास्तंअशक्तौदर्शनापि
 मासिप्राहसिद्धिरितिनाशयणवृत्तिः॥निरश्रीनांकस्मिंश्चिदिने॥आहितायेस्तुदर्शय
 वा॥नदर्शनेनविनाप्राहमाहितायेर्दिजन्मनश्चित्तमनूक्तेः॥सर्वकृष्णयक्षाशक्तौमास्ये॥अ
 तेनविधिनाप्राहंनिरक्ष्येहनिर्वयेत्॥कन्याकुंभयस्यैकैकृष्णयक्षचसर्वदा॥क
 कौपि॥आहितायेःसंवत्सरेत्रिःप्राहनियमश्च॥देवलः॥अ
 तेनविधिनाप्राहंकुर्यात्संवत्सरसकृत्॥हिंश्चतुर्वीययाप्राहंमासेमासेदिनेदिने॥कृष्ण
 यक्षेऽपि महालयस्यैवत्वं॥तच्चोक्तं प्राक्॥अनीयातेविशेषमाह॥हेमाद्रेश
 खः॥फलंलक्ष्मणमुत्पन्नौभ्रमरौकोटिरुच्यते॥यतनेशतकोट्युत्पत्त्यातेवैदज
 मक्षयं॥जीतिःशास्त्रं॥हाविशतिस्तथोत्पन्नौभ्रमरौचैकविशतिः॥य
 तनेदशनाड्युत्पत्तिरिति सप्तनाडिकाः॥अमोचहे॥अनीयातौप्रागुक्तौ॥हेमाद्रौ
 मार्कुडेयः॥यदाचश्रोत्रियीभ्येतिगृहंवेदविदप्रिचित्॥तेनैकेनाधिकर्तव्यंप्राहंचविधि
 वक्तुमा॥उदचापिउंकार्यमितिहेमाद्रिः॥एतज्जीवसित्तकोपिकुर्यात्॥उदाहेपुत्रजनने
 पित्रेऽप्यसौमिके मरिदे॥तीर्थत्राहणाययातिघडेतेजीवतःपितुरितिमेचायणीयपरिसि
 शेक्तेः॥तिथिविशेषेफलविशेषःयाज्ञवल्क्येनोक्तः॥कन्याकन्यावेदिनश्चयश्चनवेस
 तुमानयि॥युतेकृषिचवाणिज्यंदिशफेकशफांस्तथा॥ब्रह्मवर्चस्विनःपुत्रान्स्वर्गरी
 येसुकुप्यके॥ज्ञातिश्रेष्ठसर्वकामानाप्नोतिप्राहदःसदा॥प्रतिपत्तुभृतिस्त्वेकावज्जीयित्वा
 चतुर्दशी॥एताःकृष्णयक्षस्याएवा॥महालयेतफलभूमेतिदृष्टीचंद्रः॥योरीमास्याहेमा
 द्रोपितामहःअमावास्याअनीयातयोरीमास्यसकासुच॥विहान्प्राहमकुर्वीरानरक
 प्रतियद्यते॥एतन्माध्यादियम॥जीहयाकेचकर्तव्यंयवयाकेचपार्थिव॥योरीमासीत
 यामाघीप्रावणीचतुर्थीतम॥प्रोत्थयधामनीतायांतथाकृष्णत्रयोदशी॥एतांस्तुप्राह
 कालान्वेनिनानाहभजापतिरिति विस्वधर्मोक्तेः॥विष्णुः॥माघीप्रोत्थयधु
 र्वैकृष्णत्रयोदशीति॥अत्रमाघीयोरीमेतिकल्पतरुः॥प्रावण्यध्वंमयिमघायोगसंभ
 वान्त्रयोदशीविशेषरात्रिमितिगौडः॥नक्षत्रेष्वपि याज्ञवल्क्यः॥स्वर्गमयत्यमोजश्चशे
 र्येक्षेत्रवलंतथा॥पुत्रान्प्रेक्ष्यचक्षौभाप्यंसमृद्धिमुख्यतांशुभम्॥प्रवृत्तचक्रतांवापि
 वाणिज्यप्रभृतीनयि॥अरोगित्वंयशोवीतशोक्तंतापरमांगतिं॥घनंवेदान्भियसि
 हिकय्यंगामयजाविकाम्॥अश्वानांपुंश्विविधिवयःप्राहंसंप्रयच्छति॥कृतिकादिम
 रण्यंनेसकामान्प्राप्नुयादिमान्॥फलांतरण्ययिभारतकौमीर्देर्न्यानिमाधवीयेम
 रीचिः॥कृतिकादिमुच्यतेषुप्राहियत्फलमीरितम्॥विष्णुमादिषुयोगेषुतदेवफल

मिष्यते॥ दहस्यति॥ आरोग्यं वैवसोभायं शत्रूणां च पराजयं॥ सर्वाङ्का
मान्प्रियविधाधनमापुर्गयाक्रमो॥ सूर्यादिदिवसेष्वेतच्छब्दस्तन्मतेफलम्॥ अमासि
चषरानवतिश्राद्धीनिप्रायकानि॥ मार्कंडेयपुराणे॥ आदहं द्वयस
यन्तीतथादः स्वप्रदर्शने॥ जन्मस्यैयहपीडासुभ्राह्मकुर्वीतवेच्छया॥ अथश्राद्ध
धिकारिणाः॥ चंद्रिकायां सुमेतुः॥ मातुःपितुः प्रकुर्वीतसंस्थितस्योरसः सुतः॥ पि
तृमेधिकासंस्कारं मेव श्रद्धां कमादतः॥ तत्रैव हेमाद्रौ शंखः॥ पितुः पु
त्रेण कर्तव्यं पित्रोः दानोदकक्रियाः॥ पुत्राभावे तु पत्नी स्यात्तदभावे तु सौदरः॥ अत्र यद्यपि
पुत्रपदं दोषजादिहादशविधपुत्रपरमातिचहादशपुत्राः॥ याज्ञवल्क्येनोक्ताः
औरोगो धर्मपत्नी जस्तत्समः पुत्रिका सुतः॥ क्षेत्रजः क्षेत्रजातस्तु संगोत्रेणोत्तरेण वा॥ पु
त्रे प्रच्छन्नपत्न्यनो गृहजस्तु सुतः स्मृतः॥ कानीनः कनकाजातो मातामहस्तुः स्मृतः॥ अ
ष्टायां प्रायायां नाजातः यो न भवत्सया॥ दद्यान्मातापितावायं स पुत्रोदन्नको भवेत्॥ की
तश्च ताभ्यां विकीतः कृत्रिमः स्यात्स्वयं जतः॥ दत्तान्मातुः स्वयंदत्तो गर्भविन्नः स होतुजः॥
उत्तरायां गृहं ते यस्तु गायविहो भवेत्सुतः॥ पिउदी गृहं श्वेषोऽर्धभागपर इति॥ तथा
पितृश्रौतरेणानुपुत्रत्वेन परित्यक्त इति हेमाद्रौ वादित्यपुराणे कल्पावितरेणानुपुत्रत्वेन
संधादौ रसदन्नकपरं भयं॥ यद्यपि पित्रोः शहरं श्वेषोऽर्धभागपरः परः॥ इति याज्ञवल्क्ये
श्रौतरेणामायेदन्नकप्राप्तिस्यप्योरसामायेवो जस्तदभावे प्रयोऽस्मदभावेदन्नकादः॥ इति यमम्॥
पुत्रालोका नृजयति गोत्रेणानं समुत्तरेति॥ अथ पुत्रस्य गोत्रेणानं प्रसाधोना
पितृपतिविति जीवतवाहनः॥ धृतवसिष्ठहारीतराखनिखितोक्तेः॥
लोकानेत्यदिवः प्राप्तिपुत्रयोत्रप्रयोत्रकेरिति याज्ञवल्क्योक्तेः॥ पुत्रः योत्रश्च तत्पुत्रः पुत्रिका पुत्र
स्ववत्॥ पत्नी भ्राता च तज्जश्च पिता माता सुवातया॥ भगिनी भागिनेयश्च स पिउः सौदकस्तथा
असन्निधाने हर्षवा सुतरे पिउदाः स्मृता इति स्मृति संयुक्ते प्रयोजानंतरं पुत्रिका पुत्रोक्ते सत्समत्वाच्च
दन्नकस्याप्यपि दहस्यतिना॥ योत्रश्च पुत्रिका पुत्रः स्वर्गप्राप्तिकरावुभी॥ रिक्ते च पिउदने च समो
तोपरि कीर्तिताविति योत्रसाम्यमुक्तं॥ याज्ञवल्क्येन च औरसो धर्मपत्नी जस्तत्समः
पुत्रिका सुतस्योरससाम्यात् तथापि लेकि राजसमो भवतीत्यादौ किं विन्त्येन स मशब्दप्रयोगादौ
रासुख्ययोः साम्यायोगाच्च सुतत्वं तनुतुसमविकल्पाभिप्रायमिति व्यम्॥ पुत्रः योत्रः प्रयोत्रोक्तश्च
तावाभानुसंततिना॥ संयुजं संततिर्वापि क्रियाहान्यजायते तेषामभावे सर्वेषां समानोदकस
ततिः॥ मातृपक्षसंयुजं संवहीयो जलेन वा॥ कुलदयेपि चोच्छेदनीभिः कार्यक्रियानृपाः॥
तत्संघातगते वीपितदिनप्यानुकारयेन्पराति॥ विष्णुपुराणञ्चा॥
प्रयोजानंतरं दन्नकादपरतिशब्दो नैव भदनरत्नकालादशब्दयः॥ भदनपारिजातेभ्यो
वोपदेव रुद्रधृगदयस्तुः॥ येयुपि यमाने गूनामेव कारयेत्तत्त्वभामिति सुमेतुः॥ पितामहेयितुः
पश्चात्पुत्रत्वेन पदिगच्छति॥ योत्रेणोकादशाहादिकं प्रत्येय्याहयोऽशमा॥ नेतुः तोत्रेण कर्तव्यं पु

त्रयंश्चित्तामहरति कुंभो गपरिशिष्टे च पुत्रशब्दस्य ह्यदशविधसु तत्परत्वात् ॥ श्वीभावे परः परः
तस्यानन्यपरत्वाच्च ॥ दत्तकाद्यभावे यो चादीनामधिकारस्तादृशः ॥ तद्गोरासु स्वयोः साम्यायोगादत्र के
सति यो त्रयोऽशहरत्वस्याप्यभावापत्तेः ॥ पुत्रपदस्योरसमात्रपरत्वाच्च ॥ अतएव निवेधादपनी
तयोत्रसत्वेऽप्युपनीतपुत्रस्यैवाधिकारः ॥ औरसस्यानुपनीतोपिकुर्यादित्याह ॥ ४४ ॥ चंद्रो
दयेऽसुमंतुः ॥ आहं कुर्यादवशं पुत्रमीतपितृको हिजः ॥ अतस्त्वोवाव्रतस्योवा एकएवम
वेद्यदि ॥ वृद्धमनुः ॥ कुर्यादनुपनीतोपि आहमेको हि यः सुतः ॥ पितृपताहृतिपाणौ जुहुयाद्वाह
रास्यसः ॥ एकौ मुख्यः ॥ औरस इत्यर्थः ॥ मनुः ॥ न ह्यस्मिन् पुत्र्यते कर्म किं विदामो जिवंधनात्
नाभिः व्याहारयेद्ब्रह्मस्वधानिनयनादते ॥ ब्रह्मवेदः ॥ सुमंतुरपि ॥ नाभिः व्या
हारयेद्ब्रह्मयावन्मौजी निवंध्यते ॥ मंत्राननुपनीतोपि यो देवैक औरसः ॥ अयं मंत्रया उस्त्रिव
र्षकृतचूडस्यैव ॥ अनुपेतोपिकुर्वीत मंत्रवत्पितृमेधिकं ॥ यद्यसौ कृतचूडः स्याद्यदित्याच विव
त्तरा ॥ इति सुमंतुः ॥ पितृयाग्नः ॥ कृतचूडस्तु कुर्वीत उदकं पित्रमेव च ॥
संधाकारं प्रपुंजीत वेदाचारं नकारयेदिति ॥ यच्च स्मृतिसंग्रहे ॥ कृतचूडो
नुपेतश्च पित्रोऽप्यहं समाचरेत् ॥ उदाहरंस्त्वधाकारं ननु वेदाक्षराण्यसामिति ॥ न त्वयमवर्ष
चूडा विमुपमिति माधवमदनरत्न ४४ ॥ चंद्रो दयेऽसुमंतुः ॥ त्रिवर्षोर्ध्वं मंत्रवत्तस्य विकल्प इति चेद्दि
कावौ पदे वच्च ॥ दत्तकादियरो निषेधा ॥ इति वयम् ॥ मदनरत्ने स्तोत्रे
यत्पुत्रमंत्रवत्कर्म पत्नी कुर्याद्यथा नृप ॥ तथोर्ध्वं देहिकं कर्मा कुर्यात्साधर्म्यं संस्तुतां च श
क्तौ नुक्तान्यायनः ॥ असंस्तुतं न यत्मा बध्नामिदानं समंत्रकम् ॥ कर्त्रव्यमितरत्न सर्वकारयेद
त्तमेव हि ॥ पुत्रश्च न जन्मनोऽधिकारी किंतु वर्षांतरमित्याह कालादशः ॥ चोलादाद्यादिका
दवीकृतकुर्यात्पित्रमेधिकं ॥ मदनरत्ने सुमंतुरपि ॥ पुत्रो
प्यत्रिमात्रेण संस्तुर्याहणमीचनात् ॥ पितरं नादिका चोलात्पितृमेधेन कर्मणा ॥ एतच्चौर
सस्यैव ॥ दत्तकादीनां नृपनीतानामेवाधिकारः ॥ इति कालादशः ॥ ४४ ॥ चंद्रो चंद्रो
देस्कंदि ॥ पित्रोरनुपनीतोपि विदं ध्यादोरसः सुतः ॥ और्ध्वं देहिकं मनेतु संस्तुताः आहका
रिरा इति ॥ अत्रापि दर्शमहालयादावनुपनीतस्याधिकारोऽस्माभिः सर्वमुक्तः ॥ प्रयोत्रा
भावे दत्तकादय एकादशपुत्राः तदभावे भर्तुः पत्नी तस्याश्च सः ॥ अपुत्राशयने भर्तुयालये ती
व्रते स्थिता ॥ यत्प्रेवदद्यात्पितृं उक्तं मंत्रं शंलमेत चेति वृद्धमंत्रैः ॥ भार्यापित्रेयं निवेद्या मन्त्रं
भार्यातथैव च ॥ अथ पुत्रेऽश्वस्तुषां चैव तदभावे संयिउकार इति ॥ पुत्राभावे तु पत्नी स्यात्पत्न्या
वेतुसीदर इति चेद्मादौ शंखीकैः ॥ ४४ ॥ चंद्रो चंद्रो ॥ कानीनयुद्ध
सहजपुनर्मृतनयाश्च ये ॥ यत्पत्न्या विधिकुर्वीते अत्र शस्तास्तु नाहिते इति स्मृतिसंग्रहात् यत्प
भावे कानीनादया ॥ इत्याह ॥ यत्पुत्रस्य पत्नी पुत्रे सति नाधिकारः ॥ पितृप
त्नः सर्वा मातर इति सुमंतुः ॥ विदध्यादोरसः पुत्रीजनमा और्ध्वं देहिकं ॥ तदभावे सपत्नी ज
क्षेत्रजायास्तयादताः भतेषामभावे तु यत्पितृदभावे संयिउकार इति मदनरत्ने कान्यायनोक्तं च

वन्हीनामेकपत्नीनामेवैवविधिः स्थितः ॥ एकावैतुत्रिणीतांसां सर्वासां पिंडं लुप्तं इति वृत्तं सति
वचनाच्च ॥ अथ रक्षिण्येवम् ॥ तेन यच्छुद्धिविवेक उक्तम् ॥ सत्यपि सपत्नीपुत्रे प
तुरेवाधिकार इति ॥ तन्निर्णयम् ॥ यच्च तत्रैव कात्यायनः ॥ न मायायाः पतिर्दद्या
दपुत्राया अपि क्वचित् ॥ यच्च विष्णुपुराणम् ॥ कुलदये पित्रोऽङ्गि नैस्त्रीभि
कार्या क्रिया नृपेति ॥ यच्च मार्कंडेयपुराणम् ॥ सर्वाभावे स्त्रियः कुर्युः स्वभर्तृ
साममेव कृमिति ॥ तदा सुरादि विवाहोऽपि विषयः ॥ धर्म्यं विवाहे कृतासायापत्नीपरिकीर्तिता ॥
कथं क्रीतानुयातरीनसायत्नमभियोजेत् ॥ न साहैवेन सापि चेटासीतामुनयो विदुरिति भाष
वीयेताता न योक्तेः ॥ यत्र शुद्धिरन्ताकरः शूलपाणिश्च ॥ अपुत्रस्य च यापत्री सापि पि
दप्रदा भवेत् ॥ तस्य पिंडान्दशैकं वा एकं काहे नैव निश्चियेदिति जावालोक्तेः ॥ भर्तुर्धनहरापत्नी
तो विना दुहिना स्मृता ॥ अंगारं गत्से भवति पुत्रवद्दुहितानृणां मिति वृत्तं सति नादं हितुर्धन
हारित्वोक्तेः ॥ पुत्राभावे कमातदभावे सपत्नीपुत्रस्याहनुः ॥ तत्तद्विरोधान् ॥ मानुर्दहि
तरः शेषमृणात्ताभ्यर्चते त्वय इति ॥ दुहितुर्मातृधनया हि त्वेन पुत्रस्य तच्छ्राद्धानधिकारम
त्रैवोपेक्ष्य ॥ वचनं तु आतृपुत्राद्यभावविषयम् ॥ यत्तभावे च विभक्तस्य सोदरः ॥ तत्रैव
श्रवोक्तं शंखवचनात् ॥ विभक्तस्य दुहिता ॥ धनहारित्वात् श्रवोक्तं जावात् विवच
नाच्च ॥ तत्राप्युक्तान्दशमवाये उद्धेवा ॥ दुहितापुत्रवत्कुर्यान्मातापित्रौ सुसंस्कृता ॥
आशौचमुदकपिंडमेकोद्विष्टं सदा तयोरिति ॥ मरहाजोक्तेः ॥ तदभा
वे दोहित्रधनहारित्वात् ॥ मातापित्रोरुपाध्यायाचार्ययोरीदं देहिकं ॥ कुर्वन्मातामहस्या
पित्रोर्नान्दशयते तत्रादिति चंदिकायां उद्धमूक्तेः ॥ यथात्र तस्योपि सुतः पित्रु कुर्यात्कि
यां नृया ॥ उद्धकाद्या महावाहो दोहित्रोपितया हनीत्यपरैर्कं भविष्योक्तेः ॥ एतदुनहारि
राच्चावश्यकानां स्येत्साह ॥ तत्रैव स्कंदः ॥ आह मातामहानां तु च वश्यं धनहारिणा ॥ दो
हित्रेणाद्यैर्निष्कृत्यैर्कर्तव्यं श्रवणमिति ॥ तेन दोहित्रोपुत्रोक्तं तद्विदेव याज्ञिकी कृतिः ॥
रास्ताः ॥ अत्र पत्नी दोहित्रसमवाये शहरत्वात् पत्यैव कुर्यात् ॥ दोहित्रोपुत्रस्यैव विभ
क्तस्य दोहित्रश्च विभागोऽपुत्रः ॥ आतेतु पुत्रस्यैकनिष्ठश्चेद्भातेवा ॥ जेष्ठश्च तत्पुत्रः कु
र्यादिति दाक्षिणात्यप्रथाः ॥ हारलतादौ तु ॥ आनुभ्रीता स्वयंचक्रैत
भ्यापी चेन्न विद्यते ॥ तस्य आतृसुतश्चैक्यस्य नास्ति सोदरः ॥ इति ब्राह्मी कृतेः
पत्नी कुर्यात्सुताभावे तदभावे सहीहर इति कोष्ठी च ॥ जेष्ठ आतेव कुर्यान्न तत्पुत्रः ॥ यत्तु ना
नुजस्य तया यज इति ॥ तत्कनिष्ठ आतृसत्त्वविषयम् ॥ यच्च मनुः सर्वेषां
मेव जातानामेकश्चैव पुत्रवान् भवेत् ॥ सर्वासां स्तेनपुत्रेण पुत्रिणा मनुर्वीत ॥
तित्तोदराभादपि सुयमितुक्तम् ॥ एतेन पुत्रत्वातिदेशो यम् ॥ अतस्तस्मिन् समेकादश
पुत्राः प्रतिनिधयो न कार्याः ॥ स एव पिंडोऽशहरश्चेति च त्रिपिंडावस्य निमनुटीका क
स्तत्तरत्नाकरादयः परस्ताः ॥ द्वादशपुत्राभावे पत्नी दुहितर इति याज्ञिकोक्तेः ॥ तस्मा

दत्तकपुत्रप्रशंसयेयमिति विज्ञानेऽपरः ॥ अविभक्तविषयं वा ॥ मदनरत्नेऽस्ति संयहः ॥ पुत्रः कु
 योऽपि तुः श्राद्धं यली चतस्रस्रनिधीः ॥ धनहार्यथदौ हि त्रस्ततो भ्राता चतस्रतः ॥ भ्राताः सहो
 दरो भ्राता कुर्याद्वाहादितस्तुतः ॥ ततस्त्वसौ दरो भ्राता तदभावे च तस्तुत इति ॥ भ्रातृपुत्राभा
 वे कमेरापि तृमातृसुखास्वस्ततस्तुत्रादयः धनहारित्वात् ॥ मणिनीतस्तुतयोर्विशेषमाह ॥
 मदनरत्ने कात्यायनः ॥ अतुजा वा यजा वा पि भ्रातुः कुर्वीत सत्क्रियां ॥ ततस्त्वसौ दरात्तदत्त
 क्रमेण तनयस्तयोः ॥ अथ रक्ते काष्ठीजिनिः ॥ पुत्रः शिष्योऽथ वापे
 नीयिता भ्राता सुयागुरुः ॥ स्त्रीहारी धनहारी च कुर्यात्पिंडोदकक्रियां ॥ मार्कंडेयपु
 राणे ॥ पुत्राभाता चतस्रः यलीमाता तथापिता ॥ विना भावेऽपि शिष्याश्च कुर्वी
 रत्नोर्ध्वदेहिं कांतेन धनहारी एतस्मिन् रतिकालादरीः ॥ अत्र याठकमोनविवक्षितः सर्व
 वाक्येष्वयततः शब्दादिभिः श्रौतक्रमोक्तेः ॥ अथ जिह्वायाः अथ वस्स इति व
 दा ॥ इत्थी चंद्रोदये दृष्टमनुः ॥ सुखास्वस्वीयतस्तुत्रज्ञातिसंवंधिवांधवाः ॥ पु
 त्राभावे तु कुर्वीरन्सपिंडोतं यथाविधि ॥ मार्कंडेयपुराणे ॥ पुत्रा
 युक्तं न वेद्योऽस्य स्वापि स्वसुरस्य च ॥ जामातास्ते ह वत्कुर्यादस्विलं ये तु मे धिकम् ॥
 चंद्रिकायां दृष्टान्तात्तयः ॥ मातुलो भागिनेयस्य स्वस्त्रीयो मातुलस्य च ॥ असु
 रस्य पुरोश्चैव सख्यमीता महस्य च ॥ एतेषां चैव भार्याणां स्वसुमीतुः पिनुस्तथा श्राद्धमेवा
 उक्तं त्रयमिति वेदविदो विदुः ॥ शुद्धि विवेकेऽप्युच्यते चंद्रोदये च ब्राह्मे ॥ दत्तानो वाप्यदत्तानां
 कसानां कुरुते पिता ॥ चतुर्थे हनितास्तेषां कुर्वीरन्सुसमाहिताः दत्ता वा दत्ताः ॥ माताम
 हानां दौहित्राः कुर्वन्त्यहनिचायरे ॥ तेपितृषां प्रकुर्वन्ति हि तीये हनि सर्वदा ॥ जामातुः अथुरा
 श्च कुलेषां तेपि च संयुताः मित्राणां तदयस्यानां श्रियाणां पुरोस्तथा ॥ भागिनेयसुता
 नां च सर्वेषां त्वपरहनि ॥ राज्ञोऽसितिसपिंडे तु निरयत्ये पुरो हितः ॥ मंत्री वा तदशौ चतुपुराची
 र्त्वा करोति सः अत्र हि तीयाहादौ श्राद्धविधानमस्थिसंचयपरः ॥ कालादरीः ॥
 दाहादिमंत्रवत्पित्रोर्विदध्यादीरसः सुतः तदभावे तृतीयश्च प्रयोत्रः पुत्रिकसुतः ॥ दौहि
 त्रौ धनहारी च भ्राता तस्तुत्र एव च ॥ पिता भ्राता सुयाचैव स्वसातस्तुत्र एव च ॥ सपिंडः सो
 दको मातुः सपिंडश्च सहोदकः ॥ स्त्री च शिष्या त्विगाचार्या जामाता च सखापि च ॥ अस्मन्
 धीरि क्वेन कारयेदवनीयति ॥ गौतमः ॥ पुत्राभावेऽपि श्राद्धं दत्तं
 दाः शिष्याश्च दद्यात्तदभावेऽपि त्विगाचार्याः ॥ यत्र चंद्रिकायां दृष्टं ॥
 श्रीत्यां श्राद्धं प्रकृतं सर्वेषां वर्गादिगिनामिति ॥ तत्र कवः कविः ॥ दत्तानां च दत्तानां
 नाना कुर्यात्कर्म किंचन ॥ कामाक्षी भाभ्यां मोहात् ॥ दत्तानां च दत्तानां
 न ब्राह्मणानां कर्तव्यं श्रद्धायां ध्वदेहिं कां ॥ स्त्री च शिष्या त्विगाचार्या जामाता च सखापि च ॥
 दिति पारस्करोक्तेः ॥ पारसवः ऊढः ॥ दत्तानां च दत्तानां
 यत्मादेरधिकार उक्तः ॥ तत्राभावेऽपि श्राद्धं दत्तं ॥ चंद्रिकायां दृष्टं ॥

ने सर्वेषामित्युक्तं मृतत्रासन्निधौ यत्प्रादेः सर्वत्राधिकारे प्राप्तिमो वितावसिते पुत्रः कालादपि
विरादपि ॥ एकादशाद्याः क्रमशो ज्ञेयस्य विधिवं क्रियाः ॥ ज्येष्ठे नैव नृपयत्नतमिन्नादिर्दंश
तरेऽप्यवादात् ॥ पुत्रनाशेऽप्यप्यत्मादेः सपिंडनाशवधिकारः असन्निधौ तु तत्पूर्वमेव नो
र्ध्वं ॥ अतीनाधिकारिणां भ्रात्रादिना कृतं तमप्यकृतं तमेवेति पुनरावर्तनीयम् ॥ मासिकाय
कथं व्यावर्तनीयः ॥ एकादशाहमासिकानि नावर्तते ॥ तज्ज्याय सापिकर्तव्यं सपिंडीक
रणं पुनरिति वदात्तं त्रिविधानाभावादितिकेचित् ॥ तन्ना ॥ अस्य निर्मूलत्वात् ॥ अंतस्त
दपिकनिरुक्तं तमावर्तते ॥ दृष्टिश्चोतपिंडित्युक्तार्थं तु कृतं तनावर्तते ॥ नासपिंड्यापि
मानुपुत्रः पितृयज्ञं समाचरेत् ॥ नयावर्णनाभ्युदयकुर्वन्नेलभनेफलमिति वृद्धतरनि
येदनादिति ॥ भ्रातावाभ्रातृपुत्रावाऽप्यदिहारीतादिवचोभ्यः कनिष्ठादेरप्यधिकारान्
यथाऽज्ञेयकर्तृकत्वबाधस्तथा पुत्रकर्तृत्वस्यापि बाधः सपिंडने तु बहुवक्तव्यं तन्नि
र्णये वक्ष्यामः ॥ अधिकारिविशेषेण क्रियाभ्यवस्थोक्ता विष्णुपुराणे ॥ शर्वा क्रिया मध्य
माश्च तथा चैवोत्तराः क्रियाः ॥ त्रिप्रकाराः क्रियास्तस्मात्संभेदान्ष्टगुण्यमे ॥ आदाहाद्दश
हात्रमध्यायाः स्युः क्रियाश्च ॥ ताः शर्वा मध्यमा मासिका स्येकोद्विष्टसंज्ञिताः ॥ त्रैते पितृत्वमापन्ने
सपिंडीकरणादनु ॥ क्रियेतेयाः तर्गतेश्वेवराज्ञा बाधनहारिणाः ॥ शर्वा मध्याश्च कर्तव्याः पुत्राधि
रेव चोत्तराः ॥ दौहित्रैर्वीनरः अथ कार्यस्तन्नयेस्तथा ॥ मृताहनि तु कर्तव्याः स्त्रीणां मयुत्राः
क्रियाः दौहित्रतत्पुत्रवर्धनहारिणो रिदं ॥ एवमप्यथ घनहर्तुः ॥ यश्चायं हरः सपिंडापीत्या
पस्तु वैक्तेः ॥ त्रैत्यप्रेतकापीणि अहन्त्वा घनहारकः ॥ वर्णानाय हर्धे प्रोक्ते तद्वत्प्रयत्नश्चरेदि
ति वृष्टी चंद्रोदये व्याघ्रायादौ क्तेः ॥ मदनरत्ने स्कोदपि ॥ मलमेतन्मनु
व्याणां द्विरातत्प्रकीर्तितमित्युक्ता ॥ ऋषिभिरुपनिर्दिष्टा निष्कृतिः यावनीयरा ॥ आदेह
यतनात्प्रसक्तुर्यापिंडोदकक्रियामित्युक्तम् ॥ क्रियानिवंधे कर्मायनः ॥ न च माता न च पिता
कुप्यात्पुत्रस्य येन कृत्वा ॥ गायत्र्यश्च तथा भ्राता भ्रातृणां कर्तव्यं ॥ दृष्टी चंद्रोद
येनैवायनः ॥ पित्रा आहृतं कर्तव्यं पुत्राणां नृकथंचन ॥ भ्रात्रा चैव न कर्तव्यं
भ्रातृणां च कर्तव्यं ॥ यदि स्निहेन कुप्यात्ता सपिंडीकरणं विना ॥ गणायानुविशेषेण ज्ञा
यानपि समाचरेत् ॥ असाभावे पित्रादिरपि कुप्यात् ॥ उत्सन्नबाधं प्रेतं पिता भ्राताथ वायनः
जननी वापि संस्तुर्यामहदेनोपयाभवेदिति मन्त्रैः ॥ ब्रह्मचारिणो नुमुद्विवेके दृष्टी च
ंद्रोदये च त्राह्यसमाप्रव्रतस्यापि कर्तव्यं ब्रह्मचारिणः ॥ आहृतं मातापित्रभिरनुतेषां करोति
सः ॥ आहमासिकादिकादि सर्वकार्यमित्यर्थः ॥ न त्विति निषेधोऽन्यसत्त्वे ॥ यत्तु रूढो गपरि
शिष्टे ॥ न तज्जेत तर्कं कर्म ब्रह्मचारी स्वकं च चित् ॥ नदीक्षणान्तरयज्ञेन रुक्मादितपश्चस्त्र
॥ पितृपि मृतेनैवांदौघो भवति कर्हि विन ॥ आसी चं कर्मणीने स्यात् अहं वा ब्रह्मचारिणां
यच्च यातवल्क्यः ॥ न ब्रह्मचारिणः कुर्युरुदकं पतितास्तथेति ॥ तदप्यन्यसत्त्वे ॥ असाभावे
न ब्रह्मचारिणापि कार्यम् ॥ शर्वोक्तं दृष्टमनुवचनात् ॥ आचार्यपित्रयाध्यायानिर्हत्यापित्र

तीव्रती॥ सकटा न चनाश्रीयान्न च तैस्सहस्रशेदितितेनैवोक्तेः ब्रह्मचारिणाः शवकर्मिणा
 व्रतान्निवृत्तिरन्यत्रमाता पित्रोरिति वसिष्ठोक्तेः॥ अत्राशीचमेकाहवक्ष्यामः प्रायुषनपनामृ
 तस्य यच्च वयोत्ररसपिडीकरणावर्ज्योऽशश्राद्धादिसर्वकार्यमित्युक्तं देवजानीये॥ असेस्कृ
 तानां भूमोऽपि उदघातः॥ संस्कृतानां कुशेक्षितिप्रचेतो वचनाच्च॥ एतच्चायेव वक्ष्यामः॥ अविभ
 क्तानां विशेषमाह दृष्ट्वीचंद्रोदये मरीचिः॥ वहवः सूर्यदापुत्राः पितुरेकत्रव
 सिनः॥ सर्वेषां तु मतकृत्वा येष्टेनैव तु यत्कृतं॥ दमेराचा विभक्तौ न सर्वैरेव कृतं भवेत्॥ ज्ये
 ष्ठस्य कर्तृत्वमिषि सर्वे फलमागिनरन्त्यर्थः॥ तेन ये ब्रह्मचर्य्यपरा न वर्जनादयः फलिसंस्का
 रास्सर्वेषां भवतीति सिद्धम्॥ संसृष्टिनामप्येवा॥ नृत्यत्वात्॥ विभक्तानां विशेषमाहोश
 नाः॥ नवश्चाहं सपिंडं त्वं श्राद्धं न्यपि च योऽश॥ एकेनैव तु कार्याणि संविभक्त्यनेनैव पिल
 घुहारीतः॥ सपिंडीकरणां तानि यानि श्राद्धानि योऽश॥ इत्यङ्गे वसुताः कुर्युः इत्यग्न्याश्च
 पिकचित्॥ ऊर्ध्वं सपिंडीकरणात् सर्वे कुर्युः इत्यकु इत्यकु॥ मदनरत्ने॥ वि
 भक्तानु इत्यकुः प्रति संवत्सरादिकम्॥ एकेनैवा विभक्तौ युक्तं तैर्वै सुतकृतम्॥ एते
 नाहिकादिष्वविभक्तानामनियमरतिवदन् शूलपाणिः परास्तः॥ दत्तकसुजनकस्य पु
 त्राद्यभावे दधान्तत्वे॥ गोत्ररिक्थं जनपितुर्न भजेदन्निमः सुतः गोत्ररिक्थानुगः पिंडो
 व्ययेति ददतः स्वधेति मन्त्रे॥ उदं जनकस्य पुत्रसत्त्वविषयम्॥ एतच्च प्रवरमज्ज्यौका
 त्याय न लोकाक्षिभ्यां स्पष्टमुक्तम्॥ अथ ये दत्तक कीतकानि मनुत्रिका पुत्राः परपरिग्रहे
 रानां वैयाजातास्ते ह्यमुष्याय रण भवन्ति॥ यथा शौर्गं शिशिरीगां यानि चान्ताम्येवं सपुत्र
 त्रीति कुलानि भवन्तीत्यादिना ह्योः पित्रोः प्रवरानुक्तीकृतं॥ अथ यधे वा स्वासुभायी स्वयं
 त्येन स्यात्तत्त्वं हरेयुः पिंडं चैभ्यस्त्रिपुरुषं दद्युर्यद्युभयोर्न स्याद्भाभ्यामेव ददुरेकस्मिं
 च्छेद इत्यगुहिर्येकपिंडे हावतु कीर्तयेत्॥ परिग्रहीतारं चोत्पादयितारं वा तृतीयासुर
 वादिति॥ हेमाद्रौ कार्ध्याजिनिः॥ यावन्तः पितृवर्ग्याः स्युस्ताव
 द्भिर्दत्तकादयः॥ प्रेतानां योजने कुर्युः स्वकीयेः पितृभिः सह॥ हाभ्यां सहायतसुत्राः योत्रा
 स्त्वेके न तत्समा॥ चतुर्थपुरुषे कंदस्तस्मादेवात्रि शरुषीसाधारणो युक्ताले सुविशेषो ना
 स्ति वर्गिणाम्॥ अथार्थमाह हेमाद्रिः॥ दत्तकादयः जनक
 पालकयोः कुले प्रेतानां स्ववर्गीये स्सपिंडं न कुर्युः॥ दत्तकानां पुत्रानुपितुर्दत्तकस्य पि
 तृभ्यां जनकपालकाभ्यां स्वयिता महाभ्यां सपिंडं न कुर्युः॥ तेषां योत्राः स्वयितरे दत्तके न
 यिता महेन तज्जनके न च सपिंडयेषु॥ चतुर्थोपितकुलस्येवातिथौ प्रयोऽनुदत्तकस्य
 प्रपितामहस्य पालककुलस्थ चतुर्थो योजयेन्वा॥ कंदरुक्तादृशी महालयादौ तु हयोः
 पित्रोः पितामहयोः प्रपितामहयोर्वीश्राहं देया॥ तत्र हयोः पित्राद्योः इत्युक्तपिंडदाने ह
 योरुद्देशेनैको वेति अत्र केचित्॥ आवयोरयमिति यरिभाष्ययो दत्तकस्येदं हयोः पि
 त्रौ॥ श्राद्धम्॥ यस्त्वपरिभाष्य दत्तस्य गृहीतुरेवा॥ सपालकयेव दद्यादित्याहुः अत्र मूलं

नएवप्रष्टव्याः॥ वस्तुतस्तुजनकस्य पुत्रपत्न्यायमावेदत्रकोदयोदधादमथापालकयिव॥ प्रा
 गुक्तकान्यायनवचनात्॥ मानवीयमप्येतद्विषयमेव॥ गोत्रतुष्ट्रादंयालकस्येव॥ वि
 वाहादौ नूभयोरित्यादिमहातप्रवरदपर्येतेत्यायसुमूखकीतायां परभार्यायां दास्यां चोभन
 स्सवीजिनेयवदधातुमूल्यविनास्वयमुपनयतायां तु संविग्राह्येव॥ तदुक्तं दृष्टी च्छेदयेको
 र्मे॥ अनियोगात्सुतोयसुशुल्कतो जायतेतिह॥ प्रदद्याद्दीजिनेपिउंसेत्रिशोनुततोमप्येति
 क्षेत्रजादेर्विशेषमुक्तलौतदभावाच्चोच्यतेइतिदिक्॥ जारजानां विशेषमाह॥ अ
 परार्कनारदः॥ जायतेत्वतिपुत्रायामेकेनवहमिस्रथा॥ अरिष्यभाजसेसर्वेवी
 जिनामेवतेसुताः॥ द्युसेवीजिनेपिउंमातावेच्छुल्कतोहता॥ अशुल्कोपहतायां तुपिउंदा
 वोदरेवते॥ धर्म्मार्थं प्रादकारणीफलमाह॥ चंद्रिकायां शातातयः॥
 प्रीत्याश्चाहं तृकत्रैयसर्वेयावर्णालिगितां॥ एवंकुर्वन्नरः सम्यग्ब्रह्मतिथियमाप्नुयात्॥ ग
 यायामयितेवै॥ ब्रह्मवैवर्ते॥ आत्मजोवायवायोपिगयाशीर्षयदानदा॥ यन्नाश्नायातये
 पिसन्नयेदृष्टाश्वते॥ एतच्चपदाफलभूमार्थनादिस्त्रिवांक्रियतेतदाभेतशिलाप्रादव
 र्जंकुर्यात्प्रसन्नत्वविमोक्षार्थत्वात्प्रसन्नत्वादिनिकेचित्॥ वस्तुतस्तुसमासिप्रादवद
 त्वापिसर्वकार्यम्॥ सांगेधिकारादित्युक्तं प्रतीमः॥ सत्यस्त्वयिचादिसुपितुः पित्रादिभ्यः
 सर्वप्राद्वेषुदधादित्युक्तं प्राक्वक्ष्यतेचजीवत्पितृकप्रादे॥ अत्रस्त्रीशूद्राणां प्राद्वेषुमंत्रव
 र्जतूष्मीभवति॥ स्त्रीणां मंत्रकप्राद्वेषुशूद्रास्तस्येव॥ प्राग्दिजाश्चत्रतादेशास्तेच।
 कुर्युन्माथेवतदितिहेमाद्रिघृतमरीचिवचनात्॥ अयमेवविधिः प्रोक्तः शूद्राणां मंत्रवर्ज
 तः अमंत्रस्यतुष्टस्यविप्रोमंत्रेणायुते॥ इतिब्राह्मीकेश्व॥ एष
 तेसंवच्यते॥ अस्यप्राद्वप्रकरणपाठेपिपरिभाषात्वान्नप्रकरणेनसंकोचोयुक्तः॥ तेन
 शुद्रस्यस्नानदानादावपिविप्रेणामंत्रपाठः कार्यः॥ अमंत्रस्येतिविशेषणोत्स्त्रियाश्च
 पीतिशूलयाशिः॥ यतुतेर्नैवोक्तम्॥ मंत्रजन्यनियमादस्यसिद्धिस्तनमस्कारिण॥ अनु
 मतोस्यनमस्कारोमंत्रइतिगोतमोक्तेरितिज्ञ॥ इत्यदरेवतन्माभिर्नस्वातेयेरा॥ अम
 थानखावेष्टेत्यवधातजन्मादस्यार्थेसोपिक्रियतेनियत्किंचिदेतत्॥ तेनपितृणां ना
 मगोत्रतस्यादौयत्रदिजानामपिनाममंत्रउक्तस्तत्रप्रतिप्रसवमाचार्यपुक्तन्नतिलाव
 पनादावपि॥ अत्रकेचित्॥ वैदिकमंत्रोविप्रस्यपोराणसुशूद्रस्यपठनीयः॥ नहिवेदे
 स्वधिकारः कश्चिच्छूद्रस्यविद्यतेपुराणोस्वधिकारोमेदंरितोब्राह्मणोरेदितेतित्रैव॥ या
 प्रोक्तेरित्याहः॥ गोडाच्येवम्॥ तन्ना॥ नाध्येतव्यमिदंशास्त्रं
 षलस्यतुसन्निधावितिकोर्मपुराणातिषेधेनवेदस्यहरयास्तत्वात्॥ अध्येतव्यं ब्रह्मसो
 नं वैश्येनक्षत्रियेराचश्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचन॥ श्रोतस्मान्नैववैधर्म्यो
 क्तमस्मिन्पुत्रमः॥ तस्माच्छूद्रेविनाविप्रंनश्रोतव्यंकदाचनेति॥ तत्रैवपुराणाधिकारि
 भविष्योक्तेश्च॥ एतेननाध्येतव्यमितिनिषेधोमंत्रेतरपुराणपरंति॥ श्रीदत्तादिमतम

यास्तं तेन यौराणामेव विप्रेरायागेन वैदिकानामिति सिद्धं ॥ द्विजस्त्रियसु संक-
 ल्यमानं स्वयं कृत्वा वैदिकं मंत्रयुक्तं ॥ सर्वत्राहारादाराकारयेयुरिति प्रयोगपारिजातः ॥ अ-
 तस्त्वस्त्रीणामित्युक्तं विवाहस्त्रीपरमिति ॥ हेमाद्रिराह ॥ अनुपनी-
 तसु वैदिकमंत्रयुक्तं ॥ सर्वस्वमेव कुर्यादित्युक्तं प्राक् ॥ यत्र प्राद्विजाश्च व्रतादिशान्ति-
 दशाक्तविषयमत्र उच्यते विदिकं ॥ अदस्य तु सदा मन्त्रादमेव ॥ सदा चैव नु अहाराणामाम-
 श्राहं विधीयत इति सुमंतूक्तैः ॥ दृष्टीचंद्रोदये मात्स्येपि ॥ एवं
 अद्रोपिसामात्यं दृष्टिं आहं च सर्वदा ॥ नमस्कारेणामंत्रेण कुर्यादा मान्न वत्सदा ॥ तत्रैव द-
 द्यराशरः ॥ आमानेन तु अदस्य दृष्टीं न द्विजश्च जनम् ॥ कृत्वा आहं तु निर्वाप्य सजातीना-
 शयेदथा ॥ सखा ॥ आमंत्रस्य पकान्नं यकमुच्छिद्य मुच्यते ॥ हेमाद्रौ भविष्ये ॥
 धर्मैश्वर्यं लक्ष्मीं ज्ञायति अद्राः प्रकुर्वते ॥ अग्नौ करणामंत्रश्च नमस्कारो विधीयते ॥ आ-
 वाहनादिकत्रैव यथा अद्रेण तच्छृणु ॥ देवानां देवनां प्रातु पितॄणां नाम गोत्रतः ॥ पिंदा-
 दीन्निर्वयेद्दीर्घनाम गोत्रतस्तथा ॥ अहाराणां गोत्राभावेपि काश्यपगोत्रज्ञेयं ॥ तस्मादाह-
 सर्वाः प्रजा काश्यप्यरतिश्रुतेः ॥ गोत्रनाशे तु काश्यप इति व्याघ्रयादौ क्ते श्रेति हेमाद्रिः ॥ एवं
 मन्त्रगोत्राज्ञाने ॥ एवं तर्थादिषु हेयं ॥ तत्रैव भविष्ये ॥ अदस्य
 हयाकेन न पिंदा निर्वयेत्तथा ॥ सक्तुमूलं फलं तस्य पापसंवाभवेत्स्मृतम् ॥ गौतमः
 अनुमतीत्यनमस्कारमंत्र इति ॥ देवताभ्यः पितृभ्यश्चैत्येन नमस्कारमंत्र इति कैचित् ॥ वि-
 ज्ञाने श्वरोप्येवमाह ॥ हेमाद्रिः ॥ सुअद्रोप्यमंत्रवत्कुर्यादनेन विधिनावध इति
 मात्स्ये मंत्रनिषेधानाममंत्रोत्पाह ॥ दृष्टीचंद्रोदये स्कंदे ॥ राज-
 कार्येनियुक्तस्य वंधनियहवर्त्तिनः ॥ व्यसनेषु च सर्वेषु आहं विप्रेराकारयेत् ॥ यत्र मा-
 र्ते राजधर्मेषु ॥ यवनाः किराताः गोघाराश्चीनाः शबरवर्गः ॥ शका सुवाराः कंकाश्च
 पलहवाश्च भ्रमद्रका इत्युक्ताः ब्रह्मसूत्रप्रसूताश्च वैश्याः अद्राश्च मानवाः ॥ कथं धर्माश्च
 रिष्यंति सर्वे विषयवासिन इति चोक्ता ॥ वेदधर्मक्रियाश्चैव ते या धर्मो विधीयते ॥ पि-
 त्यज्ञास्तथा कुर्याः प्रयाच शयना निव ॥ दानानि च यथा कालं द्विजेभ्यो विसृज्य न सदा ॥
 तथा ॥ दक्षिणा सर्वयज्ञानां दातव्या भूतिमिच्छता ॥ पाकयज्ञमहाहंश्च कर्त्तव्याः सर्वद-
 सुभिरिति स्त्रिंशद्दीनां आहं विधानं तदपि सजातीयभोजनद्रव्यदानादिपरं नु आहं
 परमिति ॥ इतिकमलाकरमहर्षते निर्णीयसिंधौ अधिकारि निरायः
 ॥ अथ यतिरः ॥ हेमाद्रौ मात्स्ये देवलो ॥ नाम गोत्रे पितॄणां
 नुप्रायकं हव्यकव्ययीः ॥ अग्निष्वातादयस्तेषामाधियत्येव स्थिताः ॥ नाम मंत्रास्त-
 ददिशामंत्रगतमपि ॥ प्राणितः प्रीणयत्येव तदाहारत्वं मागताच्चा ॥ देवो यदियता
 जातः शुभकर्मनुयोगतः ॥ तस्यान्नममृतं भूत्वा देवत्वोप्यनुगच्छति ॥ गोधर्मे भो माह-
 यिराय शुल्वे च तृणं भवेत् ॥ आहं न वापुरुषेण नागत्वेन यतिरिति ॥ यानं भवति यस्त-

त्विरासत्वेनयामिव॥दनुजत्वेनयामयंप्रेतत्वेरुधिरदकं॥मनुष्यत्वेनयानादिना
 भोगकरंभवेत्॥अत्रपित्रादिशब्देर्जनकादीनामेवदेवतात्वमुच्यतेनवस्वादीनां॥असावे
 तन्नास्ति यजमानस्यपित्रेति शतपथश्रुतेः यस्यपिताप्रेतस्यान्सपित्रेपिउन्निधायिति विस्वा
 दिस्मृतेश्च॥यजुमनुदेवलो॥वसवःपितरोज्ञेयारुद्राज्ञेयाःपितामहाः॥प्रपितामहास्तथा
 दिव्याःश्रुतिरेवास्माननी॥ यच्चयाज्ञवल्क्यः॥ वसुरुद्रादिति
 सुताःपितरःआददेवताइति॥तदभेदध्यानार्थं॥ यानितुहेमाद्रौनदियुरारो॥
 विष्णुःपितास्यजगतोदिव्योयज्ञःसखचा॥ब्रह्मापितामहोज्ञेयोमहं चप्रपितामहइति॥
 यच्चभविष्ये॥ अनिरुद्धःस्वयंज्ञेयःप्रयुशश्चपितास्मृतः॥संकर्यणस्तज्जनको
 वासुदेवस्तुतयिता॥ स्वयंकर्ता॥ यतुर्नैवप्रथमोवरुणीज्ञेयःप्राजा
 यन्मस्तथापरः॥तृतीयोऽग्निःस्मृतःपिउधेयपिउविधिःस्मृतः॥ यच्चआदित्य
 पुरारो॥ मासाश्चपितरोज्ञेयाःकृतवश्चपितामहाः॥सवत्सरःप्रजानांचवसुम
 प्रपितामह॥ यच्चनदियुरारो॥ अग्निष्वाताब्राह्मणानापितरःपरि
 कीर्त्तिताः॥राज्ञांवर्हिषदोनाम॥विशांकाव्याःप्रकीर्त्तिताः॥सुकालिनसुश्रूद्राणांआमाग्ने
 च्छान्यजातिषु॥ इति॥ अत्रावाहनादिषुपित्रादयःसमुच्येनविकल्पेनवा
 यथाचारतत्रदेवतारूपेणवाच्याइतिहेमाद्रादयः॥ हेमाद्रौब्राह्मे॥ या
 र्वंशाकुरुतेयस्तुकेवलंयितुहेतुका॥मातामघनकुरुतेपितृहासप्रजायते धीम्यः
 पितरोयत्रऽप्येतेतत्रमातामहाभवं॥अविशेषेणकर्तव्यंविशेषान्तरकत्रजेत्॥अस्या
 यवादमाह॥ कामायनः॥ कर्षुसमन्वितमुक्तातथाधेऽप्रादयोऽ
 शं॥प्रसादिकंचशेषेषुपिडाःसुःषडितिस्थितिः॥दर्शोदोसपत्नीकानामेवदेवतात्वं॥स्वि
 नमर्त्रोसमप्रादंमाताभुंक्तेसुधासमं॥पितामहीचस्वेनैवतथैवप्रपितामहीतितत्रैवो
 क्तेः चदिकायांचतुर्विंशतिमते॥ सायाहंवज्रोयित्वेकंस्त्रीणां
 नास्तिपृथक्क्रिया॥केचिदिच्छंतिनारीणांपृथक्प्रादंमहर्षयः॥अन्यत्कासुदहोच
 गयायांचक्षयेहनि॥अत्रमातुःपृथक्प्रादमन्यत्रपतिनासहेति॥ कामा
 यनोक्तेश्च॥ अस्यनिर्मूलतावदेतोगोडास्तज्ञाएव॥अत्रभागस्यध्याहारः
 अन्यथासंपत्तिकार्येमात्रेतिप्रयोगायत्रे॥अत्रमातृशब्दोजननामेवमुच्यते॥तेनसप
 त्नामातृभ्योनदद्यात्॥एवंपितामहादिशब्देःपितृजननादययवोच्यंनरतितसपत्नीभ्यो
 नदेयमितिहेमाद्रिः॥कारुण्येननुमहालयादौदेयमितिसख॥ अथवि
 श्वेदेवाः॥हेमाद्रौशंखदहस्यती॥ इष्टिप्रादेकनूदक्षीसप्त्योनादीमुखेवस
 ॥नेमित्तिकेकामकालौकाम्येचघुरिलोचनी॥युरुवश्चाद्रवश्चायर्षीसमुदाहृतौ
 ॥तत्रैवा॥उत्पत्तिनामचैतेषांनविदुर्द्विजातयः॥अथमुच्चारणायस्तेः श्लोकः
 अद्वासमन्वितेः॥आगच्छंतुमहाभागाविश्वेदामहांवलाः॥येयत्रविहिताःप्रादिसाव

धानाभवंतुते इति॥ इति श्राद्धे प्रतिरुचिरित्युक्तमिति कल्पतरुः॥ आधानादिकर्मो गमिस्ये
नैमित्तिकमेको हि स्यात्॥ एको हि संन्यस्तो नैमित्तिकमुच्यते इति भविष्योक्तेः॥ यद्यपि ए
को हि संदेव हीनमिति॥ तत्र विधेदेव नियेधस्य अपि॥ न वश्राद्धे द्वादशमासिके च कामकारो
ज्ञेयो॥ न वश्राद्धे द्वादशमासिनं वमिश्रं तु घटनम्॥ अतः परं पुराणं वै विविधं श्राद्धमुच्यते॥
अस्मिन्नेव पुराणो वा विधेदेवानलेभिरे॥ आसुरतश्च देवैश्चाहं स्य लं मंत्रवर्जितमिति वद
च परिशिष्टात्॥ एतच्च वद्वचानामेव॥ तेषामेवोक्तेः॥ अन्त्येष्टौ तु नात्र विधेदेवा इति कान्या
यनोक्तेस्तन्निषेध एवेति श्रुत्यै च द्रोदयः॥ अन्त्येष्टौ नैमित्तिकं सपिंडीकरणमाहः॥ म
विष्ये॥ यद्यप्येको हि संतच्छेदोक्तः॥ तथापि तदप्यदेवं कर्तव्यमपुष्पान् भोजयेद्विजा
निति तत्रैव विधेदेव नियेधात्॥ यद्यपि सपिंडीकरणे शतरुको हि संतत् तथापि सपिंडीकर
णं श्राद्धे देववर्षे नियोजयेदिति वचनात् तत्परत्वम्॥ हेमाद्रावादिन्यपुराणैः॥ विधेदेवोक्त
गृह्यैः सको हि सुकीर्त्तिनी॥ नित्यनादीमुखे श्राद्धे वस्त्रसमौ च येन के॥ न वान्तं भेदेवो
कालकामो संदेव हि॥ अपिक्रमागते सूर्यकाम्ये च धुरिलोचनो॥ पुरुरवार्देवो चैव विधेदे
वो नृपार्वरी॥ क्वचिद्विधेदेवापवादमाह॥ हेमाद्रौ शातातयः॥ नित्य
श्राद्धं देवं स्यादेको हि संतत्तथैव च॥ मातृश्राद्धं च पुमैः स्याददेवं प्राधुर्यैः शयक्॥ योजयेदे
व वक्षो गीश्राह्मण्यसानियत्नतः॥ नादीश्राद्धे भिन्नप्रयोगपक्षे मातृश्राद्धं देवं मिति हेमा
द्रिः॥ अथ विप्रः॥ तैचीत्रममध्यमाधममेदेन त्रिविधाः॥ अत्र म
दीयाः श्लोकाः॥ त्रिरात्रिकै तस्त्रि मधुश्च वद्वचोप्याथर्वणो याजुषसामगौ च॥
यउगविच्च त्रिसुपर्णवेत्ताप्यथर्वशीर्षोध्ययने रतश्च॥ शतापुवेदार्थविदो प्रवक्ता स्याद्
हचारी च तथा निविचसीदहृत्तिः संप्रवाक्॥ सरुषेः स्वेर्मातापित्रोः पंचभिः स्थातवंशः॥ य
नोपुक्ती ज्येष्ठसामापुराणवेत्तापुत्रीचेति हासेष्वभिज्ञः॥ यागीभिस्तुः सामगौ ब्रह्मवेत्ताप्येवा
धिश्च श्रीत्रियस्तु तोवा॥ शंभुध्यायी श्रीशयादाजसेवीयाथश्चेत्तूत्रमाः संप्रदिष्टाः॥ मि
स्तुयो गीयाथ रते तल्लभ्या भाग्याल्लभ्याश्चेत्तदा भोजनीयाः॥ श्राद्धे विप्रेषूपविष्टेषु यश्चात्तं
प्राप्ताश्चेत्तु विप्रयत्नैर्न भोज्याः॥ अत्र मूलं हेमाद्रौ ज्ञेयम्॥ तत्रैव नारदः॥ यो
वैयती ननादत्यभोजयेदितरान् द्विजात्॥ विजानन् वसन्तो यामेकं व्येतथा तिरास सान्॥
दीय कलिकायां दशः॥ विनामांसेन मधुना विना दक्षिराया शिष्या॥ परिहर्तुं
भवेच्छ्राद्धं यतिषु श्राद्धं भोजिषु॥ एतच्च ज्ञानविषयं॥ त्रिरात्रिकै तस्त्रि सुपर्णो यजुर्वेदे
कंदशीतहृतेन तदध्यापिनो यस्य संप्रद्वर्त्तसी मयाः स त्रिसुपर्णो इति वापदेवः॥ त्रिमधुर्न
वेदे कंदेशतदध्यापी॥ केचित्त्रिणाचिकेतं च यत्र त्रिस्तवानित्यर्थमाह स देमाद्विरुद्धं॥
हेमाद्रौ गौतमः॥ पुवभ्योदानं प्रथमं पितृवयस इत्येकं॥ मान्यमनुः॥ यश्च आकुरु
तेवा चं यश्च मीमांसते चरं॥ सामस्यं विधिज्ञश्च यं क्ति याव न यावनाः॥ कौर्मेश्वरमानप्रव
रको ह्यसंगो ब्रह्मैव च॥ असंबंधी च विज्ञेया ब्राह्मणा श्राद्धसिद्धये॥ गारुडे॥

त्विरासत्वेन तया मिषं ॥ दनुजत्वेन तया मधं त्रेतत्वेन धिरोदकं ॥ मनुष्यत्वेन यानादिना
 भोगकरं भवेत् ॥ अत्र पित्रादि शिष्टैर्जनैकादीनामेव देवतात्वमुच्यते न वस्त्रादीनां ॥ असंवि
 तन्नरित्युजमानस्य पित्रेति शतपथश्रुतेः यस्य पिता त्रेतस्यात्स पित्रे पिउनि प्रायितिविष्वा
 दिस्मृतेऽपि ॥ यत्तु मनुदेवलो ॥ वसवः पितरो ज्ञेया रुद्रा ज्ञेयाः पितामहाः ॥ प्रपितामहास्तथा
 दिव्याः श्रुतिरेवा सनातनी ॥ यच्च याज्ञवल्क्यः ॥ वसुरुद्रादिति
 सुताः पितरः प्राददेवता इति ॥ तदभेदध्यानार्थं ॥ यानितु हेमाद्रौ नदिपुराणी
 विष्णुः पिता स्य जगती दिव्यो यज्ञः स एव च ॥ ब्रह्मा पितामहो ज्ञेयो ह्यहं च प्रपितामह इति ॥
 यच्च भविष्ये ॥ अनिरुद्धः स्वयं ज्ञेयः प्रभुश्च पिता स्मृतः ॥ संकर्षणस्तज्जनको
 वासुदेवस्तु तत्पिता ॥ स्वयंकर्ता ॥ यत्तु तत्रैव प्रथमो वरुणी ज्ञेयः प्राजा
 यन्स तथा परः ॥ तृतीयो नः स्मृतः पिउं धेयः पिउं विधिः स्मृतः ॥ यच्च आदित्य
 पुराणी ॥ मासाश्च पितरो ज्ञेया ऋतवश्च पितामहाः ॥ सर्वत्सरः प्रजानां च वसुम
 प्रपितामहः ॥ यच्च नदिपुराणी ॥ अग्निष्वाता ब्राह्मणा नापितरः यरि
 कीर्त्तिताः ॥ राजां वरिह्यदो नामाः ॥ विशाका व्याः प्रकीर्त्तिताः ॥ सुकालिनस्तु भूदराणां व्यामासे
 च्छात्यजातिषु ॥ इति ॥ अत्रावाहनादिषु पित्रादयः समुच्चयेन विकल्पेन वा
 यथाचारतन्त्रदेवतारूपेण वा व्याप्य इति हेमाद्रादयः ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ या
 र्वंशं कुरुते यस्य कुर्वन्तं पितृहेतुकं ॥ मातामहं कुरुते पितृहासप्रजायते धीम्यः ॥
 पितरो यत्र क्षन्ते तत्र मातामहा भवं ॥ अविशेषेण कर्तव्यं विशेषान्नरकं व्रजेत् ॥ अस्या
 यवादमाह ॥ कात्यायनः ॥ कर्षु समन्वितं मुक्ता तथा धं प्राद्वोऽ
 शं ॥ प्रसादिकं च शेषेषु पिशः सुः षडिति स्थितिः ॥ दर्शादौ सयन्ती कानामेव देवतात्वं ॥ स्वि
 नभर्त्रा समं प्रादं मातामुक्ते सुधासमं ॥ पितामही च स्वने वनथैव प्रपितामहीति तत्रैवो
 क्तेः ॥ चंदिकायां चतुर्विंशतिमते ॥ सयाहं वज्रयित्वेकं स्त्रीणां
 नास्ति यत्कृत्तिया ॥ केचिदिदं निनारीणां यत्कृत्तया प्रादमहर्षयः ॥ अन्वयकासु रद्वौ च
 गयायां चक्षुषे हनि ॥ अत्र मानुः यत्कृत्तया दमन्यत्रपतिना सहेति ॥ कात्या
 यनोक्तेऽपि ॥ अस्य निमूलतां वंदतो गोशस्वज्ञा एव ॥ अत्र भागवत्पञ्चाहारः
 अस्यथा सपत्निकायैमात्रेति प्रयोगाय त्रैः ॥ अत्र मानुः शब्दो जननामेव मुख्यः ॥ तेन सप
 लमात्रं भ्यो न दद्यात् ॥ एवं पितामहादि शिष्टैः पितृजनमादय एवोच्यन्त इति तत्सयन्तीभ्यो
 न देयमिति हेमाद्रिः ॥ बाहरयिन तु महालयादीं देयमिति स एव ॥ अथ वि
 श्वेदेवाः ॥ हेमाद्रौ शेषवहस्यती ॥ इष्टिप्रादे कनूदक्षौ सत्पौनादीमुखे वसु
 ॥ नेमि त्रिके कामकालो काम्ये च घुरिलोचनौ ॥ पुरुरवश्चाद्रवश्चायर्षी समुदाहृतौ
 । तत्रैव ॥ उत्पत्तिनामचेतेषां न विदुर्गहिजातयः ॥ अयमुच्चारणाय तैः श्लोकः
 अद्वासमन्वितैः ॥ आगच्छतु महाभागा विश्वेदेवामहावलाः ॥ ये यत्र विहिताः प्रादि साव

यीचकुंडास्यथकूटकारी॥वालांश्चयोध्यायनेस्वपुत्रादवाप्रविधस्वयकुंडगोलौ॥अये
 दिधिष्वाःपतिरस्वकर्त्रीसोमकर्त्रीतेनिककैककक्षी॥पुद्गाचार्यःपक्षिणांयीषकश्चस्त्री
 तोमेत्रादक्षसंरोपकश्चमेघाणांयामहिसाणांचपुष्टास्त्रीयस्त्रीयुप्रहितैर्यश्चजरेः॥जी
 वपथ्येनश्चदत्तानुयोगाद्व्यप्राप्तेवेदमुद्गाढयंतःयामयाजियशुकेशविक्रपिलेनशिलि
 पिरवादकारान्॥अर्थकामरतश्चद्रयाजकश्मशुहीनजटिसुडनिर्धृष्टान्॥यस्यचैवय
 हिरणीरजस्वलास्वार्थयाकरतशायदायकान्॥क्षीवकुसुमतिविलोहितेश्रृणानकुजवा
 मनमृषाभिशायिनः॥युत्रहीनमथकूटसाक्षिणंप्रातिहारिकमयाज्ययाजकं॥स्नातमान
 परिवेन्याजकस्तेनहिसकमुखान्विवर्जयेत्॥ अत्रमूलहेमाद्रौपथ्यीचं
 द्रोदयेचक्षेयं॥ भारतेदानधर्मेसुआहवर्ज्याविप्रधिकारि॥कितवोभूराहाय
 स्मीयशुपालोनिराकृतिः॥यामप्रेष्योवार्धुषिकोगायकःसर्वविक्रयी॥सामुद्रिकोराज
 भृत्यलैलिकःकूटकारकः॥पित्राविवदमानश्चयस्यचोपपतिर्गृहे॥अभिशास्त्रस्थाले
 नःशिल्पश्चोपजीवति॥यर्वकारश्चस्त्रीचमित्रधुकृपारदारिकः॥अत्रतानामुयाध्या
 यःकांडश्चस्त्रैवच॥अभिश्चयःपरिक्रामेघःसुनादंश्चवच॥परिविन्नस्थालेनो
 दश्चमीगुरुतल्पगः॥कुशीलवीदेवलकीनक्षत्रैर्यश्चजीवति॥ईदशात्राहणाज्ञेयाश्च
 पाक्षेयाःपुष्टिश्चिरतया॥अरण्यकर्त्रीचयोरान्यश्चवार्धुषिकोनरःकांडश्चस्वशाखो
 तन्नापरशास्त्रयोयनीतः॥तदध्यायीच॥सन्निवैश्यवृत्तोनारदसु॥तस्माभेवतुयो
 वृत्तौब्राह्मणवस्तेरसात्॥कांडश्चश्चुतोमार्गान्तेऽप्योक्तैःप्रकीर्तितइत्याहहारी
 तः॥अद्रपुत्राःस्वयंदत्तत्रयेचैतेकीतकाःसुताः॥तेसर्वेभुनान्प्रीक्षाःकांडश्चानसंशयः
 ॥ अयेपिहेमाद्रौमात्ये॥ भिशंकुर्ववराणंधान्चीनद्रविडकीकरा
 न्॥कर्णाटकांस्तयाभीरान्कलिगांश्चविवर्जयेत्॥ तत्रैवसौरपुराणे॥
 अगवंगकलिगांश्चसौराष्ट्रान्युज्जेरंस्तथा॥आभीरान्कीकरांश्चैवद्राविडाचुदाक्षि
 णायनान्॥आवेन्मान्मागधांश्चैवब्राह्मणानुविवर्जयेत्॥ चंद्रिकायायमः॥
 कारणाःकुजाश्चयद्व्याश्चतन्मार्गगुरुतल्पगःमानकूटसुलाकूटाशिलिनीयामयाज
 काः॥राजभृत्यांधवधिरभूकखल्वाटपंगवः॥वसिजोमधुहर्त्रीरोगरदावनदाहकाः
 समयानांचभेत्तारःप्रदानेयेनिवारकाः॥प्रहृष्टोयनिष्टत्राश्चदृष्टाप्रव्रजिताश्चये॥य
 श्चप्रव्रजिताज्ञातःप्रव्रजावसितश्चयःअवकीर्णांचवीरघ्नोयुद्धोपितृदूषकः॥आ
 दकाशिकायांकात्यायनः॥ हिर्नयःक्षीवदश्चर्मासुक्तीतिकपिलस्तथा
 छिलोश्छिल्लिङ्गश्चनेवकेतनमर्हति॥हिर्नयःपित्रोर्वंशेत्रिपुरवृविच्छिन्नवेदा
 श्रिः॥ हेमाद्रौमरीचिः॥ अविहकाराःक्षलश्चलंवकरीस्तथै
 वच॥वर्जनीयाप्रयत्नेनब्राह्मणाःआहकर्मणिब्राह्मे॥भूकश्चप्रतिनाशश्चछि
 न्नागश्चाधिकांशुलिः॥गलरेगीगंडमालीस्फुटितोगश्चसज्जरः॥येउन्नेवरमदाश्च

आदेसुविनियोजास्तेब्राह्मणाब्रह्मवित्रमाः॥येयानिगोत्रमन्त्रास्तेवासिसंवधवर्जिताः॥मन्त्रा
 मन्त्रभोजयेच्छादेधनेः कार्येस्यसंग्रहः॥नारिन्मित्रियविधात्रनुश्रादेनिमन्त्रयेत्॥हयो
 भीत्रोःश्रादेभोजननिषिद्धं॥पितृपुत्रौभ्रातरौनिरग्निगुर्विणीयति॥सगीत्रप्रवरंचैवश्रादे
 सुपरिवर्जयेत्॥ इतिश्राहदीपकलिकायाजानूकरणीक्रेः॥ अथ
 मध्यमाः हेमाद्रीकौष्माण्डाणी॥ नेकगोत्रिहविदेद्याध्याकसातथाहविः॥
 अमविद्युत्पगोत्रभणमेकगोत्रांशुभोजयेत्॥अत्रकेचित्त्वशास्त्रीयान्मुखाणाहःपठतिच॥
 निमन्त्रयीतशर्वेयुःस्वशास्त्रीयान्द्विजोत्रमान्॥स्वशास्त्रीयद्विजामावेद्विजानमानिमन्त्रये
 दिति॥इदं तुनिर्मूलत्वादेमात्रिणाहयित्वाचोयेद्व्यमनुरयि॥यत्नेनभोजयेच्छादेब्राह्म
 णावेदयारगा॥शास्त्रातगमथाध्वपुंहुदोगवासमातिगम्॥सयामन्यतमोयस्यभुजीतश्रा
 दमर्चितः॥पितृणां तस्य नृभिः स्याच्छासतीमात्रयोरुवी॥अत्रमासकश्लोकः॥माताम
 होमानुलभागिनैयदोहित्रजामातृगुरुस्वशिष्या॥ऋत्विक्चयाजस्वसुरौस्ववधुश्चपत्न्या
 गुणाथास्वनुकल्पभूताः॥बांधवोमानृषस्वपितृष्वसमानुलपुत्राऽतिवोपदेवः॥अथ
 लहेमाद्रीज्ञेयः॥सगुरास्वस्त्रीयापतिक्रमेदोषएव॥सप्तप्रवचनसप्तयज्ञानुपुस्तानात्मना
 सह॥अतिक्रम्यद्विजानेतानूनस्केयातयेत्स्वगा॥संवधिनस्तथासर्वान्दीहित्रमिद्व्यतिंत
 या॥भागिनैयविशेषेरातयाबंधुस्वगाधियेति॥ मदनरत्नेभविष्यीक्रेः॥
 अतएवयाज्ञवल्केब्राह्मणातिवेष्यातामेतदेवानिमन्त्ररोइतिगुरपतिक्रमेदशयरांद
 माहश्रासन्नमात्रपरमिदं॥मूर्ध्वेतुनदोषः॥ब्राह्मणातिक्रमीनास्मिर्मुखंचैवविवाज्जितोऽ
 लंतमप्रिमुत्तमनहिभस्मनिहयतइतिकात्र्यायनीक्रेः॥विप्रस्यापिदोषः॥अविहानप्रति
 पुंक्षानोभस्मीभवतिदारुवदितिमन्त्रक्रेः॥ अपराकंचत्रिः॥
 म्यसुपुरुषेभ्योवीगश्रादेयांशुगोत्रिणः॥सुभ्यसुपरतौभोजाःश्रादेस्यगोत्रजाअयि॥ए
 तच्चब्राह्मणालाभे॥अप्रिशदान्॥असंभवेहेमाद्रीगौतमः॥शिष्याश्चैकसगोत्राश्चभोज
 येद्वर्ध्वत्रिभोगुरावतः॥ आयसंवः॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्योनिगोत्रम
 त्रांतेवास्यसंवंधान्गुराहामातृपरेवांसमुदितः॥सौदर्योपिभोजयितव्यएतेनोतेवासिनो
 व्याख्याताइति॥अत्रविशेषमाहात्रिः॥पितापितामहोभ्रातापुत्रौवायसपिंडकः॥नपर
 स्परमर्घ्यासुनश्रादेऋत्विजस्तथा॥ऋत्विक्पुत्रादयोयेतेसकुलब्राह्मणाःस्मृताः॥वि
 षदेदेनियोक्तव्यायधेतेगुरावतः॥ सगीत्रान
 नियोक्तव्याःस्त्रियश्चैवविशेषतः॥ अथवर्जाः॥ अत्रमामकाः
 श्लोकाः वर्जान्प्रवक्ष्येत्यशेगिर्वैरिहीनाधिकागानूकितवानूकतघ्नान्॥नस्तत्रश
 स्त्रिणचजीवमानान्भैषज्यतयापिचराजभृत्नान्॥संगीतकायस्थकुसीदहत्यावेदकये
 णापिकवित्त्वहत्या॥देवार्चनेनापिचजीवमानान्स्वाध्यायदारप्रिसुतोषकारान्॥दु
 र्बालखल्वाटकनस्वधर्मिनरांचयोनर्मवहहसदेतान्॥आगारहाहीगरदःसमुद्रया॥

यीचकुंडास्यथकूटकारी॥ बालांश्चयोध्याययतेसपुत्रादवाप्तविद्यस्वयकुंडगोली॥ अग्रे
 दिधियाः पतिस्वकर्त्रीसोमक्रय्यीतैन्निकैककक्षी॥ पुद्गाचार्यः पक्षिरांणीयकृत्स्नो
 तोभेत्तदक्षसंरोयकश्चमेघाणां वामहिमारां चपुष्पासीयस्त्रीषुप्रहितैर्यश्चजरिः॥ जी
 वपथ्येगश्चदत्तानुयोगाद्व्यप्राप्तेवेदमुद्गाढयंतः यामयाजियशुके शविक्रपिलेनशिलि
 पित्वादकारान्॥ अर्थकामरतश्चद्रयाजकश्मशुहीनजटिसुंडनिर्घृणान्॥ यस्यचैवगु
 हिरांरजस्वलास्वार्थयाकरतशायकाः॥ जीवकुसुमतिविलोहितेक्षणां नकुजवा
 मनमृषाभिशापिनः॥ पुत्रहीनमथकूटसाक्षिरांप्रातिहारिकमयाज्ययाजकं॥ स्वात्मदा
 परिवेत्त्याजकस्तेनहिंसकमुखान् विवर्जयेत्॥ अत्रमूलहेमाद्रौ दृष्टी च
 शौदयेच्छेयं॥ भारतेदानधर्मसुप्रादवर्ज्यविप्रधिकारे॥ कितवौ भूराहाय
 स्मीयशुयालो निराकृतिः॥ यामप्रेष्यो वार्धुषिको गायकः सर्वविक्रयी॥ सामुद्रिको राज
 मृत्युसैलिकः कूटकारकः॥ पित्रा विवदमानश्च यस्य योपपतिर्गृहे॥ अभिशस्तस्तथास्ते
 नः शिल्पश्चोपजीवति॥ यर्वकारश्च सचीचमित्रधुक्यारदारिकः॥ अत्रतानामुयाध्या
 यः कांडश्चस्तथैवच॥ अभिश्वयः परिक्रामेघः सुनादेशश्चैवच॥ परिवित्तस्तथास्तेनो
 दश्चमीगुरुतत्पगः॥ कुशीलवीदेवलकीनक्षत्रैर्यश्चजीवति॥ ईदृशा ब्राह्मणाज्ञेया
 पात्रेयाः पुष्टिश्चिरतया॥ ऋणकर्त्री च यो राजन्यश्च वार्धुषिको नरः कांडश्च स्वशाखा
 तज्जापरशास्त्रयोपनीतः॥ तदध्यायी च॥ सत्रियवैश्यवृजौ नारदसु॥ तस्यामेवतुयो
 वृजौ ब्राह्मणवस्तिरस्य॥ कांडश्च प्रसुतो मार्गत्सोऽप्योक्तैः प्रकीर्तितत्साहसारी
 तः॥ शूद्रपुत्राः स्वयंदत्तये चैते कीतकाः सुताः॥ ते सर्वे मनुना प्रोक्ताः कांडश्चानसंशयः
 ॥ अपि हेमाद्रौ मास्ये॥ निशंकुन्वर्वरानेधान् चीनद्विडकोकरा
 न्॥ कर्णाटकास्तथाभीरान् कलिगांश्च विवर्जयेत्॥ तत्रैव सौरपुराणे॥
 अंगवंगकलिगांश्च सीराश्च नृगुर्जरंस्तथा॥ आभीरान् कोंकरांश्चैव द्राविडान् दक्षि
 णायनान्॥ आवेसां च मागधांश्चैव ब्राह्मणान् विवर्जयेत्॥ चंद्रिकायां यमः॥
 कोणाः कुजाश्च वेढाश्च दत्तघ्राणुरुतत्पगः॥ मानकूटानुलाकूटाशिलिनीयामयाज
 काः॥ राजभृमो धवधिरमूकखल्वाटपंगवः॥ वरिणो मधुहर्त्री रोगरदा वनदाहकाः
 समयानां च भेत्तारः प्रदाने ये निवारकाः॥ प्रहजो यनिष्ठश्च दंष्ट्राप्रव्रजिताश्च ये॥ य
 श्वप्रव्रजिता जातः प्रव्रजावसितश्च यः श्वकीर्णां च वीरघ्नो गुरुघ्नो पितृदूषकः॥ आ
 द्काशिकायां कात्यायनः॥ हिर्नयः जीवदुश्चर्मा सुक्तो निकापिलस्तथा
 क्षिन्नो हस्तिर्न लिगश्च नैव कैतनमर्हति॥ हिर्नयः पित्रोर्वेशे त्रिपुरव्यविच्छिन्नवेदा
 भिः॥ हेमाद्रौ मरीचिः॥ अविदकर्ताः कृष्णश्च लवकर्णस्तथै
 वच॥ वज्रनीया प्रयत्नेन ब्राह्मणाः प्रादुर्कर्मणि ब्राह्मे॥ मूकश्च प्रतिनाशश्च क्षि
 न्नो गश्चाधिकांशुलिः॥ गलरीणी गंडमाली स्फुटितां गश्च सज्वरः॥ षंडं त्वं वरमं दाश्च

आह्वयेतान् विवर्जयेत् ॥ लंबकर्णं चाह ॥ तत्रैव गोभिलः ॥ हनुम्लादश्च
 कर्णो लंबो नृपरिकीर्तितो ॥ ह्युगलातीतकर्णस्य भुजते पितरो न तु ॥ घंडश्चात्र चंद्रिकोक्तः
 सप्तविधो यावत् ॥ यथा ॥ घंडकोवातजः घंडः घंडः कीवो न पुंसकः ॥ कीलकश्च तिस्रैव
 कीवभेदाः प्रकीर्तिताः ॥ यराशरमाधवीये ॥ तत्र हंशविधउक्तः
 तेषां स्वरूपाणि तत्रैव ज्ञेयानि ॥ चंद्रिकायां शानातयः ॥ अपिष्टो मादि
 भिर्यज्ञैर्ययजं त्यल्पदक्षिणैः ॥ तेषां मन्त्रं न भोक्तव्यमप्याले प्रकीर्तिताः ॥ एतच्च श
 र्त्तो समा ॥ अथ र्के भारते ॥ अत्रतीकितवसेनः प्राणि विक्रयको
 पिवा ॥ यथा चेत्यीतवान्सौमं सोपिकेतनमहेति ॥ आहदीय कलिकायां यमः ॥ अप
 लोकाश्च वर्ज्यः स्यात्तस्य लोकोप्यनधिकः ॥ तत्रैवाश्च लायनः ॥
 प्रतिमा विक्रयं यो वै करोति यति तत्सुसः ॥ जीव नार्थं यरास्थी निधत्वा तीर्थं प्रयाति यः ॥
 माता पित्रोर्विना सोपियति तः परिकीर्तितः ॥ तत्रैव जातूकरणः ॥
 यत्र मानुल जोडा ही यत्र वाटु वलीयति ॥ आहं न गच्छेत्तदि प्राः कृतं यच्च निगमिषा ॥
 पित्रपुत्रो भ्रातरौ दो निरग्निगुर्विणीयति ॥ सगोत्रप्रवरं चैव श्राद्धे सुपरिवर्जयेत् ॥
 दृहं नारदीये ॥ शंखचक्रं मृदायस्तु कुर्व्यात्त प्रायसेन वा ॥ सशूद्रवद्वहिक
 र्यस्त्वस्माद्विप्रकर्मणः ॥ शंखचक्राधकं न च गीत नृत्नादिकं तथा ॥ एकजाते रयेध
 म्भान् जातु स्याद्विजन्मनः ॥ तेन ये तत्प्रमुदादिविधं यस्मिं शूद्रविषया इति शब्दी चंद्रोद
 यः ॥ शिवकेशवयोरकान् शूलचक्रादिकान् द्धिजः ॥ न चारयेत्तमतिमात्र
 वैदिकेव र्मेनि स्थितस्याश्च लायनोक्तेः ॥ नृत्तं चोदराद्यर्थं निषिद्धमिति श्रीधरखा
 मी ॥ अमेपि निषिद्धानि वधे युजेया ॥ इति दिक् ॥ अत्र विप्राणां
 आद्यत्वोक्तैव तदहं जीनानि षेधे सिद्धे पुनर्वर्ज्यपरिगणनं निषिद्धवर्ज्ये निगुणा प्राप्
 र्थमिति विज्ञानेश्वरः ॥ कुशिकाराण्यदेरयवा दो हे मादो वसिष्ठः ॥ अपि च मंत्रविष्णुः
 शरीरैः योक्तिहसरो ॥ अदृश्यं तं यमः प्राहयं क्रियावन एव सः ॥ कचिह प्राणा ज्ञाति
 मात्रेणाद्यात्वं युक्तं ॥ चंद्रिकायामात्रेये ॥ यदि पुत्रो गयां गच्छे
 त्कदाचित्कालपर्ययात् ॥ तानेव भोजयेद्दिप्राञ्च ह्यणाये प्रकलिताः ॥ ब्रह्मणा कृत
 संस्थाना विप्रा ब्रह्म समास्तृताः ॥ अमानुषा गया विप्रा ब्रह्मणा
 ये प्रकलिताः तेषु नृष्येषु संतुष्टाः ॥ पित्रभिः सह देवताः ॥ तत्रैवा न विचार्य कुलशीले वि
 धां च तप एव च ॥ इति तैत्तिरीयसु संतुष्टदेवाः सयिष्ठगुहकाः गयायां निगुणा अपित ए
 व भोज्याः ॥ इति हेमाद्रिः ॥ अस्य वटश्राद्धे एव तन्त्रियमोना नृत्रेति
 त्रिस्थली सेतोपिता महचरणाः ॥ शब्दी चंद्रोदये पिपात्रो ॥ तीर्थ
 पुत्रा ह्यरां नेव परीक्षेत कदाचन ॥ अन्वार्थिनमनु प्राप्ते भोजं तं मनु रत्रवीत् ॥ स्कंदे
 पि ॥ ब्राह्मणा न्यरीक्षेत्तीर्थं क्षेत्रनिवासिनः ॥ मनुः ॥ न ब्राह्मणो परीक्षेत्तदेव क

मणिधर्मवित्॥पिअकर्मणिनुश्रुतेपरीक्षेतप्रयत्नतः॥असंभवपरमेतदितिमेधातिथिः
 हेमाद्रौआसः॥गायत्रीसारमात्रोपिवरंविप्रःसुमंत्रितः॥नायंत्रितश्चतुर्वेदीसर्वाशीसर्वविक्रयी॥
 काराकूटाश्वकुजाश्वदरिद्राध्यासिद्धा॥सर्वप्रादेनियोक्त्यामिश्रितावेदपारंगैः
 यविप्रनिमंत्रणाम्॥चंद्रिकायांवारहे॥वस्त्रशौचादिकर्तव्यंश्वःकर्त्तास्मीतिजानता॥स्थानो
 पलेपनंकात्वाततोविप्रान्निमंत्रयेत्॥दंतकाष्ठं च विसृजेद्ब्रह्मचारीशुचिर्मवित्॥ तत्रैव
 प्रचेताः॥ दक्षिणं चरणं विप्रः सव्यं वैश्वत्रियस्तथा॥पादावादायवैश्योद्दीश्वदः प्र
 णतिश्वर्कं॥ दहस्यतिः॥ उपवीतीततोभूत्वादेवार्थं तु हिजोत्रमान्॥अ
 पस्येनपिअयस्वयंशिष्योयवासुतः॥ प्रचेताः॥ सवर्गप्रेषयेदाप्रहिजानां
 तुनिमंत्रणाम्॥ दृष्टीचंद्रोदयेस्कांदे॥ राजकार्येनिपुक्तस्यबंधनियहव
 र्जिनः॥व्यसनेषुचसर्वेषुप्राहंविप्रेणकारयेत्॥ चंद्रिकायांयमः॥ अमो
 ज्ञाह्यरास्यान्वयमलेननिमंत्रितः॥तथैववृषलस्यान्वयमलेननिमंत्रितः॥ त
 त्रैवैधौनसिःसमयंचदौवाश्रीत्रयान्निमंत्रयेत्॥ आश्वलायनसूत्रे॥
 एकैकमेकैकस्यहोहोवात्रीस्त्रीन्वाहोफलभूयस्त्वं॥हाविनिष्टहिअदिगौतमः॥नवावा
 रान्भोजयेद्युजोवाययोन्नाहं याज्ञवल्क्यः॥ होदेवेमाकृत्यः
 पिअउदगैकैकमेववा॥मातामहानामप्येवतंत्रवावैश्वदेविकम्॥ दीपक
 लिकायांपराशरः॥ सयत्रावर्थंयत्राणामेकैकस्यत्रयस्त्रयः॥पित्रादौत्रस्त
 णाःप्रोक्ताश्चत्वारोवैश्वदेविके॥ दहयाज्ञवल्क्यः॥ दशैकंपंच
 वाविप्रान्पार्वरीविनियोजयेत्॥अत्रवैश्वदेवेद्दीचतुरोवोपवेश्यपित्रादीनामेकैकस्य
 स्थानेएकंत्रीन्यंचसप्तनववोपवेशयेदितिनिगुणार्थः॥ मनुः होदेवेपितृ
 कृत्येत्रीनेकैकसुभयत्रवाभोजयेत्सुसृष्टोपिनप्रसज्येत्तविसरे॥सन्त्रियांदेशकालौचशो
 चंत्राह्यरासंपदं॥यंचैतान्बिसुरोहंतितास्मानेहेतविसरं॥ दृष्टीचंद्रोदयेशा
 तातयः॥ होदेवेथर्वरीविप्रोप्राश्नुखावुपवेशयेत्॥पित्रेनूदशुखांस्त्रीश्ववह
 चाध्वंसामगान्॥अन्यशक्नो हेमाद्रौदेवलः॥ एकैनापिदिवि
 प्रेणसट्पिंडंआहमाचरेत्॥षडर्ध्यान्दायैर्ष्यत्रत्रयउभ्योदघातयाहविः॥ गोभिलः
 यथैकंभोजयेच्छादेहंदोगंनत्रभोजयेत्॥अवोयज्ञैषिसामानित्रितयंत्रविद्यते॥अत्र
 वैश्वदेवेतिविशेषमाहः॥ तत्रैववसिष्ठः यथैकंभोजयेच्छादे
 वनत्रकथंभवेत्॥अन्नपात्रेसमुद्रमसर्वस्यप्रकृतस्यच॥देवतायतनेकात्वाततःआहं
 समाचरेत्॥प्रास्येदमौतदन्तुदघादाद्ब्रह्मचारिणो॥एतच्चसपिंडीकरणावर्जितं॥नत्वे
 वैकंसर्वेषां काममनायेत्याश्वलायनोक्तेःअस्यार्थउक्तीनारायणहृत्त्रो॥आद्यंसपिंडी
 करणेत्तद्वैश्वदेवशुक्रामंत्रयाणामेकंभोजयेत्॥संपिंडीकरणेन नियंत्रितमिर्मवि
 तव्यमिति॥अनाथेपार्वरावर्जितेवा॥अभोजनेआमहेमप्राहदोवा॥अन्नाभावेवितिआ

स्वांतरं तत्रैव ज्ञेयम् ॥ कारिकायाः ॥ देवपित्रेयवैकैकं सपिंडीकरणं विनेति ॥
 अत्रैकविप्रेसाधेर्विशेषमाहा ॥ दृष्ट्वोच्छेदयेत्प्रवेत्ता ॥ एकस्मिन् ब्राह्मणे
 देवसाधेऽग्निर्भवत्सदा ॥ अनग्नेः कुशमुष्टिः स्यात्तुष्टादकर्मणि सर्वतः ॥ सर्वथा विप्रालाभे
 तत्रैव हेमाद्रीसत्यव्रतः ॥ निषायदर्भनिचयमासनेषु समाहितः ॥ प्रियात् प्रेषसंपुक्तं सर्वथा
 दंप्रकल्पयेत् ॥ अत्रानन्यभावात्सत्रेऽतिव्ययजमानविधौ न दक्षिणोत्तिकेचित् ॥ त
 न ॥ अदृष्टार्थायाः प्राप्तेः ॥ सर्वतंत्रिजते तुभ्यं यच्च आह मदक्षिरामिति या प्रात् ॥ विदध्याही
 तमन्यश्चेदक्षिरादहरोमवेत् ॥ स्वयंचेदभयं कुर्यादप्यस्मै प्रतिपादयेदिति ह्यंशो गपरिशि
 षाच्च ॥ एवं यतिश्चादेयि ॥ कात्यायनः ॥ यत्तु वसु ॥ निमुष्टौ च सवैद
 र्भवेदौ तथा ॥ दर्भसंस्थानविहिता विहरास्तरणेषु च मानुषादेतु विप्रालाभेषु वा सिनो वि
 भोजनीयारसाहासार्कं दृढवसिष्ठः ॥ मानुषादेतु विप्राणां मलाभे प्रजयेदयि ॥ यतिपुत्रा
 त्विताभवायो वितीक्ष्य कूलो भवति ॥ अथाविनिवृद्धिश्चाह विषयम् ॥ याप्रेउ
 त्रखंडे ॥ संहृदम्यवित्तं लिङ्गशालयामश्निं चयः ॥ पीठे संस्थापयित्वा तुष्टादं च कुस्तेनरः ॥ सि
 तरस्तस्य तिष्ठति कस्तकी क्षिणं दिवि ॥ चंद्रिकायां मास्ये ॥ यत्तु निमज्जनि ॥
 मात्कावयेत्ते कृत्वा नुवधः ॥ अत्रो धर्मेः शोचयरेः सततं ब्रह्मचारिभिः ॥ भवितव्यं भवद्भिश्च मया
 च आह कारिणा ॥ यत्तु मनुः ॥ सर्वायासविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविद्वज्जितैः भवित
 व्यं भवद्भिर्नः श्रोतृनाह कर्मणी मिततर्हं पुनिमंत्रापरं नतदहः ॥ तत्रैव देवलः ॥ असंभवे
 परेषु वीराहारांस्तान्निमज्जयेत् ॥ अज्ञातीनसमानार्थानपुमानात्मशक्तिः ॥ कात्यायनः
 अविधीमंत्रितीनतत्कैतनेष्टशक्तिः ॥ अथ आह कर्तृमोक्तनियमाः ॥
 तत्र निमंत्रितविप्रत्यागियर्के यमः ॥ कैतनं कारयित्वा तु योनियातपतिदिज्ञः ॥ ब्रह्महत्यामवा
 प्रीतिश्च द्रव्यो नो वजायते आमंत्राहारां यस्तु यथा मायं नश्च मेव ॥ अतिरुद्धा सुधोरासुति
 र्यग्यो निषुजायते ॥ प्रमादसागेतहारीतः ॥ प्रमादादिस्मृतं ज्ञात्वा प्रसाधेन प्रयत्नतः ॥ तर्ह्यपि
 त्वायथा मायं सर्वतत्कलमश्नुते ॥ प्रमादाभावे तु नारायणः ॥ एतस्मिन्नेन सिमाप्रे ब्राह्मणे
 नियतः शुचिः ॥ यतिवाद्वा मराकृत्वा तस्मात्पातामसुच्यते ॥ यमः ॥ आमंत्रित
 सुयोविश्रीभोक्तुमन्यवगच्छति ॥ नरकारांशतंगत्वा चोडलेखमिजायते ॥ तत्रै
 व देवलः ॥ दृष्ट्वनिमंत्रितो नैव कुर्यादप्यप्रतिग्रहं ॥ मुक्ताहारो यवाभुं केशुकं तस्य
 नश्यति ॥ यदि विप्रो विलंबते तदोक्तमादित्यपुराणो ॥ आमंत्रितश्चिरेनैव कुर्यादप्यप्रका
 चन ॥ देवतानां पित्राणां च दातारस्य चैव हि ॥ विरकारी भवेद्रीहीयत्येनरकायिना ॥
 दृष्ट्वोच्छेदयेयमः ॥ निमंत्रितसुयोविप्रो यथा न्याति दुर्मतिः ॥ भवति पितर
 सस्य तं मांसं यो भोजनाः ॥ निमंत्रितः प्रकुर्यात्तु कलहं चेद्दिजः कचित् ॥ भवति पितरस
 स्य तं मांसं मलभोजनाः ॥ आमंत्रितसुयः आदिभारमुद्धने दिजः ॥ पितरसस्य तं मांसं भवति
 स्वेदभोजनाः ॥ आमंत्रितसुयः आदिहंसं विं कुरुते दिजः ॥ तं मांसं पितरसस्य भवति रुधि

गशनाः॥शंखः॥निमंत्रितस्तुयः॥आदेमैथुनेसेवतेहिजः॥आहंरत्नावपुक्तावपुजतेमह
 तेनसा॥मैथुनेऽनुतावपिनिषिद्धम्॥अनुकालंनिपुक्तावानेवगच्छेत्स्वियंकचित्र॥तत्रग
 कुन्वावाप्रोतिष्ठानिफलानिविति॥तत्रैवमाधवीयेदहमन्त्रैः॥आहंकरिष्यन्स्व
 वाभुक्तावापिनिमंत्रितः॥उयोष्यचयथाभुक्तागोयेयाचक्रतावपि॥भोक्ष्यन्करिष्यन्
 आहंश्वरात्रौप्रयत्नतः॥व्यवायेभोजनेवापिअनुतावपिविवर्जयेदिति॥तत्रैवाश्वलायनोक्ते
 श्च॥विज्ञानेश्वरेणानुश्रादेःअतो गच्छतोऽपिनदोषरत्नं॥तत्त्वगतिकत्वेज्ञेयं॥रहस्यतिः
 दिनिशंभ्रहचारीस्यात्तुश्रादहृद्वाहृदोःसह॥अन्यथावर्तमानौतुस्यातांनिरयगामिनौ॥
 पुनर्भोजनमध्वानंभारमायासमैथुने॥आहंरत्नावपुक्तावपुजतेमह
 यकलहंचैवदिवास्वायेतथैवच॥यत्रश्रादकाशिकायांपुरारासमुच्चये॥कृत्वातुरुधिरसा
 वनविहान्श्रादमाचरेत्॥एकंदेव्रीणिवाविहान्दिनानियरिवर्जयेदिति॥तन्निर्मूलं॥ष्ट
 ध्वीचंद्रोदयेयमः॥पुनर्भोजनमध्वानंभारमध्ययनमैथुने॥संध्याप्रतिग्रहोमंश्रादभोक्ता
 सुवर्जयेत्॥तत्रैसेध्यानिवेधःप्रायश्चित्तातृष्वंज्ञेयः॥यथाहोशनाः॥दशकृत्वःपिबेदायो
 गायत्र्याश्रादहृद्धिजः॥ततःसंध्यामुयासीतजयेच्चतुहयादपि॥गीदालु॥सायंसंध्यापरा
 नंचक्तेदनेचवनस्यते॥अमावास्यानकुर्वीतरविभोजनमेवच॥द्युतेचकलहंचैवसायं
 संध्यादिवाशय॥आहंकर्तृवमोक्तावपुनर्भुक्तिचवर्जयेदितिकामधेनोवरहाद्युक्तेः॥क
 तुरपिसायेसंध्यानिवेधमाहः॥होमनिवेधस्तुस्वविषयः॥सूतकेचप्रवासेचअशक्तौश्रा
 दभोजने॥एवमादिनिमित्तेषुहावयेन्नतहाययेदितिकुंदोगपरिशिष्टात्॥ तत्रैवा
 दित्यपुराणी॥निमंत्रितस्तुनश्रादेकुर्याद्भार्यादिताउनं॥चंद्रिकायामचेताः॥आहंभुक्
 प्रातरुत्थायप्रकुर्यादंतधावनं॥आहंकर्तृनकुर्वीतदंतानांधावनंबुधः॥हेमाद्रौजावा
 लिः॥दंतधावनतांबूलेतेलाभ्यंगमभोजने॥रत्नौषधंपराभंचश्रादहृत्संप्रवर्जयेत्॥
 विद्वुरहस्य॥आहोयवासदिवसेस्वादित्वादंतधावनं॥गायत्र्याश्रान्तसंस्तममुप्राश्यवि
 शुध्यति॥पुनर्भोजनमध्वानंभारमायासमैथुने॥दानंप्रतिग्रहोहो मःश्रादभुक्त्वष्टव
 र्जयेत्॥सोमोत्पन्नौ॥वनस्यतिगतेसोमेयसुहिंस्यादनस्यति॥घोरायाभूराहमायापुजते
 नात्रसंशयः॥एतद्विहितेध्यादिव्यतिरेकेण॥वनस्यतिगतेसोमेनउहोयसुवाहयेत्॥ना
 म्प्रतिपितरस्तुयदशवर्षीणिचंच॥वनस्यतिगतेसोमेमंध्यानंयसुकारयेत्॥गावस्त
 स्यविनश्येतिचिरकालमुपस्थिताः॥वनस्यतिगतस्वरूपमाहष्टध्वीचंद्रोदयेआसः॥
 त्रिसुहृत्तृवसेदकेत्रिसुहृत्तृजलेवसेत्॥त्रिसुहृत्तृवसेदोषत्रिसुहृत्तृवनस्यति॥कलिकाया
 दहमनुः॥निमंत्र्यविप्रारुदहवर्जयेन्मैथुनेसुरं॥प्रमत्ततांस्वाध्यायैकोधाशौचेतथा
 वते॥केचिन्निमंत्रणात्पूर्वश्रद्धापूर्वह्निक्षीरंकुर्वीति॥नचमूलदृग्या॥सरीचिः॥यस्या
 पर्वसुयस्यादीरिक्तामहातिथिष्वपि॥यातेश्रादेव्रताहेचक्षीरंवर्जयेनिशामुच॥यदाकर्तुरश
 क्तातसुत्रशिष्यादिःश्रादंकरेतिनदाकर्त्तृप्रतिनिधिनाचप्रायुक्तंनियमाःकार्याः॥नश

क्रोति स्वयं कर्तुं यदा ह्यनवकाशतः ॥ आह शिष्येण पुत्रेण तदा येनापिकारयेत् ॥ नियमा
 नाचरेत्सोपिनियतोऽवसुधरे ॥ यजमानोपितान् सर्वानाचरेत्सु समाहितः ॥ रतिहेमाद्रौ
 वाराहोक्तेः ॥ स्त्रियास्तु यामे ॥ मुक्तकच्छातु यानारी मुक्तकेशी तथैव च ॥ हसने वदने चैव
 निराशाः पितरोगताः ॥ आश्लायनः ॥ आहः हि भोजयेद्वा सौनवाला नपियत्नतः ॥ आ
 कुपि उदानाङ्गं धायेत् नालं कुर्यात्स्वविग्रहं ॥ वासो गृहे ॥ अथ आह वस्त्रं नि ॥ तत्रादीकुशा
 दृष्टी चंद्रोदये दक्षः ॥ शमिमुख्यकुशादीनां हितयः परिकीर्तितः ॥ अथ धामने दिने हितियो
 भाग इत्यर्थः ॥ तत्रैव यमः ॥ समूलस्तु भवेद्दर्भः पितृणां आह कर्मणि ॥ मूलेन लोका नृजयति
 शक्रस्य सुमहात्मनः व्यासः ॥ तप्यणादीनां कर्माणि पितृणां यानि कानि चित् ॥ नानि सुहि
 गुणोर्दम्भैः सप्रपत्रैर्विशेषतः ॥ शालं कायनः ॥ सपिंडी करणं यावदनुदम्भैः पितृक्रियाः ॥ स
 पिंडी कस्याहर्ध्वं हि गुणैर्विधिवद्भवेत् ॥ शंखः ॥ अनेन तर्गमिरां सायकौश हि दलमेव चाप्रा
 देशमात्रे विज्ञेयं यवित्रं यत्र कुत्र चित् ॥ हारीतः ॥ पवित्रं ब्राह्मणस्यैव चतुर्भिर्दम्भैः पित्रुलैः ॥
 एकैकं नूनमुद्दिष्टं वर्णं वर्णं यथा क्रमे ॥ स्मृत्यर्थं सारे ॥ सर्वेषां वा भवेद्वाभ्यां यवित्रं यं थितं
 न वम् ॥ रत्नावलाभा ॥ ह्योस्तु पर्वणीर्मध्यं यवित्रं धारयेद्दधः ॥ हेमाद्रौ स्कंदे ॥ अनामिका
 धृतादर्भा घेकानां मिकया पितृणां ॥ हाभ्यामनामिकाभ्यां तु धार्येदम्भं यवित्रके ॥ यवित्राभावे
 तत्रैव सुमनुः ॥ समूलान्यो विगर्भो नु कुशी ही दक्षिणो करे ॥ सव्ये चैव तस्या त्री नु वै विटपास्त
 र्वकर्मसु ॥ बोधायनः ॥ हस्तयो रुभयोर्द्वा वा सने पितृथैव च ॥ दर्भग्रहरो मेत्रमाह ॥ श
 खः ॥ विरचिना सहोत्पन्न परमेष्ठिनि सर्गजा ॥ नुदं सर्वो शिष्याया निदम्भं स्वस्तिकरो भवस्तु
 त्पर्थं सारे ॥ हफट्कारेण मंत्रेण सह स्तिवा समुदरेत् ॥ भरद्वाजः ॥ प्रेतक्रियार्थं पित्र्य
 मभिचारार्थं मेव च ॥ दक्षिणाभिमुखं स्निग्धं पात्राचीना वीतिकीर्तितः ॥ कुशाभावे परा
 सुमनुः ॥ कुशः काशः शरीशुद्धो यवाहवीयवित्त्वजाः गोके शयुजकुंदाश्च हवीभावे परः
 परः ॥ काशादौ विशेषमाह ॥ शंखः ॥ काशहस्तलनाचामेत्कदाचिद्विधिशक्या ॥ प्रा
 यश्चिन्नेन पुमेतदहर्वाहस्तथैव च ॥ दृष्टी चंद्रोदये यमः ॥ मासिमास्युद्गतादर्भा मासिमास्ये
 व चोदिताः षट्त्रिंशन्मते ॥ मासेन स्यादमावास्यादर्भो या होनवः स्मृतः ॥ गृह्यपरिशिष्टे
 च पिंडाश्रितादर्भा ये कृतं पितृ तप्यणां ॥ अमेध्याशु विलिप्ता ये ते यां या गोविधीयते ॥ ल
 घुहारीतः ॥ यथिदर्भाश्चितादर्भाः ये दर्भा यज्ञभूमिषु ॥ स्तरणासनपिंडे सुषट्कुशान्परि
 वर्जयेत् ॥ ब्रह्मयज्ञे च ये दर्भा ये दर्भा पितृ तप्यणां ॥ हताशूत्रपुरीषाभ्यां ते यां या गोविधीय
 ते ॥ हेमाद्रौ ॥ अमानि च यवित्रा शिकुशहवीत्मकानि च ॥ हेमात्मकं यवित्रं स्पष्टे कानाहं
 निवैकलाभा ॥ अथ हविः ॥ हेमाद्रौ प्रचेताः कृष्णमाखास्तिलाश्चैव श्रेष्ठाः सुष्यं वशालयः ॥
 महायवात्री हि यवास्तथैव च मधूलिकाः ॥ कृष्णः ये ताश्च लोहाश्च आघाः सुः आह कर्मणि
 ॥ महायवो वेणुबीजं ॥ मधूलिकाया वनाला रतिहेमाद्रिः ॥ कल्पतरुश्च ॥ भारते ॥ वर्धमान
 तिल आह मस्य मयूरव्रीत् ॥ सर्वकामैः सयजने यस्ति लियं जने पितृ ॥ चंद्रिकायां

वलः॥ इहार्हं सृताहे वदरीद्वयसुकासुव॥ यात्रेभ्यस्तेषु कालेषु देयं नैव कुभोजनं॥ सा
 परणीया॥ अगोधूमचयच्छादमासुद्रविचर्जितं तैल यको नरहितं कृतमप्यकृतं भवेत्॥
 हेमाद्रौ वृत्तिः॥ अगोधूमचयच्छादमासुद्रविचर्जितं भवेत्॥ तत्रैव ब्राह्मणं॥ यवैर्ब्रीहितं लिप्ता
 धैर्गोधूमश्च गार्ग्यस्य॥ संतर्पयेत्ति वनमुद्गैः श्यामाकैः सर्षपद्रवैः॥ नीवारैर्हरिण्यामा
 कैः प्रियंगुमिरथा च येत्॥ हेमाद्रौ कार्णसिजिनिः॥ यदिरुं जीवितश्चासीत्तदद्यात्तस्य यत्नतः
 सवप्रोदुस्तरमार्गततो याति न संशयः॥ कलिकायामाश्रयायनः॥ कदलादिफलेः श
 सेर्मूले रात्रीदिकैरपि॥ गोरसेर्मधुना दध्ना आदे संतर्पयेत्पितृन्॥ कदलाभफलादीनि
 आदे स्यादयेत्युधीः॥ हेमाद्रौ दध्नी चंद्रोदये च मार्कंडेयः॥ गोधूमे रिशुभिर्मुद्गैः सती नैश्च
 गार्ग्यैरपि॥ आदे सुदत्तैः प्रीयंते मासमेकं पितामहाः॥ विदायां च भरुंश्च तिलैः शृंगाटकै
 स्तथा॥ केचुर्कैश्च तथा कंदैः कर्कधुवदरैरपि॥ पाले वने रारुकैश्चाप्यक्षौटैः यत्नसेस्तथा॥
 काकोत्साक्षीरकाकोत्सा तथा पिंडालकैः शुभैः॥ लाजाभिश्च सधानाभिः त्रपुसो वीरुचिर्म
 देः॥ सर्षपराजशाकाभ्यामिंदुराजं जुभिः॥ त्रियालामलकैर्मुखैः फलामिश्च तिलैर्दे
 वीचां कुरैस्तालकंदैश्च किकाक्षीरकावचैः॥ लोचैः समोचैर्लकुचैस्तथा वै वीजशरकैः॥ गु
 जातकैः यमफलैर्मध्यमीजैश्च संस्तुतेः॥ रागखांडवचोष्णैश्च त्रिजातकसमन्वितैः॥ दत्तै
 लुमासंप्रीयंते आदे सुपितरो नृणां॥ रुयं कोशहेमाद्रादिभ्यस्त्वावेधकाद्यनुसरिणामा
 ध्यदेशमाधयानामनुच्यते॥ सती नैः कलायैः कलायसु सती न कद्रत्यमरः वदरी इति प्रा
 सिद्धः॥ विदायां तत्कां देन भरुंश्च खलजम्भस्वाराणां इति प्रसिद्धं आह मंजरीः॥ भूकूष्मांडमित्य
 ने॥ शृंगाटकसिंघा॥ केचुकः कंचनारः॥ कंदः सरराः॥ अशीमः सरराः कंद इत्यमरः
 कर्कधुवत्यसम्भवंदरम्॥ पाले वतं कोशानती॥ अरुकां अरुई॥ अक्षौटं अखरोटं॥ का
 कोलीक्षीरकाकोली गौडेषु प्रसिद्धे॥ पिंडालकं सुयनी॥ महाराष्ट्राणां मोहलुकंद इति प्र
 सिद्धं॥ त्रपुसादयस्तयः कर्कटीभेदाः॥ चर्मदंखर्वजम्॥ सर्षपेति दीर्घप्लंदादसः॥ प्रिया
 लचिरो जी॥ फलु उद्वरं॥ तिलटकं यशेलम्॥ तालकंदः कंदविशेषः॥ चुक्रिका ति ति
 र्णी विवीवा॥ क्षीरिका धिरणी॥ मीचं कदलीफलं॥ लकुचं वडहरम्॥ सुजातकं गौडेशे
 ॥ यमफलं गृहा॥ रागखांडवः पानादि विशेषः॥ पिप्पली सुटिपुक्तसुद्रक्षपुखांडवः॥
 रागखांडवतायाति शर्करां संपुतं तुतन॥ इत्युक्तः वानविशेषः॥ त्रिजातं लवंगं लायत्रका
 शि॥ मदनरत्नैर्कीर्मे॥ कालशाकं च वास्तुकं मूलकं कृष्णनालिका॥ प्रशस्तानीति शेषः॥
 हेमाद्रौ दध्नी चंद्रोदये च॥ वायुपुराणी॥ कालशाकं महाशाकं द्रोणशाकं तथा ईकं॥ त्रि
 ल्वा मलकं मृद्वी कायनं साभ्रातदाडिमं॥ चर्मया लिवताक्षौटं खड्गं च कसेरुकम्॥ कोवि
 दारश्च कंदश्च पटोले दहती फलं॥ पिप्पली मरिचं चैव वला सुटी च सैधवं॥ शर्करा युक्त
 रं रवदरी रायत्रकं॥ तथा॥ मधुकं रामं चैव कर्करं युग्मेव च॥ आह कर्म शिशस्तानि
 सैधवं त्रपुसं तथा॥ रामं हि गु॥ कसेरुः कोविदारश्च तालकंदस्तथा विशम्॥ तमालं शत

कंदश्च मध्याह्नः शीतकंदः॥ कालेयकालशाकं च मुनिषसं सुवर्चला॥ मांसं शाकं दधि क्षीरं च
 तुवेनां कुरस्तथा कंदफलं कौकलीं द्राक्षां कुचं मोचमेव च॥ तिडं चारकं कर्कधुमं धुसां च
 कंदया॥ चैकं कांतं नालिकेलं पृंगाटकं परुषकं॥ पिप्पली मरिचं चैव पटोलं हृतीफलं
 मादीनि चामानि॥ स्वाहनं मधुराणि च॥ नागरं चार्द्रकं देयं दीर्घमूलकं मेव च॥ तथा॥
 शर्करा क्षीरं संपुक्ताः पृथुक्कानि मधुसयाः॥ द्रोणं शाकं कुं वारं ति प्रसिद्धम्॥ मूढी कां द्राक्षाः॥
 आघ्रातं कं आश्वत्थं वृक्षं सत्फलम्॥ पालिवतं जं वीरम्॥ पालिश्चालमिति गौडं प्रसिद्धं वा
 खर्जूरं खर्जूरं इति प्रसिद्धं॥ कसेरुं जलजं कंदः॥ कोविदारं कंचनारं॥ तालकंदः तालमूलो
 विसम्भसीरम्॥ शतकंदः शतावरी॥ शीतकंदः सेरुकीति प्रसिद्धम्॥ कालेयकरालसंज्ञः
 शाकः॥ दारुहरिद्राचेति पृथ्वीचंद्रः॥ मुनिषसं कर्कटी सदं शं मुलटीयारं ति गौडं प्रसिद्धम्॥
 सुवर्चलं शाकविशेषः॥ मुनिसुमीति गौडं स्थातम्॥ कंदफलं श्रीपरीं वृक्षफलम्॥ कौक
 लीं अन्नरसा द्राक्षाः॥ तिडं कंडि श्लिष्टमिति कैदेवः॥ तिडं फलं वा॥ श्रीवकं फलं विशेषः चारं
 सुदृतालं॥ मधुसाह्वयं॥ मधूकं पुष्पं फलं वा॥ वैकुं कितं चोचीति॥ गौडं स्थातम्॥ परुषं
 कं पुरुषमिति प्रसिद्धं॥ नागरं सुंटी॥ पृथ्वीचंद्रो देयं ब्राह्मे॥ आघ्रातं माघ्रातं कं विविदाडि मं वी
 जहरं कं॥ प्राचीना मूलकं क्षीरं नालिकेरं परुषकं नारंगं च खर्जूरं द्राक्षा नीलकण्ठिके॥
 एतानि फलजातानि आर्द्रे देयानि यत्नतः॥ मांस्ये॥ चन्नं तु सदधि क्षीरं गौघृतं शर्करा न्वितं
 मांसं श्रीरां तिस्रं चैपितृनि त्याहो शवः॥ याज्ञवल्क्यः॥ हविषा चै न वै मांसं यापयेत् न तु व
 त्सरं॥ मांस्यहारिण कौरभ्रच्छाकुं न क्वा गयार्थतैः॥ ऐरावरी व वाराह शशोर्मि सेर्यं च आक
 मम्॥ मांसं वृद्धा भित्तुं यत्तिदं तैरिह पितामहाः॥ खड्गमिषं महाशल्कं मधुमुत्पन्नमेव च॥
 लोहा मिषं कालशाकं मांसं वा धीरासस्य च॥ निगमः॥ त्रिपिवं त्रिद्विष्यक्षीरां चैतं वृद्धमना
 यति॥ आघ्रीरासं तु तं प्राहुर्याहिकाः आह कर्मणि॥ वाघ्रीरासं जरच्छा गरति मेघानि धिः
 कामायनः॥ कृगोस्तमेघानां लभ्यं शेषाणि क्रीत्वा लब्ध्वा वा स्वयं मृता नान्वाह न्यचैत्तं॥
 कौर्भी॥ क्रीत्वा लब्ध्वा स्वयं वा यमृता नान्वाह न्यवाहिजः॥ रथाच्छाहे प्रयत्नेन तदस्याक्षयं मनु
 ते॥ आर्द्रे देयं मांसं स्यामसूरी दोषमाह मनु॥ निपुक्तं लुप्यथा मां ययो मांसं नात्रिमान
 वः॥ संप्रेत्य पशुतां याति संभवानेकविंशतिं॥ अत्र बहु सुवचनेषु आर्द्रं मांसं मधुनोः प्राश
 ल्योक्तेः॥ विना मांसं न यच्छाहं लतं मं प्लुतं भवेदिति हेमाद्रौ देवलोक्तेः॥ यच्छाहं मधुना
 हीनं तद्रसेः सकलैरपि॥ मिष्टानैरपि संपुक्तं पितृणां नैव तृप्रये अणुमात्रं यश्चि आर्द्रं यश्चि
 नस्या च मांश्चिकं॥ नामापिकीर्तनीयस्यात्पितृणां श्रीतयेतत् इति हेमाद्रौ प्राहोक्तेः अयो
 सं मधुनोः आहनियतत्वं गम्यते गौडं निवंधे मन्त्र्यमुं नृक्तेः॥ मध्वग्भावे शुद्धे देयः क्षीरस्य
 च तथा दधानं लभ्यते घृतं यत्र कुर्यात् घृतं वती जयं॥ आह कलिकायां नागरं खंडं॥ कथं
 विधद्वि विप्रेभ्यो न रत्नं भोजने मधु॥ पिंडांस्तु नैव दातव्याः कदाचिन्मधुना विना॥ वृहत्परा
 शरस्तु मांसं निषेधति॥ यस्तु प्राणिबंधं कृत्वा मांसं सेर्ययने पितृन्॥ स विहांश्च दं दं ग्वा

कुर्यादंगारविक्रयं॥सिद्धाकुर्येयथाकिंचदालादातुमिच्छति॥एतदज्ञानतःसोऽपिमा
सेनश्चादहन्नया॥सएवा॥सर्वथान्नयदानस्यानृतदेवामिषमाश्रयेत्॥ब्राह्मणश्चस्वयं
यान्चस्वादित्तंयदि॥भागवतेपि॥नदद्यादमिषंआहेनचाद्याहर्मन्तत्त्विति॥मुन्यज्ञैः
स्यात्यराप्रीतिर्यथानयशुहिसया॥तथेतिशेषः॥अत्रकेचित्॥मुन्यन्नाहारास्योक्तंमांसं
सत्रियवैश्ययोः॥मधुप्रधानंशूद्रस्यसर्वेषांवाविशेषियदितिहेमाद्रौपुलस्त्योक्त्याव्यव
स्थामाहः॥पृथ्वीचंद्रादयस्तु॥असतागोयशुश्चैवआहेमांसंतयामधु॥देवराचसुतोय
त्रिःकलौयंचविवर्जयेत्॥इतिनिगमोक्तेः॥वरातिथिपितृभ्यश्चयशूकररात्रियेतिक
लिवर्ज्यमुहेमाद्रावादिन्यपुण्यात्॥मांसदानेनयाश्चादेवानप्रस्थाश्रमस्तथेत्सुक्ताश्मा
न्रधर्मान्कलिपुगेवर्जानाहर्मनीयिरारतिरुहन्नारदीयेभिधानाच्चमांसविधिःकस्मिन्
तिरिक्तविषयः॥कलौमांसनिवेधानोचदेशाचाराद्व्यवस्था॥तथाचरुहन्नारदीयेश्चाहकृतं
।यथाचारं प्रदेयंतुमधुमांसादिकंतथा॥देशाचाराःपरिग्राह्यास्तत्रदेशीयजैर्नरैः॥अस
थापतिनोहेयःसर्वधर्मवह्निस्तत्रति॥यस्मिन्देशेपुरेयामैत्रेविद्येनगरेपिवा॥पीय
त्रविहितोधर्मस्तधर्मनविचारयेदितिभूयुक्तेष्वेवमाहसूत्रना॥होलाकाधिकरराभायेनदे
शविशेषव्यवस्थायकयदकल्पनायोगात्॥निरूपितंचैतन्मिनामहचरयोर्मामासाया
मितिदिक्॥मनुः॥संवत्सरंतुगव्येनययसायायसेनचा॥आप्रीराशश्यमासेनतृप्तिदश
वार्षिकी॥विषिवंविंदियक्षीरांश्चेतद्वदमजायति॥आप्रीरासंतुतआहुयीजिकाःआह
कर्मणि॥क्षीराद्विशेषमाहहेमाद्रौसुमेतुः॥योदधिघृतंचैवगवांश्चादिसुयावनं॥महि
षीरांघृतप्राहःश्रेष्ठेननुययःकवित्॥प्याहवल्सुः॥संध्यनिर्देशाव्यागोययःपरिवर्ज
येत्॥औष्ठमेकशफंस्त्रैरामारण्यकमथाविकं॥हेमाद्रौहारीतः॥नवस्तजायाःसप्तरात्रा
दिभ्येकेदशरात्रादित्यपरि॥मासेनायेषुसंभवतीतिधर्मविदः॥एतद्रजोभावपरि॥देवलः॥
अजाविमहिषीरांतुययःआदिसुवर्जयेत्॥विकारान्पयसश्चैवमाहिषंतुघृतंहितं॥तत्रै
वब्राह्मे॥माहिषचामरमागेआविकेकशफोम्वे॥स्त्रैरामोष्ठ्याचित्तदधिक्षीरंघृतंत
जेत्॥समुत्तरमरिचाक्तंतथापयुषितंदधि॥क्षीरांतक्रमयेतंचनखाखादचकेनवत्॥म
हिषायवादीयराकिंब्राह्मे॥देयंतक्तंतुहिनंचैवदद्यान्नदमृतंतययःसधस्कंतवनीतादनुद्यत
म्॥आरण्यमहिषीक्षीरंशर्करास्तुतिसंयुतं॥मध्वक्तंतुहिनंचैवदद्यान्नदमृतंतययः॥सु
तिःक्षीरशरः॥आहकौसुधंचैवम्॥यद्यपियाजवल्केन॥अन्नययुषितंभोज्यंस्नेहा
क्तविरसस्तितम्॥अस्नेहाअपिगोधूमयवगीरसविक्रयारति॥ययुषितंदध्यादिभोज
सुक्तंतथापिमुत्तरमरिचाक्तस्यययुषितंदोषीत्रोच्यतेरितिहेमाद्रिः॥तत्रैवब्राह्मे॥कालश
कंतंडुलीयवास्तुकेमूलकंतथा॥शाकमारण्यकंचैवदद्याच्छादिसुनित्यशः॥तंडुलीयं
सस्मयत्रमितिहेमाद्रिः॥महाराष्ट्राणांमादरतिप्रसिद्धं॥आरण्यकंफांजीचूचादि॥तत्रै
व॥दाडिमंमागधीचैवनागरैर्दकतिरिणीआघ्रातकजीरकंचकुंवरंचैवयोजयेत्॥मा

कंदश्चमध्यालुः शीतकंदः ॥ कालेयकालशाकं वसुनिषसा सुवर्चलं ॥ मांसशाकं दधिहीरं च
 बुवेनाकुरस्तथा पादफलकोकणीद्राक्षालकुचमोचमेव च ॥ तिडकं चारकं कर्कधुमधुसाला
 कंदयो ॥ चैकं कतं नालिकेलं भृंगारकं पुरुषकं ॥ पिप्पली मरिचं वैवपटोलं हृतीफलं
 मादीनि चामानि ॥ स्वाहनिमधुराणि च ॥ नागरं चार्द्रकं देयदीर्घमूलकमेव च ॥ तथा ॥
 शर्कराक्षीरसंपुक्ताः पशुकानित्यमक्षयाः ॥ दोरा शाकं कुवारं तिप्रसिद्धम् ॥ मृदीकाद्राक्षाः ॥
 आभ्रातकं आभ्रावृक्षसूतफलम् ॥ पालिवतं जवीरम् ॥ पालिआलमिति गीऽप्रसिद्धं वा
 खं जूरं खं जूरं इति प्रसिद्धं ॥ कसेरुजलजकंदः ॥ कोविदारः कंचनारः ॥ तालकंदः तालमूली
 विसम्भसीरम् ॥ शतकंदः शतावरी ॥ शीतकंदः सेरुकीति प्रसिद्धम् ॥ काश्लेयकरालसंज्ञ-
 शाकः ॥ दारुहरिद्राचेति पृथ्वीचंद्रः ॥ सुनिषसां कर्कटी सदं सुलटीया इति गीऽप्रसिद्धम् ॥
 सुवर्चलं शाकविशेषः ॥ सुतिसुमीति गीऽख्यातम् ॥ कंदफलं श्रीयरीं वृक्षफलम् ॥ कौक-
 र्णी अक्षरसाद्राक्षाः ॥ तिडकं डिण्डिमिति कैदेवः ॥ तिडफलं वा ॥ श्रीवकं फलविशेषः नार-
 सुद्रतालं ॥ मधुसाक्ष्यं ॥ मधुकपुष्पफलं वा ॥ वैकं कितं चैवीति ॥ गीऽप्रख्यातम् ॥ पुरुष-
 कं पुरुषमिति प्रसिद्धं ॥ नागरं सुंदरी ॥ पृथ्वीचंद्रोदयद्राक्षाः ॥ आभ्रमाभ्रातकं विविदाडिमवी-
 जशरकं ॥ प्राचीनामस्रकं क्षीरनालिकेरं पुरुषकं नारंगकं च खं जूरं द्राक्षानीलकमित्येकं ॥
 एतानि फलजातानि आर्द्रदेयानि यत्नतः ॥ मात्स्ये ॥ चन्नं तु सदधिहीरं गीघृतं शर्करावितं ॥
 मांसं श्रीरातिसर्वांश्चैपितृनित्याहोशवः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ हविषान्नेन वै मांसं यापयेन्न तु व-
 त्सरं ॥ मात्स्यहारिराकौरभ्रच्छाकुनच्छागयापतेः ॥ ऐरावतं रवदारहं शशिं मांसं यथा ज-
 मम् ॥ मांसवृक्षाभिर्नृप्यंति दं नैरिह पितामहाः ॥ खड्गमिव महाशल्कं मधुसुन्नमेव च ॥
 लोहमिव कालशाकं मांसं वा श्रीरासस्य च ॥ निगमः ॥ त्रिः पिवन्ति द्वितीयहीराय तद्वदमना-
 यति ॥ व्याघ्रीरासं तु न प्राहुर्वाहिकाः आदकर्मणि ॥ वाघ्रीरासं तु जरागारं तिमेधातिथिः ॥
 कात्यायनः ॥ ऋगीस्त्रमेधानालम्प्य शेषाणि क्रीत्वा लब्ध्वा वा स्वयं मृतानां वा हन्य चैता-
 कीर्मा ॥ क्रीत्वा लब्ध्वा स्वयं वा यमृतानां हन्य वा हि जः ॥ दद्याच्छादे प्रयत्नेन तदस्याक्षयं मनु-
 ते ॥ आर्द्रदं तस्य मांसस्यामस्य रीदोषमाह मनुः ॥ निपुक्तं लुपयया मां यं मांसं नात्रिमान-
 वः ॥ संप्रेत्य पशुतां याति संभवानेकं विशति ॥ अत्र बहु सुवचनेषु आर्द्रं मांसं मधुनोः प्राश-
 ल्योक्तेः ॥ वित्तमांसेन यच्छादयत् तं मय्युक्तं भवेदिति हेमाद्रौ देवलोक्तेः ॥ यच्छादं मधुना
 हीनं तद्रसेः सकलैरपि ॥ मिष्टानैरपि संपुक्तं पित्राणां नैव नृपयेत् अणुमात्रं यद्विआर्द्रं यद्वि-
 नस्याच्च माक्षिकं ॥ नामापिकीर्तनीयं स्यात् पित्राणां मीतयेत इति हेमाद्रौ ब्राह्मेणेति अर्थो
 संमधुनोः आर्द्रनियतत्वं गम्यते गीऽनिवेधे मन्थसुमं नृक्तेः ॥ मध्वभावे शुद्धिदेयः क्षीरस्य
 च तथा दधानं लभ्यते घृतं यत्र कुर्यात् घृतं वती जयं ॥ आदकलिकायां नागरं खंडं ॥ कथं
 विधद्वि विप्रेभ्यो नरं त्रैभोजने मधु ॥ पिंडालुनैव दातव्याः कदाचिन्मधुना विना ॥ एहं य-
 शस्तु मांसं निषेधति ॥ यस्तु प्राणिवधं कृत्वा मांसं स्पर्धयते पिबेत् ॥ स विहांश्च दं दध्या

वतद्वत्तमस्य मितिबुवति। एतन्निषिद्धेतरविषयं॥ चंद्रिकायां॥ तस्मिन्मा
निसर्वाणि वर्जयेच्छादकर्मणि॥ न वर्जयेत्तिलोश्चैव मुद्रमावास्तयेवच॥ मात्स्ये॥ म
सुरशरानिष्ठावराजमासकुसुमिकाः॥ यमविल्वार्कधनूरयारिभद्रादरुसकाः नरेया
पितृकार्येषु यथाजाविकेनया॥ कौद्रवोद्धारवरककपित्थमधुकातसी॥ एतामपि
नदेयानि पितृभ्यः श्राद्धमिच्छता॥ निष्ठावावल्वा॥ यत्र मार्कंडेयः॥ प्रियंगवः कौविदा
रानिष्ठावाश्चात्र शोभना॥ इति॥ तत्र निष्ठावाश्चेत शिवीतिदानसागरे श्राद्धप्रकाशे चो
क्ते। विल्वचरत्ने निषिद्धं॥ जवोररक्तविल्वचशालस्यापि फलं त्यजेदिति॥ ब्राह्मणैः॥ या
रिभद्रेति वनरुपित्थमरः रक्तमदार इति हेमाद्रिः॥ श्राद्धरुषो वासातप्युष्यः॥ उद्धारः कौचन
रः॥ मधुकं जेष्टी मध्विति चंद्रिकाः चणका वनमुद्राः॥ हेमाद्रौ ब्रह्मांडे॥ आसना रुढम
य्यादो यहतमेवच॥ अमेध्यैर्जगमैष्टुष्टुयुष्कयपुषिते चयत्॥ हिः स्निग्धपिष्टं च त
थेवायावलेहितं॥ शर्करा कीटपाषाणैः कैशैर्यज्ञाभ्युपदुतम्॥ पिण्याकं मथितं चैव त
थानिलवर्णा चयत्॥ सिद्धाः कृताश्च ये भक्ष्याः प्रत्यक्षलवणीकृताः॥ वाससाचावधूता
नि वर्ज्यानि श्राद्धकर्मणि॥ हिः स्निग्धतृप्तकृत्वा केन भक्ष्यमपि हिं गृहीतकादि संस्कारा
यं पुनः पच्यते तदुर्जम्॥ यत्रुति तत्र शाकान् विकारादि हिः पाकेनैव भक्षणार्हं न तन्निषिद्ध
आयावलेहितमास्वादितर्ह्यप्युषितस्य सर्वदा निषेधेऽपि पुनर्वचनं॥ अथ याश्च करमा
श्च धानावटकसक्तवः॥ शाकं मांसमद्यं च स्युक्तशरमेवच॥ यवागूः पायसं चैव यज्ञा
नस्निहं संपुतं॥ सर्वं यपुषितं भोजं शुक्तं चेत्यरि वर्जयेदिति माधवीयेयमीकवटकादेरपि य
पुषितस्य निषेधार्थमिति चंद्रिकादयः वर्ज्यं सुविश्रामित्रः॥ कायित्यं कुतुकं चैव नालिकेरं
चपेनिकम्॥ जंबूफलादिपुष्पं च पिण्याकं तदुलीयकम्॥ हेमाद्रौ वटत्रिशन्ते॥ वर्ज्याम
कटकाः श्राद्धे राजमावास्तयेवच॥ मर्कटा लोकारनिप्रसिद्धाः॥ येटीनसिः॥ हंता केन लि
कापोतकुसुमाश्मनकानि च॥ शाकानामभक्ष्या इति॥ पोतयोर् इति प्रसिद्धम्॥ कुसुमं
करउर् इति महाराष्ट्रप्रसिद्धं॥ मार्कंडेयः॥ वर्ज्याश्च अभिवन्ति न्यशतपुण्यागवेधुकाः॥ ज
वोरकफले वर्ज्यं कौविदारचनित्यशः अभिववसुक्रमिति चंद्रिका॥ संधानकमिति श्र
थीचंद्रः॥ शतपुण्यासीवा इति प्रसिद्धं॥ शाठ्यायनः॥ मारियनालिकाचैव रक्षायाचकलं
विका॥ असुरान्मिदं सर्वं पितृणां नोपतिष्ठते॥ मारियमभ्यदे शेमरुसार इति महाराष्ट्रे
जिगिरा इति प्रसिद्धम्॥ कलं विकावेखा लतियत्रम्॥ तत्रैव॥ गांधारिकापटी लानि श्राद्ध
कर्मणि वर्जयेत्॥ गांधारिका तदुलीयमिति चंद्रिका॥ जवासास्मादरालभेति कौदेवः॥
भारते॥ हिं गृह्येषु शाकेषु अलो वुलसुनेनया॥ कुकुंडका अला वृत्तिक्षलवरा मेव
च॥ पुनरला वुग्रहणमुभयालाव निषेधार्थमिति श्रथीचंद्रः॥ कुकुंडकं वृत्तलक्ष्वाकं॥ त
त्रैव॥ कुसुबुरकं लिङ्गान्ये वर्जयेदस्वेतसं॥ हेमाद्रौ ब्राह्मणैः॥ वात्री कं पचं शिवं वली मश
निः फलानि च॥ कालिगं रक्तचारं वरीणां कथं चारकं॥ कपालं काचकाभीचकरं जपिंड

गधीपियली॥ नागरंशुठी॥ कुम्भरं कुम्भं वरं धनियारतिप्रसिद्धं॥ वायवीये॥ अगस्त्यस्य
 स्वास्ताः कययाः सर्वस्ववच॥ शिस्तानवयत्नवाः॥ प्रभासखंडे॥ आरामस्य तु सीमताः क
 लायाः सर्वस्ववचसीमताः नवयत्नवाः॥ कौर्म्ये॥ तमालशतकंदंच माध्यालुशीतकंदुली
 मध्यालुमोहालुकंदः शीतकंदलीरतालूरतिप्रसिद्धे॥ अथ वर्ज्ये॥ मार्कंडेयपुराणे॥ यच्चो
 त्कोचादिना प्राप्तयतिताद्युदयार्जितं॥ अथायकया शुल्कार्यद्वयवाचविगर्हितं॥ पितृव्यं
 येनयकुस्वेत्युक्तायचायुसादृतं॥ चंद्रोदये शखः॥ भूलरां सुरसा शियुपालकी मृचुकं
 तथा॥ कूष्मांडालावुवाजीककोविदारंश्च वर्जयेत्॥ पियलीमरिचं चैव तथा विपिडमूलकं
 क्षतचलवरां सर्वं वशां च विवर्जयेत्॥ राजमाषान्मसूरंश्च कोदवान्कोरद्वयकान्॥
 लोहिता नृदंष्ट्रनिर्यासांश्चाहकर्मणि वर्जयेत्॥ भूलरां काश्मीरदेशे प्रसिद्धं॥ सुरसानि
 गुंडीतिमाधवः॥ तुलसीतिष्ठश्चिचंद्रः॥ साचभक्ष्यत्वेन निविहानपुष्पत्वेनेति गौडाः॥ पालं
 कीपालकं रतिप्रसिद्धं॥ मृचुकं जलजः शकः सशुकमिति पठेत्खदिरशकमिति हेमाद्रिः॥ प्र
 रिचारणाद्रीणीति हेमाद्रिः॥ क्षतलवरां सांभरभिन्नां संधवलं वरां चैव तथा मानसं भव
 यच्च सासुदिकं भवेदिति श्रुलयाणीपाठः॥ पवित्रे परमेश्वरे प्रत्यक्षे अपि निरुपशरति वायवी
 योक्तेः मानसं सांभरं॥ यत्र भविष्यं॥ तर्ज्या दंतकां च प्रत्यक्षलवरां तथाति॥ तत्र प्रत्यक्ष
 लवरां क्षारलवरां क्षारीति प्रसिद्धं॥ भुक्ताक्षारलवरां त्रिरात्रं तु वने वसेदिति ब्राह्मी
 रिति श्रुलयाणी॥ क्षीरलवरां मितियातां क्षीरमिश्रलवरां॥ निविहमिति वाचस्पतिः
 मरीचाराणाद्रीणीति हेमाद्रिः॥ राजमाषारतरति प्रसिद्धः कोरद्वयकः वनकीद्वयः॥ च
 द्रिकायां शखः॥ पिंडालकं चतुर्दीकरमर्दं च नालिकं॥ कूष्मांडं बहुवीजानि आ
 देत्वा व्रजत्यधः॥ पिंडालकं महाराष्ट्रे सुयेंडरमिति प्रसिद्धं॥ तुंडीरी विषीफलमिति केदे
 वः॥ करमर्दं करवंदमिति प्रसिद्धं तत्रैवा॥ विडाली क्लिष्टमाघ्रातं आदेयमेन वर्जयेत्
 कूष्मांडमहिषीक्षीरमाठकोराजसर्पयाः॥ चराकाराजमाषाश्च प्रतिआदेन संशयः॥
 दहत्पराशरः॥ करीरफलपुष्पाणि विडंगमरिचानि च॥ जंभारिकासंजीव
 सुपकं वीजशरकं॥ जम्बलावुनि पियल्यप्रदोत्पिंडमूलकम्॥ मसूरं जनपुष्पं च आदे
 दत्वा पतत्यधः॥ जंबुसूक्ष्मं॥ माधवीये चतुर्विंशतिमते॥ यावनालान्कुलन्याश्च वर्जयेत्
 तिविषश्चिंतः॥ यावनालाजीन्धलाः रति॥ अत्रयानि चराकादी
 निविहितनिविहानितेषां विकल्पाः॥ अन्यथा श्यामा के अराकेः शाके नीवारि अभियं
 मिः॥ गोधूमे श्रुतिले मुद्गैर्मांसप्रीणयते पिहन्॥ रति॥ गोधूमे रिस्तुभिर्मुद्गैः सतनि अराके
 रयीति च हेमाद्रौ कोमविस्तुधमीदिविरोधः स्यात्॥ पियलीमरिचादेस्तु प्रत्यक्षस्य निषे
 धो न त्वत्प्रत्यक्षमिष्य॥ सीवीरतित्रैलवरांदिभिस्तु पाकस्य सिद्धिर्मेहतीहयैस्तु॥ त
 द्वीजशरां मरिचादियोगात्सिद्धिप्रदेयं न तु दुष्यतीहेति पृथ्वी चंद्रोदये दहत्पराशरं क्रैः॥ त
 त्रैवा॥ दानुश्च सन्मनसो भिलाषः अहो भवेद्यत्र च दीयमाने॥ आदेष्टुं देयं विधिवत्तदे

तस्य दग्धमित्यर्थः ॥ शिवनिर्मलंगंगोदकं ॥ वातं मधु ॥ मृतकपटं तस्योपहृतम् ॥ तिलेषु
 आपस्तवः ॥ अटव्यायेसमुत्पन्नाश्चक्षुषफलितास्तथा ॥ तैर्वैश्रादेयविभ्राः स्युस्तिलास्ते
 नतिलास्तथा ॥ अभावे श्राम्याः ॥ गौराक्षस्मात्स्थारण्यातथैव त्रिविधास्तिलाः त्रिधा
 होक्तेः ॥ अथ वर्ज्यानि ॥ चंद्रिकायां यमः ॥ कुक्कुटो विद्वराहश्च का
 कश्चाथ विशालकः ॥ वृषलीपतिश्च वृषलः संडोऽवीरारजस्वला ॥ एते तु श्रावकाले वै
 वर्जनीयाः प्रयत्नतः ॥ रंजः काराः कुशिश्रित्रीदानुः प्रेक्ष्य करस्तथा ॥ नूनां गोप्यतिरि
 क्तोगस्तमप्ययनयेत्ततः ॥ वायवीये ॥ अनयश्येपुरेते तु यदि
 वैद्व्यकव्ययीः ॥ उत्सृष्टं प्रधानार्थं संस्कारस्त्वायदि स्मृतः ॥ सुमंतुः
 चंडालादिवीक्षितमन्नमभोज्यमयत्रमृदस्माद्विरण्योदकस्य र्शनात् ॥ तत्रैव जमदग्निः
 ॥ शुद्धवसोयूक्याः पावमान्यस्तरत्नमाः ॥ इतेन वारिणादमैरन्नदोषमपानुदन् ॥
 चंद्रोदये ॥ पादकीयानहोक्ते च चित्ररक्तावरं तथा ॥ रक्तपुष्पं च मार्जरी
 श्रावभूमौ विवर्जयेत् ॥ निर्णयदीये ॥ घटानि नादो हयसन्नि
 धानं शूकशंखेकदलीदलं च ॥ अन्यत्र जात्यर्कहपारिजानि श्रावस्यैव गुरण्यकरण
 मूनि ॥ हयारिजं महिषीक्षीरादि ॥ अथ श्रावदिनकृत्यं ॥ चंद्रोदये उशनाः ॥
 गोमयोदकैर्भूमिभाजनं शौचं कुर्यात् ॥ पराशरः ॥ कौजिके दधित
 कंचरुतं चाशृतमेव च ॥ शर्वमेव न दातव्यमेको दिष्टेयपार्वरी ॥ हेमाद्रौ पराशरः
 गृहानि शिशुदेवानां ब्रह्मचारितपत्विनां ॥ तावन्दीयते किंचिद्यावत्सिंघान्ननिर्वपितं
 कौर्म्यं ॥ तिलानवकिरेत्रं सर्वज्ञे वंधयेद्दान् ॥ तत्रैव देवलः ॥ तथैव यंत्रितो
 दाता प्रातः स्नात्वा सहावरः ॥ आरभेत नवैः पात्रैरन्नारंभं च बांधवैः ॥ अन्नात्मने पदा
 त्वयमेव पाकः कार्यः ॥ अशक्तौ पत्मानदभावे बांधवैः ॥ ततस्तानि पपाचा सुसीता ज
 नकनंदिनीति पशलिं गादिति हेमाद्रिः ॥ श्रावदीयकलिकायामाश्रयायनः ॥ समा
 नप्रवरेर्मित्रैः सपिंडैश्च गुणान्वितैः ॥ कृतोपकारिभिश्चैव पाककार्यं प्रशस्यते ॥ आ
 सः ॥ गृहिणी च वसुस्नाता पाकं कुर्यात्प्रयत्नतः निष्पन्नेषु च पाकैषु पुनः स्ना
 नं समाचरेत् ॥ पृथ्वी चंद्रोदये ब्राह्मे ॥ रजस्वलां च पाषंडं पुंश्च
 लीपतिता तथा ॥ न्यजेच्छूद्रान् तथा वंध्यां विधवां चान्यगोत्रजां ॥ व्यंगकरां चतुर्थी
 हः स्नाता मपिरजस्वलां ॥ वर्जयेच्छूद्राकार्यममावृषितृवंशजां ॥ मावृषितृवंश
 जभिन्नां न्यजेदित्यर्थः ॥ स्मृतिसारे ॥ नपाकं कारयेत्पुत्री मत्स्यावाप्य मगोत्रजां ॥ मृत
 वंध्या च गर्भघ्नो गर्भिणी चैव दुर्गताः ॥ पाकं भोजनितु हेमाद्रौ नागरं स्वडे ॥ सोवर्णीय
 यशोप्याशिकी स्यातामो भवानि च ॥ मात्रिकामपि भव्यानि नूनानि दद्वानि च ॥
 तत्रैवादिन्यपराणि ॥ यवदन्नानि सुस्नातः पात्रेषु च विषुखया ॥ स्वर्गादिधातुजातेषु
 मृगमयेष्वपि बाहिजः ॥ अच्छिद्रेष्वपि निषुतयानुपहनेषु च ॥ नायसेषु नभिन्ने

मूलका॥ गृजतनुलिकाचैवगाजरजीवकतथा॥ वृताकंश्चेतम्॥ कंडूराश्चेतवृताकं कुं
माउंचविर्जवपेदिनि॥ देवलोक्तेः॥ तेनलक्ष्मणानिवेधरतिचंद्रिकाभाध्वो॥ वसुतसुस
दाश्चेतनिवेधात्पुनः॥ आदेनिवेधोव्यर्थः॥ तेनमध्यस्थलक्ष्मणं ताकस्यापिनिवेधार्थमिति
वयंकंडूराकपिकः॥ कुंभांडूतात्पात्रांपचशिववत्तमसरराजमाधमठकुलत्याः॥ लोमशमि
रुपित्यानि॥ रक्तचारेलोहितचारफले॥ चीरणाकंदीर्घलक्षककुटीधृतचारकं विरस्थितचार
फले॥ चारेलोतिप्रसिद्धम्॥ कपालनामिकेले॥ कांचकचुट्टलफले॥ मारीचं॥ अर्द्धमरीचानि
गृजनयलांभेदः॥ पश्चिमदिशिप्रसिद्धः॥ ननुगाजरं॥ तस्यस्थगुक्तेः॥ हेमाद्रिणानुगृजनगाजर
मेवोक्तेः॥ गोऽह्रकोमुधामयैव॥ तच्चित्यं॥ पुत्रिकाविरकालमुक्तम्यानकं॥ च
द्रिकायाहारीतः॥ नवदससौदंवरशेनुदधित्यनीयमातुर्निगानिमक्षयेत॥ शे
लुक्षेष्मांतकः॥ भोकरसंतः॥ दधित्यकपित्य॥ स्मृतिसारे॥ क्षीरेतुल
वरादन्ताउच्छिष्टेष्विचयद्भुत॥ स्नानंरजकतीर्थेषुताम्रेगव्यसुरासम॥ गोउनिबधेस्मृतिश
गंतरेस्मृतिः॥ नालिकेलोदकंकांस्थेनामपात्रेस्थितंमधु॥ गव्यं चताम्रपात्रस्थमधुतुल्यं
तंविनाताम्रपात्रेभूतमांसंयच्चगव्यंभूतेतरत्॥ आमिधतुंगवामांसदधिमधुयोरजः॥ दध्यात्
रपुतंमांसंयसांसपुतंदधि॥ ययौउदुतसारं चताम्रपात्रेनदध्यति अथजलां
याज्ञवल्क्यः॥ सुविगेनृप्रिद्धत्रौपप्रक्तित्यमहीगता॥ वर्जजलमुक्तं॥
हेमाद्रौब्रह्मांडे॥ दुर्गधिकेनिलसारयकिलेयत्वलोदकम्॥ नभवेद्यत्रगीतृमि
नैकैयच्चायुपाहृत॥ यन्नसर्वार्थमुत्सरेयच्चाभोजनियानजतद्वर्जसलिलंतातसंदेवआ
दकर्मणि॥ नित्यानीजलाशयः॥ शुद्धितत्त्वशखः॥ स्नानमाचमनदानंदेवतापितृतर्पणं॥ पू
द्रोदकैर्नकुर्वीततथा मेधाहिनिः॥ स्तुतिः हेमाद्रावादिन्यपुराणी॥ वि
रयपुंघितेवापिशूद्रस्तृप्तमथापिवा॥ जान्हवाः॥ स्नानदानादौपुनात्येवसदाययः॥ का
त्यायनः॥ आयोनिशिनृह्नीपान्नपिवेच्चकदाचन॥ उष्ट्याप्रिमुपयजेयी
श्रीधात्रतीरयेत्॥ रजोदोषेनुप्रायुक्तं॥ नारदोऽयं॥ त्वजेत्यपुंघितेपुंघ्यंत्वजेत्यपुंघितंज
ले॥ नत्यजेजान्हवीतोयंतुलसीयमवित्वकं॥ अस्मान्पिष्टीचद्रोदयेमात्ये॥ मध्याह्न
ःखड्गपात्रंचतथानेयालकंवलः॥ शीघ्रदभ्रांलिलागावेदीहित्रंआश्रमः॥ स्मृतः॥ यापेकु
स्तिमित्याहुलस्यसंतापकारिणः॥ अष्टावेनेयतस्तस्मान्कुतया॥ निविशुताः॥ वा
हो॥ यतिस्त्रिदंडः॥ करुणाराजतेपात्रमेवच॥ दीहित्रकुतयः॥ कालः॥ कृष्णः॥ कृष्ण
जिनंतथा॥ शस्तानीतिशेषः॥ दीहित्रखड्गपात्रमितिकल्पतरुः॥ अपराकं
स्मृतंर
मिति कीर्तितं॥ ब्रह्मांडे॥ अमावास्यागतेसोमियातुखादतिगोसुराश
तस्यागोर्धदवेस्तीरतद्दीहित्रमुदाहृतं॥ स्मृतिसंयहे॥ उच्छिष्टंशि
वनिर्मोत्यंवांतचमृतक र्धं॥ आदेसप्रपवित्राशिदोहित्रः॥ कुतयस्तिलाः॥ उच्छिष्टं

तस्य दुग्धमित्यर्थः ॥ शिवनिर्मालंगं गौदकं ॥ वातं मधु ॥ मृतकपटं तस्योपहृष्टम् ॥ तिलेषु
 आयस्त्ववः ॥ अटव्याये समुत्पन्ना अक्षयफलितोस्तथा ॥ तैवैवाहोपवित्राः सुसिलोस्त
 नतिलोस्तथा ॥ अभावे याम्याः ॥ गौराक्ष्मासुत्थारण्यातथैव निविधास्तिला इति त्रा
 ह्योक्तैः ॥ अथ वज्रानि ॥ चंद्रिकायां यमः ॥ कुक्कुटो विद्वराहश्च का
 कश्चायविडालकः ॥ वृषलीपतिश्च वृषलः षडोऽवीरारजस्वला ॥ एते तु आह काले वै
 वज्रनीयाः प्रयन्ततः ॥ रंजः काशः कुशिश्वित्री दातुः प्रेष्यकरस्तथा ॥ नूनां गोप्यतिरि
 क्ता गस्तमप्ययनयेत्ततः ॥ वायवीये ॥ अन्नयश्येपुरे ते तु यदि
 वैहव्यकम्ययोः ॥ उत्सृष्टं प्रधानार्थं संस्कारस्त्वापदि स्मृतः ॥ सुमंतुः
 चंडालादिवीक्षितमन्नमभोज्यमस्य त्रभृदस्मदिरणोदकस्य र्शात् ॥ तत्रैव जमदग्निः
 ॥ सुहवसो थकूष्मांड्यः पावमान्यस्तरत्नमाः ॥ इतेन वारिणादभैरन्नदोषमया सुहृन्
 चंद्रोदये ॥ पादकोपानहोक्तं च चित्रक्तावरं तथा ॥ रक्तपुष्पचमार्जित
 आह भूमौ विवर्जयेत् ॥ निर्णयदीये ॥ घंटानि नादो हयसन्नि
 धानं शवुकशंखो कदलीदलं च ॥ उन्मत्तजात्यर्कहपारिजानि आहस्य वेगुरणकराण्य
 मुनि ॥ हयारिजं महिषीक्षीरादि ॥ अथ आह दिनकृतं ॥ चंद्रोदये उशनाः ॥
 गोमयोदकैर्भूमिभाजनं शौचं कुर्यात् ॥ पराशरः ॥ कौजिकं दधित
 कंचरुतं चाशुतमेव च ॥ शर्वमेवनदातव्यमेकोदिष्टया र्वणे ॥ हेमाद्रौ पराशरः
 गृहाग्निशिखुदेवानां ब्रह्मचारितयस्विनां ॥ तावन्नदीयते किंचिदावसिडान्ननिर्वयेत्
 कौर्मे ॥ तिलानवकिरेत्रत्रसर्वतो बंधयेदजान् ॥ तत्रैव देवलः ॥ तथैव यंत्रितो
 राना प्रातः स्नात्वा सहावरः ॥ आरभेत न वैः पात्रैर्नारं भववांधवैः ॥ अत्रात्मने पदा
 त्वयमेव पाकः कार्यः ॥ अशक्तौ पत्न्या तदभावे वांधवैः ॥ ततस्तानि पयाचाशुसीताज
 नकनंदिनी नियमालिगारिति हेमाद्रिः ॥ आह दीयकलिकायामाश्रयायनः ॥ समा
 नप्रवरैर्मित्रैः सपिंडैश्च गुणान्वितैः ॥ कृतोपकारिभिश्चैव पाककार्यं प्रशस्यते ॥ आ
 सः ॥ गृहिणी च वसुस्नाता पाकं कुर्यात्प्रयत्नतः निष्पन्नेषु च पाकेषु पुनः स्ना
 ने समाचरेत् ॥ दृष्टी चंद्रोदये ब्राह्मे ॥ रजस्वला च पाकं पुंषु
 लीयति ता तथा ॥ न्यजेच्छ्रान्तथा बंध्या विधवा चाप्यगोत्रजाम् ॥ व्यंगकराणी चतुर्थी
 हः स्नाता मपि रजस्वला ॥ वज्रयेच्छ्रादया कार्यं ममावृषित्वं राजा ॥ मातृपितृवंश
 जभिन्ना न्यजेदित्यर्थः ॥ स्मृति सारः ॥ नयाकं कारयेत्पुत्री मत्यां वाप्यप्यगोत्रजं ॥ मृत
 वंध्या च गर्भघ्नी गर्भिणी चैव दधुस्त्री ॥ पाकं भांयानि तु हेमाद्रौ नागरस्वरेः ॥ सोवर्णीय
 यरो व्याणिकां स्यतामो भद्रवानि च ॥ मार्त्तिकान्यपि भव्यानि नूनानि दृढानि च ॥
 तत्रैवादिपराणी ॥ यच्च दन्नानि सुस्नातयात्रेषु शुचिषु स्वयां ॥ स्वर्गादिधातुजातेषु
 श्रगमयेषु पिवाहिजः ॥ अच्छिद्रेषु विलिप्तेषु तथा नुपहनेषु च ॥ नायसेषु नभिन्ने

बुद्धिनेष्यपि कर्हि चित् ॥ इवैकतौ पयोगेषु मृगमये सुननु कवित् ॥ वापुःपरा
 रो ॥ न कदाचित्पचेदन्नमयस्थालीसु येतृकं अयसोदशीनादेव पितरो विदवंति
 हि ॥ काकायसंविशेषेणानिदंति पितृकर्मणि ॥ फलानां चैव शाकानां छेदनाय निपा
 नितु ॥ महानसे पितृस्त्राणि तेषां भवहि सन्निधिः ॥ इत्यतेनेतरस्यात्र शस्त्रमात्रेण द
 र्शनम् ॥ आह देशे तु विदुषा पितृणां नृभिर्मिच्छता ॥ महानसे पितृज्ञानां मपि कार्यं
 न दर्शने ॥ तत्रैव ॥ ययमानसुभांते सुमत्ताताम्रमये सुच ॥ समुद्धरति वे
 घोरात् पितृन् दुःखमहारावात् ॥ तेजसानामभावे तु पितरे मृगमये पितृ ॥ न वे सुचो
 प्रकुर्वीत याकं पितृयमादरात् ॥ तत्रैवादिन्यपराणी ॥ पक्षा
 नस्थापनार्थे तु शस्यंते दारुजा मयि ॥ दार्यादी मयि कार्याणि यज्ञियैरपि दारुभिः ॥
 यमः ॥ विवाहे प्रेतकार्ये च माना पित्रोः स्येह नि ॥ न वभांडा निकुर्वीत यत्तका
 ले विशेषतः ॥ अथ याकाभिः ॥ हेमाद्रौ प्रजायतिः ॥ औपा
 सनेनात्र सिद्धिरशौकरा मिव च ॥ इष्टी च द्रोदये गिराः ॥ शा
 लामौतपचेदन्नलौकिके वापि नित्यशः ॥ यस्मिन्नौपचेदन्नं तस्मिन्नेहो मो विधीय
 ते ॥ मनुः ॥ वैवाहिके शौकुर्वीत शृङ्गकर्म यथा विधिः ॥ यच्च यज्ञविधान
 च यन्निवात्वा हिकीं हिजः ॥ आह स्य शृङ्गं चोक्तमयराके रा ॥ अत्र विशेषः कर्मप्र
 दीये ॥ प्रातर्होमे तु निर्वर्त्यं समुद्धृत्य हुताशनात् ॥ शेषमहानसे कृत्वा तत्र याके सम
 चरेत् ॥ याकांते पितृमाहृत्य शृङ्गासौतु पुनरुहियेत् ॥ ततोऽस्मिन्नेव सदेवादिकर्म कुर्या
 दंतद्रितः ॥ तदभावे लौकिके ॥ ततः पचेत्पुनरातिनिर्वापानंतरं शनैः ॥ वैवाहिको या
 वन्यत्र लौकिके वापि संपुनरुत्तिकलिकायां स्येहोक्तैः ॥ पितृयन्निर्वापं कृत्वा तस्यैः ॥
 अतएव ॥ हेमाद्रौ वापुपराणी ॥ पितृयन्निर्वये भूभोक्तृ
 वादभसं स्मृतेरिति ॥ तत्रैव याप्रमात्स्ययोः ॥ अत्रिमां निर्वपत्येव चरुं वा समुत्ति
 मिः ॥ पितृभ्यो निर्वयामीति सर्वदक्षिणतो मसेत् ॥ चरुग्रहणां न शाकादाविति हे
 माद्रिः ॥ पिंडपितृयज्ञार्थं याकविषयो यन्निर्वाप इति तु पुक्तं ॥ अयंचेत्तरे
 सामग्निः ॥ आशुलायनानां तु ॥ गुरुणा भिमृता अयतो वाप
 स्तीयमाणा अमावास्यायां शौतिकं मकुर्वीरन्नित्यादिस्त्रैरायचनायेत्यागमुक्त्वा
 इहे वायमि तरे जाते वेदा इत्यहं च न शमी मयी भ्यामरणी भ्यामयि मये त्वयचनाभि
 र्भवतीति स्त्रैरुक्तौ चोक्तैः ॥ यचनायावेव याकः ॥ वौधापनेनायुक्तः ॥ आह यचना
 यिभो यासनेनाभिप्रव्रजतीति ॥ स्मात्त्रौ याकस्तन्यशाखाविषय इति केचित् ॥ व
 स्तुतु शृङ्गैर्वाक्तस्य सर्वाधानविषयत्वं पुक्तं शिष्टाचारे पितृयचनादृश्यते ॥ अण्डवि
 लायामपि सर्वाधानपक्षे वै स्वदेव आह च यचने शौकुर्याद न्यथो यासनेत्युक्तम् ॥
 अशौकरां तु प्रयोगपारिजातादिभिरादिकादि सर्व आहेषु पिंडपितृयज्ञव्यतिषे मो

कैर्लोकिके पचने वापाकेरुते पिष्ट्वा शौषकं चरुं रोवकार्यमिति प्रतिभाति॥ मदनरत्नेषु
 वं॥ विधुरो हि त्र्याम्ना देसु षष्ठे दिवि विधानेनायिसं पादनमित्युक्तं हरिहरभाष्ये॥ इति
 पाकाग्निः॥ चंद्रिकायां मार्कंडेयः॥ अहः षट्सु मुहूर्तेषु गतेषु
 प्रयत्नान् हि जाना॥ प्रत्येकं प्रेषयेत् प्रेषां प्रदाया मलकोदकं॥ देवलः न तो
 निहते मध्याह्ने हंतरो मनस्वान् हि जाना॥ अभिगम्य यथा मायं प्रयच्छेद तधा वनं॥ तैल
 मभ्यजनं स्नानं स्नानीयं च षष्ठ्यविधिं॥ पात्रैरीदं वरे देधा तं वैश्वदेविकं सर्वकं॥ औदुंबरे स्ना
 यमये॥ अत्र क्षौरा मलका स्नानादि निषिद्धं तिथ्यादिव्यतिरिक्तविषयमिति हेमाद्रिमीध
 वश्च॥ यत्तु चंद्रिकायां प्रचेताः॥ तैलमुहूर्तेन स्नानं दद्यात्पूर्वाह्नस्य
 वतु॥ आह भुगभ्योनस्वश्ममुच्छेदं न तु नकारयेदिति॥ तन्निषिद्धं तिथ्यादिविषयं॥ निषि
 द्धं तिथ्यादितु प्रागुक्तं॥ अभ्यंगे तु कलिकायां कात्यायनः॥ तैलमुहूर्तेन देयं ब्राह्मणोभ्यः
 प्रयत्नतः तैरभ्यंगश्च कर्तव्यो वर्मकालेन चिंतयेत्॥ अथ मार्कंडेयप्रचेताः॥ स्नातो धिकारी भ
 वति देवेयि चैव कर्मणि॥ आह रुक्ता वासाः स्यान्मौनी च विजितेन्द्रियः॥ हे
 माद्रौ जावालः॥ तांबूलं देत काष्ठं च स्नेहं स्नानमभोजनं॥ रत्नौषधपरान्ना
 निश्चादकृत्नी विवर्जयेत्॥ वस्त्रे विशेषमाह॥ तत्रैव भृगुः॥ नमः
 स्यान्मलवद्वासानयः॥ कौपीनकोवलः॥ हिमं औन्नतरीयश्च
 कक्षीवस्त्रवच॥ नमः काषायवासाः स्यान्मयश्चर्दियठः स्मृतः॥ नम्रो हि गुरवस्त्रः स्या
 न्नयोरक्तपटः स्मृतः॥ नमस्तु स्त्रिधवस्त्रः स्यात्तु नमः स्मृतपटस्तथा॥ ततः कर्त्ता ऊर्ध्व
 पुंड्रकुर्यात्॥ जये होमे तथा दाने स्वाध्याये च कर्मणि॥ तत्सर्वं नश्यति क्षिप्रमूर्ध्वपुंड्रं वि
 नाशतमिति॥ हेमाद्रौ वृत्तेः॥ यत्तो दाने जयो होमः स्वाध्यायः पि
 तृकर्म च॥ दया भवति विभेदा ऊर्ध्वपुंड्रं विनाशतमिति रहन्नारदीयात्॥ ऊर्ध्वं च तिलकं
 कुर्याद्देवेयि चैव कर्मणि तिष्ठदयराशरे केशे॥ अथेतु॥ ऊर्ध्वपुंड्रं हि जातो नाम प्रिहो
 वसमो विधिः॥ आह काले तु संभ्राभे कर्त्ता भोक्ता च नम्रजेत्॥ वामहस्ते च दभी सुहृदंग
 वलितया॥ ललाटे तिलकं दद्यान्निराशाः पितरो गता इति संग्रहोक्तेः॥ ऊर्ध्वपुंड्रं त्रिपुंड्रं वा
 चेद्राकारमथापि वा॥ आह कर्त्तान् कुर्वीत यावत्पितृन् न निर्दयेत्॥ इति विश्वप्रकाशे व
 चनाच्च न कार्यमिमाह॥ अत्राचारमवस्था॥ अतएव रहन्नारदीये॥ ऊर्ध्वपुंड्रं च तुल
 सीं च आह नेहं तिके चनेति॥ ऊर्ध्वपुंड्रं विधिर्विप्रविषयः निषेधः कर्त्तव्यपर इति षष्ठी चंद्रः
 यत्तु॥ हेमाद्रौ देवलः॥ ललाटे पुंड्रं कंदद्वयं स्नेहे मालं तथैव च॥ नि
 राशां पितरो याति दद्याच्च दस्य स्त्रीयति मिति तदं धेनविपुंड्रविषयं॥ प्राकृष्टिदानादं भाधि
 नो लंकुर्यात्सुविग्रहमिमांशलायनोक्तेः॥ पुंड्रवर्तुलमित्यपरार्थे मदनरत्ने च॥ षष्ठी
 चंद्रसुत्रिपुंड्रम्॥ ऊर्ध्वं च तिलकं कुर्यान्न कुर्याद्देविपुंड्रं कानिराशाः पितरो याति दद्याच्च
 वविपुंड्रकमिति रहयराशरे केशे॥ भोक्तृस्त्रिधवस्त्रो भवत्येवाभ्यर्जयेत्तिलकं भाले आह

काले च सर्वदा ॥ तिर्यग्यूर्ध्वपुंश्चान्धायैतु प्रयत्नान्तरतिमोक्षोक्तेरिमाह ॥ ४
 य्दीचंद्रीदयेनाह ॥ सदभेरांतुहस्तेनयः कुर्यात्त्रिलोकं बुधः ॥ आचम्पसविभु
 ध्येतदभेसागेन चैव हि ॥ ततश्चाह भवकालमाह ॥ परार्कं गौतमः ॥ चारम्यकुतये आहं
 र्यादारौ हिंसां बुधः ॥ विधिज्ञो विधिमास्थाय परौ हिंसां न लब्धयेत् ॥ एतदेको हि
 ॥ ५ ॥ पार्वरो नृकं मान्ये ॥ ऊर्ध्वं मुहूर्तान्कुतयापमुहूर्तं चतुष्टयं ॥ मुहूर्तं यचकं सेतत्सवा
 भवनमिष्यते ॥ तथा ॥ मध्याह्ने सर्वदा यस्मान्मदीभवति भास्करः ॥ तस्मादनं
 तफलदस्तचारं भो विशिष्यते ॥ ॥ अथ आह परिभाषा ॥
 चंद्रिकायां कात्यायनः ॥ दक्षिणायां तय जातु देवान्परिचरन्सदा ॥ यात्ये
 दितरं जातु पितृन्परिचरन्सदा ॥ वौधायनः ॥ प्रदक्षिणां
 देवानां पितॄणामप्रदक्षिणां ॥ देवानां मृजवोदभीः पितॄणां हिशुणस्तथा ॥ ४
 चंद्रोदये शंखः ॥ आवाहनार्थं संकल्पे पिंडदानान्मदानयोः ॥ पिंडाभ्यं
 जनकाले तु तथैवां जनकर्मणि ॥ अक्षय्यासनयोः पादगोत्रनाम
 काशत् ॥ तत्रैव परिशिष्टे ॥ काले च पिंडदाने च गंधधूपालयेत
 था ॥ संकल्पे चासने दीये च जनान्मंजने तथा ॥ अनाथ्यदानाय ते सुगोत्रं नाम च कीर्तयेत् ॥
 कलिकायां सग्रहे ॥ आसनावाहने याये अन्नदाने तथैव च ॥ अक्षये पिंडा
 ने च षट्सु नामानि कीर्तयेत् ॥ मन्थ्य ॥ सर्वं प्रथमं भूयाद्गोत्रं नाम तथै
 व च ॥ यश्चादयं विजातीयान्कर्मण्यसनात्तनः ॥ तत्रैव ॥ सकारेणानुव
 क्तव्यं गोत्रं सर्वं त्रयी मता ॥ स्कारः कुतपो ज्ञेयस्तस्माद्यत्नेन तं वदेत् ॥ यथा काश्यपसु गो
 त्रेति ॥ यशस्रसु गोत्रस्य हस्यतु महात्मनः ॥ भिक्षोः यच शिखस्याहं शिष्यः परमचारिक
 उतिमोक्षधर्मप्रयोगाच्च ॥ तेन गोत्रसु गोत्रयोः यय्या यन्वात् ॥ शास्त्राभेदाद्यवस्थिति ॥
 श्रुतपाणिः ॥ एतद्येवामात्रांतेषामेव ॥ हेमाद्री ॥ बृहज्ज्योतिषा
 गोत्रं स्वरांतं सर्वं गोत्रस्याक्षयकर्मणि ॥ गोत्रसु तर्पणो गोत्रं एव दत्तानमुद्यति सर्वत्रैव
 पितुः प्रोक्तः पिता तर्पणकर्मणि पितुरक्षयकाले तु पित्रे संकल्पने तथा ॥ शर्मन्मर्त्यादि
 के कार्ये शर्मो तर्पणकर्मणि ॥ शर्मणो क्षय्यकाले तु पित्रां दत्तमक्षयं ॥ स्वरांतं संकुल
 तमिति ॥ हेमाद्री ॥ तत्रैव चंद्रिकायां स्तुत्यंतरं ॥ गोत्रस्यास्वपरितानि
 काश्यपं गोत्रमुच्यते ॥ तस्मादाह श्रुतिः सर्वाः प्रजाः कश्यपसंमवाः ॥ यतु स आवाहः ॥
 अथ नाशान्तबंधोः पुरोहितगोत्रेणाचार्यगोत्रेणावेति ॥ तद्विवाहपरं नामोच्चारणो वि
 यमाह ॥ हेमाद्री वौधायनः ॥ शर्मो तत्राहारास्योक्तं वर्मो तं
 सत्रियस्य तु ॥ गोत्रांतं चैवं वैश्यस्य दत्तं शूद्रजन्मनः ॥ पित्रादिनामाज्ञाने तत्रैव वृत्ति
 वीधत पिता वाच्यस्मिता वांतेरिस्तत् ॥ अभिधानापरिज्ञाने हि विषयपितामहः ॥
 पित्रादीनां नामयदा पुत्रैर्न ज्ञायते तदा ॥ आपसं वसुत्रेयेवं ॥ एतद्व्यशास्त्रापरं ॥ आ

भूलायनानां नूक्तेस्त्रे ॥ यदिनामान्यविदांस्ततः पितामहप्रपिताम
 हैतिब्रूयात् ॥ तत्कारिकापि ॥ नामानि चेन्नजानीयात्रनेत्या
 दिवदेत्क्रमात् ॥ ततेतिसंवंधमात्रपरतत्पितृव्यादावपितथेति ॥ गोशः ॥
 स्त्रीणां दांतनामज्ञेयं ॥ दाननामस्त्रीणामिति ॥ ४४ श्रीवद्वादयेगोभिलोक्तेः
 केचिदेवीशदांतमाहुः ॥ अथेतुदेवीदारतिहयोः समुच्चयमाहुः ॥ हेमाद्रौ
 नारायणः ॥ विभक्तिभिरुच्यते किं विधीयते पितृदेवते ॥ तत्सर्वसफलं
 पविपरीतं निरर्थकं ॥ चंद्रिकास्मृत्यर्थसारयोः ॥ नारदीये च ॥ अ
 क्षयासनयोः सहीद्वितीयावाहने तथा ॥ अन्नदाने चतुर्थी च शेषाः संवदयः स्मृताः
 पनुयासः ॥ चतुर्थी चासने नित्यं संकल्पे च विधीयते ॥ प्रथमा तर्पणोक्ता
 संवद्विपरं जगुरिति ॥ अन्नशाखाभेदाद्यवस्थेति हेमाद्रिः ॥ हेमाद्रौ भृगुः
 अर्घ्यावनेजनं पिउमन् प्रत्यवनेजनं ॥ संवद्विं तत्र कुर्वीत शेषसही विधीयते ॥ हे
 माद्रौ प्रभासखंडः ॥ सतीपवीतिना कार्यं देवकर्म प्रदक्षिणं ॥ प्राचीनावी
 तिना कार्यं पितृकर्म प्रदक्षिणं ॥ अनुपनीतस्त्री शूद्रादेस्तृतीये गौ वसव्यापसमेते
 ये ॥ तस्योपवीतस्थानीयत्वात् ॥ अपसव्यं क्रमादस्त्रं कृत्वा काश्चित्संगोत्रजरातिनाह
 चेति वाचस्पतिः ॥ यमुके चित् ॥ सतीपवीतिना भाव्यमित्यस्य पुरुषार्थत्वा
 त्प्राचीनावीनकालेषु पवीतां तरेण तत्कार्यमेवेति ॥ तन्न ॥ विशेषेण वा
 त् ॥ जमदग्निः ॥ सूत्रस्तोत्रजपेन त्वापि डाघ्राणां च दक्षिणं आह्वानं स्वागतं चार्घ्यं वि
 ना च परिवेशः ॥ निसर्जनं सौमनस्यमाशिक्षं प्रार्थनं तथा ॥ विप्रप्रदक्षिणं चैव स्व
 स्तिवाचनं कविना ॥ पितृनुहिष्यकं त्र्यं प्राचीनावीतिना सदा ॥ हेमाद्रौ सं
 हे ॥ आदौ विप्राग्निशोचंति भ्यर्चने विकिरेकृते ॥ पिडानय्य च पित्वा च विस्
 त्रं ब्राह्मणां स्तथा ॥ आचामेच्छादकत्री च स्थाने ध्वेतु सुसप्तसु ॥ आधतयोर्द्विवाचमे
 क्तेषु पुनस्तत्तत्सकृत् ॥ तत्रैवा ॥ आहारं मेवसाने च यादृशो वाचनं तयोः ॥ विकिरे
 पिडाने च षड्वाचमनमिष्यते ॥ आभूलायनः ॥ दानाभ्ययन
 देवाची जपहीमव्रतादिकान् ॥ न कुर्याच्छाददिवसे प्राद्विजानां विसर्जनम् ॥ एतन्नि
 त्यवर्जमिति बोधदेवः ॥ इदं विष्णुभिर्न देवपरां ॥ विष्णोर्भवेदिना चेन्नयस्य देवतां
 रां ॥ पितृभ्यः अपितृदेयं तदानं त्यागकल्प्यते ॥ पितृशेषेभ्यो दद्याद्दूरये परमात्मने ॥
 रेतोदः पितरं कस्य भवेति केशभाणि नरनिष्कारात् ॥ पितरः सर्वमनुया विष्णुना शितम
 अतीतिशुते ॥ यः आह काले हरिमुक्ता शेषं ददाति भक्त्या पितृदेवतानां ॥ तेनैव पिडां
 सुलसी विमिश्राना कलकीटि पितरं सुवप्रातिब्राह्मोक्तेः निश्रीधरस्वामि नृसिंहपरि
 चर्यादयः ॥ एतत्सर्वं निबंधविरोधान्निर्मुक्तं ॥ आत्रविशेषो हेमाद्रौ विष्णु
 धर्मो ॥ आहान्ति नुसममर्च्यं नृवरहजनाईनं ॥ शिवपुराणे ॥ ४३

यित्वा शिवमन्त्रा पितृश्राद्धं प्रकल्पयेत् ॥ सर्वनिषेधस्तु विहिताभिन्नपरः ॥ तथा
हेमाद्रौ ॥ दैव्यर्चादक्षिणागादि यादजान्वेसमूर्हसु शिशोसजानुयादेषु वा
मार्गादि च येनृके ॥ कलिकायां स्मृत्यन्तरे ॥ आहारभेदे यदभाः
यादशौ चे वि सज्जेयेत् ॥ अर्चनादौ तु येदभा उक्तिरिति वि सज्जेयेत् ॥ मार्जनादौ तु येदभाः
पिरागोत्याने वि सज्जेयेत् ॥ उन्नानादौ तु येदभा दक्षिणांते वि सज्जेयेत् ॥ प्रार्थनादौ तु येद
भा नमस्कारे वि सज्जेयेत् ॥ ऊहमाह विष्णुः ॥ मानमहानामयेवं श्राद्धं कुर्याद्विष्णुः
मन्त्री हेनयथा माय्यशेषाणां मन्त्रवर्जितं ॥ यथा मायमिति यत्र बहु वचनातः ॥ पितृश
्राद्धं सर्वपितृवाचित्वा नोहः तत्रापि सुधंतां पितर इत्यत्रोह एव ॥ सर्वपितृवाचित्वे उ
त्तरमन्त्रद्वयवैयर्थ्यात् ॥ बहुवचनेन नोह्यते प्रकृता वसमर्थत्वात् प्राधान्येति वत् ॥ अथ
ने च नोह ॥ तस्माद्वचनो हेदिति निषेधात् ॥ एकोदित्येवम् ॥ अत्रैकोदित्येकवचनं त्र
नूहेनैकोदित्ये ॥ इति विष्णुः कुरुहः ॥ अत्र बहुवचनस्याप्य
हो वचनात् ॥ इत्यादौ तु विशेषवक्ष्यामः ॥ शेषाणां मिति पितृयायेकोदित्येऽप्राह ना
दिमन्त्रवर्जकार्यमिति कल्पतरुः ॥ ऊहयोम्यपितृयदवान्मन्त्र एव तत्र प्रयोजः ॥ न नूहः
नापि पितृपदरहितः ॥ प्रयोज इति श्रुत्या शिः ॥ अर्थात्तरे
चोक्तं प्राक् ॥ वद्वचकारिकापि ॥ अर्थप्रदानमात्रेण मात्रादिपदमाचरेत् ॥ सुधंतामिति
पित्रादीमात्रादिपदमाचरेत् ॥ मात्राश्राद्धेऽपि दाने ये चत्वा मन्त्रान्वित्यत्र नोह इति वृत्तिरु
त् ॥ तथा मात्राः श्राद्धेऽप्यनूहेन कुर्यान्निजानुमन्त्राणां ॥ दशदानमुपस्थानतहत्कार्यमिति
स्थितिः ॥ प्रवाहरामनूहेन तद्व्याशनमिष्यते ॥ तथा ॥ आयतनं स्त्रि
सीति उशतस्त्वितियानितु ॥ अनूयः पितृशहोत्रपितृसामान्यवाचकः ॥ आयस्त्वानातु
वक्ष्यते ॥ हेमाद्रौ मार्कंडेयः ॥ स्वातः स्वातान् समाह तान् स्वा
गतेना च येत्युक्तं ॥ कलिकायां नारदीये ॥ प्रायश्चित्तविशु
हान्मातेभ्यो नुशोऽप्रष्टु च ॥ दद्याद्देवहृदं गार्हपत्यं कुशमेव च ॥ तत्रैव संय
हे ॥ तिथिवारादिकं ज्ञात्वा सकल्प्य च यथाविधिः ॥ प्राचीना वीतिना कार्यं
सर्वसंकल्पनादिकं ॥ संवत् प्रथमं त्रया तनामगोत्रे तथैव च ॥ वस्त्रादिरुपतां चापि स्व
पितृणामनुकृतात् ॥ चंद्रोदये नारदीये ॥ आहार्यं समनुप्रा
प्तान् विप्रान् भूयो निमन्त्रयेत् ॥ आपस्वस्त्यु ॥ सर्वसुनिमन्त्रणपरं
द्युर्दितो यन्ती यमामन्त्राभित्याह ॥ यूपमयानि मन्त्रणीया इति निवेदनरुपमाद्यं ॥ तदि
धिमहशो नक्तः ॥ गृहीत्वा मुकसंज्ञस्या मुकगोत्रस्य चा मुके ॥ आदेतुं वै स्व
देवार्थं करणीयः ॥ हरास्त्वया ॥ इत्येवं श्राद्धद्वयादौ तथेति
वदेतु सः ॥ श्राद्धस्य कर्त्ता संव्रयात्तं प्राप्नोतु भवानिति ॥ सवदेत्प्राप्तवानीति उत्तरं संप्रति
हिजः ॥ दिवोयावरो पुरुरवाद्देवो वासी ॥ पित्रादेरप्यनेनैव वृत्तं तद्विधिना हि ज्ञान् ॥

ततः कर्त्ता वद्ध चीनाहितायिः पिंडपितृयज्ञे परिसरणादीन् धाधानां तं कुर्यात् ॥ अर्द्धाधा
निनीष्येवमिति प्रयोगयारिजातेपरिशिष्टे च ॥ भाष्यकारमते आहिके व्येवं ॥ वृत्तिकारम
तेनेदं ॥ हेमाद्रौ शंभुः ॥ संमार्जितोयलिप्रेतहारिकुर्वीतमंडले
॥ उदंकुसवसुदीप्यस्याहक्षिणंदक्षिणासवं ॥ व्याघ्रः ॥ उत्तरेक्षतसंपुक्ता
वृक्षीयान् विन्यसेत्कुशान् ॥ दक्षिणोदक्षिणायां सुसतिलान् विन्यसेत्कुशान् ॥ त
त्रैववौ धायनः ॥ चतुरस्रत्रिकोणां च वर्तुलं चार्द्धचंद्रकं ॥ कर्त्तव्यमानुष्यै
रात्राक्षरादिमुमंडले ॥ तत्रैव लोगाक्षिः ॥ हस्तद्वयमितं का
र्यं वै श्वदेविकमंडले ॥ तदक्षिणो चतुर्हसं पितृणां मंग्रिशोधने ॥ कलिकायां सं
ग्रहे ॥ प्रादेशमात्रेदेवानां चतुरस्रं तुमंडले ॥ तत्पञ्चायडं गुलंतस्मादक्षिणो वर्तु
ले तथेत्कुशम् ॥ यत्तु स्युत्पंतरे ॥ गर्तः पंचांगलो विप्रेजानुमाने
महीभुजि ॥ प्रादेशमात्रा वैश्ये च साधिकः सप्तभूदके नियं गृध्वं प्रमारो न व्याख्यातो देव
पित्रयोः ॥ चतुरस्रं वर्तुलं च कथितं गर्तलक्षणां ॥ पादप्रक्षालनं प्रोक्तं सुपवेश्यासने हि जा
तु ॥ तिष्ठंश्चैतलालनं कुर्यात् निर्गशाः पितरो गतारति ॥ तत्समूलत्वे मंडलायेष्टयक्षेत्रेयं ॥
तत्र गोमये हेमाद्रौ भृगुः अत्यंतजीरो देहायावध्यायाश्च विशेषतः ॥ आर्त्तायानवसूताया
न गोर्गो वरमाहरेत् ॥ मात्स्ये ॥ अक्षताभिः सपुण्याभिरुदभ्यर्च्योपसव्य
वत् ॥ विप्राराणालालयेत्पादानभिवेधपुनः पुनः प्रत्यङ्मुखस्थितः कुर्यात् विप्रपादाभिर्वे
चने तत्रैव भविष्ये ॥ प्रक्षालयेद्दिप्रयादान् शनौ देवीरिति त्वचा ॥ दृष्ट्वो चंद्रो
दये हृदयसिद्धः ॥ नकुशयेथि हस्तसुयाघंदद्याद्विचक्षराः कलि
कायां संग्रहे ॥ ततः प्रक्षालयेत्पादौ भार्याप्रावितवारिणां ॥ तथा ॥ आह
कालेयदायलीवामेनीरप्रदा भवेत् ॥ असुरंतर्भवेच्छ्राद्धं पितृणां नोपतिष्ठते ॥ त
त्रैव ॥ नाथः प्रक्षालयेत्पादौ कर्त्ता पित्रादिकर्मसु ॥ पाधानंतरमर्घ्यमपि दद्यादिति
हेमाद्रिः ॥ तत्रैव लोगाक्षिः ॥ मंडलादुत्तरे देशे दद्यादाचमनीय
कं ॥ तत्रैव ॥ विधायलालनं तेषां हिराचमनमिष्यते ॥ स्वयंचायि
हिराचमिद्विधः अहयावित्तः ॥ हेमाद्रौ नास्तीये ॥ यत्राचमनवारी
शियादप्रक्षालनोदकैः ॥ संगच्छंते बुधाः आह मासुरंतत्प्रचक्षते ॥ व्यासः स
म्येनैवासने धृत्वा दक्षिणोदक्षिणं करं ॥ व्याहृतीभिः समस्ताभिरासनेषु पवेशयेत् ॥ स
माध्वमिति चेवोक्त्वा दक्षिणं जानु संस्पृशन् आस्यतामिति ब्रूयादासने संस्पृशन्त्रयि ॥
हेमाद्रौ शातातपः ॥ होदेव यथैको विप्रो प्राङ्मुखोऽपवेशयेत् ॥ यित्रे तदङ्गु
लोस्त्रीश्च वद्ध्वा ध्वर्युसामगान् ॥ यांस्तवल्क्यः ॥ होदेव प्राक्
त्रयः पित्रे उदरोक्ते कामेव वा ॥ यत्र हेमाद्रौ हारीतः ॥ दक्षिणाग्रदर्भेषु प्राङ्मुखान् ब्राह्मणा
न् भोजयेद्ददङ्गुस्तानित्येकरति ॥ तत्रैवायरीयविषयः ॥ प्राङ्मुखान् भोजयेद्ददङ्गुस्ता

नित्येकरतितत्परिशिष्टात्॥ विकल्प इति हेमाद्रिः॥ माधवीयेयमः॥ पि
 सुकोत्रहचारीवाभोजनार्थमुपस्थितः॥ उपविष्टेष्वनुप्राप्तः कामंतमपि भोजयेत्॥ पि
 कीर्मे॥ अतिथिर्यस्य नाश्रातिनतत्प्राहं प्रचक्षते॥ विप्रनियमो माधवीये
 यवित्रपारायः सर्वे ते चमोनत्रजान्विताः॥ उच्छिरोच्छिष्टसंस्पर्शवर्जयंतः परस्परम्
 तत्रासनानि॥ पृथ्वीचंद्रोदयेयमः॥ आसनं कुजपदधादितरहापवित्रकं॥ हेमाद्रौ चम
 त्कारखंडे॥ पितृणां घटितं हेमराजं तवापि वासनं॥ येन तान्मयं दत्तमासनं पितृकर्म
 णि॥ सर्वे हि व्यासनारूढो न हि प्रच्यवते दिवः॥ हेमाद्रौ नागरखंडे॥
 अथ शंकुमयेपीठं प्रदेयं नोपवेशने॥ कलिकायां सग्रहे॥ क्षेमंड
 षकम्यप्राप्य पंक्तिर्यथा भवेत्॥ दक्षिणा संस्थिता घृषा पितृणां आहकर्मणि
 लक्ष्या॥ श्रीपर्यावारुणीक्षीरीजंतुकात्रकदंबकम्॥ सप्तमे वा कुलपिठं पितृणां
 दत्तमक्षयं सग्रहे शमीचकाश्वरीशैलुकदंबो वारुणास्तथा॥ पंचाशानां निशानि प्राहं देवा
 चनेतथा॥ कारिका॥ ह्रीदेवे प्राप्नुवन्ते पित्र्ये नीत्वि प्राणुदगाननात्॥
 पैठीनसिः॥ कुतयः प्राह वेलायां श्रीत्रियोपदिह्यते॥ आश्वलाय
 नः॥ नीवीवासो दशांतेन स्वरक्षार्थं प्रबंधयेत्॥ दृढपातं बल्क
 लुश्वलायनः॥ नीवीवासो दशांतेन स्वरक्षार्थं प्रबंधयेत्॥ दृढपातं
 बल्कलु॥ दक्षिणो कटिदेशे तु तिलैः सह कुशत्रयं॥ यत्र कानीय
 नीवीकाया दशागुनिर्वा मकुक्षौ कुशैः सहेतितह हि आह॥ पितृणां दक्षिणो मार्गं विपरी
 तानुदैविका॥ इति स्मृत्यंतरात्॥ वामे दक्षिणो वेत्याचारात् अव
 स्थितिमदनयारिजातेः॥ आचार्यः॥ प्राणायामत्रयं कृत्वा गाय
 त्रीस्मरणं तथा॥ आहकत्री स्त्रीति वदेत्तु विप्रैर्वाच्यं कुरुष्व च॥ ब्राह्मे॥
 ततस्त्रिलान् ग्रहे तस्मिन् विकिरेच्चाप्रदक्षिणाम्॥ अथ दया परयापुक्ती जयेदयदतामिह
 चाप्रोक्षेत्॥ पराशरः॥ तदिष्टो रिनिमंत्रे रागाय आव
 प्रयत्नतः॥ प्रोक्षयेदन्नजातं तु शुद्धं दृष्ट्यादि शुद्धये॥ हेमाद्रौ ब्रह्मंडे॥
 आह भूमौ गयो ध्यात्वा ध्यात्वा देवगदाधरं॥ ताभ्यां चैव नमस्कारं ततः प्राहं प्रवर्तते॥ देव
 ताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च॥ नमः स्वधार्थे स्वाहाये नित्यमेव नमो नमः॥ आदि
 मध्यावसाने सुत्रिण एव त्रजयेद्बुधः॥ पितरः क्षिप्रमायां निराक्षसाः प्रद्वंति च॥ त
 त्रैव स्वादे॥ तिलारक्षंतं ससुरा नृदमोरक्षं निराक्षसात्॥ यत्किंचिन्नात्रि
 योरक्षेदतिथिः सर्वरक्षकः॥ वसिष्ठः॥ अथ देवादींः कृष्णादीभिः
 पावमातीभिश्च पाकादिप्रोक्षयेत्॥ अथ देवादींः कृष्णादीभिः
 रमाद्यंतयोरायो दद्यादिसुक्ते वृत्तौ स्मृत्यर्थं सारे च॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥
 आसने व्यासनं दद्यादमेवादक्षिणोपि वा॥ पितृकर्मणि वामे चंदे वेदघातुदक्षिणो प्र

चेत्तः॥ आसनेष्वारणंदधाननुपाणौकदाचन॥धर्मोसीत्यथमंत्रेणगृही
उत्तिगुतानकुशान्॥धर्मोसिद्विशिराजप्रतिष्ठितरनिमंत्रतः॥ गालवः॥ २
मीनादायहस्ताभ्यां गृहीत्वादक्षिणोकरे॥देवेहाराः क्रियतांनुनिरंगुठकरंततः॥३० तथे
तिदिजाब्रूयुसेप्राप्नोतुभवानिति॥कर्ताब्रूयात्ततोविप्रःप्राप्रवानीतिवैवदेन् ४
य्यीचंद्रोदयेदृहचारदीये॥ दृथ्यीचंद्रोदयेदृहचारदीये॥
यवैर्दमैश्चविधेयांदेवानामिदमासने॥दत्वेतिभूयोदद्याद्देवेक्षराइतिक्षरा॥तच्चष
ष्ठाचतुर्थ्यावाकार्यमितिस्मरवा॥ततोर्ध्वकल्पयेदितिमत्वादयः॥शौनकजयंताभ्यामर्घ्य
रहितस्यदेवाचनस्योक्तेराश्वलायनानांदेवैर्घ्यदानेनेतिवोपदेवः॥ तन्ना॥
परिशिष्टप्रयोगयारिजातविरोधान्॥दृष्टिश्चादेतुदेवैर्घ्यर्घ्यदद्यात्॥देवैर्भ्योपिष्टयगृदद्या
त्॥देवैर्भ्योपिष्टयगृदद्यादिहार्घ्यश्रुतिचोदनादिति॥शौनकोक्तेः॥ अथा
र्घ्यपात्रे॥दृथ्यीचंद्रोदयेमात्स्ययामयोः॥पात्रंवनस्पतिमयंतथापरामयंपुनः॥जलज
वापिकुर्वीततथासागरसंभवा॥ ब्राह्मे॥ सौवर्णीताम्ररेव्याश्रमस्नादिकं
शश्वसुक्तयः॥भिन्नान्यपिहियोजानियात्राणिपितृकर्मणि॥ हेमाद्रौप्रजा
पतिः॥ सौवर्णीराजतेताम्रस्वाङ्गमणिमयंतथा॥यज्ञियंचमसंवापिच
र्घ्यार्थंहरयेदुधः॥अत्रविप्रेकत्वहित्वचनुष्टादावप्यर्घ्यपात्रेदेखा॥मानवस्तत्रेत्॥ दे
वैश्चदेविकेत्रीणिपित्रैर्लोकसुभयत्रवेसुक्तम्॥तदेकविप्रपरयात्रालाभपरंवेतिहेमा
द्रिः॥ मदनरत्नेतुदेवेकंपात्रमुक्तं॥ दृथ्यीचंद्रोदयेपि
त्रीणिपितृकपात्राणिदेहेवैवैश्चदेविकरति॥ दृहमराशरोक्तेर्देवैसाह॥
वह्वचानांतुदेवैविप्रहित्वेय्येकमर्घ्यपात्रमर्दशीदद्यादितुक्तंपरिशिष्टेप्रयोगयारिजाते
च॥ कलिकायांहारीतः॥ दत्तमक्षयतायातिरक्तेना
र्घ्यनुयत्नते॥ दृहमनुः॥ मृगमयंशरुजपात्रमयःपात्रंचयम्वदेत्॥
राजतेदेविकेकार्ये शिलापात्रंविवर्जयेत्॥पुराणसमुच्चयेस्तत्त्वाभवंतथाकांस्यचार
कंजत्रुसंभवा॥त्रयसीसलोहमवेसदापात्रेविवर्जयेत्॥ तत्रेवा॥ अ
ष्टांगुलमवेत्यात्रेपिदृष्टांशरःशुभा॥दशांगुलतुदेवानांसौवर्णीशक्तिनःकृते॥स्थाप
येदर्घ्यपात्रेहेसुजेतत्रकुशेपरि॥देहेयवित्रेविधिवन्त्रयाश्वोपरिश्रियेत्॥यज्ञपाश
यवित्रेत्येतिमंत्रेणयवित्रेच्छेदयेत्तुने॥औषधीमंतरेकृत्वाअंगुल्यांगुलियवर्णीः॥
स्फेनकाशेनलोहेननमृगमयनखादिभिः॥ वशिष्टः॥ दृष्टीं प्रो
क्ष्यामसापात्रेकुयोर्दध्विलेत्तः॥हरयेत्पात्रपुष्पंनृकत्वोपरिपवित्रके॥ दृ
दपराशरःपात्रद्वयमथाध्वार्थंतेजसंचैकवस्तुनः॥प्राशुखीमरतीर्थनशन्नोदिओदक
क्षियेत्॥यवोसीतिपवांस्रदृष्टीपुष्पाणिचंदनं॥ मानवस्तत्रे॥
सुमनसःप्रक्षिप्योत्स्ययवाप्रक्षिप्येति॥यवोसीतिमंत्रःपात्रे॥यवोसिधान्यर्जोसिवा

रुणोमधुमिश्रितः॥ निर्णोदः सर्वपापानां पवित्रमृषिभिः स्मृतम् ॥ रा
 जीवावारुणोमधुसंपुतरतिपरिशिष्टपाठः॥ गोभिलेनतु॥ य
 वोसिसोमदेवत्यरतिनिलमंत्रोवस्त्राहायुक्तउक्तेः॥ होमाद्रोयमः॥
 यवहसस्ततोदेवान् विज्ञाय्यावाहनं प्रति॥ आवाहयेदनुज्ञातोविश्वेदेवा
 सरत्वा॥ दृढपराशरः॥ ततः सम्यक्करन्त्यस्यविप्ररक्षि
 राजानुनि॥ देवानावाहयिष्येहमितिवाचमुदीरयेत्॥ आ
 वाहयेत्यनुज्ञातोविश्वेदेवास आगतः॥ विश्वेदेवाः शृणुतेममितिमंत्रह्य
 पठेत्॥ आहविशेषिविश्वेदेवानामाज्ञानेहेमाद्रोदृहस्यतिः॥
 उत्पन्नेनामचेतेषां न विदुर्यदिजातयः॥ अयमुच्चारणीयस्तेर्मंत्रः॥
 अहासमन्वितैः॥ आगच्छेत्तुमहाभागाविश्वेदेवामहाबलाः॥
 येयत्रविहिताः आदेसावधाना भवेनुते॥ इदंवावाहनमर्घ्यपात्रासा
 दनात्॥ प्राकृहेमाद्रिगोक्तं॥ तत्रकातीयेः प्रा
 क्षार्यतत्रैवतत्सज्जात्॥ अन्पैस्तदुत्तरम्॥ दृष्ट्वीवद्रो
 दयेशंखः॥ संयवंपुष्यमादायचरणादिशिरोतकं॥ अर्घ्य
 तेत्यच्चेनं कुर्यादंतरचोदकंतथा॥ पित्र्येणमूर्हादियादापर्वतपित्र्ये
 कार्यं तुष्टजनं पादप्रभृतिमूर्द्धोतंदैविकेष्टजनं भवेत्॥ शिरःप्रभृति
 पादांतनमौवर्जितियेनृक्ते॥ इतिमदनरत्नेप्रचेत्॥ सोक्तेः॥
 कलिकायांसंयहे॥० तिस्रन्कृताजलिभूत्वायठेन्मंत्रोसमाहितः॥
 ॥ विश्वेदेवाः शृणुतेसागच्छन्त्यपरततः॥ हेमाद्रोजा
 त्करार्थः॥० ततोर्घ्यपात्रसंपत्रिवाचयित्वाहिजोत्रमान्॥
 तदयेचार्घ्यपात्रं तुसाहार्थ्यं॥ इतिवित्यसेत्४॥ गार्ग्यः॥
 दत्वाहस्तेपवित्रंचकृत्वाष्टजांचयादतः॥ यादिभ्यारतिमंत्रेणाहस्ते
 य्वर्घ्यं विनिक्षिपेत्॥ संयहे॥ विश्वेदेवा इदं
 र्घ्यमितिहानं समादिशेत्॥० तदंतेसाहानमः॥ इतिवा
 च्छु॥ यादिभ्यारतिमंत्रेणासाहाकारनमोतकमितिहेमाद्रोनागरख
 ज्ञान्॥ अथवेणास्त्रेणुपाधमर्घ्यमाचमनीयमितिहिजकरेनिनयेदि
 त्यस्यैवत्रयमुक्तं॥ गमस्तिः॥ अर्घ्यचपिउप्रहा
 नंचस्वस्त्यस्त्येतथैवचा॥ गंधपुष्पादिकंसर्वहस्तेनैवतदायये
 न्॥ प्रतिविश्रयादिभ्येमादृतिः॥ वद्धवानांत्वेनेतदज्ञा
 र्घ्यानुमंत्रणं॥ ततः पात्रंदक्षिणेदेवेभ्यः॥ स्यान्
 मसीतिपुजामुत्तानंवाकार्यमितिगाउउक्तं॥ एतदापस्तेवानां

नियतमन्येयान्॥ हेमाद्रौविष्णुधर्म॥ गंधेः पुष्पे
श्वधूपैश्चवस्त्रैश्चाप्यथभूषणैः॥ अर्चयेद्वाह्यरान् शक्त्वाश्रद्धधानः
समाहितः॥ दृष्ट्वा चंद्रोदये मार्कंडेयः॥ चंदनगारुक
रैरकुंकुमानि प्रदाययेत्॥ विष्णुः॥ चंदनकुंकुमकंशरा
गरुपयकायनलेपनायेति॥ व्यासः॥ अपवित्रकरो गंधै
गंधहरेति सजयेत्॥ कलिकायां स्मृतिः॥ गंधहरेति वेगंध
मायनेते च पुष्पकं॥ धूरसीत्यमुना धूपं उदीप्य स्वेति दीपकं॥ पुंववस्त्रा
शिमेनेरावस्त्रदद्यात्प्रयत्नतः॥ आसने स्नासने ब्रूयात् अर्घ्यं स्व
र्घं हि जोतमः॥ सुगंधश्च सुपुष्पाणि सुमालानि सुधूपकं॥ सु
जोतिश्चैव दीयेत स्वाच्छादनमिति क्रमः॥ विप्राणां गंधेन वर्तुलं त्रि
पुंड्रं वानकार्यं॥ हेमाद्रौ देवलः॥ ललाटपुंड्रं
वर्तुलमित्यपराकं॥ मदनरत्ने च॥ पुंड्रं त्रिपुंड्रं वर्तुलम
ई चंद्रं च॥ ऊर्ध्वं च तिलकं कुर्यान्न कुर्याद्देवि त्रिपुंड्रकं॥ उ
र्ध्वं च तिलकं कुर्याद्देवि त्रैचकर्मणि॥ निराशाः पितर्येति
दद्याच्चैव त्रिपुंड्रकमिति॥ दह्यराशरोक्तेः॥ तिर्य्य
ग्लियो भवत्येवैवर्जयेत्तिलकं भालेऽष्टाद्वकाले च सर्वदा॥ तिर्य्यगू
र्ध्वं त्रिपुंड्रं बाधारेयेत प्रयत्नतः॥ इति व्यासोक्तेरिति श्रद्धा चंद्रः
पुत्रदहन्नारदीये ऊर्ध्वं पुंड्रं च तुलसांश्चादेनेच्छंति केचनेति॥ तत्क
नृपरा॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ दतिकं मृगनाभिं च रोचनां
रक्तचंदनं॥ कालेयकं तृयगंधं गुरुकं चापि वर्जयेत्तत्कलुषार्थं विक
ल्प॥ इति हेमाद्रिः॥ दहशानातपः॥ प
वित्रं तु करे कृत्वायः समालभते हि जाना॥ राक्षसानां भवेच्छाहनि
राशेः पितृभिर्गतेः॥ पुष्यतु ब्राह्मे॥ जातिचपकलो भ्राश्रम
स्त्रिका वाणवर्धरी॥ चूताशोकारूपं च तुलसीशतयत्रकं॥
कुजकं तगरं चैव भृंगमारण्यकेतकी॥ मृथिकामातिमुक्तं च आ
दयो ग्यानि भोहि जाः॥ कमलकुमुदयमं पुंड्रं कं च यत्नतः॥
इंदीवरं कोकनदं कल्हारं च निवेदयेत्॥ हेमाद्रौ वायुभविष्य
योः॥ सुकुमारैः किसलयैर्यवद्वर्वाकुरैरपि॥ संश
जनीयाः पितरः श्रेयः कामेन सर्वदा॥ स्कांदि॥ जात्यश्वस
वैरातव्यामस्त्रिकाश्चेत्तदृथिका॥ जलोभ्दवानि सुवीणाकुसु
मानि च चपकं तत्रैव दहमनु॥ न निपुक्तः शिखावर्जमांसं शिरसि धारयेत्॥ वर्जा

निष्ठश्चोच्चोदयेभविष्ये॥ केतकीतुलसीयत्रविल्वयत्रचवर्जयेत्॥ शीराचकरी
रचधनैरकिंशुकंतथा॥ माधवीयेस्मृत्यर्थसारचतुलसीनिषि
दा॥ तुलसीनिषेधोनिर्बलइतिहेमाद्रिः॥ समूल
चिपिपिडयरः॥ तुलसीगंधमाघ्रायपितरस्तुष्टमानसाः॥ प्र
यातिगरुडारूढास्तत्पदचक्रयागिनरतिप्रयोगमारिजातेयामोक्तेरितिबोपदेवः॥
वहन्यराशरः॥ नजातिकुसुमेर्विहान्विल्वयत्रैस्तुनार्चयेत्॥
जयादिकुसुमंमिठीरूपिकासकुरंदिका॥ पुष्पाणिवर्जनीया
निश्चादकर्मणिनिन्यराः॥ हेमाद्रौशरवः॥ उयगंधी
न्याधीनिचैत्यक्षोभ्द्वानिच॥ पुष्पाणिवर्जनीयानिरक्तवर्णा
नियानिच॥ जलोभ्द्वानिदेयानिरक्तान्यपि विशेषतः॥ च
गिराः॥ नजातिकुसुमानिदधानकदलीयत्रमिति॥ जा
न्याविकल्पइतिहेमाद्रिः॥ निषेधः पिउविषयः॥ कुद
शंभोचनोदयान्नोन्नतंगरुडर्धजे॥ पिउजातीचनोदयादेवीमर्क
गामार्चयेत्॥ इतिवृद्धयाज्ञवल्क्योक्तेरितिबोपदेवः॥ स्त
तिसारे॥ अगस्त्यभृगराजचतुलसीशतयत्रकं॥ चयक
तिलपुष्पचयतेपितृवल्गभाः॥ केतकीकरवीरचवकुलंकुदकंत
था॥ याटलांचैवजातींचआदेयत्तेनवर्जयेत्॥
केविंतिउपितुलसीमाहः॥ पितृपिंडार्चनंआदेयेऽन्तेतुलसीदले
प्रीणिताःपितरस्तैस्तुयावच्छार्कमेदिनीतिमार्कउयोक्तेः॥ धूयस्तत्रै
वविष्णुधर्मे॥ धूयस्तुगुणलोदे यस्तथाचंदनसारजः॥
अगरुश्चसकईरस्तुरुष्कत्वकंतथैवच॥ विष्णुः॥ घृतमधुय
क्तंगुणलुप्रीखंडेदवदारुसरलादिदयादिति॥ तत्रैवदेवलः॥ येहि
प्राण्यगजाधूपाहस्तवाताहताश्रयो॥ नतेआदेनियोक्तव्यायेचकेचोभ
गंधयः॥ घृतचकेवलंदधाहुष्याहृणगुणुला॥ दीप
माहविष्णुः॥ एतेनदीयोदानम्यस्तिलतेलेनवापुनः॥
वसामेदोभ्द्वंदीयप्रयत्नेनविवर्जयेत्॥ वस्तुब्राह्मे॥
कोशेयंक्षौमकार्यासदकूलमहंततथा॥ आहोऽन्यानियोदधाना
मानामोतिचोत्रमाना॥ हेमाद्रौत्रसंवेवर्ते॥ यज्ञोप
वीतंदातम्यवस्त्राभावेविजानता॥ पितृभ्योवस्त्रदानस्यफलंतेनाश्रु
तेखिलं॥ तत्रैवयाग्रे॥ निष्क्रयोवायथाशक्तिवस्त्राभावेप्र
दीयते॥ असायपिचदेयानितत्रैवकालिकापुराणो॥ धात्वादिनिर्मितारम्यादीपि

कोश्राहकमीणि॥ पितृनुद्दिश्यदीरघात्सभवेभ्राजनंश्रियः॥ यो
 धूपदानयात्रंतुयात्रमभार्त्तिकस्यच॥ दधातपितृभ्यः प्रयतसस्यस्वर्गक्षयाग
 तिः॥ विष्णुधर्मे॥ यः कंचुकंतथोद्भोषयितृभ्यः प्रतिपादयेत्॥
 ज्वरीभदानिदुःखानिसकदाचिन्नपश्यति॥ स्त्रीणांश्राहेतुसिंदूरदधुश्चतकानिच॥
 निमंत्रिताभ्यः स्त्रीभ्योयेतेसुःसौभाग्यसंपुताः॥ हेमाद्रावादित्यपुराणे॥
 नरुक्षवर्णादातम्यनापिकार्यसंसंभवं॥ पितृभ्योनायिमलिनंनोपयुक्तं क
 दाचन॥ नक्षिद्रितंनयदशनवीतंकारुणायिच॥ कार्पासनि
 धेधोन्यसंभवे॥ तत्रैवा॥ पितृन्सन्ध्यावासीभिर्दधातयज्ञोपवी
 तकं॥ यज्ञोपवीतदानेनविनाश्राहंतुनिष्कले॥ एतद्यतिस्त्रीभू
 त्श्रादेव्यपिदेयमितिहिमाद्रिः॥ तत्रैवतुसिहपुराणे॥ कमंडलुं
 ताश्रमयेश्राहेषुप्रददानियः॥ काशेननिर्मितंवापिनारिकेलमथापिवा॥
 दधात्कमंडलुश्राहेसश्रीमानभिजायते॥ यौमन्त्रिकाविरचितान्श्राहेषुच
 घदानुभाना॥ प्रदधात्करकान्वापिसीक्षयविंदतेसुखं॥ तत्रैवा॥
 उपानच्छत्रवंस्त्रीणिभुक्तिपात्रं कमंडलुं॥ शयनाशनयानादिर्दयराग्यज
 नानिच॥ अन्नं सुसेस्तुतंगंधांतांदलंदीयचामरं॥ पितृभ्योयः प्र
 यच्छेत्तुविष्णुलोकंसगच्छति॥ मोरपुराणे॥ चामरंतालवंतच
 धेतच्छत्रं चदयं॥ दत्त्वापितृणामेनानिभूमियालोभवेदिह॥
 तत्रैवनेदिपुराणे॥ अलंकारः प्रदातव्यायथाशक्तिहिरण्यमयाः॥
 केयूरहारकटकमुद्रिकाकुंडलादयः॥ स्त्रीश्राहेषुप्रदेयाः सुरलंकारस्त
 योषितो॥ मंजीरमेखलादामकारिकांकंकणादयः॥ तथा॥
 आदर्शव्यजनंछत्रशयनाशनपादुकाः॥ मनीषाः यदवासाश्चसुगंधाश्चूरी
 मुख्यः॥ अंगारधानिकाः शीतयोगपटाश्चयुग्मः॥ कटिसूत्रा
 तिरोप्याणिमेखलाश्चैवकंवलाः॥ कर्पूरदेश्चभोजनितोदलायतनंयथा॥
 भोजनाधारयंत्राणियतद्वाहांसथैवच॥ तथाजनशलाकाश्चकेशानांचप्र
 साधनम्॥ एतान्दधान्यः सम्यक् सोश्चमेधफलंलभेत्॥ स्कान्दे
 सौवर्णीराजतंवापिकोस्येनाय्यथनिर्मितं॥ दत्त्वाभोजनयात्रंतुसमाटभ
 वतिभूतले॥ वामनपुराणे॥ वंदीकृतासुपेकेचित्त्वयंवायदिव
 परे॥ येनकेनाप्युपायेनयस्मान्नोचयेतेनरः॥ पितरसस्यगच्छति
 शाश्वतंपदमयं॥ पराशरः॥ वाचयेत्परिश्रान्तंवासीदन्वावि
 धानतः॥ नारदीये॥ ईद्वैश्वसमनुज्ञातोयजेमिद्वरांत्यथा॥
 तत्रपित्रैश्चासनाद्यशोधमर्चनकांडैश्चदेविकंतेया॥ विशेषस्तुत्यते॥ तत्राहनेदिपुराणमु

आःकुशाः॥ अत्रावाहनमासनाहर्वेवाऽभ्यस्योत्तरवाऽशौकरणीप्रवेतिस्व
 त्रिषुपक्षाउक्ताः॥ तस्यांसास्वामेदेन्यवस्था॥ द्वितीयपक्षस्य
 बहुसंमतः॥ तत्रार्थमाहाभलायनः॥ तैजसाश्ममयसृण्येषु
 त्रिषुपात्रेष्वेकद्रव्येषुवादभौतहि तेऽप्यः॥ प्रदायशन्नोदेवीरभीष्टपरम्
 नुमंअतिलानावयतिनिलोसिसोमदेवयोगोसवोदेवनिर्मितः॥ मन्त्रवदि
 प्रवृत्तःस्वधयापिहनिमान् लोकानुप्रीणायाहिनःस्वधानमस्ति॥ अश्व
 मयंस्फाटिकादि॥ मृन्मयेहसकृतमेव॥ कुलालचक्रंनिष्पन्न
 मासुरंदेविकंनतत्॥ तदेवहस्यदितंदेविकेकेवलंतयेतिहंदागपरिशिष्ट
 त्॥ अस्यान्यपियात्राणिर्ध्वमुक्तानि॥ मनुः॥ अन्नाप्रवे
 द्विजाभावेयद्येकोब्राह्मणोभवेत्॥ यात्राण्यासादयेत्रीशिननुब्राह्मणसं
 स्मया॥ दत्तकादेःकर्तुर्हिपितृत्वादावपिवचनात्रीण्येवयात्राणीतिहरिह
 रः॥ माधवीयेवैजवायः॥ अर्घ्येयितृणांत्रीण्येवकु
 यात्राणिधर्मवित्॥ एकस्मिन्वावहस्युवात्राहरोयुपयाविधिः॥
 हेमाद्रावप्येवं॥ अत्रानुमंत्रणंसकृतं॥ तिलोलीनस्यप्रतिपा
 त्रमावृत्तिः॥ यितृशहस्याहश्चेतिहृत्तिहृतं॥ दर्मश्चत्रिगुणोपवि
 त्रम्॥ निस्तःतिलःशलाकासुपितृयात्रेषुपावेण॥ एकोहि
 दृशलाकैकांनिधायोदकमाहरे॥ इतिहेमाद्रौचतुर्विंशतिमतात्॥
 तत्रैवविष्णुः॥ दक्षिणायेसुदर्भेषुदक्षिणापवर्गवमसेषुपवित्रांतर्हि तेऽप्यश्मि
 चेच्छन्नोदेवीरितिमंत्रेणजलासेचनत्वंहवभिन्नविष्यश्चस्मिन्पक्षेप्रतिपात्रंमंत्राह
 त्रिः॥ कारिकायां॥ गंधपुष्पाणिचैतेषुपात्रेषुप्रक्षिपेदथ॥
 ब्राह्मे॥ जलंक्षीरंदधिघृतंनिलतंदलसर्षपान्॥ कुशाधमधुपु
 ष्पाणिदत्त्वावामेततःस्वयम्॥ जानूकरार्घ्यः॥ ततोऽर्घ्यावात्रसंपन्निः
 वाचयित्वाहिजोत्रमान्॥ तदयेवार्घ्यावात्राणिस्वधार्घ्या इतिविन्यसेत्॥ अत्रगो
 ततस्तिलहस्तेविप्रसम्यजानौदक्षिणांकरंनस्यावाहनंशक्तेत्॥ वैजवायुश्चे॥ ति
 त्रसंघंधनामानिद्वितीयांतत्त्वंप्रायुक्ताः॥ कौर्मैअपसम्यंततःकृत्वायितृणां
 स्रनृपितृनावाहपिष्णामीत्यामंअ॥ शिवायुखः॥ आवाहनंततःकुर्यात्तुशंतस्वेष्टचाबुधः॥ आ
 वाहंतदनुज्ञातो जयेदायतुनस्ततः॥ अत्रसम्यस्यापिप्रायुक्तेर्विकल्पः॥ अ
 त्राधमंत्राहस्यास्यितरममुकशर्माणाममुकगोत्रंवसुरूपमावाहयामीत्यामुक्तामूर्धा
 दिपादांतंनिलानुविकीर्ययतुनश्चित्रसर्वंतेसकृजयेदितिनिबंधाः॥ अत्रो
 पवेशनसंदेशतयोधार्घ्याचमनीयानपिहेमाद्रिणोक्तानि॥ नात्यथर्वणावेदिनानियता

निनायेषाम् ॥ नेषां च प्रपिता महादिविभ्रंतं प्रातिलोम्येन सर्वः प्रयोगः ॥ वारहे ॥ गंधपुष्पा
 र्वनं रुक्तादद्यादस्तेनिलोदकं ॥ गर्भ्यः ॥ शिरसः पादौ वापि
 सम्पगम्य र्वयेत नः ॥ ततः स्वधाध्या रतिपितृपिता महादिविप्राये प्रत्येकं नि
 वेदयेदितिकारिकायां वृत्तौ च ॥ आश्वलायनः ॥ अयस्येनेत
 रयामयगुह्यातरेणापवीतित्वादक्षिणो नवास्योपगृहीतेन पितरिदं नेर्घ्यं पिताम
 हेदं नेर्घ्यं पितामहेदं नेर्घ्यमित्ययः शर्वताः प्रतियाहपिष्यान्सक्तन्सक्तन्स्वधाध्या रति
 म्कुनि ॥ सनुसृष्टास्वनुमंत्रणीतयादिव्याचायः ॥ दधिमासेव
 भूतुर्याचं तस्मिन् उतयाथिवीर्याः ॥ हिरण्यवर्णीयक्रियास्तान् व्यायः
 शंखानाभवंति ॥ अर्घ्यादिप्रागंघादेर्यज्ञोपवीतमेव ॥ अ
 र्घ्यादानात्प्रागन्वाच्योदधान् ॥ यद्यप्यत्रस्येनदक्षिणो नवाध्यादद्यादिसु
 क्रं ॥ तथापि दक्षिणो नेत्यभिमतोर्थः ॥ कारिकायां वृत्तौ चैवम्
 पित्रादेस्त्रिभिः पात्रैर्दद्यात् ॥ पितुः स्थाने ॥ विप्रत्रयं चैत्रैकार्घ्यं वि
 मज्जदद्यात् ॥ त्रयाराणां स्वधाध्या रतिसक्तन्निवेदनं ॥ एवंयेता
 महदावपि ॥ अयजलदानमर्घ्यमंत्राभ्यप्रतिविप्रमावर्तते ॥ तेषु
 गंधद्वौ च प्रतिविप्रं यद्वा र्यानुसमयः कांडानुसमयी वा ॥ पित्रादित्रया
 णामेकविप्रयक्षेत्रिभिः पात्रैरेकस्येवाध्यादद्यादिति वृत्तिः ॥ कारिकापि ॥
 स्वधाध्या रत्ययोर्घ्यास्ताउपवीतानि वेदयेत् ॥ विवेदनात्प्राक्प्राचीनावी
 तमेवेत्यर्थः ॥ अर्घ्यं शेषमादाय दक्षिणो ननु पाणिना ॥
 सव्यहस्तगृहीतेन निनयेत्पितृनौ र्वयतः ॥ दत्त्वादत्त्वानि नीतास्तायादि
 आचीनुमंत्रयेत् ॥ यत्तु ॥ यादिव्या रतिमंत्रेण हस्ते अर्घ्यं विनिक्षि
 येत् ॥ इति ॥ यच्च वारहे ॥ निलोबुना वापसम्येदधा
 र्घ्यादिकं हि जर्ति ॥ यच्च आसः ॥ गोत्रसंवेधना
 मानिपि ॥ दद्यान्मनुकीर्तयन् ॥ एकैकस्य तु विप्रस्य अर्घ्यं पात्रं विनि
 क्षियेत् ॥ इति ॥ तद्वद्वातिरिक्ताविययं ॥ तत आचामेत् ॥
 एवंमातामहेष्वपि ॥ आश्वलायनः ॥ संसवान् समवनीयतां
 भिरभ्दिः युत्र कामो मुखमनक्ति संसवः ॥ शेषः ॥ संसवो हि यरिशिष्टो भवतीति
 शतययश्चुते ॥ केचित्तु हस्तगलितां बुवदंति ॥ समवनीयां मेहे
 यात्रेपितृयात्रे आसिंचेदिति वृत्तिः ॥ अथ मेयात्रे संसवान् समवनीयेतिका
 तीयस्त्राच्च ॥ ब्राह्मेतु ॥ प्रतिविबानुलोकनमुक्तां
 स्कादे ॥ आयुः कामस्य नेत्रासे च नमुक्तां ॥ पित्र्ये विधेः प्राशु
 र्वस्य कर्तुरभिषेकः कार्य रतिके चिदा ॥ आश्वलायनः ॥ नोदरेत्

[illegible]

तिसमन्त्रस्यमंडलेनविवर्जितं॥ हेमाद्रौहारीतः॥ भूमावेवनि
 श्रृङ्गानोपरियात्राणीति॥ तानिनुहेमाद्रावन्निराह॥ भोजनेहेम
 रीय्याशिदेवेपिअथयाक्रमम्॥ हारीतः॥ राजतयारीनामकास्य
 पात्राणिभोजनेरति॥ अमान्यपिहेमाद्रावन्निराह॥ सौवर्णा नी
 रीय्याशिकास्यानिनदसंभवे॥ अमान्यपिहिकार्याशिदारुजान्य
 पिजानता॥ नायसान्यपिकार्याशिपेत्रलानिननुकचित्॥ न
 चसीसमयानीहशस्येतेत्रयुजान्यपि॥ अत्रिः॥ यचाशन्यलिकंका
 स्यधिकंभोजनायवे॥ गृहस्थेसुसदाकार्यमभावेहेमरीय्ययोः॥ कां
 पालाशेभ्योविनानस्युःयरीयात्राणिभोजने॥ पृथ्वीचंद्रसु॥ कां
 सयात्रेहविद्वेद्यानिराशाःपितरोगतारतिब्रह्मोक्तेः॥ कांस्ययात्रनिषेधमा
 ह॥ योयदेवसुसूतिसंयहमुदाजहारः॥ आदेयलाशयात्राणि
 मधूकोदंवराणिच॥ पारिकाकुटजस्रक्षककचानिक्रमाजगुः॥
 कदलीचूतयनसजंबुयुनागचंपकाः॥ अलाभेमुख्यपात्राणांयाहाः
 स्युःपितृकर्मरति॥ हेमाद्रौनुकदलीयत्रनिषेधमाहंगिराः॥
 नजातीकुसुमानिदधान्नकदलीयत्रमिति॥ क्रतुः॥ असुराणांकुले
 जातारंभाहर्वयिरग्रहः॥ तस्यादर्शनमात्रेणानिराशाःपितरोगताः॥
 एवंयात्राणासाधमस्ममर्यादांकृत्वाविप्रहस्तशोधनंकुर्यात्॥ तत्रपिशं
 गरक्षारोइतिमेत्रद्वयंकवित्येति॥ मान्येचक्रत्वाभस्ममर्यादायःकुर्या
 म्नाशिशोधनं॥ आसुरंतद्वेच्छाद्विद्विधानवृत्तः॥ तत्रैकत्र
 हांडे॥ प्रक्षाल्यहस्तयात्रादियश्चाद्विद्विधानवृत्तः॥ प्रक्षालनज
 लदभैस्त्रिलैर्मिश्रक्षियेच्छुचौ॥ मंडलोयशतिहेमाद्रिः॥ अथा
 योकरणम्॥ हेमाद्रौमार्कंडेयः॥ आहिताग्निसुजुहुयादक्षि
 णायोसमाहितः॥ अनाहिताग्निश्चोयासनेअग्न्यभावेदिजेसुवा॥ वा
 यवीये॥ आहत्यदक्षिणाग्निर्होमार्थेवैप्रयत्नतः॥ अग्न्यर्थेनौकि
 कम्वापिजुहुयान्कर्मसिद्धये॥ आहिताग्निःसर्वाधानी॥ अहोधा
 नीतृष्टमेवेतिचंद्रिका॥ यार्कमिताक्षरमाधवादयः॥ तस्यापिदक्षिणा
 यो॥ लौकिकोष्टृष्टतिहेमाद्रिः॥ कल्पतरुश्चा॥ आधयक्षएवतुष्टः
 बहुसंमनश्च॥ यद्यपिस्त्रात्रमशोकसंश्रितेदक्षिणाधौनयुक्तः॥ तथापिवच
 नाभ्वनीतिहेमाद्रिचंद्रिकादयः॥ इंदरीश्रादयः॥ आदिकादिषुतुस
 र्वाधानीयाणोअर्वाधानीष्टृष्टकुर्यादिति॥ हेमाद्रिमीधवश्च॥ यक्षांतकर्मनिर्वर्त
 वेष्टदेवंचसाधिकः॥ पिउयज्ञततःकुर्यान्नौन्वाहार्थकंबुधरति॥ लोकाध्यादिभिःक्र

यमपात्रं पित्राणामर्थ्यातितां॥ आहतास्तत्र तिष्ठति पितरः शौनको ब्रवीत्॥
 यावद्विप्रविसर्जनमिति तुर्यपादेयमीययावः॥ अत्र त्रिः॥
 पितृपात्रं समवनयनदेशे न चालयेदाश्रादिसमाप्तेः॥० यस्यात्र त्रतीया
 त्रेणाहता इति॥ यदा प्रथमपात्रमेव न खिलकुर्यादिति॥ कामा
 भावे पीदमेव शेषप्रतियादन॥ हेमाद्रौ कौर्मि॥ संस्रवांश्च ततः सवीन्यात्रि
 कुर्यात्समाहितः॥ पितृभ्यः स्थानमसीति सुजयात्रं निधाय येत्॥ प्र
 लयाणो यमस्तुः॥ येन कं प्रथमपात्रं तस्मिन् येनामहं न्यसेत्॥ प्र
 पितामहततो न्यस्य नोदरे न चालयेदिसाह॥ अथ संस्रवानानीय तृती
 येनाच्छाद्य सुजीकुर्यादिति सर्वैकवाक्यतया र्थ इति केचित्॥ अत्रिः गंधा
 दिभिस्तदभ्यर्च्य तृतीयेनापि धाययेत्॥ पितृभ्यः स्थानमसीति सुबोधेशेष
 ते च येत्॥ अर्चनं सुजीकृतं पितृभ्यः॥ सुजमुत्तरतो न्यसेदिति
 प्रचेतसोक्तेः॥ सर्वविप्रोत्तरतो न्यसेदिति हेमाद्रिकल्पतरुः॥ वि
 प्रवामे इति हलायुधः॥ कर्तुं वामे इति शूलपाणिः॥ उत्तानं विवृतं
 वापि पितृपात्रेन तद्वेदिति उशनसोक्तेः सुजते वसाधुः॥ मातामहादि
 संस्त्रवानपि पितृपात्रे एव गृहीत्वा प्रयाजवत्तत्रेणासुजीकुर्यादिति शूलपाणिः॥
 एको हि येनूहेन सुजीतेति पितृभक्तौ श्रीदत्तः॥ यमोपि स्थसुत्तानम
 न्यत्र नीतिमुहादितंतथा॥ यात्रे दृष्ट्वा त्रजं त्वाशु पितरस्तं शयंति च॥
 वैश्वदेवे उत्तानमिति मदनपारिजातः॥ वैजवायः॥ तस्योपरि कुं
 शाब्दत्वाप्रदधादेव सर्वकं॥ गंधपुष्पाणि धूपचदीपवस्त्रा यवीतके॥
 अत्र गंधादेर्देवैर्यत्रे च परार्थानुसमयस्याज्ञवल्व्याक्तकांशानुसमयेन विकल्पो ज्ञे
 यः॥ वस्त्रानां तु सूत्रे देवानुक्तेः कांशानुसमय एवा॥ अत्र प्री॥
 चीनावीतिनामगोत्रसंबुध्याद्युक्तं प्राक्॥ अन्तर्देववत्॥ तदं
 ते आचमनं च॥ हेमाद्रौ कालिकापुराणे॥ निर्वर्त्तमाना
 रादेशात् किं यामेव यथाविधि॥ भाजनानिततो दद्यात्स शौचं पुनः क
 मात्॥ आदेशात् प्राणिदधारित्यन्वयः॥ तेन तत्रापि प्रश्नात्तु
 ज्ञेयो॥ तत्रैव ब्राह्मे॥ मंडलानि च कार्याणि नैवारे श्वर्गकै
 सु मेः॥ गौरमृत्तिकाया वापि भस्मना गोमयेन वा॥ मृगुः॥ म
 स्मना वापि रावापि कारयेन्मंडलततः॥ चतुःकोणादि जायस्य त्रिकोणास्तु
 यस्य तु॥ मंडलाद्वर्तिविष्यस्य श्रद्धाया मुसरांस्ततः॥ वस्त्रं च य
 रिशिष्टे तु देवे च तुरस्तपि अर्चनं लमंडलकृत्वा क्रमेण सयवानुसतिलांश्च दर्भांश्च दद्या
 दिसुक्तं॥ मार्कंडेयः॥ यातुधानाः पिशाचाश्च कृत्वा रयि चैव राक्षसाः॥ हर

उधियतामशौचक्रियतामित्यामंत्रयतेकाममुध्रीयताकाममशौचक्रियतामित्यतिसू
उदरेजुहुयाच्च॥ नयाशिविधुरादेर्विशेषीहृहन्नारदीये॥ नयाविह
रभार्यश्चयावर्णोसमुयस्थिते॥ संधायाश्रिततोहोमंज्जत्वातंविस्जत्सुनः॥
अयाश्चेतितत्कालेप्रिसंधायहुत्वात्यजेदित्यर्थः॥ एतदायस्त्वानामेव॥ या
गिहोमस्तुक्तंदोगादीनां॥ विश्वप्रकाशेयि॥ साग्निर्येषामनेन
शौकुर्वीतलौकिके॥ यागोहोमप्रशंसंनितत्वायस्ववशाखिनां॥
स्नातकाविधुरावासुर्यदिवाब्रह्मचारिणः॥ अथोकरराहोमंतुकुर्यस्तेलो
किकेनले॥ अयाश्चाश्वेमनोजोतिरुदुध्यव्याहतीर्हनेत्॥ ततोनु
जातोऽधीधनाद्याज्यभागांतयेयन्मेमातेत्याधैर्जुहुयात्॥ तत्रसप्ताह्नाहुतयः
वराज्यस्येतित्रयोदश॥ अत्ययोवा॥ यथायन्मेमाताप्रलुलो
भतन्मेरेतः पिताष्टंक्रांयास्तिष्ठतीतिहाभ्यांअमुष्मेस्वाहेतिपितुर्नोआहोहोमे
॥यन्मेपितामहीप्रलुलोभतन्मेरेतःपितामहोष्टंक्रांअतर्दधेऽतितन्नापितामहायहो
यन्मेप्रपितामहीतन्मेरेतःप्रपितामहोष्टंक्रांअतर्दधेऽतनुभिरितितन्नाप्रापितामहाय
हो॥ मातामहेसुहृहः॥ यन्मेमातामहीतन्मेमातामहोष्टंक्रां॥
अन्यमातामहाहुहमित्याद्यौ॥ यन्मेमातुःपितामहीप्रलु०रेतोमातुःप्रपितामहो
ष्टंक्रां॥अन्यमातुःपितामहाहुहं॥ यन्मेमातुःप्रपितामहोष्टंक्रां॥
महोष्टंक्रां॥ अन्यमातुःप्रपितामहाहुहं॥ सर्वत्रामुष्याइत्यत्रे०तंत
नन्नामयीज्यं॥ तद्गृहसंयहे॥ योज्यःपिनादिशद्वा नोस्थानेमाता
महादिकः॥ अन्नहीमेतथास्यर्षोजलपिडादिदानके॥ यन्मेमाताम
हीत्यादितःत्रोदाहरणंभवेत्॥ ततोयेचेहेत्येकान्नाहुतिः॥ ततःस्वा
हापित्रैर्याधैराज्जुहुत्वास्तिष्ठतंहुत्वासर्वभक्ष्यंकिविदाहायोदगुप्तंभस्मायोदुत्त
र्होस्वाहाकारेणजुहोति॥ यरिषेचनांतस्यीलीयाकवत्॥ अ
यमशौकरराहोमोमासिकश्राद्धएव॥ तच्च॥स्मात्त्रीयभावेनकार्यमितिकेचिन्॥
कार्यमेवेतिवहवः॥ अतएवसर्वाधानिनोहोमवर्जमासिश्राद्धमुक्तंसुदर्शनमा
ष्ये॥ महालयेतददित्येके॥ प्रकरणांतरत्वात्कर्मांतरत्वेनस्मान्नया
वरावत्कार्यमितित्वस्मदुरवः॥ आश्विकादिषुतस्मान्नयावराविधिरेव॥
एवमातृवार्षिकादिषु॥ मासिश्राद्धविकृतावष्टकायामातृश्राद्धैर्वैकृतहोमेन
प्राकृतहोमबाधः॥अन्वष्टकासुमातृश्राद्धनेतिभाष्ये॥तत्रापिश्राद्धांतरवत्क्रिया
मातृतुयन्मेमातेत्याहोयुरात्वेयिमातृप्राधान्यंविदक्षितं॥मासिश्राद्धेनकल्पोव्याख्या
तइतिसूत्रात्॥आश्वेय्येवमतोनाकार्यंतिवचनादशिशूत्येववैकृतदेवताभिधाधि
त्वम्॥तिनामुष्याइत्यत्रामुकराम्भ्यापितृभ्यामित्याद्यूहःकार्यः॥तच्चमासिश्राद्धंजीव

मोक्षेर्विद्वत्तदक्षिणाप्रिसत्वात्॥ अतएवात्रवचनेसाधिकः॥ आहिताग्निः
 त्रौहेमादिना॥ सतदायस्वादीनामेव॥ आश्रयापनस्याहिताग्नेःपाण
 वेवेतिवृत्तिः॥ अर्द्धधानिनःगृहेष्वव्यतिषंगेरोतिप्रयोगपारिजातेपरिशिष्टेच॥
 वोयदेवस्त्वाह॥ होमशब्दःपिंडपितृयज्ञपरः॥ पितृयज्ञेनुहुयादक्षिणा
 त्रौसमाहितः॥ आदेत्त्रौपासनाश्रौतुनिर्ग्लोकिकेनले॥ अग्निर्हरे
 भार्यश्चपार्वरोसमुपस्थिते॥ संधायाश्रिततःकुर्यात्तहोममग्निंसमुत्सजेदितित्रिकां
 मंडनोक्तेः॥ दर्शश्चादेगृहाग्रावेवेतित्रौकिकाग्रादिविधानंवर्तेतित्रौपादिविषयम्
 यद्वचस्पत्नयेरपियाशिहोमएव॥ अत्रियाणीविनासूत्रेविधानांतरानु
 क्तेः॥ दर्शश्चादेगृ॥ अग्न्यभावेतुविप्रस्यणावेवोपादयेदितिमन्त्रेऽ
 ॥वृत्तावलोचम्॥ कचिन्नाग्रेरपियाशिहोमउक्तागृहपरिशिष्टे॥
 अन्वष्टक्यचर्द्धयुसाश्रीनांवहौहोमोविधीयते॥ पितृब्राह्मणहस्तेत्याह
 तरेषुचतुर्थपीति॥ एकोद्विंसपिंडीकरांमुद्देतन्निषेधात्
 वद्वचभाष्यकारस्तुसर्वेकोद्विष्टुपाशिहोममाहुः॥ इदंवद्वचनामेव
 अत्रैतत्त्व॥ स्थालीपाकेनसहपिंडार्थमुद्देत्येतिस्त्रेनात्रापूर्वः॥
 स्थालीपाकश्चोद्यते॥ सर्वश्चादेषुप्रसंगात्॥ तेनानुवादेयमि
 तिवृत्तिकारोक्तेः॥ पार्वरोआर्थिकस्यानेगस्यव्यतिषंगस्यवार्धिकादिम
 नतिदेशादर्द्धधानिनोपियाशिहोमएवेतिवृत्तिस्वरसः॥ एवंमासिकादा
 वपि॥ षोडशेमासिकेश्चादेसपिंडीकरणेतथा॥ याणावेवतुह्येत
 व्यमन्यत्राश्रौतुह्यते॥ इतिवोपदेवोदाहृतवचनाच्च॥ भाष्यका
 रमतेनु॥ सूत्रेस्थालीपाकेनेतिकरणात्त्वान्निसवच्छ्रवणाच्च
 पार्वरोसंगम्॥ अतःकाम्यादिषुतदभावेकार्यस्यपिंडदानस्याप्यभावः॥
 एतदेवानुसृत्यविकृतावपिवार्धिकादौव्यतिषंगउक्तः॥ प्रयोगपारिजातेपरिशि
 ष्टेच॥ तेनैतन्मतेऽर्द्धधानिनेऽयावेवा॥ वस्तुतस्तुस्थालीपाके
 नसहशखपाप्रसंरप्रहरतीतिवत्सहभावमात्रश्रुतेः॥ यत्नीवतेत्वयुरूपलक्ष
 रामिवनांगत्वम्॥ नत्वेवानांगानुरोधेनप्रधानभूतपिंडदानस्यागोपुक्तः॥
 तेनव्यतिषंगाभावेप्यमौहोमोभवतीतिवोपदेवः॥ अनाहिताग्नेर्दद्यामिमत्
 सुसर्वमतेऽयावेवा॥ वार्धिकादेष्टमतेव्यतिषंगोनअस्यमतेत्वस्ति॥
 अत्रपथाचारमनुष्ठेयं॥ आश्रयापनः॥ उदृत्यशृताक्तमन्मनुज्ञापयत्य
 श्रौहोमोभवतिकरिष्येकरवैकरवाणीतिवाप्रत्यम्यनुज्ञाक्रियतांकुरुष्वकुरिष्यथाश्री
 जुहोतियथोक्तेपुरस्तादिति॥ व्यतिषंगपक्षेऽहमितिवृत्तिः॥
 करवैकरवाणीत्यत्राविन्यनुषंगः॥ पुरस्तानुपिंडपितृयज्ञे॥ तच्चैवम्॥ मिस्रोनाथा

नम इति स्वाहाकारेणावाग्निं सर्वयज्ञोपवीती मेक्षणमनुप्रहृत्येति॥ अवदानसंपदाउ
पस्तरणाद्यख्येत्यर्थः॥ अग्निषंगपक्षेऽतिप्रणीतेयं होमो न्यथा मुख्यः॥ अ
तिप्रणीतेऽप्याविधाप्रयसमाधयेति वक्ष्येपरिशिष्टात्॥ केचित्तत्परक्षीनिवर्ह
णार्थत्वात् मुख्यवदंति॥ तदेतद्दिशो धाञ्चिन्त्यं॥ प्रयोगपारिजातेष्वेवं॥ शो
नकः॥ स्वाहाकारेणाहीमेनुभवेद्यज्ञोपवीतवान्॥ प्रयोगपारिजातेष्वेवं॥ तत्र
प्रागग्रयेहत्वायश्चात्सोमाय हयते॥ अग्नौ यज्ञोपवीत्येव प्रक्षिये मेक्षणांततः॥
कुंदोगपरिशिष्टे॥ अग्नौ करणाहोमश्च कर्त्रेभ्य उपवीतिना॥ अयस्येनवा
कार्योदक्षिणाभिमुखेन च॥ कातीयानां त्वयस्येनैवा॥ पिउपितृयज्ञव
दुत्वेति सर्वातिदेशात्॥ सम्यंतु कुंदोगपरं॥ गोभिलेनेतदुत्तरमेवायस्यो
क्तं॥ कुंदोगाजुह्वुः स्येनायस्येन याजुषा इति वृद्ध्या तत्त्वत्कोक्तेः॥
अययाशिहोमः॥ आश्वलायनः॥ अभ्यनुज्ञायां पाशिध्ववेति
पिउपितृयज्ञकत्वाभावेनात्माभावे काम्यादिस्वित्यर्थः॥ तेन वक्ष्यमानमेको
दिष्टयाशिहोमो भवत्येव नित्येधो न्यपरः॥ पाशिध्विति वचनात्सर्वविप्रयाशि
षहोम इति वृत्तिः॥ एवं मानामहेपि॥ शोनकोपि॥ सर्वेषामुपवि
ष्टानां विप्रारामययाशिषु॥ विभज्य जुह्यात्सर्वसोमायेसादि मंत्रतः॥
यत्तु हेमाद्रौ कात्यायनः॥ यिज्येयः पंक्तिमूहं त्यस्तस्य पारणावनशिकः॥
हुत्वा मंत्रवदयेषां तूष्णीं यात्रेभुनिक्षियेत् इति॥ तद्वक्ष्येति रिक्तानां॥
यत्तु तत्रैव मान्ये॥ अय्यभावे तु विप्रस्य पारणौ वा॥ जलेपि वा॥ अज
कर्तोश्च कर्तो वागीशे वायुशिवांतिके इति॥ तन्नीयं आह विषयं॥ तद्य
दायां समीपे स्याच्छादयेयो विधिरुदेति तत्रैव कात्यायनोक्तः॥ निर्जले त्वज
करादौ यत्तु चंद्रोदये यमः॥ देवविप्रकरेऽनग्निः कृत्वाग्नौ करणं हिज इति॥
तदभार्यपरम्॥ अपत्नीको यदा विप्रश्चादं कुर्यात्तथा वृणाम्॥ यिज्य
विप्रैरनुज्ञाती विश्वेदेवेषु हयते इति॥ तत्रैव कात्यायनोक्तः॥ हयते
इति क्तादसौ मन्त्रयः॥ हेमाद्रौ वायवीये॥ विधुरो देविके कुर्यात्
शेषे यिज्येति वेदयेत्॥ देवविप्रानेकान्वेत्तैव॥ वैश्वदेवेयदेकस्मिन्
भवेत्पुष्टीदयो हिजाः॥ तदेकपारणो होतव्यं स्याद्विधिर्विहितस्तदा॥ सोम्या
घः॥ प्रथमं वानियम्येति नित्यायात्॥ जितमृत्तभार्यस्य देवे होमः॥ अनु
पनीत ब्रह्मचार्यो देस्नुपि ज्ञे॥ अय्यभावः स्युस्तत्तावदावभ्यर्च्य न विंदतीति॥
हेमाद्रौ जानूक रणोक्तः॥ सभार्येन स्यात्त्रैरपि यिज्यविप्रकरे इति शब्दी चंद्रः
उपवीतेन देवहोमः प्राचीना वीतेनपि ज्ञे॥ यदा सर्वत्र देवयिज्यकार्योर्धिकत्वात् इति हेमा
द्रौ मदनपारिजाते च॥ यदा मुयि नृमातामहयोर्देवयिज्यविप्रमेदेन याशिहोम इत्यपरा

कंचदिकादयः॥ यदानुदेवंतत्रेतां त्रेणसकदेवपाणिहोमश्रुतिकेचित्॥ हे
 माद्रिस्तुमातामहस्यभेदेपिकुर्यात्तत्रेणसाधिकश्रुतिकातीयस्मृतेभेदमाह॥ एवं
 पित्रेपिमाधवीयेयव॥ एवंसात्रेपिविदेशादेषाणिहोमोक्त्यः॥ य
 नुकाकैरणापिविनाश्राहमेवनास्तीत्युक्तंनतसपिंडीकरणावार्धिकाधकरणापत्रेयंकि
 विदेवयत्रहृन्नारदीये॥ अनभिर्हरभार्यश्चपार्वरोसमुपस्थिते॥
 आतृभिःकारयेच्छादसाधिकैर्विधिवहिजाः॥ स्याहदिवसेप्राप्तेस्वस्या
 शिर्हरणोयदि॥ तथैवभ्रातरस्सुश्रैलौकिकाभ्यावितिस्थितिः॥
 औपासनाशौहरस्यसमीयेभ्रातरिस्थिते॥ यद्यशौजहयादायिपारोवास
 द्विपानकी॥ औपासनाशौहरस्यकेचिद्विच्छित्तिसत्तमाः॥ पारोवेवत
 होतंव्यमितिनैतत्समंजसं॥ तदहानादरादुपेक्ष्य॥ हेमाद्रोय
 मः॥ अशौकरणावत्रेहोमोविप्रकरेभवेत्॥ यद्युष्यादमीनास्ती
 र्यपतोद्युधिसमोहिजः॥ मेक्षरानकरेणावाहोमः॥ मेक्षरीप्रहरण
 नेतिवृत्तिः॥ स्मृतिरत्नावसां॥ नातुजापाणिहोमेस्यान्नस्तः॥ यद्देहोसरो
 नात्रेतमघादितिचनस्यातामिधमेक्षरो॥ कर्काचार्योयेवमाह॥
 माधवीयेचंद्रिकायांचातुज्ञादिसर्वभवतीत्युक्तं॥ पारोहोमप्रश्नाद्याह
 परार्केशोनकः॥ अनधिकश्चेदाज्यगृहीत्वाभवत्स्ववाग्रीकराभितिश्व
 वन्नथास्त्विति॥ आश्वलायनः॥ यदियाणिखाचांतेष्वन्यदन्नमनुदि
 शत्यन्नमनेसृष्टदन्नमधुवमिति॥ पारोहोतपात्रेनिधायविधायविप्रैराचम्य
 भोजनार्थमन्नेपरिविष्टेहृतशेषपात्रेमुद्धादित्यर्थः॥ सृष्टंप्रभूतम्॥ नैमि
 कंचेदमाचमनेनहृतमक्षरानिमित्तं॥ अन्नेपाणिगलेदत्तंश्वंमश्रुत्युद्धयः॥ पि
 तरस्तेतृण्यतिशेषान्ननेलेभेतिच॥ यच्चपाणिगलेदत्तंयच्चाण्डुयकलि
 तम्॥ एकीभवेनभोक्तव्यंशयमावोनविद्यते॥ इतिवच्छेषपरिशि
 ष्यात्॥ हेमाद्रावप्याचमनेहेत्वर्थवादउक्तः॥ पारोपास्योहिद्विजः॥ स्तत्रश्रि
 भाष्येत्वाचांतेषुमक्षितेषु॥ चमुभक्षरो॥ भक्षरोत्तरंचनाचमना॥
 अग्निसाम्यात्॥ श्वंनिषेधस्तुसपिंडीकरणेतेयः॥ दत्तानिचोदितत्वात्॥ नत्
 त्रा॥ जुहोतिचोदितत्वादित्युक्तंनत्वेतदहसमतं॥ यत्रुवौधायनेन॥ तस्मिन्
 प्राशितेदद्याद्यदन्नप्रकृतमवेदितिभक्षरामुक्तंनत्तच्छास्त्र्यानामेवेतिहेमाद्रिः॥
 तत्रैवयमः॥ पित्र्यपाणिहताच्छेषपितृपात्रेषुनिःक्षिपेत्॥ अशौकरणाशेषंनुनदया
 हेत्यदेविके॥ एतदग्निहोमेपिसमे॥ तथाकर्कलु॥ सत्रेहृतशेषश्चेत्यविशेषात्सर्व
 विप्रमुद्धादित्याह॥ तत्रैवहृद्वसिष्ठः॥ पित्र्यविप्रकरेहुत्वाशेषपा
 त्रेषुनिक्षिपेत्॥ पित्रेभ्यः शेषयेत्किंचिन्नदयादेष्वदेविके॥ अथापस्तवानसत्रम्॥

उद्ध्रियतामशौचक्रियतामित्यामं वयने काममुद्ध्रियतां काममशौचक्रियतामित्यतिरुद्ध
उद्धरेजुहयाच्च॥ नद्यापि विधुरादेर्विशेषो रहन्नारदीये॥ नद्यापि हं
रभार्यश्चयार्वणोऽमुपस्थिते॥ संधायापित्तोहोमं कृत्वा तं विसृजेत्युनः॥
अथाश्रितितत्काले धिसंधाय हुत्वा त्यजेदित्यर्थः॥ एतदायसंवातामव॥ या
गिहोमस्तु कंदो गदीनां॥ विश्वप्रकाशेऽपि॥ सायिरोपासनेन
शौकुर्वीतलौकिके॥ यागोहोमप्रशंसितित्वायसंवशास्विना॥
स्नातकाविधुरावाप्त्युदित्वा ब्रह्मचारिणः॥ अथौकरागोहोमतु कुर्यस्ते लो
किके नले॥ अथाश्रये मनोजोतिरुद्ध्यव्याहतीर्हनेत्॥ ततो नु
जातोऽधीधनाधाय भागं ते यन्मे मातेत्याधेर्जुह्यात्॥ तत्र सप्ताहृतयः
षडांशस्येति त्रयोदश॥ व्यत्ययो वा॥ यथा यन्मे माता प्रलुलो
मतन्मैरेतः॥ पिता हं क्रांया स्तिष्ठतीति हाभ्यां अमुस्मे स्वाहेति पितुर्नामा होहोमौ
॥ यन्मे पितामही प्रलुलो मतन्मैरेतः॥ पितामही हं क्रां अतर्दधे इति तन्नाम्ना पितामहाय हो
यन्मे प्रपितामही तन्मैरेतः॥ प्रपितामही हं क्रां अतर्दधे इति तन्नाम्ना प्रपितामहाय
हो॥ मातामहे बुद्धहः॥ यन्मे मातामही तन्मे मातामही हं क्रांम्॥
अन्मे मातामहा हृदमित्याद्यौ॥ यन्मे मातुः पितामही प्रलुं रेतो मातुः प्रपितामही
हं क्रां॥ अन्मे मातुः पितामहा हृदं॥ यन्मे मातुः प्रपितामही प्रलुं रेतो मातुः प्रपिता
मही हं क्रां॥ अन्मे मातुः प्रपितामहा हृदं॥ सर्वत्राशुष्या इत्यत्रेऽंतं
तन्नामयो ज्यं॥ तद्गृहसंयहे॥ योज्यः पित्रादिशब्दानां स्थाने माता
महादिकः॥ अन्महीमेतथास्य र्जं जलपिडादिदानके॥ यन्मे माताम
हीत्यादितः त्रिदाहरणं भवेत्॥ ततो ये चेहेत्येकान्नाहुतिः॥ ततः स्वा
हापित्रेऽर्घ्याधेराजं हुत्वा स्तिष्ठतं हुत्वा सर्वमभ्यं किंचिदाहयोऽहं संभस्मा यो ह्यत्र
हो स्वाहा कारेण जुहोति॥ परिषेचनां तस्यौलीयाकवत्॥ अ
यमशौकरागोहोमो मासिकश्चाह एव॥ तच्च॥ स्मार्त्तय्यभावेन कार्यमिति केचित्॥
कार्यमेवेति वदन्तः॥ अतएव सर्वाधानि नोहोमवर्जं मासिश्चाह मुक्तं सुदर्शनभा
ष्ये॥ महालयेतददित्येके॥ प्रकरणांतरत्वात् कर्मोत्तरत्वेन स्मार्त्तया
वैरागवत्कार्यमिति त्वस्मदुरवः॥ आहिकादिषु न स्मार्त्तया वैरागविधिरेव॥
स्वमातृवार्षिकादिषु॥ मासिश्चाह विकृतावष्टकायां मातृश्राद्धे वैकृतं नोहोमं न
प्राकृतं नोहोमवाधः॥ अन्वष्टकासु मातृश्राद्धेति भाष्ये॥ तत्रापि श्राद्धांतरवत् क्रिया
मागोतु यन्मे मातेत्यादीं गुरात्वे पितामहप्राधान्यं विवक्षितं॥ मासिश्चाह न कल्पो व्याख्या
त इति सूत्रात्॥ आश्रये यमनो नाकार्यं निवचनादग्निशब्दस्यैव वैकृतं देवताभिवाधि
त्वम्॥ तिनोमुष्या इत्यत्राशुशर्मभापितृभ्यामित्याहूः कार्यः॥ तच्च मासिश्चाह जीव

पित्रादिनामुक्तममृतपित्रादिनाचकार्यमित्युक्तं सुदर्शनभाष्ये तत्प्रकारस्तु वक्ष्यते ॥
 मातापित्रोर्हि त्वादौ तु नो ह ॥ तस्माद्वचनो हेदिति निषेधात् प्रकृतादृहाहा भाषा च यत्नी
 संनद्येति वत् ॥ उपदेशे मते नूहः ॥ यथायन्मे मातौ प्रलुलुभतुश्चरन्मावतनु उतेरन्माय
 सति वृकतमासि श्राद्धनिर्णये ज्ञेयमिति दिक् ॥ अन्त्यत्प्राग्वत् ॥
 अथपरिवेष्टणम् ॥ तच्चोपनीत्यवायेन देवर्ष्यमा मासुपकमिति या
 न्नाण्युपस्तीर्य कुर्यादिति हेमाद्रिः ॥ भारते दानधर्मेषु ॥ आमाह
 तिविना नैव यत्किंचित्परिविध्यते ॥ दुराचारेभ्यः मुक्तं तं भागं रक्षसां विदुः ॥ त
 त्रैवशीतकः ॥ विधिना देवर्ष्यं तु परिवेष्टणमाचरेत् ॥ तत्रैव धर्मः फलस्या
 नेतना प्रोक्ता स्वयं च परिवेष्टणम् ॥ तत्रैव वायुमभिव्ययोः ॥ भार्याया
 श्राद्धकाले तु प्रशस्तं परिवेष्टणम् ॥ ब्रह्मादि ॥ नापवित्रेणानेकेन हस्तेन विना
 कुशं ॥ नायसेनायसेनैव श्राद्धे तु परिवेष्टयेत् ॥ वसिष्ठः ॥ आयसेन तु पात्रेण
 यदन्नं संप्रदीयते भोक्ता विश्वासं भुङ्क्ते दाता च नरकं व्रजेत् ॥ घैडी नृसिः ॥
 सीसकायसरीति यात्राण्युपनीयानि ॥ तत्रैव हारीतः ॥ सौवरी राजताभ्यां
 च खड्गेनौ वरेण वा ॥ दत्तमस्त्ययाति फलं पात्रेण वा पुनः ॥ काष्ठाजितिः
 दद्यादैयं दत्तं वान्नैव समस्तं व्यजना निचा ॥ उदकं चैव यक्त्वान्नोदकं नृकदाचनम् ॥ य
 मः ॥ यत्तं विषमदातुश्च निष्कृतिर्न च विद्यते ॥ दृष्ट्वा चैव दये पराशरा ॥
 सर्वदा च तिलायाद्याः ॥ पितृकृते विशेषतः ॥ भोज्यपात्रे तिला नृदृष्ट्वा निराश्राः पितरो
 गताः ॥ चंद्रिकार्या वृद्धशतातयः ॥ हस्तदत्तास्तु ये स्त्रोहालवराभ्यं जना
 दयः पितृणां नैव तिष्ठंति भोक्ता भुंजीत किल्बिषं ॥ घृतपात्रे विशेषो यथांतरे श्राद्धे
 परमान्नं च पात्रमाद्यमुपधीः ॥ घृतेन हरयेत्यात्रेन हृतं रुधिरं भवेत् ॥ घृतादिपानं
 भूमौ स्थापयेन्न भोजनपात्रं ॥ इति मदनरत्ने ॥ संयते ॥ हस्तदत्तं तु
 नाश्रीयात् लवराभ्यं जनादिकं ॥ अयं कंठे लयं कंच हस्तेनैव प्रदीयते ॥ पात्रालभ
 नमुक्तं चतुर्विंशतिमते ॥ उत्रानंदक्षिणं सयं नीचं पात्रास्युपस्थितम् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥
 दत्त्वा नृदृष्ट्वा पात्रमिति यात्राभिर्मंत्रणम् ॥ कृत्वा देवि हस्तुरित्यनेदि जागुष्टं निविशये
 त् ॥ बोधायनः ॥ विप्रां गुह्येनानखेनानुदिशति दृष्ट्वा वीते पात्रे द्यौरपि
 धानं ब्राह्मणस्य सुखेऽमृतं तु होमि ॥ ब्राह्मणानां विधावनाश्रानां यानयोर्जु
 होमक्षिप्तं मसि मां पितृणां ज्येष्ठं अमुत्रासुष्मिन्नेति ॥ आञ्जु होम्ये स्वाहा
 शब्दः कानीयस्ते उक्तः ॥ मैत्रेः स्वधा शब्दः ॥ अंगुष्ठे विशेषमाह ॥ हेमाद्रौ धौ
 म्यः ॥ परिष्ठत्यनवांगुष्ठं हि जस्थाने निवेशयेत् ॥ नथा ॥ उत्रानेन तु हस्तेन हि जा
 गुष्टं निवेशनमयः कगेति हि जमो हात्रैरक्षासिं भुजते ॥ तत्रैव यमः विष्णोर्हं च कं
 चत्रूयाद्रसस्वचेकमात् ॥ दिवेषि त्रैचेत्यर्थः ॥ तत्रैवात्रिः ॥ संबंधनाम गोत्राणि ॥

नंततः स्वधा॥ पितृकृमादुर्येति स्वसत्तां विनिवर्तयेत्॥ हस्तेनामुक्तमन्नाद्यमिदम्
 नमुदीरयेत्॥ अन्नान्नदाने चतुर्थीस्यादित्यादिविशेषाः शर्वमुक्ताः अत्र शर्वोक्तमेत
 तेऽपुनरुक्तं संहारं संज्ञकाविशेषेदेवादेवता इदमन्नस्य परिकरं हव्यं अयं ब्राह्मणस्वाहव
 नीयार्थे दत्तं दास्यमानं चानृतेः गयेयं भूः गदाधरो भोक्ता इदमन्नं ब्रह्मसौवर्गीयात्रस्य
 मन्त्रमक्षयवटच्छायास्थममुकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो इदमन्नममृतं रूपं परिविष्टं प
 रिविष्ट्यमाणां चानृतेः स्वाहानमो नममेति वदन् च परिशिष्टं हेमाद्राद्यनुमतः प्रयोगः॥
 एवं पित्रे अमुकगोत्रवसुरूपादितन्त्रेणामजेय॥ ततो ये देवा सरति देवे ये चेह पितरः॥
 इति पित्रे केचिज्जपन्ति ततोः छिद्रं वाचयेत्॥ तत्रैव प्रचेताः॥ आपोशानकरे वि
 प्रे संकल्प्याच्छिद्रं भाषणात् निराशाः पितरो यांति देवैः सह न संशयः॥ पारस्कारः॥
 संकल्प्य पितृदेवेभ्यः सावित्रीमधुमज्जपः॥ आहं निवेद्यापोशानं जुषं प्रैषो य भोज
 नं॥ निवेद्येति ब्रह्मार्पणं कर्त्तव्यं॥ अतएव वृहन्नारदीयेऽन्त्यागमुक्तोक्तं
 ॥ दत्तं हविश्च तत्कर्म विस्सर्वे वै समर्पयेदिति॥ यजुस्तत्परं ले
 कार्णाजिनिः॥ अपसव्येन कर्त्तव्यं पितृकृत्यमशेषतः॥
 न्नदानादृते सर्वमेवं मातामहेष्यतीति॥ तदप्येतत्परं॥ तच्च ब्रह्मा
 र्पणं ब्रह्म हविः हरिर्दीता चतुर्भिश्चेति केचित्पठन्ति॥ धर्मं प्रदीयेत्॥ ततो न पि
 तृदेवेभ्यः संकल्प्य च यथाविधि॥ दत्तं पृष्टास्यमानं चानृते नैममेति च॥
 तथा॥ आह्नीयानस्य संकल्पो भूमावेव प्रदीयते॥ हस्ते मुदीपमानं तु
 पितृणां नोपतिष्ठते॥ वैश्वदेवस्य वामे तु पितृयात्रस्य दक्षिणे॥ संक
 ल्पो दत्तदाने स्यान्नित्यं आह्वयथारुचि॥ प्रचेताः॥ आपोशानं प्रदाया यसा
 वित्रीं विज्जयेदथा॥ मधुवाता इति अचमन्धित्येतन्निकंतथा॥ मि
 ताक्षराया पारस्करः॥ संकल्प्य पितृदेवेभ्यः सावित्रीमधुमज्ज
 पः॥ आहं निवेद्यापोशानं जुषं प्रैषो य भोजनम्॥ गायत्रीवि
 सकृद्वापि जयेद्वाहति इहैकां मधुवाता इति अचमन्धित्येतन्निकंतथा॥
 याज्ञवल्क्यः॥ सवाहति कां गायत्रीं मधुवाता इत्युचं॥ ज
 प्नायथा सुखं च्छुभुजीरं लीयिष्यता॥ यथा सुखं जुषध्वमिति वा
 च्यं॥ अत्रिः॥ असंकल्पितमन्नाद्यं याशिभ्यां ययुष्यशे
 त॥ अमो ज्यंत भवेदन्नं पितृणां नोपतिष्ठते॥ अन्नं द
 त्तं न गृह्णीयाद्यावन्तो येन संपिबेत्॥ आपोशाने विशेषः
 स्यति समुच्चये॥ आपोशानं वामभागे सुरायानसमं भवेत्॥
 दक्षभागे तु यः कुर्यात्कामयानफलं लभेत्॥ तथा॥ पुनराख्या
 योशानं सुरायानसमं भवेत्॥ हेमाद्रावत्रिः॥ दत्तं वाप्यथ

प्रवेताः ॥ भुंजानेषु नु विषेषु ऋग्यजुः साम लक्षणं जपेदभिमुखो भूत्वा पित्र्यं वैवविशेषतः ॥ यजुं
धीचैव रुद्रं च राक्षसीं ऋच एव च ॥ राक्षसीं ऋणघपाजः रक्षो हरा विद्याघाः ॥ तत्रैव निगमः ॥ भुं
जत्सु जपेत्सावमानी रूरीता मध्वन्वतीश्च ॥ अन्वन्वः पितृनुस्तोषमिति ॥ पृथ्वी चंद्रोदये भरद्वा
जः ॥ भुंजानेषु नु विषेषु ममादानं स्ववने पुदः ॥ पादकृच्छ्रततः कृत्वा अन्यं विघ्नं निमंत्रयेत् ॥ क्षरणपा
घाटिदत्तेत्यर्थः ॥ विप्रवमने तत्रैव दक्षः ॥ निमंत्रितस्तु यः आदे भोजने मुखनिस्तते ॥ तदैव हो
मं कुर्वीत स्वाग्नौ विप्रः समाहितः ॥ आणादिपंचभिर्भूतैर्वा वक्षत्रिंशं संख्यया ॥ द्वाह्येण स्तुततः
कृत्वा च तप्राशनमाचरेत् ॥ ऋग्विधाने तु ॥ इदं यस्मिन् सक्तैः न आह विघ्नो यदा भवेत् ॥ अग्न्यादि
भिर्भोजनेन आहं संप्रणो मेव हीन्युक्तम् ॥ अग्न्यादिभिर्भिरिति लौकिकाग्निस्थापनं च रुनिर्वापाघा
ज्यभागां ते नाम गोत्रं वृत्तं नौ पितृनावाह्यं ॥ संप्रणान्त्यागे कृत्वा आणादिभिर्द्वात्रिंशद्दुहीर्हने
दित्यर्थः ॥ भोजनेन पुनः आहं ॥ तेन होमः पुनः आहं वेति पक्षद्वयमुक्तं ॥ सक्तजपस्तु उभयानुग
तः ॥ स्मृतिसंग्रहे ॥ आधानं पिंडदानस्य भोजनस्य तदंगता ॥ अतो भुक्तिरिषा हानौ आहं च त्रि
नैमत्यते ॥ पिंडदानोत्तरं ॥ कोतो होम एव न च त्रिः ॥ पिंडदानात्मात्वांतो तद्दिन उपवासं कृत्वा परेद्यु
पुनः आहं कार्पमित्यर्थः ॥ तत्रैव ॥ आहं पत्नौ न भुंजानो ब्राह्मणे वमने यदि ॥ लौकिकाग्निमतिष्ठा
प्यश्च चये ब्रह्मनाशने तथा ॥ एक एव यदा विघ्नो भोजने कर्तव्यो यदि ॥ तदैवाग्निं समाधाय होमं कु
र्याद्यथाविधि ॥ द्वितीयपक्षे ऋग्विधाने ॥ भोजनोपकमाह्वं प्रकमाह्वं ततो यदि ॥ आहं विघ्नपुनः
कार्प्यं जपहोमो न च त्रिदो ॥ स्मृतिसंग्रहे ॥ अहंते पिंडदाने न भुंजानो ब्राह्मणे वमने ॥ पुनः पाका
नृकर्तव्यं पिंडदानं यथाविधि ॥ पिंडदाने आहं ॥ अहंते पिंडदाने नृपिता यदि वमने तदा ॥ पुनः पाकं
प्रकुर्वीत आहं कुर्याद्यथाविधीति ॥ तत्रैवोक्तेः ॥ तथा ॥ पितृयानात्रयाणां द्विपिता वमने यदि
तद्दिने चोपवासः स्यात् पुनः आहं परेहं ॥ तथा वमने वा विरेके वा तद्दिनं परिवर्जयेत् ॥ एषु व
चनेषु मूलचिंत्यम् ॥ इदं मासिकादिकविषयम् ॥ दर्शदो नृवांता वामेन तदैव कार्प्यम् ॥ आहं विघ्न
द्विजातीनामम आहं प्रकीर्तितं ॥ अमावास्यादिनियतं माससंवत्सरदृष्टेऽतिमरीचिस्मृतैः
आहं पिंडदानमेव साधानमिति कर्त्तव्यं ॥ तन्मते दस्योक्तो होम एव न च त्रिः ॥ विप्रभोजनमि
ति मेधातिथिः ॥ भोजनपिंडदानान्नौकरणा नीतिकपार्द्धं धूर्त्तस्वामिहेमाद्रादयः ॥ तन्मते पूर्वो
क्तो निर्णयः ॥ तन् ॥ अत्र सागमां प्रधानम् ॥ भोजनं नृमतिपत्रिरूपमेव ॥ अतो वा नौ तद्दिने पि
ना च त्रिरिति गोऽग्नेयिलादयः ॥ आहं सागमादानी भयरूपत्वात् ॥ संप्रणदानाभावाद्भोजन
स्यांगत्विषिः ॥ सोमवमने इव युक्तं नैमित्तिकविधानमिति युक्तं प्रतीतम् ॥ अत्रेदं तत्त्वं वैश्वदेविकस्य
वमने होम एव न च त्रिः ॥ अगत्वात् ॥ तस्य रक्षार्थत्वात् ॥ इह आहं कृतदस्यादित्यादिसंज्ञे ॥
तत्र जपानुहुयादिति वत् ॥ पितामहादेरपि तथा ॥ पितृयुक्ते रितिकेचित् ॥ तस्यापि प्रधानत्वात्
पितृवदिति नृयुक्तम् ॥ सपिंडीकरणादौ वार्षिकवत् ॥ सपिंडीकरणादीनियानि आहं निषोऽश
तत्र पिंडप्रधानत्वं नृवत् ॥ विनिवर्तकमिति स्मृतैः ॥ महैकोदिष्टादौ नृभयप्राधागादा च त्रिरेवा ए
क एव द्विजो भोज्यः पिंडोऽप्येको विधीयत इति स्मृतैः ॥ च द्विसंकल्पनित्य आहं दो नृभोजनप्राधा

यादातादावावन्निरेव। चदिप्रादेविकलेनपिंशानंनुधेः स्मृतम्। नित्यप्रादुर्भावेवंस्यात्पिंशानं
 नविवर्जितमितिस्मृतः॥ भुक्तिः क्रियायाः प्राधान्यप्रादेवंसंकल्पसंज्ञके। तत्रैवपितृविप्रस्यत्पु
 धातेपुनः क्रियेति संयुक्तोक्तम्॥ मघादावप्येव। नीधमहालयादौ दर्शवदित्याशार्काखले
 चनेनप्रतीतम्। आश्वलायनः॥ तृप्राज्ञानामधुमतीः प्रावयेदस्यन्मीमदंतेतिचसम्
 न्नपृथ्व्यायधदन्मपुभुक्तंततः। स्थालीपाकेन सहपिंशार्थमुद्वृत्तशेषं निवेदयेदभिमतेः
 नुमतेचेति। अत्रगापत्रीमध्विति विकजपोविशेषः। तृप्राज्ञानांमहादायसतिलं पूर्ववज्जपेदि
 तिप्रवेतलोक्तः। व्यासः॥ तृप्राः स्थितिपृथ्व्यास्तृप्राः स्मृत्युप। अभिमतेविषैः स्वाकर्तुमिष्टे
 शौनकोपि॥ अन्नशेषैश्चकिंकार्यमितिपृथ्व्यास्ततः। तेऽद्यैः सहभोक्तव्यमितिप्रत्युक्तपूर्व
 कम्। प्रदद्युः संकलंतस्मैस्वीकुरुवोमयारुचिः। प्रादुर्विशेषप्रश्नमेदमाहहेमाद्रौ विसुः। पि
 तृस्वदितमितिगोष्ठ्यासुश्रुतं सम्पन्नमित्यभ्युदयेदेवेरोचतर्ति। आयुष्यमितिस्वरिषु। स्वेर
 मिच्छाश्रद्धयाजवल्क्यः॥ अन्नमादायतृप्राः स्थशेषंवेवानुमान्यच। तदन्नं पकिरंज्जमैदया
 चायः सकृतसकृत। इदंचात्रविकिरदानमन्यशाखिनां। आश्वलायनां ननुपिंशानांतप्य
 सज्जक्तोक्तं। कात्यायनस्तु विकिरोत्तरगायत्रादिजपेत्तृप्राश्चवाह। हेमाद्रौ देवत्वं। ततः सर्वा
 श्रानेपात्रे गृहीत्वा विविधं वधः। तेषामुक्तेष्वग्राह्यानेविकिरं भूविनिक्षिपेत्। माधवीये प्रवेताः॥
 सार्ववर्णिकमादाययेत्यनीतिधुविक्षिपेत्। सचक्रशेकायैः। दधेपुविकिरं श्रवण्युक्तैः। मंत्रको
 तीयः॥ अग्निदग्धाश्वयेजीवायेप्यदग्धाः कुलेभ्यः। भूमौ दत्तेन तप्यंतु तृप्रायांतु परगतिं। अन्ये
 तु असेमपाश्वयेदेवायत्रभागविवर्जिताः। जेषामन्नं प्रदास्यामि विकिरं वैश्वदेविकमिति हेमाद्रौ
 गोभिलोक्तेन देवैः। असंस्कृताप्रमीतायेत्यागिन्याः कुलं त्वयः॥ दास्यामि तेभ्यो विकिरं मन्त्र
 ताभ्यश्चपैतकवित्यग्निपुराणोक्तेनपिअन्नं विकीर्यये। अग्निदग्धास्तुक्किं पृथ्विं कुशोपरि
 पृथग्दद्यादित्याहुः॥ पृथ्वी चंद्रोदयेप्येव ज्ञाते॥ ततः प्रस्थात्पहलोचद्विराचम्यहरिं स्मरेत्॥
 माधवीये गौतमः॥ विकिरमुक्तेर्यैः प्रतिपादयेत्। हेमाद्रौ व्यासः॥ उक्तेर्यैव विकिरं संदेवप
 तिपादयेत्। भृगुः॥ पिंश्वन्नपिपतिः स्याद्विकिरस्येति तौ तस्त्रिः॥ प्रादुर्भाशिकायायजमान
 स्यदासादीनुद्दिष्ट्याद्विजसतमः। तस्यादन्त्यजेद्रमौ वा मभोगुषयेतके॥ मनुः॥ उक्तेष्वग्राह
 मिगतमजिह्वास्याशस्यच। दासवर्गस्यतपिनेभागधेयंप्रचक्षते॥ विसुः॥ उदप्युदेवाचमन
 मादौ दद्यात्ततः प्राश्रुतेषु पित्र्ये देवे चेत्यर्थः॥ शतानपः॥ विश्वे देवनिविष्टानां चर्महस्तधाव
 ने॥ हेमाद्रौ वारहे॥ हस्तप्रस्थास्यप्रायः पिबेदुक्ताद्विजः सदा। तदन्नमसुरैर्भुंक्तं निराशाः पित
 रोगताः॥ मरीचिः॥ हस्तप्रस्थास्यगङ्गं पयः पिबेद्विचक्षराः॥ आसुरतद्वेदं क्राद्वेपितृणां गोप
 तिष्ठते॥ तत्रैव संयद्रे॥ पवित्रं यथिभुज्यन्मज्जलेधुविनिक्षिपेत्। हस्तादीनकालपेदिद्वान्श
 रावाद्गोकुज्वित॥ व्यासः॥ तावूलो द्विरांगं चैव गंड्यो द्विरांगं तथा। कास्यपात्रे तथा तान्नं कु
 र्वीत कदाचन। उस्मादकैर्धौन्यचूर्णैः करोम्यश्रुतिशोधयेत्॥ ॥ अथ पिंशदानं॥ तच्चा
 चैवोत्तरमग्नौ करणोत्तरं भोजनोत्तरं विकिरोत्तरं स्वधावाचनोत्तरं विप्रविसर्जनोत्तरं वेति हेमा

हेस्मिन्निषु पक्षा उक्ताः ॥ तेषां शास्त्रभेदेन व्यवस्था ॥ प्रेतप्राद्वेषु सर्वमन्येषु भोजनोत्तरमिति चेद्विद्वत्प्राधान्यं
 वै ॥ सर्वत्र भोजनोत्तरमिति वदन् ॥ आश्वलायनः ॥ मुक्तवत्सनाचोतेषु पिंडानि दध्याद नाचोतेष्वेके ।
 मुक्तवत्स्तिनिर्धेयार्थः ॥ सास्त्रिनिर्णीतसमीपे न निर्दिष्टसमीपे ॥ हेमाद्रौ जातकर्मणः ॥ व्या
 मयात्रं समुत्तमपिंडं तत्र प्रदापयेत् ॥ प्रसारितभुजांतरं व्यासः ॥ अस्मिन्मात्रमुत्तममिति ॥ यत्रुतं नैव ॥
 सिकताभिर्मुद्रावापिवेदी दक्षिणनिम्नगेनितदन्तशाखिपरः ॥ देवलः ॥ नतं तैरभ्यनुज्ञातो दक्षिणं
 दिशमेव च ॥ चेद्विद्यायां ॥ पिंडनिर्वेपणं कार्यं कश्चादेव विवक्ष्यते ॥ काशेषुरजद्वीसुपवित्रपरमिदि
 ने ॥ आश्वलायनः ॥ स्मृतलेखा मुस्त्रिखेदपहता अमुरारक्षं सिवेदिषदस्ति नामभ्युक्ष्य सकृदाक्षि नैर
 वस्तीर्य प्राचीनवीथीलेखां विरुदकेनोपनयेत्कुंभतोपितरः सुंधतोपितामहाः सुंधतोपितामहाः
 नितस्यां पिंडनिर्णीतान् सचीनपाणिना विवेचितामहायमपितामहायैतं त्रैलोक्यं च त्वामत्रान्विति ॥ हे
 माद्रौ पारस्कारः ॥ कर्माभ्यामुस्त्रिखेत्येव न कुशोर्वपिमर्हति हिजः ॥ वद्वानामेकेन करेण लेखाचायेप्यभि
 मुखे निवृत्तिः ॥ दक्षिणां प्राचीं वेदिमुद्रयेत्पापलं वोक्ते ॥ देवलः ॥ आवाहयित्वा दर्भोयैलेखां स्या
 नाभिकल्पयेत् ॥ तेषां सीनेषु पात्रेण प्रच्छेत्तानि लोदकं पराचीनेन निम्नपिठहीयेत् ॥ वायवीये ॥
 मधुसर्पिल्लिख्यतां स्त्रीनृपिंडं निर्वेपेद्बुधः ॥ त्रिस्थलीसेतो ॥ तिलमन्नं च पानीयं धूपं दौषपयस्त
 था ॥ मधुसर्पिः खंडमुक्तं पिंडमष्टांगमुच्यते ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ सर्वमन्नमुपादायुसतिले दक्षिणा मु
 खः ॥ उच्छिष्टसन्निधौ पिंडान् दद्याद्वेदिनयज्ञवत् ॥ केचित्पिंडेषु माषान् वर्जयन्ति ॥ माषाः प्राद्वेषु
 वैशाखावर्ज्याश्चैवान्निर्णीतयोः ॥ ब्राह्मणेषु यथामघं तथा माषोन्निर्णीतयो रिति स्मृत्यर्थसाहच
 माषात्सर्वे वै दद्यात्पिंडे नौ च विवर्जयेदिति स्मृतेश्च ॥ अत्र मूलं चित्यं ॥ हेमाद्रौ विष्वक्शब्
 दप्रकृतार्थत्वात्सर्वान् ग्रहणमुक्तम् ॥ अत्र शेषमन्नमनुज्ञाप्य सर्वमेकत्रोद्धृत्याच्छिष्टसमीपे
 दर्भेषु त्रीन् स्त्रीनृपिंडान् दद्यादिति गोभिलसत्त्वे सर्वस्मात्प्रकृता दन्वान् पिंडान् मधुनित्वा न्वित्वा
 निति च शेषनियमान्नदभावे पिंडनिवृत्तिरिति मैथिलवाचस्पतिः ॥ जज्ञ ॥ नृषो पवः पवतः प
 रप्रमुक्त इत्यवत्येयार्थकर्मत्वाद्गुणानुरोधेन प्रधानात्पागाच्च शेषलोपे पिडव्यांतराकार्ये ।
 अतोनेयप्रतिपत्तिः किमु प्रधानमित्युक्तं प्राक् ॥ अन्यथा सपिंडी करणादौ संयोजनादे प्रधा
 नस्य लोपापत्तेरिति दिक् ॥
 ॥ अथ पिंडप्रमाणं ॥ हेमाद्रौ वंगिरा ॥ कपित्थवित्
 त्वमात्रान्वापिंडान् दद्याद्विधानतः ॥ कुकुटोऽप्रमारात्वा मूलकैर्वेदरेः समानि जि ॥ तत्रै
 व बुधः ॥ कपित्थस्य प्रमाणेन पिंडं दद्यात्समाहितः ॥ तत्समं विकिरदद्यात्पिंडं तेन वृंडमुले ॥
 अत्येष्टिपदतो महात्तु ॥ एको द्विष्टे सपिंडं च कपित्थं नुविधीयते ॥ नारिकेलिप्रमाणं नृप्रत्यदे
 मासिकेतया ॥ नोर्थे दर्शचसंप्राप्तं कुकुटोऽप्रमारात् ॥ महालयंगया प्राद्वेकुर्यादामलको
 पममित्याहुः ॥ कलिकायामाचार्यः ॥ यत्र स्युर्वेहवः पिंडस्तत्र विल्वफलोपमाः ॥ यत्र चैको भदे
 त्यं उक्ता वरजैरसन्निभः ॥ प्रेतपिंडं तु देव्येण दशांगल उच्यते इति ॥ वायवीये ॥ पत्नीपिंडं
 स्तुपह्नीया विवर्गस्य सहायिनी ॥ हेमाद्रौ लौगाक्षिः ॥ महालयंगया चाचमेतप्राद्वेदशाङ्किके
 पिंडशब्दप्रयोगः स्नादनमनुप्रकीर्तयेत् शाठ्यापनिः ॥ असावेतन्नस्त्युक्ता तदेव च स्वधानमः

असाविष्यत्रसंवेधरुसगोजादिविशिष्टपित्रादिनामसंबुद्धतपुक्तापुनश्चतुर्थ्यंतं तदेतं यपिंडर
 दमनं वा स्वधानमोनममेति वदेदिति हेमाद्रिः ॥ पित्रादिनामाज्ञानेत्वापहवः ॥ यदिनामानिन
 विद्यातस्वधापितृभ्यश्चिबौषधभ्यश्चि प्रथमपिंडं दद्यात् स्वधापितृभ्योतरिष्टसंश्रुतिद्वितीयो
 स्वधापितृभ्योदिविषट्भ्यश्चितृतीयो ॥ एवमातामहेषुमातृषुवावत्स्वानां नृत्तं काकः कलिकायां
 स्मृतिः ॥ यावदेवोच्चैरेभवेतावत्प्राणानि रोषयेत् ॥ येषां तु यत्सिद्धं दर्शेमात्प्राद्वैद्युक्तं तेष्वापितृ
 भ्यः पश्चिमेमात्पुत्रास्तपश्चिमेमातामहेभ्यः पित्रादिदेवमिति शांखायनः ॥ अस्मिन् पक्षे तत्पश्चि
 मेमातामहीभ्योपि दद्यादिति हेमाद्रिः ॥ पूर्वासुपितृभ्यो दद्यात्परासुखीभ्यश्चि सत्राच्च ॥ एवं
 तृतीयमहालयादौ ॥ केचिदिच्छन्ति नारीणां पृथक्प्रादं महर्षे पशति ॥ चतुर्विंशतिमत्तात् ॥
 पित्रादिनवदेवत्वं तथा द्वादशदेवतमित्यग्निपुराणाच्चात्तराणं पृथगुक्तम् ॥ यत्र वा ॥ आ
 चार्यगुरुशिष्येभ्यः सखिजानिभ्यएव वा ॥ तत्पत्नीभ्यश्च सखाभ्यस्तथैव च जलांजलीनां पिंडां
 लेभ्यः सदा दद्यात् पृथग्भादपदेनः ॥ तृतीयेषु चैव सर्वेषु माध्यासे मघासु चेति चतुर्विंशतिमते
 दोहिनपत्रदारश्च येकनिष्ठाः सहोदराः निःसंतानमृतायेवनेभ्योप्यत्र प्रदीपयेत् ॥ भविष्ये
 चैकोद्दिष्टान्युक्तानि तत्रापितृपश्चिमे पिंडदानं जेयम् ॥ येषां न पृथक्ते सपत्नीकाः पित्रादयो
 वाचः ॥ अन्वष्टकागयामात्प्रादं चैव मृते हनि ॥ एकोद्दिष्टं तथा पुक्तास्त्र्योषु नाप्यन्यथ भवे
 त् ॥ तिशांखोक्तेश्च ॥ मनुः ॥ जेषु दर्भेषु तं हस्तं निमृजे ह्येव भागिनां ॥ हस्तं लेपाभावेऽपि हस्त
 ज्यादेवति मेधातिथिः ॥ विष्णुः ॥ अत्र पितरो मादयश्च मित्रिदं भस्म लेकावयवैरा ॥ कलिका
 यां सुमंतुः ॥ एकोद्दिष्टेषु वर्षाषु दर्भलेपो न विद्यते ॥ सपिंडीकरणादौ तु लेपः सर्वत्र शास्यते ॥ न
 नुः ॥ आचम्योदकपरावृत्य त्रिरचम्य शनैरस्तन ॥ षट्पञ्चनमस्तु कर्मिहनेव च मंत्रवत् ॥ उद
 निकर्को धाः ॥ मंत्रवद्दसंतापनः ॥ नमो वः पितरस्याधैः शेषं श्रद्धां वनपनशेषम् ॥ आश्वलाय
 नः ॥ निपृताननु संव्रयेताव पितरो मादयश्च यथाभागमावृषा पञ्चमिति स आवृद्धा वृत्ता
 यथाशक्त्युप्राणानासित्वा भिषयो वृत्तामीमदं तं पितरो यथाभागमावृषा यिष्वनेति चरोः प्रा
 भस्मभक्ष्येनित्यं निनयनमिति ॥ नित्यमहरां शेषां भावेपिकुर्यादित्यर्थः ॥ शौनकः ॥ अथै
 वामत्र पितरस्यायेनानुमंत्रणं ॥ अमीमदं तेन्यायेन मंत्रेणाप्यनुमंत्रतां ॥ पिंडशिष्टाच्चो
 रन्ते किंचिदाप्रापुतं सजेत् ॥ प्रक्षाल्याचम्य सुधेनामित्र्याद्यैरेव शर्व्ववत् ॥ मंत्रैः पिंडेषु पानीय
 निर्व्विचैस्त्रितृतीयतः ॥ आग्रः ॥ अग्निः प्रक्षाल्य तस्यां प्रतिपिंडं तु शर्व्ववत् ॥ कृत्वा वने ज
 नं कुर्यात्पिंडपात्रमधोमुखं ॥ एतत्कातीयादीनां ॥ आचार्यः ॥ ततः सम्यग्द्विराचम्य नीवी
 वित्सस्पवाग्यतः ॥ आश्वलायनः ॥ असावभ्यं स्वासावभ्यं स्वेति पिंडेभ्यं भुजनां जने वा
 सो दद्याद्दशमूर्णां लुकां वापं वा शद्धंताया ऊर्ध्वं स्त्रलोमेतद्दः पितरो वा सोमानातो न्यमि
 तरो युऽर्ध्वमिति ॥ आहवितामणौ ॥ ब्राह्मे ॥ एतद्दः पितरो वा स इति जल्पनं पृथक् पृथ
 क् ॥ अमुकां मुकगोत्रे तनुभ्यं वासः परेद्बुधः ॥ इदं कातीयानां ॥ एतद्द इति सत्राणि प्रति

पिडमिति तत्सञ्ज्ञात् ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ श्रेष्ठमाहुः स्वैककुदमजनं नित्यमेव हि ॥ नैलकृष्णतिलेभ्यश्च
दद्यादभ्यजनं हितम् ॥ वैककुदसूरभाऽतिप्रसिद्धम् ॥ अजनप्राथम्यमापन्नवादिविषयम् ॥ तत्रैव
व्याघ्रः ॥ गंधपुष्पाणि धूपं च दीपं च विनिवेदयेत् ॥ देवतः ॥ दक्षिणां सर्वभोगांश्च प्रतिपिडं प्रदा
पयेत् ॥ भक्ष्यं तस्य पूषा निष्कं श्रव्यं जनाभ्युपशान्तिम् ॥ तत्रैव शर्वः ॥ यत्किंचित्पुण्येनेगे हे भक्ष्यं भो
ज्यमगर्हितं ॥ अनिवेद्यनभोक्तव्यं पिडं मूलैकं यच्च न ॥ एतत्सम्यगेति केचित् ॥ युक्तं त्वपस्येन ॥
मनुः ॥ अथ जिघ्रेच्चानां पिडानपथा नुपानां समाहितः ॥ ततो नमो वः पितरं श्वेषादिनीपस्था
नां ॥ मात्स्ये ॥ अथाचांतेषु चाचम्य कारिद्यात्सकृतं सकृत् ॥ तिलपुष्पांस्तानपश्चादक्षय्योदकं
मेव च ॥ अत्र देवैः सव्यं पित्रे त्वयस्य मितिकर्कः ॥ परिभाषोक्तवचनात्सव्यमिति युक्तं ॥ अत्र शिवाया
यः संनु सोमनस्यमस्ति त्यादिप्रयोगो ज्ञेयः ॥ मात्स्ये ॥ दत्तात्रीः प्रतिगृह्णीयाद्विजेभ्यः प्राप्नुवोतु
धः ॥ अथोपपितरः संनु संस्ति युक्ते पुनर्हि जैः ॥ गोत्रे तथा वद्धेतां नस्तथेत्युक्तः सतैः पुनः ॥ दातारो
नो भिवद्धेतां मनं चैवेत्युदीरयेत् ॥ स्वस्तिवाचनं कुर्यात्पिडानुद्वयमकृतम् ॥ स्वस्तिवाचनात्वाक
पात्रचालनं कायं ॥ हेमाद्रौ वरहस्पतिः ॥ भाजनेषु च तिष्ठत्युत्सलिकुर्वेति यद्विज्ञाः ॥ तदन्त्रमसुरेभ्य
क्तं निराशैः पितृभिर्गतेः ॥ जातृकल्पः ॥ पात्राणि चालयेच्छास्त्रे स्वपशिव्यो यवास्तनः ॥ नक्षीभिर्न
च चालेन नासजात्या कथंचन ॥ पात्रवत्स्वयः ॥ स्वस्तिवाच्यतः कुर्यादक्षय्योदकमेव च ॥ तत्रैव
वृद्धशतानपः पितृणां नाम गोत्रेण कुर्यादयं तिलोदकं ॥ प्रत्येकं पितृतीर्थेन ॥ अक्षय्यमिदमस्ति
ति ॥ अथ पश्यायुक्ता ॥ तत्रैव नागरखंडे ॥ उत्तानमध्ये पात्रे नुक्त्वा दद्याच्च दक्षिणां ॥ हिरण्यदेवता
नी च पितृणां जन्तं तथा ॥ ॥ वरहस्पतिः ॥ तस्मात्पणकाकिरी वा फले उच्यमथापि वा ॥ प्रदद्या
दक्षिणां पञ्चनयासं सकृत् लोभवेत् ॥ अन्नं पिबुद्देशेन दक्षिणादानेः पसव्यं विशेषेण नुसव्यमि
ति माधवः ॥ कालिकायामाचार्यः ॥ दद्याद्यज्ञोपवीत्येव तां वृत्तं दक्षिणां तथा ॥ अत्रिः ॥ चंदे च
तां लोतो विज्ञानपिडादिभ्यः स्वधो व्यतां ॥ गोभिलः ॥ अथोपपितरः संस्ति युक्ते स्वधावाचयिष्य
इति पृच्छति पितृभ्यः स्वधो व्यतामि युक्तैः सुसव्येन्युपमानो धारं दद्यात्तु वहेतीरमृते यत्पि
ति ॥ आपस्ते वेन तुपानयो ज्ञानभित्तं पयतीरित्यपि परिष्वेचने मन्त्र उक्तः ॥ आश्वलायनः ॥ अथे
तां न्यवाहयेत्येतन्पितरः सोम्यासोगभीरेभिः पथिभिः शर्वैर्योगिभिः दत्त्वा यास्यं पद्विराहमर्द्ध
रपिचनः संवेदीरं नियच्छतेति ॥ मात्स्ये ॥ वाजे वाजं शनिजपनं कृष्णवैराण्यं विस्मयेत् ॥ प्रवेताः ॥
स्वस्तिवाच्यतः कृत्वा पितृशर्वैर्विस्मयेत् ॥ आश्वलायनः ॥ अन्नं प्रकीर्तयौपवीतीयास्वधेति वि
सृजेदक्षय्यं स्वधेति वा ॥ ब्रह्मवेव जैः ॥ अमावाजेति मंत्रेण पठित्वा च प्रदक्षिणां ॥ दातारो नो भिवद्धेतां अन्ने च न
उतीव हि ॥ एवमस्ति नित्ये पचते ब्रुवन्ति समाहिताः ॥ एतन्मंडलदेशो कार्यमिति हेमाद्रिः ॥ मनुः ॥ दा
तारो नो भिवद्धेतां वराः संततिरेव च ॥ अष्टाचनो माय्यमन्त्रं ब्रूयेदयं च नो स्त्विति ॥ वौधायनः ॥ अन्नं
च नो ब्रूयेदतिथिं श्रुत्वा भूमिं हि ॥ यावितारश्च नो संनुमाचया विषयं कंचन दातारो नो भिवद्धेतां ल
भयेयाचितुं मित्यायूहेन पठित्वा दिग्भिः प्रतिवचनं कार्यमिति मुदर्शनभाष्ये ॥ स्वादुषसं सन्नं प्रकी

पत्राद्व्यासः पितरं निमंत्रयं पठेति ॥ प्रयोगः ॥ व्यासः पितरं निमंत्रयं पठेति ॥ २६८ ॥ स
स्त्रीकः सजनेः साहचर्यमेव विना जतिः ॥ कनिष्ठः प्रथमाभ्युक्तः चरमासुः प्रदक्षिणे ॥ हेमाद्रौ वृह
स्पतिः ॥ अथ मे सफलं जन्म भवत्यादा भिवंदनात् ॥ अथ मे वंशजाः सर्वे यातावोः नृपहादिवं ॥ पत्र
शाकादिदानेन केशिना रूपमोदशाः ॥ तत्केशजातं पित्रा तु विस्मयं संतुमहे यः ॥ प्रचेताः ॥ विस्मये
द्रुतिः संयुक्तः सीमांतं चाप्यनुव्रजेत् ॥ अथ पिउं प्रतिपत्तिः ॥ हेमाद्रौ ब्रह्मांडे ॥ पिउं मत्स्यौ
सदा दद्याद्गो गार्थं प्रथमं नरः ॥ पत्न्यै प्रजापतौ दद्याद्द्वयं मंत्रं सर्वं कौ ॥ उत्तमां गतिं मत्स्यौ नोप
नित्यं प्रयच्छति ॥ अत्रो प्रज्ञायशः कीर्तिं मत्स्यं पिउं प्रवेशयेत् ॥ माथ्ये दीर्घमायुष्यं वाससेभ्यः प्रय
च्छति ॥ आकाशं गमयेदक्षुस्थितो वा दक्षिणामुखः ॥ आश्वलायनः ॥ नीरमेदं जपितरं निमित्र
नामभ्यं पत्नीं प्राशयेत् ॥ दधत्तपितरोगं भक्तुमारं पुंकरं स्वजं ॥ पृथग्यमाणां असादिनिमित्रो दत्तस्य ध
नादानं हितीयेन प्राशनं ॥ आपस्तंबवल्गुदाने मंत्रमाह ॥ अंशौ लोषधीनां संमाराश्यामि ॥ भूतकृतं गमं
धत्वेति मध्यमं पत्न्यै प्रयच्छतीति माशने पिपथे हपुरुषो आसादिजितदीयः पाठः ॥ अथैवातं त्र्यं
खायां जपे ॥ तत्रैव शंखः ॥ पत्नी वामं मध्यमे पिउं मश्रीयादा तैवास्तिना ॥ कलिकायां ह्यगले यः ॥ अ
चीना वीतमामं पत्नीं पिउं विभज्यते ॥ पतिपत्न्यसंभवं स्य कर्तव्या वृत्तिरत्र ॥ माधवीये विस्मयं
तीर्थे श्राद्धे सदा विज्ञानक्षिपेतीर्थं समाहितः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ पिउं सुगोजविषे भ्यो दद्याद्दत्तौ न
लेपिवा ॥ प्रक्षिपेत्सुविषे सुहिजो ह्मि च्छिद्येन मार्जयेत् ॥ गवे अत्रापत्राद्व्यासपत्रातदक्षिणे पिउं
न दद्यात् ॥ अग्नौ अगाधे जले वा प्रक्षिपेत् ॥ विषे पुसत्सु भोजनदेशावस्थितेषु हिजो ह्मि च्छिद्येन मार्
जयेत् ॥ नो ह्यस्येत् ॥ वृहस्पतिः ॥ अथ्ये देशगता पत्नीरे निगीर्गभिगीतया ॥ तस्यां नीर्ग
वधं भक्त्या गोवाभोक्तुमर्हति ॥ अथ पिउं पद्याने हेमाद्रौ शायश्चित्रकांडे दवलः ॥
अथ गालखरैः पिउंः स्योभिन्नः प्रमादतः ॥ कर्तुं एष्यनाशः स्यात्तेन स्तनोपसर्पति ॥ जात
कल्पः ॥ पूर्वैश्चोवांते तद्दोषपरिहारार्थं प्राजापत्यं प्रकल्पयेत् ॥ पुनः स्वात्मा तदा कर्त्ता पिउं कुप्ये
द्यथा विधिः ॥ काकस्य सशेनं दोषः ॥ पिउं पद्याने प्रकल्पः ॥ धनस्य च विनाशः स्यात्काकस्य
शोदिकं विनेति तत्रैव स्रोके गोतमोक्तेः ॥ स्मृतिद्वयोः विः ॥ माजोरमृष्यकस्य शोदिकं विद
लीकते ॥ पुनः पिउंः प्रदातव्या स्तेनपाकेन तत्संरातः ॥ वैश्यायनः ॥ अथ बाडलादिभिः स्युष्ये
पिउं पद्यपहस्यते ॥ प्राजापत्यं च रिताथ पुनः पिउं समाचरेत् ॥ वोपदेवो व्येवमाह ॥ दिनांतरे तु मा
पत्यमात्रं शेषं प्रतिपत्तिं त्वेन पिउं वृत्तौ मां भावादिनिमित्थिलाः ॥ तत्र ॥ सपिंडीकरणादौ शे
षनाशे संयोजनादिलोपापत्रैः ॥ तेन वचनाहमने रवात्रापितं मात्रं पिउं दाना वृत्तिः ॥ अतएव
न चनक्तं श्राद्धं कुर्वीतारभ्ये वा भोजनसमापनादिन्यापस्तंबसूत्रे ॥ राजौ भोजनमात्रं श्रेष्ठं पुः का
र्यं ॥ आह समाप्तिस्तु परादिन एव समाप्तिपथं कर्त्तुं रुपासश्चिह्नं हि दत्तेन व्याख्यातं ॥ तस्मा
त्ताकां नरेण पिउं दानमात्रं कार्यं ॥ अथ पिउं निषिद्धकालः ॥ सचमायेण मत्स्य
मादि निर्णये श्रेष्ठं मुक्तः हेमाद्रौ वृहस्पतिः ॥ युगादिषु मयायां विषुवव्ययजेतया ॥ भारती
पुचक्रुर्वीतं पिउं निषेधं एतद्वि ॥ स्मृतिरत्नावल्या ॥ पुत्रे जाते व्यतीपाते ग्रहो च दस्युयोः ॥

चतुर्विंशतिमताच्च ॥ एवं वैश्वदेवकालत्रयस्य आशर्केशंखायनपरिशिष्टमुदाहृत्यैव व्यवस्थोक्ताः ॥
 आदौ वज्रैः स्ये चान्तं दर्शयस्मि ह्यलये ॥ एको हि ऐतिह्येति तनुवैश्वदेवो विधीयत इति ॥ बहुस्य
 युक्तत्वात् सर्वेषां आह्वान एवेति मेधातिथिसूत्रिणा वत्सादयो बहवः ॥ वोपदेवस्य च त्रिकारेण
 विसर्जनात् ॥ आहुतस्य उक्तेषां त्रिणि ॥ श्रुतं मनुयाको दाहरणादहं चानां आह्वान एव ॥
 ध्ययस्तत्त्वशाखापरत्वाद् ॥ हेमाद्रिसूत्रे च व्यत एव वैश्वदेवमाह कातीयानां तु सान्नेश्री
 ताग्निमतामादावेकेनैव पाकेनेति कर्कः ॥ अन्येषामते ॥ तैत्तिरीयाणां तु सान्निकानां सर्वत्रादौ वै
 श्वदेवः ॥ पंचपक्षाश्च अनेवेति सुदर्शनभाष्ये उक्तम् ॥ अस्य पक्षद्वयस्य पूर्ववच्च वत्सा ॥ हेमाद्रौ मा
 केंडेयः ॥ ततो नित्यक्रियां कुर्याद्विधये च ततो तिथीनां तत्तत्तदननुजीतं रुद्रभ्यादिभिर्नैरागत
 तः आहुशेषात् ॥ नित्यक्रियां नित्य आहुतं तत्र पृथक् पाकेनेत्युक्तमिति तैत्तैवोक्तं ॥ पाकेनैव विक
 ल्यः ॥
 ॥ अथ नित्य आहुतम् ॥ हेमाद्रौ व्यासः ॥ एकमप्याशपेद्विंशस्य मय्यन्वहं हि
 अपीत्युक्तस्य ॥ प्रवेताः ॥ नामंत्रां न होमं वनाहानं न विसर्जनं न पिंडदानं विकिरं न दद्याद
 दक्षिणां ॥ अत्र ॥ निर्विश्य भोजयित्वा न किंचिद्वत्सा विसर्जयेत् ॥ इति तैत्तैवोक्तं दक्षिणा विकल्पः
 ॥ यत् ॥ नित्य आहुतं देवहीनं निपमादिविवर्जितम् ॥ दक्षिणा रहितं चैव दातुं भोक्तृजनो जितमि
 तिकाशी खंडेन द्विभावावपरमिति पृथ्वी चंद्रः ॥ भविष्ये ॥ आवाहनं संधाकारं पिंडमौकरणादि
 कम् ॥ ब्रह्मचर्योदितं निपमादिवैश्वदेवानं चैव हि ॥ दातुं मय भोक्तृणामप्यमो न च विद्यते ॥ एतद्दि
 धानादिना संभवेत्तत्रावपिकार्यम् ॥ दिवोदितानिकमौलिप्रमादादकृता निवे ॥ यामिन्याः प्रह
 रं यावत्तावत्कमौलि कारयेदिति वह्नारदीयोक्तः ॥ रात्रौ महरपयंतं दिवा कृत्यानि कारयेत् ॥
 स्य प्रह्वसो रचवर्जयित्वा विशेषतः ॥ इति पृथ्वी चंद्रमृतसंयहोक्तं ॥ न च दार्शिकादिकां
 विराजोत्सादिति वाच्यम् ॥ इष्टपत्रे ॥ तथा च माधवेन प्रतिपत्करणे स्य मुक्तम् ॥ वयं चायेव स्या
 मः ॥ अस्य दिने अकरणे लोप एव ॥ रात्रौ आहुतं कुर्वीत इति निषेधादिति पृथ्वी चंद्रः ॥ यानाभावे क
 र्मे ॥ उदृत्यापयथाशक्ति किंचिदन्नं प्रकल्पयेत् ॥ तत्पतिपत्तिमाह विस्यः ॥ भिक्षुकाभावेऽन्नो भ्ये
 दद्यादन्नो वा प्रक्षिपेदिति ॥ हेमाद्रौ नागरखंडः ॥ नित्य आहुतं कुर्वीत प्रसंगाद्यत्र सिध्यति ॥ आह्वाने
 कृतेऽत्यत्र नित्यत्वात् न ज्ञापयेत् ॥ यद्देवस्य पृथग्देवस्य ॥ मात्ये ॥ तत्तत्तु वैश्वदेवो न संभ्रम्य सु
 तवोधवः ॥ मुंजीतातिथिसंयुक्तः सर्वपितृनिषेधितम् ॥ सर्वपर्वे निषिद्धं मांसाद्ययौ न्यर्थः ॥ एवं
 कृत्स्नेकादृशादौ गृहिणापि भोजनं ॥ अस्य वैधत्तेन निषेधापठते ॥ एवं ग्रहावेधेपि ॥ यस्तनहि
 ताग्रे माषमांसं व्रतं पेदित्युक्तम् ॥ न ह्येवमेव ॥ श्रोतत्वेन तस्य बलवत्वात् ॥ देवलः ॥ आहुतं न
 तु येमन्योनं न भुंक्ते कदाचन ॥ देवाहव्यं न गृहं ॥ तिक्रिया निषिन्नरुत्वा ॥ शिवरात्रेकादृशादौ न च
 प्राणमेवेत्युक्तं प्राक् ॥ यत्र न पवासः ॥ आवश्यकं तत्रैकमुक्तं मया चिन्ताकापे निहितं हेमाद्रिः ॥ जातक
 र्णयः ॥ आहयेव न भोक्तव्यं कृते आहृदि जन्मभिः ॥ अन्यथा स्वासुराहं परपाके सेविते ॥ आहुशे
 षभोजनस्य कविनिषेधमाह ॥ हेमाद्रौ प्रायश्चित्तकांडे माकेंडेयः ॥ पित्रादीनामथानेषां आहुशेषा
 नभोजनं ॥ वृत्तीनां विधवानां च यतीनां च विगर्हितम् ॥ अन्ये भिन्नगोत्राः ॥ जतिनो ब्रह्मचारिणः ॥

आहवशिष्टभोक्तास्तेनैरियगामिनः। सगोत्राणां सकुल्यानां ज्ञानीनां च न दोषकृदिनि। तत्रैवोक्तेः
 तत्रैवजावालिः॥ विप्रस्त्वन्यगृहेऽष्टाद्विशिष्टान्भोजनं चरेत् प्राजापत्यं विष्पुष्टिः स्यात्तज्जातिगो
 त्रेन दोषकृत्। यतीनां वपुर्न लक्ष्मणवज्रपश्चेति तत्रैवोक्तम्॥ अस्यापवादमाह सखः॥ भवसुर
 स्य गरोर्वपि मातुलस्य महात्मनः। ज्येष्ठानुश्रुपुत्रस्य वृद्धनिष्ठस्य योगिनः एतेषां प्राद्विशिष्ट
 ज्ञेयुक्ता दोषो न विद्यते। इति केचित्प्रशंसन्ति मुनयस्तदसांप्रतः। विशेषांतरं तत्रैव ज्ञेयम्। हेमा
 दौ जावालिः॥ ज्ञातूलदनकाष्ठं वश्रहस्त्रानमभोजनं। रम्यौषधपानानि प्राद्वक्तव्यं विवर्जये
 त॥ पृथ्वीचंद्रोदये आचार्यः॥ नष्टदंभोजयेत्तस्मिन् देयत्वेन तद्विने। प्राद्वशेषेन शूदभ्यः प्र
 दद्यादखिलेष्वपि॥ इति जगद्गुरुनाएयराभट्टस्तुरा मकसभट्टसुतकमलाकरभट्टक
 ने निर्णयसिंधौ पार्वणप्राद्वम्॥ अथानुकल्पः॥ नवविशालाभे। भोज
 येदयवाप्येकं ज्ञातृणां पंक्तिपावनं। दैवेकृत्यानुनैवेद्यं पश्चात्तस्य तु निर्वेपेदिनि श्रुत्वा क्तेरको
 विप्रः प्रह्वेयुक्तः॥ विभाभावेदं भवदः प्रायतः। विधाय वादं भवदूना संनेषु समाहितः। प्रेषातु मेघ
 संयुक्तविधानं प्रतिपादयेदिनि देवलोकेः। अश्नात्ता वामप्राद्वं। आपघनं गौतीर्थं च प्रवासे पुत्रज
 न्मनि। आमप्राद्वं प्रकुर्वीत भार्या रजसि संक्रमे रजिका त्यायुनोक्तेः॥ पृथ्वीचंद्रोदये जमुदग्निः॥
 पावत्यानाग्नि संयुक्तः उत्सन्नाग्नि रथापि वा। आमप्राद्वं तदा कुर्याद्वले गौकारणं भवेत्॥ कौ
 मेयः॥ अग्निरधनो वापितथैव व्यसनात्चितः। आमप्राद्वं हिजः कुर्याद्वलं लसुदेव हि। आहि
 तानौ प्रवासस्येत्तत्पत्नी गृहे दार्शं कृत्विगादिना कारयेत्। अमावास्यादिनि यत्प्रोषिते धर्मैश्च
 रिणी। पत्नौ तु कारयेन्नित्यमनेनाप्युत्विगादिने तिलपुहारीनोक्तेरिति पृथ्वीचंद्रोदयः॥ आदि
 पदमादिकादि सर्वपावेण परमिति श्रुलपाणिः॥ सुमेतुः॥ पाकाभावे विकारः स्याद्विप्रादीनां
 राधिव। अपत्नौ नां महाबाहो विदेशगमनादिभिः॥ सदा चैव नुश्रुतं प्रायतः प्राद्विदुर्देवाः॥
 प्रचेताः॥ स्त्रीशूद्रः स्वपच्येव जातकर्मणि चाप्यय। आमप्राद्वं सदा कुर्याद्विधिना पार्वणेन न
 स्वयंपचती स्वपचः॥ विष्प्रशनसौ॥ आत्मनो देशकालाभ्यां विप्रवेसमुपस्थिते। आपघनं गौ
 तीर्थं च प्रवासे पत्न्यसंभवे। चंद्रसूर्यगृहे चैव दद्यादमं विशेषतः॥ नपक्ते भोजयेद्दिहानुसंस्कृ
 तेष्वपि कदाचन। भोजयन् प्रत्यवायी स्यान्न च तस्य प्रलभवेत्। अत्र प्रवासतीर्थं गृहणात्तमे हेम
 प्राद्वमेव। पाकप्राद्वं तु न भवत्येवेति हेमाद्रिस्तावत्यादयः। अपराकं विज्ञानं भवदयस्तु॥
 पाकाभावाद्दिजातीनां मांसां प्राद्वं विधीयते रजिमुपतक्तेः। सान्नि के निर्गन्ति के अमवासादौ स
 वैत्रपाकाभावेऽप्यामादिकायां पाकसंभवेत्तन्नेनैवैवाहुः। अतएव पाकप्राद्वमुक्ताः। एतच्चोप
 पत्नीतोपि कुर्यात्सर्वेषु पर्वेषु। भार्या विरहितोऽप्येतत्प्रवासस्योपि नित्यं। इति मात्स्ये। निर
 मेरपि पाकेनोक्तमिति श्रुलपाणि कल्पतरु। एतच्छब्दः प्राद्वमात्रपरस्य नै। एको हि दंतु क
 त्वं पाकेनैव सदा स्वयमिति लघुहारीतीयमपि सामेरेव। निरमेनैवैको हि दृष्टमप्यामेन। शू
 दस्य न देशहविंश्यामेनेति हलायुधः। उत्सन्नाग्नीनां चापप्राद्वमेव। पृथ्वीकं जमदग्निवाक्या
 न॥ मरीचिः॥ प्राद्वविधे हि जातीनां मांसां प्राद्वं कीर्तितं। अमावास्यादिनि यत्प्रोषितं मांसं सेवत्स राह

तेऽस्तिदर्पणे॥ मृताहं च सपिंडं च मया प्रादुर्गम्य हलपं आपन्नोपि न कुर्वीत प्रादुर्गम्येन कर्हि विप्र
 हेमाद्रौ व्यासः॥ आमददत्तकौ ते मद्यादां चतुर्गुणं द्विगुणं त्रिगुणं वापि न त्वेकगुणं पर्ययेत्॥ सि
 द्धान्ते बुवि धियः स्यादामप्रादुर्गम्यसौ विधिः॥ आवाहनादिसर्वेषां पितृपुंड्रानं च भारता॥ दद्याद्य
 च द्विजातीभ्यः श्रुतं वा श्रुतं मेव वा॥ तेनाग्नौ करणं कुर्यात्पिंडं लिनेनैव निवेपेत्॥ स एव॥ आमद
 दद्विकौ ते मद्यादां द्विगुणं चरेत्॥ त्रिगुणं चतुर्गुणं वापि न त्वेकगुणं पर्ययेत्॥ सत्यर्थं सारं सम
 मप्युक्तं॥ विष्णुपरां वाराहे च॥ असमर्थो न दानं संधानं सत्त्वशक्तिः॥ प्रदद्यात्तु द्विजाति
 भ्यः स्वल्पात्सामपि दक्षिणा॥ अत्र शक्तिः इत्यस्यात्मलाभः॥ अथ यत्र इति आशः॥ चतुर्विंश
 न्तोऽमप्रादुर्गम्यदा कुर्यात्पिंडं दानं कथं भवेत्॥ गृहपाकात्समुद्रस्य सकृभिः पायसेन वा॥
 पिंडं न दद्याद्यद्यालाभं निलेः सह विमत्सरः॥ पृथ्वी च द्रोदये व्यासः॥ आमप्रादुर्गम्यदा कुर्या
 द्विषिजः प्रादुर्गम्यदाः सदा॥ हस्तेनौ करणं कुर्याद्वा हस्तेन विधानतः॥ एतन्नामैः सदानं सत्त्वा
 तः॥ यत्नः॥ आमप्रादुर्गम्यदा द्विषा न पक्वेन भोजयेत्॥ पक्वेन कुरुते पिंडं मांसाभ्यः प्रयच्छति
 तावुभौ मनुजौ भोक्तौ नरकाहौ न संशयः॥ इति॥ तद्दर्शयिष्यं देशाचारं व्यवस्थेति युक्तं॥ मरि
 चिः॥ आवाहने स्वधाकारे मंत्राज्ज्याविसर्जने॥ अत्यकर्मण्यनूत्याः स्युर्गमप्रादुर्गम्यविधिस्ततः
 आवाहने हविषे अत्र वश्यं स्वकर्तृवाहं गृहः॥ स्वधाकारे नमो वः पितर एष इत्यनेन समद
 स्थाने आमप्रादुर्गम्यगृहः॥ विसर्जने वाजे वाज इत्यत्र तत्रा इति स्थाने तत्पतनं तत्पतेति बोधः॥
 पृथपितस्माद्वचनो हे इति अत्रूहे निषिद्धः॥ तथा पिवचनाद्भवति॥ तन्निप्रश्नो वृणा हश्च मुष
 ओमथासुखं॥ आमप्रादुर्गम्येनैतदापोशानं च परं चमः॥ अयं चानुवादः॥ खले वा त्वां चैव
 नादीनामिवायी भावाहो पसिद्धेः॥ धर्मप्रदीपेन॥ आमप्रादुर्गम्यं दद्याद्यवा द्विगुणं तथा
 हेमं चाष्टगुणं तद्दामे हेमं तस्यौ विधिः॥ आमप्रादुर्गम्यं तथा नित्येनोदी प्रादेतथैव वा अतीपा
 तादिके प्रादुर्गम्यमानं परिवर्जयेत्॥ गृहपाकात्समुद्रस्य सकृभिः पायसेन वा॥ पिंडं दानं प्र
 कुर्वीत आमप्रादुर्गम्यं कुरुते सति॥ आमप्रादुर्गम्यं वेदद्वौ वपेत्प्रादुर्गम्यं चैव वा विकिरं नैव कुर्वीत मुनि
 कात्यायनो ब्रवीत्॥ आमप्रादुर्गम्यं गृहपाकात्समुद्रस्य सकृभिः पायसेन वा॥ तन्निप्रश्नविहीनं न कर्तव्यं
 न वेद्वैवम्॥ आवाहनाग्नौ करणं विकिरं पात्रं गणमां तन्निप्रश्नं कुर्वीत आमप्रादुर्गम्यं कदाच
 न न्युक्तम्॥ एतच्च॥ आवाहनं भवेत्स्वायं मर्षदानं तथैव चेति हेमाद्रौ भविष्यादिविरोधाच्चित्त
 म्॥ शाखांतरं विषयवाला॥ विकिरेष्यामेनेति हेमाद्रिः॥ अदस्यैतु त्रैवोक्तं॥ अग्नौ करणं भव
 श्रुतं मस्कारो विधीयते॥ अग्नये कर्मवाहनाय नमः॥ सोमापयितुं मतेन मुद्रितं पर्ययेत्॥ मातृ
 मंत्रं वज्रं हिंसास्पृशं सर्वमेव विधीयते॥ एवंप्रादुर्गम्यं स्यात्प्रादुर्गम्यं दद्यात्॥ नमस्कारेण मे
 त्रेण कुर्यात्सामं ननु दुधः॥ तत्र पूर्वाह्णे काये॥ आमप्रादुर्गम्यं दद्यात्पूर्वाह्णे एको द्विचमप्यतः॥ पूर्वार्णे
 चापराह्णे तु प्रातर्द्विनिमित्तकमिति हारीतोक्तं॥ एतद् द्विजविषयम्॥ अदकं कं त्वं पृथक् एव
 मध्याह्नात्पराह्णे तु कृतं पः स उदाहृतः॥ आमप्रादुर्गम्यं तत्रैव पिदया दत्तं मस्य मिति सुमंत
 रिति॥ अपराह्णे हेमाद्रौ चोक्तं॥ तदभावे हेमप्रादुर्गम्यं हेमाद्रौ मरिचिः॥ आमप्रादुर्गम्यं भावे

नृश्राद्धकुर्वीतनुदिमान् धान्यान्नगुणेनैव हिरण्यमसुरविवा ॥ अम्भे ॥ आमं नृदिगुसंशोक्तं हे
 मंतं हं चतुर्गुणं ॥ स्यस्यसोरे हिरण्यमसुरं चतुर्गुणं समं वा दद्यात् ॥ हेमाद्रौ भविष्ये ॥ अन्नाभा
 वे हिजाभावे प्रवासं प्रजन्मनि ॥ हेमश्राद्धं संप्रेहं च तथा स्त्रीशूद्रयोरपि ॥ षट्विंशन्मते ॥ नृपपादे
 वर्ज्यं पिन्वाक्षये हनीति पाठः ॥ यस्य भार्यारजस्वतेति आसपाठः ॥ पुत्रो मत्तो नृहेमनि यममाह
 सवते ॥ पुत्रजन्मनिकुर्वीत श्राद्धं हेमैव बुद्धिमान् ॥ नपक्वे न नचा मेन कल्याणान्यभिका मय न
 भविष्ये ॥ ग्रहपाकात्समुदत्यसक्तभिः पायसेन वा ॥ पिंडदानं प्रकुर्वीत हेमश्राद्धं कृते सति ॥ अ
 दलग्रहपाके न नृपि प्राप्तिवैपत्तया ॥ सक्तमूलफलं तस्य पायसं वा भवेत् ॥ हेमश्राद्धं पिंडा
 नेनेति दिशो दासः ॥ स्यस्यस्यसोरे नृषिकल्प उक्तः ॥ तदा शयनविग्रहः ॥ षट्विंशन्मते ॥ नाम वृणा
 ग्नौ करणविकिरो नैव दीयते ॥ अग्निप्रश्नापि नैवावकते यः केन विज्ञेयः ॥ अत्र मगी विना ॥ आ
 माभावे हेमविधाने न स्थानापत्त्या धर्मभावे ॥ पूर्ववत् नैवोहः ॥ पूर्वोक्तकालतावरोपेति दिक् ॥ पूर्वो
 क्तधर्मप्रदीपकोक्ते ॥ आसः ॥ हिरण्यनाम श्राद्धीयं लब्धं यत्तत्सविमादितः ॥ यथेष्टं विनियोगं
 स्यात् ॥ भुंजीयात् तत्राक्षणात्सवं ॥ विशालं ध्वंभुंजीयात् ॥ स्रवादिलब्धे तु यथेष्टं विनियोगः ॥ तेनापि
 श्राद्धयैव देवादेन कार्यं ॥ देवोद्देशे न त्यक्तस्य देवतांतरायस्यागायोगादिति देवयाज्ञिकः ॥ अदल
 ध्वंभुं कृतं तत्रैव षट्विंशन्मते ॥ आमं शूद्रस्य यत्किंचिच्छ्राद्धिकं प्रतिगृह्यते ॥ तत्सर्वं भोजनाया लनि
 येनेति त्रिकेन चेति ॥ शुद्धित्वे गिरः ॥ शूद्रवैश्वमिनि विप्रैराक्षीरवायदिवाद्धि ॥ निवर्त्तेन न भोक्त
 यश्राद्धं न तदपि स्मृतं ॥ शूद्रादविप्रश्नं ध्वंभुं श्रवितुं सदाशुचिः ॥ पराशरः ॥ तावन्न चति श्रद्धन्त
 पावनस्य शति द्विजः ॥ हिजातिकरसंस्पृष्टं सर्वं तन्न विरुध्यते ॥ संशोक्षयित्वा गृहीयाच्छ्राद्धं
 ग्रहमागतं ॥ अगिरः ॥ पात्रांतरगतं श्राद्धं दुग्धं स्वग्रहमागतं ॥ स पिंडश्राद्धाशक्ता वा हं हेमाद्रौ स
 वते ॥ समयं यस्तु शक्रोक्तं नैव हपात्रेण ॥ अपि संकल्पविधिना कालेन स्य विधीयते ॥ पात्रे
 भोज्यस्य चान्नस्य त्यागः संकल्प उच्यते ॥ आसः ॥ संकल्पं तु पदाकुर्यान्नक्रुथ्यान्वात्र पूरणं नावा
 हनामो करणं पिंडाश्चैव न दापयेत् ॥ पात्रमर्घ्यस्या समं जकावाहनस्य निषेधः ॥ तस्मिन् भवत्येवेति
 हेमाद्रिः ॥ स्मृत्यंतरं विकिरतु न दातुमिति तृतीयपादे पाठः ॥ स्मृत्यंतरं ॥ त्यजेदावाहनं चार्घ्यं म
 ग्नौ करणमेव च ॥ पिंडं अविकिराक्षये श्राद्धे संकल्पसंज्ञके ॥ हेमाद्रौ च दृश्यातातपस्तु ॥ पिंडनि
 वोपरहितं यत् श्राद्धविधीयते ॥ स्वधावाचनलोपोत्र विकिरस्तु न लुप्यते ॥ इत्याह पृथ्वा चंद्रोदये व
 सिष्टः ॥ आवाहने स्वधाशब्दपिंडाग्ने करणं तथा ॥ विकिरं चार्घ्यदानं वा संकल्पं षट्विंशन्मते
 त ॥ विकिरं विकल्पः ॥ स्मृत्यंतरं ॥ अगानिपिन्यत्तस्य पदाकर्तृ न शक्रुयात् ॥ स तदा वाचयेद्दिश
 न संकल्पान्तिदिरस्त्विति ॥ छागलेयः ॥ पिंडे यत्र निवर्त्तेत मघादिषु कथं च न ॥ संकल्पं नृतदाका
 र्यं नियमाद्ग्रहवादिभिः ॥ कार्त्तानिनि ॥ मौजीवधा हस्तगृहं तस्य पाणिपिंडानां ॥ पिंडान्पि
 डा नोदयुः प्रतेपिंडं विना व्रत ॥ अस्यापवादः ॥ न पित्रोरादिकादौ श्वेषु कृतं ॥ तत्तायेरपि संकल्प
 युक्ते षट्विंशन्मते ॥ अननिकोपदा विप्र उक्तं ॥ अग्निस्तथैव च ॥ तथारुद्धिषु सर्वासु संकल्पश्राद्ध
 माचरेत् ॥ अशक्रौ तु पृथ्वी चंद्रोदये च हस्तारौ पेवा ॥ इत्याभावे हिजाभावे अन्नमात्रं तु पाचयेत् ॥

चैतकेण तस्मिन्नेहोमं कुर्याद्विचक्षणः ॥ देवतः ॥ पिंडमात्रप्रदातव्यमभावेद्व्यविप्रयोः ॥ आहो
याहनि संभवेन्निरसनोपि वा ॥ यद्वृत्तं ॥ किंचिद्व्यादशक्तत्वं उदकुंभादिकं हि जेतुं न
निवागवेदघातिं जनवाप्यथ निवेपेत् ॥ नित्यं ॥ पितृत्वापिनप्येतत्त्वानुपूर्वेकं ॥ हेमाद्रौ भविष्ये
अग्निना वादहेकसंश्रद्धाकाले समागतौ ॥ तस्मिन्वोपवसेदग्निजपेद्वा श्राद्धसंहिता ॥ श्राद्धसं
हिता समवः श्राद्धसंकल्पः ॥ विष्णुवत्तदुपागमयोः ॥ असमर्थो ज्ञानस्य धान्यमांसस्य शक्ति
प्रदास्य नितिलाभ्यस्वत्यात्मां चापि दक्षिणं ॥ सर्वभावे वनं गत्वा कदा मूलप्रदर्शकः ॥ सूर्या
दिलोकपालान्मिदमुच्चैः पठिष्यति ॥ नमोस्तिवित्तनधने न चान्यच्छादोपयोगिस्तु न्नो लि
तव्यं तु भक्त्या पितरौ भयैतौ भुजौ कृतौ वर्त्तनिमारुतस्य ॥ इत्येतत्पितृभिर्गीतं भावाभावप्रयोजनं
यः करोति कृतं तेन श्राद्धं भवति भारत ॥ प्रभासखंडे ॥ गन्धारराय ममानुष्य मूर्ध्ने वाहू विरोत्तदः ॥ नि
रजो निर्धनो देवाः पितरौ मा रू गुरुणाः ॥ नमोस्तिवित्तनधने न भाव्यो श्राद्धकथं वः पितरः करोमि
वनं प्रविश्येह नूनं नमो देवैर्भुजौ कृतौ वर्त्तनिमारुतस्य ॥ श्राद्धं मेतद्वतामदत्तं मयं दयध्वं पितृदे
वतां ध्याः ॥ आत्मा यच्चोत्पिष्य भुजौ ततो वै दिवा च रात्रिं समुप्यतिष्ठेत् ॥ भवेत्स वेतेन कृतं न ते वा
रो न मुक्तः पितृदेवतानां ॥ इत्यनुक्तस्य ॥

॥ अथ श्राद्धभोजनमायश्चित्ते ॥ दार्शम्यमा
राणां मासाः ॥ चंद्रोत्थः ॥ संस्कारेषु नृणां तत्कर्मदिनं तेषु सातपथ्याः श्राद्धे चांदरा ॥ अथ संस्कारेषु
वासः ॥ सीमंते चंद्रमिनि विज्ञाने च ॥ आपदि नवश्राद्धे कादशाहं भुजने कार्ये ॥ द्वादशाहं कनमा
सेपादौ नः ॥ हिमासे त्रिपक्षे ऊनषष्ठा नाद्योः श्राद्धं कुरु ॥ त्रिमासाद्यादिको ते सुसंविद्धो वा दक्ष
उपवासे वा ॥ गुरुद्वयार्थं भोजनेऽर्थः ॥ जपशीले तदर्थः ॥ अनापदि तृजने मांसेषु चांदरा कार्ये च हिमा
सादौ पादौ नः ॥ त्रिमासादावर्धकार्येः ॥ आदिके पादौ नकार्येः ॥ पुनरादिके एकाहः ॥ द्वादशादि श्राद्धे
षु द्वित्रिचतुर्गुणानि ज्ञेयानि ॥ चंडालसम्यपश्चादि हतपतितत्कीवादि नवश्राद्धे चांदरा ॥ आध्यात्मिका
ते चांदरे पराकश्च ॥ द्वादशाहादौ पराकः ॥ हिमासादावतिरुद्धः ॥ त्रिमासादौ कार्यः ॥ आदिके पादः ॥
अभ्यासे सर्वे द्विगुणः ॥ आमहेम संकल्प श्राद्धेषु तत्तदर्थानि ॥ यतिर्वैद्य चारी चोक्तप्रायश्चित्तं कृत्वा
त्रीनुपवासान् प्राणायामान् श्वाशं न चार्थिकं कृत्वा त्रयोषडसमापयेत् ॥ अनापदि द्विगुणः ॥ दश
दोदशागमं श्रीमंत्रिताः आपः पिवेत् ॥ षट्प्राणायामावा ॥ संस्कारेषु चोत्तेजः ॥ सीमंते चांदरा ॥ अने
षु पचासंतिदिक् ॥ अत्र माधवमिताक्षरादौ कचिद्विरोधो विषयभेदात्परिहायः ॥ एकादशहं चांद
पुनः संस्कारश्चेति हेमाद्रिः ॥ पञ्चशनाः ॥ दशकृत्वा पिवेदापो गायत्र्या श्राद्धं भुजिज्जरतिनदनुक्तं प्राय
श्चित्तं श्राद्धपरमिति विज्ञाने च ॥

॥ अथ दश्याहश्राद्धम् ॥ तत्स्वरूपमाह हेमाद्रौ भा
सः ॥ मासपक्षतिथिस्पष्टयोपस्मिन्त्रिपतेरहनि ॥ प्रत्येदं नृणां भूतसंघातं सत्यं विदुः ॥ नारदीये
भारतं मरणं नृणां तिथिस्तान्कालिकीं सूता ॥ अत्र चांदमानं रोपः ॥ आदिके पितृकार्ये च चांदो मासः
प्रशस्यते रतिगार्थीकैः ॥ मलमासं श्रुतं सप्तसौरं मलमासं मृतानां नृणामसौ रमानं समाश्रयेदिति हेमाद्रि
बुक्ते ॥ एतन्मृतिमासस्यैवाधिक्ये रोपः ॥ ज्ञाद्ये ॥ प्रति संवत्सरे कार्यमातापित्रोर्भूतेरहनि ॥ पितृव्यस्या
प्युत्तस्य भ्रातुर्ज्येष्ठस्य चैव हि ॥ अपुत्रस्येति श्राद्धाव्यवयवः ॥ ज्येष्ठस्येति कनिष्ठस्यानावश्यकत्वात् ॥

मदनलभिव्ये। सर्वेषामेव आद्यानां प्रेष्टसावत्तरं मतं ॥ तथा ॥ भोजकोपलुवैष्टादुनकरोति ख
 गाधिप ॥ मातापितृभ्यां सततं वर्षवर्षं मृते हनि ॥ स्यात्तिनरकं घोरं तामिस्रनामनामतः ॥ तच्च ना
 नास्ति त्रेको द्विष्टपावेण चोक्तं ॥ आद्यमाह यमः ॥ सपिंडीकरणादर्थं प्रति सवत्सरं सुते ॥ माता
 पित्रोऽप्युक्तार्थमेको द्विष्टमृते हनि ॥ व्यासः ॥ एको द्विष्टनुकर्तव्यं पित्रोश्चैव मृते हनि ॥ एको
 द्विष्टपरित्यज्य पावेण कुरुते नरः ॥ अकृतं तद्विज्ञानी पाद्वेष्टपितृघातकः ॥ अत्यमाह शात
 पः ॥ सपिंडीकरणाकृत्वा कुर्यात्पावेण वत्सदा ॥ प्रतिसवत्सरं प्राद्वेष्ट्या गले यो दितो विधिः ॥ यः
 सपिंडीकृतं मेने पृथक् पिंडे नियोजयेत् ॥ विधिभ्रतेन भवति पितृहाचोपजायते ॥ अत्रोरसस्ते
 व्रजयोः पावेण दत्तकादीनामेको द्विष्टमित्येकः पक्षः ॥ साम्नेः पावेण निरग्नेरेको द्विष्टमित्य
 परः ॥ तद्वेषां मिना द्वादशैवेत्येव ॥ कल्पतरुस्तु साम्नेरौरसस्ते व्रजयोः पावेण ॥ निरग्निकयो
 स्त्वेको द्विष्टमित्याह ॥ अपरार्कं प्येवमादत्तकादयो दशपुत्रास्तु साम्नेरौरस्यैको द्विष्ट
 मेव कुर्युः ॥ इत्येव पावेणेनेव विधिना क्षेत्रजोरसौ ॥ कुर्यात्तामित्रोऽकुर्युरेको द्विष्टमुनादयो ति
 मानकरथोक्तेः ॥ यदा न दत्तकस्पतिना दर्शमहालेयवामृतं तत्र पावेणैको द्विष्टपाविकल्पः ॥ व
 सुतस्तु सर्वेषां ॥ पावेणैको द्विष्टयोर्ब्रह्मिव बद्धिकल्पः ॥ सच देशचाराद्यवस्थितं त्रिसर्वनिव
 धसिद्धानः ॥ अतएव पृथ्वीचंद्रोदयैरुद्धपराशरः ॥ मातापित्रोः पृथक् कुर्यात्पमेको द्विष्टमृते हनि इत्यु
 क्ताह ॥ दशधर्मसमाश्रित्य वंशधर्मं तथा परैः ॥ सूरयः प्राद्विमिच्छति पावेण वत्सयाह नोति ॥ त
 च्चैकैवल्यपितृणां सपत्नीकानामिति हेमाद्रिः ॥ अत्र मातामहान कार्याः कर्षुसमन्विते मुक्ता
 तथा ध्याद्वेष्टादंशः ॥ प्रत्यादिक् च शेषेषु पिंडाः स्युः षडिति स्थिति रितिका न्यायनोक्तेः ॥ कर्षुसम
 न्वितं सपिंडं ॥ येरेको द्विष्टं कुर्यात्तेनैवामपि कुर्यात्पावेण मेव ॥ अत्रावास्यां स्योपस्य प्रेतपक्षे
 यवापुनः ॥ पावेण तस्य कर्तव्यं नैको द्विष्टं कदाचनेति शाखोक्तेः ॥ वायदीये ॥ सत्यासिनो व्यादि
 कादिः ॥ उत्रः कुर्याद्यथाविधिः ॥ महालेपे नृपच्छादेहादश्या पावेण हितं ॥ पृथ्वीचंद्रोदयैरुद्ध
 पराशरः ॥ स्यामसंस्थितानां च प्रेतपक्षे शशिष्ये ॥ तेषां पावेण मेवोक्तं स्यादेहपि वसंतमेः ॥
 चंद्रस्यानाशकं सपुण्यं पुत्रः प्रेतपक्षे मृता वन्यपिंडः ॥ सपिंडितानामपि चादिकानि भवन्ति ते
 यामिह पावेणानि ॥ तथा ॥ आनुर्ज्यस्य कुर्वीत उपेष्टो आतानुजस्य चादेव हीनं तु न कुर्यादि
 ति धर्मविदो ब्रवीत ॥ देवहीनमेको द्विष्टः ॥ अष्टौ आतानाद्यगर्भजः ॥ तथा च तत्रैव शातातपः
 अनाद्यगर्भजेष्वपि आतासङ्गिर्निगद्यते ॥ अने सपिंडना तस्य नेव पावेण माचरेत् ॥ आद्यगर्भं तु
 पावेण मेको द्विष्टं वेत्यर्थः ॥ आनुलुहे माद्रीकान्यायनः ॥ प्रत्येयं यथा कुर्यात्पुत्रः पित्रे सदा हि
 जः ॥ तथैव मानुः कर्तव्यं पावेण वानुदेववा ॥ यन्ते नैवोक्तेः ॥ सपिंडीकरणादर्थं पित्रोरेव हि पा
 वेण ॥ पितृव्यं आतृमातृणामेको द्विष्टं सदेव हित्विति ॥ तत्सपत्यमातृपरः ॥ यन्तु रुद्धपराशरः ॥ अ
 उत्र स्पितृव्यं सतपुत्रो आतृजो भवेत् ॥ स एव तस्य कुर्वीत पिंडदानादिकां क्रिया ॥ पावेणानेन
 कार्यं स्यात् ॥ उत्र वत आतृजो ननु पितृस्थाने नूनं कृत्वा शेषं श्रवणं वदुर्हरेत् ॥ इति ॥ तत्पितृवदेष्टा
 चाराद्यवस्थितं जेयमिति पृथ्वीचंद्रः ॥ प्राद्वेष्टेयकलिकायां चतुर्विंशतिमतेन ॥ पितृव्यं आ

तन्मात्राण्येवैतानां पार्वण्यभवेत्। एकोद्विंशकमिष्टानां तं पत्योः पार्वण्यभवेत्। एकोद्विंशकमिष्टानां
 दंपत्योः पार्वण्यमिष्टम् ॥ अपुत्रस्य पितृव्यस्य भ्रातृश्वे वा प्रजन्मनः। मातामहस्य तत्पत्न्याः
 द्वे पार्वण्यवधे वेत्ता इत्युक्तम्। पत्न्याः कर्तृत्वेऽपि पार्वण्यमेव। सर्वाभावे स्वयंपत्यः स्वभर्तृणामपि
 त्रैकं। संपिंडीकरणं कुप्यंततः पार्वण्यमेव चेति लोकाक्षिप्तम् ॥ तत्र पत्युपिकुर्वीत सापिंड्य
 पार्वण्यतथेति। मुमंतुर्न ज्ञेयमिति। निर्णयमने उक्तम्। अये त्वेति त्वाक्षिकपार्वण्यपरमाहः ॥

॥ अतएवाभर्तुः आहृतुपानाग्रीमोहात्पार्वण्यमाचरेत्। नृतेनैतदप्यतेभ

त्रोक्तानां नृकव्रजेदिति वचनद्वयादेः। आक्षिकैकोद्विंशं सार्धं न पार्वण्यमिष्टे धार्यमित्युक्तम्। वि
 स्थलीसेतौ भर्तृचरणौ ॥ स्वभर्तृप्रभृतिविभ्य इत्यनेन विरोधाच्च। अपुत्राणां त्वाह। हेमाद्रावापलव
 अपुत्राये मृताः केचित् स्त्रियो वा पुत्राश्च ये तेषामपि च देयस्यानृकोद्विंशं पार्वण्यं। मित्रवपुष
 विदेभ्यः स्त्रीकुमारीभ्य एव च। दद्याद्देमाक्षिकं आहं सावत्सरमनन्यथा। पारिजाते तु अथवा पार्व
 णमित्युक्ता सर्वेष्वपार्वण्यमुक्तम्। एकोद्विंशवाक्यामिनु तीर्थमहालयपराणीमुक्तम्। पृथ्वीचंद्रोदये
 वृद्धगार्ग्ये ॥ मातुः सहोदराया च पितुः सह भवाचया। तयोश्च नैव कुर्वीत पार्वण्यं पिंडनाहने ॥ प्र
 चेता ॥ संपिंडीकरणद्वयमेकोद्विंशविधीयते। अपुत्राणां च सर्वेषामपत्नीनां तथैव च। अप
 त्नीनां ब्रह्मचार्यादीनां। मार्कंडेयपराणो ॥ प्रतिस्वत्सरं कार्यमेकोद्विंशैः स्त्रियाः। मृताहमि
 यथा न्यायं नृणां मृदुद्विहोदितम् ॥ नृणामिति दृष्टान्ताद्भोविप्रहतपादप्रादीनां संपिंडनाभावेऽपि
 सावत्सरमेकोद्विंशकार्यमेवेति श्रुत्युपागो ॥ अत्रिद्वयसिद्धौ ॥ संपिंडीकरणद्वयं यत्र यत्र
 प्रदीयते। आत्रेभ्योऽपि पुत्रापत्नीने मातुलापचापितृव्यगुरुवैश्चाहमेकोद्विंशं पार्वण्यं ॥ यत्र
 यातृकल्यैः ॥ पितृव्यभ्रातृमातृणामपुत्राणां तथैव च। मातामहस्यासुतस्य आह्रादिपितृवज्
 वेदिति। तदावश्यकत्वाय ननु पार्वण्यमिति हेमाद्रिः ॥ युक्तं त्वेव ॥ मातुः पितरभ्याम्पुत्रयोमा
 तामहासूताः। तेषां च पितृवज्ज्वाहं कुप्युर्देहि नृसंनवर्ति। पुलस्त्योक्तं यो मातामहस्य पार्वण्यमेव
 तत्साहचर्यं सितृव्यादौ तथा। पितृव्यभ्रातृमातृणामेकोद्विंशं पार्वण्यमिति क्षयाहोपक्रमे पु
 लस्त्योक्तं अविक्तम् ॥ केचित्त्वापलवादिवाक्यानि युक्तमात्रं प्रसीतानां नैव कार्यं संपिंडने
 तस्य पितृव्यादिपत्न्यादहंत संपिंडनं पितृव्यादिपराणीत्याहुः। मातासपत्नीमाता। एकोद्विं
 शं निष्पुष्टमिति। पृथ्वीचंद्रोदयेऽप्येव ॥ विशेषस्त्वधिकारिनिर्णयेऽशुक्तः। केचित्पुत्रांतराभावे
 पितामहवार्षिकमप्यावश्यकं। पुत्राभावे च तनुवः। पत्नीमाता तथा पिता। विज्ञाभावेऽपि सक्कि
 ष्यः कुप्योत्तयोर्ध्वदेहिकमिति मार्कंडेयपराणादियाहः। तन्मापौत्रेणैकादशं दिकर्तव्यं आह
 वोऽश्रमिनिकातोपे विशेषोक्तः ॥

॥ अथ स्यात्तद्वेधे निर्णयः ॥ तत्रैकोद्विंशमप्याह

कर्म्यं ॥ मथ्याहृश्वपंचाभजेदिने नृतीयभागरतिमाधुवः ॥ आभ्राहृतृर्वाह्ने एकोद्विंशं म
 ध्यतः ॥ पार्वण्यं चापराहृतं प्रातर्द्विनिमित्तकमिति हारीतौ प्रातः। रात्र्याहचर्यात्। तत्रापि कु
 तपादिगुरुतैहये जेयम। प्राभ्यकुतपे आदेकुर्यादरेहिण्यवुषः। विधिज्ञो विधिमास्यापरोहिण
 नुनं संभयेदिति श्रौकगोतमोक्तैरेतत्प्रात्पातः। रोहिणो नवमो गुरुतः। मेथिलाः आहको मुदीवे

वा अन्यथा ऊर्ध्वमुहूर्तान्कृतपाद्यमुहूर्तचतुष्टयं मुहूर्तपंचकं स्रोतस्त्वधा भवनमिष्यते । इत्यादि
विरोधात् । दीपिकापि ॥ एकोद्विष्टमुपक्रमेत्तु तपेऽति । माधवीये व्यासोऽपि । कुतपप्रथमे भागे
एकोद्विष्टमुपक्रमेत् । आचमनं समीपे वा तत्रैव निपताम्बवान् । तेन कुतपादि रोहितातो मुख्यः
कालः ॥ पृथ्वी चंद्रोदये ये च दिनहयेन समव्याप्तौ च पूर्वौ । विषमव्याप्ता वाधिक्येन निर्णयः ॥ अ
व्याप्तौ पूर्वैव परविद्याया निषेधात् । सच वक्ष्यते । पूर्वदिनग्रहणो रोहितालंघनापत्तेः । परैवेति गो
शः ॥ युल्लङ्घनसवशात् सखवेदयोर्धौ वा व्यवस्थित्ये ॥ तत्र ॥ परविद्या निषेधप्रावल्यात् । अत्र
लंकालमाधवीये ज्ञेयम् । पादगन्तव्यपराह्णे कार्ये । पूर्वौ क्तवचनात् । मध्याह्नव्यापिनीया स्यात्ते
कोद्विष्टेति धिमेवेत् । अपराह्णव्यापिनीया तु पादगोसातिथिर्भवेदिति पृथ्वी चंद्रोदये गोतमात्ते
अत्र । पूर्वद्विष्टे वपरे वपरे द्यौर्ववा अपराह्णव्याप्तौ सैव ग्राह्या । दिनहयेतद्याप्तौ तदस्य शेषानः सम
व्याप्तौ वा पूर्वैव । विषमव्याप्तौ त्वधिका ग्राह्या । सपराह्णव्यापिनीया स्यादादिकस्य यदातिथिः ।
महनीयवत्तद्विद्वांशं संतिमहर्षय इति मरीचिस्मृतेः ॥ दर्शं च यो र्णया सं च यितुः सां वत्सरदिने
पूर्वविद्धमकुर्वीणो नरकप्रतिपद्यते । इत्यपार्कं नारदोक्तेः । द्यौहेष्यव्यापिनी चेत्स्यात्तमृताहस्य य
दातिथिः । पूर्वविद्धा मकर्तव्या त्रिमुहूर्तौ भवेद्यदीति ॥ सुमंतुक्तेः ॥ पूर्वस्या निवेपेत्पिंडानित्यागि
रसभाषितमिति हेमाद्रौ पाठः ॥ तत्रैव रुद्धमनुः ॥ नद्यहव्यापिनी चेत्स्यात्तमृताहस्य यदातिथिः
पूर्वविद्धैव कर्तव्या त्रिमुहूर्तौ च या भवेत् ॥ मदनरत्ने प्येवं ॥ यत्र कालाजिनव्यासो ॥ अहोत्तम
यवेलाया कलामात्रायदातिथिः । सैव मत्पादिके ज्ञेया नापरा पुनरादिनेति तत्रिमुहूर्तं स्तुतिः ॥
पूर्वद्युः सायं त्रिमुहूर्तौ भावेन परैव । त्रिमुहूर्तौ न चेद्वाह्या परैव कुतपे हि सति । कालादर्शं गोभिलो
क्तेः । कालादर्शोऽपि । प्रत्यादिके ये वमेव तिथिर्ग्राह्या पराह्णिकी । उभयत्र तथा चेतु महत्त्वेन विनि
र्णयः ॥ अन्यत्रापि ॥ समत्वे पूर्वविद्धैव ह्यतथा त्वेपि सायदि । त्रिमुहूर्तौ भवेत्सायं सर्वेष्टोयं । विनि
र्णयः ॥ अन्यत्रापि । सायंतन्यत्र चैव नूततिथिः । सैवादिके मासिके ग्राह्या साह्यपराह्णयोर्मदित
दायत्राधिका सामता । तस्या चेदभया पराह्णसमये पूर्वो न चेत्तद्वये । पूर्वैव त्रिमुहूर्तं गालसमये नो
चेत्तरेवोचिता । माधवपृथ्वी चंडी नूदिनहये पराह्णव्याप्ता वंशतः समव्याप्तौ च क्षये पूर्वो रुद्रो परा
खवौ द्यौर्गोशं प्रत्याविष्कृतेः । अपराह्णहृदयव्यापिनी तस्य च यादातिथिः । क्षये पूर्वो च कर्तव्या रु
द्रो कायांतथोत्तरेति बोधायनोक्तेः । स्याहस्य तिथिर्गोशं अपराह्णहृदये यदि । पूर्वोक्षयेन कर्तव्या
रुद्रो कायांतथोत्तरेति । रुद्रनारदीया चेत्पाहनः रुद्रिष्यो चात्र परतिथेर्ननु ग्राह्यतिथेः । त
स्याः क्षयपराह्णहृदये व्याप्तिरसंभवात् । तदाह माधवः ॥ न ग्राह्यतिथिर्गोशं रुद्रिष्यया चैव तिथे
स्तुता विनिर्णयः ॥ यत्र पृथ्वी चंद्रः ॥ पूर्वोक्तवचनेषु यत्र सायान्हालसमययोगिनीतिथिरुक्ता । तत्र
पराह्णव्यापिनी स्यात् । सायान् त्रिमुहूर्तः स्यात्तत्राष्टनकारपेदिनिमात्स्यादौ सायान्ने निषेधान्
सच त्रिमुहूर्तं दिग्रहणं । तच्छाब्दादीपराह्णरूप त्रिमुहूर्तं यामित्याह ॥ तद्व्यादिमदनरत्नका
लादर्शं दिग्रयविरोधात् त्वक्षणपत्तेः चेत्यं । तस्यान्वर्त्तकमेव साधुः । यदाविग्रवशादिने सां व
त्सरं च न च तत्तदात्रावपि कार्यं । मृताहसमतिक्रम्य चंडालेष्टमिजापते । इति मरीचिनाम्

पातएवनेहानापावेणभवेत्। एकोद्विंशकनिष्ठान्दपयोःपावेणभवेत्। एकोद्विंशकनिष्ठाना
 पयोःपावेणमिधः॥ अत्रुत्सपितव्यस्वभातुश्चैवाग्रजन्मनः। मातामहस्यतत्पत्न्या
 पावेणवद्भवेत्। इत्युक्तं। पत्न्याःकर्तृत्वेषिपावेणमेव। सर्वाभावेस्वयंपत्यः स्वभर्तृणामग्र
 कं। संपित्रीकरणकुपेक्षतःपावेणमेववेति लौगाक्षिस्मृतः। तत्रपत्यपिकुर्वीतसावित्री
 पावेणान्तेति। सुमनंकेचेति। निर्णयामृतेउक्तं। अन्येत्वेतयाक्षिकपावेणपरमाहः॥

अतएवा भर्तुः आहुतयानां नो ह्यस्य वेत्ता मां चरेत् । जनेनैतद्व्यतेभ
 कृत्वा तु नरकं व्रजेदिति वचनं स्याद् । अक्षिकैको हिष्टप्रशंसायै नपावेण निषेधाय मित्युक्तं । नि
 यलीसेतौ भट्टचरणौ । स्वभर्तुः प्रभृतिविभ्य इत्यनेन विरोधाच्च । अत्र पुत्राणां त्वाह । हे माता वापस्तव
 पुत्राये मृताः केचित् स्त्रियो वा पुरुषाश्च ये तेषामपि वदेयस्यानैको हिष्टं नपावेण । मित्रवधुस
 वंदेभ्यः स्त्रीकुमारीभ्य एव वा । दद्याद्देमासिकं आहुं सावत्सरमनो न्यथा । परिजानेतु अथ व्यापारं
 मित्युक्ता सर्वत्र पावेण युक्तं । एको हिष्टवाक्यानि तु तीर्थमहालपपराणी युक्तं । पृथ्वीवंशे दोषे
 दृष्टगार्यः ॥ मातुः सहोदराया वपितुः सह भवावपा । तयोश्च नेव कुर्वीत पावेण विदनादने ॥ प्र
 ताः ॥ हविर्दीकरणाद्ध्वमेको हिष्टं विधीयते । अत्र पुत्राणां वसवेषामपत्नीनां तथैव वा अत्र
 त्तीनां ब्रह्मचार्यादीनां । मार्कंडेयपुराणे ॥ प्रतिसंवत्सरं कार्यमेको हिष्टं नरैः स्त्रियाः । मृताहमि
 थान्यामनृणां मृदुदिहोदितम् ॥ नृणामिति दृष्टं तादो विप्रहतपादप्रादीनां सर्वविदनाभावेपि
 तवत्समेको हिष्टं कार्यमेवेति श्रुलपाणिः ॥ अत्रिदृष्टवसिष्टौ ॥ सपिंडीकरणाद्ध्वं यत्र यत्र
 प्रदीयते । आत्रेभगिन्ये पुत्रापस्वामिने मानुलाय वा । पितृव्यगुरुवैश्चाद्धमेको हिष्टं नपावेण ॥ यत्र
 यानूकल्पः ॥ पितृव्यभ्रातृमातृणामपुत्राणां तथैव वा । मातामहस्यासुतस्य आह्वादिपितृवज्ज
 वेदिति । तदावश्यकत्वाय ननु पावेणार्थमिति हेमाद्रिः । युक्तं त्वेव ॥ मातुः पितरमारभ्य त्रयोमा
 तामहस्यताः । तेषां च पितृवज्छाडकुर्युर्देहिनस्स नव इति । पुत्रस्त्योक्तैर्मातामहस्यपावेणामेव
 तत्साहचर्यात्पितृव्यादौ तथा । पितृव्यभ्रातृमातृणामेको हिष्टं वपावेणमिति स्यात् । पक्षमेव
 तत्स्योक्तैश्च विकल्पः ॥ केचित्त्वापस्तवादिवाक्यानि युक्तं मात्रं प्रसीतानां नैव कार्यो सपिंडे
 तस्य पितृव्यादिपत्वात्कृतं सपिंडं न पितृव्यादिपराणीत्याहुः । मातासपत्नीमाता । एको हिष्टं
 तु सपिण्डपरमिति । पृथ्वीवंशे दोषेयं वा । विशेषस्तदधिकारिनिर्णये प्रायुक्तः । केचित्पुत्रांतरभावे
 पेतामहचार्षिकं मय्यावश्यकं । पुत्राभावे च तत्पुत्रः । पत्नीमानां तथा पिता । विज्राभावे पितृव्य
 षः कुर्यात्तस्योद्धेदिकमिति मार्कंडेयपुराणादित्याहुः । तन्नामोत्रैरेकादशहादिकर्तव्यं आहु
 वोदशमिति कालोपेविशेषोक्तेः ॥ ॥ अथ सपाहद्वेधे निर्णयः ॥ तत्रैको हिष्टं मय्याह
 कर्म ॥ मय्याहृत्पंचमाभक्तेदिने तृतीयभागरिमाधवः ॥ आम आहुं तु पूर्वाह्ने एको हिष्टं तु म
 ध्यतः ॥ पावेण चापह्ने नृमातृद्विनिमित्तकमिति हारीजोक्तौ प्रातः । एव साहचर्यात् । तत्रापि कु
 तपादिमुहूर्तेहयेजेयम् । आभ्यकुतये आहुं कुर्यादौरेहिणं बुधः । विधिशोविधिमस्यापरोहिण
 तु नृत्वे प्रमुदिनि श्लोकगतमात्रेरेतत्परत्वात् । रोहिणो नवमो मुहूर्तः । मैथिलः । आहुं को मुदीवे

वा अन्यथा ऊर्ध्वमुहूर्त्तौ कुतपाद्यमुहूर्त्तचतुष्टयं। मुहूर्त्तपंचके होतस्त्वधा भवनमिव्यते। इत्यादि
विरोधात्। दीपिकापि॥ एकोद्दिष्टमुपक्रमेत्कुतपेति। माधवीये व्यासोऽपि। कुतपप्रथमे भागे
एकोद्दिष्टमुपक्रमेत्। आवात्रै न समीपे वा तत्रैव निपताम्बान्। तेन कुतपादि रोहितां तो मुख्यः
कालः॥ पृथ्वीचंद्रोदये ये वेदिन ह्येन समव्याप्तौ च पूर्वो। विषमव्याप्तावाधिक्येन निर्णयः। अ
व्याप्तौ पूर्ववपरविद्यायानिवेधात्। सच वक्ष्यते। पूर्वदिनग्रहो रोहिता लंघनापत्तेः। परे वेति गो
शः॥ शुक्लरूपवशात्स्ववेदप्राप्तौ वा व्यवस्थित्यन्ये॥ तत्रा॥ परविद्यानिषेधमावल्यात्। अत्र मू
लकालमाधवीये ज्ञेयम्। पार्वणत्वपराह्णे कार्ये। पूर्वोक्तवचनात्। मध्याह्नव्यापिनीया स्यात्सै
कोद्दिष्टेति शिर्षेत्। अपराह्णव्यापिनीया नुपार्वणोऽसाति शिर्षे वेदिति पृथ्वीचंद्रोदये गौतमोक्ते
अ॥ पूर्वद्युरेव परे च परे द्युरेव वा अपराह्णव्याप्तौ सैव याह्या। दिनहयेतद्याप्तौ तदस्य शशतः सम
व्याप्तौ वा पूर्वव। विषमव्याप्तौ त्वधिका याह्या। सपरान्हव्यापिनीया स्यादादिकस्य पदातिथिः।
महती यत्र तद्विद्वांशं संति महर्षे यस्मिन् मरीचि स्मृतः॥ दर्शो च यो र्णमा संचयितः सांवत्सरं दिने
पूर्वे विदमकुर्वीत नारकं प्रतिपद्यते। इत्यपराह्णे नारदोक्तेः॥ द्वादश्या व्यापिनी चेत्स्यात्मृताहस्य प
दातिथिः। पूर्वविद्यामकत्ते व्याप्तिमुहूर्त्तौ भवेद्यदीति॥ सुमन्त्रोक्तेः॥ पूर्वस्यानिर्वपेत्पिंडानि न्यामि
रसं भाषितमिति हेमाद्रौ पाठः॥ तत्रैव रुद्रमनुः॥ नद्यह्नव्यापिनी चेत्स्यात्मृताहस्य पदातिथिः
पूर्वे विद्वैवकर्त्तव्याप्तिमुहूर्त्तौ च या भवेत्॥ मदनरत्नेष्वेव॥ यज्ञकास्मीजिनव्यासौ॥ अहोस्तम
यवेलायां कलायाऽपदातिथिः। सेवमस्यादिके ज्ञेयानां परापुत्रहानिदेति तत्रिमुहूर्त्तस्तुतिः॥
पूर्वेद्युः सायत्रिमुहूर्त्तौ भावे नुपरेव। त्रिमुहूर्त्तौ न चेद्वाह्यापरेव कुतपे हि सति। कालादर्शो गोभिलो
क्तेः। कालादर्शोऽपि। प्रत्यादिके ये वमेव तिथिर्था स्यापराह्णिकी। उभयत्र तथा त्वेतु महत्त्वेन विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि॥ समत्वे पूर्वविद्वैवस्य तथा त्वेपि सायदि। त्रिमुहूर्त्तौ भवेत्सायं सर्वेद्योयं विनि
र्णयः॥ अन्यत्रापि। सायंतन्यारं चेत्यतः तिथिः। सेवादिके मासिके याह्या साह्यपराह्णयोयं दित
दापत्राधिका सामता। नुत्या चेदुभयापराह्णसमये पूर्वो न चेत्तद्वयो। पूर्वव त्रिमुहूर्त्तगात्समयनो
चेत्सरेवोचिता। माधवपृथ्वीचंद्री नुदिन ह्ये पराह्णव्याप्तावशतः समव्याप्तौ च क्षये पूर्वो रुद्रोपरा
खवोदयौ यरो प्रज्या विष्णुक्तेः। अपराह्णह्नव्यापिनी तस्य च यादातिथिः। क्षये पूर्वो च कर्त्तव्या
रुद्रो कार्यांतथोत्तरं तिथौ धायनोक्तेः। स्यादहस्यतिथिर्नो अपराह्णह्नये यदि। पूर्वो क्षये नु कर्त्तव्या
रुद्रो कार्यांतथोत्तरं तिथिः। वरुणादीया चेत्पाहनः रुद्रि स्यो चात्र परतिथे ननु याह्यतिथिः। त
स्याः क्षये पराह्णह्नये व्याप्ते रसं भवात्। तदाह माधवः॥ नयाह्यतिथिर्गो रुद्रि स्यात्पूर्वतिथे
स्तुताविति॥ यज्ञपृथ्वीचंदः॥ पूर्वोक्तवचनेषु यत्रायाह्यात्समययोगिनीतिथिरुक्ता। तत्रा
पराह्नव्यापिनीतिपा। सामाह्न त्रिमुहूर्त्तैः स्यात्तत्र प्राद्वेन कारयेदिति मात्स्यादौ सायाह्ने निषेधात्
यच्च त्रिमुहूर्त्तौ दियहो। तच्छाह्याह्यापराह्णरूप त्रिमुहूर्त्तैर्यामित्याह॥ तदेमादि मदनरत्नका
लादर्शो दिव्य विरोधाच्चक्षणपत्तेः चित्यां तस्यास्योक्तमेव साधुः। यदा विष्वक्वादिने सोव
त्सरं प्राद्वेन कृतं तदा राजाविकार्यं। मृताहसमतिक्रम्य चंडालेष्वभिजायते। इति मरीचिनाम्

तस्मात्तस्यैवानुपायः भवेत् । एकोद्दिष्टकनिधानादपत्योः पार्वणं भवेत् । एकोद्दिष्टकनिधाना
दपत्योः पार्वणमिदं ॥ अपुत्रस्य पितृव्यस्य भ्रातृश्वे वा प्रजन्मनः । मातामहस्य तत्पत्न्याः
दपार्वणावप्रवेत् । अतः पुत्रः पत्न्याः कर्तृत्वेऽपि पार्वणमेव । सर्वाभावे स्वयंपत्यः स्वभर्तृणामुक्तः ।
सपित्रीकरणकुपुंसतः पार्वणमेव चेति लोकास्मरन्ते । तत्र पत्युपिकुर्वीत सापित्री
पार्वणतयेति । सुमन्त्रकेऽपि । निर्णयामृते उक्तं । अत्येते तस्याः शिकपार्वणपरमाहः ॥
अतएव । भर्तुः श्राद्धतुयानागोहासवेणमाचरेत् । चनेनेत्येतन्म
तीकृत्वा नृनरकव्रजेदिति वचनस्य साहे । आक्षिप्यैकोद्दिष्टप्रशसायेन पार्वणनिषेधाद्यमित्युक्तं । वि
स्थलीसेतौ भट्टचरणौ । स्वभर्तृप्रभृतिविभ्य इत्यनेन विरोधाच्च । अपुत्राणां त्वाह । हेमाद्रावापलवः
अपुत्राये मृताः केचित् स्त्रियो वा पुरुषाश्च ये । तेषामपि च देयस्यानैकोद्दिष्टनपार्वणाः । मित्रवधुस
पिंडेभ्यः स्त्रीकुमारीभ्य एव च । दद्याद्देमासिकं श्राद्धं सावत्सरमतो न्यया । पारिजाते तु अयथा पार्व
णमित्युक्ता सर्ववपार्वणमुक्तं । एकोद्दिष्टवाक्यामिनु तीर्थमहालपयराणामुक्तं । पृथ्वीचंद्रोदये
वृद्धगार्ग्यः ॥ मातुः सहोदराया च पितुः सह भ्रातृवया । तयोश्च नैव कुर्वीत पार्वणपिंडनादने ॥ प्र
चेताः ॥ सपित्रीकरणादूर्ध्वमेकोद्दिष्टविधीयते । अपुत्राणां च सर्वेषामपत्नीनां तथैव च । अप
त्नीनां ब्रह्मचार्यादीनां मार्कंडेयपुराणे ॥ प्रतिसवत्सरं कार्यमेकोद्दिष्टं नरैः स्त्रियाः । मृताहनि
यथान्यायनृणां षड्विहोदितम् ॥ नृणामिति दृष्टं तादो विप्रहतपादोऽदीनां सपिंडनाभावेऽपि
सावत्सरमेकोद्दिष्टं कार्यमेवेति श्रुत्याणि ॥ अत्रिदृष्टवसिष्टौ ॥ सपित्रीकरणादूर्ध्वं यत्र यत्र
प्रदीयते । अत्रेभ्योऽपि पुत्राय स्वाग्निने मातुलाय च । पितृव्यगुरुवै श्राद्धमेकोद्दिष्टनपार्वणाः । यत्र
यान्तुर्लभ्यः ॥ पितृव्यभ्रातृमातृणामपुत्राणां तथैव च । मातामहस्यासुतस्य श्राद्धादिपितृव्य
वेदिति । तदावश्यकत्वाद्यं ननु पार्वणार्थमिति हेमाद्रिः । युक्तं त्वेवं । मातुः पितरमाभ्यवयोमा
तामहासृताः । तेषांच पितृव्यश्राद्धं कुर्वेदेति नृसंवर्गः । पुलस्त्योक्तैर्मातामहस्य पार्वणमेव
तस्मात्तस्यैवानुपायः भवेत् । पितृव्यभ्रातृमातृणामेकोद्दिष्टनपार्वणमिति स्यात् । पक्षमेव
लस्योक्तैश्च विकल्पः ॥ केचित्त्वापस्तवादिवाक्यानि व्युत्पन्नमात्रं प्रतीतानां नैव कार्यं सपिंडे
नस्य पितृव्यादिपत्वात्कृतसपिंडनपितृव्यादिपराणीत्याहुः । मातासपत्नीमाता । एकोद्दिष्ट
नृकनिष्ठपरमिति । पृथ्वीचंद्रोदयेऽप्येवं । विशेषस्तदधिकारिनिर्णयेऽशुक्तः । केचित्पुत्रानराभावे
पितामहवार्षिकं मय्यावश्यकं । पुत्राभावे च न पुत्रः । पत्नीमाता तथा पिता । विज्ञाभावेऽपि सच्छि
ष्यः कुप्योत्तस्योर्ध्वेऽहिकमिति मार्कंडेयपुराणादित्याहुः । तत्रापोत्रैकोद्दिष्टं हादिकर्तव्यं श्राद्ध
योऽश्रमनिकातोऽपि विशेषोक्तेः ॥ ॥ अथ सपार्वणं निर्णयः ॥ तत्रैकोद्दिष्टमप्याह
कर्म ॥ मय्यावश्यं च भक्तयेदित्येतां पभागरतिमाधवः ॥ आमश्राद्धं तु पूर्वोद्दिष्टं एकोद्दिष्टं तु
भ्यतः । पार्वणं चापराह्णं तु प्रातर्द्विनिमित्तकमिति हारीतौ तौ प्रातः । शब्दसाहचर्यात् । तत्रापि कु
तपादिगुरुते ह्येतेषाम् । प्राभ्युक्तये श्राद्धं कुर्यादारे हिरण्यवधः । विधिज्ञो विधिमास्थापरो हिर
नुत्सं प्रवेदिति श्लोकगतोऽत्रैतत्परात्वात् । रोहिणो नवमो मुहूर्तः । मेथिलाः श्राद्धको मुदीवे

वा अन्यथा ऊर्ध्वमुहूर्तान्कृतपाद्यमुहूर्तचतुष्टयः। मुहूर्तपंचकं स्वेतस्वधा भवनमिष्यते। इत्यादि
 विरोधात्। दीपिकायाम्। एकोद्विष्टमुपक्रमेत्। कुतपेति। माधवीये व्यासोपि। कुतपप्रथमे भागे
 एकोद्विष्टमुपक्रमेत्। आवर्तनसमीपे वा तत्रैव नियतात्मवान्। तेन कुतपादि रोहितांतो मुख्यः
 कालः॥ पृथ्वी चंद्रोदये ये वेदिन हयन समव्याप्तौ च पूर्वो। विषमव्याप्तावाधिक्येन निर्गमः॥ अ
 व्याप्तौ पूर्वपरविद्यायानिवेधानां सच वक्ष्यते। पूर्वदिनग्रहो रोहितालंघनापत्तेः। परे वेति गो
 डाः॥ शुक्लकृष्णवशात्स्ववेदार्थे वा व्यवस्थेत्यने॥ तत्र॥ परविद्यानिषेधभावत्वात्। अत्र मू
 ले कालमाधवीये ज्ञेयम्। पावणे त्वपराह्णे काये। पूर्वोक्तवचनात्। मध्याह्नव्यापिनीयास्यासौ
 कोद्विष्टेति शिर्षेवेत्। अपराह्णव्यापिनीयानुपावरो सातिथिर्भवेदिति पृथ्वी चंद्रोदये गौतमोक्ते
 आ॥ पूर्वद्युरेव परे च परे द्युरेव। अपराह्णव्याप्तौ सैव ग्राह्या। दिनद्वये तद्वाप्तौ तदस्य शेषतः सम
 व्याप्तौ वा पूर्वैव। विषमव्याप्तौ त्वधिका ग्राह्या। अपराह्णव्यापिनीया स्यादादिकस्य यदातिथिः।
 महर्तयत्र तद्विद्वांशं संति महर्षय इति मरीचिस्मृतेः॥ दर्शं च योर्गमासं च पितुः सांवत्सरं दिनं
 पूर्वविद्धमकवारो नरकं प्रतिपद्यते। इत्यपराह्णे नारदोक्तेः॥ द्वाहेष्वप्यापिनी चेत्स्यात्तृताहस्य य
 दातिथिः। पूर्वविद्धाप्रकृते व्यात्रिमुहूर्ता भवेद्यदीति॥ सुमंतोक्तेः॥ पूर्वस्यानिर्वपेत्पिडा निव्यांगि
 रसभाषितमिति हेमाद्रौ पाठः॥ तत्रैव दृढमनुः॥ नद्याह व्यापिनी चेत्स्यात्तृताहस्य यदातिथिः
 पूर्वविद्धेव कर्त्तव्या त्रिमुहूर्ता च या भवेत्॥ मदनरत्नेष्वेव॥ यत्र काष्ठीजिनव्यासौ॥ अहोस्तम
 यवेलायां कलाभाजयदातिथिः। सैव मस्यादिके ज्ञेयानां परा पुत्रादिनिदेति तत्रिमुहूर्तस्तुतिः॥
 पूर्वद्युः सायत्रिमुहूर्ता भवेत्तु परेव। त्रिमुहूर्तानुचैद्वाह्या परेव कुतपे हि सति। कालादर्शो भिलो
 क्तः। कालादर्शोपि। प्रत्यादिके ये वमेव निधियीत्यापराह्णिकी। उभयत्र तथा चेतु महत्वेन विनि
 र्गमः॥ अन्यत्रापि॥ समत्वे पूर्वविद्धेव ह्यतथात्वेपि सायदि। त्रिमुहूर्ता भवेत्सायं सर्वेद्योयं विनि
 र्गमः॥ अन्यत्रापि। सायंतन्यत्र चैव नूतनिथिः सैवादिके मासिके ग्राह्या साह्यपराह्णयोर्पदित
 दापत्राधिका सामता। नृत्वा चैदुभयापराह्णसमये पूर्वो न चेत्तद्वयो। पूर्वैव त्रिमुहूर्तगालं समयेनो
 चेत्तरेवोचिता। माधवपृथ्वी चंद्रौ न दिनद्वये पराह्णव्याप्तावशतः समव्याप्तौ च क्षये पूर्वोद्वेदो परा
 खर्वोदयो यो प्रत्यावित्युक्तेः। अपराह्णद्वयव्यापिनी तस्य च यादातिथिः। क्षये पूर्वोचकं त्व्याद
 द्वौ कार्योतथोत्तरेति विधीयते। स्यादस्य तिथिर्वा त्वपराह्णद्वये यदि। पूर्वोक्षये तु कर्त्तव्या
 रद्वौ कार्योतथोत्तरेति। वदन्नादीया चेत्पाहनः। वदिस्यो चात्र परतिथेनेतु ग्राह्यतिथिः। त
 स्याः क्षये पराह्णद्वये व्याप्ते संभवात्। तदा माधवः॥ नयाह्यतिथिगो वृद्धिस्यात्तुर्व्वेतिथे
 लुताविति॥ यत्र पृथ्वी चंद्रः॥ पूर्वोक्तवचनेषु यत्र ग्राह्याह्यस्तसमययोगिनीतिथिरुक्ता। तत्रा
 पराह्णव्यापिनी ज्ञेया। सायान् त्रिमुहूर्तैः स्यात्तत्र आह नकारयेदिति मात्स्यादीनां न निषेधात्
 यत्र त्रिमुहूर्तद्वयहरो। तच्छ्रद्धाहो पराह्णरूप त्रिमुहूर्तैरमित्याह॥ तदेमादिसुदनरत्नका
 लादर्शोद्विष्टविरोधात्प्रकरणपत्तेः चित्वा। तस्यान्वर्त्तकमेव साधुः। यदा विषमवशादिने सां
 तरे अर्द्धेन कृतं तदात्रावपि कार्यं। मृताहं समतिक्रम्य चंडाले च भिजापते। इति मरीचिनाम्

ताहानिकमेदोषैः ॥ न च नक्तं प्रादुर्कुर्वीतारं चैवाभोजनसमापनमित्यापत्तेन गौराकामोक्तं
 श्रेतिमाधुवः ॥ आरब्धप्रादुर्विमवशाद्वात्रिपातभोजनसमाप्यनंतरौ कार्यौ शेषसमाप्तिः पर
 दिने एवेति हरदत्तः ॥ यद्वा रादिने वाधिकमात्रे तद्दिने एवात्रेनामेन हेत्वा वाकपीत् नोत्रादिने
 श्युक्तं प्रादुर्गृह्यनिर्णये ॥ तच्च मध्यमादिकं त्रयोदशमलमासे कार्यं अथ स्थाना प्रत्यक्षं द्वादशे
 मासिकार्यं पिंडक्रियासुते ॥ कृत्वित्रयोदशे पितृयादायं मुक्तावत्सरमितिलमुद्रा रीतोक्तं पर
 मंत्याधिमासपरं ॥ द्वादशे त्रयोदशे चातीतस्यैः ॥ तेन परद्वादशमासिकं पुद्गमासे भवति तत्र
 योदशे धिके एवाद्यादिकं कार्यं ॥ यत्र अधिकमधे द्वादशमासिकं तत्र तस्य द्विरादित्तत्वात् ननु
 शेषपुद्गल एव मध्यमादिकं मिति निष्कर्षः ॥ माधवीये हे माही चैवा द्वितीयादिकं तत्र पुद्गमास एव नाधि
 केनाप्युभयोः ॥ मलमासमृतानां ननु यदा स एवाधिकस्यात्र दानं त्रैव कार्ये मन्यथा पुद्गल एवेति प्राप्
 तम् ॥ दर्शे वाधिकं चेत्तदा पूर्ववाधिकं कृत्वा ततः पिंडपितृयज्ञादं प्रादुर्वेति निर्णयदीपे क्रम उ
 क्तः ॥ स्मृति सारे पि ॥ दर्शे क्षयाहे संप्राप्ये कथं कुर्वेति याज्ञिकाः ॥ आदौ क्षयाहे निर्वर्त्तयन् प्रादुर्दोषि
 धीयते इति ॥ पुक्तत्वे वा तद्द्वयेन मृताभावात् ॥ पिंडयज्ञततः कुर्यात्ततो न्याहार्यं कं वधु इति दर्शप्रादि
 पिंडपितृयज्ञानंतरं याज्ञयादिके प्यतिदेशात् ॥ पित्रयज्ञानंतरं वाधिकं ततो दर्शप्रादुर्मिति ॥
 व्यतिषंगस्तु न भवति तस्याधिकत्वात् ॥ कालादर्शे पि ॥ निमित्तानियतिश्चात्र पूर्वोक्तानकारण
 मिति ॥ सर्वान्मन्त्रैकं रूप्याभावात् क्षयाहनिमित्तस्यानियतत्वं ॥ देवजानीयेष्वेव ॥ एवमासिका
 दिष्वपि तेन ॥ प्रत्यक्षं यो यथा कुर्यात्तथा कुर्यात्स तान्यपीति सर्वातिदेशमतः ॥ मृताहे च वीत्सर्ग उ
 क्ते हेमाद्रौ विस्मयन्ते ॥ अपन हितये चैव मृताहे वा भवस्य च ॥ उत्तरजे नीलवर्षभं कोमुद्याः समु
 यागमे ॥ कौमुदी कार्त्तिकी ॥
 ॥ अथ शुद्धिप्रादुर्द्विबोदासीयोः सपिंडकर
 रादूर्ध्वयावदव्ययं भवेत् ॥ तावदेव न भोक्तव्यं हनिकदा च न ॥ वयान्तसपिंडने प्येतत्तुल्यं
 मृताहनि नु संप्राप्यावदव्ययं चतुष्टयं वहिः प्रादुर्प्रकुर्वीत न कुर्यात् प्रादुर्भोजनं ॥ प्रथमे स्थानि म
 जाच द्वितीये मां सभक्षणां तृतीये हृदि रं प्रादुर्पुद्गल चतुर्थं कमिति ॥ प्रादुर्काशिकोक्तः ॥
 पुद्गलं किंचिदिति ज्ञेयं ॥ स्मृत्यंतरे ॥ सप्तत्रिंशद्वयोमासान् प्रादुर्भुंक्ते तजोहतः ॥ सपिंडिद्विजितः पाप
 प्रेतासी च भवेत्तु ॥ तत्र प्रथमेः देवघातसपिंडनपक्षे मृतालात्पूर्वै हि सपिंडनमवर्त्तयन् प्रादुर्चक्रत्वा
 पुरेष्वाधिकं कुर्यादिति स्मृत्यंतरे उक्तं ॥ कालकांडे हेमाद्रित्वा ॥ मृताहे सपिंडीकरणेनैव वाधि
 कसिद्धिः ॥ पुरी संवत्सरे पिंडः षोडशः परिकीर्तितः ॥ तेनैव च सपिंडं च त्वेतेनैवाधिकमिष्यते तिवच
 नादित्याह ॥ इदमेव च युक्तम् ॥
 ॥ अथ क्षयाहाज्ञानेन गेविः ॥ प्रादुर्विज्ञे समुप
 ने अविज्ञाने मृते हनि ॥ एकादश्यानुकर्तव्यं हस्यपक्षे विशेषतः ॥ विशेषतः शुक्ले शुक्ले कादश्याम
 पि ॥ वृहस्पतिः ॥ नक्षत्रे मृताहं अथ मीने मोक्षितसनि ॥ मासश्च अतिविज्ञातसदृश्यादथादिकं
 दिनमासौ न विज्ञातौ मरणास्य यदा पुनः ॥ प्रस्थानमासदिवसौ याह्यौ श्रवौ कृत्वादिशा ॥ मदनरत्ने
 भविष्य ॥ मृताहयो न जानाति मानवो विनतामृज ॥ तेन कार्यं ममावस्यां प्रादुर्भुंक्ते सदा दिन
 मेव नु जानाति मांसं नैव नु योनरः ॥ मार्गशीर्षे यवाभादं माधवात् तद्दिनं भवेत् ॥ निर्णयामृते नु यदा

॥ निर्णयसिद्धौ चतुर्थपरिच्छेदेऽप्राह निर्णयः ॥ २७६ ॥

मासो न विज्ञातो विज्ञातं दिनमेव न । तदा वा षाढके मासि माघे वा तद्दिनं भवेत् । इति च हस्यति स्मृतेरका
 दोषः ॥ कालादर्शेऽपि । मासाज्ञाने दिनज्ञाने कार्यमाषाढमाघयोरित्युक्तं । हेमाद्रौ प्रभासखंडे । मृता
 ह्येनो न जानाति मासं वापि कथंचन । तेन कार्यमायां स्यात् प्राद्वमाधेयमार्गके ॥ भविष्ये ॥ मृ
 तवाज्ञात्तुने श्रीस्यो तो पूर्वोक्तक्रमेणानु । पूर्वोक्तेति । प्रस्थानदिनाज्ञाने मासज्ञाने च तदर्शे । मासाज्ञा
 ने दिनज्ञाने च मागोदाविति च । श्रवणादिने विज्ञेयमित्यर्थः । श्रवणादिनमासाज्ञाने माघमार्गदर्शे
 कार्यपूर्वोक्तप्रभासखंडात् । अतो वल्के पश्चिन्मूलपाण्युक्ते हेय । तिथितत्त्वयमः ॥ गतस्य न भवे
 दाज्ञायावद्वादशवार्षिकी प्रेतावधारणे तस्य कर्तव्यं मुतवाधेयः । यन्मासि यदहो यात सन्मासित
 दहः क्रिया । दिनाज्ञाने कुहस्य स्यात् षाढस्याथवा कुहः ॥
 ॥ अथ प्राद्वविज्ञे निर्ण
 यः ॥ तत्र विप्रस्य निमंत्रणोत्तरं सतके मृतके चासौ चाभावः । निमंत्रितेषु विप्रेषु प्रारब्धे प्राद्वकर्म
 णि । निमंत्रणाद्विप्रस्य स्वाध्यायादित्येव । देहे पितृषु तिष्ठन्तु नाशे च विद्यते क्वचिदिति ज्ञा
 त्वोक्तेः । कर्तुं स्तुविस्मरह । व्रतपञ्चविवाहेषु प्राद्वहोमः चैने जेय । आरब्धे सतके न स्याद नारब्धे तु
 सतके । प्राद्वप्रारभते नैवोक्तः । प्रारभोदरणं षष्ठे संकल्पे व्रतसत्रयोः । नादीमुखं विवाहादौ प्रा
 द्वपाकपरिक्रियेति । माघवीयेनाहोमः । प्राद्वहोमि पञ्चकन्यादाने च नो भवेत् । मिताक्षरा
 यास्मृत्यनुरे सद्यः शौचं प्रकृत्य । पञ्चसंभृतसंभारं विवाहे प्राद्वकर्मणीति । तिथितत्वादिगोडय
 यात् । निमंत्रणोत्तरं कर्तुं भौक्तुं अनाशे च । निमंत्रणोत्तरं प्राद्वप्रारंभः । स्यादिति स्मृतिरिति वि
 स्मृतेः ॥ यत्तु प्राद्वपाकपरिक्रियेति तद्दर्शं प्राद्वविषयमित्याहुः । नृत्तृहे मरणादौ । ब्राह्मे उक्ते । भो
 जनार्द्धं तु संभुक्ते विभेदात्तुर्विषयते । गृहे शिशेषः ॥ यदा कश्चित् तद्दोष्कं च शेषः यत्कालात् समाहितः
 आचम्य परकीयेन जलेन शुचयोद्दिजा इति । अस्य प्राद्वविषयत्वं हेमादिगोक्ते । गृह्ये च दोदयेष्य
 वं । यमनुमतिभाति । इदं विवाहादिविषयननु प्राद्वविषयः । तत्पदाभावात् । विवाहोत्सवयज्ञेषु इत्यु
 पकथ्य भुजानेषु निषेधत्वं तत्पदसतके । अन्यगोहोदकाचातासर्वेनेषु च यः स्मृता इति । षट्त्रिं
 शन्नैकवाक्यत्वात् । निमंत्रितेषु विप्रेषु प्रारब्धे प्राद्वकर्मणीति । पूर्वोक्तविरोधाच्च ॥ प्राद्वेत्यपि
 विष्णुनापाकोत्तरमाशौचाभाव उक्तस्तथापि कर्तुरेव सः ॥ भोक्तुं स्तुदोषोत्पेव । अपि दातृयहीत्रो
 अस्तके मृतके तथा । अविज्ञानेन दोषः स्यात् प्राद्वदिषकथंचन । विज्ञाने भोक्तुरेव स्यात्प्रायश्चित्
 तादिकं क्रमादिति माधवीये ॥ ब्रह्मोक्तेः । आदिशयेनाशौचमुच्यते । तच्चाह विष्णुः ॥ ब्राह्मणादीना
 माशौचेयः सुरुदेवान्मम आनि तस्य तावदाशौचं । यावन्नेषामाशौचं यपगमे प्रायश्चित्तं कुर्यादिति
 यनु देहे पितृषु तिष्ठन्तु नाशे च विद्यते क्वचिदिति ज्ञातं । प्राद्वकालीनस्य निषेधकं । न तदुत्तरका
 लीनस्य । शुद्धिदीपस्तु निमंत्रितेष्वित्याम प्राद्वपरं । भोजनार्द्धं स्वितादितन् प्राद्वपरमित्याह । प्राय
 श्चित्तत्वाहमार्कंडेयः ॥ मुक्तानु ब्राह्मणाशौचे चरेत् संतपने द्विजः । एतन्कामतः । अभ्यासे शंखः ।
 ब्राह्मणस्य तथा भुक्ता मासमेकं ब्रवी भवेदिति । अज्ञानात्कालेयः ॥ एकाहचम्यहंपचसप्तत
 त्रमभोजनः । ततः शुचिर्भवेद्दिपचम्यपि वेन्नरः । इति । वरीकर्मणेदं । अभ्यासे शुद्धिगणमित्यादि
 मिताक्षरमाधवीयादौ ज्ञेयः । मिताक्षरमाधवीयादौ न प्राद्वकर्म भोक्तुं अथ सर्वथा दोषाभाव उक्तः ॥

ताहानिकमेदोषैकेः॥ नचनक्तं आदिकुर्वीतारभ्येवाभोजनसमापनमित्यापलंवेनगौराकालोक्ते
 श्रेतिमाधवः॥ आरब्धश्चाद्विप्रवशाद्वाविपातभोजनसमाप्त्यंतरात्रौकार्ये। शेषसमाप्तिः पर
 दिनेएवेतिहरदत्तः॥ ग्रहरादिनेवाधिकप्राप्तीतद्दिनएवानेनामेनहेत्वावाक्योत्तनोत्तरादिने
 इत्युक्तं प्राक्यहृदयानिर्णये। तच्चमथमादिकं त्रयोदशमलमासेकार्येअथयाना। प्रत्यहं द्वादश
 मासिकायां पिंडक्रियासुतेः॥ क्वचित्त्रयोदशेपि स्यादाद्यमुक्त्वा नुवत्स। मितिलगुहा रीतोक्ते॥ ३३
 मंन्याधिमासपरं। द्वादशत्रयोदशेचातीतरत्यर्थः॥ तेनपत्रद्वादशमासिकं पुद्गमासेभवतितत्र
 योदशेधिकेएवाद्यादिकं कार्यं। यत्राधिकमथेद्वादशमासिकतत्रतस्यद्विरावृत्तिं कृत्वा चतुर्द
 शेषुद्गमेवप्रथमादिकमितिनिष्कर्षः॥ माधवीयेहेमाद्रीचैवा। द्वितीयादिकं नुपुद्गमासेवनाधि
 केनाप्युभयोः। मलमासमृता नानुपदासएवाधिकस्यातदातत्रैवकार्यमन्यथापुद्गमेवेतिप्राप्त
 क्तम्॥ दर्शेवार्धिकं चेत्तदाश्वेवार्धिकं कृत्वा ततः पिंडपितृपत्तादर्शश्चाद्वेति निर्णयदीपेकमउ
 क्तः॥ स्मृतिसारेपि॥ दर्शेक्षयाहेसंप्राप्तकथं कुर्वेति याजिकाः। आदौ क्षयाहनिर्वर्त्य पश्चादहोवि
 धीयतेरति। युक्तत्वेवा। तद्वचनेमूलाभावात्। पिंडयज्ञततः कुर्यात्ततोन्वाहार्यं कुर्वधं इति दर्शश्चादि
 पिंडपितृपत्तानंतयाज्ञयादिकेप्यतिदेशप्राप्तिः। पितृपत्तानंतरं वार्धिकं ततोदर्शश्चाद्वमिति।
 व्यतिषंगस्तु नभवतितस्यार्थिकत्वात्॥ कालादर्शेपि। निमित्तानियतिश्चात्रश्रुवानुष्ठानकास्म
 मिति। सर्वान्मन्यैकरूप्याभावात्क्षयाहनिमित्तस्यानियतत्वं। देवजानीयेष्वेव। एवंमासिका
 दिष्वपिज्ञेयं। प्रत्यहं योयथाकुर्यात्तथाकुर्यात्ततान्यपीतिसर्वातिदेशमतः। मृताहेद्योत्सर्गउ
 क्तोहेमाद्रौविस्मयमेव॥ अपनद्वितयेवेवमृताहेवाभवस्यव। उत्तरेज्जलीलक्षमं कौमुद्याः समु
 यागमे। कौमुदीकार्त्तिकी॥

॥ अथशुद्धिश्चाह॥ दिवोदासीयो। सपिंडकर
 रादूर्ध्वयावदद्वयमभवेत्। तावदेव नभोजनं स्येह निकटाचन। वर्षांतसपिंडनेप्येतत्त्वं
 मृताहनितुसंप्राप्तेयावदद्वयचतुष्टयं। वहिः आद्वयकुर्वीत न कुर्यात् आहभोजनं। प्रथमेस्थानिम
 ज्जाचक्षितेयमासमक्षरां नृजीयेरुधिरं प्रोक्तं आहपुद्गवत्तुर्थकमिति। आहकाशिकोक्तेः॥
 पुद्गकिंचिदितिज्ञेयं। स्मृत्यंतरे। सप्तविंशच्चयोमासान् आद्वेभुंजेतमोहतः॥ सयंक्तिद्वयितः यायः
 प्रेतासीवभवेनुसः॥ तत्रप्रथमेदेवर्षांतसपिंडनमक्षेमृताहत्सर्वेहिसपिंडनमदर्शतिश्चाहचकृत्वा
 परेद्यवार्धिकं कुर्यादिति स्मृत्यर्थे सारो उक्तः। कालकोडेहेमाद्रिस्तु। मृताहेसपिंडकराणेनैववार्धि
 कसिद्धिः॥ परंतुसंवत्सरेपिंडः षोडशः परिकीर्तितः॥ तेनैवचसपिंडं ज्वेतनैवादिकमिष्यतेतिवच
 नादिन्याह। इदमेवचयुक्तम्॥

॥ अथक्षयाहाज्ञानेमरेविः॥ आद्विघ्नेसमुप
 नेअविज्ञानेमृतेहनि। एकादश्यातुर्कर्तव्यं कृत्वा सप्तविंशधनुः। विशेषतश्चतुर्दशेपुद्गैकादश्याम
 पि। वृहस्पतिः॥ नृजापतेमृताहश्चैवमीनेप्रोक्षितसति। मासश्चैवतिविज्ञातस्तदर्शस्यादथादिकं
 दिनमासौ न विज्ञातो मरणास्पमदापुनः। प्रस्थानमासदिवसोयास्तौ प्रवोक्तपादिशा॥ मदनस्ते
 भविष्य॥ मृताहयोनजानानिमासबो विनताम्यज। तेनकार्यममावस्यां आहसंवत्सरसदा। दिन
 मेवनुजानानिमासनेवतुयोनरः मार्गशीर्षेयवाभाद्रमाघेवातद्दिनभवेत्। निर्णयामृतेनु। यदा

॥ निर्णयसिंघोचतुर्यपरिच्छेदेष्वनिर्णयः ॥ २७६ ॥

मासेन विज्ञातो विज्ञाते दिनमेव न। तदा वाषाढके मासि माघे वा तद्दिनं भवेत्। इति वहस्यतिस्मृतेत्यादि
 हेयुक्तः॥ कालादर्शेपि। मासाज्ञाने दिनज्ञाने कार्यमाषाढमाघयो रित्युक्तः। हेमाद्रौ प्रभासरंवेडे। मृता
 हेयोन जानानि मासं वापि कथंचन। तेन कार्यममा मां स्यात्प्राद्वभाधेयमार्गके॥ भविष्ये॥ मृ
 तवाज्ञेयुने धास्यो तो प्रवोक्तकमेणान्। प्रवोक्तेति। प्रस्थानदिनाज्ञाने मासज्ञाने च तद्दर्शः। मासाज्ञा
 ने दिनज्ञाने च मासोदाविति च। अथ गणदिनेपि ज्ञेयमित्यर्थः॥ अथ गणदिनमासाज्ञाने माघमार्गदर्श
 कार्यं प्रवोक्तप्रभासरंवेडात्। अतो ब्रह्मेय इति श्रुत्या एषु क्ते हेयः। निश्चितत्वेयम्॥ गतस्य न भवे
 दाज्ञेयवाह्यादशवार्षिकी प्रेतावधारणे तस्य कर्तव्यं सुतवाधवेः॥ यन्मासि यद्दह्योतलन्मासित
 रहः क्रिया। दिनाज्ञाने कुतस्तस्य आषाढस्याथवा कुतः॥ ॥ अथ प्राद्वविभे निर्ण
 यः॥ तत्र विप्रस्य निमंत्रणोत्तरं सूतके मृतके चासौ चाभावः॥ निमंत्रितेषु विप्रेषु मारब्धे प्राद्वकर्म
 णि। निमंत्रणाद्विप्रस्य स्वाध्यायादित्यस्य वा। देहे पितृषु निष्पत्तुना शौचं विधत्ते क्वचिदिति ब्रा
 ह्मणेः॥ कर्तुं स्तुविस्मुराह। व्रतपत्रविवाहेषु प्राद्वे होमः चने जपः। आरब्धे सूतके न स्यादनारब्धे तु
 सूतके। प्राद्वमारभस्ते नैवोक्तः॥ मारभो वरणं पञ्च सक्त्यो व्रतसवयोः॥ नादौ मुखं विवाहादौ प्रा
 द्वाकपरिक्लियेति। माधवीयेनाह्येपि। प्राद्वोपितृपुत्रे च कन्यादाने च नो भवेत्। मिताक्षरा
 यास्मृतं नरे सद्यः शौचं प्रकृत्य। पञ्चसंभृतसंभारे विवाहे प्राद्वकमेणीति। निश्चितत्वादिगोडये
 यास्तु निमंत्रणोत्तरं कर्तुं भौक्तुं अनाशौचं। निमंत्रणोत्तरं प्राद्वे प्रारंभः॥ स्यादिति स्मृतिरिति वि
 स्मृतेः॥ यत्र प्राद्वे पाकपरिक्लियेति तद्दर्शः प्राद्वविषयमित्याहुः। दत्तं गृहे मरणादौ ब्राह्मे उक्तां भो
 जनार्हेतुसंभुक्ते विभेदानुविषयते। गृहे इति शेषः॥ यदा कश्चित्तदोच्छिष्टं शेषं यज्ञा समाहितः
 आचम्य परकीयेन जलेन शुचयो द्विजा इति। अस्य प्राद्वविषयत्वे हेमादिगोक्तेः। गृह्यो चंदो देयव्य
 वे। नमतु प्रतिभाति। इदं विवाहादिविषयं न तु प्राद्वविषयः। तस्य दाभावात्। विवाहोत्सवपक्षेषु इत्यु
 पक्रम्य भुजानेषु निष्पत्तुं तदृशसूतके। अन्यगृहे दत्तावांतासंवेते शुचयः स्युर्नारति। षट्त्रिं
 शन्मनैकं वाक्यत्वात्। निमंत्रितेषु विप्रेषु मारब्धे प्राद्वकर्मणीति। प्रवोक्तं विप्रोधात्॥ प्राद्वेतु येषुपि
 विस्मना पाकोत्तरमाशौचाभाव उक्तस्तथापि कर्तुरेव सः॥ भोक्तुं स्तुदोषोत्पेव। अपि दानुयहीनो
 यसूतके मृतके तथा। अविज्ञानेन दोषः स्यात्प्राद्वदिषु कथंचन। विज्ञाते भोक्तुरेव स्यात्प्रायश्चि
 त्तदिकं कमादिति माधवीये॥ ब्रह्मोक्तेः। आदिशब्देनाशौचमुच्यते। तच्चाद्विष्णुः॥ ब्राह्मणादीना
 माशौचेयः सुरुदेवान्मम श्रानितस्य तावदाशौचं। यावत्तेषामाशौच्यपगमे प्रायश्चित्तं कुर्यादिति
 यत्तद्देहे पितृषु निष्पत्तुना शौचं विधत्ते क्वचिदिति ब्राह्मणोक्तं। द्वाह्मणोत्सवपक्षेषु इत्यु
 चीनस्य। अद्धिदीपस्तु निमंत्रिते धित्यामप्राद्वपरं। योजनार्हे त्वित्यादितन्माद्वपरमित्याहुः। प्राय
 श्चित्तत्वाहमार्कंडेयः॥ शुक्लानुब्राह्मणाशौचे वरेत्संतपने द्विजः॥ सन्तत्कमनः॥ अभ्यासे शंखः।
 ब्राह्मणस्य तथा भुक्ता मासमेकं व्रती भवेदिति। अज्ञानानुष्ठागलेयः॥ एकाहे चं च्यं हं च सत्त
 वमभोजनं। ततः शुविर्भवेद्विप्रं वगव्यपिवेत्नरः॥ इति॥ वही कमेरोदे। अभ्यासे तु द्विगुणमित्यादि
 मिताक्षरमाधवीयाह्ये ज्ञेयः। मिताक्षरमाधवीयाह्ये नो प्राद्वे कर्तव्यं भोक्तुं असर्वथा दोषाभाव उक्तः॥

आशौचमथे आहदिनमात्रेण माधवीपे कालादर्शे च मृद्वंशः ॥ देये पितृणां प्रादेनु आशौचं जाय
 ॥ यदा ॥ आशौचे तु व्यति क्रान्ते तेभ्यः आह प्रदीयते ॥ आह चिन्ता मणो ज्योतिषे ॥ प्रति संवत्सरं आह
 माशौचात्पतितं च यत् ॥ मलमासे पितृत्वाये मिति भाग्यं भाषितं ॥ आशौचात्तदिनत्वेन निमित्त
 त्वादित्यर्थः ॥ एतन्मासिकादिकपरं न दर्शिकादौ ॥ अतएव सुदर्शनभाष्ये परपक्षेऽपि आणीति
 निपमात् ॥ कृत्स्नपक्षे आहलोपे मायश्चित्तमेव न तु गौरा काले करणम् ॥ तच्चोपवासः ॥ वेदोदिता
 नानित्या नो कर्मणां समतिक्रमे ॥ स्वानुक्रमतः लोपे च मायश्चित्तमभोजनमिति मन्त्रैरित्युक्ते ॥
 आशौचे तु मायश्चित्तमपि न मुख्यकाले नाधिकारम् ॥ आशौचान्ते असंभवे तु व्यासः ॥ आह विधेः
 मुख्यत्वे अतएव न सत्तके ॥ अमावास्यां प्रकुर्याद्वै शुद्धावेके मनीषिणः ॥ हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्मतपि ॥
 मासिके चादिके त्वन्दि संप्राप्ते मृतसत्तके ॥ वदन्ति शुद्धोक्तं यदंशे वापि विवक्षणाः ॥ गोभिलः ॥
 देये पन्थादिके आह अतएव न सत्तके ॥ आशौचान्ते न कुर्म्यतन्मासे दक्षये पिवा ॥ मरीचिः ॥ आह वि
 समुत्पन्नेषु विज्ञाने मृतहनि ॥ एकादश्यां तु कर्तव्यं कृत्स्नपक्षे विशेषतः ॥ विशेषतः इत्युक्तः शुक्ला
 पा मपि आशौचे तत्र विधेः एतदिति माधव एव च दर्शे ॥ यत्त्रिः ॥ न दहश्चेत्प्रदुष्ये तर्केन चिन्तित
 कादिना ॥ सत्तिकान्तरं कुर्यात्सुनलदहरेव चेति ॥ तत्पूर्वकालाभावे ज्ञेयं ॥ एतदादिके तत्र आह
 परं ॥ पञ्चदेवः ॥ एको द्विष्टे न संप्राप्ते षट् विधः प्रजायते ॥ मासेऽन्यस्मिन्निधौ तस्मिन् आह कु
 र्यात्प्रयत्नतः ॥ इति ॥ तदपि मासिकपरमिति मन्दरत्ने हेमाद्रौ च ॥ इदमपि पूर्वकालासंभवे ॥ आ
 ध्यादौ विस्मरणे च वै ज्ञेयं ॥ अथ भार्यारजो दर्शने ॥ तत्र दर्शिकमासेन का
 र्यं ॥ आह विधेः द्विजातीनां मास आह प्रकीर्तितं ॥ अमावास्यादिनियतमाससंवत्सर इति ॥
 हेमाद्रौ हारीतोक्तेः ॥ व्याघ्रपादोपि ॥ आर्त्तवेदशकालानां विप्रवे स मुपस्थिते ॥ आम आह दिने
 कार्ये प्रदः कुर्यात्सदैव हि ॥ दीपिकापि ॥ दर्शे तु भार्यार्त्तवेप्याम आह विधिप्रवासि विधुराष्टा
 चरे युद्धिजाः ॥ वस्तुनस्तु पाकाभावे द्विजातीनां मास आह विधीयते ॥ इति सुमतः ॥ पाककर्म तरे
 सत्यत्वेनाप्यथामेनेति युक्तं ॥ मासिकानि सपिंडानि अमावास्यातयादिकः ॥ अन्नेनेव न कर्तव्यं
 यस्य भार्यारजस्वलेनि ॥ कलिकायां च वचनाच्च ॥ कालादर्शे तु ॥ स्त्रियारजो दर्शने दर्श आह पंच
 मेदनीति ॥ पक्षान्तरमुक्ते ॥ पारिजातेषु वा ॥ एवं महालय युगादावपि ॥ आदिके तुरजो दर्शने पित
 दिने एव कार्यं ॥ पुष्यवत्सपिदारोष विदेशस्थोऽप्यनजिकः ॥ अन्नेनैवादिकं कुर्याद्वै चावमेन
 च क्वचिदिति ॥ माधवीपेल्लोगास्मिन्ते ॥ मरीचिरपि ॥ अनन्निश्चयवासी च यस्य भार्यारजस्व
 ला ॥ आम आह प्रकुर्यात्तननत्कुर्यात् अनेह नीति ॥ कार्त्त्याजिनि ॥ आपन्नोऽप्यादिकेनेव कुर्यात्
 मेन क्वचित् ॥ अन्नेन न दमायां तु क्लृप्ते वा हरिवासे ॥ प्रयोग पारिजाते ॥ रजस्वलायां भार्यायां क्ष
 याहेयः परिमृजेत् ॥ संवेनैकमात्रेणियावदाभूतं संपूर्वं ॥ मासिकानि सपिंडं च अमावास्यातया
 दिकं ॥ अन्नेनेव न कर्तव्यं यस्य भार्यारजस्वला ॥ देवयाजिकनिवंधेऽपि ॥ भर्तुः आह पंचमेद
 कुर्यात् भार्यारजस्वला ॥ पुत्रः पित्रोः प्रकुर्यात्तमृतहनि शुचिर्पतः ॥ कालादर्शेऽपि ॥ रजस्वलायां
 नः ॥ नग्निविदेशस्थोऽथवादिके ॥ दर्शदा विवर्गमेन त्वन्नेन आह माचरेत् ॥ अस्यत्रापि ॥ विदेश

गेवानिगताग्निर्कोवारजस्वलायामपि धर्मपत्न्याः। आदेष्टां हे विदधीत पाकैर्नो मे न हे हानतु पंचमे
 दि॥ एवं मासिकेपि॥ यन्ममरीचिः॥ आदिके समुत्पन्नस्य भार्या रजस्वला॥ पंचमे हनितं कृद्
 नतत्तुयीन्मते हनि। माधवीये। आदुदानेन कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं पंचमे हनीति। उन्नरादु॥ तदुपवस्त्रीक
 त्तकप्रादुविषय। उपवातुयदा भार्या संप्राप्ते भर्तृरादिके। रजस्वला भवेत्तानुक्रुयीत्तत्पंचमे हनी
 तिस्रोकगोतमोक्तेः। देवकर्मणिपि अत्र पंचमे हनिष्यतीति। प्रभासखंडाच्च। नन्वशुचिना देव
 त्वपंचमे हन्यतीति। आदुप्राप्तमिति वचने व्यर्थं। मेव। गर्भिणीतृत्तिकादिश्वकुमारीवाथरोणि
 णी। यदाऽशुद्धान्दोनकारयेत्तत्पता स्वयमिति॥ हेमाद्रौ भविष्योक्तेः॥ अनुपनीता स्त्रीशूद्राश्च
 आदुमृत्विजावाकारयेयुः। स्वयं वा भवत्कं कुर्युरिति स्मृत्यर्थसागच्छान्पद्वारकरागि वन्यर्थत्वात्
 स। तदुक्तदिशा आशौचानंतरं आदुकर्त्तव्यता वदेव। वाक्यवैयर्थ्याच्च। अतः पत्नी पंचमे हनीतिषु
 क्तम्॥ यत्तु संप्राप्तान्पितृदेवानां भवेद्योग्यान्नाचने रजितद्रजो निवृत्तिपरमिति हेमाद्रिभिन्नसर्व
 निवंधसिद्धान्तः॥ हेमाद्रिलुप्राद्वा दोस्त्रियासंवेवाधिकारतः। तस्यां रजोदृष्टायान्निवृत्तेरेकभा
 र्येण पंचमे हनिकायं। आशुक्रमीत्युक्तेः। भार्यांतरसत्त्वेन उपवत्स्वपीति वचनां नृहिने एवेत्याह
 कैपिकापि। भार्यैर्ज्ञातपंचमे च दिवसेत्याह। धिकं मासिकं। पक्ता नैव दुर्भायं कस्तु धिक्ते पत्न्यंत
 रिति वृत्तिकुर्यात्तद्विषयं समुत्पन्नस्यैव सति॥ तद्विषयं॥ सहाधिका रसहत्वश्रमावा एकफलभाक्ते
 नवा। पाककर्त्तव्येन वा नाद्यः॥ तदभावात्॥ पाणिग्रहणादिसहत्वा कमेति न्यस्याग्निनाध्यक
 मे विषयत्वात्। आदिकस्य च निरन्तरपि पाकैर्नैवोक्तेः। स्मात्ताग्निसाध्यत्वा निष्पत्तात्। तामपरु
 ध्येति वत उपवत्स्वपीति पूर्वोक्तवचनसत्याच्चा कथं च भार्यंतरसत्त्वे अधिकारः॥ अत्रैव पातविने
 तरेति नियमात्। अत्रैव पातविने नैव सिद्धे वचने वैयर्थ्यात्। न द्वितीयः॥ अविभक्तान्धेकस्या
 पुचित्वे न्यस्याधिकारापत्तेः। न तृतीयः॥ प्रवासनिर्देशसत्तिकारोगिण्यादिष्वप्यकरणाप
 तेः॥ आभेतनवैः। पात्रैरन्वारं भवंचांधवैः। इति देवलोक्ता वाग्नये पदात्त्वस्य बांधवानां च पा
 ककर्त्तव्योक्ता विरोधाच्च। अथ तत्तत्तानि पपाचाशुसीताजनकनंदिनीति पाप्रादिल्लिगात्॥
 आशस्य भार्या पाकस्योच्येत न तत्कस्यप्यनिर्गते नैतद्वचनप्रत्ययाभावात् पूर्वोक्तवचो विरोधा
 च। यत्किंचिदेव। यदपि प्राद्वीयां हनि संप्राप्ते यस्य भार्या रजस्वला। आदुतवनकर्त्तव्यं कर्त्तव्यं
 पंचमे हनीति। श्लोकगोतमपाठोऽन्यादृशितः। माधवीये च तदुद्देश्यस्यांतरमुक्तं। तेनापि
 नाभिप्रेतार्थसिद्धिः। यस्य प्रेतस्य मर्यादात्॥ तेनात्र हेमाद्रिर्व्याभेति। बहुवक्तव्येपिनोच्यते॥
 ॥०॥
 ॥ अथान्वारेहो निर्गोपः॥ लौगाक्षिः॥ मृताहनि समासेन पिंड
 निवेपनं पृथक्। नवप्रादुवदं पत्न्या रन्वारे हरा एव न। समासेन न वेण हि पितृकप्रादुवदयो
 रेकः पिंडो विप्रश्च। विप्रश्चः प्रादपरः नवप्रादुपृथगिति हेमाद्रिपृथ्वी च दौ। अत्र मृताहनी
 मेकत्वादिनभेदेदिनैक्यं चामृततिथेरैकत्वात्। कैवर्त्तव्यं पाकैर्कयं च। एकचित्पुष्टिरेह न
 निधिरेकैव जायते। एकपाकेन पिंडे कथं हन्यतीति तनामनी रतिस्मृत्यंतराच्च॥ अत्रैव हि पृथक्
 भर्तृपुदाहता। अन्वारे हेतुनारीणां पत्न्युक्ते को दकक्रिया। पिंडदानक्रियातद्वच्छादं प्रसावि

केतयाः नवः आहानि सवर्गानि सपिंडीकरणं पृथक् । एक एव वक्ष्यते तर्गो गौरे कातत्रदीयते ॥ इति ॥
 निधिभेदे तु वार्षिकं पृथगेव । तथा ॥ वार्षिके समासविधानादस्य सर्वत्र पृथक्त्वे प्राप्ते नवः प्रादमे
 व पृथगिति परि संख्यया न्यत्र पृथक्त्वे पि वार्षिकेषां श्राद्धादनीयसपिंडानां च संख्यादिषु समास
 एवेति मदनपारिजातनिर्णयामृतादयः । अतः ॥ समासविधिवलाज्येषु पुत्रस्य कर्त्तव्ये सापत्न्य
 मातुः चारो हरोत तस्यैव सत्यपितृद्वार्षिकादिकमविभक्तः सापत्न्यपुत्र एव ज्येष्ठः कुर्यान्नौरसः । व
 क्ष्यमाणा पृथ्वी च द्वादशमतेन चौरस एव मातुः पृथक् कुर्यात् एव वक्ष्येष्टपिमातृषु ज्येष्ठम् । विस्थली
 सेनोपितामहचरणैरप्येवमुक्तं । यत्रुगार्यः । एकचित्ता समास रूढोदपतीनिधनंगतौ । पृथक् श्राद्धे
 तयोः कुर्यात् अदत्तं च पृथक् पृथक् । अदत्तं पिंडः ॥ तन्ववश्राद्धविषयः । यत्र भृगुः ॥ यासमागेह
 रांकुर्याद्वैतृश्चिमापतिव्रता । तामृताहनि संभाप्रे पृथक् पिंडे नियोजयेत् ॥ प्रत्यदं च नवः श्राद्धपुग
 पत्रो समापयेत् ॥ तद्येवा वार्षिकनेकोद्विष्टमुक्तं द्विषयः । प्रत्यदं मृताहनीत्यन्वयः ॥ नवः श्राद्धपुगप
 दिति । दर्शवर्गहपवेदकनेत्रेण पृथगित्येवमाहेमादिः ॥ एतन्मृतातिथेर्भेदविषयमिति पृथ्वीचंद्र
 निर्णयामृतादयः । देवप्राज्ञिकोपेवं ॥ पराशरमाधवस्तुगार्यभृग्वादिवचनाल्लौगाक्षिवाक्पेस
 मासेनयाकादित्तैवेत्येव दर्शवर्गहपवत् पृथक् श्राद्धेनवः श्राद्धं च तथेत्याह । पृथ्वीचंद्रचंद्रिकादयस्त
 द्वयोरेकपिंडदानं लौगाक्षिवचनं चापद्विषयं पृथक् पिंडदानं नमुख्यः कल्पः ॥ नदाहृहमृगशरः
 आरुह्यभैतृश्चिनिमगनायामात्रो निमृत्तुं वस्तु सत्त्वपुक्ता । एकादशाहेतुनयो विधेयश्राद्धे पृथक्
 स्वर्गमेव क्ष्यसद्भिः ॥ एकत्वं निमित्तं प्रतिमतिप्रसीना एकादशाहादिषु येन नार्यः । ते स्वर्गमार्गे विनिह
 तकुटुम्बः स्त्रीसत्वघातान्नरकाधिवारं ॥ भर्त्तासहस्रनायानुनाकलोकमभीरुती । सार्हेच्छादं पृथक्
 पिंडान्नैकत्वं तु स्मृतंतयोः ॥ पृथगेव हि कर्त्तव्यं श्राद्धमेकादशाहिकं । पानिश्राद्धानि सवर्गानां तु
 क्तानि पृथक् पृथक् इति ॥ विश्वादर्शेपि ॥ मातुर्गुणपृक्ताद्विष्टमृताहेषु महालये ॥ श्राद्धं कुर्यात् पृथक्
 देवतत्रैवानुगतावधि । एकचित्ता समास रूढमृतयोरेकवर्हिषः । पित्रोः पिंडान् पृथक् दद्यात्पिंडं त्वाप
 तु न स्मृतः ॥ इत्यपि स्मृतेरित्याहः ॥ यत्रुषट्त्रिंशन्मने । एकत्वं सागतो भर्त्ताः पिंडो गेत्रे च सतुके । न पृथ
 क् पिंडदानं तु तस्मात्पत्नीषु विद्यते । इति दृश्यादिपरा । चंद्रप्राकाशेपि ॥ एकचित्ता समास रूढोदपती प्रष्ट
 त्वादि पृथक् श्राद्धं कुर्वीत पत्नुरेव क्षयेहानि । मृता नाम पिष्टानां भार्याणां पतिना सह । तत्रैलश्र
 पणं कृत्वा श्राद्धं क्षामिक्षयेहानि । पूर्वकस्य मनः स्याद्वैद्वितीयस्य ततः पुनः । तृतीयस्य ततः कुर्यात्स
 निपातेकमस्मृतं इति । सद्गमने सर्वत्र श्राद्धार्थमेकः पाक इमाह । मदनरत्ने प्रचेताः । एकचित्ता समा
 रूढो मृत्युनेदपती यदि । तत्रैलश्रपणं कुर्यात् पृथक् पिंडं समाचरेत् ॥ पृथ्वीचंद्रोदयेपेवं । अत्र भर्त्ता शौ
 चं मध्येन्यदिने अमुगमनेन स्त्रीमरणे पतिमरणं दिनगणनया शौचपिंडदानं कादशाहादिकार्यं ।
 नात्र पक्षिणी वृद्धिः । मृतपतिमृतवज्रपत्नीचेदन्लेगता नतत्र पक्षिणी कार्यपैतृकादेव पुष्टाति ।
 पुत्रो न्योवाग्निदस्तास्तावेदवशु विलयोः ॥ नवः श्राद्धं सपिंडं च पुगपत्तु समापयेत् ॥ इति षडशीतिम
 तात् ॥ यदानारीविशदग्निप्रियस्य प्रियवच्छ्रया नदाशौचविधानं भर्त्ता शौचक्रमेण हीति । लघुहा
 रीते लोभः । भर्त्ता शौचात्तरामन्वागेहरोनुग्रहाशौचं । अवेदकादानं साक्षी स्त्री न भवेदात्मघातिनी

अहाशौचेतुनिर्वृत्तेऽप्राद्वर्णयः प्रोतिशास्त्रतः निश्चितोक्तेरिति। एष्वी चंद्रापरको ॥ एतदन्तरोहरोस्व
नत्वेकचित्तावत्वेदवादः। उमानागीरविधवेत्यादि। एतदसवर्णपरमित्यने। स्मात्तंगोडास्तु
शोतरेमृतेपुत्रासाध्यातयादुकहयमिभुपक्रम्यब्राह्मे अहाशौचेतुनिर्वृत्तेऽप्राद्वर्णयः प्रोतिशा
रमन्तारोहरोऽहः। सहगमनेतुपूरादशाहादि। पिडास्तुदशापिसहेव। तथावजिकनमूलपा
णि शुद्धितत्त्वधृतव्यासः। संस्थितपतिमालिग्यप्रविशेद्याहुताशना। तस्याः पिडादिकंदेयक्रम
शः पतिपिंडवत्। अन्वितापिंडदानंतुपथाभर्तृदिनेदिने। तदर्थोरोहणीयत्मात्तस्मान्ना
मयातिनोति। विस्मृक्तेऽप्राद्वर्णयः। एष्वकचित्तौतुभर्तृशोचमध्येतद्वध्ववासत्वात्तदशापिडाः ॥
अन्वितायाः प्रदातव्यादशापिडास्तद्वध्ववासत्वात्तदशापिडाः। स्वाभ्यशौचेव्यतीतेतुनस्याः प्राद्वर्णयदीयतेऽतितत्रैव
पैरीनसिस्मृतेः। भर्तृशोचोत्तरंमृत्तुचतुर्थदिनेऽप्राद्वर्णयः। मूलपाणिनात्विदमत्रिपुराणीयत्वेनोक्तं
पुद्गहनस्यसद्यःशौचेत्त्वन्वारोहरोत्रिण्णः। एकचित्तौसंस्थितपतिमितिभाग्यक्तव्यालोक्तेः सद्यः
शौचमित्याहुः। अन्वसपिडाशौचमध्येन्वारोहरोत्तनाशंकपमेव। आशुचितायांगतत्वात्तद्वध्व
तुरजोवत्याः सूतिकायाश्चगमननिवेधादिताशौचस्यानिवेधः। अन्यथाप्रत्यक्षभर्तृमरणोका
गतिरित्याहुः। तन्मूलवचनविनाचित्यमेव। स्मृत्यर्थसारे। सहगमनेसर्वत्रप्राद्वर्णयः। दोषाकै
क्यकालेक्यकतैक्यवेति। पातुपतिमुद्दिश्यामकालेन्यतिथ्यावन्वारुढातस्याः प्राद्वर्णयतत्त्वस्य
नियौकार्येनभर्तृनियौ। पार्वणेमरणोत्तरां। निथिलान्कालिकीस्मृतेतिस्काहातिथिरैकैव
जापतेत्यादिवचनाच्चेतिमदनपारिजातपृथ्वीचंद्रादयः। अन्येतस्याः पतिमरणेनमृतेप्रा
पत्वात्। सहायतः पृथुत्वान्नद्रूपान्धियतेपदि। तस्याः प्राद्वर्णयदानव्यप्यक्यनुष्ठानेहनी
निस्सृत्यनगतः। अन्यतः पृथुत्वोवापितद्रूपान्धियतेपदि। तस्याः प्राद्वर्णयः कार्येपपुरवक्ष्ये
हनीतिपुराणसमुच्चयाच्चभर्तृनियौविवेक्याहुः। अत्रमूलचित्तं। अत्रविशेषोहेमाद्रौस्मृत्य
तरे। मातामगलसत्वेणान्धियतेपदिनदिने। उद्दिष्टविप्रपत्नीतोभोजयत्तुमुवातिनीम ॥
॥ २८ ॥

॥ अथप्राद्वर्णयः संपाते निर्णयः ॥ तत्रपिडोत्तरेतिथ्येकत्वेमरणक्रमे
रादशैवगृहयवतंत्रेणप्राद्वर्णयः। योवापयोजानेनपितृपूर्वकुप्योदितिहेमाद्रिमाधवादपस्त
पितप्राद्वर्णयसमप्राप्तेनवेपथुवितेपिवा। पितृपूर्वमुनः कुर्यादमत्रासन्नियोगतः इति कास्मोजिनि
स्मृतेः। सद्यंपितृपूर्वभिन्नप्रयोगमाहुः। पाद्वर्णकोद्दिष्टयोः संपातेमाधवीयेजावालिः। यद्य
कत्रोभयप्राप्तेमकोद्दिष्टव्यावेण। व्यावेणत्वभिनिर्वर्त्यएकोद्दिष्टसमाचरेत्। गृहदाहादिना
पुगपन्मरणोत्तरंमृगः। एककालेगतास्नोवहनामथवादयोः तत्रेणअपराहृत्वाकुर्याच्छा
द्वेपथुकथयक। पूर्वैकस्यनस्यादौद्वितीयस्यततः पुनः तृतीयस्यततः कुर्यात्सन्निपातेत्वयं
क्रमः॥ अथश्रृंगः॥ भवेद्यदिसपिंडानांयुगपन्मरणोत्तरं संधासतिमालोच्यतन्क्रमाच्छा
द्वमाचरेत्। गार्हो॥ एकैनेवतुपाकेनप्राद्वर्णयः। विकरत्वेकतः कुर्यात्पिंडानदशा
तपथुकथयकअत्रानुगमनेचदाह। सपिंडानांविशेषवद्विष्टामः॥ अत्रिः। बहूनामथवा
द्विभ्याप्राद्वर्णयः। तमेहनि। तत्रेणअपराहृत्वाप्राद्वर्णयः। तपथुकथयकपुनस्तः॥ महा

लये गया आदे गता सला संये हनि तत्रेण अपरां कृत्वा आदुर्कुर्यात्पथक पथक इदं च पथक पाकेन
 भिन्न आदा शक्तौ पथक पाकेन संबंधा स्यात्प्रादुर्भेदस्तु मुख्यः पक्षः एकत्रैव दिने प्रादुर्द्वयं प्राप्नोति
 यदा तत्र चरे देवपुत्र एवर्षा सिनुमी तु भुजतु भुजः एकस्मिन् पथकरो म हि द्वयोः प्रादुर्द्वयं हि जः त
 दा पूर्वमृतस्यादौ कृत्वा स्वात्वा प्रथा विधिः पश्चात्पश्चात् नृत्येव पथक पाके समाचरेत् नैक
 स्मिन् दिवसे प्रादुर्द्वयं कुरु विहिजः एकं कुर्यात्तथा प्राप्ते अन्यो प्राप्ता समाचरेत् आतर्पे वि
 धमाने तु तत्परे नि समाचरेत् अन्यथा प्रादुर्द्वयं तस्यात् प्रादुर्द्वयं सकार कुरु वेदिनि आश्वलापनोक्ते
 रिनि पृथ्वी चंद्रः कात्यायनः देवहविनि मित्रा निजापरे नैक वासे नैमिषिकानि कार्याणि
 मित्रोत्पत्य नुक्रमतः जावालिः प्रादुर्कृत्वा तु तस्यैव पुनः प्रादुर्नत हिने नैमिषिके नुक्रमे नैमि
 णि मित्रा नुक्रमे दयं काला दयं नित्य दार्शिकयोश्चोदकुं भासिकयोऽपि दार्शिकस्य पुगादे
 श्व दार्शिकालाभयोगयोः दार्शिकस्य च मन्वा दसं याते प्रादुर्कर्मणः प्रसंगादि तस्यापि सिद्धे
 रुजराचरेत् अस्य देवता भेदे सिद्धे रुजरा मपवादा नाह स एव नित्यस्य चोदकुं भस्य नित्यमासि
 कयोऽपि नित्यस्य चादिकस्यापि दार्शिकादिकयोऽपि पुगाद्यादिकयोश्चैव मन्वाद्यादिकयोस्त
 था प्रत्यादिकस्याचलभयोगेषु विहितस्य चा संपाते देवता भेदान् प्रादुर्द्वयं समाचरेत् निमि
 त्तानियति आत्र पूर्वो नृक्षानकारणं पिबोस्तु पितृ पूर्वत्वं सर्वे प्रादुर्कर्मणि माधवो मे सूरि संय
 हे कामने त्रेण नित्यस्य तत्र प्रादुर्द्वयं तिष्ठति ॥ ॥ अथ प्रादुर्गतं परं ॥ ॥
 पारिजातं पृथ्वी चंद्रोदये गर्गः पूर्वेति लोदकं कृत्वा आम प्रादुर्तु कारयेत् प्रत्येन भवेत् सर्वे पो
 हनि ति लोदकं पक्ष प्रादे हिरण्ये च अत्र नृज्य ति लोदकं न च नित्यतर्पणस्यैवाप्ये परं ह्यनुत्कर्षः
 नतु प्रादुर्गतं परं मलीति वाच्या यस्यैव मतिता न विप्रः प्रादुर्कृत्वा परं हनि पितरस्ते नृत्यंति
 न चैतु प्यंति वैभृशमिति गर्गेण फले नि दार्थे वाभ्यामगत्वौक्तेः प्रादुर्प्रक्रमादार्थिकं नृहचार
 दीये प्यादिकं प्रक्रम्य परेषु प्रादुर्कृत्वा नृत्यो यो नंतं परं पते पितृ तस्येति पितरः कुदाः शपदं द्वात्र
 जति हि पितृ शब्दश्च प्रादे अर्वा परः तेन तर्पणस्य पशुपुरो गश याग वत् प्रस्तर प्रहरण वच्चे
 देवता संस्कारकता तेनादिकं दिने नित्यं स्वपिनादि तर्पणं कार्यमेव प्रादुर्गतं भूतस्यैव परं घृह
 तैः तदुक्तं प्रत्यक्षां गतिं लं दद्यां निषेधे विपरे हनि वर्गे कस्य चोपेयमन्येषां तु विवर्जयेत् क
 चिद्दिशेषमाह गमेः कृसे भादपदे मासि प्रादुर्प्रतिदिनं भवेत् पितृणां तस्यैव हे कार्यं विविद्धा हे
 पितर्परा तर्पणं तिलतर्पणं निषिद्धा हे पीयुक्तेः सक्तं नृहा लये श्वः स्यादृकास्त एव हि
 अत्र सप्तमी निदृष्टा दं गितां स्फुटं वा तत्र जमान् नृहयात् मद्रं प्रापणीया यामं मद्रं प्रातः सर्वे नृथा
 दिवत् अस्यापवादे नृहचारं दीये चदि प्रादे सपिडे च मेन प्रादुर्नु मासिके संवत्सर विमोके च न
 कुर्यात्तिलतर्पणं तदपमर्थः दृष्टी विप्रनिमंत्रणे त्रं पाकारं भीजं वा प्रादुर्प्रयोगं सारं भवत्वा
 तं त्रस्य त्रं त्रं नित्यतर्पणं नैव प्रादुर्गतं परं स्य तत्रेण मस्येन वा सिद्धिः ततः प्रवृत्तैश्च देवो
 त्रं त्रस्य पशुकरणे प्रादुर्गतं परं पथक कार्यं पिबोर्वा र्षिके तु नित्यतर्पणं नित्यवर्जं कार्यं नैव
 प्रादुर्दिने कुप्यो निले लपितं तर्पणं प्रादुर्कृत्वा परं हृत्वनंतं नृत्यंति सहेति वचनात्

सप्रम्याभानुवारेचमातापित्रोर्मृतेहनि। तिलैर्मूलपरांकुर्यात्सभवेत्यित्यातक। इतिस्मृतिरलावलावद्ध
मन्त्रेऽप्राह। अत्रनित्यतर्पणोत्तिलमात्रनिषेधः। ननुतर्पणस्यतिलैरित्यस्यैवैय्यापत्तेः। यत्तुकातीया उपर
मेपितुःप्राहेपात्रेमायांचसंक्रमे। निषिद्धेपिहिसर्वत्रतिलैस्तर्पणमाचरेदिति। तत्सरेद्युःप्राह। गतपरा
विषयमिति केचित्। प्राह। शक्तस्यतत्स्थानापन्नतर्पणविषयमिति नुपुक्तसकृन्महालयेपरधत्तपरा।
अपृकासुतसप्रम्यपमीप्राह। योरेतेतदेववर्गद्वयस्या। आन्वयकोत्तुमातवर्गस्यापि। तीर्थप्राहेदयोवत्तमा
आवर्षादिश्रद्धावदन्ते। अनेकप्राहसंपातेनयदिशसंगसिद्धिलदानदीपमेवतर्पणं। तत्रत्वेतुप्राह
समसंख्यत्वेप्राह। वेनेवा। विषयमसंख्यायावद्धनुरोषरति। तस्मात्प्राह। गतपरासिद्धं। तद्विधिः संयुक्त
ह्यात्वातीरसमागम्यउपविश्यकुशासने। संतर्पयेत्येतेनसर्वोन्स्वात्वावल्लवधारयेत्। तर्पणोत्तरंनि
मस्तानंरुत्वेत्यर्थः। अपसंख्यततःकृत्वासंयंजात्वाअभूतले। नामगोवृत्थाकारैर्हीनोपातेनतर्पये
त्। तत्रवस्त्रादिरूपतोक्तास्मृत्यर्थेसारं। वसुहृदादितिमुतानप्राह। यैतर्पयेत्येतिहृत्। तच्चवद्धनानादृष्टि
गोनेवा। दक्षिणप्रतिपादनादेशरितिसंज्ञात्। अत्रपत्त्यजतिमंत्रावृत्तिः। निर्वापवत्संध्याध्ययानवच्च
इत्येभेदात्। अवधानवेदिप्रोक्षणादेनुद्वेकत्वा नमंत्रावृत्तिः। केचित्तुपरिव्याणमंत्रवत्क्रियमाण
उवादिनेनकरणात्वाभावात्सकृदिच्छेति। तत्रा तत्रपत्त्येकत्वात्परिवीरसीतिकरणाभूतमंत्रांतरस
त्वात्तत्परेणव्यवधानापसोभयोः करणात्वायोगात्। कर्तृभेदेनविकल्पायोगाच्च। क्रियमाणानुवा
दित्वा। नत्ववत्तथावैधायनादिवचनाकरणात्त्वमेव। तेनारुत्तिरेवसंज्ञा। एवंनिर्णयेपि। यत्तुसंयहमा
प्रापठेतिपित्रोक्ष्माहंसंभाष्यः। कुप्यान्नित्यतर्पणं। आसुरतर्पेच्छादेनततोपरुधिरंभवेत्। सर्वदा
तर्पणंकुर्यात्तमहायज्ञपुरःसरं मृताहेनैवकर्तव्यंरुत्तंवेत्तिष्कलंभवेदिति। तत्समूलत्वेनतिल
विषययच्चपठतिकपिलः। मन्वादिमुगुगाद्यापुदशैतंक्रमणेषुवा। योर्णमास्याव्यतीपातेदद्या
मूर्ध्वतिलोदकेम। अर्द्धोदयेगजछायेषध्याचैवमहालये। भरण्याचमद्याप्राहेतदन्तेतर्पणं
विदः। शौनकः। मातापित्रोर्मृताहेनुपरेहनि तिलोदकं। कारणप्राह। विषयेस्योदद्यात्ति
लोदकं। सज्जतिर्मूलम॥

॥ अथतिलतर्पणनिषेधः ॥ गार्ग्यः॥ भानौभौ
मेतयोदश्या नंदाभृगुमयासुवा। पिंडदानमृदास्त्राननकुर्यान्निलतर्पणम्॥ स्मृत्यर्थेसारं॥
विवाहवत्तच्छासुवर्षमर्द्धतदुदकं। अर्द्धतदेवावद्धौसत्याचतन्मासिनेसाहुत्तिलतर्पणं। हेमा
द्रोमरीचि॥ सप्रम्यारविचारेचरुद्वेजन्मदिनेतथा। निशासंध्यासुपत्राथौनकुर्यान्निलतर्प
णं यत्तुसंयदेह॥ नंदायांभागेवदितेकृतिकासुमयासुवा। भरण्याभानुवारेचगजच्छायाकृते
नथा अपनहितयेचैवमन्वादिषुगुगादिषु। पिंडदानमृदास्त्राननकुर्यान्निलतर्पणंमिति॥
तच्चैत्यं॥ पात्रीममप्यवतिलैर्विमिश्रं दद्यान्नित्यर्थः। प्रयतोमनुष्यस्यादिविरोधात्। अत्रपवा
दः॥ श्रद्धाचंद्रोदये॥ तीर्थेतिविधिविशेषेचगयायांयेतपक्षके॥ निषिद्धेपिदिनेकुर्यात्तर्पणंति
लमिश्रितं। स्मृत्यर्थेसारं। तिथितीर्थविशेषेषुकायंयेतेचसर्वदेति। गोभिलः॥ तिलाभावे
निषिद्धाहेसुवर्णरज्जुतान्विते। तदभावेनिषिद्धेनुद्वेभैमंत्रेणावाउनः। पतितस्यतिलोदकंव
स्यामः॥

॥ अथवदित्प्राह॥ तन्निमित्तंश्रद्धाचंद्रोदये॥ ज्ञाहे॥

जन्मस्योपपत्तये विवाहे पुत्रकस्य च पितृन्नादीमुत्पन्नानामतर्पयेद्विधिपूर्वकं । वेदव्रतेषु चाधानं
यज्ञपुंसवनेषु च ॥ नवान्नभोजने स्त्राने ऊढायाः प्रथमार्तवे । देवा एमतदग्रादिप्रतिष्ठासु सन्नेषु
च ॥ राज्याभिषेके बालान्नभोजने रुद्धिसंज्ञकान् ॥ वनस्थाद्याश्रमगच्छन्पूर्वेषुः सद्य एव वा
पितृन्पूर्वोक्तविधिनान्तर्पयेत्कर्मसिद्धये ॥ आदिपदा तस्मात् ॥ विष्णुपुराणे ॥ यज्ञोद्धारप्र
तिष्ठासु मेखलावेषमाश्रयोः ॥ पुत्रजन्मवशात्तर्गं रुद्धिप्रादसमाचरेत् ॥ तत्र नामकर्मणि वा
लानां चूडाकर्मादिके नयेत्युक्तेर्निष्कमान्नमाशनयोर्नप्राहमिति मैथिलाः ॥ तन्ना ॥ पूर्वोक्तवि
रोधात्तानिष्कृतिनिषेधात् ॥ सुतोत्पन्नो तथा प्रादुर्गन्माशनिके नयेति राजमार्तञ्च ॥ पत्र
कंदोगपरिशिष्टं ॥ सूर्यहोः कर्मणी ये चतयोः प्रादुर्गन्विद्यते । इति तनेषामेवेति कल्पतरुः ॥ व
क्ष्चकारिकायां । स्यादभ्युदयिकं प्रादुर्गन्विद्विपुर्गन्सु ॥ पुंसः सवनसीमन्तचौलापनयेनेषु
हा विवाहे चानलाधेयप्रभृतिश्रौतकर्मसु । इदं प्रादुर्गन्विद्विज्ञातुर्द्विनिमित्तकं । अनेषो
उपसंस्कारश्चावर्ण्यादिषु यीज्यते । वाय्वाद्युद्यापनादौ तु कुर्युः प्रतेनिमित्तकं । वीषदेवः । का
लादर्शः । सीमन्तव्रते चैलनामकरणाज्माशनोपायनत्वा नाधानविवाहपञ्चतनयोत्यतिप्र
तिष्ठासु च ॥ पुंसोऽवसथमववेशनमुताद्यास्यावलोकाश्रमस्वीकारे स्थितिषां भिषेकद्वयिता
द्यन्तर्वनादीमुखं । मुक्तकामधेनौ । जलाशयप्रतिष्ठाया वषात्तर्गोदिकर्मसु । वत्सराभ्यन्तरे पि
त्रोर्द्वयस्योत्सर्गकर्मणि । रुद्धिप्रादुर्गन्विद्विज्ञातुर्द्विनिमित्तकं । तत्र जलाशये रुद्धिप्रादुर्गन्
निषेधो न तु कर्मागस्येति केचित् । अन्ये त्वस्य निर्मूलनामाहः । प्रादुर्गन्विद्विज्ञातुर्द्विनिमित्तकं ।
न्या । अन्नमाशेचसीमन्ते पुत्रोऽस्मिन्निमित्तकं । पुंसवचनिषेके वनववेशमववेशने देववत्सजलो
रीनां प्रतिष्ठायां विशेषतः । तीर्थयात्रावषात्तर्गं रुद्धिप्रादुर्गन्विद्विज्ञातुर्द्विनिमित्तकं । इदं चावश्यकं ॥ रुद्धौ न
तर्पितायै वै पितरे ह मे धिभिः । तद्दीनमफलं त्रेपमासुरे विधिरेवमइति शास्त्रातपोक्तेः ॥ अत्र
प्रादुर्गन्पस एवाह । मातृप्रादुर्गन्पूर्वस्यामिदृणात्तदनंतरं । ततो मातामहानां च रुद्धौ प्रादुर्गन्प
स्यते । तत्कालमाह पृथ्वीचंद्रोदये गार्ग्यः ॥ मातृप्रादुर्गन्पूर्वस्यामिदृणात्तदनंतरं । ततो माता
महानां च रुद्धौ प्रादुर्गन्पस्यते ॥ अशक्तौ च दृशातातमः । पूर्वोक्ते मातृकं प्रादुर्गन्पस्यते ।
कनया ततो मातामहानां च रुद्धौ प्रादुर्गन्पस्यते ॥ अत्राप्यशक्तौ स एव । पृथक्दिनेषु शक्त
श्चेदेकस्मिन् पूर्ववातरे । प्रादुर्गन्पस्यते । तदेवैव नृणां त्रिकमिति ॥ रुद्धे मनुष्यि ॥ अत्राभे
भिन्नकालानां नदीप्रादुर्गन्पस्यते । पूर्वेषु पूर्वेषु पूर्वोक्ते मातृपूर्वकं । अत्र महत्पूर्वेषु
सदृहरत्येष्टिगृहपरिशिष्टात्तवस्थाजया । तत्र प्रातरे वा । पार्वणाचापराह्णे तु प्रातरे रुद्धि
निमित्तकमिति शास्त्रातपोक्तेः ॥ अत्र प्रातः शब्दः सार्द्धप्रहरपरः ॥ प्रहरेर्द्वौ द्वे संयुक्तः प्रातरि
त्यभिधीयते । इति गार्ग्योक्तेरिति पृथ्वीचंद्रः । इदं च पुत्रजन्मातिरिक्तविषये । तदाहाविः ॥ पूर्वो
क्ते वै भवेद्विद्विना जन्मनिमित्तकं । पुत्रजन्मनिकुर्वीत प्रादुर्गन्नात्कालिकं बुधरिति । एतद्वि
मतनिमित्तपरं । नियतेषु निमित्तेषु मातृरुद्धिनिमित्तकं । तेषामनियतत्वे तु तदानंतर्पमिष्य
तेरिति लोकास्मिन् ॥ आधानां गं नदीप्रादुर्गन्पराह्णे एव । आंमप्रादुर्गन्पूर्वोक्ते सिद्धौ

॥ निर्णयसिद्धौ चतुर्थपरिच्छेदेऽप्राह निर्णयः ॥ २८७ ॥

मिति निर्णयामने गालवोक्तेः ॥ नादीमुखवाद्

पञ्चानराधिकत्वपराहृत इति विस्मयेऽप्राह इदं च मातृपितृमातामहादिक्रमेण न वदेवत्यं कार्यं ॥ तत्र
सपत्नीकाः बहुप्रमातामहमातामहानां सपत्नीकानामिति पृथ्वीचंद्रोदये गारुडे ॥ ग

रुह्ये गारागारं हेमाद्रौ शंखः ॥ नादीमुखे सस्यवसुसंकीर्तौ वैश्वदेविके ॥ रुद्रपराशरः ॥ नादीमु
खे भ्यो देवभ्यः प्रदक्षिणा कुशासनं ॥ पितृभ्यस्तृप्तेभ्यश्च प्रदक्षिणामिति स्मृतिः

नादीमुखे विवाहे च प्रपितामहपूर्वकं ॥ नामसंकीर्तयेद्विद्वानश्वत्थपितृपूर्वकं ॥ पञ्चस्यत्यर्थं सारे
रुद्रमुखास्तृप्ते गारुडि आह्वेषु भुजते इति ॥ यच्च गारुडे व्यक्रमप्रतिपादनं तच्छास्त्रान्तरविषयोऽपि

तृभ्यः पितामहभ्य इति वद्वचपरिशिष्टे कान्यायनेन चानुलोम्याभ्यानां ॥ पृथ्वीचंद्रोदये प्येवं ॥ यत्तु
केचिद्रूपदक्षिणादिषु प्रयुज्यंते ॥ तन्न ॥ अतस्म्युद्देशाद्या नामरूपाणामगोत्रिणां ॥ अनाम्ना

मतिना ध्ये अनादी आहृतं तु सव्यवदिति पृथ्वीचंद्रोदये सप्रहोक्तेः ॥ न च निषेधादेव विधिः कल्प्यत
इति वाच्यं ॥ जोषपदी आह प्रपितामहानपरेषां रुद्रपितादीनां देवतात्वात् ॥ नादी आह त्वसायने

हापितव्याप्रौ निषेधात् ॥ गोत्रनामादिनिषेधस्तु शुभार्थी प्रथमानेन वद्वै संकल्पमाचरेत् ॥ इत्युप
क्रमानुसंह उद्देशानामित्युक्तेः संकल्पः आह परः ॥ सविदके तु सर्वं भवतीति प्रयोगपारिजातः ॥

गोत्रनामभिरामं अपितृभ्योर्धे प्रदापयेदिति कृद्गोत्रपरिशिष्टे विद्वानात् ॥ यत्तु ब्राह्मे ॥ पितापि
तामहश्चैव तथैव प्रपितामहः ॥ त्रयोस्तु मुखवाहोने पितरः परिकीर्तनाः ॥ तेभ्यः पूर्वतरेषु च प्र

जावंतः मुखे धिताः ॥ ते तु नादीमुखानादी समूहिरिति कथ्यन्ते इति ॥ यच्च माकंडे उपरागो ॥ येषु
पितामहादृश्यं ते तु नादी मुखः स्मृतः ॥ इति तन्मौ वतिनादिविक्रकत्रेकवृद्धि आह विषयमि

तिकल्पतरुः ॥ तेन तस्येदमवश्यं ॥ यत्तु विस्मयः ॥ मदनुपारिजाते प्येवं ॥ हेमाद्रिस्तु ॥ नादीमुख
गो आहृतं कान्यागशिगतेरवौ ॥ पौरोमास्यानुकर्त्तव्यं वराहवचनं यथेति मौषपदी आह कवा

कृत्वा तत्रैव पूर्वेषां देवतात्वमित्याह अत्र सत्यवसु विश्वे देवा वित्युक्ते प्राक् ॥ यत्तु शातातपः ॥ मा
तृ आहृतं युग्मेः स्याददेवं मास्तृत्वेऽप्यगिति ॥ तद्विन्नप्रयोगमातृ आह परः ॥ यच्च माकंडे उपरा

गो ॥ विश्वे देवविहीनं तु केचिद्विद्वन्ति गानवा इति ॥ तद्विन्नप्रयोगमातृ आह भिन्नप्राह हये वि
श्वे देवविकल्पार्थः ॥ प्रयोगे को नु देवनिपम इति हेमाद्रिः ॥ एतच्च मातृ पूजा पूर्वकं कार्यं ॥

मातृकायागयः आह परविषयेना तस्य कौशसमाविशहिंसा मिच्छति मानरं रतिशानातपोक्तेः
मपि ॥ पृथ्वीर्ध्वेः सने वेद्यं धाद्यैर्भूषणैरपि ॥ पूजयित्वा मातृगणं कुर्याच्छाडत्रये वधः ॥ कृद्गो

परिशिष्टे ॥ कर्मादिषु तु सर्वेषु मातरः सगणाधिपाः पूजनौघाः प्रयत्नेन पूजिताः पूजयति ताः ॥
प्रतिमाषु च शुद्धा सुलिखिता वाद्यदिषु ॥ अपि वाक्ष्यन्ते पुंषु नैवेद्येऽप्यग्विधेः ॥ कुप्रलत्नावसे

धोरसप्रधारयते ननु ॥ कारयेत्यं च धारवानातिनीचानवोच्छिन्नाः ॥ आयुष्या शिषशां त्यर्थं जन्वा
हितः ॥ षडभ्यः पितृभ्यस्तद्वप्राह दानमुपक्रमेत् ॥ अत्र सर्वेऽपि नियहणाद्ग्रहयत्ततद्विका

पिनिर्णय आहृतानि च्छातृपितृनृप्राह कर्म किंचित्समाचरेदिति शानातपोक्तेः
रानच्छास्त्रानानियता ॥ अथेवास्तनियता ॥ न वदत्यं च स्वस्वराख्यो कमित्युक्तेः ॥ करणोत्तम्युदयः ॥

यन्नाशान्तरास्वापामित्युक्ते ॥ आप्यपि आनो महाश्यादीनि ॥ षडभ्यश्चिमात्रादिविज्ञेयलक्षण
मिति पृथ्याचर ॥ कंदोमानां षड्देवत्वमवेषानवदेवत्वमित्याशार्कः ॥ ममनुमानेकोकिलमभानुस
रिणां मानमातामहप्रमातामहाश्रिमात्रासहैवमानामहआडाचरणात्रद्विषयमिदं षडभ्यश्चिमा
नरस्त्रैवोक्ताः ॥ गौरीयप्राशचर्चिमासवित्रीविजयाजया ॥ देवतेनास्वधास्वाहामानरोलोकया
नरः ॥ धृतिः पुष्टिस्थानुष्टिरावदेवतयासह ॥ गणेशेनाधिकासोता रुदौ प्रज्याश्चतुर्दश ॥ मातरोलो
कमातरश्चित्सर्वविशेषणं ॥ तेनचतुर्दशत्वायदाषोडशतिपाठसदादेवतांतरं ॥ चंद्रिकायांचतुर्धि
श्रुतिमतेत्वन्याउक्ताः ॥ तिस्रः प्रज्याः पितुः पक्षेतिस्वोमातामहेतथा ॥ इत्येतामातरः पोक्ताः पितुर्मा
तुः स्वसाष्टमी आसंजीवनेपथसंश्रजनंमृतांनान्वक्षतपुंजेधितेहेमाद्रिः ॥ ब्रह्माण्याद्यास्तथा
सप्रदुर्गोक्षेत्रगणाधिपान् ॥ रुद्रादौ प्रजमित्वानुपश्रान्नादीमुखानपिहन् ॥ मातृपूर्वोत्पत्ति
प्रत्यततोमानामहानपि ॥ मातामहीस्ततः केचियुग्माभोज्यादिजानयश्चि ॥ अत्रहादशदेवत
स्यदेशाचारतोव्यवस्था ॥ ब्रह्माण्याद्याः ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीवैवकौमारीवैष्णवीतथा वाराही
चतुर्थेशरीचासुण्यासप्रमातरश्चपरकैउक्ताः ॥ अत्रचोलादीनांयोगपद्येत्तत्रोक्ताकंदोग
परिशिष्टे ॥ गणेशः क्रियमाणानांमातृभ्यः प्रजनेसकृतः ॥ सहदेवभवेच्छादमादेनपृथगादिषु ॥
मातृभ्यः श्रुतिष्वर्थेचतुर्थी ॥ गणेशः एकानेकपुत्राणां सस्कारैरुकरिने एकदेशकालकत्रैक्या
दित्यर्थः ॥ तथाअसकृद्यानिकर्माणि क्रियेरनकर्मकारिणाः ॥ प्रतिप्रयोगेनेवस्युः मातरः सग
णाधिपाः ॥ कर्मरत्नावपिकुत्रप्रादुर्कायंकुत्रेनेत्युक्ते तत्रैवा ॥ आधानहोमयोश्चैवैवैवदेवत
थैवच बलिकर्मणिदर्शचपौराणमासेतथैवच ॥ नवयज्ञेचयज्ञजावरत्येवमनीधिराः ॥ ए
कमेवमवेच्छादुभतेषुनपृथक्पृथक् ॥ एषुप्रतिप्रयोगनावर्तनेकिंवादो ॥ एतद्दिनेसोमया
गादौतुप्रतिप्रयोगमावर्ततएवप्रादुमित्यर्थः ॥ कचिदारावपिनिषेधमाह ॥ सएव ॥ नाएकानु
भवेच्छादनप्रादुप्रादुमिष्यते ॥ नसोष्यतीजातकर्माये धितागतकर्मसु ॥ विवाहादिकर्मम
णोयउक्ते ॥ गर्भोधानंअशुभोपसंचाने विवाहादावेकमेवात्र कुर्याच्छादनादौकर्मणः क
र्मणः स्यात् ॥ सोष्यत्याश्रान्नप्रसवायाः सोष्यतीमभ्युष्यत्युक्तकर्म ॥ कात्यायनोक्तस्यप्राद
सपाकशाधान्यातस्यजातप्रादुनदद्यात्पुत्रानं ब्राह्मणेषुपीनिषेधान्नजातकर्मणिनादौ
प्रादु ॥ आमालेनवाकार्यमित्याशार्कः ॥ गौडास्त ॥ जातकर्मण्येवनिषेधः ॥ पुत्रजन्मनिमित्त
केनुकार्यमेवाजन्मन्यथापनयनेत्युक्ते ॥ नैमित्तिकपथोवक्ष्यप्रादुमभ्युदयात्मकं पुत्रजन्म
नितत्कार्यंजातकर्मसंमनुरैरितिमाकंडेयपुराणाच्चेत्याहुः ॥ हालतायांप्रादुविवेकेचैवं ॥ स्मे
नजातकर्मणिकालांतरेप्रादुनिषेधो नजन्मदिनेरिति वाचस्पतिमतंपरास्त ॥ अत्रनिषेककाले
श्रुतिवचनाद्गर्भोधानेननिषेधः ॥ श्रोषितेति ॥ श्रोष्येत्यहानुपतिष्ठनेपुत्रं हस्वाजपतीनिविहितक
र्म ॥ विवाहादिगर्भोधानांतोमोहप्रवेशश्रुतिहोमचतुर्थीकर्मोदिकर्मसमूहउक्तः सत्रकारेण
तत्रविप्रतिकर्मनेत्यर्थः ॥ अन्येपिहलाभियोगादयोपवादविषयास्तत्रैवज्ञेयाः ॥ अत्रचारज्ञेय
ने ॥ अथात्राधिकारिणाः ॥ विष्णुपुराणे ॥ जातस्यजातकर्मादिक्रियाकांडमशेषतः ॥ पितापुत्रसु

र्नात आहं चाभ्युदयात्मकं ॥ अत्र केचित् ॥ जीवन्ति नः सान्नेरे वरुध्यधिकारः ॥ ननु निर्युः ॥ न जी
 वन्ति नः ॥ कुर्याच्छादमग्निमूर्ते द्विजः ॥ येभ्य एव पिता दद्यात्तन्भ्यः कुर्यात्तसामिकः ॥ पितामहेष्टे
 वमेव कुर्यात्जीवन्तिसामिकः ॥ सामिकोऽपि न कुर्यात्त जीवन्ति प्रपितामहेऽतिचंद्रिकाया सुमन्त
 तैरित्याहः ॥ प्रयोगपारिजातेऽप्यनाहिताग्निने कुर्यादिति दंष्ट्राख्याते ॥ तन्न ॥ अत्र न्निकोऽपि कु
 र्यात्त जन्मादौ वरुद्धकर्मणि ॥ येभ्यः एव पिता दद्यात्तानेवोद्दिश्य तर्पयेदिति हारीतोक्तेः ॥ सोमं त
 पनु वरुद्धि आह मित्राह परमित्युक्तं मदन्तरत्ने ॥ पिंडपितृयज्ञपरमिति पृथ्वी चंद्रः ॥ निर्गमामृते नु
 हारीतोयः ॥ न्निकोऽनाहिताग्निभिरेतः ॥ पूर्ववचने नृसामिः सान्नेर्ग्नित्वा च्यते ॥ जेनोभया
 मिहीनस्य नेत्युक्तं ॥ तन्न ॥ पूर्वोक्तदिशा गतिः संभवे अग्निपदस्य सान्नेर्ग्नित्वा च्यते ॥ जेनोभया
 वद्व्यमाणानि न्यायित्यसंयोगविरोधात् ॥ पितरो ज्ञनकस्ये न्यायावद्वतमनाहितं ॥ समाहितव्रतः
 पश्चात्त्वानयजेत पितामहानिति ॥ पृथ्वी चंद्रोदये पमवचो विरोधाच्च ॥ अपराकोपिसमात्तेने
 ब्रह्मचारी स्वयमेव नादी आहं कुर्यादित्याह अतः पूर्वमेव सधुः ॥ वोपदेवोऽप्येवमाह ॥ पनुमन्तं
 जीवन्ति नः ॥ अनामकमग्नेन वरुद्धि आहं ॥ हारीतो यज्ञे न्मादौ इत्यादिशब्देन तन्मात्रावपि उद्वा
 हे पुत्रजनने पित्रेष्ट्या सोमिके मखे ॥ तीर्थे ब्राह्मण आयाते षडेते जीवन्तः पितृरिति मैत्रपरिशि
 ष्टे उद्वाहे एव तस्योपसंहा रत् ॥ एवं यत्र सुतसंस्कारादिपदं तदप्युक्ताह दियमेवेति ॥ तन्न ॥ उद्वा
 हपदस्य स्वविवाहपरत्वेऽपि संभवात्पुत्रविवाहापरत्वे मानाभावात् ॥ अतो जन्मादाविति सर्वसंस्कार
 रसंग्रहः ॥ तथा च कात्यायनः ॥ स्वपितृभ्यः पिता दद्यात्तुतसंस्कारकर्मसु पिंडानोद्ग्रहनात्तेषां त
 स्याभावे नु तत्क्रमात् ॥ सुतानां चोलादिसंस्कारेषु पितापितृभ्यः पिंडाच्छादः ॥ पिंडदेनाद्गृहस्थे वा
 मिनिदर्शनात् ॥ उद्ग्रहनाद्विवाहपर्यंतं दद्यात् ॥ विवाहश्च प्रथमः ॥ नादी आहं पिता कुर्यादाद्येषा
 शिग्रहे वधुः ॥ अत ऊर्ध्वं प्रकुर्यात्त स्वयमेव नु नादिकमिति स्थितेः ॥ तस्य पितुरभावे न तत्क्रमात् ॥
 असंस्कृतास्तु संस्काराणां भ्रातृभिः पूर्वैरंस्कृतैरिति यः कर्त्तृकमः तेन क्रमेण ज्येष्ठभ्रात्रादि देया
 दिति चंद्रिकादयः ॥ हेमाद्रिस्तु तस्य पितुरभावे यः पितृव्यमातुलादिः संस्कारो न स तत्क्रमात्सं
 स्कार्ये पितृक्रमादद्यात्तु स्वपितृभ्यः इति व्याचक्ष्वौ ॥ समात्तेन स्यापि विवाहप्राचीनसुतसं
 स्कारत्वात्पितृवै नादी आहं कुर्यात् ॥ तदभावे ज्येष्ठभ्रात्रादिः तदभावे स्वयमेव कुर्यात् ॥ उपन
 यनेन कर्मधिकारस्य जातत्वात् एवमाद्यविवाहे पीति पृथ्वी चंद्रचंद्रिकादयः ॥ पदानुपितृरि
 संस्थेऽपि धिते पतिते वा धर्मार्थे तत्पुत्रमन्यः संस्कार्य पितृपितामहादिभ्यो दद्यात् ॥ पितृरो ज
 नकस्ये न्यायावद्वतमनाहितं ॥ समाहितव्रतः पश्चात्त्वानयजेत पितामहानिति पृथ्वी चंद्रोदये
 पमोक्तेः ॥ जीवन्ति नः कस्य विशेषमाह कात्यायनः ॥ वृद्धौ तीर्थे च सन्यसेताते च पतिते तथा ॥ ये
 भ्यः एव पिता दद्यात्तेभ्यो दद्यात्स्वयं सुतः ॥ यत्र वरुद्धचपरिशिष्टे ॥ जीवन्ति नास्तुतसंस्कारेऽपि न्मा
 तमहयोः कुर्यात् ॥ तस्या जीवस्य मातामहस्येवेति तत्र क्वाख्योपा नोमेवेति दिक् ॥ स्मृतितत्त्वा
 दिभ्योऽप्येष्टेषु जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो वरुद्धो दद्यात् ॥ जीवेतमिति दद्यात् ॥ वाग्नेनापा नो
 देके द्विज इति कात्यायनोक्तेः ॥ जीवेतस्मिन्सुताः कुर्याः पितामहाः संहवन्तु ॥ तस्य चैव नु जीव

मातस्याः श्वश्रेतिनिश्चयपुतिहारीतोक्तेतेत्युक्तं ॥ अस्मिन् भर्तृगण दक्षिणायास्तु पूर्वोक्तस्य संपि
 कारणादिविषयत्वात् ॥ जीवेतुपदिर्वाप्यस्तं वर्गं तु परित्यजेदिति वचनात्तद्वर्गस्यैव सत्त्वेनाहः
 पञ्चद्विकार्यापारस्करः ॥ निषेककाले तोमेव सीमं तो नमने तथा ॥ तोपुंसवने आदेकं मे
 वद्विवचनं इति ॥ तत्र गभीधानादी कर्मां गजात्रक मोदावुक्तं वद्वि आहं पृथगेव ॥ वद्विवरित्यु
 क्तं ॥ गौडनिवेधेमात्से ॥ अन्तःप्राशेव सीमं तो उत्रोत्तनिमि त्रुके पुंसवे वनिषेके वनववेपथु
 प्रवेशनो वेदत्रतजलादीनां प्रतिष्ठायां तथैव च ॥ तीर्थयात्रावयोत्सवै वद्वि आहं प्रकीर्तिने
 अत्रभूतनिमित्तानां वद्वित्वं भाविनिमित्तानां गन्तव्यं वद्विशब्दस्तद्भातिदेशार्थ इति गौडः
 अन्ये तु निषेकादौ कर्मां गवद्वि आहपोः समुच्चयमाहः ॥ नादौ आह संज्ञात्प्रभयाः नुगता ॥
 अथेति कर्तव्यता ॥ पृथ्वा वंदोदये वद्वपराशरः ॥ मालत्याशतपत्रयामस्तिका कुञ्जयोरपि
 केतव्याः पारत्यायावादेयामालानलोहिताः ॥ आहमालानिषेकस्यापमपवादः ॥ तथा ॥ सु
 वेधभूषणोस्तत्रसालंकारैस्तथानरैः कुकुमाद्यनुलिप्तागेर्भावंस्तु ब्राह्मणैः सह ॥ स्त्रियोपि स्यु
 स्तथाभूता गीतनृत्यादिहर्षिताः ॥ हेमाद्रौ ब्रह्मा ॥ कुशस्थाने सुहृदाः ॥ स्युर्मगलं स्याभि वद्वय
 कुषाः अपि वक्ष्यंते कंदोगपरिशिष्टे ॥ प्रातर्गमयित्वा नविमानं युष्मानुभयं तत्ततः ॥ दैवपित्रे
 च ॥ वैश्वदेवौ द्वौ विशोपित्रादी नामैकैकस्य द्वौ द्वा विनिविंशतिः ॥ त्रिकेवाद्वा विन्यष्टौ विशाः
 अत्रविशालाभे स्त्रियोपि भोज्याश्चाहाशाकै वद्ववसिष्टः ॥ मातृ आहं तु विमाणा मलाभे प्र
 जयेदपि पतिपुत्रान्विता भव्यभोगितोष्टीकुलोद्भवाः ॥ मातृ त्रिके च तत्तः प्रातामही त्रिके चेत
 द्वा विनि हेमाद्रिः ॥ अत्रपित्रे प्राप्नुत्वा विशाः ॥ पाषेपित्रे च तुरस्तं मंडलमिति जपतः ॥ हेमाद्रौ वा
 स्त्रे मि ॥ विशान्प्रदक्षिणां वर्ते प्राप्नुत्वा नुपवेशयेत् कंदोगपरिशिष्टे ॥ गोत्रनामभिरभंज
 पितृभ्योर्ध्वं प्रदापयेत् ॥ नात्रापस्य काराणं न पितृनाथं मिष्यते ॥ अथोत्तरकरं न युष्मान्करा
 यांश्च पवित्रकान् ॥ कृत्वा ध्यंसंप्रदातव्यं नैकैकस्यात्र दीयते ॥ पित्रादेर्हो द्वौ विभौ तयो दक्षिणा
 हस्तौ संयोज्य प्रथमोपवेशितविप्रकरे परितंत्रेण द्वयोरर्घ्यं दद्यादित्यर्थः ॥ वद्वचकारिकायां तु
 दत्ताध्वं देकदेशः स्यादर्थदानमिति हिंजा ॥ आहं त्रिरिति मत्रस्य प्रतिज्ञाद्वारा मिष्यते ॥ प्रतिहि
 जप्य कुप्यां स्त्रिवीत्यर्घ्यानुमंत्रितमित्युक्तं ॥ मधुमध्वितयत्तत्र त्रिनेपो शितुमिच्छतां ॥ गा
 यत्रनंतरं सोत्रमधुमत्रं विवर्जितः ॥ नवाग्रस्तु जपेद्वक्त्रं दक्षिणं त्रिंशत्सूक्तं ॥ तथा ॥ संपन्न
 मिति तत्रास्य प्रश्नस्थाने विधीयते ॥ सुसंपन्नमिति मोक्ते शेषमन्नं निवेदयेत् ॥ अक्षय्योदकस
 नं च अर्घ्यदानं वद्विष्यते ॥ षष्ठ्येव निमतकृत्यो न चतुर्थ्यो कदाचन ॥ चंदोदयेवाह ॥ पठेच्छत
 निरुक्तं तु स्वस्तितुक्तं शुभं तथा ॥ नादीमुखान्पितृन्भक्त्या साजलिश्च समाक्षयेत् ॥ तथा ॥
 शात्मन् न दधिमध्वं कंदराणि मवांलथा मिथीकृत्यानुचतुरः पिंजनं श्रीफलसन्निभान् ॥
 दद्यान्नादीमुखे भक्षयितुं भविष्यत्पूर्वकं ॥ द्राक्षा मलकमूला नियवोश्च विनियोजयेत् ॥ ता
 नेव दक्षिणां र्थं तु दद्याद्विषुसुसर्वदा ॥ तत्रैव चतुर्विंशतिमते ॥ द्वौ द्वौ चाभ्युदये पिंजवेकैकं
 विनिक्षिपेत् ॥ एकं नाम्ना परतस्मै दद्यात्पिंजनं पृथक् पृथक् ॥ वसिष्ठः ॥ प्राप्नुत्वा देवती

येन प्राकृतैषुकुशेषच। इत्यादिप्रचक्रुर्वीतयिउपावनधोमुखं। नादीमुखेभ्यः पितृभ्यस्वाहेति वा
 पिउदानमंत्ररिति। अत्रपिडाः कृताकृताऽत्युक्तं तत्रैव भविष्ये॥ पिउनिर्वपनं कुर्यान्न वा
 कुर्याद्विचक्षणः॥ रुद्रिआदेमहाबाहो कलधर्मानवेक्ष्यतु॥ कृगलेयः॥ अमोकरागम्ये च
 वाहनं चावनेजनं पिउआदे प्रकुर्वीत पिउहाने निवर्तते। तेनात्र भोजनस्यैव प्रधानत्वाद्यदि वि
 प्रस्यवमनंतदातस्यैव पावरास्य पुनरुत्तिरिति सिद्धं॥ अत्र संकल्पे विशेषः प्रयोगपारिजाने सं
 ग्रहे। शुभाशौचप्रथमानेन रुद्रो संकल्पमाचरेत्॥ नवध्यापदिवा कुर्यान्महान्दोषो भिजायते॥
 नामगोत्रादिनिषेधोप्यत्रैव न तु स पिउकआदेरनिस एव। अत्रापेकमः॥ नादीआदे देवस्य
 कियतामिति द्वौ युगपन्निमंत्र्य। उक्तं येति विप्राम्या युगपदुक्तं प्राप्नोत भवतौ प्राप्नुवावेति वैश्व
 देववृत्तिश्चेच्छिवचनानेन विप्रद्वये प्रयोगं कुर्यात्। आहिनाग्नेस्तु हेमाद्रौ माहे॥ योग्नात वि
 दमाने पिरुद्रो पिडा न निवेयेत्। पतंति पितरस्तस्य न के स च पच्यते। बद्धवपरिशिष्टे॥ द्वौ
 औपवित्रे पवित्राणि चत्वारि शन्नो देवीरित्यनुमंत्रिता सुयवानावपतिमुवांसि तामदेवत्याग
 सवो देवमिर्मितः। प्रजवद्भिः प्रजः पृथ्वा नादीमुखान् पितृनिमानलोकानग्रीणाहिनः स्वाहेति
 स्वाहाभ्यो इति पृच्छति विश्वे देवा इंदो अर्धनादीः॥ (वा० पितरुती) यथा लिग न धातुमा ग
 (वा० पितरुती) यथा लिग न धातुमा ग
 नादस्य मुखग्रहं पावमानाः शंखतीरं रोरप्रतिस्थं च आवयेन्मधुकोते न च स्थाने उपास्ये गाव
 तेति। पंचमधुमतीः आवयेदस्य चामीमदेतेति चषष्टीं धुक्तशेषे लोके कल्पद्वौ द्वौ पिउं दद्यादिति
 चंद्रिकाचारुद्वसिष्टः॥ तन्निमंत्र्य तस्य न देव रुचितमित्यपि। दक्षिकं केधुमिन्नाश्च पिडाः कार्य
 यथाक्रमं॥ कात्यायनः॥ तस्य सुवाजनमिति विप्रश्चैव विसर्जयेत्। नादीमुखाः पितरः प्रियता
 मित्यक्षय्यस्थाने स्वधावाचमिष्यत्स्य स्थाने नादीमुखान् पितृन्वाचमिष्यत्तिन स्वधां प्रपु
 जीतेति अत्र साग्निरनग्निर्वाः द्वौ वैश्वदेव कुर्यात्॥ आदौ रुद्रोऽस्ये चातमध्य आदेतु
 पावेणे। एकाद्विष्टे निरुतेतु वैश्वदेवो विधीयते इत्याशार्कं शाखापनपरिशिष्टात् हेमाद्रौ श
 षमन्नमनुजाप्य वैश्वदेवक्रियाततः आहानि आहशेषेण वैश्वदेव समाचरेदिति चतुर्वि
 शतिमतः नादी आह्रियते वैश्वदेव उक्तः। बद्धवानामपिरुद्रा लोचना तथैव। रघोक्तं नृपेयाप
 रिशिष्टं तद्विषयमन्यविषयं वाजेयं॥ अत्र आहं गतपरां नेत्कृतं प्राक॥ ॥ इति
 श्रीजगद्गुरुनायणभट्टात्मजमहत्सु कर्मलाकरभट्टाते निर्णयसिधौ रुद्रिआ
 दे॥
 ॥ अथ जीवयितृक आहं॥ ॥ तत्रानेके पद्याः दृश्यन्ते॥
 जीवंतं पितरं भोजयित्वा परपोः आहं कुर्यादित्येकः। होमानं मेव कुर्यादित्यन्यः॥ होमानं पितृ
 यज्ञः स्याज्जीवे पितरि ज्ञानतः पितरं भोजयित्वा वा पिउं पिराणात्पयगैरिति यज्ञयाज्योक्तेः। य
 दि जीवे पितृनाम दद्यात् आहोमान्कृत्वा विमेदित्यापस्तंबोक्तेः। जीवतां पिडा न जौहृत्वापो
 यो देयमित्यपराः। जुहुयाज्जीवेभ्यश्च लापनोक्तेः। जीवतामजीवतां च पिउं दत्तमितीतरः
 जीवतामजीवतां वा देयमेवेति हिरण्यकेनुरिति निगमात्। तस्या जीवयित्वा कुर्याद्वाभ्यामे

वनसंश्रयश्रुतिभविष्योक्तेर्वाभ्यामेवेत्यम् ॥ एतेपक्षाः कलौ निविहः ॥ प्रत्यक्षमवनेन आदे निवि
 हंमनुरव्वीत् पिंडनिर्वपणं चापिमहापातंकं संमितमिति पृथ्वीचंद्रोदये भविष्योक्तेः ॥ चेदिका
 प्येवं ॥ तस्मात्पितरि जीवति आह्वानं भवेत्येकः पक्षः ॥ सपितुः पितृकृत्येषु अधिकारो न वि
 द्यत इति कात्यायनोक्तेः ॥ जीवति तरेव पुत्रः आह्वानं विवर्जयेदिति हाशितोक्तेः ॥ पितुः
 पित्रादिभ्यो दद्यादिति सिद्धांतः ॥ अथ मातुः पितरि पूर्ववामेव निर्वपेदिति मन्त्रोक्तः ॥ पितुः पितृभ्यो
 वा दद्यात् सपितेभ्यः पृथु निरिजिकात्यायनोक्तेः ॥ अथ बहुसमतः पक्षः ॥ अन्ये शास्त्रभेदेन ज्ञे
 याः ॥ एवं जीवन्मातामहेनाप्युहेन कार्यं ॥ मातामहानामप्येव आहुतं कुर्याद्विचक्षणा ॥ मन्त्रोहेन
 यथा न्यायं शेषाणां मेव वज्रितमिति विष्णुः ॥ एवं मातादिकस्यापि तथा मातामहादिवे इति ॥
 पृथ्वीचंद्रोदये निपुणणाच्चापितरि जीवति नृस्वमातरि मृतायामपि पितुरेव मातृमातामहयोः कु
 र्यात् ॥ येभ्य एव पिता दद्यादिति वक्ष्यमाणं वचनादिति पितामहचरणः ॥ मदनरत्ने तु जीवत्यितास्त
 मातृमातामहयोर्दद्यादित्युक्तं ॥ कालादर्शयेवं ॥ मृतं तु पितरि जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो द
 द्यादिति स्मृतितत्त्वादिगोड्यंथाः ॥ दाक्षिणात्यास्तु ॥ पितृवर्गमातृवर्गे तथा मातामहस्य च ॥
 जीवन्मृदिवर्गो घृतवर्गे तु पितृवर्गे दिति वचनात्तद्वर्गाया एवेत्याहुः ॥ एवं पतितं संन्यस्तपितृका
 देरपि ज्ञेयं ॥ चक्षौ तीर्थे च संन्यस्ते ताते वपति ते सति ॥ येभ्यः एव पिता दद्यात्तैभ्यो दद्यात्संन्यस्तु न श्रुति
 षट्त्रिंशन्मतात् ॥ संन्यस्ते जीवतीत्यर्थः ॥ मृतं तु संन्यस्तेन दायेव देयं ॥ मृते पिपरेभ्य एवेति गोषः ॥ का
 त्यायनोपि ॥ दाक्षणादिहनेनाते पतिने संगवर्जिते ॥ व्युत्क्रमाच्च मृते देयेभ्य एव दद्यात् ॥ अ
 यं च संन्यस्तपित्रादेरविशेषात् सर्वथा हेधिकारः ॥ एतं त्रिदं प्राम् ॥ एकादशाहपावणं वा त्रिकपा
 पितृस्येव ॥ अह्नयेकादशे प्राप्ते पावणं तु विधीयत इति ॥ उक्तं त्रिदं यदह्ना देवमेतत्वं नेवमायनेरनु
 शनसा विशेषोक्तेः ॥ दाक्षणादिहनेन्यादिनिषेधस्त्वेकदंशदिपरः ॥ अतः परमहंसाजो चार्धिकादि
 किमपि न कार्यमिति श्रुत्यापि आहतत्वादयो गोड्यंथाः ॥ इदमेव युक्तं ॥ यत्तदेमादौ कौटिल्यः ॥ दर्श
 आहुं गप्राहुं आहुं चापरपक्षकं ॥ न जीवन्मृतकः कुपोति तैलपरा मेव चेति ॥ तत्संन्यस्तपिमाघति
 रिक्तविषयं ॥ मैत्रायणीयपरिशिष्टे ॥ उद्वाहेऽवजनेन पित्रेऽप्यहोमिकं मखे ॥ तीर्थे आह्वानं चापाते
 षडेते जीवतः पितुः ॥ तत्रैव ॥ महानदीषु संकोसु तीर्थेषु च गम्य मृतः जीवन्मितापि कुर्वीत आहुं पावे
 राधमेव न ॥ गम्य मृते शिमातृव्यनिरिक्तविषयं ॥ आचष्ट्वंगप्राप्तौ सत्यां सच्चमृते इति मानुः
 आहुं सुतः कुपोति न येषु जीवतीति तत्रैकोक्तः ॥ गम्या प्राप्तौ प्रासंगिकं ॥ गम्यां प्रसंगे गम्यामानुः
 आहुं समाचरेदिति वचनात् ॥ तेन मृतमातृको गम्यायां तत्प्रावेण मां कुर्वीत ॥ तज्जीवने तु ॥ तीर्थे
 आहुं मपि नेति कालादर्शं स्मृतिर्द्वयणादयः ॥ अन्ये तु गत्या आहुं नेति निषेधाद्यैः ॥ सामान्यतः ॥ अत्र
 तीर्थे आहुं भवत्येव गम्यापि न्याहुः ॥ यदापितुः प्रतिनिधित्वेन गम्यापाति ॥ तदा यजमानस्य पितृ
 पितामहमपि तामहा इत्येव आहुं ॥ तत्र स्वमातुः पितृपत्नीत्येवैकोटिपृक्तत्वात् मातृव्येन पुनः कार्य
 णं कुर्यादिति त्रिस्यलीसेतो ॥ तच्च प्रत्युविस्तृपदास्यपरेष्वेवेति केचित् ॥ आह्वानेवैव न्याम
 भ्यां न्ये इत्यपरे ॥ संकोचहेत्वभावात्तत्रत्यसर्वथाह्वानिमातृकार्योत्तीति युक्तं प्रतिभाति ॥ यत्तु

दनपारिजाते। नजीवन्ति कः कुयोच्छादमग्निमृते हि जः। येभ्यः एव पिता दद्यात्तेभ्यः कुर्वीत स
 न्तिक इति सुमन्त्रकेः। साम्नेरवजीवन्ति कस्य नीर्यादिश्चादुमन्त्रः। साम्नेरपि मेत्रा मणी यशा रवी
 यये वना न्येषा। यडे ते जीवतः पितुरिति तत्परिशिष्ट एवोक्तेरिति रत्नावली दिवो दासाद्याः। तदपु
 त्तः। सौमनवं पिंडपितृयज्ञविषयः। संसृज्य पित्राद्यतिरिक्तविषयं वेति पृथ्वी चंद्रो दयोक्तेः। वडोती
 र्येवेत्यादेः साधारण्येन नास्यापितयात्वाच्च। तथानिरग्नेरपि नादीश्चादुमन्त्रेणाक। एवंपितामह
 जीवने पित्रेयः विशेषः पितृकृतजीवन्ति कनिर्णयेत्येयः॥ ॥ अथ पितामहजीवन्ति
 मृतेव पितरि यद्यपि पितामहो वा न च्छादं भुंजीत न्यत्र वीन्मनुरिति। मनुना जीवतः पितामह
 सभोजनमुक्तेः। तथा पित्रस्य स्थावं न स्य पूर्वनिषिद्धत्वात् पितामहं विहाय पितृप्रपितामहं वृद्धं
 पितामहं भोजयेयं। पितामस्य तु वृत्तः स्याज्जीवे चापि पितामहः। पितुः सनामसंकीर्त्येकीर्तये
 त्यपि पितामहमिति मन्त्रकेः। अयमेव सर्वसम्मतः पक्षः। यत्तुं दोगपरिशिष्टः॥ पितामहं धियमा
 रोपितुः प्रेतस्य निर्वपेत्। पितुस्तस्य च वृत्तस्य जीवे चैत्यपि पितामह इति। एकपुरुषं द्विपुरुषं वा पावं
 रामाह तज्जीर्यपितृयज्ञपरः। वृद्धाश्चोक्तमेव। एवं प्रवर्त्यो मृतयोः प्रपितामहे जीवति पितृयात्रे मृ
 ते परयो जीवतोश्च वृद्धप्रपितामहादिभ्यो ज्ञेयः। जीवतमपि दद्याद्वा हेताया नोदके हि जः॥ पितुः
 पितृभ्यां वा दद्यात्सपितेत्यपराश्रुतिः। इति कात्यायनोक्तेः। एतत्सर्वं न मसि कृत्याह हेमाद्रौ विष्णुः
 पितरि जीवति यः आडे कुयोद्येषा पिता कुर्यात्तेषां कुर्यात्पितरि पितामहे च जीवति तेषां पिताम
 हः पितरि पितामहे च प्रपितामहे च जीवति नैव कुर्यात्। यस्य पितामहेतः स्यात्सपित्रे पिंडं निधाय प्र
 पितामहात्परं भांडाभ्यां दद्यात्। यस्य पिता पितामहश्च भेतो स्यातां सताभ्यां पिंडो दत्त्वा पिताम
 हपितामहाय दद्यात्। यद्यपि पितामहः सपित्रे पिंडं निधाय प्रपितामहात्परं भांडाभ्यां दद्यात्।
 यस्य पिता प्रपितामहश्च भेतो स्यातां सपित्रे पिंडं निधाय पितामहात्परं भांडाभ्यां दद्यात्। यातामस्तान्
 मय्येवं आडे कुर्याद्विचक्षणाः॥ मंत्रो हेन यथा न्यायं शेषाणां मंत्रवर्जितमिति। अत्र पितृवन्ताता
 महे जीवति तत्पित्रादिभ्यः। यथा तत्र त्रिषु जीवतु नैव कुर्यात्तत्रात्रापीत्यादिसर्वमतिदेश्यं। ए
 वमात्जीवनेपीति श्रुतलाणी कालादर्शो॥ तन्॥ येभ्य एवेत्यादौ षड्छादे व्यक्तिविशेष
 वाचित्वेन तदप्रसंगादिति दिक्॥ उत्तराद्व्याख्यानां प्राक्। यत्तत्र वित्तो नेश्वरेणाक्तपित्रे पिंडं नि
 धायति पितुरेको हि द्विविधः। आडे कृत्वा प्रपितामहादिभ्यः पार्ष्णं कुर्यात्॥ तद्युक्तममृतस
 पिंडीकरणाभावपक्षे सपिंडीकरणास्थानापन्नज्ञेयः। युक्तमात्रप्रमीतानां नैव कायो सपिंड
 तेति वचनात्। दर्शादौ तु पितुरेको हि द्वयमेव कार्यम्। न जीवतमतिददातीति श्रुतेः। जीवन्तिता
 महो यस्य पिता चांतरितो भवत पितुरेकस्य दातव्यमेव मादुर्मनीषिणः॥ इति यज्ञपाञ्चोक्तेः
 पितामहे जीवति वेपितयैव समा यये दिनिहारीतोक्तेः। शिष्टान्त्युक्तं प्राज्ञप्रमीतानां नैव
 कायो सपिंडता पदिमातापदि पितामहो नैव विधिः स्मृत इति माधवीये स्कांदोक्तेषु युक्तम
 मृतसपिंडीकरणाभावः पितृव्यादिविषयस्याहः एष विधिर्निषेधरूपः। त्रिषु जीवतु विष्णु
 रहः। त्रिषु जीवतु नैव कुर्यादिति। एतदंशादिविषयः। नादीश्चादुत्तरपरं भ्यस्त्रिभ्यो भवत्येवेति

वनसंश्रयं प्रति भविष्योक्तेर्वाभ्यामेवेत्युच्यते । एते पक्षाः कलौ निविष्टाः । प्रत्यक्षमवचनं आदे निवि
 दं नुस्त्रवीत् पिंडनिर्वपणं चापि महापातकं संमितमिति पृथ्वीचंद्रोदये भविष्योक्तेः । चंद्रिका
 व्येवं । तस्याप्यतिरिजोवति आह्वानारंभ एवेत्येकः पक्षः । संपितुः पितृकृत्येषु अधिकारो न वि
 द्यत इति कात्यायनोक्तेः । जीवत्यतिरिजेषु च आह्वानं विवर्ज्येदिति हारीतोक्तेः । पितुः
 पित्रादिभ्यो दद्यादिति सिद्धांतः । भ्रियमाणो नुपितरि पूर्वेषामेव निर्वपेदिति मनूक्तेः । पितुः पितृभ्यो
 वा दद्यात् संपिते न पण्यं पितृभिरिति कात्यायनोक्तेः । अप्यवहुसमतः पक्षः । अन्ये शाखाभेदे न ज्ञे
 याः । एवं जीवन्मातामहेनाप्यहेन कार्यं । यातामहानामप्येवं आह्वयं हि वक्ष्यताम् । मन्त्रो हे न
 पथा न्यायं शेषाणां संवर्जितमिति विस्मृतेः । एवं शात्रादिकस्यापि तथा मातामहादिवे इति ।
 पृथ्वीचंद्रोदये न्यपुत्राणां च । पितरि जीवति नुस्वयानरिमृतायामपि पितुरेव मातृमातामहयोः कु
 र्यात् । येभ्य एव पिता दद्यादिति वक्ष्यमाणं वचनादिति पितामहचरणाः । मदनरत्ने तु जीवत्यितास्
 मातृमातामहयोर्दद्यादित्युक्तं । कालादर्शे व्येवं । मृते तु पितरि जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो च
 द्येदद्यादिति स्मृतिरित्यादिगोऽयंथाः । दाक्षिणात्यास्तु पितृवर्गे मातृवर्गे तथा मातामहस्य च ॥
 जीवेत्तु मदि वगौ घलं वगै नुपरित्यजेदिति वचनात्तद्वर्गाणां एवेत्याहुः । एवं पतितं संन्यस्तं पितृका
 देरपि ज्ञेयं । च द्योतीर्थे च संन्यसेताते च पतिते सति । येभ्यः एव पिता दद्यात्तत्रेभ्यो दद्यात्संयुतं इति
 षट्त्रिंशन्माता संन्यसेत् जीवतीत्यर्थः । मृते तु संन्यसेत् तदाद्ये वदेयं । मृते पित्रेभ्य एवेति गोऽयं । का
 त्यायनोपि । दाक्षिणादिहेन ताते पतिते संगवर्जिते । व्युत्क्रमाच्च मृते देयं येभ्य एव ददांत्यसौ ॥ अथ
 यंच संन्यस्तपित्रादेरविशेषात् सद्यश्चाह्वेधिकारः ॥ एतच्चिदं २२२ ॥ एकादशाहवायेण वाविककादि
 पितृस्येव । अहमेकादशे मात्रे पावेण तु विधीयत इति । उक्तच्चिदं २२२ ॥ एकादशे मात्रे पावेण तु विधीयत इति ।
 श्रुत्वा विशेषोक्तेः दाक्षिणादिहेन तस्यादिनिषेधत्वेकदशदिवा । अतः परमहंसा नावाविककादि
 किमपि न कार्षमिति श्रुत्वापि आहृतत्वादयो गोऽयंथाः । इदमेव युक्तं । मनुहेमाद्रौ कौटिल्यः । दर्श
 आह्वयं आह्वेचापरपक्षकं । न जीवत्यित्युक्तं कुर्यात्तिले लपेण मेव चेति । तत्संन्यस्तपित्राद्यति
 रिक्तविषयं । मैत्रायणीयपरिशिष्टे । उद्धेद उज्जनेन पित्रे स्थासौ मिके मखे । तीर्थे दाक्षिणा आयाते
 घडेते जीवतः पितुः । तत्रैव । मरुतदीपसर्वो सुतीर्थेषु च गमा मृते । जीवत्यितापि कुर्वीत आह्वयं
 राधुमेव त । गमा मृते इति मातृव्यतिरिक्तविषयः । आह्वयं च गमा मात्रे सत्यासच्च मृते हनि मातुः
 आह्वयं कुर्वीत्यतिरिजेषु जीवतीति तत्रैवेति । गमा मात्रे सासंगिक्या । गमां प्रसंगे गत्वा मातुः
 आह्वयमाचरेदिति वचनात् । तेन मृतमातृजोगमायांतत्पावेण मातृकुर्यात् । तन्जीवने तु । तीर्थे
 आह्वयमपि नितिकालादर्शे स्मृतिर्दद्यादयः । अन्ये नुगत्वा आह्वनेति निषेधार्थः । सामान्यतः मात्रे
 तीर्थे आह्वयमेव गमाया मिताहुः । पदापितुः पतिनिधिवेन गमायाति । तदाप्यजमानस्य पितु
 पितामहपतितामहा इत्येवं आह्वयं । तत्र स्वमातुः पितृपत्नीत्येनेको दिष्टं कृत्वा मातृव्येन पुनः पार्श्व
 र्णा कुर्यादिति त्रिव्यलीसेतो । तच्च फल्यविष्णुपदास्यवदेवेति केचित् । आह्वयमेव न्ये । म
 अमांसेत्यपरे । संकोचहेत्वावातत्रत्यसर्वे आह्वयिमानु कार्याणीति युक्तं पतिभाति । यमुम

दनपारिजाते। न जीवन्त्यित्कः कुयोच्छादमग्निमृते हि जः। येभ्यः एव पिता दद्यात्तेभ्यः कुर्वीत सा
 ग्नि कउति सुमन्त्रकेः। सामे रव जीवन्त्यित्कस्य नीर्यादि श्राद्धमुक्तं। सामे रपि मेत्रा पणी यशा रवी
 यस्ये वना न्येषां। यदेते जीवन्तः पितृश्रितितरि शिष्ट एवाक्तेरिति रत्ना वली दिवो दासाद्याः। तदपु
 क्तं। सोमन्तवंपिंडपितृयज्ञविषयं। संन्यस्तपित्राद्यतिरिक्तविषयं वेति पृथ्वी चंद्रो दयोक्तेः। वदोती
 र्ये चेत्यादेः साधारण्येन नास्यापितयात्वाच्च। तथा निरग्नेरपितां दी श्राद्धमुक्तं पाकः। एवंपितामह
 जीवने पित्रेभ्यः विशेषः पितृकृत जीवन्त्यित्क निर्गोपे ज्ञेयः॥ ॥ अथ पितामह जीवन्ति
 मृते च पितरि यद्यपि पितामहो वातच्छादं भुंजीते न्यत्र वीन्मरुरिति। मनुना जीवन्तः पितामह
 सभोजनमुक्तेः। तथा पित्रस्य हार्वनस्य पूर्वनिविहन्वापितामहं विहाय पितृप्रपितामहं वदप्र
 पितामहेभ्यो ज्ञेयं। पितामहस्य तु वृत्तः स्याज्जीवेच्च। पितामहः। पितुः सनामसंकीर्त्तकी ज्ञेय
 त्वपितामहमिति मन्त्रकैः। अथ मेव सर्वममृतः पक्षः। यत्तु ऊं दोगपरिशिष्टं। पितामहं भ्रियमा
 गोपितुः प्रेतस्य निर्वपेत्। पितृलस्य च वृत्तस्य जीवे चैव पितामह इति। एक पुरुषं द्वि पुरुषं वा पावं
 णमाह तत्तीर्थपितृयज्ञपरं। वृद्धाश्चैतन्मेव। एवं श्रवणं मृतयोः प्रपितामहे जीवन्ति पितृमतेभ्य
 ते परयो जीवतोश्च वृद्धप्रपितामहादिभ्यो ज्ञेयं। जीवन्तमपि दद्याद्देवताया नोदके हि जः। पितुः
 पितृभ्यो वा दद्यात्सपितेत्यपराश्रुतिः। इति कात्यायनोक्तेश्च॥ एतत्सर्वं न मसि कृत्याह हेमाद्रौ विष्णु
 पितरि जीवन्ति यः श्राद्धं कुपोद्ये वा पिता कुपोत्तेषां कुपोत्पितरि पितामहे च जीवन्ति तेषां पिताम
 हः पितरि पितामहे प्रपितामहे च जीवन्ति नैव कुपोत्। यस्य पितामेतः स्यात्स पित्रे पिंडं निधाप्य प्र
 पितामहात्परभ्यां दद्यात्। यस्य पिता पितामहश्च भेतो स्यातां सताभ्यां पिंडो दत्त्वा पिताम
 हपितामहाय दद्यात्। यद्यपि पितामहः सपित्रे पिंडं निधाप्य प्रपितामहात्परभ्यां दद्यात्।
 यस्य पिता प्रपितामहश्च भेतो स्यातां सपित्रे पिंडं निधाप्य पितामहात्परद्व्याभ्यां दद्यात्। मातामहान्
 मय्येव श्राद्धं कुर्याद्विचक्षणाः। मेजो हेन यथा न्यायं शेषाणां मंत्रवर्जितमिति। अत्र पितृवन्माता
 महे जीवन्ति तत्पित्रादिभ्यः। यथा तत्र त्रिषु जीवन्तु नैव कुर्यात्तत्रात्रापीत्यादिसर्वमतिदेश्यं। ए
 वेमात् जीवने पीति श्रुतपराणी कालादर्शाः॥ तत्र॥ येभ्य एवेत्यादौ षड्छब्दादेवैकविंशति
 वाचित्वेन तदप्रसंगादिति दिक्॥ उत एव व्याख्याने प्राक्। यत्तत्र विज्ञाने श्वरेणोक्तं पित्रे पिंडं नि
 धायेति पितुरेको हि द्वि विधना श्राद्धं कृत्वा प्रपितामहादिभ्यः पार्वणं कुर्यात्। न ह्युक्तममृतस
 पिंडीकरणाभावयत्सपिंडीकरणस्थानापन्नज्ञेयं। व्युत्क्रमात्तु प्रमीतानां नैव कार्या सपिंड
 तेति वचनात्। दर्शादौ तु पितुरेको हि द्विमेव कार्यम्। न जीवन्तमति ददातीति श्रुतेः। जीवन्ति ता
 महे यस्य पिता चांतरितो भवेत् पितुरेकस्य दातव्यमेव माहर्मनीषिणः॥ इति यज्ञपाश्वोक्तेः
 पितामहे जीवन्ति वेदितव्यं वसमाययेदिति हारितोक्तेश्च॥ शिष्टान् व्युत्क्रमात्तु प्रमीतानां नैव
 कार्या सपिंडता पदिमातायदि पिता भर्ता नैष विधिः स्मृत इति माधवीये स्कांदोक्तेषु व्युत्क्रम
 मृतसपिंडीकरणाभावः पितृव्यादि विषय इत्याहः एष विधिर्निषेधरूपः। त्रिषु जीवन्तु विस्म
 रह। त्रिषु जीवन्तु नैव कुपोदिनि। एतद्वर्णादि विषयः। नादी श्राद्धं न परं पितृभ्यो भवत्येवेति

वनसंश्रय इति भविष्योक्तेर्वाभ्यामेवेत्यन्यः ॥ एतेषां कालो निषिद्धः ॥ प्रत्यक्षमर्चनं चादेवि वि
 दंमनुरब्रवीत् पिंडनिर्वपणं चापि महापातकं संमितमिति पृथ्वीवंशोदये भविष्योक्तेः ॥ चंद्रिका
 प्येवं ॥ तस्मात्पितरि जीवति आह नारभ्येवैकः पक्षः ॥ स पितुः पितृकृत्येषु अधिकारो न वि
 द्यत इति कात्यायनोक्तेः ॥ जीवति तस्मिन् पुत्रः आह काले विवर्ज्ये दिनहारीतोक्तेः ॥ पितुः
 पित्रादिभ्यो दद्यादिति सिद्धं ॥ भ्रिममाणे तु पितरि पूर्वेषामेव निर्वपेदिति मन्त्रे ॥ पितुः पितृभ्या
 वा दद्यात् स पिते न्यपराश्रुतिरिति कात्यायनोक्तेः ॥ अप्रवृत्तसमतः पक्षः ॥ अन्ये शास्त्रभेदे न ज्ञे
 याः ॥ एवं जीवन्मातामहेनाप्युहेन कार्यं ॥ मातामहानामप्येव प्रादुर्कृषीद्विषयः ॥ मन्त्रो हे न
 मया न्यायं शेषाणां भववर्जितं मिति विष्णुः ॥ एवं प्रादिकस्यापि तथा मातामहादिवे इति ॥
 पृथ्वीवंशोदये ग्निपुराणां च ॥ पितरि जीवति तु स्वमाने रिमृताया मपि पितु रेव मातृमातामहयोः कु
 र्यात् ॥ येभ्य एव पिता दद्यादिति वक्ष्यमाणं वचनादि निमित्ता महचरणाः ॥ मदनस्मिन् जीवन्पितास्त
 मातृमातामहयो दद्यादित्युक्तं ॥ कालादर्शे प्येवं ॥ मृते तु पितरि जीवन्मातृकः पितामहादिभ्यो द
 द्यादिति स्मृतितत्वादिगोऽयं ॥ दाक्षिणात्यास्तु ॥ पितृवर्गे मातृवर्गे तथा मातामहस्य च ॥
 जीवेतु यदि गोयस्तं वर्गे तु परित्यजेदिति वचनात्तद्वर्गत्याग एवेमाह ॥ एवं पतितसंन्यस्तपितृका
 देरपि ज्ञेयं ॥ पृथ्वीवर्गं च संन्यसेताते च पतिते स्मृतिः ॥ यभ्यः एव पिता दद्यात्तेभ्यो दद्यात्स्वयं सुत इति
 षट्त्रिंशन्मातृसंन्यसे जीवतौ तस्यैः ॥ मृते तु संन्यसेत दाये वंदेयः ॥ मृते पित्रेभ्य एवेति गोऽयं ॥ आ
 त्मामनोपि ॥ ब्राह्मणादिहनेताते पतिते संगवर्जिते ॥ व्युत्क्रमाच्च मृते देयं येभ्य एव दद्यात्सौ ॥ अ
 यं च संन्यस्तपित्रादेशे विधेयात् सर्वप्रादेषिकारः ॥ एतच्चिदं परमं ॥ एकादशाहं चार्चयामासिकं च
 पितृभ्यो ॥ अहं चैकादशे प्राप्ते पावेण तु विधीयत इति ॥ उक्तचिदं ग्रहणादेव मृतं त्वं चैव जायते इत्यु
 शनसा विशेषोक्तेः ॥ ब्राह्मणादिहनेत्यादि निषेधस्त्वेकदंशदिपरः ॥ अतः परमहंसानां चार्चिकादि
 किमपि न कार्यमिति शूलपाणि आह न त्वादयो गोऽयं ॥ इदमेव युक्तं ॥ यत्तदेमादौ कौटिल्यः ॥ दश
 आहं गया आहं चापरापक्षकं ॥ न जीवन्पितृकः कुर्यात्तिलैलेपणमेव चेति ॥ तत्संन्यस्तपि चापि वि
 रक्तिविषयः ॥ भ्रिमयणीपपरिशिष्टे ॥ उद्दहेत्पुत्रमनेनेपि वेष्टासोमिके मखे ॥ तीर्थे ब्राह्मणा आयाति
 घडेते जीवतः पितुः ॥ तत्रैव ॥ महानदीपुसर्वो सुतीर्थेषु च गम्यामृते ॥ जीवन्पितापि कुर्यात्त आहं पावे
 लाधर्मवत् ॥ गम्यामृते इति मातृव्यतिरिक्तविषयः ॥ आहं चैव गम्यामात्रौ सत्यासच्च मृते ह्यपि मातुः
 आहं सुतः कुर्यात्तित्तयैषि जीवौ नित्तत्रैवोक्तेः ॥ गम्यामात्रौ मासं निष्क्या ॥ गम्यामसंगमो गम्यामातुः
 आहं समाचरेदिति वचनात् ॥ तेन मृतमातृजोगयापातमावेण मावे कुर्यात् ॥ तज्जीवने तु ॥ तीर्थे
 आहं मपि नेतिका लादर्शे स्मृतिर्द्वय एव ॥ अन्ये तु गत्या आहं नेति निषेधाद्यैः ॥ सामान्यतः कार्यं
 तीर्थे आहं भवत्येव गम्यामात्रात् ॥ पदापितुः प्रतिनिधित्वेन गम्यामाति ॥ तदा यजमानस्य पित
 पितामहमपि मातृमहाशये वेश्वाहं ॥ तत्र स मातुः पितृमन्त्रोत्प्रेने कोटिं कृत्वा मातृभ्ये नमः ॥ पाव
 रं कुर्यादिति त्रिस्थलीसेतो ॥ तत्र प्रण्यविष्णुपदास्ययदेवेति नेति ॥ आधां त्येवैव न्ये ॥ म
 भ्याम्ये इत्यपरे ॥ संकोचहेत्वभावात्तत्र सर्वप्राह निमातुः कार्यो एति युक्तं पतिभाति ॥ यमम

एषावहवः उवाच शीलवन्तो युष्माञ्चिताः तेषां तु समवेतानां यद्येकोपि गणां व्रजेत् ॥ तारितास्तो
यनेन स्याति परमां गतिमिति ॥ हेमाद्रौ कौर्मोक्तेः ॥ काम्येऽपि दानं होमादावप्युत्तमैर्वाधिकारः
इत्यासाध्यजपादौ तां विनापि ॥ अथारकैर्येहीनसि ॥ विभक्तेस्तु पृथक्कायेष्वतिसेवत्सरादि
एकेनैवाविभक्तेषु कृते सर्वेषु तत्कृतं ॥ सर्वत्सरास्वांगिमासिकान्येकत्रैव तदाह लघुहारी
सपिंडीकरणां तानि यानि आहानि षोडश ॥ षडङ्गे वसुताः कुपुः पृथक् दद्यात् अपि क्वचित् ॥ स
उनेमासिकोपलक्षणं ॥ अर्वाकं सर्वत्सराङ्गेऽपि ॥ आहं कुर्यात्समेन्युत् ॥ उर्ध्वं सपिंडीकरणात्सर्व
पुः पृथक् पृथगिति व्यासोक्तेः ॥ उशनाः नव आहं सपिंडं त्वं आहान्यपि च षोडश ॥ एकेनैव तत्का
लि सविभक्तं यन्नेषु वि ॥ मद्यानयोदशी आहं त्वं विभक्ता नाम पि पृथगिति युक्तं भाक ॥ यत्तु वृद्धवसि
रः ॥ मासिकं च वृद्धात्सरां सपिंडीकरणं तथा ॥ अष्टेनैव प्रकर्तव्यमादिकं प्रथमं तथेति ॥ तन्निर्म
ला ॥ चक्षुःपरिशिष्टे ॥ नव आहं सहस्रं ॥

॥ अथ तीर्थ आहं ॥

तत्र पृथग्यस्मत्पितामहकृतं त्रिस्थली सेतुरेव जागर्तितथापि किंचिदुच्यते ॥ तत्र यात्रायाः सह
निर्वासपत्नी कौगच्छेत्तीर्थानि संपत् ॥ मायश्चिती व्रजे तीर्थे पत्नी विरहितोपि वा ॥ पुत्रे च नधि
कारे च पञ्चवामं त्रसाधक इति कौमेव वचनं तस्मान्नेः सपत्नी कस्यैवाधिकारः ॥ भारते ॥ ब्राह्म
सन्निधौ वैश्यः अष्टौ वाराजसत्रं न विधोति व्रजेत्येते स्नाताः तीर्थं महात्मनः ॥ स्नादे विध
वाधं मेव ॥ स्नानं दानं तीर्थयात्रां विष्णोर्नाम ग्रहं मुहुः ॥ एतत्पुत्राय नुमन्ये वा ॥ सधवायाः पत्न्या
सहैवेति भागुक्तं ॥ काशीखंडे ॥ मातुः पितुः स्नेहप्रभवात्तथास्थिमुत्तु कुर्यात्स्वतु तीर्थयात्रां ॥
तद्विधिः स्नादे ॥ तीर्थयात्रां विष्णोः ॥ गविक्षायां योषणं गृहे ॥ गणेशं च पितृन् विप्रान् साधून्
शतान् नृपञ्च ॥ कृतपारणको दृष्टो गच्छेन्नियमश्च तृपुनः ॥ आगत्याभ्यर्च्य च पितृन् नृपञ्चोक्तं फल
भाग्भवेत् ॥ उपवासात्प्राप्तुं न च कार्यं ॥ प्रयागे तीर्थयात्रायां पितृमातृवियोगतः ॥ कचां वा
पुनर्कुर्यात्तद्व्यानं विक्रमो भवेदिति विस्मृतेः ॥ आयश्चितीर्थयात्रायां गयायां चैतदित्युक्ते ॥ केचि
नृहेमाद्रौ महाभारते ॥ केशप्रसुनखादीनां वपनं न वशस्यते ॥ अतो न कार्यं वपनं गया आहं
नासदा ॥ ये भारते स्मिन् पितृकर्म तस्याः संधार्ये केशं नतिभक्तिभाविताः ॥ जराक्षयार्थं पित
तीर्थमागता लैषामृणां संक्षयमेष्यति क्रवमिति निषेधात् ॥ गयायात्रां गवपनं न कार्यमित्याहुः
वस्तुतस्तु ॥ गयाधिकरणा कस्यैवायं निषेधः ॥ ननु यात्रां गय ॥ आहं तीर्थेनेत्युक्तेः ॥ विशालां
विरजं गयामित्यनेनैकवाक्यत्वाच्च ॥ आहं न वपनं वृद्धादृष्टं देवं न वा शृतेन कार्यं ॥ गच्छेदेशं
तरे पस्तु आहं कुर्यात्सर्वेष्विति विस्मृता गाना ॥ यात्रां गच्छेत्तद्विद्वाद्वाक्तेः ॥ आहं वपारणादि
ने एवा ॥ उपोष्य रजनीमेकां प्रातः आहं विधाप्य ॥ गणेशं ब्राह्मणान् नृपञ्चं शुक्लां प्रस्थितवान् सु
धीरिति स्नादं लिगात् ॥ गोडनिबंधे गोतमः तीर्थयात्रां सभारं भैतीर्थोत्पन्नागमेपि च ॥ वृद्धि
आहं प्रकुर्वीत वदुःसर्वः समन्तिता ॥ वृद्धिपदेतद्वर्गार्थं ॥ आहं त्रयात्रां सकलस्य इति भद्रः ॥ वा
पत्नीये ॥ उद्यतस्तु गोपं गंतुं आहं कृत्वा विधानतः ॥ विधापकापदे विषयामकृत्वा प्रदक्षिणां
ततो यामाग्रे गत्वा आहं शेषस्य भोजनं ॥ यतः स भोजनं ॥ तच्च कोशमभ्य ॥ आहं त्रयात्रां गमनं

कल्पतः पृथ्वीचंद्रोदयस्तु। द्याविभ्यः परेभ्यस्तु जीवे च त्रितयं पदीति मन्त्रः ॥ सर्वत्र विकल्पाः। स
च देशाचार्यवृत्तिरुत्तराहः। सुदर्शनभाषेतुमाभिप्रायः। जीवत्तिवादिनास्युक्तमप्युपविवादि
नचकार्यमेवेत्युक्तं। मदन्तरत्नेकतः ॥ अष्टकारिषु संज्ञांतो मन्त्रादिषु युगादिषु। चंद्रस्य ग्रहेषां
स्वेच्छया प्रयोजनतः। जीवत्तिना नैव कुर्यात्। अहंकारात्पतयादित्वात्। अथैव विशेषः ॥ श्रीपितृक
न जीवत्तिवृत्तिनिर्णये भद्रकृतत्रिंशत्तौ वृत्तेषां ॥ इति भद्रकृतमन्त्राकारकृतनिर्णयसिद्धौ जी
वत्तिवादिप्रादुर् ॥ अथ विभक्ता विभक्तनिर्णयः ॥ पृथ्वीचंद्रोद
ये मरीचिः ॥ वज्रवः सूर्यपापुत्राः पितुरेकत्रवासिनः। सर्वेषां तु यत्कृतं द्रव्येण वा विभक्तेन सर्वे
वृत्तं भवेत्। अष्टस्य कर्तृत्वे पितृसंवेष्टनभागेन रत्यर्थः ॥ तेन यत्र स च पादि नियम्यते प्रतिस
स्कारत्वात्सर्वे कार्याः ॥ एवं संस्थिता मपि। नृत्वात्तानां मितान्तराणां नारदः ॥ आहणामविभक्त
नामैवोद्यमप्रवृत्तेन। विभागे सति धर्मोपि भवेत्तेषां पृथक् पृथक्। चंद्रस्य तिरपि ॥ एकपाकेन व
सता पितृदेवद्विजावेना। एकं भवेद्विभक्तानां तदेव स्याद्देहे देहे। अत्र यद्यपि अविशेषणान्न वृत्त
पक्षसंध्यादिषु विभक्तानां पृथक् निषेधः प्राप्नोति। तथापि इव संध्या आह वैश्वदेवादिषु व
सः ॥ इत्यस्यानेकस्वामिकत्वेनेकस्य अपेक्षाधिकारता। यानि तु दर्शसाध्या विमंत्रजपोपवाससं
ध्या व्रतस्य पक्षपास एव गणादीनि नित्येनेति त्रिकल्पानि तेऽप्युपयोगाधिकारः। इत्यप्यपि भावेऽनु
मत्यनेपेक्षणात्। इत्येवावा विभक्तेनेत्यस्या विषयत्वात्। पृथग्व्येकपाकानां व्रतस्य जाहिजन्मना
अग्निद्रव्यमुत्पादयितुं संध्या नित्यं भवेत्तथेति। प्रयोगपारिजाते आश्रयतापनोक्तेः ॥ शुभ्र अग्निहोत्रश
देनाग्निसाध्यं श्रौतस्मात्तैत्तिव्यकर्मपरः। तेद्यप्यन्यानुमत्यैवाधिकारेणान्यायस्यात्। पितृप्राज्ञा
दिषु तु त्वत्पक्षेषु नित्येषु नुमतिविनाप्येकस्याधिकारः ॥ एकोपि स्यात्तरे कुप्यादानाधमनविक्रय
आपत्ताले कुटुंबार्थं धर्मार्थं च विशेषतः ॥ इति वचनात्। धर्मार्थः पृथक् कर्तव्ये पितृप्राज्ञादादि
ति विज्ञातेऽश्वरः केचित्तु विभक्तानामपि पृथक्पाकत्वे देशान्तरे च दार्शिकादिकथाः पृथक्पाहः
आहणामविभक्तानां पृथक्पाको भवेदिति वैश्वदेवादिक आहं कुपुले वै पृथक् पृथगिति हातीतो
क्तेः ॥ विभक्तेन पत्रेण पितृमेधे मृताहनि। शान्तरे पृथक्पुं दर्श आहंतये वचेति यमोक्तेः ॥ इति
तत्र मूलविषयः। तदप्यर्थः ॥ पंचमहापञ्चमधेदेव वृत्तपितृमनुष्यपज्ञानान्यानुमत्यानेष्वेव कर्म
तद्भोगानिदानरहितं न भोक्तव्यं कदाचन। अविभक्तपुंसस्य ये केनापि कृतं कृतमिति आस्ताते
आ ॥ यस्य तु ज्येष्ठनाकृते वैश्वदेवेन सिध्येत न तस्मीमग्नी किंचित्क्षिप्त्वा भोक्तव्यं। यस्य तेषामग्नि
तो न्न सिध्येत्तानि पुक्तमग्नीकृत्या यत्राहणापदत्तां भुंजीतेत्यविभक्ताधिकारः पृथ्वीचंद्रोदये गो
भिलोक्तेः ॥ आश्रयतापनस्तु ॥ पाकपार्थक्ये पृथक्कृतं देकत्वेऽप्युक्तं माह। वसतामेकपाकेन विभ
क्तानामपि पशुः एकस्तु चतुरेपज्ञानं कुर्याद्वाग्यज्ञप्रवृत्तान् ॥ अविभक्ता विभक्तावा पृथक्पा
कादिजातयः कुपुः पृथक्पृथक्पक्षान् भोजनान्यादिनेदिने रति। व्रतस्य पक्षसंध्यास्तानतयेणा
दित्तो हेतोः पृथग्वेदेव प्रजातुक्तं वचनद्वयादेकत्र पृथक्त्वात् ॥ दर्शपहरा आहृदित्येकस्यैव तौ
र्थाहृदयपि युगपत्सर्वेषामविभक्तानां प्राप्तावेकस्यैव भेदेन प्राप्तौ भिन्नपृगया आहृदयेव ॥

एवावहवः उवाः शीलवतो गुणाचिताः तेषां तु समवेतानां यथेकोपि गणां ब्रजेत् ॥ तारितास्ते
यतेन सयाति परमा गतिमिति ॥ हेमाद्रौ कौमोक्तेः ॥ कायेऽपि दाने मादावप्यनुसन्धेनाधिकारः
इवासाध्यजपादौ तां विनापि ॥ अपरा कर्तव्ये न सि ॥ विभक्तौ लुप्यक्ता पति संवत्सरादि
एकेनेवा विभक्ते युक्तं सर्वे लुप्तं न ॥ संवत्सरात् सर्वाणि मासिकान्येकत्रैव तदा हलघुहारी
सपिडी करणां नानिपानि आहानि चोऽशा ॥ अथ द्वे वसुताः कर्पुः पृथक् दद्यात् अपि कचित् ॥ स
उनमासिको पलक्षणाः ॥ अर्वाकं संवत्सरात् एषः प्रादुर्कुर्यात्समेन्यत् ॥ अर्धसपिडी करणात्संवे
पुः पृथक् पृथगिति व्यासोक्तेः ॥ उशानाः नव आहं सपिडं त्वं आहं न्यपि वषोऽशः ॥ एकेनेव तत्का
लिसंविभक्तं यन्नेपि मघानयोदशी आहं त्वविभक्तानामपि पृथगित्युक्तं नाक ॥ यत्तद्वद्वदि
एः ॥ मासिकं च वषात्सं गं सपिडी करणं तथा ॥ ज्येष्ठे नैव प्रकर्तव्यमादिकं प्रथमं तथेति ॥ तन्निर्
ला ॥ वक्ष्य च परिशिष्टे ॥ नव आहं सह द्युः ॥

॥ अथ तीर्थेऽष्टाद्वि ॥

तत्र पृथग्यस्मत्पितामहकृतं त्रिस्थली सेतुरेव जागर्तितथापि किंचिदुच्यते ॥ तत्र यात्रायाः सह
निर्वासपत्नी कौगच्छेतीर्थानि संपतः ॥ प्रायश्चित्तीर्त्रे तीर्थे पत्नी विरहितोपि वा ॥ मुनेश्च न धि
कारी च यश्च वामं वसाथक इति कोमेव च नानासागेः स पत्नी कस्यैवाधिकारः ॥ भारते ॥ ब्राह्म
सन्निवो वेषः शूद्रो वाराजसत्तम ॥ न विषो निर्ब्रजयेत्स्नानाः तीर्थे महात्मनः ॥ स्नादे विध
वाधमेषु ॥ स्नाने दानं तीर्थयात्रां विष्णोर्नाम ग्रहं पुहु ॥ एतत्पुत्राद्यनुमत्येव ॥ सधवायाः पत्न्या
सहैवेति श्रुतं ॥ काशीखंडे ॥ मानुः पितुः क्षेपू मनात्तथास्थिमुत्तलु कुर्यात्खलु तीर्थयात्रां ॥
तद्विधिः स्नादे ॥ तीर्थयात्रां विजीर्षुः ॥ आग्निधायोपोषणं गृहे ॥ गणेशं च पितृन् विप्रान् साधून्
शतान् प्रपूज्य च ॥ कृतपारणकोदशो गच्छेन्निपमं शुभं पुनः ॥ आगत्याभ्यर्च्य च पितृन् पथोक्तं फल
भाग्भवेत् ॥ उपवासात्प्राप्नुयान् च कार्या ॥ प्रयागे तीर्थयात्रायां पितृमातृवियोगतः ॥ कचानां व
पुनं कुर्यात्तद्विधानं विकचो भवेदिति विस्मृतेः ॥ प्रायश्चित्तीर्थयात्रायां गयायां चैतदित्युक्ते ॥ केचि
तु हेमाद्रौ महाभारते ॥ केशप्रमथुनखादीनां वपनं न च शस्यते ॥ अनो न कार्यं वपनं गया आहोति
नासदा ॥ ये भारते स्मिन् पितृकर्मतत्पराः संयार्थकेशानतिभक्तिभाविताः ॥ जराक्षया ये पितृ
तीर्थमागतास्तेषां मृणो संस्थपमेष्यति क्रवमिति निषेधात् ॥ गयायात्रां गवपनेन कार्यमित्याहुः
वस्तुतस्तु ॥ गयाधिकरणा कस्यैवायं निषेधः ॥ ननु यात्रागम्य ॥ आहार्थिनेत्युक्तेः ॥ विशाला
विरजं गयामित्यनेनैकवाक्यत्वाच्च ॥ आहं वषणवद्वा दशदेव तं वा शृतेन कार्यं ॥ गच्छेद्देश
तरं पत्न्या आहं कुर्यात्समर्पित्वेति विस्मृता गाना ॥ यात्रां गच्छेद्दिशो आहोति ॥ आहं वषारणादि
नेवा उपोष्य रजनीमेकां प्रातः आहं विधाप्य च ॥ गणेशं ब्राह्मणान् तथा तुल्यं त्रिस्थितवानमु
धीरिति स्नादन्निगतः ॥ गोऽनिवंधे गोतमः ॥ तीर्थयात्रासमारेभेतीर्थान्मत्तागमेपि वषद्वि
आहं प्रकुर्वीत वदुःसर्पः समन्विता ॥ दृष्टिपदेन दर्शयाम ॥ आहो त्रयात्रासंकल्प इति भद्रः ॥ वा
पकीये ॥ उद्यतस्तु गयां गतुं आहं कुरु विधानतः ॥ विधापकापरी देवेषामं कृत्वा भद्रं दद्यात् ॥
ततो यामात्रं गत्वा आहं शेषमोजने ॥ शतं स्पृशेत् ॥ तत्र कोशमभ्य ॥ आहो त्रयात्रासंकल्पमन

निषधान् ततः प्रतिदिनं गच्छन्ति यद्विचिन्तितः। गयायामेवैतन्मन्त्रवेत्ति केचित्। हेमद्रिस्तु
 गयायां प्रादुर्दिने एव प्रस्थानं तीर्थान्तरे तु प्रादुर्दिने रम्यम्। प्रभासखंडे। पञ्चान्नं फलं च
 ज्ञानी यथात्रानरेभ्यः। स्वकीयद्रव्यानां भातस्य उपर्युक्तं। यात्रामध्ये आशौचे रजसि च
 शुद्धिपर्यंतं स्थित्वा तदेतद्गच्छेत्। मार्गवैषम्ये त्वदीयः। यात्रामध्ये तीर्थान्तरे प्राप्तिप्रादुर्दिकार्यमेव
 वाणिजायार्थं गते वमुंडोपवासदिनकार्यमिति प्रमाणसेतो भद्रः। वस्तुतस्तु। तत्राविमुंडोपवास
 प्रादुर्दिकार्यं। अर्द्धतीर्थं प्रत्येतस्यः प्रसेगेन गच्छतीति त्राहोक्तेः॥ खंडे॥ हिमोजने वतीयां शह
 रे तीर्थं प्रत्येतस्य। वाणिज्यस्त्रीस्तथा भागान् हनितव्यं प्रतिग्रहः॥ यानमर्द्धं चतुर्थं शङ्खो यानहमेव
 चेत्पुनरर्द्धं पाशान्तरं॥ अत्र नदीषु विशेषः॥ मार्गे नगानदीनां प्रोत्थानादिपस्यातः। अर्वांगे वसरस्त
 मा एष मार्गो नो विधिः॥ यत्पुनितु नदीपित्वा तु नदीस्तरे तिथोनः। तस्यास्य कृपा मकामास्ते भवन्ति
 भृशदुःखिता इति तत्सर्वस्वीतीपरः॥ शंखः॥ तीर्थं प्राप्यानुषंगेन स्नानं तीर्थे समाचरेत् स्नानं ज
 पलप्राप्तौ नित्यं यथा कृतं तत्तु। सर्वम्॥ न स्वर्वाती मतिक्रमेन दनवसि अतीर्थं प्राप्नोतु प्रभासखंडे।
 यानानि तु परित्यज्य भाष्यपादचोरे नरे। लुठित्वा लोडनीतं कृत्वा कार्यादिका कृति। कृत्वा निरुह्य नि
 र्गम समये कारो ररुदं। प्रथमे चालयेत्तीर्थं पणवेन जले शुचि। अवगाह्य ततः स्नायाद्यप्यवर्ज्यो
 गतः। मंत्रश्च प्रभासखंडे॥ अं नमो देवदेवाय पशितकं यदंदिने रुद्राय चामरस्तापचक्रिणे वेष
 सेनमः सरस्वती च सा वित्री वेदमाता गरीयसी। सन्निधात्रो भवत्वतीर्थं यापुत्रलाशिनीति॥ म
 नवत्वा न च वपनो नरकार्यः। पूर्वमावाहनं तीर्थं मुंडं तदनंतरं ततः स्नानादिकं कुर्यात्पश्चाच्छं
 समाचरेदित्युक्तेः॥ यत्तु गत्वा स्नानं प्रकुर्वीत वपनं तदनंतरमिति। मन्मथलस्नानपरं। तीर्थोपवास
 काशीखंडे॥ तीर्थोपवासः कर्तव्यः। शिरसो मुंडं न तथा उपवासे तत्रैवोक्तेः। परं नित्यं यथा त्रिः स्ना
 त् तदन्तः पूर्ववासे। उपवासः प्रकर्तव्यः। मां प्रहि प्रादुर्दो भवेत्। अत्र उपवासे ततः कुर्यात्तस्मिन्
 हनिमुग्रत इति। अप्रतिदिनेषु उपवासो कर्तव्यः। मुंडं नेतुं स्नाददेव लो मुंडं चोपवासं च सर्वं
 तीर्थं यमविधिः। वज्रपित्वा कुरुक्षेत्रे विंशाला विरजो गया। विरजलोत्तारः॥ प्रसिद्धमस्ती
 र्थपरः। सर्वतीर्थशब्दः। अत्र विशेषः स्मृत्यनरे। अर्ज्यमप्याहिमा सोमा नूनं लौघं त्रजे पदि मुंडं
 चोपवासं वततो पत्नेन कारयेत्। तदानंत रूपं शसं पापं पश्चित्पुनरे हि जे निवापाठः। मयागे मति
 याचंतु योजनत्रयमिष्यते क्षीरकृत्वा तु विधिवत्ततः स्नायात्सितासिते। अपरं कैस्तेरे॥ उदं
 खः। मां मुखो वा वपनं कारयेत्तुभीः। केशश्च मुलो मपरान्मुदकं संस्थानि वापयेत्। इदं प्रमाणे
 रंध्रवाज्रमपि सस्त्रं भवतीति भद्रः। युक्ते न सर्वान् केशान् समुद्धृत्य छेदयेदयस हयं। एवं मेव
 हि नादीनां शस्यते वपनं क्रियेति॥ तत्राकृतं वृष्टानो न कार्यमिति केचित्। तत्तु। मेमिन्निकृत्वा त्रि
 त्वादिशतवत्तर्पमेवेति। तदपि मयागे नित्यं नापत्रा। न च पतिमिहोर्ध्वं पितृसंक्षिप्तं वकार्येना
 न्मुदा। कक्षोपस्थशिरस्त्राजं। अतुसंक्षिप्तं वापयेदिति स्मृतं। इदं नीवत्यिनेना। वितीर्थं कार्या
 नन्वमुंडं पिंडं दानं चेति दक्षवचनेन निषेधः। विना तीर्थं विना यत्र मातापित्रोर्भूतिं विना। यो वा
 पतिमिलोमानि सत्तुः पितृघातकः। इति स्मृत्युक्तं चोक्तं॥ तदपि मयागे मतिमात्रमन्यतीर्थं

आयमात्रायामेवेति शिष्टः ॥ ततः स्नानं ॥ परार्थेन ॥ माकुं डेमपुराणे ॥ मानं रं पितरं जायां आनरं सुह
 दं ह ॥ यमुद्दिश्य निमज्जेत अष्टमासेन भुत्तः ॥ पेयीनसि ॥ प्रति कृति कुशमयी तीर्थे चारि निमज्ज
 येत ॥ मज्जयेच्च यमुद्दिश्य साष्टमागं फलेन भुत्तः ॥ ततः सपरागं आह ॥ १७ ॥ पृथ्वी चंद्रे द्ये ब्रह्म देवी परा
 गकाशी खडादिषु ॥ अक्रात्ये पथवा काले तीर्थे आह वतपरागं ॥ अविलंबेन कर्त्तव्यं नैव वि
 प्रसमाचरेत् ॥ मान्ये ॥ पितृणां च वतपरागं मिति नृपयादः ॥ तत्र देवता महालयनिर्गोपे यायुक्ताः
 शतदेवलो ॥ तीर्थद्वयौ पयत्रौ च न कालमवधारयेत् ॥ पात्रं ववाह्यं गमाप्य मघः आह समा
 चरेत् ॥ हारीतः ॥ दिवा वापदिवा गत्रौ भुक्ते वायोषितोपि वा ॥ न काल नियमस्तत्र गमाप्य स
 रिहं ॥ भारते ॥ भुक्ते वाप्यथ वा भुक्ते गत्रौ वापदिवादिवा ॥ पर्वकाले थवा काले शुचिर्वाप्य
 यवा शुचिः ॥ यदेव दृश्यते तत्र नदी चित्रियथा प्रिये ॥ प्रगा मं दर्शनं तस्मात् न कालस्तत्र कारणा
 आशौ चेपि कार्यं ॥ विवाह दुर्गपतेषु यात्रायां तीर्थे कर्मणि ॥ न तत्र सत केतद्वत्कर्म यज्ञादि
 कार्येदिनि पेयीनसि स्थिते ॥ तदानीमकरणोत्थाणोच्चांते एव कुपीत ॥ प्रभासखंडे ॥ नवारं
 च नक्षत्रं न कालस्तत्र कारणां ॥ यदेव दृश्यते तीर्थं तदा पर्वसहस्रकं ॥ मलमासेपि कार्यं ॥ त्रि
 नैमिषिके कुपीत मयतः सन्मसि स्तुवे ॥ तीर्थे आह गजच्छायां मेत आह तथैव च निरुह्य
 ति स्थिते ॥ एतच्चाणो वक्रत भोजनस्य राज्ञो स्नानाद्वादि कर्मोक्तस्मि क तीर्थयात्रायामहेम
 आह विषयग्रहणादिवत् ॥ न त्वुद्दिष्टं माथोच्चांते तीर्थयात्रिः कार्यं ॥ मलमासे न मासद्वये ती
 र्थे आह कार्यमिति ॥ चंद्रिकायां देवीपरागे आह वतत्र कर्त्तव्यमर्थावाहनवर्जितं हेमाद्रौ ॥
 अर्थमावाहनं चैव द्विजां सुष्ठु निवेशनं ॥ तत्रिप्रभं च विकिरं तीर्थे आह विवर्जयेत् ॥ भविष्य ॥
 आवाहनं विरुद्धिश्च तत्र तेषां न विद्यते ॥ आवाहनं न तीर्थे स्यात्कार्यं दानं तथा भवेत् ॥ आह ताः
 पितरं तीर्थं कृताध्यासे निवेयतः ॥ अग्नौ करणं च नेति रत्नावल्यां ॥ अत्र षट् देवते आह पिमात्रा
 दीनां पिंडमात्रं देयं ॥ हविः शेषं ततो मुष्टिमादाये कं कमाहृतः ॥ कमशः ॥ पितृपत्नीनां पिंडनिवेप
 णं चरेदिति तीर्थोपक्रमे देवलोक्ते रिति पृथ्वी चंदः ॥ ततः सामान्यं पिंडदद्यात् ॥ ततः पिंडमुपा
 दाय हविषः संस्तुतं स्वयं ज्ञानिवर्गस्य सर्वस्य सामान्यं पिंडमुत्सजेत् ॥ रतिने नैवोक्ते ॥ पात्रे ॥ ती
 र्थे आह प्रकुर्वीत पत्न्यानेन विशेषतः ॥ आमान्ये न हिरण्येन कंदमूलफलैरपि ॥ पिंडदद्यात् ॥
 देवीपरागे हेमाद्रौ आह ॥ सकृभिः पिंडदानं वसेयावे ॥ पायसेन वा कर्त्तव्यमृषिभिः शोक्तं पिंड
 केन गुडेन वा ॥ पिंडानां तीर्थे प्रक्षेपस्व ॥ नान्यप्रतिपत्तिरिक्तं कर्त्तव्यं ॥ एतच्च विधिवयाः पुत्रया
 कार्यं ॥ न स उपयेयुक्तं प्राक् ॥ स उपयान कर्त्तव्यं भर्तुः ॥ आह कदाचने निस्सृजेत् ॥ अतुपनीते ना
 पिकार्यं ॥ एतच्चातुपनीतोपि कुर्यात्सर्वेषु पर्वक्षितिषा मेतीर्थे आह मुपक्रमोक्तेः ॥ १८ ॥ एतज्जीवन्मु
 त्कृत्वा पिकार्यमित्युक्तं प्राक् ॥ यतिना नुन कार्यं ॥ न कुर्यात्सत कं भिक्षुः ॥ आह पिंडोदकक्रियां ॥
 यक्तं सन्यासयोगेन गृहधर्मादिकं व्रतं ॥ गोत्रादि चकारां सर्वपितृमातृकुलंधनमिति स्थिते ॥
 गयायां सक्तं वायवीये ॥ देंडप्रदर्शयेद्भिक्षुर्गयांगत्वा न पिंडदः ॥ देंडं स्पृष्ट्वा विष्णुपदे पितृभिः
 सह मुच्यते ॥ गयायां मुंडपृष्ठे च कूपं यदेव ते तथा ॥ देंडप्रदर्शय न भिक्षुः पितृभिः सह मुच्यते ॥

कृत्वा तत्रैव भासते ॥ तीर्थवेत्तमिति श्रुतिना ज्ञातं नोतिर्देवैः दशांशमर्जितं दद्यादेवं कुर्वन्
हीयते इति विशेषो विशेषात्तस्मात्तद्विधिः कृतं तत्र स्थली सेतो ज्ञेयानीति दिक् ॥ इति तीर्थप्राप्तविधिः

॥ अथाशौचनिर्णयपरिच्छेदः प्रारम्भः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथाशौचं ॥ नागपण्यात्मजश्रीमद्रामकृष्णस्य सनुना कमलाकरसंज्ञे
नाशौचं निर्णयते धना ॥ मरीचिः ॥ आचतुर्थ्याद्वेत्तत्वात् पातः पंचमपद्योः ॥ अत ऊर्ध्वमस
तिः स्यादृशाहेस्तत्कं भवेत् ॥ स्वावेमात्स्त्रिरात्रं स्यात्सपिण्डशौचवर्जनं पातेमात्स्यमासास
पिण्डानां दिनत्रयं ॥ अत्र सवेत्रमूलमिनासादादे ज्ञेयं ॥ अत्र मासत्रये विरात्रं स्यादित्यनुवादः ॥ १
जखलात्वेनैव तस्मिन् ॥ यद्यप्यनेन चतुर्थमासविनिरात्रं मासोक्तिं तथापि समासात् स्यात् तत्परत्वं
ऊर्ध्वं स्वावो भवेद्यदि तदा माससमेत्तासादिवसेः शुद्धिरिष्यते ॥ इत्यादिपुराणात् ॥ रात्रिभिर्मि
तुल्याभिर्गर्भे स्वावो विषुध्यतीति मन्यते ॥ गर्भे स्वावेयथा मासमस्ति तत्रैव तत्र परतिमरीच्युक्तेषु
च नुरात्रेण ॥ अचिरं विमासमध्ये ॥ उन्नमेवाह्नये ॥ अत्र सपिण्डानां स्नानं सद्यः शौचमपि णाग
र्भस्य पतने सतीति तत्रैवोक्तेः ॥ एतदाचतुर्थमासात् ॥ पाते त्रिदिनस्योक्तेः ॥ अकारणायाः सुदेर
संभवात् ॥ सद्यः पदे स्नानपरं ॥ एवमथेयि गर्भे स्वावेत्तानमात्रं पुरुषस्येति ॥ रुद्धवसिष्ठोक्तेः ॥ पुरु
षस्येति सपिण्डोपलक्षणम् ॥ प्रयोक्तव्यं च ॥ आचतुर्थमासस्य पिण्डानां स्नानं ॥ किंतु पुंस्येव
पाते त्रिदिनं निर्णयार्थं ॥ गुणवत्सु अजातदेते तनये शिशो गर्भं च्युते तथा सपिण्डानां तस्यैव
धामेक रात्रमशौचकमिति यमोक्तेरेकाह इति मदनपारिजातः ॥ सप्तममासादृशाहे ॥ एतत्स
वेवर्णविषयः ॥ तुल्यवयसि सर्वेषामनिकांते तथैव वेति व्याघ्रोक्तेः ॥ पराशरः ॥ जाते विप्रो दृशाहे
न द्वादशाहे न भूमिपः वैश्यः पचदशाहे न शूद्रो मासेन शुध्यति ॥ सर्वत्र ॥ जाते पुत्रे पितुः स्ना
ने सचैलेन विधीयते ॥ माता शुद्धे दृशाहे न स्नानात्स्य शनपितुः ॥ पुत्रपदान्कन्योत्पन्नौ न पितुः स्ना
नमिति हारलतायां ॥ तन्त्रं ॥ पुत्रपदस्योत्री माता महलेनेति कन्यामासपि प्रयोगात् ॥ यच्च नैवे
क्तम् सूतकेन मुखं दृष्ट्वा जातं त्यजनकः सुतः कृत्वा सचैलं स्नानं नुशुद्धो भवति तत्स्यणादित्या
दित्यपुराणां मुखदर्शनेन तत्रैव पितुः स्नानमिति ॥ तन्त्राविदेशे पुरुषदर्शनावयवस्य स्थानात् ॥
मुखदर्शनेन तत्रैव स्नानार्थं मिदमिति स्नातृगोत्रः ॥ तन्त्रं ॥ मूले क्वेन स्नानमात्रपरत्वात् ॥ रुद्रसर्व
रोसंभः सूतिका सर्ववर्णेषु दृशाहेना शुध्यति ॥ ततो वनपृथक् शौचं सर्ववर्णेषु विधिरिति ॥ हार
लतायां प्रवेत्तसेत्ते ॥ यत्राह्नौ ॥ ब्राह्मणी क्षत्रिया वैश्या प्रसूना दशभिर्दिनैः ॥ गतेः शूद्रा च सप्त
प्रत्रयो दशभिरेव वेति ॥ प्रयोगपारिजाते पारस्करः ॥ द्विजातेः सूतिकाया स्नानादृशाहेन शुध्य
ति ॥ त्रयोदशे हि संप्राप्ते शूद्रा शुध्यन्तः सशयमिति तदसच्छशपरा ॥ अगिराः ॥ सूतिका वने संस
शौननिविध्यति ॥ संसशौ सूतिकाया स्नानमेव विधीयते ॥ नाशौचं सूतके पुंसः संसर्गं च न गच्छ
ति ॥ रजस्तत्राशु विज्ञेयं तच्च पुंसि न विधीयते ॥ संसर्गो मे पुनस्पर्श इत्युच्यते ॥ मातुर्वेत्तकतां स्पृशतश्चेति
हारलतायां सुमंतुक्तेरिति ॥ तन्त्रं ॥ संसर्गं सूतिकाया स्नानमेव विधीयते ॥ इति स्नानमात्रोक्तेः ॥
सोमनवस्य स्नानपर्वतं मस्य सत्वमात्रबोधकत्वात् ॥ स्वकारेणालस्यतायः ॥ माधवल्लु ॥ यत्नेः

महासपिंडोपि प्रकुर्याच्छयनाशनं वांधवोवापरोवापिसदृशहेनशुध्यतीति । दहस्यतिस्मृतेः ॥ श
यनाशनं दिरूपं संसर्गमाह ॥ पराशरः ॥ यदि पत्न्या प्रसूताया हि जः संस्पर्शमिच्छति सततं कुंभ
वेत्तस्य यदि विप्रः षडंगवित । पितृवत्पानमानुः प्राक्स्नानादस्य सत्त्वं । सति कास्यशौचमुपाव
राशौ च । अन्याश्च मानसतद्वत्तद्वहनव्रजंति चेदिति ॥ ब्राह्मोक्तेरिति शुद्धितत्त्वाद्यः । तन्नः ॥
तद्वहगत्वात् सति कास्यदिनस्य श्रुति तदास्पृश्या अन्यथानेति तस्यार्थः । कर्मानधिकारमाह ये
हीनसिः ॥ सति कास्यव्रजंति विशतिरेवैराकर्माणि कारयेन्मासेन स्त्रीजननीं ॥ इदमाशौचो
जः ॥ अमथासूत्रासपिंडनामाशौचेन दभावः स्यात् । विध्यनुवादविरोधश्च ॥ एतच्च सोमया
गादिभ्यो न भिन्नपरं । प्रजाजायाश्च दशरात्राहर्ध्वस्नानादितिकात्यायनोक्तेः ॥ व्यासः ॥ प्रथमे
दिवसे वसेषु दशमे वसेषु द्वाविंशतेषु न कुर्वीतः सततं पुत्रजन्मनि ॥ पुत्रशब्दोऽप्यत्रात्र
परः ॥ ब्राह्मोः । देवाश्च पितरश्चैव पुत्रे जाते द्विजन्मनोः । आयां नितस्यात्तदहपुराणेष्वहं सर्वदा
जनने विशेषः प्रागुक्तः । अत्र प्रयोगपारिजातः । पुत्रसंवेदणाहः । स्त्र्यपत्येनुग्रहः । पुत्रजन्मनि
सपिंडनां दशाहच्छुद्धिरिष्यते अहादेकोदकानां च एकाहसततं क्वचित् । स्त्रीजन्मनि सपि
ण्डनां सोदकानां अहाच्छुद्धिः । स्त्रीषु त्रिपुरसंज्ञे पसपिंडं तद्विजोत्तमा ॥ इत्यग्निस्मृतेरित्याह
मेधातिथिरपि । अत्र तानां तु स्त्रीणां त्रिपुरा विज्ञापने श्रित्वा सिद्धमुक्ताशौचेन वैतद्विवाहेन
विधिर्देशित एवेत्याह । अन्यतु त्रिपुरासापिंडस्य कानीनकन्यापरात्वमाहः । अत्र तानां तथा स्त्री
णां सापिंडां प्रपौरुषः । प्रजाता भर्तृसापिंडां ग्राहदेवः प्रजापतिरिति कौर्मविरोधाच्च । अत्रेदं
तत्त्वं । पंचमासप्रमादो नायः कन्यामुदहे द्विजः । युरुतल्योसविज्ञेय इत्यादिविरोधाच्च त्रिपुरसं
प्रकरणाभरणशौचपरं । वासिष्ठेन दये उदकदानोक्तेः । तेन कन्याप्रसवे पिसाप्रपुरुषं दश
रात्रमेव । न च कन्यापुत्रकसंभवे वलावलंकायुक्ता । अग्निस्मृतिस्त्वनुकल्याणविगीताचेति
सर्वसिद्धान्तः । अन्यथा त्रिपुरसंज्ञे पसपिंडनामष्टमादि सोदकानां च अहंसा मया योगात् । चतु
र्थोदिसप्रमादनां च किमपि न स्यात्किंच स्त्रीजन्मोदयेन त्रिपुरसंज्ञे सापिंडं ते वा च त्रिपुर
मित्यनेकार्थविधिः कथं स्यात् । वाक्यभेदापत्तेः । न च चतुर्थोदीनां सोदकत्वकापिसिद्धे ।
तेन त्रिपुरसंज्ञे चतुर्थोदीनां च स्त्रीजन्मनि सोदकत्वं विधाय पुनस्तथा त्रिरात्राशौचविधौ वि
ध्यनुवादविरोधो वा क्यभेदद्वयं वेत्तुं संवदाद्योग्निस्मृतिर्हेया ॥ ॥ अथ मृता
शौचहारीतः ॥ जातमृते मृतजाने वा सपिंडनां दशाहः । दशाहमिति स्वाशौ
चपरं । जातमृतेनालच्छेदोर्ध्वं । यावन्नच्छिद्यतेनालं तावन्ताजोतिस्ततः क्विन्नेनालेन
तः पश्चात्सततं कुंभविधीयते इति जैमिन्युक्तेः । नाद्याच्छिन्नायामाशौचमिति हारीनोक्तेश्च
मृताशौचपरमेव । जननाशौचं तुनालच्छेदोत्कर्षेपि जननाद्येव । मृतजानेनालच्छेदाभा
वात्पक्षी प्रजाधुक्त्योपनेश्च । तेन नापीच्छेदात्ताज्जातुः स्वशेषिनोदय इति । शुद्धितत्त्वा
क्तिः परास्ताः ॥ नाभिच्छेदात्ताज्जातुः न दहः सवः ॥ जीदनं जातो यदि मृतो मृतः सततं क
वतुः सततं सकलमानुः पित्रादीनां त्रिएवकां । इदं च प्रसवाशौचमेव । शब्दनिमित्तं स्नानमा

त्रैमास्यः नामकरणान्तस्यः शौचमिति श्रुतिः ॥ अथ कश्चिदहं ॥ नामकरणमाशौचं तत्कालोप
लक्षणां ॥ अशौचव्यपगमेनामधेयमिति विस्मृतेः ॥ आशौचेव व्यतिक्रान्तेनामकर्मविधीयते इति
मन्त्रकैश्च ॥ नाम्ना नियतकालत्वात् ॥ न च नामधेयं दशम्यानुद्वादेश्यावपिकारयेत् ॥ उपरोपनिषी
युहते वा नक्षत्रे वा युगान्विते इति मन्त्रकैरनियतकालतत्वाद् दशम्यामतीतायां विप्रः द्वादश्या
मतीतायां क्षत्रियः ॥ वैश्यः षोडश्यां शूद्र एकविंशत्यापि ज्ञेयः ॥ उपपत्त्या धनुकल्पः ॥ तेन नाम्नः का
लोपलक्षणां ॥ एवं दंतजनने पितृदंतजन्मसंक्रमेण सीम्युपनिषदि नियतकालत्वात् ॥ चैलेवनकालोप
लक्षणां ॥ प्रथमे दंततीये वा कर्तव्यं शुचिचोदेनादिति मन्त्रः ॥ ततः संवत्सरे पूर्णं च प्राकर्मविधीयते ॥
द्वितीये वा तृतीये वा कर्तव्यं स्मृतिदर्शनादादिति मन्त्रकैश्च तस्यानियतकालत्वादिति ॥ तन्मदं ॥ चो
लवन्नामदंतजननयोरपि स्वरूपेण निमित्तत्वात् पपते सहिषिष्कां तानुवादे वाक्यभेदात् ॥ सप्रममा
सादवो दंतजनने न दभावप्रसंगाच्च ॥ पस्तपनिषदर्थे न निर्णायक्युक्त्या नूनं शतायुः पुरुष इति श्रु
तेरर्वाक्यपितृमरणोत्तम्यकर्मपितृजनेत् ॥ ननु कालानुपलक्षणो नामोक्तमैतदभावे वा स्नानमात्रा
च्छुद्धिः स्यात् ॥ ततः किमस्तु ॥ अतएवोक्तं ॥ आदंतजननः सद्य इति ॥ साचं विष्णुवचनाद्वासाभावे वि
वर्षति वक्ष्यामः ॥ त्रिवर्षादावपि स्यादिति चेन्न ॥ दहदेतादिति मित्रे विशेषाशौचैः प्रवृत्त्या बाधान्
तदुक्तं ॥ पूर्वत्वाधेनोत्यतिरुह्य तस्य हि सिध्यतीति ॥ जननादशरणे व्युत्पन्नं संवत्सरे विनियमि
तं ॥ द्वादश्यामपरं श्राद्धमासे पूर्णं तथा परं ॥ अर्द्धदशहनि तथा वदस्ये मनीषिणा इति भविष्यवना
म् ॥ कालानिममाच्च ॥ न च मास्यस्यादशरणे तीते इति मुख्यः कालश्च यस्तु कल्प इति वाच्यं ॥ चो
लेपितथापत्तेः ॥ न च दंतजननकालानुपलक्षणो स दंतजानमृतस्य दहे काहप्रसंगः ॥ दशहे न वा
धात् ॥ नामकरणोत्तरमेव दाहप्रवृत्तेः ॥ दशहाभ्यंतरे बाले प्रमीते तस्य बाधकः ॥ शताशौचं न कर्त
व्यं सत्याशौचं विधीयते इति च हन्मन्त्रकैश्च ॥ आशौचे दाहोपलक्षणां स्तनकवदिति पारस्करकैः
यत्र विष्णुः ॥ अनिवृत्ते दशहेतुपवत्त्वं पदिगच्छति ॥ सद्य एव विप्रुद्धिः स्यान्नपतेनोदकक्रियेति ॥
तदपि मेताशौचं निवेधार्थं ॥ ननु सद्यस्त्वपरं वाक्यभेदात् ॥ किंच ॥ नामकालान्याकं मृतस्य स्नानं
तदन्तरं त्वेकाहादि ॥ नामकाले त्वेकादशहेतुमृतस्य न किमपि स्यात् ॥ ॥ अथ शंखवज्र
स्वलोपे पंचमी ॥ तदा प्राप्तिमिनोपपद्यते ॥ नाम्ना विप्रकृते सतीति मन्वादि विरुद्धा स्तनबाध
इति माधवमिताक्षरादि विरोधाच्च ॥ न कालोपलक्षणां कापीति दिक् ॥ नामोत्तरं देतोत्यतः ॥ का
दाहे समहः ॥ अदंतजाने तन्मेषि शोर्गमेच्युते तथा ॥ सपिप्रानां तु सर्वेषामहो वमशौचकप्रतिप
नोक्तैः ॥ दाहाभावे तु स्नानमात्रं ॥ अदंतजाने प्रेते सद्य एव नास्याग्नि संस्कार इति विष्णुना दाहाभावे
तदुक्तं ॥ आदंतजननः सद्य इति पाठस्य लोपाच्च ॥ दाहविकल्पबाहलोपाक्षिः ॥ तस्मीमेवेदं
कुर्यात्तस्मी संस्कारमेव च ॥ सर्वेषां कृतचूडनामम्यनापी कृपाहं ॥ अमनाकृतचूडः ॥ अत्र प्रक
रांतृतीयवर्षरूपकालोपलक्षणाय मिति मध्यातिथिर्ह दत्ता ॥ मनु रपि ॥ नात्रिवर्षस्य कर्तव्यं वाक्यं
रुदकक्रिया ॥ जानंदंतस्य वा कुर्ये नो भिवापिकृते सतीति ॥ उदकं दाहोपलक्षणां ॥ दंतोत्पत्त्यनंतरं माह
वर्षांतामृतं ॥ दंतजाने कृतचूडं त्वहोत्रेण शुद्धिर्इति विष्णुकैः ॥ त्रिवर्षाध्वं कृतचूडं अकृतचूडं

मेवेसपराकाधाः। अदनिगुणेअद्योध्येचानाहं। षड्योषेविवाह भावेहादशाहउति गौडाः॥ सुगुणा
नाषोऽशाषोध्येतुविवाहाभावेपिशूनीशोवेवश्यते। तडत्रेमाग्विवाहाज्ञतेकुलपितृकुलेव
सप्रपुरुषावधिविवाहं। अवारिपूर्वप्रज्ञानुयानेवमतिपादिता। अमस्तुतनुमानेयात्रिगत्रुभ
योः स्मृतमितिमरीच्युक्तेः॥ रत्नाकरेष्टदितिवेशशरवः। पितृवेषमनियानागेरजःपश्यसस्तु
ना। नस्यामृतायांनारोचकदाविदपिशाम्नि। सवन्तीवमशौचमितिवाचस्यमितिश्राः॥

॥ अथनुपनीनेकिंचिदुच्यते॥ नमः श्वेत्स्वननमेवा नदूर्ध्ववर्षत्रयासर्वं चोलाभावेऽप्यु
कदानविकल्पः। नात्रिवर्षस्यकर्तव्याकथेवैरुदकक्रिया। जानदनस्यवाक्यु। नोभ्रिवापिकृतेसती
निमनूतेः॥ उदकक्रियासाहचर्याहोपलक्षणा स्वनने तुनामदोषेदेहिके। अनद्विवर्षेनिरवनेनकृपा
उदकततउतिपात्रवल्प्योक्तेः॥ उदकमयकर्मपरमित्यपार्कः॥ यमः॥ अनद्विवर्षकेवेतंयनाक
निरवनेद्रुवि। यमगाथागायमानोयमस्तुतनुस्मरन। माधवीयेत्राद्येपि॥ स्त्रीणांनुपनितीगभे
सद्योजातोमृतोयवा। अजातदंतोमासेवामृतः। वद्विगतेवहिः॥ वल्गाद्येभूषितकृत्वा निक्षिपेत्तु
कायवत। खनित्ताशनेकेभेभ्योसद्यः शौचेन्निधीयते। अलेकरागमपिवश्यते। कृतचूडस्यत्रिवर्षात
माएध्वं चामुकदानंनियतं॥ यत्रवसिष्ठः॥ अनद्विवर्षेनेतेगभेयतनेवासिपिंशोनात्रिगत्रमिति तंम
धुमाचूडपरं। वर्षत्रयादूर्ध्वमकृतचूडस्यापिनियतं। वर्षत्रयोर्ध्वमुपनयनासर्वचतुस्मिन्मृद
कदानात्स्त्रीमेवोदकं कृपात्स्त्री संस्कारमेवेति प्रवोक्तलोकाक्षिस्मृतेः॥ पिंडदानमपि कर्तव्यं।
असस्तुताना भूमौ पिंडं दद्यात्। संस्तुतानां कुशे धितिः॥ प्रचेतसोक्तेः॥ उदकदानं सपिंडेः कृतचूडस्य
निगोतमोक्तेः॥ उदकग्रहणमोर्ध्वेदेहिकपरमितिहरदत्तः॥ द्वादशाक्षरादवाक्यो गडमागो
सति सपिंडीकरणं न स्यात्तेकोटिष्टानिकारयेदितिहरदत्तयुतेदेवलोक्तेः। मरीचिरयः॥ प्र
ज्ञपिंडं वहिदद्यात्तर्भमत्र विवर्जितमिति॥ रुजदनुपनीतेपरमिति विज्ञानेभ्यः॥ अत्रवडेवश्रीव
धिः॥ प्रववाक्येषु न द्रष्टव्यम्। उदकग्रहणस्योपलक्षणात्वाद्याहः प्रववाधिरिति केचित्। द्वादश
हस्तारादिनुपनीतद्विजातदृष्टद्विषयः। अहोशौचेपिंडदानविधिसाहचारस्तुतः। प्रथमेदिव
सेदेयास्तुतः। पिंडः समाहितः। द्वितीयेवनुरोदद्यात्स्थिसंयमनं तथा। त्रीस्तुदद्यात्तृतीयेपहिव
स्त्यादिक्षालयेत्ततश्च। अत्रदेवयाज्ञिकनिवर्धेविशेषः॥ शिशुरादेतजननाद्योः स्नाद्यावदा
शिरवः कथ्यते सर्वशस्त्रेषु कौमार्ये मौजिवधनान्। अपचवर्षात्तौ मारुगौगपुनवहायनः॥ तथा
गभेनश्रेष्ठियानालिङ्ग्येदं येशिशोमृते परचपायसंस्कारदद्यात्क्षालयिपुत्रितः॥ एकादशाद्वा
राहश्चोत्सर्गं विधीयिना। तथा॥ यत्रप्रभूमृतेवालस्तत्रभायः प्रदीयते। किंचित्समानवयसास
स्तुतानां यथाविधिः॥ भक्ष्यभोजनचूडातव्यतयाचसुखमक्षिका तद्वत्प्राणिप्रदेयानिसोपान
म्कानिजस्ये। कुमारणाचवालाभाभोजनवत्प्रवेष्टनापंचोपजीवनेवालस्तत्रदिमापदीयते।
तथा॥ भूमिनिःक्षेपणवालेऽत्रावर्षद्वयमाशिरत्वा॥ जतः परं खगश्रेष्ठेदेहदोपथाविधिः॥ अत्रू
पूर्ध्वं स्वनननिरत्यर्थं मावर्षद्वयमिति। प्रागपि कृतचूडस्यनिरत्यर्थमाशिरत्वमिति॥ तथा॥ चूड
कर्मणि संजाने विपत्तिस्तुपदा भवेत्। संतकांते प्रकृते मृचमसोत्सर्जनं तदा। तत्रराहः प्रकृतं न

उदकतत्रनिश्चितम् । आहानिषोऽशापिस्वः सपिंडीकरां विना । इदं पंचवर्षोत्तरम् । जन्मतः पंचवर्षाणि भु
 जेदत्रमसंस्कृतं । पंचवर्षाधिके काले विपत्तिर्मादे जायता । यथा तस्य गौदिकी कर्मकृत्यमुदकतत्रं । त्रि
 सहस्रसंघाप्रे कुपोऽहानिषोऽशः ॥ पायसे न गुडे नैव पिंडं दद्याद्यथाक्रमम् । उदकं भक्षदानं च पददा
 नानियानि च । दीपदानानि यत्किंचित् पंचवर्षाधिके सदा । कर्तव्यं नृखगश्रेष्ठ व्रतावाक्ये तत्प्रये
 स्वाहाकारेणैव कार्येणैव कोदित्वा निषोऽशः ॥ अचूदभैः स्तिलैः शुक्लैः प्राचीना विनिना तथेति त
 त्रैवोक्तेः ॥ अत्र मूलं विन्यां वार्षिकादिनं भवत्येव । सपिंडत्वाभावे पितृत्वायोगात् । वचनाभावाच्च । दि
 वोदासोयम् ॥ अत्र ते निधनं प्राप्ते विशदोऽश्रुजानिवत् । क्रियाः सर्वाः समुद्दिष्टाः सपिंडीकरां विना उ
 दकं पिंडदानं च कृतं चोदिविधीयते इति । स्त्रीणां तु दाहाभ्यां गृहकपिडदानं विकल्पः ॥ स्त्रीणां चैक
 प्रत्नानामिति गौतमोक्तेः ॥ स्त्रीशूद्राश्च धर्मिणश्च निवचनाच्छूद्रेष्वेव । एतद्व्योर्निर्मिता शौचं सर्वव
 र्णसमं । तुल्यवयसि सर्वेषामिति कान्तेन तथैवेति व्याघ्रपादोक्तेः । यानितुं निवृत्तं चोदिविधेः त्रिरात्रा
 कुक्षिरिष्यते । निवृत्तेः त्रिष्वेव भिर्वैश्येन वभिर्ब्रूयते । शूद्रे त्रिवर्षे नृने नृमृते शुद्धिलुपचभिः ॥
 अत ऊर्ध्वं मृते शूद्रे द्वादशाहो विधीयते । षड्वर्षांतमतीते नृशूद्रे मासमशौचं कर्मि न्याजिरसादी
 निता निशिष्टविगानां दाहं ज्ञानी निविज्ञानेन श्रमदनपारिजानादयः । तेनेतद्दशाच्छूदाणां य
 वस्याप्रगुक्ताहेयैव । तुल्यवयसि सर्वेषामिति दाहिरात्परा ॥ अयं देशः कौमोक्ता व्यवस्थेति शु
 दित्वे ॥ ॥ अथ जानाशौचम् ॥ तच्च द्विजउत्सामुपनयनोर्ध्वं प्रव
 त्तेन । त्रिरात्रमात्रं दाहशरात्रमनः परं सत्रस्य द्वादशाहानि विशः पंचदशे वतु । त्रिशद्दिनानि
 शूद्रस्य तर्ध्वं त्वपवर्जितं न शिष्यं तवः स्त्रोक्तेः ॥ यत्तु स एव । त्रिरात्रं दशरात्रं वा प्राग्वया शौचमिव
 तेऽस्याहः । तत्र दशाहे त्रिरात्रमस्य श्यत्वं । एकदिनोत्सन्नमशौचं द्वादशाहमस्य श्यत्वं । मरणोपदि
 त्तस्याभरणान् कथं वन । अस्य श्यत्वं भवेत्तत्र सर्वमेव सवाधवमिष्यं गिरस्योक्तेः । दशाहाशौचपरत्वे
 दशरात्रमनः परमि । तानेन योनिरुक्ता पत्रेरिति शुद्धिविवेकादयः ॥ तन्म ॥ स्मृतिभेदात् । त्रिरात्रं द
 शरात्रं वेति विवक्तव्यं योगाच्च ॥ मूलउत्तराणां वेदान्ध्याप्यवर्जितं विदधानि तत्राहं श्रुत्वा पनः ॥ द्वाद
 शरात्रं महागुरुषु दानाभ्युपने वर्ज्ये रन्तिनि । अत्रावदुक्तं निषेधो वा । स्यत्वं तत्रात्रे वा । ननु कर्मो न
 विकारः । एकादशाहे ते वैश्वदेवोक्तेः । एकादशाहिकमुक्ता न त्रस्वते विधीयते इति । अदितत्वे तु
 त्रयः पुरुषस्यानियुक्तो भवति मातापिताचार्यश्चेति विस्मृतेः । पित्रादयो महागुरुवः भर्तापुत्रोऽप
 मापयो । पतिर्वैश्वगतिर्भर्ता देवतगुरुश्चैव । शानातपः ॥ पतिरेकोऽपुनस्त्रीणां सर्वस्याभ्यागतो य
 रः ॥ एकपदविमृदानां पितृभान् निषेधार्थः । सोऽकानां त्रिरात्रं । अहान् द्वादशरात्रमनः ॥ अ
 श्रिपराणो ॥ सपिंडानां तु गुरुष्वे सप्रमे विनिवर्तते । समानोदकभावस्तु निवर्तनात् च नृदशात् ॥ जन्मना
 मस्योत्तरे केतव्यं गोत्रमुच्यते ॥ दहस्यति ॥ दशाहेन सपिंडास्तु शुभ्यं निमतस्तत्के । त्रिरात्रेण स कु
 ल्यास्तु स्त्रात्वा शुभ्यं निगोत्रजाः । स्त्रीशूद्रयोस्तु विवाहे ध्वं जानाशौचम् । वैवाहिको विधिस्त्रीणां मो
 पनामनिकस्य तस्युक्तेः । दत्तानां भर्तरेव हि । सत्रमुक्तमशौचं तस्यामृतके जातकेतयेति माधवीये
 वासाच्च । शूद्रस्य विवाहाभावेऽपि योऽश्वयौर्ध्वं मासः । अत्र द्वाभ्यः शूद्रस्तु योऽशाहं तस्य परं । मृत्युं

मनुस्मृतिगच्छेत्तस्मात्तस्यापि बोधः ॥ अदिसमधिगच्छेत्तिनात्र कार्यो विचारोति ॥ अपराद्धं शो
 क्तैः निर्णयाय न मदनपारिजातवोत्पन्नयोक्तैः ॥ हारितः ॥ अथो निवधुना हि प्रः स्वधिपश्चधनुर्महान् ॥
 आप्नोतय हो हे श्यः ॥ अदवस्वहयोपहान् ॥ धनुप्रतोदावष्टमे देहादेशवस्वहमिति ॥ मेधातिथिस्त
 त्रिचमाम्रतो देशदिनत्रयत कालोपलक्षणार्थः ॥ सचकालः स्वस्तीपः ॥ सर्वेषां चाष्टमं वषे रूपतेन च
 तुलीमिति वरानामुपनयनां मावेप्यष्टमादूर्ध्वं शौभाशौचं तत्रापि भागपृथक् ॥ शयः मोक्ष इति स्म
 त्यंतरादूर्ध्वं शौर्मर्कविक्रान् ॥ यथा आबोडशान्वेवालक्ष्याहुतेषामप्यष्टमादूर्ध्वं पूरेवासस्वदूर्ध्वं
 मष्टमोवर्षेभ्यः ॥ अदिः अदस्यमासिकीति वचनादिमाह ॥ हारलता ॥ अदि तत्तादौ ॥ ५ मयेवपुक्तैः ॥ अनु
 पनीतो विप्र इत्युक्ता ॥ श्रीपते पत्रतत्रस्यादाशौचं न हने वहि ॥ हिजन्मानमपकालस्वपाराणां तुषप्रवि
 कृतादिपराणोक्तमुपनयनकालोपलक्षणं ॥ षडव्यपदेशसंख्याधिकपरां ॥ गभोयुमेष्टमे वाह्य इत्युक्ते
 मनुजावालः ॥ जतचुहादिजानां वृत्तीतिषु पृथक् ॥ दशहमह एकाह इत्युक्त्यदि निर्णयः ॥ इति
 हिजादेताः ॥ इदं प्रतीतिमुक्तेः ॥ पंचाद्विपनीतपरिमितः ॥ तदेतन्नाद्रिपतेरुदाः ॥ यानितुपराश्रः ॥ एक
 हाद्राश्रणः ॥ अद्रिद्योनिवेदसमन्वितः ॥ अहाक्तेवलवेदस्ततहीनो दशभिर्हिनेः ॥ केवलवेदः के
 वलश्रीतामेरुपुपलक्षणं ॥ अयं संकोचो होमाध्यापनपर एव ॥ ननु संख्या विविदि हारलताया ॥
 अगिरः ॥ सर्वेषामेव वर्णानां सूनकेभ्यस्तके तथा ॥ दशाहा ॥ अदिरेनेमामिति सातातपोवर्षीन दे
 वलः ॥ आशौचं दशत्रैतु सर्वेषामपरे विदुः ॥ निधनेमसवे चैव पश्यतः ॥ क्रमेणः स्वयं ॥ अमृतो
 न्मृत्सकर्महानौ ॥ पीडवतो विप्रपरिचर्योपरं ॥ अदेदशान्वमिति हारलताया ॥ दसः ॥ सद्यः शौ
 चंतथेकाहमहमृतुरहलथा ॥ षडदशहा दशहमप्यष्टमा मासस्तथैव च ॥ मरणांततथा चाप्यह
 शपस्तत्सूनके ॥ शिताक्षरयां स्मृत्यंतरे ॥ चतुर्थे दशत्रयस्यातषलिशः ॥ उसिपंचमो षष्ठे चतु
 हा ॥ अदिसप्तमे त्वहरेव तु इत्यादिनितामापदनापदुणवदगुणवद्विषयाणि देशाचारभेदा
 दानेयानि ॥ सद्यः शौचादिषु ॥ इहंताः पस्याया पावरादिपराः ॥ अत्र मरणांतजननादिनिमित्तादि
 न्ना ॥ शिष्टविगानानादात्रैकानीति विज्ञानेध्वरः ॥ अस्वात्ताचाप्यहत्वावाच्यदत्तामलं वा दिन
 एवं विप्रस्य विप्रस्य सर्वदा सततं सदेति ॥ दशोक्त्या ॥ अमृशर्वाप्यष्टो हेमायोस्यातस्य निमशः
 अशौचं सर्वे कार्येषु देहे भवति सर्वदेति ॥ ब्राह्मादिवशाद्यवस्थेयपरां कं मदनपारिजातादयः
 माधवस्तु ॥ वृत्तस्वाध्यायमापस्यमयसंकोचनंतयेति कलिवर्णमुक्तेः ॥ दशाहसर्वविप्रस्यसमि
 दमरगोसति कलांतराणि कुर्वाणः ॥ कलौ भवति कित्तिवीति ॥ हारितोक्ते ॥ अमृताशौचपक्षाप
 गान्तरविषया मरणांतादिपक्षास्तु निदार्थवादः ॥ अम्यथानामधाराकविप्रसुदशाहसतकी भवेरि
 ति विरोधस्यादिमाह ॥ मनुदेवलः ॥ दशाहादि विभागेन कृते संवपनेकमात्रं ॥ अंगस्य शनमि
 ति वर्णां नान्तत्वं दर्शयति ॥ शौचं शौचं वेष्टयतामाह ॥ यच्चानुपनीता तिकांता शौचे विराजादौ न
 तेकोक्तैः ॥ स्वाशौचकालादित्येव स्पष्टं ननु विभाग इति ॥ नदपि युगान्तरेषु ॥ अस्थिसंघपनादूर्ध्वं
 मंगस्य शनमेव चेति माधवीपेकलौ ॥ तन्निषेधात् ॥ मनुसारलतायां ॥ चतुर्थे हजिकर्तव्यः संस्पर्शो
 ब्राह्मणस्य नु इति प्रचेतसां के ॥ स्मृतेकाहाशौचे पिचनुयां हएवांगस्य शन इति ॥ तन्ना ॥ देवतारि

परेनास्य दशाहमेव त्वात् यत् ॥ वर्णसंकरजा प्रसूतवसिष्ठाद्यास्तेषामाशौचविशेषः ॥ कलौ नोपयुक्त
 इति नोच्यते ॥ प्रतिलोमजा नानाशौचं ॥ मलापकर्षणार्थं तु स्नानमात्रमिति विज्ञानेश्वरः ॥ माधवस्तु
 शौचाशौचे प्रकुर्वीरन् शूद्रवद्वर्णसंकरा इति ब्राह्मणेः शूद्रवदाहः ॥ हारलताप्येवं ॥ दत्तकितकृत्रि
 मादिपुत्रेषु शूहीनवर्णा गामुस्त्रीषु च सपिंडत्वे पिप्रसवे मरणे च श्वर्षोपरपित्रोर्भर्तृश्रित्रिरात्रमेव नद
 शाहादि ॥ अनौरसेषु पुत्रे पुजातेषु च मृतेषु च ॥ परश्वर्षो मुभार्यो सुपसूता सुमृता मुचेति त्रिरात्रानुरत्नौ
 विस्तृक्तेः ॥ सपिंडानां त्वेकाहः ॥ परश्वर्षो मुभार्यो सुपुत्रेषु कृतकेषु च ॥ भर्तृपित्रोश्चित्रात्रे स्यादेकाहस्तु
 सपिंडन इति माधवीपे हारीनोक्तेः ॥ सतके मृतके चैव त्रिरात्रं परश्वर्षयोः ॥ एकाहस्तु सपिंडानां त्रिरात्रं
 पञ्चवेपितुरिति मरीच्युक्तेः ॥ शंखः ॥ अनौरसेषु पुत्रेषु भार्योऽन्यगता मुच ॥ परश्वर्षो मुच स्त्रीषु त्रि
 रात्रा कुहिरिष्यते ॥ परश्वर्षो पुनर्भूः ॥ इदं सवर्णो मुहोनवर्णो मुनुशंखल्लिखितौ ॥ परश्वर्षो मुभार्यो
 सुपुत्रेषु कृतकेषु च ॥ नानाभार्यो भवेत्तस्य नाशौचं नोदकक्रिया ॥ ब्राह्मेणि ॥ अशौचं त्रिरात्रस्यास
 मकौषु निश्चितं ॥ यत्तु वडशीतो ॥ अन्यपूर्ववरुदा मुत्रिदिना कुहिरिष्यते ॥ तासु वानन्यश्वर्षो मुप
 नाहो भिर्विष्यत्येति ॥ तत्र पंचाहे मूलचिंत्यं ॥ यत्तु याज्ञवल्क्यः ॥ अनौरसेषु पुत्रेषु भार्योऽन्यगता मु
 चेत्वेकाहमाह ॥ नदसन्निधौ होय ॥ यदा पितुरेकाहस्तदा सपिंडनो स्नानं ॥ अन्याश्रितेषु दारेषु प
 रपत्नीषु तेषु च ॥ गोत्रिणः स्नानशुद्धासु स्त्रिरात्रेणेव तस्मिन्नेति प्रजापत्युक्तेः ॥ पितेति वेदुरुपलस
 रणं ॥ तथोपकृतात् ॥ यत्तु दत्तके पालकप्रतियोगिक उच्यते ॥ पूर्वपितुर्न त्रिरात्रं सर्वसंबंधविद्यते ॥ अन
 दशाहादितिकश्चित् ॥ तन्मा जनके पित्रेजिकादभिसंबन्धादनुरुद्धादद्यं ग्रहमिति वाचयिका शौच
 स्नानि वायन्तात् ॥ पितृमरणे पितृदत्तकादीनां त्रिरात्रं शुद्धित्वे ब्राह्मे ॥ दत्तकश्च स्वयंदत्तः कृत्रिमः
 कृत एव चेति ॥ उपक्रम्य सतके मृतके चैव व्यहृशौ च स्याग्निनः ॥ सृजितौ पुद्यां हारलतायां
 चैवं ॥ दत्तकस्य पुत्रपौत्राणां जनने मरणे वा सपिंडनामेकाहः ॥ वीजिनश्चेति ॥ गौतमेन साप्रयोरुप
 सापिंडोक्तेः ॥ सपिंडानां चैकाहस्योक्तत्वात् ॥ सपिंडनुपजीकृतो सपिंडदत्तौ रस्योऽशौचे स्नान्युचो दे
 शाहयत् ॥ तत्रावासाभावात् सपिंडत्वेन दशाहभावत्वाच्च ॥ श्वोपरमज्ञेत्पञ्चयोः पुत्रयोस्ताहमाधवी
 ये मरीचिः ॥ मातुरेक्यात् द्विपितृकौ भ्रातरावप्यगोत्रना ॥ एकाहस्तकं तत्र त्रिरात्रं मृतकं तयोरिति दि
 क् ॥ अदाकन्यायां तु विस्तराह ॥ संस्मृता सुस्त्री पुना शौचं पितृपक्षेन त्वसवमरणे चेत्पितृश्लेषात्ता
 नेदेकरात्रे त्रिरात्रे चेति प्रसवे एकरात्रं मरणे त्रिरात्रमिति ॥ विज्ञानेश्वरपार्ष्णो ॥ माधवस्तु नसवेपि
 त्रिरात्रे पित्रोः एकरात्रं भ्रात्रादिबंधवगैरेषु दत्तानां पितृगैरेह स्येतां यश्चिपेत वा ॥ तदंधुवर्गस्त्वैके
 नशुचित्तज्जनकस्त्रिभिरिति ब्राह्मणेति याह ॥ यत्तु कश्चिदाह पक्षपदेन भ्रातरो गच्छते ॥ वाक्यान्तरेण
 भगिनीमृतौ त्रिरात्रे केति नित्यं ॥ नदभावादेतद्विरोधाच्च ॥ भ्रातुः प्रसवे एकाहः ॥ मृतौ त्रिरात्रमि
 तिकेति ॥ युक्तं न पश्चिणी ॥ परस्परमृतौ भ्रातृभगिनौः पश्चिणी भवेदिति ब्राह्मणात् ॥ भ्रातृभिन्नाना
 मेकाहः ॥ वर्गोक्तेः ॥ इतरेषां मध्याविधी निवक्ष्यमाणं वचनाच्च ॥ यत्तु प्रधानगृहे मृतो पित्रोः पूर्णो भ्रातृ
 स्य ह इति कश्चित्सनिर्मूलत्वात् नाशौचं पितृपक्षे इत्येतद्विरोधाच्च भ्रातुः ॥ दत्तानां पितृगैरेह प्रधाने
 त्वप्येतदा ॥ श्विमेतवानदा तस्याः पित्राशुभेति हि नैरिति कल्पतरौ शुद्धित्वे वा पतिरहमसवे

तुमिजादीनामाशौचं नास्ति मृतौ पित्रोः त्रिरात्रमस्येव। प्रज्ञाप्रज्ञासुपोषितुसंस्कृतासंस्कृतासुच।
 माज्जपित्रोस्त्रिरात्रस्यादिनरेषामथाविधिः। अदत्तासुपित्रोरेकरात्रमिमाधायीपशोखकास्मै
 जिनिस्मृतैः वैजिकादभिसंवधादिमुक्तेऽस्मत्पुत्रसारेषेव॥ माधवस्तु १६ त्रिरात्रं जातदत्ताप
 रं दत्तापत्रेः प्रमेकरात्रपित्रोः॥ सद्यस्तु श्रोतृकन्यामाधोदायावासराः कुविः। अदत्तायां त्रिरात्रेणाद
 त्तायापक्षिणी भवेदिति। पुलस्त्याक्तेरन्यत्रकन्यामृतौ पित्रोः पक्षिणी साह। षडशीतावपि॥ पितृ
 मेहादृते पत्रयदिपुत्री प्रमीयते। पक्षिणी तत्रपित्रोः स्यान्नान्येषामिति निश्चयः॥ ग्रामान्तरेऽपि मि
 तिस्मत्पुत्रसारे। आनुस्तु पक्षिणी। अथुरयो भेगिन्याचमानुलान्याचमानुले। पित्रोः स्वसरितद्वय
 पक्षिणी सपये निशा मिनिवहस्य निस्मृतैः॥ युहित्वे कौर्मै॥ आदत्तातोदरे सद्यः आनुशदेकर
 त्रकं। आप्रदाना त्रिरात्रस्यातदशरात्रमतः परं। पित्रोर्मृतौ स्त्रीणां त्रिरात्रं। पित्रोरुपमे स्त्रीणां मृदाना
 त्रकयं भवेत्। त्रिरात्रेणैव पुरहिः स्यादिनाह भगवानुपमः॥ इति माधवीये दृहन्मन्त्रैः॥ १६ दशहंतः
 ऊर्ध्वपक्षिणी॥ आनुभेगिनी गृहेन स्यात्तद्गृहे नृनौ त्रिरात्रमन्यत्र नुपक्षिणीति षडशीतावक्तं॥ आ
 द्येपि॥ परस्परमृतौ आनुभगिन्यौ। पक्षिणी भवेत्। मानुलाशौचवसुजाः पितृव्याशौचमिष्यत इति।
 शिष्टास्तु निर्वलेत्तामिदं स्नानमाचमः॥ त्रिशूलोक्त्याम्॥ अनेधाचार्यमानामहद्विहृतुसुत्रो
 विपक्षिणः। स्वयाज्यस्तु स्त्रीयेषु त्रिरात्रं त्रिदिवसमप्युचिः॥ सोदकस्तु भयत्रपक्षिण्याशौचमप्युचिः। गृह्ण
 सुतसहोधापुत्रपुत्र्यातेवासिभ्यश्च भुमित्रभ्यश्च भुमिनिकाभगिनेषु प्रयागे। मानामस्याचपित्रोः
 स्वसरित्विरतौ मानुले मानुलान्या। चापो सस्यो निरेव स्वविषयनपतौ ग्रामनाथे वनरे। शिष्टोपाध्या
 प्यधुत्रपुहृतनया चार्धमायासगोत्रान्वान् औचित्ये पृथक् प्रहंपसृतौ मानुले चैकाग्रं॥ अत्रिस्त्रि
 चारी एव धनुकयमपि स्वस्वसंवधुपुक्ते स्नाने वा सोपुन स्यादिदमपि सकलतत्तवैवर्णेपुनुत्यमिति।
 अत्रमूले मिताक्षरदोषः। दोहिनभागिने ययोरुपनीतयोस्त्रिरात्रं। अत्रुपनीतयोः पक्षिणी।
 संस्थिते पक्षिणी रात्रिदोहित्रे भगिनी सुते। संस्कृते तु त्रिरात्रं स्यादिति धर्मोक्त्या स्थितः। इति रुद्रम
 न्त्रैः संस्कृते दाहे। नेन दाहे त्रिरात्रं नान्यथेति गौडाः॥ तन्म॥ विशेषेण व्याख्यातं। मानुलादौ सस्य
 धिविदेशाभापक्षिण्येकाहमर्थवस्था॥ मनुः॥ त्रिरात्रमाह राशौचमाचार्ये संस्थिते सति। तस्य
 पुत्रे च पत्न्या च दिवा रात्रमिति स्थितिः॥ औचित्ये स्वगृहे त्रिरात्रं औचित्ये तपसपुत्रे त्रिरात्रमप्युचिर्भ
 वेदिति स्मृतेरिति माधवः॥ एकया मीरोत्तेकाहः। अत्रिजिवाहस्य कालश्चो न स्यात्तया जनपरे
 त्रिरात्रे करत्रे ज्ञेयः। पशुपिकर्म कुर्वेत्त एष वाचकः। शब्दो भवतीति शिवराचार्यैः कर्ममभेदवि
 कृत्यमुक्तेः। तथा पिकर्मी राशौचनिषेधात्तदत्र भवेत्तज्ज्ञेयं॥ गोडास्तु। एकादकानां नृनो गो
 त्रजानां महः स्मृतं। मानुवंधौ युरैभिरेमं लाधिपतौ तथेति जाबालोक्त्या नृनं वधुरेकाहमाहः। शिष्टे
 पनीते अहः। शिष्टसतीर्थसंज्ञा चारीपुर्कमेतत्त्रिरात्रमेकाहरेति माधवीये बोधापनोक्तैः। अन्यत्र
 मनुः। मानुले पक्षिणी रात्रि शिष्यत्विंशं धवेषु चेति। वधुत्रय आन्यपितृघ्नसमानघ्नसमानुलपुत्राः
 पितुः पितृघ्नसमानुलपुत्राः। मानुः पितृघ्नसमानुलपुत्रसमानुलपुत्राश्चेति विज्ञानेन ध्वरः। अत्र पक्षिणी
 पितृघ्नसमादिकानां मृदानां त्वेकाहः। नहं धुवमेव स्त्वचेनेति। पूर्वोक्तमाहान् इति केचित्। पतुषुऽशी

मा. एवं पित्रोर्भगिन्योऽप्येयपितामहपोस्तथा। येमातामहयोश्चैव भगिन्यौ तत्तज्जाश्रयाः॥ मातुलाः स्व
 स्वपित्रोश्च पत्न्यश्चैवांप्रजाश्रयाः॥ पितरश्चेति सर्वेषु पक्षिणी स्वग्रहे ग्रहः॥ एवं च सुरजामातृदोहि
 त्रविपदि स्मृतः॥ पञ्चपमः जायातरमृते शुद्धिस्त्रिग्रेणोभयोः स्मृताः॥ पक्षिणी शालकानां स्यादि
 ति शानतपो ब्रवीत॥ इति॥ तन्निर्मूलत्वात् मितास्यगदिविरोधाच्चोपेक्ष्य। मदनपारिजाते विस्फु
 त्सपिंडे स्ववेश्मनि मृत एक एव। अत्र हरदत्तौतः शवे चैवापलवस्तत्रैतः शवे ग्रामे धनुः॥ शता
 द्वागन्मभोज्ये। दीपमुदकुंभे चोपनिधापभुंजिता। यदि समानवपानं गृहमेवं सत्तिकायामि
 ताहा। प्रधानं गृहमृनोतु। गृहपत्यमृजः कश्चिदसपिंडः कथं वन। न स्यात्पशोर्वैविजेयत्रिग्रेण नात्र
 संशयः। उत्प्रेगिरसोक्तमिति माधवः॥ एतेन त्रिग्रेण सपिंडेषु स्वग्रहे संस्थितेषु चेति कोर्मव्याख्या
 तयुद्धितविरहन्मनुः॥ अथूदपतिताश्चान्यामृताश्चैद्विजमंदिरं॥ यौवनत्रयवक्ष्यामिमनुनाभा
 धितं पथा। दशरात्राच्छुनिर्मृते मासाच्छूरे भवेच्छुविः। द्वाभ्यामुपनिने गेहमंये मासचतुष्टयात्।
 अमृतं वर्ज्यं पदे हमिते वनमुरब्रवीत्॥ अमृतं तस्मै च्छूः॥ अमृतः श्वाचक इति वाचस्यतिः॥ तत्रैव प
 मः॥ हिजस्य मरणो वेष्टमविशुध्यति दिनत्रयात्। संवत्तः॥ गृहशुद्धिप्रवक्ष्यामि अतस्य शवदक्षिते
 मोत्सजमृगमयभांडसिद्धमन्त्रेणैव वा। गोमयेनोपलिप्याय छांगनाच्चापे दुधः। ब्राह्मणेर्मत्र
 पूते च्छहिरण्यकुशवारिभिः। सर्वमभ्युक्ष्येदं शततः शुद्धय संशयः॥ बृहद्द्विष्यः॥ याममभ्युग
 तोषावच्छवति श्रुतिकस्य चित्। यामस्य तावदाशौचं निर्गते शुचितामियात्। गृहपञ्चादो मृत्ये
 वापत्तमाधवीये च वनसा। मातृघृत्वादिषु त्रिरात्रमुक्तं। मातृघृत्तामातुल्योः श्वश्रुश्च सुरयोर्गुरो
 मृतं च त्विनिधाने च त्रिरात्रेण विषुध्यति। गुरुसार्च्यः॥ अन्तिकुलागतः॥ तत्र गृहमृतो ज्ञेयः।
 श्वशुरयोस्त्वमृतावपि सन्निधौ त्रिरात्रमसन्निधौ पक्षिणी। देशांतरे स्करात्रवक्ष्यमाणं विस्
 तैरिति माधवगोडादयः॥ अत्र त्रनुमातृघृत्वादिषु पक्षिणी। पित्रोः स्वग्रहितद्वयपक्षिणीः॥
 सपमे निशामिति वदमन्तैः॥ मन्त्रवदमन्तः॥ अन्यत्र संस्कृतायां त्वातर्पणपिच संस्कृतो। मित्रजा
 मातरि पतेदोहि त्रभगिनी सुतौ। शालकेन मृते चैव सद्यः स्नानेन शुध्यतीति। तज्ज्ञातृदोहि त्वादो
 देशांतरे शालकमुतजामात्रोः स्वदेशे ज्ञेयं। शालकेन स्वदेशे स्काहः॥ आचार्यपत्नीपुत्रोपाध्या
 यमातुल्यश्च सुरश्च शूर्यसहाध्यायि शिष्ये चैक एवमिति माधवीये विस्मृतैः। हरदत्तये दशश्लोका
 मयेव। श्वशुर्यः शालकः। देशांतरे स्नाने। श्वशुरयो देशांतरे स्काहः जावालः॥ एकोदकांतात्
 अहोगोत्रजानामहस्मते सर्वत्र मृत्पाभावे पितृयकत्रैर्देशाहः। गुरोः प्रेतस्य शिष्यस्तु पितृमधे
 समाचरेत्। त्रेताहारेः समेतत्र दशरात्रेण शुध्यतीति मन्त्रैः। शिष्यस्य पलक्षणा। निरन्वये स
 पिंडे न मृतसति दयान्वितः। तदाशौचं तदाशौच उरचौत्वीकुर्यात्पितृवत्क्रियायामिति माध
 वीयेनाहोक्तैः। दिवोदासीये। सगोजो नो सगोजो वा योग्निं दद्यात्स्वैनरः। सोपि कुर्यान्न वच्चा
 द्युष्टं द्वादशमेतति। पत्रैकविषये पक्षिण्ये काहादिपक्षद्वयमुक्तं तत्र सन्निधिविदेशमेवादि
 कृतान्यवक्ष्यामि शतश्लोकां॥ वानप्रस्थे पतौ चोपरमति कुलजं यदकेचाश्वः स्याद्यो विदो
 विप्रगृह्ये मृतवति तदिदं यद्विदे च सद्यः॥ अत्र शलकाकरेण्यष्टं। पृष्ठप्रश्ने मृतस्य स्थानं। उद्य

तैत्तिरीयश्रौतसूत्रेऽथर्ववेदस्य च सद्यः सति एव यज्ञलक्षणशौचमिति स्थिति रिति मन्त्रैः ॥ यज्ञोपवे-
 मं संवर्तते देवैर्यजुः ॥ यस्तु भारते राजधर्मेषु ॥ अशौचो हि हतः पूरः स्वर्गलोके महीयते न ह्यन्य-
 दक्तस्य न स्नानं न अप्यशौचकमिति आद्यादिनिषेधः सपुत्राद्यभावपरः ॥ अत एव तत्र करणादीनां
 आहुमुक्तेः ॥ अनेतु दशपिंडनिषेधमाहुर्मतिवत् ॥ यत्तु पराशरः ॥ आहवे विहता नो च स्फुरावम-
 शौचकमिति ॥ तद्युद्धस्तेन कालान्तरमृते शेषं ॥ असन्निधौ स्नानमिति माधुवः ॥ शुद्धितत्वेऽपि
 रातोऽंशुभिर्भृंगिभिर्वापि हतास्ते चैव अतस्करैः ॥ ये स्वाभ्यर्थे हता यांति राजनस्वर्गे न संशयः
 ॥ सर्वेषामेव वारानां स्नानि यस्मिंश्च शेषः ॥ यत्तु बृहस्पतिः ॥ डिंवाहवे विद्युतां च रात्रां गोविषपाल-
 ने ॥ सद्यः शौचं मृतस्याहमहं हन्त्याप्येव महर्षयः ॥ तच्छ्रुत्वा विना पापं मुखं हने च विराज ॥ रात्रावप्योह-
 ते सद्यः शौचमन्यत्र विराजते ॥ तत्रैव आश्रयः स्नानेन म्रियते यस्तु तस्याशौचमवेदिता ॥ आसन्नाहं त्रि-
 रावं स्वाहं शतवतः परं शस्त्रायां ते स्नाने विना शवस्य शतं हारीतः ॥ शवस्य शोक्रमं न मविशे परा-
 नस्त्वदृशनाद्भजे वेदादित्यस्य यत्तु मनुः ॥ अन्नाद्येकेन तां प्राच विरात्रैरेव त्रिभिः ॥ शवस्य शोवि-
 शुध्यति अहादुदकदामिना ॥ इति अन्नाहार आवेति अहोरात्रमुक्तम् ॥ त्रिभिस्त्रिगुणै रिति न वरात्रमे-
 वेदं दशात्रमित्यर्थः ॥ तत्र दन्नाशनं तद्देवासेनापदि वसेयुः ॥ न दन्नाशनं न देवने चेत्येवाप्येव सदि-
 तितेनेवोक्तेः ॥ अंगिरः ॥ आशौचं यस्मिं संसर्गादापने गृहमेधिनः ॥ क्रियास्तन्यनलुप्येते गृहाणां
 च नत प्रवेत ॥ ॥ अथ निहाराणां शौचं ॥ ॥ स्नेहेन सवर्णे निहारेन द-

न्नाशनेन दृष्ट्वासे च दशहः ॥ तदन्नाशनं तेन दृष्ट्वासे अहः ॥ गृहावासेऽन्यभक्षणे चैकाहं भूमिद-
 ह्नेन निहारे वा हे च तज्जात्याशौचं ॥ यदि निहरेति भेदं प्रलोभाज्जतमानसः ॥ दशाहेन दिनः पदे-
 दशाहेन भूमिपः ॥ मासार्द्धं न तु वैष्णवश्रद्धो मासेन शुभ्यतीति कोमोक्तेः ॥ विना तौ यनिहारे कुरा-
 यज्जाते यमशौचं ॥ अत्र मृतिगृहे हि गृहा ॥ अवरं अहं वराणं वराणां यवरापदि ॥ वहे च वेन दशौ-
 चं द्वाभ्ये हि गृहा भवेदिति आभ्योक्तेः ॥ कोममेतदिति गोशः ॥ दाहयेयं ॥ यत्तु वास्ये ॥ यो स यथां व-
 मृत्येन नीत्वा चैव दहेन्नरः ॥ अशौचं तु भवेत्तस्य प्रेतजाति संमृपेति ॥ न दापदितेयं ॥ सोऽकृति-
 हारे तु दशाह इति माधुवः ॥ अलं करोतीति शतः ॥ ऋक्पादो सपिंडस्य प्रेतालं करोतीति ॥ अ-
 नोदयवासे सा दशकौ स्नानमिष्यते ॥ यस्मात्तु यथायथा सवर्णं हररो क्रियाकरणे वद्विषयं न-
 यज्ञफलं स्नानं शाणाया मोमिस्पर्श इति माधुवीयोः ॥ अग्निदेयं वै ॥ नेत संस्पर्श संस्कारे वा स-
 ने व दुष्मति ॥ वोटा चैवाग्निदाता च सद्यः स्नानाविशुध्यतीति अपरा कुरुद पराशरः ॥ मातु-
 त्वादिसंवेधे विराजं ॥ असंवेधि हि ज्ञानं वहिना ददित्वा च सद्यः शौचे संवेधे विराजति मिति पेरी कति-
 रप्युक्तेः ॥ जेतममितास्त्रायां ब्रह्मविः ॥ सूतकादिगुणं शवशावादिगुणमात्रं वै ॥ आर्तं वा हि ग-
 र्गास्तु तस्तोपि शवदाहकः ॥ अत्र श्वेण नो तत्र निष्ठति रित्यर्थः ॥ विष्णुः ॥ मृते हि जेन श्वेण हा-
 रे यन्न श्वेदं हिनेन ॥ देवतः ॥ तस्य चाग्निं कुर्वीत शवदाहार्त्तं क्रिया ॥ यदि कुर्वीत श्वे-
 पुनः संस्कार एव च ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ आचार्यपितृपाथ्यायानि देवापि नती भवेत् ॥ अथ गमनेन स-
 पिंडेन दोषः ॥ विहितं हि सपिंडं गोप्रेतनिहरेण्यदि कं तेयां करोति यः कश्चित् स्यादधिकं म्रियते

निदेवलोकेः॥ दोषस्याज्ञसपिउत्पन्नानाथक्रियाविनेतिहारीतोक्तेः॥ समोत्सृष्टवर्णोत्तमाधवीपे
करवः॥ अनुगम्यश्वेवंध्यास्त्रान्वासृष्ट्वाहुताशनं॥ सर्वः प्राश्यपुनः स्त्रात्वाप्राणायामेविपुष्ट्यति
हीनवर्णोत्तमविषयः॥ वैश्येप्रक्षिणीशूद्रेविश्वेस्त्रिपस्यवैश्येः॥ शूद्रेपक्षिणीवैश्यस्यशूदेः
हरितिज्ज्ञानेश्वरः॥ माधवस्तुविप्रस्यवैश्येऽग्रहः॥ स्वयंपस्यशूदेः॥ प्यवः॥ अन्यथागवतःस्त्रानाग्नि
स्यशः॥ शूताशनानिसर्वत्रेयाह॥ हीनवर्णस्यदाहोर्ध्वदैहिककरणेन॥ ब्राह्मे॥ ब्राह्मणोहीनवर्णस्य
नकुर्वीदोर्ध्वदैहिकं॥ कामाहोभात्रयामोहान्कृत्वातज्जानिनां व्रजेत्॥ मनुः॥ ज्ञान्यानायाजनं कृ
त्वापरेषामन्यकमेव॥ अभिचारमहीनं च विभिकं कुर्याद्येगोहति॥ परेषां सर्ववर्णानां॥ हीनेषु न द्वेष्टस्य
वैश्यस्य चानुमृत्वा घृत्सं॥

॥ अथोदनेसोत्रमवर्णयोः॥

॥ सचयनाम्

वैश्वेलेस्त्रान्मध्येमाचमनम्॥ हीनवर्णोपुनसंचयात्माकसंचैलपूर्ध्वस्त्रानमात्रं॥ विप्रस्यस्त्रत्रैवैश्य
विषयेतदाह॥ अस्थिसंचयनेविश्वोरेतिचेनस्त्रवैश्ययोः॥ तदास्त्रानः संचैलस्तुद्धितोयेहनिपुष्ट
ति॥ कतेनसंचयेविप्रः स्त्रानेनैवचविर्भवेत्स्त्रस्यवैश्येप्येवम्॥ शूदेनसंचयात्माकविप्रस्यविश्वे
त्रवैश्यमोर्द्धिगवः॥ ऊर्ध्वेनृद्धिजानामेकाह॥ शूद्रस्यशूदेस्त्रैविनास्थिसंचयान्पूर्वमेकाहः॥ ऊर्ध्वेन
ज्जोतिरितिमाधवीपेजेय॥ अर्द्धित्वेपारस्करत्न॥ अस्थिसंचयनाहर्ध्वमासयावहिजानपः॥ दिक्ते
नैवपुष्ट्यभिवाससांस्त्रानेनच॥ सज्जानेर्द्धिवसेनेवअहान्स्थिपवैश्ययोरित्युक्तम्॥ सपिण्डानां
ननिहीरादावदोषरित्युक्तं प्राक्॥ विज्ञानेश्वरस्तु॥ मृत्नस्यवाधवैः सार्द्धेकृत्वातुपरिदेवने॥ वर्जयेत्
दहोरात्रदानप्रादादिकमेवेतिपारस्करेकैसर्वत्रैकरात्रमाह॥

॥ अथाशौच्या

नमस्त्योः॥ विष्णुः॥ ब्राह्मणोहीनामाशौचेयः सकृदेवान्नमयाति॥ तस्यनावदा
शौचयावत्तेषां॥ आशौचव्ययगमेमायस्मिन्निति॥ अज्ञानेत्वेगिरः॥ अतर्हशाहभुक्तान्नसंतर्के
मृनकेपिवा॥ अस्याशौचंभवेत्तावदावदनेत्रजयथः॥ नायश्चिन्नत्वमयाविप्रस्यवर्णकमेणेकाह॥
अहयचाहसप्राप्तोपवासाः॥ दशविंशतिषष्टिः शतंचप्राणायामाः पंचगव्याशनंच॥ अभ्यासेहिगु
णः॥ आपदिनुप्राणायामशतंपंचशतमष्टसहस्रं गायत्रीजपश्च॥ मत्पायदिनुसवर्णशौचेचित्रिधम
वैरां॥ माप्यश्वसहस्रंच॥ स्त्रियाशौचेउपवासश्च॥ वैष्णवाशौचेचित्रिजोपवासश्च॥ शूद्राशौचेकच्छ
स्त्रत्रैवैश्ययोः पंचशतमष्टशतं गायत्रीजपउत्तमेषु॥ शूद्रस्यसर्वत्रस्त्रानं॥ मत्पायापदिविप्रस्यवर्णो
पुणंनपनकच्छ॥ महाशांतपनचंद्रामणं॥ अभ्यासेनुमासिकद्वेमासिकत्रेमासिकषारमासिका
नीत्यादिमाधवीयादौजेय॥

॥ अथदासस्यस्वदास्युत्पन्नस्य॥

॥ स्वस

पिउत्पन्नोत्तमानमात्रेणस्त्रामिकायंस्त्रस्यत्वं भक्तदासस्यग्रहोर्ध्वः॥ सद्यः स्पर्शगर्भदासोभक्तदास
स्यहाच्छुचिरितिस्त्र्यंतरोक्तेः॥ मूल्यकर्मकरः॥ शूद्रादासीदासस्तथैवच॥ स्त्रानेशरीरसंस्का
रेगृहकर्मण्यपिजाडति॥ शानानपोक्तेः॥ एतच्चानन्यसाध्यतत्कार्यमात्रे॥ अन्यत्रमासाद्याशौ
चमस्तथा॥ एवदास्यामपिसत्क्रियायास्तस्याअस्पर्शत्वमपिमासमात्रं॥ दासीदासश्चसर्वोवैयस्य
वर्णस्योभवेत् नहर्णस्यभवेच्छौचदास्यामासस्तुसंतुक्रमिनंगिरसोक्तेः॥ षडशीतावपि॥
स्त्राप्रिणेशौचेनदासायाः स्पर्शमासात्रकमेय॥ योग्यायुमौसतोदासीसतीचेनस्पर्शेतामियात्

दत्तदासादीनां स्वसंपिंडमरणदौ स्वाभ्याशौचं समसंख्यदिनोर्ध्वं समपिमासाद्याशौचे स्वाभिका ॥
यस्यैष्यतेति हरदत्तः ॥ दासां ते वासिभूतकाः सिष्वाश्चैकत्रवासिनः ॥ स्वामिन्येनशौचेनयु ॥
ध्यतिमृतसूतकेऽतिरहस्यतिस्मृतेः ॥ दासश्चात्र गृहजानस्तथा क्रीनो न लब्धो दापादुपागतः ॥ अत्र
कालमृतश्च स्यादाहितः स्वामिना च यः मोक्षितो महत्प्रवृत्तिगुदप्राप्तपणेजितः ॥ तवाहमित्यु
पगतः प्रवृत्त्या वसितः कृतः ॥ भक्तदासश्च विज्ञेयस्तथैव वडवाहतः ॥ विक्रेता चात्मनः शास्त्रे
सः पंचदशस्मृता इति नारदोक्तेषु गभेदासभक्तदासौ विनाज्ञेयः ॥ वडवादासी ॥ तथा हवः त
मुहा ह्यदासो जात इत्यर्थः ॥ अने वास्यपिते नैवोक्तः ॥ स्वशिल्पमिच्छन्नाहने वाधवा नामनुत्तया
आचार्यस्य वसेदने कृत्वा कालं मुनिश्चितः ॥ आचार्यः शिष्ये देनं स्वगृहे दत्तभोजनमिति शि
ष्यस्तनुल्यो विद्यार्थी दासादेस्वामित्वसंपिंडमरणो नुविष्युः ॥ पत्नीनां दासतामानुलोम्येन स्वा
मित्युत्तमाशौचे मृते स्वामिन्यात्मीपमिति ॥ प्रतिलेपदासनामाशौचाभावाः ॥ वर्णानामनुलो
मेन दास्यनप्रतिलोमतश्चिप्याजवत्स्वोक्तेः ॥

॥ अथ राज्ञेयममरणो वा एविविभा
गां कृत्वा घागहयेचेतर्पूर्वदिने अनेतत्रामिति मितासराणां यत्प्रमाणं दृष्टं जातवाभ्यासयो
योत्तर्वेदिनमित्युक्तं ॥ तत्र तद्वेशाचारतो व्यवस्थाः ॥ सर्वमाशौचमाहितान्नेर्दाहत्तत्रिचस्य मरणा
मारभ्य ज्ञेयः ॥ अनन्मिमत्त उक्तं तेराशौचादिहिजातिषु ॥ दाहादग्निमनोविद्यादिदेशस्य मृतस
जीतिपेदीनसिस्मृतेः ॥ सास्त्रिरहितान्निः ॥ आहिताग्निश्चेत्तमसन्निधेयं पुनः संस्कारकृत्वा
शववदाशौचमिति वासिधेवृशिवोक्तेः ॥ दाहादेव नु कर्तव्यं यस्य वेतानि को विधितिनात्मात्र
यत्तु धूर्त्तस्वामिनश्चांशोरेणोक्तं ॥ आहिताग्नेरपिमरणादेव दशरात्रं ॥ दशाहं प्रावमाशौच
मिति मरणनिमित्तत्वात्तस्य ॥ यत्तु दाहादेव तस्याशौचमुक्तं तत्संस्कारनिमित्ताशौचपद्यगे
वातेन गत्याग्नेः संस्काराग्रे विरात्रं ॥ आतामेतु दशरात्रं ॥ मरणनिमित्तं तत्र मयो देशहं दाहात्वाग्नीनि
तद्वचनविगथात्पूर्वस्यैवोत्कर्षात्पुलकल्पनात्वापवाच्चिन्त्यः ॥

॥ अथातिक्ता ताशौ
चं ॥ तत्राशौचमध्ये जननादौ जाते तच्छेषेण शुद्धिः ॥ विगतनुविदेशस्य शृणुया
द्योरा निर्दिशः ॥ यच्छेषं दशरात्रस्यातव देवाशुचिर्भवेदिति मनूक्तेः ॥ अत्र केचिदेतत्तु प्रातिरिक्त
विषयं ते वात्ताशौचमध्ये प्रवणे पितृदाये वदशाहादि ॥ पित्रोर्देवेभ्यो तौ स्यातां दूरस्थापि हि पत्र
कः ॥ श्रुत्वा तद्दिनमारभ्य दशाहं सूतकीर्भवेदित्यस्य सौपादेत्वादि स्यादुः ॥ जन्म ॥ ज्ञानमरण
स्य निमित्तत्वात् ॥ अनन्मिमत्त उक्तं तेराशौचादिविगेषाच्च ॥ स्मृत्यर्थे सारेपि ॥ जनने मरणो वा प्रथ
मदिना दूर्ध्वं जाते पुत्रादीनां शेषेणैव शुद्धिर्नि ॥ षडशीतावपार्कं चैव ॥ दशाहं दूर्ध्वं जाते नुरुद
वहिषः ॥ मासत्रयेति रात्रं स्यात्परासाय स्थिती तथा ॥ अहस्तु नवमादवो गच्छं स्तनेन शुद्ध
ति ॥ जनने त्वत्किं ताशौचेनाल्पे वा ॥ नाशुद्धिः प्रसवाशौचे व्यतीतपुदिने घृणी निदेव लोक्तेः ॥ पि
तुः स्तान्ते जापि भवत्येव ॥ निर्देशं ज्ञानिमरणं श्रुत्वा पत्रस्य जन्म वा सवासाजलमापुन्यशुद्धो भव
ति मानवः ॥ इति मन्त्रेः ॥ तत्रातिक्ता ताशौचे दशराहादिजात्याशौचविषयः ॥ नक्तुपत्नीतादिनि
मित्तविगदाहो ॥ उपनोते नु विषयं तस्मिन्नेवाति कालजमिति व्याघोक्तेः ॥ निर्देशं ज्ञानिमरणं ॥

अत्रिक्तातेदशाहेत्विति मन्त्रे अ॥ माधवीयेदेवल्लु॥ अत्रिपक्षत्रिगणस्यातषण्णामासात्यशिरोत
तः॥ परमेकाहमावर्षादूर्ध्वं स्नातो विष्णुयज्ञीत्याह॥ तत्रापटनापहियपत्तेन व्यवस्था॥ इदं वै कटेशे
देशांतरं नु स्नानमात्रा देशांतरं मृते शुक्लाक्तीवैवेखानसेमतो मृते स्नानेन शुभ्यं निगमे आवेचनो
त्रिरादिति॥ पराशरोक्तैरिति विज्ञानेश्वरः॥ स्नानं वत्सराते॥ अर्वाकृत्रिपक्षात्रिनिशषण्णामासा
दिवानिशं॥ अहः संवत्सराद्वर्कदेशांतरं मृते धृषीविष्मृक्तेरिति माधवः॥ इदं सपिञ्जनां देशांत
रे स्नानं सोदकानामिति॥ युक्तेन लक्ष्मणात्वाह वृहस्पतिः॥ महानद्यंतरं यत्र गिरि वा व्यवधायकः
वा वा यत्र विभ्यते तद्देशांतरमुच्यते॥ देशांतरं वदेत्येके षष्ठी योजनमापता॥ चत्वारिंशद्दैन्ये विं
शदैन्यं थैवचेति॥ एतत्सर्वं मातापितृमित्रविषयं॥ तयोस्तु पितरौ चेदिति पूर्वपैग्रीनसिवाक्यात्स
दापूर्वमेव दशाहादि॥ स्मृत्यर्थसारे॥ मातापितृमरणादूरदेशे पिसंवत्सरे ध्वमपि उच्यते दशास्तदिकं
शरोमाशे च कुर्वाता॥ स्त्री उंसयोः परस्परसवर्णां त्रयवर्णां सपत्नीषु वैवमिति॥ शुद्धितत्वाद्योगो
दास्तु॥ उर्ध्वं संवत्सरादाद्यादधुश्चेच्छ्रुपते मृतः॥ मवेदेकाहमेवात्र तच्च सन्यासिनां न त्विति देवलो
क्तेः॥ पित्रोरस्य मध्ये त्रिरात्रमूर्ध्वमेकाहः॥ बंधुमीतापिताभक्तौ च॥ पूर्वोक्तदशाहस्तु कालिं गादिदेशप
रइत्याहुः॥ तत्र ध्रुपदस्य पित्रादिपत्विमानाभावात्॥ उपेक्ष्यमाशो दंसपत्नमातृस्तु दक्षः॥ पितृपत्न्या
मपेतामीमाह वज्रैर्दिशोत्तम संवत्सरे व्यतीते पित्रिरात्रमशुचिमेवेत्॥ होनवर्णमातृत्वेन वत्स
सपत्नीषु वैवमिति स्मृत्यर्थसारे॥ केचित्पितुः पत्न्यां प्रमीताया मोरसे तनयेतयेति॥ ब्राह्मोक्तेरौ
रसे कोदमाहुः॥ वऽशीतावप्येव॥ एतत्सर्वं वर्णानुल्यो नृत्यं वयसि सर्वेषामपि क्रांतेन थैवचेति
आश्रोक्तेः॥

॥ अथाशौचसंपात्ते उच्यते ॥

॥ तत्रशावेशावेत्सु

न के सूत के । एव सूत के । सूत के शावेया ॥ तत्राप्सु त्रैकालेनः पूर्व एव समं नूनमधिकं वेति द्वार
शमेदाः । पदेक दिने समं नूनमधिकं वा शौचं द्वयतत्र तत्रैवाभ्युहितः ॥ ह्योरक कालत्वात् । प
दानु द्वितीयादिदिनेषु त्रैसजातीयं पावेजननं वा समकालं । नूनकाले वा परस्यात्र दाघदसुप
क्षेषु पूर्वशेषेण शुद्धिः ॥ अंतरा जन्ममरणे शेषातो भिर्विशुध्यतीति ॥ याज्ञवल्क्योक्तेः अंतरा
ज्ञाने इत्यर्थः । ज्ञानस्यैव जननादेर्निमित्तत्वात् ॥ पूर्वाशौचो तत्रोत्पन्नमध्योत्पन्ने ज्ञाने तत्र त्रैमेव का
ये । शुद्धित्वे शुक्ते । पूर्वो शौचान्तरस्य न समानेन युवानि निमित्तं तत्कालादपरिशुतत्वात् शौचं ह
नरेव । अज्ञातं तु न । अविज्ञानेन दोषस्याच्छादित्वे कथंचनेतस्या शौचस्य कथं पि प्रवृत्तेः ॥ ते
नाज्ञानात् । द्रव्योत्पन्नो दोषो ज्ञेयश्चात्र तज्ज्ञाने पि नावृत्तिरिति । पाथवीयेयमोपि ॥ जनने जनने
तस्याभ्युत्पन्नमरणं तथा । पूर्वशेषेण शुद्धिः स्यादत्र शौचवर्जने । अत्र केचिदंतर्देशाहस्यातो
चेत्पुनर्मरणाजन्मनी ॥ तावत्स्यात् अशुचिर्विमोहावत्तस्यादतिदेशमिति । मनुष्याशराद्ये देश
हयहताशरीशौच एव पूर्वशेषेण शुद्धिः । अहाद्यत्याशौचसंपाते तत्रैवोपशुद्धिरित्याहुः । ह
रदन्तोप्येवमाह । गोश्रम्येव । तन्न ॥ याज्ञवल्क्यादिवशेन दर्शहस्यतुल्यकालाशौचोपपत्त
एत्वात् । समानाशौचसंपाते प्रथमेन समापयेत् । असमानं द्वितीयं धर्मराजवचोपप्रेतिमाश
वीये शंखोक्तेः । अपरा केमिनाशरादिविशेषाच्च । पदानुसृतके शावं समं नूनमधिकं वा तदान

पूर्वशेषा कुट्टिः ॥ तदाहंमिरः ॥ सूतके शतके वेत्यानमृतके लघुसूतके तत्राधिकृत्य मृतकं शावंकु
 नसूतके वद्विशन्ते ॥ शावाशौचसमुत्पन्नसूतके तु यदा भवेत् ॥ शावेन पुच्छते सती न सती शावशे
 धिनी चतुर्विंशतिमतेऽपि ॥ मृतेन पुच्छते जातेन मृतं जातं केन तु ॥ अतो पदा दशाह ॥ जमनमभ्येत
 दंते वा अहादिशवंतदाश्वेरासुहावपिनमिमित्रमस्य स्यत्वं भवत्येव ॥ मरणाद्यन्त्रियोगे तु मरियो
 मारतं भवेदिति कोऽप्येव ॥ गोतमव्याख्यायां कदाचिरपि ॥ सूतकाहियुगांशावशावाहियुगांशात्रे
 आत्रेवाहियुगांशासती सती पिशवदहकः ॥ अत्र पूर्वपूर्वेणोत्रे त्रेत्रनिवृत्तिरस्यर्थे न्नाधिक्य
 दित्यर्थः ॥ घडशीजावपि स्वभाववदहति सन्मृतशावविशेषधिनीनि ॥ रात्रिषां दोषवर्हितं द्विविदि
 नेरागतुक्तेः ॥ सूतेर्वहुत्वं न स्वभावेनातस्मिन्मृतशवस्यापि न पूर्वराशुद्धिरिति वक्तुं स्वभावेनात
 लत्रमृतशवस्यापि न पूर्वराशुद्धिरिति वक्तुं स्वभावेन युक्तं ॥ अत्र नागतुक्तेरप्यहोमिरशोचमप
 नुपघने ॥ न च पातनिमित्तनशावरस्य शोधनमिति ॥ एवमवपस्याः ॥ पदा तु अहापत्याशौचमप्ये
 सजातीमपि जातीयवादीर्धकालमुत्तरं न स्यप्युत्तरं ॥ श्लोकार्पणपूर्वराशुद्धिः ॥ तत्प्राशोचस्यम
 ध्येतदीर्घाशौचं भवेद्यदि ॥ न पूर्वराशुद्धिः स्यात्कालेनैव सुभ्यतीति ॥ उशमरोक्तेः ॥ तेन अहादि
 शावमध्ये दशाहादिसूतके विमर्शपूर्वराशुद्धिरित्यपरकः ॥ शावनिमित्तमस्य शोधनमवने वा शुद्धि
 विवेकेन नुशावेन पुच्छते सति रिति पाठे लघुसूतशौचनिवृत्तिरुक्ता ॥ तत्र ॥ उत्र त्वकालाधि
 केन बलवत्ता ॥ माधवीयेपमोपि ॥ अघट्टि मराशौचं पश्चिमेन समापयेत् ॥ पश्चाद्विरेज्यं कर्तुं
 दशाहं त्रिविधं ॥ आशौचं पुनरागच्छेत् नक्तमाप्यविशुध्यतीति ॥ हारितोपि ॥ गृहणालघुमध्ये
 तुल्युना नैव तद्वितीति ॥ गुरुत्वं बलपुत्वं च कालकृतमेव ॥ श्वानुरोक्ता ॥ एतच्च हरेदत्रैतस्य सुभ्यतीति
 तास्यं यामप्येव ॥ यत्तु अध्यानायोगपद्येतु हेयाशुद्धिर्गीपसी ॥ मरणाद्यन्त्रियोगे तु गरीयो मरणाभ्ये
 दिति हारीतकोर्मोदितनास्य स्यत्वाभिप्रायं शावसुगुरुत्वं हेयाकविदस्य कालेनापि दीर्घकालस्य
 शौचनिवृत्तिमाह ॥ देवलः ॥ परतः परतोऽद्विरयद्वौ विधीयते ॥ स्याच्चैवं च तमादहः पूर्वराशौ वा त्र
 शिष्यते ॥ अस्यार्थः ॥ अघट्टौ दीर्घाशौ च परतोऽशौचशुद्धिः परतोऽशौचं पश्चिमोऽशौचं पुनरागच्छेत्
 दिना मरतो नुवर्तते ॥ तदा पूर्वराशौ च शुद्धिः ॥ पूर्वराशौ तत्राशौ वा दीर्घकालस्यापि न पूर्वशेषा कुट्टि
 त्वर्थः ॥ यथा घट्टमासे गर्भापातनिमित्तघट्टाशौचमप्ये दशाहपाते पूर्वराशौ तत्र निवृत्तिः ॥ यथा वा अ
 हमध्ये स्नातपातनिमित्तघट्टाहं च वाहयोरिति कश्चित् ॥ तत्र ॥ दशाहावधि पूर्वशेषशुद्ध्या दैक्य
 कविरोक्ता ॥ षष्ठादिदिनेषु पूर्णाशौचं मृतशवौ तदाह इत्यनौ विव्याच ॥ अस्य दुरुत्वं पंचतमा
 दहं जाततो मृतं ॥ अहादि त्रेत्यादृज्जसिन्विषये पूर्वराशौ वा शुद्धिः शिष्यते ॥ दशाहादिरात्रिशेषे
 अहादस्याशौचानां परस्परं रात्रिशेषसंपातेन न द्वाहादिरद्विरित्यर्थमाह ॥ क्वचित्सर्वशेषराशु
 द्वेरापवाद्माह गोतमः रात्रिशेषसति द्वाभ्यां प्रभाते निरुभिरिति ॥ प्रभाते न्यपामे ॥ रात्रिशेषस्य हा
 कुट्टियो मरशेषशुद्धिमाह दिति शान्तयोक्तेः ॥ इदं शावते सतृकपाते सजातीयवानुल्या ॥ अ
 वकेचित् ॥ रात्रिशवः ॥ अहोरात्रिपरः ॥ अहः शेषे हाभ्यां प्रभाते निस्य रिति रात्रौ लिखितानुक्तेः ॥
 ॥ अथ यदि दशाहवासनिर्णये प्राग्यं दशाहवासशौचं ॥ ॥ मानवमादिवसात्र

यउर्ध्वदिग्गवेणामुष्णया विरवेणेनिवौधामनोक्तेः उनः पादेदशाहमाकृश्वेणसहगच्छतिदशमे
द्विपनेयस्याहहयात्सविष्युति। प्रभातेतुविगवेणदशरात्रिष्यविधिरितिदेवलोकोक्तेः। नवमर
शमश्रयोचोपात्पात्यदिनपरौतेनस्रत्रियादावपितथेत्पाहः। माधवीयेप्येवं। अन्येत्पाहः अंत
देशेहस्यातीचेतपुनर्मरणाजन्मो। तावत्स्यादशुविर्विप्रोयावत्स्यादनिदेशमिति। मनुपराश
रघोदेशमदिनवोत्तरस्यशुद्धेरुक्तत्वादिशेयः स्पष्टएवविरोधेचयदैकिचनमनुरवदत्तत्रयजं। क
लोपराशरः स्मृतिरित्यनेनचपूर्ववचसांवाधः। अतएववावस्यतिनातेषामनाकरत्वमुक्तम्। सा
कालेपिजातिमात्रविभादिविषयदेशंतरविषययुगोत्तरविषयवास्तुनेनगोतमीयेरात्रिशब्दे
नाहोरात्रपरः। रात्रिमात्रावशिष्येतिमिताक्षराक्तेः। तनुकविज्ञेतिरिवाप्यथाप्यारव्यायुक्ता।
माधवस्तु॥ अन्निर्गतदशाहमिति पूर्वस्वयेथविरोधादपेक्ष्यति। अस्मत्पितृवरणास्तुवौधाय
नीयेनानवमादिवसादितिद्वितीयाशौचस्यनवमदिनप्रथमस्यदशममेवाहः। द्वाहादिरुद्धेः प्र
वेशबापवादत्वात्तस्यचन्यायतोद्वितीयदिनादेवप्रवृत्तेः। अतउर्ध्वमितिदशमरात्रिपरं। शंखलि
खितावृत्तौदेवलोकोक्तेवाहशेषदशमेष्टिवातीतेरात्रौपतेदित्यर्थः। दशस्यापितानामकुर्यादिति
वत्। तेननमन्वाद्येर्विरोधोनापिमिताक्षराद्यैरित्याहः। अपराकेर्निर्वापागृतेस्वरसोप्येवं। यत्तत्रै
वकाये॥ आद्यतभागद्वययावत्तत्तकस्यतुसतके। द्वितीयेपनिनेत्यात्सतकाच्छुद्धिरिष्यते।
अतउर्ध्वेद्वितीयावत्सतकांताच्छुविः सूनः एतदेवविचार्येस्यामृतकमृतकांतरे। मृतकस्यात
रेपत्रसतकं प्रतिपद्यते॥ सूनकस्यांतरेवाथमृतकंयत्रविद्यते। मृतकांतरेभवेत्तत्रशुद्धिर्वर्गोपसर्व
शरति। अस्यार्थस्तत्रैवोक्तः॥ प्रकीर्णोचपरमहोरात्रस्यदिनरूपेआद्यभागद्वयस्याशौचपातेर
वैराशुद्धिः। भागद्वयार्धरात्रौसतकांतरेद्वितीयात्। पूर्वभिन्नात्सतकांतात् द्वाहादिपूर्वाशुद्धि
मिति। अपराकेत्वाशौचकालेद्विधाविभज्यनिर्गुणविषयत्वेनेदमुक्तः। अस्यवचनस्यनिर्मल
लोक्तिरलोक्तिरेव। अतः प्रकीर्णोचात्पराकावन्वाशौचेः होरावहयमधिकं। रात्रेरन्यामेतुदिन
त्रयमितिपदचरणोपदिष्टः पंथाः॥ एतत्संपूर्णशौचसंपातेएवरात्रिशेषेविगवादि संपातेतुपूर्व
शेषतोवशुद्धिः। द्विरात्रादिरुद्धेः पूर्वैवाकेपेदेशहविषयत्वादपवादभावेशशुद्धेरवसामान्य
तः प्रवृत्तेः॥ षडशौतोनुदशाहोतेअहपातेपिद्वित्रिदिनरुद्धिरुक्ता॥ रात्रिशेषपदाशौचेपूर्वान
धिकमापतेत। ऊर्ध्वेदिनद्वयप्रव्यायामशेषेदिनत्रयमिति। अनधिकसमन्वयेनवा। तत्रुक्तं॥ त
स्यनिर्मलत्वात्तेपक्षिरापादिपातेपिद्विरात्रादिरुद्धापत्तेः। प्रकीर्णोचांतवर्द्धितद्वित्रिदिनमध्ये
धिकाशौचांतरपातेतुवर्द्धितस्यात्यन्तादधिकेनैवशुद्धिः। नचवर्द्धितस्यप्रवेशेष्वंशकनीयः॥
रात्रिशेषेपूर्वशेषशुद्ध्यपवादेनेमितिकवृत्तिन्यायोजीवनात्। अपवादभावेउत्तरागस्यमात्रेः। त्र
पवादमाहशंखः॥ मातर्मयेप्रमीतायामशुद्धेऽप्ययनेपिवापितुः शेषेराशुद्धिः स्यान्मानुःकुर्या
तुपक्षिणी। पादत्रयस्यसमं॥ त्रयस्यत्वमर्थः। पित्राशौचमध्येमातृमृतोपित्राशौचांतमानुपक्षि
णीमधिकाकुर्यादिति॥ तत्राशुद्धावितुक्तेरामहादेः पितृराशौचाभावात्मातृमरणेनपक्षिणी
किनुशरीरेवाशौचं। इयंचपक्षिणीतुनीयादिरात्राद्यदिनद्वयेप्रतिनिमित्तं। नैमित्तिकवृत्तिन्या

पूर्वशेषाच्छुद्धिः ॥ नदाहंमिहः ॥ सतके शनके चेत्यातृनके त्वयसूतकं तत्राधिकतममृतकं शवकुं
 नसूतकं षड्विंशन्मते ॥ शावा शौचसमुच्चयेन सूतकं तु यदा भवेत् ॥ शवनेन पुच्छते सती न तृतीयावशे
 धिनी ॥ चतुर्विंशतिमतेऽपि ॥ मृतेन पुच्छ्येनातं न मृतं जातकेन तु ॥ अतो यदा दशाह ॥ जमनमध्येन
 दंतं वा अहादिशब्दं तदा पूर्वेषां शुद्धावपि निमित्तमस्य शुच्यं भवत्येव ॥ मरणोत्पत्तियोगे तु मरिचो
 मरणं भवेदिति कौश्ली ॥ गौतमव्याख्यायां द्वादशविरपि ॥ सतकाद्विंशं शावशावद्विंशमात्रं
 आत्रेवादिगुणसूती सती पिशवदाहकः ॥ अत्र पूर्वेषां नोत्तरं न निवृत्तिरस्य स्यात् ॥ अधि
 दित्यर्थः ॥ षडंशो नावपि ॥ स्वभाववदहसि सून्यं शावविशेषाधिनीति ॥ रात्रिशेषादो वदितं हि त्रिदि
 नैरागवुक्तेः ॥ सते वै हृतं न स्वभावेनातं सत् नूनं शवस्यापि न पूर्वेषां शुद्धिरिति वक्तुं स्वभावेनातं
 सत् नूनं शवस्यापि न पूर्वेषां शुद्धिरिति वक्तुं स्वभावेन युक्तं ॥ तात्पर्यं ॥ नागं तु केर्याहो भिरशौचमप
 नुपयते ॥ न च पातनिमित्तं न शवरस्य स्पृशेन्नमिति ॥ एवं न वयस्याः ॥ यदा तु अहापत्या शौचमध्ये
 सजातीये विजातीयं वा दीर्घकालमुत्तरं न दण्डुत्तरं ॥ पूर्णं कार्यं न पूर्वेषां शुद्धिः ॥ स्वत्याशौचस्य म
 ध्ये न दीर्घशौचं भवेद्यदि ॥ न पूर्वेषां शुद्धिः स्यात्कालेनेव सुभ्यतीति ॥ उशमलाक्तेः ॥ तेन अहो
 शवमध्ये दशाहादिसूतके पिमपूर्वेषां शुद्धिरित्यपार्कः ॥ शवनिमित्तमस्य शुच्यं भवत्येव शुद्धि
 विवेकेन तु शवनेन पुच्छते सति रिति मायुक्तं लक्षणं पुत्रशौचं निवृत्तिरुक्ता ॥ तत्र ॥ उज्ज्वलस्य कालाधि
 को न वलवत्ता ॥ माधवीये मयापि ॥ अथ शुद्धिमदाशौचं पश्चिमेन स मापयेत् ॥ यथा विरेपे मकाति
 दशाहं विशेष्यति ॥ आशौचं पुनरागच्छेत्तत्र मापयितुं भवतीति ॥ हारितोपि ॥ गुरुणालक्षु मध्ये
 तु लघुना नैव न हविर्ति ॥ गुरुत्वं च लघुत्वं च कालकृतमेव ॥ श्वानुरोधेनात् ॥ एतच्च हरदत्तेन स्पष्टमुक्ता ॥ मि
 ताक्षरयामप्येव ॥ यत्तु अध्यानायोगपथे तु ज्ञेया शुद्धिरीपसी ॥ मरणोत्पत्तियोगे तु गरीयो मरणं भवे
 दिति हारितकौर्मीदिनत्रास्य स्यात् ॥ अभिभाषणवस्य गुरुत्वं ज्ञेया क्वचिदल्पकालेनापि दीर्घकाला
 शौचनिवृत्तिमाह ॥ देवलः ॥ परतः परतो शुद्धिरयच्छौविधीयते ॥ स्यात्तत्पंचतनादहः पूर्वेषां वा न
 शिष्यते ॥ अत्रार्थः ॥ अथ रक्षोदीर्घशौचं परतो शौचं शुद्धिः ॥ परतो शौचं पदिस्रौशौचमुत्तरस्यैव
 दिना मरतो नुचतैते ॥ नदा पूर्वेषां वशुद्धिः ॥ पूर्वेषां त्राशौचादो विक्रमकालावपि न पूर्वेषां शुद्धि
 तर्कः ॥ मथाषष्ठमोसं गमपाननिमित्तं षडहशौचमध्ये दशाहपाने पूर्वेषां त्रानिवृत्तिः ॥ यथा वा अ
 हमध्ये स्वावपातनिमित्तं चतुरहसं वाहयोरिति कश्चिन् ॥ तत्र ॥ दशाहावधि पूर्वेषां शुच्यं दैकं च
 क्व विरेयान् ॥ षष्ठादिनेन पुत्रां शौचं ममरात्रौ न द्वादश्यनो विन्याच ॥ अस्मद्वत्सु पंचतना
 दह आततो नूनं ॥ अहादित्रेत्यादत्रास्मिन् विषये पूर्वेषां वा शुद्धिः शिष्यते ॥ दशाहादि रात्रिशेषे
 अहादस्याशौचानां परस्परं रात्रिशेषे संपाते च न द्वादहादि रदिरित्यर्थाह ॥ क्वचित् पूर्वेषां शु
 छे रपवा दमाह गौतमः ॥ रात्रिशेषे सति द्वाभ्यां प्रभाते निस्रभिरिति ॥ प्रभाते न्ययाम ॥ रात्रिशेषे अहा
 शुद्धिर्यामशेषे शुचि ह्यहादिति शानातयोक्तेः ॥ इदं दशाहोत्पत्तकपाते सजातीयं वा नृत्यं ॥ अ
 न केचित् ॥ रात्रिशब्दः अहोरात्रिपरः ॥ अहः शेषे द्वाभ्यां प्रभाते निस्रभिरिति शंखलिखितं वा वुक्तेः ॥

॥ आययदिदशरात्रासंनिपते पराहं दशाहमाशौचं ॥

॥ मानवमादिवसात्

पुत्रहीनेन पुत्रेन विद्युत्प्रेत इति मन्त्रैः निर्हरणमन्यकर्मपरं एवं मानामहस्याः यथा व्रतस्थो भिसुतः पितुः
 योक्तिर्यान्तं तथा मानामहस्यापि दौहित्रः कर्तुमर्हतीति अपरार्कभविष्योक्तेः । मानापित्रो रूपाध्याया
 कार्ययोरोक्षेदेहिकं कुर्वन्मानामहस्यापित्रतो न भ्रश्यते वनादितिकालादर्शाच्च । तत्रान्यकर्मनिमित्तमस्य
 पतदशाहमस्त्वय । सगोत्रो वाः सगोत्रो वा यो ग्निदद्यात्स्वितरः सोपिकृषो न वश्राद्धशुद्धे न दशमहनी
 तेहिको दासोक्तवचनात् । अतएव ब्रह्मचारिणः शवकर्मणो व्रताभिरतिरिक्त्यत्र मानापित्रो गुरोश्चेति
 गौतमीयव्रतनिर्देशे वपुर्दासो नाशौचस्य । संध्यादिकर्मलोपस्तु नास्ति न त्वजे तत्तत्कर्मवत्सत्वा
 रस्यैकचित् इति कंदोगपरिशिष्टात् । पित्रो गुरोर्विषयतौ नृवत्सचार्यपियः सुतः । स व्रतप्रापिकृषीत
 अग्निर्कुंडोदकक्रिया । तेनाशौचमकर्मसंभ्या चैव न लुप्यते । अग्निकार्यं च कर्मसंभ्या यमात्रं
 नित्यश्रुतिचंद्रिकायां ॥ संवत्तश्च ॥ अत्र कर्मो नधिकाररूपाशौचनिषेधएव । अपरार्कमाधवादय
 त् । एकाहमाशौचमाहुः । आचार्यवाप्युपाध्यायं गृहं वा पितरं च वा । मातरं वा स्वयं दग्ध्वा व्रतस्थस्त
 त्रभोजनं । कृत्वा पतति नो तस्मात्तेनाशौचं तत्र भक्षयेत् । अन्यत्र भोजनं कुर्यान् वनैस्सह संवसेत् । ए
 काहमशुचिर्भत्ता हितीये हनिषुध्यतीति ब्राह्मणोक्तेः । तदन्नमोजने तु प्रापश्चित्ते पुनरुपनयनमाशौ
 चं ॥ दिवो दासादयस्तु । ब्राह्मणोक्तेः ॥ प्रथमे हि संध्यादिलोपः । ब्रह्मचारी यदा कुर्मन्ति इति वेपथो
 पितुः । तावत्कालमशौचं स्यात् पुनः स्नात्वा विषुध्यतीति । प्रजापतिवचनात् हितीया हादौ पिंडं दत्त
 काले एवाष्ट्यष्टत्वात्रेण न्यदेत्याहुः । दशाहमस्य ष्यत्वेपिकर्मागस्तान विधानार्थमेतदित्युक्तं ।
 अन्यकर्मोत्तरं तु ब्रह्मचारिणः । पित्रादिमरणोप्याशौचाभावरं । सोपित्रस्य च काल एव । समा
 वत्तै नोत्तरं पूर्वमृतानां अशौचं भवत्येव । आदिहीनोदकं कुर्यादाजतस्य समापनान् । समाजैतदुदकं
 दत्त्वा त्रिरात्रमशुचिर्भवेदिति मन्त्रैः । तत्रापि विकल्पः । पितर्यपि मृते नैषां दोषो भवति कर्हिचित्
 आशौचं कर्मणो ने स्यात् अहं वा ब्रह्मचारिणामिति कंदोगपरिशिष्टात् ॥ यथा कृतजीवश्चाहेन
 किमप्याशौचं न कार्यमिति हेमाद्रिः शुद्धित्वे कौर्म ॥ सद्यः शौचं समाख्यातं दुर्भिक्षे वाप्युपदेवं हि
 वाहवहतां च विद्युतापायि वै हि जैः । उपदेव्यमरके ॥ उपसर्गमते चैव सद्यः शौचं विधीयते इ
 ति । पराशरोक्तेः । उपसर्गोत्तरं मरक इति श्रुतपाए परिहृय दशदयः ॥ मरीचियाश्च वल्क्यावपि । आ
 पद्यपि च कुर्यात् सद्यः शौचं विधीयते इति । पराशरसमयपि नाशौचं । तथा च शुद्धिरत्नाकरेदसः
 सत्यकाले त्विदं सर्वं सत्तर्कं परिकीर्त्तितं । आपन्नं तस्य सर्वस्य सत्तर्कं पि न सत्तर्कं । अतः सति वेग
 ये सत्यासोप्यातुरस्य भवतीति केचित् ॥
 ॥ अथ कर्मतः ॥ ॥ विशतश्रो
 कां । न तत्र कार्येषु सविब्रति नृपवदीक्षितत्विक्सदेशश्रपतत्त्वप्यनेकश्रुतिपठनभिषक्कारुशि
 स्यात्तत्तत् । संभारं खेषु दाणेन पनं पजनं प्रादुष्यद्वपतिष्ठा । चूयतीर्थीययात्राजपपरिणयना
 युत्सवंद्यतदर्थं । नाशौचमिति शेषः । सत्री अन्यसत्रवान् । मुख्यसत्रस्य दीक्षितपदानि द्वे ॥ व्रती
 अनंतव्रतादिनिपमवान् । न व्रतीनां व्रते इति विष्णुः ॥ नैवेताः कारवः शिल्पिनो वेधादासीदासा
 लथैव च राजानो राजभृत्याश्च सद्यः शौचाः प्रकीर्त्तिताः । कारवः स्रपकाद्याः शिल्पिनः श्वेलनिर्गोज
 काद्याः । आतुरस्याधिनाशये । राजादौ नृत्तादानादेः । प्रारभो नो दीक्षादसं कल्पे वा । यजनं न दामो

यापवादत्वादित्युच्यते ॥ सपिंडघृणो वेन मातापितरौ शो वापहमा न्नस्त्वय ॥ एवं भर्तृरपि निः
 शयं च पक्षिणी दशमदिना सर्वमातृमरणो ज्ञेया ॥ दशम्यां जौ तस्मात्ते वा मातृमरणे ह्यहं यदहं
 चित्तापक्षिणी निक्कचित् ॥ नन्वा ॥ संख्यातरो पुन न नापत्या अहादिश्रुति बाधोक्तः ॥ अत्र एवैका
 देया षट् देया इत्यादौ श्रुतसंख्या बाधोक्तः ॥ समुच्चयोनिरलोद्देशः ॥ गुरुमित्रयोस्तमते ॥ गुरु
 लघुश्रेयसि युक्ते ॥ मातृस्वारे ह्येतन्मपक्षिणी ॥ यदा नारी विशदं निमिषं स्वमित्रां कृणुते ॥ त
 दाशो वविधानं व्यंभर्तृशौ चक्रमेण हीति पृथ्वी चंद्रोदयलघुहारीतोक्तेः ॥ तत्रैव षड् अंशमिति यत्ने वि ॥
 मृतं पतिमनुमृत्पत्नी चेदं न लंगता न तत्र पक्षिणी कायोपेतका देवपुत्राणि ॥ पुत्रो न्येन विर
 त्तस्यास्तावेदे वा सुचित्तयोः ॥ नवश्राद्धं च पिंडं च पुनः पुनः समापयेत् ॥ गृहीता शो चाना उच्चारणं विदुः
 संस्कारे मातुः सपिंडस्य मरणो नाप्यनिरूपः ॥ अमिज्ञानं कलादिषु माननिमित्तं स्वचनं स्वत्व
 न ॥ द्वादशवर्षांतरं संस्कारां शौचमभ्यसपिंडमरणे व्येवं ॥ पत्न्यपरां न जाते ॥ अथैव वादान् सभ्यो
 स्त्री न भवेदात्मघातिनी ॥ अहाशो वेनिरुति श्रुत्या हमाशोति शास्त्रवदिनि ॥ तद्वर्तुं शो चोत्तरम
 रो हरो विराज्ये च परमिति पृथ्वी चंद्र ॥ ब्राह्मणादेस्तत्रिया युनुममने त्याशो च परमित्यपरां ॥ च
 दित्वा दशो गोदासु ॥ भर्तृशो चोत्तरमन्वारे हरो विराज्ये ॥ सहगमने नुसंश्रयो ॥ युद्धं हतस्य सद्यः शो
 चेन्वा रो हरो ब्राह्मणे त्रिरावृत्त्या द्वैरपि महेरापिंडदानं ॥ एकचित्तो नुसद्यः शौचमिच्छाहः ॥ मन्य
 त्या युक्तः ॥ पूर्वशेषेण शुद्धे रपवादांतरमुक्तं षड्शीत्यां ॥ पूर्वशो वेनया धृतिः ॥ तत्के पुन के विच ॥ त
 निकामग्निदेहितामेतस्य वसुतानपि ॥ निरूपयामने स्मृति संग्रहेषि ॥ इत्यविशुद्धं हारितासु निकाम
 ग्निदेविना ॥ इदं मृत्युन दाहकरणे ॥ मातृलादि संवधे दाहमात्रकरणे नु विराज्ये मेव मुक्तपाक ॥ इहा
 त्रिः सतकाद्विगुणं शो वंशनाद्विगुणमात्रेवं ॥ आत्रे काद्विगुणासु निस्तोपि श्वदाहकः ॥ तथा शो
 चा ॥ संपाते प्रिनशा वजन न निमित्तं कार्यमिति वंशः ॥ अशो च नुसमुत्पद्ये उममं मयदा मवेन ॥ केतु
 क्तासि की शुद्धिः ॥ पूर्वशो वेन शुभ्यतीति प्रजापतिः स्मृतः ॥ आशो चेद्विधिषे वि ॥ शातानपः ॥ अत
 र्देशा हेन न नात्यश्वात्पान्तराण्यदि ॥ अत मुद्दिश्य कर्तव्यं पिंडदानं पथा विधिः ॥ आभ्ये अत पिंडं नु
 मध्ये वेज्ज न न मवेत् ॥ जयैवाशो च पिंडास्तु शोचान्मायया विधिः ॥ मातुः पक्षिणि मध्यपितुरेकाद
 शाहं च कुर्यात् ॥ आद्यं श्राद्धमप्यहोपि कुर्यादेकादशे हीति स्मृतः ॥ केचित्तिरेस्तत्रियादिपरं वि
 प्रादेस्वाशो चान्तरे एकादशाहं श्राद्धे नेत्याहुः ॥ अत एव विज्ञानं श्वरे रादशमपिंडमुत्सृज्या शि
 ये शुविधे वेदिनिष्ठचित्त्वमहेको दिशंगविप्रमित्रमवलपरमिति वदता तत्र च हेरंगत्वं दर्शयते ॥ एवं
 च वात्सर्गशय्या दावपि ॥ देवया शिकेन त्वाशो चान्तरे पिभवेयेव युक्तः ॥

॥ अथाशो वापवादः ॥

॥ संपंचयामा ॥ कर्तुं कर्मेतः इत्यतः मृतो

यतः विधानाच्च ॥ आद्यो ब्रह्मचारिण्यदिषु नैव श्रुतानां वनस्थानां फलीनां ब्रह्मचारिणां नाशो व
 कीर्तितं सद्भिः पतिनेव मृतं तथा श्रुतिकौशले ॥ नरैपादेशवेकाधितयैवेति देव लपाठः ॥ आशो च
 मंत्यकर्मोपलक्षणं ॥ ब्रह्मचारी न कुर्वीत श्वदाहादिकः क्रियाः ॥ यदि कृष्याचोक्तं च पुनः स
 स्तामेव वेति देवलोक्तेः ॥ एतन्निवाद्यतिरिक्तविषयं ॥ आचार्यस्तु वाध्यापमानं पितरं गुरुं निरु

यनुव्रतीभेन न वनेन विषयेनेऽग्निमन्त्रेः निर्हरणमन्यकर्मपरं एवमातामहस्य। यथा व्रतस्थोऽपि सुतः पितुः
 कुप्यान्क्रियो नृप तथा मातामहस्यापि दोहिनः कर्तुमहेतीति अपरार्कभविष्योक्तेः। मातापित्रोरुपाध्याया
 चर्ययोरोर्ध्वदेहिक। कुर्वन्मातामहस्यापित्रतीनश्रयते व्रतादितिकालादर्शश्च। तत्रान्यकर्मनिमित्तमस्य
 सत्त्वदशाहमस्येव। सगोत्रोवाः सगोत्रोवायोग्निदद्यात्स्वेनरः सोपिकुर्यान्नवश्राद्धशुद्धेन दशमेही
 निदिवादसाक्तवचनात्। अतएव ब्रह्मचारिणः शक्नुमन्मन्त्रादिद्वित्रित्यवमातापित्रोर्गुरोश्चेति
 भेदमीदृशनिवृत्तेरेव पर्युदासोनाशोचस्य। संध्यादि कर्मलोपस्तुनाति नृपजेत्सूतके कर्मब्रह्मचा
 रीस्यैकचित् इति कंदोगपरिशिष्यात्। पितृगुरोर्विपत्तौ नुव्रह्मचार्यपियः सुतः। स व्रतश्चापिकुर्यात्
 अग्निं कुंजोदकक्रिया। तेनाशौचमकृत्तव्यं संध्याचैव न लुप्यते। अग्निकाये च कृत्तव्यं सायंप्रातश्च
 नित्यशरित्चंद्रिकायां॥ संवत्त्रैश्च॥ अत्र कर्मनधिकाररूपाशौचनिषेधएव। अपरार्कमाधवाद्य
 त्। एकाहमाशौचमाहुः। आचार्यवाप्युपाध्यायगुरुवापितरंचवा। मातरं वा स्वयंदग्ध्वाव्रतस्थस्त
 वभोजन। कृत्वा पतति नौ न स्यात्तेनात्मेतत्र भक्षयत् अन्यत्र भोजनं कुर्यान्न च नैस्सह संवसेत्। ए
 काहमशुचिर्भूत्वा द्वितीयेदनिशुध्यतीति ब्रह्मोक्तेः। तदन्नभोजने नुप्रापश्चित्ते पुनरुपनयनमाशौ
 चव॥ द्विवादसादयस्तु ब्रह्मोक्तेः॥ अथ मेहि संस्थादिलोपः॥ ब्रह्मचारी यदा कुर्यात्पिंडं निषेधं
 पितुः तावत्कालमशौचं स्यात्पुनः स्नात्वा विषुध्यतीति। प्रजापतिवचनान् द्वितीयाहादौ पिंडं दत्त
 काले एवावस्थपत्नमात्रे नान्यदेत्याहुः। दशाहमस्य स्यत्वे पिकर्मगस्त्रानविधानार्थमेतदित्युक्तं।
 अन्यकर्मकरो नुव्रह्मचारिणः। पित्रादि मरणोप्याशौचाभावएव। सोपिव्रह्मचर्यकालएव। समा
 नत्रे नोत्तरं न पूर्वमृता नोत्तराशौचं भवत्येव। आदिहीनोदकं कुर्यादा व्रतस्य समापनान्। समाप्तेनूदके
 रत्ना विराजमशुचिर्भवेदिति मन्त्रेः। तत्रापि विकल्पः। पितृपिपृष्टे नैवा दोषो भवति कर्हि चित्
 आशौचं कर्मणोने स्यात् अहं ब्रह्मचारिणमिति कंदोगपरिशिष्यात्। यथा कृतजीवश्चाहेन
 किमप्याशौचं न कार्यमिति हेमाद्रिः शुद्धित्वे कौर्मै॥ सद्यः शौचं समाख्यातं दुर्भिक्षे वाप्युपद्रवे हिं
 वाहवहानां च विद्युतापायि वै हि जैः। उपद्रवे न्यमरके॥ उपसर्गमृते चैव सद्यः शौचं विधीयते
 ति पराशरेकेः। उपसर्गो न्यमरक इति प्रलपारप्यनिरुद्धमहादयः॥ मरीचियाश्च वल्क्यावपि। आ
 पद्यपित्तकृशां सद्यः शौचं विधीयते इति। मरणसमये पिनाशौचं। तथा च शुद्धिरन्नाकरेदसः
 सस्य काले त्विदं सर्वं सूतके परिकीर्त्तितं। आपद्रतस्य सर्वस्य सूतकेऽपि न सूतकं। अतः सति वैरा
 ग्ये सन्यासोपानुरस्य भवतीति केचित्॥ ॥ अथ कर्मतः॥ ॥ त्रिशतश्लो
 काः॥ तत्र त्वायैव सवित्रमिति नृपवदीक्षितं त्विकं स्वदेशं शपत्त्वप्यनेकश्रुतिपठनभिक्षां कुरु शि
 स्नान्तराणां। संपारं वैषुदानोपनयनं गजनश्राद्धं द्रवतिष्ठा। चंद्रातीर्थार्थयात्रा जपपरिणयना
 युक्तं वैद्यतदर्थं। नाशौचमिति शेषः। सत्री अन्नसत्रं चान्। मुख्यसत्रस्य दीक्षितपदातिद्वेः॥ व्रती
 अनेन व्रतादिनिपमवान्। न व्रतीनां व्रते इति विष्णुकेः॥ प्रवेत्ताः कारवः शिल्पिनो वैद्यादौ सीदासा
 लथैव च राजानो राजभृत्याश्च सद्यः शौचाः प्रकीर्त्तिताः कारवः सपकाराद्याः शिल्पिनः शैलनिर्गोज
 काद्याः आतुरस्य व्याधिनाशार्थं दानादौ नृणां दानादेः। प्रारभोनां दीयादौ सकल्पे वा। यजने न दानो

सर्गकोटिहोमादिलघुविष्णुः ॥ अतःपञ्चविवाहपञ्चादेहोमेवनेजेयः ॥ आरब्धस्तकनस्यादगारभ्येव
तकाप्रारभेवराण्यज्ञेसंकल्पोव्रतसत्रयोः ॥ नासीद्वाहविवाहादौप्रादुपाकपरिक्रियेति ॥ पाकस्य
परिसम्पत्तात् ॥ क्रियापाकमोक्षणमिति शुद्धिप्रदीपः ॥ तन्मंदरुदेयौगाहलवत्वात् ॥ तीर्थेति ॥ आ
शौचेआवृत्तिकर्तव्यमाप्नो ॥ विवाहदुर्गपक्षेषुपात्रायांतीर्थकर्मणि ॥ नतमृसूतकतद्वत्कर्म
ज्ञादिकारयेदितिपैमीनसिस्मृतेः ॥ अत्रविशेषःआगतः ॥ जपःपुरश्चरणादितोवपाठः ॥ अवि
च्छेदेनसंकल्पितहरिवंशश्रवणादिश्च ॥ अतएवोक्तंवादे ॥ गृहीतनिममस्यापिनस्यादन्य
स्यकस्यचिदिति ॥ एवंदेवप्रजादि ॥ मदनपारिजातेममोपि ॥ शिवविष्णुर्वेनदीक्षायास्यवाग्विप
रिग्रहः ॥ श्रौतकर्मणि ॥ कृत्वातस्नातः शुद्धिंवाप्रयात् ॥ गौडशुद्धित्वेनमत्रयुक्तावत्याजपोदे
वाचनविधिः ॥ कार्योदीक्षान्वितेनैरैः ॥ नालिपाययनलेषास्तनकवायतात्मना ॥ राघवभदीयेन
रदः ॥ अथसूतकिनः प्रजावस्थाप्यागमचोदिता ॥ स्नात्वानित्येचनिरुत्मानस्याक्रिययात
वेवात्प्रजाकर्मणोवध्यानयोगेनप्रजयेत ॥ यदिकामोचत्कामीनित्यप्रवेवदाचरेत् ॥ यत्तु
नसिंहकल्या ॥ सदाभजजपमुक्तापरिष्ठादशुचिनैः ॥ मनसाविहितस्तत्रसरेत्तन्मंत्रनतचोत
तन्मन्त्राद्यशौचपरं ॥ रामाचनचंदिकाया ॥ अशुचिवाशुचिवापिगच्छत्तिष्ठस्वयम्पि ॥ मंत्रैक
स्मरणविधानमनसैवसदाभ्यसेत् ॥ कालनियमाभावेत् ॥ तोत्रहरिवंशादिहेयमेव ॥ उत्सवो
पयात्रादि ॥ स्पृशशौचं ॥ अयमाशौचाभावोचन्यगतिर्लोआर्त्तचक्षेपः ॥ अत्रमूलमाकरेस्य
हं ॥ अत्रदीक्षितस्यावभृथात्स्वमेवाशौचाभावः ॥ तदादित्वाशौचमस्येव ॥ नेनवेतानोपास
नाकार्याऽतिवेतानत्ववभृथादिनभवत्येव ॥ अतएवोक्तं ॥ माधवीयेवादे ॥ तद्वद्गृहीतदीक्षावस्थै
विधास्यमहामखे ॥ स्नानत्ववभृथेषावजावेत्तस्यनस्तनकमितिवेतानोपासनाः ॥ कार्योऽतिअनेमेवसि
द्धिः ॥ अतिज्ञानदाक्षीतानांवेति ॥ पुनर्दीक्षितगृहणयजमानेस्वयंकर्त्तव्येत्नान्प्राप्त्यर्थेवेति ॥ पि
ज्ञानेश्वरः ॥ वस्तुतस्तुदीक्षाणीयास्तस्तस्यप्रागवभृथात्कर्मप्राप्त्यर्थंदीक्षितगृहणात् ॥ नेनततः
निषेधपूर्वएव ॥ यत्रप्रारभोवरणपक्षेऽति ॥ नहन्तिकपरं तथाचक्रदोगपतिशिष्टे ॥ नदीक्षिण्याः
परंपक्षेनरुद्धादितपश्चरन्ति ॥ शुद्धित्वेयेवा ॥ अतिज्ञानमधुपकोत्तरमाशौचाभावः ॥ गृही
तमधुपकेस्वयजमानात्रातिज्ञः ॥ पश्चादशौचेपतिनेनभवेदितिनिश्चयः ॥ इतिवाह्यता ॥ अत
एवगमादारः ॥ चतुर्णांवरणपक्षेऽप्येषामाशौचेनआगमितव्याख्या ॥ एवंस्यात्तैपितुलाकोटि
होमादौमधु केसतिदोषाभावोक्षेपः ॥ यत्रप्रारभोवरणपक्षेऽतिज्ञानमधुपकोत्तरमाशौचाभावः ॥ वेतानो
पासनाः ॥ कार्योक्रियाशुचिचोदनात् ॥ तत्रत्यागमात्रेस्नानोत्तरंस्वयंकर्त्तव्यं ॥ श्रौतेकर्मणि ॥ तत्र
कालेस्नातः शुद्धिंवाप्रयात् ॥ इतिस्मृतेः ॥ त्यागानिरिक्तेनश्रौतेस्यात्तैचान्यस्यैवकर्त्तव्यत्वेनतै
मृतकेचैवअशक्तौप्रादुभाजने ॥ प्रवासादिनिमित्तेषहावयेननुहापयेदितिरहस्यमुक्तेः ॥ नि
त्यानिनिवृत्तेस्त्वेतानवर्जंशलागौचैकेनपणानिकुर्येतिपैमीनसिस्मृतेऽतिवितानेश्वरः
एकमहंणप्रजायनेनस्यात्तैकार्यमेवेतिहारलताया ॥ दाक्षिणात्यास्तुविकल्पमाहुः ॥ अपरा

कतिनिर्वन्धालोऽशौचसर्वस्वकार्येस्मात्तन्नागातिरिक्तेऽन्यस्यैवकर्तृत्वं सागमात्रेण स्वस्थः कर्मवैता
 निकं कार्यं तानोपपश्येवाऽस्वयमिति हारीतोक्तेः । दशोचशर्माणसंचकर्मवैतानिके च यत् सृजके
 पितृजन्मोहात्यापश्चिन्तीयतोदिजन्तिमरीच्युक्तेः । जन्महान्योर्वितानस्य कर्मत्यागो न विद्यतां शा
 नान्नोक्तवत्तोहोमः कार्ये एवाभ्यगोत्रेति जावालोक्तेऽप्युक्तम् । आशर्क्येप्येव । स्वके तु सस्य
 सचेत्यात्रैककर्मकथं भवेत् पिउयज्ञचरुहोममसगोत्रेण कारयेदिति जातृकस्योक्तेऽप्युक्तम् । रुः स्या
 त्रेत्यालोपाकः । अथ एव कर्मादिश्चेति विज्ञानेऽप्युक्तम् । पार्व्यनुसंधिडेनापि वार्ये । न च नक्त कर्मकु
 र्वाणः सनाभ्योप्युचिर्भवेदिति मनूक्तेः । कुरोऽपि परिशिष्टेपि । होमं श्रोते नुवर्तयः शुक्लानेन फ
 लेन वा अकृतं हावयेत्स्मात्तदभावे कृताकृतम् । अकृतं त्रीत्यादि कृताकृतं तुलादि । स्मात्तदो
 मादौ तु विकल्पोऽप्युक्तः । शालाग्नौ चैकेऽग्निप्रागुक्तेः । यदा करणं तदा न्युद्धारः । अत्रेदं तत्त्वम् । वैवा
 वरुवादीनां दशरादमहोमेपि नाग्निविच्छेदस्तेनैव कार्यः । तेति रीत्याद्यैः कर्मवत्तराजमहं यमा
 नो ग्निलौकिकः संपद्यत इति सुदर्शनभाष्ये वचनात् । समारुदेत्त्वग्नौ नेनापि कार्यम् । किंतु नरा
 नमेव समाहृत्यः प्रत्यवरहः । योराशौ वापवादाभावादन्यकार्त्तकत्वाच्च अन्यथा नराधा
 नमपि स्यात् । यज्ञाश्चलापनः ॥ नो वापि सृत्तकेशावेपवेणीश्चिमापदि । उष्यवसो च भाषा । पान
 कुर्यात्तां कदाचन स्मात्तोग्निः सृत्तकेशावेस्वयं न नुहुयादिति । श्रोताग्निस्तु सहं दुत्वात्मात्रे वास्त
 यकनेदिति । तदपि समारुदपरः । तदाह स एव । स्मात्तोग्निराग्न्या नो न्येवामभावे सृत्तकादिषु ॥ समा
 रोप्य न देते तु विहृत्य नुहुयात्स्वयमिति । तथा मनूः ॥ अग्नेहेनाग्निमुक्तिप्राप्तिः । वैश्वदेवस्य तदग्नि
 साध्यत्वेपि वचनात्तिरुतिः । विप्रोदशाहमासीनवैश्वदेवविचिंत्य निस्वर्तौक्तेः । यथापि पंच
 यज्ञविधानं ननु कुर्यान्मृजन्मनो रिति तेनैवोक्तेः । एवं निषेधोऽर्थः ॥ तथाप्यायस्तं वादी नो वै
 श्वदेवस्य पंचयज्ञभिनत्तात्यत्र निषेधः । हरदत्तस्वाशौ वैपिवरुचैर्वैश्वदेवः कार्यः । तस्य ह्यव
 नभाषोपदात्माशुचिर्पिदश इति ब्रह्मयज्ञस्यैव शौचविशिष्य निषेधात् । संध्यादीनामप्यपवाद
 माह । अपराकं पुलस्त्यः ॥ संध्यामिष्टिचरुहोमं पावज्जीवसमाचरेत् । न त्यजेत् सृत्तकं कपित्थ
 जनगच्छेदथोदिजः । सृत्तकं सृत्तकं चैव संध्याकर्म समाचरेत् । मनसोच्चारयेन्मंत्रान्प्राणायाम
 एते हि जः ॥ यज्ञवेदिकापाजावालः ॥ संध्यापंचमहायज्ञानैत्यकस्मृतिकर्मच । तन्मध्यं हाप
 यज्ञेयां दशाहोने पुनः क्रियेति ॥ यज्ञसंवर्तः । सृत्तकं कर्मणां न्यागः संध्यादीनां विधीयते ॥ य
 ज्ञविष्णुपुराणः । सर्वकालमुपास्यानुसंधयोः पार्थिवेयता । अन्यत्र सृत्तकाशौ वैविश्रयान्तर
 भीतिरिति तत्सर्वसंध्यापरः । अर्थोऽनामानसी संध्या कुशवारिविवर्जितेति शुद्धिदीपे च्यवने
 के ॥ पेडीनसिस्त्वर्ध्वं मंत्रोच्चारणमाह । सृत्तकं सावित्राजन्मिषदक्षिणं कृत्वा सूर्यं ध्याय
 नमस्तु योत । प्रयोगपारिजाते भस्माजोपि । सृत्तकं सृत्तकं कुर्यात्तमाणाया मम मंत्रं ता यामा
 ज्जीनमंत्रास्तु मनसोच्चार्यमाज्जीयेत् । गायत्रीसम्यगुच्चार्ये सूर्यो ध्येव निवेदेयेत् । याज्ञेन नु
 वा कार्यमुपस्थानं न चैवति । अहो आह्वादावप्यशौचापवादमाह व्याघ्रः ॥ स्मात्तकर्मपरित्यागो
 राहो न्यत्र सृत्तकं रति । लौगपि । सृत्तकं सृत्तकं चैव न देवो राह दर्शने । तावदेव भवेत्सुहिषो वन्यु

निर्णयः। प्रयोगपरिच्छेदे हसनिः॥ कथाविवादे संक्रांतो सतकं न कदाचन॥ वृद्धशततपः॥ पदमे
जनकाले तु अशुचिर्भवति विज्ञः॥ भूमौ निक्षिप्य तया संस्नात्वा विप्रो विशुध्यति॥ भक्षयित्वा तु तं प्रास्य
होतृवत् भुज्यति॥ अशित्वा सर्वमेवाभ्यक्षित्वा विमुध्यति॥ इदमविशेषात् सतकादि॥ परमपीति
शुद्धित्वे भूलपा रौच्यं॥ ॥ अचरव्यतः॥ ॥ मरीचिः॥ त्वत्त्वे मधुमासे
च पुष्पमूलकलेषु च शाककाष्ठतरोधुश्च द्रविसर्पिः पयः सुवः॥ निलौषधाग्निने चैव पकापके स्त
मग्रहः॥ घण्टेषु चैव सर्वेषु नाशौ च मृतसूतके मस्य मेव स्ताम्युत्तुपाया संनतहस्तादिभ्यः॥ कपे
ततहस्तादिभ्यः॥ पके लडुकादि॥ अपके तु लडादि॥ एतद्व्यसं पयः॥ अन्नस्य मरुत्तानां नाम
मन्त्रमगर्हितम्॥ भुक्ता पक्ता॥ जमेते वा निरात्रे नृत्तौ भवेदित्यगिरसोक्तेः॥ पक्ता ज्योत्स्नादि
ननु भक्ष्या षट्त्रिंशन्मते॥ उभाभ्यामपरिज्ञाते सतकं नैव दोषकृतं॥ एकेनापि परिज्ञाते भोक्तृदोष
मुपावहेत्॥ विवाहोक्त्यपनेषु त्वं तस्मै तस्मै परैरन्नं पदान् व्यभोक्तव्यं च द्विजात्रयेः॥ भुजा
नेषु तु विप्रेषु त्वं तस्मै तस्मै॥ अन्त्ये होदकं चांता सर्वे ते पुत्रयः स्नानाः॥ वृहस्पतिः॥ विवाहो
क्त्येवाधुक्ता॥ श्वेदं कल्पितान्नेषु न दोषः परिकीर्तितः॥ षड्शीतो॥ संसर्गं यस्व चाशेषं च यस्याति
जातकालता तदीयस्य पदार्थस्य नाशे च विद्यते कविना॥ शुद्धित्वे शुभेदित्यनुवर्तौ विष्णुः॥
भोक्षणेन पुस्तकमिति॥ ॥ अथ मृतदेवे॥ ॥ हेमाद्रौ षट्त्रिंशन्म
ते॥ कौर्मिवाव्यापादयेद्यथा न्नं सतमस्युदकादिभिः॥ विहिततस्य नाशे च नापिका र्योदक
क्रियाः॥ श्वदंष्ट्रीनां वा दंष्ट्राशेषं च मस्येव॥ हतानां पयो विप्रैरन्वष्ट्यं चान्नं धानिनामिति याज्ञ
वल्क्योक्तेः॥ शुद्धित्वे कौर्मिः॥ सद्यः शौचं समाख्यातं शापादिमरणे तथा॥ आदिपदादिभिरा
रहता भविष्ये॥ स्वेच्छया मरणां विषाच्छुगिदंष्ट्रिसरीसृपात्॥ अन्त्याप्यनविच्छेदधेरात्मना चै
व ताडने॥ पाखंडमाश्रिताश्चैव महापातकिनस्तथा स्त्रियश्च अभिचारिण्यश्च हृदयतिनालश्च
नेतेषां स्नानसंस्कारेन श्राद्धं न स्पिडनं॥ गौतमः॥ प्राञ्चो नाशकश्च स्नात्वा भिर्विषोदकोदंभनप
पत्तेनैवेच्छतामिति॥ नाशे च मिति शेषः॥ अंगिरः॥ चंडालादुदकात् सर्पाद्वा ह्यगाद्देयुनाद
पि॥ देखिभ्यश्च पुभ्यश्च मरणां पापकर्मणा॥ उदकं पिडितं न च प्रेते भोज्यं न दीयते नोपतिष्ठ
ति तत्सर्वमतरीरस्थे वितथ्यति॥ षट्त्रिंशन्मतेऽप्येव॥ जादोपि॥ अंगीदंष्ट्रीनखीव्यालविषचक्षु
क्रिधाजलेः॥ आलोजगरः॥ सुदूरस्थरिदं त्वं कुर्वन् कीडा मृतं त्वयः॥ नागानां विप्रिये कुर्व
न् हतश्चाप्यथ विद्युता॥ विगृहीताश्च ये राजा चौर्यदोषेण कृत्रचिता॥ परदारान्हरतश्च देवा
त्तत्पतिभिर्हनः॥ असमानैश्च संकीर्णैश्चांशलाद्यैश्च विग्रहः॥ कृत्याने निहनता स्तद्व्यांशलादी
नसमाश्रिताः॥ शस्त्राग्निगरदाश्चैव पाखंडाः॥ क्रूरवृद्धः॥ क्रोधात्मापविषं वह्निश्च स्वपुंश्च
नेजले॥ गिरिस्थप्रपातं च यं कुर्वन् नराधमाः॥ कुशिल्यौ विनोये च सूनाले कारधारिणः॥
मुखे भगाले पके चित्तं लीवशापनपुंसकाः॥ ब्रह्मदेहतामेव च पापिब्राह्मणे हताः॥ महापा
तकिनो ये च पतिनाले पकीर्तिताः॥ पतिना नानदा हस्यान्नाद्ये पिनास्थिसंचयः॥ न चाशुष्य
तं पित्रे वा कामे श्राद्धादिपं कविना॥ एतानि पतिनां तुषः करोति विमोहितः॥ तत्र कुरुद

अभिमानिहनेकार्यमुदयानस्वशक्तिः॥ दाहकानिहनेवैषकतेव्यासदेनेसमा॥ शस्त्रेणमिहने
 दद्यात्तमहिषीदक्षिणाच्चिता॥ अश्वनानिहनेदद्यात्तवत्सागापयस्विना॥ विषेणचमृतेदयान
 मेदिनीहेमनिर्मिता॥ उद्धवनेनचमृतेकपिकेनकनिर्मिते॥ मृतेजलेनवहणहेमदयाहिनिधुने
 विषुचिकाचमृतेस्वादभोजयेचशतदिज्ञान॥ मृतेधनुःप्रदातव्याकयतेकयलेमृते॥ काशहेम
 चमृतेअरुक्कचमृतेचरेत्॥ अतीसारमृतेस्वस्थपयपयतो जपेता॥ शक्तिरूपदिग्रहयले
 जपेदुदयथोदिते विद्युत्यानेननिहनेविद्यारानेसमाचरेत्॥ अतस्मिन्मृतेकार्यवेदपागपरांतया
 संख्यास्वपुस्तकदद्यादस्यपयस्यशतोमृते॥ पतितेचमृतेकुपीत्याजापयस्तुषोऽंशः॥ मृतेचापपर
 हिनेरुक्कचमृतेनवनिचरेत्॥ स्वकृतविधानेनविदध्यादोर्ध्वदेहिकं तथावेधमरणोपनिदेवः
 तदाहनुमेनुवद्वगायैः॥ वृद्धःशौचमृतेलेप्रभगास्वातभिवकूयः॥ आत्मानंघातयेद्यस्तुभुव
 ग्मनशानुभिः॥ तस्यत्रिरात्रमाशौचदिनैमित्त्यस्थिसंचयः॥ मृतेपेनूदकंरुक्कचतुर्थेप्राहमा
 चरेदिति॥ हेमाद्रैविषुधमपि॥ नरस्तुव्याधिरहितो नत्यजे दाम्ननस्तनु॥ अस्योनमयेलोका
 अंधेनजपसाहना॥ तांसेप्रेत्याभिगच्छतिमेकैचात्सहनीजनाः॥ अरिष्टेगमनोरात्समृत्का
 लमुपस्थितः॥ व्याधितोभिषजात्युक्तः॥ शरीरापुषिचात्मनः॥ यथायुगनुसारोत्तमनजदाम्ननस्तनु
 तस्मिन्कालेतेनुत्यागाद्ययेवृष्टस्तमाप्रुपातः॥ आपुवस्तुपराहृमरणोत्तमरासचनेतिगोपना
 मपपाठः॥ उन्नयैअसंगतेः॥ सत्रियस्यवृष्टयामेमृतेमत्रेरियोवितः॥ अपरैकैवृष्ट्यगर्गः॥ जो
 जीवितुंनशक्नोतिमहाव्याधुपपीडितः॥ सोऽग्युदकंमहापात्राकुर्वन्वानप्रदुष्यति॥ अत्रोक्तवस्य
 मारावचोनिचयात्मपागातिरिक्तेः॥ विहित्यरेमाधुपहनामभिकारः॥ सोपिजीर्णवानप्रस्थ
 र्येवेति विज्ञानेश्वरदेवयाज्ञिकारयः॥ अतएवमितास्वरादौभृगुपातानशनादिकवानप्रस्थ
 स्येवोक्तः॥ भनुरपि॥ आसामहाधिव्यौराण्यत्काव्यतममातनु॥ वीतशोकभयोविमोक्षस्य
 यामकत्यतश्चि॥ तेनाम्यत्रापिनिदिषयतेव॥ मृतेकादितिकेचित्॥ नञ्॥ वानप्रस्थमरणो
 शौचनिषेधात्॥ तेनगृहस्थादिपरमेवदेतेनयतेनोधिकारः॥ कायेनधिकाराच्च॥ नैमित्तिक
 त्वेत्तत्करणोदेवोनिष्यताचस्यात्॥ प्रयागेत्वरोगिणाच॥ पत्र॥ पूडाश्चसत्रियावेरणाश्च
 जाश्चतथाधमाः॥ एतेत्यजेषुः॥ प्राणाचैवर्जोपित्वादिजन्यपतित्वाद्याद्यास्तुवृष्टस्तम
 हाभवेदिति॥ तन्मिर्मलमितिमहाः॥ तत्त्वतुहेमाद्रोवनकोडेलिखनामिर्मलत्वविन्यमेव॥ प्रज
 यातुपतित्वेतिभृगुपातमावपर्युक्तः॥ प्रासराणाव्यनुज्ञातमिति॥ वस्यमाणविरोधाच्च॥ पक्षारि
 त्युपारणे॥ आत्राह्यरोगावास्वर्गादिमहाप्रलजिगीषया प्रविशेज्जलननोयकारेयनशनसंवेति
 तत्तपागातिरिक्तपरमितिकेचित्॥ हेमाद्रौत्वेतदयेप्रयागवृष्टास्वापारित्युक्तेः॥ प्रासराण्यप्रयागे
 पिनेतिप्रतीयते॥ माधवीयःपरैकादिउपारणे॥ दुष्प्रकित्यैर्महारेगेःपीडितस्तुप्रमानपि॥ प्रवि
 शेज्जलनंहीप्रेकरेत्वनशनतथा अगाधतोपराशिवभृगोःपतनमेवव॥ गच्छेच्चहापयंतापि
 वारगिरिमांदरात्॥ प्रयागवृष्टास्वाद्यादेहप्रागकरोतिचास्वपदेदविनाशस्यकालेमात्रेमहाभ
 तिः॥ उन्नमानप्राप्रुपात्तोकात्मापिगीर्णमवेत्कचित्॥ एतेषामधिकारस्तुसर्वेषासर्वेजनुपुर्न

एतामयनारीणां सर्ववर्णेषु सर्नदाः ॥ ईदृशं मरणं मेघां जीवतां कुत्र विद्महे ॥ श्रीशौचं स्यात्प्रहंतेषां वज्रा
नलहेतुतया ॥ वाराणास्यां श्रिये धनं सुखं मारुतात्तं भिषक् क्रियः ॥ काशपाषाणमध्यस्थो जातु वीजलम
ध्यगः ॥ अविमुक्तो न्युत्पलस्य कर्म मूलगतो हरः ॥ अणवतारकं ब्रूते नान्यथा कुत्र चित्कचित् ॥ हेमा
द्रौ वै ॥ अत्र प्राप्नोति ॥ इत्युक्तेरात्र मरणकालायाः स्त्रियाश्च नारो हरो संप्रहंते वा शौचमा ॥ पृथ्वी
चंद्रस्तत्रादित्यहमाह ॥ शुद्धतत्त्वादिगोऽयं येषु येषां एतच्च वृद्धादिमरणं कलौ निषिद्धं ॥ भृग्वग्निप
तनेऽथैव वृद्धादिमरणं तथेति माधवेन पृथ्वी चंद्रेण च कलिवर्जेषु क्ले ॥ नचात्र यावदुक्तनिषेधः ॥ वि
शिष्टोद्देशवाक्याभेदान्न ॥ नच कलौ वानप्रस्थाश्रमनिषेधादेव सिद्धं मरणानिविधौ व्यर्थ इति वाच्यं
सर्ववर्णेषु स्त्रियादिभिरुज्जिन्नस्यापि प्राप्तेः ॥ काम्यं भवत्येव ॥ यैवैतन्वा विदुर्जननीति श्रुतः स्यात्सां
कोचायोगान् ॥ नचैवं स्वाभाविकं श्रुत्य पराधीरपदोक्तेः ॥ मात्स्यभारनादिषु न लोकावचनाज्ञानं
वेदवचनादपि ॥ मुनिहृक्तमणीयाने प्रयागमरणं प्रतीक्यते ॥ अतएव विष्णुधर्मैरेग्यादिमरणमुक्ते
ते ॥ मया पुगानुसारेण संप्रज्ज्ञानमनुमिति ॥ काश्यामप्युक्तं मात्स्ये ॥ अत्रिप्रवेशं मे कुपुंरविमु
क्ते विधानः ॥ प्रविशति मुखेनेमेनिः संदिग्धं वरानने ॥ हेमाद्रौ विदुस्त्वान् ॥ सर्वदिपविमुक्तस्य स्व
यापारस्य मस्य च ॥ आपश्चिन्नमनुज्ञानमग्निपातो महापथः ॥ धर्माज्जनासमर्थस्य कर्तुः पापं कि
तस्य च ॥ ब्राह्मणस्याप्यनुज्ञानं तीर्थं प्राणविमोक्षणं ॥ अपराकै वै च ॥ सहगमनं कलौ भवत्येव ॥
कलौ नान्यागतिस्त्रिणां सहा नुगमनादने इति ॥ ब्रह्मैवैवर्त्तान् ॥ एतेन मरणान्तिकं प्रापश्चिन्नं
श्रीशौचं ऽदौ चातुर्वरणस्य ननु न्यागविषयश्च पुगांतरं परं एव ॥ प्रयागेऽपि त्रिस्थलीसैनौ स्कांदे
यथा कथं विज्ञीये स्त्रिणां न्यागं करोति यः ॥ तस्या न्यायात्तदोषान्नामुपादीक्षिता न्यपि ॥ पा
पे विष्णुः ॥ देहत्यागं तथा वीरः कुर्वेति मम सन्निधौ मत्तनुं प्रविशत्येव न पुनर्जन्मते नराः ॥ कौर्मौ
व्याधितो यदि वा दीनः कुक्षौ वापि भवेत्तरः ॥ गंगायमुनमासाद्य यस्तु प्राणा न्यपरित्यजेत् ॥ ईक्षिता
नलभते कामान् वदंति मुनिपुंगवाः ॥ तथा ॥ यागतिर्योगयुक्तस्य सत्वस्थस्य मनीषिणा ॥ साग
तिः त्यजतः प्राणान् गंगां यमुनं संगमे ॥ वारह ॥ तत्र यो मुच्यति प्राणान् चरमं लघुसुंदरि ॥ सर्वलो
कानि क्रम्य मम लोकां प्रपद्यते ॥ तथा ॥ अकामो वा सकामो वा वटमूलेषु सुंदरि ॥ श्रीप्रभारान्
प्रमुच्येत्तपदीक्षेत्तरमां गति ॥ तथा ॥ पंचयोजनविस्तीर्णं प्रयागं सप्तमंडले ॥ व्यतीतान् पुरुषा
न संप्रभविष्याश्च चतुर्दश ॥ नरस्तारयते सर्वान् यस्तु प्राणा न्यपरित्यजेत् ॥ ब्राह्मे ॥ ध्यात्वा विष्णु
पदं भोजप्रयागे विष्णुनमसः ॥ तनुं त्यजति वै साधनस्य मुक्तिर्न संशयः ॥ दुष्कृतोपि हरचारो ब्र
ह्महत्यादिपातकीः हरिध्यात्वा त्यजेद्देहं प्रयागे मुक्तिमाप्नुमवेत् ॥ भविष्योत्तरे ॥ समाः सहस्रा
णि न संप्रवेजले दशैकमग्नौ पतने च योऽश ॥ महादेवैश्च क्षिरशीतिगोयुहं च नाशकं भारतचा
स्य यागतिरिति सामान्यतो विप्रलं ॥ एवमप्ये विधयो ज्ञेयाः ॥ यत्तु गोपः ॥ प्रयागादिमरणं ब्रा
ह्मणभिन्नविषयमित्याह ॥ तद्दृष्टं पितृमहचरणाः ॥ प्रयागविधौ कृतमिति नाज्ञे व्यते ॥ अ
त्र दृष्टाह मां शौचं त्रिरात्रस्य प्राप्नोति कालो वरत्नादिनिभः ॥ पुक्ते तु त्रिरात्रं ॥ दिवोदासीये
यैव मसुद्धितेऽपि कश्यपः ॥ अनशनमृतानाम शनिहेतानामग्निजलमविद्यानामृगसं

अग्निना निहने कार्यमुदयानस्वशक्तिः । दाहत्वा निहने चैव कर्तव्या स देवता । यास्वरा निहने
दद्यात् महिषीं दक्षिणां चित्ता । अग्निना निहने दद्यात्सर्वसांगां पयस्विनीं । विषेण च मृते दद्यात्
मेदिनीं हेमनिर्मिता । उद्वधेन च मृते कर्पिकं कर्कशं निर्मितं । मृते जलेन वारुणे हेमं दद्याद्दिनिकुत्रे
विष्विका मृते स्वादुभोजयेच्च शतं दिजान् । मृते धेनुः प्रदातव्या कंयने कवले मृते । काशरमिल
च मृते अष्टकं चैव त्रयं चरेत् । अतीसार मृते सप्तं यथाप्यपतो जपेत् । शक्तिरप्यदिग्रहयस्ते
जपेद्द्वयं यो दिने

हिने कच्छराणां न वनिचरेत्

तदाहनुर्मेनुद्वगाग्योः ॥ वरुः शौचमृते तु प्रः प्रत्याख्यातं भिषक् कुर्यात् । आत्मानं धानं पयस्वलाभ्यं
वनीयेत् दकं कृत्वा चतुर्थे आदमा
चरेदिति । हेमादौ विस्मृधे मपि । नरस्तु व्याधिरहितो न तपने दात्मनस्तनुः । असर्था नामपेलोका
अधेन जपसाहताः । ताले प्रेसाभिगच्छति पेके चात्मह नोजनाः । अरिष्टे एतमनो सात्त्विकं सत्का
लमुपस्थितं । व्याधितो भिषजाप्यक्तः पूर्योक्तपुषि चात्मनः पथायुग्मनुसारेण तपने दात्मनस्तनुं
तस्मिन्काले तनुयागाद्यथेष्टं फलमाप्नुयात् । आपुषस्तु पुरादृष्टमरणं ब्रह्मणस्त्वचः । नेति गोपनी
मपपाठः ॥ उत्तरार्धे असंगतेः ॥ सत्रियस्य वसुधा मे मृते भर्त्रे रियो विनः ॥ अपरा कर्तव्यं त्रयं ॥ जो
जो धितुं न शक्नोति महाव्याधुपपीडितः । सोऽन्यद्वदं महापात्रा कुर्वन्वानं प्रदुष्यति । अत्रोक्तवस्य
मारावचो निवयात्प्रयागातिरिक्तः । विनिःस्मरेत्तद्युपहतानामधिकारः । सोऽपि जीर्णवानमस्य

प्रमादादपि निःशकः त्वज्ज्यादिभिर्चोदित
। तस्य दाहादिकं कार्यं स्यान्नपतितस्तुल्यः

समाचरेत्सुक्तम् ॥ स्य निरन्तावत्प्रा ॥

सर्वतरात्कुर्याद्दहनादिमयो दिने ।
निमित्ते न ज्ञानिवधशपथिते न सशुचितं कार्यं ।

आत्मघाते तु वचनादस्तु ।
तत्संज्ञातिवधमिति न सशुच्यं । वदन् हृदयं शृणुष्व ।

पंचममस्ति पुत्रकर्तृक सर्वप्रायश्चित्तादिविप्रवापने । प्रायश्चित्तवैधायनवचनाच्चेति दिक् ॥ इदं प्रायश्चित्ति
 ज्ञाहीणमेव । प्रायश्चित्तानर्हीणानुपतिनोदकभात्रं कार्यमिति केचित् ॥ मदवपरिजातादिस्वर
 सोप्यवम् ॥ वस्तुनस्तु तद्दीनहं योर्वचनेनुपादानादविशेषात्तत्रापि नारायणवलिर्गयाश्चाद्वे
 नियुक्तं । पतिनोदकविधिल्लुपि त्राघतिरिक्तविषय इत्यपरे । सयथा ॥ हेमाद्रौवाज्ञे ॥ पतिनस्य
 तु कारुण्याद्यस्तु त्रिकर्तुमिच्छति । सहितासीसमाह्वयसंवेगादत्र चेतना । अशुद्धमहस्तीताम
 यादत्तं ववीत्यपि ॥ हेदासीमच्छमूलेनतिलानानयसत्वर । तोयपूर्णं घट्टवेमसतिलदक्षिणामु
 खी । उपविशानुवायेनचरणेनततः क्षिप । कीर्तयेत्यातकीसंज्ञां त्वपिवेतिमुहुर्वद । निशम्य त
 सवाक्यसाल्त्वमूल्याकरोति तत्र एवं कृतं भवेत्तुः पतितानां न चान्यथेति । इदं च मृताहे
 कार्यं । पतिनस्य दासीमृताक्षिपदापरविबर्जयेदेतावतापमुपचरितो भवतीति मदनरत्नेविस्म
 क्तैः । इदं चात्मन्यागिविषयं । आत्मन्यागिनः पतितास्तेनाशौचोदकभाजः स्युरित्युपक्रम्यविष्णु
 नारतस्याभिधानादिनिगोशः । उपलक्षणात्वात्सर्वेषामिति नुपुक्तं । पत्रुकश्चिदाह । यः पतिता
 यरस्फोटनं वाधवेवहिः कृतस्तद्विषयागिक्रिया निषेधवाक्यानि । जीवत्येव तस्मिन्त्यकर्म
 णः कृतत्वात् । उनः करणाभावाद्धिति । संबधुन्यागेन ज्ञातवैराग्यस्य कृतप्रायश्चित्तस्याप्यकर
 णापत्तेर्मिताक्षरादिविरोधमपश्यन्मूर्खैरनुपेक्षणीयः । न च कृतघटस्फोटस्य संयहविधिर्न
 तिवाच्यः । मनुना कृतस्य घटस्फोटस्य त्यागमुक्त्वा प्रायश्चित्तेन चरिते शूलं कर्म मयानवे ॥ तेनैव सा
 हंभासेषुः स्नात्वा एण्येजलाशये । इत्युक्तेः । अन्यथा प्रायश्चित्तमात्रेण तत्त्वसंज्ञात् । अतो घटस्फो
 टेन बहिः कृतस्यापि पित्रादेरन्येन नारायणवलिः ॥ निषेधास्तु पितृव्यादिपराश्रितित्वं । केचि
 तु नारायणवल्लोक्तस्यैतकर्मसंपिंडनवर्जं कार्यं । गोब्राह्मणहानानाचपतितानां तथेव वा । व्य
 क्तमात्रप्रमीतानेनैव कार्या संपिंडनेति वचनान् । ब्राह्मणादिह तेनाते पतिने संयवर्जितं रति ।
 आह प्रकाशोक्तेनैवाहः । ते हेमाद्रिस्थ पूर्वोक्तषट्त्रिंशन्मनविरोधान् निर्मूलत्वाच्छ्राद्धमका
 शस्य रुद्धिश्चादविषयत्वादुपेक्ष्य ॥ नारायणवलिस्तु हेमाद्राधनुसारेणोच्यते । तत्रादौ क्रिया
 निवधेगा रुडे तर्पणमुक्तं । कार्यं पुरुषसत्त्वेन मने वा वैष्णवेरापि । दक्षिणाभिमुखो भूत्वा प्रेतविष्णु
 मिति स्मरन् । अनादिनिधनो देवः शंखवक्त्रगदाधरः । अक्षयः पुंडरीकाक्षमेतमोक्षप्रदो भवेति
 शुक्लेकादश्यां देशकालौ संकीर्त्तय मुकुटगोत्रस्या मुकस्यादुर्मरणात् मया तन दोषनाशार्थः । त्रौ
 धेदेहिके संप्रदानं त्वयोग्यतासि अर्थे नारायणवलिं करिष्ये इति संकल्प्य ब्रह्माणं विष्णुं शिवं यमं
 प्रेतं पंचकुंभेषु ॥ विष्णुं लोभयः कार्यैरुत्सृज्य मम सत्त्वा ब्रह्मरौप्यमम सत्त्वं यमो लोहमयो भ
 वेत् । प्रेतो दर्भमयः कार्यैरग्निगाहजेनास्तु सर्वो मुहै भीषवा प्रतिमा सुषोडशोपचारैः पुरुषसत्त्वे
 नाभ्यर्च्य अग्निप्रतिष्ठाप्य चतुर्मुखसत्त्वेन प्रमृत्वं नारायणाय देमिति हुत्वा देवानामग्रे दक्षिणा
 यदभेषु विष्णुरूपं प्रेतं स्मरन् । नामगोत्राभ्यामधुघृततिलपुनानंदशर्पिडान् यज्ञोपवीतं च अमु
 कगोत्रं च मुकुशमन्त्रं प्रेतविष्णुरूपाय ते पिंड उपतिष्ठतामिति दत्त्वा कुशैः पुरुषसत्त्वेनाभिमन्त्र
 यते मम मिति सत्त्वेन पिंडाननुमंशं श्लोदकेन चाभिषिञ्च्य आभ्यर्च्य चो मुकुशमोणममुकुशोत्रं वि

आपदेशांतरं श्रुतानां ज्ञानदेतानां च त्रिरत्रमिति। स्वमरणान्तप्रायश्चित्तेषु। श्रौतकृत्वात्महादेरीहा
 शोचादिनिषेधस्तदानीमेवावस्यते ननु सर्वमौर्ध्वदेहिककुर्यात्॥ गोब्राह्मणहत्यां च पतितानां
 तथैव च। ऊर्ध्वसंवत्सरात्कृत्वा सर्वमेवौर्ध्वदेहिकमिति हेमाद्रौषड्विंशमन्तान्। एवं स्लेच्छीक
 तानामपि गमाश्राद्धमपि कार्यं॥ ब्रह्महाचक्रतश्च गोघाती पंचपातकी। सर्वे ते निष्क्रान्तिरिति
 गमायां पिंडपातनादित्यग्निपुराणात्। एव ब्राह्मणम्॥ क्रियते पतितानां नृगते सर्वस्य रेकचित्
 देशधर्ममगारात्तानृगया रूपे स्वबंधुभिः॥ मार्तंडपादमूले वा श्राद्धं हरिहरो स्मरन्। स पृथगे
 त्यर्थः॥ तत्र वधे मध्ये कृत्यमुक्तपराकैवापुंशो। युक्तपक्षे न ह्यदृश्या कुर्याच्छ्रद्धं तु वत्स॥ हा
 दशाहानि वा कुर्यात्तुल्यैश्च प्रथममहनि। कृगलेषः॥ नारायणवलिः। कापी लोकगर्ही भयान
 रः। तच्चातेषां भवेच्छ्रौतं न मध्ये नृवर्गीयम्॥ व्यासः॥ नारायणं समुद्दिश्य शिवं वा मत्तदीपते
 तस्य शुद्धिकर्म तद्वै नैतदप्येति। स चान्मघातादिना पश्चित्तं कृत्वा कार्यः॥ तदुक्तं हेमा
 द्रौषड्विंशन्ने। कृत्वा चांशपरां सर्वं क्रिया कार्या पथा विधिः॥ नारायणवलिः। कापी लोकग
 र्ही भयानरः॥ पिंडे दकक्रियाः पश्चात्तत्त्वोत्सर्गादित्थं च पत्न्यैकं हि सा निकृती न स पिंडीकर
 णं तथा। दिवोदासी पृथग् दशगता तपस्तु॥ पतिते वपृते शुद्धे प्राजापत्येऽपि॥ ३२३॥ श्रुते वा पत्य
 हिते कृच्छ्राणां नवतिंचरेत्॥ इत्याह इदं प्रायश्चित्तार्हं। पित्रादिविषयः। इदियैरपरिमृत्ता ये व
 दा विधादिनः। यातयति स्वमान् न चोडा लादिहताश्च ये। तेषां उजाश्च पोषाश्च दमया समभिषु
 ताः॥ पथा श्राद्धं पतन्वति विष्णुना ममतिष्ठितं। तथा न संवक्ष्यामि न मरुत्सु स्वमधुवे। इति हे
 माद्रौ मेवोक्तं॥ तत्रैव वीद्यापनोपि॥ नारायणवलिः व्याख्यास्यो भिशक्त पतितसुखान्मसा
 गिनो ब्राह्मणहत्यानां च द्वादशवर्षाणि श्रीणि वा वारि मरणापत्रपत्यं तत्र तत्र कुर्वीतेति। यस्य
 परिशिष्टेन॥ चांशलादित्याद्युक्ता दग्धा शरीरे तस्य संस्थाप्या स्थीनियत्नतः॥ प्रायश्चित्तं तु
 कर्तव्यं पुत्रैश्चांशपरात्रयमित्युक्तं। मदनरत्ने॥ ब्राह्मणहत्यानां च द्वादशवर्षाणि श्रीणि वा क
 र्वीतेति। मदनरत्ने ब्राह्मे॥ प्रमादादपि निःशकः तत्कस्याहिधिचोदितः। चांशले ब्राह्मणे श्रो
 रे निहतो मनुकश्च वित्। तस्य दाहादिकं कार्यं मर्यादा पतितस्तस्यः। चांशपरांतं प्रहृच्छ्र
 पंतस्य विप्रुद्धयं। पदाकृच्छ्रं च दशकृत्वा तु विधिनोदहेत्। बुद्धिपूर्वमृत्तानां तु त्रिशतं कृच्छ्र
 समाचरेत् इत्युक्तम्॥ स्मृतिरत्नावल्या न हि पुराणप्रायश्चित्तं कृत्वा योग्यदा सर्वं कार्यमित्युक्तं
 आत्मनो धातुश्चार्थचरे चांशपरां दृष्ट्या। तत्र कृच्छ्रं च तत्रैव त्रिशतं कृच्छ्राणि वा पुनः॥ अर्वाक
 संवत्सरात्कृत्वा मोहनादिमयोदितं। कृत्वा नारायणवलिं मनित्यत्वात्तदापुष्पश्रुति। इदं वात्मवध
 निमित्तं न ज्ञातिवधप्रायश्चित्तेन समुचितं कार्यं। अतएव बौधायने नोक्तं। द्वादशवर्षाणि श्री
 णिवेति। मदनपारिजाते। स्वार्थसौरेवा। ब्रह्महादीनां तद्योग्यं प्रायश्चित्तं कृत्वा नारायणवलि
 कार्यं इत्युक्तम्। एवं स्लेच्छीकृतानामपि॥ पुत्रकश्चिदाह पुत्रकृतेन प्रायश्चित्तेन पितुः। पापनाशे
 मानोभावाः। आत्मघाते नुवचनादस्तु। महापातके तु कथं स्यादिति। सख्यमेवात्मवधप्रायश्चि
 त्तस्य ज्ञातिवधनिमित्तं न समुच्चयं। चदनहृदपमृत्पृष्ठा। न हि ज्ञातिवधनिमित्तं पुत्रैः कार्यमिति

वचनमस्ति पुत्रकटकसर्वप्रायश्चित्तादिविप्रवापने । प्रायश्चित्तवैधायनवचनाच्चेति दिक् ॥ इदं प्रायश्चित्ता
 त्ताहाणामेव । प्रायश्चित्तानर्हाणानुपतिनोदकमात्रं कार्यमिति केचित् ॥ मदवपरिजातादिस्त्र
 सोप्यवम् ॥ वस्तुनस्तुतदहनहोयवचनेनुपादानादविशेषात्तत्रापि नारायणवलिर्गयाश्चाद्वे
 नियुक्तं । पतिनोदकविधित् । पित्राघतिरिक्तविषयश्च परे । समथा ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ पतितस्य
 त्त्कारुण्याद्यस्तृप्तिकर्तृमिच्छति । सहितासीसमाहमसंबेगादत्रैवतना । अशुद्धमदहस्तांगम
 यावत्तद्वीक्ष्यपि ॥ हेदासीगच्छमूल्येनतिलाननयसत्त्वा । तोयप्रणीयधत्वेमसतिलदक्षिणामु
 खी । उपविष्टानुवामेनचरणेनततः क्षिप्यकीर्तयेत्यातकीसंज्ञांत्वेनमुहवेद । निशम्यत
 सवाक्यसाल्पथ्यमूल्याकरोति तत् । एवं कृतं भवेत्तृप्तिः पतिना नानवाच्यमिति । इदं च मृताहे
 कार्यं । पतितस्य दासीमृताक्षिपदाघरविवर्जयेदेतावता यमुपचरितो भवतीति मदनरत्ने विस्म
 क्तेः । इदं चान्यथागिविषयं । आत्मनागिनः पतिनास्तेनाथोचोदकभाजः स्युरित्युपक्रम्यविष्णु
 नाएतस्याभिधानादिनिगोशः । उपलक्षणात्वात्सर्वेषामिति तुमुक्तं । पञ्चकश्चिदाह । यः पतिना
 यरस्फोटनवाधवेवहिः कृतस्तद्विषयाणि क्रिया निषेधवाक्यानि । जीवत्येव तस्मिन्त्यकर्म
 णः कृतत्वात् । पुनः करणाभावादिति । संबंधुन्यागेन ज्ञातवैराग्यस्य कृतप्रायश्चित्तस्याप्यकर
 णापत्तेर्भिनाक्षरादिविरोधमपश्यन्पूर्वस्वपेक्षणीयः । नचकृतघटस्फोटस्यसंग्रहविधिर्न
 तिवाच्यं । मनुनाकृतस्य घटस्फोटस्य न्यागमुक्त्वा प्रायश्चित्तेन चरिते पूर्णं कर्म मयां गव ॥ तेनेव सा
 र्वभारत्येषु स्थावापर्येजलाशये । इत्युक्तेः । अन्यथा प्रायश्चित्तमात्रे एतत्प्रसंगतः । अतो घटस्फो
 टेन बहिः कृतस्यापि पित्रादेरह्येन नारायणवलिः ॥ निषेधास्तु पितृव्यादिपरा इति तत्त्वं । केचि
 तु नारायणवलौक्यतथ्यतकर्मसंपिंडनवर्जकार्यं । गोमांसराहनानां च पतिना नानातथेव वा । अ
 त्कमात्रप्रमीतान्तेनैव कार्यं संपिंडनेति वचनात् । ब्राह्मणादिह तेनाने पतिते संगवर्जित इति ।
 आहमकाशोक्तेः चेत्याहः । ते हेमादिस्थपर्वोक्तपरित्रिंशन्मतविरोधान् निर्मूलत्वाच्छाहमका
 शस्पृष्टिश्चादविषयत्वादयेक्ष्या ॥ नारायणवलिस्त्वेमाप्रायश्चित्तसारेणोच्यते । तत्रादौ क्रिया
 निवधेनाह उतर्पणमुक्तं । कार्यपुरुषसूक्तेन मन्त्रे वा वेष्टवैरपि । दक्षिणाभिमुखो भूत्वा भ्रंतं विष्णु
 मिति स्मरन् । अनादिनिधनो देवः शंखचक्रगदाधरा । अक्षयः पुंडरीकाक्षश्चेतमोक्षप्रदो भवेति
 शुक्लैकादशो देशकालौ संकीर्त्तयामुक्ता नृणां मुक्त्यादुर्मरणमन्त्रात्ततः दोषनाशार्थं । औ
 र्ध्वदेहिके संप्रदानं त्वयोग्यता सिद्ध्यर्थं नारायणवलिं करिष्ये इति संकल्प्य ब्राह्मणविष्णुशिवपद्म
 प्रेतपंचकुंभेषु । विष्णुसर्गो मयः कार्यो रुद्रस्ताम्रमपस्तथा ब्रह्मरोष्यमपस्तत्रमोलोहमयो भ
 वेत् । प्रेतो दर्भमयः कार्यैरिगिना हजेतास्तु सर्वासु हे मीषु वा मतिमासु षोडशोपचारैः पुरुषसूक्ते
 नाम्पञ्चाग्निप्रतिष्ठाप्य च पुरुषसूक्तेन प्रमृच्य नारायणयेदमिति हुत्वा देवानामये दक्षिणा
 यदंभेषु विष्णुरूपं प्रेतं स्मरन् । नामगोत्राभ्यामधुशृततिलयुतान् दशपिंडान् यज्ञोपवीत्येव अमु
 कगोत्रं च्युक्तं शमन् प्रेतं विष्णुरूपां प्रेतं पिंड उपतिष्ठता मिति दत्ताकुरेः पुरुषसूक्तेनाभिं व
 पते मम मिति सूक्तेन पिंडाननुमंशुश्लोदकेन चागिविषयाभ्यर्चयामुक्ता यथोक्तममुक्तगोत्रे वि

स्वरूपमेतन्नर्पयामीति पुरुषसत्त्वेन प्रत्युच्यते पश्चिन्ना एकमापन्नं ब्रह्मादिपंचभ्यो दद्यात् मंत्रस्तु ॥ ब्रह्मविष्णुमहादेवाय मन्त्रे वसुकिं करः ॥ वलिं गृहीत्वा कुर्वंतु मे न स्पृशं भूमां गतिमिति ॥ मिताक्षरा मातृहोमवत्सादिनोक्तं ॥ ततः प्रतिदेवतं त्रिविधं प्रलशं करं मधुघृतं यज्ञानि च निवेद्य पित्र्यं नमस्कृत्य नमोऽस्मिन्वा रात्रौ न वसुप्रपंचावविशान्तिमत्रोपोषितेन नागराणं कृत्वा भूतेषु नर्विष्णुममंसें प्रपूज्यैको हि द्विविधना आदयवर्जं करिष्येत्सुक्ता ब्रह्मविष्णुशिवममंसेनान्तरान् विप्रान् उपविश्य मेतस्याने चैकं विष्णुस्मरन्नावाहना घर्घयुते नृपि प्रश्नान्ते कृत्योत्सेस्वनादिकं त्वान्तशेषेण ब्रह्मणो विष्णवे शिवाय ममायसपरिवायं च नृपि जगदन्तो मेतनाम गोत्रे स्मृत्वा विष्णुनाम्ना पंचमंदत्वाभ्यर्च्योच्चांते भ्योदस्येणादत्ते कं पेते स्मृत्वा विशेषतः ॥ संतोष्य विभेः पेतायेदं तिलोदकं मुपतिष्ठतामिति ॥ सतिसमुदकं दाययित्वा भुञ्जीतेति ॥ अत्र विशेषांतरं भद्रं तां त्येष्टुं हतो रोषाः संप्रहेते तु वषट्पमेतं श्वेतिक भक्तं श्वेतं शुक्लं पंचम्या मुपवासं नक्तं वा कृत्वा पिसृमये नागमनेन जासु किं शेषं प्रयत्नं कर्तव्यं ॥ काश्चन रथं राक्षसं खपालं कालियं तं शकं कपिलेति नामभिः प्रतिमासं प्रपूज्यापसेन विप्रान् संभोज्य वसुं रते हे मे नागं गां च प्रत्यक्षां च दत्त्वा नागं यणं वलिं कुर्वन् ॥ मूलं तु हे मादौ रोषाः बोधापनस्तं संप्रमृतां नमोस्तु सयैभ्यो रतिमिति स्मृत्वा हतो हे त्वोदकं मृतां नमसु शपवपुः कायेति हृत्वेति ॥ क्रियां कुर्वीदिति शेषः ॥ आसु ॥ सो व र्गो भारानिष्यन्त्यं नमस्कृत्वा तथैव गां ॥ आसा पदत्वा विधिवत् पितृणां नृणामाप्रवां ॥ हे मादौ भविष्ये ॥ पंचम्यां पञ्चगं हे मे स्वर्गं नैकेन कारयेत् ॥ स्त्रीराज्यापन्नं भक्ष्यं प्रपूज्यापदापयेत् ॥ यच्चित्रमिदं मोक्तं नागदंष्ट्रं शभुनेति ॥ अपरं कं स्मृत्यनरे ॥ न देवमुद्यंति प्रेतो नायमण्यमोक्तं ॥ यो ददाति क्रियापिंडं तस्मै भेतापवे सुतः ॥ तस्यैवाशोचमुद्दिष्टं अहमेव न संशयः ॥ विष्णुमाह समाप्नोतु वयो रक्षां दिनत्रयं ॥ अशोचं पिंडं दः कुर्यान्न तु तदं धुमो जनाः ॥ मय्यैव मृत्युकाले तु मुह्यन्ता संततिर्भवेत् ॥ सर्वसे अके नित्यं पंकमग्नः करिष्येत्सुपुंक्तं ॥ वलिना यणं कुर्यात् स्योदेशेन भक्तिमानिति गारुडोक्तेः ॥ पुत्रस्यापि पत्न्यापैः कापुंस्तुक्तं देवयासिकेन ॥

॥ अथ विधानां आशोचानामावः ॥

॥ मयापतिपुं हृमृतादिषु ॥

याणमाश्रमाणां च कुर्याद्वाहादिकाः क्रियाः ॥ पुनः किंचिन्नकर्त्तव्यं न चान्येषां करेति सूरति ब्राह्मण ॥ ३२५ ॥ एको हि द्विजकुर्वीत पतीनां चैव सर्वदा ॥ अहमेकादेशो मात्रे पावर्णानु विधीयते ॥ संपिंडीकरणं तेषां न कर्त्तव्यं सुतादिभिः ॥ त्रिदं यदहं देवमेतत्त्वं नैव नापनोत तं स्तारवक्ष्यामः दक्षात्रेयः ॥ एको हि द्विजलेपिंडमाशोचं मेतत्सत्किं यां न कुर्याद्वा भिंकादमत्तं त्रेह्यं भूताभिष्यवे ॥ वार्षिकं दत्तं कृभाविमासिकादिनिषेधो ननु दर्शदे ॥ सत्यासिनोप्यादिषादिपुत्रः कुर्याद्यथाविधीनि ॥ वायवीयोक्तेः ॥ पृथ्वीचंद्रोदये प्रजापतिः ॥ अहमेकादेशो मात्रे पावर्णानु विधीयते ॥ संपिंडीकरणं तस्य न कर्त्तव्यं सुतादिभिः ॥ एषु संपिंडनादिनिषेधा उवादेन पावर्णोक्तेः ॥ ननु स्थाना पल्लं त्वपावर्णास्य गम्यते ॥ नगिरागिरिति त्रयादेशं कृत्योद्रेपमिति वत्त ॥ इदं वार्षिकादिविधां च त्रिदं पुरा ॥ एकं दं पुरमहं सादीनां ननु न किमपि कार्यं ॥ श्वेतोक्तो शनो वाक्यो त्रिदं यदहं दिति श्रुत्वा पाण्यादयो गोशः ॥ त्रिदं यदहं नम

नोदडादिदंडत्रयोक्तेः॥ यस्यैतेनियतादंशः सत्रिदंडीति चोच्यते इति स्मृतेः॥ वौधापनः॥ नारायण
वलिश्चास्यकर्त्तव्योद्वादेशहनि॥ अस्यापार्वणेन समुच्चयो ज्ञेयः॥ तत्र स एवाह॥ कृत्वा विष्णो
मंशपूजायापसं विनिवेदयेत्॥ अग्नौ हत्वा तु तच्छेषं व्याहृतीभिः समाहितः॥ यती च ग्रहस्था
नसाधुत्वा निमग्न द्वादशावराण॥ अभ्यर्चयन् गंधपुष्पाद्यैर्मन्त्रैर्द्वादशनामभिः॥ संभोज्य हवेनाग्ने
नदक्षिणां च निवेदयेत्॥ त्रयोदशं हि जपेष्टमात्मसंज्ञयते द्रिया विष्णुयथा तथा भर्त्तृपाद्यधि
श्रविधानतः॥ दद्यात्पुरुषसूक्तेन गंधपुष्पादिकं क्रमात्॥ वस्त्रालंकरणदीनियथाशक्ति प्र
दापयेत्॥ उच्छिष्टसन्निधौ तस्य दर्भान् स्तोत्रेभूतले॥ भूर्भुवः स्वः स्वधा युक्तैस्तस्मै दद्याद्भुलि
त्रयं॥ अश्वमेधसहस्रस्य बाजपेयशतस्य च॥ यत्फलं तत्तत्तत्तमेदवपत्करोति यति क्रिया॥ यौ न
कल॥ यौ न को ह प्रवस्थामिना एष रावलिं परं॥ चंडाला उदकात् तस्पर्शं वा ह्यरागं हेद्युताद
पि॥ दक्षिणं पशुपुष्पं च रज्जुशस्त्रविषाशमभिः॥ देशान्तरमृतानां च मृतानां चैव सार्धैः॥
जीवच्छादं मृतानां च कनिष्ठानां तथैव च॥ यतीनां योगिनां पंसामन्येषां मोक्षकां क्षिणा॥
उण्यायां यक्षयार्था पद्मादंशे हनिकारयेत्॥ द्वादशं च वरुणां द्वाते पंचम्यां पर्वण्यो सुवेद्युक्ता
प्रवौक्तं सर्वे विधियुक्ता तदेव तिष्ठति॥ पुरुषसूक्तेन च मन्त्रेण यत्संस्तुत्या केशवादिद्वा
दशनामभिलक्ष्य पितृदेवा दशविश्वान्संभोज्य तैरेव द्वादशपिंडान् दद्यादित्यधिकमाह
उद्भूतेन प्रायुक्तं॥ कृतजीवच्छादं मृते स पिंडे राशौ चारिकार्येन वा॥ तदुक्तं हेमाद्रौ लैंगे
मृते कुर्यान्न कुर्याद्वा जीवन्मुक्तो यतः स्वयं॥ काले गते हि जपेष्टमौखं न द्यापि दहेत वा॥ पुत्रक
तमशेषं वक्तृत्वा दोषो न विद्यते जीवन्मुक्तपि विशेषस्तत्रैवोक्तः॥ नित्यमेमिन्निकं यत्कुर्याद्वा
सत्यजेत वा॥ बाधवैपि मृते तस्य नैवाशौचं विधीयते॥ सूतकंचनसंदेहः स्नानप्राज्ञेराशुश्च
नि॥ स्नतद्योगौ विषयं वा योगमार्गं रत्नोपिवेति तस्याप्युक्तेः॥ तथा॥ आहिताग्नौ मोषितमृते
तदस्थिदाहात्पूर्वपुत्रादीनामाशौचं॥ संध्यादिकं मेलोपश्चुनाति॥ अनग्निमतउच्चाते राशौ
चादि हि जातिषु॥ दाहादग्निमतो विद्यादिदेशस्थे मृते स जीति स्मृतेः॥ आहिताग्ने दाहात्वा
गपि दशाहः॥ संस्कारांगं च भिन्नो दशाहः इति भूतं स्वामी रायां यश्च॥ तच्चित्तं॥ मूलैक्या
हचैविराधाच्च॥ एतन्न प्रायुक्तं॥ अत्र देहस्यैव संभवे दाहः॥ आहिताग्नौ विदेशस्थे मृते सति क
लेचनं॥ निधेयनाग्निभिर्यावत्तनदीपैरपि दह्यते॥ इति ब्राह्मणेः॥ तदभावे छंदोगपरिशि
ष्टे॥ विदेशमग्नौ स्थानि आहत्याभ्यज्य सपिंषा दाहयेद्द्विधा॥ क्वाधपात्रयासादि प्रवेवत्
अस्थ्यामलाभे पणानि शकलां युक्त्या च ता दाहयेदस्थिसंस्थानिततः प्रभृतिस्तत्कं॥
हेमाद्रौ षड्विंशन्मते॥ कुर्याद्दर्ममयं तदेतदर्थं त्रिशतपक्षिभिः॥ पालाशीभिः शमिद्रिवांसं
स्थाचैव प्रकीर्त्तिताः॥ भविष्य॥ चत्वारिंशत्तशिरःस्थाने श्रीवायां च दशेवत्॥ वाहोश्चैव श
तदद्याद्विंशति चतस्रो रसि॥ उदरे विंशति दद्याद्विंशतं कटिदेशयोः॥ ऊर्ध्वे चैव शतं दद्या
त्रिंशत्तं जातु जघयोः॥ पादांशुलीषदशचैव एषा च शतं कल्पना॥ यदनरले मत्तपार्श्वः॥ शि
रस्य शीत्यं दद्यात्त श्रीवायां तु दशेवत् वाहोश्चैव शतं दद्यात्त दशचैवांशुलीषु च॥ उरसि

सुहृत्प्रेतं नर्पयामीति पुरुषसूक्तेन प्रकृतं नर्पयित्वा एकग्रामं नृत्वादिपंचम्योदयान् मंत्रस्तु ॥ व
सविष्णुमहादेवाय मन्त्रैर्वसुकिंकरः ॥ वलिगृहीत्वा कुर्वेतु प्रेतस्य च शुभां गतिमिति ॥ मिताक्षरा
पातु होमवत्यादिनोक्तं ॥ ततः प्रतिदेवतं त्रिविधं फलं शर्करामधुधृतगुडानि च निवेद्य पित्रा
मभ्यर्च्य नद्योऽस्त्रिस्वारजौ नवसप्तपंचवाविधानि मंत्रोपाधितेन नागराण्युक्त्वा श्रोभूतेषु
नर्विष्णुममं संश्रये कोटिद्विविधाना आदं पंचकं करिष्येत्युक्त्वा त्रसविष्णुशिवममं प्रेता नृत्वा
विधान उपविश्य प्रेतस्थाने चैकं विष्णुस्मरन्नावाहना घर्घयुनेत् ॥ प्रिप्रश्नांतं हृत्योलेखनादिक
त्वा नृशेषेण ब्रह्मरा विष्णवैशवाय ममा मसपरिवा एयवतुरः पिशानदत्ता प्रेतनामगोत्रे स्म
त्वा विष्णुनाम्ना पंचमं दत्त्वा भ्यर्च्योच्चाते भ्योदक्षिणां दत्तेकं प्रेतं स्मृत्वा विशेषतः ॥ संतोष्य विषे
प्रेतायेदं तिलोदकमुपतिष्ठतामिति ॥ सतिलमुदकं दापयित्वा भुंजीतेति ॥ अत्र विशेषांतरं भद्रक
तायेष्विपद्धतौ ज्ञेयं ॥ सप्रेते तु वर्षं पमेतं श्वेतं कृष्णं श्वेतं कृष्णं पंचम्यामुपवासं नक्तं चाकृत्वा पि
ष्टमयं नागमनेतं वासुकिं शंखपद्मकं वलककोऽध्वाभ्वनरधुतराष्ट्रं शंखपालकास्तिपतश्च क
कपिलेति नामभिः प्रतिमासं संश्रूय पापसेन विधानं संभोज्य वत्सराते हेमनागं गोचपत्यक्षा च द
त्त्वा नागराण्यवलि कुपोत ॥ मूलं तु हेमाद्रौ ज्ञेयं ॥ बोधापनसत्वे सप्तमृताज्ञानमोक्षसर्पेभ्यो रतिनि
स्तु आहूतौ हुत्वा रक्ते मृतानां समुद्राय वपुनायेति हुत्वेति ॥ क्रिया कुपोदिनि शेषः ॥ आसः ॥ सोव
रांभारनिष्पन्नं नागं कृत्वा तथैव गां ॥ व्यासाय दत्त्वा विधिवत् पितृरानं एयमा प्रवासा ॥ हेमाद्रौ भ
विष्ये ॥ पंचम्या पन्नं गेहे मं स्वर्गे नैकेन कारयेत् ॥ स्त्रीराज्यपात्रमध्यस्थं श्रूय विभायदापयेत् ॥ आ
मश्वित्रमिदं प्रोक्तं नागदष्टस्य शंभुनेति ॥ अथ एकं स्मृतं ॥ तदेव शुद्धिप्रेतो नागराण्यलोक्त
ते ॥ यो ददाति क्रियापिंडं तस्मै प्रेता पवेत्तुनः तस्यैवाशौचमुद्दिष्टं अहमेव न संशयः ॥ विष्णुश्चाह
समाप्नोतु नमोदश्यां दिनत्रयं ॥ अशौचपिंडः कुर्यान्न तु तदंशुगोत्रजाः ॥ मस्यैव मृत्युकाले नृत्वं
हिन्ना संततिर्भवेत् ॥ सर्वसे अरुके नित्यं पंकमग्नः करीययेत्युपक्रम्या वलिना एयमां कुपोत
स्योद्देशेन भक्तिमानिति गारुडोक्तेरुपवस्थापिपत्त्याधैः कापशुक्ते देवयात्तिकेन ॥

॥ अथ विधाना आशोचाभावः ॥

॥ मथापतिपुद्गृतादिषु ॥

याणामाश्रमाणां च कुर्याद्वाहादिकाः क्रियाः ॥ पुनः किंचिन्न कर्तव्यं न चाप्येवाकरोति स रति
ब्रह्मात् ॥ उशनाः ॥ एकोटिष्टनकुर्वीत पतीनां चैव सर्वदा ॥ अहये कादशे मात्रे पावर्णे नु
विधीयते ॥ सपिंडीकरणं तेषां न कर्तव्यमुतादिभिः ॥ पिंडं प्रहणादवप्रेतत्वं नैव नापते ॥ त
त्संस्कारवक्ष्यामः दत्तात्रेयः ॥ एकोटिष्टजलपिंडमाशौचं प्रेतसंस्क्रियां ॥ न कुर्याद्द्विंशिकादयः
त्रेद्वीभूता अभिष्यवे ॥ वार्षिकादवां कृत्वा विना सिकादिनिषेधेन नुदार्शदेः ॥ सत्यासिनोप्या
दिवादिपुत्रः कुर्यादथ्याविधीति ॥ वायवीयोक्तेः ॥ पृथ्वीवद्देशे प्रजापतिः ॥ अहये काद
शे मात्रे पावर्णे नु विधीयते ॥ सपिंडीकरणं तेषां न कर्तव्यमुतादिभिः ॥ एषु सपिंडनादिनि
षेधानुवादेन पावर्णे नोक्तेः ॥ न तस्यानापत्तत्वं पावर्णे रास्यगम्यते ॥ न गिरा गिरिति त्रयादेशं
त्वोद्ग्रेपमिति वत् ॥ इदं वार्षिकादि विधां च विदंदिपरं ॥ एकदंडी परमहंसादीनां नुन किमपि
कार्यं ॥ श्वेतोक्तो शनो वाक्ये ॥ विदं दीयहरादिनिशूलपाण्यादयो गेजः ॥ विदंदिशदेन म

नोदंशदिदं उच्यते ॥ यस्मै तेनियतां दंशः सन्निदंशोर्तचोच्यते इति स्मृतं ॥ वौधापनः ॥ नात्यगा
 वलिश्चास्यकर्तव्योद्वादेशे हनि ॥ अस्यापवर्गो न समुच्यो ज्ञेयः ॥ तत्र स एवाह ॥ कृत्वा विष्णो
 मेहं रूजोपायं स विनिवेदयेत् ॥ अग्नौ हत्वा तु तच्छेषं व्याहृतीभिः समाहितः ॥ यतीन् प्रहस्य
 न साधून्वानिमं अद्वा दशावरान् ॥ अभ्यर्चयेत्तद्युष्माधेर्मन्त्रैर्द्वादशनामभिः ॥ संभोज्य हव्येनान्ने
 न दक्षिणां च निवेदयेत् ॥ त्रयोदशं हि जपेत्तु यथात्मसंज्ञं तद्विद्या ॥ विष्णुं यथा तथा भर्त्तुं पाद्याये
 अविधानतः ॥ दद्यात्पुरुषसूक्तेन गंधपुष्पादिकं क्रमात् ॥ वस्त्रालंकरणदीनियथाशक्ति प
 दापयेत् ॥ उच्छिष्टसन्निधौ तस्य दर्भानास्तीये भूतले ॥ भूभुवः स्वः स्वधापुक्तैस्तस्मै दद्याद्वनि
 त्वा ॥ अश्वमेधसहस्रस्य वा जपेयं शतस्य च ॥ यत्पुनतन्त्रभेदे वयं कुर्यात्तपति क्रिया ॥ शौन
 केन ॥ शौनको ह्येव दद्यात्तानां रमणं वलिं परं ॥ चेष्टाला उदकात् सर्पांश्च ब्राह्मणां ह्येव नार
 पि ॥ दक्षिणं च पशुभ्यश्च रज्जुशस्त्रविषाणमभिः ॥ देशान्तरमृत्तानां च मृत्तानां चैव साधनं ॥
 जीवच्छाहं मृत्तानां च कनिष्ठानां तथैव च ॥ यतीनां योगिनां पसां न्येषां मोक्षकां क्षिण्य
 उपाध्यायक्षयार्थं पद्मादंशं हनिकारयेत् ॥ द्वादशं च श्रवणं दाने पंचम्यां पर्वणोत्सवेषु
 श्रौतं सर्वं विधिषु कृत्वा तोदेवेति षडभिः ॥ पुरुषसूक्तेन च प्रमृत्तं पायसं हुत्वा केन वा
 दशनामभिरुद्रपिण्डोपि त्रैहृदं दद्यात् ॥ अश्वमेधसंभोज्य तैरेव द्वादशपिण्डान् दद्यादित्यपि न
 उद्भूते तु प्रागुक्तं ॥ कृतं जीवच्छाहं मृते सपिंडं रणोच्चादिकार्यं न वा ॥ तदुक्तं हेमाद्रि
 मृते कुर्यात्तु कुर्याद्वा जीवसूक्तो मतः स्वयं ॥ काले गते हि जपेत्तु यथास्वने दद्यादित्युक्तं
 समशेषं च कृत्वा दोषानविद्यते जीवत्यपि विशेषतश्चैवोक्तः ॥ नित्यनेभिर्निकं य
 सत्यजेत वा ॥ वाधवैपि मृते तस्यैवाशौचं विधीयते ॥ सूतकंचनसंदेहः स्नानम
 ति ॥ रजद्योगो विषमं च योगमार्गे रतोपिवेनितस्याप्युक्तं ॥ तथा ॥ आहिताग्ने
 तदस्थिदाहात्सर्वपुत्रादीनामाशौचं ॥ संध्यादिकर्मलोपश्चनास्ति ॥ अनादि
 चादि हि जानिषु ॥ दाहादग्निमतो विद्याद्विदेशस्थे मृते सतीति स्मृतं ॥ आ
 गपि दशहः ॥ संस्कारं च भिन्नो दशहः इति श्रुतं स्वामी रमांशश्च ॥ त
 द्वौ चैव रोधाच्च ॥ एतत्प्रागुक्तं ॥ अत्र देहस्यैव संभवे दाहः ॥ आहिताग्नौ वि
 लेवं ॥ निधेमनाग्निभिर्यावत्तदीपैरपि दह्यते ॥ इति ब्राह्मणे ॥ तद
 शे ॥ विदेशमरगस्थानि आहृत्या भ्यज्य सपिंडा ॥ दाहयेद्दक्षिणां च दद्यात्
 अस्यामलाभे पणो निशकला मुक्तया च ॥ दाहयेदस्थिं संस्थापि
 हेमाद्रौ षड्विंशं नमेत् ॥ कुर्यात्तु मयमेतदर्थं स्त्रियं शतं षड्विंशः ॥ पा
 त्याचैव भवतीति ताः ॥ भविष्ये ॥ चत्वारिंशत् शिरःस्थाने श्रीवायं
 तं दद्याद्विंशतिं च तथोरसि ॥ उदरे विंशतिं दद्यात्त्रिंशतं करिदं
 त्रिंशत्तं जावुजं ययोः ॥ पादां गृहीत्वा दशवै एषाच येन कल्पना
 रस्य शौचं देदद्यात् श्रीवायं तु दशैव तु वाहोश्चैव शतं दद्यात्
 चरत्कच्छाश्च

विंशतं दद्यात्त्रिंशतं जठरे देरे। द्वादशाद्वेषणयोरष्टादंशि अपवत्। ऊर्ध्वैकशतं दद्यात्त्रिंशतं
जंघयोर्द्वयोः॥ पादांशुलीषु द्वे दद्यात्तत्तमे तस्य कल्पनं। मूलकेनारिकेलं च भला वृत्ता लुकेत
था। पंचरत्नं मुखे च सज्जिह्वायां कदलीफलं च सुषोमं कपर्दीनां सिकायां तु कालकं। क
र्णयोर्ब्रह्मपत्राणि केयो वटप्ररोहकाः॥ नालकं कमलानां तु आत्रस्थाने विनिर्दिशेत्। मृत्तिकां तु
वसाधान् हरितालकं गंधकौ पुत्रे नृपादं दद्यात्पुरीषे पितृले तथा। संक्षीप्ततिलपिष्टं तु मा
संसाधवपिष्टं मधुसालोहितस्थाने च चस्थाने मृगत्वचः। सनयोर्गुजके देये नाशपाश
तपत्रकं। कमलेनाभिदेशे स्यात्तुलाके वृषणाश्रिते। लिंगे च रक्तमूलं तु परिधानदकूलके
गोमूत्रं गोमयं गंधसर्वोपध्यादिसर्वतश्चिन्ति। क्रियानुबंधे गुरुद्वये वमुक्त्वा न्यदपि। घृतेनाभ्या
मदेपं स्यात्तौ पने वत्रुस्मृतं। मौक्तिकं सनयोर्भृङ्गकुंभेन विलेपनं। सिद्धं नेत्रकोरोषु तां
बूलाद्युपहारकैः। सर्वौषधिपुतं कृत्वा शर्जां विवपथोदितां। इदं निरग्नेरपि॥ तत्रैव वृद्धमनुः।
प्राधितस्य तथा कालो गतश्चेद्द्वादशादिकः। प्राज्ञत्रयोदशे वषे नेत्रकर्मणि कारयेत्। वृहस्प
तिः॥ यस्य नश्च पते चार्त्ता पावद्वादश वत्सरतः। कुशपत्रकदाहेन तस्य स्यादवधारणा॥ भ
विष्ये॥ पितरि मापितो यस्य न वार्त्ता नेव चागमः। ऊर्ध्वं पंचदश दृष्ट्वा तं कृत्वा तत्प्रतिरूपकं। कु
योत्तस्य तु संस्कारं यथोक्तविधिना ततः॥ द्वादशी न्येव सर्वोपाश्रितेन कार्या शिकारयेत्। द्वादशा
वृषतिक्षपितं भूभ्रविषेति मंदनरुत्ते। गुरुकारिका पातु॥ तस्य पूर्ववपस्कस्य विंशतो
र्ध्वततः क्रिया। ऊर्ध्वं पंचदश द्यातु मध्यमे वपसि स्मृताः॥ द्वादशा द्वादशैव पुत्रे च यसि स्म
ता। चाक्षपात्रयं कृत्वा विंशतं कृत्वा ऋषिवा सुतेः। कुशैः प्रतिकृतिदग्ध्या कामोशो वादिका
क्रिया इत्युक्तं पराशरः॥ देशांतरगतो न मृत्तिथिर्नेत्रायने यदि कृत्वा मृगोत्तमा वा स्यात्कृत्वा
चैकादशी तथा। उदके पिंडदानं च तत्रैव आहवकारयेत्॥ इदं मासज्ञाने॥ तत्राहिताग्नेः शूलो
शोचं॥ अनाहिताग्नेस्तु त्रिरत्रं। अनाहिताग्नेर्देहस्तदाक्षोग्रस्याग्निना स्वमे। तदलाभे प
लाशानां वृत्तेः कार्यः सुमानपि। वेष्टितव्यस्तथा पत्न्या तृक्ष्णसारस्य च मंगला। ऊर्णां सूत्रेण
वध्यातु प्रलेप्यो यवैस्तथा। सुपिष्टं जलसमिश्रे दध्वंश्च तथान्निना। असौ स्वर्गापलोका
पस्वाहेत्युक्त्वा सयांधवेः। एवं पराशरं दग्ध्या त्रिरत्र मशुविभवेदिति ब्राह्मणे। इदं त्रिरत्रं
न दशाहमग्नेराहे तत्र प्राधिते कालशयं स्यादित्युक्तं। किंतु न दृष्टं। तत्र पत्नी पुत्रयोर्पूर्वमग्ने
हीताशो च यो देशाहा ये वा गृहीताशो च योस्तु त्रिरत्रं। पत्नी मृती भूतं श्रेव। सपत्न्यो श्रेव
मिति स्मृत्यसारे। अन्यसर्पिडानां तु सर्वपराशरदाहे त्रिरत्रं॥ तदा हागिरः॥ देशांतरमृ
ते श्रुत्वानाशो च वेत्कथं च न। कालान्यपेपिकुर्वीत दाहकाले दिनत्रयमिति स्मृत्यसारे तु॥
गृहीताशो चानां स्नानमात्रमुक्तं। वंक्ष्वपरिशिष्टेपि॥ ॥ अथातो तसंस्कारः
सवेदं न देशाहं स्यात्तत्रैव सर्वसमाभये दग्ध्या हिताग्नेरीहात्स्वभाशो च कुयोत्तमे वपथा
कालमन्येषु पत्नी पुत्रयोः पूर्वमग्नेहीताशो च योः कर्मो गे त्रिरत्रमिति॥ यः शीतावप्येव। वि
श्वादर्शनु। प्रतिकृतिदग्नेन भिदेशात् त्रिरत्रमिति॥ द्वादश वर्षादिप्रतिक्षोत्रं दाहेतुः

वदीनां सर्वेषां त्रिरात्रमेवेति कल्पतरुदिवोदासादयः ॥ ॥ अथ येन संस्कारे कालः ॥
हेमाद्रौ गार्ग्यः ॥ पंचमस्य शवसंस्कारे दिनं नैव विशेषाधयेत् ॥ अशौचमधेयं संस्कारे दिनं शोध्यं न सं
भवेत् ॥ अशौचविनिवृत्तौ चैतुनः संस्क्रियते मृतः ॥ संशोध्यैव दिनं श्राद्धमध्वर्यं संवत्सराद्यदि प्रेतका
र्याणि कुर्वीत अथ मृतो ज्ञातारं कृत्वा पक्षश्च तत्रापि वर्जयेत् ॥ दिनत्रयं वा एते ॥ चतुर्थ्याश्च मृगे
चंद्रहादशोचविवर्जयेत् ॥ प्रेतकृत्यैव्यतीपाते वेधुनोपरिधेतया ॥ कारणविधिसंज्ञे च शनैश्च
दिनेन तथा ॥ चयोदश्यां विशेषेण जन्मना एव तया ॥ जन्मदर्शमेकोनविंशति ॥ जन्मना एव
यं ॥ भारते ॥ नक्षत्रे तु न कुर्वीत यस्मिन् जातो भवेन्नरः ॥ नभौ च पदयोः कार्यं तथा ये ये च भार
तः ॥ दाहरोषच सर्वेषु प्रत्येकविषयैर्विवर्जयेत् ॥ कश्यपः ॥ भरण्याशमयाक्षेष्वाभूलं चिचरणा निच
प्रेतकृत्येति दृष्टानि धनिष्ठा च पंचकं फाल्गुनी हितयरे हिरण्यगृध्रा पुनर्वसुः ॥ आषाढे हे वि
शाखा च भाद्रपदे चिचरणा निच ॥ एतानि किंचिदृष्टानि संभवे सति वर्जयेत् ॥ ज्योतिर्नारदः ॥ च
तुर्दशी तिथिर्न संभद्रा शुक्रा रासरी सिते ज्योतिरस्मत्पंचमं धिभं विषमां धिभं ॥ शुक्लपक्ष
च संत्यज्य पुनर्देह न सुप्तं ॥ वसुत एवैतः पंच नक्षत्रेषु विजन्मसु ॥ योऽस्मत्पक्षे योऽश्वे वदहनात्
कुलनाशनः ॥ अस्यापवादोदाहः ॥ तत्रैव वैजवायः ॥ प्रेतस्य साक्षाद्ध्यस्य शत्रुत्वे कादशे ह
नि ॥ नक्षत्रतिथिवादिशोधनीयं न किंचन ॥ सुगमत्वादिसंक्रांतिदर्शनेन क्रियापदि ॥ दे
वादापत्तितातत्र नक्षत्रादिनशो धयेत् ॥ विश्वप्रकाशेऽपि ॥ गुरुर्भोगवयोर्भौत्येयोषमासम
लिल्लुचे ॥ नातीतः पितृमेधः स्याज्जयागोदावर्यं विना ॥ दानमपि तत्रैवोक्तं ॥ भद्रायां भूमिहा
ने स्यात्त्रिपादस्यै हिरण्यदः ॥ वारे सुततद्वरांत वा सोदां न विधीयते ॥ धनिष्ठा पंचकं च तत्रैव
रत्ना निदापयेत् ॥ एकाशीति पलकां श्यतद्वैवातद्वैकं म ॥ नवधरत्रिपलवा पि दद्यादि
शामशक्तिरस्य लभसंगेन ॥ हेमाद्रौ च द्रुमः ॥ अमृतं मृतमाकर्ण्य कृतं यस्योर्ध्वं देहिकं
मायश्चित्तमसौ स्मार्त्तं कृत्वा ग्नौ नादधीति च ॥ जीवन्त्यदिसमागच्छेत्तदृत्तं कुंभे निमग्नं ॥ उ
दृत्य स्नापित्वा स्य जातकर्मादिकारयेत् ॥ हादशाहं तत्र च यो त्रिरात्रमथ वा स्युः ॥ स्नात्वा ह
हेततो भाग्यो अर्थावातदभावतः ॥ अग्निनाथापविधिवं द्वायस्त्रोमेन वा यजेत् ॥ अथेदं नेतप
शुनागिरिगत्वा च तत्र तु ॥ इष्टिमासु यमनीं कुर्यादीष्टितां च कर्तुं स्तनः ॥ अनाहितानेस्तु वरु
मृतवार्त्तामात्रं श्रवणे उल्लाभलाभनः ॥ सुरभयस्वयस्मिन् जीवे मृतशब्द इति ॥ यस्य तु जीवत
एव मृतिवार्त्तां श्रुत्वा स्त्रिया सह गमनं कृतं तदा तद्वैधमेव ॥ भर्तृमरणा ज्ञानस्येव निमित्तत्वा
त्परात्वात्स्य गौरवेणापुक्तत्वा चेति केचित् ॥ तन्ना ॥ मरणा ज्ञानस्य निमित्तत्वे अतीताना
गतयोरपि तथात्वापत्तेः ॥ भर्तृवैधदाहाभावेन तस्याः सह गमनाभावाच्च ॥ तस्मादाशौच
वत् ॥ ज्ञानमरणास्येव निमित्तत्वं न चात्र तदस्ति ॥ परं काम्यं मरणा मस्तु ॥ अत आत्महनन
दोषो लीति तात्परादाः ॥ तथा सर्वसंस्कारकृते त्रिरात्रमाशौचं ॥ तद्विधिबाह्येन कः ॥
अथ वक्ष्यामि सर्वसंस्कारविधिमुत्तमं ॥ सिनीवाल्यापोरोमास्या पंचम्या वापिकार
येत् ॥ कृतसर्वेवधौ विप्रः पूर्वजन्मनि वायदि ॥ वधे प्राल्पापयेत्तापी चरेत्कच्छाश्च तद्वै

विंशतं दद्यात्त्रिंशतं जगदरे। द्वादशाहं वृषणयोरष्टाहं शिःश्रवतु। ऊर्ध्वं चैकशतं दद्यात्त्रिंशतं
जघयोर्द्वयोः॥ पादांशुलीषु द्वे दद्यात्तत्तमे तस्य कल्पनं। मूलके नागिके लतु अलावुना लुके त
था। पंचरत्नं मुखे यस्य जिह्वायां कदलीफलं। चक्षुषोस्तु कपर्दीदौ नासिकायां नालकं। क
र्णयोर्ब्रह्मपत्राणि केशेषु वृषो हकाः॥ नालकं कमलानां नु आत्रस्थाने विनिर्दिशेत्। मृत्त्रिकानु
वसाधानुहरितालकं गंधको। पुत्रैतु पादद्वे दद्यात्पुरीषे पित्तलं तथा। संधीषु तिलपिचूं नमो
संसाधवपिष्टकं मधुसालो हिनस्थाने त्वचस्थाने मृगतृचं। स्तनयोर्गुजके देये नाशपांश
तपत्रकं। कमलनाभिदेशे स्यात्तृताके वृषणाश्रिते। लिगे च रक्तमूलनुपरिधानं दुर्कलक
गोमूत्रं गोमयं गंधं सर्वोपध्यादिसर्वत इति। क्रियानुबंधे गारुडेऽप्येव मुक्ता न्यदपि। घृतं नाभ्या
मदेयं स्यात्कौपने च वृषसूतं। मौक्तिकस्तनयोर्भृङ्गकुं कुमेन विलेपनं। सिंदूरनेत्रकोरोधुतां
बलाद्युपहारकैः॥ सर्वौषधिपुतं कृत्वा प्रजीवे वयथोदितां। इदं निरग्नेरपि॥ तत्रैव वृद्धमनुः।
मोक्षितस्य तथा कालो गतश्चेद्द्वादशादिकः। प्राप्ते त्रयोदशे वर्षे मेन कर्मणि कारयेत्। वृहस्प
तिः॥ यस्य नश्रयने वा त्रयोदशवत्सरतः। कुशपुत्रकदाहेन तस्य स्यादवधारणा॥ भ
विव्ये॥ पितरि मोक्षितो यस्य न वार्त्तने वचागमः॥ ऊर्ध्वं पंचदशाहं तत्कृत्वा तत्प्रतिरूपकं। कु
र्यात्तस्य नु संस्कारं यथोक्तविधिना ततः॥ द्वादशे न्येव संवोराश्रिते कार्या शिकारयेत्। द्वादशा
हं प्रतिष्ठापितुं भिन्नविषये निमदनरत्ने उक्तं। गृह्यकारिकायां नु॥ तस्य पूर्ववयस्कस्य विंशतो
ध्वेततः क्रिया। ऊर्ध्वं पंचदशाहं नु मध्यमे वयसि स्मृताः॥ द्वादशाहं तदाहं ऊर्ध्वं मुत्रैव वयसि स्म
ता। चांद्रपरात्रयं कृत्वा विंशतं कृच्छ्राणि वासुतेः। कुशैः प्रतिकृतिदध्या कार्या शोवादि कार्या
क्रिया इत्युक्तं पराशरः॥ देशांतरगतो न मृत्तिथिने जायते यदि कृष्णाष्टमोक्षमावास्या कृष्णा
चैकादशी तथा। उदकं पिंडानं च तत्र आहवकारयेत्॥ इदं मासज्ञाने॥ तत्राहिताग्नेः शर्णा
शौचं॥ अनाहिताग्नेस्तु त्रिरात्रं। अनाहिताग्नेर्देहस्तु दास्यो गृह्याग्निना स्वयं। तदलाभे प
लाशानां वृत्तेः कार्यः प्रमानपि। वेष्टित्यस्तथा पलातकं स्मसास्य चर्मणा। ऊरौ सूत्रेण
वध्ना नु प्रलेप्यो यवेस्तथा। सुषिषे जलसंमिश्रे दध्म्यश्च तथाग्निना। असौ स्वर्गाय लोकौ
पस्वाहेत्युक्ता सवांधवेः। एवं परोक्षं दध्मा त्रिरात्रमशुविभवेदि तत्राहोक्तं॥ इदं त्रिरात्रं
न दशाहं मध्ये दाहेन तत्र मोक्षिते कालशेषस्यादित्युक्तं॥ किंतु न इच्छे। तत्र पत्नीपुत्रयोर्पूर्वमग
हीताशौचं यो देशाहाद्ये वा। गृहीताशौचयोस्तु त्रिरात्रं। पत्नीमृतीभूतं श्वे वा। सपत्न्यो श्वे वा
मिति स्मृत्यर्थे सारं। अन्यसंविधानानुसर्वे त्रयोदशराहो त्रिरात्रं॥ तदाहागिरः॥ देशांतरस्य
तश्च त्वा नाशौचं चेत्कथंचन। कालान्यपि कुर्वीत दाहकाले दिनत्रयमिति स्मृत्यर्थे सारं नु॥
गृहीताशौचानां स्नानमात्रमुक्तं। बह्वचपरिशिष्टेपि॥ ॥ अथातीतसंस्कारः
सवेदनं देशाहं स्यात्तत्रैव संवत्समापयेदध्वे माहिताग्ने रीहात्सवे माशौचं कुर्यात्कमेव यथा
कालमन्येषु पत्नीपुत्रयोः पूर्वमगहीताशौचयोः कर्मांग त्रिरात्रमिति॥ यः शौचावप्येव। वि
श्वादर्शनं। प्रतिकृतिदहने त्वमिदेशां त्रिरात्रमिष्युक्तं। द्वादशवर्षादि प्रतिक्ष्योत्तरं दाहेन पु

अदीना सर्वेषां त्रिरात्रमेवेति कल्पतरुदिवोदासादयः ॥ ॥ अथ येन तं स्कारे कालः ॥
हेमाद्रौ गार्ग्यः ॥ पत्युस्सशवसं स्कारे दिनेनैव विशेषयेत् ॥ अशौचमधोसंस्कारे दिनेन शोधयेत् ॥
भवेत् ॥ अशौचविनिवृत्तौ चेत्पुनः संस्क्रियते मृतः ॥ संशोधयेददिनं त्रिरात्रमधोसंस्कारादि ॥ येन का
यं शिकुर्वीत अत्र मृतो त्रिरात्रमधो संस्कारपक्षश्च तत्रापि वर्जयेत् तद्दिनत्रयं ॥ वागहे ॥ चतुर्थ्याश्च मृगे
नृदेहादशौचविनिवृत्तयेत् ॥ येन कृत्यं व्यतीपाते वैधृतौ परिधृत्या ॥ कारणं विधिसंज्ञे च शनैश्चर
दिनेन तथा ॥ त्रयोदश्यां विशेषणं जन्मता एव त्रयेन तथा ॥ जन्मदशमे कोन विंशति ॥ जन्मता एव
या ॥ भारते ॥ नक्षत्रे न कुर्वीत मस्मिन् जातो भवेत् ॥ न शौचपदयोः कार्यं तथा येन च भार
त ॥ दाहोऽथ च सर्वेषु मृत्योरेव विनिवृत्तयेत् ॥ कल्पयः ॥ मरणाय श्रमयाश्चैषा मूलं विचरणा निव
येत कृत्येति दुष्टानि ध्वनिश्चायं वपचकं फाल्गुनी हिनयं रोहिण्यनुराधा पुनर्वसुः ॥ आपादे द्वे वि
शाखा च भाद्रपदा च चरणा निव ॥ एतानि किंचिदुष्टानि संभवे सति वर्जयेत् ॥ ज्योतिर्नारदः ॥ च
नृदेहीति ध्वनिं दंभं शौकारवासरो हितेन योरस्तमयं च्युतिं भविष्यमां प्रियं ॥ शुक्लपक्षं
च संत्यज्य पुनर्देहं न सुत्तमं ॥ वसुत्रादेन ॥ पंचनक्षत्रेषु विजन्मसु ॥ पौष्पव्रक्षसं योश्चैव दहनात्
कुलनाशनं ॥ अस्यापवादमाह ॥ तत्रैव वै जवायः ॥ अतस्स साक्षाद्दधस्य पात्रे त्वेकादशो ह
ति ॥ नक्षत्रविधिवादिशोधनीयं न किंचन ॥ सुगमत्वादिसंक्रान्तिदर्शने न क्रियापदि ॥ दे
वादापत्तिता तत्र न स्यादिति शोधयेत् ॥ विश्वमकाशेपि ॥ गुरुर्भागवयोर्मौल्ये पौषमासे म
लिच्छुचे जातौतः पितृमेधः स्यादयं गोदावरीं विना ॥ दानमपि तत्रैवोक्तं ॥ भद्राया भूमि
नेत्यात्रिपादं हिरण्यदः ॥ वारेषु न त्रहस्यंतु वा सो दानं विधीयते ॥ धनिष्ठापंचकं मृतं पंच
रत्नानि दापयेत् ॥ एकाशीतिपलं कांश्यं तदं देवा तदं देवकम् ॥ नववर्षपलं वापि दद्याद्दि
मापशक्तिं तस्यैव संगेन ॥ हेमाद्रौ वृद्धमनुः ॥ अमृते मृतमाकर्ण्य कृतं यस्यो चैव देहि के
मापश्चिन्नमसोस्मात्त्रैकत्वा ग्नौ नादधीति वा ॥ जीवन्मुदिसमागच्छेत्तद्युक्तं भेदिमन्यते ॥ ३
द्व्यं स्नापयित्वा स्य जानकमादिकारयेत् ॥ द्वादशहव्रतचर्या त्रिरात्रमथ वा स्यतु ॥ स्नात्वा ह
हेतुतो भास्यं ॥ अथावा तदभावेन ॥ अग्निना धामविधिं व्रज्यस्तोमेन वायजेत् ॥ अथैशानेन प
शुनागिरिगत्वा च तत्र त्रुः ॥ इष्टिमापुष्पनीं कुर्यादीशितांश्च कर्त्तुं स्तनः ॥ अनाहिताग्नेस्तु चरुः
मृतवर्त्तामात्रं श्रवणेन स्नात्वा मनुः ॥ सुरभयश्च यस्मिन् जीवे मृतशब्द इति ॥ यस्य तु जीवत
एव मृतिवात्तं शुत्वा स्त्रिया सह गमनं कृतं तदं देधमे वा भर्त्तुं मरणाज्ञानस्येव निमित्तत्वा
त्पमारात् तस्य गोरैवणापुक्तत्वा चेति केचित् ॥ तन्ना ॥ मरणाज्ञानस्य निमित्तत्वे अतीताना
गतयोरपि तथात्वा पत्तेः ॥ भर्त्तुं वैश्वदाहाभावेन तस्याः सह गमनाभावाच्च ॥ तस्मादाशौचं
वत् ॥ ज्ञानमरणास्येव निमित्तत्वं न चात्र तदस्ति ॥ परं काम्यं मरणा मस्तु ॥ अत आत्महन्त
दोषोऽस्तीति तातपादाः ॥ तथा सर्पसंस्कारकृते त्रिरात्रमाशौचं ॥ तद्विधिवाहशेनकः ॥
अथ वक्ष्यामि सर्वसंस्कारविधिमुत्तमं ॥ सिनीवाल्यापोरौमास्यापंचम्यावापिकार
येत् ॥ कृतसर्पवधो विप्रः पूर्वजन्मनि वायदि ॥ वधप्रख्यापयेत् सापी चरेत् ॥ कृत्वा च नृदे

श विभायलोहदंडवत्तन्मूल्यवापिदापयेत्। यात्रवत्क्रोपि॥ अगेष्टायसोदंडउति। मूल्यमाह॥
 निष्कत्रयदिनिष्कवानिष्कमेकंकनीयसं अत्रमत्यादिकर्तृणानिष्कमर्द्धतदङ्कं। इदंस्वरूप
 प्ययोः शक्त्याज्ञेयं। संस्कारमाह। प्रियुग्रीहिगोभूमितिलपिष्टेनवापुनः। कृत्वासर्पाकृतिश्र
 र्थेनिधामप्रार्थयेदहि॥ एहिर्बभूवुःसर्पश्चस्मिन्पिष्टेसमाविशः। संस्कारार्थमहंभक्त्याप्र
 र्थयामिसमासेतः। वस्त्रोपवीतगंधाद्यैःसंपूज्यवहरेदहिः॥ कुर्यात्संस्कारसंकल्पप्राणायाम
 मपुरःसरं। पत्नोपवीतिनाकार्यसर्पसंस्कारकर्मसु। लौकिकाग्निप्रतिष्ठाप्यसमिदाधानमा
 चरेत्। ततोऽग्नेरग्निदिग्भागेभूमिसंघोष्यवारिभिः। चितिं कृत्वाथसंस्तीयेकुर्यात्पुनश्चकार्य
 कैः। पर्युक्ष्याग्निपरिस्तीर्ष्यपरिविच्यसमर्चयेत् कृत्वेवाधानमाधारेवसुषीत्रपथाविधिः
 सर्पेगृहीत्वायत्नेनचितिमारोपयेत्सुधीः। स्ववेणुजहुयादाज्यमन्त्रोव्याहृतिभिस्त्रिभिः। सर्पो
 स्येजुहुयादाज्यव्याहृत्याचसपथया। आज्यशेषेषुवेणोवसर्पदेहेनिवेचयेत्। चमसस्यैर्जलेः
 संपेव्याहृत्याभ्युक्ष्याणिना। अग्नेरहाराज्यनयासर्पाभिमृदापयेत्॥ उपतिष्ठेदहमा
 ननमोस्तुसर्पमंत्रतः। ज्ञानतोज्ञाननोवापिकृतःसर्पवधोमया॥ सर्वजन्मनिवासर्पतत्सर्वक्ष
 तुमहेसि। क्षीराज्येनततश्चाग्निघोष्यव्याहृतिभिर्जलेः। नास्थिसंचयनकुर्यात्तत्त्वावाच
 म्पृष्टव्रजेत्। ब्रह्मचर्यादिकंकार्यंत्रिरात्राशौचमिष्यते। सवैलंबुवनुर्थेक्षितान्वाविशान्
 समर्चयेत्। सर्पोनेतलयाशेषःकपिलोनागएवव। कालिकःशंखपालश्चभूधरश्चेतिनाम
 भिःगंधपुष्पास्त्रैर्युपदीपाद्यैरुचयेद्विज्ञानं। घृतपायसमस्यैश्चद्विज्ञानं। चभोजयेत्। एवं
 कृतेविधानेनसर्पसंस्कारकर्मणि। सर्पेहि साकृतात्पापान्मुच्यतेनावसंशयइति॥

॥ इति सर्पसंस्कारः॥

॥ क्वचित्तुजीवतोऽप्यन्यकर्मशेषेचकार्यम् यथाप्रापश्चिन्ता
 निच्छोःपतितस्यघटस्फोटः॥ पतितस्योदककार्येसविडेवीधवेःसह। निर्दिनेहनिस्पादने
 ज्ञान्युत्तिगुरुसन्निधौ। दासीघटमपार्श्वेपर्येत्येतवधदा। अहोरात्रमुपासीरन्वाशौचवा
 धवेःसहेतिमन्त्रैः। निर्दिनेरिक्तादौ। अपरार्केवसिष्टोपि॥ वेदविष्ठावकःपूदयाजकोत्तम
 वर्णवर्गपतितालेषापात्रनिनयनमपात्रसंकरादकृत्वा। पात्रमादायसोःसवर्णपुत्रोवावधु
 रसदृशेवाधराहीनःसमेनपादेनप्रवृत्तायांनदधीनलोहितोऽपत्नीर्योयःपार्श्वेपात्रमस्ये
 निनयंतिनेतास्वाभ्यप्रकीर्णकेशज्ञातयोऽन्तर्भेनपसव्यं कृत्वागृहेषुस्वेरमापयेरन्त
 उर्ध्वेतेनतर्धमेपसुलक्ष्मौराक्ष्ममेतंरति। उत्तमवर्णां ब्राह्मणादपस्तेषावर्गैःसमूहस्त
 स्मापनिताब्रह्महादयःअपात्रशंकरः। कृत्वापात्रसमूहः। प्रवृत्तायाश्चिन्तायायाःस्वेरम
 येच्छुधौदिकार्यैकुर्युः। अस्माद्वचनसामर्थ्यात्पात्रनिनयनात्। प्राकृपतितज्ञानीनांधमे
 कार्येष्वधिकारेवास्तीत्यपरार्केः॥ तस्यविद्यागुरुत्वेनिसंबंधाश्चसन्निपात्यसर्वोत्पदता
 दिमेतकार्यारिकुर्युः॥ पात्रंवासाविषमस्यपुष्टदासः। कर्मकरोवाःवकरादमेधं। पात्रमा
 श्रीपदासीघटान् पूरयित्वादक्षिणामुखः। पदाविषमस्येदमुदकंकरोमीतिनामग्राहसर्वे
 न्नालभेत्। भाचीनावितिनोमुक्तशिरवाविद्याग्रबोयोनिसंबंधाश्चवीक्षेरन्। अपउपस्य

यामवविशेषुरिति गौतमोक्तेश्च। उदकादिमुक्तेर्दाहनिवृत्तिः। तत्र कार्याण्येकादशहश्चादं
नि। दस्याहोतुघटोदासीघटः। तेनोदकेनामध्यपात्रं प्ररपित्वा दासादिभ्युज्जामपादेनकु
दितिहरदत्तः। अत्रनामयाहवचनमुदकादिभेत्कार्येतद्व्युत्पत्त्या। तेनतद्गृहीभवति॥ एत
प्रामथ्यज्ञानिच्छाः। तस्यगुरोर्वाधवाचारजश्चसमस्तदोषानभिव्याप्यतमनुभाष्यपुनः पुन
चार्यंलभस्वतिसंपद्येव। मय्यनवस्थितमतिः स्यात्ततोऽस्यपात्रंविपर्ययेदिनिर्णयोक्तः। जीवं
मेवोद्दिश्यपिउदकस्याहानिनाम्नादद्यादियपरकैः कृतप्रामथ्यज्ञानस्यघटस्फोटकृतेपिसंप
विधिमाहगौतमः॥ यत्प्रामथ्यज्ञानेनशुध्येतस्मिन्शुध्येशानकंभयंपात्रंपरएषद्वदः प्ररपित्वा
भवतीभ्योवाततत्सनमुपस्यर्षयेयुरथास्येतत्पात्रंदधुस्तान्यनिगृह्यजपेच्छानाद्योः शानाशुधिवि
गतेविश्वमंतरिक्षयोरोचनसमिहगृह्णामीत्येतेयंजुभिः पावमानाभिस्तारत्सर्गदीभिः कृष्णा
ग्निभिः श्वान्जुह्यादिरस्यंदद्यान्नावाचार्यायमस्यनुप्राणांतिकेप्रामथ्यज्ञानेनसमूतः शुध्येत। स
र्वाण्येवतस्मिन्मुदकादीनिभेत्तकमीशिकुर्धुरेतदेवशांत्युदकं। सर्वेषूपपातकेष्विति। घटस्फो
टोत्तरपारांतिकेप्रामथ्यज्ञानेनोत्पन्नतएवशुध्येततत्रसंयहविधिः। अतस्तेनविनापिभेत्तकमे
कुपोदित्यर्थः। उपपातकेष्वपिघटस्फोटकृतेएवकार्यमित्यर्थः॥ याज्ञवल्क्यः॥ चरितव्रतश्चा
पातेनिनयैरभवद्यदं जुगुप्सेरन्नचाप्येनेसंवसेयुश्चसर्वशः॥ कृतघटस्फोटस्यैवामपरिवहवि
धिरितिपिताक्षराप्रामपरकैच। अन्यथाप्रामथ्यज्ञानमविरतसंस्कारात्। मनुष्यघटस्फोटमुक्ता
निवर्तैरलनस्तस्मान्भाषणसहासनेत्युक्ता। प्रामथ्यज्ञानेनचरितेप्राणैर्कुंभमयोनवे तेनेवसा
हंभास्येयुः स्नात्वापुरणेललाशमेतिच्छेदमायुक्तं॥ अथएकैवसिद्धेपि॥ पतितानांचरित
व्रतानांप्रत्युसारोथाप्युदाहरति॥ अथेभ्युद्धरतागच्छेतकीडनीवहसन्निव। पश्चात्पातपतो
गच्छेच्छौचनिवहदन्निवेत्ताचार्यमातृपितृहंतारस्तस्यासादादपगतपापाएषानेषामप्राप्ततिः
प्राणीहसाम्युक्ताहाकांचनपात्रमाहेयंवाग्निः प्ररपित्वापोहिरीपारंनमद्गिरिभिर्विवेसुः॥ सर्वे
वाभिजिज्ञास्यन्मुद्गारः पुत्रजन्मनाव्याख्यातइति। मनुद्गारःपरियहः। तजोद्धरताहसन्निवाये
सरः स्यात्। पातपतोघटस्फोटकृतेनाशोचन्निवपश्चादच्छेत्॥ याज्ञवल्क्यदिहंतृणांपरियहो
नकार्यः। तत्प्रासादं सति चौरौव्रतानोकार्यः प्रवृत्तिर्निरुद्धः। पुत्रजन्मनेत्यभिषेकोत्तरं। ज्ञातंक
र्मादमः संस्कारः पुत्रजन्मवेत्तायोरन्यपरकैर्वाचर्यो॥ अतएवविज्ञानेऽधरः॥ घटेःपवर्जि
तेतातिमध्यस्थायवसंयं वा प्रदद्यान्मथमगौभिः संस्कृतस्यहिसंस्क्रियेत्यत्रगवांमस्यणाभा
वेपुनर्व्रतं। चरेदित्येतत्कृतेएवचरितव्रतविधौविशेषामभिविचदनघटस्फोटोत्तरं परियहवि
धिपुनः संस्कारोभवतीतिनिर्दिष्टं॥ तथाजीवच्छेदकृतेहेमाद्रिवैवाधायतः॥ तत्राशेषंददशाहस्या
दित्यत्रप्रसंगेन। एवंसापवादोऽशेषेवेत्तेप्रतिशरंभित्रेप्यन्यकर्मसाधारणंकिंचिदुच्यते
तत्राधिकारिणाः प्राशुताः। सर्वोभावेधर्मपुत्रोवाकार्यः। अपत्रेणमुतः कार्मोयाहकृताहकृष्य
पालनः। पिंडोदकक्रियाहोतोनोमसंजीतनापदेति। अतएववचनात्। गृह्यपरिशिष्टे। कर्त्तुंदेशविष
येविशेषोभेदायगोपयगृह्यपरिशिष्टे। स्वगृहेविद्यमानंउपनिषायाभातरेमनः। केनापितत्रचार्य

मग्निपिण्डोदकादिकं पुनः संचयनान् प्राक्वेदके दूर्ध्वं स्याचरेत् । स्वगृहे तत्र वा सर्वे भेदकार्ये संपिंड
न ॥ तथा ॥ भयस्थानेष्वामोर्गमृतस्तत्र च संकृतः । नितिसतिजनः पिंडं तत्र तत्र च वृत्तेन । भवेत्तदा
होस्थि संचयने च संस्कारस्तस्मिन् कृते तत्र वा । भयादिनां स्थानुमंशकौ मंत्रमंत्रं भेदकार्ये कृद्वै
तत्र तत्रैव पिण्डोदकादि संपिंडं चाने समापयेदिति आह संकल्पः ॥ तदेव परिशिष्टयोर्विरोधे यथा
चारमापदनापदादिभेदेन व्यवस्था ज्ञेया । केचित्तस्यापवादत्वमाहुः ॥ असंगोत्रः संगोत्रो वा यदि
स्त्री यदि वा पुमान् । प्रथमं हविषो दद्यात्तदंशं दे समापयेत् । दद्यात्पिंडमिति शेषः ॥ भविष्य ॥ प
त्राद्येदीयते पिंडस्तत्र सर्वं समापयेत् ॥ ब्राह्मेयि ॥ प्रथमं हविषो दद्यात्तदंशं दे समाहितः ॥ अन्नं न
वसुधान्येषु स एव प्रददात्पि ॥ विज्ञानि ॥ अथ दयस्तु ॥ केचित्तु अग्निं दद्यादिति व्याचक्षते । संगोत्रो
वासंगोत्रो वा योग्निं दद्यात्तरेव नरः ॥ सोपिकुर्यात्तव आह्वयं दशमं हनीति । दिवो दासीयेव
चनाच्च । तत्रैव ॥ दृष्ट्वा स्थानस्थमा सन्नमथी ॥ नीलिनलोचनं । भूमिस्थपितरं पुत्री यदि दातुं प्र
दापयेत् । तद्दिशि शृंगया आह्लादं भूमेयशनादपि ॥ तानियथा ॥ मोक्षदेहि हवीं केशमोक्षदे
हिजनां देन । मोक्षधेनुप्रदानेन शुक्रं दृशीयतां ममेति मोक्षधेनुमंत्रः ॥ एहि कामुष्मिकं पञ्च सप्त ज
न्माजितं जरां मृतं सर्वं शुद्धिमाया नृणां मे नो ददतौ ममेति । जराधेनोः ॥ आजन्मोपाजितं पा
पं मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ तत्सर्वं शुद्धिमाया नृणो प्रदानेन केशवेति । पापधेनो भारते ॥ शुक्रं
पद्मे दिवा भूमौ गंगायां चोत्तरापरां । धन्यास्तान् मरिष्यंति हृदयस्थजनां देन । हेमाद्रौ वारह ॥
व्यतीपातो यस्तं कृतं तिलधेयं हरारंवे ॥ पुराय कालास्तदा सर्वे प्रदां मम रूपस्थितः ॥ व्यासः ॥
आसन्नमृत्युना देया गौः सवत्सान् पूर्ववत् । तदभावे तु गौरे वनकोत्तराणां यवैः । तदा यदि न श
क्नोति दातुं वेतरणी नृणां । शक्नोत्येव हस्तदत्त्वा दद्यात्कुर्यात्तस्य नृणां । मदनरत्ने जातं करिषः ॥
उत्क्रान्ता दीनि दानानि दश दद्यान्मृतस्य नृणां । गोभूनि लहिरण्या ज्यवासा धान्यगुडानि च । त
प्यलवणानि त्याहुर्दश दानान्यनुकमान् । एतानि दश दानानि नृणां मृत्युजन्मनोः कुर्या
त्सु दद्यात्तं पुत्रेनेभिर्हि परं वै ॥ ब्राह्मे ॥ ताम्रपात्रं तिलैः शर्णां प्रस्थमात्रं हि जापतु । सहिरण्यं च
यो दद्यात्कृद्वा विज्ञानं सारः । सर्वपापविशुद्धात्मा भते गतिमुत्तमा । उत्क्रान्तिं वेतरिणो च
दश दानानि चैव हि । भेते पितृत्वात् भेते शवधर्मैरादा हयेत् । तत्रैव परिशिष्टे । त्रिपुमास्य सुक
रौ तु पुण्यं मंत्रान् जपेत्ततः । क्रियानिवंधेण रुडे त्वष्टोदायुक्तानि । तुलसी सन्निधौ कृत्वा शाल
ग्रामशिला तथा तिललोहं हिरण्यं च कापी सलवणं तथा ॥ सप्रधान्यं स्थितिगो वारकैकपा
वनं स्नानमिति । दश दानं वेतरणी धेनुः ॥ क्रांता निधेनु दानादि भद्रं कर्ता ये पितृपुत्रौ ज्ञेयः । कर्त्ता
नक्तमीधिका रथे जीनं कृच्छ्रान् कुर्यादिति तत्रोक्तं । अत्र देवयाजिकेन मुमूर्षोर्भुषुषुर्द
नमुक्तं । तदुक्तं वारह ॥ दृष्ट्वा सुविह्वले स्तेनयममागौ नृपारिणः । प्रयाण काले तु नरो मंत्रेण वि
धिपूर्वकं ॥ मधुपर्कं च नृगृह्यं मंत्रमुदाहरेत् । गृहाण चैवं मधुपर्कं भाग्यं सारनाशनक
रं त्वमृतेन तुल्यं । नाण्येन नृवितं भगवन्मियाणां सहैव शान्तिं करणं सुलोकं प्रज्या ॥ अनेने
व मुमूर्षेरा दद्याच्च मधुपर्कं । नरस्य मृगकाले तु परलोकं सुखावहं ॥ ॥ अथ दुर्मरिणो रि

दासीये॥ चांशलादिमृते विप्रतंत्रिद्वे मृते पिवा कृच्छ्राति कृच्छ्रां चैस्त्वष्टिस्तत्र प्रकीर्तिता
 वजा नीये जावलिः॥ अद्रेणादभ्योयोविप्रो न लभेच्छाश्वतीं गतिं॥ प्रायश्चित्तं प्रकुर्वीत ब्राह्मणः
 पशुद्वयोः चांशपारायणं कंच प्राजापत्यविशोधने गृह्यकारिकायां॥ उदक्यास्तिकावापि य
 द्रेते स्पर्शंति हि तस्येव विधिरादिशो वा त्पेनेव महात्मना॥ एषः सूक्तिकोक्तः॥ मदनरत्ने स्मृतं
 ते॥ ऊर्ध्वोच्छिद्याधरोच्छिद्यो भयोच्छिद्योतथैव च॥ दुस्पर्शस्य शूने चैव खट्वादिमरणोपि चाश्रा
 त्क्यादसंस्पर्शकृमिकीदो ज्ञेये पिवा एतदोषानुसारेण प्रायश्चित्तं समाचरेत्॥ कृच्छ्रास्त्रिष
 पचदशाश्चाद्रव्यमध्यापिवा॥ शुभे तदानीं संपाद्य कृत्वधर्मं रादाहयेत्॥ गृह्यकारिकायां
 खट्वायो मरणो चैव त्रींस्त्रीन कृत्वा न प्रकल्पयेत्॥ संप्राप्त्यै सस्य शूने मृतो देवात् कथंचन॥
 एकत्रिंशत्तारुक्तेः शुद्धिरुक्ता मनोविभिः॥ कुर्यात्पेत्वर्द्धद्वये तु विता स्पर्शान्यजादिभिः॥ तस्य
 शूनं दृशं च त्रिभिः कृच्छ्रे विंशुभ्यति धर्मप्रदीपेत्॥ चांशलस्तिकोदक्यास्पष्टे मेनेतथैव च
 तस्य पापविशुद्ध्यर्थं कृच्छ्रानपंचदशचरेत् इत्युक्तं॥ मनुः॥ अस्वर्ग्यात्पादुतिः सास्यानष्ट
 संपर्क इति॥ अत्रापि कृच्छ्रव्या॥ अस्वर्गस्य शूने चैव सक्तैः॥ तत्रैव कर्मप्रदीपे॥ एतौ चार
 शेषे वा श्रियंते यद्दिना तपः॥ दाहं कृत्वा पश्चात्पादुपिडौ निर्वपेत्सुतः॥ रजस्वला गर्भिण्या
 दौ मृतौ तु वस्त्राभ्यः निर्गोपामृते मदनपारिजाते च यवः॥ संध्यायां वातघ्नं रात्रौ दाहः पाथे म
 को मेव नवभ्रातृवनो कुर्यात्तत्कृतं निष्कलं गजजेत॥ एतद्दिनमृतस्य॥ दिनमृतस्य लक्षादि
 नराविदाहनिषेधार्थमिति॥ अत्येष्टिपशुतो भद्राः रात्रिनिषेधार्थं॥ पशुत्वादेः॥ यदि रात्रौ दहे
 तस्य समाप्तिर्देहनस्य तु॥ परे ह्यनुदिने सप्तैकायां तस्योदकक्रिया॥ दधस्य तु नवैकायां रात्रौ
 जानूदकक्रियेति॥ तन्निर्मले॥ रात्रि मृतस्य तु तत्रैव संग्रहे॥ रात्रौ दधानुपिडौ कृत्वा वपन
 वज्जितं वपनं नेष्यते रात्रौ श्वसनी वपनक्रियेति॥ वपनं तु प्रातः॥ तच्च सवैः पुत्रैः कार्यं॥ ग
 माया भास्करस्ते च मातापित्रो गुरोर्मृते॥ आधाने सोमयागे च वपनं सप्तसु स्मृतमिति मित्ता
 सरायां स्मृतेः॥ मरणास्थानं गित्वा नैमित्तिकमिदं॥ तदेवं संयह वचनेन परे फलं कृष्यते ती
 थैव त॥ तेन कस्य चिद्वा हागत्वोक्तिश्चिन्त्या॥ मदनलिंगालवः॥ प्रथमे हनिकर्तव्यं वपने चानु
 भाविना॥ घेतस्य केशश्मश्रादिवापयित्वा यदाहयेत्॥ आशौचांते तु पुनः कार्यं॥ विधिवत्ता
 त॥ मदनपारिजाते प्येवं॥ तेन सर्वस्यास्य निर्मले त्वोक्तिरेवास्मृतिरुक्ता वल्या॥ शवराश्रुषितं
 चैवीन कृच्छ्रान कृत्वा दहेत्सुतः॥ मदनरत्ने निर्गोः॥ ऊर्ध्वोच्छिद्याधरोच्छिद्यो तंत्रिस्मृतं पि
 वा कृच्छ्रव्यं प्रकुर्वीत आशौचे मरणोपि च॥ ॥ अथ सामे विशेषः॥ कारिकायां॥
 कृत्स्नपक्षे ममीयेत मद्यन्ति प्रातराहतीः॥ शैबालु नुह्या दृष्टी पर्यताः पक्षो मवत्॥ प्रतिप
 तमात होमाता इत्यर्थः॥ यथा हिना निरपरपक्षे मीयेता हतिभिरेतं श्वं पक्षं हरं परित्याश्वला
 यजेते॥ तदानीमेव नुह्यात्॥ प्रातः कालाहती एषि॥ सकृद्गृहीतमत्रैवं भिन्नतत्रैव होमयोः
 दशौचापि प्रकुर्वीत स्थालीपाकं तदेव नु॥ कृदोगपरिशिष्टे॥ इतामोसायमाह्वया उर्वलचेदे
 ही भवत्॥ प्रातर्होमस्तदेव स्याज्जीवे चैव सपुनर्नैवा॥ इदं शुक्लपक्षपरं॥ उर्वलो सुमूर्ध्वः॥ त्रि

मन्त्रिपिंडोदकादिकं पुनः संवपनात् प्राकृतैर्द्रव्यैस्तथाचरेत् । स्वर्गहेतुत्वात् सर्वमेतत्कार्यं संपिंड-
नं ॥ तथा ॥ भयस्थानेयवागोमृतस्तत्र वसंस्ततः । न निष्ठति जनुः पिंडं तत्र तत्र ववुर्न पेत् । मंत्रेण वा
होस्थि संवपनं च संस्कारस्तस्मिन् कृते तत्र वा । भयादिना स्थातुं मशक्तौ पंचपुत्रमेतत्कार्यं कृद्रु-
तत्र तत्रैव पिंडोदकादिनादिसंपिंडनात् समापयेदिति आह संस्ततः ॥ तदेव परिशिष्टयोर्विरोधे मया
चारमापदनापदादिभेदेन व्यवस्थाज्ञेया । केचित्तस्यापवादत्वमाहः । असंगोत्रः संगोत्रो वा यदि
स्त्रीयादिवापमान् । पथमेहनियोदधात्सदशाहे समापयेत् । दद्यात्पिंडमिति शेषः ॥ भविष्य ॥ प-
त्राद्येदीयते पिंडस्तत्र सर्वं समापयेत् ॥ ब्राह्मेय ॥ पथमेहनियोदधात्सताया न्न समाहितः । अन्नं न
च सुचान्येषु संवपद्रव्यापि ॥ विज्ञाने श्वरदयस्तु ॥ केचित्तु अग्निदद्यादिति वाच्यते । संगोत्रो
वासंगोत्रो वा योऽग्निदद्यात्सत्वेन न ॥ सोपिकुर्यान्नवश्राद्धं पुत्रोदशाहे महीति । दिवोदासीयव-
चनाच्च । तत्रैव ॥ दृष्ट्वा स्थानस्थमा सन्नम्य धौमी बिलितलोचनं । भूमिस्थपितरपुत्रो यद्विद्वानुष-
दापयेत् । तद्विशिष्टगया आह्लादं श्वमेधशतादपि ॥ तामियथा ॥ मोक्षदेहि हूषी केशमोक्षदे-
हि जनाहेन । मोक्षधेनुप्रदानेन मुकुंदप्रीयतां ममेति मोक्षधेनुमुत्रः । एहिका मुष्मिकं यच्च सप्तज-
न्माजितं अणम् । तत्सर्वं शुद्धिमायातु गमेतां देवजो ममेति । जगधधेनुः ॥ आजन्मोपासीतं पा-
पमनो वाक्कापकर्मभिः । तत्सर्वं शुद्धिमायातु गोप्रदानेन केशवेति प्रापयेन्नो भारते ॥ शुक्र-
पक्षे दिवा भूगंगापां चोत्तरायणो । धन्यास्तान् मरिष्यति हृदयस्थजनाहेन । हेमाद्रौ वारहे ॥
व्यतीपाजो यस्तं क्रौतिल्ये वयस्रहरो रवेः । पुण्यकालास्तदा सर्वपदाम् गुरुस्थितः ॥ यासः ॥
आसन्नमृत्युना देयागोः सवत्सानुपूर्ववत् । तदभावे तु गौरे वनकोत्तरायणपदैः । तदापदि नश-
क्रौतिदातुं वेतरणी तुंगा । प्राक्तो न्यो हृत्कदा दत्त्वा दद्यात्कुर्यात्पुनस्तु । मदनरत्ने जातं करिषः ॥
उक्तां त्यादीनि दानानि दशदद्यान्मृत्युस्तु । गोभूतिलहिरण्याजवासाधान्यपुञ्जनिषः । रु-
प्यलवणमित्याहुर्दशदानान्मृत्युकमान् । एतानि दशदानानि न एणां मृत्युजन्मनोः कुर्या-
दभ्युदयायेतु मंत्रेण हि पत्रवै ॥ ब्राह्मे ॥ ताम्रपात्रं तिलैः शरीं मय्यग्रात्रे दिजापतु । सहिरण्यं च
योदधाच्छ्रद्धा विज्ञानुसारतः । सर्वपापविशुद्धात्मा लभते गतिमुत्तमा । उक्तां तिवैतरि लोच-
दशदानानि वैवहि । प्रेते पितृत्वात् प्रेतं शवधर्मणालहयेत् । तत्रैव परिशिष्टे । धिपमाराण्यक-
रौ तु पुण्यमंत्रान् जपेत्ततः । क्रियानिवेधे गच्छेत्तद्वै दानमुक्तानि । तुलसी सन्निधौ कृत्वा स्व-
यामशिलां तथा तिललोहहिरण्यं च कार्पासलवणं तथा ॥ संप्रधान्यं स्थितिगोवा एकैकेषां
यने स्मृतमिति । दशदानं वेतरणी येन । उक्तां तिवैतु दानादिभिरुक्तान्येष्टिपदतुं जेयः । कर्त्ता
नकमीधिकार्ये जीनृकः । अन्नकुर्यादिति तत्रोक्ते । अत्र देवयाजिकेन मुमूर्षोर्मुधुपकृदा-
नमुक्ते । तदुक्त्वा एह । दृष्ट्वा सुविह्वले स्नेन यममागो नुसारिणो । प्रयाणकाले तु नरो मंत्रेण वि-
विश्वं कं ॥ मधुपकं च नृणाम् । श्वं मंत्रमुदाहरेत् । गृहाण वै मम मधुपकं मायं संसारनाशनक-
रं त्वमृते न तुल्यं । नारयणो न एविते भगवन्मियाणां दहे वशांति करणं मुत्तलोकप्रज्यं । अनेनै-
व सुमंत्रेण दद्याच्च मधुपकं कं । नारयणमुत्तलोकं परलोकं सुखावहं ॥ अथ दुर्मररोदि

पत्नीपशस्त्रिणां । ईज्येवहुविधैर्यज्ञैसहमातुभिरच्युतस्यादीनितानिपूर्वाग्निधेवाग्निहोत्रादि
 पराणि । नत्वपत्नीकस्याधानार्थानि । क्रतुविधीनामाधानाप्रयोजकत्वात् । अपत्नीकस्याधा
 नाप्रवृत्तिरितिमानवपरिशिष्टाच्चासौमोनभवत्येवा । अपत्नीकोप्यसामयइतिश्रुतेः । यन्मा
 हाजापस्तवसूत्रं । दारकर्मणिमद्यशक्त आत्मार्यमग्न्याधेयमिति । अस्यार्थः ॥ पुनर्विवाहा
 शक्तौपदग्न्याधेयं पूर्वैकजमस्तिजदात्मार्यमेवान पत्यैदद्यादिति । ब्राह्मणभाष्यापरकीशा
 कंयमाडागदितत्वमप्येवम् । त्रिकांडमंडनस्तुपक्षदयमाह । अन्येष्वपत्नीकस्याधानमाहुस्त
 दाशमनविग्रः । वृद्धयातवल्क्यः ॥ आहिताग्निर्यथाग्न्यायंदग्धव्यस्त्रिभिर्गग्निभिः । अनाहि
 त्तिरेकेनलोकिकेनापरोजनः ॥ क्रतुः ॥ एवंवृत्तौसवर्णोस्त्रीहिजातिः पूर्णमारिणो ॥ दा
 दग्निहोत्रेणामृतपात्रैश्चधर्मवित्तं कारिकायाम् । पत्नीमपिदहेदेवभर्तुः पूर्वमृताय
 । अनग्निहोत्रेदेवकापालेनहविर्भुजा ॥ ऊदोगपरिशिष्टे ॥ अनयैवावृत्तानादीदग्ध
 । ग्राह्यवस्थिता । अग्निप्रदानमंत्रोत्पन्नमयोऽग्निरितिस्थितिः ॥ इदंऊदोगानामेव । तथा ।
 ग्निनेवदहेद्रार्योत्सवंजापतितानचेत् । तदुत्तरेणपात्राणिदाहयेत्ययंतिक्ते । इदमपिनेषामे
 ॥ आशौचप्रकाशेऽक्रतुः ॥ विधुरंविधवांचैवकपालस्याग्निनादहेत् । ब्रह्मचारीयतिचैवद
 दुत्तपनाग्निना । तस्याग्निनाचदग्धव्यः कम्पकावालएवव । अग्निवर्णंकपालेनक्रतुानत्रवि
 षिपेत् । करीषादित्तोवद्विजोतोमः सकपालजः ॥ अत्रपत्नीतेयद्यपिजातारण्यग्निः कै
 वेदुक्तस्तथापितस्यकलौनिषिद्धत्वात्तैरयमेवज्ञेयः । स्मृत्यन्तरे ॥ ग्रहस्थोब्रह्मचारीवविधुरोवि
 वाः स्त्रियः ॥ औषासनश्चोत्तपनस्तुवाग्निश्चकपालजः ॥ उत्तपनस्तु ॥ दर्भोऽग्निर्नृपग्न्यात्वं
 । नदभैस्तुसंयतः । पुनर्देभैर्तृतीयोऽग्निरेषउत्तपनः स्मृतः ॥ यमः ॥ यस्यानयतिशूद्रोऽग्निर्गोका
 । इवोषिव येतत्त्वंवसदातस्यसवाधमैरासिष्यते ॥ देवलः ॥ चांडालाग्निरमेध्याग्निः सत्तिका
 नश्चकहिंचित् । पतिताग्निश्चिताग्निश्चनशिष्टाग्रहोऽगोचिता ॥ पश्चिमोत्तरपूर्वैस्तुयथासं
 स्मृतिजातयः ॥ दक्षिणेनमृतेऽग्नेर्देवद्वारगानिहेरेत् । अनुगानिलोप्यनक्तमः । पूर्वामुखस्तु
 नेतव्योवाह्यगोवाधवेर्हान् । उत्तराभिमुखोराजावैश्यः पश्चात्मुखस्तथा । दक्षिणाभिमु
 खः शूद्रोनिर्हर्तव्यः स्ववाधवेरित्यादिपुराणादित्यपरकः ॥ तेनविशतश्लोक्युक्तोऽनुलोमक्र
 मोहेयः ॥ आश्वलायनः ॥ ज्येष्ठप्रथमाः कनिष्ठजघन्यागच्छेयुः ॥ अथाधानोत्तरहिनीय
 विवाहेऽकृतेयजमानमरणोऽग्नौतस्मात्त्रोग्न्योः संसर्गः ॥ वौधापनसत्वे ॥ अथयथाहिता
 ग्निहेभार्थंविदेतमाक्रसंयोगात् । अथितोपासनसंपरिस्त्रीयोऽप्यविलाप्यचतुर्गृहीतेगृही
 त्वासमिद्धत्यग्नौजुहोतिशमितं संकल्पे । यामितिमिदाहुतीव्योहतीश्चहुत्वाथैतमग्निं
 संयतेयोनिकृत्विसृजति ॥ समिधिसमारोप्यगाहेपत्येसमिधमभ्यादधातिभवंतनः समनसा
 विनिगाहेपत्यं । अज्यविलाप्यचतुर्गृहीतं गाहेपत्येजुहोत्यग्न्यावज्जिश्चरतिप्रविष्टइत्यपरं च
 तृगृहीत्वाचित्तिः । सुगितिसंग्रहमग्नौजुहोत्ययगाहेपत्येस्त्वहतीर्जुहोतिब्राह्मणसकहोते
 निदशभिरथमाचीनावीमन्वाहायैवचनेजुहोतियेसमानायेसजानाश्निहाम्भामथतत्रैव

१२३४५६ ७८९१०१११२१३१४१५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५२६२७२८२९३०३१३२३३३४३५३६३७३८३९४०४१४२४३४४४५४६४७४८४९५०५१५२५३५४५५५६५७५८५९६०६१६२६३६४६५६६६७६८६९७०७१७२७३७४७५७६७७७८७९८०८१८२८३८४८५८६८७८८८९९०९१९२९३९४९५९६९७९८९९

एकैकस्थानेन पृथक् पुरो
मीयेतपतिर्यदि प्रेतस्था
विच्छिन्नश्चैताने
सन्निधाप्यारणीमये
दिनायस्वर्गलोकमिमं
नपुत्तिनिमंत्रः॥ प्रणीयषावकनृणां द्वादेशपात्रसंपा॥ त्सीं हत्वा ततः कुर्यात्प्रेतमाया
तिक्रिया॥ नष्टधूमिष्ठथारण्यां नो शेषाभीप्सियेतचेत् आहरेदरणीं हहेमनो ज्योतिर्न वात
तः॥ मन्त्रपाठ्ये॥ यजमाने चितारु देषात्रया संकृते सति वर्षाद्यभिहते वनौ कथं कुर्वेति याज्ञि
काः तदुद्देश्यकाष्ठेन मंथनं तत्र कारयेत् तच्छेषालाभतो ज्येन दग्धशेषरावापनः दुत्वा
जलौकिके वनौ दग्धशेषं दहेत्वा॥ अत्राग्निषु सत्सु परांशोः शरीरो ज्यतिः॥ शरीरे नासति
प्रलाधानेनाग्न्युत्पत्तिः॥ उभयाभावे तु प्रलाधानेन विकाराद्वाहादिसंस्कारलोपः॥ उदकदा
नाद्येव कार्यमितिकेशवीकारशतद्वयी प्रमुखाः॥ तन्म॥ निषेकाद्याः एमशानातायेयावेमं
तः क्रिया इति विरोधात्॥ क्रियालोपगतायेवेति निषेधात्तदभावेपलाशनादृतेः कार्यः उमानपी
तभावे विधानस्याग्न्यभावेपिसाम्याच्च॥ तेन प्रातएहम्यभावे विश्विदृक् इत्याजरोक्तेरर्थत्वात्
नाताधाने॥ तद्वाहो विभवसेव प्रति कृते रज्ज्नां वप्रेताधानप्रयोजकत्वात्तेः॥ पत्न्या॥ अमि
एव॥ दाहयित्वाग्निहोत्रेण स्त्रियं वृत्तवतीं पतिरिति पात्रवत्क्योक्तेः॥ पत्नः द्वितीया वैवयो
भायी दहेद्देवानि काग्निभिः॥ जीवत्यां प्रथमायां नृमुरापां न समस्तमिति॥ तदाधाने महान
धिकृता विषयमिति विज्ञानेभ्यः॥ मदनलेत्राहोपि आहिताग्नेश्च दपत्यायेत्तादौ नि
यतेभुवि॥ तस्य देहः सपिंडश्च दग्धव्यस्त्रिभिर्ग्निरभिः॥ पश्चात्तस्य देहस्तु दग्धव्यो लोकि
काग्निना॥ अनाहिताग्निदेहस्तु दाहो गृह्णाग्निना हिजेः॥ त्रिकां डमंडनस्तु विकलमाह॥ मे
ष्टायां विद्यमानाया द्वितीया ये स्वयोषिते॥ कांश्चिन्माग्निहोत्रं वानकथं चित्यप्यकृतिः स्त्री
मात्रं विशेषेण दग्धा न्यवेदिकाग्निभिः॥ विवाह्या दधते यहाधानमेवास्ति वेदधूरिति॥ अत्र
देतत्त्वं॥ साग्नेः पत्नी मृतो होमस्योपनिविवाहेच्छाया श्वीग्निभिर्देहेदित्येकः पक्षः॥ भायी
ये प्रवेमारित्येदेत्वाग्नेन न्यकर्मणि पुनर्दोरक्रिया कृषात्पुनराधानमेव चेति मनकेः॥ दाह
यित्वाग्निहोत्रेण स्त्रियं वृत्तवतीं पतिरिति पात्रवत्क्योक्तेः॥ पुनर्विवाहाशक्नो निर्मथ्येन
तादृश्या श्वीग्निष्वेवाग्निहोत्रायादिकार्यमित्यर्थः॥ आहोयेणा नहिताग्निपत्नीं चेत्याभ
लायनोक्तेः॥ भरद्वाजोपि॥ निर्मथ्येन पत्नीमिति॥ पूर्वाग्येकदेशेन देहेदिनियत्ताभ्यं देव
याजिकादयः॥ यानिच॥ तस्मादपत्नी कोप्यग्निहोत्रमाहरेदिति श्रुतिः॥ विष्णुः॥ छेदोप
रिशिष्टेच॥ मृतायामपि भायीयावेदिकाग्निर्न हित्यजेत्॥ उपाधिनापितत्कर्मया वज्रीवसमा
चरेत्॥ उपाधिर्हेमकुशपत्न्यादि॥ अथैकशमयीं पत्नीं कृत्वा तु गृहमेधिनः॥ अग्निहोत्रं यथा
संतेयावज्जीवमनुव्रता इत्यपराकस्मृत्येतात्॥ कामा पनोपि॥ रामोपि कृत्वा सोदरणीं सीता

नृचंदश्चिह्नो हस्ते वा मेतत्पभृत्तयसेत् ॥ श्रीसेनलखलंदयान्धेष्वपुण्यलंभयेत् ॥ उरसि क्षिप्य द
षट्तेतुलाज्जितिलाभुरेत् ॥ श्रीत्रेचप्रोक्षणीं दयादाम्बुस्थालीं च वक्षुषोः ॥ कर्णेनैव सुरेयाये
हिरण्यशकलं न्यसेत् ॥ अग्निहोत्रोपकरणमशेषतत्र निक्षिपेत् ॥ प्रवेताः ॥ स्वानप्रेतस्य पुत्रा
धैर्वस्वाधैः पूजनं नतः ॥ नम्रदेहं ददेन्नैव किंचिद्विदेयं परित्यजेत् ॥ यमः ॥ प्रेतं ददेच्छुभे गेभैः स्वा
पितृसुखिभूषितं ॥ आश्वलायनसूत्रे ॥ संस्थिते प्रेताः लकारेण कुर्वन्तिके शशः सुलोमनखा
निवापयन्ति नलदेनावुलिं पतिनलदमात्मं प्रतिभुवंतीति ॥ माधवीयन्नाह्ये ॥ द्रिष्ट्वा पितृन्
यो नमः कस्याचिदायदि ॥ तथा ॥ निःशेषत्वनदं ध्वजः शेषं किंचित्पुणेनैव ॥ दाहकाले शि
नाशेत् ॥ मदनरत्ने पञ्चमार्गः ॥ यजमानः मृते कापि चितादौ वा प्रवेशितः ॥ वर्षाद्यभिहने नौ नु
कथं प्रेतविकल्पना ॥ शेषदग्धाप्रदग्धे शुनिर्मथ्ये वा न कारयेत् ॥ क्रियानिवधे ॥ उद्धारात्
विच्छिन्नां सिंचेत् कर्त्ता मदक्षिणां स्तब्धाय सिकुं भेनपादतः परितश्चितः ॥

॥ अथ पृथगीशरदिदाहेनाग्निना शेषश्चात्तदेहलाभे मदनरत्ने ब्राह्मे ॥ अर्द्धपृथी
शेषे वा त्रयासे कृते सति ॥ गते घन्निमुत देहो यध्वं लभते क्वचित् ॥ तदा देहं धकाशमिता
नेर्मथ्यतं देहं यध्वं देहकाहे नुनलपततदा तदस्थिखंडं तु निःस्राप्य महाजहे ॥ दप
रकदा मृतौ विशेषमाह आपलंबः ॥ तथेव प्रेतसहैव पितृभेदो द्विवचनलिङ्गान्वयात् संधा
ति ॥ पितृभेदो दाहांतकर्म ॥ दाहांतं प्रेतं तत्र त्वमिति बोधायनोक्तेः ॥ अस्थिसंचयनमपि ए
॥ उदकपिंडानादि पृथगेव सहगमनेष्वेव ॥ तदाह मदनरत्ने ॥ भाष्ये संग्रहकारः ॥ ए
कालमृतौ भार्या भक्तौ वपदि वेहृषोः ॥ तत्रेण दहनं कुर्यात्पि ॥ आर्द्धे पृथक् पृथक् ॥ एककाले
तौ जायापती यदि तदा पितृः ॥ विभज्याभिक्रियां कुर्यादिति यत्तदसांप्रतः ॥ दाहांतमेकं तत्र त्व
मियात्तिकसंभजनं ॥ मृतपतिमनुव्रज्य यागारी ज्वलनंगता ॥ अस्थिसंचयनो तोस्याभूतः सं
॥ एव हि ॥ कीकसानां नुसंस्कारे न्यापसिद्धौ पि नोमतः ॥ एककालमृतेष्वेव कीकसानां वि
स्तृतः ॥ नवश्राद्धसंप्रदानं भिन्नकालमृतोपया ॥ कपटिकारिकापि ॥ मृते भर्त्रे रिताहहा
॥ कृपलीधिपते पदि ॥ पत्न्या वा भ्रातृपत्नीनां यां दाहादवीकृपतिमृतः ॥ तत्र तत्रेण दाहाः स्या
त्रेपुश्चिह्नमस्त्ये ॥ कीकसानां नुसंस्कारः पृथगेव तयोर्भवेत् ॥ एकाहमृत्योऽप्ययमवश्राद्ध
कतयोः ॥ मृतपतिमनुव्रज्य पत्नी चेद न लगता ॥ तत्रापि दाहस्तत्रेण पृथगस्थिक्रिया भवे
अस्थिसंचयनपृथक् विकल्पः ॥ सहगमने सर्वत्रया कौक्यमाह प्रवेताः ॥ एकचित्रां स
दौ श्रीयेते दंपती पदि ॥ तत्रेण श्रपणं कुर्यात्पृथक्पिंडं समावयेत् ॥ ॥ अथोद
नं ॥ वसिष्ठः ॥ शरीरमग्नौ संयोज्या नवेक्ष्य माणा अपोभूपयति सव्योतराभ्यां पा
तामुदकक्रियां कुर्वन्पुण्याः ॥ आपलंबः ॥ मातृश्रयोनि संवेधेभ्यः पितृश्रासप्रमात्तु
मावतौ वा संवेधौ जायन्ते ते शं प्रेतपूदकक्रियेति ॥ गर्भोत्पतिराह्या परिवत्सरात् ॥ वर्षांत
गन्विनमर्थः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ सप्रमादशमाह्वापि ज्ञातयोभूपयन्त्यपः ॥ अपनः शेषु च द
नपितृदि प्रमुखाः ॥ सकृत्सिंचन्पूदकं नाम गोत्रेण नाम्यतः ॥ सप्रमादशमाह्वा विवसा

सुवाहुनिजुहोमन्पेकयवाहनायस्त्रिषु कृते स्वधानमः स्वाहेत्यथ यज्ञोपवीतीद्वादशगृहीतेन
 स्ववृषरयित्वा पुरुषसक्तेनाहवनीये जुहोत्यथ सुवाहुती जुहोत्यग्नये विधिवये स्वाहाग्नये व्रतम
 नपेमेपवमानायान्नयेपावकायान्नयेपुचये स्वाहा ॥ अग्नयेपथि कृते स्वाहा अग्नयेतत्तम
 नपेवेभ्वानरायेत्यथ वतुर्गृहीतं जुहोति मनो ज्योतिरित्यत ऊर्ध्वं पेदककर्ममतिपद्यते आहि
 ताग्नौ विदेशमृतेपथि कृती धिर्मृताग्निहोत्रं तद्वाहः पात्रयोजनश्चकत्सखादिभ्योः स्मृति
 नामहकृतं पदतौ ज्ञेयमिति ॥ बहुवक्तव्येषु परस्म्यते ॥ स्मार्त्तमन्सक्तं मदनरत्ने कुरुदोगपरिशि
 षेच ॥ दुर्वलस्त्रापयित्वा न शुद्धवेलाभिः संवृतं ॥ दक्षिणाशिरसं भ्रमो वाहिम्यानिवेशयेत् ॥
 घृतेनाभ्यक्तमावाय्य शुद्धवस्त्रोपवीतिनः ॥ चंदनोक्षितसर्वांगसमनोभिर्विभ्रषयेत् ॥ हिरण्य
 शकलान्यस्य क्षिप्त्वा क्षिद्रेषु सप्तसु ॥ मुखेष्ठयाभिधायेन निर्हरं सुः सुतादयः ॥ आमपात्रेन
 मादायं प्रेतमग्निपुरःसरं ॥ एको नु गच्छेत्तस्याहं मर्धं पथ्युत्तरे जुष्वि ॥ ऊर्ध्वमादहनं कायेमा
 सीनो दक्षिणा मुखः ॥ सम्यजान्वाच्यशनकेः संतिलपिंडानवत ॥ अथ पुत्रादिगपुत्र
 कुर्याद्वाहचरुमहत् ॥ तत्रौजाननिपात्यै नंदक्षिणाशिरसं मुखे ॥ आज्यपूर्णं सुवदधा दक्षि
 णाग्रानसिस्त्रव पादयोर्धरं प्राचीमरणीमुरसीतरां ॥ पार्श्वयोः मूषेचमसौ सम्यदक्षिण
 योः क्रमात् ॥ सुसमेतु न्यसे न्युजं प्रेतस्तौ रत्नरत्नं ॥ चात्रो वीलीकमत्रैवं च्यमग्नेरप्यं विधि
 अपसवेन कृत्वेत ध्याग्यतापितृदिभ्युत्सु ॥ अथ अग्निस्वमाहृत्को दधा दक्षिणतः शनैः
 अस्मात्त्वमधिजातो सित्वदयं तापतापुनः ॥ असीत्सर्वांगलोकाय स्वाहेति परिकीर्तयेत् ॥
 तथा ॥ एवमेवाहिताग्नेश्च पात्रायासादिकं भवेत् ॥ कृत्वा जिनादिकं चात्र विशेषो ह्येषो
 दितः ॥ तत्रैव ॥ अनयैवावृत्ता नारीदग्धयाया व्यवस्थिता ॥ अग्निप्रदानमंत्रोऽस्यानमयो
 ज्यतिस्थितिः ॥ इदं कुरुदोगानामेव ॥ पात्रायासोक्तेरुत्तानदेहत्वं सामिकपरं ॥ निर्गमिस्त
 पुमानधोमुखः स्त्रीतृजानादाद्याः ॥ सगोत्रजैर्गृहीत्वा तु चितामारेण्यते शवः ॥ अधोमु
 खो दक्षिणादि कचरणस्तुपमानिति ॥ उत्तानदेहानागैतुसपिंडैरपि वधुभिरित्यादिपुर
 णादिति ॥ शुद्धितत्त्वं हारलतादयः ॥ उत्तरसिरस्त्वसामगेतरपरं ॥ वागहेत्वग्निदानेन्याम
 त्रः ॥ कृत्वा तु दह्यत कर्मजानंता वाष्पजानता ॥ मृत्युकालवशं प्राप्य नरं पंचत्वमागतं ॥ धर्मा
 धर्मसमापुक्तलोभमोहसमावृतं दहेत्सर्वगात्राणि दिव्यान् लोकान् सगच्छतु ॥ ज्वल
 मानं महावह्निं शिरस्थाने प्रदापयेत् ॥ चतुर्वर्गेषु संस्थानमेवं भवति पुत्रके ॥ अत्र क्रिया
 निवंधे गार्हपत्यपिंडदानमुक्तं ॥ मृतस्योक्तं निसमये पटपिंडाने कर्ममोददेत् ॥ मृतस्या
 ने तथा हारिचत्वरेतादृष्यकारणात् ॥ विष्णुमेकांशं चर्पते तथा स चर्पने च वधः ॥ तथा ॥ आ
 हो देयानुषट्पिंडादशापिंडादशाहिकाः ॥ स्थाने चार्हपथ्यतीते चितायां शवहलके ॥ स्थ
 णानवाप्तिभूतेभ्यः षष्ट्यं चर्पते तथा ॥ ततः ॥ त्वं भूतकृत्तमघोने त्वं लोकपरिपालकः ॥ ३
 कः ॥ संहारकस्तस्मादेनं स्वर्गं मृतं नया ॥ इमं हि दत्त्वा ॥ अस्मात्त्वमिति मंत्रेणाहं दध्वे ॥ आ
 ज्याहुतिरुक्ता ॥ आहिताग्नौ परशरः ॥ शय्याशिभे विनिःक्षिप्य अरणीमुष्कयोरपि ॥

नृचदक्षिणेहस्तेवामेतत्प्रभृतंन्यसेत् ॥ ओषेत्तत्प्रखलं दद्यात्पृष्ठे च मुशलं न्यसेत् ॥ उरसि क्षिप्य
धृतं दुलाभ्यनिलाभ्रखे ॥ ओत्रे च प्रोक्षणीं दद्यात्तस्य स्थालीं च चक्षुषोः ॥ कर्णेनैव सुरवेद्याये
रिरूपशकलं न्यसेत् ॥ अग्निहोत्रोपकरणमशेषतत्र निक्षिपेत् ॥ प्रवेताः ॥ स्तानप्रेतस्य प्रजा
धैर्यं स्यादैः प्रजननतः ॥ नम्रदेहं देहेनैव किंचिद्दृश्यं परिन्यजेत् ॥ यमः ॥ प्रेतदेहेच्छुभैर्गर्भैः स्या
पितृसन्निभ्रूषितं ॥ आश्वलायनसूत्रासंस्थिते प्रेताः लकारान कुर्वन्ति केशश्च शुलो मन्त्रा
निवापपतिनलदेनानुलिपयति नलदमालां प्रतिभुवंतीति ॥ माधवीयेनाये ॥ दक्षिणपिण्डं
योनयः कस्याचिदायदि ॥ तथा ॥ निःशेषत्वनदम्बयः शेषं किंचित्प्रजेनारः ॥ दाहकालेऽपि
नाशेत् ॥ मदन्तरलेपजपायैः ॥ यजमानः मृतेकापि चित्तादौ वा प्रवेशितः ॥ वर्षाद्यभिहृतेनौतु
कधप्रेतविकल्पना ॥ शेषं दग्ध्वा प्रदग्धे सुनिर्मथ्ये वा त्वकारयेत् ॥ क्रियानिवंधे ॥ उद्धाराय
विच्छिन्नांसि चेत्कनैप्रदक्षिणां स्तोत्रादपि ककुभेन पादतः परितश्चितः ॥

[illegible]

दादंतमिति विश्रमेभ्यः ॥ कर्तौ यास्तु ॥ सप्तमाद्वादशमातुरुवादिभ्यः ॥ सप्तमातुरुवाद्दशमाद्वा
समानग्रामवासिवावत्संबंधमनुस्मर्य पुरिति पारस्करे क्ते ॥ मंत्रः स्वानां गमवेति हमादिः ॥ प्रवे
ताः ॥ भेतस्सवांधवायथा वद्धमुदकमवतीर्षनोपधेये पुरदकांते प्रसिचैयुरपसव्ययज्ञोपवी
तवाससोदक्षिणमुखा ब्राह्मणस्योदक्ष्णुखाः प्राक्ष्णुखाश्च राजन्यवैश्ययोः ॥ स एव ॥ नदी
कूलंततो गत्व युक्ता ॥ संचैलनुततः स्नात्वा शुचिः प्रयतमानसः पाषाणां तत आदापविप्रे
दधाद्दृशजलीनं द्वादशं क्षत्रिये दद्यात्तैवेष्टे पंचदशः स्नताः ॥ त्रिशत्पूजापदातव्यास्ततः
संप्रविशेद्गृहं ॥ ततः स्वानंशनः कार्यं यद्गृहो चैव कारयेत् ॥ भेत स्वाने विशेषः ॥ शुद्धित्वे आ
दिपणो ॥ आदौ वस्त्रं प्रक्षाल्य तेनेवाच्छादिते स्नतः ॥ कर्त्तव्यं ते ॥ संचैलनुततः सर्वमला
पहं ॥ पूर्वपरिहितं वस्त्रं प्रक्षाल्य पुनः परिधाय स्वाप्रादित्यं ॥ अप्रनर्त्तिवामहस्तानामिक
याजला लोडनं ॥ अवतरणं च उपुरः सरत्वा क्ते यथा बाले परस्मिन्नेति बोधायनीये ॥ जलादु
त्थानपरमिति ॥ हारलतादयः ॥ आश्वलायनः ॥ सव्यावृत्तो ब्रजं त्यनीक्षमाणाय चोदकमह
क्ष्वनितं तस्याप्यसंक्रुद्धं नृसैकांजलिमुत्सृज्य तस्य गोत्रं नाम गृहीत्वेति ॥ प्रचेतसान्वहं मजलि
त्रयमप्युक्ते ॥ त्रिः प्रत्येकं कुर्यात् ॥ भेतस्त्वप्यव्यति तथा ॥ दिने दिने जली नृशर्णं न प्रदद्यात्तत्र कार
णात् ॥ तावद्दुष्टिश्च कर्त्तव्या यावत्पिंडसमाप्यते ॥ एकचद्विस्त्रिकचद्विषेभ्यः ॥ मदनरत्ने भ
द्वाजगृहे तु द्विकचद्विस्त्रिक ॥ अशौचांते प्रदद्यात्तत्रेत्तु वलिलो जलीनः ॥ पथमे हि संक्रुद्धा
तपिंडपञ्चावृता दिवा ॥ त्रींश्च दद्याद्द्वितीये द्वितृतीये पंचमेव च ॥ चतुर्थे सप्तसंख्यास्तु पंचमेतव
चोत्सृजेत् ॥ षष्ठे त्रिचैकादशकाः सप्तमे तु त्रयोदशः ॥ अष्टमे पंचदशकानवमे दशसप्तच ॥ एको
नविंशति का भेरा नो जलिमतं स्नतं केचिद्दृशजलीनमोतुः केचिद्दृशः शतं जलीनं ॥ पंचपञ्चा
शतं चान्ये स्वशाखोक्तं व्यवस्थया ॥ अशक्तौ गोतमः ॥ प्रथमतः तृतीयसप्तमनवमे च दकक्रियेति ॥
कुंदो गपरिशिष्टः ॥ अद्यानवेक्ष्य मेघां पंचवे चैव शवस्य शः ॥ गोत्रं नाम पदाने तु तर्पणमात्मनं त
रं ॥ दक्षिणाग्रान्कुशान्कृत्वा सतिले तु पृथक् पृथक् ॥ विसृज्य पुराणे ॥ संपिंडीकरणं यावद्भुदर्थे
पितृक्रिया ॥ संपिंडीकरणं दूर्ध्वं द्विगुणं विभिवज्रवेत् ॥ रामायणे ॥ इदं पुरुषशार्ङ्गं त्वविमलं
दिव्यमक्षयं पितृलोकेषु पानीयममृतं मुपनिष्ठतां ॥ दानवाक्ये विकल्पः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ का
गोदकं सखिपत्रां सस्त्रीपञ्चशूरविजां कामश्च्छा ॥ भेतं तृतीच्छा यो देयमन्यथा नेत्यर्थः ॥ शं
खपारस्करौ ॥ आचार्य्यं चैव माता महयोश्च स्त्रीणां वा दत्तानां कुर्वीरस्ताश्चेतवामिति ॥ द्विव
नात्मान्माता महयोश्च अपि ॥ शंखलिखितौ ॥ उदकक्रिया कामश्च पुरमातुल्योः शिष्यसस
ध्यायि निर्गजनिचेति ॥ चंद्रमनुः ॥ क्लीवाद्या नोदकं कुर्यात्ततो ब्राह्म्या विधमिणः ॥ गर्भं मर्द्दद्गृह
श्चैव सुगुणश्चैव योषितः ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ न ब्रह्मचारिणः कुर्यादुदकं पतितास्तथा ॥ षडंशो नो
स्त्रीयाचारादपि श्रृंशः पतिता चैव दृष्टिताः ॥ न कुर्यादुदकं तेनैतभ्योप्यन्येन चैव हि ॥ मदनरत्ने हा
ति ॥ पतिता न दत्तानां कर्त्तव्यं ॥ भतानं चैव न कुर्यात्तानि वत्सलिक्रिया ॥ अथ
स्तनिसं ग्रहविधौ कर्त्तव्यं आशां चोदकादिकुपादेव भाशां च प्रकाशः ॥ ॥ अथाशौचे नियमाः

गतवत्स्यः ॥ इति संश्रुत्य मच्छेदं पुर्णं ह बालपुरःसरः विदश्य निवपत्राणि निमताहारिवेशः नः
 आचम्या ग्वादि सलिलं गोमयं गौदसं वपत्रः प्रविशेयुः सफालभ्युक्त्वा शमनिपदं शनैः ॥ प्र
 वेशनादिकं कर्म प्रवेशं स्पर्शनादयः ॥ कीतलव्याशनाभूमौ स्वपेयुस्ते शृङ्खलितौ ॥ इदं चाधे
 दिदसिष्टः ॥ अथ प्रतारं अहमन्तं अतः आसीत् ॥ कीतौ यन्नेन वावर्तैरन् ॥ शुद्धित्वे वैजवा
 यः ॥ शमीमलभने शमीपापं समयमिति ॥ अशानमस्येव स्थिरो भूयासमिति अग्निमग्निर्न
 शर्ममस्तुतिः ॥ ज्योतिषं गिरात्मा मजमुपस्थानतः कीत्वा लव्याचा न्यगेहा देका नमलवरा
 मेकरादिवाभुं जीरं स्त्रि सत्रं च कर्मै परमरा मः ॥ कीताद्यशनमुपवासा शक्त्या ॥ आश्वलाय
 नस्तु ॥ नैतस्वारा आमन्त्रे पचेत कीनोत्पन्नं न वावर्तैरं स्त्रि रात्रमक्षारलवराशिनः स्युर्द्वादश
 रात्रं वैवाहः ॥ अशतौ रत्नाकरं ॥ अपलं वः ॥ भायो परमगुरुं संस्थायां चाकालभोजनानि कुर्वी
 र्नापदा मृतिः परदिने तावत्कालमिति र्यः ॥ दृश्यति ॥ ॥ अथः शय्यासनादीनामतिनाभो
 गवर्जिताः ॥ अक्षारलवराणां स्युर्लव्यकीताशनास्तथा ॥ भोगोभ्यंगतां दलादिः ॥ क्षारः प
 रिभाषायामुक्ताः ॥ पत्रमाकर्ण्डेयपुराणे ॥ तैलाभ्यंगोवांधवानामंगसंवाहनं च पत्रं ॥ तेन चा
 प्यायने जेतुं यथांति सवांधवाः ॥ प्रथमे हि तृतीये च सप्तमे न वमे तथा वस्त्रत्यागं वहिः स्ना
 नं कृत्वा दद्यात्तिलोदकं इति ॥ तदत्युदिनपरं ॥ अशौचं ते तिलकलैः स्नात्वा गृहं प्रविशेयु रिति
 विस्मृक्ते ॥ विष्णुपुराणे त्वस्थि सं च मोर्ध्वं भोगो युक्तः ॥ शय्याशनोपभोगस्तु स पिंडानामपीय
 ते ॥ अस्थि सं च यनादूर्ध्वं संयोगस्तु न यो वितां ॥ भारते ॥ तिलान् ददत पात्रीनीपदीपं ददत जाय
 तं ज्ञातिभिः सह भोक्तव्यं मेतत्तेनेषु दुर्लभं ॥ मनुः ॥ मासाशनं च नाश्रीयुः शमी रं च शृङ्ख
 लितौ ॥ देवयानीये कारिकायां ॥ लवरां क्षीरमावाणाश्रयमां सानि पायसं ॥ वर्जयेद्वाहना न्ने
 पुवालद्यद्वा नुरैर्विना ॥ उपवासो गुरौ भेते पत्न्याः पुत्रस्य वा भवेत् ॥ मरीचिः ॥ प्रथमे हि तृती
 ये च तृतीये सप्तमे तथा ॥ ज्ञातिभिः सह भोक्तव्यं मेतत्तेनेषु दुर्लभं ॥ भोजनं च दिवैवा ॥ दिवा
 चैव नु भोक्तव्यं ममां स मनुजये भ इति ॥ विष्णुपुराणात् ॥ कीत्वा लव्याचा दिवा नमश्चोपु रि
 ति पारं करोक्ते च ॥ मदनरत्ने हारीतः ॥ पाणिषु पुराणमेषु पुरीषु केषु वा श्रीरत्नं ॥ देवजानीमे
 ब्राह्मे ॥ शुद्धित्वे आदिपराणे ॥ आशौचमभ्ययन्नेन भोजयेच्च स्वगोत्रजान् ॥ अमदिने नु मद
 नरत्ने ब्राह्मे ॥ यस्य मस्य तु वर्गास्य महास्यातपश्चिभं विहः सतत्र गृहं शुद्धिं च वस्त्रं शुद्धिकरो
 तपि ॥ अत्यकर्मकालीन वस्त्रयोस्तत्रैवोक्तं ॥ यामाह हिलनो गत्वा भेन पृष्टेनुवाससी ॥ अ
 सानामाश्रितानां च यत्कास्वानं करोत्यथेति ॥ शरवः ॥ दानं प्रतिग्रहो हौमः स्वाध्यायः पितृक
 र्म च ॥ जेतुं पिंडं क्रियावर्जं माशौचे विनिवर्जते ॥ काठकण्ड्या ॥ पत्राणां क्लमस्तजान्वहं
 महाबलिकुर्यादिति पारस्करः ॥ तदानीमेव वस्त्रं तदुलदीपकास्य भाजनं मेतापदयात्
 आशौचप्रकाशं मरहाजः ॥ वासो न च नलकुं भं भदाप्यकास्य भाजनं ॥ नग्नं प्रच्छादने
 आह ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ भृगुः ॥ तिलोदकं तथा पिंडं नग्नं प्रच्छादनादिकं ॥ रा
 त्रीनं कुर्यात्संध्यायां यदिकुर्यान्निरर्थकं ॥ ॥ अथ भेते पिंडं ॥ यद्यपि

हेमाद्रिपारस्करेण ॥ ब्राह्मणेदशविंशत्यस्येव दशस्य ता वैशेषिकदशमोक्ताः ॥ अद्वैतेश्वरकीर्ति
 तदस्युक्तं ॥ तथा पित्रेण्यः सर्ववर्गोऽप्यः पित्रान्दद्याद्दशैव विनितेनैवोक्तः ॥ सर्वेषां दशैव ज्ञेयाः ॥ प
 दनरत्नेष्वेवं ॥ तथा च हेमाद्रे माह ॥ ब्राह्मणग्रंथोः ॥ ज्ञान्युक्ताशेषवन्त्यास्तुवर्णा नोक्तं चिदेव हि ॥ देश
 धर्मोत्पत्तिरुक्तं प्रेतपित्रान्वयं सपितृसत्का विधाने पुंशमपि दत्तं कर्म उक्तः ॥ देयस्तु दशमः पित्रो
 र्नावेद्वा दशैव हि ॥ वैष्णवानां वैश्वदशैव दशस्तु दशमस्तथा ॥ अद्वैतदशमः पित्रो मासपर्यंतं हि दीय
 ते इति ॥ यद्वृत्तादेराशौ च अहा दीयते नैवोक्तः ॥ सद्यः शौचप्रदातव्यं सर्वपिण्डपत्रया ॥ देवते
 क्येपि न संनान्यप्रजापत्यवत्तत्रेण किं न दशपि दानं पृथक् दद्यात् ॥ शिरस्त्वाद्येन पित्रे न दश
 त्वावच्छिन्नानां मेव शरीरेत्यादकत्वात् ॥ अहा शौचप्रदातव्यः प्रथमस्यैव एव हि ॥ द्वितीये हनि
 चत्वारस्तृतीये पंचचैव हि ॥ अत्रैव प्रकारं नंतरा गृह्यते ॥ श्रुतांततः ॥ अशौचस्य च द्वादशैव पित्रि
 न दद्याद्दशैव तु ॥ तत्रैकपात्रसंस्कृत्यैकादशपि दानं दद्यात् ॥ उत्तरीयशिलापात्रकं तद्व्यविपर्य
 योऽर्च्ये देवां जलीन दद्यात् पूर्वपि दानं यैव वेति ॥ गृह्यकारिकायां पात्रविपर्यये दोषोक्तः ॥ शिला
 विपर्यये यदस्मो ददे नो वृत्तिः ॥ अशौचं जनादिपदकर्मणाः एकहोत्रो न पन वदप्रयोजकत्वा
 त् न ह बाधलोकि प्रहरा ॥ केचित्तु ॥ नवाभ्यां पात्राभां दानं चारुं चरुं कृतं चेति प्रवेतसोक्तं
 पात्रानेकत्वमाहुः ॥ क्रियाकर्तृभ्योऽप्येतेन शेषः समापनीयः ॥ सर्वक्रियाप्रवृत्तानां यदि कश्चिद्दि
 यते ॥ तद्धुना कां पात्रं सर्वेषां सहकारिभिरिति शुद्धित्वेव हस्यति स्मरते ॥ पत्न्याः कर्तृत्वेन ज्ञो
 दशैव चतुर्दशैव कुर्यात् ॥ शौचादिगुणानामत्रैव मित्युक्तं ॥ आशौचात्ते आर्तवेकत्रे रक्षास्थे वा न्येन
 क्रियासर्वा वृत्ते नोपा ॥ कर्तृविपर्ययात् कालातिक्रियायोगाच्च ॥ वारहे ॥ स्थंडिले मेतभागं नृ
 द्यासूचोक्तं एव तु ॥ कृत्वा तु पिंडसंस्कृत्य नाम गोकुणमुदरि ॥ परीचि ॥ प्रेतपिंडं वहिर्दद्यात् दर्भं च
 विवर्जितं ॥ मागुदीप्याच हस्तं स्नातः प्रमत्तमानसः ॥ दर्भं वर्ज्यं न मनुष्यनीनपरं ॥ अस्मत्कृता
 नां भूमौ पिंडं दद्यात् ॥ संस्कृतानां कुरेश्विति प्रवेतसोक्तं ॥ मितास्त्राणां स्मृत्यन्तरे ॥ अमो मास्यपि
 ङ्गानीयानुपलेवा दद्यात् ॥ अतः पुच्छः ॥ फलमूलैश्च पयसा शक्येन गण्डेन च निलमिच्छन् दर्भं
 पिंडं दक्षिणातो हरेत् ॥ तस्मिन् प्रसेकं पृथक् भूषं पीयनयेव च ॥ शालिनाशकं भिर्वापिशकं केन्य
 यनिर्वपेत् ॥ प्रथमे हनि पृथ्व्यंत देवणा दशाहिका ॥ मदनरत्ने ॥ मास्ये प्रेतजसंभूतं पात्रं चाप्यत्र
 संप्रोक्ष्य मज्जतः ॥ लौकिकान्मावशिष्टितपवेदं नृपुत्रो स्नात्वा यतिलसमिश्रं प्रदद्याद्दर्भं
 सस्त्रो ॥ शुद्धित्वे देवजानीये ब्राह्मणे ॥ प्रथमे हनियो दद्यात् प्रेतपात्रं स माहितः ॥ अन्वेन च
 सचाप्येषु सर्वप्रदत्ता यपि ॥ भूयस्यं पांडमादाय न वस्त्रातः सुसंपतः ॥ तदुलं प्रसति तत्र विः प्र
 स्नात्पयवेत्सप ॥ सपवित्रलिले मिश्रं कृमिकेशविवर्जितं ॥ द्वारे पतिततः ॥ क्षित्वा पुत्रां वा म्यो
 रमृत्तिका ॥ भूयस्य स्त्रो दर्भान्याम्याद्यान दशसंभवान् ॥ जतो वने जने दद्यात् स स्मरन् गोब्र
 मनि ॥ निलसपिंथुस्त्रोरेः संसिक्तं नम्रमेव हि ॥ दद्यात्पितापिं डं दक्षिणाभिमुखं स्थितः ॥
 अर्थैः पृथ्ये सत्पात्रं देये लोपे श्वशालिभिः ॥ उरणो तनुमयैः शुद्धैर्वा शोभिः पिंडं पर्वयं ॥ दिन
 से द्विसे देयः पिंडं एव कर्मणा न ॥ सद्यः शौचप्रदातव्यं सर्वपिण्डपत्रया ॥ अहा शौचे पिदात

आह्वयः पिंडाः समाहितैः । द्वितीये चतुरेदद्यादस्थिसेचयनंतथा । त्रीस्तु दद्यात्तृतीये हिवस्त्रादि
 सालयेत्ततः । दशाहेपि च दानं प्रथमेनैक एव हि । एकस्तोषां जलिस्त्वेव पात्रमेकं च दीयते
 द्वितीये द्वौ तृतीये त्रीणि स्या युक्ता ॥ एवेस्युः पंचपात्राशतो मस्यां जलयः क्रमान् । तोयपात्राणि
 तावन्ति संयुक्तानि तिलादिभिरिति ॥ पात्रकुम्भः ॥ अत्राहः पदमहोरात्रपरं । तेन रात्रावपि देय
 इति गौडाः । दिवसपदाद्वाचोनेति मेष्मिणा ॥ स एवेत्युक्तेः सपिंडेन दशपिंडे प्रकांते पुत्रागमे
 पिसुनदद्यात् । असगोत्रः सगोत्रो वेति प्रागुक्तेः । दाहकं तैव दशाहे कुर्यादिति मिताक्षरायां ॥
 शुद्धितत्त्वे वा यवीये ॥ असगोत्रः सगोत्रो वा पदि स्त्री यदि वा पुमान् । यश्चाग्निदाता प्रतस्य पि
 उदद्यात्स एव हीति । तत्रैव । परके रात्रिपिंडेन देहो निष्पद्यते यतः । क्रतुस्य करणायो गान् पुनर्न
 वतैरेच्छियां शुद्धिप्रकाशे वा यवीयेपि । निवर्तयति यो माहात्क्रियामन्यनिवर्तितां । विधिश्च
 तेन भवति पितृहाचोपजायते । तस्मात्तेन क्रियायेन केनापि चरुतापदि । नतानि वतैरेत्याहः
 सगोत्रममनुस्मरन्ति ॥ आदिपराणो ॥ पितृशयस्वधां चैव न प्रपुंजीत कर्हि चित् । अनुशब्द
 तथा चेदं प्रयत्नेन विवर्जयेत् । उपनिषत्तामयं पिंडः प्रेतायेति समुच्चरेत् ॥ क्रियानिवंधे आसुः ॥
 प्रेतापि पिंडस्तानुनतो श्रीपादिना न्ये । भविष्ये ॥ ओदनामिषशक्तौ नाशकमूलप्लादिषु ।
 प्रथमे ह नियद् दद्यात्तद्वदन्ते ह नि । द्वादहोऽश्मशने वा तीर्थे देवराहेपि वा । यत्राद्ये दीयते पिंड
 तत्र सर्वे समाचरेत् । ब्राह्म । शिरस्त्राद्येन पिंडेन मेतस्य क्रियते सदा । द्वितीयेन तु कुर्यात्स्निनादि
 काश्च समासतः । गलां सभुजवक्षःसित्तौ येन यथाक्रमं । चतुर्थेन तु पिंडेन नाभिलिंगगुदा
 निच । जानूजघे तथा पादौ पंचमनतु सर्वदा । सर्वमर्शोऽपि घृतेन संप्रमननुनाडयः । दंतलो
 नधमेन वीर्यं तनवमेन च । दशमेन नृशरीरं तत्र । तासु हि पश्येत् । यास्तव ल्वेयेन तु ॥ पिंडय
 ज्ञात्रतादेयं प्रेतायां दिनत्रयमित्युक्तेः ॥ अत्र पलतारतम्यं ज्ञेयं । इति विज्ञानेश्वरः ॥ तेन अ
 हाशौचपरत्वं देवपात्रिकोक्तं चित् । आशौचस्य च द्वासेपि पिंडान् दद्याद्दशैव त्विति वचनाच्च
 दिनत्रयावश्यकत्वाद्यैः मिनिहारलतादयः ॥ शातातपः ॥ जलमेकाहमाकाशस्थाय्यं क्षीरं च
 मृगमयं । पारस्करः ॥ मृगमये तोरात्रिंक्षीरोदके विहाय सिनिदध्यः । प्रेतात्रस्वाहीतुदकं पिवचे
 दं क्षीरां । इंदराविति गौडाः ॥ ग्राह्ये न ॥ अपके मृगमये पात्रे द्वादशदिनत्रयमिति उक्तम् ॥
 देमादीपाद्ये नृदशहवृत्तम् । तस्मान्निधेयमाकाशे दशरात्रयमोजलां सर्वतापोपशान्त्यर्थं पृथग्
 मविनाशनां । देवजानीये कारिकायां । तत्र प्रेतापकृतये दशरात्रमखंडितं । कुर्यात्तदीपं तेने
 पारिपात्रे च मात्रिकं । भोग्याजो जनकाले तु भक्तमुष्टिं च निवेयेत् । नामगोत्रेण संव्याधिरपि
 नृयज्ञवत् । शातातपः ॥ भूलोकाभ्येतलोकतुंगुंश्चादे समाचरेत् । तस्याथेयं हि भवति नृनस्य म
 जस्य तु ॥ ॥ अथ दशाहमभ्येदशीपातनिर्णयः ॥ ॥ भविष्ये ॥ म
 यज्ञाशौचं तत्र लपदिदर्शोपपद्यते । समाय्य चोदके पिंडान् स्नानमात्रं समाचरेत् ॥ अथ शृंगः
 आशौचमंतरा दर्शोपदिष्टात्सर्ववर्णिनां । समाप्तिमेतत्तत्रत्यस्य कुर्यादिष्याह गौतमः ॥ वैदीनसिः
 आर्षेदावेव कर्त्तव्येति पिंडोदकक्रिया । द्विरंदेवे तु कुर्यात्पुनः शौचं समुच्यते ॥ पातापि नोस्

सो कर्णोत्तमः ॥ अतर्हं शहे दर्शयति तत्र सर्वसमापयेत् ॥ पित्रोस्तु यावदाशौचं दद्यात्पि जन्मजलाजली
ना ॥ उदममिच्छन्मध्यदर्शयति ॥ तदूर्ध्वं नु दर्शयति पित्रोर्वित्तं वे समाप्यमेव ॥ पित्रोराशौचमभ्येतुम
दिदर्शः समापयेत् ॥ तावदेकोत्तरं तत्रैव सप्तमहात्परमिति गालवोक्तेः ॥ अन्येषां तु ग्रहमध्ये
स्या समाप्तिरिति ॥ पराशरमाधवीये निर्णयौ मृते चोक्तं ॥ कालादर्शयति ॥ दर्शयित्वा ह मध्ये स्याद्दर्श
नं त्रसमापयेत् ॥ त्रिरात्रादुत्तरं पित्रोर्मृताविति विनिश्चयः ॥ मदनपारिजाते तु गालवौ ममापदनौ
रसपुत्रादिविषयं ॥ अहोर्ध्वमपि पित्रोर्न तत्र समाप्तिरित्युक्तं ॥ मदनरत्नेष्वेव ॥ ममनुदेशचारण
वस्थितिप्रतिभाति ॥

॥ अथास्थिसंचयः ॥

॥ तत्राश्वलायनेन ॥

कृष्णपक्षे एकादशी दर्शयति ॥ आषाढा मास्यनीमोष्टपदाभिन्नर्क्षे ठक् ॥ तदाशौचमध्ये संभवेत्
तदूर्ध्वं च पागव्यात्करणोद्यो ॥ आशौचमध्ये तु मदनरत्ने संवर्तते ॥ प्रथमे हितनीये वा सप्तमे
नवमे तथा ॥ अस्थिसंचयनं कार्यं दिनेन द्वौ त्रयैः सह ॥ कृदोगपरिशिष्टे ॥ अपरे हस्तनीये वा
अस्थिसंचयनं भवेदिति ॥ हितीयेषु क्तं ॥ विष्णुकात्यायनौ ॥ संचयनं चतुर्थ्यामिति ॥ माधवीये
यमः ॥ भौमार्कमंदवारेषु तिथिषु मे विवर्जयेत् ॥ वर्जयेदेकपादक्षिप्त्वा दक्षिणस्थिसंचयं प्रदात्
जन्मनक्षत्रे विपादक्षे विशेषतः ॥ ब्राह्मे ॥ चतुर्थे ब्राह्मणानां तु पंचमे हनिभूता ॥ नवमे वैश्यजा
तीनां शूद्राणां दशमात्परं ॥ दशमे हनीति वा पाठः ॥ शौनकः ॥ पलाशश्च स्थिदाहे च सद्यः संचय
नं भवेत् ॥ काम्यमरणोत्तमस्य त्रिरात्रमाशौचं ॥ हितीयेषु च स्थिसंचयः शुक्लः ॥ अगिराः ॥ त्रीतीभूतं
तथोद्दिश्य पः शुचिर्न करोति चेत् ॥ देवतानां तु पजनने शयनस्थ देवताः ॥ तद्दिभिः स्वस्वत्वे भू
क्तौ ज्ञेयः ॥ हेमाद्रौ नागरत्वं ॥ त्रीणां संचयनस्यार्थे तानि वैश्वरूपं प्रप्तं ॥ यत्र स्थाने भवेन्मृत्युः
तत्र आर्द्धं कल्पयेत् ॥ एकोद्दिष्टं ततो मार्गे विआमो यत्र कारितः ॥ ततः संचयनस्यार्थं तृतीयं आ
र्द्धमिष्यते ॥ अपराकै मदनरत्ने च ब्राह्मे ॥ सद्यः शौचतथैकाहसद्यः संचयनं भवेत् ॥ अहाशौचेन
तीये हितं कर्तव्यत्वं स्थिसंचयः ॥ तत्रैव श्मशाने देवता पागं चतुर्थे दिवसे चरेत् ॥ मृगमयेषु च भा
डेषु कुंभेषु त्वकेषु वा ॥ सुपकैर्भक्ष्यभोज्यैश्च पापसैः पानकैस्तथा ॥ कलैर्मूलैर्वनोप्यश्रुत्याः
क्रव्याददेवताः ॥ धूपदीपस्तथा मास्यमर्घ्यं देयं त्वराच्चिते ॥ तत्र पात्राणि पूर्यानि श्मशाना
न्नेः समंततः निवेदयन्निर्वक्तव्यैः सर्वैरतहं कृतैः ॥ नमः क्रव्यादमुख्येभ्यो देवभ्यः ॥ इति सर्वदा
येत्र श्मशाने देवाः स्युर्भगवंतः सनातनाः ॥ ते सत्सकाशाद्गृहं तु वलिमघागमक्षयं ॥ त्रेतस्या
स्य शुभान् लोकान् प्रपच्छंतु वशाश्वतान् ॥ अस्माकमायुराण्यसुखं च ददता चिरं ॥ एवं कृ
त्वा वलिं सवीनक्षीरणाभ्युक्ष्य वाग्मयः ॥ एवं देवा वलिं चैव दद्यात्पि उत्र पवुषः ॥ एकं श्मश
नं वा सिभ्यः त्रेताये वतु मध्यमं ॥ तृतीयं तत्संस्थिभ्यश्च दक्षिणा संस्थमादरात् ॥ ततो यज्ञियवृ
क्षोऽथ्याशाखामादाय वाग्मयः ॥ त्रेतस्यास्थीनि गृह्णाति प्रधानांगो भवानिवा शिरसो वक्ष
सः पाणयोः पार्श्वौ भ्यां चैव पादतः ॥ पंचगव्येन संस्थाप्य सोमवस्त्रेण वैश्यचा प्रक्षिप्य मृगम
ये भाडेन वे साच्छादने शुभे ॥ अरण्ये वृक्षमूले वा शुद्धे संस्थापयत्यपि ॥ गृहीत्वा स्थीनि तत्र
स्मृतीन्वातोपे विनिःक्षिपेत् ॥ ततः संमार्जनं भूमे कर्तव्यं गोमयां वुभिः पूजा च पुष्पधूपधै

लिभिः प्रवेत्तमात् ॥ इति ॥

॥ अथतीर्थस्थिक्षेपविधिः ॥

॥ त्रयेवा ॥ त

स्थानाच्छूनकैर्नौत्वा कदाचिज्जान्वीजले कश्चित्क्षिपति स सुत्रो देहि त्रैवा सहा दशमानः
कुलेपितकुलेवर्जयित्वा न राधमः ॥ अस्थीपचमकुलस्थस्य नौत्वा चाद्रा पणवेत् ॥ न त्रैव ब्रह्मा
उत्तराणो ॥ अस्थीनिमात्तापित्प्रदेष्टा पापं तति पणामपि कथं चित् ॥ एतद्भक्त्या पिद्व्यापि
भूतालेषानुतीर्थानि फलप्रदानि ॥ स्नात्वा नतः पंचगव्येन सिक्काहिरण्यमध्वान्यतिलैश्च यो
ज्यः ॥ ततस्तृप्त्युत्प्रेनिधापयश्चूर्णदिशेषतगणायगदा ॥ नमोस्तु धर्मोपवदस्य विष्यजलं स
मेप्रीत इति क्षिपेच्च ॥ उत्थाय भास्वतमवेक्ष्य सस्यं सदक्षिणां विप्रमुत्थापय दद्यात् ॥ एवं कृतं भेत्
पुरस्थितस्य स्वर्गैर्गतिः स्यात्तु महद्दनुस्या ॥ यमः ॥ गंगातोपेषु यस्या स्थि क्षिप्यते शुभकर्मणाः
नतस्स पुनरवृत्तिर्ब्रह्मलोकात्स्नानात् ॥ तथा ॥ अक्षगते गुरोः शुक्लतथा मासे मस्ति स्मृत्वे
गंगायामस्थितिः क्षेपेन कुर्यादिति गौतमः ॥ दशाहं नर्तदोषः ॥ दशाहं भ्यतरे यस्य गंगातोये
स्थिमज्जति ॥ गंगायामरण्यायादृक्तादृक्फलमवाप्नुयादिति मदनरत्ने दृढमन्त्रैः ॥ योनको
हपवक्ष्यामि अस्थिक्षेपविधिकमात् ॥ आदौ ग्रामाह हिर्गत्वा स्नानं कृत्वा सचैलके ॥ प्रोक्ष्येत
पंचगव्येन भुवमंत्रैर्विचक्षणेः ॥ गायत्र्यैः पंचगव्यमंत्रैर्निस्वाता स्थिभूमिप्रोक्ष्य मथ्यैः ॥ उप
सर्पादिभिर्मंत्रैः प्रार्थनं खननं तथा ॥ मृत्तिकोडरं चास्याग्रहं च पथाक्रमं ॥ उपसर्पे निचतु
भिर्मंत्रैः क्रमेण प्रार्थनादिज्ञेयं ॥ स्नात्वा स्थिपुड्डिकुर्वीत एतौ न्विदं नित्यं ॥ स्यत्वा स्यत्वा त
तः स्नानं पंचगव्येन शुभ्रति ॥ दशस्थानिकुर्वीत तत्तन्मंत्रैर्विचक्षणाः ॥ गोमूत्रं गोमयं क्षीरं द
धिसर्पिकुशोदकं ॥ भस्ममृण्मध्वादीनि मंत्रतत्त्वानि वैदशः ॥ कुशैः संमाज्येदस्थीन्यतो दे
वेति मंत्रतः ॥ एतौ न्विदं शुचीचेति नतमंहरतीति च ॥ पावमानो ममाग्रचरुदसक्तं पथाक्रमं ॥
एतैर्कुशैर्मिर्जनं हेम आहृततः ॥ कुर्यात्पितृनुदिश्य मन्त्रतः ॥ पिडदानं प्रकुर्वीत ततश्च तिलत
पणं ॥ अस्थिक्षेपांगवेदं ॥ अजिनं केवलादर्भांगे केशाः शरणमेव च ॥ भूर्जपत्रं ताडपत्रं स
प्रधावेष्टनं स्मृतं ॥ हेमचमौक्तिकं रुप्यं प्रवालं नीलकं तथा ॥ निक्षेपेदस्थिमथ्ये तृप्तिर्भव
ति नान्यथा ॥ ततो होमं प्रकुर्वीत तिलाज्येन विचक्षणाः ॥ उदीरते नित्यं कृतं हुनेदष्टोत्तरं शतं
ततो गत्वा क्षिपेत्तीर्थे सशो दोषो न विद्यते ॥ मूत्रपुरीषाचमनं कुर्वेन्नास्थिनिधारयेत् ॥ अत्र द
शदानं वैतरणीं जरा मोक्षपापभेनुदानमुक्तदिवोदासीय ॥ काशीं खंडः ॥ वने जपोपि धर्मोत्ता
मात् भक्तिपरायणः ॥ आदायास्थी न्यतो मातुर्भेगा मार्गस्थितो भवेत् ॥ पंचगव्येन संस्त्राप्य त
थापचा मृतेन वै ॥ यक्षकटैर्मलेपेन लिखा उष्यैः प्रशूय च ॥ आवेक्ष्य तत्र वस्त्रेण ततः पदं वरेण
च ॥ ततः सुरस वस्त्रेण ततो गां निधवा ससा ॥ नेपालं केवलेनाय मृदा चाय विमुद्धया ॥ तां च स
उत्केरुत्वा मातुरं गान्ध्यावहेत् ॥ व्यासः ॥ परवस्त्रं च कौशेयं गां निधं भवेत्तव वस्त्रं ॥ केवले
शरणं पत्रं च अजिनं च तपोत्तरं ॥ एषां विकल्पः ॥ अन्यथा त्रविशेषं त्विस्थलो सेनो दिवोदा
सीये च ज्ञेयः ॥ तेषु पणोत्तरं आद्रमाह अलापनः ॥ आद्रमस्तेदं कुरिति ॥ स्यत्यस्य सारं ॥ संव
यने कृतं मनुष्यलोकं गच्छतः ॥ प्रार्थयेत् आद्रमा मेन कापे मिति ॥ अनुपनीत स्य न संवयने ॥

॥ ॥ अथ नवश्राद्धं ॥ पृथ्वीवंशोदये अंगिरः ॥ प्रथमे हितनीये च पंच
मे सप्रमेतथा ॥ नवमे कादशे चैव नवश्राद्धमुच्यते ॥ शिवस्वामी ॥ नवश्रादिपंचाहाराश्चलाप
नशास्त्रिनः ॥ आपस्तंबाः षडित्याहुर्विभाषास्त्रितरेषु हि ॥ पंचै कादशाहिकं विना ॥ मरणाद्विष
मेषु दिनेष्वेकैकं नवश्राद्धं कुर्यादानवमाष्टदिनं वमा ॥ विच्छिद्येनेकादशः ॥ तत्कुपोदिनिमदतर
त्तेवो धामनोक्तेः ॥ भविष्य ॥ नवसप्तविंशराज्ञानं नवश्राद्धं न्यनुक्रमात् ॥ आद्यतपोवर्गायोस्त
षडित्याहुर्महर्षयः ॥ हेमाद्रौ च द्वादशसिद्धः ॥ अलध्वानुनवश्राद्धमेतत्तानेवमुच्यते ॥ अथोक्त
द्वादशाहस्य लध्वानातिदुष्कृतं ॥ अतः षोडश ॥ एता न्यवविषमश्राद्धनीत्युच्यते ॥ नागराख
उनु ॥ पंचमे सप्रमेतद्दृष्टमे नवमेतथा ॥ दशमे कादशे चैव नवश्राद्धानि तानि चेत्युक्तं ॥ कात्या
यनस्तु ॥ चतुर्थे पंचमे चैव नवमे कादशेतथा ॥ यद्वेदीयते जेतोस्तु नवश्राद्धमुच्यते ॥ प्रथमे
सप्रमे चैव व्याघ्रादे व्यासपाठः ॥ बह्वचानां नवश्राद्धं दशाहानि नवमिश्रंतुषट्कृतमित्युक्तं
नारायणचतौ ॥ दीपिकायां ॥ अथ गंदनुपादाये चतुर्थे दिने श्राद्धं पंचमसप्रमाष्टनवदिक
रुदेयुग्मद्विजे ॥ प्रथमे हितनीये हि पंचसप्रनवस्वपि ॥ द्वौ द्वौ पिंडे मद्रातयौ शेषे चैकं नविस
सेत ॥ एको विषमश्राद्धे अवपवपिंडं चैकरतिहा विमर्षः ॥ अत्र शराभेदाच्च वस्या ॥ अपर्णकं
भविष्ये ॥ नवश्राद्धं विपक्षं च वषमासमाप्तिकानि चानुक्रमेति सुतो यस्तु तस्याधः पितरो म
नाः ॥ ब्राह्मे ॥ गतो सिद्धिलोके त्वत्कृतां विहितान्यथ ॥ मनसा वा पुभूते न विमत्वा हं
नियोजये ॥ पूजयिष्यामि भोगैस्त्वा मे व विप्रं निमंत्रयेत् ॥ आवाहने पितृत्रे वा ॥ इह लोके परित्य
ज्य गतो सिपरमांगतिम् ॥ मनसा वा पुभूते न विमत्वा हं नियोजये ॥ तत्रैव बह्वचपरिचिते ॥
अनुदकमधुपंचगंधमास्यविवर्जितं ॥ नवश्राद्धममंत्रचपिंडोदकविवर्जितं ॥ उदकमर्घ्यं पि
ण्डोदकयुद्धं तापितरश्मवने जनादि ॥ एको द्विष्टुसर्वेषु न स्वथानाभिरस्यतां ॥ नाम्नो करणमत्र
अथैकं वाथ तिलोदकं ॥ अनपत्येषु सर्वेषु न स्वथानाभिरस्यतां ॥ स्वल्पस्तु विसर्जेदेवं सत्त्वराव
वर्जितं ॥ एको द्विष्टुसर्वेषु न अत्र शब्दान विद्यते ॥ पितृशब्दं न कुर्वीत पितृहाचोपजामने ॥ सपि
उनातमागिति हेमाद्रिः ॥ नेनैव स्वधामयं जीतयेत शब्ददशाहिकैरिति ॥ नृत्त्युक्तं गौतमी दशाहि
कोक्तो कादशाहस्वधामयोग एवेति हारलना परस्ता ॥ रत्नाचल्यां ॥ आशीषो द्विष्टुणा रभोज
यां श्रीः स्वस्ति वाचने ॥ पितृशब्दः स्वसंवधर्मशब्दस्तथैव वा पात्रालं भोगाहश्च उन्मुखो ज्ञे
स्वनादिकं ॥ तृप्तिप्रश्नश्च निक्तिरः शेषप्रश्नस्तथैव वा ॥ मदक्षिराविसर्गश्च श्रीमांतगमने तथा ॥
अष्टादशपदार्थाश्च भेतश्राद्धे विवर्जयेत् ॥ अत्र स्वधापितृनमः ॥ सशब्देन तिलो सीति मंत्रे भेतशब्दो
हेन नृत्सीति तिलावपनं ॥ नृत्सीमर्षदानं ॥ अथुभ्यो स्वाहेनि प्रेतनाम्ना पाणि होमः ॥ नाश्चा एकपि
ऽऽमिनयनमंत्रे उहः ॥ अनुमंत्रणादिसमंत्रके ॥ अभिरस्यतामिति विसर्जने ॥ एतदश्राद्धं नृ
को द्विष्टुः नवश्राद्धे त्वमंत्रकं ॥ सर्वे भित्तिना एपरावृत्तिः ॥ क्रियानिवंधः ॥ उत्राने स्यात्पुनः तामने जो
द्विष्टे सदा बुधः ॥ न्युज्जतु पावणे कुर्यात्तत्सोपरिकुशात् न्यसेत् ॥ नवश्राद्धं हं कांभार्थं पत्राभ
योपि वा ॥ सपिंडीकरणं नानि नेत श्राद्धानि पावित्र्यानि चेत्युक्तं ॥ किंचेव हाविना हस्तश्रवाप

नः॥ इदं संभवेनेन कार्यं नवश्राद्धेषु यच्छिष्ये हपुंषितं च यत्। दंपत्योर्धेक्तृशेषं च न तं जुजीत कर्हि
 वित्॥ इति श्रिगिरेव वनलिङ्गात्॥ द्वाभ्यां तदा तु कृच्छ्राभ्यां शुद्धिः स्यात्तु विवेकिनां भित्तित्रासे उक्तं।
 विघ्ने च निर्णया मृते कर्तव्यः॥ नवश्राद्धां सिके च यद्यदेतरेतं भवेत्। तत्तदुत्तरं स्यात्तं आदुष्टे य
 प्रचक्षते। हेमाद्रौ गालवः॥ शावेतुस्तनके चेत्स्यान्निशया च मृतौ तथा॥ तद्वशाद्वा निदेयानि य
 या कालं यथा कृतं॥ निशया माशौचांतं ह्यहच ह्यौ॥ अन्वारो हरो तु नवश्राद्धानि सर्वाणि सपिं
 दीकरणाप्यक्। एक एव वृषोत्सर्गो गौरेका तत्र दीयते। आशौचात्पदिने कार्यं मुक्तं ब्राह्मणैः। यस्य
 पत्न्यवराण्यस्य यस्यान्यश्चिमेत्तु हः। सतत्र वस्त्रशुद्धिं च गृहशुद्धिं करोत्यपि समाप्य दशमपिंडं त्र
 तस्यैतु वाससी। अस्यानामाश्रितानां च नृणां स्नानं करोति च। श्मश्रुलोमनखां च मृत्तां
 तज्जहात्यपि। गौरसंघं पकल्केन तिलकल्केन संयुते। शिरः स्नानं ततः कृत्वा नोयेना च मृत्वा मृ
 तः। वषभं गां सुवरां च स्य स्वाशुद्धौ भवेन्नरः॥ क्रियानिवंधे गृह्यकारिकायां॥ अत्र पिंडत्रयं दधु
 तस्तस्मिन् स्यादिमां। चेता मप्रथमं तद्वृत्तौ पंचममायं वै। तथा॥ कर्त्तव्यमार्थिताः संतो ज्ञा
 तिसंवेधि वाधवाः। द्युरभ्यगतः पूर्व्वं श्रीस्थानधर्मो द्वां जलीना। पूर्व्वं च नाम गोत्राभ्यां निमो
 नेह कश्चन। मदनरत्ने विस्महारी तौ॥ आशौचांतं कृतं श्मश्रुकर्मणस्तिलकल्लैः संघं पकल्के
 वीत्वा ताः शुक्लवासयोगे हं प्रविशेयुस्तत्र शान्तिकं कृत्वा ब्राह्मणपूजनं कुर्युरिति॥ देवलः॥ द
 शमेह नि सं प्राप्ते स्नाने या माद्रहि भवेत्। न त्रत्याग्यानि वासां सिके श्मश्रुनत्वा निच। अपरा
 के वृहस्यतिः॥ नवमे वा ससां त्यागो न खरो मां तथा निमे। तत्रैव व्यासः॥ आशौचात्पदिने सौ
 रंजनं न्याचयुरे मृते। एतत्पत्तात्यवयवसामित्याह आपस्तवः॥ अनुभाविनां च परिवापनमिति
 अनुभाविनः कतिष्ठा इति विज्ञानं चरन्नाकरादयः॥ आशौचमनुभवतो पुंसां सवोशौचे मुं
 उनां आत्मानं रपतेर्द्विजन्मनां दारकर्म मृतस्तनकेषु च। वंथमोक्षमखदीक्षरोषपि क्षौर
 मिष्टमखिलेषु चोदुषु। इति रत्नमालोक्ते जैनशास्त्रे च पीतिशुद्धिं तत्वा दयः॥ अत्र देशतचारतो
 व्यवस्था। परं शिखावर्जं। केशश्मश्रुलोमनखानि वापयान्ति शिखावर्जं भित्तिगोभिलोक्तेः
 यत्नापस्तवः॥ तस्मात्तत्रापेयुरन्यत्र विहारदित्येके। विहारो दशोदियागः। तिन विना स
 गाश्चिता गृहस्थानवपेयुरित्यर्थः॥ वृथा छिनत्ति यः केशान् तस्माद्द्वैतं स्यादिति नमिति। तत्के
 शश्मश्रुधारयता मग्या भवति संततिरिति दानधर्मोक्तं काम्यपरं। अनुभाविनः पुत्रादय
 एवेत्येके। पुत्रः पत्नी च वपनं कुर्यादने मथा विधिः॥ पिंडो नोचितिन्योपिकुर्यादित्यसमा
 हित इत्युपरके व्यासोक्तेः। यत्तमिताक्षरायां। द्वितीये हनिकर्त्तव्यं क्षुरकर्म प्रयत्नतः। तृती
 ये पंचमेवापि दशैवोपदानत इति। आपदानत इति चतुर्थ्या दीनि। तस्यथ मदिने असंभ
 वे ज्ञेयः। अलुक्ते केशयः पूर्व्वं सोत्रकेशान् प्रवापयेत्। द्वितीये ह्नि तृतीये ह्नि पंचमे सप्तमे पिवा।
 यावत्त आर्द्रं दीयेत्तावदित्यपरं नमिति माधवीये। मदनरत्ने बोधा यमोक्तेः। मदनपारि
 नाते तु। दशमे प्रथमे च समुच्चय उक्तः। यत्तदशमपिंडं मुत्तं न्यरात्रि शेषेषु चिर्भवेदिति तदे
 का दशाह श्राद्धो गविप्रनिमंत्रणार्थं ज्ञेयः॥

॥ अथ नवश्राद्धं ॥ ५४३ वंशे दमे अगिरः ॥ प्रथमे हि तृतीये च पंच
मे सप्तमे तथा ॥ नवमे कादशे चैव नवश्राद्धमुच्यते ॥ शिवस्वामी ॥ नवश्रादि पंचाहं रात्र्याप
नश्रादिवनः ॥ आपस्तंबाः षडि साह विभाषाति तरेषु हि ॥ पंचे कादशाहिकं विना ॥ मरणाद्विष
मशुदिनेष्वेकैकं नवश्राद्धं कुर्याद नवमाघदिनं वमं ॥ विच्छिद्येनैकादशे ॥ तत्कुमोदिनि मंदम
लेवौ धाम्नोक्तेः ॥ मविष्ये ॥ नवसप्तविंशरात्रौ नवश्राद्धं न्युक्तमात् ॥ आद्यंतपो वैराग्योत्त
षडित्याहुर्महर्षयः ॥ हेमाद्रौ च द्वादशसिद्धः ॥ अलक्ष्यातु नवश्राद्धमेतत्वाज्ञेवमुच्यते ॥ अत्रोक्त
द्वादशाहस्य लक्ष्म्यांतरं तिष्ठते ॥ अतः षडेवा ॥ एतामेव विषमश्राद्धा नीत्युच्यते ॥ नागरख
डेत् ॥ पंचमे सप्तमे तद्दशमे नवमे तथा ॥ दशमे कादशे चैव नवश्राद्धा निता निवेत्युक्तं ॥ कात्या
यनस्तु ॥ चतुर्थे पंचमे चैव नवमे कादशे तथा ॥ यदन्तर्दीयते जंतोस्तान्वश्राद्धमुच्यते ॥ प्रथमे
सप्तमे चैव न्यायपादे व्यासपाठः ॥ चहुं चानात् ॥ नवश्राद्धं दशाहं निनवमि अतुषु इत्युक्तं
नारायणचरितौ ॥ दीपिकायां ॥ अथ तदनुपादाये चतुर्थे दिने श्राद्धं ॥ पंचमसप्तमाष्टनवदिक
रुदेषु पुंमहिजे ॥ प्रथमे हि तृतीये हि पंचसप्तनवस्तपि ॥ होहो पिंजो मदात औशेषे केतुविम
संत ॥ एको विषमश्राद्धे अवपवपिंडं कर्तुं विमर्षः ॥ अत्र शाखाभेदाच्च व्यासा ॥ अमरार्क
भविष्ये ॥ नवश्राद्धं विपक्षं च षण्मासमासिका निव ॥ नकुरे नि सुतो यस्तु न स्यात् ॥ पितरो म
ताः ॥ ब्राह्म ॥ गतौ सिद्धिवालोक्तं त्वक्तं न विहितं न तथ ॥ मनसा वा पुभूते न विप्रैस्त्वाहं
नियोजये ॥ पूजयिष्यामि भोगैस्त्वाभेवं विप्रं निमंत्रयेत् ॥ आवाहने पितृवैवा ॥ इह लोके परित्य
ज्य गतो सि परमा गतिम् ॥ मनसा वा पुभूते न विप्रैस्त्वाहं नियोजये शति ॥ तत्रैव बहुवपरिषिष्टे ॥
अनूदकमधुपंचगव्यामस्य विवर्जितं ॥ नवश्राद्धमंत्रं च पिंडोदकं विवर्जितं ॥ उदकमर्थं ॥ पि
ंडोदकं शुद्धं नापितरं हस्ते न जनादि ॥ एको हि द्रष्टुं सर्वेषु न स्वर्गानाभिरम्यता ॥ नागौ करणमंत्र
श्च एकवाथ तिलोदकं ॥ अनपत्येषु सर्वेषु न स्वर्गानाभिरम्यता ॥ स्वस्त्यस्तु विसृजेदं वसुधैव कुटुम्बकम्
वर्जितं ॥ एको हि द्रष्टुं सर्वेषु न स्वर्गानाभिरम्यता ॥ स्वस्त्यस्तु विसृजेदं वसुधैव कुटुम्बकम्
उनात् प्रागिति हेमाद्रिः ॥ नेनैव स्वर्गप्रयुज्यते न शब्दश्राहिकैरिति ॥ कृष्णश्रुतौ दशाहि
कोक्तौ कादशाहं स्वर्गप्रयोग एवेति हारलता परास्ता ॥ रत्नावल्या ॥ आशीर्वादेषु एषा रभोज
याशीः स्वस्ति वाचनं ॥ पितृशब्दः स्वस्वभूतशब्दश्चैव वा ॥ पात्रालंभो वग्राहश्च उन्मुखोने
स्वनादिकं ॥ तृप्तिप्रश्नश्च विद्विरः शेषप्रश्नस्तथैव वा ॥ मंदक्षिरादिसर्वं स्त्रीमातृगमने तथा ॥
अष्टादशपदार्थं अत्रेति श्राद्धे विवर्जयेत् ॥ अत्र स्वर्गपितृत्वम् ॥ एषा देवनि लोसीति मंत्रेन शब्दो
हेनं तृप्तीवाति लावपनं तृप्तीमर्षं क्षेमं ॥ अमुकैस्त्वाहे निप्रेतनाम्ना पाणि होमः ॥ नास्मा एकपि
डः मिनयमंत्रे अहं ॥ अमुमंत्रणादि स्वमंत्रं कौ ॥ अभिरम्यतामिति विसृजेत् ॥ एनं नवश्राद्धं
को हि द्रष्टुं ॥ नवश्राद्धं त्वमंत्रं कौ ॥ सर्वमिति नारायणचरितः ॥ क्रियानिवंधे ॥ उत्राने स्वाभयेना मनेको
दिष्टे सदा वधः ॥ सुज्जुतापवैराग्यं कृतं तस्योपरि कृपा न्यसेत् ॥ नवश्राद्धं हे कायं भार्यापशम
मोपि वा ॥ सविंदीकरणं तानि नेन श्राद्धा निपातिवै ॥ ताविस्मृत्वा किंचेत्तद्विना हस्वाचुवाप

परिविष्कृतेः॥ आयुक्तशंखादिवचनानां चानाकरत्वादितिवदंतः॥ कल्पतरुवाचस्पतिप्रमुखाः
सर्वमहाविबंधविरोधादपेक्ष्याः॥ उशनाः॥ अहाशौचेपिकर्तव्यमाद्यमेकादशेहनि॥ अती-
तविषयेसद्यस्त्यहोर्ध्ववातदिष्यते॥ याज्ञवल्क्यः॥ एकोद्विंशद्वैवहीनमेकार्थैकपवित्रकं॥ आ-
वाहनामौकरणाहितं त्वपस्यवत्॥ उपनिष्ठाभित्यस्यस्तानेविषेविसर्जने॥ अभिरम्प-
तामिति॥ वदेतत्रूपलेभिरताः स्यहेति॥ सदिनमिति तृप्तिप्रश्नमुत्तदिनमिति अनुज्ञावचनं॥
इतिकात्यायनः॥ अमौकरणाविषेभोनपरः॥ बह्वचानांतुसर्वेकोद्विंशतद्रव्येवमुक्तं प्रा-
क॥ तथमेपात्रे संस्त्रवानित्यस्तृतीयेणापिधानस्य चवाधानपात्रमुजेनेति श्रुतपाणिः॥
प्रचेताः॥ नात्रपात्रालंभो नाशेषः प्रार्थयेत्॥ अत्रविशेषो हेमाद्रौ वा एहे॥ श्मश्रुकर्मनुक्तं
व्यंनखच्छेदस्तथैव च॥ स्वपनाभ्यंजनं दद्याद्दिमापविधिशर्वकं॥ तथा॥ उपवेश्यासने भरे-
कृत्रतत्रपकल्पयेत्॥ पञ्चादुपानहौ दद्यात्सर्वाण्याभरणानि च॥ विष्णुः॥ दक्षिणांतं प्राद-
मुक्त्वा दत्तास्य्योदकेषु च रंगुलेष्वथीस्तावदंतरालालावदधः खानाधितस्यायतास्तिस्रः
कर्षः कुर्यात्॥ कर्षूंगांसमीपे नित्रपमाधापपरिस्तीर्यैकैकस्मिन्नाहनित्रपं जुहुयात् सोमापमि-
त्रमते स्वधा॥ नमोग्नये कव्यवाहनाय यमायागिरस्वतेऽग्निस्थानत्रमेधामवत्॥ पिंडनिर्वपणं दधि-
मधुघृतमांसैः कर्षूत्रयंपूरयित्वैतन्मम इति जपेत्॥ शेषं न वश्चाद्वत्॥ अत्र साग्नैरप्यने वैश्वदे-
व इत्युक्तं प्राक॥ इदं दशाहकत्रोपवेणवाकार्यमित्युक्तं॥ क्रियानिवंधेष्टकारिकायां तिलोति-
त्रेतदैवेत्यत्रेतलोकानहिनीतकं॥ मंत्रमुक्त्वा तिलानेव पक्षिपेदध्यापात्रतः॥ दक्षिणां मुदकं
भंचत्वा जंदत्वा तथैव गं॥ तस्मै दद्यात्तु शेषं तं जागृपि भाजनं॥ विमाभावे ग्नावेकोद्विंश-
अमौपायसंश्रपित्वा ज्यभागांतेतदपे प्रादप्रयोगं॥ कृत्वा नोमेतमावास्त्यंथाद्यैः संपूज्य
पृथिवीतेपात्रमित्यादिनामसंकल्पो दीरता मवरत्पृष्टाभिश्च तुरावृत्ताभिर्दोत्रिशराहती हु-
त्वा पिंडदानादिश्चाहं समा मवेदिति॥ याज्ञवल्क्यः॥ एतत्सपिंडीकरणमेकोद्विंशस्त्रिया अपि
॥ ॥ अथ रघोत्सर्गः॥ सचनित्यकाशः॥ न करेति रघोत्सर्गं सुतीर्थं वा
जलांजलिं॥ नद दानिसुतोपस्तुपितृहर्षपरवसः॥ उच्चारः पुरीषं सृष्ट्वा वहवः पत्रापथे कोपि
गयां व्रजेत्॥ मनेतवाध्वमेधेन नीलवारुषमुत्सर्जेत्॥ इति मातृकोर्मौक्तेः॥ एकादशे हि त्रेतस्य
यस्य नोत्सर्जने रघुः॥ त्रेतत्वे सुस्थिरं तस्य दत्तैः प्रादशतेरपीति॥ षट्त्रिंशन्मने निंदाश्रुतेः एवं
कृत्वा ह्यवाप्नोति फले वाजिम खोदितं॥ यमुद्दिश्योत्सर्जे नीले सलभेन परंगतिं रघोत्सर्गः
पुनात्येव ददृशतीता न ददृश पशुः॥ इति॥ देवीपुण्य भविष्यादौ फलश्रुतेः॥ अयं हा दशा
हेष्युक्तो भविष्ये॥ चैत्रावापितृतीयां वा वैशाखाद्वा दशे न्हेति॥ विष्णुधर्मसुत्ताहेष्युक्तः॥
विषुवदहितपंचैव मृताहेवांधवस्वचेति॥ अप्येह न कार्यः॥ न गृहे गोचये नीलकामयनपृष्ठा-
लं फलमिति कालिकापुण्यतः॥ कामधेनौ॥ वत्सरमंतरे पित्रोर्दक्षस्योत्सर्गकर्मणि रूदि-
र्वाततदस्य त्रसमारभेत॥ तच्च संतुजाये॥ लोहितोपस्तुवरो न सुखे च छेत्तपांडुरः
रविषारणाभ्यां सनीलो रघु उच्यते॥ अंतवर्गं सुमुख्यादीनि श्यामानि श्यामस्य वाधे

विप्रः शुभ्यन्तपः सखास्रविषोवाहनायैः । वैष्णवतोदरशमीत्वायधिभूद्रुतक्रियः । शुद्धित
 त्वेदेवलः ॥ अथाहः मुनिवृत्तेषु मुस्ताताः कृतमंगलाः ॥ आशौचादिप्रमुच्यते ब्राह्मणान्स्व
 लिवाच्यवायाजवल्क्यः ॥ आधमेकादशेहनि । सत्रियाद्यैराशौचेपेकादशेनित्ति आहकार्यं ।
 आधं आह मशुद्धोपिकुपोदेकादशेहनि । कत्रैस्तत्कालिकी शुद्धिरशुद्धिः पुनरेव सत्रितेहमा
 द्रौशरवोक्तेः ॥ पैरीनसिः ॥ एकादशेनित्ति यथाहं तन्माभान्यमुदाहृतं । चतुर्णामपि वर्यानां
 सूतकतुष्टयकष्टयक ॥ पुनर्मरेविः ॥ आशौचातेततः सम्पकपिंडदाने समाप्यते । ततः आ
 हं प्रदानं सर्ववर्णेष्वपि विधिरिति । तत्सर्ववर्णानां दशादशो वपराः पुनर्विष्णुः ॥ अथाशौ
 चापगमरति ॥ पंचगोडयथेहारीतः ॥ शोभते एकोद्विष्टकुर्यात् । पञ्चवैजवापः । अर्धदश
 म्या अपरेद्युरिति तद्विषयविषयः एतेन दशमपिंडोक्त्येव यथा अवपवपिंडा समाप्तौ कथमेका
 दशेह आहमिति मूर्खोक्तिः परस्ताः ॥ वचनादाशौचमध्यस्वतत्राप्यविरोधान् ॥ भविष्ये ॥
 एकादशेभ्यो विप्रेभ्यो दद्यादेकादशेहनि । भोजनं तत्रैवैकस्मिन् ब्राह्मणाय महात्मने ॥ पुनमा
 त्म्ये ॥ एकादशेह नितथा विधानेकादशेवतु । सूत्रादिः सूतकानेन भोजयेदयुजो हि जानि
 ति तद्दृग्गण आह परमिति मदनपारिजातः ॥ गोडास्त्वस्माद्वचनात्सत्रियादीनामाशौचा
 नेवैवत्याहः ॥ रामोपरोपि ॥ समतीते दशाहेतु कृतशौचो यथाविधिः । चक्रेद्वादशिकं आह
 त्रयोदशिकमेव वा । द्वादशिकं द्वादशाहेतीते आह । त्रयोदशिकं चतुर्दशाह विधेयं सपिंडं
 पाथेयादि । सत्रियाणां द्वादशाह शौचं त्रयोदशे महैकोद्विष्ट । चतुर्दशे सपिंडं । द्विविध
 वाक्पादेकादशाह शौचांतरयोर्विकल्प इत्येकः ॥ आधः शौचादौ मुद्धहतादौ एकादशाह
 अन्येषामाशौचांतरं तत्रैवैकौर्मे ॥ एकादशेनित्ति कुर्वीत भेत्तमुद्दिश्य भावनः । द्वादशे च
 नित्ति तैवमनिद्येय्यथाहनि । निद्यं भेत्तक्रिया काले उक्तं । एकादशेनित्ति विधेयं त्र्युक्तं भाव
 वृहस्पतिः ॥ वस्त्रालंकारशय्यादिषु न्येहाहनादिकाः गंधमाल्यैः समभ्यर्च्य आह भोक्तेन
 दपेयेत । आत्रिया भोजनीयास्तु नव सत्र त्रयोदश । ज्ञानयोवाधवानिः स्वस्थथाचानिभ्यो
 परादेव याज्ञिकनिबंधे । एकादश सुविशेषु भेत्तमावाप्त भोजयेत् । तत्राद्यापवशस्यादि
 द्वादशमिति स्मृतं ॥ विष्णुः ॥ एकवल्कलान्हेनेकोद्विष्ट । वृहवचनात्तानेकवचनात्तान्वदे
 दित्यर्थः ॥ एतद्दृष्टार्थेत्वे ॥ अस्याविशेषो एकालमाह । हेमाद्रौ वैधायनः । एकोद्विष्ट एवं
 स्याद्वादशेहनिवापुनः । अत ऊर्ध्वमयुगेषु कुर्वीताह स्वशक्तिः । अरेमासे यवा मासि
 ऋतौ संवत्सरे पिवेति ॥ तत्रैवल्लुहारीतः ॥ एकोद्विष्ट कुर्वीत नृपाके नैव सदा स्वयं । अभा
 वे पाकपात्राणां तदहः समुपोषणं । गोमिलः ॥ ब्राह्मणं भोजयेदाद्ये होतव्यमनलेशया
 पुनश्च भोजयेदेकं हि रात्रिर्भवेदिति । एतदाद्यमासिकायादिकयोः सिध्यर्थमिति भृष्टाः
 मुद्धहतादौ तु हेमाद्रौ पृथ्वी चंद्रोदये पैरीनसिः ॥ सद्यशौचे पिंडान् व्यभेत्त स्येकादशेहनि । स
 एव दिवसस्तस्य आह शय्यासनादिषु । एवमेकाद्वादशे ॥ अतोऽहितीये न्हि एकादशाहे
 वदनं होतुं श्लपाणिः सान्ते गोडश्च परस्ताः ॥ एतेनाद्यमेकादशेहनीत्याशौचांतरं दिन

एतन्मकथ्यमाने निशमय। तेनोपभुक्तं मन्त्रिं विद्वस्ववाहनभाजनां यद्यदिष्टं च तस्यासीत्तत्तत्
सर्वपरिकल्पयेत् ॥ तमेव पुरुषं हेमंतस्यां संस्थापयेत्तदा। प्रजपित्वा प्रदातव्या मृतशय्याय
योदिना ॥ पादौ ॥ मृत्कुण्डं द्वितीयोद्दिष्टं दद्यात्कुलक्षणां। कान्चनपुरुषं तद्वत्फलवत्
समन्वितां संपूज्य द्विजदपत्यं राजाभरणभूषितं। उपविश्य तशय्यायामधुपकृतं तोदं देत्
रजतसंज्ञपात्रेण दधिद्वयं समन्वितां। स्थिला लालिकं गत्वा सूक्ष्मं कृत्वा सपायसं। भोजये
द्विजदपत्यविधिरेष संज्ञातं ॥ एवं विधिद्वेषः पावतीपे द्विजोत्तमैः। एतन्मनिग्रहेन
त्रैवोक्तं। गृहीतामानुतस्या वै पुनः संस्कारमहेति ॥ गम्यादानफलं भविष्य ॥ स्वर्गोत्तरं पु
रस्तेषु पुत्रालयेन तथा। सुखं वसत्यसौ जन्म ॥ एतद्वत् भावतः। अभूतसंज्ञं पावतीपे त्रैवोक्ता
नैकं वज्रित इति ॥

॥ अथोदकुंभः ॥ हेमाद्रौ स्मृति समुच्चये। एकादशा
होत्रभृतिघटस्तोयान्नसंपुतः। दिने दिने प्रदातव्यो पावत्संवत्सरं सुतैः। लौगाक्षिः ॥ यस्य संव
त्सरं दत्तं सपिंडीकरणं भवेत्। मासिकं चोदकुंभं च देयं तस्या विवत्सरं। उज्जराहं ॥ तस्या
प्यन्नसोदकुंभं दद्यात्संवत्सरं हि जैरिति याज्ञवल्क्यपाठः ॥ सपिंडनापकर्वे स्यापकर्वे प्राप्ते वा
धकमिदमिति श्रुत्वा पाणिः ॥ तन्न ॥ प्रकृतिविकारभावेन न दंतं न्याया विषयत्वात् ॥ मात्स्ये ॥
यावददेवयोदद्यादुदकुंभं विमत्सरः। प्रेतायान्नसमायुक्तं सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ केचिन्नयो
दद्यात्तमारम्भाद्गृह्णन्निर्मलं ॥ अत्र देवयाज्ञिकः ॥ सपिंडनापकर्वे सावत्सरं। यावदुदकुंभ
मवागेवा दद्यान्नोर्ध्वं। प्रेतलोकगतस्यान्नसोदकुंभं मयच्छतेति। गोविदराजश्च तं विस्मृतेः।
अन्ने चैव स्वशक्त्या न संस्मृत्वा द्विकावधि। दानव्यव्राह्मणोऽस्वदध्यादौ निष्क्रयेन वा। न
पिश्राद्धशतेर्दत्तैरुदकुंभं विना नरः ॥ दरिद्रा दुःखिनस्तान् श्रमंति च भवार्णवे। तेनापकृष्य
दानव्यं प्रेतस्याप्युदकुंभकामिति। गोभिलभाष्ये स्कांदाच्च। सपिंडनाभ्रागे वतस्य विधानादूर्ध्वं
निषेधादित्याह ॥ तन्न ॥ उदकुंभे पावणे विधानानुपपत्तेरेव व्याख्यायमानाभावाच्चिनास
रादिविरोधाच्च। वचनं यदिसमूलं तदा वृद्धापकर्वे विधत्ते। प्रेतश्चाहानि सर्वाणि सपिंडीक
रां तथेति हेमाद्रौ शाखापनोक्तेः। तस्याप्यन्नसोदकुंभमिति। याज्ञवल्क्यविरोधाच्च ॥ मद
नरले गौतमः ॥ अदेवपावणं प्राह सोदकुंभमधर्मकं। कुर्यात्तस्यादिकान् प्राहानसकल्प
विधिनान्वहं ॥ अथर्मकं त्रयं च योदिनियमहीनं। एतन्मासिकवदेकोद्दिष्टपावणं वाक्यम् ॥
अपराकं स्तु ॥ सपिंडीकरणे वृत्ते पृथक् नोपपद्यते। पृथक्ते नुक्ते पश्चात्पुनः कार्या सपिंडतेति
लघुहारीतोक्ता। तपि। तस्याप्यन्नसोदकुंभं देयं संवत्सरं हि जैरिति याज्ञवल्कीयेन स्येत्येकत्वेन
सपिंडनोत्तरमप्येकोद्दिष्टमेवेत्याह ॥ अत्रपिंडदानं कृत्वा कृत्वा। अहरहरन्नमस्ते ब्राह्मणा योद
कुंभं च। दद्यात्पिंडमप्येके निष्करणेति हेमाद्रौ पारस्करोक्ते ॥ आहारात्तोपिंडमात्रमिति गोऽ
॥ तन्न ॥ अपिशब्दवाधपत्तेः। हारीतः ॥ मृतेपितरिवैपुत्रः पिंडमदं समाचरेत्। अन्नं कुंभ
च विभाष्येत निदेशश्च स्मृतः। प्रेतशब्दोच्चारणेनेति हलायुधः ॥ महा ॥ प्रेतस्य निदेशो यत्र
तदेकोद्दिष्टं तद्धमन्त इत्यर्थः ॥ अत्राशेषान्तिनाद्यावददातवत्सरं पूजैः शौचं नाधिकारिवि

नानिमस्यसोपिनीलउक्तोमात्स्यादौ ॥ देवीपुराणे ॥ चतस्रोवत्सिकाभद्रादेवासंभवतोपिया ॥ चतु
 पंगति ॥ वषोत्सर्जनवेत्सायावृषाभावेकथंचना ॥ मृद्धिः पिवेष्वदभैर्वृषं कृत्वा विमोचयेत् ॥ नरा
 क्पतेवषोत्सर्गे होमवातत्रकारयेदिति ॥ तन्निर्मल ॥ तद्विधिमाद्रोभद्रकृतौचजेपः ॥ अत्रदेव
 याज्ञिकेनवषोत्सर्गोत्सर्वेषुवृषसंज्ञेनविस्मरूपिप्रतोद्देशेनविस्मृतपरांमुक्तं ॥ तत्रमूलविनं ॥
 पारस्करः ॥ सव्येनपाणिनापुच्छं समालेख्यवृषस्यनु दक्षिणेनापश्चादापसंनिताः संकुशा
 स्ततः ॥ प्रेतगोत्रसमुच्चाये अमुकस्मै इतिब्रुवन् ॥ वृषस्यमयादत्तस्तनारयनुसवेदा ॥ सहम
 सतिलभूमावित्युच्चाये विनिक्षिपेत् ॥ तथा ॥ विभारयेन्नतंकश्चिन्नचकश्चनवाहयेत् ॥
 नदोहयेच्चतायेवनेचकश्चनवेधयेत् ॥ स्त्रीषुविशेषः संपदे ॥ पतिपुत्रवतीनारीभर्तुरेयमृता
 यदि ॥ वृषोत्सर्गेनकुर्वीतगोतृदद्यात्पस्विनीं ॥ पतिपुत्रयोः साहित्यं विवक्षितं ॥ अन्वारोहणे
 पिगोदानमेवेत्युक्तं प्राक ॥ आशौचांतरेपिवषोत्सर्गोद्यमासिकशय्यादिदद्यादेवेत्युक्तं ॥ कि
 मानिववेत्स्यन्तरे ॥ स्तनकेमृतकेचैवहितीममृतकं यदि ॥ पिउदानप्रकुर्वीतवृषोत्सर्गंतथैव
 च ॥ नहन्त्यातस्तनकमेद्रादेशेकादशहिक ॥ शुद्धोवापदिवा सुद्धः कुर्यादेवाविचारमन्त्रिति ॥
 ॥ पतिपुत्रयोः ॥ अथपददानमुक्तं ॥ देवजानीयेगारुडैकादशाहप्रक्रम्य ॥ त
 द्दहिदीपनेसर्वेद्रादणोहविशेषतः ॥ पदानिसर्ववस्त्रनिवरिणानि त्रयोदश ॥ योददातिमृतस्ये
 हजीवतोप्यात्महेतवे ॥ सुखीभूत्वामहाभागंवेनेयसगच्छति ॥ तथा ॥ आसनोपानहौक
 त्रेमुद्रिकाचक्रमंडलं ॥ आजनेभाजनाधारेवस्त्राण्यप्य विधेपदं ॥ तथा ॥ भाजनासनदमे
 नमुद्रिकाभाजनेनच ॥ आज्यपशोपवीतेनपदंसंपूरीतां व्रजेत् ॥ महिवीरयगोदानानसु
 खीभवतिनिश्चितं सर्वोपस्कारयुक्तानिपदान्यत्रयोदशं ॥ योददातिमृतस्येहजीवन्मया
 त्महेतवे सगच्छतिपरंस्थानमहाकष्टविवर्जितः ॥ त्रयोदशपदानीत्येप्रतापदशमेहनि
 दानव्यानिपथाशक्तिनेनासौप्रीणिजोमवेत् ॥ अन्नं चैवोदकं चैवापानहौचक्रमंडलं ॥ क
 त्रेवस्त्रंतथावर्धिलोहदंडतथायमं ॥ अग्नीष्टकांचदीपंचनिलांस्तान्मूलमेवच ॥ चंदनं
 पुष्पदानेचोपदानानिचतुर्दशं ॥ योश्चरयंगजवापित्रासरोममतिपादयेत् ॥ समहिप्रानु
 सारेणतत्रतुल्यमवाप्नुयादिति ॥ अत्रमूलविनं ॥ अत्रशय्यादानं ॥
 हेमाद्रिभविष्ये ॥ तस्याच्छय्यासमासाधसारदारुमयोददा ॥ दत्तपत्रचिन्तारण्याहेमपादेर
 लंकृतं ॥ दसतलीप्रतिच्छन्नांशुभगंडोपधानिकां प्रच्छदन्पटीयुक्तोद्यधूपादिवाहितो
 तस्यासंख्यापयेद्देमहरिलक्ष्यासमन्वितं ॥ अत्रहरिस्थानेप्रता ॥ उच्छीषेकेचुतभृतेकलश
 परिकल्पयेत् ॥ तौवलकुंकुमंक्षौद्रकर्पूरगुरुचंदनं ॥ दीपिकोपानहकृत्वा मरासनभाजनं ॥
 पाशेषुस्थाययेद्भक्त्यासमन्वायानिचैवहि ॥ शयनस्थसंभ्रुतिपदमंडपकारकं ॥ भृंगारकर
 काद्यनुपववरां वितानकं ॥ मंत्रलं ॥ यथानक्तसंशयनं शयनसागरजातया ॥ याय्याममाप
 श्रूयास्तथाजन्मनिजन्मनि ॥ यस्मादश्रूयशयनं केशवस्य शिवस्य च ॥ अर्द्धेन देवदत्तेन
 तस्य सकलं प्रतापं विवर्जयेत् ॥ एकादशाहपितयाविधिरेधप्रकीर्तितः ॥ विशेषचात्र

तजस्य कथ्यमाने निशमया तेनोपभुक्तं मक्तिं विदुस्त्ववाहनभाजनं। यद्यदिष्टं तस्यासीत् तत्तत्
सर्वपरिकल्पयेत्॥ तमेव पुरुषं हैमंतस्यासंस्थापयेत्तदा॥ पूजयित्वा प्रदातव्या मृतशय्याय
योदिता॥ पात्रे॥ मृतकान्ते द्वितीयं हि शय्यां दद्यात्सुलस्रणा॥ काचन पुरुषे तद्वत् फलवत्स्र
समन्वितं। संपूज्य द्विजदंपत्यै नानाभरणभूषितं। उपविश्य नु शय्यायामभ्युपकर्तंततो ददेत्
रजतस्य तु पात्रेण दधिद्वयं समन्वितं। अस्थिला लारिकं गृह्यत्संस्कृत्वा सपायसं। भोजये
द्विजदंपत्यविधिरेव सनातनः॥ एष एव विधिर्दृष्टः पावैती वै हि जौत्तमैः॥ एतत्पतिग्रहे त
त्रैवोक्तं। गृहीतायां नु तस्या वै पुनः संस्कारमर्हति॥ शय्यादानफलमविष्ये॥ स्वर्गे पुरंदरपु
रे सूर्यपुत्रालये तया। सुखं वसत्यसौ जेतुः शय्यादानप्रभावतः। अभूतसंभवं यावत्तिष्ठत्या
नकवर्जित इति॥ ॥ अथोदकुंभः॥ हेमाद्रौ स्मृतिसमुच्चये। एकादशा
हात्समृतिघटस्तोयान्नसंयुतः। दिने दिने प्रदातव्यो यावत्सवत्सरं सुतेः। लौगाक्षिः॥ यस्य सव
त्सरं दौकसपिडीकरणं भवेत्। मासिकं चोदकुंभं च देयं तस्यापि वत्सरं। उज्जरार्हः॥ तस्या
प्यन्नसोदकुंभं दद्यात्सवत्सरं हि जेतुं याज्ञवल्क्यपाठः॥ सपिंडनापकर्षस्यापकर्षप्राप्तेर्वा
धकमिदमिति श्रुलपाणिः॥ तन्न॥ प्रकृतिविकारभावेन तदंत्याया विषयत्वात्॥ मात्स्ये॥
यावदद्वययो दद्यादुदकुंभं विमत्सरः। त्रेतायान्नसमायुक्तसोऽश्वमेधफलं लभेत्॥ केचिद्वयो
दशाहमारभ्या हस्तनिर्मलं। अत्र देवयाजिकः॥ सपिंडनापकर्षं सावत्सरं। यावदुदकुंभं
मर्वागेवा दद्यान्नोर्ध्वं। त्रेतलोकगतस्यान्नसोदकुंभं प्रपच्छतेति। गोविदराजयुतविष्णुः।
अन्नं चैव स्वशक्त्या नु संख्यां कृत्वा दिकावधि। दानं च ब्राह्मणे स्कंदघटादौ निष्कयंतुवा। अ
पि आहृशतेर्देनैरुदकुंभं विनानराः। दरिद्राः स्विनं स्नातश्च मतिव भवार्यवे। तेनापकृत्य
दानं व्यं प्रेतस्याप्युदकुंभकामिति। गोमिलभाष्ये स्कादाच्च। सपिंडनाग्रे वतस्य विधानादर्थ
निषेधादि स्यात्॥ तन्न॥ उदकुंभे पावैरा विधानानुपपत्तेरेवं व्याख्यायामानाभावात् स्थिता स
रादि विरोधाच्च। वचनं यदि स मूलंतद्वृद्धापकर्षं विधत्ते। त्रेताप्राह्मणिसर्वाणिसपिंडीक
रांतथेति हेमाद्रौ शाखापनोक्तेः। तस्याप्यन्नसोदकुंभमिति। याज्ञवल्क्यविरोधाच्च॥ मद
नरत्ने गोतमः॥ अत्र देवपावैराप्राहसोदकुंभमधर्मकं। कुर्यात्प्रत्यादिकान् प्राहानसंकल्प
विधिना त्वह॥ अथर्मकं त्रयस्य च यो दिनि पमहीनं। एतन्मासिकं वेदकोटिष्टपावैरां वाक्यं॥
अपकर्षस्तु॥ सपिंडीकरणे वृत्ते पृथक्तेनोपपद्यते। पृथक्तेन कृते पश्चात्पुनः कायो सपिंडतेति
ननु हारीतोक्ता। त्रिपि। तस्याप्यन्नसोदकुंभं देयं सवत्सरं हि जेतुं याज्ञवल्क्येन तस्यैकत्वोक्तेः
सपिंडनात्तरमप्येकोटिष्टमेवेत्याह॥ अत्र पिंडदानं कृत्वा कृतं। अहरहरत्नमस्यै ब्राह्मणा यो द
कुंभं च। दद्यात्पिंडमप्येके निष्टरां मीतिहेमाद्रौ पारस्करोक्तेः॥ प्राहृशत्तौ पिंडमात्रमिति गोशः
॥ तन्न॥ अपिशब्दवाधायुक्तेः। हारीतः॥ मृते पितरिवै पत्रः पिंडमदं समाचरेत्। अन्नं कुंभं
च विधाय त्रेता निर्देशश्च मृतः। त्रेताशब्दोच्चारणेनेति हलायुधः॥ यदा॥ त्रेतस्य निर्देशो यत्र
तदेकोटिष्टं तद्धमंत इत्यर्थः॥ अत्राशौचांतदिना यावदद्वीतवत्सरं पूज्यैः शेषे च नाधिकारि वि

शेषाः। तेन प्रतिदिनमारभ्ये तत्कार्यमिति केचित्। तन्ना॥ हेमाद्रिधृतववो विरोधात्। मध्ये आरौ
चादिनावधेनुलोप एव दर्शयन्। तथा प्रथमादे दीपदानमुक्तदेवजानीये गारुडे॥ प्रत्यहं दीप
को देयो मागेतु विषये नरः॥ यावत्संवत्सरं नापि मेतस्य मुखलिप्साया। आश्रुत्वादश्रुत्वादीपदे
योगारे हि जालये। कुर्वाद्याम्यमुखविशेषाः। संकल्पसुस्थिते॥ ॥ अथ मासिका
नि॥

॥ तानि च कृत्वा वसति उने कार्या। तथा वगोभिललौगा स्त्री॥ आहानिषोऽश
दत्त्वा नेव कुपोत्तपि उने। आहानिषोऽशपाद्य विदधीत सपि उने॥ तानित्वाहनात्कल्पः
द्वादशप्रतिमास्यानि आधवारमासिकेतथा। त्रैपक्षिकादिके चेति आहान्येतानिषोऽश। अ
धवारमासिकादिकशब्दाः अनमासिको नषष्टोनादिकपरः॥ हेमाद्रौ तु सविंतीकरणं चैव र
त्येतच्छ्रद्धोऽशमित्युत्तराहं पाठः॥ तदा आधमूनमासिकं द्वादशाहं। धारमासिकं उने व
योनादिकरत्यर्थः। काव्यायनस्त्वयथाह॥ द्वादशप्रतिमास्यानि आधवारमासिकेतथा।
सपिंतीकरणं चैव रत्येतच्छ्रद्धोऽशः॥ एकहिनतुषारमासायदास्युरपि वात्रिभिः। नूनः
संवत्सरश्चैव स्यातां धारमासिकेतदा। द्विवचनादूनषष्टोनादिके रत्ययमाह॥ पृथ्वी वंदः॥ आ
सस्त्वयथाह॥ द्वादशाहं त्रिपक्षे च धारमासे मासिकादिके। आहानिषोऽशौ तानि संस्मृता
निमज्जिभिः॥ द्वादशाहं पदमूनमासिकपरम॥ तस्य द्वादशाहं युक्तेरितिकालादशः॥ मदन
नरत्नेनाहं त्वय्योक्तं॥ नृणां तु यत्तद्दहानां आहः षोडशसर्वदा। चतुर्थे पंचमे चैव नवमे
कादशेतथा। ततो द्वादशमितीसेः आहः द्वादशसंख्येति। चतुर्थ्यादीनि दिनानि। अविष्ये
त्वय्योक्तं॥ अस्थिसंघपनं आह त्रिपक्षे मासिकानित्। रित्तयोश्च तथा तिथ्यारिति नूनष
ष्टोनादिकपरमिति हेमाद्रिः॥ अवदेशकुलशाखाभेदाद्यवस्थेति सर्वविबधाः॥ गालवः
ऊनधारमासिकं षष्ठमासे वाप्यूनमासिकं। त्रैपक्षिकं त्रिपक्षस्याहनाहं द्वादशेतथा। उने
मासिके तु गोभिलः॥ मरणाद्द्वादशाहस्यान्मास्यनेवो न मासिकं॥ मदनरत्ने कालादशं च श्रो
कगतमः॥ एकह्रिदिने रूने त्रिभागे नोन एव व आहान्यनादिकादीनि कुपोदिन्याहो
तमः॥ क्रिपानिवधे कृतं॥ सार्द्धं एकादशमासे सार्द्धं वै पंचमेतथा॥ ऊनदमूनधारमा
संभवेतां आहकर्मणीयुक्तं। तत्र मूलचित्य॥ ऊनेष्ववर्त्याहमरीचिः॥ द्विपक्षरे वनेदा
सुसिनीवाल्यां भृगोर्दिने। चतुर्दश्यां च नोनानि कृत्तिकासु त्रिपक्षरे। ज्योतिषा। त्रिपक्ष
त्रिभिर्ग्रामौ मे मरविभिः सह। तदा त्रिपक्षरे योगोहोयोगे योगे द्विपक्षरे॥ गालवः॥ त्रिभि
र्वा दिवसे रूते लेके न दिनयेन वा। आधादिषु च मासेषु कुपोद्नादिकादिकं। एकन्यूनपक्ष
पंचमा मृतस्य तृतीया त्रिभिर्नूने प्रतिपदि। द्युने द्वितीयाया मिति केचित्। माधवस्तु॥ धा
रमासिकादिके आहं स्यातां प्रवृद्धरेवते। मासिकानि स्वकीये तु दिवसे द्वादशे पिबेति॥ ये
रीनसिवाक्ये ऊनधारमासिकमूनादिकं च मृताहं रवेद्युः कार्यमित्यर्थमाह रवेद्युर्मृताह
दित्यर्थः॥ आसिकानि स्वकीये तु दिवसे इत्युक्तं॥ इदमेव युक्तं॥ मदनरत्ने ये वया त्ववल्क्यः॥
मृताहं नितु कर्त्तव्यं प्रतिमासं तु वत्सरं प्रति संवत्सरं चैव माघमेकादशे हनि। अथ मासि

कृमाद्यदिकं चेकादशेह नीतिनिर्णयाभूतादयः ॥ आस्येभोजयेदायै होतव्यमनस्त्वं पचाधन
 भोजयेद्विप्रद्विरावृत्तिर्भवेदिति ॥ गोमिलीयं वतद्विषयमाहुः ॥ अन्वेत मासपश्चात्तिथिस्तु
 रत्यादिविरोधादादिकं ॥ वर्षांते एव ॥ मासिकं तु मासादौ ॥ द्विरावृत्तिस्तु एकादशादिकं ॥ हिंसाया
 कपरा ॥ देव्याशिकोप्येवमाह ॥ लोगाक्षिरपि ॥ मासादौ मासिकं कार्यमादिकं वत्सरे गते ॥
 आश्रमेकादशे कार्यमधिके त्वधिकं भवेत् ॥ दीपिकायास्तु ॥ आश्रमरुदमिते कौसमितदिने वास्या
 दित्युक्ते ॥ गोजातुमृतनिश्चयधिके एकदिनाधिके मासे संवत्सरपदंगोरां ॥ पूर्णदिने इति इषद
 समाप्तपरत्वमिति ॥ श्रुतपाणिः ॥ तेन हि तेषामास्यदावाधमासिका दीति ॥ तन्मौल्यं कृतं ॥ अ
 शक्तौ नूतनीतः ॥ मुख्यं आहुमासिमासि अथप्रीतिरावृत्तिर्प्रति ॥ द्वादशाहेन वा भोज्या एकाहे द्वाद
 शापि वा ॥ अतो प्रतिद्वेह इत्यर्थः ॥ यदापि तु परमाणु ॥ त्रयोविंशति तमे दिने दशौ वृद्धिर्वा स्यात् ॥
 तदा द्वादशदिनेषु द्वादशमासिकानि कार्यणीत्यर्थः ॥ त्रैपक्षिकं त्रिपक्षे नीतिभूता हे कार्यं
 त्रैपक्षिकं भवेद्द्वे त्रिपक्षे तदनंतरमिति भविष्योक्तेरिति मदनरत्न उक्ते ॥ अथ च द्वादशालादश
 निर्णयाभूतादयस्तु अनाश्रमेषु मासेषु विषमाहे समेषु वा ॥ त्रैपक्षिकं त्रिपक्षे स्यात्तदा हेति
 तदणित्वितिकास्मीजिनिसूत्रे ॥ सर्वत्र त्वे प्रवृत्ते ॥ इत्यर्थमाहुः ॥ तेन तदनंतरं शब्दविरोधात् त्रैपक्षि
 कं द्वितीयमासिकयोः संकरापत्तेरव्याख्यायामाभावाच्चोपस्था ॥ त्रिपक्षसंस्पिंडने त्वेव
 शब्दाभावादधिकरणत्वमेव ज्ञेयं ॥ यत्किं पानिवंधे गारुडे ॥ त्रैपक्षिकं त्रिपक्षे तु प्रवृत्ते वि
 घने दिने मासिकान्यपि चोना निश्चयविंशति मे दिने इति ॥ तन्निर्गले सूत्रिणा वक्त्या ॥ द्वा
 दशाहं यदा कुपोत्पत्तिः ॥ पुनः संपिंडने एकादशदि कुर्वीत भेत्त आह्वानि चोदशः ॥ पैगी न
 शिः ॥ संपिंडीकरणाद्वर्ध्वा कुर्वीत आह्वानि चोदशः ॥ द्विद्विधा नेन कुर्यात्सर्वाणि तानि
 वा संपिंडीकरणाद्वर्ध्वा यदा कुपोत्पत्तिः ॥ प्रत्यययोग्या कुर्यात् तन्मा कुर्यात्सर्वाणि ॥ म
 दनरत्ने कात्यायनः ॥ आहुमग्निमतः कार्यं द्वादशदिनादशे हनि ॥ अवागिनु मकुर्वीत नाना
 हनि सर्वदा ॥ ध्रुवागि त्रैपक्षिकाद्वर्ध्वा नि ॥ किं पानिवंधे गारुडे ॥ त्रिपक्षान्त्वेनः साग्ने भेनेत्
 स्कारवासरे उर्ध्वं भूति दिनेः ॥ नग्नेः सर्वाण्येव मृता हन्ते ॥ एतानि च मदा संपिंडनात् सर्वेषु गम
 कुपोत्पत्तिदशेषु कालावृत्तौ क्वेत्तं नन्वादेकः पाक इति केचित् ॥ पाकभेद इति भट्टवरणाः ॥
 अत्र केचिदाहो द्विशकाले देवते क्वेत्तं नन्वा द्वादशकालाति कृत्वा पतनं द्वादशदिनं सर्वेषां
 तक्षेपेण समापयेत् ॥ ज्ञान्येव तु पुनः कुर्यात् भेत्त शब्द नकारयेत् ॥ रनिकात्यायनोक्तेर्नैक
 आदहपकुर्यात्समाने ॥ हनिकृत्तं विदित्यस्य देवते क्वपस्त्वेव तत्संज्ञान् ॥ श्रीहस्ता
 तपुनः आहुतनकारपदि निजावात्युक्तेः ॥ चोदशसंख्यायाश्च भोजयेत् ॥ आजापनपाग
 सप्तदशत्ववसानाथ पागद्वित्ववच्चरं शपातसंज्ञानि आहुतनपागपदं द्वादशदिनेषु मपत्ते
 मयमासिकाग्रनादिकानि सुषोडश आहुतसंख्याः ॥ क्रियतामित्येवं प्रयोगे कोविप्रः
 पिंडो म्येति ॥ विरुद्धविधिध्वंसेप्येवा तन्मदं ॥ द्वादशाहेन वा भोज्या एकाहे द्वादशा
 पिवेति हेमद्रिहारीतवचोविरोधान् ॥ तेन विप्रभेदात्पिंडाग्रं यद्विप्रमितिमिति सिद्धं ॥

शेषाणां तेन प्रतिदिनमारभ्येतत्कार्यमिति केचित् । तन्न ॥ हेमाद्रिस्तत्रवोविरोधात् । मध्ये आशौ
चादिना वाधेतुलोपपन्नो दर्शयते । न चाप्रथमाद्यदीपदानमुक्तं देवजानीये गृहदे ॥ प्रथमं दीप
कोदयो मार्गे तु विषमे नरः ॥ यावत्संवत्सरं नापि मेतस्य सुखलिप्सया ॥ प्राप्नुवोदशमुखं दीपं दे
वागारं द्विजालये ॥ कुमोद्याम्यसुखं विप्रैश्च ॥ स कल्पसंस्थितः ॥ ॥ अथ मासिका

नि ॥ ॥ जानिबुक्तं नैव सपिंडं कर्म ॥ तथा च गोभिललोका शी ॥ आहानिषोऽश
रत्नानेव कुपोत्सपिंडं ॥ आहानिषोऽशयाय विदधीत सपिंडं ॥ तानित्वा हजातकस्य
द्वादशप्रतिमास्यानि आधषाण्मासिके तथा ॥ त्रैपक्षिकादिके चेति आहान्येतानि षोऽश ॥ आ
धषाण्मासिकादिकं शब्दाः अनमासिको न षष्ठो नादिकपरः ॥ हेमाद्रौ तु सपिंडीकरणं चैव
त्येतच्छाब्दोऽशमित्युत्तराद्देयाः ॥ तदा आधमूनमासिकं द्वादशाहं ॥ वाण्मासिकं अन
ष्टोनादिकरत्यर्थः ॥ कात्यायनस्तन्यथाह ॥ द्वादशप्रतिमास्यानि आधषाण्मासिके तथा ॥
सपिंडीकरणं चैव त्वेतच्छाब्दोऽशः ॥ एकाहेन तु वाण्मासाय दस्युरपि वा विभिः ॥ न्यूनः
संवत्सरश्चैव सातामासिके तथा ॥ द्विवचनाद्न षष्ठो नादिकरत्यर्थमाह ॥ पृथ्वीवेदः ॥ आ
सस्तन्यथाह ॥ द्वादशाहं त्रिपक्षे च वाण्मासे मासिकादिके ॥ आहानिषोऽशैतानि संस्तुता
निमज्जि विभिः ॥ द्वादशाहं पदमूनमासिकपरम् ॥ तस्य द्वादशाहं युक्ते रितिकालादर्शः ॥ मद
नरत्ने ब्राह्मत्वम्योक्तं ॥ न ग्राह्यं युक्तं दत्तं नो आहः षोऽशस्य दत्तं ॥ चतुर्थं पंचमं चैव नवमं
कादशेतथा ॥ ततो द्वादशमिनीसेः आह द्वादशसंख्यमेति ॥ चतुर्थ्या दीनि दिनानि ॥ भविष्य
त्वम्योक्तं ॥ अस्थि संवत्सरे आहं त्रिपक्षे मासिकानितु ॥ रित्योऽश्वतथानि योरिति नूनं
ष्टोनादिकपरमिति हेमाद्रिः ॥ अत्र देशकुलशास्त्राभेदाद्भवत्येति सर्वनिबंधाः ॥ गालवः
अनवाण्मासिकं षष्ठमासे वाप्यूनमासिकं ॥ त्रैपक्षिकं त्रिपक्षस्याहनाद्द्वादशेतथा ॥ अन
मासिके तु गोभिलः ॥ मरणाद्द्वादशाहं स्यान्मास्यनेव न मासिकं ॥ मदनरत्ने कालादर्शं च त्थो
क्तं तमः ॥ एकं द्विदिने रूने विभागे नोन एव च ॥ आहान्यनादिकादीनि कुमोदिन्याहो
तमः ॥ क्रियानिबंधे कृतं ॥ सार्द्धं एकादशमासे सार्द्धं वै पंचमेतथा ॥ अनाद्यमूनवाण्मा
संभवेतां आहं कर्मणीत्सुक्तं ॥ तत्र मूलचित्यं ॥ अने पवर्गो न्याह मरीचिः ॥ द्विपक्षं च नंदा
सुसिनीवाल्याभूगोर्दिने ॥ चतुर्दश्या च नोनानि कृतं निकासु त्रिपक्षं ॥ ज्योतिषः ॥ त्रिपक्षं
त्रिपक्षं भौमे न्यरविभिः सह ॥ तदा त्रिपक्षं रेयोगो हयोगे द्विपक्षः ॥ गालवः ॥ त्रिभि
र्वादि वसे रूते त्वेकेन द्विनयेन वा ॥ आधादिषु च मासेषु कपोद्नादिकादिकं ॥ एकमूनपक्षे
पंचम्यामृतस्य तृतीया त्रिभिर्नूने प्रतिपदि ॥ ह्यने द्वितीयायामिति केचित् ॥ माधवस्तु ॥ मा
ण्मासिकादिके आहं स्यातां श्रवणं वरते ॥ मासिकानि स्वकीये तु दिवसे द्वादशे पिवेति ॥ ये
मीनसिवाके अनवाण्मासिकमूनादिकं च मृताहं श्रवणं ॥ कार्यमिभ्यं माह ॥ श्रवणं मृताह
दित्यर्थः ॥ आसिकानि स्वकीये तु दिवसे रूते ॥ उदमेव पक्षे ॥ मदनरत्ने प्येव वा त्वत्त्वः ॥
मृताहं नितु कर्तव्यं मतिमासं तु वत्सरं प्रति संवत्सरं चैव माघमेकादशे हनि ॥ अनाधमासि

हनिर्वर्त्य पूर्वदशोद्यथाविधि ॥ प्रकुर्वीताग्निमानविप्रोमातापित्रोः सपिंडतां ॥ आशौचानप्रश
 दशोमेध्यैकस्मिंश्चिदह्नीत्यर्थः ॥ पित्रादीनां सपत्नीकानां देवतात्वे मानुरपि ॥ तत्रानुप्रवेशान्म
 नुरपि प्राकदर्शनसपिंडनयुक्तमित्यपराक्तः ॥ एवं पितृमहादेरपि सपिंडनप्राददर्शान्कार्यं ॥ तेन
 नापावेणायोगात् ॥ द्वादशाहे वा कार्यं ॥ साम्निकस्तु पदाकृतौ भेतश्चान्निमान् भवेत् ॥ द्वादशा
 भवेत्कार्यं सपिंडीकरणं सुतेरिति गोभिलोक्तेः ॥ साम्नेः भेतस्तु त्रिपक्षे भेतश्चेदाहिताग्निः स्यात्
 कर्त्तृनग्नियदा भवेत् ॥ सपिंडीकरणं तस्य कुर्यात्सक्षन्नीयकैरिति सुमतक्तेः ॥ साम्नेः मदनरत्ने
 लघुहारीतो पित्रान्निस्तु पदावीरभवेत्कुर्यात्तदाहरी ॥ भेतश्चेदग्निमांस्तस्या त्रिपक्षे वै सपिंडन
 हयोः साम्निकत्वे द्वादशाह एवा साम्निकस्तु पदाकृतौ भेतो वाप्यग्निमान् भवेत् ॥ द्वादशाहे न द
 कार्यं सपिंडीकरणं पितुरिति तेनैवोक्तेः ॥ द्यौरनग्नित्वेन भविष्ये ॥ सपिंडीकरणं कुर्यात्तपजमान
 त्वेन निमान् ॥ अनाहिताग्नेः भेतस्य पूर्णोद्देशे नर्षभ ॥ द्वादशाहे निषण्णमासे त्रिपक्षे वा त्रिमासि
 एकादशे पित्रा मासिमंगलस्याप्युपस्थितौ ॥ कात्यायनगोभिलौ ॥ यदहर्वावृद्धिरप्ययते ॥ तच्च वृ
 दिने एवेति वाचस्पतिः ॥ तत्र प्रातरुद्विनिमित्तकमिति ॥ निपमानसपिंडनस्य चापराह्णकालीनत्वेन
 पूर्वत्ववाधापत्तेः ॥ वृद्धिदिने तत्पूर्वदिने चेति श्रीदत्तः ॥ स्मार्त्तगोऽस्तु वृद्धिपूर्ववर्षात्पञ्चमः सपि
 डस्य भेतत्वात् शेषहारीतेन परे द्यविद्वाह्यभावे पितृत्वेनानिश्चयसहितमेव कालान्तरं कि
 पमारा वृद्धिपूर्वदशरा सहकृतं भेतत्वात् शकमित्याह ॥ तत्र अकाले कल्पस्य फलाजनकत्वात् ॥ ए
 ननिमित्तनिश्चयवत् एवाधिका राह्यभावे पितृत्वातिरिक्तिमिच्छाः परात् ॥ वृद्धिपूर्वदिनस्य
 वर्षात्तस्य च कालागत्वेन निमित्तत्वाभावात् ॥ तेन पुनः कार्यमित्येव ॥ मदनरत्ने एव लस्यः ॥ निरग्नि
 कः सपिंडत्वं पितृमातृश्रद्धमेतः ॥ श्रौं संबत्सरे कुर्याद्वृद्धिर्वापदहर्भवेत् ॥ चतुर्विंशतिमते ॥
 सपिंडीकरणं चादेते पूर्णोद्देशे यथा ॥ द्वादशाहे नुके वा निवृत्तं वैकादशे तथा ॥ पृथ्वीचंद्रोदये
 वैवायवः ॥ ॥ अथ सपिंडीकरणम् ॥ त्रिपक्षे वा तृतीये वा मासि
 पष्ठे वैकादशे वा द्वादशे हे वैकादशे हे वैति ॥ एतत्प्रक्रमे विष्णुः ॥ मासिकार्थं द्वादशाहं प्राद
 र्शत्वा च द्यौदशं दिवा ॥ कुर्यात्संवत्सरे हि द्वादशाहं द्वादशे हि संवत्सराभ्यंतरे पृथग्भिमा सो भवेत्तदा
 मासिकार्थं दिनमेकं वर्धयेदिति आशौचोत्तरं द्वादशस्वहः ॥ सुमासिकानि ते घृवाद्यद्वादशदि
 नेद्युनमासिकादीनि कृत्वा त्रयोदशे हि सपिंडनं कुर्यात् ॥ अधिमासे तु चतुर्दशे हि कुर्यात् ॥ श्र
 द्त्रयोदशे द्वादशे हीत्यस्य मासिकानां दिनपरत्वादिनिष्ठ्यो वेदः ॥ पैडीनसिः संवत्सरोत्सेज्ज
 नेन वसेमासीत्येके अत्र सागेरतवैक्तेः ॥ कालाभावे त्रिपक्षादिसंवत्सरात्ताम्बु कल्याजेयाः ॥ कल्प
 तरुस्त्वये वृद्धिनिश्चय एव सर्वपक्षैकपादस्याह ॥ जन्ता ॥ यदहर्वाति स्मार्त्तं अशुने पृथग्वृद्धिनि
 मिजोपपक्षौ निरग्रेरेवोक्तस्तथा विनाग्रावविज्ञेयः ॥ उक्तकाला संभवे वर्षात्तादिगौरकालव
 द्द्वेदरपि प्राप्तेः ॥ वक्ष्यमासागोभिलवचनात् ॥ अग्रतया मग्नान् भवेत्तु त्रयस्त्विनिदोषश्चुम्बिषे
 वाचा ॥ अपराक्तैः पृथ्वीवद्वादिस्वरसोपेवा ॥ अथ वृद्धिपदं चोपनयनविवाहमात्रपरं ॥ सीमतादौ
 तु वृद्धिश्चाहलोपयेत्याचार्यचूडामणिः ॥ पुसवनाद्यन्वयाशान्ते वा वश्यकेषपक्षैरिति ॥ अ

एतानि द्वा दशा दौ सपिंडानां पूर्वकृतान्यपि वृद्धि विना पकर्षे पुनः सकाले कर्षणी ॥ यस्य संवत्सर
 द्वां कसपिंडी करणं कृतम् मासिकं चोदकुं भवेत्तत्तस्यापि वत्सरमिति मदनरत्ने त्वगिरा सोक्ते
 न चेदमासिकानां नापकर्षं विधत्ते । किंतु सपिंडनार्थं स्वकालानुष्ठानमेवेति वाच्यं । आहानि
 षोडशगदत्वाननुकुर्यात्सपिंडतामिति विरोधान् । यस्य संवत्सर एतद्विहितानुसपिंडता ॥ वि
 धिवत्तानि कुर्वीत पुनः । आहानि षोडशेति माधवीये गोभिलोक्तेः । अर्वाकसंवत्सर गद्यस्य सपि
 ङी करणं कृतम् । षोडशानां द्विरवृत्ति कुर्यादित्याह गौतम इति तत्रैव सपिंडता गोभिलोक्तेः । षोड
 शत्वे चैकादशाह सपिंडनपक्षे । तत्रायमासिकस्य कालसत्त्वान् । अन्यपक्षे षयथा संभवेत्तय
 ॥ यत्तद्दीपिकायां ॥ अनुमासिकानि न चरेत्तान्येव सपिंडनः । अतः पञ्चाष्टादशोक्तं कृतानां
 न पुनः कृतिरित्युक्तं न देतद्विरोधाच्चित्यम् ॥ यत्तु गोडाः ॥ सपिंडी करणं ज्ञातुं शेषा येन क्रियावृत्ते
 रिति ज्ञाता तपोक्तेर्मासिकानां भेदत्वविमोक्षार्थत्वात् सपिंडनापकर्षे न दत्तव्या येन तेषां म
 प्यपकर्षां मासिकानां न पुनः कृतिः । यत्तु मासिकं चोदकुं भवेत्तिसौ गद्यादि वचनं तन्निर्मूलं ।
 समूलत्वेऽपि दार्शपत्येताहः । ते उक्तवक्ष्यमाणवचो निबध्नि विरोधान् मर्यादां त्यक्त्वा । यत्तु मिता
 द्यामासपिंडनार्थं स्वकाले एव कर्षणी । अपकर्षस्त्वनुकल्प इत्युक्तम् । तदपि सर्वविरोधा
 दित्ये । तेन वृद्धि विना पकर्षे पुनः कृतिः । अर्वाकसंवत्सर गद्यस्य सपिंडी करणं भवेत् । भेदत्वमिह न
 स्यापि जेपसंवत्सरं जेपस्य निपुणता । वृद्धि निमित्तापकर्षे त्वस्येव तन्निवृत्तिः । अन्यथा वृद्धि
 संभवादि निर्मूलपाणिः ॥ काष्ठीजिनिः सपिंडी करणं द्वां गपकृत्तान्यपि । पुष्यपकृ
 त्तये च द्युत्तर निबध्नात । निबध्ने चाह कात्यायनः । निर्वर्त्य वृद्धिं तत्र मासिकानि न त्रयेत् ।
 अयातयां ममरणं भवेत्पुनरस्य त्विति । द्विरनुष्ठानं चोत्तरा भवेत्तत्पूर्वेषां स्वकालं कृतानां ।
 तदाह माधवीये काष्ठीजिनिः । अर्वागद्याद्यत्र यत्र सपिंडी करणं कृतम् । तद्वर्धमासिकानां स्या
 दयथा कालमनुक्षितिः ॥ हेमाद्रौ शाखापनः ॥ येन आहानि शिष्टानि सपिंडी करणं तथा । अ
 पकृत्तयापि कुर्वीत कर्त्तव्यं दीर्घवृद्धिजः । वृद्धि विना पकर्षे दोषमाशेषनाः ॥ वृद्धि आह विही
 नस्तु येन आहानि यश्चरत् । सप्रादीनरके घोरे पितृभिः सह मज्जतीति ॥ आधने पकर्षमाह
 हेमाद्रनुष्ठानः । पितुः सपिंडी करणं वार्षिके श्रुतिवासे । आधानाद्युपसंभवात् तत्रागपि व
 त्सरात् । विशेषस्तु उक्तो विवाह निर्णये कएव ॥ नवप्रादमासिकं च यद्युदत्तं तत् भवेत् । न
 तदुत्तरात्तत्प्रादनुष्ठेयं प्रचक्षते ॥ गारुडेपि ॥ आपदाद्युक्तं न तत् कुर्याद्द्वयं मृते हनि ॥
 ॥ ॥ अथ सपिंडी करणम् । माधवीये हारतः ॥ यातु पूर्वममावास्या
 मृताहादृशमीभवेत् । सपिंडी करणं तस्यां कुर्यादेव सुतो ज्ञिमान् ॥ मृताहादृशं दशमी एकाद
 शीत्यर्थः ॥ सपिंडी करणं कुर्यात् पूर्वदशमि भानुसुतः । परतो दशरात्रस्य श्रमे त्वदेव तत्रे
 इति काष्ठीजिनि स्मृतः । आहितान्ते लेन विना श्रोतपिंडपितृयज्ञासिद्धेः । तदाह गालवः । स
 पिंडी करणं तेनैतेन कपदमास्थिते । आहितान्ते सिनीवास्यापितृयज्ञः प्रवर्त्तते । मदनरत्ने
 प्रजापतिः । नासपिंशान्तिमानुष्ठानः पितृयज्ञसमाचरेत् । अपरार्कं कात्यायनः ॥ एकादशा

हनिर्वर्तयैव दर्शयथाविधि ॥ प्रकृर्वैताग्निमानविप्रोमाताविप्रोः सविंतां ॥ श्रीशौचानप्रथम
दर्शयोमथेकस्मिंश्चिदह्नीत्यर्थः ॥ पित्रादीनां सपत्नीकानां देवतात्वे मानुरपि ॥ तत्रानुप्रवेशात्वा
नशर्वणायोगात् ॥ द्वादशाहेवाकायं ॥ साम्निकस्तुपदाकत्तो भेतश्चानग्निमान् भवेत् ॥ द्वादशाहे
भवेत्कार्यं सविंसीकरणं सुनैरिति गोभिलोक्तेः ॥ साम्नेः भेतस्य त्रिपक्षे भेतश्चेदाहिताग्निः स्यात्
कत्तानग्निर्गदा भवेत् ॥ सविंसीकरणं तस्य कुर्यात्पक्षे नृनीपक्षे इति सुमन्त्रोक्तेः ॥ साम्नेः मदनरत्ने
नगुहारीता विअनग्निस्तुपदावीर भवेत्कुर्यात्तदाहरी ॥ भेतश्चेदग्निमास्तुस्या त्रिपक्षे वै सविं डन
हयोः साम्निकत्वे द्वादशाहे वा साम्निकस्तुपदाकत्तो भेतो वाप्यग्निमान् भवेत् ॥ द्वादशाहे नदा
कायं सविंसीकरणं पितुरिति तेनैवोक्तेः ॥ द्वयोरनग्नित्वेन भविष्ये ॥ सविंसीकरणं कुर्यात्पजमान
स्त्वनग्निमान् ॥ अनाहिताग्नेः भेतस्य पूर्णो हेमरनपेभ द्वादशे हनिषण्णासे त्रिपक्षे वा त्रिमासिव
एकादशे पिवामासि मंगलस्याप्युपस्थितौ ॥ कात्यायनगोभिलौ ॥ मदहवोरुद्विरपद्यते ॥ तत्र रुदि
दिने एवेति वाचस्पतिः ॥ तत्र प्रातरुद्विदिनि मित्रकमिति ॥ त्रिमास्यसविं डनस्य चापराह्णकालौ न त्वेन
श्वत्वाथापत्तेः ॥ रुद्विदिने तत्पूर्वदिने चेति श्रीदत्तः ॥ स्नात्तं गौडस्तु रुद्विपूर्ववर्षात्पक्षे सः सविं
उत्स्य भेतत्वा शसहकारे तेन परेद्य विमोह्यभावे पितृकत्तं व्यतानि श्वपसहितमेव कालान्तरकि
पमाण रुद्विपूर्वसरा सहकृते भेतत्वा शक्यमिहाह ॥ तत्र अकाले कृत्यस्य फलान्न कत्वात् ॥ एते
न निमित्तानि श्वपवत् एवाधिकार ह्यभावे पितृश्रुतिरिति मिश्रोक्तिः परात् ॥ रुद्विपूर्वदिनस्य
पूर्वातस्य च कालागत्वेन निमित्तत्वाभावात् ॥ तेन पुनः कार्यमित्यन्ये ॥ मदनरत्ने तुल्यस्यः ॥ निरग्नि
कः सविं डत्विपितुमीनु श्वधर्मतः ॥ पूर्णो संवत्सरे कुर्यात् रुद्विर्वायदह भवेत् ॥ चतुर्विंशतिमते ॥
सविंसीकरणं चादेसं पूर्णो भुदये पितृ ॥ द्वादशाहे नुके वा चित्तुने चैकादशे तथा पृथ्वीचंद्रोदये
कैवायनः ॥
॥ अथ सविंसीकरणम् ॥ त्रिपक्षे वा तृतीये वा मासि
पक्षे चैकादशे वा द्वादशाहे वै कादशाहे वेति ॥ एतन्नकमेविष्युः ॥ मासिकार्थं द्वादशाहे श्राद्धं
कृत्वा त्रयोदशे न्दिवा कुर्यात्तत्र त्रैहिकशरा द्वादशे न्दि संवत्सराभ्यन्तरे पद्यधिया सो भवेत्तद
मासिकार्थं दिनमेकं वर्धयेदिति श्रीशौचोत्तरं द्वादशस्वहः सुमासिकानि तेनैवाद्यष्ट द्वादशादि
ने पुन मासिकादीनि ज्ञात्वा त्रयोदशे न्दि सविं डनं कुर्यात् ॥ अधिमासे तु चतुर्दशे न्दि कुर्यात् ॥ शु
डे त्रयोदशे द्वादशे न्दीत्यस्य मासिकोत्पदिनपरत्वादिनिष्ठो वैदः ॥ पैडीनसिः संवत्सरे ते सज्जे
नेन वमेमासौ त्वेकं अत्र साम्ने रनवौ क्तः कालाभावे त्रिपक्षादिसंवत्सरात्तान् अनुकल्पाज्याः ॥ कस्य
तत्स्त्वेन रुद्विनि श्वपस्यैव सवैपकवैपकार इत्याह ॥ तन्ना ॥ यदहं वैति स्नाने अश्रुते पद्य पिरुद्विनि
मित्रोपकषो निरनरेवोक्तस्तथापि माग्नाविज्ञेयः ॥ उक्तकाला संभवे वर्षांतादिगौरवकालव
हृदरपिमात्रेः वक्ष्यमाणा गोभिलवचनात् ॥ अथातं पापमणं भवेत्पुनरस्य त्विति दोषश्रुत्यविशे
षाच्च अपराके पृथ्वीचंद्रादित्तरसोपेवा अत्र रुद्विपदं चंद्रोपनपनविवाहमात्रपरं ॥ सोमतादो
तु रुद्विश्चाहलो प्रपेत्वा चापे चंद्रा मणिः पुसवनाद्यन्माशनांते वा वश्यके च पकषे रति ॥ श्री

इतिनेकं रत्नसिद्धिगरेपि॥ बहस्यति॥ प्रत्यवायोभवेष्टस्मिन्नकतेष्टदिकमिति॥ तद्विनिर्गतमात्रं
 पि॥ कुपोत्सपिडनं॥ गभीरानस्यमुक्तत्वेतरेपिसंभवात्॥ अत्रयाश्चाहपरमं वगधमात्मचमे
 पुनः॥ इतिदेवनेनप्रथमाद्यैषुननिषेधाच्च॥ नतत्रापकर्षेतिश्राद्धकौमुद्यादयः॥ तत्रानुक्त
 नातुमेभार्योमितिनिषेधाहस्यन्येवपकर्षायाश्चतस्तत्त्ववर्जयेदितिमेष्टेदेवाभावाच्च
 पितामहमरणौवस्यद्यौनापकर्षः॥ तस्यमहागुरुत्वाभावात्॥ तत्रतद्वैभोष्टिप्रादुर्भा
 प्रादुर्बुद्धिका॥ तन्मा॥ आतावेत्यादौनदभावेष्टपकर्षोक्तेः॥ तेननिर्देशोपुनलक्षणंआप्तः॥
 आनस्याकुलधर्मीणांपुंसोचैवायुषः समात्॥ अस्थितश्चशरीरस्यहादशहः प्रशस्यते॥ एत
 दाशौचान्नृनीयदिनोपलक्षणं॥ सर्वेषामेववर्णानामाशौचानेसपिडनमितिनिर्णयामृतेका
 म्यायनोक्तेः॥ सर्वेषामितित्रैवर्णिकपरः॥ श्रादणान्ताशौचमभ्यंमत्रवर्जं हिश्रादणंहादशहनिकी
 त्रितं॥ मितिविष्णुक्तेः॥ एतदर्थश्राद्धकारिभूदविषयमित्यपराकंकल्पनरोच्यदमनुः॥ हादशोह
 निविप्राणांआशौचानेनुभूजो॥ वेश्यानांनुविप्रादावथवास्यासपिडनं॥ निरायामृतेगोभि
 लः॥ हादशहादिकालेषुप्रमादादननुष्ठिता॥ सपिडीकरणंकुमोत्कालेषुत्रभाविषु॥ इदंसागे
 रुक्तकालासंभवेगोणकालविधानार्थमितिपदनपारिजातः॥ नदनरत्नेष्वेवं॥ ऋष्यशृंगः॥
 सपिडीकरणंश्राद्धमुक्तकालेनचत्ततः॥ भौदेहलेचरोहिरण्यमेवमेवासमाचरेत्॥ कालाद
 शेषि॥ एकादशेहिहादशोत्रिपक्षेवात्रिमासिवा॥ चरेचैकादशेवाद्येसंपूर्णंवापुभागमे
 सपिडीकरणस्यत्यमशोकालाः प्रकीर्तिताः॥ साग्नौकर्तुमुभावाद्योमेनेसाग्नौतृतीयकः॥
 अत्रनस्तुहितीयाद्याः सप्तकालानुनीरिताः॥ रोहिलीरौदहलेषुमेवमेवभापितचरेत्॥ नारद
 संहितायानु॥ सपिडीकरणंकार्यंवत्सरेवाह्वत्सरे॥ त्रिमासेवात्रिपक्षेवामासिवाहादशोहि
 चेत्युक्तं॥ वत्सरेतीज्जेयंततः॥ सपिडीकरणंवत्सरपरतस्थितमितिभविष्योक्तेः॥ पितुः सपि
 करणवापिकेकमवासरेत्युशनसोक्तेश्च॥ पूर्णंसेवत्सरेपिडः षोडशः प्ररिकीर्तितः॥ तेनेव
 सपिडत्वंतेनेवाद्यिकमिष्यतेइतिहेमाद्रौवचनाच्च॥ अस्यानाकरत्वोक्तिर्मूलोक्तिरेव॥ यत्र
 पूर्णंसेवत्सरेकुपोत्सपिडीकरणमुतः॥ एकोद्विचतत्रैवमृताहनिसमापयेदितिभवलनिषे
 जावाप्युक्तेः॥ पुत्रः सपिडनंरुक्त्वाकुमोत्कालेनसेवेलकं॥ एकोद्विचतः कुपोत्कृतपुनमि
 वारमेदितिस्त्वमात्स्योक्तेश्चाद्यिकं तद्दिनेपुनः कार्यमितिचेचित्॥ तेनिर्मूलत्वाद्देमाद्वि
 रोधाच्चोपस्थाः॥ षोडशत्वेचसपिडनस्यषोडशश्राद्धातभावपक्षे॥ स्मृत्यभेदसारेण॥ वर्षांत
 तद्दिनेसेवत्सरविमोक्षश्राद्धं॥ सपिडनंवरुत्वापरंघुर्मृताहेवार्थिकंकार्यमित्युक्तं॥ गोप्र
 येवमाहुः॥ तत्पूर्वविरोधाच्चित्यं॥ तच्चपुत्रेसतिनान्यः कुपोत्॥ श्राद्धानिषोडशादत्वाततः
 कुपोत्सपिडता॥ गोक्षितावसिनेपुत्रः कालादनिविष्टदीपति॥ वापवीयोक्तेः॥ षोडशश्राद्ध
 नावर्षाद्वर्षकालाभावेपितान्यदत्वात्कुर्ष्यात्॥ किंतुदत्तैवतानि॥ यदिकनिष्ठश्राद्धादि
 नाकृतानितदासपिडनमेवकुर्ष्यादित्यपराकं॥ सपिडनेतुक्निष्ठानेनेवाधिकारइत्यर्थः॥
 तत्रैव॥ अज्ञानादथवामोहात्पक्रताचेत्सपिडता॥ तत्रापिद्विधिवत्कायोकालादितिचि

रादपि॥ तेष्टपि ज्येष्ठस्य अधिकारः॥ ज्येष्ठेन जातमात्रेण पुत्री भवति मानवश्चिन्तितमन्त्रैः॥ अपराकै
 प्रवेत्ता अपि॥ एकादशाद्याः क्रमशो ज्येष्ठस्य विधिवत् क्रियाः॥ कुर्याच्चैकैकशः प्राहुर्मादिकं तु
 पृथक् पृथक्॥ मरीचिः॥ सर्वेषां तु मनस्कृत्वा ज्येष्ठेनैव तु यत्कृतं॥ इत्येताच्चाविभक्तेन सर्वैरेव
 कृतं भवेत्॥ यत्तु वाचस्पतिः श्रुलपाणिभ्यामुक्तं इत्येतावानुमत्याभावे कनिष्ठेः पृथक् कार्यमि
 ति॥ तन्न॥ एवकारस्य तदभावेऽपि पृथक् कारणाभावाद्यन्तात्॥ अधादेरिव॥ ज्येष्ठे सति कनि
 ष्ठानामनुधिकाराच्च॥ अतस्तेषां प्रत्येकमात्रं आहिताग्निः कनिष्ठस्तु कुर्यादेव॥ अन्यथा पित
 र्भ्रातासिद्धेः॥ एवमावश्यकं दद्यादपि कनिष्ठोऽन्यः सपिंडो वा कुर्यात्॥ आतावाभ्रातृपुत्रो वा सपि
 ङ्गः शिष्य एव च॥ सहपिंडक्रियां कृत्वा कुर्यादभ्युदयं ततः॥ तथैव काम्यं यत्कर्म वत्सरात्म्यमाहने
 रतिमदनरत्ने लघुहारीतवचनात्॥ रुध्यन्तं प्रथमाद्यभ्येपिकाम्यं कुर्यात्॥ रुध्यभावे तु प्रथ
 माद्यामभ्येपिकाम्यं कुर्यात्॥ रुध्यभावे तु प्रथमाद्यादूर्ध्वमेवेत्यर्थः॥ काम्योक्तेरनावश्यकं दद्यात्पुत्री
 दोनापकर्षः॥ एतद्भ्रातृपुत्रादिसंस्कारे प्राप्ताधिकारस्य नादीत्याह अधिकारार्थः॥ अभ्युदयमपदे
 नोदीत्याह निमित्तकर्ममात्रपरमिति हेमाद्रिः॥ तेन ज्येष्ठे दशान्तरस्येकनिष्ठः सपिंडं विनैव रु
 द्धिकृत्वा पुत्रसंस्कारं कुर्यादिति॥ श्रीदत्तोक्तिः परात्मा॥ भ्रातृशिष्याद्युक्तेनादीत्याह ज्येष्ठदेवता
 मात्रपरमोपकर्ष इत्यपास्तं॥ अस्य क्रममात्रपरत्वाद्दृष्टिकर्तव्यं सपिंडं कुर्यादिति न नियमश्चेति गो
 ङः॥ अतएव कन्यायामातृमरणे भ्रातृपिंडं कृतेऽपि तु दानाधिकारः श्रुलपाणिस्तु॥ महागुरो
 र्भूते रुद्रिकर्मैतत्पूज्यते इति निषेधान् पुनस्तथावादेः सपिंडं कृत्वा तत्पुत्रकन्यादेरभ्युदयं कुर्या
 त्हुः स्वपुत्रसंस्कारे संस्कार्येपितुः सपिंडं विना रुद्रो देवतात्वाभावादिन्याह॥ तन्न॥ देवताप
 पुत्राय कर्षं स्पतिरलत्वात्॥ रुद्रिविना कनिष्ठेन कृते तु विदेशस्येन ज्येष्ठेन पुनः कार्यं॥ यवीय
 साकृते कर्ममेतद्विहाय तु॥ तज्यापसापिकर्तव्यं सपिंडीकरणं पुनरिति स्मृतेः॥ ज्येष्ठेन वा
 कनिष्ठेन सपिंडीकरणं कृते॥ आद्यपादे मातापित्रोः कनिष्ठेनेति वापाठः॥ दशान्तरगनानां च
 पुत्राणां तु कथं भवेत्॥ श्रुत्वा तु वयनं कार्यं दशहानं नित्योदकं॥ ततः सपिंडीकरणं कुर्यादे
 कादशे हनि॥ द्वादशाहेन कर्तव्यमिति शानानपोत्रवीदिनिवचनाच्चेति भद्रः॥ सिंगाभदीयेप्ये
 वा॥ पूर्ववचने च मूलं चित्यस्य न्यये सारे तु विभक्ताः सृष्टिका माश्च्युत्राः पृथक् सपिंडीकरणं
 कुर्यादिति युक्तं॥ अतद्वत्कस्य तत्पुत्रादीनां विशेषः प्रागुक्तः॥ केचित्तु॥ रुद्रिविनापि कनिष्ठस्य
 सपिंडं न माहुः॥ मातापित्रोर्भूते काले ज्येष्ठे दशान्तरस्थिते॥ कनिष्ठेन प्रकृतेऽपि सपिंडीकरणं त
 देनिकासीति निस्सृतेः॥ गते वारो धिते ज्येष्ठे पित्रा वा भेषिते सति॥ घराभासान्तं निवर्त्तन्तदा
 कार्यं कनीयसां॥ संवर्त्तः॥ पुनः सपिंडीकरणं प्राहुर्पावैरावचरेत्॥ अर्घ्यं संयोजनं नैवपिंड
 संयोजनं चेति॥ तेवंचानि श्रुलत्वा ज्योविता वसिते पुत्रस्यादिविरोधाच्चोपेक्ष्याः॥ क्रममूतो
 तु हेमाद्रौ ब्राह्मे॥ रुनेपितरि यस्याय विद्यते च पितामहः॥ तेन देया स्वयः पिडाः च पितामहश्च
 काः॥ त्रैभ्यस्तु पुत्रैः पिडो नियोक्तव्यस्तु पूर्ववत्॥ मानसं यमृताया च विद्यते च पितामहः॥ त्रि
 तामही पूर्वस्तु कार्यं तत्राप्यप्यं विधिः॥ एवंपितामहजीवते तत्पितादिभिर्हैप॥ नदाहसुमंतुः॥

यथाहामपि पित्रा नामकेनापि सपिंडने। पितृत्वमश्रुते प्रतरति धर्मो व्यवस्थितः। पत्रं युक्तमात्रमपी
तानानेव कार्यं सपिंडनेति। तन्मातापितृभर्तृभिन्नविषयः। व्युत्क्रमेण मृता नान्न सपिंडीकृतिरि
ष्यते। यदि माता यदि पिता भर्ता नैव विधिः स्मृतारतिमाधवीपे। स्कादोक्तेः। मदनरत्नादौ चैव।
अत्रमपितामहादिभिः पितुः सपिंडने कृते पितामहमृते तत्सपिंडने सति पुनस्तन सह पितुः सपि
डने कार्यमिति हेमाद्रिर्मते माह। अन्येनेन मन्यते। तंचतुःपितुः। सपिंडनाभावे पितामहेन सह प
नः कार्यं। नतस्तत्त्रयाणामपि पित्रा नामकेनासपिंडने। पितृत्वमश्रुते प्रतरति धर्मो व्यवस्थि
तः॥

॥ इति विष्णुधर्मोक्तेः। पितामहे मपितामहे वा पुत्रांतरैरसंस्कृतेऽप्यसंस्कृताभावे
वपितुः सपिंडनं कुर्यात्। असंस्कृतौ न संस्कारा यौ श्रौतौ च प्रमथौ च को। पितरं तत्र संस्कुर्यादिति
कात्यायनो ब्रवीदिति छंदोगपरिशिष्टात्। असंस्कृतौ दाहयैरिति केचित्। सपिंडीकृता वितितु
तत्त्वं। अतएवोक्तं तत्रैव। पापिष्वमपि शुद्धेन शुद्धपापकृता। पिता। पितामहेन पितरं संस्कुर्यादि
ति निश्चयः। पापिष्वमकृत सपिंडनेन तनुपतितादि। अभिशक्तपतितभूराग्रस्त्रिष्वश्रुतिवारि
णी न संसृजेदिति वैजवायोक्तेः। पापकर्मिणो न संसृजेरन्मिति गोतमोक्तेः। अमुक्तं निर्गोपामते
पूर्वयोः पुत्राभावे तु यौत्रः कुर्यादेव। पितामहपितुः पश्चात्पचत्वेऽपि गच्छति। यौत्रे लोका दशा
हादिकर्तव्यं आह षोडशा चैतत्तौत्रेण कर्तव्यं उक्त्वा अत्रेति नामहः पितुः सपिंडना कृत्वा कुर्यान्मा
सानुमासिकं रतिकात्यायनोक्तेः। अपरकैः पूलपाणौ चैव। तेन सपिंडनस्यानित्यत्वादकृत सपि
डनयोरेव पार्वणानुभवेश रतिश्रुतिः परात्माः॥ कृते सपिंडीकरणे मेतः पार्वणभाग्ये वत् रति
हारीतवितरे धाचरतिकेचित्। पुत्रांतराभावे पितामहवापिकर्मण्याहः। तत्र आह षोडशमिति मे
यमाह। उक्त्वा भवत्येव पितामहस्य चेद्वादे कोटिद्वयनार्कणमिति। वाचस्पतिधर्मगर्भोक्तेः।
त्रयाणो योगपद्ये तु माभ्यामपितुः सपिंडने कृत्वा। पूर्वयोः कुर्यात् पितामहः मृते दशाहातः पितु
मृतौ पितुः संस्कारकृत्वा पितामहस्य पुनः सर्वमावर्तयेत्। दत्ते दशाहेनेव अशक्त्या पित्रा नुजा
नेन यौत्रेण पितामहश्चादेमकाले पितृमृतौ तदा शौचं वहेत्तैव यौत्रः पितामहकर्म कुर्यात्। प्रका
तत्वादिति। मदनपारिजातं पृथ्वीचंडी। यजुः। उज्जरात्रितयैरदोहिरीया म्यन्याये विपितुभेषु
चाग्निभश्मश्रुकर्मसकलं च वर्जयेत्। त्रैतकार्यमपि बुद्धिमान् रतिसपिंडनप्रकरणे पागं मुख
काले निषिद्धं सपिंडनापकर्षः। सर्वकालेषु तद्व्येन हजायेव श्रौतं क्रमात्क्रान्तं न वा उश्रु
द्धानिकायां रणेति वाचस्पतिमिश्राः॥ तन्मा॥ अस्य परिभाषात्वेन सावकाशकर्मपरत्वात्
अस्य प्रेतमात्रं देवमभावाच्च॥

॥ अथ स्त्रीश्च्यते॥ हेमाद्रौ
वृहस्पतिः॥ भर्तृगोत्रेणानाश्रयमात्रः कुर्यात्सपिंडनम् पत्रमविष्ये। पितृगोत्रसमुत्पत्त्य
न कुर्याद्भर्तृगोत्रं रति। तदा सुरादिविवाहे ढापरं आसुरादिविवाहेषु पितृगोत्रेण धर्मवि
दिति वृहच्छातनोक्तेः। तच्चानेकधर्मेण पुत्रिनामस्यापत्यामातामहेन वाराहोक्तेः। तत्राप्य
तस्योक्ता। मविष्ये॥ जीवन्पितापितामहमात्रः कुर्यात्सपिंडनं पितरिभ्रियं मातो नृनेनेव
रते सति। शंखः॥ मातुः सपिंडीकरणं कथं कार्यं भवेत्सुते। पितामहादिभिः साहं सपिंडी

करणात्मा। येन केनापि मातुः सापिंडो पुत्रान्वष्टकादौ मातुः ॥ आह पृथगुक्ते तत्र पितामह्या सह का
 यं नंदी मुखेष्टका आह गमायां च शृते हनि। पितामह्यादिभिः सार्द्धमातुः आह समाचरेदिति
 शास्त्रात्तपोक्तेः। अपुत्राया नृपेठी नसिः। अपुत्राया मृताया नृपतिः कुर्यात्सपिंडो नृपः। अपुत्रादिभिः
 सहैवास्या सपिंडी करणं भवेत् ॥ यत्तु लघुहारीतः ॥ पुत्रेणैव तत्कर्तव्यं सपिंडी करणं स्त्रियाः।
 पुरुषस्य पुनस्त्वप्येवात्पुत्रादयो विवेचिताः ॥ यच्च मार्कंडेयपुराणे ॥ सपिंडी करणं स्त्रीणां पुत्रा
 भावेन विद्यते इति। न सपुत्रस्य भावे ज्ञेयं। अपुत्रस्य पत्नी पुत्रोपि ज्ञेयः। वकीनामेकपत्नीनामे
 काचेत्युचिरी भवेत्। सर्वास्तालेन पुत्रेण ग्राह्य पुत्रवती मनु रिमनू केरेतत्परत्वात् ॥ यत्तु शा
 तातपः ॥ मृते पितरि मातुस्तु न च काया सपिंडता। पितुरेव सपिंडं स्थेतस्या अपि कृतं भवेदिति
 तदशा क्तपरं केवा विद्वान्मनुमिति हेमाद्रिः ॥ अन्वारे हणेन भूतैव सापिंडा। पुत्रा मातु गताना
 यं सोतेन सह पिंडताम् ॥ अहंति स्वर्गवासं च पावदा भूतसं प्रवृत्ति शान्तपोक्तेः। पत्न्या चैके
 न कर्तव्यं सपिंडी करणं स्त्रियाः। सामृतापि हि तेनैक्यगता मेजा हतिर्नैरिति यमोक्तेः ॥ अ
 त्रैकशब्दः पितामह्यादिः पक्षनिवृत्त्यर्थः। पतिपदवर्गपरं सपिंडनस्य पावणे को हि पुरुष
 त्वादिति माधवः। कल्पतरु मदनरत्नादयः ॥ अयेतु वै केनाहः। तेन भर्तृ सहैवास्याः सपिंडी
 करणं भवेदिति यकारश्रवणात्। पृथ्वी चंद्रोदये विविकल्प उक्तः। इदं तु तत्त्वं। मदाह माहारी
 मते ह्योरेकः पिंडी तदावर्गेण सह मदा माधव पृथ्वी चंद्रादि मते पृथक् पिंडस्तदैकेन पत्न्यैव।
 वचनाच्चैकेनापि। अतो मातृपिंडमसपिंडी कृतं नैव पतिपिंडेन संयोज्यैका कृतपिंड इत्यतमि
 त्वादिभिः संयोजयेत् ॥ अत्यपक्ष एव पक्षः ॥ स्मृत्यर्थ सारेत् ॥ अन्वारे हणेनेक दिनमरणे स्त्रियाः
 सपिंडनं नास्ति भर्तुः कृतं स्त्रिया अपि कृतं भवतीत्युक्तेन न्यतोत्तरमस्ति। इदं ब्राह्म्यादि विवाहेषु
 ज्ञेयं। आसुरादिषु नृशातपः। तन्मात्रा तत्पितामह्या तत्तत्पुत्राया सपिंडेन आसुरादि विवा
 हेषु विपात्तनो यो विता भवेत्। मातामह्या मातुः पितामह्या तत्पितामह्या वेत्यर्थः। सुमनुः ॥
 पितापितामहे योन्यः शरीरं संवत्सरे सुतेः। मातामातामहे न हृदि त्याह भगवाच्छिवः। इदं मा
 सुरादि परं पुत्रिका पुत्रपरं चोक्तं प्राक्। हेमाद्रिस्तु। ब्राह्म्यादिषु पितृवत्तदंशभेदादिकल्प
 माह। अतएव शरीरेषु को किल मनोसा रिणा मातृमातामहममातामहा इति आह मयो
 गः सपिंडनं च दृश्यते। हेमाद्रावापलं वोपि ॥ को किल स्य यथा पुत्रा न्यस्य संवत्सरो विवृत्तः
 पुंशस्ते स्वकुलं पाति एवं नारी मृता सती। यदपि विज्ञाने अतो मातामहे न मातुः सापिंडो
 पितृ आह वत मातृ आहं नित्यमिमाह। यच्च रूढि आहं कंदो गपरिशिष्टं यदभ्यः पितृभ्य
 स्तदवु आह दानमुपक्रमेदिति। तद्विषयमेव मातुः पृथक् आह मातामाता अतएव हेनामे
 भविष्ये। मातुः सपिंडनं प्रक्रम्य उदिने नुदिने चैव होमभेदे यथा भवेत्। तथा कुलकृता
 पातमाचारचारं द्रव्यं उक्तं। अस्पृष्टा च पवा दमाह। तत्रैव व्याघ्रपादः। कुर्यात्माताम
 हं आहं सर्वदा मातृश्वकं। विधिज विधिमास्था पुरहो मातामहादितन। केचिदेतत्तं पु
 त्रिका पुत्रपरमाहः। पशुः सापिंडमाह। लोगाक्षिः ॥ सर्वाभावे स्वयंपत्न्यः स्वभर्तृणाम

पत्रकं सपिंडीकरणं कुर्वेत्ततः पापेणमेव चेति । यत्प्रवचनं ॥ अथ पुत्रस्य परेतस्य नैव कर्मासपिंडना
मिति । यद्वा पक्षः न । अपुत्राये मृताः केचित् पुरुषा वा स्थितोऽपि ना । तेषां सपिंडनाभावादेको हिं
नपादेणमिति तत्सु चोक्त्या दनविधेयप्रशारार्थमिति ग्राह्यं ॥ सपिंडीकरणं दृष्टं मेको हिं विधौ
गते । अपुत्राणां च सर्वेषां मन्त्रीनां येव चेति । हेमाद्रौ पुत्रेन मोक्षः प्राप्यते । विधौ त्वदशा
दिकल्पमाह । स्मृत्यर्थं सारं पित्रस्य चारणमनपसनां च सपिंडनां स्तिनोपासदेको हिं मेवाव्यु
त्तममृतां सपिंडीकार्यं न वा केनिसर्वे सपिंडनामाहमिति । अपुत्रेषु क्रममृतां विधौ रमाककारि
ताया । आतां आतां पुत्रोक्तसपिंडः शिष्यस्तवा । सपिंडीकरणं कर्मात्पुत्रोक्तं सति । सवेन
भुवि हीनस्य पत्नी कुप्योत्सपिंडता । अविज्जकारयेद्वापि पुत्रोक्तं न मया पिवा । न मृदादिनिर्मुने
तापोनेपासपिंडता । युक्तामात्रपमीनापेतहिनामेतनाभवं । पुनः सपिंडने तेषां कर्मात्मेन पितृ
महे इति अत्र मूलं मृगं । यतीनां सपिंडनां स्ति । कित्तेकादशे हि भार्वाकापि । तदपि विदितः
एकदशादीनां तदपि नेत्युक्तं प्राकृतं यदस्य वेदमृतेन तद्वादि सपिंडनां तसर्वे कार्यमिति म
चरणाः । सपिंडनविधिमाह । वैजयं । समाप्ते सवत्सरे धत्वा युदयात्राणि प्रत्युनक्त्येकत्रेनाय
त्रीणि पितृभ्यः प्रेतपात्रं पितृपात्रं प्राप्तिवेति ये सप्तादादि हि द्वाभ्यामेव विद्याभिमृशत्येवो न
तः प्रेतपितरस्तद्दामिबः शिवभक्तं शेषाणां जायता विजीविनः । समानी वसंगच्छन्मिति
मृधपितृभ्यां पितेव रहितमेकायैकपवित्रक । नैवान्नो करणतवत्त्वा बाहनवर्जितमिति भार्क
येनोक्तं तथापि ॥ सपिंडीकरणं प्राकृतं देवप्रवेति यो न प्रादि विरोधादिकल्पः प्रेतां शवां
पां अत्र मकामकालो वैश्वदेवावित्युक्तं ॥ प्राकृतं मज्जणीयं परिशिष्टं ॥ पित्रा विप्रकरे होमः सा
न्नेरपि भवेदिहा । मृगो भिलः । अनुकाले अपितु युक्रमेण मृगं वापि । आममवापि सपि
डां हेमावा विप्रकल्पमेदिनि । तदा यदि माता पितृभिरपरा आमन्त्रयितुं कुर्वीत प्रादमा मेन
के हिं विदितेनेवोक्तेः । पुदितत्वे कामधेनौ लसुहारीतः । सपिंडीकरणं पावतमेतन्माह न
बोडश । प्रकालेनेव कर्त्तव्यं सामिषेण हि जानिभिः विप्रकाशे ॥ प्रेतः सपिंडना दृष्टं पित्रलो
केतुगच्छति । कुर्वीत स्य पापेयद्वितीये हि सपिंडनात् । स्मृत्यर्थं सारं येवा । ततो वृद्धिः प्रादकुर्या
त् । एतन्मत्तमासेपि कार्यं । अधिमासेन कर्त्तव्यं प्रादमा पुदपतया । तथेव काम्यमकर्मव
त्त एव प्रथमादते । इति हेमाद्रौ हारीतोक्तेः ॥ ॥ इति कर्मलोकरभक्तोत्तरं निरासिधौ
सपिंडीकरणम् ॥ ॥ अथ प्रथमादे निविद्वानि ॥ हेमाद्रौ स्नान
येव महायानस्वाध्यासश्चाग्निप्रेषण । प्रथमेन कुर्वीत महायुरुनिपातने । अन्यतमेषां मित्र
क्षित्वे प्राः । अग्निप्रेषणं लक्ष्य होमादिनं त्वाधानं तत्र प्रथमादे भवयेव । तदा हेमाद्रौ प्रावृ
जाः । पितुः सपिंडीकरणं वार्षिकं मृगवासे । आधानां पुत्रे प्राजा वेत्त प्रागपि वत्सरात् । आदि
द्वद्विनिमित्तं निष्कर्मं परिदोदासीये । महातीर्थं स्यामनमुपवासं व्रतानि च । सवत्सरेन कु
र्वीत महायुरुनिपातने । उदप्रादको मुद्यादे वीषरणस्य युक्तं । गोडनिवधेमात्ये । सपिंडीकर
णां दृष्टं प्रेतः पार्वणां शुभवेत्त । वृषीर्ज्ञेयं शुभं हस्यं सदा भवेत् । वधीत सपिंडनाभावे

तद्विकारित्यर्थः । गृहस्थः सपिंडोपीत्यर्थः । अतएव भेतकर्मोपनिवर्तने चरेत्तन्मृदयक्रिया । अत्र
तुर्धनतः । पंचमपंचमशुभदंभवेदिनिज्योतिषे उक्तं माधवीये देवतः । प्रमीतोऽपि तस्य देहस्तस्या
शुचिर्मेवेत् । न देवं नापि वापि श्रयावत्सर्गो न वत्सरः । इदं वर्षांतसपिंडनपरं तथैव काम्यं यत्कर्म व
त्सरस्य यथा दत्तं । इति लघुहारीताद्ये कथा कत्वात् । वृद्धिनिमित्ताप कर्षे तु वर्षं मध्येपि ॥ क्वा म्यादि
भवत्येवेति गोशः । पित्र्यसपिंडनं । अतएव लौगाक्षिः ॥ अन्येषां भेतकार्यं वक्ष्य कत्वात् । आद्य
आहमश्रुदोपिकुर्यादकादशहनीत्युक्तेऽपि । एकं सपिंडनं पत्न्या दौत्स्यपादः । नाधवीयेत्यश्रुगः
पत्न्याः पुत्रस्य तस्युत्रात्रोत्तन्ननयस्य च ॥ स्तुषास्त्वोऽपि त्रैश्वसंघातमरणं यदि । अर्वागद्यान्
मावृत्तिपूर्वसपिंडमाचरेत् । लौगाक्षिः ॥ पत्नी पुत्रलयाप्येवोभाता तस्युत्रात्रापि । पितरौ च म
देकस्मिन् श्रियेरन्वासेतदा । आद्यमेकादशे कुर्यात्पि पक्षे तु सपिंडनं । धवल निवेद्ये । महागुरुनि
पाते तु भेतकार्यं यथाविधिः । कुर्यात्संवत्सरद्वौ गोकोटिं न पार्वरा । भृगुः ॥ माता चैव तथा
आता भार्या पुत्रलया स्तुषा । एषां मृतौ चरेत् । अहमन्यस्य पुनः पितुः ॥ एतदपि सपिंडनपरं ।
पितुर्मृतावयस्य आहं न चरेदित्यर्थः । शुद्धितत्वे आहं कौशुधा च देवतः ॥ अथ आहं पण्यं च
गधमात्वं च मे शुभं । वर्जयेद्गुरुपाते तु यावत्सर्गो न वत्सरः । पारस्करभाष्ये वृहत्सतिः ॥ पितुर्मुपर
ते पुत्रो मातुः आहं निवर्तते । मातर्पे पितृवृत्त्या पितुः आहं दत्ते सपं । समपितरविनाम्य आहं
नेत्यर्थः । शुद्धितत्वे देवतः । महागुरुनिपाते तु काम्यं किंचिन्न चाचरेत् । आर्त्विज्यं ब्रह्मचर्यं च
देवपूजाक्रियांतथा एतत्सपिंडं नामागिनिकेचित् । केचित्तु पित्रोरदमशौचं स्यात्तद्वत्समा
तुरेव च । त्रैमासिकं तु भार्याया लदधं आहं पुत्रयोरिति स्थितेः । सपत्नमातुराद्ये माहः । आहं कौ
मुदीकारस्तु । द्वयोरिव महागुरोरेव मेकमशौचकं । नान्यासामधिकाशौचं स्वजातिविहितं कि
लेति । समूहजातकुर्यादप्यविरोधान्निर्मूलमाह । हेमाद्रौ भविष्ये । गथा आहं मृतानां तु पूर्णेष्वेव
शस्यते त्रिस्थलीसेनो गारुडः । तीर्थे आहं गथा आहं आहं मन्युश्च पेतकः । अथ मध्यमकुर्वीत म
हागुरुविपत्तिषु । इदं वक्ष्ये सपिंडनामावे । वक्ष्ये सपिंडनापक्षे । अथ अहं दशदिक्कार्यमेव । पितुः
सपिंडनं कृत्वा कुर्यात्मासानुमासिकमिति कुरुदोगपरिशिष्टात् । सपिंडीकरणादूर्ध्वं भेतः पार्वरा
भुभवेदिनिमात्स्यात् । ततः प्रभृतिष्वेतः पितृसामान्यमश्रुते । विदने पितृलोकचतनतः आहं
भवन्नेति इति हारीताच्चेति श्रुतपाक्षिः ॥ यज्ञकालीयं सपिंडीकरणादूर्ध्वं न दद्यात्सतिमासिकं ।
एकोद्दिष्टविधानेन दद्यादित्याह लौकिक इति तत्रैकोद्दिष्टविधानेन दद्यादित्यन्वयः । तुर्धनपादेन
पार्वरा विकल्प उक्तः । अत्रेदं तत्त्वं । वृद्धि विना र्वागपि सपिंडनापक्षे पितृत्वमात्रीवर्षांत एव
कृते सपिंडीकरणे नरः संवत्सरत्वरं भेतदेहं परित्यज्य भोगदेहं प्रपद्यत इति विष्णुधर्मोक्तेः ।
अर्वाक् संवत्सरस्य सपिंडीकरणं भवेत् । भेतत्वमपि तस्यापि विज्ञेयवत्सरं नृपेयं ग्निपुराणा
च्चा । तेन तत्सत्त्वेपि वृद्धिदैवपि अश्रुमधिकारः वृद्धिमित्वेन नंतरमेव । अर्वाक् संवत्सरहृद्दी
पूर्णं संवत्सरेपि वा । ये सपिंडीकृता भेतान्तेषां नृपयकक्रियेति । शानांतयोक्तेः । तथैव काम्य
मिति हेमाद्रिभृतहारीतोदिवशच्चैवमिति । तथा । अस्थिसेपंगया आहं आहं चापरपक्षिका ।

प्रथमे देनकुर्वीत कृते पितृसंपिंदेन ॥ अस्यापवादः ॥ अस्थिद्वयं गणाया देवा देवा परपक्षिकं प्रथ
मे देयं पितृवौ तपसि स्यात्प्रतिज्ञा न मुनः ॥ भक्त्या ख्यं आदृतं ह्यनिमित्तं मन्त्राणि ज्ञाता दयः ॥ अथैष
थाशुनमाहः ॥ तत्त्वं न पदी दंसमूलं तदा वृद्धिं विनायकं पूर्वः ॥ वृद्धये तु परमिति योज्यं पतितानां
गयायां विशो ब्राह्मणः ॥ क्रियते पतितानां च मने संवत्सरे कृत्वा देशधर्मप्रमाणत्वाद्गणाया दे
स्त्वंधुभिः ॥ ॥ अथ विधानानि ॥ तत्र पंचकमृते मदं नरत्ने गारुडे ॥

आदौ कृत्वा धनिष्ठाधमे तत्तत्पंचकं ॥ रत्नं तत्सदा द्रव्यं मनुमंदाहं कर्मणि ॥ शवस्य तु मयी
पेनक्षेत्राः पुत्रलासदा ॥ दर्ममप्यास्तु चत्वारः सप्तमत्राभिमुद्रिताः ॥ ततो दाहः प्रकृतं वस्त्रं
पुत्रलकैः सह स्रजकांतेतः पुनः कापेशांति कपोशिकां पंचकेषु मृतो यो वेन गतिलभते नरः
तिलो चैव हिरण्यं च तं मुद्रिष्य घृतं ददेत् ॥ क्रियानिवधं भाजनोपायं नौ कुरुते मृतं दाहं वाससि
दक्षिणादियते विधेः सर्वपातकमोचनी ॥ मदं नरत्ने गारुडः ॥ यदि भद्रातिथी न स्यात्तानुमोमश
नैश्चरे ॥ त्रिपादक्षेत्रं संयोगो ह्योमो गेहि पुष्करः द्वित्रिपुष्करयोगे तु मृतिमयं तं रावता ॥ दहने
मरणं चैव त्रिपुष्कराणां त्रिपुष्करं ॥ त्वनेन ये वने वस्या देत दौषोपशान्तये तिलपिष्टं चैवोपि शरी
रं कारयेत्ततः ॥ शूर्ये निधाया तत्कृत्य दाहयेत् ॥ येन परिषेवितं दाहं मंत्रमाह वाधापनः ॥ अस्या त्व
मिति मंत्रेण तिलपिष्टं दाहयेत् ॥ द्वित्रिपुष्कराणां दौषस्त्रिभिः कुरुते यो हतिः ॥ यासवे मरणं
चेत्याहुते वापि पुनर्दतिः ॥ सुवर्णं दक्षिणां दद्यात्तत्सर्वस्वमप्यापि वा ॥ वासवधनिष्ठाः ब्राह्मणे ॥
कुंभगीतस्थिते चंद्रमरणमस्य जायते ॥ न तस्योर्ध्वं गतिर्यदा सततो न शुभं भवेत् ॥ न तस्य दाहः क
र्तव्यो विना शांतस्त्रिपुजं तुषु ॥ अथ वा जदिने काप्यो दाहस्तु विधिपूर्वकं ॥ धनिष्ठा पंचके जीवो
मृतो यदि कंथं च न ॥ त्रिपुष्कराणां मृते वा कुलजां न्मरणे द्वेव ॥ तत्रानिष्टविनाशार्थं विधानं समु
दीयते ॥ दमोराणां प्रतिमाकार्पाः पंचोराणां सत्रवेदिना ॥ पंचपिष्टं जालुलिप्तालाभिः सह शवद
हेतुं भेतवाहः भेतसखः प्रतपः भेतभूमिपः ॥ भेतहर्त्री पंचमस्तु नामायेता निचक्रं पात ॥ अ
त्र प्रतिमाः गंधपुष्पैः पूजयित्वा ॥ प्रथमो गिरिहितीया नेत्रयोः तृतीयां वा मकुक्षौ चतुर्थीना
मौ पंचमीयां दयोस्तस्य तदुपरि नामभिर्धृतं हत्वा मया पश्यं मेव कर्मिति मंत्राभ्यां नम्यं कृत्वा
स्वां ज्यो हुनेदिति मन्त्रः ॥ स्रजकांतेतः पुत्रकृत्या कान्तिकपोशिकां कास्यापत्रस्थितं तैले वी
क्ष्य दद्याद्दिजे न्मने ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशं इव हस्तमी पतेततः ॥ माषमुद्रं पंचवीहि त्रिपुष्पादिप्रम
च्छति ॥ स्वर्णं दाहं रुद्रजाप्यं न सहो मोद्विजायेन ॥ गोभ्रह्मं नष्टं शेन कर्मा दौषोपशान्तये ॥ अथ
गर्कः ॥ धनिष्ठा पंचकमृते पंचालानितं मुखे ॥ यास्याहनि त्वयंतं वृहते दहवपानिति ॥ ततो नि
हंत्योक्तं यदेष सान्निध्याभिः स्मृतः ॥ शतं निखने देवजले वा प्रतिपादयेत् ॥ त्रिपादक्षेत्रे तदंदि
रत्यंशकं लेखे ॥ तस्य पिष्टमपंकुपीतं पुरुषं त्रितपंततः ॥ होममतिमुखं कुर्यात्तथा न हवपा
मिति ॥ कांसी पंचकपापं स्रजसुं प्रतिपाद्य वा ॥ त्रिपादक्षेत्रे तस्य कुर्यात्तथा न हवपा
जेत् ॥ तदेव ॥ कनकं हीकं नीलं पद्मं गंधमौक्तिकं ॥ पंचरत्नमिदं प्राक्तनं विभिः ॥ पूर्वदक्षिणि
रत्नानां चाप्यभावे तु त्वयो कर्मा देमेव वा ॥ सुवर्णं स्यात्प्रभावे तु ॥ आभ्यंगे पंचिच्छणः ॥ मदं

नेत्येव। तथा। एकादशपलकां स्यंतर्द्धे वा तर्द्धे क। नवषट्त्रिपलं वापि दद्याद्दिपायशक्तिः
तथा न्यत्र। स्वर्गस्योक्तविधानेन कृत्वा नेः स्थापनततः। अन्वाधाने निर्वपणं देवतानां तथा हुतिः
यमायधर्मराजाय मयवे चान्ता कायच। वैवस्वताय कालापसवे भूतस्याय च। औदुवरीयश्चा
यनीलाय परमेश्विने। चकोदशपचिनाय चित्रगुप्ताय वैकमात्र। विधिनावपणं कृत्वा एकैका मा
हुति हुनेत्। कृत्वा गां कृत्वा स्ववस्त्रं च हेमनिष्कसमन्विता। दद्याद्दिपायशान्ताय प्रीतो भवतु मे यमः
त्रिपादस्येतदेव अपराके। पुनर्वैसृत्तराषाढा कृत्वा कोत्तरफाल्गुनि। पूर्वाभाद्रविशाखा चनेप
मेतच्चिपादभे। मयूरचित्रवर्गः॥ मृतः श्मशानं यो नीत उपजीवति मानवः। गृहे यस्य पवित्रोऽस्ति
षेदय कदाचन। अविष्टान् मृत्युमाप्तिहृतदारपरिग्रहः। तत्र शांतिं प्रवक्ष्यामि धर्मराज मन्तयथा
सक्षीराणां घृताक्ता नाम मे हेतुमा सुखे वृद्धः। औदुवरीणां विधिवत्ततः शांतिं कृता भवेत्। सा वि
अष्टसहस्रेण क्षीराणां निचकार येन। कपिलां तिलकां स्यं च कुतो ते भरिदक्षिणेति॥

॥ अथ ब्रह्मचारिमृतौ ॥ रौनकः॥ ब्रह्मचारिमृतौ रीतिकथयामि
समासतः। तत्रावकीर्णदोषस्य मायश्चित्तप्रशान्तये। द्वादशव्यं वाप्ये वाप्याशक्तवायमाचरेत्।
स्नानको ब्रह्मचारी च निधनं प्राप्नुयाद्यदि। संयोज्य चार्कविधिना संयोज्यो नौतनः परदेशका लौ
स्पृत्वा मुक्तगोचा मुक्तान्मो मृतस्य ब्रह्मचारिणो व्रतविमर्गं करिष्ये। इत्युक्त्वा हेमानां दीप्राह कृ
त्वा स्तिष्ठिप्रतिष्ठाया धारंते च तस्य भिव्या हुतिमिरग्नये व्रतपतये व्रताशुचानका फलसंपादन
य विधेभ्यो देवेभ्यश्चान्यहुत्वा स्तिष्कृदादिसमाप्य पुनर्देशकालौ स्पृत्वा कं विवाहं करिष्ये इ
त्युक्त्वा हेमानां दीप्राह कृत्वा कं शाखां शवंच हरिदया स्तिष्ठा। पीतसंत्रेण वस्त्रपुमेन चावेष्ट्या
ग्निप्रतिष्ठाप्या दारंते गमयेत्तह सतपे विवाहविधियोजकाय च। यस्मै त्वा कामका मायेति का
माम एव च तत्स्वप्नाहतिहुत्वा व्यस्ताभिः समस्ताभिव्या हुतिमिश्चान्यहुत्वा स्तिष्कृदादिस
माप्या कं शाखां शवंच दहेत्। विधानमालायां॥ येषां कुले ब्रह्मचारी निधनं प्राप्नुयाद्यदि॥ तत्र
कुलं स्वमाप्नोति सोऽपि दुर्गेति माप्नुयात्॥ मृतस्य त्रिपमानस्य षड्व्यं व्रतमाचरेत्। त्रिशो ब्र
ह्मचारिभ्यो दद्यात्कौपीतकां भवान्। हस्तमात्राः कर्णमात्रादप्यात्कृत्वा जिना निच। पादकाष्ठत्र
मात्यानि गोपीचंदनमेव च। मणिप्रवालमालाश्च भूषणादिसमर्पयेत्। एवं कृते विधाने च विप्रः
कोपिनचापते। अथ मूलमयं॥ ॥ कुलीमृतौपमः॥ मृतस्य कुक्षिने देहे निव
ने दोषभूमिषु। वासरत्रितयं पश्चादुह्या न्यत्र तर्द्धे त॥ नगगाववनं काये निक्षेपविधिरुच्यते।
षड्व्यं व्रतश्रीं न विधिनो न्यक्तु चोचरेत्। ततो स्थिसं चयंत स्यंगमायो प्राक्षिपेत्सुधीः। मासि मासि
ततः कुपो न्मासि त्रिहा विषा वरणान्। संकल्पविधिना कंचिद्व्यवर्तने मनो विद्याः। इत्येतत्कुक्षि
मरणे कथितं शास्त्रकौविदैः। शुद्धितत्वे भविष्ये॥ मृगकुक्षिणां विप्रउत्तरे वृत्तौ गुरुः।
विचारिका नुदुष्प्रां चर्चरीयस्तु नीपकः। विकर्षं रंगानां च वल्लभश्चेतस्तथाष्टकमित्युक्ता
मृते च मापयेत्तीर्थमथ वा तस्मूलकं। नष्टिउने दत्तकार्ये न च दानक्रिया चरेत्। यस्यासी पति
यासी मृतः कुली कदाचन। यदि विहा चरेद्दाहे मतिश्चां प्राप्य चरेत्। अकृतमापश्चित्तं

स्यादिदाहो रसायश्चिन्तः अतएव कुनरत्नादिवत्तुष्टिर्नोपिदादशरात्रे मूलपाणिनोक्तः अतएवाप्य
दीपकुष्टिर्नो मरणांतमाशौचमुक्तेः कोपः॥ क्रियाहीनस्य मूलस्य महारोगिणा एव वा यद्येवाचराणा
स्याहमरणांतमशौचकं॥ महारोगास्तु॥ वानव्याध्यश्मरीकुष्ठमहोदरभगदराः॥ अश्रीसिंह
रोगीत्यष्टो महारोगाः प्रकीर्तिताः॥ ३३॥ रजस्वलायास्तृशनातपः॥ रजस्वलायाः प्रेतायाः सं
स्कारादीनि न चरेत्॥ अर्धे विराजतात्मानां शवधर्मेण दाहयेत्॥ अतः प्रक्षाल्याकाष्ठवधानं च
होर्ध्वं दहेत्॥ संकटे तु मदनरत्ने स्मृतं चरेत्॥ उदक्यासृतिक्त्वापि मृतास्याद्यदि तांतदा॥ आशौ
चेत्तु अतिक्तां ते दाहयेदंतरापदि॥ उद्धेतुं न तोयेन स्नापयित्वा तु मृतं॥ आपो हि हेति निसृभि
हिरण्यवराणां श्वेतसृभिः प्रवमाना उवाके न यदतीति च सप्तभिः॥ ततो प्रज्ञपयित्वा गौ मूत्रेण
षवादिजाः॥ स्नापयित्वा न्यवसनेनाच्छाद्य शवधर्मेण॥ दाहादिकतनः कुर्यात्प्रजापतिवचो
यथा॥ पञ्चपवित्रमापो अस्मानिति मिताक्षरायाम्॥ पंचभिः स्नापयित्वा तु गव्यैः प्रतारजस्वला
वस्त्रांतं रचतं कृत्वा दाहयेद्विधिपूर्वकं॥ गृहकारिकायां॥ अंतरिक्षमृताये च वहावशुभमा
दत्तः॥ उदक्यासृतिक्ता नारी च रज्ज्वांशमरात्रया॥ ततो यद्यपि हेनासिप्याष्टात्रशतशर्पैर्दकैः सं
स्नाप्य भस्मगोमयमृत्कुशोदकपंचगव्यैः शुद्धोदकैरपोहिषा पात्रमानीभिः संस्नाप्या न्यवस्त्रे
धृतं दहेदिति भद्रः॥ अत्र प्रायश्चित्तमाह॥ बोधायनाः॥ उदक्यासृतिक्ता मृतौ च रज्ज्वांशमरात्रय
मिति सृत्निकायास्तृशनात्॥ मिताक्षराया॥ सृत्निकायां मृतां तां कथं कुर्वेति याज्ञिकः॥ कुंभे ललि
नभादाय पंचगव्यं क्षिपेत्ततः॥ उपराधिरभिं मन्त्राया वाचा सुदिलभेत्ततः॥ नैवैव स्नापयित्वा
नुदाहं कुर्याद्यथाविधि॥ अलिं गाभिर्मंत्रिताभिर्वा मदेवाभितेव वा॥ अथैव वारो मेत्रैः संस्ना
प्य विधिना दहेत्॥ गृहकारिकायां॥ सृत्निका मरणां प्राज्ञसर्वौषध्युत्पन्नं॥ अस्तकी नुसं
सृः शूपा रानुशतं क्षिपेत्॥ प्रायश्चित्तविशेषस्तत्रैव॥ सृत्निका तु पदासाध्वी विस्त्राता भरतगता
त्रिवर्षशो मर्यते सुधेत कृच्छ्रेण सर्वदा॥ रंदिती पञ्चह॥ सृत्निका तु पदासाध्वी विस्त्राता मरणा
गता॥ त्रिषण्वदिना दवर्गे का देन विमुच्यति॥ अर्धे तु॥ सृत्निका तु पदानारी मरणांश्चैव परित
जेत्॥ मासमेकावधिं पावत्रिभिः कृच्छ्रेर्विमुच्यति॥ गर्भिणी मृतौ तु मदनरत्ने शौनकाः॥ गर्भिरपु
दक्या संस्कारं शिशुसंस्कारमेव च प्रवक्ष्यामि समासेन शौनको हद्विजन्मना॥ गर्भिणी मरणां प्रा
त्रे गोमूत्रेण जले सह आपो हि सादिभिर्मंत्रैः प्रोक्ष्य मती समास्थितः॥ प्रेतस्मरणे नीत्यायो
क्षित्व सव्योदरं नतः॥ प्रवमाद्यमजीवश्चेत्तु नेदत्वा सुतापतु॥ मले स्तुनं शययेत्तन्मामे
निगापचा॥ उदरचात्रं कुर्यात्त एव दाहयेत्तत्पूर्ववत्॥ मृदं कुशगोमूत्रैरपोहिषादिभिर्विभिः
स्नाप्य वाच्छाद्य वा रोमि सवधर्मेण दाहयेत्॥ तत्रैव च उशीति मते॥ गद्यानि गर्भिरपामृतायां
दक्षिणां शिरसं निधापयत्स्थानाभिरंभानं सव्यमुदरं वरुणं हिरण्यगर्भः समवर्तते तिष्ठि
ला गर्भश्चेदमराणामंभस्तत्पनिखने न्यपदि जीवत्वं मम पुत्रकैस्तुक्ता॥ क्षेत्रियैरेवेति पंचभिः
स्नापयित्वा हिरण्यमंतर्भां पृथग्भूनिधाया न्याहतिभिर्भिमेत्यपले स्तनः शययित्वा तं पाययि
त्वा शिशुं पामं भापयेद्गर्भं कृच्छ्रेण लेशनाय भापयेति पंचाहुती हं न्यामराणां पस्ताह प्रसंखाहे

यनुवाकाभ्यां व्याहृत्या चाञ्जुत्वाभिन्नमुदरेण सत्तंसंयध्ययते नानुलिप्य ब्राह्मणायति लान्गंभ्र
 भिसुवर्णं दद्यादथ यथोक्तेन कल्पेन दहेत् । वैधायेन ननु । शतायुधायेति पंचहोमानंतरं प्रयासा
 यायासाय विवासाय संयासा योधा साया वयासाय युधुः । शोकाय तपने तपत्य ब्रह्म हन्यायेत्
 द्वैस्त्रैश्चिस्वाहंते एतत्तयोप्यधिका उक्ताः । गृहकारिकायां ॥ यदा गर्भवती नारी ससत्य संस्थि
 ता भवेत् । कुक्षिं भित्वा ततः शल्पनिर्द्वैरे धदिजीवति । ममीत निखने तैतु मायश्चित्तमतः परं
 सात्रपस्त्रिंशत्तारुः । शुद्धते शल्पदोषतः । स गर्भं दहने तस्या वर्णं जवधपातकं । प्रायश्चित्तं
 चरित्वा तु शुद्धति पापकारिणः ॥ दग्ध्वा नुगर्भं संयुक्तां त्रिरव्याकृच्छ्रमाचरेत् ॥
 अध्याचारो हरां स्त्रीणां मात्मनो भर्तुरेव च । सर्वपापस्य कर निरूप्योत्तराणां य च । अनेक
 स्वर्गफलदं मुक्तिदं च तथैव वा । जन्मान्तरे वसोभाष्यधनपुत्रादिवृद्धिदं । देशकालौ स्पृत्वा रु
 धती समाचरत् स्वर्गलोके महीयमानत्वं मनुष्यलोकसमसंख्या ब्दावच्छिन्नस्वर्गवास भ
 र्त्तसहितं च नृदं शंशु वच्छिन्नकालिकं त्रीऽमानत्वमात्पितृश्रुत्वा कुलत्रपूतत्वं ब्रह्मघ्न
 कृतघ्नपतिपुतत्वं पत्युर्वियोगकामा भद्रे ज्वलच्चित्तारो हरां करिष्ये । अनुगमने तु फल
 मुल्लिख्य न्वारो हरां करिष्ये इत्युक्ता हरिश्च कुंकुमानादिपुतश्रुत्वा णिवायनैः संयुक्ता निच । ल
 क्ष्मीनारायणो देवो बलसत्त्वगुणाश्रयः । गाढसत्त्वमे देया द्वायणैः परितोषितः ॥ सोपस्कराणि
 श्रुत्वा णि सुवासिनिभ्यो दद्यात् मंत्रस्तु ॥ लक्ष्मीनारायणो देवो बलसत्त्वगुणाश्रयः । गाढसत्त्व
 मे देया द्वायनैः परितोषितः । सोपस्कराणि श्रुत्वा णिवायनैः संयुक्ता निच ॥ लक्ष्मीनारायणा श्री
 नै सत्त्वकामाद दाम्पहः । अग्नेः समीपमागत्य पंचरत्ना निपट्रवे नीलां जनं रुधा वध्वा मुखे मु
 क्ता फलं न्यसेत् । ततो ग्निप्रार्थनं कृत्वा मंत्रेणानेन निश्चितः । स्वाहा संक्षेपनिर्वैस शर्वंगो ब्रह्
 ताशन सत्त्वमार्गप्रदानेन नयमां पत्नुरतिकं । ततो ग्नावाज्येनाग्नयेने जोषिपतये विस्मवे स
 त्वाधिपतये । कालाय धर्माधिपतये पृथिव्यै लोकाधिपतये । ज्योत्स्नायिष्ठात्रीभ्यः वायवे वल्गा
 धिपतये आकाशाय पस्वोधिपतये कालाय धर्माधिपतये । अज्यः सर्वसाक्षिणीभ्यः ब्रह्मरो दे
 साधिपतये रुद्राय देशानाधिपतये च हत्वाग्निं प्रदक्षिणी कृत्य दृषदमुपल्लाचं संप्रत्युष्यां ज
 लिह्य हीत्वाग्निप्रार्थयेत् । त्वमग्ने सर्वभूतानां मंत्रश्चरसि साक्षि वत् । त्वमेव देव जानीषे न वि
 दुर्पा निमानुषाः । अनुगच्छ निभर्तारं वैधव्यभयपीडिता । सत्त्वमार्गप्रदानेन नयमां भर्तुर
 तिकैः । मंत्रमुच्चार्य शनकैः प्रविशेच्च हताशानं गोडस्तु । रमानारीं विधा वारति । ऊं रमाः प
 ति व्रता पुरणाः स्त्रियोः पापाः सुशोभनाः । सहभर्तुरीररीणां संविशतु विभावसु इति विप्रः पठे
 दिताहुः । कांतरं नु । भेतो ज्ञेयं सुतां देवराः । शिष्यो वा उदीर्ध्वेति द्वाभ्यामुत्थापयेत् । एतन्महिमा
 मितां क्षरादौ ज्ञेयः । पृथ्वी वेदो द्यौः स्कंदः । अनुव्रजे तीम त्रौर एह पितृवने मुदा । पदे पदे च
 मेधस्य फलं प्राप्नोत्युत्तमम् ॥ पुंस्त्रिगिरः ॥ या स्त्री ब्राह्मणा जाती पा मृतं पति मनुव्रजेत् । सा त्व
 र्गमात्मघातेन मालेनेन पतिं नयेदिति । यत्र व्याघ्रपातः । नश्चियेतत्समं भर्तृ ब्राह्मणी शौक कर्षि
 तां । न ब्रह्मगतिमाप्नोति मरणात् सन्ध्यातिनीति । तत्पृथक् चिति परं । पृथक् चितिं समारुह्य

ननिप्राप्तं न हति। अन्तारा वैवनारीणां स्त्रीध्वनीपपरमः। उत्पन्नसोकेः। एषकचित्तितु। स
विधादिपरा। तद्विधिनां दोः देशान्तरं भवेत्तत्पत्नौ साध्वीनया दुःकाहं। निधायो रसितु दुःकाहं विषे
जातवेदसः। अग्नेदवादात्। माध्वीस्त्रीनभवेदात्मयतिनी मत्तशैवेनितं न आह पात्रोतिना
स्त्ववत। इमानारीरविधवा इति। अग्नेदवादाः। अन्तारा वैवनारीहरापरमिति स्मात्रोः। निवेध
वाक्यनिप्रायश्चित्तायः। मृते। पतितेन वा स इमरा निवेधपराणीत्याहुः। अस्थीदोहयन्नाश
दाहवानपृथक् चिन्तिदेषः। अगत्वेन स्थानापत्या वा शरीरं नृत्पत्न्यात्। तत्तत्र साध्वीवाकृतं प्रो
वा मित्रं प्रोवा भवेत्यति। पुनस्तु विधवा नारी तन्मादाय मृतानुपेति हारी तौ मृतं मतितादाहादि
निवेधेन सह गमनं स्पृष्टगया लत्वा दधवादात् त्रिमिति। इत्थोचंद्रः॥ जन्मानारीपयापवत्सहम
रणो नो ह्यार इति स्मात्रेणोऽऽ। शुद्धित्वे व्यासः॥ दैवैकगम्यं देशस्था साध्वीचेत्कृतं निश्चया न
देहेत्स्वामिनं तस्या यावदागमनं भवेत्। तत्रैव भविष्ये। ततो ये हि उदक्याया मृते मर्तरे विवेक्षिजा
तस्यानुमरणं यापस्यापयेदेकरावका। एकां विना समासाधु मर्तरीयानुगच्छति। तत्र नृपः कि
पाकृती सतस्याश्चक्रियोचरेत्। एतद्दृश्याहते यश्चाग्निदानाग्नेतस्य पिंडं दद्यात्संयत्नीति वा
पवीयोक्तेः। आप्तत्वं॥ चित्तिश्चातुया नारी मोहादिचलितं भवेत्। आनापत्येन पुण्डितं तस्य
द्वेयानकर्मणः। तथा॥ अन्तारेहनुनारीणां पत्न्यैकोदकक्रिया। पिंडदानक्रिया तद्वत् आ
हुपत्याधिकं तथा। अन्तारेहकृते पत्न्या पृथक् पिंडालिलं जलौचः। पृथक् शिलेन कुर्वीत र
द्योदकशिलेन तथा। अन्यतमप्रागुक्तं। इदं गभिराणी बाला पत्न्या सति कारजस्वला अभिचारिणी
भिन्नकायं। खिरिणी नां गभिराणीनां पतितानां च पोषितां। नालिपत्याग्निसेवेशः पतितौ हित
या उभा विनिमदनरत्ने स्मृतिसंयुतोक्तेः। मदनरत्ने रहस्यतिः॥ बालसंवर्द्धनं पत्न्या बालापया
नेगच्छति। त्रतोपवासनियंतारस्ते द्रभं च गभिराणी॥ ततोपयादेरजस्वला सति कावेति। इत्थो
चंद्रोदये गौरीमपुद्धित्वे च पाठः॥ तत्रैव रहन्तारदीयेपि॥ बालापत्या अगभिराणी सार्व
तवस्तथा। रजस्वला एनसुते नारे हति चित्तानुता इति। अत्रपतिव्रता सप्तदीप्राप्रविशे चक्रुः
शनमिति। भारताष्टगवेदवादात्साध्वीस्त्रीति। वाह्या च पतिव्रतानां मेवाधिकारो न उदरकर्म॥
यत्तु॥ अयमयवपाः सर्वं पतिद्वेषेन चेतसा। व्रतं नेपाश्च सततं भर्तृणं पतिकुलनः। तत्रावपरा
कालेपाः कुर्वन्ति तथा विधाः॥ कामातक्रोधात् भगानं मोहात् सर्वेः प्रतामवतुमेति। भारतेतस्मि
निकं न्यायेन स्तावकमिति पृथ्वीचंद्रः॥ ब्राह्मण्या एकचिनिरेखनं पृथक् चितिः। सत्रिपादीनां पृथ
गेकावेति कल्पतरु रत्नाकरमदनपारिजातादयः। शुद्धिचितामणौ चैवंत अन्तारेहये मर्तौ
च मध्येतद्द्वैश्चाकृते विरेचमध्य एव दर्शयिष्यः। सहगमनं नृपत्रेणोचनुत्पत्न्या शौचं पिंडदानं
च। अन्वितायाः प्रदानव्यादशपिंडास्त्वहेरानु। स्वाम्यशैवेयतीतेतुतस्याः आहं प्रदीयेत्। इ
ति शुद्धित्वे शूलपाणौ चैपैरीनसिस्मनेः। संस्थिते पतिता लिग्या प्रविशेदाहताशानं तस्याः
पिंडादिकं देयं कर्मणः पतिपिंडवदिनिजिनकं शूलपाणि शुद्धित्वं धृतं व्यासोक्तेः अन्मन
प्रागुक्तं। यदातुरजस्वलापिपत्नी मृते पत्नौ देशकालवशात्तदेवानुगच्छति न शुद्धिप्रतीक्षते।

तत्रविधिः देवयाज्ञिकनिवेद्ये। यदास्त्रियमुदकायापतिः प्राणानसमुत्सृजेत्। दोहमेकंनकुला
नामवहत्याद्विषुद्धये। मुशलाघातेस्तदसकृत्सर्वे योनिमुडलात्। विरजस्वामन्यमानास्वचित्ते
तदसकृदक्षया। दृष्ट्वाशौचप्रकृवीतपंचमृत्त्रिकयापृथक्॥ विशद्विशतिदेशचगवांस्त्वावहन्
यात्। विश्राणावचनाच्छुद्धासमारोहेकुशाशनं नारीणांसरजस्कानामियंशुद्धिरुदाहृताः॥ अ
त्रश्राद्धा दोनिलोयः श्वेमुक्तः॥ इतिकमलाकरमद्वक्तैर्निर्णीयसिधौ अत्यकम्पनिर्णीयः॥

॥अग्निप्रवेशाणक्तौतुविष्णुः॥ मृतेभर्तृरिव्रह्मचर्येनदन्तारोहणेवेति। ब्रह्मवेव
त्रैसहानुगमनंशस्त्रैवेधव्यस्याथपालनं। यत्तुत्रैव। कलौनान्यागतिः स्त्रीणासहानुगमना
दृतइति। तद्ब्रह्मचर्योशक्यत्पवरंतथाचमनः। ब्रह्मचर्येचोहापिप्रविशेद्वाहृताशनं॥ काशी
खंडेपि। पत्न्योमृतेपिपायोधितवैधव्यपालयेत्कचित्। सपुनःप्राप्यभर्तारस्वर्गलोकेसमश्नुते॥
अनुयातिनभर्तारमदिदेवात्कथंचन। तथापिशीलंसरस्त्रैच्छीलभंगान्तनपथः। तद्देवस्याम
तिः स्वर्गात्यतिः पततिनाम्यथा। तस्याः पिताचमाताचभ्रातृवर्गस्तथैवच॥

॥ अथविधवाधर्माः ॥ ॥मदनरत्नेस्कादे। विधवाकवरीबंधीभर्तृव
धापजायते। शिरोवपुनंतस्याकार्यंविधवयापिवा। एकाहारः सदाकार्यो न द्वितीयकदाचन
भास्येववासवाकुपीडाक्षयणमथापिवा। पर्यंकशायिनीनारीविधवापातयेत्यति। नैवमुदने
नकार्येस्त्रियाविधवयाकचित्। गंधद्वयस्संभोगो नैवकार्यस्तथापुनः। तपेणमत्यहकार्यंभ
र्तृसिलकुशोदके॥ तस्मिन्सुस्निपुश्चापिनामगेत्रादिपूर्वके। इदमप्युपारमितिमदनपारिजा
तः॥ नाशिरोहेदनङ्गाहमारोकेठगतेरपि। कंचकनपरीदधाहासेनविलोनेवसेत्। वेशाखेका
मिकेमाधेविशेषनियमंचरेत्॥ भवेताः॥ तौत्रलाम्यजनचैवकांस्यावेवभोजनं। पत्नीचब्रह्म
चारीचविधवाचविवर्जयेत्॥ आहादोविशेषः प्रागुक्तः। यज्ञवोधापनः॥ संवत्सरप्रेतपत्नी
मधुमांसविवर्जयेत्। अधः शयीतषण्मासमितिमोदृत्यभाषितमितितदसवर्णापरमित्य
पराकं॥

॥ अथसन्यासः ॥ याज्ञवल्क्यः॥ वनाद्गृहाद्वाकृत्वेष्टिसावेवेद
सदक्षिणां प्राणानपत्यातदन्तेनानग्नीनारोप्यनामनि। अधीतवेदो जपकृत्युत्रयोश्चतुर्द
शितमानः शक्त्याचयज्ञकृत्सोऽस्मिन्। कुर्यात्तुनाम्यथा। एतदाश्रमसमुच्चयपक्षेजावालाशु
नौतन्येऽपिपस्थाउक्ताः। यदिचेत्तथाब्रह्मचर्योदेवप्रव्रजेद्गृहावावाहा॥ अथपु
नरव्रीताव्रतीवास्नातकोवास्नातकोवात्सन्नाग्निरनग्निकोवापदहरेवविस्तेजदहरेवप्र
व्रजेदिति॥ अगिरः॥ प्रव्रजेद्ब्रह्मचर्योहाप्रव्रजेच्चगृहादपि। वनाहाप्रव्रजेद्विहानानुरोवा
यदःखिताः॥ आतुरमुमूर्षुर्देःस्वितश्चौरव्याघादिभीतः॥ भाति। आतुराणांचसंस्यासेन
विधिनैवचक्रिया। प्रेषमात्रसमुच्चयेसन्यासतत्ररजयेत्॥ जावालश्रुतावपि॥ यथातुरः
स्यान्ननसावाचवासन्यसेदिति। अत्रविमस्येवाधिकारः॥ ब्राह्मणाः प्रव्रजन्तीतिजावाल
श्रुते। आत्मन्यग्नौनसमारोप्यब्राह्मणः प्रव्रजेद्गृहादितिमनूक्तेतिविज्ञानेभवादयः।
वृद्धावावल्क्योपि। चत्वारोवाह्यणस्योक्ताश्चाश्रमाश्रुतिनोदिता। सत्रियसत्रयः प्रोक्ता

हावेकोवैश्यश्चद्वयोरिति माधवलः। ज्ञात्वा राशत्रियो वाणवैश्यो वा प्रजैर्हृत्तानिको माधुक्तेर्वत्
त्रयस्याप्यधिकारः॥ पूर्ववाक्यनकारकपदस्य दिनेष्वर्थः। मुखजानामप्यधर्मो यद्विज्ञोति मया
राणां राजन्यवैश्ययोर्नैतिदत्तावेषधनेर्वचरिति। बोधायनोक्तेरिति। पश्चात्तरमाह जन्तुं कुटीव
कादिरप्येतदिति योपि। सन्यासपक्षयैतकमिति। कलौ निवेधः सोपि त्रिदशदिपरस्य क्तभा
क। सच सन्यासश्चतुर्थेत्याह हारीतः। कुटीचको वहदको हसश्चैव तृतीयकः॥ चतुर्थ परमोह
सोपयोपश्चात्सुसन्नमः॥ आद्यः पुत्रादिना कुटीकारयित्वा। तत्र गृहे वा वसन काषायवासाः।
शिखोपवीतत्रिदशानां वधुषु स्वग्रहे वा भुजानां आत्मजो भवेत्। एतदन्त्योशक्तपरं द्विती
यसु वधून् हित्वा सप्तागाराणि भेषजं च न पूर्वोक्तवेषः स्यात्। हसस्तु पूर्वोक्तवेषोप्येकदशः।
एकतवेराणं वदंश्चारेयत्रियमादरादिति स्कादानां विष्णुरपि यज्ञोपवीतं दंडवस्त्रं जनुनिवा
रणां तावान्परियहः प्रोक्तो नान्यो हसपरियहः। चतुर्थोपि स्कादे। परमहंसस्त्रिदशचरं जनु
यालनिर्मितां शिखापञ्चोपवीतचनित्यक्रमपरित्यजेत्। अप्रमत्त्येकदशेव। ये तु शिखापवी
तादित्यागनिषेधालोकुर्येवकादिरपः॥ पुत्रमेधातिथिः॥ यावन्नस्य स्त्रयोदशस्तावदेकेन वर्त
येदिति। तदपितस्य मेव। यच्चात्रिः॥ चतुर्थोपि स्त्रयः प्रोक्ताः सर्वे वैवत्रिदशिन इति॥ तद्वा दंश
दिपरं न पश्चिपरं वा दंशेयमनोदः कर्मिदंस्तथैव वा। पत्येते नि यतादंशसंविदडीति चेत्ते
इति मन्त्रैः॥ तस्मान्परमहंसस्येकदशेव। सोऽपि विडवः विदुषस्तु सोपि नास्ति। न दंडनशि
खां न च्छादनं चरति परमहंस इति नृहोपनिषुक्तेः। ज्ञानमेवास्य दंड इति। वाक्यशेषाच्चापु
यमः॥ काष्ठदंडो धृतो येन सर्वाणी जानवर्जितः। स याति नरकान् यो एनमहारौरवसंज्ञका
निति। तद्देराण्यदिना जीवनाय सन्यासपरं। एकदशं सभाश्रित्य जीवति वह्नो नराः॥ नरके
रौरवेद्योरकमेत्याशात्पतंति ते इति स्मृतं। यच्चाश्वमेधिके। एकदशी विदडी वा शिखीमुडी तु
एव च। काषायमात्रसारेपियतिः पूज्योपधिसिरेति। तस्यापि पूर्वोक्तव्यवस्था ज्ञेया॥
॥ ॥ ॥ अथ तद्विधिः॥ ॥ बोधायनः। कृत्वा आहानि सर्वाणि पित्रादिभ्यो
पृक्तपृथक्। वापयित्वा च कृशादीन् मार्जयेन्न कारमाः। सर्वाणीति स्वस्य नव आहवोऽश
आहोदित्कृतेत्यर्थः। स्मृत्यर्थे सारेपि। एकोद्विष्टविधानेन कृपां कृत्वा निषोऽप। अग्निमा
नपावरोने च विधिनानिर्दपेत्स्वयमिति॥ कात्यायनः॥ कृच्छ्रास्तु चतुरः कृत्वा यावन्नायस्य
नाश्रमी। आश्रमी चतुर्भक्तं कृत्वा सोमो गन्तां वजेत्॥ बोधायनः॥ सदेव पार्वकं दिव्यपि
अंभान्तुकमानुषेताः। आर्षे देवर्षिर्ब्रह्मर्षिस्त्रयर्षयः। देवर्षिस्त्रयर्षि मनुष्यर्षयो नाम गरीया
दिः। कथपरतिसन्यासपद्धतौ तच्चित्यादिव्यवसुरुद्रादित्याः। मानुषे सनक सनंदन सनातन
धृत आद्रेऽथिव्यादिभूतानि। चक्षुरादिकरणानि। चतुर्विधो भूतयासश्चेति। तिस्रः पित्रेपि
आदित्रयो माता महाश्वमातृके गत्रादपस्त्रिः। आत्म आद्रे आत्मपितृपितामहादेवताः।
आत्म आद्रे परमात्मदेवतमिति सन्यासपद्धतौ तच्चित्याः। सर्वत्र च नो दीसुखं त्वं विशेषणो
यं। सर्वत्र पिउदानं पुग्माविश्राः॥ दक्षकृती सत्यवसत्वाविश्वेदेवो। अन्यत्र नो दी आहवदि

तिहेमाद्रिः स्मृत्यर्थसारे केशश्मश्रुलो मनस्वान्वापयित्वा पक्वत्पयेत् । दंडं जलपवित्रं वशिष्ठा
 त्रकमडलु । आसनं कौपीनं । आच्छादनं कंधापादके इति पंचवा । एतच्च पूर्वेषु नीं दीमुखं कृ
 त्वा परेषुः पुरायाहवाचनं कृत्वा कार्यमिति शौनकाः ॥ बौधायनः ॥ त्रीनदंडानं गृहीत्वा
 नवेगावा न्मूर्ध्निसंस्मितात् । एकादश नवद्वित्रिचतुः सप्तान्यपर्वकान् वेदकान् कृत्वा गोवाल
 रज्जानुचतुरंगुलान् । एको वातादृशो देवो गोवाल सदृशो भवेत् । अग्निरग्निमुत्पाद्यत्यनेन
 विधानतः । पृष्ठोदिविविधानेनेत्यर्थः । स्वाम्नापेवाग्निमानं कुर्यादपवर्गोऽक्रमादितः । आज्यं
 पयोदधीत्येतत्त्रिरुदाजलमेव वा ॐ भूरित्यादिना प्राश्यात्रिचोपवशेत्ततः । अथादित्यस्या
 क्षमयात् पूर्वमग्नीं न विहत्य सः । आज्यमग्नौ गार्हपत्ये संस्कृत्यैतेन च स्तुवा । पूरोपाहवनीयेन
 जुहुयात्परां वेन तत् । ब्रह्मायन एव तु जागृयाद्रात्रिमेतां तु यावद्वाह्यो मुहूर्तकः । अग्निहोत्रे
 स्वकाले तु हत्वा प्रातस्तनंततः । इष्टिवैश्वानरोऽनुकुर्यात्प्रातस्त्यामयापि वा । जावालशुभो । तदे
 केमाजापत्यामेवेष्टिकुर्वंतितद्व्यानेकुर्यादग्नेयीमेव कुर्यात् ॥ यश्चात्रैधातवीयामेव कुर्या
 दितुक्तेतानात्रविकल्पः ॥ अत्राह स्वतः गैः माजापत्यातहाक्षशेषे ग्नीनि निवहुनष्टुते ॥ ए
 कानेस्वाग्नेयीति । अनाहिताग्नेरिष्टस्याने वैश्वानर आग्नेयो वाचं हरिति माधवः ॥ कात्या
 यनः ॥ आत्मन्यग्नीं न समारोप्य देदिमध्यस्थितो हरिं । ध्यात्वा हृदित्वनुज्ञातो गुरुणा त्रैवमीर
 मेता कपिलः ॥ विधिवत्त्रैवमुक्ताथ विरुपांशु विरुचकैः । अभयं सर्वभूतेभ्यो मत्तः स्वाहेत्य
 योमुवि । निनीयदंडशिक्षादि गृहीत्वाथ वहिर्नजेत् । अभयमिति मंत्रेण अयोः पूर्णं न जलि
 निनीयेत्यर्थः । बौधायनः ॥ सखेमेत्यादिना दंडेन देवाः पवित्रकोपदस्य पारं शिष्यं तु पात्रं आहति
 भिल्लथा । युवासुवासाः कौपीने गृहीत्वा बोधवांस्त्यजेत् ॥ ॥ अथक्रमः ॥
 तत्र सत्यासेधिकारसिद्धयर्थं स्वस्य नवप्राद्वोऽशप्राद्वसपिंडानि साग्निः । पार्वणा न्यनग्नि
 स्तेकोद्विष्टविधिना कृत्वा नाश्रमी चेन्न कृच्छ्रचतुष्टयमन्यस्तेन प्रकृते कृत्वोदगयने एकादश्या
 हादश्या वा साग्निरमावास्यायां पौर्णमास्यां चतुर्दश्या वा यथापर्वणि प्राजापत्या स्यात् । तत्र देशका
 लौ स्मृत्वा परमहंसादिसन्यासहरणं करिष्ये इति संकल्पः । गणेशं संपूज्य पुराणाहं वाचयित्वा मातृ
 कां प्रज्जोद्विष्टाद्वं कृत्वा क्षमया न्यागोपासानं समिधा हिताग्निस्तु गार्हपत्यं विधिरेग्निहोत्री वि
 कांडमंडोक्तदिशं कुर्यात्पत्न्या सह पवमानेऽन्यस्यां पूर्णाहृतं तेषां धानं कुर्यात् । ब्रह्मचारि चेन्नोक्ति
 विधुरश्च आहतिभिः ॥ परां वेन चाग्निमादायान्वग्निरुषसा भित्वा दनि पृष्ठोदिवीति निधाप
 तैर्न वसमिधततः सवितुर्विश्वानिन इति तिस्रः । समिधोऽप्यादध्यात् एवमग्नौ सिद्धे कक्षोपस्थ
 वज्रं वपनं कृत्वा पयोदधिसुतमाज्यमपो वा । ॐ भूः सावित्री प्रविशामि । तं गये इति प्राश्याचम्य
 पुनरुदाय । ॐ भुवः सावित्री प्रविशामि । भं हीति द्वितीयं । ॐ स्वः सावित्री प्रविशामि धीं या
 त । इति तृतीयं समलयाचतुर्थं । ॐ भूर्भुवः स्वः सावित्री प्रविशामि तं यात इति ॥ सन्यासप
 द्धतौ तु विरदसीति मध्यमा । प्रदसीति द्वितीयं । विरदसीति तृतीयं प्राश्यायः पुनं न्विति जलं प्रा
 श्य सावित्रीं पवेष्ट उक्तः । ततः आहवनीये विहत्य ब्रह्मणमुपवेष्ट्याज्यं संस्कृत्य चतुर्दश्या

एहीत्वा समित्वा मां स्वाहा। परमात्मने इदमिति हृत्वा पवसेत्। इदं ब्रह्मन्वाधानं ततः सायं होमं वैश्व
 देव च। कृत्वा गेहदककुशातीषेदशदीनि। दशपक्वा साधु ब्रह्मासने कृत्वा जिनोपविष्टो
 त्रैजागरं कृत्वा प्रातर्होमानंतरं प्राजापन्यो वैश्वानरीवा कृत्वा ऋत्विग्यः सर्वस्व। ब्राह्मणे च मधुर
 र्णो तैजसा वदत्वा दारुपात्राण्या हवनीये। समग्रमपानि च जले क्षिपेत्। कृत्वा जिनं त्वा ददीत।
 अनाहिताग्निस्तु वैश्वानरमाग्नेयं वाचं हृत्वा। पात्राण्यग्नौ क्षिप्त्वा भूर्भुवः स्वार्त्विषः सृष्ट्वा त
 रतु समदीति सक्तेन त्वा विमानं संभोज्य पुण्याहं वाचयित्वा। अत्र वाचं कृत्वा प्राणापत्याहेति
 पंचाज्याहुतीं हृत्वा पुरुषसक्तेन प्रत्युचमाज्य चरं जुहुयात्। अत्र विरजाहोमं केचिदाहुः। यथो
 क्तं शिवगीतासु। जुहुयाद्दिरजा मंत्रैः प्राणापानादिभिरुतः। अनुवाकान्तमेकाग्रसंमिदाज्य
 चरं सृष्ट्युक्तं। आत्मन्यग्निं समारोप्य पाने अग्नेति मंत्रनः। भस्मादमाग्निरियाद्यैर्विमृज्याभ्यग्न
 नि संस्पृशेत्। पापैर्विमुच्यते सत्यमुच्यते च न संशयः। यथा प्राणापानं व्यानोदानं समाना मेमुं ध्य
 ता ज्योतिरजा विपासाभ्यां संस्वाहा। सर्वत्र लिङ्गोक्तं देवताभ्य इदमिति त्यागः। वाङ्मनश्चक्षुश्चो
 च्चिक्राद्या एतौ बुद्ध्या कृति संकल्पामेमुं ध्यातां। ज्योतिः० त्वक्चर्ममांसरुधिरमेदो मज्जा स्त
 न्चोस्थीनि मेमुं ध्यातां ज्योतिरहं० उतिष्ठ पुरुष हरितपिङ्गललोहितासदेहि। दद्यापयिता
 मेमुं ध्यातां ज्योतिः० पृथिव्यापलेजो वासु० एकाशमेमुं ध्यातां० शब्दस्पर्शरूपसंग्रहमेमुं
 ध्यातां ज्योतिः० मनोवाक्कायकर्माणि मेमुं ध्यातां ज्योतिः० अच्यक्तभावे रंकारमेमुं ध्यातां ज्यो
 तिः० क्षुधेस्वाहा क्षुत्पिपासां पस्वाहा। दिविस्वाहा ऋत्विधानां गस्वाहा। कषोक्ताय स्वाहा।
 क्षुत्पिपासामले ज्येष्ठा मलस्तीनी शयाम्यहे। अभूतिमसमृद्धिं वसवीं निर्गुदमेपापानं स्वा
 हेति। अन्नमप्राणमयमनोमपविज्ञानमयानंदमयात्मा मेमुं ध्यातां ज्योतिः० ततः। लिष्टि
 दादिहृत्वा ब्रह्मणे हिरण्यमान्यपात्रे धेनुं च दत्त्वा समासिं चावित्युपतिषेत्। अत्र केचिदन
 येः सावित्रीमवेशं पूर्याहुतिं चाहुः। ततो पाने अग्ने पस्त्रिपानं नूरिति ति। स्मिभिरंकेकं जिघ्र
 न्नात्तन्यग्नीन्। समारोप्य गुरवे सर्वं सुदत्त्वा। यो ब्रह्माणं विदधाति श्वं यो वै वेदाश्च महि
 रोगेति न स्मेतं महवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणं मह प्रपद्ये। इत्युपस्थापदक्षिण
 जात्वा च पादावुपसंगृह्णाधीमदि भगवन्वा ब्रह्मेति वदेत्। ततो गुरुगन्मानं ब्रह्म संस्था
 त्वा। शंखं द्वादशपरां वैरभिमंयते न शिष्यमभिषिच्य शन्नो मित्र इति शान्तिं पठित्वा तस्मि
 रसि रुदत्वा पुरुषसक्तेन त्वा मम व्रतं हृदये तद्दामीति च। जप्तो दंष्ट्रुत्वं मलावर्ध
 मनुसं दधनं दक्षिणे कर्णे। प्रणवमुपदिश्य तदर्थं चपचीकरणा धववोष्म। अथ मात्मा
 ब्रह्म तत्त्वमसि प्रज्ञानं ब्रह्मेत्याद्युपदिशेत्। तदर्थं च वदेत्। ततो नाम दद्यात्। ततः शिष्य
 सेनोपदिशेत् हरिस्मरन्। ऊर्ध्वं वाहसिष्ठं नृदेवान् साक्षिणः कृत्वा। ॐ भूर्भुवः स्वः स
 न्यस्तं मयि ति विरुमाशु विरुचैश्चोक्ता जलसमीपं गत्वा स्नात्वा अभयं सर्वभूतेभ्यो मन्त्रः
 स्वाहेति त्रिरंजलिं क्षिप्त्वा उवाच। सा इति काषायं कौपीनं चाश्वं परिधाय सत्त्वा मां गो
 पापेति मुखं वैराग्यं पालाशं वैत्स्वमौदं वरं वादं गृह्णीयात्। अत्र उपकारो गृहस्थः

शतेन पुरुषसंज्ञेन दंडमभिषिच्य दद्यादिन्याचारः । जनः शिखामुत्पात्वा ३० भूः स्वाहेत्यग्नौ जले
वाहुत्वा तथैवोपवीतं हुत्वा येन देवाः पवित्रेणेति जलपवित्रं । यदस्य पारं शनिश्चिक्वा विद्या । क
मंडलुसप्तव्याहृतिभिर्भोजनपात्रमिदं विष्णुरित्यासनमृथीम्वा गृहीत्वा । ३० भूतर्पणामीति व
स्तुसमस्ताभिर्महर्जनमृति तर्पयित्वा ३० भूः स्वधो भुवः स्वधो भूर्भुवः स्वधो महर्जनमः स्वधेति पितृ
तर्पयित्वा दुत्पवित्रं तच्च सुहंसः । अविषन्नमो मित्रमो मित्रमो मित्रस्येति स्वात्वा सुरभिर्मनीभि
रणो हि देति हिरण्यवर्णीभिः । पावमानीभिर्व्याहृतिभिश्च मार्जयित्वा शोत्रं शतमघमघं रां
राया मांश्च कृत्वा । ३० भूर्भुवः स्वरिति पठित्वा नमः सवित्रं शनिचं सर्वमुपस्थापयुनः स्वात्वा
जघे क्षालयित्वा ३० रतित्रयाह भिनी दे सर्वमोमिति । जघे वा एव न्योतिर्य एष वेदो य एष तप
मिवे घमे वै तद्य एवेदो य दवनमस्तीति जपित्वा षसहस्रं गायत्रीं जपेत् ॥ इति ॥

॥ अथ पतिथर्माः ॥ जातरुत्थाय ब्रह्मण्यस्येति जपित्वा दण्डीनिम
दं च विधाय ॥ त्रुपरीषयो रं हस्य चतुर्गुणं शौवं । कृत्वा चम्पपर्वं द्वादशो वर्जं मणवेन दं तथा वनं
कृत्वा नैव मृदावहिः । करि मस्यात्यजलतर्पणवर्जं स्वात्वा पुनर्जघे मस्यात्यवत्वा दीनि गृही
त्वा मर्जनां कृत्वा कैशवादिनमोनामभिलर्पयित्वा । भूतर्पणामीत्यादिवस्तुसमस्तव्याहृति
भिर्महर्जनतर्पणामीति तर्पयेत् । ३० भूः स्वाहेति स्वाहा शब्दांतेः स्वधा स्वशब्दांतेः श्रैभिरवड
नलर्पेदिनिके वित् । तत्र आचम्यां जलिना मणवेन जलमादाय व्याहृतिभिर्हृत्पगायत्र्या
त्रिः क्षित्वा गायत्रीं जपेत् । उदिने सर्वे मणवेन व्याहृतिभिर्वा धैत्रिदेत्वा मित्रस्य चर्वणीत्या
धैः प्रवेकसौरीभिर्दं विष्णुस्त्रिदेवो ब्रह्मजज्ञानमिति । चोपस्थापनं सर्वभूतेभ्यो नमः । ३
निप्रदक्षिणामावर्जने ततो नत्वा । ३० आदिसापविग्रहे सह स्वाद्याय धीमहि तन्नः सूर्यः प्र
चोदयास्ति त्रिजपेत् । एवञ्चिकालं विष्णुपूजां ब्रह्मपूजे च कुर्यात् ॥ अथ भिक्षा ॥

॥ विधूमे सन्नमुशले व्यगारं सुकृतवर्जने काले पराङ्मुखो भूयिष्येति न्यभिष्टायति च
रेदित्यक्तेः वस्त्रे उद्धृणामीति च तस्य भिरादित्यमुपस्थापनेने कथं व्यात्वा । आकृतेनेति प्रदक्षि
णं कृत्वा येन पानं शनि जस्वाये सो विस्वाख्य आदित्यपुरुषो न हरेदित्यतः । सोहं नारायणो
देवः इति ध्यायि प्रणम्यतां विदुर्दक्षिणे त्वे गतः संधापवाहना पात्रं वामकरे दक्षिणां धृष्य
दक्षिणान्तरे प्रोक्षाय नो कृदिशजीनपवसप्तवारं हाणां त्वमवन्तस्मी भिक्षाया वित्वा । १
गोमसिंश्लोमे भूः उच्चागत्य शुचिरन्नमो दध्यः ३० भूः स्वधानमः रत्यादिवस्तुसमस्तव्याहृति
भिः स यो दिदेवैभ्यो नमः भूगोमसि स्वाभुक्ता मणवेन वा उशमाणा यामानकुपीदिति संस्थे
यः । गोतमव्याख्या भृगुः । पतिहले जलदत्ता भैक्ष्यं दद्यात्पुनर्जने । भैक्ष्यं पर्वतमात्रं स्पातं ज
लं सागरे पमे । अर्धवर्षं मूलमाधवा परं कर्म दनं रत्नं स्मृत्यर्थं सागरे जपे ॥ कएवः ॥ एक
रात्रे वसेद्दामेन गेर्धरात्रं । वर्षाभ्यो न्यत्र वर्षासु मासस्तु चतुर्गवसेत् ॥ जावालश्रुते ॥
श्रुत्या गारदेव गृहे न कुटोवात्मी कचक्षि मलकुलो लशालानि हात्र गृह न दीपुलिनमिदि
कुहरनिर्हरं स्थिते केतनरति ॥ मान्ये ॥ अष्टौ मासान्विहारः स्याद्यतीनास्यतात्

१ अन्नसेषसेपुनिसवैकुलजुतकरेअहार अर्थधर्मअरुकामहूँततेहोतअपार-
 चौपाई। पुरुषनकेपुरुषारणदाता हैपरजन्यसकलविधिताता १ हमरेपरंपराव-
 लआर् कोउपडितनहिंआजुवताई २ कामलोभभयशोहविचारी तजेजोपहपूज
 नसुषकारी ३ तौनहिंहोततासुकल्याना यामेहैविचारनहिंआना ४ श्रीसुकोवाच
 यहिविधिनंदवेनजवषोले सत्यसत्यगोपहसुवबोले ५ सुनतैतहांविहंसिभगवं
 ना सत्तकोयहितवचनवधाना ई श्रीभगवानउवाच हैमतोपदेनसास्त्रपुगना
 येकछुकहतसुनहुँदेकाना ७ जीवजनतसवकरमहितेरे करमहितेपुनिलीनघा-
 नेरे ८ रोहा भीतिकेमअरुसुषदुषहहोतकर्मतेतात विनाकर्मनैकवहुँनहिंहो।
 तिकोनिहूवात चौपाई जोमानेफलदायकईसे देतकर्मफलसोउविसबीसे १ क-
 रैकर्मजोनहिंजगसाही तेहिंदैसकईसफलनाही २ अहैईसतेनहिंकछुहेतू कर
 यहिसववांघतहैनेतू ३ लहैकर्मनिजनिजफलप्रानी तौपूजहिकाइइहिजानी ४
 पूरुवकर्मजोनकरिराषत सकैनमेष्टिइंद्रश्रुतिभाषत ५ देवअदेवमनुजससास
 सकलकर्मवसअहैअपारा ई लघुवडजोनिकर्मवसपावै कर्महिंवसतनतेजिय
 जावै सजुमिवआदिकसवजेते होनकर्मअनुसारहितेते ८ रोहा कर्महिईस्वरका
 र्मगुरुकर्महिजगतप्रधान ततेपूजहुकर्मकोअहैईसनाहंआन चौपाई भजेऔर
 निजकर्मविहाई सोकवहुँमंगलनहिपाई जिमिनारीनिजपतिकहंसागी भजेजा
 रसोसदाअभीगी २ वेदवृत्तिहेब्राम्हनकेरी कृतिपालनछुचीकोहेरी ३ वैस्पृति।
 जानहुआपारा सुदृष्टिइजसैवउतारा ४ कषिवानिज्यपासिवोगाई उचितव्याज-
 लीबोव्रजराई ५ वैस्पृतिअहैविधिचारी येगोपालनअवसिहमारी ई सतरजत
 मथितिततपतिलयके हेतगुनहुंपितुसकलसमयके ७ रजगुनतेउत्पतिसंसा-
 री रजप्रेरितवरषहिंपनवारी ८ रोहा ततेजीवनप्रजनकोहोतसिहिसवकाज
 पितादयाही पूजिकैकाकरिहो सुरराज चौपाई नहिंहंमरेपुरदेसहुग्यामा नहिंय
 हयेकठोरअभिरामा हंमहैनितुपिनागिरिवासी रहैसदावनमेसुपरासी २ हैगोव
 रधनदेवहमारा जोगोवनवनदेतअपारा ३ ततेऔरदेवनहिंपूजा करोविचारत
 अवकछुहुँजा ४ इंद्रजागकोजोसभारा निजनिजकरलेविविधिप्रकार ५ गौअसि
 गरीआगेकीजे विघ्नकोअपनेसंगलीजे ई पूजहुपितुगोवरधनकाही यहकुलर
 क्षनकरिहिसर्वाही विविधिभांतिपाकनवनवाओ मूगसितामोदकवंधवाओ ८ रोहा
 हा पायसपूरीपूपपैपपरीपपरीपान पाखिराकहुपपचिहूपेरांष्टयितअमाना।
 चौपाई अरुसंपुलीआदिवहुविंजन वनवावहुपितुदुतमनरजन १ तीनदिवसको
 दूधसमेटी भरिभरिताकोमैदनमेटी २ दूधदहीवासोपीवाफा विविधिमलाई।
 वरीसाफाऔरहुजेविंजनजोइजाने सोनिजनिजग्रहमेनिरमाने ग्रंथबादिवहुवि।

प्रवेत्ताई लेहुसविधिहोमहुंकरवाई ५ धेनुदक्षिनाविघ्ननदीजै औरहुअन्नदानवहु
 कीजै ६ अरुपतितनचंडालनस्नान दीजैअन्नसहितसनमानन ७ गोवनकोनवा
 विनहुंषवाई गोवरधनदेवहिदिगजाई ८ दोहा गिरिराजहिसवसाजिकोदीजिभोगा
 लगाद जोरिसमाजपितातहाँलेहुप्रसादहिंषाद चौपाई भूषनवसनपहिरिपुनिताता
 अंगरागलेपितकरिगाता १ सिंगरेगोपनजोरिसमाज् लैसंगवेदवादिदुजराजू गोव
 रधनपरदक्षिनदेहु फेरिलोष्टिअयेनिजगेह यहमतनौपितुअहेहभारा पुनिजोक
 रहुविचारतुम्हारा ४ वासववल्लिगिरिपतिकहेदीवो पुनिप्रदक्षिनाताकीकीवो ५ य
 हमाकोलागतअतिनीको यहीकरहुअवकरिमतठीको ६ श्रीसुकोवाच कासात्मा
 वासवमदनासी तेहरिभेग्रदावनवासी ७ तिनकेवचनसुनतनंदराई वोलेगोपनस
 वनसुनाई ८ यहवालकदेवनकोछोटो पैहैबुद्धिकोअतिमोटो ९ दोहा पुनिहरि।
 कोमुषवूमिकैकहेवचननंदराय लाखकहेजाजोअर्थतुवसोसवहेतखगाय चौपा
 ई जामेप्रीतितोरिहठिहोई हंससिगरेकरिहैअवसाई १ जोतोहिनीकनलागहिलाखा
 नैलजहिहोई कौनहुंकासा २ वोलिउठेगोपहुयकवारा करहुनंदजोकहतकुमारा ३
 नंदतहाँनिजदूतवोलाई दियासकलवृजमेगोहराई ४ बलहसाजुलैहमरेसाथै घात
 कालपूजवगिरिनाथै ५ नंदनिदेससुनतव्रजवासी कियैतैसहीगुनिमुषरासी ६ प
 हरनिसावांकीनंदराई उठिमज्जनकियजसुनैजाई ७ भौनआदविजनवहुजोरी पूज
 नसाजरचीनहिंथोरी ८ दोहा सकलवेदवादीदुजनआसुहितहँवोलवाय चलेथे
 नुआगूकिहेवहुससैनपढाय चौपाई इतनेमेसिगरेरजगवाला लैगिरिपूजनसा
 जउताला १ गवनेनंदसंगसानंदा गावतसुंदरसुजसगोविंदा २ गोवरधनहिंंगय
 हुंचेजाई छिप्रहिविघ्नसवनवोलाई ३ करनलगपूजनगिरिकेरो वेदविधानसहित।
 सुषढेरो ४ प्रथमहिंपेचाम्रतनहवाये विविधिवरनअंवरनचढाये ५ अंगरतगर
 मृगमदअरुचंदन अरुके सरमिलायरचिवंदन ६ सोगिरिराजहिंनंदखगाये वि
 विधिभांतिपुनि। सुमनमगाये तिनकेरचिभूषनवहुभांती अरपेगिरिकहंसहित
 जमाती ८ दोहा पुलेफूलभरिदोपरनऔरहुदियेचढाय सेलनाथकेमहिजनसु
 मनसेखदरसाय चौपाई दीन्हीफेरिविविधिविधिधूपा दीपदेवायोअतिहिअनपा
 पुनिजेविविधिभांतियकवाँना लैलैमहनेकिचेपयाना २ तेसवगिरिकोअरपनला
 गे नंदादिकअतिसैअनुशगे ३ रचीअन्नकीथलथलरासी औरमिठाईसकलसुधा
 सी ४ दहीदूधचूतनदीवताई माषनमेवादियोचढाई ५ तहँयककोतुककियजदुराई
 वपुआपनादुतियप्रगटार्ई ६ अतिसैब्रह्मलंबभुजदंडा दिसनवदनपरकासअश्वं
 डा ७ अतिसैयूलजंघपदजानू सीसैसैलकेअंगसमान् ८ भूषनवसनमुकुटमनि
 मालासैलमहिअतिसुयविसाखा ९ दोहा पेषिप्रतिसगुवालसवगोवरधनकोरूप

चौपाई

१. लनप्रतिस्ततहारा १ हमप्रगटेकरिठयामहाई सैहैआजुभोगसवषाई २
 २. सिंगरोमोजनकियोभुरारी ३
 ३. नगोवरधनकियधन्यगुवारन ४
 ४. हिक्पाला ५ करहसवेसाष्टागप्रनामा यहतुमकौदैहैमनकामा ६
 ५. नदनदनगोपनसंगमौही ७
 ६. येधरनिमहेंदंडप्रनामा ८ दोहा
 ७. दिवासवपूजावथाकरतरहेवृजमाहि चौपाई ८
 ८. यहप्रत्यक्षदेवनहिमनिहो तौजोदैहैसोपुनि ९
 ९. भुरिकापा सैहैषायतुमहिंसवगोपा १०
 १०. केरोमंगलचाहोसवैधनेरो ११ तौनितपूजिकरोपरनामा
 ११. मां १२ सुतकेवचनसुनतनैदराई गोपनजुतअतिअनरपाई १३
 १२. तीवनाई कनकधारधरिहाषउठाई १४ खगेउतारनश्रीगिरिराजै १५
 १३. वजवावतवाजै १६ सवगोपीलेपानिआरसी गिरिगोवरधनकोउतारती १७
 १४. निजनिजकरलैआर १८ खगेउतारनसैलकोवा

जनविविधिवजाय चौपाई यहिविधतह आरतीउतारी कारनप्रदक्षिननंदविचा
री १ पुनिजेविजनकछुतहवौचे तिनकोभोजनकरिसुषरावे २ चलेप्रदक्षिनकरना
सुषारी भूषनवसनचिविविधिविधारी लेपिलेपिअंगनअंगरागा लीन्हें संगविप्र
वडभागा ४ पतितनअरुचांडालनरवाने तिनकोदेतअन्नसनमाने ५ गौवनकोनव
वननचरावतऔरहरीननधनखुटवावत ई चढासकटसिगरीवृजनारी गावता
केस्तचरित्रसुषारी ७ गिरिकोकरनप्रदक्षिनलागी आसिषदेतविप्रवडभागी ८
दोहा यहिविधितेगिरिराजकेगोपिनसंजुतगोप देप्रदक्षिनासुषभरेमानेनिजदृष
लोप पुनिगवालनलेकेस्तजुतवृजपतिपूरनकाम मंदमंदआवतभयेसांभजानिनि
जधाम इतिश्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहा
राजाधिराजाश्रीमहराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णपापात्राधिकोरिरघुराजसिं
हजदेवकेतेश्रीभागवतेआनंदामुनिधोपूर्वार्धचतुर्विसस्तरंगः २४ ॥ ॥ श्रीसु
कैवाच दोहा ब्रजमेवासवदेयिकैनिजपूजकोनासहरिदासननंदादिपैकीन्ह्येका
पाप्रकास चौपाई सांवर्तकगनमेघअधीसाकरतजोजगको प्रलेमहीसा १ ताहितु
रतवासवबोखवायो अतिकठोरअसववनसुनायो २ लैसिंगरेमेघननिजपाखु
जमंडखवारहुअवआस ३ नंदगोपकरिममअ यमाना कियमषभंगभरोअभि
माना ४ छुट्गोपकाननकेवासी थोरहुविभोगर्वकेरासी ५ पुनकोधनमदनहिंसा
हिजाता छोटनछुमायहाउतपाता ई हमहूंसांकीन्हीदनहोसी रासीसाहमरेहि
यमहूंगोसी ७ केस्तमनुजकेवलसवगोपा कियोहमारमषकोलोपा ८ दोहा जैसे
ज्ञानजहाजतजिचदिमषनाउअजान तरनहेतजगजलधिकोहठवखटानतठा
न चौपाई अहैकेस्तअतिहीवाचालाहैकुमतीकठोरअरुवाला १ विनासीखकोसा
भरवेसा विद्याकोताकेनहिंखेसा २ अपनेकोपंडितअनिमाने अनुचितउचितने
कुनहिंजाने ३ ऐसेकेस्तमनुजबलभारा हमैनसमुझहिंगोपगवार ममअप्रियमा
मदेवतकीन्ह्या जग्यभागपरवतकहंदीन्ह्यो सवैमानिकेकेस्तभरोसा जीवनचहा
नैवरकरिमेसातातेकेस्तभरोसिनकेरो वढ्याविभोभरजोनपनेरो सोमैआजुहिंक
रिहोनासा देषतहौअवरुखतमासा राखिवारिगेयाघरमाहां अपनेसममानतको
उनाही ८ दोहा जलधरधावहुयहिसमैवरषिधारजलधार सहितघराधरसमसिला
करहुधनुसधार चौपाई वारिदेहुवृजकीसवधरनी पावहिफलकीन्हीजोकरनी १ ॥
धेनुदृषभवलराअरुवाली ववैनअवयेकौवृजमाळी २ नरनीरीसनंदतेहिंदेसू
हिनजायतिनकरकहुंलेसू ३ जलधरकछुनमीतिवरत्सावहु प्रलेकालघारादरा
कावहु ४ होअरावतमेवदिआजू खियेकुलिमजुतद्वसमाजू पूरैहोपीछेपडेनुमहा
रसम्पुषअहैकौनहमार ई उनचासोमारुतनुवसगा पठवहुंकरननंदब्रजभगा ७ स

मरथ होय जोय हजगमाही रक्षन करै सो अवदज काही ८ दोहा केसववर्ष नहेता
 जो अहे विधिहर आज तोतिन हूँ कोजीती मैलेहो सहित समाज १ श्रीसुको उवाच॥
 चौपाई असकहिसक कोपम हूँ छाये मेघन को वधन पोखवाये १ अरु उन्नासोवो
 पुन काही आपसु दिखो मेघ संग जाही २ मातुलिसो असकहो सुरेसा स्यावहु मेरोतु
 रतगजेसा ३ मातलिनाग दिखो दुतल्योई तापरभा सवार सुरराई ४ लिये कुलिसकरपर
 मकठोरा चितवत अरु नैन नवहु वोरा ५ चतुरंगिनी सुरज की सेना आई सजिकै जोव
 ल अनेना ६ महामेघतन स्याम हजारन सारता दिप्रलेके कारन ७ आवह भवहु आ
 दिजेयवना सजेस वैवासव अरिदमना ८ दोहा साजिसेन पहि भोति तहमेघन पो
 न समेत चलेस सक अतिवक्र कै प्रजना सन के हेत ९ कंद संधानारी चलेमेघ आगेम
 हा कोप पागे भयो अंधकारन भेमे अपारा १ जलै सिंधु साता भरेते अघाता करै सोर
 भारी जोग भीतिकारी २ भरेघोर वारा गिरे सेकरोरा महाविग पाये दुते व्योम छाये ३
 ब्रजै चंड पंडा करै को प्रचंडा भरेहं घमंडा बलीहं अषंडा ४ दसौ दूदिसाने तमे मोम
 हाने भई जामिनी हीं दिये दामिनी हीं ५ भई भीति भारी कपी भूमि सारी कहै देवरा
 जा करौ आसुकाजा ६ वृजै वारि दीन्ह वेले वैन कीन्ह हने गोपगामा खहोगे इनामा
 ७ चैं पै कनाही कहै जो पराही करै केसरसा बली जो प्रतप्ता ८ दोहा यहि विधि
 भाषत थनन सो ब्रज वारा सीकोस चरि लियो सुरपतिकु मतिकरि मन मे अतिरो
 स १ कंदनराच तहां जख भ्रजोर सो कियो कठोर सोरहै प्रसे समान भोर कै गयो सो
 चारि वोरहै छनै छनै प्रकास को करै दम कि दामिनी मनोमहा भयं करी कराख कास
 जामिनी १ प्रचंड वेग कै तहां पौवन वन चासहं चले दिसान चारिते तजे निजे निवा
 सहं वृजै धरा सुकै गई महान धूरि धारहै नंद विन कहै परै निजे भुजे पसारहै २ तजे
 लगे अकास ते जख ध्रवारि चारहै अतीव आतुरे विनुंड सुंड के अकारहं गिरै लगे
 करोरि घोर वार चारि वारते महान मेख के समान ते अतीव जोरते ३ अघात सोरते
 ब्रजै अनेक वज्र पातमे रू को रपौन तेन तक्षम सज्जात घातमे नदी सती दिसानि सा
 नद्यो सहं गुनो परै नने कहै नगीच कानवैन हूं सुनो परै ४ गंभीर कै नवीन नीरधार
 धावती धरा परै अवर्त हूं गैतरंग सोरभ भरा परै न ऊँची चठोर जानि गो कुलैम
 ही कलिंदि जाकरा को विहाय ऊपरै वही ५ वनैन जात आवतो कहं ब्रजै पगै भरी
 षडोन होत हूं वनै कछु निहारि ना परै कुरंग औ विहंग वीत कारको करै लगे कहूं भ्रमे क
 हूं धिरे कहूं चलै कहूं भगे ६ अनेक जीव गाजकी गराज सो अप्रानभे अनेकता सु
 ज्वाललाग भस्म के समान भे अनेकता सुजातिके विलोकि अंध के गये अनेक जा
 तुनीरधार महवृद्ध ते भये ७ पराय वच्छवा कि धेनु वैलगा छमे गिरे तहूं सिखा प्रहा
 रतेन वै ठौवने धिरे गुवाल औ गुवालिनी करै हहा पुकारहै नंदे हकी नगीह कीति

नैकलुसम्हारहै ८ दोहा जदपिबुसेधरमेसवेतदपिपौनभूकोर रहतवनतनहिने
 कहंसागतवीरकरोर छंदतोमर विलषानगोपीमवाल सबकहंहिआयोकाल आ
 ववचवटीसतनाहि हमभागिकेहिंयखजाहि १ नहिनीककीन्ह्यानंद कियसका
 जागहिबंद निजसुतकह्योउरआनि दुषलियोगिरिमषठानि २ अवहोतवृजक
 रनास सबतजौजीवनआस ३ असकहतरोवतगोप कियविसवासवकोप ३ को
 वसुतनकोउरलाय गोपीरहीसिरनाय कोउकहंनारिनपासु भजिआउरीदता
 आस ४ लहिवोरधातकरालगिरतीविसालदेवाल छप्परउडतलहियोन टुटत
 सकटघनभौन ५ फटफटफुटतयटवृंद तटतटदुटततरुकंद १ कवहूनभोजि
 नसोग तेअतिदुषीवृजलोग ई भाषहिंपरसपरवात जेहिंहितमयोउतपात ॥
 सोनंदसुतहिंनजीक अवचलवसवकोनीक ७ करिहैंअवसिसोरक्ष समरथ्यका
 नृपतक्ष वैचिहैनऔरेदौर विननिकटनंदकिसोर ८ दोहा असकहिगोपीगदाल
 सबहाहाकरतपुकार यकयेकनकोगहिहुतैगेजहंनंदकुमार चौपाई कोपतगात
 कोलिनहिआवत गिरतपरतपुनिपुनिउठिधावत १ गौवनवखरनउरहिं छिपाई गई
 नंदसुतकेदिंग धाई २ दुषितचहुंकिततेविमिआंही कहंहिमनोतुमतजिकहं
 जांही ३ गोपीहरिपदगिरीविहाली कहंहिकरहुरक्षननंदखाला ४ केसकेसका
 हिगोपपुकारे गोकुलकेहोतुमरषवारे ५ तुम्हरेहिकहंसकमषमेटी पूजागिरिहि
 नतहिकलुसेटी ईतातेवासवकरिअतिकोषा कीन्हैतसकलवृजलोपा ७ देषतष
 डेकहानदखाला रक्षनकरहनकसयहिकाला ८ दोहा सुनिगापिनगोपनवच
 नअतिआरतदुषभीन गोअवखरावाकुरोनिरषिषडेअतिदीन चौपाई वोरनसु
 हितसखिलकीधारा वरषिरेहचनवारहिवारा १ भूभापौनचलतचहुंवोरा अस
 ननिपडतदुषिषा २ औसोनिरषिकेस्रभगवाना महाकोपवासवकरजा
 ना ३ पुनिअसमनमेनाथविचारो मैवासवकोजागनिवालो ४ तातेवरविसा
 लिलचहुंवोरन बहतआजवासवव्रजवोरन ५ मैनिजवलव्रजकीरषवारी करिहैं
 कंहाकरिहिपविधीरी भयोविभौमदभक्तसुरेसा मूढनजाहिज्ञानकरलेसा ई
 योकोमंदमैअवहिउतरिहैं सहजहिमेवृजरक्षनकरिहैं दोहा मोरभक्तजेदेवहैं
 तिनकेगर्वनहोय सकमोहिजानतनहारह्योविभौमदमोय तातेकरिवेजागहि
 मानभंगयहिंकेर नातोअनरथअसही करिहैयहसठफेर चौपाई मैहांहोंवृज
 कोरषवारा व्रजकोमैहांअहोंअधारा १ मैहांयेकअहोंवृजनाथा वृजकोसुषदु
 षमेरेहिहोथा २ मोहिदेखिजीवतवृजवासी सदांरहतममदरसनआसी ३ तन
 मुनधनमोहांकोजनि दूजोईसमनहिंनहिंआने जोइनकोनराविमेलीन्हैया पु
 हुमीप्रगटिकहातोकीन्ह्या ४ जगमेमेरेदसनकांही दुषदेसकैरुद्रविधिनाही

कुड्डइयहकेतिकवाता बाहतप्रजजोकरननिपाता ७ असगुनिगोपिनगोपनको
 १ कह्योचलहुममसंगहिमाही ८ दोहा असकहिनिजगोहैनखिपेगोवैनखासि
 नखास गवैनगोवरधननिकटगिरिधारनगोपाल कवित महामदमत्तमधवाकेभे
 जेमहामेधमहादुषदेनहेतमहाजखठासोहै गोवैनकोगोपिनकोगोपनकोतौने

सोखितिपरकनैमेखनाकसोवपासोहै इंदुगर्वगारिबेकोगोकुलउधारिबेकोगरुयो
 गोवरधनगोविंदकरधासोहै १ दोहा गोपिनगोपनसोकह्योगिरिधारीगोपाल ॥
 आवहुगिरिनीचेसवैलैगोवैनयहिकाल १ चौपाई गिरिवरकोगिरिवामकरतो ॥
 करहुनकुक्षुभ्रमंयहनिजडरते १ नंदववाकेपुंन्यप्रभाऊ मेउठायलीन्ह्योगिरिरा
 ऊ ३ इहोमवातवर्षकीभीती आवहुकरिमनमाहंप्रतीती ३ गोवरधनकरिहेतुवर
 सा प्रगटिभष्मोवलिजोनप्रनृक्षा ४ नंदववाहेजसुदामाई आवहुगोपगोपिलेधा
 ई ५ जवलोवरषाहोयमहानी तवलोवसहुइतैसुषमानी ई सुनिनंदनंदनकी ॥
 असबानी गोपीगालनाननिजमानी ७ गिरिवानरजरहरवरभरभर थरथरप
 रपरकरइददरवर ८ दोहा साधनगोत्रवाछराअरुवाछिहुअनत गोवरधनतरा
 मेरहेनहिसंकेतसंदत चौपाई सिंगरीसाजसाथलैगोपा बैसनजुतकियसकटा
 अरोपा १ पैन्हिकोहुकोसोकरभयऊ सवैसुपासतहाकैगयऊ २ लगीनकाहु

को भूषणिया सा हरिमुपलब्ध विपीवतसदुलासा ३ कहहिं सवेष्टज राजकुमारा सातव
 र्षको अतिसुकुमारा ४ गोवरधननिजकरपरधासो दुषसागरतेहमहिउतासो ५
 कोउकहकरिपरात अवहोई लखाधरहु धरिहैं सबकोई कोउकह अवसवेष्टपतका
 है सिसुकरगिरनसैख अवचाहै ७ निजनिजहोथखगावहु भाई अमितलालगि
 रकी गरुवाई ८ दोहा कोउगोपी गिरवर धरेगिर धरको लखि नैन ताकी वरन
 नकरतछविसषिसोवोलीबैन कवित तारनपैकजकुंजहु पैरभूषभराजैरंभषा
 भहुपैसिंहतापैयेकवापीहै वापीपैभुजगहैं भुजगपैकपोटसोकपाटपैकपोत
 तापैविंदुतिथापीहै तापैसुकतापैमीनतापैअहिवालकरितापैअर्धचंदता
 पैसरजप्रतापीहै महितेउत्तामृनाखतापैछत्रछायाकिपेरधराजअसीछवि
 मरेद्रगव्यापीहै दोहा पुनिवोलीव्रजवालकोउमंदमंदमुसक्याय लखोसधीको
 तुकपरममोमुषकहपानजाय कवित मन्मुषसामरेकेआयव्रजवालकोऊतकी
 तिरकोहैंचषचचलचलायकै ताहीसमैकान्हकरकापतहीकाप्योगिरिव्रजजा
 नजनिगिरिगिरितवनायकै रघुराजरामतहोअसीदसादेष्टहोवंधुपैविलौ
 कोनिकुमंदमुसक्यापैकै अवलोकितअग्नजाकोआनननवायनैनसैलकोसभा
 स्तोफेरिलाननलजायकै दोहा गिरधरकोगिरिकरधरेसीतिगयेदिनसात ब्रा
 जवासीमारितवसख्तानवरषावात चौपाई सातदिवसनि सिसकअयोरा ब्र
 जमंडलवरलोजलधारा १ पैनलहेदुषकोउष्टजवासी तवमघवाकैगयोनिरा
 सी २ निरविकेस्त्रकोमहाप्रभाऊ अतिसैविसमितभोसुरराऊ ३ वारनकी
 नै ४ अवब्रजमेवरषहुकोउनाही ५ सुरनसहितलैमेघसमाज सु
 रपुरकहगवनेउसुरराजू ५ उदितभानुभोअमलअकासा मिटीवातवरषाकी
 कासा ६ तहंसिं गरेगोपनगिरिधारी गहेगोवर्धनगिराउचारी ७ श्रीभगवा
 नउवाच सुनहुवैनव्रजकेसवलोगू अवनाकरौवरषाकरसोगू ८ दोहा लैलौ
 अपनीसाजसवनारी सुतनसमेत गिरितरतेअवनिकसिकैगमनहुनिजेनिके
 त चौपाई भयोभानुकाविमलप्रकासा दीसतघननहिंकोनिहुआसा १ वहैजमु
 नअववीचकरारा छट्योछेनिकोसखिलअपारा २ असीसुनतकस्तकीवोनी
 सिंगरेगोपमहासुखमानी ३ निजनिजसकटनभरिसवसाजू बालवृद्धसव
 सहितसमाजू ४ गौअवछराआगूकरिकै गवनेगिरितरतेसुदभरिकै ५ वा
 हेरठोदभयेष्टजवासी पावतभेअतिआनंदरासी ६ तहंसवकेहपतगिरधारी
 जैसोरह्योप्रथममहिधारी ७ तैसहिपुनिताकोधरिदीन्ह्यो आपहुगवनेतहो
 तेकीन्ह्यो ८ दोहा देष्टतहीनंदनंदकोवृजवासीदुतथाय प्रेमसिंधुसहैमयन
 सवलियोधेरितहआय चौपाई कोउचूमैमुषलालनकिरे मिलैप्रभुहिकैभोद

घनेरो १ गोपीहरिभुजमांजनलागी बोलहिं वचन प्रेमरसपागी २ यस्तोलासतु
 मकोश्रमभारी कैहे भुजापिराततिहोरी ३ दधिअसतलैसहितउछाह कोउगोपी
 पूजहिहरिकाह ४ देहिं वृद्धसवआसिरवादा बदैवहुन आपुषमरजादो ५ जसुम
 तिरोहिनितहेंदुतआई लियोगोविंदगोदैवाई ६ पुनिकरजललैसगीउतारन
 निजसुतवलकीनजरनेवारन ७ रामआयपुनिमिलेगोविंदे विहंसतपावतपर
 मअनंदे ८ दोहा नंदरायतहेंआयकैअपनेसुतकेहोथ भयेदेवावतदुजनको
 गोधनमनिगनसाथ चौपाई गगनसाध्यअरुसिद्ध सिधारेभयेवजावतसष
 नगारे १ चारनविद्याधरगंधर्वा हरिजसगावतमोदितसर्वा २ वरषहिंसुमना
 देवभरिलाई हरिकीअस्तुतिकरहिसोहाई ३ लगीअपसरनावननाना सो
 सुषुकेहिंविधिजायवषांना ४ तहेंआगूकरिगोबंनकाही गोपसवेअतिआन
 दमाही ५ नंदलालकोमधिमहकीने वृद्धचंदेसकटनसुषभीने ६ हरिकीरति
 गावहिंसवगोपी निरषतहरिसुषआनदवोपीवजवावतवहविधितहवाजा सं
 दमंदचलिगोपसमाजा ७ आवतभेवृंदावनकाही निवसेतैवनिजनिजग्रहा
 माही ८ दोहा जदपिउपद्रवसककियवृजमंडलमहेंपारहरिप्रभावतेतदपि
 तहेंनेस्पोनयेकोठार ॥इतिश्रीमन्महाराजाधिराजवोधवेसश्रीविस्वनाथसिंह
 त्मजसिद्धिश्रीमहाराजादिराजाश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रक
 पायात्राधिकारिरघुराजासंहजदेवकतेश्रीभागवतेपूर्वाध्यानेदामुनिधोप
 चर्विसस्तंरगः २५ ॥ :: ॥ श्रीसुकौजवाव दोहा कर्मअमानुषभांतिथीहिनरषि
 कृष्णकेगवाल अतिअचरजमानतभयेयेकयेककहिततकाल चौपाई आवत
 भयेनंदकेहारे सभावेठिअसवचनउचारे १ तुवसुतकेरअमानुषकर्मातिरषि
 होतहमकोअतिभर्मा २ कैधौकोकरेवहैवालक धौप्रतस्रषगद्योजगपालक ३
 नीचअ हीरनभोनहमारि सिसुवपुधरिकोउसुरपगुधारे ४ सातवरिसकोपुत्रा
 तिहारो सातदिवसलोगिरिवरधारे ५ जैसेकरिवरकजहिधारे तिमिकैसेसिसु
 गह्योपहारै ६ पलनामहेंभूदेइगकाही पत्थारह्योवालकगहमाही ७ आईत
 होप्रतनाधारा वियप्पावनलागीतेहिठोरा ८ करियपयानलियोहरिप्राना ह
 रतआयुजिमिकालमहाना ९ दोहा तीनिमासकोजवरह्योतवकरिचरनप्रहा
 र सकटदियोउछटायचंदमटुकेफुटेअपार १ चौपाई सिसुजवयेकवर्षकोभय
 ऊ तवहरिनभदान्वलैगयऊ १ तासुकठगहिभूमिगिराई हस्तोप्रानतुवसुत
 प्रजराई २ पुनिकहुमायनलियोवोराई तवसकोपकैजसुगतिमाई ३ नोथोया
 हिउखूपसमाही आपुगईगहकीरजकाही ४ बंधोउलूखलकोचिसिलाई भुजव
 लंजुगतरुदियोगिराई ५ काननमेपुनिवक्षचराचत रामसहितगालनसुषछा

मवोरतजिघोरघनभोरकरिगोपगोवेंकिचोअतिदुषारी १
हृदुपदपानिधिसककोदर्पवडनविचारी येकही हांथसोमंदहंसिनंदसुतदूतौ
गोवधमैलियजपारी सातदिनधारिछत्राकसमळो निधरलिपोत्रजराविहरिग
वंगारी कहतरघुरजजटजचंदनदंदगोविंदसोदसुधिकरेश्रवहमारी इतिश्रीम
न्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्री ॥
यजाश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसि
हजुदेवकृतेश्रीभागवतेपूर्वार्धेआनंदामुनिधौषडविसस्तरंगः २६ ॥ ॥ श्री
सुकोवाच जादिनगिरिधरगिरिधरसोधराताहिनिशिमोर गकचरावनसषन
जुतगमनेनंदकिशोर १ चोपाई वनमेगकचरावनलागे सषनसहितअतिश्री
नदपागे १ गुनिसुरभीअरुसकअवाई वेठेकेस्तंयकांतहिजाई २
यनकहवाधासोअतिगुनिअपनोअपराधा ३ खमाकरामनुहितप्रभुकाही ॥
आवतभोवासवव्रजमाही ४ तहगोलोकतेसुरभिहुआई ५
दुराई ५ हरिहिनिरविसुरनाथलजाई गिहोडंडसमचरननधाई ६ निजकिरी
टसोप्रभुपुदपरसो वारवारनेननजलवरसो ७ देखोसुन्योकरूपपरभाऊ ॥
विनागर्वकोसोसुरएऊ ८ दोहा आगेठोठो जोरि करकपतगातविनीत लग्यो
करुअस्तुतिहजिदुपतिकीअतिभीति इंदोवाच कंद तुवरूपसत्यविसुहसा
खसुसांततपमेतमनही मायाप्रवाहनिवड पहसंसारतुमेमेनहि सही अज्ञा
नवोधकलोभआदिकनाहिहैयहकाकही तद्यपिषलनकेदखनहितप्रभुदंड
दापनिमतिगही १ तुमगुरपिताजगदीसकालसरूपधारकदंडहो जगकरन
मंगलहेतकरहुचरित्रनाथअषंडहो जगदीसमानिनमानमोरनहेततुवेअवतारहै
तुवगायसुजसगोविंदजनदुतलहतभवनिधिपारहै २ जगदीससोसमजेअ
ज्ञानीअभैतुमहिविलोकिकै मरतेरहितकैभक्तिमारगचलतअतिमनरोकिकै
अस्वजकेमदमत्तमैजान्योप्रभावनरावरो अपराधछमिकरियेरुपाफिरि
होउअसनहिवावरो ३ अचवोपनृपसधारकरिकैहरनहितभुवभारको निजचरनदा
सनकरनमंगललेहुमहिअवतारको जयपुरुषजयभगवानजयतिमहानजय
सुप्रधामहै वसुदेवनंदनकेसजलदुकलनाथतुमहिप्रनामहै ४ निजभक्तइच्छातेपि
सुद्विज्ञानसूरतिधरतहो सर्वात्मतुमही सर्वकारनवाससवरकरतहो मैमटनिज
मयभंगलपिकरिकोपयजलोपनहितै बहुपवनपानीअरुपपानहुपविहुवरथाव
हुकितै तुवरूपहितेगोकुलवयोमैगर्वहनकैजकिरह्यो करुनापतनजडुनाथनातैअ
पतुवपदकौगह्यो अवरुपाकीजेनाथगोपरभाफलीजैचूकहै यहरावरैअपराधा
फीनहिमिटीजनमहुहुकहै ६ श्रीसुकजवाच दोहा यहिविधिअस्तुतिजवकरी

सुरपतिअतिभयभीर तवहिंविहंसिहरिवचनकहमेघसरिसंगंभीर श्रीभ
 गवानुवाच चौपाई तौपैकरनरुपाकिहेतु मैमषभंगकियोसुरकेतू १ सक
 रहेमदमत्तमहाना मेरोसुमिरनतोहिभुलाना २ हमनिजसुरतिकरावनका
 जा गर्वहस्यातिरोसुरराजा ३ श्रीमदश्वधमाहिनहिंदेषे जदपिदंडमैकरहुं
 विसेषे ४ गुप्तोजाहिपरकरनरुपाको श्रीमदसकललेहुहरिताको ५ सुरप
 तिअवनिजलोकसिधारो होइअवसिकल्पानतुम्हारे ६ मानोसासनसकह
 मारा वैठहतजिमदनिजअधिकारा ७ श्रीसुकउवाच पुनिसुरभीहरिकेदिगा
 आई बारहिंवारचरनसिरनाई ८ दोहा गौअवकरावाकरीनिजसतानवोला
 य कह्योनेदसुतसोवचनपरमधीतिदरसाय सुरभिउवाच चौपाई कृष्णकृष्ण
 हेजोगअधीसा विस्वात्पाजगकरखळमीसा १ लोकनाथसहितुमसमनाथा
 आजुभईहमसवैसनाथा २ इष्टदेवतुमअहोवदारे तुमहीहोप्रमुदइहमारे
 ३ गोविप्रनसाधुनसुषंदीजे सदायहीविधिरक्षणकीजे ४ हरनहेतयहभूवर
 भार सियोनाथरजमेअवतारा ५ करनहेतअभिषेकतिहोरा हमहिपठाय
 दियोकरतारा ६ श्रीसुकउवाच असकहिसुरभीसुरभितकोही अपनेनिकटा
 चोलायतहांही ७ निजथनपयधारनजदुनाथे कियअभिषेकसहितसुषगाथे
 ८ दोहा अदिनिआदिसुरमातुसवकह्योसकसोनेन तुमहुंकरहुअभिषेकअव

जदुपतिको भरिचैन चौपाई तव अकास गंगा को जल भरि ल्यायो औरावत घटा
कर धरि १ तेहि जल सों संगलै असुरारी इंद्र कियो अभिषेक सुधारी २ धसो गो
विंद नाम हरि के रो देख लहे सव मोद धनेरो ३ नारद तु वुरु आदिक आये विद्याध
र गंधर्व हुचाये ४ चारन सिद्ध साध्य गन नाना करन संगे जदुपति जस गाना ५ जा
हि सुनत सव लोक न पापा पुनि न करत प्राणि न कहता पा ई नाचन खगी अत्र पसरा
नाना मढा मोद संजुल लै ताना ७ सुरगन फूलन वरषेन लागे अस्तुतिक रहि अ
तिहि अनुरागे ८ रह्यो छा य विभु वैन अनंदो कहहि सवै जे गोविंद ९ दोहा
गोत्रे निज यन दारि पय दीन्ही भूमि मिगाय सरित न मेव हर सव ह्योत हृदिय म
धुहर काय १ जव ते हरि अभिषेक भोत वते अन्न अनंत विन जो ते ब्रज धरनि मे
लगे पकन अत्यंत २ धरनी धर प्रगटन लगे मनिन अनेकन भोति को रिवै रयेक
अथ लव से गोवा घहु प सुजाति ३ यहि विधि गो कुल चंद को धरि कै नाम गोविंद
विदामा गिग वने भवैन सकादिक सुरछंद इति श्री महाराजाधिराज बांधवे स
श्री विस्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री रा
जावहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा पात्राधिकारि रघु राज सिंह जू देव कृत श्री भागव
त दसम पूर्वार्धे आनंदाम्बुनि चौसत्रविंशत्तरंगः २९५ श्री सुकोवाच दोहा
कोस मेये कादसी ब्रज मे रहानरे स निराहार व्रत नंद करि पूज्यो सविधिर मे स
चौपाई देउ येक द्वादसी दिहोने जोतिष विद ब्रज पति हि वचने १ सिध्या सास्त
महं अंस नृप राई कला अद्वादसी लपाई २ तौ येकादसि की नि सिमाही बीति
जय जुग जाम हिं जांही ३ तव हीति मध्यान भरे की निरवाहै सब क्रिया विवेकी ॥
४ करे द्वादसी ही मे पारन यहि विधिते की जे व्रत धारन ५ करे वयोदसि पारन
कोई तौ येकादसि फल नहि होई ई सुद्वादसी जो व्रत धारे तव हि वयोदसि
करे अहारै ७ असी विधि मन मोह विचारी उठे नंद नि सि अर्ध निहारी ८ दो
हा जमुना मे मज्जन करन गमन त भेन दराय गुनी न वेसा आसुरी जस प्रवि
से अतुराय चौपाई वरुन दूत विचरत तेहि काला गह्यो नंद कहै आसु भुवाला
१ वरुन समीप गये लै आसू करि कै अति से को पप्रकास २ गोप सवैन हि नंद
निहारे राम के स्तक हितुरत पुकारे ३ तव पितु को को उहरि ले गयऊ को हू को दि
पि परत नहि मयऊ ४ वरुन दूत हरि वो हरि जानी वरुन लोक गो सारंग पानी
५ निज दास न के अभे प्रदति देखि वरुन अति से डर पाते ई दोरि दूरि ते गि स्तो
चरन मे सिर धरि पुनि पद परसि करन मे ७ सिंहासन वैठा यनाथ को अति पू
जन करि जोरि होय को ८ घन घन्य अपने कहै मोनी अति हर पित वोल्यो सुद
नानी ९ वरुन वचान दोहा आजु जन्म भोस फल मम सब कछु पायो आजु तेई

भवनिधितरैश्वरसितुवजनजेजदुगज चौपाई परब्रम्हजयभगवाना परमात्मा
 जैरुपानिधाना १ तुममेसुनीपरैनहिमाया जोविरचैयहजगतनिकाया २ मेरोदूत
 महामनिमंदा हरिखायोतुम्हरोपितुनंदा ३ जानतरह्योननिकहुंकाजा सोअप
 राथकुमहुंजदुगजा ४ हेगोविंदनिजपितुयहलीजे मोपरनाथआनुग्रहकीजो
 श्रीसुकजवाच तवैवरुनपैकैप्रसन्नहवि बखेतहांतेसैपितुमुद्मरि ५ आयेपु
 निहंदावनमाहीं दीन्ह्योआनंदगोपनकोही ७ वृजवासिनकहंनंदबोलाई विस
 भितदीन्ह्योवचनसुनाई ८ जैसाविभौवरुनपुरमाहीं तसतोहमदेपेकहुनाही
 ९ दोहा लोकपालसावरुनहुं केस्तहिं कियोप्रनाम तातेकान्हरसस्यकैहैंइस्वर
 सुषधाम चौपाई सुनतनंदकेवचनगुआले मान्योपरमेस्वरनेदखाले १ मनमे
 करनलगेअसिआसादेहहमेविकुठविखासा २ अभिलाषाब्रजवासिनकेरी नि
 जपुरदेषनहेतधनेरी ३ जोनिक्सेसुखसखजुदारा लगेकरनकरिछपाविचार
 ४ वृजवासिनजोमनसंकल्या सेकैनिहुंविधिहोइनअल्या ५ कर्मविवससंसा
 रहिमाहीं भ्रमतरहतयह जीवसुदाहीं कहंनरकहुंतिरजकहुंदेवा पाव
 तयहिविधिजोनिनभैवा ७ जोनतकवहुनआतमगतिको करतनकवहुममपा
 दगतिको ८ ब्रजवासीतोममअनुरागी इनसमाननहिंकोवडभागी ९ इनकोया
 हीदेहखेजाई देहुविकुठलोकदरसाई दोहा असविचारिनिजचित्तमेकरुनासि

धुनुरारि आसुवैखदीसक्तिनिजसिगरेवजविस्तारि चौपाई जुवावालखदहनप्रज
वासिन गोजुतनिजपुरदरसहसासिन १ दिवोविकुंठलोकदरसाई हरिषिमुषीजा
हैकवहैनजाई २ प्रसूअनंतज्ञानसतिरुपा स्वयंप्रकासअनादिअनूपा ३ त्रैगु
नहीनसिद्धिजेहिदेवै धन्य धन्यअपनेकहंलेखै ४ असविकुंठमहंसवहजवासी
भयेसच्चिदानंदहिंसी ५ सोइविकुंठलषिकैमुदपूरा पूरुवजहंगवैनोअकूराई
नहंमनिसिंघासनमधिमाही रमासहिननिरिषासुतकाही ६ निगममूर्तिधरिअ
स्तुतिकरही पार्षदगनचहुंकिनसुषभरही रोहा नंदादिकअसरदषिकैविसमित

वक्षी कृष्णजी

भेमनमाहि पुनितिनकोहरितुरतहीपहुंचायोवजकौहि इतिश्रीमन्महाराजा
धिराजवोधवैसश्रीविस्नोपासिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजाश्रीमहा
राजाश्रीराजावहादुरश्रीरुसचंद्ररुपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजदेवकतेश्रीभा
गवतेदसमपूर्वाचंआनंदास्वनिधौअष्टविंशस्तरंगः २८ ॥ ॥ श्रीसुक उवाच
देहा पुनिमजमेआवतभईसरदनिसाळविषानि तहेंचौदिनिसीचौदिनीचारुचंदरस्य
तानि चौपाई पूखिरहीचहेंवोरचमेची लहरिलहरिरुदरैछितिवेसी १ तवहरि
वृजनारिनकेसंगा विहरनकियोविचारअभंगा २ भईसरदकीपूरनगासी जा
नित हीअविआनदरासी ३ मातृपिताकहंकेस्रछिपाई जमुनातटआसुहिंप्रमु
आई ३ पूरनकरनराससुपमाको सुभिरनकियोजोगमायाको ४ दिअविभूषन

हियभरिहरिप्रीती ३ यतिपितुभ्रातबंधुतिनकेरे वारनहितकियजतनघनेरे ४
 येनरुकीहरिलियहरिहिपरो तनतौइतैकेस्तदिगजियरो ५ कौतगोपिनकहगोपग
 चारा रोकतभेदैभवनकेवारा ६ प्रथमहिमनतिनकोतहंगयक पियवियोगत
 नसहतनभयक ७ मृदिनेनहरिनदवररूपा उरधरिकरीभावनाभया ८ दोहा
 हमनंदनंदननिकटचखिदोकभुजनवदाय कालिंदीकेकुंजमघिलैहैअकख
 गाय चौपाई असभावनाकरततेहिकनमे पुन्यपापनहिरहिगेतनमे १ भववा
 धनछुट्योतिहिकाखा दियोतुरततनतजिबजवाखा २ दिव्यरूपलहिप्रथहिसा
 वते मिलोमोहनेचखिअतिजवते जरपिजारमतिहरिमहंठानी तदपिवालप्रमु
 उरहिसोहानी ४ गहसुनिअतिसंकितकुरुराई कहयोवचनसुकसोसिरनाई ५
 राजौवाच केस्तहिपरब्रम्हनहिमान्यो केवलकेतगोपिकनजान्यो ६ तिनकोकि
 मिछुट्योसंसार मेदहयहसंदहहभारा ७ सुनतपरीखितकीइमिबौनी बोलेसु
 काचोर्जविज्ञानी ८ श्रीसुकौवाच यहनौहंमनुमसौनृपतिप्रथमहिंक्रियोवधाना
 हरिवैरीसिसुपालजिमिहरिपुरकियोपयान चौपाई वैरिहकोगतिदेतमुरारी तौ
 कापुनिजेहरिकीप्यारी १ जनकोमंगलकरनअपारा लेहिविकुंठनाथअवतार
 दिव्यगुनी प्राकृतगुननाही सबकेआदिअनादिसदाही ३ कामको
 रे अरुभक्तिहुसनबंधघनेरे ४ हरिमहंकोनहंविधिमनखावे अवसिनरे
 क्तिसापावे ५ हरिमहंकेकुविसमेनहिकोजै जागी ६ १२
 कपातेपेहसंसार छुटतहैनहिऔरप्रकार ७
 वचसरचनमोहतमनतिनको ८ नटनागरवोलेअसवानी ९
 ८ श्रीभगवानउवाच दोहा प्यारीतुमनीकीकरीजोआईममपास कहाजौन
 मकरैजेहिंतुवहोयसुपास चौपाई कहोआगमनकारनराती १
 वभोती १ अहैरजनिपहअतिसैघोरा घोरजवुविचरैचहुवोरा २
 जोगनहिप्यारी जाहसवैव्रजआसुसिधारी ३ मातपितासुतभ्राततिहार
 ४ सखसहृदपरिवार ५ तुमकोसंकितभोजतकैहै दुषपेहैजोतुमहिनेपेहै ६
 ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

नोहरनासकपीरा १ जमुनापरमप्र
 वनि १ सोऊसवविधिलियोनिहारी
 हुपतिनकहजाई रोवतसिसुनदेहप
 कोतुमविनकाग्रहलैहै ४ गौवनकोड

ही ५ अथवामममुरलीधुनिसुनिकै आर्द्धतमोहिं अतिप्रियगुनिकै ईतवहं।
 कीन्हेउचितअतीवा मोपरकरतप्रीतिसवजीवा ७ यैपतिसेवननारिनकोही वि
 नखलकरिवोधर्मसदाही ८ दोहा पतिवंधुनसेवाकरवपालवसुतनसप्रीति
 जगमेनारिनकीयही परमधरमकीरीति चौपाई रोगी दुःखदोष भागी कुतसि
 तकपटीकुमतिकुरागी १ अथसहपतिकह अनधविचारी सपनेहुकवहुनस्यागे
 नारी २ चहैजोउत्तमलोकिनबासा तोपतिसेवैसहितहुलासा ३ जोपतितजैआ
 जैतियजारे तेहिनिदानहैनरकअगारि ४ निंदाअजसभीतिदुषभारी ताहिहोत
 जगमेहठियारी ५ जोअनुरागभरिआई जायसकैनहितुमहिविहाई
 ई तोअनुरागभरिआई जायसकैनहितुमहिविहाई ६ जोअनुरागभरिआई जायसकैनहितुमहिविहाई
 कीन्हेजसदरसनअरुध्याना ७ अरुअमजस
 कीरतिकोगाई होतिप्रीतिमोमहंमनभाई ८ तसनहिनिकटरहेहजवारी आ
 होससतुमलेहविचारी ९ दोहा तातेगमनहुं आपनभवनसवैवृजवाल तहैवेठि
 थिरचिनकरिआहिमजौसवकाल श्रीसुकोवाच प्रीतमवचनअप्रीतिप्रवृजव
 हिंसुनिकान हेखिनकेहियरेमनहुवैधेहैवरवान २ वदनस्वासतनसेदभासि
 पथिलभयेसवअंग अतिदुरंतचिंताभईभूल्याप्रेमप्रसंग कविन रूपधनाकुवी॥
 प्रीतिजेकोनवायसी ससोकभरिस्तासलेती सविगेअधरविवकेपनलगेहैगात नै
 नोजलधारवहिरल गिआयहातकुंकुमकोपंकफेरितनतापतेसुधाने जरती
 मूरहज्वालठोढोमोनप्रजवालपनतीअवनिपगनषदुषअधिकात आनैकहैजही
 ही ई भगदेसमायजायैप्यारेकोविहायनहिअनतवनतजात १ सुधारलसानेस
 दावचनवषानेजिनतिनकेवदनसुनिनिकसीकटुकवानि करतीविचारानप्या
 तिमदकोकुमारजाहीकेलिमेही हायछोडिनीकुलकानिरधराज होतोसबस
 पैतिनसमाजमहिवैनकीनबाजकीन्ही उरनिठराईठानि तिनकेनकततातितवानि
 मुल नूजातीरत्यागिहैतलफितनतीपनतपहितानि २ दोहा मीजिद्रगनगदगदगा
 आपपुनिकछुवरधरिधीर गोपसुताअनुरागभरिवोलीगिरागेभीर गोप्यडबः कवि
 नतसवैयाकोमलअवुजआननसौअसवैनकठोरपुलैयहिकालन कैंडिसकुल
 सनानिगहहमरावरेकेपदकजरसालन स्वामिहैसेवककीरपराषततूकसत्यागत
 ऊनदेकखालन वेनुवजायवोलायखलीअवनेदोहा ॥ गिरिवृजवालन ३ जोय
 तिसेवननारिको धर्मकह्योसतिहायगोसाककन ॥ रियेहमवेदपुराणसुनैहित
 रावरेकेदिंगनाहिंसिधाई श्रीरघुराजसुनौमनभावनआवतीकेहैनहीइतथाई
 येदईसारीतिहारीखलामुरलीहाठकैहैमकोधरिल्याई ४ जेतुवप्रीतिकरनदगी
 तिनकोनसुहातककूपरिवारे धानहैतैनुमप्यारेललाकहिवोवहिंलापकअहो
 तिहारेअवुजनेनसुनारघुराजदुतैरिलतेदयादीठियसारे वैनकठोरकुठारनसो

मनिकाटोअनोरथवच्छहमारो ५ रेचितवोरचितैचषचंचखचोरिलियोचितवोरच
खाको यातनतोतुवनेहकेभारभयेयहकाजकरैमहंषाको भोनकोगोनचहैहमा
हूँपैचलैअवकैसेकहाकरैयाको श्रीरघुराजपदोभारियेपदतीरतजैनलखाजमु
नाको ६ वेनुवजायवोलायहमेमुसकायखगायदईमदनागी सोअधुरामृतचा
खसीविबुकावहुखालवेखवहियागी श्रीरघुराजनतोविरहानखदाहिहैदेहको ।
ज्वालनजागी घाननसोंमिलिहैतवहुअजसैयेकराकरावरेकेकरखागी ७ इंदि
राअनैदअवुधिरानिसदांतुलसीवनवासिनप्यारे आयखषेइनेननसोजवते
पदपदजनेनतिहारे श्रीरघुराजतेहोअनतेजगमेद्रगदूजोपरेननिहारे घानह
नातुमवेप्रियहैपतिपूतकहारहतेदईभारे ८ सुरजाकीछपाकीकटाक्षकीकोरा
लियेअमभारीकरैप्रवला पदकजरजेतुलसीसंगमेसोजाहैही येहवसीका
मला सिरनायकैहाहापुकारकरैदिसदायागहोहंमहैअवला रघुराजखलाससी
सोरजकीषडीजोचतीहैवृजकीनवला ९ बांसुरीकी धुनिकोसुनतैकुलकीकुलिका
नितजीडुषरासी तापरतद्रगवाननवेधियेसायलियोमुसकांनकीफासी प्रेमा
कीप्यासीषडीरघुराजतजोनिहुराईअमेदुषनासी हायअनंगकीआगिजरैअवरा
उरेदेधतरावरीदासी १० कुडलकाननमेभक्तकेअलकैहलकैछलकैकनिभारी सोंअधरा
निसुधानिवसेरघुराजचितैमुसकांनहंप्यारी हजरश्रीकोविलासनेवासउमेमुजा
रासहलासयसारी मूरतियामनहारीनिहारीभईहमनारीविहारीनिहारी ११ ती
निहलोकनकीसुषमाहरिरावरेरूपमेआयवसीहै देखिकेधेनुकुरंगविहंगअजंग
मकेपुलकालिलसीहै श्रीरघुराजकहोकेहिकेमुखीधुनिधायहियेनधसीहै॥
कोतियताकिनुमैकुलकानिविहायनप्रेमकेफांसफसीहै १२ जाहिरहैजगमेरघु
राजभयेतुमगोकुलकेदुषहारी सोतुमहरेखषतेरुजवालनजारनचाहैअनंगदवा
री पीकेतुहंपकितेहोलसामलायेतीविनेसुनियेतोहमारी दीजियेआपनोको
लकरैहमजीवतहीहियेलेहितोधारी १३ आसुकोवाच दोहा प्रेमपगेरतिरसरंगो
विरहजगेसुषअन सुनिरुजवालनवेनहैसिवासेवारिजनैन चौपाई सत्यकहो
सिगरीरुजनीरी सोपरअतिसेप्रीतिहारी मैतुमसोंकीन्हीयहहोसी सोनहिंवि
तल्पावहुलविरासी २करहुसवैमेरेसंगरसा पूरहुसवउरकीअवआसा मैनिवस
हुनितहियेतिहोरे तुमनिवसहुसबिहियेहमारे ४ सुनिकेकेस्रवचनरुजवाला॥
अनुपमसुषपायेतिहिकाखा ५ भयेप्रफुल्लितवदनमलीना ताकिरहीप्रीतमेप्रवी
ना ६ तहहरिसषिसमाजमधिजाईहंसेआपहैविनैहैसाई० फेरिरहीदुतिरता
नकेरीमनहंकुंदकीकलीघनेरी ८ जुषतिनमधिराजैजदुराई मनुमयंकउडवी
चसीहाई ९ दोहा तहंरुजकीनवलासकलकरिमंडलचहुवोर अकयेकनकरपा

करिकैकरिविचनंदकिसोर चौपाई गौवनलगीमनोहररागा हियउमरग्याहिरि
कोअनुरागा १ वाजनलगीवजावेनप्यारी चहुँकितसुरखायोमनहारी २ भूषेनव
सनरिअसवधारी नवेचहुँकितदैदैतारी ३ अतिचंचलचमकतीकामिनी सह
सनमनुदमकतीरामिनी ४ छापरहीनूप्रभुनकारी मधुरतोनखेतीरजना

री ५ तिनकेमधिमकहितल्येइया नाचतनुटवरवेषकन्हैया ईउरसोहतिपैज
तीमाला जनुनीरदमधिधनुसुरपाला १ करलरासयाहिंभीतिअपंडित थलथल
भोरुंदावनमंडित ८ दोहा यहिविधिविहरतकान्हतहलैसैगसपिनजमालि तहो
महा २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ निमाराति चौपाई रासकरनसरिबुलिनविचारी
लैरजनारिनकुजविहारी १ नाचतगावतदैकरताला गमनिजमुनापुलिनविसा
सा २ तहैकोमखवासुकारसाला सीतलसरससुषदसबकाला ३ वहतपवेनसुर
भितचहुँवोरा छापरगगरह्योतेहिंदोरा ४ गुंजतमधुपमत्तमनहोरी फैलिरही
ससिकावजियारी ५ तहैरजवालननंदकुमारा विहरतआनददेनअपारा ई को
उसविकोहरिहांथपसारी परसिकपोलदहिंमुदभारी ७ कोहकहंभिलतधायमन
मोहन चूमतवदनसखविकिकोहैन ८ दोहा कोउनाचतवृजगोपिकाविशु
रिजातिअलकालि निजकरताहिसंभारतेअतिसोदितवनमालि १ कोउसविकी
छापरसिरभभंभदरसाय यहिसमताईकरहुनुमअसकहिहंसेहंसाय २॥

कोहकीनीवीहरिगहेसोलषिकैमुसकाति मनहुंआपनेप्रेमकोगवदेवावत।
जाति ३ कोहकेकुचनकठोरनिजकरपरसतजदुराय रूपदरपतेदरपनिहतहै।
सोदियोदेवाय ४ कोउकामिनिकोकान्हगुनिकामकुलानिप्रवीननषकुततेहि
अगनिकियोमनुमोहरकरिदीन कोउसषिकोकोतुकखषनिमिसिवोलाइ।
जदुराव मिलतभयेमोदितमनोसोकियमुगधामाउ चौपाई कोहकोकरग
हिनचतसुरारी सोमुषवाकिछाकिछविप्यारी १ थिरदैरहतिफिरतिनहिवाला या
कीथकीकहिहंसतमोपाला २ कोहकोकरिकटाक्षमुसकाई लियोआसुही।
चिनचोराई सोजवमिलनहेतदिंगआई आपगयेतवअनतपराई ४ नीचेसिरकरि
होखजाई हरिहंसिहेलिनदिवाहंसाई ५ कोहकोनेनननाइविहारी कहतभयेकहआ
सतिहोरी ६ कोहसोहंसिकहसुनहुंकाभिनी विहरनलायकसरदजामिनी ७ चखहा
रहसियहरासविहाई तोछहिहोसुषकीअधिकाई ८ दोहा यहिविधिहरिवृजसुंद
रिनविविधिभावदरसाय कखकुतहलकरतवहुमनसिजदियावदाय चौपाईसवको
कियसनमानविहारी सवकोदीन्ह्याअनंदमारी १ मान्योअससिगरीवृजनारी
मरेहांवसमेगिरिधारी २ बहुआदरकरवावनलागी अतिसैप्रेमगर्वमहंपागी ३।
अपनेकाहगुन्याभनमाहां हेमसमअरजुवतिजगनांहो ४ कहंनलगहिरिसांअ
सवांनी स्तमितभईगतिजातिनरांनी ५ कोउकहनृसदेवाउकन्हाई कोउकहदीजै।
अलकवनआई कोउकहबाजवजामसुनावो कोउकहतुमहिकान्हअवगावो कोउकह
सुमनत्याइमोइ ६ जै कोउकहभूषनभूषितकीजै दोहा असेदेजनारिननिरषिनि
जवसकोअभिमान विप्रलंभरसमुषलहनहरिवेहेतगुमान अलिनमंडलीमहिमे
चितैनयदखहुंवोर अंतरहितकेजातगेआसुहिनंदकिसोर इतिश्रीमन्महाराजा
धिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंददेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजाश्रीमहारा
जाश्रीराजावहादुरश्रीरुसचंद्ररुपायात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकृतेश्रीभाग
वतेदसमपूर्वाथेआनंदामुनिथौयेकोनविसंस्तरंगः २६ ॥ ३३ ॥ सुकउवाच वि
नमाधवसषिमंडलीपरीनेनेकुसुहाय जिमितारपतिकेविनातारनकीसमुदाय मो।
हैनकोमधिमेनलषिप्रथमचकितअकुलाय पुनिसवकेयकवारहांकदेवावदनतेहा
य २ ऊंदद्रुतविलंबित पुनिसषीसिगरीजुरिकेतहांविरहंतापतपीतनमेमहां निषट
नागरिवावरिसीभई कहंहिनारहिनारहिहादई १ सधनकाननमेकरिनीजथा वि।
नकरिंदहिपावतिहैविथा तिमिमुकुंदविनादजकीवधू विलषतीधिषतीधरनीय
धू २ चलनिमंदगपदगुविंदकीनाहितनेहचितोनिअनंदकी हंसनिसेाहरिकीसुवि
लासकीवचनकीरचनाइषनासकी ३ नचनलानिजनेननबाईके मधुरगानसुताम
वदायके करतकुंजकुंजविहारहंमुरलिमोहनमंजुपुकारहं ४ ससिमुषीहरिकी

कलाकलासुधिकरैविरहानलविह्वला तनहुँतेमनतेहरिमंलगार्मनितेरमनैरंगमा
 रंगी ५ कहइवेनपरस्परतेसषी गुनहुँतूँहरिकोहंमहीखषी परमचंचलसोकुलि
 कैगयो विपिनिकेविचप्राननिकोखयो ई निरदईनंदनदनहादई कहंगईहियते
 करुनावई विपिनिमेवृजवालविहायकै कितछियेकूलियाकूलकायकौ ७ अस
 उचारिपुकारिपुकारिकै चकितचौकितकजुनिहारिकै हरिहिंदेरहिप्रेमजनाइकै॥
 मिलहुमोहंनआसुहिंआयकै ८ कहंहुंहुंहुंकाननथावती लहिनंतपियकोफिरि
 आवती जुवतिजोरिजमातिनफेरिकै कहंहिंमाधवतूंकहंटेरिकै ९ तुलसिकानन
 कीतियवासनी विनहरीनिजजीवनिरासनी तुलसिकेवनकेतरुंदको पियहिपूछ
 हिंकोडिअनंदको १० वरमै हेचलदलकरुनाकरिदेहवताय वहचंचलचितकेहिंवनरा
 ह्योदराय १ पाकरिपरमरुपाकरिनाकरिंदर पियहिंवतावानहिंपछितैहोफेर २ व
 दवताउयहिवाटेगोचितचार भूरिभामरीभरिहैहोतहिंभोर ३ हेकुरवकतौवकसम
 धारिध्यान जौनवतैहोकेहिदिसिगेप्रियप्रान ४ विगतसाकतुमनितहीरहहुअसो
 क हमससोककहंकीजैआसुअसोक ५ नामतुम्हारेजाहिरजगमेनाग पियनव
 तैहोतौसतितक्षकनाग ई तुमहुंताकेभाईहोपुनाग जोप्रीतमैवतावोतौबंडभाग
 ७ अखिद्रोहानहिंमोहीचंपसदाहिं वोहीनिरमोहीकोकहिहोनाहि ८ मानिनमा
 नविनासीअतिहिंअपीर मिल्योमीततुवकैहेइतवलवोर ९ तुलसीहरिपदप्यारीस
 रलसुभाज पियावताइहेउरहइतियाभाज १० अखिनसहिततुमनिवसहुनितव
 नमाल तातेजानेकैहोमोहनखाल ११ सत्यचमेलीहलीदेथोकत पियकरपरसत
 फूलीविनहुंवसत १२ बेलाअवयहिंबेलाभतिहिंदुगउ कितगोनाहनवेलाविगिता
 उ१३ जातोनिजपुनरपहनाहिंनहारि कसनपताइहोइकोदायाधारि १४ जूही
 तूँहीकोमलहोतकठोर कसवतायनाहिंदेतीनंदकिसोर १५ आसअरामप्रदायक
 तुमवसुजाम तुमसतिदेथेकैहोकेहैघनस्याम १६ हेप्रियालतुम्हरोहियकोमल
 भूरि कहहुकेसकितगमनेकेतकिदूरि १७ जदपिकठिनतुषऊपरकोमलहीया॥
 कौनपनसकहिंदेजिकहंमेषीय १८ असनअसनअवकाजैयहिवनमाहिं विनह
 रिकेहियरख गिरिगिरिगिरि १९ कोविदारतुमकोविदकरुउपकार पलनवितायव
 तावतावहुनंदकुमार २० जामुनतुम्हरोहमहिंनपरतप्रमान कारेकारेहोतेयेकस
 मान २१ विषधारीतुमजाहिरहोमदार विरहविषमविषहरिहोतुमनहमार २२ वि
 ल्वसदाप्रियहरकेहरिपुकाम कौनवतायविनासहुकहंघनस्याम २३ वज्रलमंजु
 लसुषप्रदहरिसंगमोहि अवदुषप्रदकतहोलेकहितेहिंनोहि २४ येकअलेवरहेतु
 महमहिंकदव अवजियजातोहरिविनहोतवेलव २५ दोहा यहिविधितरुनीतरु
 लतनरुखतपूछतजाय कुंजकसिंदीकूलकीलषिबोलीदुषकाय कवितसवैयाये

कहौ ठौर मे जन्म भयो अरु ये कहौ ठौर से सुषपाई चार हिवार कियो उषकार हेतु
ममि ब्रह्मारे सदाई हे जमुना तट की लतिका तरु की नव तावहु आशु कन्हाई सोक
रे मे जो सहाय करै रघु राज सो भीत की सांच मिताई १ फेरि कह्यो कृति सौं ब्रज वासा
करै नै द्यानि जमाहव से की नोता वराह के अंग लूये की नवामन के पद के पर से की रे
धि परै पुलकावली तो मे सो है इत कै हरि के निक से की श्री रघु राज वतावती ना सुधि
कै है सवे थल के विस से की २ लषि फेरि कहै हरि नीन सौं हे ली लषी तुम मूरति साखा
की है चकितै चितवौ वलि वोर वही लु विनी की सो नैन विसाल की है इत ही कै गये यह जा
नि परै पाव पा रि व है उर साल की है कौउ कामिनि के कुच कुं कुमरं जित सौर भयावन मा
ल की है ३ पुनि ब्रज वास की है चंदावन वृक्षन सों की न्हो है प्रनाम तुम स्याम पगल पटी
भीतम के पीत पगी उमगी अनंद अवि अवलोति हारी साषा छोनी छा यरूपटी रघु रा
जनिक म्या विसे पि इत कै कै कान्ह तुलसी सुगंध रहे भौर भौर रूपटी कामिनि को कं
धये कर सों कलित ये कर मे क मलक मला को कंत क पटी ४ संधिया सयान कोई
कह्यो पुनि सधिन सो सह रैं ललित लतिका ली आली देखिये लंपटी तरु न हूँ पै क पटी
निपट कान्ह कर को पर सपाय अनंद अलेपिये रघु राज जा के हित सांगि दो न्हो कुल
कानि आई वन नीन तजि वास को विसे पिये रज की नव खिन विहाय कै विहारी ला सप्री
ति की न्हो ये लिन सों वृक्षि लो परे पिये दोहा निरह विकल बहं विधि वचन वदत विवि
धिर ज वास विषम वियोग विथा विधि न विन रहं विपि नि विसाल १ चौपाई पुनि थकि

थ कि सिगरी वजनारी यक चउवेठत भई दुषारी १ सखे वदन सिधिल सब अंग
 तापर जारत अंग अंग २ तन मन सकल के स्तन महला गयो विषम विरह वडवान।
 लजा गयो प्रान पयो न जौनि वजवाला करेन लगी हरि चरित रसाखा ४ कोउ पूता
 नारूप सखि थरही कोउ हरि ५ सकट सरि सकोउ थिर कै जा
 ही कोउ सि सुदै रोवत तेहि कोही ई करहि आसुही चरन प्रहारा गिरैं भूमि सोषा
 यपकारा ७ विनावर्तव पुधरि कोउ प्यारी कोउ सखि कोनें दखाल विचारी ८ दोहा
 ताको अकउठाय कै लै दूरी कछु जाति तेहि ऊपर करि गिरत महि मृतक सरि सदरसा
 ति १ चौपाई नूपुर पगनि वजाय रसाखा कोऊ घुदुरु वनिगवनतिवाला १ कोउ सखि
 राम के स्तन कै जाही पुनि कोउ सखा होइ संग मोही २ कोउ वत्सा सुर कै तहँ आवै हरि
 पी सखि नाहि गिरावै ३ कोउ पुनि होय वकासु रनारी कोउ हरि कै तेहि देति पकारा ४
 कोउ सखि वज गौ अकै जाती तिन देरहि कोउ हरि की भाँती ५ कोउ विहरत पुनि वेनुवा
 जावै तेहि सराहि कोउ सुष उपजावै कोहु कोउ कंधन निज भुज धरि कै गमनहि मा
 दक दास न करि कै ७ हँ हँ कै स्तन कहै हि वजनारी लेहल सित गति मोरि निहारी
 ८ दोहा कोउ कह पाँती पवन ते अवन डरहु वज लोग मर स्तन करिहौ अवसि मेदि
 सवन को सोग चौपाई अस कहिये कवसन फहराई सियोगोपिका ऊच उठाई १
 पुनियक सखि कोउ सखि सरि माही पद धरि वोखत भई तहोही २ रेकाली अहि वि
 ष थर घोर तजहु आसु तुम अवयहि दोरा ३ भेष लमद दंडन अवतारा लीन्हो
 ब्रजदारन भुवभारा ४ पुनि सखि रैन सो कोउ सखि वोली अपने उर की आस यषोली
 ५ देवौ सखा कराल दबारी जारन चहति प्रगटि दि सिचारी ई मद्धनैन सवेयका
 वार तोहरिहौ दुष सकल तिहो ग ७ दू सरि सखि हँ मानि मुरारी कोऊ सखी पुनिया
 लउतारी ८ दोहा सिलाऊ लूखला थपिके वांछिताहि महं ताहि अति सै डेरवा वैन लगी
 लेख कुटी कर माहि चौपाई बंधी सखी सो सुष असंगा यो मैया मैद धिनाहि चोरा यो
 अस कहि मूरि सियो दग दोऊ भई भयाकुल सीत तहँ सोऊ यहि विधि और कस्तकी
 लीखा विरचत भई सखी सुभ सीला ३ पुनि सिगरी जुरि कै वजवाला आगे गमनी वि
 रह विहाला ४ पूछत रुंदावनत कुलति कन सरद ख्याम हँ खी जत रुनुखन ५ कछु
 आगे वलिकै वजनारी धरनी मह हरि चरन निहारी कह्यो सखिन सो तहो कोउ प्यारी
 इतही कै निकस्यो छलकारी ७ जब धंज अकुसकुसि सहं जा हरि पद चिन्ह लख
 हमन रजा ८ दोहा यही पंथ कै कटिगयो सो कपटी चित चोर यहि मग कै आलीच
 लहु अव आसहि यहि वोर चौपाई अस कहि वलखली वजनारी निरषत हरि पदा
 चिन्ह दुषारी १ लखत भई वलिकै कछु दूरी पिय पद जत निय पद माधि धूरी २ सि
 गरी सखी तहो जुरि आई यक ये कन को वचन सुनाई ३ लख हक पटक पटी कर आ

लीहंमकोयहक्षियायवनमाली ४ कोउप्यारीकोलैनिजसाथा रहोसुकायगहेतेहिं
या ५ कोननारिकेयेपदसजनी कौनसाहीगिलभैयहिरजनी ई जेहिं सुषकीहमसव
अधिकारी सौसुषलेतिपेकवहनारी ७ यकपंगपगटनयकपगटतभल तातेजानि
परतअसोखल दोहा यककरकामिनिकंधमेकरिकैकान्दरजात अवलपरतताते
चरननहिंभलकेपगंदात चौपाई जिमिकरिंदकरनीकेकंधे कैआपनीसुंडसनवा
थै १ भूसंतभुक्ततमहामदछाको २ तिमिगमनत सुतनंदववाकोकरिसनेहहरि
कोअवराधा तातिलहिनविरहकीवाधा ३ संगसंगडोलतिवनमोही तेहिसमभागा
औरकीनोही ४ गुनअनगुनपियकेहेनामा सोनहिदीसतहैयहिजामा ५ कहवावा
तदक्षिनभगवाना चहियेसबमेभाउसमाना ई सोहमकोतजिलैयकप्यारी छिपकुंज
महकुंजविहारी ७ हरहिकेलेसनामहरिताते सोगुनअवनहिनेकुरेधाते ८ दोहा ता
जिकुलकुलिकुलकानिहूं आइवनजिनहेत सोखलिहंमकोछिपिरहेपाक्यादुषनहिं
हरिलेत चौपाई सबकोउवाकोईस्वरभाषे वहईस्वरतानेकुनराषे १ जोसमरपहोवो
सवभांती तोदुषहरेआययहिंराती २ हेगोविंदमनकीसबजौनै भेटतविपतिननिक
सतप्रांने ३ वहसपियहतजिसपिनसमाजू रजमेसुखलूततिसतिआज ४ हैअभी
तसवतिनसोआली लगतिहोयगीहियवनमाली ५ सोधनधनधनिधनिधरनीमै
वरवरनीवरवरवरनीमै ई कैलासीकमलाकरतारा नासनहितअपजन्मअपा
रा ७ जोहपियकीपदरजसिरधारै सोपियकीरजवारहिंवारै ८ सहतिहोयगीआ
जुअकेले विहरतवनवनकान्दरभले ९ दोहा तवकोउपनिवालीसषीसांचकह
जितेंवीर पियपंदपरतेहिंपदपरषिउपजतिपूरीपीर १ चौपाई जोदुर्लभअधराम
तपियको रसोअधारहमारिजियको १ आजुअकेलीसोइअ नोषापियतहोइगी
भागनिचोपी २ कुंजनकुंजनविहरतिकैहै पियकोतजिअवक्योइतअहै ३ पुनिकछु
आगूचलिरुजनारी नवविनकेअकुरनिनिहारी ४ तहंनहिंकामिनिकेपददषी तव
वालांचितमेअसखेपीप्यारीकेपदविनगडिजैहै तेममसगंधदअतिपैहै ई असवि
चारितेहिकंधचढाई चलेगयोअवहीकितथाई ७ तिनकोतनमनतेसोइप्यारी
सुधिनहिताकोनेकुहमारी ८ कछुआगेचलिकैकोउवोली सनिकहतिनैवातअ
तोली ९ दोहा कामिनिकोकांधेलेथेकामीकान्दरजात भारमरेपदधसिगयेतेपरगटदरा
सात १ चौपाई पुनिकछुदूरिगईसवहेली देषीकुसुमचुनीयकवेली १ तहंवोलीकोउ
लषयकसंजनी लीलाकरीजोपीनमरजनी २ तोरनहेतकुसुमजसदाको हियउ
तारिकंधतेधियाको ३ लगेकुसुमतोरननिजहोथा प्रानपियारीकोलेसाथा ४
तोरनकह्योकुसुमसविजोई ऊलेकरकरिनोसोसोई ५ येडीवठांकरतकरज
हिं पगअगुनीउपटीरजनीचाहि ई कान्दभयोकामिनिकरवरे करतसोइतिहा

केमनदेरे ७ पुनिकोऊबोलीहजनारी यहथलतोसषिलेहुनिहारी ८ दोहा प्यारीको
 वेठाइकेयाहीकुंजरसाल निजकरसोवहुकुसुमचुनिवेणीगुहीगोपाल चौपाई की
 न्होकेसिकुतइलआली नंदनंदनकपटीवनमाली १ हमकोछुलिछुलियाइतआई
 लियनिसंकतियेअंकलगाई २ सोतिसनेहंहिसनोसोवरो ताकाछुविमहंभयोवा
 वरो ३ यहिविधिकहतविविधिविधिवेना वारवारद्वारहंजलनेना ४ हेरहिहरिक
 हंकुंजनिकुंजनि तयैतोपसुनि सुनिअलिगुंजनि ५ खगैचंदकरसरसमतनतन क
 लपसरिसबीततेहेछनछन ६ खाग्योमनपियचंद्राननमे विलपितवागैवृंदावन
 में ७ गोपिनमधितेजेहंतियकांही लैदुरिगेहरिकाननमांही ८ दोहा सोसिगिरि
 नतेआपनोमान्योपरमसोहाग सषिनत्यागिमोपरकियोहरिअतिसेअनुराग ॥
 चौपाई मेरेवसहंकुंजविहारी मोहीकोमानतनिजप्यारी १ जोकहिहोभैकरिहैसोई
 औरसषीसोधीतिनहोई २ जववेनीगुहिचलेविहारी तवहरिसोसविगिएउचारी ३
 बहुतदूरिसषियेनतजिआई विविधिभांतिकीकलादेवाई ४ हमथकिगईसकहि
 चसिनाही कहाकरैअवकाननमांही ५ नुमतोसषनसंगषेखवैया बहुतदूरखानाहि
 यकैया ६ ममकोसलपदकटकलागे अमितकहौचलिहैकिसिआगे ७ जोहमरेपु
 रराषहुपीती तोअवकरहुखालयहरीती ८ हमहिलेहुनिजकंधचदाई चलहुजहो
 मनहोयकनहोई ९ दोहा सुनिप्यारीकेवैनअसगर्वितेजानिवनाय नंदनंदनबोखे
 वचनसंदर्मदमुसकाय चौपाई हैंसतिमेरीप्रानपियारी मनिहोंसवविधिसीष
 तिहारी १ चदिममकंधचलेदुतआछि आवनचहंहिसषीसवपाछे २ असकहिबे
 ठिगयेगिरिधारी चढनखगीसोगोपकुमारी ३ तेहिछनमेहरिअंतरधाना पिया
 हिनसषिततखोअभिमाना ४ गिरीभूमिमहविलपतप्यारी तनकीसुधिनहिनेकु
 सैभारी ५ पसरिपुहंमिठिकैपुनिप्यारी चहंकितवितवतिरुदतिपुकारी ६ होया
 नाथहप्रानपियारे मोहितजिअवतुमकहांसिचारे ७ केहिदिसिकेहिथलकेहिवन
 मोही होकहंकहुकंतकतनाही ८ दोहा जिनकुंजनमेसोहिंमिलेभरिभरिवांहुवि
 साख तिनकुंजनतेअवनकतकटिआवेनैदखाल चौपाई किषेकोनरासीअपराधा दर्खी
 दुसहविरहकीवाधा १ मैगरीविनीहोहजनारी सवविधिधीतमआसतिहारी २ तुमा
 विनयेकछननाहिजिऔगी खेजिगरलयहिठोरपिऔगी ४ तुवंविनयेकछनकल
 पसआना दीततमौहिकहंअहैसुजाना ५ औसीहांसीअतिपियकीजे जायेयहतना
 छनछनछीजे ६ विनाएवरीमूरतिदेवे त्रिभुवनखलहसमखलेषे ७ देगिमिलहुभोक
 हेअवप्यारे कसनदयाहियहोतिहोरे ७ मोहिअकेलीछांडिछियाने तेरेगुनरतही
 प्रगयने ८ दोहा रेकपटीअतिनिरदर्दकारेनंदकिरोर कसलरसावतदरसविनया
 जवनिताचितचौर चौपाई विलपतियहिविधिसोहजवाला डोलतिमंदहिमंदविहा

ला १ स्यामस्यामनुषदेरतिस्वामा कूनकूनकी जिहो नितनक्षामा २ सो सषिको अतिकर
 नविलापा सुनियेक सषिलहिसंतापा ३ तामुनिकटचखिगईतुरते देषीतेहिं विख
 पतविनकंते ४ पूकूनलगीताहिकसप्यारी फिरह अकेली विपिनिमभारी ५ धौ
 इतनुमकोकान्हलेवाई छौडिअकेलेगयो छिपाई ई कैधौतजिसवसपिनसमा
 जे हरहुनुमहुं आजुवजराजे ७ सुनिअसी सषियेनकोवांनी बोलीवजसुंदरिखवि
 योनी ८ दोहा तुम्हरेमधितेसोहिसषिलेआयोइतस्याम सेवकाईसवविधिकरीष
 हिवनठामहिंठाम चौपाई अवहोमोहिरगाईप्यारी कहुंइरिगोकपटीगिरिधारी
 १ सुनिमृदुवचनभईमतिभारी ताकोछलजोनेउनहिं गोरी २ जोपहिलेअसजन
 तीसजनी तौनआवतीसंगयाहिरजनी ३ प्रथमहिंवाधिप्रीतिकीडोरी पुनिकून
 हांमेडास्योवोरी ४ रईनिईईकेसंगमोहां विरचैप्रीतिरीतिकीनाहां ५ सुनितीकोअ
 सगिरादुपारी बोखतभईसकलवजनारी ई कोअसजोकरिहरिसंगप्रीति पारहिंपु
 निनविरहकीभीती ७ कान्हवानिजेकरैपतीती निनकीहोतिअवसियहरीती ८ ॥
 दोहा मुषकोमखउरअतिकठिनखसतनहोतअपाउ छुलिछलि छुलियाअखिनको
 केहिउरकियोनचाउ १ चौपाई असकहिकैतेहिंसंगलेवाई हरिहेरनहितसकलसि
 धाई १ जहलगिरहीमयंकजोन्हाई तहलेगिहेरतभईकन्हाई २ आगेरहप्रासंघन
 वनघोरा ठोरठोरअधियारअघोरा ३ सोतमलोषसजनीकोउबोली आगेजायहो
 हुकतभोली ४ चंदचौरिनीचहुंकिनछाई छिपुतिनकोनिहंवस्तुछिपाई ५ यहिमह
 किमिछिपिहेंघनस्यामा होतोतौरी सतकहुंठोमा ई कहहुंजोवनछिपानकहुंकेह
 षेजेतेहठितिनकहुंपेह ७ वौतेहिमुषससिकोटिप्रकासा किमिछिपिहेंतममहके
 हिंआसा ८ दोहा तातेअवहेरुनहीहेर मिलिहैनाहिं मिलिहैतवहैहै अवसिदायाजबउ
 रमाहिं चौपाई चलहुकलिटीतटमहुंआली तनमनसोसुमिरहुवनमासी १ गाव
 हुविनकीकीरतिप्यारी तोमिलिहैहठिकुंजविहारी २ यहसुनिलौटिचलांछजवाला
 मनलाग्योसवकोनंदलाला ३ करहिंगोविंदकेरगुनगाना हरिचरित्रकोउकरैमहां
 ना ४ तनमनसकलकैस्त्रसोलाग्यो दुसहविरहवडवानलजाग्यो ५ भूलिहुघरसे
 धिआवतिनाहां छाईहरिखविनैननिमार्हां ई आपपुलिनपुनिअलिजमुनाके
 ताकतितरलतरंगनितकि ७ वैठीसवसमाजनिजजोरी वारीविरहविष्यादजगो
 री ८ दोहा प्रगटनहितनंदलालकेरचिरचिपदनरसाख विनयकरतगांवैनल
 गीअतिविनीतवजवाल १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविख
 नायसिंहोत्तमजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीरुस
 चंद्ररुपापात्राधिकारिधुराजसिंहजुदेवकृतश्रीभागवतदेसमपूर्वार्थानंद
 मुनिधौविंस्तरंगः ३० गोप्यकनुः अथगोपीगीतखलितपद जयतिनंदनद

निज नगावतरहत रिवस निसिनासति अनहोनी अवनमंगल प्रदच्छ विच्छाई पूरुव
 पुन्य किये तेइ जेमहि वितवहि वयुगाई १८ सोई अवरहेया अधारहमे नातो छनवि
 छरे तुमको जिय भेटते जायजमै हंसनि हरिहेलिनि सुषदाई प्रेमपगीवहत कनिता
 रीछी चलनि चारुताई १९ लखित विहरनि कुंजनि माहीं हांसी करनि रावरी हैं सिहें सि
 विसरति अवनोहीं करै जो कोउ तिहरो ध्याना ताकी विथान रहति तन कतन सुषपाव
 तनाना २० हिये धरि सरति तिरमंगी वैठी हैं मजमुना के तट मे प्रेमरं गरंगी २१ नहो
 ति विथातन की दूरी यह मन मे गोपाल लाल अचरज लागत भूरी २२ छये कहै कपट
 कारे कतन सुनत अववात हमारी जात चलो मारे २३ कठिन वन को मल पद तेरे ॥
 लगिन जाहि कहुं कटक आवहु आसु सषिनेरे २४ चलहु जव गोवन के पाछे
 लै करल कुटीवेन वजावत चानिक वनि आछे २५ तवहि मन होत रह्यो अैसे लो
 लहि धेनु चरावन पठवत नंदव वाकै सो २६ कमल को मल सुंदर पगमे लगत कव
 हुं कटक कंकर जो काह कहत जगमे २७ हमारो मन अवहुंडर पै है करी लकी कुंज
 घनी छंदा वन अथर थर पै २८ जवै तुम सांभस मै प्यारे आवत हो गौ अन के पा
 छे मुरली कर धारे २९ कपोल न भूल कि अल ककारी गोरजरंजित रुचिर वदन छ
 वि आलिन सुषकारी ३० मनहुं ईंदीवर अलि माला अैसे मोहं न तुव मुष निरषत मो
 हें दृजवाला ३१ ललाल लचावहु को जियरो को नहु लसि हरि निज हिय की जतु द
 जहे लिन हियरो ३२ मनोरथ पूरक पद तेरे जो कोउ विषति परे पर सुमिरत दुषना
 रहत नेरे ३३ सुनो अैसे हम निज काना धरहु आय निज पद हिय हमरै तो फला
 जाना ३४ धरनि मंडल मंडनकारी जो कोउ परसत चरन तिहो रोते हि अनंद भारी
 ३५ मिलौ न हितो पग भरि देहु तो हम विरह विषति तजि वन ते जे है निज गेह ३६ चरा
 न जस पूजति है कमला ताते अधिक प्रेम भरि पुजि है गो कुल की नवला ३७ न सोह
 ति अैसे निहुराई जो अस करन ह तो तौ कर परक सखिय गिरि राई ३८ तिहो रो अथ
 रामृत प्यारे सुरति स मै अनंद उपजाव न हरत सो कसारे ३९ सवति मुरली किया
 तेहि जूं तो तदपि देहु हम पान करै गी कहुं हि नही मूँ को ४० ललाते हि ये कह वारा
 पिये पुनि न रहति सुष आस और ककुते हि विन दाह जिये ४१ कुटिल कुंतल तु
 व अहिकारे हेरत ही हि ठि मदन विषम विषय सरत तन सारे ४२ कलानि धिको दि
 न छु विछावे देषत ही मुष वनत कहत मुष ककुन हि वनि आवै ४३ विरंचिमहाजडह
 मजाने तुव मुष निरषत नैन नैन मे पल कनि निरमाने ४४ आहु जव धेनु चरावन
 को तव लुव विन द कपल ककल पसम वीतत यातन को ४५ पितापति पूत सुजना
 भाना तुम्हरे हित गोपाल न राख्यो तिन सो कछु नाता ४६ सुनत मुरली पुनि दत आई ता
 को फल तुम दिया लाल जूवन वन विलषाई ४७ नंद को पूत चूत धूतै दृजनारिन देहा

गादुखानहि आवतअजहूँतै ४८ करतकोउजगमहँअसनाई प्रथमपियाइपि
 कृषकेरिविषमेखतमुषमाहीं ४९ रसिकतुमनामहिंकेसालाजोरसरीतिजान
 तेतौनिसितजतेरजवाला ५० लखवैविसरिगईवतिया कहतहतेरजवाखनको
 लखिसीतलममछुतिया ५१ जदपितुमभूलिजाहुहमही तद्यपिहमभूखेहुनभू
 लिहँकवहुंकंततुमही ५२ हंसनिकीफंसनिकसीतेरी तापरपुनिचितवनिको
 चावुकमासोहरिहेरी ५३ धांधियुनिप्रेमकोठरीमे कोनआयदरसावतआनन
 अवकाहेजीमे ५४ कौनहमकीन्हेआपराधा जातेहमैषोलाप्यवीचवनदीन्हीअ
 सवाधा ५५ करोतकसीरमाफ्यारे निजविसालउरमेखगायअवहोजनहींनारे
 ५६ जदपितहंकीवासकमला तद्यपितासुदासिकाहैसबरहिहैरजअबला ५७
 लखकसागीहियलागनकी मिलहुहमैकरिसपथलालअवपुनिनहिंत्यागनकी
 ५८ मोहँनामोहिसियोमनकोमनमोहनकतकरतहमारोतजनपानतनकी ५९
 अहोवृजजीवनजसुदाके मद्रामाधुरीभूरतितेरीवसीनउरकाके ६० निरषितुम
 कोदुषकेहिनगयो तुवपदप्रेमपगेरजनायकमंगलकेहिनभयो ६१ नुहँहमही
 भरिअधिकभई प्रानदानकिमिआयदेहुनहिविरहसतायतई ६२ बिनातुम्हरो
 हियमेलगे विरहानलजरिहँरजगोरीअवनवनतत्यागे ६३ सखिलसुषदायक
 वनमाली कतयहनामधरावतअपनोदुषदायकआली ६४ मिलोगेजबलौना
 हिप्यारे तबलौइतहंवैठिरहँगीअनसनप्रतधारे ६५ कवित चरनसरोजरोजरे
 जजेउरजनमैनासबमनोजवोजहेतधारतीरही पैअतिकठोरकुचकोमलपदारा
 विदनिजजियजानिकैवित्याविचारतीरही तेईमृदुपार्यनसोविषरोकठिनभूमि
 जामेहंसतनमनधनवारतीरही रघुराजयहदुषअवतौसह्येनजातऔरजस
 तसकैइहोविसारतीरही १ इतिसिद्धि श्रीमहाराजाधिराजवांधवैसम्प्रीविस्वना
 थसिंहात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्ण
 चंद्रकापीपात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकतेश्रीभागवतेदसमपूर्वार्थिआना
 राम्बुनिधौयेकविसस्तरंगः ३१ ॥ ३१ ॥ श्रीसुकोवाच यहिविचिकरतप्रलाप
 वीतिगयोकलुकाल रजनारिनविरहिनतहामिलनहींनंदलाल ववतिनकेतनते
 तुरतपीरजसिगरोभाग रजवनितारोषनलगीरागतरागविहाग २ तलफिरदा
 हरिदूरसको भरीलालसावाल केवलजियजैबोरहुषा सरितटपरीविहाल कवि
 न आंधरेको आंषिजैसेकलपवितायमिलैवरसैसलिलज्योसुषातलविसाखीहै
 मृतककेमुखजैसेपरतिपिपूषधारपाशवारिवूडतमेनोकाज्योविसाखीहै रघुराज
 चातकवदनजैसेस्वातिवृजजनमदलिहैदेवदुमज्योसुषाखीहै जरतनिहारिविरा
 हागिप्रजहँलोवेलीप्रगटभातैसैधनस्यामवनमालीहै २ लसतअमंदमदहसत

मुपारविंदपीतपटफहरातउरवनमालहै बाँयेहोथवाँसुरीसैदाहिनेलकुटलो।
नीकटिचउरासीपगनुपुररसालहै अलकैअमोलकोलकुंडलकोसगोसमोखिमो
रपषनकोमुकुटविसालहै कोटिगनमथनकेमनकोमथनवारोवीचव्रजवालनके
विलस्योगोपालहै ३ पीतमकोलषिष्यारिनकेविकसेद्वगवारिजसेरुविरासी येक
होवारउठीअतुराई मिल्योमृतकैमनुप्राणप्रवासी जेदुषकेअसुवातेभयेसुषा
केअसुवाअतिप्रीतिप्रकासी चारिहवारतेचैनसनीधनस्यामकोघेस्योधनीच
पलासी ४ कोईलगाइहियेपियकोपुनिप्रीतमकेरसमेअतिवारी कान्हूकोकर
कंजगह्योअपनैकरकंजनसोंरुजगोरी श्रीरघुराजकहैमनोवालवयायकरो।
अवलाखकरोरी पैअवजाननयेहौकहूहंमसोंकरिकेकेतनोवरजोरी ५ कोईल
लीललाकौहियलाइअन्याअप्रमोदकेसिंधुसोहाई चंदनचर्चितचारुभुजापि
यकोलियोकंधमेधारितहोई श्रीरघुराजकहैमनोगोरीरहेअवलोकैहिंकुजदुरा।
ई येभुजभजैहंमरिभुजानिपेनाहिलताविपैराजैकनहाई ई कामिनीकोईनिसंक
तहोभरिकंतकोअंकहिंपेमकीयासी पीतमकेमुषकीगिरीवारीगहीजगहोथन।
सोंसुषरासी श्रीरघुराजकहैमनुअैसेयहोहलहिवेकीरहोहमआसी जूठिहहैमुरा
लीकीसहोपैतकतजिजातनमोठीसुधासी ७ कोईसबाहरिकोहियरोअपनोहियरे
धरिकामकोजीती फेरिगोविंदपदेअरविंदधस्तोउरमेसुषकंदसप्रीती तापतई
रघुराजमनोव्रजराजैकहैगुनिकैअमभीतीयेउरधारिवैजोगललाविचरेवनमे
सोचडोविपरीती ८ कोईभद्रभकुटीविकुटीकरिदतनिसोंअधरानिकोसरति
प्रीतमप्रेममेपूरीप्रियारसहरिसिकेद्वगआसुनिहारति श्रीरघुराजवियोगकी
भूलिहियेमहवारहिवारविचारति केतीकलाकेकटासनिसोंमनोकान्हूकोकोमा
कसानिसोंमारति ९ कोईललीतहंलावनकोलखिलायउरैषडांसामनेजाई कान्हूके
आननकीसुषमासुधापीवनहेतुप्रियाललचाई जानिपलेकलपेसीनेवारिपलेर
घुराजचलेनचलाई पौनकरैकिनहैकिनपेअपिकातिविधानहिनेकअपार् १०
व्रजवासिनीप्राणप्रियाहरिकीरुविमेरुकिंकैमनमोहिगई हरिकीमहामाधुरीमू
रतिधारिहियेहठिअैसीविचारिलई अवजोननपैहेकहूरघुराजललायहवातम
ईसोभई असठीकहीठानिठगीसीठईठकुराईनिनेननिमूदिलई ११ रोहा जिमि
चतुराकोपायकैचिततेकुमतिपराय तिमिद्वजपतिलुहिवालदियविरहविषावि
सराय चौपाई विरहविगतव्रजवालविसेषी हरिकहंप्राणहूतेप्रियलेषी १२ चहुँकि
तघेरिषडीरुविछाई हरिआनननिरपहिंदकसाई २ तिनकैमथिसेहतघनस्मा।
मा मनुसक्तिनमधिब्रम्हलसामा ३ पुनिहरिहेलिनसोंअसगायो तुमहिंविरहदु।
पचहुतसतायो ४ विरहतापनेतपोसुंदरी पहिरीकंकनसरिससुंदरी ५ चलेहुजमु

नतदमहसवप्यारी कृतियांसातखदोयतिहारी ई असकहिसिगरीसविनले
वाई जमुनापुलिनगयेजदुराई विकसेकुंदचंदमंदारा वहतत्रिविधिसारूतसुष
सारा ८ गुंजहिंकुंजनिंकुंजनिभृंगा निसिहोवोहिविविधिविहंगा ९ दोहा चंदचांदनीवा
रुअतिचारिहुदिसिद्धितिह्या अतिअनेंदउपजावतीयकमुषवरनिनजाय चौपाई
उठहिंजमुनकीतरलतरंगा उठहिंसीतकनपर्वनप्रसंगा १ कोमलअमलपुलिनते
करहौंमिलिपरागवहुरंगकविभरही २ स्यामसहितसवियांतहुंजाई मनकोसक
लमनोरथपाई ३ विरहतपितआसुनतेभीनो कुचकुकुमसवलितअतिभीनो ४॥
अैसेनिजनिजवसनउतारी मखिहोउतारेतमुरारी ५ निजहोथनसोदियोविह्या
ई मानहुंविरहदसादरसाई ६ जागिनहियकोवैठनवारो सोवैठतेहिंददुलारे

१ वहं कित ते सिगरी रज नारी वैठत भई खेरि गिरि धारी २ दोहा जो हरि मुरति मे
वसी निभुवन की सब सोभ तेहि दरसन वाढत तियन कलकल नन वन बलोभ ३ चौपाई
मंद विहसिक रिभकुटि बिलास हेरि हेरि देहरि हिहुलास ४ बहुविधि प्रिय को ति
य सन मानी निज निज उर धरि पिय पद पाती ५ सुमुखिस राहिस रहिक न्हई प्रेमी
कोपने सक दर साई ६ जुबू ती जु गुल ज सज कर जोरी कही किस से गिरा नि होरी ७ गो
प कुचु कोउ जन पिय न लखत है भजे निजे तोहि आपु भजत है ८ कोउ अस
जग मह हाइ दया ला विन हूं भजे भजहि सब काला ९ कोउ निरदेहे ते जग माहीं भजे

हुअनभजेहुभजतेनाही ७ इनमेकहोकोनपियनीको सोहमकरिलेबहिमनठीके
 ८ रोहा सुनिवृजवनितनकेवननजुक्तिभरेजदुएय मंदमंदबोलतभयेमंदमंदमु
 सकाय श्रीभगवानउवाच चौपाई भजहिपरसपरजेजगमाही तिनमेप्रीतिरी
 तिकछुनाही १ केवलनिजनिजस्वारथहेतु बांधहिपरमप्रीतिकरनेत २ विनहुंभ
 जेजेभजतसदाही तेइककनाकरजगमाही ३ हैतेजननी जनकसमाना प्यारी
 तिनकोप्रेमप्रमाना ४ नेहधर्मयहहेनिरदाष्ट करवनरोषहंपरकोहंरोष ५ भजे
 हुंभजेनहिजेसंसाए सवितेप्राणीवारिप्रकारा ६ प्रथमतेइजेधरेसमाधी तनसु
 षहितमतिकवहुनसाधी ७ पूजेपुनिजेपूरनकामां जिनकीकाहसौनहिकामां ८
 रोहा तीजेजेउपकारकोमानतकवहुनाहि तेइरुतप्रकहावहीअतिनिंदितजगमा
 हिं चौपाई चौयेहंपुनिजेगुरदोही सवपेरहतसराअतिकोही पहसुनिसवैसखीमुसा
 कानी तिनकोअभिधायहरिजानी २चोखतमेहंसिरसगसिवानी मोहिनतीजोबीजैमानी
 ३जोकेउभजेमोहिजगमाही वेहिहितहोतभजोमैनाही ४ जामेकरैनिरंतरध्याना समा
 पदवादेप्रेममहाना ५ ज्योअधनीधनपायोभारी भयोविनासतासुपुनियारी ६ नौवाको
 धनसुरतिनभूखे कुधापियासकरतिनहिंसखे ७ तुमनौहमेरहितहजनारी लोकवदजा
 तिहविसारी ८ रोहा अंतरधानभयोजोमैसाप्यारी यहहेतु जामेतुममोमेकरहुधीतिरी
 तिसुषसेत चौपाई तातेकरहुकोपनहिहमपै प्रीतिहमारीहैअतितुमपै १ गनोनही
 अथराधहमारा दियवढा येमैप्रेमतिहोरो २ दुस्मजगेहनेहकीडोरी तुममेरहित
 सिगरीतारी ३ रदोजोकोदिवर्षजगमाही तुमसोकवहुंवरिनमेनाही ४ करिनसा
 कौंकछुप्रतिउपकारा यहीससमनअहेहमारा ५ वढाधीतिसवमोहहंमारी येक
 हंमहिमहंप्रीतिनिहारी ६ तातिअधिकअहोतुमहमते हमसुवविधितेहारेतुमते
 ७ करहुरासअवमोसंगमाही विशारहानेकहुंतननाही ८ रोहा यहिविधिवचा
 ननरचनकरिगोपिनकोसमुभाय भयेमौनमाधवतहोमहमोदइपजायाइतिसि
 हिश्रीमन्महाराजाधिराजवाधवेमश्रीविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधि
 राजश्रीमहाराजश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्ररूपापात्राधिकारिरघुराजेसिह
 जूदेवकतेश्रीभागवतेदसभपूवार्ध्यानदाम्बुमिथोदाभिसंस्तरंगः ३२ ॥ ॥ श्री
 सुकौवाच रोहा माधवकेमाधुरवचनसुनिसिगरीष्टजवांस बारहिंवारसराहिको
 त्याग्योविरहविसाल चौपाई सवकेपूरनभयेमनोरथमानहुंजीतिसियोतिनम
 न्मथ १ तहंउठिदृढाविपिनिबिलासी वृजवांसनवालोसुषरासी २ चलहुकरहु
 अवसुंदररासा लेहुअनूपमसवैहुलासा ३ सुनतसुंदरिनअतिसुषपायो रासक
 रनसिगरिनवितलायो ४ उठींसकलतहंयेकहिंवारा गमनीसंगहिनंदकुमारा ५
 जमुनापुलिनपरमरूविकावन वृजहेलिनकोहियहुलसावन ६ तहंजदुपतिजु

वतिनजुतजार् लागेकरनरासरसछाई ७ यकयककोकरगहिगहिआलीकरि
लीन्होमधिमेवनमाली ८ यहिविधिमंडलमंडितभयऊ सवकोमनमोहनमहंगय
ऊ ९ मिलहिंदमहिकोनदकुमारा अससिगरीमनकियोविचारा १० दोहा वृजजु
वतिनकीजानिकैअभिलाषाअसस्याम बहुतरुपतहंकदिलियेसुषदायकसुषथा
म चौपाई येकयेकप्यारीकेमधिप्यारो सोहतभयोसिंगारसमारो १ मनुहुहमलति
काचहुंबोरा विचविचतरुतमालसबठोरा २ मानतमंदतहोसवप्यारी मेरहीढिग
हैंगिरिधारी ३ मोहैअरुमेहैनीतहोहो करिलीन्होसिगरेगलवांही ४ तहंमंद
गमुरचंगसुवीना बहुउपंगजलभंगनीना ५ डफकरनाखवेनुकरतारा दारापट
हसितारगितारा ६ वेहलोसरंगिरवावलेदू डिंडिमितरहोदायकमोदू ७ तव
लतमूरामुरजमजीरा नौमतिदोलकभरभूअसीरा ८ दोहा विविधिभौतिकेऔ
रकुवाजवजेअपार मानहुंरुदविपिनिकोकीन्होसुरनसिंगार चौपाई लखनह
ततहंजदुपतिरासा चढेविमाननयदेहुलासा १ दारनसहितदेवतहंआये सुनि
वाजवहुवाजवजाये २ लखिदजताविनअरुजनाये रहींदपिनिजनिजपति
साथै ३ तबपिसुरदारनहियहरिगे हरिसोभासमूहदगभरिगे ४ सुमनससु
मनससुमनसनारी वरषहिसुमनससुमनसवारी ५ हरिकोअमलसुजससवगा
वैं योमविमाननचदेसुहावै ६ कोउकरिनूपुरकीभूनकारी गतिलैलैनावहिदज
नारी ७ कोउकटिकिकिनिकलरतकरिकै गतिराचतौनाचतांफिरिकै ८ कोउक
रिकंकनकोकलसोरा नाचहिंचखितवहिचितचोरा ९ दोहा रासमंडलीमहि
मेरहीमधुरपुनिहाय गोवैहिंरगसुहोवैनेचतुर्दिरसाय चौपाई वृजनारी
केवीचविहारी वीचविहारीकेवृजनारी १ मानहुंपुष्पराजकोमाला अधिमधिनी

लकमनिखविजाला २ कोउचरकोकरिअतिसोरा लेहिभेटकरिवहुविधितेरा ३
 कोउफेरीलेवसनउदावे विविधिभांतिकेभाउदेपावे ४ कोउसपीमंदमुसका
 ई नैननचावतिसाजदेपाई ५ कोकलचावतिभूकुटिनकाही तालवधानडगति
 कहुनाही ६ कोऊचटकसौदतिवृजनारी ताकीकटिनहिपरैनिहारी ७ कोउ
 चितवचलनिरषिकन्हाई निजचचलपटदेतिउडाई ८ दोहा कोऊआपनेअमो
 लजेआनुपमगोलकपोल मधिमुक्तननिरतावतीकुडलमडलसोल चौपाई
 नाचहिगावहिभाववतावहि मनमोहनमुषमेटकलावहि १ नीवीसिथिलवहत
 नसेदूनेचतकरतअमतरपिअपेट २ सुलीअलकमुषभेरुहराई मनहुंस्थमच
 नससिदरसाही ३ स्यामास्यामस्यामसगस्यामा जनुवहुदामिनिवहुघनस्या
 मा ४ कोउदेतालकहतततयेइया तेहातालेपनचतकहैया ५ अतिऊचसुरमुषा
 दलगाई गोवहिहरिप्यारीमनभाई ६ गोपिनगावतमेतेहिकाले भयोविस्वयह
 स्वरकोआले ७ कोकहिसकेभागतिनकेरी लूनलूनजिनपरसहिहरिहरी ८
 दोहा तानलेतकहकान्हतहंपंचमत्रिविधिवेलाय तहप्यारीकोउतानलेटीपहि
 देतिलगाय चौपाई नंदकुमारमहासुषदाको वारदिवारसराहतताको १ सोस
 निकोउसषिकेस्नसनेही टीपहुकोटीपहुलेखेही २ तोहिलासहसिहिपलगाई
 कहिहतोसमकोउजगगाई ३ अमितसामरीहरिकरकरिहरषनिकरला
 हिथिरेहरिहीअरि ४ कोउहरवरगिरघरउरउरधरिअसमरसरकरजरभरदिया
 दारि ५ कोऊअमितहरिनिकदनिहारी हरिकंधहिअपनोभुजधारी ६ जनुतमा
 लपरकनकबल्लिका डोलवलैकचविलगमल्लिका ७ कोहसषिकोहरिनिकदवोल
 ई धरहिकपतेहिभुजाउठाई ८ दोहा इंदीवरकीसुरभिजेहिकेसुरलेपितवाहा
 सुपीसपीपुलकितवपुपचूमतिसहितउच्छाह चौपाई कोउसपितहनाचतिरंगरा
 ची लेतितालजुतगतिअतिसांची २ गतिजतिजेचरननतेलेती कुडलकरहिकपो
 लनतेती २ पुनिहरिकोवहभाववताई देतिकपोलकपोलमिलाई ३ निजमुषा
 कीवीरीवृजसाई तेहिआलीकहंदियोषवाई ४ मनहुंअमिततेहिजालिमुरारी दे
 पियूषअमदियोनिवारी ५ कोउनाचतिगावतितहप्यारी कलचरननूपुरभ
 नकारी ६ नूपुरपगकदिमनिमजीरा करहिसमानसोरगमीरा ७ नाचतनाच
 तहरिद्विगआई हरिदिविरहकोभाउदेपाई ८ दोहा हरिकोकरनिजकुचनम
 थिलीन्होखलकिलगाय मदनविजैहितमनुहरहिपूज्योकमखचढाय चौपा
 ई यहिविधिकरहिअनेकनभाऊ हरिनिरपतवाढतचितवाऊ १ कमलाकंता
 कतजिनकेरो तिनको सुपुकहकिमिमुषमेरो २ केजनकुजनमेवृजनारी नि
 हरहिविधिकलाकारप्यारी ३ हरितिनकेकीन्हगलवाही डोलततिनमुषनिर

षतजोही ४ गांवेंहिनाचहि गोपिनसंगा उपजावेंहि बहुविधिरसरंगा ५ केसन
 दिगचमकतुताटका मनुष्यनदिगदामिनीरमका ई मागमहिमातीदरसाती
 मानहुंवकयातीसहराती ७ भरहिंकेषालनतेभ्रमवारी अनुबहुवरषारितुवपु
 धारी ८ दोहा पूरनसंसिसममुषलसेतपसरतिप्रभाअपार पंजनद्रगकुचकोकक
 लउडगनहीरनहार चोपाई मनहुं सरदरितुअतिरुविकाई वजवनिनसरूपधरिआ
 ई १ फहरतपीतवसनचहुवारा सासिपकीमनुठारहिंठोरा २ करपसारिअंगुलिन
 सकेली लेहिविविधिविधितिप्रजहेली ३ तदमनुविनयकजनिमृनाला नूपुरसा
 रससोररसाला ४ पन्नाळविगा धूमकि आरी मनुहेमतारितुमूरतिधारी ५ कंपत
 गातहरिकोखसिषियैन ओरोमाचवहतजलअषियैन ईमनुहुंसिसररितुवहुवपु
 धरिकै आईरासमदिसुषभरिकै ७ केसनतेप्रसूनवहुरंगा यरिउरुअपरनि
 प्रसंगा ८ दोहा अलिगनअलिगनसुषभरहिंपिकरवैनूपुरसार करषिकवल्लभ
 यल्लवैपंकजमुषचहुवोर चोपाई अनुवसंतरितुजदुपतिरासा नाचतिवहुवपुध
 रिचहुपासा १ किंकि निमिस्त्रिनकीभलकारी तैसहिंमुषमयंकउजियारी २ हरि
 मिलिवोअनंदरविपाई विरहसरितसरगयेसुपाई ३ मनुग्रीषमरितुधरिवहुसू
 रति आईलषनसावरीसरति ४ कवहुंजोहोयमदनकरतीरु सोमाचक्ररचैसिस
 मारु ५ प्रेमपयानिधिउपजहिंदूउडगनघीतिसुधाकेविदू ई होयराजनजारस
 सिंगारु परमानंदसुमेरपहारु ७ तौकळुकेस्तरासळुविकेरी उयमाकहैसकु
 विमतिमरी ८ दोहा विचसोहतवजचंदजलहकिततेवजवाल मनुमेडितमा
 हतायमधिचहुंकितमालमसाल १ सवैया गायगोविंदकीकीरतिग्वालिनी संभ
 कोसैलत्रिलोकवनावैमोहंनकोतकिवारहिबारअनेकप्रकारकेभाउवतावैवेनी
 छुटीषचैफूलफवेळुविलाकांसरीरकोभानुमुलावै रसविलासमअरधुराजभ
 रैसरभौरकीभीरहुंभावै १ जोगतिलैलेनचैसिगरीतेउताखविमालकैकोटिकलैया
 जानहीतानमहानेहसेतीप्रवीनवैगोकुलगाउलोगेया तैसहीतानननेरगतीसह
 जेमहैलेतोरीकायकनैया जाचिरह्योमधिमेमनमोहंनदेकरतालकहेततथेइया
 २ घनोसरी कहूहरिधायलेतहेलीउरयायकहुंहेलीगाहहिरिहुंहासउपजाउ
 ती कहूकान्हकरतकटासकामिनीपैकुलिकामिनीकटा लकहुकाहपेचलाउती
 मृदुमुसक्याइकहुंलेतवजचंदजीतिचंदसुपीकहुंवजचंदकोखजाउती नालनकेवी
 चकहुलासळुविकावैकहुंलाखनकेवीचवजवालळुविकाउती ३ कोईमृगनिनीकीसा
 वेनीळुविधनीळुटीकोईपिकेनीजाहिनीतीहुंसमहरती कोईनातुरीकोभयाअचलहुं
 चंचलपैनेकहुंदगंचलकोचंचलनकरती रघुराजभूषनकेजालतनळुदेदूफूल
 नकेमाखतनहालकोविमरती प्रीतमकोप्रेममदपानकेकैप्यारी सवैभईमतवारी

वृजकुंजनविचरती ४ दोहा जदुपतिरासविलासलषिमोहिगईसुरनारि जेजहते
 तहेंअचलकैयकटकरहीनिहारि चौपाई कोलमिलनकहखलकतरहंही धन्य।
 धन्यगोपिनकहकहंही तारसपतितारनजुतजोही गमनविसारिरह्योतहंमोही सर।
 दृष्टनिमादीरघराती हीतभईवृजतिरुषध्याती ३ हरिकोरासनिराषसुषसारा॥
 थिरकैरह्याचकसिसुमारा ४ रहींतहाजतीवृजनारी पुनितेतनेहिद्वैगयेविहारी ५
 तेतनेहीकुंजनमहंजाई विहरतभेकरिकलाकन्हई ६ जानिअमितगोपिनगिरिधा
 री निजपटपीतकमलकरधारी ७ पौछनखगेसेदन्तकुला भेदक्षिनायकमुद
 मूला ८ दोहा कोकविब्रजसुंदरिनकीवरनिसकैमुषभाग जिनकेवसवैकुण्ठपतिहै
 गेकरिअनुराग छंदमोतोहरा कुंडलछविषासीअलंकप्रकासी गंडविलासीछविमा
 सीअतिउल्लासी असमरसरगासी दुषदुतनासीचंद्रकलासीमृदुहासी पियमन।
 फीसी हरिकोसुषरासी देहरिदासीप्रेमपियासीकमलासी नचिचपलासी हरिकि
 तिसुधासीकलपलतासीनिभुवेनवासीगंगासीगामेजासी १ दोहा अमितजानिस
 पियनसकलकरनजमुनधनिलाजलविहारसुषलेनहितबोलेवचनरसाख १
 चौपाई चखहुकरैअवसलिलविहारा बहुतकियोकुंजनसंचारा १ करिजलकेलिक
 रैअमदूरी जैहै सकलआसतहंपूरी २ सुनतकह्योवृजवालसुवारी चखहुलाजह
 पुसीतिहारी ३ तवलेसपिनसमाजकन्हई चलेजमुनमज्जनसुषछाई ४ अधिमाह
 नचहंकितवृजनारी चलेजातगावतदेतारी ५ यहिविधिहिलेजमुनगिरिधारी प्रीत
 मसंगप्रमोदितप्यारी ६ मिलतसपिनभेमरदितमांसा कुचकुंमुमतेरंगीरसाला
 लहतसुरभिसंगकियेययाना गंधरवसरिसकरतअलिगाना ८ तहेंजलकेलिकर
 नसखिलागी परमप्रेमपागीवडभागी ९ नदनंदनअरुगोपनदिनी मनुगचंदय
 कवहुगयंदिनी १० दोहा कुंचकुंकुमकामिनिनिकोछुट्याजमुनजलमाहिं स्याम
 पीतसुरभितसलिलथलथलमेदूरसाहि चौपाई रतनजडितकंचनपिचकारी नि
 जनिजकरलेखववृजनारी १ हरिपैडारहिवारहिंवार करहिआडकरनेदकुमारा
 २ आपहुंलैमारहिपिचकारी चमकिजाहिंचवलवृजनारी ३ ताकिउरोजसरोज।
 नमारै चंचलअंचलसपीनिवारै ४ मुरिअसक्वायकटाक्षनिकरही प्रीतभेकर
 आनंदभरही ५ कहकुंचकेसरिसपियनकेरी ओवतहरिविहंसतकरफेरी इत्यो
 कपोललषिकजलरषा पौछहिंविहंसिअनंदअलेषा ७ वरषहिंकुसुमदेववहुर
 गा चढेविमाननअतिहितगा ८ दोहा भईकलिंदीकुसुममयवडतसुरभिचह
 वोर सपिनसहितविहरतसलिलहिलिमिखिनंदकिसोर चौपाई जिमिकरनिन
 मधिमनकरिदा केलिकखाकरिदेतअनंदा १ तेसहिकरतसपिनसनमाना विह
 रतवहुविधिस्यामसुजांना २ यहिविधिकरिवहुसलिलविहारासपिनसहितपु।

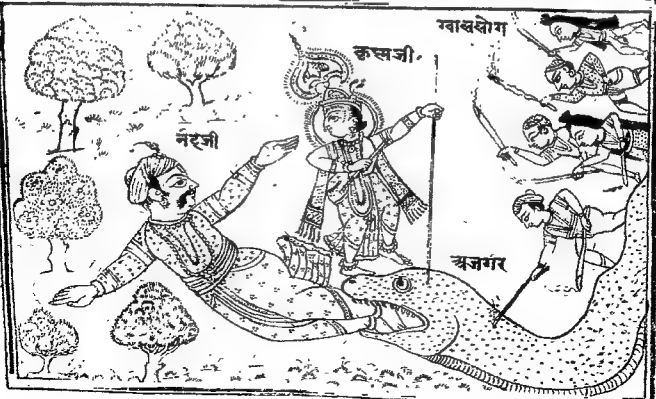
निन्दकमारा २ निकसि सलिलने सपिनसमेत पहिरेन वलवसन कविसेतू ३॥
आलिन सहित तहाँवनमाली जमुनाकूलनकुंजरसाली ५ विहरन लगे लवतव

नसाभा जेहि सपिकाको मन नहि लोभा ई यल यल कुसुमनिसे जविकाई उड
तपराग परम सुषदाई करते भौर सार चहुँ वोग नवल तिकाल हरै सव होरा ८
रोहा कलाकुत हल विविध विधिकुं जनकुं जनमाहि कान्हकरत कामिनि सहित येक मु
षकिमिकाहि जाहि चौपाई यहि विधिसरद निसामह भूषा कियो रासज दुनाथ
अनूपा १ कौउनहि अस जातो रुजनारी हमते अधिक दुतिय पिय प्यारी २ सव
कोकियो मनोरथ पूरे तनते भयो विरह दुषदूरे ३ सौरतरु दरहे भगवाना यह
प्रसंग सपिको जनहि जाना ४ कहे कव्यमह जेर सनाना मेसेवन कियर सिक सुजा
ना ५ सोजदुपतिको रासविलासा सुनत काहिनहि पूजति आसा ई कामिनको नि
जकथा सुहावन यहलीखाकीन्ही व्रजभावन ७ सव सवियन समान हरि प्राती द
ईनियाहि प्रसकीरीसी ८ रोहा जेतनायकनायकाहो उभाव अनुभाव रुजनारी
रुजनाथ हुँ कियते तेचिनचाउ चौपाई सुनिके रासकथा कुरुई भये सुधित पुनि
विने सुनार् १ राजोवाच राषनहेत परम भरजादा देनहेत सतन अहलादा २ ना
सनहेत पाप संसारा जगमह लियो कस्त अवतारा ३ धर्मसेत केवकता करता अ

हरक्षितारमकिभरला ४ अनिअधयहपरसनपरदारा कोनहेतकियनरकुमा
 रा ५ जुदुपतितौहै पूरनकामा कसयहकोन्होनिंदितकामा ६ अभिप्राययाकी
 जोहोई नासहु संसेकहिमुनि सोई ७ सुनतनरेसवचनमुनि राई बोलतभयो
 मंदमुसकाई ८ श्रीसुकोवाच रोहा धर्मविनिक्रमसाहसहुल्योई स्वरनमा
 हिं तेजस्विनकोदोषनहिजे सेपावककोहिं चौपाई ईस्वरकोडि औरजगमाही
 मतहुनें करहिं कवहुं असनाही १ करहिं जोहउवसनसहिअजाना पीवाहिं
 षजिमिहरतजिअना २ वचनईस्वरनकेसतिजानो पैआवरनकहंसतिमानो ३
 धर्मविरुद्धईस्वरहुवैना सोनहिं गहनकरहिमतिअना ४ संमतधर्मेकरजोहोई
 ईस्वरवचनगहिसवकोई ५ अनुचितउचितजोईस्वरकरई तेहिं फलदुषसुष
 नहिं अनुसरई ई तिनकेनहीदेहें अभिमाना वैकिमिखहैं कर्मफलाना ७ जेज
 गमहअनन्यहरिदासा तिनहिंनपापहुपुन्यप्रकासा ८ रोहा तौजगकेपेरकस
 दाजदुपतिपरमप्रताप महाराजकेसेकहैं तिनकोपुन्यहुंपाप कवित जोपदका
 जयरागकोसेवतपूरनकामभयेवडभागी जोगप्रभावसवैजगबंधनछुटिगये
 भयेपूरविरागी तेहरिदासनको सपन्योजगपुन्यऔपापसकैन्हिला
 गी तौजदुगजकोश्रीरघुराजकहैं किमिपापऔपुन्यकेभागी रोहा गोपिनकेतिन
 पतिनकेअंतरजामीनाथ तौपरदाराकहैं भईहियेगुनहुंनरनाथ चौपाई करना
 अनुग्रहप्रानिनकाही धस्योमनुजवपुहरिचजमाही १ असीलीलाकरीउदेती
 जाहिसुनतहरिपदरतिहोती २ गापसवैहरिमायामोहे निजनिजतिअननिकट
 निजजोहे ३ दोषदियेकोउकेस्वहिंनाही रहैसवैनिजनिजगहमाही ४ रूहीना
 साजवहुंडहिचारी तनरजनारिनकहैंपाविहारी ५ गमनहुनिजनिजगेहनप्या
 री मानहुअवयहसीषहमारी ६ सुनिधियवचनदुषितरजवाला भवनगमनला
 गतसमकाला ७ पैजसतसकैहरिहिविहाई गमनीगेहनकोदुषछाई ८ रोहा पु
 निजदुनायकहुंतहोनेदभवनमेआय कियोसेननिजसेजपरकाहुंनपत्तो जना
 य कंदहरगीतिका रजवधुनसंगवजचंदकोयहरासपरमसोहावनो गावता
 सुनतअद्वासहितअनंदपरमउपजावनो अनयासआसुहिआसपूरतिकेस्व
 भक्तिमुपावतौ अघओघपरमअमोघमोघविसेषकैजविजावतो १ रोहा का
 भविजेयहकेस्वकी सुनैकहैजोकोय कामविजेतेहिंपुरुषकोजगतमडिहकि
 होय ॥ इतिसिद्धिप्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहात्मजसि
 दिप्रीमहाराजाधिराजप्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीरुक्मचंद्रकृपापात्राधि
 कादिरघुराजसिंहजुदेवकतेश्रीमभागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदासुनिधौवर्णसि
 सत्तरंग ३३ ॥ ॥ रोहा श्रीसुकोवाच येकसमैरजअविकाउत्सवरहोनेस॥

नंदादिकगोपालतर्हसिगरेविगतकछेस चौपाई जाधिसकटवैखनवलवाननग
मनतभयेअविकाकोनन १ तर्होसरस्वतीनदीनहार्द सिवकोपूजिपरमसुखछा।
ई २ खेवहुविधिपूजाकीसाजनेदसकसलैगोयसमाज ३ सविधिअविकापूजन
कीन्हो रतनवसनगोविघ्ननदीन्हो ४ अन्नविविधिविधिअोरमिगई साद।
रविघ्नरियोजेमाई ५ ईसप्रसन्नकेस्त्रपरहोही असवोखेसिगरेहरिमोही ई
पुनिसिगरेसरस्वतिकेतीरा निवसतभेअतिमुदितअहीरा ७ करतभयेनहि
कछुकअहारा केवलससिलपानसविचारा ८ दोहा अःखलवतसेवतभये
निसिमहंशिवसवितायमधिमहंकरिकैकान्हकोचहुं कि तगोपनिकाय चौपा
ई तेहिंदनमहंयकमहाभुजंगा रहतरह्योकछुसायप्रसंगा १ सोअतिकुथित
भयेतेहिकाखा आयेजहसोवतसबगवाला २ ग्रस्योनेंदयदतुरतहिआई जागि
पुकारिकियोछजराई ३ केस्त्रकेस्त्रहेपानपिआरे ग्रसेवरगार ४ खलवतसेवतभये
आयछोडावहुआसुहिलाता तववलहंमअभीतसबकाला ५ नंदपुकारसुनत
सबगवाला उठेनुस्तकपि सौरविहालावारिलुकेठनमारनलागे तवहोनेंदखालहु
जागे ७ हायहायसबगोपपुकारैं बहुविधिजदपिलुकेठनमारैं ८ तदपिभुजो
गअतिकूरसभाऊ छोडतनाहिनेंदकरपाऊ ९ दोहा तवजदपतिद्रुतदोरिकिय
अहिकहंचरनप्रहार प्रभुपदपरसतहीभये ताकोअघजरिछार चौपाई आखव

पुषतजिसुंदररूपा कै गोवरविद्या धरभूषा १ यहिरेकनकमालखुविरासी करत
 दिसनचहुँवोरप्रकासी २ करिषनामहरिकोकरजोरी ठाढोभयोप्रीतिनहिंशोरी
 ३ तवहरिकहीताहिअसवानी आयकौनसोभाकीपानी ४ अतिअदभुतहैरूप
 तिहारो कसनिंदितभुजंगवपुधारे ५ विद्याधरसुनिजदुपतिवेना बोलतभोकर
 रजोरिसंचेना ई विद्याधरउवाच विद्याधरकीजातिहमारी नामसुंदरसनरहो
 मुरारी ७ अतिसुंदरममरहोसरी रा रहेसराहतसवमतिधारा ८ दोहा येका
 समेहंमसजिसुभगचढिकैविमलविमान भरेगर्वनिजरूपकेविनरतरहेदिश
 न चौपाई अतिविरूपअंगिरारिषीसां हुंसेतिनहिसिंहमजगदीसा १ तवमु
 निकोपिदईमोहिंसापा अजगरहोहसहोअतितापा २ योहंविधिभैकरिसुनिअ
 पकाराभयोभुजंगमनंदकमारा ३ करुनाकरअंगिरमुनिराईमोपैकीन्हीकृपाम
 हाई ४ जातितुवपदपरसनपायो कोटिजन्यकेफापनसायो ५ सरनागतभवभी
 तनकेरेनासकदुषजदुपतिप्रभुमेरे ई सासनहोयतौसदनसिधारे अतिमोदि
 तपरिकरननिहारो ७ महापुरुषजोगिनिकेस्वामी स्त्रोकेसनपतिअतरजामी
 ८ जानहुंजदुपतिमोहिंनिजदासा तुमसज्जनकेपूरकआसा ९ दोहा तिहरोपदप
 कजपरसिमुनिकोसापदुरंत जाकवहुनहिंकूटतोकुल्योतोनतुरंत चौपाई जाकीना
 मसुनिमुषगावत पुनिनतनकतनमेअचआवत १ तौपुनिचरनपरसितिनकेरो
 होवपुनीतनअचरजमेरो २ यहिविधिकरिविनीचनस्याभै देप्रदक्षिनाकियो
 पनामै ३ गयोसुंदरसननिजैनिवेसा लुट्योनंदकोसकखकसेसा ४ अमोदेविक
 सप्रभुताई सिगरेखजकेलोगलोगाई ५ अतिसैअचरजमनमेमाने कियेसमा
 पतनेमजोठाने ई चढिचढिसकटनवैखखगाई आवत
 भैव्रजकोसुपछाई आदरसहितमोदउपजावन गावतजदुपतिसुजससुहावन ८
 दोहा यहिविधिनिवसतभैसकलखजमेगोपीमालनिनतूनलीसाकरतनितनू
 तननंदखाल यहिविधिबीलोकाखकलुआयोफरगुनमास जोरुजलोगनसोकहरा
 दायकपरमहखास २ कवित फरगुनवासकीपूरनमासीभईसुधरासीजवैदज
 गौउमे चट्कीचाँदिनीचाँदनीचारुतनीदिसिचारिहुँठाउहिंठाउमे गोपस
 वैदततेजुरिकेगयेगालिनीआईउतैनिजदाउमे फरगुमचीरधुराजतहौवरसाने
 केआनंदगाँउकेकाँउमे १ फाविरहेकटिकेदेकसेकरमसिधेकचनकीपिचकारी॥
 सीसमेसरसेसोहैकिरीटखसैंतिमिमागेवनेजरतारी रोरीभरीस्त्रियेभोरीसषाकटि
 पीतपिछोरीसुहारीतयारी गोयसमाजमेप्रीरधुराजविराजिरहेवलदेवविहारी २ स
 जिकैवरसैंनेनैआईअलीकियेखेखनफरगुनयारीभली तहँठौढोभईगहिगोकुला
 कीगलीसैपिचकीहुनलीतिनली तनसारीविराजिरहीअसलीरधुराजमनोबहुचो

एकली इमि गोपल ली वन रोचि न लय चि नै ह डी न हि छे ल छली ३ राजत ह डी
 फ हो स उ मे दि सिरा ग व हार मे गा य ध मारी कै गो भि ला भि ली रो ह न की च ली मूठी
 गु ला ल की औ पि च की री सा व न सों भ सो सो ह गो अ का स अ वी र की छा य गई अ
 धियारी के सरि की च के वी च मे भू ले भू मे व ली रा म औ कुंज विहारी ४ षे ल ती फा ग फ
 वी अ व ला क म ला सी अ ने क क ला नि दे षा वै ले पि च की क हुं औ च क आ य विहारी
 के अ ग नि रं ग च ला वै जौ लौ गु ला ल की मू ठि भ रै र घु रा ज च ला व न को ह रि धा वै तौ
 ल गि वै वृ ज की न व ला च म कै च प ला सी ल ला न हि षा वै ५ वा द ले की कै गई व सु धा
 नि मि गा ठी गु ला ल की भै अ धियारी वा जि र हे व ह वा जे सु हा व न के र ही किं कि नि की
 भू न की री दे षो प रै न हि नै न न सो र घु रा ज भ यो त हें यों भू म भारी ला ल न धाय ग हे
 ल ति का न त मा ल न धाय ग हे वृ ज नारी ई गो कु ल गां उ के गो प न गो ल सो आ गू गो
 वि द क हें क र्दि ॥ ५२ ॥ र साने की प्यारी ल ली इ त जे नि क सी सु ष सिं धु न हा ये हो
 त जु ए नु री श्री र घु रा ज च ला व न को च ले मू ठि उ ठा ये दो क र हे छ वि मे छ कि कै वृ ज
 वा ल गो याल गु ला ल व हा ये ७ है कै अ धी र की भो रिन को क र फू टि स बा नि सो रा
 म क न्हा ई धाय ध से वृ ज वा लिन गो ल मे चारि हुं वोर अ वी र उ डा ई धा ई स वै ग हि वे
 को अ ली जुरि के सरि की पि च का री च ली ई च च ल तो च प ला सो च मं कि गो गो पि कां च
 रि ग हे यो व ल रा ई ८ घ ना कू री क्षी न्हे यो ग हि रा मे वा म भा ल विं दु ला ल दी न्हे पा टी कु
 ल दि वि कू टी मै भु कु टी न बा य कै बां हुं न मे वा ज वं द ग ल गे लो गु ल वं द वी धि द्र ग का
 ज न मे अ ज न स गाय कै क टि किं कि नी को क सि नू पुर च र न चा रु सा री र घु रा ज वि
 भु व द न वो दा य कै फा ग व लिवे को फे रि अ यो रो हि नी के ला ल लो ड्यो वृ ज ना रि न यों
 ता रि न व जा य कै ९ दो हा जौ पित व न अ च ल ति यं न अ ति चं च ल चित वोर त हो क ह्यो
 को ई स धी व नि गो नं द कि सो र क वि त को ई स स्ती त हें वी नि स क न सं क क रो हें ति हो र ई
 वे रि हों गाय ध मा रि को धाय ध रा पर ग वा ल न गो ल न हों ह हि फे रि हों ते रि ये सों ह क रो रं घु
 रा ज ल गो पि च का री न मे मु ष मे रि हों गो पि न भी र ले म लि अ वी र रं गे व ल वी र के वी र के वे रि
 हों १० धी र घ रो न ड रो न ट रो स व रे षि हों आ जू जे व लि हो प्या ले गा द ये गी त व जा ड ये वा ज
 व ला ड ये औ र स हं भ न वा लै अ व न दे र घु रा ज इ ते स जि ल्या व न दे स ग वा ल न ला ले गो
 पि न गो ल गु ला ल की ग रि के च रि के हों ग हि ले हों गो पा ले ११ रो री कि फो री भ रै वृ ज गो री सु
 षे ल ती हो री न हों छ वि का ई आ पो त हो मु ष सों स नि के व र वा न क सों व नि के वृ ज रा ई जौ लौ
 च ला यो च हें व कि व न पे भ रि मू ठि च हें कि त धा ई तौ लौ कि पो स व को मु ष ला ल गो पा ल गु ला
 ल वि ना मु स का ई १२ मू ठि गु ला ल वं ले आ लिन ते क हि सों व रे पे च ली गो प कि रो री ल्या न
 र न द न हू उ त धाय म हा सु ष छा य ल र कर रो री हो त जु रा जू री हां उ म वे दो क षे ले अ नू
 प म भे म की हो री हो ष्य दु ह ॥ ५३ ॥ र हें वि से चि व से नै न न जो री १३ दो हा ती की

दसाविलोकि असतहंसिगरींरुजवाल गहनहेतगोपालकोगमनतमईउतासा।
 कवित्त गहिकेसरिंरंगभरींपिचकी सबबालरसालगुलालछई रघुराजव
 जावतवीनधमारिको गावतकान्हपेजातमई अतिआनंदसोउतवाकुषुडेजु।
 डीठभईधनुरागमई जकिकैभयोसामंगवावरोसोहजडावरीवावरीसीकेगई १४ सप्र
 नासयौनीवरसानेकी सम्हारितनचचलासीवमकिकैचचलनगीचमे चटकीसी
 चटकपकरिपदुकोकोकोरआननअवीरमल्लोआनदखीचमे रघुराजकेतीक
 रीकूटनछुतीसीछेलछुटेनाछुवीसीसोछुवीलिनकेबीचमे करिगरजोरीरुजगारी।
 होरीषेलतमेलेगिरी गोविंदजकेकेसरिकीकीचमे १५ मुकुटउतारिचारुचंद्रिकोम
 मारिसीसकुंडलउतारिपहिराईद्वारदामिनी दुरिकैवलाकनाकंवसरिविचिपट
 पीतकोउतारिसारीसाजीदविह्वामिनी नूपुरनिकारिचंगलोनिविह्वानिडारि
 रघुराजकहोअजदुराजैरुजभामिनी फागुनकीजामिनीमिगजगतिगामिनी यौको
 नरुजवासीकीसिधारीनईकामिनी गईरोहा गयेसपनमधिसालजवतवहंसिहंसि
 सवगवाल पहिरायेपुनिकैनयेभूषेनवसनरसाल कवित्त केरिजसुदाकेरोहि
 नीकेलालदोऊआयगागीगायगायकहीवानीसुपसानेकी सांचीचदमुपीरदे
 रैनहीमिसुधीदुषीदंपतिकहायेविनरुखीरूपवानिकी गेलगेखल्लेखनकोछेव
 तीनछोडतीदैरघुराजवातैकरैविविधिवहानेकी अजबअनोपनीनारिदुधु

मन्त्रपारकरैवंचतवदोहीकैसेवाटवरसानेकी १० गारीसुनिगोविंदकीग्यालिनि
हंगायकदोकरतकहाहेवातलाजनहिंलागती जायोऔरहीकोकहनायोऔर
हीकोआयऔरहीकोषायजियोकीरतियौजागती रघुराजआयवरसानेमेवहानकैकै
रीमायथोरीथोरीछाळनितमागती जानीहेवडाईसुनोकपटीकन्हाईतेरीविनरच
नामेकोईचतुरिनरागती १० दोहा यहिविधिफागुनमेमुदितखेलतजदुपतिफ
ग विहरहंचहंकितगोपिकालहिलहिपरमसोहाग चौपाई कुंजनकुंजनगुंजा
हिंभोरा वहतविधिमारुतचहुंवार १ विकसेकुमुदचंदकरपाई फूलिमखिका
रहीसोहाई २ वनकुंजनमहंगोपिनसंगा खेलतफागुकरतवहरगा ३ गावतपरमा
मदधनंदोह सोहाई ४ निकैसबकोऊ ५ जैसेहरिवलसुरनलगावै तैसेकोउंगो
पीनहिं गवै ५ जोनतानहरिवलमुषलेही सोअवैकहुकामिनिकेही ई रामक
सुसासुनिसुनिगाना ६ दोहा प्रहलदनभानभुलाना ७ भरेसुमनछूटेसिरकेसा ठीले।
कंगेवसननरेखा ८ दोहा यहिविधिविहरतरामहरिफावेफागुसमोद वजवनि।
तांचहुंकितकरैरचिरविविविधिविनोद चौपाई तहंकुरुपतिधनपतिअनचारी
संषचूडनामकबलभारी १ जातरह्योकाहुंकोनिहुंकाजा सोलषिकैवजवाखसमा
जा २ आयोनुरतुकाभवसदेकै विहरिरहीजहतिरमुदमेकै ३ रामकेस्रकेदेष
तमाही हरतभयोसवगोपिनकोही ४ लेगमयोउत्तरदिसिआस करीनकछुहा
रिहलधरवास ५ तहंआरतगोपिकापुकारी हेसाधवहलमूसलधारी ई यहस
ठलिहेजातवरियाई जैसेचारहरेवहगाई ७ तुमहिउचितनहिअसहरिरामा
दरीजातनुवेंदेषतवा मा ८ दोहा सुनिगोपिनआरतगिराआसुहिरामसुरारि।
धोवतमेअविवेगसोजुगतकसाखउषारि चौपाई गोहरायेगोपिनकहंदोऊ।
अवनहिंभीतिमानियेकोऊ १ जैहैदृष्टकहांखगिभागी हठिहतिजैहैपरमअभागी
२ असकहिनिकटगयेदोउभाई तवचितयोसठलोदिदगई ३ कालंसूत्युसमदे।
उकहंदैष्यो निजमरिवोविसेवितहंलेष्यो ४ चाह्योपानववावनभागी संषचूडत
वगोपिनत्यागी ५ भाग्योसर्दादसिउत्तरआरा तववलसोंकहनदकिसोर ई आपता
कियेप्यारिनकोही मैअवजैहोयहिलषांही ७ असकहिराषियमकहंतहवै धाये
आपजातपलजहवै ८ दोहा संषचूडजहंजहंसभेभागतधावतजात तहंतहंमा
निकेहरनहितजदुपतिदुतनियरात चौपाई कलुकदूरिसहंतहंजदुराई हनीमु
ष्ठितकैसिरजाई ९ धटसोफूटिगयोसिरतकि पस्सोरतनमहिपरमअभाकी १०
हिविधिसंषचूडतहंमारी लैकेरतनैतुरतमुरारी ३ आयैआसुहिनिकठरामकेदेवा
तहोसवसुषितवांमके ४ संषचूडकामनिकरधरिके कलोरामसोप्रेमहिभरिके।
५ तोकेसीसरतनयहपाये आरजआपहेतदतलाये ई लेहुकेपाकरिकैमनिको

हो औरनजोगरतनयहनाहो ७ सुनिहरिवचनहरपिवलिरामालेलीन्होहंस्ति
 रतनललामा ८ दोहा संषचूडकोनिधनलपितहंसिगरीरजवासबहुसराहिजद
 नाथकोलहोअनंदविमाल ॥ इतिसिद्धिस्त्रीमन्महाराजाधिराजबांधवसुश्री
 विस्वनाथसिहात्मजसिद्धिस्त्रीमहाराजाधिराजस्त्रीमहाराजस्त्री रजावहदुरस्त्री
 कृष्णचंद्रकृपापात्रीधिकारिरघुराजसिंहजूरदेवकतेस्त्रीमभ्रागवतेदसमपूर्वार्ध
 नंदाम्बुनिधौचतुर्विंशतरंगः ३४ ॥ ॥ श्रीसुकोवाच दोहा गुरुवरारवैजजाता
 जवसषनसहितनंदलाल गावतहरिगुनविरहवसदिवसवितावैहवास गोप्य
 चु जुगलगीतवामबाहुधरिवामकपोले भुकुटिनचावतकळुवोकी अधरमुरा
 लिधरवेधनअगुरिनमूदतहरिव्यतिसुषळाकी १ गोंढोअलीकंदवनकुंजनिवेना
 वजावतजवः २ प्यारो तवसुरसुंदरिसुरलसमेतविमानचढीगुनिसुषसारो ३ सु
 निमुनिमुरलीधुनितजिलाजैकरहिमदनकेविवसमनै नीवीसिषिलसमारहि
 नाहीरहतिमुरतिनहितनकतने ३ अखवेलोसुतनंदववाकोसुनहुंसर्षाकोतुक्वा
 को सोकिनकोसुषदायकजेहिउरहेनिवासनितकमलाको ४ हीरनहीरसरिसमा
 दुहांसीपीतवसनदामिनिभीसी चपननचायजवैचितचंचलटेरतवसीधुनिषा
 सी ५ तववृजवृषभधेनुमृगवृद्धनमोहतपरमअनंदलह कानउठायकोरमुषवी
 हेआयदूरतेनेहनहे ६ नैननमूदिअचलतहंगोंढेरिसूरतिहियध्यानधरे च

हुं कितचित्तलिपेसे राजतनंदनदनके प्रेमभरे ७ मोरपंथको मुकुटभाष्यरिहा।
 हतअलिबलिरामलगेनवपल्लवफूलनवनमालाअंगअनेकनधातुरंगे ८
 सगुच्छलरकैसिराहीवसनछोरकिंतिलोछहरै मल्लवेषधनिकेदुजराईसुच
 नसहितकुंजनविहरै ९ धेनुचरावतधेनुबोलावतवेनुवजावतजवप्यारी तवा
 मरलीधुनिसुनतकलिंदीकरततरंगमंदसारी १० मोहनपदरजमारुतअनित
 लहनहेतनितहीतरसे सुकृतहीनहमकोजिमियकछनपियविनविततवहतव
 रसे ११ केंपहितरंगप्रेमकीवाढीधनिजमुनामोहननेही हंससमजमुनहैलह।
 तिसोकअतिकल्प्यानयहछलियाकेही १२ गावतसंगसंगसुजसगवालसवअहि
 रुषसमसुखविनितै चंदावनकोविहरनवारोचितैचोरावतचोरचितै १३ गोवरथा
 नकेनिकटसिधारीजववजायवांसुरीभली गिरिदिंगचरतबोलावतगाढ़निछा
 वतछनछनसुखविकली १४ तवचंदावनकेदुमवेलीफूलहिफलहिनवहिडा।
 रैदरकावहिमकरंदनधारेप्रेमितपुलकहिवहुवारै १५ हरिछविकुकिहरिम
 पसवहैकैनिरमोहीकैहैमोही आदरकरतफूलफलसोवहुआनदलहतस्यामजोही
 १६ सुंदरतिखकसोहातभालमेउरतुलसीकीवनमाला तासुसुरभिलहिअक्षिस
 तवरिसंगसंगुंजहिसवकाला १७ मधुपनधुनिसुनिस्यामसराहउजदेरतसुर
 लीसुषमेतवसरसारसहसविहंगासुनतहैंसकलपगतसुषमे १८ निकटआया
 नैनकोसूदेबहुं कितअचलरैहंठों सुनैमौनहैमुरलीकीधुनिप्रियप्यारेप्रेमहि
 वाढे १९ रामसहितपहिरैसुमभूषनत्रजभूषनगावरधनमेविहरतविस्वअनंद
 वदावतवेनुवजावतछनछनमे २० तवरविअधिकनहे। यभीनिअसमानिमेध
 नभमंडलमे चहरहिगंदमदंनंदनसंगसंगसवसुषभलमे २१ वरपतवुदकुंदछा
 मसेगसनतमकुंदजेहिजेहिठोरा छायरहैरुवसेऊपरधामनिवारतसवचोरा २२ गो
 पकलोमपरमप्रवीना जदपिनकोउसिषायदानी तदपिजसोमतिलस्तातिहोरो
 जयमुरलीकीधुनिकीनी २३ तवधुनिसुनतसंभुविधिवासवजदपिसुकविजगक
 हवावै तदपिनवाइकंधरनदेमनआनदमगनमोहिजावै २४ सुनैअचंचलसुर
 लीकीधुनिचंदेविमाननदेकाना एगविभागतालततिसुरकोहातनककुतिनैहता
 ना २५ पंकजअंकसकुलिसोहावनजिनवरननमेछविधारे गोपुरवनीअवनि
 कीपीरा नासतचलिसुदाप्यारे २६ गहिगपंदगतिहजजजचंदवजावतबंसीमुदवा
 दी देढीतकनिअनीअनियारीहयलगिकदतिनहाकादी २७ अैसेमनमोहन
 कहंदेबीहंसवतकसमहैजाही वसनकेसकीसुरतिरहतिनहिंवहतनीरनैन
 निमाही २८ तुलसीसुरभिलगतिप्रियपियकोतातेपहिलततेहिमालै एकभुजसपाक।
 धमहंधारेमनिनगनतगोवैनजालै २९ छोहकद्वनिषडोचिभंगीजवदेरतखाल

नवंसी तवहरनीधुनि सुनिमनहरनीफेंसी कंतप्रेमहिंफेंसी ३० आयअवससा
मीपमहेंढादीरहैअनंदिनचहंपासा मोहंनकीमूरतिमहंमातीजिमिगोपीतजिग
हआसा ३१ कुंदकसिनकोलसतमाखउरगोपमगोवेंनजुतप्यारे जमुनापुलिन
प्रमोदितविहरतप्रियनप्रमोददेनहारि ३२ मसैयरसितवमारुतवहतसुगधिता
सीतलसुषदाई बाजवजावतवलिहिनढावतगावतसुरसुवदिगआई ३३ वज्रवा
सेनगोवेंनकोप्यारेनंददुखारेगिरिधारी सौमसमैआगैसुरभिनकरिआवत।
गोपिनहियहारी ३४ सबासंगमहेंगावतकीरतिआपुवजावतमुषमुरली आय
आयमगमहेंब्रह्मादिकनिजसिरपगरजलेनभली ३५ गोरजरजितअलककुल
कतकविसेदविदुसुषकलकभली पेषतपलककलपसमवीततसषनसलकन
हैंअलपअली ३६ घूमिरहेजुगदगमदमातेचंचलनेसुकअरुनारे वनमाला
वेसालउरराजतिसषनमानवकसनहारे ३७ कुंडलकनकपोलखोलअति।
वदरियांदुसमदुतिथारे देवकिउदरउदधिविधुआवतमनसाकेपूरनहारे ३८
मदगयंदसमविहरनिजाकीजेहिषषिदिनदुषनसिजावे कोटिछपाकरकीक
विह्वतसौमसमैजदुपतिआवे ३९ श्रीसुकोवाच दोहा हरिखीसायहिंविधिदि
वसहृत्तनारीसवगीय पीतमसोविहरेनिसाअतिआनंदउपजाय इतिसिद्धि
मन्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजा
धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिधुराजसि
ंहजूदेवकृतेश्रीमभ्दागवतेदसमपूर्वार्थिआनंदामुनि धोयंचत्रिसंस्तरंगः १५॥
॥ श्रीसुकोवाच दोहा आयेयेकदिनभूपवृजवृषभासुरवलंबान डीलजासु
राजतवडीनीलजलघ्नसमान चौपाई पुरसोषनतमहीवहुवार रेनुउडायकरत।
अधियारा १ दहंकतरिसनिभरतकुंदसारा धरनिकपावतअतिवरजोरा २ जह
जहपुरमारतमहिमाही दरीसरिसतहैंथलकैजाही ३ उठीउतंगजासुखंगला।
अतिसैपीनतालुतरुदला ४ घनतश्रृंगकालिंदीकगारा सारहातमनुगिरतपा
हारा ५ करतमूत्रमलप्योराहंथोरा पुलेनेनआधेअतिचोरा ईजासुसारमानहं।
पविपाता करतअकालहिगर्भनिपाता ७ जेहिदेवतगोत्रैवृजकेरी अवहिगर्भभ
यमानिघनेरी ८ दोहा वृषभासुरकेककुंदकोमानिमहानपहार आयआयज
लधरसवैकरतसदासंचार चौपाई अैसावृषभासुरवलंबानाआयोवृजमहेंचोष
विषाना १ निरषिताहिगोपीअरुगाला मानतभेआयोमनुकाला २ कैकैसव
जीवेंनकेआसी गोकुलतज्जिभागेवृजवासी ३ बेनुकरतआरतअतिसोरा भागी
लेखरनचहंवोरा ४ केस्तेकेस्तेहृजवरषवारे कहंगियेजसुदकिप्यारे ५ यहिंवि
धिकहृतगोविंदसमीपा गयेभामिवृजलोगमहापा ई कैस्तेधेनुचरवेंनहेत जात

हेकाननयलसेहू १ आवतनिरषिहृषासुरकाँही सुनिहाहायुकारहजमोही ८
 गाकुलकोभयव्याकुलदेखी जान्योहरिआयोदृजदेखी ९ दोहा रजवासिनसौकहा
 तमेदृजनायकतहदेरि मतिभागहूमतिकोउडरहुयहृदानवकोहेरि चौपाई आ
 सकहिसठकेसनमुषजाई वोखेताकोवचनसुनाई १ रेसठदीननगौवनकाँही ॥
 कौडरपावतहैरजमोही २ गोपवापुरेजुहूनजानै देखततोहिमहाभयमानै ३ मे
 दुष्टनवलदरपीविनासी सनमुषयडोजुहूकोआसी ४ तोहिसमकेतेअसुरसंघा
 रे वडेवडेव्रजविधननिवार ५ होइजोकरूसरीरवलतोरि तौआवहुसन्मुषस
 ठमारे ६ असकहिताहिकोपउपजाई दैकैतासतहाँजदुराई ७ सषाकंधधरिभुजा
 पसारी षडेभयेसहजहिं गिरधारी ८ दोहा तवअरिष्टसुनिहरिवचनधराषन
 तपुरचोष पूँछुउठायभमायवहुधायोकरिअतिरोषरुंदभुजंगप्रयात भमेमे
 घलागूलताकिभमाये डंगेवारवारधरातासुधाये महाबोषआगूदोऊरुगकी
 ने भमेलाखनेनावडेकोपभनि १ हरीकोतकैठेठमानोजरावै कियेवैगभारीचा
 लोदुष्टआवे २ तजेवज्रवज्रीजथाइइसेनै गयोतैसहींकेस्रयेधानदेनै ३ जवै
 नायदेव्योअरिष्टेसमीया गहेधायदेऊविषानैमहीपा अठारैपदेताहिदीन्हो
 हटाई जयानागकोनागदेतोहराई ३ गिस्तोसोघरामेसह्योजोरनाही उठ्या
 आसुहीठेचिकैभूमिकाँही भयेआदीखेवहैसेदखागयो मुषेसासलेतोमहाको
 पजाग्यो ४ लष्पेकेस्रकोसन्मुषआसुधायो वंडेजारसोघोरकैसोरआयोतुरतै

हरीहृत्त्रिष्टुप्तिहारी नहेदौहिहोऽविधानैमुरारी ५ विनाहीप्रयासेधरामेपा
 हारी द्वायोपगैसोठैनासुरारी उपास्तोऽभैश्रुगताकिमुररी हन्योताहिसोता
 हिकीन्हैपानेदरी ६ गिस्तोहैमहीमेमसोहैसुरारी बहीआननैरक्तकीधारभारी
 ७ मलोमूनत्पायोद्रुगैकोनिकारी पस्तोभूमिमेपायचास्तोयसारी ८
 भोतिपायोऽत्रिष्टुप्तिविनासा खहेदेवताहीसमेभेहलासा ९ विमानेचठेबोम्मे
 चैप्रसूना करैकेस्त्रकीअस्तुतीमोदना दोहा यहिविधिदृषभासुरहिहरिवध
 करिपायअनंदगोपमंडलीमहिमेसोहतभेनंदनद चौपाई हरिकोलगेसराहो
 १० १ यलीदृषभकोविनहिप्रयासा २ यनासा ३ कह्योकेस्त्रसवरुयातिहोरी ४ असीसक्तिनअहेहमारी ५
 कैषभुसषनसमेतू गयेरामजुतनंदनिकेतू ६ वजनारिनदगकेवजचदा मूर
 ७ हरिकरसोदृषभासुरनासा ८ गयेदेवरिपिकससमीपा पायतहोसतकारमहीपा ९
 तोहिनभेदयहपस्तोजनाई १० जौनसुतातेभूमिपहारी ११
 कीअहेकुमारी १२ जौनकहावननंददुखारो १३ अठयोसोदेवकीकुमारी १४ दोह
 लचौपाई जाकोरामअहेअसेनामा सोरोहिनिकोसुतवखचामा १५ आनकदुई

मितोहिदेरई रोहिनिहूँकोरुजयहूँनई २ गयेजेतेरेभट्टजमाही रामकेसुवा
 धकियतिनकाही ३ मेरेवचनससगुनिसेहूँ करुअसजेहिमहमिदैसदेहूँ ४
 सुनतदेवरिषिकीअसवांनी कीन्हाकोपकंसअमिमानी ५ लागेकंपनअ
 धरतेहिकाळा आसुहिगहिकराखकरवाला ईदतपठैवसुदेवबोलाई काटनख
 म्यासीसन्पराई ७ रंगसभाईलेमुसकाई इनहिहूँतेकाहेनपराई ८ दोहाजो
 वसुदेवहिमारिहो ९ नकेरि दोउसुतभगिबुकिहैअनतउन्हैनपैहो
 फेरिचौपाई तातेउनकेभारनहेतू वोधहुभोजराजवहुनेतू सुनतकसनारदकी
 वांनी दोउसुतमीनुआपनीमानी २ तववसुदेवदेवकीकाही भरिदीन्हिविरीपा
 गमाही ३ तिनकोकैदभवनमहंराषी बैठ्योसिंहासनमनमाषी ४ तवदेववि
 सिद्धिलषिकाजा गयेदुखदुखदुखदुराजा ५ केसीकहतवकंसवोलायो सो
 दरेहिअसवचनसुनायो ई तुमजोनहूँसवदसाहमारी तुमसमाननहिंको
 उहितकारी ७ तुमसवविधितेहोवसवोना तुमहरोवखदेवनकोजाना ८ रामके
 सुवसुदेवकुमारे कीजेजतनजोहिजेहिमारे ९ केसीगोकुलगमनहूँआमूद
 हूँदुवनकरकरहुविनास १० दोहा केसबैनकेसीसुनतवोलायाँनंदपाय अ
 नहिंराउररि पुरेपा १ असकहिंदनकरिउजगयऊ कंसदूतसोबोलतभयो
 ऊ २ प्रवलमस्तमुष्टिकचानूरा सलतोसलआदिकवलपूरा ३ गजपासा
 ल्यावहुबोलिइहेयहिकाळा ४ औरहुमचिनलेहुबोलाई सबकोसास
 नदेहसुनाई ५ दूतसुनततुरतैतहंथाई ल्यायेसबकोसभावोलाई ई तिनसोक
 हीभोजपतिवांनी बाततिहारीहंसवजानी ७ मेरेरिपुत्ररा रामकस
 जिननामउचार ८ दोहा मोहिकपायवसुदेवयहोतहिअठयोवाल नंदभूव
 नपहुँचायदियजोसोचाममकाल चौपाई तातेमैअसकियोउपाई लेतदुहुन
 कोइतेबोलाई ९ रंगसभामहंजवदोउआवेमाखोअवसिजोननहिंपावे २ मा
 जनुइकेमिसिरिपुमारे तौहमारिकिसवउपकारो ३ हेमंवीममसासनसुनि
 ४ तामेऔरनअवमनगुनिये ५ रंगसभायहिंभातिवनाबो जैचनीचवहुमंचग
 वो ५ वोदिअवनिरचिदेहुअचारे ताकोहोचनलघुविस्तारो ई जामेपुरवासी
 हुखासा मखनुइकोलपहितमासा ७ तेअवष्टसुनहुगजपाला नागकुवलया
 इकराखा ८ राषेहुतुमताकोमपिहारा जबआवेवसुदेवकुमारा ९ दोहा वैचिआ
 पावैनहीडारेहुतहहतवाय यातेअधिकनदूसरोमेरोहितदरसाय चौपाई आ
 वेनचतुर्दसीविनदभा धनुषजागकोहोयअरंभा १ यसुनमगावहुबलिकेजोपू
 २ तपजकोलागेमोगू ३ असकहिंमचिनसोनपराई पुनिअकूरहिनिंकटबोला

ई ३ करसोकरगहिगिरासुनाई सुनहुँदानपतितुमचितसार् ४ कपटछोडि
 जेयहकाजू तुमसमानममभीतनआजू ५ अंधकष्टिभोजकुलमाही तुम
 मानहितकरकोउनाही ६ तातेदीरघकारजहेतू तुमहिंनियोगकरहुँमतिसत्
 ७ जिमिगहिइइविस्तुकरपक्षा साधेउसिगरेअर्थततक्षा ८ दोहा तैसहितु
 म्हरोपक्षगहिहमचाहतनिजअर्थ तुम्हरेकीन्हेकवहुँनहिहैहेकारजवर्थ चौ।
 पाई जाहुअकूरनंदरजकांही आनकहुँदुभिपुत्रेजहाही १ रथचढाय दोहुँनद
 तलेयो कारनकहुँनतिन्हैवतैयो २ नारायनवेकुंठअधीसा तिनकेवलहेदवा
 दिगीसा ३ तेसुरमोहिंमारनकेहैतू प्रगटेरामस्यामवलसेत ४ तातेदत्त्यावा
 हुरोउभाई पैअसकियोअकूरउपाई ५ कहेवनेदसोतुमयहिंभांती चसहम
 धुपुरीजोरिजमाती ६ भेटसाजिसिगरीविधिसाजी जामेहोयभूपअतिराजी॥
 ७ असकहिनेदसहिततिनकांही त्यावहुआसुमधुपुरीमाही ८ यहिविधि।
 कहेजानिनहिपैहै नंदसहितमथुराकहेअहै ९ दोहा औरहुकहयोअकूरतुमधा
 सुषजग्यतहैहोय सोकोतुककेलषनकोजातचलोसबकोय चौपाई धनुमषसु
 निदोउलषनतमासा बालकअहैविनहिप्रयासा १ गजकुवलयापीडसमका
 सारिहेद्वारषडोविकरालो २ तातेप्रथमवचननहिपैहै जोकेसेहुँपुनिइतव
 विअहै ३ तौपुनिवज्रसरिसभुजदंडा मुष्टिकअरुचानूरप्रचंडा ४ तिनसोमल
 जुहुकरवाई डरिहोसभामहिहतवाई ५ यहिविधिहनिवसुदेवसुतनको पुनिकरिहो
 सवअपनेमनको ६ पुनिकदिहोवसुदेवहमाथा औरहुजेरहिहैतिनसाथा ७ ॥
 जेवसुदेवमित्रजदुवसी करिहोनासडारिगलफंसी ८ दोहा उग्नसेनमेरोपि।
 तामयाजदपिअतिवृद्ध तदपिराजकरिवोचहतमोहिनिदरिकेमूढ चौपा।
 ई परीजदपिताकेपगवेरी तदपिरा जसालसाधनेरी १ लैअपनेकरमेकर
 वाला तासुसीसकादिहोउताखा २ जेदेवकिममरिपुउपजायो तासुपितादे
 वककहवायो ३ उग्नसेनकोसहुरोभाई तेहिवधकरिहोवाचिनहिजाई ४ अरु
 जेममवेरीवहुँतेरे वंचिहैनहींवांनतेमेरे ५ विनअरिकीअवनीयहकरिके करिहो
 विभौभोगसुषभरिके ६ ससुरअहैममजराकुमारा जोकेवलगजदसेहजारा ७
 सपाडुविदवानरहैमेरो जोरनमेरावेनमुषफेरो ८ दोहा कालसरिससंवरअसुप
 नरकासुरवलवांन वांनासुरयेतीनिहूँमेरेमित्रमहान चौपाई मोकोतनमनतेअ
 तिमानी मेरोवलसवविधितेजानै १ तिनकेसहितसेनलैभारी सुरपक्षीभूपनका
 हैमारी २ कैकैचकवर्तिमहराजू करिहोसुषितअसंकितराजू ३ यहअकूरसवा
 लैहुविचारी त्यावहुहुतहलधरगिरीधारी ४ पुरखुविधनुमषदेपनकाही अहै
 दोऊविलंबविनाही ५ सुनिअकूरकूरनृपवांती बोखेवचनपरमविज्ञानी ६ अकू

रत्नाच महाराजमख कियो विचार येकरु सुाने येवचनह मारा ७ अपनी मरननि
वारनहेतू बांध्यो जौन सकल यद्दनेतू ८ सेजैह धौकके माथे सिद्धि आ सिद्धि देव कह्यो ९

॥ हा करत अभागिह पुरुष बहु मन कामना अनूप देव विवसमुष दुष सहत नहि ॥
महिज सचाहत सहोय श्रीसुकोवाच असकहि गे अकूर गवह विदा सविच करिकं
स अतह पुराह प्रवस कियम निसक स दुष ध्वंस इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज
राजवां धवेस श्रीविस्वायसिंहात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा ॥
श्रीराजावहादुर श्रीकृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि रघुराज सिंह जूदेव कृत श्रीभाग
वतेद स मपूर्वार्थ आनंदाशुनि योष्टवि सस्तरंगः ३६ ॥ ३३ ॥ श्रीसुकोवाच दो
हा पढ्यो कीसीकं सको धारि लोकांत ॥ ३४ ॥ आयो द्वेदश वनतुरतं करत पोर सुरसो
र लदनराच घने पुरे मुही महाउतंगे हितुरंगसे ॥ मने समाने वेग जा सुधाव तो उतंगसे
सटानि मे विमान देवतानके अरु मुही मही भ्रसे वसे जल भ्रके सको नव मुही १ क
थारदंत पीसि पीसि हीं सिहीं सिहेर तो हरील कं सको ब्रजे हरी हली हिहेर तो ॥
दिसानके प्रमानयो अमान सोर लाव तो अघात वज्र व्रात के निपात को लजाव तो २
कराल लाल काल से वि साख जा सुने नहै दरी समान आनने अती वदंत पे नहै अकुं
ठवा जदीह कं ठस चुहै वि कुंठको अती वकुंठ बुडै चलाचहै वि कुंठको ३ अढील

डीखनीखमेचसोमहाभयावनो विषोकिदेवतानिलोकमेपरैपरावनो करैकु
 हेतपापकोनिकेतकं सकाजको तुरंगकैदुरंतको प्रभृतिभोजराजको ४ धस्यो सुनंद
 कट्टेजगजैगजैसमानही कपैमहीतहीतहीजहीजहीपयानही तुरंगताकिना
 ससो निरासपानकेभये दूजैविचारिखोपगोपभागिदूरिलौगये ५ विहालदेविगो
 कुलैगोविंदरोसठानिकै सिधारिसन्मुखैगयेतुरंगतुल्लुमानिकै लख्योगोविंदजा
 सुपुच्छवेगसोउडैघने प्रचंडजुहूहेतपोजतोहमैलूनैलूनै ६ विचारिनाथयोप्रवा
 रिवेनभाषतेभये फिरैनऔरऔरआउकेस्रहैइतैठये सुनेमुकुंदकीगिरातुरंग
 धावतोभयो मृगेंदसीगराजचारिवोरछावतोभयो ७ मनोकैसुषेतुरंगपान
 आसमानको निकािरिनैनदंतकाठिकैचपायकानको समीपजायनाथकेकि
 योपगैप्रहारहेमहादुरांसदैप्रचंडवेगदुर्निवारहै ८ दोहा मारिपाछिलेचरना
 जवमुरकनखग्योसुगारि तववचापदुतपगनकोनिजकरगह्योमुरारि छंदरु
 पमाया प्रभुआसुवाहिउठाइचहैदिसिवारवारभमाय अतिऊर्ध्वताकोकैकि
 दीन्हैपावोजनिजदरसाय सोचारसैकरपैपस्योतेहिं गिरतडोलीभूमिअतिविक
 लकैगावमतम्रोनिउठतभोपुंनिधुंमि ९ जिमिपतिविहंगभुजंगफैकतपरत
 कलूनप्रयास तिमिसहजहाडोदेरहैवादेगोविंदहृत्सास पुनिसमृदिकैसी दी
 र्घकैसीभूपटिकैसववार विकराखवदनवगारिधायोकरतसोरकठोर २ आव
 तनिरविहरिअसुरकहंचलिकलुकआगुलीन असुरेसमुबमेवामभुजहरिडारि
 हरवरदीन विषधरघुसंतजिमिविलरुषिततिमिगयोबाहुसमाय केसीकियो
 निजरदनसोअतिकदनकोपवदाय ३ परसतभुजाखलदंतसवट्टेदुरंततुरंत
 जिमिसागिआयसुदारुदरकतचूरहोतअनंत हरिभुजगयोघुसिउदरलोमनु
 भोजलोदररोग तहंवदोभुजअरुपस्योयोदोमनोवासुकिभोग ४ रुकिगईस्मि

रीत्यासननकी रह्यो नहिं औकास पटकन लग्यो चहुं कित चरन है गयो जीवनि
 रास बहु वहन लाग्यो स्नेह सकल सरीर ते तेहिं काल जुगदगनिक सिचट उलटिगे
 विकराल लाल विसाल ५ करि दियो मूत्रहु मलहु गुदमष चली आनि तधार गिरि
 पक्षो धरनी में तुरत करि मस्यो धार चिकार नहं काय के सीकी फटी कर कटी सरि
 सकरा खेत हिं मृतक गुनि तेहिं उदर ते करि बैसि सीन गोपाल ई के सब कर्म लकर
 ते निरषिके सीक दन सुरंद हरषे सकल वरषे सुमन है गे विगत दुष दंद बहुभा
 तिवाज जाय जै जै सोर चहुं कित जाय गोवन लगे गोविंद गुन गंधर्व गन नभ
 आय ७ गोपाल को मिलि स्वास्व पूजन लगे भुज हंड अमक है हि नंद कुमारी तो
 सम को नजगव दिवंड तहं सवन को सत कार करि हरि जाय वैठ येक त मन मे गुन्यो
 अहे इतै नारद अवसिम निवंत ८ दोहा जानि अकेले के स्त को तहं नारद सुनि रा
 य आयक मल पदवं दिके बोले प्रीति वरय नारद उवाच चौपाई कै स्त के स्त जग
 पति अविनासी वासुदेव जो गे सप्रकासी १ जग व्यापी जडुकुल के स्वामी सब जी
 वन के अंतर जामी २ जिमि निवसत पावक सब दारु तिमि जग महव सुदेव कुमा
 र ३ देवि परो नहिं पुत्र पुराना जग साक्षी ईस्वर भगवाना ४ हो आत्मा तुम ज
 गत आधार प्रथम हितुम गुन तीनि प्रकार ५ माया ते सिस्जन करि दीन्ह्यो निने
 जग निरमान हिं कीन्ह्यो ई पालहु अजहुं हनु संसार अहे सत्य सकल्य तिहार
 ७ राक्षस दैत्य दुष्ट महि पाला तिन के नासन हेत कपाला ८ रक्षन हेत धर्म संभार
 धसो धरनि महं तुम अवतार ९ दोहा घोर वपुष यह धारिकें दानव आयो धार तेहि
 सीखा करितु महं भूल किय नंद कि सार चौपाई घोर सोर सुनिके सुरया को भ
 गतरहे डै रायत जिना को १ यहि करना सब बोहम आजू अव सुनि ये औ रहु जड
 राजू २ मुष्टिक चानूरा दिक मत्ता करी कुबल या पीड प्रवला ३ अरु कं सहै कहं तु
 म्हर कर सौं खसिह हि निहत अवसिह म परसो ४ संपज मन मुरन रक सुरारी इ
 नको बंध करिहो गिरि धारी ५ करिहो पारि जात कर हरना अरु प्रभु सकदं पर कर
 रना ई विक्रम मोखन रेस कुमारी हरि करिहो तुम व्याह सुरारी ७ पुनि निवसत दा
 रावति माही दैहो गोसू भूपन गकाही ८ दोहा जामवतो जूतनाथ तुम संमंत कम
 नित्याय स्वाजित की कल्पका व्या हो गे सुष काय चौपाई सुतक पुत्र ब्राह्मन को दो
 हो अर्जुन जूत निज पुर ते लैहो १ थोडक को करिहो प्रभु गाहन पुनिक रिहो का सी
 कर दाहन २ हनिहो दंत वक्र कहं काही ने दिप कर वध नृप म पमाही ३ वसिहारा
 वनि महं सुभसीला औरु जो न जौन तुम लीला ४ करिहो तो न तो नहं म देखिहें ५
 निधनि जन्म आपनो लेखिहें ५ सज्जन सुकती सुकवि सदा हीं गैहें चारिहु जुग ज
 ग माही ई भयो जो यह अबनी कर भारा जु रिहें अक्षोहनी अक्षरा ७ तव हम पा

रूपकेरथाही सारथितुमकोलषवतहोहा ८ दोहा काखडीठिसौआपनीकुंतीपु
वनहोथ हरिहोअवनीभारकोकरिहोसुजनसनाथ छंदभूखना सुहविहोन
धनआपनेरूपमेपूरमनकामसंकल्पसांचे आपनेतेजमायादिकेगुननतेर।

हितहोअधमउधरनराचे जगतकरतनुमहदादिनिरमानकरिखवसईस्वरहरे
रुजविहारी लखितलीसाकरननौमिनरतनधरनतिमिरषखदरनजदुपतितमा।
री १ श्रीसुकौवाच दोहा यहिविधिकहिमुनिभागवतप्रभुसैंआयसुपाइ वंदि
नरनृजदुनाथकेगमन्याओनदळा य चौपाई यहिविधिहानिकेसीजदुगई लगे
चरावनवनमहंगाई १ सपनसाहितरुजकेसुपदार्द डोलहिंकुंजनकुंजकन्हई
२ कोउकहसबाजोरिजुगहोयाचलहुनाथगोवरधनमाथा ३ तहेंचरावेंहिंगो।
वैनकोहीपेलहिपेलसवेसुपमाहो ४ सयावचनसुनिनंदकुमारे गोवरधनके
सिपरसिधारे ५ सागेतहोचरावेंनगाई सयेंनवोसिपुनिकहयोकन्हई ६ खेल
हुचारमिहीचनपेला होहमेयअरूपालउतेला ७ मेपभयेपहुसयातहाहा रदो
कितेकहुताकनकोही ८ केतेसुपाभयेपुनिचोरा असकहितीनिजुष्यतेहिठोरा
९ असप्रनकीन्होआपुसमाहो जोइनकोचोरायखेजाहो १० दोहा तौजीतेहम
नुमहिंसांपावैजोनचोराय नौहैनहारंतुमजितकरैनकोउकुन्याय चौपाई असक
हिसिगरेपेसनलागे बिनाभीतिवनमेसुपयागे ११ रक्षकनुष्यमाहनदलाला १२

हतभयेलैककुकगुवाला २ तहमायावीमयसुतघोरा कंसभृत्यआयेतेहिठोरा
 ३ खेलतनिरयितहाहरिकाही मलोघातअसकियमनमाही ४ ग्वालरूपधरि
 तवैसुरारी खेलनलग्योकियेकलभारी ५ लगेवचोरावैनैआपहुग्वाला को।
 उनहिजायो कयदविसाला ६ हरिकेसवाचोरायचोराई सैलकंदरामहंलैजाई
 ७ तहोधांधिदेहारपषांना अघातगान्धर्वखलवांना ८ दोहा ओमासुरयहि।
 भांतिनैलियवहसषनचोराय चारिपांचवोकीरहेजेदिगमेजदुराय चोपाई सषा।
 जायतेआवैनाही पुनियुनिओरहुओरहुजाही ९ तवहरिगुन्याककूखलहोई इत
 आयोदानवसठकोई यहिविधितमनमेअनुमान्यो ओमासुरकोकूखसयहिन्या
 १ खियेजातनिजसषैपरेषी धर्योदोरिकैकुपितविसेषी ४ जेसेविगाधरेमृगा
 राजू तैसहिनाहिगह्योजदुराजू ५ हरिकेगहतमाहंसुनुभूषा प्रगट्योओमासुर
 निजरूपा ६ भयोमंदराकारसरीरा कियोसोरसुरदायकपीरा ७ कूटनकीकियके
 टिउपाई पैनहिंकुटिसकोकुराई ८ दोहा कूटपटानकरिजोरअतिकरअरुच
 रनचलाय हरिकेनेहेयागिरावैनावहविधिपैवचदाय चोपाई पैहरिसोओमासु
 रकेरी चलीनयैचकीवहुतेरी ९ केलनाहिभुजफासफेसाई दियोअवनिमह
 आसुगिराई २ चढिताकीछातीजदुनाथा दोउपगसोदवाइदोउहाथा ३ सुठिका
 नसोमारनतेहिलागे महादुष्टगुनिकोपहिपागे ४ करनलग्योजवचोराविकारा

तवमुपमूयानंदकुमारा दिवितेदेवनदेवतमाही पसुमारहिमासोषलकाही॥
 हेगेचूरनअंगमहाना कदिगेतकेतनतेपाना ७ मृतकजानिताकोभगवाना
 दरीहारदुतकियोपयाना ८ दोहा झारसिचाकोचूरकियकरिप्रभुचरनप्रहार
 पैचिलियोसिगरेसषनमेदिकलेसअपार देवनसो अस्तित्वहतगावतकार
 तिगवाल गहगहमनगोकुलगयेगोवेनजुतगापाल ॥ इतिसिद्धिआमन्यहा॥
 राजाधिराजवांधवेसप्री विस्वनाथसिहात्मजसिद्धिआसहाराजाधिराजप्री
 महाराजाप्रीराजावहादुरप्रीरुक्मचंद्ररुपापात्राधिकारिपुराजसिंहजदे
 वकृतेप्रीमभ्दागवतेदसमपूर्वार्धेआनंदामुनिपौसप्तवि सत्तरगः ३७ ॥
 श्रीसुकोवान दोहा उतअचूरवितायनिसिपातकर्मकरिभोर चदिचामीकर
 चारुअंगमन्योगोकुलवार चौपाई जदुपतिकमखचरनरतिगाठी दाहदरस
 लासराउरबाठी १ महाभागवतमारगमाही मनमेमुदिनविचारतजीही २ को
 नपुन्यमेपूरुवकीन्ह्यो कौनदानविघनकहरीन्ह्यो ३ पूरुवकियोकौनतपमा
 री जातेखविहोआजुमुरारी ४ हरिकोदरसनदुखभमाने हमनितहांअचवोचन
 गने ५ जेसेविषईसूदनकोही दुरखभवेदपठनजगमाही ६ मोहिअधमेहरिदर
 सनहोई यहअचरजमानिहिसवकोई ७ पैरहिवहुतसिधु संसारा तिनमेकोव
 जनलागतपारा ८ दोहा मोरअमंगलनासभोभयोसंकलकृतकाजु जागजना
 वंदितचरनवंदनकरिहोआजु चौपाई करीकंसमोहिक्कपामहाई दियोजागो
 लकहपठवाई ९ इनआषिनसोहरिपदकंजन लपिहोसलकिमुनिनमनरंजन
 २ जेहिनषकोदतिमंडलदेषी अंवरीषआदिकसुषलेषी ३ तीयनतमसंसारन
 साई भयेमुक्तवैकुण्ठसिपाई ४ जदपिकाजकारनकेकरता तथपिअहंकारनहि
 धाता ५ निजतेजहिअज्ञानभ्रमनासी निजमायाकृतजगतप्रकासी ६ सषनस
 हितददावनमाही रमाकतविलसंतसदाही ७ हरिगुनलीलासवखितवानी ना
 सहिकोटिअचनकीषानी ८ दोहा जगसुचिकरसोभनकरनजीवनजीवनदनि
 हरिजसविनवानीसोईलेहुमृतकसमजानि ९ चौपाई जेपदपूजहिंविधिवि
 पुरारी कमलाअरुमुनिप्रीतियसारी १ जेपदभक्तनआनंददाई सुमिरतभव
 जदेतमिटाई २ जेपदगोवेनपाकेपाके विचरतब्रजधरनीमहंआळे ३ वजना
 रीकुचकुंकुमअंकित तेपदगहिहोआजअसकित ४ जेहिमुषमेजुगअमसकपो
 लाकुंडलमंडललोअमाला ५ जेहिमुषमेअतिसुभगनासिका मंदहंसनिआन
 दप्रकासिका ६ बारिजअरुनविलोचनवारु चितवनिनितियवपजावनमारु ७ जेहि
 मुषअलक कुटिलाकुविलावनि चितवतहीवषचिनचोरवनि ८ सोमुकुंदमु
 पमेचलिआज देपहुंगोमधिमाखसमाज ९ दोहा मेरेरथकोदाहिनादेईजाहि

कुरंग होत सुमंगलप्रदसगुनकरनअमंगलभंग २ चौपाई हरनहेतहरिभूकर
 भाग वजमेखियोमनुजअवतारा १ त्रिभुवनकीसबसुंदरताई नंदकुवरकेतनदर
 साई २ नंदनंदनकुविनेनकुकैहो यातेअधिककौनफलपैहो ३ निजमरजादपा
 लअसुरारी श्रीहरितिनकेमंगलकारी ४ लीन्हेगाजदुकुलमहअवतारा हरनहो
 तप्रभुभूकरभारा ५ निजजसविस्तारतव्रजमोही निवसतकरतचरितवहुकाही
 ईमंगलकरनसुजसजगकेरो गावनसुरखहिमोदघनेरो ७ सोसज्जनकेगति
 गिरिधारी त्रिभुवनकेगुरुदुष्टनदारी ८ नहिंसुंदरअसत्रिभुवनकोई कमलारही
 मोहिंजेहिंजोई ९ दोहा जोकोउदेव्याकस्तकोसपनेहुं साहनजीक ताकेनेननमे
 नितेलागतत्रिभुवनफीक चौपाई सोकुविदुनदृगकरिअनुरागा करिहोपानआ
 जधनिभागा १ भयोआजुमोहिंसुषदप्रभाता देषिहोकेस्तचरनजलजाता २ जा
 वदेषिहोरासघनसामे रथतजिहोतुरतेतेहिंठामे ३ गिरिहोदौरिचरनमहंजाई
 लेहोपदरअनैलगा ४ जिनअग्निबुधबुधिधरिध्याना णवहिंआसुमनो
 रथनाता ५ तेरिचरनकरनसोंगहिहो युनिकरिहोसवसषनपनामा ७ धनिव्रजधामधन्यद
 जधरनी धनिव्रजनरुधनिव्रजवरवरी ८ दोहा जबमेधरिहोदौरिकैजदपा
 तियदनिजमाथ तवविसेविप्रभुसीसममकरिहोइकदोहाथ चौपाई जोकरका

लभुजंगभयनेदन सरनागतभवरुजल धुसेदत १ जोकरपूजिइंद्रसुपछाया
 यहनिलोककोइस्वरजपाया २ विभुवनदैकेजेहिंकरमाँही नलिनिजवसकोने
 तेनकोही ३ जोकररुजवालनमधिगसा परसतही विहारभ्रमनासा ४ सरसि
 जसोरभहेजेहिकरकी हरतविचारुजनारिननरकी ५ सोकरताकिदयादगकोरे
 धरिहैनाथमाथमहंमोरे ६ जदपिकंसकोपठयोजाते वारहिवारमनहिपछि
 तातो ७ तद्यपिबैरवहिमोहिमाही करिहैकवहंदयानिधिनाही ८ वैतौसवघट
 घटकेवासी जानहिंजियकीजगतप्रकासी ९ दोहा पगपरिहैदोहादमेजवसा
 सीपकरजोरि तवमोतनतकिहैतुरतकरिकैकपानथोरि चौपाई तेहिछनकोदि
 जनमअचबोधा जरिहैममअमोषकैमोपा १ बिनाअवधिकोअनदपेहौ नि
 जसमजगमहंकोहनगनैहौ २ सुहिदजातिकुलदेवहमारि करिकैकपाभुजा
 निपसारे ३ धायमिलैंगेमोकहंआई देहैममतनपूतवनाई ४ कर्मबंधछुटीता
 तकाखा जैहैहौसवभातिनिहाला ५ मिलिप्रनामकरिपुनिकरजोरी षडोहीहै
 गोजवहिंनिहोरी ६ तवकहिहैवसुदेवकुमारि पुसीककाअकूरहमारि ७ तवई
 मसकखजनमफलपहै कछुनहिपुनिवाकीरहिजैहै ८ जोकरिभक्तिनहरि
 प्रियभयऊ तेहिधिगरुथाजनमविधिदयऊ ९ दोहा संतुभिनप्रियअरुअ
 प्रियहरिकोहैकोउनाहि पैजोसहरिकोभजततेहितैसहिदरसाहि चौपाई जैसे
 सुरदुमदिगसवजावै जोजसजावैसोतसपावै १ षडोहीजैगोजवकरजोरी रामहंदे
 पिदीनतामोरी २ मिलिहैमोहिंमंजुमुसकाई गहिजुगकरमेरेखरार्द ३ जैजैहै
 निजभवनलेवाई करिसतकारमारदोवभाई ४ कियाजोकंसजदुनअपकारा सो
 पुकिहैमोहिंनंदकुमार ५ तवमैदेहौसकलवनाई नेकहुंनहिरापिहोदराई ६
 श्रीसुकोवाच यहिविधिमनमेकरतविचारा गमनतयथगोदिनीकुमार ७
 छुटीवागघोरनकीकरते अनतडगरतेतुरंगडगरते ८ दोहा कैस्तपेमसाग
 रमगनमुदितसुफलकुमार पंथअपंथहुंतुरंगकोकछुनहिकरतविचार चौ
 पाई सोमशुरतेचल्योप्रभाता यह्योरविअथवतरुजताता १ गोकुलकैवेदे
 जवगयऊ हरिपदचिन्हलखतमहिभयऊ २ अखखलत्रजधरनारजमाँही हरि
 वलचरनचिन्हदरसाही ३ जोपदरजकोसवअसुरांरी निजनिजमुकुटलेतनि
 तपारी ४ भूतलकेभूषनपदतेई रहतसुषितजनजिनकोसेई ५ अकुसअबुज
 आदिकरेषा सोहिरेजिनमाहिंविसेषा ६ तहंदरजकीरजकीकृविछावनि हरिपद
 अवलोहिपदलसावनि ७ लपिसुफलकसुतलहिअहलादा त्यागीतुरतलजा
 मरजादा ८ दोहा रहीननकतनमेनसुधिपुलकावलिखवगात छनछनद्रगजा
 लजातसेवहतनिपुलजलजात चौपाई तुरतकृदिरथतेअनुराग्यो रुजकीरजमे

लोटनसाग्या १ चोखत गिरायेमकेहृदकी यहरजहैमेरेप्रभुपदकी २ धनधन्यमहौ
 जगमोही भागवतभासमकोउनाही ३ लोटतरहेउठतनहिंभथऊ नवअनुचरचदा
 यरथदयऊ ४ सन्मुखडगस्तेनंदनिवासै निरघतचहुँकितगोपअवाहै ५ सुनुकु
 रुपतिजनमेजगमाही पुरुषारथइतनैजनको ही ई जवतेमधुरातेअकुरा चा
 लिदरसेहरिकोमुदपूरा ७ इतनेवीचटसाअकूरकी जौनभईहैपेसपूरकी ८ ॥
 दोहा सोईअवसिलहैपुरुषहोनजोचहैअरंद जदपतिदासअन न्यकृतजिभा
 यसोकपषड पुनिआगेअकूरचखिनंदचौकदिगजाय रामस्यामकोलषतभोअ
 निमिषनेनलगाय कवितसवैया नीलऔपीतपोसाककिचेकलकाननमेखसैकुं
 डलजोठा सारदअवुजसीअंषियोचटहोतहैलोठखगेजिनचोटा श्रीरघुराजस
 षानिकेवीचविराजिरहैकरकंचनसोटा दोहैनीलीनेषरेषरिकैदोउदूधदुहावत
 नंदकेहोगा १ सारदसावनमेघसेमंडितश्रीकेनिवाससुबाहविसालहै पूरनच
 दसेसुंदरआननकाननफूलहियेवनमालहैजानीघमंडभरे पुराजवितुडविराजैम
 नौवियबालहै दाहिनेबोरषडेवलिरामसोवामविराजिरहैनंदखालहै २ कुलि
 सैधुजअंकुसअवुजपायनचिन्हसोअंकितभूजकी निजसोभसोताहिसखो
 नीकरैमुखमेमुखस्योनिमहासजकी दृगमेभरीदीहृदयारघुराजरसालेसुचा
 खमतंगजकी असधीरकोधीरनधूरमिलैलखिमूरतिमंजुवडेधुजकी ३ हार
 नहारपैमोतिनमालसुमोतिनमालपैसोवनमालहै अंगनमेअंगरागरंग
 कियेमंजनधारदुकूलरसालहै विस्केईसदोउग्रगटेपुहुभीकोउतारनभा
 रविसालहै आननभाससोनासैरिसातमंगोहिनीखालजसोमतिसालहै ४ है
 कलधौ तकडकरमैकटिमैकलकिंकिनिराजतिषासी बौहुंविजायठवेसवनी
 पगनपुरनौखमहाकविरासी स्योअंगुरीनमेसोभाभलीमुदरीनकी श्रीरघुरा
 जविभासी नीलकऔरजताचलमानौसुकंचनदाममेवोथेप्रकासी ५ दोहा या
 हिंविधिहरिकोनिरषिकेसोअकूरहरिदास आनदसोविहवलपरमपस्योप्रे
 मकीपास चौपाई रथतेकूदिपस्योतेहिंठामा धयोहरिसन्मुखमतिधामा १ रा
 मकेस्वकेचरननजाई गिस्तेदंडसमसुरतिभुलाई २ वहतिनैनआनदजलथा
 रा रहिनगयोतमतनकसैभारा ३ अगदीपुलकावलीसरीरा गदगदगररहि
 गयोनधीरा ४ कदिनसकतिमुषतेककुछानी प्रेमदसाकिमिजाइवषानी ५ ॥
 लखिअकूरहितहैजदुराई खियोदोरिदुतताहिउठाई ई उभैभुजाभरिमिलिम
 गवौना प्रेमविकलकैगयेसमाना ७ रामहँदोरिदुतेअकूरै मिलतभयेअति
 आनंदपूरै ८ पुनिअकूरकरकोंकरतेगाहि खेगेभवनखेवोइचखोकहि ९ अकू
 रहिसादरहोउभाई दियेयरजककनकवैठाई १० दोहा रामस्यामनिजहांथसो

पुनिअकूरकेपाय धोवतभेअतिधीतिसौसुरभिससिलहरकाय चौपाई पुनिम
पुपकदियोकरमाही दियोधेनुदरसायतहाँही १ पुनिअकूरकहैयकेविचारी चौ
पनखगेचरनगिरिधारी २ सादरपुनिप्रभुवचनउचारे रहेकुसलतुमककाह
माहे ३ प्रेममगनतेहैंतनसुधिनाही बोलतनहिचितवतहरिकाही ४ पुनिप्र
भुकहीगिरासुपपागी तुमकोककाकुथाअतिलागी ५ तातेभोजनकरहुविसे
षी सकलभोगिअपनोगृहलेषी ६ असकाहिभोजनविविधिप्रकारा ल्यायेनि
जकरनंदकुमारा ७ सादरदियअकूरजेमाई वहविधिविजननामवताई ८ रोहा
सोजवभोजनकेचुकेतवअचमनकरवाय वैठयोपरजंकमेअतिसेआनदपाय

चौपाई तववलिरामधरमकेज्ञाता बैवीरादीन्होपाकहिताता १ सुमनमालपुनि
दियपहिराई पुनिदीन्होवहुअंतरखगाई २ इतनेवीचनंदतहैआये अकूरहि
मिलिअतिसुषपाये ३ पृथ्विभाषिततकुसलाई बोलतभेआनदअतिपाई ४
अतिनिरदेहैकंसमहापा कहैंविधिजीवहुतासुसमाया ५ जैसेअजासमीपका
साई सोइअचरजजेहिदिनवैचिजाई ६ जोनिजभगिनी सुतनसंघास्या जदपिदे
वकीदानपुकास्यो ७ नेकहुदयानतेहिवितआई किमिवरनेपलकीपलताई ८
ताकेपुरतुमकरहुनिवासा पैरुहिंकोनतुम्हारसुपासा ९ रोहा यहिविधिभा
प्यानंदजवतवअकूरनृपराय मारगकोअमडूरकियअतिसेआनदपाय १०

तिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवांघवेसश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धि श्रीम
 हाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर श्रीरुप्यन्त्ररूपायाधिकारिरा
 धुराजसिंहजदेवकृते श्रीमहागवतैदसमभूर्वाधेयानंदामुनिधौअष्टविंश
 स्तरंगः २८ ॥ ॥ श्रीसुकोवाच दोहा वैठेओहितपलंगभेलहिहरिकुतसतका
 रपूखोमार्गमनोरथैसकलसुफलकुमार चौपाई भेषसन्नजडुपतिजेहिं
 हीं तेहिंपुनिकलदुरलभैहैनाहीं १ पेनृपजेअनन्यहरिदासा कवईकरहिंनको
 निहुंआसा २ पुनिहरिगवनेकरनेवियारी जहैवैठीजसुमतिमहतारी ३ राण्यवि
 जनमौनवनाई सोदीन्हैयादोवसुतनषवाई ४ करिआरुहरिराममहीपावैठे
 यअकूरसमीपा ५ पुनिईकोतजडुकुलकुसलाता पूछीकंसमनोरथवाता ई ॥
 श्रीभगवानउवाच भलेअकूरकाकातुमआये हंसकोसवकोआनदखाये ७ जा
 दुकुलकीभाषहुकुसलाई हंसवसुपीसुहिदअरुमाई ८ दोहा चेतहंकीनहिंकु
 सलकलुजहैअधीसहैकंसा रोगरूपमातुलअतुलममकुलकोसुषध्वंस चौपा
 ई हायसातुपितुहेतुहमारे परेमधुपुरीकैदआरे १ परीजंजीरैममहितचरना
 ममहितभयोसुतनकरमरना २ यातेअधिकनमोहिकलेसू परेमातुपितुकैद
 निवेस ३ पैभलभोयहदरसतुम्हारा रह्योमनोरथयहीहमारी ४ आवनकोवा
 रनकहुताता पठ्योसकसिधौदुषदाता ५ श्रीसुकोवाच यहिविधिजवपूछ्यो
 भगवाना करनलग्योअकूरवषाना ईवांथोवैरजदुनसोकंसा करनचा
 हतवसुंदवविध्वंसा ७ नारदकसनिकटमहंजाई दियोसकलविधिभेदवता
 ई ८ दोहा रभोधनुषमषमधुपुरीआपबोलावनेहेत पठ्योइतैवनायमोहिवा
 धेकुलकोनेत चौपाई सुनिअकूरखचैनयहिंभांती रामस्याजआसुहिंतेहिराती
 १ विहंसतजायनंदयहंगाये कंसराजपितुतुमहिबोलाये २ होतधनुषभदम
 धुरामाहीं हंसहंचलवतुंवसंगतहांही ३ लषनधनुषमषनगरतमासाहंसरे
 जियवाठीअतिआसा ४ कंसनिदेससुनतवजराजुजान्योअवसिगवनेकरका
 ज ५ स्वगोपनकहतुरतबोलाई दियसासनयहिंभांतिनुनाई ई दहीदूधसा
 पनअरुमेवाजोरहुसवैकरननृपसेवा ७ औरहुभेटदेनकोसाजु सवैसभेदिले
 हुनिसिआज ८ दोहा साजहुसिगरेसकदतुमवैलनलेहुबोलाई अववैलवनहिं
 कीजियेममनिदेसअसपाय चौपाई मथुरैअवसिकाल्हिहसजैहै बहुविधिभे
 दभूपकहईहै १ धनुषजज्ञकरवावतराजा जाहिंमनुजसवजोरिसयाजा २ लषव
 हमहैमषधनुषतमासा ककुदिनवसिआउवनजवासा ३ यहिविधिसासनसव
 हिसुनाई दूतनगररक्षकपठवाई ४ सिगरेतुजमहदियगोहराई मथुराका
 ल्हिगमनवजराई ५ भईषवरिसिगरेतुजमोही हरिवलरामलेवावनेकाहीं ई

यह अक्रूरगोकुलमहेश्वर्या शैवकहं चहंतकाहिलैजायो ७ रामस्याममुनि।
 गवैनप्रभाता गोपिनलग्यावज्जकसपाता ८ जेजसरहीतहां वज्जनारी नेतसन
 हंतनसुरतिविशीरी ९ दोहा जौनअगजेसेरहेकरतहुतीजेकाज तौनअगतेस
 रहेकैगोसकखअकाज १ चौपाई कोईठगीठठकीसीठाठी वैठीकोकविरहअति
 वाढी १ कोईनैननीचेकरिप्यारी येकटकअवनारहीनिहारी ३ लागीकोउतर
 रहद्वारी छनमहंचहतदेहंजनुजारी ३ कोहुंकोआनुनचंदसमाना हरि ५
 नसुनिभयोमखाना ४ कोहुंकोतनप्रसेदकीधारा वहनखगीतववारहिवारा
 ५ कोहुंकेभयेवसनवहुढीले कोहुंकेभयेअगसवपीले ६ कोहुंकीकृतिगईसि
 खेनी कोहुंकीषसीचलेकीअनी ७ कोउसधिकरनखगीहरिध्याना भूतिगंगा
 निजतनकरभाता ८ दोहा सुरपुरनरपुरनागपुरअरुवैकुठहमाहि वृजवनि
 नवृजराजविनदूसरदीसतनाहि चौपाई कोउहरिकोसुमिरैहिअनुरागा
 जहिखविलागकहं धनिभागा १ कोउतिरछीताकनिहरिकरी जाहियलागिका
 ठतिनहिफेरी २ सुमिरिसुमिरिसोइसषीसयानी सरसैसपाईसाककीसानी
 ३ कोऊमंदहंसनिसुधिकरिके विलपहिंवारवारदुषभरिके ४ कोउनंदनंदनकीमुदु
 वानी वसकरनीतरुनीमुदुदानी ५ सुमिरिसुमिरिसधिदेतिविहाखावरनिन
 जातिदसातिहिकाला ६ कोउसुमिरैगजगतिगिरधरकी जहिखविविसरिआ
 तिसुधिचरकी ७ कोउकुंजनकुंजनकीविहरनि कोउसुधिकरिवंसीकासुधूर
 नि ८ दोहा कोउविहंसनिनंदनदकीसुधिकरिकरिछवालअगसिथिलके
 जातसवअतिसैविरहविहाख चौपाई कोउसपिनंदनंदनकीहांसी जहिखपि
 परहिषेमकीफोसी १ सोसुधिकरतदुषितअतिहोही वृजनारीमाधवकीमो
 ही २ हरिकोसुषद उदारविहारा सोसुधिकरिअसकरहिंविचारा ३ आ
 वकेहिलषिवृजमेहंमरहिहं काकोसुषदकमलकरगहिहं ४ कोविरहानल
 तापवुभाई कौनविपिनिवासुरीवजाई ५ यहिविधिसववृजमेवृजनारी रमन
 गमनसनिभईदुषारी ६ येकयेकनकोकहंहिबोलाई सुनीसषीकहंजातकन्हई
 ७ सोकहंतैनहिजानतिआली जातकाहिलमथुरेवनमाखी दोहा यहिविधियेक
 येकनकहंहिकहतदेहिसषिरोय गोकुलमेधरधरसषीपूरभरमओवडोया
 चौपाई येकयेकनकोविगिबोलाई धायधायगोपीजुरिआई १ वैठिगईसवजो
 रिजमाती कहंहिहोहिविधिकीयहरती २ गोपिनतनमनहरिमहंलाग्या म
 रतिवंतषेमजनुजाग्या ३ केसविरहदुषवड्याअपारा वहीसरितआंसुनकीधारा
 ४ सपेमुषकापहंसवगाता जिमिमारुतलहिकदलीयाता ५ गिरीमुदरिनरतन
 सवारी कारिलीन्होकांकनकरप्यारी ६ हायहायनिकसतमुषमाही सुनतधीर

कूटतकेहिनीही ७ युनिजसतसकैधीरजधारी सुमिरतमथुरागमनमुरारी ८ दो
 हो गदगदगरगोपीसवैयेकयेकनकहँहरि कहँनलगीमंजुखगिराविधिकरदति।
 निवेरि अथगोपीविलाप गोप्यउचुः चौपाई अरनिर्दईदईभलोतैं कोहकोनहि
 कवहँफलोतैं १ कोंदीन्ह्योजगमेजनमाई पुनिकाहेतैरनीमिताई २ जाविरनी
 मित्रताविचारी तोकसरेओवियोगअनारी ३ जावियोगतैरचेविधाता कसन
 हिहोतमीचुकोदाता ४ प्रथमलगायदुरंतसनेह अवकसपुनिवियोगविधिदेह
 ५ कछुनकामनापूरनपाई बीचहिहरिसोंकरतजुदाई ६ तातेतवकर
 तवकरतारा बालबेलसमपरतनिहारा ७ भयोजदयिवूढेविधिराई पैन
 गईतैरीखरिकाई ८ दोहा कौनवैरतोहियावनाठजसोरह्योविरच जोठजरा
 जविछोहमेछोहनआवतरंच चौपाई जामुषमेअलकेंघुधुरारी हलकनिहे
 रतिहीहियहारी १ मदनआरसीसरिसकपोसा तामेकुंडललालअमोखा २
 अतिसेसुभगनासिकाराजै जेहिंलषिकीरतुंडमदभाजै ३ वामुषकीमुसा
 क्यानिमिठाई जानतसोइजोनेकहँपाई ४ थोबेहुजोहरिहंसनिविलोकी हो
 तमुदितसोकैसहुसोकी ५ भूकटीअहि सावकसीसोहँ काकेनिरषतनहिमन
 मोह ६ असोसुंदरमुषलालनको जीवनप्रदसववृजवालनको ७ सोतैंप्रथमा
 हिंदमहिंदेपाई रविधिअवकसदेतदुराई ८ दोहा अवहंवृक्षअवृक्षविधि।
 तोहिनककूदरसात दयाविथादेतोहमाहिवनतिनतौसोंवाते चौपाई रैकरतार
 कूरदुषदाई निजअकूरलियनामधराई १ धरिकैजडवंसीकररुपा भेज्याक
 हतकसमोहिभूपा २ आयेकैस्त्रलेवाबेनहेत वाघ्यावृजवधूनवधनेतू ३ रा
 च्यानैनहंमरेतनमोही जिनैननितिसुषितदहाही ४ रचीतोरिसवसुंदरताई॥
 औरहंजोनिहिनैनवनाई ५ सोसवनन्दकुंबरयेकअंगा हंससषियांदेषीयेकसं
 गा ६ सोइगदअवकसहरिलेतो सेतोकोउनवस्तुजोदेतो ७ विनदेबेयहनन्द
 लोर राहैहँकैसेनैनहंमरि ८ दोहा चतुराननसिरजनचतुरपुनितैरंचषआठ
 अचरजयहरीसतनहींतोकहँपाठकुपाठ चौपाई कोउकहनाहिंविधिकहँका
 कूटोस कारोकान्हकपटकरकोसू १ याकेनाहिंप्रीतिकरलेसू कोउनकरतकछु
 येहिउपदेसू २ यहवृजराजकाजवृजनारी हमदियगहपरिवारविसारी ३ भ
 ईजाइचरननकीदासी अधरसुधापीवेंनकीप्यासी ४ तिनकेतननहिंतनकनि
 हारत वरवसमथुरागमनविचारत ५ जोवृजतेनवजैवृजराई काअकूरखरवसले
 जाई ६ पैकपटीअसमनहिंविचारी मिलिहँमथुरानवनवनारी ७ तातेइता
 सनेहसवतारी जातचलोकीनेवरजारी ८ दोहा नदनंदननहिंनेहकीजाना
 तनेकहुरीति सवसौराषतहैकपटमुषदेयेकीप्रीति चौपाई सजनीथहरजनी

परमाता है है पुनारिन सुषदाता १ कीन्है रहीं मनोरथ जोई है है सुफल काहि
 अवसाई २ मोहन को सुषक मल सोहां वन आसव है सनिमरो सुषदावन ३
 जा मुष मेद्रग कोर अलीरी करहि कत खजेहि कडाहि गलीरी ४ सो मुष मथुरा प्र
 विस्तत माहीं धाय धाय ययुज होत होही ५ केती चदि चटि ऊंच अटारी निरषहि
 गोमोदित पुनारी ई कहि है असेह वै नहु जीके मोहन कहर रहे तुमनी के ६ दो
 हा आयि मथुरा मे भले पूर करी मन आस बहुत दिवस लगिनाथ तुम कीन्हो
 विपिनि विलास चौपाई तिन की सुनत माधुरी वानी यह चंचल चित अति सुषा
 मानी १ तिन के विवस अवसि है जे है जयि नंद ववासै गर है २ खो मिल ला पु
 नारिन माहीं रहि जे है वर धी रजनाही ३ कवहु नहि सुधिकरि हि हमारी नहि है है
 जमेवन चारी ३ निपटना गरी नगर वासिनी कामिन के हिय की हलासिनी ५ वि
 हंस निलाज सहित तिन केरी तिन की नचनि भुकुटि कीहेरी ई हमें वा रिनी गोपिन
 कोही कवहु मनहि आनि है नाहीं ७ लखिल विमनि नज दित बहुगेहा तजि है वृजा
 कुंजन करन हा ८ वृंदा विपिनि निकुंज सुषग मनत अवै विहाय पै पुनि मोहन
 को अवसि वितीति हि दिन पछिताय चौपाई अधक भोज दसार हवें सी और हुज डकु
 ल के अरि धंसी १ ये सव नैनन को फल पेहें बहुत दिन नकी ललक मिटेह २ कम
 लाकत सकल गुन आगर नंदन दन सुंदर नटनागर ३ जक जे है जेहि मारग मां
 ही तव पुनजन सव तेहि पथ पोही ४ दौरि दौरि देखन को है धर को काज सका
 ल विसरै है ५ देखि देखि मन मोहन रुपा है जे है मान सके भूया ई को अस है वि
 भुवन मे आली नहि देखन दौरे वन माली ७ को हंय हज गमे अस नारी जो नख
 के नंदन दनिहारी ८ दोहा मुष मीठी वतियो व सैरु पमदन मद चार कारो भीतर
 बाहिरे हुजो न्यो नद कि सोर चौपाई को उकह जो मथुरा ते आयो दया करव यह को
 उन सिखायो १ कहवावत है यह अकूर है सो बीज गमे अतिकूर २ खेत पाप वृज
 आय म हाना हरन करत रज नारिन प्राणा ३ रज नारिन को प्राण पिपारा येक अ
 नोषे नंद कुमारा ४ तेहि लै ग मनत है मथुरा को जानत नहि रजव धुन विथा के
 ५ लिहे जात है जीव हमारा दिहे जान कहु महि अधारा ई मथुरा जरप को सहै
 तीने पै हम मां विन स्याम प्रवीने ७ को दिन को सख गत यहिकाला जिय वन रुना
 भरि विन नंद खाला ८ दोहा जिन के देखत मे अली पलक कलप के जोहि तिन विन
 देखे कनहुं मरि कि मिरहि है रज मां हि चौपाई तव को उकह रज सुंदरि वना यह
 अतिकूर कुमतिकर अना १ रथ चदि स्याम लै वाचन आयो अपनो अति अभिमा
 न देखायो २ यकिारथ अवलेह ऊंडाई किमिलै जे है कुंवर कन्हाई तव को उ पुनि वीली
 रज वाला है निरदई सवै रज वाला ४ येक करत वलन अनुराई गाज परे इन की व

तराई ५ तबकोउकह्योगोपजेवृद्धे तेऊ भयेआजुसवमहे ई देतसिबापननंद
हिनाही तुमभरजाहुकाहकसजोही ७ कवहुंनगयेसामपरदेसुपैहंपरचा
रपरमकलेसु ८ दोहा तवसषिकोउबोलतभईवृजकीभईअभागि रामेस्याम
मथुरैचलेचंद्रावनकोत्यागि २ नहिंनमुनावहिआवतीनहिवरसतधनधोर
नहिअकूरकेसीसमपरतोकुलिसकठोर चौपाई तबकोउवृजसुंदरीवषाण्यो
मोहितोउचितपरतअसजान्यो १ सिगरीसषिजुरिकेतहंजाई प्रीतमपानिप
करिगृहत्याई २ अवगाविदेकोजाननदीजे गोपनसोजुरिरारिकरीजे ३ का
हाकरेगेगोपगंवारा जिनकेनहिंहितअहितविचारा ४ विनमुकुदयेककुनहो
मकाहो दीरघविरहजातसहिनाही ५ करिहंपियसंगप्रानपयाना रहिहंनहि
भोगनदुषनाना ई देवहुनहिदीनतानिहारत वृडतविरहउदधिनुउवारत ७
जसुदहुतज्योकोहयहिकाला पठवतिपुरपानहंप्रियलाला ८ दोहा हायदई
केसीभईछजमेयहअनरीति येकवारनदवारकोछोडिदईसवप्रीति चौपाई
हरिकोहंमपरजोअनुरागा तिमिकरिवोवहुभातिमोहागा १ तैसहिलखिता
माधुरीविहरानि तिमिकहिवोवतियोमदुसुषसनि २ तिमितिरछीताकनि
हरिकेरी मिलनिभुजनभरिसुषदधनेरो ३ विसरतिनहिकैसेहंनिसराये स
ववृजनारिनरहतलोभाये ४ जमुनाकूलअनंदअयंडल कीन्ह्यारुचिरासा
करमंडल ५ जेहिंरासेषटमासेरजनी बीतीछनसमानहांसजनी ई तेहिबल
बीरविनावृजमारी रहिहैंकैसेधीरजधारी ७ विरहअनलअवअवसिजरहै
काअधराभृतप्यायबुझैहै ८ दोहा विविधिपवंसवनकोकिलासरसरासर
सरंग अवसववैरीहोइगेरहैमातहरिसंग १ चौपाई रहीवितावतदिवसमना
ईवनकोपंथतकतदकखाई १ वनतेवनिवानिकवनयाली आवतहुतोसांभकेआ
ली २ सषनगोखमधिगोधनआगे धानुअनेकअंगअंगरागे ३ गोरजरंजित
रुचिरअलकछवि जनुअबुजअलिअवलिरहीफति ४ वंसीवेसवजावतप्या
रोवनमालाउरसोभअंगो ५ चारुचषनचितवतचहुंवोरा चंचलचितचोरा
तचितचोरा ई असीछविलषिनेंदकुवैरकी दुसहदाहदुरतीदिनभरकी ७ अव
कहुनंदकुवैरविनसजनी केहिविधिवीतिहिरिवसुहुरजनी ८ दोहा सजनीविभुवन
भेदगनअसकोउनहिदरसाय वृजनीवनविनयेकछनहमैजोलेयजिआय १ ॥
श्रीसुकौताच चौपाई याहविधिकरिारिविविधिविखाया वृजनारीपावहिंवहा
तापा १ श्रीसुकुंदकेपदअरविदा गोपिनकेमनवसेमिलिंदा २ सहिनजातहरि
विरहदुरता होनवहतवृजनारिनअंता ३ बालमवारिधविरहभयावन सागिअ
कूरपवनंदुपछावन ४ तरलतरंगनगोपतयारी मरीषेमकेभारहिंमारी ५ केस

मिलनट्टीपतवारी वृद्धनचहहिनाउरजनारी ई यहि विधिकरिविखापतह
सजनी रईवितायपहरनयरजनी ७ रहीजांमनिसिजवनृपवांकी निकटपर
नजांनिमतिथाकी ८ दोहा जगे गोपजहैतहंजबहिकरीतयारी जानि गोपिनके
तनतेतवहिकीन्ह्यालाअपयान उक्तिजुक्तिभूलीसवैभयेसिथिलसवअर
केसुनामकेवलकहनलागीयेकहिसंग चौपाई हामनमोहनपानपिपारेह
यगोविंदसनेहविसारे १ हायहरेनिवसहुहियमोही हाहामोदरदायानाही
२ हायनंदनदनखिवारे हायस्यामचजरसनहारे ३ हायरमापतिकुंजविह
री हायगोपसुप्रकरगिरधारी ४ हावलवीरनिपटनटनागर हाचितचारसके
लगुनआगर ५ हायकान्हकाननसंचारी हायगोपालनाथवनवारी ई हायज
सोभतिकेथियलाखन हासुकुमारसुषदरजवालन ७ हामंजुलमुखीसुषधारी
हायसुरासविलासविहारी ८ दोहा हावृजनीवनपानपनिहानासकटजसोक हायहा
यवृजराजवरतुमविनस्तनविलोक यहिविविधिविखपेतवृजवधुनभयोभूपभि
नसार प्राचीपतिप्राचीदिसाकियोप्रकासपसार चौपाई तवअकूरकासिंदीना
हाई संध्यावंदनकरिअतुराई १ नंदभवनपुनिआसुहिआयो चलनहेतस्पर
नसजवायो २ गोपहुनिजनिजसहितसमाजे भरिभरिसाजनसकटनसाजे ३
गमनमधुपुरीभरेउमेंगा चलनहेतअकूरहिसंगा ४ नंदहुअपनोसकटसजा
ई रहीदूधमाषनभरवाई ५ पुनिअकूरसोकहअससोक खेहुवाखाइलाडिले
दोक ईदुतअकूरहरिवलहिवालाई खियोआपनेरथहिचढ़ाई ७ पुनिनदादि
कसोअसटेरे हमपरविहैमधुपुरीनेरे ८ दोहा असकहिजुंजकरीतुरतगहि
वाजिनकीवाग घोरसोरहरिस्थचल्योवृजसोखिसमनलाग चौपाई खषिहृज
रवनगवनवृजनारी तेहिलनकुलिकुलकानिविसारी १ धाईकहतहायचन
स्यामा कहाजाततजिकैरजधामा २ वालयनेकीप्रीतिकन्हाई तोरिचलेतिनु
काकीनाई ३ रह्योनउचितनुमहिअसमोहन तजिवृजचलकूरकेगोहैन का
हतहतेहमसोह्यारे तुमसमानकोउप्रियनहमारे ४ भूलिगईरतियोकीव
तियो सोइसुधिकरतफटतिअवळतियो ई विरहवारिनिधिकनत्रजवारन
लालन लगनिलताकततोरत ७ होतदयानहिकतहियतेरे रेकपटीको
नहरनंदकेरे ८ दोहा तैंवैमथुराकोचल्योनागरनंदकुमार दिहेजातकावापु
दिनवृजवनितनआधार चौपाई यहिविधिकहतविविधिविधिवांनी चली
जाहिरस्थमेलपटानी १ गिरहिपरहिपुनिउठहिभामिनी छटीवेनीपुलीदा
मिनी २ रजरजितकैगेसवअंगा भोकरदममहिआसुप्रसंगा ३ हायहाय
माओधहुवोरा दुषितजुवाजठरहुअरुछोरा ४ कोहुकेतननहितनकसंभू

रा देवहिंद्रगभरिनंदकुमार ५ रुक्मनारिनको दैवतसे का गये सो कामहि
 हलोका ई हरनीहरिनंदरिहिरिषे के अचमत रुहरिमनुजो वैचो लिख हीं वनकुं जा
 चिरेयो मनहु कहैं कहैं जानत कहैं या रोहा सुनि रुजवधुनि विखापत है नाको
 मिलत न पार विरहो विखित के भिरही ते हिंय लज मुनहुं पार जिनके तम धन प्रा
 नते अति प्रिय नंदकुमार ते रुक्मनारिनको विरहको कहि पावत पार चौपाई रुज
 वनि गानि विलोकि विनासा जांनि न के सहै जीवन आसा १ मुरि मुकुंद चितयो मुस
 काई मनु आखिन जिय आस जमाई २ सुवल आदि सव सषन वुलाई कह्यो कह
 हु गोपिन स मुभाई ३ हंस अहैं विसोषि रुज मांही यामे दै कलु संसे नाहीं ४
 गोप गोपिन स मुभावन काभूर कहन वदुरि रुज आवन ५ चलोच यखत रथहि

केरोउडी धूरिकलु परतनहेरो ६ जवलेषतरही पताका जवलो सुनतरही पुनिचाका
 ७ जवलो देषियरी रथ धूरी जवलो कदिन गये हरिदूरी ८ दोहा तवलो एकटकनेन
 सेनिरपिरही तेहिकाल अचखपरी दुषमे भूरी चित्रलिषी सीवाल चौपाई परी देषिज
 व धूरिहुनाही हाकहि सषी गिरी महिमाही १ रह्या येक हरिनाम अंधारा जनु जिधा
 निक सतखगे केवारा २ स्याम स्याम देरत मुपमाही गोपिन वीति हि वसनि सिजाही ३
 वेठि वेठि हरि सीला गावै उठत ज्वाल जनु ककु जलनावै ४ आपु समह असमापहिता
 ता कहि गेपिय आवन की बाता ५ अहे काहि अवसि रह जमोही त्यागेत नमिलि हो
 केहि काही ६ जदपि दुसह सहि जातिन पीरा तदपि के सहित धरो सरीरा ७ यही
 विधिनित नित करहि मनोरथ अहे आजु अवसि हरि चदिरथ ८ दोहा यहि आसा अ
 स्के रहत तिन केतन मेघान ना तो हरि विकुरन निरषित वही करत पयांन चौपाई अते अ
 क्रूर सहित हरि रामा करि सवे गरथ अति अभिरामा १ जमुन कित दपहुंचे जाई पहरये
 क आये दिन राई २ रही तहो सीतल अमराई मारुत वहत विविधिसुख राई ३ तव अ
 क्रूर कह्यो मृदुवांती दोहु न मुपदुति भई मलानी ४ जमुन भिमजन करि सीजे चदिर
 थ चपल फेरि चलि दीजे ५ कालिंदी कलिमल विना सिनी आसुहि अति आनंद प्रकासि
 नी ६ सुनत दान पतिके असवेना रथ ते उतरि दोऊ भरि चना कालिंदी तट कियो पया
 ना किय मजन हि लिकै भगवांन ८ दोहा गये अक्रूरहु संगे मेघ डेरहे सरितीर प ॥
 हिरेन सनन वीन पुनि वल वीरु वल वीर चौपाई पन्ना सरिस सलख जमुना की ॥
 अति सेमीठ सुधा के नाको १ भरि भरि अजुलत है भगवांन की ह्यो परम प्रीति मो
 र्याना २ आयि फेरिहु तो जहं सदन बल अक्रूर सहित जदुन दन ३ तव अक्रूर कहा
 पुनिचाता जो तुम रथ चढि वैठहुताता ४ कीजे कुलुन हि दत चपलाई तौ मे आवहु
 जमुन न हाई ५ अस कहि दोहुन जांनवै राई जमुना तीर आसुही आई ६ हिल्यो ग
 हिरद सह सहित विधाना खग्यो दान पति सुपितन होना ७ तुडकी दर्द फेरि जलमी
 तर जप्यो मंत्र गा यवी सुषकर ८ दोहा तहो राम स्याम हिल्यो जलमी तर मति
 वान करन लग्यो तव मन हि मन अस संदेह महांन चौपाई ये दोऊ वसुदेव कुमा
 रा आयि जल मधिकौन प्रकार १ मे आयि रथ मे वैठाई आयि गये करि कै चपला
 ई २ अस गुनि जल ते सी सनिकारी देष रथ पर हरि हल धारी ३ तव पुनि लग्यो वि
 चारन मन मे भयो मोहि कलु भ्रम यहि कलु न मे ४ पुनि जल वृडिल पन सो लाग्यो
 सुफल क सुवन महा भ्रम पाग्यो ५ तहें देख्यो यहि विधिकुराई सो मे तुम को देहु
 जनाई ६ सिधि चारन किं नरगंधर्वी सी सनवाये देवहु सर्वा ७ अस्तुति करहि फे
 चहुं वीरा तिन के महि प्रकास अथोरा ८ सहस मोलि जुत सहसु सीसा लसत कुंडा
 लाकार फलीसा ९ दोहा नील वसनतन अतिल सत प्रगटत परम प्रकास सहस अंग

मेघनमदोमनुजतंगकैलास चौपाई ताकेभोगमद्विद्विधामा लसतपुरुषसुंदर
घनस्यामा १ पीतांबरसोहतनमाहीं द्रुगविलसिसरसिजमुकचौहीं २ चारु
चारिभुजससैविसाला चारुप्रसन्नयदनमहिपाला ३ चारुहंसनिचितवनित्रा
तिचारु चारुभृकुटिफेरनसुषसारु ४ चारुश्रवणश्चरुचारुकपोला चारुलसत
कुंडलचतिसोला ५ अरुनअधरनिवुकहुअतिचारु कविहरिकंठकंबुकृतमारु
ईदृषभकंधउरआयतअमला जामेवासकरतनितकमला ७ त्रिचलीवलितना
भिगंभीरा चखदखसुदखउदरमतिधीरा ८ कटिसूक्ष्मनितंवअतिपीना ऊरुजु
गुलपरमकुविभीना ९ दोहा जुगुलजानुअतिचारुहै जुगुलजंघअतिचारु तेगगु
लुकलपजेतिवरपगयंकजसुकुमारु चौपाई मनिमंडितसिरमुकुटविसाला ॥
सोहतउरसुंदरवनमाला १ भुजअंगदकरकंटकविभासी कटिमेचामीकरचौरा
सी २ जातरूपकोलसतजनेऊ पगनपुरसोभितअतितेऊ ३ पटुमचक्रदरगदासु
हावन चारिहकरमेअतिरुविद्वान ४ वल्ललसतश्रीवत्सविभासी कौस्तुभमनि
सोहतिकुविरासी ५ पार्वदनंदसुनंदहआदिक औरहृषडे सुषितसनकादिक ई
ब्रम्हसुरेंद्ररुद्रदिगपाला नवौषजापतिबुद्धिविसाला ७ नारदश्चरुवसुश्चरुप्रह
लादा बहुभागवतसहितअहलादा ८ प्रथकप्रथकनिजवचननतेरे प्रमुकीअस्तु
तिकरहिचनेरे ९ दोहा कानिकीतिश्रापुष्टिअरुऊर्जाइलागिरादियेसक्तिनतेस

हितप्रभुसोहतचलषत्रनादि नौपाई विद्याऔरअविद्यादोई अरुमायाजगमोहा
तिजोई १ भूर्तिवंतकोही प्रभुपासा हरिहिहेरिहियलहहिहलासा २ औसोलषिविकु
ठहरिधामा तिमिश्रीपतिसुंदरघनस्यामा ३ परमप्रसन्नभयोअकूर परमप्रेमा
सौहियभोपूरा ४ भयेसकलरोमातनठोदे जुगुलनेनअनदजलवाठे ५ गदगदग
रअतिसिथिलसरीरा पुनिधरिकेधीरजमतिधीरा ई कियोधरनिधरिसीसप्रा
नामा सावधानकैउठिमतिधामा ६ जोहतजुगुलजलजकरजोरी मंदमंदकहि
गिराअचोरी ७ देहा लग्योकरनअस्तुतिविमलहरिकीअनदछाड़ दृजरज
लोढनकोतुरतगोअकूरफलपाद ११ इतिसिद्धिअमन्यहाराजाधिराजवोधवे
सम्प्रविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिअमन्यहाराजाधिराजअमन्यहाराजाधीराजाव
हाडुरश्रीरुक्मचंद्रकृपापावाधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकतेअमन्यगवतेपू
वोधेअनंदाम्बुनिधोदसमेनवत्रिसस्तरगः ३० ॥ :: ॥ अकूरउवाच कंदहरी
गीतिका जयपरमपूरुषसकलआदिअनादिअनदधामहैजयअविलकारनहै
तुनारायनकरोपरनामहै जहिनामियेकजतेखियोकरतारहैऔतारहै जोरावरी
लेसक्तिविरज्योसकलयहससारहै १ भूखलिसपावकपवननमअहकारतनुमा
हानहं मायामनहुइद्रीपुरुषइंद्रीविषेगिर्वांहं येअविलकारनजगतकेउपजे
तुम्हारेअंगते जानतनतिहैरूपसबजठअहेयाहिप्रसंगते २ मायागुननेतेवा
ध्याव्रह्मागुननुवंपररूपेको नहिजानेतापठानतेउरआनवोअनरूपको जोगीतु
मैवहुजोगकरिध्यावतसमाधिलगायकै अध्यात्मऔअधिभूतऔअधिदै
वसाहीभायकै ३ बहुसाध्यवादीजीवअंतरजामितुमकोजानिकै ध्यावतरहता
पावतसकलफलपरमअमनतनठानिकै भीमांसिकेतुमकोभजतपढिवेदतीनि
हंनेमसो करिजइवहुतुवरूपदेवनभागदेअतिप्रेमसे ४ ज्ञानीअरपिसवकस्यतु
मकोसातकैथिरचित्तही बहुज्ञानमषकोठानिज्ञानसरूपभजतेनिनही तमको
भजतअविज्ञैवहुप्रभुपंचरात्रप्रकारते कैतसबकोकितअसंकितरहतयहसा
सारते ५ संकर्षनहुप्रद्युम्नअनरुषवासुदेवहचारिमे नारायनेअसीगुनतनुव
औरहुअवतारमे बहुसंवतुमकोसिवसरूपीसैवमारगतेभजै तिनमेअनेकना
भेदकरिकरिवादअपुसमेगजै ई औरहुजेऔरनदेवभजतेतुमहिंभजतिसहै
सवदेवमयजदुनाथतुमसुरभिन्नकोउतुभतेनही जिमिसैलतेसरितानिकसी
सागरसमितिजालीसवैतैसहिसकलतिहैरौअहसवसुरनकोआराधवै ७ प्र
भुप्र कि तितिहैरौसक्तिवातेसतोखतमहोतहै तिनतेप्रगटिविनविधिप्रगटी
विसेषिविस्वउदोतहै जयसकलअंतरजामिजगसाखीअपंडितज्ञानहौ गुना
कारजगउपजतनसततुमयेकरूपअमानहौ ८ तुववदनपावकपगपुहुमिवा

वचंदसरजश्रुतिदिसा नमनाभिसिरहैसर्गसुरसववाहुयलकैदिननिसा हेकुस
 सागरस्वासपवनहंरोयश्रौषधितरुखता सिरकेसधनगिरिश्रस्थिनबहैबीजव
 रषामहिगता ८ बहुजीवसंकुलसकलजगहेतुमहिपुरुषप्रधानमेजिमिमसक
 ऊमरिमेवसतजलजीवज्योसलिलानमेजोडजोडकरनवहुचरितधारदुरूप
 आपुसुहावने व्यापितभुवैनतिहंरोसुजसगावतमुदितकविपावने १० जयमी
 नरूपअनूपप्रलैपयोधिकरनविहारहै जयहृयग्रीवप्रचंडमधुकैठभकरनस
 धारहै जयरूपकक्षपउदधिमध्यनमंदराचलधारने जैवपुषटहद्वराहदानव
 दलनधरनिउधारने ११ जयअतिउदंडनसिंहअदभुतरूपजनभयहारिने जा
 यसुरनपालनअसुरपावनभक्तलालनकारिनेजयविदितवामनपुनित्रिविक
 मनापिबिभुवनकोखये देराजत्रिभुवनइंद्रकोवलिहारपालककैगये १२ जया
 अमलभृगुकुलकमलदिनकरछुद्रुत्रिनक्षत्रकियेकुरुक्षेत्रश्रानितकुंडनव
 रचिधरनिकस्पकोदिये जयरघुकुलोदाधेचंद्रसरथनंदजनकलबीसहै जे
 हिवानतरनिप्रकासकीनविनासतमदससीसहै १३ जयदेवकोदुषदलनजय
 वसुदेवत्रानदकंदहै जयकरनभूमिअदंडकौरवकंसकूरनिकंदहै जयमुसा
 लधरवलभद्रासनभद्रप्रदेवतिपते जयनागपुरकरषनसुसंकषेनविकर्ष
 नअरिफते १४ जयमदनवधप्रद्युम्नसंवत्सधरनसंगरमहा जयवज्रनाभवि
 नासिजयकौरवदलनमददुहसहा जयवानदुहितारमनसुद्धसरूपश्रीअनिर
 दहैजिनकुहसरगतिजुद्धमहेश्वरकुहसजुअबुद्धहै १५ जयबुद्धसुद्धसरूपप्रग
 देहैसदानवमोहने जयकेलकथकीरूपखेकूनसरिसल्लुत्रिनकोहने हैमहैहमा
 रोहैसकलपहशवरीमायामहा सबजगतकोमोहितभमावतिज्ञाननहिकंहकर
 हा १६ हमहैहमारअगारधरकुजल्लुत्रिनकोहने हैमहैहमा
 मानिविनहिविचारहुं नहिंकरमफलहैनित्यतिनकोनित्यगुनिविपरीतिसौ अंधि
 यारयहसंसारकूपहिपरोतुवविनयीतिसौ १७ जिमिअबुधविनकाहितसलिलत
 जिचलतमृगविस्ताजलै तिमिनेहतनधनठानितुमसेविमुषमूरुषमेमलै मतिम
 दमेमनसिजमा १८ लोकिनसकतहो तातेतुम्हारेवरनकीअववेगिस
 रनहितकतहो १९ तवचरनपंकजदुष्टदुरलभमोहिजोअवभिलिगयो सोऔर
 कारनकलुकनहिंमुनिदानमोहिनिजकरिलयो जवभोगिभवकलुभाग्यभयत
 वतुसकृपाप्रमुकरतहो तवसेतसेवनल २० तमतितवमोक्षमुदतुमभरतहो
 २१ जप्रज्ञानवपुसवज्ञानकारनकाचरूपप्रधानहो परपुरुषजयवसुदेवना
 दनसर्वभूतनिदानहो जयहृषीकेशप्रपन्नरक्षककालभक्षकनामहै मेहैति
 हारोसस्तजद्यतिवारवारप्रनामहै २२ इति सिद्धि श्रीगन्महाराजाधिराजवा

तकोहेतविचारे ७ सोतुवपदजलमैनिजगेहू आजुसींविहौंसहितसनेह ८॥
 दोहा कहनसुनततिहरोसुजसपावरहोतपुनीत जदुपतिजगपतिदेवपतिवि
 दोतुभैविनीत १ चौपाई सुनिअकूरकेवचनसुहाये बोलेप्रमुअतिआनंदपा
 ये १ श्रीभगवानउवाच हमआरजजुतधामतिहारे अवसिआयहैविनहिंविचा

जदुवंसिनकोरिपुहंनिकैसे दैहौंसुहिदनमोदअसंसे ४ श्रीसुकौवाच य
 हिविधिजवैवचनहरिकहेऊ तवअकूरअतिसेदुषखहेऊ ५ कह्योनककुमुष
 रहैयाविलोकी नगरडगरडगसोअतिसोकी ई प्रथमहिंमन्योकंसअगार
 भोजराजकहेजायजोहारा ७ मंदमंदअसवचनसुनाये रामकेसजुतनदसि।
 धाये ८ डेरहैपुरकीअमराई इतपठेचपलेहुदेपाई दोहा यहिविधिभाषिसु
 फल्कसुतगोनिजसदनासिधारि गुन्योकंसपूरनभईमनअभिलाषहमारि
 सारठा उतैरामअरुसामे पहरदिवसवांकीरहे देखननगरललाम सषनसा
 हितगमनतभये १ कंदतिरभगी जहंफटिकप्रकारातुंगदुवारहिंमकेवारा
 जिरहे छोदेहुदस्वजिखलखलभ्राजेतोरनछाजिदुतिउमहे परिषागभीरापूरन
 नीराजुतभटभीरासस्वगहे वाटिकाललामावहुआरामाउपवनरामाचित्तच।
 हे १ चांमीकरचारुवनीवजारुधनिकअगारुअनिकैवे बहुवनिकदुकानैता
 नीवितानैदेवमकानैनपहुचे वदुरतनसमाजैऊआछाजैसभादराजैमनिनजा

२ दी पारावतपोषेमंजुभरोषेमोरअनोषेधुनिउमडी २ सुरभितजलसीचीउंचननीची
 अंतरउलीचीपुराहैं अंगनहूरसालाफूलनमालावंधीविसालागृहमाहैं नंदुल
 रुखजिमंगलकाजेथलथलसजेसोभभरे दधिवंदनडारेकुंभकतारेसुमनअपारे
 हारधरे ३ दीपनकीअवलीसोहतिअमली नहिकहंविगलीगलिनगली बहुपसवर
 भातिनकेषभामोदअरंभाभातिभली बहुषभसुपारीनचफलधारीपटजरतारीपरभा
 के बहुलसतपताकेअभितकिताकेछेरविचकिनभनाके ४ दोहा यहिविधिनिरधतनग
 रतहैनागरनंदकिसोर मंदमंदगमनतमगैजुतरोहिनीकिसोर मचोमहीपतिमधु ॥
 पुरीपौरपौरयहसोर दजतेआयेआजुगसुंदरनवलकिसोर कविन केरिचोरि
 पुसिआलीषलककीआयपरीमाचिरहयापिरभरषवरकेपावते षेलतीजेषेखनपुं
 आरकरिषेलनकोषोलिषिरकीनषडीपुसीकेषरावते रघुराजषासीसोषवारीआ
 मयासनेतेषिजमिदयामिदषरावकेउरावते पुलिगेषजानेपूरपुवीकेविचारिना
 रिधाईनिजसुतनषेलावतेषवावते १ कोईसारीघांधरेकीघांधरोकेसारीकोईको
 ईहारकिकिनीकेकिंकिनीकोहारहैं कोईयककरनकरनसोचरनहूंमेकुंडलओ
 कंकनअनूपुरसिंगारहैं परणोनकोईयकयेकनकोरघुराजकीन्हीनहिकोईयो
 कयेकनपुकारहैं वाममंथुरामिचठीऊंचेनअदमियहगामैयहनमैआयोनंदकोकु
 सारहैं २ येकइगषजनमैअजनलगायेउठीकोईयककौरमुषगरेउठिधाईहैं कोई
 अंगरागआधेअंगनलगायेचलीकोईपुरनारीचलीआधेहीनहाईहैं रघुराज
 कोईगृहकारजविसारिचलीकोईवालअधप्यायोवालकविहाईहैं चहरपहरमा
 न्यासहरपहरदिनेडहरडहरडोलेकुर्वरकन्हाईहैं ३ तकिकैतिरीछेनैनवान
 समवेधिसैनदेतहैंपरमनैनभृकुटीनचाइकै सुषमानिकायदेषेकामविकिजा
 यअसोरुपदरसाइकीन्हेविवसवनाइकै रघुराजआलिनसमाजतेपरानीला
 जदेधेजदुराजप्यारीपलकैविहाइकै मंदमंदगोनतगयंदगतिमोह्योमनमधु
 राकेमगमेमकुंदमुसकाइकै ४ रुयघनाक्षरी साजिकैसिंगारसंगरोहिनीकु
 मारसषासोहैरघुराजमुरिगोदहिभरनजात करिकैकटाक्षनिमृगाछिनिकका
 वैकैलधामधामधूमधामपुरमेकरतजात केतीमईकायलतेपरीधूमेघायलसीके
 तीवालवायलसीजियरोजरतजात जौनहींडहरवैकैकान्हरोकहततहैंतोनहीं
 डहरमेकहरसीपरतजात ५ निमिषनेवारिचनस्यामकोनिहारिचित्रपूतरीसी
 गढीपुरनारिआनंदभरी कान्हकीतकनितोहीहंसनिमुधाकीसीचीपायकैसो
 हागअनुरागजुतहैंषरी रघुराजप्यारोषेमवेरीपायनायदीन्हीतापहरिलीन्ही
 भईपुलकधरीधरी माधवकीमूरतिमनोहरीकोमथुराकीपलककपाटदेकैधो
 धीउरकोठरी ६ दोहा चहिकैजअटनिमेविकसितमुषजलजात वरषहिहरि

वलपरसुमनहरपहियुलकिनगात चौपाई औरहुपुरवासीदजआये दधिअसनस
 गंधवहुलाये १ सुरभितजलहरिचलपगधोई पूजजतहि २ भाई २ नजरदे।
 हिवहुविविधिप्रकारा जोगियानिअसकरहिउचारा ३ धनिधनिहिसिगरेरजवासी॥
 कौनकरीपूकवतपरासी ४ जाइनजुगुलकुमारनकोही द्रगदेवततिनकेदिनजोही
 ५ विभुवनकोआनंदवदारी स्वीविरचिसनोहरजोरी ६ यहिविधिलहतविविधि।
 सतकारा गमनतदोउवसुदेवकुमारा ७ जहजहविचरहिहरिहलधारी तहत
 हैथकितहोहिंनरनारी ८ ककुआगेचलिगेजवदोऊ औरहुसंगपुरजनसब
 कोऊ ९ दोहा तवयकचाकरकेसकोजातिरजककीनीच उदिमजेहिरंगरेजा
 कोमिलतभयोमगवीच चौपाई कंसहेतरंगिविमलदुकूला लिहेजातवहुर
 ह्योअदूला १ आवतनाहिनिरषिगिरिधारी तुरतठांडकैगिराउचारी २ यहा
 पाथिककोनतुमआह वसनविचित्रलिहेकहजाह ३ वसनअनेकरंगेअतिनी
 के अतिप्रियअहैहमारजीके ४ देषिदोऊभाइनकररूपा देहुहमैसववसनअ
 नूपा ५ हमरेहिजोगऔरकेजोगन असतगुनहंतोपूछहुलोगन ६ जोहमको
 तुमअवरदेहो तौविनससैमंगलयेहो ७ यहिविधिजवजाओजदुराई तवतोर
 जककोपअतिकारि दोहा अथमहिजदुपतिकेवचनकियोनहीककुका न का
 लुकचित्तमहर्गवभरिकरिकैभोहकमान चौपाई देदीनजरताकिकहवानी॥
 भोजराजचाकरअभिमानी १ मतिबोलेअसवेनअहीरा तोहिनलगतजीवकी॥
 पीरा २ मुषुतौदेषिलेहुतुमअपने पहिरहुवसनकवहुअससपने ३ होतुमगा
 इचरावनहारे निवसहुवनगिरिविरचिअगारे ४ राजयोसाकसेनअभिलाषी
 अपनीजातिसुरतिनहिंराषी ५ सूधेचलेजाहुजहजाते कसवट्टिवातवहुतव
 तरते ६ जांन्योतुममूरुषदोउभाई अनुचितउचितनपरतजनार् ७ अबहुंमो
 रजिअनअनहो ८ कोहुसोअसेवचननकहियो ९ दोहा चहोवचावनआपने
 जोअहीरतुमपान तौतुरतहिअवकीजियेइततेअवसियान चौपाई जो।
 कहुकंसराजसुनिपाते तौदोहुनबंधनबंधवावै १ गोपनकोलूटहिंधनभरी
 तुमकोअवसिदेवावैसरी २ गर्वनरहतभूपकेनेरे तातेवचनमानियेमेरे ३
 रजकवचनसुनियरमकठोरा कुपितभयोदेवकीकिसोरा ४ वदिहैयगथाप
 रयकमाखो तासुकंधतेसीसउतारो ५ मृतकरजकगिरिगोधरनीमे भयो
 चकितजनहरिकरनीमे ६ अनुचररजकरहेसंगते भगेडारिमोदरीपदतेते
 ७ जवसवभागिगयेचहुंवारा तवहितुरतवसुदेवकिसोरा ८ आपहुवसनप
 हिरिककुलीने वसनककुवखिरामहिंदीने ९ दोहा औरहुदीनेसषनकोर
 हैजनाकेजोग अर्थवहुतमहिकैकिदियहसदेषिपुरखोग चौपाई पहिरियोसा

कनडीलेढाले हंसतचले आगे जुतगाले १ रहोयेकछीपीकरगेहा ताकेहा
 रगये जुतनेहा २ ततिवचनक्रह्योजदुराई अगदारपटदेहवनाई ३ सुनत
 हिचेमभरोसाथायो रामस्यामचरननसिरनायो ४ साधिरियोअवरअगता
 गवेलिवूटरचिरियोअपारा ५ वसनविचित्रपहिरिजदुराई सहितरामगवा
 लनसमुदाई ६ सोभितभेअतिसुप्रमाथी सजेअसितासतजनुजगहाथी ७
 अतिप्रसन्नकेपुनिजदुराई तेहिवापककहनिकटवोलाई ८ दोहा दियोमुक्ति
 सारुपतेहिजगमहेविभोअतल सोभाओरसरीखलसुमतिसकलसुषमूल

१ चौपाई आगेवलेवहरीदोउभाई सभेनसहितअतिआनदपाई १ मालाकारये।
 कमतिबोना रह्योमधुपुरीभक्तप्रधाना २ रह्योसुदामाताकरनामा तासुहाटमा
 धिहादकधामा ३ ताकेभवनगयेदोउभाई सोदेषतअतिसैअतुराई ४ पर्याचा
 रनकहिदेवनमाली मैतुवदासजातिकोमाली ५ करहुपुनीतगेहजइराई आ।
 सकहिभीतरगयोखेनाई ई सुंदरआसनमेवैठायो अर्घपाद्यआचमनकरा
 यो ७ धूपदीपनैवेदहुदीन्ह्यो चंदनप्रभुअंगलेपनकीन्ह्यो ८ दोहा जसपूजा
 प्रभुकीकरीमाखाकारसुजान तेसाहिसिगरेसपनकोकीन्ह्योअतिसनमाना।
 चौपाई पुनिसवकोताबूलबवायो जोरिपानिअसवचनसुनायो १ पार्वेनमोरज
 न्मकुलआन तुमकीन्ह्यासबविधिजइराजू २ देवयितररिषिरिनहुंहमारे आय
 नायतुमसकलउधारे ३ अहोजगतपरकारनदोक यहप्रसंगजानतकोउकोऊ
 सियोधरनिमहप्रभुअवतारा करनहेतमंगलसंसार ४ विषमदिष्टिनहिआ
 हैतिहारी तुमदोकजगकेहितकारी ई सवमैहोसमानभगवोना जेजसभजै।
 ताहितसजाना ७ मैहीप्रभुलघुदासतुम्हारा सासनदेहो ८ दोहा
 धन्यभागदेहिपुरुषकीनेहिसमजगतनआन जापैतुवसासनकरहुहैप्रस
 न्नभगवान चौपाई सुनिमालीकेवचनमुरारी रहमौननहिगिराउचारी १ मा
 लीमाधवमनकीजानी धन्यभाग्यआपनअनुमानी २ महासुगंधितकोमल
 फूला तिनकीरचिहैमालअदला ३ रामस्यामकगलपहिराई ओवहदीन्ह्यो।

सयनवनाई ४ सषनसहितहरिवलखविद्याये मालीग्रहमे अति सुषपाये ५ हमी
 वखजानिताहिनिजरासा कह्यो मागुजाहोवेआसा ई तवकरजोरिकह्योपुनि
 माली निजपदभक्तिदेहुवनमाली ७ होवेप्रीतिसतपदपांडी परमदयासबजीव
 नमोही ८ दोहा सुनिमालीकहंदेतभैयतीनिहुंवरदान विमोपुस्तदूरपुस्तको
 दीन्ह्योताहिमहान अरुसरीखलजगसुजसआयुषपूर्णप्रमान देताकोवलि
 रामजुततहंतेकियोपयान ॥ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवाधवेसश्रीमि
 स्वनाथसिंहदेवात्मजासिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर
 श्रीरुसचंद्रकृपापावाधिकारिरघुराजसिंहजूदेवरुते श्रीमभ्यागतेदसमपूर्वा
 र्थेआनंदामुनिधौयेकचत्तारिसस्तरंगः ४१ श्रीसुकोवाच दोहा पुनिवसुदेवकु
 मारदोउचलेवजारखजार संगसपासोहतसकलकियेविविधिश्चगार चौपाई
 कछुआगेचलिकैदोवभाई आवतनारिनिहारिसुहाई १ हेकुवरीपैउमिरिकि
 सोरी करमेखीन्हकनककटोरी २ तामेकुकुमचंदनधारा बितवतचखीजातिव
 हुंवोरा ३ ताकोनिकटनिहारिविहारी भौचचाइहंसिगिराउचारी ४ सुंदरितु
 महौकोनिवतावहु अंगरागकेहि हितसेजावहु ५ हमहिंनदेहोपह अंगरागा
 तुमतोनिरषिपरोवडभागा ६ जोअंगरागहमहिकहंदेहो तौसुंदरिदुतमगल
 पैहो ७ हरिकीगिरासुनतअतिप्यारी परममनोहररूपनिहारी ८ दोहा मोहिगा
 ईकुवरीतहांवांछोप्रेमविसाल घरीभईकरजोरिकैकोन्हीविनैरसास १ कुबिजो
 वाच चौपाई नंदकुवरसुंदरखविरासी मेहोभूपकंसकीदासी ३ हेकुवरीयहना
 महमारो कंसहिंप्रियममचंदनगारो २ तामेअंगरागवसाक नृपतिनिकटनि
 तहोपहुचाऊ ३ सोपेहुमोहिकर्मयहराजा औरकरहुनहिंकोनहुंकाजा ४ पैपि

यतुमसोकोजदुनंदन जाहिदेहूँ गारोनिजचंदन ५ असकहिसगीलखनजुगरूपा॥
 जेहिंलषिमोहतविभुवनभूषा ई मधुरवचनवोलनिमनहारी वितवनिचलनिचा
 रुसुकुमारी ७ मोहिगईजदुपतिकोदेवी कुवरीधन्यभागनिजलेषी ८ दोहा रामस्पा
 मकेअंगमेसोकुंकुमअंगग लेपनकीन्होनिजकरुनदिरुनलेखेअनुराग नामि
 उपरतेकंठलांगिलसतपीतअंगगगमनहैनमुनअरुंगगमहैआतपप्रातप्रयाग
 चौपाई भेषसंनवसुदेवकुमारा तहमनमेअसकियोकिंवारा १ यहकुवरीकोसु
 भगवनावैं निजदरसनकोफलदरसावैं २ उरग्रीबोंकटिदेठीअहई तातेजगकु
 वरीअसकहई ३ मुषहूँकीदुतिहैअतिनीकी उमिरिजुवारमनीममुजीकी ४ अस
 विचारकरितहैजदुराई करअंगुरीहैचिबुकलगाईपगअंगुठनसौपगानदवाई
 वदनतासुदियउपरउठाई ई भिक्षोतासुकुवरतेहिकाखा भयोकूवरीरूपरसा

ला ७ उन्नतकुचहैगैकटिषीनी रंभसंमसीजंघनवीनी दोहा खंजनइगभृगुटी।
 धनुषमुषससिआलरसाल रूपकूवरीलखिलजीसुखलखनतेहिकाल चौपाई भयो
 रूपगुनपरमउदार हरिहरतउपज्योहियमारू १ जदुपतिकोपदुकाकरखो
 रा गंहिबोलीहंसिकैतेहिंनोरा पीतमचलहुअवासहभार निकसतजियअवत
 जततिहारे २ मेनछोडिहोयकछनतुमको दुतियनप्रियअसलागतहैनको ४
 रूपगवरोलषिमनमेरो पस्योकामकरफिरतनफरो ५ अवकीजैकछुरुपाक
 न्हई सेहमोहिंपियमरतजियाई ई सुनिकुवरीकीविनैविहारी गयेसकुविल
 वदननिहारी ७ सषेनमुषनपुनिस्सामविलोकी कह्योवचनकुवरीकरठीकी

करिकारजजेहिहेतसिधारे ७ दोहा परदेसिनकोअ

तिसुषदकुवरीतोरअगार जेपरदेसीनारिविनतिनकोतुहीअधार चौपाई
मुकुंदमुषमंजुलहोसी लहिकूवरी महासुषरासी १

जइपतिपैकि

अमितसतकारा ३ कोउपुरजेनतौवूलषवावे कोउफूलनमालापहिरावै ४ को
ईचंदनचरनचदाई कोईअतरलैवसनसगवै ५
देहभोनभूलीतेहिकासी ६ मनसिजविवसभयमनतिनके

७ छुदेवसनऔरसिरकेसा सुटिगोललिनलाजकरलेसा ८

विजपूतरीसीषडीनिरषहिंजुगुलकुमार
हिंवार चौपाई पुनिआगेचसिकछुदोउभाई पूछनलागेजननवोसाइ ९
कहोमषधनुषनेवासा हमहैंआयेलपंनतमासा २

आगेलविहोधनुषउछाह ३
नुषमषसाखा वारनजइपिकियोमषपालक पैनहिंमान्योत्रिभुवेंनपालक
मषभवेनप्रविसिवरिआई देयोमहाधनुषदोउभाई ६ षडेवलीबहुरक्षनवारे
विधिभौतिकेसखनधारे ७ बडोनिभोपूजितवहुसाजू

जइपतिचौपनिहारिकैगहैनहेतमनदीन तवरषवारे
चौपाई

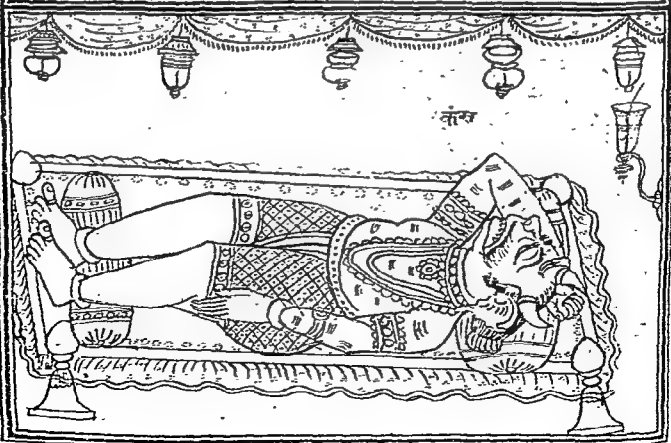
ज्यानहिमानोकैहुंकेरो जाहुअनतदेहकाहेरो २ देहुइन्हैकोउपुरुषनिकारी ॥
छुवेंनचहतधनुपूजितभारी ३ असहिंकहनरहेरषवारे
४ ५ आखहिंसोखियताहिचदाई सकलजननजोहतजइराई ५

नुषसहजमुसक्याई जिमिगयेदकरकषलगाई ई दूतधनुभोसोरअषंडा पू
रिरहेयोसिगरेब्रम्हंडा ७ यकोसोरसोकंसहुंकाना बैठसभामधिवहुतडेगना ८
दूतधनुषधनुषरषवारे अतिकोपितकैववनउचारे ९ दोहा देखनकोअतिमी
ठयेदोकवालकदीठ बांधहुइनकोआसुहीकरिकरदोहैनपीठ चौपाई पुनिमा
रहुदायाउरयोई धरहुधरहुधावहुसवकोई १ असकहिकैसिगरेसठथाये॥
रामस्यामकेजवढिगआये २ तवगहिकरहरिवलधनुइके कसिकसिकोपितक
मरपटके ३ दैरिदैरितिनकेसिरमारै केतेनकेउरतुरतविदारे ४ चरनकरना
केतेनकेतोरे केतेनसिरमटुकी समफारे ५ हायकहतभागेरषवारे कंसद्वारम
हंजायपुकारे ई जेवजवालकआयेदोई नैदकेतिनैकहतसवकोई ७ तेडारेउ
धनुराउरतोरी मषसालामधिकरिवरजोरी ८ दोहा कलुमारैमदैकलुकका
कूमिलायेधूरि कलुरषवारेभागिहंमआयेभरिभयभूरि चौपाई सुनतकंस
अतिकोपहिछाये जाहुहनहुकहिभदनपठायो १ तेषभुसासनसिरधरिधायि
मारुमारुधरुधरुकहिआये २ तिनकोरामस्यामधनुषडन मारितुरंतहिकि
योविषंडन ३ भगेकंसभटहायपुकारत रामस्यामवलधामविचारत ४ यहि
विधिनुषकेभदनसैचारी मषगनहतेनिकसेगिरिधारी ५ क्विनिरषतविहरा

तपुरमाँही लौटतभेदोउडेकाँही ई अस्लाचखरविगेतेहिं काला पितुडिगह
 रेचलगेजुतगाला ७ हरिवलबलखवितेजठिठाई औरअनूपचरिनवदुता।
 ई ८ दोहा सुनेवहुतदेवेवहुतमथुरापुरनरनारि रामस्यामकोदेववरखीन्हैस
 कलविचारि कविन विधिआदि कसेवतदेवविहायभरी अतिचातुरीहैचपला।
 जेनकीछविमेछकिकैछनमेवरमेनिवसीअचलाकमला रघु राजतेईजदुगजे
 वेलाकिलहयोसुषवैमथुरानवला सतिआजुभैवाँनीपयाँनसमैजोकहीवृजकी
 वेरहीअवला दोहा रामस्यामआवतभयेजवनिजडिरामाहिं नंदमहरतवचलिक
 छकलियआगूतिनकाँहिं चौपाई कह्यालालकीन्हीकसेदेरी लागिरहीतुममेसु
 धैमेरी १ करौनइतैवहुतचपलाई अनवैहैसुनिकैचपलाई २ असकहिहरिवला
 कोकरगहिकै त्यापिनदसिविरसुषखहिकै ३ मीजिमीजिदोउवरनपचारै विष
 रनकोअमसकखनिवारै ४ कह्यालालअवकरहुवियारी सोइरहोकीन्ह्याअम
 भारी ५ असकहिदूधभातलैआये रामस्यामकहैसुपितजेमाये ई पुनिकरचर
 नघोइदेवीरा सैनकराइदियोमतिधीरा ७ जानिकसकेमनकीवाँत सैनकियो
 हरिवलहरपातै ८ दोहा उतैकंसधनुभगअरुरसकभटनविनास रामकेसुकर
 तिसुनतउपजीहियमेचास चौपाई बहुतकालखगिजागतरहेऊ नहिंआईनिश

दुषलहेक १ करतरह्योमनमोहविचार
 ढिगयोसभतेराजा विहाकसोसवसचिवसमाजा ३ सोइरह्योपरजंक हिजाई ॥
 निहारेसपनदुषदाई ४ कंसहिलेनहेनमजवृत्ता आयेमनहसीचुकेदूता
 ५ मरेपुरुषसौमिल्योसपनमे परचढिगमन्योदिसादधि नमे ई सपनेविषको
 कियोअहारा ७ सपनेअंगनतेसलगायो यटविही

८ दोहा यहिविधिऔरहुअसुभप्रदसपनविलोको

भयोसकलसुषध्वंस चौपाई जसतसकेतेहिभयोविहांनु उ

दितभयेजवपूरुवभानू १ वंदीगनजसगावैनसाग्यो तवाहिकंसउठिअतिभयपा
 म्यो २ वैक्योआइसभामधिराजा भयोबोलावतसचिवसमाजा ३ निरखेनल
 योअसुभतेहिकाखा पानविकोहनकरनकराला ४

सा जलहमेसिरताहिनदीसा ५ देलपिपरेचंदअरुतारा

निहारा ई लथ्याछिद्रतनछायामाही पानपोषसुनतोश्रुतिनाही ७ सुवरनवर
 नतरुनकहंदेयो रजमेनिजपदविन्हनपेयो ८ दोहा औरहुअसुभवहुखा
 थोकंसतेहिकाल उपजीमनमेभीतिअतिजान्योअपनोकाल चौपाई आयेसा
 चिवसकलदरवारा तिनसोभूपतिवचनउचारा १ रंगभूमिकीकरहुतयारी बोखवा
 बहुमल्लनवलभारी २ नृपसासनसुनिसचिवसयाने कीन्ह्यातेसाहिसकलवि

३ प्रथमहिंरंगभूमिकियपूजन रचवायेउतंगवहुमंचन ४ चहुंकितमंचउत
 वाचषनावतभयेअचारा ५ मंचनमेवहुविविधिकितांक

ई वैधेकनकतोरनचहुवोरन सुमनमालवहुठोरनठोरन ७ रं

पुनिदीन्ह्यादुंदुभीवजाई ८ दोहा धनधहरनसो

लायरह्योकुरुपतितुरतमथुरामेवहुवोर चौपाई

भीसोरपुरवासी पावतभेसवआनदरासी १ रंगभूमिमहंमल्लतमासा
 होतजानिकरिदेषनआसा २ आगहनछाविसहुसुद्राऔरहुइहेजेवहुवडकुद्रा
 ३ येसवरंगभूमिकहंआये निजनिजथलवैठेसुषल्लये ४ आयेऔरहुवहुइ
 जवारे वैठेनिजनिजजोगअगारे ५ यहिविधिजवजुरिगाईसमाजा तवउठितुरत
 भोजपतिराजा ई राजमंचमहंवैक्योआई सनिवसहितकलुमनहिंडेराई ७ मंड
 समध्यविराजतकैसे तारनमध्यनिसाकरजैसे ८ दोहा सुनतदुंदुभीसोरतहंनि
 जनिह्यादुंदुभीसमाहिआवतभयेलिहेतवलप्रवल चौपाई देदेतालमह
 वलधामा भेजतहंनिह्येदला १ धूरिभूरिसवअंगलगाये कदिकाळनी
 कसेअतिभाये २ जेवरपहिरिविविधिराऊ मल्लजुइकेभरेउराऊ ३ मानहंमद्वता
 सभामहि सोहतेवितुडा ४ जुतसागिईसवेवस्ताज

रिसमाज ५ मुधिक अरु चानर प्रवला कूट और सखतो सल मला ईय सवम ख
 नसाह प्रधाना जिनकेवल कोनाहि प्रमाना ७ देहिताल करि जोर अथाता मा
 नहुँ होत वज्र करपाता ८ दोहा रंग भूमि महुँ जुरि गई सिगरी जोहि समाज चोप
 दार बोलवाय तव कह्यो भोज कुल राज चोपाई लषन तमा साको अतुराये ना
 दादिक जे व्रज ते आये १ तिन को ल्यावहु आसुखेवाई को तुकल्य हि तै ऊडत आई
 २ प्रतीहार दुत नंद समीपा आय कह्यो असवचन महीपा ३ भोज राज तुम को बो
 लवायो मल्ल अषारो सकल सजायो ४ नंद महर सुनि नृपति निदेसा ले गोप न
 गेरंग निवेसा ५ भूपतिक हंसव किये सलामा दूध दही माषन कहि नामा ईना
 जरदियो टूट्यो कुसलाई बैठे राय रजाय सपाई ७ व्रज के रहे गोप सव जे ते बैठे
 कमच प्रहते ते ८ दोहा करी कुवलया पीड जोयेक सहस गज जोर रंग द्वार परक
 सते हिंदा कियो अति धार इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज वाधव सश्री वि
 स्तनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर
 श्रीकृष्ण चंद्र पापात्राधिकारि पुराज सिंह जू देव कृतेश्री मन्दागवते रसमपू
 वधि आनंदाम्बुनि धौहि चत्वारि सस्र रंगः ४२ ॥ :: ॥ श्रीसुकौवाच दोहा चला
 नलगेज वसि विरित रंग भूमि को नंद तव करगहि बोलत भये हल धर अरु नंद
 नंद चोपाई हमहुँ चलि है लषन तमासा देखन की मन मे अति आसा १ रहि है ही
 मंडेराम हनही लेखन नंद ववासंग मांही २ बोले महरत वैरि सिद्धाई करहु नव
 हतं लाबल रिकाई ३ जहान है कलु कामति हारो कियो बोलावन नृपति हमारा ४
 अस कहि सि विरि राखि सुत दोऊ गये नंद औरहु सव कोऊ ५ कलु कवार महसु
 नतन गारे गमन हेत दोउ भये तयारे ईदुत मजन करि भोजन करि कै पहिरि
 पोसाक सषा सव जुरि कै ७ रंग भूमि कह चलि मुरारी संग सषा सोह तहल थारी
 ८ दोहा करी कुवलया पीड कहल प्याहार मह ठाढ़ गज पालक अवष्ट सिख
 दोषा को पति वाद छंदन राच विलोकि मत्तनागराम कृत्स्न काळुनी कसी सा
 मारि कुंतलानिवां धिली नमंजुलैर सी कह्यो पुकारि पीलमान सोजलं ध सोर कै
 हटाय नागनाग पाल देहु और ठोर कै १ तुरंत देहु पंथ रंग भूमि जो नहेत है नतो
 न गीचमी चके पठाई है अचेत है सुनै नही लषन हीं हटावतान सिंधुरे चहे पया
 न आपनो गजे जु तेज मेपुरे २ सुने मुकुंद वै न पील पाल को पकै महा दवाय के क
 रींद्र कुंभ येन अकु सेत हो तुरंत देव की कि सोर वोर धोर जोर सो सवेग पाइ आइ गो
 कियो कठोर सोर सो ३ करिंद सो काल है मनो मरुप काल को लपेटि सुंड सो सि
 यो तुरंत नंद लाल को दुतै चितुंड सुंड को छिंदाय देव की चला कियो तले प्रहार ता सु
 दंत ऊपर भला ४ गयिल कायता सुपाय वीच की नचातुरी फिरे लंग्यो महा करीक

रीगोविंदआतुरी सुगंविषायसुंडकोपसारिमाधवैगह्यो कुट्योगयंदहोयते।
 हरीधरोनहीरह्यो गोविंदजायषाहिलेगहेप्रतक्षपु कुको पचासचापलेगयेघ
 सीदिनागतु कुको महावलीअहिंदकोविहंगनाथजोगहे गयंदतैसहींगह्योह
 रीनजारकेमहै ६ इतैजेविसोकतैचसोगयोहटोकरी नसावकासठहहोन।
 कोलह्योतेही घरी जहांजहांकरीभ्रमेतहांतहांभ्रमेहरी भ्रमेदुवर्षवालज्यो।
 गहिसोपुष्पाकरी ७ तुरंतहांतरकि कैमुकुंदजायसन्मुखे भगनवेगसाचला
 यथापरकरीमुखे चलापछेदभेगजोसगर्वसागराजतो गहैपदैपदैमनोगो।

विंदमंदभाजतो ८ घोषावनेहितैगिरेमुकुंदधावतेथा तहांसुदंतकेभरैगिसे।
 प्रकोपमेभर तरकिदेवकीकिसोरऔरऔरजातभे मनंगदंतजोरसौंधरासने
 समातभे ९ उपीछिकैमहीवठायसीसनागठभो नपादकैगोविंदकोगयंद
 गर्वगादयो तुरंतपीछपालहुजोहैअवधनामको दवायकुंभअंकुसेप्रचारि
 रामस्यामको १० धुवायकेमतंगकोतुरंततत्रआरगो हलीकह्योहनोहरीक
 रीषरोषलायगो तवैनभागकान्हठहदसन्मुखेभयेतहां नगीचहीपहूविगादुतै
 मतंगजोमहा ११ विंद १२ गेगोपसारिदोरदंडको गिरायदीनभूतलैह
 रीकरीप्रचंडको गिरगजभृगइसोदवायसीसपावसो उचारिलीनदंतयका।

हाथसोउएउसो १२ दोहा पीलपालव्रवष्टकोतेहीदंतसोनाथ मारिनिकहीजोरा
 सोकियोकटकोमाथ चौपाई वलिरामहुँयकदंतउपारा मस्थानागकरिचोरा
 विकारा १ मरोमतेगजतहोनिहारी औरहुपीलपालवलभारी २ धायेअसकहिहं
 रिवलवोरा वंचिनजोहिंवसुदेवकिसोरा ३ तिनहिंदंतहनिहरिहलधारी वंचेना
 येकहुडारेमारी ४ मृतकमतेगजत्पागिमुरारी रंगभूमिकहंचलेसिधारी ५ नि
 जनिजकंधधरेगजदंता करनहारमनुअतकअता ई हरितनगजआनितकी
 वूटी मनुतमालपरवीरवहूटी ७ निचविचगजमंदविंदुसोहोही तेसहिसेदविंदुदर
 सोही ८ दोहा रामस्यामग्वाननसहितरंगभूमिमधिजाय रहीजाहिजसभाव
 नातेहितसपरेदेवाय ९ कवित मल्लजान्योवज्जआयोनरजनिनरवरनारीजा
 न्योसभामद्विआयोमूर्तिमानमार गोपजान्योमीतनिजपापीजेपुहुंमीपतितो
 ऊसनजान्योआयोसासनकरनहार रघुराजवसुदेवदेवकीतोजनिवालमूढतो
 विराटजनेजादवगुनेअधार जागोजान्योपरंततुकंसजान्योआयोकाधरंगभू
 मिभायोरामसंगदेवकीकुमार दोहा करीकुवलयापीडकोसुनिकैकंसविना
 स लषिरोहूँनदुरजैमहामानीमनअतित्रास चौपाई रंगहिरोहिनिदेवकिला
 खा सोहतमंदोउवाहुँविसाखा १ अवरअभरनअरुवनमाखा सोहिरहयोआ
 तिसैखविजाखा २ मानहुँवतमनटजुगआई चितवतहीचितलियोचोराई ३ स
 भामहिऔरहुदसआसा खायोरामस्यामपरकासा ४ वैठिरहेमंचहुँमहंजेते
 पुरजनऔररहेमहिकेते ५ तेसवनिरषंतजुगुलकिसोरा पायिकुरुपतिमोद
 नथोरा ई सुषयकटकदगुरहलगार्द तदपिनिरविनहिंगयेअचाई ७ पिये
 लेतमनुनेनलगार्द चाटतहेगनुजीहवढाई ८ दोहा नासतेजनुसंघतेमिल
 तभुजानिवढाय पुरजनसिगरेमोहिगेदेषतहीदोउभाय चौपाई कहंहिंपरा
 सपरमनुजअखेये जैसहिंसुनंतेसेहंदिये १ रूपमधुरसिगरेगुनआगरमहा
 प्रवलदोऊलटनागर २ जौनजौनकाननसुनिराये सोलषिहरिवलपुरजनभा
 ये ३ येनारायनकेअवतारा अगटतमेवसुदेवअगारा ४ देवकिउदरउदधिवि
 धुमयक वसुदेवहुलजकोलेगयऊ ५ वंदेगुप्तदेउनंदनिवासा सिमुपनकियपू
 तनाविनासा ई विनावर्तदानवकोमाखो जुगअरजुनतरुतरतउधालो ७ संप
 चूडकोसीसंधाखो औरहुवहुदानवनविदाखो ८ दोहा ग्वालनगोवंनकोलियो
 दानानलतेरापि काखीमथिमघवानकोविनमदकियइनमाथि चौपाई सातहि
 नागिरिवरकोधाखो चातवर्षतेब्रजेउधालो १ विहंसितमुदितनिरषिमुयद्र
 नको तिरहकलेसमित्योगोपिनको २ यहउदितजदुवंसउजागर जगजा
 हिरविसुहगुनसागर ३ इनहीतेमहनुअतिपेहै जवयहकुटिलकंसहनिजैहै

४ येजेठेभाईहरिकेरे रामनामजगवोजघनेरे ५ सोभामानसरोरुहनेना सुधासा
मानमधुरजेहिबैना वत्सप्रलेववकादिकवीरा हेंनोसदनकहेंयेवलवीरा ७ यहि
विधिकहसकलपुरवासी हरिवल्लविपायेसुषरासी ८ रंगभूमिमहेंवजेनगारे
ठोकेतालमछतलवारे ९ दोहा रामस्योमकोतुरततहेंअपनेनिकटवोलाय गर्व
भरोचानूरभटदीन्होवाचनसुनाय चानूरैवाच चौपाई हेवजराजकुर्वरहेरामा
तुमदोकहोअतिवलधामा १ मल्लजुइमहेंपरमप्रवीना सुनिनृपतुमहिंलषन
मनकीना २ मल्लजुइकरवावेनहेवू तुमहिंवोलायोरंगनिकेतू ३ मथुरामंडल
मेजेप्राणी तेसवकसप्रजासुषधानी ४ भाषतसुनहेंवैनयहसाचा मनसाओ
रकरमनावाचा ५ प्रजाभूपकोयुसीजोराये तौसवविधिमंगलफलचाषे ६ प्रा
जाजोनहिंभूपतिरुषराषे तापरईससकलविधिमाषे ७ मल्लजुइमधिरेगा

तिहारो द्देषनचाहतभूपउदारो ८ दोहा गऊचरावतमेदोऊतुमजमुनाकेतीव
अतिसेअनंददेवहुतनिकटवोलायअहीर चौपाई रहेषलतेमल्ललडाई हें
मेपखोयहअवेनसुनाई १ मल्लजुइजानौसवभांती हेतुम्हारचौडीअतिल्लाती २
हमकोतुमकेंअवअसचाही जालेभूपतिहोयउल्लाही ३ जिनयेनृपप्रसन्नअति
होई तापरलोहकरतसवकोई ४ सकलभूतमयहोवैराजा ततिकरहुनृपति
रकाजा ५ सुनिचानूरवचनजडुराई तेसहिंनिजअभिलाषमहाई ६ देसकालके

उचितसुवैना बोलेकसपायअतिवैना १ हमहैं प्रजाभोजपतिकेरे वनचरहैंसक
 हैंनिवेरे ८ दोहा मखजुहकेकरनकोजोयहदियोनिदेस परमअनुग्रहसोकिने
 हैंमपरभोजनरेस चौपाई राजरजायसुमैसिरधरिहों मखजुहसवविधिदत
 करिहों १ पैककुगिरलैहसुनिमोरी खरिहोंमैअपनीजोजोरी २ हैंवालकन
 हिहैंवलवारे खरैवरोवरहोयहमारै ३ सुनुचानूरमखताहूपै धर्मरहतथिरसा
 वकाहूपै ४ सभामदिनहिहोयआधर्मा हमयहकहेदेतनिजभर्मा ५ सुनिकैजु
 पतिवचनसुहावन बोलतभोचानूरअपावन ६ चानूरोवाच नहिंतुमवासकना
 हिंकिसोरा तुमअवलदोऊवरजोरा ७ रह्योजोसहसगजनकहैंभैलत सोगजा
 कहमासोतुमषेखत ८ दोहा ततेमखजअतिवलीजिनहिंनतुम्हरीभीति तेतुमा
 सोलरिहैंअवसियामेनहिअनरीति मेरेसंगतुमहांलरोहवसुदेवकिसोर मुष्टिक
 केसंगरामहूंलरैधूवकरिजोर ॥ इतिसिद्धिअमीमन्महाराजाधिराजपांधवसम्प्रवि
 खनाथसिंहजुदेवात्मजसिद्धिअमीमहाराजाधिराजअमीमहाराजाअमीराजावहादु
 रअमीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकृतेअमीमद्भागवतेदसमपू
 वार्धआनंदाम्बुनिधौविचत्तारिसंस्तरंगः ४३ ॥ ॥ श्रीसुकौवाच दोहा सुनतव
 चनचानूरकेकरन ठोंकिकैताल रंगभूमिमधिठाढभेमुजावढायविसाल चौपाई
 तैसहिंवलिरामहुंतेहिकाला मुष्टिकसन्मुखभेदेताला १ प्रथमहोयसोहोअमिला
 ये फेरिचरनसोचरनभिडायै २ लपटिगयेवारिउवलवांना होनलग्यातहजुहमहो
 ना ३ रामकृष्णमुष्टिकचानूरा निजजयहतकरहिंवलपूरा ४ येकयेककहैंचैवहि
 निजवोरा येकयेककहैंभैलहिंवरजोरा ५ मुष्टिमहिकरअंगुठाकरिकै मारहियेक
 येकनवलभरिकै ई ठोकरदेहिकहैंटिहुनीको टोउकरहिंवलनिजनिजजीको ६ क
 हैंजोरितहैंनिजनिजमाथा जोरकरहिंगहिगहिदोउहोथा ७ कहैंछातासोछातीमे
 ली लैदोउजोहिंदूरिलगिरेली ८ दोहा तहेंकोउकोउकहैंहोथगहिभैलहिंभूरि
 ममाइ पुनिकोउकोउकहैंदूरिलगिफेकहिंतुरतउठाइ चौपाई कहैंभुजभरिभरि
 अंगदवावे जामेअस्थिवूरहैजावे १ कहैंयेकयेकनदेहिंप छारी उठहिंतुरतकोप
 करिभारी २ ठांडहोहिकहैंपुनिदोउछटी कछुहटिकेरिजाहिकहैंजुटी ३ कहैंपा
 निभ्रमनखगहिंनृपराज देषहिअपनोअपनोदाऊ ४ कहैंकोऊकोहैंकेपाऊजोही
 कोऊकोहैंकेपारसुमाही ५ जहैंजहैंजातचपलचलिजोई तहैंतहेंरोकनतुरतहि
 सोई ६ जोइजोइजोनहिंपचचखावे सोइतहेंरोकहिंचलननपावे ७ जोकोउकवा
 हुंपीठपरजावे सोताकोवहविधिलौटावे ८ दोहा जबलौटनहिंनवतुरतलेतसमे
 टिउठाय अतिवलसोतहैंभूमिमेवाहतदेनगिराय ३ चौपाई सोतोउपरछुटिदु
 तजावे कौनिहुंविधिधरनीनहिंआवे १ कौउवाँधतगलभुजापसारी ताहिछोडायलेत

बलभारी २ कोउकोहुकहं धरनी वै ठावै कोउकोऊकहं पकरि गिरावै ३ कै सहं धरनि
 पीठिनहिं जाती फेरि उठत सन्मुख करि छाती ४ कोउकोऊकहं धोपादेते लपटि।
 तुरंत चरन गहि लेते ५ विचविचवोलहिं सावधान रह नहिं घवरवह हि ये धीरग
 हु ६ असह रिवल मुष्टिक चानूर करहिं जुहवाहत जे सरां ७ करहिं परसपर पंच
 पार कछु श्रम कोनहिं करहिं विचारा ८ दोहा अतिसुकुमार कुमार दाउम स्त्र प्रव
 स्त्र महान रंग भूमि सहं लरतत हंति यन अजोग देषान चौपाई भरि उर अति द
 यामहराजा कहहिं परसपर नारिसमाजा १ राजसभामधि होत अधर्म विठे सज
 न सकल सुकर्मा २ होत बलावल जुद्ध अजोग कोउन करत वारन कस लोगू ३ रा
 जहुकहं रोकत कसनाही कदतन कछु कोहुके मुषमाही ४ जौन सिषापन भूप।
 तिमनै तो सज्जन उठि करहिं पयानै ५ कहां मल्ल अंगकुलिसक ठोरा कहं सुकुमा
 र अंगजगछोरा ६ कहं गिरिसरिसम स्त्रवल करे कहं बालक जौवननहिं पूरे ७ ॥
 अवनहिं देवि जात यह भाई वैठहिं चलह भवैन महं जाई ८ दोहा होत अधर्म समाज
 माधिके से देषा जाप युहुमी पति पापी दियो बल अरु अवल सराप चौपाई जौन सा
 भामहं होइ अधर्मा तहेनहिं वैठहिं कहुं सुकर्मा १ लिप्पो धर्म साखु महं भाई सोहं
 मसिगरो देहिं सुनाई २ सभा सद न दूषन गुनिनाना जाइन सभा कहुं मतिवाना ॥
 लषि अनुचित जौरो कोनाही ३ औ अति पाप भयेति हिं काही ४ जौ अनुचित नृपको
 रुषाये ५ तवहुं सकल पाप फल चाये ६ तव कोउ कहो फेरि अमिवाता लषु सजनी
 हरि मुख अवदाता ६ सनु वोर धावत अमयाये सेदुंद सिगरे मुख आये ७ कमल
 को सजिमि जल कन सोहे तिमि हरि मुख अमजल मन मोहे ८ दोहा पुनिकोउ कहल
 पुराम को मुख अकुजद गलाय मुष्टिक पर अतिकोप करि विहं सतराहिं निलाय १ ॥
 कवित जिनके पद संमुखं मुरमा कर सेवित तेन सेदरे सैं बहु धेनु चरावत देनु बजा
 वत गावत संग सषा विलसैं वनमाल विराजत हैर घुराज सुवैन कहं जनु पूलष
 सैं धनिहं वृजकी धरनी जहं ये प्रभु दोऊ विकुंठ विहाय वसैं १ सुंदरता सिगरे जगा
 की इनही के सरीख सी सब आई हैन वरोवर कोऊ कहं अधिके इनते मुषको कहि
 जाई श्रीरघुराज रमा हर हर मि सोऊ विषावहिं नैन लंगाई गोकुल गाउ की ग्वारि
 गमारिनी पूरुष कोन कियोत पमाई २ दोहं न मेगह लै पन मेद धिमंथन मे अरु मां
 दिरभारत भूलत मेतों भुलावत मेसि सुकोद खि रावत सेज मे पारत अंगन मे अंग
 रागल गावत वधनिहं ह धुराज उचारत गोकुल गाउ के ग्वारिनी गाल गोविंद गोविं।
 दगरे सो पुकारत ३ मोर समे अरु सांभ समे सुरभीन सषांन लै जात औ आवत वे
 नुकी देर सुने सिगरी ब्रज की वनिता गहकाज भुलावत श्रीरघुराज कही धरत वरी
 पारि विधनिहं कवि गावत देषहिं सोमको सुंदर आन नैन न निमेन निमेन निमेन लगा

वत ४ दोहा सुकजवाच यहि विधि नारि निके कहत जु नंदन करिको ५ महाम
स्त्रानूर केव धकी को न्ही नाप १ चौपाई कहिं नारि सव आरत वां नी रामस्यामके
नेहिं हि सानी १ बांधेहतोक सञ्च सनेतृ निज पुत्रन वधे दषन हेतू २ वसुदेवहिं
देव किहिं बोलाई दियो येक मंचाहिं वैठाई ३ तेनिज पुत्रन मस्त्रन संगी लरत वि
लोकिसि थिल भेअंग ४ कहै कुमार नरक्षैई सा हमहिं आधार अहे जगदी सा ॥

५ नहिं जानत सुनत वलमति भोरी जिन की नहिं विभुर्वन महेंजोरी ६ ज
सज समस्त्र लरत करि जोरा तसत सब दंत दुहुन दुष घोरा ७
वसुदेवहु देव कि दुषतापी भाषहिं हायकं सब डपापी ८ दोहा दूतै प्रवस्त्रन मस्त्रस
गमस्त्र जुड के रंग रंगे राम अरु स्याम रोजथ के नपोरेहु अंग चौपाई के स्त्रओरा
चानूर प्रवीरा करहिं विविध विधि पैच अपीरा ९ तेसहि मुष्टिक अरु वस्त्रा मा ल
रहिं पैच करि करि तेहिं ठामां २ कुलिसक मोर के स्त्र के अंगी तिनके लहत प्रहार अ
भंगा ३ महा प्रवस्त्रमस्त्र चानूरा ताके अंग भये सब चूरा ४ कैगो सिथिल पाक अति
खागी तव तौ को पज्वाल जिय जागी ५ वाजवेग करि कै अति रुठी हरि उर हन्यो वा
धि जुग मूठी ६ टरेन हरितिल भरित हेटारे जिमि मतंग सुममालन मारे ७ पुनि जा
इ पति चानूर भुजा गहि पट को वहु भमाइ ता को माहि ८ पटकत भूमि निक सिंगे प्र

ना गिस्तो कुलिसमनुमही महाना ६ दोहा विलग भये सिर के ससव मुषक दि
 आई जीह रुधिर धारद सद्धार खैव हन लगीत हं दीह चौपाई इनके पहिले मुष्टि
 कम छा हेन्यो राम कहें मुष्टि प्रवला १ तव सकोप है तहं वल राई तल प्रहार कीन्ह्यो
 नजिकाई २ राम पानिकर लगत प्रहारा कंपत मुष्टिक बाय पछारा ३ गिस्तो धरा
 निमहं सो विन घाना जिमि पाद पलहि पवन महाना ४ मुषं न निकसी आनि तधा
 रा विथुरि गये सिगरे सिर वारा ५ मुष्टिक अरु चानूर विना सा लषिके कूट मल्ल वि
 नवा सा ई तुरतराम के पीछे आई बाधि मुष्टि भरि जोर खलाई ७ तेहि न चितै रोहि
 नी कि सोरा हनी वां समूठी करि जोरा ८ सागत राम वाम कर घाता मस्तो मनहुं भो
 वज्र निपाता ९ दोहा तो सख सल प्रवला अति जदुयति पै दुत धाई मारन चाह्यो
 तेग सिर अति सवेग वढाय चौपाई ताके पहिले हित हं जदुराई चरन प्रहार कियो
 सिर धाई १ भयो रुदकता सुनहं सीसा मरि कै गिस्तो अवनि अवन सीसा २ पुनि तो
 सल को पित अति धायो है सवेग तहं तेग चलायो ३ तेहिं हरि कि यदु तवरन प्र
 हारा ताको दई भयो दुद फरा ४ तो सख मरि गिरि गो धरनी में जन मोदित भेह
 रिकरनी में ५ सल तो सल मुष्टिक चानूरा और रुदक मल्ल अति मूरा ई जव पांच
 हन के सवल मरि तव सव मल्ल भगे भे भार ७ लै लै जीव दिगंत न जाई कस्तुराम भ
 यर हे लुकाई ८ दोहा रह्यो न कोऊ लरन को रंग भूमि महं भूय राम स्यां मठां दे रहे
 सो भापरम अनूप चौपाई पुनि सपानिक हं निकट बोलाई करन लगे प्रभु मल्ल खडा
 ई १ बहु विधि पंचन को दर सावै हारै कवहुं तिनहिं हरावै २ रंग भूमि नृपूर भनकारी
 छायर ही अति आनंदकारी ३ राम स्याम तालन बहु ठोंकै करहिं पंच पंचन कहै रोके ४
 करनी दोहं न के रिनिहारी पुरवा सी पाये सुख भारी ५ लगे सराहं न राम स्याम को ॥
 सकल पुकारि पुकारि नाम को ई भलो कियो मल्लन को माखो कै सम ही पतिको म
 दगा स्था ७ और सवै पाये आनंद लोडे येक कंस मति मंदा ८ भये तहां दुंदुभी धु
 कार और हुवा जन वजे अपारा ९ दोहा चानूरा दिक् मारिगे मल्ल और जव भाग
 रंग भूमि दुंदुभि वजे कंसाहिं नी कन साग चौपाई तव मंचहिं ते आ पुपुकारा वंदक
 रुद मति मंदन गारा १ पुनि सिगरे वीरन गोहराये अनिस को पति न वेन सुनायो ॥
 २ दोउव सुदेव कुमार न काही देह निका रिहें दत नोही ३ मथुरा मेक हं रहं न नया
 मे रहें तो आवै सो कवधि जावै ४ लटि लेहु सव गोपन काही नंद मुसुक बाधि
 येहो ही ५ नंद महां मति मंद अहीरा याके ककून मोरि रेहीरा ई कादहु व सुदेव
 हुकर माया यह कुमती अंगुन करे गाथा ७ मेरै संग ललकियो महाना अवन वे
 लवहु वीर प्रधाना ८ दोहा कहवावत जो मम पिता उग्र सेन असनाम ताहो को
 धकी जि चेलाय आसु यहि ठाम है मेरो रिपु पूर सोराज करन की आस मेरो रिपु सेने

हकरिवाहृतमोरविनास २७

तरकिदमेकिदामिन

दोहा कसकान्हलपिमचपरगुनिनिजकालकराल उठिआसनतेतुस्तहीगा
ह्योदालकरवाल यदूरीकूद उडिगयोकंसतुरतैअकास नहिकूरीकान्हकीनेकु
चास जदुनाथगगनमेगोतुरंत दूतकरनहेतमातुलैअंत १
तकंस मनचहृतकरनभगिनेयध्वंस दोउफिरतमंचकेचारिवार
॥१॥ २ जवकान्हजोतरहिनीवोर तवकंसआवतोवामगोर

॥ १ ॥ दूतचमकिजातजडुकुलप्रधान अतिवेगकियोजडुकुलेदिनेस जतकीटगह्यो
तिमिगह्योकसकहमंचमाहि ॥
जेसचिवरहेतेहिमंचवठ ॥ ४ ॥

परकंसहिदवाय तहकंजनाभधरिविस्वभार परिकंसपीठिपरवलअपार

॥ २ ॥ दोहा
रंगभूमिमहमचिरह्योथलथलहाहाकार
वेठतमाहि पातपियतसेवतस्वसतनिरयमश्रीपतिकोहि ॥ १०५ ॥
गिहिनजोजदुनाथसरूप कंसलीनभोताहिमेताहीळनमेभूप मुजंगप्रयाता
कूद तहांकंसकेकनिगोधआदी रहेआठभाईवडेजेयमादी
ध्वंसतकोपकेके चलेरामसामेवध्वंसखलैके १
धरोमारुवोलेसभामद्विवाता २ रहेकंसकोकषतुंकेसलीने
॥ ३ ॥ रहिरामठादेतहांवोजधामा
लियोद्वारकोवैडनासोनिकारी चलेकंककेसन्मुखेकोपधारी ३
ककेसीसभारी मिल्योसोमहीमेपखोनानिहारी ४
कृपाना गर्दटिसोलागिजेसेपधाना ५ हन्योवैडनाताहकेसीसमाही सवे
अगद्वेभसोसातहांही ६ रहेऔरहजेसवेकंसभा
॥ १॥ तहांअभुतैविकमेरामकीन्हो चलोचकह

कियोवेडनाकोप्रहारेअपारे कितेकेपगैओमुजैरोहिहारे ई कितेसीसकूटेकितेलंक
 दूटे कितेयेकजुटेभयेवूटवूटे मरेकंसकजेरहेआठवाई मटौजेवंचेतेगयेहैपरई
 ७ हनेसिंहजेसेमतंगैवरुथे हनेपारामसौकंसकैआतजूथे पडोकाखसोरगके
 भूंगिमाँहाँ कोकरामकौरेसकैरेषिनाहाँ ८ दोहा रामकेसुकीखषिविजैसिचत्र
 म्हादिप्रवीन हरषतअतिवरषतसुमनदेवदुंदुभीदीन चौपाई नाचनलगीअपा
 छरानाना करनखगेगंधर्वहुगौना ९ सुरमुनिकिन्नरभरेउछाहन रामस्यामा
 कोखगेसरहने २ सुनिवधकसकंसकीनारी महाराजकेपरमदुषारी ३ सिरपी
 टतद्रगओसुनठारत हायहायवहुवारपुकारत ४ गिरीकंसकेऊपरआई छुटे
 केसतनमानभुलाई ५ औरहुनुपभ्रातनकीनारी निजनिजपतिपैंगिरीदुषारी
 ई करिआखिगनरेदनकाही बारवारपतिसिरउरधरही ७ निजनिजपतिमुषा
 खषिदुषसानी खोहिनारिविविधिविधिवानी ८ दोहा हायनाथधरमग्यप्रिया

हकरिवाहनमोरविनास २३

कवित भूपभलकारसुनिउठेसरदारसवैकदेसखरा

।रवारचमकेचमाकरे

माकरे तरकिदमकिदामिनी

दोहा कंसकान्हलपिमचपरगुनिनिजकालकराख उठिआसनतेतुरहीगा

उडिगयोकंसतुरतैअकास नहिकरीकान्हकीनेकु

इतकरनहेतमातुलेअत १

जिविचरतघोर २ जवकान्हजोतरहिनीवार

जातदिसिवाभकेपि

जेसचिवरहेतेहिमचवैठ

दियपटकपुहुमिपरनदखास

परिकसपीठिपरखलअशोर

जिमिसिंहतजैकरिकरिविध्वंस ४ दोहा

संघार रंगभूमिमहमचिरहोथलथलहाहाकार

वैठतमाहिं पातपियतसोवतस्वसतनिरथेमश्रीपतिकोहि ता. ३१४

गिहूनजो जेदुनाथसरूप कंसखीनभोताहिमेताहीकनमेभूप मुजगप्रयाता

रुंद तहांकसकेककनिगोधआदी रहेआठभाईवडेजेयमादी

धंसतेकोपकेकै चलेरामस्यमेवचैसखलैके १ अदाहोनआतिरनैआठभाता

धरोमारुवैलेसभामद्विवाता २

नहीचित्तकीन्ह २ रहेरामठोदेतहांवोजधामा

लियोद्वारकीवेदनासोनिकारी चखेकंककेसन्मुखकोपधारी ३

कंकसीसभारी मिल्योसोमहीमेपखानानिहारी ४

कपाना गरुडटिसोलागिजेसेपषाना ५ हन्योवेदनाताहकेसीसमाही

अगरुदेमसोसातहांही ६ रहेऔरहुंजेसबैकसभ्राता कियेयकचारेवलेसा

कलहमारे ८ रोहा परचधीनहंगरोउरहेकुटिलकंसकियवाध करीनसंचाळम
हंश्चवतातमातुअपराधे आसुकोवाच चौपाई गिरामृदुखजदुकुलसुदेवकी॥
सुनिमोहितवसुदेवदेवकी १ भूलिगयोईस्वरपरभाऊ दोउसुतउरखगायकु
रुराऊ २ खीन्हेपाअकमाहेंवेठाई सोसुषयकमुषनहिकहिजाई ३ सींचहिंसु
तननेनजसंधारा रह्योनतनकरतनकसम्हारा ४ गदगदगरोननिकसतिवा
नी प्रीतिरीतिअतिसैअधिकोनी ५ यहिंविधिमातुपितहिंसपदेकैउठेकस्त्ररा
माहेंसंगलैकै ६ उग्रसेनकेगयेसमीपा यगवेरीकटनायमहीपा ७ जोरिपानि
तिनसोअसबोखे अपनेजियकीआसैबोखे ८ रोहा तुमहिहोनलायकअहो

जदकुलवेमहाराज पालहसिगरेप्रजनकोकरहु राजकैकाज मेजजानकेआपव
सकैहोनाहिनरस तुममातामहमोरहोकीजैसकलदेनिस २ चौपाई मैतिहेंरोसे
वकदैरहिहों सासनसकलरावरागहिहों १ मरेसेवकभयेनरसा इन्द्रादिकसा
वआयसुरसा २ तुमहिनजरदैकैयहिठोसा करिहेंसिरमरिपगजप्रनामा ३॥
औरअपनकीकितिकेतिकवाता तुवअधीनरहिहैसवताता ४ असकहिसिंहासनमग
चाई तामेआहुककोवेठाई ५ गगोदिकउपराहितआनी राजतिलककियसारो
गयोनी ई अंधकमधुदसाईजदवंसी औरहुजातिबंधुसुरअंस ७ भागिगये

नहिं साहति सिगरी विधि विगरी २ भई सकल मंगल तेहीनी सि

१ सव भूत न ते विन अ प रा था

४ वैर वांघिस व प्रा नि न मा ही मंगल पावत है कौना ही ५

संघारक राम के स्त्रजग मंगल कारक ई ता हू पै त व भ गि नि कु मा रा २१

१ ७ हरि दोहिन को या जग मा ही सुष पावत कहै देषो ना ही ८

दोहा

१ न्हि पा प्र भुरष वाय पुनि जे क सा दि क म रे ति न को त हं ज दुराय मृत क क्रिया का

२ पुनि हरि वल व सु दे व अ रु दे व कि के दि ग जाय

७७

तहं व सु दे व हु दे व की

जानि दुह न जग दी स सं कि त दै न हिं मि ल त भ र हे चि तै अ व नी स ॥

राज श्री महाराजा श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा पात्र

राज सिंह जू दे व क ते श्री म भा ग वे त द स म पू र्व धि आ नं द म्बु नि धौ चौ मा लि सो अ

ल रंग ४४ ॥ ॥ श्री सु को वा च दोहा हरि जानो पितु मातु को भयो हारै ज्ञान

त स ल र स मे टि कै जाने मोहि भगवान् १ चौपाई अस विचारि वै स्त्री

भे फ य ला व त त हं ज दुरा या १ पुनि दोऊ न न न दोऊ कर जोरी

२ हे ज न नी हे ज न क ह मा रे हे म रे ति पा ये दुष भा रे ३

रा भयो वि ती त और ही ठो रा ४ हे म रे वा ल खे ल सुष आ सा

ना सा ५ हे म अ भा ग व स आ प स मी पा व से न वा ल का ल कु ल दी पा ई

त पि तु घ र म हं वा ल क ख ह त जो सुष स ने ह कु ल पा ल क ७ सो ह म पा यो तु व घ र

ना ही भा गि क र त सो हा त स दी ही ८ दोहा सव सुष को सा ध क अ हे अ से जो न सरी

र ते हिं पि तु पा लि त या र क रि दे त वि वि धि स हि पा र चौ पा ई अ से ज न नी ज न क ह

का ही उ रि न हो त स त व र ष ह ना ही १ सम र अ भ यो आ पु स व भा ती त न ध न ते प रि

वा र ज मा ती २ त व जो मा तु पि तै न हिं पा लै नि ज पु त्र न ना रि न क हं ला लै ३ ता हि

म रे ज म भ ट ले जा वै मा सु ता दि की ता हि ष वा वै ४

गुरु वि ष अ रु द्ध वि ना री ५ और हु नि ज स र ना ग त का ही

ई सो जी त हि हे मृत क अ जा ना स्वा स ले त भ स्वा क स मा ना ६

७ न हिं से र्वे न कि प च र न ति हा रे १६

कलह मारे ८ दोहा परचधीनहं गेउंरहेकुदिलकें सकिये वाध करीन सेवाकम
 दुष्टलाछ। तुअपराध श्रीसुकोवाच चौपाई गिरामदुखजदुकुलसुदेवकी।
 सुनिमोदितवसुदेवदेवकी १ भूलिगयोई सरपरभाऊ दोउ सुतउरखगा यकु
 रुराऊ २ लीन्हाअकमाहेंवेठाई सोसुषरह्युला। कहिजाई ३ सींचहिंसु
 तननैनजख धारा रह्योनतनकरतनकसम्हारा ४ गदगदगरोननिकसतिवा।
 नी प्रीतिरीतिअतिसैअधिकानी ५ यहिषिधिमातुपितहिंसपदैकैउठेकस्तरा।
 महिसंगलैकै ६ उग्रसेनकेगयेसमीपा पगवेरीकटवायमहीपा ७ जोरिपानि
 तिनसोअसबोले अपनेजियकीआसेबोले ८ दोहा तुमहिहोनलायकअहो

जदकुलकेमहाराज पालहसिगरेअजनकोकर राजकैकाज मेजजातकेआपव
 सकैहोनाहिनरेस तुममातामहमोरहोकीजेसकलदेनिस २ चौपाई भैतिहेंगेसे
 वकदैरहिहों सासनसकलरावरागहिहों १ मेरेसेवकभयेनरेसा इडादिकसा।
 वआयसुरेसा २ तुमहिंनजरदैकैयहिहोआ करिहेंसिरमरिपगानप्रनामा ३॥
 औरनपनकीकतिकेतिकवाता तुवअधीनरहिहेंसवताता ४ असकहिसिंहासनमरा
 वाई तामेआहककोवेठाई ५ गगीदिकउपराहितआनी राजतिलककियसारा
 गयोनी ६ अंधकमधुदसाहजदवंसी औरहुतातिवंधुसुरअंसी ७ भागिगया

सविनगहसुतचरुपरिवारा

नहिंसाहतिसिगरीविधिविगरी २ भईसकलमंगलतेहीनी सि

सुवभूतनतेविनचपराधा

४ वैरवाधिसवप्रानिनमाही मंगलपावतहैकोउनाही ५

संधारक रामकैस्त्रजगमंगलकारक ई ताहूपैतवभगिनिकुमारा

७ हरिद्रोहिनकोयाजगमाही सुषपावतकहूँदेखोनाही

दोहा

कैदीन्हैपाप्रभुरषवाय पुनिजेकसादिकमरैतिनकोतहंजदुराय मृतकक्रियाका

२ पुनिहरिवखवसुदेवअरुदेवकिकेदिगजाय

तिनकेचरननकीतुरतवेरीइईकदाय

कियप्रनामसिरधरिपगनहलधरआरमुरारि तहंवसुदेवहदेवकी

संकितकैनहिंमिलतभरहेचितैअवनीस ॥

राजश्रीसहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपाहजाता ७ वेष

८ दोहा हमनिजमीतनकोमि

४४ ॥ श्रीसुकोवाइसिगरीइहांजदुकुखसुहिदनकेरिचौपाई मेरे

रसमेदिकै जूकेहेआजुअमितदुषरासी १ कीजेअवसंकाककुनाही

भेफयलावतवहंजमाही २ यहिविधिवहुप्रकारसमुभाई

नयेजूनकैनकरजतकेपावघने औरहुकासआदिवहतेरे ४

। कियोप्रनापजोरिजुगहोआ ५ ॥

कलहमारे ८ दोहा परअधीनहंमरोवरहेकुदिसकंसकियबाध करीनसेवाळम
 हेंअवनातमानुअपराध श्रीमुकोवाच चौपाई गिरामृदुखजदकुलसुदेवकी।
 सुनिमोदितवसुदेवदेवकी १ भूलिगयोईस्वरपरभाऊ दौवसुतउरलगायकु
 रुराऊ २ लीन्ह्याअंकमाहेंवैठाई सोसुषयकमुषनहिंकहिजाई ३ सींचहिंसु
 तननैनजलधारा रह्योनतनकरतनकसम्हारा ४ गदगदगरोन्निकसतिवा।
 नी अतिरीतिअतिसैअधिकोनी ५ यहिंवि
 महिंसंगलैकै ६ उग्रसेनकेगयेसमीपा पगवेरीकटवायमहीपा ७
 तिनसोअसवोले अपनेजियकीआसेषोले ८ दोहा

रहेरिसनमहंजीवबुकाई

१ रामकस्तभुजरसनपाई

रथकीसमुदाई देवसरिसविहरहिगहमाही तिनकेसुषकेसेकहिजाही १
यादीठिजेहिंवसतसरोही कोटिकलानिधिलषतखजाही ४

नितनितहरिमुखचुजहेरी ५ मथुगवासीभि

कवस्तुकेआसी ईहरिमुखसुधाद्रगनकरिपाना भपुरकेचुइहनुवांन ७

मपुनिआनदछाये नदनिकदतुरतहिंवल्लिआये ८

नी सुनिममविनेलेहपितुमानी ९ दोहा पालनहंमरोदुहंनकोतुमदोजकीनअ

पार जननीजनकहतेअधिककीन्होपरमदुखार चौपाई ३

मान्योमुहितजिदसरकवहंनजोन्यो १ करैपुत्रसंमयाजनजोई

तिसोई २ कुटिलकंसकोअतिहिंडेराई मुहितुवंगहपितुदियपहुचाई ३ त

वहंकंसत्रासनहिंधारी तुमकीन्हीहमारिषवारी ४

या अहेमीतदुजलोगलोगैया ५ कवहंनआनभातिपितुजानेहं

निजसुतमानेहं ई अवैजाहुचदावनताता विरहतुम्हारनमेहिहजाता ७ वष

नेहरजअहेतिहारे तुमतेप्रियकोउनाहिं ८ दाहा हमनिजमीतनकोमि

लनअवसिआइहेपर मेदिनिपारीइहाजदुकुलसुहिनकरि चौपाई मेरे

विरहअवसिवजयामहेआयुअमितदुषरासी १ कीजअवसकाकलुनाही ॥

हंमअहेविसेकिमाही २ यहिविधिवहुप्रकारसमुझाई भूषेनवसेनवहतम

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

तनमे सुधि नाहीं ई प्रेमविकल मुषक दहति नवाता औ सुन धार नैन जल जाता १
 नंद प्रेम कर पा रावारा कोक विवर निखहत है पारा ८ जेत नै कहै खगै सब थोरी
 किमि वर नो थोरी मति मोरी ९ दोहा जस तस कै नंद ग्वाल जत वसत भये दृज जा
 य मानहुं सरव स आपनो मथुरा हिंदियो गवाय चौपाई पुनि वसुदेव सुत नवो
 खनाई होउ दृत वंध करन मन चाई १ गगर्चा रजतुरत वोलाई और खो लिवा म्हा
 न सुषलाई २ वेद विहित दृत वंध करायो दीन नमनि गन अमित लुटायो ३ पु
 निवळरन जुत गाय मगाई तिन को कनक माल पहिराई ४ और हसि गरे भूषन
 गाजी वसेन विसेषि दापि विन दाजी ५ विघ्न न अखे कोर पहिराई पूजि पाव दीन्ही
 वगाई ई बहु धन ता सुदहि ना दीन्ही धरनी सिर धरि नति वह कीन्ही ७ पुनि
 किख जनम दिन मोही दस हजार गो विघ्न न कोही ८ दोहा कंस भीतिको मानि
 मन ही भेव सुदेव देव को संकल्प कि यजो न्यो नहि कोउ भेव चौपाई तं सुरभी
 गाय तेहि का लाई ई दुजन कहं बुद्धि विसा ला १ जव व्रत वंध दुहुन कै गयऊ वी
 हवर्जत वदोउ गहिल यऊ २ गगर्चा रज आन्य सुषलाई गांय नीदिय दुहुन पदा
 ई ३ सव विधान के प्रगट नहारे जगपति दोउ वसुदेव कुमारे ४ दिव्य ज्ञान अपनो
 होउ भाई प्रगटि मनु जव पुदियो लुपाई ५ असे गम स्याम तेहि कनमे गुरु गहवा
 स करन किय मनमे ई सुवर्न स्पंदन चढि रुवि धामा रे अंबतिका पुरी खलाया ॥

आ
 ध्या
 है
 ३ ता
 ति
 क
 ह

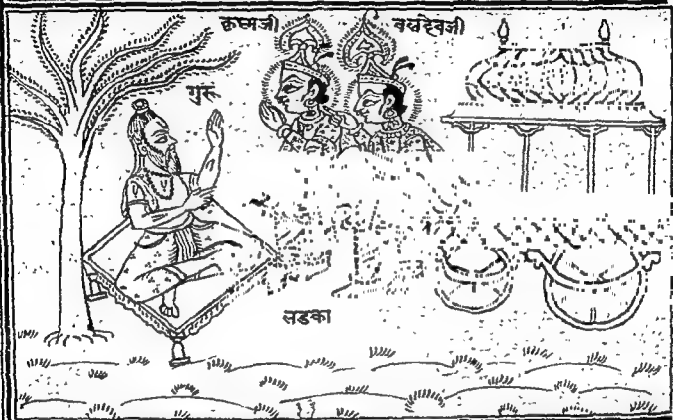

कृष्ण बलदेव को जनेश

स्तकहिवोअरतालिस् १ पदवपारसीहेउनवासा ज्ञानदेसभाषापचासा २
 कहवभविष्यप्रस्तद्व्यावन पूजनजंत्रचवहैवामन ३ तंत्रसास्त्रपठिवोहै।
 ॥ तिरपन रतनवेधिवोजोनहैचोवन ४ मानसप्रस्तकहवहैपचपन विविधि
 कोसकोजानवकृष्णन ५ वहकुरियेकसिद्धिसंतावन ठगवदसरेकोअंश
 वन ६ सूतरचवरेसमवोनमठि जुवापेलिवोसाठिजानुगठि ७ आका
 रचनकरिवोहैयकसठ चालषेलवहैवासठ ८ दोहा तिरसठविघ्रवि।
 नासिवोकोनहुविधिजोहोय चौसठियोरीवस्तुकोवहुतदेवावेसोय येहो
 चोसठहंकलावरनहिकविमतिधोम येकयेकदिनमेसिषिलियेएमऔरच
 नस्याम चौपाई गुरुकेनिकदजाइकुरुगई जोरिपानिअसविनेसुनाई १॥
 मागहुगुरुदक्षिनाविचारी देहैजोरुविहोयतुम्हारी २ रामस्यामकीसुनि।
 मृदुवानी मनहिगुन्यासारीपिनिज्ञानी ३ इनकीमहिमाअहेमहाई नहिमा
 नुषकेसीप्रभुताई ४ तातेकरिसलाहनारीसो खेवदक्षिनागिरिधारीसो ५ अ
 सकहिवठिनारीठिगजाई करिसलाहदुतवाहेरआई ६ रामस्यामसोवचा
 नवचारा क्षेत्रप्रभासहिमोरकुमारा ७ बूडिमस्यासागरमहंजाई सोईदक्षि
 नारीजैल्योई ८ दोहा रामस्यामगुरुवचनसुनिकह्योजोरिकरवात देहैतुव
 सुतदक्षिनाभलीकहीयहतात चौपाई असकहिवठिस्येदनप्रभुदोऊ ग।
 योनऔरसंगमहंकोऊ १ क्षेत्रप्रभाससिंधुकेतीरा जायअयेदोहोदोववी।
 रा २ हरिवलआगमजानिनदीसातेहिछजलैवहुतरतनमहीसा ३ आयमेदा
 देयगसिरनायो तवप्रभुताकोवचनसुनायो ४ देहसिंधुगुरुपुत्रतुरता ना
 तोकरवतिहोरोअंता ५ तिहरीतुंगतरंगअया ॥ बुडिगयोयहिगोरकुमारा ६ तवा
 सागरकरजोरिडेई रामस्यामकोविनेसुनाई ७ समुद्रवाच हैसनहस्योगुरु
 पुत्रतिहोरो देसपंचजनयेकवखवारो ८ रहतसलिये ९ विसंषसरूपातोनहस्यो
 गुरुपुत्रअनूपा १० दोहा सुनतसिंधुकेवचनप्रभुतुरतसलिप्तमहंजाय निरषिपं
 चजनदेसकोदियोकपानचलाय चौपाई तुरतकट्योदानवकरसीसा ताकेउद
 रमोहजगदीसा १ हेस्योगुरुसुतकोनहिंपायो निरख्येकसंषकृविक्रयो २ पांच
 जन्मजाकरहेनामा गह्योतुरतताहिघनस्यामा सागरतेकदिरथमहंआये जम
 पुरकोगमनेअतुरये ४ रामसहितजमपुरमहंजाई पांचजन्मदियसंषवजाई ५
 सुनतसंषधुनितहंजमराजा अपिआगजोरिसमाजा ६ रामस्यामकहंकियोप्र
 नामा खेगोपुनिलेवायनिजधामा ७ पूजनकिययोइसदुधकारा नेननवहतिप्रा
 मंजलधारा ८ दोहा पुनिजमवोयोजोरिकरमेतुम्हरोहोदास करैकाहमैआपा
 कोआपसुरमानिवास चौपाई सुनिजमवचनतहाभगवाना मंदमंदमुषकियोव

पौना १ तासुकर्मवसगुनिअधिकारा व्याये संदीपनीकुमार २ सोगुरसुतममदेहु
मगाई ममसासनसिर धरिजमगाई ३ सुनिहरीवौनी संजमनीसा दिवोतुरत सुतस
यमहीसा ४ रामस्यामलेगुरुसुतकोही आये लोदिगुरुगनहमाही ५ दिवोगुरुकह
गुरसुतप्यारे कहलैहोपुनिवचनउचारो ई सादीपिनअतिअनदपाई रामसा

मकहंगिरसुनाई ॥ तुमसवविधिगुरुदक्षिणादीन्हो कोउनहिअसगुरपूजन
कीन्हो ॥ दोहा जाकेतुमेरुमसिथहतागुरकोमनकांम कवहुनकळवाकीरहर
रहतमुदितवसुजाम चौपाई जाहुभवेनअपनेदोउभाई जगमेकीरतिहोइमहा
ई यहलोकहुपरलोकअतूली कवहुनकौनिहुविद्याभूली २ यहिविधिगुरुसास
नकहपाई रामस्यामअतिअनदछाई ३ सुवरनस्यदनचदितोहकासागमने
अनकहुदुभिलाला ४ मारुतसरिसवेगहैजाका चहरतमेघसरिसजेहिवा
का ५ अैसेस्यदनचदिदोउभाई आयेमथुरापुरासोहाई ई रामस्यामकहलषि
पुरवासी भयेसकलअतिअनदरासी ॥ जैदिनवीतेविनभगवौना तैदिनवीतो
वरखसमाना दोहा पुनिमथुराकेजनसवैहरिपदनेनसगाय मनहुहेरानोसर्व
सहगयेफेरिसवपाय इतिसिद्धिआमनमहाराजाधिराजवांधवेसअीविस्वनाथ
सिंदेवात्मजसिद्धिआमहाराजाधिराजआमहाराजाआमहाराजावहादुरआरुष्म

चंद्रकपापात्राधिकारिपुराजसिंहजुदेवकृतेश्रीमद्भागवतेपूर्वार्धेअनंदास्त्रिभो
 यंचवत्वारिसत्तरंगः ४५ ॥ ॥ सुकौवाच देहा जदपुरमेमत्रीप्रवरकेस्त्रसपात्र
 तिप्पार सिप्पवहस्पतिकारह्याउडवुडिदर १ चौपाई हरिभक्तनमेपरमप्र
 धाना हरिविनदुजाकवहुनंजाना १ अंतरंगसंगीहरिकेरो पीतिपात्रप्रभुकेरनिवे
 रो २ असेउडवकहंयककाला करसोकरगहिकेनंदलाला ३ वोलेमधुरवचन
 सुसकाई सषाजाहुदुतव्रजैसिधार्द ४ मातुपिताममनंदजसोमति कैहैमेरेवि
 रहदुषितअति ५ जिनकोजायदेहसमुझाई अहैव्रजमेअवसिकनहाई ई नंदज
 सोमतिदुषनहिकरह ककुकाकालउरधीरजधरह ७ कान्हतुम्हारपुत्रकहवाई अ
 वनऔरकेकैहैजाई ८ देहा असकहियोकान्हरकहयोवहमाषनअनिमाठ ना
 कीसुधिकरिक्कैहमहिलगतसुधासुठिसीठ चौपाई औरहुतुमवहुभातिबुझाई ॥
 विरहसोकसबदियहुमिटाई १ पुनिगोपिनकेनिकटसिधारी यहपातीनुमदिहो
 हुहमारी २ कहियोकोमलकोमलवतियां नातोफटिजेहैतिनछतियां ३ सोधि
 नकैहैसप्रानपियारे हंसपरतनमनधनजनवारे ४ ममहितछोडिदईकुलका
 ने सोहिछोडिदसरनहिंजांनै ५ असीव्रजवासिनीवियोगिनि सोहिविनसोका
 सिंधुकीभोगिनि ई केवलव्रजमेपरोसरीर तिनकोजियममदिगमतिधीरा
 ७ ममपथलषतदिवसनिजिजाती यपिहातकतपंथजिभिस्वाती ८ देहा लोक
 लाजकुलधर्मसबतजेमेरेहेतु तिनकोमैसबभांतितेसुरतिकरोकुलकेतु कवि
 न विरहानखतेसबदेहंदहीममनेहकीवांधीजंजीरिनीहैं अंगुरीनमेखखेपरा
 गनतेतजेभोजनपानहुजीरिनीहैं रघुराजबुझाईयोऊधवजायसवेपहिलेकी
 अमीरिनीहैं अवमेरेवेछोहतेप्यारोअहारिनीकैगईषासीफकीरिनीहैं १ देहा ॥
 वृंदावनतेमधुपुरीजदपितीनहीकोस तदयिकोसकोटिनभईव्रजवनितनविनहो
 स चौपाई सषाकरततिनकोसुधिमारी विथाहोतकैहैनहिंथोरी १ जीवतपावहा
 धौअवनाही यहससैमेरेमनमाही पैहमआवतसमैपुकारी कह्योतिन्हैआइहो
 सिधारी २ यहआसाअंदकेजियकैहैं विनागवननुवें तनतजिदैहैं ४ अवन
 हिऊधवकरहुवेखवा जाहुहोहुव्रजकेअवखवा ५ मेरेविरहवारिनिधिमांही वृडा
 तगहहुसुदरिनकाही ई तेमोहकोतनमननेप्यारी तिनसुधिविसरतिनाहिवि
 सारी ७ कारजवसमेरहोइहाही प्रानवसतव्रजनीरिनमांही ८ देहा मेरेअरु
 व्रजतिथेनकेजुरतरहेजवनैन कवहुंपलकपरिकल्पसमकरतरहेअचेन चौपा
 ई वहुतकहैकातुमहिबुझाई जसमानहितसदिहेहुमनाई व्रजनारिनगाथासु
 षगावत वचनकदतनहिंगरभरिआवत २ उडवप्रीतिरीतिहेजेसी व्रजमेजायदे
 विहैतैसी ३ बेकाखिंदीकुंजनकेरी कैहिविधितजेसुरतिमतिमेरी ४ विभुवें

१२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१. ब्रजसुधिकरतलगतमोहिणीको ५०
 २. ब्रजधरनीवदपत्रसुषारी ई आदिवाचषेलतनमो
 ३. ७ लागि अकुरतरंगमहाई वदलतेदीन्हे विलगाई ८ दोहा औरहुअस
 कहियेउन्हैहमतुमनहिविलगत जहांकंततहैकामिनीजहकामिनितहैकता
 श्रीसुकोवाच चौपाई यहिविधिप्रभुकीआयसुपाई
 करिवदूनजडुनदनपायन चढिस्यदनगवैन्माअतिचार्यन २ गयानदगोकु
 अस्ताचलअथवतदिनराई ३ साभसमेसुरभीचरिवनते आवतर
 सवैपरिकनते ४ उडीचहैकितगोषुरधरी ठोरठोरब्रजमेगयपूरी ५ कहंकह
 खरहिथेनुहितसीगसुधारे ईगरजहिमेघसरिसचहैवोर
 चखहिथेनुपाछेसब दोरा ७ वायनभारभरीतहैगोई विचरहिचहुकितआन
 दछाई ८ दोहा तिनकेपाछेवाछराचलहिकरतमदुसोर मानहेनिजनिजमातु
 १० चौपाई गौवैनिजवकरनप्रतिपावै
 ११ जहंतहवछराकूदिरहैहै पियनहेतअतिसेजमहेहै २
 १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 ४ कोउकहवैनुधूमरीधोरी हैकहैलीलीलालकलोरी ५
 हतदूधलेजाह दोहनिदेहुकहतकोउकाह ई कोऊगोपतहैवेनुवजावै
 चचरिवनगावै ५ अहैआजुविसेषिकन्हाई असगोपीअभिलाषवदाई ई
 ७ परीपथमहैनैनलगाई ८ दोहा असहिअभिलाषाभरेगो
 ९ काडगरआवनचहतगोपाल १
 १० गायरहीमनभावन १ कोउगोकुलकेगवालिनिगवाला
 आवनहतनंदकेलाला २ पूजहिदेवीदेवमनावै धूपदीपनैवेदलगावै ३
 निअतिपरविषितरनपूजै जोमेसकलमनोरथपूजै ४ कहैहिपीतिअवछाडि
 विहारी औरठोरनहिहोयहमारी ५ जनमदेहितेहिजोनिविधाता
 नैननदोउभ्राता ई असकहिफूलनमालचदाई करहिवंदनासीसनवाई ७ के
 ८ विहरतिमनुसरूपपरिगारी ८ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 ठामा निकसिरहोमुषस्यामहिस्यामा दोहा कुरुपतिवहगाकुखनगरखषिनप
 सोअसकोय हायस्यामभिलिहो कवैअसनकहतजोहोय चौपाई असहउहव
 जहैनहिजोवत स्यामनामसुनिजोनिहोवत १ फूलकुसुमदूरतमकरदा हरिविर
 मनुआसुनचंद्रा २ वैठतरुनषगसोरसुनावत ३
 त ३ केजनकुंजनगुंजहिंभौरा कहैहिमनहैकहैनंदकिसोरा ४ कसु
 सरनिप्रभाते मनुहरिआगमगुनिहरपाते ५ साभसमेमुद्रितनहिभाय मनहै

दुषीगुनिहरिनहिआये ई कोककराकुलमदगुमगला देरतमनुहंहायनंदलाला
 ७ गोवैमथुरामगककुजावे हरिहिनतकिरोवतफिरिआवे ८ देहा हरिनीअरु
 हरिनीसकलजेवजवसतसदाहि धावतकुंजनिकुंजप्रतिमनुहेरहिहरिकाहि॥
 चौपाई उडवप्रेममयोव्रजदेयो धन्यधन्यत्रिभुवनतेलेयो १ असुलागतउड
 वकेमनमे कहंतकेस्तकठतयहिंनमे २ लष्योनकौनौथलव्रजमाही जहंह
 रिचरनविन्हैनाही ३ पातपियतवागतअरुवैठत हंसतवतातकठतअरुपैठ
 त ४ गोकुलमेसवटोलहिदोलै गोविंदगोविंदगोविंदवलै ५ सोहतस्यामरंगज
 मुनाको मनुहरिध्यानप्रगटरंगताको ई मंदधारमैरुसिततरंगा हरिविनवाधत
 मनहंअनंगा ७ निरषिपरतिपियरीव्रजधरनी केस्तविरहमनुभईविवरनी ८
 देहा उडवव्रजमंडललष्यारंग्योकेस्तअनुराग परमप्रमोदितकरतभौवैप्रनाम
 वडभाग चौपाई रहेषलतेबाहेरवाला उडकोरणनिरषिविसाला १ तेदुतदौरि
 कह्योसवपाही नंदलालआवतव्रजमाही २ बालवचनसुनिकैव्रजवासी धायदेख
 नलहिसुषरासी ३ कहंहैकहंहै असरधभयऊ धरीयेकसंवदुषभिदिगयऊ ४
 नंदहुंनिकसिबाहिरआई पूछुनलागेसिसुनवोलाई ५ देख्योउडवकोरणजवही॥
 जग्याकेस्तसबाहेतवही ई हरिकोमिलनमादभोआधा चलमहरमिदिगेककुवा
 धा ७ आगूचलिउडवकहलीन्ह्या नंदहिलषिसोउरयतजिदीन्ह्या ८ देहा आयआ
 सुहीनंददिगकीन्ह्याचरनप्रनाम लीन्ह्यानंदलगायउरउडवकोतेहिठाम चौपा
 ई भयोतासुउरआनदधामा मानहुंआजुमिलेधनस्यामा १ पुनिकरगहिगेभौ।
 नलेवाई दीन्ह्योपरजंकहिंवैठाई २ उडवकोजदुपतिसमजाना नंदकियोसतका
 रमहाना ३ विविधिभातिमेवापकवाना अरुविजनमनरेजननाना ४ कनकथा
 रभरिनिजकरल्याये सादरउडवकाहंजेमाये ५ पदपधारितांबूलषवाई सुषित
 सेजउडववैठाई ई चौपतचरननंदरतिसाने भटिपंथअमवचनवषाने ७ मथुरा।
 तेउडवभलकीन्ह्या आयजोहमकहदरसनदीन्ह्यो ८ तुमहोलालसषाअतिप्या
 रे ज्ञानहुंतपियअहोहमार ८ देहा अवहंमयेकरिकैरुपाकहहसकलकुसलात
 रामस्यामकोछोडिममद्रगनहिदुतियेधात चौपाई हैचसुदेवकुसलवडभागी
 सषाहमारपरमअनुएगी १ वेदनसहितवसतगहनकी अहंसुद्धिदउनकेप्री।
 यजकि २ भलीभईवैरीपगळटी भलीभईचिताचितदूटी ३ भलीभईजानातसमे
 त कंसमारिगोपापनिकेत ४ निजपापहिनेलह्योविनासा करतरह्योसाधुनक
 हैजासा ५ मानतरह्योवैरजदुकुलको फेरनवह्योधर्मकेपुलको ई पैयकअचरज
 लागतप्यारे लघुवालककंसहिकिमिमार ७ उडवकहह्येकअववाताजेहिसुधि
 आवतमानमुलाता ८ देहा कवहंकाहूंसांकहूकाहूरसुरतिहमारि करतअहेकीनि

१६५ चौपाई कवहुँ जसोमतिकी सुधिकरही जेतिनके
 दुषपावकजरही १ जवतैमैमथुरातेआयो तवतेजसुमतिअन्ननपायो २
 १५ आगी ३ उद्वकहहुसपालाखनके रहेअ
 नोषसुवनगलाखनके ४ तिनकीकरतकवहुँ सुधिप्यारे ॥ १८ ॥ का ३ सि ५ ॥ १९ ॥
 १५ वनआशुषराय २ रहोपूछतोअसजिनपाही ६ ॥ १९ ॥ का ३ सु ४ ॥
 कीथैभूलिगयायहिकाला ७ जिनगोपनके घरमहंजाई माषनषातोरहया
 ८ दोहा करतसुरतितिनकीखलाऊधवदेहुवताय ॥ २० ॥ ३५ ॥
 चौपाई ऊधवकहहुकान्हव्रजकेरी १ ॥ २० ॥ सु ४ ॥
 १ १ जात्रजमेकारिमाषनचोरी पातफिस्वावहपोरिनपोरी ३ यादजकोहैकान्ह
 नाथा ऊधवकहैछुयेतवमाथा ३ नदावनकोसुभिरनआवत जहारहयोवा
 वजावत ४ गिरिकीसुधिभूलीकीनाही जेहिदिनसातधस्योकरमाही ५ उद्वकवहु
 १२० खन कवहुँ करिहिगवाखनकुलपालन ६ ॥ २० ॥ सु ४ ॥ १६ ॥
 १ कवहुँ नरहयानिदुरअसलाखा ॥ २० ॥ १६ ॥
 १६ कौनदिवसवहहोइगोजवअहैव्रजलाल ॥ २० ॥ सु ४ ॥
 चौपाई जवअहैव्रजनगरकन्हाई आननआमदिसानभछाई १
 जेहिआननमहंसुभगनासिका मंदहंसानिआनंदप्रकासिका २ प्रकुलितनीरज
 १५ १५ चितवतकेहिंनभरतचितचैना ३ दावानलतेव्रजहिजवारयो
 दिवसनषयरगिरिधास्यो ४ व्रषभासुरकालीभयतेरे लियवचायदजगवालध
 नेरे ५ जवनवअपपरीदजभीती लियवचायकान्हरअरिजीती ६ ॥ २० ॥
 जकौनवचैहै हमंहिजसोमतिकीसुषदेहै ७ काब्रदावनधनुचरैहै कौनमाधुरी
 वेनुवजैहै ८ कौदधिमाषनदधचोरैहै कौहंसिहंसिमुदवेनुवतैहै ९ दोहा
 ववाकहिकौनअसगोहरैहैमोहिजोन ॥ २० ॥ १६ ॥
 चौपाई ऊधवकान्हसुरतिजवआवति ॥ २० ॥ १६ ॥
 सिथिलकैजीही फेरिकरहिकारजकछुनाही २ दिनवीततनहै ३
 ई नैननीदिनहिनिसासिराई ३ ईजमुनाकोकूलनिकुंज जिनमेअलिकुलमंजु
 लगुंजै ४ तेकान्हरविनसोहंहिनाही जिमिविनजीवसरीरअथाही ५ यागोवरध
 नगोसुषदाई भोदुषदायकविनाकन्हाई ६ याददावनअतिरमनीको विनलाल
 नलागतअतिफीको ७ परेस्यामपगजेहिअस्थाना तेउपटेइविगयोषपाना
 दोहा तेसुषधातीअवभयेलाषिछातीफटिजाति केहिभांतीव्रजमेवसैनहिंजाती
 दिनराति चौपाई जहंजहंषेखतरहेकन्हाई तेथलअवकेसेलपिजाई १ येइथल
 तेइलषततनहोतदुसाला २ ऊधवकेहिविधिसुधिविसरावेअ

सकहुँ नहिं जहं बालन भावै ३ ऊधव रामस्याम सुत दोऊ इनहिं कहत सुरवर स
 बकोऊ ४ देवकाजहित व्रजमहं आये अहिं हंसों गर्गहगाये ५ कंसरह्यो अति
 सैरन दोरा दस हजार हांभी कर जोरा ई निमिमल्लह मुष्टिकवानूर सलतो सलकू
 दहुवल पूरा ७ नागकुवल यापी डमहाना सहसनाग समजो वलवोना ८ दोहा
 इन सबको अति सहज हीने राम अरु स्यामा विन प्रयास गजजूह जिमि हँ नै सिं
 हवल धाम चौपाई तीन तालकी धनुखेवाई वज्रसार समजो हिक ठिनार् १ ताहि
 येक करते गहि तोरा ऊषदंड जिमि सिंधुर कोरा २ सात दिनानुष परगिरि धारो
 ब्रष प्रलंब धेनुक संघारो ३ त्रिनावर्त वक आरि सुरारी हन्यो पेलतहि महंगि
 रिधारी ४ तति अ समन परत विचार रामहं स्यामई सञ्चवतारा ५ निरखि दुहु
 न कर सरल सुभाऊ नहिं जात मोहि ई स्वरभाऊ ई श्री सुकौवाच कहत कहत
 यहि विधि हरि लीला सुमिरावत ६ रा. ७ सुसीला ७ कठेन वै नगरो भरि आ
 यो नेहनी रनि धिनंदन हायो ८ दोहा प्रेमविकल व्रजपति भये गये तुरत है मो
 न हरि कै तन मे मन वस्यो तनरहि गो व्रज भौन चौपाई जव ते मधुन गरी ते नंद
 आवत भये विहाय सुकुंदा १ तव तेज सुमति अति दुष पागी भोजन पौन सवै
 दिस सागी २ परी रहति धरनी विन सेज मनहुं फट्या हरि विरह करेजू ३ बंद हो
 तनहिं आसुन थारा है नहिं तन मे तनक संभार ४ हाक नहुवां मुष मेरट लागी चि
 तव तरे नदिष सदुष पागी ५ नंदहु जद पियवहुत समुभायो पैता के मन धीरन
 आयो ई सुनत नंद उदव संवादा कोउ गोपी लहिकै अहलादा ७ दैरिज सोदा
 हिवचन सुनायो कान्हू सधाम थुरते आयो ८ दोहा कान्हू नाँउ सुनि अवेन मेज
 ठीतुरत अकुलाइ गिरी कहत कन्हूवां कहां उदव के दिग जाइ चौपाई उदव से अ
 सक ह्यो ज सोदा कन्हूवां सत अहं जत मोदा १ कहं माषन पावत बह हाई केहि
 दिगर रहत होइ गो सोई २ कौन करत कहै सब सो पति नहिं मथुरा महुव सतिज सो
 मति ३ बीतत रत्न पान यह रदिव सजव दैवी रहीष वायता हितव ४ निज कारज
 व समथुरा मांही तिनकी सुरा निकरी कोउ नाही ५ व्रज आवें न पावत नहिं होई रों
 कत कहै सठ सब कोई ई सुमिरावत दुषति गुन निकलाया करति ज सोमति वि
 विधिविलाया ७ वदति पयोधर ते पय धारा तै सहि द्रुगते आसु अपाग ८ दोहा
 नंद ज सोमतिको अति तहरि मेल पिय नुराग दारत दग जल नंद सो कहु उदव वद
 भाग १ उदव उवाच चौपाई धन्य धन्य हीन रज सोमति नारायण महं किय असी
 मति १ जग कै जनन माह सुषदाय कतु मही सस सरह न लायक २ हरि महं जस तु
 वै किय अ नुरागा तै सोतु महं कियो वद भागा ३ और जीव कोऊ जग माही मेरदग
 न परत लषि नाही ४ ये दोऊ जग कारन भगवाना राम स्याम है पुरुष प्रधाना ५॥

हिंससैधज राई ५ असीसुनिउडवकीवानी नंदजसोमतिअसअनुमानी ई कथवतो
 कहवावतज्ञाना यहवोलतउलटीसववाता ७ कान्हूरमेरोप्राणपियागे वाहिकह
 तपितुमातुहमारो ८ दोहा कान्हविरहतेप्राणममकदनचहतयहिंकास उडव
 सुमभावतकहारचिरचिवातनजाल चौपाई यहैविधिउडवनंदजसोमति॥
 कि यवितीतवतरोतनिसाअति १ चारिदंडजवरहीविजामा उठतभईसिगरीछ।
 जवामा २ यकयेकनकोकहीपुकारी उठहसवैसषिकरहुतयारी ३ तुरतसबैद।
 धिमंथहुआली अहैआजुअवसिवनमाली ४ जागितुरंततहोव्रजनीरी निजनि
 जमोनदीपवहुवारी निजनिजगेहलीपिअरु मारी यहकीसवविधिसुखविसंवा
 री ई महामधुरदधिमंथनलागी जदुपतिचरनकमलअनुरागी ७ हरिअहैअ
 सकियेविचार कीन्हसकलभांतिसिंगारा ८ दोहा यकइगसांदधिदेषतीयकइ
 गभरिअनुराग मथुराकीमगहेरतीमाचौमेमनलाग चौपाई अंचहिरंजुजुगा॥
 पंकजपांनी जगमगातजेवरखविषांनी १ होतकरनकंकनभनकारी फैलतिव
 दनचंदउजियारी २ खफतिलंककलुक कुचभार दूटनचहतमनहुंहरिवारा
 ३ उपरउरोजनडोलतहारा मनुजुगसिवसिरसुरधुनिधारा ४ डोलतकुंडलअ
 मलकपोला मदनमीनमनुखविसरलोला ५ उदितपूरससिसुखविजागा मा
 नुउमगयोहरिकोअनुरागा ई अंचतरजुवपुषनखिजोही मनहुंकनकलनिका
 लहराही ७ चंदनचंद्रकजदपिसंगवै तदपितवीविरहानखजावै ८ दोहा मै
 रविआदिकरागिनीभैरवआदिकराग प्रातकालकेऔरसवकरिकैसुरनविभा
 ग चौपाई आअरविंदविलोचनकेरो गांवहिगोपीसुजसघनेरो १ स्वरलगाय
 खेतीवहुताना नकिजातीतीनऊप्रमाना २ बोलतसुंदरसुरनमथानी मानहुंदे
 तिषरजसुरसानी ३ गोपीगावनकीधुनिजाई रहतिदेवलोकनलगिछाई ४ श्री
 गोविंदकेगुनगनगाना करतअमं गलभगदिसाना ५ स्यामसुजसब्रजमेचहुवोरा॥
 छापरह्योअतिमंजुलसोरा ई सोसुनिउडवजानिप्रभाता गयेजमुनमंजनहि।
 तगाता ७ उदितभयेपूरुवदिसिभाना पूरनभयोप्रकासदिसाना ८ दोहा उड
 वकोस्पदनकनकरचितपरमखविचार षडारह्योनिभिभरनृपतिनिकटनंद
 केद्वार चौपाई जानिप्रभातसवेरजनारी दधिकोमथिवोदियानिवारी १ नंद।
 द्वारकेजमुननहोने जुरिब्रजवनितनकियोपयाने २ कुंदनस्पदनउडवकेरो॥
 ब्रजनारीनिजनैननहेरो ३ कैकैचकितभईतहठोदी पूछतभईसकउरवाही ४
 अलीकोनकायहरथआयो नंदहारककुंजरवनायो ५ कोउकहआयोअवसि।
 कन्हईफरिताहिब्रजकीसुधिआई ई कोउकहस्यामवडोनिरयोही कवहुंनअहै
 ब्रजसुधिवोही ७ कहिकोवहब्रजमेअहै कौनसुमतियहवातसिषेह ८ दोहा॥

कोउपुनिवोलीसुनिसषीअसमेरेमनमाहि
 चौपाई कोउकहयहवातनहिठीकी सुनहुंसजनिमिसगरीममजीकी १ नाम
 जाकोप्रथमहिंसपठायो २ सोआयोजेहिकारजहेत
 ३ प्रथमहिंजमंडलमहेआयो रामसामकोवहुनहकायो ४
 जायकेसकुटवायो रुगिनंदहिंजकोपठवायो ५
 आयोपुनिकैयहव्रजमाही ६ यहविस्वासघातकोपूरा
 ७ निजस्वामीकोभोसगनाही तौअवसगकैहैकेहिकाही ८
 इतव्रजतियउतकसकीदियआपुषाघटाय चौपा
 अवधौनाहतकाहकरायो ९
 नपियारो करिदीन्होनैननिशौन्यारो २ तनखगायकेविरहदमारी डारीजारिस
 ३ विरहजरीलैमासहमारी जायजमुनतटपहडुषकारी ४ उरि
 ५ आमिषपिंडदानयहकरिहै ॥
 ६ कोउकहभइसाठिवुधिनासा
 ७ जसयहदियोहमहिंदुषपापी तसजमपुरकैहैसतापी ८ रोहा ॥
 कोउकहअसतिसषीकह्यामानतिनाहिंसतिमोरी
 असवडिषोरि चौपाई यहिविधिकहैहिविविधिविधिवानो
 चौआनी १ उतैजमुनउडवहुनहई प्रातकर्मकरिकैअतुराई
 सिंगार वंदिहंदपदनंदकुमारा ३ व्रजनारिनसंभाषनहेत
 सेव ४ हियमहकीन्हपरमहुलासा उडवगसन्यानंदनिवासा
 मनविविधिविचार कहैमिलिहैगोपनकीदारा ६ जिनसोकहौंसकलसेदेसू
 दीन्ह्योजदुनाथनिदेसू ७ जायकांतसिगरीमिलिजाही तौसमुभयदेहसवा
 काही ८ रोहा यहिविधिऊधवगुनतमननंदनिलैनियरान तयत
 कटगोपिनजुहदेयान इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजवाधविसश्रीवित्पना
 थसिंहदेवात्मजसिधिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णदेवका
 पापात्राधिकारिराधुराजसिंहजुदितकतेश्रीमद्भागवतेदसमपूजाधेआनंदामुनिषोष
 पचत्वारिस्तंभः ४६ ॥ ॥ सुकववाच रोहा आवतउडवकोतहोअवलोकोपव्रजवा
 ल प्रथमहिंसवकेमनपसोयहसोचोनदलाल चौपाई हैमुंदरजगवाहविसा
 ला पहिरनवेनीरजकरमाला १ पीतांबरअतिसैखविछावै
 जवदावे २ अमलआरसीसरिसकपोला मुक्तनजुक्तसुकुंडललोला ३ नीरज
 नैनरुसिररतनारि रतनजडितसिरकीटसवारि ४ करकंकनकटिमेचौरासी
 हीरनहारहियेखविरासी ५ मुखजोवनजागतिअरुनाई महामधुरमुखगानि

सोहाई ई नवनीरद समस्यामा सरीरा सोहत चरन मंजु मंजीरा ७ अंसो के स्त
 सषाक हं दे पीति य सव पायो मोद विसेयी ८ दोहा आय समै व्रज सुंदरी भुकुटीने
 नवलाय मंद मंद भाषे नलगी मंद मंद मुसकाय चौपाई सुंदर पुरुष स्याम अनुरा
 हारी तेसाहि भूषे नव सनहुं धारी १ कोन अहै यह रूप अनूपा यहर थया ही के अ
 नुरुपा २ कोन दे सते व्रज मे आयो भागवंत का कोहे जायो रनंद निवास वासक सक
 न्हो कै से के व्रज पतिक हं चीन्ह्यो ४ जानियरत अति मृदुल सुभाऊ जानन हित
 कलकरहु जपाऊ ५ धौहरिके समीप ते आयो जननि जनक पहे के स्त पठायो ई
 हमहि निरषि अति सैरति रायो सजनी सषास्याम को सांखो ७ चलहु सवे पूछा
 हिडिग जाई दैह भेद विसे विवताई ८ दोहा असकहि सिगरी गोपिका मरी अ
 रेष उछाह उद्वक हं दुत दौरि के धेरि लियो गुगुमाहं चौपाई जदुपति प्रीतिरी
 तिमहं सौनी बोलत भई महा मृदुवांनी १ कोहो कोन दे सते आयो कोन हत दता
 कोन पठायो २ कवते की न्ही नंद विन्हारी जानहुं तुम जोहं गिरिधारी ३ धौवनहीं
 तुम कोहि पठायो रथ बढिके मथुरा ते आयो ४ धौतुम हो अकूर कुमारा जौलौ
 गोवृज प्रान अ धारा ५ हरिको हरि व्रज वाप ज रायो राष उठावन पूत सिधायो ॥
 ई आवत अ सह मरे मन माही तुम निव सह हरि संग सदा ही ७ तुमहि निरषि
 वादति उर प्रीती लागत नहि अकूर कस भीती ८ दोहा ताते जातुम होह अव आयो
 जोने हेतु सोवता यदा जे सकल गोपहन हिंसति सेतु चौपाई सुनि व्रज वनि तन की
 मृदुवांनी उद्व अति सै आनंद मानी १ तिनहिं मन हिं मन कियो प्रनामा ब्राह्मण
 वन महा सुषधामा २ मैहौ जदुपति पद लघु दासा तिनही को सब विधि मोहिं आसा
 ३ मोहिं मापति निकट बालाई कह्यो विधि विधियि वन बुझाई ४ पठयोन हज
 सोमति नेरे समुभावन क हिवचन घनेरे ५ तुम्हरे ही तल सीतल कारी असपा
 तीरिप कुंज विहारी ६ औरहु कह्यो बहुत सदेस सोकहि होये कांत लहि देस ७
 व्रज हि आतु वंदर संन पाई लियो जन मान ज सफल वनाई ८ दोहा चलिये कदा
 यकांत मे अवसि गरी व्रज नारि तहं प्रभु को सदेस मै देहों सकल उचारि चौपाई
 उद्व वचन सुधा लुधि माही करि मज्जन गोपिका तहांही जानि स्याम को सपा
 पियारो करि उर मे अभिलाष अ पारो २ अति विनीत के मृदु मुसकाई मंजुल व
 चन पूछि कुसलाई ३ तिमिकरि कै सतकार मलाई ४ करिकटाक्षत हेने कुलजा
 ई जमुन तट माही अल यकांत कुंज न कीछांही ६ तहं गये उद्व व सुपाई गोपी ॥
 आसन दिया बिछाई ७ तेहिं आसन पर उद्व व बैठे जदुपति प्रेम पथो निधि पैठे ८
 दोहा उद्व को चहुँ वार ते धेरि सकल व्रजवाल बैठत भई सनेह जुत बोली वचन र

साल चौपाई ऊधवतुमकेजाग्योजाग्यो जेहिहिततुमआवनइतठामो १ पठे
 स्यामतुमहिब्रजमाही समुभारवैनमातापितुकोही २ उनकेनंदजसोमतिदोई
 श्रीनिजागहै औरनकोई ३ हमनोहैवजनारिगवारी कोहकोसुधिकरहिबिहा
 री ४ तुमहैअहोस्यामकेसंगी तुमहरिदुमतिहारहिवहुरंगा ५ नंदजसोमतिन
 ब्रजमाही हरिकोऔरअहैकोउनाही ६ औरनकछुपठवनकोकारुन केवलज
 सुमतिनंदनिहारन ७ जसुमतिनंदपूछिकुसलाई ऊधवजाहू नहोजदुराई
 दोहा तुमहोमहागरीबिनीलपिब्रजनारिनकांहि भाषहुवातवनायवहुवैक
 भाष्योनाहि चौपाई बालपनेतेनंदजसोमति पाखियाखिकीन्हेपातयारअति
 १ तिनहीकेहरिभेसगनाही हमअवलाकेहिखेबेमाही २ येऊधवअसरहयो
 नजानो जसयहकारो कर्महिठानो ३ जौजनतीपहिलेयहिअसौ तोक
 रतीहंसप्रीतिनकेसौ ४ कियोनेहकहिकरिहैपारा दीन्हीदगास्याममधिधारा ५
 यहिहितलग्योकलंकमहोहै लागिगईतबलाजकहोहै ६ पहिलेप्रीतिकरवअ
 तिसूयो पैपुनिकठिननिवाहवऊयो ७ जौकोउफंस्योप्रीतिकीफोसी सोइताकी
 जानतगतिपासी ८ दोहा जेमुनिवनवासीअहेनिवसतनहिघरमाहि तिनह
 कीलागीलगनकवहुहुटतिनाहि चौपाई स्यामहिंयहमातिकोनसिचाई अबो
 नहिब्रजैब्रजौदृजराई १ तोरवजोरवप्रीतिसदाही सहैजौनिपरतहरिकोही
 २ जौनतकछुननेहकीरीती स्यामहिंमुषदेयकीप्रीती जबलगिरह्योप्रयोजन
 वाको भयोतवैलगिनदववाको ४ प्रथमहिंराप्पेवहुतवताई करीप्रयोजनके
 रिमिताई ५ निरमोहीकपटीसतिकार होतेनिजअरप्यहिकेथारि ६ ऊधवप्रीति
 रीतिउनकेरी निपटनकलजानियेचनेरी ७ कारेनकोयहरीतिसदाकी करत
 कपटमतिकवहुनयाकी ८ दोहा फूलनममधुकररमतमधुहितसहितनिहो
 रजवकरिलीन्हेपापानरसतवनतकततेहिंधोर चौपाई उनकोयेहिमेनहिकछु
 दोसू ऊधवहंमेहंकरहिनहिरोसू १ हैसंसारकेरियहरीती होतआपनेहेतहि
 प्रीती २ कारजभयेनरहतिमिताई कोहअसनहिकरहिकहोई ३ जबलगिर
 ह्योथनीधनगेह तवलगिवारवधूकरनेह ४ धन्योधनिककोधनजवभारी तव
 नकरतपातुरीबिन्हारी ५ समरथरह्योजवैलगिराजा सेवतवलगिप्रजासमाजा
 ६ जवअसमर्थभयोमहिपाला ताकोप्रजातजतततकाला ७ तवलगि
 सिष्यसनेहहिभीने जबलगिनहिं विद्यापदिलीन्हे ८ जवविद्याकोदेगोकारज
 तवतजिदेहिंसिष्यआचारज ९ दोहा असहिजवलो जन्तकोलह्योदकिनाना
 हि तवहीलगेजजमानकोरितुजतजिनहिंजौहिं चौपाई जबलगिरहेतरुनफ
 ललागे तवलगिपक्षीतेहिअनुएगे १ तरुकेफलसबभरिगेजवही जातेसब

लविहंगउडितवही २ जवलगिलहैनअतिथिअहारा तवलगिलहैनडतनाहिअ।
 गारा ३ अतिथिजवेभोजनकरिबुकोतो तवनहिंछनहुंमात्रधररुकोतो ४ जवल
 गिकाननमहंहरियारी तवलगहोतमृगासंचारी ५ जवजरिगोवनलागिदमा
 री तवनरहतमृगदुषदविचारी ६ अहिसहिजवलगरम्पोनजारा तवलगिनारि
 नकरनपियारा ७ जवकरिबुकोभोगिसवभांती तवनहिरहतजारयकराती ८ क
 रेजदपितियत्रीतिहरीती पैनजारपुनिराषनप्रीती ९ दोहा तैसहिजवलगिस्पा
 मकीनहिंपूजीमनआस तवलगिचाहेपाअतिहमैकरिसेवनरहिपोसचौपाई॥
 अवतौहमहिंबूदिगुनिस्थामा देषनजुवानगरकीवामा १ चलोगयोसवतोरि
 सनेह मान्यानहिंजजअपनोगेह २ तुमसोवहुतकहेअवकाहे ऊधवसवमन
 माहे ३ असकहिउडवसोवजनारी लागीरोदनकरनपुकारी ४ तनमनवचन।
 लगेहरिमाही नेकहुंलाजरहीतननाही ५ जवतेऊधववजमेआयो दूनविरह
 तवतेवदिआयो ६ रह्योनहीतनकरसंहारा बहीजमुनलहिआंसुनधारा ७
 भूषनवसनजदपिषुलिजौही तिनकोतदपिसम्हारहिनाही ८ दोहा अग
 रतगरसुरभितसखिलसीरसमीरउसीर ब्रजसुंदरिनसरीरमेकरततीरसीपीर
 चौपाई तलफहिंपरीधरनिब्रजवाला नीरहीनैजिमिमीनविहाला १ वारकार।
 वालहिचजनारी हायकान्हकससुरतिविसारी २ हायजसोमतिनंददुलारे रहत
 सहिब्रजकेरषवारे ३ तुमविनयहृजलागतसूनो दिनदिनवढतविरहअवड
 नो ४ भूलिगईमाषनकीचोरी जांचवदधिनिहारिकरजोरी ५ कवकवतुमनहा।
 महिंछलिडास्यो कवकवतुमनहिंसाकनेवास्यो ६ किमिअवकीगहिकेनिहु
 राई माधवरहेमधुपुरीछाई ७ इंदकोपतेलियोवचोई कसनविरहदुषदेहमि
 टाई ८ दोहा अहिअधवकवत्सहृदषभभनदानुचरतुरंग हैमसवकेहिता।
 स्थामतुमहनेरामकेसंग चौपाई होतरह्याजिनविनजुगसमछिन तिनवि
 नवीतेहायवहुतदिन १ हरिविन जीवेनअहेवथाही पापीषानकठतकसना।
 ही २ यहपपिहहिमीतहमारो पियपियकहिकलूकरतअधारा ३ परतिरीहि
 जेमुनेजवजाई तवकछुनेनहोतिसियराई ४ रहेजेहरिसंगमीतहमार तेअ
 वभयेसकलदुषकारे ५ रही सुषदजोयहृजधानी सोअवभईमहादुषभर
 नी ६ रह्योससीप्रथमहिंसुषराई सोनिजकरनदमारिलगाई ७ रहीजेकुसु
 मसेजअतिकोमल तेहृपानकीधारभईभल ८ दोहा यहिविजिकरहिं विलाप
 वहकारिगोविंदगुनगान तलफिरहीब्रजकीवधूकिनछिनदुषअधिकान चो
 पाई रोदनकरहिंपुकारिपुकारी दीन्हीतनतेलाजिनकारी १ ध्यानकरहिंजद।
 पतिकीमूर्ति चोकिहहिंकिहैर वलिसुरति २ तहेकहुतेअकअलिजडिआयेवै

होनवलननिकटसोहायो ३ उदककेअपनेमधिमाही लषिब्रजवनितामधुक
 रकाही ४ कहनहेतविरहाकुलवांनी तेहिमधुकरकहउदवगानी ५ यहपीतमा
 कोपठयोआयो वरनसमानमीतकहवायो ६ कहनचहतहरिकोसंदेस यहिनहि
 विरहविधाकरलेसू ७ तातेहमहिप्रथमकहिदेही मनकीपुनिसुनाइहेकेही ८
 दोहा असविचारिब्रजसुंदरीउदवकाहसुनाय कहनखगीवहिभवरसोविधि
 भावदरसाय अथभवरगीत गोपिउवाच रेरेमधुकरयाब्रजमेतूकेसेकेचधि
 आयो जानियरतयहकपटीकारिकान्हरतोहिपठायो १ जौनछोडियहअनुप
 मअनंदगोकुलकुंजगलीको भयोकंतकुविजाकुरूपकोनायकछैलकुलीको
 २ ताकेतुमहुमीतहोमधुकरवदनपीतदसरसानो तातेसवहवालमथुराकोहा
 महिपरोअवजानो ३ कान्हूवरीकपगपरिपरिवहतकवारमनायो पैकुलठाके
 सेहनेहिमान्योतवनमहूसिरनायो ४ स्यामभाखकीकेसरितापदसेतुववना
 खगीहे सोतुम्हरीतुम्हरेठाकुरकीकीरतिजगतजगीहे ५ मधुपजाहमधुपुरीछोडितु
 मइतनहिहामतुम्हारे कहियोऊहेसंदेसोअै सोछुवौनचरनहमारो ६ कुवरी
 कुचकुंकुमतरजितउनकेउरकीमाला हंमरेउरमहंपरसहोतमहकैहैदुसहक
 साला ७ अवनहिकामकान्हकोब्रजमेकोहेकोइतआवे मानवतीमथुराकीना
 रीतिनकोअवसिमनावे ८ ग्वालसमाजविहायलालअवरजसमाजविराजे॥
 भूलिगयोमांगवमाषनकोदरवाजंदरवाजे ९ जदवंसिनमेउनकाचोरीकरिमु
 षपीतप्रकासी जिनकेतुमसेदूतजगतमेतिन्हेहोतिहठिहासी १० तुम्हरीअौरस्या
 मकीसंगतिसांचीहैहमजांनी अपनीरीतिसिषायदईतुमउनहूकीछलसांनी ११ तु
 मवनवनमेसुमनसुमनकोकरिकेसवरसर्पाना पुनितेहिसुमनवोरनहिभो
 कहुकहुसांभविहाना १२ अैसावहकारेछलवारोप्यारोनंदकुमारो जाकेहेतविसा
 रो भारोहंससारोपरिवारो १३ मधुकरसोयकवारअधरकोआसवपानकराई च
 लोगयोमथुराकोमाधवल्लियाहमैछियाई १४ जोकारेनसोलगनलगावततासु
 यहीगतिजोई वहवाकेहितदेहदेतपैताकेदरदनहोई १५ पैउपजतअपसोसपेक
 मनसोतुमदेहमिटाई कोनेकारनसोवकमलाहरिपदरहीलोभाई १६ जांनीजा
 नीहमअवसोऊपियकीकोसलवांनी घरीघरीछलभरीनजानतिमुनिमुनिताहि
 लोभानी १७ भौरजायकहियोकवलासायहहमारसंदेसा भूलिनजायदेषिमन
 मोहनमनमोहनकरवेसा १८ सुंदररूपसुधासमवतियाऊपरमदूलसुभाऊ॥
 भीतरभरोछैलकेछलवलप्रगटतसमेप्रभाऊ १९ देषतसुधासुंदरछोटोघावका
 रतगंभीर जानिलेहजदपतिकहैतैसैजोनामककोतीरा २० मधुकरअैसेठाकुरकी
 तुमगावहुवहुतचडाई सोहमरेमनमहैअवकैसेसांचीपरैजनाई २१ जौनहिजा

नेकान्हरके गुनसोतिनकी सतिमानै सोउमेकै से सतिमानै जेउनके गुनजानै॥
 २२ व्रजमेयेकसंगमेइतनीउनकी औरहमारी तीतीउमिरिषेखवहुषेलतजौनिप
 रीअवसारी २३ उनकोनहिंअजोगककुमधुकरअसमनकाहिवुभारवै अर्जु
 ननामकयांडसुवनकेकान्हरसषाकहावै २४ जौनविजेजुगजुगधनुसरगहि
 सहसनजननसंधारै ताकेसषाकहायलालअवअवलनहुनहिंमारे २५ जिन
 केहेतहोदियहगोकुलमथुरैगयेमुरारी तेमथुराकीनिपटनागरीकसनहोहिं
 पियप्यारी २६ करिछलबलकुलिअहु कुलिखीन्होइनकोछलकुपि
 गयऊ धन्यधन्यमथुराकीवासिनिबसकारिहुवसकयऊ २७ जिनसजनिना
 कीइनरजननीमेमेदि मदनकीवाधा चैभिवदनहैसिरसरसिविलसतलहत
 अनंदअगाधा २८ तिनहींकेआगेतुममधुकरगोवहुहरिजसजाई कहिकोअ
 जवालवापरिनदेतेविआवडाई २९ तेईतुम्हरोसकलभनोरथपूरनकरिहैं
 आसूहंमकोतुम्हरेवचनसुननकोअवनहिहैअवकासू ३० देवनगरनरनग
 ररौहो॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
 जाकान्हरकीकपटभरीवहतिरछीताकनिफांसी तामेनहिंफंसिजायजायकैतै
 सहिलविमृदुहोसी ३२ मधुकरअसनहिंदेपिपरतइगयहेजगमेकोउवाला॥
 मुकुटिकमानवाननैननकेजेहिंउरमेनदुसाला ३३ वडीसूरताकरीसामजुअजसु
 दरिनसंधासो तोपेनुमइतआयमधुपकसखवनजरेपरडासो ३४ हंमगंवोरि
 नीअहंवाखिनीअतिगरीबिनीवांमाउनकीसेवतसदाचरनरजरमाहूपअभिर
 मा ३५ माधवकीअरुमधुपहमारीकौनअहंसमताई तिनकेहंमकेहिलेषेमाही
 असीजामुवडाई ३६ पैतुमकरियाजायकान्हसोअसीविनेहमारी जैसाकूपजैस
 हींकीरातेविभौजौनविधिभारी ३७ तैसाचालचलैनंदनदनमानैकहोहमारो
 नातोकहेदेतहैंसांचीविगारिजायगोसारे ३८ असाजहामाधुरीमूरतिअनुचित
 असनिठुराई पैकुविजाजसरीतिसिषावतितैसहिकरतडाई ३९ सुभूतना
 हिंआपनोपरायलेकहंमनमेजिनको जानिपरतकछकियाकूवरीजालिमा
 जाइतिनको ४० कौंडहूळोडहुचरनहमारोधरहुनपगधरिसीसा माधवसषाम
 धुपनुमसांचेतिहंरोछलसवदीसा ४१ तुमकोसिषेरीतिछलकेरीमोहंनइतेपठा
 यामीठमीठवचनवाखिवहुआयसंदेससुनायो ४२ तैसाहितुमहंछलीपूरेहोजै
 सोनाथतिहारो तुम्हरेवैननमेनहिंनेकहपरनविस्वासहमारो ४३ जाहकरोवा
 वरीतियनसोअतैयहचतुराई हमरनेरेकपटरीतियहछपिहैनहीछिपाई ४४॥
 हरिसाधीतिरीतिकीन्होकागईसकलफलपाई जैसीदगादईहरिहमकोसोनजाति
 मुषगाई ४५ जाकेलियेमातुपितुपतिसुतऔरसकलपरिवारो लोकसाजपरलो

कसोकसवत्रजसुदरीविसरि ४६ मुरखीधुनि सुनिसरदिसामहकाननमत्र
 त्रिआई भूरिभयकरगहनजंतुकीभीतिनउरकछुल्लआई ४७ सोत्रजनारिनकीदृजसु
 रउलभेतरिसनेदू करनचलो गोकूरसंगमिवाकूवरीकेगेह ४८ जाउपकारनमा
 ननयेजौत।मोकोनमिताई मरीयेकहईवारदगामेदूजीकिमिसहिजाई ४९ जा।
 तिहूवरीकूदिलकूवरीतकोहियेलगाई मोदितवसैमधुपुरीमोहनकरिहंकात्र
 जआई ५० जुगजुगमेउनकोजसजाहिरजगमेपस्याजनाई सुनिसुनिवगति
 भीतिअतिहंमकोकैसेकरैमिताई ५१ अनुचितउचितननेकुविचार्याघासि
 ससुकाई धानरराजवालिकोमास्यादयानकछुउरआई ५२ सपनषासरूपखा
 पिमुदरलूकितमिलनअभिलाषी ताकोनाककानविनकीन्ह्योजनकसुतार।
 वराषी ५३ वामनआंगुरकोवपुरचिकेअसुरलायमषआयो ताकेकरतेस
 कलभातिवैसादरपूजनपायो ५४ तीनिचरनमहिमागिप्रथमपुनिअपा
 नोरूपबंदायो दोईवरननापिचिभुवनकोतीजोचयोसुनायो ५५ तावदखेनशि
 पीठिनापिकैपुनितेदिवंधनकीन्ह्यो यहिविथिलूकरिअसुरराजहरिहा
 रिअुरराजहिंदीन्ह्यो ५६ ऐसेचरितअनेकनइनकेकहलोवदनवधाने ता
 तेकरैनकारेनकोपथकहोजोहमरोमानै ५७ जोरचसतजोमधुपहमारो
 तोवजबानीडौडी ब्रजदनिताविहायगहिलीन्हीकान्हकंसकीलौडी ५८ ॥
 अवनहिंचलतपीतिकरिवैकोमानसमधुपहमारो येनहिछोडिजातमुष
 भेतोउनकोसजसउदारो ५९ ब्रजजुवतिनकेजीवनकोअवरहिगोयहोअ
 धारा तौनहुंचहतकुंडायामधुकरकरिउपदेसअपारा ६० जाकीअ ।
 तिसैसुदरलीलाअवनपिपूषसमाना ताकोविदुताहुकी कनिकायकवारहम
 तिबाना ६१ कवहैकोनिहंकरिउपायजोकेस्याकीन्ह्यापाना तोतिनकेतनपुनि
 मुषदुषकोरहतनकनहिभाना ६२ तरवदीननिजचरकुदुवतजिकहंकाननमा
 हैजाई भौनभौनमेभीषमागिकैजीवनलेतचलाई ६३ भूषनवसनविभौकीआ।
 तावहतनहीभनमाहीं तिनकोचिचरतयहवसुधामवीतिवषवहजोही ६४ मा
 धुकरजिनकेचरितसुनुनकोअसोहैपरभाऊ तिनकोकछुजहिअचरजमाने।
 असोहोवसुभाऊ ६५ माधवमथुरावैठमधुपुअवजोनचहैसोभाषे वैकालिंदी।
 कुंजकी सुधिकाहैकोअवराषे ६६ जवकरजोरिनेननीचेकरिहाहावातरह।
 है अवयेनेतनकतिरलेकैविनयेजातरहै ६७ वांधतरहीजसोमतजवही।
 दनहैमदेहिछोडाई एकअजलीकालकेकारनरहतेहाथवोडाई ६८ यहउप।
 पार।गिमिलिगयककुलुनहिमुषकहिजाई छोटापायहानअतिमोटातजता
 वावदवाटाई ६९ असकपटीसौकरीपीतिजोहमसौनहिंविनआई विनहिंविना

रकरतकारज जो सोइ पीछे पछितार् ७० पैहमगहमोहनीवा मनमोहनीकी मृदु
वांनी सुनिसुनि सौं नीजानि जीवमेतामेरही सीमानी ७१ जेसेवधिकजायकानन
मेमंजुलवेनुवजाई मृगनमोहिमनलेतोतेहि कनअपनेनिकटबोलाई ७२ पुनि
समीपमहैदृष्टिकुरंगनतिनकेअंगनमाही वेधिवोनकरिरेतपानविनकरतदया
कछुनाही ७३ तेसहिकपटीकुटिखकान्होरेरिकुंजविचवसी वसकीन्हो
वधुनवापुरिनडारिषेमकोफंसी ७४ दिगबुलायदरसाइमाउवहुकरिनषळा
तउरमाही नाविगायउपजायकलावहुदियहुलासहमकोही ७५ जवमधुक

सहलासहियेसरसानो तवसवचजजुवती नजीवलेहै गोअंत
रथाना ७६ जसतसकैवहुदेवमनायेजेपुनिप्रगदानो तोअवकुटिलकंसक
कारनकियमधुपुरीपयाना ७७ कहतवनैनहि
पछिताने मधुकरवाकीकथाछोडिकेऔरचलावहुवाते ७८ भागिविवसकव
हैजवहमकोनदनदनमिलिजेहै तवपाछिलीवातकीसुधिकरिनिजमनकीक
रिलेहै ७९ अवेआपनोचलतनव सकळपुरिगोउनकोदाक भेंटभयेयेककी
दसकरिहैदेषतहीवखदाक ८० रासहभवेरसुसीलवहुततुमलेसंदेसहमा
नेकिधौमधुपुरी जायकहोसवपुनियठयोइतकारो ८१ होनुमसंपास

केसांचेयहहमजानोजानो होइजोमनकामनातिहारी सोअवसकलवषाणो ८२
 मानकरनकेलायकतुमहोहमकोपसोजनाई व्रजसैहमहिंलेवावनकेहिक
 दुपतिदियोपटाई ८३ पैकोनीविधिकान्हकवैरदिगतुमहमकोलेजेहो जोका
 दाखिलेजेहोमधुकरतौउतकहवैठहो ८४ केमलाकिनभरितिहेनकोडतिनि
 सतिनितउरमोही कहहिं सौहकरिताकेनीवके सहैवेठवनाही ८५ हरिकोह
 मतेओरेआजुलोरहीनहीकोवप्यारी करिहै अवअपमानविहारीकमलावदन
 निहारी ८६ जनमभरेकोसुषसोहागकोअवमथुरामेजाई हेमकोकहासाभा
 हैमधुकरआवैसोअगमाई ८७ जोतुमस्यामसबाहोसांचेहमकोहेहविस्वा
 स तुमसोअहिअनरीतिकरेगेकवहैरमानिवास ८८ तोहमसिगरीअवैमधु
 पुरीचलिहोसंगतिहारे नातोओरभातिनहिंविनिहैविनउनकेपगुधारे ८९ कहह
 कहहमथुराकीपवैरजहैनदइलारे सवलवसतपियकुसलसकलविधिगुरु
 गहतपगुधारे ९० कवहुनंदजसोमतिकोधरसुरतिकरतवनमाली कवहुसषन
 कीसुरतिकरतहरिरहेलाखअतिप्याली ९१ जिनगोवनकोरहेचरावतवसीवटा
 कीछाही कवहुसुरतिकरतमनमोहनतिनकीनिजमनमाही ९२ भोजनकरिके
 मातुपिताग्न हपियछुप्यनपकवांना अवगोपिनकोमथोतुरतकोमा
 षनखादभुलाना ९३ जमुनाकूलनिकुंजनमेजोषेलोषुलिषुलिष्याले ताकी
 सुरतिकवहआवतिहेनिरमोहीनदखाले ९४ कवहुमधुपुरीनारिनागरिनसा
 भामहिहरिजाई चरनकिंकरिनचजनारिनकीसुरतिकरतमुषगाई ९५ पुरना
 रिनचातुरीचितैवषतिनकीछविमहंछाकी अवनवापुरिनचजनारिनमेके
 हैसुरतिलखाकी ९६ मधुकरकौनदिवसवहहैहैजादिनपियव्रजआई अगर
 सुरभिनिजभुज सिंधरिकेदैदैतापमिटाई ९७ पूरनससीसरिसवहआननक
 वइनआंषिपरेगो कौनदिवसवहस्यामसुंदरोनिजभुजहमहिभरेगो ९८ औस
 दुकालकवहुं पुनिकैहैव्रजकुंजनमहंआई सषनसहितहरिधेनुचरैहै मुषवा
 सुरीवजाई ९९ मधुकरवहचजराजकाजगहकाजलाजविसराई श्रीपुंराज
 समाजसहितप्रभुलेहिआजअपनाई १०० श्रीसुके उवाच दोहा यहिविधिविस
 पदव्रजवधुनकोमलवदनसुपान प्रेममूरछाकेगईरह्यो नतनकरभान १ नौ
 पाई सुनिचजनारिनकीअसवानी प्रेमदसातिमिनिरषिमहानी १ व्रजजारीह
 रिदरसंलालसी वीतविधरीकराखकालसी २ तिनहिंजोरिकरकियोप्रनामा
 ससुभावतवोस्यामतिधामा ३ उद्धवउवाच जननि सुनुहुजइनाप्यसंदेस था
 मेमिटिहैसकलकखेसू ४ पूरनकामतुमहिजगमाही तुमसमकोउदीसतत्र
 गनाही ५ विभुर्वनवंदितचरनतिहारे भयेपन्यहमआयनिहारे ६ हंमहंसमजग

अहेनकोऊ सिवविरचिमासवसमजोऊ ७ जननिजोतुम्हरोदरसनकीन्हे ॥
 सोहरिप्रेमरूपलषिलीन्हे ८ दोहा तुमसमानकोजगतमेकरिहेहरिपदप्रीति
 कोलैहेजदुनाथकोप्रीतिरीतिकरिजीति १ चौपाई जयतपव्रतसंजमअरुदा
 ना होमपदवसाखनकोनाना औरहुकर्मकल्याणहिकारी यहजगमेजेतनेहो
 भारी २ तिनकोकरतकरतथकिजोही यहरिभक्तिहोतिहियनाही ३ कोदिनक
 लपकलेसनकीन्हे साधुनकीसंगतिमनरीन्हे ४ भागविवसजवभैहरिदाया
 तवजनकृष्णभक्तिकहपाया ५ सोहरिभक्तिसंहजमहमाता तुम्हरोरआईअ
 वदाता ६ सुरसनकादिकनारदसेसुवासवऔरविरचिमहेसू ७ औरहुमुनिजे
 तेजगमाही असहरिरतिदुरलभसवकाही ८ दोहा पितुपतिसुतसुजनहुसका
 लऔरगेहअरुदेह भलीकरीइनकोजोतजितुमकोन्हेयाहरिनेह चौपाई अहो
 केसुप्रभुपुरुषपुराणा सरनागतपालकभगवाना १ तनमनतेहरिभक्तिमहा
 ईजगमेयकतुमहीकियसाई २ मेरेरहोतानअभिमाना निरषिप्रेमतुवसक
 लभुखाना ३ मोपैठपाकरीजदुराई तुवदरसनहितदियोपठाई ४ सोहिहरिप
 दगुनिकैलधुदासा जननिकियोतुमप्रेमप्रकासा ५ रिनीरहौगोसदातिहारो
 याकोहेनहिप्रतिउपकारो ६ अवजोनाथपनिकादीनी निजकरलिषीप्रीतिरस
 भीनी ७ मैसिरधरिल्यायोतुवपासा सुनहुंसोअवभैकरहुंप्रकासा ८ दोहा नर्म
 सषाजदुराजमोहिकियोऊपारसमोई तातेमनकीवातककुगषतकवहुनगो
 इ सोरठा असकहिपातीषोखिचरनवेदिजदुनाथकेसुनहुंजननिअसवोखि उ
 इवतहंवांचनखरयो १ श्रीभगवानववाच चौपाई हेनहमारतुम्हारवियोगू यह
 मनसोचिकरहुनहिसोगू १ हे २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

कोगतभल मनकोकरवविसेविअचंचल ७ जोहमइतइगदूरितुम्हारे कहिआयेसो।
 दोहा ८ दोहा हेव्रजनारीविरहवसठानिअचंचलवित्त मोमेमनहिलगायकै।
 ध्यानकरहिगीनिन्न चौपाई दूरिदेसजवपीतमरहतो तवतिचकोजियलगी
 जसचहतो १ तसुनहिनिरखिनेनकेनरे यहआईसौचीमनमेरे २ विवेचुनिस्वभा
 विहाईसवविधिमेमेमनहिलगाई ३ जोतुममोहिसुमिरननितकरिहै। तोमेरेदि
 गआसुसिधरिहो ४ जवमेसरदनिमामहप्यारी कियोरासदृजकुजसुपारी ५ तत्र।
 जिनवियनगापमतिहीने रपेरोकिनआवनदीने ६ तेतियतहैमारधरिआना ७
 ममहिममादिगकियेपयानी ७ तातेमोमेमनहिलगाव प्यारीसोनेहोमोहिपाआ
 दोहा हैममममममममहिमेयामनहिरोहेह प्रियाहमारतुम्हारहैमनयेकैदेह
 सुकैनाच चौपाई ८ ऐसीसुनिपीतमकीपाती व्रजनारिनसीतलभेछाती ९ वासीक
 स्तत्रीतिमहसानी आगिकीसिगरीसुधिआनी २ गोप्यउनु उडवतुमहिंसमुप
 परतहै कंतजियतकोउजोगकरतहै ३ जुगजुगजीवेहिकुवरकन्दाई हैहमरोअहि
 वातसदाई ४ उनकेसंगकियेवहुभोगू हैमरोकानहोतनहिजोगू ५ लिषीकान्ह
 मनथिरकरिलेही सोमनथिरकीरुचिनहिकेही ६ पेजिनकोमनतनमहहोई।
 करैअचंचलमनकोसाई ७ हमरोतोमनहरिहरिलोन्हो अचकसलोदिसिषा
 पुनदीन्हो ८ दोहा तनतौयहपापीरह्योगयोनहरिकेसग पैसुकतीमनकव
 हैनहिलेडैगोहरिअंग चौपाई करैअचंचलचंचलसाई जाकामनअपनेहिया
 होई ९ कौनहिकहैकंतअसवानी अचभेराजपायविज्ञानी २ ऊधवमनगेवि
 गरिहमार अवसुधरतकैसेहनसुधारे ३ जिनअंगनलाग्यापियप्यारो तिनअ
 गजोगजातनहिधारे ४ जिनइगसामखिसूरतिदषी तिनइगऔरपरतिनाहिपे
 बी ५ निकस्तोहरिहरिजिनमुषमाही जिनमुपअवनवेदपठिजाही ६ लपट्यो
 जिनअंगहरिअंगरागा तिनमेधूरिधरतमनभागा ७ पियेजमृतिहरिवचनमिठा
 ई तिनमृतिनहिंपुरांसुनिजाई ८ दोहा हैममान्योनाहरिकहोपैकळवसनहमा
 रयेतनमनमानतनहीकियेकोटिउपचार चौपाई सोऊअहेस्यामकरेदाय वृथा
 करतहैमपरकतरोष १ जोपहिलेहितेजोगसिषावत तौयहननअचक्यादुयपावत
 २ जोगविरागभक्तिअरुना इनकेकीन्हेसुक्तिनिदाना ३ ऐसीमुक्तिपरैअचधूरी
 वसावकान्हेठूनमरिदूरी ४ जोगकियेवैकुण्ठहैहेतहवहदुभुजस्यामकहवैहै ५ पे
 रिहैकववासुरीसुनाई कहैअहेहरिबेनुवराई ६ असवैकुण्ठगतनहिनीको व्रजस
 दरविनहैसवफीको ७ जयापमनरोकाहचरियाई तदपिजातकहजिहोकाह्नाई ८
 दोहा ऊधवजाकीवानिजोपहिलेतपरिजाय सोनहिंवहकैसेहमिदतिकीन्हेकोटिउ
 पाय चौपाई परिगैठूलकरिहोहरिरीती सोनहीभिटतजाहिजुगवीती १ अपनेकसा

समुझहिं सवकांही लिपीवातकत बहुत वृथाही २ आयन समुझहिं बुझावै॥
 सेकै सहसरे मन आवै ३ जोस सरथस समुझवैन कोहै आयबुझा वैरौकत कोहै
 ४ उरिन दोत लिपिकै यह पाती कोह जरी जरावत लाती ५ ऊधवतुसही कहो वि
 चारी लोडवहंम को उचित विहारी ६ अवनहिं और बुद्धि अनुरागी एक लगन ल
 गो सो लागी ७ ऊधवतुमहिं नलागत लाजू भोग लोडावत जोगहि काजू ८ दोहा
 पेजा अवनही नही सो कै गई विसवि कहहु मधुपुरी की पवरी जो आयि द्रगदेषि चौ
 पई हंम अस सुन्यो कान्हनिकंसा कीन्है जगदुवसिन दुषधंसा १ सोयहम सीक
 री नंदे लाला मद्योज दुकुल करकसाला २ औरह सुन्यो मधुवहसारे आठकंसे के
 भातसंधारे ३ मातुपिताके वंधन छोरे लहे विमोज दुवरनहि थोरे ४ यह सुनि
 सुनिवर वादत चैना दुषदतनान लषे निजनेना ५ वसैक सलम धुपुर दोउ भाई अवज
 धवयह देहवतार्ई ६ पुनिवोली कोऊ जगनारी केरु सपासुनुवात हमारी ७ नंदन
 दन है प्रीति जनैया नारिन के मन मोद सनैया ८ दोहा पुरनारिन की प्रीति लवि सुनि
 के मीठे वैन आदर अति सें पाय के सहिकै नैनहि सैन चौपाई कोनहि उनके वसमे॥
 कहै हावभावति यह तदपेहै १ हरिचातुर पुरनारिचातुरी लगी दुहुन की बुद्धि आ
 तुरी २ धौ हरिजीतत है पुरनारी धौ पुरजुवती जिते विहारी ३ पुनिवोली कोऊ हरि
 प्यारी स्याम सपायह देह उचारी ४ करतरहे जसहम सो प्रीती तेसाहिं उतह राषतरी
 ती ५ हरिकोल पिमथुग की नारी करती कवहु कटाकु सुषारी ६ जिन को हरिनिग
 पहि द्रगमाही तेकवहुं सखाज मुसकांही ७ जोनिगई कहै लखन को मूदोरहैया
 होइ गोकिन को ८ दोहा सवदिन तेनद लाल की चसि आई यहरीति सब नारिन सो॥
 हाठ करत मुषदेष की प्रीति चौपाई पुनिवोली कोऊ ब्रजवामा सुनहु वैन ऊधव
 मति धामा १ कवहुं कजदुवर सांभसवरे जवै ठत पुरनारिन नेरे २ वचन रनु
 न करिति नैलो भाई निज अधीनता विविधि देषाई ३ जवति न कर ससरसि जा
 ही तव सुधिकरत कवहुं हमकोही ४ कवहुं असमुष भाषत प्यारो है यक गोका
 ल गाव हमारो ५ येनहि सुरतिकरत वह होई पुरनारिन को आनन जोई ६ ह
 म तोऊ ऊधव गारिग मारी दही मही की वचन दारी ७ अहै कोन हम जनके ले
 पे वो कुलवतिन कुवरी देष ८ दोहा पैकवहुं वत रात मेवात वात के बीच कहत
 अवसि कै है लखारजति यरही न गोच चौपाई ब्रज सुंदरी फेरिको उवाली ऊध
 व सोयह वात अमोली १ रही सरद की पूरन मासी जगती जगी जो न्हाई पासी
 २ फूले कुदरुद चहुं वोर सरसर विकसित कुमुदन थोरा ३ तव यह वंदावना
 की धरनी भई महा आनद की भरनी ४ कान्ह काखि दीकुं जन जाई देरि वीसु
 री हमहिं बुलाई ५ रास विलासर सो तेहि काला मथिनंद लाल चहुं कि

तवाला ई मचीनरननपुरभलकारी सो सुषकिमिमुषजायउचारी ७ करनछा
 गीहमहरिगुनगाना मिट्योअमंगलदसोदिसाना ८ दोहा तानिसिकीवहकान्हो
 कवहुं सुरतिकरिलेत जानिसिमेजांचतरहयाहमहि मिलनकेहेत चौपाई पुनि
 बोलीकोऊब्रजवाला रेऊधवकहहै नंदलाला १ वढीमहाविरहानलआला आ
 वतोनहिं सहिजातकसाला २ कहअपकारकियोहमवाको जोअसदुषदियसुता
 जसुदाको ३ कवहुं गोविंदगोकुलैआई दैहैहियलगितापतुभाई ४ मरीगोपि
 कनकतजिअहै अथरसुधारसकवहुपिअहै ५ जिमिवासववारिदनपठाई
 वारिधारवसुधावरपाई ई सुखावनकरतोहरियाई तिमिहरिहमेकवेब्रजआ
 ई ७ हमहिंजिअहैनोजसलेहै असअोसरपुनिकवहुंनपैहै ८ दोहा गीषम
 दिनकरविरहकृतउठी अनलवृजगाम जारतिब्रजवर्नितालताकववरसिहि
 नस्याम चौपाई कोउबोलीपुनिगोकुलवारी सुनहुं सषीसववातहमारी १ अषा
 क्योंब्रजअहैजडराई दैहैक्योपितमातुपठाई २ बहुतदिननमेनिजसुतपाये
 हियलगायदुषसकलमिटाये ३ हमगरीविनीगोपिनिकांही स्यामसुरति
 करिहैअवनाही ४ लाग्योराजकाजंकोरंगा रहिहैसवजदुवसीसंगा ५ गोप
 गमारनक्योसुधिकरिहै रैनदिवससुहिदनमुदभरिहै ईआहिसुंदरीभूपकु
 मारी करिहैकहअवसुरतिहमारी ७ कहगोपीकहभूपकुमारी तुमहिंनकस
 मनलेहविचारी ८ दोहा समैसुरतिकीतवरहीद्वारद्वारजवआय हरिमाधन
 मागतहिंदोऊहाण्यबोडाय चौपाई वृजवनिताकोऊपुनिबोली सोचीकही
 सषीचिततोली १ वनवासिनीगमारिनिगोपी दैहैकसइनकेअवबोपी २
 सुनीपरतिअववडीवडाई दैहैकसइतआयगमाई ३ कहवावतजडुक
 लकेनाथा विधिसिवधरततासुपदमाया ४ सवविधितैहैपूरनकामाहेका
 मलाजिनकीप्रियवामा ५ रमाविहायअहीरिनिलैकै रहिहैकसजगमहो
 असकेकै ईअवनहिंहरिआवनअभिलाषो मेरीवातकहीमनराषो ७
 दोसरनसरासनअविट्टेनेहनपुनिजुरिजावे ८ दोहा दरपनपाहनप्री
 तिपयइनकोयेकसुभाउ फाटेफेरिजुरेनहीकरियेकोटिउपाउ चौपाई वृज
 अंगनफिरिकोउमाषी सिंगरीगोपिनसोअसमाषी १ गनिकारहीपिंगलाकोई
 भाषतिहोभाषीवहजोई २ संवतेकैकैरहवनिरासी यहीसकलविधिहैसुषरा
 सी ३ महाकठिनसषिहेतिमिताई पहिलेसुषपीकंदुषराई ४ तानेवनतप्रीतिके
 लागे कहिराण्योपिंगलाजाआगे ५ पैसषिकाहकरैयहिकांजाजुडारिगयो
 नंदलाला ई विसरतनहिवहस्यामसलोना हैधौकाहहमैसषिहोना ७ समझो
 बहिहगमनकोभलभल क्योंहिंहीतअचलरेचल ८ दोहा पैमनमोहनरूप

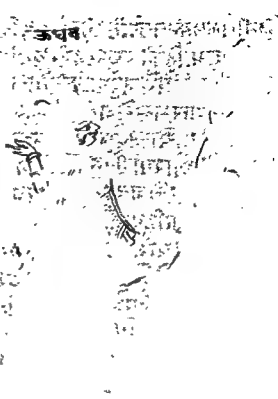
भेमोहिगयोमनदुष्ट उततेतोलोटतमही होतहंमहिपररुष्ट चौपाई कोउब्रजव
धुकही पुनिवांणी जद्यपितेंसपिससवषांणी १ येनंदनंदनछेसखीछो रसिका
सिरोमानिवडो मजीलो २ तासुसनेहतोरिकिमिजाई वीतिचारिसुगजद्यपिजा
ई ३ जौनरंगचदिगोत्रयवारा सोनहिंकुटेकोटिउपवारा ४ अवतोचढोसामरो
रगा कूटिहिनहिंकोडेहुतअगा ५ भईनहमही यहिविधिआली रमहुंरीतिअसग
हारसाली ई मोहिगईमोहनकरुपाछोडतिनहिंरुनअगअनूया ७ जद्यपि
हरिनहिंतहिअनुरागे तद्यपिसोताकोनहिसागे ८ दोहा बाकीअसीवानि
अखिवरवसखेतलोभाय फिरिवहितनचितवतनही भारतलगनलगाय चौ
पाई पुनिब्रजखलनाकोउअसगायो किमिअखिवहविसरैविसरायो १ या
हगोवरधनसुंदरसैला धेनुचरार्जहंरुजछेला २ यहंदरावनमंजुलकुजौ
जहंप्रियसंगलूख्योसुषपुंजै ३ येगोवैहरिचारनवाली रह्योसंगजिनकेवन
माली ४ औरभूखिजद्यपिसवजाई कोवैसीविसरैविसराई ५ रामसगषेल्यो
वहषेला कुंजनकुंजनछेलनवेला ई भूखिजायकेसेजंदुराजू जदयिनवहपै
तसवसाजू ७ पुनिवालीकोउगोपकुमारी उदवतुमहैलेहुनिहारी ८ दोहा या
जमुनापियरंगकीयेकुंजैसुषधामपुनिपुनिसुरतिकेरावतीअसोसुंदरस्या
म चौपाई जाकीगतिलषिलाजिगयंदा मोपरायवनकरवसिंदा १ जाकील
खितमृदुखवहहोसी भैरुजजुवतिनकीगलफांसी २ जासुतकानितिरछीम
तिधीरां लगीहियमनुकेवरतीरा ३ जाकेबचनसुधारससाने हरनेहियोपरत
होकांने ४ जाकीमहामाधुरीसीला गावैहरिसिकरुविरसुमसीला ५ ऊधव
वैमनमोहनअसे रुजवनिताविसरावैहिकेसे ई असीसुनतसर्षीकावांणी सव
कीत्रीतिरीतिअधिकानी ७ करनलगींमृदेइगध्याना प्रेमसोमुषनहिंजाइवषो
ना ८ दोहा तदाकारछेकेस्तमेअचलभईरुजनारि ठाढोनदकुमारगुनितासो
कह्योपुकारि कवित्त सकलअनाथनकेनाथकमलाकेनाथरुजकेभयहोरष
वारवारमे ब्रजवनितानकेसनाथकेकरनहारिपाननाथपानप्यारेउदितउदा
रमे रघुराजआजुब्रजराजजूगोहारिसुनोतुमहिंतजिदूजोनेदेपातसेसारमे
करहुउधारअवहजकेअधाररुजवूडतविरहवीचवारिधकीधारमे शुकोवत्स
दोहा पुनिऊधोरुजतियेनकोनाथसैदेसवषांनि पुनिपुनिससुभारोवहुतहरि
पारीपहिलानि चौपाई जवऊधोवहुकहोनिहारी तवभैविरहनापकछुयोरो
१ अयोतनमेनेसुकभाना तनतेनेसुकसोकपराणा २ धरिधीरजनेसुकवजवा
ला पूजनसाजुआनिनेहिंकासा ३ ऊधवकोहरिसपापियारो जानिसवैकरिविम
लविचारो ४ ऊधवकीपूजासवकीन्ही आसिपवालविविधिविधिदीन्ही ५ रचि

निजकरसखिद्वारिचंचवायो ७ सोरसमैगुनिकेहरिदासा
 मोनदनिवासा ८ गोपिहुनिजनिजभवनसिधारी हियमहसोमलिमरतिधारी
 ९ दोहा यहिविधिउडववसतभेचारिपावहुमासवरनतप्रीजदुपतिचरितमेद
 ततियेनउस्वास चौपाई भोरहितेअरुसाफप्रजता
 ता १ कदतजवैगोकुलकीपोरी धाय धायमिलतीवृजगोरी २
 कासीला वितवतरेनदिवससुभसीला ३

देयिनपरतयेकछनजना ई
 सोरा केसुजसत्रजमेचहुवोरा ७ गावतफिरतलाजतनत्यागी
 ८ दोहा चौपाई यहिविधिगोकुलमहसुपछावत
 १ जैदिनरहेनदृजमोही तैदिनसवप्रजनारिनकोही २
 छनसमवीतिगयेसहुलासा कोहुकौजानियरेनहिमासा ३
 नगाथा विचरतगोपिनसाथहिसाथा ४ ऊधवभूषण्याससवत्यागे
 ५ कहैऊधवजमुनातदआवत
 ई कहैदंदावनकुंजनमोही हरिविहारथलगुनितिनकोही

७ प्रेमविवसमुषकठतिनवानी ऊधवकी
 ८ दोहा कुसुमितवनसुरमितपवनसीतलकुंजनलह
 चौपाई जेहंजहंजपतिलीलाकोन्ही तौनताना
 १ गोपिनकोहरिसुरतिकरावत
 २ प्रजनारिनकोप्रेममहोना यकमुषकोकरिसकैवयोना ३
 जोफलज्ञानजोगतपनेमा ४
 ५ केसुकेसुमुपरदनलगीहैं सवकीमतिहरिपगनपगीह
 धवअचरजमनमहमानी गगनमधुपुरीसुरतिभुलानी ७ काकेकौनकहोतेआ
 धवविसरये ८ दोहा येकसमैप्रजकुंजमहवैठिकेसुकोदासव
 दतप्रजवनिनचरनगायोसहितहुलास कविन
 सुनिजनुजाकोमनपावनसदाचहैं तौनजदुनाथजूकेपगनकोपूरोप्रेमली
 ग्वालिनीमुदामहें
 विनहरिनेहकुविदेहसुरदाकहें
 १ कहैतौयेगेहनकीगवालनीगंवारनीविसैपिविभिचा

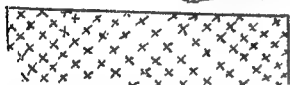

चौरजसोमनिआदिकगोप १
 नसंभारत २
 केरुनकमलपददासा

योहमकोय

उदेशा

यन्नेमविलोकिविलाना ३ कहनसक्तियकमुषममनाही
हिजाही ४ तुमजोनहुवनकीरतिरीती ज
भूषनवसनदियेसव दीन्हनंदययानकियोजव ५ उगसेनठिगप्रभुपठवाये

ऊधवजायसोसकलदेखायो ७ पुनिवसुदेवहकठिगजाई
लाई ८ दोहा

धरानुद्विषासाल ॥ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजा

धराजय

पापावाधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीमन्भगवतेदसमपूर्वाध्यानंदास्तु।
धौसप्तचलारिसस्तरंगः ४७ ॥ ॐ ॥ सुकोवाच दोहा पुनिसवकेमनक
ज्ञाताश्रीभगवान् सोकुवरीकोजानिलियवेधितमनसिजवान चौपाई सुधिक
रिपूर्वदत्तवरदाना लैसंगउडवकियेपयाना १ देयातासुभमनकीसोभाजहित
पिसचीसिवायनलोभा २ अनुषमसकलभौनकोसाजू रंयासदजमनुनिजकर
आजू ३ सोहंहिसपीसहसकविधामा मानहुसजीकामकीवाया ४ योतिनकी।
भासोरभुकिभूले वैधेपताकाकैचअतूले ५ परमप्रकासिततनेविताना सु
षट्सेजसजुतउपधाना ६ आसनअनुपमअमलअमोला वंदनबारविराजत

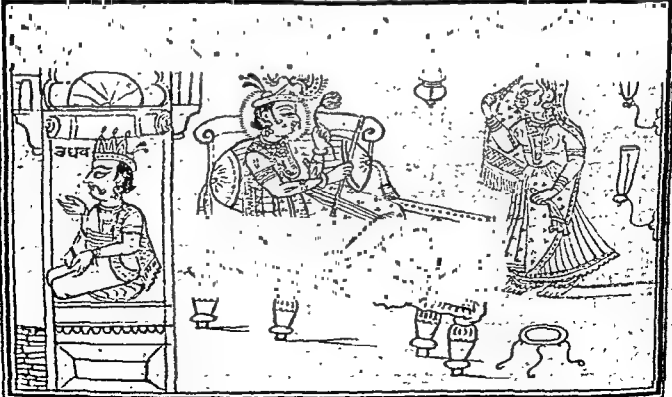
पी औरजसोमतिआदिकगोपी १ दारतऔसुपुकारतआवतबोलतभेतनसुधि
नसंभारत २ ऊधवमनकीवृत्तिहमारी अनतजोयनहिंछौडिविहारी ३ हमहं
केसकमलपददासा छनछनकेसदरसकीआसा ४ स्यामनामनिकसेमुपमा
ही औरवातनिकसेकछनाही ५ यहतनकरेकेसपरनामा औरनचहेकछुधा
नधामा ६ कर्मविवसजोहंजोमिहिजाई चौरासीमहंभ्रमेसदाई ७ तहतहंही
इकेसपदपीती गहेचितदूसरीनरीती ८ दोहा जपतपसंजमनेमजमजानकि
योहमकोय जोपाकोफलहोइकछुतोहरिपदरतिहोय चौपाई ऊधवयहमा
वहरिसो कहियो पुनिहमारवेदिदोउपदगहियो १ जोहमकरीकछुसवकाई ॥
तौवरदेहिंयहीजुंरई २ असकहिविकसभयैरजवासी ऊधवभोसमानदुपा
रासी ३ जसनसकैपुनिरथाहिंचलायो हरिपालितमथुरहिपुनिआयो ४ किया
जाइहरिचरनप्रनामा दोरिमिलेतिनकोधनस्यामा ५ कहेयासपारुजततुमआ
ये रजमेदिनकसंवहुतविताये ६ कहोसंवेरजकेरहवाला कहाकह्योतुमसो
जवाला ७ कहोनंदजसुमतिकुसलाई विरहमारजिनसह्यानजाई ८ दोहा तव
ऊधवकरजोरिकैकरिगोपिनपरनाम मरमंदबोलतभयो सुनहुंनाथ धनस्याम
चौपाई कहाकहोंकछुकहिनीहंजातो तुमहिंदेपिदुतमनपाकितातो १ तुमसो
वनीनयहजुंरई आयेरहावनहिंविहाई २ मेररह्योज्ञानअभिमाना व्रजति

यत्रेमविलोकिविलाना ३ कहनसक्तियकमुषममनाही सेससहसमुषनहिंक।
हिजाही ४ तुमजांनहुंनकीरतिरीती जानहिबोईकावजसप्रीती ५ चसकहि।
भूषनवसनदियेसब दीन्हनंदपयानकियोजव ई उयसेनठिगप्रमुपठवाये।

अथवजायसोसकलदेवायो १ पुनिवसुदेवहकेदिगजाई कहीसवेव्रजकीकुसा
साई देहा ॥ मलिकवर्जिजाहदेवजलोसकलहूअल आदिअंततेकहतमोक
धववुद्धिविसाख ॥ इतिसिद्धिअमीमन्महाराजाधिराजवांधवेसअ्रीविस्नाथसिंह
देवात्मजसिद्धिअमीमहाराजाधिराजअमीमहाराजाअमीराजावहादुरअमीकृष्णचंद्रह
पापाबाधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेअमीमभगवतेदसमपूर्वार्धआनेदाम्बु
निधौसन्नचत्वारिसस्तरंगः ४७ ॥ ॥ सुकोवाच देहा पुनिसवकेमनकीसहां
ज्ञाताअमीभगवान् सोकुवरीकोजानिलियवेधितमनसिजवान चौपाई सुधिक
रिपूर्वदत्तवरदाना लैसंगउडवकियेपयाना १ देव्योतासुभमनकीसोभाजहिल
विसनीसिवायनलोभा २ अनुपमसकलभोनेकोसा ३ रंथ्यामदनमनुनिजकर
आजू ३ सोहंहिसषीसहस्रविधामा मानहुंसजीकामकीवामा ४ योतिनकी
आलरिभुकिमूले वंधेपताकाऊँतअनूले ५ परमप्रकासिततनेविताना सु
षट्सेजसंजुतउपधाना ६ आसनअनुपमअमलअमोला वदनबारविराजत

लोला ७ धूपसुरभिछाई चहुँवोरा मनिमैदीपप्रकाशचयोरा ८ दोहा विविधि
 रंगके सुमन जुतलसै भौनमे माल भागता सुकोक हिसकै जेहि चाह्यो नंदलाल
 चौपाई हरिकह आवत निरषिकुवरी कै गैतुरत अभाग दुवरी १ उठी आसुआस
 नते राजा तुरत जोरि निज सपिन समजा २ नहि समात अनंद उरमाही चली
 न आगृहरिकाही ३ हरिप्यारी हारे लगि आई हरिहि होय गहि गई खेवाई ४ मनि
 मय आसन मह वैठाई वीर्य दैर्युनि अंतर लगाई ५ औरहु कियो विविधिसतका
 रा प्रेमविवसन हित नहि सै महारा ई जस सतकार कियो भगवानेति मि उद्वहि
 कियो सनमाने ७ उद्वतै हिं कर पूजन पाई हरि आसन समीप मह जाई ८ दोहा
 आसन निज कर परसिकै वैष्णो महि मतिवान कुवरी हूँ गमनत भई करन हेत अस्त्रान
 चौपाई करि मज्जन लगाय अंगगंगे पहि स्थावसन जोतिके जागे १ रतन औरकु
 सुमन के भूषन पहि स्थाव अंग अंग मल अदूषन २ कियो सुषद आसव करपा
 ना पायो पुनि सुरभित मुषपाना ३ हरिके मिलन हेत हरिप्यारी हरिसमीप हरव
 रपगुधारी ४ कुवरी कीत हजानि अवाई कषव वैठाइ रहि जाई ५ रतन जडित पर
 जंक अमोला भुकी भालरै मुक्तन लोला ई तेहि पर जंक जाय जदुराई बैठत मे आसु
 हिसुष पाई ७ दोहा उतै कुवरी साजिसव सपिन सहित सिंगार मिलन हेत आवा
 त भई श्रीवन्देव कुमार चौपाई करतिक दाक्षमंद सुसख्याई चलतिक छुकपु।

सुमनमालवडभागा ३ भूषनवसनअमोलअनेका साज्याअंगअंगसहितविवेका ४
 सादरधूपदीपदसायो विविधिमोतिनेवेदलगायो ५ प्रभुकीपूजाकीन्हीजती उडव
 आदिकदासनतती ६ यहिविधिपूजिप्रनामहिंकीन्ह्यो हरिपदनिजगोदहिं धा
 रिलीन्ह्यो ७ मंदमंदमीजतेकरलाई बोळोहरिवलसो सुषकाई ८ दोहा जोपा
 यीकंसाहिं हं न्या भलो कियो जडुनाथ जडकुलको दुषसिधुतेलियउधारिनिज
 हांथ चौपाई यहजडकुलहेनाथतिहार याकेहोतुमहीरषवारा १ तुमदोऊहो
 पुरुषप्रधानो जगकारनजगमयभगवोना २ तुमदोउविनावस्तुनहिं कोई ल
 घुवडउत्तनीचजगजोई ३ निजसक्तिनसिरजितजगमोही करिप्रवेसभासहु
 बहुधाही ४ जिमिचरअचरअनेकनजोनिन भासतपंचतनुवहविधितिन ५
 तिमिअनारितुमसदास्वतंत्रा भासहुवहविधियहजगतंत्रा ६ निजसक्तिनसतर
 जतमगुनते यहजगसिरजहुपाखहुनते ७ वंधहुनतासुकर्मगुनमोही ज्ञाना
 मैअज्ञानकहंनही ८ दोहा जेउपाधिदेहादिहेतेतुममेहंनही तातेतुमहोअजमन
 हिअसमुनिकहंहिंस दोहि छंदहरगीतिकायोतेनबंधहुमोस्तुमकेवेधमोस
 जेभाषही तेपुरुषविमलविचारमनमेनेकहंनहिंराषही तुमतेप्रगटयहवेदयो
 यपुरानजगमगलहित पाषंडपथतेहोतवाधितजवैषलतेचहंकिते १ तवसुधस
 तोगुनमयतुमहे अवतारधारिधरायलै पाषंडपथपाषंडनकरदुषलतनिसूदतस
 यलै तिमिअवहुप्रभुवसुदेवगहनजुतसेसंलियअवतारहै हरिहरनहेतअपारय
 हभुवभारतवसचारहै २ करिहोकरेहोअपुअसीनृपनकोसधारहै अदोहि
 नीहनिअमितदैहो जडुनसुजसअपारहै यधरहमारैआपकेपगपरतवडभा
 गीभये सर्वदेवअरुनरदयपितरहुभूतमयतुमइतठये ३ दोहा तुवचरनोदकसुर
 सरीपावेनकरतित्रिलोकं सोप्रवेसतुमहो कियोधनिधनिममवोक कविन भक्ता
 नकेप्यारससवानीकेवदनहारनेकउपकारमेअपारमानियतुहै बारवारदासना
 कीकामनाकेदेनहारतुमसेउदारनहिंठीकठानियतुहै कहैरघुराजवदिवोहघ
 टिवोहनाहिंदी सततुमहारयाविचारआनियतुहै नंदकेकुमारतुमहेछांडिकेभजत
 आनपडितगमारताहिहमजानियतुहै १ सेसमहेससुरेसहुआदिकनारदआदि
 तिन्हैतपंभारो दुर्लभहैतिनहंतुमहोगतिसोप्रगटैप्रभुनैनिहारो आरघुराज
 रूपकरिंदीजियेयावरदाननआनविचारो पुंचकलवहदेहमेगेहमेनेहनहाइहा
 असहंमारो २ श्रीसुकोचाच दोहा यहिविधिअस्तुतिसुनतहरिमंदमंदसुसकी
 य मधुरगिरामोहतमनहिंवलितभेजदुराय १ श्रीभगवानउवाच चौपाई द्रष्टा
 वडापुनआपउचरिहंमंतोवालकअहैतिहारो १ तुमसयोनपुनिककाहमारो अहो
 सराहनजोगउदारे २ जडकुलकेतुमसदासबाही ज्ञानदइवयदइउछाही ३ पोपो

नखाखनपाखनकारी तुमहिहंमारेहोमतिधारी ४ हमपरकरहुकपासवकाला।
 जौनहंमकोतुमनिजवाधा ५ जेजनअपनोमंगलवहहं तुमसम्पद।
 दगहंहीदिवहोतस्वारथीसदाही जौनतरीनदसाकछुनाही ७ महाभागवतआ
 पसमाना हेतुअहेतुकदयानिधाना ८ दोहा माटीपाहनदेवजेअरुजलतीथी
 अगाधु वहतकालमहे सुखकरखहराकरतहांसाधु चौपाई सुहिरअष्टतु
 मअहोहमारे करहुकाजयहककाउदारे ९ मोरमीतजेपांडुकुमारा वसेंहस्ति।
 नापुरेमभारा २ तिनकीषवरिलेनकेहेतु जाहुतल्लि।
 ससुन्योआपनेकाना जवतेमरिगेपांडुप्रधाना ४ तवतेकुंतीसहितदुषारी पांड
 वरहतधर्मकेधारी ५ यहवसंतसुखरं।
 नृपधृतराष्ट्रमाहवसमोही निजसुतपांडुकुमारनकाही ७ मानतहेनहितिनहि
 समाना निजपुत्रनकीप्रीतिलोभाना ८ दुरजोधनजेहिजेठकुमारा सोहैसौचोअ
 पनिअगारा ९ दोहा जाहु।
 धनपरीति नीकीनहिनी॥

कीकियौकीन्ह्यासकलप्रतीति तहंकोसवरतातजोकहिदोजोमोहिंआय जेहि
 विधिखहिहैसुहिरसुषकरिहौं सोइजियाययहिंविधिकहिअक्रुरकोरामअरपो
 नस्यामपंगुधारेउहवसहितमुदितआपनेधाम ॥ इतिसिद्धिआमच्यहाराजा
 धिराजवाधवसम्प्रीविस्वनाथसिहदेवात्मजसिद्धिआमहाराजाधिराजआमहा

राजा श्री राजावहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा पात्राधिकारि रघुराज सिंह जूदेव कृते श्रीम
 भगवते दसम पूर्वाध्याने दामुनिषो अष्टवत्वारि सस्तरंगः ४८ ॥ ॥ श्री
 सुकोवाच सुनिसासनजडुनाथको सो अक्रूरमतिमान रथत्राटितुरतर्हिक रतभो
 हस्तिनपुरहिप्यान चौपाई द्वारदेसपहुंओजवजाई द्वारपालद्विषववरिजना
 ई १ अधनृपतिसियतुरतवालाई यहूंओजवैसभामाधिजाई २ पौरवेंद्रजसत्र
 कितअैना निरखतयो अक्रूरनिजनेना ३ लघ्याअविकासुतमहराजै सतपुत्र
 जूतसहितसमाजै ४ भीष्मद्रोणविदुरमतिवाना कृपावाजिवाल्मीकप्रधाना ५
 सोमदत्तअरुमूरिश्रवहू करनद्रोणसुतअरुपांडवहू ६ औरहसुहिदनसकालनि
 हारा निरषिअक्रूरउठीदरवारा ७ अधनृपतिउठिनिकटकुलाई होथपकरिती
 न्होवैठाई ८ दोहा जथाजोगसवकोमिलेतहोंगोदिनीनंद कुससेप्रसू पूछ्यो
 कह्योपायोपरमअनंद चौपाई नृपअक्रूरसुबुदिविसाला रह्योनागपुरमहका
 कुकाला ९ देयोअधनृपनिकीरोती करनआपनेसुतपरप्रीती २ रहतसुजोधना
 केआधीना सोल्लमेअतिअहैप्रवीना ३ तेजवोज चखसदगुनजेते निवस
 हिं पांडुसुव नमहैतेते ४ सोनहिनीकलगतनृपकोही प्रजाप्रीनिपांडवहिंनमा
 हो ५ सोनलग्याअक्रूरहिनीको गुन्योतिनहिअधरमरतठीको ६ पुनिअक्रूरकुं
 तीमहआये तहांअकेलेविदुरसिधायै ७ विषभोजनलासागहदाहन कर्मसा
 जोधनकेजेआहन ८ दोहा विदुरकह्योअक्रूरसोआदिहअंतलगाय सोसुनिको
 अतिदुषखह्योआषिनओसुवहाय चौपाई पुनिअक्रूरकेचरननआई गिरीछा
 याअतिसैदुषछाई ९ सुधिकरिनैहरकीभरिआसू कह्योभातसोविगतहुलास
 २ मातापिताभगिनिअरुभाई भातपुत्रऔरहसोआई ३ कंवहुंकसुरतिकरतहै
 मेरी कहहभातअक्रूरनिवैरी ४ मेरेआतपुत्रभगवाना दासनपालक कृपानि
 ना ५ कवहूपितुभगिनीसुतकोही सुमिरतहैनिसिवासरमाही ६ तेसहिकमल
 नेनवलरामासुरतिकरतकवहुंवैलधामा ७ रिपुनवीचमैवसोदुधारी जिमहक
 मधिहरिनीमयभारी ८ दोहा कौनदिवस चहहोदगोजादिनजदुपतिआया
 मोरिगरीविनिकीविपतिदैहैदुतहिंमिठाय चौपाई कौनदिवसहोईवहभाई जादि
 नकरुनाकारिजदुराई ९ पिताहीनवापुरेवालकने समुमेहैकहिचवनसुषदधा
 न २ असकहिलगीकरनहरिध्याना कहतिवचनहेजोगप्रधाना ३ हेविस्वात्म
 विस्केभावन केसुकेसुदासनसुषछावैन ४ हेगोविंदमैंहोंसरनागने पाहिपा
 ठिकसदुषननिवारत ५ चूड़हुसुतजूतसोकसिंधुमहै कसनउधारकरहुगहिकर
 कह ६ तुवंपदकमलछोडिजदुराई रसकदितियनमोहिदेयाई ७ विनाकृपावसु
 देवकुमार होतनपारसिंधुसंसारा ८ तुमहीअहोमुक्तिकेदाता तुमहीअहोवि

पैचक्रवर्तेरोवपदेसा मममनचंचलधरतनलेसा १ वैधिगोसुतसनेहकेडोरे
 अबनहिंवहुरतअहेवहोरे २ जिमिचपलाचमकेघनमाही पैठहरतियेकहखिन
 ताही ३ कोअन्यथाईसकृतकाई कोपाहनचडिसागरतरई ४ हमजांनहिअकू
 हरनहेतासिगरोभूभारा ५ हरिजदुकुलमहंखियअवतारा
 नासतसंसार ६ मायातासुकोकलहिजांनै सबखलरहतविस्वभगवानै
 विहारखल्यहसंसार विस्वनाथवसुदेवकुभारा ७ ताकोवारवारमतिधामा
 हममहिसिरधोरकरहिपनामा ८ आसुकोवाच दोहा अधनपतिकेवचनसुनि
 कैचक्रवर्तदास मागिविदासवसुहिरसौगमन्यानिजैनेवास चौपाई
 नपतिमेशुरहिआयो रामस्यामकेपगसिरनायो १
 ही वहआधरनपमानतनाही २ फूटीहियहुवपरकीआपी
 रिरापी ३ जेहिहितमोकोनाथपठयो सोमेताहिवहुतसमुभायो ४ पागज
 अधिकसोमाने पांडुसुतनपरनेहनठाने ५ अहेपांडुसुतराउरदासा
 रेकोविस्वासा ६ प्रयादसाप्रभुदेपिनजाती सुमिरतअ सुधारखहिआती ७
 हिअसमोदानपतिभयक हरिहोहियविचारअसठयक ८ दोहा पांडुपुत्रमम
 दासहेतिनकोसोकनेवारि देहुभारतीराजमैकोरवकुलसंपारि ८

द्व्यं वुनिधियहपूर्वार्धप्रमाणेन निजगतिअनुसारकलभाषाकियोवधानहरिखी।
 लामृतजानिकिजहहकि यविस्तार तासुदोषनहिंदीजियेसज्जनसकलउदारा।
 १ जदपिमूलभरिरचनकोमैकियनिजअनुमान वरलतवरनतहरिचरित
 अपनेहितअधिकान ४ उनदससैज्जारहिसुभगसंवतअस्वनिमास केस्वविती
 यासनिदिवसश्रीपूर्वार्धप्रकास ॥ इतिसिद्धिअमन्यहाराजाधिराजश्रीमहारा
 जवांधवेसविस्नायसिंहदेवात्मजसिद्धिअमहाराजाधिराजश्रीमहाराजा
 श्रीराजावहादुरश्रीकस्वचंद्रकपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकतेश्री
 मन्दागवतेदसमपूर्वार्धअनदाम्बुनिधोनवचत्वारिसस्तरंगः ४८ ॥ ॥ ॥
 समाप्तसुभमस्तु ॥ महाराजरघुराजकृतआधोदसमसकंध यहसमा
 त्रमुद्रितमयोसंजुत कुंदप्रबंध १ सोधोदुर्गादनहिजदहिनिजसतिअनुसार॥
 जमैलषिअनदलहैश्रीरघुराजउदार ॥ २ ॥ श्रीकृष्णसर्नमः ॥ ६ ॥

श्रीगणेशायनमः अथलिप्यतेउतारार्धदसम सारथा जयजयआनंदकंद शासदीह
 दुषदंसकर जयचंद्रावनचंद्र जयलीलालोनीकरन दोहा जयहरिगुरश्चरविदपदत
 रनिसिधुसंसार जयगुरुपितुविसुनायपदवंदेचारहिवार १ जयवानीजयगजवद
 नजयसुकजयश्रीआस दसमउतारार्धरचौपुरवहमेरीआस २ ककुहरिवेसहको।
 लियोगर्गसंचितकिरि औरब्रह्मवैवर्तककु औरहरोचकहेरि ३ उत्तरार्धमेसकल
 यलकसकथाविस्तार व्यंग्यभावऔतरन ऊहेमूलतिअनुसार ४
 अस्तिप्राप्तिरानीउभैमोजराजकीजाय ५
 य ५ चौपार्द कह्योपितासोक्तविनासा सुनिमागधकियकोपप्रकासा १ करीप्र
 ज्ञाभूपतिभारी कह्योमहिअजादवीसारी २
 ल्योमयुरैकोपितमल ३ मयुरैघरिलियोचह्वोरा कियोउपद्रोपरमकठोरा ४ दे
 पिविकलपुरवासिनकाही हरिलेखलरामहिपाही ५
 मारहयाकोविकमधारी ६ याहीहेतुहयारतुहारा हेतभयोअमनीअवतारा ७ ह
 रिसलकेअसकरतविचार नभतेहैखतेजयपारा ८
 नाथपदसीस करीविनयकरजोरिकैरथतयारजगदीस १ चौपार्द १
 ॥ २ ॥ करहुजरासुतसेनसचारा १ सत्वचनसुनिदेउभगवाना

[illegible]

बारवार असकहत पुकारी उवितन भागवतोहि गिरिधारी ७ यहि विधि तेहि ले
 गये कपाला जह सोवत मुचकुंद मुवाला ८ दोहा निज पटनूपहि वहाइत है ॥
 रिगुहा प्रवेश पाछे कोपित जात मो आतुर तह जमनेस २ चौपाई लपिया ताव रजानि छ
 जेसे भयो कोप अति से जमनेसे १ मोहि लेवाइ इत सोवत कारो असकहि कीन्हि सचन
 प्रहारो २ उह्यो नैन सी जत मुचकुंद चहदिसि निरख्यो तेज अमदा ३ भूपति दी ॥
 ठपरत जमनेसा भयो भसम तेहि नैन नरसा ४ तव कुरुपति सुकसोकर रजौरी वो
 लत भये वहोरिनिहारी राजौवाच कोवहु पुरुष वराकम कै सो कहो नाथ सो योतह
 जे सो ई सुनिकुरुपति की गिरा मुहाई सुकावाज बोले सुषपाई ७ श्रीशुक उच सो
 दृष्टाकुवंस अवतारा मां धाता को अहो कुमारा ८ दोहा नाम रह्यो मुचकुंद जेहि वि
 प्रभक्ति मतिमान बडो सत्यवादी नृपति सीख मानवल मान चौपाई येक समे सुर
 सुर लडाई होत भई अति सै भयदाई १ असुरन सो सुर विजैन पाये तव मुचकुंद स
 हाय बोलाये २ तह धनुसर धरि नृप मुचकुंद रक्ष्या कीन्हो देवन वडा ३ येक व
 र सो येनृपनाही कियो पराजय देखन काही ४ तव प्रसन्न कै कह सुरवानी मागा
 हवर भूपति वल घानी ५ मंत्री तिय सुत जन परिवार रहिन गये सै सार तुम्हारा ई
 जे से गो गोपाल चरावै तै सै प्रभु यह जगत नचावै ७ मुक्ति को डि माग हवर दाना ग
 ति दाता तोह भगवाना ८ दोहा तव भूपति कर जोरि कै माग्यो यह वरदान बहुत दि
 न तेनहि कियो सैन हो अलसान चौपाई ताते मोहि नीद अति आवै भसम होय
 जो मोहि जगावै १ येवम स्तुकहि देवन दीन्ह नृपगिरि हासै नत वकांन्ह २ ॥
 गया जमन जव जारि तेहि रामा तव नृप डिग आये घन स्मामा ३ अति सुं
 दर सरूप लषिराजा सै किन मो सुभिरत निज काजा ४ पनिन वाइ भूपति निज माथा
 चो ल्यो वचन जोरि जुग हाथा ५ मुचकुंदो वाच कोन आय है मोहि वतावो निज प्रका
 स विभवन महलावो ई कमल चरन देख्यो ६ ॥ १ ॥ केहि कारन आये इत स्तामी
 ७ कीरविकी ससिकी सुरराई को पावक प्रकास अधिकारी ८ दोहा ये मोहि जाना परत है
 हो नारायन नाथ वचन सुधासम गथाइ कै कसन हिकरहु सनाथ चौपाई हमडा
 श्वाकुवंस के अहो नाम मोर मुचकुंद हिकरहु १ मां धाता को अहो कुमारा ॥
 गयो काल सोवत हि अपारा २ सो को को जगाय प्रसुदयक अपने हि पाय भसम
 के गयक ३ पुनि सो को तुम परल पाई तेज विवसन हि परो देखी ४ जेव मुचकुंद
 कही अस्वानी तव हसि बोले सारंग पानी ५ भगवानो वाच जन्म कर्म मम
 है अनंता विधिसि वस सहल है न अंता ई पैतव प्रीति देखिन रराई ने सुकतुम को
 देहु सुनाई ७ हरन भूमि भाराकर तारा विनय करी अति वारहि वारा ८ दोहा ॥
 तव मे श्रीव सुदेव को भयो सुवन महि आय वासुदेव कहवाव तो जानि लेह नृपराय

मलमतिपैहोसतिमुदगाथ चौपाई वरदीवोकहिजदपिलो भायोत
दपिनतुवमनडुल्योडोलायो १ मोरभक्तजैहजगमाही तिनैकामनाउपजतिना
हो २ जासुवासनाभयनहिछीनी कबहुकतैहिमतिहोतमलीनी ३ पैजिनकेउ
रभक्तिविलासे तिनकीमतिकोविषेनत्रासे ४ विचरहुजगमहमोक्रहध्याई पैहो
भक्तिमेरिसुषदाई ५ लखधर्ममहजियगनमारातपकरितिनकहकरोउधारा ६ औ
रेजन्मविप्रवरकैके सबभूतनदायादगजैके ७ करिहोगमनभूपममधामा
जहांजातजोगीतजिकामा ८ दोहा यामेऔरनहोयगोजानिलेहमहिपाल भक्तह
माररहुहुगेतुमसरवदाविसाल २ इतिश्रीमहराजावांधवेसविस्नान्यसिंहात्म
जसिद्धिश्रीमहराजाधिराजश्रीमहराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्रा
धिकारिरघुराजसिपजदेवकतआनंदअंबुनिधौयेकपवासस्तरंगः ५१ ॥ ३ ॥
सुकौवाच दोहा यहिविधिप्रभुकीसहिठपासोसुकुंदनरेस करिषदक्षिणाकृष्ण
कातजनवहैषवहदेस चौपाई कहुँकोकेदरातेमहिपाला सखिलचुजीवगुन्योकलि
काला १ उतरदिसिवदरीवनजाई कियचितदैतपपरगतिपाई २ तहँतैलौटिका
समगवाना जमननमारिहस्योधननाना ३ चलेहारिकैब्रषनलदाई जरासेध
आयोतहँधाई ४ भागधसेनदेषिप्रभुभागे मनुजचरिचकरनअनुरागे ५ कोडि
दियोधनमनहुदेराई बहुजाजनगेहरिवलराई ६ भगेजातमागधदोउदेवे लियो
जमनधनकादरलेषे ७ सैनसहितेधायौमागधेसा कृष्णरामगमनतजेहिदेसा
८ दोहा दूरिजायहरिवलनहँथकिगिरिचढेउतैल जहवरषदिवारिदनितेनाम
प्रवरषनसैल १ चौपाई हरिवललुकेजानिगिरिमाहीं चेरिलियोमागधचहँधा
ही १ सुनिईधनदियअनलगई सैलप्रवरषनदियोजराई २ जरतसैलतहतैदोउ
तरके येकादसजाजनमहदरके ३ पुनिहारिकैगयेदोउमाई मागधतिनकीषवरि
नपाई ४ मरेजानितजिनिजअंदेसा मगधदेसगमन्यौमगधेसा ५ दारावतीजाया
जदराई वसंतभयेअतिसेसुषपाई ६ व्याहैयारेवतिकहँवलराई नौमस्कंधकथा
सोगाई ७ सालऔरमागधसिसुपाला कुंडिनपुरमहँजरेभुवाला ८ दोहा तिनभा
पनमदमारिकैहरिरुकुमिनिहरिलान जेसेदेवनजीतिकैगरुडसुधावसकान चौ
पाई सुनिसुकुंदेववचनकुरुराई फरिजारिकरगिरासुनाई १ राजोवाच जदुपति
करिराखसीविधाना रुकुमिनिहस्यौसुन्योयहकाना २ जेहिबिधिजीतिसाल्वसि
सुपाले हरिरुकुमिनिल्यायेनिजआले ३ कृष्णचंद्रकीकथासुहाई देहुसुनादमो
हिमुनिराई ४ कृष्णकथाअतिसेसुषदाई अवनपरतकलिसलनसिजाई ५ कथा
सुधाकोपानहिपाई कौरवसिकजोवायअघाई ६ सुनतपरिक्षितकेसुदुषेना कहनल
गसुकुंदेवसचैना ७ सुकौवाच देसविदर्भएकअतिपावन तहँकीभीष्मकभूपसुहा

वन ८ दोहा ताकेयेककन्यारही अरुनृपपंचकुमार रुकमीतिनमेजेठभोजगम
 अतिवलवार चौपाई सुनिरुकुमिनीरुक्मिणीरुपा चरिखीन्हैमनतेवरभूषा
 धातमातपितृसहितउछाहू करनचहेहठिकरुक्मिविवाहू २ तवरुकुमीवरज्योति
 नकाही देनचह्योसिसुपालविवाही ३ सुनिरुकुमिनीपरमदुषपायो येकपंडित
 हरिपासपठायो सोहारिकैगयोदुतधाई हरिदिगद्वारपदियपहुंनार ४ सिंघा
 सनवेठेजदुनाथा लषिदुजकहंनयोप्रभुमाथा ६ पुनिपूजनकियविविधिप्रका
 रा जिमिहारपूजहिदेवउदारा ७ पुनिविप्रहिभोजनकरवायो चरनचापिअसबा
 चनसुनायो ८ दोहा विप्रकुसलहेधर्मतुवकरोतानाहिकलेस रह्योसदासंतोषा
 करियहइजधर्महमस चौपाई जोसंतोषकरैमनमाही तासुवचनहैसतिसदाही
 १ असंतोषसकहुसुषनाही सुषसंतोषीदानहुंकाही २ जेसंतोषीसाधुउदारा ते
 जेअहंकारहममकारा ३ जीवदयापरहेतपधामा सिरसोतिनकोअमितप्रना
 मा ४ विप्रजैलरंजाकिराजे वसैप्रजासुषसहितसमाजे ५ सोभूपतिमोकोअति
 प्यारे मेरेपुरकोगमननहारो ६ जौनदेसतेतुमइतअये ताकीकुसलकहौसुष
 लये ७ हमकोजेहिविधिसासनदेह सोहमकरिहैनहिंसदेह ८ दोहा जवब्राह्म
 नसोअसकह्योसीलसिंधुजदुनाथे तवरुकुमिनीकीपत्रिकोरीन्ह्योहरिकेहाथ
 तवजदुपतिवोखतभयेतुमहीदेहसुनाय तवब्राह्मनवाचनलग्योपरमानंदहि
 पाय रुकुमिनीववाच छंदवोपैयाहैविभवनसुंदरजनश्रुतिकंदरतवगुनवसिदु
 षळीने तवरूपसुहायोजिनदृगअयोदृगफलपूरनकीन्है सुनिसागुनरूपैपर
 मअनूपैमममनलाजविहाई तवपददिगजाईरह्योलोभाईकह्योसखजदुराही
 १ असकोकुलवारीअहैकुमारीवरैनुतमहिनिहारी विद्याकुलसीलेधनवयडी
 लैतुमसमतुमहि विहारी अतिआनंदकंदैसबजगवंदैनरलोकहिअभिरामे ॥
 जदुकुलकेनायकसंविधिनायकपूरनसवमनकामे २ तेहिदेवरिखीन्हैयोतना
 मनदीन्हैयोतुमहिसमर्थीहेजानी प्रभुदयाविचारीइतपगुधारीकरैदाराहिपा
 नी तुववीरहिअसैचेदिपदंसैकरैनहीदुतजामे मृगयतिकोभागेअवनहिलागेज
 तुकओरदगामे ३ मेजोसुभकर्मैकरिजुतधर्मैदानजज्ञप्रतनेमा सरकूपअरामे
 रचिअभिरामेयजौहरिहिसपेमा तौदेवकिनंदनदुष्टनिकंदनकरैआहइतआ
 ई नहि नृपसिसुपालादिकविकरालागहैपानिदुषदाई ४ ममकालिविवाहहै
 उरदाहातातिकरिअतुराई प्रथमहिक्लिपिआवोपुनिदल्ल्यावोसवलविदंभका
 न्हाई चैयादिकसैनहनिसरपैनेमारिमदेहठिनाथा गळसविधिबोलैवास्जमेखै
 सोहिहरिकरहुसुनाथा ५ अंतहपुरमाहावंधुनकाहीहनिहमकेहिविधियाहै अ
 सजोप्रभुभाषीतोकिरायोयहउपायमनमाहै कुलरीतिहमारीआहअगारीगि

धारीहरहमैसुषमाही जेहिपदरज
 तेहिजानहिपहौतजितनदेहोका
 ठिमानोजबलेगिमिलिहोनाही
 आपहिकाही १ दोहा यहिविधिपातीवा
 रित्तविनहिप्रया
 विकैफेरिजोरिजुगहाथ कहनलग्यासोविप्रवरनिरषतमुषजदुनाथ ब्राम्हणे
 वाच यहरुकुमिनिसंदेसमेगोविनदियोसुनाय अनुचितउचितविचारिकैकरहुसाई
 जदुराय पूरइनिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजवाधेसविस्वनाथसिंहात्मजसिंहा
 दिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजश्रीराजावहादुरश्रीछत्तमचंद्रकपायाजाधिकारि
 भागवतेआनंदअवनिधौदापंचासस्तरगः ५२॥
 १ पातीरुकुमिनिकीसुषदसुनिकेपायअनंद करसोकरगहिवि
 १ श्रीभगमानोवाच चौपाई जवतेरुकुमिनिकीसुधिया
 ई तवतैनैननीदनहिआई १ मेजानेहयहविप्रउदारा रुकमीरोक्योव्याहहभारा
 २ दुजसवभूपनकोसदसोरी हरिलैहोरुक्मिनिवरजोरी ३ कासिजानिप्रभुहो
 दारुकुसोकहंसहितउछाहा ४ परमवेगचारिहममवाजी तैआवहुस्य
 ५ सुनतसुतरथसाजितुरता त्यायठाढभोजहंश्रीकंता ई सामि
 ६ लैदुजकहैरथभेअसवार ७ दारुकताजमहंन्योतुरगा वा
 जीवलेपौनकेसगा ८ दोहा येकरानिहीभेगयेकुंडिनपुरजदुनाथ रुकुमिनिकोअ
 २ चौपाई भीषमभूपरुकुमकहंडरिकेवेदिपकोवि
 वाहचितथरिके १ आहचारसवलग्योकरावन दुषितवेसुसिरतजगयावन २ न
 भवनभवनमहंधुजावंधाई ३ वहविधिनरनारिनसज
 सुरमितधूपिनधूपकरायो ४ पित रनदेवनपूजनकोन्हो भूसरकोवडा
 ५ विप्रनसोसुस्तेनपदाई कन्याकोविधिवतनहवाई ६ सुभगवा
 रसावंधनपुनिवधवायो ७ तहोविप्रवरहोमाहिकोन्हो रा
 ८ दोहा तैसहिदमयोषहतहाकरिचेदिपकोचार कुंडि
 नकोगमनतभयसगलैरुपवलवार ३ चौपाई तिनकोलेरुकुमीअगुवानि दि
 १ रतवक्रमालहमगधेसा पौडुकविदुरथआदिनर
 चोद २ जोरुगाम ३ अयिकुंडिनसनसमेत ३ जोकहंरामकृष्णदत्त
 नौरनभेभगायहमदैह ४ यहहवालसुनिकैवलिरामा
 ५ जुडजातिलैसनमहाई आयिकुंडिनकोवलराई ६ रुकुमिनिसनसंदेहवडा
 आयहदुजनहिजाहिपठायो ७ गईजामभरिबीतीत्रिजामा
 ८ दोहा मोमेककुनिंदितलप्योतातेश्रीजदुराय

वन ८ दोहा ताकेयेककन्यारही अरुनृपपंचकुमार रुकमीतिनमेजेठभोजगमह
 अतिवलवार चौपाई सुनिरुकुमिनीरुस्मगुनरूपा चरिलीन्हैभोजनतेवरभूपा
 भ्रातमातपितुसहितउछाहू करनचहेहठिरुस्मविवाह २ तवरुकुमीवरज्योति
 नकाही देनचह्योसिसुपालविवाही ३ सुनिरुकुमिनीपरमदुषपायो येकपंडित
 हरियासपठायो सोद्वारिकेगयोदुतधाई हरिदिगद्वारपदियपहुंवाई ५ सिंघा
 सनवेठेजदुनाथा लषिदुजकहंनयोप्रभुमाथा ६ पुनिपूजनकियविविधिप्रका
 रा जिमिहारिपूजहिदेवउदारा ७ पुनिविप्रहिभोजनकरवायो चरनचापिअसवा
 चनसुनायो ८ दोहा विप्रकुसलहेधर्मतुवकरोतोनानाहिकलेस रह्योसदासंतोषा
 करियहदुजधर्महमस चौपाई जोसंतोषकरैमनमाही तासुवचनहैसनिसदहं
 १ असंतोषसकहसुषनाही सुषसंतोषीदीनहुंकाही २ जेसंतोषीसाधुउदारा त
 जेअहकारहसमकारा ३ जीवदयापरहेतपथामा सिरसोतिनकोअमितप्रना
 मा ४ विप्रजैनराजाकेराजे वसैंप्रजासुषसहितसमाजे ५ सोभूपतिमेकोअति
 प्यारे मेरेपुरकोगमननहारे ६ जौनदेसतेनुमदतआये ताकीकुसलकहोसुषा
 छाये ७ हमकोजेहिविधिसासनदेह सोहमकरिहैनहिसंदेह ८ दोहा जवब्राम्ह
 नसोअसकह्योसीलसिंधुजदुनाथ तवरुकुमिनीकीपत्रिकादीन्होहरिकेहाथ
 तवजदुपतिवोखतभयेतुमहीदेहसुनाथ तवब्राम्हनवांचनलख्योपरमानंदहि
 पाय रुकुमिनीउवाच छंदवोपैयाहैविभवनसुंदरजनश्रुतिकंदरतवगुनवसिदु
 षछीने तवरूपसुहायोभिनदगआयोदगफलपूरनकीन्दे सुनिसोगुनरूपैपर
 मअनूपैमममनलाजविहाई तवपददिगजाईरह्योलोभाईकह्योसत्यजदुराई
 १ असकोकुलवारीअहैकुमारीवरैनुतुमहिनिहारी विद्याकुलसंलैधनवयडो
 लैतुमसमतुमहिविहारी अतिआनदकंदैसवजगवंदैनरलोकहिअभिरामे॥
 जदुकुलकेनायकसवविधिलायकपूरनसवमनकामे २ तेहितेवरिलीन्हैभोजन
 मनदीन्हैयोतुमहिसमर्थीहिजानी प्रभुदयाविचारीइतपगुधारीकरौदाराहिपा
 नी तुववीरहिअसैचेदिपदसैंकरैनहीदूतजामैं मृगपतिकोभागेअवनहिलागैंज
 लुकऔरदगामैं ३ मेजोसुभकर्मेकरिजुतधर्मैदानजज्ञव्रतनेमा सरकूपअरामैं
 रचिअभिरामेयजौहरिहसपेमा तौदेवकिनंदनदुष्टनिकंदनकरैआहइतआ
 ई नहिनृपसिसुपालादिकविकरातागहैंपानिदुषदाई ४ समकालिविवाहाहै
 उरदाहोतातेकरिअतुगई प्रथमहिहिपिआवोपुनिदल्लखावोसवलविदमका
 न्हई चैंयादिकसैनहानिसरपैनेमारिमंदैहठिनाथा राखसविधिपौलैनीरुजमोखै
 मोहिहरिकरहसुनाथा ५ अंतहपुरमाहीवंधुनकाहीहनिहमकेहिंविधियाहै अ
 सजोधुभाषीतौकरिरापोयहउपायमनमाहें कुलरीतिहमारीव्याहअगारोगि

रिजामंदिरजाही तह आये मुरारी कर धनु धारी हू हू हू मे सुषमाही जेहि पद रज
 को है सिव सम वा है सज्जन हित अघना से तेहि जानि हिय होत जित न दे हो का
 रित्रत विन हि प्रया से प्रभु सख पानो य हू हू ठिमानो जव ले गि मिलि हो नाही
 तब लगि सत जन मै है य ह मन मै बरि हो आपहि को ही ७ दोहा यहि विधि पाती वा
 विकै फेरि जो रिजु गहाथ कहन लग्यो सो विप्रवर निर पत मुष ज दुनाथ ब्राम्हणे
 वाच यह रुकुमिनि संदे सै मंगे विन दिया सुनाय अनुचित उचित विचारिकै करहु सोई
 जदुराय पूरइति श्री महाराजाधिराज श्री महाराज वाधवे सविस्वनाथ सिंहात्मज सिंहा
 द्वि श्री महाराजाधिराज श्री महाराज श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र कपापात्राधिकारि
 चुराज सिंह जू देवकत श्री सत्मागवते अनंद अंबुनिधौदापत्ता संस्तरंगः पूरः ॥
 सुको वाच दोहा पाती रुकुमिनि की सुषद सुनिके पाय अनंद कर सो कर गहि वि
 प्रकोह सिंखे जदुनंद १ श्री भगमानो वाच चौपाई जव ते रुकुमिनि की सुधि पा
 ई तव ते नैन नीद नहि आई १ मे जाने हय हवि प्रउदारा रुकमी रोख्यो व्याह हमारा
 २ दुज सव भूपन को मद मोरी हरि ले हो रुक्मि निवर जेरी ३ कासि जानि प्रमुहो
 न विवाहा दारु को कह सहित उछाहा ४ परम वेग चारिहु ममवाजी लै आवहु स
 रन मह साजी ५ सुनत सतरथ साजितुरता ल्याय ठाढ़ भोज है श्री कंठा ई साकि
 जानि वसुदेव कुमार लै दुज कह रथ भे अ सवारा ७ दारु कता ज नइ नौतुरंगा वा
 जीव ले पान के संगी ८ दोहा ये करति हो मंग ये कुंडिन पुरज दुनाथ रुकुमिनि को अ
 रु विप्र को कीन्ह्यो आसु सनाथ २ चौपाई मीपम भूपरु क म कहंड रि कै चेदि प को वि
 वाह चित धरिके १ व्याह चार सव लग्यो कर वन दुषित नै सुमिरत जग पावन २ न
 गरव जारन गलि न कर आई भवन भवन मह धुजाव धाई ३ वह विधि न रनारिन सज
 वायो सुरमित धूपिन धूप करायो ४ पित रन देवन पूजन कीन्ह्यो भूसुर को वह
 भोजन दीन्ह्यो ५ विप्रन सो सुस्तेन पढाई कन्या को विधिवत न हवाई ६ सुभग वा
 मन भूषन पहिरायो रक्षा वचन पुनि वधवायो ७ तहो विप्रवर हो माहि कीन्ह्यो रा
 जा कनक धेनु व हरीन्ह्यो ८ दोहा तै सहिदम घोष हत हांकि रिचे दिप को चार कुंडि
 न को गमन त भय सै गले नृपवलवार ३ चौपाई तिन को लै रुकमी अगुवानी दि
 य जन मास परम सुषमानी १ दंतव क माख हू मग घेसा पौडु क विदुरथ आदि नर
 सा २ चेदि प व्याह कर मन हू आयै कुंडिन सेन समेत ३ जो कहं राम कृष्ण दूत
 है तौर न मे भगा यह मै है ४ यह हवाल सुनिके बलिरामा कृष्ण हुगय हरन के का
 मा ५ जुद जानि लै सेन महारि आयै कुंडिन को बलरारि ६ रुकुमिनि मन संदेह वदा
 यो आयै हू दुजन हि जाहि पठायो ७ गर्जाम भरि बीती त्रिजामा को हेन हि आयै श्री
 धामा ८ दोहा सो मे के कुनि दित लख्यो पाते श्री जदुराय मेरे कर को गहन हित आयै

नहिदत्तधाय चौपाई भोअभागनीपरसिवरानी भयप्रतिकूलपरतयहजानी १
यहप्रकारचिताकरिवाला भूदेउअवुजनेनविसाला २ तेहिछनरुकुमिनिके
छविधामाफरकेउरुभुजादगवामा ३ ताहीछनजदुनाथपठाये रुकुमिनिके
दविप्रवरआयो ४ विप्रहिपेषिपरमसुषयागी कसमआगमनपूछनलागी ५ वि
प्रकहैयाआयो जदुनदन तेरोप्रनराथारिपुंदरन ६ जदुपतिआगमसुनतकुम्पा
री भगनभईसुषसिंधुभरारी ७ तीनहुलोकविप्रकहयोर देतहोतहोभितमन
मोरा ८ दोहा असविचरिपंडितपगनरुकुमिनिकियोप्रनाम कहयारिनीहोउरि
ननहितासोमैमतिधाम चौपाई भूपतिसुनिजदुनाथअवाई धन्यभागआपनी
गनाई १ विविधिभातिलेपूजनसाजू विविधिभातिवजवावतवाजू २ विविधिभा
तिभूषनपदआळे विविधिभातिमनिगनवहवाळे ३ विविधिभातितियगानकराई ले
नचलेनृपहरिअगवाई ४ गयेजवहिभूपतिककुदूरी देषीउडतव्योमअतिधूरी ५ नि
कटजाइजदुवरकहरेषी लख्योमोदभीषमकविसेषी ६ कियोधरनिमहदंडप्रनामा
पूजनकियोसविधिसुषधामा ७ पुरवाहिरजनवासकराई विविधिभातिकीभेटव
दाई ८ दोहा जथाजोगसबकोकियोभूपतिसबव्योहार जथाजोगजदुवरसहितपा
योसबसतकार चौपाई रामकसनिरधनपुरवासी आयेसकलमानिसुदरासी १॥
निरपिकससोभासुषदाई रहेपलकनजिडोठिलगाई २ आपुसमहसिगेरवतराही
येईरुकुमिनिलेहिविवाही ३ रुकुमिनिकेहोजोगविहारी अहेविहोरिहिजोगकुमा
री ४ जोकरुकुसुकुतकियेहमहोही देवहोइजोहमपरछाही ५ तौरुकुमिनिकरगह
सुरारी पूजेतवहीआसहमारी ६ असकहिपुरजनगेनिजगेह वंधेसकलजदुना
थसनेह ७ पुनिमातारुकुमिनिनहवाई गिरजाग्नहकोचलीसेवाई ८ दोहा चलीब
रनसोरुकुमिनीकसकमलपदधायगहभोनव्रतसपिनजुतपीतांमरकविद्याया
चौपाई गिरजामंदिरमहजदुराई हरिहरुकुमिनिकहहठिआई १ अससकितहस
वमहिपाला चलेसेनलैसंगविसाला २ भेरीदुंदुभिसंषमदंगा वाजेतेहिछनयेका
हिसंगाई येहिविधिगिरजामंदिरयाही चलीरुकुमिनीपूजनकाही ४ करहिमुंगा
खामुषीसुगाना चलीअलंकतदुजतियनाना ५ गायकगिरजाअस्तुतिकरही रु
कुमिनिसंगपरमसुषभरही ६ गिरजामंदिरमहयहिभाती पहुचिगाईरुक्मिन्कवि
पाती ७ चरनपधारिआचमनकरिकै कियमंदिरप्रवेशसुषभरिकै ८ दोहा तहब्रह्म
दुजनारिसवविधिकीजाननिहारि वंदनकरवावतभईमंगलवचनउचारि चौपाई
गिरजावंदनरुकुमिनकीन्ह्यो असेवचनमदकहिदीन्ह्यो १ सक्तिवतीजोहोहुभवा
नी गहैवानिममसारंगयानी २ बारवारमैकरोप्रनामा पुजवहआजमोरमनका
मा ३ असकहिपुनिभजनकरवायो चंदनअलंकृतसुमनचढायो ४ धूपदीपपुनि

मुदितदेवायौ विविधिभातिनैवेद्यलगायौ ५ पुनिसधवानीरिनकहं धृजी रुक्मिन
 कश्मआसनहिदूजी ई तेसधवातियजुतअहखादा रुक्मिनकहदीन्हयोपरसादा
 ७ भूपसुताकियतिनेधनामा तज्योमोनव्रतसोळविधामा ८ दोहा गिरजांमदि
 रसोकादोभीषमंसुनासुजानि रतनजडितकंकनसहितसर्षापानिगहिपानि चो
 पाई कुंडलमंडितजुगलकमोखा रतनमेषखालंकअमोला १ अलकैलटकिलट
 किमुषहलकै अचरविंवसोभासुठिभलकै २ मधुरकरहिंनूपुरपगसोरा गम
 नजासुगजगतिमदमोरा ३ कुंदकलीसेदतविराजै रतिरंभाजोहळविलषितार्जै ४
 भूपसुताकहंनिरषिनरेसा मोहिगयेभूलेनिजवेसा ५ खगेपंचसरसरदुषदाई
 गिरभूमिमहसुधिविसराई ई अस्त्रसस्त्रकुटेयकसंगा तिमिस्यदनमातंगतुरंगा
 ७ मनहुदेवमाथाभहिआई संवभूपनकहलियोखोभाई ८ दोहा मंदमंदगमनता
 ललीजवंगेमंदिरहार अलकटारिनिरषनलगीकहंवसुदेवकुमार ९ जदुनंदना
 कोतहंलपौस्यदनसपदिसवार दुषदेदनिदूरीकियोआनंदनियकवार १० रथआ
 रोहततुरततहजदुपतिरथहिचलाय रुकुमिनकोसचुनखषतनिजरथसियोवदा
 य ई कुंदरामकोसोपिकैगमनझारिकाकीन मनहुअगालनमदितेसिंहभागनिज
 लीन १ जेवदसतेरथनिकसिगातवजागेसवभूप गोपहस्योधिकधिकहमैआ
 सवोसमतिकूप ८ इतिश्रीमहराजाधिराजश्रीमहाराजवांधवेसविश्वनाथसिं
 हदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री राजावहादुरश्रीकल
 चंद्ररुपायात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकृतेश्रीमत्भागवतेआनंद १

निजनिजदललेवलतमेसवभूपतियकवार

जदुवीरा सनमुषवडेभयैरनधीरा १ करिकोइडकठिनटकोरा कः

१० ४ तैसहिमगधादिकवलवाना वारवार
वरषतमेवाना ५ जैसैमधामि घगिरिमाही वारवारवुदनभरिलाही ई जदुदसगूरि
गयोसाधारे तवरुक्मिनिकोभयौषभारे ७ संकितपतिमुषनिरषनलागी

कुलजितमैपागी ८ दोहा विहसिकहयोगाविदतवसु

दलसवुनदलैअवदिजितेयहजानु १ ॥

नभूपनवरजोरा १ तहगदआदिकजदुवरवीरा मारिसरनकियअरिनअधीरा २

जवाजिनसिरमहिकटियरही सिंधनादभदवहविधिकही ३ कः

दिजाही रुडमुडवहपडलपाही ४ अगदगदासहितकरवाला

विसाला ५ कटवरुमानहगजमुडा

भागहिरनमहवाननलागी ७ कोटिनभदनमुडकदिजाही

पाही ८

चौमहोचमसान २ चौपाई दूदजुडपुनिभेतेहिठामा जुरेवीरसौवीरललामा १५

निवलभइभयंकररुपाधारिकियोतहजुडअनूपा २५ ॥

नमे भागेभूपदुषितअतिमनमे ३ रामवजावतविजैनिसाना कियेद्वारिकैसुषि

तपयाना ४ जरासिंधुआदिकमहिपाला गयेभागिजहरहसिसुपाला ५ सिसुपा

वहनिजलषोपराजे दुषितभयोकरिकैअतिलजै ई सृषिगयोमुषवोसतनाही

१ ॥ ककान्हैयामनमाही ७ तवमग धादिकभूपअभागे सिसुपालहिसमुभा

८ दोहा सुनहभूपसिसुपालअवकोइडसकलगलानि कवहुकप्रियक

२००० ॥ १० ॥ चौपाई कलवसदारुनारिजिमिनावे ई

३५ ॥ हरिसोहास्योसवहिवारा तेइसअसोहिनदलमारा २ अथाद

१०५ ॥ ३ लघुजदुवसिनतेयहिकासा ॥

४ जानिईसंगतिसोचहुनाही राषहुमनउत्साहसदा

५ ॥ तवजीतिहैफेरगहिसूला ॥

८ दोहा

चौपाई १ ॥ विनजदुपतिवधरनमहठनि १

२ ॥ भाषोसत्यसृष्टाईनाही २ असकहिरथपरभयोसवारा

सारथि सौं अस्ववचन उचारा ३ मारुता जन अस्ववचन काहीं लै चल्त लै चल जह हरि जा
हों ४ आजु मारि वान नगी पा लै लै हों भगनि छी निवहिका लै ५ दुर्मतिको मद् अस्व
सिवतरि हों लै भगनी निज अस्व न सिधरि हों ६ कहत कहत जह जह ७ रिनियरानो कस्स
प्रभाव कुमति नहि जानो ८ आसुहि अस्व नो जान धवाई जदु पतिको असि गिरा सु
नाई ९ दोहा चार ठाढ़ा ठाढ़ा ठाढ़ा लीन्हो भगनि चोराय ताको फल आनुहि अस्व
ते को देहुं देशाय ५ चौपाई अस्व कहि हरि हि मारि चैवाना पुनि वोल्यो रुक्मीवलमा
ना १ हे कुल दूषन जानन पै हे आजु समर महगर्वग मै हे २ का कल है कहं जागनि
भागा मम भगिनी तिमि चह सि अभागा ३ रे मति मंद महा लख कारी जीव चहै तोता
जे कुमारी ४ रुक्मी गिरा सुनत जदु राई तजे विसिषने सुक सु सु कपारि ५ धनुष काटि
चै सर तेहि माख्यो पुनि चारि दुतरंग संचाख्यो ६ सत हि हन्यो धुजा पुनिकाख्यो मारि
वानर पवक निछाख्यो ७ तव दुती यलै धनुष कुमारा पांचवान जदु पतिक हमार ८ ॥
दोहा वान सारि जदु नाथ पुनिकाटि रियो तेहि वाय सिय दूस्म काट्यो सोऊ तव उपज्यो
संताप ६ चौपाई पटि सपरिषत ज्यो पुनि सुखा तो मर सक्ति कपान अतूला १ जेजो
रुक्मी सख चलायो विन प्रयास जदु नाथ न सायो २ तव कर मेगहि ठाल कपाना ३
थतै कूटि रुकुमवलमाना ४ धायै को पित जदु पतिवारा ज्यो पतंग पावक मह भोरा
५ धावत आवत निरधि सुमारी काख ते गतिल सम करि डारी ६ लै कपान मारन कह
७ धायै तव रुक्मि निकै डग जल लायो ८ चरन पकरि विनती बहु कीनी भ्राता वध गुनि आ
ति दुष मीनी ९ मोभा ता कहमार हुनाई तुम ता करुना सिंधु सदाही ८ सुकौ वाच ॥
दोहा तह उक्मि निकै वचन सुनिक रुना कर जदु नाथ रथत आसुहि कूटि कै धरे रुकुमा
कहाथ ७ चौपाई बांध्यो ताहि याग मह ताके सान भाग करिता सुसिषाके १ मूड्यो
मूळ और सिरवारा भोविरूप भीषम ककुमारा २ तव लो मारि सैन रिपु केरी आयै
बलव जावत भेरी ३ कस्स समीप गये वलरामा निरधि प्रनाम कियो धन स्यामा ॥
४ पुनि देख्यो रुक्मी वलिराई कह्यो कहा कीन्हो जदु राई ५ भोस यान नहि गेल रिक्का
ई करु हरनहु मह तुम च पलाई ६ उचित नवो धय नातन काही हसी हाइ गी सब जग
माही ७ अस्व कहि रुक्मी को वलिरामा बंधन छो रियो तेहि ठामा ८ दोहा पुनि
रुक्मिन के निकट चलि वल समुझा मन लाग सुष दुष दतन और को उमिलत लिखा
जे भाग ६ चौपाई कृवि जात कर है वडरोस भ्रातहि हनत भ्रात गुनि दोस १ भूमि
मान धन है त कुमारी छनी ल रहिन दोस विचारी २ सुष दुष मानव है अज्ञाना देहि
नंद देव कल्याना ३ जनन मरन यह देह हिकेरो जीव हि नहि अस्व दे निवेरो ४ ये
कई ससव देहि न माहीं जिमि बहु षट रवि वहु तं देवाही ५ ताते अज्ञान जय ह सो कू
छोडि कुवर धारै मुदवो कू ६ सुकौ वाच अस्व वलराम जवै समुझायो तव रुक्मिन

॥ १ ॥ कृष्णरुकुमिनिहिरस्थहिचदाह
 ॥ २ ॥ देहा रुकुमप्रतितासुमिरनिजगयोनकुडिनकाहि
 ॥ ३ ॥ वस्योदुषितमनमाहि ॥ ४ ॥
 ॥ ५ ॥ गर्गकियातहंसहितउद्धाहा कृष्णरुमिनी सविधविवाहा ४
 ॥ ६ ॥ हमगलगाना लागिकरननारिनरनाना ५ भूषनवसनपहिरिपुरवासी
 ॥ ७ ॥ हृदयनआसी ई ॥ ८ ॥
 ॥ ९ ॥ पताका
 ॥ १० ॥ गजमदतेसीचीगलीकदलीषमअनूप ३
 ॥ ११ ॥ सुनतपरस्परमुदितजनकहप्रभुकोतुककीन ४ रुकुमिनको
 ॥ १२ ॥ रि ५ हातावतीनिवासकियआवसुदेवकुमार करतकलानअनेकनितरुमिनस
 ॥ १३ ॥ हितविहार ई रुकुमिनिकृष्णविवाहमेवरन्याजुतविस्तार
 ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥
 ॥ १६ ॥ श्रीमहाराजाश्री राजावहादुरश्री कृष्णचंद्रकृष्णपावाधिकारि
 ॥ १७ ॥ रघुराजसिंहशूदेवकृत आनंदावुनिधौचतुर्थपंचास्तरंगः ५४ ॥ ॥
 ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ देहा अवभागवतहकीकथाअरुहरिवंसहुकेरि
 ॥ २० ॥ चहुंकविजनलेहनिवरि १ सुकौवत देहा ॥
 ॥ २१ ॥ र रुमिनकेसोजन्मलियमाप्रदुम्नकुमार २ चौपाई
 ॥ २२ ॥ दानवआइताहिहरिलयक १ रह्यौकालसंवरजहिनामा पाप
 ॥ २३ ॥ २ रहीकामतेतेहिरिपुताई तेहितेहस्यो कृष्णसुतआई ३३
 ॥ २४ ॥ लीन्हौमीनलीलेतेहिकाही ४ ॥ ॥ २५ ॥
 ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥
 ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥
 ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥
 ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥
 ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥
 ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥
 ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥
 ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥
 ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥
 ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥
 ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥
 ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥
 ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥
 ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥
 ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥
 ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥
 ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥
 ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥
 ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

यावतीबालकहोपाई राख्योनिजगहअतिहरषाई तबनारदमुनिआतुरआई मा
यावतिहिकह्योसमुझाई २ सुंदरियहबालकपतितेरो भयोपुत्रयहजदुपाता
केरो ३ यहिविधिसिगरीकथासुनाई नारदगवनकियोहरषाई ४ मायावतीजा
निपतिवाले कारिकेप्रेमखगीतेहिपाले ५ कछुककालमहकस्तकुमारा भयोकि
सोरसुखविआगारा ई नवनीरदसमरूपसुहावन पदमपलासनेनसुषळावन
७ जुगुलजानुलौवाहविसाला ससिमुखअहिमनुअलकनिमाला ८ दोहा नेम
ककरतकटाक्षजेहिमोहहिसुरतियदंद मृदुहासीफासीसरिसत्रैसोरुकमि
ननंद ९ चौपाई सकलसास्त्रकोजाननवारो विक्रममहाविविक्रमप्यारो १ कृष्ण
सुवनकीसुखविनिहारो मायावतिअतिभईसुपारी २ येकसमेनिसिमेहरषाई॥
फूलनकीसुषसेजबिछाई ३ केसवसुतकहंतहोवालाई मायावतीमेंदसुसका
ई ४ करिकटाक्षअसगिरासुनाई विरहराहपियदेहवुझाई ५ सुनिमायावतिगि
राकुमारा कोपितदेअसवचनउचारा ई रजननीकसभाषसिवेना फूटिगयेतैरदोउ
नेना ७ तैजननीमममेसुततेरो कतयहअनुचितचहतिघनेरो ८ दोहा येअतिव
चसहोतहैजगमहनारिसुभाव सुंदरवपुलपिसुतहुकोकरहिकामकेभाव ५ चौ
पाई मायावतीसुनतिपतिवेना बोलीहाथजारिभरिनेना १ मायावतिरुवाव आपा
अहैजडुनदननदन मेरेनायकहोजगवंदन २ संवरसठतुमकोहरिल्यायो आपा
पिताजानननहियायो ३ आपकाममेरतितुवनारी नाथदियोकतसुरतिविसारी
४ फेकिदियोसठसागरमाही येकसीनलील्योतुमकाही ५ केवटपकरिमानदुत
ल्याये तासुवदरमहंतुमकहंपाये ई केवटतुमहिदियामोहिआई नारदसिगरी
कथासुनाई ७ यहसंवरजील्योसुरराज महाकालकोकियोपराजे ८ दोहा अतिदुर
जैदुरधरैसंवरदानवराज पीतमयाकोजाहनातोसतिसुतजदुराज चौपाई मा
यावतीअतिसैवलवारो कवहनकाहसोरनहारो १ याहिमारिमोहिलेसुषदायक च
लहुहारिकेजहजदुनायक २ सुनिरतिवचनमुकुंदकुमारा फरकेभुजकियकोपा
अपारा ३ अवलोकितकसगोपनकीन्ह्यो कसनमोहिप्रथमहिकहिदीन्ह्यो तवहिन
मेसंवरकोमारी तोहिलैजातोअनमभारी ५ तवपुनिबोलीरतिमुसकाई तससा
वविधिसमरथसुषदाई ई असकहिमायावतीसुहाई सवमायाहरिसुतहिपदा
ई ई अस्वसस्त्रजेभिभुवनमाही दियपठायकेसवसुतकाही ७ दोहा सवमाया
कीनासनीनामवैस्वबीजासु सोप्रदुमहिदेतभैनिभुवनजासुप्रकासु ४ चौपाई तवा
केसवसुतकियोविचार केहिविधिहोवैजुहमारा १ अवेमोहियहजानतनाही क
रिबोखलअनुचितजगमाही २ तावेकारिकोनीहुंउपाई याहिकोपमेंदेहुवढाई ३॥
याकोजोहैविजैनिसाना देहुकादिमैहनियकवानो ४ तवजवकोपितमारनआवे त

॥ १ ॥

५ असविधारिजदुनायकुमारा

अकृत्यतनीरघुनकसरभाये

काट्योसंवरविजैनिसाना ८ दोहा

लकपाल्यो सोतुम्हारविजयध्वजधाल्यो १

३ फरकेअधरअरुनद्रगगाथो बारवारवीरनसोभाथो ७

तफान्हेयो विजैनिसानकाटिममदीन्ह्यो ५

वालक

॥ १ ॥

काससंवरअनघाई ७ मारहयहनालककहजाई वचनकोनिहवारपराई ८ दो

हा चित्रसेनअतिसेवलीतिनमेरह्योप्रधान ९

तुवलवान चौपाई वचिहैनहिकोनहविधिवालक हमसवहैतवसासन्यालक १

असकहिकवचपहिरिधनधरे संवरकेसुतरनअनियारे २

ठेतुरंगा कौजसंदनमहैजुहवमंगा ३

जवावतवाजे ४ कहेनगरतेसंवरसूना समरवारउभयोउरदूना

कअसिसूला तोमरसक्तिवज्रकेतूला

न्हैसकलजुभारा ७ गयेजहांजदुपतिमुतगढा समरवाकुराविकमवाढा दोहा

नवनीरदसमरुपजहि सुंदरनिभुवनसाहि

काहि ६ चौपाई चित्रसेनतवकह्योपुकारी रपालकमुनिगिराहमारी १ पितुको

काट्योविजैनिसाना तातेतोराकालनियराना २ अवदेपाउअपनीमनुसाई भयो

पुष्टमेरोधनघाई ३ मंदविहसितवक्रस्तकुमारा नेसुकवाजिनरियोदसारा

लखवमकतनुहोरा सन्नुषचल्योकरतअतिसोरा ५

ई कह्योजायवासवसोसाई ६ दानवसतयककृष्णकुमारा

चारा ७ कैसेविजैनाथवहुपैहै होरेतुम्हरेहुउरदुषत्रैहै ८ दोहा तववासववोलेवि

हसिममजियनहियकितान निभुवनविजईकअसुतसतसुतकेतिकवात १

ई असकहिलैदेवनगंधर्वा सिद्धमहोरागचारनसर्वा १ चढिविमाननभसहितहुला

या सुरपतिआयेखपनतमासा २ आवतलषितहकृष्णकुमारा संवरसतसुतकि

येप्रहारा ३ मुसलभुसुडोतोमरचक्रासक्तिपस्तधवानहुवका ४ कौडिसखसवये

चारे लियोतोपितहकृष्णकुमारे ५ तहैकोपितरुकमिनीकिमोरा चपलचापे

७ सकलसुर

॥ १ ॥

सरमारि संवरके सत सुतनको दीन्ह्यो गर्व उतारि चौपाई पुनिदानवरन साहस्यो
 रेख माधव सुत परवान नवरखे १ तिनके सरति लसम करि डारि दस सर सोर स पु
 वन मारे २ पुनि लै सायक येक प्रचंडा काट्यो विवसेन को मुंडा ३ तव को पित सव दानव
 धाय सर लाडत समीप अति आये ४ तव आतुर लेवान नवासी ५ रुकुमिनि नंदन स
 मरि लोसी ६ काट्यो सब को सिर यक वारा अदभुत विकसक सुकुमारा ईषरे
 भयो पुनि समर मभारी मनहु सिंघाज राजन मारी ७ जेमट वचे कुमार न केरे भा
 गि गये संवर के नेरे ८ दोहा दरवाज हिते करत भे आरत सकल पुकार वह पालक
 प्रभु रावरो मासो सतौ कुमार चौपाई सुनत काल संवर सुत नासा भय हुकु पिया
 जन ज्वलित हुतासा १ सारथिको आतुर खाल वायो सासन सेना सजन सुनायो ॥
 २ कह्यो लै आवहु सारथि स्पंदन भै करि हौ अवसनु निकंदन ३ सुनत सुतना आ
 हिसिर नाई स्पंदन सैनो सजवाई ४ नाथ हजूर दिहाजिर कीन्ह्यो संवर तेहि दा
 नाम अति दीन्ह्यो ५ नंहरि स्वरथ माह हजारो अहि वधन जे हिय धे अपारा ईवाज
 हिकनक किंकिनी माला वाघ चर्म ते मटोकराला ७ फवि फवि फहरत सिंह पताका
 घन समघर्ष रात जेहि चाका ८ दोहा निरषिकाल संवर सुरथ कनक कवच तन धा
 रि चामीकर कर चाप करि जुगल तुनीर समारि चौपाई चहु काल संवर रथ माही
 भयो काल वस संकित नाही १ सेनापति गवने संग चारी कूंडक वच सायक धन धा
 री २ केतु मासि दुर्धर रिपु हेता और प्रमर्दन बोज चनेता ३ आठ हजार चले असा
 वारा पैदल बी सहजार खेदारा ४ सहजार हाथी संग माही है सत स्पंदन सजे सोहा
 ही ५ निक सत हारि संवर केरे होन लगे उत पात घनेरे ई यौ मगी धमंड लमेड राहो
 चारिद्वार लख आरंभ हराही ७ सिवाज्वाल वमि सन मुषवौ लै बारवार सब के आडो
 लै ८ दोहा गिखो ध्वजामह १ गिखो कबंध मस्यो राहु विन काल रवि
 काक वैठि गो कंध चौपाई चीची कूची किय पग सोरा वर धन लगे रुधिर धन घोरा १
 संवर डग भुज फरक हिवासा हय गय चलिन सक हिते हिमासा २ उलका पात हजा
 रन भयक सत हाथ चवक गिरि गय ३ असेल विअनेक जन पाता संवर मनम
 हन हि विल पाता ४ भेरी संघ हुपन वसुंरंगा और हुवाज वजेयक संग ५ डगन लगी
 धरनी धुनि पाई पग मृग डारि सब गये पराई ई गयो काल संवर चल वारा जहाँ
 डोज दुनाथ कुमार ७ घेरि लियो दल ते बहु वारा डसौ नकल रुकुमिनी कि सोरा ८
 दोहा सहसवान संवर हन्यो पद अहिय कवार विन प्रयास तिल सम कियो साह निक
 सुकुमार चौपाई पुनित ह धनुष धारि रबधीरा सलभ सरि सखे डोहो कुरतीरा १ २
 ह्योन को उ संवर दल माही जाके वान लगे तन माही मगी सेन संवर कह छोडी सक्यो
 नको उ सन मुष डगवोडी ३ संवर लखौ सेन सब भागी सचिवन कह्यो को पय अति

भागी ४ पिपल १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 इवचावनजौगूजिमिरुजरहेकरततनसोगू ई ॥ १५५ ॥ ५०
 उरुकिमीनीसुवनविनासन ७ वा १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 आय ८ दोहा धावतआवतनिरचितहंसविवनकहंरनधीर ॥ १५६ ॥ ५१
 कहेसनमुषभयउप्रवीर चौपाई ॥ १५७ ॥ ५२
 रमारे १ रिपुहंतहि सत्तर सरभासी हन्यो प्रभरदनवानवयासी २ ॥ ५
 सागतअंगा मानहुविलमहद्युसेभुजंगा ३ ॥ ५३ ॥ ५३
 कहंवाननतोपि ४ तैवाननकहंवीचहिकाटी पुनिप्रदुम्नरियोसप्याटी ५
 अरधचंद्रयकवाना दुरधरसूतहिहन्मोमहाना ६ चारिवानतेहन्मोतुरंगा येक
 वागतेकियुधुजसंगा ७ साववानतेस्यदनकाट्यो येकवानतेछत्रैल्यो ८
 हा संवरकेदेवततहोलेयकवानकराल दुधरकेउरमेहन्मोकरिनेसुकदगला
 ल चौपाई कुलिससमानलगतउरवाना दुधरगिस्तो धरनिविनप्राना ९
 मालिलपिदुधरमासा धायोसरछावतदसआसा २ कियेवंकभूकुटीअरुनै
 जा गढोरहुअसचोलतवैना ३ तजेवानतवकस्मकुमार ४
 धारा ५ मरैतुरंगकट्योरथआस ६ ॥ ५४ ॥ ५४
 लायो चक्रसुदर्शनकेसभाया ६ ॥ ५५ ॥ ५५
 अरिदंदन ७ कट्योकेतुमालीकोसीसा अचरजमानेदेवमुनीसा ८
 सुदितसुरसुंदरीवरषनलगीप्रसूत चारनअरुगंधर्वगनगावनलागेदून
 हरी तहकेतुमालदुधरहुअंत लषिवीरप्रमदनसजुहंत
 ८ धायेप्रकोपतजिमनविषाद १ तौमरकुमारअरुभिडपाल सुगदरहुचक्रमूसल
 कराल हनियेकवारिकियमहासार तवधारिधनुकजडपतिकेसार २ यकलछदु
 लच्छत्रैलच्छवान पुनिसायकल्लेडेवप्रमान रिपुससुदृढिक टिभयेधूरि
 मेसररहपूरि ३ दुरिगदिनेसमोअंधकार धनुतेनिकरेसतसरनधार यकयंकश
 नवपरलोपवान जिमिसलमन्नसपरवेप्रमान ४ विनदंतसुंडभेमदमतंग
 सवारहुअंगभंग रथरथीसारथीअरुतुरंग कटिगयेलगतसरयेकसंग ५
 मेतमरिगेसवार मेरुंडसुंडपैदलअपार हैरंडमाहरानव ६ ॥ ५६ ॥ ५६
 संचन ६ तहमानिचरहोहाहापुकार वहिचलीवहुततहरुधिरधार पदकेअगुग
 सोपरेवाग रथसमरमहिचहवारवाग ७ कौजसुखोनभटप्रदुम्नप्राहि ८ ॥ ५७ ॥ ५७
 लग्योकलुअंगमाहि तवसजुहंतुरथकावलाइ लियकस्मतनैकोसरनछाइ
 पुनिहन्मोत्तदयमहयेकवान प्रदुम्नभयोनिहिकेप्रमान ९ ॥ ५८ ॥ ५८
 नरिपुहंतदयतकिछोडिदिम ८ सोलगतसक्तिरिपुहंतवीर मार गस्थापरनि

१० ४ सचिवलषौ अवकौ नतमासा करहुव
 जिमिरुजरहेकरतनसोगू ई
 लैरुकिमनी सुवनविनासन ७ वाननवरषतर
 ५ देहा धावत आवत निरषितह सचिवन
 ६ चौपार सरपचीसदु
 ७ १ रिपुहंतहि सत्तरसरभासी हन्यो प्रमद
 लागत अंगा मानहु विलमह दुसमुजंगा ३ त
 ४ तेवाननकहवीचहिकादी पुनि
 अरधचंद्रयकवाना दुरधरसूतहि हन्यो महान
 वागलिकियुधुजभंगा ७ साववानते स्पदनकाद
 हा संवरकेदेषततहलैयकवानकराल दुधर
 स चौपाई कुलिससमानलगतउरवाना दुधर
 मालिसषिदुधरनासा धायौसरकावतदस
 ना ठाठोरह असचोलतवेना ३ तुजेवानतवकस
 धारा ४ मरैतुरंगकद्वोरथआस मयकेतुमाल
 लायौ चक्रसुदर्शनकेसमभायौ ई उपरहि कूहि
 अरिदंदन ७ कद्वौकेतुमालीकोसी सा अचर
 सुदितसुरसुंदरीवरषनलगीप्रसून चारनअर
 दरी तहकेतुमालदुधरहअंत लषिवीरप्रमर्द
 द धायेप्रकोपतजिमनविषाद १ तोमरकुठार
 कराख हनियेकवारिकियमहासार तवधारिषर
 लच्छैलच्छवान पुनिसायकलैवैप्रमान रिपु
 मेसररहपूरि ३ दुरिगदिनेसमोअधकार धनु
 नवयबलापवान जिमिसलमत्र सपरवेप्रमान
 सवारहुअंगभंग रथरथीसारथीअरुतुरंग क
 मिंतमरिगेसवार भेरुडमंडपैदलअपार देह
 शंभन ई नकगानिगह्योहकापकार नोहनमी
 सोपरेपाग रयसगरगदिनहोरागा १ शोच
 लयोनलछुधगनाह नवननुतुरयकानलद
 योगहोनोहयनप्रयेनगन पदवगनानहिक
 निरिपुनतदयताककालिदास ६ नालगत

षावत ८ दोहा दानवकेउरलगतभोवै स्रवास्त्रअतिघोर रथसारथिजुतसंवरेकि
योभस्मतेहिठोर चौपाई संवरभस्मनिरषिसुरवंदा जयजयकीन्हेपायअनंदा १॥
गानमनोहरसुरनउचारे पूरिरहेदुंभीधुकोरे २ तहाँअपसरानाचनलागी कृष्ण
कुमारविजैअनुरागी ३ सुरमुनिभाषेवारहिवारा अँसोविक्रमकहुँननिहारा ४ लि
यीजातजोकालहुकाहीं ताहिहन्पौहरिसुतरनमाहीं ५ अँवरतेसंवररिपुसीसा व
रषहिअसरप्रसन्नमहीसा ६ गावतरतिपतिविजैसुषारे सुरमुनिनिजनिजधामा
सिधारे ७ रुक्मिनिनेदनसंवरकेरो भयौआठदिनजुद्धघनरो ८ दोहा संवरारि
हनिं संवरैपुनिं संवरपुरजाय मायावतिकोमोदजुतरियत्रतांतसुनाय चौपाईमा
यावतीपरमसुषपाई हाथजोरिपुनिविनैसुनाई ९ चलहुद्वारिकाकोसुषदायक
आपजनकजहैजडुनायक १० प्रधुस्रहतथास्तुकहिदीन्हे संवरपुरतेगमनहि
कीन्हे ११ चलेअकासअकासहिदोऊ रहउसंगतीजोनहिकोऊ १२ यकछनमेजा

प्रथम

रति

दुपुरसहआये दंपतिअतिअनूपकृविठायि ५ उतरिपरेअंतहपुरमाहीं यहप्रसं
गजान्मौकोउनाही ६ निजनिजअंगनमेकविषानी वैठीरहीकृष्णकीरानी ७ दामि
नसमदमकेहोउआई सवकेचषजचौधगोळाई ८ दोहा वसनअनूपप्रलंबमुजा
अरुनेनचनस्याम कोटिससीसीवदनकृविलरकैअलकललाम चौपाईतियजा
नौआयेजडुराई जहंतहंरहीखजाइलुकाई ९ पैवषिकेसंगमेयकनारी नईसौति

तवदानवेसरिसान १

ऊदहुतुरंगमतेग धायिसवैयकसंग २

लियषायकोउनहिवाच ३

५ तेगजनलीन्हभक्ष नहिपरयेकहुलक्ष तवकालसंवरकोपि

७ भोमोहनीकोनास दसआसप्रगळोभास

इ रजतजोदानवसेइ ८ धायेगरजिमृगराज जहंषडोसुतजदराज
याछोडि लियसिंघमायावोडि ९ पगआठवोचकराल प्रगटेविहंगविसाले

योविचार चलतनकौनो जतनअवमरतनही यहवार चौपाई हाइभलोमैनाहि

सिसुपनमेजोमारिनडारो १ सेइपालमैकियोतयारो

२ नागपासंजोहरमोहिदीन्ही जाममरिपुनधानहरिलीन्ही ३

औरउपायचलोअवनाही ४ असकहिदानवलेअहिफूसी

५ जदुनंदननंदनसुतस्यदन

इ तवमायागारुडीप्रवीरा छोड्योऊससुवनरनधीरा ७

कियोविचारमरेकिमिवाखक १ मुगदरमोहिगौरीयकदीन्ही

हवधकीन्ही २ परमप्रचेडअमोघकराला नासकसजुनवलीविसाला ३

मोहिन्हैहैसुषडाई यहवालककोआमुजरई ४ असविचारलियमोगदरघोरा त

५ डगीधरनिभेसूकनियाता दिसनभयोदिगदाहअघा

६ गहनलगेयोससिसूरजमाही सिंधुतजेनिजवेलाकाही ७ मुगदरभीमवि

असोमनमहकियोविचार ८ दोहा अवसंवरकेसमरमहवैखवा

जाकेसमदूजोनह

होमानहुचहतप्रलैकरिदीन्ही १

२ हाहाकारकियोसुरत्रदे मानेभरोरुक्मिनीनंद ३

योमोघमुगदरकुरुई ४ लगतकंठमुगदरभीमाला

५ तवसवरतहभयोनिरासा

८ दोहा दानवकेउरलगतभोवैस्नवास्त्रअतिघोर रथसारथिनुतसंवरैकि
 योभस्मतेहिठोर चौपाई संवरभस्मनिरषिसुरवृदा जयजयकीन्हे पायअनंदा १॥
 गानमनोहरसुरनउचारे पूरिरहेदुंदुभीधुकोरे २ तहाँअपसरानाचनलागी कृष्ण
 कुमारविजैअनुरागी ३ सुरमुनिभाषेवारहिवारा अँसोविक्रमकहुँननिहारा ४ लि
 यीजातजोकासहुकाहीं ताहिहन्गोहरिसुतरनमाही ५ अँवरतेसंवररिपुसीसा व
 रषहिअमरप्रसूनमहीसा ६ गावतरतिपतिविजैसुषारे सुरमुनिनिजनिजधाम।
 सिधारे ७ रुक्मिनिनंदनसंवरकेरो भयोआठदिनजुद्धघनेरो ८ दोहा संवरारि
 हनिसंवरेपुनिसंवरपुरजाय मायावतिकोमादजुतदियत्रतांतसुनाय चौपाईसा
 यावतीपरमसुषपाई हाथजोरिपुनिविनैसुनाई ९ चलहुहारिकाकोसुषदायक
 आपजनकजहहैजदुनायक १० प्रघुसुहृतथास्तुकाहिदीन्हा संवरपुरतेगमनहि
 कीन्हा ११ चलेअकासअकासहिदोऊ रहउसंगतीजोनहिकोऊ १२ १३

दुपुरस्महआये रंपतिअतिअनूपकविक्रये ५ उत्तरिपरेअंतहपुरमाही यहप्रसे
 गजान्यौकोउनाही ६ निजनिजअगनमेकविषानी वैगीरहीकृष्णकीरानी ७
 नसमदसकेदोउआई सवकेचषनचौधगोकाई ८ दोहा
 अरुननेनघनस्पाम कोटिससीसीवदनकविलरकैअलकललाम चौपाई
 नौआयजदुराई जहतहरीलजाइलुकाई ९ पैषपिकेसंगमेयकनारी

सचहियेविचारी २ । नत ।
रुक्मिनिअतिसैदुषपागी । सबसोवचनकहनअसलागी ४
हरिलयऊ सातदिनाकोवहजवभयऊ ५ जोवहजीवतजगमेहोई तोअसैदेह
सुतसोई ई अथवाविधिगतिजानिनजाती येहीहोईसोअतिअकुलती ७
रूपअनूपमहेरे अवतपयोधरतेपैमेरे ८ दोहा काका १०९
पसमान केहिविधिआयोभौनममपरतनहीकलुजान चौपाई ११
षीसयानी वाहेरकोगमनीमतिमानी १ जदुपतिकोसबहालसुनायो ३०
अतहपुरआयो २ प्रभुआयेअतहपुरधोई मातपिताकहैषवरजनाई ३
देवदेवकीरानी आतुरआयेविसोमानी ४ बलभद्रोतहकोपितधाय ५
कहआसुहिआये ५ जदपिजानिलीन्होजदुराई १२
ईतवनभतनारदतहआये मुनिकहदेविसवैसिरनाय ७
सुक्याई निजसुतजानहुनहिजदुराई ८ दोहा जाकोसंवरहरिलयोसती ।
आय सोइकुमारयहगवरोलेहनकसउरलाय चौपाई मारिकाखसंवरइकुमा
रानारीसहितभौनपगुधारा १ मुनिनारदकीगिरासोहाई रुक्मिनिअतिसैआ
नंदपाई २ औरहुकृष्णचंद्रपटरानी संवरवधअतिअचरजमानी ३ मिलैहेरान
सुधाजिमिआई पुत्रवधूपुत्रहितिमिपाई ४ रुक्मिनिदोरिदुहुनउरलाई नैनन
आनंदनीरवहाई ५ नातिनतोहमिलैसुषमानी आवसुदेवदेवकीरानी ई
लभइहआनंदपाई सुतकहैलियोगोदवैठाई ७ बारबारसुप्रचुवनकरही ।
घहिइगमुदजलदरही ८ दोहा ३१५
रुतमनिमदिरैदीन्होसुपितटिकाई आयोसंवरमारिकैजदुनंदनकोनंद द्वाराव
तिवासी सुनतपायेपरमअनंद सवैया रूपअनूपमजासुविलोकतमोहिगई ।
सिगरीमहतारी कृष्णकोनंदनदुष्टनिकंदनहैजगवदनआनंदकारी जोविनअ
गप्रभावपसारिविमोहनहैतिहुलोककीनारी कौनअचर्जअहेरघुराजजेमोहिगईतेहि
गनिहारी ५५
हजूदेवकतआनंदअवुनिधौपंचपवासस्तरगा ५५ ॥
कअतिसुषपाय कुरुपतिकोपुनिमुनिकथादीन्होसकलसुनाय सुकोवाच चौपाई जदुपति
कोकीन्होअपराधा मजाजितदुषयामुअगाधा १ आपहितउपायगहकीन्हो कन्यासहि
तसेमतकदीन्हो २ पनिकुरुपतिकरजोरिवहोरी श्रीसुकदेवहिकहैधनिहारी ३ राजाववाच
हरिकोकोनकियाअपराधा
कहहनाथपुजवहुआसाको ५

सुकउवाच जडुवसीसत्राजितनामा रविकोभक्तभयोमतिधामा ७ कियौभानुकीअनिसेव
 काई भेषसन्नआसुहिदिनराई ८ दोहा दरेमेमंतकमनिमहासवाजितहिदिनेस भगदत
 सुपरभाउभोदेसनदेसनरेस चौपाई सत्राजितमनिकेठहिधारे रविसमानपरा
 कासपसारे ९ गयोद्वारिकहिजहजदुराई तेजवलितनहिपरतलपाई २ सत्राजि
 तप्रविसेपोरजवही नगरवालदेपेतोहितवही ३ दूरहितेखषितेजविसेषी लियेमु
 दिद्वगसकिनदेपी ४ गुनिसूरजनगरीमहआये बालकजडुनदनपहंधाये ५ सभा
 सुधर्मासेतेहिकासी लगीरहेदरवारविसाला ई बैठेउगसेनमहाराजा जडुवसिनकीस
 जीसमाजा ७ तहांकनकसिंधासनमाही बैठेआजदुराजसोहांही ८ दोहा खेलतचौप
 रप्रभुरहेसातिकउडवसंग दामरामखेतरेहेकरिविनोदबहुरंग चौपाई तहांजाइ
 असकियेपुकारा बारवारवारहितवारा ९ चकगदादरअबुजधारी जडुनदनगोवि
 दसुरारी २ दामोदरअरविदविलोचन नारायनदासनदुषमाचन ३ हमसबकीप्रभु
 लेहुसलामासुनहुनाथयकविनैखलामा ४ तुम्हेदरसहेनरविआवत दारावतीतेज
 निजआवत ५ हैरेनिभुवनमहतुमकाही सुरपालकपावहिकहुनाही ई जडुकुलभगदतम
 हिप्रभुजानी आमहिंदरसहेतसुषमानी ७ सुकउवाच जडुनदनसुनिवालकवानी
 बोलिवहंसिचरिचहिजानी ८ दोहा बालकसोदिनकरनहीहेसत्राजितसोइ धरेमे
 मंतककंठमेतेहिप्रकासयहहोइ चौपाई पुरवालकसुनिजडुपतिवेना गवनेअष
 नेअयनेअना ९ सत्राजितआयोनिजधामा देवहृदानपूरिदुजकामा २ देवसदन
 महप्रविसिसुषारी तहांदानदेविप्रनभारी ३ कारंदरसननिजमंदिरआयो जतन
 सहितसोमनिहिधरायो ४ निवप्रतिआठभारवामीकर उतपतिकरतिसेमंतका
 सुषकर ५ जहपूजितमनिरहेनरेसा मारीनुहिआवैतेहिंदसा ई सपरोगकीभीति
 नहोवै अरुदुरभिस्रअंगलषोवै ७ रहैनवाकिनिकदकुवाली जहांसेमंतक
 भामाली ८ दोहा सत्राजितसोइकसमेगो जडुपतिदरवार करिप्रनामवेदत
 यपरमसतकार चौपाई तवजडुनाथकहीअसवांनी सुनियेसत्राजित
 सुमनिसेमंतककोकरिनेह उगसेनमहाराजहिदेह २ यहअमेहननरे
 भूपहिहोतरतनकोहारी ३ सुनिजडुनाथवचनअभिमाना ४ जडुनाथ
 नी ४ हैजडुनाथतुम्हारसुभाऊ नीकवसुखषिहठिअपन ५ नहिजडुनाथ
 मनिखाये महापरिश्रमकरियहपाय ई सुनतवचननेहजोतेन ६
 निजमौना ७ रह्योप्रसेनतासुयकभाई साकरिअनेकनही ८ दोहा
 मंतककंठमेषेलनगयोसिकार तहांकाननेनिकदकुवाली जहांसेमंतक
 हरीधायलघोरा धर्योप्रसेनहिसेजडुनाथ २ नहिसेतहिलेसा
 राधुस्योभृगराजा २ नाममानतईरिखचनि ३ नहिहोते

१० य १५ रतनसेमंतकदुहितहिदीन्ह्यौ ४७
 गी धायसंगअतिसेअनुरागी ५ गेदिनदुइप्रसेननहिआये
 १ गोपितकहनलम्योयहवातामनिहितआतहिहस्मनिपाता ७ भ्रातप
 हिरिमनिगयोसिकारा कियोपापवसुदेवकुमारा ८ दोहा सजाजितकेवचनसा
 १० कस्महिलग्योकलंकयहअसलगवतरान चौपाई कह
 तकहतकोउहरिसोकहेऊ यहकलंककैसेतुमलयऊ १५
 १ मनमहवारचारपछिताई २ सोकलंकसेटनजडुनाथा काननगेपुरजनलैसा
 ३ जहौप्रसेनहिकेसरिमात्यौ सोथलपुरजनसहितनिहात्यौ ४
 ५ तहँकेसरिलषिमृतकमुरारी
 मारिगुहानिहारी ६ गुहाद्वारकरिपुरजनठाढे जडुपतिगुहापुसेतमगाढे ७
 नासतअधियारा प्रगततरविसमतेजअपारा
 १० १६
 १ तवडेरायअतिधायपुकारी १ यहअपूर्वनरकहँतेआयो वालकठमनिबहत
 २ आममानसुनिआनुरधाये जडुपतिनिकटकोषिआतिआये ३
 ४ तपुरुवरिदक्षपजिजाभ्या करनजुद्धमनठीकहिठान्यौ ४
 ५ रिसनाथजडुनाथप्रवीरा ६

धीर ई रहेन दुम आ युध पाषाणा भुजन भिरे भट्ट दोउ वलवाना १ खरे मा सुहित जिमि जुग
 वाजा मै सहिरि क्षराज जदुराजा ८ दोहा अष्टादस दिन राख लौ खरे जुगुल वसधाम आप
 समुष्ट प्रहार करि सियेन कलू विश्राम चौपाई कम्म मुष्ट ल गि वज्र समाना वृद्धे जामा
 वान वलवाना १ थकि गो भये सिथिल सब चंगा उरते उत सौ जुहु उमंगा २ तब विवा
 र कीन्ह्यो मतिवाना येहै परम पुरुष भगवाना ३ रिक्षराज जदुपतिके हंचीन्ही वारा
 हिवार विने अस कीन्ही ४ हम जानहि तुम को भावाना सब भूत न के तुम वलवाना ५
 विष्णु जगत पति पुरुष पुराना जग सिरज क सिरज कहम जाना ई कालहु के तुमका
 खकराला ईसहु के तुमई सविसाला ७ लोक नपाल नपाल न करहु प्रभु अनंत गुन नाम
 हि धरहु ८ दोहा आतम के आतम अहोकार न कारन नाथ तुम समरीनया लको मेहि
 प्रभु कियो सनाथ कवित सबैया मे सुकही भ्रुकुटी न के फेरत न कन चकन धारन वारी
 भीम भयामन भारी महोदधि मार गदेत भयो कैल चारो उज्जल खंकरी जस तेहि
 तहा सविभीषन रामन मारो श्रीरघु राज सोई रघु राज गरीबने वाज भोनेद दुखारो १ ॥
 दोहा रिक्षराज जानौह मै यह जानौ जदुराज करुना करकर करहि करि मेढा विथाद
 राज चौपाई मृदुल वचन बोखे जदुराई जानि भक्त करि जपाम हारै १ पुरजन मृषा कला
 कलगाये रिक्षराज मनिहित हम आये २ देह समेत कहम हिमगाई सत्राजित हिदेहु
 मै जाई ३ जामवंत सुनिजदुपतिवैना मनि समेत दिय सुता सुनेना ४ जामवती जको
 हेनामा सोल सुमाव भरी लुविधामा ५ दरीदुरे द्वादस दिन बीते पुरजन सकल दुधी भा
 भीते ई लौटि द्वारिके जाय पुकारे दुरेदरी देव की दुलारे ७ सुनिव सुदेव देव की रानी
 किये विलाप महा दुषमानी ८ दोहा ग्याति वंघुसत्री सुहिद कीन्ह परम विलाप रुकु
 मिनिहू अति सैल ह्यो दुसह सोक संताप चौपाई सत्राजित हिदेहि वहुगारी जदुपति
 कहं सठ दियो निकारी १ मर्यो कहं याको थौभाई मिथ्या दियो कलंकलगाई २ सक
 ल द्वारिकापुरी निवासी दुषित रुक्म के दरसन आसी ३ जाय भवानी मंदिर माहीं वि
 धि जुत पूजन किये तहांही ४ हरि आमनहित सब हिमनाये वारहिवार गौरि गुन
 गाय ५ प्रगल्यो गौरि प्रभाव महाना नारिसहित आये भगवाना ई निरषिक्त साइ
 मिभये सुषारै मनुष्य मृतक अमृत को उडारे ७ नारिसहित धारि मनि केठा पुर प्रव
 सकीन्ह्यो वैकुंठा ८ दोहा मातृपिता के वैदिय दस मास द्विपुनि जाय उग्र सेन महाराज
 द्विग सत्राजित हिदेवाया चौपाई मनि मिलवै की कथा सुनाई पुनि मजि कहं सब जन
 निदेवाई १ सत्राजित हिदे सोपि प्रभु दीन्ही सोल जाय अघ मुष करि लीन्ही २ गयो भवा
 न कहं अति पछिवाई सिगरी रैन नीद नहि आई ३ लख्यो विचार करन मन माहीं सो
 सोवनो काम कलूनाही ४ कै से जदुपति करहि पसादा केहि विधि मिटे सोर अपवादा
 ५ मै मति मेद समेत कलोभी भयो सभा भिधा जुअलोमी ई मेरी जोदुहि तासति भा

१७ तवकलंकमेरोमिटिजैहै ज

हैं दोहा सत्राजित असठीक देहरिक हैं सताविवाहि दायज मेमनिको दियो ॥
मोदमनिमाहि ४ जदुपतिकीन्हें सोपदित हैं सतिभामाको व्याह जासुसरिसनहि
सत्राजित सोहरिक ह्यो राष हमनिनिजभोन हमतो
इति श्रीमहराजाधिराजवायवसविस्वसिंखात्म

कारिरघुराजसिंहजूदेवकत आनंदअबुनिघोषटयंचासन्तरंगः ५६ ॥ ३॥ श्री
१७ दोहा लास्यारनहमेपांडवनदियदुरजोधनजारि सुनतहस्तिनापुरगयि
संगहिराममुरारि चौपाई पांडववेजदपियहजाने तद्यपिउचितगमनवरआने
१ जायहस्तिनापुरगिरधारी मिलेविदुरभीषमगोधारी २
को औरहमृषअधआरजको ३ तेपांडवनसोकसौभीने
४ हरिवलसोकितभयसमाना

१६० ॥ ३॥ १७ दोहा इहांहारिकामिकुराई रुसगवनकोअंतर
१ कतवरमाअकूरदोउजाई सतधन्वासोगिरासुनाई ८ दोहा

चौपाई तातिसत्राजि
तकहंमारी लेहुछोडाईसमतकभारी १ सुनिअकूरकतवर्मकिवानी सतधन्वाकुबु
द्विउरआनी २ आधीनिसाषडूलेहांथे गयोअकेलछोडिसवसाथे ३ सोवतसत्रा
जितकोसीसाकाव्योछागसरिसअमनीसा ४
आरतसोरपुकास्यो ५ नारीरुदनसुनतसतिभामा खियोपवरिजागीनिजधामाई
सुनिपितुवधअतिसेदुषयायो हायतातअसवचनसुनायो ७ रोवतमोहतिभोड
यभारी सतधन्वहिदीन्हीवहुगारी ८ दोहा पुनिडोंगीमहंतेलभरिपितुसरीरतेहिरा
पि चढिसिविकाहस्थिनपुरेचवीचयलअतिमाषि चौपाई जदुपतिरामनिकटसो
जाई दियोपितावधदुषितसुनाई १ सुनिवधससुरकेरदोववीरा करतविलापवह
तइगनीरा २ पुनिसंदनचढिदुतजदुनंदन भीषमद्रोनआदिकरिवदन ३
मुम्यससंगसतिभामे अरुचक्षायनिजरथमेरांमे ४ दारुकसौअसकहजदराई
आजुदेहनगरीपहुंचाई ५ सुनिदारुकहनिकुसातुरगे चलोहारिकेमारुतसंगेई

जान्योअवसिहोतममलोपू दोहा
वचावहुमोहिअवहेजदनाथप्रतीप चौपाई तवकतवर्मकहीयहवाता
मंगलपाता १ हमतोहरिसावैरनकरिहैं तेरेसंगकसकुलहिउषरिहैं २
करिवैरहिकंसा मसोरजिकैगरीविध्वंसा ३

विधिबधमपार
पमानकोनहि किंयअनुम
पमानकोनहि ५ पुत्रविलाप
पमानकोनहि ५ पुत्रविलाप

मासो ४ उठहुआसुहमो गहतरे तोहिवचासनवलनहिमरे ५ तवसतधन्वा
ई जायअकूराहिगिरसुनाई ई प्रथमाहितुमअरुभटकतवमो मोहिक
सितकमो ७ करहुनतुमकसमारसुहाई मारहियोकोअवजदुराई ८ देहा
नरवोलेवचननहिजानहिमतिमंद सिरजतपालतसंधरतयहजगकोज
माई जिनकीगतिविधिसिवहुनजाने तिनसोकसविरोधहमठाने १ ॥
मकेजेजदुराई यककरसोलियसैलउठाई २ तिनकोवारवारपरनामा ॥
पुनरुपमिरामा ३ तरेहितहमनहिमरिजैहै प्रभुसौकहपरायवचिजै
मंदा मोहकोफासतनिजकंदा ५ तवसतधन्वाअतिदुषपा
हमरिहै ५ कताई ई हैसवारयकचपलतुरंगा भाग्योपूरुबकापतअगा ७
सतधन्वाभागनसुधिपाई दुतरथचहिरामहैजदुराई ८ देहा सतधन्वापीछेखगेकी
हेकोपअपार कहंभरिजैहैभागियहअसमनकियेविचार चौपाई सतधन्वाभा

ग्योसतजोजन आयैजवहिजनकपुरउपवन १ तवतुरंगमारिगोतेहिंदामा गयेपहा
विजदुपतिअरुरामा २ निरषिकृष्णकोअतिभयपाय्यो पैदलसतधन्वातवभाग्यो ॥
३ रथतेकूदिदोरिगिरधारी हन्योचकसतधन्वाहिमारी ४ गिस्तोधरनिमहैगोकठि
सीसा आयनासुदिगजदुकुलईसा ५ तकिवसननमाहमुरारी मनिकोहेरनलगेवि
चारी ई जवमनिमिलीनतवगोहरायो वडेभायहम रतननपायो ७ सतधन्वाको

मनिधरिआयेनहमहमाही

मोहंसाचारीकरतंचलवंधुहमार चौपाई

भलीभईजोरतेननपायो १ यहमनिअपनेपासनत्पायो नगरीमहंकाहदैआयो २
ततिजडनगरीतुमजाह बोजिलीजियेमनिजडनाह ३ तमविदेहकोचहैनिहारे
हिजनकलीगतअतिप्यारे ४

धामा ५ सुनिविदेहवलभइअवाई लीन्हौपुरखाहेरअगुआई ६

धिप्रकारा प्रेमसाहितपुनिवरनपयारा ७

वहुविधिसेवकाई ८ दोहा वसतभयेकलुकाखतहंअतिमोदितवसिराम ९

नतहंआयकैकरिचरननयरनाम चौपाई सिपीगदाविद्यावलयाही

जनकतेहिंकाही १ उतसतधन्वहिमारिसुरारी तासुवसनमहमनिननिहारी २ व

दिस्यदनद्वारिकैसिधारे सतिभामासौवचनउचारे ३ हममारेसतधन्वहिप्यारी ॥

तासुपासेममनिननिहारी ४ असकहिपुनिसजाजितकेरो

रो ५ वसेद्वारिकामहंसुषपागे मनिकेयाजकरावनलागे ई सतधन्वावधषवरी

हिपाई कृतवर्माअकूरडराई ७ भगेद्वारिकानेदोउवीरा कासीमहंदोउवसेअधीरा

८ दोहा जडपुरतेजवतेगयेकासीकहंअकूर होनलगेतवतेतहामहाठपडवकूर

असकोउकहैसुनीसमहीसा जानहिंनहिप्रभावजगदीसा १

मंगल तेहरिजहतहंकोनअमंगल २ ॥

कराजा ३ कहैदृष्टिसुफलकहिआये कासिराजअसगुनिसुषपाये ४ दईसुफल

कहिआहिकुमारी गमनततिनहिंदृष्टिभैभारी ५ गांदिनिनामसुताछविबारी ॥

सोअकूरकेरिमहतारी ई जहंजहंजातरहेअकूरा सोइप्रभावधनतहंजलपूरा ७

प्रगटेनहितिनदेसनिमारी नफलुनत

तजडुपतिकहअसवेन यतनेभरकारननहैमनिहुविनादुषधैन चौपाई असकहि

दुपतिवारपठायो कासतिअकूरखोलायो १ करिसतकारवचनकहप्यारे

होककाहमार २ सवकेमनकेजाननहारे पुनिजडपतिअसवेनउचारे ३

तुमकोमनिदैकै भाग्योइततेअतिमयकैकै ४ ककाप्रथमहमजान्योसोई

सोतवराय्योगाई ५ सत्राजितकेनाहिंकुमारा प्रेतकर्महमकियोअपारा ६

तहमकोधनताको पैतुमरापोरस्तप्रभाको ७ ब्रम्हचर्जधरिपूजनकरहू

नितधनसवधरधरहू ८ दोहा यहीस्पमेतकहेतहीदैकुलंकगोहिराम

मिथिलापुरीवसेजनककेधाम ४ चौपाई पैतुमहमकोदेहंदपाई जामेमम

कमिटिजाई १ जोयहूकहहुनहैहमपाही मिल्योतोअसधनकहतुमकाही २

३ १५५५५ २ ॥ देहदक्षिनादुजनअपेदी ३ सुनिअकूरअसजडुपति

वानीमधिदरवारस्यमंतकआनी ४ चोखिवसनतेहिदियेदेवाई रहैपाप्रकाससूरम
 मऊई ५ हरिभनिकोसवजननंदवाई अर्पनादियोकलंकमिटाई ई पुनिमनि
 अकूरहिकहंदीन्हो। सकलसभासदजयजयकीन्हो। ७ जोकोउसनतरस्यमंतका
 गाथा करतपाठअतिप्रेमहिसाथा ८ दोहा जाकेदुषनसिजातहैअपकीरतिनहि।
 होइ सकलभौतिमंगललहैकरहुनसंज ५७ इतिश्रीमहाराजाधिराजनाथ
 वसविस्वनाथसिंघात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजश्रीराजावहादुर
 कृष्णचंदकृपापात्राधिकारिचुराजसिंथकतेश्रीभागवतेउत्तरार्धस्यमंतकोपाध्यानना
 मसप्तपंचासतमस्तरंगः ५७ ॥ ३ ॥ दोहा द्रुपदगेहमेप्रगटभेषाचौपाडववीरा।
 आयह ६ ॥ ४ ॥ १ जुतरनधीर १ चौपाई सोसुनिपरमसुषितजडुनाथा
 साखिकआदिकलैजदसाथा १ हस्तिनि २ ॥ ५ ॥ हरिआगमपाडवसुधि
 पाई २ जेजसरहेतेतसउठिधायै हरिअगमानिहेतदुतआये ३ जेसंद्रीधानहि
 पाई चेतनहोहिसकलसुषडाई ४ निरषिपाडवनकोजदुराई भरिअनुरागदि।
 योमुसक्याई ५ जदुनंदनकोवदननिहारी सवपाडवअतिभयेसुबारी ई प्रथममि।
 लेसवयेकहिवारा अनुचितउचितनरह्योविचारा ७ धर्मभूपकहैजदुपतिचंदे अरु
 भीमहकहपरमअनंदे ८ पुनिअर्जुनहिभिलेसुषधामा माद्रीसुतदोउकियेप्रनाथा
 ९ दोहा पुनिपाडवअपनेअयनजदुपतिकहैपथराय पूजनकीन्हैप्रेमभरिसिंहा
 सनवैठाये २ चौपाई पुनिदोषदीपरमसुकुमारी लज्जितजदुपतिनिकडसिंघा
 री १ मंदमदयदवदनकीन्हो अपनोजनमसुफलगुनीलीन्हो २ पुनिपाडवसा
 खिकउरलाई पूजेसादरतेहिवैठाई ३ पुनिपाडवनकेकरकरगहिकै स्थिवैठायवैन।
 मृदुकहिकै ४ बारवारजदुपतिमुषदये धन्यधन्यअपनेकहलेयै ५ पुनिप्रभुकु।
 तीनिकटसिधारे करिवंदननैननिजलदारे ई कुंतीहरिकहैहियेलगाई पूछीवि
 विधिभौतिकसलाई ७ जदुपतिहैपूछीकुसलाता प्रेमधिवसमुषकढानवाता ८।
 दोहा भयेविलोचनसजखनुगमरिआयोगलतासु प्रेमविवसकलुछनविकलपुनि
 सम्हारिउठिआसु ३ चौपाई पूर्वकलेसनसुमिरिसयानी दोउकरजोरिकहीअसवा
 नी १ कपारावरीममकुसलाई ४ योममसुधिहितममभाई २ तवतेहमसवलहैअ
 नंद लूटिगयोसिगरेदुषदंदा ३ भानअकूरआइमोहिपांही कहितुववत्तनदयो
 दुषकोही ४ नहिनुवसनुमित्रषगगामी जगतमित्रहोअतरजामी ५ तद्यपिदास
 नहीनदयाला सुमिरतटरहुकलेसकराला ई धर्मभूपपुनिकहकरजोरी भैवडा
 भागअजप्रभुमारी ७ कीन्होकोनसुक्तिनहिजानौ आवतनहिकलुमनअनु
 मानौ ८ दोहा जाकोजोगीजोगवलदरसनयावतनाहि सोदरसनप्रसुरावरोमैकि
 यदनदगमाहि ३ चौपाई धर्मराजकीसुनिप्रभुवानी मोदितभयेपरमप्रियमानी

१ भूपविनेसुनिरमानिवासा कियनेवासयावसचौमासा २ दिखीनगरनेवासिना
था निजदरसनदैकियोसनाथा ३ येकसमेजदुनदखकाही लेअर्जुनचदिसंदना
माही ४ धनुषतुनीरधारिवरवीरा गेअपेटहितगहनगंभीरा ५ आलमृगनमय
कानिनघोरा तहंप्रवेसकियाडुकि सोरा ६ तहंप्रलिवेलनलगेसिकारा अर्जुन
७ हनेवाघअरुरोम्वराहा सामरहरिनमहिषमृगनाहा

८ दोहा षडंगीस्याहीससकहनिजानिपर्वदोउवीर
जहनूपथीर चौपाई तहंदोउवीरनलगीपियासा थाकिगयेअतिपरेप्रेयासा १
तवगमनेजमुनासरितीरा कीहेपानसुधासमनीरा २

३ तहेयेकसुंदरिलबीकुमारी
४ तवअर्जुनसोकहजदुराई पूछडुकुवरिकोहिदिगजाई ५
पूछनलगेनैनपंजरीदी ६ अहोकोनितूकसइतआई केहिहिततपधारेवि
७ हमहिजानिअसिपरतकुमारी तुमतपकरहुकंतहितभारी ८ दोहा जवा
धन्याकन्यानवतुरतरीन्होववनसुनाया

चौपाई हमहैभानुसुताधनुधारी
हिहमारकंतगिरिधारी दूजीनहिअभिलाषहमारी २
विनहरिजिनपदविधिसिवपूजा ३ कालिंदीहेनामहमारा
हअगारा ४ जवलोमाधवनहिचरिलैहै तवलोइततेहमनहिजैहै ५
पहंप्रिअयेकालिंदीकेववनसुनाये
जरयेचदाई ७ नृपतिनिकटअर्जुनजुतआये लखतजुविधिरअतिसुषपाये ८

१ ईसरसाय चौपाई जदुवरकोसासनसोपाई दियोअनूपमनगरवनाई १
कछुकालमुरारी दियोपांडवनआनंदभारी २ अर्जुनसारथिकैजदुराई
यअगिनचराई ३ धनुतुनीरदियसिषिहैराजी रथअभेदकवचहुसितवाजी ४
रतवचायोमयदानवको रबीसभासोसुषप्रदसवको ५ जौनीस
दुरजोधनजलथलभ्रमपाई ६ मागिविदोपुनिधर्मराजते औरहुसवसुहिदन
समाजते ७ सायुंकादिवीरनसंगलीने द्वारावतीगसनप्रभुकीने ८ दोहा नगर
आयसुभलगनमकालिंदीकोवाह करतमयेविधिसहितप्रभुपुरजनरहेउछाह
चौपाई विंदऔरअनुविंदसुवेसा रहेअवंतीनगरनरेसा १ रहेसुनोपनकेवसरो
क तिनकीभगनिलेनचहसोऊ २ दुरजोधनवोल्योनिनपाही जदुवरकोवाहह
तमनाही ३ हमहिव्याहितुमदेहुकुमारी करहुनजदुवरकोभयभारी ४
अविदाहेजाको विभुवनमेअनूपवपुताको ५ नाहिलयंवरमहिमुरारी दुरजोधन

धनधनुधारी ई हस्योमित्रविंदहि जदुगई सबभूपनकोगर्वनसाई १ धर्मधा
 रंधरअवधधंधीसा रह्योअनगनजितनाममहीसा ८ दोहा कन्यासत्यानामकी
 परमप्रभाकीजासु भूपतिअसोप्रनकियोकरनस्वयंवरतासु चौपाई जोकी
 उसातव्रषभमदवारै तीषनश्रृंगमहावलधारे १ नाथेइनकोयकहिवारा रे
 यसुतासोभूपकुमारा २ यहप्रनसुनतधमंडहिछाये भूपकुमारअवधपुर
 आय ३ नाथनखगेव्रषभयकवारै व्रषभवलीतिनकहंहनिडारे ४ सुनिप्रनअ
 वधभूपकोभारी अवधनगरगर्वनगिरधारी ५ चलोसंगमहंकटकमहाना
 चलोसव्यसावीवलवाना ई सुनिअवधेसकृष्णआगमन मान्योसकलअमंग
 लदमनू ७ लोनेकछचलिकैअगुवानी सादरप्रभुहिअननिजअनी ८ दोहा प्री।
 तिसहितपूजनकियोकोसलेसमतिमान धन्यभागअहोमृदुआख्यदरश
 न चौपाई तहोभूरोषनतेसुकुमारी सत्यानिरषतभयगिरधारी १ लषिमोहि
 तअसलगीमनावन मोपतिहोईपतितकेयावन २ जोकछुममजपतपविधिजो
 वै तोजदुनायकनायकहोवै ३ पुनिहरिसोवोख्योअवधेसा कहाकरौप्रभुदहनिदे
 सा ४ हेनारायनहेजगदीसा सबविधिपूरनईसहुईसा ५ मैलधुकहाकरनकेलो
 यक तुमसबविधिसमरथजदुनायक ई जिनकेपदपंकजरजकाही विधिसि
 वरमाधरहिसिरमाही ७ रायनधर्महेतमरजादा लीलाकरहुंदहअहलादा श्री
 सुकौवाच दोहा तवसिंथासनमेलसेमेघसरिसंगभीर कौसलयतिसौकहतमो
 बेहसिवचनजदुवीर श्रीभगमानउवाच चौपाई धर्मधुरंधरजेनृपअहदी जाव
 वतिनहिनिंदकविकहही १ तथापिमेतुवप्रीतिनिहारी भागहुंनपरावरीकुमारी २
 कन्यामोलतुहेनहिरेहैं कचनभूरकरिदुहितालैहैं ३ जबजहुंनदनआसैषोले तव
 अवधेसमुदितपुनिबोले ४ राजाउवाच तुमसेवरवरकोजगमाही देहुंजाहिमैसुता
 विआही ५ गुननिधितुम्हरेवरमहकमला करैनिवासनिरंतरअमला ई पैहमाकि
 येयेकप्रतमारी राजसुतनवलवहुहुनिहारी ७ सातव्रषभयेअतिवलवार येवहु
 राजसुतनकहमारै ८ दोहा येकसाथव्रषसातहुनजोनाथहुजदुनाय तोकन्याधा
 न्याभईमैदैगयोसनाथ चौपाई कौसलयतिप्रनसुनतविसाला मनमहंकियोवि
 चारकपाला १ असेषेलवहुतहमयेले व्रजमहगोपनसंगनवेले २ असगुनिका
 सोकठिनकटिफेटो उठेआसुलधुकारजसेठो ३ सातरूपधरितहंजदुनाथाना
 येसातव्रषभयकसाथा ४ बाधिरामहंनृपदिगल्याये सातहव्रषभनगरगर्वनसाये
 ५ चलेदारुव्रषभजिमिवालक तिमिवाधेव्रषभनजदुपालक ई अवधनरेसप्री
 तिअतिछाई दीन्हीआहिसुताजदुगई ७ लियोकुवरिकहंहरविबिहारी वेदविधा
 ८ दोहा मतिमानीरानीतहोपायकृष्णजोमात धन्य भाग

वैद्य

रुसजा

चौपाई वजेसंनौवतिहनगरे

नउचारे १ नगरनारिनरआनंदपाय भूषनवसनसाजिसवआय २ दससहस्रदि

वैसदस्त्रजुवतीमनिमात्ता ३ नौहजारहाथीमदमाते

सहितसुषमाते ४ दियाकोटिनवचपलतुरंगा ५

सुतासहितजदुनदनकाही दियवढायनृपस्यदनमाही

जलद्वारा रह्यो नतनकरतनकसम्भारा ७ यहिविधिदयतिकहवधेसा

कियेलहिमुदसरितेसा ८ दोहा तवजसातहव्रषनतेहारेराजकुमार ९

चौपाई :

१ भारगरोकिपडेभेघेरे चहकारेनदभादनकोरे २ छोडेसकलविविधि

विधिवाना कायखईजदुसेनमहाना ३ तवअर्जुनगांडीवटकोरा छोडः

तिघोरा ४ येकहिवारसवनकहेमारे औरहुसकलकटकसंचारे ५

पराई जिमिमृगवनकेहरीडेराई ६ सैदायजअतिसैसुषकाय जदुपतिजदुनगा

७ सह्योभादअवधेसकुमारी भईकष्माकोअतिसेप्यारी ८

तकीरतिफूफूसुतामझाकोनाग केकेदेसहिसाभईरहीसाळविकीचाम ९

आनासकलमिलिकसहिकियोविवाह

री ३ सुरदानवषामाजलमाही सोयतरह्योसंकककुनाही ४ संघसोरदुनिपरम
कढोरा जाग्योसुरदानवअतिघोरा ५
भानमनुमंदर ई लियनि सल्लयक महाकराखा अनुप्रगटी प्रलयानलज्वाला ७

पडेकेसद्गकूपसमलषिसुरहोहिं अधीर ५

खल्लिवेलातज्योमुनिखगखस्तिमनामने १

सौगरालेतकिहनीगोपालके
लके २

यगराजकरिघायोवली जडनायचकपचंडलैकियमुडपावौषडहे
सरलितगिरिद्रिगिस्तोसौगिसौनलरुंडहे ३ देहा ॥ १० ॥
हिसंग्राम पितुविनासलषिकृष्णसौभयेकोपकेषाम १४

रुअवनतामनभस्तान अंतरिस्थयेसातहकियारनकेपियान २ कंदमुजगी
ह्योभोमसैनापतीपीठजो दियोसंगरैमेनहोपीठिजो कियोताहिआगेसबैकोपि

के बडीसेनसाजेरनेवापिके १ सवेकृष्णकेसचुपेधादके तजेअस्वमारिदिगेआ
इके गदासकितेगो सरैसूलहै हुनेसूलैतोमरोबूलहै २ दिलेकेहरीसस्वको
आवते तजेवानभारीदडेचाव ते कियेहैलिलेसंसवेसस्वको लियोफेरिभा
सीसहाअस्वको ३ हुन्योपीठिकेआमुरैपुत्रने कदेवाइसीसोमुजावर्गने गयये
कवारैजमैअनको दुतेहीसचास्योसवेसेनको ४ दोहा जेवाचेतेभागिगेभौमासु

अंगकापतविनतीकरीभोप्रमुमहाविनास चौपाई येकपुरुषपश्रीचा
दिआयो सुंदरिनारिसंगमेल्यायो १ सासातोकोदनकोफोस्यो मुरकोमारिदेस
मदमोस्यो २ यी ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
पितभोधराकुमारा सबवीरनकेआसुहंकारा ४ खेमदमत्तमतंगहजारन भौ
मासुरनिकसौरनकारन ५ लेखोगरुडपरतियजुतकुल्ले रविपरचपलाजुत
चनकुल्ले ईहरिकहंलपिसोहस्योठठाई यहकोआयोस्वोगवनाई ७ नारीसा

चाहैहोइयोई थियारा ८ दोहा भोजा ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
नसुनाई यहकामोकोमारिकेतियकोलेहुछोडाइ २ चौपाई भौमवचनसुनिभटस
मुदाई सारेहरिकहंतोपखगाई १ आयहुहैन्योतोपकरधारी भाविरहीरनमहं

२ लूकसमानचलेवहुगोला वारिहारभयोभूडोला ३ गोलाखगगरु
सकेअंगा चूरचूरमेयेकहिसंगा ४ तवजदुनेदनसारंगलीन्हैयो येकयेकगोला
५ तहंप्रभुतजीवानकीधारा मूदेरविदेगेअधियारा ई कटे

वाहुसिरवरुपदेका उठतमयेसनमध्यकवंधा ७ कटेतुरंततुरंगमतंगा बंडप
डभेजोधनअंगा ८ दोहा जेजोभटआपुधतजतहरिहिघेरिचहुंवार तिनतिनने
त्रैवानहनिकाटेसौरिकिसोर ३ चौपाई पक्षिराजपुनिपक्षनमाहीं डास्योपरिस
पीलनकीहीं १ खगतपक्षिपतिपक्षप्रवाता केतेउडिगेगजसंधाता २ केतेविन
रंतनविनसुडा मयेखगतनषचौंचपबंधा ३ केतेगजचिकरतपरार् घुसेनरकतेन
गरहिजाई ४ नरकासुरख ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
सक्तिकुलिसतेभारी हुन्योगरुडकहंताकिप्रचारी ई खगीसक्तिपगपतिअंगमाहीं
जेसेकुसुममालगजकाहीं ७ निरफखनिरषिपरकमआपन कोपितभोमा

सुरसुरतायन ८ दोहा खीन्हैयोसखकरालयेकमारनकोजदुनेद चहुपोचलावन
जवतहाआइहाइरतिमंद ४ चौपाई दानवसूलचलननहिपायो कलसुंदर
सनचक्रपलायो १ भौमासुरगजरहैया सवारा कट्योसीसगजजुतयकदारा २ स
हितकिरीदकुंडलनचारु गिस्तोघरनिसिरधरजुतहारु ३ हाहाकारदेससवकी
न्है सुमनससुमनवरषिवहुदीन्है ४ साधुसाधुवोलेरिषिवानी जदुवकीअस्ता
तिवहुठानी ५ देविधरनिनिजपुत्रविनासा गमनकियोआतुरहरियासा ई चामी

करकुंडलपरकासी औरहुसकळवळविरासी ७ हरिकहकीन्होअरपनआइ १
 जंतीमालापहिराई ८
 रषिकेवारवारपदचूमि १ भूमिंवाच कुंदपद्वरी जयदेवदेवधृतसंषचक
 रूपमदमथनवक जयजंगतआत्मपरमात्मसुद
 यकंजनाभजयकंजमाल जयकंजनैनपदकंजलाख ७
 जयआदिहेतुसवसुरनसेव २ जयपरमपुरुषजयपूर्नेवोच जयपरब्रह्मअजरा
 हितकोधजयअंतरंगवहिरंगज्ञात जयअलिअनंगअरिसरसिजात ३ देहा
 जनस्जनासनतेमैपालनसतगुनधारि सिरजहुनासहुपालहुजगदीसविचारि १
 कुंदगीतिका मैसलिलअनलहुअनिलनभसुरइद्रिमात्राअरुमनोअरुसवचरावर
 जीवतुममेयेकपतितुमविभुवनो जेगुनतजगवितरिक्ततुमतेजोग्यनरकनेवासके
 तुमआदिकारनपतिततारनसोकादारनदासके १ यहमौमसतअतिदीनसवगुन
 हीनपरममलीनहै तापरपरमभयम
 रमकपालकीजैया हिंसरकरकजहै दीजैअभयवरदानजतिहोइदुषसवभेजहै ॥
 २ श्रीसुकउवाच देहा भूमिवचनभगवानसुनिदेतेहिअभयनिदेस
 करतभेगौमभौनपरवेस १ चौपाई
 का १ हरिल्यायौभौमासुरमारी कियेरहौ असप्रनैविचारी २ सवालाषकंनमि
 कोजोरी करिहौव्याहिविहारवहोरी ३ तेकंन्यनकहैलयेमुरारी
 कुमारी ४ लपतेमोहिगईसुषधारे चहैकल्पपतिहाहिहमारि ५
 नाथअभिलाषा भौसभटनसौअसप्रभुभाषा ई ल्यावहुसिविकाविपुलमगई
 देहुद्वारिकहिइन्हैपठाई ७ प्रभुकेवचनसुनतसुषषाये
 ये ८ देहा मेजनअजनवसनवरअंगभूषनपहिराई
 तदियद्वारिकहिपठाई २ चौपाई
 भागा १ अैसेचौसठिगजळविवारि अरुरथवाजीवेगहिधारे २ जदुनदननिज
 संगलेवाये सतिभामाजुतनिजपुरआये ३ वसेतहौकळकालमुरारी
 रहसहसविहारी ४ येकसमैरुकमिनीअगारा वैठरहेवसुदेवकुमारा ५
 हीऔरस्वरानी पैनहिसतिभामाळविवानी ई तहँनारदसुनिआसहिआये
 जदुवरदरसनमहमनलाये ७ मुनिकहैदेषिउठेजडुराई सादरआसनमहँवेठा
 ई ८ देहा पूजनकरिवंदनकियोपुनिपूलीकुसबात तवनारदसु नितहँहरषि
 हरिसोबलेवात चौपाई पारिजातकोसुमनसोहावन मैल्यायोतुवहितजंगपा
 वन १ लेहुनाथयहधारहुसीसा पावनकरहुपुहुपजगदीसा २ तवलैपारिजाता
 कोपूजा मुनिकहँहरिवंदेसुदमूला ३ रुकुमिनिहँदीन्होअडुराई जानिपरमप्या

रीमनभाई ४ सोई पारिजातको फला रुकुमिनि धार्यो सिरमन फूला ५ तवनार
द्वोले सुसक्पाई रह्यो सुमन तुवजोगवनाई ई होइ हिनहि यहु कवहु मलाना ॥
दिन दिन दून दून दुति नाना ७ मन कामना सकल यह देई तन मलान तासव हरि लेई
८ दोहा पै हमको अवरु कमिनी अँ सो परो जनाय सव रानित तँ आय को प्रियमा
नत जदुराय चौपाई आहु ॥ १ ॥ नितेरी तुव सोहा गलषिला गहिचे
री १ यक तो हरिकह तँ अति प्यारी दूजे पारिजात सुमधारी २ हम तो जानत हो
कुविधामा हरिकह अति प्यारी सतिभामा ३ पै अवजानि परो सतिमोही हैं जदु
वस्तुम्हार अतिमोही ४ तहाँ सतिभामा की दासी बडीरही सुनि भई उदासी ५
निज ठकुराइन पहँ गै दोरी बोली वचन दुषित कर जोरी ई पारिजात सुमनार दा
ल्याये जदुने दन कह मुदित चढाये ७ सोई सुमननाथ प्रिय करिकै दीन्ह्यो रुकु
मिनिकह मुदभरिकै ८ दोहा तवनार द्वोले वचन रानिन सकल सुनाय सव तेतु
सकह अति प्रियमानत है जदुराय चौपाई तँ प्रिय है अस प्रथम हिजानी पै
अवरु कमिनिको प्रियमानी ९ स्वामिनि रह्यो काह अचवतेरो रुकुमिनिलह्यो सोहा
गधनेरो २ जनि अपने कह मान हरानी मेहों अति प्रिय सारंग पानी ३ दासी वच
न सुनत सतिभामा बोली वचन भृकुटिकरि वामा ४ अवलौ तो हम रही सोहा गि
नि पै अवहरि मोहि कियो अभागिनि ५ कहि हैं कान कान सवरानी रानिन की रुकु
मिनि ठकुरानी ई और सहै सब वचन भलाई पै हम सो कै से सुनि जाई ७ रह्यो आ
जलौ मोहि अभागिने मोहित जिहरि और हिनहि जानै ८ दोहा सभा मडि सा आ
नुस बिहरि नीना हरि सोइ प्यारिहि सुरतरु सुमनदिय प्रेम बेलि उर खोइ चौपाई
अस कहि भूषन वसन उतारी वसन येक से उहित न धारी १ तज्यो अंगराग गुहमनि
माला को पित मनहु अन्न लकी ज्वाला २ बाँधी दूकूल सेत सिरमाही आवुर गई मा
न गह काही ३ सजल जलद जिमि उडुकि पिजाही क्षिपी अकेल को पग रह माही
४ लेपि अरुन चंदन सो धरनी वैठी भूमि मोनवर वरनी ५ सुमिरि सुमिरि जदुप
तिके करमा सी सक पावति समुभ्रति मरमा ई महिन षषोदति वारहि वारा ॥
खास लेति वहु उर दुषभारा ७ बाँधी विलषिये काँ सिरवेनी चूरन करति कम
ल छवि अँनी दोहा नीचे नैन न वाइ कै वैठी को पद धाम यहि विधि सतिभामे तहाँ
तीतीनि सिजुग जाम चौपाई तहँ मुकुट धनुष बोलाई मुनिको सेवाहित वैठाई
१ दारुक के निज संग हिलीन्ह्यो सतिभामा गहगमन हि कीन्ह्यो २ जायत हो
निरधीन हि प्यारी नाथ सषी सागिरा उचारी ३ कहाँ गई प्यारी यहि कनमे सधिकह
स्वामिनिको पभमनमे ४ कोप भगन गमने जदुराई दारुक कहै दारिहि वैठाई ५
लख्यो सतिभामे गोविंदा इगनि वोढ कन्हि अरविदा ई वागनि देठति वारहि वारा त

१७ करिहरिदोरपीठिसुसखाती

८ दोहा सखिकरतेतैचंदनैनेमुकहियेसगाय ॥ ५५ ॥
 बिदेपाय चौपाई चदिपरजंकउतरिपुनिअवै कोपभारतेहिंसहानजावै १
 प्रमोरिभूमिमहँपौढी सपिनठाढकीन्ह्योनिजड्योढी २ यहअंतरलषिकैगिरधा
 ३ तुरतसपिनसोगिरावचारी ३ प्यारीकोनहिमोहिजतावहु मानकारनहिवेगिव
 तावहु ४ सपिनकह्योहमजानीहिनाही आपहिपूछिलेहुतिनपाही ५ तवमाधवा
 लियोविजनकरआसुउगई ई मंदमंदतहहाकनलागे सतिभामा

१७ पुरिजातसुमसोरभयाई चौकिउठीहरिषियासुहाई

हैमहितेधौमोमतेवारहिवारउदात चौपाई
 बोलतभईभीतिअतिमानी १ स्वामिनहमनहिजानतिअ
 हैंही सौरभमेदकौनविधिकहहौ २ लगीनिहारनतवचहुँवोरै लषौसीसदिगसौरि
 किसेरि ३ कंपतअपरलेखासंअघाई फिरिवेठीमुषनीचनवाई ४
 कुटिकरिवामा करमुषधरिवोलीसतिभामा ५ दततेगमनहुवेगिसुरारी जाहुजहौ

१७ इगज
 लंकमलकरनेहरिलीनै बोलैवचनप्रेमरसभनि ८ दोहा नीरजनेनननीरकतद्वारति
 हैसुकुमारि मुषमलीनममहातहैतुवमुषमलिननिहारि वरसैकैसररंगितसारीका
 ततजिदीन विनाकालसितअमरकसगहिछीन १ भूयनतेविनभूषितअगदेपातबो
 गिततावहुप्यारीजियअकुलात २ सेनवसनवरवोधेभृकुटीवंक ३

रतीतजिपरजंक ३ तेरीरोवितचितवनिआयसुतीर मेरेहियउपजावतिअतिसेपौर
 ४ कसप्यारीनहिवोलतिकेहिअपराध कसवोरहिमोहिदुपकैसिंधुअगाध ५
 सिचितवैरीयकहुवार करुमेरोहियसीतलकरुदुषकार ई
 जनसोक वहतसखिलउरउपजतंरजहिवाक ७ भावकोरचषचाहततुवमुषचंदमा
 नमिलिंदमोहीतुवमुषअरविंद ८ कौनचूकभैभैलेहुवताइ काहेदुपउपजावैवरनई
 राई ९ हैजहानमहेजाहिरयहप्रियवात सेवतसतिभामेहरिनिशिदिनजात १०

सत्यहभापहुंअपानमानु भोकोऔरनप्रियकोउतुमैंसमान ११
 धरनीछमारतिछविरविजसतेज तिमितोसोममनेहहैतुवरुचिनितवैधेज चौपाई
 अससुनिप्रीतमकीमृदुवानी कहतभईमृदुवचनसयानी १ गोकहरह्योआजुखग
 घोपो जान्योकपटवोरनहिचोषो २ करेकपटाहोहिंसराहौ प्रीतिरीतिजानहिंक
 नाहौ ३ जानीआपरीतिहंमभूरी मुषमहँसुधाहृदैमहेछूरी ४ चाहहूऔरनराहहूमो
 ही जानिपरहुंमैंवावरितोही ५ होगोपिनसंगकेखेखवारी कैसेजानदूरीनिहमारी ॥
 ई गोपिनकेचोपेजदुराई हंगहँसाकीजतचपलाई ७ नापनदहीचोरावनवारै को

सेजानहुगुननहमार ८ दोहा बालपनैकोरंकजोहोतभागवसराउ ताकोकैसेहुनि
 टतनहिअपनोजातसुभाउ १ असकहिसजाजितलसीद्वारतिद्वगजलधार मुषा
 हिनिपटपटवाटकरिफिरिवेठीदुषभार २ इस्विहोरिनिजवारकरिवारहिवारनि
 होरि बदनवारचलिकहतमेविरचतविनैकोरि ३ चौपाई तेरोसोकअगममजा
 रैकसकारननहिनासुवचारे १ मेरीसपथतोहिदेप्यारी जोकारननहिदेहिउच
 री २ तवनीचकरिआननचंदरा सुंदरिवोलीमंदहिमंदरा ३ तुम्हहिदियोमोहिप्र
 थमसोहागा हल्लेतुमहिवातेदुषलागा ४ सवतेअधिकमोहिप्रियमाने मो
 कहअवसवतेलखुजाने ५ नारदपारिजातसुमलायो सोतुमरुकुमिनिसीस
 चढायौ ६ सोईअहेआपकीप्यारी काहेकोसुधिकरहुहमारी ७ नारदकीन्हीता
 सुवडाई सोतुमसुन्योअवनमनलाई ८ दोहा नारदकाजनेहरेअनुवितउवितउवार
 भीषमागिधरधरजियैवनकोनिवसनहार चौपाई जाहुरुकुमिनीनिकटमु
 रारी जसोकियोप्रीतिअतिभारी १ प्रथमप्रीतिजदिममसुधिकीजे तोतपकर
 नसीषमोहिदीजे २ अवनहारिकामहुंहमरैहैं तपकरिकाननतनतजिदैहैं
 ३ जालहिमानखहतअपमाना अधमकोनजगताहिसमाना ४ असकहिरुदनक
 रनपुनिखागी हायनाथमैंसकौनखागी ५ तुम्हहिछोडिहमकेहिबनजैहैं केहिनि
 धिहमतनकहैंतजिदैहैं ६ नहिंरहिजातनजातवनतहैं सकलभांतिदोउभांतिना
 सतहैं ७ तातेतुममैप्राणलगाई तनतजितुवतनरहिहौंआई ८ दोहा कंतअहोक
 पटीकठिनकपानकूरसुभाउ कोहेकोकुलिकीजियतुकोमलपनंदेधराउ चौपाई
 सुनतसत्यभामाकीवानी मंदविहैंसिकहसारंगपानी १ तुमतौहोस्वामिनममप्या
 री तुमअधीनहमहैंसुकुमारी २ अससुषलसतनवचनकठोरा ब्रथाजरावसिकत
 हियमोरा ३ छमाकरहुअपराधहसारे कोमलअहेसुभाउतुम्हारे ४ रियोदेवदु
 मसुमसुनिराई मैदियरुकुमिनिसीसचढाई ५ तातेकहौंसत्यमैंप्यारी आसुहि
 अमरनेवाससिधारी ६ पारिजातकोविटपउधारी नाकनेवासिनगर्वउतारी ७
 देहौतेरेभवनलगाई येकफूलकीकाहचलाई ८ दोहा तवसुंदरिवोलीवचनस
 कोजोसुरदुमल्याय अववेलेवकतकीजियतुकोमलसहिदेहुदेपाय चौपाई जोतु
 मपारिजातदुमल्यायो तोआसुहिमममानछोडायौ १ हमहूतवअसमनमहैं
 जानैं सवतेअधिकमोहिप्रियमानैं २ तवहरिकह्यौकहीअवनीकी करिहैंसक
 लरावरेजीकी ३ यहिविधिवीतिगईसवरजनी आईसवैजगावनसजनी ४ चंदी
 गनविरदावलिगाये षगरवचहुकितमधुरसुनाये ५ तवउठिकरिमंजनसुचिनीरा
 प्रातकर्मकरिकैजदवीरा ६ बैठेसतिभामागहजाई तहंआयेनारदसुनिराई ७ स
 तिभामाजुततहंजदुराई यूज्योविधिजुतसुनिसिराई ८ दोहा नारदपदधावना

दुमदेहिपठाई ४ याहीमेकैहैसंवाधू अनुजअनुजतियमिटीविरोधू ५ सुनतवचा
 नबोल्योसुरईसा कहिवोतुमअसजायमुनीसा ई स्वर्गवस्तुनहिमानुषजोगू उ
 चितननरससर्गसुषभोगू ७ हरिभूभारस्वर्गजवअहै पारिजातकोतरुतवपेहै ८
 दोहा गयेदेवदुममहिमुनीमिटिजैहैमरजाद होईममअपवादअवपेहैदेवावा
 पाद चौपाई अवेसकतनहिअसुरछाडाई मेरेकुलिसकेरमेपाई ९ धरनिगयेदा
 नवहठिहरिहै असुरनसोंकैहिविधिनरखारहै २ कहाविभूतिथारिमहिमाही॥
 जोहरिपारिजातखलचाही ३ नारीहितहमसुरतरुदैकै रहवस्वर्गमहकाधुनिले
 कै ४ यहतरुहमकोरियोविधाना कैसेदेहिओरकहताता ५ पारिजातहैसचि
 हिपियारा तातेअतिप्रियअहैहमारा ई भयोछलमअवनारिअधीना अनुचितउ
 चितविचारनकीना ७ जोहरिपारिजातलैजैहै तौदेवनसमाननरखैहै ८ दोहा॥
 सचीरुसिहैमोहिपारिजातकदेत तातेमैदेहोनहीसुरदुमनारीहित चौपाई औ
 रजोनमागेखधुमाई सोखेजाहुदेहुतेहिजाई ९ कैसहुपारिजातनहिदेहै नारीहि
 तअपजसकिलहै २ सुनिवासवकेवचनकठोरा तवनारदबोल्योतेहिठोरा ३॥
 असेहुकह्योमोहिजदुराई सोतुमकोमैदेहुसुनाई ४ पंन्तगअसुरदेधगंधर्वा जा
 शराक्षसहुचारनसर्वा ५ कोउनहिसकैमारघनटारी सकौमघानहिवचनउच्चा
 री ई जोनहिपारिजातमोहिदेहै तौममगदासकउरखैहै ७ मारिगदासुरदुमदेहैअहो
 सवदेवनकोगर्वनसैहों ८ दोहा सुनिनारदकेवचनतहसुरपतिकरिअतिकापबोल्योव
 चनकठोरअतिमानिकछलधुगोप चौपाई गर्दनवालकवालकताई वालतमुषक
 रिचंचलताई ९ वहउपेइमानुषलधुमाई मैमहैदसुरपतिमुनिराई २ प्रथमहुकि
 योवहुतअपकारा यहनारदवसुदेवकुमारा ३ पावकतेषाडववनजारा लेअयनेस
 गपौडुकुमारा ४ कियोमोरमभगसुरारी गोपनहितगिरिवरकरधारी ५ क
 माकियोगनिकैलधुमाई अवतोसहिनजातमुनिराई ई मानतअपनेसममोहि
 काही सक्योमारिब्रतासुरनाही ७ कहेकहावहुहैमुनिराई अवदेववजदुपतिमनु
 साई ८ दोहा आयदेवदुमलेहिइतगईमारिगोविंदु वंदेवीरतातौसहीअहैवससा
 तिइदु चौपाई कामकोपवसहैजदुराई नारिविवसमतिदियागमाई ९ धिगधिगहै
 धिगनारिनकाही धिगतिनजतियवसकैजाही २ अवलौभयोनसुरकुलमाही॥
 देवनसमरजीतिनरजाही ३ अहैनवधुसारिसरिपुकोई वधुसारिसमीतहुनाहहै
 ४ जदुपतिअवआसुहिइतअमै मोहिजीतिसुरतरुलैजामै ५ करिहौप्रथमनसा
 त्वप्रहारा वहतोप्रियलधुवधुहमारा ई जाहुजाहुमुनिअसकहिदेहू आमहिहू
 नाहिसदेहू ७ सजिआपुधबढिगरुडविहंगे करेआयमाधवअवजगे ८ दोहा
 बिनाजुदपेहैनहीअवसुरतरुजदुनाथ देतोतौमैप्रथमहाकहतजोरिजोहाथ चौ०

५६ ॥ भैतोस्वर्गअधिपवरिखंडा १ भोसेलघुहेभीतिदेखाव
 तेनारदकिमिसहिजावे २
 ३ अत्रमुनिवरनहिकरहु विवादा अहेनमोहिकल्लुहरषाविपादा ४ दैहैव
 सुहिअहे विनाजुहयकपातनपैह ५ यहुभाषियोमोरनियोगू कलकरिसुरतरु
 हरवेनजोगू ६ कपटकरहिकवहुनहिसूरा रनमहकपटनकषदपूरा ७
 ववचनसुनतमनिगई करगहिगयथकातलेवाई ८ दोहा तहमहेदसोअसक
 ह्योभूलिगयौतुवभान जानतनहिनिभुवनधनीवेजदुपतिभगवान चौपाई ॥
 जासुप्रकासप्रकासितलोका नासतब्रह्मांडेनयनोका १
 जूवामनभृगुपतिरखुकुलराजू २ अत्रहेजदुकुलकमलदिनेसा
 पुधख्योसुरसा ३ सहस्रअशितुवदेखनकाही देखिनपरतयेकहुनमाहा ४
 त्मासेकरेविरोधू बोधेहुबोधनहोतअबोधू ५ तवसुरपुनिपुनिमुनिसौभाष्यो
 रवासजदुपतिपैमाथ्यो ६ यहसवसत्यजोनतुमगायोपैमेरेमननेकुन्नाथ्यो ७
 जीवेजदुराई सुरतरुपैहेनहिसुनिराई ८ दोहा
 सनेहिमानि मनमहुसुदितमुनीसभोजुहहोनसतिजानि चौपाई सुरपतिसोला
 सीवमुनीसा गमन्योआसुजहाजगदीसा १ दारावतीआयतपधामा देख्योप्रभा
 हिसक्रितसतिभामा २ जदुनेदनउठिवेदनकीन्ह्यो परमअनेदनचंदनदीन्ह्यो
 ३ पूछ्योफेरिमंदसुसक्याई कहियेकहाकह्योसुरराई ४ तवनारदबोलेअसवा
 नी सुरपतिगर्वनजाइवषानी ५ दैहदेवदेवदुमनाही विनागदालागेउरमाही ६
 असकहिसुनिपुनिसकलसुनायो जौनवचनवासवमुखगायो ७ तवअसुवोले
 रमानेवासा लषहुआजुमुनिसमरतमासा ८ दोहा
 गहेहुसुरराज पारिरिजातकेहरनहितआवतहेजदुराज
 सदनसिधारे वासवबोहरिवचनउचारै १ सारजनीकरिसैनसुरासी
 ध्यानिरधारी २ दारुकसोअसवचनउचारै ल्यावदुरथहमजाहिसिकारि ३
 कल्याणोतुरतहि स्पंदन भयेसवारआसुजदुनेदन ४ सा
 टाई पुनिप्रद्युम्नाहिकह्योबोलाई ५ खेलनचलहुसिकारकुमारा ममसंगकरियो
 विपिनविहारा ६ तवप्रद्युम्नकह्योकरजोरी तुवगतिजाननमतिनहिमारी
 सिंहोनाथआपकेसंगा करिहोप्रभुकीसवअभंगा
 कोरथमेलियोचढाय देवतगिरिमेजायकेसुतहिकह्योवैभय चो २
 जवलगिसकहिजीतिनआऊ १ असकहिगरुडहिसुमिरन
 ॥ सोदुतआयचरनगहिलीन्ह्यो २ सात्यकिजुतवसुदेवकुमारा पक्षिराज
 परभयेसवारा ३ चंदनहेतपुनिसुतहिवोलाये तवप्रद्युम्नकहसुखखाये ४ भैवि

हंगपतिसंगहिजैहौं आपप्रतापतापनहिपैहौं ५ असकहिमायाजानबनाई
 नह्योभुजंगमहाभैरवाई ई तनअषडकोदंडप्रचंडा पहिस्योकवचकीटव
 रिवंडा ७ कह्योक्लृष्णसोक्लृष्णकुमारा चलहुनाथजहहोयविचारा ८ दोहा
 तवगरुडहिसासनरियोआसुहितहभगवानपहुंनावहुअमरावतीकरिकै
 वेगमहानचौपाई लहिप्रभुसासनसुषितषगेसा चलयौअनिलतिअधिका
 नरसा १ सक्योनदेखिवीचमहैकोई मनसमगयौसकपुरसोई २ तैसहिगरु
 डपक्षमहलागे प्रबुम्हगमनेसुषपागे ३ नंदनवनजडुनंदनजाई पारिजा
 तकोलसिसुषपाई ४ तहदेख्योसुरपतिकेजोधा सुरतरुकहकीन्हैअवरोधा
 ५ आसुधधरेअनेकप्रकार पारिजातकेहैरषवारा ई तिनकेदेषतदपदि
 मुरारी लियोदेवदुमदुतेउचारी ७ धस्योत्रक्षपतिपक्षीपतिपर डरहुनसुरत
 रुअसकहजडुवर ८ दोहा जाननहितसुरनाथकेगरुडचढेजडुनाथनगरप्र
 दक्षिनकरतमेसात्यकिनिजसुतसाथ चौपाई सात्यकिचहुदिसिकहपुकारा
 करि पारिजातहरिलियेजातहरि १ रहेजेपारिजातरषवारे तेवासवकेजाय
 पुकारि २ पक्षीचढेपुरुषत्रैआये हस्योपारिजातहिमदलाये ३ नाथरावरीभी
 तिनमाने लियेजातसुरतरुवखवाने ४ सुनिमहेंद्रकरिकोपमहाना बैरा
 वतपरचढिवलवाना ५ लियोसंगमहपुत्रजयतै अवरसबाजेहिवोजअनंत
 ई भूतचल्योमतंगमहाना पीछेजुगलवीरजुगजाना ७ आवतवासवनिरा
 विमुरारी पूरुवहारषडधनुधारी ८ दोहा निरविमहेंद्रजंपंद्रकोवोस्योवचनकटोर
 पारिजातमेरोहस्योडस्योननंदकि सोर चौपाई तवमंधुसूदनकहसुसुकाई
 मान्योअनुजवधूतुवभाई १ पारिजाततातेलैजातोअथासोहितुमकतअना
 पातो २ वासववचनकोपितववोला मेरोवलमनमहनहिताला ३ पारिजातलै
 जाननपैहो जवभरनहिवीरतादेखैहो ४ हेमेरोछोटोतैभाई लेहिसखततैप्रा
 थमचलाई ५ सुनिलधुविक्रममोरमहोना परिहैकठिनआनुवचिजाना ई मा
 रहमारहुगदामुरारी सफलप्रतिज्ञाहइतिहारी ७ तवसुकुंदसारंगटंकोरा म
 ल्योभयामनसुरपुरसोरा ८ दोहा लैसाथकतीषननुरतमाख्योमाथमतंगा
 फेरिकुंभसरकदिगयोभोगजसेतसुरंग छंद तवकापिवासवविसिखलैव
 हुविहंगपतिकेसिरहयो तिनवासुदेवहुवीचकीदिवितानवाननकातम्यो
 पुनिसकससहसानमारिमुरारिसरकादतभयो सारंगअरुमाहेंद्रचमुकोसो
 रविभुवनमहेंद्रयो १ तहैजानिपितुसोखरतहरिकोसकसुतधावतभयो सु
 रतरुहरनहितअतिचपलषगनाथदिगआवतभयो तेहिनिकटनिरविमु
 दतहप्रभुसोभाषतभये अवकाकरतहोकरहरनदुषलहुगेसुरतरु

य २ तव कह्यो हरि सुत सुनहु पितुक त प्रथम दिव्य न निदेसु है
 क १
 ये रुकि गयो सदन सची सुत पदु औ न जड कुल चंद पै ३ तव व
 वारहि वार कृष्ण कुमार पै
 तहं वरि वंड पंडहि पंड किय सरनो को
 रोम को ४ तहं कृष्ण नंदन दुष्ट दंदन सकनंदन सरन को तिल तिल तुरै तै वृषि
 मास्यो पुनि जयै तै करन को
 कस्य पकि सोरकि सोर उ तइ तज दुकि सोरकि सोर है ५
 सरत जत सर भरि महु दोउ वदत वर वर वचन वर दोउ होत घर घर स्थत हा
 तहं सिद्ध चारन देव मुनि आयि सुको तु कलषन को लषि दुहुन भट संगाम बकि
 तमेन मूढ हि चषन को ई तहं प्रवर नाम कवि प्रसो वासव सखा थायौ वली चा
 ह्यो हर दु त देव दु मजि मि सि सुचहत तारा वली
 किहिया को रो कियो पै विप्र है तातेन सायक कठिन या पै मो कियो ७

नौ जुनु धान सब सरलो दितो हैं धनु काटि दुज वर सोम न्यो ८ दोहा करहे वि
 प्र अपनो कर मछो डिरे हु धनु वान कहु तीरथ मै वै ठिके वाचु ह वैद पुरान १
 न धर्म मे निरत है जे खूची विष्यात ते अथ राधि ह विप्र को करत न कवहु घात २
 सहज हि मे मानव दु जै सब को सरल जनाय पै दुज मारत मान ही सोई मान वा
 आय ३ सोरठा जड कुल की यहरी ति चलि आई है सर्वदा दुज पर राषहि पीति
 करहि कृष्ण अथ पदम ४
 जु देख मावी रथ के अहो राम को सिधु मै वीर भारी
 री १ लरे कृष्ण सो आयु ये देव नाहीं करै जु दता ते महीं सनु याहीं
 प्रलीन्ह्यो को दंडा तज्यो काल दंडे समै वान चंडा २ भयो सास को विप्र को जुद्ध भारी
 तजै है सु सखै महा सखै प्रचारी
 कोऊ ३ वर्यो कपस गै जिते स्वर्ग चारी विजै वीर चाहे निजै धीर धारी हनै हिंद
 अखै सची को कुमार दई रोकि प्रदुम्न सो वान धारा ४
 सैं चलायो जरायो सु प्रयुम्न सखै
 धुम्न को सो जराई ५ गयो कूदि आकास मे कृष्ण युवा
 वा तज्यो प्रदुम्न अखै जो वज्री को मारे लगे मोहि असेन अखै हजारे ६
 डर्यो मेन मे को गनौ वीर नाहीं

सदं देसकौ देवदेपराही ७ मनौ तेनत छै सकौ पारिजाता करै ते गहे की ८ है कोन
 वातांत ज्यो ब्रह्मस्वैदियो जानलाई सकौ मे सहस्रै तुरतै वनाई ८ दोहा जदुपतिसु
 तके वचन सुनिवासवसुतवलवान जमअस्वहिछोडतभयौ करिके कोपमहोना
 चौपाई चर्योकाससमअतिविकराला छोडतचहुं दिसियावकज्वाला १ तवप्र
 पुनछोड्यो सरजाला रेंकिदियो जमअस्वविसाला २ सकैयानसस्वनिकटतेहिआ
 ई बीचहि पावकगयौ वनाई ३ तवकोपितसुरनाथकुमारा चारिअस्वयकवारप
 चारा ४ बारुनपावकमारुतसेला चहुं कितरोकौनभकीगैला ५ उठीयेकदिसि
 पावकज्वाला गिरेयेकदिसिसेलविसाला ई वहेयायेकदिसिपवनप्रचंडा ये
 कदिसाजलधारअषंडा ७ रुष्मकुवरतवधनुंटेकरा भयोभयामननभमहो
 सोरा ८ दोहा येकयेकअस्वनरुष्मसुतकोटिकोटिसरगारि दैद्विआस्वनेतेचा
 रोदियोनेवारि चौपाई तज्योसलभसेसरसमुदाई गयेवानचारेदिसिछाई १ ल
 म्बलक्षसरयेकहिबार गिरहिंसी समहंसचीकुमारा २ मृदिगयौसुरपतिसुतजा
 ना अंधकारभोदिसनमहाना ३ उठहिगिरहिपुनिपुनितहवाजी ताजनतजिसारा
 थिभोपाजी ४ गयो जयंतैजुइहुलासारह्यौनसरनतजमअवकासा ५ भोअमराव
 तिसरअंधियारा हायहायसवप्रजापुकारा ई वासवसुतद्रगषोलतनाही वैठ्यो
 औंधसीसरथमाही ७ तहाँपुलोमजपंतहिनाना निजनानीकोमरनहिजाना ८
 दोहा समरमहिआयोतुरतनातिहिगोदवठाय लेगमन्यौअमरावतीदियतेहिमा
 तहिजाय चौपाई तवसिधचारनअतिसुषपागे केसवसुतहिसराहनलागे १ ला
 यौनत्रैसोविक्रमकचहुं भयोसुरासुरसंगरजबहुं २ पुनिसालकिथेकवानचला
 ई प्रवरधनुषकाट्योसुषछाई ३ इइसथाकेजुगदस्ताने काट्योसासकितजिवहु
 वाने ४ वासवस्तप्रवरधनुलीन्ह्यो पावकसरिसवानतजिदीन्ह्यो ५ इइसथासा
 लकिधनुकाट्यो रिपुकहपुनिवाननतेपाट्यो ई तवससकदूसरधनुधारी हन्योह
 जारनवानप्रचारी ७ पुनिदेउदोहनकवचविदारे तनतेनिकसेरुधिरपनारे ८ दोहा
 फेरिविप्रसालकिधनुषकाटितीनिसरमारि लेतसासकिहिदुतिथधनुमारीगदा
 प्रचारि चौपाई तवसालकिलिचवर्मकपाना काट्योप्रवरताहिवलवाना १ जानिसा
 लकिहिमदननिरायुध दियकरवालकरालकरनजुध २ प्रवरकाटिताहूकोडा
 ल्यो सासकिहिदेसल्लयकमाख्यो ३ सुरक्षितकैसासकिगिरिगयऊ प्रवरसमरस
 हंमोदितमयऊ ४ हरनकरनसुरदुमतहवीरा गरुडसमीपगयौतजितीरा ५ या
 धिराजतवयसचलाई दियोदुजैहेकासउडाई ई गित्योविसंगयविप्रमहिमाही
 भयोचूरस्पदनोतहाही ७ तवजयंततेहिजायउठाई दुजकहूंदेजरथहिचढा
 ई ८ दोहा सुरछातासुनिवारिकेल्या यौनिजपितुपास सावधानकियसासकि

१ हरिकेसासकिदक्षिनवोरा षडेयोवामरुकुमि
 नौकिसोरा १ निमिजयतप्रवरदुरनधीरा षडेसककेदोहेंदिसिवीरा २
 सुतसषैवालाई कवहुनजाहुनिकटषगराई ३
 पुनिउडापजुतजाना ४ देउदिसितेताकहुहमकाहो
 ५ असकहिगरुड हिवानहजोरा करिवलकोन्हपौसकप्रहारा ६
 ववाना गम्यानपसराजवेलमाना ७ तवसुरपासकहोपागजपाले गरुड हिगेज
 सौआसुहिचाले ८
 राजकोभयो समरादिविमाहि चौपाई मारतदंतसुडफटकारी करतनादगज
 तिभयकारी ९ वज्रसरिसनषचोचहितेरे दस्योषगेसकुंभगजकेरे २
 कोयेकमहरत भयोभयामनसंगरजयरत ३ पक्षिराजअतिकोपितहोही हन्यो
 पक्षत्रैरावतिकाहो ४ तहोस्वर्गतिजुतसुरराजा गिस्तो धरनिमहसोगजराजा ५
 पारिपाचयकसेलअनूपा गिस्तोतहोगजजुतसुरभूपा ६
 रुडचढेआयेधनुधारी ७ समहरिकेरिगजअरुगजसाई करनलग्योनूधकरिस
 नुसाई ८ दोहा हन्योहजारनविसिषवरजदुपतिकहयकवार सकवानहरिकादि
 केपुनिछोडीसरधार चौपाई रनमहतहाआसुसुरराई
 ई १ तजोगरुड यकपरअविषादा वषीवज्रहुकीमरजादा २ जवजषवासववज
 चलावे तवतवयकपरागरुडगिरावे ३ गजअरुगरुड केरअतिभारा सहिनस
 कोगिरिकियोचिकारा ४ धस्यो धरनि धरनी धरधोरा फूदेसकलअंगचहुवोरा
 ५ तहोगरुड कहछोडिगोविंदा षडेभयेनभसहितअनंद ६
 विलाई जाहुहारिकेआतुरधाई ७ त्यावहुटाकजुतरयमेरो
 रघनेरो ८ दोहा उग्नसेनअरुरामकोकहिवोभोरिसलाम कृष्णइंद्रकहंजीतिके
 काल्हिआयहैधाम चौपाई सुनिजदुनंदननदनवीरा गयोहारिकेअधिकसमीरा १
 उग्नसेनकहैअरुवलरामे कुसलसहितकहिपितासलामे २
 तकुमारा येकदेउमहंतहोसिधारा ३ सुतकोविक्रमनिर्षिसुरारी अचरजमन
 महलियोविचारी ४ चडिस्पदनजदुनंदनवीरा धायेजहंवासवरनधीरा ५ पारि
 जातलेपीछेपीछे पक्षिराजउडिचलेतिरीछे ६ सात्यकिअजदुनायकुमारा
 गरुडमहंदुतेसवारा ७ कृष्णहिआवतलपिसुरराई करनजुइकहवलयोरिसाई
 ८ दोहा पंगरुडहिगजराजलाषिडसोसकोनहिजाइ वासुदेवतववासवैधायत
 भेसुसक्याइ ९ चौपाई गजडेरातआवतनहितेरो करिहेकेहिविधिजुइघनेरो १
 असेगजमेचडिसुरराई जीतौकेसेअसुरनजाई २ गयैमानअस्ताचलकाहो
 ३ हुनरह्योअंगतुवमाही ३ तातेनिसिनेवारिअमलेहूभोरमयेमोकहंजुधदेह

४ तव इन्द्र इतथा स्तुकहिरीन्ह्यो तेहिनि सिमहनेवासतहकीन्ह्यो ५ जववीतीनि सि
 मयोप्रभाता तवजडुपतिरथचदिविष्वाता ई जुधहितवासवकाहेवोलायो सारथ
 चदिरनहितद्रुतथायो ७ सुरपतिजडुपतिकोसग्यामा होनलरग्योअतुलितेहिग
 भा ८ दोहा करनेसहाइसुरेद्रकोसुरसेनासवआइ सहआसरथघोरिकेपडीभई
 हरपाइ २ चौपाई तवजडुपतिकोडीसरथार भूदिगयोसुरदखयकवार १ पुनि
 महेद्रकहेवहुसरमास्यो यकयकतुरंगनदसदसभरस्यो २ सोऊतज्योविसिषवहुते
 र मनहुंभीमभटहैजमकरे ३ तिनकहैमधुसूदनद्रुतनासा जिमितमनासतमानु
 प्रकासा ४ पुनिवासवगरुडहिसरमास्यो वासुदेवगजपरसरभरस्यो ५ रथनकि
 यमंडलभटदाऊ निरषिसकेनहिसुरवरकोऊ ई दोहुननिरषिजुडअतिघारा सुर
 नमुनीसनवैगोभोरा ७ तरनीसीधरनीतहंडोली भेदिगदाहदिसानअतोली ८
 दोहा परवतकपिफाटतभयेदूदेदुमनसमूह खौदिवहनखोगीसरितगिरेखूक
 केजूहा ३ चौपाई खगेपरानदिसानगजेसा ब्रम्हहकोतहभोअंदसा १ तवविरचि
 कस्ययहिवोलाई अैसेभाष्योताहिवुभार्ई २ वासववासुदेवकहजाई रोकहुजुड
 देहुसनुभार्ई ३ दोहुनकरनकरतकठारा प्रलेहोनचाहतअवघारा ४ तहोअदि
 तिकस्यपरथचदिके दोहुनवीचपरेभेवदिके ५ दोहुनसोअसवैनहिभाषे तुमकत
 प्रलेकरनअभिलाषे ई वेधकरहुअवजुडभयावन जामानाहमकहंयितुपावन ७॥
 कस्यपअदितिनिरषिदाउवीरा निजनिजधनुउतारिरनधीरा ८ दोहा ईपतिकेदि
 गजाइकेकीन्ह्योदंडप्रनाम अदितिकस्यपहुसुतनकहंआसिषदिनूललाम ४ चौपा
 ई तवकुंडलजेअदितिकरनके हस्योभोमनिजहिसगरनके १ तेकुंडललेकरजडुराई॥
 अदितिकानदीन्ह्योपहिराई २ आसिषदई अदितिसुरमाता कोनुमसमप्रभुज

१४ ३ इंदुकह्योकरजोखिहोरी तुमसौरननकरनमतिमोरी ४ ।
 तुमरमानेवासा मानहुंमोहिआपनोदासा ५ पास्जिातलैअनसिधारे
 ईतवसकहिदेअभयप्रदाना निजपुरकिथोगवनभगवाना ७ सोर
 तसमरथचल्योप्रचंडा सोरमस्योतिहुलोकअर्षडा ८
 रिजातधरिपीठि सात्यकिअप्रदुम्नदोउचछेदिरियेंतेहिदीठि चौपाई रेवतगिरिआ
 येजदुराई तहेंतेविदाकि एषगराई १ तीनोंभटवरथचदिसुरदुमधरि जदुनगरीप्र
 २ सुरनजीतिलेसुरदुमकीही आवतहेंमाधवपुरमाही ३ अससा
 निकेसिगरेपुरवासी लियअगवानजाइमुदरासी ४ प्रमुहिनिरषिकियसफलविलो
 चन वास्योतेहिछनमनिगनतनमन ५ पुनिलेपारिजातजदुराई
 लगाई ईनवतजिमानतहांसतिभामा मिलीपियहिहैपूरनकामा ७
 हेंस्वर्गमिलिदा आवहिंतहोलेनमकरदा ८ दोहा जाह
 ह्योमनकाम सोइसुरपतिहरिसोलसोधिगदेवनमदधाम ईचौपाई
 येकसैनारी आहीयकसंगतिनहिसुरारी १ तेतनेईमंदिरछविछाये तिनमहेंतिनक
 हेंवासकराये २ तेतनेईवपुधारिविहारी सवकहंयकसंगकियोसुषारी ३ विधिसि
 चजाकीगतिनहिंजानेवारवारपदवदनठाने ४ असेकछमचंद्रपतिपाई ५
 भाग्यनजाइगनाई ५ नितनवमंगलमोदहिपूरी कोविभूतिवरनैतिनभूरी ई
 पियेकयेकसहसनदासी तद्यपिकछमपेमरसप्यासी ७
 सेवाजानिनाप्यनिजइष्टहिदेवा ८ दोहा जवनिजमंदिरमेमुदितमाधवकरहिंपया
 न तवआगूचलिलेहिंककुरहिनजाततनभान चौपाई १
 घासननिजहोथनिलावैं १
 हुविलंबसगिविजनडोखावैं निजकरकमलनिचमरचलावैं ३
 जहंथे कुसुमकिरीटधरेप्रभुगाथे ४ अंगरागापियअंगलगवैं
 विलगावैं ५ मनरंजनमंजनकरखावैं विविधिभांतिजेउनारजेवावैं ६
 औरहुवहुसेवकाईकरहिंनिततियचित्तलगाई ७ पियमषचंदवितैसुषसानी॥
 १० ८ दोहा १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

नषष्टितमस्तरंगः ५८ ॥ ॥ श्रीवादरायणस्वाच दोहा
 ममेवैदोश्रीजदुराज राजिरहीककुमिनितहांसंजुतसखिसमाज १ चौपाई जोली
 लाकरिविस्त्विसाला रक्षवसजवहरवसवकाळा १ सोरसनहितधर्महिसेतूअग

टेजदुकुलमोदनिकेदू २ ताकेअतहपररुविभारी वरनिसकेकोसुकविविचारी ३
 विपुलकिताकेतनेविताने मुकुलनभालरिसहितसुहाने ४ दीपतरीपप्रदीपता
 भारी मनमयमदनरचितसुषकारी ५ सुमनमल्लिकाभालरभाई गुजिरहेअलि
 सौरभपाई ई भीनीकरफरफरोषनमाही प्रविसिमंथंकमरीचिसुहाही ७ पारि
 जातसौरमितवयारी में मंदआवलि सुषकार ८ दोहा अगरतगरकेधूपकोधू
 मधाममिच्छाय सीतलमदसमीरजुतभभरिनकदुतसुहाय २ चौपाई प्रभापूरपर
 जंकसुहाने ३ मदनलजावै १ तामेलसेसेजसुषकावनि ससिकरगोरस
 फेनलजावनि २ रेसमकसनेकसेसुहाये जयवर ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ विछाये ३ तापा
 सोहतश्रीजदुसई प्रियासुसुषनिरषतसुषपाई ४ रिवरुविरुक्मिनि अनुपमरमनी मं
 दमेदसिधुरगतिगमनी ५ वीजतविजएनिरषिसषिकाही रुक्मिनिकियविचार
 मनमाही ई सषीलेति ६ मेरसनसुषअतिरुविछाई ७ सोदसुषको
 नसेहमेआखलैकरवीजनसहितहुलासू ८ दोहा योविचारिसुकुमारितहपियमे
 नहिउरधारि भरिअनंदआतुरउठीतनकीसुरतिविसारि १ कवित नूपुरकेसुरतेसु
 कुमारीमरालनिसावकसोरलजाई अंगकेआभतेहारनमुक्तनहारनहमकेहारवा
 नाई श्रीरघुराजसोकांतिमतीकटिसोकलकिकिनिकांतिकराई वेसवसेमुदरीन
 कोसोभकपानिसौवीजनसेनकोहई १ दोहा जडितजमाहिरतेजगतजासुप्रभ
 कासअर्चंड सषिकरतेनिजकरकिआवीजनरुविरसदेड कवित सुंदरिकेमुषसु
 दरिसोहिरहीमुसक्यानिसुधारसपागी देशिआमंतसुकंतकोआननप्रेममईदु
 गुनीदुतिजागी श्रीरघुराजकहैसधुलाजसोनैनवाइललीअनुरागी मंदहिमंद
 हिमालय २ नीवीजनवीजनलागी १ अनुरूपहिआयनेरूपअनन्यगती
 निजप्रेमसोपूरेहियो असिरुक्मिनीकोजदुराजवितैपरिहासहिकीवोविचारि
 हियो २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ तिप्रीतिसोप्रीतमंजुमुषेमुसक्यानिकियो विपरीतिकेवै
 नवजात १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ नैनवाइसुनायदियो २ दोहा राजकुमारोतुंसुनैममवचना
 निचितलाइ सत्यमानिसोहकीजियेमेरोआयसुपाइ चौपाई रूपउदारसुबलहु
 विसाले सोभावंतसरिसदिगपाखे १ कामीपरमकामनाकीने तेरीलेनलालसाभी
 ने २ असेभूपअमितकरिवाहै आयेतुवहितकरनविवाहै ३ रुकुमीतुवभ्रातावा
 खारो सिसुपालहिकहदेनविचारे ४ तिनहिनिदरित्मोहिवारिलीन्हयो निजस
 मवरविचारनहिकीन्हैया ५ मैजिनभूपनअलिहिदेराई वष्याउदधिमधिनगरव
 साई ई वैरकियोवलवाननसेगे मथुरातजौनृपासनभंगे ७ औरदुयहजगरी
 तिसदाकी सुनहिसत्यगुनिमृगुदिसुवाकी ८ दोहा जेवनितनकेविवसनहिअरु
 अविदितआचार वरितिनकहैजोषितसवैपावहिसोकअपार चौपाई निर्धनहो

निर्धनप्रियप्यारी धनीनराबहिसुरतिहमारी १ निजधनकुलवयरूपविभूती
 है। हिसमानसकलकरदती २ तिनसोआहमित्रतजिगू उत्तमअधमअवस्थअजोर
 ३ सोतुमनेकुविचारनकीन्ह्यो गुननहीनमोकोवरिलीन्ह्यो ४ मोहिप्रससहिह
 याभिपारी तामेभूलिगईसुकुमारी ५ तातेअवहूँवेगिविचारहु निजसमभूपति
 यासपधारहु ई उभेलोकजामेवनिजावै जगकविकुलकीरतिकुलिगवै ७ जरा
 संधसालौसिसुपाला इतवकआदिकमहिपाला ८ दोहा रुक्मतिरोबंधहूतिन
 मिलिमान्योदोह कारनविनमारनचहेमोहिकुटिलकरिकोह चौपाई जेभूपति
 वीरजमद्वारे आयेकुंडिनरुकुमहकारे १ करीप्रतिज्ञाजोरिसमाजू नहिआवा
 नपेहैजडुराजू २ तिनकेगर्वगिरावनहेतू तोहिल्यायौतिनजीतिनिकेतू ३ मोकोन
 हिइनतककुकामा इस्त्रीअर्थपुत्रतनधामा ४ पूरनकामआपहीमाही पावतहै
 आनंदसदाही ५ सबमेरहौसमानसरई निःकियअहौजोतिकीनाई ई चारिवा
 हुनहिसुंदररूपा भूपनअहेभूतहैभूषा ७ तातेअवनहिकरैविचारै जहमावैतहौ
 गिसिधारे ८ दोहा तुमतोसुंदरिगौरतनमैहौंस्पामअकाम होतिमित्रताजोगमेसु
 द्रिवरसमवाम १ प्रानहुँतेप्रियमानतीरही आपनेकाहि हरिवियोगमेरोकवहु
 कहैछनहुँमाहि २ अकउवाच तासुगरवगंजनहितैविमनहिसेजडुराज मौनभ
 यकहिकदुवचनसध्यसधीनसमाज ३ कवित देवकीकिसोरकोकठोरवैनप्यारीक
 नघोरजोरमानोभयौअसनिकोपातहै चौकिचहुँवोरचितैस्वप्नहीसोगुन्योचितैसु
 न्योकवहुँनअसीअहितैकीवातहै भाषेरघुराजभारीभीतिभरीमामिनिसेरोदन
 करनलागीसोकनासमातहै छनगासिरातथहरातगातवारवारवातकेससाता
 जैसेकदलीकंपातहै १ कज्जलसहितदृगजलतेउराजनकोअंगरागकुंकुमकेवे
 गिघोइडास्योहै दुषकदुवैनतेविभीतिसागसंकामानिगरोभरिआयोउरसाकअ
 तिथास्योहै भाषेरघुराजपसेकरनतेकंकनहुँभरेकेतेकुसुमजेकेसनसमास्यो
 है बारवाररोदैतहानषनितेषोदैमहीमानोमोगेविवरप्रवेसकोविचास्योहै २ दे
 हमेप्रसेदछायोआपिनमेआयोअबुसिरकोनवायोमनमहामोहपाग्योहै का
 ईसिथिसाईधीरताईसोपाईतहाँकहेनासिराईदुषज्वालजालजाग्योहै भाषेर
 घुराजरुक्मिनीकीपानिपंकजतेवीजनगिस्योहैमानोअतिअनुराग्योहै परिकैसु
 पायजडुरायजूकेविनैकरिरुक्मिनीकेहेतआसुअभैदानमाग्योहै ३ दोहा अति
 कठोरसुनिवचनश्रुतिपीतमवदननिहारि घूमिभूमिमेगिरिपरीरुकुमिनिमुठि
 सुकुमारि १ निरपिप्रभवधनप्रियाहरीससखियजानि करुलानिधिभगवानेक
 करुनाभईमहानि २ कवित भूरिआपेललकेदृगैअसुवागयोभूलिहसीकरिवोछ
 नमेपरजेकतेकूदिकेआसुतहोभयेआपोदुषीअतिहीमनमे रघुराजकहैद्वेमुजानि

तेनाथउठायायलियातममे यकपानिसेके ससवारीहनेयकपानिकेफेरता
 आननमेपुनः १ प्रानप्रियाकीपरेविदसापरजकतेवेगिउठेगिरिधारी धान्यउठा
 यईलउरलायद्यानिधिदीठिदयाकीपसारी आसुनपोछिदियेयकपानिसेके
 यकपानिसेके ससवारी वारीहवारोविंदगुनेतियफासीमईयहहोसीहमारी॥
 २ दोहा प्रानप्रियाकेप्रानपतिपोछिनेनअसुवानि समुभयौवहुभातितेवैनसप्री
 तिवषानि १ चौपाई श्रीभगवानउवाच हेरुकुमिनिनहिहोइदुधारी हमतोहंसीक
 रीसुकुमारी १ तेमानिसतिराजकुमारी मोहितनमनधनहुतेप्यारी २ जोपरतेअ
 नन्यअनुरागिनि तुवसमाननहिआनसोहागिनि ३ सुनेजोनमेकहैयोविचारी
 तुवसंजोगमोहिसवदिनप्यारी ४ विरहदसादेवनकरिकामा सुननकोपकेव
 चनललामा ५ फूरकतअधरभुकुटिअतिवामे कोपकटासवरनल्लविधामेई
 यसवकलाछषनकेहेतू करीहसीमैवैठिनिकेनू ७ दुषितहोइमहिककुमनमा
 ही ममवियोगकवहैतोहिनाहो ८ दोहा परमलामयहहैलखीगहवासिनकोनि
 न प्यारीसंगपरिहोसमैजामजातमुदचित १ श्रीशुकउवाच चौपाई पीतमवचन
 सुनतसुकुमारी तजीत्रासपरिहोसविचारी १ करिकटासजुतलाजमदहंसि का
 ह्योक्तसोवैनमोदरसि २ श्रीरुक्मिनिउवाच सुनहुंविनैममराजिवनैना अहैस
 सजोभाषेहुवैना ३ हमनहितुवसमानजदुनाथा कहलधुतियकहंविभुवनना
 था ४ जोगीजनतुमकोनितथ्यावै लोभीजनमोमेमनलावै ५ कह्योजोतुमवैनु
 पनदेगई सिंधुमहिमहंरहैयालुकाई ई सोकसत्यअहैजदुराई जनगुनरूपभू
 पभयपाई ७ अतरजामीरूपसदाही सोवतहोहियसागरमाही ८ दोहा जौना
 कह्योहमवेरकियवलवाननकेसंग सोचअहैजदुराजसोसुनियेसकलप्रस
 ग चौपाई जिनकेइंद्रीगनवलवाना तिनसोवैरकियोभगवानो १ छेडिनुपासनहं
 मइतआयो नहिकौतुकजोप्रभुतुभगायो २ तजहिभक्ततुवविभुवनमोगू आपुता
 ज्योतोकौनअजोगू ३ जौनकह्योममअविदितमोरग सोसवसतिअहैयुतिपा
 राग ४ तुवभक्तनपथकोउनजाने केहिविधिकोरावरोवयाने ५ कह्योजोहमलौकि
 कनहिजाने सोकसाचहिआपवषाने ई तुवजनचरितअलौकिकअहहो तुवच
 रितलौकिककिमिकहंही ७ जौतुमकह्योअहैधनहीने सोकसत्यसुनहंरसभीने
 ८ दोहा सुरपतिधनपतिसैलपतिवानीपतिसुरसर्व लैलेओरिनतेसवल्लिअरपै
 तुमहिअगर्व १ चौपाई कह्योजोनहैदीनपियारि सोकसत्यहैनाथहमार १ जे
 तियसुतधनतजिवनजाही तिनकोतुमप्रियहोइसदाही २ कह्योसत्यनहिधनी
 भजवहं धनमदअधनतुमहिलषतहं ३ कह्योजौनवयवससमाने उचितया
 हसोसतिहमजाने ४ सवपुरवारथमयसुफलोला तुमहिआदिसवतजहिमहा

त्मा ५ तिनसोतुवसंवधुचितहे सुषदुषभोगिनते अनुचितहे
तभिषारी सौकभायो सत्यविहारी ७ मननसीसमुनिगर्वविहारी
जडराई ८ दोहा

चौपाई

१ सोनहि सोहत सुष हिरावरे मोहि छिपोय ल्यायिन सावरे २
धनुषटंकोरी ल्यायि मोकी करिवरजोरी ३

तिडरन हिसागे

५ सोऊकह हुन जानि सुरारी तामे विनती सुनहुं हमारी ६

जजाती तजित जिराजि विभौ बहु भांती ७

पावत है ई चगाथा ८ दोहा

चौपाई संतत संतत प्रसंसत जाके

१ सदा किये जहूर माने वासु २ सोतुव पदक मल सबासु ३

भजे और कहें कौन अभागी ३ तांति मै सध भांति विचारी

४ जगदात्मा जगदीस सुरारी

रे रहै सर्वदा सुषदुषनेरे ७

याला

प्यारी विनै हमारि चौपाई जे भूपन के आपवषाने परवि डाल दष स्थान समाने १

वै भृत्य सरिस सेवत सुष जे वै ३ लायौ उपर चामन शरी मे
तामे कमाविट पित्त वात कफ साने जीतहि मृतक सरिस दर साने ५ तुव सरोज पद
गंध विहाई भजहि जेति यत्र सपति मन लाई ६

साजु भारानित दोवै ७ जौन नाथ यह मेहि सुनाई

दोहा आतम रत अति सेन रत मोह पै चड भाग

ग १ दासन के सुष देन हित लीला करि जडु नाथ

सनाथ २ चौपाई जौन कह्यो तुम यह जडु नाह अवहं निज सम नृप के जाह १

मधुरि पुविने हमारी नहि अ सत्य यह वात तिहारी ३

वसि लाक महं करहि कुमारी ३ जिमि अवा सल्वहि मन दीन्ह्यो

हरि लीन्ह्यो ४ पुनिसाल्वहि पहे वाहि पयायो सोध परति यगुनि तेहि नटिकायो

५ रायौ ता सुहरि जन्म दयाही सुनी कथा दहन सुष गाही

री तेनि तन ववर रहै हिमुरारी ७ तांतु कुल दाना रिन वरही जेन रउ भैलाक सुपन रहैही

८ दोहा सुनिरुकुमिनिकैवेनप्रभुबोलेमृदुमुसक्याय कहैजोतूलहिअसवचननौको।
 कहैवनाय चौपाई सुननहेतयहराजकुमारी मैतोसौयहहंसीपसारी १ तेतेजोतुम
 उत्तरदीन्ह्यो सोसवससमानिमैलीन्ह्यो २ जेकामनाकरहुमोहिमाहीं मोक्षहेता
 तुवहोहिंसदाही ३ पतिपदप्रेमपतिव्रतप्यारी लख्योतोहिमहमैअतिमारी ४ जद
 पिकरीरचिचनउपाई तदपिनतुवमतिचलीचलाई ५ जदपतिसुषहितमोहिभु
 जही तेकामीसंसारनतजही ई जेजनमोहिसंपतियतिपाई मागहिविषयभोगस
 मुदाई ७ तिनकोमंदभाभ्यअतिजानो अवसिनरकगामीपहिचानो ८ दोहा करिअ
 तीतिप्यारीजवन कहैप्रीतिजुतवेन कुटिलतियनओषलनकोअहैकठिनताअन १
 चौपाई पतिव्रतातोहिसमहेप्यारी मोहिनहिंनिभुवनपरतनिहारी १ जेनृपतुम
 विवाहकेकाले आयेअगनितवोजविसाखे २ सुनिममकथातिनहिंयरिस्यागी
 मोदिगदुजपठयोअनुरागी ३ हरिलेआवततोहिसुकुमारी रुकुमीतुवभ्राताघा
 नुधारी ४ सखोनर्मदापारहिआई बहुविधिमोपेविसिषचलाई ५ तहंतैरेदेधा
 तसुकुमारी दियोकाटिस्पंदनसरमारी ई नासुआसुअसिचर्महिकाटी लैकरवा
 लताहिपुनिडाँटी ७ बंधनकरिसिरसुंडनकीन्ह्यो तामेतुमननेकुचितदीन्ह्यो ८ दो
 हा मेरेप्रेअतिप्रीतिकरिआनेदअधिकवढाई मेरेगृहगमनीललीनिजकुलसुधिधि
 सराई चौपाई पुनिअनिरुद्धविवाहहिमाही गमनहिकियोभोजकटकाही १ तहावि
 वाहअतमेप्यारी कलिंगरुकुमसौगिरावचारी २ जवानपेलनजानहिरामा तानेवा
 गिवालावहुधामा ३ चौपरिरचहुविजेकेहेतू वेठहुमोहिजतसुभटसमेतू ४ सुनि
 रुकुमीसठतैसहिनीन्ह्यो अपनेमरनहेतुमनदीन्ह्यो ५ ममभ्राताकोवेगिवाला
 ई पेलनखग्योपरमसुषपाई ई जीत्योरुकुमीप्रथमहिवाग पुनिहैवाजीवलहुवदा
 रा ७ तवहंरुकुमकहभेममजीत। यूँछिपचसोंकरहुप्रतीती ८ दोहा कलिंगराजत
 वअसकह्योजीत्योमीअकुमार वलपेलननहिंजानतेगायचरावनहारचौपाई।
 भईतहा तवहानभवांनी कलिंगराजयहंमृषावषांनी १ कलिंगराजतवदेत
 दषाई सभामध्यसठहंस्योठठाई २ तववलरामभ्रातममकोपे रुकुमवधनको
 अतिवितवोपे ३ अंमृउषारिताहिहनिडास्यो औरहुसुभटसमूहसंधास्यो ४ वला
 हिविलोकिकलिंगजवभाग्यो तववलताकिणीकेलाग्यो ५ दसयकदमपकरिते
 हिलीन्ह्यो परिचमारिसुषविनरदकीन्ह्यो ६ तैलैपौत्रवधूहरपाई मेरेसंगडारि
 कासिधाई ७ येतेहुपैतुमकहनहिमान्यो मेरेप्रेममोहचितसान्यो ८ दोहा तुमउ
 निनिअसगुननिमोकोलीन्ह्योजीति तुमसमनहिकोउकरहिगीमोपरपीतिव्रती
 तिचौपाई पठयोदुजममिलनेहेतू सोसंदसकहआइनिकेद १ करिहोवितमा
 जोआवनमाही तौमोमिलिहोजीवतनाही २ अरयोनिजतन तुमहिंमुरारी नि

भुवनसन्नोदगनिनिहारी ३ अथैवचनतुवैमुषजोगू अहेनचैरेनईसनिपोगू
ताकोकरिवेप्रतिउपकारो मेरोमनसवविधिसौहारे ५०
रहोसराहततुवजसगावत श्रीशुकउवाच ६ यहिविधिरुकुमिनिकोसमुम्भई
७ सोऊअतिआनंदहिपाई
इहोहा यहिविधिवहुविधिर चतनितरुकुमिनसंगविहार

८ दोहा श्रीशुकउवाच
येकयेकरानीकेभयेदसदसप्रवलकुमार
तिनमेजोनआठपटरानी तिनकेसुतमेकहोवधानी १ चारुदेससूदत
चारुतन चारुमइअरुचारुचइभन २ चारुसुचारुविचारुहचारु
वलकुमार ३ दसयोजेष्टप्रदुम्नप्रवीरा नहिविभुवनजेहिसमरनधीरा ४
नुचैरस्वरमानू
हुप्रतिभानू सुजसकर ई येदससुतसतिभामाकेरे होतभयेसववलीचनेरे

वसुमानियेजामवतीदसपुत्र तिनमेजेठोसाम्बुभैविकमजासुविचित्र १ श्रीरवेइअ
खुसेनवसुवेगवानविषआम संकुकुतिवसुदसकुवरसत्याकेवलधाम २
दयसोमकसुभटयेकलभइसुवाहु दसपूर्णमासहठमाजमुनासुतनरनाह ३
राजितसहवोजवलमहासकितनुमान

४ वास ५ ब्रह्मदेसेनप्रहरनसुजयअरिजितरुजितवीम
सुतवलधोम ई दीपमानअरुताम्रहृतपतादिकवलमान
केभप्रभुतनयअमान ७ चौपाई रुकुमवतीजेरुकुमकुमारी
विचारी १ जुरेसकलभूपनितहेजाई कमाहरनमनहिलखचाई २
मकुमारा रथचढियेकहितहोसिधारा ३ सवभूपनकेदेषतमाही
लियोतहोही ४

५ वमवतीकेभयोकुमारा ६
सोअहसहसतियानिकुमारा ७
भाती ८ दोहा अवसुनियेकुरुपतिकथाश्रमननसुधासमान पटपुरमेदानवन
कोजीसोजिमिभगवान ९ चौपाई
जाग्यवल्लकोसिप्यसुप्यारो २२६५

वहुकेरो पढैयेकसंगसास्वधनेरो ३ येकसमेतकिावसुदेवावेगिवोलायकिरोवहु।
 सेवा ४ कीन्हीविनयजुगलकरजोरी करहुवाजिमषदुजवदिमारी ५ तववोल्मोदुज
 अतिसुषपाई अस्वमेधकरिहौवितलाई ई असकहिमनहिविचास्योभूपा पा
 रिपात्रजहंसैलअनूपा ७ आवर्तागंगाजहंपावनि करौजायतहंजत्रसुहावनि ८
 दोहा मागिविदावसुदेवसोंअसोमनहिविचारि पारिपात्रगिरिकहंचल्योलेसंगमे
 निजनारि चौपाई रही पंचसततासुकुमारी तिनहुनकहंसियसंगहकारी १ जायसै
 लमहंदुजविनदेभा विधिजुतकीन्हेयाजग्यअरंभा २ तहौंजुरेसिगरेमुनिराई ब्रं
 म्हदत्तसुषसासनपाई ३ जाग्यक्लकअरुहमपितुआसा जेमिनजाजलिसुतपपा
 कासा ४ मुनिसुमंतअरुदेवलआदिक आयेसकलधर्ममरजादिक ५ ब्रंमहदत्तत
 वदत्तपठायो वसुदेवहृदेवकिहुबुलायो ई ब्रंमहदत्तकोसासनपाई वसुदेवहृदेवा
 किसुषछाई ७ ब्रंमहदत्तकेनिकटसिधार भयेमुदितमनमुनिननिहार ८ दोहा
 कियेवासवसुदेवतहदेवकिजुतसुषपाय दीन्हधनवहुमुनिनकहंसोदरपुदा
 सिरनाय चौपाई ब्रंमहदत्ततहंदुजवडभागा लग्येदेनदिवनमषभागा १ तहौंसो
 लनीचेव्रतिनेरो षटपुररह्योदानवनकेरो २ रह्योनिकुंभदैसवलवांना दानवा
 साठिहजारमहाना ३ ताहीसमेनिकुंभपठायि दानवचारिविघ्नढिगआये ४
 ब्रंमहदैतसोरोषितभाषेकहौनिकुंभभागतुमराषे ५ अैसहृदियोनिकुंभनिदेसा क
 हियोदुजसोंयहसंदेसा ई षटपुरानिकटजग्यदुजकरिकै सिद्धकीनचहहमहि
 निदरकै ७ दैतनलघुतासुरनवडाई दुजकहंउचितनपरतदेषाई ८ दोहा जो
 नहिंदेहेभागदुतोयहनिहचजानि हंमवाकीहरिलेंदगेकन्यापंचसतानि चौपाई रा
 थ्योजोमषहितधनजोरी सोसवआदलेंदगेछोरी १ ब्राम्हनजग्यकरननहियेहे॥
 जानहिंजग्यभागमोहिंदेहे ब्रंमहदत्तसुनिदानववेना वोल्मोभीतिमानिभरिनेना ३
 जज्ञभागअसुरननहिंजोगू यहविरिकोअहैनियोगू ४ पूछहुसकलमनिनका
 हंजाई जोमुनिकहेतोलेहुंमगाई ५ कन्याजिसतपंचहमारी तिनकोराव्योमनहिं
 विचा री ई अंतरवदीविघ्नकोही देहुंसुतामिसकलविवाही ७ कैसैलेजैहोवर
 जोरा रक्षकहैंवसुदेवकिसोरा ८ दोहा ब्रंमहदत्तकेवचनअसंसुनिदानववेचारि
 जाइनिकुंभसमीपमेदीन्ह्योसकलउचारि चौपाई सुनननिकुंभकोपअतिक्री।
 न्ह्यो सकलदानवनआयसुदीन्ह्यो जग्यमंगकीजेतुमजाई ल्यावहुकन्यासक
 लछडाई २ मषसालासवदेहजाई बांचहुदुजकहंबांविनहिंजाई ३ दूतेदानवना
 विघ्नडेराई भूपनदियनेवतापठवाई पांडवकौरवमालवभूये दैतवकमागचेअ
 नूपे ५ रुरुकुमीअैसिसुपालहकोही दुपदविराटजयइथपाही ई साल्वसत्यस
 कुनिहंदलवंदा भूपअवनीविदनुविदा ७ औरोसवधरनीकेराजन वोल्मोविघ्न

रोहा भूपन आगम जानिके नारद कियो विचार
जाति होइ संधार चौपाई

१. तुम को चाहत रहि हरायो २

हो विधि अव मेरे दुहुँ वतार् ३ पाँचहु सत कन्या दुज करी

४ देहु चौंदि भूपन चलवारे तो सब कहैं अवसितुं मारे ५

दीन्हो तो सहि भटन निदसा ६

आये ७ मध साला सब दियो जराई फेरि जग्य पात्र समुदाई ८ रोहा

न्योह सौं ब्रह्मस्त कहौं धि देव कि आवसु देव को राखौ धामहिं धौं धि

कार करत दुष पाई मध करत दुज गयि पराई ९ मानि निकुं भभीति सुरभागे

नहिं सके जुहुं भय पागे १०

ई ११ तव वसु देव कह्यो दुष लाई जाहुं द्वारि के दुत मुनि राई १२

री

रे १३ सुनि वसु देव वचन रिषि राई कह्यो ल्याइ होइ दुत हि लेवाई १४

महं जाई जदु पति सों सब धरि सुनाई

दुत हिं वो लिप्र दुम्न को भाष्यो सारंग पानि चौपाई

सहित जो जियो सुरसा १५

विघ्न न पग महं वधन डारे कै दकियो पितु मातु हमारे १६ पाँचहु सत जो विप्र कुमारी

लेग्यो तिनां हंसठ भारी १७ जननी जनक दुवंधन के रो मोहि नैत तो सो वधन रो १८ जो

नोक न्याहरन विषादा

न्यन डेर हुन मन मे १९ हरि सुत विहसि कह्यो कर जोरी आप प्रताप वात यह्यो २० रो

हा धौं कन्य नर सनहि को मा के हात निदस

देस चौपाई कि धौं पितामह पितामही को वधन छो रि देहु तिनही को २१

वोले मुसक्याई जव ल गिहं मन हिं आगे धाई २२ तव लो करि को निहं वपाई कन्यन को

रस हुत हं जाई २३

अंतर धाना मायावी अस किय निरमाना २४ रस्यो पाँच सें सुता सुहाई राषि दियो निकुं

भग्न जाई २५ पाँचहु सत जे विप्र कुमारी हस्यो तिनहि माया पट डारी २६

साला माही राख्यो दुज वर रह्यो जहाँ ही २७ रोहा जत निकुं भटन वसवै जान्यो नाहिं वरिष

मायावी जो करत भोज दुपति को प्रिय पुत्र

न पुत्र महं सवहीं २८ तव दुज जो धन नृप अमि मानी कियो मंत्र सव मंत्रि न आनी २९

सासन को ही भाष मंडो नहुं कपहुत हाही ३० पाँचहुं न कहैं लियो वलाई

वैनत हो दुज जो धन भाषे कह्यो मंत्र जो जिय गुनिराषे

राषतजोधनुगर्वगरुरा ३ गहवैठेभाषहुमनमाने
४ करहुजौनतुमकोअतिभावै चलहुजहांतुम्हरेमनआवै ५
स्निहोतहैआजू करवनवैरउचितजदुराजू ईहमनुम्हरेआश्रितकुरुनाथा
तेवलवतुम्हरेसाथा ७ तहैलषवसंवकरतमासा

दोहा असकहिभीषमगहगयेद्रानविदुररुपजुक्त

हमतौहरिकेहाथविकाने दूजोधभुमनमैनहिमाने १

करिहैंसोजोआयसुदेहैं २

३ इनकीसदकिरियहरीती

४ जानदेहुअबनाहिंबुलावहु इनकीकंकुनसंकमनलावहु ५ पांडुसुतना
कीवदिरनजाई देहैंसरभेपांचचलाई ईबोलेकरनतहारनधीरा साजहुसैनवलहु
कुरुवीरा ७ उतैपांडुनंदनचडिस्नंदन गयेद्वारिकोजहैं जदुनंदन ८ दोहा ९
दसअशोहिनीसाजिइतेकुरुनाथ पदपुरकोगमनतभयौलेवहुभूपनसाथ १॥

चौपाई संजैविदुरेअंधनृपतीने रहेहस्तिनापुरदुषभीने १

वाई औरहुनृपसवसेनसजाई २ गयेसकलषटपुरहरवाई सुनिजदुवसिनकेरि

अवाई ३ तेदसअशोहिनिमगधेसा येकअशोहिनिरुकुमसुवेसा ४ कोउयकको

उहेकोउत्रेचारी इमिअशोहिनिभूपसमारी ५ कियेजायषटपुरमहेंदरा सबके

सीसकालकरफेरा ई सबभूपनकीसुनतअवाई तहंनिकुंभदानवसुषपाई ७

जमंविनकहदानवकेदू पठयौकुरुपतिपहंनिजहंदू ८ दोहा ९

लिहह्यौवचनकरजोरि ककुनिकुंभविनतीकरी सोसुनियेप्रभुमारि चौपाई

रहुसहायमारिसवभूषा लेहुपंचसतसुताअनूपा १

ना कीजेअसविकमवलवांन २ जदुपतिपिताछोडावेंनआवै

नहिंजावैं ३ औरहुजेजदुवसीअहैं तिनकोदौरिदेससवयैहैं ४ ७

गमहेधनुचारी सवैमातिहंमलियोविचारी ५ करनसुजोधनसकुनिदसासन

देतभेसुनिदानवसासन ईमागधदंतवक्तसिसुपाले सलसाखविदुरथहुकरा

ले ७ घृष्टुमजयद्रथपौही दुपदविगटसुसरमाकोही ८ दोहा ९

ककुमीअरुभगदतकोआमोनिजडिगमाहिं चौपाई ज

लागिगईसोभितदस्वारा १

सवभूपनसौगिराउचारी २मंजीचारिनिंकुंभपठाये विनैकरनमैरेडिगआये

देसदेतसतपंचकुमारी औरहुगनिगनहैधनभारी ४ सवसौमागतकरनसहाई

जदुवसिनकीखगीलराई ५ तामेकहाउचितहैभाई सवभिलिमाकेदेहुवताईई

जोममसमतजाननचाहो तोसुनियेसिगरेनरनाहो १ जदुवसीअवहीकेवाढे
सवसेहोतसमरमहंदादे ८ दोहा कियेवैरसवननृपनसौसवकेहेदृषदाणि अप
नेकहंसवतेअधिकमानतहैवलबांनि चौपाई हंमरेधरमहंकरहिविरोधा मिलि
पांडवननटथाकरिकोधा हरहैखयंवरमाहकुमारी जगमहंजाहिरहैविमि
चारी २ तनेभलोजोगपरिगयऊ दानववसुदेवहिधरिलयऊ ३ कीजेसवैनिकुं
भसहाई मारहुसवजदुवसिनधाई ४ जववैपितेकोडावनआवै तवजोमफिरि
नहिवैचिजावै ५ सवजुखिरआजुखैलीजे जदुकुलजगमिरहननदीजे ई अव
सिपांडवनकोमैमरिहौं कुलकलंककोककुनहिडरिहौं जदुवसीकुमतीसना
अइहौं सवकेइगसिकतासमगडही ८ दोहा लैहोजानहिवैरअवतौपकिते
हैफिरि कवहुंनपैहोअससमेकहोसवनसांटेरि चौपाई सुनिदुरजोधनकेरा
निदेसा कोपिनरुखोदहंनगधेसा १ हमतौहारेसत्रहिवारा ततेजुथकोअव
सिविचारा २ कौनिहुभांतिहरिहिधरिपाऊं तौसरीरकोसाकमिटोऊं ३ वैखेत
वरुक्मीसिसुपाला वंचिनजानपैहैगोपाला ४ करिनिकुंभकीअवसिसहांई करा
वजुइयहउचितदेपाई ५ औरहुसवननृपसंवतकीने जुइकरनकहंसवचितदीने
ई तवभीषमपुतिगिरावचारी काहिलैवसववलहिनिहारी १ मंत्राहैकरतवीति
दिनगयव अस्ताचलहिअस्तरविभयऊ ८ दोहा तवनिजनिजडेरागयेभूपसवै
वलबांन जदुवसिनसौजुधकरनकीन्हेसवैप्रमान चौपाई उतपांडवद्वारावति
आई सभामहिहरिकहंसिरनाई १ जथाजोगमिलिकेसवभाई बैठेसभासकलसुव
छोई २ कुसलप्रस्त्रपूछ्यो जदुनेदन तवकरजोरिपांडुकुलचंदन ३ कह्योमोदजल
दृगनवहावत कुसलनाथतुवदरसनपावत हस्तिनपुरको सुनहुहवाला दुरजो
धनकियमंत्रकराला ४ दानवयेकनिकुंभमहांना सोतुमसौरनमनअनुमाना ई
तासुबोरदुरजोधनधाई गयोनाथसवननृपनलेवाई १ चलनकह्योहमहंकहंस
गा चाह्योजीतनजदुकुलजंगा ८ दोहा तवहंसंतासौरसिकैलेनिजचारोभाय द
रसरावरेकोकरनआयेआसुहिधाय चौपाई धनहं धामधरनीपरिवारा लाग्य
तुमसौनाथहमारा १ कैसेजोयआपअरिवारा अमछिडिविषमअहिघोरा २
तवजदुनेदनगिरावचारी जानीसिगरीदसाहमारी ३ असकहियांडवसंगलेवा
ये उग्रसेनकीसभासिधाय ४ सवजदुवसिनतहैबोलाई मंत्रकरनलागिजदुरा
ई ५ उग्रसेनप्रथमहितवबोले अपनेउरकीआसेबोले ईदेवकिअरुवसुदे ६ उग्र
हौं कियोनिकुंभकेदमषमांही १ हैनिकुंभदानवपरचंडा दीन्ह्योसुरजुतसक
हिंरंडा ८ दोहा वज्रदुगडौनतासुतनविनअमलियदिविजीति लुकेरहतलो
कनअममानितासुअतिभीति चौपाई महदिवकोहैवरदानी नीनरूपधारिवल

१. धौनी १ अहै अवध सुगसुरतेरे २. तेऊहैं अति सैवखवांना क
 रहि अकास अकास पयाना ३
 ४ सोदानवकी करन सहार्द गयो तहौ दुर्जोधन राई ५
 रा कृपदुःसासन सकुनि प्रवीरा ई कुरुकुल सिंगरो समिति सिधारा ६
 य और अयारा ७ संगरत हा भयामन होई दानव सो जुरि सकीन कीई
 ताते मेरे मन असा अवि आप सहित जहुँ दल नहि जावै
 दानव को वह विधिस मुभाई २ देव कि अरु वसुदेव को डाई ३
 ई ३ सब भूपन को करि सतकारा ब्रम्ह दत को जग्य प्रकारा ४
 दुनाथा होइ जुह नहि भूयन साथा ५ अैसे मेरे मन महँ आवै
 ई द्रगन होत तुव दरसन वोढू लागत वज्र सरि सहिय चोढ़ ७
 समजाही तुव दरसन विन द्रग विलखौ ही ८ दोहा
 को स मुभाय पाँचौ सतवै कन्यका दुज कहै देव देवाय चौपाई
 नत जदु राई कह्यो नक कुदी न्हो मोसक्याई १ तव वोलेवल भद्र प्रवीरा सुनहुँ
 वचन भम नृप मति धीरा २ भई आजु लोअ सकहुँ नाहीं पुनि विसेषिय हिज दुकुल
 माहीं ३ पिता कै दसुनिकै निज कानै वैठर हवगन हमाहलुकानै ४
 हरनहुँ सुनिकै करवन जुह भीति मन गनिकै
 तमाहि को ताहि समाना ई भूपति सैन जो नजुरि आवै रहै अनै किमिताहि डेरार्द ७
 हैनिकुं भजय पिबलवाना साठि हजार हदैस महाना ८ दोहा तथपि भयक कुलग
 तनहि मेरे मन हिनरे स दानव वै करिहै कहाक सनहि देहनि देस चौपाई
 विधिसंकर संग ता विसेषि जीतवह मजंगा १ ये कौरव है कैतिक वाता तिन
 महँ को उनहि वीर विष्णाता २ रुक्मी अरु माग धसि सुपालू दंतवक विदुरथ अरु
 सालू ३ इनकी अहै वीरता जानी कुंडिन पुर महँ प्रगटल धौनी ४ करन सुजोधन स
 कुनि दुसासन इनको किय गंधर्व हसासन ५ जिनको जीतिलियो सुरगायक तेकै
 सैजदु कुल रन लायक ई हम अरु सजै हैं नृपत हैं ई जननी जनक के दहे जहँ ई ७
 भारि अरु सुरभूपन मदमारी लै है जननी जनक हिछोरी ८ दोहा सुनत वै नवल नद
 के जदु वंसी सब वीर लगे सराहें नरामक हँक सनक हहरन धीर चौपाई तहँ जुना
 थक हँ पुनिलगे मानहुँ वचन अमीर सपांगे १ करहुँ भूपसंका नहि कोई
 प्रताप सिद्धि सब होई २ वैठहुँ आप द्वारिका माहीं सासन देहुँ गिहँ मकाहीं ३
 गमन वचन चितन अहै आपको कि जैह तवल तुव प्रतापको ४
 री जो भावै सोकरहुँ मुरारी ५ तव जदु नदन के अभिवंदन ६

दंदन ई वारहिअसोहिनिदललैके षटपुरगवैनकियेजयजैके ७ सारनवद्ववित
 रनभोजा विप्रथप्रथुविचसुअतिवोजा ८ दोहा कृतवरमासास्यकिसुभटवा
 रुंदस्तबलवान अकूरहुगदसंवभटसनकुमारसुजान चौपाई अरुअनिरुह
 धनुर्धरधीरानिसठउल्मु नरुजुगददोरा १ अनाचृष्टसेनापतिजोई दलअगि
 गमन्योभटसोई २ यहिविधिजदुवंसीअतिकोपे षटपुरगयेसमरचितचोये ३
 ब्रम्हदत्तमषगृहकेनरे डेरकियोऊस्ततेहिचेरे ४ तहांप्रधुमनआयसिरनाय
 उकहहरिदुजदुहितानिछोडायव ५ तवप्रधुमनवोलेकरजोरीदुजदुहितनल्य
 ओकरिवोरी ई मायाकीरचिसकलकुमारी राधीदानवभवनमभारी ७ यहप्रसे
 गदानवनहिंजने अपनेवलमदफिरैभुलाने ८ दोहा जदुवंसिनआगवैनसु
 निउतनिकुंभअसुरेस मायाकीकन्यासकलदीन्हीनृपनिनरेस चौपाई पुनिनि
 सिमहैपठयोयकचारा सोदुरजोधनसिविरसिधारा १ कह्योजारिकरकुरुपति
 पाही नृपनिकुंभजेओमाहिंकोही २ कह्योवचनअसदानवराई सवनृपमिनि
 असकरहैंउपाई ३ जदुवंसिनपरकोपहिकैके परहिरैनमहैसनहिलैके ४ या
 हिवपायविनअसहनजैहै भागतवनिहिननिसिवसिजैहै ५ अथवालगेनरातिज
 पाई काल्हिलरौतौवाजवजाई ६ दुरजोधनतवकहहंसिवांनी परतनिसाजुधअ
 नुचितजानी ७ तातेलरहिकाल्हिदनुजेसा करिहैंसवैसहोयनरेसा ८ दोहा दु
 रजोधनकेवचनसुनिचारिदैत्यदिगआय कुरपतिकोसिधातसवदीन्हैयाताहिसुना
 य चौपाई उतैकलमषसालहिआये ब्रम्हदत्तवंधनहिंछोडाय १ मातपितालपि
 भयेदुषारी कैदभवनतेलियेनिकारी २ तववसुदेवसुतनउरलाये बारवारद्रगवा
 रिवहाये ३ कलरामवंदनतहैकीने मातुपिताआसिषवहूदीने ४ पुनिवसुदेवक
 हीमृदुवानी सुनहुंजानप्रियसारंगपानी ५ हैनिकुंभअतिसेवलवाना उचितजा
 जुद्धपरतमोहिजाना ई कहंतुमअतिसुकुमारकुमार कहंदानवनरभक्षनहारे
 चलहुद्वारिकैअवजडुनाथा मातपितालैअपनेसाथा ८ दोहा तववोलेजदुपतिवि
 हैसिपितानतुमधवराह इतहीवैठेदेषियेसंगरसहितउकह चौपाई ताहीसमै
 चारहैअयि जदुपतिकोअसषवरिसुनाये नृपनिकुंभसमतसवकीन्है छापा
 रननिसिचितदीन्है २ अथवाकाल्हिहातहीभोरा करिहैजुद्धआयसोचारा ३ कर
 मंत्रजदुपतिवितचाये सवसचिवैननिजनिनिकटबुलाये ४ सात्यकिउद्वअरुका
 तवर्मा रामजासुअदमुतरनकर्मा ५ अनिरुधअरुप्रदुमप्रवीरा औरहसवजद्व
 रमतिधीरा ई अरुपांचोपांडवतहैआये मंत्रकरनलागेमनलाये ७ प्रथमहिबो
 लेजदुकुलकेद सवैसुभटवलतोलनहेत ८ दोहा हैनिकुंभअतिसेवलदानवा
 सादिहजार तापरपुनिभूषतिवली समिहैसवएकवार चौपाई महारथीभीषमर

रा सलभसरिसल्लोडतधनुतीरा १ क्वीरहितकमाकरिदीनी यकइसवारवि
२ असौधवलपरसुधररमा कियभीषमतासोसंगतामा ३ तेइसा

१२५

४ करीदिगविजयजगवयवारा

तासोसकीकौनकरिरारी

आयोदोनाचारजसोइ ७

५५

चौपाई अहैसुजोधनजुतसतभाई

रमाआयोघाई दुपदविराटजयद्रथजोधा धृष्टद्युम्नसत्रुप्रदरोधा २
लवऔरसिसुयाला दंतवक्रविदुरयहभुवाला ३ औरहुमहारथीसवआये
वैसिनसौजुधमनलाये ४ तातेमेरेमनअसआवे यमिसकलभातिवनिजावे ५
जुनअरुप्रद्युम्नकुमारा भीमसेनअनिरुद्धउदारा ई रहैचारियेदलकेआगे
हुतीनिदलकेरविभागे ६ सासकिअरुउद्वगदवीरा रहहिंसेनपीछेजुतभीरा
दाहा हमअरुवलअरुधर्मनृपरवसेनमधिठौर जुगभाई
सेनचहुवार चौपाई जे ३५

११५

१ सहसाकियेबातनहिवनिहै जडुवैसिननिकुंभहठिहनिहै २
आवत जेहिंसंगअरजुनसोजयपावत ३ नहिगाडीवसरिसधनुदुजो निपुरज
ईजेहिंविक्कमपूजो ४ सुनिहरिकेअसवचनप्रचंडा फरकेसंवगरिभुजदंडा ५ जे
रियोनिअसवचनउचारा पितासत्यजोकियोविचारा ई
नि ताकेसरिसकौनजगआने ७ पैहमारिविनतीसुनिलीजे कोरकैकपाअसेहोकी
जे ८ दोहा कीअर्जुनजीतिरिपुनअवासिअकेलेआजु कीरिपुजीतनमोहिकहक
जेजदुराज ई चौपाई लखनहमअर्जुनयकसाथे विजेपरजेनिजनिजहाथे ७
रीकैककेतौमनुसाई जयपिरिपुनजीतिजयपाई २१८
देहोअधमहैविजेवडाई ३ अहैअर्जुनहिभरिधनुधारी
री ४ जोकरधरेधनुकप्रमुहोई विक्कमतासुरहीनहिगोई
लीजेजोजीतैतैहिआयसुरीजे ईवरुहमनाथपैठइतरेह
हैं ७ आपअनुग्रहहैजहिंपाई सोजीतीरनसंसेनाही ८ दोहा
अहैनरेस जाकोमनभावैपिताताकोदेहुनिदेस ७ चौपाई जोसोविप्रवापुरकाही
पमदेवअवेरनमाही १ जवभिरिहैकोउक्तीनाथा कठिनवचावनपरिहैमाथा २
भीषमकेदिगविजयकरतमे रह्यौनहीधधुम्नजगतमे
औधसीसकरिरनमहैसेति ४ दोनाचारजवूढमहाने सवैवालकनसिपवनजोने
५ जोकरनकीकरीवडाई नाथदातयहसजिनहिआई ईहैमजडकुलवहसतकु

१५५

मारा किमिसनमुषतजिहैसरधारा ७ नीवडनेकेसोहनआवै देशतहींदतहीदवि
 जवै ८ दोहा औरविचारिभूपसवकरननजानहिंजुद्ध लालचवसआयेसवैका
 करिहैकैकुद्ध ९ चौपाई जोअर्जुनतेविजैविचारो तोमानहुंप्रभुवचनहमारी १
 जौनदेहुपांडवहुनकाही जुरेभूपसवजेहिंदलमाही २ जदुवसीकोउकरहिंदनजुद्ध
 मोकहैआयसुरजिसुहा ३ अहेनाथतुवचनदेहाई धरिलैहौंसवकहैरनधाई
 ४ वंचनीयेकौभूपसमाजा आपुप्रतापसिहसवकाजा ५ पंडआपुइतलखइतमा
 साकरेगमजोरा ६ रदासाई मेनहिंककूकरनकेलायक मोपरतुवप्रतापजदुना
 यक ७ तुवसुतहैजदुकुलमहंजाई सकौनविधिसंकरहुडेरई ८ दोहा येदानवअरु
 भूपसवहैप्रभुकैतिकवात जीतवडनकहंसमरमहंमोकहंसरललयात ९ चौपाई
 जदुनंदननंदनकीवांनी सुनिकैसकलसुभटअभिमानी १ समामद्विवेकककुनाही
 कौतुकसकलगुनेमनमाही २ तवसुतकहंहरिआषिदेधारी मोप्रद्युचुपसीसनवाई
 परसिप्रद्युम्नसी संअभिरामा तहांवचनबोलेवालिरामा ४ सत्यकहोतैकुम्भ
 कुमार जालेविक्रमतोरहमारा ५ रुक्मकह्योनदिवचनविचारी चहहिपांडवनकी
 वडवारी ६ असीरहीनरीतिहमारी होहिंऔरसंगविजैविहारी ७ जदुकुलसदारी
 तिषलिआई अयनेवलसौकरहिलरई ८ दोहा तातेजैसोहमकहैतिमिकीजैजदु
 नाथ समरभारपहआजुअवधरिदीजैसुतमाथ १० चौपाई पांचपांडवनअसक
 हिदीजे मषसालातुवरक्षनकीजे १ भीमसेनअर्जुनजहैरहै दानवतहोकवहुनहि
 अहै २ जोअहैअतिआतुरधारी तौअस्वनसोविजयजराई ३ यामहैगहिककुस
 देह वलीसाईजेहितुमकियनेह ४ हैमअरुतुमनिकुंभसौभिरही दानवदखसौ
 जदुदखजुरही ५ भूपनकोदलजौनअपारो तासोसमरकरीसुतप्यारो ६ अवन
 हिंकीजेऔरविचारामामहुंजदुपतिवचनहमारा ७ देशहुविक्रमअवसुतकेरो
 बालहितेपाख्योजोमेरो ८ दोहा सुलतवचनवलमइकेकह्योकरुसमुसकाय उ
 चितहोतसवभौतिसोइकहतजोजेठोभाय ११ चौपाई धर्मभूपलेतुमनिजमाई
 रक्षनकरहुजज्ञमहजाई १ दानववलीजोसाठिहजारा तिनकोकरहुपार्थतुमा
 छारा २ हैमदेशवसवकेरतमासा कौनवीरकसकरतप्रयासा ३ सुनिपारयजदु
 पतियदवेदे उर्योसभतितमकिअनेदे ४ गयोजज्ञसालेधनुधरि भीमादिकजु
 तनृपहसिधरि ५ तववसुदेवकहीमृदुवानी लीजेप्रवरजयंतहुआनी ६ तवदुन
 हुनकहैकुम्भवालाये सासनपायआयसिरनाये ७ तवदरवारमईवरघासू ग
 यवीरनिजनिजनिवास ८ दोहा तवप्रद्युम्नसो हरिकह्योअरुसहुतुमनिसिमाहि फि
 रहुचहैकितसेनकेआयसकैअरिनाहि चौपाई चीतीजवैत्रिजामत्रिजामा नीद
 छोडितवहरिवलरामा १ घातकर्मकरिमज्जनकीने संध्यावदनकरिसुषभाने

हयमतगस्पदनसजवाये ३

कसिकसिकुडकवचरुधारा ४ चद्विचदिरथनमतगतुरंगन ५

वोनिउठतहैविविधिनगारे सिंहनादकीन्हैभटभारे ६

कुडकवचनिषेगधनुधारी ७

दोहा वकल

वजनखगेतहैवाजबुभक्त ८

तहाँभूषदुरजोधनजाग्यो ९

४ सवभूषनकोदियोनिदेसा १०

७ द्रोणभीष्मकरनहिंकरिआगे ठाढेभयेवीररसपागे ११

दोहा मानहैसातहुसिधुवदितजितजिनिजिकार १२

चौपाई तवदुरजोधनचारपढायो तुरतहिंदानवकेदिगआयो १३

आवहुजुरिसवसमरमभारी १४

ज जुद्धहैतसवकहैसजवायो १५

जुद्धकरनकहैअंगउमंगै १६

साही कोउगैडनकोउकैटनपाही १७ कोउचदिकच्छमच्छसिसुमारो निकसेदानवा १८

साठिहजारा ७ आयिभूषनसेनमभारा प्रलेकरनमनुकियेविचारा ८ दोहा दान १९

विचार चौपाई गरजहिंतरजहिंदानवल्लोरा छवैहिंदसदिसिसोरकठोरा २०

संषमेरीसहनाई मानहुंमेघरहैघहराई २१ तवकुरुपतिकोकहअसुरेसा २२

प्रथममोहिजुद्धनिदेसा २३ तव २४

तवकुरुपतितथास्तुकहिरीन्हैयो तहैनिकुंभसासनउरकीन्हैयो २५

साठिहजारा जायजरवहुजग्यअगारा २६

योतहोही २७

महदतवसुदेवहैआवतदैत्यनदेधि वंदकियोमधकर्मकोडैमृत्युनिजलेधि २८

ई तवअकासतेरुस्तकुमारो प्रमहदत्तसोवचनउचारा २९

ई करहुकर्मअपनोमनलाई ३०

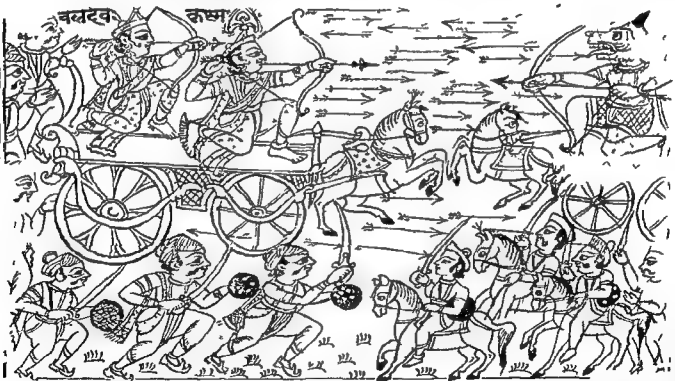
भारी ३१ जहैअर्जुनरहिहैरनधीरा तहैकालौकरिसकीनपीरा ३२

वाता अर्जुनकरीआसुदनपाता ३३ यतनाकहतहिअसुरधचंडा छायागयेनभू ३४

महवरिवंडा ३५ चहुदिसितेकरिसोरभयावन चाहिमयसालादिगआवन ३६

अर्जुनगाडीवटकोर भयोभयावनचहुँदिसिसारा ८ दोहा सभामहिजो कस सुतवा
 चनवानहनिदीन ताकी सुधिकरियाँड सुतकोपित भये प्रवीन ५ चौपाई साज्यो
 येकवाँनविनसोगू तामेकि यंत्रंहास्त्रप्रयोगू १ प्रद्युम्नहिकेदेषतवीरा क्छाडि
 दियोअसुरनपरतीरा २ चलोवाँनमनुकालहुकाला उठीचहुँकितपावकज्वाला
 ३ जरनखगेदानवविकराला चलोवनविक्रमककुतेहिंकाला ४ रहेजेदानवसाहि
 हजार यककूनमहंसवभेजरिछारा ५ गिरीभूमिभहंसममतहाही देखिपरे
 दानवकोउनाही ई तवदेवतासराहँनलागे विजैविजैविक्रमअनुरागे ७ प्रद्युम्न
 हुँअर्जुनहिसराही कह्योअसहीनुमकहँचाही ८ दोहा तहँनिकुंभकोपितभयो
 लषिदानवैनविनास चलोअकेलेजदुनकोजीतनकीकरिआस चौपाई आवत
 देखिनिकुंभहिकाही अनाधृष्टदलपतिरनमाही १ अयनोस्पदनतुरतचलाई
 लियोनिकुंभहिआगेजाई २ तवदानवकरिकोपमहाना छेड्यो जदुदलपहँवहा
 वाँना ३ अनाधृष्टतववाँननकाटी दियोनिकुंभहिंविषिषनघाटी ४ दानवकेसार
 थिकोसीसा काटिदियोजदुदलकोईसा ५ कियेतुरंगअंगसवभंगा स्पदनकाटि
 दियोधुजसंगा ई पुनिमाखो सहसँनसरतेहिंकह देखिनपखोनिकुंभसमरमहँ
 गदाधारितवदानवकोपी अनाधृष्टकहँमारनचोपी ८ दोहा वानजालकोफारि
 कैअनाधृष्टढिगआय गदागरुमारतभयोचह्योअववचिजाय चौपाई खगी
 गदास्पदनसवदूख्यो तुरंगसहितसारथिसिरफूड्यो १ रथतेकूदिगयोसैनापति
 हन्योविसूलरिपुहिकरिवलअति २ तवनिकुंभधरिसूलहितोरा मायाकरिकेत
 हेअतिघोरा ३ पकारिअनाधृष्टहितहँवाँध्यो षटपुरगुहातुरततेहिंधाध्यो ४ सेना
 पतिवंधनखषिसैना डगमगानिकैगईअवेना ५ तहँनिसठउल्लुमुककृतवरमा स
 नकुमारभोजधृतवरमा ई अरुवैहरनआर्सरनघीरा हन्योनिकुंभहिवदिवहती
 रा ७ तहँकरिअसुरआसुरीमाया सववीरनकियथंभितकाया ८ दोहा पुनिषट
 वीरनवाधिसठदियोगुहामहँडारि तवअकूरउडवहुगदधावतभयेप्रचारि चौ
 पाई हन्योनिकुंभहिवानकराला दानवदोरितिनहिततकाला मायावंधनतिनहुँ
 नवाँधी षटपुरगुहामाहदियवाँधी २ औरहुवलीवीरजदुवसिन बाधिगुहाडालो
 अरिधंसिन ३ येसववीरनवंधनदेवी जदुदलभाग्योभयअतिलेखी ४ तहँनिकुंभले
 धनुषकराला तज्योवानमानहुँवहुवाला ५ हँन्योसतघ्नीपरिघहजारन पावकदलसू
 लअरिदारन ई फरसाकुंतकपानमहाना सुगदरभूसलतोसरनाना पुनिवरष्येव
 हुँदक्षपथीना भयोतहँअधियारमहाना ७ सखवृष्टिभैचहुँदिसिघोरा वनतन
 ठाँदहोततेहिठोरा ८ दोहा अतिविषादभरिजदुसयनचलीभागितेहिंकाल मा
 नैसँवैनिकुंभकोआयोकालकराखे चौपाई देखिविकलदलरमानिवास उत्तरविहा

१ रथचढिदारुकसांअसमाषा लैचलरथजहेदानवमाषा २ तव
 रुकरथद्रुतहिधावायो विकटनिकुंभनिकटपहुंचायो ३
 धायो दानवपासआसुचलिआयो ४ हेनेकुलिससमविसिषकराला तेनिकुंभा
 तनभयेडुसाला ५ दानवगुन्योप्रवलदेउवीरा अंतरथानभयोतजितीरा ६
 करनकेनिकटसुरारी संकितकैअसगिराउचारी ७ करहुगुहाकीतुमरष्वारी से
 दूनकोउजदुवरननिकारी ८
 हुसर्का, चौपाई
 गढोभयोगुहाकेद्वारा १ कीटकवचसायकधनुधारी
 २ करनहिनिरषिगुहाकेद्वारा असुरचल्योत्रुधकरनअपारा ३ हेनेहुहरिहिंस
 सिधनादकियमेघसमाना ४ दानवरामकृष्णकोधारा

५ तवजडुसेनामरुक्सिपाई सखनहनतदैसहिगआई ६ जडु
 धनवालो हेनृपअवनिजनिजवलषाला ७ मारहुजडुदलनहिब
 वसिन जडुदलपैधावतमईछांडतआयुधपैन चौपाई
 कियेसातहसागररेला १ कहोअकमतवहेवलिभाता अवतोसंगरकठिनज
 नाता २ जडुवसिनदानवगहिलीन्हो ३ हमतेआयजडुपुनिकीन्हो ४ हमतुमक

रहिंजुइयहिसंगा आयौनृपदलइतेअमंगा ४ कोकरिहैजदुदसरषवारी लैहैकोरवा
 आसुहिमारी ५ कहांगयोसुतजोहैंकहिराथै॥ समामद्विजोअतिसुयमाथै ६ विगिवा
 लावहनिजसुतकाही करैआजुविकमरनमाहीं ७ तववलमद्रकह्यैमुसकाई बडापुन
 मेराजदुराई ८ दोहा देषहुअवप्रद्युम्नकोकसभयावैनजुइ रुकिहैंकोनसजमुषमु॥
 भटजबहोइहिवहकुइ २ चौपाई असकहिटेरिकहयैवलरामा अहैप्रद्युम्नतोर
 अवकासा १ देषुहुकहातमासाठदि आवहियेकोरवमनवाटे २ कस्तकुमा
 रतहांमुसकाई रामकस्तकेपदसिरनाई ३ सारथिसोअसवचनउचारा रिपु
 सनमुषकरुजानहमारा ४ ल्यावहभीतिनकलुमनमाहीं बहुसंगभितनिर
 धिमाहिकाहीं ५ येकहुवाननलागनपहैं हंसतोकोसवभोतिवचैंहैं ६ यहगढोदु
 रजोधनराजा सतभाइनजुतजोरिसमाजा ७ सकुनिदुसासनदक्षिनवारा दो
 नकपहुहैंवांमहिठोरा ८ दोहा मातुलरुकुमीसाखनपञ्चरुमागधसिखपा
 लदैतवकविदुरथसुभदपीछेपरेभुवाल चौपाई धृष्टद्युम्नजअद्रथवीरा दुपद
 विराटसुसमाधीरा १ उत्तरनीलविदुअनुविदा अरुभगदतहुचढाकरिदा २
 येसवभदहैदलकेआगे तिनकेमधिभरनअनुरागे ३ तारधुजाजिनिकोफहरा
 ई अचलसैलसमजोनदेपाई ४ सोईपितामहेकुरुकुलकेरे भीषमहैविक्रमी
 घनेरो ५ याइकेमुजवलकुरुराई जदुवंसिनपरकरीचढाई तातेसुनसारथि॥
 मतिधीरा लैवलुरथजहैभीषमवीरा ७ जोभीषमदिगद्रुतपहुंचैहो तौसारथा
 जगमेजसलैहो ८ दोहा सुनतसूतहरिसुतवयनधारिचैनचिनमाहिं कह्यौवच
 नवलअनपहैमोहिकलुभयनजनाहि चौपाई असकहिस्यंदनधरनिउतारी वा
 रवारवाजिनियुचकारी १ सखीकरिकौरवदलवारा सावधानदेकैतेहिठोरा २॥
 करीवागवाजिनकीकैंची तनतजिवेकीतजीनिकूची ३ घर्घरातसंदनअतिघो
 रा चल्योसचुसनमुषवरजोरा ४ जैसेकह्योवापतेवाना कोहूकोलहिबीचदेवा
 ना ५ तैसाहिकस्तकुमारप्रवीरा आयौनिकदधनुर्घरधीरा तहोदेवसवलषन
 तमासा आयैचढिचढिजानअकासा ७ कस्तकुर्वरकहैंलषिसुषपागे आपु
 समहैअसभाषेनलागे ८ दोहा धन्यधन्यप्रद्युम्नहैकोजगयाहिसमान सहस
 नमहारथीनयेयेक यहकियोपयान ५ चौपाई सहसनफहरहिजहानिसौना॥
 मारुवाजवजैविधिनानो १ चमकिरहैचैनापप्रचंडा परेवीरवहुभैरघमंडा २
 कौरवसागरमहाअथाहा लेनजोस्योहरिसुततहथाहा ३ इतवोलोभीषमरन
 धीरा नैनषालिदेषहरेवीरा ४ यहजोस्यामवरनधनुधारे कीटकवचंकरवान
 सवार ५ कंमरकसीकृपानिकरासी उमैनिषगकंधसरजाली ६ आवतहैअके
 लचढिस्यंदन सेहियहजडुनदननदन ७ फहरतहैनिसनखविमूरी रथनख

८ दोहा ज

रकेसनमुषेहोवहुसौवरिवंड चौपाई सभामडिहस्थिनपुरमौही
तनकोही १ तेअवविक्रमकरहिंनकहि
हिभीषमकरे दरसीधूरिसेनकेनेरे ३ हरिकुमारकोरथदलमौही
तदेथ्योकोउनाही ४ जोहिगेधमंडलजिमिभांनू
नूकोरवदलतिमिक्रधमकुमारा मिल्यो धायलागीनहिवारा ६
गयोआसुजहंकुधमकिसोरा ७ माख्यो सहसवानविकराला
करतमानहुवाला ८ दोहा सरनकाटिप्रथुमृतहंदैहजारहनिवान
मकेजोनपरमाख्योविसिषअमान

१

मरनेधरनीलोराजा चानंदलसिरहेदराजा ३
नछोडिकरिदियअधियारा ४ भीषमवोनकुवरदखिवारे
निवारे ५ भीषमकरहिंवांनअधियारा तवकुमारकरतोउजियारा
करिदेतअधेरा तवभीषमपुनिकरतउजोरा ७ जैसेमघवलितदिनमाही
प्रकासकहुंतमन्देजोही ८ दोहा रहमंडलाकारकेदोहुंनकेकोदंड येचतअधेचतज
तसरलपिनपरहिंवरिवंड ८ चौपाई
कहिमहिगाडे १ सवदलदेषनलग्योतमासा घडैजकेजिमिविचअवासा २
अवनिवदाधिअरुआसा कायरहेसरसहितप्रकासा ३
मीरा सँगसिरहेअतिसेवहुतीरा ४ भूभूधरमेचाननजंजर
रपंजर ५ सरिससमुद्रसलिलरुकिगयऊ सरनसेतथलथलमदठयऊ ईरहि
नसकेतहैवोमविमाना ब्रह्मलोकसुरकियेययांना ७
चारी देवनभईभीतिअतिभारी

जसदेवविक्रमकरनमेभीषमहरिसतकुंद चौपाई
धमकुवरकरिरेनुउडखे १ कधमकुवरछेडिसभूरी सुरसरिसुवनकरैसवधूरी २ जरि
जुरिदाऊसठपुनिविलगोही कहूवांमदहिनोरेजोही ३
कहुवाजिनपरवांननिभारै ४ गर्जेहिंतर्जहिदोउरनधीरा गनहिंनअंगविसिषकी
यीरा ५ भीषमपलकपरतसरसारै हरिसुतकाटिनराचपवारे ६
अतिसोरा मूदिगयेडुंडुभिरवघोरा ७ जिमिजुगभांनुलरैमहिमाही
समरसोहांही ८ दोहा किरिनि सरिससायकमरेचारुचकभोचाप
तकरैप्रगदहिपरमप्रताप चौपाई युनिवोख्योहंसिकसकुमारा परसुरामनहिंन
महमारा १ भीषममेनहिंसात्वमुवाला जासुनारिहरि लईवताला २ नहीपांडुकुव

नहिं कुरुकुलमे सिषवहु जिनही सदन अमलमे ३ होज दुवसी वीर उदारो कृत्यता
 नेवलमद्रहु प्यारो ४ जी लोख पुन भूपत गमाही कवहु अपस्यो कोम भटपाही ५ श्री
 यमलषहु आजवलमेरो मेदे विहौ सकल बलतेरो ६ भीषम सुनत कस्य सुतवा
 नी बो लोख वचन वीर विज्ञानी ७ मेरे प्रभु के अहौ कुमार तुम सम सुभटन जगत नि
 हरि ८ दोहा पुनिकुमार तुम हो जुवाहं मेह वदमहांन विकर्म मेनहि हो है बालक वदसमान
 चौपाई जदपि हरि हम तुम सो जैहें तदपि ककुल पुतानहि पैहें १ अस कहि पुनि बहु बो
 चलाई लियो कस्य नदन कोलाई २ भीषम वान विहारिकुमार पुनि छोडी अनुषमस
 र धारा ३ जदपि लिये कर्ये ककमाना जानियरत जिमि धनुसतवाना ४ भीषम ध
 नुषधार सरकेरी कदतहि कदतल गति नहिंदेरी ५ जिमि धृत धार अगिनि सह जावे
 नहिंदे पाति अति ज्वाल बदावे ६ तिमि भीषम बलवाढत जस जस दून करत हरि नद
 नत संतस ७ दिव्य अस्त्र ले भीषम चारी प्रद्युम्नहि पैदियो पवारी ८ दोहा अगिनि य
 वन अरु वारु नौ परबताख अतिघोर आवतलषि संगामिसन मुषक कस्य कि सो
 र चौपाई धनद जाम्य अरु इंदु दिने साये चारिहु अस्त्र नतेहि देसा १ तजि प्रद्युम्न भी
 म के अस्त्र न बिन प्रयासना स्यो ताही छन २ संतनु सुत तव को पित के के लिय प्रम
 त्वहि निज क्य जैके ३ कस्य कुवर कहं ताकि चलायो काल सरिस सन मुष सो धायो
 ४ तब प्रद्युम्न अहं सिरमा स्यो सोत्र म्हास्त्रहि आसुहि जा स्यो बाधवान करि अति व
 पलाई तज्यो कुवर नहिं परे देपाई ६ भीषम धनुसार पुरष राजा काटि कियो तिला
 तिल रन गाजी ७ इतिय धनुष रथ लेनहि लागे पै नहिं आय सक्यो तेहि अगि ८ दो
 हा तहं प्रद्युम्न के वान को पौनहि पायतुरंत भेजे दुरजोधन हि के रथ उडि परे दिगंत
 चौपाई तहां मोहं नीमाया फांसी हरि सुत हन्यो भीषमहि भांसी १ ताही छन भीषम
 के अग्रे बंधन परे गये कहि संगे २ गि स्यो विसंग भूमि महं भीषम रह्यो समरम
 हं जो अति भीषम पावस घन प्रद्युम्नहि पाई मनु भीषम रवितापगमाई ४ संतनसु
 तक हं गिरत निहार माविर होय दल हाहाकार ५ सकल सुभट्ये कहि संग भागे कस्य
 कुमार भीति अति पागे ६ तहां दोन अरु रूप बलवांना हरि सुत सन मुष कियो पय
 ना ७ जमै वोरते उभै वीरा भारन लगे सरन रन धीरा ८ दोहा छाया लियो प्रद्यु
 म्म को मारि वोन सहसा नु हरि सुत तहं छियानइ निज मिनिहार महं भांनु चौपाई
 तहं प्रद्युम्न धनुष रथीरा काट्यो येक संग सब तीरा १ पुनि हरि नद वेन अस्त्रमाये
 तुम दोउ विप्र समर कसमाये २ कीजे जयत पकहु वन जाई धनुष धर वनहि उचित
 देपाई ३ जदकुल के रिस सकीरी ती करहि विप्र से नहिं विपरीती ४ कहि पाये देह
 इत आई समर छोडि दुज जाहु पराई ५ सिषवहु कहं सि सुन कहं जाई जमि जिया
 हु जीविका पाई ६ बोले विहास देन कपतवही निज निज धर्म कर बल सबही ७

पिहंमअसन्नामहननहिअहंही जौलहिसमरबनुषनहिगहंही ८ दोहा देसहुविक्रमवि
 दोहंदि सिते दोउवीर विपुलविसिषको डेरनधीस १
 तजेंधराधरपेयकवारा २ दोहंदि सिते मनुयकतउमाही
 माही ३ हरिसुतकेरथतेनभवाई बहुविधिविसिषनकीततिछाई ४
 लपिनयसौजिमिससिघनघोरा ५ तहंसवभटअसवचनउवा
 र ड्रानकूपहुहरिसुतकहंमारि तहंपद्युमप्रवीरप्रचंडा अदभुतविक्रमकिया
 उहंडा ७ छनमहंकरितिलतिलसरहंदा कठिआयो जनुघनतेचंदा ८
 वोरतहंछाडिकेउभैविसिषकी धार उभैवीरकोछायाखियरनवांकुरोकुमार ॥
 चौपाई दोहंदि सितजतवरोवखाना फिरतनजानिपरतवलवाना १
 तिमिप्रुधुमविसिषवहुवरसत
 यहंचाहेनहिसरहरिसुतपाही
 दोहंसकुचाही ४ तहंपुनिकौतुककियाकुमारा मक्यकसरपेजुगसरमारा
 साधनवानड्रानकूपकेरदियलोटायगयेतिननेर ई निजवाननकहंकाटनलागे
 ड्रानतजोतहंअस्त्रपिसाचा छोडेहकूपहुमुजंगनराचा ८
 येकवोरथावतभयेवहवेतालकराल येकवोरपावकवमतथायेआखबिसाख
 चौपाई तहांप्रघुमकोपअतिकैकै गरुडइंद्रअस्त्रनकोलैकै १
 दोहंवोरा दियोनासिदेवअस्त्रनिधारा २ दोहंदि सिद्धेहारसरछाड्यो उभैवीरकह
 मनुमहिगाड्यो ३ पुनिरविअग्निअस्त्रकरलैकै छोड्यो ड्रानकूपहिरथजेकै ॥
 लगतवानजरिगेजगजनि धुजतुरंगसारथिनंदेधाने ५ कूदि ड्रानकूपहनेत्रिसू
 खा हरिसुतपकरिदोरिसममूला ई मायावंधनदाहुंगलडारी
 हकारी ७ विप्रजानितिनवधनहिंकीन्ह्यो निजविक्रमदेपायतहंरीन्ह्यो ८
 मायाकीरवियकगुहाजमेअतिअधियार भीषमड्रानहुंकूपहुकोडेरहुहुधमकु
 मार मातुलअरुनिजननककोवंधनलषिकरिकोप
 जीतनचोप चौपाई दुरिहितेअसवचनपुकारा घरेरहोजडुनाथकुमारा भीषमअ
 रुपितुमातुलकाही करिवीरताजित्योतुमनाही २
 अंगनमहंवंधनडारा ३ जोअतिहोहुसमरमहंगाढे तौनहिंदरहरहइतठढे ४
 जोकरतोनहिअसअपराधा तौदेतोनहिंताहिजियवाधा
 नहिंपैहो छनयकइतैठाठजोरैहो ई असकहिमारतवानप्रचंडा
 चैनवरिचंडा ७ देरिहोतवकसकुमारा वालिसअहोविप्रकेवारा ८ दोहा प्र

चौपाई द्रोणसुवर्णतवकहेयाप्रचारी १ देवहृदयवीरताहमारी १ असकहिसातसा
हससरभारे कृष्णसुवर्णवीचहिदलिडारे २ द्रोणसुवर्णहरिसुतसारथिकहे मार्यो
पंचवीनतकिउरमहे ३ तेवाननवीचहिमहकाटी हरिसुततासुधुजादियकाटी ४ का
टिधनुषतरकसदोउकाल्यो फेरितुरंगनकाहिनिपाट्यो सारथिसिरविदारिरथ
चूख्यो हैसतवांनतासुतनपूर्यो द्रोणपुत्रलेक ठिनरुपाना षडषडकियद्वे सा
तवांन ७ तासुठपानकाटिकरमाही कूदिरुष्णसुतसमरतहांही ८ दोहा द्रो
नपुत्रको धरिलियोमायावंधनवांधि मायाविरचितकंदरातामिदीन्ह्योधांधि
९ चौपाई लपितहवंधनवीरनचारी १ दुरजोधनअतिभयोडुवारी १ युनिअस
मनमहंभूषविचार्यो वन्योनजोमैदतैसिधार्यो २ खेतोभीषसीषजोमानी ॥
होतिनतादुषदसामहांनी ३ युनिविचारकीन्ह्योमनमाही भागवउचितसम
संहंनहीं ४ दृढ़नधर्यो मुरारिकुमारा अवेनअननलथोहमारा ५ असगु
निसारथिसोकहवांनो लैचलुरथजहंअरिदुषदानी ईहैंजडवंसीकुरुकुलदासा
राषतरेहमारिनिआसा ७ अवकळुधनलैषायमोटाई लागेहंसोंकरनयो
टाई ८ दोहा असकहिकुरुपतिकेपकरिस्यंदनचपलचलाय हरिनंदनकोहा
नतभेदसनराचदिंगचाय चौपाई सहज हितिनकोकाटिकुमारा दुरजोधनसो
वचनउचारा १ कुरुपतिजुडकरननहिंजानहं दृष्टावीरअपनेकहमानहं २ हस्य
ननगरलोडितुमजाहू जीववनावनजोचितचाहू ३ चिखसहवनिनतनसंगविलासी
काहकरवावहुनिजहासी ४ तवदुरजोधनकह्योरिसाई दृढ़नजीतिगर्वअतिका
ई ५ बालकवदसिनवातविचारी जियेसदाकरिसेवहमारी ईछोडिदरतैकुलकी
लाजू ताकोफलपावैगोआजू ७ असकहिपुनिसतवांनचलायो कृष्णकुवरता
वकाटिगिरायो ८ दोहा कुरुपतिकीयकवौनतेधुजाकाटिजदुवार सारथिको
सिरसुदिकैहंन्योतुरंगनतीर चौपाई भेतुरंगपदविनतहंचारे पुनिवहुवांन
नजानविदारो १ कवचकाटिदीन्ह्योसतवाने कियोषडवैकटिकिरवाने २ रहेजे
सवआपुधरथमाही तजननपायोनपतिनकाही ३ रथमहंधरेकटैयकसंगा
वेधेवानसुजोधनअंगा ४ तजिदुरजोधनजडवमगा सिरभरभूपरगिखोविसंगा ५ जो
निमृत्युतहंकुरुपतिकेरी सत्यकरविगताधनेरी ईजानधवायआसुतहंआई कुरुपति
कोतियजोनचदाई ७ चर्यैगतिहैतुरतपरई हरिसुतसरतहंसहसचलाई ८ दोहा स
त्यसुतरथधनुकवचऔरपता कतुरंग रनमहंतहयकळनहिमेकनकनकिया
येकसंग चौपाई हरिकुमारपुनिजोनधवाई सत्यहियकरिलियोदिंगजाई १
कुरुपतिकोलियकीटउतारी १ विहंसिमंदअसगिराउचारी २ सीसवैचायदेत
होतारा सुधिराषियोसदोवलमारा ३ मेनहिपांडवहोदुरजोधन जिनकोदावा

देहुतुमल्लनल्लन ४ सुनिकुरुनाथनीवकीरसीसा भागिगयौजहमगधमहीसा ५
मायागुहासत्यकहंडारी धायोपुनिप्रद्युम्नप्रचारी ई उतैसुजोधनपरमद्वारी
सवराजनसंगिराउचारी ७ तुम्हरेसवकेवलहमआये तुम्हरेदेष्टयहदुषपाये
८ दोहा अहौनपुंसकसकलनपराषदृष्ट्याघमंड वासुदेवकोवातयेकजीसोवहुवा
रिवंद चौपाई सुनिकेडरजोधनकेवैना बोलिउठिसवनपवचवैना १ कतविषा
दकुरुपतितुमकरहू नेसुकल्लनलौधीरजघरहू २ यहवालककीकेतिकवाता
हमकरिहेसवजदुकुषयाता ३ असकहितहमागधरनधीरा विंदऔरअनु
विंदप्रवीरा घट्युमहूंदुपदविराटा औरसुसरमाभालवराटा ५ दंतवक्ररुकु
मीसिसुपाला आहितअरुविदुरथमहिपाला ई सोमदनभूरिश्रववीरा तैसा
हिवाहलीकरनधीरा ७ पुरुजितकासिराजअरुमोजा जुधामनु अरुनपउत
मोजा ८ दोहा वैकितानअरुकुंतनूपधृष्टकेतुअरुसेब सकुनिदुसासनहूत
होदायककुमनिसदैव चौपाई तहोजयद्रथरथवदिराजा दुरजोधनसतो
बंधुसमाजा १ येतसुमदकोपअतिकीने प्रद्युम्नहिंजीतनमनदीने २ लैलैनिज
अहोहिनिधाये येकहिवारसमिटिसवआये ३ सहसनगजमदगखितगरदा
करिदीन्हआगेतहिठदा ४ पुनिखाषनतुरंगतिनपाछि बाध्यादहसुभटजुतआ
छे ५ तिनपीछेपैदरहकरोरे मधिमधिस्यदनकरिसवठोरे ई यहिविधिमेंडस
करिचहुवोरे घेरिलियोरुकुमिनीकिसोरे ७ जोजनचारिमाहदलठाढो कलसु
वैननामधिरजगाछे ८ दोहा अस्वसस्वसवसुभटतहकोपितकैयेकवार चह
किततेप्रद्युम्नपरहरवरकियेप्रहार ई चौपाई जैसेसामनकेघनघोरा बरषहिं
जललहियवैनमकोरा १ अैसहिसस्ववृष्टिभैमारी गगनकुमाछाईअधियारी
२ रुकुमिनिसुतरथतेनभताई विविधिभांतिअस्वावलछाई ३ देविनपस्योकु
वरकोजाना मनहूमेधमहंभांनुछिपाना ४ हाहाकारहिकरिअसुरारी जदुपति
सुतकीमीचविचारी ५ जानिलियोभूपहुअसमनमे डार्योमारियाहियहिछन
मे ई विजैवाजवाजकनवजाये वंदीगनअनगनगुनगाये ७ अतिप्रमुदितमेसव
महिपाला विजैविचारिलईतेहिंकाला ८ दोहा तहोअनोषोअतिप्रवलवीरधनुष
रधीर जदुपतिकोप्रियलाडिलोकिप्रविक्रमगभीर चौपाई तजीसरासनतेसर्धा
रा मनहूप्रलयघनवृंदअपारा १ सतसहस्वलाषहुकरोरल चलेमुंडसरकेबहुवो
रन २ सवसरवनकोकोटिकुमारा कदिआयोसरतजतअपारा ३ जैसेप्रथमधू
मछपिआगी कदिआवतपुनिजालंहिजागी ४ कोटिनआयुधसुभटनकेरे छना
महंतिलतिलकियेघनेरे ५ देषिपरेदिनकरकलुकाला पुनिछिपायेगेसायका
जाला ईनभमहंछाईरहसरहंदा रोकिगईगतिदिनकरवंदा ७ देवविमाननलेपु

[illegible]

काकककगीधनगनधावे आमिषभषिअतिकुधावुभावे २

समरभूमिभैघोरघनेरी ३.

तो लेक रमिषप्यरकरवाली ४

कूता पूलागिरयेतहंलोथियहारा मनहंविनेविनेवउधारा ६

मंदपरिगयऊ स्वस्तिस्वस्तिअसमुनिगनूकहेऊ ७

सागरकोदिय शानवनाई ८ दोहा

तुरगदापते फूदिगेकेतनसी सअदाग चौपाई ९

जाकेचानलग्योतननाही १

२ नाकिताकिरथवानतजतहं खैनजाततववीरलजतहं ३

आयौवीरा असपुकारिबोखहिरनधीरा ४ येनहिदेविपरतहेकाहू जाकेनिके

हरिकुमारप्रगटेअवतेते ७

तेहितहंराथोरोकितहोहं ८ दोहा येकहिहरिसुतसोवचवदुरधटरह्यो

भाजिचलेसवभटचहुंवोरा १ आपुसमहंअससववतराही

२ कोउकहकुरुपतिकरीननीकी मान्यौकहानकीनीजीकी ३ हा

स्त्रकुवरसंगल्यायुलरायो सवसुभदनकोगर्वगवायो ४ महाकालहेकस्त्रकुमा

रा यासोअवनहिअहेउवारा ५ असकहिभयभरिभागतजाही तदपिवांनतैं

तनाही सनमुषहुंपीठहुसरलागें थलथलसरधारवहुवागें ७ जिमिघनपू

भकोरजलकीभरिलावें ८ दोहा सरवरषातिमिहोततहंवंचत

हायहायरवदेरह्योसकतसखनहिंसागि चौपाई कस्त्रकुवरको

भयोनिकेमुहुंचकितमारी १ देखनलाग्योसमरतमासा भूलिगयो

२ लषिप्रद्युम्नपराक्रमघोरा हरिसोंकहरोहिनीकिसोरा ३

मिरैयायेकवहुवीरसमाजू ४

मोसुतलषितिमिसुभटपराही ५ तवजडुपतिमोदितसुसकाई वलसो

वालैमंदलजाई ६ वालकतेपालोजेहिंआपूकसनहोयअसप्रगदप्रतापू

पासहितजेहिंआपुसिपावे तासुआरसमिताकिमिपावें ८ दोहा सोईहंअतिसेव

सोईहंमतिमान जापैतुमकीजतहु

२ तहं

३ धावहरेधावहुवलवारा व

रिंदा चलो धसावत धरनि गिरिंदा ५ कह्यो महाउत सोअ सबोनी रथ तोराय डार
 हुआ भिमानी ई पेलो पील मानत हंगीले जाकोर ह्यो मेरु समडीले ७ सिंधु खच
 मुंड फटकारत मानहुं महिके सेख उषारत ८ दोहा निरुद्ध अरु प्रधुम्न के भू
 पति हं नीचि सूल तीनि सरन सौं काटि दिय हरि सुत तिन के तूल चौपाई पुनि ज
 दुनंद नंदन वीरा कियो वेग रथ को गंभीरा १ उडि रथ नाग सीम हं दीसा चाको
 चप्यो महाउत सीसा २ सिंग भिकारत करत विकारा भागि चलो सिंधु खच
 रा ३ एक सौ भगदत हि हरि नंदन ४ अरु रथ नाग सीम हं दीसा चाको
 हिय स्यो नरेसा प्राग्जातिष पुर गयौ गजेसा ५ तहां दुपद अरु भूप विराटा आहि
 त अरु मालव को राटा ई विदुर रथ दंतवक मगधेसा विंदु और अनुविंदु नरेसा
 ७ नील मख दातट को वासी कुति भोज अरु भूपतिकासी ८ दोहा जुधाम सुडत
 भोज हूं और सुसरमा वीर हरि सुत को चहुं वोरते मारन लगि तीर चौपाई को
 सत को सत पंचपवार कोउ सहस्र कोउ दसै हजार १ तिन के वान का दिज दुवी
 रा मारि सरन कीन्ह्यो अति पीरा २ पुनि दसल सवान यक वारा तजौ नृप नपै
 रुक्म कुमारा ३ सब के सारथि स्यंदन का ल्यो धुजा धनुष कवचहुं अस्त्रि ल्यो
 ४ तजी फेरि माया की फांसी सोलीन्ह्यो सब हिन कहं गोसी ५ सब को पकरि कुमा
 र मुरारी डारि दियो तेहि गुहाम भारी ई तहं उत्तर अरु धृष्ट धुम्ना आये निकटा
 आसु प्रधुम्ना ७ तेन हि वान चलावन पाये बीचि वौ धिगुहाम हं नाये ८ दोहा
 तहं दुस्सा सन सकुनि ई और सुजो धनवीर सब भाइन को संग लै तजै आयवा
 हु तीर चौपाई रुक्म कुवर वोले असवोनी अति निखल तिन को अनुमानी १
 तम को हम नहि कर धनु लै हैं बांधि विना अमगुहा पठै हैं २ अस कहि रथ
 तजि अवर जाई कूद्यो सकुनि स्यंदन हि आई ३ सकुनि के संगहि ताहि धसै दता
 गयो दुसा सन रथ हि दपटत ४ तामु के संगहि ये कहि साथ बांध्यो उमे वीर को मा
 था ५ माया गुहा डारि तिन कीन्ह्यो सब धनुष निवंधन कीन्ह्यो ई तिन हुन का
 हं पुनि गुहाम भारी डारि दियो रन महि प्रचारी ७ पुनिकु रूपति के सन मुख धा
 यो आवत सोलषि लिपरायो ८ दोहा पीछ धायो रुक्म सुत कह्यो नपै है जा
 न कुरुकुल के वृमनाथ हो बाढ्यो गर्व महान चौपाई अस कहि दोरि सुजो धन
 काही पकरि के संधि लिख्यो तहां ही १ तरफ रान वहु कुरुकुल राई रुदन की किय
 कोटि पाई २ रुदिस को नहि हरि सुत करत उत स्यो तेहि लै तेहि रथ परत ३
 यक कर गीव येक कर पायन कस्तु कुमार उठाय सुभायन ४ माया गुहा डारि
 दिय जाई बांध्यो नाहि जानिकु राराई ५ पुनि रथ चढित हं रुक्म कुमार लेख्यो
 निहारन समर मभारा ई को अस रह्यो वीर इतवा की माया गुहा गयो नहि दौ

का ७ तहँ देव्योरुकुमीसिसुपाले निजनिजसेन सहित तोहिं काले ८

रि चौपाई तुमहँ भवँन कहँ गेनहुँ मांमा

लकहँ आयसयाने

समरमहिमैरहैयाँ अभीते ३ ज ५५।

लपाये ४ चेदियरुकुम सुनत असवानी बोलैवचनमहा अभिमानी ५

पालवालमतिमंदा येतनेहिमे पगभयेवेलदा ६

जीतिगर्ववाढ्योमनमाही हैमनहिकियवलसमरविलासा ७

रतमासा ८ दोहा

चौपाई रुकुम और चेदिपकेवैना

१ हेमैतौ जानिसयानवताये तुमतौ अतिदमंडमहँ काले २

हैसुधिनहिं कुं डिनपुरकेरी ॥

तुमसमाननिरलजनको

सुनतवचनहार सुनकेवीरा थार्येदोउमारतवहुतीरा ६

छाँडतवानजाखविकराले ७

वाजलवानपै धावतवेगेगभीर १३ चौपाई

हमसुतहिचहुवांना १ तदपिरुक्वोनहिं स्पंदनताको रुक्मकुमारजुद्धमहँवाँको ॥

२ हरिसुतलषिआवतभयपागी चेदियरुकुमसेनसवभागी ३ वदिदोऊभट

सायकमार रुक्मकुमारकाटिसवडारे ४ दोहँनधनुषदल्यौयकवारा दोहँनके

सारथीसँघारा ५ तवदोऊलियसूलविसाला

ला ६ सुलचलामनवी रनपाये करमहँकाटिप्रयुम्नगिराये ७

गकीफासी बाँधिलियोदोहँनवलरासी ८ दोहा

१ पगमेवधनबाँधिकैदियोगुहामेडारि १४

ठामादेउजाहरिपुत्रहिसंगनामा १ चारिहवोरनिहारनलाग्यो २

कोयहिपाग्यो ३ लखौदूरकरनहिंरनधीरा गुहाद्वारमहँठादोवीरा ३

रुहहिंवेगिवोलाई मायाकंदरद्वारटिकाई ४ कह्योवचनअसेवखधामे कौरव

५ रहियोपरधनुर्धरधीरा मारिहजाआवेइतवीरा ६

वकुटनसंकनिवारी ८ दाहा सारथीसोवोलेबहुरिकापितरुक्मकिसोर लेव

वचपेलचलायरषरोकरनजैहिवोर चौपाई यहअपनेकहँ जानतस्ता मोरमा

औरनउपज्योपूता १ कायरकुटिलकुमतिअतिकूरा पापकरनमहंअतिसैपूरा
 २ कुरपतिकोकुमंत्रयहदेतो वृद्धनकियोअनादरकेतो ३ हैकुमंत्रकोयेहीका
 रन जोदुरजोधनआयोमारन ४ अपनोभुजअरुधनुषनिहारी सवकहंसीन्हो
 तुच्छविचारी ५ तातेयाकोसरनचलेहो दैरिकेसधरियहिधरिलेहो ६ सारथि
 सुनतरथीकैवैना रथलेचल्योकरनयेपैना ७ जडनंदननदनलषिआवत वो
 ल्योकरननकळुभयल्यावत ८ दोहा अविहुअविहुहृष्मसुतसनमुषमेरेधायो॥
 करुअपनोविक्रमसंकलअवनअनततूजाय चौपाई वाननसीसकाटिमैले
 हैं वरिनसकलसुभदनसोंकैहो १ करनवचनसुनिजडुपतिनंदन दोस्यो कूदि ॥
 छेडिनिजस्यंदन २ मायापासलयेयकहोथा धायोधरनकरनकरमाया ३ तहांक
 रनकोदंडकोरा माल्योसरसजूहअतिधोरा ३ हरिसुतदिंगलोअरुनिजपा
 ही बांधिदियोसरसेनुतहांही ५ तहांकस्त्रनंदनरनधीरा अतिअदभुतवि
 क्रमीप्रवीरा ६ सरनवीचुहै सरनवंचावैत तरुनवीचजिमिमारुतधावत ७ प
 ल्योनदेषिवीरमहिमाही दमकोदामिनिसरिसतहांही ८ दोहा कीउतकीदु
 तकरनदिंगपस्योदिषिहरिनंद गयोचोधभोचषनमेकरनधनुषभोवंद चौपा
 ई सूतपूततहेश्वररहोजकि सख्योनप्रद्युम्नहिंरजमहंतकि १ हरिसुतकिया
 उरचरनप्रहारा गिल्योकरनमाहिषायपछारा २ उठनलख्योतहैसमरनुरतै॥
 होतजानअपनोजियअतै तहोरुहृष्मसुतकेसयकरिकै वोथ्योकरअरुचरन
 जकरिकै ४ विनप्रयासकरनहिधनुधारी डाख्योमायागुहामकारी ५ रहिनग
 योकोकधनुधारी करैजोहरिसुतसौरनरारी ६ पुनिचाडिरथमहैकस्तकुमारा
 रामकस्तकनिकटसिधारा ७ आवतनिरषियुववलरामा धायेरथतजिआ
 नंदधामा ८ दोहा मंदमंदपीछेतिनेचलेकस्तसुसकात मनमहंअसैगुनहिंप्र
 मुयहिसमकोउनदेधात चौपाई आवतपितुप्रद्युम्ननिहारी रथतेउतरिपल्यो
 धनुधारी १ तहैदौरिदुतहीवलराई हरिसुतकहैलियअकउठाई २ सीसस्
 चितरखियोखगाई आषिनआनंदअवुचहाई ३ पुनिप्रद्युम्नचरनसिरनायो॥
 अतिआदरगुनिअतिसकुचायो ४ आसिषअमितहरविदयसोऊ चिरजीवण्या
 रेसुतहोऊ ५ निजपटपोखितासुसुषरामा विथुरीअलकसमहारिललामा ६ पी॥
 ठिपानिफरतहरषाई वेलेबचनविहैसिखलराई ७ तोरेवलहमडरहिंनकाहू छो
 रिधरेहैसुवितसनाहू ८ दोहा जकितुमसोपुत्रहैसोईजगवडभाग सोईअहैआ
 जातअरिताकोजसजगजाग ४ चौपाई पुनिप्रद्युम्नकस्तपदपोही वंदनकीन्होप
 रिमहिमाही १ मंदमंदआसिषहरिदीनी कह्योनकळुवललाजहिभीनीपुनिप्रा
 द्युम्नसोकहवलराई जडवंसिनअवलेहुकोराई ३ तवप्रद्युम्नवेदिसुषपाई वा

दयुरगुहादारमहंजार्ड ४ सकजदुवेसिनबंधनकोरी ल्यायो कल्लनिकददुतदोरी ५
 गंधनलपिकौरवदलकेरो अरुजदुवेसिनमोदधनेरो ई भागेजेककुदानववांचे जु
 डकरनकोनहिंमनराचे ७ तिनकोरो किनिकुंभसुरारी कोपितकै असगिराउचा
 री ८ दोहा जोभागतहै समरतेजीवनहेतुदराय सोलहिजगमे अतिअजसअ
 सितरककहंजाय चौपाई जोजीतिहो जुद्धमहंवीरा तौपैहोजगमोदगंभीरा ९ जे
 मरिजैहो संगरमाही तौवसिहोतुमरवगं सदाही २ भागिदेवैहो केहिं सुपजाई ना
 रिनसौ किमिअईवताई ३ सुनिकुंभकीदानववांची कोपितफिरे सकलअभिमा
 नी ४ आवतनिरपिसुरारिनकाही रामकृष्णपद्युअतहंही सात्यकिअरुवदवल
 धीरा गदअकूरकृतवर्मप्रवीरा ई भीमसेनअरुधर्मनैसा नकुलऔरसहदेव
 वसा ७ तेकमषसालतेआयि अर्जुनहीकोतहंठिकायि ८ दोहा असुरनयेकोदे
 वैवांनजालततकाल रुंडमुंडवहुषडभेभागेहैसविहाल जोपाई अरिदलजमनिजि
 रषिपराजै भगतदेषिआसुरीसमाजै १ तहंनिकुंभवीरवलवांना उडिअकासभोज
 तरधाना २ रहेजयंतप्रवरलभमाही तेसरमारताहितहंही ३ तवनिकुंभकरिको
 पकराला दंतनदंसिअधरततकाला ४ प्रवरहिहंन्योपरिधयकभारी गिर्योआय
 सोमहीमभारी ५ सचौकुवरतेहिंदोखिठायो मुरकिनेबास्जानवैठायो ई हंन्यो
 कंगाननिकुंभहिंथाई पैदानवहिविथानहिंथाई ७ हंन्योजयंतहिपरिधसुरारी
 अनितधारवहीतनभारी ८ दोहा कौपनलाग्योसकसुतरहीनसुधितनकेरित
 वनिकुंभमनमेकियोयहविचारनूपफेरि चौपाई येनिरवलदवताविचारे इनके
 कहासमरमहंमारे असाविचारिकै अंतरधाना रामकृष्णदिंगकियोप्याना २
 तहंजयंतपुनिप्रवरउठाई वासवनिकदग्योसुपयाई वासवदेषिसुतहिंसुषमा
 न्योवारवारअसवचनववांन्यो ४ असुरहिषडमारिसुतमेरो ल्यायोप्रवरहिवा
 लीधनेरो ५ असकहिसुदितसराहंनलाग्यो मिल्योसुतहिं प्रवहिसुपपाग्यो वज
 वायोतहंविजैनिशांजा मानिजयंतहिअतिवलवांना ७ इतनिकुंभमषसालहिंआ
 यो करिअतिसोरधारनभळायो ८ दोहा तवगोविंदचहिकैगरुडसात्यकिवल
 हिचढाय खेजदुसेना संगमिगेमषसालहिंथाय चौपाई तहंअर्जुनअरुजदुपतिरा
 मै सात्यकिसावभीमअरुकांमै १ धर्मनृपदिनकुलहसहदेवै औरहुवीरहैवडा
 जेवै २ तिनकोनिरपिनिकुंभमहाना मायाकरिगोअंतरधाना ३ तवसवसेकितै
 तेहिंकाळा कहाकरतयहदैखउताला ४ तषप्रद्युअहिकहवलरामा मायामेदि
 देहुवलधामा ५ हरिसुततहंसंकरीमाया करिवेहिमायामोहरसाया ई समा
 रमदितहंपरमप्रकासी देयिपस्योनिकुंभवलवासी ७ धायोमनहंसिपरकैलासा
 लीखनचहतमनहुंदसआसा ८ दोहा तहंपुकासोवारवहुपरोरहंगोपाल आव

तनिरषिनि कुंभको कुपित पांडुकोलास चौपाई इतहि चापगांडी वचदायो दानवा
 पैवहुवानचलायो १ अर्जुनवानदेसतनपाही लगिमुष्टिदृष्टिगिरेमहिमाही २ ग
 डेनजवशनवतनवाना तवपारथभोदुषितमहाना ३ जडुपति सौवालकरजोरी ॥
 नाथ सुनोविनती अवमोरी ४ कोहभयो यहमोहि वसावो आसुहिसंसे सकलमि
 टावो ५ सेलविदारकसायकमो गडिनअगदिदानवकेरे ई मैतोअवनहिवा
 नचलेहो जगमेमुषअवकोनदेधेहो ७ तलजितवारी ८ तेलमुसकाई होहअपीर
 नसंकासाई ९ दोहा याकीहै बिस्तरकथादेहै फेरिसुनाय अवविलवकोकोम
 नहिमारहसरसमुदाय चौपाई तवपारथकोडेसरजाला मूदिगयोदानवविक
 राला १ दानवतहांसमरते भाग्यो वटपुरगुहाधुस्योभयपाग्यो २ तववलसोवो
 खजदुराई गयोभागिदानवदुषदाई ३ आपन्नतापविजयहमपाई इतहिमात
 पितुलियेछोडाई ४ अवकुरुवसिनदेहुकोराई पावहिसुचनिजनिजग्रहजाई ५ इनमह
 खेवडेधनुचारी तेलजितवारी ६ जडुपतिवैनसुनतवलराई करिज
 रमेतवदयामहाई ७ कछकुमारीहवेगिबोलाई मंदमंदअसकह्योबुभारई ८ ॥
 दोहा छोडिदेहसवनपनकहनिजनिजयहअवजाहि यहसुधिभूलीकवहुनहितु
 मसेलरिहैनाहि चौपाई तवरुकुमिनिकेजंदनबोले मैतोसबहिदेतहोबोले १ पैनि
 रलजितकुमतिकुरुवसी माननअपनेकहेअरिध्वंसी २ इनतेछुदिभवनमहजाई
 पुनिवतापहैवातवडाई ३ तातेजडुमगरीखेचलिये अहंकारइनकोसवदसिये
 ४ अवनहिइनकोछोरहताता मेरीकहीमानियेवाता ५ ईपांडवसौवैरवडाई का
 रिहै ६ तेलजितवारी ७ ततेजोपांडवभलआडो तौइनकेवंधननहिछोडो ८
 तववलरामकह्योमुसकाई अहैवातसतिनैजोगाई ९ दोहा अवहीकाएकरिलि
 येकरिकरैगेकाह तातेसबकोछोडिवोहैसबभातिसलाह चौपाई सुनतरामकेव
 चनसुहाये हरिकुमारअतिआनंदकाये १ सबकेवंधनछारिकुमारा सबकोलैसा
 गयेकाहवारा २ रामकखकेनिकटसिधारा जहंजदुवंसाधरेअपारा ३ तेलजि
 तनीचेमुषकीनेकोहकीदीठरीठिनहिदनि ४ परेभयेहरिनिकटविचारत मरिवो
 भलेनवनतनिहारत ५ रामकखतिनभूषनकाही गुजवाजीरथदियोतहांही ई
 जयजोगअभिषेदनकीन्ह्यो भवनगवसकोसासनदीन्ह्यो ७ तेलजितवारी
 गवाई सोचतचलेसकलनृपराई ८ दोहा हरिकुमारतहेकहतभोकुरुवसिनको
 टेरिसदाराषियेवित्तमहसुधिजदुवंसिनकेरि ९ चौपाई निजनिजधामगयेजा
 वभूपा तवजडुपतिअरुगमअनृपा १ अविसेषटपुरगुहामभारी रहीजहाअ
 तिसैअथियारी २ तहैनि कुंभकोपितपुनिधारी मास्योपरिघसीसजदुराई ३ कैसा
 दकीगदाअलिभारी हरिहुहनीदानवहिप्रचारी ४ दोकसहिमहगिरेसमाना

• पूहरिकहैमुरकिततहौनिहारी

जीतहिदानवकहंजगदीसा७

उत्तैव ऋषोदानवविक्रमला च दोहा

चौपाई तहँ पुनि भै अकास की वाणी

रैमपानी १ जडुपतितुरतहिचक्रचलायो षट्पुत्रगुहामासत्रतिष्ठायौ २९१॥

हरसनरवत्रिभयक सीसनिकुम्भकरकटिगयक ३ गिस्वोरुंडधरनीमहता।

। वज्रहलगेकद्वेषानहिजाको ४ निरविनिर्कुंभमरुतश्चसुरारी

८। ॐ धृग्लगसुभनवरषनचहुवोरा जयहरिजयहरिकीन्हेसोरा ॥ ६ ॥

निकंभकुमारी जडुवंसिन कहैं दियो मगरी ७ षट हजार रथ सहित तुरंगा मनि

गुणवत् कर्म । न दोहा ज्ञेयः ।

निषट्पुत्रमहप्रवरकहरीन्हेयानाथवसाय ११ ६१५।

दुनाथ जडपुरको गमनत भये पितामातुदलसाथ १२ द्वा रके सदै दु दु भी डत हि दारि

काञ्चाय उग्रसेनकोकरतमेचभिबंदनसिरनाय १३

इवंसिनसुषदेनजडकुलमरजादाघरेप्रीजडकुलकेकेत१४ ॥१॥

जैतहाँ परक्षितराज सुकसौं वोलै जे दिकर मदि मुनी न समाज १५ राजौ वान

जड़वेंसीसंनुनकेहिभाती कन्यादर्कुकुमअरिधाती १ वासुद्धसकि॥मुकुंदा॥

२ चाहतरह्याकृन्तकोघाता दखलगावतरह्यान्घाता

३ रुकुमीत्ररुपुनिक्रमहिकेरो केहिहेतमोसंवंधयनेरो ४ सोवरनहुमोसोमु

५ देहविवाहाहक्यामुनाई ५ भयोजोहैचक्रहोदनवारो ज ॥

तिहाये ई दूरमेर अरु अंतक जाके जाने है तुम्हार सब सोऊ ७ सुनिकु रूपतिके सो

जुलवाना सुमिरिकहोसुकसारगपानी च दोहा श्रीमुकउवाच जन्मुवनीजिरु

मुका. १. १५६ रुकुमिनकानन्दनहराजातिसकसनरनाह चौपाई रुकमह
 नननभानीपियाकानन भयोमादिवनदिनिचौनिवावन १ रुकमहकेसवकेरुकादी

निजभगनाप्रियकारण भयाम्निदतनाहकिया निवारन १ रुकमकसुतकारकुमार
जामो जनाज्जविमकसावी ३ रुकमवर्द्धकमिनिपिजाकाजा

३ रुक्मजदपितृवनचितयइजनेयो तदपिकुक्मिनीमोदभलान्यो ४

आपका हकी साज सजाई धू रुक्मिणी सनिह बिहरवाने आ

निरुधत्वाहकरनमनत्राने ई श्रीवलरामनिकदयुनिजाई

३७ रामहृदयसंभवकरिदीने नातिव्याहृत्त्राणंदरसभानि ८ दोहा

॥१॥ चौपाई तहाँरुकु

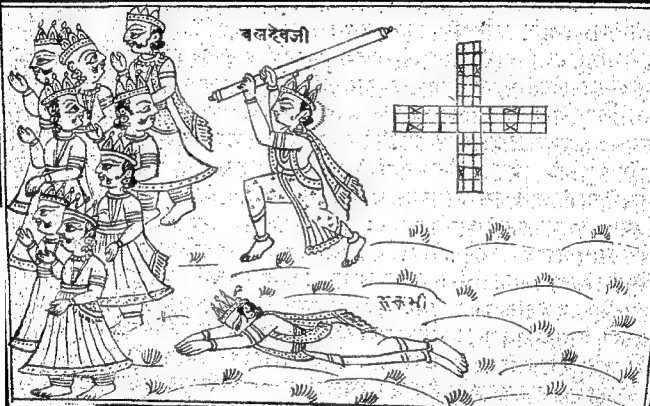
78

१ रामकृष्णचक्रसंस्कृतमारा औरप्रद्युम्नमहाकविवा३॥

सालकिउहवआदिकवीरा औरहुजदुवें सीरनधीरा ४ नेह...
 नस्पदन काऊपालकीचंदेअनंदन ५ अयिसवजदुपतिकेहारासाजिसाजिसवा
 भातिभिगारा ई सर्जीवरातजानिजदुगई अनिरुधकोपरकनकरवाई ७ रतनज
 डितपालकीचवाई सुदिनमहूरतसकलसुधाई ८ दोहा चलेभोजकटनगरा
 कोसुषितकस्तवसराम दूसहकरिआगूलियेसाजिवरातललाम ४ चौपाई॥
 चारिदिवसमगडारतडरे गयेभोजकटनगरहिनेरे १ रुकुमीसुनतवरातअवा
 ई लईकलुकचलिकैअगुआई २ नगरनिकटजनमासदेवायो विविधिभाति
 सतकारपठायो ३ देवग्यनसुभलगनविचारे करवावतभेद्वारहिचारे ४ पुनि
 जवलगनघरीसुभआई करवायेविवाहसुषकाई ५ व्याहउकाहचारिदिना
 वति... ६ तवकलिंग... ७ पाखा रुकुमसमी
 पगयेतेहिकाला ७ रुकुमीकहअसवचनसुनाये हरिसोआपपरजेयाये ८
 दोहा करीआपकीडुरदसायहगोपालकुमार वैरलेवततेउचितताकोकरहुवि
 चार ५ चौपाई सनमुषलरेविजेनहिपेहो १ तवकलिंग... २ तुमजेहो १ ताते
 रकरहुकपटयहिभाती जमेजरहिरिपुनकीकाती २ बेलनजुवारामनहिजाने
 बेलनकारहैंलोभाने ३ तातेसवभटलेहुवाखाई वैठहुइतदरवारलगाई ४ बेल
 नजुवाहतवलरामे आनहुवेगिआपनेधामे ५ तुमअरुरामजुवाइतबेलो पैपांसा
 लगायतुममेलो ई देहपंचवदितुममहमकाही हारिजीतिहुमरेसुषमाही ७ जेहैं
 तेरामजवहार पैमानिहैंनहैमदभारी ८ दोहा तवकहिकेहुवचनकलुककरिद
 रवाजेवंद रामसीसकाटवतुरतचलीनयेकोफंद ई चौपाई जदुवंसिनमहवले
 प्रवीरा औरसवैतेहैंभयभीरा १ याकिमेरेसकलमरिजहैं विनप्रयासहमतुम
 जयपैहैं २ रुकुमीसुनिकलिंगकीवानी कहयहभसीवातअनुमाने ३ असक
 हिमुभटनवेगिवालाई कैतयारदरवारलगाई ४ पुनियकचारहिवेगिवालायो
 औरसाताकोरुकुमवभायो ५ कहौरामसोंतुमअसजाई मेरेकुलहिरीतिचलि
 आई ई व्याहअतसमधीदोउआई बेलहिजुवांसभासुषपाई ७ कन्याविदाहा
 तितहिपाछे साधिमहूरतसुमदिनआछे ८ दोहा तातेतुमकोरुकुमनृपवेगि
 वालायौराम कीजनाहिबेलवअवनाथचलहुतेहिधाम चौपाई सुनतदूतरु
 कुमीकीवानी गयोरामदिगअतिसुषमानी १ रामहिरुकुमीवचनसुनायो सो
 सुनतहिअतिआनेदयायो २ कह्योजुवांबेलेंगेआई यामेताममप्रीतिमहाई॥
 ३ चलनलगेजवहीवलरामा तववारनकीन्होचनसामा ४ रुकुमीहैकपटीअ
 तिपोदो करिहैदगावुडिकोकोदो ५ तातेउचितनजावतुम्हारा असहमेरेसनप
 रतविचारा ई तवदिविहसिवोलेवलराई याकीडरनहिहमेकन्हाई ७ असक

हिवदिसंदनजहुनदन गयेजुवाँषेलनजगवदन ८ दोहा
 गेउम्यौसकखदरवार वैठेसिंघासनसुभगलह्यौअमितसतकार ८ चौपाई
 लपूछिरुकमीकहवानी खेल्हुचौपरतुमवखानी १ हमतुमषेलहि
 १ तिसवकहैकलिंगा २ खलरामहुतथास्तुकहिलीन्ह्यौ
 ३ मोहारसहसहिरामखगायेतैसहिरुकमिहुशउध गये
 जीत्योरुकुमप्रथमकीवाजी होतभयौअतिसेमनराजी ५
 सीहस्यौकलिंगराजकरिहासी ६
 वखधामा ७ तववखमोहालाखगाई पाँसाद
 जीतीतुरतथीवखभट्टधरवार तवरुकमीवोल्होतहाकरिकेकोपगंभीर ८ चौपाई ॥
 हमजीतेतुमजीतेनाही सभामदिनहिमृषावताही १
 २ रुकुमीवचनसुनतवखकेर भयेनैनजुगअरुलपनेर ३
 ४ निमिवखसदनकोपतनवाढो ५ फरकिउठेभजदंडउदंडा क
 भुकुटीवंकअधरअति कौपे जुगुलजानुधरनीमहा
 चाये ६ पुनिमोहरदसकोटिलगायो पाँसारेषितरामबलायो ७ भयअतितहबेलो
 वलगिवाजी जीतेअंतराममेराजी ८ दोहा तवरुकुमीवोल्होवहुहिहमजीतेखलराम
 अवतुमफेरिखगाइयोअपनोसवधनधाम ९ चौपाई
 पंचनसपथधरई १ तवकलिंगसोकहवखरामा कोजीत्योसतिकहुहुसभासा २ तवक
 लिंगवोल्होअसवाता जित्योरुकमअसमोहिलषाता ३ यहमी
 काहुसोकवहनहिहारा ४ तुमहीअसकेतेवखरई जुवाजीतिधनलियोखुदाई ५
 हुलगायहारिकानगरी जदुवसिनकीवनितासिगरी ६ तजज
 भोगिहुतेतुमकोनहिदेई ७ असकहिहस्यौकलिंगठठाई समवराटिकादातेदेपाई
 ८ दोहा तहअकासवानीभईवोलनमृषाकलिंग
 प्रसंग ११ चौपाई तहनभगिरादरावनहेतू रुकुमीगरजिह्योदुषदेतू १
 नहुषेलनरामा खेल्हिजुवाभूपमतिधामा २
 राखेलेया ३ कुरुपतिचेदियमगधगासाइ अरुवानांसुरदानेवरई ४ असेनप
 यहषेलनजाने हरिजीतिउचितेभरिमाने ५ तेतोअपनेगर्वभुलाना सोवहिसदाकिये
 मर्याना ६ योरोधनयोरीप्रभुताई भाषहुसदावातषदिआई ७
 वनवासी ताहुपेनिजकुलकेनासी ८ दोहा अवतौपैहोआननहिविनरीनेधनेधामे
 सुनवरुकुमकेवचनगमीरा
 कहीरुकुमसवसौअसवानी जायनयावहियहअभिमा
 ना १ धरिवाधहुकोठरीमहरायो छटिसकैनजतनकरियायो ३ पुनग १५५

वीरसमाजै भुजवलदि यदेवायद रवाजै ४ चहुँकितकरिके बंददु आरा तवरुकुमीअ
सववनउचारा ५ जाममसरनहोहुवलरांमा देहुमोहिंसिगरो धनधामा ईतौतु
मकोहम देहिंवचाई नातोतिरिमीचु अवआई ७ असकहिसुभट नदिये र
सारा वचिनजायव सुदेवकुमारा ८ देहा रुकुमनैनकी सैनलषिसकलसैनरुष
पाय अैनमद्विअतिवेनसोउठेमयनउरलाय १३ चौपाई तहाराअतिकोपित
कैके धावतधरनभटनकहँजैके १ उर्योआसुभुजवलहिनिकास्यो दौरिपरिष
रुकुमीसिरमास्यो २ परिषलगतसिरपेटपठिगो धरहुतासुयकवारअैठिगो

३ रुकुमीचपदिगयोमहिमाही लपिनपस्योसरीरतेहिंकाही ४ बलकरतेबसि
रुकुमविनासाभग्योकलिगमानिमनवासा ५ दरवाजेकैभागतदेशी धायेवल
रिकोपविसेषी ईदसयैकदमपकरितेहिंलीनह्यो मुष्टिप्रहारतासुमुषकीह्यो
७ भरिगसकलदातमुषकेरे जहंतहंमहिमहपरघनेरे ८ देहापकरिकेसपु
क्योपुहुमिपुनिवलताहिउचाय फकिदियोकोलिगकोपस्योकलिगहिजाय १४
तवसवसुभटकादितरवारी धायेवलपरकरिवलभारी १ मारतवलहिषइतव
दूटवलहपरिषलैसवकहंकूटे २ केतेनकेसिरभेवहुफाके कितेहळमावपटे
नवाके ३ केतेनवाहुवरुसववूट केतेनसिरमदुकीनमपूटे ४ कूदिकोदसवसम

१॥ ५॥ तव वलदेव हकारिके मारे परिधकंधरि
सिविरसिधारे ई धूमतदगने मतसव अंगा मानहु सोहत मतमंतगा ७

॥ दोहा ॥

चोपाई

५॥ रिसुषमाने तौरुकुमिनिको अघियजानै १॥
२॥ उभे भाति विपिरीति विचारी सो कहव नुहिकियो मुरारी ३॥

तव प्रद्युम्नादिकन बोलाई कहत भये वलराम बुभाई ४॥
जो जस कियो सोत सफल लेगा ५॥ वलहु द्वारिके अवसव भाई ६॥

ई तव सासकि आदिक जठि धायै रुकुमवन पालको सजायै ७॥

८॥ ५॥ ल्याये वल दिग आसुलेवाई ८॥ दोहा ॥

चोपाई

निज वपुर आये पुरवासी सव देखन धायै १॥ मंगल साजि साजुत हनारी २॥
निसुख विनिहारी ३॥ जेती देव कि आदिक रानी परलून कियो परम सुषसानी ४॥

हिनि दू लह चैन लेवाई गई सकल अति सै सुषलाई ५॥
वन बटारिनु की सोभा सरसामन ६॥ तेहि मंदिर वरव धूटिकाई ७॥

ई तेहि मंदिर प्रद्युम्न कुमार कियो काल बहु सुषद विहारा ८॥
हजार काम कुवर लखिल पिजिय वारै ९॥ दोहा राम कसु हुकर तभे अनि १०॥

हुहुतिन चरन मेकी न्हयी परम प्रतीति ११॥

॥ धौत राखे दसम स्कंधे एक षष्ठितम स्तरंगः १२॥ ॥

२॥ चोपाई तह हरि सकर जुद्ध महाना भयो सुनै मैनै निज काना १॥

हक प्या सोहाई होइ जो भोषे कपाम हाई २॥

३॥ जो हरि कहै दिख धरनि धरनि धुर ४॥

सुत नयवाना सुर ५॥

६॥ सुख सिंधु धृत वन मतिमाना चतुर चलो कबडो वलवाना ७॥

८॥ रहे हजार बाहु नृपजी ९॥

१०॥ तिसह सवाइ दैतार ११॥

घाना १ वातासुरसागैवरदाना जौनमनोरथहोयमहाना २ तववोलेकरीजोरिसुरा
 री करहुनाथममपुररषवारी ३ येवमस्तुकहिसंकरदीने वानासुरपुररक्षनकीने
 ४ येकेसमेवानासुरवीरा संकरपदवदतरनधीरा ५ विनेकरीदुरमदकरजोरी॥
 आपहाथहैसवगतिमोरी ई तुमवोलेकईसगुरुरयाता तुवपदसवमनकामा
 नदाता ७ दियावाहुप्रभुमोहिहजार सोविनजुद्वलगतअतिभारा ८ दोहा देया
 जुद्धजोमोहिअवअसविलोकनहिकोई पैप्रभुतुमकोछोडिकेदुतियपरतनहिजो
 ९ चौपाई जवभुजमोरखगेषजुआई गयोदिगाजनकरनलराई १ मगमहा
 चूरनकरतपहारा जायदिगाजनदोरनिहारा २ तेमोहिदेवतगयेपरई औ
 रवीरनहिपरतदेवाई ३ वानवचनसुनिसंजुतगर्वा कोपितबोलतमेतहंसर्वा
 ४ जवतेरीयहतुंगपताका गिरिहिदृष्टिकेमिलिहिकमाका ५ तवतेरोमदगजनहारी म
 मसमतेकैहैजुधमारी ई अससुनिसंकरवचनसुरारी गयोभवनकहैपरसुसु
 धारी ७ ऊषानामकन्यकाताकी वरनीजातिनहीकृविजाकी ८ दोहा येकसमेसा
 अैनमेकरतरहीसुषसेन लख्योस्वपनयकचैनकोसुषदायककतमैन ३ चौपा
 ई येककुवरजेहिस्वामसरूपा लखेभुजससिवदनअनूपा १ सीसक्रीडउरमंजु
 लयाला पीतावरनलसतविसाला २ जाकोरूपपरदगदोई फिरिनआधितरआवतको
 उई ३ सपनमाहअसपुरुषपधारा ऊषातासंगकियोविहारा ४ विरचिकेलि
 फिरिरूपदुगयो ऊषाकेमनअतिदुषछायो ५ कवहुनअससुसवरदेखो तासुवि
 योगसागअतिलख्यो ई कहंगयोवियअससुषभाषतऊषाउठिवैदीदुषचाषत ७ सषिनम
 द्विउठिअतिहिलजाई विहवखकैनचिसिरनाई ८ दोहा वानासुरकोसचिवयककु
 भांडैजेहिनाम तासुचित्ररेषासुताअतिविचित्रगुनधाम ५ चौपाई रहानिकदऊ
 षाकेसोऊ औरहसषीरहीसवकोऊ १ ऊषाहिनिरषिविकलदुषछाई तहाचित्रे
 षाअसगाई २ क्यौचउपदतजिनीदसषीरी उठिचक्रितचहैवोरखषीरी ३ काको
 तैषाजति सुकुमारी तेरोकोनमनोरथमारी ४ सषीजौनकैहैमनतेरे सोजानहि
 करतलमहमरे ५ जाकोतेमोहिदेहिबताई ताकोदैहौतोहिदेवाई ई सुनतचित्रा
 खेषाकीवानी ऊषाकहतभईसुषमानी ७ ऊषोवाच सषीआजमेसामहिमोई॥
 कौनहुविचारहीकछुमोई ८ दोहा लख्योअपूरुषसपनमेजाकोसभवनाहि सु
 नहुचित्ररेषासषीवरनतहौतेहिकाहि ५ कवित आनुलख्योसपनेमेसषीयक
 सावरोसुंदरपानधियारी केजसेनैनयिऊषसेचैनअनंदकोअैनधौमैनसँवारी
 चाहँविसालसोथायमित्योमोहिमेहचहीकरिवोहियहारो ताहीसमेयहनीद
 निगाडीगईलैगईवहपानहमारा १ दोहा अथरसुधाअपनोअलीमोकोपानक
 रायमोहिडारिदुषसिधुमेकहथौंगयोपराय ई चौपाई ताहीकिहिरोमैआली॥

मिलै कौन विधि अंबुज माली १ ऊषा वचन सुनत सुषळाई कही चिन लेषा मुसकाई
 २ चिन्ने लेषा वाच देहौ तेरो विरह निवारी सषी कहहुं करि सपथतिहारी ३
 भुवन भव हहाई सषी नैत करु संसे कोई ४ देहौ त्याग अवसि मेतोही
 पुन ५ निभुवन मे सुंदर जेवीरा तिन की लिखे देउत सवोरा ई तिन
 ताहि वनाये देहि मोहि प्यारी ७
 ऊषा के अति प्रेम हि पागी ८

७ चौपाई विद्या धरना लख्यौ पुविजस
 १ मनुजन महज दुबसि नषाची २
 कैरु विराची २ पुनि वसुदेवहि लियौ कुमार ३ पुनि वलकीत सवीर उतारी ३
 जडु पतिको चिन्वनायो निरषिताहि चौधा वपछायो ४
 पिरी नही ऊषा निरषिरी ठिअघ की नही ५
 याकछु जानी ६ पुनि अनिरुह सविहि निरमानी ऊषा निरषिताहि मुसक्यानी
 पेमुष करि अति हिल जाई ऊषा वाली सेन चलाई ८ रोहा
 रनवल कि सोर याको लै आबहु दू तेयही मोर चित चोर ८
 सकाई ऊषा सौ अस कहैया बुझाई १ इनको मै जानति हों प्यारी या तो महां वारधे
 नुधारी २ जडु वंसी जडु पुर को वासी कुमासी लछिति मूख विरासी ३
 नीचित चारा नंद कि सोर कि सोर कि सोर ४
 रय हिरंजनी ५ भाषि चिन्ने वेवा असवानी उडी अकास अकास सयानी
 कापरी मफारी देखौ रुख महल अति भारी ७
 भई सुख विडग जोई ८ रोहा काम बुचर परजंक परकर तरहैया सुष सेन करिया यावु

उडि अकास लै चली कुमारी जानै नहि तहें को
 धन्य आपेना भाग निहारी ३ उडी आसु मंजुल मुसक्याई करंगे हिवकुं
 ४ सोऊलषि कृष्ण को रूपा मोहि गये सुष मयो अनूपा ५ पुनिकर
 सात परत अंतह पुर माही

त रोहा
 केवा सेन जिन उयमान २ चौपाई चेहुं कित धूप सुरभित है छाई
 वनाई १ तहें ऊषा अनिरुहिलै कै निवसत भई परम सुष के कै २ दोऊ फसै
 ५ उभे उभे मुष दरसन आसी ३ काल जात नहिने कहजनि किये विहार महा
 सुष साने ४ चारि मास जव यहि विधि वीते

मिटाये १ तबवोलेवलदेवरिसाई देखेजोकोऊलगाई २ जोअनिरुद्धहिरासिहा
 गोई सोसिवविधिलोकहुजदिहोई ३ तौलेअँहैं तोहिंकरिधाता औरठोरकीकेति
 कवाता ४ मासअसादहिकुवरदेगन्या अबआसनिखोनहिदरसन्धौ ५ इतनोजवा
 वोलेवलगाई तबआयेनारदमुनिराई ६ उठीसमानारदकहुंदेधी सबकेउरभो
 मोदविसेधी ७ चरचरेवोलेमुनिराई जइवेंसीतुमबुद्धिगसाई ८ दोहा अनिरुध
 अँ सोलाडिलोअतिअनोषकुलमाहि ताकोचरतेहरनभोतुमजानहुकसनाहि
 ९ चौपाई वानासुरअतिसेवलवाना अनितपुरकोईसमहाना १ ताकीऊखा
 नामकुमारी सधीचिचलेषातेहिं प्यारी २ हरिलेगईसाईअनिरुद्ध वानासुरकी
 नैगाअवरुद्ध ३ वानासुरकेभवनमभारी पर्योकेदअनिरुधधनुधारी ४ तुम्हेदि
 याव्रतांतसुनाई जोमनआवेकरहुवनाई ६ सिवरसहिअनितपुरभूरी जोजन
 सहसद्वादसेदूरी ५ असकहिसुरपुरगेमुनिराई रामकृष्णअनुरुधसुधिपाई ७
 सबसुभदनसोगिराजचारी अनितपुरकीकरौतयारी ८ दोहा सुनिसासनप्रभा
 कोतुरतसाजिसाजिनिजसेन आवतभेदारेतहांलषिवखोलेवेन ९ कवित च
 चलाचलाकेचारुताकेसाजुंढाकेअंगपरमप्रभाकेसोमजकेरनवाकेहैं सरिस
 हवाकेसोहैविविधिकिताकेजातआसुनाकनकेवहुधावतनुथाकेहैं भाषेरधुराज
 काठियांकेहैंउडाकेअतिगंठतपरकेदेतपगनभभाकेहैं अँसेवाजीसंगजके
 वीरवीररसझाकेआवेसात्यकीसोजासुविजैधराथाकेहैं १ राजेकसोकनककव
 चसिरकूंडसोहीजुगकरवालकटिपीठिढाकीढालसै कंधनतुनीरतीरपूरहैंगोभीर
 वेगकरमकोदंडवरमुक्तनकीमालहैं मंदमंदगोनैमंदमंदचहुंवारहैंरेमंदमंद
 फेरैउरमालमुषलाहैं विक्रमकरालसरसबुनपैसवकालवोकुराविसालअ
 वैसेनिजूकोखालहैं २ कनककिरीटसोजटितजवाँहिरगतत्रातचहुंवारचमकात
 इतिबारोहैं हेमतनत्रानकटिसोहतकृपानवामपानिमेकमानवानदाहिनेमेधारोहैं
 चंचलतुरंगसषाचारिपाँचसतसंगरनकेउमंगभरोस्यदनसावारोहैं रुक्मिणी
 दुखारोतीनोलोकनकोविजैवारोआवतप्रद्युम्नपानप्यारोयाहमारोहैं ३ भभवि
 भसंकचंचलासेवैचमकेटापधरनिधमकेपाँतुरंगयेकवारहैं मरकेअमंदम
 रेनुद्धकेअनंदअँसेउदवैगयंदनकेगादियेकठोरहैं अँउदारवोजदारसोहैंसि
 रदारसवैधारेतारचारढालअतिवरजोरहैं सैनलैअथोरअँसीसमरकठोरआ
 धेसूरकेकिसोरकेरोसारनकिसोरहैं ४ रथमेदुजानूवैठोछनैछनजातअँठा
 वीररसासंधुपठेवीरवरयाताहैं कवंचकृपानिकूडकरत्रानधरिअंगजानपुरगो
 निगुनिसृदमुसक्याताहैं वीरताईवीरताईजोवनललाई मुषप्रगटजनाईसाजि
 सैनइतआताहैं वीरसिरनाभगदनामजकोआमजगवाकुरोवहादुरगोविंदज

कोभाताहै ५ नैनचरुनादेउरलालनकीमालधारेकीटकोसंवारैकटिजुगतर
 नारहै उदितससीसोमुपमंजुमुसकानिसेहिमैनकरदारेमानोअंगसुकुमार
 है परमरुचीलोअसवेलोहैनवेलोवीरपरमधमंडभ
 नचतुरंगलैकैजीतनकोवानजंग आवतहैसूरसावकृष्णकोकुमारहै ६
 दोहा दरसनहितआयेरहेव्रजविनंदसुजान ॥ १ ॥
 जान कवित्तसवैया सेतपोसाककियेसिगरेकटिमेकसिनेईसुकामरीकोधौ
 पानकैआसववैकरिभनचढेसकटानिमेवैलननाधे
 अघातउठाहहियेमह
 नवाधे १ दोहा आईसवविधितेसजीसकलजाद्वीसेन वानभौनकैगौनकोनहि
 समातउरवैन १ छंद
 नगजचिह्नकरतवाजिगनहिकरतारिकरिनदिकरतवेगचारी ४
 नीरवरवरतहरवरतगर्वरतसीप्रकारी ३
 उद्धतवधतपीरधारी १ दोहा ६
 जान अनिरुधहिततुरतहिकियेआनितपुरहिपयान १ ॥ १ ॥
 जदुवंसिनकेरो रजउडायरविमंडलचरो १ फहरिरहेतहविविधिनि साना बाज
 हिमारुवाजमहाना २ वारहिअसोहिनिदलभारी स्वजजदुवंसीअति
 ३ अरतालिसहजारहैकोरु अरिपुरजावनपरतभरोरु ४ अससवभटमनकर
 हिविचारा होतनकैसेहुकछुनिरधारा ५ जदुपतिजानिभटनकीसंका
 तहविगतअतका ६ षगटिजोगमायातिहिकाया यहवैआनितपुरहिउताला
 ननगरतहेलप्योविसाला उठतिचहुं कितयावकज्वाला ७ दोहा धेरिलियोआ
 नितपुरैरामकृष्णचहुंवार परेभयेसंगेसेसुभटरहैगनतिलभरठोर चौपाई
 नाखतहंकृष्णचलायो अनलप्रचंडहिआसुवभायो १ ॥ १ ॥
 लावनलूटनलोपनलागे २ कनककोटजोरहोउतंगा ३ निपनिफेरिकियेतहि
 भंगा ४ पुनिगिराद्रीन्हदरवाजा रहैपोजोपुरकेप्रथमदराजा ५ आनितपुरकेप्रा
 जादुधारे वानद्वारमहजादुपकारे ६ जदुवंसीतुवपुरचदिआये प्रजनमारिपुनि
 द्वारगिराये ६ प्रजनवचनसुनिवानरिसाई सासनदीन्हैसविबबोलाई ७ स्थाव
 हुसैनसाजिदुतमेरी जदुवंसीलीन्हैपुपुरचरी ८ दोहा सुनिनिदेसअसुरेसकोस
 चिवसाजिसवसेन वानद्वारलायेतुरतभरेखुदकेवैन १ चौपाई
 निदलसाजे कटैपौवानवजवावतवाजे २ कोपितकैअसदियेनिदेसा ४
 ५ नकोल १ ॥ १ ॥ वानहेतसंकरभगवाना जदुवंसिनपैकियेपयाना ४
 ५ न पहिरेगलेमुंडकीमाया ५ स्वामकारतिकचढेमयूर

गसिवसतुअतिसूरी ईनंदी सरचडिकेविपुसारी धरेधनुषकरसरअतिमारी ७ तहां
जुरहरिसंकरदेऊ चाहतनाहिपराजेकाऊ ८ दोहा कार्तिक यसोकरतमोसंगरा
कृष्णकुमार कृपकरनकुंभांडकियवलसंगजुद्धअपार ९ चौपाई वानपुत्रचौ
सावकुमारा वानासुरसायकीउदारा १ जदुवेसिनअरुअसुरनकेरो तुमुलजुद्ध
तहंभयोघनेरो २ ब्रह्मादिकतहंसवेसुरेसा मुनिचारनगंधरवसिंधेसा ३ चंदेवि
माननसाहितहलासा आयेनभमहंखपनतामासा ४ तहंसारंगनाथटंकोरा भ
योभयावनसोरकठोरा ५ भूतघेतअरुगुल्केनाना जातुधानवेतालमहाना ६
दौकिनिसांकिनिमहाजोगिनी कृष्णडाअरुमातृभोगिनी ७ औरब्रह्मराससहा
पिसाना इनसंगगनपतितजतनराचा ८ दोहा येकवारसवसिमिटिकेकरिकेका
पअपारधयेजदुपतिपरतुरतनादकरतविकरार ३ छंदतोमर तहंहरितजीसरथा
र जिनपरमतीषनधार दैगयोतहंअंधियार सूभतनहांथपसार १ येकयेका
पिसावनपाहिं सरसहसलागतजाहिं भूभूमहिभूतभुजान गिरिउठहिंकोपिम
हान २ कोउकरहिआरतसोर नहिंचलतनेकहुजोर जेजाहिउडिहुअकास सरत
हहंपहुचहिंपास ३ तवभागिपुनिमहिआइ येकआदरहहिंनुकाइ तवआइदो
ककुदिरहिजाहिसरविधिजूट ४ कोहुकेगयेकटिमुंडकोउषंडभवहुहुंड सरा
खगतभुजकटिजाहिं नभकेतुसरिसलवाहिं ५ जिनकेरहेवडसीस तिनकेखगे
सरतीस जिनकेरहेदगभूरि तगयेवाननपूरि ६ जिनकेरहेवहुवाहुनेकदेसहि
तसनाहु पदरहेजिनहिंहेजार तेभेविषंडअपार ७ जिनकेसरीरविसाल तगयो
कटिसमताल जिनकेरहेवहुकेस तेरहेनहिंसिरलेस ८ कोउनासिकाभेहीना
कोउभयेदंतविहीन कोउभूतमेविनआठ कोउजरेसरस्तगिलेठ ९ चहुंवोर
सायकजाल थावतलसैंविकराल जहंभागिसिवगनजाहिं तहंकुस्तवानदेवा
हिं १० कसमसपस्योरनमाहिं थसपसपस्योसवकाहिं तवभयोहाहाकार रहि
गयोकोहुनसंभार ११ तहंभगेभभरिपिसाच सहिसकेनहिंसरआच वहिचली
आनिनधार जुरिभयेलोथिपहार १२ रहिगयेतहंनहिंभूत कियिरहेदिसनआ
कूत तवहंनसरभेवद परिगयेदिनकरमंद १३ निजदखबिकलखविदेस दंतनद
रतवतीसैं लैसलपरमकराल थावतभयेतेहिकाल १४ सरधारतजतयिनाक
मनुनासकरतेनाकजदुपतिनिकटचलिआसु कियसरनतमदसआसु १५
सारंगकोटंको र तिसिरवपिनाकहुधोर पूरिभभयोचहुवोर भोसकलंदो
वनभोर १६ दोहा संकरनंदीपेचदेमंडलकरहिंकितेक इतदारुककरिचपल
रथविरचतगतिनअनेक १ छंदनराव कहंतरंगवेगभोअकासमेदेवातहैं क
हैंसुवासदाहिनेअधातसेसोहातहैंदोऊअवीरवानधारछोडिछाडिथावहो दोऊ

विद्यासध्यावही १

स्वकोपवारिकेनेवारतोमुरारिहेतजेगिरीसपावकास्वचगिचंडधावतो
२ सोरठा तहांसंभुअतिकोपिलेतभयेप्रभा

जीतनकोअतिचोपि जडुपतिपरछोडतभये १ छंद
जवही हरिहूत्रहमास्त्रतसोतवही दोऊजालअकासहिछायगई
१ खरिअस्त्रजमेतहसांतभये हरिसंकरहुतवकोपछये वि

हभई वरुनालयछोडिअजा दईई संवकोअसजानिपरोतवही
नचहअवही २ इतरुसहवैस्त्वअस्त्रलियो २ चहुँवोरमूहारिगदा

विधिवालहिवीरकहाकरिह ४

नसिपासुपतास्वगयोलनमेजदुनाथतहांअतिकोपहिके
अस्त्रहिचोपहिके ५ हरकोलपिछोडतभेतुरते

अस्त्रहिसंभुनआडिसेके रहिजातभयेरनमाहजके ६
नलग तजिचापरहैप्रथमाहठगे सिववाहनलैसिवभाजिगयो लपिसैनहिकोतुके
होतभयो ७ तवदारुकसैंजदुनाथकहैंयो अवदानवकोदूलवाचिरहैंयो रथलैवल

तूमधिसैनहिमे सुनिदारुकगोइतचैनहिमे दोहा
कअसिमारिदामवकेदखकोदुतहिदीन्हैंयोदोरिविदारिछंद इतैकतिकेयोहरीको
कुमारा जुरेजगमेसीसुधे कोपभारा तजीवीरदोऊदुतेवानधारा कियोजगमेअ

सुहीअधकारा १ भयेमंडलाकारकोदंडदोऊ विजेकेविसासीनहैहीनकोऊ
वानेप्रद्युम्नकेसंभुनंद हरीपुवत्योंहीनिवारैअमंदा २ दोऊगर्वछायेदोऊकैगरी
जै दोऊचाहेतहेंदोऊकीपराजै दोऊवीरकेआननेसेदआयो दोऊवीरकेपूवही

हवछायो ३ दोऊवीरकेजोमछाईजमानी दोऊवीरनकोनहीसंकमानी दोऊला
डिलेहैपिताकेअनोषे दोऊजुइमेकुइहैंचितचोषे ४ सुदोऊदुहकोतहांताकिमारे
सुदोऊदुहकेसरेकाटिडारैं कहैंदोरिदोऊजुरेजायनेरे कहवीरदोऊकरैजानफेरे

५ लसैंसीसदोहनकेकीटभारी रहीछायताकीचहैंपोऊज्यारी दोऊरा
मिनीसेदमंकैप्रवीरा मूलकैंठनकैंदोहूंवीरतीरा ६ तहोंजादवोआसुरोदुह
लासे लषेजुइछोडेदोहूकेतमासे रिषीसैंसुरेसोदुहकोसराहैं

दुहंकीअहैंजानुपर्जंतवाहैं ७ दोऊवीरनेकोतहांनाहियाके दोऊजुइसैंवाकुरेवै
संवाके यहीभातिकीन्हैंयोदोऊजुइभारी दुहंकीपराजैपरैनानिहारी ८ दोहा कस
कुबरकोप्रवललपिसंभुकुवरअनधाय लीन्हैंयोसूलअमोचकररहैंयोभासरनछा
य सल्लेनगहि भरतकरचहतचलावतमाहैं अतिविचित्रविक्रमकियो

जदुपतिपुत्रतहोहि १ देहजारसरकरपरमास्यो देहजारसरभुजपरमास्यो १ ये
 कहजारसरमचिमहं गाईयो उमैकोटिसरसलहिआड्यो २ तजिनसकैवासूलीतहं
 सखा भयोहोथमानहुनिरमूला ३ सलगिस्तोकरतेरुटिघरनी भैअसकंदत्रथा
 रनकरनी ४ लग्योलेनधनुसंभुकुमारा तवंप्रद्युम्नतजोसरधार ५ मूंदिगयोसुरा
 दलकोनाथा सतसरहन्मोमपूरहिमाथा ६ जवलोकैदेसिवसुतवाना तवलोकै
 योमयूरपयाना ७ जाइमयूरदस्योकैलासा रोकेरुकोनगुनिअतिनासा ८
 दोहा रुकुमिनिनंदनकीविजयलपिजदुवंसिबीर बहुसराहिजयजयकियो
 हरषितकेरनधीर ९ कृपकरनकुंभाडदोउवानसचिववलवान दलविचलतला
 वितुरतहोरनकहैकियेपयान ३ छंद महाप्रचंडचंडमुंड सेअषडवोजके घुमं
 डकेउमंडमेभरउदंडमेजके करालकालरूपलालनेनचालवेसहैविसालदता
 मुंडमालतालसेषलेसहो १ करैकठोरसोरदोरिदोरिचारिखोरहै अथोरबीरा
 भारहोतजोरहअजोरहै लियेत्रिसूलवज्रतूलहृत्तमारिधावहो अतूलसचु
 प्रतिकूलफलसेउडावहो २ भगीजदुनसेनवैअचैननेनमूंदिके उकैनवैसनेनवे
 नजाहिसेलकूदिके विलोकैवाहिनीससोकजातिवारधामहै विसोकसोंविसो
 कवैकहयौसुवैनरामहै ३ चलोचलादचंचलैरथैददसहैजहां करैसंधारसेन
 कोमनासुकाहैमहा विसोकसुतलैचल्योतुरतहोतुरगने लथोकुंभाडकृपा
 कर्नरामकोरनगने ५ कठोरसोरकैअथोरसूलधारिधायकै हनेत्रथासआ
 सुकैसुरामकोनरायके लगोविसोककेसुयकवाजिवेधियेकगे विसंगिकै
 गित्योसोसुतवाजिभूमिदेंकगे ५ तहांसकोपमसलीसुमसलैहलैलियो तुरत
 कूटिजानतेमहानसोरकौकियो कुभाडकोफंसाइकैहलैतयोविलेनमो सजोर
 तासुसीसमहिभूसलैसुदतभो ६ भयोकुटुकसीसअगचूरचूरकैगये कुभाडके
 सरीरकरहाडभूमिमेछये प्रकोपिकृपकर्नसलरामकेदुनहन्पो वैचैगोकैसहन
 देखैसहोसुषमन्यो ७ लियोछडाइसूलकोलगाइहोथहोथमे हन्योसुरामभ
 सलैप्रकोपितासुमाथमे लगोपधानजो ८ दैगिस्तोदइसलकटुदिगो घराधडाका
 दैगिस्तोदइसलकटुदिगो ८ दोहा कृपकर्नकुंभाडकोकीन्होवधवलराम वा
 नासुरकीसेनमेभस्योभीतिको धाम १ चौपाई वानपुत्रअरुसोवकुमारा कियो
 जुद्धअतिघोरअपारा १ रथमंडलरोऊभटकरहो बारबारसायकतनभरहो
 रदोकदुहनताकिसरमारै देकदुहनसुवानेवारै ३ दोहनदोहनसुरछितक
 रहो उठिउठिपुनिदोकभटलरहो ४ दोकधुजाइहुनकीकाटीदोकदोहनकेरा
 यछांटी ५ दोकदोहनहनेतुरगने दोकदुहनधनुषकियभजन ६ देखैचमो
 कृपानप्रवीरा दोरिभिरेरनमहरनधीरा ७ तहांसांवकरिअतिचपलाई वानपु

भीर १ चौपाई वानासुरमाखोवहुवाना
छादसासकिकोजाना १ सासकिहृतहसायकभुडा
डा २ पुनिमाखोवानहिवहुवाना सिंहनादपुनिकियोमहाना ३
तपराजयदधी वानकियोउरसाकविसेषी ४
कालसमीपमनहुजनआयो ५ भुजसतपंचनापसतपाना
तहसुकुदयकवारहिकाट्यो
हरीहन्योसरफेरिहजारा रथसारथितुरंगदसिडारा ८ दोहा

तपज

रा २ ठादीभईरुसकेआगे

वीरसवभागे ३ रुसहमुषनीचिकरिखीन्हो भागुभागुतहहरिकहिदीन्हो
४ यहअवकासवानतहपाई सदनलेनगयोपुरथाई ५
समाजो तहथायोखरकोपितराजा ईतीनिसीसवरनहुहैतीना
मासतेहीना ७ यदेरोमतनकेसिरकेसा महाभयावनहैजहि

यौसनस्य पृथक् स्मृते लावतदसहृदि सान् सीनेष्वदहं न करभसममानहं कालमा
हान १ चौपाई लषिज्वरकहवलमाहहि पागे दोरिषरे मेहरिके आगे १ ताहि दो
षिज्वरको पहिछा यौवलके उरमहं भसमचला यौ २ राषति डिकि गेव लजरा
लागी वलके वदन ज्वालज्वरलागी ३ वलतनति डिकि मेरुको अंगा ज्वरके
भसमकियो दुतभंगा ४ इतै राम भनकछुलागे तिन कहं निरषि कृष्णदृषा
पागे ५ रामहि दोरि मिले जदुराई तासु सकल ज्वरतापन साई ६ पुनि वैष्णव ज्वर
उतपतिकी न्हैया सो सिधंके ज्वरकहं दुषदी न्हैया ७ कहं भागिनहिं सिव ज्वरवां
चो नयपितिहं लोकन मेनाचो ८ दोहा गिरो आइ हरि सरन महं आरत वचन यु
कारि नाहि नाहि आरत हरन रक्षा करहु मुरारि १ ज्वरवाच ज्वमरुंद जे अन्नता
सक्ति जे परे ससर्व आत्म जे जैवि सुदृज्ञान रूप कृष्ण जे परात्म जे जैति विस्मृष्टिपाल
नासहे तु वल जे जे प्रधान नाथ सातक पण्ड दंभ जे १ कालदैवकर्मजी वद्व्य औ सुभा
वहं प्रानदेहको विकार सृष्टि औ अभावहं माय आपही किहे दुती यई स्तरोनही जा
हि जे सनो करो सुहावताहि ते सही २ थारिके अनेकरूप धर्म सेतु पालहु साधुदेव वि
प्रके अनेक सनु पालहु भूमिभारहारहे तजन्म नाथ हे यह आपके प्रपन्न कोन हो
तसो कनेकह ३ नाहि नाहि नाथ मोहिदीने कोवै नारथे उग्र रावरो ज्वरहं मेदहं महा
इये जीवको तव लोताप जौ लो आपके नही कैग यौ तुम्हार जानताहि सो कहै कहौ ४ दो
हा मेसर नागत मेपरो हेय सुदव कि सोर जारत मोहि यहि ठोर मेसी न ज्वर यह तो
र १ चौपाई यहि विधिते ज्वर अस्तुतिकी नी कृष्ण चरन महं निज मति दीनी १ तव प्र
सन कहै कहौ मुरारी अवतोपर मैरुपा हमारी २ मेरो ज्वर तोहि दुषनहि देहै आरह कहं
भीति नहि पैहै ३ यह मेरो तेरो संवाद गैहै जो संजुत अहलादा ४ ताको तोरि भी
ति नहि होई असे जानि लेइ सब कोई ५ सुनि हरि वचन मोद ज्वर पाई गया आप
ने अन्न सिधार्ई वाना सुरवदिरथ धनुषारी आयो करन जुहु पुनि भारी ६ स

४५१

का

५१

कोटि १७

१

१७

कादयोचक्रकरतवहुफरे १

१४४

१७

२. भारतजानिवानकहईसा

३

१७

अस्तुतिकरनलगेकरजोरी ४ रुईववाच

वेदहुगतिनहिजानतुम्हारी ५

५

आननअनलरेतहैवारी ७

अहंकारस्तुतिमोकहैवरना ८ दोहा

वुधिविरचिहियधर्महैमेदुप्रजापतिवैस १

सबलोकहैप्रभुतुमहितयहवेदकरतजचारहै

दिसुपुरुषतुमतेसमअधिककोउहैनही १ वपुसुदस्वयेप्रकासहैअनिहेतुई

१७

हमनुजतनन

१७

तहिहमसावनीयसदागुने ३ प्रियईसतुमहिजोकोडिऔरनप्रेमरसमनमेवैयो

१७

५५५

१७

१७

औरजेविनआसहै तेप्रानप्यारेनाथतुम्हरेसकलविधितेदासहै ४ दोहा

तपतिपालनहरनहैतुमहिहोनाथ इष्टदेवमेरेतुमहिंसांतसुदसुषगाथ १७

गदातातुमयेकहीअहेनकोईआन हमसंसारउधारहिततुमहिंभजेभगवान २

चोपाई यहवानासुरदासहमार असुरनाथबलिकेरकुमार १५

मुरारी करीछपाप्रह्लादहिमारी २ तैसहिअवहूपाणिधाना करहुकपायहि

परमावाना ३ अजरअमरयाकिभुजचारी होहिनाथलहिछपातिहारी ४

भयदानमेदीन्हैयो अपनोदासगानिमेंलीन्हैयो ५ याकोवधनहिकरहुमुरारी

बहुअवतोवातहमारी ६ असकहिबहुविधिअस्तुतिगाई

७ तवबोलेहंसिछपाणिधाना सुनहुवचनमेरेईसना ८ दोहा

तैसैअहेनार अभयदानहोहैदियोदसरनाहिविचार १ चोपाई

याकोजीतिसकिहिनिहोकोई १ प्रह्लादहिमेदियवरअैसे

रिहोनिहिकेसो २ याकेगर्वनसावनहेत

हहितसंचारा रहैजोनअतिभूकरभारा ४ चोरिभुजारेहैयहिकेरे

मरघनेरे ५ आपपावषदयहुमुषिहोई याकोभीतिकारिहिनहिंकोई ई जवहनि
 अभयदानअसरीन्ह्यो वानासुरधनामतवकीन्ह्यो ७ अनिरुधकषारथहिबहा
 ई ल्यायोहरिदिगआसुलेवाई ८ दोहा वंदनकरिकेलासगेवानासुरखलवाना
 अनिरुद्धहिदतपाईकेजदुवसीहरषान १ चौपाई रंपतिकेतहकरिसिगारा दो
 अनितपुरमदिनगारा १ मागिविदासंकरतेनाथा दुलहिनिदूलहलेनिजसा
 था २ लेसिगरीसेनासुषकाई चलेद्वारिकेतवजदुराई ३ जदुनगरीनिकदुहा
 जवआये उग्रसेनतवषवरीहियाये ४ द्वारद्वारवहुधुजावंधाये तोरअतेसंजो
 तकरवाये ५ द्वारावतीसकलविधिसाजी कनककलसकी सोहहिंराजी ई गलि
 नवजारगुलावसिचाये थलथलकदलीषभगडाये ७ साजिनगरयहिविधिना
 राई विविधिभातिवाजनवजवाई ८ दोहा उग्रसेनगवनतभयेलेनकृष्णअग
 वान संगस्वस्त्यनपठहिदुजपुरवासीसुषमान १ लेअगवानीकृष्णकील्यायेमह
 समभार कषाअरुअनिरुद्धकोराणौरतनअगार २ कृष्णविजयसंकरसमरजोसभिर
 परभात तासुपराजयहोतिनहिंयावतमोदअघात ३ इतिश्रीभागवतमहापुरानेद
 समस्कंधेउतरार्धेश्रीमहाराजावंधेसविस्वनाथसिंहात्मजसिंहिश्रीमहाराजा
 धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरकृष्णचंद्रकपायाचाधिकारिरघुराजसिंहजुदे
 वकृतोआनंदअनुनिधौत्रिषष्ठितमस्तरंगः ६३ ॥ :: ॥ सुकोवाच दोहा येकसमैज
 दुनायकेप्रद्युम्नादिकुमार काननमेसवसुसमिटिकेबेलनगयेसिकार चौपाई वहुवा
 कालखलिषलिसिकार भयेत्रिषिततहसकलकुमारा १ गडप्रद्युम्नसोवंधनुथा १
 री चारुदेस्ततिमिविपिनिविहारी २ खोजनलगेजसासेधाई तहोकूपडकपस्योदेवाई
 ३ पानकरनजलतहोसिधारे पैनकूपमैनीरनिहारे ४ खेकूपमैयकककलासा से
 लसरिसतनपरमंत्रकासा ५ निरषिताहिविसमितमनमाही करिकेकपाकुमा
 रतहोही ई ताहिनिकारनकिरीउपाई चामसूतरसरानिभगाई ७ बांधिनासुक
 मरमेडोरी अचनलगेसकलवरजोरी ८ दोहा पैनसकेतेहिअचिकोउतवसवा
 रहेलजाय पुनिजदुपतिसोकहतमेसबहवालपुरजाय चौपाई तहोनुरतजदु
 नायहुआये सबजदुवसिनसंगलेवाये १ ककलासहिलषिवामहिहाथा विनव

यासत्रैचौजदुनाथा २ भगवतकरपरसतेतेहिकाला कूच्योसरटरूपविकराबा ३
 तपतकनकसमचारुसरीरा जगमगभूषनअनुपमचीरा ४
 निकेतू जदुकुलजननजनामनहेतू ५ होतुमकौनकहोवडभागे
 मनलागे ६ कौनकर्मसोयहतनपायो कारनकौनकूपमहआयो ७
 यकहनकेलायक अपनीदसामहादुषदायक ८ सुकौवाच
 हिमातिजवतवहरिपदसिरनाय जोरिपानिवोल्योपुरुषअतिअनंदउरछाय २
 नृगोवाच चौपाई हमहैंनृपदश्वाकुकुमारा अहेनाथनृगनामहमारा १
 नकथाश्रवनमे यल्योहायजोनामश्रवनमे २ छियेआपतेहककुनाही
 मीहोसवमाही ३
 प्रनकाही ६ तरुनीसीलेमतीपैवारी वच्छनजुतकेपिलामनहारी ७ रूपवर्त
 सुहावनि देपतहीमनुसुषउपजामनि ८ दोहा
 मढायु न्यायसहितलीन्ह्योजिन्हैवसनमाखपहिराय ३ चौपाई
 काही धर्ममानजेरहैसदाही १
 वी २ जुवाउदरआपकेदासो
 गजवाजी दासिनजुतकंननकीराजी ४ भूषनवसनरतनतिलरूपा
 अवासअनूपा ५ सज्जारथआदिकबहुदानी
 एतडागवागवनवायो निर्जलमगप्योसरकरायो ७ येकसमैकेऊदुजकेरी गऊहेरानि
 मिलीनहिहेरी ८ दोहा मेरेगोवनमहमिलीगोपनचीन्ह्योगाड
 दीन्ह्योदानकराय ४ चौपाई जवमेगऊदुजैदेदारी आसुगायसोआयनिहारी
 कहैयाविप्रसोयहहैमेरी
 विप्ररारिअसकहिदोउकीन्ही ३ लरतलरतमेरेदिगआये निजनिजदोउब्रेताते
 सुनाये ४ सुनिकैमोहिभयोभ्रमभीरी तासोमेअसगिराउचारी ५ विप्रगरूस
 तिअहेतुम्हारी मेधोषमेयहदेदारी ६ लक्षगऊहमसोदुजलीजे
 हिकीजे ७ तववोल्योवहदुजमुहियाही लैहैंसोईलापमेनाही दोहा
 जाकेदियातसोकह्योवभूषाय आपहिखीजेलापगादोजिअव्यूहजाय ५ चौपाई
 सोकदुजमासनअसमायो लैहैंसोईनलैहैंबाषो १
 हुविप्रदोउविनतीमारी २
 ३ पैरोऊदुजमान्योनाहीदोऊल्लोडिगेनिजगहमाही ४ कलुकैकालमहपुनिजद
 वीर कटिगयोतहमोरसरीरा ५ लैगेजमकेदूतजमाखे ५
 ताले ६ अथमयापकीपुन्यगोगिहो भूपतिअवतुमदहूजोगिहो ७

नकरञ्चना पैपापहककुभयोतुरता ८ दोहा तवमैजमसौ असकह्यौ प्रथमभो।
 गिहोपाप तवजमभायोगिरहमहिहोहसरटजुतताप ६ चौपाई तवमैकैकक।
 लासमहाना गिहोअंधकूपहिजुतग्याना १ आपप्रसादषवरनिहिमुसी मेरीभा
 गजायनहिदुली २ रह्यो कूपमहसो भलभयऊ आपदरसमोकहंप्रमुदयक
 ३ दिव्यदिष्टिजोगिस्वरजाही देखैअपनेट्टह्यः ४ पावतजासुदरसग
 तिहोती सीचुभीतिनहिहोतिउदोती ५ सोमेरेइगगोतरकैस होतभयेतिभुव
 नपतित्रैसे ६ देवदेवजगदीसगोविंदाना ७ दृषीकेस
 ८ रवौतमंस्वामी जगनिवासजगअंतरजामी ८ दोहा मोहिविराअवकीजियेदेह
 देवगतिनाथ रह्यौकौनहुंजानिमेलहौ आपजनसाथ ८ दोहा जयजगसिरजा
 कसक्तिबहुपरब्रम्हजदुनाथ वासुदेवजयजोगपतिमोहिअवकियोसनार्थ ९
 चौपाई असकहिदेष्टदक्षिनानाथे वारवारप्रभुपदधरिमाथे १ सवकेदेष्टतच
 दैगविमाना मागिविदामृपकियोपयाना २ श्रीब्रम्हन्देवधरमात्मा देवकिनेदा
 रुस्तपरमात्मा ३ जदुवसिनकोलगेसिषावन वोलेवचनमंजु सुषळावन ४ अगि
 हअधिकतेजजोधारे तहिरहहहहहहहनिहारे ५ तौअभिमानाभूपनकाही
 किमिब्रम्हस्वपचैजगमाही ६ नाहिहलाहलहमविषमनै जासुउपायअनेकवा
 चाने ७ हैब्रम्हस्वहलाहलसाचो जाकोजतनविरंचिनराचो ८ दोहा जोविषया
 वेसोदमरैआगीसखिलेवभाय धायपहब्रम्हस्वकेजरामूलतेजाय चौपाई जो
 ब्रम्हस्वपायविनजाने तीनपुस्ततेहिगुनेहुनसाने १ जोब्रम्हस्वपायवरजोरी नरक
 परदेसदसदोहोरी २ भूपराजमदधनमदआधर आपननासगुनतनहितेनर
 ३ जोब्रम्हस्वलेनकेनेदू रव्योगनहुतेनकनिकेतू ४ ब्रम्हवृतिजेहरेनरेसा लतिदुजकु
 लभयोकलेसा ५ तेविघ्ननकेरोदनकनिजेतेकनधरनीकेभनि ६ तेतनेवरषनकुं।
 भीयाके पचहिभूपतेअतिदुषळाके ७ अपनीरतअरदतपराई विघ्नरतिजोहरतो
 भाई ८ दोहा वर्षसोसाठिहजारभरिविष्ठाकोकमिहोय पुनिनिरजलकेदेसमैहा।
 तसयहठिसोय ११ चौपाई दुजधनलेनकरैजोवाहा तासुराजकुटेनरनाहा १ हरि
 ब्रम्हस्वधरैजोगेह होतपरजेनहिसंदेह २ दुजधनहोयनकवहुहमार सुनहुसवो
 जदुवसकुमार ३ करैजोविष्ठाकेजुअपराधा कृतीतासुकरैनहिवाधा ४ जोमारैगा
 रीवहुदेवै कृतीतासुचरनहीसेवै ५ दुजकहंजसमेकरोपनामा तेसेतमहकरहुसवा
 जामा ६ जोममसासननहिवितलैहै समकरअवसिरंडसोपैहै ७ विनजानेहुजो
 दुजधनलेतो नरकपरैपरिवारसमेतो ८ दोहा विनजानेजिमिलैतमेनृगनरैसद
 जगाय लक्षवर्षसासरटकैरहेकूपमहआय १ जदुवसिनकोरुखअससा।
 सनसुषदसुनाय जगयामननिजमदिरहिगवनकियेहरषाय १३ इतिश्रीमत्भार

१ चौपाई जवअयिगोकुखवलराई

खेनगयवलकोअगुआई २

मातुपितावहृदिनमहनिरषे

४ नदजसोदहुआसिषदीनेरह्योनतनसम्हारसुषभीने ५ त

रामहिसियाअकवेठाई ई पुनिआसिषदियपितअरुमाई

७ गोपीखालसवैजुरिआये

चौपाई नदगोरतेउठिवलराई गयेकातमहसपनखेवाई १

३ गदगदगरोकहँसुदुवानी

४ हँवाधवसयकुसखहमारै जदुवँसीहमकहँ अतिप्यारे ५ अवतोभयेपुत्रअकनारी

रुहकवहँसुधिनायहमारी ई संगसपनखैकरिवरजोरी करतरहेसापनकीचोरी

७ तासुसुरतितुमकोअवभूली अवतोभूपतिभयेअदली ८ दोहा

भयौजदकुलकियोउधार रिपुनजीतिहनिअवकरुहृदारावती विहार २ चौपाई

हँसकसगोपीजुरिआई रामहिनिरषिपरमसुषपाई

लागी रामरुसमअनुरागदियागी २ कहोरामहँकुसखकेनहई

छोडाई ३ पुरनारिनसौकीन्हीघीती छोडिदियोनिजकुलकीरीती ४

सोमतिकेरी करहिसुरतिमाधवमनहेरी ५ सपनसुरतिकहुँ करहिकनहई

केसंगवनेगायचराई ई कवहँजसोमातिदेषनअहै

७ सुरतिकरहिकवहँजदुगई गोपिनकीअतिसेसेवकाई ८ दोहा जाहिलियँजननी

जनकभ्रातससुरअरुसासु सुजनपरमदुःखजतजेहमसवविनहिप्रयासु

असाहमहिँछोडिनरेगाहँ भयोजायपुरनारिनकोही १ अँसेकपदीचँचलकेरो कि

निमानहिँविस्वासघनेरो २ कान्हकतघ्नीहैजगजाहिर

अँसेमोहनतेकेहिरीती करीचतुरिपुरनारिनघीती ४

सववैरहँसोभानी ५ तासुमंदसुसक्यानिमुहावनि देयतहीसवसुरतिमुखावनि

ई पुरनारीताहीकौजैके मोहिगईमनसिजवसकैके ७ कहारुसकीकथावखा

ई कहियेअरकथामनभाई ८ दोहा कालकटतँजैसेबुनैतिमिहमारऊजात

हेवरोवरदहनपैदुष सुषभेदजनात २ चौपाई असकहि कृष्णतकनि अरुबोलनि ॥
 विहसनि कुंजकुंजकीडोलनि १ प्रेमसहितमिलवोदुत धाई कहुं प्रगटवकहुंर
 हवसुकाई २ येसवसुधिकरि कैटजनारी रोदनकरनलगी सुकुमारी ३ तिना
 कोरोदनकरतनिहारी कहिके रामसेदसमुसारी ४ बहुविधिगोपिनकहेसमु
 भूयो कृष्णवियोगहि सोकमिटायो ५ तहारा ममधुमाधवमासा व्रजमेकरत
 भये सुषवासा ई जानिमनोरथगोपिनकेरो तेसहि पूरनचंदहि हेरो ७ रासका
 रनमनकियवलरामा देखिसुषदरजनी अभिरासा ८ दोहा सषिनसंगलेगा
 मतहं तहोदहारा निहार कालिंदीके पुलिनमे विरचत भयेविहार ३ चौपाई
 सीतलमंदसुगंधसमीरा वहतमयोजमुनाकेतीरा १ तहोसधनेकुंजनमेरा
 मा २ वरुनवारुनी सुरापठाई ब्रह्मन ब्रह्मनधारव
 हाई ३ तामुसुगंधसकलवनकाई लहिसो रामजुवति जुतजाई ४ गोपिनसहि
 तकियोवलपाना करनलगे पुनिहिलिमिलिगाना ५ रामचरित्रगोपिकागवैं ॥
 मंददहारा अतिभावे ई मंदमंदनाचहिरतिराचि नृत्यमेदयेकोनहिवाचि
 ७ भूमतभुक्तभूमकिकहुं भाकत उभकिउभकिभूपिभूपिद्रगवाकत ८
 दोहा दूदिमालआधीगलेकुंडलहेयककान वैजंतीवनमालहूदूतकुसुमफा
 रान ४ चौपाई घूमहिमतनेनअरुनारैं रुकतरुकत सुषवचनउच्चारैं १ कहुक
 हूंराममंदसुक्याई लेहिसषिनसुषमुषेलगाई २ नीलवसन सुंदरतनराजै रा
 सकरहिलै सषिनसमाजै ३ रामवदनअमविंदुमुहाये मनुमधुविंदुजलजमह
 काये ४ जुवतिनजूषजोरितहवैठे मानहु सुषसागरमहयेठे ५ करनचह्योव
 लवारिविहारा जमुनातकिअसवचनउच्चारा ई जमुनामेरेदिगदुतआवैं सो
 कोसीतलजलनहवावैं ७ जमुनाकियोवचननहिकाना मनहुरामकहंसदवसा
 जाना ८ दोहा कालिंदीआईनहीतवकोपितवलराय सवसषियनकोदेखतैहल
 कोदियोवढाय ५ चौपाई जमुनाधारमदहलचोरा देतभयोवसुदेवकिसारा १
 दक्षिनकरसोकरितहंजोरा षचिलियो जमुनहिनिजवोरा २ कैगैवंककोसजुगा
 धारा सुरमुनिसकलअचर्जविचारा ३ जहोरा ममतहं आयोनीरा रासभूमिदेगो
 अतितीरा ४ पुनिवोलेवलदेवरिसाई मततोहिमेपस्योजनाई ५ आईतंनहि
 निकटवोलाये ताकोफलअवदेहुं देषाये ई हलसोधारअचियहतेरी करि
 देहोसतदंकनदेरी ७ जबजडुपतिजमुनहिं डेरवायो तवकालिंदीउरभयकायो
 ८ दोहा चकितकैधरिमनुजतनपरीरामपगआय परमदीनताकेवचनवल
 कहैदियोसुनाय चौपाई रामरामहेमहावाँहवल जानिहैनहि तुम्हारविकसभ
 ल १ जासुयेकफनकेयेकदेसा धरीरहति यह धरनिहमेसा २ परमप्रभाव

मत्तसरिसतुमकोपहिचान्यो सोअपराधकंमहुंभुसोरा कौडि
 देहरोहिनीकिहोरा ४ तवछेदेहुजमुनहिंवलवीरा
 पुपुनिलेसधिनसंगवलराई जलविहारकीन्होसुषछाई ६ जिमिसुरसरमहं
 मत्तमतेगा विहरत्तलैकरेनुगनसंगा ७ यहिविधिकरिजलविविधिधिरा
 ८ दोहा

चौपाई

१ लेख्योअगनमेआरागा
 २ जसुमाअवलोटेठेष्टाती सूचनकरतरामवलजाती ३ यहिवि
 हिसुषछावन रजनीमहंसजनीमनभावन
 ४ रामचदनअभिरामनिहारी हंसनिमाधुर
 निष्पारी ६ मोहिगंदीसिंगरीतहंगोपी औरनिहारनभईनचोपी ७
 जानिवलराई आयेनदभवनसुषछाई ८ दोहा यहिविधिबी

१५ ॥ ॥ सुकौवाच दोहा
 सूनजानिहारावती पौडुककिययहकह चौपाई तेहोस
 पौडुकवेठरह्योधनुधारी १
 ला यहिरिलियोवैजतीमाला २

उरदगायभृगुलतावनार ५ काठहिकहिभुजावनार लियो
 ६ दारुहिकोरचि गरुलविहंगा
 आपननारिअंकवेठार ८ दोहा यककरमेक
 यककररचितसुदरसनेतिमिसारंगकोदड
 निजदासनकहअसकहिराये वासुदेवमाकहंनितभाषो ९
 रिताहिचहुंवोरा जयहरिजयहरिछावहिसोरा कनकसिंघासनमुदिसमा
 तापरवैयोपौडुकराजा अंकहिलियेआपनीदार १० ११ १२
 हारे ४ चामरचारुवलैचहुंवोरा
 ५ तुमहोजगकअंतरजामी
 ७ वासुदेवतुमहोसतिअहह जगमंगलहितनितइतरहहू ८ ॥
 कोदया १३

सरनहंमन्त्राय ३ चौपाई तवबोलेपौण्डुकमुसकाई संवयैमेरीरूपामहाई १ पैतुवप्री।
 तिप्रतीतिविलोकी करिहौतुमकहंआसुअसोकी २ जोकोऊआवतसरनहमारे तकि
 पुनिनहिरहतषभारे ३ वासुदेवमोहिरचोविधाता मोसमाननहिंकोउविष्ठाता ४
 हरिमेयहधरनीकरभारा पुनिजहौआपनेअगारा ५ सबजीवनकोहितमैआंका।
 करिकारजनिजलोकसिधौक ६ पौंडुकवचनसुनसरदारा पुनिजोरियहिमांतिउ।
 चारा ७ धनिधनिहोखस्त्रीनारायन दीननयैअतिकृपापरायन ८ दोहा पैयका
 संकाहेतिप्रभुदुषदेतीजियकीहि नामरावरोधारिकोवसतद्वारिकामाहि चौपाई
 बोलेपौण्डुकसुनिभटवानी जोतुमकहैपोलियोहंमजानी १ अहेप्रथमकोजातिअ।
 हीरा दूजमेवसतरहैयाभयभीरा २ वनवनगायवरावतरहेज अवकछुदिनतेककु
 धनसहेक ३ तवतेगर्वनजातसभारे मेरोरूपगोपवहधारे वहगरुडचढिवागतरह
 तो संषचकमेरेसमगहतो ५ ततिअहंमारेअहंमारी मारिचकतेहिदेउविदारी
 ६ तवबोलेतेहिभठधनुधारी सुनहुनायकछुविनयहमारी ७ कूमहुगोपकरय
 हअपराधा भूउसोचगुनिकीजियवाधा ८ दोहा वृक्षहुताकेकर्मसबप्रथमहि।
 दूतपठाय जोकीन्हैअपराधसतितौहठिमारीजाये चौपाई आपवेरकरिहैजोकोई
 ताकोनासआपतेहोई १ सुनियौडुकसुभटनकीवानी खियोवालिदतहिअभिमानी
 २ कह्यौदूतसोअससमुभाई वेगिहिजाउद्वारिकहिंधाई ३ कह्यौगोपसोअसस
 मवानी मेरोरूपधरोअभिमानी ४ नकलकियेअवनहिंकलपैदे कुलजुतसका
 लविकलहठिहैहै ५ यहिविधिऔरहुकह्योवभाई दियोदूतकहंदूतपडाई ६ गयो
 दूतद्वारिकामभारी जायजादवीसभानिहारी ७ सिंहासनमनिजदितविसाला ता
 परवैठैकृष्णकपाला ८ दोहा दूजदियसिंघासेनउरसेनसहराज सासुकिप्रयुआ।
 दिसववैठेसहितसमाज चौपाई द्वारपालहरिदिंगलैआयो कह्यौपौंडुकोयाहिपठा
 यो १ हरिकहंदूतवचनउच्चरहू कोमलकठिनकहतनहिडरहू २ सुनतेदूतजोरिजु
 गहंथा बोलेवचननायपदमाथा ३ मोकहंपौंडुकेराजपठायो राजसेदेसकहना
 कछुआयो वासुदेवमोहिरचोविधाता मोसमदूजानाहिंदेधाता ५ मेसवभूतनको।
 हितकारी सबअवतारनकोअवतारी ६ मेहीहौसबजगकोकरता मेहीपालकअरु
 संधरता ७ पैअसकाननपस्योसुनाई ब्रह्मचहहुममसरिसंवडाई ८ दोहा मेरेस
 सरविचारिभुजममसमगरुलवनाइ तुमहवागतजगतमहंवासुदेवकहवाइ।
 चौपाई जोयहभूठेहायसबभांवी तौवैठोकरिसीतलछाती १ जोकदाचिसतिकै।
 वहगोपूकरैरूपममधारनचोपू २ विगारिजईतौसबविधिताको रहिनरूपरेषका
 छुवाको ३ ईसविमुषकोउसुषनहिपावे ईसदासकैसबसुषछवि ४ सासनसुनत
 तजेममरुपा सरनदेतकूदतकतकूपा ५ अहेसदाकारीतिहमारी छमाकरहियका।

१. १. ईतातेचक्रादिकहथियारा घोषेमाहगोपजोधारा ७ ॥
 तआई मोहिंसोपिगिरिहंसिरनाई ८ ॥ ते ॥ तिह
 नातेगोपहिसकुलमेदेहोसपुरजराय सुकौवाच ॥ १ ॥
 सभामहिजदुवरसवेविहोसेविपुलठढाय चौपाई १०१
 वानी याहिआजुलोहमनहिजोनी १ कहांवसतहेकौननरेसा
 जदुवसीपुनिअतिसेमाषे तिनहिनिवारतजदुपतिभाषे ३
 हमहंगोपनकछुसंदेह ४ हमजेधारेअस्त्रतिहारे
 ५ आयआपकेनिकटविसेषी देहोछाडिअस्त्रसवलेषी ६ ॥
 सोहमदेहोतुमहिदेखाई ७ असहिदूतजायकहिरीजे
 इतकीजे ८ दोहा नायमाथजदुनाथकेगयोदतनिजदेस
 १ चौपाई सुनियौडुकबोलेमुसक्याई ॥
 १ इतेद्वारिकामहेगिरधारी कासीगमनहिंकरीतयारी २
 ला कह्योल्यावहुजानविसाला ३ दारुकसाजितुरतहीस्पदन
 दुनदन ४ हरिहुक्रीटकवचहतनुधारे सियेअनूपमनिजहथियारे ५
 जवरथमहनाथा तुरतहितवहिंजोरिजुगहाया ६ सात्यकिअरुप्रद्युम्नप्रवीरा ॥
 औरहुसवजदुवररतधीरा ७ कहतभयभरिजुहुउमगा ८ ॥
 दोहा तवजदुपतितिनजदुनसोबोलेतमेमुसक्याये
 २ चौपाई यहपौडुककोनिरवलमानो
 नो १ यकअंगालपरवहुमृगराजा मारनधावतलागतलाजा २
 म्रकहअसे हमतोचलवरहवनहिकेसे ३
 वैठेनारिनिहारे तवबोलेजदुपतिमुसकाई सुनहुपुत्रसात्यकिपियभाई ५
 वनसंगरतभारी धौभागधपरकरीतयारी ६ थोदिगयालनजीतनजावे
 नसंगरिवदोवे ७ कौनकठिनधौहैवतकामा जातेचलहुसवेवल घामा ८ दोहा यह
 लघुपौडुककेलियेवचितनजावतुम्हार बलरामहुनहिंताहितेताकहुनगरहमार
 पाई तवसात्यकिबोलेधनुधारी करहुनाथतेविदाहमारी १ मारिदुष्टकहमेइतबै
 हो आपरुपातेसुजसवदेहो २ तवबोलेहसिरमानिवासा
 सा ३ पेपुडुकयकमोहिबोलायो तातेनिजगमनवचिनलायो ४ ॥
 कहनाथा हांकहरथकोउलेहुनसाथा ५ सुनिदारुकहरिवचनसुहाये ॥
 पानिलुआये ६ उडेअकासअकासतुरंगा घरघरघोषभयोयकसगा ७ अतिआतु
 रकासकिहोआये पौडुकपहंदारुकहिपठाय ८ दोहा १ ॥ १०१ ॥ १०२ ॥
 तभयेइनिवेन तुवदिगअस्त्रनतजनकोआयेकरुनाअने ४ चौपाई सुनियौडुक

कियकोपचपारा वजवायोजुधहेननगारा ५ द्वैअशोहिनिलैसंगमाही पौंडुकच
 लोकुपितरनकाही २ तासुमित्रजोकासिनरेसा येकअशोहिनिलैदत्तवेसा ३ पौंड
 कसंगचल्योअतिकोपी जदुपतिकोमारनचितवापी ४ दारुकुआचकहयोहरिपाही
 पौंडुकआवतहेजुधकाही ५ त्रैअशोहिनिलैकहसाजे विविधिभातिवजवावता
 वजि ६ कदेनगरतेदोउमहिपाला मानहुमिलनजातेहैकाला ७ निरख्योपौंडुकका
 हंसुरारी आवतचल्योनकलनिजधारी ८ दोहा संवचक्रसरसिजगदासोहतउरव
 नमाल श्रीवत्सादिकचिन्हसवमनिकोसुभहुविसाल ५ चौपाई जुगविधिकतजु
 गदारुहिकेरे चारिवाहुजुतअस्त्रधनेरे १ स्यामरंगपीतावरधार गरुडकाठकोरा
 ह्योसवारे २ तेसाहिगरुड थुजाफहरती कुंडलकीटप्रभादरसाती ३ इमिपौंडुकक
 हलविजदराई देरुमालमुषहसेठराई ४ जैसेभांडस्वांगकारिआवे तैसोपौंडुकसजो
 सोहावे ५ हसतनिरविजदुपतिकहराजा दीन्ह्योआयमुसभनसमार्जो ६ धावहुधाव
 हुसवेप्रवीरा वचिनजायअवभागिअहीरा ७ सुनतसुभटधायेयकवारा जदुपति
 परदारैहथियारा ८ दोहा मूलपरिघतोमरगदासक्तिरिष्टिअसिप्रास पट्टिसच्चा
 रुवानहुविपुलछायगयआकास ६ ऊंद जदुवंसभूषनवानतीषनसमरभीषनले
 तमे सरधारछोडिअपाररुनअधियारकरिदुतदेतमे जवाजिस्पंदनषंडषंडनमुंड
 भुंडवडातहै कहंगदाचक्रहुचक्रवक्रहुजवतचलपातहै १ पुनिकह्योदारुकसोह
 रषिहरिकरिसुचंचलस्पंदने लैचलहुआसुप्रकासुकरिजहै परेसचुनचंदने सु
 निमायवचननिकरतरचननिलैचल्योरथसूतहै कहसुरलअतिकहुतरलधावा
 तमनहुविनतापूतहै २ सारंगकोटकोरसारअथारभोतेहिहोरहै चहुवोरयानक
 रोरभारतसरसोरिकिसारहै वहिचलीअनितसरिततहैधावतपिसाचवेतासा
 है कालीलियेकरषगषप्परभावतीतेहिकालहै ३ कहकंककाकसिगालअतिवि
 करालमक्षहिमासको करिपानरुधिरअधानअतिपायिमहानहुलासको कहसं
 उषंडवितुडसुडअषंडहैवरषंडिते कहरुंडकेअरुमुंडकेवहुमुंडवसुधामंडि
 ते ४ कहऊंदजूटनजूटफूटेफूटसेमुषफूटिगे बहुकुटसेकटिगकरीजनवूटवूट
 हुजूटिगे तहसमरधरनीभीतिभरनीसुभटसरनीकंगई मनुसंभुनेवनप्रगादि
 ज्वालकरालपरलैकरिदई ५ सारंगकीसरधारमनहुदमारिधावतधधकिकै
 पौंडुकहुकासीराजभटतरुमसमहोतेभमकिकै नहिभजिसकतनहिवचिसक
 तनहितजिसकतसरजूहै यकवारतहवलवारअतिहिलचारकरतेकूहहै ६
 तहपस्योहाहाकारसमरमभारवारहिवारहै सबसुभटकरहिउचारकियेसा
 धारसौरिकमारहै जयजयकरहिसुरसिद्धिविषयरसिद्धनभमहआयके वा
 पेप्रस्तअनंददून सुदुंदुभीनवजायके ७ दैरुंदमहपौंडुकहुकासीराजसेनाह

॥ तिगई जेवने सुकवान लागे कहत भागे हाइ दई तव कोपिकासी राज पौंड
ककरत धनुं कोरहैं धायें धसावत धरनि दोऊ करत सोर कोरहैं

धुलेषि चौपाई चलहवेलव होय कसभीरी मारिहारिकहि जाहि पधारी
दियो पौंड कहि गपहुं चाई २
वचन कीजिये काना ३ कहि पठयो जो तुम मोहि पाही दूत पठाय हरिकामाही

॥ थस्योरुपहुमोरविसाला ५ सोइत कोदिदेयइत आई मेरेवर
नातोसकुल करोगोधाता वासुदेव मोहिरयो विधाता ७

॥ दोहा छोडि देत है अस्त्र को वासुदेव
चौपाई अस कहि सायक सा
गरुडहि काटि दियो जे दुराई १ संषचेक आदिक सब काटे बनमाला की ॥

॥ पुनि दुत चक्र सुदरसन मारे पौंड कधर ते सी सजतारे ३ गिस्नोभू
४ कासिराज तव कोपहि छाये

॥ एकवान लेत हो मुरारी
इवान वेगिते ताहि उडाई कासी महडा स्त्रो जइ राई ७
मारि सेन जुत दुत तेहि देसे ८ दोहा अदुपनि दारावति गये विजे मानहर पाना ॥

जहंतहंहरिजससिद्धसुरकरनलगेसुषगान ८ पौडुकहरिकोरेषकरिनिमिदिना
मनहिलगाय हरिपुरकोगमनतभयोदिविदुंभीवजाय ९ चौपाई उतैकासि
भूपतिकोसीसा तासुभवनमहंगित्योमहीसा १ कुंडलसहितसीससेदधी पुरज
नकोतुकगुन्योविसेधी २ कासिराजकोसीसहिजानी रोदनकियेसवेदुषमानी ३
रानीराजपुत्रपभाई सीसनिकटअयिदुतथाई ४ करनलगेतहंमहाविलापा या
वतेभेसिगरेसंतापा ५ हायनाथहममेरेअनाथा असकहिपुरजनमीजहिहोथा ईका
सिराजसुतरह्योसुदक्षिन कियाकांडमहंअतिसयदक्षिन ७ सोपितुकोकरिमृ
तकविधाना सभासदियदवचनवषाणा ८ दोहा जोगास्योमेरेपितेताहिमारिको
आसु पितैवरिनहैहोदुतेतवपूजिहिममआसु चौपाई असप्रनकरिसरुदुजनवोला
ई संकरकोपूज्योचितलाई १ संभ्रसनभयेतेहिकाला कह्योभागुवरदानविसा
ला २ तहोसुदक्षिनकहकरजोरी सुनहंनयविनतीयहमोरी ३ मास्योजोमेरेपितु
काही ताकोमारहुमेकनमाही ४ असउपायमोहिदेहुवताई अवनवैचैजमिदुषा
दाई ५ तववोलेसंकरहोसिवानी सुनहुसुदक्षिनतुमअभिमानी ईदक्षिनाग्निअ
भिचारविधाने करहुजोरिरित्तिजनमहाने ७ वहीअग्निजितेरेमनकामे पूरनकरि
हैंयेकविजामे ८ दोहा यैहैहैब्रह्मन्यजोखगीनकृसाताहि लौटिनासकरिहेतुमे
यहमेसंसयनाहिं २ चौपाई असकहिभेसिवअंतर्धाना कियोसुदक्षिनसोईवि
धाना १ कियोमासकोहोमहिकुंडा तातेप्रगटीज्वालप्रचंडा २ मूर्तिमानकृसाना
लनिकसो जाकेनैनलालजुगविकसो ३ महाभयावनतनअतिकारा तपेताम्रसम
ऊरथवार ४ नैननतेनिकसतअंगारा सासलेतहैवारहिवार ५ डाढदोतहैजासु
कठारा भूकटीविकटतकतचहुंवोरा ईरसनातेअधरनकहचाई अरुअधरन
देतनतेकाई ७ अहैनगनहैपदसमताला लियेहोअमहंसलविसाला ८ दोहा
असोकृत्पापुरुषवहकह्योसुदक्षिनपाहिं भस्मनदेहुवताईदुतताकोअसुहिपाहिं
चौपाई कह्योसुदक्षिनजदुपुरजाहु कुलतेजुतजदुपतिकहंवाह १ सुनतसुदक्षिन
वचनविसाला धायोपासमदिसिमनकाला २ चलेभूतेहोसंगअनंता नाचत
भावतकूदिहसंता ३ कृत्पापुरुषजहोजहंजावै जारतपुरनप्रजनकहंवावै ४ या
हिविधिगयोद्वारिकामाही लग्योजरावननगरीकाही ५ कृत्पापुरुषनिरषिआ
तिभासी हाहाकारकरतपुरवासी ईजरतमारिनूरभगेपुकारत अतिआरतनन
नाहिं संभारत ७ जेसेवनमहंसगेदेवारी भागहिसुगंगनपरसदुषारी ८ दोहा
तेसहिंभागतपुरप्रजापीछेपुरुषप्रचंड धावतआवतअतिविकटधारसलवद
ड ४ चौपाई गिरतपरतद्वारिकानिवासी आयेजहोनाथसुषरासी १ नाहिनाहि
रसकगिरिधारी कृत्पापुरुषदेतदुषभारी २ जरतनगरवोचतअवनाही तुमहि।

३ तहँ जादवी सभा मभारी पेलत चोपरि देसुरारी ४
 येक वोर देवकी कियो सोर ५ सुनि पुरवा सिन आरत सोर ओ
 ई हरि सुन्यो बोले कछु नाही
 ७ सहज हि चक्र सुदर्सन काही कै कियो कृतानल पाही ८ दोहा
 नेकु सोचकी न्हो नहरि गेबेल के रंग ५ छंद
 त चयौ चक्रमानो उदै कोटि भानु मनो धावत हि प्रलै की कृतान
 न देवी परै भास पुरी दसासा १ जिते काल कृतार होहि कराल
 सह्यो नाग यो चक्र को तेज मारी
 २ चलो चक्र पाछे मह विगत कि
 लौ फेर कासी गह्यो दक्षिणै रिति जे जुक्त भासी ३ दियो डारि कुंडे सवै येक वारै
 यह चोत हो चक्र तो लौ प्रकासी गह्यो दारि कृतानल को परा
 ४ दियो डारि कृतानलै ताहि कुंडे न देषो परै ताहि को रुड मुंडे
 इत दारि कासी पुरी जा रिदारी ५ सभा मंदिरोगा पुरौ चोव जार
 जरे बाज सलै तथानाग साखे
 ई हहाकार भारी रह्यो माचिकासी बढी चक्र की जाल माखा प्रकासी धरी है
 को जराई गयो चक्र सो दारि कै फेर धाई ७ रह्यो पूर्व काले
 गयो वैठिते सेतुर तैत होही जरायो पुरी को बलै मारि आयो
 ८ दोहा सुनै सुनावै जो पुरुष यह हरि विजै सुजान
 ९ दोहा सुनि पोंडु क
 राज उवाच और सुन नह मन्वह तहँ श्रीवल देव चरित्र
 भुत परम जग जन करन पवित्र २ चौपाई सुनत परि क्षित की मृदु वानी क
 सुक अति सुध मानी सुको वच १
 हेऊ २ जो मयंद को हेल दुमाई मासौ जो रास सस मुदाई ३
 कै गोकु मती कूर क राला धन रका सुर सो करी मिताई ४
 ५ देस सहजार हाथी के जोरा करत रह्यो अति सोर कठोर ६ सोन रका सुख
 कियो कृतान पर को पमहाना ७ चलो अनर्त देस कह को पी
 ८ दोहा आय देस अनर्त मे करन लग्यो जत पात
 वराज के चिकहि वारि निपात २ चौपाई

सावनकाही १ २ गलगायादेयोसवजारी मारिप्रजनकहं कियो दुषारी २ कहूं सैल
 नकहं खेतउचारी चूरनकरतया मपुरदारी ३ कहूं दुविदहिलिसागरवीचै दोउअनु
 सि ४ वोरहिसिंधुतीरके यामा कहूं वहायदेनवलधामा ५ मुष्य
 मुनिनके अश्रमजाई भंजनकरतवृक्षसमुदाई ६ करै मूत्रमलकुंडनमाही जिन
 मेमुनिजनहोमकराही ७ एतहिरेवतपुमानारा दोहो सैलकंदरनदारी ८ दो
 हा तिनके अश्रमदुविददतयपानदवाय तहोनादिनरकंदनकरिमरहिं सवेअ
 कुलाय ३ चौपाई यहिविधिकरतउपद्रवमारी धरपनकरतसकलकुलना
 री १ देसअनरतहिवागतभयऊ सकलप्रजनकहं अतिदुषदयऊ २ येकसमे
 रैवतगिरिनेरा गयोकरतकवहुंकपिफेरा ३ करतरहेतहरामविहारा सपिनसे
 गलेसजेसिंगारा ४ बाजिरहेतहंवाजसुहावन रहैोगानहोतोमुषछावन ५ सु
 ननदुविदअतिसुंदरगाना रैवतगिरिकहं कियोपयाना ई सैलसिषरमहंजव
 ढिगयऊ तहंवलभइहिदेषतभयऊ ७ कमलमालपहिरेवलरामा सुंदरसंकसा
 अंगछविधामा ८ दोहा सपिमंडलकेमदुमेमंडितहें सुंदवार पानकियेअति
 वारुलीगानकरतलैतार ९ चौपाई मदमातधूमतदोउनेना येककरनकुंडलछ
 विअना १ आधेसीसकीटकहंदेनि दूदीमालरंगमहंभीनै २ धूमतवागतठारहिठो
 रा मनहुंसतमातंगकिसोरा ३ तरुनतरुनतरुंदारतवागै शेरिदोरिआखिनतरु
 गै ४ तहंदुविदवानरदुतजाई चढ्योष्ट्रसमहंताहिहलाई ५ सापनसापनकूदवा
 जाई साधामृगसवसापहलाई ई कियोकिलकिलासोरअपामन प्रगटकियोनि
 जरूपभयामन ७ सधीदे ८ एतदुअन्यलाई सिंगरीलागीहसनठलाई ९ दोहा पु
 निवलभइहिआयकेआखिनदियोवताय यहबादरअतिसैषपलकरतकलाईता
 आय ५ चौपाई तहंदुविदअतिकोपहिलाया मुषचलायकेसपिनविराया १ लजो
 फेरिभृगुटीमदकामन काहिदंतसवलगयोदेवावन २ पुनिमुकि सषियनगुदेदेवाई
 तहाकछुकरिसराम हिअई ३ हन्योपपानरामतेहिंकाही सोवनायगालाग्यो
 नाही ४ तहाकूदिकैधरनिसिधारी मदिराकलसफोरिकपिडारो ५ रामहुकहुपुनि
 लय्योविरावन गुददेवायभृगुटीमदकामन ई फेरिसपिनकोवसननिफास्यो कूदि
 तुरततरुउपरसिथास्यो ७ तासुचपलतारामनिहारी तेहिकितदेसनदुषितचिना
 री ८ दोहा हसमूसलहलधरसियेकहिअतदुअन्यलाई कसिफेटोकटिमेतुरतसो
 कितसपिननिहारि चौपाई दुविदहसियउधारितरुसाखा कियोसोरतहंपरमकरा
 ला १ दोरिजोरभरिरामहिसीसा मास्योसाबलदसअमनीसा २ पकरिलियोतरुकोव
 लरामा तोरिफेकिदीन्ह्योतेहिंकाया ३ हलतेअचिरामतेहिंकाही मास्योमूसलमा
 यहिमाही ४ फूट्योसिरतेहिलगतप्रहारा वहतभईअनितकीधारा ५ जेसोरितेग

१ सो प्रहार कपि नाहिविचारो ई साखदृश्ये कदुतियउपारी
करिवलभारी ७ राममारितहं मुसलविसाला

साखदृष्टेतीसरोमास्थोवलकेमाथ

हाथ ७ चौपाई यहिविधिजुद्धकरतवहकीसो ॥ १० ॥

सवनषारिवलपरहानदीन्हो २

तवकपिमारनलग्योपषाना ३ तहेंवलभद्रमुसलकरलीन्हें

४ तहेंदुविदकरिकोपकराला भुजावठायसरिसजगताला ५

ई वसनफारितनचोथनलाग्यो तहेंवसन

७ केकिदियोहलमुसलकीही दुविदहिं पस्योदोहकरमाही ८

॥ १० ॥ ३१५

भागिगयेतहेंकेकपिरिक्षा

तहेंदेवगंधर्वमुनीसा

४ नमोजयतिगावतचनुरागे रामहिसुषितसराहनलागे ५

यहिविधिजोनदुविददुषकीरी

७ अषनोसुजसमुनतेनिजकाना पुरधवेसकीन्हो भगवाना ८

॥ ११ ॥

लगेसराहनरामकोपायोपरमहुलास

॥ ११ ॥ ३१६ ॥ ॥ ११ ॥
दोहा एकसमैहस्थिननगरदुरजो धनकुरराज

चौपाई रहीखश्मनानामकुमारी दुरजो धनकीअनिल्विवारी १

किराजा ३ षवरस्वयंवरकीसोईपाई रागकस्यकोतुरतछिपाई

तिजुद्धपतिकेनेदन जाकीसावनामचठिस्पंदन ५ गयोहस्थिनापुरकहपाई सियो

ईपहुंचोहोतस्वयंवरमांही दूरियरोभोजहंकोउनाही ७ निकसी

८ तहेंसावस्थतेउतरीदोरिसभाना

लियोखश्मनाकोतुरतअपनेअकउठाय चौपाई ॥ १२ ॥

चल्योदारिकाकीदिसिधाई १

२ तहेंदुरजो धनकह्योरिसाई जदुकलकीसठतानहिजाई ३ दुरविनीतहरिसुतवि

भिवारी लियेजातमरजादहसारी ४ यहसठहमहिनिपुंसुकजाने

अतिमानै ५ वरवसहरीकुमारकुमारी सुतानतेहिजेमाखाडारी ईतातेधायधरहुस
ठकाही जाननपावेयहगहमाहीं ७ घेरिचहुंकिततेयहिवाथौं ल्यापअथकोठरी
महथांधौ ८ दोहा जोसांवहिबेधनसुनतजदुवसीरिसिछाय सैनसाजिसवआ
पनीहमपरअहंधाय २ चौपाई तोकाकरिहैजदुकुलकेरे अहैसदाकेसेवकमेरे १ भूभोगा
तहैदीनिहमारी चमरछवदैकियअधिकारी २ जोकरिहैहठिआयलराई तोजेह
वीरतागमा ३ जदुवसिनकोगर्वमहाना सहिनजातसुनिजातनकाना ४ तहभी
समभाषोधनुधारी वधिहैनहिवालकविभिचारी ५ करनकहैयाकरिकोयअघाता
जदुवसीहैकेतिकवाता ई मोहीकहैआयसुनपदेह आपकरहुनहिकछुसंदेह ७
महीअकेलवालधरिलेहौं जदुवसिनउतारिमददैहौं ८ दोहा असकहिधनुसरक
रनकरिकरन १ सावहारस्यदनचट्टेया धावतभयौतुरंत २ चौपाई मू
रिअवाओरसलवीरा अरयकेतुतैसरनधीरा १ भीषमभीषमग्रीषमभानू कियोसो
वपरकोपियानू २ चट्टिस्यदमदुरजोधनराजा धायोसांवधरनकेकाजा ३ येषदा
वीरमहाधनुधारी धायोसांवहिवारप्रचारी ४ आवतषटवीरनकहैदेवी सावधान
ई सावविसेषी ५ सारथिसोअसवचनउचारा फेरौरथअवआसुहमारा ई भागा
वजदुकुलकोनहिधरमा जायदेपाउवकिमिमुषचरमा ७ जदुकुलकीमहरीतिसा
दाकी करहिवीरतारनमहवाकी ८ दोहा जदुवसिनकोधर्मयहआपअकेलेहुहोया
कवहुंनुरहिनहिसमरतेसहसनसजुनजाय ४ चौपाई सुनतसुतस्यदनदुतफेरा सांवा
हकियोसारधनुकेरा १ षोअकेलसिंहसमवीरा सांवकुमारमहारनधीरा २ करनदू
रतेतेहिगोहरायो रेदुरमददुहिताहरिल्यायो ३ ताकोफलअबवेगिहिएहै जोरनते
कहैभाजिनजैहै ४ ठाढारहुठाठोरहुवाचक तैउपजेअपनोकुलघालक ५ असका
हिकरनसरनबहुमास्यो तिमिभीषमवहुवानयवास्यो ई भूरीअवासुजोधनदोऊ
विसिषनिसितछांडतमेसोऊ ७ भीषदेवपुनिवाननिधारा सांवहिपरतजिकिया
अधियारा ८ दोहा गयोवेधिवाननिविपुलतहजडनाथकुमार पैनगननमोनेकहै
रनवांकरोजुमार छंद जौंछुइमृगनविलोकिमृगराजरहतअसोकि सौंवीरसा
वकुमार कोदंडकियटकारचमकायछ नलनचाप बहुकरतअरिपरदाप स्य
दनतुरंतधवाय वरतजतवाननिकाय २ यहजौजहाषटवीर चहैवीरसास्योतीरक
रनहिहैन्योसरवीस कुरुनाथकहसरतीस अरेवत्रतैअनरास सबकोहैन्योपचासभू
रीअवैसतवान मषकेतुडसतसरान ४ पुनिकरनकहसरचारी हनिदियतुरंगवि
दारि पुनिकाटिसुतहिसीस रथकाटिदियसरवीस ५ अरुभीषमहिसरधार पु
निहैन्योसांवकुमारधुजसुतस्यदनकाटि पुनिसरनदियतेहिपाटि ई भूरीअवैदा
सयाच कोषितहैन्योनाराच हनिसुतरथकहैकाटि हयचरनदोनैयाछाटि ७ दुरा

पुकारि
दोहा

दलिदियोरथहनितीर भविरथषटपक्षवान

१ छंद

चहुँबोरतेवोहिधरिकै मारनलगेसरदेरिकै २
सरमारिकियविनअंगनै यकहसौसारथिसीसहे येकदल्योधनुसरवीसहे ३
गयजविरथकुमारहै लियपरिधकरदसंभारहै दोस्योसुभटभटसन्मुखे
४ तहकरनपरिघहिकाटिकै सांवहिदियोसरपाटिकै षटव
सावहिलियोधरिधायकै ५ पनिवाधिकछमकुमारको

निजावजैमनमहंगुनिलये कन्याकुवरकहअनमे राख्योसजगजुतसैनमे
हरिरामभयकोतजिदियो जदुवसअवनहिआयह
रिहयहयायह ८ दोहा निरपिसाववंधनतहानारदअतिदुषपाय
तुरतजहाँकछमवलराय चौपाई सभासुधमाअतिखुल्लिआई तैसेबैदरदेजदुगई १
क ५। वैठेजगसैनमहाराजा २

ही राजिरहेवलरामतहहो ३ तहअनिरुद्धधीरधनुधारी
री ४ महावलीप्रद्युम्नप्रवीरा राजतरामनिकदरनधीरा ५
गदसारनकतवमस्तिरा ई दीनमानअरुमानुजुकारा औरहुवैठेकछमकुमार ६
उठीसभानारदकहंदेधी जदुवसीसुदलहेविसेधी ८ दोहा
हिप्रैछीपुनिकुसलात पुनिजदुपतिकरजोरि कैकहनभयेयहवात चौपाई
षवरिहस्थिनपुरकेरी कुरुकुलसुरतिकरहिकहमेरी १

अवलोलानथआपनहिजने २ सांवहरीकुरुलाथकुमारी तवकोपितहैषटधनुधारी
३ भीषमकरनसुजोधनवीरा सलमषकेतुभूरिअवधीरा ४ विरथसांवकहंकरितहो
वोधी राषेउयेककोठरीधोधी ५ नारदवननसुनतजदुवसी ६
उगसैनभूपतितहवोले अपनेउरकीआसेबोले ७ अवलोअैसीयहिकलीमाँही वा
तअनैसीभेकहंनहो ८ दोहा करिअधर्मषटवीरमिलियेकवालककोचेरिकरिविर
थेधरिलेतमेपरलोकहिनहिहेरि चौपाई १।

लिजायकुमार १ सामरामअरुमेदहदंडा करहुसवैजदुवरवरिवंडा २
तिवलवाना तेहितेकरहिअधर्ममहाना ३
जुगमहिभरिचेना ४ सभासदनसवकाहंसुनाई बोलेवचनवीररसखाई ५

मंडमाहंकुरुवंसी अपनेकहं मानहि अरिध्वंसी ई कलकुवरवं धन सुनिकाना कल
भरिरहनवननतमकाना ७ हुकुमकरहुयेही कलनाथा जदुवरलेहि सखनिजहाथा
८ दोहा साजिसकलदलआजुही करि मखवल अवलव हस्थिनपुरेपधारियेअव
नहिकरहुवेलेव ४ चौपाई तहांदानपति गदकतवर्मा संवतकीन्हैसात्यकियर्मा
१ तवअनिरुद्धकह्योअतिकोपी कुरुवंसिनकटनमहचोपी २ आजुहिहास्थिन
पुरकहं चेरी मारहुकुरुवंसिननहिदेरी ३ इनकेअतिथमंडमनवाढो मिलासुमट
अवलोनहिगाढो ४ षादिहस्थिनापुरहिबहैहै तवजदुवंसीनामकहैहै ५ तव
वोलेप्रदुधधनुधारी सुनहुनाथअववातहमारी ई जाइनकाउहस्थिनपुरमा
हैं देहुअकेलसीषमोहिकोही ७ लघुकारजहितसवजदुवंसी कहिगवनका
रहिअरिध्वंसी ८ दोहा सवकुरुवंसिनपकरिकेपगमहवंधनडारि आपनि
कटलेहोतुरततोसतिवातहमारि ५ चौपाई कुरुवंसिनजोपकरिनखोज तो
सुतरावरमेनकहांऊँ १ जोकरिहैं संकरहुसहाई तोधरिलेहैं आपदोहाई २ भी
षमविजैकरनकेभुजवल कीन्हैकोरवहै घमंडभल ३ जहंनिरवलकाहूकोदेवो
कोरवतहंजुधकरहिविसेष ४ कोरवअहैं औरकेधोषे लषेनआपदाससरचो
५ पितानअवबेलेवककुकीजे मोकहंआसुहिआपसुदीजे ई कलभरिहजातोअव
नाहिवंधनसुनतबंधुपदमाहीं ७ सुनिप्रद्युम्नवचनजदुराई वोलेवचनमंडसु
सक्याई ८ दोहा हस्थिनपुरचलिहै हमहु साजिसेनचतुरंग देववकोरवकस
करतअवजदुकुलसौजंग ई चौपाई असकहिसेनापतिहिवोलायो सेनसा
जावनहुकुमसुनायो १ कोरवजादवहोतिलराई जानिवचनवोलेवखराई २ सु
नहुसुनहुसववचनहमारा यहअनुवितनहिकरहुविचारा ३ कोरवहैंसवनात
हमारे तिमिपांडवहैंअतिसेय्यारे ४ तिनसौअनुवितकरवलराई अवसिउभै
कुलछेकेजाई ५ दुरजोधनसौगयोनसाई सावहिधस्योकरिचपलाई ई ता
तहमहस्तिनपुरजैहैं सांवहिहठिछोडायइतलैहैं ७ जेसीकोरवकियअनरीती
तेसैतुमहुकरतअनीती ८ दोहा सुनतवचनवलभद्रकेजदुवंसीसरदार भीतिमा
नसवमोनेभेकोउककुकियनउचार ७ चौपाई तवजदुपतिअसवचनवषानेहम
सवमहतौआपसयाने १ जोमनभाविसोईकीजे उचितहायसोआयसुदीजे २ सा
सनहोयजोआततिहारो सोईकरिवोउचितहमारो ३ तवउद्ववोलेअसवानी वल
विचारिकेवातवषानी ४ आपुसमहनाहिउचितविरोधु तातेकरहुकोपअवरोधु
५ रामजायकोरवनवुभारई सांवहिलेहैंअवसिछोराई ई जोनमानिहैंकहीहमा
री तौचलिकरवउचितपुनिरारी ७ तहांवचनवलभद्रउचारा जोनमानिहैंकहा
हमारा ८ दोहा तौनहिषवरपठायहंसेनहेतहरियाहिं देहुदेहुकोरवनमधि

॥ ८ ॥ चौपाई असकहिस्पदनवदिवलरामा जासुतेजरविसरि
लोमा १ लियोउहवैसंगलेवाई विप्रनअरुब्रह्मनसमुदाई २ विप्रनमधि
वलकैसे तारनमदिनि सापतिजेसे ३ जायरामहस्थिनपुरनेरा वाहेरनग
कुरुपतिआसैजाननहेतू उद्वकहंपठयौमतिसेतू ५
वनमहजाई धृतराष्ट्रहिवंद्यौसिरनाई ई वाहलीकदुरजोधनदेनि
धममतिभोने ७ उद्वपुलि सवनकुसलाई जाहिरकीन्हीरामअवाई ८
मआगमनसुनततहकौरवकलितअनद

॥ ९ ॥ चौपाई मगलसाजिसाजसवभाती गावतवारवधुनलेपाती १ करन
लेदुरजोधनमुदितमहाना २ गयो रामदेर सुषकाई
वहकौरवनलेवाई ३ वलहिनिरिषिदुरजोधनधायौ वारवारचरननसिरना
४ रामहिविधिवतपूजनकीन्ही सुरभीरतनमेढमहेदीन्ही ५ औरहुसक
रामहिकियप्रनामसुषकाई ई

॥ १० ॥ रामफेरिपूछाकुसलाता कुरुपतिहैंकहीअसवाता ८ दो
आपकपातिसकलविधिहै प्रभुकुसलहमार
समथार ११ चौपाई रामकहीजदकुलकुसलाई दुरजोधनवरआनंदकाई
असवचनवधाना कौरवसकलसुनहुदैकाना २ सकलभूपकोजासिरताजा
सोवगसेनमहराजा ३ ताकोसासनसुनिवितलाई विनाविलंबकरहुसव
धुषटभटजुरिअधर्मअतिकरिके जीसोयेकबालकहअरिके ५

नकहंआयसुदीन्है ७
दोहा तचमैरुपहिवुमाईकैकरिकैअमितउपाइ
१ चौपाई छोडिदेहवालकहअवहींनहिविनासकैहअवसवहीं १
निजसमवचनसुनतवलकेरे २ दुरजोधनतनलागीआगी बोल्योवचन
॥ ३ ॥ हायकालविपरीतदेधाना सुननपस्योअसहअवकाना ४
जासिरमुकुटमहाना तासिरचदनलगीपदचाना ५ जदुवसिनकहनातवनाये
रक्षदैविभोवदाये ई अपनेआसनमहवैगये हमहीइनकहभूपवनाये ७
मतामाननअवलागे प्रथमहिभोजनभरिजेसागे ८
नरेसवमाइ तेईअवहमपरलंगेसासनकरनवनाई चौपाई ३६
नक १३५ १ जदुवसीनिरलजयहने
हिजाने २ कोयहसुनैकहैकोवातासदिनजातिअनरी

१। ५ मेघजो लेनचहे हरिभागातौ विनासहे जात अभागाई सुकववाच यों कुरुपति ध
 मंडके वोर रामहि कहि वहुवचन कठोर ७ तम किउ द्यो आसन तेरा जा लेसि गरी कौ
 रवी समाजा ८ दोहा गये जिन पुराई ॥ ते पापी मति मंद गनेन कछु बल देवा
 कहं परे विभवे कंठ चौपाई देखि कुसील कौरवन काहीं सुनिकठोर वानी श्रुति
 माहीं १ कियो कोप बल भद्र अनूपा भये आसु पावक कर रूपा २ लखिन सुकत
 कोउ रामहि वोर भये अरु न लोवन जुग घोरा ३ विहां सिरामत हें वारहि वारा
 वचन वचन समवदन उचारा ४ होहि दुष्ट जे धन मद अ धा ते मानत नहि कछु
 सब बंधा ५ ते सठ पूरन डंडा हि पाई देहि सकल निज गर्व गवाई ६ ज्यो पसु कनि
 हि आन उपाई लगत लकुट दुत जात सुधाई ७ जदुवंसी जव कोपहि कीन्ह ॥
 कुरव सिन मारन चित दीन्ह ८ दोहा तव मैतिन कहं सकल विधिकरि उपाइ समुझा
 ९ कुरव सिन कल्याम चहि मै आथोइ तधाइ ४ चौपाई कौरव दुष्ट महामति मंदा क
 लह निरत पल अहं स्वकुंदा १ मोहि सुनाइ कही कहुवांनी जान्यो नहि ममवल अ
 भिमानी २ भोज वस्त्रि अधिक करी सा उग्न सेन अ स अ हेम ही सा ३ जाके सका
 दि कदिगयाला परे रहे द्वारि सवकाला ४ बैठि सुधर्मास भा मभारी पारि जात नर
 को अधिकारी ५ सुरपुर ते वासव मद मारी भगवा यौ सुरत रुवर जोरी ६ सोनहि
 का कौरवन समाना केहे नहि काके अस ज्ञाना ७ चरन कमल कमला जेहि से वै ॥
 सो हरि धरे देहन रदे वै ८ दोहा लोकपाल जेहि पद रजहि पूत होन केहेत निज सि
 र मेधार नहि ते करत सर्व दानत चौपाई जा सुचरन रजती रथ काहीं अति पाव
 न करि दत सदाहीं १ मै विधि सिव जेहि अ सहि अ सा देत मुक्त करि जा सुप्रसंसा २
 सो जदुवर कौरव समनाहीं को अ सवात कहें मुष माहीं ३ कौरव दीन मही जदुमो
 गे सोदुर जो धन कहत अजोगे ४ कौरव सिर हमार पद धाने येका केवल अहं भु
 खाने ५ अ से मद मतन के वैना कौन सहे जोहि वल अ नेना ६ आय धौ सराव करिया
 ना थौ गंवाइ दीन्ह सब ज्ञाना उडव अवतान हि सहि जातो आपिन नहि कछु मोहि
 देषातो ८ दोहा विना कौरवन की मही करि डारें गो आज जे नहि गिरि दिंदान के सम
 पायन कुरु राज चौपाई अस कहि कोप विवसवल रामा हल मूसल लोन्हो वल धा
 मा १ उख्यो सभाति राम तुरता मानहु करत लोक नय अता २ चलो हस्तिना पुर की
 वारा अतिकोपित रोहनी कि सोरा ३ पंगन धरत धसकति हे धरनी चढ्यो मनह सिं
 धुरल धुतरनी ४ सास लेत वल वारहि वारा मानहु करत जगत संधारा ५ वाला
 सर्ज समवदन विराजे अति सेनी लव सनत नछाजे ६ सहर पनाह निकट बल जाई
 आसुहि हल कह दियोगाई ७ फूटी धरनि लगत हल पावै जिमि सरपात्र पाग रहे जा
 वै ८ दोहा तहं दवाय हल कौडु तै पुनिलिय आसु ठाय हल संग हस्तिना पुरो उठि ॥

१ छंद अमरावतीसमहस्तिनापुरकोसञ्चरतालीस

हिचहैयावोरनगंगमहजगद

चारिहुवैर गजवाजिकदहुछूटिभागेकरतआरतसोर

जततजिनिजनारिवात्सकसंग

अंग कोउकहतपरलैकैगईदुरजोधनहिक्पाय

छंद सरक्यवापिनढरकिगोजलवृक्षगेसवदृष्टि

चेतुगयेसवजृष्टि

कर्न कहेंद्रानकहैरुपद्रानसुतकहैभीमअवभौमर्न

छेडिकैहथियार तनवसनकोसंभारनहिपुरपस्योहाहाकार

हिआसुवपाय सववैरचकितकैरहेकरुचलतविकुसनाहि पुरपस्योभरभा

रहरवैरघरगिरतभरभरजाहि

फटिककी फरसै फटत गोपुर गिरत महाराहि बहु धुज पताकाध्वस्त भेन हिने क
हुँद रसाहि ४ कुरुनाथ कौरव कुल विना सवि लोकि अति अकुलाय खैवं धुनि ज
अति भीति जु तभीषम मवन गोपाय कर जो रि कै पूछत भयो अति दीन वचन सु
नाय यह कह होत बटाइये मोहि ने कुमाहि जन नाय ५ दोहा तब बोले भीषम विहम
सिसु नुकुर पति मति मंद गंगाम ह वैारत नगर सोरोहि निकोनंद चौपाई जायो
जाय घमंड दे पाये ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

वक्जीवन आसा २ जो ज सकरत सोत सफल पावे यामे कोउ संदेहन ल्यावे ३ सरस
व समजा के सिर माही धरन धरी है धसकति नाही ४ ता सो करि कै वैर महा ना कु
रूपति अववाह हुकल्याना ५ ताके पगन परहु अवजाई और नदी सत वचन उपाई ई
भीषम वचन सुनत कुरुनाथा लै कु दुं वासि गरो निज साथा ७ सुताल धमने रथे व
दाई ता संगे सांवहु कह वैराई ८ दोहा तिनको आगू कर लिखे सब कौरव कर जो
रि गये सरन बखिरा मकी गुनत आपनी थोरि चौपाई कौरव खेराम कह जाई ॥
मानहु महा काल भय दाई १ हस्तिन पुर स्त्री न्हें हल पाही वीरन चाहत सुरसरि मा
ही २ दौरिकिये सब दंड प्रनामी कहत भये रक्षहु बखिरा मा ३ राम राम हे अधिल
अधारा जान्यो नाहि प्रभाउ तुम्हारा ४ हम हैं मूढ कुबुद्धि अगाधा छुमाकर हुहमा
रो अपराधा ५ जगत पति पालन संहारा ताके तुम हो प्रभु करतारा ई आपखा
लहित हैं सब लोक औ सेवद हि वेद के थोक ७ सरस वसरि सयेक फन माही धरे
धरा हो संसेनाही ८ दोहा परम प्रकासी आपके सोहत फलाहार अंत से उतरा
धारि जग की जनु सैन बिहार चौपाई आपको पसवर रहन हेतु नहि मत्सर नहि वैर नि
केतु १ सदा सत्व गुण धारि रहऊ श्रिति पालन महत तपर अडक २ सब भूत नके
अंतर जामी सर्व सक्ति धर जय बहु नामी ३ जय विसकर्मा जय अविनासी जय अ
नंत जय परम प्रकासी ४ तुम हो सदा दास के छोहीं हम तुम्हारे सरनागत होहीं ५
सुक उवाच अस कहि डुर जो धन कुरू राई गिर्यो राम चरन न अकुलाई ई कापत
अगवहत डगनीरा गयो छूटित नको सब धीरा ७ विनै कियो याहि विधिक रुवी
रा तव प्रसन्न न्हेंवल मति धीरा ८ दोहा करि कुरुपति ये अति रुपावचन कह गा
भीर पै हो सकल अनंद अति अवन होहु भयभीर चौपाई अस कहि पुर तेहल अ
ति भारी लियो आसुवल राम निकारी १ पुनिकुरुपति सो गिरा उचारी राखि हुतु स
मुधि सदा हमारी २ डुर जो धनत रहे कह्यो सुषारी अवनहि भूली सुरति तिहीरी ३
अस कहि वारह सै गज भारी सजि साजे सुंदर ऊवि वारी ४ दस हजार बाजी जीवा
धीरी षट् हजार रथ साजु समारी ५ द्वे हजार दासी छवि वारी दाइ जदीन्हें या संग
कुमारी ई लै सिंगरि बल राम सुषारी सुत सुत वधूसंग सुषकारी ७ उद्भव आदि क।

। चले द्वारिके आसुपचारी ८

तुरतवलराम करिवदनवैठतभये

ब्रतांतसबसभामहिमहगाय जदुवसिनकोदेतभे आसुहिरामसुनाये ई
सादक्षिनऊचकछुनीचोगगावार

। जाय यव

श्रीसुकजवाचे दोहा भोगासुरहनिहृत्सप्रभुसोरहसहसकुमारि

चौपाई मंदिरसारहसहससुहावन

१ यहसुनिकैनारदमुनिराई मनमहँविसमयकरीमहाई २

रनारीअहँअनेरू तिनमहँरमहिहृत्सकिमियेकू ३

आयेआसुहिरूत्सनिकेनू ४ देषनलागेजदुपुरसोभा जाकोनिरषिसकमनेलो

भा ५ फलेवपवनवनगृहवागा गुंजहिंमधुकखडवपरागा ६

जकेदरा फूलिरहेसुंदरअरविदा ७ इंदीवाअभोजसुहावन

सुषळावन ८ दोहा कूजहिं सारसहंसवहुवैठेप्रमुदिततीरन

अतिनीरपरसगभीर २ चौपाई जहेजदुवसिनकेसुषकार

तिभारी १ रजतफटिककेहुँवहुधामा बहुतकनकमरकतअभिरामा २ चौहट

हाटवाटवहुघाटा तिनमहेठटेअनूपमठाटा ३ सालासभासुराखेनीके

४ सुरभिसखिलगलियाँसवसीची

५ कनकदेहलीरजतअंगना तिनमहँवैठीचारुअंगना ६ विविधि

पतोकेनभमहँलहरै रविलूपाइळायाछिनिरुहरे ७ अंतहपुरमहनारदआ

यनिरषितासुसुषमासुषपाये ८ दोहा

तिहरिमंदिरमेयकथलदेषीपरेअकूति

१ छावन २ येकमंदिरमहनारदआये जहाँरुक्मिनीरूत्ससुहाये ३ प्रभविसांस

जदितजवाहिरलसहिधनेरे ४ वैदूरजमनिळजाळाजे

५ पुहुमीपननमठीविसाला

मनिनजदितआसनळविल्लिवै ८ दोहा सपीसभारेवरसनपहिरहीरनहार

नजरीकरलेछरीपरीद्वारहीद्वार चौपाई वाहेरकेदस्वाजेनमाही

हुंचाही १ जरीपागसिरवपुवरजामा रतनजटितभूषनअभिरामा २ कनेकदंडस
वकेकरभारी रतनजटितफैलतिवजियारी ३ विविधिभातिमनिकेतहंदीपा नष
तनततिमनुससहिमहीपा ४ कदतभरोषनसुरभितधूमे यसरतसोअकासा
अरुभूमे ५ तिनहिनिरविजलधरमनमनि नरदोहा ६ दोहा रषाने ई विविधि
भातिवारजेविराजै नचतभोरतिनमह अतिभुजै ७ असेसुंदरमंदिरमाही स
षीसदससंजुतसुषमाही ८ दोहा निजकारकरिद्वारतचभरठाढीकृष्णसमीपा
असीरुक्मिनकोलषोनारदजायमहीप चौपाई नारदकोलषिकैजदुराई उठे
आसुपरजंकविहाई १ सकलधर्मकैहैधुरधारी चरनगहेदोउकरनपसारी २
क्रीटसहितमुनियदसिरनार् पाणिजोरिआसनवैठाई ३ नारदचरनधोयजग
दीसा धारनकियोसलिलनिजसीसा ४ जोहरिकोचरनोदकगगा करतिजग
तकोपातकभंगा ५ तेधोयमुनियदअधीधामा सेतिब्रह्मदेवकियनामा ई मुनि
कहैविधिवतपूजनकरिकै बोलिवचनप्रसरसभरिकै ७ कहहुनाथकाकरहिता
हारि आपकृपासववनवहमारो ८ दोहा मुनिजडुपतिकेवचनतहनारदमुदमुस
क्याय जोरिपानिवोलिवचनअनंदउरनसमाय नारदउवाच चौपाई आपहि
मेहमलविअषंडा दीनदयादुष्टनपरदंडा १ सोनहिकलुअचरजउरआवत अ
पिखेलोकपतिआपकहावत २ जगतकरनकल्यानतुरता पाहुनाथअवतारअन
ता ३ सोहमभलीभातियहजनि विचरहिंकरतआपजसगाने ४ ब्रह्मादिकजेबो
धअगाथा तेउरधरनकरहिजिनसाधा ५ जेसंसारकृपउद्धारन हैअपवगदान
केकारन ई असेजडुपतिचरनतिहारि धन्यभाग्यहसआयनिहारि ७ अवअति
कृपाकरहुजदुराई तवपदतजिमनअनतनजाई ८ दोहा सुकउवाच असक
हिकैनारदउठेगेहरिमंदिरऔर लषनजोगमायाबहेद्वारावतिसबठोर चौपा
ई तहंदेखेजदुनदनकाही बैठेसतिभामासंगमाही १ उद्धवसंजुतरमानिवा
सा बेलिरहेप्यारीसंगपासा २ नारदकोलषिउठेमुरारी पूजनकियोधीतिजुत
भारी ३ पूछ्योआपकुवैईतआये वंडेभागदरसनहमपाये ४ तुमपूरनहमा
अहैअपूरन आपमनोरथकिमिहमपूरन ५ कहहुतथापिकृपाकरिनाथा क
रहुजेन्मअवभोरसनाथा ई मुनिनारदजडुपतिकीवानी उज्जैनभवनभवनज
मानी ७ औरभवनमहगेपुनिघाई तहोजायदेखेजदुराई ८ दोहा बैठेनारिस
मीपमेलियेगोदबहुवाल तिनहिषेखावतहैमुदितअपीपतिपरभकृपाख चौपा
ई फेरिऔरगहगेमुनिराई तहनेहातदेखेजदुराई १ यहिविधिवागनसगेमुनी
सी दरसनकरनहतजगदीसा २ कहहुजग्यवहकरतसुरारी कहहुजेभावतदुजगा
नभारी ३ संध्याकरतमोनकहुनाथा जेपतमंनकहुंगेमुषिहाथा ४ कहहुसालकि

कसंगसुषारी खेलतपटाविपुलगिरधारी ५ कहंतुरंगनफेरतअहही
यलषिसुषलहही ई कहंसवारकै सुंदरसंदन

७ करतनाथकहुसैनविहोर वंदे १८

ठियेकातुविचारि मंचकरतकहुं राजही जदपि स्वतंत्र मुरारि चौपाई
वारवधूले सहित अनंदा १ कहूं अखं कतकरिवहुगाई साद

ई भोजनकरतकहुं पकवाना कहूं विहारमहरहेलोभना

११ कहूं संधिकरिलेतमुरारी

१२ सज्जनकोचितनकरतमंगलमोदविसाल

३ कहूं सुताकस्याहउछाह १ कहूं वेदिनीकी करहि विदाई कहूं सावहिनिज

२ कहूं पुवकोजन्मउछाहा कहूं वतवंधकरतनरनाहा ३

कहुतडागकहरचतअसेषन ४ कहूं कूपजदुनाथषनावे

वागकहनाथलगवे ५ कहूं हरिमंदिरसुंदररचही कहूं प्रभुवेदेतियगननचही ई

संगलीहेजदवरसरदार ७

करहि पुनीतपसुनसंधारा ८ दोहा कहूं कामरीवोदिकै पुरजनद्वारहिद्वार

चौपाई निरषिजागमायाप्रभुकी

१ नारदतवप्रभुसोहसिवोले कपटआपनेउरकोषले

मसौआयोइतधोई दषनतवविभूतिजदुराई ३ आपजोगमायामेदेषी

४ तुवपदपदमकृपामेपाई लषी तुम्हारिविभूतिमहाई ५ अब

कियेरह्योप्रभुकृपामहाई ई

७ जगपावनतुवकीरतिगोई

दाहा

तातेतातनकौतुकभानौ मोहाकोसवकारनजानौ २ सुकऊवाच

सिषवतसवलोकनकहंधर्मा ३ ५

नारदेमुनियहिभातिनिहारी ४ अनुपमउदयविभूतिविलोकी नारे

५ कौतुकगुनिमुनिवारहिवारा ६ १

ई कछमपदमपदमनमहध्यावत नारदगयेकसगुनगावत ७

धिकरतमनुजसमवीला नारायनजदुपतिसुमसीला ८ दोहा म

सहस्रसंगविहरतसदासुकुन्द हावभावहासीकरतयावतपरमअनन्द १ हरिचरि।
 त्रजोप्रीतिसौगावतसुनतवतात भक्तिहोतमगवानमेआसुकुलपुत्रजात २ ह
 तिश्रीमहाराजावांधवसविस्त्रनाथसिंघात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्री।
 महाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजदेव
 कृतआनंदश्रुवनिधोदसमरकंधेउत्तरार्धेयिकोनसन्नितमस्तरंगः ६९॥३॥
 ॥ सुकोवाच दोहा येकसमेरजनीरहीपांचदडअवसेषलालसिंघालागेकरनसुंद
 साररविसेष १ चौपाई दिवसविरहकोआगमजानी भईदुषितअतिसेसवरानी २
 लालसिंघनकोदेतसरापा कंतकंठलागीलहिताया २ कलखकियऔरहुवि
 हंगा मंजुगुंजिकियअ लितिनसंगा ३ मानहुवंदीगनहरिकेरे प्रातजगाव
 नहिनवहुटेरे ४ सीतलसंदसुगंधसमीरा वहनलगेयौविरहिनप्रदपीरा ५
 जघपिसुषकस्मारुतवहतो नैयपिहरिप्यारिनउरदहतो ६ पियभुजमधिजघ
 पिसुषकरती तदपिदिवसविरहानलजरती ७ ब्रम्हसुहृतरतजानिसुरारी उठि
 अंजुजकरवरनपधारी ८ दोहा प्रकितिदुपरनिजरूपकोजडुनंदनकिया।
 ध्यान उतपतिपालननासकोसाईहेतुमहान १ चौपाई कनककलसभरि
 सुरभितनीरा मज्जनहितल्यायेमतिधीरा १ जडपतिविधिवतकियआ
 स्नाना नितकर्मकियसकलमहाना २ जुगयीतांवरधारिसुरारी पूजनकी
 न्हैयाविसदसुधारी ३ होमकियोपुनिगावकमाहीं गायत्रीजपिमोनतहोही
 ४ उदितअककहंरचोहींदो उयस्थानविधिवतपुनिकीन्हो ५ सुरनरि
 षितपितरनकियतरपन विघ्ननदहनकीन्होअरचन ६ मुक्तमालिका
 सुवरनश्रृंगा सूधिदूधप्रदवच्छरनसंगा ७ वसनसहितपुररजतहिकेरे
 आरहुभूषनसाजिघनेरे दोहा सहिततिलाजिनयौगकविघ्ननकरिसता
 कार निसंदेततेराहसहसश्रीवसुदेवकुमार २ चौपाई पुनिगाविप्रदेवगा
 रुदहन वदनकीन्होपानिनसिद्धन १ मंगलद्वयपरसिगिरधारी विविधि
 भांतिभूषनतनधारी २ अदभुतकीन्होअंगअंगरागा पहिस्तेजेजवंतपु
 निवागा ३ कीटसीसमहदियोप्रकासी कटिफेटोवाध्याल्लविरासी ४ कटि
 परतलोडारितेहिंदंक गदाचक्रदरधनुअरिंदंक ५ चरेश्वारिहभुजनविसा
 ला पहिरिविमलवेजतीमाला ६ प्रतआरसीमाहसुषदेखी गोब्रषसुरदुजवा
 दिविसेषी ७ पुनिकदिसभामद्विप्रमुआये पुरजननिजनिजविनेसुनाये ८ दोहा
 जयाजोगआयसुदियोपूरिसंवेमनकाम नाथनिरषियेकवारतेप्रमुदिता
 कियेसलाम ३ चौपाई पुनिसवजदुवेंसीसरदारा कियेआयवदनयेका
 वारा १ तिनकोदियेहाथनिजवीरा सुमनमालविघ्नमजदुवीरा २ फरिसुहृद

मंजीजनआये निजनिजकारजसवैसुनाये ३ आयसुवचिततिगहिप्रमुदैके
४ दारुकसोवोलेअसवानी

ताहीछनदारुकस्थल्ययि सुगनीवादितुरंगसुहाये ६

दो रथतथारवोल्योसुषवाढो ७ दारुकपानियकरिनिजपानी

गपानी ८ दोहा सात्यकिउडवसेगचढेलियेचमरकरछत्र

चौपाई चलेसुधरमाकहँजदुराजा

आवतनिरषितहोजदुराई जुवतीलगीभरोषनधाई

किमंदसुसकाई मनहरिलीन्ह्याप्रीतिदेपाई ३

५ सोकमोइअरुलुधापियासा

जोनसभामहजातसदोही येष्टवर्मिआसुनसिजाही

वैठेसिंघासनछविलाई ७ फैलिरह्योजदुनाथप्रकासा पूरितहोव

८ दोहा जयाजोगवैठेसुभटजदुपतिसासनपाइ

रिलसतजनुउडगनमधिउडराई ६ चौपाई तहोहासरससषविलासी

११ तहानरतकीनरतकआये प्रथकप्रथकनचिमनभाये २

खैलेमंजुलताननिनाना ३ वीनावेनहुमुरजमृदंगा ता

४ नाचिगायवहुभातिरिभाई लहीइनामअधिकमनभाई

५ सभात्रभवादीदुजआये पूर्वजसीनृपकथासुनाये ६ तहयकपुरुषअपूरुव

द्वारपालतवषवारजनायो ७ रुस्तताहिनिजनिजकदवोलायो ८ दोहा ३

९ चौपाई भगधराजअतिसेवलथामा जरासिंधुहैजाकोनामा १ सोहि

ने करीमहिमाही जीतिलियोवहुभूषनकाही २ वीसहजारभूषकहँधरि

के राख्योकारागारहिकरिके ३ तेनृपतुसदिगमोहिपठाये भूपतिविनेदेतमो

४ रुस्तरुस्तहेदीनदयाला नासकदासदुषततकाला ५

भवमति आपसरनहोमिजगमति ६ पापनिरतसिगरेजगलोग

रतनहिंमोग ७ वेदविहिततुवपूजनमूले

सतवरषनलैजेकरैअपनोजिअवविचार

दकमार १ चौपाई असेतुमहिअहेपरनामा दुषेनासुकोयकुविआमा २

लनासनसतरसनहेतु तवअवतारहोतसुषसेत ३

नै अरुतुम्हारसासननाहिमाने ४ तुम्हरेसरनागतहमदैके कौतुकगुनहिंके

सहिमैके ५ भूपतिसुषसवसपनसमाने तामेहमसवरहेमुलाने

यहतजितुमकोमजते तोकाहेअसदुपमहंरजते ७ आपचरनदुपनासनवारे

तेन्रवहमसरननुम्हारे ८ दोहा मेषनकोजिमिकेहरीघेरतभयदरसाय तिमिहमा
कोमागधप्रवलकैदकियोजदुगद ९ चौपाई औरनआवतकछुविचारा मागधव
लदसनागहजारा १ तुमहीयेकघनतारतिहारी तातेहमकोलेहुवारी २ हास्यो
तुमसोसत्रहिवारा मागधलेदलसंगअपारा ३ येकवारतुमसोयहजीसो तब
तेसठयहभूयोअभीसो ४ देतदुसहदुषतुवजनजानी हनहुताहिअवसारगपा
नी ५ राजसेदेसदृतअसभाषी कहैया ६ अमेलाषी ६ कैदमगधको
ठरीपरहै चरनआसरावरीधरेहै ७ करहुदीनदुसहदुषतुवजनजानी जदुपतिहोतुम
रूपानिधाना ८ दोहा राजदूतकेकहतअसदेषिपरेरिषिराय सीसपीतसो
हतजटामानहूँहैदिनराय ९ चौपाई सुनिहिनिरषिजदुपतिजगदीसा उठि
वदनकियमहिधरिसीसा १ सिंगरेजदुवसीउठिधाये नारदचरनआयसिर
नाये २ नारदपदपूज्योजदुगद विधिवतआसनमहवैठाई ३ श्रीतिसहितअ
तिकोमलबानी बोलेमुनिसो सारंगपानी ४ लोकअभयसर्वहै मुनिराई कहहुन
थहमसोसवगाई ५ तुम्हरेदरसमहहतगुनयेहू विभुवनषवरिसकधकोहिदे
हू ई इस्वरजो लोकननिरमाना तिनमेकछुनहितुमहिछिपाना ६ कहहुषवरिह
स्तिनपुरकेरी पांडवकहाकरनचिन्हैरी ७ जदुपतिके सुनिवचनसुहाये बोलेना
रदअतिसुषपाये ८ नारदउवाच दोहा जगकरताप्रमुआपजोसकिनसहित
लसंत आपिरहीजोसकलतुवमायाखषीअनंत ११ ऊँह सवजगतमेतुमया
प्रहोजिमिदारुअनखछिपानहै तुमकोनहैकछुगुप्त पूछहुमोहिजदपिसुजा
नहै तुवचरितजानतकोउनहीजगरचहुनानासकिने मायाविषससुततियगुनत
निजजगतजनअनुरक्ति १ सवतेविलक्षणआपतुमकोवारवारनमामिहै सा
सारछोडननहिजोजानतता २ नारदउवाच दोहा अज्ञानतमनासनहितैजसदी
पज्वालप्रकासिकै अवननिसुधारसप्याइकैअपनोकरहुसुषरासिकै दोहा
जबपिसवजानोअहैहेजदुनाथतुम्हार तथपिमैभोषतअहोयहव्रतांतउदार
चौपाई आपपिताभगिनीकेनंदन भक्तदुधिशिरपरमअनंदन १ जोकछुकी
नेमनहिविचारा सोसुनियेवसुदेवकुमारा २ राजसूयकरिकैवडजागा पूजा
नचहततुमहिवडभागा ३ कियेमाशुकामनाभुवाला आपहुसासनदेहुदया
ला ४ यहिकारलमोहिभूषयथाये तुमकोनाथवलावनआये ५ चलहुनाथहस्ति
नपुरकोही नृपहिकरावहुजततहोही ई राजसूयमहसवसु ६ महीमहाप
सकलजुरिजैहै ७ कोअससठतुवदरसनहेतु नहिअहैमृपधर्मनिकेतु ८ दोहा
रूपध्यानकरिनामसुनिगायचरितुम्हार पापीपामरपतितहूगमनतआ
पअगार १३ तौपुनिजोप्रभुरावरेदरसपरसपदकंज कहअचरजतरिजातहैना

सिद्धधनके गंज १४

नो पदकंजनको मकरंदमदागिकिननासकअम्भरमादसना

अवनीमेतरंगिनी

योजगयूतघनो १ सुकउवाच सारग

ये वोलिमजुखेन रामचारहरिहरिके चौपाई भगवानौवाच

दुषदीन्हे दूतमेजितेविनतीकीन्हे १ फेरआयनारदमुनिराई

रिसुनाई २ पांडुवराजसूयअभिलाषी मेरीआसगरहिकरिगोषी ३ उचितप्रथ

मगमनवकहंकेरो याकोआरजकरहुनिवेरो ४

मेरेमनअसउचितजनाई ५ सरनागतकोरक्षनकरिवो

धरिवो ई ततिकूचकरहुहरिआनू भारहिमागधसहितसमाजू ७

लेहिछोडाई मोहितोसमरउचतजदुराई ८ दोहा

तमनिहनाहि भारिमागधैआयपुनिकरवाउवमषकाहि ९

वीरनयाहो उचितहोइसोकरहुसदाही १ तवसात्यकिप्रधुम्नप्रवीरा

र्मसावरनधीरा २ कहेसबैअतिसुषमानी भलीवातयहतातवषानी ३

धुपरकरवचदाई हमसवकहयहउचितदेखाई ४

री ईद्रप्रस्थकहफेरिसिधारी ५ करवाउवपुनिभूपहिजागे

प्रियलागे ई जदुपतिसुनिजदुवसिनवानी उदवसौअसवातषषानी ७

वानऊवाच उदवतुमहोनेनहमार सुहृदमंत्रकेजाननहारि ८ दोहा

विचारिकेउचितजोयामेहोइ पीतिसहितसवभातिसोइ

मत्तागवतेउत्तरार्धेदिसमस्कंधेसप्रितमतरंगः ३०

॥ ३॥ श्रीसुकुवाच दोहा नारदकोअ रुक्मकोअरुक्मद्वनमंतदेषि

१ उदवउवाच चौपाई धर्मभूपकोजम्

१ मागधदेसतेदूतहुआई

विनयसुनाई २ तोसुउचितजोमोसनआयो सेमितुमकोचहोसुनायो

पधारहुहस्तिनपुरको जहोभूपधरधर्महिधरको ४ करवावहमयताहिमुरारी

तामेहोतदिगविजयभारी ५ दिसाविजयमहमागधकाही

ई यामेउभयअर्थवनिजेह धर्मभूपहआनंदपैह औरहुहोइहिर्यहमारा॥

सूयकरवाइयेधर्मभूपकोचाइ १ चौपाई मागधभूपमहावलवाना दसहजारग
जजोरमहाना १ दूजोहेनहिताहिसमाना येकभीमतेहिसमममजाना २ सतौ
अक्कोहिनिजोरिजोजेहौ तऊनसन्मुखजीतनपेहौ ३ हेवैमहन्मधर्मधुरधारी ना
हीकवहुनमुषैउचारी ४ ततिमीमपार्यअरुआपू विषरूपधरिगोइप्रतापू ५
जरासंधकेद्वारेजाई मागेहुनु धरीनतादेपाई ६ आपुकपालहिभीमधचंडा॥
करिहैजरासुतहिद्वेषडा ७ आपुसमीपवृकोदरजीती तासुहननकीऔरनरीती
८ दोहा जगउतपतिअरुनासकोपरमहेतुहौआप पैविधिसिवमुषतेकरहुहै
तुवकालघाताप २ अश्लोक गायंतितेविशदकर्मगृहेषुदेव्याराज्ञास्वशत्रुवध
मात्मविमोक्षणचंगोप्यश्वकुंजरपते जैनकतज्जापा पित्रोश्वखट्यशरणांमु
नयोवपंच दोहा नाथजरासुतकेहनेकैहैवहुसुषभाग मागधकेमारिविनाहोइहि
पूरिनजाग सुकउवाच चौपाई असकहिकेउडवचुपकेकै रहिकुष्मकेसनमु
षजैके १ उडवमंत्रसुनतसुषपागे तवजदुनाथसराहनलागे २ जडुवसीजेवडा
महनि बारवारउडवहिवषनि ३ नारदमुनिउरआनंदराषे कह्योउडवेतुममलभा
षे ४ बोलेहरयितहोजदुराई उडवमंत्रकरहुवलभाई ५ रामहुसंबततहकरिदी
ने बुद्धिदुडवकहेचीने ६ उग्रसेनवसुदेवहुपाही कुष्मकरीविनतीसुषा
मीही ७ हुहुआतेहृदिनिपुरजावै धर्मभूपकहंजग्यकरावै ८ दोहा उग्रसेन
वसुदेवहुसुनिहरिवचनउदार कहतभयेसंमतजोतुवसोईसतोहमार २ चौपा
ई जडुपतिवचनसुनतसुषमाने दारुकअनाधृष्टकहंआने तिनकोअसदिया
वचनसुनाई हैहस्तिनपुरमोरिजवाई २ साजहसकलसेनअवआसू हयगय
संदनसहितहुलासू ३ सोरहसहसरानिसंगजाही आठोपटरानीमुदमाही॥
विविधिभातिवाजेसंगवाजे चलेसकलजडुवससमाजे ५ अनाधृष्टसुनिजडु
पतिवानी दारुकसहितपरममुदमानी ६ लगेसजावनसेनसुपारी रानिनहुस
वकरीतयारी ७ जडुपतिदूतैरामसोबोले वचनप्रीतिरसभरेअमोले ८ दोहा॥
आपरहहुद्वारावतीउग्रसेनदिगतात करिदाथारसहप्रजाअसमोहिउचितदेश
त ३ चौपाई जोहमनगरगयेकरिसूना तौकरिहैरिपुअनरथदूना १ तति
आपरहहुग्नहमाही तौहमभूपधर्मदिगजाही २ रामकह्योजसतुमकहिदेहु ते
सहिकरवनककुसंदहु ३ अनाधृष्टदारुकपुनिआये जडुपतिसेअसवचनसुनये
४ नाथसेनसवसजीआपकी विभुवनमेभयजेहिप्रतापकी ५ सुनिजडुवरभूपा
तिदिगजाई विशभयेतिनकहंसिरनाई ६ पुनिवलमइहिवंदनकीने आसिषह
रषिहरिहिसोदीने ७ पुनिराजनकोदूतबोलाई नाथकह्योकरिकुपासहाई ८॥
दोहा राजनसोसंदेसममकहुहु दूतनुमजाय मारिमागधेआसुहाईहैचंदिछोडाय

४ सोरठा जडुपतिके सुनिवैन चलयौ दूत सिरनायकै ॥

नय सुनाय रथ तयार है आपको ॥

सात्वकि उद्भव हाथ गहि गमने रथ चढ़न को ॥ ४ तँ हनारद मुनि प्यात

॥ जडुपति जस गावत विमल ॥

वारमंदमंद गमनत भये वाजे वजे अपार को छाह लचहु दि समयो ॥

दत मत्त मत्त गतर लतुरंग संगहि महनचे

हुमन मथ के रे ॥ ५ ॥ १५ ॥

मदन ॥ १६ ॥

अति हिर साख है अरि काल जडुपति देखे काल सुवाले कियत त काल है

लहै ॥ २ ॥ येक बार राजे वजत भे गै यरहु गनत है गजत भे

सुठोर ठोरहि सजत भे सोरह सहस अरु आठ औ सत पाल की भनि जाल की येक येक

के संग भट सहस छवि ठाल की करवाल की ॥

राज ही जडुनाथ रानी मोद सानी चली यहि विधि भाज ही ॥

प्रवरिन वचन मे जुन साजु लादे संग पादे मोद जो खिरन मे

नहु चढि चले सकट न गजिन मे पहिरे कटक कुंडल चटक चट पद चले नहि रुजि

न मे ओढे दुसालि गथ विसाले मुक्त माले सबल से

जागे असिक से ॥ ५ ॥ बहु छत्र चामर विजन अमरन की टवर्म चमक ही ॥

धिमन हुदा मिनि वार वार दमक ही उडि धूरि धारहि धुंध कार अपार अवर मे छ

यो कर चंड तेज अषड तेहि लून उड के तह छपि गयो ॥ ६ ॥ भित वारहि वार पा

रा वारत जत करार है ॥ ५ ॥

धुज के विपुल वाहन जन हु आगे चलत मे

हिमलत मे ॥ ७ ॥ पुनि रंद स्पंदन अति रथी जुत ता सुमधि जडु नंद है

कि वास उद्भव भरे पाम अनंद है

रहै ॥ कृत वर्ग दू अकूर आदिक सजे सब सरदार है ॥ ८ ॥ पुनिल सति गोख गयंद

॥ सकल ॥ १६ ॥ डग धरत मंद हिमंद मग मंद मरत जल धर धार है पुनि

॥ १७ ॥ ॥ दोहा यहि विधि ले जडुनाथ देखे धर्म नृप पाहि ॥ १८ ॥

॥ १९ ॥ चौपाई ॥ अथ मन्त्र नंदे समधि जाई करत भये डे राजु

राई १ पुनि सौवीर दे सगेनाथा पुनि मरु दे सहिकियो सनाथा २ द्विषत वनी सा
 रिउतरि मुरारी सरस्वती ति मिउतरि सुषारी ३ पुनि यं जाव दे सकरि डेरा मत्स
 दे स पुनि कियो वसेरा ४ गिरि गो साल न ग्या मन माही सेन सहित निवसत
 हरि जाही ५ कुरु क्षेत्र आये जदु राई षवरि धर्म भूपति तव पाई ६ साजि सेन चतु
 रंगि निराजा जोरि सवै पांडव नि समाजा ७ विप्र न सुद्धन संग लै वाई चले लेन
 हरिकी अंगु आई ८ दोहा चले जात अति सै मुदित कून कून गिरा उचारि आजु
 लषव जदु राज को धनि धनि भाग हमारि चौपाई गनिका गन गावत संगे जाही
 चहु कित मंगल सार सुहाही १ परै विप्र गन वेद सुहावन थारन लिये दूव दधि
 पावन २ और हर्म गल साजु समारी आगे कल सलिये दुजनारी ३ उतै वाम दे
 हस्थिन पुरको छावत दिसनि धूरि सुर पुरको ४ आये इंद्र प्रस्थ मुरारी देषिय
 री सेना अति भारी ५ हरि हि हेरि पांडव सुषळाये इंद्री गन जनु प्रानहि पाये
 हरिक हरे पत पांडव धायि नेन न आने दनी रवहाय ७ हरि हल वत डतरि
 तेरे गये पांडवन के चलि लेरे ८ दोहा हरि हल पटिगे पांच हरि गोत नन सा
 भार पुनि पुनि परसत नाथ पद आने द उमग अपार चौपाई बहुत काल मह प्रा
 न पियारे धर्म भूप जदु नाथ निहारे १ मिलेर मायतिको पुनि राजा गन्यो सिद्ध
 आपन सब काजा २ नैन नीर पुलकावलित नमै भूली सुधि सिगरी तेहि छनमै
 ३ मिल्यो भीम पुनि कै प्रमुकाही जलधि प्रेम वाढ्यो इग माही ४ नकुल और
 र सहदेव हु दोऊ लीन्हें प्रभु हि अंक भरि साऊ ५ गदगद गरो कदत नहि बानी
 पांडव ६ गदगद बानी ई पुनि जदु पति अरु अर्जुन धाई मिले वीर दो
 क सुषळाई ७ रहे इंदु इक्षगिन हि कूटे उभे प्रेम वंधन सहजूटे ८ दोहा जदु
 पति पारथकूटि पुनिक रिनिजत नहि समहार जथा जांग पुनि मिलत भेजा को
 जस अधिकार चौपाई जदु पति धर्म भूप पद वेदे भीम हुं कहतै सहा अनंदे १॥
 मिले अंक भरि अर्जुन काही ते सुषयक मुषन हि कहि जाही २ फेरि नकुल सह
 देव दुधाय प्रभु पद पदुम पुलकिसि रनाये ३ भीम जुधि छिर आसिष दीन्हें
 विजे वरो वर दन कीन्हें ४ नकुल और सहदेव हु काही आसिष दिय जदु नाथ
 तहां ही ५ पुनि प्रद्युम्न सांव गदवीरा सात्वकि अनिरुध उद्धव धीरा ई किये पं
 च पांडवन प्रनामा परम मोद उपज्यो तेहि गमा ७ तिन कहें पांडव अंक लग
 ई आसिष दिय इगनी स्वहाई ८ दोहा पुनि ब्रह्म न अरु ब्रह्म न न जदु पति कि
 ये प्रनाम तिन आसिष दिय विविध विधि पूजे सब मन काम चौपाई अंज
 य कै कै वसिन काही जदु पति किय सतकार तहां ही १ पुनि हरि सा पांडव कुस
 लाई पूछन लगे प्रीति अधिकारी २ सब से कुसल प्रअ हरि काहि कै पूछ्यो तिन

: कै ३ जथाजोगजदुर्वसिनकाही शोडवपूछी कुसलतहाही ४
 धवंदीसतअपारा विरद्वपानहिवारहिवार ५ संषमृदंगपटहअरुवीना गो
 षपनववजेसुरपीना ई ६ ॥ १ ॥
 ना ७ अस्तुतिकरहिविप्रहरिकेरी वारवारजदुपतिमुषहेरी ८ दोहा ९
 कृष्णप्रभुरथपरक्षियोचदाय आगूकैनृपधर्मकोचलेनगरसुषपाय
 गरप्रवेसकियोजदुनाथा पुरवासिनकहैंकियोसनाथा १०
 निरषतजाकोसकहुलोभा २ गजमदतेगलियासवसीची फहरहिधुजादिनेसन
 गीची ३ चामीकरतोरनचहुंवोरा धरेकनकघटठोरहिठोरा ४
 सुममाला इंद्रप्रस्थमगरकीवाला ५ मज्जनकरिअगरागलगई
 तासमुदाई ई हरिदरसनहितललकतधाई निजनिजद्वारषरीखुविछाई ७ ११
 नपावतमुकलुटाये १२
 दरमंदिरतंग सुरभिधूमभैकियनकदतलसहिपताकजतंग चौपाई चामीकर
 कलसाचयचमकैं तिनमहरतननकादुतिदमकैं १ अैसेलषतनगरजदुदाई गये
 सुधिष्टिरमहलमहाई २ जदुपतिआगमसुनतसुषारी भईमहीपमहलकीनारी ३
 लोचनसफलआसअवजेही हरिहिनिरषिकिमिकरिनाहिलेही ४ असकहिगृह
 कोकाजविसारी भूषनवसनहुनाहिसुधारी ५ ढोलडुकूलबंधअरुकेसा बंदोअटा
 रिननारिसुवेसा ई जवगेराजचोकमेनाथा तवसेहृषभपोजनसाथा ७
 मातंगनसेगा पीसेजायजदपिजनअगा ८ १३
 रिदिगजाय करहिनगरवासीदरसअनभिषनेनलगाय १४
 कृष्णकहंदेखी चढीअटातियमुदितविसेपी १ वरषिकुसुमहरिकहैलियछाई
 यकटकलषहिमंदमुसकाई २ इंद्रप्रस्थभलेहरिआये ३
 ये ३ पुनिलषिहरिरानिनकहनारी मोदितकैअसगिराजचारी ४
 हृदिकैसे तारापतिसंगताराजैसे ५ पुरुषपुन्यकौनइनकीनी
 नी ई रसिकसिरोमनिजिनजदुदाई लीलासहितमंदमुसकाई ७ कलाकलितआ
 तिनानंदेही कनकनतियसुषमासुषहेही ८ दोहा उपरोहितधौम्यादितहैजदुपा
 तिनिकटसिधारि दधिअक्षतदेभाखमेरथतेलियोउतारि ई चौपाई विप्रवेदभाष
 तहरिसंगा भरेअनंदमंगअभंगा १ करतनिछावरमनिगननाना ४
 क्रियेयथाना २ चनेकृष्णचैतहपुरकाही रहीप्रथाद्रोपदीजहाही ३ तह
 नअयि विकसेकमलसरिससुषभाये ४ होकतविजनचमरकरदरै जयहरिजय
 हरिवचनउचारै ५ गयेराजमंदिरजदुनाथा प्रद्युम्नादिलयेसवसाथा ई
 हआवतदेपी धन्यभागअपनीतहैलेपी ७ तजिपरजंकआसुठिधार्

कहं अंकलगाई ८ दोहा रह्योनतनक सम्हारतनवहतनेनजलधार प्रेमहिपारा
वारमहमगनभईतहिंवार ९ चौपाई पुनिसम्हारिनिजसंगलेवाई जदुपतिकु
हंआसमवैठाई सगीचरनचापनचितचाई एकटकमुषमहनेनलगाई २तहा

जुधिष्ठिरअनिसुषपागे कृष्णकमलपदपूजनलागे ३ पूजनमेहैगयविपरीती॥
रहानसुधिवाढीअनिप्रीती ४ प्रथमहिनी राजननूपकीन्है दीपाहिदेधूपहिपुनि
दीन्है ५ देप्रदक्षिनासुमनचढायो वंदनदेनैवेदलगायो ई पुनिजदुपतिकेचरा
नपवारी धर्मभूषलीन्योसिरधारी ७ पुनिगुरुनारिकहजदुराई वंदनकीन्है
सीसनवाई ८ दोहा पांचालीकोवदिकैदीन्हैयाफेरिअसीस आयसुमद्राकृष्णके
नायोचरननसीस ८ चौपाई पांचालीकहप्रथावोखाई मृदुलवचनअसदियोसुना
ई १ हरिरानेनकहल्यावहुना प्रथकप्रथकगहदेहदिकार २ दुपदसुनासुनि
आसुहिवाई सकहरिपारिकहसिरनाई ३ रुकुमिनिजाववती सतिभासा भ
द्राकालिंदीकविधामा ४ सेवाअरुअवधसकुमारी औरमित्रविंदाकविभारी॥
५ एकसतसोरहसहससुरानी इनसबकोनिजमंदिरआनी ई बारवारमिलिदु
पदकुमारी कुमलप्रखपुछीसुषकारी ७ सबकीविधिवतपूजानकीन्हैया भूष
नवसननजरिवहुदीन्हैया ८ दोहा सुमनआलगलडारिकैअंगअंगारागलगाय

प्रथकप्रथकमनिमंदिरनदीन्हैयातिन्हैटिकाय ८ चौपाई हरिकुंतीसोविदामा
धर्मभूषसंगमोदपागिकै १ प्रमुअर्जुनकोपानिपकरिकै
निकरिकै २ वाहेरअपिअनंदकाई धर्मभूषतहंप्रीतिवदाई ३ निजमंदिरमंदर
रमानिवासे दीन्ह्योसाजि साजुसुषवासे ४ जयाजोगजदुवंसिनकाही
ह ५ चारिमासतहरेमुगरी इंद्रप्रस्थजनकरतसुगरी ई
सचिवनसहितहरिहिसुषमानी ७
नितनितनवनवदियोमहाना ८ दोहा पुनिजदुनंदनपार्थजुतपा

धर्मराजकीसोसभादीन्हीदिव्यवनाय १

नीतिहितवसेतहाजुदनाथ वनविहरतप्रभुभटनजुतचदिरथअर्जुनसाथ २

॥ ॥ श्रीसुकाउवाच

औरअर्चार्जपुरोहितआये १

२ ब्राह्मनछत्रीवैश्यहजते इंद्रप्रस्थरहेनुधतेन ३

वभूषतिदरवारसिथाई वैठेआइनृपहिसिरनाई ४

जा आयेसभामद्विजदुराजा ५ धर्मभूषउठिंवदनकीन्हैया

आसनदीन्ह्यो ई सबजदुवंसिनकरिसतकारा वैठायौनृपधर्मउदारा ७

ससमाजैतहासुनाई हरिसौंकह्योअधिष्ठिरराई श्रीअधिष्ठिरउवाच

भेरेमनअभिलाषअसपूरकरकरहुजदुनाथ

सनाथ १ रुद्र मषराजमेप्रभुयजितुमकोमोहिनकछुआसारही

आपकीयहवातजगजानतसही जेरावरेचरनारविंदअनंदनितध्यावतरहै

देनमंगलचरिततिहरेभगवतेनितहीमहो १ ते

हठिपावही नहिंसहतसोकुमतीकवहुंयहवेदचारिहुगावही ३

नारविंदहिरुपाकोफलजगलवे

चै २ अपनोप्रभावलपाई येममजजुमेसवजननको मैतोकलूनहिकरनुखा

यककरतनिततुवमननको सर्वात्महो समदिएसवयरनिसआत्मारामहोन

हिमेदजेजसमजतनुमकहदेततेहितसकामहो ३ दोहा धर्मभूषकेवचन

पुनिजदुपतिअतिहरपाय बोलतभेमंजुलवचनसभासदानिमनाय

गवानुवाच चौपाई भलोविचारकियोनृपराई

नसुरनसुहिदनपितरनको राजसूयहैमेरेहुमनको २ चाहतयही जगतकेप्रीनी
करहिजुधिष्टिरमषसुषदानी ३ सबभूपनकोजीतिनरेसा सकलपुहुमिफै
लायनिदेसा ४ करिकैसकलजइसंम्हारा राजसूयनृपकरहुउदारा ५ लो
कपालसमयेतुवभाता तीनहुलोकनमेविष्ठाता ६ जोजोगिनसोजीतिनजाह
सोमोहितुमवसकियनरनाह ७ जेरेप्रह्लादसनेही धनहुंधामममहित
तजिदेही ८ दोहा तिनकेसमजसतेजमेदेवहुहैनृपनाहि तौपुहुमीकेपुहुम
पतिकेसंसमतामाहि २ सुकउवाच चौपाई सुनतवचनजदुपतिकेराजा स
ह्योमोदउरमाहदराजा १ विकस्पोवदनकमलनृपकेरो कृष्णअनुराहगुणो
चनेरो २ दसहुदिसाजीतनअरिवासन दीन्ह्योचारिउभ्रातनसासन ३ कृष्ण
कपालहिगंडववीरा चलेदि साजीतनरनधीरा ४ दक्षिनदिसिसहदेवसिधा
रे संजयवंसिनसुदलसमारि ५ पक्षिसनकुलगयेजुतसेना उतरअर्जुनगे
वलचैता ६ गयोव्रकोदरपूरुववोरा कयकयमद्रमत्स्यबलघोरा ७ तेसव
दिसननरेसनजीती लैलेडॉडफेरिकरिप्रीती ८ दोहा लेलेसाधन
आसुहीआयेनृपतिसमीप राजसूयकरवावनेजुरिगेसवैमहीप ३ चौपाई क
ह्योधर्मनृपतवहरिपाही यासंकाहैमोमनमाही १ मगधमहीपजीतिनहिजा
ई ताकीजदुपतिकरहुउपाई २ तवजदुराजवचनअसभाषे उडवप्रथमहिमो
हिकहिराषे ३ सोइवयायकरिमागधकाही जीतिलेवकछुसंसयनाही ४ अ
संकहिपार्थभीमकहलैके कृष्णविप्रकेविषहिकैके ५ गयेगिरिव्रजकहंवय
वीरा वसतजरासुतजहरनधीरा ६ तासुरीनियहरहीसदाही पहरदिवसल
गिहारेमाही ७ बैठतरह्योदेतवहुदना जोजसमागेताहिमहाना ८ दोहा सो
ईसमैविचारिकैमीमविजैजदुराय विप्ररूपधारेसवैकहेवचनतहंजाय ४ म
हाराजहमअनियहै सुनिदानीतुवनाम हूरेहृण्मकेमागतहैमनकामा
४ चौपाई जोहममागेसोतुमदेह करहुनमनमेकछुसंदेह सीलमानकोअस
हनकोई जिमिसठसहजकरहि सवैजोई २ काअदेइहैदानिनकाही समदरसा
रकोपरकोउनाही ३ जाकेविभोविभूतिवडाई सोजसकीमहिकियोउपाई ४ यहअनि
सतनकोनितपाय्यो दीननकोदारिदनहिघाय्यो ५ सोईसवविधिसाचनलायका
जियतहिमस्योगुनहुनरायक ६ रतिदेवअरुनृपहरिचंदा सिधिव्रुवीरविरोचना
नंदा ७ उंकुव्रतिनृपयाधकपोतु दानरियोजसकियोउदोतु ८ दोहा यहअनित्यत
नेनेसवैकरिदीननउपकार गवनतभेसुरपुवसहीअवलोसुजसुअपार ४ सुकउवा
च चौपाई सुनिर्तनौविप्रनकीवाली मागधराजमनहिअनुमानी १ इनकेसोरका
दोरअद्याता लग्योकरनमेज्याकरवाता २ इनकोरुपदुजनकसनाही कवहुहमदे

३ हैन हि दुज खत्री है कोई आये अयने रूपहि गोई ४
मगधे सा तुम खत्री धारे दुजवे सा ५ पैह मरे गत हमागन आये
नाये ६ देह हम जीवहु तुम काहीं जो सव को प्रिय परम सदा ही ७ बल की कोर
चहुं दि सिखाई हमरे हुकानन पूरी सुनाई दोहा विप्र रूप धरि विस्नु तह दे नई
कहे राज मागन गवां सराज पह सा धन हित सुरकाज ८ चौपाई १५
जानिहु नीन्ह्यो सुकाचार जवांर कीन्ह्यो ९ तथ पियामन कहव खिराई विभुवा
नयन द्यो सुपछाई २ जो खत्री विप्रन के हेतू द्यो न धन जीवहु निजनेतू ३
जन्म है जगत त्रया ही स्वान समान जियत मरि जाही ४
पेसा नीनिहु भद जे धृत दुजवे सा ५ मागहु जौन विप्रमन होई ६ दोहा ७
ई सुनि मागध के वचन मुरारी मंद मंद अगिरा उचारी ७ भगवान उवाच
हम को नृप देह करहु जो हम पर तुम अति नेह ८
हे कछु काज हम खत्री है विप्रन हिय हजानो महराज चौपाई
नामा ता सुवंधु अर्जुन बल धामा ९ इन को मातुल सुत अनुमानो
निजरियु जानो २ कृष्ण वचन सुनि मागध राई दैतारी करह सौ ठगई ३ के
कह्यो सुनहु गति मंदो देहो अवसिनु सहि जु धरदा ४ म ३
तैका दरहै सगरमाही ५ रहत न जु धम मह चित थिर तेरो
ई मोहि डरि मथुरा छोड़ि पराई कियो वास सागर मधि जाई ६
वभीनी निरयत यहि दाय्या वडि जाती ७ दोहा ८
हीन याजनै जु धकरन नहि जो धा है यह दीन चौपाई भीमसेन अति सैवलवाना
मो सो है जु धकरन समाना ९ ता को मैं वि सै विजु धर देहो लेहो जु धकी जम पुर जेहो
२ असं कहि गत हमे जाय भुवाला द्वेदुत ल्या यो गदा विसाला ३ येक गदा अपने
करली नही भीमसेन कहहु सरदी नही ४ ५
यो भयंकर वेसा ५ भीम हिले अर्जुन जदुराई मागध दिगंग करन लडाई ६ जव
नीच जह न हिय खर देह कोमल भूमि जु दूत है ठय ७ ८
भुवाला वज्र सरिस गहि गदा क राला ९
दुहुन प्रचारि दोह दोहुन डाटिके करन लगेत हेरारि प्रमानिका कंद करे अनेक
मंडले गदा सुपानि चंदले जरा कुमार दक्षिने तो वाम भीम दक्षिने १ कहू सुदूर गा
हैं कहै भिरै दयात हैं कहैं खेर अकास मे कहैं मही विलास मे २ दोहा भीमसेन
धत हा सो भित भूतै हि ठार रंग भूमि मे जु गुलन टखर हि मनहु करि जेर ३
भुजंग प्रायत ४ ५ ६ ७ ८ ९
दें सो गदा के कनो जो ति जागे मही मे भरै तार मानो अदागे १ मनो मत माने गदा

तैप्रहारै जरासंधभीमौगदाताकिमारै भुजापानिपादौवरुकं धमाही हनैजोरतेवैग
दाकोतहांही २ गदाकेलगेअंगकै चूरजाही भरेकोधदोउहटैनकुनाही जवैभीम
मारैतवैसावचावै जरासंधसोभीमसेनैनपावै ३ कितेपैतरेधारिधावैधुवीरा।
भिरैऔफिरैवैगनैनाहिपीरा मनोनागहैअर्कसाषागहैहै खडैकोधधारिविजो
कोचहैहै ४ गहहैगदामुष्टिसांजोरभारी हनैहाकिकैहेरिमानेनहारी दोऊवीर
हैविकमासोसमाने दोऊसनुसोहारिनैकोनमाने ५ दोऊहैगदासंगरेमेअवृ
खे दोऊसनुकेजीतिकेगर्वफूले दोऊकेमुषेसेदकेविदुसोहै दोऊआपनोआप

नोचातजोहै ६ दोऊकेवठ्योजुद्धमेवैगभारी दोऊकीनजानीपरैआसुहारी दोऊ
केभयेलाखनैनाबिसाखे दोऊकेभयरूपकालेकराले ७ दोऊकोपकेकैकोसिंहा
नादा दोऊकेवठ्योजुद्धकोमोदजादा दोऊवीरगदेटरैनाहिदारे दोऊवाकुरैजग
केजेतवारै ८ दोहा महाराजयहिभातिभीमसनाइसदिनजुद्ध बसेरातिकेभीतस
मयेकहिसेजअनुद्ध ९ चौपाई अठ्ठाइसौदिवसजवआयो हरिसोकहोभीमा
दुषलायो १ मागधकोमैसकतनजीती लगहिनजदपिनैकहूभीती २ भयेअंग
सवचूरनमेरे लगेगदाकेघातधनैरे ३ तबवोलेजदपनिमुसकाई आजुहिभा
रितुमकरहुलवाई ४ देखहुममदिसिकरतलवाई तबहुमदेवजपायवता ५ तै

१। सत्रुहिमरिहौदेषतसवहो ६
कह्योयुमायदेतवहुजेजु ७ तुमसमानकोजगविष्ठाता
सिजरासुतधाता ८ दोहा तहामीमअतिमीमभूद्वदिकुस्मपदके
करनकोसजतभोगजिसकलदुषगज चौपाई ९ ।

११
१। भीमलरतमागधसोधिरेधिरि
३ जदुपतिअमितमीमकहेदधी करिदायाउरमोहविसेषी ४
लैऐकसीकिदुहकरफारी ५ भीमसेनकहैकियोइसारा
६ कीचपलतालष्योनको
८ दोहा छितमोताहिपछारिकैयकपदसोपुगदावि
चौपाई बीचहितमागधकोफारी
जमनवारो १ यकपगकरइगअतियकवारा
भीमलहैयातवमोदअसारा ३
मीमहिवहुतसरोहनलागे ४ भीमसेनकहैमिलेसुरारी नृपप्रहारकीपीरनेवारी ५
पूर्वसमानभयौवलभारी ६ मागधतनयनामसहरे
७ कियअभिषेकभवनतेहिजाई ।

तिनकोजापछोडाय
इतिश्रीमहराजावांधवेसविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धि
३१ कृष्णचंद्रकयापावाधि
३२ ॥ ७२ ॥ सुकउवाच दोहा बीससहससतआगे
चौपाई

१९६
कैदपरैअतिसैदुषयाई
२ पीतावरसोहतकुविधामा सुंदरतननवीनघना
उरश्रीवत्सचारिभजभाजे अरुनकुमलदखसमइगराजै ४ चारु
दियतमकरकुंडलहुकयो
५ किटिकटिसुखकडैकरमाही राजतअगर
सरासिजगदासंयअरुचक्रा १९७

दोहा को
चौपाई ३ सेजदुपतिकहैलखिभूया पायोतेहिहूनमोदअनूपा १०
३९ मनुरसनातेचाटतजाही २ हरिपदकमलसुर

भिनिजनासे ध्यानकरहिंमनुसहितहुवासे ३ भराहैं अंकमनुभुजापसारी प्रेम
दसानहिजातिउचारी ४ कियेपुहुमिपरदंडप्रनामा भिन्नभिन्नकहिसवनि
जनामा ५ निरखतमाधवपदअवरविंदो छूट्योभूपनकोदुषदेहा ई सिंगरे
लगे सराहननाथे अस्तुतिकरी जोरि जुगहाथै ७ राजानकचुः देवदेवजया
जयतिरमेसा दासनकोदुषहरहुहमेसा ८ दोहा सरनागतहमआपकेअहे
सवेजदुनाथ भवनिधिदेतकादियेगाहिहमारप्रभुहाथ ९ कुंद चौपैया॥
हमजरकुमारैभलोविचारैकैदकियोजाल्याई सुधिआइतुहीरोकरीमुरारी
तुवछविद्रगमहआई तुवकृपा महां जापरआई तवकृततजगजाला सोइ
बुद्धिविसालारूपर साखा होत नाथ ततकाला १३ स्वरजमदमातेनृपदुषपातेज
नंतनहिकल्पाना त्वमायामोहे धनंप्रियजेहि सो अनित्सहमजाना मृगतत्ताका
हीं जलमनमाही गुनिधावतजिमिया सो तिमिजगतमुखानी तुम्हदिनजनीसति
मानतधनवासो २ हमअमी मदक्यकैअंधहिदैदौ हरिपुजयआसा॥
जनने परस्पर सठतातसरलोडि आपकीचासा ताको फलपायो विभोगभा
यो कै दभयेदुतआई प्रभुदीनद्याला अवयहिकासा सुरति आपकी पाई ३
हम बहे नाराजू अति दुष साजू यह प्राप्ति तनहेतु लघुकालहिके रोमोदधने
रो वासननाकिनिके असदेहु वताई नाथ वपाई जामेतवपदकें जे मनमधुप
सदा ही वसिति न माही तुव की रतिक संगुं जे ४ वसुदेव कुमार के ह्म उदार श्री
हरि दया अपरि दासन दुषदरे सुजसपसारि श्री गीविंद मुरारे निज आपुप
धारै कीट सबारे सुदरतन घन करि उर ५ सुकउवांच दोहा कैदकुटे राजा संवे यहिविधिअस्तुतिकीन तवतिना
सौं करुनाथ तन संजु वचन काहि दीन भगवान उवाच चौपाई आजु हितेलै सु
मतितिहारी अखिल ई समो ६ सगीरही अवतरि दिनदारी तुव उर
उपजी भक्तिहमारी २ सवे सति जो गिरा उचारी यह तो मन मे भली विचारी ३
मेरे सरन भये रतिधारी लैहों तुम को आसु उधारी ४ जिनके धन मद है तन भा
री सुधीन हैं मैतिन दिनिहारी ५ हय हय नहुष वेनु महिधारी नरका सुर रावा
न अधकारी ६ और हुदेवदनु जन नृप भारी श्रीमद तेसव भये दुधारी ७ श्रीम
द वसमम सुरति विसारी उभै लोक सठ दीन विगारी ८ दोहा यह विचारितुम
भूप सब जग अनित्य जिय जानि प्रजारक्षिये धर्म जुत पूज ९ तै सहि
नि २ चौपाई गणहु जगमह निज निज वसा सम मानेहु अ पवाद प्र संसा १ तै सहि
दुष सुषमानि समांना विचरहु जगमह धरिम मध्याना २ उदासीन न्है
देहादिक महं धृत व्रत करि संतोषी मन कहै ३ मोम हंसन लगायत जि कामा अ

रिनवोलवाई ५ मज्जनचरुचैगरागकराई सवभूषनपैरुपादेवाई ६
जाई ७ सौकह्येताहि ससभ्याई ७
दोहा

६ चौपाई
नचनूपमदीन्हि सुमनमालराजितगलकीन्हि १

२ सादरवीरानूपनिषवायौ

३ लहिसहदेवकेरसतकार भयेमहीपतिमुदितअपारा ४
कोटसिरधारि प्रभुकहवंदेयानिपसारि ५ वंदिददहतसोहतकैसे

६ रथतुरंगमातंगचढाई मनिभूषनबहुविधिपहिराई ७
हिमंजुलवचमसुरारी विदाकियेकरि नृपनसुबारी ८ दोहा

निजनिजदेसनकोगयेनाथचरनवरआनि ५

११ सासनधरनिकियेहरिध्यावत १

२ न्ह्यौ भूषतिसकलताहिविधिकीन्ह्यौ २ श्री

४ इंद्रस्थचलेसुषळ्याये भीमसेनकरसुजसवढाये ५
वदसुदरसुषदाई नगरनिकटआयेजदुराई ६ निजनिजसंषवजावनलागे

जीतिसुजसजुगजुगजगजागे ७ पांचजन्यधुनि सुनिपुखासी

८ दोहा जरासंधकोवधगुन्यौरुल्लवद्रकीजीति

जिगैसकलमनोरथरीति ६ अर्जुनरुल्लहभीमपुनिगयेधर्मनृपयास

सादरमिलतमेधर्मभूषसहलास ७

तनृपतिजुधिष्ठिरसौकह्येवासुदेववृत्तांत ८

११ तनपुलकावलिद्रगसजलमनेनप्रेमहिभीन ८

११ यका

७३॥॥

१ यहिविधिजराकुमारवधसुनतजुधिष्ठिरभूष मानिकुल्लकीआ

२ तिरुपात्रोलेवचनअनूप १ जुधिष्ठिरउवाच चौपाई

३ सा सासनजासुवहैधरिसीसा १ गुरुसनकादिकलोकनकेर

४ सोमकुंदहेद्रगअरविदा ईस्वरकेईस्वरगेविदा २

यहकसञ्चनुचितकरहुमुरारी ५ परब्रम्हहोआपुहियेकू घटहुवदनहि
 रविसमनेकू ६ मैममतेतवयहकुटिलाई तुम्हरेदासनपासनजाई ७
 सुकौवाच सुनतधर्मभूपतिकीवानी कृष्णकह्योसतिभूपवषानी ८ दोहा
 राजसूयकोकीजियेअवअरंभमहराज वेदवादिवहुविप्रकीवेगिवोलाया
 समाज २ चौपाई सुनतधर्मनृपअतिसुषमीनी जज्ञजोगकालहितहेजा
 नी १ करिरितुजनमुनिनसुषभरना राजसूयहितकीन्हैयावरना २ भरद्वा
 जगोतमारेपिव्यास अस्मितसुमंतुअवनतपरासू ३ कन्ववसिष्टकवषम
 यत्रेया पयसपरासरगर्गअजेया ४ वामदेवकतुवयसंपायन जयमिनी
 विस्वामित्रसुषायन ५ कस्यपधौम्यअथरवाराभा आसुरिवीतिहोअतपा
 धामा ६ बीतसेनकृतव्रनमधुछुदा लगेकरवनमषसानदा ७ भीष्मदेवआ
 रुद्रानाचारज कृपाचार्यकुलकेआरज ८ दोहा धृतराष्ट्रहुसतपुत्रजुतविदा
 रद्वंधुसमेत बोलवायेनृपधर्मकेआयेजग्यनिकेत चौपाई ब्राम्हनछत्री
 वैश्यहुसुद्रा मंत्रिनसहितभूपवडछुद्रा १ राजसूयदेवनसवआये बोल
 वायेअरुअरुअनबोलवाये २ तहांकनकहलरचिमुनिराई सोधौजज्ञ
 भूमिश्रुतिगाई ३ दिश्यामहभूपहिवैठाई लगेकरामनमषमुनिराई ४
 रचेकनककेपात्रचेनेरे रहेप्रथमजिमिवरुनहिकेरे ५ तहवासवसकरच
 तुरानन औरहुलोकपालसुभआनान ६ सिद्धमेहोरगअरुगंधर्वा वि
 द्याधरचारनगनसर्वा ७ जक्षरक्षषगकिन्नरनाना मननसीलजेमुनिहु
 महाना ८ दोहा राजराजरानीसवैसंजुतराजकुमार अचरजमानतभेसा
 वैनिरविजज्ञसंभार १ चौपाई धर्मभूपकोगुनिहरिदासा कियेसवननि
 जविसमैनासा १ मुनिगनदेवसरिसमहराजे सविधकशवतभेमषकाजे २
 जेसेवरुनहिअमरसोहाये राजसूयमषकीकरवाये ३ सोमपानकरजवा
 दिनआयोतादिनधर्मभूपसुतछाये ४ जाजकसदसपतिनकहआनी पूजा
 नकियोपरमसुषमानी ५ तहांसकलमुनिगनजुरिआये लगेविचारकरन
 भ्रमछाये ६ लहेअग्रपूजनकोआज वैठेरिषिमुनिनृपनसमाज ७ य
 कतेयेकअधिकदरसाही परतनहीनिअमनमाहा ८ दोहा पुनिसंवता
 पूछनलगेसभासदनपहजाय तेवविचारिनहिकहिसकमोनरहेभ्रसा
 ल्याय ९ चौपाई संकामचीसभामेजवही गुनिसहदेवकह्योअसुतवही
 १ सुनहुसवैनृपवचनहमारा जोहमकरिकेकहतविचारा २ लहेअग्रपू
 जनजदुराई उचितसकलविधिसोहिजनाई ३ येसज्जनपतिहैभगमाना
 सुरधनदेसकालप्रभुजाना ४ इनकोरूपविस्वकहजाना राजसूयइनवा

५ सोतजोगअरुआहतमंत्रा अग्निहृद्देवनकेपरतत्रा ईयेक
हियेदेनसमनहिकोऊ अंतरजामीहैंजगसोऊ ७ इनकोनहिकोऊअहै
अधारा सिरजतपालतकरतसयौरो ८
यसकलजगलोग धर्मकर्मसबकरतहैलहतमुक्तिअरुभाग ५
तोअग्नपूजनसुषलाई देहकृत्नकेचरनचढाई २१ ९
जैहैं धर्मभूषअतिआनंदपैहैं २ पुनिपुनिकहहुं प्रकारियकारी
सदसज्जनभारी ३ अनव
हो ४ असकहिमौनभयौसहदेवा जानतहरिप्रभावैकरभेवा ५
ववचनमुनिराई लगेसराहनअतिहरषाई ई
रिहिअग्नपूजनकहिदीन्है ७ धर्मभूषतहआनंदपाई
ई ८ दोहा हरिकेचरनपचारिनुपजगपवित्रकरवारि मैत्रीअनुजकुंदुवति
यसहिवलियोसिरधारि चौपाई प्रभुकहपीतावरपहिरायौ
दिव्यसजवायौ ९ आनंदअवुभरेद्रगमाहौ
२ प्रेमाकुलनृपधर्ममहाना लगेकरनजडपतिपदध्याना ३ निरविअग्नो
पूजनहीरकेरो लहेसभासदमोद वनेरो ४ हाथजोरिजयजयसवगाये
नंदनकेपदसिरनाये ५ नभतेसुमनदेवभरिलोये
ये ईरह्यौतहासिसुपालहुवैठो कृष्णसुजसगुनसुनिअतिअैठो ७
आसनतेहाथउठाई हरिनिदाकियनहिभयलाई ८
नकहतभोवानीपरमकठोर वीरवलीगर्वितमहानृपदमचोषकिसोर
पाई कालअहैअतिसैबलवाना सतिभाषेयहवेददिराना ९ २२३
नीतिरसपागी षोड्जातिवालकमतिलागी २४ ७ अनुप १
ई अवतोमोसोदेषिनजाई ३ सवैपावकेजाननहारे करहुकाजकसवि
नाविचारे ४ दियोअग्नपूजनजोकसै देहुसवैकतुरुममप्रभे ५
वतपटतविद्याधारी ज्ञानध्वस्तपातकभोभारी ई
तादेवनपूजितपदजलजाता ७ तिनकोतजिकैसभामभारी
जोकाहविचारी ८ दोहा कुलकलककारकसदानीचजातिगोपाल
नपावतभागमषसोदेष्योयेहिकाल १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
धर्मकर्मकलुजानतनाही ९
हरतो २ सकलभक्तिसेतगुनहीना कहाजानियहिपूजनकीना ३
नजोगनसज्जनपाती दईसाययहिकुलहिजजाती ४ भाषतहैयहम
सासदाहीपानकरतयहमदिरकाही ५ नंदगोपकोसुतअभिमानो ६

नकियोकाहनुमजानी ६ मथुरातजिकैरुष्मअहीरा वस्यो जाइसागरकेती
 रा ७ पथिकनचूटतदेदुषधारा अहेअहीरसदाकोचोरा ८ दोहा ताहिअग्रपू
 जनदियोनुपनमदिसुनिरायभयो कहसोदहिवरदीन्होवुद्धिगमाय चौपाई
 असेवचनकठोरकराला सभामदिवो ल्योसिसुपाला १ बोलेनहिजदुपति।
 सुनिकानन सिवावेनसहिजिभिपंचानन २ हरिनिंदासुनिकैनिजकाना रहेस
 भासदजेतहनाना ३ मूदिकरनउठिगेतेहिकाले गारीदेतभूपसिसुपाले ४ ह
 रिहरिजनकीनिंदाकोई सुनिनहिउठतवेठरहजोई ५ असिनरकसोम
 नुजसिधारे सकलपुन्यहोतोजरिहारे ६ चेदिपकेसुनिवचनकठोरा सुभ
 टपाचऊपांडु किसोरा ७ उठेसस्त्रलेकनकराले मारनकोआसुहिसिसु
 पाले ८ दोहा संजेकुलकेअरुवलीकेकैकुलकेवीर पांडवसंगठिचलतभेचो
 दिपपैरनधीर १ चौपाई पांडवतहंबोलेअसवानी रेसिसुपालमहाअभि
 मानी १ हमरेसुनतकुलकीनिंदा करसितासुफललेमतिमदा २ असकहि
 चेदिपसनसुपथाये धनुषगदाअसिहाथउठाये ३ तवनहिनेकडस्योसिसु
 पाला लियोढालकरवालकराला ४ आसनतेउठिबैठतुरता मानहुकरतपा
 डवनअंता ५ वचनकह्योकदुनैननिकारी भगहुनआवहुवोरहमारी ६ तुम
 हिसंगकुलसहिवधकरिकै जैहौनिजनगरीमुदभरिकै ७ असकहिधायो।
 पांडववोरा सभामयोकोलाहलधोरा ८ दोहा भिरतजानिपांडवनकोउठि
 आसुहिजदुनाथ वरजतभेकुंतीसुतनचलितिनकोगहिहाथ २ चौपाई ना
 यकहेयायासैनहिभिरहु कहेहमारमानितुमेफिरहु १ आवनदेहुतौसिसुपाले
 वेंचिआयोयहसठवहुकाले २ कुलसहिदेधतचेदिपरई चल्याकोपिपांडवनविहा
 ई ३ चक्रचलाईतहांजदुनाथा लियोकाटिचेदिपकरमाथा ४ गिल्योभूमिमहंभू
 पभयावनतेहिपक्षीनुपकियोपरावन ५ सभामदिकोलाहमाचा हरिप्रभा
 वजान्योसवसांचा ६ कटोजातिचेदिपकेतनते प्रविसीहरिमुखगईनेअनंत
 ७ निरषिसभासदअचरजमाने हरिचरित्रकाहूनहिंजाने ८ दोहा इनकी
 वैजन्महिकथाभैवरनीमतिमान वैरभावकरिकुलससौहरियुरकियेपया
 न ३ चौपाई जैसाकरहिकुलसमहंभाऊ मिलाहिताहितसकरुनसुभाऊ १ कुं
 तीसुतलषिवेदिपनासा लहतभयेहियपरमहुलोसा २ धर्मभूपरितुजन
 बोलाई दियोदक्षिनाधनसमुदाई ३ विधिवतसवकोपूजनकीन्ह्यो औ
 रहदानदुजनकहेदीन्ह्यो ४ पुनिपरिवारसहितमतिवाना सुरसरिकिया
 अवभतअस्नाना ५ यहिविधिराजस्यकरवाई धरसभूपकोआनंदछाई।
 ६ ककुमासतहंवसेमुगरी करिपांडवनप्रीतिअतिमारी ७ जद्यपिचहतन

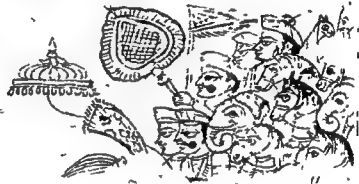
कृष्णविष्णोह हरिको धर्मभूषणतमोह ८ दोहा तदपि धर्मदिगजाह हरि
 गिविदासकुचाह सदलसदारनगवनकियद्वारावतिजदुराह ४ चौपाई
 वैकुण्ठनगरकेवासी कह्योचरिततिनको सुषरासी १ विप्रसापतेपुनिपुनि
 आई जगमहंलियोजन्मकुराई २ करिअवमृतअस्नानसुवेसा लस्योसा
 भामविधर्मनरेसा ३ भूषनमदिलस्यो नृपकैसे सुरपुरसुखतसुरपति
 से ४ सुरनरनृपमुनितहोअपारा पाइधर्मनृपसोसतकारा ५ राजसूय
 हरिहिसराहत निजनिजगृहनगयेसुषगाहत ६ पैदुजोधनकलिको
 पा राजसूयलषिपरमअनूपा ७ धर्मभूषकोविभवनिहारी सहिनसके
 अतिभयोदुबारी ८ दोहा राजसूयसिसुपालवधभूषनमोचनवदि हरि
 चरित्रजोसुनतयहरहतिनतेहिअचरंदि ७४ इतिआमहराजाधिराजवापे
 सविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धि श्री महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री रा
 जावहादुर श्री कृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिरधुराजसिंहजूदेवकत श्री म
 त्भागवतदसमउतराधेआनंदअबुनिधोचतुःसन्निभमस्तरंगः ७४ ॥
 :: ॥ दोहा राजसूयकोसुनिकथाभूषपरिक्षितफेरि प्रस्तकियोसुक
 देवसोवारवारमुखहरि १ परिक्षितउवाच चौपाई राजसूयलषिधर्म
 तिको पायअवधिपरमानंदतको १ सुररिषिनृपसबकरतवषाना नि
 जनिजगृहकहं कियेपयाना २ पैदुजोधनलषिमपुकाही भयोवदासपा
 रममनमाही ३ ताकोकारनकहहुमुनीसा दुषितभयोसकसकुरुकुलईसा ४
 सुनतपरिक्षितवचनसुहावन कहनलगे श्रीसुकअतिपावन ५ श्रीशुक
 उवाच आपपितामहकेमषमाही असबांधवकियकाजतहाही ६ धर्मभू
 षपैकरिअतिनेह करनलगेकारजमतिगेह ७ भीमसेनपकवानसोहावन
 वनवावनलगेअतिपावन ८ दोहा भयोभंडारेकोअधिपदुरजोधनकु
 रुनाथ उचितजहोजसषर्चकोसोकीन्ह्योनिजहाथ २ चौपाई सहदेवहि
 पधर्मउदारा सौप्योकरननृपनसतकारा १ जेतीआमदनीतहंआवै नकुल
 ताहिलैकोसपठावै २ गुरुजनकेतहंसेवनमाही भूपतिराख्योअर्जुनकाही
 ३ सबसाधुनकेचरनधोवावन लगेतहोजद्वरमनभावन ४ इयदसुताता
 हंपरुसनखागी विप्रनकोअतिसैअनुरागी ५ करनहिदयोदानअधिकार
 येकदेवावतदसदैदारे ६ तहंविकर्नहारिकजुजुधाना अरुविदुरादिकस
 वैप्रधाना ७ भूरिअवादिकसहितकुमारा वाहलीकतहंपरमउदारा ८ दो
 हा संतर्दनआदिकसवैपायप्रथकअधिकार जज्ञकाजलागेकरनमानि
 नृपहिअनिप्यार ३ चौपाई धर्मनृपतितहंहरिसोभाषे रामदरसकहंअति

अभिलाषे १ चलभद्रहकहैलेहवोलाई तौममजग्यपूरकैजाई २ भूपवचनसुनि
 अतिसुषपायौ जदुपतिगमहितुरतवोलायौ ३ तहंजवहरिसिसुपालसंचारे॥
 साधूजनसबभयेसुपारे ४ तहंरितुजअरुसदससमाजा औरसकलसुहृदा
 नकहेराजा ५ करिसतकारदक्षिनादेकै प्रेमवचनकहिमोदितकैकै ६ सबको
 लैसिगरोदलसाजी पैदलआमतेगरथवाजी ७ करनभूषअवभृतअस्तीना॥
 सुषितसरसुरीकियेययाना ८ देहा तहंकोसुषकहिजातनहियकसुषतेनरना
 ह करतकाजजदुराजजहंधर्मभूषसंगमाहे छंद तहंसंषपनवमृदंगधुंधुरा
 अनकगोमुषवजतमे डफडालतूरजमोऊनीनसुवेनकैसुरसुजतमे औरहुअ
 नेकविविन्नवाजेसकलदरवाजेवजे वरवेदपदतसुविप्रराजेवदिविरदावलिगा
 जे १ तहंसकलसाजिसिंगारवारवधूनकेगननचतमे गुरगुनगननगर्वितसा
 गायकगानवहुविधिरचतमे सोसुभगधुनिदिविलोकलौछ्यरहीपरमसुहा
 वनी गंधर्वअरुअपसरनकीधुनिकरनआसुलजावनी २ तहंवहुकिताकधा
 जपताकेपरमभाकेलहरही रथचक्रकेचयचक्रकीततिवारवारहिधहरही व
 हुकनककवचहुजटितभूषनकीटकोटिचमकही भटसजितसंगमहव्रजिता
 अतिहींऊजितदीप्तिदमकही ३ अधिमहविराजतधर्मनृपदक्षिनलसंतजदुरा
 जहै दिसिवामपारयभीमआदिकव्रजितसहितसमाजहै रूपद्रानभीषमावि
 दुरआदिकवृद्धसवआगृचले कुरुनाथजुतसतवधुअरुकरनादिभटपीछेभवि ४
 तहंसदसरिलिजमुनिनारिषिगनकरतवेदउचारहै देवर्षिअरुगेधर्वीपितरहुलहत
 मोदअपारहै नृपधर्मकेगमनतसदलसुरधुनीअवभृतहानको उडिधूरिधारादि
 सानछाईमदिमधिदिनभानको ५ जुतधराधरडोलतिधरासिरसेसकेभारपरा
 मातंगतुंगतुरगपदछाथोधराखषरभरा नरनारिभूषनवसनअंगअंगराग
 धारिविराजही वरवारजोषितसकलसाजिसिंगारसंगमहभ्राजही ६ दधिआ
 तर्केसरिअगरतगरदुर्गरचिपिचकारिले सबभटनपैसीचतचलोतेउसीच
 हीकरवारिले कोउपुरुषमुषअंगगगचलतहिमलतवारवधूनके तेउकरहैंति
 नकोनारिखपुपहिरायहारप्रसूनके ७ मनिजालकीचढिनालकीमहिपालकीरा
 नीसवै करवालकीअरुढालकीछुविसहितभटसंगमेफवै बहुकरतमंगलगान
 पुरजारीसवैसंगमेचली सोरासहससनआठजदुपतिगनिछविवारीभली ८ यहि
 भोतिगंगातीरजायविहायनिजनिजजानहै बहुकेलिकरतनवेलिनारीलगीमुदि
 तनहानहै अतिलसतिमधिमेदुपदकन्याकृष्णतियचहुंवारहै तहंअर्जुनादिकम
 ज्जनेहितगवनकियेतहिगैरहै ९ सुरभितसलिलापिचकारिभरिभरिहोयेजहि
 जसनातह तेहितसचलावनलगीतोहिछनमोदउरनसमातहै विकसेवदनसर

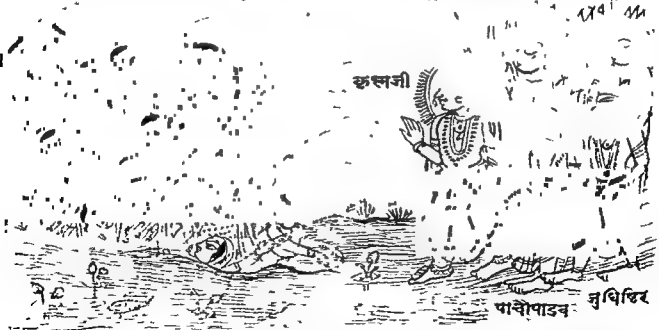
१० तेउलैकनकपिचकारिकरमेतजहिंनारिनुवदनमे
 स्तिमुषटारिकेरिनिहारतीसुषसदनमे
 यटभीनकैतनलीनकैअगतिप्रगटिमुदभरतहै ११
 हैकैसपासनमाखकेवहुसुमनगनकरिभरिपरै
 रनारिहनिउरसुषभरै
 नरनारिलैपिचकारिहारिनमोदपारावारमे १२

गंगाजीभेइस्त्रीसैकडो नहातीहै

कुसजी

पावोपाडव नुबिष्टिर

मनुकियाजुतक्रतुरजरजतनिजतियनकेभीरमे
 तजसदसिजुतअभूतमज्जनदुपदकपासहितमे कियधर्मभूषतिमहा

कियच्च भूतमज्जनगंगमे जाकेनहातनरहतनेकहपायपापिनच्चंगमे १४
 पुनिपहिरिपीतीवरअलंकृतकैसुधर्मनरेसहे रितुजसदसिवहुविप्रक
 हेदियवसनभूषनवेसहे बहुबंधुजातिनमित्रसुहृदनऔरनृपनअपा
 रहे नृपधर्मवारहिवारकीन्ह्याप्रीतिसौसतकारहे १५ पुनिनृपतिसवआ
 रुऔरजनतनपहिरिवागेपागहे कटिफेटकसिमनिमालउरकुंडलसुषो
 रअदागहैसुरसरिससोहेसकलजंनपुरकोचलेनृपसाथहै तवधर्मयेक
 करपार्थकोगहियेककरजदुनाथहै १६ तहगौनकीन्होभौनकोनृपधर्म
 मंदहिमंदहै वरमित्रमंजीसुहृदसुभटइसषासहितअनदहै कुंडलआ
 लकचंदनसहितसाहतसुगालकपालहै कटिमेखालाकिकिनिहुनृपुरय
 हिरिनारिनिचोलहै १७ सबतहांससिवदनीविराजहिकछरानीछविनी
 अधिकेदुपददुहितोचली तहऔरनृपतियअनगनी यहिभातिआयअवासमे
 नृपधर्मकियदरवारहै जतरुस्ममीषमआदिकनकोकरतअतिसतकारहै
 १८ दोहा महासीखतहेरितुजनधर्मभूपबोलवाय करिपूजनतिनकोदियो
 दानमानअधिकाय चौपाई सदसिब्रह्वादिनबोलवाई पूजनकरिदियध
 नसमुदाई १ ब्राह्मनछविनवैस्यनसुद्रन करिसतकारदियेवहुसुद्रन २॥
 सेवकसहितसुलोकनपाला पितरभूतदेवविशाल ३ धर्मभूपने
 पूजनपाई मागिविदाअतिसेसुषछाई ४ धर्मभूपकीकरतवडाई नि
 जनिजगृहनगयेहरपाई ५ भूपजुधिष्ठिरसोहरिदासा राजसू ६
 यकरिदियोहुलासा ईताहिदेविसुरनरहरषाने छनछनबरनतनाहिआ
 धनि ७ जैसेमनुजअमृतकहेपाई पानकरतनहिनेकुअघाई ८ दोहा पु
 निसुहृदनअरुवाधवनअरुसवनातनकाहि भयेदिकावतधर्मसुतइंद्र
 स्थपुरेमाहि २ चौपाई कह्योछलसोपुनिकरजारी नाथआसअसीअवा
 मोरी १ रहोकछुकदिनयहगृहमाही पावनकरहुसकुलहसकाही २ अवसा
 सुकहिरहेसुगरी नृपकोप्रीतिनिरषिअतिभारी ३ सावादिकनबोलिजदु
 वीरन दियोहुकुमजदुपतिरनधीरन ४ जाहुहारिकेजदुदललैके हमवलव
 सबइतेसवजैके ५ पुनिप्रधुम्नआदिकप्रमुसासन जइनगरीगमनेअरि
 नासन ६ यहिविधितहैनृपधर्मकुमारा तरेमनोरण्यइदधिअपास ७ सौस
 वरुपाकछमकीजान्यो अपनोनहिकरतवकछुमान्यो ८ दोहा सुषितसाहि
 वीकरततहैजुतपांडवीसमाज इंद्रस्थमहैइंसमवसेजुधिष्ठिरराजजुजो
 धननृपयेकदिनधर्मभूपकेभौन विमोविलोकनहेन तहैभाइनजुत
 यगौनचौपाई राजस्थकोलखिसमास

निरर्थे इत्था जनुयकेरो जौनहिकवहु आषनिजहेरो २
करमा अयमेहाथन सौं कियकरमा ३ जहं सुरेंद्र अचुरेंद्र हकेरी १
केरघनेरी ४ थलथलमहं लषिपरै विभूती जनुप्रगटी सबविधिकरतूती ५
सोरह सहसकृत्तकीरानी उपमाहतसुषमाकीरानी ६ दिग्गवि
कोटिचंदपरकासपसारे ७ कृष्णचंदकीरानिनकेरी ८
मिछविमतिमेरी ९ दोहा
२ चौपाई मौनपलदितहेते कुरुगई
धर्मनृपयहं जुतभाई १ सीसक्रीड सोहतिउरमाखा २
२ आयौ पौरिप्रथम अभिमानि तहो जननकी भीरमहानी ३
४ सात पौरियहि विधिदरसाही ५ तवदुरजोधनकोपितकुंके
ठायवो लो जनु जैके ६ फरकफरक होवहु मतिमहा ७
८ ई सुनिदुरजोधनकी यहवानी द्वारपभीरमंदमुसक्यानी ९
कडिके जुतभाई चारि पौरिना भौ कुरुगई १० दोहा ११
१२ २५ १२ सुरसमाजमधिलसतजनु देवराज कृबिवार ३ चौपाई
१ २ जहं प्रगटी निजसवनि पुनाई १४ १५ १६ १७ १८
१९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४०
ना ३ कनकसिंघासनमद्विविराजा नापरलसै जुधिछिरराजो ४ दक्षिणदि
सिसिंघासनमाही ५ कृष्णचंदप्रमुखसैतहाही ६ वामदिसा अर्जुन अरुभीमा
सहसहदेवनकुलवलसीमा ७ कृष्णदहिनदिसिराजतरामा मनहुचंदसर
जयकठामा ८ दरिहितेलषिधर्मसभाको कुरुयतिचल्योगमायप्रभाको ९
दोहा ब्रम्हलोकसिवलोकमेविमोनजोदरसात
गदजनात ४ चौपाई तेहिगृहअसथलवनेछवीसे थलमेजलजलमेथलरंसे
१ तहंदुरजोधनगोजुतभाई भयोमहाभ्रमकह्योनजाई २
नसकेली चल्योद्वारपालनकहंपेली ३ जलनरह्योपगलम्योपधाना सबभाई
नजुतभूपलजाना ४ पुनिजहभस्योनीरंगभीर ५
६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
२१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४०
४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५०
५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६०
६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७०
७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८०
८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९०
९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

ई कहें सुजोधनबुद्धिगमाई ४ दुरजोधनहिनिरषिसवनारी लगीहसनदे।
देकरतारी ५ तहंकुरुनाथकोपअतिछाई तकोनतिनतनअधिकलजाई ई
पुनिअसमनमहकियोविचारा करिहौअवदनकरसधारा ७ असगुनिजर
तवरतकुरुगई चुपकैवहुरिचल्योजुतभाई ८ दोहा सातपवरिकोनाधि।
कैचदिस्यदनमेआसु नागनगरकोगमनकियदलजुतछोडिहलास ९॥
चौपाई दुरजोधनकेसुरकतमाही हाहाकारभयोचहुंघाही १ रहेदुद्धतहो।
तेअसभाषे कुरुपतिपाडवपैअतिभाषे २ भयोठीकमतिवतनमतको बी।
जगड्योतरुजुधभारतको ३ धर्मभूयतहंभयेउदासा जल्योकोरवपाडवना।
सा ४ असविचारिनहिचनवषाने पैहरिकृपाजानिसुषमनि ५ कृष्णबंदसु
षलहैयाधनेरो जान्योदस्योभारभुविकेरो ई याहीहितहमधरनिसिधारे।
सोअवछूटेसकलषभारे ७ अर्जुनारिसिगरेतहवीरा मानेउरमहमोदगमी
रा ८ दोहा प्रसन्नपरिस्थितजोनकियराजस्यकोहाल दुरजोधनकोकपल
हमेसवकह्योविसाल ८ इतिश्रीमहराजाधिराजवाधेसविसनाथसिंहात्मज
सिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपा
पात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकतश्रीमत्भागवतेदसमउत्तराधेपंचसप्त
तितमःतरंगः ७५॥ ॥ सुकउवाव दोहा औरकथागोविंदकीसुनहुंपरि
क्षितभूप सालुभूपकोवधकियोलीलाकरतअनूप १ चौपाई सौभंदसका।
सालुनरसा महावलीमायावीविसा १ सालुसषासिसुपालभूपको कालसा
रिसविकरालरूपको २ जोसिसुपालकाहिसुषलाथो कुंडिनपुरमेआहन
आयो ३ तहांरामसंगभईलराई जरासंधआदिकनृपराई ४ गयेहारिजदु
वंसिनतेरे भागिगयैरनबहुरिनहेरे ई दंतवक्रविदुरथसिसुपाला जरासा
धअरुसालुभुवाला ७ जोसिसुपालधर्ममषसुनिके आथोकृष्णवधना
चितगुनिके ८ दोहा समामहितहिहरिहन्यो जरासंधकहभीम पौंड्रको
केसवहन्योमारिचक्रवलसीम १ चौपाई दंतवक्रविदुरथअरुसालू वांछि
रहेवैभूपकरालू १ सालुभूपदाउनृपनवालाई कियोमंत्रअतिकोपहिछा
ई २ जदुवंसीमेअतिवलवाना सदाकरहिछलपापमहाना ३ हरिचेदिप
हिदगाकरिमाखो समामहिकोउभूपनवाखो ४ करिछलजरासंधहिगा
जाई भीमसेनकरताहिहताई ५ माखोपौंड्रकनंदकुमारा करतअनर्थहि।
वारहिबारा ई ततिअसतुममनहिविचारहु जोहिप्रकारजदुवंसिनमारहु
७ दंतवक्रविदुरथअसभाषे यहविचारहुमुहंकरिराषे ८ दोहा जैसेवैहा
मसोकरतभलछलवारहिवार तैसेहमडूकरिछलेजदुकुलकरहिसद्वार

२ जोपाई तवपनिवोलेसाल्वप्रवीण भरेवचनसुनहैरनधीरा १

तवलोतुमरहिबोयहिठाकै

सुनहसैवैभूपतिदेकाना ३ अवनोअवअजादवीकरिहैं

४ देखहुसवनपविक्रममोरा

५ असप्रनेकरिकेसवनसुनाई

संकरकोकरिधानतहाही ७

लोनाती ठाढारहोअचलदिनराती ८

ठीभरिधूरि यहिविधिबतिवर्षदिनभईतपस्यापूर ३ चौपाई

भक्त्यानिधाना साल्वनिकटकहेकियेपयाना १

तोहिमेनिजकिकरकरिजाना २ सुनतसंभुकेवचनसुहाये

३ शिवपदकरिकेप्रीतिअथोरी

४ सुरनरअसुरउरगगंधर्वा राक्षसकिन्नाचारनसवा ५

का ६ देहुविमाननायद्रमिजोई ६ जहमेचहोतहैलैजाके

७ १५९७ ४ ३५२७

८ दोहा साल्ववचनसुनिसंभुतवयेवमस्तुकहिदीन मैदानवैकोवोधि

१ ४ चौपाई रचहुसाल्वहितयेकविमाना ७

हिंदहिसुरहुमहाना १ जहांसाल्वअपनेमनभावे

२ जोजेनयेकता सुविस्तार आयसकोनकटैसंधारा ३

निदनुजेसा रच्योविमानमहाननरेसा ४ भदनभीतिभरभूरिभयावन दु

तअकासचारीमनभावन ५ असविमानरचिदानवराई द्यौसाल्वभूपति

कहेचोई ६ मानहुअधकारकोधामा

निजतपसिववरदानकोदीन्ह्योहालसुना

६ चौपाई

साजिसैनचढिसौभावमाना कुरुद्वारिकेआसुपर्याना २ यकवा

३ सोमेतुमसौभाषहुजीकी ३

४ प्रद्युम्नादिकअहेतहाही ४ उग्रसेनभरिहैतेहैनगरी

५ पुरीलटिसिगरीपुनिलाई

६ १५९७ ४ ३५२७ ७ कछलकरिपुरवासिनमंहमिलिके ७ पांडवस

हितकृष्णवलराम मारिपठायदेहुजमधामे ८ दोहा साल्ववचनसुनिसु

दितहैवभैभूपमतिकीन साजिसैनचतुरंगिनीचढेविमाननवीन

वानतहंसाखुभूपरिसाय असंवचनकह्योसुनाय जो उल्लास दान तोमोरा
 जानमहान १ द्वा रावतीकोजायनहिनेकविलेवलगाय सुनिसाखवचनमहान उडि
 चलोकोमविमान २ जिमिस्थामजलधरघोर धावतगगनकरिजोर तिमिकरत
 सारकमेरथायोसुजदुपुरआर ३ जहंपरतछायाजाति तेहिदेसकीजनपा
 ति असकहंहिलषिकेवा त विनकालगतहनलषात ४ गमनतप्रथमसुवि
 मान पीछे सुपवनमहान द्वा रावतीयहिभाति नृपजानगोअधराति ५ ला
 षिजदुपरीनृपसाखु करिकोयउरहिविसाखु सुधिकरिसुजदुकुलवेर किय
 तुरततोपनफेर निजजानधरितेहिगोर छैउतरिसैनअथोर बहुबोरजदुपु
 रधेरि यकवारसुभटनटेरि ७ घोटनलम्योपुरकोट हनिकेकुदालनचोट उ
 पवनहुवागअराम जेरहेअतिअभिराम ८ तिनमेलगाथेआगि नहिवेवर
 सकभागि जिमिविषिनिलगतदवारि तिमिदियोवागनुजारि ९ जेवचेता
 रूतेकादि सरकूपमहंदियपादि वाटिकाग्रहगिरवाय बहुदेवसदनफेरा
 य १० पुनिकनककोटगिराड बहुगुरिजदीनुदहाड पुरद्वारधिरकीफेरि कंच
 नकपाटनतोरी १० भटपुसेपुरमहं धाड तहंआगिदीनखगाड जेअतिहिऊंच
 आवास तिनघोटिकीनविनास ११ अट्टालिकानिउतंग पुनिघोटिकियतिनमग
 बहुविधिविहारअगार जेरहेअतिलुविवार १२ भटसाखुकेअतिरुसि
 घुसिघुंइसिसेधनेघुसि लूटनलंगपुरनारि पुरजननहनितरवारि १३ कोउर
 हेसावतलोग जेलहेकवहुनसाग तेविपतिअसदिवि भागेभभरिभयलेषि १४
 येकभागपुरलियलूटि पुरजननकोवहुकूटि अससाखुवालतजाड जदुवा
 चेनाहिभगाड १५ जेनगररसकवीर तेनिरषिअरिकीभीर मारनलगेवहुतीर
 अरिभटनकीन्हपीर १६ कलुभागिअरिकीभीर तहंसाखुअतिरनधीर करिकोय
 पउरगंभीर हनिवानवेगसमीर १७ पुररक्षकनकोमारि मायादईविसतारि॥
 बहुसेखवरषनलाग अगटेभयकरनाग १८ तेमनुजभक्षहिंधाड विषज्वालवि
 विधिउडाड द्वा रावतीचहुंवेर भोअसुनियातकठोर १९ तरुसालतालतसाल
 गृहपेगिरैविकराल पुनिचलोपवनप्रचंड बहुमहलकिययहुषंड २० चहुंवेर
 धुंधाकार भोधूरिकोअधियार जदुनगरमहंयेकवार तहंमयाहाहाकार २१
 चौहदहाटनगाट अरूपूटिगेवहुघाट नरनारिकरतपुकार भागेजरतलेवा
 र २२ सवकहंहियहकाहोत केविपतिकीनउदोत कहंरुसहैकहराम प्रयुक्त
 कहवलघाम २३ कहंसायंकीअनूर रुतवर्मकहंअतिसूर कहंग
 योजदुदलभागि असकहंहिसवमयपागि २४ यहसाखुनृपआ
 तिष्यात जदुनगरकियउतपात जिमिनिपुरकहंनिपुरारि कैकुपितदी॥

न्होमारि २५ तिमिसालुकोपहिछाई जदुनगरदीनजराई पुनिलग्येवर्षी
 नसस्त्र पुनिहम्योवहुदियस्त्र २६ बहुमुसलतोमरवान वरभल्लपरिचर
 न वरवतनगरचहुँवोर औभाइजलचनघोर २७ कहुँभागसिंधुरछुटि
 जीजरेकहुँजूटि यहिभाँतिलषितपात कहुँवचवनाहिदेष्टात २८ जनकर
 तहाहाकार संगलियेतियअरुवार नृपउगसेनहिद्वार जनजाइकीन
 कार २९ रसहुँहमेमहिपाल हमजरहिंयावकज्वाल कछुजानिपरतोनाहि
 कोदेतदुषपुरमाहि ३० नृपसुनतआरतसोर उठिलयोभयचहुँवोर
 संकमनमेलाइ अनुचरहिवालिवुभाइ ३१ प्रद्युम्नपासपठाइ असदियोता
 हि सुनाइ यहकहामोउतपात मोहिनेकुनाहिजनात ३२ दोहा अनुचरआहु
 हिदोरिकेमदनसदनमहंजाइ सवीवालप्रद्युम्नदिगदीन्ह्यातुरतुपठाइ ३३
 जाइसपीरतिकेनिकटमंदहिचरनदवाइ ताहिजगाइसुनाइदियतुरतनोर
 सरजाइ २ रतिसौरतिपतिपदपदुमपंकजपानिलगाइ उठहुवीररसहुनगर
 असकहिदियोजगाइ ३ अरुनारेआलसभरेअनियारिविलसंतमीजतदग
 निजसेजतेउठिचैद्वोरतिकंत ४ पूछनलाग्योहोतकसपुस्मेहाहाकार कौनसु
 इतआइकैचाह्योकालअगार ५ सुतिवोलीकरजोरिकेनहिजानहिंकुलकेता
 उगसेनकोचारयकआ योयाहीहेतु ६ चौपाई उगसेनकोसासनसुनिकै
 चलेयोकुवरदुतकारजगुनिकै ७ बहिरकटिपूछ्योतेहिंचारे कौनपसोनृप
 हिंभारे ८ दूतकहोनृपतुमहिवालायो डवनदुरासदकोउयेकआयो ९ अ
 रतनगरीनाथतिहोरी रक्षितजोनिआपभुजभारी १० दूतहिकह्योजाहुनृप
 ह नृपसौअससंदेसकहिदेह ११ करहिननृपअवकलुसेदेह हमआवतहम
 पहिगेह १२ असकहिकवचक्रीठधनुधारी उभयकंधजुगदूनसवारी १३ दोह
 कसुतहिदूतहिबोलवाई ल्यावदुरथममकहेहुवुभाइ १४ दोहा प्रमुसासनसु
 निस्ततहल्यायोसदनसाजि जदुनदननदनतुरततापरचढ्योविराजि १५
 चौपाई पुनिचारनकहेवेगिबोलाई सववीरनंपेदियोपठाई १६ सात्यकिसाव
 गदोअकूरा भानुविदुसुकसारनसरा १७ अरुहार्दिकआदिकरनधीरा कृष्ण
 कुवेरसासनसुनिवीरा १८ सजिसजिचढिचढिरथदुतधाये कृष्णकुमारसा
 गोपहिआयि १९ तवअतिकोपितकृष्णकुमार उगसेनकेसदनसिधारा २० तह
 पुम्नहिभूपनिहारी बोलेवचननैनजसदारी २१ दोहानगरमहंअतिउतपाता र
 क्षनकरहुतुरतनुमताता २२ रामकृष्णहैगृहमहनाही हमगोहरावहिअवको
 हिकाही २३ दोहा नुमसमरथसवर्गीतिहोरुष्णकुमारप्रवीन तुम्हरेदपतहो
 हिहमपुरवासिनजुतदीन २ चौपाई हातआजुसवनगरविनासा असीकव

हंलहीनहिचासा १ तवबोलेप्रद्युम्नरिसाई २ अहिःरुद्रः॥हिःपराई ३ राम
 केसहस्तिनपुरछाये तदपिनहमककुसंसेलाये ३ तिनप्रतापतेयेकछिन
 माहीं करिहौअरिनसंधारयहौहौ ४ असकहिरथचदिकुपितकुमार नृ
 पहिवंदिनिकस्येतेहिंदारा ५ प्रद्युम्नहिसगिप्रजादुषारी आयेआरतवचा
 नपुकारी ई तुम्हरेषतकसकुमार सहिकलेसभेविनहिअधारा ७ ज
 दुनेदननंदनअसभाषोअइअहिःरुद्रः॥हिःपराई ८ दोहा दीजेमोहिव
 तायअवदुषदायककहंदुष्ट अर्थरातजोनगरमेकियोउपद्रोपुष्ट १ चौपा
 ई प्रजनकह्यौहमजानतनाहीं जरतनगरदेषतचहुंछाहीं १ तवप्रद्युम्ननि
 जरथहिवदायो करमेकरिनिजधनुषचढायो २ तहंसात्यकिअरुसावप्र
 वीरावदिआगेकैगेरनधीरा ३ भानविदहार्दिकअकूरा अरुगदसुकसा
 रनरनसूरा ४ औरहुज्ययज्ययज्ययागजरथतुरंगपदा तिवरुया ५ क
 सकुवरकहंपी केकरिके आगेवढेआयुधनधारिके ई विविधिभातिवा
 जेतहंवाजे फहरतवहुनिसानवरराजे ७ सुभटसरोषितगाजनलागे सु
 नतकइअरिभाजनलागे ८ दोहा करतरहेजेसाखुभटनगरउपद्रोघोर ति
 नयेसात्यकीसांवभटहनेवानवरजोर २ कुंदभुजंगप्रयात तहोसाखुकेवी
 रथायेप्रचारी हनेसात्यकीसांवकोसस्त्रभारी दूतेजादवीसैनकेवीरथायो॥
 हनेसाखुकीसैनकोकोपछाये १ कियेचितसुइउभेवीरकुइकियेउइतेर

होयकारि २५ तिनि सखुकोपहि काइ

२६

वरधतनगरचहुँ वार औ भाइ जलधनधार २७ कहुँ भागसिंधुरछुहि

यहि भौतिलषितपात कहुँ वचवनाहि देषात २८
तहाहाकार संगलियेतिय अरु वार नृपउगनसेनहि द्वार जनज २९

२९ रसहुहमेमहि गाल हमजरहि पावकज्वाल

३० नृपसुनत आरतसोर

संकमनमेलाइ अनुचरहिवोलिबुभाइ ३१ प्रद्युम्नयासपठाइ

हिसुनाइ यहकहाभौतपात मोहिनेकुनाहि जनात ३२

हिदौरिकेमदनसदनमहं जाइ

जाइसयीरतिकेनिकटमंदहिचरनदवाइ

सरजाइ २ रति सौरतिपतिपदपदुमपंकजपानिलगाइ

असकहिदियोजगाइ ३

निजसेजतेउठिबैद्वारतिकेत ४ पूछनसाग्योहोतकसूपुस्मेहाहाकार

चौपाई ही हेतु ई चौपाई उगनसेनको सासने सुनिके

१ वाहिरकठिपूछ्योतिहिचारे

हृषभारै २ इतकहोनृपनुमहिवोलायो डवनदुरासदकोउयेकचायो ३

नाथतिहारी रसितजोनिआपमुजभारी ४

नृपसौअससंदेसकहिदेह ५ करहिननृपअवककुसदेह ६

६ असकहिकवचक्रीठधनुधारी

७ ल्यावदुरथममकहेहुबुभाइ ८ दोहा

निसूततहेल्यायोसंदनसाजि जदुनदननंदनतुरततापरचढ्योविराजि ९

चौपाई पुनिचारनकहैवेगिबोलाइ सबवीरनयेदियोपठाई १

१ भानुविदुसुकसारनसरा २

३ सजिसजिवठिवठिरथदुतथाये

पहिआये ४ तवअतिकोपितरुसकुमार उगनसेनकेसदनसि

५ क्षनकरहुतुरतनुमताता ७ रामरुसहैगृहमहनाही हमगोहरावहिअवको

हिकाही ८ दोहा तुमसमरथसबभौतिहोरुसकुमारपवीन

हिहमपुरवासिनजुतदीन २ चौपाई होतआजुसवनगरविनासो

धानदृष्टिदृष्टकमे सदैवप्रवीरदेषिकैचरित्रआसुमूकमे मनोमहानसानुवानसास
 डंडलागही प्रचूरछे गिरैमहीननेकु जोरजागही ३ विलोकिचूरतीरकोप्रवीर
 भेअधीरहै तंजप्रकोपिकेरिवारवारतीरभीरहै उतैनरेसवानधारव्योमतेप
 वारहै मनोमघामहानवृद्धआवतेअपारहै ४ कटैमतंगअतुरंगजानवृत्ति
 सेनमे नभागतेप्रवीरधारिधीरजुद्धवेनमे तहांप्रवीरसीवसासकीगदोप्रको
 पिके दलेनरेसवानजितजेसुचिन्तव्योपिके ५ दोहा ताहीकिनपूरुवदिसाकी।
 न्होभानुप्रकास नृपविमानदेशोपरोमानहुकालअवास ६ निजतिरफललषि
 वानतहसाल्वभूपरिसिद्धाई अतिप्रचंडमायाकरीजोसुषवरनिनजाइ ७॥
 कुंद कियोमहानअधकारचारिदृष्टिसानहै भूरेलगीअनेकआसमानतेकसा
 नहै रुपानअपधानकीमहानवृष्टिहीतिभै अनेकदामिनीनयोतिआसुहीउदे
 तिभै १ दसौदिसानवानधारधावतीकरालहै महोप्रचंडयोनजोरसावह्योवि
 सालहै रहीअकासधूरिपूरिभूरिधुंधकारभो प्रपातवारिकोमहाविमुंडमुंडधा
 रभो २ उदैकटैवहैदवैप्रवीरवृत्तिसेनके गिरैमरैफिरैभिरैथिरैभरेअचेनके
 तुरंगसौमतंगस्यदमोकटैअनंतहैं डडातउंडमुंडकुंडव्योममेलसंतहैं ३ तहां
 सुवृत्तिसेनमहिआर्तसारकैरह्यो महानभीतिआकुलेप्रवीरसखनागह्यो न
 सासकीनसावनागदोनहीअकूरहू चलायवानकोसकरहैजेवृत्तिसूरहू ४॥
 नसाल्वकोविमानआसमानमेदेषातहै सवैप्रवीरकोसंधारआसुहीलषातहै
 सवीप्रवीरमोहिकेगिरिसुजानमेतहो मज्जोहहायुकारवृत्तिसेनमेदुतैमहा ५ असंख्यवी
 रमारिगेअसंख्यहूयगदगे अनंतसखडारिगेअनंतहुलुकाइगे विलोकिसेनजाइ।
 वीविनासआसुतासमे मुकुंदकोकुमारसतसोकह्योहुलासमे ६ वडाबरवडा।
 वरेवडावजानआसुही विलोकुआजुवृत्तिवंसकोविसेषिनासुही अहैनरेससा
 ल्याकरालकालकेसमे लषोमेमायदृष्टितेविमानयोममेभ्रमे ७ सुनैकुमार
 वेनस्तहोकिकेतुरंगने गयोसंधारकैरह्योजहांमहारनंगने विलोकिरुष्मा
 नंदकोनरेससाल्वकोपिके हन्योहजारवानकोचढाचापचोपिके ८ पषानअ
 रुपानअरुसानवृष्टिकोकियो मुकुंदनंदस्यदनेसुमेदगोनकैदियो गिरितुरंग।
 भूमिमेविमोहिसारथीगयो प्रद्युम्नदेषिनापरिसुरानसाकहूभयो ९ दोहा जा
 सतसकैउठिसारथीतजिचोरेनकीवाग बोलतभोप्रद्युम्नसोअतिसयउरभया
 पाग १ कुंद कियोभरेकुमारतूकिधौविनाअधारहो सरासनेसेमारियेतुविक
 भीअपारहो कह्योप्रद्युम्नसोकसतनेकहूँनकीजिय तुरंगवागसावधानकैसु
 पानिलीजिय १० विलोकियेसुविकमेहमारअजुद्धमे नहोतहैं प्रवीरधीरस
 वृफंदरुदमे उचारिवैनअसहीकोदंडचंडसारकैलियोसोब्रह्मअस्वधोरसनु

इतैजोरजुहै सुदेवासुरैसोभयौजुद्धघोरा कटेनाहटेतेरटेजीतसोरा २
 तेसैतवसौकपाना प्रवसौसुसखौमरेवीरनाना छनैयेकयेकैहनेहैहकारे
 मोहभारेदरैनाहिदारे ३
 चारै भईसोनिसावीरकीप्रानहारी रहीछायदीपावलीकोउज्यारी ४
 उतैयोभमेभूरितारे इतैभूमिमेभूषनैकैकतारे
 लरोनाडरौनाटरौसत्रुआयो ५ तुरंगैसवारितुरंगैसवारे
 गवारलोरलोरथीसांस्थीकोपधारे जुरयेदरपैदरैसोप्रचारे ६
 तालआयि पियेस्त्रानितैआमिषैषूषणये कटेनामकेतेपटेवाजिकेते
 उठैवीरकेतेसचेते ७ तहांसासकीसांवकैवानवर्षा हनेसाल्बुकी
 हर्षा परीसत्रुकीसेनमेवानधारा मतंगोतुरंगोमरेहैअपारा ८ दोहा
 सासकीसरनकोआगदगदाप्रहार साल्बुसुभटसहिन्हिसकेभज
 भार पुरतिकेहिवाहेरगयेछोडिछोडिहथियार
 विधिकियेपुकार छंदभुजंगप्रयात सजीजादवीसेनआईप्रचारी
 मैकोदियोहैनिकारी ९
 ई १ पुरैभीतरैनावनेनायजातो हमारेपिछारीदलैभूरिआतो
 छावतेहो दैषनिभटेआवतेधावतेहो २ लख्योसासक
 रोसतेचापमेवानसाजा हन्योसांवकोसतरेवानवीरा असीसासकी
 चापतीरा ३ गदैसाठितौभानविंदैपचासा सुकैसारनैतैसहीजीतिआसा
 सासकीअइतैजुद्धकीन्हैया सवैसाल्बुकेधानकोभजिदीन्हैया ४
 सनोषेसुवाना गदोसायकोवीसमाख्योमहाना सुकोसारनैवीसेवीसेधेहारे
 सरेभानविंदोदसैताहिमारे ५ तहांसांवकीन्हीमहावेगताई दल्योसाल्बुकोजा
 नवानेचलाई दल्योसाल्बुकीतासुकैदंडभारी गदैहैगदालेहन्योवाजिचारी
 यहीभातिकेसाल्बुकोहीनजनै दियोसाल्बुकीसेनमेछायवाने
 कीभीरभागी सुधीकैसवैजादवीसेनजागी ७ तहांसाल्बुहभागिकै
 ई चढ्योआपनैजानमेआसधाई लियोताहियेसेनहूकोपठाई दियोसावि
 मानैअकासेउडाई ८ दोहा जदुवसीतहैमुदिनकैविजयनिसानवजाय परै
 येतिहिठोरमेअतिआनंदउरयाय छंदनराज
 भमैलख्यो अलातचक्रसोसोहाततेजहैमहाजग्यो
 आसुहीदंकोरके हन्योससानवानवेप्रमानघोरसोरके १ तहांअकूरभानवि
 दसांववारसासकी पवारिवानधारवैसुमारसत्रुघातकी
 पंडपंडसाल्बुभूपके दियोपवारिकेरिवानमारतंडरूपके २

पात है आसमान मे कहुँ दिमान मे भूमात है सैख सी समे गिरै कहुँ सुवान जोरति ॥
 सिंधु नीर मे गिरै कहुँ फिरै हिलो रते २ आसमान मे अलात वक्र सो फिरात है ये
 कहुँ पलेन ये कहुँ थै थै रत है वान डोरि सो प्रद्युम्न जान चंग पेलतो व्योम मे
 बढाव तो घटाव तो सुमेलतो ३ रुष्म के कुमार की सुवान धारि दषिके साल्वरा
 जमार तो अनंत वान तेषिके साल्व के सुभट्ट हूँ अनेक सख्त भारते जादवी दा
 लानिके भटानिके सघारते ४ जानते ठाय सी सुवान जो चलावतो रुष्म
 पुत्र चित्रवान मारिके गिरावतो जान मे महान वान वृष्टि व्योम ते भई साल्वरा
 ज सैन की अघात दुई साछुई ५ भाग ते वने न वैठे वने न जान मे जुद्ध के विलास
 को हला सनाहि प्रान मे रुष्म चंदन दके अमर दृढ़ वान मे जान और मान हूँ को
 पान आसमान मे ई गढ के नरे सको पिबो ठा विदांत सो मृदि दीन रुष्म पुत्र
 चोर वान घात सो चूर चूर साल्व वान के प्रद्युम्न साय के सूरपाव के समान वान
 सो कदाय के ७ मारि मारि वज्र वान साल्व अंग अंग मे मूर्छितै दियो गिराय रुष्म
 पुत्र जंग मे भूप होत मूर्छितै हा पुकार माचि गो बीर मानि लीन काल सर्व सी सना
 बिगो ८ दोहा साल्व मूरखो दषिके ता सुदिमान दुमान कृपि विमान तेहनत
 भोज दुदल मे बहु वान हन्यो पाच सत सहस पुनिलक्षि फेरि दस लक्षि सत्रु वध
 न नित चोपिके करि ज दुदल को लक्षि भान रुसान समान वर बहु दुमान के वा
 न करत भये विन प्रानत है बीर महान महान अट पट भट भट पट कट कट को
 उलट पट है जात पेन हटत वडि वडि दंत नंद वट से दर सात मरि के पै है स्वर्ग ह
 ठि जीति भोगि है भूमि अस विचारि न हित जतरन धावत धाय लघूमि चौपाई सा
 लुदे मान दुमान प्रधाना लगे प्रथम जाके तनवाना १ रुष्म सुवन सर की सुधिक
 रिके ताहि हनन कहुँ को पहि भरि के २ दषिके रुष्म सुत सर अधियारा उत स्यो
 तह वे मानत सारा ३ अतर्हित है चलो निरी के गयो दूरि ज दुदल के पीछे ४
 ज दुदल के भट को धरि रुपा प्रेविसत भोदल मे सुनु भूपा ५ लरन लरयो आपहु
 सेग माही ता सुक पट जान्यो को ६ ही ई गयो तुरत प्रद्युम्न समीपा पीछे ठा
 दो भयो महीपा ७ रह्यो कुवर खो डत सर धारा ता सुवोरन हिने कनिहारा ८
 दोहा साल्व सचिव सोलहि सभै गदा धारि दाउ होथ मारत भो अति जोर सो क
 ल कुवर के साथ १ चौपाई लागत ही सिर गदा पहारा मुरछि गि सोरथ मडि कु
 मारा १ मारि गदा दुव भागि दुमाना चहुँ वेगि सो जाइ वेमाना २ मुरछित सा
 लहि सचिव जगयो सुधा सरिस तेहि वचन सुनायो ३ हरि कुमार कहुँ मारि न
 रे सा विजय पाय आयो यहि दे सा ४ प्रभु वज्र वावहु विजय निसाना अवनहि
 को वभट उत वलवाना ५ सुनत साल्व अतिसय सुषपाग्यो विजय वाज वजवा

दोहा तामेसवलितकैदियोसंकरमायाघोर”

१ कूटतविसिषश्चण्डभोघोरसारदिसिद्धाद

जिमितमारिके उदैते होतो तमको नास

४ छंदचामर

मारिकेयेची सवानकोयकैअमंदसा

याचसैप्रचंडताहिमारिकैसुवानहै १५

रिक्तों को टिप्पणियाँ सुसायकैयवारिकैप्रचारिकै

२ येकयेकवांनयेकयेकवीरको

हृत्ते सारथीनकोदसैदसैहनेसरैघने तीनतीनवानवाहनानिवेद्यदेतमो

१. धावती प्रद्युम्न की जहात हो सत्रु मित्र सैन के लगे सबै सराहने

४ षंड संड वै वितुंड जानते गिरै

सवा. उडमुंडमुंडपंडपंडहैत्रकासमे

५ रक्तधारजानतढरसुवारवारह

सात्विके विमानमे सरै अनेक भाति हैं

॥दिसानमेयर॥

यरादिषातिहे

कस्तुर्यन्त्रवानंधार धावतीतहोतहो

५०। कार्यकै न कृत्रसे अकासमे रहे तही प-

१ जदपिभेदकरि

दोहा यद्विविधिलगिप्रद्युम्नसरभयौविशितनृपसाल

हवह रूपे देयात मायामयमयकृतमनोसैलसपक्षउडांत ४

सावधानकैसुभटसवक

कियो वेगसो प्रहार खान छाँय जान को लियो आसमान मे जहा पुराय जा
त जान हे भासमान है तहा सुजात वंदवान है १ भूमि मे विमान आय के कहै

पात है आसमानमे कहैं दिसानमे भ्रमात है सैख सी समे गिरै कहैं सुवान जोरति ॥
 सिंधु नोरमे गिरै कहैं फिरि हिलो रते २ आसमानमे अलात चक सो फिरत है ये
 कहैं पलेन ये कहैं पले थिरात है वान डोरि सो प्रद्युम्न जान चंग पेल तो यो ममे
 वदाव तो घटाव तो सुमेल तो ३ रुक्म के कुमार की सुवान धारि देखि के साल्वरा
 जमार तो अनंत वान ते धिके साल्व के सुभट्ट हैं अनेक सख मारते जादवी दा
 लानिके भटानिकों सघारते ४ जान ते उठाय सी सवान जो चलाव तो रुक्म
 पुत्र चित्रवान मारिके गिराव तो जान मे सहान वान वृष्टि यो मते भई साल्वरा
 ज सैन की अघात दुई साछुई ५ भाग ते वने नैवै ठ ते वने न जान मे जुड़ के विलास
 को हला सनाहि घान मे रुक्म चंदन दे के अमंद वंदवान मे जान और मान हू को
 पान आसमान मे ६ गद के नर सको पिबो ठ दा विदा त सो मृदि दीन रुक्म पुत्र
 घोर खान घात सो चूर चूर साल्ववान के प्रद्युम्न साय के सरपाव के समान वान
 सो कदाय के ७ मारि मारि वज्र वान साल्व अंग अंग मे मूर्छितै दि यो गिराय रुक्म
 पुत्र जंग मे भूष होत मूर्छितै हहा पुकार माचि गो वीर मानि लीन काल सर्व सी सना
 चि गो ८ दोहा साल्व मूरछा देखि के ता सुदि मान दुमान क्षिपि विमान तेहन त
 भोज दुदल मे बहु वान हनौ पाच सत सहस पुनिल क्षिफे रिद सलक्षि सनुवध
 न चित चोपिके करि ज दुदल को लाक्षि भान रुसान समान वर बहु दुमान के वा
 न करत भये विन घान त हैं वीर महान महान अट पट मट भट पट कट त को
 उलट पट कै जात पै न हट त व दिव ठि द ट न ट वट से दर सात मरि कै पै है स्वर्ग ह
 ठि जीति भोगि है भूमि अस विचारि न हित जतर न धावत घायल घूमि चौपाई सा
 लुदे मान दुमान प्रधाना लगे प्रथम जाके तनवाना १ रुक्म सुवन सर की सुधिक
 रि के ताहि हनन कहैं को पहि भरि के २ देखि ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 त है वे मान त सारा ३ अतर्हित है चलोतिरी के गयो दूरि ज दुदल के पीछे ४
 ज दुदल के भट को धरि रुपा प्रवि सत भोदल मे सुनु भूषा ५ लरन ल गयो आपहु
 सैग माही ता रुक्म ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 दोहा साल्व सचिव सोलहि सैग दा धारि दा उहाथ मारत भो अति जोर सो रु
 क्म कुवर के साथ १ चौपाई लागत ही सिर गदा चहारा मुरछि गिलौर थ मडि कु
 मारा १ मारि गदा दुस भागि दुमाना चढ्यो वेगि सा जाइ वे माना २ मुरछित सा
 लहि सचिव जगयो सुधा सरिस ते हि वचन सुनायो ३ हरि कुमार कहैं मारि न
 र सा विजय पाय आयो यहि दे सा ४ प्रभु वज्र वावहु विजय नि साना अवन हि
 को उभट उत वलवाना ५ सुनत साल्व अतिसय सुष पाग्यो विजय वाज वज्र

वनलाग्यो ईइतै प्रद्युम्नहि विविकलनिहारी दारुकको सुत धरमविचारी ७ दलते
निकसिचल्यौरम्यनैके जदुवांसिनहुलासखैकैके ८ दोहा प्रद्युम्नहि मुरखि
तलषतनगरवोररथजात हाहाकारकियोतवैजदुदलअतिविलषात २ चौ
पाई भगीसैनजदुवांसिनकेरी कहनलगेयकयेकनटेरी १ अवजदुकुलको
भयोविनासाछोडहुसबजीवनकीआसा २ असकहिफेरिलौदिनहिहरे गा
येद्वारिकैदौरिधनेर ३ रुष्मकुमारहि विथितनिहारी भागतलषीसैनभयमा
री ४ तहांसासकीवचनउचारे सुनहुंसांवगदकहोहमारो ५ रुष्मकुवरकह
मुरखितदेषी भागवअनुचितअहैविसेषी ई कहदिषाउवमुषगृहजाई का
रुष्मकुवरकहरनहिगंमाई ७ रामरुष्मसौक्योवतरैहैं जीतहिसकलमरेकैजो
हैं ८ दोहा रुष्मकुमारहिविनजगतजिअवअहैधिकार ततिरनमहंघानदेले
दुस्वर्गमुषसार ३ चौपाई सुनतसासकीवचनउदारा कोपितबोल्योसांवकुमा
रा १ रनमहउचितमखसवकाही कूत्रीभागतहैकहुंनाही २ आततातसुतमा
तहजाती मरेजुद्धमहंसववहुभांती ३ सदाधीरधारतरनधीरा कायरकुमती
होतअधीरा ४ कोपिततहांपैनगदभावे सावविचारसतिकरिराषे ५ रह्योप्रपु
मयेकइतनाही तोकसभयोसमरमहिमाही ई अवैजियतहमसबइतठोडे
जीतिलेवसत्रुहिरनगाढे ७ पैनहारिकैजाववहारी विनाप्रद्युम्नसिअववड
री ८ दोहा तवकृतवरमाकहतमोलेवसहजअरिजीति पैप्रद्युम्नविनगोना
गृहकीखागतअतिभीति १ चौपाई रामरुष्मजोपुछिहुंआई कहंप्रद्युम्नहैकु
वताई १ तवहमकहवकाहतिनपाही किमिदेषाडहमुषतिनकाही २ तातग
चितहिघानपयाना पैनहिसुनबवचनअसकाना ३ असकहिमरनठीकरैबीर
छोडनलगेकोपिवहुतीरा ४ उतैरुष्मसुतकहंककुदूरी लेगोसारथिभयभरि
री ५ तहंमुरखातजिहुंरुष्मकुमारा उठिपरातनिजसुरथनिहारा ईगहिसारथी
हाथअतिमाथ्यो वैनकठोररुस्त्रसुतमाथ्यो ७ रेदारुकसुतसुतअज्ञानी मोहि
कहंलयेजातभयआनी ८ दोहा लैचलुलैचलुसमरमहैकरुफेरुरथमार ना
तोकादिकपानमैसी सकाटिहोतोर २ चौपाई अनुचितकीन्हैयासुतमहाना
जीतहिमोरहरेतैघाना १ जोळूत्रीरनतेभजिजातो उचिततासुनहिजिअवज
नातो २ कूरककर्मकुमतिकुवाली कायरकखितकुनपहिपाही ३ होतसोई
जोरनमहभागे तापररुन्निहिअतिअघबागे ४ पुनितापरयहजदुकुलमाही
कवहूरीतिरहीअसनाही ५ सुनोनमैकवहैअसकाना जदुवररनतजिकरे
हिययाना ईमहीनपुसकयहकुलमाही होतभयोंकलुसंसेनाही ७ सुतमो
हिदियसवविधिषोड मोरिवीरतातनतेधोई ८ दोहा सुतआजुसोंसतुरना

लषीनमेरीपीठि सुरहु असुरकेसनमुषेनीचमईनहिरीठि ३ चौपाई यह
 कलंकतेदियोलगाई उमिरिभरेकीगईकमाई १ हस्तिनपुरतेजवपितुरा
 मा अहैआसुमुनतसंगामा २ तवहमकेसमुषदरसेह कैसीतिनकेपदसि
 रनेहै ३ जवकहिहैजदुपतिमुसकाई देहुसमरकीषवरवताई ४ तवहा
 मकहवकौनगतिगाई कादरसेतहेरहवलजाई ५ जवकहिहैमोसेकल
 रामा कसपरायआयितैधामा ६ बालकपनतेतो कहंपाल्यो गोदधारिचू
 मतमुषलाल्यो ७ सोसवमेरोपालनपोषन कियोअकारथसवतैयहिहै
 न ८ दोहा तवहमतिनकोदेइगेकेसेचितैजवाव तातेअवमोहिलषि
 परतउचितस्वर्गपुरजाव ४ चौपाई मेरेभुजवलयहजडनगरी वसतर
 हीनिरभयअतिसिगरी १ सूतसोईमेरेभुजदंडा तैकरिदियरेडकेदंडा २
 भलीआरातिविपतहुनीकी येयहसंसेटरतनजीकी ३ जवहमअपनेग
 हमेजैहै तवनारिनमुषकौनदेखैहै ४ हंसिहंसिजवपुछिहैभोजाई वीर
 बीरताकेहोगमाई ५ तुमतोरहविकर्मीचोषे गृहमहभजिआयेकेहिथो
 वे ६ अवलोसुनीनतवकदराई नईवातदेषनमेआई ७ धौप्यारीकीसु
 धिवरकरिके आयेभोजभाजिभरिके ८ दोहा धोरथदूट्योआपकोधोधा
 नुटट्योतुम्हार घाउभीतिथोतुमभजेजानिअंगसुकुमार ५ चौपाई जवअ
 सापुछिहैगृहनारी वातकहवतवकौनउचारी १ तातेसरवनीकअवलाग
 त अनुचितनिअवजडतेभागत २ लेचलरथसंगरमहमोरा सूतकिथोते
 अनुचितघोरा ३ सुनिसारथिहरिसुतकेवेना बाल्योपानिजोरिभरिसेना
 ४ सारथिउवाच हथादेहुमोहिदोसकुमारा मेसारथिकोधर्मविआरा
 ५ रथीमुरकिरथमहगिरिजावे तवसारथितेहिलेचलिआवे ६ परहि
 रथीकहजवसंकेतू रक्षहिसारथिकरिवहुनेतू ७ सोसवधर्मनिआपहु
 जानो काहेकोपमोहिपरगनो ८ दोहा सत्रुगदातेमुरकिकेगिरेआप
 रथमाहि तातेमेवाह्यौरथहिधर्मसोचिभनमाहि इतिश्रीमहाराजावा
 धवेसविस्वनाथसिंहात्मजसिंहिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
 राजावहादुरश्रीरुस्मचंद्रकपात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवक्रतश्रीमा
 भागवतदसमउतरा १६ ॥ १६ ॥ श्रीसुकउ
 वाच दोहा सुनिसारथिकेवचनतहैरुस्मसुवनसुषपाइ थोइसलिल
 सोषदनवरसिरमहंकीटवनाइ १ सोरठा कवचओरकरान कदिरुपान
 तूनीरज्जु करैकरिवलवान धनुषधारिअसकहतभो १ नाकरुसारथि
 देरि कोप जालजागतिअंगनि स्पंदनमेरोकेर लेचलुसत्रुसमीपमहं २॥

वाजिनकोताजनदयो हांकतमोखहिचैन ल दिगयो ३ हरिसुतसेषकाडु सिंघनादकरिकेमहा

४ छंदचोटक धनुकीधुनि सासकिकानसुने नमने ?

यहिसन्मुखसंगरसानगहै ह।
वत १। जडुवीरसवैलहिमोदतही २ गरजेतरजेवरजेभटहै
येकवारअपारनिसानवजे जडुकेदलके सरदारगजे ३।
हिंआवतदषितहो इतसालुमुआलुसभीतमहा

फिरिआवतसोजेहिंतेनिधन्यो ४ यहवीरप्रचंडधनुधरहै
सुनिवेनडुमानकह्योतेहिंको
कहियो वरवानतज्योअरिजोमुनिको सरसौ।

वहवीरनवेगिहटाइदियो ६ न।
धनुधारिनमेजिनथाकसोऊ
धुनिकेधनुधावनवीखठ्यो तनकोपहिज्वालविसालमठ्यो
लखियर्थप्रयासदुमानतहो

११ निजसारथिसौअसवातकही अवघोरनकीदिदवांगगही
स्निंदनसंदनसोहचलो यहिभारनकोअवकासभलो सरसौयहिकोसिरा
१२। मुरिहौसिगरीजडुसेनूदही १० वचिहैअवकीनहिंछलतनै

११ कदतैनिरथ्योअरिछलतनै कियअभुतविक्रमताहिछलै सरचारिपयो
रिअभुंगमको हनितासुतुरंतुरंगनको १२ येकवानहिस्तहिसीसदल्यो॥
यकसोपुनितुंगपताकमल्यो धनुवानजुगैजुगचंडकियो
१३ हनिकेअरिसीसहिकाटतमो पुनिवानसहअनपाटतमो अ
रिउडहुमुंडहुवाजिनको धुजकोरथचक्रनराजिनको १४

१५ पुनिकोदिनवासहन्योऊनमें अ।
अतिवादिगयोउरआमरपा १६ सोरठाभयोमंडलाकार
१७। छंडतसायकधारजडुपनिकोसुतपाटवी ५ छंदपहरी निकसैंको
हंडतेवानचंड नभभारतंडकोकरहिमंद ८।
धुन्नतजेसायकदेपाहिं ९ असठौरहैपानहिचहैवोर
चार सरपंपसोरदसदिसनहोत मनुप्रलेपवनकोरखवदोत ३

कोपवनपाई अति धरनिरेनुदुतहीउडाई भरभरअश्वतिमिकदतवान नहि
 देषिपरतकरमेकमान ३ जिमिसलभदतरुपेगिराहिंतिमिवानचंदनूपा
 जानपाहिं कोदिनयतचितेहिंजानलागि बहुदकहोतसंजोतिजागि ४ को
 दिनअकासतेगिरतवान तेलगतभटनकेमधिविमान तहंरहतवनतनहि
 कूनहुयेक खगिविसिषकदेभटचटअनेक ५ जद्यपिसुसाखुनृपदलतजो
 त तद्यपिनकससुतसरघटात संतसहसलक्षकोदिनअश्व संगसेअका
 समहवानसर्व ई थिरभोविमाननहिचलिसकात जिमिपंकगडोगेयवदेष्टा
 त तवमचोजानमहहहाकार नहिदेषिपरतभटकोउवार ७ गेयरतुरंगभेअ
 गभंग भटकितेकटेसिरयेकसंग नहिरहतवनोजवमधिविमान तवसाखु
 भूपकेभटप्रधान ८ तजिजानकूदिभागेअकास सबळुटिगयोरनकोहला
 स तहंसावसासकीगदसुवीर धरिधनुषहननलागेसुतीर ९ कटिसीसठा
 रूपदकरहग्रीव कदिभूरनलगेनभतेअतीव मनुभयोसुरासुरजुडस्वर्ग त
 हंतेगिराहिंवहुअंगवर्ग १० जेगिरहिघाचलहुसाखुवीर तेवूडिमरहिसाग
 रगंभीर तहवदधिमाहवहुहुंडमुंड सबठौरछायगोभुडमुंड ११ मरिगिरे
 बहुतवाजीवितुंड भासिधुतहांआनितैकुंड तहंमळुकळुअरुगीधकाग पलवा
 नलगेलेनिजैभाग १२ जादवनकाहिंजादइहसर्व मंगलमनावतेसुदअश्वबी
 यहिभातिभयोदलकोसंधार सवगयेमारिनुपभटउदार १३ तवसाखुवीर
 बहुभीतिमान खेगोउडायदूरोविमान तहंविजैमानिजदुवरकुमार कियसि
 घनादअतिसेउदार १४ तहंसुमनसुमनवरषेअनंत सबकहतभयेजयसुर
 तिकंत गदसावआदिजदुवसवीर हरिसुतहिसराहनलगेधीर १५ यहिभाति
 जीतिनृपसाखुकाहिं प्रदुम्लस्योरनमहिमाहि वाजतनिसानफहरतनि
 सान जदुवीरकहतजयजयमहान १६ दोहा जवसिगरेसरभरिगयेप्रगा
 द्योभानुप्रताप तवविमानचदिहनतसरआयोसाखुसताप १ चौपाई आव
 तफेरिसाखकहंदेष्टी कियोकोपप्रद्युम्नविसेषी १ गदसासकिअरुसावप्रवी
 रा लागेवदिवठिसारनतीरा २ प्रद्युम्नहुरथआसुथवाई साल्वविमानवानम
 रिलाई ३ विदुरथदेतवकअरुसालूरहेतीनहींसुभदकराल् ४ औरनकोउभ
 टरहैगविमाना मरेप्रद्युम्नादिककेवाना ५ उतेसाल्विदुरथरदवका मारनल
 गेवानअतिवका ई सासक्किविदुरथदेठरनकीना दंतवकगदसावप्रवीना ७ ॥
 साल्वऔरअरुसकुमार छोडनलगेवानकीधारा ८ दोहा तहंकतवर्माकोपि
 कैविदुरथकोबहुवान माखोघनुटकोरिकैकरिकैकोपमहान चौपाई तीनहुभू
 पविमानहिचौटे जदुवसिनपरसारहिचौटे १ तिनकेवानकाठिरनधीरा मारा

हिसालकादिबहुतीरा २ यहिविधिभयोजुहुतहंभारी धीरधुरंधरदोउधनु
धारी ३ तहंअरुदुतविक्रमहरिनदन करतभयौदीरघअरिददन ४
सरहनिनोपिविमाना मारिमारिपुनिपुनिबहुवाना ५

॥ १५९ ॥

ई गयौविमानसमीपकुमारा

७ लेविमानभूषितिवेमाग्यो

८ दोहा

जहंजहंजातोसाल्वकोजानजोरजबधारि

चौपाई ऊरधजहंजहंजातविमाना तहंतहंचारिमहाबलवाना १

चेघरनीमहंदुतधावै वारवारबहुवानचलावै २

धावतकरहिअपूरुचकर्मा ३ कहंवेमानजदुदलमहंआवै

४ तवप्रद्युम्नबहुवानचलाई देतविमानहिदूरिउडाई ५

॥ १६० ॥ १ क स्याममैघडिगंदिनकरजैसे २

३ यकुप

७ धावतधरनिफिरहिभटचारी

चौपाई ३

हेजाहिमुहाना १ जदुदलपरसरसाल्वचलावै

२ जोकहुलहतसाल्वअवकासा तवजदुदलकरकरतविनासा ३ लुकेविमान

४ मारहिजदुवसिनबहुतीरा ५

॥ १६१ ॥ १ धरिकुमारकेचपलतुरंगा जानहिसेगडहिबहुरंगा २

सलअरुवोमरभला परिधकपानहुसलतबला ७ सालनपतिबहुवारपवारो

८ दोहा गदसाल्यकिअरुसाध

नमिलनहितवकगनकरहिप्यान चौपाई तहांप्रद्युम्नदेखितैवा

दूटिजाहिदुतलगतवेमाना १ तवमायाबलनिजरथकोही लेगोऊरधअ

२ तहंतेसायकवरपनलाग्यो तवहिसाल्वअतिसैभेपाग्यो ३

४ तातेऊरधगयौकुमारा

तहंतेतजनलग्योसरधारा ५ भयौसाल्वतातेपुनिकुचो

६ तातेभोपुनिकुवरउतगा मारतवानसाल्वकेअगा ७ साल्वकस्मसुत

नभवलाकधरीचडिजैसे ८ दोहा जातजातयहिभोतिनभमेअ

दिसादेउवीर तवसासकिगदआदिभटतजनवेदकियतीर चौपाई ऊरधला

पजाजनहिमाही साल्वकुवररनकियतहाही १

मारतवानविक्रमहिजागे २ साल्वजानकियअतरधाना

पाना ३ कष्मकुमार परममायावी लियोवानतेजानहिदावी ४ करीसाल्वभे

वितवमाया ज्वालजालहरिसुतपरच्छाया ५ करिमायावारुनीकुमारा कियो
 साल्वमायासंधारा ६ बारुनास्वपुनिसत्रुहिमारी वारिधारतेहिजानहिडारी
 ७ नृपमायापार्वतीपसारी वरषनलग्येसेसबहुमारी ८ दोहा वज्रीमायाक
 रिकुवरपार्वतिमायानासि हन्योफेरिवज्रास्त्रकोनिजवलपरमप्रकासि १॥
 यहिविधिजोमायाकरतनृपअतिमायावार सोमायाकरिपुनिहनतसोइदि
 व्यास्त्रकुमार २ जहंजहं धावतवेगसासाल्वजाननभयाहि तहंतहंछोडतवि
 सिषवहुहरिसुतआसुहिजाहि ३ गदसात्यकिक्तवर्मअरुसांवमहारजा
 धीर रथधवावतेवेगतेमहितेछोडततार ४ यहिविधिसत्ताइसदिवसभा
 योजुहुअतिधार निसिवासरयेककुनलह्योअ वकासोनहियोर ५ सुकठा
 बाब चौपाई रामरुद्राहृष्टादी वसंतरहेकलुजनिनाही १ असगुन
 होनबहुततहलागे बोलहिबामदिसामहंकागे २ सनमुषसियावमहिसिधि
 ज्वाला वामभुजाफरकतीविसासा ३ यहिविधिअसगुनलषिजदुराई गुन्यो
 द्वारिकाधवरनपाई ४ तहमनमैअसकियोविचार भयोउपट्टोपुरहिअपा
 रा ५ पुनिवलरामहिवेगिवोलाई निजहिहृष्टादियोसुनाई कह्योरामय
 हअसतिनहोई जैहंसनुसूनपुरजोई ७ चलहुद्वारिकैअवजदुराई धर्मभू
 पसोमागिविदाई ८ दोहा मयहुसमापतिकैगयोसिसुयालहुगोमारि अवजदु
 नंदनद्वारिकैवेगिहचलहुसिधारि चौपाई अससंवतकैजडुपतिरामा राये
 धर्मधरनीपतिधामा ९ धर्मभूपकरिकैसतकारा आसनदेअसवचनउचा
 रा २ केहिकारनप्रभुभईअवाई दुचितचित्तमोहिपरतजनाई ३ जडुपतिक
 ह्योभुपसुनिनीजै घरकोवेगिविदामोहिदीजै ४ धर्मभूपतवकह्योदुधारी म
 नभावेसोकरहुमुरारी ५ भीषमट्टोनरुपादिकपाही मागिविदाप्रभुतरतहो
 ही ६ भीमहिठ्यहिनृपहिकरिवंदन अर्जुनसोमिलिकैजदुनंदन ७ नकुलअ
 रसहदेवनआदिक आसिषदेअतिसैअहलादिक ८ दोहा मागिविदापुनिमु
 निनसोकरिवंदनजदुराज शरुकसोपुनिकहतभेल्पावहुस्थदुतकाज चौपाई
 स्पंदनसाजितुरतसोल्पायो जदुवरसोकरजोरिजनायो १ रामरुद्रदुतभयो
 सवार शरुकसोअसवचनउचारा २ सारथिकह्योसनि सिमाही पुरपहुचा
 यदेहुमोहिकाही ३ सारथिकह्योजु गुलकरजोरी आपप्रतापवातयहयो
 री ४ असकहिछुयोतुरंगनपीठी चलयोजानसंगजातिनडाठी ५ चक्रनकीभो
 घरघासोरा किकिनि कोरबभयोनयोरा ईतवजदुनाथकहनअसलागि अ
 सुभविचारिसोकअतियोगि ७ चलिआयेहमतुमदोउभाई रहेइतैवहुकाल
 विताई ८ दोहा सजजानिद्वारावतीचेदिपमित्रनरेस अवसिउपद्रवकरहिगो

जाय आसुतेहि देस भुजं प्रयात कंद पुरी द्वार कालुटिले है विसेषी
 निकोस जुतेषी तहारेहिनी केतनै यौ उचारे
 यपै जायगे भूपभारी सुनौत यपै जायगे सनु भारी
 ऊली चलेवाजिमानौ कदै केथ सूची २ भयो सार भारी उडी भूरि धूरी
 सगनै रहै दोउ पुरी नही कृष्ण को जान मागै दिपातो
 तो ३ तज्यो इंदु प्रसन्न भानै मुरारी रह्यो द्यौस वाँ कौ जवै इंदु चारी
 कै द्वारिक कि पतकि हरे मान ज चंचला के प्रभाके ४
 जाला सुन्यो सार संग्राम को लौं कराला
 महाभीतिकारी तमै को अवासे ५ उडै ता सुपी छेर थै पुव के रो
 वहवान देरो कह्यो कृष्ण रामे लषो जुद्ध भारी
 ई पुरी कोट भज्यो सुगंज्यो अरामे लौं जादवी सैन सौं जीतिकामै
 नीह भारी भुवाला जितै हेत आयो इतै याहिकाला ७
 लुभारी चढो काम गै जान मे सख धारी करे जह प्रद्युम्न आका सपाही
 सासकी सांवहू भूमिमाही ८ कह्यो सूत सो देवकी को कि सौरा
 हू जान मोरा तज्यो दारु को पंथ द्वा रावती को रियो फेरि वाजीन की बैगती को
 उ गये आसु संग्राम की भूमिमाही गद सासकी सांवठा देज होही
 को आसुही वीर धायै सवै राम कृष्ण पदै माथ नाये ९
 उतारी कियो वंदनाराम कृष्ण सुपारी
 मरु लो गहा को पभार ११ कह्यो सासकी संगरै को हवाल
 पुरी सनु साखू कह्यो आजु सत्ताइ सै यो सबीते
 दोऊ लाथ तहारिका को पधारे हनो साखु को भिनही संक धारो
 कह्यो राम वैना पधारो गृहे जादवी संग सना १३
 री नवारो अहे आस अहे सीह भारी तहां कृष्ण रामे भन्यो वै न असे तू मेहु दु मेहा
 डिकै जाउ के से १४ करो प्रीति जो मोहि यै भात भारी
 सवै वीर सताइ सो द्यौस जागे लिये जाउ संगे अहे धान्य लागे १५
 सु १५ १५ करौ साखु के सन्मुखे हो पयाने
 १५ १५ १५ कोरु पाके महार १६ तहां वाकुरो वीर प्रद्युम्न भाषे
 विना जीति चाये वची भा गति नो पुरे साखु नाही कह्यो हो प्रनै को कये मेहु हाही
 १७ तवै कृष्ण आपे सुते को दे पाइ कियो सीसनी चेषिता के डिराई क
 सै सु सी जो तिहारी करौंगो सार्द मेन दू जो विचारी १८ सारठा
 राम प्र ना दिले वाइ के गये आयने धाम करन लगेर १९

लहिसालु मारतसंभारनिकरलेनिजजानविसालु धनुषधुनतधावतभयौ
 २ सालुहिआवतदेवि दारुकसोकेसवकह्यो करुरथचपसविसेषि लैचलु
 सालुसमीपमहं ३ जमिसोभविमान मेरेवोयेदिसिपरे तैसहिलैचलुजानु॥
 अवंचलवनहिकीजिये ४ मानहुनेकुनभीति मायावीहैसालुनृप जानतसार
 थिनीति बुद्धिमानदारुकअहौ ५ दारुकसुनिप्रभुवेन विनैकरीकरजोरिकै॥
 नाथमोहिकछुभेन पदप्रतापवलरावरो ६ असकहिदारुकसत सावधा
 नसवभातिहै वाजीवेगअकूत नेकुवागऊंचीकरी ७ नेसुकपानिलगाया॥
 पीठयोछिपुचकारिकै तुरगनदियावढाय किंकिनिभनकारीमई ८ छ
 दमातीराम रथचक्रनघघरसोरभयो कढिवानसमानसुजानगयो मग
 मेनहिदेविषस्योदगमे रथगोदुतपीनहिकेसैगमे ९ अतिधूरिहिधुंधुरकार
 भयो नृपसालुविमानहुमदिगयो बगराजपताकविराजिरह्यो रथमेजडा
 नायकगजिरह्यो २ चमकीचपलासमजानतही नृपकेचपचौधमस्योत
 बही लषिकेसबकोनृपसालुतहां उरआनतभोरनमोदमहां ३ इतजानहि
 मेकहिकैवहिकै लघुमानतक्रोधहिमेमहिकै करकालसमानहिसूलति
 यो हरिमाखलुहोहारिकियो ४ रं ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 केहिदोररमे निजजानहियेअतिकोपमस्यो करसक्तिलियोनृपसालुकि
 ल्यो ५ नहिमारनकोअवकासलह्यो रथमंडलसोचहुंवरह्यो तवदारुका
 येकरिकोपतहां तजिदीनसुसक्तिकरालमहा ६ चमकीचपलासमचारुचली
 भरिगेधुनिचारिहुंवरभली नभआदिसिमेयरकासक्यो सबदेवनको
 अतिभोरभयो ७ उसकासमआवतताहिहरी हनिवानन सौसतटूककरी॥
 पुनिं सालुहिषोडसवानहने तनवेधिगयेकदिवगधने ८ तवव्याकुलहैनृ
 पजानजुते उडिअमरलागभ्रमानद्रुते तहंसारंगकोहीरेसोरकियो बहुसाय
 कधारिपवारिदियो ९ दोहा हरिकेसायकसोभमेवेधिगयेचहुंवर जैसेनभ
 मेरविकिरिनिछायजातसबदोर छंद सालुमहिपालकरिकोपविकराला
 जदपालकेवानतेहिकालकाट्यो धारिकेरंडपरचंडजमरंड समवानवरिवंड
 तजिहरिहियाव्यो सौरिकोनंदरिपुसानकेवदलषिपूरिनिजवानतेहिधुरि
 कीन्ह्यो कोपकरिसालुजुगसहससाजासतजिबामभुजकृष्णकीवेधिदी
 न्ह्यो १ छंद सारंगसारंगधरहाथतेगिसोभनकारकरिजानपाही निरावो
 यहअदभुतैसिद्धमुनिसुरजुतौकयेहाहाउतेज्योममाही सोभपतिकोपम
 रिजोतिकालाभकारिबलगिवहवारकरिघोरसोरा २ हाथकोऊंचकरिसीस
 मकायकेक्योरेसुनहितैनेदछोरा ३ दोरियहिकालतूकालकेमुषयस्यो

वचनहिहालकौनिहूभाती

राहतैदुषहिरीन्हो
पात्ररुसविवस्वामीससह

नकाविजयजससहितयहद्वारिकापुरीसिगरीजेजारी

लुसठवकतकतवातवहविनविचारी

कवहुनहिबदनमाषे पूर

मनहिराषे दोहा असकहिकैकोमोदकीगहिकैगद्गोविंद

कउरदन्मोकरिकैकोपअमद १ रुंदमोतीदाम

वमोउधिरैगिरिभूमिविहाल रदोघदिकानुगमूर्छित

तहाहरिकोवलजानिमहान

१ घरीजुगमैयकपूवपआइ कह्योहरिसौनिजसीसनवाइ २

वहावतनीखडैगोडुपगाढ

हमरीजडनाथ ३ तुहेहरिसाल्वभेआलुकराल

तम्हरेमनिमंदिरहाल लियोवसुदेवहिकोसठवाधि

४ गहेजिमिजागपसकरविप्र

कह्योमोहिकोयहिभोतिवभ्राइ ५ कह्योतुमक

सहिजागतरत कियोतसालयिताकरअथक

गयेमरिहैंदूतकेवलवार ई निजैपितुवधनको सुनिकान सवैहरिकोजुधा
 हर्षमुखान लगेदंगेतेवहुद्वारननीर कियोवहुरोदनकैविनधीर ७ कह्योपु
 निवित्तसंभारिमुबारि कहोसवदूतवृतांतविचारि रहेसुप्रद्युम्नबलीबलरा
 म जितेजेसुरासुरसंगरआम ८ गदोअरुसास्यकि सौवहुवीर सवैजदुवीर
 डेरनधीर गयेवलषोडकिधौंसवसोइ रहेकहुंगोइकिधौंअरिजोइ ९ लियो
 धरिसालुपिताकहंजाइ नहीयहमोमनवातसमाइ नहीकछुजानियैविधि
 लष तऊनहिहैंदूतविचारविसेष १० वतातयहीविधिदूतहिपाहिं देशादुपा
 स्योरनसालुतहाहिधरेकरके सहरीपितुकेर लियेदहिनेकरमेसमसर ११
 वसीटतल्याइरनैमाधिसालु कह्योहरिसौअसवैनकरासु अहैपितुपानहु
 तोप्रियतोर यहूअरिमारअहैअतिचोर १२ यहीहितजीवहुयाजगसाहिगुमा
 नभरेतुमगोपसदाहिं वधौंयहिकोतुवदेषतआजु वचावहुआइरतैजदुरा
 जु १३ जोपैसतिहैतुमयाहिकुमार तोपैकिनहोहुनहारषवार तहांअसवे
 नहिसालुजचारि करालकृपानहिहालनिकारि १४ लियेवसुदेवहिकेसि
 रकाटि तक्योहरिकीदिसिहुंअतिडौटि गयोपुनि सौभविमानहिआसु लह्यो
 नृपसालभुआलहुलासु १५ विनासविलोकिनिजैपितुकेर गिरेहरिमूर्खि
 तसोकधनेर रहेजुगडंडप्रजंतविहाल रहीतनमेसुधिनाततकाल १६ त
 हांपितुकोतनअसोइदूत विलाइगयेजिमिचेटकभूत कसोतवदारुकना
 यहिदेरि गुनोप्रभुमायाहिसाल्वहिके १७ नहीवसुदेवनहुंदेशात करै
 अवसालुविसेषिदिहात उठेप्रभुभूपतिकेकलजानि गहेहरषाडसरसा
 नयानि १८ देहा सालुभूपमायासकलछनमहंगईविलाइ जैसेजागेखा
 प्रकेसवदू १९ ॥ ७८ ॥ १ ॥ छंद कस्ततहंसाल्वकेवधन हितकोपिके यानिमे
 लीनसारंगचितचोपिके देषितहंसोभपतिधारिधनुहाथमे हन्योवहुसख
 जदुनाथकेमाथमे १ ॥ ८० ॥ अरिसरसवनासिवहुवानते काडिदियतासुध
 जविसिषवलवानते मारिपुनिसहससरकवचतेहिंछांटिके षडहैधनुष
 कियसचुकहडादिके २ ॥ तीनिसामारिकियक्रीटवहुषंडहै लीनकोमोदकी
 गदापरचंडहै ताहिके ३ ॥ ८१ ॥ कोहनतमे कौनिहुंभातिनहिवचतअ
 सभनतमे ३ ॥ लगतहरिहाथकीगदतिहिंजानमे टुककेसहसगोसोभा
 असमानमे सिंधुमेगिरतेभोमनहुं ताराबली भूमिमेषरोभोसाल्वअति
 सेवली ४ ॥ सारकारिसालुगहिगदाअतिधोरहै कायकरिचलो जदुनाथकी
 आरहै देषिअरिआवतैभलसरखतमे रुखकरिकोपतेहिवाहुमेदतमे ५
 वाइनुतगदाकटिगयोसरलागतै रुखानहिसाल्वअरिवधनअनुरागतो ॥

सास्त्रके वधनहितवक्तवहरिसियो कोदिरविबदेगिरिमन्तुहभासैकियो ॥

छोडिदियचक्रानन्दउरछायके जुक्तअरिसी सञ्चमनी गिल्लौ रुडहुँसन्मुखे पछो नोहिकछुल्लौ ॥

ब्रजकोवज्रधरजुडमेज्योदयो सासुकह रु सोतिमिसमरसन्मुखमल्लौ ॥
देवरिषिसिद्धगनमुदितके जयकह्यो ॥

सुमनसुमनवरबेमुदितवहुहुँडुभीवजाय ॥

सौरा सास्त्रविनासविलोकि

सपावैरकेलेनहित ॥

१॥ ७७ ॥ ॥ श्रीसुकउवाच दोहा

चौपाई निजमित्रनकोनिरषिविनासा

॥ रा मंहाभयकरअतिरुन्धीरा ॥

दूजोभटनहिसंगमहान्मो ॥ ४ ॥ दंतवक्रकहुँतहोनिहारी

॥ ५ ॥ रथकोतजिसन्मुखप्रभुधाये

लहिवलावारिधजलजैसे ॥

॥ भसीवाततोसौवनिआई ॥ दोहा

वहतदिननखोवचिगयोकरतअनेकनफेद चौपाई

यमहुवरिआई

॥ मातुलसुततेमाधवमारा ॥

मारिगराजेमपुरेपठेहो ॥

॥ ५ ॥ आनुतोहिहतिकैरनमाही

कीहुँघोरसौरअवनीसा ॥

दरेनदारे ॥ कोमोदकीगरगहिदाम्या हनातासुवरमहजदुनाया ॥ ४ ॥ दंतवक्र

॥ ५ ॥ लायोमानहुकुलिसपहारा ॥ ५ ॥ भयछट्कळातीतिहिकेरी

रुधिरधारमुषकढीयनेरी ई दंतवक्त्रकयगकरनपसारी महीगिल्लौमरिआँष
निकारी ७ सखमजोतितासुतननिकसी सवकेदेषतहरिमहप्रविसी ८ दो
हाभ्रातातासुविदूरथोनिरषिवंधुकरनास धावतमोअसिचसंगहि सोकित
लेतउसास ३ चौपाई कोपितरुष्माहिमारनआथो निरषिताहिहरिचक्रचला
थो १ कुंडलक्रीटसहिततेहिसीसा काटिगिरायोमहीमहीसा २ जयजय
सोरसुरनसवकीन्हे प्रभुपैपुहुपवरषिवहुदीन्हे ३ यहिविधिसाखुविदूरथा
काही दंतवक्त्रकहमारितहाही ४ सुरनरतेअस्तुतिवहुपावत रथमहचढे
मोदअतिछावत ५ चहेछुरिछावत ६ रनमहविजेनिसानवजाई ॥
ई विद्याधरगंधर्वमहोरग गावतचलेसुजसहरिकेसंग ७ मुनिरिषिसि
द्धपितरगननाना किन्नरओचारनहुमहाना ८ दोहा गायगायहरिकोसु
जसपायपायसुदथाक वरषिवरषिपुनिपुनिसुमनगेनिजनिजसबलोक ४
चौपाई प्रद्युम्नादिकसंगलेवाई आयेरामलेनअगुआई १ तिनतेजतहरिप
रमसुषारी कियप्रवेसद्वारिकामभारी २ पुरसोभानिरषतजदुराई गयेम
हलकहअतिसुषछाई ३ यहिविधिरुष्मचंद्रभगवाना मारेपापिननृपन
महाना ४ जेकुमतीपसुसमजगमाही कवहुतेकहहिहारिहरिजाही ५ नहि
जानहिलीसाहरिकेरी करहिंदासाष्टनविनदेरी ई वसेद्वारिकामहकछा
कासा रामजदुवरनसहितरुपाला ७ इतेकोरवनपाडवसंगा जुरिगोमही
भयानकजगा ८ दोहा अर्जुनसारथिहोनहितश्रीवसुदेवकिसोर तजिकेआ
युधकरिरुपाभयेपाडवनवोर चौपाई तवइहिविधिवलरामविचार अहैवरो
वरदोऊहमारे उमै सहायकरवनहिनीको यही उचितमनमेदेठीको २ प्रद्यु
म्नहिदिकायनिजधामा तीरथकरनव्याजवलरामा ३ लैसंगवृद्धनविघ्न
काही तीरथकरनचलेसुष ॥ १ ४ प्रथमहिगमनेकेप्रप्रभासा पितरनदेव
नदियेहुलासा ५ पुनिसरस्वतिकेतीरहितीरा तीरथकरतचलेवलवीरा ॥
गयेप्रथूदकमहसुषछाये पुनिप्रभुविंदुसरोवरआये ७ मज्जनकरिकेपुनि
वितकूपा गयेसुदर्शनतीर्थअनूपा ८ दोहा नरनारायनकोरह्योजहांसुभ
गतपठाम असेवदरीवनगयेअतिमादितवलराम २ चौपाई फेरिब्रम्ही
रथमहआई दियअन्हायमनिगनवहुगार्ड १ गयेचक्रतीरथपुनिचार
तहादानदेविविधिउदार २ प्राचीसरस्वतीकहंजाई मज्जनकरिदियदा
नमहार्ड ३ पुनिजमुनागंगातटआये मज्जनकरिअतिसेसुषछाये ४ गंगा
जमुनातीरहितीरा तीरथकरतचलेवलवीरा ५ आयेनीमधारजगदीसा
जहांअठासीसहसमुनीसा ई करहिजज्ञपरिपूरनपावन ध्यावहिसदाक

स्त्रजगभावन ७ आवतरांमहिलंभिमुनिराई
 ८ होहा चलिआगेसवकरतभेरामहिविविधिप्रनाम
 कोकियेवहुप्रनामवलराम ३ चौपाई
 सखप्रसन्नकहिकेसुषभीने १
 मुनिनसौपाई २ विप्रनसहिततहोहलधारी
 ३ जासुरोमहरषनअसनामा आसदेवकोसिष्यलखामा ४
 सोवेठतषतमे उठोनसोवलरामसषतमे ५
 ताहिनिरषिकोयेजदुनंदन ६ मनमहलागेकरनविचारा
 रसतकारा ७ बैठोसवविप्रनतेऊँलो
 जानिपरतसोहेतनहिहैयहअतिमतिमंद

लभइजी

स्त्रज

रिषी

४ चौपाई आससिष्यवहुपदेपुरना ५
 ६ यंसठभरोमहाअभिमाने अपनेकहपडितअतिमाने २
 ३ तऊलसठकीसठताजाई ३
 मिता करकलावहुचंचलविता ४ जेपापडीअतिसेपायी ५
 ५ तिनकेवधहितममअवतारा होतभयोयहिजगतमभारा

ततियह है मारन लायक अस विचारि मन मे जडु नाथक १ जद्यपि करत रहे ती
रथ भल रह्यो नही संग मे मूसल हल ८ दोहा तद्यपि लै कर मे कुसा को पित
है जगदीस के कि सुत पे आसुही काटि दियो तेहि सीस ५ चौपाई गि स्यो सुत
आसन तेज वही हाहाकार किये मुनि तव ही पुनि भावी को प्रवल विचारी क
ह्यो राम सो परम दुषीरी २ वडो अधर्म कियो बल रामा तुम तो रहे महामति
धामा ३ हमयो रानि कन्या कहुं की न्हे प्रतिलोम जते दुज करि दी न्हे ४ ऊँखे आ
सन मह वैराये कथा सुन नहि त अति चित चाये ५ दयी आहि आ पुषा धनेरी
जब लो होय जज्ञ सब केरी ६ असु हृदिये रहै वरदाना सदा कहै यह सक
ल पुराना ७ सो तुम विन जानत अस रामा कियो ब्रम्ह वध अति अघ धामा
दोहा जद्यपि ईसा जगह है दे प्रवरतक आप करहुनी कने वर कर मखगे
पुन्य नहि पाय ६ चौपाई तद्यपि यह दुज हस्या माही प्रायश्चित्त करौ जो ना
ही १ तो विप्र न कहवा धि वहु पापी केहनहि अति सै संतापी २ तुम हो वै भव
मत आचार ज ततिस मुझि करहु सब कारज ३ सुनत मुनि न कि वचन सु
हाये बोले राम परम सुषकाये ४ बल भद्रौ वाच प्रायश्चित्त याहि वध केरो
जन सीसनहित करहु धनेरो ५ होइ सुख ६ होइ देह तेहि विधिकरि
होनहि संदेह ६ ईंदी बल अरु आयु रदाई और देहु तुम जैन सुनाई ७ सो
सब मे सतहि करि देहो तुम को सकल भाति मुद केहो ८ दोहा सुनत वच
न बल भद्र के सब मुनि आनंद पाय कहत भये कर जो रिकै सुनहु नाथ चि
त लाय चौपाई रिषय ऊँखुः आपु अस्व अरु वचन हमारे सत्य होहि दो
उस वहि प्रकारे १ करहु नाथ तुम से ईसाई जमि उभै भाति विनि जाई २ सु
निकै राम रिषी सनवानो बोले वचन हिये अनुमानो ३ बल देवो वाच पुत्रा
आतमा विदउ चारे तातु अस संका ४ रि ५ होइ हि सो सुत सुत समाना भा
वि हि वेद पुरान हुनाना ५ केहै आयु रदाय महानी मम प्रेसाद लीजे सति जा
नी ६ कहहु और जो आसनु म्हारी सोऊ करन की चाह हमारी ७ कियो वि
नाजने मे पाया जमि करहि न सो सताया ८ दोहा सनु ते वचन बल देव केह
रषित भये मुनीस जीरि पानि की न्हे विने नाथ राम कह सीस रिषय ऊँखुः
चौपाई ३ बल सुत दानु व अति घोरा बल लना ममहा वर जोरा १ पर्व
पर्व मह सो इत अवि करै उपद्रव त्रास देषावे २ सुरा मूत्र मल आनि त
पीवा मज्या मासु हहाड अतीचा ३ वरषा हि मष वेदिन मह धाई करहि
न देत जज्ञ दुषदाई ४ ताको वध की जे बलि रामा तो हमरा पूजे मन का
मा ५ यह हमारि करहु सेवकाई हो ब्रम्ह न्य देव बल राई ६ भात थंड की

हिभूषितकीने आसिरवादविविधिविधिरीने ३ तिनतेविदामागिवलराई
नीर ४४ ५ विप्रनसहितकौसकीआई दानदिये तहंसवि
धिनहाई ५ मानसरोवरगे सुषभरिता प्रगटीजहते सरजूसरिता ६ पुनि।
सरजूकेतीरहितीरा आयेदुतप्रयागवलवीरा ७ मञ्जनकरिदानहतहदी।
ने रिषिसुरपितरनतरपनेकीने ८ दोहा पुनिहरिहरछेवहिगयेपुनिगो
मतीनहाय करिमञ्जनपुनिमंडकीतीर्थविपासाजाय चौपाई करिमञ्जन।
दानहपुनिरीने सोनभद्रपुनिदरसनकीने दियेदानतहंसविधिनहाई॥
वासत्रिरातकियेसुषछाई २ गयाजायगिरिद्वारपरपे पिंडदानविधिजा
तवहअरपे ३ गमनेगंगासागरसंगम तहोत्रिरातवसेजुतसंजम ४ पुनि
महेंदपरवतमहजाई परसरामकहलषेतहाई ५ जडुनंदनअभिवंदनकरि।
के गोदावरीगयेमुदभरिके ई कृष्णासरिमहफेरिनहाई पंपासरगेपुनिव
लराई ७ भीमरथीमहकांनेमञ्जन दानदियेविप्रनम नरंजन ८ दोहा कार्ति
केयकोकरिदरसतहेंपुनिवलराम गवनकिये श्रीसैलकहजहंसंकरकोधा
म चौपाई महापुन्यजोशविडदेसा तहांगयेवलरामसुवेसा ९ अंकदसैला
निरषिजडुराई पुरीकामकोस्त्रीपुनिआई २ कांचीपुरीगयेसुषपाई कावे।
रीसरिसविधिनहाई ३ पुनिश्रीरंगनगरकहंआये परमपुन्यप्रदजेहिमु।
निगाये ४ जहोरहतनितहीभगवाना वासकरहिसंतहुतहेनाना ५ रिषभा
सैलकहंगेहलधारी हरीछेवकहंजायनिहारी ६ पुनिदक्षिणमथुराकहंदर।
से विप्रनपूजिअमितधनवरसे ७ सेतुबंधरामेस्वरआये महापापजहना
सतनहाये ८ दोहा दसहजारगोअंदईविप्रनकहंवलदेव संकरकोपूजनकि
येप्रीतिसहितकरिसेव ३ चौपाई फेरिताम्परनीकतमाला मञ्जनकियेपु
न्यप्रदहाला १ मल्लिकुलाचलपरवतदेवी तहोदानंदेसविधिविसेवी २ तहा
रहेअगस्तिमुनिराई तिनकोजायगामसिरनाई ३ तिनतेप्रभुलैआसिरवा
दागयेसमुद्रहिजुतअह्लादा ४ पुनिकन्यादुरगाकहंदेवे कालानुनछेवआ
यसुभवेये ५ पंचअपसरोतीर्थत्रकासा सदावासजहंरमानिवासा ई रामता
होविधिसहितनहाई दसहजारदीनीवरगाई ७ पुनित्रिगर्तअरुकेरलदेसा
गेगोकरनहुंजडुवेसेसा ८ दोहा वसतजहोसंकरसदासिवछेवजेहिनाम
दीपमहिदेवीलषेआर्जकोवलराम ४ चौपाई सूर्यछेवकहंपुनिवलआये
तापीसरितामाहनहाये १ फेरियोस्त्रीसरिनिरविंध्या तहंविवालकीन्ही
वलसंध्या २ पुनिदक्षिणमथुरागयेनर्वदातदवलधामा ३ तहंमञ्जना
करिदेवहदाना मडिलानगरीकियेययाना ४ पुनिरेवाकेतीरहितीरा मनु।

तीरथकोपरसतनीरा ५ आवतभेयुनिछेत्रप्रभासू मिलेविषतहंसहित
 हुआ सूईतहंविषनसोपूछेरामा केहिविधिभोभारतसंग्रामा ७ हिये
 विषसवकथासुनाई कुरुपांडवजसभईलराई ८ दोहा सुनिभारतकोसम
 खलमनमेकियोविचार केसवदियोउतारिअवसकलभूमिकोभार ५ चौ
 पाई फेरिविषवोखेअसवानी भीमभीमवलकोअभिमानी १ अरुदुरजोध
 नहुविनजोधन करहिंगदाजुधदोउजयसोधन २ अससुनितहंवलभइ
 उदारा मनमहंकीन्हैयाविमलविचारा ३ भीमसुजोधनमोरसिपाये करहिंजु
 हदोउकोपहिछाये ४ इनकोवरजिदेहुंमैजाई हाहिंसांतदोउतजहिंलराई ५॥
 अमविचारिवसुदेवकुमारा कुरुछेत्रहिकहंसीत्रसिधारा ५ आवतवलभइतहं
 देवी पांडवदलभोसोकविसेवी ७ धर्मभूपअर्जुनजदुराई नकुलचौरसहरे
 चहुधार्ई ८ दोहा आगेवदिवदिकरतभेमोदितसकलप्रताम तिनकोआ
 सिषदेतभेजथावचिनवलिराम चौपाई छोटिलौरियुनिनिजनिजठामा वैठ
 तभयेमोनभयरामा १ खगेविचारनसोकहिछायेरामकौनकारनइतआ
 ये २ जहांभीमदुरजोधनवीरा करतरहेजुधदोउरनधीरा ३ दोऊवीरविज
 यअभिलाषी करहिंपरसपरनअतिमाषी ४ मंडलकरहिंविचित्रअनेका
 न नहिविआमलेहियेकहुछन ५ तहांजाइवलभइउदारा कौपितकैअसवा
 चनउचारा ई सुनहुभीमदुरजोधनराजा तुमसमानहोवलीदराजा ७ दृष्टा
 सरहुअवकोपवढाई वसहुआपनेअनसिचाई ८ दोहा भीमसेनतुमतेआ
 धिकवलभेअहैअनूप भीमसेनतेतुमअधिकसिध्यामहकुरुभूप चौपाई

तातेविजयपराजयनाही जानियरतजुधमहमोहिकाही १ दोऊदुहुनअपका
रसुगिरिके दोऊदुहुनअपका २ श्रीवलभद्रवचनभट्टाऊ वढेवैर
मान्योनहिकोऊ ३ तहंनिजसिष्यनकोवलसेतू जुद्धतमासादेवनहेतू ४ वै
ठिगयेतेहियलवलरामा लगिलषनजुद्धअभिरामा ५ धर्मनरेसनकुलस
हदेवा वैठैयेकथलमानहदेवा ६ अर्जुनजडपतियेकथलजाई बैठतमेवा
लभयसकुचाई ७ लागेयोहोनगदाजुधमारी कहँलौसोमुषजाइउचारी
८ दोहा जोरजासुगजसहसदेसत्रैसोभीमअनूप गदाजुद्धतिमित्रा
तिचतुरदुरजोधनकुरुभूप १ चौपाई खरतखरतवीसोवहुकाला हारे
नहिंदोउबीरविसाला १ भीमसेननेसुकथकिगयऊ तवहरिवोरनि
हारतभयऊ २ भीमहिअमितजानिजदुराई जोघठौकिसज्ञादरसा
ई ३ भीमसेनतहंजानिदुसारा खरनलग्यालहिमादअपारा ४ तरकिमुजो
धनभीमहिसीसा मारीगदाजोरिअवनीसा ५ जौनचह्योपुनितेहियलमा
ही भीमहंन्यातवभूपतिकाही ६ लगिजोघमहंगदाप्रचडा टूटीजघजो
समगजसुडा ७ गिरोभूपतहंवाइपछारा मान्योचहुंदिसिहाहाकारा ८
दोहा करीप्रसन्नाभीमजोसभामद्विवरजोरितेरेसिरपगदेहंगोजाघगा
दानेदोरि २ चौपाई सोइसुधिकरिरदरदछददावी भीमभयावनवीरसि
तावी १ मुकुटसहितदुरजोधनसीसा निजपदधरिदीन्ह्योअवनीसा २
यहलषिधर्मभूपदुषमान्यो येनकळुषवचनवषान्यो ३ निरषिअधर्म
जुद्धतेहिंठासा कियोप्रचंडकोपवलरामा ४ ऊरधदोऊवाहउठाई धिगा
धिगभीमहिकह्योसुनाई ५ तैअधर्मकीन्ह्योचहिंठोरा मान्योनहिंसको
चकळुमोरा ६ मूरधअभिषेकितनृपसीसा धस्योचरनकळुधर्मनदीसा
७ याकेअतिसयभस्योगुमाना अपनेसमजानतनहिंआना ८ दोहा आ
जुहिविनपाडवमहीभैकरिहौहलमारि असकहिहलसूसलगहेवारहि
वारपुकारि ३ चौपाई उख्योरामरोषितअतिचोरा धायोभीमसेनकोचोरा
१ भयोरूपतहंमहाभयावन मानहुचहतजगतकहलावन २ धर्मभूपलषि
कोपितरामे मानिमीचुमूर्खितभेठामे ३ भीमसेनतहंगयोसुषाई मानीमी
चुनगीचहिआइ ४ ठाठोभयोगदामहिडारी वारवारवलवदननिहारी ५
अरजुनहंतहंगयोसुषाई हरिहिलष्योदीनतादेसाई ६ नकुलऔरसहदे
वहुदोऊ महारथीतहंकेसवकोऊ ७ कीन्ह्योमनमहसत्यविचार हैगो
अजुनभीमसंधारा ८ दोहा वलधावतधरनीधसीधरनिधरनभोकंपवा
रिधहूवेलातजीरविभेमानहुचंप ४ चौपाई जानिपीडवनकोसंधारा धायो

तहं वसुदेव कुमार १ भीमहिजुमकतमहं हलधारी गह्यो रुक्मदी उभुजा
पसारी २ कह्यो समुझिलः ३ भीमघातकी जै पुनि भ्राता २

४ लसेसितासितदोऊतहाही
५ कह्यो वै नजदुनाथवहारी सुनिये भ्राता

भीमनक

धा ७ दुपदसुता कहं सभामभारी विनपैटक रनवह्यो अघकारी ८ दोहा बे

लिजुवाँ छलकरि सभाह स्वारजधनधाम

हिगम १ चौपाई भीमकियो प्रन सभामभारी तोरिहो जंघगदनुवमारी १

धरिहो मै पदते रेखी सा कहैनाहि और विसवीसा २ सो प्रनम

राउरकछु अपराधनकीन्हो ३ तववल्लौटिकह्यो धनस्यामै

पहकतकामै ४ महाअघमी पांडु कुमार

अनुचितकै स्यालधुभाई अपने सनमुखनहिं सहिजाई ईतरी कूटी नचंचलता

ई कीजतवारवारलरिकाई ७ तोहिमोहिं कौरवपांडु समाना तंगहि पांडव

रुमहाना ८ दोहा देतसियापनइनहिं कोकै अरजुनको सूत

हियैतैजदुर्वससपूत १ चौपाई तववोलेजदुवरमुसुकाई

भाई १ धर्मधुराधरनी महधारी धीरधराधरजुद्धविहारी २

तिपापी च्योपांडु पुचनसंतापी ३ इनको पसल्लोडिहभाई पापिनपसगहो

किमिजाई ४ पांडवमित्रसोमित्रहमारो पांडवसनुसोसनुविचारो ५ तुमै

सपथहै भ्रातहमारी तजहुभीममुषमारनिहारी ६ तवहलमूसलमहिम

हुडारी बोलैहलधरतहोपुकारी ७ दुरजो धनपापीहैनाही अहिपापी सब

कहहुदथाही

मुक्तिमै सास्वतीलहतजो जोगिराज १ चौपाई लहहसोजो

री गेअघजरिजिमिहाकदवारी

काकहसुषधामा २ रोषितजानिरामकहजैकै

कैकै ३ चलेमनावनरामहिकाही तवजदुवरगहिकैतिनचोही ४

अवरावनहुमहराजा राममनावनकरनकाजा ५

काकरिहोमनाइअचताको ६ ह्यातावनैसमीपतिहारे सिगरिकाजसुधा

७ सिंहासनमहवैठिनरेसा मोकहैपुनिकैदियोनिदेसा ८ दोहा मेहा

रकासिधारिकैरामहिंवहुतवुभाई लैहोहस्थिननगरमेतिनकोअवसिले

चौपाई औसी सुजतरुक्मकीवानी नाथरजाइलईनृपमानी १ रहेमै

नकूल्पादुषनाही वारवारमनमहंपकिताही २ रामगवनसबसुभदनिहारेग

नवचेअवजीवहमारे १ समरकोडिकेतहवलरामा विप्रनवद्वनसंगललामा ॥
 ४ दुतहिहारिकाकेदिगआये षवरिजनावनचारपठायि ५ उग्रसेनसुनिराम
 अवाई मुदितजायलीन्ही अगुवाई ६ गृहमेल्याइपूछिकुसलाई कहीसक
 लआपनीभलाई ७ तहंप्रदुम्नसंवादिकुमारा रामचरनमहंपरेउदारा ८
 दोहा तिनकोआसिवाइदेवारवारवरलायरहेद्वारिकात्रयदिवसआनेदसौ
 बलराय १ चौपाई लैरेवतीसंगसुकुमारी औरोसुददनबधुहंकारी १ नी
 भषारकहंफेरिपधारे जहंमुनीसगनरहेउदारे २ मुनिगनरामाहिंजग्यक
 करायो मनहुंस्तवधयायधोवायो ३ तिनसोपुनिविसुद्विग्याना भाष
 तभयेरामभगवाना ४ तौनग्यानकरिषेमहिछावत रुक्मचंद्रकोमुनिगना
 पावज ५ तियसुददनबधुनजुतनाना रामकियेअवभृतअस्ताना ६ भूषनव
 सनपहिरिहलधारी सोहतभपेसहितनिजनारी ७ मनहुंचंद्रचंदिकासमेत
 तारनसहितलसतछविसेत ८ दोहा बलसीलीवलभद्रकेयहिविधिचरि
 तअसंष महाराजकोकरिसकेअपनेमुखमेसंष १ सोम चातवला
 भद्रकेगावैचरितअपार सोनरश्रीजदुराजकोहोतप्रानतेप्यार २ इतिसिद्धि
 श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजवोधवेसविस्वनाथसिंहजुदेवात्मजसिद्धि
 श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीरुक्मचंद्रकृपापात्राधि
 कारिरघुराजसिंहजुदेवकृतआनेंदअनुनिधोएकोनासीतितमःतरंगः ७०
 ॥ ॥ दोहा रामरुक्मकीसुनिकथाअतिसेआनेंदपाय कह्योपरीक्षित
 जोरिकरधनिधनिभा गगनाय १ राजउवाच श्रीमुकुंदकेचरितसुहावन का
 रकपतितजननकहंपावन हरिचरित्रऔरहुप्रभुगावो प्यायपिक्वपिआ
 सवुभावो २ सुनहुआससुतहरिगुनमाथा अवतनकरतकरिंदतसनाथा ३
 रासिकपुरुषजेहंजगमाही जिनकेकामवासनानाही ४ तेहरिकयासुधाका
 रिपाना नहिअघातललचातसुजाना ५ सोईजीभसराहनलायक गानकरो
 जोजसजदुनायक ६ अहंधन्यतेईजगहाथे सेवाकरहिजेनितजदुनाथे ७
 सोईमनहंधन्यमहाना जमिधैरुक्मकरध्याना ८ दोहा रुक्मकथाजिनमेपा
 रैसोईकहावतकान नतोभुजगनकेभवनभीमभयामनजान चौपाई मानिचा
 राचरवपुजगदीसा नवैजोईसोईसतसीसा १ रुक्मसुखविजिनआषिनदेव
 सोईकहावतआषिविसेष २ हरिपदकीहरिजनपदनीरा जाकोभीगारहंस
 रीरा ३ सोईगातकहावतसावो नातेरचोकाचकोकाचो ४ सतउवाच यहि
 विधिकह्योपरीक्षितराजा मुदितमुनिनकेमहिंसमाजा ५ सुनतव्यासनंदन
 सुयपाई जइयतिपदमहध्यानलगाई ६ प्रेमययोधिमगनसुनिराई कथना

लगेहरिकथासुहाई ७ श्रीसुकउवाच जदुपतिकोयेकसषापियारो ना
मसुदाभाजासुउवारो ८ दोहा प्रमहवेदम्यातासवेइद्रिनसुषनहिलीन सांतरा
तहतभ्रांतसवअतिवेदांतप्रवीन ३ चौपाई विनमागेजोकलुमिलिजावे ते
हिमेसंतोषहिउरलवे १ ग्रहतेजातरह्योकहनाही जदपिदग्दीरह्योसदा
ही २ चिरकुटवोढेसीतनिवारि कवहुंकवहुंककुकरैअहारै ३ रहैकुधावसअ
तिसैछामा रहीतिसहीताकरिवामा ४ पतिव्रतासतिवतीविसेषी सकीन
सोपतिकरदुषदेखी ५ येकसमैपतिनिकटहिजाई दारिदसोअतिसैदुषपा
ई ई कपतआअतिवदनमलीना पियसोंकह्योवचनअतिदीना ७ हमा
हिनुमैदारिदसतावे अवतीग्रहमेनहिरहिजावे ८ दोहा कहतरहेयहवा
ततुमप्रथमहिमोतेकंत मोरमित्रजदुनाथहैश्रीरुकुमिनिकेकंत चौपाई
परब्रम्हसोईभगवाना हैंब्रम्हन सरन्नसुजाना १ हैअथकजदुमधुकुखपालक
दीरधदुवनदनुजकुलपालक २ दोहादुरितदरदीनदयाला दासनदेखिद्रवत
ततकाला ३ तिनकेनिकटसहितअनुरागा कोहेनहिगमनहुवडभागा ४
जिनकेमित्रअहैभगमानातिनकोदुपआवर्जमहाना ५ तुमकहंदेष्टतकलक
पाला करिहैतुमकहतुरतनिहाला ई जानितुमैसकुदुबदुषारी दैहैधनबहु
तुमैसुरारी ७ वसैद्वारिकामहजदुराजू अबेगयेनहिकोनहुकाजू ८ दोहा
अपनोपदसुभिरतहिमेजदुपतिदीनदयाल अपनेजनकोदेतहैआतमह
ततकाल ५ चौपाई जोसबकुडिकुष्मकोष्यावे दुर्लभताहिनककुदरसावे १
नातेजाहुकंतअवआस जहोवसतहैरमानिवांस २ यहिविधिमृदुलगिरा
दुजनारी पतिसोंवहुविधिकहैयादुषारी ३ तवविचारिमनकहैयासुदामा
कहतिनीकमेरीयहवामा ४ मिलिहैधनकीमिलिहैनाही पैहरिदरसमिषी
द्रगमाही ५ होईमोहिपरमयहलामे मिलिहैभुजभरिअवजनामे ई अ
सविचारिअतिसैरतिभीनी गवनकरनकहैदुजमतिकीनी ७ पुनिवैल्योनिजा
तियसोवा नीभलीवाततुमकहीसयानी ८ दोहा लुल्लेकरामित्रहिमिलवज
चितपरतनहिजाय भेटदेनकहैदेहकलुजोतुमहरेघेरहोय ईचौपाई पति
केवचनसुनततियधार् मागिचारिघरचाउरल्यार् १ चारिहुमूढीदियपति
काही विप्रपायमोदितमनमाही २ फटेवसनमहैसातपरतकरिबोध्योत्रा
म्हनपरमजतनधरि ३ फटेवसनवहुकटिमहवोधी तमितेदुलपुटकीकांधी
४ कसिचीथरेवसननिजसीसा चलोहारिकहिजहैजगदीसा ५ मारगमुह
असलग्योविचारन किमिपैहोमैहरिहिनिहारन ईद्वारपालकिमिदैहैजा
नाकहैमिलिहैमोकहभगवाना ७ असविचारकरेतमतिधीरा गयोअगम

सागरकेतीरा ८ दोहा चढितरनीउतस्योतुरतरोक्योतहँकोउनाहि गयौहा
 रिकानगरमहअतिमोदितसनमाहिं ७ चौपाई रहेतीनपुरकेदरवाजे सु
 भटहजारनतहांविराजे १ तेऊतहँदुजकोनहिरोके नौघतपुरपुरजनहु
 नटकि २ बासकिलाकेजवगेनिरे जहमंदिरजदुवंसिनकेरे ३ सोहहिजहो
 महलनौलाषा निजकरविसकरमारचिगषा ४ घरघरलिष्योहसमअसनी
 मा सुरपतिसदनहुतेअभिरामा ५ पुनिडेउडीनाओहुजतीना तहांलष्योव
 हुवासनवीना ई सोरहसहसमहसअतिराजै जिनकोदेषिदेवगहलाजै
 ७ देषितिनहिजकिरह्योसुदामा पुनिविचारिकीन्ह्योतिहिगामा ८ दोहा
 धनिजदुपतिधनिद्वारिका धनिजदुवंसप्रवीन मोहिरकहिरोक्योनुहीजानिविषअ
 तिदीन ८ चौपाई अवसैकेहिविधिहरिकहपाऊ कोनभवनआसुअवजा
 ऊँ असकहिमंदहिमंदसिधास्यो तहँअदभुतयेकभवननिहास्यो २ डरत
 डरतपेढ्योतिहिमाही कोऊतहँतेहिरोक्योनाही ३ चलोगयौदुजधीरेधीरे
 पुलकतजकतरुकतकळुभीरे ४ लषिमंदिरकळुरुकितहँगयऊ ब्रम्हा
 नेदमगनमनभयाऊ ५ जोयसक्योनिहिदुजपुनिआगे जकोषरोरहिगोसु
 षपागे ई बैठरहेजदुपतिपरजका लीन्हैऊकुमिनिकोनिजअंका ७ दूरिहा
 ततहँलष्योसुदामे पायोमनहुसकलमनकामे ८ दोहा उठेआसुपरजको
 ततजिरुकुमिनिकोनाथ धावतभेअ १ दोहा नुगुलपसारिहाथ १० चौपा
 ई तहँनिजतनकीषवरिविसारी मीतमीतकहिमिलेसुरारी १ दारतजदुप
 तिदुगजलधारा वाढ्योवरमहँमोदअपारा २ सषाभलनुमतौइतअप्येव
 हुतदिननमहवदनदेखाये ३ पुनिकरिकेदुजकीगलवाही ल्यायेनिजसो
 जहिदिगमाही ४ निजपरजकमाहवैठाये खगेकरनपूजनसुषछाये ५॥
 निजहोथनसोचनपषीरी सियोसीसमहँसोजलधारी ई निजपदजलजा
 गपावनकरही तेदुजपदजलनिजसिरधाही ७ जनिअचर्जमानहुँकोउभा
 ई हैप्रमहँदेवजदुगई ८ दोहा पुनिनिजहोथनविप्रतनचंदनदियालग
 दचंदनकुकुमअगाकीरहीसुरभितहँछाड ११ चौपाई पुनिमिब्रहिदीन्ह्यो
 हरिधूपा देषरायोतिमिदीपअनूपा १ निजकरसोपुनिदुजहिजेवायो॥
 तैसहिवीरा पानषवायो २ पुनिआरतीसाजिमनिथारै निजमीतैपरलगे
 उतारै ३ दैप्रदखिनागऊदेखाये कुसलप्रलकीन्हैवितचाये ४ चिरकुट
 पटअतिमलिनसदामा रह्योछुधातेअतितनछामा ५ निकसीनससि
 गरीदरसाही सोवैक्योपरजकहिमाही ई तहँरुकुमिनिअतिसयसुषपा
 गी विब्रहिचमरवलावनलागी ७ हरिनिजहँदुजकीगलवाही निजनेनना

मीतहिमुपताकै ८ दोहा यहकौतुकतहदेयिकैअतहपुरकीनारि सिगरीबिस
 मयरसभरीवालीप्रीतिविचारि १२ इसीजनउवाच चौपाई यहअवधूतकहो
 तेआयो रुसहोथसोपूजनपायो १ कौनपुन्ययहपूरुवकान्हो कौनदानअ
 तिदुजकहंदीन्हो २ जोयहनिंदितअधमअपारा हेदरिद्रकोसहीअगारा ३
 सोविभुवनपतिकेकरतेरे लहतभयोसतकारधनेरे ४ उठिपरजंकहितेतजि
 नारी अग्नजसमजेहिमिलेमुरारी ५ असकहिकहिचक्रितकैरहहो हरि
 विखलषिआनेदलहही ६ पुनिहरिपकरिसुदामाहोथा कहनलेगेपूरुवकी
 गाथा ७ श्रीभगवानउवाच हमतुमरहेजवहिंगुरगेहू पढेयेकसंगसहिता
 सनेहू ८ दोहा हमअरुचलमथुरेगयेकछुकारजवसमीत तुमवरनहुअपनी
 कथाकहेंयेतेदिनबीत १३ चौपाई गुरुदक्षिनदैगुरहरषाये गुरगृहतेजवतु
 मपदिआये १ व्याहकियोकीनहोसुधारी मीतलहेनिजमनकीनारी २ पैमो
 हिमीतजानिअसपरतो विषयसंगनहितुममनकरतो ३ तुमकोधनअति
 प्योरनलागे पापनिरषितुवमनअतिभागे ४ विषयकर्मजोकरहिंप्रवीणा
 तमिहोतनअतिखवलीना ५ करमवासनाछोडतजाही जदपिरहेअपने
 हमाही ६ जैसेमैगृहकारजकरऊं पैआसकनतिनमहरहऊ ७ हमतुमगु
 रुरगृहवसतरहेजव गाकीसुधिकीजतकवहुअव ८ दोहा जोगुरगृहमहवा
 सिसदोलहिजनज्ञानअपार यहसेसारसमुद्रकेआसुद्धातसोपार १४ चौ
 पाई तीनिभातिकेगुरजगमाही सोमैकहेदेततुमपाही १ देतजगतमहज
 न्महिजोई पिताप्रथमगुरुज्ञानहुसोई २ पुनिविद्याजोसकलपढावै दूजोगु
 रुसोमीतकहावै ३ पितुतेअधिकताहिजनजानै सकलभातिताकोसनमा
 नै ४ करहिजोफेरिमंत्रउपदेसा सोतीजोगुरुगुनोदजेसा ५ सोतोमहीअहो
 जगमाही यमिकछुससयहेनाही ६ सोररुपगुरुमुषउपदेसू कादतहैअ
 ज्ञानकलेसू ७ मनवचकर्मगुरहिजोमाने सोइससारतरतनहिअनि ८
 दोहा हैप्रतप्समेरोवपुषउपदेसकगुरजोइ तातेयहससारमेअधिकनको
 ईहोइ १५ चौपाई करैजग्यजोजनजगमाही ब्रम्हवर्जहकरैतहोही १ अरु
 तपव्रतजमनियमअनेका धर्मदानसनमानननेका २ तंसदुनतैमैतोषहुना
 ही जसगुरुसेवनकियेसदाही ३ जोगुरुकीकीन्हो सेवकाई सोकरिबुको
 धर्मसमुदाई ४ हमतुमरहेगुरुगृहमाही तवकीसुधियावतकीनाही ५ स
 वसिष्यनयकसमैबोलाई गुरुदाराअसकह्योवुमाई ६ व्यावहुईधनसव
 वनजाई येतीकरहुमोरिसेवकाई ७ हमसवसुनतगुरुतियानी चलेलेनद
 धनसुषमानी ८ दोहा महाभयामनसघनवनतहोसिभिदिसवजाय लैई

धनमुरकनलगेजानिअस्तदिनराय १ चौपाई तहेअकालवरषामयभारी
मेघनकीछाईअधियारी १ वरषेगरजिगरजिघनघोरा परेकठोरवोरचह
वोरा २ दामिनिदमकिरहीचहचाही करहुपसारेससूतनाही ३ भयोभा
पावननिसिअधियारा चहुकितवहनलगीजलधारा ४ ऊचनीचथलपर
नजानी हमसवकोतहराहुभुलानी ५ पवनवह्योतईदेतभूकोरा लहेतहोह
मसवदुषघोरा ई गेहगलीकाबोज लागे
दिसानजानिपरीतैहिकाला निसिभरिवनमेभ्रमेविहाला ८ दोहा येनहि
गुरईधनतजेजयपिलहेकखेस जसतसकेवीतीनिसाप्रगततभयेदिनेस
२ चौपाई जलदुषपाये तवसाईपिनगुरुदुषपाये १॥
भोरभयसिष्यनकहहेरत आयेवनमहपुनिपुनिदेरत २ षोजतषोजता
हमकहपाये सिष्यनदुषितनिरषिदुषछाये ३ निजसिष्यनसोवचनउना
रे सुनहासिष्यसवपुन मारे ३ मेरेहितअतिसेदुषपाये इधनहेतविपिनि
महआये ४ जयपिदेहनकोजियप्यारे तयपिममहितनाहिनिहारे ५ सि
ष्यनउचितेअसहीकरिवो गुरकारजमहजियनविचरिवो ई तनमनवचनो
हुतेगरुकेरो जौसेवकाईकरैघनेरी ७ ताकोरह्योकछूनहिवाकी विनाप्रया
समोक्षहैताकी ८ दोहा तुमपरमैपरसंनअतिसुनहुसिष्यसुकुमार सिद्धि
मनोरथहोयसवआसिरवादहमार ३ चौपाई जेविद्यातुमपढीकुमारा सदा
नवीनरहसुषसारा १ असकहिहमसवकहंगहल्याये विविधिभातिमोजना
करवाये २ यहिविधिवसतगुरुगहमांही बेलेवहुविधिबेलनकाही ३ जापर
गुरुकीरुपामहाई ताकिदोऊलोकवनिजाई ४ जहुपतिके सुनिवचनसुहाव
न बोखत ५ बासनउवाच पूरुवकौनपुन्यमेकीनो कौन
देवसेवामनदीनो ई जातेहमतुमकरिअतिनेह वसेयक संगहि ६ रुगेह ७
पूरसेवमनोरथमेरे पहुँचेआनुआपकेनेरे ८ दोहा रजसवरस्योपुतनज
समंगलकोभूल ताकोगुरु गहमेवसवकहव नवविभूल ४ ८० इतिश्रीम
हाराजाधिराजवाधवेसविस्नोथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्री
महाराजश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपायात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेव
कृतआनंदअवुनिधौदसमस्कंधेउत्तरार्धेअसीतमस्तरगः ८० ॥ ॥ सुको
वाच दोहा मित्रमित्रयहिभातिवहुअतिसेआनंदपाय अयनीअयनीसवक
यादियोपरसपरगाय चौपाई पुन १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४

वताई दैपठयौ मोहिका भौजाई ४ जे मोहि देन हेत इतल्पाये
तदुरायौ ५ मोरभक्तममप्रेमहि पूरी यारदुदेइ गुनौ सोभूरी ६
सोमैकवहुताहिन हिले तो ७ ४ ३
कहं देख्यौ प्रीतिरसमाई ८ दोहा
ति मीत जानियो यह सदा अहेह मारी रीति २ चौपाई

कृष्णजी

इकमिनी

सुदामा

अवतुम सो नहि छिपत छिपाये १

२ मेचाउरये मूठी चारी ३

४ असविचारिनी चेसिरनाई रह्यो सुदामा तहो लजाई ५ दियो नही
त ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
२१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥
३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥
५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥
६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥
७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥
८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥
९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

लतोअतिमुषदानी ४ कहोमीतकसरहेछिपाये चाउरचारुनमोहिदेपरये॥
 ५ जोतुमल्यायेमीतहमारै येतंदुलमोहिपरमपिथारै ई इतनेचाउरमेदुजा
 राई जेहेसिगरोविस्वअघाई ७ असकहिमूठीभरीमुरारी लियेआपनेआ
 ननडारी दोहा तहामुरावततंदुलनपुनिपुनिजातवतात स्वादसुधाम
 हअसनहीजसदनमाहजनात ७ चौपाई विभुवनविंजनलागतसीठे राउर
 चाउरहैअसमीठे १ पायेकवहुनअसअहलादूमीतमित्यौजसतंदुलस्वाद २
 असकहिभरिप्रभुमूठदूसरी चाहैपाडारनमुषहिसुषकरी ३ तवरुकुमिनि
 असमनहिविचारी विभुवनसंपतिदेप्रभुडारी ४ देनचहतअवमोकहनाथा
 असगुनिगहिलीन्हैपोहरिहाथा ५ करीविनयकरजोरिवहारी येकमूठीका
 हेप्रभुथोरी ई येकमूठीतंदुलपियथार्ई दोन्हीसकलविभूतिसुहाई ७ येअ
 वहमहुकोकछुराथै सवेनमीतचाउरैचाथै ८ दोहा सुनिरुकुमिनिकेवैनप्र
 भुतंदुलदीन्हैपोताहि देखिसुदामायहदसाअतिमनरहेसराहि ८ चौपाई॥
 पुनिपुनिभोजनमानकरावत चापतचरननिचमरचलावत १ यहिविधितहै
 वसुदेवकुमारै करतकरतमीतहिसतकारै २ वीतीनिसाभयोभिनसारा की
 न्हेपावंदीबिरदपुकारा ३ येकनिसाभरिहरिकेधामा वसिवैकुंठहिसरिसा
 सुदामा ४ जानिप्रभातविदादुजमाग्यो जदुवरवंदनकियअनुराग्यो ५ मी
 तहिहारेभरपहुचार्ई पुनिपुनिमिलिफिरिगेजदुरार्ई ई चलोसुदामाअपने
 धामादिदियोनघनेकहुश्रीधामा ७ नहीमीतसोमीतहुमाग्यो चलोभवनकहै
 लाजहिपाग्यो ८ दोहा रुक्मचंद्रकोनिरषिकेगईसकलसुधिभूखि लहिस
 तकारहिमगनभोचलोभवनकहैफूलि ९ चौपाई मारगमहअसकरतवि
 चारा येदगमेजदुनाथनिहारा १ अरुब्रह्मन्यदेवकेअनै देखीब्रह्मन्यतासवै
 नै २ सुनतरहेजोअवनविसेषी सोअवआइआजुदतदेषी ३ मेअतिमलिन
 दरिद्रभिषारी ताहिमीतकहिमितेमुरारी ४ मेअतिपौवरवैअतिपावैनसो
 इविचारिनातोमनभावन ५ मोहिरंकहैअकलगायो निजहोथनभोजनक
 रवायो ई कहंदरिद्रमेकहुश्रीकंता कहैअल्पमैकहोअनंता ७ अैसेहुंकहैअ
 सेजदुरार्ई लियोभुजनभरिहियेलगार्ई ८ दोहा वैठायोपरजंकमेजिमिनि
 जेजेठाम्रात हांकनलागीचमरतहैरुकुमिनिखविअवदात ९ चौपाई मार
 गथकोविलोकतमोही हांकनलगविजनअतिकोही १ जदुपतिपावैदवावन
 लागे पूजना २ सवप्रकारकीन्हीसवकाई कहैमैअधमभा
 ग्ययहपाई ३ इष्टदेवकहैजिमिजनजनै तिमिविभुवनपतिमोकहैमानै ४ स
 र्गऔरअपवर्गहुकेरी धरनिहुकीसंपदाघनेरी ५ जिनपदपूजनइनकरमूला

तेममपदधोयेअतुकुला ई अवमोहिरहोकोनजगवोकी करोमनहिअभि
 लायाजाकी ७ यहनिरधनजाअतिधनपाई तोमोकहंपुनिकबहुनग्याई
 दोहा यहहिहततेरुसमप्रभुककनासिधुसुरारि मोकोधनदीन्हैपानहीरीर
 घदयापसारि १० चौपाई अैसेमनमहकरतविचार गयैरहोपजहतार
 अगारा १ खण्डोदरिते निजहिअवासा कैदिसूरससिकेरप्रकोसा २ मति
 मंदिरचहैवोरविरोजै निजकुविसुरगहकरहिपरजै ३ बहुविचित्रअभि
 मअरामा कूनहिंकुजनकोकिलग्यामा ४ अलिकुलसेकुलकुलिफुलवा
 री सरसीसोहिरहीसुषकारी ५ विकसेसरसिजचारिप्रकारा उत्पलपल
 केजकल्हारा ई मनिममसोहतनिर्मलनीरा सारसचक्रवाककीभीरा ७ से
 जीवसनभूपनमृगनेनी जहेतहैविचरिहोपिकवेनी ८ दोहा दिव्यविभूष
 नवसनजुतअतिसुंदरसुकुमार जहेतहैडोलहिंपुउषवहुजिनकोतेजभा
 पार ११ चौपाई कनकभवनमनिजदितसोहावै तुगमेउमंदरहिलजवै १
 दिगपालनकीजौनविभूती विसुकरमाकीजोकरदती २ सोसवविप्रभव
 महैदीसे कहाविभवजेमहिअवनीसे ३ दूरिहितेलषिविप्रअगारा यहका
 हैअसमनहिंविचारा ४ धौंससिसूरउतरिमहिआये धौंपावकदूतज
 वढाये ५ असकहिगयोजवहिककुनेरे तवसुंदरमंदिरदगहरे ई तवअसखी
 कहनसुदामा यहहैकोनभूपकोधामा ७ दियउजारिसठमारिमडेया कह
 गईधौंमारिलोगेया ८ दोहा पुनिककुनेरेजाइकैजहोरहैपानिजधौंम तहैरो
 षिमनिमंदिरहिकियोतकतेहिठाम १२ चौपाई यहकेसेयहियलबनिगय
 ऊ धौंकोउषलमायारचिदयक १ असकहितहैजकिरहेसुदामा गयेना
 जानिपरायेधामा २ तहोसुदामाकीप्रियवामा निरण्यैकतहिसोकितल्लामा
 ३ उतरिअटातेआतुरधोई सुरसमसंगनरनारिलेवाई ४ मधुरसुरनबाजो
 संगवाजै नाचततहैअपसराविराजै ५ दिव्यवसनभूपनअगरागा मुषसो
 हतमनुससीसरागा ई चलतहोतनूपुरफूलकारी संगसहअनसषीसिधा
 री ७ कंदीभवनतेदुजतियअमला मनुवकुठतेनिकसीकमला ८ दोहा पति
 व्रता पतिको निरपिठगअनदजलदारि मगनप्रेमपायाधिमहैमंदरिहिसरा
 निहारि १३ चौपाई वारवारकरिपतिहिप्रनामा मूनसोमिलीमानिसुदधामा
 १ रमासरिसनिजवामनिहारी लहोसुदामाअनंदभारी २ अनिनजदितल
 पिसपिनसमाजा विसमितभयोमनहिंदुजराजा ३ सपिनमदितियसोहवि
 केसी नास्तमधिससिफीकुविजेसी ४ पुनिपतिकरकरकरिमनभाई गोमनि
 मंदिरमुदितखेवाई ५ जहेरतननकेपेभअनेका महलमहेंद्रुकीदुतिरुका ई

पयके फेन सरिस सुषसेजू प्रगटतजिनमहंसीतलतेजू १ दंतिदंतमहंकना
 कषेनाये सोहहि सुषदपलाके पाये ८ दोहा वनछुपरमनिमयलसैचारुवा
 रिमनिदंड चमरछुवअरुविजनवरजिनकीप्रभाअपंड १४ चौपाई कनकसिं
 घासनलसहिं विसाला मृदुलि तोहरेहोला १ कोमलगिलिमगलीचा
 गोरे धसहिं जानुलों पगजेहि दोरे २ मुकभाखरैलहरैलवी लसहिंचंदोवार
 तनकदवी ३ स्वच्छफटिकफरसैअतिफवै दीपतिमरीदेवाल सुहावै ४ मर
 कतमनिकीछुविहरियाई जोनैननकोअतिसुषदाई ५ रतनदीपदीपतदुति
 वारे मनहुंअवनिमहंततरेतारे ई ललनासोहहिंसजीसिंगारे जेरतिरंभासा
 नउतारे ७ यहिविधिअपनोविभवनिहारी तहोसुदामाभयोसुबारी ८ दोहा
 पुनिविचारअसमनकियोविप्रसुदामादीन करुनाकरश्रीकृष्णप्रभुकरिकरु
 नायहदीन १५ चौपाई उनकीहैरत्नाहैतुका दीननकीदुषदरननेतुकी॥
 १ भैरवद्विअतिरह्योअभायो कृष्णहिलषतभाग्यसबजान्यो २ मेनरह्योअसा
 पावनलायक पैसमरथ्यसबविधिजदुनायक ३ रावहिरंकरंकपुनिराऊ का
 रतरहैअसनाथसुभाऊ ४ हरिकटाक्षकोअहैप्रभावि औहैरत्नाहै
 नअवि ५ नहिमुषकहहिनसनमुषदेही पैदरापनिजदाससनेही ई वासवसम
 विभूतिदेडारै तदपिलजायनसोहनिहीरे ७ जैसेधननिसिमहुबहुवरपैभोर
 कषिक लषिअतिसैहरषे ८ दोहा तिमिजदुवंसप्रसंसकेवरअवत
 सउदार करैध्वंसदारिद्रवरुअसेमीतहमार १ चौपाई जदपिसकसंपति
 प्रभुदेही तद्यपियारमानिमनलेही १ थोरहुदेयजोदाससप्रीती मान हि
 अमितमीतकीरीती २ एकमूलीलेबाउरमेरे चावेप्रभुकरिप्रेमघनेरे ३ जो
 दुनंदनके सरिसविसाला कौनदूसरोदुनीदयाला ४ असेमेरेमीतहिमा
 ही रहैमिताईमोरिसदाही ५ कौनिहुजोनिकर्मवसपाऊं तहोंकृष्णकोमीत
 तकहोऊ ई यहीसदाअभिलाषहमारी सोपुजवहिकरिछयामुरारी ७ होय
 मीतदासनकोसंगा सषाकथामहप्रेमअमंगा ८ दोहा दीनदरिद्रीजननकहै
 देतविभूतिनभूरि करिसोहिभजिहेनहीअतिसेधनमदपूरि २ चौपाई धनमदभरि
 जनहरिदिमुलावै ततिअवसिनरककहंजावै १ जद्यपिदियसंपतिजदुराई
 तदपिनदेहोतिनहिमुलाई २ असगुनिवामासहितसुदामा कृष्णभक्तिरा
 माप्रदकामा ३ करनलेगेअतिप्रीतिलगाई भोगेभोगपेनचितलाई ४ देवदे
 वश्रीजदुपतिकेरे दुष्टदेवहैविप्रघनेरे ५ अपनोप्रभुविप्रनकहंजाने तिनतो
 अधिकऔरनहिमाने ई यहिविधिजदुपतिमीतसुदामा गावतश्रीगोविंदगा
 नगामा ७ असलग्यानलहितजिसंसारा कृत्तचंद्रकेधामयधारा ८ दोहा सु

निघ्नं हन्त्यमुदेवकी व्रह्मन्ता सुजान ॥

८१

राजावहादुर श्री कलचंद्र कपोपात्राधिकारि रघुराज
सिंह अर्देव कत आनंद अर्बुनि घोए काशी तित मस्त रंगः ८१ ॥ ॥ श्री सुक
वाच ॥

विकराल १ चौपाई सुने जोतिषिन मुषकी वानी
भारत षंड प्रजा सुषछाई कुरुछे न क हगो अत्र राई २
मा रचे रुधिर न वकुंड लाला मा ३ की न्हे जज्ञ त हें भगवानो मुनि न बोखि जु त वेद
विधाना ४ त हें जज्ञ करि राम सुहाये मनुख जीव धपापन साय
सुपर्व विनारी आई भीर जनन की भारी ६ त हें श्री उग्र सेन महाराजा
की जोरि समाजा ७ श्री वल भद्र कस्त के संगे कुरुछे न क ह च लो अ भंगा ८ हो
हा

ज्ञान समृद्ध २ चौपाई जे निरषत नित जड कुल के नू
१ सरज गहन परत सुमलेशी कुरुछे न क ह जात विसेषी २
रे भाई कलकला कलक हीन जाई ३ त हें प्रदुम्न सांखवलवाना
चंद्र सुजाना ४ चढि चढि रथ न चले धनु धारी राम कस्त के संगे सुधारी
न कलुवर निन जाई मनहु यौन पूरु व मेघ वाई ६ कत वर मा अ निरुद्ध धनु र्धर
हे द्वारिकामहर सत धर ७ राजे रथ मन देव विमाना
८ दोहा मंडित मेदुर मेघ सम मत्त मत्त ग अथार ना
चहुं वोर ३ चौपाई त हें पेदर की भीर विराजी विद्या धर निकेरि मनुराजी १ सोरह
सह स आठ सत ये कू हरिरानी तिय और अने कू २ चढी नाल की रतन जाल की
भरी प्रीत व सुदेव लाल की ३ चली कल के संगे सिधारी जेरति रे भागवत नारी ४
चली देव की आदि सयानी और हुड्डय सेन की रानी ५

लिये दाल करवाल क राला ६
हुधारे ७ जडु वंसी सोह त भगमा ही मानहु अ वनि देव दर साही ८ दाहा
त्रय हि विधि गये मंजन करि ब्रत कीन के चैन भूषन पट वलित गऊ दुजन क हें
न ४ चौपाई पुनि भृगु पतिके कुंड न मा ही किये मंजन जडु वं सत हो ही १
नवहु विधि अन्न ष वाई दिये दान अति प्रीति वढाई २ देत दान अ सव च न उना
३ कल चरन रति होय हमारे ३ पुनि विघ्न न सोसा सन मागी
४ पुनि घन त रुज हे सीत लछाया सखिल सुधा सम मोद निकाया
६ त हें जडु वं सिन दिष न हे

दू वंधु सुहृद मित्र दु सुषसेतु ७ मस्य उसीनर को सलराजा कुरुविद भृञ्ज
 यस समाजा ८ दोहा केरल के के कुंति नृप अरु कां वोजनरेस अरु अनर्त नृपा
 मद्र के जे हरिदास हमेस चौपाई औरहु सत्रु मित्र यक वारा हरिके दरसन हेत
 अपारा १ जद वंसिन के सिविर सिधारे प्रभुहिं विलोकत भये सुषारे २ तह
 लीन्हे बहु गोप समाजा आयो नंद अनंद दराजा ३ बहु दिन ते हरि दरसन पा
 सी गोपिहु आई परमहुलासी ४ कोरव पाडवहु सब अयि औरहु भूपवहुता
 सुषछाये ५ निरविपर स्पर अनंद वादे मिलत भये भुज भरि भरि गादे ई दारे मदे जला
 वारहिं वारा रत्न गोप समाजा रत्न दार संभारा ७ पुलकित हलि गिरि जल लाई गदगद गरी
 गिरारु कि जाई ८ दोहा कमल सरि सविक सेवदन पुनि पुनि प्रमुदित थाई जथा जोगस
 वजन मिलहिं सो सुषक होन जाइ १ नारी नारी सो लल कि निरवि मर सुसक्याइ
 मिलहि परसपर भुजनि भरि अनंद अशुवहाइ २ प्रगट भयो तह प्रेम को
 पूरन पारावार कृष्ण चंद्र के दरसने वादत भयो अपार ३ चौपाई पुनि बालक वद
 न कहें वंदे तेऊ आसिष दिये अनंद १ पूछि परसपर पुनि कुसलाई कृष्ण क
 थावरने सुषछाई २ भगिनि भ्रात सुत पितहि निहारी औरहु भ्रातन की वरा
 नारी ३ तिमिज दुपतिको वदन विलोकी तहां प्रथाने नन जल रंकी ४ वसुदे
 वहिके पायें न परिके बोली वचन करुन रस भरि कै ५ कुंति उवाच मानहिं हम
 अभागनि जभाई जोतुम हं दिय सुधिविसराई ई विपति परी अति उपरे हा
 मारे तवहुन कछु सुधि भई तिहारे ७ इतहु भर भेजे हुनहिं भाई औरवात की
 कहाचलाई ८ दोहा सुहृद ज्ञाति सुत भ्रात पितु सुजन और अनुकूलता सु
 सुरतिक रतेन ही जाहि देव प्रतिकूल १ चौपाई प्रथा वचन सुनि परम दुषा
 री कहव सुदेव नैन भरि वारी १ वसुदेव उवाच ब्रथा प्रथामोहि दोष लगवौ
 सब कहैं स्वर नाचन चावै २ चलत न अपनो बल जगमाही ताते दोस को
 हुको नाही ३ कंस भीति ते गये परा ई हम सब दस दि सिरहे लुकाई ४ भाग्यव
 सौत अवहि धर आये भाग्यव सात मोद अति पाये ५ सुक उवाच यहि वि
 धि देउ भगिनी अरु भ्राता के संवाद लहे सुषत्राता ई पुनि जे भूपति डेरहि आ
 ये कृष्ण दरस करि अति सुषपाये ७ तिन कहें उग्रसेन महाराजा अरु वसु
 देवहु सहित समाजा ८ दोहा विविधि भौति सतकार करिकु सल प्रस्मका
 रिभूरि सौ भजानि कीन्ही विदावसे आपु मुद पूरि १ चौपाई भोर जानि हरि
 दरसन हेतू आये रमानिके तनिके नू १ भीष्म देव अरु द्रोणाचारज नृपधृ
 तराष्ट और कृप आरज २ गोधारी दुरजीधन भूपा अपने भाइन सहित अनू
 पा ३ पांडु पुत्र दारुन जुत आये कुंतिहु आई सो देव दायै ४ संजय अरु विदु

१ तिव । कुतिभोजअरुसत्यसुजाना ५

२ पुसजितधृष्टकेतुकासीसा

३ मैथिलकेकैमदभुआला जुधामन्युवैगर्तविसाला ८ दोहा

४ धर्मभूषकेमित्रजेअरुदभूपमहान २ चौपाई हरिंद
रसनहितलैसंगनारी गयेरुस्मकेसिविरमुषारी १

५ रामरुस्मकलषदितेहिंकाखे २ सबकोअपनेसिविरलेआये

६ भाषाद्रोनरुपसवैउदारा ५

७ खागिगयोजवअसदरवारा १५

८ निजकरसबकेअतरलगाये दियेसवनताबूलसुहाये ८ दोहा

९ चौपाई पुनिवैठेनिजनिजसिंघासन

१० भीष्मादिकअसवचनउचारा २३

११ महिमहिपनकेअरुगगपहो ३ सफलजन्महेजगततिहारो
हिआननिहारो ४ जोगिनकोजिकवहुलषाहीं तिनहरिकोतुमलषासदाही ५
जासुकथाजगपावनकरनी वारहिवारजाहिअुतिवरनी ६
गंगा जासुवचनहेसाखअभंगा ७ जद्यपिकोलविवसयहधरनी रहै

१२ लअथहमसवनकहवरषतहेप्रतिरोज ३ चौपाई तेषगदेहरितुवगहमा
ही करहि सदासबकारजकाही १ तिनकोदरसनपरसनकरहु २

१३ वैठियेकआसनवतराहु वहुविधिभोजनयेकसंगपाहा
१४ वसहुप्रमोदितभवनेहियेके ४ नरकहुस्वर्गनिवार
हेजिनकोहरिसंगसदाही तिनकोभा
१५ रनिकिमिजाही ६ आसुकउवाच असेवचनभूषसवभीषी

१६ करिवदनसवसिविरसिंधरि उगसेनकहधन्यविचार

१७ जदुवंसीलषिआवतनंदे खियआगूचलिसहितअनंदे

१८ उठैतैसहीसबउठिधाय २ भरिभरिअकमिलेसुदभार

१९ पुनिवसुदेवनंदकहैधार्

२० सुमिरिकसकृतकठिनकलेस
कहुहुमिप्रीतिवढाई मिलेनंदकहैदृगजखछाई ६

जेअभिबंदनकीन्हो सुषसाजे ७ प्रेमविवसकछुवोलिनआयो गदगदगरो
 द्रगनजलछायो ८ दोहा फेरिजसोमतिकेयगनपरेकृष्णअरुराम अंकहि
 लियोउठाइ सोचुमिवदनअमिराम ४ चौपाई वारवारनैननिजलदारी कृ
 ष्णहिलषितनसुरतिविसारी १ हरिवलनंदजसोमतिकाही वैठायोसिंघा
 सनमाही ३ नंदजसोमतिहरिअरुरामे वैठायोनिजअंकललामे ३ पुनि
 रोहिनीदेवकीआई मिलीजसोमतिकोसुषछाई ४ सुमिरिमित्रतापूरुवके
 री वहीद्रिगनजलधारघनेरी ५ पुनिजसतसकेधीरजधारी रोहिनिदेव
 किगिराउचारी ६ भूलतिनहिरावरीमिताई कहलौवरनेआपवडाई ७ सक
 हसमलहिविमोअपारा करिनसकहिकछुप्रतिउपकारा ८ दोहा थातीस
 मतुवधररहेयेदोववालहमार जिमिपलकनकेवोटमेनैनलहतसुषसार
 ५ चौपाई जसुमतियेवालेकतवपाले तुम्हरिहिदयादनुजवहवाले १ तुम्ह
 हीइनकहयोषनकीन्हें भांतिअनेकनकेसुषरीन्हें २ जातकर्मसबआपा
 कराये आपहिकेयषदेवढाये ३ जसुमतिहैयेवालतिहारे नाममात्रकोआ
 हैंहमार ४ जेसज्जनजगमेमतिमाने तेआपनयरायनहिजाने ५ श्रीशु
 कउवाच सुनिदेवकिरोहिनीकीवानी मोदितभईनंदकीरानी ६ पुनिगोपी
 सिगरीतहैआई कृष्णहिनिरषियरमसुषछाई ७ आपुसमहअसमापन
 लागी सिगरीविरहज्वालतनजागी ८ दोहा जिनहियरनकेबीचमेपरेक
 सकतेहार तिनहियरनकेबीचमेपरिगेहायपहार ६ सवैया जबतेव्रजते
 व्रजराजव्रजेतवतेसवई तैमनायथकी जसहूतसहूइतदूरलोआयगो
 पालकोलोइनलायतकी तवहूनहिदेवनयाउतीहैइनआषिनकोकरियेक
 टकी विधिनिर्दईयेदईजोनदईपलकेकलयेंसीपरैदुषकी १ अवजानन
 पैहैकहूननंदनआषिनसोहिल्यायहिये निजनेहकीडारिजजीरपगेउर
 कोठरीराषिहैवंदकिये छलियाछलिहैपुनिकैदूतऔसिहिऔरउपाया
 नयाहिलिये दुषसागरकोत्रथापैरवोहनदनागरहीनकहाहैजिये २॥
 दोहा असकहिहरिमूरतिसुषदनैनमूदिहियल्याय हरिछविमेछाकी
 षडीजोगिहुजोनदेवाय १ चौपाई पुनितिनकोयकातलेजाई मिलेलला
 किगोपिनजडुआई १ हंसिहंसिकुसलप्रस्तवहकीने असेवचनकहेरसमी
 ने २ कवहुसषीसुधिकरहुहमारी तुमसबमोहिधानहुतेप्यारी ३ मैनिजस
 सनकारजहेतू मथुरहिगवनेहुछाडिनिकेतू ४ तहँविलंबलगिगईमहा
 ईवस्योहारिकामहुपुनिजाई ५ तहँअरिकियोउपद्रोघारा सरनसाधितिन
 कोसिरवारा ६ तांतैतहँवहतदिनबीते अवलोनहिकारजतेरीते ७ चूका

माफकीजिसवप्यारी मेयहमूलसीसनिजधारी
 ४ सुषकेरोभोग सोदमित्रनकेवीचमेकरतसैजोगवियाग १
 पवनप्रवेगउडाद कहैकोकहैलैजातहैकहैकहैदेतमिलाद २
 ननकौप्यारीप्रदकल्याण पैजोभामहैप्रीतिअतिसोसरूपममजान ३ बाहरभीत
 तरव्याप्रहैविस्वमाहवपुधारि जिमिअकासअवनीअनिलअनलअवुसुकुसारी
 ४ १६८
 महलेहुविचारि ५ सुकउवाच
 ममगनतहैगो पिकावोलीछोडिकलस है सवैया ज्ञानअगाधकेजेवहुसा
 धुतेकजेहिपावनध्यानहिधारे भूरिभयानकजोभवकूपतेदीन
 रवधारे श्रीरघुराजकरैविनतीसुनियेचितदैप्रभुनंददुलारे तेईसरोजसै
 रोजरहैपदयेजुगरावरेहीमेहमार १८२ इतिश्रीमहराजाधिराजवांधवस

तानेदावुनिधौहसीतितमस्तरंगः ८२॥३॥ श्रीसुकउवाच
 पिनसमुम्हाइकेविदाकरीप्रभुरेन
 १ भोरभयेदिनकरउयेउठिप्रभुकियनितकम १
 इनजुतनृपधर्म २ आगेचलितिनकोलियोपुत्रनजुतजदुराज करगोहि
 ल्यायेमधिसभाजहेजदुवससमाज ३
 ४ सुहदनजुतपूछेकुसलश्रीवसुदेवकुमार ४ जवप्रभुसोपूछैगये
 रावरेदासनकेमुषतेनिकसीतुवकीरतिकीसुधाधारा

तीनिअवस्थाजौन ॥ अकैज्ञानमुदभौन सवथलमेआपि
 तरहो १ कालविलोपितवेद
 सधरतहो २ असेतुमजदुनाथ सज्जनकेसोचैसुपति तुवपदनावहिमाथ
 दोहा श्रीसुकउवाच
 ॥ हरिरानिनकेदरसहितलेवहुकुरकुलनारि ४
 वाहिनिरषिचलिकेलईरुकमितिआदिकरानि ५
 करतभईसतकारसचनिजनिजहोय

मधुरीवानि ७ पांचालीतह सुदितहेकहिबहुविधिकुसलात हरिरानिनसेजोरि
करपुनिपूछीयहवात ८ द्रोपरिउवाच संवेया रुक्मिणिभेद्रुसजाववती सतिभा
माहिकोसखराजकुमारी कालिंदीरोहिनिलक्ष्मिनेसेयेमुनोसवऔरहृदेहरिना
री जाविधितेतुम्हेव्याह्योगाविंदकहोसवमोपैकृपाकरिभारी जानोसवतुम
मेरोस्वरं वरतातेकहीमेकथानीहिसारी १ दोहा पांचालीकेवचनसुनिरुक्मि
नितहंसुकथाय कहनलगी निजव्याहकीकथापरमहरषाड २ रुक्मिनिउ
वाच कवित्त घोरधनुधारमगधेसआदिबलवारचेदिपहंकारिमेरेहरैकोसि
धारेहैं हैवरहजरियौअन्घातदारारोएहुरूपस्ततरारोएहियेगिरिजाश्रगाहेहैं
रघुराजतहांवसुदेवकेदूलारेवीरमोरिदूरिमदहिमहीपनकेभारेहैं जेससि
हजबुककेमखितेलैआवेभागतैसेमोहिऐलेकेनाथहारिकापधारेहैं १ दोहा
अँसेश्रीजइनाथकेमेंजुलचरणसरोज मेरेपैंकरिकेकृपावसोहियेमहरोज १
सतिभामोवाच छविधामबोलतभईपुनिसतिभामावेन अभिरामाकस्तासु
नोकथाललामात्रेन २ कवित्त सूरजकीकृपापायसत्राजितमनिल्यायना
थकोनदीनीजायदीनोनोजभाईको सोचदि तुरंगगयो काननसिकारहेतमा
रिताहिसिंधगयो कंदरामहाईको रुक्महीप्रसेनहतेमनिहेतजनभाषेजानि
केकलंकजायजीतिरिक्षाराईको मनिल्यायनाथपुनिदीनीमेरेपितादाथ्यदे
विजदुवंसीजसगायेजदुगईको १ सोरठा मेरोपितागलानि मानिमोहिस
नितेसहित रियाविबाहहिठानिजदुपतिकोअतिहरषिकें १ दोहा पांचाली
साहरषिकेजाववतीछविधानि कहतभईनिजव्याहकीकथाअवन सुषदा
नि २ कवित्त नाथकोविलोकतहीमेरोपितारिसुराजदिवससताइसलोकी
न्ह्योजुद्धभारीहै गातगातरुक्ममुखिबज्रसोनिधातपातसहिनसकाततातव
योविचारीहै सोईरघुराजरघुराजजदुराजसोंचालेकराजेकोसमाजसंजा
तसंधारीहै अँसोठाकैकेनाथदाथ्यमनिपैंकेमोहिरीन्ह्योमुदसैकेजैकेरूपमनहारी
है १ सोरठा अँहेमोरियहआस दासीरमानिवासकी भईरहोतिनपास सदा
जन्मजन्मातरे १ दोहा दुपदसुतासोपुनिकह्यो कालिंदीसउच्छाह सुनहुअव
नदैकेकथाजथाभयोममव्याह २ कालिंदीउवाच कवित्त संवेया कालिंदीमे
तपमैकर्तारहीबीसविसवरिकेकोबिहारी आनंदकंदसुपांडुकेनंदगोविंद
सिधारितहाकैसिकारी आपनपायनपावनहेतकलेसितदीनदयालनिहा
री भेजिसंधाकेबोलायचढायरथेपुरल्यायकरीनिजनारी सोरठा पांचालीत
जानु ताकीमेगहदासिका प्रेमसुधाकरिपाननिसिद्दिनछ विद्याकीरहौ दोहा
भद्रपुनिबोलीवचनसुनहुद्रोपदीरानि मोहिव्याह्योयह धातिनेश्रीजदुपति

नयानि
कुमारीहै
रधारीहै

हमारीहै दोहा पुनि सस्याबोलीवचन सुनयांचालिपियारि
आहकियजेहि विधि मोर मुरारि १ कवित त
वैलभूपचल जानन केहे तुपितु केरके अवधपर
अनाथिनाथ विनही प्रयासतिनको गहे
पमारिसहसानवानयेक छिनमेदहे असेज दुनंद के पदारविंदकेर
मेसदाही करौ सेवा मोदकोलहे २ दोहा
यानिजेहि विधि आहो कृष्ण मोहि सोमे कहौ वषानि कवित
तिसै मतिमान हरी पर मोरिरुपे अनुमानी
हकियो धनि भागिको मानी दाइजमेचतुरंगनी सैन सषीन समाज दियो क
विषानी कर्मवसै जेहि जोनि भ्रमोतह मोहि मिले प्रभु सारंगपानी १
गुनिलक्ष्मनासयानि दुपदी के गरवित वचन लागी कहन वषानि
हासि गरी कथा १ लक्ष्मना उवाच चौपाई अवसुनु दुपदी मोर विवाह जो सुनि
पैहो परम उकाह १ ब्रह्मसेन असे जेहिनामा सोमे रापितु अति मति धामा २
ता सुभवत जवरहौ कुमारी
मतिमाना करन लगे गोविंद गुनगाना ४ सुनिमा धवली लामनहारी मैलिय
पने मनहि विचारी ५ कीतो मेज दुपतिक हवरिहौ नातो जलन ज्वालमहजगि
हौ ई जिमिसव लोकन पालविहाई रमारमापति वरसो सुहाई ७ यह प्रनजानि
मोरपितमेरो करिके मोपरपेम दनेरो ८ दोहा रच्यो स्वयंवरतह मुदितमीन
लक्ष्मणदकाय दुपदनगरमहज सरहोति सहिदियो वनाय १
यह कठिन विसेषी परेन वाहेरुते देखी १
हो लषि अति द्रगदीने २
ई ३ संभनिक ददट जलद्रगदीने परतरहो लषि अति अमकीने ४
स्वयंवर परम अनूपा आये पितुन गरी वहु भूपा ५ अस्व सस्व के जाननहा
रे रहे जगतमहजेवल वारे ई वली सुमद संगलिये हजोरन
लममकारन ७ तिनको ममपितु परम उदारा जयाजोग कीन्हो सतकारा ८
दोहा पुनिसव भूपन हरि सहित सभाग द्विपितु आनि करि पूजन बोलत भयो
असे चचन वषानि १ चौपाई जोको जलत किमीन हिमारिहि १५

रुक्मजी

सुताहमारी १ असकहिधनुपवानमगवार्द सभामद्विदियभूयधरार्द २ वली
भूपवहुउठेसुषारी लगेचढावनतेधनुमारी ३ पैप्रनिचानहिचढाचढार्द ॥
तवसेचहिमधिधरेलजार्द ४ पुनिभूपतिकोउजोरदेवायो गुनहिरोसक
रिगोसमिलायो ५ रुकिनसक्योगुनतहकुटिगयऊ सोलगिमहिना
पगनगिरिगयऊ ई जरासेधअरुनूपसिसुषाला अरुअवष्टभूपवि
कराखा ७ धायधनुषदुतहायउठार्द करिअतिसैवललिथेचढार्द ५
दोहा येनसाजिसरतेहिसकेसकेनपविकमान तवपुहुमीमेताहिध
रिवैठेआयलजान चौपाई पुनिदुरजोधनअरुभटमीमा उठ्योकरा
नआसुहिवलसीमा १ धनुषचढायसाजिसरमारी चहचलावन
सीननिहारी २ तिनकोदेपियस्योनहिमीना भमतरह्योअतिवेगहिमी
ना ३ तवतीनिहुभटगयेलजार्द वैठेनेजनिउठ्योअठ्योई ४ पुनिआ
योअर्जुनधनुधारी विनप्रयासधनुमहज्याडारी ५ साजिविसिषजल
महलषिमीना तकिकेतुरतवानतजिदीना ईसीनहिछे सरगयोअका
सा कठ्योननेकहुभयोनिरासा ७ वैठेपुनिआसनमहजार्द अरजन
हुकछुरह्योलजार्द ८ दोहा यहिविधिजवसिगरेनूपतिवैठेगर्वगमा
यतवमुकुटमोदितउठेसदमेदसुसक्याय १ चौपाई सहजहिलीने

ध्यादश्चाचमनहरीने धूपदीपवहूपूलनवीने ई अंगनअंगरागअनुरागि
यतिनिजकरलेपनलागे ७ जववेठेमुनिनिजनिजआसन
भवजासन ८

मुनिनसौअतिसैआनेदयाय ३ श्रीभगवानुवाच
जुहमारि जोइनद्रगुतुवचरननिहारे १

चारो ३ जापैईसकरहिअनुरागा ताकोमिलहिसेतवडेभागो ४
मृदपयानमयसुरहअपारे ५ तेतौवहदिनसेवनलेते तबजन
कहेपावनकरिदेते ई जेसज्जनजगमहसंचरही दरसकरतही
७ सूरजअगिनिचंद्रअरुतारा जलनभमास्तवेदअपारा ८ दोहा

जाइ १ चौपाई तैसाहिसज्जनकीमनलाई करैदंडद्वैहसेवकाई १
मनोरथजाही रहैनकछुवाकीजगमाही २ जोकुमतीयहिअधमसर
तियअरुकुडुमकीभीरै ३
कैरैनुमैतजिप्रीतिसदाही धुनीरहि ४

यजेमानै सज्जनचरननंबदनठानै ई गर्दभवेनअहेनरसाई
निनहोई ७ श्रीसुकउवाच सुनिमुकुंदकीअदभुतवानी रहेमौनचित्तविज्ञानी
८ दोहा करिविचारकछुवारलागिपुनिकीन्होयहठीक जनसिस्सनहितही
कहेपावचनधर्मकेलीक २ चौपाई कहेमुरितमुनिपुनिमुसुकाई जदपतिकै
असेवचनसुनाई १ मुनयउचु जाकीमायापरमअपारा मोहेहमसंकरकर
तारा २ जयपिवहुतलनमनलावे तद्यपितिहोपारनपावे ३ परब्रम्हतुमप
रनिपधारी लीलाकरहुविचित्रगुरारी ४ होअनेतयेकैअविकारी
तिपासनसंधारी ५ जिमिमृदकेघटवनहिअनेका येमृनिकारहतिवहयेका
ई आपचरित्रविचित्रअपारा जाकोसेसहुलहैनपारा ७
मनाथा तद्यपिदासनकरनसनाथा ८ दोहा

नदुबैनसंधारि राखिधर्मभरजादसवदेहुमारभुविदारि ३ चौपाई
दीननरक्षनकरहुततप्पन १
२ पडिकैजौनविदमतिवाना जानतकारनकारजनाना
सोजानेतुमकहवडभागो ४ यहीहेनुवसुदेवकुमा
रा विघ्नकीकीजतसतकारा ५ ततिपायहुहेश्रीधामा
भयेसफलअवनुमहिनिहारे ७

रोदर्सनजोई मंगलमूलमुदितभोसोई ८ सोरठा नमो रुष्मभगवान सदासहि
 दानंदघन प्रगटप्रभावमहान अज्ञानी जानै नही ४ चौपाई तिमितुमको जडव
 सीवीरा ताननातमानहिंमतिधारा १ धनिधनिभाम्यअहेतिनकेरी केसेवरनि
 सकेमतिमेरी २ जिमिसोवतजनअपनेकाही जानतहे अहजानतनाही ३ तिमि
 लीला लषिमनुज समाने जडवसी जानै नहिं जानै ४ जेसवपापनसावनवारे तीर
 यतीरथकारनहारे ५ जोगविमलजिनचिंतसदाही धारहिंजिनको निजहियसा
 ही ६ अैसे आपचरनअरविंदा लषिसुषपायिसरिसमिलिदा ७ करहुनाथअव
 हमपरदाया जातेतरे रावरीमाया ८ दोहा आपसरिसको जगतमे सोचोदीनदया
 ल सुमिरतही निजचरनके जारहु जगजंजाल ५ श्रीसुकउवाच चौपाई असका
 हिनहंसिगरेमुनिराई सभामहिअतिआनंदपाई १ पुनिधृत राष्ट्रजुधिष्ठिरराजे
 जदुपतिउग्रसेनमहाराजे २ इनतेविदामागिसुनिखीन्हे निजआश्रमनगवनम
 नकीन्हे ३ तववसुदेवमुनिनदिगजाई वोलेवचनसुषितसिरनाई ४ आपसव
 नकहेअहेप्रनामा सकलदेवमैतुमतपधामा ५ मेरेवचनसुनहुचितलाई जोपूछ
 हुसोदेहुवताई ६ जौनकर्मकीन्हेमुनिराई असुभकर्मआसुहिनसिजाई ७ सोकरि
 कृपामोहिअवकहहू रासआपनोजानतरहहू ८ दोहा सुनतवचनवसुदेवकेरिषि
 अचर्जलियमानि तवनारदवोलतभयिगिरायरुसुषदानि १ नारदउवाच चौपाई
 येरुक्षेमिजबालकमाने सबसोपूछेतहंकल्याने १ सुनहुसवैयहअचरजभाई ॥
 सोमोसोकछुकहानजाई २ येयहपस्यासतिअवजानी सोमिसवसाकहौबषानी
 ३ रहेजोअतिसमीपमहकोई तासुअनादरअवसिहिहोई ४ जिमिसुरसरितद
 मनुजरहतहै पापछोडावनअनंतचहतहै ५ जेहिजदुपतिकोषिभोमहाना घटव
 वलवनहिवेदवषाना ६ अैसेहरिपरमेस्वरकाही मानहिमूढमनुजमनमाही ७
 जिमिचनहि मरजभानुछिपाने तेजहीनमानहिअग्याने ८ दोहा कह्योफेरिवसा
 देवसोसिगरेमुनिहरषाय रामरुष्मअरुनपनकोमंजुलवचनसुनाय २ चौपाई
 करमहिकरिछटहिसवकरमा यहैवेदभाषहिसतिधरमा १ करिमषधीतिस
 हितहरिपूजे ताकेसमजगमहनहिदूजे २ जेकविसवसास्त्रनकेग्याता तेविचा
 रिवोलहिअसवाता ३ जेहरिपदमहधीतिलगावै तेसहजहिभवनिधितरिजावै
 ४ जानिलहुयहसहजउपाई औरनअवयहकालदेपाई ५ चेडलधुजदुपतिक
 वहुनदेवै प्रीतिविलोकतमिलैविसेवै ६ अनायासजोकछुमिलिजाई ताहीतेपू
 जेचितलाई ७ यहीगुहस्तनकोअतिधरमा अैसेकियेनसतसवकरमा ८ दो
 हा मोनईषनाहोतिहैयहजगमिवसुदेव सोयहिविधितेरुटतीयहवेदनकोभेव
 ३ चौपाई जग्यदानकरिधनकीआसा तजैगुहस्तवसतनिजोवासा २ करिगह

स्तकेधर्मनिवेरे तजैनारिसुतधेमधनेरे २ जानिअनितस्वर्गसुषकाहीं करैविवे
कीदृश्यानाहीं ३ यहीरीतिकरिकैमतिधीरा गयेतपनहितवनगंभीरा ४ तैस
हिरिनहैतीनिप्रकारा यहिविधिछुटतवेदउचारा ५ अथमदेवरिनकहंमति।
माना छेडैकरिकैजलमहाना ई करिकैब्रम्हचर्जपढिवेद छेडैरिषिरिनसुमति
अषेद ७ सुतउतपतिकरिग्रहमहवसिकै तजैपितररिनतियसंगरसिकै ८
दोहा सौतुमहैरिनतेउरिनहौवसुदेवसुजान वाकीहैअवदेवरिनताकोकरहु
वषान ५ चौपाई कुरुक्षेत्रमहअवमषकीजे देवनतेउतरिनकैलीजे १ पुनिक
रिभगवतभक्तिमहाई लेहुमुक्तिसज्जनमनभाई २ परब्रम्हकरतहकरतारा
सोइयहहैरावरोकुमारा ३ जदपितुमैकरतवकछुनाहीं तद्यपिसिधनहितजा

गमाहीं ४ करहुवेदकेधर्मअनूपा सकलमोतितेनिजअनुरूपा ५ श्रीसुकउवा।
च अैसेसुनिमुनिवचनमहाने तहंवसुदेवपरमहरषाने ई तिनहिमुनिनकहंसी।
सनवाई विनै सहितवहुविनैसुनाई ७ कियोवरनमषहिततिनहीको परमअनंद
भयोसवहीको ८ दोहा तेमुनिसववसुदेवकोलगेकरावनजाग कुरुक्षेत्रमहधर्म
जुनकरिविधिवेदविभाग ई चौपाई होनलगीजवजस्तअनूपा तवजइवसीआन
दरुपा १ मज्जनकरिकेजनउरमाला धरिभूषनवसनविसाला २ औरहुभूपतहां।
वहुअपि करनसहायलगेसुषलाये ३ भूषनवसनसाजिमनहारी आनकदुंदुभि

कीसवनारी ४ मषसालागवनीछुविषानी मंगलसाजीनिजयानी ५ संषमृदंग
 पटहडफसेरी वज्रतभरे ६ निमईघनेरी ई नवनलगीनर्तकी सयानीविंदीविर
 रावलीवषानी ७ तहंगंधर्वअयसराआई गावननावनलगी सुहाई ८ दोहा अ
 छादसनारी सहित श्रीवसुदेवसुजान सोहिरहै ९ निमिउदनमधिपरिपूरनसि
 तमान १० चौपाई तहेंअंगनओषधीलगाये अंजनरंजितद्रगतिभाये ११ अ
 सन्नानकहुंदुभिदिगआये सविधिरिषिनअभिषेककराये १२ सुभगडूकूलव
 लैअरुहारे कुंडलकलकपोलछुविवारि १३ नयुरकरहिषगनमहसोरा वसना
 विमूषनजनचितचोरा १४ असीअछादसतियसगे दिक्षितधारेअजिनअभा
 गे १५ सोहेतहेंवसुदेवसुषारे रितुजरतनपीतयटधारे ई तहांइंद्रके जज्ञसमा
 ना लसेसभासदसुमतिमहाना १६ श्रीवलभद्रऔरजडुराई सोहतभेसंजुतनि
 जभाई १७ दोहा रेवतिरुक्मिनिआदितियजुतसोहेहरिराम मनहुंविभूतिनति

सुदेवा तैसैव गन्धसेननरदेवा २ मिलिमिलिफेरिदरसअभिलाषे वंदावनहि
जाहुअसभाषे ३ सहिजदुवसिनतेसनमाना विविधिभांतिलेधनहुमहाना ४
लेसंगगोपिनगोपनकाही राषिगोविंदचरनउरमाही ५ विरहविवससकटा
नधरिसाजू ब्रजहितव्रजहितव्रजराजू ई वंदावनजवनंदसिधारे तवजदु
वंसीप्रभुकेप्यारे ७ आवतपावसकालनिहारी गयेहारिकेपरमसुबारी ८ दो
हा कुरुक्षेत्रमेजो कियोआनकदुंदुभिजाग नंदसमागमहुंकहेपुरजनसौजु
तराग ई ९४ इतिश्रीभागवतेदसमस्कंधेउत्तरार्धेश्रीमहाराजधिराजवांघा
विसविस्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहा
दुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतआनंदअनुनिधौचा
तुरासीतितमस्तरंगः ९४ ॥ :: ॥ श्रीसुकज्वाच येकसमैवसुदेवकेनिकटगा
यहिरिराम सहितनम्रता करतभेषितुकहुंसुरितप्रनाम १ चौपाई सोऊदी ॥
न्ह्योहरषिअसीसा जियोपुत्रदोउकोदिवरीसा १ पुनिनारदकी सुधिकरिवानी ॥
२ निजपुत्रनपरमात्माजानी २ लषिविक्रमहुवढ्याविस्वासा वोलेपुत्रनसोमू
दुमांसा ३ कृष्णकृष्णहेजोगिमहाने बलहुसनातनहेवलवाने ४ तुमहोदोऊपु
रुषपुराना यहमेरेमनपस्योप्रमाना ५ घटकारकहुअधीनतिहरि होप्रधानपु
रुषेसमुरारे ई विरचिविविधिविधिविस्वअपारा तामेप्रविसिकरहुसंचारा
७ अंतरजामीहैजगमाही धारनपालनकरहुसदाही ८ दोहा सिरजनादि
की सक्तिबहुप्रानादिकमहजोन सकलसक्तिसाआपकीजिमित्रिनउदंतसयो
न २ चौपाई ससिरविउददामिनिअरुपावक इनकोतेजजोनजगळावक १ अ
वनिगंधगिरिधिरताजोऊ जलमहततरपनजीवनसोऊ २ मारुतमह
गतिबलजोरहई सोसवसक्तिआपकीअहई ३ दिसिकोजोसिगरे
अवकास अरुजासब हातेआकास ४ परमहिमयस्यतिवैषरी इंदिना
सक्तिसक्तिहेतिहरी ५ बुद्धिबोधगुनजियगुनसुमिरन पंचभूतकोतामसकार
न ई अहंकारइंद्रिनकोराजस देवनको सातुकहेता हस ७ वहजीवंधनजोमाया
सोसवसक्तिआपकीगाया ८ दोहा जेअनित्यकारजअहेतिनकारनहोनिता
जेसघटपटकार्जमेअहेमृत्तिकासस १ सतरजतमअरुचतितिनपरब्रह्मतु
वमाहि रचितजोगमायासवैयहजगअहेसदाहि २ ततेतुमतेभिन्नकछुससप
रतनहिजानि भीतरवाहेरवाप्रहोनहियोहारहिगानि ३ अज्ञानीजानतनहीअपि
लात्मातुमकाहि ततियहसंसारमेपुनिपुनिअमेसदाहि ४ अतिदुलभयहमनु
जतनकवहुगयेतिहियाय प्रसमायावसवाहुकोहमसवदेहिमुलाय ५ हमहमा
रमायामहाफासीगलमहडारि यहजगकोवांधेअहोतुमही येकसुरारि ई तुमहो

७ पारकरनभवसिंधुकोचरनरावरोनाथ
गाथ ८ चौपाई अवयहविषयभोगकीचाहा होतसोहिअतिसैदुषदा १
तवमायावसरहेमुलाने पुत्रआपनोतुसकोमनि २ सलीगहमहजोप्रभुके
ऊमोहिअवलौमुलानेसोरहेऊ ३
रा ४ सोसतिहैप्रभुवचनआपके
कीहानी तवतवरक्षहवहवपुठानी ई जानेतकोउनआपकीमाया
नयेदाया ५ सुकउवाच
८ दोहा भगवानववाच

। १ हसतुमजदुवैसीसकलअरुपुरजनसबजोइ

नगुनलीन ३

। १ तिमिआतमाउदेत सुकउवाच ८
आनकदुदुभिआनैदअना १ लहतभयेककुहो

। १ तवनिजमृतपुत्रनसुधिकरिकै अतिसदुषितद्रगनजलभरिकै ४ बोली
। १ ५ देवकिववाच हेजोगीसईस

। सुनियेवलराई ई पुरुषप्रधानतुम्हैहमजाने

। १ ७ नैसैसतोगुनजवलहिकाला उपजैपापीपुहुमिभुवाला ८ सोरठा
होतुनाथअवतारतव करिकैकृपाअपार मोमेप्रगदेईसदो
चोपाई जासुअसैअसनकरअसा यालतअजतकरतजगध्वसा १
तायददियमोहीं तुम्हरेसरनागतहमहेही २ सतगुरसतगुरदछिनाहेत

। १ ८ देवनकीहेचाहहसार ४ ॥
। १ ९ स्थायदेवायदेहुजदुराई देहुमनोरथमोरपुजाई ५ सुकउवाच हनिवलसुनिमा

। १ १० नी सुतलगवनकियअतिसुषमानी ई कृष्णरामकहआवतदेयी दैस
७ गिसौचरनकमलनमेधाई आषिनआनैदअवुवहारी

। १ ११ दोहा दैत्यराजतहंसुदितकैकहिअपनोपुनिनाम कृष्णचंदवलिरामकाकीन्ह
। १ १२ चौपाई पुनिसिधासनकरिआसीना चरनपवारतभोसुदमीना १

दैत्यराजसालियसिरधारी २ प्रभुकहैतीवरीप
। १ १३ बहुमूपनतेमूषितकीन्ह

४ विविधिभातिअरथ्योयकवाना तिमिताबूलहुप्रेममहोना ५

नितनमनधनप्रभुका १ ॥ जासुखपालहिकाहनडरयो १ प्रभुकेचर
नकमलधरिअका पुलकिततनभूलीसबसंका १ वारवारनेननजलडा।
स्यो गदगदगरअ सबचनउचास्यो ८ दोहा वलिरुवाच परप्रमहपरमातमा
जयश्रीकृष्णअनंत सायजोगकारकनमोजगधाताश्रीकंत १ दुंदरुलमहम
कोदरसतुवरजतमगुनमहलीन मोपेकीन्ह्योअतिरुपा जोदरसनप्रभु।
दीन २ विद्याधरगंधर्वासिधदानवचारनजक्ष भूतप्रमथनायकहुदितिसुत
पिसाचअरुरक्ष ३ साखसरीरीमुदसतुमयववुतुम्हरेमाहि नितवैरकीन्हवि
पुलकिततनभूलीसबसंका १ ॥ मिलहितुम्हहिकाउवैरक १ ॥ कभक्तिकरिना
य जसदनकोतसमुरनको प्रभुनहिकरहुसनाथ ५ यहमायाप्रभुआपकीजा
नहिनहिमुनिदंद तोहमकेहिविधिजानहीअसुरमहामतिमंद १ तातेअसकी
जेकपाजमिनुवपदकज जकेमुनिधावनरहैकरैसकलदुषभज १ अंधकूपा
जगतेनिकरिसोधावनमनमाहि कीनुवदासनसंगकीरहुअकेलसदाहि ८
चोपाई सिपहिदेहुमोहिनिजरतिरीती मेदहुसकलपापकीभीती १ जोनुवसा
सनकरहि सप्रती। खेतसोविधिनिषेधकोजीती २ वलिकेयचनसुनतजदुराई
बोलेप्रीतिसहितसुसक्याई श्रीभगमानउवाच ३ स्तार्यभूमन्वतरहीमैमुनि।
मरीचितेउरनातीमे ४ प्रगटभयेषटदेवकुमारा येकसमैतेपरमउदारा ५ विधि
निजसुताकरनकोभोग् अपनेमनहिकीनउतजोग् १ यहलषिविहसेषटहुकुमा
रा तवविधिकीन्ह्योकोपअपारा १ दिखोसायतिनदेवनकाही आसुअ सुरही
बहुजगामाही ८ दोहा हिरनकसिपुकेसुतभयेमायावलतिनकाहि मेदेवकिकेउ
दरमहप्रगटायोजगमाहि चोपाई तिनकोकंसभूपहनिडास्यो समेयउचितअनु
चितनविचास्यो १ तिनसुताहितसोचतिमममाता तुम्हरेनिकदरहंहितेताता २॥
याहहितुहमहुइतअयि तुमकोसबवन्तातसुनाये ३ जननीसोकनेवारनहेतु दे
हुमगायसुतनमतिकेतु ४ तिनकोजननीदिगलैजैहैं सायमेदितिनपुरपहुचैहो।
५ असमरअरुउदगीथपतंगा धूनीकुडभुकअरुपरिखंगा १ येषटसुरलहि।
क्याहमारीपैहैगतिविधिसायनेवारी १ असकहिलेषटदेवकिवालक वलिसोपू
जितकैजदुपालक ८ दोहा आवतभेपुनिहारिकैकृष्णचंद्रवलिराम देवकिकोदी।
न्ह्योसुतनकरिकैयगनप्रनाम चोपाई देविदेवकीपुत्रनकाही वैठायोनिजअक
हिमाही १ अवीपयोधरतेपयधारा तिनकोसिरसथोवहुवारा २ तहांप्रीतिकरि
कैअतिभारी लगौपियावनययमहवारी ३ मोहिगर्दहरिमायामाही जातेजगउयज
तोसदाही ४ कृष्णप्रसादीपयकरियाना अरुहरिअगनिपरसिसुजाना ५ बटसु
रभयेतुरतविनुताया मिटीमहाधाताकीसाया १ तेदेवकिवसुदेवहुकाही औगो

विंदरामपदमाही ७ करिवंदनसवजनकेदेशत गेनिजलोकमहामुद्लेषता
 ८ दोहा मृतकआगवननिरषितहंदेवकि विसमयमानि रुष्मचंद्रमायाप्रवस
 लईसत्यजियजानि १ महाराजयहिमांतिवहुअदभुतकृष्मचरित्र अवनसुधा
 ढारनसदायावैरकरनपवित्र २ सतउवाच कवित्र श्रीसुकआननइंदुहीतेहरि
 कीरतिकीसुधाधारसुधारी काननअंजुलितेकरैयान सुधीतिप्रतीतिसमेतसु
 री श्रीरघुराजकहे सोविसेषितैरेभवसागरसोचनिवारी याकलिकालकराल
 मेअंशिनआनउपाययपरेननिहारी १ ८५ इतिश्रीमहाराजावांधवेसवित्ना
 सिंहात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्ण
 द्रकपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीमत्पागवतेआनेदअनुनिषौ
 उतरार्धेपंचासीततमस्तरंगः ८५ ॥ ॥ ॥ दोहा भूपरिक्षितहरषिकेश्रीसुक
 कर्जोरिमृदुलगिरावोलतभयोवारहिवारनिहोरिराजौवाच चौपाई यहहमसु
 ननचहतसुनिराई रामकृष्णकीभगिनिसुहार्ई १ जाकोरह्योसुभद्रानामा मरी
 पितामहीवरस्यामा २ ताकोअर्जुनकेहिविधिआहा सोसुनायदीजैसुनिनाहा ३
 सुनतपरिक्षितनृपकीवानी कहनलगेश्रीसुकविज्ञानी ४ सुकौवाच येकसमे
 अर्जुनमनिमाना करनतीरथनकियोपयाना ५ करतपरजदनपुहुमीसवही गयो
 प्रभासखेचमहजबहीं ई तवैसुभद्रामातुलकन्या सुनतभयोअतिसुंदरधन्या ७
 औरैअससुनिकाननमाहीं देहिंरामजुरजोधनकाही ८ दोहा जडुयसीअरुका
 म्महूजयपिकहेपावुभाय तदपिआनकेदेनहितनहिमान्योवलराय चौपाई यह
 सुनिअर्जुनसंकितभयऊ वेषनिदंडीकोधरिलयऊ १ हरनकरनमातुसदुहिता
 को गयोहारिकाकोखलखाको २ वरयाकेतहंचारिहमासा विजयत्रिदंडीकियोने
 वासा ३ निजअरथहिकेसाधनहेतू मागेहुभीषनिकेतनिकेतू ४ पुरजनसक
 रिकैसनमाना नितहिजेमावहिवहुपकमाना ५ येकसमेकहुपाययेकता जडु
 तिसाकहिगोविरतता ई जडुपतिहरनकरनकहिदने सुनतसवसौचीमुदभी
 ने ७ जडवरमानुपितापहंजाई यहहवालसवदियोसुनाई ८ दोहा तेऊसमतक
 रिदियेविजयसुभद्रादेनजानिचिरुषतहंरामकीप्रगदकहेनहिबैन चौपाई येक
 समैगहमहवलिरामा अतिथनपूजनकियमनकामा १ न्योताकरिवहुअतिष
 वोलाये तिनकेसंगअर्जुनहुआये २ यहचरित्रवलमद्रनजान्यो अतिथमानि ३
 अतिसैसनमान्यो ३ निजहाथनसोतिनहिजेमाये सादरसुभआसनवैराये ४
 तहंसुभद्राहीकुमारी अनुपमसकलवीरमनहारी ५ अर्जुनताकोतहानिहारी व
 कितभयोमनहरनविचारी ६ सोऊअर्जुनकीछविदेयी करनकंतमनचह्योविसेपी
 ७ करिकटाखलजितमुसकपाई अर्जुनमहमनदियोलगाई ८ दोहा विजयसुभ

द्राकोलघोजवतेवलगृहमाहि तवतेताकेनैनमेपरिनींदनिसिनाहि चौपाई
 दियोताहिमेचित्तलगाई हेरनलाग्योहरनउपाई १ एकसमेद्वारावतिमाही
 देवनजात्राभईतहाही २ तहागवनकीन्हपुरवासी जदुवसी सवपरमहुला
 सी ३ तादिनदारुकसूतबोलाई श्रीसुकुंदअसदियोबुभाई ४ भगिनि सुभ
 दैरथ्यहिचढाई देवनदरसनदेहुकराई ५ तहेंअरजुनहरिहैं भगिनीको सो
 समतहैमेरोठीको ६ अर्जुनयहिरथ्यचढिहरिलैहैं सहितसुभदैनिजपुरजै
 हैं ७ तवतुमअतिदुतरथ्यहिधवाई इन्द्रस्पदियहुपहुवाई ८ दोहा दाउक
 सुनिहरिकोहुकुमनि कटसुभद्राजाय ताहिचढायसु जानमहलैगमन्योह
 रषाय चौपाई निकरि किलातेजवरथ्यआयो तवअर्जुनकहकृष्णबोलायो १
 हरनकरनकह सैनबलायो तवअर्जुनआसुहितहं धायो २ रथपरचढिगा
 डोवटकोरा भस्यो भयावनचहुकितसोरा ३ हरतसुभदैअर्जुनकाही निरखे
 सिगरेसुभदतहाही ४ घेरिलियेताकोचहुवोरा मारनलागेसस्त्रकठोरा ५
 अर्जुनकरावानकीवरषा गयोछूटिसववीरनहरषा ६ तवदारुकछुट्योठि
 तरंगा कीन्ह्योगौनयोनकेसंगा ७ विजयकळेंगदलमधितैकेसे स्वाननमा
 धिपचाननजैसे ८ दोहा हस्योसुभद्राकोइहां आयो कहुंकोचोर लैगोलैगोके
 रह्योअही सोरचहुवोर चौपाई आयसुभदसवहरिबलद्वारेहरनसुभद्रादुषित

सिपाही

२. सुनतरामभोकेपितभूया मानहुमहाकालकोरूपा २

३. भदन्सुनावतेवचनउचारा क्वेनअवसठयाडकुमार ५

जडुवसिनउरअनंदमरिहो ६

७ जानिअनर्थमहाजडुराई

८ दोहा कहतभयेवलभद्रसोवानीदीनसुनाय

चौपाई

९ दुरजोधनअर्जुनसमदोऊ ततिकहीनअनुचितकोऊ २

१० यतनोयामेअहैविसेपी ३

४ सुनतसात्यकीउदवआदिक

क ५ देवकिअरुवसुदेवहकेरो समतकस्महकेरधनेरो
नहिदीसै करियेछमात्यागिप्रभुरीसे ७ तवहरिसेवलवचनउचारी
लकतकर्मतिहारो ८ दोहा असकहिकैतजिहसुसलरोकिरोषवलरामे ॥
लोढतभेतुरतेतहोगयेआपनेधाम १

स हयगयरथभूषनवसनवहु धनदासीदास सुकउवाच चौपाई विषमक्त
चैकजडुपतिकेरो नामजासुश्रुतदेवनिवेरो १ कृष्णभक्तिपूरितकामा
नचाहतविषयअरामा २ सुकविसातप्रियबोलनवारो

गारो ३ विनमागेजोकछुमिलिजावै ४ तू का ५ वै ६ क ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

छुनिजहेतवसैभवनसंतोषनिकेतू ५ १

तनअभिमानप्रकासू ६ उभैभक्तजडुपतिकहेप्यारे

धारे ७ तिनकोजानिमनोरथनाथा दारुकसोवोलेधरिहाथा ८ दोहा

रथहमजायगेमिथिलापुरकहमूत

कूत चौपाई

१ वामदेवनारदअरेआस अमितअरुनअरुअविसदासू २

भृगुरामा सुरगुरअरुअषनादिललामा ३

गमहदेयजडुराजा ४ सादरअपनेसंगलेवाई चलेविदेहनगरजडुराई ५

रगमहजहेजहेप्रभुजावै तहतहपुरजनपावतआवै ६

देही दैकैभेटपरममुदलेही ७ मुनिनसहितहरिराजहिकेसे

वाकरजेसे ८ दोहा

मधुकैकयोकोसलअरुअरनाच चौपाई इनदेसनमहकरतुनेवासा मिथि
लागमनेरमानेवासा १ जेहिजेहिदेसनमहप्रभुआये

सिधेमुनिनसमेतू यद्गन्हमेप्रभुक्रुपानिकेतू ५ चरनकमलक
 निमिकुलपावनकरद्भुमुरारि ईश्वरीसुनिविदेहकीवानी
 गपानी ७ वसेविदेहंनगरककुकाला मिथिलापुरजनकरतनिहाला ८
 जिमिविदेहकेगेहमेमुनिजुतकीन ५५ ॥ १०२ ॥
 नभगवान् चौपाई यद्गन्हमेप्रभुक्रुपानिकेतू
 १ इजश्रुतदेवपरमअनुराग्यो यदफहारावतनावनलाग्यो २
 नआसनमोही वैठायोमुनिजुतहरिकाही ३
 आजुपूरिगेममअभिलाया ४ असकहिसहितनारिमुदमोयो
 दुपतिपदधोयो ५ सोजललैअपनेसिरधारा सोविबुद्धकियगृहपरिवारा ई
 जेसकलमनोरथताके प्रेमहसावरनतकविथाके ७
 यो सुरभिमृत्तिकाअंगलगायो ८ सोरठा हरिआगमग्नहजानि
 प्रथमते तेअरपेनिजपानि प्रेमविवसश्रुतदेवइज
 धिअवगाही पायेफूलनिसराहिसराही ॥ १०३ ॥
 रप्रभुकहेपातकरायो २ पुनितुलसीअरुअवुजमाला
 ३ यहिविधिहरिकहेमुनिजुतपूजो गन्योआपनेसमनहिदूजो
 हिविचारनसागो कौनसुकुतमेकियोअभागो ५ परेहैयागहअधहिकृपा
 मिहरिदरसन लहैयोअनूपा ई जिनपदरजसवतीरथमूला असमुनिजुतहरी
 भेअनुकूला ७ असेविचारिश्रुतदेवउदारा ८
 हा निरखतजुदपतिकोवदनचापतचरनसअम मृदुलवचनबोलतभयोदू
 गयोसवनेमश्रुतदेवउवाच चौपाई ॥ १०४ ॥
 नतेजगरचिदयऊ १
 २ जिमिजियसोवतसपनेमाही मनतेविरचिऔरतनकाही ३
 ताद्रसभासा तैसेतुमहोरमानिवासा ४ मुनतकहतजेकथानुम्हारी पूजहिबंदहि
 प्रीतिपसारी ५ तिनहिध्यानलपियरद्भुमुरारि येधनिहैप्रभुभागहमारि ईनीकक
 र्मकवहैनहिंकान्हैयो कवहुंनतवचरननमनदीन्हैयो ७ ॥ १०५ ॥
 यऊ दीनतेधुनामहिसतिकियऊ ८ दोहा जेकपटीकुमतीसदाविषयवासना
 रआनरूपतेनिकटहूरहैतदपिअतिदूर चौपाई
 जयअज्ञानिनकेतुमकाला १ कारनऔरअकारनकरे तुमहीहेतुसत्सुधहरे २
 जेतुम्हरेसायमिमोहै तेतुम्हारवपुकवहुनजोहै ३ हमंताअहेरावरेदासा
 कौनसेवासहलासा ४ प्रीतिरीतिप्रभुदेहुवनाई करैतैसहातवसेवकाई ५
 तापननासनवारो अैसेहैप्रभुदरसतुम्हारो ई सुकोवाच विषयचनमुनिकृपा

निधाना दीननकेना सकदपनाना ७ गहिनिप्रहाथहि सोदुजहाथा गेलेविहसत
 श्रीजदनाथा ८ दोहा श्री सुकउवाच तुमपरकरनअनुगहैमुनि आयेयहजा॥
 न पदरजसोपायनकरतविचरतजगतमहान चौपाई देवछत्रतीर्यहैजेतो॥
 दरसनपरसनकरतहुतेते १ बहुतकालमेपावनकरही तकमोरजनजेहिअ
 नुसरही २ जनमहितेसवजातिनमाही विप्रहातहैअछसदाही ३ ताहूपेजो
 तपपुनिकरतो सोविसेषितेजगमुदभरतो ४ भईताहुपैविद्याजाके विनप्रयास
 तेभवनिधिनाके ५ तापरजेसंतोषहुअनि तेहिदुजकेनहिदेवसमाने ६ पुनि
 ज्वमारभक्तभोजाई त्रिभुवनताकेसमनहिकोई ७ यहीचतुर्भुजरूपहमारो॥
 ब्राम्हनतेनहिमोहिपियारो ८ दोहा सर्ववेदमयविप्रकोजानहुतुममातिमा
 न सर्वदेवमयतेसहीहमकोगुनहुसुजान चौपाई विप्ररूपममयहमतगू
 दा जानतनाहिजनायहुमूढा १ प्रतिमामेकरिषेममहानै मममूरतिगुरदुजे
 नहिमानै २ जगकारनमेजगममरूपा जानहिबुधवरबुद्धिअनूपा ३ तातेमो
 ररूपपहिचानी पूजहुसुनिनप्रीतिअतिठानी ४ तिनकेपूजनकियेदुजसा म
 मपूजनकेजातहमेसा ५ मोहिपूजेदुजपदतजिनेहु पूजनकवहुतासुनहिलो
 हुं ६ सुकोवाच यहिविधिजदुपतिकीसुनिवानी मुनिनसहितहरिकोसनमा
 नी ७ दुजश्रुतदेवभूपवहुलासू पायेरमानिवासनेवासू ८ दोहा भक्तभक्तभ
 गवाननिजयहिविधिभक्तनभाषिकलुदिनरहिजदुपुरगयेपितुदरसनआ
 भिलाषि ९ इतिश्रीमहराजावांघवेसविस्वनाथसिंहात्मजासिंहिश्रीमहा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिधु
 राजसिंघजुदेवकृतेश्रीमत्भागवतेआनंदअंबुनिधौउत्तरार्धषट्सीततमःस्तर
 गः ८६ ॥ १ ॥ श्रीगणेशायनमः सोरठा जयसुकुंदजदनाथ दयासिंधुदुषट्
 दहरममसिरधरिप्रमुहाथ वेदस्तुतिभाषारवो १ दोहा सववेदनप्रतिपाया
 हरिजोमुनिकह्योप्रवीन गुनतअसभवताहिनृपहुलासिप्रस्तअसकीन १ परि
 क्षितउवाच दोहा अकथप्रमहोवतअचितपरानरगुनजानसदा १ सगुनकह
 नवारीजिअतिकिमिवरनहिंतिनकाहिं २ चौपाई सुनतभूपकीसुंदरिवानी सु
 काचारवोलेविज्ञानी १ सुकउवाच प्राकृतमनबुधिइंद्रिअगोचर अयनेकहंगु
 निनाथचराचर २ निजसेवनसुषभोगनहेतु सदावसनवैकुण्ठनिकेतु ३ मेरोक
 रेप्रेमरसपाना विषयभोगनहिंरहैलोभाना ४ दिअइंद्रिमनप्राणहुवाचा रव्यो
 कृष्णनिजजनहितसौचा ५ तिनमनबुधिप्राणनकेगोचर तेइप्राकृततेअहैअगो
 चर ६ हरिरहस्यहजनिजोई लहैभक्तिभगवतकी सोई ७ यहरहस्यसनका
 रिकजनि जेपूरुवकेपूर्वमहानै ८ दोहा तामैमैरतिहासयकवरनौजुतअहला

द नारायनको जो भयो नारद से ग संवाद १ चौपाई येक समै नारद मुनि राई कि
 रत लोक नमह सुषदाई १ नारायन के दरसन हेतु गये वदिका अममति सेतु २
 जेहि वदरीवन महजगत्सामी सब भूतन के मुगल कामी ३ धर्मज्ञान सम सो
 हित सुषारी कल्प प्रजंत करत तप भारी ४ तहां कलाप गनाम के वासी वैदेव हों
 कित मुनि सुषरासी ५ नारायन पद सीसन वाई किय प्रनाम नारद मुनि जा
 ई ई यही प्रथम कीन्है पातिन पाही जो पूछौ तुम नृप मोहिं काही ७ तब नारा
 यन मुनि न सुनाई कही कथा सनकादि जोगाई दोहा श्री भगवान उवाच येका
 समै जन लोक मे सनकादिक मतिवार १ वैदितहां मोदित महा कीन्है ब्रह्म वि
 चार १ चौपाई जा मे संकल भूतिन के अरथा होय येक ही मिते अनरथा १
 नारायन दरसन हित जवही गये सेतु दीप हितु मतवही २ ब्रह्म विचार भयो सुष
 सारा ताते सुन्यौ न ब्रह्म कुमार ३ तहां प्रथम यह भयो सुहावन जा तुम पूछौ मा
 हि मुनियावन ४ साख सीलत पसवै समाना जिन के सवु मित्र सममाना ५ स
 नक सनातन सनत कुमार तेदु आता के प्रसन्न चार ई तहां सनंदन तिन हि समा
 ना कीन्है पातिन सोत सुवधाना ७ सनंदन उवाच निज सिरजित जग निज करि
 दीना सक्ति सहित सोवत सुषमीना दोहा ता प्रभु की अस्तुतिक रत वह भूति
 मूरति मान सिगरी हरि हि जगावती करि कै विविध विधान ३ सोरठा जिमि प्रा
 भात को पाय राज द्वार मह जाय के विरदावली सुनाय वंदी भूय जगावही १॥
 श्रुत यजुः दोहा जय जय आजित छोडाइ ये जीवन को अज्ञान सत दोष हा
 महं गुन गहक प्रगटो विभव महान २ ज्ञानादिक अस्वर्ज सब स्वत हव सेतु वै
 माहि सक्ति चरण रज्जीव की तुम ते प्रभु प्रगटाहि ३ हो वि सिष्ट चित अचित तुम जग
 सिरजक भगवान यह प्रतियादन हम करै तुम को करत वधान ४ उत पति थि
 तिल य तुम हिते ताते जग तुवरूप जिमि घट के सद ते मिलत पुनि मृद मे अनुर
 प ५ जे आरहु सुर को भजत तेन कहा तुम काहि काठ पथान हि पंग धरे कापग
 नहि महि माहि ई निगुन नाय तुव जो कथा सुधा सिंधु हरपाय तेहि अन्ह वाइ सु
 साधु जन हर हि जन न व्रयताप ७ तौ पुनि जेतु व ध्यान करि निर्मल मन मतिवान
 रहत तुम्हारे निकट जेतिन को कहा वधान ८ जा सु अनुग्रह ते रचे महदादिक ब्र
 ह्म अन्न मयादिक मे पुरुष मुद मय जौन अषड ९ अन्न मयादिक चारिके
 विन से जोर हि जात विद औ अविद विलक्षणै निर्विकार दरसाव १० अस तुव भज
 न हि जोग के पाय मनु जतन जोइ भजे न तन पाये सदा सम हिषलायत मोर ११ उ
 दर अगुष्ट प्रमान तुम भजे थूल मतिवार सख मयतिके भजत है दहरा का सउदा
 र १२ हिय ते सिरलो रहति है नारि सुषमना जो नि तेहि थिर जेतुम को भजे ते उन

जनेयहि औनि १३ निज निरमित बहु जे निमेषाप्रजे जीवन प्रात तिन समझ
तर्जामि के निज नाविक हर सात १४ जे सेत्रिन अरु दारु मेन्यूना अधिक ते आगि।।
कहै निरषि टेंडी परतिक हू सृधि दी जागि १५ यह अनित्य संसार मे नित्य ये
कर सरूप तुव ज्ञानी जनम जत है योगि स्वर्ग दुषकूप १६ भीतर बाहेर व्याप
ग सकल सक्ति धर आप निगम गम्य प्रद जनन गति असक हवे दक लाय १
असगुनि बुध विस्वास करि भव हातु वपद काहि छंदावन अवधादि मे वसि कै
भजत सदाहि १८ अति दुर्गम निज तत्त्व को जनन गनावन हेत प्रगट हु पुट्टा
ममि सदा हे प्रभु जड कुल केत १९ सुधा सिंधु तुव चरित मे करि मज्जन तजिता
प तारत जन सत संग कारना संग विषै कला २० त्वभु तुव पदक मल मे हे सा
सरि सकरि नेह भक्त मुक्ति हू नहि चहत विचरत कि संदेह २१ तुव सेवन के जो
गय ह दुर्लभ मनुज सीर मानत आत स हृदयि नेह करत गंभीर २२ स
वके २३ तुलसीदास जी कहैत हू तुलसीदास जहि नहि मे दम तिकरहि कु
संग प्रयास २४ जौन कुपंग प्रभावत पुनि पुनि यहै जग जनत मरत बहा
जौनि महे स हत नक बडु वार २५ रोकि इद्रिय नतीति मन जोगी प्रान चडाइ
जौत वपदक जहिल हत निसि दिन ध्यान लगाइ २६ सोई चरन सरोज को सु
भरत वै रचै २७ पावत मे वैरिहु विपुल चैद्या दिकर राइ २८ व्रज नारिहु सोई
लह्यो भुज भरि भुजन भराइ हम हल ह्यो रोइ राव प्रभु ताक हीन जाइ २९ हो
समान सब मे सदा समरथ हो सभाति लहत तु मे वेधिको निह जो सुमिरै दिन
राति ३० जिन की उत पति आधुनिक नम को नै कि मि जान अहो अग सरनाथ तु
सतु मते विधि प्रगटान ३१ मरी आहि जे प्रति निरत निहित रते सनकादि दुवि
धि देव प्रगट मये जेहि विधिते जग गादि ३२ वेद उदर धरि रहत हो जव मुकुदत
म सोइ यूख जगत अरु काल गति रहि जात तव कोइ ३३ पूरुख यह जग न हिरहो
उत पति भोयह काल आत मन वगुन धं सगति यह कनाद मत जाल ३४ र तो
३५ जगति जेव मे जो प्रभु तम हान उत पति ताकी मुक्ति है पात जल मत जान ३६
षट् इंद्रिय विषे षट् वर मी सुषट् षट् देह ये ये इस को ना सगति नैयाइ क भत येइ ३७
३८ आत्मा जे ३९ स्वर्ग नित्य हेन सत नहि है जग कर्म प्रधान यह मत सीमा सकन को
नहि को उई सम हान ३६ मेह भिन्न मिथ्या सकल अहेतु मेह सतिये क कलपित
ब्रह्म हि मे जगत यह अहेत मत देक ३९ प्रकृति पुरुष येत तव है अहेत अपर नहि ई
स ता सुविचेक हि मुक्ति है यही साध्य मत दीस ३८ प्रेम सुधार सरावरो जौन कियो ज
न पान अमतर रहत है सो सदा ये सब मत न भुलान ३९ प्रकृति पुरुष ने पर अहो सदा

सचितानंद त्रैसेतुमकोजानतहिछूटतसबमतफंद ४० त्रिगुनबलितयहमनपार
तकारजकारीजानि सुदभयेविनआपकोसकैनहीपहिवानि ४१ जिनकेहैगो
सुदमनतेजनयहससार चितअरुअचितविसिष्टप्रभुमानतरूपतुम्हार ४२
जैसेजोजनचहतहैकनकलेनमनमाहि सोकवहुंकातजतहैकचककुंडसहुका
हिं ४३ तुवविरचितप्रविस्तिजगतजानिथूलतुवरूप मृषानमानतहैकवहुंजिन
केज्ञानअनूप ४४ सकलचराचरमैतुम्हैमानिभजैमतिवारमृतुसीसमेचरनधरि
तेउत्तरहिसंसार ४५ जेतुवअनुरागहिरंगेकरहिकथारसपान तेभवाव्युत्तर
तसहजयहिविचारनहिआन ४६ पैजेतुवविमुषहैअहैनिहंनरूपानिधान बां
धिकथागुनतैकरहुनिजवसपसुनसमान ४७ तुमसवकारकसक्तिधर
करनअधीनज्ञानतुवरीन्हैआधिकारलहिसुखलिदेहिदेरान ४८ विभौ
आपुप्रदभोगहीजैसेलघुनरपास चक्रवर्तिनृपडंडैभोगहिभोगविसाल ४९
सकलचराचरप्रकृतिवसपावतदुष्महान तिनउधारविनतुवक्याहेनहिक
पानिधान ५० अहोप्रकृतिपरप्रभुसदातुमतेपरकोवनाहिं दोषलिप्पनहिहो
हुकहुंनभसमसवयलमाहि ५१ जौविभुमानदुजीवतोंआवांगमननजोग तु
वसासननहिहोयगानहिईस्वरताभोग ५२ जीवहिअनुविभुईसकोमनि सवा
बनिजांय अहेनिअंताव्याप्तसोजडचेतनसमुदाय ५३ जौकरिविसलविचारम
नयहमतजानतनाहिं दुष्टताहियहिवानियेसज्जनगहैनताहि ५४ प्रकृतिपा
उषदोउअजजदपिततपतिसेभवनाहिं तदपिपुरुषप्रकृतिहुमिलेजगवत
पतितुममाहिं ५५ जैसेसलिलसमीरकोपायजोगततकालबुदबुदप्रगटतहै
अमितवरनहिवेदविसाल ५६ होयलीनवसतुम्हहिंमेजगवहुरूपसनाम जे
सेसरितासिधुमहमधुमहजौरसंग्नाम ५७ तुममायावसनरनभ्रमजानिहेतु
संसार भवहारीतुमकोभजहिंजेजनबुद्धिउदार ५८ जौतुवप्रेमसुधापिअभौभ
यताहिनहोय कालभकुटितुवदेतमयतुवविमुषीजनजोय ५९ जीतेहुषानहुई
दियनचंचलमनहितुरग विनगुरुपदवसकियचहतकरिउपायवहुरंग ६०
तेमूरूपलहिदुष्ममतहोतसिद्धिहिकाज उदधिभ्रमतकेवदविनाजिमिबदि
वनिकजहाज ६१ जगदात्माआनंदमयतुवपदकरहिजेनेह तिनहिस्वजनसुता
तियधरनिधामधनहुअरुदेह ६२ इनतेअहैनहेतुकछुजोयहजानतनाहि सुष
दकहातिनतियवसिनदुष्करूपजगमाहि ६३ जेतुवपदपंकजनमेसनदिययो
कहुवारतेविरागहारीसदनपुनिनकरहिसंचार ६४ तुवपदप्रेमहिपानकरिका
मेकोधमदसागि निजपदजलजगअधदरनविचरनतीर्थविरागि ६५ सतउ
स्थितजगसतअहेतर्कपराहतसोइ जोयहभाषातेनहीकहुंविभिचारहुहोइ ६६

सुक्तिरजतस्वप्नादिमेकहोजोहैविभिचार तौबहसतिमिथ्यानही अैसेवेदविचार
 र ६० कहोजोजगसतहीअहैंतौवतपतिकिमिहोत तौकारनकेरूपयहप्रथमहि
 रह्योउदात्त ६८ अवरकारजकेरूपमोसोईउतपतिजान सोउतपतिव्यवहारहित
 मानैसकलसुजान ६९ येकब्रह्मसतिहैसदाहैमिथ्यासवञ्चोर यहजोतुववानी
 कहैहोतसोजडमतिभोर ७० रह्योनयहजगप्रथमहीकैहैअतहुनाहि कहै
 तेआयौमहिमेमुषाजगततुममाहि ७१ ततिमृदहृद्यटादिकोदियोत्तासुदा
 छात यहमतअज्ञानीगुनैसतिनिहिबिरवेदात् ७२ मायामोहितजीवकैसुरस
 ररुपाहिधारि विषयभोगरतदेहकोआतमलेतविचारि ७३ तवअनिदादिक
 विगतजनतमरतवहुवार नहिउधारविनतुवकृपाभ्रमतरहतसेसार ७४॥
 तुममायाकोतजतहोजिमिकेचुरिकहनाग वसुगुनषडज्ञानादिजुतरहहुस
 दावडभाग ७५ कामवासनाजोजतीउरतेदियनबिहाय मिलहुनतिनतुम
 थितिहृदहजिमिगलमनिमुधिजाय ७६ इतेनस्योसुषजगतकोउतैसस्यो
 परलोकै मिलेआपताकोनहीवीसौजनमससोक ७७ जेजनजानतआपको
 कियेभक्तिरसपान पापपुन्यफलदुष्कृत्यमुषतिनकोहोतनभान ७८ तौपुनिका
 जानहि सुनेअस्तुतिनिदाकान तुवदासनकेसंगमेविचरतसषीसुजान ७९॥
 जुगजुगकोतुवरसकथाकरहिंसर्वदापान ताहिकृपाकरिदेहगतिनमही
 कृपानिधान ८० तुवअनंतमहिमासुरहु आपहलहुनपार तुवरोमनजिमि
 गगनरन्धरेरि ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ततिपुरुषप्रधानतैअहोविलक्षणआप इ
 तनोईकहिसफलहममहिमाआपअमाप २८ श्रीभगवानुवाच चौपाई सुनि
 अससुभ्मासनंदनवानी सनकारिकअतिसेसुषमांती १ आत्मसरूपजानिसव
 लीहंपरपूजनसनंदनहिकीन्है २ वेदउपनिषदञ्चोरपुरानाकरिनिरनयसिद्धातवषाना
 ३ करहिगगनमगसदापयाना पूर्वहुकेहंपूर्वमहाना ४ हनारदतुमब्रह्मकमारा आतम
 सासनसुषदअपार ५ भेटतकामवासनाजनकी दैतपरमगतिमज्जनमनकी ६ आ
 द्वाकरियाकोउरधारी विचरहुजहंअभिलाषतिहारी ७ श्रीसुकउवाच यहनारा
 यनरी बिकोसासन अद्वाकरिसिरधरिमुनिताछन ८ दोहा कैप्रसन्नश्रुतध
 रमहानारदनेशमान नारायनसोकहतभेजोरिपानिहरपान नारदउवाच चौपा
 ई नमोअमलकीरतिभगवाना नमोऋश्मजैकृपानिधाना १ जगजनकेमंगल
 केहेतु धरहुअनेककलाषगकेतु २ असकहिनारदतहैतपधामा नारायनक
 हैकरियरनामा ३ वैदितरनतिनसिष्यनकेरे चलेगगनमगमुदितचनेरे ४ मस
 पितृव्यासआश्रमहिआश्रे करिसनकारतिनहिचै ५ जोनारायनवरननकी
 नैषासोनारदपितुसोकहिरीन्हैया ६ जेहिविधिनिरगुनब्रह्महिमाही तातपज

है श्रुतिन सदा ही ७ यह जो प्रसक्तियो कुरु राई सो मै तुम को दियो सुनाई ८ कवि
 त जग उपजे या औ पले या औ हरे याई संप्रकित पुरुष हूँ को प्रेरन करे या हे जग
 रषि जीव जु त प्रविसि रचे या तन जा को पाय जीव होत माया को त जे या हे जै से या
 सरीर के रीछो डत सो वै या सु धिते सै जग छोड़े प्रेम पूरन पिये या हे सुक्ति को दे
 या सव भीतिको न सै या रघु राज उ धरे या ददावन को व सै या हे १ दोहा असे क
 पा नि धन को भजहु सदा सव को य यह कलिकालं कराल मेरु क है सति सो य
 ८७ इति श्री महाराजाधिराज श्री महाराज श्री राजा वहादुर श्री कृष्ण चंद्र का
 पापावाधिकारि रघु राज सिंह विरचिते आनन्दाम्बुनि धी सप्ताशी तित मस्तरंग ८७ ॥ ७ ॥
 ॥ दोहा पुनि वोलै कर जो रिकै श्री सुक सोमति मान करि आस का कळु मनहि सुनत
 हत समाधान चौपाई देव अमुर औ मन जन माही जो को उ भजत अ सिव सिक्का
 ही १ बहु धाते हो हे वै धन माना भूरि भोग सुषल है महाना २ अरु जल समीपा
 तिक ह ध्यावै ते बहु धा संपति नहि पावै ३ यह विउड़ गति दोउ प्रभु के रा तै सहि
 तिन मत्तन की हेरी ४ संभुरं क तिन के जन राऊ रमानाथ जन रंक सुभाऊ ५
 यह संका प्रभु वडो हमारी सो करि कृपा देहु निरधारी ६ सुनत परि सत नृप की बानी
 बोलै श्री सुक देव विद्वानी ७ सुकौ वाच सिव है सक्ति सहित महि पाला अहं
 र के ई सवि साला ८ दोहा अहंकार ते निगुन है तेहि षोडसहु विकार तिन के
 ल अस्वर्ज सव यह सति अहे विचार चौपाई तेति जे कोउ सिव कहं ध्यावै ते स
 पति विभूति वहु पावै १ आकृत गुन ते रहित रमे सा प्रकृति पुरुष पर सोई नरे सा
 तिन के जो को उ भजत सदा ही २ आकृत गुन तेहि निकट न जाही ३ राज सूर्य के
 तहिकाला आप पिता मह धर्म भुवाला ४ हरि मुख भगवत धर्म हि सुनिके औ सो
 प्रसकी नहि य गुनिके ५ तव करि कृपा भूप पे भारी कहत भये द्वारिका विहारी
 ई भगवानो वाच जापै कृपा भूरि हम कर ही ता को कम सो धन सव हर ही ७
 ७ निरपि दरिद्री सव परि वारा को उ न जाहि पुनि ता सु अगारा ८ दोहा जो
 जो करत उ पाउ वहु धन हित अति अकुलाइ सो निर फल होइ जात सव तव संतोष
 उर लाइ चौपाई करत मोर दासन कर संगी तव उ पजे उर प्रेम अ भंगा ९ तव
 सत चित धन अनंद रासी ससु म पर ब्रह्म पर कासी २ असे मो कहे पावत सो
 ई पुनि तेहि भव वं धन नहि होई ३ या ते दुख लभ मो कहे जानी और न भज हि
 मोहित जि प्राणी ४ होहि प्र सन्न देव जे आसू तिन को भजिल हि विभो विलास
 ५ धन मद छा यति नहु कह त्यागै बहु प्रकार पुनि निदर न लागै ६ असे क
 मती जे जग के रे जात सदा ते जम पुर परे ७ सुकौ वाच जस विरंचि संकर सु
 रनाना तोषहि को पहि आसु महाना ८ दोहा तसनहि लह्य विचार हू जड

पतिकोकुरुनाथ तामेहेइतिहासयकसुनहुपुरातमगाथ चौपाई असुरा
नामदकसकुनिकुमारा रह्योभूपअतिसवलवारा १ येकसमैसा ~~मागुमागु~~
आवतदेथो नारदकाही २ कियोप्रसन्नसोतजिनिजराषै तीनदेवमकोइततो
षै ३ तवनारदहसिवालेवानी ~~आजो~~ ४ तिनकोअवराधहुअ
सुरेसा होइहिसिद्धिमनोरथवेसा ५ थारेहीगुनमोसिवरी मै थारेहीअगुनमह
पीमै ई रावनकेनेसुकतपकीन्हि त्रिभुवनअधिकविमोप्रमुदीन्है ७
सुरकेरमहेसा ~~पु~~ रहे हमेसा ८ दोहा ॥
वरदान तदपिनसेवासहि सके सेवककीईसान चौपाई
वानी करनलग्योहरभक्तिमहानी १ दानव तकेदारमहनाई
प्रगटाई २ काटिमांसनिजहोमनलाग्यो हरप्रसन्नहितअतिसुषपाग्यो ३ वीतेय
हिविधिजवबदवासर प्रगदभयेनहितहोचंद्रधर ४ सतयेदिनसुरसरीनहाई ॥
काटनलग्योसीसतहंआई ५ तवसंकरअतिकृपानिधाना

निजहाथनगहिदानवहाथा कियोनेवारनतेहिगिरिनाथा ७

जसकीतंसयलभैतेहितनमे ८ दोहा

जअसुरसीसवलवान होप्रसन्नमैतोहिपरमागुमागुवरदान चौपाई जेजननी
तिसहितजलेदेई ॥ तिनकेहमरे ~~हो~~ १ तैनकाटहिकसबहुवारा म
येदासतेअसुरहमारा २ दानवजोमगिहैवरदाना सोईहमरेहैनहिआना ३ ॥
अससुनिसंकरवचनसुरारी महाभयावनिगिराउचारी ४ जोप्रसन्नमोपरप्रभुहो
हूयहवरदानदेहुकरिछोहू ५ जेहिजेहिसीसधरहुनिजहाथा तेहितेहिफरिजाइड
तमाथा ई असुरवचनसुनिहरभगवाना अपनेमनमहअतिदुषमाना ७
सिकह्योअसहोहोई यामेहैसदेहनकोई ८ दोहा देतभयेसिवअसुरकोमहाघो
रवरदान सुधापिआयेसर्पकेजिमिविषहोतमहान चौपाई असुरपापसिवकोव
रदाना मान्णामनमहमोदमहाना १ देखिमाकोअतिअभिरामा
योवसकामा २ करनपरिष्ठासोवरकेरी गौरीहरनहेतहियहरी ३
करकेमाथा आयौसनमुषदानवनाथा ४ ससवचननिजराषनहेनू लैगौरीमा
गेरषकेदू ५ कंयतभगतदसहुदिसिधावत तांसुउपायनकळुमनआवत ई
तपंडनोदीपनमाही आयोतालकेलोकनपाही ७ सुरपुरमहदेवनकेधामा स्वम
तरहेभवथिरनहिजामा ८ दोहा तकोवारनकीनहीजनेदेवउपाय
तेसवैअतिकोतुकचितलाय चौपाई तवसंकरअसमनहिविवारि औरठीर
नहिवचवहमारो १ सरनागतपालकभगवाना
असकहिकैवकुंठसिधारा प्रकृतिपारजेहितेजअपारा ३ जहंसंतनकेयरम

यारे श्रीपतिवसहिदशरधारे ४ जहाँ गये पुनि आवतनाहाँ नित्यमक्तज
हँवसतसदाही ५ दुषीजानिसेकरहिमुरारी अदभुतआसुवपुषवदधारी

ई अजिनमेषलारंडहिधारे पावकसमप्रभुतेजयसारि ७ लियोहाथमेकुसा
खविपूरी संभुहिलिपिनाथचलिदूरी ८ दोहा कह्योआपयहकाकियोविपति
लियोदिदान तुमवैठहुवैकुंठमेहमअवकरहिपयान चौपाई असकहिनिकदह
कासुरकेरे गवनेनाथविनीतधनेरे ९ दानवकहँलपिवचनउचारे सकुनियुवा
कहँआपयधारे २ देषिपरहुतनमेअमच्छाये कैधौवहुतदूरितेआये ३ खनमा
रिडतनेवारिअमलेहू बहुअमकाहितनकहदेहू ४ होइजोहमोसुनिविलायका
तौकरिरुपाअसुरकुखनायक ५ कहहुसकलनिजआवनदेव हमइसहायक
गहिंमतिसेतू ई बलवानहुजनपायसहाई सिद्धिकरहिंकारजसुयदाई ७ सुकव
वाच यहिविधिप्रभुकीमुनिमृदुवानी सुधासमानकानसुयदानी ८ दोहा दानव
तुरतेसुपितकैहरिकोदियोसुनाय हरकोवरनिजकृतकरमजेहिहितआयो
धाय चौपाई माधवसुनिदानवकेवेना बोखेवचनविहसिखलअँनो ९ भगवान
उवाच यहिविधिजेहिं कामनुम्यारे तामेसुनियेवचनहमारो २ इमनहिं संभु
चनसतिमाने अवैसदाअसखयाने ३ जवनेदखसायकहपाई तवनेमोषि

सावगिरिराई ४ असेमभूतराजकीवानी तुमसुजानकसलियसतिमानी ५ सं
करवचनमाहवलवारो जोसतिहोइविस्वासतुम्हारो ईतौअपनेसिरमहधा
रिहाथा करहुपरिध्यादानवचाथा ७ लागतताततातकरटाथ्यो तवसंकर
सतिवचनविचास्यो ८ दोहा ज्यैतपतकरनहिलगैतवरिकोपमहानठाडहु
तेहिजलेकहूअहिलुवावधान चौपाई असेमधुरवचनप्रभुकेरो सु
निदानवगुनिउचितघनेरो १ भूलिगईसधिसठनिजहाथा धास्योतुरतम
आपनेमाथा २ धरतहाथतेहिसिरफदिगयेऊ मरिअसुरेसगिरतमहि
भयऊ ३ देखिदेवतहअसुरविनासा जयजयकीन्हैसवहिअकासा ४ पुनि
वहुभातिसराइनलागे प्रभुहिप्रनामकियेमुदपागे ५ पितरदेवगंधरवनपा
ती वरषनलगेसुमनवहुभाती ई यहिविधिहैकरहुकरहुआटा बोलेहरसोह
रिमुदटाटी ७ यहयापीनिजपापहितेरे गवनकियोजमराजहिनेरे ८ दो
हा सहजहुजनकोजोकरतजगमहअतिअपकार सोउकल्याननपावतोपु
निकाहहैतुम्हार १ यहिविधिसिबकोनासिदुषविदाकीनभगवानगेगिरी
सकेलासकोउमासहितहरषान २ हरिकोयहसिबदुषदलनगा बैसुनेजो
कोइ सोछुटेसंसारतैसचुभीतिनहिहोइ ३ ८८ इतिश्रीमहराजाधिराज
श्रीमहाराजश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराज
सिंधजदेवकृतेश्रीमत्भागवते उत्तरार्धेआनंदअष्टाध्यायीसीततमस्त
रंगः ८८ ॥ ॥ श्रीसुकउवाच दोहा महाराजयककालसेसरस्वतीकेती
र करतरहेमवविधिसहितजुरीमुनिनकीभीर चौपाई होतभयोतिनकोसंदे
हकहेपरसपरमित्येनकेह १ विधिहरिहरयेवडेसदाही अहैअधिककोतो
नहुमाही २ यहजाननहितसकलमुनी सा भृगुहिपठावतभयैमही सा ३ अ
थमविरंचिसभासोजाई वंद्यहैअनेजिहनाई ४ तवविरंचिकीन्हैचौ ॥
अतिरोसू पुनिसुतजानिगन्योनहिदोसू ५ तवभृगुगवनकियोकैलासा रहे
उमाजुतजहदिगवासा ई निजआताकहलषिनिपुरारी उदेसिखनकहमुजो
पसारी ७ भृगुकहमिलनजोगनहिमेरे वेदविरुद्धकर्महैतेरे ८ दोहा सुनिमहस
कैअरुनडिगलीन्हैसूलविसास थावतभेभृगुहननकोकरिकै कोप
कराल चौपाई तवगौरीयदपरिसमुझायो मृदुलवचनकहिकोपमिटायो १
पुनिभृगुगवनकियोवैकुंठा जहंकमलापनिबुद्धिअकुंठा २ रसासेजसोवतसु
पाकारी असेभृगुमुनिलख्योमुरारी ३ कीन्हैउरमहचरनप्रहारा तवहरिउठि
मृगुमुनिहिनिहारा ४ उतरिसेजतेजुतनिजवामा सिरसोमुनिकहैकीनप्रना
मा ५ पुनिबोलेमाधवसुषकाई वैठोमुनियहिसेजसुहाई ई सोपरकरिकैकृपा

महार्द्रसनरियोनाथइतआई ७ आगमजान्येनाहितिहारो छमाकरह
 पराथहमारो ८ दोहा अनिसैकोमलचरनतवअतिकठोरहियमोर दरद
 निहैहैसहीयहदुषहोतनथोर चौपाई असकहिविप्रचरननिजहाया मी
 जनलागेत्रिभुवननाथा १ पुनिबोले प्रभुमंजुलवानी सुनहुविनैमेरीमुनि
 ज्ञानी २ लोकलोकपनजुतगुदभरू मोहिपदजलतेपावनकरहू ३ लक्ष्मी
 जोगभयोमैआजू कृपापायतुम्हरीदुजरज ४ तवपदहतगतअथममा
 छातीवसीआजुतेश्रीदिनराती ५ सुकउवाच अससुनिअदभुतवचननाथ
 के जेदीननकर्तासनाथके ई गदगदगरभृगुभरिदुगनीरा चल्योमोनल
 हिमोदगंभीरा ७ मुनिनजइमहसोफिरिआयो तीनहुदेवचरितसोगायो
 ८ दोहा सुनिभृगुमुनिकेवचनसवअतिसेआनंदपायु विसमितभेहरिचरि
 तमहसकासकलविहाय ९ कृष्णहिसवतेअधिकगुनितिनकेचरनसरोज
 भजननगेअतिप्रीतिकरिसिगरेमुनिप्रतिरोज चौपाई हरिकेभजेसांति
 होइजाती हरिकेभजेअभैसवभाती १ हरिकेभजेधर्मसवपूरे हरिकेभजे
 पसवदूरे २ हरिकेभजेहोतहैज्ञाना हरिकेभजेविरागमहाना ३ हरिकेभजे
 विभोसवपावै हरिकेभजेसुजसजगछावै ४ हरिकेभजेभक्तिउरहोती ह
 रिकेभजेबुद्धिनिहिकोती ५ हरिकेभजेहोतभवपारा हरिकेभजेमिलतसु
 षसारा ई हरिकेभजेनरकनहिजावै हरिकेभजेनपुनिभवआवै ७ हरिके
 भजेवभेगतियनती हरिकेभजेसंतमेगनती ८ दोहा हरिकेभजेअनंदहै
 हरिकेभजेनंदहै हरिकेभजेनफंदहै हरिकेभजेनमंद चौपाई जेसवजगनिजस
 महियहरेसांतअकिंचनसज्जनकरे १ आहैं परमगतिश्रीजदुराई सत्यकहौ
 यहभुजाउठाई २ अहैसंतोगुनमयप्रभुप्यारे इष्टदेवजेहिविप्रवदारे ३ तिन
 कोभजहिछाडिसवआसा जिनकेउरवखुदिविलासा ४ आकृतिताकीतीनप्र
 कारा राससअसुरहुसुरहुअपारा ५ सतरजतमनिगुनितप्रभुयाया विविधि
 भातिदुनसवउपजाया ६ पंचभुकेमिखिवेकोसाधन अहैसंतोगुनकरिअकरा
 धन ७ सुकउवाच यहिविधिसरस्वतीतटवासी भाषिभाषिमुनिपरमहुला
 सी ८ दोहा सवनजसंकामे दिकैकृष्णचरनचितलाय प्रेमपयोनिधिपूरिहिय
 निवसेहरिपुरजायसतउवाच सवैयाश्रीसुकआननइंदुतेकृष्णकथासुधा
 धारकढीमनहरी पापिनतापिनजीवसतापिनमोनिधिकीविधितारनवारी जो
 श्रुतिअंजुलितेवहुवारकरैंजनपानसुप्रीतिपसारी ताकहंश्रीरघुराजकरैंजदुरा
 जविसेपिबिकुंठविहारी सोरठा अवसुनियेकुरुनाथ परमविजैप्रद्युम्नकी ह
 न्योआपनेहाय वज्रनाभअसुरेसकहैं चौपाई रह्योअसुरयेकअतिवलधामा

वज्रनाभ असजाकोनामा १ सोसठमेरु सिपरमहजाई कियोमहातय अतिम
नसाई २ तापरवैप्रसन्नकरतारा आयनिकट असवचनउचारा ३ मागुमागु
वरदानवराई कियोकठिनतयहथलआई ४ माग्यौवज्रनाभवरमारी दे
वनतेप्रभुमीचुहमारी ५ होइकहुनहि कौनिहुकाला जीतहुंमैसवसुरनउता
लाई नाथवज्रपुरमोहिरचिदेह प्रविसिनसकैकवहुकोउकेहू ७ विनामो
रअनुसासनपाई पवनहुसकैकवहुनहिआई ८ दोहा सकलरत्नमै होयपुरसवस
पदासमेत भेदिसकैनहिसुरअसुर असकरुख्यानिकेत ९ चौपाई
येवमस्तुकहिकैकरतारा वहरिआपनेभवनसिधारा १ वज्रनाभलहिअ
सवरदाना भयोजगतमहअतिवलवाना २ विसकरमाकृतवज्रनगरम
ह वज्रनाभभटवस्यौसेनसह ३ रहेदैत्यतेहितीनकरोरा बलीमथावीअति
वरजोरा ४ रहेअवधरुतसरवा भरिमहावलकेनिजगरवा ५ तेभटवा
ज्रनगरचहुंवीरा वसतरहेरचिभौनकरोरा ई यहिविधिवज्रनाभवलवा
ना पायविरेचिमहावरदाना ७ चह्यौउपद्रवकरनजगतमे दियोनकोउज
धजगतभमतमे ८ दोहा तवइंद्रहिजीतनचल्योकरनत्रिलोकीराज गमना
कियोअमरावतीलैदानवीसमाज १ चौपाई कह्योइंद्रसोजायसुरारी अव
च्छाअसभईहमारी १ हमहिकरहित्रिभुवनकोराजू तमवहुकालकियोसु
रराजू २ तातेकोडिदेहअमरावति रहियोकैममदासमहामति ३ मनिहोजो
साधारननाही तौहमजीतिलेवतुमकाही ४ जावलहोयजुदतोदेह नातोभजहु
कोडियहिगेह ५ वज्रनाभकीसुनिअसवानी जुदकियेजीतवनहिजानी ई म
चत्रहस्यतिकेसंगकरिके बोल्योवासवअतिभयभरिके ७ जेकस्यहैपिता
हमारे अवैकरतहैजग्यउदारे ८ दोहा कैहैजग्यसमाजजवतवकरिविमला
विचार जानियरीजाकळुचितसोकरिहैतेहिवार २ चौपाई दानवइंद्रवचना
अससुनिके कस्यपनिकटगयौसुषगुनिके १ निजअभिलाषइंद्रकीवानीव
रनिगयौपितुसो २ भिमानी ३ सुनिकेस्यपनिकटगयौसुषगुनिके ४ अवैहोतिहैजा
ग्यहमारी ३ जवयहमषतेनिरप्रितकैहै तवतुमसोविचारियुनिकैहै ४ अवैव
जप्रकहंतुमजाहू वसहुपुत्रतहसहितवळाहू ५ सुनिअसकस्यपकेरनि
देसा वज्रनगरगवन्योअसुरेसा ई वासवनहअतिमनहिदेराना कियोहारि
कैतुरतययाना ७ अंतरहितकैहरिदिगआई वज्रनाभकीकथासुनाई ८ दोहा
तवहरिवालविहसिके सुनासीरसुनिलेहु दुरिकरहिंगेआसुहीहमतुम्हारस
देह ३ कैहैपितुसुदेवकीअसमेधजवजाग तवदानवकोदलहिगेकरियाय
वडभाग चौपाई असकहिइंद्रविदाप्रभुकरिके जनकजग्यविरख्योसुषभरिके १

तामयमेसुनीसबहुआये नृत्तकगायकबहुदरसाये २ भद्रनामनटदूतहंआया
 नाचिसुनिनवहुभातिरिभयौ ३ कैप्रसन्नमुनिकहवरदेने
 भ्रिचैने ४ जाकेसनमुषकरहुतमासा सोप्रसन्नपुजबहिममआसा ५ गति
 गमनहिनहिजहंसुरहुसुरारी ६
 वहिसुनीसा गवनकियेनिजधाममहीसा ७

हंस तिनकोआसुवोलायकैअसोकियाप्रसंस १
 तहसरसिनमहकरहुविलास १ वज्रनामकीजोयककंणा

३ करिउपायतकिदिगजाई दिहेहुकुसुमसुतकथासुनाई

५ जवप्रदुम्नमहवहचनुरागे
 ६ तवेद्वारावतिआसुहिजाई
 ७ हरिसुतेदेससुवाकोसंगा करवायेहुतुमहंसअभंगा ८ दोहा

१ वज्रनामकोमारनहारे
 २ तेहिपुरप्रविसिसकैनहिकोई
 ३ मभसासनसिरधरितुमहसा यहूयायकरिकरुअरिध्वंसा

५ वज्रनगरकहेकियेपमो
 ६ अतिरमनीयतडागसोहावन विखसहिंवि

७ कनकवायिकाजहोसोहाही बनीवाटिकाथलथलसो
 ८ दोहा मंजुमनोहरनादकरिवसेहंसतहंजाई वज्रनामअतहपुरहिसर
 ९ सिनरहेलोभाई १ चौपाई सुनतमनोहरसुरतिनकेरो भूयअनूपरूपतिनहेरो
 १ वज्रनामहंसनठिगजाई दियोमनोहरवचनसुनाई २

गमिहं बोलहुसदामनोहरस्वरकहं ३ रहहसदाइतआवतजाता
 होविष्याता ४ वज्रनामकेवचनमानिके ५

जकरनकेहेद करिलीहेपरिचयमतिसेदूई मानुषसमबोखनतेलागे
 रिनमहंअतिअनुरागे

दोहा हसीयकअतिसयचतुरिनामसुचिसुधीजासु

मित्रताप्रकास २ चौपाई येकेसगरहनदोउखागी श्रीतिरीतिकेरसमेयागी १
 कसमैसुचिसुधीसयानी प्रभावतीसोबोलीवानी २

सकलगुनजुतसीसअगरा ३ ततिमैकलुकहनचहुतिहा

हतिहौ ४ त्रैसोरूपमस्योच्चतिजोवनविनविलासवीततहैरुनरुन ५ जोजोहैसो
 वहरिनत्रैहै सरितनारसोपुनिनदेवैहै ई भोगजोगतुमभईसयानी पैकोउवा
 नमित्योक्खविषानी ७ त्रैसीउमिरिमित्योवरनाही तातेदुषनहिऔरजनाही ८
 दोहा करनस्वयंवरकहतैतवपितुअतिमतिवान सुरअसुरनकेसुतनमहैपै
 होपैनसमान ३ चौपाई कहंअहैइतकस्मकुमार नामजासुप्रद्युम्नउदारा १॥
 जोकरूपसरिसासुनुप्यारी मेनिभुवनमहैकहुनतिहारी २ परमविमलकुलहै
 जदुकेरो जेहिपरससतवेदधनेरो ३ तामेकस्मलियोऔतारा ताकैहैप्रद्युम्न
 कुमारा ४ जासुसरिसविमुवननहिसरा सकलगुननतेवहहैपूरा ५ देवनमहै
 देवसमाना दानवमेदानवपरधाना ईमानुषमेअतिमानुषसोई धरमात्मति
 हिसमनहिकोई ७ जेतनीमायाहैजगमाही असनहिकोउजोजानतनाही ८
 दोहा विभुवनकेसववसुकोअविअविसवसार धगटायोयहजगतमेहरि
 प्रद्युम्नकुमार १ कविनकोहिससीसीलसीमुषमेखविसीसीसुधासीढरैमृदु
 वानी भौहकसीधनुसीविलसी गतिमेनसीकेहरिकीगतिमानी कामफसी
 सीफलेसुसक्यानियसीजगमेसवभातिसयानी नैसुकनैनकीसैनलवेदिवि
 देवनदारहोवीदेमान १ तेजमेसूरजसेजगमेसुगभीरतासिंधुसीसीलकी
 भाई यावकसेहैप्रकासमेपूरकमासीकमासवकोसुषदाई विक्रममेतौविवि
 क्रमकेसमसहै अतिक्रमतानहिपाई मारहीकस्मकुमारभयोतौकहालगि
 जायवडापनोगाई २ सोरठा तरेमागिवसातकस्मकुवरजोपेमिलिहितोसति
 मानहिवात पूजिहितुवमनकामना १ दोहा सषीसुविसुषीकेवचनचंद्रमुषीसु
 निकान प्रभावतीअसिकहतिमेआनंदवरनसमान १ चौपाई महसुस्योकानन
 वहवारनारदअरुपितुवचनउचारा १ अचुतलियअवनीअवतारा मनुजसरि
 सवहुकरहिविहारा २ निजआयुधदेसनकुलजारा होइनकसअसनासुकुमा
 रा ३ पितुकुलतेपतिकुलवडवारा असवेदनसतिकियौउचारा ४ तातेहैसाषिसु
 नहुहुमारा जोकीन्हैपावरविमलविचारा ५ होइकतममकस्मकुमारा सोउपा
 यकरुलगेनवारा ई सुनौमहहरिसुतअवतारा कियसंवरसगरसंधारा ७
 विक्रमताकोसतिअपारा ताहिसरिसनहिऔरउदारा ८ दोहा जवतेअवननमे
 परेसुंदरवचनतुम्हार तवतेमेनप्रद्युम्नमेलारग्योसषीहमार चौपाई पैनहिसा
 षीदेवातउपाई जामहरिसुतमोहिमिलिजाई १ मैदासीहौसषीलिहारी अवपु
 जवहुअभिलाषहमारी २ तरेपायनपरहुंसयानी स्मावेइतसुतसारिगपानी
 ३ जोइतकस्मकुवरकोलेहै तौफलपानदानकोपेहै ४ प्रभावतीकीसुनिमृदु
 वानी हसीकहनलगीहरवानी ५ तरेहितमेदूतिहुकहौ करिउपायहरिसुतहि

मिलेहैं ईवैठेहैं हरिसुततुवयासा क्वश्रुतिहिसवविधिममआसा ७ अवन
हिकरुसंकासुकुमारी सुरतकियेरहुगिराहमारी ८ दोहा असकहिकेहंस
तहोवज्रनाभदिगजाय करिवंदनवैठतभईदानवउरसुषलाय चौपाई ते
असुरेसकह्योअसिवानी सुंदरिहमसोकहहुवषानी ९ विभुवनमहतुमवि
चरतरहहु कहैकौतुकदेख्योसोकहहु २ तवहसीहसिगिराउचारी कौतुक
यहमोहिपस्योनिहारी ३ नटनिरयोमैयकद्रगमाहीं जाकेसमविभुवना
कोउनाही ४ जोकवहुकोउकियनप्रकासा सोनटनाटककरततमासा ५ अ
हैकामरूपीनटसोई मोहूतहैजोहूतहैजोई ई सिवविरंचिवासवदरवार और
हुम् भूपतिनअधारे ७ जहोतेमासाकरतोजाई तहैतुरततेहिंलेनरिभाई ८ ॥
सुरपुरनरपुरनागपुर कौतुककरतविचित्र नटनितविचरतरहतहमा
हिसवतेहिंमित्र चौपाई सुनिहंसीकेवचनसुरारी लखकिआसुअसगिराउ
री १ कौतुकसोनटकेरमहाना चारनगोसेकियेवषाना २ तवनेदेषनतासुतमा
सा मेरेमनवादीअतिआसा ३ लखहंसीताहिलेवाई तुरततमासादेदवषाई ॥
४ तवसुचिसुषीकह्योमुसकाई गनुग्राहकतुमदानवराई ५ काननसुनतरा
वरोनामा नटअहैंआसुहियहिधामा ई मेतेहिलेहैंअवसिलेवाई कौतुकर
हैंतुम्हेलषाई ७ तवदानवबोलेहरषाई करिउपायतेल्याबलेवाई ८ दोहा
तवहंसीचलिकेतुरतसवहंसनलेसाथ सुरपतिसोप्रनातकहिगईजहांजडुना
थ चौपाई हरिसोकहिगैसकलहेवाला तवप्रदुम्नाहिकह्योकृपाला ९ गक
हैवेगिवज्रपुरमाहीं आहहुतहोप्रभावतिकाहीं २ तवहरषितजडुनदनन
नेचलोतहोकरिपितुपदवंदन ३ आपभयोसवनटकोनायक सावहिकियोवि
दूषकलायक ४ गदकोपारियासुतहंकीन्ह्यो औरहुनरतकवहुसंगलीन्ह्यो ॥
५ वारवधुनकोनटीवनाई भद्रहुनटकोसंगलेवाई ई मायाभैरविकामगजाना
जौनउडनवारोअसमाना ७ तापरसवकोलियोवढाई चलोवज्रपुरसुतजडु
ई ८ दोहा रह्योवज्रपुरवाहिरेसीपानारमहान तहंपहुंओप्रधुम्नभटधरिनट
भेषसुजान चौपाई दानवसकलसुन्योअसकाना आयेनटकौतुकीमहाना ९ ति
नहिवालायकियोसतकारा लागिगईदानवदरवारा २ औरहुनरेखालवहुनारी ॥
देषनकोनटकौतुकमारी ३ तवजेदानवरहेप्रधाना नटनवोलिअसवचनवषा
ना ४ जोआवैतुमकोगुनषासा सोकीजेअवआसुतमासा ५ येवमस्तुप्रधुम्नउ
री रामायनलीलाविलारी ई आपभयेरघुनंदनरुषा गदकहलकिमनकियो
अनृषा ७ सावहिजनकसुताकरिलीन्ह्यो भइनामनटदसरथकीन्ह्यो ८ दोहा
औरहुसवजेनटरहैऔरनटीखविषानि तेतेसोईरूपधरिलीलारचेमहानि २ ॥

चौपाई प्रथमहिप्रगटेदसरथराजा भाइनभूतिनसहितसमाजा १ विनापुत्रनि
नकोदुषभयऊ तवसुभव सौमंत्राहिल्यऊ २ रोमपादभूपतिपुनिप्रगटे गनिकनआ
मोपुनिनिजिनिकटे ३ तिनसोकहरिषिश्रंगिहिल्याखड तोतुममेरेवरसुषळा
बहु ४ वारवधूकाननमहेजाई श्रीगीरिषिकहेतुरतलोभाई ५ रोमपादकेनिक
टहिआनी तिनकोलधि ६ दमाना ई तिनकहे सातासुताविवाही तद्देग
क्योंदसरथहुउकाही ७ साताजुतमुनिकहे धाल्यायो अस्सेधकीन्ह्यो सुष
ळायो ८ पुत्रदृष्टकिपरधुकुलराऊ चारिपुत्रमेअमितप्रभाऊ ९ दोहा रामम
रतअरुलषनरिपुसदनअसजिनानाम करीवाललीलालखितअवधमगरके
धाम ३ चौपाई विश्वामित्रभूपदिगआये मबरहनहितविनेसुनाये १ रामला
षनकहे मागिसुनीसा बलेसंगलेदेतअसीसा २ भारगमहमुनिअतिसुषळाई ॥
रामलषनकहकथा सुनाई ३ पुनितारुकेहणोरघुनाथा पुनिमुनिआश्रमगेध
नुहाथा ४ तहेमारीचहिरामउदायो हन्योसुबाहपरमसुषळायो ५ पुनिविशाख
पुरगेरघुराई मिलेसुमतिकहेअतिहरपाई ६ रघुवरपदलहिगौतमनारी प्रगा
टकियोसतकारहिभारी ७ जनकनगरगेपुनिदोउभाई समामहिधनुभंज्योजा
ई ८ दोहा सीयस्तयवरदातभोचारिउवंधुविवाह परसरामकोमदहन्योअवा
धगयेसउकाह ९ चौपाई रामतिलकलषिकेकइसोकू पुरजनकाहभयौदुषथाकू १ राम
सीयलछिमनवनगौने दसरथगेसुरपतिकेभौने २ गंगातदवसिमिलेनिषाई पुनिप्रया
गगेजुतअहलाई ३ चित्रकूटगेअतिसुषधामा वसेजानकीलछिमनरामा ४ भरतसव
हनअवधहिआय करिपितकतिपरमदुषळायि ५ चित्रकूटेगरामखेवामिलेपाडुकाग
येनिजधामै ई अनसुइयाआश्रमगेरामालेपाडुकावसेनिजधामा ७ मिलिसरसंग
हिक्यानिकेत मिलेअगस्तिहिसिथ्समेत् ८ दोहा पंचवटीमहवसनमेकाटिसुपन्नवा
नाकभरदृषनत्रिसिरादिवधिकियोविजेकीधाक ९ चौपाई हन्योमरीचहिपुनिरघुरा
ई रावनहरीसीयकहेआई १ पुनिजटायु सेगसंगरभयऊ ताहिसीयसुधिपितुगति
दयऊ २ पुनिकबंधकरकियोविनासा स्वरीकहेमिलिसहितहुलासा ३ कि
योसुकठहिसगमिताई बहुगिलासिमाखौरघुराई ४ मारुतसुतहिसीयसुधि
हेते पठ्योलकाधिपतिनिकेते ५ सोकूचोसंतजोजनसागर सियहिरामसुधि
दियसुषआगर ई वागउजारिराक्षसनमारी आयोतहलंकापुरजारी ७ सागरत
दगवनेरघुराई सेतुरवेकपितरुगिरिल्पाई ८ दोहा सेनसहितसागरउतरिजा
यलंकरघुनाथ सकुलसदलरनधारकरिहनतमयेदसमाथ १ चौपाई सीताल
हिचदिपुहुपविमानै कियेअवधपुररामपयाने १ पुनिमोरघुपतिनृपअभिषेक
भयेसुषापुरप्रजाअनेकू २ रामवीरचनिरषितेहिंदामा जकिसवरहेलहेसुषधा

मा ३ छद्मसुरतेहिकालहिकेरे वारवारवचननअसदेरे ४ हैसतिहैसतित्रैसहि
भयक यहनटअतिअचरजकुरिगुयक ५

वारवारसवनटनसराहै सवकेअतिसेवह्योवछाहै ६

चौपाई

ई १

वाजवजाउव तिनकोसतिमुधाकरथाउव ३
जसनटकोतुककरहिमहाना ४ वचनाभसुनिदानववानी
होसुषमानी ५ साषानगरजाहुतुमधाई ६
दतहुनटननिकदभूटआई वज्रपुरहिलैगयेसेवाई ७
सो चलेसंगमहआनंदरासी ८ दोहा ५
म तिननेवासहितदेतभानवअवाससुषधाम ३ चौपाई १५ ५
कवाना पठयकियोसतकारमहाना १ सभामदिवैठोअसुरसा
साजुनिवेसा २ महामहादानवनवोलाई अतिदीरघदरवारलगआई ३ नदनवो
लातनदूतपठायो तेनटसभाजायसिरनायो ४ मोहितमोलपिनटनसुरारी
योभूरिभूषनपटभारी ५ तहोभरोषनचिकनदुरायी
यी ई सकलसमाजजवेजुरिआई तवदानवअसिगिरासुनाई ७ नटअवआ
पनाकरहुतमासा देवनकीसवकेमनआसा ८ दोहा
दियोलगायकनात पहिरियोसाकसुहावनीकोतुककियोविष्यात ५
सुहावनवाजवजावन सुधासरिसअवननसरप्यावन १ ६
यमृदगा नैसहिसाववीनवदुरगा २
सोपागे ३ नाचनेलगीनटीगतिधारी यकटकदानवरहेनिहारी ४
रागगांधार काननपरीअमीसी
नटीनेहिकाला ई लीलाकियंगंगाअवतारा ल्पयिभूपभगीरथधारा १
मअसवचनवपाना औरतमासालषहसुजाना ८ दोहा रावनकृततरभागवननस
कूवरकीसाप सोहमदेतदेयाईहै तुमकोमहाप्रताप ५ चौपाई असकहिसरना
मजदुकाही रावनरूपवनायतहोही १
विलासा २ नलकूवरप्रदुग्गदगयक सोवुकमारविदूपकभयक ३ १६
नजेहिविधिरभै सोइलीलासवकियोसदमे ४ जेहिविधिनलकूवरिदियसापा
सहीदसाननजेहिविधितापा ५ सोसवलीलाप्रगटदेपायो सकलेदानवनसनि

जनायो ई नाचहिगांवहिभाउवतावहि नकलदेवावहिवाजवजावहि १ मोहिगयेसव
 दानववीरा वहनलगेसवकेदगनीरा ८ दोहा वज्रनाभअतिमोदलहिवारहिवा
 रसराहि कह्योनअसनिरष्योकवहुं सुन्योनकाननमाहि ६ चौपाई असकहिभू
 षनवसनअमोला औरहुमनिगनपरमअतोला १ वैदूरजमनिकेवहुहारा ॥
 औरविमानविचित्रअपारा २ कामगरथअकासकैगामी गजअकासचारीवहु
 नामी ३ सीतलसुषदसरसअंगरागा वज्रनाभदीन्हैयासुषपागा ४ औरहुवहु
 तरतनपटभारी नटनदियेदानवदरवारी ५ दियोइनामअमिनसुषमानी वा
 ज्रनाभदानवकीरानी ई वारवारकरिकैसतकारा वज्रनाभवरवचनउचारा ७
 नटदीन्हैयाहमकोसुषभारी कवहुनहमअसनृतिनिहारी ८ दोहा जाहुसदनक
 हआजुअवकाल्हिआइयोफेर वसहुहमारनगरमहकरिकैप्रीतिधनेरि ९ चौ
 पाई असकहिनटनविदाकरिदीन्हैया आपहुगवनभवनकहैंकीन्हैया १ तह
 हेंसीसुविमुषीसुहाई प्रभावतीकेनिकटहिजाई २ कोलीवचनमेंदसुसकाई ॥
 मेद्वारिकापुरीमहजाई ३ लषियकांतमहकृष्णकुमारै तोरिप्रीतिकहिगईअ
 पारै ४ सोसुनिअतिआनंदितभयऊ मोहिनिदेसवेसअसदयऊ ५ आजुसा
 भकैहमउतअह प्रभावतीकहैंअतिसुपछैंहैं ई कंतमिलनकीकरहुतयारी
 धनिहैभार्यतोरसषियारी ७ मेरेवचनसजिउरराखै मृषाकवहुजदुकुलना
 हिभाषे ८ दोहा सषीसुविमुषीकेवचनप्रभावतीसुनिकान हरषीवरषीनैनज
 लरह्योनतनमहमान ८ चौपाई पुनिहंसीसो गिराउचारी आजुसजिसषिभा
 ईहमारी १ आजुनिसामहममगहमाहीं सेनकरहकछसेसेनाहीं २ तसतेजुत
 मेघानपियाये देषनवहोंमहांछविवारे ३ मिलतअकेलैमोहिभयलागी बोलि
 नअईलाजअतिजारी ४ हंसीकह्योसेनमैकरिहो तुवकारजकरिअतिसुदम
 रिहो ५ तवहंसीकहलैसंगप्यारी मनिमंडितवदिगईअदारी ईरवितजौनवि
 स्तकरमाकरकी मनुप्रगटीसुषमाआकरकी ७ तहांसाजुसवसुषदसजाईवै
 ठीकंतमिलनवितचाई ८ दोहा विदामागितानेतुरतहंसीवायुसमान कृष्णकुव
 रआननहितैआसुहिकियोपयान ९ चौपाई जायप्रदुम्ननिकटसोहंसी कहाप्रा
 भावतिप्रीतिप्रसंसी १ दनुजसुतादिगआसुहिआई अतिप्रसुदितहैगिरासुनाई
 २ यकछनधीरजधरहुकुमारी आवतहैंतुवअनिंदकारी ३ उतेकृष्मनंदनछविवा
 रोमालिनिकेमगमाहिनिहारे ४ प्रभावतीहितलैसुममाले जानरहीसजुतअ
 लिजालै ५ तवमधुकरकैकृष्णकुमारा मिलिप्रविस्योअलिअवल्लभभारा ई सुदि
 तसालमालिनलैजाई प्रभावतीकहैंनजरकराई ७ तासुसमीपधत्यौसुमभाजना
 गुंजहिभंगपरमसुषसाजन ८ दोहा यतनेमेआवतभईसोभसमैसुषदानि जातभ

१०
 ११ धारिरूपलघुकिरह्योतिहिनाटकप्रवीन ११ इतनेहो

विचैदगहिसपिहाय बोलीवहकवत्रैहसुतजडुनाथ
 सरसीलागि होतीहालडुसालेअतिदुषपागि २११
 गवारि विरहजालजारतिअंगमलयवयारि ३
 हेत अवसपिवोगिमिलनकोकछुकुनेत ४ जदपिस
 हेहोत तदपिआजुमेहिदाहृतकियोउदोत ५
 लसेज यकरविप्रगटेप्राचीतीषनतेज ६ असदुषयस्योनकवहसजनमोहि
 वैगिमिलवैपियकोदयानतोहि ७ अवनसुन्यानहिदेप्योतासुसकृप
 लगेअवहातेअंगअनूप ८ धिगधिगहैधिगहैसपिनारिसुभाव
 योरेहिहोतउछाव ९ हेसजनीसतिमानैमेरीवात १०
 पुरजात १० नहिसोहानघरचाहेर नहिपरिवार कुलियाअतिछलकी
 न्ह्योछलीकुमार ११ मदनभुजंगमकाद्योंमेहिसपिहाय चढिआयोविषकैसे
 जीहैहाय १२ आलीअवअचरजयहलेहिनिहारि चंद्रकिरिनतेप्रगटीआजु
 मारि १३ सुनतरहीमलयाजिलसीतलहातमेरेअंगअंगपावकरतउदोत १४
 लागीउरमेआलीमदनदमारि प्यायपियाअधरास्त्रितदे हिनेवार १५ सजनी
 जसजसरजनीआवतजाति तसतसउरहिधीरतामोरिपराति १६
 लसवकैगेदृगनदेषात येतेहपरवहकपटीनहिदरसात १७ दोहा
 यहचरीसुनुरीअरीसयानि असउचरीपीरीपरीविरहभरीसुरभानि सौपा
 ई प्रभावतीताटकहितेतवहंसीकोसुनिपसौसुषदरव १
 मारी प्रगटवचितहियरतेनिहारी २ तातेप्रगटतहोअवहंसीदेहोसुषयाको
 दुषध्वंसी ३ असकहिप्रगट्योछलकुमार मनहकोदिससिप्रभायसारा ४ रहे
 प्रकासअवासहिछाई देषतवनैवरनिनहिजाई ५ प्रभावतीसांतवकहहंसी
 लपुपतिनिजगतप्रसंसी ६ उठीचंद्रमुखिचौकितुरते लथोक्तविलसतअ
 नते ७ उरहिद्योंआनंदअपारा यवपायजिमिपारावारा ८ दोहा कवहुलथोआ
 सरूपनहिप्रभावतीनिजनेन मदनभयोमाधवसुवनकोवरनैमतिअन कवि
 नेसुकहीतिरछोहैचितैपुनिघुघुटकोपटवोटहिकीन्ही मंदहिमंदसुषेसुसकृ
 यनवा यनिजेनवलासिरलीन्ही श्रीरघुराजप्रमोददराजमनेमनआपनेकतहि
 चीन्ही बोलनकोकियोकेतौविचारपेलाजनिगोडीनबालनदीन्ही १ दोहा सुवत
 नपुलकावलिबलितगहिपारीकोहाय संदमंदवोस्योवचनदेतमोदरतिनाया

कवित तेरोपायसासनमेहारिकातेआयौधायकरिकैउपायकेतीआयइतहंगा
 यौ तेरोचंदवदनविलोकि कैंअसोककैंकैलहिमुदयोकमैनिहालअतिसेमयौ॥
 रघुराजमोहिलषिवालतिनकाहेवनअमलकमलसनवायनेनकैलये प्रथ
 मसुधाकेकुंडमोहिअनुवायप्यारीअवविषवेसिबीजमेरेउरकोवयो१ कोटिस
 सीसीप्रभामुषकीनहि तेरेछिपायेछिपैगीकहोरी प्रीतिकीरीतिकरेतजिभीति
 अरीअनरीतियोंकाहेगहोरी जोरिकरैमैनिहारिकहौविनतीयहमारिसुनैतो॥
 सहीरी मोहिलगाजहियेमहंय्यारीनतोममजीवनरैहेनहोरी २ सोरठा रचिग
 धर्वविवाह करैअनुग्रहमोहिपर अवहेकालउछाह प्यारीप्रीतिनिवाहिये१
 चौपाई असकहिकैमनिषभहिमाही पावककोप्रगटायतहांही१ सुमनहो
 मतहकिपोकुमारा पानिग्रहनकेमंत्रउचारा २ कंकनकलितकमलकरताको
 गहिरतिकतपरममुदछको ३ पावककोपरदक्षिनदीन्ह्यो यहिविधिनामुया
 हतहंकीन्ह्यो ४ पुनिहंसीसौकह्योकुमारा वैठहुजाइसषातुमद्वारा ५ काहकोन
 हिआवनदेह हमदुनहुंनरक्षहुकरिनेह ई हंसीजाइहारमहवैठी मानहुसुषसमु
 द्रमहंयैठी ७ तवअतिमोदितकैरतिनाथा मंदमंदगाहि सुंदरिहोया ८ दोहा सेज
 हिपैवेठाइतेहिं कियअधरामृतपान जिमिअरविंदमरंदमेरहैमिलिंदलोभा
 न१ सवैया षोडमनोजविथारसमोदरहदोऊ सेजमेसोइसचारी सेदकेबुंद
 नचंदनसेअरविंदसेआननसोहतभारी श्रीरघुराजसुवासविलासअवासक
 रेचहुपासपसारी मनोहिमंतमेहमलतालपटीहेतमालहिमेकनधारी २ दोहा
 करतप्रभावतिसंगमहबहु विधिरासविलास पूषनप्रभुप्राचीदिसापूरनकि
 योप्रकास१ चौपाई जानिभोरजदुनायकुमाग प्रभावती सेवचनउचारा१ डेर
 हिगवनहिजोकहुप्यारी फिरिअहेतुवनिकटसिधारी २ प्रभावतीअतिसेदुषछ
 ई जसतसकैतेहिंदयोविदाई ३ जायदिवसभरिरहिनिजडेरा आयोफिरि
 सोमल हिवेरा ४ यहिविधितहुजुनदननदन वस्योप्रभावतिअनअनदन ५ वज्र
 नाभकेनितैनिवासा आयकरैनटनटीतमासा ई यहिविधिगयौकालककुचीती
 दानवकरीनटनपरप्रीती ७ यतनेमेकस्पकैजागा भईसमापतसहितविभा
 गा ८ दोहा वज्रनाभ यहजानिकैसिगरिसचिवबोझाय जीतनकोसबसुरनकी
 मंत्रकियोमनलाय २ सचिवविचारिअसादअवाई कियोमंत्रअतिसंचितचा
 ई १ पायसमेनहिकरहुजवाईकालिकेप्रयुक्तिहोचिदाई २ हंसहारिकहिनितउ
 डिजावै हरिसोनितकीषवरिजनवै ३ तैसहिअमरावतिकहंजाई देहिइइसोष
 वरिजनाई ३ वज्रनाभयहचरितनजानो मथौकालवसअतिवेलवानो ४ प्रभा
 वतकिसंगहिमाही करैरेनभरिसैनतहांही ५ रतिपतिरहैदेवसनिजडैरे देषन

१५१ ७ एकछ दिनमहपुनि सोनदनागर १०० ॥ तेहि ॥ १॥
 अंतरहिततहरतिपतिरहही सदाहंसतेहिरसनकरही ॥ दोहा ॥
 विधविलासहुहासनितरतिपतिकरहि सलील प्रीति ॥ १०४ ७ १०५ ॥
 उसील १ प्रभावतीप्रद्युम्नकेलषिलाषिविपुलविलास ॥ १०६ ॥
 पूजहिनिहिमनआस २ चौपाई वज्रनाभकोभातसुनाभा ॥ १०७ ॥
 आभा १ चंद्रवतीगुनवती सोइजी जिनकीसुरललनाकविपूजी २ ॥
 भावतिभवनै सहजहि सोभदोऊ कियगवने प्रभावतीप्रद्युम्नहिकाही ॥
 ध्यायेकसेजहीमाही ४ तवविसंमयभरिबुभनलागी ॥ १०८ ॥
 रागी ५ प्रभावतीकहवातवनावति भगिनिमोहिविधायकआवति ६ ॥
 होनाहिदिगआनो प्रगटेकवहनयहतुनजानो ७ दानवदेवविवसअनुग ॥
 जोइआवेसोइकरे सोहाग ८ दोहा सोमदेवकुमारयकनामप्रद्युम्नहिआसु ॥
 ताहिबोखिनिजअनमप्रहरी निजआसु ३ चौपाई तवगुनवतीचंद्रवतिबोली ॥
 अपनेउरकीआसयबोली १ हमहुकोतुमदेहुदेवाई ॥ १०९ ॥ ११० ॥
 ई २ प्रभावतीनवरतिपतिकाही दियोदेवाईभ गिनिकहेताही ३ निरपतमो ॥
 हिगईतहंदोऊ कहहि किअसवरलख्यानकोऊ ४ दोऊप्रभावतिसौपुनिभाषी ॥
 रतिपतिकहनिजपतिअभिलाषी ५ हमहुकहहेभगिनि सोहाई यहीकुवे ॥
 कहदेहुमिलाई ६ तवसोकहयोकाहि तुमअयो तवमोवचनसस सुनिलयो १ ॥
 असकहिभगिनिनकरीविदाई प्रभावतीपुनिअतिसुपछाई ८ दोहा कसौक ॥
 तसोवचनअसममभगिनिनसुषदेह तुवअधरामृतपियनकोतेऊ कियेसनेह ॥
 ४ चौपाई तवप्रद्युम्नकसौमुसकाई हमउपाइसोदेतवताई १ वलीअहंगदका ॥
 काहसारे सावभातमोहिपानपिआरे २ तिनदोहूनतिनदोहूनकेरो हावसमाग ॥
 मवचितनिवेरो ३ लैअहोमैकालिहुहनको होइआहतुवभगिनिनवनको ४ ॥
 असकहिभोरहिसिविरसिधास्यो गदअरुसावहिवचनउचासो ५ ॥ १११ ॥
 सुरेसनिवेसू करहुतहोअववासहेमेसू ६ ॥ ११२ ॥
 नकोखेगयोउडाई ७ राओजाइप्रभावतिअ ८ ॥ ११३ ॥
 दोहा प्रभावतीतवकहतिमैदोहून १ ॥ ११४ ॥
 इ ५ चौपाई असकहिगदअरुसावकुमार २ ॥ ११५ ॥
 नवतिसावगदेचंद्रावति भोग ३ ॥ ११६ ॥
 रा रंगेसरसरतिरंगेभीरा ४ ॥ ११७ ॥
 धारे ५ केसववासवअवदुवा ६ ॥ ११८ ॥
 रेअसुरनकहमारी जा ७ ॥ ११९ ॥

नृजातदानवभयसनि १ अंसोकरतविचारतहाहो रमत असुरदुहितनसेगमा
 ही ८ दोहा आयोमास असादतहैधेरिसुधनचहरान प्रभावतीसोतहैलग्यो।
 करनप्रद्युम्नवधान ई सवैया आननतेरेसमानससीअवनाहिदेधातमहा
 सुषदाई तेरिअकेसनकेसरिसैविचवारिदमाहरहोहैदुराई तेरिअमोतिन
 हारहि सीजलधाररहीहैधरामहछाई ज्योतूलसैममअकमेप्यारीलसेधनमे
 चपलासोसुहाई १ दोहा सुंदरिरदअवलीप्रियाजेसीतुवदरसाति तैसेवा।
 रिदवीचमेवकअवलीविलसाति १ वृडेसरनसरोजसवअवनहिंकतहंदेधात
 वाज्योजद्यपिअतिसलिलविनसरोजनसोहात ८ सवैया मारुतकेवसअ
 मरमेचहुवोरतेधाईमिलैधनकोरे सोरकरैअतिघोरपरैतिनकेविचमवकचंद
 निहारे श्रीरघुराजमनावनमेमदभारतउज्ज्वलंदंतनिवारै मत्तमतंगकेकोपम
 हाउमेनुदकरैमधवाकेप्रचारे १ दोहा तीनवरनकोधनुषयहसोहतसुधरिअ
 कासमानहतेरेनेनकीकियोकटाक्षप्रकास २ कवित नदतनिरषिनवधननम
 ठोरठोरपुछपसराइसोरकैकैमतवारैहैं मंडितकरतकुलिकाननमहलहैंको
 नाचतमयूरचह्वोरछविधारैहै भाषैरघुराजसुबीसंगलैमयूरिनकोविहरेहा
 रितनिनमद्विमुदवारैहैं प्यारीअहंपूरेवैरीविस्वमेवियोगिनकेतैसहीसजागि
 नकेसवि सुषकारहै १ वारिकेधारन छै निकसैअतिसीतलमंदसुगंधसुषारी
 हेलिनकोसुषहेतसहीहठिहारकहैरतिस्वेदकोप्यारी श्रीरघुराजनयासमदू
 सरोदविपरैजगमिसुषकारी पावसकालमैपौनविनापरिपूरनप्रीतिनहोती
 हमारी ४ दोहा सोरनकोअतिमुदितलविभयेमानतेध्वंस मानसरोवरवास
 केलोभीउडिगेहस १ सारससहितकराकुलो निरविपुलनिजलपूरचातिकते
 गवनतमेवहुदूर २ सेषसेजमैसैनकियनारायनयहिकालअ
 मलाकमलाकरतमैसेवनकलारसाल ३ मंजुलवेजुलफूलिरेहितिमिकेतकी।
 काननमेछविछावै सोहैकंदवकंदवहरेखतिकालहरेतरुसोभिलिभावै वारिभ
 रविलतेविषकेधरवाहरीरुधमेचद्विजावै तेपुनिकैपुहुमीमेपरैतहैंभौरनभी
 रतेजाननपावै १ सोहिरहीअरीभूमिहरीदिगहरेतहोहियमोदवढावै बीचहि
 बीचहिवीरवधूदिनकीअवलीअतिसैछविछावै श्रीरघुराजविचारिकहैजया
 माअसमेरेहियेमहभावै चूनरीवेदिनईदुखहीउमहीमहीमेधमिलैमनुजा
 वै दोहा प्यारीयेहनममलषेकोतुककरतसमीर मेधनमेधलरावताकारि।
 कैवेगगभीर सवैया धेरिचहुकिततेधनघोरधराऔधराधरमेजलद्वारै
 फूटिगयेसरऔसरिसेतसवैथलपूरितवारिकीधारै चातककेसुषयेका
 हूवैदपस्योनहिश्रीरघुराजचारै ज्योसुकियाकेविलोचनमेपरपूरुषके।

सौरठा दादुरधुनिवहुवारठोरठोरसोहतिभली मनहुवेदकोसोर सिध
सवेया

आवत १२

वारछिपात १

नयह

तक

फिलीतुवमुषवेद ४

ताकोवुधज्जतमेसुतमानो १ बुधसुतपुकरवामहरांजा

जा २ आधुआदिकहुभेसुततिनके सुवननहुषभूपतिभेजिनके ३ सुरपतिराजो

विभुवनसुजसपूरिजिजलीन्हो ४ पुनिजेहिचसमाहसुनुप्यारी ५

जेहिचसहिमहविभुवनवालो मोपितुत्रेगदिकसेकपाखा

तासुवसकी

ममजनककोजोनिभुवनकेनाथ

पाई यहिविधिवरनतपावसकाही विहरतप्रभावतीगेहमाही

केमासा छाथोसरदप्रकासअकासा २

सुरसरगा ३ गयोवज्जनाभकतहाही विभुवनविजयचह्योमनमाही ४

स्पपतवबोले वज्जनामतुमहोउनभोले ५ तुमनइइयदपावनलायक

धिकअहेसुरनायक ईकस्पपवचनअसुरनहिमाना

७ भौनआयनिजसेनबोलाई कियवासवपरकोपिचढाई ८ दोहा वासवयहसुधि

पायकैहंसनतुरतबोलाय कहिसेदेसद्गरावतीदीन्हेतुरतपढाय ३

आयहरिसोअसमाधि वासवअवअसमनअभिलाषे १

वारा वज्जनाभकोकरहिसुंधारा २ वा

ययाना ३ तवहंसनतेहरिहसिकहेऊ जाइपेदुम्नपोसकहिदयक ४

हनेतुरतै जवलोकरैसुरननहिअतै ५ यहिविधिसासनहरिकोपाये

जपुरआये ईहरिसासनहरिसुनहिसुनाये तवप्रदुम्नतिनसोअसगाये ७

वर्तहिनारिहमारी करैजुइनहियहीविचारी ८ दोहा

सनयहदीन होतजन्महीहोयगेसुतकि सोरवलपीन ४ चौपाई सख साखत
वजाननवारे कैहेंतीनहु सुतछविबारे १ असकहि कीन्हेंसपयानि प्रदुम्भारि
कहेंसुषमाने २ प्रभावतीकेभयोकुमारा हंसकेतुजेहिनामउदारा ३ चंद्रावतीच
द्रुपभजायो गुनवतिगुनवंतहिप्रगटायो ४ जन्महोतहीमेवलवाने सख सा
खतिसहितसयानि ५ विचरनलगेमहलमहसिगरे सायुधसुंदरअतिहेनिड
रे ई ग्रहरसकजेरहेतहाही तेनिरषेतिनपुत्रनकाही ७ अतिसभीतकेकरि
अतुराई वज्रनाभकेनिकटहिजाई ८ दोहा जोरिकरनअतिकय ततनदिय
असवचनसुनायतीनपुरुषअतदुःख ९ ५०५ वाय ५ चौपाई हमतिन
कोनहिजानहिनाथा तेवरअसुधलीन्हैथा १ अहंकहोंकेकोनपराये भीतर
मौनकोनविधिआये २ पवनहुंनहिकरिसकौपयाना हमयहिविधिकियरसा
विधाना ३ वज्रनाभसुनिरक्षकवानी महाकोपकीन्हैयोअभिमानी ४ बोल्योसि
गरेभटनबोलाई जाहुसवैअंतहपुरजाई ५ तीनचारआयेग्रहमाहा तिनकोधा
रिल्यावहुममपाही दानववज्रनाभकीवानी सुनिगवनेअतिसैअभिमानी ७ चो
रिलियेअंतहपुरजाई चहुदिसितेवहुवाजवजाई ८ दोहा कहतभयेअैसेवचा
नकरिकेसोरकगेर धरहु धरहु धावहुतुरतवचिनजाहिअवचार १ चौपाई सु
निगरजनिदानवदलकेरी जानिचहुंकिंतलीन्हैयोधेरी १ प्रभावतीगुनवतिचंद्रा
वति रुदनकरनलागी सभीतअति २ प्रभावतीप्रद्युम्नबोलाई जोरिपानिपगम
सिरनाई ३ रुदनकरतवोलीअसवैना अवतोवचवकठिनवलअैना ४ हमरेसेग
तुमहंकह्यपारे असुरमारिडरिहैवलवारे ५ ततेतुमसैपानिकपाना करहुद्वारि
कैतुरतपयाना ६ सुतअनुरुद्धैरुकुमिनिमाते देषहुजाइ सहितकुसलाते ७
जोहमकेसहजीवतरहैं तौफिरिकंतनुमैमिलिजैहैं ८ दोहा गदसावहुकोस
गलैअपनेजीवनहेत भागहुकौनिहु भेषधरिगवनहुतुरतनिकेत २ चौपाई दुर
वासमाहिगिराउवारी कैहैविधवानाहिकुमारी १ तिनकेवचनमोहिविस्वासा
तासुसरवदारषहुंआसा २ असकहिभो ३ ५०६ वाय ६ दियप्रदुम्भारि
रहिगहाई ३ सोप्रनामकरिलियमसुकाई बोल्योवचनपरमसुषदाई ४ मतिमै
आनसिउरमह्यपारी सुनेगिरायहसनिहमारी ५ काकरिहैदगववलवाना होइहि
सकलभौतिकल्याना ६ पिताककाजैअहैतिहारे अहैंतेसरहतेहमारे ७ नेकहुजो
दुषतोहिनहोवैतौभुजडंडमाररिपुषेवि ८ दोहा रुसकमलपदकीरुपामोपरय
हिविधिजानु त्रिभुवनमेअसकोउनहीजितैजोमोहिंवलवान १ चौपाई वज्रनाभ
कीकेतिकवाता पैसंदेहयहउरनसमाता १ पितापितृअनिरषिवधुधारा पाछेहो
इडुषितजियतारा २ तौदुषदूनहोइपुनिमोको यहितेप्रथमजनावहुतोंको ३ प्रा

भावती पुनि मंदहि मंद द्योली सुनहु कृष्ण के नंद ४ रक्षहु जिय अपनो सव भौंती
मते है मम सीतल छाती ५

यावच्चनसुनिजदुपतिनंदा लहृयोतहौउरपरमचन्द्रंदा ७ प्रभावे
दोऊ निजनिजयगिनिदियेचसिसोऊ ८ दोहा ९

मनिदेस तुमरहनिजनिजनिजायुधरहियाहिदेस २ चौपाई

वचनउच्चारं हर्माहप्रथमजुधकरवञ्चयारा १ १५

वननहिंजचितविचारे २ विहंसिकह्यैतवगदयलवाना

पयाना ३ है हमार बालक तुम दोक यह अनुचित कहि है सब को क ५

महिलषहतमासा अजुकरहंदानवदलनासा पूतय

निहेजनसिलिकरहिलराई ई पयग

आर्द्र ७ अथ द्वितयेति निर्दिष्टं जलं गोदानवत् आसर्जितं अर्द्रं न

वधकृत्स्नरत्नसंज्ञे ध्वनिगानि नातेमस्मकहृत्तदो अपनेमनहि विबोधि २

वैश्वकारतुरतलजह धारना र नातमत्रसकहत्हात्रप
ईगहकाकापल्लिमकेदागं प्रजेजह तईकादिअपागं १

इ गद्दका का पाष्क मकद्वारा पर जुद्ध तहकराह अत्र पारा
मावधान नवद्वैक न हि नगई ३ मे पविमान दौ दानव दान मे

साविधान्तहकराहलराइ २मत्राविसतहादनवदलम
मलमि ३ गदसावद संमनकविरीजोप निजनिजदामदिकदं गदिनीजोप

पुलम ३ गदसावहु समेत
कलम ३ गदसावहु समेत

कलसुतसमरसयाना । १ । १५ । ५

रा महाबलीरकुमिनीद्वारा ह म का गगन पनु स

भायो ७ रच्यो सहस्रसिंरकायकनागा तैहि सारथिक

निकसतनिरषिनेवासेतेदानवकृष्णकुमारं ५१, ५२

र३कुंदवामन असकहिन्त्रसुखविं

यसिंहनादश्रृंगार १ तप

रक्षायोद्दिगंतनसारः : १५

न धायेविसिषविकराल ३ मुषतजतज्वालाभाल मनुमहाकाल

पट्टिअपार रहिछाइयलनमभार ३ २५५११५

यक येक सरनं अनूप दसंद सकडेतिन रूप पूहल हलतदानवकैर ९१२

घनेर मूषोरुसानकहार जिमिकरतआसुहिलार ई तहँअसुरकोऊभागि असु

रसपेदुष्याणि असकियेदीनपुकार वहचौरअतिवलेवार७ कियअसुर

चार मन्त्रिगणैर्हाहाकारं श्रवकरुहनाथउपाय जेहिभातिवहवृषिजाय ८

वज्रनाभदानववचनमुनिश्रुतिसैकारिकोपिबोलिमुनाभैभ्रातकोसासनदियोसबोः

पि १ चौपाई वेगिबुलावहु सैनहमारी करहु समरकी तुरततयारी १

जोरा ३ स्पंदनतरलतुरंगमंतंगा महारथीअतिरथीअभंगा ४ परसुपरिधकर
 बालकराला भुगदरमूसलभिंडहुपाला ५ औरहुआयुधतीषननाना धारिअसुर
 चदिचदिनिजजाना ६ आयेवज्जनाभकेद्वारे सुरनसमरमेसदनवारे ७ वज्रा
 नाभलपिसैनअपारा रथचदि संगरकरनसिधारा ८ दोहा वज्जनाभरनमहा
 गयोहरिसुतपत्तोदेधाय सवेदानवनकहतमोधरौनअववचिजोय २ चौपाई
 सुनिस्वामीकिवचनकठोरा धायेदानवतीनकेरौरा १ वेत्तोहरिपुत्रहिचहुवोरा मार
 नलागेसस्त्रकठोरा २ तीरनतोपितुरेतहिताको जिमितोयदततितरनिप्रभाको॥
 ३ तहेअभुतविक्रमीकुमारा छाडीधनुषधनतसरधारा ४ छुरछुरघनालीकना
 राचा कठेवानवहुवदनपिसाचा ५ छायरहेदानवदलमाही असनहिकोउजेहि
 तनसरनाही ६ कहूफिरहिविनसुंडवितुंडा कहूउडहिंसुंडनकेमुंडा ७ एकसर
 लगिदसविसतनफूटे येकहिसाथअसुरमरिजूटे ८ दोहा उठतगिरतपुनि
 पुनिअमतनदत्तवदतभजिजात सहिनसकतदानवप्रबलकृष्णकुवरसरघातचौ
 पाई अंतरिक्षतैकृष्णकुमारा छोडतवारवारसरधारा १ असुमानजिमिउदित
 अकासा किरिनछायजगकरतप्रकासा २ तैसहिकहतधनुषसरधारा लविन
 परतगोविंदकुमारा ३ तीनकरोरदैसरनमाही किभिआकुंभसरिसदरसाही
 ४ किचोदानवीदलयेकवार परमदुषितकैहाहाकारा ५ आनितनदीवहनतहेसा
 गी प्रगटीजोगिनततिअनुरागी ६ काककंकअरुगृहअपारा रुधिरपा नपला
 करहिअहारा ७ धावतभूतपिसाचवेताला गावतनाचतदैताला ८ दोहा लो
 थिनसोपुहुमीपटीकटीसैनतहैआसु घटीहैकमहभदनकीघटीविजयकोआसु
 ३ कुंदतोमार भोअनलकृष्णकुमार दलवनदहततेहिवारकोउसक्योनहिसमुहा
 य सवचलेदैसपराय १ गदसांवकेदिगजाय लागेकरनरनचाय गदगहिगदागु
 रुवान कियसमरमदूमहान २ फोत्तोमतंगनमाथ भंजोरथनवहुगाथ येकला
 रअसुरहजार कीन्हप्रहारअपार ३ तिनकोसहतरनमाहि गदधावतोभैनाहि क
 हुंदुरददतैउचारि वधकरततासुप्रचारि ४ गजदंतलेदोउहाथ फोरतअसुरगना
 माथ गदलषतदानवजूह भागतकरतअतिकूह ५ तेहिमहाकालकराल दानव
 गुनेतेहिंका ल उतसांववीरप्रचारि दानवनयेसरभारि ६ कियअंगभंगअनंतकै
 दियेकेतनअंतजेसांवकेसनमुष्ण गेसुभटदानवमुष्ण ७ तेगयिजमपुरवीरता
 जिसमरमहिसरीर पुनिरुक्मिनीकोनंद वरस्योविसिषकेरुद ८ कैगोतहांअं
 धियार पुनिमचौहाहाकार यहवज्जनामविलोकि दौरतभयोअतिसोकि ९ ते
 हिंसंगसुनाभसुरारि धावतभयोधनुधारिप्रदुस्त्रपेटाउवीर मारेअनंतचतीरा
 १० तिनकेसरनसवकादि हरिसुतदियोसरयादि लखवेतमासाहेत नभरहेनाका

निकेत ११ गदसांवविरथहिजानि वासवउरैदुषआनि ।
न मेजोतुरतहरषान १२ गदचढ्योगंजपरजाय सांवहुरअसुषपाय ।
वाहनदोय दियअसुरगरवनपोय १३ पुनिप्रवरऔरजयत ।
मतुरत प्रद्युम्नकरनसहाय आयिसमरमहाय १४
तजियोनअवसरचंद जवहुमकहै गेटेरि तवछौडियो सरफेरि १५ ।
तनतियजाय दानवनआवैधाय गदसांवहुंजुधकाहि ।
१६ देहा नारिन धरषनजगतमे सुनिये प्रवरजयत होतमरनहै तेकठिनताते
जाहुतुरत १ छंद सुनीहरिके सुतकीवरवाणि गयेदोउवीर महासुषमानि च ।
देहाउअनतजेवहुवान लियेवहु दानवकेहरिधान १ सुवज्जनामसुनाभप्रवी
रवसीसवदानवहूरनधीर ।
यार २ कहेवचिहैनाहिरुसकुमार कियेअपकारहमारअपार रहेअवलोक
पिकेइतचौर नजानेहुकालवसेवलमोर ३ सुनेअसंदानवकीतहवानि कहे
१२२ २३ सु । पडोतुवसैनहिमइअकेल ।
२४ २५ २६ दियोहरिके सुतपैसरतोपि ।
२७ २८ २९ भइवरषावहुआनितधार ।
३० ३१ ३२ तहोहरिके सुतमायप्रधान ।
३३ ३४ ३५ तुरतहिनासिदियोअधियार सवैअरिमायभइजरिहार ।
३६ ३७ ३८ रवरनमेनिजकोटिनरुप १ रहेजेतनेअसुरसप्रवीर ।
३९ ४० ४१ सवै कावुक भरोभयमानिमनेअसलेषि
४२ ४३ ४४ देहा येकप्रद्युम्नसो समरमहवचतरहेनहिसोय कोटिनप्रगदप्रदुम्नभेअ
४५ ४६ ४७ चिहिक छंद लयीदेवराजोहरीपुत्रमाया भयोचकतेठीकयकोन ।
४८ ४९ ५० नमायावलीवज्जनामा देयायोसोअपनीकोटिआभा १ कुमारोत
५१ ५२ ५३ इलेदानवेज्जालमालानिछाया तहावा रुनीको कियोदानव
५४ ५५ ५६ जलैधारधाईसवैजुददेसा २ तहांवायवीकोपसासोकुमार उडेसेधमाओ
५७ ५८ ५९ नसोवासुकोवेगसग्याममाही रचोवज्जमायाप्रदुम्नोतहोही तव
६० ६१ ६२ चारैसमाया कटीजोगिनीभूतिनीभीमकाया ।
६३ ६४ ६५ तुरतैदह्योजोगिनीऔषवीसा महोदैसगंधर्वमायापसारी ।
६६ ६७ ६८ ५१ नवैअपसरागानगंधर्वकर्ते महामाधुरैसोरकैमोदभते तहांग्यान
६९ ७० ७१ नसोआसुगंधर्वकोनात्यसारा ई सु ।
७२ ७३ ७४ नदिसकीनी सवैदेवतैकोमहाभीतिदीनी रचीसंगिमायातहोरुसमंदोमद

मोहनीकोकियोनत्रमंदा १ रवीसर्पमायातहोदैत्यराया महाश्वरैसर्पसंया।
तच्छाया गोविंदोतनैगादुरीकोपसास्यो कदेवैतैवैश्वर्याभसुडास्यो ८ दोहासाया
वलीविचारिकेप्रदुम्नहिअसुरेस हननलम्योदिव्यास्वतहंकरिकेकोपअसेस १
छंदत्रोटक वरुनास्वहिबेगिचलायदियो पदिमंत्रहिंकोयकवानलियो हरिको
सुतआवतदेधितहो। तुरतैधनदास्वचलायमहा १ कियवारनवारुनअस्वहि
को तवदैत्यलियोयकसस्वहिको जमराजहिमंत्रहिकोपदिके हनिदीनप्रदा
महिकोवदिके २ तववासवअस्वकुमारलियो हनिजाम्यसुअस्वहिरोकिदयो
तवलैविधिअस्वसुररिह्नो अववाचतनाअसवैनभन्यो ३ तहंकस्मकुमार
हृप्रमहसिरैलियचित्तविचारिनऔरभिरे दोउसायकजायअकासलेर समता
लहितेतहंआसुजरे ४ तवदानवपासुपतास्वलियो सबलोकनकोअतिभीति।
कियोचहुंवारहहारवछायरह्यो सुरसिद्धस्वस्तिसेबेदकह्यो ५ लषिपासुप
तास्वप्रकासमहा पितुकोलियअस्वकुमारतहो उतसंकरअस्वचल्योरवके ६
तस्वसुतअस्वचल्योअवके ६ सुरमानिमहापरलेमनमे भजिगेतजिअस्ववराछ
नमे लहियेअस्वअस्वप्रकासवडा छिपिगोसिवअस्वछनोनअडो ७ दसदानवजा
रनलागतभो असुरेससम्प्रातहभागतभो भटहंसुवभागिचलेभभरे रनमेजुधहो
तनहोसभरे ८ दोहा जेभागेतवनिगयैरुके भयतेछार तवनिजपितुकेअस्वको
कियकुमारसंहार १ छंदगीतिका तहंवज्जनाभसुनाभदानवनिरषिअस्वसंधार
को धावतभयेदोउधनुषधरिवधकरनकस्मकुमारको औरहुसवेदानवबलीसा
रिकेगहेहथियारको यकवारसोअस्वपारकेकैकियेविपुलप्रहारको १ तहंकस्मना
दनबलनिकंदनरोकिस्पर्दनव्योममे हनिमुरप्रवेडनअसुरमुडनकियोबंडनजो
समे चहुंवोरतेसरधारधावतिधधकिपावकज्वालसी केतेजरेकेतेसरेकेतेभरेभ
यआलसी २ कोडंडतहंमंडलाकारहिदामिनीसोदमकतो वरषाचहुंकितविसिषा
कीटकोरघनसोधर्मकतो उतवज्जनाभसुनाभदेउकरिसिंहनादअस्वपारको हवति
मनहिंकर्षतधनुषवर्षतसरनिकीधारको ३ निनकेअंगनतेहिछनसरनरनमहेरज
यकरिपोरहै चहुंवोरसायकधारभोरतचलतकस्मकिसेरहै नहिलपियरतप्रा
युमवपुनहिरथहुसारथितेहिछनै सरपुंजसचुनगंजचहुंकितकदतभरभरतेहि
रने ४ कहुंलीकसोकदिजातदृगनरेधातकस्मकुमारहै कहुंठोरठोरहिंदोरिदोरि
करोरिकरतसेधारहै सुरसिद्धरिषिगंधर्वसर्वविलोकिविक्रममारको बहुविधिस
राहतविजयचाहतभारिसुमननिधारको ५ दानवनजियकीहरनहारीनिसाभै
कारीभई धरितेगकंधकबंधधावतसारुधरुमुषधुनिठई सबकहैहिंजदुबंसीना
हीयहकालवपुधरिआइगो भागहुसवैअवलरवजवितनसकलदलयहपाइगो ६

कोऊभ्रमंत आर्तपुकार्तपुकारतैरुहैरह्योहाहाकारसिगरेदानवीदलमेतहो

तिहिमयावनी प्राचीदि सामहं प्रगटभैयूषनप्रभायरपावनी
 केवैभागदानवदलनहै अरुसवैहस्मकुमारसरसाधारकियअसुरनमहै
 रगाचारिदेडनिसिजानि संध्याकालविचारिके प्रवरजयंतहिआनि
 केसबकुवर १ देहा जोतुमअरुकोसमरधरीद्वैकलोवीर
 तनभगगाकेतीर चौपाई प्रवरजयंतकह्योअसवानी
 नी १ हमकरिहै संगरयहिकाला वधविसेषिदानवनविसाला २ त
 योअक्रासा

विकियपितुकोध्याना ४ इतजयंतअरुप्रवरप्रवीरा मारनखगेदानवनतीरा ५
 येकसतहै सतत्रैसतवाना येकसहस्वद्वैसहसमहाना ६
 लमे कियोनासअसुरनवहुपलमे ७ तवप्रगटायकालसीअ
 थायेप्रवरजयंतहिवोरा
 नाभदानवइतैअरुसुनाभरनधीर उतैजयंतसुरेससुतसवासुप्रवरप्रवीर २६

ननकाटै दोक दोहन के तन सरपाटै २ दोक वहु विधिरथन धवावै नुरि नुरि ये
 रिबिल गद्धे जावै ३ दोक के धनुष मंडलाकार दोक भर कोप के भारा ४ दोक मडा
 विक्रमी महाने दोक छौं डैवान समाने ५ दोक दोहन के धनुष भजे दोक
 दुहन वाजिन गति गजे ६ दोक दुहन पर सखल चलाये दोक दुहन के काटि गि
 राये ७ दोक दुहन मारि सखाये दोक दोहन किय मुरखित रोषे ८ दोहा यतने
 मे अस्तान करि प्रात कर्म निरधारि आयो कस कुमार तह दान वजुद विचारि
 ३ चौपाई दन नख गैया साय करि सयागी मनु दान वदल लोगी आगी १ इतना
 मे परका सपे सारी पूरुव प्रग दत भये तमारी २ जानि वजना भविष्य काला
 गरुड चढेत हं कस कपाला ३ जहं अका सम हवा सव ठ एक्क जडु पति तहांतुर
 तहि गण् ४ लषन खगेत हं परेत मासा पांच जे न्यको सोर प्रकासा ५ लषि जडु
 पतिक हं स सुषारी आय काम सो गिरा उचारी ६ पिता रावरे के इत आये वा
 सवनिकट वरे सुषाये ७ संप सोरय हजडु पतिकी न्हैयो कुवर ताहि तुमका
 सनहि चीन्ह्यो ८ दोहा जानि पिता आनंद नत हं दरसन करन विचरि तुरत हि
 उडि अका समेग यो कुमार सिधारि ४ चौपाई निरषि पिता कह कियो प्रनामा
 सुतहि विलोकिक ह्यो श्री धामा १ अवलौ तुम वेलव कस की न्हैयो दान वख्य का
 रिजय नहि लीन्ह्यो २ चढहु गरुड परजहु कुमार करहु इत दान वसंधारा ३ प्र
 भुको सासन धरि निज सीसा चढ्यो गरुड पर सुत जगदीसा ४ तुरत हि वजना भदि
 ग आयो जोर सोर करि गदा चलायो ५ दान वके वर गदा प्रहार लगत भयो जस कुलि
 स प्रहार ६ गिल्यो भूमि मे मुरखि सुगरी निकसी रुधिर धार सुष भारी ७ उठ्यो सभा
 रि फेरि वखवाना लख्यो कुवर कर करन वषाना ८ दोहा जगत सदाहन जोग हौ हे ममा
 रि पुवखवान मोहि मुरछाकार क समर निभुवन महे नहि आन ५ चौपाई ये अवस
 हहु प्रहार हमारा परेरहु दनहि भजहु कुमार १ अस कहिकी न्हैयो सोर कठोरा मा
 नहु घहरि उठे धन धारा २ वहु कटक घटन जुत जोई हन्यो गदा प्रदुम्नहि सोई ३
 वजना भकी जार पवारी लागी गदा खटाटहि भारी ४ अनित वमत विकल हरि
 नंदन गिल्यो भूमि परजहु कुल वदन ५ निरषि पुत्र मोहित जडु राई दियो जोर कर
 सख जाई ६ सुनत प्रद्युम्न संख धुनि भारी डक्या तुरंत सरीर सझारी ७ छौडन च
 हीवान रन गाढो सन्मुख वजना भल खिगाढो ८ तव जडु नदन चक पठायो तुरत
 प्रद्युम्न निकट सो आयो दोहा उडि अका समे आसुही गह्यो आयने हाथ छौडत म
 यो तुरंत तकि वजना भको माय ६ चौपाई भयो सुदरसन के प्रकासा मानहु कोटि
 मान कर भासा १ लग्यो तुरंत वजना जग जाई वजना भसिर दियो गिराई २ तव सुना
 भल विषं धुनि नास धावत भो प्रदुम्न पर आसु ३ तेहि प्रदुम्न पर जात विलोकी लि

योताहिगदवीचहिरोकी ४

पूलागतगदकरगदाप्रहारा कहीअसुरउरआनितधारा ई कहीप
महानी मरिमहिगिसौअसुरअभिमानी ७ सतपचासजेदानववाचे
येतैअतिभयराचे ८ दोहा श्रीप्रद्युम्नगदसावभटक
देवअवरषडेपायेपरमहुलास चौपाई

हुंदमिनकोवहुसोरा १ नचहितहोअपसराकरोरा दवनकेदिलकीद्रुतचोरा २

निरषिवज्जनामहिवधघोरा ३

उतरिअवनिआयेतेहिहोरा

मिनीकिसोरा पूवासववचनकह्योसुषवोरा

जेहिलषिभोप्रसन्नमनमोरा ७ तैसहिगदवाहुनकोजोरा

८ दोहा फेरिचक्रधरवज्जधरगवनवज्जपुरकीनवा

चौपाई सवव

१ प्रद्युम्नहिसावहिगदकाही

भागचारिचारिहुभटकाही वाटिदियोहरिकरिसुषमाही ३ चारिकोटदानवकेगामो

४ चारिभागतहपुरकोकरिके

केपूहंसकेवुआदिकसुतकाही करिदीन्ह्योअभिषेकतहोही ई हरिवासवही

न्योवरदाना अमरहोहसिगरेवखवाना ७ रुकैनगतिहिहोलाकतिहार

जिसदोयहमारी ८ दोहा तवसिगरेसुतमुदितकेभूषनवसनमनीन रथतुरंग

मातंगवहुहरिवासवकहदीन १० ११

ककालतहवसनकोसासनदियोसुनाय ११ चौपाई तवसिगरेभटकियेप्रनामो

गवनकियेसवनिजनिजधामा १ असकहिहरिअतिआनंदलाये चढिषगपति

द्वारावतिआये २ अरुअैरावतचढिअमरसो गवनकियोअमरावतिदेसा ३

सुनिप्रद्युम्नविजयपुरवासी होतभयेअतिआनंदरासी ४ नहिप्रद्युम्नकेसमवस

वाना अैसोकियोठीकअनुमाना ५

नभाना ई अंबलोनृपतिनपुत्रनकेरी मेरुनिकदहैरा जेवनेरी ७ क

दआदिककछुदिनवसतरहेअहसादिक ८ दोहा रुकुमिनिनंदनकीविजयसुने

जोकोउचितलोइ पुत्रपौत्रसवसपदाताहिदेहिजुंदराइ १२ १३

संतुष्टसदोही वसतरह्योद्वारावतिमाही १ एकसमेताकेसुतभयऊ धरनिछुवत

तुरतेमरिगयऊ २ मृतकवाललेविषदुषारी राजद्वारगवन्पोजुतनारी ३ तहोही

लकवसुधामहधरिके लगेविलापकरनदुषभरिके ४ लागोकहनपुकारिपुका

री सुनहुसवैजनगिराहमारी ५ नामहनवैरिनपापिनचूडो पिपेमादसागरमहवू

[illegible]

केहि विधिरसनहमकरहिसासनदेहुप्रवीन १ चे
 मसोकापूछहुकुरुआई १ हमतोछत्रभेषभरिधारे नटसमजीवतवसेअगार
 हुआयविप्रसुतकाही मीचनगीचजायजानिनाही १ हमनहिजैहैसंगतिहारे जदुव
 सिनलैजावउदारे ४ प्रदुम्नहिअरुआरजगमे लैनजोइयातुमवोहिधामे
 रचहोमनमेतुमजाको लैजैवोअपनेसंगताको ईचहवालकवैब्रह्महाने ५
 रनकरकवहनजाने १ तवअर्जुनकछुसंकिनकेके वारवारमाधवमुषजैके ६

चौपाई तहंजायमंजनकरिवीरायेहिरिकवच आचमनसुनीरा १

२ धनुगाडीवहितुरतचढाई छोडनल

अवनैतेअकासखाराजा आथदिवोववानदराजा

५५

३ छोडिवालकोमरनषभारे १

४ तववालकजायोइजनारी भूमिगिरतसोपस्योनिहारी ८ दोहा पुनिबिला

५ लैगोलैगोपुत्रममला गीकहनपुकारि ४

६ आयोजदुपतिसभामभारा १

७ देशहुयहसूकताहमारी २ वचननिपुसुककेसतिजानी

८ जोप्रदुम्नअनिरुधहथीरा श्रीवलभइअरजदुवीरा ४

९ राषेरहेकिपारथकेर ५

१० गिनतीवीरनभेनहियाकी वलकवीरसमवडीदगाकी १ रेमिथ्याकेवालनहारा

नुगाडीवकोवारवारधिकार ५ चौपाई हसोदेवजेमुनगहमाही तिनकोचाहतल्ला
 चनकाही १ वतितोरिकुमतिप्रगटाती मोहिजोहिछातीजरिजाती २ सुनतविप्रवा

३ प्रदोषस्यसाचीवरमंत्रा

उडिचस्योस्वतंत्रा ४ गोजमराजअनवलवारो तहनविप्रवालकनिनिहारे

तहोनहुजसुतदेशतभयऊ ई १५

प्रवीरा वायुलोकपुनिगेरनधीरा १ वरुनलोकपुनिलोककुवेरा
 नकेरा ८ दोहा अतलहुवितलहुसुतलतिमिओरतलातलवीर महातलोसुग

१६ १७ १८ चौपाई इनसुतयोजोइनमहजाई पेनकतहुद्रगपरे

१९ दपाई १ तवसुधिकरिप्रनपांडुकुमारा डधीहारिकैवहुरिसिधारा २ नगरवाहिरे
 वितावनईजरनचह्योअर्जुनदुषछाई ३ जदुवसीसवयहसुधिपाई प्रयुग्मादिकह
 सेठठाई ४ आयहुजस्योवालकनिधोयो तनतनिजविकमसवधोयो ५ जेअसवि

नविचारतवाही तिनकीयहीदसाजगमाही ई सुनिअर्जुनकहैजरतमुरारी गा
येआपुअतिआसुसिधारी ७ लियोचितातिलाहिजवारी सुधासरिसमुषगिराज
चारी ८ अवनहिजरहअनल अरिधाखक हमदेषायदेहैदुजवालक ९ कैहै
कीरतिविमलतिहारी गैहैजाहिमनुजगुनिप्यारी १० दोहा असअर्जुनसोकहिह
रीदारुकसूतवोलाय त्यावहुअथमेतुरतदियोनिदेसमुनाय ७ त्यायोदारुकतुर
तरथजेहिरविसरिसप्रकास अर्जुनकोकरिसारथीचढिगरमानिवास ८ चौपाई का
ह्योपार्थतेतवजदुराई पछिमदिसिचलुरथहिधवाई १ मुनिपारथकेसबकेबो
ना वाजिनवागगह्योभरिचैना २ हरिकहेनकुपीठछुइदेह अतिदिठनिजआस
नकरिलेह ३ पारथपीठछुयोवाजिनकी मचीभनककिकिनिराजिनकी ४ लूकस
रिसकहिगोहरिजाना कोइकेइगमेनाहिदेधाना ५ छापरह्योतहैघरघरसारा
मानहुयहरिरहेघनघोरा ई सिंधुतीरजवगेजदुराई तवअर्जुनकहसकाआई।
७ हरिकहकछुसंदेहनकीजे वारिधिमधिवाजिनकरिदीजे ८ दोहा तवअर्जुनकछु
पीठछुइकचीकरिहैवाग हूकीदैसागरविचैडाह्योवेलमनलाग २ चौपाई सागर
जलमहकसतुरंगा परसतपगकहिगयेअभंगा १ यहिविधिसातसमुद्रना
डोंके तदपितुरंगनेकनुहियाके २ सातहुदीपनमहजदुराई आकतसमकहिगेसु
खलाई ३ जहजहजदुनदनरथजातो तहैतहैसोरहिमात्रसुनति ४ सकैदेपिनाह
दीपनिवासी चकितपरेदेवनकेआसी ५ रहेजेगिरिसातहुदीपनमे तिनकोना
धिगयेयकछिनमे ई निरष्योलोकालोकपहारा धुवसुमेरतेऊचअधारा ७ अ
तिरतंगसविअर्जुनबीर कैसकितकियवाजिनधीरा ८ दोहा तवहरियारथसो
कह्योलेचलुचपलचढाय यहियहारवहिवारमेरविप्रकासनहिजाय ३ चौपाई
अर्जुनऊचवागकछुकीन्ही तवहितुरंगपवनगतिखीन्ही १ तुरतहिलोकालोकहि
अंगा विनवेलंवचढिगयेतुरंगा २ तहांमहातममहाभयावन सुरासुरहुजहसा
कहिनजावन ३ अर्जुननिरषिराकितहसंदन कह्योजोरिकरहुजदुनहन ४ अवा
तोआगूअतिअधियारा गवनजोगनहिपरैनिहारा ५ हरिकहैसीधैकरहुतुरंगा
प्रविसमारगमिखीअभंगा ई पारथवाजिनदियोदसारा सनमुषचलेमहाअधिया
रा ७ निरषिमहातमसिरभिभकारी लौढिभगेतुरंगजवधारी ८ दोहा तवहरिक
हताजनह नौवाजिनवागउठाउ डारिदेहतममहतुरंगमनमहसंकनलाउ ४ चौपाई
पारथतुरतहिफेरितुरंगन ताजनहन्योजोरिकरअंगन १ कसालगतचपलासमा
चमकेवाजीउडिअकासमहभूमके २ परेकूदिनेहैअतिअधियारा करदससमतम
गाढअपारा ३ गडिगेतहैचारिहूतुरंगा उठतउठायनहितिनअंगा ४ आरुमारुताज
नहरिकहेऊ अर्जुनतुरतकसाहनिदयऊ ५ वाजिनताजनहन्योत्रिवारा पैतुरंगनहि

सहेजवारा ई तव अर्जुन कह अवकाहे वै अंधकार वाजिन वलखो वै

१. निप ॥ अ. ॥ १५ ॥ जै ८ दोहा अस कहि पारथसात हौतुरतहि
छंद

तभोजहं जहं चलन अधियार फारत करत चक्र प्रकासको तहंत हंतुरत गमनत
१ तमदलत सोहत चक्र

लंकाधिपतिकी मूल सेन विनास की नमहान है ७
तकि संकषे नहि सन्मुखे व्याकुलित दोउ दृग मूदि की नो आयनो नीच मुखे २
धहाद सको दिजो जनमहातम नापत भये महिनी रमारुत ते जनम आवरन पावोन
पिगये त्रय को दिजो जनकनक धरनी सत जन तेन चतभे तहं परम अद्भुत धाम ॥

मनिजदित कंचन वंभ सहस विराजमान

नरसना के ठस्याम विराजही तेहि मद्दि परम प्रभाव पुर चौतम जगत पति राजही ॥

४ घनस्याम तन पीरो वसन ससि समवदन ई लुन भले
समुकुंड लौकान नरले भलकै सुआनन आयकै अलकै अमल सुषमा भरी सोह

त पुलव सुवाहु आठहु हिये को सुभम निधरी ५ वन
मह सोहनी कमलाकरन चौपति चरन निजकत आनन जोह न

द आदिक चक्र आदिक आयुधौ बहु वोर सोहत सुभगतन परि पूरवे मय योनि ॥
थो ई आयुष्टिकी रति अजा अनिमादिकहु सिहि सुतन धरी सेवन करहि प्रभुको

सदो बहु वोर ते मोदिन परी अस निरखि नारायन सुभो मेळी दिरथ दिग जाइ के वंद
न कियो जडु नंदतिमिक लुपाडु नंद डे राइ के ७ हरि पार्थ को लपि सुदित है भो माय

३ लसु ॥ ३ ॥
आप दरसन हेत हरि त्यावत भयो अवपाइ दरसन रावरो मम काम पूरन दै गयो

दोहा हरन हेत भूभार के लिय भूमे अवतार सोहरि दल आवहु तुरत हेव सुदेव कु
मार १ चौपाई नरनारायन पूरन कामा देन हेत जगमंगल धामा १ प्रगट करहा

देउ धर्म अनंता जो क रिल हत मोद जन सेवा २ अस कहि आठहु बालक दीन्ह्यो दोउत
यो लुकाहि बंदन कीन्ह्यो ३ लेदु ज बालक चदिर थमाही आयते हि पय जडु पुराही ॥

४ विप्र हि बालक दीन्ह्यो सो आसि पदिय आनंद छाई ५ अर्जुन विस्तु धाम कहै दीपी ॥

१ पस ॥ १ ॥
ई युनि अस्मानि लियो मन माही किन हरि रूपामोर वल
असवहु चरितन न देयावत करत जग्य दुजवर सुषकावत ८ दोहा विषय

१ गत अ ॥ १ ॥ १ ॥

म१ निजकर अर्जुन आदिकर पापिन नृपनन साइ धर्मचला यो धरनि मै धर्म राज सुव
 छाइ २ इति सिद्धि श्री महाराजा धिराज श्री महाराज वांधव सविस्वनाथ सिंह जूदे
 हात्मज सिद्धि श्री महाराजा श्री राजा वहुदुर श्री कृष्णचंद्र कृपा पात्राधिकारि रघु
 राज सिंह जूदे वहुदुर श्री कृष्णचंद्र पुनि धोय कोनन वतित तम स्तरंगः ८८ ॥ ३॥
 दोहा अवसुनिये कुरु पतिकथा श्री वसुदेव कुमार लेज दुवंसिन संग मेकी न्हो
 वारि विहार १ चौपाई येक समे हारावति माही राम कृष्ण केव सतत हाही १ मैसा
 मुद्र जात्रा तहिकाला तव परजालहि मोद विसाला २ गये कृत्रिपिंडार के सिंगरे म
 जनदान किये मति अगरे ३ तहें वसुदेव हि आहुकराजे और हनुमन को डिसमा
 ने ४ पुत्र पवन नमि वन मविन सुदर सखा अरु लैवा जे निन ५ निज रानी अरु सब जडु
 नारी हरि वल्ले सै गगये सिधारी ई तहें लाषन गनिका गनगवने गायक नरतक
 तजित जिवने ७ जव सागर तटगे जुदु राई जुरी समाज महा सुषदाई ८ दोहा अ
 थम हिरेवतिके कमल कर गहि वल्लवान विहरन हित प्रविसे उरधिकरि कंद
 रीपाना २ चौपाई पुनि सारह सहस्र विधानी अरु सत अरु आठौ पद रानी १ लो
 सैंग प्रविसे जल जडु नाथा पुनि सब जडु प्रविसे तिय साथा २ तव जडु नंदन गिरा
 सुनाई हिलत कोकन हिकै रैल राई ३ हरि प्रताप ते सागर नीरा भयो सुषदन हिरा
 ह्यो गंभीरा ४ सीतल सुषद सुगंध समीरा वहत भयो तेहि कून अति धीरा ५ वार
 वधू सजि सकल सिंगारन जल मह प्रवि सत भई हजारन ई तहें मनि जटित कन
 कल धुतरनी ल्याये दूत परम मुद भरनी ७ मकर विहंगम गुण सुषवहु सोही नारि
 पर सपरतिन आरोहै ८ दोहा तहें लोचन जेहि सुख लोचन मधुर सुरकाय गान कर
 नलागी ललित वारवधू हरषाय १ चौपाई गंधर्वन आवाहन की न्हो अरु हरि
 सकहि सासन दी न्हो १ २ तहां अपसर कोटिन आई २ १ स्वर्ग लोक ते अति क
 विछाई १ २ तहें किन्नर गंधर्व हुनाना आयै लै लै वाज विधाना ३ तिन अपसरना
 कह्यो भगवाना जादव सब है हृमहि समाना ४ ततियेक येक जडु वरपाही सत सत
 करह विहार हाही ५ तेहरि सासन धरि धरि सीसा सब सुंदरी मुदित अवनी सा
 ई जडु वंसिन के संग अपारा लगी करन वहु भांति विहारा ७ गावहिना चहि वाज
 वजावहि जडु वंसिन उर सुष उपजावहि ८ दोहा रानिन सारह सहस्र मधि जडु प
 तिकरहि विहार तिमिनि जनि जनवला नि संग सोहत सकल कुमार २ चौपाई करत भ
 ये सब आसवषाणा होत भये सदमत सहाना १ करत कटाक्ष मेद सुसकाई लोहि अ
 पसरानि चोराई २ हंसत हसावत हल सत हैरै वारवार सुष मह कर फेरै ३ कोउ
 अपसरन संग लै जावै रैवत गिरि विहार करि आवै ४ सुर सुंदरिन सहित गह जा
 ई कोउ तहें विहरहि अति सुष छाई ५ कोउ अपसरन सहित अनुरागे वने नवन

५ ६ सुधासरिसमोसागरनीरा पानकरहेमोदितजद्वीरा ७ कटि
 लोभयोउदधियकजोजनप्रगदायोरंगवारिसरोजन ८ दोहा विविधिभातिसर
 जप्रभापर २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

३ चौपाई विविधिभातिप्रगटेयकवाना विविधिभातिसुंदरअतिपाना १ विविधि
 भातितहसुमनसुहाये विविधिभातिमालादरसाये २ विविधिभातितहकुसुम
 विभूषण विविधिभातिपहरेजद्वरतन ३ विविधिभातिभाजनतहव्याये विवि
 धिभातिकेरतनसुहाये ४ विविधिभातिकेवसननवीने विविधिभातिपहरेपरवी
 ने ६ विविधिभातिकीनाविराजै विविधिभातिकेमनिषट्काजे ७ विविधिभाति
 केतहं अंगरागा विविधिभातिलेपहिंवडभागा ८ दोहा विविधिभातिसंजनकरै
 रिकरिविविधिबिहार विविधिभातिकीन्हतहानरनारीसिंगार ९ चौपाई विवि
 धिभातिकीलैपिचकारी विविधिभातिसीचहिंनरनारी १ विविधिभातितहंउदैप
 रागा विविधिभातिवाढेयाअनुरागा २ विविधिभातिवालतेविहंगा
 कीउठतितरंगा ३ विविधिभातिप्रगटितहंवागा विविधिभातितहंवेनेतडागा ४ वि
 विधिभातिकीकुंजसोहाही विविधिभातिलतिकालहराही ५ विविधिभातिसुरल
 लनागावै विविधिभातिकेवाजिबजावै ६ विविधिभातिकीगति निदेशवै
 विविधिभातिकेभाजवतावै ७ विविधिभातिआनंदप्रगटाने विविधिभातिकेसा
 कनसाने ८ दोहा विविधिभातिकीमाधुरीवालहिवनितावानि विविधिभातिकीका
 तितहं विविधिभातिदरसानी १ चौपाई विविधिभातिकेवहसमीरा विविधिभाति
 सपरसिसरीरा १ विविधिभातिकुंजहिअलिदेदा विविधिभातिदेतोमुदचंदा
 २ विविधिभातिकीरितुप्रगटानी विविधिभातिकीरतिदरसानी ३ विविधिभातिस
 विविधिभातितहंहाततमासा
 विविधिभातिप्रगटितहंरागा विविधिभातिराग
 ६ विविधिभातिसुनिपरतसुवाला विविधिभातिकीतानरसाला ७ विवि
 धिभातिकेविमोदपाने विविधिभातिसुरपतिललचाने ८ दोहा
 दुनायजोकीन्ह्योसलिलविहार विविधिभातितेहिसुकविजनकरतभयेउचार ६॥
 छंदगीतिका नहंकलितुवदनयकतनकादेवरीकरिपानहै द्रगअरुनसोहतलववा
 सुकुटभकुटीनेनहै॥
 सुरसुंदरिनसासनदेतमेयहिभातिहै

हे तहं कस्तानपायसुरतियवंदिरेवतिरामको नाचनलगीगावन लगीछावन
लगीचपगनामको ३ वाजनवजावनलगीसिगरीतालदेतनालहैं वलिरामकस्त
चरित्रगावहिभरीआनंदवालहैं तहंआसुउठिदेनालदोउकरपकारिरेवतिहायको
अतिसेसुहावनलगेगावनरामममकतमाथको ४ गावतनिरषिबलभद्रकहैं
गहिसतिभामाकरनको जदुनाथहूमधुमधुरसुरगावनलगेमुदभरनको अर्जु
नसुभद्रासहितआसवपानकरिहरिसंगमे गावनलगेनाचनलगेमातेमहार
सरंगमे ५ रतिनाथतहरतिसहितआसवपानकरिहरिसंगमे गदसांवसाय
किसुकहुसारनचारुदेत्तदुरसरंगे बलभद्रसुतदोउनि सठउल्लुकअनाधिष्टक
हैं अरुभानदीपतिमानपूरनमासउद्वसूरहैं ५ निजनारिलैलैसंगमहगावता
वजावतनचतहैं आसवमतेचहैंकितभमतगतिभेदबहुविधिरचतहैं यहदेवि
कौतुककृष्णकोनारदपरमसुषपायके लैवीनपानिप्रवीनप्रेमहिभीनआसुहि
आयके ६ जदुवंसकैमधिजायकेपरवीनवीनवजायके छुटेजटानाचनलगेचह
वारभाउवतायके लषिसतिभामैमाथवैपारथसुभद्रैवामको विहसतहसावतह
वरिषितहैंरेवतीवलरामको ७ एकहाथससाफैपकरियकहाथनारदकोगा
है जलकरतरासविलासमाधवहिलेसोगरसुषनहैं अर्जुनसुभद्रासहिततहंभू
मतभूकतहिलिगेजवै श्रीकृष्णजदुवसिनवालायचनायसासनदियतवै ८ आ
धेहमारिवारआधेगामवारहिजायके कजिविविधिजलकेलिनीरतरंगफेसिउडा
यके तिनमहरहैंआधेहमारिसुतनसंगजदुवरसवै अरुनि सठउल्लुकसंगआ
धेहोहिजदुवसीअवै ९ असकहिसहितसत्याहरीमुनियैलगेजलसीचने मुनिवि
मलवीनवजायनाचतलगेहरिपटपीचने बलभद्रपुरतसमुद्रप्रविसेरेवतीकरप
करिकै तवथसेउल्लुकनि सठआदिककसरअवरजकसकैं १० इतकुबरप्रदुम्नादि
सवपिचकारिचारुचलावहैं उतकरनसोअरुनलनसोनि सठादिनीरउडावहैं॥
पुनिपुनिकरततहंपानआसवनसावसभूमतफिरैं गावतवजावतवाजबहुभा
वतभूमतभुजभरिभिरैं ११ हनिमुमनकंदुकसुमनकंदुकसुमनदालहिरोकहैं
अरविदेकेलेचंदवहुयकयेकपैमिलिमीकहैं तहंरेवतीरुकमिनसुभद्रासति
भामासपिनले करितीकुटहलकेलिकुलकरकमलअवलिविसेषले १२ तेदु
वतिमहिसमुद्रविलसाहंरहिलेकिकुटहलै मनुसहंरहिलेकिकुटहलै
कासकीन्हैभूतलै कहुंचपलचदकबलायगेदनचतुरिचातुरिकरतिहैं जिमिसरद
घनमैदमकिदामिनिचहैंकितरुविभरतिहैं १३ तहसंगनारदसहितमित्रनपानिपि
चकारिगहै गावतवजावतमुकतभूमतरामकोसीचनचहैं तहरामसषनसमा
जसंजुतधायपिचकारिनहने राहुवारततहंकजकंदुकवलतभेअतिसैधने १४॥

तहें रुविरेवतिरुकुमिनीये जायपिचकारीहनी सोउसकलसषिनसमाजजुतह
निअमलकमलनिसुषसनी मदमन्नअतिजलकेलिरतलषिसकलनारिननग
नको अमकेनेवारनहेतवारनकियोहरिसुषभरनको १५ जडनाथकीरुषजा
निसवकियबंदकंडुकजुद्धै पुनिसकलहिलिमिलिनवनलागे रागरागे सुद्धै
अर्जुनहुनारदसहितजडुपतिजलतरंगवजावही तेहिं महिमेवलभद्रनाचहि
रागसारठगावही १६ यहिभातिकरिजलकेलिबहुविधिनिकसितटठाढेभै
तनखपदिपटाग्रप्रगटलषिविहसतपरसपरसुषछये पुनिपहिरिपटभूष
नअनैयमअंगअंगरागितकिये तहें नारदहिनिजहाथसोहरिवसनभूषनस
जिदिये १७ पुनिरेवतीरुकुमिनीआदिकवरवसनपहिरतभई वैठी सषीनसमा
जजारिकरोरिससिसुषमाछैं तहें रामकृष्णपार्थनारदसहितजडुवंसिनसे
गे वैठतभयैदरवारसुभगलगायरसरंगहिरेगे १८ तहें मञ्जुमनरंजनसुर्वि
जनसूपकरल्पावतभये बहुभातिअन्नप्रकारपानप्रकारअतिस्वादनिछये
बहुमांसके परकारसुफलप्रकारसुमनप्रकारहैं दधिके प्रकारसुपयप्रका
रहुघृतप्रकारअपारहैं १९ मधुके प्रकारहुसरकरापरकारखवनप्रकारहैं कडु
के प्रकारहुतिक्तके परकारअस्त्रे प्रकारहैं मिष्टानके परकारलोपकानके परकारहैं आस
वप्रकारहुजलप्रकारसुकंदमूलप्रकारहैं २० वटके प्रकारहुवटीके परकारसाका
प्रकारहैं चोपनप्रकारसुलेह्यके परकारचर्वप्रकारहैं जडनाथकीजेनारयेका
सुषवरनिके हि विधिभै सकौ जोकि योवरननुताहिकविमाधिवारवारहिभैजके
२१ येहिभातिजडुपतिरामपुत्रनभिन्नसुहिदसषानिलै भोजनकरतरुकमि
निसुरेवतिआदितियछविपानिलै विहसतहसावतयेकयेकभोजनकरावत
करनते येकयेकदुरावतपुनिदेपावतखजिलजावतनरनते २२ यहिभातिभो
जनकरततहें रविअस्तगिरिअथवतभये आईनिसाअतिसेसुहावनिकृष्णव
लअतिसुषछये प्रमुदितसंचेरपदपारिसुपानआसवकरितां वैठतभई
सिगरीसमाजदुराजराजतमधिजहां २३ येकवोरपुरुषसमाजलैवलिराम
अतिअभिरामहैं येकवोररुकमिनिरेवतवैठी सहितबहुवामहैं ताहीसभेनाज
वजावतरामतहंगावतभये उतरेवतीजुतरमनिगनगावतमधुरसुरसुषछये २४
तेहिमहिपरमप्रवीननारदवीनसरसवजायके नाचनखगेपहिरेवसनदोहुवो
रभावतायके तहकृष्णमंजुमृदंगलैकरविविधिभेदवजावही लैवासुरीमाधु
रसुरीबहुरागपारणगावही २५ येकहाथउद्भवकंधधरियेकहाथसात्यकोगा
हे वलिराममूसनभुक्तनभ्रभ्रकनभ्रपतङ्गउठिअसकहे अवधरनिइतंत
दारिये मोहिदेहुनाचनहे सया आसवसखिखयहसिंधुसोमुष आवई अतिसंत्रा

रई भभभभ्रमतिभूमभरिमोहिमेभ्रमहुनहिभमरौनही लललवमानविलोक
 चंदहिचारुताअसनहिकही धधधरक्तधराधरचहुंवारसोरसनातहै ददद
 रक्तसुषदआसवयौमतेसरसातहै २७ तहैमिस्त्रकेसीमैनकारमासुकेसि
 तिलोतमा उरवसीहेमाअरुघ्रताचीमंजुघोषाउत्तमा सवनचनलागीमोदया
 गीगायरागनरागिनी बलकृष्णवोरवतायभावनिभामिनीवडभागिनी २८
 तहैरामकृष्णसराहिवहुतावलनिजकरदेतमे गावतसुजसजदुनाथकोसव
 लोकआसुहिसेतमे यहनिरषितहैप्रदुम्भमंजुलमधुरसुरगावनलगेरंभा
 दिसुरसुंदरिनगनसुनतैसवैसुषमहंपगे २९ तहैकृष्णपारथ्यरामनारदच
 मिप्रदुम्भसुषै गावनलगेचहुंवारतेतेहिसंगमंजुलजुतसुषै तहैसुनतसिगी
 रेनारिनरमाहतभयेयकवारही अनमिषअचलतेहिकूनभयेनहिनेकुआ
 गसम्हारही ३० यहिभौतिकेतुककरतरासविलासगावतनचतही वीसौदिव

सवीतीनिसाखनयेकसममानततही पुनिसुरतियनिगंधर्वगनकोविदाकिय
 हरिरामहै मनिगनविभूषनवसनवरवहृदीनमुदितइनामहै ३१ सोरठा य
 हिविधिरासविलास होतसिंधुमधिविविधिविधितहैजदुनाथनिवास भयौयेककौ
 तुकसुनौ १ चौपाई जौनिकुंभदानववलवाना जड़वसिनकोसनुमहाना १तीनरू

पतेजगमहरहेऊ थैकरूपषदपुरहनिगयऊ २ वज्जनाभयकताकोभ्राता ह
 न्योप्रदुम्भताहिबिधाता ३ आहप्रदुम्भप्रभावतिकेरो सुनिनिर्कुम्भकियकोप
 धनेरो ४ आयोकेसम्पलीअभिमान्नी सूनमहलजदुपतिकेजान्नी ५ मायाक
 महसमहभारी अंतरधानहिभयोसुरारी ई सिगरीउगसेनकीरानी देव
 किरोहिनिहूछविषानी ७ सोइगईकोउमरमनजानातेहीसमैआयोवलवाना
 ८ दोहा रहेभानुजदुवरकोऊतासुसुतासुकुमारि भानुमती असनामकीदि
 नआहोछविचारि २ चौपाई भानुरहेतपाहितवनमाही रह्योसूनचरतासुत
 तहोही १ दानवअधमतहोइतगयऊ हरतभानुदुहिताकहंभयऊ २ त
 हंदानवकेहरतकुमारी आरतऊत्तीगिरापुकारी ३ तवसिगरीअतहपुरा
 नारी भानुवतीकोहरननिहारी ४ रोदनकरनस्तगीयकवारा भयोसोरचहुवो
 रअपारा ५ दानवभानुमतीकहंहरिके उड्योनगरनेतुरतनिकरिके ई अ
 हपुरसुनिआरतसोरा कोपकियोवसुंदवकठोरा ७ तैसहिउगसेनमहराजा दा
 नवपैकरिकोपदराजा ८ दोहा पहिरिकवचदोउदइहूनहंचडिस्पदनधनुधारि
 निकसतभेदानवहननलेनछडायकुमारि १ चौपाई लषिनपह्योदानवअपका
 री रहेदोऊचहुवोरनिहारी १ तवदोउगपेसबेदअपारा करतरहेजहंऊत्तविहा
 रा २ पितृअरुउगसेनमहराजे लषिजदुपतिमानिअतिलाजे ३ करिवदनकीहो
 अगमानी आयसुकहाकहीअसवानी ४ तवदोऊकह्योकोपअतिकनि तुमो
 जलविहाररसमीने ५ सिगरीभूलिगईसुधिधरकी मानहुनहीभीतिकछपुरा
 की ई दानवउतनिकुंभयकआयो अतहपुरमहअतिभयछायो ७ भानुमतीजो
 भानुकुमारी हस्योताहिमायाविस्तारी ८ दोहा सुताछडावनहमगयेचडिस्पद
 नधनुधारि येनभयथदैनिकसिगोपस्योनहमहिनिहारि ४ चौपाई असुरहरी
 मरजादहमारी करीभीतिनहिनेकुतुम्हारी १ सुनिअतिअनुचिततहजदुनाथा
 वोलेइहुनजोरिनुगहाथा २ आपजायवैठहुगहमाही हमगमनतहैअसुरज
 हाही ३ असकहिदेहुनविदाप्रभुकरिके उडवसेवोलेसुषभरिके ४ आरजरा
 महिदेहुसुनाई हस्योभानुमतिदानवआई ५ चलहितासुमारनकेहेतु अववेल
 वकोहेनहिनेहू ई असकहिसकलतिथनजदुराई दियोमहलकहतुरतपठाई ७
 उडवतुरतरामदिगजाई दियोऊत्तसंदेससुनाई ८ दोहा मोदितरासविलासमे
 आसवकीहेपान रामसुनतउडववचनप्रथमकियोनहिकान ५ चौपाई पुनिउड
 ववोलेमुसकाई हरिसंदेससुनियेवलराई १ असकहितीनवारगहिपानी उडव
 वकीरामसावानी २ तवभूइगउडववोरा कह्योमदरोहिनीकिसोरा ३ उडव
 हमहिजगावहुनाही कहिदीजेअसकेसवपाही ४ करैजौनवाकेमनआवे यहि

अवसरककुहमहिनभावे ५ जायचहैनहिजायतहांही अवैकहूँहमजैहैंनाही
उहवसुनतरामकीवानी हंसतगयेजहंसारंगपानी ७ कह्यो सुनइहरमानिवा
सा रामरगेरसरासविलासा ८ दोहा

वैनपधारैगेकतहुँअसतौविनयहमारि ईचौपाई
गरुडहिबेगिबोलिजदुराई १ गहिसारंगचढेसुषछाई

चलहुँहमारिसंगकुमारा ३ कहप्रदुम्नमेरा

पक्षराजपक्षहिसंगजैहौं ४ असकहिमायामैरथरचिकै चढ्यो
धनुधररिसितचिकै ५ गरुडहिदि सासनजदुराई

ई पवनहुँनेकरिवेगप्रचंडा लैहरिउड्योगरुडवरिवडा ७ पक्षलग्योरथ
चढोकुमारा चलोजातकरिवेगअपारा ८ दोहा तहोवज्रपुरकेनिकदलषिनिकुं
भजदुनाथ पांचजन्यवरसंषकोदियवजायगहिहाथ ७ चौपाई दानवपांचजम
धुनिसुनिकै लौट्योजदुपतिआगमगुनिकै १ दानवतीनहुवीरनिहारी
यकरिलियअतिभारी २

यो ३ प्रभुसनमुषधावततेहिंदेषी कृष्णकुवरकरिकोपविसेषी ४ त
नहुकरिलयऊ जदुपतिकेआगूवढिगयऊ ५ मारनलाग्योविसिषकराला ६
ई तीननिकुंभतीनहरिनंदन करतजुहुँउरभरेअनंदन ७

गदाधारिधावतवलवार गोकतसरहनिहकुम्भकुमारा ८ दोहा
नसहितमथिठिजदुवीर दानवधावतवारचहुँहरिसुतमारततीर २ चौपाई
नवनिकटनआवनपावै मारिवानप्रदुम्नहवावै १ तवकडिगयौदूरिअसुरेसा
तहूँतेधायोकोपितवैसा २ अतिलाघवकरितवहरिनंदन कायदियोअरियथस
रहेदन ३ पुनिअरिभूदिदियोसरधारन जलबुंदनजिमिजलदपहारन ४ सगसि
गयेसरनभमहिमाही मारतंडतहूँहरिहारा ५ वानजालफारतअसुरेसा
धावतआवतहरिजेहिदेसा ई जिमिअतिसेधनसरवनमाही धावतत्रयमतगद
रसाही ७ रुक्योनजवदानवढिगआयो तवप्रदुम्नयकवानचलायो ८ दोहा मा
रिवजनेसमसीसमहरीन्ह्योताहिहटाय तवनिकुंभयकरूपकियलियवियरूप
दुराय ३ चौपाई तवजदुपतिअसवचनउचार तुमनजुहुँअवकरहुँकुमारा १
पुनिअर्जुनसोकह्योमुरारी करहुँजुहुँअवतुवधनुधारी २ सुनतवचनगोडीवट
कोरा तजसहससरपाडुकिसेरा ३ वाननलियानिकुंभहिछाई
नंद्याई ४ तहोअसुरअतिसैअकुलाई वचनदेतअसरचौउपाई ५ भानुमतिहि
लैअरिकरवामा दक्षिनकरगहिगदाललासा ई वाननरोकतकन्यामाही
षधायोअसुरतहाही ७ संकितभयोसमसाचीतहूँकिये

८ तवकेसवअसकहतभेकन्यहिविजैवचाय भारदुअसुरहिवानवहुजतिनहिव
 चिजाय ४ चौपाई पारथलैवयतस्तिकवाना अहिगतिस्मच्छेड्योवखवाना १
 कन्यहिवहुतवचायवचाई मारतभयेवानसमुदाई २ गडेवानताकितनमाही ति
 लभरहोररह्यौकहुनाही ३ भयौसल्लिकीसमअसुरेसा तवउपज्यौसनमहअंदे
 सा ४ तवकन्याकेसहितसुरारी अंतरहितभोगुनिभयभारी ५ तवप्रदुम्बो
 कह्यौमुरारी तुमहिकहांअरिपरतनिहारी ईकह्यौमदनपच्छिस्मदि सिनाथा
 भगोजातहैनहिकोउसाथा ७ चखहुयहीदिसिअवषगगामी मैगमनहुआ
 अवस्सामी ८ दोहा मीनकेतअसकहितहोचल्यौअग्नकरिजान गरुडवेदेअ
 र्जुनहरिहुपीछेकियोपयान ५ चौपाई पहुंचेतुरतवासुदिगजाई निरषितिने
 दानवभयपाई १ तवमायासठकरीविसाखा हारिलविहगभयौततकासा २
 रोभयौसनमुषतिनकेरे विजैवानतवहनेघनेरे ३ कन्याकोरक्षततेहिछनमे॥
 विधेवानवयतस्तिकतनमे ४ सहिनसक्यौसायकअतिधारा तवभाग्यौकरि
 आरतसारा ५ पुनिधायेलीनिहुतेहिपाछे मारतनिसितवानअतिआछे ई धर
 निसातहुंहीपनमाही भयौनिकुंभवच्यौकहुनाही ७ आगेजातनिकुंभपराना
 पछिग रुडमदनकरजाना ८ दोहा जिमिधावतहैअतिछुधिततीतुरयैत्रयवा
 ज सुसुत सषातिमिअसुरयेधावतभेजदुराज १ चौपाई गोगोकरनसैलपरज
 वही नचनचह्यौगिरिकोसठतवही १ गिल्योसुताजुतदानवराई पत्न्यौदुलागो
 गामहजाई २ सुरासुरहुजेहिंनकिनहिंजाही सिवकोवरतेहिगंगाकाही ३ गिर
 तअसुरलषिजलवरकेतू रथतजिधायौअतिवलसेतू ४ भानुमतीकहलियो
 छेडाई अर्जुनरुस्सवानसरिखाई ५ नरनारायनकेसरधाता सहिनसक्यौदा
 नवविलषाता ई माग्योभानुमतीकहंछोडी सक्यौनसठसनमुषउरआडी ७
 स्निदि सिषटपुरकहंजाई गहिरगुहामहंरह्यौदुराई ८ दोहा तवकहजदुप
 तिकुंवरसौभानमतीपडुंचाई दुरावतिआवहुतुरतमोसमीपमहंघाई १ चौपाई
 मदनभानमतिजानचढाई गयौआसुदारावतिधाई १ ताकेभवनताहिपहुंचाई
 चल्यौवहरिजहंपितुजदुराई २ इतअर्जुनवसुदेवकुमारा चलेअसुरपैंगरुडस
 चारा ३ षटपुरगुहाद्वारजवअयि तहैआइहरिसुतसिरनाये ४ तेहीगुहामहं
 असुरहजानी सहिनसषासुतसारंगपानी ५ सुरेहवकेसोइद्वारा वीतीनिसाभा
 योभिनसारा ई असुरजानिलीन्ह्यौसनमाही गयेरुस्सअपनेगहकाही ७ गहा
 गहेनिकस्यौविलतेरे तवजदुपतिअर्जुनकहैटेरे ८ दोहा मारदुमारदुपार्युतमा
 नहिनिकुंभवचिजायकरीउपद्रवफेरिवहुजोअवरहहिपराय १ चौपाई तवअर्जु
 नगोडीवटकोरा हन्यौनिकुंभहिवानकरोरा १ अथमकियोताकोतनजंजर पुनि

करिदियोताहिसरपंजर २ निश्चका समहिदि सिकपि कैतू वॉधिदियोवाननकर
सेतू ३ देषियरतनहितहां निकुंभा भोतनतेहिंफिरिपाकसकुंभा ४ तहेंअतिको।
योअसुरमहानाप्रारतवानजालवलवाना ५ मंदहिमंदपाय्यदिसिधायो पुनिपु
निअर्जुनविसिषनछायो ई बहुकंदकी गदाकरधारि परतलालनेननननिहारे ७
अर्जुनसीसगदासठमारी बचतनअबअसगिरावचरी दोहा लगतगदापारथ
गित्योआनितवमतविहाल रुकुमिनिनदनतबहन्योअसुरहिवानकराल २ चौ
पाई वेधिदियोरोमनप्रतिवाना मनुभूधरमहभूरहुनाना १ लखिनपसौतहंदान
गराई सरअबलीअकासमहिछाई २ रविसिषनकोकैगाअंधियारा १ मदमधनु
बळहतसर धारा ३ ताहिवानतममाहिमहीया दनिवदुतगोकामसमीप ४ छि
पिकेगदाहनौतेहि सीसा पुनिउडिअवरमइसठदीसा ५ लगतगदासिररुक्षकि।
सोरागित्योमोहिमदिनितेहिठोर ई दोऊवीरनकहंसुरक्षितदेपी दानवहंस्योजी।
तिनिजलेपी ७ सोनहिसहिजइपतिअतिकोपी गदाधारिधायेवधचौपी ८ दोहा
आवतनिरषिगोविंदको गदागहेअसुरेस दौरिजुद्धलाग्योकरनकरिमंडलतेहिं
देस ३ चौपाई गदाजुद्धहरिदानवकेरो भयोभयामननहां घनेरो १ तहेंसुरेसजुत
सुरनुअपरि जुद्धलयनकेहेतसिधारे २ दोऊवीरमंडलबहुकरहीं कहंनिकट।
कहुंदूरविचरहीं ३ दोऊगरजहिंवाराहिवारे दोऊनिजनिजदावनहारो ४ दोऊ
सोहरनमहकैसे अलिबलमतमंतगजैसे ५ पायतहांअंतरजगदीसा गदाहा
नौदानवकेसीसा ई सोऊगदाहरिकेसिरमारी दोउपाईप्रहारहिभारी ७ गिरेमु
रिखितव हरिमहिमाहीं हाहाकारभयोचहुंचाहीं ८ दोहा उतैनिकुंभहुमुखि
कैगित्योधरनिखहिपीर पुनिदानवउतउठतमोइतेउठेजदुवार ४ चौपाई तबसे
चक्रकह्यो जडुराई ठाढरहसिजनिजाहिपराई १ तहांआपनोवधैविचारो माया
करीतहांअतिभारी २ मृतकयेक निजतनमहिडारी अंतरहितदैगयोसुरारी ३।।
जानिमृतकहरिचक्रनमाख्यो सथापुत्रकेनिकटसिधाख्यो ४ दोहनसंभवजाया
जगायो विजेमानिअतिसै सुषपायो ५ जानिसकलदानवकीमाया तवहरिसो
मकरध्वजगाया ई मत्स्योअवेयहसठहेनाही मैदेवाँदानवनममाहीं ७ गुनिको।
तुकदानवजडुराई हसनलगेदोऊवीरठठाई ८ दोहा पुनिनिकुंभमायाकरीकिया
हजारनरूप अनिष्टकृत्यानिहिदि सिरिह्छायतेभूप ५ चौपाई कोटिना
रुसहरुक्षकुमार मायाकरिसठरख्यो अपारा १ बहुनिकुंभआमुहितहंछाई।
सपदिगेयेअर्जुनतनआई २ काऊउरलकोऊवरलगतमे कौतनुनीरधनुपकरि
हतमे ३ अर्जुनकइलेगयेउडाई अतिऊलेअकासमहजाई ४ अर्जुनकोकचगहि।
वलवाना कादतसीसतिकारिधाना ५ असेकौटिनरूपअसुरके पैदेपिदुग्गति

जडपुरके ई निरविनि कुंभ अंतत है नाहीं हरिके भ्रमदुपम येत हां ही ७ कौन निकुं
 भहिचक्रहि मारै कौन अर्जुनहि सति विचारै ८ दोहा मकरके तुतव कहत मोदत
 निकुंभ है नाहि सिये जात सति अर्जुनहि सहस्रजो जनहि माहि ई चौपाई मारुचक
 अमोघ मुरारी कटि जै है नाको सिरमारी १ तव जेहि दिसि प्रयुं मन्वता यौ तहेता
 किमाधव चक्र चलायौ २ लग्यो निकुंभ सी समह जाई सिरविहीन मोदान वराई ३
 मरत निकुंभ गई मिटि भाया गिरी अवनि महता की काया ४ अधमुष पार्थहि गि
 रत निहारी हरि प्रदुम्न सागिराउ चारी ५ धरहु धरहु अवगिरन न पावै जहि पारथ
 के धानन जावै ई सुनि पितु वचन कुवरत है आसू रथत जिकै उडि गयो अकासा
 ७ सहजहि उभै पानि सो गहिके ल्यायो कृष्ण निकट सुषल हिके ८ दोहा बहु वि
 धि सुतहि सराहिके अर्जुन मोहनिवारि पारथ औ प्रयुं मन्वत गे द्वारिके मुरारि
 चौपाई हरि आगम जा न्यो पुरवासी धाय प्रनाम किये सुदरासी १ सहित सवास
 त अति सुषलाये जडनंदन महल नमह आये २ अग्न सेन को कियो सलामा पुनि
 वसुदेवहि किये प्रनामा ३ पुनि वलभद्र चरन सिरनाये रामहु आसिष वचन सु
 नाये ४ पुनि वलराम कह्यो सुसकाई तुम सेवनी न वात कन्हाई ५ हमहि कोहिक
 संग ये सिंधारी तीनहुवाल कवडे पेलारी ई रह्यो न कोऊ संग सयाना यह अति अ
 नुचित मोहि देखा ७ तव बोलै कर जोरि मुरारी माफ करहु यह चूक हमारी ८ दो
 हा वालक के अथवा धवहु गनेन दहु सुजान ताते हम विनती करत समरथ आपस
 यान ई चौपाई राम कह्यो किहि जाहु हवाला केहि विधि माख्यो असुर कराला १
 तव जडपति दत्ता त सुनाये सुनत राम अति आनंद पाये २ सभामहि नारद त है आ
 ये सब जडवंसी उठि सिरनाये ३ कह्यो भानु जादय सो मुनिवर सुता हरनंजनी
 तै दुष जनिकर ४ याको सायद ई दुख सा सोई भयो सुनो अनयासा ५ भानु मती
 है सुदकुमारी उचित मोहि अथ परत निहारी ई देहु आहि सहदेव हिकाही माई
 सुत जाहि रजगमाही ७ नारद वन सुनत त है भानु सहदेव हि व्याही मतिमान ८
 दोहा सहदेव हि भूषन वसन देसा दरजदुराय दंड प्रस्त का करि विदा दियो मोद
 अति छाये २ चौपाई यहि विधिकरत अनेक चरित्रा सुनत जाहि जन होहि पवि
 त्रा १ वसहि करन द्वारावति माही जाकी कवि मुषवर निन जाही २ सब संपदा परी
 महपूरी जडुं वसिन निवासत तिभूरी ३ उन्नम भूषन वसन समारे औरहु षोडस करि सि
 गारे ४ जीवन जो मभरी कवि रासि षिलहि गदन वलाच पलासी ५ जहैं त हम महल न परै
 निहारी जिन कवि सुरल लनाल विहारी ई नित सिंधु र संकुल पथर हतो त है जल प
 रन सम ह्वह तो ७ भूषन वसन न अंग समारे तरल तरंग न रथन सवारे ८ दोहा
 डगर डगर सब नगर महज डुव सी सरदार सैर करत विचरत फिरै मानहु मूरति मार

१ कहुँ कहँ सोहत सुषदतडागा फूलिरहेउपवनवनवागा १ लफिलोनी ललितकालह
 राही गुंजहिमंतमधुपतिनमाही २ वोखिरहेवहुरंगविहंगा चहुँदिसिद्धाय
 रद्वोरसरंगा ३ इमिजदुनगरीमहजदुगई षोडससहसमहलसुषदाई ४ षोडसस
 हरूपधरिनाथा षोडससहसनारिकेसाथा ५ करहि विहारागारिगारा
 रा नितनवसंगलमोदअपारा ई गहवाटिकाविराजहिखोनी जगमगातिमा
 रकतकीछोनी ७ सरसीसोहिरही सुषधानी मनिममनिर्मलसुरभितपानी ८
 विकसेचारिरंगअरविदा उदतपराग दरतमकरंद ९ दोहा कनकघाटम
 डितमनिजगमगातचहुँवोर गुंजिरहेमधुक रनिकरकरहिमंशुषगसोर २
 चोपाई कोनिहंसमैतहोजदुगई सवरा निनकहंसंगलेबाई १ करनहेततहंसा
 लिलविहारा गयेसजे सुंदरसिंगारा २ प्रविसेसरसीमहजुतनारी गहकरना
 कंचनपिचकारी ३ कुमकुमकलितअंगअंगरागा घूरनउरपियकेअनुरागा
 ४ पैठीसोरहसहसुंदरी येकयेककरगहिसहितमुंदरी ५ सयावजावहिवीन
 मृदंगाछायरह्योरागनरसरंगा ई तहंगधर्वअकासहिआये जलविहारदेष
 नसुषछाये ७ बरवाजिवहभातिवजाई संजुततालसुइसुरछाई ८ दोहा रचिर
 चिरोचिरपदनकोपावनजसजदुनाथ गावतभेगंधर्वगनरागरागनिनसा
 थ २ छंदचोगोली कोउभैरौभैरौवैराटहुआनेदभैरौकलगावै कोउवहारभैरौ
 गाभैरौमंगलभैरौभलभावे कोऊभैरवीसिंधुभैरवीमुदितमहिमहुबंगाली
 षभावती विभासदेसकरवरवचारकोउरससाली १ कोऊविभाकरभटिहार
 हिकोउललितललितकोइसुषसाने कोइकुंतलआनेदितगायो रामकलीगुन
 करिगाने कोइदेवतीदेवगिरीकोउदेवदुतीकोउसुरगाने कोऊविचित्रविखावल
 कोऊसुकुलविला वलसुषमाने २ हंसविलावलसुइविलावलजीतविलाव
 लसुरछाये इमनविलावलकोइविलावलीकुकुभसुकुभकोउमनलाये कोऊकु
 भारगायकोउहरषनकोउसंकमनसुरसमीने कोउनदनारायनीअलहिया
 कोऊअलहियासुरलीने ३ मंमअलहियाकोउसरपरदामूयसाषरागहिको
 ऊदीपसाषकोउलक्षसाषकोउदेवसाषगायेसाऊ कोउसुधराईसहासुही
 कोउअसावरीसरसवै कोऊगूजरीरामगंधारहिकोईजोगियासुरछावै ४॥
 कोइगंधारकोइदेवगंधारहिकोईसीकोउषदरागा कोऊवारीटोडीकोऊकोउ
 वहादरीजुतरागा जमनपुरीलछमीढोडीकोउसरस्वतीकोउलाचारी दरवारी
 टोडीगायोकोउपारवतीटोडीभारी ५ मुखतानीटोडीतुरकानीकोइमधुमाधुहि
 वडहंसा वंदवनीगायकोउसारंगकीनी जइपतिपरससा कोउकुरंगसारंगसु
 धसारंगकोउसेमंतसारंगगायो कोऊगौरसारंगकोउजूहीकोउमुखतानीरस

छाथो ई भीमपलासीमालसरीकोउश्रीरागहिकोउमुषल्यायो धनासिरीकोउरूपसिरी
 कोउधवलसिरीकोभलभाथो पटमंजरीसिरीकोउवरवावंगसिरीकोउरसराचे को
 ईभीमपलासिगावतवरहिंडोलहिकोउसाचे ७ कोउवसंतकोउपंचमकोऊकोऊ
 वसंतहीवाहारे कोऊवहारश्चडानागावतकोऊसहानवहार कोउपंचमवहार
 कोऊगावतश्रीवहारहिवाहारे कोउवहारषभाइचभनतेकोईपरजहिवाहारे ८
 कोऊहिंडोलवहारहिगावतजयतवहारकोऊभावे पटमंजरीवहारविकासतको
 उगंधारवडवागावे सिरीरागकोउसिरीटंककोउनिराटंककोउसे
 रछको धनासिरीपूरियाकहतकोउकोउपूरियासंकरको ९ ललितपूरियावि
 मनपूरियाकोऊपूरियाभैरवको कोऊपूरवाकोऊपूरवीकोऊत्रिमनसुषदैवेको
 कोईमारवामालीगौरागौरीआसाकोउगौरी कोउगौरीकुसुंभियावेतीगौरीगा
 रीविनीगौरी १० कोउगौरीनायकाअसाथोकोऊगौरीभटिआरी कोउगौरीवडहसी
 गाथोकोउगौरीपुनिल्लाचारी कोउगौरीगोधनीभनतभैकोउसभियागौरीगाथो को
 ऊविराटीगौरीमंजुलकोउदीपकसुरमुषल्यायो ११ कोऊपूरियाकोईजयतपुनि
 कोउतहईमनकल्याना कोऊसुद्धसालंकडमनकोउपुनिकोउसुद्धहिकल्याना कोऊ
 सुद्धसंकीरनवरमोविजयकल्यानभनोकोई कोउविनोदकल्यानवेषानतभूषक
 ल्यानकोऊसेई १२ कोउगोचरनकोऊतहहैभैकोऊस्वामनटकल्याना कोऊकामोद
 स्वामगाथोतहकोईकमोदहिकल्याना कोऊकमोदहितिषककमोदहिकोईकमो
 दिकेदारा कोईकमोदहमीरहिगाथोकोईहमीरहिउच्चार १३ कोईपरजकोईकमा
 इचकोउधूरियावमायचको देवनाटकोउनदनारायनकोउनदगाथोसुरवयको
 नदभूषालीछानानटकोउकेदारानाटहिगाथो सुदनाटकोउनाटहमीरहिकोईइ
 मनीसुरमुषल्यायो १४ कोउकेदारागावतहैतहकोईजलधरेकेदारा कोईमालेहा
 केदाराकोईपूरियाकेदारा कोईगोलिरीकेदाराकहकोईसंकएकेदारा कोईभूषा
 लीमंजहिगावहिकोईहमीरहिकेदारा १५ कोऊभूषालीकोईसंधुकहकोऊसाहनी
 सुषसाने कोऊकाफरीकोऊकविरीकहकोऊविडंगरागहिगनि कोइवरधनकोउसा
 रंगदेसैकोऊकलंगराकोगावे कोऊकरनाटीकोउआनंदकहकोऊभूमोटीसुर
 छावे १६ कोऊपहारीकोईपीलूकोईगावतहैमारू कोऊअहेरीकोईकान्हरीकोऊ
 सहनासुषसारू कोईअजनकोऊकान्हरावागेसूरीकोईगाथो कोइअउवरीकोई
 नायकीकोईमुद्रिकहिसुरछायो १७ कोइकोसिकधीलावतिकहकोइकोईछिमका
 न्हरा कोउमंगलकान्हरासुनाथोकोउदरवारीअरा कोइकेहरीकान्हरागावतकोइ
 नराचकेसुरछाये कोउगाराकोइरासाकान्हराजाजकान्हराकोउभायि १८ कोईदेस
 कान्हरासुनावतकोइकान्हरापूरियाको कोईजावतीकोउननेकोइमंगलरागहि

काको कोईमालको सहिको गावतको उविहागरा कीतमि कोउविहागको उइमनविहामि
 कोउविहागदेसहिगाने १५ कोईसंकरावली सुनावत कोईसंकरावली कोईसंकरावली कोईसंकरावली
 नअसपैकोउसुधकरासुरछावै कोईसंकरामेलनगावतकोईगावतरतिवाही॥
 कोउसोरठको २० कोईसंकरावली सुनावतसाही २० मेघरागकोउगावतहैत
 हमेघमलारहिकोइगवै कोइकान्हरामलार सुनावतकोइमल्लारसुद्धछावै को
 इगंधर्वगोडमुषगावतसूरमलारहिकोउभाषे गोडमलारहिगोडमायकीगोड
 गिरीकोमुषराषे २१ कोइसावतीमल्लारहिकोकोईअडानामल्लारै कोइमल्लारसु
 हराईगावतकोईसुहामल्लारै कोईमल्लारकेदारावतकोईगजहिमल्लारै॥
 कोइभामनीमल्लारहिगावतकोउअहारीमल्लारै २२ कोइमल्लारसिंदरागावता
 कोइगावतनटमल्लारै कोइधूरियामल्लार सुनावतकोइतहंगौरीमल्लारै कोइसा
 वनीमल्लारसुनावतरूपभामनीमल्लारै कोइकुकुभीमल्लारसुनावतऔरहुएगा
 नउआरै २३ सोरठा अष्टजामकेराग समैसमैगंधर्वगन गावहिसहितविभाग
 तालमूर्खनासुरसहित १ चौपाई वजेहजारनयनवसुंदरा चीनाडफमुरचंगउ
 पंगा १ तहेंबोडसहजारवरनारी लेकरमनिनजटितपिचकारी २ हरिपैसीचहि
 सुरभितनीरा हसहिहसावहिमोदगभीरा ३ मनिनमईकंचनपिचकारी निचप
 रदारहिदौरविहारी ४ जलविहाररतसोहतकेसे जक्षिनसहितजस्यपतिजेसे
 ५ कहहरिहाथनतेपिचकारी लेहिछडाइदौरिकोउनारी ईपुनिकहुंहरिहुछडाव
 हिधाई तेमिभिकारतजाहिपराई ६ बसहिकचनतेसुमनचमेली दौरहिचहुं
 कितचारुनवेली ७ दोहा लपटिगयेपटअंगमनिपटप्रगटदरसात सुमनमारि
 जडुपतिहसतउरअनंगअधिकात चौपाई कंजनकोकरिवोदनवेली लज्जिता
 लोटहिसहितसहेली १ कुचकुंकुमरजितहरिभाला छुटिरहीअलकनकीजाला
 २ मिलेंदौरिजडुपतिकहुंआली हनिपिचकारिनप्रभाविंसोली ३ तेऊपियमुषम
 लहिपरागा वदतपरसपरअतिअनुरागा ४ जुवतिमहि सोहतजडुराजा मनह
 सतंगिनमधिगजराजा ५ एहिविधिकरिवहुवारिविहारा अतिमोदितवसुदेव
 कुमार ६ नदनरतकीनगायकनकाही अनुपमभूषनवसनतहाँही ७ जडुपति
 रेतहेंविविधिइनामा गयेप्रमोदितअपनेधामा ८ दोहा मेदहसनिचितवनिल
 लितवचनरचनिसुषदानि जडुपतिकीलषिजुवतिसवमोहिरहीछविषानि २
 सैनकलानिज निजसदनसहितरसनसवरानि तिनकोसुषमुषयेकतेकेसेसको
 वषानि ३ आगमजानिप्रभातकोदिवसवियोगविचारि वदनलगीउनमनसेवना
 नविकलहरिनारि ४ सोमेवरननकरतहेंमदिमुनीनसमाज चितदैकेअवसोसा
 नहुसुमतिपरिक्षितराज ५ बोलीकहुंकराकुलीप्रमुदितपायप्रभात सोकसनी

सुनिरुक्मिनीभनीभामिनीवात छंद रुक्मिनिउवाच रेकुररीविलपसिआवाणि
 सिनेननीदनहिआई सोवतपियकोत्रयाजगावसिकोयहरीतिसिआई धौहरि
 तवनि हसनिकासिमहमसमंतहूंसीरी तातेसमसुरतिसवभूलीबोला
 सिनिकटवसीरी १ दोहा पुनिवकईकीवानिसुनिमन महअतिविलषानि
 सातिभामाबोलीवचनकेतविरहजियजानि १ सत्यभामोवाच छंदचोगोला
 कवाकीनिसिवियोगिनीकरुनगिरावहूरोवै अवैभोरनहिभयौभयावनमुषि
 तसेजपियसोवै धौजडुपतिकेसुकुविसिंधुमहवूडिगयौमनतेरो सिरमहधर
 नवहसिपदपंकजतासुकरसिअवसेरो दोहा घरघरसोरसमुद्रकोभानसुतासु
 निकानगनिप्रभातअतिसेदुषितलागीकरनवषान १ कालिंदुवाच १ हंस
 रितापतिनिसिनहि सोवह सदाकरहुरवमारी जानिपरतिभयदसातिहारि
 हुजेसीभईहमारी नैननपथदैप्रविसिहियेमहमनकोहरोहमारो तेसहिकौ
 स्तुभहस्योसामरोमथिकेउदरतिहारो २ दोहा निरषिमलीनमयंककोदिवस
 योगविचारि कहतभईअतिसैदुषितकोसखराजकुमारि नागनजितुवाच १ छंद
 अरीजोन्हैयासुषदजोन्हाई काहेलेतछिपाई कैधौकियोजोरजकुमातोहिनेहि
 गटीपियराई कैगोविंदकेवचनफंदमेफसिआनैदअतिभाये तातेअवलअक
 सविराजसिमंदतेजदरसाये ४ दोहा वहतिविलोकिवयारितहंसीतलमंदसुगं
 थ कहैपालक्ष्मनावचनअसजान्योनिसानिवंध १ लक्ष्मणोवाच अरेमलैको
 अनिलकहाहसकियअपकारतिहारो वहववारोवारहवारहिकौरिपुहातहमारो
 यकतोऊदुपतिनैजवानतेजरंजरहियावनायो तापरतअवमदनदहनतेपुनिपुनि
 आयजरायो ५ दोहा विरलेतेहिछनगंगनमहंनिरषिघननगुनिभोर जामवती
 असिभनतमैवाढेयोविरहअथोर जांववसुवाच १ छंद मीतमेघमाधवकेमुद
 कररूपसमानहिपाये नेहनहेप्यावहुतिनहीकोउरअभिलाषवढाये हमहीस
 मतमहंतेहिं सुमिरतदारहुआसुनधारा अतिदुषदाईतासुमिताईप्रथमनकि
 योविचारो ६ दोहा फेरिमित्रवैदसुघरिसुनिकोकिलकोबोल बोलीविपुल
 यादभरिमंजुलवेनअतोला २ मित्रविन्दावाच कोकिलकंतसरिसअतिकोमल
 बोलहुबोलपियारेअमननसुधासरिससोलागतमृतकजिआमनहारे कौनकरहि
 उपकारतिहारोहमकोदेहुवताई असउपायकलकंठकीजियेजेनजेहिजडु
 राई ७ दोहा जडुपतिअवउछिजोयगेयहगुनिदुषनसमात पुनिभद्राभाषत
 भईभयभरिजानिप्रभात भद्रावाच १ छंद हैरेवतधरनीचरसुनियेचलहुवदहुक
 लूनाही तातेजानिपरतकरियतकलुवडविचारमनमाही तुमहूंघोहमरसा
 मपियकीछविमहमोहिगयेहो तासुचरनउरधरनलालसामनमहअतिहि

ह्येहो ८ पैउरदया धारिअवकीजेयहउपकारहमारो देहदरायदिवसकरको
 वदिमोहिभरोसतुम्हारो दोहा पुनिसतरानीरुस्वकीनिजनिजभोननमाहिजानिभो
 रअतिसेदुषितहरिवियोगवतराहि १ छंद सखेहिदसरसिजसरि तनकेसोभा
 हीनदेपाही जानिपरतपियकोवियोगवहुइनहुँकेमनमाही जैसेहमसवदिवा
 सयायदितवाह ८ वदनानेहारी छनछनसुषततनमनविलषतडुषनहिजाता
 उचारी ९ दोहा पुनिरानीसोर १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
 भाषनलगीवहुविधिगिराउचारि १ छंद भलेहंसतुमतोइतआयेकरहुसुषद
 पयपाना तुमते २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
 मिरतकहु १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
 ननराथो १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
 मिनिजेकरहेहमरेमनवलेदे जायकहोउनहीसमीपमहहसंवच १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
 मई इतहेकामनकछुतिहारोजानीहमचतुगई १ १ दोहा यहिविधिभाउअ
 नेककरिजइपतिमहसवरानिवसतिभईद्वारावती।सिगरीछविगुनषानि चौ
 पाई परतनामंजोकोतियकानन हठिमनहरतरहेतनमानन १ साहरिकोनि
 रषतद्रगमाही मोहिजाहितोअवरजनाही २ जेकरिप्रेमजगतगुरुकेरो प
 दसेह ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
 नमनरीन्ह्यो ४ तिनकापूरुवतयकुरुराई मैकेहिभातिसकौमुषगाई ५ यहिवि
 धिवेदभनितसवधरमा करतसतपतिवहुविधिकरमा ई अर्थधर्मकामहुय
 दकाही दरसाथोजिजगहजगमाही १ करतगहस्त धर्मतिनकोही वसता
 द्वारिकानगरीमाही ८ दोहा आठ औरसतसोरहैसहसनारिसुकुमारि आठप
 दानारहीतिनमेअतिछुविवारि १ चौपाई रुकुमिनिआदिप्रियाहरिकेरी॥
 प्रथमकह्योतिननामनिवेरी १ दसदससतयेकयेकतियकेरे महावलीवि
 कसीधनेरे २ सहारणीतिनमाहअठारे तिनकेनामनिकरहुउचारे ३ श्रीप्रदु
 म्भअनुरुधरनधीरा दीपमानअरुभानुप्रवीरा ४ ब्रह्दभानुअरुचित्रभानुव
 र सांवअरुनव्रकमधुअतिधनुधर ५ पुंकरवेद्वाहुअतिदेवा कविनिगदा
 धविरुपसभेवा ई चित्रभानुअरुवीरसुनदन येअष्टादसदुष्टनिकदन १॥
 इनहनमहंसुनियेमहरजा भोप्रद्युम्नअतिरथीदराजा ८ दोहा वसवुधिविक्र
 मरूपगुनीसीलसकोचसुभाउ भयोपिताकेसरिससोत्रिभुवनविदितप्रभाउ
 १ चौपाई रुकुमी सुताव्याहिसोलीन्ह्यो सुतअनरुद्रप्रगटनेहिंकीन्ह्यो १॥
 दसहजारगजकोजेहिजोरा जोसुरअसुरहकोमदमोरा २ सोरुकुमीकीना
 तिनव्याही वज्रतासुसुतभाअरिदाही ३ भोजवमूसलतेसंचारा वन्योयेक

सोइवज्रकुमारा ४ तासुपुत्रनामकप्रतिवाह तासुसुवनभोसवलसुवाह ५ सां
तसेनभोतासुकुमारा तासुसुनुश्रुतसेनवदारा ईअधनअपुत्रअवलअलपाशुष
जदुकुलमहकोउभोनविनासुष ७ भूसुरभक्तिहीननहिकोई वीरधीरविजई अ
रिषोई ८ दोहा जगजाहिरजदुकुलभयोसंख्यातासुअपारसकेकोनकभोजोमि
अदसहूवर्षहजार ३ चौपाई सहसअग्रासीतीनिकेरी वालकगुरुभेदुद्दिनके
री १ संख्यासवजदुवंसिनकेरी कौकहिसकैनृपतिमतिमरी २ दसहजारकेदसो
हजारा जदुवंसीसिगरेसरदारा ३ लिनजुतउगसेनमहराजा राजकियोतहसा
हितसमाजा ४ देवासुरसंख्यामहिजेते भरअसुरप्रगटेमहितेते ५ देनप्रजनपी
डावहुलागे कियेअनर्थगर्वमहायोग ईतिनकेनासनहितभगवाना प्रगटायोज
दुकुलसुरनाना ७ भयेयेकसतयेककुलजिनके जदुनायकनायकमेतिनके
दोहा जदुपतिपदसेवनकरतवडैयासकलजदुवंस तिनबाधककोउनहिमयोसक
लजगतअवतंस ५ संजनभोजनसैनसुषविवरनचोलनिबानि निसुदिनहस्ति
गकरततेसकेननिजननजानि ईकविन जाकीभक्तकीनेअरुवेरहतेहीनेमनपू
नपरमपदपावतसमानहै जाकीनिकुनंजर गिरीसम्रहचाहै सदासाकरमाकरी
जाकोरूपरसपानहै आपनेसुजसआगेसुरसरिहकोनीरन्यूनकरिदीन्हैपाप
नासकमहानहै भाषैरघुराजजदुराजजूकोछोडिसोहिद्रगनादेपातआनकरा
नानिधानहै १ जाकेयेकवारनमअवनकरतश्रुतिमुषहंभनतअचबोधनिज
रावैहै धर्मधुराधारनकेधरनिचलायोधर्मकीन्हैजाहिसंजनअनेदअतिपवि
है भाषैरघुराजजाकेकालैषकआयुधहै सुरऔअसुरनरसकलनसावैहै ॥
कोभूमिभारकोउतारिवोविचारकीन्हैमेरेमननेकहूंअचर्जनहिआवैहै २ जयति
जननेवासदेवकीभेजअवादवस्तकेसमाजमहिमसदाविराजयान होरदं
डसोअधर्मबंडपंडकारिपातकप्रचंडचराचरकेविनासमान भाषैरघुराज
मदमधुरसमुसव्यानपूरसीतमानहीसोआननप्रकासमान कोटिनमनोजगर्वगा
रकसरूपमानप्रजवनिनानवेसवैधुकमंदनवाज ३ संवैया जगमेनिजधर्महि
रक्षणकोजदुनायकरूपअनेकधरै जगमित्रपवित्रअमित्रननासतचित्तिति
त्रनलीलाकरै रघुराजचहैतिनकेपदप्रीतिजौतौनिजकानकयाकोभरै यहधो
रमाहाकलिकेपहरेनहिऔरउपायनिहारिपरै ४ जहदुस्तरकालकोवेगनही
जहिहेतमहीपवनैगवने नहिऔरउपायकियेमिलतोभगवानकोभासितसे
भवने रघुराजसप्रीतिसोआनकियोजोक आरुचिरुक्मिनिकेरमने करतेहरिके
पुरनाहिययाननिवारनकीन्हैभोकहोकवने ५ दोहा वदनवदनहरिकीकथाअव
नअवनमनध्यान जोईकातसोईतरतकलिउपायनहिअनि १ निधिनमनिधि

ससिसेवतेमाधमासबुधवार कृष्णपक्षप्रतिपददसमउतरार्धश्रवतार २ इति।
 सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजवाधवे सविस्तराथ सिद्धि जूदेवात्मजसि
 द्वि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजावहादुर श्रीकृष्णचंद्रकापावाधि
 कारिरघुराजसिंहजूदेवकनैश्रीमत्तागवतेदसमउतरार्ध आनेदं च्युनिधौनवे।।
 तिततमस्तरंगः ८७ ॥ ॥ ॥ महाराज रघुराजकृतदसमोत्तरार्धसक
 थ यहसमाप्तमुद्रितभर्ये ॥ ॥ ॥ सोध्यादुर्गादेवविधा ॥ १ ॥ सोध्यादुर्गादेवविधा ॥ १ ॥
 निजमतिश्रुनुसार जामैलविश्रानदलहै श्रीरघुराजउदार २ ॥ २ ॥ ॥
 समाप्तसुभमस्तुसेवत १८१४ ॥

श्रीगणेशायनमः सौरठा जयहरिकृपानिधान अधमउधारनवानिजिन भाष
 तवेदपुरान असदयासनहिंदूसरो १ प्रभुपदोपाधि २ अगमअथाहभवा
 स्तुतिथि मौसमपतितनिकाय तरनचहतगोपदसरिस २ दोहा जयजयम
 निकरनीगिराजगतजननिसुषदानि करहुपूरयहग्रंथकोरचितआपनोजा
 नि १ जयगनिसवहुविघनहरमंगलकरनअसेष इकरदलसतनिसेससि
 रगजमुषसुंदरवेष २हरिगुरुजयतिमुकुंदपदनिसुदिनमोहिअधार जोअधमन
 कीअधमताधुनिधुवकरतउधार ३ जयश्रीपितुविमुनाथपदकरनअनाथा
 सनाथ गन्यपूरकरिवोचहोमैजिनमेधविमोक्ष ४ जयसुकदेवमुनीसवरजदपा
 तिदासअनन्य जयतिवादणयनचरनकरनमोहिजगधन्य ५ अवयेकादस
 कीकथाभाषहुंभाषाबंध हरिकृधवसेवादवरत्तानविरागप्रबंध ६ आसुको
 वाच जदुवसिनलैरामजुतदैत्यवसकरिध्वंस रचतकलाभुवभारहरिलियजद
 कुलअवतंस ७ चौपाई दुरजोधनआदिकसठपूरे भरेरहेजेगर्वगरुते १ क
 रीपांडवनपौहिसवुता जगतभयेजदुनाथमित्रता २ दुरजोधनकोपायनिदे
 सा दुःसासनदुपदिकेकेसा ३ मदिसभामहकरषतभयऊ तवपांडवनको
 पअनिकृयऊ ४ जुवांषेलिखियराजहिंजीती मानीकछूनकस्वकीभीती ५ मो
 इकारनरविश्रीभगवाना पांडुसुवनकरिकैवलवाना ६ तिनकरकरिकौरवकुल

नासा हस्योभारभुवरमानेवासा ७ अरुप्रद्युम्नरामकरतेरे अरुनिजकरसर
 हेंडिचनेरे ८ दैत्यदैत्यअंसिननूपमारी हस्योभूमिकरभारसुरारी ९ दोहा य
 हिंविधिरसितनिजभुजैजदुकुलकरतेनाथ हरीअवनिहलुकी करीनासिआ
 चीनरनाथ चौपाई पुनिमनमहंअसकियोविचार हेअवजदकुलभूकरसा
 रा १ यहनासनसमरथनहिंकोऊ सिवविरचिवासद समजोऊ विनुमोहिंको
 नकरिहिइननासा कौटिनवासवसरिसविलासा २ जदुकुलममभुजवलवरजोरा ता
 किसकिहिकोइनकीवोरा ४ जैसेवसंवसलगिलागी जारिदेतिकाननकहैआगी
 ५ तैसहिइनविचकलहकराई आदवकुलमहंदेहुंनसाई ईतौपुनिआहुआ
 पनेधामा औरनअवपुहुमीमहंकामा ७ कससत्यसंकलमुवाला युहिंविधिकरि
 विचारतेहिंकासा ८ दोहा मुनिकी सायहिआजतेविरचिपरस्पररारि जदुकुल
 संचारकियेयेकछनमाहिसुरारि चौपाई सुंदरस्याम सरुपदेवाई हरिखियज
 नलोचनजदुराई १ वचनसुनाइसुधासमप्यारे हरतभयेहियजननअपरि २
 निजसरोजपदभजनकराई दियदासनसवक्रियाछेडाई ३ करिजगमेकीर
 तिविस्तारा जेहिंजनगाइतरहिंसंसार ४ अपनेधामगयेजदुराई यहसुनि
 कैबोलेकुराई ५ राजौवाच जदुवंसीत्रमहन्मविज्ञानी दृढनकेसेवीबहुदीनी
 ईतिनकोविप्रसापमुनिराई केहिविधिहोतभईदुषदाई ७ जेहिनिमित्तजैसी
 सुनिसाया होतभईजदुकुलप्रदतापा ८ दोहा जदुवंसीयकमनरहेकियोजुइ
 केहिहैत यहसकाकरिकेकृपामेठहुहेमतिसेत चौपाई सुनिकैकुरुपतिकी
 असवीनी बोलतभेसुकदेवविज्ञानी श्रीसुकौवाच श्रीमुकुंदअति सुंदरकृपा
 हारावतीवसतभेभूषा २ धर्मकर्मजनसियवनहेतू पूरनकामकरहि सुषसे
 त ३ मुनिमनमंगलमंडनकारी सुंदरिखोरहसहसविहारी ४ जाकीकीरतिअधिनअपा
 रापावनकरतिनलांवतिचार ५ कुरुपतिजदुकुलकोसंचारन हरिरक्षाजोनहिंकारन
 ईजदुपतिकर्मकरतजगजिते महापुन्यप्रदभूपतिनेतै ७ गावतजेजनजुतअनुरागा
 तिनकेतनतेकलिमलभागा ८ अैसेहरियेकसंभेसुबेसा वैठरहैनिजकनकनिवेसा ९
 दोहा कौनहुंजज्ञकरावनेअयिहुतेमुनीस तिनसेनिजकारनगुनतकहतभयेजगदी
 सचौपाई भयभषपूरनसवमुनिजाहू कहंसुविथलवैठहुसउछाहू जदुपतिसासनस
 हिमुनिराई तुरतछेत्रपिंडारकजाई विस्वामित्रकनदुर्वासा भृगुअंगिरावसिछड्या
 सा ३ वामदेवकस्यपतपरसा असितअतिनारदहृषकासी ४ आयेछेत्रपिंडारकमा
 हीत्रैतभेध्यावतहरिकाही येलनकहैंडकसुगयसिकारा जदुकुलकेसावादिकुमारा
 गयेसकलपिंडारकमाही देषतहोरिषीसनकोही ५ कस्वेषरनाभेमतिनासी चाहैकरना
 मुनिनसोहोसी ईदोहा सोवहिसुंदरजानिकैनारीवेषवनाथ उदरकंसकचिसनभरि १

लूगरउपरबोढाय चौपाई तेहिंलैमुनिननिकटमहंजाई सिगरेहोयजोरिसि
रनाई १ भीतरकपटउपरमदुताई मुनिनमंदअसगिरासुनाई २ नोषीनई
नगरकीनारी मुनितुम्हरेदिगयहपगुधारी ३ गर्भवतीयहहंसुकुमारी पू
छनकोअसमनहिविचारी ४ केहेंबालककिचौकुमारी निजमुषकहतनला
जविसारी ५ तातेतुमतेपूछहिंमही अहेनिकालज्ञानमुनितुमही ई जोक
छुहोइसोकरहुवषांना याकोपुसवकालनियराना ६ सुनतकुमारनकीअस
सर्वांनी हांसीलईरिषीसनजानी ७ दोहा बोलेकोपकठारकरिमतमंदकु
मार याकेकेहैमुसलयेकजेहिंकुलनासतुम्हार चौपाई मुनिनवचनसुनिके

अतिघोरा डरिभागेजडुवंसकिसोरा करहुदूहः॥ तेमयभारे सावउदरकोअंवा
खेरि कहेलोहकोमुसलकठोरा चितैचकितमेसकसकि सोरा ३ लगेविसरनअस
मतमाही हंससेवनीवातयहनाही ४ कहकि योहंसचडेअभागी हमकोंकाकहिहैंवा
इभागी ५ यहिविधिआकुलकरतविचार आयेनिजनिजगेहकुमारा ई मूसललेमु
षमहम्मलाना उग्रसेनदिगकि योपयांना ७ लगेरहेंजादवदरवार बैठ सका
लसचिवसरदारा ८ देहा उग्रसेनमहराजकोतेजदुवंसकुमार निजेकृतक
र्मसुनाइगेन्हैकेअतिलाचार चौपाई सुनेतअमोघमुनिनकीसाषा मूसलनिर

हैं अतिकोपा १ भये सभी तहारिकावासी को हुंके मुपन हिरहे प्रकासी
चकहउगसेनमहराजा अबतुमकरहुयहैयहकाजा ३ यहमूसलचूरनक
खिडारु जायपयोनिधिमाहपवारहु ४

१५ नेसुकलोहवीचवंचिगयके
७ हे साहासोललीनकोउमीना तेहिकेवटफदायकहुलीना ७
विदारतमाही पायगयेसोइआयसकोही ८
मीनमासलीन्हयोसवषाई ८
य सोसागरतदमेभयेगोदतकी समुदाय ९
भगवान सायनेवारनकोजदपिरहेसमर्थसुजान
योविप्रस्तापजदुराज कालरूपभगवानहरिजानोनिजकृतकाज ॥
सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजाश्री

२९
वहादुरश्रीकृष्ण
भगवतअनंदासुनिचौयेकादसस्कंधेप्रथमस्तरंगः १ श्री
॥ दोहा रकितजडपतिवोहवलपुरीहारिकाभूप
तिहुनतअतिभईअनूप चौपाई निवसहिनारदवारहिवार
सुदेवकुमार १ भजहिंसरासुदरचनस्यामे
सुनकुरुपतिअसकेजगमाही दुरलभपापमनुजतनकोही ३
कीसवयसभीती करैन्हरिपदपंकजप्रीती ४ ज
पाइनहिकहुंचविजाई ५
आये कियवसुदेवविविधिसतकारा पूजेनकियोअनेकप्रकारा ७
हासनवेठाई सीसनायपदविनयसुनाई ८ वसुदेवोवाच
आपआगमनू देहिनकोदुरंतदुषदमनू ९ दोहा
कोआगमसुतचरहाय
ई जननिजनकजनकेहरिदासा करतअनेककलैसननासा १
दुपजनकोही दुषहरिसुपकरसाधुसहोही २
कोजानै ३ जपतनकरतक

५ जग
दांतिनकोउपकारा हमेपूछहेतुमसोमुनिरादेहेमा १
अदासहितसुनेमुनिजाके रहवनभयपुनिकहुतनताके ८ दोहा
निपूरवजनममेभक्तिभक्तिकेदानी १५१ १५६

ज्ञानि चौपाई तिनसौलियोसोक्षनहिंसागी देवनमायाभिमतिपारी १ सहजहि
मेललगहिनहिंवारा होहुंजौनविधिभवेनिधिपारा २ सोउयायमुनितायउचारी
जातनभारी ३ श्रीसुकोवाच जववसुदेवकहेयाहिभांती तव

मुनिकीभयसीतलछाती ४ हरिगुनसुगिरनकरतमहीसा लागेयाकहेनसप्रीति
मुनीसा ५ नारदोवाच पूछ्योभगवतधर्मउदारी जदकुलभूषनभलोउचारी ई धर्म
भागवतपढ़ेसुनेजो आदरकरैसराहिगुनेजो ७ होइविस्ववैरिहजोप्राणी सोवसु
विसपरिहोइविज्ञानी ८ दोहा क तसुनतजिनकोसुजसहोतपरमकल्याण अ
सेहरिकीतुमसुरतिदियकरायमतिबान चौपाई तमिसुनहुंयेकइतिहोसा जोसु
१ जनकरिषभपुत्रनसंवादा भोजसपूरुषप्रदअह्लादा

२ स्तोयभूसनुकेरकुमारा भयोप्रियव्रतभूषउदारा ३ तेहिअगनि
यऊ ताकोनाभिनामसुतभयऊ ४ ताकेरिषभदेवहरिअंसा धर्ममोक्षजोसकल
प्रसंसा ५ ताकेभेसतसुवैनउदारा जेपदिलहैवेदकोपारा ई

श्रीमन्नारायनपारायन ७ जाकोसुजसप्रभावअषंडा नामभयोया
हभारतपग ८ दोहा भूरिभोगकरिभूमिकोगहतजिकाननजाय तीनिजन्महा
रिध्याइकेगयोऊल्लस्यदयाय चौपाई तिनकोभातानवनवषंडा होतभयेमहि
पालउदंडा १ भयेविप्रतिनभातइकासी कर्मकांडकेसकलप्रकासी २ महाभाग
वतभेनवभ्राता परमहंसपरमातमज्ञाता ३ कविहरिअंतरिक्षविज्ञानी प्रबुधमि
ष्यलायनमतिषांती ४ आविरहोव्रदमिलअ अचमसे करभाजनवरनेउनवकन
५ पूलसूक्ष्मजगवपुहरिदेवत विचरहिबसुधामहजगलषत ई रुकतीग
तितिनकीकहुंनाही स्वर्गपतालजलौचलमाही ७ सिद्धसाध्यगंधर्वहजसासु
रनरकिन्नरनागहुरक्षा ८ मुनिचारनविद्याधरजेते तिनकहंपूजहिंसादरतेतो
९ दोहा निमिनरेसकीजागमियेनवजोगीस विचरतविचरतआइगेयेकसमे
अवनीस चौपाई निमिलषिभानुसमानप्रकासा महाभागवतज्ञानअवासा १
उक्तोसकलविषनजुतराजा मान्योपूरनमषकरकाजा २ नवजोगेस्वरनिरषि
हतासा उठतभयोसादरसहलासा ३ नवजोगेस्वरकेदिगजाई भूपविदेहचरन
सिरनाई ४ ल्यायकनकआसनवैठाये चरमधोइनिजसिरजलनायो ५ पूजन
कियषोडसउपचारा सनकादिकसमहियेविचार ई पसर तजिनकोपरमप्रा
पूरनकरततुरतदसआसा नेहनहनिमिनृपतिनिहोरी

८ विदेहोवाच दोहा मधुसूदनकेपारषदहंसमानहितुमकाहिं विचर
हुं पावनकरनहितहरिमयलोकनमांहि चौपाई खनभंगुरयहमनुजसरीरा
हिनकोदुर्लभमतिधीरा १ मनुजसरीरहुंपायमुनीसा डरलभदरसदासजगदी

विहुरै अतिकोपा १ भयेसभीतहारिकावासी कोहुँके मुषनहिरहे प्रकासी २ ता
वकहउग्रसेनमहराजा अबतुमकरहुयहैयहकाजा ३ यहमूसलचूरनक
खिडारहु जायपयोनिधिमाहप्रवारहु ४ तैसहिकीन्हैसकलकुमारि सुसलर
तायचूरकरिडारे ५ नेसुकलौहवीववविगयऊ फेंकिसकलसागरमहेंदय
ऊ ई लोहालोलीनकोउमीना तेहिंकेवटफेंदायकहुँलीना ६ तकिउदर
विदारनमाही पायगयेसोइआयसकोही ७ वोनअग्रमहेंलियोलगई
मीनमासलीन्हैसवषाई ८ दोहा मूसलचूरनसिंधुमहेंफेंकोजोनरेता
य सोसागरतदमेभयेगोदनकी समुद्र यजदुकुलकोप्रतांतयहजोनतहो
भगवोन सायनेवारनकोजदपिरहेसमर्थसुजान तदपिनेवारनकरतो
योविप्रस्तापजदुराज कालरूपभगवानहरिजान्योनिजकृतकाज ॥ इति
सिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरवांधवैसश्री
विस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराज
वहादुरश्रीकृष्णचंद्रकपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजदेवकृतश्रीम
भगवतेआनंदामुनिचौयेकादसरक्तधेप्रथमस्तरंगः १ श्रीसुकौवावा
॥ ॥ दोहा रक्षितजइपतिवोहवलयपुरीहारिकाभूष भोगवतीअमरावा
तिहुनतअतिभईअनूप चौपाई निवसहिंनारदवारहिंवार दरसनहितवा
सुदेवकुमार १ भजहिंसरीसुंदरधनसामे गखिनगखिनगोविंदगुनगोमेर
त्सुनकुरुपतिअसकेजगमाही दुरलभपापमनुजतनकोही २ जानुमनु
कीसवयलभीती करैनहरिपदंपकजषीती ४ जौनमनुतेसवसुराई काल
पाइनहिकहुँ वविजाई ५ येकसमेनारदसुषळाये आनकहुँडुभिकेधरा
आये कियवसुदेवविविधिसतकारा पूजेनकियोअनेकप्रकारा ७ द्वादकसि
हासनवैठाई सीसनायपदविनयसुनाई ८ वसुदेवोवाच सुनहुँमुनीस
आपआगमनू रोहिनेकोदुरंतदुषदमनू ९ दोहा जिमिजननीअरुजनक
कोआगमसुतधरहोय अवसिअमंगलजातहेतासुतुरतसवषाय चौपा
ई जननिजनकजनकैहरिदासा करतअनेककलैसननासा १ देवदेहिमुष
दुषजनकोही दुषहरिसुयकरसाधुसदाही २ जोजसदेवनकोसनमाने तेतसदेवताह
कोजाने ३ जसतनकरनकरनितसळाया अैसहिंकरहिंदेवमुनिराया पैअसनहिं
सज्जनसवकाला अवसिहोइतेदीनदयाला ५ जनहिंनकवहेदीनअपकारा करहिंस
दांतिनकोउपकारा ई मेपूछहुँतुमसोमुनिराई देहुंभागवतधर्मवताई ७
अद्वासहितसुनेमुनिजाके रहवनभयपुनिकलुतनताके ८ दोहा मेमु
निपूखजनममेभुक्तिमुक्तिकैरानि भजतभयोसुतहेतहठिक्कैहायआ

ज्ञानि चौपाई तिन सौ लियो मोक्ष नहिं सागी देवन माया मै मति पागी १ सहज हि
 सेलागहि नहिं वारा होहुं जौ न विधि भवनि धि पारा २ सोउ पाय मुनि नाथ उचारी
 सप्रित दुष सहि जात न भारी ३ श्री सुकोवाच जव वसुदेव कह्या यहि भांती तव
 मुनी की भयसी तल छाती ४ हरि गुन सुमिरन करत मही सा लागे पाक हैन सप्रति
 मुनी सा ५ नारदोवाच पूछ्यो भगवत धर्म उदारी जइ कुल भूषन भलो उचारी ई धर्म
 भागवत पढै सुने जो आदर करै सरहि गुने जो ७ होइ विस्वैरिहु जो पानी सोउ सु
 विस परि होइ विज्ञानी ८ दोहा कहत सुनत जिन को सुज सहोत परम कल्याण अ
 से हरि की तुम सुरति दिय कराय मति वांन चौपाई तमि सुनहुं ये कहति हो सा जो सु
 नि कहै तुमहिं विस्वासा १ जनक रिष भयुवन संवादा भोज स पूरुष पद अहलादा
 २ स्वोय भूमनु केर कुमार भयो प्रिय व्रत भूप उदारा ३ तेहि अगनि धनाम सुत भा
 यक ताको नाभिनाम सुत भयक ४ ताके रिष भदेव हरि असा धर्म मोक्ष जो सकल
 प्रसंसा ५ ताके भेसत सुवै न उदारा जे पदिल है वेद को पारा ६ जठ भरत भोसी ला
 सुभायन श्रीमन्तारायन पारायन ७ जाके सुज सप्रभाव अषंडा नाम भयो या
 ह भारत पंग ८ दोहा भूरि भोग करि भूमि को गहत जिकानन जाय तीनि जन्म हा
 रि आइ कै गयो कल्य पद पाय चौपाई तिन को आता नवन वषंडा होत भये महि
 पाल उदंडा १ भये विप्रतिन भ्रातइ कासी कर्म कांड के सकल प्रकासी २ महा भाग
 वत भेन वभ्राता परम हंस परमात्मज्ञाता ३ कवि हरि अंतरिक्ष विज्ञानी प्रबुधि
 पलायन मति वांन ४ आविर होइ मिल अरुचम से कर भाजन वरे नवन वक्रम
 से ५ पूल सूक्ष्म जगव पुहरि देखत विचरहि वसुधाम हें जग लेखत ६ रुकती रा
 तितिन की कहै नाही स्वर्ग पताल जलौ थल माही ७ सिद्ध साध्य गंधर्व हुज स्तार
 रनर किन्नर नाग हरक्षा ८ मुनि चारन विद्या धर जे ते तिन कहैं पूजहिं सादर ते तो
 ९ दोहा निमिन रेस की जाग मे येन वजे जो गीस विचरत विचरत आइ गेये कसै
 अ वनीस चौपाई निमिल पिभानु समान प्रकासा महा भागवत ज्ञान अवासा १
 उक्तो सकल विप्रन जुतरा जा मान्यो पूरन मष कर काजा २ नव जोगे स्वर निरपि
 हवासा उठत भयो सादर सहलासा ३ नव जोगे स्वर के दिग जाई भूप विदेह चरन
 सिर नाई ४ ल्याय कनक आसन वैठायो चरन धोइ निज सिर जलनायो ५ पूजन
 किय बाइ सउ पचारा सनकादिक समहि ये विचारा ई पसर तजिन को परम प्र
 कासा पूरन करत तुरत दस आसा नेहन है निमिनृपति निहोरी विनै किय तिन रे
 कर जोरी ८ विदेहोवाच दोहा मधुसूदन के पारषद हेम मानहित मकाहि विच
 हें पावन करन हित हरि मय लोक माहि चौपाई छन भंगुर यह मनुज सरीरा
 हिन को दुर्लभ मति धीरा १ मनुज सरीर है पाय मुनी सा डरल भद्र सदा सजगई

सा २ भित्तो अजसम सकल अभागा तुवपददरसन तेवड भागा ३ यातेहं मपूक
हिं मुनि राई देह अछि न कल्यान वताई ४ आध हू न साधु न सत संगे यह
जग मे आनंद अभागा ५ कह हू भागवत धर्म असागू जोहं महां हिं सुनन के जो
गू ई जौन धर्म के किये मुनी सा होत अधीन आसु जगदीसा ७ नारदो वाच यहि
विधि जव पूछ्या मिथिलेसू तव सराहिके नव जोगेसू ८ दोहा तिन मे जिन को
नाम कविते रि तु जनन सुनाय नृपहिं भागवत धर्म सब कहें न लगे सुषयाय क
विरुवाच चौपाई यह जग मे सुनिये मिथिलेसू हरि पद भजेन भय कर लेसू
१ यह मे है अछि न कल्यान है उपाय जन को नहिं आना २ रहत बित्त उद विग्न
सदा ही दीसत भय जग मे हें चहुं धाही ३ हरि पद पंकाज भजे विदेह रहत नही
पुनि जग से देह निज पद पावे न हित जइ राई निज सुष वर न्यो जौन उपाई ५
सोई भागवत धर्म कहवै जो करि मूठ हू माधव पावै ई करत जाहि नहिं होत
प्रसादा दिन दिन दून वढत अहंसा ७ पावे मुदिन नहुं न काही छुटै गिरै न सु
मार गमाही ८ दोहा करत भागवत धर्म ति मि होत विघन कहें नोहिं विघन
हू भये विदेह सुनु हो नैन ही फल माहि १ मन सा बोच कर्म नाई दुबुद्धि सुभाठा
करै कर्म जो कस्त को सो अरपै नृपराउ २ चौपाई नारायण प्रभु कर्म हमार लेहू स
वै अ सकरै उचार १ जौन स्वा मितेव क मति राषत तेहिं अति हाति भीति श्रुति भा
षत २ सोई ज दुपति विमुष अज्ञानो माया विव स होत अभिमानो ३ वान गुरु
प्रतिष्ठ हरि जानी सेवक स्वाभि भाव उर ठानी ४ करै अत न्य भक्ति मति माना तव
हिं होत जग मे कल्यान ५ हू म सुत वदे जे हि प हि चाने अरु सरीर आत म करि
माने ई ये अ म है नृप उभे प्रकार वेद विरुद्धि करे विचार ७ जे से मन व सस्व
सदा ही जागे सकल तुरत मिटि जाही ८ तै स हि मन कारन भ्रम अहई नित सक
ल विकल हि गहई ९ दोहा ताते मन को अवल करि हरि म हें देयल गाय तौ विदेह भूष
ति सुन हें आसु उभे के जाय चौपाई जन्म कर्म जे दुपति केरे गाये वेद मुनि नव हू
तेरे तिन को गावत सुनत सदा ही लाज छें डि विचरै म हि माही २ पुनि निहारि बेटा
सरि आसा भजे निरंतर रमानि वासा ३ यहि विधि व्रत धारे वड भागा नाम लो
तउ म गै अनुरागा ४ करि भावना कस्तु संगे केरी हे गोविंद गोहरा वै देरी ५ रोवै न
चै हें सैं अरु गावै उत की दसाई तै दसावै ई विचरै जग उन मन संमाना रहै लोक
वाहेर सति माना ७ अनिल अनल अय अवनिल अकासा इम न छत्र सुर न रद स आ
सा ८ दोहा सरित समुद्र हू आदिस व हरि को रूप विचारि करै प्रनाम अत न्य के दो
ऊपानि पसारि चौपाई प्रथम भक्ति हरि की हिय होवै पुनि हरि को अनुभव जन
जोवै १ फेरि विषे म हें होत विरागा असी भक्ति रीति वड भागा २ जे से भोज करै

जोकोई ३ आवततुष्टिफेरिमनमोही फेरिपुष्टिस
वस्त्रगनकोही ४ ग्यासग्यासमहककु कलूनि जैसहोतनरिसप्रवीने ५ तिमि
भक्तिहु अनुभवहिविरागे कलुककुचककलैमह जोगे ई यहिविधिनुपज

भक्तिविरकिहु अनुभवआवत ७ तवजानतजदुपतिकरक
तवपुनिपावतमुक्तिअनूपा ८ दोहा भागवतनजोहातहैमैकमदियावता
अवजातुमपूछहुनृपतिसोऊदेहसुनाय चौपाई सुनिकविजोगेस्वरकीवा
नी पूछहुनृपतिजोरिजुगपानी १ राजीवाच अवभागवतजननकेलक्ष्म
नकोधामहकहहुविचक्षण २ तिनकीरीतिहुवैनसुभाऊ मोसेतुमवरनहैसु
निराऊ ३ निमिनरेसकीसुनिमृदुवांनी हरिजोगेस्वरकह्योविज्ञानी ४ हरिक
वाच सबभूतनमभगवतभाऊ अपनहिमहदेषहिनुपराऊ ५
हैसबजगकोही तेउत्तमभागवतकहाही ई जदुपतिचरनजासुअतिप्रेमा
सेतनसोसनेहकरनेमा ७ दीननपैराषैअतिदायाहरिविमुषिनसगिनृप
राया ८ दोहा सोमदिसभागवतहैयहजानहैमतिमान
कोसुनियेकरौवषाँन चौपाई केवलहरिमूरतिमहंप्रीती
भक्तनगाविघ्ननमाही जाकिहिसनेहककुनाही २

३ लहिकैअर्थअनर्थनकोही
मोही ४ हरिसायादेवेससार सोउत्तमभागवतउचारा ५
तिके जनममुरनभयतिसाअतिके ई लुधात्रषादिकसकलकलेसा
७ राषैकस्वसुरतिसवकाला सोउत्तमभागवतमुवाला ८

दोहा
भक्तवरसोय चौपाई उत्तमजन्मकर्मउत्तमै
तनहितनकअभिमाना सोजनहैभागवतप्रधाना आत्मअश्रुविनहुमाही॥
निजपरभेदजिहैककुनाही सोतेरहैसबभूतसमाना
विभुवनविभवहुपावनहै लूनचौथईजासुमतिसेतू ३
जाकी गिनतीअष्टभक्तमहताकी जोजदुपतिपदकोसुररोजै पावेकवहुनअम
करिषोजै सोहरिपदजाकीमतिलागी कैसेतजैसतवदभागी ८ दोहा जदुपतिप
दपचंदकीजातिजगतिहियजासु यहससारअसारकीतापजातिनसितासु
चौपाई जिमिससिपूरनउयेनरेसा रहतनेदिनकरकरनकलेसा ९ तिमिजवा
मिटीविषैहरिधाये सोफिरिनहिँलौटलौटाये २ जोहरिचरननेहकीडोरी॥
वाँधिलियोकरिकेवरजोरी ३ जासुहिँदैहरिकवहुनसागे जासुनामभयअथ
४ कस्तप्रेमसरितापतिमाही रहतजासुमनमगनसदाही ५ रसना

रीतियकांतजासुरहिवेकी ६ जो दीन न दायाद गदेषे परा

७ तेहि जो नहु भागवत प्रधाना ते

भागवतन के मै सकल लक्षण दियो वधानि

॥ इति सिद्धि श्री मन्महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री

श्री मन्महाराज ते येकादसमस्कंधे आनंदामुनि धौदुतीपः स्तरंगः २॥ ॥ ॥

निमिनरे सकर जो रिके संत चरन सिरनाय

राजो वाच चौपाई परज दुन दन कीय हमारा विधि महेस मो

१ सो मोहि जानन की हे आसामुनि वरता को करु प्रकासा २

सुनि अघाउ नहि होत हमारे ३

हे औषधि सुनि गिराति हारी निमिनरे सके सुनि अघावै ना

रिवै ना ४ अंतरि सख वाच पक्ष भूत ते भूतन को ही रच्योई सनृप पूरुव माही

भोग अरु मोक्ष हू हेतू जीवन के जो नहु मति सेतू निज विरचित प्रभु भूतन माही

पा ८ दोहा इंद्रिन दारा जीव कहै विषै करावत भोग जिय आप हितन को सुनते सह

तद रष अरु साग चौपाई विषै वासना भरि वहु प्राणी जग मे करत कर्म अभिमा

११ तिन तिन करम न के फल पावत जग महु भ्रमत सो क सुख छावत २ यहि वि

धि भ्रमत कर्म गति माही जनन मरन छूटत कहै नाही ३

छूटे तब लगिय हसं सारन छूटे ४ प्रलै काल जव भूपति आवै कारन महं कारज

मिलि जावै होय वर्ष सत लोन हि वषी सरज ठाय होत उत कषी ६ तरनि ताप तो

७ वदति सेस मुख पावक ज्वाला

ति अषंड अति ही विकराला ८ दोहा मारुत महा प्रचंड तवहन न लगत महि पा

ल

सांवरत कगत मे चकराला

सिगरे जीव सहित करतारै लीन होत व सुदेव कुमारे

रिजातो अनल महान लमाहिं समानौ ४ तै सहि जीवई समिलिरहौ

५ प्रेरित पवन धरनि जल माही लीन होत कछु से सेनाही

पहुं मी होति सलिल महलीना सलिल प्रवेसते जम है कीना ७ तज

या प्रवेसा होत पवन न भलीन नरे सा ८ दोहा

अकास अहंकार पुनि सलिके इंद्रिन सुरजुत वास चौपाई

निदोऊ महत्तमेलयभेसोऊ १ महात्तनुकियप्रकृतप्रवेसा प्रकितलीनभय
जायपरेसा २ जगउतयतिपालनसंघरनी यहहरिकीमायाभैवरनी ३ यहा
त्रिगुनामायातुमजानो कहह औरजोसोऊवानी ४ पुनिजोगेस्वरभूपनिहो
री बोलैमंजुलअंजुलिजोरी ५ राजोवाच यहअपारजदुपतिकीमाया किमि
जनसंख्यारहितराया ई सोउपायअवदेहवताई सुनिबोल्याप्रबुद्धरिषिरा
ई १ प्रबुद्धउवाच करिकैनरनारीसोनेह मानतमोदविगतसंदेह ८ दोहा दु
॥ १ ॥ मेलनकोकरहिकर्मनरनारि ये तिनकोपरिनाममेदुषहीले
हविचारि चौपाई है धनसदांमहादुषदाई ताहंपरदुरलभनृपराई १ धनके
हेतमीबुहठिहोती धनहितमतिहोती नितकोती ग्रहसुतअरुदरहपरिवारा
॥ २ ॥ अरुबसुधापुरदेसभंडारा २ विभोवा ३ ॥ ४ ॥ हांथी येहैनहि सवदि
नकेसाथी असविचारिइनकीतजिप्रीती असहिजानहिस्वर्गहरीती ५ स्वरगह
महभैरवनिदा तातेतहुकेदुषीवसिंदा ई जसभूपनकीदसादिवाई तैसहिदेव
नकीनृपराई १ असविचारिअपनेमनमाहीं लेनभक्तिउपदेसनकाहीं ८ जो
नगुरुजदुपतिपद्वेसी सांतसुभावकरनजगळेसी ८ दोहा ताकेसरनहिंजा
यकेकयट्ठेडिमतिमान सिषेभागवतधर्मकोजोचाहैकल्पान चौपाई सववि
धिकरैगुरुसेवकाई गुरुकहंजानैश्रीजदुराई १ गुरुसेवनतेसुनहुमुवाला हो
तत्रसन्नआसुनंदलाला २ प्रथमकरैसाधुनकरसंगा सवविषइनितेरहैअस
गा ३ करैदयाहरिदीननमाहीं निजसमानसोनेहसदांहीं ४ उत्तमहोयआप
तेजोई तासोकहैनअ तासोई ५ करैसुमतिसवकालअचारा कापकलेस
हुकुमाअपारा ई वृथावचनमुषतेनहिबोलै मनवचकर्मयेकरसतोले १ ब्रम्ह
चर्जकरिवेदपढैजन कवहुनहिंसाकरनकरैमन ८ दोहा सवथलदेवैकृत्स्न
कोदुषसुषगनैसमान करैवासयेकांतमहेतजैअवसिअभिमान चौपाई प
हिरैवलकलवसनअदोष जथालाभराषैसतोष १ श्रीभागवतसास्त्र
महेप्रीती राषैतनमनवचनप्रतीती २ औरदेवऔरेनंथनकी औरमत
नऔरपंथनकी ३ कवहुनहैसुजाना रहैकस्त्रपद्वेमलोभाना ४ प्रा
नायामकरैमनवसहित जीतैवचनमोनताधरितित ५ वृथानकरैकियासा
तिधीरा येहिविधिनिजवसकरैसरीरा ई बोलैहितकारीसतिवानी समदमा
धरैसदांमतिषांनी १ हरिजसनामसुनेअरुगावै जदुपतिचरनसरोजहिंध्या
वै ८ करैअविलकरिकैहितकरमा जीवजातजनतजेनधरमा ८ दोहा दोन
जज्ञजपत १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
हजियदार अरपेनंदकुमारकोऔरवस्तुनि
जपार चौपाई जिनकेसखसुहेजदुराई तिनकीकरैअवसिसेवकाई १ लषा

चराचरमहंभगवानै मनुजनमेविसेषिपहिचानै २मनुजनतेपुनिसंतनमांही
लपैविसेषिकस्तप्रभुकोही ३कहैपरसपरहरिगुनगाथा जोअन्याथकोका
रनसनाथा ४ राखैसुमतिपरसपरप्रीती विचरैधरेतोषसुनिरीती ५हरिजा
समुनतहोइआनंद। परैनमतिमंदनकेफेदा ई सुमिरतसुरतिकरावतमा
ही अचनोसनहरिप्रगटसदांही ७ हातभक्तिउपजैअनुरागा तनपुलका
चलिलहिचडभागा ८ दोहा हरिकेसंगकोकरतहैअरुभवचितलगाय तहै
जसदेषतअरु सुनतसोपहितनदरसाय चौपाई हरिवियोगमहंसाकहुए
वत कवहुंहंसतहुलसतहरिजोवत १ कवहुंकहतकोमलकडवांनी चलहुम
मिलहुनछलहुनिजजानी केहुनाचतगावतमुदभरई निरषतजसउततसई
तकरई ३कहुंहरिकोहियमांहलगाई पायप्रमोदमौनकैजाई ४ असभागा
वतधर्मकीरीती करैसुसतिकारिप्रीतिप्रतीती ५ तातेपरभक्तिहठिहेवै को
दिजन्मकेपातकषोवै ई तरतसहजदुस्तरहरिमाया यहिविधिमिलतकस
निमिराया ७ सुनिप्रबुद्धजोगेस्वरवैना निमिनरेसवोख्योभरिचैना ८ राज
उवाच परब्रम्हपरमातमानारायनजेहिनाम तासुरूपमोहिभाषियेब्रम्ह
ज्ञानिसरनाम चौपाई मिथिलाधिपकोलपिअनुरागा भयोपिप्लाय
नवडभागा १ पिप्लायनउवाच आपुअहेनहेनजगकेरो विविधिकरतज
गअसस्यतिदेरो २ स्वप्नसुषुप्तिहुजागरमांही अरुसमाधिमहंसोदरसांही
३इंदिहैहैहैअरुप्राणा जेहिंसनात्तेपावतमाना ४ निजनिजकरतसकलव्यापा
रा सोनारायनगुनहुउदारा ५ गिराचसुबुद्धिहमनप्राणा करहिनजेहिप्रवे
समतिमाना अनलकलानहिअनलप्रकासे तिमिअनीसनहिईसहिभासे॥
७ विधिनिषेधकरिवेदवषाने तातयजंकरिकरहिप्रमाने ८ नेतिनेतिनेऊपु
निगावै जाकोकहिकहिपारनपावै ९ दोहा सतरजलमगुनजाहिवसमहा
त्तनुअहंकार जीवहुजासुसरीरहैसोजज्ञनेभोक्तार चौपाई अहैअचित्सस
क्तिनृपजाकी अहैअगमगतिजेहिमायाकी जडचेतनमहव्यापकजेई तेहि
तेपरतविलक्षणजेई २ जोनमरतजनमतकोहुकाला बढतघटतनहिजोम
हिपाला ३देहअवरथाकोहैसाथी सवतनवसंतप्रेमअभिलाषी ४ सुइसतो
गुनज्ञानसरूपा इंदिनकोचेतनकरभूषा ५ सेदजउदमिजअंजजपिंडज।
इनकोचेतनकरतमेठिऊ ई इंदिनसोवतजागेहुमाही निरविकारसोरहा
तसदांही ७ जोसुषुप्तिपरमातममिलतो जागेसोसुषकीसुधिकरतो ८ दो
हा सोनारायनजानियेजदुपतिअनुजनम तिनमूरतिमंगलमईनवनीर
दसमआभ चौपाई करैतासुपदभक्तिमहाई भितैतवैमनकीमलिनाई १ आता

मन्त्ररूपरसातमरूपा ज्ञानिपरततवहो सुनुभूपा २ जैसेचमलदीहिभैजवही
रविप्रकासदीसतहैतवहो ३ सुनतपिप्यलायनकीवानी वोत्योनिमिनरेसवि
ज्ञानी ४ राजोवाच वरनहुं कर्मजोगमुनिराई जेहिंकरिअसुभकर्मनसिजाई
५ भक्तिजोगयावतहैपानी ६ ~~पिबदह~~ ~~रिसारंगयानी~~ ६ येकसमेसमयि
तासमीपा आयेसनकादिकमुनिदीपा ७ यहैप्रस्ततिनसोहमकीन्ह्यो के
हिकारनतिनउतरनदीन्ह्यो ८ दोहा ताकोकारनकहहुमुनिमेपूख्योसिर
नाय आविरहोअमुनीसतववोलेआनंदपाय ९ अविरहोअवाच चौपा
ई काम्यकर्मअरुक्रमकामा कर्मनिषिद्धसुनहुंमतिधामा १ परतवेदहोतो
यहजानी कवहुंनलोकिकतेअनुमानी २ हरितेधगटवारिहुंवेदा जाकोज्ञा
निहुंलटनभेदा ३ सनकादिकतुमकोगुनिवाला उत्तरनहिदीन्ह्यातेहिका
ला ४ वेदकहतजोस्वर्ग ५ करहुजग्यकरमनिसमुदाई ५ तातपर्जेताकोयह
नाही यहअज्ञानिनसिषवनकाही ६ नीकहोतजिमिनीमषवाये जेहिसिसुकह
पितुकहतमुलाये ७ नीमषाहुतौमोदकदेहै मषकदुतातुरतेमिटिजैहै ८ अंसहि
स्वर्गभोगदरसाई वेददेतसुभकर्मलगाई ९ दोहा कनलग्योसुभकर्मजवह्निदे
सुदभोभूतवहरिपदमेप्रीतिभैततेसोअनूप १ चौपाई कर्मजोवेदकथितना
हिंकरतो अपनेमनकीरीतिजोधरतो १ जीलौइद्रिननहिअज्ञानी कियोअधर्मस
दोअभिमानी २ बूढतनहिताकोसंसार जनमतभरतसोवारहिवा ३ वेदविहि
तकरिकर्सअकामे अरपिदेतसीतापतिरामे ४ ज्ञानविरागभक्तितेहिहोई गमनकर
तजहुपतिपुरसाई ५ करमनकोफलस्वर्गजोगायो कर्मकरनमेरुचिउप
जायो ६ हुंदरंथइतचहैजोकोरी तोभूपतिअनुमतिअसमोरी ७ वेदवि
हितअरुतत्रविधाना आदरजुतपूजेभगवाना ८ दोहा गुरुसरनाराता
केप्रथमजोगुरुदेवताप तसपूजेजदनाथकोजसमूरतिमनभाय चौपाई मज्ज
नेकरिहरिसन्मुखजाई वैठेसुचिआसनविकाई १ करिप्राणायामेमतिधीर करहि
सुहसनसहितसरीरा २ पुनिगुरुमंत्रकरैतनन्यासा पुनिपूजेअरमानेवासा ३
पतिमास ~~अथवा~~ ~~हियमोहा~~ जथाविभोपूजेहरिकाहीमूलमंत्रपढिपूजनसाज
सीधेसलिलसुदकेकाजू ५ पुनिनिजतनमहिआसनसीधे सवयलतेनिजमन
कहैषीधे ६ पाथअर्घआचमनहुंपावन अरुअस्नानपात्रधरिसुचिमन ७ मधि
सुहोदकपात्रहिराषे पुनिअश्लोकध्यानकरिभाषे ८ दोहा न्यासहृदादिकमूर्तिमैक
रमूलपढिमंत्र सागसपार्षदरुस्तकोपूजेभक्तिस्वतंत्र चौपाई प्रथमअर्घपुनि
पाथहृदीजे पुनिआचमनहुंकीविधिकीजे १ सुहोदकअस्नानकरावे संघोदक
तेपुनिनहवावे २ पौच्छिसिंधासनमेवेठावे वसनचढायजेनेवचढावे ३ पुनिचा

दनपुनिफलचढाई पुनिप्रभुकहंमालापहिगई ४ प्रथमधूपपुनिदीपदेखावै॥
 बहुप्रकारनैवेद्यलगावै ५ फलदक्षिनाअदसेखावै प्रभुपरचामरचारुचलवै
 ६ पाठकरैपुनिभागवतादिक करैनिरांजनपुनिअहलादिक ७ दोहा अर्घ्य
 पायआचमनद्वैपुण्याजलिमतिधाम चारिप्रदक्षिनदैकरैअरुसाष्टांगप्रना
 म निजआतमपरमात्मैदेषै पूजनकाल हरिनिरमायलसीसधरिमोदित
 बुद्धिविसाल फेरिविसर्जननाथकोकरैसप्रेमअनूप सालिग्रामसिलानिमो
 हनविसर्जनभूष यहिविधिपावकरविसलिलअतिथहृदमहंजोय हरिपूजे
 अनुगसोतासुआसुगतिहोय इतिसिद्धिआमन्महाराजाधिाराजश्रीमहा
 राजाश्रीराजावहादुरवांधवैसश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिआमहारा
 जाधिाराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकस्तवद्रुपापात्राधिकारिआरघु
 राजसिंहजुदेवकृतश्रीमद्भागवतेश्वरानंदाम्बुनिधौयेकादसस्कंधतृतीय स्त
 गः ३॥ ॥ दोहा निमिनरेसअनंदलह्यासुनिहरिपूजनरीति बोल्योपु
 निकरजोरिकैजोगिनसंजुतप्रीति राजोवाच लेखतत्रजदुपतिअंतारा कर
 तचरितजेसदाउदारा तेमोसांवरुनहुंमुनिगई सुनिवेकीलालसामहार्इ सुनि
 विदेहंकेवचनसुहाये दुमिलकहनलागेसुषछाये ३ दुमिलववाच जोजदुप
 तिलीलागुनकांही गननवहै अपनैमुषमाहां ताहिकहतमतिमंदसुजाना ह
 रिचरितनकोहैनप्रमाना ५ कोटिनजच्चविताइजोदेई धरनीकोरजकनगनिले
 ई ई पैगनिसकतनहरिगुनकांही यामेनूपसंसेकछुनाहां ७ पंचतत्परचिजव
 भगवाना कियप्रन्हडकेर निरमाना ८ दोहा निजअंसहिमेताहिसेकरिप
 रवेसनरेस पुरुषनामकहवावतेनारायनहिंहेमेस चौपाई जेहिंनारायनकेव
 पुनोही निवसतविभुवैनभूषसदांही १ नारायनइंदिनतेभूषा प्रगटहोहिं
 द्रीदसरूपा २ नरपतिनारायनकेज्ञाना सहतमनुजज्ञानहुंविज्ञाना ३ नाराय
 नकेज्ञानहिंपाई सहनमनुजसक्तिनूपराई नारायनजगउतपतिकरता ना
 रायनपालकसंचरता ५ अष्टिसमेमहुंसुनुमहराजा यहजगकेविरचनकेका
 जा ई नारायननाभीतेभायो रजगुनतेवेम्हाद्रुतजायो ७ सतगुनतेपुनिपालन
 हेतू प्रगटेविस्तुधर्मकरसेतू ८ दोहा तमगुनतेपुनिरुद्रभेकस्तजगतसंधारा
 विगुनमयोयहजगतकोजानहुंअष्टिप्रकारचौपाई जोविधिविस्तुरुद्रकेहा
 राकरतअष्टिपालनसंधारा ९ आदिपुरुषनारायनसोई जाकीगतिजानतन
 हिंकोई २ दक्षसुतामूरतिजेहिंनामा असीजौनधर्मकीवामा नरनारायनरिषि
 अवतारा लेखभयेप्रभुसांतउदारा नारदादिकहसुनहुंनरेसा आतमज्ञानकि
 योउपदेसा ५ वसतअवहुंवदरीवनमांही मुनिवरसेवितचरनसदांही इतिन

कोसककठिनतपदवी मोरवात्मसहचरलजो ८ भूमिदन्कहंतुरतवोलायो
वदरीवनकहंतुरा १० ॥ ५ ॥ पा ॥ पा ॥ क ॥ सा ॥ सन ॥ कर ॥ सा ॥ सन ॥ आ ॥ यो ॥ नारा ॥ य ॥ नत
पनासन ८ दोहा शिवसंतलषिभक्त १० ॥ ५ ॥ ॥ सुरभिसमीर लग्यागवाइन
चावनै सुंदरनारिनभीर चौपाई सुमनधनुषसंनिजसरमासो प्रभुप्रभावन
हिनेकुविचास्या नरनारायनभयानमोह नहिकीन्होतापरकछुकोहृतवम
नसिजमनमोहिदेरायो दैसापदि १० ॥ ५ ॥ ॥ लागेकपनमदनेकेगा
वा सृषगयोमुषकठितनवाता तवनारायनवोलेवांनी देउजादे १० ॥ ५ ॥ ॥ हियकु
विषांनी ५ डरहुनकछुलीजैसतकारा आश्रमकीजैसफलहमारा ई यहसिं
गरोवासचअपराधा हमजानैनिजज्ञानआधा १ यामेकछुनहिदोषतिहो
रागमनहअवआपनेअगारा ८ दोहा अभेप्रदाताप्रभुजैवैकहवचनअभि
राम तवलजायसिरना १० ॥ ५ ॥ ॥ दैराहो १० ॥ ५ ॥ ॥ काम चौपाई तुमहेनअचरजयहा
अपहारी तुवपदसेवतमुनितपचारी १ तुवपदयेकजभजैतगोविंदा विघना
करतवहुसुरमतिमंदा २ येतेहिविघनहातकछुनाही नहिं संकालागति
मनमोही ३ जेजनसुरनेतमषभागा सुरनहिविघनकरैजेहिजागा ४ तु
मनिजकरजिनकेसिरमोही तेसुरसिरपगधरिकदिजोही ५ तिनकोहैकोरो
कनहारो जिनकेआयुसरिसरषवारो ई जिनकोतुवपदभईनप्रीतीकेवल
करहितपैकीरीती १ सीतउरुअरुछुथापियासा रसनायवनसिरमना
आसा ८ दोहा जीतिलेतजद्यपिइन्हैकरितपकठिनकलेस पैहारतहठिके
धसौअैसीरीतिहमेस चौपाई करतकठिनतपवसिषनमोही कोधविवसत
महोतवृथांही १ अगमउतरिसागरगोविंदा बूडहिगोपदमहंतिमंदा २ आ
स्तुतिजवैकामअसकीनी दरसायोनिजवहुतअधीनी ३ तवनरनारायनमा
हिपाला जोगवलेप्रगटीवहुनाला ४ चमकेचहृदिसिकनकलतासी भूषेनव
सेनकोतिहैषासी ५ नरनारायनकेपदसेधै तिनकेनहिंजानैकोउभेवै ई रा
तिपतिअरुरतिअरुरतिआली देषिनारिमनुरमारसाली १ सुरभियायतिन
केतनकेरी मोहिगईलागेमनुचेरी ८ दोहा सुंदरतातिनकीनिरषिमदनुंग
योविमोहि नैननिनिमिषनिवारिकैरह्योठोढतहंजोहि चौपाई कामहिजा
निप्रनतभगवांना विहंसतअैसावचनवषांना इननारिनमैतुमयकलेहू जो
पैतुमहरोहायसनेहू स्वरगडइनतेभूषितहोई अवगमनहइतनेसबकोई ३
सुनिनिदेसनारायनकेरो मनसिजसुदमनमानिघनेरो ४ नारायनपदमेध
रिमाथै लियोउरवसीकोगहिहोथै ५ सकलअपसरनमेवरजोई चितवति
देतमोदमनमोई करिउरवसीकोहिनिजआगे गमनतभयोकामसुषयागे

७ तुरतहिं गंगोइंद्रदरवारा करि प्रनाम सब सुरनम भ्रारा ८ नारायन को तप
 लगायो सो सुनि सकत्रास अति पायो ९ दोहा चकित रह्यो नहिं कळकळीका
 रि विचार निज काज नैनन को नीचे कियो मनहि मानि अति लाज चौ पाई पुनि हरि
 लियो हंस अवतारा ज्ञान जाग जो कियो उचारा १ पुनि भेद तात्रय भगवाना पु
 निसंनकादिक भये सुजाना रिषभदेव पुनि पिता हमारे जो मंगल सब जगत पा
 सारे ये सब कलकला अवतारा और सुनहु अवतार उदारा हरि लेह यग्वी वं अ
 वतारा हनि मधुकैठ भवे उधारा ५ प्रलेययो निधि धरि व पुमीना महि मनु औ
 पधिर सनकीना ई पुनि लिप प्रभु वराह अवतारा कियो डाढ सो धरा उधारा ७ दिति सुत हि
 रंषास विकरारा ताको किय सगर संधारा ८ दोहा फेरिक मठ अवतार ले धरि
 मंदर निज पीठि मथन करायो छीर निधि अमी प्रगट भोमीठ चौ पाई ग्राह ग्रा
 सित गजराज हिजानी आय तुरत हरि अभै प्रदानी १ नकव कहनि चक्र विदा सो
 गहि होथी को होथ उथा सो २ येक समे सुनु भूप उदारा बाल विष्णु सुनि साठि ह
 जारा ३ रहे पढत कस्य पके गेह गुरु चरन न करि परम सनेह ४ गुरगुनि अनध्या
 य दिन अठयो ईधन आनन कानन पठयो ५ तह गोपुरन भरो जल रहेऊ ते सवा
 येरत पारन लहेऊ ई वृडन लगे वीच ही माही हंसो इंद्र लखि कै तिन को ही ७ बा
 ल विष्णु तव अति हिल जाई सुमिरत भये चरन जदु राई ८ आय तुरत हरि तिन हि

उधारे ईधनलैवेभवनसिधारे ८ दोहा पुनिवृत्तासुरकोहंन्यासचीकंतजेहिकाल
 नाहिमं ९ हत्यालगीलुक्काकंजकीनाल चौपाई दुअहत्याहरिआपछांडाई ईश
 सनपरदियवैठाई १ महादुषीअसुरनकेमाथा सुखमनजनदधिनाथअनाथा
 २ प्रभुप्रहलाददासनिजहेतु मद्दिसभामहें असुरनिकेतु सम्हविदारिकठेकरि
 सोरा धरेनुसिंहरूपअलिधारा ४ हंन्याहिरनकस्यपवलबौनै देवनकोदिय
 मोदमहाभै ५ देवासुरसगरमहराजा श्रीपाल रनविजेकेकाजा ई करिकैदा
 नवदेसविनासा जगरक्षनकियरमानेवासा ७ पुनिलीन्ह्यावावनअवतारा
 गवेनकियोवलिजग्यअगाए ८ दोहा वलिसावसुधाती ९ व
 ढाय नापिबिलोकअसोककियदेवनदियोटिकाय चौपाई पुनिलियपरसरा
 मअवनारा कियनिकुचछितियकइसवारा १ हयहयकुलवनपावकजोई वस
 तमहेंद्राचलमहेंसोई २ फेरिअवधनगरी अभिरामा तहेंभूपतिदसरथअस
 नामा ३ तिनकेलेतभयेअवतारा रामनामअसजगतउचारा ४ तुवकुलसुता
 जानकीकांही भुजवलसिवधनुतोरिविवाही ५ पितुनिदेसलहिवनपगुधारा
 तहेंषरआदिकराखसमारे ई हत्योसीयदसकं धरआई तेहिहितकीन्हीकपि
 नमिताई ७ सेतवोधिपुनिसागरमाही हन्यासकुलदसकं धरकांही ८ आये
 अवधनगररघुनाथा अवलोकविगावतजिनगाथा ९ दोहा कीरतिकौसलना
 यकाकरतिलोकअचछार गायगायजाकोसुकविकवहेंनपावतपार चौपाई
 हरनहेतभूपतिभूभार लैहैहरिजदकुलअवतारा १ करिहैंवजमहेंसुंदरली
 ला गैहैंजासुसंतसुभसीला २ मथुराअरुहारावतिमाही सुरदुर्लभकरिकरा
 मनिकांही ३ छेपारथसारथिगिरधारी देहैंभूकरभारउतारी लगेकरनजव
 जज्ञसुरारी तिनकोनहिगुनिमषअधिकारी देसदानवन मोहंनहेतु चौहो
 हिगेरुपानिकेतु ई पुनिजवकलिहोईअतिधारापगटिहियापधरनिचहुवोरा
 ७ तवप्रभुलैकलकीअवतारा करिहैंअधीनपनसचारा ८ दोहा जन्मकर्मभ
 गवंतकेहैंअनंतजसवंत यहिविधिकछुवरननकियोमैतुमसोमतिवंत ॥इ
 तिसिद्धिश्च्रीमन्महाराजाधिराजश्च्रीमहाराजाश्च्रीराजावहादुरवोधवेसश्च्री
 विस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्च्रीमहाराजाधिराजश्च्रीमहाराजाश्च्रीराजावहा
 दुरश्च्रीकस्त्रचंद्रकपापात्राधिकारिश्च्रीरघुराजसिंहजूदेवकतश्च्रीमग्धागव
 तेयेकादसकंधेअनंदमुनिपौतृतीय स्तरंगः ३ ॥ ॥ दोहा पुनिनवजो
 गेस्वरनसोनिमिनरेसकरजोरि कह्योवचनसिरनायकैवारहिंवारनिहोरि रा
 जोपाव चौपाई १ पुनिदेहजगद्विदोदा बहुधामजतनजदकुलचंद १ तेकुम
 तोसठविषदनकेरी हेहिहोकराजतहेंनिबेरी २ पुनिविदेहकेवचनविनीतचे

मसकहनलागेअतिप्रीति ३ चमसौवाच ब्राम्हनभेहरिकेमुषतेरे भयेवाहुतेका
 त्रिपतेरे ४ ऊरुतेमेवैस्पअकुद्रा भयेवरनतेमूपतिसुद्रा हरिअंगननेचारिह
 वरना प्रगटेनिजनिजधर्महिकरना ई ब्राम्हनछत्रीवैसहसुद्रा जडुपतिभा
 जैनसोईकुद्रा चारिहवरनचारिहै आश्रम प्रगटकियोधमुआरनेमजम दोहा
 हरिअंगनतेआपनीउतपतिजानिअजान भजतनजडुकुखचंदकोसाधलति
 नहिसमान चौपाई पितुहरिनिदरिऔररतिराचै अहैवरनसंकरतेसंचे १ जे
 नभजेहरिकयानिधाना करहिअवसितेनरकपयाना २ दोहलोकदेतहैषो
 ई विमुषजौनजडुपतिपदहोई राजाराजघनीधनदेरी रहतनककुहरिवि
 मुषनकेरी ४ जिनकेअवनकस्तगुनगाथा यत्थोनहीकवहुनरनाथा ५ जि
 नकीरसनासोहरिनामा निकस्याभूपनयेकौजामा ई जैनकेरीसंतनुसेवका
 ई वृथादियोतेजन्मगमाई ७ जानतजेजडुपतिकहैनाही तेनरसूकरकूकरा
 आही ८ दोहा केहिंविधितिनकोहोदुगोपहसंसारउधार नारिसुद्रकेसरिसजे
 छत्रिहुपुरुषगेवार चौपाई कस्तभक्तजेआपसमानातिनकोउचितपरतअ
 मजाना १ मूढनपरकरिकपामहाई देहिकस्तकीभक्तिसिघाई २ तौतिनके
 सबविधिवनिजैहै कालहिगालविहालनकैहै ३ छत्रीविप्रवेदअधिकारी तौ
 सहिवैस्पहुलहुविचारी ४ तिनकोउचितभजवगिरचारी जोचाहैनिजलेव
 सुधारी ५ तेसठकस्तभजननहिकरही आयहिजायनरकमहंपरही विप्र
 नवेदनकोअभिमाना भजतनहीहरिकयानिधाना ७ अपनासमजूजानहि
 मानै कियाअचारअनेकनठानै ८ तेसठचारनकर्महंजोही सकैनवेदरो
 कितिनकोही ९ दोहा वेदयत्थोअरुहरिभज्योसकलपढवहैतौन वेदपा
 थ्योनहिहरिभज्योअवसिजातजगभोन चौपाई राजहिहोतराजअभिमा
 ना मानतअपनेसमनहिआना १ विषेकरतवीततदिनराती तदपिनइंद्री
 कवहुअघाती २ सुधिनकरतकवहुहरिकेरी पायैनपरीराजकीवेरी ३ सब
 हरिकोयहजानतनाही कीन्हहियेगुमानदृथाही ४ करतनिरादरसंतनके
 रोभूलेविभोविलासघनेरो ५ तेनपसहतघोरजमदंडा रेकिसकतनहिंरा
 जअषडा ई मरेसकलइतहीरहिजातो रहतधर्मकर्महिंसोनातो ७ विभोवि
 लासकस्तकोजानी जोभोगनसंतनसनमानी ८ दोहा जडुपतिपदमेप्रीतिकरि
 लागे सकलगुमान जेहिंनविभोविषव्यापतोकरतननरकपयान चौपाई
 वैस्पछोडिहरिपदसेवकाई गेहनिरतदियजन्मविताई १ देनलेनमहंनिसुदिन
 वीलो अहकारजतेकवहुनरीसो २ निजघननिरपिमयोअभिमाना कियोनसा
 तनकोसनमाना ३ विभोनिरपिनिजवागतफूले अतिप्रचंडजमदंडहिंभूले ४ ज

अगहि गोहरिनिशेवैनहित वैतिनकोनकवहुवाहतानिन २४ रेकसरकनिके
तनमाही नहिजाही तौकोपुनिजाही ६ भयोजन्मब्राम्हनकुलमाही करिजा
तवंधपदश्रुतिकोही ७ तिनहिजोकोउहरिभक्तिसिषावत तौतेवेदरिचामुष
गावत ८ कहहिंकाहवैरागीआही रामरामजोरदैसदाही ९ दोहा वेदपदो
आचारजुतराविसिरमहवार श्रीजदुपतिपदभजनकोकवहुनभेसरतारा
चौपाई गुनिकेकोउनिजजातिवडाई दियानसंतनपदसिरनाई १ करमे
मालालेतलजाही संतचरनधोवतसकुचाही २ कवहुजोअतिथगयोदर
वाजे तौनहिंगनतगरूरमिजाजे ३ मानहिंभागलिष्योसोहोई देष्यानहिंम
रलोकहिंकोई ४ कोहभरनेगनमहवैठे अजसकोठरीमहकोपेठे ५ जेअ
सभाषतरहतसदाही तेनरअवसिनरकमहजाही ६ औरनदेतवहुतउप
देसू आपनसुमिरतकवहुदरमेसू ७ पदिविषायधमंडमनमाही सठपंडि
तलषिसंतनकाही ८ दोहा वादविवादविसेषिकेकरतविजेकेहेत नहिंसेव
ततिनकेचरनतेनरपापनिकेत चौपाई करिकेकर्मस्वर्गहमजैहै काहेहैह
रिनामनलैहै १ ब्रम्हचर्जकरिकालवितावे कवहुनकथा सुननकोआवे २ क
हहिलगतकथनीनहिनीकी करहिंसदाअपनेहीजीकी ३ आनेकोअसध
मसिषावे करहकर्मतुमहुवसुजावै ४ जोकोउकस्तकथानितवांचे तिनकोग
नहियषंडीसांचे ५ धर्मकर्मनितकोनहिंसागी सुनेनकस्तकथा अनुरागी
ईतेसांचेगदहाजगमाही पदिवेदनकियधर्मवृथाही ७ कियेअनेकनकरमा
नकाही येअसकर्मकियोकोउनाही ८ जमियहलूटेसंसारा असेकर्मनकि
येगमारा ९ दोहा कुमतिआपनेगर्ववस औरनमानतकोड हरिदासनसांदा
नसांकरतयोदाईषोड चौपाई संतनसांहठिकरहिंविवादा उपजावहिंअति
उरहिंविषादा १ सास्त्रविषेजोताहिनआई तौनिजविजेकहतगोहराई कोजा
असजगमेहोइनरेसा गर्वहिंभरिविद्यानहिंलेसा २ चातेहिंकहतकुपित
हैजाही हारेहुहारगुनतहियनाही ४ समहरतनहिंकोहुकालमिजाजा गुन
तवरोवररेकहुराजा ५ दीनहिंधेकाह्यारदेवावे गनिकालषिसमीपवैठावैई
देषितिलकधारीहरिदासे करैकुमतिताकीवयहांसे ७ संतनकेआसनके
नीचे वैठहिंनहिंविद्यामदसांचे ८ दोहा काषागाधाहुजेऊपठ्यानकोनेहो
काल गर्वभरषटसास्त्रकोचलहिवुधनकीचाल चौपाई काहकायककोडा
हुदीन्है अपनेकोदौनीगुनिलीन्है १ देतयेकभोकवहुंसवाई लैषासमुभता
तदिवससिराई २ कवहुकरैनसज्जनसंगा राचेरमनिरुपरुचिरंगा ३ संत
देषिमानतेमि ४ शरी निजकरनीनहिंलेतविचारी ५ जोकोउकरैतिन्हैउपदे

सा तापैपीभूतरहैहमेसा ५ संतनिकटगमनतसकुचाही गनिका घरजूतीवहा
 पाही ई दिनभरिपडेसाखवहुभांती गनिकाग्नहमहं सोवतराती ७ जोकोउ
 मारगमहं धरिलेही अवनकह्याकहुं आमकहिदेही ८ दिनपंडितनिसिवांमगु
 लामा तक्रगुनहिनिजकहुंमतिधामा ९ देवजोगसाधनदिगमाही काहुंकेसंग
 कवहुंचलिजाही १० भक्तिरीतिहरिकथानपूछै वैठेरहंमुरेरतमूछै ११ जेयहि
 साखनकियहरिप्रीती करतविवादृष्ट्यावयवीती १२ दोहा कथासुननकेहेतजो
 वैठनकवहुंजाहि चटरचटरवतरातकरिसंकापदयदमाहि १ चौपाई जौनहिं
 सठकछुवोलनपावै तौजमुहाइसोइतहुंजामै १ स्नानकरतसुवहिमुवआईकथा
 भयेकोउदेतजगाई २ बोलहि स्त्रोतारसिकसमाजू सुधावृष्टिआळीभैआजू ३
 आपहुकहुंनलग्याजवजाग्या हमकोतौनोनपरकछुलग्या ४ जैसीकपटीकु
 मतिसदाही जीतहुंमरेनरकतिनकाही ५ कोउसठमुषमंजुलअसवालै हियकी
 मलिनगांदिनहिपोलै ई साधनसम्पुषरुषलहिमाषै धरआपेसुधितासुनराषै ७
 कोककहेहमजग्यकिहेहै दुजनदक्षिनावहुतदिहेहै ८ स्वर्गायपैहंसुषमा
 री कैहंवहुअपसराविहारी ९ सठयहनहिजानतमनमाही जौनस्वर्गसोअहेइ
 हाही १० गनिकामुषचूमतनिसिबीती छुटीनाहिकालकीभीती ११ इतैवर्षसतज
 तैहजारा जीवंहैअसकरहुविचारा १२ दोहा अंतसमैदोऊयलैछुडिजायरी
 देह अचलदेहहैहैतवैजवहैहैहरिनेह चौपाई रजोगुनीकोउजनजगमाही था
 वतधनकेहेतसदाही १ रहतरहतभूपतिकेनेर सचिवहुंजोतवहुतेरे ३ तथा
 उनकेवादत अभिमाना नहिजानतकहुंहैभगवांन ४ साधुनकोलपिनेनतरै
 नीचनजनवैठावहिनेरै ५ भातननातननेउतिषववि भोजनहितनहिसाधुबोला
 मै ५ जोकोउभक्तिकरैहरिकेरी असीनिंदाकरहिंधनेरी ई यहतौसवधरकोधना
 फूँकै करतसकलकारजमहंचूके ७ बडोपपंडीठगहैपूरो मुषमृदवेनइदेअसछु
 रो ८ चुगुलीकरैभूपसोताकी आपहुषवरिलेहुनहियाकी ९ निजनदेतनृपसोन
 देवावै नृपहिदियेकोपितकैजावै १० जौनृपकवहुंसाधुसुनमानै तौद्वारंपकहुवा
 लिवषानै ११ नृपदिगसाधुजाननहिंपामे गयेसमीपमकरकैलामै १२ दोहा कर
 तदोहठिसाधुसोरायतपापिनिप्रीति अपनेकोत्तौनीगुनतकरतनजमकीभोति
 चौपाई जासोकछुईरपावदावै पुरस्तरनमारनकरवावै १ रहतविचारतमनमा
 हंअैसे सबकोविगरिवनैममकैसो २ आपलेहिंधनप्रगटचौराई साधुनदिया
 जायरिसिहाई ३ भंडुवाभांडभमेयैनकेरी नृपसोविनतीकरहिंधनेरी ४ देतदे
 वावतनहिंसकुचाही साधुनदेपिडुपितकैजाही ५ असनहिंकहतकवहुंसुषवां
 नी साधुनदेहकहामममानी ई रापहिपरनारिनसोयारी करनकुकर्मगुनवचड

वारी ७ जाकीनीकनारिकहरेषे तेहिपतिकहंधनदेतविसेषे ८ वरवसद्युसतपा
 रायेघरमे मारिगयेनेकुनहिसरमे ९ संगतिकरैगुलामनकेरी करहिनगरअ
 धरातहिफेरी १० करहिजुतियावडोचिकनपट तेललगाइपहिरिपटचटपटा
 ११ आपुसमहंथै सोवतरोही लेहमजाकरिअवजगमाही १२ दोहा वारिवधको
 राखिवोअैसकरवसवकाल यहीसारससारमेअैसाल चौपाई जोकोअ
 कछुउपदेसहभाषे तापरनैनलालकरिमाषे १ नारिहिपूछिकरैसवकावज मानित
 नाहिकहेकोउआरज २ करतधर्महठकवहुनकरही पापकर्महठकरिअनुस
 रही ३ साधुनहितनदुषीकहुकाला फिरननारिकहेतविहाला ४ परैफटजेक
 वहुपातुरी तिनकीभूलतिसबेचातुरी ५ तजहिंनारिकुलकोतजिलाजू वेठहिमें
 दुवनमहिस्माजू ई कुलकलंककोनेकुनडरही पातुरिहेतपापबहुकरही ७
 लविसंतनकोहंसहिठठाई कहंहिलषहुइनकोवोराई ८ फिरहिराहमेसान
 जनावत गजलदोहरावैतसुनावत ९ होतनाचकहुंसुनेजोकाना तोसवतजि
 तहेकरहिंपयोना १० आदरकरैजदपिनहिंकोई तदपिजायवेठहिसुषमोई
 ११ जूतीजदपिसेकरनलागै तदपिनतहंतैकेसेहुभागै १२ दोहा यहिमेरचपू
 तीसकलमजवृतीदरसाय पुनिपुनिजूतीपातहेकरततीकहुवाय चौपाई ॥
 कोवसठकोपितरहतसदाही जरतवरतबोलतसवपांही १ कारजविनकारा
 जमहिपाला रहैनाकमेकोपकराखा २ साधारनहिउठतअरुवेठत स्वासलेत
 अहिसमअतिअैठत ३ ऊर्ध्वपुंडलविबैलवकेरो पापीकरिकैकोपधनेरो ४ डा
 रहिकुमतिपुछाईधोवाई लेतनरककोराहवनाई ५ दंतदोनकरिआदरनाही ॥
 तौनदानवैजातवृथाही ई संतनकोकठमलियाकहंही तिनकोकरनअनादरव
 दंही ७ मातुपितागुरुकीकडुवानी सहउल्लासहिंछा ८ छिमाणी ९ जागनि
 काजूतिहुभरिमार घरतेगारीदेतनिकारे १० तौपुनिपुनिताकोसिरनामे पुनि
 पुनितासुधामकोधामे ११ देपतलगहिंवडै रजपूत हैषासेकुलकेरकपूत १२ व
 रहिवीरतानारिनमांही कामपरेतवअवसिपराही १३ दोहा कह्योमानिनिजनारि
 कोजननिहउपुछाईदेतनिकारिनिकेतकेहहिकामअवनाहि ४ चौपाई
 राहचलतसंवसोहठिलरही कोहुसोसकसीकरतनडरही १ भूपतिकोसासना
 नहिमानि थोरधनमदफिरतमुलाने २ कछुछाखाविप्रनकोभाषे दीननपैविसा
 वितमाषे ३ अयनोलविकैमोटसरीरा कोहुकोनहिंसमुभहिकछुवीरा ४ बोला
 हिवचैनकपानउठाई कोहुसोकरहिनकवहुंमिताई ५ कोहुकोलविथोरहुअप
 राधा लुटिलेतसरवसदेवाथा ई जाहिकवहुंजोनूपदरवार वारवारनिजअंगसु
 धार ७ लहेतहलजवभूपतिकेरी तवतेहिनिंदकरहिंपनेरी ८ सबसोअवसिकर

हिंका न्याऊ मानहिं नहिं भूपति कृत न्याऊ ८ सुताना रिमारहिं निज हांथे फोरहिं भू
 पहार निज माथे १० नहिं गरीव की सुनत गरीबी मानत अपने को विरजीवी ११ कर
 हिं नछ माछोद अपराधा करत देव परको पअगाधा दोहा घर लामा हि विष देता
 है लटिले तहें गांउ हरि विमुषी अ सजन न को अहे नार की नाउ चौपाई अव नृप सुन
 है पषडिन को ही जीवन जिन को अहे दृष्टा ही १ ऊर्ध्व पुंड दैल सित ललाटा वाग
 हिं पुर महं घाट नवाटा २ माला तीनि चारि गल मोही राखे वार सी सच है धोही ३
 घर घर खोलहि सीतारामा कहत न हम को है कछु कामा ४ नजर बचाय नही जन
 केरी चोरी करहि चटक बहु तेरी ५ पुर के बाहेर बैठहि जाई राति घात दिन ध्यान
 लगाई ई कहै हिं सायन हमं हुं वना मे कछु ककिया ताकी दरसावै ७ दैय हिं
 भौति जनन विस्वासा लै धन बहुतराषि निज पासा ८ भागै रातिन को उजन नो
 ना होय जायद सको सविहोना ९ कोहुं सो कहै पुत्र हमं देही दस हजार घरबी
 हमं लै ही १० लहिवहु धन विप्र न सो राजा वरन करवत सहित समाजा ११ जव
 न भयो कारज कछु कोई तव भाषत आगे सुत होई १२ दोहा अथवा विधन वा
 ता कछु नृप न लगवत थोरि यहि विधिवहु भरमाइ कै ठान हिं कर्मवहोरि चौ
 पाई वेष वनाये पंडित केरो करत रहै अपकर्म घनेरो हरिदासन को अतिलघु
 मानै विद्या को धमंड अति ठानै धर्म कर्म सब पेट हिं हेतु करत न कछु परलो
 कहनेत ३ छोटा छोटा सब सुता खेवाई मगवावत धन पान मिठाई ४ निज परा
 वार हिं के उपकारी मँठ हिवने धर्म व्रत धारी ५ रहै हिं येकादसि निरज लकोई
 सरि महं बुडि पियन जल सोई ई रहि व्रत दिवस धौन कहं नाटे जन निच्छि माइ पाह
 नि सिगाटे ७ चौहट महं पूजा विस्तारै राह चलत सब लोग निहारै ८ संध्या क
 रहिं पनि घटै माही बैठै निरष हिं नारिन को ही ९ दाना ध्यस्त होत नृप केरे आषो
 लेहिं दान हीतिरे १० सभा जाय भाषत बहु घरमा घर मे आय करत अय करमा
 ११ नातन भ्रातन अति यवन मे भूपति सो पूजन करवामे १२ दोहा जुवती नारि
 न को करहि चेली बहुत महंत असे पाषंडी बहुत नरक नेवा सब संत चौपाई अ
 व अभिमानि न को मेगाऊ पूरे अषी संत है नाऊ १ नाम महंत कर्म कछु नाही लो
 भ करत सब जन्म सिराही २ नहिं संतन ऊँचै वै ठामे नहिं संतन के पदा सरना मे
 ३ गुन हिं होति आपनी छोटाई जोरत घर मे धन समुदाई ४ लेन देन सब जेन सो
 राखत संत हिं सब जीवने परमाषत ५ जग मे कहुवावत वैरागी है कौडी लौंडी अनु
 रागी ई सरत मरत धन भूमि हिं है तू है न कछु कपर लो कहि चेटु अतनो भन
 धन माहिं लगावै तितु नो हरि पूजन न हिं भा मे ८ नृप सो को उन अधिक अमि
 मानी जेन गुनत कवहुं निज हीनी ९ आदर करत संत कहं सकुचे बाध हिं या

दिव्यधर्महिंवकुचै १० करहिंनविप्रसंतपरनामा वैठहिंनहिंतिननीचैठामा
 ११ सुनेनदीनदुजनकीबोनी कवहुंभजैनहिंसारंगपौनी १२ दोहा जौन-
 सुहासितआपनीवारनाहल्लखल्लख वुहिमानताकौगुनैलेतनिकटवैठायी॥
 ई चौपाई जौनजप्यारथ्यबचनउचारै ताकोटेदीनजरनिहारै १ चा।
 रिचूतियनकेमधिमाहीं वैठजवैवीरतावताही २ तवनिभुवैनआपनेसमाना।
 तिनहिंपरतकोऊनहिंजौना ३ तिनहैतेपंडितअभिमानी जेपढिभजैनसारंगपौ।
 नी ४ श्रीमागवतऔररामायन औरगन्यजेकस्त्रपरायन ५ तिनहिंजोपढे
 ताहिलधुमाने न्यायव्याकरणमाहिंभुलाने ई तालुल्लखल्लखल्लखही कथ
 नीगुनैकस्त्रगुनकाही ६ कहैपुरानिकहेकहवाता असकहिहंसततिनहिअ
 ज्ञाता ७ निसिदिनरदैकौमुदीफाकी भरतहनहिंभूलतिसुधिताकी ८ विद्याय
 संजेनहिंहरिमोही पंडितमरेहूतअहंही १० पढिविद्याजेजन्मविताये कव
 हुंनगाविंदकेगुनगाये ११ तिनकेमुषनिकसंतदुरंग धूबदतदृष्टोसठसास्त्र
 प्रबंध १२ दोहा अभिमानीपंडितकहेकस्त्रभक्तियाषंड पढिपसुतेकहवावतो।
 सहतधारजमदंड चौपाई अैसेपापीवहुतप्रकारा होंहिनिरदईयहसंसार।
 जवतेमहिमहरेगनलागे तवतेयापहिमहंअनुरागे २ खेलतधुरिभृत्तिकाअ
 गन चौटीमटाहैनहिंसिसुसंगन ३ पांचवरिसकीजववयआवै सुदिनपूछि।
 पितुमासुपवावै ४ जोकरनयैकपौनचलवावै तिनकरपक्षिनयक्षफएवै ५॥
 बांसावाजसचाजहुंजोरी राषतजियतदेतपगफोरी ई जीतेतिनकीमासने।
 चावैखानराषिवहुपसुनधरावै ६ जीवैनहैनवननकहंजामैरोपिजालबहुप
 सुनफंदावै ७ तिनयैसस्त्रअनेकचलावै कोहुजीवकोनहिंवरकावै ८ येकमी
 नलाषंनासिसुताके दयाजोगअपराधविनाके १० एकहितलाषनजीवैनमारै
 दिलमेदयाननैकुविचारै ११ साठिदुर्वर्तमिरिवितिजाई मासषावनहिंसकै।
 विहाई १२ दोहा जोउपदेसौकतहुंकोउतापैअतिअनषाय तीरथहूमेजायकै।
 मासहिमकूरीषाय चौपाई रातिलागिवैपारिनमारै जीतहिपसुपक्षिनकहं।
 जोरै १ भूपतिसौसठवैरवठाई देतगोउमहंआगिलगाई २ जरहिनारिनरखछ
 रागैयादयानहोतसुनेहादेया ३ दिनकेपहिरौविविधियोसाकू वागहिंनगर।
 नगरमहंडाकू ४ रातिकरैघरघरमहंजोरी लूटिलेहिंजहंतहंवरजोरी ५ कोहुके
 रीतियहीचलिआई वेदीहातहिहनतकसाई ईवेदीवेदाकोउसठवैचै कोउसठछ
 लहिलवांघतपंचै ६ छागमहिषसैकरनमगाई मारहिदेवीद्वारहिंजाई ७ को
 उसठतासुमासहठिहोने यहलोकपरलोकहुषावै ८ हैसेहरिसेतनकेक।
 मीआपनजौनहिंधर्मअधर्मा १० पापकर्मजसमानहिंनीको करवधर्ममानहिं

अतिफरको ११ चढतसी सहठिसिषवतमोही वरवससिषयेलरैयराही १२
 दोहा सुषमानतहै पायको दुषमानतहै धर्म कहैलो मैतिनके कहैं कलमषकु
 त्सितकर्म चौपाई देसा सुनहु पुनिका मिनि केरी नहिं अघात भाषत मति मेरी १
 जव धनमयो बहुत घरमोही करव धर्म रहि गोतवनाही २ कासी अरु धयाग
 तेषासी बहुवोलायगनिका अरु दासी ३ तिन सों करै सपथका
 रिजन्मनिवाहवरीती ४ गुंडन और गुलामवोलाई तिन कौलेति
 ५ ते अस कहै हि सुनहु महाराजा और जगन हिंदू सरकाजा ई
 गनभोजन तौ यह छंडि करै कोरो जन ७ चारव धुन कहै रातिन चाई
 ताई ८ घातहिवो लिषात रिनकाही सोहवत करत बीति दिन जोही
 एषहिं केते ते सुंदरि पुरतिय कहै देते १० धन दैतिन को रातिवोला
 रुदासरमा मे ११ सतरंज चौपर और गंजी फर निसदिन बेलहिं च
 दोहा निकट वैठि जव पातुरी पर सति भाववताय तवमाने मुन मेर
 सहपाय चौपाई तजि गनिका हित आपन राज देस विदेस नफि
 यो फिरंगज वै अति चौर परे करत नव आरत सोरा २ जदपिन पु
 जानी तदपिन तजत नाहि कुल घाती ३ येक चंदय कछन के कार
 धनहु हजारन ४ जातिहु के नता सुसंग पावैं लैदासी घर अलगव
 धर्म धनवहु लै आमे आपन पातेताहिषवावैं ई गनिका कुपितं
 मानहिं यह आसिकी मसकी चितमेन येन येनि तनू वां धहिता
 तू ८ जसज सबहु इन पर अनपाती तसत सहोती सीतल छाती
 नियुनि पायें परही जूतिहु लगगे मोदवर भरही सोमहिं ते कति
 उनंगन चिकरत विहोना ११ कई परत डेगल गवाई तामे दीपव
 दोहा सोह दन अरु पातुरिन का जोरहिं तहां जमाति गाइना वि
 हि दिवस की राति चौपाई कोउ सठविघ्न नवहुत वोला मे बहुमंत्र
 मे १ पुनि नंदत दक्षिना डजनको लोभ करवहैं अपने धनको को
 ति वोला मे डन आयि भागत न जिधामे ३ दै देताहि पापिकहं साप
 य संतापा ४ कोउ सठकरहिं जंग्य अति भारी सुनि सुनि धावैं दिव
 भूपति सों जांचन बहु कैके दसपद हिं हजार धनलैके ई अपने
 री अन्न कांठिकरने मपूरी ७ चरुवाका जखरी अरु चरहों मृतक क्रिया करम
 हैं दिनतरहों ८ मरेहु हिं चपहिं सुनाइ सुनाई मागिसत धन करि ठगहाई ९ वेद
 लाज हेत धनलैतो अमराहर पवाइते हिंदे तो १० निवल गनई न जाति पाई न
 तपनी सों वरन कराई ११ विघ्न सों आधीव दिल्ही कोउ सठकवहुं कछ न दही

वफेरी नेक
 करन पावा
 तजात वेनी
 जानि निज
 लियो पकर
 गनको वाये
 तामुषको ड
 कोधत दबा
 अस कहि प
 हां दीन्ही फ
 डवोरी ई ज
 वसमे भूयो
 सुवको पूरु
 नेको दबा
 मकेशे बांफि
 राई ३ ताहि
 री होत मई
 री ई सोऊ क
 री जदपिन
 सविचार गो

१२ दोहा शोरकारजकेलियेलाषनधनलगवाय लुटिलेतजजमानकोकाजवनो
 किनसाय चौपाई मारिमारिजीवनबंडालावेंवरहैंभाससबकाला १ यहीजीवि
 कालेतवनाई जातनरकजुतकुलसमुदाई २ छागमनादेविगहजाई कहैंपुचै
 लेवलिमाई ३ असकहिछागमारिगहह्यमै नेउतकुटुवनषायषववि ४ भगव
 तधर्मनजानहिपापी रहनउभैलोकनसंतापी ५ जपिकैसावरमंत्रनकोही मा
 रदजागिमसोननमाही ई लोगनकोअजमतदरसावै वेविसभाफलफूलम
 गावैं ७ तिनकोमरनकालजवआवै भूतअवसिमुषमेमलनावै ८ कहुवावैको
 उपुरुषअघोरी तिनकीसवसठतेमतिभोरी ९ जीतहिंस्करसावरषातै सेरना
 रुधिरपानकरिजाते मृत्रपियैमलअंगलगवैं जीतहिंनरकभोगसोपावैं ११ उ
 दरनिमित्तकरहिंवहुवेषा हैपरलोकमृषातेहिलेषा १२ दोहा मीठमीठभोज
 नहिंतेपरमहंसकैजाहि घरघरनंगेवागतेदूधसोहारीषाहि चौपाई धनम
 तवारनकीसवसुनिये घूरेहरिद्रोही तिनगुनिये १ जसजसतिन्हैमिलतथ
 नजाही तसतसलेगाडतघरमाही २ संतनकेविघ्ननकेहेनू कोडिहृषरचन
 करहिंनेनेनू ३ धनकेअहंकारकरिघोरा चितवैहिंनहिसाधुनकीबोरा ४ अ
 पनेसाधुनलघुमानै तिनकेसनमुखगर्ववषानै ५ मुदरीकठाकडेलगाई वा
 तकैतिनकोचमकाई ई साधुनदेधिदेतहठिगारी देहद्वारवेनेगिनदारी ७
 लुटिलेदुनूपचोरचौरावै अथवाधनषणवकैजावै ८ येनदेनसंतनकेनामा
 तिनकोवनानरकमेधामा ९ मरेहोतहठिभूतभुजंगा वैठरहैं धनहिकेसंगा
 १ लाषनकोधनहैघरमाही कौडीबोटतविघ्ननकोही ११ बोटहिरुपियाकअचढा
 वैताहुमेपाछेपछितावै १२ दोहा आपषातविंजनविविधिप्रभुहिंनिवेदतषांडसा
 धुनदेषेजरमरतदिंगवैठावतभांड चौपाई अवसुनुइस्वरजमेतवारनकी जासु
 दसाहिकलवारनकी १ वसनपहिरिकैआछेआछे आगेचलतनिहारतपा
 छे २ लगिहैधूरिअंगअसलेषी वरकावैहिसाधुनकहंदेपी ३ कोउचडितुर
 गमाहिभ्रमकामै नगरडगरदीननकनगरमै ४ कोउचडिमत्तमतंगनमाही
 आगेलषिजैनरोकतनाही ५ कोहकेसंगमेवहुसरदारा आसाअरुसोटा
 वरदारा ई फरकफरकतेबोखहिआगे वडेजलुसजेवकेजागे ७ जोकेहु
 संतनविघ्ननताके मानततुच्छगुहामदछाके ई सुनेनदीननकेरपुकार भा
 रेआपनेगर्वगमार ८ गरवीभूपभोनमहंयोदी सातआठलगवावतडयोदी १०
 करैसाधुसमीपपयानै प्रभुतेअधिकआपकहंमानै ११ कहंहिंवचनअसपा
 यकुसंगति करैनहंसंगनकीसंगति १२ दोहा भूलिहुकेजोसंतकहुंआयम
 वैनमजोय तोआसनतेउठतनहिंदेतभूमिवैठाय चौपाई जोमानैनिजजाति

वडाई ताकी दसा देहुँ सब गाई १ घरमा भेद सपाँच कुमार और दुभई पाँच दस दारा २
दिन बीतत तिनको सनमानत साधुचरन सेवन नहि गनत ३ साधुन देषि कहैं
सवांनी भक्ति आपकी है मरी जांनी ४ अस कहि घरने देत निकारी सत वैरमानत वा
डवारी ५ राजहि देत सिषायन जाई नंगन संग हे गति हुलकाई ई तुम्हरी तो है वडी वा
डाई करहु रकार जचित लाई ७ लेपना पंडित के संगी कहि करहु काज सब भंगा ॥

८ पुनि आपुस भेद असवत रांही इनते चनि है कवहुं नाही ९ राह चलन कहें दे
त सिषायन साधुन को मान्यो नहि आपन १० जो कोउ कहैं भैरव को ही तोता पै
अति ही अन्न पाही ११ तजि हैं नहि कुलकी मरजादा जो चाहैं सो होय विषादा १२
रोहा जो न बडापन हेत सठ निदरत संत न तात सो गनिक के गेह मे जूतिन लागि
न सात चौपाई लह्यो कुमति जो सुंदर रूपा सो हठि गिरत गर्व के कूपा १ लेआर
सील पतनि जआनन निज समान मानत है आनन २ अंतरे रोज वार वन वावत दोऊ जू
नहि तैल लगावत ३ स्थाही सुरकी देहि लिलारै डाढी मूछै राषत कारै लोढहि मा
हिम हँधूरिल गामै देढी अलक कपोल वनामै ४ साधुन को तन देषि धिनाही धो
षे हुकरत डंडवत नाही ई करत दत्तन गरमी कै जावे गगहिलत सररी कै जावे कथा
सुनत मे देह पिराती पूजा करत हि आलस आती ५ असेकु मति रूप मत नारे जाहि
नर कम है ता जनमारे ६ पालन देह जतन करि जोई मर घट जरत चिताम हँ सोई
१० कतावनाइ कैल कहवाई जाहि पातुरी के घर धाई ११ तहँ जो विसिनी दू सर आ
या तेहि तन को भूतन पिठवायो १२ रोहा षोड्गई भलमान सीता की सुरति विसा
रि पुनि जस के तसवागत के रँव डेन सोरारि चौपाई अवसुनु विद्या अंधन को
ही तिन को जात गर्व कहि नाही १ कोऊ पढ़े बहूत न्याकरना निसुदिन रहत विचार
तवरना २ वाद विवाद हिंकरत करावत कस्त भजन विन काल बितावत ३ साधु
न सो बोलत बहू फाँकी करत वडाई निज विद्या की ४ कवहुं न तिन के उपजत प्रेमा व
कतवकत दुरग थमुं मा ५ न्याय साख कोऊ पढ़िलेही जनम वितायता हिम हो
देही करत रहत सब पर अनुमाना कवहुं न ध्यावत कपानि धाँना ७ पढ़त न्याय अ
रु करत विचार वैकल से कहैं जाय अपारा ८ कवहुं न करै विस्तु पद धीती यहि वि
धि जाति विसरि सब बीती ९ मरत हुं नहि हरिकी सुधि आवै न्याय साख पाँठी सु
षगावे १० कोउ वेदांत न पढ़े वि साखा नहि छाँडत घर करजं जाला ११ सब थल पू
रन प्रहं हि भाषैं करत विवाद विसेष हि भाषैं १२ रोहा तिन की जड मति होत है उ
पजत कवहुं न प्रेम कस्त कथा के सुनन को करत न कवहुं नेम चौपाई सुनि हरिकथा
न होत हुलास कवहुं न आवत आषिन आसू १ पढ़त भागवत हार मायन तै के सैं
कस्त परायन २ राषे हि अति विज्ञान अभिमाना करहि न संतन कर सनमाना ३ वि

नाप्रेमनहिंमिलाहिसुरारी विनसंतनपदस्जसिरधारी ४ कोउमीमांसासखा
 हिपदही कर्मप्रधानमानमनमदही ५ कर्महिकरतवितावतकाला कवहो
 नध्यावतकस्तकपाला ई करतरहतनितकर्मअभागा कवहुनउपजतहरि
 अनुरागा ७ पदिपदिजोगसास्त्रकहंजोगी विनहरिप्रेमहोतदुषभोगी ८
 कायकलेसकरहिवहुनेरे तासुभरेअभिमानधनेरे ९ कस्तकथाकीनिदा
 करहीं तिनकीगतिनहिकवहुंसुधरहीं १० ज्योतिषसास्त्रपदेजनकोई तामो
 देतजन्मसबषोई करहिनसंतनदेविप्रनामा अपनेगनितकेरअभिमाना
 ११ दोहा वेदसास्त्रकोऊपदेभरेतासुअभिमान सनमानतनहिसंतकोतिन
 कोनरकनिदान चौपाई कोईदेतअहैवहुदाना ताकेभरेमहाअभिमाना १॥
 देतदेतवरुसबदेडारे हरिकृष्ण ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 नके दानदेतजद्यपिसविवेके ३ पैहरिअरपनकरतजानाहीं तेलहिकालवृ
 थोकेजाही ४ दानगुमानहिंभरेअपारा करहिनहरिदासनसतकारो ५ क
 रहिनहरियदमहंविस्वासा ज्वलगिवनीरहततनस्वासा चारिचुनियातिन
 हिसराहें तुमसमकोदानीजगमाहें ७ त्रैसेवैनसुनतअतिफूले अपनेस
 मपुनिकाहुनतूले तीर्थनजायकरतवहुदाने तहोनकछुसंतनसनमाने ८
 रहतविचारतअसमनमाही हरिकीभक्तिकिहेकछुनाही १० दानकिहेजगा
 नजसहोई परलोकहुपैहेंपुनिसोई ११ कछुनहिंमानतअधिकदासते रहत
 अधसरा ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 १२ दोहा सबसोभाषतवेनअसहमकीन्ह्याअसर
 न कस्तभक्तसिषवतजोकोउताहिगुनतअज्ञान चौपाई अबअधनकीसु
 नोकहानी हेजगमहंअतिसेअग्यानी बालपनेतेमहिमहंलोटे सहतपहा
 लमाननकीचोदें २ लेजगमोगदरभाजतरहंहीं हरिपदधीतिकवहुनहि
 वहंहीं ३ धरिलगायमरोरतवाहें मगमहंवलतनिहारतछोहें ४ रहचल
 तदीननधकिअमै सबसोअपनोजोरजनमै ५ कहतकवहुनहिनरका
 सिधैहें जमकोधकादेकदिजैहें ई जानतनहियहमहागमारा हमरेहिहे
 तवनाजमद्वारा ७ मोददेहलषिखानवनमै कवहुनसंतनकोसिरनामै ८॥
 कस्तीलरेहारजोपावैजियतहिमृतकसरिसदेजावें ९ छोडहिंसोहिकवहुं
 कुचालु त्रैठतचलहिंगहेअसिदालु १० मेयहुसरिसअहैवलनाही रेलनचह
 तमतंगनकाही ११ यहिविधिदेतेउमिरिविदाई भजतनहीकवहुंजदुराई १२
 दोहा जदुपतिकेपदभजनकेलायकमनुजसरीर नामेधूरिलगायकेवस्था
 सहतजमपीर चौपाई कितेकुमतिकरिकुसि तकसा छोडहि सुषप्रदभगवा
 तधमा कोउस ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 तनसीधै ॥ यहउदिमकरिमागतभीधै २ हरि

सनमुषलजिजातवजाई गनिकागेहवजावतथाई ३ चारिविधंगसराहतजव
 ही धंयगुनतअपनेकहंतवही ४ कोउसठगाइगाइवहुगगावथावितावतज
 न्यविभागा ५ जिनमेहरिजसनाहिरसाधा अैसेदयाधुरपदप्याला ईगोंवा
 हिलेहिअनेकनताना फोरतमनहंसुनेयनकांना ७ तुलसीसरऔरजयदेवा
 औरहुकरीजेहरिपदसेवा ८ तिनकेविरचितहरिपदसुंदर रसिकनस्वर्न
 सदाअतिसुषभर ९ तिनकोकवहुनगावैहिमूढा जद्यपिकैजातेअतिवूढा॥
 १० हरिपदगावतमेसकुचांही गुनहितुच्छअपनेमनमाही ११ उलूचारिवाहव
 हरेही तेअपनेकोंधनिगुनिलेही १२ दोहा हरिमंदिरमैकवहुनहिगावतही
 सठजाय चारिपातुरीवीवमेगावैसानवनाय चौपाई जेहरिजसगावतनहि
 गायकतेजगमेगारधभकेलायक १ गावतसुनतविस्तुपदकाही कछुअनुराग
 होतहियनाही २ हैपबांनतेइदैकठोरा तेजमदंडलहतसठघोरा ४ हरिपद
 सुननसदाजेवहंही तिनकोकनरसियासठकहंही ५ कोउआल्हागावतगंवा
 रा सुकवितिनैअसवचनउच्चार ई आल्हावडेगमारनगावा चारिगमारनवौ
 ठिसुनावा ई अैसेसुनिनहिंकुमनिलजांही आल्हासुनिवेपुनिपुनिजांही ७ को
 उभरथुरीमूढजनगावै चारिचूतियासुनिसुषपावै ८ कोउविरहाकोउदादरिफा
 गू गोंवहिमूढसहितअनुरागू ९ करहिकस्तदासनपरकोपा गुनुहिननिजस
 ठसरबसलोपा १० कोउसठनावनसिषेअनेकन बावतदुर्लभवथांमनुजतन
 ११ औरेनकेदिगनवैमलाई हरिसन्मुषमहैनचतलजाई १२ ॥ दोहा ॥ नचि
 बाऔरवजाइवोअरुगाइवोसदाहिं दरिसन्मुषसवविधिसफलहरिका
 विमुषवथाहि चौपाई कोउजनयदहिंमथवहुभाषा करहिंमथविरवरनअ
 भिलाषा १ पैदुरमतिहरिजसनहिंगावै नहिंहरिसुजससुनतसुषपावै २ नारि
 नकेअंगवरननकरही नारिकथासुनिसुनिसुषभरही ३ सरदासअरुतुला
 सीदासा बालमीकब्रह्माअरुबासा ४ इनकेविरचितगन्यनमांही दोषदेतना
 हिंकुमतिलजांही ५ अपनेनामधरतअंगारी साधुनसोंठैनतहठिरारी ई ते
 सठघोरनरकमहंजाई जमजातनासहतदुषदाई ७ कोउआरवीफारसीपद
 ही कोउअंगरेजीपदिमुदभरही ८ देतयहीमहंजन्मवितार्ई भजतनईकिवहू
 जदुराई ९ मुनसीअमलाऔरउकीला कहवावैतनलेसनसीला १० मृषावा
 नादरवैवहुजाला लेतअकोरहैसवकाला छोंडिसवैहिंदुनकीरीती सेअधर्म
 महंकरहिंपतीती १२ तिनकोजानहुंनरकनिकेद समुझायहुपरहोतनचेतु॥
 १६ दोहा यहिविधिकलिकेकुमतिवहकरतवहुतअपकार तिनकोकहंलौमैक
 रेंअपनेवदनउच्चार चौपाई सवप्रानिनवरवसतसदोही जिमिअकासहेसवा

अलमोही १ हैजदुपति सबके अतिप्यारे जगतनियंता जगरषवारे २ जिनके वि
 दविधि विधिगवै येमहिमाको उपारनयावै ३ तेजदुपतिकी कथा सुहावनि आ
 नदुपजावनि अघलावनि ४ सोनसुनहिं सठकौनहुं काला परेरहत जगके जंजा
 ला ५ खेलेखेलिवहुभांति सिकारा बलआमिषकरकरहिं अहारा ६ देखि देखि
 सुंदरपरनारी मिलननेतवां धतविभिचारी ७ हाटनवाटनघाटनमांही तररिव
 नाइतियनपछि आंही ८ दिनौरातिपहिं भांति वितावै नहिं परलोक सुरतिमति ९
 सावै ९ कोकगंथपदिपदिमतिमंदा मानतहैं तेहिमांहा अनंदा १० कवितहो
 हारसरगंथनके तियवरननकामिनिमंथनके ११ लिखिलिखिवां घेरहततनी ॥
 मेधोरिषोरिभाषतरजनीमे १२ दोहा जौनघाटमज्जनहितैगमनतसिं गरीवोंस
 तेनघाटमेजातहै गुंडा औरगुलाम चौपाई अनतवतति अनतनिहारै वोलेंद्र
 तेचितवतदरै १ चारिगुलामनके दिगवैठे सखेहुवातकहेते अैंठे २ देतयहीमह
 जन्मबिताई भोगततिनहिं ननरकसिराई ३ कोवकरिकै सरावकोपौना गनिका
 चारिबुलाइमकाना ४ आपहुअपनोवसनविहाई अरुगनिकनके वसनछोराई
 पुनंगरहै नसयजौमा औरनहांतिनके कलुकामा ६ मधमांसमैथुनयेतीना या
 हिंविधितेजानियो प्रवीना ७ निजनारीमहंमैथुनजोनो मषमहं आमिषभक्षण
 मानो ८ सोत्रामनी जग्यमहं राजा जौनहुं सुरापोनकरकाजा ९ नित्यकरनकेव
 स्नभाषैं ताकोतातपर्जअसराषैं १० निजनारीमहंरितुकेकाला पुतहितमैथुना
 हैमहिपाला ११ कवहुंजग्यमहं आमिषभोजन तैसहि सुरापाननृपरोजन १२
 दोहा चारहुवेदनकोनृपतितातपर्जयहजान कमक्रमताहि घटाइवो अैं सोअ
 र्यनिदान चौपाई धनकोयेकअहैफलधर्मा धनलहिकरै सुमति सभकर्मा १
 ताकोहै विग्यानफलभूषा है विज्ञानफलसांतअनूषा २ सोधनपाइकुमतिज
 गमोही करतअधर्महिं अैंससदांही ३ अजरअमरअपनेकहंमानै अपनेसीस
 कालनहिंजानै ४ लिखो जग्यमहं जौ मदपाना सोजौनहुंकेवलअघ्राणा ५ लिखी
 पसुनहिं सामषजोई परसनमात्रकह्यानृपसोई ६ अैंसेसुतहितमैथुनजानो न
 हिअपनेसुषकेहितमानो ७ जौनतनहिंयहधर्मकुचाली मारतपसुनकरतचंडा
 ली ८ विषैभोगमहंनिसिदिनराचे जौनहुंतिनहिंनारकीसांवे ९ वेदनतातपर्जी
 नहिंजौनी अयनकोपंडितगुनिजानी १० मारियसुनअमिषपुनिषामे जमकीसं
 काकलूनलासे ११ तेजवमरिजमपुस्कहंजौही तिनकीमासतेईपसुषांही १२ दोहा
 पुरप्रानेमारनकरतकरिकैवैरअज्ञान जौनतनहिंजीवनअहंकारहै भग
 वान चौपाई कुंभीपाकनरकतेजौही रोकतमंत्रसाखहंनही १ पुचदारभाताया
 विवारा इनमेकीन्हैनेहअपारा २ इनहीकोहितकरतअधर्मा मानतकुमति सोई ॥

१ छनभरिनहितनकोविस्वासा तामेकरतअमरअसआसा ४ येक
 होतुहैमहाअज्ञानी येकहोतहैंसोचैज्ञानी ५ येकहोतज्ञानीअज्ञानी तीनिमो
 तिजानहुजगधानी ६ ग्यानीनौसवविधितेनीको उत्तरतभवसागरयहठी
 को ७ ओअज्ञानीअहेनरेसा सोसुधरतहैलहिउपदेसा ८ जोकछुज्ञानीअ
 १ सोहैमहानष्टअभिमानी ९ तेकवईसठसुधरतनाही अपनेगर
 १० सुनतनहोकोहुकोउपदेसा जानतनहीभक्तिकरलेसा ११
 सोहा भरेकोममदमोह

१११ चौपाई

हतरिनीपरजाई धरनकरतदेइषमहाई १ कादेजांघपटहंमारे
 ताहिकेद्वारे २ तेकहवावतआतमघाती अतिकठोरहोतीतिनछाती ३
 रिकैजेजनमरही होतभूतमलमस्तनकरही ४ भूतजोनिहिविषहजारे नाम
 १ जेजदुपतिपदपदुमनच्यामे तेउआतमघातीकेहवावै ७ तिनहुकीहोती
 २ यामेससैकरैनकोई ८ हैअज्ञानीमानतज्ञानी

जन्मदयाहैअसपापिनके १० गुनतकनारथा

अपनेकोही घरघरनीतजिवनकहैजोही ११ तहाँकरहितपकरतकलेसा था

१२ दोहा सोहरदनलगीरहततेजवततजतसरीर

कोउप्रयासकरिधनहिलगाई

कनभर्वनवनाई १ तामेफँसोरहनदिनरानी वीननकालतासुखहिभाँती २

तौमेफँसोरहेनरनाहा ३ कोहुकेभेकुमारदसवी

तिनुहिबेलावतधरिनेजसीसा ४ जोरिजोरिधननितधरधरतो दमरि

५ अजरअमरअपनेकहैमानत

नत ६ जदुपतिचरनकरतनहिप्रीती मानतनहिजमकीकबुभाँती ७

८ देतनरकजमदूतगिराई ९ ऐसीसुनिमुनिचरको

निमिनरेसबोल्यासुषमानी १० राजौवाच

ना कौनकौनवपुवर्नबषाना १० कौनजामकौनेजुगमाही केहिविधिते

भुजाही ११ देहुकृपाकरिमोहिसुनाई सुननहेतमममविललचाई

१२ सुनिदपवचनकह्योकरभाजन जदुपतिपदपदकजरसभाजन १३ कर

भाजनउवाच सोहा सतजुगत्रेताहापरीओकलियेजुगचारि इनमेनाना

बरनवपुनानानाममुरारि १ चौपाई तिमिनानाविधिपूजनरीती सोमेबर

नौसकलसप्रीती १ सतजुगसुखबरनअवतार चारिबाहुहरिजसेउदारा २
 ३ टासीसबलकलपदधारे कृष्णजिनप्रभुअंगसगारे ३ यककरदंडकमंडल

एक कर उपवीत दुकमलाखमालधर ४ सतजुगके जनसांत सुसौला प्रीतिस
 हितगावत हरिलीला ५ वैरिविगत सब सुहृद समाना तपदमशम पूजहि भग
 वाना ६ हंससुपनर्धम वैकुंठा पुरुष अमल अव्यक्त अकुंठा ७ परमात्मा जोगे
 स्वरदस्वर ये सतजुग के कृष्ण नाम वर ८ त्रेतारक्त वर्ण भगवाना चारि बाहु है
 पुरुष प्रधाना ९ त्रिगुण मेषला कटि मह धारे कनक सरिस सिर के ससमारे १०
 करहि कर्म वेदोक्त सदा हीं मधमूरति सुखा करमा हीं ११ त्रेता के जन वेद वि
 ज्ञाता धर्मात्मा हो ते अति दाता १२ पूजहि हरिक हवेद विधाना सर्व देव मैजे
 भगवाना १३ ॥ दोहा ॥ विष्णु ऊरु कमज जब पुष्टि भगभै उरु गाय सर्व देव अ
 रुषा कपि अरु जयंति निमिराय चौपाई एर्दनाम नाथ के गावैं त्रेता के ज
 न मोक्ष हि पावैं १ द्वापर मै श्रीपति भैस्यामा पीतांबर सोहत अभिरामा २ च
 क्रोदिक चारि दुभुज धारे श्रीवत्सादिक सकल समारे ३ द्वापर के जन सहित
 समाज पूजहि महाराज की साजू ४ पंचरात्र अरु वेद विधाने पूजहि प्रीति
 सहित भगवाने ५ चाहहि कृष्ण कमल पद प्रेमा जपहि मंत्र यह करि हठिने
 मा ६ नमस्तेब सुदेवाय नमः संकर्षणाय च प्रद्युम्नायानिरुद्धाय तुभ्यं भगवते
 नमः ७ नारायणाय रिषये पुरुषाय महात्मने विश्वेश्वराय विश्वाय सर्वभू
 तात्मने नमः ८ यहि विधि द्वापर के मतिवाना पूजहि हरिक हतंत्र विधाना
 ९ अब कलि जुग मह सुनहु नरे सा जेहि विधि प्रगटे पुरुष रमे सा १० कृष्ण ब
 रन है परम प्रकासी सोहत पाषेद संग विभासी ११ सुंदर अंग पील पद सो है
 जेहि लषि सुनर मुनि मन मोहै १२ कलि मह क हब कृष्ण कर नामा यही ज
 न जपत पमति धामा १३ कृष्ण नाम कीर्तन जगमा हो यही सविधि पूजन हरि
 का हीं १४ कलि मे ये हंसत्र भुवाला जपे मिलत आसुहि नंद लाला १५ अये
 सदा परिभव ग्रम भीष्ट दोह तीर्थीस्पदं शिव विरंचिनु तं शरणं भृत्याति हं प्र
 णतपाल भवाब्धि पोतं वंदे महा पुरुष ते चरणारविंदं १ त्यक्ता सुदुस्सज सुरे
 क्षितिराज्य लक्ष्मी धर्मिष्ठ आर्य वचसाय दगादराय मायामृग दयित ये क्षित
 मन्त्र धातु वंदे महा पुरुष ते चरणारविंदं २ ॥ दोहा ॥ प्रातः सांहरि सन्मुखे हो
 जंमंत्र जो कोय पढै प्रीति सोताहि हठि प्रीति कृष्ण मै होय १ कवित मनजम
 नारथ के पूरन करन हारवो हित अपार जग पारावार पार के भुवन के तीर प के ती
 र प के देन वारे वदित हमे सहेम हे सकरतार के रघु राज दासन के दुरित ने वा
 रे के ते सरन के पालन मे करन ने वार के आवन के जोग है न सैया कमे रोग ऐसे
 पद अविंद एक देव की कुमार के १ मैगुनी सुरेस हू को साहि बीते अधिक अधी

सिसुपाला औरहुदुष्टमहीमहिषासा ४ वैरभावकरिकैहरिमाहीं लीन्ह्यो जोगिनिको
 तिकाहीं ५ कृष्णविलोकनिगवनविलासा औरहुलीलासहितदुलासा ६ केतेनृ
 पतिकैतरिगेहैं तौकापुनिअनुरागीजेहैं ७ हरिमदकरहुनअबसुतभाऊ इनको
 जानहुपरमप्रभाऊ ८ सबकेहैंप्रभुअंतरजामी नहीमनुजहैपूरनकामौ ९ हरन
 हेतअबनीकरभारा करनप्रलनभूपनसंचारा १० दासनरक्षनकरनउदारा तुम्ह
 रेपरलीन्ह्योअवतारा ११ जसतेभरिदोन्ह्योससारा कहवावतहैआपकुमार
 १२ ॥ सुकौवाच दोहा सुनिदुमिनारदकेबचनपरमानंदहिपाय तहंदेवकिव
 सुदेवहृदियनिजमोहविहाय १ परमपुन्यइतिहासअहसुनिधारेचितलाय सोस
 बदुरितनसायकैबसैकृष्णपुरजाय २ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीम
 हाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविस्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिऔ
 रधुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीमद्भागवतएकादशस्कंधेआनंदान्मुनिधौपंचम
 स्तरगः ५ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ श्रीसुकौवाच दोहा कुरुपतिपुनिकछुकालमें
 सकलदेवताबृंद आवतमेहारावतीदरसनकरनगोविंद चौपाई जुतमरी
 चआदिकनकुमार देवनलैआयोकरतारा १ भूतनगनजुतशंकरआये म
 रुतनजुतवासबहुसिधाये २ वसुआदित्यअस्वनीकुमार रिभुअंगिरसदुह
 द्रुद्वारा ३ विश्वेदेवासाध्यदुसर्वा अप्सरनायसिद्धगंधर्वा ४ चारनगुप्तक
 पितरिषीसा विद्याधरकिन्नरअवनीसा ५ कुसस्थलीमहंसिगरेआये उग्रसे
 नकेसभासिधायि ६ द्वारपउग्रसेनमहराजे कछोआगमनदेवसमाजे ७ भू
 पतिकहंल्यवहुइतआसू मोहिदेवनदरसनकोआसू ८ द्वारपालदेवनलैग
 यऊ भूपतिनिर्षिउठततहंभयऊ ९ लगीरहैजदुकुलदरबारा बैठेसबकु
 मारसरद्वारा १० कनकसिंघासनमअविराजा तामेउग्रसेनमहराजा ११ दहि
 नेकनकासनअभिरामा तामेराजिरहेउबलिरामा १२ दोहा तेहिसिंहासनमें
 नृपतिआगेबलिकेसोय वैठ्योशोप्रयुक्तवरजोहिसमचलोतकोय चौपाई
 रामदहिनीदिसिआबधिराजे पुनिअनिरुद्धकंवरछविछाजे १ पुनिगदगदग
 हेतहंबैठे दीप्तमानआदिकसुपथै २ औरहुहरिकेबंधुकुमारा बैठेजथाजो
 गदरबारा ३ उग्रसेनबायेंदिसिमाहीं रतनजडितसिंहासनपाहीं ४ मधिसमा
 जराजतजदुराजू जेकरतादेवनकेकाजू ५ सिंहासननीचेछविछाये दहिनेसा
 बिकउदुबवाये ६ निसठऔरउल्लुकसुतरामा निजआगेबैठायेस्यामा ७ ॥
 प्रभुवामेंअक्रूरकृतवर्मा अनाष्टलआदिकधृतवर्मा ८ जथाजोगवैठेसराह

रा होतरद्योमंजुलनदसारा ९ देवनदेपिउठेमहराजा उठेकृष्णसबउठीसमाजा
 १० लपिसुरउग्रसेनदरबारा धन्यधन्यनृपवचनउचारा ११ महोमनोहरज
 दुपतिरूपा लपिलानतमदनहुजेहिभूपा १२ दोहा जौनरूपतेकृष्णप्रभुहं-
 स्नाभूमिकरभार भस्मभूमिमेनिजसुजसजगअभजारनहार चौपाई लपिह
 रिजोअससुदररूपा नहिअपानमनमेंसुरभूपा १ सुरनसीसनायेदरबारी जै
 सहिन्पबलभद्रसुरारी २ दियेदेवसबआसिरबादा लहहभूपअतिसेअह
 लादा ३ पुनिसिंहासनविविधिमंगाये सादरसकलसुरनवैठाये ४ पुनिमंगा
 यसबपूजनसाज उग्रसेनउदिसहितसमाज ॥ ५ पूज्योजथाजोगसबकाहीं
 पूछीकुसलबिनीततहोहीं ६ पुनिसुभपारिजातकेमाला लैआयेजेदेवबि-
 साला ७ पृथक्पृथक्हरिकोपहिराये पृथक्पृथक्हरिकोसिरनाये ८ ॥
 औरहुपहुपकृष्णपरवरषे बारहिबारदेवसबहरषे ९ करनहेतपुनिहरि
 कोसेबा रचिरचिसुंदरपदसबदेवा १० अद्भुतअर्थराषितिनमाहीं मंदमंद
 हरिसन्युषपाहीं ११ अतिविनोतकैसदुलसुभाऊ मानिआपनेहियेउराऊ
 १२ दोहा जदुकुलकेदरबारमभिजोरिजलजजुगहाय लगेकरनअस्तुतिस
 वैहरिकहेनायेमाथ देवाऊचुः छन्द मनबुडिइंद्रियप्रानबैननतैसदासुषधा
 म हमकरहिसबसुरावरेकेचरेनकमलप्रनाम जैहचरनकोभवबंधत्यागनहेतसुमति
 सदाहिं करिभक्तिभावअनेकचिततरहतनिजहियमाहिं १ विधिक्लेशनहुहगकैहरहुक्लेश
 सुपालहुबिस्व संसारयहतुममेंरहतहैसंतकेसर्वस्व सच्चिदानंदसरूपमायाकर्मकेनअ
 धीन वसुदेवमंदनजगतबंधअटोपपरमप्रवीन २ जससुनिसप्रोतिकयातुम्हारीकृमति
 सुचिक्लेशात तससारतैतपदानतेमषजोगतेनदेषान दिबिकोउलंघिबिकुंठनेवसन
 हेतजिहिमतिमान महपंचरानप्रकारतेपूजनकरतसविधान ३ कल्यानहितजेहिजोगि
 ध्यावतसोदेतुवपदकंज प्रभुधूमकेतुहमारहोवैकरनदुषवनभेज लैहायहविमषअ
 नसदुजतुबचरनध्यावतनिस्त बहुसांध्यवादीऔरजोगीभजतसोदैक्षित ४ वनमाल
 कोहरिदरपाश्रीभजतजोपदकंज सोधूमकेतुहमारहोवैदहनदुषवनपुंजविधिभौन
 कोजोदंडसुरधुनिधारजासुपवाक सुरअसुरदलकोभयअभयकरजासुधरलीधाक ५ साधु
 नअसाधुनसुषददुषकरकंजचरनतुम्हार ध्यावतहमारोहरैसिगरोपापनंदकुमार नाथेद
 पभंसमजासुबसहन आदिसुरसबकोय सोकालप्रेरकआपपदकल्यानप्रदप्रनुहोप ६ य
 हजगतकोठतपनिपालनहरनकीनतुआपुनियप्रकृतिअरुमहतत्वकेनुमईसपरम
 प्रतापु क्लेशेगजासुगंभीरसवकाहरनहारविसाल असभूतभावीवर्तमान
 हुअहोतुमहीकाल ६ अनिरुद्धलहिअधिकारतुमसौंप्रकृतितेमहतत्व उ

वपत्तिकर्ताते प्रगटब्रम्हांडहोतससत्त्व चरअचरकेउरप्रविसिकरसबक
 रहुतुमहींभोग पैताहिमेंनहिंलिसमुनिजेहिंडरतकरतहुजोग ७ मुसक्या
 यचितबनिभावबहुभुवबंकपरसनिग्रंथि बोडससहसतियमेनमनमथस-
 कोतुवमनमंथि तुवकआसरिताचरनसरिताहरहिअचत्रैलोक यकसेदु
 येश्रुतिसौंदृतियतनसोलहनमुद्वोक ८ शुकोवाच॥दोहा॥यद्विविधिअ
 स्तुतिह्रस्मकीकरिशंकरकरतार करिप्रनामजवुनाथकोंगमनेमुदितअगा
 र१॥चौपाई॥जायगगनमहयुनिकुब्ददूरी धाताजोरिपानिसुदपूरी १ मधु
 रकृष्णसौवचनउचारा बारहिवारकरनसतकारा २ ब्रम्होवाच हरनहे
 तप्रभुभूकरभारा जोपूरुबमैवचनउचारा ३ सोममविनयमानिकरिदाया
 तैसहिकियोसकलजदुराया ४ संतनमेंआप्योनिजधर्मा अपनीलेकियदू-
 रिअधर्मा ५ कीरतिहोईदसौदिसानन जोप्रचंडपावकअघकानन ६ जदु-
 कुलमहप्रभुलैअवतारा धस्योरूपमर्दनमदमारा ७ चारुचरित्रविचित्रउरा
 रा जगमंगलहितकियोअपारा ८ जेसप्रोतिजनवरिततुम्हारा सुनिहैगैदेक
 लिबहुवारा ९ तैसहजहिसागरसंसार अतिप्रमुदितपाचहिंगेपारा १० जदु
 कुलमहप्रगटेजगदोसा बितैवपयेकसेपचासा ११ अबसुरकाजहैनहिबा
 को अहैनअबधिआपुमहिमाकी १२ दोहा जदुकुलहुदुजसापतेकैहैआ
 सुविनास अबजोआवेचित्तमेतौहेरमानिवास १ चौपाई लोकलोकपालन-
 कहंनाथा बसिबिकुंडमहकरहुसनाथा १ ऐसीसुनिब्रम्हाकीवानी बोलतमै
 तहैसारंगपानी २ श्रीभगवानुवाच जोलुभकह्योसमुहिहमलौन्धो तिहरोका
 जसकलकरिदोन्धो ३ दिबोडतारिअबनिकरभारा हैवाकीजदुबंसअपारा
 ४ विक्रमअरुसरताबडाई औरमहाधनकीसमुदाई ५ जदुकुलसमत्रिभु
 वनमहनाहीं कोउनहिजीतिसकीइनकाहीं ६ जदुवंसीअससबैविचारे य
 हनिशुवनसबहोअह्यारे ७ सिवबिरचिवासबकहंजीती मेरिदेहिंजगमें
 जमभीती ८ कोउनहिसम्पुषरुकीह्यारे हारतधनुषनहैंसरधारे ९ जदुवं-
 सिनविचारअसदेपी महाप्रबलतिनकोमिलेपी १० जामिनत्रिभुवनमेंतिन
 जोरी संकामहराचौमतिजोरी ११ असपाहिंकोउनिशुवनप्रहृदसत जुरैप्र
 चुआदिकधनुकुरषत १२ भैरोकोतिनकोबरियाई अपनीअतिसेवासदेपा
 ई १३ तवयेरुकेकैठिघरमाही जिभिसागरहूवेलाकाही १४ दोहा जातेपा
 रिहोकोपनजदुकुलबेतेजाति कोउनरुक्तइनतेसमरहैसोअहैप्रतीति
 १ चौपाई॥नहिजदुकुलकरकरिसंधारा जेजिहैंमैनजैअगारा १ तौपुनिज

सकोत्रिभुवनमाहीं नसिसकीजोजदुकुलकाहीं २ त्रिभुवनकोकरिहैं हठिना
सा कोहकीमनिहैनहिनासा ३ लाग्योनासजोगयहिकाला विप्रस्नापवैगई
कराला ४ तातेजदुकुलकरिसंधार भैजैहौंनिजपुरकरतारा ५ श्रीशुकोवा
च लोकनाथकीसुनिअसबानी करिप्रनामविधिअतिमुदमानी ६ पूरनजा
निआपनोकासा देपनसहितगयोनिजधामा ७ पुनिकबुकालमाहसुनुता
वा द्वारावतोमाहउतपाता ८ होनलगेअतिचारिदुबोरा जेसूचकअसुभन
केचोरा ९ तेउतपातननिरषिमुगरी सभासुधर्मातुरतसिधारी १० अक्रूरदि
कदूदनकाहीं नुरतबोलायसमीपहिमाहीं ११ विविधिभांतिउतपातदे
पाई सवकहैमंजुलगिरासुनाई १२ श्रीभगवानउवाच दोहा चारिदुदिसि
द्वारावतीहोतमहाउतपात अतिअमोघजाम्हननकीसापहुनईअघात १
चौपाई॥ तातेजदुकुलकेसबलोग् जीवनहितअसकरहिप्रयोग् १ रहिनहीं
द्वारावतिमाहीं गमनहिछेत्रप्रभासहिकाहीं २ करैनदेरिचलैंअबआजू
चढिचढिवाहनसहितसमाजू ३ नहापुन्यप्रदक्षेत्रप्रभासा तहांगयेहैंजी
वनआसा ४ दसस्नापभैजबविधुकाहीं मयैरोगजक्षमातनमाहीं ५ तब
ससिबेत्रप्रभासहिआयो नहैनहायसबोरोगमिदायो ६ तातेहमसबतहां
नहाई तर्पिसुरनपितरनसमुदाई ७ विप्रनबहुविधिअन्नजैवाई सुनिसु
पात्रबहुविप्रबोलाई ८ तिनकेंदिसप्रीतिबहुदाना करिहैंनासकलेसम
हाना ९ हानदेबदुषसागरकाहीं नौकालहिउतरबजगमाहीं १० श्रीशुको
वाच जदुवसीअससुनिहरिसासन जानिसकलविधिविपतिविनासन ११ सा
जिसाजिहैगेवहुस्यंदन चलनचहैप्रभासकुरुनंदन १२॥ दोहा॥ हरिकेऐसे
बचनसुनिलषिअनेकउतपात गुनिकेगोनप्रभासकोजदुकुलकोपरभात १
चौपाई॥ उद्वकमेनसंकाआई करतचरित्रकबुजजदुराई १ भैदरबास
बैवरषासू चलेभवनकहैरमानिवासू २ उद्वसंगहिदिसंगहिआयो लहिय
कांतपगमैसिरनायो ३ पुनिदिगबैठिजोरिगुहायें बोल्योबचनमदुलजदु
नाथैं ४ उद्वबोवाच पुन्यश्रवणकीर्तनजोगेसा जदुनदनरूपालदेवेसा ५
मोहिअसजानिपरतमनमाहीं हरनचहदुतुमजदुकुलकाहीं ६ करिकेज
दुकुलकरसंधारा जानचहुहुनिजलोकउदारा ७ विप्रस्नापकेनासनमाहीं
तुमसमरपहोनाथसदाही ८ पैदुजस्नापनासनहिकीन्या तातेसत्यजानि
मैलोन्हा ९ जानेरहोनाथयहवाता छोडिराबरोपदजलजाता १० हनभरिमें
रहैहोकरुनाहीं लेचलियेनिजपुरमोहकाहीं ११ नाथतिहारो चरितमुहान

न सुनतहिकरतअपावनपावन १२ दोहा कयासुधाप्रभुरावरीकरिकैकान
 नपान पुनिनाहिकबुनीकोलगैऔरप्रबंधविधान १ चौपाई ॥ सोवतबागतबै
 ठतनाया बिहरतपातवदतसुषगाथा २ कौनहुकालनाथतुमकाहीं हम
 छोड्योयेकछनभरनाहों २ सोअबनाथछोडिकिमिजाहू प्रानहुतेप्रियजदु
 कुलनाहू ३ तुम्हरोजठपहिरबहुमाला चदनतुम्हरोजठरसाला ४ भूषनब
 सनहुठतिहारे हमअपनेअंगनमहधारे ५ भोजनजठतिहारोपायो याही
 मेंअतिसैसुषपायो ६ बनीसुकृतिकबुदूसरगाहीं तुम्हरेदासरहेजगमाहीं
 ७ तातेतुमबिनतुम्हरीमाया कौनभातितरिहैंजदुराया ८ जोतुवसंगयही
 विधरैहैं ॥ सोतुवमायापारहिपैहैं ९ सिद्धदिगंबरऔसन्पासी औरऊर्दरे
 तातपरासी १० ब्रम्हनामजोधामतिहारा तेगमनतकैअमलअपारा ११ हम
 तौअमरतकर्मपथमाहों ज्ञानजोगजानहिकबुनाहों १२ पैप्रभुसुमिरततुवप
 दकंजन लेतनामतुम्हरोमतिरंजन १३ दोहा गायगायतिहरोसुजसप्रेमपयो
 धिनहाय तुम्हरेदासनसंगकरितुवमूरतिमनथ्याय १ सहजहिमैअतिसैअ
 गमयहसागरसंसार कृपापायप्रभुरावरीहमकैहैंहठिपार २ श्रीशुकोवाच
 यहिविधिउडूबकीविनैसुनिजुतप्रीतिनरेस जानिआपनोप्रियसपाबोलेकब
 नरमेस ३ इतिसिद्धिआमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरवा
 धवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
 राजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजुदेवकृतश्रीम
 डागवतेएकादशस्कंधेआनन्दाम्बुनिधौषष्ठस्तरंगः ६ ॥ ६ ॥ ७ ॥
 दोहा शुद्धबुद्धिउडूववचनसुनिकैकृपातिधान कश्यमनोहरबैनतहैराजि
 वनैनसुजान १ श्रीभगवानुठवाच जौनकस्योहमसोसपाकरिसंकामनमा
 हिं सोहमरेमनमेंअहैयमिसंसेनाहि १ चौपाई ॥ लोकपालशंकरकरतार
 चहतवासवैकुण्ठहमार १ करोजोविनैप्रथमकरतारा जेहिहितमैलियशुवि
 अवतारा २ सोमैसबकरिदेवनकाजा हसोभारभुवहनिपलराजा ३ जदु
 कुलभईमुनिनकीस्वापा तातेहोईअतिसतापा ४ ठानिपरस्परवैरविधा
 ना कैहैजदुकुलनासमहाना ५ सतयदिनाआजुतेऊधव बोरिहैसागरपहन
 गरीसब ६ जादिनतेमैतजिमहिकाहीं जेहोंअपनेधामहिमाहों ७ नादिन
 तेकलिकोसंचारा होईजगमेंअवसिअपारा ८ जबहमदेहिमहोफहैयागी
 तुमहुनइतरहियोबडभागी ९ कलिजुगमहअधर्मअतिहोई धर्ममाहरुचि
 करीनकोई १० तजिकैसुजनबंधुअरुगेह मोमहकरिकैनिपटसनेहू ११ सम

दर्शावैकैजगमाहीं विचरेहुऊधवनुमहुंसदाहीं १२ दोहा जोमनवचदिग
 श्रवणतेकोनिहुवस्तुजनाय सोअनित्यतुमजानियोअसकहवेदिका १
 चौपाई मायाकेअधीनमनजिनको यहसुषणीकलगतहैतिनको १ ममअ
 तिरिक्तवस्तुजोजानै सोईअमश्रुतिशास्त्रबचानै २ सोईअमस्वर्गनरककर
 दाता यहजानहुसिगरोसतिताता ३ कर्मअकर्मविकर्मसषेदा अहैंदोषगु
 नबुधिकेजेहा ४ तातेसबदंष्ट्रिनकोजीती मोपरकरिकैप्रीतिप्रतीती ५ जग
 कोजानहुजीवअधारा जियअधारमोहिजानुउदारा ६ ज्ञानविज्ञानसहित
 कैजाहू अपनेसमजानहुसबकाहू ७ सदाकरहुजियमेंसंतोषू कबहुनउ
 देविषयकरदोषू ८ ऐसोजोकरिहोबउभागा तौनहिहोईषंडविरागा ९ पा
 पकियेनरकैहठिहोई कीन्हपुन्यस्वर्गसुषजोई १० तातेपापपुन्ययेदोऊ न
 जिममभक्तिकरैसबकोऊ ११ मायेसुहृदसकलजगप्रानी होयसांतज्ञानीवि
 ज्ञानी १२ दोहा ऊधोनिरपैसर्वदामोररूपसंसार रहितसोआवागवनतैहो
 इविसेषिउदारा १ श्रीशुकोवाच यहिधिधिसुनिहरिकेवचनऊधवनहुपति
 दास बोल्योपुनिसिरनाइकैतत्वजानियेआस १ उडवउवाच जोगात्माजोगे
 सप्रभुउपदेसकसबजोग जोगशास्त्रकेजनकतुमनासनहोभवरीग १ चौ
 पाई मममंगलहितजोगवाना संन्यासहिकोत्यागवपाना १ जोजनअहैं
 विषैअनुरागी तिनकोकठिनहोवहैंत्यागी २ जेतुबविसुषैसठजगमाहीं
 महाकठिनत्यागवतिनकाहीं ३ मोमनअहंकारममकार निजवसकिय
 वसुदेवकुमारा ४ तुवमायाकृतदेहहुगैहू तिनमेलग्येमोरअतिनेहू ५ ता
 तेकदोजोनतुमत्यागा सहजहिहोयसोमोहिबउभागा ६ सोसबमोकहंदेहु
 जताई करिदायामोपरजदुराई ७ कोउनहिनुमसमभाषनवारो हरैमहा
 अजजानहजारो ८ देवनमैअसहैकोउनाहो तुममायामोहेसबकाहीं ९
 अहोअदोषअनंतसुरारो बुद्धिअकुंठविकुंठविहारो १० सबकेपेरकहैंज
 गदीसा अर्जुनसषाईसबागीसा ११ बारहिवारकरोपरनामा करहुचाथउप
 देसललामा १२ दोहा मैअतिदीनदुषीअहोचहैंतजनसंसार औरनदुतिय
 देषातकोउनुमहोअहोअधार १ चौपाई सुनिऊधवकेवचनसोहाये बोले
 श्रीजहुपतिसुषाये १ श्रीभगवानुवाच सकलतत्वकेजाननवारो जेजगमह
 हैमनुजउदारे १ तेविसुदकरिनिजमनकाहीं विषैवासनातजतसदाहीं ३॥
 मनविसुइहैगुरुसबकेरो श्रुतिऔस्मृतिसिद्धांतनिबेरो ४ जिभिजगवस्तुअ
 नित्यदिनाना निमिकरिलेहुस्वर्गअनुभाना ५ करैहमारचरणनप्रीती तौहठि

मिटे जगत की भीती ६ सांध्य जोग के जागन हारे नरतन में मोहि अधिक निहारे
 ७ सकल सत्ति के हर्म हैं त्वा मी ॥ सिंगरे जग के अंतर जामी ८ एक चरन द्विच
 रन त्रै चरना चारि चरन बहु चरन अचरना ९ ऐसे जग में बहु तसरी रा पै मो
 हिन रतन प्रिय मति धीरा १० रूपादिक जु तजो अनुमाना ताते मैं हिमिलौ सु
 जाना ११ करि विवेक मानुष तन माहीं जानत मोर भक्त मोहि काहीं १२ दोहा
 यामे ये कदुति हास मैं कहौ पुरातन जोय जदु नृप अरु अवधूत को वर सवा
 दहि सोय १ चौपाई कोइ अवधूत रघोबन माही थल नहे तसि कारत ही
 हो १ क्रिय ऊधव जदु भूषया ना देख्यो तेहि कवित रुन सुजाना २ तासों के
 विनीत कर जोरी पूछ्यो जदु नृप बहु तनिहारी ३ जदुरुवाच यह मति तुम
 हि कहौ ते आई जा को गहिवन में मुनि राई ४ फिरहु अकेले चाल समाना करहु न
 कर्म कछु मति माना ५ आधुष सुजस बिभौ के हेतु बांधी हम नु ज धर्म धन नेतु ६
 तुम रौ समरथ सुकवि सुरूपा मृदुल वचन भाषते अनूपा ७ निजहित कर्म कर
 हु कछु नाही विचरहु जड समय हजग माही ८ काम लोभ की लगी दमारी ता
 में जरहि मनु ज संसारी ९ गंग धार जिनि पस्थाम तंगा के न सकत दावान लख
 गा १० निज अमंद को कारन भाषो विषै वासना कसन हिराषो ११ पुत्र कलत्र
 अहेन तिहारे जग कार जनु म सकल विसारे १२ श्री भगवानुवाच दोहा जब
 अस पूछ्यो जदु नृपति अति ब्रह्म न्य सुजान तब ही दत्तात्रेय मुनि लागे करन
 बषान १ दत्तात्रेय उवाच भरे गुरु हैं बहु तन रेसा जिन को सुमिरत रहो हमे सा
 १ तिन ही की बुधिलै सब काला विचरहु जग म हजे से बाला २ भूप सुत दुसिंग
 रौ समुझ ऊँ सकल गुरु न केना उबताऊँ ३ प्रथम गुरु पथिवी है मेरो दूजो गुरु रूप
 वन हिय हेरो ४ तीजो गुरु अकास है मेरा चौथो गुरु है सलिल अथोरा ५ पाव
 क पाँचो गुरु विचारो छटयो गुरु है चंद हमारो ६ सतयो गुरु जानिये भानू अ
 ठयो गुरु कपोत मति मानू ७ नवयो गुरु अजर पहि चानो दसयो सा गुरु कहें
 अनुमानो ८ गुरु ग्यारहो मानो पाँषी बरहौ गुरु जानहु मधु माँषी ९ तेरहो गुरु
 है गज मतवारो गुरु चौदहो है मधुहारो १० गुरु पंद्रहो हरिन प्रवीना सोर
 हो गुरु जानहु नृप मीना ११ गुनिकाना मणिंगला जोई गुरु सत्रहो हमारो सो
 ई १२ कुरुर विउग है गुरु अठारो गुरु उनै सो बाल विचारो १३ दोहा बिसयो
 गुरु कुमारि जानहु भूप हमार गुरु स्य कै सो जानिये बानव नावनहार १ चौ
 पाई गुरु बाई सो भुजग हमारो नेद सो गुरु मकरी उरधारो २ चौबिसयो गुरु
 मंगी जानो यहि विधि हमरे गुरु पहि चानो ३ निरपि निरपि इन के गुन काहीं

हम सोषे अपने मन माहीं ३ जाते जौ न सिष्यो गुरु जै सो सो हम कहत सुनहु नृप
 तै सो ४ महि के उपर बसत बहु प्रानी षनि षनि पूबनिकारत पानी ५ करि मलमू
 त्रहि करत मलानी ऐसे दुलहि कै पीर महानी ६ छमा करति दोनी सब काला ॥
 सिष्यो छमा गुन ता सु बुवाला ७ धरा सुवन परचत तरु अह हीं पर उपकार गुनै
 ते अह हीं ८ फल तन फूल दारु पाषाणा पर उपकार हि हेत सु जाना ९ काटै
 षनै तिन्है कित नौ ई पै नहि छमा तजत है सो ई १० प्राण वायु यक जग संचारी प
 वन लेह विधि उभै विचारी ११ प्राण वायु भोजन भरि पाई कछु नहि चाहत जात
 अचाई १२ ॥ दोहा ॥ सो गुन तां को मै सिष्यो करतों कछु कअ हार जाते पदे न जा
 न अरु बढे न बिषे विकार १ चौपाई उत्तम अथम दुबस्तुन काहीं पर सतरहन
 समीर सदा हीं १ पै दुष सुषकर ताहि न भाना सब तरहत आप अलगाना २
 सो उपवन गुन मै सिषिलो न्यो हर्ष सो ककबहु नहि चो न्यो ३ जानि परत जो
 वास पवन मै सो गुन जानहु महि को मन मै ४ ऐसहि देव मनुज कस थला जा
 नहि जिय माया मह भूला ५ यह गुन है न आतमा के रो देह हिं को यह धर्म नि
 वेरो ६ सिष्यो पवन ते यही प्रकारा अब सुनु न भज सगुरू महारा ७ जस अ
 कास है सब थल माहीं पै को दुमैल पटत है ना हीं ८ जिमि परमात्मा भीतर बा
 हेर है सब ठौर अजाहि रजाहि र ९ कोहु को दोष न लगत अकासै तिमि परमा
 त्महि दोसन भासै १० यह गुन मै मन सो सिषिलो न्यो अब सुनु जस जल को गु
 रू की न्यो ११ अमल मधुर सीतल हितकारी सुचि दुस चिक्कन ताहि निहारी ॥
 १२ दोहा दार सत पर सत करत सुचि तीर्थ रूप है नीर ये गुन सोष्यो सलिल ते ता
 तै गुरु मति धीर १ चौपाई पाव कहें दुर धर्य प्रकासी स्वाद अस्वाद के र नहि
 आसी १ जो कछु मिले सो सब भषिले तो दुति यदिवस को करत न ने तो २ कछु
 वस्तु को दोष न लागै निर्मल जोति ये कर सजागे ३ कहें गुस कहुं प्रगट जनाई
 हवि दाता को सब सुषदाई ४ सकल पाप को नासन वारी यह गुन सिष्यो सिषीति
 प्यारी ५ लघु मै लघु भारी मै भारी जथा दास्त सपरत निहारी ६ पावक सम प
 रमात्मा हि जान्यो ताते अग्नि हुं को गुरु मान्यो ७ घट बबढ बहै चंद कला
 को है नहि कछु चंद हि अमला को ८ घट बबढ बहै तिमितन काहीं कब
 हुं होत आतम हि ना हीं ९ यह गुन सिष्यो चंद्रमा के रो ताते गुरु चंद्र हू मेरो
 १० ज्वालन घट बबढ बडि गदीष्यो येही गुन हु अग्नि ते सीष्यो ११ सोषत स
 लिल भावु नौ मासा तीन मास सो दू करत प्रकासा १२ दोहा जो ले तो सो देत पु
 निरापि पास नहि लेय लेय काल म सुमति तिमि काल पाष पुनि देय १ चौपा

१ जलमे डोलत रवि पर छाहीं अबुध गुनत डोलत रविकाहीं १ तिमिसरी रको
 जोन विकारा आतम माह गुने अविचारा २ यह गुन हरविते सिधिलीन्धो सुन
 हुकपोत हिजिमि गुरु कीन्धो ३ करै न को हुते बहु त सनेह करै न बहु संगहु को
 हुकोह ४ जो अतिसंग सनेह करत है सो पाछे अतिताप भरत है ५ मैय कस
 मैगयो बन माहीं लप्यो कपोत कपोती काहीं ६ वृक्ष को टपो थार चि दोऊ ज
 हौ न जात रस्यो जन कोऊ ७ तहाँ बसे पग सहित अनदा परे पर सपर प्रीति हि
 फेदा ८ यह विधि बीति गयो कछु काला पगन करन ग्रह धर्म विसाला ९ अ
 ग अंग डीठि डीठि मन ते मन विचरत रहे मिलाय छनै छन १० ये कहि सायसै
 न दोउ करहीं ये कहि संग चारा दोउ चरहीं ११ ये कहि संग बैठ हित रुमाहीं ये
 कहि संग बन बन विचराहीं १२ दोहा जोन कपोती चिन चहे सो कपोत दुतल
 य रस्यो देत तेहि हरषि के प्रीति परम दरसाय १ चौपाई पुनिक कछु काल माह न
 पराई दियो कपोती अंडा जाई १ अंडा फूटि गये सि सुतिन के पक्ष भये पुनिको
 मल जिन के २ दौरि दोऊ चाराले आवैं बार बार बाल कनष बाचैं ३ तिन को सु
 नि सुनि मंजुल सोरा पावहि दंपति मोद अथोरा ४ कहुं डोलत लषि पुत्र न काहीं
 आपहु संग संगम हंजाहीं ५ तिन को पुनिले बाय ग्रह ल्यावैं दिन दिन दू न दू
 न मुद पावैं ६ तिय सुत नेह परी पग बेरी तिन महु बीती उमिरि बनेरी ७ बांधि
 कपोत कपोती नेत ये कस मै सुत चारा हेत ८ गये कहुं कानन कढि दूरी चारा
 लेत बिलम भै भूरी ९ तेहि बन मे व्याधाये क आयो पग फासन हित जाल लगा
 यो १० तौ न जाल म हये कहि बारा फँदि गै सकल कपोत कुमार ११ मातु पिता
 चाराले आवे पोथा सन देषि दुष पाये १२ दोहा हेरत लागे निज सि सुन दंपति दु
 हैं दिसि जाय लप्यो कपोती सि सुन को लीन्धो व्याध फदाय १ चौपाई जाल फँदे
 निज बाल क देखी मम भे भयो कलेस बिसेषी १ हाथ हाथ कहि गिरो जाल में फँदी
 कपोती तेही काल में २ हेरत तहाँ कपोत दुआयो तिय सुत बंधे निरषि दुष पा
 यो ३ कस्यो वचन तहं दाय पुकारी निरपो सबै अभाग हमारी ४ पूरुब पुन्य कि
 यो मेथोरी पूजी आस कछु नहि मेरी ५ लुटि गये मेरे सुत दार क्यों बसि हैं मै ये क
 अगारा ६ पति व्रता मेरी जो नारे मोहित जिलै सुत स्वर्ग सिधारी ७ सन भवन
 मह मृत कस माना जीवन दृथा परत मोहि जाना ८ यह विधि मनहि कपोत
 विचारी फँदे जाल सुत नारि निहारी ९ मोह विवस आपहु तहं जाई गयो जाल
 मह फँदि न पराई १० तब विहंग दोउ सि सुन स मैत आयो व्याधि मानि सुष सेत
 ११ लेति न को अति आनंद माहीं व्याध लौटि गो निज घर काहीं १२ दोहा यह वि

धिजोनकुटुंबकोनेहीहोतनरेस ताकीयहीकपोतअसहोतीदसाहमेस १ भुक्ति
 जोगलहिमनुजतनगृहकुलमोहीहोय चदिऊचेनीचेगिरैरनरकपोतसमसोय
 २ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री राजाबहादुरबांधवेश
 श्रीविश्वनाथसिंह देवात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री राजाब
 हादुर श्रीकृष्णचंद्ररूपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंहजदेवकृत श्रीमद्भागव
 तेएकादशस्कन्धेआनन्दान्बुनिधौसप्तमस्तरंगः ७॥ ॐ ॥ ५ ॥ ६ ॥
 इत्तात्रेयउवाच अबजेहिविधिमेरोगुरुअजगरभयोनेस सोमैसिगरोआ
 पकोकरतअहोउपदेस १ चौपाई लघ्योयेकअजगरबनमाहीं परोरहैडोले
 कहुंनाहीं १ स्वादअस्वादथोरबहुजोई मिलेभागबसपातोसोई २ तातेय
 हगुनमैसिषिलीन्धो अजगरसरिसरहैपरवीनो ३ तनकेहितनहिकरैउपा
 ई जौनमिलेतौनहिपछिनाई ४ परोरहैनहिधनहितथावे भागभरोससदान
 नलावि ५ होयजदपितनमनबलवाना करहितदपिनहिंउहिमनाना ६ परे
 ब्रम्हकोरूपविचारै नैननतेहतिनोदनिकारै ७ अनायासजेसुषुपआवे तैसे
 भागवितसुषुपपावे ८ तातेसुषुहितसोचनकरई सुषुदुष्येकहिसमअनु
 सरई ९ नरकस्वर्गकोगुनैसमाना रहैअन्वाहसदानतिमाना १० अबजोसो-
 षोसागरतेगुन सोमैभाषतअहोभूपसुन ११ बाहेरहैप्रसन्नअतिरूपा भीत
 रहैगंभीरअतिभूपा १२ दोहा एसहिजोगीहरहैअभिप्रायगंभीर ऊपरस-
 हजसुभाषअतिदयामानमतिधीर १ चौपाई जैसेसरितनमिलिसरितापति
 बढतकबहुनहिपावसमेंअति १ घटतकबहुनहिग्रीषममाहीं मिथुये
 करसरहतसहाहो २ तिमिजोगीअप्रियप्रियपाई सोचैहरथैनहिदुपराई
 ३ अबपतंगमैजसगुरुकीनो सोसुनियेजदुभूपप्रवीनो ४ दीपसिबालपि
 गिरतपतंगा जानतनहिनिजनासप्रसंगा ५ ऐसीहरूपबतीलपिनारो मोहि
 जरतमदनानलभारी ६ जानतनहिआपनोविनासा अंतहोयगोनरकनि-
 वासा ७ कनकरजतवसनादिकमाहीं भोगकरनहितजेलसचाहीं ८ दी
 पसिपासमनिजहितलेषी तेउपतंगसमजरहिविसेषी ९ अबजसमंवर
 भयोगुरुमोरा सोसुनिलेहुजजातिकिसोरा १० थोरथोरबहुफूलनकोरस
 लैलैउदरभरतमधुकरजस ११ तैसहिजोगीधरधरमाहीं जांचिजांचिकछु
 कबुसबपाहीं १२ दोहा उदरभरैअपनोसदाकरैसरीरनिबाहु जामेमनुज
 नदितमेंदुषनहोइकहुंकाहु १ चौपाई लघुबडफूलनतेरससार लेतजोन
 विधिधरउदारा १ तिमिलघुबडसाखनसारंस जोगीलेयभूपअबतंस २

नमरकियोगुरुतसदियोभाषी अबसुनुजसगुरुकियमधुमाषी ३ लापनमधु
 माषीरसत्याई छाताअपनोलेहिलगाई ४ जबछातामेंमधुभरिआवे जारिआ
 रितबजनलैजावे ५ जैसहिसेग्रहकरैजोकोई भमनसमेतनासतेहिहोई
 ६ तातेनहिबिहानकोराषे जोपावैसोनुरतैचाषे ७ उदरभरैअपनोजेतने
 में जोगीकरैजो जेतनेमें ८ यहिविधिमधुमाषीगुरुमेरो अबसुनुजसग
 जगुरुहियहेरो ९ जबकरिकरिनीकेठिगआवै परसतहीसनेहफंसिजावै
 १० करिनीमोहविवसफंसिजावै तुरतमहाउतकेबसआवै ११ अथवा
 करिनीठिगतेहिदेखी आइबलोगजहनतविसेषी १२ दोहा येसहिपरस
 तनारिकहंतासुनेहफंसिजात भरेजातहैनरकहठिबलीकरततेहिघात
 १ चौपाई नरकीमीनुअहैसतिनारो ऐसीमनमेसुमतिविचारो २ चरन
 हुतेहारुहुकीदारा चुवैनकबहंसुमतिउदारा २ यहिविधिभोगजगुरु
 हमारो अबसुनुजसगुरुकियमधुहारो ३ मधुमाषीकरिकैअमभारो रच
 तमधुरमधुगुनिहितकारी ४ आपनभषैनकोहुकहंदेही बरबसभिल्ल
 मारिहरिलेहीं ५ ऐसहिलोभीजोरहिधनको आपनघातनदेतजननको
 ६ ताकोमृपबरबसधनहरई हरैचोरकीपावकजरई ७ तातेधनजो
 रैनहिजानीं जोरैतीहोवैहठिहानी ८ जोरतधनकोधनीसदाहीं जतीघात
 पहिलेतैहिकाहीं ९ तातेजोगीधनकेहेतू कोनोकालनबांधेनेतू १० यहि
 विधिगुरुमधुमारनवारो अबसुनुजसगुरुहरिनहमारो ११ सुनिकेआध
 ज्ञानमृगमोहै अपनीमृत्युनिकटनहिजोहै १२ दोहा तातेजोगीकबहुन
 हिंसुनैगाँउकोगान सुनैजोहठितौनासतेहिहोषज्ञानविज्ञान १ चौपाई
 सुन्योशृंगिरिषिजोषितगाना जपतपताकोसकलभुलाना १ भयोहरिन
 गुरुतसकहिदौना अबसुनुजसभोममगुरुमीना २ आयसकंठकमह
 लविचारा मानदौरिकैकरतअहारा ३ तबतेहिजलतेतुरतनिकारी
 यलमहडारतमारिसिकारी ४ ऐसहिजोगीजोरसनाको चहतस्वादहै
 अनरथताको ५ भोजनतजेहोहिइंद्रीबस येनहिजोभजीतिजातीत
 स ६ जबलैंजोभजीतिनहिजाती इंद्रीजितबलौनहिंयाती ७ जबर
 सनाइंद्रीयलियजाती तबसबइंद्रीविजैप्रतीती ८ यहिविधिभयोमीन
 गुरुअमला अबसुनुजसगुरुभईपिंगला ९ गनिकायेकपिंगलानामा
 रहीविदेहनगरतेहिधामा १० एकसमैसीकरिसिंगार बैठीरहीआपनेह्वा
 रा ११ कीन्हैआसधनीकोउआवै मोहिधनदैअतिसुषउपजावै १२ दोहा

जो छोटी आयो धनो दियो ताहि लौदाय बडे धनी की आस करि बैठी चित्त ल
 गाय १ चौपाई कहूं बैठी कहैं हरी राखी धन वासना बहुत चित्त बाढी १
 भीतर बाहेर नहि रहानी यहि विधि आधी निसा सिरानी २ कोइ नहि ध
 नी हार अस आयो देइ जो धन ता को मन भायो ३ तब ता को मन भयो विरागा
 जो आनंद हेत बड भागा ४ आसा पास काटि बेकेरो अहै विराग कृपान करे
 री ५ जाहि न भयो विराग भुवाला ताहि न छूटत जग जंजाला ६ बोली बचन
 पिंगला जोई भूपति सुनहु कहत मै सोई ७ पिंगलो वाच लषो तोम हामो
 हय हमेरो जाको अंत परत नहि हेरो ८ हायराम मैय हका कीन्हो जो अप
 ना मन जोति न लोन्हो ९ तुच्छ धनी ते मै मति हीनी धन को लेन कामना की
 नी १० अपने हिय को सदा बसेया धन सुत दा ता जगत गो सेया ११ ऐ सो ध
 नी मुकुंद बिसारी तुच्छ धनी मैं भजोग मारी १२ दोहा सो कमो ह भय दानि
 अति जग के जन मति मंद भजौ तिन्है मै मूढि नीत जिकै रघुकुल चंद १ चौपा
 ई हाय दियो मै मन कहै ता पा कियो न जो प्रथम हि हरि जा पा २ लंपट लोभी
 सो चन लायक कुमति करु पश्य है जे नायक ३ तिन के कर मैं बैचि सरीरा ध
 न अरु सुष चाहो प्रदीप ४ अस्थि बंस की ठाठ बनायो त्वचारो मन पत्रिन
 सो छायो ५ तन रूपी घर मैं नव द्वारा बहत निचल मल मूत्र दुधारा ६ ऐ सेतन
 को अति प्रिय मान्यो कबहु न राम कृष्ण को जान्यो ७ मोति अधिक को न मति
 मंदा हरि पद छोडि चहौ आनंदा ८ बहु जन है विदेह पुर माहीं मोति मूख
 है कोउ नाहीं ९ भजत जो दास न आतम देतो आहिकरत अपनो करि लेतो
 १० ऐ सो तजि बैकुंठ बिहारी दया करी तुच्छ न सोयारी ११ सब को सुहृद प्रा
 न ते प्यारे सब जग के उर निवसन हारो १२ ऐ से हरि सौ प्रीति करौंगी लक्ष्मी
 सहित प्रमोद भरींगी १३ दोहा कमला पति के हाथ मेवे चि विसेषि सरीर
 के हैं आसु सनाथ मैं मै ठि स कल भव पीर १ चौपाई केतनो सुर देहैं सुष भो
 गू कितनो हित करि है जग लोग १ है अनित्य सुर नर सब काली डरत रहै स
 ब काल करलै २ ताते हरि तजि अनत न जै हौं यतनो मोद कहैं मै पै हौं ३
 पूरुव पुन्य करी कबुनी की ताते यह मति भै मम जी की ४ उपज्यो मंन मे सुष
 द विरागा हरि किय मो पर कबु अनुरागा ५ नातो अस विराग कहैं हो बत
 धन परिवार मो हजो पोबत ६ ताते यह हरि कृत उपकार मै अपने सिर ब
 स्ति पसारा ७ तजि कै कुमति संग धन आसा सरन जाउ मै रमानि वासा ८
 जयाला भ करि कै सतोष करि विस्वास करि दोष ९ राम कृष्ण सौ करि कै

भारी जनमबितैहौलपिसुषभारी १० परोजेजन्मगहिरोभवकृपा लूटोगयो
विवेकअनूपा ११ ग्रसितकालअहितेजियकाहौं विनहरिकोउरक्षकहैना
हौं १२ दोहा कालजालतेग्रसितजगलपिविरागजबहोय तबआलैपरमा
तमारक्षकहठिकैहोय १ दत्तात्रेयउवाच यहिविधिकरिनिहचैमनहिंसो-
पिंगलाप्रवीन छेडिदुरसाधनिको श्रीपतिरतिरसलीन २ आसाहैपरमै
दुषैसुषहैपरमनिरास असविचारिमनपिंगलासोदरहीसहुलास ३ इति
सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीबांधवेशवि
स्वनाथसिंहात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुर
श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंहजूदेवकृत श्रीमद्भागवते
आनन्दान्बुनिधौएकादशस्कन्धेअष्टमस्तरंगः ८॥ ॐ ॥ ७ ॥ ॐ ॥
दत्तात्रेयउवाच दोहा यहिविधिनुपमैपिंगलाबारवधूरुकीन अबज-
सगुरुकियप्रगकुररसोसुनिसकलप्रवीन १ चौपाई येकसमैहमबनभैरा
जा जातभयेविचरनकेकाजा १ तहाँकुररपकरद्योविहंगा लोन्हैआसिष
नहिकोउसंगा २ बलीविहंगबहुतदुतआई चौथनलागेचौचचलाई
३ जबलगिआमिषछोओनाहौं तबलगिदियकलेसतेहिकाहौं ४ जबआ
मिषकोदियोविहाई तबहौंकुररगयोसुषपाई ५ तातैजोकोउसंग्रहकर
तो सोजनअवसिमहादुषपरतो ६ संग्रहकरतभूपनहिजोई पावतसु-
मतिमहासुषसोई ७ सिष्यो कुररतैयहिमहिपालक अबसुनुजसकीन्धो
गुरुबालक ८ सिसुनहिगुनतमानअपमाना नहिग्रहकारजमाहभुला
ना ९ अपनेमनपेलतसबकाला हर्षसोकनहिकरतभुवाला १० सोऊ
गुनमैहूसिषिलीन्धो हर्षसोकनहिमनमहकीन्धो ११ मानहुनहिमानहु
अपमाना विचरहुजगमहबालसमाना १२ दोहा सोचविगतआनंदम
गनजगमेंहैजनदोय महामूढयेकदुतियजोब्रम्हज्ञानरतहोय १ चौपा
ई॥ जसगुरुबालककियतसैभाष्यो सुनुकेन्याजसगुरुकरिराष्यो १ येकस
मैमैकहुंपुरगयऊं तहँऐसोकौतुकलपिलयऊं २ कोउग्रहस्तकीरही-
कुमारी उमिरिनुवाअतिसैसुकुमारी ३ केहुकारजबसतेहिपितुमाता
औरहोरगेतजिग्रहताता ४ तेहिकुमारिकेआहनहेतु आयेबहुजनतासु
निकेत ५ तिनकेभोजनहितअनुरागी भीतरतैदूलकूटनलागा ६ पहिरैरु
हीसंपकीचूरी तिनकोसब्बहोतभोभूरी ७ तबमनमेंअसकियोविचारा
सुनिचूरीधुनिपुरुषअपारा ८ मनिहैअसअपनेमनमाहौं याकेधरचा

करको उनाही ८ चाकर होत जो को उग्रह माही तौ निज कर कूटत यह नाहीं
 १० अस गुनि मन हिल जाय कुमारी चूरी डाखो कलु क उतारी ११ तब हूँ होन
 लग्यो कलु सोरा तब मन में लजाय तेहि ठोरा १२ दोहा यक यक चूरी हाथ की
 हई कुमारी फोरि यक यक राषी करन में कूटन लगी बहेरि १ चौपाई तब धु-
 नि भई तहां कलु नाहीं सो गुन सीष्यो मै मन माहीं २ ताते मे कुमारि कस कं-
 क न विचरत रहै अकेले संकन २ यहि विधि गुरू कुमारि विचारो अब सुनु वा-
 न बनावन हारो ३ कौनौ नगर माह के हुकाला यह कौतुक मै लखौ भुवाला
 ४ यक बजार महर ही दुकाना तहँ यकर सो बनावत बाना ७ ता सुनिकट
 कै नृपदल लै कै निकसि गयो बहु दुंदुभि दै कै ८ पाछु मै ता के दिग जाई पू-
 खो दूतै गयो नृपराई ९ तब वह कछो नहम कलु जान्यो बान बनावन में मन
 गान्यो १० सो सिषिलियो महं गुनता को थिर करि बोए सो मन सा को ११ प्रा-
 नायाम करि आसन वैठै करि विराग सुषसागर पैठै १२ दोहा श्रीपति चरन
 सरोज में मान सदे दलगाद पुनि ता को कलु दगन में नहि जग परै देषाय १ चौ-
 पाई कर्म वासना क्रम क्रम ता की छूटि जाति कलुर है न बाकी १ घटत रजो गु-
 न तम गुन जा को बाढत निज सतो गुनता को २ परमानंद मगन कै जातो य-
 ह फल है नृप मन थिरता को ३ यह गुन सर चिर चन ते सीष्यो अब सुनु जस भु-
 जंग कर दीष्यो ४ चलत अकेल बसत ये कांता सावधान रहतौ नित सांता
 ५ निवसत नहि तनहि भवन बनावै यक थल नहि कहें काल बितावै ६ कहाँ
 जात कहें ते पुनि आवै अहिकी गतिक लुजानि नावै ७ भवन परायें बसि सु-
 षपावै जौ नै मिलै सोई हठि पावै ८ ऐसहि जोगि हर है सदाहीं वसन हेत वि-
 रचै यह नाहीं ९ नित बचन मुपते नित भावै कौहु की आस कबहु न हिरा-
 ये १० यहि गुन सिष्यो भुजंग ते भूषा अब सुनु जस मकरो गुरू सा ११ जस-
 प्रगटे निज उर ते जाला तामे करि विहार कलु काला १२ दोहा पुनि मकरी जा-
 ला सकल उदरहि भर विस मेटि रहति अकेल आप हीं सुपान को हुकह भेटि
 १ चौपाई ऐसहि यक नारायन भूषा रहत अकेल हि अमल अनूपा १ पुनि
 विचरत सिंगरो संसारा तेहि मह करत आप विहार २ प्रलोकाल मह पुनि
 जग काहीं लेत समेटि आपने माहीं ३ रहत अकेले पुनि जग दीसा जग अपा-
 र सो दू जानि महीसा ४ उनको को उनहि अहै अपारा सोई ये कस बचि रच-
 न द्वाग ५ उपादान अरु निमित्त दुकारन यक हरि नै सोई अपम उधारन ६
 स्वाभाविक जो दान अनंदा तेहि परि पूरन सोई मुकुंदा ७ रचत जगत जग

सोइजदुराया संकल्पहिते प्रेरितमाया ८ प्रगटावत है तखमहाना जगतमू-
 लसोइजानुसुजाना ९ गुह्यसूतमहजिमिसुममाला निमितेहिमहंजगगुह्यो
 विसाला १० महत्त्वतेलेहुविचारी लहिनहोनजीवनसंसार ११ यहिविधि
 मकरीगुरुकरिलोन्हो अरबसुनुजसंशंगीगुरुकीन्हो १२ दोहा भंगीगहिनि-
 मिकीटकोराषतनिजग्रहस्थाय कौटलषततेहिभीतसोताहोसमदैजाय १
 चोपाई ॥ तिमिकरिनेहभीतिअरुद्रोहू ध्यावतजाहिकियेअतिकोहू १ सोई
 रूपसोहठिहैजातो यहकौतुकप्रसन्नदरसातो २ तातेकरियेकाग्रमनज्ञा
 नी ध्यावेनिसिदिनसारंगपानी ३ भंगीतेसीष्योयहमतिको हरिध्यायेहो
 वैश्रीपतिको ४ येगुरुमैनिकद्यानरेसा लखोविविधिजिनतैउपदेसा ५ अ
 बजोतनतैसिष्योअनूपा सोबरनैसुनियेजदुभूपा ६ तनहैहेतविवेकवि
 रागा तातेमोरगुरुबडभागा ७ उत्पतिनासहूहैनलदाहीं केवलबुधहै
 सोहुनमाहीं ८ यहितनतेसबहोतविवेकू भौउपदेसमोहियहएकू ९ त-
 नअनित्यगुनभयोविरागा यहउपदेसदुतियबडभागा १० ऐसोयहतनहै
 उपकारी पैखानादिकमक्षविचारी ११ यामेकरौनमैअभिमाना विचरहुंज
 गमइसुषोमहाना १२ दोहा तियमुतधनपसुमृत्यग्रहपालततनकेहेत ॥
 सोतनहूनीहजातसंगऔरकहामतिसे १ चोपाई दुसरैजन्मकेरमतसेन
 जानोअपनोकर्महहेत १ तनप्रियकर्मकरतजोकोई आवागवनरहितनहिहो
 है २ रसनास्वादभषनकोचाहै कामकरतियमिलनउछाहै ३ चहतपिया-
 साजलकोपाना चाहतउदरउभोजननाना ४ अवनहुचहतसुननमदुरागा
 चहतसुगंधनाकबडभागा ५ द्विगचाहतरेषनसुभरूपा चहतकहनभुषवच
 नअनूपा ६ हाथलेनकोचाहतराजा चाहतचरनगवनकरकाजा ७ येसब
 इंद्रोनिजनिजवोरो पैचहिजियकोकरिबरजोरो ८ जैसेसवतिबहुदग्रहमा
 हो निजनिजद्विगपैचहिपतिकाहीं ९ बसविहंगपसुमसकहुमीना विषधर
 आदिजोनिरचिदीना १० येनप्रसन्नभयेभगवाना तबकोन्होनरतननिरमा
 ना ११ जातेहोतज्ञानविज्ञाना जातैकरतभक्तिरसपाना १२ दोहा ऐसोनरत
 नविरचिकेवाकीकखुनविचारि परमानेंरूपावतभयेपूरतजगतनिहारि १ चो
 पाई कोटिनवर्षजीवचौरासी भटकताफिरतलहतदुषरासी १ कबहुंभागव
 सनरतनपावे तबहूजानहिजन्मबनावै २ तौताकेसमकोमतिमंदा भजैजो
 नहिकरिपीतिसुकुंदा ३ तातेजबलगिरहैसरीरा तबलगिभजैकृष्णमतिधीरा
 ४ विषेमोहनहिजन्मबितावै सोतौसबसरीरमहपावे ५ यहिविधिमेलेहिज्ञा

नविरागा करिकै अहंकार करित्यागा द विचरहु सुषीसकलजगमाहीं मोरेहि
 यकहु संसैनाहीं ७ ब्रम्हहि बहुविधिकहैं रिषीसा दृढनिश्चिनहि होतमहीसा
 ८ यकगुरुसो दृढज्ञाननहोई ताते बहुगुरु किममुदमोई ९ श्रीभगवानुवाच

दत्तात्रेयकृषी

राजायदु

अस कहिकै जदुसों भुनिराई अतिमोहित द्वेमांगिविदाई १० नृपकरसौल
 हि कै सतकारा चल्या करन पुनि जगत विहारा ११ दोहा सर्वसंग कै त्यागि
 कै कियनि जचित्त समान मेरे पद को प्याइ कै मम पद कियो पयान १ इति
 सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्रीविश्व
 नाथसिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर श्री
 कृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंह जूदेव कृते श्रीमद्भागवतेश्वरानं-
 दाम्बुनि धौयेकादशस्कंधेन वमस्तरंगः ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ श्रीभगवानुवाच
 ऊधवगीतामाह जो पंचरात्रमेजौ न मैभाष्यानि जयमै बहु करै मक्तमम तौ न १
 चौपाई सावधान न रहै सदाहीं वरना श्रम कुल धर्म कराहीं १ कर्म अकामः
 करै मोहि अरपै करै सुहृमन तजि कै दरपै २ सुहृमये मन जानहि ज्ञाना मेसे
 व कखामी भगवाना ३ जौन जौन बांधे सुषनेतू तौन तौन होतो दुषहेतू ३ हो
 त विषै ते तबहि विरागा उपजत जिय ते यहु जगत्यागा ४ सोचत माहि स्वप्न जो
 देखै जागत जौन मनोरथ लेषै द तेजस सकल वृथा द्वेजाहीं तैसे विषै विनोहस
 दाहीं ७ प्रवृत्त मार्ग मम दास न सेवै निवृत्त मार्ग सेवै सुषलेषै ८ मोरत त्वकी जा
 नन आसा रहै सदा करतो मम दासा ९ कर्मसकाम अनित्य विचारो नहि आद

रैमोरव्रतधारी १० बाहेरभीतरद्वंद्विनकाहीं मोरभक्तबसकरैसदाहीं ११ चलेच
 लायेजौनअचारा सोदेआचरैदासहमारा १२ दोहा अतिसैसांतसुभावमृदुमोर
 भक्तजोहोय करैताहिगुरुमोरवपुतेहिमानैभ्रमसोय १ चौपाई करैनतासुकबहु
 अपमाना तासौंनहिदरसावैमाना १ तासौंकबहुनमत्सरकरई गुरुसेवानिसु-
 दिनअनुसरई २ ममताकबहुनकोहुतेराखै गुरुपदकमलप्रीतिरसचाषै ३ सा
 बधानगुरुसेवनठानै गुरुसुपतेसतअसतहुजानै ४ काहुकोनिदानहिकरई
 वृथावचननहिकबहुंउचरई ५ तियसुतग्रहधरनीपरिवारा कबहुनमानै
 अहेहमारा ६ सबथलराखैदोठिसमाना अपनेसमसबगुनैसुजाना ७ अ-
 लसक्ष्मतनतेजियकाहीं गुनैबिलक्षनसुमतिसदाहीं ८ कहैज्ञानगुनस्वयं
 प्रकासा जानैजियकोमेरोदासा ९ जैसेमिन्नदारुतेआगी तिमितनतेजियगु-
 नैबिरागी १० जथादारुगुनपावकपरसै तिमितमगुनआतममहदरसे ११ पं-
 चतत्वविरचिततनजोई तेहिलहिलियसंसारीहोई १२ दोहा संसारोजियजो
 सुमतितजनचहैसंसार ऊधवतौविज्ञानलहिहोवैभक्तहमार १ चौपाई ताते
 करिकैविमलविचारै अंतरजामीमोहिनिहारे १ सबतेपरेमोहिकहंदेखै दोष
 रहितमोकहंबुधलेखै २ जगमेंनित्यबुद्धिनिहराखै क्रमक्रमसोअज्ञानपथना-
 खै ३ नौचैकोअरनीगुरुजानो सुखउपरकोअरनीमानो ४ गुरुउपदेसमपनको
 दारुपावकज्ञानहिकरहिबिचारु ५ सोइज्ञानानलपरमप्रकासी नासतहैअ-
 ज्ञानदुषरासी ६ जबनाहिदाहनकोरहिगयऊ आपहिआपसांततबभयऊ
 ७ जोअसकहोकर्मकोकर्ता औरहुजोसुषदुषकरधर्ता ८ औरहुसुषदुषभोग
 नलोक् कालवेदगुनअरुसबओक् ९ येसबनित्यपरतमोहिजाने कैसेआप
 अनित्यबनाने १० पुनिएसहुजोकहोपियारेजेउपजेतेनसेनिहारे ११ उत्तप-
 तिनहिस्वर्गादिककेरी तिनकोनासकौनविधिहेरी १२ दोहा स्वर्गादिकतोनि-
 लहैअसगुनिकैमनमाहि प्रवृत्तकर्मताकेहितैकरिबोउचितसदाहि १ चौपाई
 काहेप्रवृत्तिकर्मपरमाषे निवृत्तकर्मकरिबोकसभाषे १ जोअसकरहुसपासे
 देह तौअससमाधानसुनिलेह २ तनसनबंधकाललहिप्यारे जीवहिजन्मा-
 दिकबहुवारे ३ जननमरनमहजियाहकलेसा ऊधववृद्धिकैहोतहमेसा ४
 जैसोकर्मकरतजगमाहीं तसभोगतजियसुषदुषकाहीं ५ जीवहिजानहुक-
 र्मअधीना तातेजीवहिंसपाप्रवीना ६ प्रवृत्तिकर्मतेकाफलहोई तातेप्रवृ-
 त्तितजैसबकोई ७ जेप्रवृत्तिकरणकेजाता तिनहूकोकलुसुषनहिताता
 ८ तौमूढनकोकौदुषनाहीं करहिगुमानवृथामनमाहीं ९ दुषवारनसुषदा-

निउपाई जानहिजेजगमेंबुधराई १० तेऊसकैनमोचुनेवारी ऐसीतोमतिअ
 देहमारो ११ कालसीसनाचतसबहीके कहौं कौनसुषहैजगजीके १२ दोहा
 जाकोसूरीदेनकोराजदुतलेजात ताकोकौनअनंदहैबहुविधिव्यंजनपात १
 चौपाई जसयहलोकमाहहैभोगू तैसहिस्वर्गहिमहसुषजोगू १ सोककोह
 दुषईपांनासा स्वर्गहुमह्येकरहिप्रकासा २ स्वर्गमोदमहविचनअनेका
 जानहुतुमकरिविमलविवेका ३ कृषोजमतिकहुं कहुंसुपाती प्रवृत्तिकर्म
 जानहुयहिभांती ४ जोनिर्विघ्नकर्मसिद्धिहोई ऊधवसुनहुतासुफलजोई
 ५ करिकेजन्तुस्वर्गजमजावै देवसमानभोगतहंपावै ६ अपनेपुंन्यविवस
 मतिवाना रत्नजडितचढिकनकविमाना ७ गंधर्वनकेमथिछबिछावै न
 हामनोहररूपहिपावै ८ किंकिनिमालजालजुतजानन अपसरजुतबिहरै
 सुरकानन ९ जानहिअपनेनाहिनेपाता भरेस्वर्गसुषवर्गअघाता १० तब
 लगिस्वर्गमाहसुषजोवै जबलगिपुंन्यक्षीननहिहोवै ११ जबजैगईपुंन्यस
 बछीना बरबसगिरहिकालआधीना १२ दोहा तातेस्वर्गअनिलहैताहमैसु
 षधोरजननमरननहिमिटतहैविनपायेपदमोर १ चौपाई अबपापिनग
 तिसुनहुसुजाना जिनकेहौतनधर्मनजाना १ दुष्टसंगतेकरहिअधर्मा न
 हिइंझीजीतैअधकर्म २ कामीकृपिनलोभबसरहहौं नारिनकेरसिषापन
 गहहौं ३ दयाछोडिजीवनकहमारै बिनाविधानपसुनसंधारै ४ भूतप्रेत
 कहंपसुबलिदेहौं निवसतघोरनरकतेदेहौं ५ जेहितेहिभांतिनरकतेनि
 कैसे तरुषानकैजगमेनिबसैं ६ नरतनपाइकर्मदुषराई करतदेतनि
 जनमबिताई ७ तेकर्मनतेपुनितनपावै पुनिअधकर्महिकरतबितावै ८
 तातेमनुजनकहुसुषनाहीं जनमतमरतैरहतसदाहौं ९ लोकलोकपालो
 जेअहहौं कल्पप्रजंतजियतजेरहहौं १० यहीइसातिनहकीजानहु ब्रम्ह
 हुकहंमोतेभयमानहु ११ सतरजतमगुनबसजगजीवा करहिअनेकनक
 र्मअतोवा १२ दोहा पावतहैपुनिदेहजियसोईकर्मअनुसार तेईकर्मनके
 विवसभोगतभोगअपार १ चौपाई जबलगिगुनबसआतमरहतो देवमनु
 जभ्रमतबलगिगहतो २ जबलगियहभ्रमरहतप्रवीना तबलगियहै
 कर्मअधीना ३ जबलगिकर्मअधीनरहतहै तबलगिमोसेभीतिलहतहै ४
 तातेंदेहआतअभिमाना सबविधित्यागकरैमतिवाना ५ तयहौं तो परमा
 नदपावै औरउपायनमोमनआवै ५ जोअसकहोभीतितुमतेकिमि तौमो
 तेहैसुनहुभीतिजिमि ६ होतोजबैसृष्टिकरकाला कोउहमहोकहभापहि

काला ७ कोउआतमकोउआगमकहहीं कोउसुभावधर्मकरिरहहीं ८ य
 द्विविधिमोकौबहुविधिभाषैं निहचैयेकहमहियरारारैं ९ ऐसीसुनिजदुपति
 कोबानी बोल्योऊधववरविज्ञानी १० ऊधवउवाच गुनकारनजोहैयहदेह
 तामेंआतमकियेसनेह ११ विषैअसत्करहतसबकाला गुनतेकिमिछूट
 तोकृपाला १२ दोहा जोअनादिसंसारकोनहिकरिहोभगवान तौबंधनन
 हिजीवकोहोतमोहिअसभान १ केहिविधितेज्ञानीरहैविहैरैकौनीभांति ॥
 कालक्षनभक्षनकहाकरैकहादिनराति २ इमिप्रखनकोदोजियेउत्तरमो-
 हिजदुनाथ बंधमोक्षकिमियेककोकहिमोहिकरहुसनाथ ३ इतिसिद्धि
 श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वना
 थसिंहदेवात्सजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्री
 कृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतश्रीमद्भागवतेआनं
 दाम्बुनिधौयेकादशस्कंधेदशमस्तरंगः १० ॥ ६ ॥ ७ ॥ दोहा सुनिऊ
 धवकोप्रलयहविहसतकृपानिधान लगेदेनउत्तरसुषुप्तमानेमोदमहान
 १ श्रीभगवानुवाच दोहा ॥ बहुमुक्तअख्यानयहऊधवगुनतेहिहोहि सोगु
 नमायामूलहैसोमायानहिमोहि १ चौपाई मायाधैरकमोकौजानो मेरोब
 धमोक्षनहिजानो १ ऐतेनित्यमुक्तममदासा तिनकोगुननहिकरतप्रका
 सा २ जेगुनबद्धजीवजगमाहों बंधमोक्षहेतिनहीकाहीं ३ सोकमोहसु
 षदुषतनजोगू सपनसरिसजियजानहुभोगू ४ विद्याऔरअविद्याजोई
 ज्ञानअज्ञानजानियेदोई ५ येदोऊममअहैअधीना जिमितियकेबसदेहप्र
 वीना ६ जीवनकेकर्महिअनुसारा होयज्ञानअज्ञानअपारा ७ जबमैजि
 यहिदेहुअज्ञाना तबलगिताकोबंधमहाना ८ जबमैजियहिज्ञाननिजदे
 ह तबतेहिजननमरनहरिलेहू ९ येकअसत्चितजीवहमारो बंधमोक्षश्रु
 तिताहिउचारो १० हैअज्ञानतेबंधअनादो मोक्षज्ञानतेंहैअहलादो ११
 अबमैबद्धमुक्तकोलच्छन तमसोभाषहुसकलविचच्छन १२ दोहा जीवईसयकैतनरहै
 हिहैविरुद्धदोउधर्म सोकधर्महैजीवकोईसधर्महैसर्म १ चौपाई तरुतनईसअनोसाविहंगा
 बसहिसषादोउएकहिसंगा १ जीवकर्मफलभोजनगहई ईसअनंदितताहिनलहई ॥
 २ जदपिईसनहिनेकदुषावै तदपिमहाबलतेहिश्रुतिगावै ३ ऊधवपरमात्माअव
 दातानिजस्वरूपपररूपदुज्ञाता ४ नहिसनबधअविद्याकेरो नित्यसुकयहहेत-
 निवेरो ५ जीवहिहैअज्ञानसंजोगू तातेबद्धवदतबुधलोगू ६ जदपिदेह
 मेरहैसुजाना तदपिनकरैतासुअभिमाना ७ जिमिअभिमानस्वप्रतनकेरो

१० जदपि न है तेहि कोय ह देह १० तते ने
हूँ जैसे सो बत स्वप्रनिहार मानत है यह देह हमारी १०
नकाहीं ग्रह न करै यहरोतिसदाहीं ११ तहि मे बुध अभिमान न राखै
१२ दोहा कर्म अधीन सरीर को है हमरो अस लेखि
१ चौपाई यह ते बड़ होत अज्ञानी
१ सो बत वागत बैठत माहीं मज्जत दरस परसत न
२ सँघत सुनत पात महजानी रंदिन गति लेवै अस माना ३ मै न करहु
इंश सब करहीं अस जानत बंधन नहि परहीं ४ जिमि व्यापित मारुत न भ
भाना धेन दोषतिन को लपटाना ५ ऐसे विषे भोग बुध भोगें धेन हिता के सुष
६ करि असंग ते तोषन जाना काटे सब संसै मतिवाना ७ तब तन
को छूटै अभिमाना जागे जिमि न स्वपन करमाना ८ प्रान मनहु बुधि इंद्रि
उठै न कबहुँ जेहि संकलपा ९ जदपि न है सो देह हमारी
हगुन लागत नाही १० जो दुर्जन कबहुँ दुष देई तबहुँ जो दुष नहि गनिले ई
११ कबहुँ को ऊँ जो अरचन ठाने तो कबहुँ जो नहि सुष माने १२ दोहा दुष
मि दुष जाको नही सुष मे सुष नहि जाहि रहै तसदाहिं तमान जो बुध भाषत
१ चौपाई उत्तम अधम कर्म जो करई भद्रा बुरो तेहि नहि उ चरई
१ निज निदानि जसु नै बषाना सोइ पंडित जो सम करि जाना २ तन ते करै क
१ दोइन तासु कबहुँ अभिमाना ३ उत्तिम मडिम कबहुँ न्यावै
४ यही वृत्ति तेज डवत जाना विचरै जो तेहि मु
५ वेदशास्त्र जो पढ्यो अपारा जज्ञान तप कियो अचारा ६ मेरी म
७ ताको जानौ सकल वधाहीं ७ वंध्या सुरभी जिमिलिय कोई
बुद्धि गाय जिमि पय के हेतू राखै तेहि अम भरिम
९ जिमि सुष हेतु कर्कसानारी जो राखै तेहि दुषे विचारी १० जैसे पराधी
नत माहीं कबहुँ मोद मौ जतेहि नाहीं ११ जैसे भयो कपूत कुमारा ताते प्रा
१२ दोहा जैसे धन को जोरि कै दियो पात्र मै नाहिं ताको धन
१ चौपाई तैसहि मम गुन करम हुँ ना मा ॥
१ को ५ बहू नहि होइ नरका
२ ममकृत उत्पति थिति संधारा मन विचार नहि करत उचारा
३ मेरो जन्म चरित्र विचित्रा जो नहि गावै जगत पवित्रा ४ बांरु गिर के चलते
हजानी भाषै नहि ऐसी सुष बानी ५ यहि विधिकरि कै धिमल विचारा लागे

तन अभिमान अपारा ६ जग अंतरजामी मोहि जो वे जग की सकल वासनाषो
 वे ७ सुदुचित्त मोहि माह लगाई लौकिक कर्म निदेद विहाई ८ अचल-
 चित्त जो को उमोहि माहीं है असमर्थ स कै करि नाहीं ९ सो सब धर्म कर्म मोहि
 अपै तजि सब आसा को उनहि डरै १० पावन करन जगत मनहारी सुनै-
 प्रीति जुत कथा हमारी ११ मोहि सुभिर तगावै नित लीला करै जन्म उत्सव सुभ
 सीला १२ दोहा अर्थ धर्म अरु काम हू करै सुमति मम हेतु मेरो दास कहाइ कै
 विचरै जग सुष सेतु १ चौपाई ऊधव करै जो को उयहि भाती लहै सो मोरि भक्ति
 दुष पाती १ ताके उर ते भक्ति हमारी कैसे हूँ कबहुँ टरै नहि दारी २ करि सत संग
 भक्ति जब आवै ताते प्रेम सहित मोहि आवै तब पावत सहज हिम मधामा जेहि ब
 रन तस ज्ञान अभिरामा ४ ऐसी सुनिज दुपति की बानी पुनि बोले उडव विजानी
 ५ उडवौ वाच जगमह सज्जन बहु त प्रकारे पौ प्रभु तुम कहैं कौन पिपारे ६
 कौन भाँति सो भक्ति तिहारी जो तुब दिग पहुँचावन हारी ७ नारदादि जेहि क-
 रत प्रसंसा जाके होत भये भ्रम भ्रंसा मो पर करि कै कृपा माहार्इ यह सिंगरो मो
 हि देहु बताई ९ तुम हो ब्रह्मा शंकर गथा मै तुम्हरे पद नावहुं माथा १० तुम
 हो सब लोक न के नायक मेहों दास दया के लायक ११ तुम हो ज दुपति जगर
 पवार मै सरनागत अहों तिहारे १२ दोहा परब्रह्म तुम प्रकृति परव्यापक
 पुरुषाकार करि दाया निज जनन परलो न्यो जग अवतार १ चौपाई सुनि ऊ
 धव के वचन पुनीता बोले ज दुपति जानि बिनीता १ श्री भगवानुवाच मोर दा
 स ऊधव सब काला दोहु अबसि कै दोन दयाला २ कृमा करै सब प्राणि न माहीं
 को दुपै को पकरै को हुनी ही ३ सत्य बदेई रणन सपै करि बो उपकार हि अभिला
 वै ४ सम दसी नहि विषै विलासी धीर जवंत चतुर सुचिरासी ५ मृदुल सुभाव-
 चैं कछु नाही नियमित भोजन सांत सदा हीं ६ मोहिते अधिक न दू सरज
 नैं मोही को निजरक्ष कमाने ७ सावधान आसै गंभीरा अचल चित्त होवै मति
 पीरा ८ सोक मोह अरु बुधापिया सै जहां मृत्यु पट गुन नहि भासै ९ और न मा
 न द आप अमाना प्राणि न उपदेस क विजानी १० करै कर्म कैं करुन सदा हीं ॥
 सब को मोत गुनै जग माहीं ११ मेरो जस को मल पद रचि रचि सुनै सुनावै मम र
 तिर चिर चि १२ दोहा वेद शास्त्र मम मुष प्रगटति न मेजे गुन दोष तिन को सक
 ल विचारि कै करि कै मन संतोष १ सकल धर्म को छोडि कै कै अनन्य मोहि का
 हि भजे प्रेम मे मगन जो सोई सा धुजग माहि २ चौपाई जानि जानि मम रूप
 सुभाऊ ऐस्व जेहु अरु परम प्रभाऊ १ मोहि भजे जो पुरुष अनन्या मोर भक्त सो

हेमति धन्या २ मोरि मूर्ति अरु भक्तन केरो पूजै करि कै श्रीति धनेरी ३ दसै प
रसे जुत अनुरागा करि अस्तुति वंदै बड भागा ४ सेवन करै सुजन नित गावै मे
री कथा सुनै हठि जावै ५ मेरो रूप करै मन ध्याना अरपै सब प्रिय वस्तु सुजाना ६ ॥
मोहि स्वामी गुनि होवै दासा आत्मनि वेदै सहित हुलासा ७ मेरो चरित और अ-
वतारा लाज छोडि गावै बहु वारा ८ जनमाष्टमी रामन वन्यादिक उत्सव करै पर
म अहलादिक ९ गान नृत्य मम मंदिर माहीं करै करावै सुमति सदाहीं १० जो रि
सकल आपनी समाजा मम ग्रह उत्सव करै दराजा ११ मम लौरथ कहै कर पया
ना पूजै मो कहवै देवि धाना १२ दोहा ऊधव प्रतियेका दसी जे वरष नमह पर्व ॥
तिन मह पूजन बृहदमम करै छोडित नगर्व १ चौपाई वैदिक और तान्त्रिकी-
दिच्छा करै सकल त्यागै फल इच्छा २ चौबिसयेका दसि सुषदाई चारि जय
तीमम मन भाई ३ अति सुंदर मंदिर बनवावै मम विग्रह स्थापना करावै ४
मंदिर के ढिग बाग लगावै सुमन मोहि बहु भाँति चढावै ५ निज कर्म मंदिर रुहि
प पारै चारु चौक नित ही बिस्तारै ६ कपट छोडि मम सेवन करवै मन अभिमा
न नेकु नहि धरवै ७ निज कृतनीक कर्म नहि भाषै दंभ कर्म कबहु न हिराषै ८
देहि अण्ड दीपन मगि हूँ करै और पूजन जुत नै हूँ ९ भाको दीप देइ जो आरज ॥
ताते अपनो कहै न कारज १० और देव अर्पित नै वेद मोहिन निवेदै अस कहवै दू
१० मोर निवेदित वस्तु नो होई और देव कहै अरपै सोई ११ जग में जो न वस्तु प्रिय हो
ई अरु आपहि प्रिय लागै जोई १२ दोहा सो दू सो दू अरपै मोहि अबसि करै अनेक
न भाउ तेहि अक्षय फल होत हठि प्रगटत परम प्रभाउ १ चौपाई सरज अग्नि विप्र
अरु गाई वैष्णव न भमारुत सुषदाई १ जल धरनी आतम सब प्राणी भेस बम पूज
न यल जानी २ वेदत्रयी सरज माहीं पूजै मोर भक्त मोहि काहीं ३ दविंदे मोहि पाव
कमह अरवै करि सतकार विप्रमह विरचै ४ त्रिनंद गोमह पूजै मो कहै पूजै बंधु सरिस
वैष्णवमह ५ पूजै हिय अकास धरि ध्याना मारुत मह करि अस्तुति नाना ६ पूजै जलम
ह तरपन करि कै अंत्र विरचि महि मह मुद भरिकै ७ आतम मह पूजै दै भोगू पै नहि
शास्त्र विरुद्ध सजोगू ८ मोहि गुनि कै सब जीवन माहीं सब मै पूजन करै स-
दाहीं ९ सरज आदिक मह मतिवाना करै मोर वपुषहि विधि ध्याना १० गदा
संघ चक्र दुजल जाता चारु बाहु विलसित अवदाना ११ ऐ सो सांत् रूप मम-
धावत सावधान पूजै मुद द्वावत १२ दोहा श्रुति अरु स्मृति धर्म जेतिन को
करि जुत प्रेम मेरे पूजन को सदा जोरा पत असनेम १ साधु संग जो करत नित
मोहि सुभिरत सब काल मोर भक्ति तेहि होत हठि बूटत जग जनाल २ सज्जन

केसतसंगतेमोरभक्तजो होय ताही तेमे हठिमिलौं और उपायनकोय ३ और
 परमगोपितजो कबुसो भाषहुं तुम पाँहि तुमसो मोको दूसरो सपासु हृदयि
 यनाहिं ४ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवे
 श श्रीविश्वनाथसिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा ब
 हादुर श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंह नृदेवकृते श्रीमद्भागवते
 आनंदान्बुनिधौ एकादशस्कंधे एकादशस्वरंगः ११ ॥ ९ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 श्रीभगवानुवाच दोहा मोहिनजोगबस करत है न हित लखन को ज्ञान नही ध
 मेनहि वेदतपनहि सन्यासहुदान १ चौपाई कूपतडाग बागनिर्माना नहिं
 मोको बस करत सुजाना १ अग्निहोत्र आदिक मणजे ते मोहिन बस कारी है
 ते ते २ नहिं व्रतनहिं सुर पूजनमंत्रा नहिं तीरथ जमने महुतंत्रा ३ नहिं मो
 हि बस कर सकल संग मोहि बस करयेक सज्जन संग ४ सज्जन संग कि
 ये जगमाहीं पुनिरह तो कसंग भयनाहीं ५ जे करि संत संग जगमाहीं मुक्त
 भये भाषौं तिनकांहीं ६ दिति सुत मरुत सक संग कै कै भये असुर के सुर सुद
 ज्वै कै ७ काल ने मिलिहि हनुमत संग तासु आसु भो भव भय भंगा ८ लहिं गुद
 भरय संग मृग सावक भयो पवित्र नासि जग पावक ९ षगी पूजनी पाये कर है
 ऊ सौ भरि मुनि संग करि सुषल हेऊ १० गंधर्व जो उपबर्ह न नामा लहि मुनि सा
 पस दुके धामा ११ जनमलियो करि मुनि सेवकाई लही भक्ति मेरो सुषदाई १२
 दोहा रमालहि सुक संग को पाई गति अवदात पांडव गति लहि नहु प्रअहिल
 हो मुक्ति हे तात १ चौपाई रिषभदेव संग नव सुत पाई भेन वसिद्धि मुक्ति के दा
 ई २ चारन करि पृथु को सेवकाई लहे मुक्ति संसार न साई ३ गुह्य कनक बर
 मनि श्री बा नारद संग गति लिय सुष सीवा ४ विद्याधर हु सुदर्शन नामा परसि न
 रपद भो अभिरामा ४ नारद सनकादिक संग कै कै ध्रुव पृथु आदितरे सुषलै कै ५
 व्यास बालमीकादिक विप्रा नारद संग करि तरिगे छिप्रा ६ वैश्य समाधि आदि सु
 षभरि कै रिषि सुमेध आदिक संग करि कै ७ नासिदियसि गरीजग बाधा लही मु
 क्ति आनंद अगाथा ८ व्यासादिक मुनिको संग कीन्ह विदुरादिक सुदुगति
 लीन्ह ९ मुनि मतंग संग करि जगमाहीं सेवरी नारिमिली मोहि काही १० बाल
 मीकय कअंत्य जरहेऊ मुनि सेवन नित ही गहिलयऊ ११ जदपि धर्म भूपति म
 पमाहीं सुर रिषि दुज नृ परहेत हांहीं १२ दोहा पैताके अये बिना भयोन परन जा
 ग मुनिके संग प्रभाव तै खपचहु हो बड भाग १ चौपाई रजत मप्रकृती अस बड
 भांती करि सत संग भये दुषदाती १ जुगन जुगन बहरी सि विचारो सत संग ते पद

मिलोहमारो २ औरहुजेप्रसिद्धजगमाहों मैंबरनहुसुनियेतिनकाहों ३ नारद-
 अंगिरकोकरिसंगा चित्रकेतुकीन्धोभवभंगा ४ सिवासापबसअसुरहुभयऊ
 ममअस्मरनतासुनहिगयऊ ५ सुनिनारदसुषज्ञानमजादा महाभागवतभो
 प्रह्लादा ६ सुऊसंगकरिसोवृषपर्वा लोन्हीगतिसुधारिनिजसर्वा ७ सिषिप्र
 ह्लादपितामहरीती बलिकीन्धोममपदमहप्रीती ८ नृपतिजुधिष्ठिरकोसंगपा
 ई मयदानबलियमोपदध्याई ९ निसिचरराजविभीषनजोई करिममसंगसुधा
 रिगोसोई १० कपिपतिजामवानहनुमाना ममसंगलहिभेमुक्तप्रधाना ११ इंद्र
 युमलदिकुंभजस्त्रापा भयोजदपिगजपरमप्रतापा १२ दोहा पैरिषिसंगप्रभान
 बसमोहिमुनिहोदुषपाई कीन्धोतासुउधारमैंअतिआतुरदिगजाई १ चौपाई
 गीधजटासुपायसंगमोरा लहीमुक्तिभवबंधनतोरा १ तुलाधारयकबनिकहै
 रहैऊ साधुसंगतेममपदलहेऊ २ करिवानरीसगयकव्याधा लहीमुक्तिमेढी
 जमव्याधा ३ कुबरीऔरुजगोपकुमारी ओमथुरावासिनिदुजनारी ४ येनहि
 वेदशास्त्रपढिलीन्है गुरुग्रहवासकबहुनहिकीन्है ५ कियेनजपतपव्रतम
 पध्याना ममसंगतेममपुरकियेजाना ६ गोगोपीतरुमृगबृजकेरे केवलकरि
 कैभावबनेरे ७ ममपुरकहैसबकियेपयाना यहिविधिऔरहुजातुसुजाना
 ८ कालीआदिकतिरजकजोनी ममभावहितेलियगतिलोनी ९ मिलैनजोक
 बहूँकरिजोगू मिलैनजौनसांख्यसंजोगू १० जज्ञदानव्रततपकरिजोई लेशोन
 जोकबहूँकहुँकोई ११ मिलैनवेदशास्त्रजोपढिकै मिलैनजोसंन्यासहुमधि
 कै १२ दोहा ॥ सोमोमेकरिप्रेमअतिसहजलहेमोहिकाहिं जसमैमिलतोभ-
 क्तिनैतसऔरनतेनाहिं १ चौपाई जबअक्रूरमोहिसंजुतरामा ल्यायेमथुरापुरी
 ललामा २ तबमोमहअतिवित्तलगाई दृजवनिताबहुप्रीतिबढाई ३ ममवि
 योगसौंभोदुषभारी पक्षोसून्यत्रैलोक्यनिहारी ४ मैबृंदावनकुंजबिहारी
 गोपिनप्रानहुतेप्रियभारी ५ ममसंगसुषभोगतनेरजनी बृनसमरही-
 बितावतसजनी ६ तेनिसिमोहिबिनगोपिनकाहों कलपसरिसहैगईतहा
 हीं ७ मेरेनेहनहीदृजनारी उमैलोकतनसुरतिबिसारी ८ जैसैसिद्धसमाधि
 लगाई देतसुरतिसिगरीबिसाई ९ तैसैहिप्रेमसिंधुमहबाला मगनभईस
 रिसमतेहिकाला १० दृजतियप्रेमकहाबहुगाये ऊधवतुमहिदेविदृगआ
 ये ११ जदपिनमोरप्रभावहिजानौं जारभावकरिप्रेमहिठानौ १२ दोहा केव
 लप्रेमप्रभावतेलाषनतेदृजनारी परब्रह्मममपदलखोजगजालबिसारि १
 चौपाई लार्तैऊधवधर्मनाना औरअहेजेजोगमहाना २ औरहुजगमहसा

धनजेते आसुहिस्यागिदेहुतुमतेते २ केवलमोपदधेमबढावो सबदेहिनआ-
 त्तामोहिभावो ३ होहुअवसिमेरेअनुरागी मेरेसरनहोहुबडभागी ४ तबहीस
 बबिधिबनोतिहारो औरउपायनकबूविचारो ५ विनमोरेसरनहितेआये कब
 हुभीतिनहिमिटतमिटाये ६ सुनिजदुपतिकोकोमलबानी कहऊधवसंसेउ
 रआनी ७ उद्धवउवाच तुवपदपावनकेरउपाई मोकहंसबविधिपरीजनाई
 ८ चौइंदिनपेरकतुमअहह थौंजी बदिपेरकप्रभुकहह ९ यहसंकाममदेहु
 मिटाई विनैकरौपगमेसिरनाई १० ऊधवकोमनसंकितजाना तबबोलेहंसिऊ
 पानिधाना ११ श्रीभगवानुवाच जियहै हृदयअकासप्रकासी प्राणघोषनुतगु
 ननतिरासी १२ दोहा प्रथमघोषधरिसूक्ष्मवपुरहतोमूलाधार ताकौं भाषत
 हैपराजेबुधबुद्धिउंदार १ चौपाई पुनिनाभीमेसोइजबआयो तबपस्यंतीना
 मकहायो २ आयोघोषजबैहियमाहीं तबमहिमाकहैतेहिकाहीं ३ जवबह
 घोषकह्योमुपतेरे तबबैपरीसबैतेहिटेरे ३ स्वरमात्रावर्नहुहैसोईसब्दयू
 तभाषहिसबकोई ४ दारुमाहजिमिसूक्ष्मरूपा रहतप्रथमहोअनलअनूपा ५
 मथनहोतअनुपावकसोई घोनसहायषायबहुहोई ६ पुनिजोपायोहवि
 परसाला तबप्रगटतपुनिज्वालनिमाला ७ ऐसहिक्रमक्रमप्रगटतबानी
 ममअधीनलीजितेहिजानी ८ ऐसहिपरसरुवनदृगघाना मनबुधिचित्रऔर
 अभिमाना ९ गुनगुनकारजगतहिकाहीं ममअधीनजानहुमत्तमाहीं १० जि
 पनेवासब्रह्मांडविचारो मायाकेअधीनउरधारो ११ जानहुतेहिअनादिअ
 विनासी कालविवसनहिसक्तिप्रकासी १२ दोहा देषिपरैबहु रूपसोदेवम
 नुजतनप्राय जिमिअंकुरयेकलपिपरैपुनिबहुरूपदेषाय १ चौपाई सोमा
 याजोबहुबहुतेरे जानहुसषाअधीनहुमेरे १ सोस्वतंत्रकैपेरकनाहीं ममबस
 पेरकअहैसदाहीं २ इंदिनकोनेवासतनतैसे पटमैसतगुंथेसचजेसे ३ य
 हसंसाररूपतरुदेह जियसनबंधनबूटतकेह ४ कर्मकरततनरहैसदा
 हीं सुषदुषफलफूलहुतेहिमाही ५ तनतरुबीजपुंन्यअसपापा लोभादिक
 जरबहुप्रदतापा ६ मोटमूलतीनहुगुनजानो पंचभूतसाषाअनुमानो ७ स
 षादिकपांचौरसभाषा एकादसदंडीलधुसाषा ८ हृदेनीडनुगपगजियईसा
 कफपितवातत्वचात्रयदीसा ९ बंधमोक्षफलउभैबिसषा आलबालजैताप
 बिसेषा १० गीधग्रामबासीजनजेते बंधरूपफलचाषततेते ११ वनबासीमु
 निहैंपगहंसा चषतमोक्षफलकरतप्रसंसा १२ दोहा मायामयतनतरुजो-
 कोउगुरुमुषतेलियजानि सोईपंडितजगतमैसषालेहुअनुमानि १ यविविधिगु

रमुषतेसुमतिगहिसितज्ञानकुठार दलितनतरुमोहिमिलितजहुसोऊज्ञान
उदार २ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाबहादुरबांध
वेश श्रीविश्वनाथसिंहजूदेवात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीरा
जाबहादुर श्रीरुक्मचंद्ररूपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंहजूदेवकृते श्रीमद्भा
गवतेएकादशस्कन्धेआनन्दाम्नुनिधौद्वादशस्तंभः १२॥ ॐ ॥ ॐ ॥
श्रीभगवानुवाच दोहा सतरजतमयेप्रकृतिगुणनहिआत्माकेजानि सतसेवन
तेरजतमहुदूरकरैमतिवान १ चौपाई पुनिसतगुनतेसतगुननासै सुदुसतो
गुनचित्तप्रकासै १ सुदुसतोगुनबाढतजबहौं मोरभक्तिहोतीउरनबहौं २
सज्जनसंगसतोगुनबाढै मोरधर्महोतीतबंगाढै ३ भक्तधर्मजबभोउरमाहौं
रजतमआपनासजैजाहौं ४ जबभोरजगुनतमगुननासा तबनहिहोतअध-
र्मप्रकासा ५ सेवैममसाखहोसदाहौं मज्जहिहठिममतीर्थहिमाहौं ६ करै
संगममदासहिकेरो ममदेसहिमहवासधनेरो ७ मेरेब्रतहिउपासनकरई मे
रेकर्महिकोअनुसरई ८ जन्महितैसुबैसबहिरीती मेरोइआनकरैकरिऔती
९ मेरोइमंत्रजपैसबकाला मेरेहिदिक्षालेहिबिसाला १० येदसलक्षनसतोगुनी
केइतनेबिगतगुनोकुगुनीके ११ सज्जनकरैजौनउपदेसा सोइसात्विकगुनगु
नैहमेसा १२ दोहा जेहिसज्जननिंदाकरैतौनतमोगुनजान जेहिनिंदहिनप्रसं
सहोसोराजसगुनमानु १ चौपाई सदासतोगुनबाढनहेतु सेवैसात्विकवस्तु
सचेत १ बानेहोतधर्मअस्तज्ञाना सोतबलगिजबलगिजगभाना २ जिमिसंघ
बैबंसप्रगटातो दहनदाहिवनफेरिबुरातो ३ ऐसहिगुनतेप्रगटसरीरागु
नननासिनसिनोमतिधीरा ४ यहिबिधिउपजतसाधनज्ञाना मोहिमिलाय
पुनितोऊबिलाना ५ जदुकुलकमलादिवाकरकेरी सुनतगिराउड्डबकहंफे
री ६ उड्डवौबाब विषैकरतजनलहहिआपदा जदपिनपावहिकबहुसंप
दा ७ पुनिपुनितदपिताहिकहकरहौं कबहुनतासुसोचउरभरहौं ८ जिमि
परसहिप्रहारपदकेरे पुनिपुनिजातपरीकेनेरे ९ जेसेखानसुनीसगमाहौं॥
काटेहुपैत्यागतसंगमाहौं १० जेसेबलहितछागमंगावै छागीलपिसोरतिहित
पावै ११ ऐसेविषैजानिदुषदाई सोइपुनिभोगलकिमिजदुराई १२ दोहा यह
संसेवारनकरहुअधमउधारननाथ मुदकारनरुधववचनसुनिबोलेजदुना
थ १ श्रीभगवानुवाच चौपाई जेहिनभयोस्वरूपकोज्ञाना ताकेबढतदेहअ
भिमाना १ सात्विकहूमनराजसहोबत संकल्पहुविकल्पनितजोबत २ राज
सतामसगुनबसनबहौं होतविषैभोगनचित्तसबहौं ३ मिटतिनकैसेहुभो

गन आसा तिननित बाढत विषै दुलासा ४ कामविवस बहु करत कुकर्म नहि
 इही जितनिरत अधर्मा ५ विषै भोग दुष प्रदह जानत रजगुन मोहित सोइ पुनि
 गनत ६ जदपिरजोगुन तमगुन माहीं रहति मनुज मति समल सदाहीं ७ पै
 जो रजतम दुष दविचारी तातें मन को लेत निवारी ८ आलस त्याग चलन मन
 करई सोनहि सो कसिं थुमह परई ९ सावधान वै मन थिर करि कै क्रम क्रम
 सो मोपदम ह धरि कै १० होइ जितासन औजित स्वास भजे मोहि छन छन स
 हुलास ११ सनकादिक जे सिष्य हमारे येत नोही मुष जोग उचारे १२ दोहा
 सब थल ते मन ऐचि कै मोम ह देइ लगाइ तब ताको पहजगत को मुष दुष ना
 हिजनाइ १ चौपाई जदुकुलकुमुदक लाति धिबानी सुनि बोल्या उडव विना
 नी १ उडवौ वाच जौन रूप ते तेहि तुम काला कियो सिष्य सनकादिक पाला
 १ तिनको कियो जोग उपदेसा सो मै जानन चहौं रमेसा २ सुनिके चरन सरन
 के बैना बोले विहस तराजि वनैना ४ भगवानु वाच विधिके मन के सुत स
 नकादिक जोगत त्व अति सै अहलादिक ५ कियो प्रह्ल प्रमुदित पितु पाहीं
 ध्यान निवृत्ति जानि तिनकाहीं ६ सनकादय ऊचुः चित्त करत गुन मह आबे-
 सा तिमि चित्त मह गुन करै प्रवेसा ७ तातें विषै तजन जो चाहै तो तेहि को उपा
 य प्रसुकाहै ८ श्री भगवानु वाच सुनि सनकादिक बचन सो हाये बहुत काल
 लगी विविध मन ध्याये ९ जदपि स्वयं भूत न भाषन सब देवन की देव सुपावन
 १० कर्मविवस उत्तर को नेत बांधिस के्यान हि विधिमति सेत ११ उत्तर भाष
 न हेत तहां ही मन विरचि सुमि स्थो मोहि काहीं १२ दोहा हंस रूप तै विधिनिक
 तै प्रगट्या त हं जाय लषिसनकादिक मोहित हं पितु आगे करि आय १ चौ
 पाई मेरो वंदिनु गुल पद लीन्यो कौन आप अस प्रह्लहि कोन्यो १ तब जानि वि
 हेत तहां ही सनकादिक पूछ्यो मोहि काहीं २ तिन सो जौन कस्यो मै पारे सो मै तु
 म सो देह उचारे ३ ब्रह्म जो ये कहि सब थल व्यापा तोहि कां पूछहु को हो आपा ४
 जो जो बाहि पूछहु मुनि राई सो ऊमम पुनि भिन्न लपाई ५ जो तन को पूछहु मुनि-
 लोग तो तेहि भाष बअ है अजोग ६ अरु सब पंच भूत सम जानो तति पूछ बअ है
 अज्ञानो ७ जो मो ते है भिन्न कोई तो उत्तर प्रह्लहि किमि होई ८ मन बच आ-
 दिक इंद्रिन तेरे ग्रहन होहि जे अर्थ धनेरे ९ तिन के मै तो भिन्न न जानौ सिगरो
 मम सरीर अनुमानो १० गुन मे चित चित मे गुन जोई जेहि विलगाव को न विधि हो
 ई ११ यह जो प्रश्न कियो मुनि राई ताको उत्तर देहु मुनाई १२ दोहा मम सरीर जो जी
 व है ताको जौन सरीर तामे चित गुन दोउ वसत यह जानहु मति धीर १ चौपाई गुन

सेवत है चित बहुवारा ताते गुन महलीन अपारा १ चित ते गुन को होत प्रकासा ॥
 ताते चित मह गुन निनिवासा २ जब मम ध्यान करै मन माहीं तब गुन चित चित
 गुन विलगाहीं ३ जागत स्वप्न सुषुप्ति दुतीनों सतरजत मत होत प्रवीनो ४ बुद्धि
 वृत्तिये तीनि दुजावो इन ते भिन्न साक्षि जिय मानो ५ तीनि अवस्था ते है म्यारा
 कृष्ण सा है जीव हमारा ६ ऐ सो होत जबै हिय ज्ञाना तब छूटत भव दुषदम हाना
 ७ सो दू बिलग बहै चित गुन केरो ऐ सो मत मानहु मुनि मेरो ८ अहंकार कृत है
 संसार सो दू बाध कहै मोक्ष अपारा ९ ऐ सो जानि विषे सब त्यागो जानै निज
 रूप बड़ भागी १० अस विचारि निर्मल मन दासा फिरि न करै भव निधिकी बासा
 ११ जब लौं बनु जम नुज मति माना बूढ़ति नहि लहि ज्ञान विज्ञाना १२ दोहा
 तब लौं जागत हू जद पिपै सो बतै समान जिमि स्वपनेहि मे सो दू कै जगि बोव पास
 जान १ चौपाई तन सन बंध जीवनि तनाहीं कर्म विवस ते होत सदाहीं १ ता
 ते देह देह कर धर्मा ताके हेत सुभा सुभ कर्मा २ ये अनित्य जानिये सदाई स्व
 पन सरि समान हु मुनि राई ३ जो जागत मह सुषुप्ति भोगे तेहि सम स्वपनेहु
 होत संजोगे ४ सो दू सुषुप्ति महान न नेकू तीनि हु काल रहत जिय येकू ५ जो
 दू सोवत है जागत सोई अस अनुभव ते जिय येक होई ६ सो दू जीव द्विपन
 ईसा तीनि अवस्था लषत मुनीसा ७ तीनि अवस्था जिन केरी ते जानु दुमाया कृत
 त मेरी ८ मन सन बंध जीव को जानो ताते ताहू मैं अनुमानो ९ जीव दु की मैं अ
 हैं अपारा ताते मोहु मह करहु विचारा १० असनि अक रिउर सुषुपाठी ज्ञान
 कृपान पास भ्रम काटी ११ भजहु मोहि सुनिकरि अति प्रेमा तौ पै हैं सब विधि
 तेरे मा १२ दोहा मनु जादिक तन अनित है चक्र अलात समान अल कृसा
 दिक होइ वो मन विलास अनुमान १ चौपाई सकल जीव है येक समाना मानत
 भ्रम बस सुरन राना १ सो भ्रम हू माया कृत होई मम माया विरचै जग जोई २
 विषै विषुष दू दियन करा वै मन में चाहन पुनिक लुत्पावे ३ वृथा मृषा भा
 विषुष नाहीं प्रेम सिंधु मम मगन सदाहीं ४ जब लगित न तब लगि अस जोई
 रहै जो कोऊ तेहि भ्रम नहि होई ५ प्रेम विवसत न भान भुलाना जान्यो निज सरूप
 मति माना ६ सोय हजग मह अनित सरीरा बैठत उठत न जानत धीरा ७
 छूटै रहै कर्म बस देह पै तेहि भान न जेहि मम नेह ८ नै से जो किय आस ब
 पाना रहै गिरै पट ताहि न माना ९ जब लगि है प्रारब्ध हि भोगू तब लौं रहन
 देह संजोगू १० पै मम प्रेमी जो जग बंधू सो नहि मानत तन सन वधू ११ जिमि
 जागे जन स्वप्न पदार्थ मानत सिगरे अहै अकारय १२ दोहा परम गोप्य यह

ज्ञानहमनुमसोकिया उचार तुमहिकरन उपदेसमैलियो हसअवतार १ चौपा
 ई सोरखजोगअरुसाखहुचमौ श्रीकीरतिदमओरसुकर्मा १ सत्यतेजअरुसम
 समुदाई इनफलसमजानहुमुनिराई २ मैहैंसबकामनाविहोना मैप्राक
 तगुनरहोअथीना ३ सबकोसुहृदमोहिअनुमानो मोकोसबकोआतमजा
 नो ४ याहोतैंसबकोअतिप्यारो रहैसदासबहैंतेन्यारो ५ सकलदिव्यगुन
 हेमोमाहैं जेकबहूँकाहूकेनाहैं ६ ऊधवऐसोसुनिममबानी सनकादिक
 अतिसुषमानी ७ दूरिकियोसंदेहअपारा भरोकियोपरमसतकारा ८ पु
 निबहुबिधममअस्तुतिकीनी मेरेपदपंकजमतिदीनी ९ सनकादिककृत
 अस्तुतिसुनिकै मैहैंउरअतिआनंदगुनिकै १० तिनतेसादरपूजनपाई वि
 धिहूकोभ्रमसकलमिटाई ११ मैहैंतिनकीकरीबडाई तुमसमदुतियनसुम
 तिदेषाई १२ दोहा पुनिब्रम्हासनकादिकैदेषतहोतेहिठाम मैतुरतहिग
 मनतभयोनिजथामहिअभिराम १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीम
 हाराजाश्रीराजाबहादुरबाधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिश्री
 रघुराजसिंहजदेवकृतश्रीमद्भागवतेशानन्दाश्रमिणीएकादशस्कंधेत्रयोद
 शस्तरंगः १३ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ दोहा ॥ ऐसेसुनिजदुपतिवचनअतिबिनीत
 करजोरि पुनिउदबबोलतभयेबारहिबारनिहोरि १ उदबउवाच चौपा
 ई ब्रम्हादिजेज्ञानिउदारा करहिविविधिसाधनपरकारा १ धौबहुसाध
 नमैमनहोन्ह धौतुमभिलहुयेकहीकोन्ह २ भक्तिजोगतुमकक्षोअकामा ॥
 सबतजिमोहिभजैवसुजामा ३ श्रीरअनेकनमुनिविज्ञानी मुक्तिरीतिबहु
 नातिबषानी ४ तातैंभयोमोहिभ्रमभारी नाथकृपाकरिदेहुनिवारी ५ सपा
 वचनसुनिकृपानिधाना कहेवचननासकभ्रमनाना ६ श्रीभगवानुवाच
 वेदनमहममधर्मविसाला नष्टभयेतेप्रलयहिकाला ७ सृष्टिकालमहवे
 दनकाहौ उपदेस्योमैब्रम्हापाहौ ८ निजसुतमनुकहपुनिकरतारा चारि
 हुवेदनकियोउचार ९ मनुभृगुआदिकसांतरीषोसन कियवेदनउपदे
 समुदितमन १० पुनिसत्तरिषिहुवेदनचारी ॥ बरन्योजानिजानिअधिकारी
 ११ देवदनुजअरुमनुजअपारा सिधगुह्यकगंधर्वउदारा १२ दोहा विद्या
 धरचारनभुजगराक्षसजेबलरासि किंपुरुषहुअरुकिन्चरहुओरहुदोपनि
 नासि १ चौपाई तिनकोभौतिअनेकप्रभाऊ सत रजतमनुतविविधिसुभाऊ
 १ विविधिभौतिकेअहेनिवासा विविधिभौतिकेबिभौबिलासा २ त्रिगुनसुभा

वहिते बहुभांती प्रगटत भिन्नभिन्न मतिजाती ३ जस सुभावत सबो लहिवा-
नी बहुविधिमतहु लेहु तुमजाती ४ वेद अर्थको बहुविधिकरहौ अनुचित उ-
चित न कछु चित थरहौ ५ परंपरा सोई चलि आई ताते मै पण्ड बहताई ६
वेद अर्थ समुहैन हिने कू करै अर्थ मन केर अने कू ७ मम माया मोहित मति
जिनकी बहुसाधन उपजत रुचितिनकी ८ जे सेउन के मनमह आवै ते से
साधन मुषनिज गावै ९ मीमांसक अस करहि बषाना कर्महि किये होत क-
ल्याण १० करहि काव्य भाषहि कविलोगू कीरति ही ते स्वर्ग संजोगू ११ जब ल-
गि सुजसक है सब कोई तब लगि बास स्वर्ग मह होई १२ दोहा वात्स्यायन म-
त के जो कोउ ते गुनिकाम प्रधान भोग हेतु साधन करत कहत ताहि कल्याण १
चौपाई सदा जोग साखहि जो पारि ते ऐ सो निज मतहि उचरि १ सम दम सत्य
है सब साधन पहिते कछु न देस अवराधन २ नीति साख वारे अस भाषै जा
के धन सोइ सुष फल चापै ३ चार वाकनास्तिक दै जे ते भोजन नित्य गुनत सु-
पते ते ४ जामे होइ न तन को पीरा सोइ साधन करत धरि पीरा ५ कोऊ जन्त-
को साधन मानै कोउ साधन मानत है दानै ६ कोउ साधन मानत जम नियम
कोउ ब्रत साधन मानत हिय मै ७ ये जो साधन दियो बषानी लेहु तुच्छ सब के
फल मानी ८ इन ते अंत समै दुष होई इन ते कोउन लिये मोहि जोई ९ इन के
किये बढत अज्ञाना सुदुःख नंद लेहु अनुमाना १० सो क मोह के दायक सिग-
रे इन के किये जनम सब बिगरे ११ जो कोउ छोडि संकल मन कामा मोपद ध्या-
वत है मति धामा १२ दोहा ता को सुष जे सो मिलत सो सुष लहै न कोय नै आत-
म सब को अहौ आतम ते सुष होय १ चौपाई सब साधन को तजि जो कोई ब्र-
ह्म जोति सांति पुनि होई २ सम दरसी मोपद अतुरागी तेहि स मनहि कोउ जग-
बड भागी ३ सबै काल सब देसन पाहीं मग न रहत परमानंद माहीं ४ कौनहु
सुष न रहत तेहि वाकी मै पूरहु मन कीरति ताकी ५ है अनन्य जे दास हम-
ारे ते कबहुं नहि करत पभारे ६ भूपचक्रवर्ती पद काही मोहि विन चाहत-
कबहुं नाहीं ७ सात पताल न कीठ कुराई मोहि विन तिन को तुच्छ दे पाई ८ पु-
निम है द्रुपद अरु विरंचि पद मोहि विन मम जन देषत दुष प्रद ९ जोग सिद्धि
होती जग जेती मोहि विन चहत न सज्जन तेती १ और कहा लगि उद्ब भाषै ॥ मो-
हि विन मुक्ति हुनहि अभिलषै १० ऐसे जे हैं दास हमारे ते प्रानहु ते मोहि पियारे
११ अस प्रिय मोर दास मोहि काहीं तस शंकर संकर्षन नाहीं १२ दोहा नहि
पद मानहि पद मजु नहि न सम मप्रिय देह जस मो को मम दास प्रिय जो किय

सबतजिनेह १ चौपाई जेसेधियहोआपहमारे तसकोउदगनहिं परतनिहारे
 १ जेमूनित्यागहिबैरबिलास समदरसीहैं सांतनिरासा २ तिनकोमै नितहो-
 पछियाहूं पदरजलहिंपवित्रकैजाहूं ३ जेमेरेपदमहकियप्रीती मोहितजि
 दुतियनकरपरतीती ४ सांतमहांतदयाकेसागर हैं अकामसिगरेगुनआ-
 गर ५ तिनकोममसेवतसुपजोदे सोमुक्तिहुलहिलहतनकोदे ६ नहिंहुं
 द्विहुजितजोममहासा राषतमोहिमिलनकीआसा ७ कबहुंजोविषेजोरतेहिकरहीं
 भक्तिअनलतेतौहठिजरहीं ८ जिमिलधुअनलअनिललहिबाढो जारतदार
 समूहनिगाढो ९ तैसेधोरिहुभक्तिहमारी लहिसतसंगहोतअतिभारी १०
 नासतिपापसमूहनिकाहीं राषतनहिसंकामनमाहीं ११ नहिबसकरतमोहिब
 हुजोगू नहिबसकरतज्ञानसंजोगू १२ दोहा नहीधर्मबसकरतहैनही
 करतवसवेद नहीदानबसकरतमोहिनिहजपजेहिअतिषेद १ चौपाई के
 बलभक्तिकरतबसमोको यहसिहांतबतावहुतोको १ कियेभक्तिहोमैमिलि
 जातो साधनदुतियनद्विगदरसातो २ मोहिजानहुसंतनकोप्यारो हेऊ
 धवपदप्रेमहमारी ३ जातस्वपचकीअतिअबिनीते तिनहुकोहठिकरतपुनी-
 ते ४ धर्मदयातपसत्यहुदोई पढैबहुतजोसाखहुकोदे ५ पैजोहैममभक्ति
 बिहीना सोनहिहोतपुनीतप्रवीना ६ मेरीकथासुधाकरिपाना जाहिनभो
 रोमाचसुजाना ७ द्विनिंगयोदुतहीदिलजाको द्विगनबहायदियोअसुवा
 को ८ ताकेकैसेभक्तिविचारी कैसेहुदपुनीतनिहारी ९ ममजसकहतगरोभ
 रिआवै मोहिआवतदिलहुद्विजावै १० ध्यानकरतमनमैममलीला कहुंरो
 वतकहुं हसतसुखीलो ११ गावतअरुनाचततजिलाजू ताकोसिद्धिसकल
 हैकाजू १२ दोहा ऐसेमेरीभक्तिजुतभरेमोरअनुराग करहिभुवनपावनस
 कलयहजानहुबडभाग १ चौपाई तथाहैमपरिपाबंकमाहीं चौबोहोतत
 जतमलकाहीं १ तथाभक्तिकरिमनुजहमारी मनकीसकलवासनाजारी २ ज
 गनिरमोहिहैमममोही भजतमोहिकहुकोनहिद्रोही ३ कनकअमलबि
 नअमलनजैसे ममपदप्रीतिहीनजनतैसे ४ सुनतकहतजसजसममगा
 था जसजसकरतसंतकरसाथा ५ तसतसबाहुतप्रेमविसेषे सूक्ष्मतत्वमो
 रजनदेषे ६ जिमिक्कमकमदृगअंजनलाई लषेपदारथरोगबिलाई ७ था
 वतविषेहोततेहिलीना तिमिमोहिलीनजोमोहिमनदीना ८ तातेंविषेमो
 दबुषकरी स्वप्ननोरथसरिसविचारी ९ करिमनअचलविषेसुषत्यागी
 भजहुमोहिहैअतिअनुरागी १० नारीनारीसंगनिसंगा तजैदूरितेरेगैरंगा

११ बैठे सुचिय कांत थल जाई ध्यावै मोहि आल सै विहाई १२ दोहा तसनहि
 नारि संग ते जगमह पुरुषन सात जस तिय संगी संगति लहत कलेस अघात १॥
 चौपाई और संग सो कदनहि कै सो नारि नारि संगिनि संग जै सो १ पुनि न दुनाथ व
 वन सुषकारी पुनि ऊधव अस गिरा उचारी २ उद्धवो वाच जौन रूप अस रजो
 करि रीती तुम को ध्यावहि सुमति सप्रीती ३ हे अरवि दनैन जदुराया देहु सुना
 य सकल करि दाय ४ जानि सपा को अति अभिलाषा कहन लगे हरि गोयन
 राषा ५ श्री भगवानुवाच ऊन वसन सम धरि निबिछाई तन स्यो करि अति सुष
 छाई ६ करि कै अंक पानि तर ऊपर करै दीठि नासिका अग्र पर ७ पूरक कुंभ
 करे चक्र करि कै प्रान मार्ग सो पै सुष भरि कै ८ उर मह पुनि प्रन वहि कहि
 ध्यावै प्रान वायु ते ताहि उठावै ९ जब हा दस अंगुल वह आचै कमल नाल सूत
 हि सम भावै १० घंटा नाद सरिस तेहि नादा ध्यान करै बुध जुत अहलादा ११ दो
 हा मूलाधारहि ते उठै आचै सिर पर जंत स्वर अरु बिंदु मिलाय कै ध्यावै प्रन
 व सुतंत्र १ चौपाई जौने क्रम ते प्रन व उठावै वेहि क्रम ते पुनि तहैं बैठावै २
 यहि विधि क्रम सो दस दस वारा करै त्रिकाल जौ बुद्धि उदारा २ सोय कमासहि
 मह सुहुलास इंद्रो जित हठि जो तहि स्वास ३ पुनियहि विधि हि यंपक जथा
 वै ऊर धनाल अथो सुष भावै ४ ताको करि भावेना सुजांना उपर उठाय करै अ
 स ध्याना ५ आठ पत्र कर्निका सुता में प्रथम सर्जमंडल है जामें ६ फेरि चंद्र
 मंडल कहैं देवै फेरि आनि मंडल हि परे पै ७ पावक मंडल के मधि माहीं
 ध्यान करै यहि विधि मोहि काहीं ८ अंग समान सुसांत सरूपा चारि बाहु बरवद
 न अमूपा ९ अति सुंदर है कठक पोला तिन में अलक छलक छबिलोला
 १० मंदह सनि जुग अवन समाना मकर सुकुंडल मास महाना ११ कनक स
 रिस पटव पुचन स्यामा श्री वत्सादिक चिन्ह ललामा १२ दोहा रमा जसति
 उर मे अमल जिमि नौरद खन जोति संचक अंबुज गदानुत वन माला जोति १
 चौपाई नूपुर पग किं किनि कटि माही कौस्तुभ छटा दिस निबूहराहीं १
 क्रीट सी सर विकोटि प्रकासी रतन जटित कर कटक विभासी २ रतन ज
 टित अंगद मनि बाहु कमल नैन नासक दुष दाह ३ सुंदर अंग सकल मनहारी देहि
 कोटि मनसि जल विवारी ४ दृष्यक दृष्यक मम अंग निमाहीं राषे चित्त सु
 जान सदाहीं ५ मन को इंद्रो विषे न तेरे पै चित्त गावै रूप हि मेरे ६ चंच
 ल चित्तरहन नहि पावै अचल मेहि मह ताहि लगवै ७ जब सब अंग ध्यान करि
 लेई तब विहसत मो मुष मन देई ८ पुनि न हि देवै दूसर अंगा रहे भरो आ

३
 सेधे सिंगरी बस्तु भवन की देषै १२ दोहा तीजी सिद्धि मनो जवी पही कहत कविरा
 य जहा जाय मन वगैत तहां देहति मिजाय १ चौपाई मनो जवी सिधिया हि विधि-
 पावै मन को पवन संजोग करावै करहि तनहु पुनि मन संजोग तन मन पवन
 हुम हवु धलो २ करै मोर सुंदर वपु ध्याना मनो जवी सोलहत सुजाना ३ ब
 हुतरूप थारै जो कोई सिद्धि प्रत्यक्ष वेस है सोई ४ तौन सिद्धि जे हि विधि मि-
 लिजाई सो उपाय मै देत सुनाई ५ सक्ति विचित्र नुक्ति मोहि जानी प्रथम जोग
 करै सिद्धि विज्ञानी ६ जोगा सेद्धि जब तेहि कै जावै तब जोइ जोइ रूपै उर-
 ध्यावै ७ तेही काल मेरो करि ध्याना होय रूप सो तुरत सुजाना ८ अब सुनु
 सिधि परकाय प्रवेसा तेहि साधन अस जानु महेसा ९ चहै प्रवेस जौ न तन मा
 हौं तेहि तन में सुमिरे मोहि काही १० जीवहि प्राण वायु के संगी करवावै प्र
 वेस सब अंगा ११ सिद्धि परतन प्रवेस इमि भावै जिमि सुमत जिअलि सुम-
 न हावै १२ दोहा अब सुनु इच्छा मरन सिधि जेहि उपाय सो होय तुम सो
 बरनन करत हो सुनो चित्त दे सोय १ चौपाई जब जोगी चाहै तन त्यागन करहि
 बिसेषित बहिय हसाधन १ थैडी को गुद माह लगाई प्राण वायु हिय लेइ चढ़ा
 ई २ हिय ते पुनि उर में पहुचावै उर ते पुनि कंठ हिलो जावै ३ कंठहि ते पुनि
 सिर पडुचावै ताको तहने सुकंठ हरावै ४ फिरि करि कै पद सुरति हमारी ब्रह्म
 रं धरें देइ निकांर ५ यहि विधितें जोत जे सरोर जहं मन करै जाय तहं धोरा
 ६ अब जेहि सिधिते देवन संगी करै विहार सो सुनहु प्रसंगा ७ सुदृढ स्वमे
 रो वपु ध्यावै पुनि नहि मन औरि अलजावै ८ सो बिमान चढ़ि देव अरामा सुर
 बनितन संग करै अरामा ९ जो मन करै मिलै तेहि सोई सो उपाय बरनौ जिनि हो
 ई १० सतिसंकल्प मोहि जोगानी अचल चित्त करि भजै विज्ञानी ११ मिलत-
 ताहि मन बांछित फल है वचन सिद्धि अब सुनहु सकल है १२ दोहा नो
 हि सुतंत्र प्रेरक गुनै करै भजन मम जोय सो गुन ताको मिलत है वचन सिद्धि ह
 विहाय १ चौपाई सकल जगत के प्रभु है वासी अस गुनि मोहि ध्यावै मति रासी १ ज
 हं जहं चाहै तहं चलि जावै तेहि गति रुकन कहीं नहि पावै २ येद स सिद्धि
 विषे प्रदगाई पांच सिद्धि की कहौ उपाई ३ करत भक्त मम निरमल जित
 मन लहत त्रिकाल ज्ञान तेज गजन ४ परमन की ज्ञान सोइ ज्ञानी सुषुषु आ
 दिक परतन जानी ५ अब सुनु जेहि विधितें विज्ञानी रोकत विष सिधि पवन
 हुपानी ६ सो सिधिकी मै सकल उपाई ऊधव तुम को देइ सुनाई ७ करत क
 रत ध्यान हिम मरूपा जब जोग मम होय सरूपा ८ तब विष पावक पवन हुपा

वबुद्धिउदार १ चौपाई महत्त्वकेअंतरजामी ध्यावैजोमोहिगुनिबहुनामी
 १ महिमासिद्धिमिलतिहेताको अबसुनुऊधवसिधिलधिमाको २ गहयेते
 हलुकोकैजावे ताकोकविलधिमासिधिगावै ३ अंतरजामीसक्ष्मकालको अ
 सध्यावैजोमोहिदयालको ४ लहतसोलधिमासिद्धिसुजाना प्राप्तिसिद्धिअ
 बकरहुंबपाना ५ सबकेइंद्रिजमेंधुसिताता सकलविषेसुषकरबअघा
 ता ६ फिरिआवैअपनेतनमाहीं बरनहिप्राप्तिसिद्धितेहिकाहीं ७ सात्विकअ
 हंकारमहचासी मोहिध्यावतजोपरमहुलासी ८ सोईप्राप्तिसिद्धिकहवावै
 सुनुप्रकासिकाजसकविगावै ९ विनासुनीदेषीजोअहई ताकोजानिजथार
 थकहई १० ताकोकैरसकलविधिजोई सिधिप्रकासिकाकविकहसोई ११ म
 ज्ञानत्रसबजगतअधारा तामेंध्यावैरूपवमारा १२ दोहा सोप्रकासिकासि
 द्धिकोपावतहेमतिवान सिद्धिईसताजौनहै सोमैकरौबपान १ चौपाई दो
 वोचहैसक्तिजोइजाको देरपैआसुहि सोइताको २ यहीईसतासिद्धिकहा
 वै सुनुअबजेहिबिधियहिजनपावै ३ कालांतरजामीमोहिजानी करैउपा
 सनजोविज्ञानी ४ सोईईसतासिद्धिपावै अबसुनुजोबसिताकहवावै ५
 विषेभोगजद्यपिबहुलहई तामेकबहुअसक्तिनरहई ५ बसितासिद्धितासु
 दैनामा जेहिबिधिलहैसोसुनुमतिधामा ६ जाग्रतस्वप्नसुषुप्तिअवस्था इनते
 रदितजीवजोस्वस्था ७ तेहिअंतरजामीभगवाना नारायनमोहिभजैसुजाना ८
 सोईसिद्धिवसिताकहवावत अबसुनुकामिकजौनकहावत ९ जोसुषक
 रितबसुषमिलिजाहौं कामिकसिद्धिकहेतेहिकाहौं १० मैप्राकृतगुनतेहौं
 होना दिव्यगुननतेसहितप्रवीना ११ ऐसोमोहिकैजोध्याना सोइकामिक
 कालहतमतिवाना १२ दोहा आठसिद्धिकेसिद्धिकोदईउपायसुनाइ विषेसि
 द्दिहसुनुहुअबतिनकीकहौउपाय १ चौपाई गुनमेविषेसिद्धिईसजेई अवमै
 बरनौनुमनैतेई १ जगमरनऔधुधापियासा सोकमोहजेहितेहेनासा २ ऐ
 सोसिद्धिअनूमैकहावै बरनैमैजेहिबिधितेहिपावै ३ सेतदीपकेहैप्रभुना
 या सुहसत्वधमेनकेमाथा ४ असगुनिमोमहचिन्तलगावै सुदरूपताकोकैजा
 वै ५ सिद्धिअनूमिलहतसुषभरनी अबसुनुदूरदरसनीखवनी ६ नभअत
 रजामीमोहिमाहीं सुमिरैजोजनसुषितसहाहौं ७ दसप्रकारकेजेहेनादा तिन
 कोध्यावैविगतविषादा ८ सुनिहअकासहुकीसबबानी कहहिदूरकोउलेइ
 सुजानी ९ सरजकइजोदृगमहध्यावै दृगमहस्वरजकाहलगावै १० दृगम
 हस्वरजयहममरूपा ध्यानकरैजोसुमतिअनूपा ११ सक्ष्मदाठितेहिहोतिवि

सेषे सिगरीबस्तुमवनकीदेखै १२ दोहा तीजीसिद्धिमनोजवीयहीकहतकविरा
 य जहाजायमनवगतेंतहोंदेहतिभिजाय १ चौपाई मनोजवीसिधियहिविधि-
 पावै मनकोपवनसंजोगकरावै करहितनहुपुनिमनसंजोगू तनमनपवन
 हुमहबुधलोगू २ करैमोरसुंदरवपुध्याना मनोजवीसोलहतसुजाना ३ व
 हुतरूपधारैजोकोई सिद्धिप्रत्यक्षवेसहैसोई ४ तौनसिद्धिजेहिविधिमि-
 लिजाई सोउपायमैदेतसुनाई ५ सक्तिविविचित्रनुक्तिमोहिजानी प्रथमजोग
 करैसिद्धिविज्ञानी ६ जोगासिद्धिजबतेहिद्वैजावै तबजोइजोदरूपैउर-
 ध्यावै ७ तैहीकालमोरैकरिध्याना होयरूपसोनुरतसुजाना ८ अबसुनु
 सिधिपरकायप्रवेसा तेहिसाधनअसजानुमहेसा ९ बहैप्रवेसजौनतनमा
 हों तेहितनमैसुमिरैमोहिकाही १० जीबहिप्रानवायुकेसंगा करवावैप्र
 वेससबअंगा ११ सिद्धिपरतनप्रवेसइमिभावै जिमिसुमतजिअलि सुम-
 नहजावै १२ दोहा अबसुनुइच्छामरनसिधिजेहिउपायसोहोय नुमसो
 बरननकरतहोंसुनौचित्तदेसोय १ चौपाई जवजोगीचाहेतनत्यागन करैहि
 विसेषितबहियहसाधन १ येडीकोगुदमाहलगाई प्रानवायुहियलेइचढा
 ई २ हियतेपुनिउरमैपहुचावै उरतेपुनिकंठहिलोजावै ३ कंठहितेपुनि
 सिरपहुचावै ताकोतहनेसुकठहरावै ४ फिरिकरि कैपदसुरतिहमारी ब्रह्म
 रंध्रतेंदेइनिकारी ५ अहिविधितेंजोतनैसरोरा जहंमनकरैजायतहंधीरा
 ६ अबजेहिसिधितेदेवनसंगा करैविहारसोसुनहुप्रसंगा ७ सुइसत्वमे
 रोवपुध्यावै पुनिनहिमनऔरिषलजावै ८ सोबिमानचढिदेवअरामा सुर
 बनिननसंगकरैअरामा ९ जोमनकरैभिलैतेहिसोई सोउपायबरनौजिमिहो
 ई १० सतिसंकल्पमोहिजोनानी अचलचित्तकरिभजैविज्ञानी ११ मिलत-
 ताहिमनचांछितफलहै वचनसिद्धिअबसुनुहुसकलहै १२ दोहा नो
 हिमुतंत्रप्रेरकगुनैकरैभजनममजोय सोगुनताकोमिलतहैवचनसिद्धिह
 दिहोय १ चौपाई सकलजगतकेप्रभुहैवासी असगुनिमोहियविमोतरासी १ ज
 हंजहंचाहेतहंचलिजावै तेहिगतिरुकनकहींनहिपावै २ येदससिद्धि
 विषेप्रदगाई पांचसिद्धिकीकहोंउपाई ३ करतभक्तममनिरमलजित
 मन लहतत्रिकालज्ञानतेजगजन ४ परमनकीजानतसोइज्ञानी सुषदुषआ
 दिकपरतनजानी ५ अबसुनुजेहिविधितेविज्ञानी रोकतविषसिधिपवन
 हुपानी ६ सोसिधिकोमैसकलउपाई ऊधवतुमकोदेहुसुनाई ७ करतक
 रतध्यानहिममरूपा जबैजोगममहोयसरूपा ८ तबविषपावकपवनहुपा

भी रोकि लेइ सहु जहि महु ज्ञानो ९ अब सुनि जे हि सिधिते जग माहीं होय प
 राज्य को उतै नाही १० ताकी देहु उपाय बताई यहि विधि ध्यान करै मन लाई ११
 ध्वजा छत्र अरु विजन समेत मोहि आयु धनु तजौ मति सेतू १२ करत रहै मम
 न सदा ही है ति पराजय कब है नाहीं १३ दोहा दृष्य कष्ट कय हि भौति ते भी
 हिं उपासै जो इ ता को सिंगरी सिद्धि प्रीति यही कम होय १ चौपाई भीतर बा
 हर इंद्रिन काही जो अपने बस करै सदा ही १ हे वैजित आसन जित स्वासू ॥
 मोहित जिकरै न दूसर आसू २ रहै प्रेम महु मगन हमारे दुर्लभ सिधि को उत
 हिते हि प्यारे ३ करै जोग जो कोउ मम है तू तेहि सब सिद्धि विधन मति सेतू
 ४ परे सकल सिद्धि न जंजाला मोहि मिलन को बीतत काला ५ कोऊ जन्म
 हिते सिद्धि पावे कोउ मंत्र हिते सिधिसुषपावे ६ कोउ औषध तप करि सिधि
 लेहीं यहि विधि बरनी में किहिं के ही ७ करै कै मोर जोग सिधि पावे कोउ क
 रि मम ध्यान हि सिधिसुपावे ८ जाहि मिलौ मै ध्यान हि माहीं तालु ध्यान सि
 धि होत दया ही ९ सब सिद्धि न के मोहि पति जानौ सब सिद्धि न कारन मोहि
 मानौ १० सांख्य जोग अरु धर्म दुकरे मै फल दायक अहौ घनेरे ११ मुनि धर्म नि
 उपदेस कजे ते निज प्रभु मानत मो कहते ते १२ दोहा भीतर बाहर न गत के ने
 रोजाने वास मोर निवारन कहुं न ही जे से अनल प्रकास १ मिलै अने कउ
 पाय ते सिद्धि सकल हेतात पै विन प्रेमा भक्ति ते मम पदन हि हर सात २ ॥
 इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्री
 विश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर
 श्रीकृष्ण चंद्र रूपानाधिकारि श्रीरघुराज सिंह जू देव कृते श्रीमद्भागवते
 आनंदान्बुनि धीये कादशस्कंधे पंचदशस्तरंगः १५ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 दोहा यह सिद्धि न विवरन सकल सुनिगुनि मोहमहान पुनि बोल्पा कर जोरि
 कै उड्डव अति मतिवान १ चौपाई परब्रह्म हो तुम जदुराया आदि अनादि अत
 त अमाया १ जगउ तपति पालन संचारा तुम ही नाथ करहु बहुरारा २ सब
 तन में तुम हो व्यापी जानि सकै तुम को नहि पापी ३ तुम हि जगत्प्राप्त भूत जा
 ने जे नहि को पलो भम दसाने ४ जौ न जौ न जगवस्तु न माहीं आवत तुमै महु
 र्षि सदा ही ५ पावन सकल सिद्धि सुषदाई सो मो सो बर नो जदुराई ६ तुम ही
 जग के अंतरामी सकै जानि तुम कह किमि कामी ७ तुव माया मोहि न जग
 तो गू तुम हि न जानि लहत दुष भोगू ८ सात स्वर्ग अरु सात पताला जौ न जौ
 न तु व अं स वि साला ९ तौ न तौ न सब देहु सुनाई निज प्रगटित विभूति जदुरा

१० तीरथपावनपदअरविंदा करौप्रनामविनीतगोविंदा ११ मधुरवचन
 सुनिउद्वक्केरे कहेकृष्णदायादगहरे १२ श्रीमगवानुवाच दोहा प्रश्नवि
 दनमहश्चेतुमउद्वप्रश्नजोकीन यही प्रश्नअर्जुनकियोमोतेंअतिदुषभी
 न १ चौपाई कुरुक्षेत्रमहजौनेकाला पांडवकौरवसैनविसाला १ जुरीदुहैं
 दिसिजुद्धहिहेतू सुमिरिजातिवधअधकपिक्तू २ रथमेंदुहुदलकेमधि-
 माहीं मोसेपूछतनयोतहांहैं ३ भैकिमिजातिनातवधकरिहैं महाअजस
 कैसेसिरधरिहैं ४ तुच्छराजहितनिजपरिवारा मोतेकरिजाइनसंचारा ५ तब
 मेबहुविधिताहिबुझायो गीताकरिउपदेससुनायो ६ प्रश्नयदोपा रथहूकी
 न्यो तैसोतुममोसोकहिदोख्यो ७ जइचेतनकेसुहृदनियता अरुआत्माजान
 हुमतबता ८ तातेसबहैंरूपहमारा मोहितेउतपतिधितिसंचारा ९ गति
 बतनकीगतिमोहिजानो बसकरतनमहकालहिमानो १० गुननमाहमोहि
 प्रकृतिविचारो गुनोबस्तुमहगुननिरधारो ११ दोहा सकलप्रकृतिकारज
 नमैप्रथमकार्जमोहिजातु सकलमहाननमहिमैमहत्तलनोहिमानु १ चौ
 पाई सक्षमवस्तुमहजीवपरेषो दुर्जयमहमोकौमनलेषो १ वेदपाठकत
 माहउदारा मोकोजानिलेहुकरतार २ मंत्रनमहवपुप्रनवहमारा अक्षरम
 हमोहिजानुअकार ३ छंदनमहगायत्रीजानो देवनमहवासवमोहिमा
 नो ४ वसुमहअहौहुतासविभासी आदित्यनमहविष्णुप्रकासी ५ शुभ्र-
 हौमैरुद्रनमाहौ ब्रह्मर्षिनमहगुनभृगुकाहौ ६ राजर्षिनमहमनुजवि-
 सारद देवर्षिनमहजानहुनारद ७ कामधेनुधेनुनमहजानो सिद्धनमा
 हिहकपिलअनुमानो ८ षगनमाहमैअहौषगेसा प्रजापतिनमहक्षप्रजे
 सा ९ पितरनमहअर्यमाउचारो दैत्यनमहलादविचारो १० ऊधवसकलन
 सत्रनमाहौ श्रीधरिपतिससिगुनमोहिकाहौ ११ जक्षराक्षसनमाहिहमे
 सा मोकोजानेरहदुधनेसा १२ दोहा मोहिगजेद्वनमहगुनोपरावतजेहिना
 म जलवासिनमहजानियेमोहिवरुनमतिधाम १ चौपाई तैजिनमहमैभा
 वुदराजा मोररूपमनुजनमहराजा १ उच्चैश्रवातुरंगनमाहौ ऊधवतुमजा
 नहुमोहिकाहौ २ धातुनमहसुवनेवपुमेरो शासकमहजमकरहुनिवेरो
 ३ सपेनमहवासुकीउचारो नागेद्वनमहसेसविचारो ४ हेऊधववैनजीव
 नमाहौ जानहुतमग्नेद्वमोहिकाहौ ५ आश्रममाहिजानुसन्यासा बरतन
 महमैविप्रनिरासा ६ तीर्थनमैसुरधुनिममरूपा सरनमाहिगुनिसिंधुअनूपा
 ७ आयुधमाहिशरसनजानो धनुधरमहजिपुरारिबषानो ८ गिरिनिमा

हिमोहिगुनोसुमेरा गहननमहहिमगिरिबपुमेरा ९ पीपरलेहतरुनमहमा
 नो लेहुजवाअन्ननमहजानी १० गुनोवसिष्ठपुरोहितमाही वैद्विदनमह
 सुरगुरुकाही ११ चम्पतिनमहरूपहमारा ज्ञानहुतुमकृत्तिकाकुमारा १२
 दोहा करहिप्रवर्तनजेसदासप्रदायजगमाहि तिनमेचतुराननगुनोमेरो
 रूपसदाहि १ चौपाई ब्रम्हजज्ञमहजज्ञनमाही त्रैलोक्यसिद्धिदत्त
 माही १ अनिलअनलजलवचनहुभाषहु सुचिकरमहपांचोनेहिमानहु
 २ आठहुअंगअहेजोअहं कहेसमाधिमाहि बुधलोगू ३ जीतनकोजेचहे
 सदाही विजेमंत्रमैहीतिनकाही ४ अहेजोज्ञानजोगबहुतेरो तिनमेआत्म
 ज्ञानवपुमेरो ५ आतिवाहिजेशालकहावै तिनमेंमुनिविकल्पमोहिगावै
 ६ नारिनमेमैहोसतरूपा पुरुषनमेंमैहोमनुष्या ७ जेतमुनिहैंधर्मपराय
 न तेहिनेमोहिगुनिनरनारायन ८ सकलब्रम्हचारिनमहंप्यारे सनकादि
 कहैरूपहमारे ९ सकलधर्मनेधर्मप्रधानो सरनागतमेरोचपुजानो १० जे
 तनेहैजगमेंकल्पाना मोरिसुरतिमोहिजानुसुजाना ११ गोप्यवस्तुजेजग
 नहजानी तिननेमैमौनहुप्रियबानी १२ दोहा जेतदंपतिजगतमेंतिनमेंमो
 हिबिधिमान संवत्सरमोहिजानियेकालनमेंमतिवान १ चौपाई सबरितुमें
 मैअहोवसंता मार्गशीर्षमासनमहसंता १ नक्षत्रनमहअभिनितजानो जु
 गमेमोहिसतजुगपहिचानो २ देवलअसितधीरनरमाही बुधमहव्यास
 जानुमोहिकाही ३ सुआचारजज्ञानिकविनमह वासुदेवमैभगवाननमह ४
 भक्तनमेंतुमहमैसुजाना वारनमेंमैहोहनुमाना ५ विद्याधरनमाहमतिधा
 मा जानुमोहिसुदर्शननामा ६ पद्मरागमैरतननमाही कमलकोसहोसु
 दरपाही ७ तनजातिनमेंकुसादिअमै गोष्ठतजानो होमद्रव्यमें ८ जेधन
 हितबहुकरैउपाड़े तिनकोधनमोहिगुनसमुदाई ९ बलनमाहमोहिनु
 वाविचारो छमिनकेरिममछमाउचारो १० महीसतोगुनसात्विककेरो योगि
 नवोजरूपहैमेरो ११ बलिनकेरबलमोकहजानो भक्तनकर्ममोहिअनुमानो
 १२ दोहा ॥ मत्पादिकश्रीतारदसतिनमहमहोप्रधान गंधर्वनमहजानुमो
 हिबिस्वावसुमतिवान १ चौपाई पूर्वचित्तमैअपसरमाही गिरिधरतागु
 नियेमोहिकाही १ परागधगुनमोहिविचारो रसमेमधुरसरूपहमारो २
 तेजिनमहसिषिमूरतिमेरो प्रभासजेससितारनकेरी ३ नभमेसब्बरूप
 हमारो पवनहुमहमोहिपरसविचारो ४ जेब्रम्हन्यजगतमहजानो
 तिनमहबलिमोकहंपहिचानो ५ जेजगमहहैअनुपमवीर तिनमहमैअ

जुनहों धोरा ६ उत्पत्तिथितिलै भूतन केरी ऊधव जानहु मूरति मेरी ७ पद की गति
 मोही कहै जानों बानी उक्ति मोहि पहि चानी ८ दं दीपागु विसर्ग मही हों ॥ क
 रको लीबो मही सही हों ९ दं द्विउपस्थ मोद मोहि गुनिये लच पर सुमै हों ॥ अ
 ब सुनिये १० दृग को देष बर सना स्वादू श्रुतिको श्रवण आन अहलादू ११
 ये सब मो कहै करो विचार मै हों पंचभूत अहंकारा १२ दोहा जीव प्रकृति
 गुन सुक्ति जन ये सब मोर सरूप ज्ञान तत्व सांस्था दिस बम मव पुजानु अन्
 प १ चौपाई चित अरु अचित पदारथ जोई मम विन अहैन कहै कहु को
 ई १ जय पिधूरिक नामे गन तो जदपि न निज विभूति गन सकतो २
 कोटि न अंडर चन करती सकौ न गनि आपनो विभूती ३ तेज विभौ श्री
 कीरति त्यागा लाज संसमा बल ज्ञान विरागा ४ ये ऊधव जहं जहं तुम देष हु
 त हंत है मोरि विभूति परेष हु ५ संलेपै यह कद्यो विभूती मम संकल्प हिकी करती ६ क
 रहि वेद यहि भांति उचारा औरहु सुनु कहु वचन हमारा ७ तन मन वचन हु इंद्रि न प्राणा
 मो कहै देहु समर्पि सुजाना ८ आवाग वन रहित तब दै हो बसि वैकुण्ठ मोद बहु पै हो
 ९ जो नहि इंद्रि जीतत ज्ञानी तो सुदानत पवत मति पानी १० तन तेनिक
 सिजात सब कैसे काचे घट जल रुकत न जैसे ११ ताते पै चि सकल थल तै
 मन मोम हदे डलगाइ संतजन १२ दोहा यहि विधि जो मेरी करै प्रेम भ-
 क्ति मतिवान ऊधव सो संसार मै पुनि नहि करै पयान १ इति सिद्धि श्रीम
 न्न हारा जाधिराज श्रीम हाराज श्रीराजा बहादुर बांधव शश्री विश्वनाथ
 सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीम हाराजाधिराज श्रीम हाराजा श्रीराजा बहादुर
 श्रीरुक्मचंद्र कृपापात्राधिकारि औरधुराज सिंह जू देव कृत श्रीम द्वागव
 ते आन दाम्बुनि धौ एकादश स्कन्धे षोडश स्तरंगः १६ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 दोहा हरि मुषते सुनि कैत हां हरि विभूति बहु भांति पुनि ऊधव बोलत म
 योगिरा मोद अघिकाति १ उहू बौवाच दोहा प्रथम हिदिय जो धर्म उचा-
 री जाते उपजति भक्ति हारी १ जे जन है वरना श्रम धारो और बुद्धि पद
 मात्र संचारी २ जिनको जेहि विधि धर्म हिकीने होति रावरी भक्ति प्रवीने ३ सो
 अविदैन करि दाया मोहि सुनाय देहु जदुराया ४ लै जदुनाथ हंस अवता
 रै जैन धर्म भाष्यो करतारे ५ तौ न धर्म अब कलि गुगमा हों करि है मनुज सबे
 को उनाहीं ६ किय उपदेस धर्म तुम जोई भूत्यो बहुत काल बस सोई ७ वकता-
 करतार क्षक धर्मा तुम समजू जानी हंसु भकर्मा ८ समा विरचि हु मे असना
 हों भूर्ति मान जहं वैद सदा ही ९ करता वक्तार क्षनकारी धर्म न के तुम ही

गिरधारी १० ऐसे नुमजबमहिकहं त्यागी जैहो निजलोकहिं बड भागी ११ तब
 होई सतधर्मविनासा को करिहं जगमहि प्रकासा १२ दोहा ताते जौ न धर्म ते उ
 पजति भक्तिनुम्हारि तौ न धर्म मोसों कहौ करिके रुपा मुरारि १ चौपाई सुनि
 कै उडवकी असबानौ बोलत भेषुनिसारंग पानी २ श्री भगवानुवाच जनमंग
 लप्रद प्रकृतिहारो सुनौ धर्म वर्ण अमचारो ३ जन्महिते सब प्रजा कृतारथ
 होत भये करि जन्म जयारथ ४ ताते सत जुग को कृतनामा भाषत भै सुनि संम
 तधामा ५ रक्षो वेदत बप्रनवसरूपा चारि चरन वृषधर्म अनूपा ६ तेहि जुग
 महं करित पहि अपारा आयो मोहि हंस अवतारा ७ तेज तभये विगत सब पा
 पा पाये नहि कबहुं सतापा ८ पुनि त्रतामहं वेद विभागा होत भये त्रैविधि
 बड भागा ९ तब हम धखोज जज्ञ अवतारा साध्या सकल जज्ञ संसार १०
 भये विप्रत बसुष ते मेरे भये भुजा ते सत्रिचनेरे ११ ऊरु ते मै वैस्पृक्ष दुद्र ॥
 भये चरन ते मेरे सुद्र १२ दोहा विना कपट दुज देव की अरु गौवन को सेव
 जो न मिले संतोष तेहि सद्र धर्म ये भेव १ चौपाई अनाचार नास्तिक नाचोरी क
 ठ कह बकरि बोब डिषोरी १ विना परोजन कलह ठानिबो कोहुं सो कबहुन
 सोल नानिबो २ काम क्रोध अरु लोभ चनेरो यह सुभाव चांडालन केरो ३
 सत्य अहिंसा और अचोरी और अकाम अक्रोध अपोरी ४ कैवो सब भूत न
 हित कारी लोभ रहित सब धर्म हिधारी ५ यह सब मनुजन के रउ दारो साधा
 रनुम धर्म विचारो ६ चरन धर्म यह किमो बखाना अब सुनु आसन धर्म सु
 जाना ७ संसकार गर्व हिते लै कै पुनि ब्रत बंधादिक को गहिके ८ अति विनो
 त कै गुरु गृह जावै पढ़ै वेद जव गुरु बोलावै ९ अजिन मे पला दंड कमंडल अ
 रु कमलाक्ष माल प्रदमंगल १० अरु जज्ञोपवीत तन धारे राखै सीस वारको ना
 रे ११ थोवे दसन दंत बहु नाहीं बैठै नहि अरु नासन माहीं १२ दोहा भोजन म
 ज्जन होम जप अरु मलमूत्र दुत्याग इनमें मौन रहै अवसि ब्रम्ह चर्ज अनुरा
 ग १ चौपाई निसि वासर कुसको कर धरई नषरो महुन हि छेदन करई १॥
 करै न कबहुं रेत को पाता ब्रम्ह चर्ज ब्रत गहै विप्याता २ स्वपनादिक में जौ
 कै जावै तो सरिता मंज्जन करि आवै ३ करिके प्राणायाम सुजाना गायत्री जप
 करै महाना ४ रेत पात अध तो मिटि जावै और हुसुन दुवेद जोगावै ५ अगिनि
 अर्क गोगुरु दुज काहीं आचार ज अरु सुरन सदाहीं ६ अरु वृद्धन कहं सहित प्र
 तीती उपजै कै पवित्र जग प्रीती ७ दोउ संध्यन महमौन अतापा करै मंत्र गाय
 त्री जाया ८ गुरु को मोर रूप सति मानै कबहुं न ता सु करै अपमानै ९ मनुज

बुद्धिकरिताहिनदेवै सकलदेवमयगुरुकहैलेवै १० सांरुसवेरेपुरमहजावे
 गुरुहितभिक्षामांगिलेआवे ११ गुरुकहैअरैपैजोगुरुदेवे सोआपहुभक्षनक
 रिलेवै १२ दोहा गुरुसेवैकरिआपनोनीचौअनुसंधान गुरुसज्जासनजानिकै
 रहैनअतिनिमिरान १ चौपाई ॥ गुरुकोआसनसेजहुजाना निरपिहाथजो
 रैमतिवाना १ असआचरनकरतगुरुकेहू बसैब्रम्हचारीजुतनेहू २ करैनभो
 गविसालनिआसा जबलौकरैगुरुग्रहवासा ३ जबलौपढ़ैनवेदउदंडा
 ब्रम्हचर्जव्रतधरैअपंडा ४ मुक्तिब्रम्हचारीजोचाहै ॥ तौयहिविधिजेज =
 ननिबाहै ५ करैसमर्पनगुरुकहैदेहू मोहिगुनिगुरुपदकरैसनेहू ६ अग्नि
 गुरुअरुआतमकाहौ मानैमेरोरूपसदाहौ ७ यहिविधिगुरुग्रहजनमबितावे
 विनअथब्रम्हतजसोपावे ८ नारिनदेषबपरसबहाँसी संभाषनछोडैमति
 रासी ९ रहैजेयैकैसंगनरनारी दूरिहुतेनलपैव्रतधारी १० आचमनहुअचा
 रअस्नाना संध्योपासनसोलमहाना ११ यहसबकरैसुजानअदेवी पापिनप
 रसैनाहिविसेवी १२ दोहा भोजनकरैअभक्षनहिपापिनसोनवताय यहो
 धर्मऔरुहनकोजोचहसुषसमुदाय १ चौपाई लपैमोहिसबभूतनमाहौ
 करैनमननमनबचकाहौ १ यहिविधिजोकोउजनव्रतधारी सोपावकसम
 तेजपसारै २ मोरभक्तावकअघजारै ॥ सोसुधवैममसदनसिधारै ३ पुनि
 जोब्रम्हचर्जतेकोई चहैग्रहस्तआश्रमेहोई ४ सोपुनिवेदनअर्थविचारी
 दैकैगुरुगुरुदक्षिनाभारी ५ गुरुसासनलैमज्जनकरई पुनिजोग्रहनिवासवि
 तधरई ६ करैग्रहस्ताश्रमजोआई मनसुचिचहैबसैवनजाई ७ अथवाच
 हैमुक्तिसुषरासी तौसबव्यागिहोइसंन्यासी ८ मेरीभक्तिहोइजोनाहौ तौय
 कआश्रमरहैसदाहौ ९ मेरिप्रेममगनजोहोई तोजहं चहैरहैतहंसोई १० अ
 बबरमौंगदस्तकीरीती सुनियेऊधवकरिअतिप्रीती ११ पढ़िगुरुग्रहनिबसे
 घरमाहौ यहिविधिकरैविवाहतहाँहौ १२ दोहा अपनैतैकमउमिरिजेहि
 होवैवरनसमान सुंदरसरलसुसिलिनीतियव्याहैमतिमान १ चौपाई और
 होइतियकोजोआसा बरनक्रमहिव्याहैसहुतासा १ जज्ञवेदपढ़िबोअरुदा
 ना धर्मदुजातिनकरप्रधाना २ वेदपढ़ाउवलीबोदाना औरकराउबजज्ञन
 नाना ३ यहहैब्रम्हनहोकोधर्मा विप्रजीवकायहोसोकर्म ४ नसैतेजतपज
 सलैदाना असजोमनहिकरैअनुमाना ५ वेदपढ़ावैजज्ञकरावे यहिविधिनि
 जजीविकाचलावे ६ याहुमेजोदोषविचारै सिताबीनितौकरैअहारै ७ जगसु
 षहेतविप्रवपुनाहौ तपव्रतहितदुजतनजगमाहौ ८ मरेअनंतकरतसुष

भोगू तातेतपहिकरैबुधलोगू १ सिलाबीनिजीबिकाकराई तातेउरसंतोबहि
 भराई १० ताकोमननिमेलकैजातो मोपदमहप्रेमहिअधिकातो ११ ऐसेपुरुष
 भवनहूमाहो निवसिलहैमेरेपदकाहीं १२ दोहा दुषितविप्रजोहासममते
 हिजेकरहिंउधारतिनकोआपतितेअवसिमैदुजकरहुंउबार १ चौपाई जि
 मिजलबूडतवोहितपावै ताकोआसुसोकमिटिजावै १ तैसहिदीनपरयनः
 जनको करहुंउधारबिलमनहिछनको २ भूपतिसुतसमप्रजनविचारैप्रजा
 सोकसबगोतिनिवारै ३ जोभूपतिकेउरदुषहोवै तौकरिमोरजानतेहिषा
 वै ४ जिमिगजफंस्यागजेसउबारै तैसहिज्ञानसकलबुधदारै ५ होयबोर
 थारैधुवधारा तपिनसकैगोब्राह्मनपीरा ६ ऐसोजोजगहोयभुवाला सोस
 बपापजारितकाला ७ चढिकैभानुसमानवेमाना लहिकैवासवतैसनमा
 ना ८ मोपुरकोहठिकरतपयाना तहंपावतहैमोदमहाना ९ विप्रहिंजोवि
 पत्तिपरिजावै वैस्पृष्टतिगहिकालबितावै १० अथबाळत्रिदत्तिसउंछाहू
 घडूबांधिकैकरैनिबाहू ११ पैनहिकरैनीचसेवकाई नौचहिसेवतधर्मेन
 साई १२ दोहा जोब्रौकोआपदाकमैविवसपरिजाय वैस्पृष्टितोकरिसहालेदुनिवा
 हचलाइ १ अथबाजीबहिषेतिसिकारै अथबाविप्रवेषकोधारै १ पैनहिकरैनीचसेव
 काई नौचहिसेवतधर्मेनसाई २ वैस्पृष्टिआपदजोपरिजावै स्पृष्टतिकरिकाभलावै
 ३ जोभूद्रहिबिपत्तिपरिजाई करैजीविकागूथिचढाई ४ पैनिजजंबविपत्तितेछूटै तब
 निजनिजसबधर्महिजुटै ५ पढिकैवेदहोमकरिबानी देवनकोपूजैसुभमानी ६ पूजैपि
 तरनस्वधाउचारी बलिहैभूतनकरैसुपारी ७ करितर्पणपूजैरिषिकाहीं मनुजनकोअ
 नाहिकमाहीं ८ सबजोवनकोअंतरजामी मोकोजानतरहैअकामी ९ बिनअधर्मजोप
 नमिलिजावै ताहीतेनिबोहचलावै १० तैहिधनतेमयकरैसदाहीं पालैपोषैभूत्सनका
 हीं ११ जद्यपिहोदुक्कुं बहुगेहू नहिकुंडुबमहकरैसनेह १२ दोहा भूलेमेरोभजननहि
 लहिसुषदुषमतिमान जगसुषसमसुषस्वर्गकोकरैअनितअनुमान १ चौपाई पुत्रद्वार
 आदिकपरिवार पथिकसंगसमकरैविचार २ येसनबंधीदेहहिकेरे देहनसेनसिज
 यधनेरे ३ नींदहिभरिजिमिस्वप्रविलोकै नींदतजेनहिसुपनहितोकै ४ यहिविधिक
 रिकैसुमतिविचार अतिथसीसनिजबसैअगार ५ करैनकाहसोकबुमोह करैनकाह
 पेहठिकोह ५ यहिविधिवसैजोकोउग्रहमाहीं ग्रहबंधनलागैतेहिनाहीं ६ कोजन्मध
 रिभक्तिहमारै पूजाकरैविभवअनुसारी ७ विप्रजोगमयकरैअकामा अपैमोहिकर्मनिमति
 धामा ८ रहैपुरुषकोजबभरिजीवन तबभरचमेरहैसुपितमन ९ अथवापुत्रभयेवनजा
 वै संन्यासीकैमोपदध्यावै १० यहिविधिकरैग्रहस्तजोकार्म अवसिमुक्तिसोलह

तसुधर्मा ११ फंसोगेहकेफांसआलसी निजविततियसुतलषनलालसी १२॥
 दोहा कृपिनमंदमतनारिबसमानतहमहुहमार मोरभजनकबहूँनकिय
 भोगतविषैअपार १ चौपाई कहतहायमातापितुमेरे बूढभयेनहिकामहि
 केरे १ कहतकोउवालकहैछोटे नातीअबैभयोनहिमोठो २ मोहिविना
 इनकहकोपालो मेरहिहोपरकोजजाली ३ ल्यायोव्याहिनदेयहनारी ता
 कौकिमिसुधिदेहुधिसारी ४ मेहीकुलमेंकरताअहहूँ इनकोतजिविराग
 किमिगहहूँ ५ मोहिविनकोअनेकउहिमकरि यहपरिवारपालिहैसुष
 भरि ६ मेरेमेरेसकलमरिजैहैं आयपरोसिहुनहिरंगवैहैं ७ यहिविधिप
 रोमोहकीफांसी दुषहुजानिनहिहोतनिरासी ८ मातपितासुतनारिम
 रोलषि रोवतहैजगमहअतिदुषचषि ९ तबहूसठैहोतनहिज्ञाना भै
 हूमरिहोइनहिसमाना १० सुषदुषहोमेंजन्मबितावै मेरोपदकबहुनहि
 व्यावै ११ जैसेसठबहुबसिग्रहमाहो भोगविषैसुषनाहिअधाहो १२ दो
 हा फंसोमोहकेफांसमेंमहामंदमतिलोग मरेअवसितेकरतहैमहानरक
 दुषभोग १ इतिसिद्धिओमन्महाराजाधिराजओमहाराजाओराजाबहादुर
 रबाध्वेशओविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिओमहाराजाधिराजओम
 हाराजाओराजाबहादुरओकसचंद्रकृपापात्राधिकारिओरघुराजसिंह
 जदेवकृतैओमद्भागवतेशानन्दाम्बुनिधौएकादशस्कन्धेससदसत्तर
 गः १७॥ ॐ ॥ ॐ ॥ दोहा॥ श्रीभगवानुवाच॥ वानप्रस्थकेधर्मसब
 अवर्मेदेहुसुनाय तोजेपनकोआयुषजबजनकीरहिजाय १ चौपाई तब
 सोंपैपुत्रनकहंदाग अथवाजोनहिहोयकुमारा २ तोअपनेसंगलैकैना
 रो वनगवनेपंडितअविकारी ३ कंदमूलफलभोजनकरई वल्कलवसन
 सरोरहिंधरई ३ अथवात्रिनपत्रहुभृगचर्मा धारैतियजुतअवसिसुक
 र्मा ४ केसरोमनषवारहुगणै तनमलधोवननहिअभिलाषै ५ करैदास
 कीनाहिमुषारी मज्जनकरैत्रिकालसुषारी ६ तनअरुपत्रबिछाईविता
 ला धरतीसेनकरैसबकाला ७ पंचअग्निग्रीषममैतापै तनआवरनक
 रैनहितापै ८ बर्षारितुजलधरजलधारा तनमहधारनकरैअपारा ९ सि
 सिरहुमाहिंजलासैपाहो रहैकंठभरिसोजलमाहो १० पकोकालअरुपाव
 ककेरो पायफलनअसवेदनिवेरो ११ कुटोउल्लूलओरपचाना करै
 ताहिभोजनमतिवाना १२ दोहा छीलजायजोदंतसोसोउवनवासीपाइ
 भोजनहितनिजहाथसोलैअविबनजाइ १ चौपाई देसकालवलजान

नवारो करै न बासी क बहु अहारो १ कालविहि न बन वस्तु न तेरे सुर पूजै करि
होम धनेरे २ मोहि पूजै नहि पसुन संघारी करै अग्नि होत्रे अविकारी ३ करै
दस अरु पूरन मासा करै वेद विद्वानुमासा ४ यहि विधित पकारि दुर्बल
होई पैत पकरै जन्म भरि सोई ५ यहि विधित पकारि मोहि अवराधै सोरि
षिलो कलहत विन बाधै ६ रिष लोक दुते फेरि सुजाना मेरे सुर को करत पमा-
ना ७ ऐसो करि कलेसत पकाहीं देत लगाय कामना माहीं ८ नाते को उम्
रुष है नाहीं कै जाते तपता सुवृथाहीं ९ करन करत तप जवन वासी होई
जरा जर्जर मति रासी १० ॥ करि न सकै तप का पत अगा तबरंगि मेरे प्रेम हिरंगा ११
अग्नि होत्र पाव क उर राधै चिता बनाय करै तन पाधै १२ होहा अथवा होई
विराग अतित नहु सक्ति कहु होई तो पाव क उर धाई कै लोक अनित्य हि जोई
१ चौपाई बान प्रस्थ को धर्म हित्यागी यहि विधि होवै जती विरागी २ मोहि पूजि
जुस शास्त्र विधाना वैरि तु जन सव वस्तु सुजाना ३ कोडि सकल जग सुष की-
आसा जग महुं विचरै सहित दुलासा ४ जो अस होत नाहि सुर आई करै विव
न बहु वेष बनाई ५ संन्यासी कहुं देव विचारत हमहि निंदि वैकुण्ठ सिंहा
६ ७ जो पट पहिरन चहै नवीना पहिरे अचला अरु कोपीना ८ दंड कमंडल
गहै सदाहीं तजी वस्तु धारै कहुनाही ९ प्रेजे आपति तौ मति धीरा धरै और
रक्षनै सरारा १० जती निरिष अगै पग धरई बसन छानि जल पाने न करई ११ सत्य
पूत बोलै सुष बानी मन प्रसन्न जेहि करै सुजानी १२ मौन हि दंड अहं बानी को दंड अका
मत नहि ज्ञानी को १३ प्राणायाम भित्त को दंडा मही जती को अहं विदंडा १४ दोहा तीन दंड
जा धरत न विधरत बंस ही दंड ताको उह वजानिये जती पर पापंड १ चौपाई चारि बरन मै

भाषा होई २ गायत्री पठन ताप ३ पाप ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

मतिसेत १ पुन्यदेसवनसरितनमाहीं विचरेनतीअकामसदाहीं २ बहुधा
 वानप्रस्थतेमोगै तौममतामोहेदुतलगै ॥ ३ लषेअनित्यजगतसबकाला तजे
 नेहदुहुलोकविसाला ४ मायाकाजजगतकहंजानी निजसरूपलषितजैविज्ञा
 नी ५ अबसुनपरमहंसकीरीती जोसबतजिकियमोमहप्रीती ६ छोडिजग-
 तभ्रमकरैविरागा करैज्ञानकरिममअनुरागा ७ चारिहुआश्रमदेद्विहाई
 होडैमनआसासमुदाई ८ बालकजडगोवृषभसमाना विचरैपरमहसम
 तिमाना ९ वैकलसरिसबकैबहुबांनी परमहंसमेरेजोधापी १० करैवेद
 कर्मनिकछुनाहीं धरैपण्डनहीतनमाहीं ११ करैकबहुनहिहेतविबांदा ग
 हिकोहुपसकरैनहिवादा १२ दोहा सषचादसोईअहैजामेममजसनाहि सो-
 कबहुमुषनहिबदैरगोप्रेमरंगमाहि १ चौपाई कोहुनहिडरैनहीडरवावै कटु
 कनचनसबकैसहिजावै १ करैनकाहकोअपमाना तनहितकरैनवैरविधाना
 २ उधवमैआपकसबमाहीं जिमिबहुजलपात्रनससिछाहीं ३ बैरकिमोजोका
 हुसोज्ञानी तौमोसोदियवैरहिठानी ४ समैमाहिजोमिलैनभोजन सौनविषाह
 करैअपनेमन ५ भोजनमिलैमोदनहिमाने मिलबनमिलबदैबबसजानै ६
 पैभोजनहितकरैउपाई जातेनहिसरीनसिजाई ७ तनकरैहेहोतहैज्ञाना ॥
 तातेपावतमोसमहाना ८ अन्नवसनसज्जादिककोई अपनेतेमिलिजावैसा
 ई ९ ताहीतेनिर्वाहचलावै तासुहेतनहिजननलगवै १० मज्जनआचमनहु
 अचारा औरहुजेहैनेमअपारा ११ परमहंसविधिसोनहिकरई निजमतिकेअ
 नुसरअनुसरई १२ जैसेमैखतत्रसबभांती लोलाकरतरहोदिनराती १३ दोहा
 जातिसुरतितेहिरहंनैनहिरयोमदिमैदेह जरीरज्जुजेहिविधिरहतिमिरह
 तीतेहिदेह १ चौपाई अबऔरहुकछुसुनुमतिमाना जेहिविरागभानहिमम
 ज्ञाना १ सोममप्रेमीगुरुडिगजाई लोहिभक्तिउपदेसमहाई २ जबलोंहाइ
 नज्ञानविज्ञाना तबलगिसेवहिंगुरुहिसुजाना ३ माररूपमानैगुरुकाहीं
 सेवनकरैप्रतीतिसदाहीं ४ जाकोविषैभोगनहिबूटो ज्ञानविरागमोहिन-
 हिजुटो ५ तासुत्रिदंडपण्डउचारो धर्मकर्मतेहिदथाविचारो ६ सोमोको-
 अरुदेवनकाहीं सेवनकरैप्रतीतिसदाहीं ७ महाअधर्मीविषैविलासी उ
 भैलोकसोदियोविनासी ८ जीवअहिंसासमतादोई भिक्षुकधर्मजानियेसो
 ई ९ वनवासिनकोतपअरुजागा जानहुमुष्यधर्मबडभागा १० जीवनदया
 जनुसुविधाना ग्रहीधर्मजुगजानुप्रधाना ११ सुनहुब्रम्हचारीकेधर्मा गुरु-
 कोसेवनकरैसुकर्मा १२ दोहा ब्रम्हचजेतेपतोषव्रतजीवदयाआचारसक

लब्रह्मचारी परमजानहुबुद्धिउदार १ चौपाई रितुमेंनारिगमनजो ठानै ब्रह्म
चर्जयहअहिनबपानै १ यहीब्रह्मचारीकोधर्मो जानुग्रहस्तनकेप्रदसर्मा २ स
बकोमेरीभक्तिमहार्द्र जानहुमुष्पधर्मसुषदाई ३ यहिविधिकरिनिजधर्मम-
हाना भजेअनन्यमोहिमतिमाना ४ मोरभाउसबजियमेराधै सोममभक्तिसुधा
रसचाधै ५ यहोभातितेऊबवपारे होहिंदासजगजीवदमारे ६ मैहोंसबलो
कनकरूखामी उतपतिस्थितिलैकरबहुनामी ७ मोरिभक्तिजाकेहियहोईऊ
धवमिलतमोहिहैसोई ८ करिनिजधर्मअमलमनभयऊ मेरीरीतिजानिजो
लयऊ ९ ज्ञानविज्ञानसहितसोप्रानी मोपुरगमनतदुतमतिषानी १० यहजो
वर्नआश्रमनिधर्मो ॥ कस्योअचारहुतक्षनकर्मा ११ मोरिभक्तिजुतजोयहक
रई सोविकुंठबसिअतिमुदभरई १२ दोहा यहपूछ्योउडूवजोमोहिसेस
बदियोबताय भक्तिधर्मजेहिभांतिकरिमोहिमिलतजनआय १ इतिसिद्धि
श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरचांधवेशश्रीविश्वनाथसिं
हदेवात्मजसिद्धिश्रीनहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचं
द्ररूपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजुदेवकृतश्रीमद्भागवतेआनन्दासुनि-
धौएकादशस्कन्धेअष्टादशस्तरंगः १८॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच
दोहा शास्त्रजथारथअर्थजुतजानैजौनसुजान आतमअरुपरमात्मकोजा
हिहोयसतज्ञान १ चौपाई तर्ककरैसालैअनुसारा मायाकृतजानैसंसार
१ ज्ञानरूपसोजीवहिमानी तेहिअपैमोकोसुषपानो २ ज्ञानीकोमैपरमपि-
यारे मानतफलअरुफलदातारो ३ स्वर्गऔरअपवर्गहुकाहीं मोतेंप्रियमा
नतकबुनाहीं ४ ज्ञानविज्ञानजुतजोप्रानी लेतविलक्षणसबतेमानी ५ ता
तेज्ञानीअतिप्रियमोको लख्योज्ञानविनमोहिअबलोको ६ तपश्रुतीरथज
पअरुज्ञाना करतनपावनज्ञानसमाना ७ ज्ञानभक्तिकेलेसहुकाहीं जप
तपतीरथपहुचतनाहीं ८ तातेमोहिगुनिजियउरवासी ज्ञानविज्ञानसहि
तमतिरासी ९ भक्तिभावतेभजियेमोही अबनहोहुभवसागरछोहो १० ज्ञा
नविज्ञानजज्ञकारिप्रानी सबमपफलदायकमोहिमानी ११ लेहिसिद्धिसुनि
बहुनठदारा उतरिगयेभवसागरपार १२ दोहा जियमेउडूवहैनहोंत्रैजमा
दिविकार येविकारहैनहिकेऐसोकरहुविचार १ चौपाई हैनहिआदिअंत
हनाहीं मधिमहगुनहुविकारहिकाहीं १ आदिमदिअंतहुजोहोई आत्मानि
त्यकहैसबकोई २ सुनिमधुसूदनकीअसबानी उडूबकसैजोरिजुगपानो ३
उडूबउवाच विरतिविज्ञानसहितजोज्ञाना करिविस्तरभापहुभगवाना ४॥

विधिसिबदुर्लभभक्तिहारो मोसोपुनिप्रभुदेहुउचारी ५ जेभवसागरमा
 हपरेहैं त्रैतापनतेतपितपरेहैं ६ तुवपदछत्रसुधास्त्रवजोई ॥ तिनविनति
 नहिनरक्षकहोई ७ भवविलगिरेकालअहिकाटे तदपिछुइसुषठाट
 दिठाटे ८ तिनकीवचनसुधारससींची विलतेलेहुहाथमहषांची ९ मुनि
 ऊधवकेवचनअतोले करुनाकरकरुनाकरिबाले १० श्रीभगवानुवाच स
 पाप्रस्तुतमजीयहकीन्हो सुनहुतासुइतिहासप्रवीनो ११ भारतजुइभयेजेहि
 काला भयेनाससबबीरबिसाला १२ दोहा तबकुलनिधनविलोकिकैध
 र्मभूपदुषपाय सरसज्जाभीषमपरेतहांगयेजुतभाय १ चौपाई गयेहमहुतिन
 केसंगमाहौं जुरेमुनीसअनेकतहाहौं १भीषमसोसादरतेहिकाला पृच्छतभेबहु
 धर्मनुवाला २ मुनिबहुधर्मधर्मेनृपआखे मोक्षधर्मपृच्छतभेपाखे ३ मो
 क्षधर्मभीषमबहुभाषे नृपसौंकछुछिपायनहिराषे ४ सुनेभीष्मदेवहिमु
 षजोई ऊधवतुमसौंवरनहुसोई ५ अहामक्तिविज्ञानविरागा ज्ञानसहि
 तभाष्याबडभागा ६ प्रकृतिषुरुषमहताअहंकारा पंचविषेइदूइदग्यारा
 ७ पंचभूतऔरहुगुनतीना अष्टाविसतितत्त्वप्रवीना ८ इनमेंआतमयेक
 सरूपायहीजानिबोज्ञानअनूपा ९ मोहिजगअंतरजामिविचारै ममकृतउ
 तपतिथितिसपारै १० आदिअतअरुमडिहुमाहौं सतसोईजोरहतसदाहौं
 ११ तनतेदूजेतनमेंजाई विनहुसरीरसोइरहिजाई १२ यहैजानिबोजानि
 विज्ञाना अबवरनहुवैराग्यविधाना १३ दोहा श्रुतिप्रत्यक्षइतिहासअरुचौ
 ओहैअनुमान इनमेंनिश्चैहोतनहिबिनवेहातनिदान १ होतयहीविदा
 ततेतनतेविधिपरजत यहजगदुषदअनित्यहैकर्महिफलमतिवंत २ चौपा
 ई असबिचारितेहिकरहिननेहु यहविरागगुनविनसंदेह १ भक्तिजोगतो
 पहिलेगायो पैतुमसुननफेरिललचायो २ तातेपुनिकैदेहुसुनाई प्रथमसु
 नहुसाधनमनलाई ३ मेरीकथासुधामतिमाना श्रवनसप्रीतिकरैनितपा
 ना ४ कीर्तनकरैचरित्रहिमेरो पूजनकरैसप्रेमघनेरो ५ करैपाठपूजौकेअ
 ता रामायनमागवतौलसता ६ सादरसेवनकरैहमारा अरुप्रनामसाष्टांग
 उदारा ७ मोतैअधिकमोरहासनकी पूजाकरैविनावचनकी ८ सबजीवन
 महमोकहदेखै मोतैअधिकभक्तममलेखै ९ ममहितकरैलौकिकहुकर्मा
 सहजेकहेनामसुभधर्मी १० मनकोमोपददेइलगाई कामकर्मसबदेइवि
 हाई ११ मेरीहितबहुधनकुलगावै मोहिनिवेदभोजननितपावै १२ दोहा
 ममलोखामहसुमतिनितकरैप्रमोदअनेक मोरविरोधी होइजोतेहितन

तकैनेनेक १ चौपाई जपतपबलमषनेमहुसाना ममप्रसादहितकरैसुजा
 ना १ ऐसोधर्मकरैजोकोई आतममोहिनिबैदेजोई २ ताहिहोतिदृढभक्तिह
 मारी सकलमनोरथपूरनहारी ३ पुनिकबुताहिरहतनहिबाकी मैमिततोसु
 धिछोडिरमाकी ४ धारिसवोगुनकरिसमताई जोमोमेमनदेइलगाई ५ ताहि
 विभोअरुधर्ममहाना मैबकसौवैराग्यविज्ञाना ६ जोमोहिछोडिविषैरसभोगै
 कबहुनदेहिदुष्टतभवोगै ७ देधिपरतसिगरोविपरीती होतअधर्महिमा
 हधतीती ८ ऊधवधर्मजानियसोई जातैमोरभक्तदियहोई ९ मेरोराषव
 सवयलभाना सषाजानुसोईविज्ञाना १० करैजोविषैभोगकरत्यागा ताको
 जानहुविमलविरागा ११ अणिमादिकसिधिमिलिबोजोई अहोमहापे=
 स्वर्गहिसोई १२ ॥ दोहा सुनतरुकिनीरमनकेवचनअवनसुषणानि॥
 पुनिपूछ्योऊधवसुमतिजोरिजलजनुगपानि १ उडवौवाच चौपाई कै
 विधिकेजमनेमकहावै कहिकोसमअरुदमकविगावै १ कौनतितिक्षाअ
 हैसुरी कौनधौरतादेहुउचारी २ कौनदानतपकौनसरता कौनसत्त
 रिनकौनकूरता ३ कौनत्यागअरुकाप्रियधनहु कहमषकहांदक्षिनाभ
 नहु ४ कौनपुरुषकोबलभगवाना कौनविनोकालाभमहाना ५ काविद्या
 काहैप्रभुलानू काश्रीकासुषडुषजबुरानू ६ कोपंडितकोमूरुधैअहई कौ
 नकुपयकेहिसुपयहिकहई ७ कहाँस्वर्गकानरकमहाना कौनबधुका
 अहैमकाना ८ कौनदरिद्रकोधनमाना कौनकृपिनकोहईसबषाना ९
 येतेप्रलुऔरविपरीती मोसोबरनहुकरिअतिप्रीती १० ऊधवप्रलुसुनत
 सुषदाईउत्तरदेनलगैजदुराई ११ श्रीभगवानुवाच सषाअहितातत्यअ=
 चोरी लाजअसंगधनधरबनजोरी १२ दोहा ब्रह्मवर्जअरुमौनताआस्तिक
 ताअरुधीर क्खमाअमैयेद्वादसोजमजानहुमतिधोरा १ चौपाई जपतपअह
 होमअचारा अतिथनकोकरिबोसतकारा १ तीर्थोठनअरुपरउपकारा
 गुरुसेवनसंतोषअपारा २ मनकोनिर्यलकरबसुजाना द्वादसकविनेम
 बषाना ३ प्रवृत्तिनिवृत्तिहुकेअधिकारी येजमनेमसवैसुषकारी ४ अति
 मैमोमहबुद्धिलगावै ऊधवसोईसमकहवावै ५ इंद्रिनकोअपनेनसरा
 धै ताकोदमश्रुतिशास्त्रहुभाषै सषाकठिनसहिबोदुषनाना ताहितितिक्षा=
 कहतसुजाना ७ रसनाऔरकामसुषजीतब थीरजताहिकहतहैकबिसब ८
 करैनकोहुप्रानिनकहैपीरा परमदानतेहिकहमतिधोरा ९ करबसकलभो
 गनकहैत्यागा यहैकहावततपबडभागा १० त्यागबअपनोकुटिलसुभा

ऊ० यहै सरता कह कविराज ११ मोक है सब यल देष ब्यारे यही सत्य कविसक
लउचारे १२ दोहा ससमनो हरवचन जोरित कहवै सोई बैर अकाजहि कोक
रबयही करता होय १ चौपाई त्याग बकर्म कर बअभिमाना ताको तोच कहत
मतिमाना १ ळैबो नहि धर्महि कल आसी ताहि त्यागि भाषत नति एसी २ धर्म
हि प्रिय है घन सब काला सषामही है जाग विसाला ३ करि बोझान भक्ति उप
देसा यही दक्षिना गुनहु हमेसा ४ सब ते बल है यह बल भारी पानायामहि क
रै सुषारी ५ ज्ञानादिक षटगुन जे मेरे तेई है ऐस्वर्ज घनेरे ६ होय जाहि मम
क्तिमहार्द या ते अधिक नला भेदाई ७ तजवतियहि सुरमानुषमाना ॥ वि
यापही जानु मतिमाना ८ नीच कर्म मह होय अप्रीती यही लाज की जानु हरी
ती ९ सब मे कर बअचाह सदा हीं यहा कहत है कवि श्रीकाही १० सुषदुष
समनहि मानब जोई यह सुष ते सुष और न होई ११ निरत विषे सुष रहब स
दाही यह दुष ते दुजो दुष नाही १२ दोहा बंधमोक्ष को जान तो सोई पडित म
तिमान मूरुष सोई कह्यो जाके तन अभिमान १ चौपाई मेरो भक्ति मार्ग
है जोई ऊधव सुपय जानिये सोई १ मेरो भक्ति विमुष है जावे सोई कृपथ कु
रीत कहावे २ उदैस तो गुन की मनमाही कहत स्वर्ग कवि जन तेहि काही ३
जबै तमोगुन हिय अधिका ना सोई कह्यो वतन र कमहाना ४ गुरु समब
धुदुतिय जगनाही सषामोर वपु गुन गुरु काही ५ जो जग मेय हम नु जसरी रा
तोई ग्रह जानहु मति पीरा ६ जाके गुन मह सब जन राखो सोई धनी जगत
महताचो ७ जानहि तोष करै जगमाही कहत हलि दीक वितेहि काही ८
जोइ दिन कालिये नजीती सोई रूपि न भरत भवभीती ९ रंग्यो विषे सुष मह
नहि जोई ईस समर्थ कह्यो वत सोई १० करै जो कोई गुन मह संगी सोइ जा
नहु विपरीति प्रसंगा ११ उद्वप अकि ये तुम जे ते भेउ तरदी न्यो सब ते ते
१२ दोहा लक्षन ते गुन दोष के बहुत कहे ते काह दोष दोष गुन देषि बा गुन
न लषव तेहि काह १ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाब
हादुर बांधवेश श्रीविष्णुनाथसिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहा
राजा श्रीराजाबहादुर श्रीकृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्रीरघुराजसिंह जूदेव
कृते श्रीमद्भगवत् आनन्दाभ्युनिषौ येकादशस्कन्धे एकोनविंशस्तरंगः ॥
१९॥ ४० ॥ ७ ॥ दोहा उत्तर सुनिसब प्रश्न के ऊधव बुद्धि सुबुद्धि बोलत
भोकर जोरि के ज्ञान विज्ञान प्रबुद्धि १ उहवौ वाच चौपाई विधिनिषेध तुवसा
स न वेदा ॥ ता सुप्रथम असकियो विभेदा १ जो विधिकरै पुन्य फल होवै करीनि

पिङ्गपापसोजेवि २ अचगुनदोषनदेषनकहेऊ तातेमोहिसंदेहअतिभय
 ऊ ३ ननआअमहुचारिउचारे ऊचनीचहेजातिअपारे ४ द्रव्यदेसबयकाल
 हआदिक कसोस्वर्गनरकहुमरजादिक ५ विनगुनदोषलषेजवुराई विधिनि
 षयजोतुमहियेगाई ६ तमिकेहिविधिहोइविस्वासा विनविस्वासकिमिलहै
 हुलासा ७ पितरदेवअरुमनुजनकेरो तुवभाषितश्रुतिनेननिवेरो ८ विना
 वेदस्वर्गहुअपवर्गो जानिपरतनहिदुषसुषवर्गा ९ साधनसाध्यपरतन
 हिजानी तातेसकामोहिमहानी १० जानेविनगुनदोषनकाहीं किमिकल्पा
 नहोतजगमाहीं ११ जानिपरतगुनदोषदेवते पुंनपापहैमहीभेदते १२ दो
 हा यहसकाअबमिटतिनहिहोतुमदेहुमिदय सुनिउद्भवकेवचनअसपु-
 निबोलेजदुराय १ श्रीभगवानुवाच चौपाई ॥ करनमनुष्यनकोकल्पाना ती-
 निजोगभैकियोबचाना २ कर्मज्ञानअरुभक्तिहुजोगू सोजानहिसिगरेमुनिलो
 गू २ पावनकोकल्पानसदाहीं चौथउपायअहैकहुनाहीं ३ देहिकर्मफल
 सकलविहाई तिनकोज्ञानजोगसुषदाई ४ चहहिकर्मफलजेनभारी ति
 नकोकर्मजोगसुषकारी ५ कौनिहुभाग्यउदैभैभारी भईकथारुचिसुननहभारी
 ६ भक्तिजोगतेहिप्रदकल्पाना जइपिनभयोविरागविज्ञाना ७ तबलौकरैकर्मब
 डभाग जबलौहियेनहोयविरागा ८ तबहींलौविरागसुषकारी जबलगिरुचि
 नहिकयाहमारी ९ जोनिजधर्मेनिरतमातिधामा करैकर्मजनसदाअकामा १०
 सोनहिस्वर्गनरककहुंजाबै जौनपापमहचित्तलगावै ११ यहीलोकमहरहैबह
 देह तजिअपसुचिक्खैधर्मसनेह १२ पायविसुहुज्ञानमतिमाना लहतअनुग्र
 हमोरमहाना १३ दोहा भक्तिमोरिजबलहतहै उपजतजबअनुराग तबमेरपर
 कोअवसिगमनकरतबडभाग १ चौपाई स्वर्गदुओरनरककेबासी रहतम
 नुजजन्महिकेआसी १ भक्तिज्ञानसाधकमतिधारा जानहुयेकहिमनुजसरी
 रा २ सुरदुर्लभमेरोपदप्रेमा जोहैअतिछेमहुकरछेमा ३ जसजनचहतनरकक
 हनाहीं तसवुधचहैनस्वर्गहुकाहीं ४ यहलोकमहकरैननेह अतिअभिमान
 होतयहदेह ५ भक्तिजाततातेसबज्ञाना विषेभोगमहरहतलोभाना ६ तातेन
 हिकेमनुजसरीरा जानेमृत्युनिकटमतिधारा ७ जबलौयहतननाहिनसाई त
 बलौमोसहिकरैउपाई ८ जिमितरुवरमहकियेअगारा तेहिकाटेकादधारिकु
 वारा ९ जयलौनरुकहुंकाटिनडारै तबलौपक्षीअननसिधारै १० तबहीलौसुष
 लहतमहाना नहिकलेसकोलहतनिहाना ११ ऐसहिवनकीआमुषकाही ॥ निशि
 वासरनितकाठतजाहीं १२ दोहा तातेतनकोनेहतनिभवसागाहिडराय तजिकु

संगलहिभक्तिमम अपनोलेयबनाय १ चौपाई ॥ नरकस्वर्गअपवर्गहुकेने ॥
साधनमनुजसरीरनिवेरो १ अतिदुर्लभमिलिवोपुनियाको देवहुलहनचहत
हृदियाको २ भौसागरकोवोहितजानो ताकोगुरनाविकअनुमानो ३ ममप्रेरि
तलहिभक्तिबयारी यहैपारपहुचाबनिहारी ४ ऐसीनरतननावहिपाई ॥
जोभवसागरनहितरिजाई ५ तोहिसमपूरुषकोजगमाहीं गुनुआतमघाती
तेहिकाहीं ६ जोकर्मनिजानेदुषदाई तोचिरक्तआसुहिद्धेजाई ७ इंद्रोजी
तिअचलमनकरिके मोहिलगावैदिहताधरिके ८ तबहुजोकरैचित्तचप
लाई तबककुविषयहुदेहुलगाई ९ कमक्रमसोतेहिबसकरिलेई बस-
हिभयेपुनिजाननदेई १० मनकोकरैनकबहुंविस्वासू दगाहारजानैनिज
गासू ११ भलीभाँतिजबमनबसहोई तबपावतअनंदअतिसोई १२ दोहा
मनकोकरवअचंचलोपरमयोग्यहजान ताकोक्रमक्रमसोंकरैअपनेव
समतिमान १ चौपाई बिगरोतुरंगजौनमुहजोरा तजिमगगमनतऔरहुदोरा
१ ताकोककुबढायमुरकावै तोतुरंगअपनेबसआवै २ ऐसाहिविषैचपल
मनजोई निकसिजातहैबरबससोई ३ ककुककुविषैभोगतेहिदेकै क्रमक
मसोअपनेबसकैकै ४ मोपदमहंपुनिदेहुलगाई तोमनअवसिअचलद्धेजा
ई ५ जोममपदमहमननहिलागै तोयहभौतिकरैबडुभागै ६ प्रथमप्रकृति
तेजगप्रगटाई पुनिप्रकृतिहिमहदेहिलगाई ७ जबलौअचलनमनद्धेजावै
तबलौयहोकरतरहिजावै ८ जाकोमनतैभयोविरागा पैमनअचलनभोब
डभागा ९ तोहठिकरैजोगुरुउपदेसै तोमनहोवैअचलहमैसै ॥ १० ॥ कहैंज
माहिजोगपथजेते ज्ञानविज्ञानऔरहैतेते ११ औरकरैमनध्यानहुपूजनतो
बसद्धेसुमिरतमोहिकोमन १२ दोहा जोप्रमादबसकबहुंककुनिदिकर्म-
द्धेजाय तोअघज्ञानहितेजरतकरतनऔरउपाय १ चौपाई निजनिजधर्म-
हिप्रोतिप्रतीती सोउपायनासतिअघभीती १ ज्ञानोभक्तनकोमतिमाना औ
रनाप्रायश्चित्तविधाना २ अघनासनहितकियोजोकर्मा सोईताकोलगेअध
मो ३ सुनतप्रीतिमैकथाहमारी दियोसकलसुषभोगबिसारी ४ सकलकर्म
जान्योदुषदाई पैनतिनहिजोसकतविहाई ५ तोकरिमोहिमहद्रिहविस्वा-
सू करैभक्तिकरिप्रोतिप्रकासू ६ विषैभोगनिदतमनमाहीं क्रमक्रमतेत्याग
ततिनकाहीं ७ भोगतविषैमोहिजोभजतो सोऊपुनिभबनिधिनहिब्रज-
तो ८ भक्तिजोगतैबारहिवारा भजतमोहिजोभक्तहमारा ९ ताकैहियविसेषि
मैआऊं विषैबासनासकलनसाऊं १० छूटिजाइसबजियकोगाँठो सिगरी

संसेदेहुडकाटी ११ कामकर्मवैजावहिछीना निरषतमोहिहियजबहिप्रवी
ना १२ दोहा मोरभक्तजसभक्ततेतुरतमिलतमोहिकाहिं तौसोज्ञानविरागते
मोकोपावतनाहि १ चौपाई ॥ भर्मकर्मकरिजोफलपावे तपहुदानतेजोमिलिज
वे १ तीर्थगमनतेनेमव्रतादिक जोफलपावतहैश्रुतिनादिक २ जोफल
पावतकिहेविरागा ज्ञानहुतेजोफलबडभागा ३ येफलसकलसषाअन
यासू नक्तिहितेपावतममदासू ४ स्वर्गऔरअपवर्गविकुठा बहतभ
क्तिजोबुद्धिअकुठा ५ तौदुर्लभकहुहैतेहिनाहीं यहसिद्धांतगुनोमनमा
हीं ६ मोरभक्तसज्जनमतिधीरा येकांतोनासकभवपौरा ७ तिनकोजदपिमु
क्तिहमदेही तदपिभक्ततजिमुक्तिनलेही ८ सबफलतजबपरमक
ल्पाना यातैंअधिकधर्मनहिआना ९ जाकेहोतनकहुफलआसा सोई
भक्तिहहतममदासा १० येकांतीजभक्तहमारे समदरसीहैंसाधुउदारे ११ प्र
कृतिहुपरममरूपमिलापी तिनगुनदोषहोतनहिपापी १२ दोहा यह
पथमेरेमुषकथितचलेजोकोऊसुज्ञान रूपजानिममसोलहतममपुरमोदम
हान १ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांध
वेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
राजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्ररूपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृते
श्रीमद्भागवतेशानन्दाश्विनिचौएकादशस्कन्धेविंशस्तरंमः २० ॥ ॥ ॥
श्रीभगवानुवाच दोहा गुनदोषनकेप्रश्नजोतुमकीन्होमतिमान सोतुम
सौंविस्तरसहितअबमेकरौबषान १ चौपाई ॥ कर्मज्ञानभक्तिहुसुषदाई
यहममभाषितपथविहाई १ तुच्छविषेभोगतसुषजोई परतअहोभवंसा
गरसोई २ निजनिजअधिकारनमहप्रीती सोगुनहैअसकरहुप्रतीती ३ जेनिजीनज
अधिकारविहाई औरनमहमनदेइलगाई ४ सोइविपरीतिजानियेदोषू यहीदोषगु
नगुनहुअदोषू ५ पंचभूतकरिकैअनुमाना नदपिबस्तुसबअहैसमाना ६ सुद्धअसु
द्धहुतेहिमहजानी तजैअसुद्धगहैसुधरानी ७ धर्मऔरव्योहारहिहेतू तननिर्वाहहे
तुमतिसेतू ८ यहजोतुमसौंकहोअचारा सोसकामहितजाउउदारा ९ पंचभूतकृततन
निर्माणा तिनतेविधिपर्जतसमाना १० आतमदूसमानसबमाही जीवनधर्म
निजाननकाहीं ११ विधिअनेककियजातिहुनामा यहितेसिद्धिहोतसबका
मा १२ दोहा ऐसकालफलवस्तुकेद्वैगुनदोषविधान जातेगुनेस्वतंत्रनहि
कोऊज्ञानअज्ञान १ चौपाई जौनदेसमेंनहिमृगकारो तौनदेसअतिअसुचि
विचारो २ ब्राम्हनभक्तजहानहिक्कोऊ देसअसुद्धजानियेसोऊ २ स्पामहुमृ

गयेनहंनहिंसाधू तौनहुदेसअसुद्धअगाधू ३ मगधदेसअरुअगदुवंग
 हु जानिअसुद्धहि औरकलिगह ४ कीकठदेसअसुद्धअपारा तौनसौननद
 दसिनपारा ५ जेहऊपरजहं जमननेवास भूमिअसुद्धजानियेतासुद्धअ
 वसुनुकालअसुचिसुचिताता केसुतत्रसुधकालप्रभाता ७ जुगजामहिभ
 रिकैरसुकर्मा पितरकर्मअपरान्हसुधर्मा ८ द्रव्यसुद्धसोदकालसुजाना ॥
 जवैमिलैतबकीजेदाना ९ अवसुनियेअसुद्धजो काला जामेहोतनधर्मवि
 साला १० सोवरसुद्धकअसुचिसदाहीं तिनमेंजागजोगतपनाहीं ११ द्रव्यजहां
 मिलतीनहिंजोई नानाजहांउपद्रवहोई १२ दोहा तौनकालकोजानियेअहे
 असुद्धविसेषि धर्मकर्मनहिंकीजियेसोकोकालपरिषि १ चौपाई सुद्धअसुद्ध
 द्रव्यअबसुनहं भनतवेदजसतसमैभनह १ परसिमलादिअसुधियोहोई
 तनबसनादिसिद्धिजलधोई २ भैसंकाककुवस्तुनमाहीं विप्रवचनतेसुद्धसदा
 हीं ३ कुसुमादिकसुचिहेजलसीचे संषेजोगनदेवनगीचे ४ दृष्टिअकालके
 रजल दसदिनरहतअपावनसोई ५ कालकेरबराजलजानी असुचिति
 निदिनलौजेजानी ६ थोरोजलपरसतचडाला होतअपावनहैततकाला ७ हो
 दनहुतजलजहंसुनुताता पापिहुपरसतनाहिनसाता ८ जाकेहोइबहुतवन
 धाना ताकोअंसव्योहारबषाना ९ ग्रहनपरेकोपाकअनाजू राधैनहिंमोजन
 केकाजू १० जाहिमिलैनाहिपुनिकैमोजन सोतेहिषायजायनहिषोजन ११ परच
 रकोसुतककोअन्ता जायनहोजोधनसंपन्ना १२ दोहा सोवरसुतकअसुचि
 तालगतसुनेतेतात पैसोवरलागतनहींदसदिनकेउपरांत १ चौपाई वस
 नमलोनधनीनाहिधारे जेहिनिधनसोनविचारे १ गुनअरुदोषहुयहजगमा
 ही बालवदरोगीकोंनाहीं २ आतपतैअरुमारुततैरे सुद्धहोतहैअन्नघने
 रे ३ जलतेअरुछीलेतेदारु होतसुद्धयहकरौविचारु ४ सुद्धहोतगजदंतप
 राना वंसविसुद्धवारितेजाना ५ अगिनिपकेतेसवरसताता जानहुसुद्धहोत
 अवसाता ६ सुद्धहोतजलधोयेचर्मा धानुमृत्तिकातेसुभकर्मा ७ जातेजौनसु
 द्दकेजाई सोईतासुद्धनागाई ८ संसकारमज्जनतपदाना औरअवस्था
 वीजेसुजाना ९ संष्योपासनआदिकतेरे होतसरोरसुद्धसबकेरे १० सुद्धउपाय
 मुष्पसुनुजोई सुमिरतमोहिसपदसुचिहोई ११ मंत्रनकोजानियो प्रकार ४
 होमत्रकीसुद्धउदारा १२ कर्मसुद्धतबहींहठिहोई करिकैमोहअरपैजोको
 ई १३ दोहा कर्तामंत्रहुद्रव्यअरुदेसकालअरुक्रम होतजासुपदसुद्धयेतासु
 धुद्धहैधर्म १ चौपाई जाकेसुधिनहिषटोपदारा ताकोजानहुधर्मअकारथ

१ कहूं दोषगुण कहूं गुण दोष ताको ऐसी करहु समोष २ जयपिमज्जनधर्म-
 महाना पैरोगी कहं नहि मतिमाना ३ जयपिदानहु लेव अजोगू पै नदरिद्रिहि
 वेदनियोगू ४ जयपिअनुचितकुलकरित्यागा पै नदोषजेहि होत विरागा ५
 बोलवअसतिअजोगसदाहीं पै दुजधेनु हेतअघनाही ६ ऐसहिऔरहुलेहु
 विचारी कहूं गुणदोषदोषगुणकारी ७ जौनकर्मजाको है जोगू सो तेहि त्याग
 वअहै अजोगू ८ पतितनमदिरापियेन पापा दुजको अतिसैकारकतापा ९
 जतिन दोष है जगकरसंगा नाहि अहस्तन दोषप्रसंगा १० जै सोषडोसोई गि
 रिजावै धरनि परो तेहि को नगिरावै ११ क्रमक्रममलिनकर्मकहं छोडै क्रमक्रम
 सोसत धर्महि छोडै १२ यही धर्ममनुजन सुषरासी दैल कामभयमोहविना
 सी १३ दोहा चहतरहतजोविषै सुषता सुताहि मेराग ताते उपजत कामसु
 षदुषदायकबडभाग १ चौपाई होत कामते को धअपारा तेहि ते प्रगटत क
 लहडदारा १ भिटतकलहते सकलविवेक बुद्धिप्रभाव रहत नहि नेक २ बु
 द्धिगये करतो बडपापा तानेलहतनरकसतापा ३ बुद्धिविना आपनो परोयो
 जानि परत नहि जो श्रुतिगायो ४ जाको बुद्धिअष्टभैवाता तरुसमान जानहु तेहि
 गाता ५ सोसलेत भस्माकसमाना उपजत कबहुन ज्ञानविज्ञाना ६ प्रवृत्ति
 कर्मकरि स्वर्गहि जावै वेदपुरानशास्त्रजोगावै ७ ताको तात पर्जन्यमैन नहु सो
 तुमसावधान है सुनहु ८ विषवृत्तस्वर्गविनोद देषाई प्रवृत्तिकर्ममहदेतल
 गाई ९ क्रमक्रमते तेहु कां हछोडावै निवृत्ति मार्गमहताहिलगावै १० जै सेपि
 तुमुत कहं लषिरोगू नीमपवावन करत प्रयोगू ११ तेहि पहिले दरसायमिठा
 ई ताहि नौम पुनि देतषवाई १२ दोहा तासुमिठाई फलन ही फल है रोगविना
 स ऐसहि स्वर्गन वेदमततिनमतमुक्तिविलास १ चौपाई मित्रविषै सुषअ-
 रुपरिवार येजियको दायक दुषभास २ इनमें प्रथमहि ते संसारी फँसोरह-
 तममसुरतिविसारी ३ वेदवचनमें करि विस्वासा उभै लोकको चहत सुपा-
 सा ४ तिनको स्वर्गविषै सुषभोगू किमि करि है सब वेदनियोगू ५ जौनकर्मक
 रिजिय बडुवारा आवत जातरहत संसारा ५ वेदचहत जियमुक्तिह मेसा वेद
 करत नहि सो उपदेसा ६ तात पर्जन्यह वेदन केरो नहि जानत मतिमंदधनेरो
 ७ करै कर्मकांडी बडुकर्मा चहत तुच्छ सुषतजिममधर्मा ८ स्वर्गहि को भापै
 पुरणार्थ नहि जानत श्रुतिअर्थ जथार्थ ९ व्यासादिक जे वेदविज्ञाता वेदअर्थ
 असकहत नताता १० तोभी कामी कृपिन कुचाली जे जनरहत सदाजंजाली ॥
 ११ तेकरि कर्मस्वर्गह छिजाहीं जानत परमारथ कबुनाहीं १२ दोहा होमकर्मनो

हितरहे करै सर्वदा जाग मोरलोक जानत नही बेर रहत अभाग १ चौपाई जब
 भरजियत रहे जगमाहीं तब भरिस है धूम दुषकाहीं १ मरि कै करि अपसरा विहारा
 गिरि आयमा हो ससारा २ द्विषवासी उत पति करे नासी ॥ सिंगरे जग को ये कविला
 सी ३ ते ऐसी मोको नहि जानै भरे रहत कर्महि अभिमानै ४ मषते अधिक कछु
 नहि जानै पोषत सदा अपने प्राणै ५ होम धूम लगि आषिनमाही फूटि हियो उ३
 रौकी जाहीं ६ होत न कबहु मोर अनुरागी जज्ञ कर्म मह निरत अभागि ७ निरदै
 पसुमारहि मषमाहीं ते जब मरि जमलोकहि जाहीं ८ तब तिनके तन को पसु
 तेई भारत पान सींगम हरेई ९ लिषा वेदहिं सन मषमाहीं हिंसा तात पर्जे तेहि
 नाहीं १० हिंसा वेद छोडावन चाहै जाज्ञ कनहि जानत तेहि कहै ११ मारि पसुन
 कहैं देवन पूजै या ते अधिक न मानत दूजै १२ दोहा बहु त कर्म काडी कुमति
 ऐसे यह जगमाहि स्वर्ग सुषै अभिलाष मन मारि पसुन कहैं पाहि १ चौपाई ॥ आ
 मिष बाहिज ज्ञके व्याज तिनको सिद्ध कबहु नहि काजू १ भूतन भैरव और भवा
 नो पूजहि हनि कै छाग अज्ञानी २ मानहि अपने कहुँ बड भागी तेष ल पूरन र
 कके भागी ३ स्वपन सरिस तम जानहु स्वर्गा सुने भैरव सो सुषवगी ४ तीन स्व
 गोहित धन हिलगाई करहि जग्य सहि दुषस मुदाई ५ जैसे आपवधन के हेत
 पनहि पताल प्रजंत अचेत ६ सहि कलेस करि जन्तु मचाई देत ताहि मह देह
 जिताई ७ मरे सुद्र स्वर्गहि कहैं पावे पुंन्य स्त्री न दै पुनि मिहि आवै ८ दै गै कब
 दुविधन जो जागा तो स्वर्ग हुन हिल है अभाग ९ जैसे बनि कजे रिधन भरी ॥ च
 दिज हाजग मन्यो बहु दूरी १० बूडि गई मधिसिं धुज हाजा न स्या घरहु को धन हु
 दराजा ११ ऐसहि कर्म कांड के कर्ता विधन पाइ है ते दुषमती १२ दोहा तमोगु
 नी जे जन अहैं पूजै ताम सदेव रनोगु नी जनह ठिकरै रजोगुनी सुरसेव १ चौपाई
 सतोगुनी जन करि मन कामा पूजहि इंद्रादि कनल लामा २ जस तिनको पूजहि
 मन लाई तसनहि मोहि पूजै सुषकाई ३ जाज्ञ क असमाना हम नमाहीं करि कै
 जगमह जज्ञन काहीं ४ जाइ स्वर्गमह लषिसुषसारा करि कै बहु अपसरा विद्व
 रा ५ फेरि जन्म उत न कुल लै है भोग विलास विविध विधि पै है ५ अस विचार
 करि मोहित मूढा करत कर्म दै जाते बूढा ६ तबहुन छोडत करि बाजागे मोरि वा
 तहुनै कनल लै ७ कर्म फलन वेदन मह सुनि सुनि रहत निरत तेहि स्वारथ गुनि
 गुनि ८ होत कर्म ही के अभिमानि तिनके सरिसन को उअज्ञानी ९ कर्म देव अरु
 ज्ञानहु कांडा मोहि वदत व्यापी ब्रह्मांडा १० ऐसो तात पर्जे वेदन को भासित
 है तस सज्जन को ११ यही वेद को अर्थ उदारी ऊपव है मो कहैं अनियारो १० ॥

दोहा वेदअर्थको जगतमें ऊधवजानत कौन महीये कहीं जान तो वेदअर्थ है जो
 न १ चोपाई इंद्रो प्राण मनो मय वेदा समुत्तयाहि होत अतिषेदा १ याको कोउन
 हि पावत पारा मुषही ते सब करत उच्चार २ सागर सरिस अर्थ गंभीरा बिरले को
 द्जान हि मति धीरा ३ मै अन्त सक्तिन को थारे जग व्यापक मोहि ले दुविचारा ४
 सो मै प्रथम हि ब्रम्हा पाहीं कियो प्रकासित वेदन काहीं ५ सूक्ष्म रूप संसारि न मा-
 हैं चारो वेद प्रगट चहु पाहीं ६ जैसे कमल नाल के भीतर सूत समूह रहत सू-
 मतर ७ जिमि मकरी मुष ते वमि जाला करत ता सुविस्तार बिसाला ८ तिमि हि
 यते विधि वेद प्रकासी जग बिस्तारत आनंद रासी ९ ऊधव ते हि अस करो वि-
 चारा वेद मूर्ति सो है करतारा १० ऐमे ब्रम्हा के मुष तेरे वेदन के मै भेद धनेरे ११
 जानहु मूल सकल आंकारा ताते चौ सठ वरन प्रकारा १२ दोहा भई जगत में-
 ताहि ते भाषा विविधि प्रकार बहुत भाँति के छंद भेतिन को है नहि पार १३ ब्र-
 म्हा इन को प्रकट करि करत फेरि निज लीन ऐसी प्राणिन प्राण हु जानहु परम प्र-
 वीन १४ कहत कौन को का कहत कै सो करत विधान तौ निबस्तु ये वेद की मो-
 हि बिन कोउन हि जान १ वेद चंदन मम धर्म है मो क ह कहत समर्थ परम तत्व-
 मो को मन तय हु जानहु श्रुति अर्थ २ तन अंतर जामी जो जियत न विकार लेहि ना
 हि जिय अंतर जामी जो मै नहि विकार मोहि नाहि ३ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधि-
 राज श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर बांधवेश श्री विश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि
 श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपापात्राधि-
 कारि श्री राघुराज सिंह जू देव कृत श्रीमद्भागवत आनंदान्धुनि धौ एकादश स्क-
 न्धे एकविंश स्तरंगः २१॥ ॐ ॥ ३ ॥ दोहा ऊधव सुदुःख सुदुःख को सुनि स-
 ब ध्रुव सिद्धांत सुदुःख बोलत भयो साख सुदुःख मन सांत १ उड़वौ बाच चोपा-
 ई वेद विहां वर सब मुनि राई तत्व अनेक कष्टो जदुराई १ आप आठाइ सतव-
 उच्चारै सो सब कानन परे हमारे २ कोउ मुनि कहि तत्व लखी सा कोउ मुनि
 भाषहि तत्व पचीसा ३ कोउन वको उषट कोउ मुनि साता कोउ ग्यारे कोउ चा-
 रि विष्णुता ४ कोउ सन्नहि कोउ सोरहि कहैं कोऊ तत्व तेरहि कहि रहही ५
 यह संप्यात त्वन की जोई जौ न हेत मुनि कह सब कोई ६ तौ न हेत मोहि हेतु न
 ताई करि कै लुपानाथ जदुराई ७ सुनि ऊधव के कवन सोहावन बोलत भप-
 ति तन के पावन ८ श्री भगवानुवाच मम माया गहि कै मुनि राई कहैं जौ न सोउ
 चित लपाई ९ जानि परत यह सकल विरुद्ध मै भाषुं जे हि विधि अवस्था १०
 कोउ तत्व न करि अंतर भाऊ तत्वन करहि पठाउ बढाऊ ११ जे अंतर जामी न

हि ज्ञाने ते बहु तत्त्व प्रकाश बधाने १३ दोहा जानो अंतर जामि जवन बजान तमे क
 तत्व तब बिबाद रहि जान नहि निरपत सब सुधिसत्व १ चौपाई जो तत्वन को दि
 यो मिली है तब संपाक मती है गार्द १ जवन त्वन को दियो बढाई तब तिन की स
 प्या अधिक आई २ वकता की दुच्छाय हि माहीं घट बबढ बन हित त्वन काहीं ३॥
 जैसे पावक दारु हि माहीं अंतर हित कै रहत सदाहीं ४ तिमिकार जम हकार न
 जानो कारण मद्कार ज अनुमानो ५ ताते न्यून अधिक जे कहें हीं जु कि सहित सो
 सब हम गह हीं ६ अज्ञ और सरव ज भेद ते गुनो उभै जिय दे स भेद ते ७ ईस अ
 नौ सहि गुनो जाये कू तो को दे है जिय हि विवेकू ८ ताते भिन्न ज्ञान प्रदई सा य
 हिते तत्व कहैं दुख्यो सा ९ ज्ञान गुन क अरु ज्ञान स रूपा ईस अनी सये कहैं रू
 पा १० या ते ये क तत्व हो उमानी तत्व पचीस कहैं मुनि जानी ११ जग उत प्रति
 पालन संधारी प्रकृति हि कहैं मन लेहु विचारी १२ दोहा गुन की समता होइ वो
 सो दे प्रकृति पदि जान ताते तत्व पचीस को कछु विरोध न हि मानु १ चौपाई हो
 त स तो गुन ते विज्ञाना होत तमो गुन ते अज्ञाना २ कर्म प्रवृत्ति रजो गुन ते रजै गु
 न के अस भेद निबेरे ३ गुन को बिषम हेतु है काला सो ईस स्वभाव विसाला
 ३ सत्तार सहे काल मिलीये अब सुनु जिमि नवत त्व गानाय ४ पुरुष प्रकृति म
 हतौ अहकार न भ अ पक्षिति सिषि पवन अपारा ५ जथा जोग सब को मति मा
 ना अंतर भाउ करौ अनुमाना ६ श्रवण त्व चादृग आन हार सनहु वाक् पानि ना
 द पायु उपस्थहु ७ अरु मन जु तये काद स जानो पांच तत्व अब दात बधानो
 ८ सच्चि सै रूप रस गंध पांच तत्व जानहु मति सिधू ९ पांच कर्म इंद्र जोगाई
 ज्ञाने द्वी मेलेहु मिलाई १० सृष्टि आदि में प्रकृति महाई सतर जतम गुन जु त श्रुति
 गार्द ११ सोई कारण कर्जे रूपिनी सकल जगत की है निरूपिनी १२ तौ न प्रकृ
 ति को प्रेरन वारा मोही को तुम करहु विचारा १३ दोहा मम संकल्प हिते प्रकृति
 प्रगट विमहदादि तेम हदादि कमिलि रचै जगहैं मरजादि १ चौपाई आका
 सादि पांच जेई ईस अनी सहु को गुनिलेई १ जगत मूल ये जानहु साता इन ते
 देहादि कहैं ताता २ यहि विषि सात तत्व कहैं कोई अब ज स पठ भाषहि सुनु
 सोई ३ ईस अनी स भेद न हि माने न भ आदि कलै पटै बधाने ४ इन ते जु तर छि
 कै संसार तामे करों प्रवेस उदारा ५ जो उमान त है तत्व हि चारी ताकी विधि मे दे
 हु उचारी ६ पृथिवी सतिल ते जयेतीना अरु आतम अस चारि प्रवीना ७ अब स
 त्रिहिकी विधि सुनि लीजै पंच भूत पांचो मन हो जे ८ पांचो सच्चादिक तुम जानो पां
 च ज्ञान इंद्रो अनुमानो ९ एक आतम यक मन होई सत्र हित त्व जानिये सोई

१० जे आत्ममनुविसगन जानो सोडसतत्वतवहिअनुमानो ११ दोहा येईतल
 तेरहकहतकोई मुनिमतिमान अंबग्यारहकोउकहतजसतसमै करौं बधान
 १ चौपाई पंचभूतज्ञानें दीपांचै अरुआत्मायेकादससाचै १ प्रकृतिपुरुषमह
 तोअहंकार पंचभूतपुनिकरहुविचार २ तत्त्वनवैअसभाषतकोई मेबरनो
 प्रथमैचहसोई ३ चितअरुअचितईसमेतीना यहसिद्धांतजानुपरबोना ४
 य मुनिअनेकमतिमाने विविधिभांतिकेतत्वबधाने ५ जुकिसहितस
 वसांचहिजानो मुनिनमतनअन्यथानमानो ६ जबअसकहछरिकाविला
 सी तबबोल्होउडवभतिरासी ७ उडबोवाच पुरुषप्रकृतिमेदोऊविलसन
 अहेपरस्परमिलतविचसन ८ यातेभेदपरतनहिजानी प्रभुसमुद्रायसोक
 होवषानी ९ प्रकृतिजीवमेंजीवप्रकृतिमें जानिपरतअसमेरीमतिमें १० मह
 संसैमममनुहिमहाई करिकैबचननकीरचनाई ११ भेटहुकमलनेनभग
 बाना तुमसोईहतजीवसबज्ञाना १२ दोहा तुवमायावसहोतहैप्रानिनकोअ
 ज्ञान निजमायाकीगतितुमहिजानतहोनहिज्ञान १ चौपाई मुनिऊधवकेव
 चनरसात्ता बोलतभेतहैंदीनदयाला १ श्रीभगवानुवाच प्रकृतिपुरुषकोमे
 दसदीहै ताकोअसश्रुतिरोतिकहीहै २ अहैविकारमानजगतासे जीवहिप्र
 कृतिअभेदलपाते ३ अहैगुनमयीजोमममाया सोजियकेबहुभेदहैबामा ४
 वैकारिकप्रपंचत्रैभाती देहिकदैविकभौतिकजाती ५ इंद्रिबिषेदेवतातीने
 निजनिनयतमेंरहतप्रबोने ६ सबमिलिकारजकरेसदाहोँ येसबजीवप्रका
 सकनाहोँ ७ हिअकासजियखयंप्रकासा सकलवस्तुकोदेतविभासा ८
 गुनरुतयहजोहैसंसारा सोहैमहातत्वविस्तार ९ प्रकृतिहितेमहत्त्वअ
 नूपा तातेअहंकारैरूपा १० सोडसतरजतमतीनिप्रकार जनअभिमानसो
 हेतउधार ११ ज्ञानसरूपजीवकहमानो तामेनहिविकारकहुजानो १२ दोहा
 अस्तिआदिपटमाउबैहेतनकेजियनाहि विनाज्ञाननहिमिटतअसममवि
 मुपीजनकाहि १ चौपाई ऐसेमुनिजबुवरकेवैना मुनिबोलेउडवभरिचैना
 १ उडबोवाच कर्मबिबसनीनियतनपावै इंदिननुतधौंयकहिजावै १ गेरि
 देहुप्रभुयहसंदेह श्रीरसमयनहैकहुकेहू २ यहसबवस्तुनमागनपारो तुम
 पिनमोहिनहिपरिनिहाये ४ तुममायागोहितससारा कोहुकेनहिबिज्ञानप्र
 चार ५ मुनिऊधवकीमनुलबानी करुनानिधिबोलेप्रियबानी ६ श्रीभगवानु
 वाच इंदिनबिषेभोगसुषकेर रहतिनासनामनहिघनेरी ७ तामेंज्ञानेंद्रिय
 नरुमहत मानसकेमंगनियकुतकेत ८ अकतजनेदूजतनजावै जसयासना

नसैतनपावै ९ तहों विषे सुषको मनयावै नसयहततमें सुषदुषपावै १० लहे
विषे सुष सुषोरहततहं विनालहे निवसत अति दुषमहं ११ तातै प्ररुब सुधिजिय
काहीं दुष सुष पायरहतक हुनाहो १२ दोहा भिन्न आतमातेत नहि मानत कब
हुनाहि भयो कर्म वस विस्मरन सोई मरन जिय काहि १ कर्म विवस जव जीवक
है देह बुद्धि ज्ञे जाति सोई जन्म है जो बको कहत वेद यहि भाति १ चौपाई स्वप्न
निरपि पुनि स्वप्नहि देखै ताको भूलिताहि जिमिले १ ऐसहि प्रथम देह को त्या-
गी दूसरि देह होत अनुरागी २ आत्मा जदपि अहै प्राचीना पै अपने कहे गुनत
नवीना ३ तन लहि बाल दृढ़ जियमानै सोई जिय को अज्ञान महानै ४ जिय को
तन अन्तर्य को हेतू तन अभिमान हि करन अचेतू ५ जिमि पितु सुत जनमै जगमा
हो पै पल पुत्र देत दुष ताही ६ सुन सुन महुन वीनत न होई पीछे न सत जात है
सोई ७ अति सूक्ष्म ते को उनीह जाने काल वेग है अलपम हानै ८ सरि प्रवा-
ह फल पाव कज्वाला घट बबद बदन को सब काला ९ इन को जानि सकत नहि
कोई ते सहि देह अवस्था होई १० दोष सिपाजि मिनि कसत जाही पै सब बोहि
कहै तेहि काहीं ११ नवन बजल आवत प्रति धारे सोई जल है असलोग उचारै
१२ दोहा यहि विधिन वनव होत तह छन छन प्राणिन केर सोई तन है असकह
त सब करि कै भ्रम हि धनेर १ चौपाई कर्म बीज ते होत सरीरा न सत कर्म ही ते
मति धीरा १ जनन मरन है जिय को नाहीं जनन मरन है तन ही काहीं २ पै अ-
सगाव हि मूढ अतीवा मख्यो जीव जनम्यो है जीवा ३ रहत अनल जिमि दास
दाहीं उपजत न सत कहत भ्रम माहीं ४ प्रथम गर्भ पुनि घटि बोजानो पुनि ज-
न्महि बालक अनुमानो ५ पुनि कुमार जीव नहु बुढ़ाई मदि और लोचि हुंगनाई
६ तनहि अवस्था येन वजानो नहि जिय को मन मे अनुमानो ७ गहत कर्म सब
जीव अवस्था विगत कर्म त्यागत है स्वस्था ८ लपि सुत जननि जनक करना
सा जनन मरन निज करै विस्वासा ९ अपने जनन मरन जगमाहों विनाल पेजिय
जानत नाहीं १० देह जनन मरनहि को ज्ञाता अहै देह ते भिन्न हि ताता ११ जिमि-
तरु जामत न सत सदाहीं देखत और कोई तेहि काहीं १२ दोहा हम ते भिन्न हि जी-
व को जो जानत है नाहि जनन मरन ते हि मूढ को नहि छूटत जगमाहि १ चौपाई सा-
त्विक कर्म किहै सब काला लहत देवरिषि देह विसाला २ राजस कर्म हि करि सं-
सारा दनुज मनुज तन लहत अपारा ३ करहि जेताम सकर्म घनेरे लहै हि पतप-
सुत न बहुरे ३ नाचत गवत तिमिको उदेषी आपहुतै सहि करत बिसेषी ४
ऐसहि जो तन गुन निज मानत सोई तन के सुष दुष जिय सानत ५ जिमि तरु छाया

जलमहार्द्ध जलडोलतडोलतदरसार्द्ध ६ ममरिभयेभ्रमतोदृगजाको जानत
 भ्रमतसकलवसुधाको ७ तनअभिमानहितेयहरीतो जियमेतनगुनहोतप्र
 तीतो ८ स्वपनोसुषजागेजिमिजार्द्ध तिमिभ्रममिरैमिरैभवभार्द्ध ९ जदपिवि
 भेरहतोदृगनाहीं तदपितिनैचिंततमनमाहीं १० कबहुंनहिबूढतसंसाग
 जमिस्वपनेकोवीरजिविकार ११ तातेउद्वविविषेअनकन इद्रोजीततजोतुमय
 हखन १२ दोहा विनाज्ञानविज्ञानकेभयेनपदभ्रमजाय उद्ववैसोजानिके
 दैजैविषैविहाय १ चौपार्द्ध जानुविषेसुषज्ञानविरोधी जीतहुतिनकोमनहिनि
 रोधी १ देइकोउकेतनहुपलगारी करैजोअपमानहुअविचारी ३ जोगुनको
 कोउहोषहुभाषै हांसीकरैकेतहुभाषै ४ करैकेदअरुकेतौमारै कोऊकेतनो
 धर्मबिगारै ५ कोऊजीविकाजोहरिलेई थूंकिजोअपनेपरकोइदेई ६ अरु
 मलमूत्रहुकरैजोकोई कौनोभातिउपद्रवहोई ७ तबहुंमोरभक्तिनहिछो
 डै सुषदुषसकलतनहिमेबोडै ८ जोअपनाचाहेकल्पना तौयहिभाँतिर
 हैमतिमाना ९ हरिकैवचनसुनतसुषदार्द्ध पुनिऊधवबोलैसिरनार्द्ध १० ज्ञा
 निहुयाहिसकतकरिनाहीं तौप्रनिसहनअहेकोहिकाहीं ११ पैजोतुवपदनेह
 लगाये तिनकेसहजदेषातसुभाये १२ दोहा तातेयाकेसहनकीहोयुजोक
 बूउपाय नौमोपरअतिकरिरुपादीजेनाथबताय १ दतिसिद्धि श्रीमन्महारा
 जाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर बांधवेश श्रीविश्वनाथसिंह देवात्म
 जसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा बहादुर श्रीकृष्णचंद्रकृपापा
 नाधिकारि श्रीरघुराजसिंहजूदेव कृतेआनन्दाम्बुनिधौएकादशस्कन्धे द्वाविं
 शस्तरंगः २२ ॥ ॐ ॥ ७ ॥ श्रीशुक्रउवाच दोहा जदुबंसीसरदारबहै
 भागवतप्रधान ऐसेऊधवकेवचनसुनिकैरूपानिधान १ चौपार्द्ध ऊधवस
 वैसरहिमुरारी अतिसैकोमलगिराउचारी १ श्रीभगवानुवाच सपाप्रलय
 हसुंदरकीन्हो मोकोअतिसैआनंददीन्हो २ सुनहुबृहस्पतिसिष्यउदारा
 असनसाधुकोउपरतनिहारा ३ जोदुर्जनकेवचनकठोरा सहैसोकदुप
 गुनैनथोरा ४ वसनहिसरहियलगिदुपदानो जसहियसालतिदुर्जनबा
 नो ५ यमैमुनिभाषहिदुतिहासा सुनतकरतजोपुन्यप्रकासा ६ सो
 मैंउद्ववदेहुंनुनार्द्ध सुनहुताहिअतिसैचितलाई ७ सोहुदुर्जनकेअति
 कदुबैना सुमिरिकर्मफलभीरजएना ८ भिसुकयेकजौनमुषगायो सो
 तुमखोंभाषहुसुषछायो ९ कोउदुजपरीअवतीमाही रक्षोधनोउहिमीमदाही
 १० कामीलोभी कृपिनप्रकोपी रक्षोजातिबोहारविलोपी ११ वचनहुंतसोवि

प्रगमारा कबहुनकियो अतिथसतकारा १२ दोहा धमेकमकोन्मानकछुरहा
 गेहधनभूरि भोगहुकछुभोग्योनहीरह्योपापतनपूर १ चौपाई भृत्यसुतासु
 तबाधवदारा ताकोजानिकुसीलअगारा १ तीनकृपिनसोकियोननेहू बांधेबे
 रबसेतेहिगेहू २ अपनेदूनोलाकनसायो धनमनिसिदिनचित्तलगायो ३
 धमेहीनतेहिजानिअभागी कोन्हकोपदेवबडभागी ४ छीनपुन्यद्वैगैर्तो
 १ लागीघटनिविभूतिघनेरी ५ होनलग्योउदिमहिदृथाहो सख्योता।

५ २ कछुधनलियोबधुबरियाई कछुधनलीन्ह्योचोरचोराई
 ७ कछुजरिगयोआगिकेलागे कछुसरिगयोगडोजोआगे ८ बाकीरह्योजो
 कछुघरमाहीं लियोबडाइभूपतेहिकाहीं ९ यहिविधिभयोदलिद्रीसोई ग
 द्वैविभूतिजबैसबषोई १० घरतेदीन्ह्योबधुनिकारी तबताकेचिंताभैभारी
 ११ रोवतवैठियकातहिसाहीं सोचनलग्यानसेधनकाहीं १२ दोहा सोच
 तसोचननिजधनहिरोवतरोवतभूरि सोवतनहिदिनरैनहू भैविरागतेहि
 पूरि १ चौपाई यहिविधिभैजबपूरिविरागा कद्योवचनतबहै बडभागा
 १ हायदृथामैजन्मबितायो दृथाजगतमेंअतिदुषपायो २ जोरिजोरिधनध
 र्मेनकीन्ह्यो नहिकछुतनकोभोगहिदीन्ह्यो ३ जनमभरेकैमेहनतिमेरी है
 बहुतेरी ४ कृपिनीकोसपतिजगमाहीं कोनेहुकामेआवतिना

हैं ५ जियतलहतधनहितसंताषा मरेजातनरकैकरिपापा ६ जसीजसैअ
 रुगुनीगुननकह नासतथोरहुलोभजगतमह ७ जैसेकुष्ठरोगतनमाहीं
 नासतहैतनसोभाकाहीं ८ धनसमदुतियनजनसुषघाती धनमहहैक
 लेसबहुभांती ९ जोरतपरचतरक्षतमाहीं धरमदधरेबढावतताही १० अरु
 तेहिदेषतैननतेरे होतमनुजकहंसो कधनेरे ११ धनजोरतमें परिअमहो
 वे सिद्धिभयेअतिसेभैभोवै १२ दोहा रक्षतपरचतभोगतेउपजतदुष्पम
 हान होतमहाभ्रमनसतमेंअसधनदुषदसुजान १ चौपाई हैअनर्थपं
 द्रेधनमाहीं बरनौमैउडवतिनकाहीं १ चोरीहिसाअसतपषडा कामक्रो
 धमदगवैअषंडा २ भेदवैरईषोअविस्वास जुवानारिमदपानहुलास
 ३ येपंद्रहिअनर्थकेकारी धनतेहोतअहैदुषभारी ४ जोअपनोचाहैकल्या
 ना तजैदूरितेधनहिसुजाना ५ धनतेफूटिजाततियभाई धननेसुहृदपिता
 अलगाई ६ करतरारिकौडीकेहेतु कुलसोबांधतबैरहिनेतु ७ हमरीहित
 करहिकुमतिहठिआतमघाता ८ लरिलरियेकयेकनहेनि
 डारै जातिनातिकोनेहविसारै ९ दुर्लभयहमानुषतनपाई भयोताहुमेजोदु

जराई १० ताहू पैयह धन के हेतू करहिन कबु परलोकहि चेतू ११ ओषधि
सकरिकै बहु पापा नरिनरकै परिपावततामा १२ दोहा स्वर्ग और अपवर्ग को न
रस्तोर है दार तेहि लहि हरि विसरावतो तेहि सम को नगमार १ चौपाई यह
धन है अनर्थ को ग्रामा तेहि मद्ध को भूलै मति धामा १ देव पितर रिषि अरु ज
ग प्राणी जातिना तिस्रा तम सुषदानी ३ जो धन दुन के हित न लगवत अंत
ने वासनरक सो पावत ४ कियो परिश्रम मै धन हेतू दया पोय दिय जनम अ
चेतू ५ सो ऊधन न सिगयो दया हीं मेरे कामहि आयो ना हीं जेहि धन तेरा तिले
त मुजाना तेहि धन में मै किय अधनाना ७ गर्ई अवस्था और सवस्था धनहि
त मै असमोरि व्यवस्था ८ लग्यो जे ठपेन आय हमारो अब सुधरत नहि मोर सु
धारी ९ जानि दु कै धन को दुषकारी पै निज जन्म न लेत सुधारी १० हरि माया
मोहित यह लोक ताते धन हित पावत सो का ११ को धन ते का धन दाता ते ॥
कबु नहि काम काम आता से १२ जन्म दानि जे काम घनेरे तिन ते है न परो जन मे
रे १३ दोहा काल गाल में सब परे खचै न कुमति प्रवीन करी कृपा मो पै हरी जो
दरिद्र मोहि को न १ चौपाई भो दरिद्र ते मोहि विरागा भवनि धितर न तरनि स
यत्पागा १ ताते मम आशुष जो बाकी ताही मे अति सै दुषका २ सावधान
है करित पभारी लेहो अपनो सकल सुधारी ३ ताते अब निमुचन के राया मो
पै अवसि करै अति दया ४ रक्षो जो नृप पटंग उडंडा तेहि आयुष बाकी द्वे
डा ५ ताही मै निज लियो सुधारी ब्रम्ह लोक को गयो सुधारी ६ श्री भगवानुवा
च यहि विधि मन विचारि मति रासी विप्र अवनी पुर को बासी ७ तेहि छन ह
दै ग्रंथि सब बूढी मो चरन न डंढी बस जूढी ८ शान विज्ञान मान मति माना स
न्यासी द्वे गयो प्रधाना ९ इक्षी जित नो मह अनुराग्यो सुषित मही मह विचरन
लाग्यो १० ग्राम नगर भिक्षा के हेतू जातर द्यो अकेल मति सेतू ११ रक्षो रूप आ
पनो छिपाई जामे की ऊजा निन जाई १२ दोहा यहि विधि गमन तनित नगर क
रत य को तहि वास येक समै ऊधवत हो को दुके यह के पास १ चौपाई को उ
चिन्हार ता को लिय चीन्ही सब सो बानी अस कहि दीन्ही १ यह तोय हांगां उ
को बासी कियो पण्डभयो संन्यासी २ सुनत हि पल बहु पुर के लो गू देन लगे
ता को दुष भोगू ३ को उत्रि डंड नित्य ता सुखो डाई जल माज न को उलिय बरिमा
ई ४ को उलिय ता सुखो डाय कमंडल को उमृग चर्म खोडा वत भो पल ५ को
ऊखो डाय लि मोन पमाला को उगदरी मे पलाचि साला ६ तेहि देषाय पुनिको
उलै भागै करै ताहि को ई सठ नागै ७ भिक्षा मांगि सरित तट जाई भोजन कर

तजबैजदुराई ८ तेहिपरमत्र करैसठकोई कोइसिरपरथकैअघमोई ९ मौन
 जानिकैताहिबोलावै नहिबोलैतौलातचलावै १० कोउडेरवावतहैतेहिकाहीं
 कहतचोरआयोपुरमाहीं ११ कहिमारौमारौअबयाकौ कोउबांधतरसरीलैता
 कौ १२ दोहा तेहिगरीकोउदेतहैगनिपाषंडापर जबैदरिद्रीवैगयोतबकुल-
 केकियदूर १ चौपाईजवनपाइवेकोकछुपायो तबसंन्यासीवेषबनायो १ धी
 रजवंतबडोबलवाना अचलसरिसयहअचलमहाना २ बकसमानयहमौ
 नरहतहै निजकारजसिधिकरनचहतहै ३ असकहिहंसैठठायपरस्पर अ-
 धोबासुछोडेतेहिऊपर ४ कोईताहिजंजीरनबांधै कोईताहिकोठरीधांधै ५
 जसपालेपक्षीकहुंबाला पेलतरहतअहैसबकाला ६ दैहिकदैविकभौतिक
 तापा यहिविधिलक्षोविप्रविनपापा ७ कर्मभोगअपनोसबजान्या दुषसुष-
 कछुनिजउरनहिआन्यो ८ दुष्टनतेलहिकैअपमाना धीरजकरिउरमेमति-
 माना ९ गावतभोयहभिक्षुकगीता सोमैबरन्योपरमपुनीता १० दुजोवाचा॥
 सुरसरीरग्रहकर्महुकाला असुरयेसबपुरजनयहिकाला ११ हैनहिमेरेसुष
 दुषहेतु बांधतजोसश्रितकरनेतु १२ दोहा सोईमनमेरोसदासुषदुषको
 हेहेतु औरनहोमेरोहियेबांधतसुषदुषनेतु १ चौपाई कोथलोभमदआदिक
 जेते प्रगटतबलीमनहिहैतेते १ सात्विकराजसतामसकर्मा तिनहीतेप्रगट
 तसुभधर्मा २ सबजीवनकोबहुतप्रकारा होतसरीरकर्मअनुसार ३ मनसं-
 कल्पविकल्पाहिकरई तेहिसंगईसनसुषदुषभरई ४ पैसाक्षीअसतेहिसंग
 नाहीं रहतप्रकासितइससदाहीं ५ सोपरमातमसषाहमारो सबकोजाहिअ
 धीसउचारो ६ मनकोदियसरीरगहिजीवा भोगविषैबधिजातअतीवा ७
 शानधर्मजनमेनव्रतादी औरहुकर्मधर्ममरजादी ८ इनकोफलमनकोब
 सकरिबो मनबसिभयोनतोअमभरिबो ९ मनबसकरिबोहैयहजोगू विना
 मनहिबसहैदुषभोगू १० जाकोमनअपनेबसभयऊ श्रीपतिचरनमाहलगि
 गयऊ ११ तोहिसनादिकतेकछुनाहीं यहनिहचैजानहुमननाहीं १२ दोहा निज
 बसभयोनजासुमनलग्योनहरिपदमाहि ताकोदानहुधर्मतपजानहुसंकलद
 शाहि १ चौपाई तातेजातेमनबसहोई सोईउपायकोसबकोई १ इंद्रोहैमन
 केवसमाहौ इंद्रिनकेबसहैभननाही २ जनकेमानसकेवसकारी हरिकोछो
 डिनदुलियविचारी ३ सनादिकअरपै हरिकाहीं तेइमनबसकारितेसदाहीं ४
 बलिनबलीसोइदेवनदेवा भयकरविमुषअभयकरसेवा ५ दुरजैमहविगहैआ
 री यहमनडारतमर्माविदारी ६ जगमहमूढताहिनहिजौतौ सनुभिबबहुकरत

प्रतीती ७ मनको दई देहयह पाई हमहमार करि गर्वमहाई ८ अंधबुद्धि नहिं
रहिविवेक उरतन नरक पानक है नेक ९ मैहैं आन अहैय अज्ञाना यहीमा है
जग अमृत सुलाना १० कहोजो जनक है सुषुषुषदाता तौ मोकोय हबुयाजना
ता ११ आतम को सुषुषुष है नाहीं सिंगरो सुषुषुष देहहि काहीं १२ दोहा जैसे
अपने दंत सो जीभ जो काटै कोय नाको दुषगुनि मतुज को कोप कौन पर होय १
चौपाई कहोजो सुर है सुषुषुषदाई तौ आत्मे नहि दोष देषाई १ काटहु हाय
हिते जो हाथ है न दोष आतम के माथे २ गुनौ तो जिय को जिय दुष हेतू ॥ तऊ
ठीक है नहि यह हेतू ३ आतम मै है नही चिकार तौ सुषुषुष को कोदातार ४
कहौ जो निज आत्मे दुषदाई तौ निज ते निज को दुषपाई ५ कहौ जो ग्रह सुषुषुष
को मूला तौ अज जियहि न ग्रह प्रलिकूला ६ ग्रह सुषुषुष देहहि को देही अ
थवा ग्रह ग्रह ससुसनेहो ७ जिय तौ भिन ग्रह तु तन नरे सुषुषुष जात ता सु
नहि नेरे ८ जो कर्महि सुषुषुष पद कहू तौ विचार करि असमत गहूँ ९ ज
ब देहहि आत्मा छै जावे तब कर्मन के सुषुषुष पावे १० तन तौ जइ है आत्मे सबे
तू भयो कर्म कब सुषुषुष हेतू ११ कालहि कहहु जो सुषुषुषदाई तौ नहि संत
लगत मोहि भाई १२ दोहा काल सरूपहि आतमा सुषुषुष नाहि प्रतीती देह न
देह न देह नहि स कैहि मिहि मि करै न सीत १ चौपाई कबहुं कहू कोऊ असना
हैं सुषुषुष देह जो आतम काहीं १ अहौ भिन आतम तन तेरे ऐसै सिंगरे वे दान
वेरे २ जेहि नहि भयो देह अभिमाना सोउ कोऊ कह नहि सुरत सुजाना ३ गद्यो
महर्षिय हो विज्ञाना मते अहै अधिक नहि आना ४ मैहू चक्षि यह ज्ञान जहा जा
से दुसु कुंद चरन नजिलाना ५ तरिहैं यह भवसिंधु दराजो करिहौ अब नजग
त को काजा ६ श्रीभगवानुवाच सो दुज बर्यहि भौति बिचरि हानानल कले
स सबजारी ७ त्यागि सकल वस्तुन की आसा मझि विचरो कहि परम दुलसा
८ जद पिपल न सोलखो अनादर तदपि न भयो धर्म सेकादर ९ मोदित भयो को
डिस बसाथा विचरत मदि गावत यह गाथा १० जो नहि नहि कोउ सुषुषुषदाई
है केवल भ्रम हो भरि भाई ११ उरा सो न अरु मित्रन कोई अज्ञान हिते संश्रित हो
ई १२ दोहा ताते उडव बुद्धिते मन बस करि सब भांति पूरजोग जानहु यही मोहि
ध्यावहु दिन राति १ सुषुषुष भिक्षुगीताय हो सावधान छै कोय कहै सुनै स सुद्वेग
है तेहि दुष कबहु न होय २ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीरा
जा बहादुर बांधवेश श्रीविष्णुनाथसिंह देवा सजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीम
हाराजा श्रीराजा बहादुर श्रीपुराजसिंह देव कृत श्रीमद्भागवत आनन्दानुनि

चौपाई शक्तेत्रयोविंशस्तरंगः २३ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 दोहा पूर्वाचारजनेअहैं कपिलादिकभगवान सांख्यशास्त्रतिनकोकह्योमैअ
 बकरहुबपान १ चौपाई जेसरीरकोआतममाने तिनकोअमविनसतयहजा
 ने १ सृष्टिआदिमहजानसरूपा रक्षोयेकमैब्रम्हअनूपा २ रहेप्रकृतिपुरुष
 हुमोहिलीना नामरूपतेरहोविहीना ३ ऊधवतातेसतजुगमाहीं रहेउपास
 कब्रम्हहिकाहीं ४ बानीमनजेहिपहुचिनलयऊ तातेमायाअरुफलभयऊ
 ५ सोईमायाप्रकृतिकहुवै वेदसोईफलकोजियगावै ६ मायाकारनकार्ज
 रूपिनी सकलजगतकीअमनिरूपिनी ७ मैकरिकैजीवनपरदाया सृष्टिहे
 तप्रेख्योजबमाया ८ तबसतरजतमगुनविलगाना तातेप्रगट्योतत्वमहा
 ना ९ ताकोजानतजगतअधारा तातेप्रगटभयोअहंकारा १० सोईहैंअज्ञा
 नकरहेतू वाकोत्रिविधिजानिमतिसेतू ११ शब्दस्पर्शरूपरसगंधू मनइंद्रीकारन
 मतिंसिंधू १२ दोहा अहंकारतामसहितेसब्बादिकमैपांच अहंकारराजस
 हितेप्रगटोइद्रीसांच १ चौपाई सात्विकअहंकारतेदेवा प्रगटभयेकरिबेमम
 सेवा १ येसबममसंकल्पहिपाई मिलिब्रम्हांडदियोउपजाई २ रक्षोसोवतोमैंज
 लमाहीं नाभीतेभोकमलनहाहीं ३ तातेप्रगटतभोकरतारा रजोगुनीसोअहैं
 अपारा ४ करितपमोरअनुग्रहपाई स्जतैरच्योलोकविधिराई ५ स्वर्ग
 लोकहैदेवनेवासा अंतरिक्षप्रेतादिकवासा ६ महीलोकमनुजादिअगा
 रा येतीनिहुकेउपरउदारा ७ महर्लोकआदिकमतिमाना सिद्धिलोकअ
 तिचारिवचाना ८ असुरनकोअरुनागनकेरो अबनीनीचेवासनिवेरो ९
 लहैसात्विकीस्वर्गअवासा लहैराजसीधरनिनेवासा १० नागलोकतामसीसिधा
 रै औरसनहुजोवेदउचरि ११ महर्लोकजनलोकहिकाहीं जोगओ
 रतपकरिजियजाहीं १२ दोहा सत्यलोककोजातहैजनसंन्यासहिधा
 रिभक्तिजोगकरिलहतहैऊधवपुगेहमारि १ चौपाई कालसक्तिधारीमोहितेरे
 लहतजीवहैलोकधनेरे २ उत्तमकरमीऊरधजाहीं रहैमद्विकर्ममहिमा
 हीं २ अधमकर्मकरिअधैसिधारे वेदकर्मगनियहीउचरि ३ लघुवड
 कसदुखलसबजेते प्रकृतिपुरुषनुतजानहुतेते ४ जोइकारजकोकारनजो
 ई आदिअंतमध्यहुहैसोई ५ हैमोहारहेततेहिकारज जिमिघटपटकटकुंड
 लआरज ६ जातेवस्तुप्रगटजोहोई आदिहुअंतमद्विहैजोई ७ कारनसहा
 सत्यहैसोई कारजअनितकहतसबकोई ८ उपादानकारजजगकेरो अ
 हैप्रकृतिवहवेदनिवेरो ९ जीवप्रकृतिपरजगतअधारा जगनिमित्तहैकालउ

दारा १० तीनिहु लोकमै अंतरजामी मही ब्रम्ह त्रै बपु बहनामी ११ ममसंक
 लपाय संसार प्रगटत पलतन सतबहु चार १२ दोहा गयेयिक आये दुति मय हवि
 धितै संसार बनोरहत निनजियन के भोगन हेत अपार १ चौपाई होत प्रलै जग
 की जेहि भांती सोबरनौ मै सुनु अचचाती १ पृथिवी आदिलोक जेहि माहीं ऐ
 सोयह ब्रम्हांड हि काहीं २ मम दुच्छालं हि काल कराला यहि विधिना सतब
 द्विजसाला ३ सतवर पै वर पैषन नाहीं अति दुर्भिक्ष परत महि माहीं ४ मनुज
 बुधा बस बहुरि जाहीं दीन भूमि मह अन्नत हाहीं ५ भूमि मद्गंधहि म
 हलीना गोचमये जललीन प्रवीना ६ जल भोजाय लीन रस माहीं लीन रसो
 पुनितेज समाहीं ७ तेजलीन भोरूपहि जाई रूप पवन मह गयो समाई ८ पवन
 न परस मह पुनि मिलि गयऊ नभ मह परस मिलत पुनि भयऊ ९ अंतरा मिल्यो
 सद्धम हाई दूंद्री निज सुरगई समाई १० सुर सुत मन सातिक अहंकारा
 मिलत भये पुनि जाय उदारा ११ तामस अहंकार म हलीना होत भयो पुनि सद्ध
 प्रवीना १२ दोहा अहंकार पुनि तीनि भेम हत त्वमेलीन महत्तत्त्व पुनि गुनन
 मै दै गोलोन प्रवीन १ चौपाई चैशुन प्रकृति माह भेतीना प्रकृतिकाल मेलीन
 बलीना १ नाया सबलित जीवन माही काल दुद्धै गोलोन त हाहीं २ रहत जीव
 मोहि मह दै लीना जिमि चनम हमृग रहत प्रवीना ३ मोहि अधीन कोहु के न वि
 चारे मोहिते उत पनि प्रलय निहारे ४ दीन होहि हम को उमहना हो विनविका
 रहम रई सदाहीं ५ यहि विधिई सजीव अरु माया भेद अ भेद वेद जग गाया ६
 तैस हि जो डर करत विचार सोई है जगमाह उदारा ७ देव कुटुंब मनुज तनमा
 ना नैहों ऐ सो रहत न भाना ८ दैव जोग जोतन अभिमाना कबहु जो दै जाय सु
 जाना ९ तबहु ऊधव तेहि उर माहीं ज्ञान भीति लहरहतो नाहीं १० जे सेज बकि
 य भानु प्रकासो होत गगन करत मत बनासा ११ यह मै सारम्भ शास्त्र मत गाई
 ऊधवतुम की हियो सुनाई १२ दोहा संसै की गागी कठिन यहि ने बूटहि सर्व स
 ष्टि प्रलय क्रम जानि असहो बहु सपा अगर्व १ इति सिद्धि श्रीमन्महाराज धि
 राज श्री महाराज श्री राजा बहादुर बांधवेश श्री विश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीम
 हाराज धिराज श्री महाराज श्री राजा बहादुर श्री रघुराज सिंह मूदेव कृत श्री
 मद्गगवतेश्वरानन्दाम्बुनिधौ एकादशस्कन्ध चतुर्विंशस्तंभः २५ ॥ ६० ॥ ४ ॥
 श्री भगवानुवाच दोहा सतरजतम गुनतीनि जे हि गुन ते जे होय सोबरन न मै कर
 न हों करहु यह ननु मसोय १ चौपाई समदम च्छमा सत्यत पदाया अरु विवे
 क सुधिवस्तुनिकाया १ अद्वाला जतोष अरु त्यागा सरन पालि बोदान विरागा २ आ

तानंदहोयजोप्रानी सतोगुनीलीजैवेहिजानी ३ उद्धिमअसंतोषजसआसा ॥
 सर्वविषैसुषदासत्रिलासा ४ मइउत्साहप्रवाहप्रगटिबो बलकरिकबहुन
 कोहुसोदृढिबो ५ येगुनलेहुजाहिमेजोई रजोगुनीजानहुजनसोई ६ क्रोध
 लोभदुषमिष्पावानी हिंसाअरुजाचबछलवानी ७ दंभगलानिहुकलहस
 पैसो सोकहुमोहसुभावअनैसो ८ आलसनीदरीनताभीती करतद्रव्यहित
 जतनअनीती ९ इतनेगुनजामेतुमदेवो पुरोतमोगुनीतेहिलेवो १० गुनकेमे
 लनतेजोहोई मैबरनहुसुनुउद्धवसोई ११ ऊधवअहंकारममकारा तनमन
 इंद्रिकोब्योहारा १२ दोहा सतरजंतमगुनमेलकोयहीजानियेकाजु अर्थध
 मेअरुका मरतिसोउगुनमेलनसाजु ॥ १ ॥ चौपाई प्रवृत्तिधर्ममहजबभैप्रीती
 लाग्योकरनग्रहाश्रमरीती २ करतोरहैसदानिजधर्मा सोउगुनमेलगुनहुसु
 भकर्मा ३ जाकेसमदमादिअधिकाई सोजनसतोगुनीसुषदाई ४ कामा-
 दिकजिनकेअधिकाने रजोगुनीपरलेतैजाने ५ क्रौंथादिकजिनकेबढिजाही
 तमोगुनीजानहुतिनकाहीं ५ सकलआसतजिकरिनिजकर्मा भजहिमोहि
 जेजनसुभधर्मा ६ सतोगुनीतेहैनरनारी तेकबहुनहोतसंसारी ७ कर्मनको
 फलचाहिबडोई करिकैकर्मभजैमोहिजोई ८ जानोरजोगुनीनेहिताता ॥
 होतबहुतदिनमहअवदाता ९ कोहुकोमरनचाहिमोहिभजतो सोतामसो
 साधुमधिलजतो १० तोनिहुगुनमोमहदैनानी रहतजीवकेचितहिमाही
 ११ होतबहुतेहिगुनतेजीवा लहतनरककहुंस्वर्गअतीवा १२ दोहा बढो
 सतोगुनजबहियरजतमकोलियजोति धर्मज्ञानसुषपायतनकरतोमोप
 दप्रीति १ चौपाई बढ्योरजोगुनजबमनमाही लियदबायतबसततमका
 ही १ तबसुषकर्मसुजसप्रीपावे निरतिप्रवृत्तिकर्महिछेजावै ३ जबेतमो
 गुनमनअधिकावै सोकमोहनिद्रातबआवै ४ हिंसाजडताऔरमूढता पाप
 हिमेमतिरहतिरूढता ५ जबहोचितप्रसन्नछेजावै असबबहुंइतिनको
 सुषआवै ६ होयसतोगुनजबअसमनमे तबममपदध्यावतछनछनमे ७
 जबभैमतिचचलकरिकर्मा लहतयेकछननेकुनसर्मा ८ रहतनसावधा-
 नजेहिगाता अमतरहतमनसबदिनताता ९ ऐसे लक्षणहोवैजामे रजगुन
 बढोजानियेतामे १० जाकेचितनितरहेविषादा छोडतसकलधर्ममरजादा
 ११ सकतनमनथिरकरिअभिमानो रहतमनहिअज्ञानमलानी १२ दोहा ॥
 येतलखनजाहिमेसपालिहोजबहेषि अधिकतमोगुनताहिमेअवसिलीनि
 येलेषि १ चौपाई सतगुनबढैदेवबलबाढै रजगुनबढैअसुरबलगाढे १

जबतमगुनबाढतमतिमाना तबराससबलबढतमहाना २ सतगुनतेजारा
रनबिचारे रजगुनतेस्वपनहिउरधारो ३ तमगुनतेसुषुप्तिकैजावे तीनहु
दसाजीवकहवावे ४ ब्राह्मनसतोगुनैजेधारै उपरउपरकेलोकसिधारै ५ मधि
मधिरजोगुनीजनजाहीं अधअधगमनतामसीकाहीं ६ मरैसतोगुनमेजेप्रानी
पावनस्वर्गलोकसुषुप्तानी ७ मरैरजोगुनमहजनजेई रहैमसुलोकहिमहते
ई ८ मरहितमोगुनमहजेलोगू तेसबलहतनरककेभोगू ९ मरैजेनिर्गुनमेप
दध्याई तेमोहिलहतविकुंठहिआई १० अरपैमोहिकर्मफलकोई अथवाक
रेअकामहिजोई ११ सोईसात्विककर्मकहावे ताकेकियेअवसिमोहिपा
वे १२ दोहा फलइच्छाकरिकरतजोकर्मसो राजसजान हिंसादिकजेकर्म
हैतिनकहतामसमान १ चौपाई जानहुसात्विकआतमज्ञाना राजसजानुदे
हअभिमाना २ जिनकेनहिपरलोकहिभाना सोहैतामसज्ञानसुजाना ३
मेरीभक्तिसहितजोज्ञाना सोनिरगुनसबवेदबषाना ३ सात्विकहैअरन्य
करवासा राजसहैपुरग्रमनेवासा ४ जुवासुरापिनकेहनकाना जानुता
मसीदुषप्रहाना ५ जोनेवासमममंदिरकेरो सोनिर्गुनहैसुषुप्तधनेरो ६
करैकर्मजोनाहिअसका सोसात्विककर्ताहैवक्ता ७ अतिअसक्तहैकरैजो
कर्मा सोराजसकर्तासुनधर्मा ८ करैकर्मसुधिछोडिआलसी ऊधवकर्ता
तौनतामसी ९ करैकर्मजोकोउममहेतु सोनिर्गुनकर्तासुषुप्तत १० अद्वाआ
तमज्ञानहिंकेरी अहैसात्विकोश्रुतिननिबेरी ११ कर्मकांडकीअद्वाजोई तेदिराजसी
कहैसबकोई १२ दोहा हिंसाऔरअधर्मेनेअद्वाजाकोहोय सोअद्वाहैतामसीअस
भषिसबकीय १ चौपाई ममसेवनजोअद्धारषे सोनिर्गुनअद्वाश्रुतिभाषे १ पय्या
पूजविनश्रमजोपावे सोइसात्विकभोजनकहवावे २ जोइंद्रिनकोसुषुप्तपजि
सोराजसभोजनबुधगावे ३ असुचिदुषदभोजनजोदोई तामसताहिकहैसबको
ई ४ मोहिसमर्पिजोभोजनकरई सोनिर्गुनभोजनसुषुभरई ५ होयजोआतमतेआ
नंदा सात्विकसुषुतेहिकहमुनिवंदा ६ विषैकिहेतजोसुषुहोई राजसताहिकहै
सबकोई ७ मोहदीनतातेसुषुभयऊ तामससुषुतेहिकविकहिदयऊ ८ मेरीभ
क्तिकहेजोहपौ सोनिर्गुनसबतेउतकर्पी ९ द्रव्यदेसअरुकालहुजाना कर्मऔरक
र्तामतिमाना १० अद्वाऔरअवस्थाजेती आकृतिनिष्ठात्रैगुनतेती ११ प्रकृतिपुरुषगु
तभावजेअहहौं तिनकोत्रैगुनमहकविकहहौं १२ दोहा देव्योसुन्योगुन्योजोकहु
आयोजीबुधिमाहि सबत्रैगुनअसकहुनहींजोत्रैगुनहैनाहि १ चौपाई जौनपदार
यहमकीहआये तेसबजगतहेतकविगाये १ जीवजोतिदन्हैसबलोन्या मेरोभ

क्तिजोगजोकीन्द्री २ सोजन होतमोक्ष केजोग औरसबैजानदुदुषभोग ३ तातैसाध
 कज्ञानविज्ञाना ऐसोनरतनलहिमतिमाना ४ त्रिगुनसंगतजिकरिअतिप्रेमा मोहिम
 जैचाहेजोदेमा ५ जीतैइंद्रिनकरप्रसंगा करैनमोरभक्तजगसंगा ६ रहैसावधानै
 सबकाला करिकैसेवनसत्वविसाला ७ जैतैरजोतमोगुनकाहीं पुनिनआसराषैते
 हिमाहीं ८ रहैसदाहोसांतसुभाऊ प्रगटकरैनहिनिजपरभाऊ ९ यहिविधिरहैजोको
 उजगमाहो ताकोनहित्रैगुननिपरहीं १० प्रकृततनतजितौनसुजाना करहिअवसि
 ममपुरहिपयाना ११ आवागवनरहितवैजडै प्रेममगनसोरहतसदाई १२ दोहा
 मोरभक्तवैकैसदालपतमोहिसबठौर विचोनिभुवनमेंमुदितध्यावैकबहुनऔर १
 इति सिद्धश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधववेशश्रीविश्वनाथ
 सिंहदेवात्मजसिद्धश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रक
 पापात्राधिकारिऔरधुराजसिंहजदेवरुतश्रीमद्भागवतेशान्दान्बुनिधोएकादशस्क
 न्येपंचविंशस्तरंगः २५॥॥ ॥ श्रीभगवानुवाच दोहा सांधकमेरेज्ञानकोऐसो
 मनुजसरीर ताहिपायकरिधर्ममममोहिमिलतमतिधोर १ अंतर्जामीजीवकोमेहो
 सचाअमंद नोररूपतुमजानियोसहासच्चिदानंद २ चौपाई भयोजीवकहंजबम
 मज्ञाना बूटततबहिदेहअभिमाना १ रहैजदपिसंसारहिमाहीं विषैरंगतेहिला
 गतनाहीं २ करैकबहुनहिकामिनिसंगा छेउपेटारथिनप्रसंगा ३ करैजो
 कामिनिसंगसुजाना गिरतअंधसंगअंधसमाना ४ तामेसुनहुयकद्विहां
 सा नैतुमसंअवकरहुंप्रकासा ५ पूरुबपूरुवामहराजा रघोयेकतेहि
 सुजसदराजा ६ मिलौउर्वसीताकहआई नृपसोअसपुनलियोकराई ७
 दीषहोतुम्हैनगनमेजबहीं संगतुम्हारेतजिहोतबहीं ८ असकहिरहन
 लगीनृपसंगा करनअनकभांतिरतिरंगा ९ एकसमैबिनवसनतहांहो दे
 षिउर्वसीभूपतिकाहीं १० कीन्द्रीसुरपुरतुरतपयाना तवनरेसअतिसैबिल
 पाना ११ बैकलसरिसमहा दुषपाग्यो जगतीपतिजगतीमहवाग्यो १२ दो
 हा असनवसनकीसुधिनहीं करतबिलापकलाप हाथउर्वसीमोहितैवृ
 षादयोसत्ताप १ चौपाई हैपषानसमहृदैकदोरा नहिदिलद्वतदेषिदुष
 मोर १ हाउर्वसीमिलतिकसनाहीं तोहिबिनसूनजगतमोहिकाहीं २ वि
 षेमोगकरिमेनअधानो बीचहिमैतैकियोपयानो ३ यहिविधिविचरतवि
 चरतजगमें भूपउर्वसीकरंगिरंगमें ४ कुरुक्षेत्रगमन्योयककाला तहंनि
 रषीउर्वसीभुवाला ५ सोलषिदृपतिकेरदुषभारी अपनीमिलनउपायउचा
 री ६ करुणधर्वजगमहराजा तौमोहिमिलिपैहो सुषसाजा ७ सुनिउर्वसी-

वचनसुषपाई कियगंधर्वजज्ञनपराई ८ कियोपयानउर्वसीलोका तहंता
 कोमिलिभयोअसोका ९ भोगकरतउर्वसीसंगमें विसोकालबहुंरंगमें
 १० भोगविवसपुनिदुलाकुमारै भयोविरागसकलसुषसारै ११ तबहोपुरु
 खामहराना तजिउर्वसीसंगसबकाजा १२ दोहा दयाजन्मनिजजानिकैबो
 ल्योबचनपुकारि सोईऐलगीताअहेऊधवसुतहुसम्हारि १ पुरूरवोवाच
 चौपाई ॥ मेरोमनमनमथमभिडास्यो हायमोहमैअतिविस्तास्यो १ करिउ
 र्वसीकेरगलबाहो बीनतकालगुन्योमैनाहो २ यहउर्वसीअंगलपटान्यो
 उगतअस्तदिनकरनहिजान्यो ३ सुरगनिकालीन्योठगिमोहो मैकैगयो
 ज्ञानकरदोहो ४ रस्योचक्रवर्तीमहराजा सास्योसिगरीनृपनसमाजा ५
 सोमैरंगिनारिनकरंगा नच्योनचतजसकाठकुरंगा ६ रस्योसक्रसमविभो
 हमार ७ कैल्योसुजससकलससारा ८ ऐसेहुमोहित्रिनहुसमत्यागी गैउर्व
 सीनेहतजिभागी ९ ताकेहेतप्रमत्तसमाना मैरोवतविनवसेनअजाना १०
 विचस्योमैसबवसुधामाहो लागीलाजनेकमोहिनाहो १० जोकामीतिम
 पोछेधावत सोअपनोसरखसौनसावत ११ जेसेधरीसंगवरधावै पदबंधहा
 रबहुबाराहपावै १२ दोहा जेसंहिनारिसगमेजनकोज्ञानहुमान तेजबुद्धि
 बलबौरतातुरताहिकरतपयान १ काविघातपदानतेकाबहुसुतेपुरात
 कायेकांतबसिमौनतेकहाकथेबहुज्ञान २ चौपाई तासुदयासबलेहु
 विचारी जाकोमनहरिलीन्योनारी १ धिगमोकोस्वारथनहिजान्यो हौम
 रुषपंडितनिजमान्यो २ भयोचक्रवर्तीमैभारो ऐसेहुलियोजीतिमोहिना
 री ३ परअरुवषभसरिसजगमाहो तियपोछुविचस्योचहुआहो ४ सह
 सनबरिसउर्वसीकेरो अथरअभोमिपियोधनेरो ५ पैनतोषभोबादीआ
 सा जिमिआहुतिलिहबदनहुतासा ६ जोतियाचितलियनेहुफूसार्द हरि
 विनतेहिकोसकतछेडाई ७ जदपिउर्वसीबहुसमुदायो नमहुर्मतिमन
 कछूनआयो ८ रस्योलोभिलालसाबढाये मैअबूमरुस्योनबुमाये ९ यामें
 कछूननारिअपराधा हैकामिहिअपराधअगाधा १० जान्योरजुहिजोसपत्र
 ज्ञानी कौनदोषजोरजुहिबषानी ११ मलअरुमूत्ररुधिरअरुचामा निकस
 तदुर्गंधहिसबंठामा १२ दोहा कनकलताअरुचंदकीठपमाताकीदेव अ
 तिअज्ञानकोपोटरीअपनेसिरधरिलेब १ चौपाई कहतमातुपितुहैतनमेरो
 नारिकहतपतिसुषहधनेरो १ कहतस्वामियहमोरसरिरा कामपरसहिहै
 अतिधारा २ अगिनिकहतमैअतजरैहो गोधस्वानकहमैयहपैहो ३ नीवक

हततनअहेहमार गुनतमीतलपिनिजउपकार ४ तनयककोनहिमोहिनि
 नातो गहेअनेकनिनिजनिजनातो ५ ऐसोअसुचितुच्छनिंदिततन तामेंक
 रिकैमोहमूढजन ६ वरनतहैसुंदरछविताकी कैसीतकनिनैनकीवांकी ७
 प्यारीतुवबिहसनिअतिमोठी दीन्हीसपदिसुधाकरिसीठी ८ तुवमुषदेष
 तलजतमयका वहकलंकजुतयहअकलका ९ यहिविधिकाभीबहुबतरा
 हों नारिसरीरगुनतअसनाहों १० उपरचामतेहिनीचेमास् पुनिमेदाअरु
 रुधिरनेवास् ११ फेरिहाडमज्जातेहिभीतर नकरोबहुतनसनतेदुषकर ॥
 १२ दोहा रेतपीपमलमूत्रतेसिगरोभरोसरीर जसमलमेंबहुकमिरहैतस
 तनमेषदपोर १ चौपाई असतनमेसनेहहेजिनको भेदकौनमलकमिते-
 तिनको १ तातेंकामिनिकामिनिमाहों करैसनेहसुमतिकहुंनाहों २ करै
 जाकामिनिकामिनिनेह तौनहिबचैनरकतेकेह ३ प्रथमकियेजेतियअनु
 रागा तेपुनिकीन्हतदपिबिरागा ४ धरहिध्यानयेकांतहिजाई तियमूरतिह
 ठितिन्हैदेपाई ५ बिनमनकेबससु धरतनाहों मानसअजितजाततियपा
 हो ६ तातेनारोलंपटकेरो करैनसंगरहैनहिनेरो ७ महाप्रबलहैकामद
 मारी सुमतिहुकोमनडारतजारी ८ तौमासमकुमतीजगमाहों करैपराब
 तिनहैकिमिनाहों ९ श्रीभगवानुवाच यहिविधिपुरूषामहराजा गायगा
 यलहिसोकदराजा १० निजआतममहमोकहंजानी तजिउर्वसीलोकमनिषा
 नौ ११ अममगनमेरो कै गयऊ मेरेपूरकोआवतभयऊ १२ दोहा तातेछोडि
 कुसंगकोकरैसतकोसंग संतहिकारिउपदेसबहुकरतकामविषभंग १ ॥ चौ
 पाई संतनकेमनहोइनआसा मोरप्रेमकोसदाहुलासा १ समदरसीसांतह
 उदारा विगतअहंकारहुममकारा २ सीतउष्ममानतेसमाना करतवस्तुसं
 ग्रहनाहनाना ३ तेईमहाभागबडभागी होहिअवसिममकथानुरागी ४
 तिनकेनिकटवैटजोकोई सुनतकथाममआनंदमोई ५ तिनकेतनरहिजातन
 पापा गंमनतममपुरविगतत्रितापा ६ जेममकथासुनतजुतप्रीती ताहिसरा
 हतकहतप्रतीती ७ आदरसहितलाजतजिगावत दिनदिनअह्मदूनबढाव
 त ८ तनमनतेमोहीकहैजेबै ताकेमोरिभक्तिहठिहोबै ९ ॥ परब्रम्हमै
 गुननिअर्नता सतचितआनंदरूपलसता १० भक्तिभईअसमोमहजवहों
 बाकीरघ्याकाहकहुतबहीं ११ नसतसीतसेवतजिमिआगी तिमिजोगयासंत
 पदलागी १२ दोहा ताकेपुनिसंसारभैकबहुंजतिनपास नासुमहलअज्ञान
 जोसोउनकरतउरवास १ चौपाई ऊधवजेभवसागरमाहों बूडहिकषहुंकष

हुं उतराहीं १ तिनको आसुकरन भवपारा नावसरिस है संत उदारा २ रंगे जे सहा
 प्रमरंग माहीं तिनको कछु दुर्लभ है नाहीं ३ जिमि प्रानिन को अज्ञाहि प्राना जिमि
 आरतरक्षक मोहि जाना ४ जिमि परलो कगये मतिमाना धर्महि है धनये कमहा
 ना ५ ते सहि भवभुजंग भै भीते तिन के रक्षक संत सुरी ते ६ संतै ज्ञानने न हठि
 देही संतै सब अज्ञान हरि लेही ७ उपरहि करहि दिवा करभासे सज्जन भित
 रह को तमनासे ८ परम देवता संतहि जानो परमबंधु संतन कह मानो ९ जा
 नहु संतहि आत्म अनूपा संत सत्य है मेरे रूपा १० संत सरिस नहि को उहित का
 रो संत होत हठि अधम उधारी ११ जो को उमो पुर चहै पयामे सो सादर संत न
 सम मानै १२ दोहा पुरुरवांत जितु बैसे कै कै मुक्त सरूप विचारत भो सब लो
 क मेगमनहि प्रेम अनूप १ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री
 राजा बहादुर बांधवेश श्री विश्वनाथसिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज
 श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर श्री राघुराजसिंह जू देवकृते श्रीमद्भागवत एका
 दश स्कन्धे आनन्दानुनिधौ षड्विंश स्तरंगः २६ ॥ ॐ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 दोहा साधुमहात्मसकल सुनि ऊधव पाय अनंद पुनि बो ल्यो कर जोरि कै सबा
 देवकी नंद १ उद्धव उवाच चौपाई किया जोग अब कहहु सुरारी पूजन की वि
 धि जौ नति हारी १ जेहि विधि गिरिधर भक्ति हारे तुमको पूजन करहि उदारे २
 जैसी जाको मूरति रविके पूजन करहि वेद विधि जंचिके ३ सो सब मोको दे
 हु सुनार्इ मेपिकरि कै रूपामहाई ४ नारद आस आदि मुनि जे ते कहत अब
 स्य पूजन हिते ते ५ तुव पूजन ते है कल्याण सुन्यो ऐस हो वेद बचाना ६ आप
 हु बहून वार प्रभु भाष्यो सो ब्रह्मा अपने उर राष्यो ७ ब्रह्मा पुनि भृगु आदि क
 काहीं बरनन को न्यो अति सुदमाहीं ८ तुव पूजन अति सै सुपद्मा गो गिरिजा
 सेत गिरिजापति गानो ९ चारिहु आश्रम तीनि दुवरना तुव पूजन सब को सुपम
 रना १० नारिहु सद्गुरु को जदुर्गार्इ तिहरो पूजन आनंद दार्इ ११ तिहरो पूजन क
 रि कै प्रानो उतरल भवसागर दुषणी १२ मोहि अनुरक्त भक्त निज जानी निज
 पूजा विधि देहु बचानी १३ दोहा सुनि ऊधव के वचन हरि अति सै आनंद पाय
 पूजा विधि भाषन लगे पूर्वापर हिल गाय १ श्री भगवानुवाच चौपाई मम पू
 जन के विपुल प्रकारा पै ससे पहि करहु उचार १ वैदिक तांत्रिक उभै मिलाई
 तीनि भांति पूजन विधि गार्इ २ तीनि भांति मै जो मन भावै सो पूजन मै मन
 हिल गावै ३ ब्रह्म न छत्री वै सहु तौना संस्कार लहि है परबीना ४ पूजा हि
 जिमि मम भक्त संप्रीतो मुनहु जौ न भाषहु मै राती ५ प्रथम हि सलिल ग्राम सिला

महं अथवा पूजेरचि मूर्तिकहं ६ पृथिवी अग्नि सूर्ज जलमाहों निजहिय
 अरु विप्रनतनमाहों ७ पूजेजोरि ज्योचितसाजू भक्तिसहिततजिकुलितका
 जू ८ निजगुरुमोमहभेदनजानै यहिविधितेममपूजनठानै ९ प्रातह्निप्रथम
 पुनिमज्जेसबअंगपषारी १० मज्जनकरै मूर्तिकागहिकै वैदि
 कताधिकमंत्रनकरिकै ११ वेदविहितपुनिसंध्याकरई पुनिपूजनहितआसन
 २ दोहा पूजापापनसावनीतजिसिगरीफलआस ताकोकरैअरभबु
 रभरिकैपरमहुलास १ पाहनकीअरुदासकीऔरधातुकीजोय बालूकीमनि
 नगऔरचित्रकीहोय २ चौपाई अथवाभूमिलेपितेहिमाहों चंदनतेलि
 पलेयतहांही १ आठभौतिकीमूर्तिमेरी पूजनकेहितकद्योनिबेरी ३ मनो
 हिविहाई सातभौतिप्रतिमाजोगाई ४ तासुप्रतिष्ठाहैविधिदोई
 चलअरुअचलकहतसबकोई ५ मनोमईमममूर्तिकेरो मंदिरजीवहिवे
 दनिबेरो ६ सिलाधातुमनिदारुहिकेरी ७ चौजोमूर्तिसुखविचनेरी ७ वाके
 नहिलगाई सुंदरमंदिरलेहिवनाई ८ तामेमूर्तिविधिजुलधरई
 देविधितासुप्रतिष्ठाकरई ९ चलअरुअचलहोयमतिजैसी मेरीकरैप्रतिष्ठा
 नेस १० ऊधवआवाहनोविसर्जन अचलमूर्तिमेकरैनसज्जन ११ आवाह
 नविसर्जनहोई चलमेकरैमनेजसहांई १२ दोहा लेपिभूमिमूर्तिलिषी
 त्रिलिषीहेजोय बालूकीइनमेकरैआवाहनसबकोय १ चौपाई पूजनअंत
 र्जनेनभावै मार्जनतेमज्जनकरवावै १ औरमूर्तिजलतेनहवावै शास्त्रविहि
 तसबसाजुमंगावै २ तातेपूजाकरैहमारी कपटछोडिकैप्रीतिपसारी ३ अ
 थासक्तिसबसाजू लेहिप्रीतिजुतपूजनकाजू ४ मनोमईमममूर्ति
 हों करिकैममभावनासदाहों ५ पूजेदिव्यसानुसबजोरी जाकीहोयकहूंन
 हिजोरी ६ मज्जनभूषनवसनहआदिक विग्रहमहमोहिअतिअदलादिक
 ७ पूजेभूमिलेपिजेलिषिकै तौपूजेमंत्रनपढिसिषिकै ८ छतहविदेपूजेपा
 वकमह उपस्थानआदिककरिरविपहं ९ जलमेजलदेपूजनकरई ॥ बहु
 विधिचंदनफूलहुभरई १० प्रीतिसहितजलहुजेहों तौहमतोषितकैलैले
 हों ११ तौपुनिचंदनधूपहुदीपा काकहिवेकोहैकुलदीपा १२ दोहा जो
 १ ततेमोहिकोउअरपैसहसप्रकार तबहंतोषितहोहुनहिकैको
 १ चौपाई पूजनसाजसकलविधिजोरी सुचिहैमोहिवहु ॥
 १ पुरुबअग्रकुसासनधरिकै पुरुबवाउत्तरमुषकरिकै २ बैठैपूजक
 हमरेसमुष न्यासकरैकहिमूलमंत्रमुष ३ धरैकलसनिजवामदिसामै

१ जन नरे मुद्रा नलतामे ४ नलनंत्र अभिमंत्रित करे ५ चंदन फल हने दिमदन
 ६ ५ सात लले पट्टि नल मंत्र कहें सो चिज नु सव सा नगम हें ७ नल नुनि अरु
 निज तन माहीं सो चिलेय सोई जल काहीं ८ सोई कल सजल नेति रां चा भरे स-
 लि स सुभ पात्र न पांचा ९ अर्घ्य पाद्य अरु आचमनीया सुद्धोदक अरु अस्नानी
 या १० करि जल पूरि ओषधोदरै हृदय मंत्र पुनि सुमति उचारै १० ताते अर्घ्य पा-
 द्य अभिमंत्रै भाषे फेरि सोई कर मंत्रै ११ ताते पाद्य पात्र सिधिकरु फेरि मिषा
 को मंत्र उचारै १२ दोहा आचमनीया चि पात्र को अभिमंत्रै तां दमाहिं अनि-
 मंत्रै गाय त्रिनं अर्घ्य नौ धातु काहिं १ यो पाई नल मंत्र पाठ पुनि मन गात्र अनि-
 मंत्रै सुद्धोदक पात्रै १ अमनां वना पारतन न हो भागि गयान न मागत पा हो २
 फेरि अगिनि तका कांजि अनो धरति पुनि न न हल भार ३ हृदय मद्रि माति
 जहे जोई तामे मोहि ध्यावै सब कोई ४ मम मूरति हि य कमलहि माहीं मन ते-
 ते हि जै प्रथमाहीं ५ फेरि मनहि ते ताहि निकासी प्रति मामे मे लै मति रासी ६
 पूर्व प्रतिष्ठित मूरति मेरी ताको पूजै प्रीति घनेरी ७ आठ पाउं सिंहासन मा-
 हीं करै भावना ताहि सदा हीं ८ ई स्वर्ज धर्म विराग विज्ञाना ओइन की विपरी
 ति सुजाना ९ आठ पाउं ये ही कहवावै ताके उपर कमल पुनि भावै १० कमल
 हल नन वसक्ति न रावै विमलादिक जे श्रुति गन भाषै ११ कमल मद्रि बिमंड
 ल भावै ता सुप्रकास मिषा सन छावै १२ दोहा मेरी मूरति कमल के मद्रि विराजै
 संत नाके चहु कित आयुं धन करै सविधि विलसंत १ चौपाई संप्रचक्र धनु-
 ग हा कृपाना हल मूसल कोस्तुभ अरु बाणा १ श्री वत्स दु और दु वन माला प्रथम
 हि पूजै बुद्धि विसाला २ नंद सुन हकु सुद पर चंडा बल मह वल कु सु देखन-
 चंडा ३ आठो पार्षद आठो दिसि मह मन सजुषण पहि गरुडहि कहें ४ दुर्गा-
 व्यास गने स विसाला विष्वक्तेन आठ दिगपाला ५ करै कौन मह इन कहें था
 पित गुरु पर गुरु वाये दिसि दुलसित ६ इंद्रादिक पूर्वोदिक आसा इन हें को
 पूजै सहुलासा ७ अर्घ्य मोहि देवै यक वारा पाद्य फेरि दे वार उदारा ८ तोनि वा-
 र आचमन दु देवै मूल मंत्र सब मे पढिलेवै ९ दंत धावनादिक विधिनाना रचै
 सुपंचामृत अस्नाना १० चंदन और कर्पूर सीरा कुंकुम अगुरु सुगंधित नीरा ११
 मूल मंत्र पढि मोहि न हवावै विमो भये नित ही अस भावै १२ स्वर्न धर्म यह
 मंत्र उचारै सहस्र सोषो पढे उचारै १३ महा पुरुष विद्या पढि देवै अष्टाधर मंत्र
 हि पढिलेवै १४ दोहा साम निराजन सादिस वमंत्रन पढे सुजान मूल मंत्र पढि ब-
 ख को मोहि अरु धै सविधान १ चौपाई अरु पै फेरि जज्ञ उपवीता अरु पुनि आ

मरुतपुनीता १ कुंडलजुतचंदनहिचढावे तामेरचनाविविधिदेखावे २ औरपे-
 फूलफूलकीआला तुलसीआलीद्रव्यविशाला ३ फेरिधूपमोकोहरसावे फेरि-
 प्रीतिजुतधूपदेखावे ४ पुनिचंदनजुतकुसुमचढावे ॥ पुनिअर्घ्यादिकमो-
 हिकरावे ५ पुनिमधुपर्कदेइमोहिपाहीं अबभाषहुंनैवेदानकाहीं ६
 गुडपायससंकुलीहुमोदक मोहनभोगपुवाहधिमोदक ७ औरहुमोहनमो-
 हनभोगू यहिविधिअरपैसबबुधलोगू ८ देइसुगंधितमोहिजलपाना ९
 दवतेनचंदनहुबिधाना १० पाथऔरआचमनकरावे पुनिअरपैताबूलसो-
 हावे ११ फलदक्षिनामुकुरदरसावे चायचारुचामरैचलावे १२ वेदविदि-
 तवेदिकाबनाई सहितमेपलागर्तसोहाई १३ दोहा कुंडलाहिपावक
 धरैतीनाअग्निनिभिलाइ मूलमंत्रतेसींचिकेदेवेकुसाविछाडू १ चौपाई ॥
 होमसाजुपुनिमूलमंत्रते सीचैविधिजुतवेदतंत्रते १ करैअग्निनिमहपुनिम-
 मथ्याना ताकोऊधवसुनहुबवाना २ तपतकनकसमसुभगसरीरा तबब-
 कअबुजहरपीरा ३ गदाचारिमुजलसहिविसाला सातरूपसुदरवनभाला
 ४ वसनकजकेसरसमपीता कटकक्रीटकिकिनीपुनीता ५ अंगदऔरहुभ-
 षनजेते मेरेतनमहभावहितेते ६ श्रीवत्सहुवक्षसमहबजै वैसहिमुंदरको
 स्तुभराजे ७ यहिविधिकरि कैथ्यानसुजाना सींचैष्टततेसमिधननाना ८ इ-
 द्रुपजापतिआहुतिदेई दक्षिनउत्तरदेसबकोई ९ अग्निनिमोहैआहुतिदे-
 दे मूलमंत्रपुनिमुषपढिलेई १० तातेंआहुतिषोडसदेवै सहससीषहुपुनिप-
 ढिलेवै ११ देयताहुतेंषोडसआहुति यहिविधिकरैभक्तिसबहुदमति १२ ॥ दो-
 हा धर्मोदिकपुनिआठकहेंआठहिआहुतिदेय विमलादिकनवलकिकहंन-
 वआहुतिकरितेइ १ चौपाई आहुतिअतअग्निनिकहेंदेई करैप्रनामफेरिपद-
 सेई १ पुनिसिगरेपार्षदनअषट् देयनिवेदितमोरनिवेदू २ मोरमंत्रपुनिजथा-
 सक्तिबुध जपेंचिन्तकोकरिसबतेरुप ३ सुदरमेरेपदरचिगावे नाचैबहुविधि
 बाजबजावे ४ सुनेसुनावैकथाहमारी वेहिलनसुषडुपदेयबिसारी ५ पोरानि-
 कअथवासज्जनकत पढेसुषदअस्त्रेमुदितचित ६ पुनिनीराजनकरैसुजा-
 ना करपूरहुवर्तिकाविधाना ७ पुनिपुण्याजलिदेइसोदक्षिन मोरिचारिपुनि-
 करैप्रदक्षिन ८ तरपरकरकरिउभैचरनमम मनकरिअसभावनानैजसल ९
 दंडसरिससमकरैप्रनामा यहीमंत्रकहिकैमतिधामा १० प्रपन्नपाहिनामीश
 भीतमृत्युअहर्णावात ॥ पूजैविभौहोयतोअसनित नातोपरबपायकैसमचित
 ११ पूजाअतहिमोरप्रसाद ग्रहनकरैसजुतअहलादू १२ असमानेनाथैमोहिही

न्यो मैनादिकबुकिं कर्जहुकोन्यो १३ दोहा करै विसर्जन जो सुमति करै सुमति म
 नमाहि लियो धारि मै आपन उर पुनि श्रीपति काहिं १ चौपाई यहि विधि पूजन करै
 हमारो जौ नुरुपम प्रेम अपारो १ अंत रजामो जड चेतन मैं मानहि मोको अपने म
 नमें २ यहि विधि वैदिक तंत्रिक विधितें पूजन मोहि जया विधिरिधितें ३ ताको
 दोऊ लो कबनि जावै मोसों अवसि मुक्ति फल पावै ४ सुंदर मंदिर जबर बनावै ॥ ता
 के ढिगवाटिका लगावै ५ जामें मूरति मोरि विराजै उस्तव करै जोरि बहस जामें ६ ॥
 मंदिर राग भोग के हेतु ग्राम चढाय देय मति सेतु ७ जाते उस्तव चले सहाहीं अट
 के वस्तु कौन हनहौं ८ पर्व पर्व उस्तवै करावै जथा विभौ तस धन हित गावै ९ वि
 भौ विचारि जीबिका देवै तौ बिकुंठ वसि अति सुषले वै १० करै प्रतिष्ठामम जो कोई
 भूपचक्र वर्ती सो हेतु ११ जौ मंदिर मेरो बन बावै सो त्रिभुवन अधीसता पावै १२
 जौ मम पूजा करै सुजाना ब्रम्हलोक सो करै पमाना १३ दोहा जो कोउ पहतौ नौ क
 रै मति सहित मतिमान नगर बिकुंठहि मै निबसि होवै तमै समान १ यहि विधिते
 पूजन जो कोउ कै सुमति अकाम भक्ति जोग सो पाय कै मोहि पावै मति धाम २
 निज दोहा परकी दुई वसि विप्रसुर करि हरहि जे संठ हठिलो न बस देत लगायन
 फेरि ३ लापवर्ष लगित कुमति मल के कीरा होत तिनहि होत कब हनहौं ने कहु
 मोद उदोत ४ करता और सराहतो अरु जो करै सहाय अरु सलाह जौ देत है सब
 मल कुमि कै जाय ५ ऐसहि जे जे देत भेकरहि सुमति उपकार ते ते करता के सरि
 सपावत फलहि अपार ६ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजा
 बहादुर बांधवेश श्रीविश्वनाथ सिंह देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीम-
 हाराजा श्रीराजा बहादुर श्रीकृष्णचंद्र कृपापात्राधिकारि श्रीरघुराज सिंह जूदेव क
 त श्रीमद्भागवत एकादश स्कन्धे आनन्दाश्रुनिधौ सप्तविंश स्तरंगः २७ ॥ ॐ ॥
 श्रीभगवान उवाच दोहा आनहु केर स्वभाव अरु कर्म हुको मतिमान कब हूनि
 राजहि करै कबहुं न करै बखान १ चौपाई चेतन अरु जड यह ससारा तामे देखै
 पहमार १ परसु भाव पर कर्म हुकाहीं निंदहि परसंसहि जगमाहीं २ तिन कर अ
 र्य होत सब नासा लहत नरक मरि जावत जासा ३ तेई अहं देह अभिमानो तिन
 के ज्ञान लेसनहि जानी ४ सो बतरहत नतन अभिमाना जोव होत तब मृतक स
 माना ५ तिमि जागत हतन अभिमानो सोवत हूस मरहत अज्ञानी ६ हेतु जो देवहु
 मनुज सरीरा ते है सब अनित्य मति धीरा ७ तिन की भद्र अशुभ द्रव्य है अहकार
 उरमाहि महाहि ८ आतम मे सुख मानुष मानव अहे असत्य दुःख दुःखानन ९
 दया प्रतिधुनि मह भय पावै जानि आपनी भयनहि आवै १० ऐसहि देहादिक जे

भावे विनश्रितं प्रति उरपा वै ११ ऊधवयहसिगरो संसार जडचेतनमै अहै अपारा
 १२ दोहा है सरोरमेरो सकल अहोमही सब रूप अपने को मैं आप ही उत पतिक
 रहूं अनूप १ चौपाई अपने ते अपने कहं पालौ अपने ते अपने कहं घालौ १ ब्रम्ह
 सरोर भयो सब जाते सकल जगत है ब्रम्ह हिताते २ निंद अरु अस्तुति अरु त्या
 गा है निर्मल सबै बड भागा ३ यह गुन मै जगतीनि प्रकार मम माया कृत जानि उ
 दारा ४ जडचेतनमै रूप हमार ता सुलगत नहि मोहि विकारा ५ यह जो ज्ञान वि
 ज्ञान उचार ताहि करत जो सुमति विचार ६ सो निंद अस्तुति निंद करई भान
 समाज ज्ञान विचार ७ प्रत्यक्ष दुनिगम दु अनुमाना अरु अनुभव करि कै म
 ति माना ८ उपजत न सत जानि जग काहीं गुनि अनित्य विचरै जग माहीं ९ देव
 कि उदर उदधि विधु चैना सुनि बोले ऊधव भरि चैना १० उडवौ वाच सुदस रूप
 आतमा भाष्यो भौतिक पंच देह करि राख्यो ११ तौ को होत ना अस सारी सुषुषुषुषु
 रै प्रत्यक्ष निहारा १२ दोहा आत्मा अमय गुन रहित सुद स्वयं परकास कर्म आ
 वरन रहित है सो सास्त्र विलास १ चौपाई तन तोय हन डनुमहि उचार मोरम
 त अस परत विचार १ भेद हारु भाव क कहं जे से आत्मा देह भेद है ते से २ तौ को
 पुनि भोगत संसार भाषु हय हव सुदेव कुमारा ३ ऊधव वचन सुनत भगवाना
 भाषन लागे ठुपानिधाना ४ श्री भगवानुवाच जब लोडूंदी देह संजोग तब लौ
 जी बहिसंश्रित भोग ५ जदपि सुद आतमा अपारा जियम हन हि सुरमनुज वि
 चारा ६ चिंतत विषै निरंतर रहई तातै जिय संसार हिल रहई ७ जिमि सपने को
 सुषुषुषुषुषुषु सपन हि भरि है सुषुषुषुषुषुषु ८ ऐस हि जब लोतन अ भिमाना त
 बल गि संश्रित जिया हि म हाना ९ सो कह र्व भय को धुलो भ अहंकार मोहि हि अ
 तरे १० जग न जग अरु जग साति है तन के आतम के नाहीं ११ तन सस हं
 य जिय अ भिमाना जीव काल गुन कर्म हुनाना १२ दोहा मह तत्व मन जा दिव पुय
 हो जानि संसार सो अधीन है काल के होवत बार हि बार १ चौपाई मन चच कर्म मा
 नतन रूपा है संसार हि वक्ष अनु रूपा १ करि गुरु पद रतिगहि असि ज्ञाना भवत
 रुकर अमल सुजांना २ को डि आस विचरै महि माहीं ताको भीति ने क कहनाहीं ३
 ज्ञान विवेक निगमत पजोग अनुमान दु उपदेस निभोग ४ आत्म अनात्म विचार
 न हेतु यही सकल साधन मति सेतु ५ तन के आदि अंत म ह जोई मद्धि हुमा हर ह
 त है सोई ६ आतम सुद रहत त्रै काला तन है जिय नहि बुद्धि विसाला ७ जे से क
 न क कुडलन पाहीं कन कहि आदि अंत ह माहीं ८ मद्धि हुम ह कन कहि रह जातो
 मिलो रजत पुनि तेहि न दे पातो ९ सुद ऐस ही जीव सदा ही बुधमानत अम बडुत

नकाही १० करताकारनकाईउदारा इनकोकारनहैहकार ११ इनतेआत्माअ
 हेविलच्छन ननमधिजबलगिरहतविचच्छन १२ तबलगिअहैसकलओहारा
 तेहिबिनकहुनहिअहैउदारा १३ दोहा जोयहपूरुवनहिरयोअतदुरहिहैना
 हि कैसेमधिमेआनमाकहियेयहतनकाहि १ चौपाई जियहिअलकसमानव
 भमहै तौनिहुकालमाहजियसमहै १ कबहुनहैजियमाहविकारा ऊधवअ-
 समतअहैहमारा २ देहादिकअरुजीवहुकेरे इनकोनहिसनबंधनिवेरो ३
 पैप्रारब्धविवसयहजीवा देहभोगभोगतदुषसीवा ४ अहैजीवयहस्वयं
 कासा परब्रम्हकोहैयहदासा ५ तालेंकरैभ्रमजोमेरो तौभ्रमतजिसुषलह-
 १घनेरो ६ जगतविविधिविधिप्रकृतिविकारा मोहिभजेयहपावतपारा ७
 मायाअरुजियतेमोहिकाही लेयबिलसनजानिसदाहौं ८ हैपरतंत्रजीवप्र
 भुकेरे जानतअसभमनसतघनेरो ९ छोडिसुमतिकुमतिनकरसंगा विचरै
 जगभरिमोदअभंगा १० तनदुंद्रीसुरपवनदुपाना छितिनभमनबुधिसलि-
 लकसाना ११ अहप्रकृतिसब्ददिकजेते भिन्नअहैआतमतेतेते १२ दोहा
 जोअसभाषहुतुमसपाहैविज्ञानीजोय तेहिकुसंगतेदोषकहतजेकौनगुन
 होय १ चौपाई जिमिचनतेनहिकबुरविकाहीं रहैगगनमेंअथवानाहीं १
 जिमिजलकनरजकननभमाहीं उडतरहैलागैतेहिनाहीं २ असजोसंकाम
 नमेंकरहू तौमेरीवानीउरधरहू ३ जबलोंमोरभक्तउरमाहीं जनकेहोत-
 भईदिठनाहीं ४ भक्तिप्रभावकोधअरुकामा नहिखूटैजबलोमतिभामा ५
 नबलोंविषइनकोसंगलागै कबहुनकामिकोधमदपागै ६ जबहिपभैदि
 ठभक्तिहमारी तबनहिडरकुसंगकोभारी ७ जिमिलपटहिअहिचंदनमा
 हीं पैतिनकोविषलागतनाहीं ८ भलीभांतिजिमिओषधदेकै बैदरोगदो
 न्योनहिछैकै ९ भीतररशोउपरमिटिजावै तौनरोगवैसेउठिआवै १० तै
 सैकियोजदपिबहुजोगू भीतररशोवासनारोगू ११ कालपायकैसोबढिआ
 वै विषैकूपमहताहिगिरावै १२ दोहा विषेवासनाहूहैतेजिनकीभईनना
 स तेईकुजोगिनकेरजगहोतोखयाप्रयास १ चौपाई तेईकुजोगिनकहंज
 गमाहीं प्रेरिनरनसुरविचनकराहीं १ बडुधातिनहिसिद्धिनहिहोई कब
 हुकबहुसिधिपावतकोई २ ऊधवजोनहिहैअज्ञानी सुषदुपमानतकमे
 हिठानी ३ देतयहीविधिजनबिताई सुषितनहोतमोरपदपाई ४ जनीक
 मेविचसजगमाहीं करहिजदपिबहुकर्मनिकाहीं ५ पैनहिदुषदुषमानहि
 तनमें रहतमगनप्रमानंदघनमें ६ बैठतसोवतचितवतचागत भाजनक

रतमूत्रमलत्यागत ७ परमहंसजेजहंकहुरहही मेरेप्रेममगनतहैअहहो ८
 तनकोरहतनतनकोभाना कर्मविवसतहंपिरतजहाना ९ देशहिसुनहिजदपिबहु
 भांती असतगुनतसबविषैजमाती १० जैसेस्वप्रविलोकतनाना जानतजागिअस
 तमतिमाना ११ तबलगिमनुजहिहोतनज्ञाना जबलगिरहतदेहअभिमाना १२
 दोहा ज्ञानभयोजबजीवकौतबबूटतअनुमान बूढिगयोअभिमानजबतबनर
 हततनभान १ चौपाई भानुउदैजिमिरहनअधेरी विसरतनहिकबुवस्तुघनेरी १
 तिसहिभक्तिजोगयहमेरो हरिअज्ञानतनकरतउंजेरी २ आतमअजयहस्वयप्र
 कासा अप्रमेययाकोनविनासा ३ येकजीवतनलहतअनेक तनसनबंधनजिय
 कहनेकू ४ सबइंद्रिनकोप्रेरकस्वामी बहुननपायहोतबहुनामी ५ देवमनुज
 अपनेकहमानब यहअज्ञानकोकर्महिगनब दबिनउपजैसरूपकरज्ञाना पा
 वतयहनहिमोदमहाना ७ अहैपंचभौतिकयहदेह मीमांसकयहिकरतसनेह
 ८ मानतहैयहनितसरीरा नित्यस्वर्गसुखगुनहिअपारा ९ गुनहिअबुध्यहंप
 डितमानी पैतजआस्थमानाहिज्ञानी १० जोगकरतमेंजोगिनिकाहो विघनकब
 हुंजोतेहिकैजाहीं ११ नाकेमेदनकेरउपाई मैतुमकांसबदेहुंबताई १२ दोहा ॥
 विघनभयोजोगमेंतौजोगीपुनिकोय फेरिजोगकोदिढकरैविघनदेयसब
 श्राय १ चौपाई तपकरिकैबहुपापनसावै मंत्रनतेग्रहदसामिटावै १ सर्प
 दिकविषश्रापधरे नासकरहियहिभांतिघनेर २ कोउजोगीलहिविघनम
 हाना लैममनानधारिमध्याना ३ करिकैसतनकीसेवकाई करहिनासस
 बविघनमहाई ४ करहिंजोगकोउसिद्धिहेतू नामेंवधैभोगकरनेतू ५
 जननमरनकेबूटनकाहो कबहुंउपायकरततेनाहो ६ तिनकोनहिजोगी
 आदरहो व्यासरीरहेतसुमकरहो ७ तिनकोमिलतभुक्तिभलनाहो तन
 तरुफलसमरुतसदाहो ८ करतभक्तिममजोजनकाहो तनकेसुषअनेक
 मिलिजाहो ९ बूढहुतेतरुनहुकैजावै तबहुजोमोरभक्तकहवावै १० सोत
 नसुषमहभूलैनाही भक्तिरोतिनाहतजैसदाहो ११ ऊधवजोममपदअनुग
 गी तेईजगमेंहेबडभागी १२ दोहा भक्तिजोगकेकरतमेंतिनहिविघननहि
 होत मोपदरसिकनकेहियेनितनवप्रेमउदोत १ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजा
 धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबाधवेशश्रीविश्वनाथसिहदेवासजसि
 दिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधि-
 कारिश्रीरघुराजसिंहजूदेवकृतेश्रीमद्भागवतेआनन्दान्बुनिधौएकादशस्कन्धे
 अष्टविंशस्तरंगः २८ ॥ ७ ॥ ४ ॥ दोहा सनिजद्वारकेवचनवरधनि

ऊधवकरजोरि कछोवचनमंगलमुदितवारहि वारनि होरि १ ऊधवौवाच ॥
 जोगमार्गेजोआपुप्रभुमोकोदियोसुनाय सोबिनजीतेइंद्रियनअतिसैकठिन-
 लषाय २ तातेजेहि विधिसहजमैंसंकलजोगफलहोय भिलैपरमपदरावरो-
 कहहुसहजविधिसोय ३ मनचंचलजोगहि करत होतअचंचलनाहि तातैं-
 जोगीलहंत है अतिसैदुषनगमाहि ४ कवित्तघनाक्षरी स्वासकोचढादुबो
 घठादुसमराषिबोहूमहामनचंचलअचंचलहंकरिबो ऐसहोअनेककठि-
 नाईजोगकीनिहारिपरमहंसलीन्हैगहितुवपदपरिबो सुनहुंगोविंदअर
 विंददुगरघुराजरावरेकीभक्तिमायाफंदतेउबरिबो ज्ञानमेंगुमानऔविरा-
 गमेंगुमानऔरजोगमेंगुमानपौरिसागरकोतरिबो १ दीनकेदयालजेअन
 न्यदासरावरेकेमगनतिहारेप्रेमसागरसदाअहै तिनकेअधीनकैबोरक्षन
 कोकीबोनाथतुमकोअचर्जनहींवेदसवैयोंकहैं रघुराजविधिसबइंद्रआदि
 जेहिगीसप्रभुपदपीठकोंकिरीटतैंनितैगहैं तेईआपगोपिनकेकपिनकेसंगस
 गजुगजुगहारमैंविहारकरतेरहै २ प्रानिनकोप्यारेजगरषवारेरघुराजलहेफ
 लभारेभारेदासप्रेमबारेहैं आपकतउपकारिकबहुंबिसारेजेनतुमहिबिसारिते
 नऔरपनिहारेहैं दायकषभारेविषैसुषजेअसारेताकेहेतऔरदेवभजैमंदम
 तिवारेहैं जदुराजहागनकंहंतफलदुरलनगुलभकेगरेभायचरननिहारेहैं ॥
 ३ हारिकाअधीसदीममोहनदयानारायंदसरादुनामैजोनहानदितकागहैं ॥
 उरमेनिवासकारिउरकोअज्ञाननासिउरकोअमलकारिकरहुगुपारिहैं रघुगज
 गुरुकोसरूपधारिधरनामोवचरिअज्ञानदराऊपरकोभारिहैं ॥ अज्ञकोआ
 युषलैऐसेउपकाशकाहिद्वारननद्वानपायिकहैंमोवचरिहैं ४ मुकंआथदा
 हा यहिविधिजबऊधवाक्योकारिकंप्रनअपार गदंजमगलानालीननगतिनि
 जसक्तिउदार १ जगउतपतिपालनकरनधराहिरूपनैनाथ तेबोलेविहंसतह
 रोप्रगटिप्रेमकोगाथ २ श्रीभंगवानुवाच चौपाईऊधवसुनियेसपापियारे जे
 मंगलप्रदधर्महमारै १ जिनकोकरतप्रीतिजुतलोगू सहजहिनासकरतभंवरो
 गू २ सहजहिमहमेरोपुरपावै आवागवनरहितकैजावै ३ क्रमक्रममोहिसु
 मिरतसुभधर्मो भरेअर्थकरैसबकर्मो ४ मोपदमहमनदेइलगाई भरेधर्म-
 हिकरैसदाई ५ भरेखेजनकरैनेवासा जहांकरैबहुसंतचिलासा ६ देवअसुर
 मनुजनमहकोई मोरभक्तहविकैजोहोई ७ तिनकोजोआचरनसाहावन ॥
 सोईकरैदासममपावन ८ करैमोउत्सवंजनभारी विभवहोयगृहतेहिअनुसा
 री ९ विभोहोयजोनिहगृहमाहीं १० सबकरैजोरिसबकाही १० पवंपवमहकु

ऐउब्बाह लेयबोलायसंतसबकाह ११ मेरीसबजात्राकरवावे सिगरीसुंदरसाजस
 जावे १२ दोहा करवावेमंजुलसदामोमंदिरमहगान बजवावेतैसहि सुभगवाजे
 विविधिविधान १ चौपाई नृत्यकरावेमंदिराही नितनवउसवकरैसदाही २ जगभी
 तरबाहेरमोहिदेधै गगनसरिससबथलमोहिलेधै ३ अपनेमेंसबप्रानिनमा
 हीं मोरभावनाकरैसदाहीं ४ मोररूपगुनिसंतउदारा करैसकलजीवनसंतका
 रा ५ परमभक्तिहैयहीहमारी मोहिभजैसबविषविसारी ५ ब्राम्हनअरुचंडा
 लहुमाहीं विप्रभक्तअरुचोरहुपाही ६ क्रूरअक्रूरतरनितिनगामें समदृगजो
 सोबुधबसुधामें ७ तिरस्कारऔरहुअहंकारा दर्षादोहऔरअपकारा ८ येस
 बनसतआसुतेहिकाहीं जोमोहिनिरपतसबजगमाहीं ९ क्रोधलोभमानहु
 अपमाना अरुतनलाजहुछोडिसुजाना १० स्वानस्वपचगोषपरपरजाता करै
 प्रनामदंडवतसता ११ मोरभावजबलगिसबमाहीं हायसंतकेउरमेंनाहीं १२
 दोहा तबलगिसबविधितेसुमतिभजैमोहियहरति जबमोहिनिरपैसकलमह
 तबनताहिकछुभीति १ चौपाई मोररूपजबलपतजगतहै तबनहिकछुभन
 भ्रमहुकरतहै १ यहसबकोसिद्धांतसुजाना यहितैमोपदमिलतमहाना २ म
 नक्रमबचनजोमोकहंथावत सोईऊधवमोकहपावत ३ मेरीभक्तिकरलज
 गमाहीं आदिहुअंतविचनकबुनाहीं ४ रजतमआदिकगुननहिजामें बंधनहो
 तकछूनहिंयामें ५ सपासत्यमेयहकरिलीन्धो अतिप्रियजानितुमहिकहिंदो
 न्यो ६ अहैनिर्यककर्महुजोई अरपैमोहिसफलहोई ७ सोकमोहभयक्रो
 धहुकामा मेरहितसबसुषदललामा ८ बुधिमंतनकीबुधियहजानो ज्ञानिन
 कोयहज्ञानप्रमानो ९ तनअनित्यतेकर्महिकरिकै लहतनित्यममपदसुषभरि
 कै १० प्रथमहिमैकरिकैविस्तार तुमकोदियोसुनायउदारा ११ ताकोयहिसमे
 दिसिद्धाता तुमकोसकलसुनायोदाता १२ दोहा यहदेवनदुर्लेभअहैमनुजन
 कीकहबात यहोकियेमैमिलतहैंऔरउपायनतात १ चौपाई बुक्तिसहितक
 रिकैविस्तार जोतुमसैंभिकियोउचार १ ताकोजानतसबविधिजोई संसेरहित
 मुक्तिहठिहोई २ जौनजौनतुमप्रस्तहिकीन्धो तौनतौनहमउत्तरदीन्धो ३ तौ
 नतौनजोसबसुधिरपै सोवैकुंठवागफलचापै ४ ममभाषितयहभक्तिप्रका
 रा जोसादरकरिकैविस्तार ५ देतसुनायसुभक्तनकाहीं ताकेहमअधीनहैज
 हीं ६ परमपवित्रपढतयहजोई ज्ञानप्रकासतासुहियहोई ७ औरनकोक
 रिदेतोज्ञानी सांचोसोईमुक्तिकोदानो ८ जोकोउसुनतयाहिनुतप्रीती ताहि
 होतिहैमोरिप्रतीती ९ परभक्तिसोईदृष्टिपवै आवागवनरहितहैजावे १०

कक्षोज्ञानमेजोतुवपाही कही सपावृत्ती की नाहीं ११ मोहसोकमिदिगयो तुम्हारा
की अवहं कबुअहै प्रभारा १२ अबहमिदो होय जो नाहीं तो पुनिज्ञान कही तुवपा
ही १३ दोहा प्रेममभाषितज्ञान यह तुमजो धाखो होय तो पाषंडी जनन सों राधे दुस
बविधिगाय १ चौपाई नहि सठकौनहि नास्तिकका ही जाके उपजै श्रद्धाना ही १
जाअ भक्तजौ नम्रन होई तिनसोकहे दुज्ञान नहि सोई २ इनु दोषन ते होय विहा
ना विप्रभक्तिमहपरमप्रवीना ३ ताको सपादिहे उयहज्ञाना जौन साधुसेवीम
तिमाना ४ अंतह करनजासु सुचि होई तासों यहन हिरा ओगोई ५ होय भक्तजो
सद्गुनारी ताहू सोयह दियो उचारो ६ भक्तिजोग अरुज्ञान विरागा सुनिममय
हभाषित बडभागा ७ जाननको पुनिकै जगमाही सपारहत बाकी कबुनाही ८
जैसे करिपियूपकरपाना पुनिनरहत कबुपियनसुजाना ९ धर्मकर्मकरजो फल

अथाचतुर्विंशोपायः ॥ १ ॥ सर्वधर्मकर्मखोडिअपैआत्ममोहिसरलउपायमहमोपुपयानकी १ सर्वध
र्मखोडिजबअप्योमोहिआतमाकोताहिचाहौकरनमेसबतेविसेपही तबभ
वपा रावारपारपायप्राणीनौनवसतचिकुंठजायआनंदअलेपही रघुराजक
रतरहतसेबकार्दमोरिलहतसमानविभौमेरेसबवेषही फेरिनफसतयहज
गतकीफांसीमाहिब्रुकिंतविलोकिब्रुविमेरेअनमेपही २ श्रीभुकोबाच ॥ य
हिविभिजबजदुवरकक्षोज्ञानविज्ञानविराग भक्तजोगसाधनसकल हेकरुपतिबडभा
ग सुनिजदुनायककेवचनजोरिलजजुगपानि पुलकिततनगदगदगरोक
दीनकबुमुषवानि २ सजलजलजदगहरिसपाथरिधीरजभरिप्रीति मानिक
तारथआप्रकौत्यागिजगतीकीभीति ३ जदुपतिचरनसरोजमेंनायसीसतजिता
ज कक्षोवचनऊधवमृदुलहेकरुकुलमहराज ४ उहवौवाच ब्रह्म मोपरुपा
करिज्ञानभानहिउदितकीनउदार हरिलियोमेरोउरअज्ञानहिह्यामहाअभियार
मोसमअज्ञानीअधमअवनोरक्षोदूजोलाहि तुम्हरोवचनसुनिरक्षोनहिअज्ञान
ममउरमाहि १ नहि सोततमकीभीतिआवतनायअगिनसमोपमोहिदासजानि
कपालबकसोज्ञानभक्तिप्रदीप उपकारयहेप्रभारावरोसुधिकारतवदिविसाल ॥

कोजातदूजेकेसरनअसकोनदीनदयाल २ दासाहैअथकभोजनदुकुलमाहिजो
 ममनेहसोगपोसिगरोबूटिउमैरहोनहिसदेहजदुबंसकीयहवृद्धिजदुवर
 अहैसर्गितुम्हारयहदेहमेयहगेहमैनहिअहैनेहहमार ३ जयमहाजोगी
 दासकेतुमहरनहारषभारकरजोरिकैवरदानमोगहैदेहदनिउदारतुवच
 रनपंकजमेसदांजोहभांतिरहवृत्तेनहसोदरुपाकारिकैदीजियेजगहायफिरि
 नहिदेह ४ दोहा सुनिऊधवकेवचनवरजदुवरकरुनाऐनमजुविहसि
 अतिप्रेमसोबोलेमजुलबैन १ श्रीभगवानुवाच चौपाई सिरधरिसासनस
 पाहमारोतुमबदरीवनआसुसिधारोतहमेरोपदजलअचभंगा नामअलक
 नदाहैगंगा २ तामेकरिमज्जनमतिमानातनकेधोयपापजेनाना ३ बलक
 लवसनपहिरिफलपाई सुषकीआसासकलविहाई ४ सीतउत्तमसहिवै
 सुभसीलादंडेजितगावतममलीला ५ सावधानवैसांतसुजाना धरिकैहि
 यमेज्ञानविज्ञाना ६ जेमैतुमहिकियोउपदेसा बैठयकांतध्यायतेहिबेसा
 ७ तनमनवचनहुमोमहराषो मोहिध्यावहुजसमैदियभाषी ८ तौतुमत्रि
 गुनात्मकगतिनाको मोपुरबसिहैंअतिसुषछाको ९ श्रीशुकउवाच बदरी
 वनकेमसनहिहेतकथोवचनजबकृपानिकेत १० नाथवियोगहोतगुनिम
 नमें रहीज्ञानकी सुधिनिहितनमें ११ दैप्रदच्छिनाअतिअकुलाई गिह्योनाथच
 रननदुषछाई १२ दोहा चरनकमलनिजनाथकेधोयविलोचनवारि पुनिज
 उसोतहैंवैरहोसकोनतनहिसम्हारि १ चौपाई जन्मभरेकीकृष्णमिताई ॥
 ऊधवसकतमसाहिविहाई १ रोवनलग्योपुकारिपुकारो हाजदुनंदनहागि
 रिधारो २ जदपिदियोमोहिज्ञानसुनाई तदपितुमैतजिसकोनजाई ३ छनभ
 रिजदुवरीवरहतुम्हार सहिनसकतमनमदुबहमार ४ तुमहिछोडिकैसेमै
 जेहौ तुमअसनाथकहांपुनिपैहौ ५ सकलजन्मयेकसंगावितायै सपनेहुक
 चहुवियोगनपायै ६ मोहिमान्योआपनेसमाना कियोभोगसुरदुर्लभनाना ७
 होतरहेछनअधिनबोढ लगतरहीहियपविसमचोढ ८ मेनहिरह्योजदपिक
 बुलायक पैतुमकरिदायोजदुनायक ९ सपामोहिअपेनोकरिलीन्यो अपयो
 हुनहिकलेसकछुदीन्यो १० अधिकमोहिप्रानहितेमान्यो विनमोहिपूछेकर्म
 नगन्यो ॥ ११ ॥ कोदुजोस्वामीअसहोई सेवकअसमानोनहिकोई १२ दोहा
 जगतजन्मजेद्विविधितौअसकैसजोग स्वामीकोअरुसेवकहिकबहुनहो
 यवियोग १ चौपाई जोविधिहोइमोहिपरछोही तौप्रभुमिलैतुमैअसमोही १
 तुवपदपुमैरहैअचार औरनकबुजगमाहहमार २ जदपिज्ञानबहुभांतिउ

चारो पैभुलायदियविरहतुम्हारे ३ हाजदुनायकपानपियारे हादेवकिवसु
 दिनदुलारे ४ हाअर्जुनकेमीतमुरारी हामोसमप्रभुअधमउधारी ५ हागोपीव
 ल्लभवृजवासी हाजसुदाकेआनंदरासी ६ कोकरिहैमोपरअसप्रीती तमबि
 नपलककलपसमवीती ७ मैमनकरतोकरनपयाना प्रभुपदमोहिदेतनहि
 जाना ८ महसरीरखूदैयहठाऊं भेपदपदुमत्यागिकहंजाऊं ९ यहिविधिकह
 लअनेकनबानी ऊधवकोतनसुरतिभुलानी १० अनभिषनिरषतजदुपति
 नन परिगोवदनविरहपंचानन ११ सूरतनहिकखुऊधवकाहीं मगनविरह
 वारिधदहमाहीं १२ दोहा सषाप्रीतिअतिजानिकैश्रीवसुदेवकुमार दईपादु
 काआपनीताकोप्राणअधार १ चौपाई प्रभुपादुकासीसमहथारी ऊधवरोषपु
 कारिपकारी १ बारबारचरननसिरनाई ऊधवगवनकियोबिलषाई २ प्रानर
 होहरिचरननमाहीं तनभरिचल्योपनददिसिकाहीं ३ भूतिगईसबबुधापि
 मासा छनहुजियनकोरहीनआसा ४ बदरोवनकहंऊधवजाई जौनरीतिज
 दुनाथबताई ५ सोईरोतिभागवतप्रधाना करिकैत्यागिदियोतहंप्राना ६ भ
 योतुरतवैकुंठविलासी हरिपार्षदआनंदकररासी ७ कुरुपतिऊधवसमको
 होई जेहजदुनाथसपालियजोई ८ जोऊधवसोश्रीभगवानाजानिसषाआप
 नोसुजाना ९ ज्ञानसिंधुमथिप्रेमसुधाको हैंचिदियोआपनेसषाको १० ताको
 प्रीतिसहितजोकोई करतोश्रवनविषैसबषाई ११ निततकहनरहतहैताको
 जदुपतिचरनप्रेमरसखाको १२ दोहा सोसागरसंसारकोआसुपापकैपार नै
 श्रेयसबनमेंकरतनितप्रतिमुदितबिहार १ छंद मालिनी भवभयभ्रमहारी
 ज्ञानविज्ञानकारी अलिसरिसमुकुंदा वेदफूलैमरंदा ॥ अतिरुचिरसुधाको
 प्यायदीन्योसषाको उदधिमयनहार हैप्रनाभैअपारे २ इतिसिद्धिश्रीमन्महा
 राजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहदेवात्मज
 सिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्र
 धिकारिश्रीरघुराजसिंहजदेव कृतेश्रीमद्भागवतेआनन्दाम्बुनिधौएकादशस्क
 न्येएकोनत्रिंशस्तरंगः २९ ॥ ४० ॥ ७ ॥ दोहा हरिऊधवसंवादसुनिलहि
 कैमोदअपार पुनिबाल्योकरजोरिकैनृपअभिमन्युकुमार १ राजोवाच हरिसा
 सनकोनिजसिरलयऊ जबउद्धवबदरोवनगयऊ १ तबहारिकापुरीकरिबासा
 कहाकियोपुनिरमानिबासा २ ब्रम्हलापजबजदुकुलमाहीं होतभईजेहिवारन
 नाहीं ३ महाप्रवलजदुबंसअपारा होतभयोकेहिविधिसंधारा ४ सबप्रानिनद
 गकेसुषकारी केहिविधिगेनिजधाममुरारी ५ जिनकोनिरपिजगतकीनारी

सकतरहीनहिनेननेवारी ६ जिनकोजसकरिकरनप्रवेसा पुनिनहिनिनिकसतअ
 हिहमेसा ७ कोअससुनिहरिकोजसकाना नहिदरसनकेहेतलोभाना ८ कोसु
 कदेवजगतअसजोई जदुपतिलषिमोहितनहिहोई ९ कौनजगतमेंअसकवि
 राई जोबरनैहरिजससमुदाई १० कौनसुकविअसहैजगमाही हरिजसकहत
 मोदहियनाहो ११ निजदासनकोकरतसनाथा पारथसारथमैजदुनाथा १२ ॥
 दोहा लीन्हैवाजिनवागकरविचरतरनघनस्याम जूमेजेतिनकोनिरीषितेगवने
 तिनथाम १ चौपाई तेकिमिगवनकियेजदुराई सोमोसनबरनहुमुनिराई १
 सुनिकैभूपरीछितवैना व्याससुबनबोह्योभरिनेना २ श्रीशुकोवाच द्वारावती
 माहसुनुताता जदुपतिनिरिषिनिविधिउतपाता ३ बैठिसुधर्मासभाभमारी स
 बजदुत्रंसिनलियोहंकारी ४ सबकोबारबारसनमानो बोलैप्रभुअतिमंजुलबा
 नी ५ श्रीभगवानुवाच दोहिनघोरघोरउतपाता द्वारावतीमाहदुषदाता ६ नग
 रमाहगुनिमोरनियोग् कनभरिरहबअहैनहिजोग् ७ पुरमहदृढबालअरु
 बाला संखेद्वारजाययहिंकाला ८ हमसबलैजदुवससमाज् जैहैखेत्रप्रभास
 हिआज् ९ जहाँसरस्वतिपच्छिमवाहिनि सबजीवनअघओघनिहाहिनि १०
 तामेकरिकैसबअस्माना तीरथव्रतकरिहैसविधाना ११ दोहा पूजाकरिहैसरन
 कीदैभूषनअंगराग पुनिस्वस्तेनपढाईहैविघ्नसोंबडभाग १ चौपाई धेनुधर
 निधनुधानमतंगा सुंदरस्पंदनवसनतुरंगा १ सादरदैहैविघ्नकाहीं यातेवि
 घनसकलमिटिजाहीं २ थेनुदेवदुजपूजनकोन्ह औरहुदानविधिधिधिदि
 न्है ३ मिटतअमंगलमंगलहोई तालेंचलहुतहैंसबकोई ४ यहिविधिपुनिज
 दुपतिकौबानी जदुवसीअतिसैमुदमानो ५ कियोतयारीगवनप्रभासा साजिसै
 नसबसहितहुलासा ६ चढिकैनावउतरिकैसागर चढिचढिरथनसबैगुनआग
 र ७ जदुवसीसबजायप्रभासा कहिराष्योजसरमानेबासा ८ तैसहिकरतभये
 सबकमौ कोन्हैदानविधिधिधिधिधर्मा ९ पुनिप्रभासमहकुरुकुलराई मज्जन
 हितसागरलटजाई १० तहाँसकलजदुवरसरदारा बैठैअतिलगायदरबारा ११
 रामकृष्णगुनिकारनमनते बैठैजायदूरिकहुअनते १२ दोहा तहजदुवसीभट
 सकलभयेभागबुधिहीन दैयेकयेकनकोतहाँपानवारुनोकीन १ चौपाई भये
 मतगर्वितरनघौरा हरिमायामोहितसबवीरा १ तहंकुरुपतिदरबारहिमाहीं
 लगेवतानवीरचहुघाहीं २ कहंतकहतकारनबढिआयो रोससकलवीरनकेखा
 यो ३ उठेवीरलैलैकरबाला तहँकोलाहलभयोकराला ३ धनुअसितोमरगदा
 प्रचंडा नारनलगेवीरवरिबडा ४ साबऔरप्रसन्नप्रवीरा कृतवर्मासातिकर

नधीरा ५ अरुअक्रूरवीरअनिरुद्ध औरसुभद्रदुर्गदअतिकुहा द औरसुदरु-
 जितसंग्रामा निसठऔरउल्लुभकबलधामा ७ सतजितऔरसहसजितभानू स-
 रथसुमित्रपरमबलवान ८ यहिविधिभटकररहेप्रधाना तेलरिकियनिजलो-
 कपयाना ९ तबहैगईसैनहैभागा सबकेहियेवीररसजागा १० कोऊचदेतुरंग
 मतंगा कोउचढिस्पंदननहेतुरंगा ११ कोउपरऊटमीहषअरुबैला नहेरधन
 महजदुकुलखैला १२ कोउपेदरैपसरकरिदिन्है सखप्रहारपसपरकोन्है ॥
 १३ दोहा चलेवानकिरवानबहुमचोघोरघमसान तहंपरायअरुआपनोप-
 सोनकोहुकहंजान १ चौपाई जिमिवनलरैदंतसौंदंती तिमिलरिमरेवीरअन-
 गंती १ मोहितकियोकृष्णकीमाया जदुबंसीसबज्ञानभुलाया २ अंधकअरुद-
 सार्हअरुभोजू सरसेनमाथुरअतिओजू ३ कुंतैकुकरुहुसात्वकबंसी मधुअ-
 बुंदआदिकअरिध्वसी ४ कोटिनवीरबडेअरुनान्हे लरतभयेसिगरेमथ्यान्है
 ५ पितापुत्रअरुभ्रातहुभ्राता सुतापुत्रभगिनेयहुलाता ६ काकामातुलमित्रहु
 मित्रा सुदृढजानिअरुनाबिविचित्रा ७ सिगरेलरखोडिकैनेहू कलुनकियोम-
 नमेसदेहू ८ अलसलसबकेचुकिगेजब लरनलगेकरिमल्लजुडतब ९ सां-
 बउदरमूसलनपरार्ई सागरदियोफेकायरेतार्ई १० ताकोगुदिलाभयेकराला
 तेईउषारिलियेतेहिकाला ११ हननलगेतेवीरविसाला लागहितेमानहुकरवा-
 ला १२ दोहा जदुकुलकोलपिनासतहंदैरिवीचमेंआय लगेबचावनसबनक
 हेंरामकृष्णदोउभाय १ चौपाई तेकरिकोपमहाउरमाही मारनलगेकृष्णहीका-
 हीं १ तबबलभद्रहिकहुजदुरार्ई हनहुसठनसबकहंबलभार्ई २ तबबल
 रामकोपमहपागे लैगुदिलाकरमारनलगे ३ हरिहुहाथगुदिलाकरलीन्है ॥
 मारनलगेकोपरसभीने ४ दंडहैकमहंतहैमहराजा रहिनगईजदुबंससमा-
 जा ५ ब्रम्हसापकोकारनपार्ई हरिमायामोहितनपरार्ई ६ वेनुपरसपरतेजि-
 मिजागी नासकरतसबकाननआगी ७ ऐसीहआपुसमहसबलरिकै निजनि-
 जलोकगयेमुदभरिकै ८ यहिविधिभोजदुकुलसघारा हरिमनमेअसकियो-
 विचारा ९ बाकीजदुकुलरखोअपारा सोउउतरिगेभूतलभारा १० निजकुल
 लपिविनासजदुरार्ई तुरतहिसागरकेतठजार्ई ११ जोगमार्गेकरितहांअनूपा
 प्रगटेसागरसेससरूपा १२ दोहा रामगवनलविकैतहांदेवकिसुतभगवान
 बैठजायपीपरतरैमौनमुदितमतिवान १ चौपाई सोहतचारिहुवाहुविसाला
 कैलतिदिसनिप्रभाकरमाला १ मनुहुविधूमअगिनिकरज्वाला सोहतउरऔर-
 वत्सविसाला २ तपितकनकसमतनचनसामा सोहतपीतांबरअभिरामा ३

मदहसनिकचकुंचितकारे कलकुंडलकपोलदुतिवारे ४ मुषअरविंदनैन-
 अरविंद लसतक्रीटमानदुरविंददा ५ कटिकिंकनीकटककरमाहीं जुगभुज
 जुगअंगदहसुहाहीं ६ नूपुरचरनलसतउरहारा मनिकोस्तुभपरकासअपारा ७
 तिमिअंगुलिमुद्रिकासोहाहीं वनमालामंजुलउरमाहीं ८ मूर्तिवतआयुधसबठा
 दि अस्तुतिकरहिपरममुदबाढि ९ दक्षिनउरुवामधरिचरना पंकजकोसअरुनजे
 हिवरना १० मुसलवोचकोरस्योजोलोहा सोव्याधासरमुषमहपोहा ११ मृगयाषेल
 नतेहिवनमाहीं आवतभोलैधनुसरकाहीं हरिपगलषिमृगमुषअनुमान्यो कछु
 दुकिकैसरधनुसधान्यो १३ दोहा जरानामकोव्याधसोहन्योनाथपदवान पुनिआ
 योअतिवेगसोमृगतनअतिहिलोभान १ चौपाई निरषिचतुर्भुजजदुवररूपा निज
 अपराधमानिअतिभूपा १ आयुगियोचरननमहेथाई बारवारप्रभुपदसिरनाई २
 कस्योवचनहेरूपानिधाना मोतैभोअपराधमहाना ३ मोपापीकरयहअपराधा छ
 मदुनाथहेसुजसअगाधा ४ नाथतिहारेपदअस्मरना रविहेतमअज्ञानकोहरना
 ५ एसोकहैवेदप्रभुचारे मोतैभोअपराधअपारे ६ करहुकृपाजोरमानिवासा तौकी
 जेआसुहिममनासा ७ नामैकरहुनअसपुनिकाजू मोकोउचितभरबजदुराजू ८ ॥
 ब्रम्हसिवादिक्तुवसकला जानतनहिप्रभुकौनेहकला ९ तुवमायामैमोहितरह-
 हो तिहरोसासननितसिरगहहीं १० तौमैपापीकैहिविधिभाषों तिनहीपापकर्मअ-
 भिलाषों ११ सुनिकैजराव्याधकीबानी बोलेहैसितबसारंगपानी १२ श्रीभगवानुवाच
 दोहा व्याधभोतिनहिनावुमनसाज धानउठिआसु ममदच्छातैतौकियोपहकर्महिअ
 नयासु १ चौपाई ममसासनधरि कैसिरमाहीं गमनहुअबमेरपुरकाहीं १ हरिसासन
 पावतसोव्याधा हैपरदक्षिनमोदअगाधा २ चढिविमानसोमहाप्रकासी भयोजायजे
 कुठविलासी ३ जदुउरमहकछुकारनदेत दारुकरहिगेतेनपकेत ४ सुनिअवननजदु
 कुलसंधारा दोस्तानकोछोडिसम्हारा ५ तेहिवनप्रभुकोहेरनचाह्यो दुषअंभुधिअ
 गाधअवगाह्यो ६ हरिपदतुलसिसुरभिकहंपायो तेहिसन्मुपरधदुतलैधायो ७ जहं
 पीपरतरुतरभगवाना जुतआयुधनिजमूरनिवाना ८ यहिविधिदारुकलषिनिजना
 थै रथचढिधायजोरिजुगहाथै ९ रस्योनाथपददारतआस् कस्योहाथहेरमानेवास्
 १० विनालषेतुवपदअरविंद लषिनपरतकछुनैनमुकुदा ११ निसिमहअथैगयैजिमि
 चदा निरषिपरैनहिवस्तुनिददा १२ तुमविनअंधभयेहमऐसे तुमकहंयागिजायं
 कहकैसे १३ दोहा यहिविधिभाषतसतकस्पदनगरुडपताक आसुअकासहिउडि
 गयोनुततुरगवरचाक १ चौपाई पुनिदारुककेदेषतमाही हरिआयुधगमनेनभका
 हैं १ गढोसतठ्यातेहिगमा तबतासोबोलेधनस्यामा २ श्रीभगवानुवाच जाहुहा

रिकैदारुकाई देहुसकलमहषवरिसुनाई ३ करिकैसकलपरस्पररारी जदुबंसीजे
 लोकसिधारी ४ अरुआपनोस्त्वविस्तारी सागरकियप्रवेसहतधारी ५ देशहुनैसी
 दसाहमारी सोऊसिगरीदिहेउउचारी ६ उग्रसेनसोकहियोऐसेहु रहिहेनाहिपुरी
 महकैसेहु ७ यहहारिकापुरीममत्यागी बोरिहैसिंधुवारनहिलागी ८ दारुकअर्जु
 नकोयहिहेतु आयोरापितहमतिसेद ९ लैसिगरेअपनेपरिवारे उग्रसेनपितृमातु
 हमारे १० अर्जुनतेरक्षिततेहिकाला इंद्रप्रस्थकहैजाहिउताला ११ दारुकतुमक
 रिमेरोधर्मा ज्ञानवानहैतजिसबधर्मा १२ मेरोरचितमानिसंसारै तनवजिसेहोषाम
 हमारे १३ श्रीशुक्रावाच दोहा यहिविधिसुनिप्रभुकेवचनपुनिपुनिपदसिरनाय ॥
 देपरदक्षिनद्वारिकादारुकगोदुषछाय १ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीमहा
 राजाश्रीराजाबहादुरबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहजुदेवात्मजसिद्धिश्रीमहाराजाश्री
 राजाबहादुरश्रीकुलचंद्रकृपापात्राधिकारिश्रीरघुराजसिंहजुदेवकृतश्रीमहा
 गवतेआनन्दाश्रुनिधौएकादशस्कन्धेनिशस्तराः ३० ॥ १० ॥ श्रीशुकउ
 वाच दोहा जदुपतिकोनिजलोककौगवनजानिसबदेव आवतभेआकासमेंक
 रनुनायकीसेव १ चोपाई ब्रम्हासिवगौरीजुतआये इंद्रआदिसुरअतिसुषकाये
 १ मुनिप्रजेसपितरहुगंधर्वा विद्याधरचारनसिधिसर्वा २ जक्षमहोरगकिन्नरना
 ना अरुअक्षरांसुविप्रप्रधाना ३ गावहिजदुपतिजससुषरासी अतिआनंदितना
 कनेबासी ४ हरिपदभक्तिनिरतमतिवाना चढेविमाननहनहिनिसाना ५ बरष
 हिंनभतैबहुविधिफूला जेहरिकहैसबैअनुकूला ६ निजविभूतिब्रम्हादिकका
 ही लपिकैश्रीजदुनाथतहाही ७ कमलनैनतहमुद्रितकीन्यो आतममेआतमक
 रिबीन्यो ८ जोगधारनातेधरिआना हैगेतेहिथलअंतरआना ९ हनेदेवतहैचिनि
 धिनगरे बरषनेलागेसुमनअपारे १० करतिश्रीसतिधर्महधोरा हरिपाछेगवने
 मतिधीरा ११ ब्रम्हादिकअमुगारनकाही गवननदोषपरहाराही १२ देखा पडे
 रहेअकासमेंजकेसकलसुरखट्ठ आनाथसुभतज्येमानगानराय गौरतर्गाबंद १
 जिमिछपिबोखनभानिकोजानननानुपनाहि रिगिगिहरिकोर्गतद्वंशताजान्योनीह
 नभमाहि २ ब्रम्हासिवादेकगानिकेहरीवैकठपयान विस्मितसकलसराहतेगम
 नेनिजनिजयान ३ कबिन सबैया देकरुनाथसुनामदुनाथकोजन्मपयाननटैका
 तमासा पैयहसोचअहेसिगरीयहपूरा असांधावदप्रकासा आजगकोंराधकेबिह
 रैकरैलीनहआपनेमेंअनयासा सोद्वारिकोजनिबोमरिबोमुषभापैजोसोअहैमूरुष
 पासा १ जोनजदुनाथगुरुदंडिनाकेदेनहेतजैसेमरोगुरुसुनतैसोताहिल्यामैहै प
 रमप्रचंडद्रोननंदनकोब्रम्हासिरतातेनुहैउत्तराकेगमेंमेवचायेहै कालहकी

कालचंद्रभालहूकोमोहो जौनआधकोसदेहहीविकुंठकोमठायेहै कहैरघुराजऐ
 सोनदुकुलराजनिजतनरक्षिवेकोकौंसमर्थनहिभायेहैं २ जगउतपतिऔरपाल
 नसंचारहूकोकारनस्वतंत्रमुष्पसर्वसक्तिधरिहै तबपिमनुजलोकरहनकोचाहो
 नहिगयेनिजधाममहहेतगिरधरिहै भक्तिकरिसत्जनसिधारेदुतधाममेरहैनहि
 ऐसीरीतिदेपिकैहमारैहै गवनविकुंठहूकोकीन्होहैपरायेहेतरघुराजऐसोकौन
 दोनहितकारीहै ३ दोहा प्रभुपदवीप्राणीजोकोऊपढैसप्रीतिप्रभात परपुरमेंसोप
 हुंचिकैपायधेमपुलकात १ जायदासकौद्वारिकैउग्रसेनहरबार उग्रसेनबसुदेव
 केगहिपदकरतपुकार २ चौपाई गिहोभूमिकहिहाजदुनाथा तुमबिनअबमै
 भयोअनाथा १ उग्रसेनबसुदेवहुकाहौं वरनौदसासकलवुषमाहीं २ सुनिकै
 जदुकुलकोसंचार धामगवनबसुदेवकुमार ३ मुरखितभूमिगिहोमहराजा
 तिसहिमुरखितभईसमाजा ४ हाहरिकहिमहिगिरिगोजबहौं नृपकेप्राणनिक
 सिंगेतबहौं ५ औरहुसिगरेनगरनेवासी होतभयेअतिसेवषरासी ६ जेजससु
 न्योतेतैसहिभाये पुरजनसबतनभानभुलाये ६ कृष्णविरहतहंगहिसहिगम्यऊ
 मानहुक्जपातउभयऊ ७ गयेप्रभासहिसबनरनारी मृतकबधुतहंसबैनिहा
 री ८ धुननलगेतहंनिजनिजसीसा कहतहायकहंगेजगदीसा १० तहंरोहिनीदे
 वकीदोऊ औरहुजदुकुलतियसबकोऊ ११ पहुंचीजायजबैरनधरनी लषीसबै
 गोरनकीकरनी १२ दोहा देवकिअरुतहंरोहिनीलपिनस्वामअरुगम हाहरिहा
 बलकहिगिरीधरनीमेतेहिगम १ चौपाई हाहरिकहिसुभिरतभगवाना तनते
 तिनकेनिकसेप्राणा १ बसुदेवहुनहिसुतलपिलीक्यो रामकृष्णकहितनतजिदी
 न्यो २ औरहुबहुजदुनाथसनेही हाहरिकहिकहिभयेअदेही ३ कोकहिसकैद
 सातहंकेरी कहतनबढतिरचनमतिमेरी ४ औरहुजदुकुलकोबहुनारी पतिस
 रीरसंगदियतनजारी ५ रामनारिरामहिवपुष्याई दोन्होअगिनिसरीरजराई ६
 औरहुआनकदुंधिनारी पतितनलैदीन्योतनजारी ७ औरप्रधुम्मादिककीवामा
 कियोप्रवेसअगिनितेहिगामा ८ कृष्णिनिआदिआठपटरानी भईलीनपावक
 लधिषानी ९ अर्जुनसुनिजदुकुलसंचार धायोतनकोहोडिसम्हार १० तेहीसमै
 पहुंच्योतहंजाई लषिसंचारगिहोमुरमाई ११ कृष्णविरहसुधिरहोनतनमें मृत
 कसमानभयोतेहिछनमें १२ दोहा पुनिजोहरिगीताकहोसोसुधिकरिमनमा
 हिं उठ्योसम्हारिसंचेतकैअर्जुनरनथलपाहैं १ चौपाई मृतकक्रियासबकी
 करवाई जेसीलोकवेदविधिगाई १ जादिनहरितजिगेमहिकाहौं तादिनतेसत
 पेदिननाहीं २ दियोद्वारिकासिंधुबाई हरिमंदिरभरिदियोवचाई ३ महाराज

श्रीगणेशायनमः अथ देहा जयजयजदुर्वाचरचरनमुनिमानससरहस ज्ञानक्षीरअज्ञा
 नजलकारकभिक्षप्रसंस १ जयबानीजयगजवदनजयसुकजयश्रीव्यास जेहिपदव्याव
 तद्वोतहठिबुद्धिविलासविकास २ जयमुकुंदहरिगुरुचरनजोमोहियेकअधार जेहि
 आवततरिहोंसहजयाभवपारावार ३ जयहरिपितुबिसुनाथपदजेहिसबभौतिभरा
 स जाकेबलमिटिहैंमिटमनुकेसबअपसोस ४ एकादसअस्कंधकोसुनिकैकुरुकु
 लनाथ पुनिबोल्पासुकदेवसोंजोरिजलजनुगहाथ ५ राजौवाच चौपाई ॥ कृष्णचं
 व्रजदुर्वंसविभूषन जबगवनेनिजपुरमुनिपूषन १ तबमहिमहकेहिदृपकोवसा
 होतभयोसोकरहुप्रसंसा २ सुनिमुनिपतिकुरुपतिकीबानी बोलतनैअतिआनंद
 मानी ३ श्रीशुकउवाच ॥ जरासंधकेवंसहिजोई नामपुरजैदृपयेकहोई ४ सु
 नकनाममन्त्रीसोंकरिहै सोनिजत्वामीकोहनिडरिहै ५ सुतप्रद्योतकैहैयेकताको
 करिहैतेहिठाकुरवसुधाको ६ तासुतकैहैपालकनामा तामुविसापञ्चबलधा
 मा ७ ताकेराजसुतयेकजोई नंदिवर्धनोतासुतहोई ८ तिनकोनामप्रद्योतन
 जानो अर्चमैइनकोभोगबपानो ९ वर्षयेकसतऔअरतीसा भूमिभोगिहैंपांचम
 हीसा १० पुनिहैहैभूपतिसिमुनागा ताकेकाकवर्नबडभागा ११ पुत्रक्षेमधर्मापुनि
 होई पुनिक्षेत्रज्ञतासुसुतहोई १२ ॥ देहा ॥ ताकेहैहैयेकसुतजासुनामविधिसा
 १ पुनिअज्ञातरिपुतासुसुतहैहैपरमउदार १ ॥ चौपाई ॥ ताकेदभैकनामकुमारा
 तासुअजयसुतजानुउदारा १ पुत्रनंदिवर्धनपुनिताके महानंदिकैहैसुतजाके २
 सिसुनागादिकदसदृपमहिभलि भोगिहैंत्रिसतसाठिवर्धनकलि ३ महानंदिनृ
 पकोसुतजोई सद्गीगर्भहितेसोहोई ४ ताकोहैहैनंदिहिनामा महापदुमदलपः

निबलधामा ५ सोकरिहैंब्रिनसंहारा नहंनृपवैहैंसदृअचारा ६ करिहैंअति
 अधर्मजगमाहीं सासनवेदमानिहैंनाहीं ७ तिनब्रिनकोतौननरेसा सासनक
 रिहैंदेतकलेसा ८ परसरामसमसोबलवाना भोगिहैंसकलभूमिपरधाना ९ ताके
 कैहैंआठकुमारा नामसुमात्मादिकहिउचारा १० तेनृपसतवरषहिपरजंता करि
 हैभूमिभोगबलवंता ११ चानकदुनवैहैंमहिमाहीं तेआठोसुतनुतनंदकाही १२
 दोहा॥ हनिडारिहैंबिसेषिकैचंद्रगुप्तनिजपूत ताकोचानकदेइगेभूकोभोगअ
 कूत १३ ॥ चौपाई चंद्रगुप्तसुतवैहैंजेते मौराजानामकहैंहैंतेते १ बारिसारतिन
 कोसुतहोई तेहिअसोकवर्धनसुतजोई २ ताकेवैहैंसुजसकुमार तासुसुत्र
 नसंगलसुकुमारा ३ कैहैंसालिसूकतेहिपुत्रा तासुसोमसर्मासुविचित्रा ४ ताके
 सतधन्वाबलवाना तासुबृहद्रथपुत्रसुजाना ५ वेदसमौजनृपतिकरईसा कलिम
 हयकसतऔसैतीसा ६ करिहैंयेतेबर्षाहिराजू पुसमित्रतेहिसचिवदराजू ७
 सोमंजीस्वामीकहमाही निजसुतकोदैंहैंमहिसारा ८ अगिनमित्रतेहिनामउचा
 रा ताकेफेरिसुनेष्टकुमारा ९ ताकेपुनिवसुमित्रउदारा होईभद्रकतासुकुमारा १०
 ताकेपुनिपुलिदसुतहोई कैहैतासुघोषसुतजोई ११ ताकेवज्रमित्रसुतवैहैं तासुपु
 त्रभागवतकहैंहैं १२ ॥ दोहा॥ देवभूतिताकोसुवनयेदससुंगमुवाल भोगकरैगेभू-
 मि कोयेकसतआदससाल १३ चौपाई ॥ देवभूतिकामीअतिहोई कन्वनाममंजीते
 हिजोई १ स्वामिहिमारिदरीधनधामा निजवसुदेवथरैहैनामा २ तासुपुत्रभूमित्रउ
 दारा नामविक्रमादित्यप्रचारा ३ यहथलतेकछुअबकेनामा मैबरननकरिहैंम
 तिग्रामा ४ कियसुकऔरैनामबनाना तेईनामअबऔरविधाना ५ सोमैसबकेजा
 ननकाजा ६ यथकृष्टयकवरनोसवरजा ६ भूपविक्रमादित्यसुजाना पाथोदेवीकर
 वरदाना ७ जबजबतासुमरननियरावै तबदेवीकोसीसचढावै ८ तातेजियोभू
 पबहुकाला अबलोसाकाचलतिविसाला ९ भयोसालिवाहननृपकोई हन्योवि
 क्रमादित्यहिसोई १० सोऊनर्मदादक्षिणपारा अपनोसाकाकियोप्रचारा ११ रचिभू
 तिकाकेरदलभारी जीवितकरिलियमंत्रउचारी १२ ॥ दोहा॥ उतरनलाग्योनर्मदात
 बतेहिसैनअपार जलपरसतसिगरीधुरीतातेलहौंनपार ४ ॥ चौपाई ॥ तातेरेबाउ
 तरपारा साकाविक्रमनृपतिप्रचारा १ अबभागवतप्रसंगहिगाऊं सुकनृपकोसं
 वादसुनाऊं २ विक्रमसुतनारायनवैहैं तासुकुमारस्वसर्मदेहैं ३ वरपतीनिस-
 तपैतालीसा करिहैंराजचारिअवनीसा ४ रहीस्वसरमाकेयेकमंजी सद्रवतीनामक
 अथजंत्री ५ तीनस्वसरमाकोहनिडारी आपहिराजकाजविस्तारी ६ राजकरीसोईकछु
 काला रुक्मनामतेहिभ्रातबिसाला ७ तेहिपीछुप्रभुसबवसुधाकोसंतकरनवैहैंसुत

ताको ८ ताकोसुतपुनिगौरनमासा लंबोदरसुततासुप्रकासा ९ चिविलकनामतासु
सुतहोई मेघस्वतितकोसुतजोई १० ताकोसुतहोईअटमाना तेहिअनिष्टकर्ममति
बाना ११ ताकोसुतहोईहालेया तलकनामसुततासुअजेया १२ ॥ दोहा ॥ भीरुपुरीष
हुतासुसुततासुसुनंदनंद होईतासुचकोरसुततासुतनवमअमंद ५ चौपाई तासुत=
कोसिवहोईनामा ताकोस्वातिपरमबलधामा १ तासुगोमतीपुत्रसुजाना हैहैतासु
पुत्रपुरिमाना २ ताकोमेदसिरासुतहोई सिबअस्कंघतासुसुतजोई ३ जज्ञश्रीता=
कोसुतजानी ताकोतनैविजैपहिचानी ४ ताकेभाव्यपुत्रअतिसाके चंद्रविशिप्रकटी
सुतताके ५ तासुसलोमधिसुतअरिध्वंसा येतनोबलीसुद्रनृपवंसा ६ चारिसतैअ
रुवर्षद्वियासी करिहैंभूमिभोगसुपरसी ७ ताकेपीछेपुनिमतिथीरा हैहैअतिसैप्र
बलअहीरा ८ सातपुस्तिकरिहैंतेराजू पावनकरिहैंप्रजासमाजू ९ पुनिगर्धभी=
भूपजैहैंहैं प्रगटनामतोमरकहवैहैं १० करिहैंतेदसपुस्तहिराजू रषिहैंबहु
खचनसमाजू ११ तिनकेपीछेसुकमुनिराई सोरहिभूपनदियोगनाई १२ दोहा कंक
नामतिनकोकशौचकवर्तिहेनाहि हैंमहोपमंडलहिकेमैवरनौतिनकाहि ६ चौपाई
पथीराजजयचन्दनवेला औरहुसारंगदेवबधेला १ अरुयकनृपचंदेलपरिमाला ॥
अरुपवारजगदेवभुवाला २ औरहुअसमंडलहिमहीपा सोरहकेमाधैकुलदोपा
३ सारंगदेवबधेलबलीना बडोकामयहजगमहकीना ४ नृपपरमालचंदेलहिने
रेआल्हाऊदलबलीधनेरे ५ बांधवगढऊदलकहुआयो सारंगदेवताहिबधवा=
यो ६ तबतेलाकोजगतललामा भोसंग्रामसिंहअसनामा ७ जगतदेवरानाकोकं=
न्या व्याहीसंग्रामहिजगधन्या ८ अरुपरमालचंदेलकुमारी ब्राह्मसंग्रामहिबल
भारी ९ रक्षोकोपथीराजचहुआना सोलिसंगहिकटकमहाना १० करौचंदेलनपा
हचढाई दोउदलमेभैबडीलराई ११ ऊदलरक्षोचंदेलहरैला सोकीन्धोपरदल
पररैला १२ दोहा ॥ पथीराजनरनाहकरहेजोसोसामंत तिन्हमेकान्हबलीरक्षो=
कियोसोऊदलअंत ७ ॥ चौपाई ॥ मारिचंदेलनकोपथीराजू लियोखोनितिनकोस
बराजू १ पुनिजयचंदहिकेरिकुमारी संजोगितासुनामउचारी २ तेहिछबिसुनिअ
तिमनाहलोभायो ताहिहरनपथीराजहुआयो ३ रक्षोभूपजयचंदउदारा ताकेअ
सीलाषअसवारा ४ सत्तरसहसमतमातंगा रहीछापताकोदलपंगा ५ संजोगि
तेह्योपथीराजू कियोनुइजैचंदहुआजू ६ जूकेऔरसबैसामंता बाकीरहेपाबबल
वंता ७ पथीराजयदिविधिकरिगरी हरिलैगोजैचंदकुमारी ८ दिल्लीजायकियो
बहुभोगू भूलिगयोसबराजनिऔर ९ गाफिलपथीराजकहुआनी काबिलकोअले
खबलपानी १० गोरीअलाउदीनहिनामा चढिआयोदिल्लोबलधामा ११ पकरिलि

योष्टिराजहिकाहीं राधैकैदहिकाबिलमाही १२ दोहा॥ बहुतकालमेंचंदकवि
 षो जतकाबिलजाय पृथीराजकेबानतेम्लेखहिदियोहताय ८॥ चौपाई॥ आठजम
 नजेसुकमुनिभाषेतिनकोभैयहिबिधिगुनिराषे १ प्रथमअलाउदीनहैसोई तिमिरलि
 गतेहिवधकियजोई २ भयेसाहमीरासुतनाके भोसुलतानमहंमदजाके ३ अबूसे
 दपुनितासुकुमारा ताकेबावरसाहउदारा ४ ताकेभयेहमाऊसाहा भयोतासुअक
 बरनरनाहा ५ जैसोअकबरजगजसलयऊ ऐसोबादसाहनहिभयऊ ६ ताकीउ
 तपतिदेतगनाई सेरसाहकोउकरीचढाई ७ तासोंकरिकैअतिसैरारी रनमेगयोह
 माऊहारी ८ दुस्रोहमाऊचलिषंधारा सेरसाहकियअमलअपारा ९ रानीयेकह
 माऊकेरी चोलीबेगमनामनिवेरी १० ताकोतहंनरहरिकविजाई लियोमोगिनिज
 बुद्धिदेपाई ११ गर्भवतीगुनिसाहहुमाथ्यो ताकीभयनहि कोउतेहिराथ्यो १२॥ दो
 हा॥ चोलीबेगमसंगलैनरहरिकविमतिमान॥ वीरभानबध्येलढिगआयोबांधव
 थान ९॥ चौपाई॥ वीरभानभूपतितेहिकाहीं दियटिकायबांधापुरमाहीं १ अकबर
 जनमसुनतनृपसेरा चढ्योसंगलैकटकधनेरा २ वीरभानसुनिसाहअबाई लैअ
 कबरबांधवगढजाई ३ लरनहेततहंसैनसमेरी सेरसाहकहैअतिलघुसेरी ४ बारहि
 लाषसैनलैसाहा मेस्योबांधोफिजैउख्ताहा ५ बारहबारिसरह्योसोगेरे पैनजानपायो
 गढगेरे ६ उतेहुमाऊजमनसैनलै चलोदिलोपैपरमचैनलै ७ यहसुनिसैरदिली
 कहंगयऊ तासोलरिजूमृततहंभयऊ ८ वीरभानसुतरामसिंहजो सबवीरनमैर
 ह्योसिंहजो ९ तेहिसंगकरिपुनिअकबरसाहे दिल्लीबैठामनकीचाहै १० वीरभा
 नदियपढैउदारा करिसैंगअसीहजारसजारा ११ वोचिसलेमसाहमिलिगयऊ मा
 रोगयोसमरबडभयऊ १२॥ दोहा॥ दिल्लीमेजबरामनृपपहुच्योअकबरसंग त
 बहिहुमाऊलपनहितचढ्योअवासउतंग १०॥ चौपाई॥ भागविवसतहंतेगिरिग
 यऊ गिरतहिपानरहितसोभयऊ १ अकबरसाहतषतमहबैठे बैठलनीतिसिंधुम
 हपैठे २ भयोषानषानातिनमंत्री वीरबलहुभोसखासुतंत्रो ३ मानसिंहआमेरन
 रेसा रामसिंहबाधोनृपवेसा ४ येसबसुहृदसाहअकबरके रहेप्रधानसकलबुधि
 वरके ५ अकबरसाहपुत्रजहंगीरा तिनकेसाहजहांमतिधीरा ६ आठजमनजे
 कहमुनिराई तेईआठमैदियोगनाई ७ चौदहशौरतुरुकनकाहीं जोसुकदेवक
 शोनृपपाहीं ८ तिनमेप्रथमभयोनरनाहा नामतासुभोआदमसाहा ९ भयोबहा
 दुरसाहदूसरो मज्जुदीनभोसाहतीसरो १० फनुकसेरचौथोनृपबाहा पचयोरफी
 यूरदरजादा ११ ताकेसुतनहिदियाविधिराई तातेतपनबैठतेहिभाई १२ दोहा
 ताकेसमसुदीनभोताकेमहमदसाह ताकेअहमदसाहभोदायकप्रजनउख्ताह ११

चौपाई ॥ भयो ता सुसुत आलमगीरा ताके गोहर साह प्रबोरा १ येद सबाद साह के आये
 परंपरा तेति नहि गनाये २ इन के बीच बीच महजेते दिल्ली आय अमल किय के ते ३
 तिनह को मै देहु गनाई नादर साहे करी चढाई ४ दिल्ली आय कटा सो कीन्हो फेरि सो
 पिसाहे को दीन्हो आप चलो गो नगर दुराना दिल्ली मेरा ध्यान हिथाना ६ महमद सा
 ह को ऊअव दाली सोऊ आय किय दिल्ली पाली ७ पुनि गुलाम का दरय कभय ऊ गो
 हर साह निकट चलि गय ऊ ८ बर बसली न्हो आं पनिकारी पुनि मन मै यहि भांति बिचा
 री ९ गोहर के बंसहि जो होई बाद साह हो वै हठि सोई १० रक्षो बिहार वपत को उति
 न कुल दियो बाद साह तेहि बिलकुल ११ यह सुनि जे पुर के महाराजा अरु संधियाम
 हाजीराजा १२ दोहा लापलाप असवार लै चढि धाये अति आसु तब गुलाम का दरम
 ग्यो करि जीवन की आसु १२ चौपाई ॥ बनि गुलाम का दर गोनाहीं पकरि लिये वृंदा
 वन माही १ बसन ते तेल लपेटि सरि रा दहन लगे यहि विधि देपारा २ यक तिस दिन
 यहि विधि तेहिलाये मल्लो न तब अचर ज उर लाये ३ सपन माहिं तब रुख उचारे य
 हि पापि हि वृज माहि न मारो ४ वृज में मरे मुक्ति के जातो यह सठ है निज ठा कुरघाती ५
 तब लाये तेहि वृज बाहर करि तुरत हि गो गुलाम का दर मरि ६ फिरि गोहर साह हि वै
 गयो अंध साह कबु काल बितायो ७ पुनि दखि नी भीर लै भारी दिल्ली अमल न करी न
 पारो ८ तब गोहर की बेगम जोई रही गभ ते सजुत सोई ९ ताको लै तब गोहर साह
 भयो छोडि दिल्ली न रनाहा १० आयो आसु नगरी बामह जहं अजीत मेरे प्रपिता मह
 ११ नृप अजीत सो वचन उचारे होय जो अब बल भूप तुम्हारे १२ ॥ दोहा ॥ तौ निज पुर
 मै राखि आहम को तुम यहि काल इतै दखि नी अति बढो राख्यो फौज विसाल १३ ॥ चौपा
 ई ॥ तब अजीत कह जुत उत साहा रही मुकुंद पुर मे साहा १ अस कहि नृप मुकुंद उर
 माहीं राख्यो गोहर साह हि काहीं २ भो मुकुंद पुर माह उछाहा गोहर के भै अकबर सा
 हा ३ पुनि अजीत लै गोहर साह गमन्यो दिल्ली सहित उछाहै ४ साहै दिल्ली मह वै
 राई फिरि आयो अजीत नृप राई ५ यहि विधि भये तुरुक चतुर्दस तिन को मै कहि दि
 यो भेद जस ६ फेरि तुरुक न अंतहि माहीं सुक जो कह्यो गोरंडन काही ७ नाम गोरंडय
 हो अंगरेजु जिन को है अति सै अब तेजु ८ ते पाहिले तो कारि व्यापारा हिंदु धान मह कियो
 प्रचारा ९ जोरि फौज कल कत्ते आये यह सुजात दोला सुनि पाये १० जोरि फौज ये उकरी
 चढाई वकसर में तहं भई लराई ११ तहं न वाबकी भई पराजे लिय अंगरेज अमल स
 वराजे १२ जब अंगरेज आगरे आयो अपनो अमल सकल फैलायो १३ दोहा अठ्ठा
 रह सै साठि में अकबर साह सुनाथ सौं पिदियो सिगरी मुलुक अंगरेज न के हाथ १३ चौ
 पाई ॥ मम पितु अधिकारी सिय रामा रह बिसनाथ सिंह जेहि नामा १ तेदी का भागव

वदनाई तामें संध्या सकल गनाई २ सोई संध्या के अनुसार यह की स्त्री में सत्य प्रचा
 रा ३ दुइ सैं और हसत्र हिचर्षा है अंगरेज राज उत्कर्षा ४ बिते पचास वर्ष ये हिक्का
 ला बाकी एक सैं सरस ठिसाला ५ अब भागवत प्रबंध हिगाऊं नृप प्रति सुक की उ-
 क्तिसुनाऊं ६ गोरुंडन के अंत हिमाहीं मौन सासि हैं यह हिम हिक्काहीं ७ वर्ष तीनि सैं
 हित समाजू करि हैं पुस्त एकादस राज ८ नगरी ये कल किला ठामा अब जे हि हैं
 कल कत्ताना मा ९ सोई राजधानी पुनि कै है तामें ये कभूप बसि जे है १० भूप नंद प्र
 थमै नृप कै है ताको सुत वंगिर कहवै है ११ तासु भ्रातसि मुनं दीना मा ताको जसो नं
 दिवल धामा १२ दोहा ॥ ताको पुत्र प्रवीर को ए भुवाल जे पांच वर्ष ये कसत षठ उप
 र भोगि हैं भोग नि सांच १४ ॥ चौपाई ॥ पुनि ते रहित न के सुत कै हैं बाहलोक नाम हि क
 हवै हैं १ पुष्प मित्र कै हैं को उराजू सोई करि हैं सब महिराजू २ तासु पुत्र दुर्मित्र हि हो
 ई राज करी पुनि महि की सोई ३ तासु उपर पुनि सुनहुं भुवाला सात अंध कै हैं महि
 पाला ४ कै हैं पुनि को सल नृप साता बैदूर हि देस हि पति ताता ५ कुरु पति निषध
 देस के बासी कै हैं और भूप सुपरासी ६ पुनि मागधवंसी जे राजा ते कै हैं महि नाथ
 दराजा ७ प्रथम तासु बिस्फुर जनामा सोई पुरं जे है बल धामा ८ अपि हैं तोस दबर
 ननवीना जदु पुलिंद मद्रक ये तोना ९ ते सब कै हैं स्नेह समाना करि हैं प्रजा अधर्म
 ननाना १० तेई प्रजन कहैं सो नृप पाली धर्मात्मा छत्रिन कहैं वाली ११ यदमाव तो पु
 री ते हि धामा पचा प्रगट पुद्गमि जे हिनामा १२ दोहा हर द्वार तै नृपति औ प्रयाग प
 र्जन अमल करी सो अवनिम अति पापो बलवंत १५ चौपाई पुनि सौराष्ट्र अवंती मा
 हीं अर्बुद मालव देसन पाहीं १ कै हैं विप्रधर्म ते हीने स्नेह समान महा अधलीने २
 व्रत बंधादिक करि हैं नाहीं कै हैं तेई नृपति तहां हीं ३ सिंधु चंद्र भागा के तीरा कुंति दे
 स और हू कसमीरा ४ ते देवि प्रतहां के बासी अरु भूपद्रु कै हैं अघराती ५ विप्र हि रूप
 स्नेह पर चंडा करि हैं पाप बडे बरि वंडा ६ थोरो दाना को पमहाना धर्म के कर बहू न
 हिमाना ७ बाल गऊ ब्राह्मन अरु नारी निर्देइ न्हें डारि हैं मारी ८ परधन परदार हरि
 लैं हैं जल दी कै जल दी मरि जे हैं ९ योरी आयु प्रअरु बल योरा कै हैं धनहुं भये घर चोरा
 १० संसकार नहिने कु करे हैं धर्म हीन सब काल हिरे हैं ११ रजोत मोरु न करि हैं प्रीती करि
 हैं नाहिन रक की भीती १२ भूपरूप अस स्नेह समहाना हनि है प्रजन अधर्म निधाना १३
 दोहा राजा जिन के जैस ही प्रजा तै सहीतासु लरि मरि हैं कछु परस पर कछु नृप करी वि
 नासु १६ इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बान्धवेश श्री विस्वना असि हजू देवात्मज
 सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराज श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपापात्राधिका
 रिरपुराज सिंह हजू देव कृते आनन्दाश्रुनिषौ द्वादशस्कन्धे प्रथम स्तरंगः १ ॥ ४० ॥ ४० ॥

श्रीभुक्तवाच दोहा कलिमेंकुरुमहराजमुनुश्रमांसत्यआचार बलआयुषसुधिवुधि
 दयाधर्मपटीहरवार १ चौपाई ॥ कलिजुगमेंजाकेधनहोई गुनीकुलीनधर्मजुतसो
 ई १ जोकैहैंअतिसैबलवाना सोनियाउजीतीविधिनाना २ तगीकोनिहनीकजोना
 रि तेसनेहकरिहैंजनभारी ३ तेहिमिलिकैदपतिकहवैहैं कुलअरुजातिविचारिन
 लेहैं ४ जोकरिहैंखलसबकर्मनमह महाचतुरकहिहैंजनतेहिकहैं ५ कैंहैंजगमह
 कोकमतीजे कहिहैंसुमतितिनहिकुमतीजे ६ रतिमेचतुरिनारिजोहोई बरतिपते
 हिकहिहैंसबकोई ७ कलिमेंपहिरबयेकजनेऊ कैंहैंविप्रसूकरभेऊ ८ विप्रध
 र्मब्राम्हननदिकरिहैं सूदनकेसंगसदाविचरिहैं ९ राधिनहाअरुसिरमदबारा श्री
 रछोडिसिगरोआचारा १० सबैब्रम्हचारीकहवैहैं कोडीकैदितघरघरवैहैं ११ कुम
 तिकुसीलकपटमेंनागर सबैगुनमेंपरमउजागर १२ ॥ दोहा ॥ अतिथिपूजनादिक
 करमहैगृहस्थकेजोइ तिनहिजोकरिहैंकबहुनदिगृहीकहैहैंसोइ २ ॥ चौपाई ॥
 जोबसिहैंकाननमहजाई धनकेहितोहैंपुथाई १ ऊपरतापसवेपबनाये भीतरर
 हिहैंगंडिकाये २ ऐसेवानप्रस्थकहवैहैं धनहितअचकरिहैंकरवैहैं ३ गेरुवाच
 लकोऊतनधरिहैं राषलगायेपुरनविचरिहैं ४ लोन्हेदंडहरीहरबोलिहैं सबसांला
 लचबचनहिबोलिहैं ५ ऐसेजनपाषंडबिलासी कहवैहैंकलिमेंसंन्यासी ६ दिनकै
 करिहैंजोपरनामा रतिभूसिहैंताकरधामा ७ धनवानहिंकलिजुगमहजोती दैअंको
 रपाईनहिभीती ८ जोनदरिद्राकैंहैंभारी न्यायहुकुन्यायहुसोहारी ९ जोनचपल
 बहुबचनबतेहै सोकलिमहपंडितकहवैहैं १० जोनदरिद्राअतिसैहोई कहवैहै
 असाधुकलिसोई ११ जोकरिहैबहुविधिपाषंडा सोइकहवैहैंसंतउदंडा १२ ॥ दो
 हा ॥ कोनिहुनारीजोकोऊघरमेलैदैराषि सोइविवाहकहवाइहैनहिक्कैंहैश्रुतिभा
 पि ३ चौपाई ॥ दैहैंदिवसनहातबिताई मलिमलिकरिहैंअंगसफाई १ यतनोईभू
 षनकलिमाहीं नहिंकरिहैंभूषिततनकाहीं २ कैंहैंदूरजोनदीतडागा सोइतीरथमा
 निहैंअभागा ३ तहैंनहानहेतहठिजैहैं गुरुपदजलमहनाहिनहैहैं ४ होईजेतनेती
 रयदूरी तेतनैकरिहैंमहिमाभूरी ५ तेलऔरजोसलिललगाई निजकेसनअतिसैचि
 कनाई ६ औरठेठकछुजुलुफबनाई तासुकहैंगेसुंदरताई ७ सदाउदरभरभरीजो
 कोई पुरुषारथीकहैहैसोई ८ जोबतातमहकरीढिगई सोईसत्यवादीकहवाई
 ९ जेपालीअपनेकुलकाहीं औरनकोदैहैंकछुनाहीं १० जोरैगोघरमेंधननाना सोई
 कहैहैचतुरसुजाना ११ धर्मकरैगेजसकेहेत नहिपरलोककेरकछुनेत १२ ॥ दोहा ॥
 यहिविधिपापिनतेपरमपुहुमीदैहैपूरि मनुजनकेतनतेतबैधर्महोइगोदूरि ४ चौ
 पाई ॥ ब्राम्हनछत्रीवैस्पृहसूद्रा औरहुकलिकेजेजनशुद्रा १ तिनमेंजबरजोनजन-

होई कैहैं बरिया देन पसोई २ अतिलोभी कलिकेमहिपाला प्रजनलटिहैं देतक-
 साला ३ जब धनधाम धरनि अरु दारा लटिलेइंगे नृपति अपारा ४ तबै दरिद्र प्रजा
 दुषारी कैहैं गिरिकानन के चारी ५ साकबीज बलकल फल फूला पैहैं मधुमासहु
 अरु मूला ६ नहि बरिहैं मेषजलधारा परी अकाल बारही बारा ७ होई सीतहु पव
 न प्रचंडा उपलपरहिंगे अतिहि अपंडा ८ ताते कैहैं प्रजा दुषारी करिहैं आपुसम
 हबहु रारी ९ भूषपियास आधिबहु होई चिंता वदिसि गरी बुधि बोई १० पैहैं नि-
 सिवासर संतापा ताहू पै करिहैं पुनि पापा ११ बीसतीस वर्ष हि नृपराया कैहैं कलि
 परमायुर दायी १२ बढिहैं जब कलि दोष प्रवीना जब कैहैं प्रानी सब छीना १३ ॥ दो-
 हा ॥ जब वर्नाश्रम धर्म सब कैहैं जगता विनास जब वेद मके पंथ कोने कुनरही प्रकास
 ५ ॥ चौपाई ॥ जब पाषंड धर्म अति कैहैं जब नृप चोर सरिस कैहैं जेहैं १ जब हिंसा अ-
 सत्य अरु चोरी लैहैं यही जीविका जोरी २ जब सब वरन सद्गुण सब कैहैं जब गोअजा
 सरिस कैहैं जेहैं ३ जब कैहैं गृह सम सब आसम जब कैहैं नाते आता सम ४ जब स-
 क्षम कैहैं जादू अनाजू जब तरु कैहैं नाहि दरार ५ जब दामिनि भरचम कन लागी ज
 बन बरिहैं घन बडमागी ६ जब कैहैं सब घर सना जब दिन दिन बढिहैं अचढ़ना
 ७ जब परसरिस मनुज कैहैं अनुचित उचित न कबुचित लैहैं ८ जब महि बिधि
 कलि जुग बढिहैं धर्म ले सकहु नहि दरसैहैं ९ तब सब धर्म निरक्षन द्वारा लैहैं र-
 मार मन औतारा १० जौन चराचर के गुरु स्वामी सब जोवन के अंतरजामी ११ जिन
 को जन्म कर्म मति सेतु संत धर्म के रक्षन हेतु १२ ॥ दोहा ॥ गंगा के तट में अहे संभलना
 मक्याम तहां बिष्णु जसवि प्रकोउ कैहैं अति मति धाम ६ ॥ चौपाई ॥ ताके गृह में
 माधव मासा सुकुल हादसी दान हुलासा १ लैहैं प्रभु कल की औतारा हरिहैं अब
 निपाप करभारा २ दैहैं कोउ सुरंग नहि तुंगा तामे चढि रंगि कै रन रंगा ३ करमें करि
 कराल करवाला आठ बिभूति समेत रूपाला ४ चहुँ कित चपलतुरंग चलाई धीर
 जधारि धरा पर धाई ५ भूपरूप जे सद्गुण अपारा तिन को दिन करिहैं संचारा ६ जब पा
 पिन कैहैं जेहै नासा अरु कल की अंगराग सुवासा ७ कैली पौन पाय जगमाहीं सोइ
 सुचि करिहैं जीवन काहीं ८ प्रजा जयोचित उतपति कैहैं वासुदेव पद चित्त लगे-
 हैं ९ जब होई कल की अवतारा तब कैहैं सत जुग संचारा १० चंद्रसूर अरु सुरगुरु भू-
 पा तीनि हुये कहिसाथ अनूपा ११ प्रविसे पुष्पन षटमह जबहीं सत जुग प्रगट
 होत है तबहीं १२ ॥ दोहा ॥ सोमसूर जे बंसी नृपति जेतने भैमतिमान वर्तमान अरु
 भाविहैं मेसो कियो बधान ७ ॥ चौपाई ॥ तुम ते लैन दहि परजंता ग्यारह सै पट्टहि म
 ति वंता १ इतने वर्ष बीच हीमाहीं ये सब नृप कैहैं कलि पाहीं २ उत्तर दिशि जे सक

दाकार उदित होहि सत्तर्षि उदारा ३ तिनमे प्रथम केर दुइतारा पुलह और कतुनाम उचा
 रा ४ तिनके मधिन पतन मय कूर रहत सदा अस सखा विवेक ५ सौ सौ वर्ष भोग नो सो
 ई अस जोतिष विद कह सब को ई ६ अहै मघातिन मधियह काला यहि विधि काल
 भेदन हि पाला ७ जादिन जदु कुल कमल दिनेसा किमोग वन बैकुंठ निवेसा ८ ॥ दो
 हा ॥ तादिन तेयह अघनि मे कलि जुग किमो प्रचार जेहि कलि जुग मे मनुज सब भये अ-
 भर्म अधार ८ ॥ चौपाई ॥ जब भरि हरि पद पर स्यौ धरनी तब भर चलीन कलि जुग क-
 रनी १ मघान सत्रमाह जेहि काला भोग करै सत्तर्षि भुआला २ तब तेयह कलि जुग प-
 राट तो दिव्य वर्ष द्वादस सतरहतो ३ जब सत्तर्षि मघा कह त्यागी पूर्वा पाठ होत अ-
 नुरागी ४ तब प्रद्योत नृपति तैलै कै कलि जुग बढौ धर्म छै कै कै ५ जादिन हरि विकुं-
 ठ अनुराग्यो ताही दिन ते कलि जुग लाग्यो ६ दिव्य वर्ष बीति है हजार तब सत जुग पु-
 निकरी प्रचार ७ निजनिज धर्म बर्न सब करि है ज्ञान विज्ञान सुज्ञान सुधरि है ८ यह
 जो बर न्यो मानव बंसा तेहि विधि दे कुरु कुल अवतसा ९ विप्र छत्रि वैस्प हस द्रन के ॥
 जानहु जुग जुग सब बरनन के १० धर्मात्मा जे जसी महीपा भये महात्मा जे कुल दीपा ॥
 ११ तिनकी कथा कोर्त्ति अब रहि गे सोऊ कविं सुज्ञान मुष कहि गे ११ ॥ दोहा ॥ आता
 सांत न भूप के देवा पी जेहि नाम चंद्रवंस को भूप येक सुनुद जो मति धाम ९ ॥ चौपाई
 कलिके अंत माह कुरुग ई ये सो उन्मृप हरि सिखा पाई १ करि है पुनिके वंस विवर्धन
 अपि है वर्त्ता भ्रम भरि अद्वन २ सत जुग त्रेता हापर कलऊ यहि विधि होत वेद कहि-
 दियऊ ३ भये जे है अरु कै है राजा मेबर न्यो कुरु कुल महराजा ४ ममता करी भूमि की
 भारी पन भूमि गै संग सिधारी ५ राजहु होयत दधि मति धीर अंत समै महुता सुसारी
 रा ६ कुमि विट भस्म होत हठि सोई तेहि सरि के होत हि जोई ७ द्रोह करै सब जीवन
 पाही ताते अब सनरक कह जाही ८ भूके भूपति अस मुष भाषे यह पुरषा कनायम
 दिगषे ९ यह धरनी सब अहै हमारी केहि विधि मो सुत पाले सारी १० ऐसी कोनि है
 करै उपाई नाम को उनहि लेय छोडाई ११ पुत्र पौत्र जे होहि हमारे तेइ भोग हिं भुवि
 भोग अपोर १२ ॥ दोहा ॥ करत करत मरि जात है धरनी हेत उपाय अंत समै ज रिजात-
 तन धरनी संग न जाय १ भरि कै अति अभिमान जे भोग करत नृपराय तिनको ककुन-
 हिरहत है कथा ये करहि जाय १० इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधव शशि
 नाथ सिंह जू देवात्मज सिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजाधिराज श्री बांधव शशि
 अचंद्र कृपा पात्राधिकारि रघुराज सिंह कृते आनंदाम्बुनिधौ द्वादशस्कंधे द्वितीय-
 स्तरंगः २॥ ॥ श्रीभुक्तवाच ॥ दोहा ॥ अपने को जीतत निरपि है
 सति नृपनय हभूमि अहोषेलो नामृत्यु के नृपजित है काचूमि १ ॥ चौपाई ॥ है नर

द्रमतिमंतहुजेऊ दयाकरतअभिमानहुतेऊ २ राजसेनधनधरनिहमारी कियेगर्वे
 सहिउरभारे ३ फेनसरिसयहअनितसरीरा तामेंकियेविस्वासंगभोरा ४ मनमेंकर
 हिंविचारसदाहौं जीतिकाभक्रोधादिककाहौं ५ पुनिमंत्रिनकोबुधितेजीती अवसि
 चलाउवअपनीरीती ६ कंठकरिपुजेहैममराजू तिनकोजीतबसहितसमाजू ६ यहि
 विधिक्रमसोसिंधुमेषला करबजीतिमहिराजयेकला ७ यहीबंधेआसाकोपासा
 लपतनकालआपनेपासा ८ यहकरहिंपुनिभूपविचारा पुनिजीतबसागरहुआपा
 रा ९ दोपांतरलेहैहमजीती कबहूँकोदुकीकरबनभीती १० यहसठनाहिबिचा
 रैननमें कहाभोगछनभंगुरतनमें ११ जेतनोअममोहिजीतनकाहौं मूढनृपतिजे
 करहिंसदाहौं १२ तैतनीकरैजोमोक्षउपाई तौतिनकोसबविधिबगिजाई १३॥ दो
 हा॥ मनुआदिकमहाराजसबमोहितजिगेसुरंधाम तौअबकेसठनृपतिबैजितेहैमो
 हितमाम २ चौपाई॥ मोरेहितपितुपुत्रहुभ्राता औरहुजातिबंधुअरुनाता १ करिक
 रिकुमतिपरस्परराशि फँसेफौसममताकेभारी २ कलभजनकेजोगसरीरा ताकोदे
 हिंसदाइअधीरा ३ ऐसहिममहितलारिमरिजाहौं नहिसमुहहिंअनिखतनकाहौं ४
 पुरुरवाष्ट्रगुणाधिनरेसा नहुषभरतसहस्रार्जुनवेसा ५ मांभातासगरहुषदंगा पुंथ
 नाररघुअतिसुभअंगा ६ तनविंदहुसांतनुसरजाती नलनृगयहुककुस्यसजाती
 ७ कुवलयसुअरुभूपभगीरथ औरहुजेनरनाथमहाराथ ८ हिरनकसिपत्रिभुवन
 जयचारे रावनलोकरोवाचनहारो ९ नमुचिचरसबराभौमासुर हिरन्याक्षतारक
 तांडकंसुर १० औरहुदैत्यऔरसबराजा सिंगरेज्ञातासरदराजा ११ जीतेसबहिआप
 नहिहारे विदितविस्वविजईबलवारे १२॥ दोहा॥ तेअतिममतामोहिमहकियेमेरे
 सबकोय रहैनसबदिनमोरप्रभुकथारहीअबसोय ३ श्रीशुकउवाच॥ जसीमृत
 कभूपनकथाभैजोकक्षीनरेस सोसचज्ञानविरागहितनहिपरमारथवेस ४॥ कवि
 त॥ सवैया॥ जोजनश्रीजदुनाथचरित्रअमंगलमूलउषारनहारो काननमेंसुनैरोज
 हीरोजगुनैअरुगावैमहासुपसारो॥ सोलहिभक्तिकहेरघुराजनआचतफेरिसंसार
 असारो देवकीनंदनकेमिलिवेकीउपाययहीनहिंदूजीविचारो १॥ दोहा॥ व्याससु
 वनकेबचनसुनिचारहिबारनिहोरि पुनिबोलीकुरुकुलकमलहिनकरदोउकरजोरि
 ५॥ राजोवाच॥ चौपाई॥ कलिकेजनकरिकौनउपाई देहैंकलिकेदोषनसाई१॥ सो
 भाषैमोसेमुनिराई कलिमोहिकालकरालदेपाई २ जुगअरुजुगजुगकेजेधर्मा ॥
 यित्तिअरुप्रलेकालमुनिसर्मा ३ यहदीजैमोहिसकलउचारी जाननचहौंकालगति
 भारी ४ नगअरिसुतसुतसुतकेवैना विधिसुतसुतसुतसुतसुतवैना ५ भरिबोलेअति
 मंजुलवानी लविभूपतिमतिभगतिभोगानी ६॥ श्रीशुकोवाच॥ सतजुगमाहिधर्मप

दचारो रक्षोसबैजनलियतेहिं धारी ७ सत्यदया औरहुतपदाना धर्मचारिपदजानसुजा
 ना ८ तोषितसुमीमित्रअरुदाता समदर्सीकरुनाकरसांता ९ आत्मारामसीलमयसि-
 गेर सतजुगकेजनकोउनहिबिगरे १० हिंसाअसतिअतोषलगई चारिअधर्मचरनदि-
 यगाई ११ धर्मसत्यपदत्रेतामाही कछोअनृततेयेकतहांही १२ यज्ञतपोनिषायहत्रे-
 ता जानहुधर्मअरीनविजेता १३ ॥ दोहा ॥ नहिलंपदनहिहिंसकौचेताकेसबलोग ॥ अ-
 र्थधर्मअरुकाममेंपारायनबिनसोग ॥ चौपाई ॥ वेदत्रयीकेसबअभ्यासी विप्रनपू-
 जकप्रीतिप्रकासी १ द्वापरमाहिधर्मद्वैपादा रहेदानतपजुतमरजादा २ जनकुलीन
 वेदहिअभ्यासी जसीकुटुंबोधनोदुहासी ३ ऐसेद्वापरकेजनजानो क्षत्रीब्राम्हनस्त्रेष्ठ
 वषाणो ४ कलिजुगयेकधर्मपददाना कलिअंतहिसोउनसीनिदाना ५ क्रमसोबदि
 अधर्मकेपादा क्रमसोहरिहैंधर्ममृजादा ६ दुराचारकलिकेजनकैंहैं जीवनपैनद-
 याचितलैंहैं ७ करिहैंबैरसबैबिनहेत् बेधिहैंसदापापकरनेत् ८ लोभीअरुलाल
 लोअभागी अनुचितकरतलाजनहिलागी ९ कलिजुगमहनृपसदुनकेरी कैंहैंम-
 हिमाभूतिषनेरी १० सतरजतमत्रैगुनजनमाहीं रहिहैंहेनरनाहसदाहो ११ तपअ-
 रुज्ञानहोयरुचिजबहो उदैसतोगुनकीगुनतबहीं १२ कामकर्ममहजबरुचिहोई
 उदैसोगुनकीगुनसोई १३ ॥ दोहा ॥ असंतोषअरुलोभहैंमदमसरपाषंड रजतम-
 कीयहैंउदैजानहुभूपउदंड ७ चौपाई ॥ हिंसादुषअसत्यखलतद्वा सोकमोहम-
 यदैन्पहुनिद्रा १ यसबहोहिजौनजनकाहीं उदैतमोगुनकीतेहिमाहीं २ सतजुग
 माहिंसंतोगुनजानो त्रेतामाहिंरजोगुनमानो ३ रजतमद्वापरमाहिबिचारो कलिस-
 हुकेवलतमहिउचारो ४ कलिजुगमहसुनियेकुरगई सुद्रसबैकैंहैंदंपराई ५ कैं-
 हैंसबजनमहाअभागी सपतेहुनाहिंधर्मअनुरागी ६ होईधरदारिद्र्यचारा मनुज
 करैगेबहुतअहारा ७ कैंहैंसबजनअतिसैकामी करिहैंनारिनकेरगुलामो ८ चर-
 मेंथनरहिहैंकछुनाहीं ऐसकरनचाहिहैंसदाहीं ९ तियकरिहैंपरपूर प्रीतीमनि-
 हैंनहिनेकहुपतिभीती १० समुरसाससोकरिहैंगरी देहैंसदापरोसिनगारो ११ थैंहैं
 देसनबहुकितचोरा करिहैंपुरनउपदबचोरा १२ ॥ दोहा ॥ साधुनकोधरिमेप्रसठ
 वेदअर्थकरिषंड अपनीरोतिचलायकैंफैलैंहैंपाषंड ८ ॥ चौपाई ॥ राजा प्रजनलूटि
 सबलैंहैं निजदलसोनिजराजजैहैं १ विप्रमहाविषईकैंजैहैं गनिकाकोनिजचरहि
 बसैंहैं २ करिहैंसोईकहीजोनारी देहैंपदिसबसाम्रविसारो ३ उदरहेतकरिहैंब-
 हुकर्मा कौडीकेहितछोडिहैंधमी ४ बचिहैंनीचकर्मअसनाहीं करिहैंविप्रनाहि-
 जिनकाहीं ५ कुमतिब्रम्हचारीकहवैंहैं येकोव्रतकरनामनलैंहैं ६ करिहैंअनाचा-
 रसबकाला धारेरहिहैंतेमृगछाला ७ जिनकोबहुहोईपरिवारा भीषमागिहैंहा

रहिद्वारा ८ तपीकरै गत पंघरमाही बसनहेत जैहैं वननाही ९ सन्यासीलो भी अतिहैं
हैं कौडी के हित घर घर थैंहैं १० अति छोटी छैहैं कलिनारी नापर छैहैं बहुत अहारी
११ छैहैं बहुत सुता सुनतिन के असन बसन होई नहि जिज के १२ ॥ दोहा ॥ कलिकी
नारी कबहुं नहिं करिहैं कौहु की लाज रहिहैं पर घर राति के तनि निज घर को काज १॥
चौपाई ॥ जो को उसू थद्व वचन उचारी तौ देहैं तेहिलाषन गारी १ करिहैं रातिसहर
मह चोरी वागत फिरिहैं धोरिन धोरी २ कौहु सो कबहुन सस बतैंहैं देखिन पर देखि
न ठगि लैहैं ३ अपने थार हेत काल काला मरिहैं पति सुन लै करवाला ४ अथवा बि
ष देडरिहैं मारी अथवा फांसि गले मह डारो ५ कलिके वनिक खली अति छैहैं ॥ अ
क को बस्तु चारि कौ देहैं ६ देहैं तौलत माहि घटाई लैहैं ता सो दाम बढाई ७ क्षत्री
और ब्राह्मन दुजेते करिहैं वनिक उद्दिम हितेते ८ बिना विपति दुपरे नरे सा त्यागि
देहैं गेथ मेह मेसा ९ जो को उकोहु की चुगली करिहैं सो सुनिके अति से सुष भरिहैं
१० नौ बहकर्म करत जगमाहों कौहु कोहु की बरजीनाहों ११ सोऊ करिहैं असमन
ठोको हमहूँ करहि कर्म यहुनो को १२ ॥ दोहा ॥ ठाकुर दाता आपनो सुभग सील मति
धाम ताको वाकर छोड़िहैं छैहैं निमक हराम १० ॥ चौपाई ॥ पालन करी जन्म ते लैके
असन बसन बहु विधि लेदेके १ तेहि ठाकुर कहै विपति परेही नजि देहैं वाकर बिनते
ही २ छैहैं वाकर निमक हरामा तिन को नर कहुन मनहि ठामा ३ ऐसे कलिके रवा
मिदु छैहैं विन कसर चाकर हिछोडेहैं ४ सेवा करत करत जो कोई रोगी अथवा बू
ढु होई ५ ताको प्रभु पालन नहि करिहैं ज्वानी लौ ताको धन भारिहैं ६ बूढा गायज
बद्ध यम देहै तब पालक तेहिना हिष वैहैं ७ पिता भ्रात अरु जाति दुनाता भगिनी
मौत गुरु अरु माता ८ जहां होइ गी अपनीयारी ताही के छैहैं उपकारी ९ सारी
सार सला हो छैहैं निसि दिन नरति यको सुष ज्वैहैं १० पाप करत में परम प्रबोना ४
र्म करत में छैहैं दीना ११ लैहैं सुद्रसंकल विधिदाना विप्र सारि सारिहैं अभिमाना
१२ ॥ दोहा ॥ ब्राह्मन को धरि भेष सठ अपने पेदाहि हेत करिहैं तप पाषंड बहु बैधि
हैं धन करनेत १॥ चौपाई ॥ बैठत पतमह करि अभिमाना सद्ब्राचिहैं कथा पुरा
ना १ नहा अथमी धर्म भाषिहैं क्षत्रिन विप्रन पाहि माषिहैं २ भितही चितरही उ
दविगना रहिहैं दुष सागर महमगना ३ नहि वषिहैं मेघ निज काला बारवार
कलि परी अकाला ४ जुरी अन्न नहि भोजन काहीं भीष मागिहैं घर घर माही ५ ता
पर न पतिल गाय पिपादा लैलैहैं घर को मर जाइ ६ बसन मिलोन हिप हिरन का
हीं तौ भूषन की को न चलाहीं ७ मिलीन पाट भूमि मह छैहैं पियन हेत भल जलहु
न पैहैं ८ करिहैं मैथुन पसुन समाना भोजन करिहैं विन अस्नाना ९ छैहैं सकल

वस्तुतेहीना महाकुरुपीपापप्रवीना १० ऐसे कलिमहद्दे हैं प्राणी जायक हौल गिहसा
 बषानी ११ रहिनहि नैं हैं कबु विवेका द्ये हैं चारिबरन मिलियेका १२ ॥ दोहा ॥ यक्यक
 कौडीकेलियेतजितजिपरमसनेह मारिमारिमरिमरि कुमति सबजे हैं जमगेह १२ चौ
 पादे ॥ मातापिता दृढ़जब द्ये हैं तिनहि निका रिगे हते दे हैं १ सुतअरु सुताबेचिस ठड
 रि हैं जातिनात कोने कुन डरि हैं २ होतहि कन्या पात कराई कहि हैं परंपराचलि आ
 ई ३ शिअउदरहितचहुदिसि पै हैं यदि विधिसि गरी उमिर बिते हैं ४ जगतगुरु त्रिलोक
 के स्वामी सबजीवन के अंतरजामी ५ जेहि पदमहविधिसि बदिगपाला नायनायसि
 र होतनिहाला ६ ऐसे जदुवर को कलिमा हो कबहुं मनुज पूजि है नाहों ७ करि हैं औ
 र अनेक पषंडा जाते द्ये हैं सुभमति पंडा ८ नृपजो जदुन दन को नामा लेत मरतमह
 को उमति धामा ९ अथ बाजबक हुंल है कलेसा कहतराम हरि कृष्णनरेसा १० गिरत प
 रत छटिलतम हजेई हरभनम ऐसे हुकहि देई ११ सो सब जगबंधन ते छूटी लेत बैकुं
 ठवास सुषलूटी १२ ॥ दोहा ॥ ऐसी दीन दयाल प्रभु जौन देव की लाल ता को नहि भजि
 हैं कुमति यहिकाराल कलिकाल १३ कलिके जे ते दोष हैं मनुज न के दुषदानि तै सब हि
 यने बैठि कै नासत सारंग पानि १४ ॥ सबैया ॥ कृष्ण कथा जो सुनै चितलाय त्यों कृष्ण
 को नाम सदा मुषगावे कृष्ण को आबत कृष्ण को पूजत कृष्ण को सादसी सनवावे ॥ ता
 के हिये चलि कृष्ण सब सैं हठि कृष्णहि सो अघ ओपजरावे कृष्ण ही भक्ति भौरें पुराज
 सो कृष्णहि आपने धाम पठावैं १ जे सै हिरन्यमें धातु अने कहिरन्य के रंगहि देत नसा
 ई ताहि ज्यों पावक धातु जरा दुकै देत हिरन्य को रंग बनाई ॥ तै सै हि श्रीरघुराज हि
 येन दुराज दयाभरि कै दुत आई दासन के दुरितानि को दाहि दुनी दुगुनी दुति देत दे
 पाई २ ॥ घनाक्षरी ॥ अतिसम करि करि विद्या बहूपठि लो बावन में निवास कै कैम
 हात पठानि बो मन को अचल की बोसं आ आदि अर्थ दीबो तोरथन हाइ बो हूँ ब्रत
 विधि जानि बो ॥ विविधि प्रकारन के मंत्रन की जपिली बो दान दीबो और विषे सुष को ग
 लानि बो रघुराज ये ते सबै ते तेना पवित्रकारी जे सौ है पवित्रकारी हरि हिय आनि बो ३
 दोहा ॥ ताते कुरुमहराज तुम कुरु के सव उरमाहि मरत जाहि आबत मनुज माधव
 पुरे को जाहि १५ मरत समय जो मनुज को उराम कृष्ण लिये थाय ता को दीन दयाल प्र
 भु लेत आसु अपनाय १६ ॥ सबैया ॥ या कलिकाल कराल महषल व्याल सो जीवन
 मसनहारी पै कुरुनाथ सुनोय हमे गुन येक अपूरु बले हुनिहारी ॥ श्रीरघुराजन
 जोगहु जापन दान व्रतौ जेलिये कबु धारी जीवत री भवसागर को मुषमे जुग आपर
 कृष्ण उचारी ४ ॥ घनाक्षरी ॥ बरष अनेक जौन मन को अचल की न्है सत जुग होत
 र द्यौ हरि पद ध्यायेते ते ता जुग जौन जाग की न्है फल होत र द्यौ जो री जो री धन दुअ

संध्यन लगायेते ॥ कहै रघुराज जो न ह्यपरमें पूजे हरि होत फलने मजम व्रत के बढायेते
 तौ न कलिकाल माहीं बिनहि प्रयास होत याद वेन्द्राघ वेन्द्र नाम गुन गायेते ५ इति सि
 द्वि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधव वेश विभ्वनाथ सिंह आत्मज सिद्धि श्रीमहाराजा
 धिराज श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपापात्राधिकारि रघुराज हिं
 हजू देव कृते आनन्दासुनिधौ द्वादश स्कन्धे तृतीय स्तरंगः ३ ॥ ॐ ॥ ३ ॥
 श्रीभुक उवाच दोहा ॥ परमानुहिजे हि आदि है दै परार्थ है अंत कहि आयो सो
 काल मै तुम सो सब मति मंत १ ॥ चौपाई ॥ श्रीरुभाष्यो जुगन प्रमाना अब सुनु
 कल्पहु प्रलै विधाना १ सहस बार नव हो जुग चारो बीतहि सो इ विधि दिवस उ
 चारो २ एक कल्प कह बावन सोई भोग चौदहौ मनु को होई ३ सोई कल्प के अ
 तहि माहीं ब्रम्हा की नि सि होति सदा ही ४ जेतने जुग को विधि दिन जानो ते तने
 जुग की विधि नि सि मानो ५ ब्रम्हा के दिन अंत हि माहीं प्रलै होति तिहु लोक न का
 हो ६ यहु नै मितिक प्रलै विचार जा में सो वत है कारतार ७ से स से नारायन सो
 वत बिगरे जुग को नि जत न गो वत ८ जब ब्रम्हा के सो इ दिन राती बीतहि सत व
 र्ष हिय हि भांती ९ प्राकृत प्रलै होति ते हि काला ता को सुनुहु प्रकार भुवाला १०
 सातहु प्रकृति लोन कै जाहीं अपने अपने कारन माहीं ११ यह ब्रम्हांड प्रकृति को
 कारज लोन होत प्रकृति हिमह आरज १२ ॥ दोहा ॥ धरनी मह सो वर्ष लौं मेघ वर्ष
 हैं नाहिं कै है तव परजा दुषी अन्ध बिना म हि माहिं २ ॥ चौपाई ॥ छुधा विव स हानि
 कै ये कये कन करि लै हैं क्रम सो सब भसन १ यहि विधि कै है प्रजा विनासा करि है
 द्वाद सभानु प्रकासा २ सिगरो सलिल सो पिते लै हैं पुनि नहि कहै थल मह बर से है
 ३ से स वदन ते नि क सी ज्वाला सोलहि पवन सहाय वि सला ४ सो सब भूमि भस
 म करि देई बढि ज्वाला लोक न दहि लेई ५ ऊपर रवि अध से स हि ज्वाला भसम
 करी यह विस्व वि सला ६ यह ब्रम्हांड जो अ है म हाना कै है जरो करीष समाना ७
 पुनि सौ वर्ष हि पवन प्रचंडा चलि है भूपति यह ब्रम्हांड ८ कै है धूम बरन आका
 सा धूर धूसरित विगत प्रकासा ९ तहो मेघ रंगन के नाना करि करि न भमह सो रम
 हाना १० बरषा हिं गे सौ वर्ष प्रजंता सुंड समान धार मति वंता ११ यह संसार यकार न
 व होई बिन जल को थल परी न जोई १२ ॥ दोहा ॥ सहित गंघ गुन भूमि तहें होत नल
 हिमहली न रस गुन जुत जल तेज मह होत लोन परवीन १ रूप सहित पुनि ते जहू प व
 न हिं जात विलाय परस सहित पुनि पवन हून भमह जात समाय २ स ब्रह्म सहित न भ
 ताम से अहंकार मह जात इंडी सुर जुत साजु कै अहंकार हि समात ३ अहंकार सब
 होत लय महत्त्व मे जाय महत्त्व पुनि जाय कै प्रकृति हि माह समाय ४ सत रजत

मगुनविषमजेतेसबहोतसमान सोईप्रकृतिपरमात्महिलोनहोतिमतिवान ५
 सोपरमात्माकेनही कालहिकृतपरिनाम आदिअनादिअनंतहूअव्ययनित्यतना
 म ६ मनवचनहुनहिंजातजहंसतरजतमगुननाहिं प्राणबुद्धिइंद्रीसुरहुनहो-
 आहिजेहिमाहिं ७ महदादिकजामेनहोनहिकबुजगतविकार हैनस्वप्नजागति
 हुनहोसुषुप्तिउद्वार ८ अनिलअनिलआकासअपअवनिअर्कएनाहिं सोसुषु-
 प्तिसमरहतनितनभसमअमलसदाहिं ९ सोअतर्कसबमूलहैप्रकृतिदुजेहित
 यहोय सोपरमात्मासकलयहजगजातसमोय १० जबमायाअरुजीवहूहोतई
 समहलीन सोईप्राकृतिकीप्रलोकहतसबैपरवीन ११ बुद्धिइंद्रियनअर्थकोहैप
 रमासअधार सास्त्रहितेदेषोपरैतेहिबिननहिसंसार १२ ॥चौपाई॥जोउपजत-
 अरुहोतविनासा सोइअनित्यसबवेदप्रकासा १ दीपचक्षुआदिकहैजेते जो
 तिकार्जयेजानहुनेने २ ऐसहियहसिगरोससारा परमात्माकेकार्जअपारा ३ बिन
 परमासारहेनकोऊ थावरऔरहुजंगमजोऊ ४ जियकोधर्मभूतजोज्ञाना तासुअ-
 वस्थात्रिविधिबषाना ५ ज्ञानविकासजागरनजानो कहूसंकोचस्वप्नसोमानो ६
 अतिसंकोचसुषुप्तिविचारो मायाकृतअनित्यउरधारो ७ जैसेनृपजलधरबभ-
 माहो कहुंप्रगटहिकहुंफेरविलाहो ८ व्यामरहतहैविगतविकार निमिजगअ-
 रपरमासविचार ९ सूतभिन्नजिमिपटनहोहोई कारनभिन्नकार्जनहिहोई १०
 तेसहिईसभिन्नजगनाहो समुदिदेषियेनिजमनमाहो ११ जोनेयाइकअसउर
 आनि कारनभिन्नकार्जकोमाने १२ ॥दोहा॥सातिनकोअममानियेकारनहीहै-
 कार्ज अहेअवस्थाभेदयहसोसुनुकुरुकुलआर्ज १३ देवमनुजपरतौतिजियसो
 भनजानुनरेस जोयहसतितौमुक्तिमेंआवतदोषहमेस १४ ॥चौपाई॥जीबहि
 जेसुरमानुपमाने तिनहिअवधबुधिवंतबवाने १ घटअकासजिमिमठहुप्रका-
 सा जैसेलघुअरुमहाहुतासा २ बाहेरभीतरपवनसमाना तिमिजियरहतसरीर
 ननाना ३ होतकनकजिमिबहुतप्रकारा तिमिहिरधारतरूपअपारा ४ ऐसोलो
 कवेदसिद्धाता यहमनजानिरहोनृपसाता ५ जिमिरवितेउपजहिघननाना क-
 रहिबोदपुनिरविहिमहाना ६ तिमिईसहितहोतसरीरा लपतईसरोकलमति
 धोरा ७ जबनहिरहतभेघनभमाहो दरसनहोततबैरविकाहो ८ इमिनबबू
 टततनअभिमाना जियहिहोततबज्ञानविज्ञाना ९ तातेगहिविवेकफरवाला
 मायाबंधनकाटिकराला १० मिलैअनीसईसकहैजाई यहआत्यंतिकप्रलोकहा-
 ई ११ ब्रम्हादिकजेतेहैप्राणी नितउपजतअरुनसतविज्ञानी १२ नितउतपति
 नितप्रलययहीहै सूक्ष्मदरसीकहतसहीहै १३ ॥दोहा॥जैसेसरिताधारलहि

वहतत्रिनादिअनंत तैसहिकालप्रवाहलहिजगउपजनबिनसंत १५ यहअनदि
जोकालहैसोहरिकैरसरूप याकोचलबनलषिपरतजिमिरविकीगतिभूप १६ नि
सप्रलययहजानुनृपप्रलैचारिकहिदैन नैमित्तिकअरुप्राकृतीअत्यंतिकपरवीः
न १७ जगअधारजदुनाथप्रभुनारायनजेहिनाम तेहिलीलासंखेपतेमैमाष्यैम
तिधाम १८ काकेमुषमैजीहहैजोहरिचरितअपार बरनिसकलविधिंताहिकोके
हुविधिषावैपार १९ ॥ कवित्तरूपघनाक्षरी ॥ विविधिकठोरघोरदुषकीद्वानल
सोजरतजेपापीपूरप्रानीअतिविलषात ॥ तैऊजोअपारभवपारावारपारजानबिन
हीषयासचाहैहियद्विहरषात ॥ भनैरघुराजदोऊहाथनउठाइतिन्हैओरनाउ
पाइमेरेदृगनमैदरसात नंदलाललीलाफारसकीजहाजपाइकेतेगयेकेतेजैहैके
तैअवैचलेजात १ ॥ दोहा ॥ यहपुरानसुभसंहितानामभागवतजासु नारायनप्र
थमहिकियोनारदसोपरकासु २० नारदपुनिममजनकसोव्यासदेवजेहिनाम ॥
कह्योभागवतग्रंथमहज्ञानभक्तिकोधाम २१ सौकहिकैमोहिपररुपाव्यासदेव
भगवान् दियोपढाइसुरूइसबयहभागवतपुरान २२ कुरुपतिअबयहका
लमैनैमिषवनमैवैठि शौनकादिकमुनिसबैसुषसागरमैवैठि २३ इनहो
सत्तसुजानकोपौरानिकैबनाइ सुनिहैयहभागवतकोपूछिप्रोतिदरसाइ २४
इतिसिद्धिऔमन्महाराजाधिराज श्रीबांधवेशश्रीविश्वनाथसिंहआत्मनसिद्धिऔ
नहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकुलचंद्रकृपापानाधिकारिजुदे
वरघुराजसिंहकृतेआनंदाम्बुनिधौदादशस्कन्धेचतुर्थेस्तरंगः ५ ॥ ॥ ५ ॥
श्रीशुकउवाच ॥ दोहा ॥ यहपुरानमेंसुनहुनृपहरिपरत्नसबठौरजैहिहरिको
परसाद्विधिसंकरकोपकठोर १ ॥ चौपाई ॥ अबसिमरैगैहमयहिकाला यहप
सुबुद्धिबोडुमहिपाला २ कबहुभयोनिहिनमनुमहाराकबहुनासनहिअहैउरा
रा ३ तनभरिजनमतमरतरहतहै जननमरननहिजीवगहतहै ३ कैउतपअपू
तअरुनातो अबतुमनहिहैहौअरुघातो ४ जैसेबीजबीजतेअंकुर हैहौतिमितु
मनाहिधर्मधुर ५ देहादिकतेभिन्नभुवाला जानहुअपनेकोसबकाला ६ जैसे
पावकदारुहिमाहौं दरसतहैपैभिन्नसदाहौं ७ जैसेस्वप्नकल्पोनजसोसा आ
त्मभिन्नहैलपतमहासा ८ तैसेभूपतिजागेहुमाहौं निरषतजियतनभिन्नसदा
हौं ९ आत्माअजरअमरअविकारी विधैविवसहोसोससारी १० षटाकासजबघ
टफुटिजातो वयवहसुइतहैरदिजातो ११ ऐसाहिजीवहुनसेसरीरा सुइसरूपरह
तमतिपीरा १२ ॥ दोहा ॥ जीवहितनकेबंधकोमनहीकारनजान मनहीतेहैत्रिगुन
तनतनतेकर्मअमान २ ॥ चौपाई ॥ सोमनहैमायाकोकारज चारिदुतेससारदिआर

ज १ तेलअग्निपात्रहुअरुवाँतौ शेषचारितेहेतमघाती २ ऐसहितनमनकर्महु
माया चारिहुतेसंस्तनिपराया ३ सतरजतमगुनतेतनहोई ताहीमेंपुनिनासहुसो
ई ४ देहजनमनहिजनमजीवको मरेमरननहिज्ञानसीवको ५ आत्माहेनृपस्वयं
प्रकासी देहप्रकृतिपरज्ञानविभासी ६ जिमिअकासघटकेरअधारा तिमितनको
जियजानउदारा ७ अपरिच्छिन्नस्वभावहितेजिय निजसरूपमेंनहिविकारलिख ८
ऐसहिरीतैसोखतेराजा भजौसकलविधितुमजदुगजा ९ परमात्माहेआत्मअधारा
तेहिभजितरहुसिंधुसंसारा १० विप्रस्वापवसतक्षकनागा तुमदिनजारिसकीबडभागा
११ अहैमृत्युकेमृत्युमुरारी तिनमेनृपमतिलगीतिहारी १२ ॥ दोहा ॥ तातेमृत्युहुतु
मदिनृपकछुकरिसकिहेनाहि पंचरचितयहतनअहैसोमिलिहेनिजमाहि ३ मै
हैंतुहसरूपअतिपरमात्माकोदास परमप्राप्यपरमातमाजदुपतिरमानिवास ४
यहिविधिअनुसंधानकरिहरिपदचिन्तलगाय ईसमिन्नतुमजगतकोनहिलखिहो
नृपराय ५ चाटतरदपटविषवदनकालसमानकराल निजतनभक्षततक्षकहिन
हिलसिहोभुवाल ६ हरिचरित्रयहभागवततुमकोदियोसुनाइ ज्यौपूछ्योभाष्यो
कहाअवसुनिहोनृपराइ ७ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधवेश श्री वि
श्वनाथसिंह आत्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण
चंद्र कृपापा अधिकारि पुराजसिंहकृते आनंदामुनि धौहा दशस्कंधे पंचमस्तरंगः
५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ सूत उवाच ॥ दोहा ॥ अपिलअनृपमभागवतजदुपतिरूपपुरान
आससुवनमुषतेसुन्यौजेहिपरअपरनभान १ धन्यधन्यनिजजन्मगुनिनृपकीरव
कुलनाथ जायनिकटसुकदेवकेधसोचरनमेमाथ २ ॥ चौपाई ॥ पुनिकरअंजुलिनिज
सिंधरिके बोल्योविष्णुरातनुदभरिके १ राजौवाच ॥ हेकृपालमुनिआसकुमारा तु
मसमकोजगअधमउधारा २ मोहिकृतारथप्रभुकरिदीन्यौ भोपरपरमअनुग्रहकी
न्यौ ३ यहप्रत्यक्षकृष्णकोरूपा श्रीभागवतपुरानअनृपा ४ करनांजुलिदैसोमति
माना कथापियूषकरायोपाना ५ हरिदासनयहअचरजनाहो करहिदयांहठिहीन
नमाहो ६ तपितमूढजनजेजगरोगू आपदयातिनऔषधजोगू ७ यहभागवत
पुरानसुहावन दियसुनायमोहितुममुनिपावन ८ यामेकेवलकृष्णचरित्रा अ
खिलजगतकहैकरनपवित्रा ९ तक्षकनागकेरकहवाता मोहिनहिमीचहुकी
भयताता १० मुनिवरमोहिदियअभैबनाई मुक्तिमार्गसबदियोदेष्टाई ११ अबनि
देसमोहिदेहुमुनीसा वैभेमनलगायजगदीसा १२ ॥ दोहा ॥ जगतवासनासकलत
जिदैहरिपदअनुरागि गवनकरहुंजदुपतिनगरयहप्राकृततनत्यागि ३ ॥ चौपा
ई ॥ जगनेवासकीआसहमारी खनभरिहैनहिहेअमहारी १ दूरभयोमेरोअज्ञाना

प्रविष्टोऽरमहजानविज्ञाना २ आपकृष्णपुरपथकहिदयऊ अबनहिकबुवाकीर
 हिगमऊ ३ सूतौवाच राजहिजानिपरमविज्ञानी चलनचक्षौतबसुकसुषणानी ४
 व्याससुवनकीगवनतज्ञानी उठिकुरुनाथपरममुदमानी ५ चरनपरवारिसीसजल
 लीन्धो औरसविधिमुनिपूजनकीन्धो ६ फेरिगिह्योमुनिपदबडभागा उमग्योउर
 अंबुधिअनुरागा ७ नृपदिसराहिबहुतमुनिराई प्रेमभरोपुनिभांगिबिदाई ८ च
 ल्यौतहांतेव्यासकुमारा चलेभिसुकहुसंगअपारा ९ हरेकृष्णगोविंदमुकुंदाजयजय
 जदुकुलकौरवचंदा १० जयरुकुमिनौरमनगिरिधारी जयसीतापातिअवधबिहा-
 रो ११ जयरघुनंदनजयजदुनंदन रावनगंजनकंसनिकंदन १२ ॥ दोहा ॥ जयदेवकी
 कुमारप्रभुजेकोसलाकुमारभवसागरपारहिकरनजयरघुरायअधार ४ ॥ चौपाई
 जबकीन्धोसुकदेवपयाना तवरजर्षिभूपमतिवाना १ जदुपतिपदमनदियो
 लगाई रक्षोअचलतरुसमनृपराई २ पूरुबअग्रकुसासनमाहीं उत्तरमुषनृप
 वैठतहांहो ३ धावतहरिपदसुरसरितोरा छूटिगईसबजगकीपीरा ४ भयोम
 हाजोगीकुरुनाथा नायोजायकृष्णपदमाथा ५ प्रासभयोदिनसातौसोई हैशौन-
 करिषिमुनिसबकोई ६ वैठेरहेनरेससमीपा हारुपुरुषसमरक्षोमहीपा ७
 विप्रस्वापबसतक्षकथायो कोपितजबमधिमारगआयो ८ सुन्योज्ञानकस्यपमु
 निराई कुरुपतिपै करिकोपमहाई ९ हिजसुतस्वापहिदियोततक्षौ सतयेबासर
 तक्षकभक्षौ १० सोईकालआयगोआजै तक्षकजातडसनकुरुराजे ११ यहसुनि
 कैकस्यपमतिसेत अहिबिषण्टपद्विनिवारनहेत् १२ ॥ दोहा ॥ आश्रमतेगमनत
 भयेजबआयेमगमाहि तवनक्षकसोभेटभैतक्षककहतिनकाहि ५ ॥ चौपाई ॥
 तक्षकविषकेनासनकाहीं आपसमर्थअहैंमुनिनाहीं १ तबकस्यपकहतक्षक
 दंसित भूपनहोनपाव्हैभंसित २ तक्षककक्षोहमहिसोअहहो निजविषसो-
 हमयहतरुदहहो ३ असकहिडस्योताहितरुकाहीं सोतरुवैगोभसमतहांही
 ४ कस्यपपदिकैमंत्रनकाहीं जसकोतसतरुकियोतहांही ५ तबसंकितकैत
 क्षकभाष्यो कस्यपतमनकाअभिलाष्यो ६ जाकेहेतआपउतजाहीं सोलैलेहुइ
 हैहमपाहीं ७ कस्यपकक्षोजशकेहेत् चादहिधनसोलगतननेत् ८ अहिवि
 षण्टकोतुरतनसाई लाहिधनकरिहेजन्मदाई ९ जोइतपाकैतौनहिजामै
 पनहीसोहमारहैकामै १० तबतक्षकतिनकोधनदीन्धो कस्यपगवनभवनक
 हैंकीन्धो ११ तक्षकधारिविप्रकररूपा आयेजहैंवैठोकुरुभूपा १२ निकटआ-
 यधिरूपभुजंगा डसनभयोकुरुनाथहिअंगा १३ ॥ दोहा ॥ जरावसनसमभूप
 तनलहिअहिविषसिषिज्वाल सबदेहिनकैदेपतैभयोभसमतेहिकाल ६ ॥ चौ

पाई ॥ भसमभयोजबभूपउदारा मचौचहूकितहाहाकारा १ सुरनरविस्मितभये
 अपारे बजोच्योममहविविधिनगारे २ तहैअपसराऔरगंधर्वा लगेबजावनगाव
 नसर्वा ३ वर्षेदेवसुमनसुषपागे कुरूपतिकौहसराहनलगे ४ तुचनपरोक्षित
 कारकरिपुजय जाकोनामरह्योजनमेजम ५ तक्षकभक्षितपितुसुनिसोई तेहोस
 मैकारकोपबडोई ६ आसुहिमुनिवरसकलहंकारी करनलग्योमषसर्पसंधारी
 ७ कीन्हविप्रहोमजेहिकाला उठीकुंडतेपावकज्वाला ८ लागेगिरनभुजंगह-
 जारन करनलगेकरिघोरचिकारन ९ पावकज्वाललगीतिनजारन लागेजरनक
 रतफुफकारन १० होतविनाअहिकोजगदेपी तक्षकवधआपनोपरेपी ११
 लुकोसककेसरनहिजाई कथोनाथमोहिलेहुबचाई १२ ॥ दोहा ॥ कोटिनसर्प
 नकोजरतइतैकुंडमहदेपि बोल्पोजनमेजयदुजननहितक्षककहंपेपि ७ चौ
 पाई ॥ जरेअमितअहिपावकमाहीं तक्षकअधमजरतकसनाहीं १ तबबोले
 सिंगरेमुनिराई तक्षकछियेइंद्रदिगजाई २ वासवआमनदेतनताको रक्षन
 कियेकुलिसगहिवाको ३ तातेपरतनपावकमाहीं भूपतिकहाकरैतेहिकाहीं
 ४ तबबोल्पोजनमेजयकोपी तक्षकअहैमोरपितुलोपी ५ तेहिरसतवासवब-
 रियाई तातेसोउममसनुमहाई ६ ॥ तातेसक्रहुसहितअहोसा होमहुपाव-
 कमाहिमुनीसा ७ मुनिवृपवचनसबैमुनिराई एकबारसबलुवाउठाई ८ तक्ष
 कसहितइंद्रकीस्वाहा बोलतमैकारकोपअथाहा ९ विप्रवचनमुषक्रुढतहि
 माहीं देवरजदुतक्योतहाही १० भयोचकितअतिसैतेहिकाला गुन्योमरबअ
 पनोसुरपाला ११ रघोबैठितेहिसमैविमाना तामेंतक्षकरह्योलुकाना १२ दोहा
 तक्षकजुतवासवतहांतैसहिचढ्योविमान देवलोकतेगिरतभोजरनहिहेतक
 तान ८ ॥ चौपाई ॥ तक्षकसहितइंद्रतेहिकाले नभतेगिरतआसुसुरपाले १ त्रि-
 भुवनहोतविनावासवको ऐसोजानिपस्योतहंसबको २ असअनर्थलषिपरम
 उदारा नृपहिबृहस्पतिबचनउचारा ३ सुनियेजनमेजयमहराजा होतमहाअ
 बुचितयहकाजा ४ तक्षककियोअमृतकरपाना यहनहिवधलायकमतिवाना
 ५ करिकैतापरकृपामहाई इंद्रहुकोनृपदेहुबचाई ६ अजरअमरसिंगरेसुरहो
 ही तिनपरहोहुतुमहुअबछोही ७ नातोहातइंद्रबिनलोका तातेउपजतअ
 तिउरसोका ८ जीवनमरनहुप्रानिनकेरो कर्महिकेबसहोतघनेरो ९ ईसअहै
 सबसुषुषुषदाता यमैंकोहुकोजोरनताता १० चोरअगिनअहिगाजनिपाता
 सुधात्रिपाअरुगअघाता ११ इनतेमरहिजेपुरुषअपारा सोसबनिजकर्महि
 अनुसार १२ तातेयज्ञबंदअवकीजे जममेजयजगमेंनसलीजे १३ ॥ दोहा को

दिनविषयपरवापुरेजरेविनाअपराध जोजसंकर्महिकरततससुषदुषलहतअ
गाथ ९ सुनतबृहस्पतिकेवचनजनमेजधलियमानि सर्पविनासीजज्ञकोकियो
बंदअधजानि १० सुरगुरुकोबहुभांतिसोकरिकैभूपबपान वासवकोअरुत-
सकैदियोप्रानकोदान ११ शौनकादिसिगरेसुनहुयहमायाहरिकेरि यामेमो-
हितहोतसबफेरीफिरतिनफेरि १२ ॥ चौपाई ॥ गुनैजोआच्छेविधिमनमाही तौ
मायाईसहिमहिमाही १ जोमायापपंडकीकरनी जनकोमोहफांसविस्तरनी
२ अरुसंकल्पविकल्पविवादा हैनईसमैमनमर्जादा ३ अहैनप्राकृततनप्र
भुकेरो प्राकृतकर्महिनाहिनिवेरो ४ सुषदुषहैप्रभुमेंकछुनाहीं महिविधि
जानैजदुवरकाहीं ५ तौत्रैगुनकेबसजेजीवा सोषटउरमिनत्मागिअतीवाह
पावतहैजदुपतिपदकाहीं पुनिआवनसंसारहिनाहीं ७ वैष्णवपदसोइपर
मकहावत नेतिनेतिजोहैश्रुतिगनगावत ८ जेअनन्यप्रेमीहरिदासा तेसब
छेडिजगतकोआसा ९ कृष्णरूपछुबिछुकेरहतहै भानदेहकोनाहिगहतहै
१० अहंकारममकारविहीने देहगेहमेंनेहनकीने ११ बिष्णुपरमपदहैद्विज
जोई जाततहांवैष्णवजनसोई १२ ॥ दोहा ॥ जोकोऊनिंदाकरैसोसहिलेहिमुजा
न यहअनित्यतनपायकैतजैवैरअपमान १३ ॥ चौपाई ॥ जैजैआसकृष्णभग-
वाना उद्धतसुद्धसुबुद्धिनिधाना १ जासुपदुमपदकोधरिआना मैपहिलियभा
गवतपुराना २ सुनतसूतकेवचनसुहावन बोलेशौनकमुनिअतिपावन ३
शौनकउवाच ॥ व्यासशिष्यपैलाहिकजेते वेदाचार्यमहात्मातेते ४ केतनेकीहै
वेदविभागा सोहमसोवरनहुबडभागा ५ सुनतसूतशौनककीबानी बोले-
तिनकोअर्तिसनमानी ६ सूतउवाच ॥ सावधानजबभोकरतारा तबउरमेंभो
नादप्रचारा ७ उभैकानमूंदेदुजराई प्रानघोषसोपरतसुनाई ८ जासुउपास
नतेसबजोगी करतअमलमनविषैवियोगी ९ जबमनअमलकृष्णमनलाग-
त तबहीमनुजमोक्षसुषपागत १० प्रगल्भोप्रनवकौहसोनादा त्रैअक्षरकीजे
हिमरजादा ११ जेहिउतपतिजोगिहूनहिजानै प्रनवहिस्वयंप्रकासबपानै ॥
१२ सोइबोधकपरमात्माकेरो ऐसोहैसबसाखनिवेरो १३ ॥ दोहा ॥ सोवतमैंजै
सेकोऊकाहृदियगोहराय सोसुनिकैपरमात्माजीबहिदेतजगाय १४ चौपा
ई ॥ तेसहिशौनकमूंदेकाना प्रानघोषसुनतोभगवाना १ जीवज्ञानइंद्रियनअ
धीना सुनैसुकिमिजबइंशीलीना २ तैसहिकानहुमूंदेमाहीं सुनैजीवकिमि
सब्दहिकाहीं ३ इंशेबसनईसकरज्ञाना रहतस्वतंत्रसदाभगवाना ४ सो-
ईप्रनवतेप्रगटतिबानी प्रनववासहियमेमतिपानी ५ मंत्रउपनिषदवेदपु

राणा सबकोकारनप्रनवब्रह्मणा ६ विप्रअकारउकारमकारा यहीजानियेप्रनवअकारा
 रा ७ हरिअकारअरुजीवमकारा अरुलक्ष्मीकोजानउकारा ८ सोईप्रनवतेपुनि
 करतारा चौसठवरननकियोउचारा ९ सोईवरननतेचारिहुवेदा चारिहुमुष
 विधिकियोसभेदा १० जिनवेदनमेंहैसबकर्मा जातेजज्ञहोहिसुभधर्मा ११ ति
 नवेदनकोविधिबडभागा दियपुत्रनकहकरिअनुरागा १२ ॥ दोहा ॥ तेउनिज
 निजपुत्रनदियेतेनिजसिष्यनदीन परंपरायहिभाँतिसोचल्योवेदपरवीन १५
 चौपाई ॥ थोरीआयुषभैजबजनकी अतिचंचलवैगैगतिमनकी १ अल्पबुद्धि-
 भेमनुजअभागी तबहरिपेरितमुनिबडभागी २ कियेवेदकेविविधिविभागा
 द्वापरअंतजबैकलिलागा ३ यहुकालहिलोकनकेस्वामी सबजीवनकेअंतर
 जामी ४ ब्रम्हसिवादिऔरदिगपाला इनतेप्रार्थितकृष्णकृपाला ५ सकलध-
 र्मकेरक्षणहेतू संत्यवतीमहकृपानिकेतू ६ मुनिपरासरतेनिजअसा प्रगटे
 व्यासनामअध्वंस ७ कियेवेदकेचारिप्रकारा रिकजजुसामअथर्वउदारा ८
 यहीविभागसंहिताकेरो मनिसमूहजिमिमनिहिनिचोरो ९ चारिसिष्यकहैलि
 योबुलाई येकयेकतिनकोदियोपढ़ाई १० रिकसंहितापैलकहिदोन्ही जजुकी
 वैशंपायनलोन्ही ११ सामहिकीबुंदोगसंहिता जैमिनिकोदियव्याससंहिता
 १२ ॥ दोहा ॥ पुनिअथर्वकीसंहितादियोसुमेतहिब्यास इंद्रप्रमितऔबाष्कल
 कोब्योपैलप्रकास १६ ॥ चौपाई ॥ अपनेचारिसिष्यबडभागा दईबाहकलकरि
 चौभागा १ याज्ञवल्क्यअरुबोध्यपरासर अग्निनिमात्रयेसिष्यचारिवर २ इंद्रप्र-
 मितकेमांडुकेयसुत तिनकोनिजसंहितादईनुत ३ देवमित्रतेहिसिष्यहिरहे
 ऊ लौभरआदिकतेसोकहेऊ ४ मांडुकेयसुतजोसाकला सिष्यपांचयेकहैगोव
 ला ५ वात्सशिशिरमुद्गलसालीया इन्हैसंहितादियकमनीया ६ पुनिसाकल्य
 सिष्यसोवरना नामजासुहैजातूकरना ७ सोसंहिताकरीत्रैभागा येकनिरुक्तकि
 यकरिअनुरागा ८ चारिसिष्यतेहिबुद्धिविसाला विरजबलाकृपैजवैताला ९ ति
 नकोदियसंहितासुहाई अरुनिरुक्तिहैदियोपढ़ाई १० बाष्कलपुत्रबाष्कलीजोई
 पूरुबवेदसाषतेसाई ११ बालभिल्यसंहिताबनाई दियोतीनिनिजसिष्यपढ़ाई
 १२ ॥ दोहा ॥ बालायनअरुभज्यहअरुकासारसुजान सिष्यतीनियेपढिलियेसोस
 हिताप्रमान १७ ॥ चौपाई ॥ येसंहिताजिमेसबगाई तिनकोधारनकियमुनिराई १
 वेदविभागसुनैजोकोई सकलपापतेरहितसोहाई २ वैशंपायनसिष्यसुचिता
 कियेविप्रवधप्रायश्चित्ता ३ तातेचरककहामनलागे विधिवतायदियगुरुअनुरा
 गो ४ पढेफेरिअध्वर्यहिसाषा तातेअध्वर्यजमभाषा ५ वैशंपायनसिष्यललामा ॥

रसोयाज्ञवल्क्यहिजेहिनामा ६ सोगुरुसोअसवचनउचारा भेकरिहैंतपकठिनअप्रा
 रा ७ कठिनजोनविधिहमतपठैहैं सोयेसबकसकैकरिलैहैं ८ वचनकशोरसिष्ण
 मुनिके बोल्यागुरुसगर्वतेहिगुनिकै ९ तोसेकबुनपरोजनमेरो तैकियदुजअपमा
 घनेरो १० पढ्योजोमोसोसोदुतत्यागी ममआश्रमतेभाग्यभागी ११ याज्ञवल्क्यसु
 निगुरुमुषवानी देवरातसुतसोअभिमानो १२ जजुर्वेदगनजोपढिलीन्धो ताकोतु
 रतबमनकरिदीन्धो १३ ॥ दोहा ॥ याज्ञवल्क्यगमनतभयेतबतहंकेसवविप्र तीतर
 पक्षीकैदुतैलियोवेदचुनिक्षिप्र १४ तैत्तिरीयशाषामर्दयजुर्वेदरमनीय याज्ञव-
 ल्क्यपुनिजायकैयलयेकांतकमनो १५ गुरुबहुजोजानतनहींसोऊपढनकरिआ
 स आराधनकियोभानुकोकरिकेपरमप्रयास २० याज्ञवल्क्ययहमंत्रपढिरविच
 रननचितदीन गायत्रीसममंत्रगुनिभैभाषानहिकीन २१ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥
 ऊंनमोभगवतेआदित्यायाषिलजगतामासस्वरूपेणकालस्वरूपेणचतुर्विधभू
 तनिकायानांब्रम्हादिस्तंबपर्यंतानामन्तर्द्दयेषुबाहिरपिचाकाशद्वैपाधिना
 ऽव्यवधीयमानोभगवानेकएवलक्षणनिमेषावयवोपचितसंवत्सरगणोनादान-
 विसर्गोभामिमांलोकयात्रामनुबंहति ६७ यदुह्वावविबुधर्षभसवितरदस्तपस
 उसवनमहरहराभ्यापविधिनोपतिष्ठमानानामषिलदुरितरजिनबीजावभर्ज्जन
 भगवंतस्तमभिधीमहितपनमण्डलम् ६८ यद्वहवावस्थिरचरनिकराणांनिज-
 निकेतनानाम्ननद्वंद्वियासुरगणान्नात्मनःस्वयमात्मान्तपीमीप्रचोदयति ६९
 यएवेमंलोकमतिकरालवदनांधकारसंज्ञाजगरग्रहणालंतमृतकमिवविचेतन
 मवलोक्यानुकंपयापरमकारुणिकईक्षयैवोष्याप्याहरहरनुसवनंश्रेयसिस्व
 धर्माख्यालावस्थानेप्रवर्त्तयत्वबनिपतिरिवासाधूनाभयमुदीरयन्तदति ७० परि
 तआशाषालैस्तत्रतत्रकमलकोशांजलिभिरुपहताहैर्णाः ७१ अथहभगवंस्तवच
 रणनलिनयुगलंत्रिमुवनगुरुभिरभिवंदितमहमयात्तयामयजुःकामउपसरामीति
 ७२ ॥ सूतउवाच ॥ दोहा ॥ स्तूर्जमंत्रयेषदअद्वैरविसन्मुषहोनिस्त जपैजपावैजोको
 ऊसविधिसप्रीतिमुचित २२ ताकोभानुप्रसन्नकैकरहिकामनापूर ताकेतनते
 होतहैमहापापसबदूर २३ ॥ चौपाई ॥ यहिविधियाज्ञवल्क्यमतिमान् आराधन
 कीन्धोजबमान् १ तबवाजीकोवपुरविधिरिकै आयेअतिप्रसन्नमनकरिके २
 याज्ञवल्क्यकहदीन्धोवेदा गुरुअपमानजनितहारेषेदा ३ यजुर्वेदहैजाकोनामा वि
 सस्योतेहिनहियेकोजामा ४ यजुर्वेदकहयाज्ञवल्क्यमुनि कियोपचदशशाप्राति
 नपुनि ५ अस्वकेसतेनिकस्योजोई वाजसनीनामहिभोसोई ६ कएवऔरमाध्यं-
 दिनआदिक मुनिकियहहधमेमजोदिक ७ जैभिनिक्केरसुमंतकुमारा ताके

भोमुत्तानउदारा ८ जैमिनिजसुतनातिहकाहैं दिखपढायसंहितनतहैं ही ९ जै
मिनिसिष्यसुकर्माकोई सहससाषकियसामहिकोई १० सिष्यसुकर्माकेमतिधामा हि
रनामपौष्यजीनामा ११ येकअवंतीपुरकोबासी जानतरद्योब्रम्हसुपरासी १२॥ दो
हा॥ तीनसुकर्मासिष्ययेपढोसहस्रहुसाष तामुसिष्यसतपंचभेचलीजगततिनसा
प २४ आधेब्राम्हनकरतभैउत्तरदिसानिवास अरुआधेनिवसतभयेब्राम्हनपूर
बआस २५ लोगाक्षीअरुकुक्षिहमांगलिकुल्यकुसीद सिष्यपांचपौष्यजिकेकरि
कैगुरुहिप्रसीद २६ सामवेदसाषानिकोतेदुजपरमप्रवीन विस्तारनहितविस्वमें
येकयेकसतसबलीन २७ हिरननाभकेसिष्यकृतसोनिजसिष्यनकाहिं दीन्ही=
चौधिससंहिताअतिसैआनंदमाहि २८ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीबां
धवेशविश्वनाथसिंहआत्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुर
श्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहजुदेवकृतेआनंदाम्बुनिधौ द्वादशस्कं
धेपष्टस्तरंगः ६॥ ॐ ॥ ॐ ॥ सतउवाच॥ दोहा॥ फेरिअथर्वनवेदकेज्ञातासु
मतिसुमंत तिनकोसिष्यकबन्धयेकताकोगुनिमतिवंत १॥ चौपाई॥ ताहिअथ
र्वनादयोसंहिता॥ जोसबसुनिकोमनहिरंजिता १ भयेकबंधसिष्यपुनिदोई वेदद
र्शनरूपपहुजोई २ उभैविभागसंहिताकरिकै दियोपढायतिनहिमुदभरिकै ३
सिष्यवेददर्सहुकेचारी तिनकोअसहियनामउचारी ४ येकब्रम्हबलिअरुसो
क्यानि अरुमादोप्रऔरपिपलायनि ५ भयेपथ्यकेसिष्यहितीना कुमुदसुनक
जाजलिपरवीना ६ सुनकसिष्यबभ्रूसिंधवायन येकयेकपढेसंहिताचायन॥
७ संधवाहिकेसिष्यउदारा सावर्ण्यादिकभयेअपारा ८ औरअथर्ववेदआचारज
होतभयेहैंशौनकआरज ९ कस्यपसांतनुबहुकल्या अंगिरसादिकऔरअन
ला १० येअथर्वआचारजजानो अबपुरानआचारजबपानो ११ त्रय्यारुनिकस्य
पसावरनी वैशंपायनजिनसुभकरनी १२॥ दोहा॥ अकितव्रनहारीतयेषटपुश
नआचारजे व्यासशिष्यजेमपितातिनमुषसोहेआर्जे २॥ चौपाई॥ येषटमुनिहैं
गुरुहमारें दुनतेपढोपुरानअपारे १ रामसिष्यअकितव्रनजोई अरुकस्यप
सावरनिहुसोई २ व्याससिष्यममपितावदनते येसबपढेपुरानसुमनते ३
चारिअहैंदुजमूलपुराना अबपुरानलक्षणमतिमाना ४ वरनहुवेदसाखअनु
सारा जिमिरिषिगनसबकियोउचारा ५ सगैविसगैदत्तिअरुरक्षा अरुमन्वंत
रशौनकदक्षा ६ राजवसवंसनकेकर्मी अरुसंस्थाअरुहेतसुधर्मा ७ औरअ
पाश्र्वैश्रीभगवाना येदसलक्षणमहापुराना ८ कोईपंचलक्षणहिभाषैं महत्त
असकोभेदहिरावैं ९ विषमहोतजबहीगुनतीना तातेमहत्तत्त्वपरवीना १०

ताते होत त्रिविध हंकारा ताते दुंदुभी आदि अपारा ११ यहि विधि उतपति जे मेगाई
 सोई सर्ग जानहु दुजराई १२॥ दोहा॥ और चराचर को सबै उतपति अहे विसर्ग जि
 मि बीजहिते होत तत्पुनि बीजहि को वर्ग ३॥ चौपाई॥ दुज जगमें चर प्राणिन का
 हैं जीवन चर अचर जगमाही १ जाहि जौन वरजित नहिं होई ताकी उचित वृ
 त्ति है सोई २ यही दत्तिलक्षन अनुमानो अवरक्षालक्षन हुबषानो ३ हरितै वि
 विधि भांति अचतारा रक्षहि धर्म हरहि भूभारा ४ रक्षालक्षन यही विचारो अब
 मन्वन्तर करहु उचारो ५ मनुमनु सुतसुरसुरपति जे ते हरि असावतार रषिके
 ते ६ शौनक पेषटजामै रहहीं ताको मन्वन्तर कविकहही ७ मनुसुतसुद्वंस
 विस्तारा यही वंस मुनिकरहि उचारो ८ तेरा जनके चरित अपारा वंस चरित सोई
 अहे उदारा ९ चारि प्रकार प्रलय जेगाई सोई संस्था है मुनिराई १० भोगकि हे जे पु
 न्यहु पापा बंचत तेई करत संतापा ११ सोई फेरि गत महत्या वै लक्षन हेत सो
 ई कहवावै १२ नामरूप कर नाहि विभागा जीवहि को उभापहि बड भागा १३ दो
 हा॥ जाग्रत स्वप्न सुषुप्ति हू जीव अवस्था तीन तामे है परमात्मता पै तामें वहिलीन
 ४॥ चौपाई॥ यह अन्वय्यतिरेक कहावै यह गुणजिय हरि आश्रय पै १ सोई अ
 पाश्र्वलक्षन जानो तामें मै द्रिष्टांत बषानो २ जस मृत्तिका के रजगमाहीं होत रहत
 देवस्तु सदाहीं ३ पै मृत्तिकारहित है सोई बिच बिच बहुत अवस्था होई ४ ति
 मि परमात्म आत्ममाहीं शौनक जद्यपि रहत सदाहीं ५ होत अवस्था आत्मके
 री नहि परमात्मा के रनि वेरी ६ जोग अभ्यासहिते दुजराई मन की तीनि दृत्ति
 विहाई ७ विषै वासना को जिय त्यागे जदु पति जु गुलजलज पदरागे ८ तब संसा
 र लूटिते हिजातो पुनि ताको नहि दुष दरसातो ९ येद सलक्षन है पुरान के कहहि
 सुजान निधान ज्ञान के १० शौनक अहे पुरान अठारा तिन के नाम हि करौ उचार
 ११ ब्रम्ह और है पय पुराना वैष्णव और हु सैवम हाना १२॥ दोहा॥ शौनक लिंग पु
 रान हू और हु गरुड पुरान नारद अग्नि पुरान हू अरु अस्कंद महान ५ और भवि
 ष्य पुरान हू और ब्रम्ह वैवर्त मार्कंडेय पुरान हू अरु वामन अधर्त ६ और वाराह
 पुरान हू और हु महा पुरान कूर्म और ब्रम्हांड हू श्री भागवत महान ७ अष्टादस हि
 पुरान ये अरु वेदन की साप सिष्यन सिष्य प्रसिष्य हू कसो सहित अभिलाष ८ वेद
 न और पुरान को वरन्यो जौन विभाग ताहि मुनित जन को बढत ब्रम्ह तेज बड भाग ९
 इति सिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधवेश श्री विश्वनाथ सिंह आत्मज सिद्धि श्री
 महाराजाधिराज श्री महाराजा श्री राजा वहादुर श्री ठास चंद्र रूप पात्राधिकारि पु
 राज सिंह कृते आनन्दानुनिधौ द्वादशस्कंधे सप्तम स्तरंगः ७॥ ७॥ ॥ ॥

दोहा॥ सुनतसूतकेवचनअसशौनकतहंसुषपाइ बोलतभैमधुरीगिराअतिसयप्री
 तिबडाइ १ शौनकउवाच॥ चौपाई॥ साधुसूततुमबुद्धिविसालाजियतरहोवुधवरबहु-
 काला २ भ्रमतजेजीवसिंधुसंसारे तिनकेपारलगावनहारे २ यहसंकाहमरैमनआई
 सूतताहितुमदेहुमिटाई ३ परमचिरायुषजनजगमाही भाषहिमुनिमृकुंडसुत
 काहीं ४ जामेडुबिजातसंसारा तौनप्रलयमहताग्योपारा ५ सोयहभृगुकलकोप
 रथाना मार्कंडेयनाममतिमाना ६ अबेप्रलैमैकौनिहुनाहीं जामेलोकलीनवैजा
 हीं ७ कैसेप्रलयसलिलमहसोई भ्रमतरद्यौपैरतदुषमोई ८ किमिबटपत्रमाहैं
 मुनिराई सोवतलथोबालसुषदाई ९ यहसंसैहैसूतहमारे मटहुतुमहोबुद्धिउदा
 रै १० जानतिहरेसकलपराणा औरसबेजेनोगविधाना ११ सुनतसूतशौनककेबैना
 बोलेभरिउरमेंअतिचैना १२॥ सूतउवाच॥ दोहा॥ कौन्योप्रभ्रमहर्षियहजगभ्रमनास
 नहार रुसकभाजहैंहोतितहैंकलिहोतोजरिखार २॥ चौपाई॥ मार्कंडेयमुनीससु
 हावन विप्रसंसकारहिलहिपावन १ पढ्योपितासोवेदहुचारी भयोमहातपधर्महि
 थारी २ ब्रम्हचर्यव्रतगह्योअपंडल थार्योबलकलदंडकमंडल ३ सीसजटाअरु
 सांतसरूपा अरुमेपलाजनेउअनूपा ४ भृगचर्महुकमलाक्षहिमाला कटिसूत्रहु
 अरुकुसाविसाला ५ येसबनेमवृद्धिकेहेनू धारनकौन्योमुनिमतिसेनू ६ अग्नि
 निअकंगुरुविप्रनमाही हरिकोपूजतरह्योसदाही ७ दोउसंध्यनमहसोमतिमा-
 ना भारतरह्योधीरहरिध्याना ८ सांभ्रातभिक्षाकोमांगी देतरह्योगुरुकोअनु-
 रागी ९ गुरुसन्मुखबहुवचननभाष्यो गुरुआज्ञाभोजनअभिलाष्यो १० भोजनकर
 तरह्योयकबारा जवनकहैगुरुतवनअहारा ११ यहिविधिकरतताहितपभारी
 पूजतहरिपदप्रीतिपसारी १२॥ दोहा॥ बीतेलावनबरिसतेहिलियोमृत्युकोजीति
 जौनमृत्युकेभीतितेकोउनहिहोतअभीति ३॥ चौपाई॥ ब्रम्हाभृगुदसहुसनका
 र्ये अरुशंकरविज्ञानमर्जोदो १ अरुसुरनरपितरहुसबजेते मुनितपलधिविस्मि
 तभैतेते २ यहिविधिब्रम्हचर्यव्रतधारी मार्कंडेयकियोतपभारी ३ धस्योध्यान
 जदुपतिकोपूरो कियकलैसहियतेसबदूरो ४ यहिविधिहरिपदमनहिलगाये
 महाजोगकरिअतिसुषबाये ५ बीतेषटमन्चंतरताको तबअतिभीतिभईमच-
 बाको ६ कियोविप्रतपकरनबिचारा मान्योमुनिपदलेतहमारा ७ गंधर्वनअ
 सारतमदनको अरुवसंतरितुमलयपवनको ८ तिनकोआसुहिनिकटबुलाई
 ऐसोसासनदियोसुनाई ९ मार्कंडेयकरततपभारी विप्रकरहुतुमतहासिधारी
 १० यहिविधितिनकोतहांपठायो फेरिलोमअरुमदहिबोलायो ११ तिनहूकोसा
 सनदियसोई मार्कंडेयदेहुतपपाई १२ दोहा लहेपाकसासनहिकोसासनतेसु

पपाय गेत्तपकेनासनहितैजहँ आसनमुनिराय ४॥ चौपाई ॥ सैलहिमालैउत्तर
 पाषा बैठ्योमुनिकरिहरिअमिलापा १ नदीपुंष्यभद्रानहँ सोहँ चित्रानामसिलाम
 नमोहँ २ परमपुण्यआश्रमसुषदाई प्रगटीतहँ वसंतरितुजाई ३ रहेबिलसिवनबे
 लिविताना बोलहिवरविहंगविधिनाना ४ अतिमंजुलतहँ तालतलाई निर्मलस
 लिलसकलसुषदाई ५ गुंजहिमत्तभँवरचहुवोरा मानहुगानकरहिसबवोरा ६
 कूजहिकोकिलमत्तसुहावन नाचहिमोरसंजुमनभावन ७ सारसहँ सऔरचक
 बाका सोहिरहेतिमिविविधिवलाका ८ हिमनिर्भरलैनासकपीरा ॥ बहतमंदत
 हँ मलयसमीरा ९ सुमनसुमनकोपरसतसोई तातेपरमसुगंधितहोई १० उपजा
 वतमनसिजतेहिकाला कोनहोततेहिकालविहाला ११ कोन्योपूरनससीप्रका-
 सा चमकनलगीतहोदसआसा १२॥ दोहा॥ पल्लवपल्लवमेतहोगद्वेचंद्रकरखाय
 फूलिउठीसिगरोलतासंथासमेसुहाय ५॥ चौपाई ॥ तहंगधर्वहुगावहिंरागे बा
 जेविविधिवजावनलागे १ मनसिजकुसुमधनुषधरिधाये मार्कंडेयसमीपाहिआ
 यो २ करिकैहोमतहँ मुनिराई धारेरसो ध्यानजदुराई ३ रसोनैनमूदेतेहिका
 ला मानहुमूर्तिवंतसिषिज्वाला ४ असमार्कंडेयहिमुनिकाहो वासवकिंकरल
 पेतहोहो ५ मुनिआगेशोनकमतिमाना नाचनलगीअप्सरानाना ६ गानकरन
 लागीतेहिठोरा मय्यामृदंगमनोहरसोरा ७ बाजेपनवऔरबहुवीना सजेपंच
 सरकामप्रबोना ८ यहिविधितहवसंतमनभावन मुनिमानसकोलगेकपाव
 न ९ लोभऔरमदमुनिमनजाई मुनिमनलेनचहेअपनाई १० पुंजिकथलीअप
 सराजोई आयुगईसन्मुखमहसोई ११ बेलनलागीगेंदतहोहो डोलतकुचडो
 लतचहुघाही १२॥ दोहा॥ पसतकेसतेसुमनबहुलचतलंकलचकील करति
 कटाक्षनसोकटाचढामत्तमदपील ६॥ चौपाई ॥ कदुकहेतधरनिमहभावत चं
 चलअंचलपवनउडावत १ मोहितमुनिकहमनसिजमानी मासोपंचबानसं-
 धानी २ भैनिर्फलमनसिजकेबाना मुनिहिनभयोतनकतनभाना ३ जेसहरि-
 विमुषीजनकरे होतविफलसंकल्पधनेरे ४ यहिविधिकरतविभ्रतेहिकाला मु
 नितननिं कसीपावकज्वाला ५ जरनलगेसिगरेतेहिठोरा भागतभैकरिआरत
 सोरा ६ जिमिबालकसोवतअहिकाहीं देतजगायभागिपुत्रिजाहीं ७ यहिविधि
 वासवकिंकरआई जदपिकियोतपविभ्रमहाई ८ नहिविकारभोमुनिमनमा-
 हीं यहअचरजनहिसंतनकाहीं ९ कामवसंतादिकसबजाई इंद्रहियोरु
 वालसुनाई १० मदनहिलषिविनतेजसुरेसा मनमैमान्योअतिअंदेशा ११ मुनत
 मारकंडेयप्रभाऊ चारबारडरयोसुराऊ १२ दोहा मुनिध्यायेयहिभातिज

करितपचित्तलगाय करनकृपाप्रगटेतहोनरनारायनआय ७॥ कचित्॥ लसलसर
 पयेककेरोनिसिभूपकैसोयेककोसरूपकौ अनूपचनस्यामहै वारिजविलोचनविमाच
 नअपिलतापचारिबाहुराजतमृगाजिनललामहै रघुराजकरमेंपवित्रहैविचित्रगजैज
 तउपवीतभ्राजैअतिअभिरामहै दंडऔकमंडलअण्डलउदंडआभेदिनीकेमंड
 लकोमंडलमुदामहै १ ऊर्ध्वपुंडुतिलकविराजतविसालमालतैसेसबकालउरपदुमा
 क्षमालहै करमेंसालकुससदाधर्मपालप्रभुअसुरकरालनकोकालसोकालहै
 तनछविभाललसेदामिनीकेजालहोसोकंजषदलालमुनिमानसमरालहै करतउता
 लरघुराजकोनिहालदेवदंदपैदयालयहोदेवकीकोलालहै २॥ दोहा॥ नरनाराय
 नकोनिरषिमुनिलहिआनंदधाम सादरधरनीमेंकियोदंडसरिसपरनाम फ गयो
 जन्मअपनेसफलगायोमनोरथपूरि पुलकिततनलौचनसजलभयोदुसहदुष
 दूरि ५ सकौचितैनहिप्रेमबसपुनिउठिकैकरजोरि जयहरिजयहरिकरतभोवा
 रहिबारनिहोरि १० गदगदगरअनुगगअतिमनहुंतेतउरलाय पुनिधीरजधरि
 नाथकेचरनधोयसिरनाय ११ बैगयोप्रभुदुहुनकहसुंदरआसनमाहिं सुमनमा
 लधूपादिनेपूजनकियोतहोहिं १२ जबबैठेप्रभुदोउसुषिततबमुनिपदसिरनाय
 लग्येकरनअस्तुतितहोअनुगगहिउमगाय १३॥ मार्कंडेयउवाच॥ छंदहरिगीति
 का॥ तुवप्रेरनातेषानचलतेब्रह्मसिवसुरआदिके पुनिवचनइंद्रीमनहुचलतेआ
 उकृतमरजादके जेगवरेपदभजतनितहीभिन्नहोतिनकेसही केहिंभातिसुहरोक
 रहवनेनकहनकीकछुगतिनहो १ यहरूपजगतिहरोसुहावनजगतमेंगलहेतहै
 दलितपत्रेबांधतरहतहठिसदामुक्तिहिनेतहै प्रभुधर्मकोमर्जादरावनलेदुब
 दुऔतारहै यहजगतरचिपुनिपालिनिजमहकरहुपुनिसंधारहै २ जिमिविरचि
 मकरीजालतामेंआपहीबहुषेलती पुनिऐचिंजालासकलसोईआपनेउरमेलती
 हेभुवनरक्षकजगतिनेताजुगलपदअरविदको हैयेकनिःचलवाससुषथलमो
 रमनहिमिलिंदको ३ तुवपदकमलजेभजतनिततिनकेनमनमलरहतहै सोइ
 पदलहनकेहेतजगयहरीतिमुनिगनगहतहै कोउकरहिवंदनप्रनतकोउपूज
 नकोकोउनिचही कोउसुनिहिगाथारटहिनामहिआनभारहिचिंतही ४ तुवचरनपं
 कजंछोडिजियहिनदूसरोकल्पानहै तुवचरनपंकजभजतजोसोजगअभीतअमा
 नहै ॥ द्विपार्षआयुर्दायजाकीऐसहकरतारजो तुवभृकुटिभंगहिडरतसोकह
 वातयहससारजो ५ तुवसत्तिहैसंकल्पगुरुकेगुरुतुवपदकंजको तजितुच्छतनअ
 भिमानभजतेहमहुमुनिमनरंजको तुवपदकमलजेभजतप्रानीताहिकछुदुर्ल
 भनही तुवपदकमलजेविमुषसठतिनकोनकछुसुलभैसही ६ उत्पत्तिप्रालनसं

धरनहिततीनिमूर्तिधारते सुधसत्त्वमूर्तितेसदाप्रभुमोक्षमोदपसारते प्रभुराजसी
 अरुतामसीभजिपुरुषमोहितहोतहै येहितेसुमतिकेहियेसात्विकरूपसदहिउदोत
 है ७ तेहि को पुरुषसबभक्तभाषतताहिभजिभैतजतहै संसारसागरकोउतरिवैकुं
 ठपुरकोव्रजतहै जयकृष्णजयभगवानभूमाविस्वगुरुजगदीसजै परदेवनरनाराय
 नोजयहंसकुसस्थलीसजै ८ जैसस्यवतीनिगमप्रभुजैअपिलधर्मअधारहै नहि
 गूढजानतजननकेहियजदपिवासतुम्हारहै मायातिहारो कियोमोहितसकलप
 हंससारहै सोइजानतो जोतुवरुपातेकरतवेदविचारहै ९ तिहरोसरूपसुभावसु
 दरकरतवेदप्रकासहै तुम्हरोप्रभावविरेचिशंकरआदिकननहिभासहै बहुश
 खतुमकोकहतबहुविधियेनपावतपारहै हेपुरुषबोधअगाधतुमहिप्रनाम
 ममबहुवारहै १०॥ इतिसिद्धि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीबाधवेश श्रीविश्वनाथ
 सिंहआसजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्रीराजाबहादुर श्रीकृष्णचन्द्र
 कृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृतेआनंदाम्बुनिधौ द्वादशस्कंधेअष्टमस्तरंगः॥
 ८॥ ७॥ ४॥ सतउवाच॥ दोहा॥ यहिविधिनबअस्तुतिकियोमार्केडेयसु
 जान तबनारायननरसहितबोलेकृपानिधान १ श्रीभगवानउवाच चौपाई है
 ब्रम्हर्विजर्मतिधामा भयेसिद्धेकरिभक्तिअकामा २ संजमतपस्त्राध्यायतिहारो
 सफलआजुद्वैगयोउदारो ३ मनवांछितमांगहुवरदाणा हमवरदानिनमाहप्रधा
 ना ४ सुनिनरनारायनकीवानी नोलेमार्केडेयविज्ञानो ५॥ मार्केडेयउवाच॥ देव
 देवअच्युतगिरिधारी सबदासनकेआरतिहारी ६ यदौबहुतवरमेप्रमुपायो तो
 निजसुंदररूपदेपायो ७ करिकैजोगशंभुकरतारा मनहिलपतपदकमलतिहारा
 ८ षडेतेप्रभुप्रत्यक्षममआगे औरकाहदूसरबरमांगे ९ यैयेतनीमनआसहमारी
 मायादेषनबहोतिहारी १० ब्रम्हादिकतेबिमायामाझी जगमेंमोहितरहहिंसदा
 ११ सतउवाच॥ यहिविधिसुनिः... १२॥ दोहा॥ लहिमुनितेपूजनसविधि...
 मोदमनमोय १३ चौपाई॥ सुमिरतहारकोपचनंतुंगोसा ध्यायैरस्यउरमहाम
 दीसा १ आसममाहबसोमुनिराई मायादरसनआसलगाई २ दुंदुर्भक्तअप्रब्रवी
 पाहीं अनिलअनलअकासउरमाहीं ३ दनमेंहरिकहैदेषनलाग्यो कियमानस
 पूजनअनुराग्यो ४ प्रेमतिवसभूलीकहुंप्रजा हरितजिदेषिपस्थोनहिदूजा ५॥ न
 दीपहुपभद्रकेतीरा येकसमैबैद्योमतिधौरा ६ संख्याकरतरहोतेहिकोला चलो
 पवनतहंमहाकरालो ७ उदितभयेतहैंब्रह्मसमानू जरिहुजगसबउपजिरुसानू ८
 पुनिचहैदिसिकरिसोरप्रचंडा द्येनभघनधुमडिअपंडा ९ मेघसोरअरुपवन

दुसोरा हातभयोचहुवोरकठोरा १० परनलगेतहवजअघाता होनलग्योपुनिजल
 हुनिपाता ११ बुंदविनुंडसुंडसमगिरहो घोरवोरचहुवोरहिरुहो १२ पुनिचहुंदि
 सितेसिंधुअपारा कीन्होरेलाछोडिकरारा १३ ॥ दोहा ॥ बोख्योसिगरीधरनिकोमार
 तबक्षोप्रचंड उठनलगेचहुवोरतेतुंगतरंगअपंड ३ ॥ चौपाई ॥ वक्रनक्रचक्र-
 हिचहुषाही विचरनलगेभीतिदरसाही १ बूडिगयोजबसबजगजलमें पीडितभोव
 दुगाजउपलमें २ बूडतअपनेहुकाहनिहारी तबमुनिमनससैभैभारी ३ पवनप्रसं-
 गपायदुजपावन उदैचहुंकितभंवरभयावन ४ बारबारसागरअरराई बरषहिंज
 लधरधारमहाई ५ सातदीपक्षैगयेसमाना नेकहुयलनहिकहीदेषाना ६ महि
 अकासस्वर्गहुअरुतारा बूडिगयेदिसिविदिसअपारा ७ मार्कंडेययेकरहिगय
 ऊ प्रलयसलिलमहबहतसोभयऊ ८ पुलोजदातनमेंसुधिनाही बहतध्रमलज
 लमेंचहुषाही ९ नैननदेधिपरतकहुनाही सुधितत्रिषितभोअतिहितहोही १०
 कोउबडमीनलीलितैहिलेही मलमारगपुनितैहितजिदेही ११ लगततरंगलहतदु
 पभारी कबहुंडतरबडमकरनिहारी १२ ॥ दोहा ॥ कबहुंतेहिमारुतप्रबलदरहि
 देतउडाय नाहअकासनहिमहिदिसाताकोपरतदेषाय ४ ॥ चौपाई ॥ कबहुंमि-
 लतमहाअधियारा ताहकोपावतनहिपारा १ परिकैकहुंभौरनमुनिराई बूडिग
 भीरतोरमहुजाई २ लहिजलजोरकहुंउतराता कहुंपुनिलगततरंगनघाना ३ ध-
 रताहिकोउदंतनमीना कोउपुनिछीनतताहिलीना ४ लीलिलेतजबकोउते
 हिफाही तेहिकोउकहुंमेलतउरमाही ५ यहिविधिसोकलहतकोहुकाला कहूं
 मोहपुनिलहतविसाला ६ कहुंदुषपावतहैमुनिराई कहूंकहुंसुपलहतमहा
 ई ७ कहूंमरतकहुंजियतमुनीसा कहूंभयकहुंरोगहुविसबीसा ८ यहिविधि
 सहसनलावनवषी बीतिगयेताकोबिनहर्षी ९ प्रलयपयोनिधिमहमुनिराई भ्र-
 मतरशोकहुंयाहनपाई १० जोदेषनमाग्योचितलाई तेहिमायामहगयोभुलाई
 ११ बहतबहतऊचोमहिमाही निरख्योलघुवटवृक्षनहोही १२ ॥ दोहा ॥ अति
 कोमलपल्लवअमलफलमलसकलसुहाय ताकेउत्तरसाषमेंमुनिकोपस्थोदे-
 पाय ५ चौपाई ॥ यककोमलदलपरयकबालक सोवतहैनिजदुतितमप्राप्तक
 १ अतिसुंदरतनमरकतस्यामा पंकजसरिसचदनअभिरामा २ कंबुकंठउन्न-
 तअसकंधू सुभगभृगुटिनासाछबिसिंधू ३ कुंचितकुंतलकोमलकारे लहिमुष-
 पवनहलतसुकनारे ४ कानलहरदाडिमआकारा संपसरिसभीतरसुकुमारा ५
 विदुमसरिसअधरजुगसोहै हांसकदानेसुकअरुनोहै ६ वारिजकोसचिलोचन
 कोरचितवतलेतमनहुचितचोरे ७ चलदलदलदुतिउदरसुअमली स्वांसलेतको

पत्सुभविचली ८ नाभिसोभअतिसैगंभीरा चारुअंगअंगुलिमतिधीरा ९ होउक
रसोगहिदक्षिणपाऊ पिपतअंगूठाबालस्वभाऊ १० असबालकजबदेपतभयऊ
मुनिअतिसेविस्मितद्वैगयऊ ११ दरसनकरतमयोअमदूरी विकस्योहिमपंकज
सुषपूरी १२॥ दोहा॥ निमिषपोलिदेपनलग्योपुलकावल्लिसवअंग लमोबिचारन
चिचमैकोबालकविनसंग ६॥ चौपाई॥ पूछनहेतगयोसिसुपासा लागीतबबाल
ककीस्वासा १ स्वासहिलगतगयोउरमाही जिमिमुषमसकस्वोसबसजाही २ बाल
कउदरमाहमुतिराई निरषतभयोजगतसमुदाई ३ जैसेपलपपूर्वजगदेशो बाल
उदरतैसहोपरेयो ४ नभधरनीसागरससितारा दोपपंडादिसिसैलअपारा ५ ब
नसरितापुरआकरग्रामा ब्रजआश्रमअरुदेसललामा ६ औरसुरासुरचारिदुबनी
आश्रमधर्मवेदजसवनी ७ पंचभूतअरुजगअरुकाला औरहसबजगकरजंजा
ला ८ यहलपिकैअतिमोहितमयऊ तेहिहिमसैलपहुंविपुनिगयऊ ९ नदीपु
हुपुभद्राकहंदेयो अपनोआश्रमसकलपरेयो १० निजआश्रमबासिनरिपिका
ही देशतभोमुनिनाथतहैंही ११ तहैंबसनकोकियोबिचारा तबखोखोपुनि
स्वासकुमारा १२ छोडतस्वासबाहिरेआयो प्रलयसलिलमहपुनिउतरायो १३
दोहा॥ सोइवदसोइवदकेदलहिसोइबालककहंहीष बालकहंविहसतलेयो
पैनदियोकबुसीष ७ मार्केडेयमुनीसतहंबालककाहंबिलोकि ध्यानधारिमिल
वेहितैचलेनिकटअतिसोकि ८ तबवैगोनुरतैतहंबालकअंतरधाना हरिविमु
घिनकेहोतजिमिव्यर्थमनोर्थमहान ९ भित्थोवदहुअरुमिततभोरह्योप्रलयजल
जोय वैठ्योमुनिप्रथमहिसरिसनिजआश्रममहसोय १० इतिसिद्धिओमन्म हाराजापि
राजश्रीबांधवेशविचनयासिंहात्मजसिद्धिओमहाएजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाब
हादुरश्रीकृष्णचंद्ररुपापात्राधिकारिधुराजसिंहकतेआनंदाशुनिधौदादशस्कंधेनव
मस्तरंगः९॥ १॥ ॥ दोहा मार्केडेयमुनीससोंहरिमायाकोंदेपि अतिविस्मितदरिसरनमें
जातभयोमुदलेपि चौपाई हरिपदकमलहिपेनिजभारी बोलतभोपुनिबचनपुकारि १
मार्केडेयउवाच माधवहरेमुकुंदसुरारी निजदासनकेभवभयहारी २ हमसरनागतबलसि
हारेहोअधारप्रभुतुम्हहिरमारी ३ तुवमायामोहितसुरसर्वा तुमहिनजानतकरिअतिगर्वो
४ सुलउवाच हरिअस्तुनिहिकरतमहिभौतौ बस्योतहांबितबतिदिनराती ५ येकसमेत
हैदृष्टमसंवार करतसेरसिगरेसंसारा द्गीरोसहितशुभभगवाना संगमाहिगनसोह
तनाना ७ मार्केडेयहिआश्रमवैके निकसतभैमुनिपतिकहंजैके ८ शंकर
तौनकक्षोकबुवेना उमादयाकारिभरिजलनेना ९ कसोमहेशहिअतिमृदुबा
नी देपहुप्रभुयहमुनिविज्ञानी १० अचलवैठहैमौनहिभारी विगतवातजिमि

वारिध्वारी ११ करतकठिनतपयहत्रिपुरारी तातेथहिद्विगमाहिसिधारी १२ मु
 निकोजोनमनोरथहोई पूरनकरहुनाथतुमसोई १३॥ दोहा॥ दातासिगरिसिद्धि
 केअपहिअहोमहेस तुमजाकेद्विगद्वैकदोतेहिकिमिरहेकलैस २॥ कविच ॥
 विधिसुतताको सुतताको सुतताको सुतताको सुतताको सुतताको गुरुअवदातताको
 पितुताको पितुताको पितुताको पितुताको बंधुताकी दिसाताको नाथताको तात ॥ ताको
 रिपुताको नाथताको सुतताको सुतताको पतिताको पितुताको पितुलोकआत ताको
 पदजलजाके सिरमें सदाहरहेताकी नारिजबअसदुलसिकै बोलीवात १ चातक
 कोजीवनजोताको पतिताको मित्रताको धनताको रसताको जोकरतपान ताको
 रिपुताको वर्नजाते होतताको जौन पूरोसहकारी ताके उरको नेवासी जान ताको
 वासताको रिपुताको रिपुताकी निधिताको रिपुताको पितुताको पितुअनुमान ता
 को जौन धरेतामें सोवै जौन ताकी नारिताको बंधुजाके सीसकश्येबैन मुसुकान २
 शंकरउवाच कंजजातताको जातताको जातताको जातताको जातताको जातताको
 जातताको जात ताको गुरुताको गुरुताको गुरुताको गुरुताको गुरुताको गुरुताको
 गुरुअवदात रघुराजसोई नामजाको अहै ताको आतताको आतताको आतताको
 रिपुजोअचात ताको वासताहीमै जोकरतसदानिवासयामुनि लगाये मनताके प
 दजलजात ३ दोहा याके मनमें कौनिहूअहै उमानहिआस कृष्णप्रेममेगनय
 हहैअनन्यहरिदास ३ चौपाई पैहमयाकेनिकटसिधारी करिहैंसंभावनहेया
 री १ साधुसमागमसौजगमाहीं उमालाभदूसरकबुनाही २ सूतउवाच॥ अस
 कहितहैशंकरभगवाना मुनिकेनिकटहिकियोपयाना ३ सबविद्यासबदेहिन
 स्वामी हैंजगकेप्रभुअंतस्जामी ४ उमासहितशंकरआगमनू जान्योनहिमुनि
 प्रेमहिमगनू ५ रहीनसुबिकलुतासुसरीरा अचलबैठध्यावतजकुवीरा ६ मुनि
 मनकीगतिजानिमहेसा करिजोगहिउरकियोप्रवेसा ७ देधिपरेमुनिध्यानहिमा
 हीं तडितपीतसिरनटासोहाही ८ तौननेनसुंदरदसबाहू उचततनलसादनिरि
 नाहू ९ अंगदुकूलव्याघ्रकोचर्मा धनुसरसलषड्अरुचर्मा १० डमरूअरुद्रा
 सहिमाला धारनकियेकुंठारकपाला ११ उदितप्रभाकरसरिसप्रकासा नासतअ
 धकारदसआसा १२॥ दोहा॥ शंभुरूपअसध्यानमें देधिपहोजबताहि तबअति
 सैविस्मितभयोमुनिअपनेमनमाहि ४॥ चौपाई॥ मैतोधत्तोचतुर्भुजध्याना याद
 सभुजकोआनदेषाना १ असविचारिदियनैनउधारी देख्योउमासहितत्रिपुरारी
 २ सगननिरषितहंशंकरकाहीं त्रिभुवनकोगुरुगुनिमनमाहीं ३ सिरभरिकी
 न्होसिवहिप्रनामा पायोमुनिवरआनंदधामा ४ गननसहिततहंगौरिगिरी=

से पाद्यअर्घ्यदियनावतसीसे ५ देवदंनमालापहिराई धूपदीपनैवेद्यदेवाई
 ६ बोल्योफेरिजोरिजुगहाथा कहाकरनलायकमेनाथा ७ तुमतोहोप्रभुपूरन
 कामा तुमसोपावतजगतअरामा ८ जयशंकरशिवशांतसरूपा त्रिगुनईसना
 सकभवकूपा ९ संतनकेतुमहोसुषदाता सततअसंतनकारकधाता १० ॥सूत
 उवाच॥ यहिविधिअस्तुतिमुनित्रिपुरारी वैप्रसन्नहंसिगिराउचारी ११ श्रीभग
 वानउवाच॥ मांगहुमुनिवरतुमवरदाना वरदायकहमविधिभगवाना १२ दो
 हा हमरोतीनहुदेवकोदरसनअहैअमोघ तीनिहुंदेवउपासनाहोतिकबहुं
 नहिमोघ ५ चौपाई॥ विप्रसाधुजेसांतउदारा करहिसदादीननउपकारा १ स
 मदसीजगसंगविहीना विनावैरहरिभक्तप्रवीना २ ऐसेविप्रनकहंदिगपाला
 करिप्रनामपूजहिसबकाला ३ हमअरुविधिप्रभुकृष्णसदाहीं वंदनकरहिं
 सुविप्रनकाहो ४ मेरोअरुविधिअंतरजामी ऐसोजोजुपतिबहुनामो ५ तामें
 नेकुभेदनहिराषैं कोहुसोनेहनकोहुपैभाषैं ६ आपसरिसजेविप्रप्रवीना वंद
 नकरहिंतिनहिहमतीना ७ जलतीरथप्रतिमामयदेवा करहिंपवित्रकियेबहु
 सेवा ८ तुमसमानजेकृष्णसनेही तेदरसतहिपूतकरिदेही ९ हमविप्रनको
 करहिंप्रनामा ब्राम्हनवेदरूपमतिधामा १० वेदत्रयीजोरूपहमारा ताकोधौ
 रहिविप्रउदारा ११ संतनकेपददरसकिहेते संतकथामहचिदिहेते १२ म
 हापापतनमेंनहिरहहीं संभाषनतेपुनिकाकहहीं १३ ॥सूतौवाच॥ दोहा॥
 शंकरमुषससितैजदपिवचनसुधाकियपान पैमुनिमार्कंडेयकोनेकुनचिन्न
 अघान ६ हरिमायामेंअमृतबहुदीन्यो कालविताय अमीबचनसुनिशुके
 सोदुषगयोबिलाय ७ चौपाई फेरिरीषसजुगलकरजोरी कहाशंभुसोबहुत
 निहोरी १ मार्कंडेयउवाच ईश्वरकीयहअद्भुतलीला कोउनहिजानतहेगल
 नीला २ वंदततुमनिजदासनकाहों कोदयालतुमसमजगमाहों ३ धर्मसिषा
 वनहेतमहेसा करतकमेतुमरहोहमेसा ४ धर्मात्माकोसदासराहो धर्मकरा
 वनकरहुउछाहो ५ तुमहीवक्ताधर्मनिकेर तुमतेजनसुषलहतचनेरे ६ सब
 कोंकरहुप्रनाममहेसा घटतनतुवप्रभावलवलेसा ७ करतइंद्रजालीजिमि
 माया पैनघटिताकोकलुकाया ८ निजमनतेयहविस्वविरचिकै तामेंप्र
 विसिबहुतविधिनचिकै ९ पुनिअपनेमहकरुहुसंधारा गुनकृतजगतुम
 मेंनविकारा १० निर्गुनसगुनशंभुभगवाना मायारहितईसनहिआना ११
 परब्रह्मभूतित्रिपुरारी तुमकोप्रनतिअनेकहमारी १२ दोहा मांगहुकाब
 रदानमैतुमसोचंदललाम तुवदरसनतैहोतजनसबविधिपूरनकामा॥

८॥ चौपाई ॥ पै प्रभु पाय तुम्है असनाथा मांगहु यह बरजोरे हाथा १ ज दुपति प
 दमह प्रीति हमारी रहै अचल प्रभु दरैनदारी २ तै सहि सब हरि हासन माहीं हो
 य प्रीति तै सहितु बपाहीं ३ सूत उवाच यहि विधि मुनि मांग्यो वरदाना लख्यो शंभु
 तब मोदमहाना ४ कश्यो महे सहि उमात हाही मन वांछित दीजे मुनि काहीं ५
 मुनि सो बाले वचन महेसा कृष्ण भक्तितोहि होय हमेसा ६ कल्प प्रजंत सुजस सु
 भवै हो तब भरि अजर अमर मुनि कहै हो ७ कहै तुम को ज्ञान बिकाला अरु वि
 राग विज्ञान विसाला ८ ब्रम्ह तेज कहै अति आरज अरु कहै हो पुरान आचारज
 ९ सूत उवाच यहि विधि दे मुनि को वरदाना करत उमा सो ता सुबधाना १० गन न स
 हित कै सास बिहारे मुनि आश्रम ते चले सिधारे ११ मार्कंडेय मुनी स मुजाना भये
 परम भागवत प्रधाना १२ दोहा ॥ येकांती हरि भक्त कहै थावत हरि पद काहीं अब
 लौ विचरत जगत में मगन प्रेम रस माहि ९ मार्कंडेय सुजान को मै कि य चरित बपा
 न जेहि विधि निरख्यो कृष्ण को माया विभौ महान १० हरि माया को आदि न हिय ह
 अनादिसंसार जो बरनत आधुनिक यहि सो मत मंदगवार ११ हरि प्रभाव तेजु
 कय हम मार्कंडेय चरित्र सुने सुनावै जो कोऊ ते दोउ होत पवित्र १२ इति सिद्धि श्री
 मन्महाराज धिराज श्री बाण्य वैश्विभवाय सिंह आत्मज सिद्धि श्री महाराज धि
 राज श्री महाराज श्री राजा बहादुर श्री कृष्ण चंद्र कृपा पात्राधिकारि राघु राज सिंह
 कृतै आनन्दाम्बुनि धी द्वादशस्कन्धे दशम स्तरंगः १०॥ ॥ ७९ ॥ दोहा ॥
 सुनत सूत मुपतै सकल मार्कंडेय चरित्र पुनि पूछ्यो अति सै मुदित शौनक परम प
 वित्र १ शौनक उवाच ॥ चौपाई ॥ हे भागवत सूत बहु ज्ञाता तुम जानहु तंत्रन की
 बाता १ हम तुम तैं यह प्रश्न करत है जेहि सुनि जन मन मोद भरत भरत हैं २ पंच
 रात्र के जानन वारे जे श्री पतिके पूजन हारे ३ ते जन कौन भौति प्रभु अंगा थावत हैं
 रंगि प्रेम हिरंगा ४ प्रभु आयुष के हि भौति विचारै पार्षद वाहन कौन निहारै ५ भू
 षन अहै कौन प्रभु के जानन यही मनोरथ मेरे ६ सो बरनहु तुम सूत सुजाना जे
 सी पूजन विधि भगवाना ७ जेहि विधि ते पूजै हरि काहीं मर्त्य अमर्त्य होत जगमा
 हैं ८ मुनि शौनक की मंजुल बानी बोले सूत महामुदमानो ९ सूत उवाच ॥ कारिके
 अपन गुरुन प्रनामा हरि विभूति भाष्यै अभिरामा १० वेद तंत्र में जो सब गाई नार
 द दिब्रम्हादि सुनाई ११ मायामहत्त्व आदिक नव पंचभूत औरों इंद्रो सब १२
 शौनक एही विराट कहावे श्री पति अंगयही श्रुति गावै १३ दोहा त्रिभुवन या
 में जानियो कोटि नजीव निवास पुरुष रूप यहि कोऊ कहत सुनिये और प्रकास
 २॥ चौपाई ॥ परनी वरन कृष्ण को जानो शौनक स्वर्ग सो को सिरमानो १ यहै ना

भिनभजदुपतिकेरी अहेदिवाकरआषिउंजेरी २ कर्नदिसाअरुमारुतनांसा मे
 दुप्रजापतिवेदप्रकासा ३ मृत्युजानिप्रभुअंगअपाणा लोकपालहरिभुजामहाना
 ४ मनुचंद्रमाभृकुटिमनुराज प्रभुकोऊपरवोठहैलानू ५ अधकोअधरलोभदु
 जराई प्रभुदंतनकोजानुजोन्हाई ६ प्रभुकोमंदहंसनिभ्रमभारी लेहुदक्षप्रभु
 रोमविचारी ७ मेघजानुकेसवकेकेसा जसनरतनतमहैप्रभुवेसा ८ कोस्तुभम
 निसंबजीवनिमानो जीवज्ञानश्रीवत्सहिजानो ९ मायाहैप्रभुकीवनमाला वेद
 अहैप्रभुवसनविसाला १० अहैप्रनवप्रभुकेरजनेऊ सारवजोगकुंडलगुनिले
 ऊ ११ ब्रम्हलोकप्रभुकेरकिरीटा मूलप्रकृतिआसनैतिरीटा १२ दोहा सुदसतो
 गुनजानियेपदुमासनसुषेठ औजसहोबलसहितहैप्रानगदाप्रभुकेर ३ चौपा
 ई अहैसंपजलजदुपतिकेरी अहैसुदर्सनतेजघनेरी १ प्रभुरुपानजानहुतुम-
 ज्ञाना प्रभुकीढालमानुअज्ञाना २ अहैकालकोदंडउदंडा कर्मअहैप्रभुतूनअ
 षंडा ३ इंद्रिजानहुप्रभुकेबाना मनकोप्रभुरथजानुसुजाना ४ शब्दस्पर्शरूप
 रसगंध प्रभुरथसाजुजानुमतिसिंधू ५ अमैहस्तजनकीसुभकरनी हरिग्रहसु
 रप्रजासुषभरनी ६ प्रभुकोसंसकारजनदिसा पापनासप्रभुपूजनइसा ७ षटऐ
 स्वर्गकेलिअरविंदा अहैधर्मचामरवयचंदा ८ अहैसुजसप्रभुविजनअर्जुठा
 प्रभुकोखजानुवैकुंठा ९ विप्रमुष्मंदिरप्रभुकेरी वेदगरुडहैसास्त्रनिवेरी १०
 लक्ष्मीजानहुप्रभुकीनारी विष्णुकेनशास्त्रबलभारी ११ हारपालआदोनदाहिक
 अणिमादिकहरिगुनअहलादिक १२ दोहा वासुदेवसंकर्षणहुप्रभुमुहअनि
 रुद्धकृष्णचंद्रकीजानियेचारिभूतियेसुद्ध ४ जाग्रतस्वप्रसुषुतिह औरतुरीया
 जाय इनअभिमानिनकोआधिपचारिभूतिप्रभुसोय ५ भूषणआधुधअंगउप
 अंगसहितजनजेय हरिकोधावततिनहिहरिचारिपदारअद्वैय ६ ॥ कबित
 रूपघनाक्षरी ॥ शौनकसुनहुजदुनाथब्रम्हकारनहैआपनेप्रकासहोतेपरमप्र
 कासमान ॥ महिमामहानमहिमाहिजाकीपूरनहैविधिवपुधारिविभ्ररचत-
 अहेअमान ॥ पालतरमेसरूपधालतमहैसरूपमूढनकोगूढहैअगूढजेहैभ-
 क्तिमान ॥ ज्ञातासबजगतकोत्राननिजदासनकोदातारधुराजैनिजकेनपदपी
 त्तिदान १ ॥ घनाक्षरी ॥ मूढनमहोपनकोमदकोमथैयाभूकोभारउतरैयाधर्मधु
 राकोधरैयाहै ॥ लजबनितानिसंगरासकोरचैयाबंदावनकोबसैयाद्रुतदीनपै
 द्रवैयाहै ॥ जाकोनामपापिनकोपापकोहरैयाप्रभुपारथकोसारथिकैभारअनि
 तैयाहै ॥ जदुकुलउदधिकोअमलजोन्हैयासोकन्हैयारधुराजदीनक
 पाकोकरैयाहै २ ॥ दोहा महापुरुषलक्षनयहीजोनितपटैप्रभात अतरजा

मीरूखकोसाजोनेअवदात १॥ सेतसादेनाभिजातताकोजातताकोजातताकोजात
 मूर्जे ५ मनु ६ रक्षाकु ७ कुलि ८ विकुलि ९ वान १० अनरन्य ११ दधु १२

तताकोजातताकोजातताकाजात॥ ताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताको

अशंकु १३ पुंथुमा १४ वनभा १५ गंधाता १६ सुसंधि १७ पुवसंधि १८ भत १९ असित २०

नातताकोजातताकोजातताकोजात॥ ताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजा
 सगर २१ असमंजस २२ असुमान २३ दिलीप २४ मगीर २५ ककुष २६ रघु २७

तताकोजातताकोजातताकोजात॥ ताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजातताकोजात

ईरघुवंसअवतंसरघुराजजात १॥ ७॥ चौपाई॥ सुनिकैसूतवचनमुषमानी॥ बो

लेशोनकपुनिअसबानी १ शोनकउवाच॥ भूपपरिक्षितविनेसुनाई पूछ्यो जेअ

तिसैचितबाई २ तबसुकदेवपरममतिवाना मासमासकेभानुबषाना ३ सूतदे

दुसोनोहिसुनाई भानुनामकर्मनिसमुदाई ४ सरजकेआतमजदुनाथा हैहो

तिनजससुनतसनाथा ५ सुनतसूतशोनककेबैना बोलेअतिसैभरिउरचैना ६

सूतउवाच॥ सूतकेरसबक्रियाप्रकासी शोनकजानहुभानुविभासी ७ हरिमाया

विरचितसंसारा जानहुयाहिअनादिउदारा ८ सरजकोहरिमूर्तिजानो जगके

कर्तातेहिअनुमानो ९ वेदक्रियाकेतेहैमूला बहुविधिभाषहिबुद्धिअत्ता १०

कालक्रियाकारनअरुकारज आगमकर्तादेसदुआरज ११ द्रव्यऔरफलयेनव

भांती हरिकहेवदहिविप्रअघघाली १२॥ दोहा॥ चैत्रादिकजेद्वदसोमासअहैम

निबान तिनमेंहादसरूपधरिभ्रमेभानुभगवान ८॥ चौपाई॥ प्रथमचैततेकरहुं

षाना जाकोसुनिशोनकमतिवाना १ चैतमासमहदिनकरधाता कृतस्थलीअश

राविष्णुता २ राक्षसहेतहंहेतीनामा नागवासुकीहैअभिरामा ३ रथकृतनामज

हैसगा हैपुलस्त्यरिषिसाअभंग ४ तहतुबुरुगंधर्वेसुअंगा वितवैचैतमास

राविसंगा ५ अबवेमाषमासकेसुनिये मामअर्जमारवितहगुनिये ६ रिषिहैपुल

हअथौजाजसा राक्षसहैप्रहेतिअतिदृष्टा ७ पुंजिकथलोअप्सराना गंधर्वेना

रदनामबषानो ८ कक्षनीरनामकतहनागा वितवहिवैसाषहिवरभागा ९ जे

ठमासमेंमित्रदिवाकर जानहुतहांअत्रिहैमुनिवर १० यौरुषराक्षसतक्षकनागा

जक्षरथस्वनतहंबडभागा ११ तहंमेनकाअप्सरानामा अरुहाहागंधर्वललामा

१२ एबितवहिसबजेठहिमासा अबसुनियेअसाढसदुलासा १३॥ दोहा॥ वरुन

नामकेभानुहैहैवसिष्ठमुनिदक्ष रमाहैतहंअप्सराअरुसहजन्यहुजक्ष १४॥ चौ

पाई॥ हैहूनामकगंधर्वा शुक्रनागतहंअहैअपर्वा १ राक्षसअहैचित्रस्वनना

मा येवितवहैअसाढमतिधामा २ सावनमासइंदरविनामा विश्वावसुगंधर्वल

लामा ३ श्रोतानामजक्षबडभागा एलापत्रनामकोनागा ४ तहँजानद्वयंगिरारि
 षासा प्रमलोचाअप्सरामुनीसा ५ वर्जनामराक्षसबैलवाना बितवहिसावनमा
 समहाना ६ भाहौविवस्वानरविजामा उग्रसेनगंधर्वललामा ७ व्याघ्रनामराक्ष
 सतहँजानो नामअसारनजक्षबषानो ८ अप्सरअनुलोचाहैभृगु मुनि संपपालत
 हँगागलेहुगुनि ९ येसवरविकेसंगहिमाहीं बितवहिँभाहोमासहिकाहीं १० आ
 स्विनमासमाहँदुजराई त्वष्टानामअहैदिनराई ११ अग्निसरिसनमदग्निमुनीसा कं
 मलनामकअहैफनीसा १२ दोहा॥तहतिलोत्तमाअप्सराराक्षसब्रह्मापेत सतजि
 तनामकजक्षहैतेहिजानद्वमतिसेत १०॥ चौपाई॥धृतराष्ट्रदुगंधर्वउदारा येसब
 बितवहिँमासकुँवारा १ विष्णुसृजहँकातिकमाहीं नामअस्वतरनागतहँहीं २
 रंभातहँअप्सरामुहाई सृजवचंगंधर्वतहँई ३ अहैसत्यजितनामकंजक्षा म
 पापेतनामकतहँरक्षा ४ विश्वामित्रमुनीसतहँहीं बितवहिकातिकमाससदा
 हँ ५ मार्गशीर्षमहहैमतिमान् अंशुमाननामकहैभानू ६ कश्यपरिषितहँजक्ष
 हँरक्षा महाशषहँनागप्रत्यक्षा ७ हैरितुसेनतहँगंधर्वा राक्षसविष्णुतसनुअष
 र्वा ८ हैअप्सराउर्वशीनामा बितवहिँअगहनमासललामा ९ पूसमासमहहैन
 गसूर्जा राक्षसनामअहैअस्फूर्जा १० अहैअरिष्टनेमगंधर्वा ऊरननामजक्षगुन
 गर्वा ११ आयुषनामकअहैमुनीसा कर्कोटकतहँअहैअहीसा १२॥दोहा॥पूर्व
 चित्यतहँअप्सरायेसंवरविकेसंग पूसमासवितवहितहँपावहिमोदअभंग॥
 ११॥चौपाई॥माघमासमहसुनियेमुनिवर पूषानामजानियेदिनकर १ तहँहैप्र
 बलधनंजयनागा हैरिषासगौतमबडभागा २ अहैतहँगंधर्वसुषेना वातनाम
 राक्षसजितसेना ३ हैअप्सराएताचीनामा सुरुचिनामकोजक्षललामा ४ येसब
 रविकेसंगहिमाहीं बितवहिमाघहिमाससदाहीं ५ फागुनमासमाहमुनिराई
 हैपर्जन्यनामदिनराई ६ वर्चोराक्षसहैकृतजक्षा सैनजिताअप्सराप्रत्यक्षा ७
 विश्वनामगंधर्वसुजाना अहिऐरावतअहैमहाना ८ भरद्वाजहैतहँरिषिराईवि
 तवहिकागुनमाससदाई ९ जेजेमैअप्सरगनाई तेरविसन्मुपनचहिसदाई
 १० जेजेमैगंधर्ववषाना करहँतेरविसन्मुपनितगाना ११ जेजेमैभाषेहुँरिषिराई
 करहँतेअस्तुतिवेदनगाई १२ दोहा जेजनागनमैकद्यौतेतेरविरथमाहिँ बंधन
 हैसबसाजकेत्यागतकवहूनाहि १२॥ चौपाई॥जेजक्षदियोमेगाई तेरविरथ
 कोहैहिसजाई १ कश्योराक्षसनमैजिनकाहीं पोछेतेरथमेलतजाहीं २ बालपिल्ल
 मुनिसाठिहजार जिनकोअंगुठासरिसअकार ३ रविसन्मुपमुपपछिलतजाहीं
 रविअस्तुतिगावतमुषमाहीं ४ महजोरविकीमहिमागाई ताहिजोसारुप्रातमु

निराई ५ प्रीतिसहितजसुमिरनकरहीं तिनकेनिसिदिनकेअचजरहीं ६ यहिवि
 विहादसमासनमाहीं विचरतदिनकररहैंसदाहीं ७ उमैलोककेरविमुषदाई देत
 उमैतमअवसिनसाई ८ सर्जरूपजानहु हरिकाहीं यामेहैकहुससैनाहीं ९ जिनको
 अहेनआदिहुअंता अहैसकलजगकेरनियंता १० कल्पकल्पमहहादसरूपा जा
 नहुदिनकरकरअनूपा ११ करिकैतेईरूपविभागा करहिजगतरक्षनबडभागा १२
 दोहा॥ पूछ्योशैनकजौनतुमसरजचरितअपार सोमैतुमसोसकलयहकोन्होस-
 विधिउचार १३ इतिसिद्धिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीबांधवेशविभचनाथसिंहात्मज
 सिद्धिश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्ररूपापात्राधि
 कारिधुराजसिंहकतेआनन्दाभुनिधोहादशस्कंधेएकादशस्तरंगः ११॥ १॥ ॥ ॥
 सतउवाच दोहा॥ परमधरमकोप्रनतिकरिजदुपतिपदसिरनाय विप्रनकेप-
 दवंदिकैबरनौधर्मनिकाय १ हरिचरित्रअद्भुतपरमपूछ्योशैनमुनीस सोमैबर
 न्योसकलविधिसकलचरितजगदीस २ जेहिविधियहसंसारमैपावतजनकल्या
 न शैनकादितुमसोसकलसोमैकियोबपान ३ हरनहारसबपापकेनारायनज
 दुनाथ हृषीकेशभगवानप्रभुभक्तनकरनसनाथ ४ जगसिरजकपालकहरनप
 रब्रह्मगंभीर यहपुरानभागवतमैबरनितयेकजदुबौर ५ अबशैनकभागवत
 कोपहसुनियेसंक्षेप जाहिपठतहरिमिलतहैंहोतपापपरलेप ६ ॥ विष्णुपद॥
 जयभागवतरूपजदुवरकोज्ञानविज्ञानभक्तिदाता सुनतसुनावतसुमुक्तजा-
 कौमिलतकृष्णपदजलगाता १ शैनकश्रीरसुतसंभाषननैमिषवनमैप्रथमकह्यो
 बरननचौबिसअवतारनकोहरिमहिमाकहिमोदल्यो २ व्यासभवननारद
 कोआगमव्यासहिनारदउपदेसा नारदकीपुनिजनमकथासबसनकादिकआ
 गमवेसा ३ व्यासबोधभागवतरचनपुनिजयासमरकुरूपतिकेरो भीमसेन
 कृतजंगभंगपुनिकोपद्रोनसुतकरटेरो ४ पांडवसुवनपंचनिसिबधिवोदुपद
 सुताकोबधभारी बहुरिद्रोननंदनकोबंधनजिमिकियपारथगिरिधारी ५ पुनि
 सिरतेमनितासुपैंचिबोपुनिपांडवविलापगायो चारिबंधुनुतधर्मसुवनकोसंत
 नसुतजिमिसमुग्यो ६ बहुरिकशैजदुपतिकोआवतजेहिविधिभीषमतनया
 गा धर्मराजकोराजकरबपुनिबरन्योकुंतौअनुरागा ७ द्रोतननैकेअस्त्रहितेपु
 निमभैहिरक्षनवैराटा पुनिद्वारिकागवनजदुवरकोकह्योप्रजनमुहपरिपाटी ८
 पारथकोपयानद्वारावतिपुनिहस्तिनपुरआगमनू बहुरिकह्योअर्जुनविलाप-
 सबपांडुसुवनसंबसुषसमनू ९ तिलकपरिक्षितपांडुसुवनकोगवनमहापथ
 कोगायो कालिकोदमनआपदुजकोलहिगंगातटीजमिन्पआयो १० मुनिस-

माजमधिवहुरिकद्यौजसकुरूपतिसुककरसंवादाजोगधारनावहुरिबषान्यौहरि
 वंदनकीमजदा ११ पुनिसंवाद्ब्रह्मनारदकोपुनिबरन्यौहरिअवतारा जगत
 रचनकोबहुरिकद्यौक्रमपुनिपुरानलक्षनसारा १२ मित्रासुतश्रुविदुरकेरु
 निकहसंवाद्मोददाई जडुकुलकीसंधारकथापुनिमहापुरुषकीधितिगाई
 १३ प्रकृतिसर्गपुनिब्रह्मसर्गश्रुपुनिभगवतविराटरूपा सक्षमथूलकालकी
 गतिजिमिपुनिउपज्यौजिमिमनुभूषा १४ पुनिवराहअवतारकृष्णकीबरन्यौः
 धरनीउद्वारा पुनिबरननविकुंठकोगायोहिरन्याक्षकोसंधारा १५ कर्दमउतपः
 तिमनुमिलापपुनिबरन्यौदेवद्युवीच्याह पुनिविमानकीबिहरनिगाईकपिलजन
 नकोउत्साह १६ देवहुतोश्रुकपिलदेवकोपुनिबरन्यौसबसंवादा पुनिकहसि
 वकृतदक्षभंगमपध्रुवचरित्रप्रदअहलादा १७ बहुरिकद्यौष्टुकथासुहाबनि
 पुनिप्रचीनवरहोगाथा फेरिपुरजनकथाबषानीकथाप्रचेतनसुषसाथा १८ पु
 निसुवाद्प्रियव्रतनारदकोराजप्रियव्रतकीभाई पुनिअगनीध्रअप्सरसंगमना
 भित्तपतिउतपतिगाई १९ रिषभदेवकीचरितकद्यौपुनिभरतचरितसुकसुषभा
 थ्यौ पुनिभूगोलषगोलकद्यौपुनिअरूपतालबरननआथ्यौ २० नरकबरनिपुनि
 कथाअजामिलपुनिप्रभावकहहरीनामा दक्षजनमपुनिचरितप्रचेतनपुनिति
 नसंततिसुषधामा २१ पुनिनारायनकवचवृषवधन्वित्रकेतुकीकथाकहौ पु
 निप्रह्लादजनमगुनगायोहिरनकक्षिपसुरविजैसही २२ पुनिप्रह्लादचरितसब
 गाथेपुनिकहनरहरिअवतारा हिरनकक्षिपकोनासुबषान्यौवरनधरमकहसु
 पसारा २३ पुनिमन्वतरकथाकहौकळु पुनिगजेंद्रमोक्षहिगाथो पुनिकच्छपअ
 वतारकथाकहिक्षीरसिंधुमंथनभायो २४ देवासुरसंग्रामकद्यौपुनिबरन्यौचाम
 नअवतारा बलिकोबलननापिबोत्रिभुवनसुतलअसुरपतिपगुधारा २५ मौनः
 सरूपवरनिजडुपतिकोसरजवंसाहिविस्तास्यौ पुनिइक्ष्वाकुपुदुम्भजनमकहि
 इलाचरितपुनिनिर्धास्यौ २६ पुनिताराअष्यानकद्यौसबनृपसदादृगचरित
 कद्यौ पुनिसरजातिककुस्यचरितकहिषट्गंगहिजसकहिउमद्यौ २७ मांधाताको
 चरितकद्यौपुनिसौभरिसुनिगाथागाई सगरसगरकेसुवनचरितकहिकथाभगी
 रथसुषसाई २८ बरन्यौकीसलेसरधुपतिकोचरितसकलकलिललहारी निमिन
 रेसकोकद्यौजनननवंसविदेहमोदकारी २९ क्षमानिष्पन्नकरबध्गुपतिकोजे
 हिविधितैकइसवारा पुरूरवाकोचरितकद्यौपुनिचंद्रवंसपुनिविस्तारा ३० पु
 निजजातिअरुनद्रुपचरितकहिभरथचरितवरन्यौभारी संतनुभीषमपांडुपांडव
 नचरितकद्यौअतिसुषकारी ३१ नृपजजातिकोजेठसुवनजडुवरन्यौतासुबहुरि

वंसा जौनवंसमेनिभुवननायकलियअवतारदुष्टध्वंसा ३२ पुनिवसुदेवभवनदे
 वकिनेप्रगततमेजदुकुलचंदा ययपानहिमिसिमारिपूतनासकटगिरायोगोविंहा
 ३३ त्नावर्तेश्रुवत्सासुरहनिहन्त्योवकासुरगिरिधारी मारिअघासुरविधिमुह
 नकरिधेनुकमास्योहलधारी ३४ करिकासीकोदमनपारकरिहावानलद्वजगोउध
 नौ पुनिप्रलंबवधकशौरामकृतबरन्योवेनुगीतरमनौ ३५ पुनिपावसअरुसरदव
 रनिपुनिगोपसुतावृतआचरना चौरहरनलीलागोविंदकीद्वजतियहरिवरपुनि
 वरना ३६ दुजनारिनकृतव्यंजनभोजनविप्रनकोपुनिसतापा बाहुरिकशोवास
 वमषभंजनइंद्रकोपकृतद्वजतापा ३७ गोवर्द्धनउद्हरनकशोपुनिकहसुरभीकृ
 तअभिषेका वरुनइतकृतहरननंदकोहरिपुरदरसनसविवेका ३८ कशोरास
 पंचाथार्थपुनिनंदचरनगहिभुजगतस्यो फागुचरितपुनिकहजदुवरकोसेष
 डजेहिभातिदस्यो ३९ जुगुलगीतपुनिदृषभविनासननारदकसहिंसवादा केसी
 वधतारदआगमद्वजपुनियोमासुरवधवादा ४० पुनिआगमअकूरकोगोकुल
 महाविरहपुनिद्वजगारी पुनिमधुपुरीगवनहरिबलकोदानपतिहिरसनभारी
 ४१ पुनिमधुपुरीप्रवेशरजकवधधनुषभंगिअरपाता पुनिमुष्टिकचानूरवि
 नासनकियोकंसमंचहिपाता ४२ उग्रसेनकोराजतिलककहियुरुसुतमृतकगु
 रोहिदीबो उद्धवकोद्वजगवनकशोपुनिगोपिनकोप्रबोधकीबो ४३ बहुरिकशो
 कुबिजाविहारबहुदानपतीगृहआगमन् पुनिशुफलकसुतअस्तुतिगार्ङ्गाग
 नगरताकोगवन् ४४ फेरिसत्तदसवारमगधपतिदलनदलनपुनिकहिदीन्यो
 पुनिकहकालजमनकोजेहिबिधिनृपमुचकुंदभसमकीन्यो ४५ बहुरिकशोरु
 कमिनिविवाहजिमिकियजदुपतिनृपमदमारी पुनिप्रद्युम्नकोजन्मवधान्योअ
 रुशबरवधब्रजोरी ४६ कशोसिमंतकमनिचरित्रसबसत्राजितवधआदिसवै
 जाबवानकोसमरकशोपुनिजाववतीकोब्याहतवै ४७ अवधभूपकोसुतास्व
 यचरऔरदुहरिविवाहभायो भौमऔरसुरमथनकथनकरिसोरदसहसव्याह
 गायो ४८ माधवमधवामदमर्दनकरिनिजपुरमेसुरदुमत्याये पुनिपरिहासक
 शोरुकमिनिकोअनिरुधकोविवाहगाये ४९ ऊषास्वपनहरनअनिरुधकोहरि
 संकरसंगरभारी मृगउद्धारविप्रकीमहिमाकशोगवनद्वजहलधारी ५० मिथ्या
 वासुदेवकोवधकहिसंकरपुरीदहनगायो बहुरिदुषिदवधहलधरकृतकहि
 सांबकेदमहजिमिआयो ५१ पुनिकहजिमिहलधरहलकरकरिनागनगरक
 रपनकीन्यो पुनिकहहरिजिमिनारदकोनिजमायाविभौदरसदीन्यो ५२ इंद्र
 प्रस्थआगमजदुपतिकोभीममगधपतिजिमिमास्यो धर्मराजकोराजस्थजि

मिसिमुपालहि हरिसंघास्यो ५३ जज्ञं तमज्जन उच्छाहकहि वरन्यो सात्वजुद्धा
 शी दंतवक्रविदुरथको वधकहि बलतीरथजात्रासारी ५४ वरनिस्तव धकस्यो
 फेरितहं कौरवकुलकोसंधारा पारथसारथि द्वैजदुवरजिमिभंज्यो भुवभारीभारा
 ५५ बहुरिसुहमाचरितवरनिपुनिकुरुसेत्रजात्रागाई देवकिके मृतसुतजिमि
 ल्यायेपितृहि ज्ञानदिये सुषदाई ५६ कस्यो सुभद्राहरन बहुरिकहजनकनगरह
 रिको जैबो वेदन अस्तुति बहुरिबपानी तोन देवमहवरठैबो ५७ कस्यो विप्रसु
 तमृतकल्याद्वोमहिषीगीतसकलगायो वरन्यो बहुरिजौन विभिजदुकुलस्त्राप
 दंडमुनिसौपायो ५८ नारदको अरुवसुदेवहिको वरन्यो सुषकरसंवाह हरिऊ
 धवसंवाहकस्यो पुनिज्ञानभक्तिकी मरजादा ५९ पुनिजदुकुलसंधारवषान्यो
 पुनिभाघो भूपनगाथा कलिजुगको पुनिधर्मकस्यो सबकुलिकी अवतारहिना
 या ६० बहुरिचारविधिप्रलयवषानी उतपतिकस्यो भांति तोना सुकको गव
 नकस्यो पुनिपरिहित जेहि विधितन त्यागन कीना ६१ वेदविभाग बहुरिसव
 रन्यो मार्कंडेयकथागाई पुनि विराटवपु वरनन कीन्यो सूरजकथा भाददाई
 ६२ हरिको महिमा गायसकल विधि श्रीभागवत प्रभावक है यह समासभाग
 वत सुहावन गायमनुज फलचारित है ६३ येक आसज दुनाथतिहारी दूजा है
 ननाथ मेरे पस्यो अहैरघुराज सरन में जायक हांत जिपदतैर ६४ दोहा गिरत प
 रत छौकत छटत विवसहु भहजो कोय हरयेन मअसमुषकहत सकल पाप
 हत होय ६५ ॥ पद ॥ कोअससाहेब सरलदूसरो जदुपतिसमन्निभुवनमाहीं
 रामकृष्णमुषकहत सुनत है हियमें अवसिप्रविसिजाहीं १ कोटि जनमनअ
 धओ धनको दरसतिनिहि पुनि परछाहीं जैसे पवनप्रचंड चलै नभघनमंडल
 सब उडिजाहीं २ जैसे भानु उदैत मनासत पावक तूलरासिकाहीं बिगरी जन्म
 अनेकन की प्रभुलेत सुधारि नैमाहीं ३ कायरकपटिन कूरकचालिहुनि जपु
 रको प्रभुपहुंचाहीं देपत दोषनक बहु दयानिधि दीनन पैदुत दूबिजाहीं ४ मो
 समपतितन अहे पुहुमिमें तुमसमपावन कोउ नाहीं यहसंजोगनदुराज देषि
 अवतार हरघुराजहि काहीं ५ ॥ नजनलाउनी ॥ हरिलाल जेहिमें नहि गाई सोई
 असति अपावन अनुचित कथा अहे अति दुषदाई १ सोइ अहे आगिनको
 प्याशे नरकनेवा सजिला सकरनको सुनहि अघोरुचि भरिभारी २ सोइ करनिकु
 मतिकलिमलभरनी आयुषाविभौ सुजसमुषसंपतिसील सुभाउसकलहरनी
 ३ सोइ साधुनकानकुलिससी है कोटि जनमको पुन्यमीनगन पैचनको बन्सी
 सी है ४ सोइ धरमगहन पावकज्वाला सुमतिविठपके काटनको सतिसोइकु

४१ है विकरला ५ सोइ विषै अनल को घृत भूरी ज्ञान विज्ञान विना स करन की
 अडीषडी है सोइ सरी ६ मन विहग फंदावन की फांसी जपत पस जम धन हरि वै
 को सोइ पासी है गनिकासी ७ हरि सीला जामे है गाई सोइ परम सुहावन जग में
 कथा सत जन सुषदाई ८ सोइ प्रेम क्रिषी की रितु वर्षी हरि पद पहुचन सोइ नि
 सेनी लगी ललित देनो हर्षा ९ सोइ पुतोष जाना मंगल को सोइ सावन चन अहै
 बढावन जनन सुकृत के जंगल को १० कलि मलहरनी सुरधुनि धारा कौटिन
 विषै वासना कदली कदन करन की असि धारा ११ भव भक्ति सजन को करता
 सुमति कमल कुल करन प्रफुल्लित सोइ विअब हर अंधियारा १२ करि स कै
 बडाई को साकी ता सुजन मधनि धनि धरने मेरु स्रक्त कथाम हरु चिजा की १३ जदुरा
 जदे हरु रघुराजै करु पा ननु व कथा सुधानित तजित न लाजै कुसमाजै १४ कृष्ण
 सजामें सुषदाई सोइ पुरान सति सोइ प्रबंध सति सोइ उत्तम है कविताई १५ रुचिर
 नाहिक बुजग में ताते सुमति कुमतिको कछु विचार नहि सुनत हि जाहि मोहि जाते ॥
 १६ बढत नित नित नवन वसुष है देस जनम काया कुल करनी होत पुनोत कहत सुष
 है १७ लहत मन छन छन उत साह दार चदुस हदुरित दुरि जाते द्विग मे दर सत वजना
 ह १८ सो कसागर सो पन दारो कियो करत करि है केतन को यहु जग अधमन उद्धारो
 १९ करै रघुराज यही अरजी जदु पति सुजस सुधा पीवन को रहै सदा अति सै ग रजी ॥
 २० जदपि मनो हर सुंदर बहूपद उक्ति जुक्ति पासी वह होई तब पिजग पावन हरिज
 सविन कथा दथा परती मोहि जोई १ जे हि थल जे हि गृह जे हि समाज मे गोविंद गुन
 गावहि नहि कोई मल भक्षक वायसहि वास दुषदायक है सो चोथल सोई २ जे जड ज
 दुपति कथा छाडि हठि और कथा गावै मुद मोई ते सुरद्रुम को बीज ऐचि तुहं देते गरल
 बीज को बोई ३ जहंगा त हरि सुजस सुहावन मन भावन तन लाज विगोई तहं हरि
 रास जात सुनि हठि कै भारि अरुण देत है रोई ४ सोइ सब तीरथ सोइ सब संपति तहं स
 ब मोद जात है दोई तहं कलि मल प्रचारन हिक रतो सुधरत लोक अहैं तहं दोई ५
 वेद पुरान शास्त्र सब ग्रंथ न लेहु सकल रघुराज ठोई विन जदुराज कथा मुषगाये
 कै सेहु कलि मल जात न धोई ६ सोइ सति सुंदर सुष करवानी जामे पद पद खंद खंद
 दमै जदु पति की रति विमल बषानी १ खंद बद्ध अथवा अखंद दहू जे हरि की रति रति
 करि गावे तेई जन सभूह के कलि मल कलि मह सकल पाप वदे जावे २ हरि जस
 अंकित सुभग मृदु लपद अति सै प्रीति प्रतीति बढाई गावत गुनत सुनत धारत वि
 त सत समाज सदा सुषदाई ३ धनि धनि धरने मेर सना सोइ कृष्ण कथा जो नित र
 टलाई विनै करै रघुराज कृष्ण तुव कथा खोडि मति अनत न जाई ४ जदपि विज्ञा

नपरमहैयावन तद्विष्णुस्मृत्युरागविनासोऽग्रहेनथोरहुमुषदसुहावन
 ५ ज्ञानविज्ञानपादजनपावतब्रम्हानंदमहामनभावन पैजदुपतिसेवासुष
 अनुपमकबहुनलहतहियोहुलसावन ६ ज्ञानविज्ञानहुसकतअहैअनुरा
 गहिसमतापहुचावन तौपुनिजांगादिककरमनकीकौनभातिकीकथाचला
 वन ७ हरिकोअरपेसफलकर्मसबविनहरिअरपेसकलअपावन हैरघुरा
 जउपायसरलयहिनिसदिनजदुनंदनगुनगावन ८ जसधनहिततपधरमअं-
 चारा अहैव्यासबअतविथाप्रद्विनहरिकथासुधाकीधारा ९ कियोकठिन
 तपधर्योथरमबहुसुन्यौपुरानअनेकनकाही हरिपदनदुमप्रीतिनहिउपजी
 तौताकौअमसकलबथाही १० दानधरमतपश्रुतिअंचारकोयहीसत्यफलले
 हुबिचारी हरिपदजुगलकमलअमलनतेकबहुमतिगतिदरैनटारी ११ हेन
 दुनाथअनाथनाथप्रभुपरिमेरेमाथहिनिजहाथा रघुराजहिनिजकथासुधा
 कोपानकरावहुसंतसनाथा १२ काफलहरिपदसुरनिनदेतो कोटिननमकी
 करमवासनायेकछिनमाहिछीनिसबलेतो १ कौनपदार्थहोतसुलभनहिमं
 गलपानिषुलतनहिकेतो जोगभक्तिअरुज्ञानविरागहुमिलतमुक्तिसंपदसबजे
 तो २ ममहियथलमेभक्तिबीजवयकरिकरुनाकरकरुनायेतो देहुमोहिनिन
 चरनप्रीतिफलविनैकरतरघुराजहियेती ३ दोहा हैशौनकबडभागतुमना
 रायनकेदास जेहिनारायनकेसरिसदुतियनदेवप्रकास १ चौपाई ॥ धनिध
 निहोतुमधरनीमाहीं कलकबाजोसुनौसदाहीं १ नृपअभिमन्युकुवरजेहि-
 काला मुनिसमाजमधिबुद्धिविसाला २ अनसनवतकोरसुरसरितौरा सुषपा
 वनध्यावतजदुवीरा ३ व्याससुवनसुकदेवसिधास्यो नृपसौयहभागवतउचा
 स्यो ४ हमहूँबैठेहैतहाहीं पियोपुरानअमोरसकाहीं ५ सेतुमशौनकसुरति
 कराई नेतुमकोसबदियौसुनाई ६ यहजदुपतिकोचरितसुहावन कोटिजन
 मकोपापनसावन ७ सेमैतुमसौकियोबपाना वासुदेवमाहात्ममहाना ८ ये
 कजामहुभरिखनहुजोकोई सुनैभागवतरतिरसमोई ९ अथवाप्रीतिसमेत-
 सुनवि ज्ञानभक्तिउरवरबसआवे १० येकादसीद्वादसीमाहीं जोकोउसुनैभा
 गवतकाहीं ११ अथवापढैविहायअहारा सावधानवैसुमतिउदारा १२ दो
 हा ॥ सेजनपावतअवसिकैपूरनआयुदधि कोटिनजनमनकोदुरितबनहीमे
 जरिजाय २ चौपाई पुढकरअथवामथुरामाही द्वारवतीनगरीअथवाही १
 इंद्रिजातिसविधिव्रतकरिकै पढैभागवतअद्भभरिकै २ तेहिनहोतिसंसारिक
 भीती उपजतिरुस्मपदुमपदप्रीती ३ सिद्धदेवमुनिपितरनरैसा पूरततेहिम

न काम हमेसा ४ जो भागवत सुनै अरु गावै पढन चारि वेदन फल पावै ५ मधुकु
 ल्या और दृष्ट कुल्या अरु तीरथ जो है पै कुल्या ६ इन के मज्जन को फल पावत जो
 न भागवत सुनत सुनावत ७ परम हंस संहिता सुनामा यहि स्वामी ज दुपति धन
 स्यामा ८ पढ़ै जो यह पुरान अरु सुनई सावधान जो अर्थ हि गुन ई ९ जात परम
 दसो हठि प्राणी जो हरि श्रुति पुर दियो बखानी १० पढत भागवत जो को उ विप्रा सु
 द्वि बुद्धि पावत सो क्षिप्रा ११ राजा पढत भागवत जो ई होत चक्रवर्ती हठि सो ई १२
 दोहा ॥ वैश्य पढ़ै जो भागवत अथ वा सुनै स प्रीति धन दसरि स धन लहत सो मिट
 ति जगत की भीति ३ सुनै सु द्रव्य वा पढ़ै जो भागवत पुरान कोटि जनम के प्राप
 ते हि ज रत तुरत सहसान ४ चौपाई ॥ कबित ॥ और न पुरान न मे ग्रंथ न अने कन
 में भाति न अने कन की कथा को बखान है सिब को परत्व कहै विधि को परत्व कहै
 देवी को परत्व कहै कहै भगवान है कहै रघु राज या परम हंस संहिता में अधम उ
 धारन जो नाहिर जहान है सो ई हरि को परत्व भाष्यो आदि अंत हैं लौ ताते सब ग्रंथ
 में पुरान में प्रधान है १ अस कंध अस कंध पर बंध पर बंध अध्याय अध्याय नमें क
 था के विराम मे प्रत्व प्रत्व हमें त्यों ही उत्तर उत्तर हमें कथा कथा माहि त्यों ही बंद न
 ल लामने अस लोक अस लोक तु कतु कपा दपा दप दप द आपरन आपरन आम
 मे कहै रघु राज सत्य परम हंस संहिता मे कढत है के सब जूया के सब ठाम मे २ अ
 ज है अनंत निज सक्ति ही तेर चिर चिपालै अरु घालै यह जग बहुवार है आपने प्र
 कास हो ते परम प्रकास मान अधम उ धारी नाथ दया पारावार है स्वर्ग के निवासी
 सुर सक्त और स्वयं भुशंभु कबहुन पावै जा सु माया सिंधु पार है ता के पद करहु प्रना
 म बार बार सो ई देव की कुमार रघु राज को आधार है ३ निज नव सक्ति नै रधि के
 जगत जालर मा कोने वास यामे करत ने वास है धर्म जस श्री ऐश्वर्य ज्ञान और वि
 राग जुत सुरन को संकट जो करत विनास है भास मान जा को धाम साहेब सनात
 न है प्रान हुते प्यार जौ न मानै निज दास है करहु प्रनाम ता के चरन को बार बार हो
 नर पुरा जै जदुराज ही की आस है ४ दोहा जदुपति चरन सरोज को यहि विधि मु
 रित मनाय अव वंदौ सुक देव पदवार बार बार सिरनाय १ कवित कृष्ण हि कृपा
 ते जा को व्यापी कृष्ण माया नाहि कृष्ण ही को प्रेम रस पान को करैया है कृष्ण भाव
 नाते भिन्न जगत को देखै नाहि सांचो कृष्ण लोलालो नीलाल चील पैया है कृपा करी
 कृष्ण को पुरान तत्व दीप कही कृष्ण मुनि नंदन आनंद को देखैया है कृष्ण को अ
 नन्य भक्ता के वंदौ पद हंसो ई रघु राज के कलेस को हरैया है ५ इति सिद्धि
 श्रीमन्महाराजाधिराज श्री बांधवेश विश्वनाथ सिंहात्मज सिद्धि श्रीमहाराज

धिराजश्रीमहाराजाश्रीराजाबहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजः
 सिंहकृतेआनंदाम्बुनिधौद्वादशस्कन्धेद्वादशस्तरंगः १२॥ ॐ ॥ ॐ ॥
 सतउवाच कवित्॥ ब्रम्हावरुनइंद्ररुद्रअरुमरुतगनजाकीकरैअस्तुतिसुहि
 षपदगाइके अंगक्रमपदओउपनिषदवेदनतेंजाकोसदागावतमुनीसंग
 नलाइके बैठिकैयेकांतध्यानधारिजाकोजोगीजोमेंसुरासुरजासुअंतपावैना
 बनाइके जादवसमाजसिंधदेवकीदुलारोतासुध्यावतचरनरघुराजसिरा
 इके १ क्रमठसरूपजबधारिकैमुकुंदप्रभुधास्यापीठिमंदरअमंदनिधिही
 रमे मयंतसुरासुरधराधरभ्रमनलाग्योसोयेनाथमानिषजुआयबोसरीरमे
 हरिमुषस्वासपोनपायकैप्रचंडतहांउठनतरंगतुंगलागीतेहिनीरमे तो
 नैस्वासवेगवीचीअवलौनबंदहोतीसोईकरैरक्षारघुराजेभवभीरमे २ सत
 उवाच दोहा॥ अबपुरानसंख्यासुनहुबिपैभागवतकेर औरभागवतदान
 विधिदानमहातिमढेर १ चौपाई दसहजारहैब्रम्हपुराना पंचप्रनसहसैपदु
 ममहाना १ तेइससहसैविष्णुपुराना सिवपुरानचौबिसपरमाना २ तारदस
 हसप्रचौसउचारा मार्कंडेयहुनवैहजारा ३ पंद्रहिसहसहिअगिनपुराना
 औरचारसैतासुप्रमाना ४ साढेचौदसहसप्रमाना शोनकजानुभविष्यपुराना
 ५ कहौब्रम्हवैवर्तपुराना सहसअठारहतासुप्रमाना ६ लिंगपुरानहुसहसइ
 ग्यारा चौबिससहसबराहउचारा ७ अस्कंदहुपुरानसुपरासी अहैयेकसैस
 हसइकपासी ८ दसहजारवामनैपुराना सत्रहिसहसकूर्मकोमाना ९ सहसः
 चतुर्दसमत्स्यपुराना सहसअनसैगरुडप्रमाना १० अबब्रम्हांडपुरानविचा
 रो तेहिप्रमानद्वादसैहजारो ११ सबपुरानकोहैसुप्रसारा श्रीभागवतहजारअ
 ठारा १२ दोहा चारिलापअश्लोकहैअष्टादसहुपुरान सारभूतश्रीभागवतकृष्ण
 रूपमतिमान २ चौपाई प्रथमकालमहंबुद्धिअगारा संसारहिडरप्योकरतारा
 १ तबहरिकरिकैकृपामहार्द दैन्यायहभागवतमुनाई २ नाभिकमलवैष्णोमु
 षचारी सुनिभागवतमिटीभयभारी ३ श्रीभागवतपुराबहिपाही आदिमध्यअह
 अंतहुमाही ४ अहैविज्ञानविरागबषाना हरिलीलारससुधाप्रधाना ५ श्रीभा
 गवतपुरानमहार्द सुरनरमुनिसबकोसुषदाई ६ वेदऔरवेदांतनकेरो और
 रशास्त्रजेकियेनिवेरो ७ अहैभागवततिनकोसारा परब्रम्हकोरूपउदारा ८
 जौनवस्तुधामेंमुनिराई शोनहिमोहिकहुपरैलपाई ९ सकलशास्त्रअरुसक
 लपुराना औरग्रंथजेछोटमहाना १० तिनकोमैदेख्यौबहुतोई अहैभागवतसरि
 सनकोई ११ याकसरिसनदूसरग्रंथा हैप्रत्यक्षयहहरिपुरपथा १२ यहिमैअ

स्थलहैनहि कोई मुक्तिप्रयोजन न है नहि होई १३ दोहा यह सति आनंद अ
 बुनिधि श्री भागवत पुरान या में ज दुपति छोड़ि कै दुति यन अहे बपान ३ चौपा
 ई ॥ अब सुनु विधि भागवत दान की जो है सब शास्त्र न प्रमान की १ भाट्ट मास की प
 रन मासी जब आवै अति आनंद रासी २ तब सुबरन सिंहासन करि कै तेहि भाग
 वत पुस्तक हि धरि कै ३ देय सुपात्र विप्र कहैं जोई अचल वासल हरि पुर सी
 ई ४ देय जो श्री भागवत पुराना या ते अधिक न है कहु दाना ५ तब लों संत समा
 जन माहीं सिंगरे और पुरान सुहाहीं ६ जब लों अमी पयो दधिकाना परे न हों भा
 गवत पुराना ७ जब भागवत पस्यो सुनिकान न नीक पुरान लगत तब आनन
 ८ श्री भागवत पुरान उदारा सकल वेद वेदांत न सारा ९ श्री भागवत सुधार
 सपाना करि कै सज्जन जौन अघाना १० ता सु और ग्रंथ न मह प्रीती होति न क
 वहुं जानु यहरी ती ११ सरित न में ज सपावनि गंगा देवन में ज सविस्म अ भंगा
 १२ है वैष्णव महज सत्रि पुरारी तेजिन में ज स अहेत मारी १३ ॥ दोहा ॥ सिति
 के क्षेत्र न में ज था वाराणी सी बपान ते स हि सकल पुरान में श्री भागवत प्रथो
 न ४ ॥ कवित् ॥ श्री मत पुरान यह भागवत नाम जा को अहे सब स्व धन सबै
 वैष्णवन को अमल अनूप म अदूषन अद्वेष प्रद अच्युत के अग्नि अंबुजा तप्रे
 मवन को परम हंसरीति भक्ति ज्ञान औ बिज्ञान गायो बिरति अकाम धर्म हृदे
 पायोजन को सुनत पढत लौं बिचारत स प्रीति जौन बसत विठ्ठल को कहैं कि प्र
 न को १ नारायन पूर्व कक्षी विधि सों श्री भागवत ब्रम्हा कक्षी नारद सो सब स मु
 न्य के नारद बपान्यो फेरि व्यास सौं ने वा स जाय व्यास जू पढायो सुक देव हर
 पाय के सुक देव गंगा तट बरन्यो परिक्षित सों ज दुपति रूप यह भागवत आय के
 सोई सुद्ध विमल विसो क को करन हारो बंदै रघु राजौ नदु गजै सिर नाय के र दोहा जयति
 लोक साक्षी अमल वासु देव भगवान जौ मुमुक्षु विधि सों कक्षी श्री भागवत पुरान ५ ब्र
 ह्म रूप सुक देव जय नम गुरु कृपा निधान जौ न छोडायो भूप को भव अहि ग्रसित महान
 द जनम जनमत वचन में भक्ति होय ज दुनाथ करहु कृपा अल मोहि परतु म मेरे हौ नाथ
 ७ जा सुनाम पावक करत कोटि पापवन क्षार पद प्रनाम जे हि दुष दहत ते हि प्रनाम बहु
 बार ८ जा सुनाम पावक करत कोटि पापवन क्षार पद प्रनाम जे हि दुष दहत ते हि प्रनाम बहु
 बार ९ जा सुनाम पावक करत कोटि पापवन क्षार पद प्रनाम जे हि दुष दहत ते हि प्रनाम
 बहु बार १० राम कृष्ण गोविंद जय माधव जयति मुकुंद मधुसूदन दामोदर हुजय
 जय जदुकल चंद १० कृपा सिंधु जग बंधु जय हरि गुरु जयति मुकुंद जय जय
 पितु विश्वनाथ प्रभु दायक मोहि अनंद ११ इति सिद्धि श्री मन्महारा जाधिरा

जश्रीवां धवेशविश्वनाथसिंहात्मजसिद्धिश्चोमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्री
राजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृतेआनन्दाम्बु-
निधौद्वादशस्कन्धेत्रयोदशस्तरंगः १३॥ ४० ॥ ४१ ॥ दोहा॥आनंदंअंबु-
धिग्रंथकेअंतमंगलैहेत सहसनाममैकहृतहौंछंदपद्मरीनेत १॥छंदपद्-
रो॥जयविश्वविष्णुजयवषट्कार प्रभुभूतभव्यभवतहुउदार जयभूतकृत
हुजयभूतभूत जयभावजयतिभूतात्मनि १ जयजयतिभूतभावनपरस ज-
यपूतात्मापरमात्मवेस जयमुक्तनकेगतिपरमनाथ जयअव्ययकृतदासनस-
नाथ २ जयपुरुषसाक्षिसेत्रज्वार जयअक्षरजोगसरूपधीर जयजोगवि-
दनकेहौनियंत वरधानपुरुषईस्वरअनंत ३ जयनारसिंघवपुश्रीनिधान
जयकेशवपुरुषोत्तमसुजान जयसर्वसर्वजयसिंवसुधान भूतादिदुअयैनि-
धिसुजान ४ जयसंभवभावनभर्तृसोय जयप्रभवप्रभोईस्वरहिजोय जय-
जयस्वयंभुजयसंभुईस आदित्यपुष्कराक्षहुसुदीप्त ५ जयजयतिमहास्वन-
नुवनमाहि जयजयअनादिनिधेनहुसहोहि धाताविधातजयधातधेय जय-
धातउत्तमहुअप्रमेय ६ जयहृषीकेशजयपद्मनाभ जयअमरप्रभोधनस्याम-
आम जयविश्वकर्मेजयमनसुत्वष्ट जयजयथविष्टजयथविरट्ट ७ जयध्रुव
अग्राक्षहुसरसिजाक्ष जयशाश्वतकृष्णहुलोहिताक्ष जयजयतिप्रतर्दनज-
यप्रभूतजयत्रिकुंबधामहुजसंअकृत ८ जयकरनपातकिनकहंपवित्र
जयमंगलपरईसानमित्र जयप्राणदप्राणहुजेष्टश्रेष्ठ जयपक्षापतिअतिकृ-
मृतिनेष्ट ९ जयहिरनगर्भभूगर्भधारि जयमाधवमधुसूदनसुरारि जयईस्व-
रजयविक्रमोराम जयधन्वीमेधावीअराम १० जयविक्रमजयक्रमकौसलेस
जयजयतिअनुत्तमद्वारिकेस जयदुराधर्षजयजयकृतज्ञ जयजयकृतिआ-
तमवंतप्रज्ञ ११ जयजयसुरेसजयसरनसर्ग जयविश्वरेतधारकसुधर्म जय-
जयतिप्रजामवअहकृपाल जयजयसंवत्सरजयतिव्याल १२ जयप्रसेसबहर-
सनप्रसिद्ध जयअजसरवेस्वरजयतिसिद्ध जयसिद्धिजयतिसर्वादिस्याम जय-
अच्युतजयसबअंगललाम १३ जयजयतिदृषाकपिअमेयात्म जयसर्व-
जोगविनश्रितमहात्मजैवसुवसुमनससुसतिसमात्म जैसंमितसमजैअमोधा-
त्म १४ जैजयतिपुंडरीकाक्षदृष्ट जैजैष्टकर्मप्रबलपक्ष जयजयतिदृषा-
कृतिरुद्ररूप जयवहुसिरजैवअनूप १५ जैविस्वयोनिभुविश्रवससम्य-
जैअमृतशाश्वतस्थानुनित्य जैवरारोहजादवप्रधान जयजयतिमहातपप्र-
भुमहान १६ जयजयसर्वगसर्वदिविज्ञात जयविष्वक्सेनहुभानुभात॥

जैजैजिजार्दनजप्रतिवेद जैजप्रतिवेदविदप्रदम्बदे १७ अजगजप्रतिवेदांगायान जैजप्रति
 वेदविदकविविष्णान जैजप्रतिसकललोकनमध्यक्ष जैजप्रतिसकललोदेवनमध्यक्ष १८ जै
 धरमाध्यक्षहुजैसुआत्म जैजप्रतिक्तताकितचतुरआत्म जैचतुरवीहुजैचतुरदंत जैचारिवाहुधा
 जिस्सुसंत १९ जैजैभोजनभोक्ताललाम जैजैसहिस्मजगादादिजाम जैअनवविजैजेतागो
 विद जैविस्वतोनिआनदकेद २० जैजप्रतिपुनर्वसुजैउपेद जैवामनजैप्रांमूवजैद जैजैअ
 मोवजैसुविमस्य जैऊर्जितअतिइदुअनय २१ जैसंगदसर्गाधतात्मसोम जैनिपमनयति
 जमवेक्षजोय जैवेद्यसदाजोगोअकाम वीरबुजैतिजेक्तसगम २२ जैमाधवजैमधुरमाकाग
 जैअतिद्विअहुआधारसंत जैमहाभाषजैमहात्माह जैजप्रतिमहावलअथाह २३ जैमहा
 युधिजैमहावीर जैमहासक्तिजैमहाधीरजै जैजप्रतिमहादुतिजगतवास जैअनिरदेस्यवपुष्पा
 निवास २४ जैअमेआत्मइस्वरमहान जैमहाअदियकजतविष्णान जैमहेरक्षासजैमहीम
 न जैअनीवासधरलदसनिदंत २५ जैसंतनिगतिअनिरुमुहु जैसुगुनंदनंदगाविदप्रद
 जैजप्रतिगाविदनपतिसुजान जैजैमरोचिदमनोमहान २६ जैहंसमुपनहुहिरनाम भुजगे
 तमसुतपहुमदुसनाम जैजप्रतिप्रजापतिजैअमृत जैजप्रतिसर्वदसिंहसु २७ संधाताजै
 जैसंधिमान जैधिरजैअजजकउनानिधान इरमर्धनसास्तहुविस्वतात्स जैसुगुनिसुगुरुयम
 आत्म २८ जयगुरुउत्तमजैजैधामसत्य जैसत्यमराक्रमरूपनित्य जैनिमिषजयतिअनमिष
 सुमालि जैवाचस्पतिव्रजकुंजसालि जैयुधिउदारअग्रनीजान जैजप्रनिगामनीजैअमान
 जयन्मायसमोरनजयनिधंत जयसदससीधिविस्वात्मसंत २९ जयमहसअतजयसहसपाद
 जयआवरतनजप्रथमजार् जयनिवृतआत्मसंवृतसुजान जयसंयमदेवदुअमलपान ३०
 जयजयअदसंवरतकपरेस जयबद्धिअनिलयरनीधरेस जयमुप्रसादजयप्रसन्नात्म जयवि
 स्रष्टकजयसुखआत्म ३१ जयविस्वभोजिविमुसतकरंत जयजयसंतकृतजयसाधुसंत
 जयजहुनरायननराकार जयअसंधेयअतिसैउदार ३२ अग्रमेआत्मजयजयविसिध जै
 जैनिप्रियक्तनसुविप्रतिष्ठ सिद्धार्थसिद्धसंकल्पनाम जयसिद्धिदसिधिसाधनअराम ३३
 जैजैतिवधाहीवृषभविष्णु वृषधर्वविबोदरवर्धइसु जयवर्धमानजयजयविविक्त जयजयपु

जश्रीवां भवेश विश्वनाथसिंहात्मजसिद्धि श्रीमहाराजाधिराज श्रीमहाराजा श्री
राजा बहादुर श्रीकृष्ण चंद्र कृपापात्राधिकारिरघुराजसिंहकृते आनन्दाम्बु-
निधौ द्वादशस्कन्धे त्रयोदशस्तरंगः १३॥ ४८ ॥ ४९ ॥ दोहा ॥ आनन्दम्बु-
धिग्रंथके अंतमंगलै हेत सहसनाममैकहृतहौं छंदपदरीनेत १॥ छंदपद-
री ॥ जयविश्वविष्णुजयवषट्कार प्रभुभूतभवभवतहुउदार जयभूतकृत
हुजयभूतभूत जयभावजयतिभूतात्मनित्त १ जयजयतिभूतभावनपरेस ज
यपूतात्मापरमात्मवेस जयमुक्तनकेगतिपरमनाथ जयअव्ययकृतज्ञानस
नाथ २ जयपुरुषसाक्षिसेजजवार जयअक्षरजोगसरूपवार जयजोगवि
दनकेहौनियंत प्रधानपुरुषईस्वरअनंत ३ जयनारसिंघवपुश्रीनिधान
जयकेशवंपुरुषोत्तमसुजान जयसर्वसर्वजयसिंवसुधान भूतादिहुअपैनि
धिसुजान ४ जयसंभवभावनभर्तसोय जयप्रभवप्रभोईस्वरहिजोय जय-
जयस्वयंभुजयसंभुईस आदित्यपुष्कराक्षहुसुदीप्त ५ जयजयतिमहास्वन
मुवनमाहि जयजयअनादिनिधेनहुसदाहि धाताविधातजयधातधेय जप
धातउत्तमहुअप्रमेय ६ जयहृषीकेशजयपद्मनाभ जयअमरप्रभोधनस्थाम
आभ जयविश्वकर्मेजयमनसुत्वष्ट जयजयथविष्टजयथविरट्ट ७ जयध्रुव
अग्राह्यहुसरसिजाक्ष जयशाश्वतकृष्णहुलोहिताक्ष जयजयतिप्रतर्दनज
यप्रभूतजयत्रिककुवधामहुजसुअकृत ८ जयकरनपातकिनकहपवित्र
जयमंगलपरदेसानमित्र जयप्रानदप्रानहुजेष्टुष्टेष्ट जयपरजापतिअतिकु
मुतिनेष्ट ९ जयहिरनगर्भभृगर्भधारि जमसाधवमधुसदनसुरारि जयईस्व
रजयविक्रमीराम जयधन्वीमेधावीअराम १० जयविक्रमजयक्रमकौसलस
जयजयतिअनुत्तमद्वारिकेस जयदुराधर्षजयजयकृतज्ञ जयजयकृतिआ
तमवंतप्रज्ञ ११ जयजयसुरेसजयसरनसर्मे जयविश्वरतधारकसुधर्मे जय
जयतिप्रजाभवअहकृपाल जयजयसंवत्सरजयतिव्याल १२ जयपत्येसबदर
सनप्रसिद्ध जयअजसरवेस्वरजयतिसिद्ध जयसिद्धिजयतिसर्वादिस्थाम जय
अच्युतजयसदअंगललाम १३ जयजयतिदषाकपिअमेयात्म जयसर्व-
जोगविनअतमहात्मजैवसुवसुमनससुसतिसमात्म जैसंमितसमजैअमोक्षा-
त्म १४ जैजयतिपुंडरीकाक्षदृष्ट जैजैवषकर्माप्रबलपक्ष जयजयतिदषा-
कृतिरुद्ररूप जयबहुसिरजैवअनूप १५ जैविस्वयोनिभुविश्रवससप्त
जैअमृतशाश्वतस्थानुनित्य जैवरारोहजादवप्रधान जयजयतिमहातपप्र
भुमहान १६ जयजयसर्वगसर्वदिविज्ञात जयविष्वक्सेनहुभानुभात ॥

जैजैतिजवार्दनजप्रतिवेद जैजप्रतिवेदविदप्रदअधेद १७ अयंगजप्रतिवेदंगारयान जैजप्रति
वेदविदकविविद्यात जैजप्रतिहकलसोकनअध्यस जैजप्रतिहकलसोदेवनअध्यस १८ जै
परमाध्यहजैसुआत्म जैजप्रतिहकलकितचतुरआत्म जैचतुरवीहजेचतुरदंत जैचारिवाहुभा
जिह्मसंत १९ जैजैमोजनभोक्ताललाम जैजैसहिमजगदादिजाम जैअनवविजैजेतागो
विद जैविस्वतोनिआनंदकेद २० जैजप्रतिपुनर्वसुजैउपेद जैवामनजैघांसूत्रजैद जैजैअ
मोचजैमुचिसहस्र जैऊर्जितअतिइदइअनप २१ जैसंग्रहसर्गाधतात्मसोम जैतिपमजयति
ममेवजोय जैवेद्यसराजोगोअकाम वीरवृजैतिजैह्मसगम २२ जैमाधवजैमयुरमाकांत
जैअतिहिअहआधारसंत जैमहाभाषजैमहात्माह जैजप्रतिमहावलअथाह २३ जैमहा
पुष्टिजैमहावीर जैमहासक्तिजैमहाधीरजै जैजप्रतिमहादुतिजगतवास जैअनिरदेस्यवपुश्री
निकास २४ जैअमेआत्मइस्वरमहान जैमहाअदिद्यकजतविद्यात जैमहेरआसजैमहीम
न जैअनीवासधरलदलानिदंत २५ जैसंतनिगतेअनिरुद्धमुद्ध जैसुगनंदनंदेगाविदपुष्ट
जैजप्रतिगाविदनपतिसुजान जैजैमरीचिदमनोमहान २६ जैइंसमुपनैहृदिरननाम भुजगो
तमसुतपुष्टपुष्टमनाम जैजप्रतिप्रजापतिजैअमृत जैजप्रतिहसिंहसनु २७ संधाताजै
जैसंधिमान जैअिजैअजकनकनानिधान इरमर्धनसास्तइविस्ववात्म जैसुगारिजैगुरुपरम
आत्म २८ जयगुरुउत्तमजैजैधामसत्य जैसत्यपराक्रमरूपनित्य जैनिमिषजयतिअनमिष
सुमालि जैवाचस्यतिव्रजकुंजमालि जैपुषिउदारअग्रनीजान जैजप्रतिधामनीजैअ्रीमान
जपत्यायसमोरनजयनिधंत जपसदसदीर्घविस्वात्मसंत २९ जपसहस्रअतजपसहस्रपाद
जपआवरतनजपधृतमजाद जपनिवृतआत्मसंवृजसुजान जपसंयमर्दनइअमलपान ३०
जपजपअहंसवरतकपरेस जपवह्निअनिलपरनीधरेस जयमुष्टसादजपप्रसन्नात्म जपवि
स्वजकजपसुद्धआत्म ३१ जपविस्वभोजिविभुसतकरंत जपजपसतकृतजपसाधुसंत
जपजन्तुनरापननराकार जपअसंख्येयअतिसैउदार ३२ अग्रमेआत्मजपजपविशिष्ट जै
जैनिष्ठिद्यक्तसुचिप्रतिष्ठ सिद्धार्थसिद्धसंकल्पनाम जपसिद्धिदसिधिसाधनअग्राम ३३
जैजैतिचयाहीवृषभविष्णु वृषपर्वविषोदरवर्षइसु जपवर्धमानजपजपविशक्ति जपजपपु

१०८
 १०९
 ११०
 १११
 ११२
 ११३
 ११४
 ११५
 ११६
 ११७
 ११८
 ११९
 १२०
 १२१
 १२२
 १२३
 १२४
 १२५
 १२६
 १२७
 १२८
 १२९
 १३०
 १३१
 १३२
 १३३
 १३४
 १३५
 १३६
 १३७
 १३८
 १३९
 १४०
 १४१
 १४२
 १४३
 १४४
 १४५
 १४६
 १४७
 १४८
 १४९
 १५०
 १५१
 १५२
 १५३
 १५४
 १५५
 १५६
 १५७
 १५८
 १५९
 १६०
 १६१
 १६२
 १६३
 १६४
 १६५
 १६६
 १६७
 १६८
 १६९
 १७०
 १७१
 १७२
 १७३
 १७४
 १७५
 १७६
 १७७
 १७८
 १७९
 १८०
 १८१
 १८२
 १८३
 १८४
 १८५
 १८६
 १८७
 १८८
 १८९
 १९०
 १९१
 १९२
 १९३
 १९४
 १९५
 १९६
 १९७
 १९८
 १९९
 २००

पुरुषप्रान जेप्रानदप्रनमदुप्रप्रप्रधान जेदिरनगर्मसवुसआन जेवासुअधीतजरितुसुआन
 ५४ जयनपतिमुदसिनजपतिकाल जेपरमेष्टीपरिग्रहकपाल जेउग्रजपतिरंवनसरेस जेदुनजैदि
 वामदेस ५५ जेवित्तरासिनदुजगअधार जेवित्तराहजेनंदकुमार जेआवर्यानहुजेप्रमान जेनेवी
 नहुजेजेप्रमान ५६ जेजेतिअर्थजेजेअनर्थ जेमदाकोसजेसमर्थ जेजपतिमहाधुनमहाभाग जेअ
 निरविन्दरजगतरोग ५७ जेजेयवियभुवधर्मजय जेजपतिमहाभयधुअनर्थ जेजेवअविगु
 नेनमि जेअमदुजपतिजेछामेछेयि ५८ जेजपतिमसीहनजयदजि जेकृतनेसवहुजेमहेजि जेसे
 तनकगतिसवदसि जेनिर्वितात्मसरवजहसि ५९ जेजेसुव्रत्यउन्नमसुप्रान जेसुमुयजपतिरथ
 समहान जेजेसुवायजेसुवदभूरि जेसुददमनेहरमुधविपूरि ६० जेजेजितकाधुदवारवाह जेजपति
 विहानदुष्टदाह जेस्वायनस्ववसदुजपतिआधि जेजेअनेकआतमप्रताधि ६१ जेजेअनेकक
 मितिकारं जेवात्सरवत्सलनाथसंत जेवासिजपतिजेरलगर्म जेजपतिधनेस्वरनदअर्म ६२ जे
 यमिरतधर्महिकारं जेधरसीपालकसदासंत जेसदसतथाअंतरअपात जेसदसांसुजेजेवि
 धात ६३ जेकृतलसनहुगभस्तिनेमि सन्वस्थसिंहजेकरनेमि जेभूतमहेस्वरआदिदेव देव
 सदेवभूतमहादेव जेगुरुउत्तरगोयतिललाम जेगोप्रस्थानगम्यहुअराम जेजपतिपुरातनप्र
 मुअकाम जेदेहभूतभूतभोक्तस्थाम जेभूरिदसिनहुजेकर्मह जेसोषमअमजपजेमहोद नप्र
 सोमजपतिपरजितवृजस परसतमजेजेविनमेवस ६४ जेसत्यसंधरासाहवीर जेसात्वतय
 जेजेजीयधीर जेजेविनइतसाहीमुकुंद जेअमितविक्रमहुवदनवंद ६५ जेजेअमोनिधि
 अनेतात्म जेजपतिमहोदधिसेमहात्म जेजेअत्यकअजमहाअह जेजेस्वभावसुविज
 सअगह ६६ जेजपतिप्रमोदनजितामित्र आनंदनदनहुनेदमित्र जेजपतित्रिविक्रमस
 त्पथर्म जेकपिलाघाजमहर्षिसुर्म ६७ जेजपतिमेदनाकृतकृतग्य जेविषदविदसअ
 प्यतप्रग्य जेजेकृतोतकृतमहाअंग जेमहावरहगोविंदअंग ७० जेकनकअंगरीजेसु
 येन जेग्रयगभीरुगहनघेन जेगभूचक्रअरुगदाधारि जेवधस्यागअजितदशरारि ७१
 सकषेनजेदिठकसनाथ जेवरुनवाउतनदअच्युताथ जेवृत्तजपतिजेधक्कराक्ष जेमहंम
 नहुमगवानस्वान ७२ जेजेभगवनेदीकपाल जेवनमासीहलधरविमाल आदित्यज्यो

तिश्चादित्यवेस जेनेसहेस्तुगतिसत्यमेस ७३ जेयेपरसजेनेसधन्य जेदेवितप्रदुहाहन्य
 कन्व जेनेतिदिविसप्रसमवर्दस जेवाचस्पतिजेव्यासहर्ष ७४ जेनेतिश्चनोनिजजेविसाम
 जेनेसामगनिर्वानसोम जेमेयजमिषजसन्वासकारि जेसमजेसांतदुनिर्विकारि ७५ जेनि
 घासांतिदुसुभगश्च जेजपतिपरापननसश्चभंग जेसांतिदुष्टाकुमुदकांत जेकुपतोसै
 गोहितमुसांत ७६ जेगोपनिगोप्ताव्यमश्च जेविषप्रियश्चनवतीप्रतिज्ञ जेनिधितात्मसं
 ष्पथेम जेजपतिथेमकृतसिवमुनेम ७७ जेश्रीवहसश्रीवासश्रीत् श्रीमेतश्चेष्टश्रीपतिप्र
 साद जेश्रीनिवासजेजपतिश्रीस जेश्रीविभावनदुश्रीनिधीस ७८ जेश्रीकरश्रीधरजपतिश्च
 प जेश्रीपश्रिमानविरचिधेय जेलोकत्रश्चाष्टैस्वसस्वंग जेसतात्रेदनेदीश्चभंग ७९ जेनेति
 गनेस्वरविजितश्चात्म जेविधेश्चात्मजेनेपरात्म जेजपतिथिन्संसेउरीन जेनेसतिकी
 तिवलश्चज्ञान ८० जेसर्ववृक्षजेनेश्चनोस जेसास्वतथिरभूसेमहीस जेभूषनभूतिविसो
 कराम जेजपतिहोक्नासनश्चकाम ८१ जेश्रचितश्चरिषमाननाथ जेकुमविसुद्धात्म
 सुगाय जेजपतिविसोयनसुकवृद्ध अनिनुद्धजपतिनिनदुष्टकृष्ट ८२ जेप्रतिरथप्रयु
 स्नवीर जेश्रमितीकमहत्समरधीर जेकालनेमिदानवसचार जेसौरिसर्वदेवकिकुमार
 ८३ जेसूजनेस्वरिलोकात्म जेत्रिलोकेशकेसवसुश्चात्म जेकेसिविनासनद्विदयात
 जेकामदेवजेकामपाल ८४ जेजपतिक्लितागमकामिकांत जेश्रनिरदेसवपुदांतसांत
 जेविसुवीरजेनेश्चनंत जेजपतिधनजेसोयकेन ८५ प्रद्युम्नप्रवृद्धकृतवृद्धवृक्ष जेवृक्ष
 विवर्धनपारवृक्ष जेजपतिवृक्षविदवृक्षद्विषु जेनेवाहनवृद्धगजिष्म ८६ जेनेवाम्
 नप्रियपुर्जधर्म जेजपतिमहाक्रममहाकर्म जेजपतिमहोरगमहानेज जेजपतिमहाक
 तुसर्पसेज ८७ जेमहाजत्वजेमहाजग्य जेमहाद्विषजैप्रमुक्तताय जपजपस्तम्यजपस्त
 वमिपार जपजपस्तोत्रजपस्तुतिउदार ८८ जपजपस्तोतारनप्रिमहपूत जेपूताकिप्र
 चर्चन जेपुत्सकीर्तिजपपुन्यपू जेजपश्चनामपुष्टदूर ८९ जपजपतिमतोजवतीर्थ
 कारि वसुरेतवमुष्टरजेमुरारि जेपुष्टरजेनेवासुदेव जपवसुजपवसुमनहविषदेव ९०
 जपसक्तुनिसतक्तुसर्वनामि जपसनाजपसदभूतिस्वामि जपसत्यपानहुसस्मेनजेने

जदनायककंजनेन ६१ जयजयतिमुजामुनिसंनिवास जयवासुदेवजयभूतवासु सुरवासुनिल
 जयजयअनतरूप दायजयजयतिदायदअनूप ६२ जयजयअदिप्रदुधरउदं जयजयअप
 गजितजयअर्ध जयविस्वमूर्तिजयमहामूर्ति जयरीषमूर्तिजयजयअमूर्ति ६३ जयमूर्ति
 अनेकहजयअव्यक्त जयसतमूर्तिहसनवदनमक्त जयमेकअनेकहमोदधाम जयसः
 जयवःजयकःसुनाम ६४ जयकिजयजयजयननपरस जयजयतिअनूनमपदमेस ज
 मलोकवेधुजयलोकनाथ जयजयमाधवजयजगन्नाथ ६५ जयजयतिभक्तवत्सलगोपाल
 जयसुवरनयनहेमोगलला जयचेदनागदीजयवरांग जयजयतिवीरहाविषमसांग ज
 यमन्युवतासीअचलथान जयजयतिअमानीचलमहान ६७ जयमानदयाम्भुलोकस
 मि जयजयचितोकथकअमितनाम जयजयसुमेधमेधजहृदयस जयसत्यमेधजयजयवृद्ध
 म् ६८ जयजयतिगयाधाराधारा जयनेत्रोदयदुतिधरउदार जयसर्वसत्त्वभूतमहल
 लाम जयधुगहनिग्रहअशनाम जयजयतिगदायजनेकअंग जयचतुरमूर्तिसनकसलभ
 ग जयचतुरबाहुजयचतुरग्रह जयचतुरवनीषिप्रसेतजह १० जयचतुरआत्मजयचतुर
 भाउ जयसदासरनकोमनसुभाउ जेचतुरवेदविदयेकपाद जयसमावर्तजयवृद्धपाद ११
 जयनिवृतात्मदुरजैदुरंत जेदुरतिकमदुलभअनेन जेदुरगमदुरगहृदयवास जयदुरारिषु
 दुषदोर्घनास १२ जैसुभांगजैसुतेन जयजयतिलोकसारंगसेन जयजयतिजैनुवर्धनसु
 यम जयसंस्कृतजयमहाकर्म १३ जयजयसक्तकर्मकतागमेस जयउदभवसुंदरसुंदरेस ज
 यसुंदरुलोचनरत्ननाम जेअर्कवाजसनयननाम १४ जयजयअंगीजयजयजयनेन जयसर्व
 ग्यातविर्जअनेन जयसुवरनविंदुअतोभ्यस्याम जयसर्ववाचयतिघनिललास १५ जय
 जयतिमहाहृदमहागर्त जयमहाभूतसवजगनभूत जयजयतिमहानिधिकुमुदकुंद जेकुंद
 रपानमहमुकुंद १६ जयपावनअनलहअमृतआसि जयअमनरूपआनंदगसि सर्व
 तसर्वमुषसुलभदास सुव्रतहृसिदुन्ययोधवास १७ रिपुजितरिपुतापनेजैअमर अस्
 स्यउदुवरजयअनेद वानरअंधुसदनसुजान जयसज्जितहंसहसार्चिमान १८ सप्रैधस
 मवाहनअमूर्ति जयअनवअचिंत्यहकामपति जयमयकितमयनामनमकंद जयअनन

हतहृत्किंमथनन्द १०८ जयगुणमतिनिर्गुणैर्महोत्तम जयश्रुतस्वधनजयस्वात्म्यसौम १०९
 गवैःसर्वधनदिवस जयभारभृतकुथिषुदुष्टसंस ११० जयजोगिजयतिजयजोगिरि जयस
 र्वकामप्रदपतिश्चामी जयआश्वमश्वमहत्तपतिष्णम जयजयमुपनायकुलतत्ताम १११
 जयजयपतिवायुवाहनश्चैव जयजयपतिधनुर्धरधनुर्वद जयदेवदेवताश्चदमनाथ जयस्व
 सहस्रश्रुतनिताथ ११२ जयजयतिश्चतनिप्रमहोयमेस जयसत्त्वानसाविकरमेस जयस
 त्पथर्मपारापनाज जयश्रमिप्राप्तसत्यदुश्चरार्ज ११३ जयजयप्रियाहृजैश्चरहस्वामि जय
 जयतिनाथप्रियञ्जनश्चकामि जयजयतिविहासगणिसुजान जयश्रीतिवर्धनदुष्प्रममहन
 ११४ जयजोतिमुहुरिविभर्जनाथ जयदुतमुक्तविमुक्तकरसनाथ जयजयतिविरोचनजय
 सवित्र जयरविलोचनसीताविचित्र ११५ जयजयश्चनेतदुतभोजिभोग जयमुषरनेकदुश्च
 मलजोग जयजयश्चग्रजजयश्चनिर्विन्म जयसदानिधिनहिपदिस्थिन् ११६ जयश्चदुतलो
 कनश्चाधियात जयजयनिसनातनतममुजान जयजयसनातजयकापिलजोगि श्रमेक
 पित्वास्तिदस्तास्तिभोगि ११७ जयजयतिस्वामि कृतज्ञैश्चछौद जयस्वस्तिरहसिबहुजयश्च
 रोद जयचक्रोजयकुलीनाथ जयजयतिविक्रमीश्चभेदाय ११८ जयमन्त्रातिगजयजरादेव
 जयउर्जितसासनराजवेद जयजयतिसद्वसहसिसिरस्वामि जयजयतिसर्वरीकरमुनामि ११९
 जयजयश्चक्रप्रेतलुहृत जयजयश्चमेतावरेमैश्वर्यत जयदत्तिनविदुतमक्रपाल जयवी
 तमपदुजदुवेसलाल १२० जयपुण्यध्वनकीर्तनरसात् जयउत्तारनरबुवेसलाल जयदुःक
 निवृजयपुन्यलाल दुःस्वप्नविनाशनजयमुलीत १२१ जीवनरत्नवोरवृत्तेन जयजयतिप
 रजवास्थितश्चनेत जैजैश्चनेतश्चिविजितमन्त्र जयजयतिभषापद्वयवलयन् १२२ जयज
 सवतरश्चगंभीरश्चात्म जयविदिसम्प्राप्तदुदिसप्रनाम् जैजैश्चनादिभुवुलताम जैजै
 सुवीरलक्ष्मीश्चकाम १२३ जयत्रुविहंगदजयजननरस जयजननश्चादिमुविसेवीस
 जयभीमपराक्रममीमकर्म आचारनिलेधानामुभय १२४ जयजयतिप्रजागपुष्पहा
 स जयउर्ध्वगप्रमुलक्ष्मीनिवास जयजयतिसतपयावारुणान जयप्रातरपवनवद्वयन
 प्रमान १२५ जयप्रागनिलप्रजप्रागपुते जयजयतिप्रानमोषनसुमते जयतनुतनुवि

[illegible]

सहायक आग्रहमोरे १० मोहनाजिके सिध्यमहाना रामचंद्रया दर्जमुजाना ११ तामुसिष्य
श्रीश्ववधनेवासा नामजामुसमानुजदासा १२ दोहा रतनसिवासनके विमलसोमहंतप
रवीन रामपुनश्चरुभागवतमोदियणपजोदीन चौः वेदीतादिताखके ग्याता सीतमुभा
उपभाउविष्याता १ नेऊकपाकरिभपेसहायक मोकोश्वनिश्चानंदकेरायक विंदार
मनामजिनकेरो सकलप्रधानप्रधाननिवेरो ३ छकुररामपत्रभोजिनको रामनाथनंदन
भोजिनको रामभक्तिमुभवुद्धिउदाग करतसकलरसकाव्यअपारा ५ भरेपितुकोतीनो
मंची विसमानदेधर्मनिजंची ६ हेताकोनंदनहनुमाना सोईलियोपहगुंयमहाना ७
संवतवोनसमेसुषधवन सालसातकोपरमसुहावन ८ कातिकमासअरंभदि
कीनो आनंदअंघुधगुंयप्रवीनो ९ रवतवीजिगेवाषहिचारी किपोकपाकरिपार
मुरारी १० वोनरसमेगपारहकोसाला प्रसमासगुरुवारविसाला ११ कल्पयहद
समीसुषदार् धनकीजयसेकातिहृद्वार् आनंदअंघुसुषनिधिहिसुभयंथा जोमं
तनसंततसनयंथा १३ तवप्रहमंयसमापतभमऊ ममवांछितपूरनक्षेत्रगुण १४
दोहा सत्यसत्यमेकहंतहोदोकाहाथउछाय मेरीनहिकरतनिकछुसवकीहीनदराप
चोः भयोसमाप्रगुंयवडभागा येठसुमथललथिमनवागा १ जमहरीगुरुमुकुंदपद
केतु निजदासनकेभवमुमभंज २ जिनकेसुमिरनकिषेसदाही रहतकलेसलेसता
ननाही ३ सोईभवसागरकोहैपोत जमअज्ञानकोमानउरोत ४ किंकरकुमुदकला
निधिसोई भवसासीकाटनअसितोई ५ अधनगहनकोदहनकराला दासमगल
नअमीरसताला ६ तयिततापत्रप्रजीवनकाही प्रेमपयोनिधिसोईसदाही ७ जन
मनमधुपमुषदअरिविंदा मवरुजहरनअमीकाकंदा ८ नदपतिपुकोकरनयपाना
हरिदासनकोसोईसुयाना ९ स्वानिबुंदचातिकदासनके कल्पयहप्रजवनआस
नके १० अहैगारुणकालआलके हैसुरसरिकलमलकरालके ११ पंथीपतितनसी
तलथामा कुंभुतितिमिरकेदीपनिकाया १२ दोहा तेईगुरुहरिवरनकोपापप्रचंडपता
५ औगुंथरचुराजप्रहसुनतमिरतभवताप चौपार १७

हाथजोरिधरिमाथा १ जिनकेचरननरहीसदाही महीमहीयमुकुटमनिशाही २ कविको
 वेदकलयमजोर सज्जनसरसिजसवितासोर ३ धरनीमेधुवयमिअधारा नीतिनिधुनय
 मजउदारा ४ ज्ञानविज्ञानवारिनिधिमाचो रुपतिचरनकमलरतिराचो ५ दीननदारी
 वनकोयाचक विरचकउक्तिजुक्तिसरकनाचक ६ ईससंगसयालकपविवाह अधर
 ७ दर्शनदेवधुनिधारा ८ मुहुरकुमुदगनससिसुषयावन सरितद्वैतमतसेलमुहावन
 ९ रुपतिरसरतननकोआकर जनअज्ञानतमहरनदिवाकर १० सुभगनजलचरजल
 नेधिभागे दाननतरुकाननसुवकारे ११ सरपुरुषगिरिमध्यसुमेरा सीलविहंगकोथा
 नवसेरा १२ कीर्तिचंद्रिकाचारुचंद्रमा इतीविधातकरनभद्रमा १३ दोहा एकमुहमेकि
 मिकहिसकोपितुविमुनाथप्रभाउ जासुकयातेमोहसमरओग्रेभभीरवाउ बोयाई मुह
 अमुकमयोजोहोई सुमतिमुधारित्तिहेहुसवकोई १ मैभागवतअर्थसवलीन्ही तेहि
 अनगनभायाकविहीन्ही २ हरिवंसहअरुभारतआही औरवुहुपुगनमरजाही
 ३ गंगसेविताआदिककेरी कथारुचीजोमजोमतिमेरी ४ कहकहेतेहिसनवंधविवाही
 मैलिधिदिशोसुमतिमनहारी ५ कृष्णचरितअतिसुषदविवाही सुनेहुसुमतिपहविन
 पदमारी ६ मैअतिकरिकैउरहिठिगई जोकणुवन्योसोदिशोवनार ७ येअसमनमे
 अहेभगेस हरिचरनसगुनिकोउकरीनगेस ८ सज्जनप्रीतिसहितमुदमोई आनंदअ
 युधिग्रेथहिजोई ९ पढेसुनेजोप्रीतिसमेत मगवतदाससमाजसमेत १० तिनकोव
 हुहेभारप्रनामा मोयारुपाकरहिमतिधामा ११ देहिहरिहिपहविनेसुनार १२ चुराज
 हिलीजेअधनार १३ दोहा जपरचुपतिजदयतिजसतिरचुनेदनजदराज मोमनअस
 नेवसकरहुविनेकरतरचुराज इतिश्रीमन्महाराजाधिराजवांधवेसश्रीविस्वनाथसिंह
 तमश्रीमहाराजाधिराजश्रीमहाराजाश्रीराजावहादुरश्रीकृष्णचंद्रकृपायाजाधिकारि
 श्रीचुराजसिंहकृतआतंदासुनिधिसमाप्तमितीपूसवदि ११ का संः १६ ४२ केरामराम